2. 3. 74

8

HUGONIS GROTII DE JURE BELLI AC PACIS

LIBRI TRES,

Cum Annotatis AUCTORIS, nec non J. F. GRONOVII Notis, & J. BARBEYRACII Animadversionibus;

COMMENTARIIS

INSUPER LOCUPLETISSIMIS

HENR. L. B. DE COCCEII

SACRÆ REGIÆ MAJESTATI BORUSSICÆ QUONDAM A CONSILIIS SECRETIORIBUS,

Sub Titulo GROTII ILLUSTRATI antea editis, nunc ad calcem cujusque Capitis adjectis:

INSERTIS QUOQUE OBSERVATIONIBUS

SAMUELIS L. B. DE COCCEII

HENRICI FILII, REGNI BORUSSICI CANCELLARII, Ministri status intimi, & Aquilæ Borussicæ Equitis, Hæreditarii in Wusseken, Repko, Kleist, Laas, cet.

Adduntur tandem ipsius GROTII

DISSERTATIO DE MARI LIBERO,

Ac Libellus singularis

DE ÆQUITATE, INDULGENTIA ET FACILITATE.

TOMUS SECUNDUS.

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET, & Sociorum.

MDCCLI.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS.

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De belli causis, & primum de defensione sui & rerum.

I. *Causæ belli justificæ quæ dicantur.*
II. *Eas oriri ex defensione, exactione ejus, quod nostrum est, aut nobis debetur, aut ex pœna.*
III. *Pro vita defendenda bellum esse licitum.*
IV. *Contra aggressorem solum.*
V. *In periculo præsente & certo, non opinabili.*
VI. *Item pro integritate membrorum.*
VII. *Maxime pro pudicitia.*
VIII. *Licite omitti defensionem.*
IX. *Defensionem illicitam esse interdum adversus personam publice valde utilem, ob legem dilectionis.*
X. *Interfectionem Christianis non esse licitam ad arcendam alapam, aut contumeliam similem, aut ne fugiatur.*
XI. *Pro rebus defendendis interfectionem non esse illicitam jure naturæ.*
XII. *Quatenus ea permissa sit lege Mosis.*
XIII. *An & quatenus Evangelica lege permissa sit.*
XIV. *An lex civilis, interfici aliquem defensionis causa permittens, jus det, an solam impunitatem, cum distinctione explicatur.*
XV. *Quando licita esse possit singularis dimicatio.*
XVI. *De defensione in bello publico.*
XVII. *Eam non licitam ad imminuendam duntaxat potentiam vicini.*
XVIII. *Nec in eo, qui justam bello causam dedit.*

I. 1. VENIAMUS + ad causas bellorum: [1] justificas + intelligo: + nam sunt & aliæ [2] quæ movent sub ratione utilis, distinctæ interdum ab iis quæ movent sub ratione justi: + quas inter se, & a [a] [3] belli principiis, + quale erat [4] cervus in bello Turni & Æneæ, accurate distinguit [a] Polybius. At quamquam manifestum est harum rerum discrimen, voces tamen confundi solent +. Nam quas causas dicimus justificas, etiam principia dixit Livius in [b] Rhodiorum oratione: *Certe quidem* [b] *vos estis Romani, qui ideo felicia esse bella vestra, quia justa sint, præ vobis fertis, nec tam exitu eorum quod vincatis, quam prin-*

[a] III. *Hist.* c. 6. 7.
[b] *Lib.* XLV. c. 22.

GROTII.

[a] *Belli principiis*] Exordia pugnæ dixit *Virgilius.* (*Æn.* VII, 40.)

GRONOVII.

1 *Justificas*] Quæ efficiunt, ut bellum jure, salva fide & conscientia geri judicetur.

2 *Quæ movent sub*] Incitant ad bellandum præsumta & sperata utilitate, separatæ ab illis, quæ prætexuntur ad causæ justitiam probandam.

3 *Belli principiis*] Prima offensa, sive conflictu partium.

4 *Cervus*] 7. Æneid. 485. *& geminæ tigres Statio* in Thebano 7. Thebaid. 564. Adde *Livium* lib. 35. extremo.

GROTII.

b *Vos estis Romani*] Certe vix ulla gens tam diu constans mansit in spectandis belli causis. *Polybius* apud Suidam voce 'Εμβαίνειν' [ubi tamen non legitur nomen Historici, nec alterius, quis-

principiis, quod non sine causa suscipiatis, gloriamini. Eodemque sensu ἀρχὰς πολέμων dixit Ælianus libro XII. capite 53. & Diodorus Siculus [a] libro XIV. de bello agens Lacedæmoniorum in Eleos + easdem vocat [c] προφάσεις & ἀρχάς.

a Biblioth. p. 404. Ed. H. Steph.

2. Hæ + justificæ causæ proprie nostri sunt argumenti, ad quas illud pertinet Coriolani apud [b] Halicarnassensem: πρῶτον ὑμῖν παραινῶ σκοπεῖν, ὅπως εὐσεβῆ καὶ δικαίαν πορίσησθε τοῦ πολέμου πρόφασιν: *Id primum vobis curandum arbitror, + ut piam & justam accipiatis belli causam.* Et hoc [c] Demosthenis: ὥσπερ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοίου, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων τὰ κάτωθεν ἰσχυρότατα εἶναι δεῖ, οὕτω καὶ πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς [d] ὑποθέσεις ἀληθεῖς καὶ δικαίας εἶναι προσήκει. *Sicut in domibus, & navigiis, rebusque similibus, [5] quæ substernuntur firmissima esse oportet, ita in actionibus causas ac fundamenta oportet justo ac vero congruere.* + Nec minus hoc [d] Dionis Cassii: δεῖ δὲ τοῦ δικαίου πᾶσαν ἡμᾶς πρόνοιαν ποιεῖσθαι, μετὰ μὲν γὰρ τούτου καὶ ἡ παρὰ τῶν ὅπλων ἰσχὺς εὔελπίς ἐστιν. ἄνευ δ᾽ ἐκείνου βέβαιον οὐδὲν, κἂν παραυτίκα τις κατορθώσῃ τι, ἔχει· *maxima nobis justitiæ habenda est ratio: quæ si adsit, vis bellica spem bonam præbet: sin absit, nihil quis certi habet, etiamsi prima ex sententia succedant.* Et illud [e] Ciceronis: *illa bella injusta sunt, quæ sunt sine causa suscepta*: qui & alibi [f] Crassum reprehendit, quod Euphratem transire voluisset [e] nulla belli causa.

b Lib. VIII. c. 8.
c Olynth. II. p. 6. 8.
d Lib. XLI. pag. 189. A. Ed. H. Steph.
e De repub. lib. III.
f De Finib. L. III. c. 22.

3. Quod + non minus de bellis publicis quam privatis verum est. Hinc illa [g] Senecæ querela: *Homicidia compescimus & singulas cædes? quid bella & occisarum gentium gloriosum scelus? Non avaritia, non crudelitas modum novit......* [6] *Ex senatus-consultis plebisque scitis sæva exercentur, & [f] publice jubentur vetita privatim*

g Ep. XCV.

quis auctor est verborum illorum.] οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι πρόνοιαν ἐποιοῦντο μηδέποτε πρότεροι τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν τοῖς πέλας, ἀλλ᾽ ἀεὶ δοκεῖν ἀμυνόμενοι ἐμβάλλειν εἰς τοὺς πολεμίους [Apud *Suidam* est πολεμίους] *Romani summopere id curarunt, ne priores ipsi finitimis inferrent violentas manus. Sed ut semper crederentur in hostem ire ad arcendas injurias.* Ostendit id *Dion* [Immo *Diodorus Siculus*, pag. 314. 316. *Excerptorum* laudatorum] egregia comparatione Romanorum cum Philippo Macedone & Antiocho in excerptis Peirescianis. Ejusdem est illud in excerptis legationum: (*Fulvii Ursini*, ubi legitur: διὰ τὸ) διὰ τοὺς παλαιοὺς οὐδὲν οὕτω σπουδάζειν, ὡς τε δικαίους ἐφίστασθαι πολέμους. [Ubi videtur legendum, ἐνίστασθαι, ut in loco sequ.] Rursum in excerptis Peirescianis: σφόδρα οἱ Ῥωμαῖοι φιλοτιμοῦνται δικαίους ἐνίστασθαι τοὺς πολέμους, καὶ μηδὲν εἰκῇ καὶ προπετῶς περὶ τῶν τοιούτων ψηφίζεσθαι. *Valde id student Romani, justa ut bella suscipiant, nihilque tale decernant sine causa ac temere.* (Pag. 341. quæ ex *Diodoro* etiam.)

c Προφάσεις] Δικαιώματα dixit *Procopius* Gothicorum III. (*Cap.* 33.) Adde quæ infra hoc libro capitis XXII. initio.

d Ὑποθέσεις] Sic & ὑπόθεσιν belli dixit *Julianus* secundo de laudibus Constantii. (*Pag.* 95. *B. Ed. Spanh.*)

e *Nulla belli causa*] *Appianus* (*Bell. Civ.* Liv. II. p. 438. *Ed. H. Steph.*) eidem Crasso a tribunis denuntiatum dicit μὴ πολεμεῖν τοῖς Παρθυαίοις μηδὲν ἀδικοῦσι· *ne bellum Parthis inferret nulla injuria cognitis.* *Plutarchus* de eodem: καὶ συνίσταντο πολλοὶ χαλεπαίνοντες εἴ τις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἀλλ᾽ ἐν σπονδαῖς πολεμήσων ἄπεισι· *Coibant multi indignantes, esse aliquem, qui bellatum iret in homines non modo nullius injuriæ compertos, sed & pace defensos.* (Vit. M. Crass. *pag.* 552. E.) [Locus autem *Ciceronis*, qui heic præcedit, e *Lib.* III. *de Rep.* nullibi, puto, ita legitur. Sed apud AUGUSTIN. *De Civ. Dei*, XXII. 6. ex eodem Libro hæc adferuntur: *Nullum bellum suscipitur à civitate optimà, nisi aut pro fide, aut pro salute.* J. B.]

f *Publice jubentur vetita privatim*] Idem *Seneca* de ira II. cap. VIII. *Pro gloria habita, quæ, quamdiu opprimi possunt, scelera sunt.* Adde quæ infra ex *Seneca* & *Cypriano* libro III. cap. IV. §. 5. circa finem.

GRONOVII.

5 *Quæ substernuntur*] Ut in ædificiis fundamenta, in navigiis carinæ, in columnis & statuis bases vel crepidines.

6 *Ex senatus-consultis plebisque scitis*] Quia Romæ oportebat senatum censuisse, & vel populum jussisse, vel plebem scivisse, quod publico nomine recte gereretur.

privatim. + Habent quidem bella publica auctoritate ſuſcepta aliquos effectus juris, + ut & [7] ſententiæ: + de quibus agendum [8] infra erit: + Sed non eo magis peccato vacant, ni cauſa ſubſit; + ut merito Alexander, ſi ſine cauſa in Perſas & alias gentes bellum arripuit, Scythis + apud *b* Curtium, ſed & [g] Senecæ latro, + Lucano *i* prædo appelletur, [9] + Indorum ([aa]) quoque ſapientibus [10] *ἀτάσθαλος* +, & a ([bb]) pirata quondam tractus ſit in criminis ſocietatem: quomodo & ab ejus patre Philippo duos Thraciæ reges regno ſpoliatos Juſtinus *a* narrat, fraude latronis ac ſcelere. Auguſtini *b* illud huc pertinet: *Remota juſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?* Convenit talibus Lactantii *c* illud: *inanis gloriæ ſpecie capti, ſceleribus ſuis nomen virtutis imponunt.*

4. Cauſa juſta *d* belli ſuſcipiendi nulla eſſe alia poteſt + niſi injuria. *Iniquitas partis adverſæ juſta bella ingerit*, inquit idem *e* Auguſtinus, ubi iniquitatem dixit pro injuria, + quaſi [11] *ἀδικίαν* dixiſſet, cum vellet dicere [12] *ἀδίκημα* +. Sic in + Romano Feciali carmine: *f Ego vos teſtor, populum illum injuſtum eſſe, neque jus perſolvere.*

+ II. 1. Ac plane [13] quot + actionum forenſium ſunt fontes, totidem ſunt belli: + nam ubi judicia deficiunt, incipit bellum. Dantur + autem actiones aut [14] ob injuriam non factam, aut ob factam. Ob non factam, + ut qua petitur cautio de non offendendo, item [15] damni + infecti, & interdicta alia [16] ne + vis fiat. Ob + factam, aut ut reparetur, aut ut puniatur: + quos duos obligationum fontes [h] recte diſtinguit Plato ([cc]) nono de legibus. + Quod repa-

b Curt. lib. VII. c. 8. n. 19.
i Pharſ. lib. X. *verſ.* 21.
a Lib. VIII. c. 3.
b De Civ. Dei lib. IV. c. 6. in fine.
c Lib. I. *de falſa relig.* c. 18.
d Sylveſt. de Bell. p. 1. n. 2.
e De Civ. D. Lib. XIX. c. 7.
f Livius 1. 32.

GROTII.

g *Senecæ latro*] Locus eſt de Benef. 1. cap. XIII. Non male *Juſtinus Martyr* apologetico 1. τοσοῦτον δὲ δύνανται ἄρχοντες πρὸ τῆς ἀληθείας δόξαν τιμῶντες, ὅσον καὶ λῃσταὶ ἐν ἐρημίᾳ. *Tantum poſſunt principes, qui opiniones vero præferunt, quantum in ſolitudine latrones:* (Pag. 21. *Ed. Oxon.*) Philo: οἱ τὰς μεγάλας ἐργαζόμενοι κλοπάς, σεμνοῖς ὀνόμασιν ἀρχῆς ἐπικρύπτοντες ληστείαν ἀληθεστέραν· *Qui magna furta committunt, qui honeſto principatus nomine obumbrant ea, quæ re ipſa nihil niſi latrocinia ſunt.* (De Decalog. *pag.* 763. D. *Ed. Pariſ.*)

h *Recte diſtinguit Plato*] Et ante eum *Homerus*. Nam cum mulctam perſolvere proci Penelopes voluiſſent, ait Ulyſſes: [*Odyſſ.* Lib. XXII. *℣.* 62. *& ſeqq.*]

— οὐδ' εἴ μοι πατρώϊα πάντ' ἀποδοῖτε
Ὅσσα τε νῦν ὔμμ' ἐστὶ καὶ εἴ ποθεν ἄλλ' ἐπιθεῖτε,
Οὐδέ κεν ὣς ἔτι χεῖρας ἐμὰς λήξαιμι φόνοιο,
Πρὶν πᾶσαν μνηστῆρας ὑπερβασίην ἀποτῖσαι.
— *patrias non ſi mihi raptas,*
Reſtituatis opes, addatiſque altera plura,
Abſtineam fœdare manus in ſanguine veſtro,
Cuncta prius quam veſtra proci delicta luatis.

Caſſiodorus lib. V. epiſt. XXXV. *Ut qui vindictam remiſimus, damna minime ſentiamus.* Adde quæ infra hoc libro initiis capitum XVI. & XX.

GRONOVII.

7 *Sententiæ*] Pronuntiata judicum.

8 *Infra*] 3, 4.

9 *Indorum ſapientibus*] Brachmanis, Gymnoſophiſtis. *Strabo* lib. 15, 712.

10 Ἀτάσθαλος] Ἄδικος· ἁμαρτωλός· παράνομος· ἀθέμιστος. q. ἄτῃς θάλλων.

11 Ἀδικίαν] Qui habitus.

12 Ἀδίκημα] Injuſtum factum.

13. *Quot actionum*] Quot caſibus & cauſis privato fas eſt privatum compellare coram judice.

14 *Ob injuriam non factam cautio*] Quæ ab eo exigitur, cujus minæ juſtum nobis metum fecerunt.

15 *Damni infecti*] Qua petimus, ſi quid damni ex ruinoſis vicini ædibus nobis contingat, ut is ſe id penſaturum promittat. *Cic.* Top. 4.

16 *Ne vis fiat*] Prohibitoria, ne vis fiat ſine vitio poſſidenti, vel mortuum inferenti in locum ſuum. §. 1. Inſt. *de Interd.*

(aa) Habet ex ARRIANO, *De Expedit. Alex.* Lib. VII. Cap. 1. *J. B.*

(bb) Refertur id à NONIO MARCELLO, è Lib. III. *Ciceron. de Republ. Nam quum quæreretur ex eo* (Pirata) *quo ſcelere compulſus mare haberet infeſtum uno myoparone:* Eodem *inquit*, quo tu (*Alexander*) orbem terræ. *In voc.* Myoparo, *pag.* 534. *Edit. Mercer.* Vide etiam *Auguſtin.* De Civit. Dei, IV, 4. *J. B.*

(cc) Locus eſſe videtur, ubi Philoſophus ait Legiſlatorem ad duo attendere debere, *injuriam*, &

reparandum venit, aut spectat id quod nostrum est + vel fuit, + unde [17] vindicationes & [18] condictiones + [19] quædam + aut id quod nobis debetur + sive [20] ex pactione, sive [21] ex maleficio, + sive ex lege, + quo referenda quæ [22] ex quasi contractu & [23] quasi maleficio dicuntur; + ex quibus capitibus nascuntur [24] condictiones cæteræ. + Factum ut puniendum parit accusationem & [25] judicia publica.

2. Plerique [g] bellorum + tres statuunt causas justas, defensionem, recuperationem rerum, & punitionem: quæ tria in + Camilli ad Gallos denuntiatione invenias: [b] *Omnia quæ [26] defendendi, repetique, & ulcisci fas sit*; in qua enumeratione, nisi vox recuperandi sumatur laxius, omissa est persecutio ejus quod nobis debetur; quam non omisit Plato, [i] cum dixit bella geri non modo, si quis vi opprimatur, aut expiletur, verum etiam + si deceptus fuerit. Quicum illud Senecæ convenit: [k] *Æquissima + vox est, & jus gentium præ se ferens: Redde, quod debes.* Et in Fecialium formula erat: [l] *Quas nec dederunt, nec solverunt, nec fecerunt, quas res dari, fieri, solvi oportuit*: & apud Sallustium in historiis: [m] *Jure gentium res repeto.* Augustinus [n] cum dixit: [i] *Justa bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias*: vocem ulciscendi generalius sumsit + pro eo, quod est [27] demere: quod & sequentia ostendunt, + in quibus non est enumeratio partium, + sed exemplorum additio: *Sic gens & civitas petenda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est, + vel reddere, quod per injurias ablatum est.*

3. + Hanc [28] naturalem notitiam secutus Indorum rex, narrante Diodoro, [o] Semiramidem accusabat, ὅτι προκατάρχεται τοῦ πολέμου μηδὲν ἀδικηθεῖσα· + *quod bellum inchoaret nulla accepta injuria.* + Sic & Romani cum [p] Senonibus [29] postulant, ne a quibus nullam injuriam accepissent, [30] eos oppugna-

[g] *Bald. ad l. 2. C. de Servit. & aq. n. 71. W. Matt. de bello justo & licito.*
[b] *Liv. lib. v. c. 49.*
[i] *Alcib.* I. pag. 109. A.
[k] *Lib.* III. *de benef.* c. 14.
[l] *Liv. lib.* I. c. 32.
[m] *Lib.* III. *fragm.* c. 10. *Orat. Macr. Licin.*
[n] *Lib.* VI. Qu. 10. *super Josue.*
[o] *Lib.* II. pag. 74. *Ed. Steph.*
[p] *Liv. lib.* V. c. 35.

& damnum: Καὶ πρὸς δύο ταῦτα δὴ βλεπτέον, πρὸς τι ἀδικεῖν, καὶ βλάβην. Vide quæ sequuntur, pag. 862. Tom. II. *Ed. H. Steph. J. B.*

GRONOVII.

17 *Vindicationes*] *In rem* actiones.

18 *Condictiones*] Leg. *condictiones*, in personam.

19 *Quædam Condictio causa data, causa non secuta, cond. ob turpem causam, cond. indebiti, cond. furtiva.* Has autem tantum hic significat, quia major numerus actionum in personam ex contractibus & maleficiis.

20 *Ex pactione*] Contractu, vel *re* (ut *mutuum, indebitum, commodatum, depositum, pignus*) vel *verbis* (ut *stipulatio, fidejussio*) vel *literis* (*nominibus*, aut si quis debere se scripsit, *quod numeratum non est*) vel *consensu* (*emtio, venditio, locatio, conductio, societas, mandatum.*)

21 *Ex maleficio*] *Furtum, rapina, damnum ex l. Aquilia, injuria.*

22 *Ex quasi contractu*] *Negotiorum gestio, tutela, communio rei & hereditatis, aditio hereditatis, solutio indebiti.*

23 *Quasi maleficio*] *Si judex litem suam fecerit, dejecta vel effusa, damnum aut furtum in navi, caupona, stabulo.*

24 *Condictiones cæteræ*] *Mutui, triticaria.*

25 *Judicia publica*] Ea sunt *majestas, adulterium, homicidium, parricidium, falsum, vis publica & privata, peculatus, plagium, ambitus repetundæ, annona, residua.*

26 *Defendi, repeti, ulcisci*] *Defendi*, si infestentur; *repeti*, si ablata fuerint aut retineantur, quæ dari debent; *ulcisci*, si factæ sunt, violentiam & injustam vim.

27 *Demere*] *Livius* lib. 4, 7. *Justin.* 34, 1. Ut sit, *quæ ulciscuntur*, quæ geruntur, ut *dematur*, id est, prohibeatur, absit, pensetur, injuria.

28 *Naturalem notitiam*] Sensum communem. 1, 1. 12.

29 *Postulant*] *Expostulant.*

30 *Eos oppugnarent*] Clusinos in Etruria.

GROTII.

i *Justa bella definiri solent*] *Servius* ad IX. *Æneidos* de Romanis: *Cum volebant bellum indicere, pater patratus, hoc est princeps Fecialium, proficiscebatur ad hostium fines: & præfatus quædam solemnia clara voce dicebat, se bellum indicere propter certas causas: aut quia socios læserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios redderent.* (Ad ẟ. 53.)

k *Nisi*

gnarent. Aristoteles [q] Apodicticon II. cap. II. πολεμοῦσι γὰρ τοῖς πρότερον ἀδικήσασι· *Bellum sumi solet in eos, qui priores injuriam fecerunt.* De Abiis Scythis Curtius: [r] *Justissimos barbarorum constabat: armis abstinebant* [k] *nisi lacessiti.* + Prima igitur caussa justi belli est [31] injuria nondum facta, + quæ petit aut corpus, aut rem.

III. Si + corpus impetatur vi præsente cum periculo vitæ non aliter vitabili, [s] tunc bellum esse licitum etiam cum interfectione periculum inferentis + ante diximus, + cum ex hac specie, [32] ut + maxime probata, ostendimus bellum aliquod privatum justum esse posse. Notandum est jus hoc defensionis per se ac primario + nasci ex eo, quod natura quemque sibi commendat, [33] non + ex injustitia aut peccato alterius, unde periculum est [t]. Quare etiamsi ille peccato careat, + puta quod [34] bona fide militet, + aut alium me putet quam sim, + aut quod insania aut insomniis agitetur, + ut evenisse quibusdam legimus, + non eo tolletur jus se tuendi, cum sufficiat, quod ego + non teneor id, quod ille intentat, pati, non magis + quam si bestia aliena periculum intentaret.

IV. 1. An & innocentes, qui interpositi defensionem aut fugam, sine qua evadi mors non potest, impediunt, transfodi aut obteri possint, disputatur [u]. Sunt + qui licere id putant, etiam Theologi. Et certe naturam solam si respicimus [35] multo + apud eam minor est societatis respectus quam propriæ salutis cura. + At lex dilectionis, præsertim Evangelica, quæ [36] alterum nobis (dd) æquat, plane id non permittit.

2. Bene autem dictum est a [x] Thoma, si recte accipiatur, in vera defensione + hominem non occidi [37] ex intentione: non quod non interdum, si alia salutis non suppetat ratio, + non liceat [38] destinato id facere, unde mors aggressoris sit secutura, sed quod hic mors illa [39] non eligatur, + ut quiddam primario intentum, + sicut in punitione judiciali, + sed [40] ut unicum,

q Analyt. poster. Lib. II. c. II.
r Lib. VII. c. 6.
s Sylv. in verbo Bellum. part. I. n. 3. & p. 2.
t Bart. ad l. ut vim. D. de just. & jur. Bal. in rep. l. I. C. unde vi. Bann. 2,2. q. 10. art. 10. dub. ult. Soto lib. IV. disput. 5. art. 10. Valent. 2,2. disp. 5. q. 10. p. 7.
u Card. q. 33. lib. I. Petr. Nav. l. II. c. 3. num. 147. Cajet. 2,2. art. 67. q. 2.
x 2, 2. q. 64. art. 7.

k *Nisi lacessiti*] *Plutarchus* Nicia: [*Pag.* 539. E.) καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ προεπιχειρούμενον. *Herculem etiam cuncta subegisse, dum lacessitus se defendit. Josephus* XVII. antiquæ historiæ: οἱ παρελθόντες καὶ μὴ πρὸς (Legendum videtur πρὸς μὴ) διανοουμένους ἄρχοντες ἀδίκων ἔργων, οἱ δέ εἰσιν οἱ βιαζόμενοι καὶ μὴ θέλοντας τοὺς ἀμυνομένους ἐφ' ὅπλα χωρεῖν· *Qui in id veniunt, ut in nihil hostile cogitantes violentas inferant manus, hi sunt, qui invitos cogunt ad arma semet tutatura confugere.* (Cap. IX. §. 6. *Ed. Hudson.*)

GRONOVII.

31 *Injuria nondum facta*] Quam exspectamus & videmus imminentem.

32 *Ut maxime probata*] Quam omnes justam agnoscunt. 1. 2. 3.

33 *Non ex injustitia*] Non quia peccat & scelestе agit, & jure caret, qui me aggreditur, sed quia ego jus habeo, inter prima naturæ datum, vitæ meæ amandæ, & contra insidiatorem defendendæ. 1, 2. 1.

34 *Bona fide militet*] Sacramentum legitimum dixerit, meque ut hostem jure interficere possit. [Immo intelligit eos, qui, dum militant, putant caussam belli justam esse. Vide Cap. XXVI. hujus libri. *J. B.*]

35 *Multo apud eam minor*] Illa non tantopere suadet cavendum & consulendum alteri pluribusve societate conjunctis, quam præcipit, ut unusquisque se potissimum salvum velit.

36 *Alterum nobis æquat*] Proximum jubet diligere nos non levius quam nosmet ipsos.

37 *Ex intentione*] Proposito.

38 *Destinato id facere*] Ita ferire atque eam partem petere, ubi lætalis ictus futurus præsumatur.

39 *Non eligatur*] Non petatur directo, tanquam res bona & justa.

40 *Ut unicum*] Ut minus malum.

(dd) Sed illa alterum nobis non præfert, ut ipse Auctor observavit supra, Lib. I. Cap. III. §. 3. num. 3. Cæteris paribus, sibi quisque proximus

cum, quod eo tempore suppetit; cum is qui impetitus jam est, + etiam illo tempore malle debeat tale aliquid facere, quo alter absterreatur, aut debilitetur, quam quo intereat.

V. 1. [1] Periculum [41] præsens + hic requiritur, & quasi in puncto. Fateor quidem, si insultator arma arripiat, + & quidem, ita ut appareat eum id facere occidendi animo, [42] occupari posse facinus. + nam in [43] moralibus, + ut & in [44] naturalibus [45] punctum non invenitur sine aliqua latitudine: sed multum falluntur & fallunt, + qui [46] metum qualemcumque ad jus occupandæ interfectionis admittunt. Vere enim dictum est a Cicerone primo [y] de officiis: plurimas injurias a metu proficisci, cum is, qui nocere alteri cogitat, timet, ne nisi id fecerit, ipse aliquo afficiatur incommodo. Clearchus apud [z] Xenophontem: *καὶ γὰρ οἶδα ἤδη ἀνθρώπους, τοὺς μὲν ἐκ διαβολῆς, τοὺς δὲ ἐξ ὑποψίας, οἳ φοβηθέντες ἀλλήλους, φθάσαι βουλόμενοι πρὶν παθεῖν, ἐποίησαν ἀνήκεστα κακὰ τοὺς οὔτε μέλλοντας, οὔτε βουλομένους τοιοῦτον οὐδέν· multos ego novi, qui calumnia adducti aut suspicione, dum metuunt alios, & prævenire malunt quam perpeti, atrocissimis malis eos affecerunt, qui nihil tale facturi fuerant, ac ne cogitaverant quidem.* Cato [a] in oratione pro Rhodiensibus: *quod illos dicimus voluisse facere, id nos priores facere occupabimus?* Insignis est illa [47] apud Gellium [b] sententia: *Gladiatori* [48] *composito ad pugnandum pugnæ hæc* [49] *proposita sors est, aut occidere, si occupaverit, aut occumbere, si cessaverit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam* [50] *indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeas; quam nisi feceris, pati possis.* Et apud Ciceronem [c] alio loco non minus recte: *Quis hoc statuit unquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, ut eum jure potuerit occidere, a quo metuisse se dicat, ne ipse posterius occideretur?* Locum hic habet illud Euripidis:

[y] Cap. 7.

[z] De Exp. Cyr. Lib. 2. c. 5.

[a] Apud Aul. Gell. VII, 3.

[b] Ibid.

[c] Cit. Quint. Inst. Or. lib. V. c. 13.

Ei

ximus est. Et heic magis etiam valet, quod Auctor postea adfert è *Thoma Aquinate*, calculo suo adjecto. Vide de tota hac materia sui ipsius defensionis, PUFENDORFIUM nostrum *De Jure Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. V. *J. B.*

GRONOVII.

41 *Præsens*] Ut Græci loquuntur: *ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, in acie novaculæ* situm.

42 *Occupari posse*] Præveniri a passuro, ut aggressor prius lædatur.

43 *Moralibus*] Ubi de turpi & honesto agitur.

44 *Naturalibus*] De eo, quod fit secundum aut præter contrave naturam.

45 *Punctum*] Nihil est ita præcisum, ut si minimum a medio discedas, in vitium deflectere videare. 1, 2. 1.

46 *Metum qualemcunque*] Ex ambiguis signis, quæ sic possum interpretari, quasi velit aliquis, si possit, me interficere.

47 *Apud Gellium*] 7, 3.

48 *Composito*] Comparato cum adversario in amphitheatro. *Cic.* 2. famil. 8.

49 *Proposita sors*] Lata vel statuta conditio.

50 *Indomitis*] Ad quas evadendas vel molliendas vel nullum, aut nullum nisi tam grave, remedium est.

GROTII.

1 *Periculum præsens*] Hujus distinctionis usum egregium vide apud *Agathiam* IV. [ubi de cæde *Gubazi*, c. 1. 2.] Apud *Thucididem* octavo Phrynichus: *ὅτι ἀνεπιτήδειον οἱ ἤδη εἴη περὶ τῆς ψυχῆς δι' ἐκείνους κινδυνεύοντι καὶ τοῦτο καὶ ἄλλο τι ἂν δρᾶσαι μᾶλλον, ἢ ὑπὸ τῶν ἐχθίστων αὐτὸν διαφθαρῆναι· Cariturum invidia, si ipse jam in vitæ per ipsos adductus periculum, & hoc & aliud quidvis aggrediatur potius, quam ab hominibus inimicissimis perdi se sinat.* (Locus est §. 50. *Ed. Oxon.* Sed ubi casus alius est, quàm de quo heic agitur. *J. B.*)

m Cu-

Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν ὡς σὺ φῂς κτείνειν πόσις,
Χρὴ καί σε μέλλειν, ὡς χρόνος δῆθεν παρῆν.
[51] *Te si, ut ais, interficere vir voluit* (ee) *tuus,*
Voluisse sat erat & tibi, ubi tempus foret.

Cui geminum est [d] Thucydideum illud: *τὸ μέλλον ἐν ἀφανεῖ ἔτι κεῖται, καὶ οὐκ ἄξιον ἐπαρθέντας αὐτῷ φανερὰν ἔχθραν ἤδη καὶ οὐ μέλλουσαν κτήσασθαι· Futurum in incerto adhuc est: nec quemquam oportet eo commotum inimicitias suscipere, non jam futuras sed certas.* Idem Thucydides [e] quo loco mala seditionum quæ Græcas civitates incesserant diserte explicat, ponit & hoc in vitio: *ὁ φθάσας τὸν μέλλοντα κακόν τι δρᾷν ἐπῃνεῖτο· laudabatur qui malum facinus quod facturus erat alter* [52] *ipse occupasset.* Livius [f]: [m] *Cavendo ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt, & injuriam a nobis repulsam, tanquam aut facere aut pati necesse sit, injungimus aliis.* In tales non male convenit illud Vibii Crispi a Quintiliano [g] laudatum, [53] *Quis tibi sic timere permisit?* Etiam Livia apud [h] Dionem ait, + infamiam eos non effugere, qui facinus quod timent, occupant.

2. Quod si quis vim non jam præsentem intentet, sed conjurasse aut insidiari compertus sit, si venenum struere, si falsam accusationem, falsum testimonium, iniquum judicium moliri, + hunc nego jure posse interfici; si aut aliter evadi periculum potest: aut non certum satis est aliter evadi non posse. Plerumque enim + interposita temporis mora ad multa remedia, ad multos etiam casus patet: ut dici solet, [54] inter + os & offam. quamquam non desunt & Theologi, & Jurisconsulti, qui [55] indulgentiam + suam longius extendant. [i] Sed + & altera, quæ melior tutiorque sententia est, + suis non caret auctoribus.

VI. Quid + dicemus de periculo mutilationis membri? [k] Sane cum damnum membri, præsertim e præcipuis, valde sit grave, & vitæ quasi æquipara-

[d] *Lib.* I. c. 42.
[e] *Lib.* III. c. 82.
[f] *Lib.* III. c. 65.
[g] *Inst. Orat. Lib.* VIII. c. 5.
[h] *Lib.* LV. *pag.* 640. *Ed. H. Steph.*
[i] *Bann.* q. 64. *art.* 7. *dub.* 4. *Baldus in l. multis C. de lib.caus. & in l.* 1. *C. unde vi. Less.lib.* II. c.9. *art.*8. *Soto lib.* V. *q.*1. *art.*8.
[k] *Card. in Clem. Si furiosus. de homicid. Covarr. ibid.pag.*3. §. 1. *n.* 2. *Sylv. in verbo Homicidium.* 3. *q.* 4.

m *Cavendo ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt*] Ut Cæsar, qui cum rempublicam occuparet, dicebat adversariorum metu se eò adductum. Locus est egregius apud *Apianum* Civilium II. (Nihil tale reperitur in toto illo libro, nec alibi, quod sciam, apud *Appianum.* Videtur Auctor noster in animo habuisse quod aiebat *Jul. Cæsar* in literis ad Senatum, dum in armis esset *Pompejus*, iniquum fore, se cogi, ut ea deponeret, quippe qui sic hostibus traderetur: *Apud* DION. CASSIUM. Lib. XLI. *init.* pag. 171. C. *Ed. H. Steph.* Neque en. APPIANUS, dict. *Lib.* II. *pag.* 448. ubi de eadem re, ullam metûs mentionem facit. Vitio memoriæ igitur Auctor duos istos Historicos inter se confudit. Adde dictum aliud ejusdem *Cæsaris* apud SUETON. *in Jul.* c. 30. & PLUTARCHUM, *Vit. Cæs.* p. 730. A. *J. B.*)

GRONOVII.

51 *Te si*] Si te occisurus erat, & tu non nisi occisurus esse debebas, ut scilicet tempus interesset. Si ille morabatur, & tu morari debebas.

52 *Ipse occupasset*] Ut Athenienses, cum pecuniam in stipendium belli Persici ab universa Græcia collatam ex insula Delo rapuerunt, prætextu id facturos Lacedæmonios. *Justin.* 3, 6.

53 *Quis tibi sic timere*] Quis hanc tibi veniam dedit, ut timori tantum indulgeres, ut ob timorem sic facere tibi licere putares?

54 *Inter os & offam*] Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

55 *Indulgentiam suam*] Plus hac in re concedunt, quam sana ratio permittit.

(ee) Ita quoque habet in *Excerptis ex Trag. & Com. Græcis*, pag. 390. quamquam verba ceteroquin non plane sint eadem. Sed dicere debuit *meus*: loquitur enim *Merope* de viro suo, à *Polyphonte* fratre interfecto. Fragmentum est è *Cresphonte*, apud *Aulum Gellium*, Lib. VII. c. 3. unde quædam supra adtulit. *J. B.*

GRO-

parabile: adde quod vix sciri queat an non periculum mortis post se trahat, si aliter vitari nequeat, + putem intentantem periculum occidi recte posse.

VII. Pro + pudicitia quin idem liceat, controversiam vix habet, + cum non tantum communis æstimatio, + sed & lex (ff) divina n pudicitiam vitæ adæquet. Itaque + Paulus l Jurisconsultus dixit pudorem tali facinore recte defendi. Exemplum habemus in [56] Tribuno + Marii [57] a milite occiso o apud Ciceronem & Quintilianum: + sed & a [58] feminis occisorum in historiis exstant. Chariclea apud Heliodorum talem interfectionem vocat (gg) *ἀμύνης νόμον τῆς εἰς σωφροσύνην ὕβρεως*, *justam defensionem ad arcendam injuriam in castitatem.*

l Tit. 5. rec. sent. tit. 23. §. 8.

+ VIII. Quod autem diximus + supra, quanquam occidere parantem occidere licet, laudabilius tamen eum facere qui [59] occidi quam occidere malit, id m nonnulli ita concedunt, + ut [60] excipiant personam multis utilem: Sed mihi hanc [61] patientiæ contrariam legem omnibus illis imponere, quos vivere aliorum interest, parum tutum videtur. + Itaque restringendum id arbitrer ad eos, quorum officium est ab aliis vim arcere, + quales sunt [62] socii itineris ea lege contracti, & [63] rectores + publici, quibus illud Lucani aptari potest: [Lib. V. vers. 685. & seqq.]

m Soto d. 1. q. Sylv. in verbo Bellum. p. 2. n. 5.

p Cum

GROTII.

n *Pudicitiam vitæ adæquet*] *Seneca* de beneficiis primo, capite undecimo: *Proxima ab his sunt sine quibus possumus quidem vivere, sed ut mors potior sit, tanquam libertas, & pudicitia, & mens bona.* Paulus Sententiarum v. tit. XXIII. §. 3. *qui latronem cædem sibi inferentem, vel alium quemlibet stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.* Augustinus libro 1. de libero arbitrio: *Lex dat potestatem vel viatori ut latronem, ne ab eo ipse occidatur, occidat; vel cuipiam viro aut feminæ ut violenter sibi stupratorem irruentem, aut post illatum stuprum, si possit, interimat.* (Cap. 5. Ita hunc locum *Augustini* Auctor noster laudaverat; unde in sequentibus Edd. fecerant, *ante aut post illatum stuprum* &c. nullà necessitate, posito etiam sensu, quem Auctor putavit inesse. Sed ille sensus minime congruit cum serie orationis; unde SAMUEL RACHELIUS, *Tract. De Duellis*, §. 23. rectè heic observavit *ἁμάρτημα* quoddam *μνημονικόν*: quum Editiones & recentiores, & vetustiores, habeant tantum: *ante illatum stuprum.* Ita & ultima Parisina, à Monachis Benedictinis curata. Sic etiam dudum locus allatus est a CUJACIO, *Not. in Jul. Paul. Recept. Sent.* quamvis in Editione Cl. *Schultingii*, v. 23. 8. *pag.* 508. legatur, *aut ill. stupr.* mendo ex Editione *Fabrotti* orto, & satis per se manifesto, etsi aliæ Editiones non illud arguerent.

o *Apud Ciceronem*] Vide & *Plutarchum* Mario. (*Pag.* 413. Locus autem *Ciceronis* est *Orat. pro Mil.* c. 4. & *Quintiliani* Declamatio, 3, cui titulus, *Tribunus Marianus.* *J. B.*) Mars quoque Deorum judicio absolutus dicitur, interfecto eo, qui filiæ suæ stuprum inferebat. Testis *Apollodorus* bibliothecæ 111. (Cap. XIII. §. 2. *Ed. Gal.*) Adde insignem historiam apud *Gregorium Turonensem* libro nono.

GRONOVII.

56 *Tribuno Marii*] C. Luscio sororis C. Marii filio.

57 *A milite*] C. Plotio. *Valer. Max.* 6, 1. 12. *Quintil.* declam. *Miles Marianus.*

58 *Feminis*] Ut a Chiomara Orgiagontis Gallogræcorum reguli uxore. *Flor.* 2, 11.

59. *Occidi quam occidere*] Melius occidi quam occidere injuria; non melius occidi injuria, quam occidere jure. *Sueton.* de Tito 9. *Nec auctor posthac cujusdam necis nec conscius, nec quamvis interdum ulciscendi causa non deesset, sed periturum se potius quam perditurum adjurans.*

60 *Excipiant personam*] Sentiant illum, quem superesse ac vivere multorum intersit, potius occidere quam occidi se pati debere.

61 *Patientiæ contrariam*] Ut debeant potius facere quam pati.

62 *Socii itineris*] Præsidium & commeatus.

63 *Rectores*] Magistratus.

(ff) Innuit locum *Deuter.* XXII, 25. 26. unde tamen, si series orationis perpendatur, non potest elici, saltem directè, pudicitiam vitæ adæquari. *J. B.*

(gg) Locus est in Lib. I. non longè ab initio, ubi ita Virgo loquitur: *Ὅσοι δὲ πρὸς ἡμᾶς (ἀνῄρηνται) ἀμύνης νόμῳ καὶ ἐκδικίας καὶ εἰς σωφροσύνην ὕβρεως πεπόνθασι.* Pag. 7 Edit. Bourdelot. *J. B.*

GRO-

p *Cum tot ab hac anima populorum vita salusque*
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Sævitia est voluisse mori ————

IX. 1. Contra vero evenire potest, ut quia invasoris vita multis sit utilis, + occidi is sine peccato nequeat: + nec id tantum ex vi legis divinæ, sive veteris sive novæ, de quibus egimus + supra, cum regis personam sanctam esse ostendimus, n sed + ipso etiam naturæ jure. Nam jus naturæ, [64] quatenus legem + significat, [65] non + ea tantum respicit, quæ dictat justitia quam expletricem diximus, + sed aliarum quoque virtutum, ut temperantiæ, fortitudinis, prudentiæ actus in se continet, ut in certis circumstantiis, non honestos tantum sed & debitos. Ad + id vero, quod diximus, caritas nos obstringit. *n Soto d. loco.*

2. [66] Nec ab hac sententia dimovet me o Vasquius, cum ait principem, + qui innocentem insultet, desinere principem esse ipso facto: quo vix quicquam potuit dici + aut minus vere aut magis periculose. + Nam [67] sicut dominia, *o Lib. 1. cont. illust. 18.*

GROTII.

p *Cum tot ab hac anima*] *Curtius* lib. IX. *Sed cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum.* (Cap. 6. *num.* 8.)

GRONOVII.

64 *Quatenus legem*] Compellit aut jubet omnino ac necessario aliquid agi & præstari; non tantummodo monet, aut aliquid honestius ex se indicat, 1, 1. 10.

65 *Non ea tantum*] Non exigit modo ea, ad quæ legibus civilibus adigimur, sed etiam quæ dictant justitia distributiva & universalis, qualia sunt dogmata moralia.

66 *Nec ab hac sententia dimovet me Vasquius*] Sane peccavit *Vasquius*, quum quod consilii est, monendique sunt principes, ut caveant, quia accidere soleat, id jus fecit adversus principem. Hoc voluit dicere: Princeps innoxium assultando & injuriam ei intentando desinit agere principem & incipit agere tyrannum, eoque judicio morali in isto actu, non princeps, sed aggressor & tyrannus est. Nam ut in ludo puerili apud *Horatium*, *Rex eris*, *ajunt*, *si recte facies*; & anus illa apud Philippum Macedonem: *Si non vacat tibi jus reddere*, *noli regnare*. Ergo & mittit se in periculum patiendi, quæ sæpe tyranni & aggressores patiuntur: ut Lajus quum jussit sibi in alieno territorio & paucis comitatus decedere de via Oedipum: ut Nero cum grassabatur noctu. Nam quemadmodum in privatis delictis quidam statim puniuntur in primo scelerato opere, quidam non tam scelus quam imprudentiam expiant inter sceleratos deprehensi, quibusdam tardo pede venit vindicta, quidam Furiis suis relinquuntur: ita & principes. Quorum etsi primum alterumque genus miserabiles sunt, nec forte jus vindicibus fuit ad ultimam pœnam veniendi: ipsi tamen non habent, cui imputent, nisi sibi. Et hoc est quod Marcus disputabat: *Omnes principes, qui occisi essent, habuisse causas, quibus mererentur occidi, nec quempiam facile bonum vel victum a tyranno vel occisum: meruisse Neronem, debuisse Caligulam, Othonem & Vitellium nec imperare voluisse.* De Galba paria sentiebat, cum diceret, *in Imperatore avaritiam esse acerbissimum malum*; ut testatur *Vulcatius* in vita Avidii Cassii (c. 8.) Sic T. Tatius, quum Laurentes, quod legati illorum a propinquis ejus pulsati essent, jure cæsum præ se ferrent. Sic Philippus Pausaniam jure civili agentem adversus Attalum variis dilationibus cum risu frustratus, vindictam in se vertit. Hi miserabiles sunt quidem, nec percussoribus illos occidendi jus fuit: quod accidit tamen, non habent, cui imputent, nisi sibi. Quod vero interposuit *Vasquius* omnia imperia parentium, non imperantium, utilitatem spectare, si non jus dat privatis, facit tamen, ut quicquid contra disputetur, homines non omnem injuriam ab imperante sibi ferendam putent. Immo quia hoc naturalis ratio ingerit, parentium potius quam imperantium causa coeuntes populos sibi regem fecisse, & regem esse propter populum, non populum propter regem: propterea acrior est dolor, quum eum, quem tutorem suum & defensorem esse existimabant, vexatorem & hostem vident. Et res quidem non statim deficit, cujus utilitas in aliqua parte deficit: sed tamen existimatio & pretium rei, quantum pendebat ex utilitate ad eam partem, deficit: adeo ut interdum ea res magis contemnatur ob unum vitium, quam æstimatur propter alias virtutes multas. *Sic librum minutioribus literis scriptum sæpe projecimus: sic vestimenta, quia displicebant, scidimus*, ut ait *Seneca* de ira 2, 26.

67 *Sicut dominia*] Aliquis committendo facinus vel capitale, ita ut fugere necesse habeat, non

minia, ita & imperia non amittuntur delinquendo, + nisi [68] lex id statuat. Quæ autem hoc de imperiis statueret lex, ut delicto in privatum amitterentur, nusquam reperta est, + nec repertum iri credo: + summam enim rerum confusionem induceret. [69] Quod autem Vasquius & huic, & aliis multis illationibus fundamentum ponit, + imperia omnia parentium non imperantium utilitatem spectare, id etiam si verum universim esset, ad rem non faceret. + Non enim statim [70] res deficit, cujus utilitas aliqua in parte deficit. Quod vero addit, reipublicæ incolumitatem a singulis [71] propter se desiderari, atque ideo debere quemque etiam toti reipublicæ suam salutem anteponere, + non satis cohæret. Nam nostri quidem causa rempublicam salvam esse volumus, + sed non tantum nostri, verum & aliorum. (hh)

3. Falsa enim & a sanioribus philosophis rejecta est opinio [q] existimantium + amicitiam ex sola indigentia natam, + cum sponte & natura nostra ad eam feramur. Ut vero meo unius bono multorum admodum bonum præferam; caritas monet sæpe, + imperat interdum. + Hic illud Senecæ [p] pertinet: [r] *Principes regesque, & quicumque alio nomine sunt tutores status publici, non est mirum amari ultra privatas etiam [72] necessitudines. Nam si sanis hominibus publica privatis potiora sunt, sequitur, ut is quoque carior sit, [73] in quem se respublica conver-*

p *Lib.* 1. *de Clement.* c. 4.

non desinit esse dominus rerum suarum, nisi expresse in lege cautum fuerit, qui eam violaturus sit, ejus bona caduca fore & fisco vindicatum iri. Sic nec princeps contra officium faciendo amittit principatum, nisi hujusmodi lex commissoria ab initio, cum ei potestas deferretur, dicta sit. Supra 1, 3. 16.

68 *Lex id statuat*] Ut sunt leges de mulctis & confiscationibus.

69 *Quod autem Vasquius*] Quod pro fundamento sententiæ suæ ponit *Vasquius*, incolumitatem a singulis prropter se desiderari, id quidem admittunt τὰ πρῶτα naturæ. Sed postera illa & consequentia, primis nobiliora, non addunt tantum alios, quibuscum in societatem coivimus, sed etiam si alii servari nequeunt, eos nobis præponunt. Inde toties inculcatum sapientibus, patriæ vitam & spiritum deberi. Nec vero necesse erat etiam ex ipsius hypothesi ad illud *ἐπιμέρησιν propter se* decurrere. Poterat enim dicere, invasorem tam pravo facinore vim intentandi tollere sibi istam existimationem, quod vita ejus sit multitudini utilis: raro enim mala exempla consistunt in uno, & alii cuivis idem metuendum. Itaque si faciat iste, quod non potest non facere, si se salvum velit, non suæ tantum sed & aliorum saluti consulere. Sed periculose hoc judicium privatis committitur. Itaque verior est sententia *Grotii*: nec ei vitio vertendum, quod non adjecit quæ monuimus: non enim de utili, sed de jure disputat.

70 *Res deficit*] Instrumenti quidem vis consistit in usu; non tamen, sicubi res hæret, nec statim expeditur, omnis ejus æstimatio & dignitas confestim interit. Sic non desinit esse princeps, qui aliqua in re non se pro principe gerit.

71 *Propter se*] Propter suum ipsius commodum & salutem.

72 *Necessitudines*] Amicos, necessarios, familiares, cognatos.

73 *In quem respublica*] Ad quem omnium potestas delata est.

GROTII.

q *Existimantium amicitiam ex sola indigentia natam*] Refutat perniciosam hanc opinionem *Seneca* libro 1. de Beneficiis capite 1. & libro IV. cap. XVI.

r *Principes regesque*] *Plutarchus* Pelopidæ initio: (*pag.* 278. D.) ἀρετῆς πρῶτον ἔργον σώζειν τὸν ἄπαντα ἄλλα σώζοντα· *primum virtutis opus servare servantem cætera.* *Cassiodorus* de Amicitia: *Si manus oculorum obsequio vibratum in aliud membrum senserit gladium imminentem, ipsa suum minime discrimen attendens, plus alii quam sibi timens, gladium excipit.* Post: *Proinde qui morte propria dominos suos a morte redimunt, recte quidem hoc faciunt, si potius salutem animæ suæ quam liberationem alieni corporis in causa constituunt, cum enim eis conscientia dictet, quod fidem dominis suis debeant exhibere, videtur etiam consonum rationi, quod suæ vitæ corporali vitam dominorum debeant anteferre.* Deinde rursus: *Dilectione itaque, & maxime pro salute multorum, potest quis salubriter morti suum corpus exponere.*

(hh) At verò quemadmodum manifesta est injuria, & intoleranda, Principis, qui sine ullâ caussâ privatum subditum invadit, vitæ ipsius imminens: ita utilitas ad Rempublicam reditura, si Innocens patiatur se interfici, dubia admodum est, ne quid gravius dicam. De ea re egimus uberius in nostris ad hunc locum notis Gallicis. *J.B.*

GRO-

convertit. Ambrosius *q*: *Sibi cum quisque arbitretur gratius excidia patriæ depulisse, quam propria pericula.* Is quem dixi *r* Seneca: *Callistratus & Rutilius, hic Athenis, ille Romæ, reddi sibi penates suos noluerunt clade communi: quia satius erat duos* [74] *unico malo affici, quam omnes publico.*

X. 1. Si + cui periculum immineat accipiendæ alapæ, aut mali similis, huic quoque jus esse id arcendi cum cæde inimici, *s* sunt qui putant. Ego, + si mera justitia expletrix respiciatur, non dissentio. Quanquam enim + inæqualia sunt mors & alapa, tamen qui injuria me parat afficere + is mihi eo ipso dat jus, hoc est, *s* [75] facultatem quandam moralem adversus se + in infinitum, quatenus aliter malum illud a me arcere nequeo. [76] Caritas quoque per se non videtur + nos hic obstringere in gratiam nocentis. + At lex evangelica omnino tale factum illicitum reddidit: + jubet enim Christus alapam accipi potius quam adversario noceatur; + quanto magis occidi eum vetat alapæ effugiendæ causa? + Quo exemplo monemur cavere a dicto *t* Covarruviæ, [77] non pati humanam cognitionem, juris naturalis non ignaram, quicquam naturali ratione permitti, quod apud Deum, qui ipsamet natura est, non sit idem permissum. Nam Deus, qui ita auctor est naturæ, + ut & supra naturam agat libere, jus habet nobis leges præscribendi etiam + de his rebus, quæ natura sua liberæ indefinitæque sunt: multoque + magis ut debeatur id quod natura honestum est, + etsi non debitum.

2. Mirum autem est, + cum Dei voluntas in Evangelio tam diserte appareat, inveniri *u* Theologos, & Christianos Theologos, qui non modo + cædem recte putent admitti, ut alapa vitetur, + sed & accepta alapa, si qui eam impegit fugiat, [78] ad honorem + ut ajunt recuperandum: quod mihi a

q De Officiis III. c. 3.
r Lib. VI. *de Benef.* c. 37.
s Soto d. loco. Navarr. c. 15. *n.* 3. *Sylvest. in verbo Homicidium.* 1. *quæst.* 5. *Lud. Lopez.* c. 62.
t Dict. §. 1. p. 3. *in Clem. Si furiosus.*
u Navarr. cap. 15, 4. *Henr. de irregul.* c. 11. *Vict. de jure belli.* n. 5.

GROTII.

s Facultatem quandam moralem] *Apollodorus* lib. II. de Lino agens: ἀφικόμενος δὲ εἰς Θήβας; καὶ Θηβαῖος γενόμενος ὑπὸ Ἡρακλέους τῇ κιθάρᾳ πληγεὶς ἀπέθανεν· ἐπιπλήξαντα γὰρ αὐτὸν ὀργισθεὶς ἀπέκτεινε· δίκην δὲ ἐπαγόντων τινῶν αὐτῷ φόνου, παρανέγνω νόμον Ῥαδαμάνθυος, ὃς ἂν ἀμύνηται τῶν χειρῶν ἀδίκων ἄρξαντα, ἀθῷον εἶναι· *Ad Thebas cum venisset, civisque Thebanus factus esset, ibi interiit ab Hercule percussus cithara: nam cum Linus ferijsset Herculem, iratus Hercules mortem ei intulit, reusque a nonnullis factus patratæ cædis, legit in judicio legem Rhadamanthi, qua insons pronuntiatur, si quis nocuerit ei, qui vim prior intulerit.* (Cap. IV. §. 9.)

GRONOVII.

74 *Unico*] *Iniquo*, legendum.

75 *Facultatem quandam*] Lucanus *arma tenenti Omnia dat, qui justa negat.* Quod scribit, qui injuria parat afficere, dare jus vel facultatem moralem adversus se in infinitum, duræ admodum difficilisque digestionis est; ne quidem, qui jam affecit. Dat sane jus perpetuis inimicitiis, ac persequendi ac vicissim lædendi, quocumque modo possum, sed civiliter, accusando, incrementa impediendo, officia negando. Id qui faceret apud Romanos, bonus tamen & honestus civis manebat. Probissimi tamen quique talem pertinaciam improbam, & inimicitias debere mortales esse judicabant. *Ob levem injuriam externi mores usque ad sanguinem incitare solent odium aut levium Græcorum, aut immanium barbarorum*, inquit Cicero pro Ligario cap. 4.

76 *Caritas quoque*] Multo minus videtur admittendum, quod ait, caritatem nos non obstringere ad hoc in gratiam nocentis. Sed adjicit, quatenus aliter malum illud a me arcere nequeo. Fortassis igitur hæc sententia fuit Auctoris: dat facultatem liberam & incircumscriptam in instanti, cum consilium in arena capiendum, nec copia est circumspiciendi quid optimum sit, arripiendi auxilium & objiciendi quodcunque sub manu est, etiamsi inde non quidem destinatione meâ (quæ est tantum a me arcere injuriam) sed casu fortuito mors lædere volentis sequatur: ut si manum, dum intentatur mihi, præcidam, aut sic sauciem, ut vulnus ei sit mortale.

76 *Caritas*] Affectio illa, quæ omnes homines natura dictat esse prosequendos.

77 *Non pati humanam*] Quod homo recta ratione instructus & utens, ac jus naturæ indicat, non posse apud Deum pro peccato haberi.

78 *Ad honorem*] Existimationem, dignitatem, quam videtur amisisse servilium verberum patientia.

 79 *Pa-*

a ratione & pietate valde alienum videtur. + Nam honor eſt opinio de excellentia. At qui talem fert injuriam, is [79] patientem + ſe excellenter oſtendit: atque ideo + honorem auget magis, quam minuit. Nec refert, ſi quidam corrupto judicio virtutem hanc + in probrum confictis nominibus traducant: + perverſa enim illa judicia nec rem nec rei æſtimationem immutant. Nec Chriſtiani veteres hoc tantum viderunt, ſed & philoſophi, qui dixerunt + puſilli eſſe animi contumeliam ferre non poſſe, ut + alibi oſtendimus.

3. Hinc etiam liquet, quam non probandum ſit, quod a [x] plerisque eſt traditum, defenſionem cum interfectione eſſe licitam, + jure ſcilicet divino (nam + de ſolo naturæ jure, quo minus ita ſit, non diſputo) + etiam ſi quis fugere ſine periculo poſſit, + quia fuga ſcilicet [80] ignominioſa ſit, in nobili præſertim homine. Atqui nulla hic ignominia eſt, + ſed falſa quædam ignominiæ opinio, + ſpernenda ab omnibus iis, qui virtutem & ſapientiam ſectantur: qua in re gaudeo me aſſentientem habere inter Juriſconſultos Carolum Molinæum [y]. Quod de alapa & fuga dixi, + idem dictum volo de aliis rebus, per quas vera exiſtimatio non læditur. Quid ſi vero dicat aliquis de nobis, quod creditum apud bonos exiſtimationem noſtram delibaret? Hunc quoque occidi poſſe ſunt qui doceant: [z] mendoſe + admodum, + & contra naturæ quoque jus; nam + interfectio iſta [81] non eſt modus aptus ad tuendam exiſtimationem.

[x] *Soto art. 8. d. q. 5. Dd. in l. ut vim. D. de juſt. & jure. & in l. 1. C. unde vi. Vaſquez D. c. 18. n. 13. 14. Sylv. in verbo Bell. pag. 2. num. 4.*
[y] *In addit. ad Alex. conſ. 119.*
[z] *Petr. Navarr. l. 11. c. 3. n. 376.*

XI. Veniamus + ad injurias, quibus res noſtræ impetuntur. Si + expletricem juſtitiam reſpicimus, non negabo ad res conſervandas raptorem, + ſi ita opus ſit, vel interfici poſſe: + nam [82] quæ inter rem & vitam eſt inæqualitas, ea favore innocentis & raptoris odio compenſatur, ut ſupra diximus: unde ſequitur, ſi id jus ſolum reſpiciamus, + poſſe furem cum re fugientem, ſi aliter res recuperari nequeat, jaculo proſterni. Demoſthenes [a] oratione in Ariſtocratem: *εἰ τ' οὐ δεινὸν ὦ γῆ καὶ θεοὶ, καὶ φανερῶς παρὰ νόμον, οὐ μόνον παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν κοινὸν ἁπάντων ἀνθρώπων νόμον, τὸν ἄγοντα καὶ φέροντα βίᾳ τὰ ἐμὰ ἐν πολεμίου μοίρᾳ, μὴ ἐξεῖ-*

ναι

[a] *Pag. 437. A.*

GRONOVII.

79 *Patientem excellenter*] Ut vir ingens & bello, & ſtudiis Nuxus apud *Thuan.* lib. 55. ann. 1573. p. 335.

80 *Ignominioſa*] Indigna forti viro.

81 *Non eſt modus*] Idem judicavit Auguſtus Cæſar apud *Sueton.* c. 51. & 53.

82 *Quæ inter rem & vitam*] Etſi enim plus videtur exigi a fure, quam debet, ſi pro ablatis bonis vita ejus petatur; tamen judicio morali non eſt periculum, quod ipſe in ſe arceſſivit, 1, 2, 3. & quod minus eſt in re, quam eſt in hominis capite, id ſupplet lædentis injuria.

Nullam æqualitatem eſſe inter amiſſionem vel omnium bonorum & mortem, ſententia, opinor, verior eſt. Sic tamen ut hominum maxima pars longe aliter ſe cenſere rebus teſtetur. Cur enim navigant, militant, in metalla ſe defodiunt, margaritas piſcantur, & periculoſiſſimas artes alias exercent, niſi ut oſtendant ob bona & ſæpe ob vilem mercedulam libenter ſe capite periclitari? Qui projecerunt ſuam vitam in acquirendo, an parcent alienæ in eo, quod tanto pretio acquiſiverunt, tuendo? Inde paſſim ita loquuntur boni auctores, ut pecuniam & vitam parum differre ſignificent. *Heſiodus*:

Χρήματα μὲν ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Spiritu haud levior miſeris mortalibus eſt res.

Antiphanes apud *Stobæum*:

Τ' ἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς·
Ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο, μηδ' ἐκτήσατο,
Οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ.

Anima atque ſanguis pecunia eſt mortalibus;
Hac ſi carebis, ſine parandi copia,
Non vivis, umbra vivis mortua interes.

Sic *ſanguinem*, *nervos*, *viſcera*, *vitalia* dixerunt pro patrimonio, & *comedi*, *cædi*, *concidi*, *perire*, *ſumus*, de eo, qui bona perdit. Vide *Obſervat.* lib. 4. cap. 24.

83 Ca-

καί μοι ἀμύνεσθαι· Nonne hoc per Deos durum atque injustum est, nec scriptis tantum legibus, sed & communi inter homines legi contrarium, + *ut non sinar vi uti adversus eum, qui hostiliter res meas rapiat?* + Nec obstat[83] caritas [84] per modum præcepti, [85] lege + divina humanaque seposita, + nisi res sit, quæ minimum valeat, ac proinde contemni mereatur. Quam exceptionem recte + nonnulli adjiciunt.

XII. 1. Quis + sensus sit [86] legis + Hebrææ videamus, cum qua congruit & + lex Solonis vetus, (ii) quam Demosthenes adversus Timocratem commemorat, t & inde sumta lex XII. Tabularum; & (kk) Platonis scitum nono de legibus. Nam omnes istæ leges in hoc conveniunt, + quod [87] furem nocturnum a diurno distinguunt. + De ratione legis ambigitur. [b] Quidam id unum putant spectatum, quod noctu discerni nequeat is qui venit, fur sit, an sicarius, + & ideo tanquam sicarium posse interfici. [c] Alii discrimen in hoc positum existimant, + quod noctu, quia fur ignotus sit, res minus videantur posse recuperari. Mihi legum conditores + nec hoc nec illud proprie videntur spectasse; sed hoc voluisse potius, + directe rerum causa interfici neminem debere; + quod fieret, exempli causa, si fugientem inermem (ll) telo

b Soto d. loco: Mathesilan. notab. 135. Jas. & Gom. Institut. de act. in pr. Covar. d. §. 1. n. ibi decimo. Less. dub. XI. n. 68.

c Covar. d. loco. Aug. citat. in c. si perfodiens. de Homicid. Lessius d. cap. 9. dub. XI. n. 66.

83 *Caritas*] Officium humanitatis communi naturæ debitum.

84 *Per modum præcepti*] Tanquam præcipiens, consulens ac monens contrarium, licet non imperans, ut lex.

85 *Lege divina humanaque*] Ipsam si consideres nudam, citra id, quo divinis & humanis legibus augetur.

86 *Legis Hebrææ*] Exod. 22, 2.

87 *Furem nocturnum*] Nocturnum furem ideo licere vult occidi, quod noctu vix sit copia testium adhibendorum, atque ideo, si occisus reperiatur, facilius credatur ei, qui a se vitæ tuendæ causa dicat furem interemtum repertum cum aliquo instrumento, quo nocere posset.

Ergo hæc foret fictio juris, seu ejus, quod est possibile, incerta veritate, vel contra veritatem, pro veritate a jure facta ad certos effectus interpretatio. Quales & alibi, & in usucapione, & in postliminio JCti veteres agnoscunt. Sed haud scio, an fictio juris tantum valere possit, ut per eam homo alioqui conservandus possit occidi, quemadmodum per eam res potest retineri vel alienari. Potius hæc causa videtur, quod ubi minor est custodia hominum, ibi sanctior est custodia legis. Sic apud Scythas nihil furto gravius, quia, ut ait *Justinus*, sine tecti munimento pecora & armenta habentibus nihil salvum esset, si furari liceret. Sic abigeatus gravius punitur furto, etsi possint res furto ablatæ multo esse pretiosiores, quia fide publica in pascuis sunt pecudes, nec ita possunt custodiri, ut quæ domi sub oculis & claustris habemus. Sic noctu cum dormiunt homines, &, ut eleganter *Statius*, *mandavere animas* (quasi alienæ fidei commisere, non ipsi in potestate habent) vigilat lex: & in minore providentia dominorum majorem metum furibus facit.

Deinde non modo adversus nocturnum furem præsumptio est defendisse se telo, sed indubitatum hoc habuerunt legum conditores, nec intelligi potest fur nocturnus sine telo: quia enim noctu sunt omnia clausa, quomodo nudis manibus effringet jannam, perfodiet parietem, dimovebit arcarum & armariorum feras? Tertio ob hanc quoque causam, quod noctu clausa sunt omnia, nec sine vi possunt aperiri, fur nocturnus non intelligitur sine vi, & quidem in locum sanctissimum. *Quid enim sanctius, quid omni religione munitius, quam domus uniuscujusque civium? hic aræ sunt, hic foci, hic Dii penates, hic sacræ religionis cerimoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit*, inquit Cicero in oratione pro domo cap. 41. *Jam si tempus est ullum jure hominis necandi, quæ multa sunt, certe illud est non modo justum, verum etiam necessarium, cum vis vi illata defenditur*, ut idem pro Milone cap. 3.

Legis hujus ex 12. tabulis ibidem sic meminit Cicero: *duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit, interfici impune voluerunt.*

GROTII.

t *Et inde sumta lex XII. Tabularum*] Addi potest *lex Wisigotthorum* libro VII. tit. II. cap. XVI. & *Capitulare Caroli Magni* lib. V. cap. 191. *Leg. Langobarda*, qui nocte alienam curtem ingreditur, nisi ligandum se præbeat, occidi potest. (*Lib.* I. *Tit.* XXIV. Cap. 1.)

(ii) Vide supra, *Lib.* I. *Cap.* III. §. 2. *num.* 2. *J. B.*

(kk) Νύκτωρ φῶρα εἰς οἰκίαν εἰσιόντα ἐπὶ κλοπῇ χρημάτων ἐὰν ἑλὼν κτείνῃ τις, καθαρὸς ἔστω. Pag. 874. B. Tom. II. Ed. H. Steph. *J. B.*

(ll) Addidi vocem hanc *inermem*, quæ, quamquam in omnibus Editionibus desit, omnino necessaria est, ut series orationis constet, & species

 ista

telo prosternerem, ut illo interemto rem meam reciperem. + Sed si ipse in periculum vitæ adducar, tunc + mihi licere a me avertere periculum etiam cum periculo vitæ alienæ: + nec obstare mihi [89] quod me in id discrimen adduxerim, dum rem meam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere, nam in his omnibus nihil mihi posse imputari, + qui verser in actu licito, nec cuiquam injuriam faciam, + cum utar meo jure.

2. Discrimen ergo nocturni & diurni furis + in hoc positum est, + quod noctu vix sit copia testium adhibendorum: atque ideo, si occisus fur reperiatur, facilius credatur ei, qui a se vitæ + tuendæ causa dicat furem interemtum, repertum scilicet cum aliquo instrumento, quo nocere posset. + Id enim lex Hebræa requirit, agens de fure reperto [90] במחתרת: quod quidam transferunt *in perfossione*; alii forte melius, *cum perfossorio instrumento*: quomodo & Jeremiæ II, 34. ea vox a doctissimis Hebræorum exponitur. Ducit nos ad hanc interpretationem lex duodecim tabularum, quæ furem diurnum occidi vetat, (mm) addita exceptione, + nisi se telo defenderit. Adversus nocturnum igitur præsumtio est defendisse se telo. Teli + autem nomine ferrum, fustis & lapis venit, ut ad hanc ipsam legem notatum a [d] Cajo est. Contra ab Ulpiano proditum est, [e] quod de fure nocturno dicitur, si quis eum occiderit, impune id ferre, id intelligendum ita demum locum habere, (nn) si + parcere ei sine periculo suo non potuit, nimirum rem servando.

d L. Si pignore, 54. §. furem, 2. D. de furtis.
e L. furem, 9. D. ad leg. Corn. de sicariis.

3. Est ergo, ut dixi, + præsumtio pro eo, qui furem noctu occidit: sed si forte testes adfuerint, ex quibus constet non fuisse eum, qui furem occidit, adductum in vitæ suæ periculum, jam + præsumtio ista cessabit, ac proinde is qui occidit homicidii + tenebitur. Accedit quod tam [91] diu quam noctu lex duodecim tabularum exegit, ut is qui furem deprehendisset, + cum clamore id testificaretur, (oo) ut ex Cajo [f] discimus, nimirum ut si fieri posset, concursus eo fieret magistratuum aut vicinorum ad auxilium & testimonium. Quia vero + concursus talis de die facilius habetur quam de nocte, ut notat [g] Ulpianus + ad modo indicatum Demosthenis locum, ideo de nocturno periculo + asseveranti magis creditur.

f L. Itaque, 4. D. ad leg. Aquiliam, §. 1.
g Pag. 236. B. Ed. Bas. 1572.

4. Cui

ista differat à sequenti, in qua Fur etiam fugere manifesto supponitur, sed ita ut se telo defenderet. Vel sic tamen non satis firma & cohærens est Auctoris nostri ratiocinatio. Vide Notas Gallicas in h. l. Adde PUFENDORFII nostri Caput antea indicatum. *J. B.*

(mm) Exceptio illa ideo additur, quòd interdiu facilè cognosci aut capi Fur possit, adeo ut raro quis ad recuperandas res ablatas cogatur adversus Furem fugientem, & armis prædam tueri volentem, suam ipsius vitam defendere. *J. B.*

(nn) In lege illa, non suo loco ab Architectis Juris Romani posita, agitur de *Lege Aquilia*, quæ jubebat reparationem damni dati ab eo, qui servum alienum in furto deprehensum interfecerat; non autem de *Lege Corneliâ*, secundum quam, ut & legibus XII. Tabularum, nocturnum furem *omnimodo* occidere licebat. Hoc egregiè probavit summus Jurisconsultus Clariss. NOODT, *Probab. Jur.* Lib. I. Cap. IX. & *Ad Legem Aquil.* Cap. V. quamquam rationes ejus convellere nuper conatus est Vir Eruditissimus, *J. van de Water*, Obs. Jur. Rom. *Lib.* 1. *Cap.* 18. *J. B.*

(oo) Sed *clamor* ille non exigitur à Duodecim Tabb. Additamentum est *Gaji* JCti, qui etiam agit tantum de *Lege Aquilia*. Vide omninò laudati Cl. *Noodtii* Observ. L. 1. c. 15. *J. B.*

GRONOVII.

89 *Quod me in discrimen*] Quod quasi mea culpa in id periculum veni.

90 במחתרת] A חתר *Fodere.*

91 *Diu*] Interdiu.

GRO-

4. Cui + simile est quod lex [b] Hebræa [u] puellæ [92] de vi illata in agro vult credi, in urbe non item, + quia clamore concursum ciere potuit ac debuit. Ad superiora & hoc accedit, + quod etiamsi cætera essent paria, tamen quæ nocte accidunt, minus explorari, & qualia quantaque sint cognosci possunt: eoque sunt terribiliora. Lex ergo tam Hebræa quam Romana, + id quod caritas suadet, civibus suis præcepit, + ne quem interficiant ideo duntaxat quia rem furatur, sed ut id ita demum liceat si is qui rem suam servare voluit + ipse in discrimen venerit. + Moses Maimonides notavit, permissam privato homini alterius interfectionem non aliter, nisi ut servetur id, quod est irreparabile, ut vita & pudicitia.

[b] *Deut.* XXII, 23. *& seqq.*

XIII. 1. [93] Quid + vero jam de lege Evangelica dicemus? + Idem ab ea permitti, quod permisit lex Moysis, + an ut in aliis rebus perfectior est lege Moysis, ita hic quoque plus eam a nobis exigere? + Ego quin plus exigat, non

Grotii.

u *Puellæ de vi in agro illata vult credi*] Bene id explicat *Philo*, ut locus frequentioris exempli causa sit positus, non quod ex eo solo semper definienda sit controversia. Potest enim, ut libro de specialibus legibus ille disserit, & in urbe aliqua vim pati occluso ore, & in agro aliqua consentire in stuprum. (Pag. 788. D. E. *Ed. Paris.*)

Gronovii.

92 *De vi illata*] Quæ dicit se vi stupratam.

93 *Quid vero jam de lege Evangelica*] Rursus inculcat legis, ut loquitur, Evangelicæ perfectionem, quasi perfectio Evangelii sit demere metum grassatoribus nocturnis, & exponere bonos impunitiori audaciæ facinorosorum. Verba Christi sunt Matth. 5. *Audistis, quia dictum est: oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, ne obsistite injurioso: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & qui voluerit tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & qui te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Hæc non præstant fures salvos. Et primo valet responsio, quam ipse dedit supra illis, qui verba de alapa bello & omni actioni forensi obducebant: nempe alapam esse contumeliam levem, nec re, sed opinione magnam. Sic tunica etiam & pallium amissionem non maximi pretii bonorum significant. At fur nocturnus non petit tunicam & pallium, sed aurum & argentum, &, si potest, omnem censum patris familias. II. *Oculum pro oculo, dentem pro dente* dictum est magistratibus. *Deuteron.* 19. Id non abrogat Christus, quemadmodum nec abrogavit *non occides, non mœchaberis*, quorum ante meminit. Sed hæc omnia vindicat a pravis interpretationibus Judæorum, qui illud, de quo agimus, applicabant male sibi & privatim, & publice. Privatim, cum hinc sibi jus facerent ob minimas injurias, minimaque damna immortale odium gerendi. Publice, quia sub jugum erant Romanorum redacti, si quid ab his grave paterentur rebelliones coquebant, & cœlum vituperabant, jactantes semper se Abrahami semen, & fœderatum Deo populum, & immemores, se fœdus illud & aliis peccatis multis, & non agnoscendo Messiam præsentem, irritum fecisse. Ait igitur, *ne obsistite injurioso*, nempe ut soletis obsistere lædentes magis vestras conscientias, quam ab illo forte in bonis vestris læsi estis, nec tantopere studentes, ut puniantur qui peccant, quam ut iræ vestræ & vindictæ cupido exsatientur. Quemadmodum dixerat antea, *ne juretis omnino*: nempe ut soletis leviter & præter necessitatem. Quum autem jubet, qui tunicam auferat, ei & pallium tradi, qui maxillam dextram feriat, ei & lævam porrigi, qui angariet ad miliare unum, addi alterum, non præcipit patientiam hominum injustorum, ubi possunt puniri, sed patientiam & æquum animum in castigationibus Dei per iniquos potentes; nec vetat, ne arceantur plectanturve scelera, ubi possunt plecti aut prohiberi: sed si justo Dei judicio homines potentes & majores legibus istis injuriis nos afficiant, ut patienter feramus, & agnoscamus, hæc evenire nobis ob peccata nostra, Deumque, per illam injustitiam hominum, justissima & sanctissima decreta sua exsequi: adeoque non efferamur impatientia adversus istas virgas Dei, ut si & alterum tantum perdendum sit de bonis, si duplicetur contumelia, si geminetur labor, parati simus sustinere & mente atque ore dicere: *Iram Domini portabo, quia peccavi ei*, Mich. 7, 9. In eo adeo nihil perfectius a nobis postulat Evangelium, ut idem jam præstiterint sancti in veteri testamento. Sic David 2. *Samuel.* 16. *Dimitte eum, ut maledicat, Dominus enim præcepit ei, ut maledicat David.* Et poterat tunc punire: sed id tempus erat, quo se humilem redderet coram Deo rex piissimus, non magnum coram hominibus. Sic *Jobus* cap. 1. *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.*

Gro-

non dubito. Nam si tunicam & pallium + deseri jubet Christus, & Paulus + damnum aliquod injustum tolerari potius quam litigari, quæ [94] incruenta + contentio est: + quanto magis vult res etiam momenti majoris deseri potius, quam interfici a nobis hominem, + Dei effigiem, + eodem nobiscum sanguine ortum? + Quare si res servari potest, ita ut non videatur periculum esse faciendæ cædis, recte id quidem; + sin aliter, omittenda res est. Nisi forte talis aliqua res sit, + ex qua vita nostra & familiæ nostræ pendeat, + quæque judicio recuperari nequeat, + forte quia fur sit ignotus, + & spes sit aliqua sine cæde rem abituram.

i Soto d. art. 8. Less. dub. XI. n. 74. Sylv. in verbo Bellum. 2. n. 3. Pan. c. 2. de homicidiis. Less. d. loco.

k Lib. 1. de Lib. arbitr. c. 5.

2. Et quanquam hodie + omnes ferme, [i] tam Jurisconsulti, quam Theologi, doceant, recte hominem a nobis interfici posse rerum defendendarum causa, + etiam extra eos fines, in quibus lex Moysis & Romana id permittit; puta si fur jam re accepta fugiat; tamen quin ea quam protulimus + sententia veterum Christianorum fuerit, non dubitamus: nec dubitavit [k] Augustinus, cujus hæc verba sunt: *Quomodo apud divinam providentiam a peccato liberi sunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt?* Nimirum in hac materia, ut in aliis multis, cum tempore [x] laxata est disciplina, & paulatim interpretatio legis Evangelicæ + cœpit ad sæculi mores accommodari. + Olim in clericis retineri solebat forma veteris instituti: tandem his quoque + remissa est hoc nomine censura.

XIV. Quæritur a nonnullis, an non lex saltem civilis, ut jus habens vitæ ac necis, si quo casu permittat furem interfici a privato, simul etiam præstet, + ut id ab omni culpa sit liberum. + Minime vero id concedendum arbitror. Nam primum [95] lex + jus necis non habet in omnes cives ex quovis delicto, sed demum ex delicto tam gravi, ut mortem mereatur. Est autem valde probabilis Scoti sententia, fas non esse quemquam ad mortem damnare, [y] nisi + ob delicta, quæ lex per Mosem data morte punivit, addito

GROTII.

x *Laxata est disciplina*] *Hieronymus* in vita Malchi: *Postquam ecclesia cœpit habere Christianos magistratus, facta est quidem opibus maior, sed virtutibus minor.* (T. 1. pag. 255. B. ubi tamen paullo aliter verba leguntur.) Vide c. *suscepimus*, de homicidio voluntario (*in Decretalibus*) & c. de his, 36. distinct. 50.

y *Nisi ob delicta, quæ lex per Mosem data morte punivit*] Contra leges, quæ venantes rusticos morte puniunt, vide *Gregorium Turonensem* libro X. c. 10. *Johannem Sariberiensem* Policratici Lib. I. Cap. IV. (*pag. 18. Ed. Lugd. Bat. 1639.*) *Petrum Blesensem* epistola CXXIX.

GRONOVII.

94 *Incruenta contentio*] Lis in foro apud judicem, cui nullum periculum sanguinis aut cædis intervenit.

95 *Lex jus necis non habet*] Ait legem jus necis non habere in cives ex quovis delicto, sed demum ex delicto tam gravi, ut mortem mereatur. Quasi non minimum delictum, si ob causas incidentes sub capitis pœna vetetur, capitale fiat. Sibi imputet, qui transgreditur. Quare enim non licuerit Atheniensibus jubere, ut capitale esset, si quis legem de vindicanda Salamine tulisset? *Justin.* 2, 7. Quare non Thuriis, ut capite lueret, si quis cum armis in concionem venisset? *Diod. Sicul.* 12, 12. Quare non Carthaginiensibus, ne quis Græcis literis aut sermoni studeret, quo loqui cum hoste aut scribere sine interprete posset? *Justin.* 20, 5. Quomodo autem consistet imperium militare, in quo minima quæque vetita capite luuntur? ut si quis in agmine ordinem excessit, si in rustici tugurio inventus est, si gallinam abstulerit. Et quantum est in se spectatum vesci de arbore? tamen capitale fuit, quia Deus dixerat: *quo die ex eo vesceris, morte morieris.* Distinguendum igitur, ne lex sit tyrannica, quæ servari non potest, & pro laqueo est ad capiendos innocentes, nec gravem causam habet. Si ratio est & potest servari; utique quantumvis parvum delictum capitale facit.

dito duntaxat, + aut quæ his sunt paria recta æstimatione. Neque enim videtur notitia divinæ voluntatis, quæ sola [96] animum tranquillat, aliunde in hoc negotio tam gravi haberi posse, + quam ex illa lege, + quæ certe mortis pœnam in furem non constituit. Præterea vero + lex nec debet, nec solet jus dare, etiam eos, qui mortem meruerunt, privatim interficiendi, + nisi in criminibus [97] valde atrocibus: + alioqui frustra instituta esset judiciorum auctoritas. Quare si quando lex impune furem dicit interfici, [98] + tollere quidem pœnam censenda est, + sed non etiam jus dare.

XV. Ex + his quæ diximus apparet, + duobus modis posse contingere, ut a privatis sine peccato suscipiatur singularis dimicatio: primum, si invasor [99] concedat alteri licentiam dimicandi, + alioqui eum occisurus sine dimicatione: deinde, si rex aut magistratus [1] duos + mortem meritos inter se committat; quod si fiat, + illis quidem licebit arripere spem salutis. At qui id jussit, is + minus recte officio functus videbitur, cum satius fuisset, si unius supplicium sufficere videbatur, + sorte eligi moriturum.

XVI. Quæ vero dicta a nobis huc usque sunt, de jure tuendi se ac sua, + maxime quidem ad bellum privatum pertinent, + sed [z] ita ut ad publicum quoque aptari debeant, + habita diversitatis ratione. Nam in privato bello [2] jus + quasi momentaneum est, + & cessat simulatque judicem adiri res patitur. + At publicum, quia non oritur, nisi ubi non sunt aut cessant judicia, [3] tractum habet, + & perpetuo fovetur accedentibus novis damnis & injuriis. Præterea in bello privato + ferme [4] defensio mera consideratur: at + publicæ potestates cum defensione & ulciscendi habent jus. Unde illis licet + prævenire vim non præsentem, sed quæ de longo imminere videatur, + non directe (id enim injustum esse supra docuimus) + sed indirecte ulciscendo delictum cœptum jam, sed non consummatum: de quo agendi erit + alibi locus.

XVII. Illud + vero minime ferendum est, quod quidam tradiderunt, [a] jure gen- *a Alb. Gent. lib.* 1. c. 14.

GROTII.

z *Ita ut ad bellum publicum quoque aptari debeant*] *Ammianus* lib. XXIII. (*Cap.* 1.) *Cum irruentibus armis externis lex una sit & perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil renitente vi moris.* [De ultimis verbis, ubi in Editione VALESII & GRONOVII legitur, *remittente*, pro *renitente*, vide JAC. GOTHOFRED. in *Cod. Theod.* Tom. V. pag. ult. *J. B.*] Alexander Imperator oratione ad milites apud Herodianum VI. καὶ τὸ μὲν ἄρχειν ἀδίκων ἔργων οὐκ εὐγνώμονα ἔχει τὴν προβολήν· τὸ δὲ τοὺς ὀχλοῦντας ἀποσείεσθαι, ἔκ τε τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἔχει τὸ θαρραλέον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀμύνεσθαι, ὑπάρχει τὸ εὔελπι· *Injuriam qui prior infert, nihil habet probabilis coloris: at qui sibi molestos arcet, ex bona conscientia sumit fiduciam, bonaque ei spes adest inde, quod injuriam non inferat, sed auferat.* [Cap. 3. num. 8, 9. *Ed. Boecler.*]

GRONOVII.

96 *Animum tranquillat*] Omnes conscientiæ scrupulos eximere potest.

97 *Valde atrocibus*] Ut proscriptos & militiæ desertores, supra 1, 4, 16. & exsules, ubi de iis lex est, qualis apud *Quintilianum* avum declam. 305.

98 *Tollere quidem*] Impunitatem dare in foro soli vel apud judicem mortalem, non liberare conscientiam.

99 *Concedat alteri*] Non directe ne verbis interpositis, sed si dum aggreditur, tantum interveniat spatii aut loci, ut contraria arma expedire possim.

1 *Duos mortem meritos*] Ut Romani gladiatores noxios.

2 *Jus quasi momentaneum*] Momentum vel punctum temporis durat.

3 *Tractum habet*] Non coërcetur intra tantas temporis angustias.

4 *Defensio mera*] Nam offensio ex intentione justa non est, supra n. 4.

gentium arma recte sumi + ad imminuendam potentiam crescentem, quæ nimium aucta nocere posset. Fateor in consultationem de bello & hoc venire, + non sub ratione justi, sed sub ratione utilis : ut si ex alia causa justum sit bellum, + ex hac causa prudenter quoque susceptum judicetur :+ nec aliud dicunt, qui in hanc rem citantur [b] auctores. Sed [5] ut vim pati posse + ad vim inferendam jus tribuat, + ab omni æquitatis ratione abhorret. Ita vita humana est, + ut plena securitas nunquam nobis constet. Adversus incertos metus + a divina providentia + & ab innoxia cautione, non a vi præsidium petendum est.

b Bald. lib. de rer. divis.

XVIII. 1. Nec + minus illud displicet, quod [c] docent, + justam esse defensionem etiam eorum, qui [6] bellum promeriti sunt, quia scilicet pauci contenti sunt [7] tantundem + reponere vindictæ, quantum acceperunt injuriæ. + Nam metus ille rei incertæ jus ad vim dare non potest : + unde nec reus criminis jus habet publicis ministris capere se volentibus per vim resistendi, ob metum ne plus æquo puniatur.

c Alb. Gent. lib. 1. c. 13. Castr. lib. 5. de Justitia.

2. Sed qui in alium peccavit,+ debet primum ei quem læsit offerre satisfactionem + viri boni arbitratu : + ac tum demum pia erunt ejus arma. Sic Ezechias, [d] cum fœdere non stetisset, quod cum rege Assyrio majores ejus pepigerant, bello petitus fatetur culpam, & + regi permittit arbitrium mulctæ : idque cum fecisset, + & postea iterum bello lacesseretur, fretus bona conscientia vim hostium sustinuit, + & Deum habuit faventem. Pontius + Samnis post res Romanis redditas, deditum belli [e] auctorem, *Expiatum*, inquit, *est, quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit subigi nos ad necessitatem dedendi res, iis non fuisse cordi tam superbe a Romanis fœderis expiationem spretam.* Mox : *Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid Diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum* [8] *judicem feram? Neminem, neque populum, neque privatum fugio.* Sic cum Thebani omnia æqua obtulissent (pp) Lacedæmoniis, ii autem ultra tenderent, zz bonam causam ab his ad illos transiisse ait Aristides Leuctrica prima.

d 2 Regum XVIII, 7. 14. & cap. XIX.

e Livius, lib. IX. c. 1.

GROTII.

zz *Bonam causam ab his ad illos transiisse*] De principe Chalepi, qui pacem & residua tributorum obtulerat Romano Argyropolo Imperatori, vide *Zonaram* (Lib. XVII. Cap. 11.) simile de Cruciferis in *Cromero* libro XVII. (pag. 393. *Ed. Basil.* 1555.) de Helvetiis, qui Carolo Burgundo de curru ovium pellibus onusto, ademptoque mercatoribus, satisfactionem obtulerant, vide *Philippum Cominæum* libro VII. [Non ipsi *Helvetii* currum mercatoribus ademerunt, sed currum, qui *Helvetii* cujusdam mercatoris erat, Comes *Romondius* prehendi jussit : unde ortum bellum *Helvetiorum* cum eo, & postea, cum *Carolo Audace*, hoc obtentu adversus illos arma movente. Vide *pag.* 66. & 67. Versionis *Sleidani*, quâ usus Auctor noster, *Ed. Wecb. J. B.*]

GRONOVII.

5 *Ut vim pati*] Ut quia prævideo aliquem huc crescere posse, me ut impune lædat, quum hujus animi nondum ulla signa det, ideo eum aggredi possim, & incrementa ejus vi interpellare. Ariovistus ad *Cæsarem* 1. Gall. 44. debere se suspicari, simulata Cæsarem amicitia quod exercitum in Gallia habeat, sui opprimendi causa habere : quod nisi decedat, aut exercitum deducat ex his regionibus, sese illum non pro amico, sed pro hoste habiturum.

6 *Bellum promeriti*] Injuria facta justam alteri causam inferendi belli dederunt.

7 *Tantundem reponere vindictæ*] *Seneca* Troad. 278. *regi frenis nequit. Et ira & ardens hostis, & victoria commissa nocti.*

8 *Judicem feram*] Ferre judicem est provocare adversarium ad judicem vel arbitrum secum ex utriusque sententia capiendum, in quem compromittant.

(pp) Immo *Lacedæmonii Thebanis.* Deinde non agit heic *Aristides* de oblatâ æquâ satisfactione : verum de vindictâ, quam *Thebani* ipsi sumserant, in prælio *Leuctrico*, ubi victores fuerant. Vide locum, *pag.* 93. Tom. II. *Ed. Paul. Steph.* & adde *Xenophontem*, Hist. Græc. *Lib.* VI. *Cap.* V. §. 33. *& seqq.* Ed. Oxon. *J. B.* HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. I.

§. I.

1 *VEniamus ad causas bellorum*] Exposito jure belli i.e. bellum jure geri posse; & demonstratis personis quæ bellum gerere possunt, sequuntur jam causæ ex quibus bellum licite geri queat. Sæpius dictum est, bella esse instar judiciorum, &. quasi actiones quibus Principes jura sua prosequuntur: adeoque ex quibus causis privatus jus suum intentata actione vindicare, ex iisdem Princeps bellum gerere potest. *Vid. Disput. nostram de Amnestia c.* 1. §. 2.

Justificas intelligo] Quas opponit suasoriis. *Vid. l.* 2. *c.* 22. §. 1.

Nam sunt & alia, quæ movent sub ratione utilis, distincta interdum ab iis quæ movent sub ratione justi] In omni deliberatione de bello duæ occurrunt quæstiones: 1. an justa sit belli causa, 2. an conducat reipublicæ. *In priori* examinatur, an ex causa justa bellum geri possit? *in posteriori*, an utile sit, an expediat geri? anne potius cedere læsus debeat? Causa igitur juris Auctori dicitur *justifica*, causa utilitatis vero *suasoria: vid. Disput nostr. de Amnestia* §. 1. §. 3. Eodem enim modo privatus, actionem coram judice intentaturus, duo ponderare debet: 1. an justa sit ejus actio, ita, ut exitum favorabilem sperare possit: 2. an utile sit eam intentare, tum ob potentiam adversarii, tum ob defectum subsidiorum &c.

Quas inter se, & a belli principiis] Diversa omnino sunt, *causa* belli, ejus *initium*, ac *occasio. Causa* sunt ex quibus & ob quas bellum geritur, & vel justificæ sunt, vel suasoriæ: *Initium* Polibio & Diodoro est illud momentum quo bellum incipit, seu primus actus belli. *Occasio* vero est, per quam causa bello datur; atque hinc occisio cervi non erat principium belli inter Æneam & Turnum, sed occasio. *Virgil. Æneid. VII. v.* 484.

Quale erat cervus in bello Turni & Æneæ] Dictum jam est, occisionem cervi fuisse occasionem belli, non principium, nec primum belli actum; cum enim Trojani cervum occiderent, nondum bellum erat.

Nam quas causas diximus justificas, etiam principia dixit Livius] „ Imo principia „ ex sensu Livii non sunt idem cum causa „ justifica. Ait enim, Romanorum *Princi-* „ *pium* esse non agere, nisi ex *justa causa*; „ adeoque plane ibi non agitur de principiis „ belli, nedum principia confunduntur cum „ causa belli.

Easdem vocat προφάσεις & ἀρχάς] „ Voces hæ significant prætextus & principia. „ Verba Diodori in *Lib.* 14. *p. m.* 396. „ hæc sunt: *Hæc omnia moliri, quærendo* „ *sibi legitimas occasiones atque verisimilia justi* „ *belli initia, prætexta quadam consiliis suis* „ *honestate*. Equidem Diodorus non confun„ dit causas belli justificas & suasorias, neo „ has cum principiis; nam curate distinguit „ causas suasorias à justificis. *Justificas* enim „ allegabat, quod nollent vicinas circum ur„ bes liberas reddere, nec pecuniæ in bello „ contra Athenienses impensæ partem contri„ buere, atque hanc causam justificam voce „ ἀρχῆς intelligit Diodorus. *Suasoria* autem „ fuere, quod Pausaniam Deo sacra perage„ re parantem prohibuissent, tum in Ludis „ Olympiis Lacedæmonios in certamen ad„ mitti noluissent.

Hæ justificæ causæ proprie nostri sunt argumenti] Nam suasoriæ non faciunt bellum justum, nisi concurrant causæ vere justificæ, adeoque de his solis in jure naturæ quæritur, istæ ad politices doctrinam pertinent. 2

Equidem rarissime causa movens ad bellum allegari solet; sane, si alia utilitatis ratio non subesset, propter solam juris violationem populi vix bella gesturi essent. Hinc

 merito

merito causæ illæ justificæ vocantur *prætextus*, *legitimæ occasiones*, quia causæ utilitatis & suasoriæ taceri solent, & jura tantum prætexi.

Idque exemplis omnium gentium probatur, quæ rarissime ex ea causa, quam allegare solent, bellum suscipiunt. De Lacedæmoniis bellum Eleis inferentibus id jam dictum est: Porro Athenienses, cum a Lacedæmoniensibus in auxilium vocarentur contra Syracusanos jus allegabant, *quod aliorum causæ accedere liceret*: At causa movens & suasoria erat spes acquirendæ Siciliæ. *Justin. Lib* 4. *cap.* 3. In primo bello Punico Romani allegabant pro justitia causæ, Carthaginenses male habuisse Messanos Romanorum socios; at causæ suasoriæ erant, quod Siciliam affectarent. *Flor. lib.* 2. *cap.* 2. In bello Punico secundo Romani causam juris allegabant, quod Annibal Saguntum civitatem sociam oppugnasset, & contra fœdus Iberim amnem transiisset. *Polyb. L.* 3. *c.* 5. & 6. sed causa suasoria erat, ne Annibal victa Sicilia in Italiam trajiceret, indeque sola utilitas eos ad bellum movebat, *Polyb. d. l.* Cæsar causam belli Civilis prætexebat, quod injuria præteritus fuerit in comitiis, & quod exercitum dimittere juberetur: (unde vota corrupta ajebat de *Bel.Civ.L.I.*) Pompejus justitiam causæ eo defendit; quod Cæsar jussui Senatus obtemperare nollet: At causa suasoria utrinque erat, quod Cæsar noluerit superiorem, Pompejus parem habere. *Lucan. Pharsal.* 1.v.6. 125. ubi egregie distinguit a causa belli ejus initium: ex quo enim Rubiconem transfit Cæsar, alea belli jacta fuit, & cum armatus extra Provinciam suam exercitum duxisset, bellum inchoasse dicitur. In bellis Græcorum contra Persas jus ideo armis vindicari dicebatur, quod fœminæ regiæ hinc inde raptæ fuerint. Phœnices quippe primi rapuere Inachi filiam, Cretenses Europam, tum Jaso Medeam, iterum Paris Helenam. *vid. Herod. pr. Histor.* Sed suasoriæ longe aliæ erant; Persæ enim affectabant Regnum Græciæ, vel saltem metuebant, ne Græci in Persiæ Provincias trajicerent. Apud Justinum enim Dario titulus coëundi cum Spartanis dicitur fuisse vetus Persarum in Athenienses odium, revera autem timuisse, ne iis victis Lacedæmones ad se arma transferrent *Lib.* 5. *c.* 1. Ita cum Romani Carthaginensibus bello civili occupatis indicerent bellum, causam justificam allegabant, quod bellum in Romanos pararent, & quod mercatores Romanos violassent, cum causa suasoria fuerit studium occupandi Sardiniam. *Polyb. Lib. I. cap. f. juncto cap.* 23. & *Lib.* 30. 5 Antigonus causam justificam belli, quod cum sociis, Ptolemæo, Cassandro & Lysimacho gessit, prætexebat se Olympiadis mortem a Cassandro interfectæ ulcisci velle, & Alexandri Regis sui filium cum matre obsidione liberare. At hoc honestatis saltem causa allegatum ait *Justinus Lib.* 15. *c.* 1. causa enim suasoria fuit ne prædam divideret. *d. c.* 1. Sic Demetrius causam belli justificam allegabat, quod Antipater socios invaserit, at suasoria causa erat spes Macedoniæ acquirendæ, *Justin. L.* 16. *c.* 1. Alia exempla *Vide apud Tesm. in Not. ad h.* §. & *Grot. L.* 2. *c.* 22. §. 1. *seq. Conf. Justin. L.* 5. *c.* 1. *L.* 9. *c.* 3. *L.* 18. *c.* 2. *L.* 24. *c.* 1. *L.* 27. *c.* 3. *L* 30. *c.* 3. *add. inf.* §. 17.

„ *Ut piam & justam accipiatis Belli causam* &c.] de effectu justitiæ causæ late „ egimus *in Prolegom.* §. 27. Sane omnes „ qui bellum suscipiunt, credi volunt sibi „ tales causas esse, indeque publice eas ex„ hibere solent. *vid. Lib.* 2. *c.* 26. 4. & „ *Lib.* 3. *c.* 1. §. 5. Merito ergo bella sine „ justa causa suscepta latrocinia dicuntur. *L.* „ 2. *c.* 22. §. 3.

„ *Nec minus hoc Dionis Cassii*] *Histor.* „ *l.* 12. Quam religiose causas belli justificas „ examinaverint pleræque gentes præter ex„ empla *in Prolegomenis* allegata alia exstant „ apud *Nepotem in Agesilao c.* 2. *Appian.* „ *de Bello Mitrid. n.* 177. *Sueton. in Augusto cap.* 20. Conf. *infra L.* 2. *c.* 22. *per* „ *tot.*

„ *Quod non minus de bellis publicis quam* 3 „ *privatis verum est*] Nam nec inter duos „ certare sine justa causa licet, hæc enim „ certatio per vim non nisi ex necessitate de„ fensionis, adeoque non nisi ex justa cau„ sa licita est.

Habent quidem bella &c. effectus juris] Etiam bella injusta, quæ inter duas summas potestates geruntur, jura belli habent quoad processum, donec per ultimum victorem lis decidatur.

Ut & sententia] Potius ut judicia & actiones: Nam quod inter gentes est bellum, id inter privatos est actio in judicium deducta, & sententiæ sunt victoriæ.

ADDITIO

ADDITIO.

,, Auctor aliquoties jam distinxit inter bella publica *solemnia* & *minus solemnia*; quam distinctionem ex mente Auctoris explicavimus, simulque refutavimus *in Dissert. procem* IX. §. 63. *seq.* & supra *L.* I. *c.* 3. §. 4. *Solemne* enim bellum Auctor vocat, cui gentes ex condicto, seu communi consensu, solemnitates quasdam tribuerunt; & tale esse ait, quod a summis potestatibus prævia denunciatione geritur. *Dict. Diss. pr.* §. 63. *seq.*

,, Effectus huic *bello solemni* particulares tribuit, 1. ut geri possit etiam ex causa injusta, 2. ut in tali bello in infinitum capi & vastari res hostiles, personæque occidi possint, 3. ut dominium externum harum rerum acquiratur, 4. ut capientes & occidentes apud omnes gentes tuti sint, ita, ut nec tanquam fures, nec tanquam homicidæ ideo puniri possint. Atque hos effectus ex pactis gentium introductos esse ait. *Dict. dissert. pr.* §. 65. *seq.* Unde idem esse statuit quod in sententia, cui jus civile itidem effectus quosdam particulares tribuit: nimirum, ut sententia valeat etiamsi sit injusta, quod talis sententia utut injusta plenum dominium etiam ex aliorum judicio tribuat. *Dict. dissert. pr.* §. 68.

,, At tale *bellum solemne ex jure gentium* non dari alibi demonstravimus, *dict. dissert. pr.* §. 68. Cum enim jus gentium voluntarium non existat, *Diss. procem* IV. § 29. nec ejus solemnitates concipi, nec effectus juris particulares inde deduci possunt. Una & eadem solennitas est in bello publico & privato, scilicet necessaria juris nostri defensio, quæ non est, nisi ex justa causa. At, quia uterque justitiam causæ prætendit, nec superior est, qui de ea cognoscat in bello publico, ex ipsa naturæ ratione (non ergo ex pactis demum gentium) judicium de justitia causæ tam diu suspenditur, donec per ultimam victoriam lis decidatur: Interim igitur uterque omnia agit sine quibus jus (quod uterque injuria læsum ait) repeti nequit: hinc uterque capit, vastat, occidit, donec alter victus sit. Atque idem ex eadem naturæ ratione obtinet in judiciali disceptatione; cum enim partes litigantes communi consensu Judicem adeant, uterque media defensionis adhibet, neque ea jure naturali negari utrique possunt, donec per sententiam de justitia causæ decidatur. Quod latius explicavimus in *Dissert. Procem.* IX. §. 68. An ergo uterque jure agit? Negatur: Sed juris quæstio suspenditur, donec lis decisa sit: tunc enim constat victum omnia illa defensionis media injuria adhibuisse. *ibid.* §. 68.

,, *De quibus agendum infra erit*] *Lib.* 3. *per tot.* Systema Grotii explicavimus in Diss. Procem. IV. Compendium totius systematis exhibuimus *L.* 1. *c.* 1. §. 13. *seq.* & *c.* 3. §. 4. & *in Proleg.* §. 17.

,, *Sed non eo magis peccato vacant*] Etsi enim ex hypothesi Auctoris is quis tale bellum gerit licite & jure agat, hanc tamen justitiam saltem ait esse ex jure gentium, adeoque non nisi impunitatem & dominium externum tribuere; cæterum secundum justitiam internam bellum injustum esse, indeque in foro poli omnes actus hujus belli, utpote justitia interna carentes, esse illicitos, quin ipso jure nullos. Vid. *Dissert. pr.* IV. §. 14. §. 20. *seq.* & *latius in Diss.* IX. §. 64. *seq.*

Ut merito Alexander &c.] Justitia belli Persici defendi rationibus posset, easque partim exponit Justinus *L.* 11. *c.* 5. Sed quid juris in Scythas, qui itidem Persarum hostes erant, habuerit, nescio, unde non immerito eum Scythæ latronem gentium vocabant.

,, *Apud Curtium*] L. 7. c. 8. *Ac tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium latro es.*

,, *Lucano prædo*] *L.* 10. §. 20. & 21.

,, *Illic Pelæi proles vesana Philippi*
,, *Felix prædo jacet.*

,, *Indorum quoque sapientibus*] Brachmannis scilicet & Gymnosophistis, (de quorum origine & doctrina *vide Bayle dans son Dictionaire* voce *Brachmannes* & *Gymnosophistes.*) Indi enim vocabant Alexandrum iniquum & curiosum, quod tam procul a domo bellum gerens sibi pariter atque aliis negotium faciat *in Orat. apud Arrian. L.* 7. *pr.*

,, 'Ατάσθαλος] Perniciosus, malorum Auctor, quasi ἄτας θάλλων, a quo quasi mala germinant.

„ *Et a pirata quondam tractus fit in cri-*
„ *minis societatem*] Refert enim Augustinus
„ *Lib.* 4. *de Civit. Dei c.* 4. *Eleganter &*
„ *veraciter Alexandro illi Magno quidam*
„ *comprehensus Pirata respondit. Nam, cum*
„ *idem Rex hominem interrogasset, quid ei*
„ *videretur, ut mare haberet infestum? Il-*
„ *le libera contumacia, quid tibi, inquit,*
„ *ut orbem terrarum? Sed quia id exiguo*
„ *navigio facio, latro vocor, quia Tu mag-*
„ *gna classe, Imperator.*

„ *Nisi injuria*] Bellum enim unice ad
„ defensionem juris nostri, & ad propul-
„ sandam injuriam licitum est.

Quasi ἀδικίαν] i. e. Actum injustum in abstracto, seu habitum.

Ἀδίκημα] Quæ est ipsum factum injustum in concreto.

„ *In romano feciali carmine*] Vid. *Liv.*
„ *L. I. Cap.* 32. Ceterum in eo omnes gen-
„ tes conveniunt, bella non nisi ad arcen-
„ dam injuriam licita esse, *Liv.* 31. 2. *&* 6.
„ *Isidor. Orig.* 18. *c.* 1. *Appian. de Bello*
„ *Hispanico n.* 257. *ap. Tesm. in not. b. l.*
„ *Conf. L.* 2. *c.* 22. §. 1. *&* 3. *L.* 3. *c.* 1.
„ *seq. & supra Proleg.* §. 25.

Ad §. II.

1 „ Grotius, ut probet ex quibus cau-
„ sis bellum licitum sit, ait, ex iisdem
„ causis bellum licitum esse, ex quibus ac-
„ tiones forenses dantur, *L.* 2. *c.* 1. §. 2.
„ *n.* 1.

„ Actiones autem dari ait, vel *ob inju-*
„ *riam non factam* vel *ob factam*, *L.* 2. *c.*
„ 1. §. 2. *n.* 1.

„ Ob *non factam* agi posse ut caveatur
„ de injuria quæ metuitur, item damni in-
„ fecti, eoque refert interdicta alia, ne vis
„ fiat &c. *ibid.* quod pluribus exemplis il-
„ lustrat *d. c.* 1. §. 3. *seq.*

„ Ob *factam injuriam* 1. agi vel *ut re-*
„ *paretur*, vel *ut puniatur*. *d. c.* 1. §. 2.
„ *n.* 1.

„ 2. Quod *reparandum* venit, aut spec-
„ tare *id quod nostrum est*, *vel fuit*; aut
„ id *quod nobis debetur*, *ibid.*

„ 3. *Nostrum* aliquid fieri vel *communi*
„ *hominum jure*; vel *jure singulari*. *L.* 2. *c.*
„ 2. §. 1. §. 3. *seq.*

„ 4. *Jus commune hominum* aut directe
„ esse *in rem corporalem* aut *ad actus ali-*
„ *quos L.* 2. *c.* 2. §. 1. *pr.*

„ 5. *Jure singulari* aliquid nostrum fieri
„ vel *acquisitione originaria*, vel *derivati-*
„ *va*, *d. c.* 2. §. 1. *c.* 3. §. 1. *c.* 4.

„ 6. Per acquisitionem originariam no-
„ bis acquiri non tantum *jus in res* tum *ex-*
„ *tantes*, tum *non extantes*: sed etiam *in*
„ *personas ipsas*. *L.* 2. *c.* 5. §. 1. *junct.*
„ *L.* 2. *c.* 10. §. 1.

„ 7. *Deberi* autem nobis *aut* ex jure na-
„ turæ, scilicet vel ex pactione vel ex
„ maleficio: *aut* ex lege, quo refert quasi
„ contractus & quasi delicta: *d. L.* 2. *c.* 1.
„ §. 2. *n.* 1. *aut* ex jure gentium volunta-
„ rio, quo refert legationum jura, & jus
„ sepulturæ. *L.* 2. *c.* 18. §. 1. *& c.* 19.

„ 8. Quatenus *punienda* est injuria, eam
„ parere ait accusationem & publica judicia
„ *L.* 2. *c.* 1. *n.* 1.

„ Grotius disciplinam juris naturæ admo-
„ dum obscuram reddit, per expositionem
„ hanc objectorum juris, i. e. causarum ex
„ quibus jure naturali actiones dantur: Eas
„ enim causas non tantum novis, & inter
„ JCtos non usitatis terminis proponit, sed
„ præterea infinitis illis divisionibus & subdi-
„ visionibus, sæpius minus aptis, adeo con-
„ fundit Lectorem, ut vix conceptum sys-
„ tematis sibi formare possit.

„ Sane mirum est Auctorem methodum
„ juris Romani insuper habuisse, quæ tamen
„ facillima & juri naturali maxime congrua
„ est. JCti enim Romani *tria* objecta juris,
„ ex quibus omnes actiones oriuntur, con-
„ stituunt: *personas* scilicet, seu *statum ho-*
„ *minum*, *res*, & *actiones*, quæ nimirum
„ ex obligatione personæ sequuntur: Juxta
„ hæc tria objecta in Dissertatione proœmia-
„ li XII. totum systema juris naturalis ex-
„ posuimus; simulque demonstravimus, nul-
„ lum jus inter homines superesse, quod eo
„ referri non possit.

Quot actionum sunt fontes, totidem sunt belli] Bellum inter summas potestates, quæ alium judicem non habent, idem est quod judicium inter privatos. Utrumque est de negotio aliquo dubio seu controverso inter partes, (adeoque semper legitimum certamen partium significat) de quo illæ armis disceptant, hi apud judicem. Hinc, uti in omnibus judiciis & disceptationibus, ita in bello quævis pars sibi jus asserit, adversario negat, & uterque se jure, adversarium injuria agere; uterque sua arma justa, adversarii injusta; uterque denique quoties ipse bel-

lo

lo quid agit, capit, lædit, id jure, quoties hostis, injuria fieri; & sibi soli, non hosti jus ex actibus bellicis nasci contendit: Atque hæc est natura omnis certaminis seu contentionis, utpote quæ in contradictione partium consistit. *Vid. disp. nostram de Postlim. & Amnestia Sect. I. §. 2. 3.*

„ *Nam ubi judicia deficiunt, incipit bel-* „ *lum*] Quod late explicavi supra *L. 1. c.* „ *2. pr.*

Dantur autem actiones aut ob injuriam non factam] Auctor sibi ipsi hic contrarius est: nam 1. ipse asseruit in §. præcedenti, *causam justam suscipiendi belli nullam aliam esse posse, nisi injuriam*, qualis non est, quæ futura est. 2. Ipse Auctor *infra* §. 17. docet, bellum ob metum vicinæ potentiæ licitum non esse. Sane 3. reparatio injuriæ peti non potest ubi jus non est ablatum, adeoque, ubi injuria non est facta. Unde 4. contradictio potius videtur, defendere jus suum bello, ubi jus nullum ablatum est.

Additio.

„ Grotius per injuriam non factam intel- „ ligit 1. si injuria paratur, eaque evitari „ nequit; uti, si alter vi præsenti corpus „ meum impetat cum periculo vitæ meæ „ non vitabili. *vid. infra* §. 2. *in f. juncto* §. „ 3. *usque ad* §. 11. vel si fur effringat ædes „ meas furandi causa. *d. c.* 1. §. 11. *seq.* „ 2. Si injuria saltem metuitur, ut si quis me- „ tuit damnum ex opere vicini ruinoso, vel „ ne alius vim inferat &c. *L.* 2. *c.* 1. §. 2. „ *n.* 1. vel si quis metuit vicinam poten- „ tiam *d. c.* 1. §. 17. *Priori* casu injuria ve- „ re est facta, & alter actu jus meum læ- „ dit; qui enim insidias vitæ bonisque „ meis struit, hoc ipso facultatem, secure „ juribus a natura concessis utendi, turbat, „ illudque mihi aufert, adeoque hoc jus, si „ insidias evitare aliter nequeo, cum in- „ ternecione alterius defendere possum.

„ *Posteriori* casu injuria plane non est, „ neque paratur, nec in actum aliquem de- „ ducitur, hic ergo jus meum nulla ratione „ læsum est, & solus metus jus non dat, „ ne exigendi quidem cautionem (*Dissentit* „ *Grotius d. c.* 1. §. 2. & §. 2. & §. 17.) „ unde cautiones de non offendendo, dam- „ ni infecti, ne vis fiat, &c. sunt meri Ju- „ ris civilis.

„ *Ut, qua petitur cautio de non offen-* „ *dendo.*] Cautio hæc est meri juris civi- „ lis, ob utilitatem publicam, securitatem „ nimirum civium, introducta.

„ *Damni infecti*] Cautio damni infecti „ itidem est Juris positivi; naturali ratione „ enim jus ablatum non est, adeoque nihil „ est, quod reparari possit: at, cum pu- „ blice intersit ne urbs ruinis deformetur, „ & ut securitati publicæ prospiciatur, ma- „ gistratus refectionem ædium civibus injun- „ gere, eoque simul prævertere potest, ne „ ex alterius negligentia civi damnum in- „ feratur, injungendo ei cautionem, qua „ civis eveniente casu de reparatione dam- „ ni certus redditur.

„ *Ne vis fiat*] Hæc cautio, ne in fu- „ turum civi vis fiat, itidem est Juris ci- „ vilis, eaque securitati publicæ prospici- „ tur.

„ *Factam, aut ut reparetur, aut ut* „ *puniatur*] Unusquisque enim tantum in- „ tra fines facultatis a naturæ Auctore con- „ cessæ agere potest. Si quis igitur extra il- „ los fines aliquid agit, vel rem alteri au- „ ferendo, vel jus ejus alias minuendo, „ injuria est, ex qua ad ejus reparationem „ obligatur, vel damnum datum resarcien- „ do, vel patiendo tantundem. *vid. Posit.* „ *Jur. Gent. 6. sequ.*

Quos duos obligationum fontes recte distinguit Plato] Reparatio & pœna non sunt fontes obligationis, sed effectus; neque proprie duo sunt fontes, sed una reparandi necessitas. Nam Jure naturæ omnis obligatio consistit in reparatione injuriæ: reparatio autem illa fit restituendo vel id quod plus suo habet, vel tantundem: unde apparet pœnas dupli, tripli, &c. nec non pœnas corporales ad corrigendum inventas, esse mere civiles, non ut reparetur injuria, sed ut in futurum & ipse qui peccavit, & alii deterreantur.

„ *Quod reparandum venit*] Nos me- „ thodum JCtorum Romanorum secuti in „ genere dicimus, reparandi necessitatem „ hominibus incumbere, quoties jus aliis „ naturali ratione quæsitum violatur. Jus „ autem cuique quæsitum est vel ex *statu* „ *hominum*, vel ex jure in re, vel ex „ *obligatione personæ.*

Vel fuit] Et fine justa causa nostrum esse desiit: Nam si jure nostrum esse desiit, repeti & reparari nequit, quia tum nihil nobis abest.

Addi-

ADDITIO.

„ *Nostrum* esse, ait, aut communi hominum jure *Vid. infra c.* 2. aut jure singulari, tum in res, tum in personas. *Vid. infra c.* 3. *c.* 4. & *c.* 5. §. 1. Ad jura in re Auctor etiam refert jura quæ ex *statu personæ* competunt.

Unde vindicationes] quibus is, qui dominum rei se esse contendit, eam sibi restitui petit cum omni causa a quovis detentore. §. 1. §. 2. *Inst. de Act. L.* 20. *ff. Rei Vind.* & de quibus *infra c.* 10. agetur: quo pertinent actiones reales quibus jus aliquod in re ipsa vindicatur: modo non ex ratione demum civili reales factæ sint, uti actio hypothecaria. &c.

Et condictiones quædam] ut condictio indebiti, causa data non secuta &c. Ex hypothesi enim Joris civilis dominium rei traditione & voluntate nostra in alterum transfertur, licet causa translationis vel sit erronea, vel turpis, vel causa, ob quam datum est, non sequatur; indeque cessabat Jure civili omne repetendi remedium, translato quippe rite dominio; & repugnat jure dominum alterum factum, & eum privari dominio condictione posse. Hoc ergo suppletum & correctum est ex Jure gentium, quo dominium transferri non debuit, cessante quippe causa. Unde ex eo præsidium quæsitum est per condictiones, quibus id quod jure civili repeti non potest, Jure gentium repetitur, & hinc dictæ Juris gentium. Ea igitur omnium condictionum natura est, ut per eas ideo repetantur res, etsi voluntate domini translatæ, quod causa deficiat. Unde peritissimus Ulpianus ait, *Constat, id demum condici posse alicui, quod vel non ex justa causa ad eum pervenit, vel redit ad non justam causam. L.* 1. §. *f. ff. Cond. sine causa.* Atque hinc est, quod condictio sine causa generalis sit, & cum omnibus condictionibus specialibus concurrat, cum omnes dentur ob defectum causæ. *d. L. I.* §. 1. & 2. *L.* 4. *ff. eod.*

ADDITIO.

„ Grotius *vindicationes* refert ad res quæ nostræ sunt, *condictiones quasdam* ad res quæ nostræ fuerunt, utrasque refert ad obligationem quæ ex dominio oritur; hinc ubi obligationem quæ ex dominio oritur in Cap X. explicat, nasci eam ait, aut *e rebus exstantibus aut e rebus non exstantibus C.* 10 §. 1. & 2. At ex his apparet Auctori cognitam non fuisse naturam juris in re, seu dominii: Jus quod nobis *in re* competit, semper supponit rem exstantem, quia per actiones reales rem, quam meam esse dico, vindico: & alter ideo quia rem meam tenet, eam reddere tenetur. Quando igitur res amplius non exstat, i. e. quando perit, perit quoque jus meum in re, & ego desino esse dominus: Si tamen alter ex illa re, quæ periit, locupletior factus est, vel res culpa ejus periit, actio contra eum datur, non *realis*, quia jus in re desiit, verum *personalis*; condictio nimirum, vel actio ex quasi delicto: Male igitur *condictiones* refert ad jus in re, seu ad obligationem ex dominio: quod plenius explicabimus *d. cap. X.*

„ Sed nec admitti potest jure civili transferri dominium, idque jure gentium demum correctum esse. Nam alibi probavi, voluntate domini rei dominium in alium transferri ipso jure naturæ, etsi forte errore &c. id factum sit. *Vid. diss. pr. XII.* §. 570.

„ Hinc jam apparet, male *condictiones quasdam* ab Auctore referri ad *Jus in re*, seu ad id quod *nostrum* est, indeque male cum vindicatione conjungi, postquam enim res voluntate domini in alium semel translata est, omne jus transferentis in re cessat; at quia possessor rei locupletior fit ex meo errore, vel ex causa injusta, actio personalis pristino domino datur ad rem condicendam: Is igitur in quem rem meam errore transtuli non obligatur tanquam possessor rei alienæ, ei enim voluntate mea in eum translata est, sed, quia jus alienum tenet, unde actio quasi ex contractu oritur.

„ *Quædam*] Imo nulla condictionum spectat id quod nostrum est, nam in illis quoque condictionibus, de quibus Auctor loquitur, dominium nostrum desiit, unde omnes condictiones sunt personales, non reales; in sola condictione furtiva speciale est, quod detur vero rei domino, adeoque ei cujus res non fuit sed adhuc est. *L.* 1. *L* 11. *ff. Cond. furt.* Bene tamen notandum est, hanc condictionem rei furtivæ non dari ut domino, sed ut aliis qui dominium rei suæ sine justa „ causa

„ causa perdiderunt; unde hæc actio etiam „ personalis est. Cur vero non instituit rei „ vindicationem? Resp. consultius est a do„ minio abstrahere, quia allegans dominium „ probare illud teneretur. *Vid. Diss. Proœm.* „ XII. §. 572. *n.* 5.

Aut id quod nobis debetur] Obligatio hæc oriri dicitur JCtis ex jure ad rem, ubi persona sola obligatur ad aliquid præstandum.

ADDITIO.

„ Alibi demonstravimus, Doctores male „ id quod nobis ex obligatione personæ de„ betur referre ad jus rerum, & quidem „ ad *Jus ad rem.* Nam JCtis Romanis Jus „ ad rem cognitum non est, & id quod „ nobis debetur, pertinet ad tertium Juris „ objectum, nimirum ad actiones, quæ „ *ex obligatione personæ* oriuntur. *Vid. Diss.* „ *Proœm.* XII. §. 329.

Sive ex pactione &c.] „ Quamdiu enim „ pactum non impletur, manet injuria.

ADDITIO.

„ Melior est partitio ICtorum, qui obli„ gationem personæ ex tribus causis dedu„ cunt, vel ex *contractu*, vel ex *malefi-* „ *cio*, vel ex *variis causarum figuris*: de „ quibus infra *c.* 11. *seq. c.* 17. *seq.* Nam „ demonstravi in *Dissertatione proœmiali XII.* „ §. 562. obligationes ex quasi contractu, „ vel quasi ex delicto etiam ex variis cau„ sarum figuris descendere.

Sive ex lege] „ Hic obligandi modus non „ est naturalis, sed juris positivi.

Quo referenda quæ ex quasi Contractu & quasi maleficio dicuntur] Imo reparationes hæ non ex lege demum civili oriuntur, sed ipsa naturali ratione, quoties enim facto hominis, sive licito sive illicito, mihi aliquid abest citra voluntatem meam, jure naturali homo id reparare tenetur; si proinde res mihi absit non ex dispositione mea, sed ex solo facto agentis licito, JCti illum actum dixere *quasi contractum*; si res mihi absit ex facto alterius illicito, at absque proposito nocendi, dixere *quasi delictum* §. *f. Inst. de Obligat.*

ADDITIO.

„ JCti Romani facta illicita, quæ absque „ proposito peraguntur, non ad quasi, sed „ ad vera delicta retulere, idque ex Lege „ Aquilia notorium fit, ubi damnum inju„ ria, & levissima culpa, datum, inter de„ licta privata refertur. Quia vero lex Aqui„ lia tantum de iis factis illicitis, quibus „ corpore in corpus damnum datur, loqui„ tur, Prætores ob paritatem rationis actio„ nem quoque dederunt ex damno, quod „ non corpore, sed in *corpus*, vel quod „ *corpore*, sed non in *corpus* datum est, „ atque hæc facta illicita ad quasi delicta „ retulerunt.

„ Auctor ex erroneo illo principio, qua„ si omnes quasi contractus ex lege origi„ nem ceperint, etiam *actionem negotiorum* „ *gestorum* ex jure civili ortam esse ait, „ *L.* 3. *c.* 10. §. 9. Quod ibidem examina„ bimus.

Ex quibus capitibus nascuntur condictiones cæteræ] „ Nam quasdam condictiones „ ex jure dominii nasci, paulo ante dixe„ rat; quando nimirum alter aliquid habet „ quod nostrum fuit, quo refert condictio„ nem indebiti & sine causa *L.* 2. *c.* 10. „ §. 1. *n.* 5. & §. 2. *n.* 2. Ex natura „ enim dominii sequi putat, obligari pos„ sessorem ad rem domino restituendam, „ quæ sine causa & ex errore penes eum „ est. *l.* 2. *c.* 10. §. 1. *n.* 5. Reliquas au„ tem condictiones ex lege, adeoque ex „ jure positivo oriri putat, idque specia„ tim de condictione ob turpem & injustam „ causam tradit: *d. c.* 17. §. 12. & §. 2. *n.* „ 1. quod modo refutavimus, & ulterius „ refutabimus allegatis locis.

Factum ut puniendum parit accusationem & judicia publica] Sensus est, quod quoties ad pœnam agitur, id fiat per accusationem ejus, cui injuria facta est, instituto contra reum processu inquisitorio. Nec negari potest, hoc factum tendere ad reparandum, nam & pœna reparatio est; ea enim fieri debet tum restituendo id quod ablatum est, tum tantundem patiendo, quæ talio sola juris naturalis pœna est. Vid. infra cap. 17. & 20.

Tres statuunt causas] Imo una tantum belli causa est, scl. injuriæ reparatio, quod ipse Auctor §. 1. *n.* 4. monuit. Qui ergo *defendit* jus suum agit ad reparationem injuriæ, ut alter desistat a turbatione, & rem in statum pristinum quietum restituat. *Vid. l.* 5. *in fin. de Rei vind.* Qui agit de re *recuperanda*, repetit id quod ablatum est injuria, adeoque agit ad injuriæ reparatio- 2

nem. Denique qui ad *puniendum* agit, itidem reparationem intendit, ut nimirum, si jus ipsum restitui non possit, lædens tantundem patiatur. Unde simul apparet, minus curate hæc capita ad belli causas referri, cum nihil aliud sint, quam modi persequendi: Ita enim in negotiis privatis quoque aliud sunt actiones, seu remedia juris, aliud causæ ex quibus actiones oriuntur, una igitur tantum est causa bellorum, sc. injuria, ad cujus reparationem agere remediis possum, vel defendendo jus meum, vel recuperando ablatum, vel puniendo lædentem, i. e. talionem ei inferendo.

Additio.

„ Auctor recte notatur a B. Parente, „ quod defensionem & recuperationem ad „ justas belli causas referat. Defensio enim „ & recuperatio sunt media reparandi, quæ „ supponunt justam causam. Nam tunc demum, si justa causa præcessit, jus nostrum „ armis defendere, vel recuperare, vel per „ talionem reparare possumus.

Camilli] Apud *Liv.* 5. 49. At Camillus tria hæc non pro justis belli causis, sed pro justis remediis vindicat.

Omissa est persecutio ejus quod nobis debetur:] „ Imo hoc sequitur ex voce *re-* „ *petionis*; repetitur enim bello omne id, „ quod nobis abest, adeoque & quod nobis „ debetur, nam id nobis quoque abest.

Si deceptus] Adeoque si læsus, indeque injuria ei facta est, quod etiam fit si alter non solvit quod debet.

Æquissima vox est] „ Tota est enim na- „ turalis justitiæ definitio in eo consistit, „ *suum cuique tribuere.*

Pro eo quod est demere] Lege *repetere*: nam in genere verum est, injurias vindicari vel propellendo, vel repetendo, vel ulciscendo; his omnibus enim modis repetimus jus nostrum.

Additio.

„ Ego recte legi, *demere*, puto. Nam „ omnino reparatur, eoque demitur injuria „ vel per defensionem, vel per repetitio- „ nem, vel per punitionem. Atque hoc „ sensu Romani legatos in Græciam misisse „ dicuntur, ad demendam injuriam, apud „ Justin. *L.* 34. *c.* 1. & legati Ardeatorum pe- „ tebant ut demeretur injuria, *Liv. L.* 4. *c.* 7.

In quibus non est enumeratio partium] „ i. e. non recensentur species ultionis.

Sed exemplorum additio] „ Quæ probant, „ per ultionem non pœnam seu punitionem „ hic intelligi, sed quemlibet injurias de- „ mendi modum; quod & fit per repeti- „ tionem ejus quod nobis debetur.

Vel reddere quod injuria ablatum est] „ Certissimo indicio, *ultionem* non pœnam „ denotare, quia & id quod nobis debe- „ tur & reddendum est eo refertur. Confer „ *supra L. I. c.* 1. §. 1. & 21. *n.* 4.

Hanc naturalem notitiam] „ Nimirum 3 „ reparandum esse injuriam.

Quod bellum inchoaret] „ Adeoque quod „ ageret ad reparationem injuriæ non factæ.

Sic & Romani cum Senonibus] „ Apud „ *Liv. Lib.* 5. *c.* 35. Senones Germani fuis- „ se, quod probat *B. Parens in J. publ.* „ *Prolegom.* §. 17. & Suevorum populus „ *ibid. cap.* 3. §. 17. Galli quoque aliquan- „ do dicuntur *d. Proleg.* §. 18.

Prima igitur causa belli justi est injuria nondum facta.] „ Diximus, ex injuria non „ facta non oriri reparandi necessitatem, „ adeoque nec jus belli: diximus præterea, „ cautiones esse ex mero Jure civili. Quæ „ vero Auctor in sequentibus tractat capi- „ ta, non pertinent ad injuriam non fac- „ tam, sed ad eam quæ actu fit.

Quæ petit aut corpus, aut res] „ De „ injuria in corpus facta agit §. 3. *seq.* de „ injuria in res §. 11. *seq.*

Ad §. III.

Si *corpus impetatur &c.*] Affine ergo bellis caput est, de jure necessariæ defensionis privatorum, eademque hujus ac bellorum principia; sc. quoniam judicis, qui defendat, copia non est. Cum enim jus seu facultas a Creatore nobis concessa impediri, nobisque auferri non possit, *vid. post. V*, & concessa facultate omnia inteligantur concessa, sine quibus illa exerceri non potest, *per posit.* 4. *n.* 4. Hinc planum est, si quis te invadat, vel impediat, te jure a natura concesso uti, te jus tuum defendere judicio, si ejus tum copia sit; si vero tum hoc deficiat, vi propria posse. Aggressorem igitur suum, etiam furiosum, qualiter cunque propulsare, & si alia tuendi ratio non est, etiam occidere quisque potest. Quod, quam providenter omni animantium generi, & sensui

sensui natura insculpserit, exposui in *prodr. I. Gent. Ex.* 2. §. 115. *sequ.* atque ita jus illud contra aggressorem certum est.

A D D I T I O.

„ Jungantur hic ea, quæ notavimus ad „ *L.* 1. *c.* 2. *pr.*

Ante diximus] „ Vide *L.* 1. *c.* 2. §. 1. „ *seq. c.* 3. §. 1. & 3.

Cum ex hac specie &c.] „ Bellum enim „ aliquod privatum licite geri posse Auctor „ ex eo probavit *supra l.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* „ 3. quia juri naturæ non repugnat, ut „ quis injuriam etiam vi a se arceat.

Ut maxime probata] „ Nam Auctor eam „ non solum ex jure naturali, sed etiam „ ex sacris, & communi gentium consen- „ su probavit. Vide *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *seq.*

Nasci ex eo quod natura quemque sibi commendat] „ i. e. ex instinctu illo, quo „ omne animans fertur ad sui conservatio- „ nem. *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 1.

Non ex injustitia, seu peccato alterius] „ „ Adeoque etsi ille qui me aggreditur cul- „ pa vacet, nihilominus defendere me con- „ tra eum possum, etiam cum ejus inter- „ necione. Etsi enim ipse non injuste agat, „ jus tamen in me ei non competit, adeo- „ que cum repellere possum non ob delic- „ tum, sed quod aliter jus meum conser- „ vare nequeo.

Puta, quod bona fide militet] „ Adeo- „ que bona fide putet, hostem licite occi- „ di posse.

Aut alium me putet quam sim. &c.] „ „ Adeoque, si putet se hominem scelera- „ tissimum, & aquæ ac igni interdictum „ occidere.

Aut, quod insania aut insomniis agitetur] „ Is scl. qui in hoc furore alium ag- „ greditur.

Ut evenisse quibusdam] „ De noctambu- „ lis integri extant tractatus, ubi varii ca- „ sus recensentur de somniosis vim aliis in- „ ferentibus.

Non eo tollitur jus se tuendi] „ Adeoque „ occido alterum non quia peccat, sed quia „ jus meum lædit.

Non teneor id quod ille intentat pati] „ Creator enim mihi jus in res & actiones „ meas concessit, adeoque omnia mihi li- „ cent, sine quibus jure concesso uti ne- „ queo.

Quam si bestia aliena periculum intentaret] „ Nam nec in ea vitium est, & tamen „ eam invadentem occidere tuto possum.

A D §. IV.

S U N T, *qui licere id putant*] Nam alia 1 quæstio est an ipse jure id faciat, alia, quis causa sit facti: Is enim qui occidit innocentem necessitate coactus, jure suo utitur, quia jus se conservandi a natura ei concessum est, nec adeo delinquit: At is qui persequitur fugientem causa est hujus actionis, is homicidium committit, dum fugientem ad illud perpetrandum adigit, & causa actionis non est qui cogitur, sed qui cogit, non in fugiente, sed persequente. De Phœnicensibus, qui a Thebanis ad incitas redacti Templum Delphicum spoliarunt, Justinianus ait, hoc factum plus invidiæ Thebanis, quam Phœniciis attulisse, *l.* 1. *c.* 8. Cum Appius Claudius filiam Virginii ad stuprum raperet, & hic, quia aliter filiæ castitatem servare non poterat, eam interemisset. (*Liv. lib.* 3. *C.* 48. *Valer. Max. lib.* 6. *c.* 1. *n.* 2. *l.* 2. §. 24. *ff. Orig. Jur.*) *Hoc te uno*, ajebat, *quo possum modo in libertatem vindico: Indeque Te, Appi, tuumque caput sanguine hoc consecro.* Et cum ad milites ait, *ne quod Appii Claudii scelus esset, sibi attribuerent.* Et adeo pater insons habitus est, ut Appio dies condicta, isque in carcerem conjectus fuerit, ubi mortem sibi ipsi conscivit. *Liv. d. l.* 3 *c.* 57. & 58.

A D D I T I O.

„ Mutavit hanc sententiam B. Parens in „ *Exercit.* 11. *ad Grot. de J. B. & P.* §. „ 183. *seq.* Verba ejus hæc sunt: Finge, „ invasum per angustum præcipitium, in „ quo claudus vel infans positus est, qui „ via cedere nequeat, fugientem; quæritur, „ an eum præcipitare possit, si aliter fu- „ gam expedire nequeat?

„ Quin procedamus ultra ad exempla qui- „ bus Carneades abusus est ad justitiam des- „ truendam: ut, si naufragio facto unus „ tabulam arripiat, an alius validior, eam „ ipsi ad se salvandum eripere, vel, an „ fugato exercitu militem equo fugientem „ alius dejicere vel occidere possit, ut equo „ ipse evadat? Quæ tum Roma quoque „ mirata est, & ἄτοπα visa sunt, atque

 refelli

„ refelli a Cicerone non potuisse refert *Lactantius lib.* 5. *c.* 16. & nec ipse refellit, „ sed ad Theologicos sensus rapit, de quibus quæstio non fuit. Totum pendet a „ natura concessæ nobis facultatis, cujus „ verbi vim certissimamque notionem ac naturam mirum est adeo non expendisse viros doctos, maxime, qui jus naturæ scribere ausi sunt. Facultatis enim ea perpetua, ac immota natura, & substantialis „ forma est, ut eadem pluribus simul concessa, nullius in solidum esse possit (*d. Exercit.* 11. §. 77.) Sane enim majus „ portentum ostentari non potest, quam „ ejus, qui dixit, jure naturæ facultatem „ omnibus in omnia competere, nihilque magis naturæ repugnat, & ab omni sensu „ communi ac sana ratione aberrat, ut facile appareat, quale jus naturæ sperandum sit, quod ducitur a tali monstro, „ quod omni Hyppocentauro monstrosius est. „ Inprimis igitur ita certissime natura comparatum est, ut, cum plurium facultates „ concurrunt, illæ invicem impediant, tantumque alteri facultati decedat, quantum „ inde alteri accesserit, & hactenus non sit „ potentia, sed impotentia. Quæ quanto „ sanior doctrina est juris Romani. *Conf. l.* 3. §. 5. *ff. de adqu. Poss.* cujus perpetua hæc regula est: concursu partes fieri, *d. Exercit.* 11. §. 77. & 78.

„ Hinc igitur facile resolvuntur prædicta „ illa ἄπορα, falsumque omnino, licitum esse fugienti per præcipitium deturbare in„ de hominem, qui via, cedere nequit: „ nam & huic a natura æque concessa est „ sui defensio, ac alteri; & utrique par „ jus, quod invicem auferre nequeunt; verum hoc vitium non est in fugiente, sed „ persequente, quia hujus actionis & homicidii auctor est, eique persecutione sua „ causam dedit, & ad necessitatem præcipitii alterum adegit.

„ Pari ratione falsum est, in naufragio „ alterum alteri tabulam, quam occupavit, „ aut in fuga exercitus equum, eripere licere. Neque vero hæc est nostræ rei defensio, sed alienæ invasio & spoliatio: & „ natura igitur plus juris est alteri ad suum „ servandum, quam alteri ad spoliandum. „ Ceterum alia quæstio est, an, & quousque tanta necessitas & metus mortis excuset ab ordinaria pœna homicidii. Quod „ autem de stultitia talis juris nugatur Carneades, fuse a nobis explosum est in „ *Exercit. ad Grot.* 1. §. 139. *& seqq.*

„ Non moramur ea, quæ Grotius de lege „ evangelica & lege dilectionis, erronea & „ pugnantia, quin ex Thoma, *non occidi ex intentione*, barbara affert; res enim „ perspicua, sensus in genere est, eum qui „ semet defendit occidere alterum non hujus odio, & animo hominis occidendi, „ sed sui studio naturali, & animo sui defendendi.

Multo apud eum minor est societatis respectus] „ Auctor ait collidere hic jus societatis humanæ, & instinctum naturæ, „ atque hunc prævalere, indeque minorem „ apud naturam esse respectum societatis, „ quam propriæ salutis curam, statuit. Ubi „ 1. notandum est, curam propriæ salutis „ i. e. jus necessariæ defensionis, fatente „ ipso Auctore, non sequi ex jure sociali, „ sed ei potius contrariari: certissimo indicio, custodiam societatis non esse verum „ juris naturæ principium. 2. Notandum, „ inanem esse hanc rationem, tum in genere, quia apud naturam non minor, sed „ plane nullus est societatis respectus, utpote quæ natura incognita est; tum in „ specie, quia id ipsum in quæstione est, „ an cura illa se conservandi, quam natura nobis æque ac omnibus animalibus indidit, hactenus licita sit, ut innocentes „ interpositi occidi possint? Hoc ergo probandum erat.

At lex dilectionis &c. non permitit] Auctor duplicem hic committit errorem. 1. Quod asserat, legem dilectionis utrumque æquare, & ideo innocentem interpositum occidi non posse; nam supra *l.* 1. *C.* 2. §. 8. *n n.* & 10. diximus, legem dilectionis utrumque servare, si uterque æque servari potest; secus ergo ubi alterutri pereundum, nemo enim alterius vitam suæ præferre tenetur. Jubemur diligere proximos, ut nos ipsos, non magis: unde ordinata caritas a nobis ipsis incipit. Quin res hæc, quam lex dilectionis exigere ait, ne quidem in nostra est potestate; nam vitam a Creatore nobis concreditam perdere nequidem possumus, quia jus conservandæ ejus nobis saltem competit. 2. Quod hunc casum ex Evangelii lege decidat, quæ non ad juris naturalis, sed ad perfectionis regulas pertinet: Generosi quippe animi est, alterius salutem suæ præferre, adeoque Evangelium inculcat non quid

quid facere debeamus, sed qui fieri virtuosius sit. *vid. l. 1. c. 2. §. 8. ibique not.*

ADDITIO.

„ Diximus B. Parentem hanc sententiam „ mutasse: Non ergo erravit Grotius docen„ do lege dilectionis id prohiberi: sed nec „ errat, dum legem Evangelii, quatenus „ perfectionum regulas continet, partem ju„ ris naturalis constituit.

2 *Hominem non occidi ex intentione*] Sensus in genere est eum qui semet defendit occidere alterum, non hujus odio, & animo hominis occidendi, sed sui studio naturali, animoque sui defendendi: Equidem actus qoo quis alterum occidit semper fit ex intentione; sed illa intentio non est illicita, cum finis ejus sit propria defensio.

Non liceat destinato id facere] At hoc ipso ex intentione occidit.

Ut quiddam primario intentum] i. e. non animo hostili, aut odio, sed necessitate defensionis.

Sicut in judiciali punitione] Imo nec hic mors est primarium intentum, sed reparatio injuriæ, quæ non nisi morte nocentis fieri potest.

Sed ut unicum quod eo tempore suppetit] Quia jure a Creatore mihi concesso aliter uti non possum.

Etiam illo tempore malle debeat] „ Inania hæc sunt verba, quæ nihil signifi„ cant: Ratio cur aggressor possit occidi „ non in eo consistit, quod occisor aliquid „ malle debeat quo alter absterreatur, aut „ debilitetur; sed in eo, quod is qui se „ defendit jure suo utatur, idque agat qoo „ omisso jus a Creatore concessum conser„ vare nequit.

AD §. V.

1 PERICULUM *præsens hic requiritur, & quasi punctio*] „ Incipit ergo hoc jus de„ fensionis (quæ sunt verba B. Parentis in „ *Vol. 2. disp. fol.* 1440. § 193.) ex quo „ inimicus tuus aggredi te parat, & jam „ desiit evadendi copia. Neque igitur sufficit „ invadendi metus, quem tu tibi facis, & „ qui tuus actus est. *Confer. l. 9. pr. l. 21. „ pr, ff.* quod *met. caus. L. 3. §. 9. ff. de „ vi armat.* nec morari teneris, dum alter „ imminet, & ferit, quia vel hoc ictu, „ qui ad mensuram non datur, sterni pos„ ses. Natura igitur defensio necessaria non „ est, nisi a momento quo de animo inva„ dendi, & de impotentia effugiendi cons„ tat. Verum iste rigor in præsenti homi„ num statu ideo attendi non potest, tum, „ quia inimicus tuus animum dissimulare, „ & ex improviso te adoriri posset, tum, „ qoia evadendi viæ esse, sed te latere „ possent. Cum igitur exitum iste rigor ha„ bere non possit, (*Vid. Exercit. ad Grot.* „ 1. §. 23. *& seqq.*) attemperare eum ad „ homanæ imbecillitatis sensum necesse est. „ Primum ergo sufficit, si justa fuerit in„ vasionis opinio, & v. g. inimicus ita se „ paraverit, & instruxerit, ut aliud suspi„ cari non possis: & deinde, si nesciveris „ aliam esse evadendi viam, ignorantia „ inculpata.

„ Cæterum culpam opinionis & ignoran„ tiæ jure gentium ad mediocritatem re„ dactam, ac ad præsentem hominum con„ ditionem moderatam, idque aeeurate & „ quam optime jure Rom. factum tempera„ tumqoe fuisse, videbimos suo loeo (*Vid.* „ *Collat. Jurid. ad Dn. Struv.*) Est igitur „ hæc quæstio non de jure, sed facto, an „ fueris in statu necessariæ defensionis: cum „ enim fatearis te hominem occidisse, non „ poteris ob homicidio absolvi, nisi proba„ to statu inculpatæ tutelæ: Quod si ergo „ testes nulli adfuerint, nec probari rite „ id possit, sed dubium tamen sit, succe„ dit illa naturæ & utriusqoe juris regula. „ *In dubio præferendum, quod verisimilius* „ *est.* (*Conf. l.* 144 *ff. de R. J. cap.* 47. „ *eod. in l.*) Hinc vero plura occurrunt, „ quæ factum implicant: etsi enim forte „ verosimile feceris alterum fuisse aggresso„ rem, plura tamen quæruntur; v. g. an „ fueris vel credideris te fuisse in præsenti „ periculo, nec aliter evitare illud potuis„ se. Quod cum non nisi jorejurando tuo „ patefieri possit, illo præstito superest ad„ huc dubium, opinio illa justa, an culpo„ sa fuerit, &, si judex animadvertit qua„ lemcumque excessum, eum pro modulo „ suo vindicat. Unde patet, luculentas il„ las decisiones *Ord. Crim. Caroli Art.* 139. „ *& seq.* usque ad Art. 146. rationi & na„ turæ convenientissimas esse.

Et quidem ita ut faciat id occidendi animo &c.] Invasio ergo, eoqoe & defensio, incipit ex quo invasor aggredi parans evitari amplius nequit. Exemplum est in Ulysse, qui vidit devorari socios itineris a Polyphemo,

qui duarum dierum spatium sibi indultum sciebat Hic ergo jure necessariæ defensionis Polyphemum occidit.

Nam in moralibus] „ Vide supra *L.* 1. *c.*2. „ §. 8. *n.* 4. Rationem Auctor refert infra „ *Lib.* 2. *c.* 23. §. 1. Quoties enim de turpi- „ tudine actus quæritur, minima circum- „ stantia formam rei mutat.

Ut & in naturalibus] „ Si sc. de facto „ quæstio est, an absolute necessaria fuerit „ defensio: In his factis igitur vix est ut mo- „ mentum, seu punctum observari possit: „ Atque hinc in dubio leges civiles juriju- „ rando occisoris id committunt.

Qui metum qualemcunque &c. admittunt] Incipit igitur defendendi necessitas, non ex quo quis metuit, quia hic actus magis est ejus qui invaditur, & qui frustra metuere potest, sed ex quo periculum probabiliter certum esse, & evitari non posse incipit. Pars ergo invasionis est præparatio, & iter ad invadendum. Optime Demosthenes *Philipp.* 3. ait, *Qui, quibus ego occidar, jam parat, is mecum bellum gerit, etsi nondum jacula in me mittat.*

Infamiam eos non effugere] „ Solus enim „ metus jus non dat, nisi duo concurrant, „ & ut alter actu vim paret, & ut vis illa „ sine periculo vitæ, famæ, alteriusque juris „ evitari nequeat.

„ Ceterum metum qualemcunque non pro- „ bari, nec jus dare apparet ex *Euripid. in* „ *Ædipo v.* 700. *in Phœnissis v.* 323. *in Jon.* „ *v.* 1300. *in Herc. fur. v.* 208. *vid. L.* 5. *L.* 6. „ *ff. quod met. causa Lucan.* 7, *v.* 105. „ *Thuan. Lib.* 51. *in fin.* Quos Auctores „ congessit Tesm. *in not. h. l.*

2 *Hunc nego jure posse occidi &c.*] Supponit Auctor casum, ubi insidiæ adversarii mature satis elidi per magistratum non possunt; nam, si id fieri potest, nunquam necessaria est defensio: supponit quoque casum, ubi fuga sibi consulere nequit, si enim tuto fugere potest, itidem non est necessaria defensio.

His igitur terminis positis, jure naturæ omnino jus necessariæ defensionis incipit, eoque prævenire alterum, & occidere insidiatorem possum.

Interposita temporis mora ad multa remedia &c. patet] „ Egregie Seneca *in Agamemnone* §. 130.

„ *Proinde, quicquid est, da tempus & spatium tibi.*

„ *Quod ratio nequit, sæpe sanavit mora.*

„ Tempori inesse rerum omnium medici- „ nam effatum fuit Richelii apud Priolum „ in *Hist. Gall.* Vide *Tesm.* h. l.

Inter os & offam] „ Dictum M. Catonis „ apud *Gell. L.* 13.*c.*17. quod proverbium expli- „ cat Erasmus in Adag. voce *incertus eventus.*

Qui indulgentiam suam longius extendant] „ Nam plurimi sunt, qui negant in- „ vasorem fugere necessario debere; quia se „ defendens utitur jure suo; nec vitium ali- „ quod in defendente reperitur sed invasore, „ imprimis, si fuga infamiam infert. Atque „ id statuisse Bartolum, Baldum, Salice- „ tum, imo opinionem communem fuisse ex „ Alexandri Consiliis probat *Covarruvias in* „ *Clementina: si furiosus de homicida. p.* 3. „ §. *un. n.* 4. qui ipse dubium se esse in hac „ controversia fatetur.

Sed & altera] „ Quæ tradit, necessariam „ defensionem non esse quoties fuga sibi con- „ sulere potest. Rationem allegant, quod „ non ad nostri solum conservationem obli- „ gemur, sed & ad proximi, quem diligere „ tenemur, sicut nos ipsos. Sane Imperator „ *in Constit. crim. Art.* 140. constituit, ut „ moderamen inculpatæ tutelæ non videatur si „ fugæ locus fuerit.

Suis non caret auctoribus] „ Quod ex Glos- „ sa & Molinæo probat Covarruvias *d. l.*

Ad §. VI.

Quid *dicemus de mutilatione membri*] Nos cum Auctore statuimus, ob periculum certum vulneris vel mutilationis alium occidi posse, cum enim in genere omne jus meum cum internecione alterius, si aliter fieri non possit, defendere queam, cur non & membra mea; nam & hic irreparabile mihi infertur damnum, & mors inde quoque sequi potest.

Additio.

„ Equidem opponi huic sententiæ solet, „ 1. nullam esse proportionem inter vitam „ invasoris, & amissionem membri corporis „ mei: 2. Deum talionem tantum statuisse „ ob membrum ruptum, & mortem demum „ ob vitam ereptam: 3. Mutilatum posse „ pœnitere, non vero invasorem si occida- „ tur in ipso crimine deprehensus. At tanti „ hæc non sunt, ut contrariæ sententiæ ra- „ tiones evertant: Nam ad 1. respondemus, „ omnino esse proportionem inter malitiam „ & occisionem, quia summa malitia est

„ jus

„ jus alii a creatore quæsitum auferre : adde „ proportionem illam in pœnarum determinatione necessariam esse, non vero in juris nostri defensione : Invasor enim sibi „ imputare debet, quod tanto periculo se „ exponat. Ad 2. respondemus, Deum loqui de pœna talionis a magistratu infligenda ; hæc statui non nisi in tantundem potest, adeoque si membrum ruptum non „ potest in pœnam membrum vicissim rumpi, nedum vita adimi. At in necessaria defensione jus meum conservare etiam „ cum internecione alterius* possum, etsi, „ ubi ablatum semel est, non nisi ad restitutionem, & reparationem injuriæ, & quidem coram magistratu agere possim, cessante quippe necessitate. Deinde loquitur „ Lex Divina de casu ubi membrum ruptum „ jam est, non ubi ante ruptionem periculum illud internecione alterius evitari potest. Ad 3. respondemus, forte aggressorem pœnitentiam non acturum, adeoque „ spem pœnitentiæ fallere, quin plus mali in „ futurum forte ab eo committi posse. Sed „ & culpa ipsius est aggressoris, adeoque „ sua culpa damnatur. Denique ipse quoque invasus pœnitendi tempore opus habere „ potest. Vide *Pufend. Jur. Nat. l. 2. c. 5.* „ §. 10. *Covarruvias d. l. 1. ibique DD.*

Putem intentantem periculum occidi recte posse] „ Non ex allegatis ab Auctore rationibus, sed quia jus mihi a Creatore concessum quocunque modo conservare possum.

AD §. VII.

PRO *pudicitia quin idem liceat &c.*] pudicitia duplex est, alia *animi* alia *corporis*, illa consistit in habitu, i. e. in perpetua & constanti voluntate animum ab omni improba libidine purum servandi : hæc consistit in inviolata integritate istarum corporis partium, quæ ad propagationem hominis a natura destinatæ sunt. De *priori* quæstio hic non est, quia animo violentia inferri nequit. *Vide Ius Canon. in Quæst. V. c. 32.* Sane vi stuprata nullum pudicitiæ patitur detrimentum ; unde Brutus de Lucretia, quæ vim passa erat, *Mens pecc t*, inquit, *non corpus. Liv. L. 1. c. 58* Et ipsa Lucretia, *corpus esse violatum, animum vero insontem. ibid. add. Hyppol. Act. 3. n. 732.*

Mens impudicam, non casus facere solet & pr. 889.

Non cessit animus, vim tamen corpus tulit.

Sed de *posteriori* quæritur, an pro conservanda illa integritate corporis occidere vim inferentem liceat ? Quod merito cum Auctore affirmamus. Idque 1. ex regula generali, quod omnia mihi licita sint sine quibus jura a Creatore concessa salva esse non possunt ; si igitur pudicitia sine internecione adversarii conservari nequit, nihil impedit quo minus licite id fieri possit. Quæ regula generalis 2. eo magis in pudicitiæ defensione obtinet, quo sanctior hæc integritas corporis fœminis esse solet & debet. Infra demonstrabimus, hominis propagationem inter res excellentiori gradu sanctas recenseri, hæc autem propagatio maxime fit per fœminam, cujus corpus est domicilium humani generis : ex illo provenit divinum animal, homo, & divinæ quasi auræ particula, sc. anima. Atque hæc causa est, cur pudicitiæ tam patriciæ, quam plebejæ templum exstructum fuerit. *Liv. L. 10. cap. 23.* Grave ergo nefas est, hanc sanctimoniam violare, & justissima proinde ejus est defensio. Atque hæc defensio 3. eo justior est in maritata, quia per violationem maritatæ, indeque forte secutum partum suppositum, injuria perpetuatur in familia Eaque 4. communis omnium DD. est sententia. *Ames. de Consc. L. 5. c. 31. n. 8. Pufend. I. Nat. L. 2. c. 5. §. 11. Selden. jur. nat. L. 4 c. 3.* ubi apud Hebræos jus illud obtinuisse ait : Conf. *Althus Dicæolog I. c. 129. n. 29. vid. Tesm. in not. h. l.*

Patet igitur, perpetrato jam facinore huic amplius juri locum non esse ; non enim esset defensio pudicitiæ, ceu rei quæ amplius infecta fieri nequit, sed ultio & vindicta, quæ soli magistratui competit. Non ergo probari potest factum Argiogontis uxoris, quæ stuprum passa postea caput stupratoris marito tradidit. *Flor. Lib. 2. c. 11. Liv. Lib. 38. c. 24* Adde exempla Timocleæ Thebanæ apud *Plutarchum in Alex M. c. 20.* & alterius matronæ Asiaticæ apud *Valer. Max lib. 6. c. 1. in f.* Cæterum, cum hæc acta appareant sublimi heroicæ virtutis impetu, & ex tam generosi & pudicitiæ tenacissimi animi magnitudine processisse, hæc laus facile obliterat quod modum juris excessit, cum stupratori nulla injuria facta sit, qui supplicium meritus est. Notandum autem est, non tantum pudicitiam propriam, sed et eorum

rum qui sub custodia nostra sunt, defendi cum internecione alterius posse: quod ex instinctu naturæ probat Rex Theodoricus apud *Cassiod. Var. l.* 36.

ADDITIO.

„ Equidem inter Theologos Osiander, „ auctoritate *Augustini de libero Arbit. Lib.* „ I. c. 5. nixus, negat ob pudicitiam con„ servandam aggressorem interfici posse in „ *Observ. ad h.* §. 7. Rationes has affert 1. „ quia pudicitia non potest corrumpi, nec „ ab invasore tolli; potest corrupta corpore „ esse virgo, animo illæsa manere. Resp. „ alia quæstio est an ipsa impudicitiæ rea „ argui possit, alia an corpori ejus injuria „ inferatur. Equidem verum est, animum „ corruptum non fuisse, adeoque illam pro „ impudica haberi non posse; at corruptio „ corporis est gravissima injuria, quam a„ vertere quovis modo licet, fœmina igitur „ jura sua a Creatore concessa licite, etiam „ cum internecione violantis, defendit. 2. „ Si pro honore & pro existimatione non „ licet occidere invasorem, etiam pro tali „ specie honoris non licebit? Resp. Nega„ mus pro honore servando non licere in„ terficere lædentem si aliter servari non „ possit, cum enim jus hoc meum sit, & „ a Deo mihi concessum, omnia licita sunt „ sine quibus illud salvum servare non pos„ sum. 3. Nullam esse comparationem in„ ter pudicitiam & mortem invasoris. At „ ei jam satisfactum est *supra* §. 6. 4. Si „ patiaris vim inferre corpori, non pec„ cas; si vero occidas alterum, peccas, „ & ad minimum dubitante conscientia id „ facis: ergo tutius est parcere stupratori. „ Resp. Utraque propositio neganda. Ve„ rum enim non est fœminam non pecca„ re si vim corpori inferri patitur, cum „ non sit domina sui corporis, seu illius „ domicilii unde homo, divinum animal, „ originem trahit, adeoque debet sanctissi„ mum illud domicilium ab omni injuria „ liberum servare. Verum porro non est „ peccare virginem occidendo stupratorem, „ illa enim jure suo utitur, dum jus a „ natura sibi concessum contra alterius inju„ riam ejus internecione servat. Unde „ Osiander ipse in fine observationis addit, „ venia dignam esse quæ in defensione „ excedit.

Cum non tantum communis æstimatio] „ Hinc *Livius Lib.* 1. *c.* 58. ait, *quid salvi* „ *est mulieri amissa pudicitia.* Unde re„ periuntur, qui mori maluere, quam casti„ tatem violare: Imo Theologi quidam „ autocheiriam in tali casu permittere vi„ dentur. *Hieron. in Jon. c.* 1. *August.* „ *de Civ. Dei l.* 1. *c.* 16. *vid. Test. h. l.*

Sed et lex divina] „ Equidem [talis lex „ expressa non extat, recte id observante „ *Osiandro in not. h. l.* At argumento le„ gis probare id solent: Si enim furem „ domum vi effringentem propter rerum „ nostrarum tutelam occidere licet, uti „ licet, *Exod.* 22. §. 2. multo magis id „ licitum erit ad tutelam honoris & pudi„ citiæ: Sed & porro, si asyla sunt con„ cessa illis qui ex improviso aliquem oc„ cidunt, quid ni asyla illis usu venient, „ qui justa ex causa & ex necessitate a„ lium occidunt.

Paullus Ictus] „ *Lib.* 5. *Sent. tit.* 23. „ *ibique Cujacius.* In terminis idem statuit „ Imperator Hadrianus referente Marciano „ *in L.* 1. §. 4. *ff. de Sicar.*

In tribuno Marii] „ C. Plotius, Mi„ les in exercitu C. Marii, Tribunum, C. „ Luscium, Sororis Caji Marii Filium, „ quod stuprum inferre vellet, occidit, & „ ideo dimissus dicitur. *Val. M.* 6. 1. 12. „ *Cic. in Orat. pro Mil. n.* 4. *Gron. h.*

Sed & a foeminis occisorum in histo- riis extant] „ Exempla Chiomaræ Orgia„ gontis Gallo Græcorum Reguli uxoris, „ Timocleæ Thebanæ matronæ Asiaticæ, jam „ allegata sunt, præterea Tesmarus ex „ *Sen. Controver.* 2. adducit virginem, „ quæ militem vim sibi inferentem occi„ dit, & duo nobilia exempla ultæ pudi„ citiæ refert ex *Thuano L.* 66. *ad Ann.* 1578.

AD §. VIII.

AUCTOR ait, laudabilius esse occidi injuria quam occidere jure, imprimis si persona invadentis multis sit utilis. Equidem in genere regulam illam, *quod laudabilius sit injuria occidi, quam jure occidere*, veram non esse, neque hominem pati id quidem absque injustitiæ nota posse certum est. Nam 1. homo in corpus suum nullam habet potestatem, nisi ad tuendum: nec ullum jus nisi ad illud conservandum. *Pos.* 5. *n.* 3. Omnes enim 2. in eo conveniunt, hominem non sui tantum causa esse,

esse creatum, sed & congenerum, præcipue autem Creatoris sui causa. Duplex igitur homini a natura injunctum est munus, in homines, & in Deum; ut proinde certum sit, nos patriæ, familiæ quoque, & præcipue Deo natos esse. Unde 3. hoc jus hominibus & Deo quæsitum homo voluntaria morte, adeoque facto suo, auferre absque injuria nequit. Hominem autem 4. Dei causa præcipue natum esse, vel ex ipsa rationis concessione apparet, ejus enim unicus finis est ut Creatoris sui notitiam, ac voluntatis ejus seu legis naturæ cognitionem inde habeat; unde sequitur, creaturæ necessitatem incumbere adorare Creatorem, i. e. majestatem ejus laudibus extollere, ac voluntatem ejus perficere, adeoque stationem, quam ei commisit, non deserere. Sed & porro ac 5. Deus corpus conjunxit cum anima; ex hoc igitur facto Creatoris satis constat, fas non esse homini vinculum illud facto suo dissolvere. Quo argumento Servator in alia causa utitur, ubi arctior talis conjunctio, ut inter corpus & animam, non invenitur. Confer. *Lactant. Instit. Lib. 3. c. 8.* Sane 6. anima est particula quasi divinitatis, in quam homini nullum plane jus competit, adeoque nec facultas eam suo loco deturbandi. Alias 7. in hominum potestate foret totum tollere humanum genus: si enim vita in eorum esset potestate, communi consensu illam negligere, sibique mortem consciscere possent. Adeo autem id non est in potestate hominum, ut potius Deus per motum universalem studium conservandi vitam singulis indiderit, eoque voluntatem suam de conservando genere satis declaraverit. Idque 9. Gentes pleræque, & moratiores, ex ipso lumine rationis agnoverunt. Hinc Cicero in somnio Scipionis fingit, Scipionem minorem, cum pater de cœli gloria multum dissereret, regessisse. *Si hoc verum, quid est quod hic morer?* Patrem autem respondisse: homines creatos esse ut terræ jura tueantur, eaque lege datam esse rationem seu animam, in quam tanquam auram particulæ divinæ nullum jus esset homini. Verba *apud Cic. de Republ. L. 6. p. 305.* hæc sunt: „ *Nisi enim cum Deus* „ *is, cujus hoc templum est omne quod* „ *conspicis, istis te corporis custodiis libe-* „ *raverit, huc tibi aditus patere non pot-* „ *est. Homines enim sunt hac lege generati,* „ *qui tuerentur illum globum quem in hoc* „ *templo medio vides, quæ terra dicitur:* „ *hisque animus datus est, quare & Tibi* „ *Publi, & piis omnibus retinendus est a-* „ *nimus in custodia corporis, nec injussu* „ *ejus a quo ille vobis est datus, ex ho-* „ *minum vita migrandum est, ne munus* „ *humanum a Deo assignatum a Deo defu-* „ *gisse videamini.* „ Plato, & ejus Magister Socrates, sæpius comparant animam militi; qui in statione est, nec abire potest. *Plato in Phædone.* Hinc JCti regulam sumsere, quod nemo membrorum suorum sit dominus. *L. 13. ff. Leg. Aquil.* Equidem non desunt exempla ubi laudantur illi qui se ipsos interemerunt, ut Lucretia, *Liv. l. 1. c. 58.* Panthæa Susorum regis filia, *Xenoph. Cyroped. l. 5. l. l. p. 127.* Artemisia vidua Mausoli &c. At facta hæc vere injusta sunt, verum ob conjunctum amoris indicium in maritos, & ob verum castitatis studium, excusavit non tantum, sed laudavit etiam antiquitas præfata exempla.

Equidem JCtis imputari solet quod Autocheiriam permiserint, quia servo naturaliter in corpus suum sævire licere statuunt. *L. 9. §. 7. de pecul.* At in ista lege non agitur de licentia legis, sed de jure dominii, & quæritur tantum, an dominus damnum ex illa datum sævitia deducere possit? Quod negant JCti, quia jus domini non impedit quo minus servus sævire in corpus possit; ea enim, quæ facti sunt, manent penes servum: interim ipsum factum legibus improbatur. Agit ergo textus de *jure domini*, an is per sævitiam servi læsus, & in eum peccatum sit? Id negatur, quia, non obstante dominio, facultatem in corpus suum sæviendi servus naturaliter habet; adeoque eo damnum domino dedisse non videtur. Non vero agit de lege, an contra eam peccet.

Probata igitur hac thesi, quod nemo sibi ipsi mortem conscire possit, necessario sequitur, nec in potestate ejus esse alii se occidendum ultro offerre, quia nihil interest, an quis ipse sibi violentas manus inferat, an vero ultro se alii occidendum præbeat.

Additio.

„ Negare non possum, pro autocheiriæ „ licentia totidem esse auctoritates affir- „ mantium, quot negantium. Stoicorum „ enim hæc doctrina fuit, & pleræque In- „ diæ ac Americæ gentes eam pro vir- „ tute habent: at, cum plenius hæc quæ- „ stio ab Auctore examinetur in *L. 2.* „ *c. 1.*

„ c. 1. §. 65. ulteriorem tractationem eo „ remitto.

„ Cæterum quæstionem illam, an is qui „ jure aliquem occidere poteſt, ex regulis „ perfectionis pati potius debeat injuria oc- „ cidi? Negative decidit *B.Par. in Prodr. jur. gent Exercit.* 2. §. 210. *ſeqq.* his verbis:

„ Id vero quæſtionis eſt, an in ſtatu ne- „ ceſſariæ & iculpatæ defenſionis conſtitu- „ tus parcere invaſori poſſit, ejusque vi- „ tam ſuæ præferre, de quo Grotius §. 9. „ ſed more ſuo ad nullam juris rationem. „ Equidem, cum nihil interſit, alium an „ ſe quidam occidat, & neutrum ſit in ho- „ minum poteſtate, quam nullam habent „ ad corpus ſuum perdendum ſed tantum „ ſervandum, per *Poſ.* 4. *n.* 3. manifeſtum „ eſt, ipſum absque αὐτοφονίας crimine vi- „ tæ ſuæ tutelam ultro deſerere non poſſe. „ Quid enim refert, aliena, an ſua manu „ quis ſe vel alium occidat. Conf. *l.* 13. „ *pr. ff. ad L. Aquil.*

„ Non eſſe autem homini jus ad corpus „ ſuum demonſtratur ipſo facto ex opere „ Dei, quia arctiſſime animam & corpus „ conjunxit, idque ſui, ſuæque laudis cau- „ ſa, quæ proinde ſeparare & perdere ho- „ mo non poteſt; atque ita diſerte arguit, „ & pulcherrime illuſtrat *Cicero in ſomn. Scip.* Præterea, ingenuit ille omni ani- „ mantium naturæ ſummam hujus conjun- „ ctionis tuendæ ſtudium, ita, ut nullus „ vehementior ſit ſenſus & amor quam vi- „ tæ, nulla major averſio quam mortis. „ Neque id fecit in gratiam ſolius homi- „ nis, ut ipſe de vita ſua ſtatuere poſſit, „ quod Plato præclare docuit, & ſæpius „ laudat *Cicero lib.* 2. *de fin. bon. c.* 14. „ ubi ex Platone inquit: hominem non ſi- „ bi, ſcil. ſoli, natum eſſe, ſed patriæ, „ ſed ſuis, ut perexigua pars ipſi relinqua- „ tur, & *plenius L.* 1. *de Offic. c.* 7. qui „ locus adſcribi meretur. Præclare, inquit, „ ſcriptum eſt a Platone: Non nobis ſo- „ lum nati ſumus ortusque noſtri partem „ patria vindicat, partem parentes, par- „ tem amici; atque, ut placet Stoicis, quæ „ in terris gignuntur ad uſum hominum „ omnia creari, homines autem hominum „ cauſa eſſe generatos, nec hominum tan- „ tum, ſed & quam maxime ipſius Crea- „ toris cauſa, ut eum admirarentur & cole- „ rent. Non ergo hoc ſolius hominis jus „ eſt, de quo ipſe ut de ſuo diſponere „ poſſit, ſed jus, de quo participat ho- „ minum congregatio, & inprimis ipſe Cre- „ ator. Hinc vero perſpicuum jam eſt, „ quando homo vitam alterius ſuæ præfer- „ re poſſit, & pro eo mortem obire; ſcil. „ quando morte ſua majus & excellentius „ bonum Deo quaſi & terris relinquit, uti „ pro patria, pro exercitu, pro republi- „ ca ſe devovendo, in duello pugnando; „ qualium exemplorum plena eſt hiſtoria Ro- „ mana, indeque celebratiſſima nomina illa „ Deciorum, Horatiorum, Torquati, Cor- „ vini.

Quod autem diximus] „ Supra *L.* 1. *c.* „ 2. §. 8. *n.* 9. & 10. & *L.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* „ 1. 2. 3. 8. & 9. Conf. *L.* 1. *c.* 4. §. 7.

Ut excipiant perſonam multis utilem] Talem ſcilicet perſonam, ex qua inſignis in rempublicam redundat utilitas, non laudandam eſſe putant, ſi ultro mortem pro aliis oppetat. Auctor rejicit hanc ſententiam tanquam contrariam patientiæ & perfectioni, & eventualiter reſtringit ad eos, quorum officium eſt ut alios ſecuros reddant. Nos jam diximus, jus neceſſariæ defenſionis eſſe juris præceptivi, & invaſum non poſſe de vita ſua diſponere, indeque omitti illud jus non poſſe, quia repugnat & juri naturæ & perfectioni. Excipitur autem caſus, ſi pro majori bono id faciat: Hinc pro patria mori licitum eſt, quia per mortem ſuam conſervat potius plura ſubjecta quæ laudes Dei celebrare poſſunt: Exempla videmus in Deciis, in Curtiis, in Codro apud *Juſtinum l.* 2. *c.* 6. *f.* alia exempla recenſet *Teſmarus ad* §. 9. *b. c. lit. r.* & *u.* Loco omnium eſto exemplum Servatoris qui pro conſervando genere humano mortem oppetiit.

Itaque reſtringendum id arbitrer] „ Dictum „ eſt, juri naturæ repugnare malle occi- „ di quam occidere: niſi pro majori bono „ id faciat, tunc & licitum & virtuoſum „ eſt. vid §. ſeq.

Quales ſunt ſocii itineris ea lege conducti] „ Mens Auctoris eſt, quod hi abs- „ que injuria non poſſint malle occidi, „ quam occidere, quia ex lege contractus „ ſocios defendere tenentur. At dixi id „ omnibus hominibus commune, adeoque „ nihil in ſociis itineris ſingulare eſſe.

Rectores publici] Hos quoque ſuam ſalutem vitæ invaſorum præferre debere putat Auctor. At toties jam monuimus, cuique homini incumbere neceſſitatem vitam

tam suam contra invasorem defendere, neque citra peccatum id omitti posse.

A D §. I X.

1 OCCIDI *is sine peccato nequeat*] Ex præcedentibus apparet, necessitatem defensionis esse Juris præceptivi, nisi invasus pro majori bono se occidi patiatur. Sed hanc patientiam necessitatis esse, concedere non possum. Regula naturæ est, quod jus vitæ meæ ob aliena merita auferri mihi nequeat; adeoque res arbitrii mei est, an jure meo uti, an illud ex generosa intentione remittere velim.

Neque id tantum ex vi legis divinæ] In duobus hic errat auctor: 1. quod lege divina invasorem, qui multis utilis est, occidi sine peccato non posse putet; id enim verum non esse, jam demonstravimus. 2. Quod ex nova lege, i. e. evangelio, jus oriri putet; quod negavimus supra *L.* 1. *c.* 2. §. 6. & 7.

Additio.

„ Servator leges non statuit, sed leges „ naturales populo inculcat, nimirum eam „ præcipue partem juris naturalis quæ in „ perfectione consistit, & unde Auctor nul- „ lum jus, nullamque obligationem *inter* „ *homines* oriri docet, sed saltem *intuitu* „ *Dei*. Quod B. Parens quoque statuit. „ *Vid. supra* §. 4. *n.* 1.

De quibus egimus] „ *Supra L.* 1. *c.* 4. „ §. 2. *n.* 1. *seq.* §. 6. 7. *n.* 2. *n.* 4. & „ 7. At ibidem demonstravimus, plane „ ex alia causa principi vitam nobis eri- „ pienti resistere non licere; quia scilicet „ singuli judicium de jure atque de inju- „ ria transtulere in principem; non ergo „ ex ea ratione, quod vita regum pluribus „ sit utilis.

Sed ipso etiam naturæ jure] Jure naturæ possumus quidem ob alterius merita mortem pro altero appetere, at non tenemur. Virtutis id est, non necessitatis. *Vid. supra.*

Quatenus legem significat.] „ Adeoque „ quatenus definitur regula actuum mora- „ lium, obligans ad id quod rectum est, „ non simpliciter ad justum. *L.* 1. *c.* 1. §. 9. „ Quam definitionem examinavimus *ibi-* „ *dem.*

Non ea tantum respicit quæ dictat justitia, quam expletricem diximus] „ Auctor „ *justitiam expletricem* propriam esse dixit „ *facultati*, seu qualitati perfectæ ad ali- „ quid juste habendum vel agendum *L.* 1. „ *c.* 1. §. 4. 5. & 8. eamque distinguit „ a *Justitia attributrice*, quam propriam „ esse putat *aptitudini*, seu qualitati morali „ minus perfectæ ad agendum vel habendum „ id quod convenit. *L.* 1. *c.* 1. §. 4. 7. & 8. „ Illa, ex hypothesi Auctoris, obligat ad id „ quod *justum* est: hæc ad id quod *rectum.* „ Utraque Auctori voce legis venit *d. c.* „ §. 9. quæ refutavimus allegatis locis.

Sed aliarum quoque virtutum &c.] „ Nam ideo jus hoc laxius vocavit, quia „ non ad solius justitiæ socialis, sed & „ aliarum virtutum materiam pertinet. *L.* „ 1. *c.* 1. §. 1. *n.* 1. adeoque Grotius sub hac „ significatione *aptitudinem* quoque conti- „ net, quæ comprehendit illas virtutes, „ quæ aliis hominibus utilitatem afferunt, „ ut liberalitas, misericordia &c. *L.* 1. *c.* 1. „ §. 8. *n.* 1. quæ refutavimus *ibidem.*

Ad id vero &c. caritas obstringit] „ „ Mens Auctoris hæc est: Jus naturæ, „ quatenus laxiori sensu sumitur, i. e. „ quatenus jus humanæ naturæ continet, „ prohibere quo minus invasor qui aliis u- „ tilis est occidi possit: id enim carita- „ tis legem, quæ pars est justitiæ attribu- „ tricis, impedire. *Vid. Lib.* 1. *c.* 1. §. „ 9. At I. non dari jus humanæ naturæ, „ seu laxius, late demonstravimus *d. Pro-* „ *leg.* §. 9. & 10. & *L.* 1. *c.* 1. §. 4. „ 7. & 9. II. Distinctionem in justitiam „ expletricem ac atributricem, plane ad „ justitiam non pertinere alibi probavimus.

„ Cæterum 1. negari nequit, caritatis „ regulam nos obstringere intuitu Dei, & „ in conscientia; at negamus ea lege pro- „ hiberi ne occidatur invasor qui multis utilis „ est. *Conf. l.* 2. *c.* 25. §. 3. *n.* 1. & 3.

2 *Principem, qui innocentem insultet, desi-* „ *nere principem esse*] „ Auctor Vasquium „ ob libertatem sentiendi jam notavit *in pro-* „ *leg.* §. 55. & merito quoque hic notari „ meretur, quia alibi jam dictum est, prin- „ cipem ob injuriam privatam non desinere „ esse principem *vid. L.* 1. *c.* 4. §. 8.

Aut minus vere, aut magis periculose] „ Rationes exposuimus supra *L.* 1. *c.* 4. §. 1. „ *n.* 3. §. 2. *seq.* §. 6. 7.

Nam sicut dominia, ita et imperia non amittuntur delinquendo] „ Imo diversa u- „ triusque est ratio. Dominium ideo non a- „ mittitur delinquendo, quia persona ibi

 „ tan-

,, tantum obligatur, non vero res: impe-
,, ria ideo delinquendo non amittuntur, quia
,, imperans judicem non habet, utpote cum
,, subditi omne jus suum & judicium in
,, principem transtulerint.

Nisi lex] ,, Scilicet ut rex ob delictum
,, privatum regnum amittat, tunc enim ju-
,, dicem habet, non superiorem, sed ex
,, pacto. At eo casu non singulorum est ju-
,, dicium, sed totius populi, cum quo ita
,, pactum est. *Vid. supra L.* 1. *c.* 4. §. 14.

Nec repertum iri credo] ,, Cur igitur Au-
,, ctor ipse hunc casum excepit supra? *L.* 1.
,, *c.* 4. §. 8. §. 12. §. 14.

*Summam enim rerum confusionem indu-
ceret*] ,, Si singuli, qui se læsos putant,
,, judicium sibi in Principem arrogarent.
,, Confusionem autem illam auctor latius
,, exposuit *supra L.* 1. *c.* 4. §. 2.

*Imperia parentium non imperantium specta-
re*] ,, De quo argumento late egimus supra
,, *L.* 1. *c.* 3. §. 8. *n.* 14.

Non enim statim res deficit] ,, Adeoque
,, nec imperium deficit, etsi imperans ma-
,, le eo utatur. Anne hoc est idem per
,, idem designare? Vera responsio est, quod
,, omne judicium de privatorum utilitate in
,, principem sit translatum, adeoque, hac
,, thesi posita, de utilitate subditorum solus
,, princeps judicare possit.

Non satis cohæret] ,, Non enim sequitur,
,, imperium propter singulos præcipue con-
,, stitutum est, ergo singuli injurias sibi il-
,, latas vindicare ac principi vi resistere pos-
,, sunt.

*Sed non tantum nostri, verum & alio-
rum*] ,, Sensus est: singulis subditis per im-
,, perium prospici, quatenus sunt membra
,, universi, quamdiu igitur universi utilitas
,, non læditur singuli queri non possunt:
,, quia circa utilitates singulorum omne arbi-
,, trium in Principem transcriptum est.

*Existimantium amicitiam ex sola indigen-
tia natam*] ,, Si enim amicitia ex sola in-
,, digentia nata dicatur, inde sequeretur,
,, cessante indigentia cessare quoque amici-
,, tiam, adeoque & vinculum quo Reipu-
,, blicæ & Principi adstringimur.

3 *Cum sponte & natura nostra feramur
&c.*] Animorum conciliatio demum veram
producit amicitiam: & idem velle, ac i-
dem nolle, eam demum veram amicitiam es-
se docet Cicero. Hæc autem animorum con-
junctio non ex indigentia, sed ex simili-
tudine voluntatis oritur. Hinc fieri potest
ut ex duobus quos nunquam vidi, [& qui
neque beneficio nec injuria mihi cogniti
sunt, alterum amem, alterum odio habeam.
Quin sæpius contingit, aliquem multis nos
cumulare beneficiis, quem tamen ob alia
forte ejus vitia amicitia non prosequimur.

Imperat interdum] ,, Quod in alia cau-
,, sa repetit Auctor *l.* 2. *c.* 5. *n.* 1. & 3.
,, At caritas nunquam imperat, &, cum
,, virtus & regula perfectionis sit, num-
,, quam jubet, sed saltem hortatur, &
,, suadet præmium proponendo. Unde jam
,, dictum est, rationem hanc non probare,
,, Principi injuriam privatam facienti non
,, posse resisti: sed ex alia id sequitur ratio-
,, ne, quia populus judicium in tali cau-
,, sa non habet, sed omne jus suum & ju-
,, diclum in Principem transtulit: etsi ergo
,, cesset omnis amicitia in Principem, ni-
,, hilominus tamen ei parere debent singu-
,, li, quia ita disposuere.

Huc illud Senecæ pertinet] ,, Omnia al-
,, legata exempla probant utilitatem priva-
,, tam publicæ cedere debere, quod passim
,, Auctor inculcat, & exemplis illustrat.
,, Vide *l.* 3. *c.* 20. §. 7. & *l.* 1. *c.* 4. §. 4.
,, *n.* 3. *L.* 1. *c.* 1. §. 6. Ceterum in eo non
,, consistit vera ratio cur Principi resistere
,, non liceat, uti jam dictum est.

Ad §. X.

Si *cui periculum immineat accipiendæ ala-
pæ &c.*] Qu. An ad vitandam alapam, vel
simile malum, inimicum occidere liceat?
Auctor de *justitia expletrice* id affirmat, quia
& de *Justitia attributrice*; at negat illud ex
lege Evangelii. Quid Jus Naturæ circa hanc
rem statuat exposui in *Prodr. Juris Gent.
Exerc.* 2. §. 205. *sequ.* his verbis. Ingens
vero iste seculi abusus est, cum existimatur
pro illata injuria, vel ad cavendam ala-
pam, te hominem famæ tuæ defendendæ
causa occidere posse, non tantum quia ejus
plenissima reparatio & satisfactio judicio fie-
ri potest, sed & quia nemo famam suam
defendit hominem occidendo. Longe alia
veterum heroum erat sententia, quibus nul-
lum majus generosæ mentis indicium visum
est, quam injurias & contumelias ferre pos-
se, justissima ratione: illi enim virtute sua
freti facto ipso famam adversam refellunt,
& rebus suis gestis hominum judicia con-
vincunt: exemplo Q. Fabii Max. qui nomen
Cunctatoris, quod convitii fuit, tam splendi-
vin-

dum & illustre sibi re gesta reddidit apud *Liv. 22. c. 29. seq.* & Caji Marii, qui nulla se oratione lædi posse, publica oratione professus hanc causam addidit, *quia falsam vita moresque mei superant*, *apud Sallust. in B. Jugar. c. 25.*

Ast ignaviæ suæ sibi conscii a quolibet rumusculo honori & famæ suæ metuunt, quæ opere & rebus non suffulta non nisi in opinione hominum, qua nihil fugacius est, vagatur, & ideo ad quamvis sinistræ famæ auram excitati & commoti eam dispellere, & auctoribus irasci necesse habent. Hinc vetus proverbium: Pusilli animi, quin fœmineum esse, contumeliam ferre non posse. Quod Juvenalis *Satyra* 13. ita exponit.

—— —— —— —— —— *Minuti*
Semper & infirmi est animi, exiguique voluptas
Ultio.

Et mox

—— —— —— —— —— *Vindicta*
Nemo magis gaudet, quam fœmina.

Unde Seneca *de Constant. sap. 1. c. 19.* muliebri cura eos angi ait, atque hinc talem ita deridet *Horat. Serm. 2. Satyr. 3. p. 14.*

—— —— Contemnere miser?

At contra Alexander M. dicebat. *Regium esse, cum bene feceris, audire male. Plutarcho in Alex. M. c. 27. in f.* Quod Rex ille sumsit ex ore Philosophi, qui hoc dicto usus est adversus Platonem, apud *Diogen. Laert. L. 6. c. 1. pr.* & alibi *Plutarchus: Nescio, quid egregium, quid Socraticum, aut potius Herculeum præ se ferat ad aliorum convitia silentium quæ illi tū muscam curabant. Add. tres Impp. in L. Un. C. si quis Imper. maled. Valer. Max. L. 5. c. 1. n. 2.*

Additio.

„ Auctor quæstionem propositam 1. ex „ Jure sociali, quod expletricem justitiam „ respicit 2. ex Jure naturæ laxiori, quod „ respicit Justitiam distributricem, & 3. ex „ Lege Evangelii decidit. Nos neutrum „ horum Jurium agnoscimus, imo nec legem Evangelii, quia illa pars est juris „ naturalis, adeoque sub ea continetur: „ *Vid. Dissert. Procem. 1. 2. & 3.*

„ De solo igitur Jure Naturæ quæstio est, „ *an ad arcendum alapæ periculum, quod* „ *fugiendo evitare possum, alium occidere liceat?* Nos affirmativam tuemur. Nam „ 1. in genere notandum est, Deum cuique hominum jura quædam tum in suas „ res, tum in corpus, actionesque suas „ concessisse, idque Jus naturali ratione cuique quæsitum esse. Hoc posito. 2. sequitur, alios hoc jus ex voluntate Creaturis „ quæsitum turbare, vel mihi auferre non „ posse, eoque injuria agere, si me, meaque jura violant eum vero 3. naturale sit, „ ut hanc injuriam quovis modo a me arcere possim, inde apparet, me non peccare, si ad evitandam alapam vitam aggressori eripio. Sane ex medii necessitate „ sequitur, Deum concesso jure concessisse „ quoque facultatem jus illud conservandi ac „ defendendi, (alias enim frustra jus concessisset) quod satis ex ipso creationis „ facto probatur, quia instinctum non tantum nobis indidit, vim vi repellendi, sed „ & arma suppeditavit, quibus injuriam a „ nobis arcere possumus. Idque 4. verum „ est, etsi tuto fugere possim: Cum enim „ jus in aliquo loco standi naturali ratione „ mihi quæsitum sit, eoque injuria agat „ qui me a loco illo deturbare intendit, „ contra hanc injuriam me defendere, & „ jus naturali ratione mihi quæsitum quovis modo conservare possum, & si id „ citra interneccionem adversarii fieri nequeat, id quoque licitum erit, tanquam „ unicum juris mei tuendi medium.

„ Atqui 5. nulla est proportio inter mortem & alapam. Respondetur: Proportio „ hæc observatur in pœnis, non vero ubi „ agitur de necessaria defensione; jus enim „ meum omni modo defendere possum: „ sed & hic quoque est proportio inter malitiam lædentis & inter mortem. Summa „ enim & morte digna est malitia ejus qui jus „ mihi quæsitum auferre vult, cum cognitum ipsi sit, jus me defendendi, etiam „ cum ejus interneci one, mihi concessum esse.

„ Equidem 6. negari nequit, virtuosius „ & generosius esse, loco cedere i. e. fugere, quam injuriam inferenti vitam adimere, at naturali Jure homo ad id non „ obligatur: etsi minus perfecte agat, eoque præmio virtutibus destinato privetur.

„ Hoc jus naturæ 7. merito legibus civilibus restrictum est, ut non liceat ob „ alapam, quæ metuitur, alium occidere; „ sed aggressus fugere tenetur, quia injuria „ illata a magistratu in continenti reparari „ potest. Atque id in *Ord. Crim. Art.* „ 140. statutum est, & hodieque praxi obtinet. At merito excipitur casus, si falsa existimatione quis fugere non potest. „ Quod cum fieri non possit inter eos qui

„ castra sequuntur, hinc necessario sequitur, „ militem fugere non teneri: ex judicio „ enim commilitonum infamia in eum redundaret, & excluderetur a sociorum „ consortio.

Si mera justitia expletrix respiciatur non dissentio] „ i. e. Si jus naturæ sociale, ac „ stricte sic dictum, seu facultas aliquid „ juste agendi inspiciatur: At frustra ex ju„ re sociali quæstio hæc deciditur, cum ta„ le jus non existat: *Vid. Dissert. Proœm.* I.

Inæqualia sunt mors & alapa] „ Adeo„ que nulla proportio videatur inter inju„ riam & mortem; cui dubio jam respon„ dimus.

Is mihi eo ipso dat jus] „ Quia natura „ omnia mihi permittit, sine quo jus ab „ Auctore naturæ mihi concessum salvum „ conservari nequit, alias enim frustra con„ cessisset.

Facultatem quandam] „ Hanc facultatem „ Auctor *qualitatem perfectam* vocat, & „ aptitudini seu *qualitati minus perfectæ* op„ ponit: aliamque vocat jus naturæ proprie „ stricte sic dictum, seu jus sociale. *Pro„ leg.* §. 8. & 9. *L.* 1. *c.* 1. §. 3. 4. & 9. „ quam juris denominationem, simulque ac „ definitionem, rejecimus in allegatis locis.

In infinitum] „ i. e. citra ullam propor„ tionem, aut injuriæ qualitatem; sufficit „ enim aliter jus meum defendi non posse. „ *Vid. supr.* §. 3.

Nos hic obstringere] „ Omnino perfectio„ nis est pati potius & recipere alapam, ac „ reparationem injuriæ a judice impetrare: „ nisi infamiæ nota, saltem ex opinione ho„ minum, juncta sit.

At lex Evangelica tale factum illicitum reddit] Sæpius dictum est, legem Evangelicam esse regulam perfectionis & virtutis, non juris. Ea non definit quid homo jure facere possit, vel non possit, sed quid perfectius sit agere vel non agere: adeoque prohibitio non in lege Evangelii quæranda est, sed in sola justitia, quam Auctor vocat expletricem.

Additio.

„ Lex Evangelii continet eam partem ju„ ris naturalis quæ obligat homines intuitu „ Dei, cujus præceptis homo obtemperare „ debet nisi præmiis æternis privari velit: „ Juxta præcepta hujus Evangelii, i. e. jux„ ta leges perfectionis, omnino verum est „ potius accipiendam esse alapam, quam „ ejus effugiendæ causa alium occidere: Sed „ cum limitatione si sine infamia effugi po„ test.

Jubet enim] Imo docet tantum, & spe „ præmii hortatur.

Quanto magis occidi vetat] „ Servator „ nunquam vetat per modum legis, ne „ homines quid faciant, id enim judicis „ & superioris est: sed monet, hortatur, „ & patientiæ regulas commendat, suisque „ auditoribus inculcat. *Conf. L.* 1. *c.* 3. „ §. 8. *n.* 3.

Quo exemplo monemur cavere] „ Illatio „ Covarruviæ justa, & rectæ rationi con„ sentanea est; neque ea hoc exemplo in„ tervertitur. Si enim ratio naturalis ali„ quid permittit homini, necessario sequi„ tur, Deum id permittere quia Deus vo„ luntatem suam per rationem naturalem „ declaravit, adeoque contradictionem in„ fert, ratione naturali permitti, & a Deo „ tamen vetari.

Ut & supra naturam agat libere &c.] „ Sensus hic esse videtur: Quod Deus, „ auctor naturæ, circa naturam libere age„ re, & rebus natura liberis ac non de„ finitis leges præscribere, adeoque & ve„ tare possit ne jus sit arcendi alapam cum „ nece inimici. Sed anne hæc pugnant cum „ principiis auctoris? Sane tantum ex hy„ pothesi Grotii abest ut Auctor ille naturæ „ libere circa naturam agere possit, ut „ Deus velle non possit ne id quod natura „ intrinsece malum est, malum sit. *L.* 1. „ *c.* 1. §. 10. *n.* 5. Unde a contrario ne„ cessario sequitur, cum nec velle posse ut „ id quod intrinsece bonum est, bonum „ non sit: Cum igitur ipse *Grotius pr. h.* „ §. & *infra n.* 3. fateatur jure naturæ so„ ciali, adeoque intrinsece, licitum esse „ arcere alapam cum nece inimici, id ne„ cessario quoque apud Deum permissum es„ se debet.

Etiam de his rebus quæ sua natura liberæ & indefinitæ sunt] „ At non sunt res libe„ ræ & indefinitæ, quas natura ejusque „ Auctor pro licitis & permissis declaravit; „ eis enim inest bonitas intrinseca, quam „ Deus ex principiis Grotii mutare, adeo„ que & legibus suis vetare nequit *d. n.* 5. „ verissimum igitur est Covarruviæ dictum, „ *non pati humanam cognitionem quicquam* „ *naturali ratione permitti, quod apud Deum* „ *non itidem sit permissum.*

Multoque magis ut debeatur id quod natura honestum est] „ Si naturali ratione „ aliquid licitum, illud quoque natura ho-

„ nestum

„ nestum est, quod Deus, posita bonitate „ intrinseca, vetare i. e. pro illicito & in- „ honesto declarare nequit.

Etsi non debitum] Passim Auctor docet „ præcepta divina maxime versari circa ea „ quæ honesta sunt, non tamen debita. „ *Vid. Diss. proœm. III.* §. 9:

Cum Dei voluntas in Evangelio tam diserte appareat] „ Servator legem non statuit, „ sed perfectionis regulas docet: Sane ipse „ quoque, si quæsitus fuisset an jure natu- „ ræ id licitum sit? responsurus fuisset af- „ firmando: At perfectius aliquando est ju- „ re suo non uti.

Eadem recte putent admitti ut alapa vitetur] Et recte, quia jus a Creatore mi- „ hi concessum quovis modo defendere pos- „ sum.

Sed & accepta alapa si qui eam impegit „ fugiat] Quod itidem concedimus, si fu- „ giens ignotus est læso, adeoque hic repa- „ rationem exigere non posset, tunc enim „ est necessaria defensio: Idem dicendum, „ si etsi non fugiat, vindicta absque famæ „ periculo omitti non possit.

Ad honorem, ut ajunt, recuperandum] „ Si ea est seculi perversitas, ut opinione „ bonorum virorum honor per alapam au- „ ferri videatur, verissimum est, licere eum „ etiam cum internecione nocentis recupe- „ rare.

Nam honor est opinio de excellentia.] Dixi in virtute aliud esse meritum actus virtuosi, aliud opinionem hominum de isto actu. Utrumque honos dicitur. Honor, quoad meritum actus, a nemine auferri potest, nam illud consistit in ipsa excellentia actuum virtuosorum, at hominum opinio de isto actu potest esse vel bona, vel mala. Atque hactenus dici potest, honorem nobis auferri posse, si sc. homines male de actibus nostris opinentur. Non autem hic intelliguntur homines mali nec judicium perversorum inspicitur, sed bonorum, & honestorum virorum.

Additio.

„ Quid si igitur cordati quoque viri male „ de quodam actu opinentur, & alapæ il- „ lationem pro actu infamiam inferente ha- „ beant, nec aliter quam duello recuperari „ famam posse existiment, idque forte ip- „ sius Principis judicio confirmetur? Non „ video cur non famam & honorem meum, „ etiam cum alterius internecione, defen- „ dere, i. e. quovis modo alapam avertere, „ vel honorem recuperare queam.

Patientem se excellenter ostendit] „ At „ famam, adeoque jus natura ipsi quæsitum „ perdit.

Honorem auget magis quam minuit] „ In- „ ter homines id asseri nequit; communi „ enim hominum, etiam honestissimorum, „ opinione, alapæ talis infamia facti inhæ- „ ret, ut is qui militiæ operam dat, si ju- „ dicis officium implorat & dignitate mo- „ veatur, & a commilitonibus vilipenda- „ tur. Fama igitur jus est, quod æque ut „ vita defendi, etiam cum internecione læ- „ dentis, potest.

In probrum confictis nominibus] Galli „ enim illam patientiam vocant *Lacheté.* „ Germani *Zaghaftigkeit.*

Perversa enim illa judicia nec rem nec rei æstimationem immutant] „ Etsi perversa sint „ illa judicia, sunt tamen universalia, & a „ Principibus quoque approbata: Quando „ igitur ipse judex male de tali homine, „ qui judicem adit, opinatur, adeoque fa- „ ma læsi periclitatur, negari nequit, vere „ judicium cessare, (quia judex reparatio- „ nem denegat) adeoque jus necessariæ de- „ fensionis incipere, per ea quæ Auctor ip- „ se tradidit supra *l. 1. c. 3.* §. 2. *n.* 2. „ Neque hactenus contra leges perfectionis „ aliquid peragi, existimamus.

Pusilli esse animi contumeliam ferre non posse] Si enim ex ipsis actibus de virtute alicujus, & de ejus meritis constat, tutus erit contra imbecilles obscurorum virorum obtrectationes: Hinc maximi heroes contemserunt injurias sibi illatas: Augustus arguebat Tiberium quod metueret infamiam, apud Suetonium *in Augusto c* 51. Pisistratus laudatur quod contumelias contemserit. *Valer. Max. l.* 5. *c.* 1. *n.* 2. Exemplum Fabii cunctatoris notum est, *Vid. Liv. l.* 22. *c.* 39. & digna Imperatoriæ majestatis vox est, non curare injurias subditorum, *L. un. C. si quis imper. maledix.*

Additio.

„ Hæc vera omnino sunt si levior est „ contumelia: Ubi autem infamia quædam „ communi opinione conjuncta est, vel „ patientia pro indicio malæ causæ habere- „ tur, omni jure defendere famam possu- „ mus: adeo ut bella quoque ob læsam ex- „ istimationem geri possint. *Vid. Test. b. „ lit. f. in fin. lit. k. & lit. q.*

Ut alibi] *L.* 1. *c.* 2. §. 8. *per tot.*

Jure

3 *Jure scl. divino*] „ Quod voluntarium „ Auctor vocat, & quod plerumque versari ait circa ea quæ honesta quidem sunt, „ at non debita. *Diss. prooem. III.* §. 8. „ Tale autem jus non existere probavi supra *L.* 1. *c.* 1. & *d. disp.* §. 13.

Nam de solo naturæ Jure quo minus ita sit non disputo] „ Si enim sola justitia expletrix respicitur, jus esse arcendæ alapæ cum internecione inimici docuit *supra n.* 1.

Etiam si quis sine periculo fugere possit] „ Quæ sententia verissima est; nam cum „ ego a natura jus habeam in eo loco standi, injuria alter agit qui loco me depellere vult; hoc jus igitur quocunque modo defendere possum; etsi laudabilius „ & perfectius agat, qui violentiæ alterius ultro cedit.

Quia fuga ignominiosa sit in nobili præsertim homine] „ Ius meum standi in loco quocunque modo conservare possim, etsi nulla ignominia in me redundaret. Multo „ magis igitur id verum est, si communi „ judicio, etsi pravo, fuga ignominiam „ præ se fert.

Sed falsa ignominiæ opinio] „ At hæc „ opinio communis est, a civitate approbata, quæ me omnis dignitatis, & consortii honestorum virorum indignum reddit.

Spernenda ab iis qui virtutem & sapientiam sectantur] „ Quid si hi quoque non „ aspernentur, sed communem opinionem „ sequantur, vel sequi teneantur; ut illi „ qui militiæ operam dant.

Idem dictum volo de aliis rebus &c.] „ Imo eadem ibi ratio subest, si communi judicio etsi pravo existimatio læditur.

Mendose admodum] Quia injuria actu jam facta est, adeoque per justam defensionem amplius evitari nequit. Ad eam igitur reparandam agi coram magistratu debet, cujus cum copia sit, necessitas defensionis cessat.

Additio.

„ Si communi judicio ex tali dicto aliquid famæ nostræ decedit, ita ut sine „ duello recuperari honor non possit (ut „ inter eos qui militiæ operam dant,) inimicus jure occidi potest.

Et contra naturæ quoque jus] „ I. e. „ contra jus sociale; quod modo refutavimus Sane hic agitur de necessaria juris „ nostri defensione.

Nam interfectio ista non est modus aptus ad tuendam existimationem] Hæc vera ratio non est; sed quia cessat illa necessitas *tum* avertendi injuriam, quia facta jam est, *tum* reparandi privata auctoritate, quia copia judicis est.

A D §. X I.

VENIAMUS *ad injurias quibus res nostras defendimus*] Quærit hic Auctor, an pro defensione rerum nostrarum alium occidere possimus? Equidem, si mortis periculum simul immineat, vel si vulneris, mutilationis &c. metus præsens sit, res dubio caret, nam & vita reparari nequit, & e vulnere mors sequi potest.

Quod si *res* tantum in discrimen veniunt, uti, cum fur vel prædo eas invadunt, certum utique est, dominum defendete res suas adversus eos posse: Sed, num & eos occidere si alias res secum ablaturi sint, magis dubium videtur. Sed naturæ ratione inspecta id negandum est, quia reparatio rerum ablatarum per judicia fieri potest, ac debet. Et cum igitur hæc ordinaria sit defendendi juris sui ratio jure naturæ constituta, nondum fingi potest necessitas furis occidendi. Quod si vero reparatio non fiat cum possit, vitium id ex culpa judicis aut alterius erit, non defectus remedii juris sui tuendi. Vid. *Exercit. nostra ad Grot.* 2. §. 200.

Merito autem excipitur casus si res mea aliter servari non possit: Concesso enim jure, omnia concessa videntur sine quo jus illud conservari nequit *Pos.* 4. *n.* 4. Neque vitium tunc est in eo qui se defendit, sed in eo qui alterum injuria compellit ad se defendendum: Experientia docet inter gentes justam belli esse causam defensionem territorii vel jurium: Ipse Auctor id probat exemplo furis nocturni.

Additio.

„ Hactenus Auctor egit de defensione „ contra injuriam qua vita, existimatio, & „ pudicitia, adeoque persona impetitur: „ Hic jam quæritur, an pro defensione rerum raptorem interficere possim? Auctor „ respondet 1. jure naturæ proprie sic dicto (quod *sociale* vocat, & quod respicere ait justitiam expletricem) furem talem „ omnino impune posse occidi: §. 11. Imo „ 2. nec jure naturæ laxiori (quod *Jus humanæ naturæ* vocat, & justitiam attributri-

„ tributricem respicere ait, & quo refert „ legem caritatis) licentiam illam, nisi „ res minima sit, non impediri existimat: „ §. 11. Adeoque caritatem illam nihil in „ contrarium præcipere, etsi per modum „ commendationis id omitti suadeat: §. „ 11. & 12. *n.* 3. At 3. lege Mosis, quæ „ ad Græcos & Romanos transiit, licen„ tiam illam limitatam, & tantum ad ca„ sum, ubi quis telo se defendit, adeo„ que ubi is, qui rem suam servare vult, „ ipse in discrimen venit, restrictam esse, „ eoque id, quod caritas suadet, civibus „ præcepisse tradit: §. 12. *per tot.* Unde „ 4. statuit, furem nocturnum, si cum telo „ invenitur, præsumi venire animo occiden„ dendi, adeoque eum regulariter tanquam „ sicarium occidi posse: contrarium tamen „ si probetur occisorem pro homicida habe„ ri. §. 12. *n.* 2. & 3. Tandem 5. ait le„ ge Evangelii plus exigi quam lege Mo„ sis, adeoque omnino amittendam rem es„ se si cum periculo perpetrandæ cædis con„ juncta sit, nisi vita nostra vel familiæ „ nostræ ab illa dependeat. §. 13 *n.* 1. Un„ de 6. concludit, licentiam furem pro ser„ vanda re occidendi, quæ legibus Euro„ pæis, seposita lege Servatoris, dari solet, „ non verum jus dare, sed solam impuni„ tatem. *d.* §. 13. *n.* 1. & §. 14.

„ Nos Jure Naturæ etiam pro defensio„ ne rerum occidi furem posse statuimus; „ idque ex rationibus supra §. 10. allatis „ extra omne dubium ponitur: ubi simul „ probavimus, Evangelii legem jus hoc na„ turæ, quod in suo genere perfectum est, „ non improbare, nedum tollere; sed sal„ tem nobis inculcare, perfectius & gene„ rosius esse amittere rem suam, quam ju„ re suo cum internecione alterius uti.

Si expletricem justitiam &c. respicimus] „ I. e. jus naturæ sociale, in qua expletri„ cem justitiam obtinere dixit. *L.* 1. *c.* 1. „ § 5. §. 8. *n.* 1.

Si ita opus fit] „ I. e. si aliter jus in „ illas res salvum mihi non est, tunc enim „ est necessaria defensio.

Nam quæ inter rem & vitam est inæqualitas &c.] „ Verior ratio est, quod jus ar„ cendi injuriam non oriatur ex aliqua pro„ portione, neque ex qualitate injuriæ, „ sed ex jure necessariæ defensionis, vi „ cujus omnia mihi licent, sine quo jus a „ natura mihi concessum, etsi minimum, „ & exigui momenti, salvum esse non potest.

Posse furem &c. jaculo prosterni] „ Si „ igitur fur nocturnus, vel diurnus quoque, „ at mihi incognitus, res auferat & aufu„ giat, eoque omnem spem authoritate Ju„ dicis res recuperandi adimat, adeoque „ jus meum salvum esse non potest nisi fu„ gientem jaculo prosternam, id erit pars „ necessariæ defensionis.

Ut non sinar vi uti] „ Adeoque De„ mosthenes jus defendendi res adscribit „ juri, quod omnibus hominibus commu„ ne est.

Nec obstat caritas] „ Sensus est, jus „ defendendi res suas non tantum jure so„ ciali, sed & jure naturæ, laxiori sensu „ sumto (quod caritatem præcipit) lici„ tum esse, adeoque caritatem non obstare „ per modum præcepti. Verum sæpius jam „ dictum est, Jus tale laxius non dari, „ & caritatem regulas saltem perfectionis „ continere, quæ inter homines obligatio„ nem non producunt.

Lege divina humanaque seposita] „ Nam „ lege divina & humana jus hoc defenden„ di res suas restrictum esse putat, de quo „ mox plenius agemus.

Nisi res sit quæ minimum valeat] „ Jus „ necessariæ defensionis mihi etiam in re „ minima competit, uti modo probavimus, „ in primis si is cui aufertur, pauper est: „ pauper ille apud Quintilianum ait: *non* „ *debetis expectare, ubi pauper magna per*„ *diderim; sed quantulum est, quod abstu*„ *lerit mihi dives, minus est, quod reliquit.* „ *Declam.* 13.

Nonnulli] „ *Vide infra* §. 13.

AD §. XII.

Quis sensus sit legis hebrææ videamus] 1 Dictum in præcedentibus est, jure naturæ mihi non jus esse res meas cum internecione alterius defendendi, quoties reparatio per judicem fieri potest. Aliud igitur dicendum, si illas res ablatas judicio recuperandi facultas deficiat: veluti, si noctu fur ædes furandi causa ingressus est; etsi enim deprehensus fuerit, si tamen cum rebus noctu elabitur, spem recuperandi auferet ejus judicio conveniendi, furtique probandi impossibilitas. Interdiu enim & testes & auxilia sunt, ut fur deprehendi, agnosci, convinci, & furtum acclamatione, accursu &c. in publico & aprico constitui possit. At, qui obscura nocte

nocte furem noverit, & licet dominus ipsum cognoverit, unde probabit ipsum furem fuisse, furtum fecisse, res secum abstulisse? Cum omnes noctu tectis suis clausi, somnoque sepulti sint: Neque proinde, fure ita cum rebus elapso, facultas domino relinqui videtur, ejus postridie prehendendi, conveniendi & convincendi. Hinc decantatissima illa lex trium præcipuarum orbis legislationum consensu celebrata & repetita, quæ distinguit inter furem nocturnum quem occidere licet; & diurnum, quem non licet, nisi cum telo se defendat, quia tum vitæ periculum conjunctum est. Hoc discrimen ex lege naturæ proponitur primum in lege Mosaica: *Exod.* 22. *v.* 2. *&* 3. hinc relata in legem Atticam: *Gell. Noct. Attic. L.* 11. *c.* 18. unde desumta lex XII. Tabb. *L.* 4. §. 1. *ff. ad L. Aquil.* atque ibi pro majori cautela additum, *ut cum clamore id testificetur.* Quod meri juris positivi, & in favorem ejus qui furtum patitur constitutum est, ut eo tutius absolvi possit, si & ipse indicium faciat, se in periculo & angustiis fuisse, & furis corpus in conspectu sit. Quod discrimen & Plato, & veteres quædam Germanicæ leges secutæ sunt. *vid. Grot.* §. *h. & in not.* De ratione, mirum, quam nequicquam laborent, ac varient, & a vera aberrent Grotius, Gronovius, Pufendorfius &c. quæ hic evidentissima est. *Vid. Exerc. nostram* 2. *ad Grotium* §. 201. *&* §. 202.

Legis hebrææ] „ Quæ extat *Exod.* 22. *v.* 2. *Si effringens fur domum si effodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus, percussor non erit reus sanguinis, quod, si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.*

Lex Solonis vetus] „ Quam refert Demosthenes *in Oratione ad Timocratem p. m.* 790. *Si quis interdiu quinquaginta drachmas furatus fuerit, abduci liceat ad Decemviros: Si quis vero noctu quippiam surripuerit, eum & occidere, & inter persequendum vulnerare, & ad undecim viros, si cui lubet adducere fas est.* Rationem discriminis explicat Ulpianus Rhetor. *Noctu autem*, ait, *majorem assignat poenam, quandoque nocturnum crimen gravius est. Interdiu enim licet vocare, qui auxilium ferant, noctu non item. vid. Sam. Petiti jus Atticum. Zigler. h. l.*

Et inde sumta lex xii. Tabb.] „ Verba legis XII. Tab. hæc sunt: *si nox* (noctu) *furtum faxit, si im* (eum) *aliquis occidit, jure cæsus esto. vid. Dion. Goth. in fragm. XII. Tabb. c.* 24. *Ler.* 1. *Macrob.* 1. *Saturnal.* 4. *Cicero pro Milone c.* 12. *Gajus in L.* 4. *ff. ad L. Aquil. Gell. lib.* 11. *c.* 18. *Augustin.* 11. *sup. Exod.* ubi rationem addit: *quia plus quam fur est.* Quod & Seneca Pater in controversiis asserit: *lex, quæ nocturnum furem occidi quoquo modo jubet, non de damnato, sed de fure loquitur. Odit hoc vitium non immerito, cum non multum absit a proditore.*

„ Bene in notis observavit Auctor, etiam in Germanorum legibus hoc discrimen observari: In legibus Visigothorum *l. VII. tit.* 1. *c.* 15. talis lex exstat: *Fur qui per diem defensare se voluerit, si fuerit occisus, mors ejus nullatenus requiratur. Et lege* 16. *Fur nocturnus captus in furto, dum res furtivas secum portare conatur, si fuerit occisus, mors ejus nullo modo vindicatur.* Legi ex capitulis Caroli M. allegatæ addatur tit. VI. c. 9. *Si effregerit fur domum, si effodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis, quod si orto sole id fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.* Lex Bajuvariorum *tit.* 8. *l.* 5. *Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidio querela nascatur inter eos qui sine compositione occidi possunt.* In lege Burgundionum, *additamenti primi tit.* 16. *c.* 1 *&* 2. *Quicunque in vineam intrare præsumserit de die furti causa, inferat illi, cujus vinea est, solidos tres, & mulcta nomine solidos tres: certe, si de nocte hoc præsumserit facere, & percussus fuerit, ita, ut moriatur, cujus vinea est nullam calumniam patiatur.* Adde *Pufend. l.* 11. *c. V.* §. 17. *&* 18.

Quod furem nocturnum a diurno distinguunt] „ Ad eum effectum, ut ille tuto occidi possit, hic non.

De ratione legis ambigitur] „ Diversæ circa rationem hujus distinctionis sunt opiniones. *Alii* enim statuunt, conditores illos legum ideo nocturnum furem occidendi facultatem dedisse, quod noctu fur vel ignotus esset, vel deficientibus testibus convinci saltem non possit, indeque terminos necessariæ defensionis rei nostræ tum incipere putassent. *Alii* rationem distinctionis hanc adferunt, quod noctu discerni non possit, an tanquam fur, an tanquam sicarius veniat, indeque raptorem interfici non

„ tan-

„ tanquam furem, sed tanquam sicarium. „ *Grotius* statuit legislatores illos jus naturæ sustulisse, & prohibuisse, ne quis directe rerum causa noctu interficiatur: (adeoque leges humanas id, quod caritas saltem suadebat, præcepisse:) Ceterum „ leges illas excepisse casum, si is qui rem „ suam servare vult ipse in discrimen venerit: Idque præsumi noctu putat, nisi contrarium per testes probari possit, furem „ nimirum vel fugiisse, vel absque telo fuisse, indeque dominum rei in vitæ periculum adductum non fuisse. *Gronovius* denique *in not. h. l.* asserit, furem nocturnum ideo impune occidi posse, quod legislatores indubitatum habuerint, furem „ nocturnum cum telo venire, adeoque ad „ inferendam vim paratum esse: indeque „ non ex præsumtione, seu fictione juris „ tutum esse occisorem, sed ex ipsa potestate legis, quæ probationem in contrarium non admittat. At mihi nec Gronovii nec Grotii sententia arridet: Verius „ est, jus illud occidendi pro rerum nostrarum defensione, etsi nullum vitæ periculum subsit, legibus illis datum esse: „ Equidem utraque ratio aliquando pro facti „ circumstantiis concurrere potest, uti in „ lege Mosaica, ubi fur instrumentis vi effringit domum, adeoque ubi & vitæ, „ & bonis periculum imminet, & tunc „ ex duplici capite cædes furis licita sit, „ uti bene observat Pufendorf. *de jure nat. l.* II. *c.* V. §. 18. Sed de eo jam „ quæritur, an, ubi omne periculum vitæ „ cessat, & de sola rei jactura agitur, an, „ inquam, per allegatas leges furem nocturnum impune occidere liceat, si rem aliter servare non possim? Ego dictis legibus id non prohiberi plenius nunc demonstrabo. Nam 1. in lege Mosis supponitur casus, ubi quis inventus est orto sole suffodiens domum: Atque de hoc casu merito statuitur, occidi fodientem non posse, quia necessaria defensio cessat; utpote cum vocatis domesticis, vel vicinis impediri, eoque jus meum conservari possit. Moses igitur non loquitur de casu, „ ubi vicini vel domestici non adsunt, & „ fur in suffodiendis ædibus pergit; vel ubi „ fur effractis jam ædibus aliquid surripuit, „ actuque fugit, eoque omnem spem recuperandi demit. His enim casibus necessaria est defensio juris nostri, quæ per legem illam Mosis nulla ratione excluditur „ aut prohibetur. Quod 2. ad legem Solonis „ attinet, ex ipsa inspectione apparet, eam „ loqui de cæde furis, non pro conservanda „ vita, sed pro conservatione rerum nostrarum: „ loquitur enim de fure fugiente, & qui inter persequendum vulneratur, adeoque ubi „ fur non insidiatur vitæ nostræ, sed fugiendo „ salutem quærit. Sed & 3. ipsam legem XII. „ Tabb. generalem esse apparet, dum in genere furem nocturnum jure cædi statuit, „ nulla distinctione facta an fur vitæ insidietur, nec ne; ubi ergo lex non distinguit, „ nec nos distinguere debemus. Inprimis, „ cum de mente legis ex aliis satis constet. „ Sane lex 12 Tabb. furem diurnum occidere permittit, si telo se defendat: atqui eo „ ipso occiditur pro re conservanda; si enim „ furi fugienti rem ablatam relinqueremus „ ipse non restituturus, nec ullum vitæ nostræ „ periculum metuendum esset. Periculum igitur hic non est a fure qui fugit, sed a „ domino rei qui fugientem sistit, & rem „ ablatam defendentem occidit. 4. Romani „ JCti legem illam ita explicant, ut quoquo modo fur occidi possit, quia fur est, „ ut loquitur Seneca *X. contr. ult.* Cicero „ *pro Milone* ait, *XII. tabula nocturnum furem quoquo modo interfici impune voluerunt*: idem asserit Gajus *l.* 4. §. 1. „ *Ad L. Aquil. Gell.* 11. *c.* 18.

„ Vera igitur ratio discriminis inter furem nocturnum & diurnum hæc est, quod „ dominus a fure diurno res recuperare possit, vocando homines, vel domesticos, „ vel vicinos, vel prætereuntes, in auxilium; eoque nondum sit necessaria defensio: cum e contrario a fure nocturno recuperari res non possit, quia a domesticis aut vicinis media nocte sperare auxilium non licet; forte enim cognitus fur „ non est; vel, si cognitus domino sit, „ ob testium inopiam convinci non potest; „ vel, si testes adsint, effugere, eoque spem recuperandi omnem auferre posset. Idque verum est etsi fur telo se non defendat, quia „ plane telum non habet; *Pufendorff. d. l.* sufficit enim rem meam aliter servari non posse.

„ Cæterum leges hæ generales varias pro „ variis circumstantiis patiuntur exceptiones. Nam fieri potest, ut fur nocturnus „ non occidi, fur diurnus vero jure occidi possit: quoties nimirum necessitas defensionis vel cessat vel adest.

„ Furem igitur nocturnum occidere non „ licet, quoties is sine periculo rei meæ

„ amittendæ fervari poteft, per *text. ex-* „ *preff. in L.* 9. *ff. de ficar.* ut fi fur vulne- „ ratus fit ut amplius evadere nequeat; „ quod exemplum in lege Solonis affertur: „ vel, fi captus eft, & ultro fe ligandum „ præbet, quod in lege Vifigothorum cau- „ tum eft: his enim cafibus ceffat neceffa- „ ria defenfio rei noftræ, adeoque jus occi- „ dendi.

„ E contrario furem qooque interdiarium „ occidere licet, quoties rem meam fervare „ aliter non poffum: ut 1. fi fur, cum pre- „ henderetur, telo fe defendit. Verba legis „ XII. tabb. vide infra *n.* 3. add. *L.* 4. *ff.* „ *ad l. aquil. l.* 54. §. 2. *ff. furt. Cic. pro Mi-* „ *lone Gell. lib.* 11. 18. *Quintil. l.* 5. *Au-* „ *guftin.* 11. *fup. Exod.* Si enim dominus „ rei non poffet fugam furis eum occiden- „ do impedire, nulla rei recuperandæ fpes „ fupereffet. 2. Si fur interdiu rem auferat, „ & evadendi facilitas adfit; forte quod „ flumen trajiciat, vel fylvam attigerit, „ eoque omnem rei meæ fervandæ fpem „ auferat, fane hoc quoque cafu furem ja- „ culo pofternere, & fugientem ita fiftere, „ eoque rem meam recuperare poffum. „ 3. Si ei qui in loco folitario a confortio „ hominom remoto degit, furto res aufer- „ tur, & fur in fugam fe conjicit: nulla „ fpe eas recuperandi domino relicta: fa- „ ne, cum dominus rei jus fuum non nifi „ internecione furis confervare poffit, hic „ jure neceffariæ defenfionis occidi poteft. „ Neque enim vel clamore, vel auxilio „ vicinorum & domefticorum impediri abla- „ tio poterit, qoia non funt vicini & do- „ meftici, vel auxilium ab ipfis non fperatur.

Et ideo &c. interfici] „ Recte hoc dif- „ crimen rejicit Auctor, quia poteft etiam „ non ficarius effe; uti fi actu abftulir & „ fugit, ibi enim non habet animum occi- „ dendi, & tamen occidi poteft: ut ex lege „ Solonis apparet.

Quod noctu res minus videantur recupe-rari] „ Imo poteft notus effe, fed propter „ defectum teftium forte probatio deficeret, „ vel poffet aufugere, eoque fpem rem „ meam recuperandi adimere. Sola ergo „ fupereft ratio quod noctu rem meam ali- „ ter defendere non poffim.

Nec hoc, nec illud] „ Senfus eft, leges „ nec ideo dediffe occidendi facultatem, „ quod fpes recipiendi rem ab ignoto non „ fit, nec ideo „ quod ficarium occidere „ videatur.

Directe rerum caufa interfici neminem de-bere] „ Imo hoc directe pugnat cum verbis „ Solonis, is enim permittit profequi fu- „ gientem furem, eumque vulnerare rei „ recuperandæ caufa.

Quod fieret fi fugientem telo profternerem] „ Et jure id fieret, uti ex Solonis legibus „ apparet.

Sed fi ipfe in periculum vitæ adducar] „ Imo, etfi ipfe non adducar in vitæ peri- „ culum, occidere furem licet; fufficit e- „ nim aliud medium fervandi res meas non „ effe.

Tunc mihi licere] „ De eo cafo non du- „ bitatur, quia tunc præter rem meam eti- „ am vitam defendo.

Nec obftare mihi quod me in difcrimen adduxerim] „ Adeoque, quod videar ipfe „ effe caufa periculi, cum evitare illud pof- „ fim non perfequendo rem meam.

Qui verfer in actu licito] „ Imo hæc re- „ fponfio difficultatem motam non folvit. Si „ enim verum eft, quod auctor ait, *nemi-* „ *nem occidi poffe rerum caufa*, neceffario „ fequitur, nec eum, qui, ne rem furto „ ablatum ei eriperem, vi refiftit: non „ enim ego in periculo conftitutus fum, „ quia relinquendo rem, nihil effet qood a „ fure metuendum fit. Is folam rem fibi „ fervare vult, vitam meam non impetit, „ omne ergo periculum eft a me ipfo, non „ a fure, adeoque tota ratio neceffariæ de- „ fenfionis ceffaret, neque tunc verfarer in „ actu licito.

„ *Cum utar jure meo*] „ Imo ex prin- „ cipio Auctoris non uterer jure meo, quia „ jus non habeo rerum caufa aliquem oc- „ cidendi: nec vitæ periculum hic fubeft, „ quia hoc periculum mihi non imminet a „ fure, utpote qui vitæ meæ non infidia- „ tur, fed ex proprio meo facto, dum vi „ rem recipere cupio: adeoque evitare pe- „ riculum illud poffum, rem furi relin- „ quendo.

In hoc pofitum eft] „ Diximus, totam a „ difcriminis rationem in eo pofitam effe, „ quod noctu requifita neceffariæ defenfio- „ nis regularitei adfint, interdiu non item.

Quod noctu vix fit copia teftium adhibendo-rum] „ Cum omnia fomno fepulta jaceant: „ fed diximus, etfi teftes adfint, tamen oc- „ cidi poffe, fi res aliter fervari non poffit.

Vitæ tuendæ caufa dicat furem interemp-tum] „ Non opus eft ut id dicat, fed „ fufficit quod aliter rem recuperare non „ potuerit,

,, potuerit, etsi nullum vitæ periculum ad-
,, fuerit.

Id enim lex Hebræa requirit] ,, Lex He-
,, bræa id non requirit. Nam Moses unum
,, saltem casum furti nocturni proponit, ubi
,, sc. fur perfodit & effringit ædes, & in
,, eo actu deprehenditur; At non excludit
,, alios casus, ubi eadem ratio subest, uti,
,, si fur latitans in ædibus noctu furtum
,, faciat, & fugiens per fenestras descen-
,, dat: sane in utroque casu pro defensio-
,, ne rerum occidere furem, & fugientem
,, vulnerare licet, si aliter servare rem non
,, possumus. Et frustra quæritur noctu, an
,, cum instrumento perfossorio veniat, an
,, non; unde enim in tenebris id cognitum
,, esse domino potest?

Nisi se telo defenderit] ,, Imo argumen-
,, tum potius tale a contrario formari debet.
,, Si diurnum occidere possum qui cum te-
,, lo se defendit, sequitur me nocturnum
,, occidere posse etsi telum non habeat,
,, nec eo se defendat; cui adstipulatur ratio
,, naturalis: contra diurnum enim regula-
,, riter defendere res meas internecione fu-
,, ris non possum, quia per domesticos vici-
,, nosque impediri vel prehendi potest, nisi
,, telo se defendat, tunc enim vitæ meæ
,, insidiatur, adeoque ex eo capite jure oc-
,, cidi potest: e contrario fur nocturnus
,, semper occidi potest etiamsi sine telo ve-
,, niat, quia dominus alias res suas salvas
,, habiturus non esset: adeoque præsumptio
,, telum noctu gestari non dat licentiam oc-
,, cidendi, sed periculum præsens suas res
,, perdendi.

Teli autem nomine ferrum &c. venit]
,, *L.* 41. *L.* 233. §. 2. *V. S.* Seneca *in Her-
,, cule Furioso v.* 860. *Quicquid in mortem
,, trahit, telum est. Confer. L.* 54. §. 2.
,, *ff. furt. & Tesm h.*

Si parcere ei sine periculo suo non potuit]
,, Ulpianus non tantum loquitur de pericu-
,, lo quod ex telo metuitur, sed etiam de
,, periculo perdendi bona & res suas: *vid.
,, Gothofr. ad d. L.* Nam utrobique eadem de-
,, fensionis est ratio. Si proinde fur cum re
,, ablata fugiat, adeoque nullum mihi ab eo
,, periculum sit, nihilominus eum persequi
,, & vulnerare licet, ut ex lege Solonis jam
,, probavi.

3 *Præsumptio pro eo qui noctu furem occi-
dit*] ,, Quod sc. fur repertus sit cum telo,
,, adeoque credatur ei qui vitæ tuendæ cau-
,, sa furem se interemisse asserit. At dictum
,, jam est, occisorem non demum esse tu-
,, tum ex hac præsumptione, sed ex jure
,, necessariæ defensionis, quia aliter res suas
,, servare non potest, etsi constet furem te-
,, lum non habuisse.

Jam præsumptio ista cessabit] ,, Hoc &
,, rationi naturali & legibus ante allegatis
,, contrariatur. Ex iis enim constat, furem
,, occidi posse quoties rem meam aliter ser-
,, vare non possum, etsi nullum vitæ peri-
,, culum fuerit, idque notorium sit.

Homicidii tenetur] ,, Salva justitia hoc
,, admitti nequit; justissima cædis causa est
,, defensio juris nostri.

Cum clamore testificaretur] ,, Verba legis
,, hæc sunt: *Si luci* (interdiu) *furtum fa-
,, xit* (fecit) *si im* (eum) *aliquis endo
,, ipso capsit* (in furto ipso deprehendit)
,, *verberator: illique cui furtum factum escit
,,* (est) *addicitor. Si se telo desensint qui-
,, ritato endoque plorato* (Quiritium opem
,, implorare, i. e. clamore violentiam tes-
,, tificare debet: *L.* 4. §. 1. *L. Aquil. Vid.
,, Briss. de V. S.* 3. *voce endo, & voce Qui-
,, rites*) *post deinde si casi escint*, (essent)
,, *se* (sine) *fraude esto*: (i. e. jure cæsus
,, esto) *Gell. l.* 2. *c. ult. Cicero pro Mil.
,, L.* 54. §. 2. *ff. furt.* In hac lege igitur
,, saltem de fure diurno dicitur clamorem
,, necessarium esse, non de nocturno. At-
,, que hinc Cajus in *L.* 4. *ff. ad L. Aquil.*
,, vel male retulit verba XII. Tabb. vel
,, dicendum est ea interpolata a Triboniano
,, esse: verba Caji hæc sunt. *Lex XII.
,, Tabb. furem noctu deprehensum occidere
,, permittit, ut tamen id ipsum cum clamo-
,, re testificetur, interdiu autem deprehen-
,, sum ita permittit occidere, si is telo se
,, defendat, ut tamen æque cum clamore tes-
,, tificetur.* Tribonianismum hic arguit Ja-
,, cob. Gothofredus in expositione legum
,, XII. Tabb. Eamque legem spuriam esse,
,, ait, & Tribonianum, quæsito Caji nomi-
,, ne, hanc conditionem velut XII. Tabu-
,, lis expressam in interficiendo fure noctur-
,, no adjecisse: Cum ex Cicerone, Seneca,
,, Ulpiano, Gellio, & Augustino constet le-
,, ge XII. Tabb. nocturnum furem impune
,, omni modo occidi posse, neque in lege
,, Solonis, quam imitata est lex XII. Tabb.
,, aliquid tale, imo contrarium ex Ulpiani
,, scholio appareat. Conf. *Zigler in not. b. l.*
,, Sane clamor ille vix ullum effectum ha-
,, bere potest tempore nocturno, ubi præsen-
,, tissimum periculum est rei suæ perdendæ,

„ ubi hominum somno sepultorum auxilium vix sperari potest: Sed & difficillima erit clamoris facti probatio, cum noctu testes adesse non soleant. Atque hinc necessitas clamandi apud Belgas decreto comitiali anno 1591. sublata fuit. *vid. Grænw. ad L. 4. ff. L. 4. ff. L. Aquil* Ceterum in Germania clamore factum illud testificari debet, quem tamen si omittit, non ordinaria sed extraordinaria pœna tenetur. *Carpz. Pr. Crim. p. 1. quæst.* 32. *n.* 38. Ratio hujus moris ea esse videtur, quod forte vicini & prætereuntes & magis domestici auxilio venire, vel fugientem sistere possint. *vid. Pufend. d. l. Cujac. L.* 14. *O.* 15. qui conjecturantur, abusum causam dedisse huic limitationi, quod nonnulli ex ædibus suis impetum in prætereuntes facerent, eosque occisos in furto post deprehensos fingerent; inprimis, cum in urbe munitæ sint ædes, & non tam facilis sit furandi occasio. Unde Harmenopulus distinguit inter furtum intra muros, & extra eos commissum, putatque priori casu nec nocturnum furem occidi posse, ni telum gestet, & clamor editus sit. *vid. Gothofred. ad L.* 54. *ff. Furt. Lit. l.* Quem sequitur Cujacius 14. *O.* 15. nec improbat Pufendorfius 11. *V.* §. 17.

Concursus talis de die facilius habetur] Nam inutilis noctu foret ille clamor & ratione magistratus, & ratione vicinorum, qui somno sepulti nec audire clamorem, nec tam cito adesse possunt.

Ulpianus] „ Non JCtus sed Rhetor, qui commentario illustravit Demosthenem. Ex quo apparet legis rationem esse quod propter deficiens auxilium res mea servari non possit.

Asseveranti magis creditur] „ Dictum jam est, nocturnum furem occidi posse, etsi præsumptio non sit telo eum venisse, adeoque etsi periculum vitæ nullum fuerit, quia semper necessaria est defensio noctu.

4 *Cui simile est*] Vide *Deuter.* 12. 15. Hoc plane huc non pertinet, & mere est Juris civilis. *Conf. not. seq.*

Quia clamore concursum ciere potuit & debuit] „ Incertissima hæc res est: nam forte nemo in ædibus vel vicinia præsens esse potuit; vel stuprator os obturavit puellæ ut clamore edere non potuerit; vel animi deliquium passa est puella, forte aspectu stupratoris exterrita. Interim verum est: difficiliorem esse probationem stupri violenti in agro commissi, indeque jura civilia merito assertioni puellæ credunt.

Quod etiamsi cætera essent paria] „ Imo, etsi nullus terror amplius adsit, sed forte fur cum re ablata fugiat, tamen ex lege Solonis & legibus XII. tabb. occidi & vulnerari fur potest, quia rem meam aliter servare non possum.

Id quod caritas suadet civibus suis præcipit] „ Nam caritas ex hypothesi Auctoris non per modum præcepti impedit facultatem occidendi furem, etiam rerum servandarum causa, sed legislatores demum illam prohibuere. vid §. *praced.* At dictum jam est, leges illas non immutasse jus naturæ, sed defensionem rerum suarum permittere, etsi nullum adsit vitæ periculum. Atque hactenus verum non est, legislatores illos non præcipere id, quod caritas saltem suadet.

Ne quem interficiant ideo duntaxat quia rem furatur] „ Imo id nullibi legibus illis prohibetur; contrarium ex ipsis legibus jam probatum est. Equidem Car. V in ordinatione criminali prohibuit, ne quis alterum occidat nisi lethalibus armis invadatur. At hoc non pertinet ad furem nocturnum, nec ad casum si res aliter servari non possit.

Ipse in discrimen venerit] „ Diximus id opus non esse, sed sufficere rem mihi aliter salvam esse non posse, etsi nullum occisori vitæ periculum immineat.

Moses Maimonides notavit] „ At is non excludit alios casus; nam præterea vindex sanguinis cædere homicidam potuit: Ebræus, qui Ebræum in gentilium potestatem traderet, qui in contemtum numinis præceptum aliquod violaret, Apostatæ, Idololatræ, impune a quolibet privato occidi poterant, quod ex ipso Maimonide probat Seldenus de jur. nat. L. 4. c. 3.

Ad §. XIII.

Quid vero jam de lege Evangelii dicemus] 1 Lex Evangelii ad jus naturæ plane non pertinet, adeoque in interpretatione hujus disciplinæ nullam habet auctoritatem.

Additio.

„ Præcepta Evangelii non pertinent ad eam partem juris naturalis quæ *inter homines*

„ *mines* obtinet; sed ad eam quæ homines obligat *intuitu Dei*: Hinc duplicia præcepta continet, 1. ut jura quæ inter homines obtinent cuique tribuantur ex mentis puritate: 2. ut homines Deum ritè colant: inter partes cultus autem retulimus imitationem perfectionum divinarum, i. e. exercitium virtutum. Hanc partem præcipue docendo inculcat Servator, quia totam hanc disciplinam moralium Doctores apud Hebræos insuper habebant: Horum præceptorum neglectus proprie pœnam non meretur, puritas enim mentis, in qua substantia virtutum consistit, metu pœnarum moveri nequit; & carentia præmiorum, quæ cuique actui perfectionis destinata sunt, loco pœnæ est. *Vid. Diss. Prooem. III.* §. 11. §. 44. *n.* 9. *seq.* §. 57.

Idem ab ea permitti; quod permittit lex Mosis] „ Quæ non tantum permittit internecionem furis, si fur me persequentem in periculum adducat, (ita enim Auctor legem illam interpretatur,) sed etiam si periculum quidem vitæ non est, res tamen aliter servari non potest.

An ut in aliis rebus perfectior est lege Mosis] „ Ita, ut licet lex Mosis permittat, Evangelium tamen id prohibeat. Vide *Proleg.* §. 48. *& Lib.* 1. *c.* 2. §. 6.

Ego, quum plus exigat, non dubito] Auctoris sententiam de obligatione Evangelii late explicavi supra *l.* 1. *cap.* 2. §. 6. eamque simul refutavi *ibidem*, *& in dissert. prooem. III.* §. 39. *seq.*

Deseri jubet Christus] „ Imo non jubet Christus id fieri, sed virtutis & perfectionis id esse asserit. Vide *L.* 1. *c.* 2. §. 8. *n.* 4

Et Paulus] Vide *d.* §. 8. *n.* 4.

Quæ incruenta contentio est] „ Loquitur enim de certatione, quæ non fit per vim, sed coram magistratu.

Quanto magis vult res etiam majoris momenti deseri. &c.] „ Argumentum procedere posset si Christus & Paulus id jussissent: at, cum illi saltem perfectionis regulas suppeditent, nihil aliud inde elici potest, quam perfectius agere eum qui jure suo non utitur, nec rei suæ servandæ causa alium occidit.

Dei effigiem] „ Hominem enim creatum esse ad effigiem Dei, & sacra pagina, & gentilium philosophia tradit.

Eodem nobis cum sanguine ortum] „ Ex Adamo.

Quare si res servari possit, ita ut &c.] „ Imo etsi periculum sit faciendæ cædis, tuto rem meam cum internecione raptoris servare possum; Sed, juxta doctrinam Servatoris, generosius est vitam hominis suæ rei præferre.

Sin aliter, omittenda res est] „ Mere virtutis id est: jure naturæ & divino recte occidi potest.

Ex qua vita nostra & familia nostra pendeat] „ Pro servanda re nostra in genere fur occidi potest, si alia ejus tuendæ ratio non sit. Idque verum est, sive res nobis vel nostris necessaria sit, sive non: sive ego in periculum adducar, sive non: Sane omne vitium est in fure; qui rem furto ablatam adeo dimittere non vult, ut vitæ periculum subire malit.

Quæque judicio recuperari nequeat] Si enim judicio recuperari potest, non est necessaria defensio, neque vita nostra ex illa re tum pendet.

Forte quia fur sit ignotus] „ Imo etsi fur sit notus, cum enim evadere & effugere possit, hoc quoque casu necessaria erit defensio.

Et spes sit aliqua sine cæde rem abituram] „ Dictum est, me etiam animo faciendæ cædis rem meam defendere posse, si aliter servari nequeat.

Omnes fere tam ICti &c.] „ Pro affirmantibus quoque agit *Pufend. de jur. nat. L.* 2. *c.* 5. §. 18. *Ant. Matth. ad Tit. de sicar. c.* 2. *n.* 8. *Brun. ad L.* 9. *ff. de sicar. Carpz. P. I. Qu.* 32. *n.* 38. *ibique DD.* ubi requirit ut clamore testificetur propter *L.* 4. *L. Aquil.*

Etiam extra fines, in quibus lex Mosis & Romana id permittit] Auctor enim existimat illas leges tunc demum permittere cædem furis, si ipse in periculum vitæ adducar §. 12. At jam dixi, mores nostros, si clamorem excipias, cum jure naturæ & legibus Mosis accurate convenire, omniumque eandem esse rationem, sc. omnia licere, sine quibus res mea salva mihi esse nequit.

Sententia veterum christianorum fuerit] „ Hoc facile concedimus; at primi illi Christiani non jura tradiderunt, sed virtutis regulas inculcarunt, adeoque loquuntur de eo quod perfectius est omittere, etsi de jure liceat.

Cœpit ad seculi mores accommodari] „ Imo Evangelium nunquam cædem furis

„ in

„ furis in vim juris prohibuit, sed id contrariari perfectioni docuit: adeoque juxta „ regulas juris nec olim nec hodie prohibitum fuit furem nocturnum occidere, at „ juxta regulas perfectionum nec olim id „ licuit, nec hodie: nam & hodie perfectius est remittere jus suum, adeoque hactenus non laxata potest dici disciplina „ ecclesiastica, nec ad mores seculi accommodata lex Evangelii, utpote quæ hodie „ eadem valet auctoritate qua olim; tanquam norma scilicet virtutum.

Olim in clericis retineri solebat formula veteris instituti] „ Ita, ut ne quidem vitæ „ defendendæ causa latronem occidere licere, quo pertinet Nicolai Papæ Rescriptum *Dist.* 50. *c.* 6. *vid. Balmason ad Cap. Apost.* 27. Hinc presbitero, qui vitæ „ tuendæ causa latronem ictu lapidis peremit, sacris per totam vitam interdictum „ esse refert *Zigler ad Grot. h. l.*

Remissa est hoc nomine censura] „ Posterioribus enim temporibus mitius tractari cœpit Clericus vitam defendens. *Espenedus Digress. L.* 2. *c.* 4. & disputari nunc solet, an Clericus talis fiat irregularis? „ *Aug. Barbosa ad Capit.* 10. *de Homicid.* „ *Binsfeld. ad Capit.* 10. *de injur. & damn.* „ *qu.* 6. *Concl.* 5. *Zigl. d. l.*

Ad §. XIV.

Ut *id ab omni culpa sit liberum*] Quæritur, an ex licentia illa, quam leges civiles concedunt furem nocturnum occidendi, verum jus oriatur, an saltem impunitas? Posterius demum concedit auctor.

Minime id concedendum arbitror] Imo verum jus inde oritur: nam demonstravimus, jus hoc defendendi res suas a summo opifice concessum, per *Posit.* 4. *n.* 4. omnibusque, etiam brutis ingeneratum, & iisdem, quibus legitimum bellum, obvallatum esse. Imo ipse Auctor jure naturæ id licitum esse, nec caritatem obstare, asseruit §. 11. *n.* 1. Verum igitur non est, hoc defendendi jus saltem excusare cædentem, quia tunc demum excusatur actus si is per se injustus est, & cædens ob aliam accidentem rationem vel plane immunis est a pœna, vel saltem pro parte: Hac ratione excusatur is qui ex summa inopia furtum committit, pœna enim ideo mitigatur. Ideo Phinea immunis fuit a pœna; etsi enim jus non habuerit adulterum occidendi, tamen laudatur factum quia zelo quodam pio id fecit, & gloriæ divinæ vindicandi causa: Atque hoc apud Hebræos vocatur judicium Zeli, de quo Seldenus late egit, & cujus rei exempla alia proposuit Grotius supra §. 7.

Additio.

„ Huc quoque referri solet lex quæ permittit cædem uxoris in adulterio deprehensæ: At ex hac quoque licentia verum „ jus marito oriri alibi demonstravimus. *Vid.* „ *l.* 2. *c.* 20. §. 17.

Lex jus necis non habet &c. ex quovis delicto] „ Imo, si abusus aliter cohiberi „ non potest, magistratui jus est mortis „ pœnam infligendi: quod sæpius in re minima fieri videmus, ut in eum qui venatur in loco publico, qui falsam cudit „ monetam, in furem 5 aureorum.

Nisi ob delicta quæ lex per Mosen data punivit] Lex forensis a Mose data mere positiva est. Prout igitur ipsi licuit pœnas capitales quibusdam delictis, quæ societatem publicam turbant, indicere, ita & aliis magistratibus id negari non potest, si necessitas publica id exigat. Præterea leges Mosis tantum obligant Hebræos, aliis autem gentibus normam præscribere non possunt. Adde *Gron. h.*

Aut quæ his sunt paria æstimatione] „ Imo, quoties necessitas publica id exigit.

Quam ex illa lege] „ Argumentum ex „ lege Mosis omnino hactenus valet, ut „ quidquid ea lege statutum est id etiam a „ christiano magistratu statui possit. *vid.* „ *Lib.* 1. *c.* 1. §. 17. *n.* 3. At inde non „ sequitur, ulteriores pœnas in malitiam „ hominum etiam in illis casibus, ubi par „ ratio non obtinet, ob utilitatem publicam „ statui non posse.

Quæ certe mortis pœnam in furem non statuit] „ Sed tantum restitutionem quadrupli; Verum hic non quærimus de pœna „ furis, quo modo, si in potestate judicis „ constitutus est, puniri debeat: Sed loquimur de fure fugiente & res nostras auferente, hic enim occidi potest non in pœnam, sed jure necessariæ defensionis: „ Secus igitur, si furto peracto fur per intervallum in nostram potestatem veniat, „ tunc enim occidi non potest, sed vel „ magistratui tradendus, vel si inter gentes „ res agitur, & furis magistratus justitiam „ negat, bello reparatio exigi potest.

Lex nec debet jus dare privatum interficiendi] „ Jus occidendi furem non ex le-
„ ge civili demum naſcitur, ſed ex lege na-
„ turæ, quæ jus defendendi res meas etiam
„ cum internecione furis mihi concedit.

Niſi in criminibus atrocioribus] v. g. in
„ banno imperii, in deprehenſa in adulte-
„ rio &c.

Alioqui fruſtra inſtituta eſſet judiciorum auctoritas] Nos ſupponimus caſum, ubi ju-
„ diciorum auctoritas ceſſat, i. e. ubi fur
„ cum re ablata fugit, adeoque ubi neceſ-
„ ſaria defenſio incipit, & per judicia jus
„ nobis ſalvum eſſe non poteſt.

Tollere quidem pœnam cenſenda eſt] „ A-
„ deoque putat, ſolam impunitatem dari
„ occidenti.

Sed non etiam jus] „ Imo intra termi-
„ nos neceſſariæ defenſionis verum jus dat,
„ utpote quod voluntate Creatoris, adeo-
„ que jure naturæ, & approbatione legis
„ nititur: Supponimus enim judiciorum au-
„ ctoritatem interponi non poſſe, nec per
„ judicia jus nobis ſalvum eſſe.

Ad §. XV.

Ex *his quæ diximus apparet*] Quæſtio hic proponitur, an duella, i. e. dimicationes ſingulares inter duos, licita ſint? Nos in genere omnia duella extra terminos neceſſariæ defenſionis, improbamus: Atque hinc 1. quoties injuria facta jam eſt, adeoque quoties de injuriæ peractæ reparatione agitur, nunquam duella licita ſunt, ſed tunc judex ordinarius adiri, & ab eo ſatisfactio peti debet. Nam 2. diximus ideo, ſummam poteſtatem conſtitutam eſſe, ne per alium controverſiæ dirimantur: ſi vero quilibet adverſarium ad duellum provocare poſſet, non opus foret ſuperiore. Sane 3. duella non ſunt verum & adæquatum medium reparandi juris, quia injuriam paſſus ibi perire poteſt, quo ipſo augeretur potius alterius injuria. Neque 4. Deum præſidem huic aleæ fore credi debet, quia alea hæc locum habet ubi omne aliud remedium ceſſat, at, cum Deus juris dicendi vices delegaverit magiſtratui, hoc ipſo declaravit, ſe aleæ huic præſidere nolle. Sed & 5. certum eſt, neutrum dimicantium de vita ſua diſponere poſſe: & æque illicitum eſſe vitam ſuam exponere, quam alterum vita privare. Accedit 6. omnium moratiorum gentium conſenſus. Nam in oratione mea *de Progreſſu Juris Europæi* demonſtravi, duella illa ex prima hominum feritate orta eſſe, & eodem abuſu retenta fuiſſe quo jus vitæ & necis in ſervos. Adeo enim abuſus ille in Europa inprimis invaluit, ut lege publica is modus decidendi in controverſiis privatorum receptus fuerit. *vid. leg. Bajuv. L.* 1. *tit.* 2. & *L.* 5. *tit.* 11. Longobardorum *lib.* 2. *tit.* 55. Siculorum lib. 2. 32. & 33. Quin & in jure feudali leges de certamine privatorum extant 2. *Feudor.* 27. Fragmenta de jure campionum (*Kampf-Recht*) nobis reliquit Schottelius. Confer. *Lindenbrog. in Gloſſario* voce *Duellum* & voce *Cambio*. Frodo Rex Sveciæ omnes cauſas privatorum ita decidi juſſit apud *Saxon. Grammatt. l.* 5. *p. m.* 77. Confer. *Bodin. de Republ. l.* 4. *c.* 7. *Diſput. mea de probat. Feudal. c.* 2. *Hypomn. mea Jur. Feudal. tit.* 9. §. 11. In Gallia publico Edicto illa duella permiſit Henricus II. apud *Grammond. Hiſtor. L.* 1. *p.* 74. At generali gentium conſuetudine hic mos abolitus, eoque jus naturæ reſtitutum fuit. In Germania id in Comitiis ſtatutum eſt per Conſtitutionem, quæ vocatur *Erklærung des Land-Friedens* de anno 1500. In Gallia per decretum comitiale de anno 1615. In Sicilia a Frederico II. *Confer. Grammond. Lib.* 1. *p.* 74. *Thuan. Hiſtor. L.* 1. *c.* 9. Alia exempla vide apud *Teſm. h. lit. b.* Conf. *Grot. inf. c.* 20. §. 8. & *c.* 23. §. 10.

Auctor duplicem facit exceptionem: 1. ſi quis ab alio invaditur, tunc enim jure neceſſariæ defenſionis licet cum invaſore dimicare. 2. Si Princeps duos, qui mortem meriti ſunt, inter ſe committit, quia nihil intereſt an magiſtratus mortem meritam eis inferat per apparitorem, an per correum.

Additio.

„ De duellorum licentia egimus in *Diſſ.*
„ *proœm. XII.* §. 691. quo lectorem remit-
„ timus.

Duobus modis.] „ Imo plures poſſunt
„ eſſe modi, uti mox videbimus.

Alioqui eum occiſurus] Adeoque jure ne-
„ ceſſariæ defenſionis.

Duos mortem meritos inter ſe committat]
„ Rationem jam dedimus quia in arbitrio
„ principis eſt per quos exequi ſententiam
„ velit, an per apparitores an per cor-
„ reos. Diſſentit *Oſiander in Obſerv. ad h.* §.

„ tum quia nefas ei videtur cooperare ad „ propriam mortem, tum quia putat reum „ mortis pœnam pati quidem debere, nefas „ vero esse occidere eum qui non læsit. „ At prior ratio inanis est, quia is non coo- „ perat ad propriam mortem qui ex senten- „ tia superioris eam patitur non sua manu, „ sed a manu correi. Altera ratio itidem ni- „ hil concludit, nam dum eum occidit qui „ non læsit, id non suo jure facit, sed „ jussu superioris: qui uti per apparitores, „ ita & per correos sententiam exequi, & „ flagitiosis mortem inferre potest.

Illis quidem arripere licet spem salutis] „ Dimicatio talis ideo licita Auctori vide- „ tur, quia victor spem salutis ex ea pu- „ gna habet, quam arripere licite potest. „ At ex plane alia ratione dimicatio illa li- „ cita sit, quia nimirum instar apparito- „ rum sunt, & sententiam judicis exsequuntur.

Minus recte officio suo functus videtur] „ In principis arbitrio est cuinam instrumen- „ to executionem pœnæ committere velit.

Sorte eligere moriturum] „ At ipsa pu- „ gna sors est. vid. *Grot. Lib.* 2. *c.* 23. §. „ 10. Cæterum dimicantibus nulla fit inju- „ ria, uterque enim mortem meritus est.

„ Quæritur, si unus correorum occiditur „ duello, an alter a pœna liberetur? Resp. „ si tale crimen est cui gratiam facere Prin- „ ceps potest, tota res ab ejus arbitrio „ pendet. Si vero jure naturæ mortis pœ- „ na statuta est, ut in homicidio, necessa- „ rio morti tradendus est, vel per manus „ apparitoris, vel exponendo eum novæ „ pugnæ.

Ad §. XVI.

Maximi *quidem ad bellum privatum pertinent*] „ Quod scl. inter privatos geri- „ tur, & publico antiquius est: Prius enim „ singuli certabant antequam in societates „ coirent. *Vide L.* 1. *c.* 1. §. 2. *&* *c.* 3. „ §. 1. *n.* 1.

Sed ita, ut ad publicum quoque aptari debeant] „ Uti enim bellum privatum ni- „ titur sola defensione naturali, ita bellum „ publicum quoque non est licitum, nisi „ pro defendendo jure. *d. c.* 1. §. 2. *n.* 1.

Habita diversitatis ratione] „ Circa jus „ ipsum nulla est differentia: Utrumque bel- „ lum supponit necessariam juris sui defen- „ sionem.

Jus quasi momentaneum est] „ Supponi- „ tur enim in eo momento copiam non esse „ judicis.

Et cessat] „ Tunc enim desinit defensio „ esse necessaria.

At publicum &c. tractum habet] „ Quia „ summæ potestates nunquam judicem ha- „ bent, qui lites earum dirimat, adeoque „ quovis tempore recuperatio seu defensio „ juris est necessaria.

Et perpetuo fovetur &c.] „ Nam sæpius „ orto bello, novæ belli causæ subnascun- „ tur. *Vid. L.* 3. *c.* 1. §. 3. quarum defensio „ licita est.

Ferme defensio mera consideratur] Imo & „ ultio: Hinc si quis injuriam mihi intu- „ lit & aufugit, postea forte in loco ubi „ vulgo iter fieri non solet mihi occurrit, „ & denuo fuga se surripere vindictæ meæ „ studet, eum jure occidere possum. Pari- „ ter si in loco deserto reum invenio ubi „ judicis copia non est, talionem ab eo su- „ mere possum.

Publicæ potestates &c. etiam jus ulciscendi habent] „ Nam dari quoque bella puni- „ tiva Auctor passim tradit. Vid. *L.* 2. *c.* 20. „ §. 1. *&* §. 38. Cæterum etiam in bello „ privato ultionem sumi posse, si injuria „ aliter reparari nequit, modo dictum est.

Prævenire vim non præsentem &c.] „ Sed „ quæ metuitur, & in actum aliquem de- „ ducta est: jam enim incipit defensio esse „ necessaria.

Non directe, id enim injustum esse supra docuimus] „ Ob injuriam enim non factam „ & ob solum metum injuriæ jus belli non „ esse vidimus supra §. 5.

Sed indirecte &c.] „ Eum, qui actu vim „ parat, & insidias struit, adeoque animum „ lædendi in actum aliquem externum de- „ ducit, etiam *directe* prævenire possum, „ idque ex jure necessariæ defensionis; quia „ aliter injuria evitari, nisi præveniendo, „ non potest. Neque id proprium saltem „ est bellis publicis, sed & in privatis ob- „ tinet: adeoque hæ diversitatis rationes „ magis subtilitatem sapiunt, quam usum „ in jure habent.

Alibi] *Lib.* 2. *c.* 20. §. 38. *&* *c.* 22. §. 5.

Ad §. XVII.

Illud *vero minime ferendum est &c.*] Quæritur, an metus vicinæ potentiæ sit justa belli

belli causa? Negatur, quia nondum injuria facta est, adeoque nec defensio juris, nec reparatio injuriæ locum habere potest, quod plenius examinabimus infra *L.* 2. *c.* 22. §. 5. Male igitur hanc causam allegarunt Galli in bello contra Imperatorem & Hispanos gesto apud Grammond. *Histor. Lib.* 4. Duo tamen excipiuntur casus: I. Si certum sit vicinum meditari bellum, si fœdera contrahit, si exercitum auget, si vicina castra munit &c. ac literæ forte intercipiantur, ex quibus constet contra me hoc parari, tunc enim eum prævenire possum, quia injuria vere fit, adeoque jus necessariæ defensionis incipit: de quo casu egimus supra §. 2. II. Si socio, qui justam belli causam habet, ideo assisto, quia potentiam metuo ejus qui socii mei hostis est; nam tunc bellum non gero jure meo, & ob injuriam mihi factam, sed defendo socii causam, etsi causa accedendi suasoria sit metus vicinæ potentiæ.

Ad imminuendam potentiam crescentem] „ Causa igitur hæc non est justifica, sed „ suasoria; quæ movere ad bellum suscipiendum solet. *vid. l.* 2. *c.* 1. §. 1. Exempla congessit Tesmarus *in not. b.* Ex ea „ enim causa Lacedæmonii bellum moverunt in Athenienses: *Thucyd. I. p. m.* 48. Romani in Antiochum: *Appian. de Bello Syr. c.* 47. Turnus & Rutulus in „ Aborigenes: *Liv. L.* 1. *c.* 2. Fidenates „ in Romanos: *Liv. L.* 1. *c.* 14. Confer. „ *Polyb.* 1. *c.* 10. *Thuan. L.* 37. *pr.* At pro „ justa causa gentes eam non habuere, nec „ eam tanquam justificam allegare solent. „ Equidem Ariovistus Cæsari ideo bellum „ indixit, quod videatur exercitum in Gallia habere sui opprimendi causa. *Debere se suspicari, simulata Cæsarem amicitia, quod exercitum in Gallia habeat, sui opprimendi causa habere, quod, nisi decedat, aut exercitum deducat, ex his regionibus sese illum non pro amico, sed pro hoste habiturum.* At ex præcedentibus apparet, causam, cur Ariovistus excedere „ voluerit Romanos, non fuisse metum increscentis potentiæ, sed causabatur, partem Galliæ ad Ariovistum jure belli pertinere, alteram partem bellum ipsi intulisse, adeoque bellum se non aggressoris, „ sed defensoris vice gerere. Addebat porro, *Æduos, ceterosque Galliæ populos bello victos stipendium promisisse, nunc recusare; populum Romanum id jus ipsi quasi tum auferre non posse prætextu societatis cum Gallis initæ. Cæs. d. l. c.* 21. 22. 26. „ & 27. Adeoque ex his constat, Cæsarem „ potius metu vicinæ potentiæ Ariovistum „ bello impetiisse, ita enim ipse ait *d. l. c.* 5. *Quibus rebus adductus Cæsar expectandum sibi non statuit, dum omnibus sociorum fortunis consumtis in Santones Helvetii pervenirent. Et cap.* 16. *& in Galliam magnam Germanorum multitudinem venire populo Romano periculosum videbat, qui cum Galliam occupassent, in Provinciam exirent, atque inde in Galliam contenderent.* At nec Cæsar illam suadendi causam „ prætexebat, sed quod Æduos, cæterosque „ populi Romani amicos defendere, & injurias iis illatas vindicare propositum esset, *d. L.* 1. *c.* 20. idque late, expositis „ simul rationibus arctissimæ necessitatis „ quæ ipsis cum Æduis intercederet, *c.* 25. „ & 26. repetiit, atque tandem concludit: „ *Populi Romani hanc esse consuetudinem, ut socios & amicos non modo sui nihil deperdere, sed gratia, dignitate, honore auctiores esse velit:* & denuo postulavit, *ne aut Æduis, aut eorum sociis bellum inferret.*

Non sub ratione justi, sed sub ratione utilis] „ Metus enim ille solet esse causa suasoria, quæ gerentes ad bellum inferendum „ movet, qui forte ex sola causa justifica „ bellum gesturi non fuissent. At is non est „ causa justifica; i. e. non est justa belli inferendi causa. vid. *sup. L.* 2. *c.* 2. §. 1. „ & *Lib.* 2. *c.* 22. §. 2. & 3.

Ex hac causa prudenter quoque susceptum judicetur] „ Quia non tantum movemur sub „ ratione justi, sed & sub ratione utilis. *Vid. supra* §. 1. Nam alibi diximus, in omnibus „ bellis duplicem obvenire quæstionem 1. an „ jure bellum geri possit? 2. an utile sit? & „ an commodum aliquod ex bello illo sperari „ possit? Posterior quæstio non ex jure, sed ex „ rationibus politicis ac prudentiæ decidi debet.

Nec aliud dicunt auctores] „ Non enim „ ex causa tali justum geri bellum asserunt, „ sed ex ea moveri læsos ajunt, ut ex causa „ justifica bellum prosequantur: idque ex „ exemplis ante allegatis apparet. *Vid. Vitr. Grot. enucl. l.* 1. *c.* 1. *qu.* 31. ibique „ *Scharrok. de offic. c.* 3. *c.* 9. *c.* 10.

Ad vim inferendam jus tribuat] „ Bene „ mentem Grotii Gronovius hic explicat: „ scl. non æquum esse ut, quia prævideo aliquem huc crescere posse me ut impune „ lædat, cum hujus animi nondum ulla signa

„ signa det, ideo eum aggredi possim, & „ incremeta ejus vi interpellare.

Ab omni aquitatis ratione abhorret] „ Quia rationi naturali refragatur, agere ad „ reparationem injuriæ quæ data nondum est.

Ut plena securitas unquam nobis constet] „ Adeoque nulla vitæ pars a bello unquam „ vacaret *Test. h.*

A divina providentia] „ Quæ justam „ tueri solet causam: *Vid. Prolog.* §. 27.

Ut ab innoxia cautione] „ Imo nemo a „ vicino jus exigendi cautionem habet, & „ hæc ipsa prætensio injuria esset, quam „ alter bello avertere posset, quod latius „ explicavimus supra §. 2. *n.* 1. Nullum igi„ tur aliud remedium superest, quam ut is „ qui metuit, suæ securitati pariter prospi„ ciat, ne forte vicinus eum imparatum „ aggrediatur:

Ad §. XVIII.

1 *Nec minus illud displicet*] Quæritur an is, qui bellum promeritus est, se defendere jure possit? Recte auctor id negat, quia injuriam defenderet. Instant quidam, defensionem licitam ideo videri, quia metuere lædens potest ne excedatur in vindicta: R. 1. impedire hoc potest offerendo satisfactionem i. e. reparando injuriam: quamdiu id non facit, injuria agit, & alter in infinitum capere, mediaque injuriam continuandi auferre potest. Non ergo potest allegari alterum forte excessurum, quia non datur excessus quamdiu reparatio nondum est, i. e. quamdiu læsus facultatem jure suo sine interpellatione adversarii utendi nondum recepit; nondum tutus est sua possessione: tamdiu enim in infinitum omnia in hostem licent, donec salvum sit alterius jus, quod non nisi per ultimam victoriam, vel per transactionem contingit.

Atqui milites aliquando execedere possunt, adeoque hactenus defensio licita erit. &c. Resp. nec tum licita erit defensio, quia hujus excessus ipse causa est; si enim injuriam reparare vellet, bello non esset opus, adeoque nec excessus sequerentur.

Additio.

„ Equidem hæc vera sunt de eo qui vel „ fatetur, vel saltem convictus est in con„ scientia, se injustam defendere causam, „ adeoque se bellum promeritum esse. Quid „ si vero Princeps putet justam sibi esse cau„ sam, an tunc jure se defendere potest? „ Equidem cum judicem utraque pars non „ habeat, adeoque nemo judicare possit „ quis jure quis injuria agat, hominum ju„ dicium de justitia causæ in suspenso ma„ net, donec divina decisio per ultimam „ victoriam accedat. Eodem modo, uti a„ ctori & reo in privatis judiciis æque de„ fendendi media conceduntur, donec per „ sententiam alteruter causa cadat.

„ Atque hinc apparet, nec intuitu pro„ cessus bellum utrinque justum dici posse; „ nam alteruter necessario injuria agit, id „ autem demum deciditur per ultimam vi„ ctoriam, seu per exitum belli.

Justam esse defensionem &c.] „ Quomo„ do justa esse potest si injuriam defendunt?

Tantundem reponere vindictæ] „ Sensus „ hic est: cum jure naturæ bello tantum „ licitum sit jus suum vindicare *ad quantitatem debiti & pœnæ*, pauci autem hac „ reparatione contenti sint, videri posse læ„ denti propter metum excessus defensionem „ licitam esse. At negamus bello tantum a„ gi *ad quantitatem debiti & pœnæ:* in „ hostem omnia in infinitum licent, ut a„ libi demonstrabimus, *Vid. l.* 3. *c.* 1. §. „ 2. *cap.* 11. §. 2 *c.* 3. §. 8. *cap.* 13. §. 1. „ *cap.* 14. §. 1. *cap.* 15. §. 1. adeoque hæc „ ipsa defensio, dum resistit ei qui jure agit, „ & cui reparationem negat, injusta est.

Nam metus ille rei incertæ] „ De exces„ su scl. futuro.

Unde nec reus criminis] „ *Vid. Pufendorf. jur. nat. l.* 2. *c.* 5. §. 19. Simile „ hoc plane huc non quadrat: Subditus i„ deo judicare non potest num plus æquo „ puniatur, quia omne suum judicium in „ civitatem quæ punit transtulit. -

Debet primum &c. offerre satisfactionem] 2 „ Eoque reparare injuriam: quod illustra„ vimus exemplo Samnitum in *Prolog.* §. „ 27.

Viri boni arbitratu] „ Imo id non est „ necessitatis: Nam ad arbitrium recipien„ dum nemo cogi potest.

„ Quis ergo taxabit & æstimabit inju„ riam & damnum? Resp. læsus illud æ„ stimat, si alter contradicat, bello res de„ cidi debet, judex enim alius non est.

Ac tum demum pia ejus erunt arma] „ Si sc. læsus oblatam satisfactionem re„ spuat: Tunc enim omnis injuria transit „ in læsum. *d.* §. 27.

Et

Et Regi permittit arbitrium mulctæ] „ Verba hæc sunt. 2. *Reg.* 18. *v.* 14. *Tunc misit Ezechias Rex Judæ nuncios ad regem Assyriorum, dicens, peccavi, recede a me, & omne, quod imposueris mihi, feram:* Indixit igitur Rex Assyriorum Ezechiæ regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta auri.

Et postea iterum bello lacesseretur] „ Absque ulla causa, junctis simul in summum numen blasphemiis. Vide 2. *Reg.* 18. *v.* 17. *& seqq. & cap.* 19.

Et Deum habuit faventem] „ Venit enim Angelus Domini & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia hominum. 2. *Reg.* 19. *v.* 36.

Pontius Sannis] „ Apud *Liv. Lib.* 9. *c.* 1. quod exemplum illustravit B. Parens in Disput. de justo præliorum exitu *Sect.* 1. §. 10. *seqq.* Conf. *Proleg.* §. 27.

C A P U T II.

De his, quæ hominibus communiter competunt.

I. *Ejus quod nostrum est divisio.*
II. *Proprietatis exordium & progressus.*
III. *Quædam propria fieri non posse, ut mare suntum pro suo integro aut præcipuis partibus, & quare.*
IV. *Sola non occupata cedere singulis occupantibus, nisi per universitatem a populo occupata sint.*
V. *Feras, pisces, aves cedere occupanti, nisi lex obstet.*
VI. *In res proprias factas jus hominibus competere eis utendi in tempore necessitatis, & unde id veniat.*
VII. *Obtinere id, nisi necessitas aliter sit vitabilis.*
VIII. *Nisi par sit necessitas in possidente.*
IX. *Adjunctum esse onus restituendi rem, cum restitui poterit.*
X. *Exemplum hujus juris in bellis.*
XI. *In res proprias factas jus hominibus competere ad utilitatem, qua nihil alteri decedit.*
XII. *Hinc jus in aquam profluentem.*
XIII. *Jus transeundi terra & amnibus, quod explicatur.*
XIV. *An mercibus transeuntibus vectigal possit imponi.*
XV. *Jus morandi ad tempus.*
XVI. *Jus habitandi his competens, qui sedibus suis expulsi sunt, sub imperio quod reperitur.*
XVII. *Jus habendi loca deserta: quod quomodo intelligendum.*
XVIII. *Jus ad actus, quos vita humana desiderat.*
XIX. *Ut ad emenda necessaria.*
XX. *Non etiam ad res suas vendendas.*
XXI. *Ad quærenda matrimonia: quod explicatur.*
XXII. *Jus ea faciendi, quæ promiscue extraneis permittuntur.*
XXIII. *Quod intelligendum, si quid permittatur quasi ex jure naturali, non ut ex beneficio.*
XXIV. *An licitus sit contractus cum populo, ut is fruges suas, eis, quibuscum jam contraxit, non alius vendat.*

I. SEquitur + inter belli causas injuria facta, + & primum adversus id, quod nostrum est. + Est autem nostrum aliud [1] communi hominum jure, + aliud [2] nostro singulari. + Ab eo, quod hominibus commune est, incipiamus. + Hoc

G 3

G R O N O V I I.

1 *Communi hominum*] Quia cujusvis hominis est, & propterea nec nos eo possumus excludi.

2 *Nostro singulari*] Quia neminis præter nos, vel eum, cujus est, adeo ut alius id male invadat.

G R O-

+ Hoc jus aut directe est in rem corporalem, + aut [3] ad actus aliquos. + Res corporales aut vacuæ sunt a proprietate, + aut jam [4] aliquorum propriæ. + Res, quæ a proprietate vacant, aut tales sunt, ut [5] propriæ fieri nequeant, + aut [6] ut possint. + Quo rectius hoc intelligatur, noscendum est + proprietatis, (aa) quod dominium jurisconsulti vocant, exordium.

+ II. 1. Deus + humano generi generaliter [a] contulit jus in res hujus inferioris naturæ + statim a mundo condito, + atque iterum mundo post diluvium reparato. [a] *Erant*, ut Justinus [b] loquitur, *omnia communia & indivisa omnibus, veluti unum cunctis patrimonium esset.* + Hinc factum ut statim quisque hominum ad suos usus + arripere posset, quod vellet, + & quæ consumi poterant consumere. + Ac [7] talis usus universalis juris erat tum vice proprietatis. + Nam quod quisque sic arripuerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non poterat. + Similitudine hoc intelligi potest ea, quæ est apud Ciceronem [c] de finibus III. b *Theatrum cum commune sit, recte tamen dici potest, ejus esse eum locum, quem quisque occuparit.*

a Gen. 1, 29. 30. IX, 2.
b Lib. XLIII. c. I.
c Cap. 20.

Neque + is status durare non potuit, + si aut [8] in magna quadam simplicitate perstitissent homines, + aut vixissent inter se in mutua quadam eximia caritate. Horum alterum, communionem scilicet c ex simplicitate eximia, + videre licet in quibusdam Americæ populis, qui per sæcula multa sine incommodo in eo more perstiterunt: alterum vero, communionem nimirum ex caritate, + exhibuerunt olim d [9] + Esseni, deinde + Christiani, qui Hierosolymis primi exstiterunt, ac nunc quoque non pauci, qui vitam degunt [10] + asceticam. Simplicitatis, in qua e primi homines sunt conditi, + argumentum præbuit nuditas.
+ Erat

GROTII.

a *Erant omnia communia & indivisa omnibus*] Ejus vestigium mansit in Saturnalibus.

b *Theatrum cum commune sit*] *Seneca* de beneficiis VII. c. XII. *Equestria omnium equitum Romanorum sunt, in illis tamen locus meus fit proprius, quem occupavi.*

c *Ex simplicitate eximia*] *Horatius* :

Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.

(Lib. III. Od. XXIV, 9.)

d *Esseni*] Et ab his orti Pythagoristæ. Vide *Porphyrium*, (*vit. Pythag.* §. 20.) *Diogenem Laërtium* (VIII, 10.) *Gellium*, 1, 9. [Vide Auctoris *Epist. I. Part.* 552. ubi hanc suam conjecturam rationibus firmare nititur. Quod quidem, sive verum, sive falsum, parum ad rem facit. *J. B.*]

e *Primi homines*] Adam typus humani generis. Vide *Origenem* contra *Celsum*. Neque nihil huc pertinet, quod *Tertullianus* dixit libro de anima: *Naturale enim rationale credendum est, quod animæ a primordio sit ingenitum, a rationali videlicet auctore. Quid enim non rationale, quod Deus jussu quoque ediderit, nedum id quod proprie afflatu suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, ut quod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illud transgressionis admissum, atque exinde inoleverit, & coadoleverit in anima adinstar jam naturalitatis, quia statim in primordio naturæ accidit.* (Cap. 16.)

GRONOVII.

3 *Ad actus*] Num. 18.

4 *Aliquorum propriæ*] Num. 6.

5 *Propriæ fieri nequeant*] Num. 3.

6 *Ut possint*] Num. 4. & 5.

7 *Talis usus*] Exercitium juris hujus & apprehensio rei hoc animo, ut mihi serviret, tantundem valebat tum, quantum nunc proprietas.

8 *In magna quadam*] Mansissent incallidi, & ex iis ignoratio verborum. *Justin.* 2, 2.

9 *Esseni*] 1, 3. 3.

10 *Asceticam*] Exercent & castigant corpus, ut animus magis vacet religioni. 1, 2. 9.

(aa) De tota hac materia consule PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. ac Gent.* Lib. IV. Cap. 4. cum Notis nostris, præsertim Editionis alterius, ubi res longè plenius & accuratiùs pertractatur. *J. B.*

+ Erat in illis ignoratio magis vitiorum, quam cognitio virtutis; ut de Scythis loquitur [a] Trogus. *Vetuſtiſſimi mortalium*, inquit [b] Tacitus, [f] + *nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere,* + *eoque ſine pœna aut coërcitionibus agebant.* + Apud Macrobium eſt: [c] *Primum inter homines mali neſcia & adhuc aſtutiæ inexperta ſimplicitas.* Hæc ſimplicitas [g] [11] + ἀφθαρσία videtur dici ſapienti [d] Hebræo, Paulo [e] apoſtolo + ἁπλότης, quam opponit τῇ πανουργίᾳ, + vafræ calliditati. Negotium erat illis unicum DEI cultus, [h] + cujus ſymbolum [f] arbor vitæ, + ut Hebræi [g] veteres explicant, aſſentiente [h] Apocalypſi. Vivebant autem facile ex his, [i] + quæ ſine induſtria ſponte ſua terra proferebat.

2. Verum + in vita hac ſimplice & innocente non perſtiterunt homines, ſed animum applicuerunt + ad artes varias, quarum ſymbolum erat [k] + arbor ſcientiæ boni & mali, + id eſt, earum rerum, quibus tum bene tum male uti licet: [12] Φρόνησιν μέσην vocat [i] Philo. + Huc reſpiciens Salomo, [k] *Deus*, inquit, *creavit hominem rectum*, id eſt, *ſimplicem, ſed ipſi quæſiverunt ſibi cogitationes multas.* [13] ἔῤῥεπον εἰς πανουργίαν, ut dicto loco Philo loquitur. Dion Pruſæenſis oratione [l] VI. ἀλλὰ τὴν πανουργίαν τοῖς ὕστερον καὶ τὸ πολλὰ εὑρίσκειν καὶ μηχανᾶσθαι πρὸς τὸν βίον οὐ πάνυ τι συνενεγκεῖν· οὐ γὰρ πρὸς ἀνδρείαν, οὐδὲ δικαιοσύνην, χρῆσθαι τῇ σοφίᾳ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς ἡδονήν. *His qui primos ſecuti ſunt hominibus calliditatem* [l] + *variaque ad vitam reperta non multum fuiſſe conducibilia. Ingenio enim uſos homines non tam ad fortitudinem ac juſtitiam quam ad voluptatem.* + Antiquiſſimæ artes + agritultura & paſtura + in primis fratribus apparuerunt, + non ſine aliqua [14] rerum diſtributione. [15] + Ex ſtudio-

a *Juſtin.* lib. II. c. 2.
b *Ann.* III, 26.
c 2 *Ad Somn. Scip.* c. 10.
d *Sap.* III, 24.
e 2. *Cor.* XI, 3.
f *Proverb.* III, 18.
g *Philo de Mund. cre.* p. 35. D.
h *Apocalyp.* XXII, 2.
i *De Mundi opif.* p. 35. E.
k *Eccleſ.* VII. 30.
l Pag. 92. A. Edit. Morell.

GROTII.

f *Nulla adbuc mala libidine*] *Seneca* de iiſdem epiſtola XC. *ignorantia rerum innocentes erant.* Deinde locutus de juſtitia, prudentia, temperantia, fortitudine, addit: *Omnibus his virtutibus habebat ſimilia quædam, rudis vita.* Joſephus: μηδεμιᾷ ξενιζόμενοι ψυχὴν φροντίδι· *Nullis curis turbidum habentes animum.* (Antiq. Jud. Lib. I. Cap. 1. §. 4. pag. 8. *Ed. Hudſon. Amſt.* ubi legitur ξαινόμενοι.

g Ἀφθαρσία *videtur dici ſapienti Hebræo*] Sic & *Paulus* Epheſ. VI, 24. qui & ἀδιαφθορίαν dixit Tit. II, 17. [Auctor in Adnotationibus ſuis ad V. & N. Teſt. voces has aliter exponit. Vide, ſi tanti eſt. *J. B.*]

h *Cujus ſymbolum arbor vitæ*] Sanctitas ſuperior Rabbinis. ἔνθεος σοφία, divina ſapientia, Arethæ ad Apocalypſin. De Paradiſo vide *Eccleſiaſtici* caput XL, 17. & quatuor fluminibus Paradiſi eundem librum XXIV, 25. & ſequentibus.

i *Quæ ſine induſtria ſponte ſua terra proferebat*] Vide egregium hac de re locum libro I. (Cap. 2.) *Varronis* de Re ruſtica, ex Dicæarcho: & confer quæ ex eodem Dicæarcho habet *Porphyrius* de non eſu animalium IV. (*Pag.* 342. *& ſeqq.*)

k *Arbor ſcientiæ boni & mali*] Joſephus: (Antiq. Jud. *Lib.* I. Cap. 1. §. 4. pag. 7.) τὸ φυτὸν ὀξύτητος καὶ διανοίας ὑπῆρχεν· *quæ arbor erat ſolertiæ & intelligentiæ.* Telemachus apud *Homerum*: (*Odyſſ.* XX, 309.)

——— καὶ οἶδα ἕκαστα,
Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρεια. πάρος δ' ἔτι νήπιος ἦα.

——— *omnia novi,*
Quæ bona, quæ mala ſunt, nec ſum jam parvus ut ante.

Zenoni Cittienſi prudentia, ſcientia bonorum, & malorum, & mediorum. Eſt id apud *Diogenem Laërtium.* (*Lib.* VII. §. 92.) *Plutarchus* de communibus notitiis: τί δεινόν, εἰ τῶν κακῶν ἀναιρεθέντων οὐκ ἔσται φρόνησις, ἑτέραν δὲ ἀντ' ἐκείνης ἀρετὴν ἕξομεν, οὐκ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ἀλλ' ἀγαθῶν μόνον ἐπιστήμην οὖσαν· *Quid nocebit, ſi ablatis malis nulla erit prudentia, pro ea autem alienam habeamus virtutem, quæ non bonorum ac malorum, ſed ſolorum bonorum ſit ſcientia?* (Pag. 1067. A. Tom. II. *Ed. Wech.*)

l *Variaque ad vitam reperta*] Late hoc explicat *Seneca* epiſtola XC. quem lege, & Dicæarchum apud dictos jam ſcriptores.

GRONOVII.

11 Ἀφθαρσία] Integritas.

12 Φρόνησιν] Prudentiam mediam vel ambiguam.

13 Ἔῤῥεπον] inclinarunt, vergere cœperunt ad malitiam.

14 *Rerum diſtributione*] Nam alter agrum frumento, alter paſcuum ſibi vindicarat.

15 *Ex ſtudiorum diverſitate*] Dum uterque ſuum præfert, alterius ſtudium contemnit.

16 *Boni*

studiorum diversitate æmulatio, + etiam cædes: ac tandem + cum [16] boni malorum consortio contaminarentur, m + vitæ genus giganteum, id est, violentum, quale est eorum, quos [17] + χειροδίκας Græci vocant. n Mundo per diluvium purgato, + pro ferina illa vita successit cupido voluptatis, o + cui inservivit vinum; + unde & illiciti amores.

3. Præcipue vero*+ concordiam rupit + generosius vitium, ambitio, (bb) + cujus signum turris Babylonica a mox alii alias [18] terras + partito possederunt. + Sed postea quoque inter homines vicinos mansit non pecorum, sed terrarum pascuarum communio: b quia tanta erat in exiguo hominum numero latitudo terrarum, + ut sine incommodo ullo ad multorum usus sufficeret:

a Gen. X, 11.

b Gen. XIII.

> + c *Ne signare quidem aut partiri limite campum*
> *Fas erat.* ——— ——— ———

c Virg. Georg. I. vers. 126.

+ Donec, aucto ut hominum ita pecudum numero, + passim terræ non in gentes ut ante, sed [19] in familias dividi cœperunt. p Puteos vero, rem in [20] siticulosa regione valde necessariam, nec multis sufficientem, d occupando quisque suos fecere. + Hæc sunt, quæ ex sacra historia docemur, + satis convenientia cum his, quæ Philosophi & Poëtæ de primo statu rerum communium + & postea secuta rerum distributione dixerunt, + quorum testimonia e alibi a nobis producta sunt.

d Gen. XXI.

e Mari libero Cap. 15.

4. Hinc + discimus, quæ fuerit causa, ob quam a primæva communione rerum + primo mobilium, deinde & immobilium discessum est: nimirum quod, cum non contenti homines q vesci sponte natis, + antra habitare, corpore aut nudo agere, aut corticibus arborum ferarumve pellibus vestito, vitæ genus exquisitius delegissent, + industria opus fuit, quam singuli rebus singulis adhiberent. + Quo minus autem fructus in commune conferrentur, primum obstitit [21] + locorum, in quæ homines discesserunt, distantia, deinde [22] justitiæ & amoris

GROTII.

m *Vitæ genus giganteum*] *Seneca* naturalium III. in fine: *exstinctis pariter feris, in quarum homines ingenia transierant.* (Cap. 30.)

n *Mundo per diluvium purgato, pro ferina illa vita successit cupido voluptatis*] *Seneca* dicto loco: *illis quoque innocentia non durabit, nisi dum novi sunt.* (*Quæst. Nat.* III, 30.)

o *Cui inservivit vinum, unde & illiciti amores*] *Præmiumque summum ebrietatis libido portentosa ac jucundum nefas.* *Seneca* ibidem. (Hæc verba non sunt *Senecæ*: verum *Plinii*, Hist. Nat. *Lib.* XIV. c. 22. pag. 728. Tom. I. *Edit. Hard.* in fol. *J. B.*)

p *Puteos vero*] De puteis ad Oasim inter multos communibus vide *Olympiodorum* apud *Photium*. (Cod. 80. pag. 193. *Edit. Rothomag.*)

q *Vesci sponte natis, antra habitare, corpore aut nudo agere, aut corticibus arborum ferarumve pellibus vestito*] Qualem vitam Scritefinnorum nobis accurate describit *Procopius* Gotthicorum II. (c. 15.) Adde *Plinium* XII. Proem. & *Vitruvium* II. c. 1.

GRONOVII.

16 *Boni malorum*] *Gen.* 6, 1.

17 Χειροδίκας] Violenti, quibus jus in manibus.

18 *Terras partito*] Partitio terrarum in populos, cujus imago apud veteres Germanos. *Cæsar* 6. Bell. Gall. 22.

19 *In familias*] Partitio in domos.

20 *Siticulosa*] Qualis est orienti soli propior regio. *Justin.* 12, 10.

21 *Locorum, in quæ*] Quum alia atque alia appetendo loca, qui desierant una vivere, desierunt & res communicare.

22 *Justitiæ & amoris defectum*] Quum scilicet quidam per inertiam minus operæ conferrent ad res communes excolendas, nec minus tamen aliorum labore fruerentur: alii per avaritiam aut luxum plus appeterent, aut consumerent, quam frugalibus aut æquis dignum esset.

(bb) Ambitione impulsos fuisse homines ad exstruendam Turrim Babylonicam, non ita certum est. Quâ de re videri possunt *Origines Babylonicæ* Eruditissimi PERIZONII, Cap. XIII. *J. B.*

amoris defectus, per quem fiebat, + ut nec in labore, + nec in consumtione fructuum, quæ debebat, æqualitas servaretur.

5. + Simul discimus, quomodo res [23] in proprietatem iverint: + non [24] animi actu solo, + neque enim scire alii poterant, quid alii suum esse vellent, ut eo abstinerent; & idem velle plures poterant: + sed pacto (cc) quodam aut expresso, ut per divisionem, + aut tacito, [r] ut per occupationem. + Simulatque enim communio displicuit, nec instituta est divisio, [s] censeri debet inter omnes convenisse, ut, quod quisque occupasset, id proprium haberet. [t] + *Concessum*, inquit [a] Cicero, *sibi ut quisque malit, quod ad vitæ usum pertinet, quam alteri acquiri, non repugnante natura.* Cui addendum illud [b] Quinctiliani: *Si hæc conditio est, ut quicquid in usum hominis cessit, proprium sit habentis,* + *profecto quidquid jure possidetur, injuria aufertur.* + Et veteres cum [25] Cererem legiferam, [c] & sacra ejus Thesmophoria dixerunt, hoc significabant, [u] + ex agrorum divisione exstitisse novi cujusdam juris originem. *a Off. III. c. 5.* *b Decl. 13.* *c Macrob. Sat. III. c. 12.*

III. 1. His + positis dicimus, mare sumtum aut [26] + sub ratione integri, aut sub ratione præcipuarum partium, + in proprium jus abire non posse: + quod, quia de privatis quidam concedunt, + non de populis, probamus + ex morali primum ratione: quia + [27] causa, ob quam a communione discessum est, hic cessat. + Est enim tanta maris magnitudo, ut ad (dd) quemvis usum omnibus populis sufficiat, + ad aquam hauriendam, ad piscatum, ad navigationem. + Idem dicendum esset de aere, [28] si quis ejus usus esse posset, ad quem terræ usus

GROTII.

r *Ut per occupationem*] Vide quæ hac de re ex Gemara & Alcorano nobis protulit honos Britanniæ *Seldenus* in Thalassocratico. (Seu *Mari Clauso*, Lib. I. Cap. 4. pag. 24. *Ed. Londin.* 1636.)

s *Censeri debet inter omnes convenisse, ut quod quisque occupasset, id proprium haberet*] Cicero: *ex quo quia suum cujusque fit eorum quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit, id quisque teneat.* (*De Off.* 1, 7.) Quod similitudine illustrat (*Ibid.* Lib. III. c. 10.) a Chrysippo reperta de stadio, ubi currendo licet vincere adversarium, non eum detrudendo. Scholiastes ad artem poeticam *Horatii*: (*Vers.* 128. pag. 627. Edit. Cruq.) *quemadmodum domus aut ager sine domino communis est: occupatus vero jam proprius fit.* *Varro* in Age modo: *Terra culturæ causa attributa olim particulatim, ut Etruria Thuscis, Samnium Sabellis.* (Apud PHYLARGYRIUM in *Virg. Georgic.* II. 167.)

t *Concessum, sibi ut quisque malit, quod ad vitæ usum pertinet, quam alteri acquiri, non repugnante natura*] Solon:

Χρήματα δ' ἱμείρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι
Οὐκ ἐθέλω. —— ——

Divitias habuisse velim, sed non bene partas
Non cupiam. ——

(Vers. 7, 8. Eleg.) *Cicero* officiorum 1: *Nec vero rei amplificatio nemini nocens vituperanda est, sed fugienda semper injuria.* (Cap. 8.)

u *Ex agrorum divisione exstitisse novi cujusdam juris originem*] *Postquam ex agrorum discretione nata sunt jura.* Ita *Servius* ad illud in quarto Æneidos: *Legiferæ Cereri.* (Vers. 58.)

GRONOVII.

23 *In proprietatem*] Propriæ factæ sint.

24 *Animi actu*] Destinatione mera, vel cupiditate habendi.

25 *Cererem legiferam*] *Virgilius* 4. Æneid. 58. *Ovid.* 5. Metam. 343. *Athenæus* 1, 12.

26 *Sub ratione*] Vel universum, vel partes ejus, ut grandes sinus aut freta propriive nominis tractus.

27 *Causa hic cessat*] Non est verendum, ne quis tantum ex eo sumat, ut alii fraudentur, atque ita non servetur æqualitas.

28 *Si quis ejus*] Si homines possent volare, aut versari in aëre, sine tactu terræ vel molis, quæ a terra sustinetur.

(cc) Nullum pactum heic intervenisse, neque etiam necessarium fuisse, fuse probavimus in Notis nostris Gallicis ad PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. IV. §. 4. *& seqq.* *J. B.*

(dd) Ratio illa per se contrarium potius probat. Vide quæ diximus in PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. V. §. 3, 4. & *De Offic. Hom & Civ.* Lib. I. Cap. XII. §. 4. ultimarum utriusque Versionis Editionum. *J. B.*

29 Syr-

usus non esset necessarius, + ut est x ad aucupia; + unde illa legem accipiunt ab eo, qui in terra imperium habet.

2. + Nec aliud censendum de [29] Syrtibus, + ubi nihil est quod cultum ferat, + & usus unicus petendarum inde arenarum exhauriri nequit. + Est & naturalis ratio, (ee) quæ mare + consideratum, ut diximus, proprium fieri vetat: + quia occupatio non procedit y nisi [30] in re terminata: unde [a] Thucydides terram vacuam vocat + ἀόριστον· & Isocrates [b] terram ab Atheniensibus occupatam τὴν ὑφ' ἡμῶν ἀφορισθεῖσαν. + Liquida vero, quia + per se non terminantur ([31] τὸ ὑγρὸν ἀόριστον οἰκείῳ ὅρῳ, inquit [c] Aristoteles) occupari nequeunt, + nisi ut contenta in re alia: + quomodo lacus & stagna occupata sunt, + item flumina quia ripis tenentur. + Mare vero terra non continetur, par terræ aut z terra majus, + unde terram mari contineri veteres dixere: τὸν ὠκεανὸν δεσμοῦ ἕνεκα τῇ γῇ περιβεβλῆσθαι, quæ Apollonii verba apud [d] Philostratum. Sulpicius Apollinaris apud Gellium: [e] *Quid potest dici* [32] *citra oceanum esse*, + *cum undique oceanus circumscribat omnes terras, & ambiat?* Mox: *Quum vero omnes terras omnifariam & undique versum circumfluat, nihil citra eum est, sed undarum illius ambitu terris omnibus convallatis* + *in medio ejus sunt omnia, quæ intra oras ejus inclusa sunt.* [33] M. Acilius Consul in oratione ad milites, quæ apud Livium: *Oceano*, inquit, + *qui orbem terrarum amplexu finit.* In Senecæ [f] + suasoriis dicitur oceanus totius orbis vinculum terrarumque custodia: Lucano [g] + unda mundum coërcens. [34] + Nec fingenda divisio: nam cum primum terræ divisæ sunt, incognitum erat mare sui maxima parte: atque ex eo + nullus fingi modus potest, quo gentes adeo dissitæ de divisione convenirent.

a *Lib.* I. c. 139.
b *Paneg.* p. 48. A. *Ed. H. Stephan.*
c *De gener.* lib. II. c. 2.
d *Vit. Apoll. Lib.* VII. c. 26. *Ed. Olear.*
e *Lib.* XII. *Cap.* 13.
f *Suas.* I.
g *Pharf.* v. 619.

3. + Ideo, + quæ communia omnium fuerunt, + & in prima divisione divisa non sunt, + ea non jam divisione, + sed occupatione transeunt in jus proprium, + nec dividuntur nisi postquam propria esse cœperunt.

IV. + Veniamus ad ea, quæ propria fieri possunt, sed nondum facta sunt propria. + Talia sunt a loca multa inculta adhuc, + b insulæ in mari, + feræ, pisces, aves. + Sed duo notanda sunt: + duplicem esse occupationem, unam [35] per

GRONOVII.

29 *Syrtibus*] Magna & minore in ora Africæ. *Lucan.* 9, 303. *Sallust.* Jugurth. 78.

30 *In re terminata*] Quæ fines certos habeat.

31 Τὸ ὑγρὸν] Quod fluit vel liquidum est, non finitur proprio & sui generis termino.

32 *Citra oceanum*] Error *Sulpicii Apollinaris*, qui putavit *citra* idem esse quod *extra*. At *citra* oceanum est *intra* oceanum. Sic Gallia citerior Romanis, quæ intra Alpes, Hispania citerior, quæ intra Iberum flumen.

33 *M.*] *Liv.* 36, 17.

34 *Nec fingenda*] Nec inducere in animum debemus, oceanum perinde ac terras a gentibus aliquando divisum esse.

35 *Per universitatem*] Quum ex illa generis humani communitate partem sibi eximit gens, vel civitas, vel regnum, & publicam facit.

GROTII.

x *Ad aucupia*] Et habitandi jus. Tam soli quam cœli mensura facienda est, ait *Pomponius* l. *si oper.* 21. §. 2. D. *quod vi aut clam.* Adde legem 83. seu penultimam. D. *pro socio.*

y *Nisi in re terminata*] Ideo jugera quæ possessorem non habent immetata dixit *Horatius.* (Lib. III. Od. XXIV, 12.)

z *Terra majus*] Ita de oceano sensit *Jarchas* apud Philostratum III, XI. (Cap. 37. *Ed. Olear.*)

a *Loca inculta adhuc*] Vide *Bembum* historiæ VI.

b *Insulæ in mari*] Ut Echinades, quas occupando suas fecit Alcmæon. *Thucyd.* II. in fine. (Non *Echinades* occupavit *Alcmæon*, sed loca circum *Oeniadas* urbem sita, τοὺς περὶ Οἰνιάδας τόπους, adeoque in continenti; quamquam nata olim ex Insulis quibusdam vicinis. Inspice locum, §. 102. *Ed. Oxon. J. B.*)

(ee) Vide contra, præter SELDENUM, in opere jam laudato, *Lib. I. Cap.* 22. Amplissim. BYNCKERSHOEK. Diss. *de Dominio Maris*, Cap. IX. *J. B.*

per universitatem, alteram [36] per fundos. + Prior solet fieri per populum, + aut eum, qui populo imperat: + altera deinde per singulos, + magis tamen [37] assignatione quam [38] libera occupatione. Quod si quid + universim occupatum in singulos dominos descriptum non est, + [39] non ideo vacuum censeri debet. + Manet enim in dominio primi occupatoris, puta, populi aut regis. + Talia esse solent flumina, + lacus, stagna, + silvæ, + montes asperi.

V. De + feris, piscibus, avibus illud notandum est: [a] qui imperium habet in terras & aquas, (ff) ejus lege impediri posse aliquos, ne feras, pisces, aves capere, & capiendo acquirere eis liceat: + atque hac lege teneri etiam exteros. Ratio est, quia ad gubernationem populi [40] moraliter necessarium est, ut qui ei vel ad tempus se admiscent, quod fit intrando territorium, + ii conformes se reddant ejus populi institutis. Nec obstat, + quod sæpe in jure Romano legimus, + jure naturæ, aut gentium, liberum esse talia animalia venari: + hoc enim verum est, quamdiu lex civilis nulla intercedit; + sicut lex Romana res multas relinquebat [41] in illo primævo statu, de quibus aliæ gentes aliud constituerunt. + Cum autem lex civilis aliud constituit, + eam observari debere jus ipsum naturæ dictat. + Lex enim civilis quanquam nihil potest præcipere, quod jus naturæ prohibet, aut prohibere, quod præcipit, + potest tamen libertatem naturalem circumscribere, + & vetare, quod naturaliter licebat, + [42] atque etiam ipsum dominium naturaliter acquirendum vi sua antevertere.

a Covarr. c. peccatum par. 11. §. 8, Dd. in l. cunctos populos. C. de summ. Trin. Innoc. & Panorm. in c. a nobis 1. de sent. excommun. Covarr. dict. loc.

VI. 1. + Videamus porro, + ecquod jus communiter hominibus competat in eas res, quæ jam propriæ aliquorum factæ sunt. + Quod quæri mirum forte aliquis putet, cum proprietas [43] videatur absorbsisse jus illud omne, quod ex rerum communi statu nascebatur. Sed non ita est. + Spectandum enim est, quæ mens eorum fuerit, qui primi dominia singularia introduxerunt: quæ credenda est talis fuisse, + ut quam minimum ab æquitate naturali recesserit. + Nam si scriptæ etiam leges in eum sensum trahendæ sunt quatenus fieri potest, + multo magis mores, qui scriptorum vinculis non tenentur.

2. + Hinc primo sequitur, + in gravissima necessitate reviviscere (gg) jus illud pristinum rebus utendi, + tanquam si communes mansissent: + quia in omnibus

GRONOVII.

36 *Per fundos*] Quum certas portiones privati consequuntur.

37 *Assignatione*] Attributione, quæ fit per electos, aut præfectos ei rei, ut apud Romanos per Triumviros coloniis deducendis.

38 *Libera occupatione*] Cujusque privati.

39 *Non ideo vacuum*] Exemplum apud *Tacitum* 13. annal. 54.

40 *Moraliter necessarium*] non quidem necessitate absoluta & naturali, sed introducta gentium institutis.

41 *In illo primævo statu*] Sic olim in Hispania quilibet è vulgo rei metallicæ, prout libuisset, operam dabat. *Diod.* 5, 36.

42 *Atque etiam ipsum*] Et eximere aliquid promissæ occupationi, naturali jure concessa erat.

43 *Videatur absorbsisse*] Sustulisse omnem potestatem aliorum in re, quæ propria ex communi facta est.

(ff) Animalia illa, non minus quàm res aliæ, quæcumque in dominio singulorum non sunt, manserunt re verâ in dominio populi, aut Regis, aut Senatus; adeo ut nequaquam necessarium sit fingere, adquisitionem dominii in ejusmodi rebus lege anteverti. Vide quæ diximus in PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. VI. §. 3, 4. & *De Officio Hom. & Civ.* Lib. I. Cap. XII. §. 6. ultimarum Editionum. *J. B.*

(gg) Confer. PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. VI. §. 5, 6, 7. ubi argumentum istud adcuratius pertractatur. *J. B.*

omnibus legibus humanis, + ac proinde & in lege dominii, summa illa necessitas videtur excepta.

3. + Hinc illud, + ut in navigatione, [a] si quando defecerint cibaria, quod quisque habet, in commune conferri debeat. + Sic & defendendi mei causa vicini ædificium [b] orto incendio [44] dissipare possum: + & funes aut retia discindere, [c] in quæ navis mea impulsa est, [e] si aliter explicari nequit. + Quæ omnia [45] lege civili non introducta, sed exposita sunt.

4. + Nam & inter [d] Theologos recepta sententia est, in tali necessitate, si quis quod ad vitam suam necessarium est, sumat aliunde, eum furtum non committere: + cujus [46] definitionis non hæc causa est, quam nonnulli adferunt, + quod rei dominus ex caritatis regula rem egenti dare tenetur, + sed quod res omnes in dominos distinctæ, [47] cum benigna quadam receptione primitivi juris videantur. + Nam si primi divisores interrogati fuissent quid de ea re sentirent, respondissent quod dicimus. *Necessitas*, inquit pater Seneca, [e] *magnum humanæ imbecillitatis patrocinium*, + [d] *omnem legem* + (humanam scilicet, + aut ad humanæ modum factam) *frangit*. + [f] Cicero Philippica XI. *Cassius in Syriam profectus est*, + *alienam provinciam*, [48] *si homines legibus scriptis uterentur*: + *his vero oppressis*, [49] *suam lege naturæ*. + Apud Curtium [g] est: *In communi calamitate* + [50] *suam quemque habere fortunam.*

VII. Sed cautiones adhibendæ sunt, + [h] ne evagetur hæc licentia: quarum prima sit, omni modo primum tentandum, + an alia ratione necessitas evadi possit, + puta adeundo magistratum, aut etiam tentando, + an rei usus a domino possit precibus obtineri. + Plato [i] ex vicini puteo aquam peti ita demum permittit, si quis in suo [51] ad cretam usque foderit ad aquam exquirendam: + & Solon, si in suo foderit + ad quadraginta cubitos: ubi addit [k] Plutarchus: ἀπορίᾳ γὰρ ᾤετο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν· *arbitrabatur subveniendum*

[a] L. 2. §. 2. D. de l. Rhod.
[b] L. 3. §. 7. D. de incend.
[c] L. 29. §. 3 D. ad leg. Aquiliam.
[d] Thom. 2, 2. 66, 7. Covar. cap. peccatum. p. 2. §. 1. Soto lib. V. q. 3. art. 4.
[e] Controv. IV. 27.
[f] Cap. 12.
[g] Lib. VI. c. 4.
[h] Less. lib. II. c. 12. dub. 12. n. 70.
[i] De Legg. Lib. VIII. p. 844. B.
[k] Vit. Sol. p. 91.

GROTII.

e *Si aliter explicari nequit*] Talia non procedunt nisi ex magna & satis necessaria causa. *Ulpianus* l. *Si aliter*. §. 4. D. *quod vi aut clam*: ubi sequitur exemplum illud de ædibus intercisis arcendi incendii causa.

d *Omnem legem frangit*] *Quicquid coëgit, defendit*. lib. IV. contr. XXVII. Exemplis idem *Seneca* illustrat in excerptis controversiæ IV. (*Lib. IV.*) *Necessitas est, quæ navigia jactu exonerat: necessitas est, quæ ruinis incendia opprimit: necessitas est lex temporis. Theodorus Priscianus* vetus medicus: *Expedit prægnantibus in vitæ discrimine constitutis sub uniu partus sæpe jactura salutem mercari certissimam, sicut arboribus crescentium ramorum accommodatur salutaris abscissio, & naves pressæ onere cum gravi tempestate jactantur, solum habent ex damno remedium.* Prima verba illa ad ἐμβρυοθλάστην pertinent, cujus instrumenti descriptio apud *Galenum* & *Celsum*, ac proinde eadem vox restituenda apud *Tertullianum* de anima. (Locus *Tertulliani* legitur Cap. 25. Sed emendatio, quam Auctor heic proponit, ab aliis jam occupata fuerat, etiam ante H. STEPHANUM, qui illam probat, in *Thesauro*, suo, Tom. I. pag. 796. *J. B.*)

GRONOVII.

44 *Dissipare possum*] Quod est incendium ruina extinguere: quod de suis fortunis dicebat Catilina.

45 *Lege civili*] Pandectas quoque juris civilis Romani sanxit; non tamen, ut propriam ejus juris partem, aut illius civitatis populive constitutionem, sed ut a naturæ æquitate comparatam legem.

46 *Definitionis*] Regulæ, sententiæ, pronuntiati.

47 *Cum benigna receptione*] Ea cum conditione atque exceptione, ut, ubi noxæ & damno est distinctio dominiorum, ibi valeat pristina communitas.

48 *Si homines legibus*] Nisi bellum civile juris ordinarii strictam observationem sustulisset.

49 *Suam lege naturæ*] Quæ bono civi præcipit eam provinciam suam putare, in qua servire patriæ possit, etsi publica auctoritate ob turbas careat.

50 *Suam quemque*] Unumquemque consulere sibi, ut potest. 6, 4.

51 *Ad cretam*] Ad siccum & solidum, ut desinat esse spes aquæ inveniendæ. *Plinius* nat. hist. 31, 3. 1341. *Plutarchus* περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, p. 827.

52 Tole-

dum necessitati, + *non instruendam pigritiam.* Xenophon [a] in responso ad + Sinopenses: ὅποι δ' ἂν ἐλθόντες ἀγορὰν οὐκ ἔχωμεν, ἄν τε εἰς βάρβαρον γῆν, ἄν τε εἰς Ἑλληνίδα, οὐχ ὕβρει, ἀλλ' ἀνάγκῃ, λαμβάνομεν τὰ ἐπιτήδεια· + *ubi jus emendi nobis non conceditur, sive in Barbarico, sive in Græcanico solo, ibi quæ opus est sumimus, non per proterviam, sed ex necessitate.*

a Exped. Cyri V. c. 5.

VIII. Secundo, + non concedendum hoc si pari necessitate ipse possessor teneatur. + Nam in pari causa possidentis melior est conditio. *Stultus non est,* ait [b] Lactantius, *qui* [52] *tabula naufragum, ne salutis quidem propriæ causa, nec equo saucium dejecerit:* + *quia se abstinuit a nocendo, quod est peccatum, & hoc peccatum vitare sit sapientia.* Cicero dixerat [c] Officiorum III. (hh) *Nonne igitur sapiens, si fame ipse conficiatur, abstulerit cibum alteri, homini ad nullam rem utili? Minime vero. Non enim mihi est vita mea utilior quam* [53] *animi talis affectio,* + *neminem ut violem commodi mei gratia.* Apud [d] Curtium legitur: *Melior est causa suum non tradentis,* + *quam poscentis alienum.*

b Inst. Lib. V. c. 17.
c Cap. 6.
d Lib. VII. c. 1.

IX. Tertio + ubi fieri poterit, [54] faciendam restitutionem. Sunt quidam, [e] qui aliter censent hoc argumento, + quod qui jure suo usus est, ad restitutionem non obligetur. Sed verius est, + [f] jus hic non fuisse plenum, sed restrictum cum onere restituendi ubi necessitas cessaret. + Tale enim jus sufficit [55] ad servandam naturalem æquitatem contra rigorem dominii.

e Adr. quodlib. 1. art. 2. col. 3
f Covarr. dict. loc. num. 4.

X. Hinc + colligere est, quomodo ei, qui + bellum pium gerit, + liceat locum occupare, qui situs sit [56] in solo pacato: nimirum si non imaginarium, + sed certum sit periculum, ne hostis eum locum invadat, & inde irreparabilia damna det: deinde, + si nihil sumatur, quod non ad cautionem sit necessarium, puta, nuda loci custodia, + relicta domino vero jurisdictione & fructibus: postremo, + si id fiat animo reddendæ custodiæ simulatque necessitas illa cessaverit. + *Enna aut malo, aut necessario facinore retenta,* (ii) ait [g] Livius: + quia malum hic, quicquid vel minimum abit a necessitate. Græci, qui cum [h] Xenophonte erant, cum navibus omnino opus haberent, ipsius Xenophontis consilio + ceperunt transeuntes, + sed ita ut merces dominis intactas conservarent, nautis vero & alimenta darent, & pretium persolverent. + Primum ergo quod post dominia ex veteri communione restat jus, est id quod jam diximus necessitatis.

g Lib. XXV. c. 39.
h De Exped. Cyri lib. V. c. 1.

+ XI. + Alterum est + [57] utilitatis innoxiæ. *Quidni enim,* inquit [i] Cicero +, *quando*

i De Off. 1. c. 16.

GRONOVII.

52 *Tabula*] Quavis materia, assere, ligno fractæ navis.

53 *Animi talis*] Propositum non recedendi ab eo, quod justum est.

54 *Faciendam restitutionem*] Si aliena re, tanquam communi in necessitate usus fueris, mutatis in melius temporibus, id quod consumseris, restitui oportere.

55 *Ad servandam*] Ad fruendum ex antiquissima communione, quibus introducta dominia uti severe prohibent.

56 *In solo pacato*] Terris eorum, qui non sunt hostes nostri, ut Ordines Belgii liberi fecerunt in Trajectu Mosæ, Rhenoberga, Orsavia, Embrica, Vesalia, quas hostis Hispanus occupatas præsidiis tenebat, & inde socios eorum infestabat.

57 *Utilitatis innoxiæ*] Per quam meum commodum sine damno alterius quæro. Inde actio pauperis adversus divitem, qui flores suos, unde pauperis apes mella legebant, veneno infecit, apud *Quinctilianum* declam. 13.

(hh) Non agit *Cicero* de casu, in quo par est utriusque necessitas: adeoque & locus ille male aptatur, & sententia ejus, in se spectata, rigida est ultra modum. *J. B.*

(ii) Non congruit hoc exemplum, ut patebit locum inspicienti. *J. B.*

quando sine detrimento suo potest, [58] *alteri communicet in iis, quæ sunt accipienti utilia, danti non molesta?* Ideo Seneca + [a] beneficium negat dici posse ignis accendendi potestatem. Apud + [b] Plutarchum legimus Symposiacon VII. οὔτε γὰρ τροφὴν ἀφανίζειν ὅσιον αὐτοὺς ἄδην ἔχοντας, οὔτε νάματος ἐμφορηθέντας, πηγὴν ἀποτυφλοῦν καὶ ἀποκρύπτειν, οὔτε πλοῦ σημεῖα καὶ ὁδοῦ διαφθείρειν χρησαμένους, ἀλλ' ἐᾶν καὶ ἀπολείπειν τὰ χρήσιμα τοῖς δεησομένοις μεθ' ἡμᾶς· *Nam neque alimenta nobis fas est perdere, ubi ipsi plus satis habemus, neque fontem, postquam inde quantum libet potaverimus, obturare aut occultare,* + *neque* [59] *signa navigationis aut itineris abolere, quæ nobis usui fuerint.* [*Sed relinquenda ista sunt, ut aliis etiam post nos usui esse possint.*]

a IV. de Benef. c. 29.
b Quæst. 4.

XII. Sic + flumen, + [60] qua flumen dicitur, + proprium est populi, cujus intra fines fluit, + vel ejus, cujus in ditione est populus: + atque ei licet [61] molem in flumen injicere: & + quæ in flumine nascuntur, ejus sunt. + At idem flumen, [62] qua aqua profluens vocatur, + [c] commune mansit, + nimirum ut bibi hauririque possit.

c L. Quædam 2. D. de rer. div. §. 1.

Quis vetet apposito lumen de lumine sumi;
Atque cavum vastas in mare servet aquas?

Inquit [63] Ovidius [d]: apud quem [e] & Lycios Latona sic alloquitur:

d Art. am. III, 93.
e Metam. VI, 349.

Quid prohibetis aquas? usus communis aquarum est:

Ubi & undas vocat [64] munera publica, + id est, hominibus communia, vocis publicæ acceptione + minus propria: + quo sensu res quædam publicæ juris gentium dicuntur. + Virgilius [f] undam eodem sensu dixit cunctis patentem.

f Æn. VII, 230.

+ XIII. 1. [65] Sic & terræ, + & flumina, & + [66] siqua pars maris in proprietatem

GRONOVII.

58 *Alteri communicet*] Hoc Latinum non est. Itaque non potuit *Cicero* dicere, qui semper, communicare quid cum aliquo, non communicare alicui. Fraus huic loco facta est. Sic enim *Cicero* 1. Off. 16. *Una ex re satis præcipit, ut quicquid sine detrimento accomodari possit, id tribuatur vel ignoto. Ex quo sunt illa communia, non prohibere aqua profluente, pati ab igne ignem capere, si quis velit consilium fidele deliberanti dare: quæ sunt iis utilia, qui accipiunt, danti non molesta.*

59 *Signa navigationis aut itineris*] Exemplum nobile præbet Darius Codomannus Persarum rex in ponte Lyci. *Justin.* 11, 14.

60 *Qua flumen dicitur*] Si omne corpus intelligas parti territorii inclusum.

61 *Molem injicere*] Hujusmodi molis mentio apud *Tacit.* 5. hist. 19.

62 *Qua aqua profluens*] Si in flumine manantes & momento temporis mutatas undas intelligas, neque enim propriæ fiunt, nisi a quo hauriuntur.

63 *Ovidius*] 6. Metam. 350.

64 *Munera publica*] Inf. num. 17. & cap. seq. num. 9.

65 *Sic & terræ &c.*] Verum putat transituro cum exercitu alienos fines postulandum prius transitum, sed si negetur, vindicari posse. Sane si jus est ei vindicandi, jus etiam alteri est negandi. Etenim si principi vel populo licet prohibere ipsis indigenis, ne sint armati intra fines, quamvis pauci, quamvis singuli, multo magis ei licet hoc non concedere exteris: ab his enim major metus. Sic apud *Petronium* miles Encolpium paganum ponere jubet arma, & malo cavere. Sic *Cicero* in Sicilia, postquam domitis fugitivis inde Man. Aquilius decessit, omnium instituta atque edicta prætorum fuisse ejusmodi testatur, ut ne quis cum telo servus esset. lib. V. Verr. 3. Præterea si privatus prohibere potest, ne quis ingrediatur fundum suum venandi vel aucupandi gratia, multo magis princeps vel populus, ne exercitus aut multitudo armata ipsius transeat fines. At verum prius facit §. 12. *Institution.* de R. D. Hinc cum Philippus Macedo prætextu ponendæ Herculi in ostio Istri statuæ pacatum accessum ad religionem Dei per Scythiam petisset, rex Atheas armatum exercitum fines ingredi negavit se passurum. *Justin.* 9, 2. Et Cæsar, cum in Galliam tenderent Helvetii, dicerentque sibi esse in animo sine ullo malefi-

tatem populi alicujus venit, + patere debet his *7 qui transitu opus habent + ad caussas justas ; + [a] puta, quia suis finibus expulsi quærunt terras vacuas, + aut quia commercium expetunt cum gente seposita, aut etiam quia quod suum est + justo *a Bel. III. conf. 193.*

maleficio per provinciam Romanam iter facere, rogarentque ut ejus voluntate sibi facere liceret, respondit, se more & exemplo populi Romani non posse iter ulli per provinciam dare, &, si vim facere conentur, prohibiturum ostendit. lib. I. bell. Gall. 8. Dicit more & instituto populi Romani, ut significet Romanos hoc naturæ jus esse non putasse, ut necessario daretur. Sic cum de exercitu Romano in Asiam adversus Antiochum per Macedoniam ducendo deliberaretur, Publius Africanus ad fratrem, *Iter, quod insistis*, ait, *L. Scipio, ego quoque approbo, sed totum id vertitur in voluntate Philippi.* Liv. 37, 7. Judicans posse illum jure suo prohibere. Casus, quo hic traditur, propria aliqua, ut communia, posse vindicari, non est utilitatis innoxiæ, & ob damna præsentia, & ob pericula graviora. Etenim si ne amica quidem & patria transeuntes exercitus sancta & inviolata habent, quid facient in externis? Vide Othonianorum & Vitellianorum per pacatissima, per ipsam Italiam transitus apud *Tacit.* 2. histor. 12. & 87. *Plin.* Panegyr. 20. *Quam dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, cum abactus hospitium exerceret, omniaque dextra lævaque perusta & attrita, ut si vis aliqua vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent.* Tales hodie omnes transitus nulla disciplina Germania & Gallia experiuntur. *Cominæus* lib. 6. cap. 12. *Regnum sub mortem Ludovici XI. utcunque patens & amplum exhaustum erat & egenum, cum aliis rebus, tum maxime per traductos & commeantes hinc inde exercitus.* Ne dicam de annona, quam necesse est ingravescere incolis, majore hominum, quam tueri terrarum copiæ seu naturales seu adventitiæ solent, numero admisso. Pericula & metus longe graviores. Cæsar homines inimico animo data facultate per provinciam itineris faciundi, temperaturos ab injuria & maleficio non existimabat lib. 1. bell. Gall. 7. arma per se faciunt exsertos promtosque in iojurias, præsertim ubi numerus adest, & occasio & pretium sceleris. Notum illud *Homeri:* αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος, & Valerii Flacci: *Namque virum trahit ipse chalybs.* Non cogitaverint de maleficio cum adventarent: Occasio furem facit: in peregrino quasi exules sunt, quibus *mille in dies nova consilia aut fortuna sua aut ingenium possit facere*, verbis *Livii* 35, 42. Quam facile venit alicui in mentem: *Videmus terram opulentam & uberem: nolite negligere, nolite cessare: eamus & possideamus illam: nullus erit labor.* Judic. 18, 10. Quam præsens est dici a transeuntibus privato de injuria facta conquerenti: *Cave ne ultra loquaris ad nos, & veniant viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereat.* ibidem v, 18. Quis nescit toties subsidio vocatos & intra finem admissos externos, auxilium in perniciem vertisse, neque ullis pactis, ullis exsecrationibus deterreri potuisse a facinore, ut fidem datam servarent? Athenienses classe in Siciliam navigarunt, *ut sub specie ferendi Catiniensibus auxilii tentarent insulæ imperium*, inquit *Justinus* 4, 3. Philippus bello sacro civitates, quarum paulo ante dux fuerat, quæ sub illius auspiciis militaverant, quæ gratulatæ illi sibique victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit: non Diis publicis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit. 8, 3. Et plenus istorum ille Romanus miles Capuæ in hibernis locatus secum exigebat ita: *Cur autem potius Campani Italiæ agrum uberrimum, dignam agro urbem, qui nec se nec sua tutari possint, quam victor exercitus haberet, qui suo sudore & sanguine Samnites inde depulisset, &c.* Livius lib. 7, 38. Anglo-Saxones ut viderunt terram latam ac fertilem, & incolarum manus ad bellandum pigras, se vero & maximam partem Saxonum sine certis sedibus; mittunt ad evocandum majorem exercitum, & pace cum Scotis & Pictis firmata, in commune contra Brettos (i. e. Britannos, qui eos trans mare in auxilium vocaverant contra Scotos & Pictos, ut a *Claudiano* & vetustioribus hoc auctore appellantur) consurgunt, eosque regione propellunt, & suæ ditioni regimen distribuunt, ut narrat *Wittichind.* lib. 1. annal. Quid ab illis exspectandum, qui in minus obligati sunt, qui non promiserunt etiam tueri, sed tantum non offendere. Super hæc omnium fere imperiorum hoc vitium est, ut quo longius ab limite in interiora proceditur, eo imbecilliora invenias. Sic Pœnos foris invictos Agathocles & Scipio prope Carthaginem vicerunt. Sic Hannibal negabat Romanos nisi in Italia posse vinci. Ut in animantium corporibus infirmissima & periculis oportunissima sunt vitalia. Ad hæc igitur mysteria intuenda admitti quasi profanos & invidos oculos externæ, & magnæ multitudinis armatæ, in tanta hominum invadendi & possidendi libidine, res aleæ plena est. Quid quod in omnibus imperiis reperiuntur homines rerum novarum cupidi, qui tales hospites aut adversus cives suos aut adversus superiores aut vicinos ultro incitent. Galli, in expeditioue in Neapolitanum regnum, transitum per terras Florentinorum impetraverunt. Erant sub horum imperio Pisani, quam urbem cum ingressus esset Carolus VIII. rex, plebs circumfusa dominorum in se crudelitate exposita orare regem cœpit, ut in libertatem avitam assereretur. Regis familiares postulationem justissimam esse dixerunt, & ille pactorum conventorum cum Florentinis immemor, nec quanti ea res momenti esset, expendens, liberos esse jussit, ut scribit *Belcarius* commentariis rerum Gallicarum lib. 5. cap. 34. & ante illum *Cominæus* lib. 7. cap. 7. Sic apud *Tacitum* Lugdunenses exstimulabant singulos militum Vitellianorum transeuntium, & in eversionem Viennensium impel-

+ justo bello petunt. + Ratio hic eadem quæ supra, + quia dominium introduci potuit [68] cum receptione talis [e] usus, qui prodest his, illis non nocet: + ideoque dominii auctores id potius censendi sunt voluisse.

b Num. XX. & XXI.

2. Exemplum habemus insigne in Mosis historia, [b] qui cum transeundum haberet per alienos fines, primum + Idumæo, deinde + Emoræo [69] has tulit leges, + iturum se via regia, nec deflexurum ad possessiones privatas. Si qua re ipsorum haberet opus, + justum pretium eis persoluturum. Quæ conditiones cum repudiarentur, + [f] justum eo nomine bellum intulit Emoræo. *Innoxius enim transitus denegabatur*, inquit [c] Augustinus, + *qui jure humanæ societatis æquissimo patere debebat.*

c Lib. qu. XLIV. super Num. ad cap. 20.

d Apud Xenoph. De Exped. Cyr. Lib. II. cap. III. §. 12.

3. [70] Græci, qui cum Clearcho: [d] *πορευσόμεθα δὲ ἂν οἴκαδε, εἴ τις ἡμᾶς μὴ λυποίη ἀδικοῦντα μέντοι πειρασόμεθα σὺν τοῖς Θεοῖς ἀμύνασθαι. Domum ibimus, si nemo molestus sit: si quis injuriam faciat, eum Deorum ope arcere conabimur.*

impellebant ob municipalem invidiam, 1. histor.

65. Exempla, quæ auctor adducit, facti sunt potentiorum, non juris. Quod autem Israelitis licuit bellare in Emorræos transitum negantes, non concessum, quia jus gentium negabant, sed quia erant inter damnatos septem populos, quorum terras Israelitis donaverat Deus, *Josue* 3. versu 10. Itaque hæc tantum fuit πρόφασις & ἀφορμή, non αἰτία, *prætextus* & *occasio*, non *causa* belli. Itaque Edomitis idem negantibus abstinuerunt, quia non erant ex damnatis donatisque. Longe autem graviora obduci exempla possunt illorum, qui pessimam mercedem suæ bonitatis transitum concedendo, tulerunt. Post pacem Antalcidæ, conquiescente tota Græcia, Phœbidas Lacedæmonius exercitum auxilio Amynthæ Macedonis adversus Olynthios ducebat per pacatos & amicos Thebanos: quibus nihil mali suspicantibus, pellectus occasione Cadmæam urbis arcem occupavit. Lacedæmonii querentibus Thebanis fœdus esse violatum, mulctam irrogarunt Phœbidæ, præsidium tamen in arce, & per illud urbem obnoxiam tenuerunt; donec consilio Epaminondæ, virtute Pelopidæ liberaretur. *Diodor. Sicul.* l. 45, 20. Campani de exercitu Agathoclis Messanam specie hospitum ingressi, ut inde conscendentes in Italiam navigarent, ut viderunt pulcherrimam & copiosam urbem secure haberi, occisis civibus uxores filiasque eorum, domos & agros sorte inter se diviserunt. *Polyb.* 1. Unum exemplum addam, quod si hæc doctrina valeret, eum totius Europæ periculo vidissemus: sed id ne sinat Deus. Turcæ hodie petunt innoxium transitum a Cæsare per terras ejus ad oppugnandos Venetos: an quisquam erit tam stultus aut malus consiliarius, ut audeat dicere Cæsari, petere illos jus, quod nostro metu non tollatur, petere quod est juris naturæ, quodque nullo, etiam religionis, prætextu possit negari. Quod ad cautiones, utantur illis, qui aliter non possunt: at cui ad negandum vires sunt, eum ego memorem esse jubeo, sæpe cautorem quoque captum esse: memorem nullo jure quenquam cogi, qui liber sit, ut invitus dominum accipiat: ubi dominus, parem: qui autem armatum intra fines recipit, eum vel dominum vel parem accipere. Multo minus concesserim transitum jure non negari, si etiam ab eo, in quem bellum sive justum sive injustum (nihil enim horum præstat altero magis a noxa securum) movet is, qui transitum petit, metus accedat. Quomodo enim hæc petentis utilitas mihi, a quo transitus petitur, esse potest innoxia? Si nihil aliud sequatur, commercia meis erunt sublata cum eo, cujus hostem receperim. Deinde ille, in quem bellum movetur, si sapiet, ad fines occurret venienti hosti; quod si fiat, ego fecerim meas terras sedem belli. Scire velim, quòd jus quenquam ad hoc incommodum patiendum, si vitare potest, obliget. Taceo de fine, si repellatur, quamvis justus aggressor.

66 *Si qua pars maris*] Quam terræ accessionem vocat *num.* 14. quæ proxima terræ est, aut angusto sinu, vel laxiore portu angusti oris a reliquo mari secluditur.

67 *Qui transitu*] Ad stationem temporariam.

68 *Cum receptione*] Ita ut retineretur in commune facultas hæc istis utendi damnosa nemini, nec domino adimere illam usurpare volentibus liceret. *Receptio* est exceptio: ut num. *6.* & *recepticius servus* apud *Gell.* 17. c. *6.*

69 *Has tulit leges*] Proposuit conditiones.

70 *Græci, qui cum Clearcho*] Reliquiæ decem millium, quæ Cyro minori, adversus fratrem Artaxerxem Macrochira bellanti, auxilio miserant Lacedæmonii.

GROTII.

e *Usus qui prodest his, illis non nocet*] *Servius* ad VII. Æneidos: *littusque rogamus innocuum: cujus vindicatio*, ait, *nulli possit nocere.* (Vers. 230.)

f *Justum eo nomine bellum*] *Justa bella gerebantur a filiis Israël contra Amorræos*, ait indicato hic loco *Augustinus*. Sic Amyntorem Orchomeni regem ob negatum transitum interfecit Hercules, notante id *Apollodoro*. (*Bibl.* Lib. II. c. 7. §. 7. *Ed. Th. Gal.*) Græci Telephum bello petiere, quod eos per fines suos transire passus non esset: notat Scholiastes ad *Horatii* carmen (*Epod.* XVII, 8.) in Canidiam. Adde *legem Longobardicam* lib. II. tit. LIII. Cap. 2.

g *Aug-*

bimur. Nec multo aliter [g] Agesilaus, [a] cum ex Asia rediens ad Troadem venisset, interrogavit, + ut amicum se an ut hostem transire vellent: Et [h] Lysander [b] Bæotios, [71] rectis se hastis transire vellent, an [72] inclinatis. Batavi apud Tacitum [c] Bonnensibus nuntiant: *Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inventuros.* [d] Cimon quondam Lacedæmoniis suppetias laturus per agrum Corinthium traduxerat copias. Reprehensus a Corinthiis quod non prius civitatem compellasset: nam & qui fores alienas pulset, non intrare nisi domini permissu: *At vos*, inquit, *Cleonæorum & Megarensium fores non pulsastis, sed perfregistis, censentes omnia patere debere plus valentibus.* Media sententia vera est, + [i] postulandum prius transitum; sed si negetur, vindicari posse. [k] Ita Agesilaus ex Asia rediens cum a + rege Macedonum transitum postulasset, atque is consultaturum se dixisset: *Consultet*, inquit, *nos interea transibimus.*

a Plut. Apop. p. 211. C.
b Ibid. p. 229. C.
c Hist. IV. c. 20.
d Plut. Cimo. p. 489. C.

4. Neque recte incipiet aliquis + metuere se multitudinem transeuntium. [73] Jus enim meum metu tuo non tollitur: eoque minus, quia sunt rationes cavendi, + ut si [74] divisis manibus transmittantur copiæ, [l] si inermes, quod [e] Agrippinenses Germanis dicebant: quem morem antiquitus in Eleorum regione observatum notavit [f] Strabo: + si [75] impensa transeuntis, is qui transitum concedit, sibi præsidia idonea conducat: [m] si obsides dentur, quod [76] a Demetrio Seleucus postulabat, ut eum intra sui imperii fines subsistere sineret. Sic

e Tac. IV. historiar. c. 65.
f Lib. VIII. p. 358.

GROTII.

g *Agesilaus*] Vide etiam in ejus vita hac de re *Plutarchum.* (*pag.* 604.)

h *Lysander*] Et in hujus vita eundem. (*pag.* 445. D.)

i *Postulandum prius transitum*] *Aristophanes* Avibus: (*vers.* 188.)

Εἶθ' ὥσπερ ἡμεῖς ἂν ἰέναι βουλώμεθα,
Πυθῶδε Βοιωτοὺς δίοδον αἰτούμεθα.

Ut nos, cum nobis Delphos sumendum est iter,
Prius Beotos transitum deposcimus.

Ubi Scholiastes: *τότε μόνον δίοδον ζητοῦσιν, ὅταν στράτευμα διάγῃ, tunc demum iter poscitur, ubi exercitus traducitur.* Veneti & Germanis, & Gallis de Marano certantibus iter præbuere. *Paruta* XI. Iidem Germanis conquerentibus de transitu hostibus dato, ostendunt id nisi armis impediri non potuisse, quibus uti non mos sibi, nisi in hostes manifestos. eodem libro. Sic & Pontifex se excusat, libro ejusdem XII.

k *Ita Agesilaus ex Asia rediens a rege Macedonum*] Etiam hac de re *Plutarchum* in ejus vita inspice. (*Pag.* 604.)

l *Si inermes*] Exemplum in excerpto legationum XII. & apud *Bembum* L. VII. historiæ *Italicæ.* [Immo *Venetæ*, Fol. 104. *Ed. Ven.* 1551.] Vide & notabilia pacta de transitu inter Fredericum Barbarossam & Isacium Angelum apud *Nicetam* libro 11. (Cap. 4. & 7.) de vita ejusdem Isacii aliquot locis. In imperio Germanico transitum postulans de damno resarciendo cavet. vide & *Crantzium* Saxonicorum X. & *Mendosam* in Belgicis. *Cæsar* Helvetiis iter per provinciam noluit concedere, quod homines inimico animo existimabat non temperaturos ab injuriis & maleficio. *de bello Gallico* lib. 1. (Cap. 7. 8. Ex quo Auctore sit *Excerptum Legat.* initio istius notæ indicatum, omisit Auctor, aut Typographus, in omnibus Edit. nec in ullâ Collectione ejusmodi *Excerptorum* invenire potui.)

m *Si obsides dentur*] Exemplum habes Procopii Persicorum 11.

GRONOVII.

71 *Rectis se hastis*] Pacatos & non minantibus armis.

72 *Inclinatis*] Prætentis, infestis, intentatis. Sic ponere hastas. *Livius* lib. 35, 36.

73 *Jus meum metu*] Sed nec jure petendi, quod habet alter, jus prohibendi tollitur ei, qui potest prohibere: cum dominum recipere in regnum nemo cogatur. Sic Philippo jure negavit Atheas. *Justin.* 9, 2. Cæsar Helvetiis, 1. bell. Gall. 8.

74 *Divisis manibus*] non uno continenti agmine, sed inter singulas legiones aut cohortes intervallo facto.

75 *Impensa transeuntis*] Si qui per alienos fines exercitum traducit, numeret pecuniam, qua princeps vel dominus eorum finium cogat militem, ne quid violent transeuntes, prohibiturum.

76 *A Demetrio*] Plutarchus p. 912.

Sic etiam + metus ab eo in quem bellum justum movet is qui transit, ad negandum transitum non valet. Neque magis admittendum + si dicas, & aliâ posse transiri: tantundem enim quivis diceret, atque eo modo jus transeundi plane interimeretur: sed satis est si sine dolo malo transitus postuletur, + qua proximum ac commodissimum est. + Plane si injustum moveat bellum, qui transire vult, + n si hostes meos secum ducat, negare transitum potero: + nam & in suo ipsius solo ei occurrere atque iter impedire fas esset.

5. Neque vero personis tantum, + sed & mercibus transitus debetur. (kk) Nam [77] quominus [78] gens quæque cum quavis gente seposita commercium colat, + impediendi nemini jus est: + id enim permitti interest societatis humanæ, + nec quicquam damno id est: nam etiam si cui lucrum speratum, sed non debitum, decedat, + id damni vice reputari non debet. Testimoniis, quæ ad hanc rem produximus + alibi, addemus unum o ex Philone: *πᾶσα δὲ θάλαττα φορτηγοῖς ὁλκάσιν ἀκινδύνως διαπλεῖται, κατὰ τὰς ἀντιδόσεις ὧν ἀλλήλαις ἀγαθῶν ἀντεκτίνουσιν αἱ χῶραι κοινωνίας ἱμέρῳ, τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσαι, ὧν δὲ ἄγουσι περιουσίαν ἀντιπέμπουσαι. Φθόνος γὰρ οὐδέποτε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκράτησεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀποτομάς·* *Mare omne navibus onerariis tuto satis navigatur,* + p *eo commercio quod ex naturalis societatis desiderio*

GRONOVII.

77 *Quominus gens quæque cum quavis gente seposita commercium colat, impediendi nemini jus est: id enim permitti interest societatis humanæ &c.*] Nimis hoc laxe nimisque liberaliter pronuntiatum. Interest societatis humanæ esse commercia ut plurimum libera, nec ulli genti omnino præcludi: sed hanc vel illam gentem excludi a commerciis certarum gentium, quæ tamen aliunde habeant, non est iniquum. Ipse infra num. 20. dicit ad sua vendenda non æquum jus esse omnibus, quum cuilibet liberum sit statuere, quid velit acquirere, vel non. Et sequenti cap. num. XV. refert in fœdere quodam Pœnorum tum Romanis cautum, ne hi ultra Pulchrum promontorium, Massiam & Tarsejum prædas agerent, mercatumve irent: neque id reprehendit. Sic rege Amasi solum Ægyptiis emporium fuisse Naucratem testatur *Herodotus*: quod si quis ad aliud ostium Nili applicuisset, ei jurandum fuisse eo se venisse invitum ventis compellentibus: eo jurejurando dato licuisse ad Canopicum ostium navigare; si non posset onera fluvialibus navigiis, Delta lustrando, Naucratim portare. *Euterpe* cap. 188. Sic inter leges, quas L. Æmilius Paulus Macedonibus dedit, quum in quatuor regiones Macedoniam distribuisset, hæc est, ne connubium neve commercium agrorum ædificiorumque cuiquam extra suæ regionis fines esset, neve sale invecto uterentur. *Livius* 45, 30. Sic rex Hispaniarum etiam suorum subjectorum parti negat commercia cum Peruanis: neque Belgicæ societates iis, qui extra societatem sunt, in Indiis omnia permittunt. Quod Mairii illius, qui fretum sui nominis (*Straat Le Maire* vulgo vocant) primus perrupit, classis experta est.

78 *Gens quæque*] *Livius* lib. 45, 29.

(kk) Vide PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. III. §. 6. cum Notis nostris. *J. B.*

GROTII.

n *Si hostes meos secum ducat*] Hoc dicebant Franci, qui in Venetia erant, Narseti Longobardos secum ducenti. Gotthicorum IV. (seu *Hist. Misc.* c. 26.) Alia negati itineris exempla habes apud *Bembum* libro VII. Italicorum (*Hist. Venet.* eodem loco, qui in Notâ antepenultimâ indicatus est) apud *Parutam* libro historiæ Venetæ V. & VI.

o *Ex Philone*] In legatione ad Cajum. (*Pag.* 998. 999. *Ed. Paris.*)

p *Eo commercio quod ex naturalis societatis desiderio inter nationes intercedit*] *Servius* ad eclogam IV. (*vers.* 37.) *navigatio ex mercimonii ratione descendit.* Idem ad Georgicon 1. (*vers.* 137.) *significat, necessitate quærendarum rerum homines navigandi peritiam ac studium reperisse: commune bonum erat patere commercium maris.* [Ultima verba, *Commune bonum* &c. non sunt *Servii*, sed *Senecæ*, De Benef. 1, 8. *J. B.*] *Ambrosius* in opere de Creatione: (seu *Hexaëmer.* Lib. III. Cap. 5.) *Bonum mare tanquam hospitium fluviorum, fons imbrium, derivatio alluvionum, invectio commeatuum, quo sibi distantes populi copulantur:* quæ ex *Basilio* sumta Hexaemeri IV. (*pag.* 45, 46. Tom. I. *Ed. Paris.* 1638.) Mare forum mundi, insulas stationes in mari eleganter dixit de providentia 11. *Theodoretus.* Adjungam his *Chrysostomi* ad Stelechium verba: τί ἂν τις εἴποι τὴν πρὸς τὰς ἐπιμιξίας εὐκολίαν γενομένην ἡμῖν; ἵνα γὰρ μὴ τῆς ὁδοιπορίας τὸ μῆκος ἀποτροπὴ γίγνοιτο τῆς συνουσίας τῆς πρὸς ἀλλήλους, ἐπιτομωτέραν ὁδὸν τὴν θάλατταν ἀνῆκε πανταχοῦ τῆς γῆς

desiderio inter nationes intercedit, dum mutuo aliarum copia aliarum inopiæ succurrit. Nam invidia nunquam aut orbem universum, aut magnas ejus partes invasit. Alterum ex Plutarcho, [a] qui de mari sic loquitur: *ἄγριον ὄντα καὶ ἀσύμβολον τὸν βίον τοῦτο τὸ στοιχεῖον συνῆψε καὶ τέλειον ἐποίησε, διορθούμενον ταῖς παρ' ἀλλήλων ἐπικουρίαις, καὶ ἀντιδόσεσι κοινωνίαν ἐργαζόμενον καὶ φιλίαν· Vitam nostram feram alioqui & commerciorum exsortem,* + *hoc elementum sociavit atque perfecit, supplens quod deerat ope mutua, & permutatione rerum societatem amicitiamque concilians.* + Quicum convenit Libanii illud: *οὐ μέν τοι πάντα γε πᾶσιν ἔνειμε μέρεσιν, ἀλλὰ διῄρει τὰ δῶρα κατὰ τοὺς χώρους, εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀνθρώπους ἄγων τῇ παρ' ἀλλήλων χρείᾳ. καὶ φαίνει δὴ τὰς ἐμπορίας, ὅπως τῶν παρ' ἐνίοις φυομένων κοινὴν εἰς ἅπαντας ἐνέγκῃ τὴν ἀπόλαυσιν· Deus non omnia omnibus terræ partibus concessit, sed per regiones dona sua distribuit, quo homines alii aliorum indigentes ope societatem colerent. Itaque mercaturam excitavit, ut quæ usquam nata sunt, iis communiter frui omnes possent.* Euripides quoque Supplicibus Thesea inducens loquentem, his quæ humana ratio in commune bonum reperit, navigationem annumerat, his verbis: (*vers.* 210.)

> *Πόντου τε ναυστολήμαθ', ὡς διαλλαγὰς*
> *Ἔχοιμεν ἀλλήλοισιν ὧν πένοιτο γῆ.*
>
> *Et cuique terræ, quæ suum ingenium negat,*
> *Supplere ratium pelagiis discursibus.*

+ Apud Florum [b] est: *Sublatis commerciis,* [79] *rupto fœdere generis humani.*

XIV. 1. Sed quæritur, an ita transeuntibus mercibus terra, aut amne, + aut parte maris, [80] quæ terræ accessio dici possit, + vectigalia imponi possint ab eo, + qui in terra imperium habet. (11) Certe + [81] quæcunque onera ad illas merces nullum habent respectum, ea mercibus istis imponi nulla æquitas patitur.

[a] Aqu. & Ign. comp. par. pag. 957.

[b] Lib. III. c. 6.

γῆς ὁ Θεός· ἵνα ὥσπερ οἶκον ἕνα τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες, οὕτω θαμινὰ πρὸς ἀλλήλους βαδίζωμεν, καὶ τῶν παρ' ἑαυτῷ ἕκαστος τῷ πλησίον μεταδιδοὺς εὐκόλως ἀντιλαμβάνῃ τὰ παρ' ἐκείνου, καὶ μικρὸν τῆς γῆς μέρος κατέχων ὥσπερ ἁπάσης κύριος ὤν, τῶν πανταχοῦ γενομένων ἀπολαύῃ καλῶν. καὶ νῦν ἔξεστι καθάπερ ἐπὶ τραπέζης πλουσίας, ἕκαστον τῶν δαιτυμόνων τὸ παρατεθειμένον αὐτῷ δόντα τῷ πόῤῥωθεν κατακειμένῳ, τὸ παρακείμενον ἀντιλαβεῖν, τὴν χεῖρα μόνον ἐκτείναντα. Quomodo autem satis digne quis explicet facilitatem ad mutua commercia nobis datam? ne enim itineris longitudo impedimentum aliorum ad alios commeantibus adferret, breviorem viam, mare scilicet, ubique terrarum disposuit Deus, ut mundum tanquam unam domum communiter inhabitantes, crebro nos invicem viseremus, & apud se nata quisque alteri communicans vicissim commode acciperet res apud illum abundantes, ac sic exiguam tenens terræ partem, ita tanquam si teneret universam, frueretur ejus, quæ ubivis sunt, bonis. Licet itaque nunc tanquam in communi mensa convivarum unicuique ea quæ sibi opposita dare alteri longius accumbenti, ac contra quæ apud ipsum sunt, accipere manu tantum extenta. (Tom. VI. pag. 157. *Edit. Savil.*)

GRONOVII.

79 *Rupto fœdere*] Jure gentium. Vide ad *Senecæ* Herc. Fur. v, 49.

80 *Quæ terræ accessio*] Quam jure credi possit possessor terræ adjacentis, quasi oram, laciniam, &, ut ita dicam, pomœrium ipsius terræ occupasse, & sub dominio vel imperio habere.

81 *Quæ onera*] Sustinentur nullo usu aut commodo mercium hominumve transeuntium, eorum in partem illos vel hos vocari injustum est.

(11) Propter transitum solum potest omnino aliquid exigi, eodem jure, quo rei suæ usu quivis alios arcet. Dicemus in Notis Gallicis. Interim vide quæ scripsimus in PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. III. §. 7. ultimæ Editionis. *J. B.*

 82 *Cogi-*

tur. + Sic nec [82] capitatio, civibus imposita ad sustentanda reipublicæ onera, ab exteris transeuntibus exigi potest.

2. Sed si aut + ad præstandam securitatem mercibus, + aut inter cætera etiam ob hoc onera sustinentur, ad ea compensanda vectigal aliquod imponi mercibus potest, + dum [83] modus causæ non excedatur. + [q] Inde enim pendet justitia, [84] ut tributi ita & vectigalis. + Sic vectigal equorum & + [85] neti, [a] quæ [86] Isthmum Syriacum transibant, [87] accepit rex Solomo. De thure Plinius: [b] *Evehi non potest*, + *nisi per Gebanitas.* [r] *Itaque & horum regi penditur vectigal.* + Sic ditati Massilienses ex fossa quam ex Rhodano in mare Marius duxerat, *πραττόμενοι τοὺς ἀναπλέοντας καὶ τοὺς καταγομένους·* [s] *vectigal exigentes ab iis, qui navibus ascenderent aut descenderent*, ut Strabo [c] narrat libro quarto. Idem libro octavo nos docet, [d] Corinthios ab antiquissimis usque temporibus vectigal percepisse de mercibus, quæ [88] ad vitandum Maleæ flexum, terra [89] de mari in mare transferebantur. Sic pro [e] Rheni transitu pretium accipiebant Romani. + *Etiam in pontibus pro transitu datur*, inquit [f] Seneca. + Et de fluminum transitu pleni sunt [g] jurisconsultorum libri.

3. + Sed frequens est ut æquus modus non servetur, + cujus rei Phylarchos Arabum incusat Strabo, [h] hoc addito: *χαλεπὸν γὰρ ἐν τοῖς τοσούτοις καὶ τοῖς αὐθάδεσι κοινὸν ἀφορισθῆναι μέτρον τὸ τῷ ἐμπόρῳ λυσιτελές·* *Difficile enim est, ut inter validos & feroces definiatur modus mercatori non gravis.*

XV. 1. Morari + quoque aliquantisper prætervehentibus aut prætereuntibus, valetudinis, aut alia qua justa de causa, licere debet. + [i] Nam est & hoc inter utilitates innoxias. [t] Itaque Ilioneus apud Virgilium, [k] cum Trojani in terra Africa consistere vetarentur, + Deos judices audet invocare: & probata Græcis querela Megarensium adversus Athenienses, qui eos portubus suis arce-

[a] 1 Reg. X, 28.
[b] XII, 14. Hist. Nat.
[c] Pag. 183.
[d] Pag. 378.
[e] Tac. hist. IV. c. 65. n. 6.
[f] De const. sapient. c. 14.
[g] Chop. de Do. lib. 1. tit. 9. Pereg. l. 1. de jure fisci c. 1. n. 22. Aug. cons. 199. Zabar. cons. 38. Firm. in tr. de gabell.
[h] Lib. XVI. pag. 748.
[i] Vict. de Indis, Relect. 2. n. 1.
[k] Æn. 1. 543. & seqq.

GRONOVII.

82 *Capitatio*] Census, stipendium in capita hominum descriptum.

83 *Dum modus causæ*] Dum non plus petatur, quam exigunt illa onera, quæ præstat.

84 *Ut tributi, ita & vectigalis*] *Tributa* propriè, quæ pro census i. e. pro prædiorum & patrimonii modo imponuntur. *Vectigalia*, portoria, decumæ, scriptura, centesimæ, vicesimæ, quadragesimæ &c.

85 *Neti*] Fili lintei, telæ, byssi.

86 *Isthmum Syriacum*] Quæ *claustra Ægypti* vocat *Tacitus* 2. histor. 82.

87 *Accepit rex Solomo*] Videntur sacræ tabulæ dicere, per negotiatores ea in Ægypto emisse Salomonem, & Syris per eosdem vendidisse.

88 *Ad vitandum*] Ne circumeunda esset Peloponnesus, & pericula circa Maleum promontorium Laconices subeunda.

89 *De mari in mare*] Ægeo in Ionium, & vicissim. *Traductionem* vocant Latini, quod Hollandi inter Amstelædamum & Harlemum *Overtoom*. *Jul. Hyginus* in Cinnæ propemptico: *Ab Actio navigantes stadia XL. veniunt ad Isthmum Leucadiensium, ibi solent iteris minuendi causa remulco, quem Græce πάκτωνα dicunt, navem traducere.* Idem, *quærunt etiam nonnulli, quamobrem ejus cura jubeat Actio navigare, quod est e regione traductionis Leucadiensis, & rursus ab Actio circa insulam moneat ire curis.* Sosip. lib. 1. in voce Iteris.

GROTII.

q *Inde enim pendet justitia, ut tributi ita & vectigalis*] Vide *legem Longobardicam* libro III. titulo I. Cap. 31. 33. & epistolam Episcoporum ad Ludovicum regem, quæ inter capitula legitur *Caroli Calvi* cap. 14.

r *Itaque & horum regi penditur vectigal*] Simile apud *Leonem Afrum* non longe ab initio. (Forte *pag.* 47. *Ed. Elzevir.* 1632.)

s *Vectigal exigentes ab iis, qui navibus ascenderent aut descenderent*] Huc alludens *Aristophanes* in Avibus vult interstrui aerem, ut Dii cogantur de victimarum nidore vectigal pendere. (*Vers.* 190. *& seqq.*)

t *Itaque Ilioneus*] *Servius* ad eum locum: *Occupantis enim est possessio littoris: unde ostenduntur crudeles, qui etiam a communibus prohibeant*, Laomedon ab Hercule occisus quod eum Trojæ portu pelleret, *Servio* ibidem narrante. [Non, sed ad *vers.* 619.]

90 *Nub-*

arcebant, *παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια*, + *contra jus commune*, ut Plutarchus [l] loquitur: + ita ut Lacedæmoniis [90] nulla [m] belli causa justior visa fuerit. (mm)

2. + Cui & hoc consequens est, + ut tugurium momentaneum ponere liceat, puta in littore, + etiam si littus a populo occupatum concedamus. Nam quod [91] decretum prætoris adhibendum dixit + Pomponius, ut in littore publico vel mari exstruere quid liceat, + ad permanentia ædificia pertinet: [92] quo & illud [n] Poëtæ:

Contracta pisces æquora sentiunt
+ *Jactis in altum molibus* ——

XVI. Sed + & perpetua habitatio his, qui sedibus suis expulsi receptum quærunt, (nn) + deneganda non est externis, + dum & imperium, quod constitutum est, subeant, + & quæ alia ad vitandas seditiones sunt necessaria. Quam æquitatem recte observavit divinus poëta, cum Æneam inducit has ferentem conditiones: (*Æn.* XII, 192.)

—— *socer arma Latinus habeto,*
+ *Imperium solenne socer.* ——

Et apud Halicarnassensem [o] Latinus ipse + æquam esse dicit Æneæ causam, si sedium inopia compulsus eo advenisset. + Barbarorum est hospites pellere, ait ex Eratosthene [p] Strabo: nec probati hac in parte [93] Spartani. Ambrosio [q] quoque judice illi, qui [94] peregrinos urbe prohibent, nequaquam probandi. + Sic [r] Æoles Colophonios, Rhodii Phorbantem [s] ejusque socios Cares Melios, Lacedæmonii [t] Minyas, Cumæi [u] alios ad se adventantes exceperunt. At de iisdem Minyis recte + Herodotus, cum recepti partem imperii poscerent, [x] ait eos *ἐξυβρίσαι καὶ ποιῆσαι οὐχ ὅσια*, *injuriosos fuisse & fecisse quæ facere fas non erat*: beneficium ab illis in injuriam versum dixit [y] Valerius Maximus.

XVII. Sed + & si quid intra territorium populi est deserti ac sterilis soli, id quoque advenis postulantibus concedendum est, + aut etiam ab illis recte occupatur, + quia occupatum censeri non debet, quod non excolitur, + [95] nisi imperium quod attinet, + quod populo veteri salvum manet. + Trojanis data a Latinis

[l] Pericles c. 53. pag. 168. B.
[m] Diod. lib. XII. p. 306. Ed. Steph. Thuc. L. I. c. 67.
[n] Horat. I. Od. I. 33.
[o] Ant. Rom. Lib. I. c. 58.
[p] Lib. XVII. pag. 802.
[q] De officiis III. c. 7.
[r] Herod. L. I. c. 150. Pauf. lib. VII.
[s] Diod. lib. V. p. 228.
[t] Heorod. IV. 45.
[u] Oros. lib. VII.
[x] Lib. IV. c. 146.
[y] Lib. IV. c. 6. ext. 3.

GRONOVII.

90 *Nulla belli justior*] Quum pax a Cimone facta rumperetur, auctore Pericle, ne quid postulatis Lacedæmoniorum & conjunctorum his sociorum concederent. *Justin.* 3, 7.

91 *Decretum prætoris adhibendum*] A magistratu veniam impetrandam. l. 50. *de acquir. rer. domin.* Et sunt, qui velint legi *decretum principis.*

92 *Quo & illud*] Intellige, aut ad moles jaciendas in mare.

93 *Spartani*] *Cragius* de republ. Lacedæm. p. 125. libr. 3. tab. 3. Instit. 3. p. 210.

94 *Peregrinos urbe*] Cic. 3. Offic. 11. *Male etiam, qui peregrinos urbibus uti prohibent, eosque exterminant, ut Pennus apud patres nostros, Papius nuper: nam esse pro cive, qui civis non sit, rectum est non licere; quam legem tulerunt sapientissimi Coss. Crassus & Scævola: usu vero urbis prohibere peregrinos sane inhumanum est.*

95 *Nisi imperium quod*] Nisi quatenus sub jurisdictione est.

(mm) Hoc erat contra fœdera. Deinde libertatem commerciorum, non verò facultatem tantum aliquantisper morandi, de quâ agitur heic, *Megarensibus Athenienses* denegabant. Inspice Auctorum loca in margine à me distinctiùs designata. *J. B.*

(nn) Vide PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. III. §. 10. *& seqq.* ubi hæc quæstio, & sequentes accuratius expenduntur. *J. B.*

XX. + [5] Ad ſua autem vendenda non æquum jus eſt. + [f] Nam cuilibet liberum eſt ſtatuere, quid velit acquirere aut non. + Ita vinum & alias merces exoticas olim non [g] recipiebant Belgæ. Et de Arabibus Nabatæis Strabo [h], εἰσαγώγιμα δ' ἐςὶ τὰ μὲν τελέως, τὰ δ' οὐ παντελῶς: [z] *importare merces quasdam licet, quasdam non item.*

f Molina disput. 105. Ægi. Reg. de act. ſupernat. diſp. 31. dub. 2. n. 52.
g Caeſ. II. bell. Gall. c. 15.
h Lib. XVI. p. 784.

XXI. 1. + In hoc jure, quod diximus, + ineſſe cenſemus etiam libertatem matrimonia ambiendi & contrahendi apud vicinas gentes. Puta, ſi [6] virorum populus aliunde expulſus alio advenerit (oo) nam ſine femina ætatem agere + etſi humanæ naturæ non omnino repugnat, + repugnat tamen naturæ plerorumque hominum. + Cœlibatus enim [7] non niſi excellentibus animis convenit. + Quare facultas comparandi uxores adimi viris non debet. Romulus apud + Livium [i] vicinos + rogat, ne graventur homines cum hominibus ſanguinem & genus miſcere. + Canulejus apud [k] eundem: *Connubium petimus, quod finitimis externiſque dari ſolet.* + *Jure belli injuſte negatas nuptias juſte victor auferret*, Auguſtino [l] judice.

i Lib. I. c. 9.
k Lib. IV. c. 3.
l De Civ. Dei l. II. c. 17.

2. Leges autem civiles aliquorum populorum, quæ connubia exteris negant, aut ea ratione nituntur, + quod temporibus, quibus ſunt conditæ, nulli erant populi, quibus non feminarum copia ſuppeteret, aut non de quibuſvis connubiis agunt, + ſed de iis, [8] quæ juſta ſunt, hoc eſt, quæ ſpeciales quoſdam juris civilis effectus producunt.

+ XXII. + Ex ſuppoſitione jus commune eſt ad actus, [m] quos populus aliquis externis promiſcue permittit. + Nam tunc ſi [9] unus populus excludatur, ei fit injuria. Sic, ſi externis alicubi venari, piſcari, aucupari, margaritas legere licet, ſi ex teſtamento capere, ſi res vendere, ſi etiam extra penuriam feminarum conjugia contrahere, + uni populo id negari non poteſt; + niſi delictum præceſſerit: + qua de cauſa Benjaminitis [n] Hebræi cæteri ademerunt connubii facultatem.

m Vict. d. rel. 2. n. 2. 3.
n Jud. XX.

+ XXIII. + Sed de permiſſis quod diximus, + intelligendum eſt de his, quæ permiſſa ſunt, tanquam [10] ex vi naturalis libertatis nulla lege ſublatæ: + non ſi permiſſa ſint [11] per beneficium, relaxando legem. + Nam [12] in beneficii negatione nulla eſt injuria. + Atque ita arbitramur conciliari poſſe, quod poſt Franciſcum Victoriam quaſi ei contrarius notavit [o] Molina.

o Diſp. 105.

+ XXIV. Quæſitum memini, an populo alicui liceat cum alio populo paciſci, + ut is populus certi generis fructus, qui alibi non naſcuntur, ſibi ſoli vendat.

+ Licere

GROTII.

z *Importare meres quaſdam licet, quaſdam non item*] Vide *Crantzium* Saxonicorum XI. (*Cap. 3.*)

GRONOVII.

5 *Ad ſua vendenda*] Hinc excuſatur edictum ſenatus Anglici temporibus tyrannicis, quo vetabantur apportari merces, quæ in cujuſque naviculatoris patria non naſcerentur.

6 *Virorum populus*] Ex *Floro* 1, 1.

7 *Non niſi excellentibus*] Qui donum habent continentiæ, & aſceticam vitam exercere poſſunt.

8 *Quæ juſta ſunt*] Lib. I. cap. 3. num. 4.

9 *Unus populus*] Ut quum arcentur Judæi.

10 *Ex vi naturalis*] Sine pactione.

11 *Per beneficium*] Privilegio dato.

12 *In beneficii*] Sic Romani Boccho Mauritaniæ regi fœdus & ſocietatem petenti reſponderunt: cum meruerit. cap. 104. *Salluſtii* Bell. Jug.

(oo) At vero neceſſe non eſt, ut Populus, ſive virorum, ſive utriuſque ſexus, nunquam intereat. Plura diximus in Notis Gallicis. *J. B.*

13 *Lucrum*

+ Licere censeo, si is, qui emit populus paratus sit aliis vendere æquo pretio. + Nam aliarum gentium non interest, a quo emant quod ad desideria naturæ attinet. + [13] Lucrum autem alter alteri prævertere licite potest, + maxime si causa subsit, + ut si qui id [14] stipulatus est populus alterum populum in suam tutelam receperit, sumtusque eo nomine faciendos habeat. Talis autem coemtio, + eo quo dixi animo facta, + juri naturæ non repugnat, quanquam [15] solet interdum + ob utilitatem publicam legibus civilibus prohiberi.

GRONOVII.

13 *Lucrum alter alteri*] Quod compendio vel lucro est, in eo occupare alium & prævenire industria vigilantiaque sua nemo prohibetur.

14 *Stipulatus est*] Curavit sibi promitti.

15 *Solet interdum prohiberi*] Quasi monopolium.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. II.

§. I.

SEQUITUR *inter belli causas injuria facta*] Auctor, belli causas expositurus, in capite præcedenti egit de actionibus quæ dantur ob injuriam *non factam*: hinc jam agit de actionibus quæ dantur ob injuriam *factam*.

Jus, quod auctor hoc capite tractat, totum continetur in nostris positionibus. Ait enim, injuriam fieri adversus *id quod nostrum est:* Nostrum autem esse aut *jure communi hominum*, aut *jure singulari*. Prius continetur in *Positione V. n.* 1. hoc *in Positione V. n.* 2.

Additio.

„ Quæ circa ordinem Auctoris in tractando jure naturæ, præcipue autem circa objecta juris, seu causas ex quibus bellum juste geri possit, notanda sunt, exposuimus supra *l.* 2. *c.* 1. §. 2.

„ Cæterum Grotius per *injuriam non factam* eam intelligit, quæ certo secutura est: nam ex ea quæ saltem metuitur actionem non dari diximus *ibidem:* adde *infra* §. 17.

Et primum adversus id quod nostrum est] „ Nam de injuria adversus id quod alterius est agit *infra L.* 2. *cap.* 25. *per tot.* Auctor enim supponit unumquemque naturali jure non tantum esse sui juris executorem, sed & alieni. *d. c.* 25. §. 1.

Est autem nostrum aliud communi hominum jure] „ Fingit enim Auctor ab initio omnia fuisse communia: Homines vero ab ea communione recessisse tum tacite tum expresse, quædam autem communia mansisse: atque de hoc jure communi hominum Auctor agit hoc capite secundo, illudque in eo consistere ait, quod homines impediri ab usu & exercitio ejusmodi juris communis a nemine possint.

Aliud nostro singulari] „ Quod nimirum nostrum fit per acquisitionem, sive originariam, sive derivativam, vide *cap.* 3. *& seqq.*

Ab eo, quod hominibus commune est, incipiamus] „ Etsi enim primæva communio (quam Auctor supponit) non diu substiterit, tamen adhuc quasdam res communes inter homines superesse statuit.

Hoc jus aut directe est in rem corporalem] „ Supponit enim Auctor reviviscere primævam communionem in *rebus* occupatis ex necessitate gravissima, & ob innoxiam utilitatem. Atque de hoc communi hominum jure *in res* auctor agit usque *ad* §. 18.

Aut ad actus aliquos] „ Auctor porro supponit primævam communionem reviviscere in quibusdam *actibus*, nimirum in „ jure

„ in jure emendi, nubendi &c. de quo-
„ jure communi §. 18. & *seqq.* agetur.

Res corporales aut vacuæ sunt a possessione] „ Quia vel sua natura occupari non „ possunt, vel possunt quidem, at occupatæ „ nondum, indeque nullius sunt.

Aut jam aliquorum propriæ] „ Sed in „ quibus jus aliquod commune remansit.

Res, quæ a proprietate vacant, aut tales sunt, ut propriæ fieri nequeant] „ v. g. „ mare, aër, syrtes &c. vide §. 3.

Aut ut possint] „ Sed nondum factæ „ sunt propriæ: vide §. 4.

Quo rectius hoc intelligatur] „ Ex ipsa „ inspectione hujus ordinis apparet, non „ immerito Auctorem a nobis passim ob- „ scuritatis argui: Vid. *l.* 2. *c.* 1. §. 2. JCti „ Romani jus rerum ex simplicissimis de- „ ducunt principiis. Nam 1. res omnes ipsis „ naturali jure sunt nullius, i. e. in nullius „ bonis & proprietate: 2. Harum rerum „ quædam natura occupari non possunt, „ ut res communes &c. quædam possunt. „ 3. Quæ acquiri possunt nostræ demum „ fiunt, vel facto nostro, vel jure rei no- „ stræ, vel per successionem: *Vid. Dissert.* „ *Prooem. VI.* §. 66. & *Dissert.* XII. §. 243. „ *seqq.*

„ Sententiam Grotii de exordio domi- „ nii explicavimus in *Dissert. Proœm. VI.* „ §. 8. Add. *Dissert. I.* §. 79. & *Dissert. V.* §. 40. Eamque late refutavimus „ *d. Dissert. VI.* §. 68. *seqq.* Systema B. „ parentis exhibuimus in *Dissert. prooem.* „ *X.* §. 8. *lit. o.* Quod illustravimus in *Dissert. Prooem. XII.* §. 243. *seqq.*

Proprietatis, quod dominium JCti vocant, exordium] „ Hæc enim sunt synonima: quia „ *dominium* est facultas re utendi & abuten- „ di: hæc autem facultas supponit *proprietatem.*

A D §. II.

1 ORIGINEM dominiorum explicavimus in *Posit. jur. gent. V.* Creator enim singulis hominibus facultatem concessit res hujus terræ occupandi, & in suos usus convertendi: hæc igitur facultas tam diu licita est, donec probetur prohibita: Non autem apparet ulla prohibitio, si res quæ nullius est occupatur, quia nemini fit injuria. Atque ex hac facultate occupandi res nullius dominia oriuntur, & per occupationem res in nostram potestatem rediguntur. Quod nunc plenius explicabimus.

PROPOSITIO I.

Jus a natura humano generi concessum est in terram.

DEMONSTRATIO.

Præter revelationem id ipsa ratio naturalis probat, quia humanum genus facultatem a suo Creatore accepit de rebus terræ pro lubitu disponendi: ea igitur tam diu licita erit, donec restricta appareat. Idque omnes gentes communi consensu asserunt: Stoici mundum hominis causa factum ajunt. *Cic. Lib.* 1. *de Offic. c.* 22. & *de nat. Deor. infra.* JCti Romani id quoque statuunt in *L.* 28. §. 1. *ff. Usufr.* Ansibarii apud Tacitum allegant: rerum naturam omnes fructus causa hominis comparasse. *L.* 13. *Annal.* 55. *add. Struv. Syntag. J. Civ. Exerc.* 41. *Thes.* 1. & *Synt. J. Feud. c.* 1. §. 1. *Term. in not. ad l.* 2. *c.* 18. *lit. e.* Egregie Ovidius.

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset.

Hinc Cicero *l.* 1. *de offic. c.* 21. ait, nulla privata esse a natura, sed ex occupatione eorum quæ vacua fuere. Et ex eadem ratione JCti Romani tradunt res ab initio nullas fuisse: *l.* 3. *pr. A. R. D* §. 11. *Inst. R. D.* dominia autem a possessione demum initium cepisse *l.* 1. §. 1. *A. P.*

PROPOSITIO II.

Jus illud concessum est humano generi in terram vel qua tali, vel ut singulis.

DEMONSTRATIO.

Humanum ergo genus spectatur vel ut *universum*, quatenus sc. non singulis, sed toti corpori aliquod jus competit, v. g. jus Imperii; (*Vid. Posit. jur. gent. XIII. lit. e.*) vel ut *singuli*, quatenus scl. singuli ex toto corpore juris participes sunt: quo pertinet jus occupandi res terræ, earumque fructus.

Additio.

„ B. Parens statuit imperium ab initio to- „ ti humano generi competiisse, illudque „ divisis gentibus demum divisum esse: at „ jura quædam individua mansisse ad eum „ effectum, ut humanum genus ea quæ ad „ omnium injuriam pertinent vi illius imperii „ universalis propulsare possit. Quam sen- „ tentiam latius exponit in *Exercit.* 2. *ad* „ *Grot.* §. 27. & *in additione ad d. Exerc.* „ 2. Circa quæ principia quædam monuimus

„ *in Differt. Prooemiali VIII.* §. 14. &. *Diff.* „ *X.* §. 26.

PROPOSITIO III.

Jus singulis in hanc terram concessum iis competit vel communiter, vel seorsim.

DEMONSTRATIO.

Communiter singulis competit jus occupandi res & fructus hujus terræ, neque hic uni magis quam alteri natura prospexit, sed omnibus communiter. At eandem natura unicuique *seorsim* facultatem agendi dedit, adeo, ut suo jure sibi occupare possit, neque hæc actio communis est cum actione reliquorum hominum.

PROPOSITIO IV.

Jus hoc hominibus communiter concessum non potest stare cum ea, quam Grotius fingit, rerum communione.

DEMONSTRATIO.

Duplex igitur notanda communio 1. *proprietatis*, quando scl. dominium rei pluribus commune est: 2. communio *facultatis agendi*, quando scl. pluribus libertas æqualis agendi competit.

Priori sensu natura res terræ communes esse statuit Auctor, & late urget *Pufendorf. L.* 4. *c.* 4 §. 13. At merito dicimus, talem communionem rerum, cum jure humano generi communiter concesso, stare non posse. Si enim 1. res ipsa pluribus communis esset, singulis non amplius competeret facultas rebus terræ pro lubitu utendi: sed 2. per concursum socii restricta foret illa facultas, cum in re communi melior sit conditio prohibentis: unde 3. sequeretur absurdum illud, quod res occupari non posset nisi consensu reliquorum qui commune jus in illa re habent. Sequeretur 4. quod in occupata re reliquorum jus semper salvum maneret, indeque occupans de eorem parte nunquam disponere posset. Quin 5. pauperes hodieque cum divitibus communi dividundo agere possent. Sed & 6. certum est, & in eo consentiunt omnes, dari natura res nullius: falsum autem id esset si omnes res natura primæva essent communes; repugnat enim res *nullius*, & tamen *communes* i. e. *omnium* esse.

Posteriori sensu communio quædam, etsi improprie, admitti potest, quia omnes homines promiscue, adeoque unusquisque hominum pro indiviso hoc jus habet: Dum enim homo facultatibus naturalibus, quibus omnia occupare & in usum suum convertere potest, a natura instructus, & sic in medio omnium positus est, hoc ipso concessum ipsi est jus in omnia; nam, qui sufficientem alicui, cum jure possit, concedit occupandi omnia facultatem, hoc ipso jus occupandi concedit, utpote quod nihil aliud est quam libera occupandi facultas jure alicui competens: jure autem competit quod concessum est ab eo qui concedendi jus habet, v. g. ab Auctore naturæ. Quod si ergo alius præterea iisdem facultatibus instructus ipsi adjungatur, is idem etiam jus habebit: Adeoque hactenus commune jus humani generis admitti potest, ita, ut omnibus hominibus non simul seu conjunctim unum idemque jus competat, sed quod omnes homines sigillatim, seu unusquisque hominum, jus ita agendi in solidum habeat.

PROPOSITIO V.

Vi hujus facultatis a natura singulis hominibus concessæ, unicuique jus est occupandi res nullius: unde dominiorum origo.

DEMONSTRATIO.

Demonstravimus hactenus, humanum genus jus habere in hanc terram, & singulis quoque facultatem naturaliter concessam esse res terræ occupandi.

Hæc facultas autem saltem obtinet in rebus quæ nullius sunt, i. e. quæ ab alio nondum sunt occupatæ: nam si vacuæ non sunt, alter ex eadem facultate ipsi concessa jam jus quæsitum habet, adeoque mea facultas occupandi concursu alterius facultatis, quæ prævenit, cessat. Hinc nervose Imperator *in* §. 14. *Instit. de Rer. Div.* ait: *Quod ante nullius est, naturaliter occupanti conceditur.* Et Jurisconsultus *in L.* 1. §. 1. *de acquir. poss.* ait, *dominia rerum ex naturali possessione i. e. ex occupatione demum cœpisse.* A ICtis id didicit Cicero, *qui Lib. I. Offic.* 7. ait, *privata nulla natura esse, sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt &c.*

Atque ex hac occupatione rerum quæ nullius sunt dominia orta sunt, i. e. res per occupationem in nostram potestatem redactæ, eoque propriæ nobis factæ sunt.

PROPOSITIO VI.

Unde patet, verum non esse omnium rerum dominium Adamo a natura concessum esse.

DEMONSTRATIO.

Recentiores quidam existimant, dominia non ex divisione rerum communium, uti Auctor putat, neque ex occupatione rerum nullius, (quæ nostra sententia est) orta esse, sed ex concessione divina primo hominum Adamo, facta: Ex hac concessione Adamum verum

verum jus dominii in terram, totumque orbem accepisse ajunt, eumque id jure hæreditario ad posteros suos transmisisse contentendunt, qui postea hereditatem paternam inter se diviserunt. *Vid. Kulp. Colleg. Grot. L. 2. c. 2. §. 1. Lit. G. seq. Strauch. de Imp. Mar. c. 1. §. 12. Obrecht in Disp. sacra termini §. 27. Zieglerus, Osiander, & Boecler in not. ad Grot. h. l.*

At falsissima hæc est sententia, 1. quia totus orbis nunquam fuit in potestate Adami: Natura enim dominii in eo consistit quod quis re sua abuti, ac pro lubitu de ea statuere possit. *L. 21. C. Mand.* hoc autem fieri non potest, nisi quis rem in sua potestate habeat; non autem habet nisi per occupationem: at Adamus nunquam omnia occupavit, sed minimam saltem terræ partem tenuit. Non ergo potest dominus fuisse, cum nec facultatem naturalem de universa terra disponendi habuerit, nedum mentem. 2. Præterea vidimus Deum non in unius hominis usum creasse terram, sed in usum humani generis; eumque singulis hominibus æqualem facultatem dedisse terræ rebus utendi: adeoque solus Adamus, qui ordine vivendi saltem ab aliis hominibus distat, sibi soli eandem facultatem arrogare, ac facultatem reliquorum hominum impedire non potuit. Sane 3. Deus non unum hominem condidit sed duos, utrique Deus jus dominandi in res hujus terræ concessit, ita enim ait, *dedi vobis &c. dominamini. Gen. I. pr.* 28. Adeoque uxor, æque ac maritus, domina declarata fuit, quia uterque eandem facultatem occupandi a natura accepit. 4. Si uni Adamo dominium in terram datum fuisset, potuisset ille dum vixit excludere ab ejus usu & uxorem & liberos, quia solus jus in terram habuisset; si vero eos excludere non potuit, necessario quoque illis jus in res terræ lege naturæ concessum est. Sed & 5. falsissimum est, posteros Adami successione demum acquirere dominium in res terræ. Jure naturæ enim nulla est successio; omne jus Adami morte ejus extinctum fuit, & res ab eo occupatæ iterum nullius fiebant: unde sequitur, posteros illos, vi facultatis a natura concessæ, occupasse res quæ in nullius potestatem adhuc venerunt. Denique & 6. ex sententia illa sequeretur, hodie, si terra aliqua vacaret, eam non cedere posse occupanti, sed dividi debere inter omnes homines, æque heredes ejusdem Adami: Merito igitur 7. Pufendorfius de *jur. nat. L. 4. C. 4. §. 13.* impugnat domnium Adami.

Additio.

„ Præterea alias rationes allegavimus in „ *Exerc. proœm. VI. §. 68.*

PROPOSITIO VII.

Hujus juris occupandi lex est: Meliorem esse conditionem occupantis, & rem occupatam ab alio eripi non posse.

DEMONSTRATIO.

Is enim, qui occupat rem nullius, eam occupando suam facit; hactenus enim legitima est facultas, jure suo a natura concesso utitur, neminique fit injuria: At hæc ipsa res jam occupata ab alio occupari non potest, quia non amplius est res nullius, sed ejus qui vi facultatis a Creatore concessæ rem in suam potestatem redegit, adeoque alterius facultatem præveniendo exclusit. Melior igitur est conditio occupantis, & sic injuria fieret ei, cui dominium, quod semel legitime acquisivit, ab alio aufferretur.

PROPOSITIO VIII.

Jus occupandi cessat in iis quæ dividi non possunt, quæ inexhausta sunt, & omnibus necessaria.

DEMONSTRATIO.

Occupare est in nostram potestatem & custodiam redigere, indeque cessat occupatio in iis quæ dividi non possunt: occupando enim id quod occupatur dividitur & separatur ab aliis rebus; si ergo dividi res nequit, nec in nostram potestatem redigi per occupationem potest. Dividi autem res non potest vel *natura*, ut aër, lumen, omnesque res, quæ inexhaustæ sunt, vel *jure*, si scl. ad omnium necessitatem pertinent, ut navigatio, piscatio, transitus.

Occupato igitur territorio, mari, vel flumine, non occupata censentur ea, quæ ad usum juris gentium pertinent, neque aliquid jure dominii ibi fieri potest quo usus juris gentium impediatur. *L. 3. ne quid in loco publ.* Si tamen dominus usum illum juris communem ipse exercet; ab alio quam diu utitur impediri non potest. *L. 7. ff. de diverſ. præscript.*

Deus humano generi generaliter contulit jus in res hujus inferioris naturæ] „ Quod ap„ paret ex facultate naturali quam Deus ho„ minibus communiter dedit res illas occu„ pandi, ac de illis disponendi.

Statim a mundo condito] „ Nam Crea„ tor homines creatos cum tali facultate ex-

„ stare voluit: & præterea fidem huic asser„ to facit sacra pagina. Deus enim ita al„ loquitur humanum genus: *Dedi vobis &c. dominamini.*

Atque iterum mundo post diluvium reparato] „ Ita enim summum numen voluntatem suam Noacho ejusque liberis explicat. *Genes. 9. v. 2. seqq. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli, cum universis quæ moventur super terram: omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt; & omne quod movetur & vivit erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia.*

Erant, ut Justinus loquitur, omnia communia & indivisa omnibus] „ Erant omnia „ communia non quoad *proprietatem*, sed „ quoad *facultatem occupandi*: unusquisque „ enim hominum pro indiviso jus habebat „ rebus terræ utendi. *Vid. supra lib. 1. c. 1. §. 10. fin.* Sane apud cultioris styli auctores *res communes* idem sunt quod *res nullius*, quæ scilicet in nullius bonis & proprietate sunt, & occupari aliquando possunt, ac occupatæ cedunt occupanti. *Vid. Dissert. XII. §. 216.*

Hinc] Scil. quia omnia communia & indivisa omnibus fuere.

Arripere posset, quod vellet] Imo id non sequitur ex vera rerum communione, sed contrarium: sane non potest occupari id quod commune est absque consensu totius communitatis; quia in re communi melior est conditio prohibentis.

Et, quæ consumi poterant, consumere] „ Imo nec hoc sequitur, quia consumendo „ rem communem consumeret rem pro par„ te alienam.

Ac talis usus universalis juris erat tum vice proprietatis] Parum apte dicitur usum universalem fuisse vice proprietatis, cum ad id, ut quis proprietatem habeat, requiratur usus particularis.

Nam, quod quisque sic arripuerat, id ei eripere alter, nisi per injuriam non poterat] Imo posita rerum communione potuisset sine injuria eripi, quia in re communi melior est conditio prohibentis; vel saltem pars illius rei, utpote aliena, eripi potuisset. Vera igitur ratio est, quod homines utendo & arripiendo res nullius dominium acquirant, quod eis eripi ab aliis nequit.

Similitudine hoc intelligi potest] Imo dissimillimum. Nam 1. in theatro occupanti nihil proprietatis & dominii, nec jus perpetuum acquiritur, sed usus momentaneus: 2. theatrum non natura, sed lege civitatis res communis facta est civium: Occupato enim territorio locus ille in singulos non fuit distributus, sed usus ejus communis civibus relictus est: adeoque 3. locus theatri quem quisque occupavit, ejus est quoad solum usum, & quamdiu utitur, hinc abuti eo non potest uti potest consumere res occupatas.

Neque is status durare non potuit] Imo, si poneretur veram rerum communionem ab initio fuisse, non potuisset durare status ille aucto adeo hominum numero, ut non omnibus abundare possent terræ incultæ indeque nati fructus, nisi accedente industria cultura & opera, ex qua necessario unusquisque sibi acquireret. Non ergo per universum orbem talis status durare potuisset, sed saltem inter paucos, uti Essenos, vel in aliqua terræ parte, ut in America nondum occupata.

Si aut in magna quadam simplicitate perstitissent homines] Allegari solet exemplum Scytharum, apud quos agri communes, nulla divitiarum cupido, nullusque earum usus erat. *Justin. 2. c. 2.* At communio hæc non fuit ex statu naturæ, sed quia consensu suo communiter rebus uti voluere. Sed & negari nequit, singulos in eo quoque statu propria quædam sibi habuisse, ut arma, pecudem. &c.

Aut vixissent inter se in mutua quadam eximia caritate] „ Quod in statu hominum „ corrupto vix sperari potest: communio „ enim est mater rixarum.

Videre licet in quibusdam Americæ populis, qui per secula multa sine incommodo in eo more perstiterunt] Populi illi ex paucis collecti fuere familiis, quibus victus communi opera quæsitus sufficiebat. Sed ea communio non ad alia pertinebat, cuique enim jus in sua arma, pecudem, aliaque bello quæsita permanebat.

Exhibuerunt olim Esseni] Dixi modo in paucis talem statum durare potuisse. Esseni erant societas hominum qui sine conjugio monachorum instar vivebant, ubi facilis erat victus: Nam & ante Essenos Epicuræi in communione vivebant eximia, sed fuerunt hæ societates particulares, nulla ibi cura familiæ, liberorum, &c. nullum ibi cum extraneis erat negotium.

Esseni] „ De Essenis egimus supra *L. 1. c. 3. §. 3.*

Christiani, qui Hierosolymis primi extiterunt]

runt] „ De quibus vide *Act.* 4. *v.* 32. *Augusti. de Civit. Dei.* 5. 18.

Asceticam] „ I. e. qui exercent & castigant corpus ut animus magis vacet Philosophiæ. De instituto eorum ita loquitur *Eusebius Histor.* 2. 17. *Postquam temperantiam tanquam fundamentum aliquod in animis suis jecerunt, reliquas deinde virtutes superstruunt. Cibum enim potumque nemo illorum ante solis occasum unquam sumserit, quippe Philosophiæ studium luci convenire, curam autem corporis tenebris dignam esse existimant. Itaque illi quidem studio totum diem, corporis autem necessitatibus exiguam noctis partem deputarunt. Nonnulli eorum toto triduo cibum capere omittunt, dum ardentiori dicendi cupiditate rapiuntur: Quidam vero tam incredibili voluptate tantisque deliciis perfunduntur, dum pascuntur epulis sapientiæ, quæ salubria ipsis præcepta opiparum convivium apponit, ut duplo diutius famem perferant, ac vix sexto die necessarium cibum degustent.* Ad horum exemplum Monasteria ἀσκητήρια vocantur. Atque hi monachi itidem communionem bonorum habent, quam describit *Evagrius Histor. l. c.* 21. Johannes Lugdunensis communionem illam primævam fanatico ausu reducere voluit. *vid. Thuan. Lib. I. p. m.* 18. & *L.* 50. *p. m.* 1041.

Argumentum præbuit nuditas] Nam hodieque gentes, quæ juxta solius naturæ regulas vivunt, sine lege nudæ incedunt, certissimo indicio, nuditatem esse simplicitatis primævæ indicium.

Erat illis ignoratio magis vitiorum, quam cognitio virtutis] Cognitio alia est sensuum, alia rationis. Hanc Scythæ æque ac aliæ Gentes habebant; cognitum ipsis ex naturæ lumine erat, mala esse vitanda; nec licitum contra Dei præcepta agere: Atque hæc dicitur cognitio theoretica. At practicam vitiorum cognitionem non habebant, i. e. non percipiebant motus in contrarium & sic nesciebant motus malos, seu vitia.

Additio.

„ Primos homines rationalem cognitionem vitiorum & virtutum habuisse, extra omne dubium est. Eva enim serpenti vetitum fructum offerenti, opposuit prohibitionem legis, quod Adamum quoque, cum uxor eum ad comedendum invitaret, fecisse legimus. Sane regulæ æqui & boni ab ipsa natura hominum animis insculptæ sunt, neque igitur primi homines eas ignorare potuerunt. Scythæ imprimis, de quibus hæc prædicat Auctor, commendantur a singulari prudentia, & acutissimo ingenio ad cognoscendam veritatem, falsitatemque refellendam, *Theodoret. Colloq.* 5. Græcos multa ab iis accepisse refert. *Clem. Alex. L.* 1. & *Plato in Cratylo suo.* Orpheus Trax Scytha fuit. Zamolxides eorum fuit Legislator, & primus immortalitatem docuisse fertur: *Confer. Plutarch. in Convivio.* Furtum gravissime puniebant Scythæ, *Justin. L.* 2. *c.* 2. Adeoque vitia apud eos cognita erant, quia pœnam in illa statuebant. Sed & practicam cognitionem vitiorum primos homines habuisse, vel ex ipso Adami & Evæ exemplo apparet, qui maxime motus in contrarium percipiebant.

Nulla adhuc mala libidine] „ Contrarium testantur exempla primorum parentum, qui præcepta divina violarunt comedendo ab arbore vetita. Cain, primus eorum qui geniti sunt, fratrem occidit: Posteri ejus in eum gradum mali exstitere, ut Deus consilium inde ceperit humanum genus diluvio delendi.

Eoque sine pœna aut coërcitione agebant] „ Imo non omnes pœnæ aut coërcitiones cessabant, nam ubi crimina committuntur, uti a primis hominibus commissa esse certum est, ibi etiam pœnæ locum habent. Sacra pagina nos docet, in peccata Adæ, Evæ, & Caini pœnas fat graves a Deo statutas fuisse. Id igitur solum in favorem hominum primorum dici potest, non adeo frequentia crimina, adeoque pœnas quoque rariores fuisse, quia, quamdiu omnia omnibus suffecerunt, occasio delinquendi tanta non fuit.

Apud Macrobium est] „ De integritate seculi aurei omnes Gentiles Philosophi, Poëtæ imprimis, multa fabulati sunt. *Juvenal. Satyr.* 13. *ait.*

„ *Improbitas illo fuit admirabilis ævo.*

quo pertinent omnia loca supra *in Proleg.* §. 8. allegata. *Conf. Grot. de verit. rel. L.* 1. *c.* 16.

Ἀφθαρσία videtur dici sapienti Hebræo] „ Per ἀφθαρσίαν intelligunt integritatem, quæ sequitur simplicitatem rei, quæ, cum composita non sit, corrumpi non potest.

Ἁπλότης] „ Proprie simplicitas animi.

Vafræ calliditati] „ I. e. moribus compositis.

Cujus symbolum arbor vitæ] Tota disciplina moralis in duplici arbore latet: Deus enim homines quidem condidit instructos libertate agendi quidquid lubet, sed non veluti bruta indefinita quadam libertate, sed cum libertate limitata, ita, ut actiones suas ad normam voluntatis divinæ metiri teneantur. Solus quippe homo inter animantia conditus est cum tali facultate cognoscendi voluntatem sui creatoris, & concludendi quid ei conveniat, quid adverse tur. Ratio igitur hæc, hominibus solis propria, docet homines voluntati illi parendum esse, alias vindictam numinis incursuros.

Hæc igitur voluntas, vel præcipiens vel permittens, animis primorum parentum ipso opere Creationis a summo numine indita & insculpta fuit; sed, cum ea quæ sola contemplatione percipiuntur facile excidere hominibus soleant, Deus genuino symbolo, quod semper ob oculos & in conspectu esset, firmavit & exposuit voluntatem tum permittentem tum præcipientem. Symbolum *juris permissivi* erat arbor vitæ, unde promissio præmii si ea faceret homo quæ permissa & non vetita sunt. Symbolum *juris præceptivi* arbor scientiæ boni & mali, unde pœna mortis si ea quæ vetita sunt faceret. Hæc arbor describitur, quod fuerit pulchra & plena illecebris, quia conveniebat luxuriæ, libidini & ambitioni hominis. Atque adeo per hæc symbola primi parentes semper duo opposita ante oculos habebant, optionem cupidinis & rei caducæ; vel æterni boni vitæque.

Optima autem symbola erant arbores, cum ageretur de fructibus vitæ æternæ. Atque ideo in sacris bona & mala semper comparantur arboribus: Unde Salomon ait, *sapientiam esse lignum vitæ, quod qui tenuerint beatos prædicat. Prov.* III. *v.* 18. Et Johannes regnum Dei describens, ait: *In medio plateæ, & ex utraque fluminis parte, lignum vitæ esse, reddens fructum suum & folia ad sanitatem Gentium. Apocal. XXII. v.* 2.

Ut Hebræi veteres explicant] „ Quod ex „ Solomone jam didicimus. Quamquam alii „ opinentur non symbolum saltem cultus di„ vini per arborem proponi, sed arborem „ illam vere virtute naturali præditam fuisse „ conservandi vitam primi hominis. *Osiand.* „ *b. l. Observ.* 3.

Quæ sine industria sponte sua terra proferebat] Unde facile quoque ignorabant ea vitia quorum fons est concupiscentia, cujus tres partes sunt, avaritia, voluptas, & ambitio.

Verum in hac vita simplice & innocente non perstiterunt homines] Auctor jam explicat quomodo a communione, id est a primæva illa innocentia, recessum, indeque status corruptus fuerit. Nimirum per artes varias, (quarum symbolum fuisse, ait, arborem scientiæ boni & mali,) & quæ causam rumpendi concordiam paulatim dederunt.

Additio.

„ Naturam humanam corruptam esse non „ tantum sacra pagina nos docet, sed magis „ ipsa experientia. Quilibet homo fatebitur, „ se summam totius legis de colendo. Deo, „ & amando proximo in paucissimis attinge„ re. Quivis experietur in se motus ali„ quando involuntarios, qui voluntati divi„ næ repugnant: Præterea, quod maximum „ est, omnes gentes ex lumine rationis id „ agnoverunt; causamque ejus fabulis invol„ vunt, dum fingunt justitiam ab orbe re„ cessisse. *Ovid. L.* 1. *Metam.* 5. & *Catull.* „ *in Argonaut. in f.* Idque quatuor gradi„ bus factum ajunt per quatuor ætates, „ quarum ultimam, seu ferream corruptis„ simam & feram prædicant. *Seneca in* „ *Consolat. ad Helvid. c.* 5. *Ovid. d. l.*

Ad artes varias] Imo artes nec tollunt simplicitatem, nec eam corrumpunt, sed potius perficiunt mentem, & abusus eas aliquando reddit malas.

Arbor scientiæ boni & mali] Uti Arbor vitæ erat symbolum præmii seu vitæ æternæ, quam Deus promittit iis qui legem naturæ sequuntur. Ita arbor scientiæ boni & mali erat symbolum pœnarum, quas minabatur iis qui leges naturæ transgrederentur. Cur autem vocatur arbor scientiæ boni & mali? anne ante jam cognitum ipsis fuit quid bonum, quid malum sit? Resp. omnino id cognitum ipsis fuit, sed sensum mali non habuerunt, post lapsum enim sentiebant malum quod ante non perpetrarunt. Arbor itaque hæc non potest ad artes applicari, quas per se indifferentes esse diximus, & quæ sua natura nullam pœnam merentur.

Id est earum rerum, quibus tum bene tum male uti licet] „ Scientia harum rerum, „ adeoque usus artium, non potest haberi „ pro symbolo arboris boni & mali: hoc „ enim arbore uti semper malum erat. *Quoties ab ea comederis, morte morieris.*

„ Hu

Huc respiciens Salomo] „ Non respexit
„ Salomo ad varias artes, quasi earum sym-
„ bolum fuerit arbor scientiæ boni & mali,
„ neque hanc caussam allegat mutati status
„ perfectionis: sed de incertitudine queritur
„ Salomo, varias sibi de rebus ignotis for-
„ mat quæstiones, se veritatem quærere,
„ ait, at invenire eam non posse, & tan-
„ dem concludit, se illud solummodo inve-
„ nisse, quod Deus homines rectos & sim-
„ plices creaverit, sed hos, ait, sibi quæsi-
„ visse cogitationes multas, i. e. multis inu-
„ tilibus se immiscuisse quæstionibus, uti
„ vulgata vertit. *Eccles. c. 7. v. 1. 11. 16.*
„ 24. 26. 29. & 30.

Variaque ad vitam reperta] „ Dion Pru-
„ sæensis sequitur fabulam illam, quam Poe-
„ tæ & gentilium Philosophi sibi de sæculo au-
„ reo finxerunt, ubi omnia crimina inco-
„ gnita fuisse ajunt.

Antiquissimæ artes] Abusive artes dicun-
tur: Nam terræ usus naturalis duplex est,
agricultura & pecorum pastus: Ars vero est
quæ ingenio hominum invenitur.

Additio.

„ Auctor caussas hic recenset ob quas a
„ communione homines recesserint: Scl. 1.
„ quia se ad varias artes applicuerunt, &
„ quidem 2. ad artes colendi agrum, &
„ pascendi pecus, unde 3. inter primos fra-
„ tres æmulationem ortam esse ait, indeque
„ 4. cædes: accessisse 5. consortium malo-
„ rum hominum: tum 6 vitæ genus gi-
„ ganteum, seu violentum post diluvium,
„ item 7. cupidinem voluptatis, cui vinum
„ illicitique amores inserviissent: præcipue
„ vero 8. rupisse concordiam vitium ambi-
„ tionis, unde 9. terrarum partitio orta in-
„ ter gentes: tandem vero 10. in familias
„ dividi terras cœpisse. At confundit auctor
„ caussam & effectus corruptionis: Caussa
„ corruptionis ex sacris nobis obvia est,
„ scl. transgressio legis divinæ, quam tunc
„ vitia secuta sunt tanquam effectus. Cum
„ enim primi fratres eas quas Auctor
„ statuit artes eligerent, status jam cor.
„ ruptus fuit, adeoque lapsi sunt pri-
„ mi parentes antequam ulla ars co-
„ gnita fuerit. Lapsus ergo vere consistit
„ in commessatione ab arbore vetita, quia
„ hoc ipso homo justitiam violavit, cujus
„ symbolum erat illa arbor scientiæ boni &
„ mali, eoque pœnam huic symbolo jun-
„ ctam jure meritus est. Atque hanc cau-
„ sam ex lumine rationis gentiles agnove-
„ runt: Fingunt enim justitiam Jovis filiam
„ a primis mortalibus læsam in cœlum se
„ recepisse, indeque Jovem varias calamita-
„ tes variaque pœnarum genera in huma-
„ num genus decrevisse. *Hesiod. in Ἔργων p.*
„ *m.* 18. Ut proinde verum 1. non sit, artes
„ esse caussas corruptionis, & per eas a
„ communione, eoque a statu innocentiæ
„ recessum esse: neque 2. verum est, agri-
„ culturam & vitam pastoritiam artes dici
„ posse, cum in iis usus naturalis terræ con-
„ sistat. Omnium minime 3. verum est, cor-
„ ruptionem per artes pedetentim irrepsisse,
„ nam ex eo momento, quo contra man-
„ datum Dei de arbore vetita, (quæ sym-
„ bolum erat juris præceptivi,) comedissent
„ primi parentes, corruptio generis huma-
„ ni secuta est.

Agricultura & pastura] „ Gentiles fin-
„ xerunt agriculturam a tellure & Cerere
„ fuisse repertam. *Ovid. 1. Fast. v.* 675. An-
„ tea autem homines ex glande vixisse. *Iu-*
„ *ven. Satyra 6. v. 10. Iustin. L. 2. c. 6.*
„ *Servius ad Virgil. Ecl. 1. pr. Cic. ad Brut.*
„ *9. Diacon. Miscel. 1. c. 1.*

In primis fratribus] Quorum alter agri-
„ culturæ, alter arti pastoritiæ studebat.

Non fine aliqua rerum distributione] Nam
ex eo ipso, quod portionem terræ sibi ele-
gerit alter fratrum, quod sua opera eam co-
luerit instrumentis forte a se confectis, Au-
ctor concludit, per pactum primorum ho-
minum adeoque divisione quæsitam fuisse il-
lam portionem Abeli.

At dictum jam est 1. non dari communio-
nem rerum, adeoque non opus esse pacto
divisionis; Indeque 2. Abelem vi facultatis a
natura concessæ portionem illam terræ quæ nul-
lius, i. e. in nullius bonis & proprietate fuit,
occupasse, atque opera & industria sua co-
luisse, indeque proprietatem sibi acquisivisse.

Ex studiorum diversitate æmulatio] „ Imo
„ æmulatio non ex diversitate artis quam
„ uterque fratrum profitebatur orta est, sed
„ ex eo quod Deo sacrificium Abelis magis
„ placuerit.

Etiam cædes] „ Abel enim interemtus est
„ a Caino.

Cum boni malorum consortio contaminan-
tur] „ Ita explicat Auctor quod *Genes.* 6.
„ *v.* 2. traditur. *Videntes filii Dei filias ho-*
„ *minum quod essent pulchræ, acceperunt*
„ *sibi uxores ex omnibus quas elegerant.*

Vita

Vitæ genus giganteum] ,, Ita enim res
,, traditur *Genes. VI. v.* 4 *Gigantes autem*
,, *erant super terram in diebus illis*; *postquam*
,, *enim ingressi sunt filii Dei ad filias homi-*
,, *num*, *illæque genuerunt*, *isti sunt potentes*
,, *a seculo viri famosi.* Unde apparet, per
,, gigantes non itelligi viros proceritate cor-
,, poris enimentes, sed potentes, ac sacra
,, humanaque violantes.

Χειροδίκας] ,, Violenti, quibus jus in ma-
,, nibus. Vide *Gronov. h. l.* Unde Gigantes
,, vim intulisse Diis dicuntur; i. e. leges &
,, vindictam divinam vilipendisse. Quod ex
,, exemplo Lycaonis apparet, qui Iovem
,, Hospitem, divinitatem ejus ludibrio ha-
,, bens, occidere voluit *Ovid. Metam.* 1.
,, *eleg.* 2. Hinc Polyphemus apud Euripi-
,, dem *p.* 113. *Jovis ego fulmen non me-*
,, *tuo*, *hospes*; *Nec scio quod Jupiter sit*
,, *me potentior Deus.*

*Pro ferina illa vita successit cupido volupta-
tis*] Adeoque Auctor putat post diluvium de-
siisse feritatem, cum tamen ibi demum ince-
perit. *Vid. Orat. nostra de progressu juris
Europæi.*

Additio.

,, Auctor supponit ante diluvium, gigan-
,, tum ætate, promiscuam invaluisse cædium
,, licentiam, quam post diluvium Deum se-
,, verius lege Noachidis data prohibuisse
,, fingit. Vide *L.* 1. *c.* 2. §. 5. *n.* 5. Hic jam
,, addit, in locum istius vitæ violentæ suc-
,, cessisse cupidinem voluptatis. Verum ta-
,, lem cædium licentiam non obtinuisse de-
,, monstravi allegato loco: Sed & volup-
,, tatum cupidinem jam ante diluvium fuis-
,, se, imo eam causam subsecuti diluvii al-
,, legari, patet ex *Gen.* 6. *v.* 2. *seq.*

Cui inservit vinum, *unde & illiciti amo-
res*] Equidem uvas jam ante diluvium fuis-
se omni dubio caret, quia vites initio cum
cæteris fructibus creatæ sunt; at forte modus
vini parandi ante diluvium cognitus non fuit,
illumque primus invenit Noach: Quanquam
verosimile sit Adamum, qui virtutes lapidum,
& vim aquarum herbarumque cognitas ha-
buit, naturam vini perspectam quoque ha-
buisse. Quando igitur sacra pagina refert,
Noachum coepisse agrum colere, & plan-
tare vineam, *Gen. IX. v.* 20. voluit indicare
Scriptor, Noachum continuasse uti agricul-
turam, (quæ ante diluvium jam cognita &
a Caino exercita fuit) ita & vinearum plan-
tationem, quæ pars est agriculturæ.

Additio.

,, *Van der Hardt in Ephemerid Phil.* 2.
,, autumat, Noachum primum fuisse qui hu-
,, morem & calorem vini amaret, seque ine-
,, briasset. Unde *Manasse Ben Israel in Dis-*
,, *sertat. de Fragil. hum. p.* 64. ait: *Noa-*
,, *chum se ista actione profanasse*, *indeque*
,, *virum terræ appellari*, *d. Gen. IX. v.* 20.
,, *ut*, *qui hoc ipso valde terrenum & mun-*
,, *danum se ostendit.*

Unde & illiciti amores] ,, Notum est il-
,, lud: vinum parat animos Veneri. Ideo &
,, Judæos vino abstinere ait Tesmarus h. at-
,, que ideo Romanorum quoque fœminis u-
,, sum vini interdictum fuisse patet ex *Gell.*
,, *Noct. Att.* 10. 15. *Ælian.* 2. *var.* 18.
,, At illicitos amores jam ante diluvium fuis-
,, se, patet ex *Gen. VI. v.* 2.

Concordiam rupit] ,, I. e. communionem
,, rerum primævam turbavit.

Generosius vitium ambitio] ,, Unde Ci-
,, cero ait: *Est autem in hoc genere mole-*
,, *stum quod in maximis animis splendidissimis-*
,, *que ingeniis plerumque existunt honoris*,
,, *imperii*, *potentiæ*, *gloriæ cupiditates. L.*
,, 1. *Offic. cap.* 8. *Et cap.* 19. ita pergit, *Sed*
,, *illud odiosum est*, *quod in hac elatione &*
,, *magnitudine animi facillime pertinacia &*
,, *nimia cupiditas principatus innascatur.*
,, Confer. *Tesm. h. l.*

Cujus signum turris Babylonica] Verum
est terras ac provincias partitas fuisse post
confusionem linguarum, at hoc non inde est
quod omnes res antea communes fuerint,
sed quod jure suo occupandi non usi sint,
cum omnia omnibus sufficerent. Aucto homi-
num numero Deus voluit totum inhabi-
tari orbem, ac in eum finem totam illam
molem creavit; vidit autem sibi repugnare
humanum genus, vidit structuram turris
quæ hominum copiam continere non po-
terat, indeque mira providentia linguas
confudit, eoque dissipationi familiarum cau-
sam dedit. Hæ igitur familiæ sibi quasdam
terrarum portiones elegerunt, easque non
per divisionem, sed occupatione suas fece-
runt, quia terræ illæ nullius, i. e. in nullius
bonis & proprietate erant. Josephus *Antiq.
Jud. I. c.* 5. id confirmat, dum ait, Deum
jussisse ut homines aucto admodum numero
se dispergerent, orbemque inhabitarent co-
lonias constituendo, at noluisse id humanum
genus instigante Nimrode Chami nepote, &
quia metuebant ne diluvio perirent, turrim
exstruxisse in contemtum vindictæ divinæ.

Additio.

Additio.

„ Novam sententiam fovet van der Hardt „ *in Ephem. Phil.* 2. & 3. atque rem ita „ explicat. Postquam Cham nuditatem pa- „ tris sui detexisset (i. e. cum matre vel „ noverca, cujus nuditas est ipsa nuditas „ patris, *Lev.* XVIII. *v.* 6. & *c.* 20. coha- „ bitasset) eoque patris thorum violasset, „ merito, ait, ob hoc crimen maledictum „ ei a patre, & servum reliquorum fratrum „ declaratum fuisse, tum, quia incestum „ commisit, tum ob partum ex illo incestu „ natum.

„ Hanc maledictionem ac servitutem ægre „ ferentes Chami & Canaani posteri, sub „ Nimrodo (qui erat Chami nepos *Gen.* X. „ *v.* 8.) conspirare cœpisse contra Semi & „ Iapheti nepotes, urbemque Babel, mo- „ numentum tum defensionis suæ, tum Im- „ perii arrogati, exstruxisse. *Gen.* X. *v.* 10. „ Deum vero, qui Semi maledictionem non „ sine effectu esse voluit, vinculum illud „ solvendum statuisse, atque ideo linguas „ eorum confudisse, i. e. consilium com- „ mune, quod magno consensu ceperant, „ turbasse, dissidium inter auctores illius „ operis excitando, animosque divellendo, „ ne in illo negotio ferali amplius consen- „ tiant omnes. Atque hoc modo, ait, lites „ & seditiones inter eos ortas fuisse in di- „ versa euntibus singulis: quo effectum, ut „ pars una post aliam abierit, ac alio se „ contulerit, quo ipso a cœpto munimento „ desistere coacti fuerint, unde fatale nomen „ urbi tandem impositum fuisse Babelis, i. „ e. seditionis.

„ De hac arce certatim gentiles scriptores „ testantur, & loca collegit *Grotius de veri- „ tate relig. Christ.* 1. *c.* 16. De altitudine „ & situ hujus turris *vide Bochart. Geograph.* „ *sacr. L.* 1. *c.* 9. & 10.

Partito possederunt] „ Hactenus enim ge- „ nus humanum in communione rerum man- „ sisse putat; at per secessum hunc gentes „ sibi terræ portiones appropriasse, easque „ partito possedisse.

Sed postea quoque inter homines vicinos mansit non pecorum, sed terrarum pascuarum communio] „ Mens auctoris est, gen- „ tes secedentes quidem proprias sibi quæsi- „ visse terras, attamen pascua mansisse inter „ vicinos communia, quia omnibus suffi- „ cerent.

Ut sine incommodo ad multorum usus sufficeret] „ Adeoque putat, homines vicinos in „ communione primæva quoad *terras pascuas* „ remansisse, non quoad *terras cultas*, *pe-* „ *cora* &c. quod ad multorum usum sine in- „ commodo non sufficerent.

Ne signare quidem &c.] „ Citat hunc „ versum Lactantius *L.* 5. *c.* 5. Sed optime „ addit, *Poëtæ dictum sic accipi debere, non* „ *ut existimemus nihil tum fuisse privati*, „ *sed modo poëtico figuratum. Temm. h. l.*

Donec aucto, ut hominum, ita pecudum numero] Cum res omnibus sufficerent, ex mente auctoris non adeo curata fuit rerum proprietas, sed, aucto hominum numero, singulos magis de proprietate rei occupatæ sollicitos fuisse ait.

Passim terræ non in gentes, ut ante, sed in familias dividi cœperunt] „ Gradus igitur „ hic ultimus est separationis, qui opi- „ nante auctore nihil amplius communioni „ rerum primævæ reliquit. (vid. tamen §. 2. „ 6. 13. 17.) Gentes enim divisas invicem „ fuisse dixit seditione orta, eoque ipso pe- „ cora cuique genti propria facta fuisse. Au- „ cto autem in unaquaque gente numero „ hominum, inter singulas ejusdem gentis „ familias etiam pascua & puteos divisos „ esse fingit, idque exemplo Jacobi docet, „ qui cum Loth & pascua & puteos parti- „ tus est.

Hæc sunt, quæ ex sacra historia docentur] „ Equidem verum est 1. in sacris statum in- „ nocentiæ & lapsus accurate describi: 2. „ dissidia inter primos fratres fuisse: 3. vitæ „ genus violentum præcessisse diluvium: 4. „ vinum & turrim Babylonicam causam „ dissidiis dedisse. 5. Abrahamum cum fratre „ Loth puteos & pascua divisisse. At, nulla „ inde probatur præcedens rerum communio; „ neque ullibi in sacris dicitur talem un- „ quam communionem fuisse, illamque de- „ sisse cum statu innocentiæ. Negavimus „ corruptionem demum per artium studium „ ortam esse, sed eam originem ex com- „ messatione de arbore vetita, eique con- „ juncta violatione legis divinæ, cepisse „ probavimus.

Satis convenientia cum his quæ philosophi & poëtæ de primo statu dixerunt] „ Imo nec „ Philosophi nec Poëtæ talem rerum com- „ munionem statuerunt.

Et postea secuta rerum distributione] „ Cum „ nulla fuerit unquam rerum communio na- „ turalis, frustra de divisione & rerum di- „ stributione quæritur.

Quorum testimonia alibi a nobis producta [*sunt*]

sunt] „ In libro de veritate religionis Christianæ *L.* 1. *c.* 16. *n.* 32. *seqq.*

4 *Hinc discimus quæ fuerit causa ob quam a primæva communione recessum sit*] Imo, hæ sunt causæ ob quas non a primæva communione, utpote quæ nunquam fuit, recessum sit, sed ob quas jus occupandi fere desiit; quia aucto hominum numero omnia fere privata facta sunt; unaquæque enim familia sibi portionem terræ occupavit, illamque coluit, & ex sua industria sibi quæsivit, non aliis.

Primo mobilium deinde & immobilium] „ At dictum jam est, nunquam fuisse rerum communionem nec mobilium nec immobilium: adeoque fabulam esse quæ de rerum earumdivisione finguntur.

Antra habitare, corpore aut nudo agere] „ Atque hunc statum vocare solent ætatem auream. *Euripid. in Cyclop. v.* 121. *Ovid. I. Metam. v.* 10.

Industria opus fuit, quam singuli singulis rebus adhiberent] „ Divisionem ergo rerum immobilium inde ortam ait Auctor, quod exquisitiori victu & habitu quidam uti volentes, id non nisi ex sua industria & opera habere potuerint, unde necessario sequi putat, rem illam debuisse propriam fieri agentis, nec alii jus ex opera & industria alterius competere potuisse.

Quo minus autem fructus in commune conferrentur, primum obstitit &c.] „ Porro occasionem refert Auctor, quomodo a communione fructuum recesserint homines: quia scl. gentes per totum orbem sparsæ iis simul uti non poterant, indeque probabile esse putat, remotiores vicinioribus eos reliquisse, quia circa operam & circa divisionem fructuum perpetuæ lites futuræ fuissent. Quæ omnia vana & vaga sunt, nec ulla ratione nituntur.

Locorum, in qua homines discesserunt distantia] „ Unde remotæ illæ gentes uti communibus illis fructibus non potuerunt.

Ut nec in labore] „ Vix enim est, ut operæ æqualis ubique proportio haberi possit.

Nec in consumtione fructuum] „ Aliæ enim familiæ aliis sunt numerosiores, adeoque hæ pro aliis operam præstarent.

5 *Simul discimus, quomodo res in proprietatem venerint*] Imo id ex primæva rerum communione earumque divisione non discimus: sed id sequitur ex facultate hominibus a natura concessa occupandi res in alterius potestatem nondum redactas. Sane, posita communione naturali non daretur dominium, quia non potuissent homines a communione recedere, sed melior, hodieque, foret conditio prohibentis.

Non animi actu solo] „ Sed corporalis possessio requiritur. *vid. L.* 2. *c.* 7. §. 3. *c.* 8. §. 3. 4. 6.

Neque enim scire alii poterant quid alii suum esse vellent; & idem velle plures poterant] „ Hæc ratio supponit rerum communionem, quæ nunquam fuit. Vera ratio hæc est, quod dominium acquirere nihil aliud sit, quam rem nullius in potestatem nostram redigere, ita, ut pro lubitu de ea disponere possimus; at res nondum in nostra potestate constituta dici potest, cujus habendæ animus saltem nobis est.

Sed pacto quodam expresso, ut per divisionem] „ Cum nunquam fuerit rerum communio, frustra fingitur homines pacto & per divisionem ab ea recessisse: Neque enim per rei naturam tale pactum divisionis probari potest. Præterea divisio illa tantum obtinebit inter eos qui divisere, adeoque qui ita pacti sunt, cæteri igitur adhuc in communione perstiterent: Unde sequeretur illos hodieque ad divisionem agere posse, qoæ omnia ratione carent.

Aut tacito, ut per occupationem] „ Aucto hominum numero, cum dividi consensu expresso terræ non potuerint, cuique tacite permissum fuisse fingit, ut occupet quidquid velit: At, unde quæso tacitus ille consensus probabitur? Quinam sunt illi actus unde talis voluntas elici poterit. Supra probavimus, occupandi jus non oriri ex tacito consensu eorum quibus res communis est, sed ex facultate naturali humano generi concessa apprehendendi, & in suos usus vertendi quid quid nullius est; idque jus ex concessione divina singulis hominibus competit, etsi omnes reliqui homines dissentirent.

Simulatque enim communio displicuit, nec instituta est divisio, censeri debet inter omnes convenisse, ut quod quisque occupasset &c] „ Si jus naturæ ex ejusmodi conjectoris, & tacitis pactis elicere liceret, quid non inde deduci posset! Verom non est communionem rerum fuisse, eamque humano generi displicuisse: verum non est divisionem unquam inter homines de rebus illis communibus intervenisse: verum non est inter homines aliquid de hac re conventum esse: verum non est conve-

„ nisse

„ nisse inter homines, ut quod quisque ex „ re communi occupasset id proprium ha„ beret. Dictum jam sæpius est res origina„ rie esse nullius, & vi facultatis a natura „ humano generi concessæ occupari posse, „ atque hinc sequi dominium, quia quod „ quisque ita occupat suum facit. Adeoque „ non opus est in re tam facili & tam cla„ ra ad præsumta pacta, quæ per rationem „ nec concipi possunt, confugere.

Concessum sibi ut quisque mallet] „ Cice„ ro non ait, unumquemque malle sibi oc„ cupare ex pacto aliquo tacito, sed id con„ cessum esse a natura.

Profecto quidquid jure possidetur injuria aufertur] „ Ratio hujus asserti non in pacto „ aliquo aut expresso aut tacito consistit, „ sed ipsa ratio naturæ id dictat, cum enim „ omnibus hominibus æqualiter facultas da„ ta fuerit occupandi res terrenas, is jure „ suo usus est qui prior occupavit; hoc jus „ ergo, ex naturæ concessione ipsi quæsitum, „ sine injuria ei auferri nequit.

Et veteres cum Cererem legiferam &c. dixerunt, hoc significabant] Ceres legifera dicitur, quia frugum producendarum opera hominum inventrix dicitur: Cum enim fructus sponte nati non sufficerent, indeque perpetuæ lites inter homines orirentur, ajunt Cererem invento tritico & hordeo, aliisque frugibus opera humana producendis, lites istas sustulisse, legemque statuisse, ut cuique quod sua opera & industria quæsivisset proprium esset. *Diodor. Sic. Lib.* 5. *cap.* 2. *Orat. mea de progressu juris Europ. p.* 6. Quæ lex non nova sed ipsa natura prodita, & a Cerere saltem renovata est.

Additio.

„ Ceres Saturni & Opis filia dicitur, & „ ideo inter Deas relata est quia docuit mo„ lere frumentum, indeque panem confice„ re, cum antea homines glande vescerentur. *Plin. L.* 7. *c.* 5. *Ovid. L.* 5. *Metam.* „ Unde frugifera quoque vocata est. At „ θεσμόφορος seu legifera quo jure appellari „ possit non video. Nullæ enim leges ab ea „ latæ extant, neque ea, quam tulisse fer„ tur, (quod tamen nulla ratione proba„ tur) utilitatem aliquam habet; satis enim „ natura nos docuit, unumquemque ex sua „ opera & industria sibi soli acquirere. Ve„ rius ergo est, per legem hic non intelligi „ legem justitiæ, quæ νόμος proprie dicitur, „ sed *institutum*. Vox enim θεσμὸς institutum „ quoque denotat. Quando igitur Ceres „ θεσμόφορος Græcis vocatur, nihil aliud in„ dicare voluerunt, quam eam agriculturæ „ legem & modum invenisse. Atque hoc evi„ denter apparet ex eo, quod sacrum Ce„ reris θεσμοφορίων, & festa in honorem Ce„ reris instituta θεσμοφόρια appellentur. Hæc „ igitur festa non propter leges latas, sed „ propter agriculturam instituta fuisse, vel „ ex ipso sacrificio Cereri oblato apparet, „ nam id consistebat in thure, vino, & co„ rona spicea quæ ante templi fores pende„ batur. *Guther. de vet. jure pontif. L.* 4. *c.* „ 3. *& late Thomasin. de Donariis veterum* „ *c.* 26. *ubi ex Virgilii Georg. Lib.* 1. *v.*338. „ *sequentia refert.*

„ *Inprimis venerare Deos, atque annua* „ *magnæ*
„ *Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis.*

„ & *Eclog.* 5. *v.* 69.

„ *Ut Baccho, Cererique tibi sic vota quot-* „ *annis*
„ *Agricolæ facient.* ———

„ Item Tibullus *Lib. I. Eleg. I.*

Flava Ceres tibi sit nostro de rure corona
Spicea, quæ templi pendeat ante fores.

„ Præter messem agricolæ etiam Cereri om„ nia instrumenta rustica dicabant, & post „ messem primitias frugum offerebant, con„ vivia insuper celebrabantur: *Thomasin.* „ *d. l.* ubi causam hujus venerationis ex Fir„ mico hanc refert. *Tum ipsa dispensatio,* „ *quod attulerat frumenta; tum, quod col„ ligendarum frugum tradiderat disciplinam,* „ *post mortem ob beneficium, quod ex fru„ gum copia nascebatur, pariter & consecra„ ta;* certissimo indicio, non coli hic me„ moriam legum latarum, sed quod colli„ gendarum frugum tradiderit disciplinam. „ Universam hujus sacri formam ostendit *Ca„ to de re rustica c.* 124.

Ex agrorum divisione exstitisse novi cujusdam juris originem] Imo divisio illa non est origo novi juris, sed ipsum jus naturæ: nam cum quisque habeat facultatem occupandi res terræ, necessario sequitur, rem occupatam, omnemque quæ ex ea oritur utilitatem, meam esse, quæ proinde ab alio, qui nullum jus in illa re habet, auferri nequit.

Additio.

„ Dixi Cererem jus non constituisse: sa„ ne non opus fuisset ob leges satis a natura „ cognitas (nimirum ne id quod quisque „ occupavit ab alio auferatur:) tanta eam „ prosequi veneratione: Neque *obstat*, le„ giferam passim apud auctores audire. vi-

„ de *Virgil.* 4. *Æneid.* 58. *Ovid. Metam.* 5. „ *pr.* 3. *v. Athenæus* 1. 12. Imo Diodorus „ Siculus rationem addit, quod leges hone- „ ste vivendi dederit. *L.* 5. *c.* 2. ibi: *Nam* „ *præter ab ea repertum frumentum leges e-* „ *tiam edidit, quibus juste pieque homines* „ *vivere adsuescerent, ex quo & legiferam* „ *dixerunt, quibus inventis haud facile quis* „ *majora reperire posset, cum in his sita sit* „ *non vivendi tantum sed bene honesteque vi-* „ *vendi institutio.* Verum cum sacra ipsius „ nullam faciant legum latarum mentionem, „ sed solius beneficii quod ex agricultura „ sequitur, inde conjecturari licet impro- „ prie legiferam vocari: quod in præceden- „ tibus probavimus, & magis inde confir- „ matur, quia non subditis illas leges de- „ disse fertur, sed illis orbis incolis, qui „ eam, filiam Proserpinam quærentem, gra- „ te susceperant. *Diodor. Sic. d. l.* Certum „ autem est, jus leges condendi Cereri in „ illos populos non competiisse: verius igi- „ tur est eam a Græcis ideo Θεσμοφόρον di- „ ctam esse, quod disciplinam agros colen- „ di tradiderit; quam rationem Firmicus an- „ te allegatus affert.

Ad §. III.

1 His *positis dicimus, mare in proprium jus abire non posse*] Grotius supposuit sublata primæva rerum communione cuique hominum, ex tacito gentium consensu, concessum esse res olim communes occupando suas facere: At ab hac occupandi facultate hic eximit *Mare:* Idque tum ex ratione *morali*, quia causa, ob quam humanum genus a communione recessit, hic cessat, mare enim in exhaustum esse & omnibus sufficere. Tum ex ratione *naturali*, quia mare est indeterminatum; liquida enim terminari non posse nisi quatenus in re alia continentur, mare vero, par terræ aut terra majus non contineri in terra. Cum hæc quæstio, an mare occupari possit, ex professo ab auctore tractetur in *cap. seq.* §. 8. eo decisionem remittimus: Hic pauca saltem ad intellectum §§. sequentium notabimus.

Propositio I.

Occupare est rem in potestatem ac custodiam nostram redigere.

Demonstratio.

Occupatio enim definitur actus, quo rem in nostram potestatem & custodiam animo ejus habendæ redigimus. *l.* 55. *ff. A. R. D.* Tunc enim demum res nostra fit, i. e. facultatem de ea pro lubitu disponendi acquirimus.

Propositio II.

Proprietas substantiæ maris occupari potest. Usus ejus non potest, sed communis est:

Demonstratio.

Grotius tradit mare occupari non posse 1. ex ratione morali, quia causa ob quam a communione recessum est, indigentia nimirum, hic cessat, cum usus maris omnibus sufficiat. *Vid. n.* 1. 2. ex ratione naturali, quia occupatio non est nisi in re terminata: mare autem esse indeterminatum.

At neutra ratio concludit: non prior, quia rerum communio nunquam fuit, adeoque in mari illa remanere non potuit: non posterior, quia mare omnino est res terminata; nam per classes mare ad certum usque terminum ita in potestatem nostram redigere, illudque occupare possumus, ut alios inde arcere valeamus: Sed & portubus, aliisque angustiis occupatis, alii populi ab ingressu prohiberi poterunt. Imo occupatis littoribus, ibique fortalitiis exstructis, præcipuam maris partem occupari posse constat. Idque exemplis marium occupatorum alibi probavimus.

Propositio III.

Hinc verum non est 1. *mare ipsum commune esse.* 2. *Esse rem liquidam.* 3. *Natura occupari non posse.* 4. *Mare esse terræ par aut majus. Et* 5. *ideo non contineri terra.*

Demonstratio.

Has opiniones Grotii statim in ipsa explicatione textus examinabimus.

Propositio IV.

Occupandi jus cessat in iis 1. *quæ dividi, vel natura occupari non possunt:* 2. *quæ sunt inexhausta & omnibus necessaria. Hæc igitur non continentur occupatione facta.*

Demonstratio.

Cessat jus occupandi in *rebus individuis*, quia per occupationem pars rei ab altera dividitur: Hæc ratio est cur jus transeundi commune sit, qnia de loco in locum competit in infinitum.

Præterea natura aliquando obstat quo minus res occupari possit; tale quid est lumen, quod consistit in perceptione radium solarium, aër, &c.

Porro cessat jus occupandi in illis rebus quæ *inexhausta* sunt, & ad omnium necessitatem conditæ sunt, ut aër, aqua profluens: Harum igitur rerum usus communis est, quia omni-

omnibus sufficit, & omnibus necessarius est. Ovidius canit:

Quid prohibetis aquas, usus communis aquarum est.

Sic *usus maris*, qui consistit in piscatione & navigatione, communis est, quia hic usus inexhaustus est, & omnibus sufficit.

Quando igitur populus aliquis occupat terræ partem, sub ea occupatione non continentur ea quæ dividi non possunt, quæ inexhausta sunt & omnibus necessaria, & quæ natura occupari non possunt.

Additio.

„ Celebris hæc est quæstio, scriptis & armis ventilata, *an mare occupari possit?* Rationes quæ a Doctoribus hactenus allatæ sunt, mihi non satisfaciunt. Ex aliis igitur naturæ principiis, quæ jus Romanum suppeditat, res decidenda est: Præmittendum autem est.

„ I. Ab initio omnes res terræ fuisse nullius, i. e. in nullius bonis & proprietate. *Dissert. Prooem. XII.* §. 245. Non vero communes *Dissert. Prooem. VI.* §. 68.

„ II. Cuique hominum jus esse res quæ nullius sunt occupandi, i. e. suas faciendi, quia cum in nullius bonis sint, nemo jus prohibendi sibi arrogare, aut occupantem impedire potest: *Dissert. Prooem. XII.* §. 245. *seq.* §. 253. *seqq.* §. 260.

„ III. Occupare, esse rem quæ nullius est ita in potestatem nostram redigere, ut res ipsa nostra fit. *l.* 55. *A. R. D. junct.* §. 11. *Inst. Rer. div.*

„ IV. In potestatem autem nostram res tantum redigi per possessionem, seu talem actum quo res a nobis tenetur: Atque hoc est quod JCtus ait in *l.* 1. §. 1. *A. P.* dominia rerum ex naturali possessione cœpisse.

„ V. Hinc jam constat, occupari non posse res quæ natura sua in corporalem nostram potestatem venire non possunt: *Dissert. Prooem.* XII. §. 215. *seqq.* 261. *seqq.*

„ Tales res sunt 1. AER. *dict. dissert. XII.* §. 217. 2. AQUA PROFLUENS. *ibid.* §. 218. & consequenter ALVEUS FLUMINIS, ejusque RIPA *ibid.* §. 222. §. 223. 3. MARE *ibid.* §. 219. § 262. Non tantum quod ad AQUAM MARINAM, *ibid.* §. 219. *n.* 1. §. 262. *n.* 1. sed & quod ALVEUM MARIS *ibid.* §. 220. §. 262. *n.* 1. & quod ad LITTORA, quatenus sunt pars maris, attinet. *ibid.* §. 221. §. 262.

„ VI. Omnes reliquæ res nullius in custodiam nostram naturalem venire possunt.

„ VII. At impediri lege Imperantis cives possunt ne hanc vel illam rem occupent: *ibid.* §. 228. Ita Romani legislatores insulas in flumine publico natas, alveos derelictos, &c. aliquando assignarunt vicinis prædiis, nimirum in agris arcifiniis; eoque prohibuerunt ne cedant occupanti: idque ex supposito, quod ripæ & alveus fluminis olim fuerint vicinorum prædiorum. §. 223. & §. 204. *n.* 3. Econtrario in agris limitatis manent hæ res nullius, ceduntque occupanti. *ibid.*

„ VIII. Hinc jam facile deciditur quæstio, *an mare occupari possit?* Nos illud nec in totum, nec pro parte occupari posse, nunc demonstrabimus: (*Conf. Dissert. prooem. XII.* §. 226.) Mare enim 1. constat tribus, uti diximus, partibus, *aqua marina*, *alveo*, & *littoribus*: Neutra autem harum partium, quatenus mare constituunt, in corporalem nostram potestatem venire potest: *d.* §. 262.

„ De *aqua marina* id 2. in aprico est, ipsa natura obstat quo minus complexus ille aquarum in custodiam nostram redigi possit: Sed & ratio naturæ id impedit, jus enim transeundi, seu navigandi per mare, toti humano generi commune est, quod verum non esset si maris dominium acquiri, adeoque alii inde arceri possent. *Dict. Dissert. XII.* §. 219.

„ Quia igitur aqua marina nemini propria est, necessario sequitur, usum illius aquæ omnibus communem esse; §. 1. *Inst. R. D. l.* 2. §. 1. *ff. Eod. l.* 50. *ff. A. R. D. l.* 13. §. *f. injur. l.* 3. §. 1. *ne quid in loc. publ.* adeoque omnibus hominibus patere, *l.* 13. *pr. Comm. præd.* & publicum esse jure gentium. §. 5. *Inst. R. D.* Hinc (*a*) cuilibet jus est in ea navigandi & piscandi, *L.* 4. §. 1. *ff. rer. div.* §. 1. *Inst. Eod. l.* 13. §. *f. injur. l.* 1. §. 1. *Acq. rer. dom. l.* 2. §. 9. *ne quid in loco publ.* (etiam ante alterius prætorium. *d. l.* 2. §. 9. *l.* 13. *Comm. præd.*) adeo, ut si quis me prohibeat, actione injuriarum conveniri possit. *l.* 14. *ff. Injur. l.* 13. *pr. Comm. præd.* (*b*) Privata lege mari servitus imponi nequit; *d. l.* 13. *Comm. præd.* servitus enim non nisi a domino constituitur, nemo autem maris dominus est. (*c*) Quidquid mari capitur fit capientis, *l.* 1. *in f. ff. Acq. rer. dom.* nemo enim jus prohibendi habet, & id quod capitur nullius est. *Dict. diss. VI.* §. 219.

,, Sed & 3. *Alveus maris* quamdiu aqua ,, tegitur, sua natura in nostram potestatem ,, venire nequit. Alveus enim ejusdem juris ,, esse dicitur cujus est mare; §. 5. *Inst. Rer.* ,, *div.* mare autem refertur inter res com- ,, munes. *l.* 2. §. 1. *ff. rer. div.* Sane, cum ,, aqua marina sit res communis, necessario ,, quoque alveus, qui aqua marina perpetuo ,, tegitur, communis est, *arg. l.* 1. §. 7. ,, *de flumin. l. p. ff. Rer. div.* Atque hæc ,, ratio est cur alveus maris nullius, i. e. in ,, nullius bonis & proprietate esse dicatur *l.* ,, 30. §. *f. A. R. D.* §. 5. *Inst. Rer. div.* Imo ,, dominium fundi, quem mare novo confe- ,, cto alveo inundat, eo ipso interire dicitur. ,, *l. p. ff. Rer. div. l.* 3. §. 17. *l.* 30. §. 3. *Acq.* ,, *poss. arg. l.* 1. §. 7. *Flum.*

,, Cum igitur alveus maris in nullius do- ,, minio sit, adeoque nemini jus impediendi ,, alios ab ejus usu competat, consequens ,, est ut alvei usus sit communis, §. 5. *Inst.* ,, *rer. div.* publicus jure gentium, & omnibus ,, hominibus pateat. *l. p. ff. rer. div.* Hinc *a*) pi- ,, læ in mare jactæ, item molæ, cedunt ei ,, qui injecit, *l.* 2. §. 8. *l.* 3. §. 1. *ne quid in* ,, *loco publico* & quidquid desuper ædificatum ,, est acquiritur ædificanti, *l.* 30. §. *f. A. R.* ,, *D. l.* 50. *Eod.* idque suum facere dicitur, ,, etsi non in suo ædificet. *l.* 1. §. 18. *Nov.* ,, *op. nunc. d. l.* 50. *b*) Insulæ ex alveo ma- ,, ris natæ (adeoque quæ pars alvei sunt) ,, nullius esse intelliguntur, *l.* 30. §. 1. §. 3. *A.* ,, *R. D. l.* 1. §. 6. *flum.* ac cedunt occupanti. ,, *l.* 7. §. 3. *A. R. D. l.* 1. §. 1. *Acq. poss.* ,, Conf. *Dissert. Prooem. VI.* §. 220. §. 262.

,, Hinc jam constat 4. qua ratione *littora* ,, quoque *communia* dicantur: *L.* 2. §. 1. *ff.* ,, *Rer. div.* Si enim usus maris & alvei com- ,, munis est natura, necessario quoque litto- ,, ra sunt communia, quia sunt pars maris: ,, Hinc JCti Romani, dum mare commune ,, dixere, notanter addiderunt. *& per hoc* ,, *littora maris.* Cum igitur littora nemini ,, propria sint, nullius vere esse dicuntur, ,, §. 5. *Inst. Rer. div. l.* 15. *ff. contr. emt. l.* ,, 14. *pr. Acq. rer. dom.* eorumque usus, ,, cum nemo jus prohibendi sibi arrogare ,, possit, communis. Unde JCtis Romanis ,, littora ejusdem juris esse dicuntur cujus est ,, mare, quod est commune. §. 5. *Instit. Rer.* ,, *div.* Est igitur littorum usus omnibus ho- ,, minibus communis, *l.* 3. *Ne quid in flum.* ,, *publ. l.* 13. §. *f. Injur. l.* 24. *pr. Damn. inf.* ,, omnibus vacat, §. 3. *Inst. rer. div.* omni- ,, bus patet, eoque est publicus jure gen- ,, tium. *l.* 14. *l.* 65. §. 1. *A. R. D.* §. 5. *Inst.* ,, *Rer. div.* Sed & JCti Romani in genere ,, tradunt, in *littoribus* idem obtinere quod ,, in usu aëris, maris, fluminis, & viarum ,, publicarum. *l.* 3. *ne quid in loc. publ. l.* 13. ,, §. *f. injur.* Cujus doctrinæ effectus vide in ,, *Dissert. Prooem. XII* §. 221.

,, Etsi autem proprietas maris occupari non ,, possit, id tamen non impedit quo minus ,, mare, quod ad imperium attinet, occupari ,, possit: hactenus enim tantum quæritur de ,, jure imperandi, i. e. leges dandi navigan- ,, tibus, quæ semper salvum supponunt usum ,, juris gentium. *Grot. l.* 2. *c.* 3. §. 13 *Vide* ,, *Dissert. prooem. XII.* §. 228. §. 238. §. ,, 263. *n.* 6.

Sub ratione integri, aut sub ratione præcipuarum partium] ,, Ut grandes sinus, aut ,, freta, propriique nominis tractus: *Grot.* ,, *h.* Adeoque Auctor sub ratione partium mi- ,, nus præcipuarum mare occupari posse pu- ,, tat. *Vid. cap.* 3. §. 9. *seq.* At dictum jam ,, est, mare plane occupari non posse.

In proprium jus abire non posse] ,, Di- ,, xit enim Auctor supra §. 1. quasdam res ,, occupatas non esse, vel quia non possunt ,, occupari, quo refert mare: §. 3. vel quia ,, possunt sed nondum sunt, de quibus agit ,, §. 4. *seq.*

Quod, quia de privatis quidam concedunt] ,, Ut nimirum privati mare occupando suum ,, facere non possint.

Non de populis] ,, Quæ distinctio ratione ,, caret: Si enim populus natura occupare ,, potest mare etiam singuli poterunt. Cæ- ,, terum illi qui mare pro parte a *populis* oc- ,, cupari posse asserunt, loquuntur de impe- ,, rio, de quo infra agemus.

Ex morali primum ratione] ,, Quam di- ,, stinguit a ratione naturali; vide *n.* 2. quia ,, scl. per rationem naturalem ibi intelligit im- ,, possibilitatem facti. Alias enim omnis ra- ,, tio naturalis est moralis, & contra.

Quia causa ob quam a communione recessum est, hic cessat] Dixi jam rerum, adeoque & maris communionem primævam non dari, indeque frustra quæri an inde recessum sit.

Est enim tanta maris magnitudo ut ad quemvis usum omnibus sufficiat &c:] Causa cur mare occupari nequeat non pendet ab illa fabula quasi primi homines, a primæva communione recedentes, ideo exemerint mare, quod ratio separationis, nimirum indigentia, cesset, & quod usus maris omnibus suffi-

sufficiat: vera ratio est, quod complexus ille aquarum sua natura in singulorum proprietatem, i. e. potestatem ac custodiam, venire nequeat, indeque usus maris omnibus hominibus necessario communis sit.

Ad aquam hauriendam, ad piscatum, ad navigationem] Usus maris naturalis duplex est: 1. piscatio, & 2. navigatio: hic igitur usus omnibus communis est, eoque posito omnia ea licita sunt sine quibus usus ille exerceri non potest; adeoque haurire aquam, casas ponere, retia exsiccare &c.

Idem dicendum esset de aëre si quis ejus usus esse posset] Male Auctor comparat mari aërem. Mare enim res est ubi substantia ab usu separari potest, adeoque aliud ibi jus est ratione substantiæ, aliud ratione usus: aër autem in in abusu consistit, i. e. ipsa substantia per usum consumitur: tales igitur res non possunt dici occupatæ, nisiquatenus iis utimur. Præterea male Auctor ait, aëris per se usum non esse; nam insignes juris aerei effectus eleganter exposuit B. Stryk. *in Disput. de jure principis aëreo.*

Ut est ad aucupia] „ Mens Auctoris, satis obscura, hæc esse videtur: Uti *mare* ita & *aërem* nec in totum, nec pro parte occupari posse, si absque terræ auxilio usus aëris esse posset, i. e. si homines absque tactu terræ in aëre agere possent. Cum autem usus aëris sine terræ auxilio vix detur, inde concludit Auctor, aërem sequi jus terræ, adeoque aërem posse occupari non per se, sed jure terræ. Illustrat id exemplo aucupii; Aves enim qui in aëre volitant revera sunt nullius, & hactenus a quolibet capi possunt, aër enim communis est, uti mare. At, qui agrum occupavit prohibere alterum posse, ait, quo minus fundum ingrediatur, adeoque jus utendi aëre per indirectum jure terræ impedire: Atque huc quoque Auctor in notis refert jus habitandi: per positionem enim ædificii occupatur aër, quæ proinde occupatio itidem fit jure terræ.

„ At hæc subtiliter magis quam vere disputantur. Aër enim sua natura neque per se, neque jure terræ occupari potest, quia non est talis res, quæ occupari, i. e. in potestatem nostram redigi potest. Quia igitur aër in nullius proprietate est, quilibet eo uti, nec quisquam ab ejus usu excludi potest. Exemplum aucupii plane huc non pertinet: aucupium enim non est usus aëris sed terræ, neque usus aëris in capiendis avibus, sed in spirando & hauriendo aëre consistit. Conf. *Diss. prooem. XII.* §. 217.

Unde illa legem accipiunt ab eo qui in terra imperium habet] „ Cujus effectus est ut aucupia lege civili prohiberi possint. Atque hoc est, quod Grotius passim ait, dominium anteverti posse lege civili. *Dissert. Prooem. VI.* §. 18. *n.* 1. Imo privati quoque, in quos dominia distributa sunt, prohibere possunt alios, ne prædia sua ingrediantur venandi causa: non quidem ad eum effectum ne avis capta fiat capientis, (nam ea res nullius est, ceditque occupanti) sed ut actione injuriarum teneatur qui prædium alienum invito domino ingreditur.

Nec aliud censendum de syrtibus] quis asseret Siciliæ arenas Scythiæ populis esse communes? Rectius itaque dicimus, loca ista nullius esse, nec in singulorum proprietatem venire posse: Quidquid igitur arenarum inde funditur, id unusquisque jure occupationis sibi acquirit.

Additio.

„ Quid sint syrtes, explicat Faber *in Thesauro Erudit. schol. voce Syrtis*: abditi scilicet arenarum cumuli alluvionis vehementia congesti, qui neque prehendi ob incertas vices, neque caveri possunt. Ex ea descriptione apparet, syrtes sua natura occupari & in potestatem nostram redigi non posse.

Ubi nihil est, quod cultum ferat] „ Hoc non impediret jus occupandi Syrtes.

Et usus unicus petendarum arenarum exhauriri nequit] „ Dictum est Syrtes non ideo esse communes, quia arena exhauriri nequit, sed quia in potestatem & custodiam nostram redigi non possunt, eodem enim modo, quo aqua marina, singulis momentis mutatur.

Est & naturalis ratio quæ mare &c. proprium fieri vetat] „ Morali ratione mare in jus proprium abire non posse, demonstravit supra *n.* 1.

Consideratum, ut diximus] „ I. e. sumtum aut sub ratione integri, aut sub ratione præcipuarum partium.

Quia occupatio non procedit, nisi in re terminata] Mare esse rem terminatam supra in propositione III. demonstravimus: adeoque ratio, quæ maris occupationem impedire debet, cessat.

Additio.

„ Nos ex alia ratione demonstravimus ma-

„ re

„ re occupari, i. e. in custodiam & potesta-
„ tem singulorum venire non posse, quia
„ scl. aqua singulis momentis mutatur. Al-
„ veus autem ejusdem est juris cujus est
„ aqua: & littora quoque ad usum maris
„ pertinent.

'Αόριστον] Quasi terra quæ termino caret.

Liquida vero] Mare male dicitur res liquida: nam mare est totum aliquod compositum ex littoribus, alveo, & aqua marina: eodem modo, quo flumen constat ex ripis, alveo, & aqua profluente. Proinde aqua est tantum pars quædam maris & fluminis; quod ipse Auctor quoque asseruit *L.* 2. *c.* 3. §. 17.

Quia per se non terminantur, occupari non possunt] Mare, etiam quatenus ut res liquida consideratur, terminari posse supra propositione III. probavimus. Nam per classes, per fortalitia in littoribus, portubus, aliisque locis angustis exstructa, ita in nostram potestatem & custodiam redigi potest, ut omnes alios inde arcere possimus. Atque ita Lusitaniæ rex mare Indicum: Veneti mare Adriaticum sibi vindicant. Alia exempla refert Tesmarus in not. *b.* §. *lit. a. lit. d.* & *Grotius infra c.* 3. §. 13. Xerxes victor maris dicitur *Justin. l.* 3. *c.* 13. Adde *Florum lib.* 3. *c.* 6. *pr.* Imo fines quoque & terminos in mari constitui posse probat *Tesmarus b.* §. *lit. m.* Sane si mare, ut Grotius concedit, per partes occupari potest, etiam totum poterit. Et cum mare sit pars terræ, uti hæc ita & ejus pars occupari poterit. Præterea si imperium acquiritur in mari, uti fatetur *Grotius c.* 3. §. 3. etiam ejus proprietatem occupare possumus, quia omnia jura sub imperio continentur.

Additio.

„ Diximus mare, quatenus ex aqua marina
„ & alveo constat occupari sua natura ne-
„ que in totum neque pro parte posse, quia
„ impossibile est ut aqua, & qui aqua te-
„ gitur alveus, in nostra potestate & cu-
„ stodia constituatur: Etsi autem imperium
„ in mari acquiri possit, non tamen sub
„ eo continetur dominium, utpote quod
„ toto cœlo ab imperio differt: quod late
„ demonstravimus in *Dissert. Prooem. XII.*
„ §. 236. *seq.*

Nisi ut contenta in re alia] „ Tunc enim
„ non terminari putat ut rem liquidam, sed
„ v. g. per latera, per ripas &c.

Quo modo lacus & stagna occupata sunt]
„ Quæ ubique lateribus clauduntur, & intra
„ fines agri continentur: adeoque in singu-
„ los distribui possunt. Verum dispar est
„ ratio maris: aqua enim marina, ejusque
„ alveus, per naturam in custodiam & po-
„ testatem redigi nequeunt, secus ac in la-
„ cubus & stagnis.

Item flumina, quia ripis tenentur] „ At
„ nec flumina ut in ripis contenta occupari
„ possunt, non magis quam mare: Flumen
„ enim itidem in potestatem & custodiam
„ nostram redigi nequit, quia aqua pro-
„ fluens singulis momentis mutatur, & al-
„ veus perpetuo aqua tegitur: Atque hæc
„ ratio est cur aqua profluens inter res na-
„ tura communes referatur; §. 1. *Inst. rer.*
„ *div.* cur flumen dicatur publicum jure gen-
„ tium, *l.* 4. §. 1. *R. D. l.* 3. *pr. ff. Flum.*
„ cujus usus ad omnes pertinet; §. 2. *Inst.*
„ *R. D. l.* 24 *pr. damn. infect.* & denique,
„ cur in flumine publico cuique navigare &
„ piscari liceat. *l.* 48. *pr. ff. Usucp l.* 7. *ff.*
„ *de divers. temp. præscr.* §. 2. *Inst. R. D.*
„ Conf. *Dissert. Prooem. XII.* §. 222. §.
„ 263. *seqq.*

Mare vero terra non continetur, par terra, aut terra majus] Mare non consistit in sola aqua, ejusque superficie, quæ omnino major est terra, sed præterea in alveo & littoribus, quæ cum reliqua terra juncta in infinitum excedunt maris magnitudinem. Sed & falsum est mare, etsi majus sit terra, non suo ea contineri; aquæ enim, quæ in vitro est, major quidem copia est, quam vitri, sed in vitro tamen continetur, & occupato vitro occupatur etiam aqua. Adeoque eadem ratione occupatis littoribus & alveo, occupatum quoque censetur id quod littoribus continetur.

Unde terram mari contineri dixere veteres] Auctores illi quæstionem physicam tractant, an aqua cum aëre sit causa naturalis, quæ terram contineat & solidet ne dilabatur? quæ physicorum communis est sententia: non autem negant maris extrema littore aliquo contineri, & terræ includi, quod Gellius in allegato loco ipse fatetur. Cæterum certum est, quod mare contineatur alveo & ejus littoribus tanquam in vase, de cujus, non de solius aquæ marinæ occupatione quærimos.

Additio.

„ Verior ratio hujus rei est, quod veteres
„ finem orbis esse crediderint ubi Oceanus
„ incipit, & hinc in columnis Herculeis illud
„ *non plus ultra* posuerunt. Si igitur om-
„ nis reliqua pars orbis nil nisi Oceanum
„ contineret, dici omnino posset, terram
„ includi

„ includi & circumdari Oceano; at experientia nos docet Oceanum ipsum littoribus includi, indeque non esse infinitum, nedum majorem terra dici posse, nec quoad superficiem.

Cum undique oceanus circumscribat omnes terras] „ Oceanus potius circumscribitur per remotissimas, veteribus plane, & partim nobis adhuc incognitas terras.

In medio ejus sunt omnia, quæ intra oras ejus inclusa sunt] „ Oceanus intra terras ac littora novi æque ac antiqui orbis inclusus est, atque de eo hodie constat.

Qui orbem terrarum amplexu finit] „ Hic vetus ille est error, quem nobis experientia detecto novo orbe exemit.

In Seneca suasoriis dicitur oceanus totius orbis vinculum, terrarumque custodia] „ Idem Seneca Suas. I. pr. dixit, *Nibil infinitum esse, nisi Oceanum.* Quod tamen verum non esse inter omnes constat.

Unda mundum coërcens] „ Imo certum jam est, mundum undam coercere.

Nec fingenda divisio] „ Argumentum Auctoris hoc est: Primos homines, aucto humano genere, ob indigentiam res terræ tum expresse tum tacite divisisse, eoque a primæva rerum communione recessisse; sub hac autem divisione *maria* nec per fictionem comprehendi potuisse, quia maria illis cognita non fuere: At diximus & rerum communionem, & divisionem illam præsumtam, & exceptiones ab illa divisione, fabulam sapere.

Atque ex eo] „ Quia mare sui maxima parte tunc incognitum fuit.

Nullus modus fingi potest] „ De incognitis enim cogitare paciscentes non potuerunt.

3 *Ideo*] „ Quia simulac communio displicuit, nec instituta est divisio, censeri debet inter omnes convenisse, ut quod quisque occuparet id proprium haberet *vid. n.* 1. Ut proinde hic *n.* 3. non cum numero præcedenti, sed cum *n.* 1. cohæreat.

Quæ communia omnium fuerunt] „ Nam omnes res terræ humano generi generaliter communes fuisse dixit supra *n.* 1.

Et in prima divisione divisa non sunt] „ Cum enim homines in prima illa simplicitate non perstiterint, fingit eos plurimas res inter se divisisse. *sup.* §. 2. *n.* 2. *seq.* At illa divisione semel facta, ulterius divisionem fieri non potuisse. *d.* § 2. *n.* 4.

Ea jam non divisione] „ Quia nullus modus fingi potest, quo gentes adeo dissitæ de divisione convenirent: quæ sunt verba auctoris præcedentia.

Sed occupatione transeunt in jus proprium] „ Ex tacito scl. illo pacto, & præsumto consensu, ut quod quisque occupasset id proprium haberet. *d.* §. 2. *n.* 1. Atque hinc hodie solam occupationem esse acquisitionem originariam statuit *infra c.* 3. §. 1.

Nec dividuntur, nisi postquam propria esse cœperunt] „ Quæ igitur divisione transeunt in jus proprium, non propria esse incipiunt nisi divisio præcesserit: In genere hic repetendum quod toties dictum est, communionem rerum natura non existere, adeoque ea, quæ de divisione & occupatione hic afferuntur, meram fictionem esse.

A d §. I V.

Venramus *ad ea quæ propria fieri possunt, sed nondum facta sunt propria*] Hæ res non sunt natura communes, sed nullius, & ita nullius ut cedant occupanti: Loca enim inculta sunt quæ a nemine sunt occupata: insulæ in mari natæ sunt res nullius, quæ propriæ nondum factæ sunt; Pisces & aves in nullius dominium adhuc pervenerunt.

Additio.

„ Hactenus Grotius exposuit res quæ propriæ fieri non possunt, adeoque ubi ficta illa communio naturalis subsistit: Sequitur nunc tractatio de rebus quæ propriæ fieri possunt, (postquam nimirum sublata primæva rerum communione singulis facultas concessa est eas occupandi) & quæ per occupationem fiunt occupantis.

Talia &c.] „ Quæ scilicet occupata nondum sunt, etsi possint occupari.

Insulæ in mari] „ Insulæ hæ nullius esse dicuntur, & cedunt occupanti, *l.* 30. §. 1. §. 1. *A. R. D. l.* 1. §. 6. *Flumin. l.* 7. §. 3. *A. R. D. l.* 1. §. 1. *A. P.* Vid. *Dissert. Prooem. XII.* §. 221. §. 276. *in fin.*

Feræ, pisces, aves] „ Hæ itidem nullius dicuntur, quia etsi propriæ fieri possint nondum tamen propriæ factæ sunt. *l.* 14. *A. R. D. l.* 1. §. 1. *l.* 3. *A. P. l.* 2. *l.* 3. *ff. rer. div.* §. 18. *Inst. Eod.* Vid. *Dissert. Prooem. XII.* 226. §. 263.

Sed duo notanda sunt &c.] „ Alterum

„ ad flumina, lacus, aliasque loca inculta „ pertinet: §. *b.* alterum ad feras, pisces & „ aves §. *seqq.*

Duplicem esse occupationem, unam per universitatem, alteram per fundos] Recte Auctor distinguit inter occupationem publicam universi territorii, & inter occupationem privatam, seu rei certæ. Dixi enim toti humano generi imperium in universam terram competere, idque jus humani generis, facta postea divisione, (quæ auctis hominibus, quibus una potestas non sufficiebat, necessario fieri debuit) in singulos populos translatum fuisse. Secuta itaque divisione, cuique civitati idem jus imperii in suos cives intra fines territorii occupari competit, quod antea toti humano generi in totum orbem.

Occupatio igitur illa publica continet complexum omnium jurium publicorum; adeo, ut quidquid intra fines illius civitatis continetur, censeatur occupatum licet inter singulos nondum distributum sit: Idque probatur 1. quia ipsum territorium est nullius, adeoque ex regula naturæ cedit occupanti cum omni jure quod ei competit. 2. Victor occupando territorium omnia ejus jura acquirit, cur non & populus occupans terram vacuam? Et cum 3. ab initio jura illa publica toti humano generi competierint, nullam video rationem, cur diviso imperio non singulis civitatibus idem jus competeret.

Ab hac autem publica occupatione differt occupatio privata, seu rei certæ: quæ nihil aliud est quam distributio territorii, & jurium in illo comprehensorum, in singulos; unde cives nihil juris publici, sed solam facultatem de rebus suis disponendi acquirunt.

Adeoque 1. imperium occupari a civibus nequit, quia id inter singulos non distributum est, nec distribui potest; 2. occupari non possunt res quæ aliis jam distributæ sunt; 3. quidquid inter singulos distributum non est, manet sub occupatione publica. Atque hæc ratio est cur jura venandi, item flumina, & sylvæ, regulariter ad regalia pertineant; cur thesauri, bona vacantia &c. fisco vi generalis illius occupationis cedant.

Additio.

„ Auctor fingit, populum qui territorium „ occupat præter imperium (quod dominium eminens vocat) acquirere dominium „ aliquod generale & privatum. §. *b.* & *cap.* „ *seq.* §. 19.

„ Ejusque effectum hunc esse ait 1. ut si „ quid universaliter occupatum in singulos „ descriptum non est, non ideo vacuum „ censendum sit, sed in dominio generali „ primi occupatoris, puta populi aut regis, „ maneat: *b.* §. Unde concludit flumina, „ lacus, stagna, syrtes, sylvas, montes asperos, insulas, alveos, derelictos &c. „ non esse nullius, sed sub dominio illo generali contineri. §. *b.* & *cap.* 5. §. 19. *c.* „ 8. §. 9. &c.

„ 2. Sed ea quoque quæ in singulos descripta fuere, at postea particulari domino „ carere incipiunt, non fieri nullius ait, sed „ vi dominii generalis redire ad universitatem. *c. seq.* §. 19. *n.* 3.

„ 3. Addit dominium hoc generale postea „ particulatim ita in privatos distribui posse, „ ut tamen eorum dominium penderet ab illo „ dominio generali: atque hinc oriri, ait, „ dominia minus plena, ut servitutes, pignus, emphyteuses &c. quæ proinde, si „ desinunt, consolidari cum dominio illo „ generali putat. *c. seq.* §. 19. *n.* 3. *junct.* „ *eod. cap.* §. 2.

„ Nos negamus populum per occupationem generalem, præter imperium, acquirere *dominium* aliquod *generale* & *privatum*: Natura dominii requirit ut res „ mea, i. e. in custodia mea corporali constituta, sit, quod non nisi prehensa actu „ corporali possessione fieri potest: cum igitur talis prehensio in occupatione generali deficiat, certissimum est, fabulam esse „ quæ de dominio generali & privato traduntur.

„ JCti Romani, optimi jurium naturalium „ interpretes, omnes res, quæ a populo occupatore in singulos descriptæ non sunt, „ inter res nullius, quæ occupanti cedunt, referunt: idque diserte de insula in flumine „ publico nata, de alveo derelicto, de thesauro, de captis in aëre, aqua, & mari, „ tradunt. *Vid. Diss. Prooem.* XII. §. 226. „ 227. 230. 253. *seq.* Certissimo indicio, „ occupationem a populo factam præter imperium, non tribuere dominium aliquod „ generale & privatum. Sane littora occupata sub imperio populi Romani fuerunt. „ *l.* 3. *ff. ne quid in loc. publ. l.* 50. *ff. A. R.* „ *D.* nihilominus tamen proprietas eorum „ nullius esse dicitur. §. 5. *Inst. R. D. l.* 51. „ *ff. contr. emt.* indeque referuntur inter res „ quæ in nullius dominium adhuc pervenerunt. *l.* 14. *ff. A. R. D.* Cujus effectus est, „ ut quilibet in littore ædificare possit, & „ ædificando subito ædificium suum faciat:

,, *l.* 2. §. 8. *l.* 3. *l.* 4. *Ne quid in loco publ. l.* ,, 30. *A. R. D.* & ratio additur, quia res ,, nullius cedit occupanti: *l.* 14. *pr. A. R.* ,, *D.* quod falsum esset, si litora sub occupa- ,, tione generali comprehenderentur.

,, Iidem JCti adespota, seu hero carentia, ,, inter res nullius referunt quæ jure gentium ,, occupanti cedunt: nimirum derelicta, §. ,, 46. *Inst. R. D.* thesaurus &c. *l.* 31. §. 1. *A.* ,, *R. D.* §. 12. *inst. rer. div.* &c. Quod verum ,, non esset si ea ad populum vi dominii ge- ,, neralis reverterentur.

,, Hinc facile apparet, tertium effectum, qui ,, dominio huic generali tribuitur, sponte cor- ,, ruere: Nam 1. non dari jure naturæ do- ,, minia minus plena alibi probavimus: *Vid.* ,, *cap. seq.* §. 2. & §. 19. Add. *diss. proœm.* ,, XII. §. 310. *seq.* frustra igitur quæritur an ,, ea pendeant a dominio generali. Sane om- ,, nia illa *jura in re* ex jure Romano origi- ,, nem traxisse, & sua natura ex obligatione ,, saltem personæ descendere vidimus. *d.* §. ,, 310. *seq.* Sed & 2. si talia jura darentur, ,, ea non penderent a dominio populi ge- ,, nerali, sed singulari; supponi enim ne- ,, cessario deberet, populum præter impe- ,, rium *corporali quoque apprehensione* certas ,, terræ portiones primum occupasse, easque ,, deinde reservato dominio directo aliis con- ,, cessisse: Si enim id non supponeretur, po- ,, pulus transferret jus in re quod ipse non ,, habuit.

,, Neque his *obstat*: quod universitas terri- ,, torium occupatum distribuere singulis, ac ,, eis assignare soleat, quod supponere vide- ,, tur dominium generale: Resp. Universitas ,, non assignat vi dominii generalis, sed vi ,, imperii, i. e. permittit ut singuli domi- ,, nium rei vacuæ occupare, & actu corpo- ,, rali eam prehendere possint: si postea pri- ,, vatus ille derelinquit iterum portionem oc- ,, cupatam, dominium hoc singulare non ,, redit ad universitatem, quæ nunquam do- ,, minium habuit, sed iterum fit nullius, ,, ceditque occupanti:

,, Equidem Princeps prohibere potest ne ,, singuli res nondum distributas, vel quæ ,, domino particulari nunc carent, occupent, ,, i. e. sibi proprias faciant: At hoc jus prohi- ,, bendi non sequitur ex dominio aliquo ge- ,, nerali & privato, sed ex jure imperii, vi ,, cujus princeps antevertere potest domi- ,, nium singulorum. *Vid. l.* 2. *c.* 5. §. 6. *c.* 3. ,, §. 9. *n.* 1. *c.* 8. §. 5. & *c.* 2. §. 5. Per hanc ,, autem prohibitionem res illæ non de- ,, finunt esse nullius, (nam non obstante ,, prohibitione cedunt occupanti tanquam res ,, nullius, quæ in nullius sunt bonis & pro- ,, prietate. *Vid. diss. proœm.* XII. §. 217. §. ,, 263.) at transgressores propter inju- ,, riam puniri, ac res occupatæ in pœnam ,, iis adimi possunt. *ibid.* §. 217. §. 263. *n.* 1.

,, Hinc quoties res quæ nullius sunt, ut ,, littora, &c. populi esse dicuntur, *L.* 50. ,, *ff. ne quid in loc. publ.* id quoad imperium ,, saltem intelligi debet, *ibid.* proprietas e- ,, nim littorum nullius est. §. 5. *Inst. rer. div.* ,, *l.* 51. *ff. contr. emt. l.* 14. *pr. A. R. D.* ,, *Diss. proœm.* XII. §. 221.

Prior solet fieri per populum] ,, Scilicet in ,, statu Democratico seu populari.

,, *Aut eum, qui populo imperat*] ,, Ut in ,, statu regio, vel medio inter popularem & ,, regium.

,, *Altera deinde per singulos*] ,, Quæ pri- ,, vata est, nec jura publica tribuit, sed so- ,, lum jus de re sua pro lubitu disponendi.

Magis tamen assignatione, quam libera occupatione] ,, Recte, nam communi consen- ,, su civitatis totum territorium communiter ,, occupatum est, adeoque in causa hac com- ,, muni nemo rem sibi propriam facere po- ,, test per occupationem, sed id per assigna- ,, tionem adeoque per distributionem fieri de- ,, bet. Sunt tamen quædam etiam in terris ,, assignatis, quæ, quamdiu a singulis oc- ,, cupatæ non sunt, nullius manent, uti the- ,, sauri, aliaque adespota. Atque hoc sensu aves ,, & pisces etiam in territorio occupato nullius ,, esse dicuntur in *L.* 1. §. 1. *L.* 3. *ff. de A.* ,, *Rer. Dom.* §. 12. *Rer. Div.* Sic feræ quoque ,, manent res nullius *L.* 1. §. *f. L.* 3. *pr. A. Rer.* ,, *Dom.* etsi terra sit occupata & in singulos ,, distributa. *d. l.* 3. §. 1. *l.* 12. §. 7. *ff. injur.* ,, *l.* 16. *Servit. rust. l.* 5. §. 3. *ff. A. R. D.* ,, *l.* 3. §. 14. *A. P.*

Universim occupatum] i. e. per occupatio- nem generalem.

Non ideo vacuum censeri debet] ,, Imo ,, est vacuum ratione dominii, sed non ra- ,, tione imperii.

Manet enim in dominio primi occupatoris] ,, Dictum jam est primum occupato- ,, rem solum imperium sibi acquirere, non ,, dominium, nec generale: Hoc enim non ,, nisi prævia apprehensione corporali, & ,, animo sibi habendi, acquiri potest.

Talia esse solent flumina] ,, Alibi proba- ,, vimus flumina constare ex aqua profluen- ,, te, alveo, & ripis: Flumen quoad *aquam*

„ *profluentem* occupari non posse constat, at„ que hinc inter res natura communes refer„ tur: *Alveus* itidem, quamdiu aqua ibi fluit, „ in potestatem nostram corporalem redigi „ nequit: *Ripa* quoque, quatenus ad usum „ fluminis publici pertinent, pariter occu„ pari non possunt: Adeoque verum non „ est flumina esse in dominio generali pri„ mi occupatoris:

Lacus, *stagna*] „ Hæc Synomina sunt, „ *Isidor. Orig. c.* 19. *pr.* & *fin.* Per stagnum „ enim denotatur locus ubi aqua stat nec „ decurrit. *Isidor. orig. l.* 13. *c.* 19. *in f.* La„ cus lacunam magnam denotat ubi aqua „ contineri potest: *Varro. de ling. lat. l.* 4. „ *p. m.* 8. receptaculum in quo aqua reti„ netur, nec miscetur fluctibus. *Isidor. d.l pr.*

„ Equidem diversa hæc videntur, quia „ jure Romano pisces in lacubus videntur „ occupati, *l.* 13. *in fin. ff. de Injur.* non in „ stagnis. *l.* 3. §. 14. *ff. A. P.* Resp. prior „ textus diserte loquitur de lacubus qui in „ singulorum dominio sunt; posterior autem „ loquitur de stagnis in singulos non distri„ butis: In prioribus enim pisces sunt in „ potestate & custodia domini, non in po„ sterioribus.

„ *Sylvæ*] „ Sylvæ vel distributæ sunt in „ singulos vel non sunt: *priori* casu sunt „ propriæ domini; *hoc* casu cedunt occu„ panti, nisi lege imperantis prohibita sit syl„ varum occupatio, vel fisco fuerint addi„ ctæ, vel usui publico relictæ: Certissimo „ indicio sub occupatione dominii generalis „ sylvas non contineri.

Montes asperi] „ Eadem hic ratio est „ quæ in sylvis. Si enim singulis non assi„ gnantur manent quidem sub imperio po„ puli, sed quoad proprietatem sunt nullius.

A D §. V.

D E *feris*, *piscibus*, *avibus illud notandum est*] Grotius videtur innuere has res non quidem contineri sub occupatione generali, principem tamen lege impedire posse tum tum subditos extraneos ne feras &c. capiant. At verius est, etiam jus venandi comprehendi sub generali occupatione, indeque jus illud populo, æque ut loca publica in singulos nondum distributa, proprium esse.

Additio.

„ Diximus, non dari dominium generale „ quod occupatione, quæ fit per universi„ tatem, populo acquiratur; Dominium e„ nim, qualecunque sit, non nisi per cor„ poralem rei apprehensionem acquiritur: „ Populus igitur occupando terram nil nisi „ imperium acquirit, singulæ autem res, „ imo terra ipsa, manent nullius, i. e. in „ nullius bonis & proprietate sunt, donec „ in singulos distribuantur & in corporali „ nostra potestate constituantur.

„ Quod magis est, quædam res nullius „ manent etsi distributio terrarum in singu„ los facta sit. Ita enim feræ in sylvis, pis„ ces in stagnis, thesauri &c. non sunt in „ dominio ejus qui prædium possidet, quia „ hæ res nunquam in corporalem ejus po„ testatem pervenerunt; indeque cedunt oc„ cupanti. *l.* 3. §. 1. *A. R. D.*

„ Supra autem vidimus effectum illius im„ perii esse, ut imperans prohibere possit „ ne res in singulos non distributæ occupa„ re, adeoque ne venari in sylvis, piscari „ in fluminibus, &c. liceat; indeque statue„ re possit ut vel fisco reserventur, vel usui „ publico relinquantur. Si quis igitur in tali „ loco publico feram capit, ea quidem ce„ dit occupanti, quia est nullius: at quia „ lege prohibente venatus est, ideo puniri „ potest. Exemplum JCti afferunt in litto„ ribus, de quibus Prætor legem dedit ne „ absque ejus decreto ibi ædificium pona„ tur: Si quis igitur absque Prætoris con„ sensu ibi ædificet, ædificatum jure domi„ nii acquiritur ædificanti, quia in littore, „ adeoque in re quæ nullius in proprietate „ est, ædificium exstruxit, salva cæterum „ Prætori actione. *l.* 50. *ff. de acq. rer. dom.*

„ Pari ratione is qui venandi causa fun„ dum privatum prohibente domino ingre„ ditur, feram quam cepit sibi acquirit, sed „ quia invito domino ingreditur fundum, „ ideo injuriarum tenetur *l.* 13. *in fin. de injur.*

Idque in terminis ita traditur a Gajo in *L.* 1. §. 1. *L.* 3. §. 1. *A. R. D.* Verba ejus hæc sunt. *Feræ capientium fiunt*, *quod enim nullius est naturali ratione occupanti conceditur*, *nec interest quoad feras*, *utrum in suo fundo quisque capiat an in alieno: plane*, *qui alienum fundum ingreditur venandi aucupandive gratia*, *poterit a domino prohiberi ne ingrederetur*, &, *si invito eo ingreditur*, *injuriarum tenetur. L.* 13. §. *fin. ff. de Injur.*

Atque hac lege teneri etiam exteros], Ex„ teri igitur jure naturali id quod capiunt „ in alieno territorio suum faciunt, sed, „ quia lege prohibente id fecere, ideo te„ nen„

„ nentur ad id, quod intereſt. Nam occu„ pato territorio extranei legibus illius ter„ ritorii ſubſunt.

Conformes ſe reddant ejus populi inſtitutis] „ Ex principiis juris gentium id demon„ ſtravit. B. Parens ſupra ad *L. 1. c. 3. §. 6.* „ *Propoſ.* 7.

Quod ſæpe in jure Romano legimus, liberum eſſe talia animalia venari] „ Poſtquam „ enim Nerva filius dixit: *Dominium rerum* „ *ex naturali poſſeſſione cœpiſſe*, addit, *ejus* „ *rei veſtigium remanere de his quæ terra*, „ *cœlo, marique capiuntur*; *nam hæc pro-* „ *tinus eorum fiunt qui primi eorum poſſeſ-* „ *ſionem apprehenderint. Leg. 1. §. 1. Acqu.* „ *Poſſeſſ.* Hioc jus piſcandi omnibus com„ mune eſſe dicitur in portu, fluminibuſque. „ §. 2. *I. de Rer. div.* Gajus ait, feras beſtias, „ volucres & piſces, & omnia animalia quæ „ cœlo, terra, & mari naſcuntur, ſimul „ atque ab aliquo capta fuerint jure gen„ tium ſtatim illius eſſe incipere: *L. 1. §. 1.* „ *A. R. D. L. 2. ff. pro ſuo. §. 12. Inſt. de* „ *R. D.* idque juri gentium, quod cum ipſo „ humano genere prodiit, tribuitur in *d.* „ *L. 1. §. 1.* & ratio additur, *quod enim* „ *nullius eſt, naturali ratione occupanti con-* „ *ceditur. L. 3. pr. eod.* Unde qui in mari „ piſcari prohibetur, injuriarum actionem „ habet. *L. 2 §. 9. ne quid in loco publ.*

Jure naturæ aut gentium] „ JCti Roma„ ni nunquam diſtinxere hæc jura, ſed idem „ eis eſt jus gentium quod jus naturæ.

Hoc enim verum eſt quam diu lex civilis nulla intercedit] Dictum in præcedentibus eſt, leges civiles poſſe quidem aliquem impedire quo minus alienum ingrediatur fundum venandi cauſa; at non poſſe impedire quo minus res, quæ nullius eſt, cedat occupanti. Adeoque *alio quæſtio* eſt, an fera capta, etiam in alieno prædio, fiat capientis? Quod omnino ex ratione naturali ſequitur; quia fera quæ capitur nunquam fuit occupata, nec continetur ſub occupatione prædii, quia ipſa fera nondum eſt in noſtra poteſtate ac cuſtodia. *Alia*, an is, qui lege prohibente alienum territorium venandi cauſa ingreſſus eſt, ideo teneatur? Quod omnino affirmandum eſt. Nam ſæpius occurrit, jure naturæ quoque, dominium rei nobis acquiri, at actione ad id quod intereſt nos teneri ei, cui præjudicium fit. Sic enim per ſpecificationem, per fructuum perceptionem ex fundo alieno, &c. materia & fructus mihi acquiruntur, ſalvo domino materiæ & fundi actione.

Sicut lex Romana res multas relinquebat in illo primævo ſtatu, de quibus aliæ gentes aliud ſtatuerunt] „ Senſus eſt. Romanos „ ſæpius a ſtatu primævo receſſiſſe, cum „ aliæ gentes in ſtatu communionis rem „ reliquerint: & contra, Romanos ſæpius „ communionis ſtatum conſervaſſe in rebus „ de quibus Gentes aliud conſtituerunt. Un„ de concludit, legem, qua prohibemur ta„ lia animalia venari, eſſe legem Romano„ rum, qui hactenus a primævo illo ſtatu, „ quo cuique liberum erat talia animalia ve„ nari, receſſerunt. Fruſtra autem hæc di„ cuntur, quia rerum communio nunquam „ fuit. Neque gentes unquam jus aliquod „ ſtatuerunt.

Cum autem lex civilis aliud conſtituit] „ Et libertatem illam naturalem venandi „ prohibet.

Eam obſervari debere jus ipſum naturæ dictat] „ Jus enim civile in conſcientia obli„ gare, & propter conſenſum, alibi proba„ vimus. *Vid. Proleg. §. 16. & Diſſ. Pro-* „ *oem.* XII. §. 55.

Lex enim civilis, quanquam nihil poteſt præcipere quod jus naturæ prohibet, aut prohibere quod præcipit] „ Humana enim jura „ multa conſtituere poſſunt præter naturam, „ contra naturam nihil. *L. 2. c. 3. §. 6.* Quia „ jus Dei, ejuſque præceptum violaretur.

Poteſt tamen libertatem naturalem circumſcribere] „ I. e. Jus ſubditis quæſitum ob „ utilitatem publicam tollere, quia id fit „ conſenſu ſubditorum, qui, in civitatem „ coeuntes, facultatem hanc in Principem „ contulerunt: adeoque iis non fit injuria. „ Conf. *l. 2. c. 14 §. 7. & 8.*

Et vetare, quod naturaliter licebat] „ Adeoque & prohibere venationem in alie„ no territorio.

Atque etiam ipſum Dominium naturaliter acquirendum vi ſua antevertere] „ I. e. efficere „ ne dominium rerum acquiri poſſit. Imo lex „ civilis id efficere non poteſt ut dominium „ naturali ratione quæſitum non ſit; ſed id „ ſaltem efficere poteſt ut effectus civiles non „ habeat, v. g. actionem. Lex igitur civilis, „ dum prohibet ingredi fundum alienum ve„ nandi cauſa, non impedit acquiſitionem do„ minii. *L. 3. §. 1. ff. de A. R. D.* Cæterum „ jus illud quod legibus civilibus facultatem „ tribuit *dominium naturaliter acquirendum*

„ *antevertendi*, passim in Auctore occurrit.
„ *Vid. dissert. prooem. VI.* §. 18. *n.* 1.

Ad §. VI.

1 Videamus *porro*] Auctor putat, in rebus quæ propriæ factæ sunt quibusdam in casibus reviviscere pristinam illam communionem: idque 1. contingere ait in casu necessitatis summæ. 2. ubi mihi commodum, & alteri nullum incommodum aut damnum ex ea oritur: Atque his casibus cuique hominum jus rebus tanquam communibus utendi competere. At cum dictum sit, veram rerum communionem natura nullam esse, frustra quæritur an aliqua communio in rebus occupatis remanserit. Res natura sunt nullius, hæ solæ occupari possunt, iisque occupatis nemini alii jus in eas competit: adeoque verum non est, in duobus allegatis casibus jus aliquod commune hominibus superesse, quod in sequentibus plenius demonstrabimus.

Et quod jus communiter hominibus competat in eas res, quæ jam propriæ aliquorum factæ sunt], „ Hactenus Auctor egit de rebus „ QUÆ VACUÆ SUNT A PROPRIETATE, ET PROPRIÆ FIERI NEQUEUNT. *Vid. sup.* §. 1. & 4. easque „ communes natura esse statuit §. 2. & *seqq.* „ Hic agit de rebus quæ PROPRIÆ FIERI POSSUNT, ET FACTÆ SUNT „ PROPRIÆ, in quibus tamen jus com- „ muniter hominibus competere, adeoque „ ubi vestigium pristinæ communionis ad- „ huc remanere putat. Verum bene obser- „ vavit B. Parens re semel occupata nemi- „ nem jus in illam rem, adeoque nec jus „ aliquod commune sibi in ea arrogare pos- „ se: Jus igitur, occupanti semel in re quæ „ nullius est quæsitum, ei neque ex neces- „ sitate, neque ex innoxia utilitate auferri „ potest. *L.* 11. *ff. de R. Jur.*

Quod quæri mirum forte aliquis potest] „ Mirum omnino & merito videri potest: „ rem in proprietate alicujus esse, & ta- „ men jus commune hominibus in eam com- „ petere.

Spectandum enim est, quæ mens eorum fuerit qui primi dominia singularia introduxerunt] Ex his apparet *jus illud commune ad res* meris figmentis & conjecturis inniti: *Primo* enim fingit, homines tacite renunciasse primævæ communioni, permittendo, ut cuique liceat res communes proprias sibi facere: *Secundo* fingit homines illos excepisse casum necessitatis, & innoxiæ utilitatis. Idque *Tertio* ex conjectura maxime vaga probat, quia homines qui primi singularia dominia introduxerunt, quæsiti, responsuri fuissent: *Se voluisse, ut quam minime ab æquitate naturali recederetur.* Et hinc jam concludit æquitatis naturalis esse, ut communio rerum tempore necessitatis, vel in casu innoxiæ utilitatis obtineat. Quæ omnia bonæ menti & rationi repugnant. Quid non ex variis & vagis ejusmodi conjecturis, de voluntate primorum hominum effictis, inferri posset?

Ut quam minimum ab æquitate naturali recesseris] „ Cum nulla natura sit rerum com- „ munio, adeoque nunquam homines ab ea „ recesserint, frustra quæritur quid illi ho- „ minibus communiter reservare voluerint.

Nam si scripta etiam leges in eum sensum trahendæ sunt quatenus fieri potest] In legibus civilibus aliquando admittitur interpretatio, licet non constet de voluntate legislatoris, sed hoc est meri juris positivi, quo regulæ certæ interpretationum statutæ sunt, ut eo certior sit negotiorum decisio. Atque hoc principio nituntur fideicommissa, jura accrescendi, omnesque dispositiones dubiæ. At jure naturæ, ubi jura non nisi ex certa & clara voluntate vel legislatoris, vel disponentium saltem tacita demonstrari debent, tota interpretationis ratio *ex conjecturis* desumta cessat.

Multo magis mores, qui scriptorum vinculis non tenentur] „ Per mores intelligit ta- „ citum illum consensum, quo primi homi- „ nes certo modo a primæva communione „ recessisse dixit supra §. 2. *n.* 5.

Hinc primo sequitur] „ Sc. ex eo, quod 2 „ mens eorum, qui primi dominia singularia „ introduxerunt, talis credenda sit, ut quam „ minime ab æquitate naturali recesserit.

In gravissima necessitate reviviscere jus illud pristinum utendi] Putat igitur Auctor in casu necessitatis omnia esse communia, & sic tempore necessitatis redire illum primævum communionis statum, perindeque esse ac si homines per divisionem, aut tacitum de occupandis rebus consensum, nunquam ab illo statu recessissent. Sed sæpius jam dictum est, nullam communionem rerum primævam extitisse, & sic verum non esse, per divisionem aut tacito pacto homines inde recessisse: Unde sponte sequitur, primos homines reservare non potuisse communionem quæ nunquam fuit, indeque nec eam reviviscere posse propter

pter necessitatem. Sed & porro probavimus res a natura nullius esse, cedereque occupanti; cui proinde res ita, concedente natura, propria facta est, ei a nemine absque injuria auferri, nec ex necessitate potest, quæ regula extat in *L. 11. ff. R. I.* Sane necessitas alii jus in res meas nullum tribuit, nec enim quod antea in re nullius non habuit, ex superveniente necessitate sibi arrogare potest. Sed & ex hac doctrina sequeretur, unumquemque egenum in necessitate constitutum jus commune habere in omnium hominum bonis, & instituta actione de communi dividundo agere per totum terrarum orbem pro sua rata posse. Quæ omnia cum ratione pugnant.

At alia quæstio est, anne excusandus sit ille qui summa necessitate inductus ea quæ ad vitæ sustentationem pertinent abstulerit? Equidem verum furtum hic est, furtum enim Cicero fieri dixit, etiam quod ex necessitate committitur. *Cic. L. 3. Offic. c. 28.* Unde etiam esuriens, si furtum committit, septuplum restituere tenetur, juxta effatum Salomonis in *Proverb. c. 6. §. 30. seqq.* At legibus civilibus plerumque a pœna, quæ malitiæ infligi solet, in tantum liberatur, non a restitutione rei.

Anne vero iniquum est pauperes excludi a jure terræ citra culpam suam? Certum quippe est, fructus & commoda terræ omnium hominum causa produci, indeque videtur hactenus eis, qui citra culpam egeni sunt, injuria fieri ut ab illis commodis penitus excluderentur? Resp. si ex juris naturæ principiis res examinanda est, 1. certum est cuique hominum facultatem occupandi competere res terræ in infinitum: Rebus igitur omnibus occupatis, illi qui occuparunt jure suo usi sunt, neque illis qui nihil occuparunt injuriam fecere. Cum enim 2. res terræ nullius sint, eoque nihil juris egenis in illis competat, non potest dici jus aliquod eis auferri per occupationem ab aliis factam. Neque 3. jus occupandi illis aufertur, jus enim ipsis omnino competit, sed defectus est in rebus, quæ omnes occupatæ sunt. Occupare ergo amplius non possunt, non, quia jus deficit, sed quia nihil est quod occupari possit, cum omnia jam ab aliis, qui eodem jure gaudent, occupata sint. Accedit 4. quod, posito illo principio, *egeno jus aliquod commune in res terræ competere*, res exitum habere non possit; quia non nisi pro rata sua communi dividundo judicio agere posset: quomodo vero probabit illam ratam? Unde constabit quænam ejus portio in re tot hominum miriadibus communi futura sit? Idque 5. molto magis obtinet si illa necessitas, uti plerumque fit, oritur, vel ex ignavia, vel si eam homines extendunt ad luxum, aliaque quæ necessaria vere non sunt.

Equidem negari non potest, homines plura quam quæ ad vitæ necessitatem pertinent occupasse, indeque universitatis luxum in causa esse ut quidam ab usu rerum terrestrium excludantur. Sed cum jure suo utantur, & res illæ occupatæ nullius fuerint, prætextu luxus egenis nullum jus in eorum bonis competit. Et cum hoc vitium omnium divitum commone sit, nulla ratio dari posset cur unus magis quam alter ad sustentationem egenorum contribuere teneatur.

Quid ergo de egenis faciendum, an fame potius perire debent? Resp. vix est ut homo eo necessitatis perveniat ut vivere non possit, modo iis quæ natura necessaria sunt contentus esse velit. Sed & si talis egenus existat, magistratus officium est, illis prospicere, publicas collectas indicendo, vel alio modo: exemplo legis divinæ, quæ insignia privilegia paupertati tribuit: nimirum 1. decimas tertii anni. *Deut. 14. v. 18.* 2. Angulus agri relinquendus. *Lev. 19. v. 9. & c. 23. v. 22.* 3. Spicilegium, si una alterave spica extra manipulos deciderit. *d. c. 23. v. 22.* 4. Racemationem, qua relinquendi sunt recamuli, quotquot nec scapulos densiores, nec uvas conjunctiores habent. *Deuter. 24. v. 21.* 5. Acinos deciduos, qui scil. in vindemia inter colligendum a racemis deciderent. *Lev. 19. v. 10.* 6. Quod per oblivionem relinquitur. *Deut. 24. v. 19. seqq.* id enim relinqui debet advenæ, pupillo & viduæ. *Ibid.* vid. *Selden. de J. Nat. L. 6. c. 6. pr.* Atque hinc Valentinianus & Martianus humanitatis suæ esse ajunt, egenis prospicere, & dare operam ot pauperibus alimenta non desint. *L. 12. §. 2. C. S. S. Eccles.*

Neqoe *obstat* quod aliter conservare vitam non possit, is qui in necessitate tali constitutus est, indeque ex naturæ lege omnia homini licita videantur, sine quibus vita salva esse non potest. Resp. Regula illa cessat si medium servandi vitam consistat in auferendo alteri suo jure, tunc enim eodem modo alter jus suum defendere contra turbantem posset; & sic in necessitate constitutus non tam jus suum defenderet, quam alienum raperet.

Sed

Sed & necessitas illa incidit plerumque per culpam, debet enim egenus operas addiscere ne egeat: Natura igitur non deficit aliud medium. Etsi autem nulla egeni concurrat culpa, non tamen sequitur Titii vel Caji bona ad id necessaria esse, cum alterius bona occupare posset.

Neque porro *obstat*, lege divina præceptum esse ut quædam ex bonis pauperibus relinquerentur. Resp. hoc non est ex jure communionis, sed ex dispositione legis forensis, adeoque ex lege civili.

Denique *obstant* exempla Auctoris, sed nec ea nobis contraria esse, statim videbimus.

Additio.

„ Auctor cuique hominum jus commune „ in res ab aliis occupatas competere ait, si „ in gravissima necessitate sit constitutus: „ Rationem hanc fingit, quod tempore ne„ cessitatis pristina rerum communio quasi „ reviviscat, & quod in prima divisione casus „ necessitatis exceptus videatur: idque inde „ præsumi, quia homines credendi sunt æ„ quitatem naturalem in illa divisione ante „ oculos habuisse. *Vid. n.* 1 Addit, quod „ primi divisores, interrogati quid de ea „ re sentirent, responsuri fuissent, *res eum* „ *benigna quadam receptione juris primitivi* „ *in dominos distinctas fuisse. Vid. n.* 4. in„ deque etiam legem Dei habere exceptio„ nem summæ necessitatis ait, *L.* 1. *c.* 4. „ §. 7. *n.* 1.

„ Ex hoc *jure necessitatis* (ita enim il„ lud vocat Auctor *infra* §. 10. *in fin.*) va„ ria deducit jura, quæ singula recensuimus „ in *dissert. prooem.* VI. §. 19. Ex hac ra„ tione quoque provinciam imperii se in al„ terius ditionem dare posse statuit, si ali„ ter servare se non potest. *L.* 2. *c.* 6. §. 5. „ quia necessitas rem reducit ad merum jus „ naturæ. *d.* §. 5.

„ Atque hoc jus necessitatis eo extendit „ Ziglerus *in not. ad h. c.* §. 7. ut statuat, „ dominum rei qui usum illum communem „ impedire vult, tuto occidi posse, ac al„ terum intra fines necessariæ defensionis „ constitutum esse. *Confer. Pufend. L.* 2. „ *c.* 6. *pr. Selden. de jur. nat. L.* 6. *c.* 6. *per* „ *tot.* De indulgentia circa actus qui neces„ sario fiunt late auctoritates collegit *Tesmarus in not. h.* §. *lit. f.* & *lit. n.* Cæte„ rum Grotius plures limitationes affert, in „ quibus juri necessitatis locum non esse „ ait: Vid. *dissert. prooem.* VI. §. 19. At „ optime probavit B. Parens, solam ne„ cessitatem nemini jus in res alterius dare.

Tanquam si communes mansissent] „ Quo„ modo communes manere potuerunt, cum „ nulla unquam rerum communio extiterit?

Quia in omnibus legibus humanis] „ Alibi „ etiam id asserit de legibus divinis, *L.* 1. „ *c.* 4. §. 7. *n.* 1. At in neutris necessitas „ jus aliquod in res alterius concedit. *Vid.* „ *infra lit y.*

Ac proinde & in lege dominii] „ Domi„ nia non ex facto humano, seu ex tacito „ consensu hominum orta esse, vidimus *supra* §. 2. *n.* 5.

Hinc] Auctor hic affert exempla ubi communio primæva reviviscere videtur: Si nimirum cibaria in navi deficiant, si incendio corruptæ ædes diruantur, &c. Resp. nihil horum est ex communione, sed ex mero jure civili, quod summam in utroque casu æquitatem continet. Si enim unus cibaria sibi soli reservaret, reliquis fame interemtis ipsi quoque pereundum esset; quia solus navem gubernare nequit. *Arg. L.* 7. *quod vi aut clam.* Ita, si domus diruitur, æque tamen peritura esset, quia igne jam correpta supponitur: adeoque ex hac ratione civili damnum dari non videtur, æque perituris ædibus; ut dicitur in *L.* 7. §. 4. *quod vi aut clam.* 3

Ut in navigatione, &c. quod quisque habet in commune conferre debeat] „ Legibus „ Romanis id statutum legimus in *L.* 2. *ad* „ *L. Rhod.* Id autem non est ex jure pri„ mævæ communionis, quasi hæc in casu „ necessitatis adhuc subsistat; sed ex ra„ tione naturali, quia domino cibariorum, „ si reliqui fame perirent, æque pereundum „ esset: adeoque non fit injuria domino „ arg. *L.* 7. §. 4. *quod vi aut clam.*

Sic & defendendi mei causa vicini ædificium orto incendio dissipare possum] „ Hæc „ sunt verba *legis* 3. §. 7. *de incendio*: in„ telligendum autem id est, si incendium eo „ pervenerit. *L.* 7. §. 4. *Quod vi aut clam.* „ Tunc enim dissipare ædes vicini possum „ non ex jure aliquo primævæ communio„ nis, sed ex ratione naturali: quia *nulla* „ *injuria aut damnum dari videtur æque* „ *perituris ædibus. d. l.* 7. §. 4.

Et funes aut retia discindere in quæ navis mea impulsa est] „ Traditur id in *L.* „ 29. §. 3. *ff. ad L. Aquil.* cum enim extri„ care nauta se non possit nisi discissis fu„ nibus, damnum hoc casu, (nam vi ven„ torum navis impulsa est in funes & retia) „ non

non culpa videtur datum : casum autem solus dominus præstat. Adeoque hic quoque non ex jure primævæ communionis jus oritur, sed ex ratione naturali modo allegata.

Quæ omnia lege civili non introducta sed exposita sunt] ,, Verum omnino est omnes hos casus niti æquitate naturali ; at illa æquitas non consistit in fictione Auctoris, quasi homines res natura communes diviserint, & casum necessitatis exceperint, primævamque communionem eo casu subsistere voluerint.

4 *Nam & inter theologos recepta sententia est &c. eum furtum non committere*] ,, *Vide Osiand. in Observ. h. l. Ames. de Conscient. L. 5. c. 50. in f.* Jure naturæ id verum non esse jam vidimus, necessitas enim nullum jus in rem alienam tribuit.

,, Atqui homo homini in necessitate constituto succurrere debet. *Dist.*47.*cap.*8. *Basil. ad Luc.* 12. *v.* 18. Hinc cum discipuli Christi spicas alienas sustulerunt famis sedandæ causa, Christus eos excusat necessitate famis: Resp. 1. succurrere homo homini egeno debet non ex regulis juris sed caritatis : Adeoque si non succurrit, egeno non fit injuria, neque illi jus competit homini rem auferendi invito: Resp. 2. Christus non defendit illud factum contra dominum spicarum, utpote qui questus non est, sed contra Pharisæos, qui Sabbathum hoc facto violatum esse crediderunt.

,, Equidem negari nequit, excusationem mereri eos qui necessitate coacti furtum faciunt : Hinc nec ordinaria pœna ipsis infligi solet, quia leges pœnales feruntur cum sensu imbecillitatis humanæ. *Grot. l.* 1. *c.* 4. §. 7. Idque exemplis gentium probat *Tesmarus in not. lit. n. ex Thuano L.* 2. *p.* 37. *Appiano Bell. Punico n.* 28. *Arriano L.* 6. *p.* 423. Unde hodieque is qui necessitate coactus furtum committit extra ordinem punitur. *Cap.* 3. *X. furt. Constit. crim. Art.* 166. *Cz. Part.* 2. *Quæst.* 82. *n.* 40. *Anton. Math. ad L.* 47. *ff. tit.* 1 §. 7.

Cujus definitionis] ,, I. e. sententiæ inter Theologos receptæ.

Quod rei Dominus ex caritatis regula rem egenti dare tenetur] ,, Verum est, ex hac ratione non probari me alii rem necessitate urgente auferre posse : Ex caritatis enim regula non jus aut obligatio inter homines sequitur: adeoque jus, per occupationem mihi a natura quæsitum, ab alio caritatis prætextu auferri nequit.

Sed quod res omnes in Dominos] ,, At nec ex hac ratione id probatur, quia nunquam fuit rerum communio, adeoque ea reviviscere non potest : Certissimum igitur est, necessitatem nemini jus in res alterius dare.

Nam si primi divisores interrogati fuissent, quid de ea re sentirent, respondissent, quod dicimus] ,, Quia juxta auctorem credendum est, ipsos quam minimum ab æquitate naturali recedere voluisse. *vid. sup. n.* 1. At ex ejusmodi vagis conjecturis jus inferri nequit.

Omnem legem frangit] ,, Hoc admitti non potest si tertio jus aliquod auferretur.

Humanam scl.] ,, Imo & leges quasdam divinas tacitam habere exceptionem summæ necessitatis, docuit supra. *L.* 1. *c.* 4. §. 7. *n.* 1. At in neutris id verum esse probavimus. *Vid. supra lit. l.*

Aut ad humana modum factam] ,, I. e. cum sensu imbecillitatis humanæ. *L.* 1.*c.*4. §. 7. *n.* 2. *Lib.* 3. *c.* 23. §. 5. *n.* 3. *Lib.* 2. *c.* 14. §. 12. *n.* 2. Idem quoque ex principiis Auctoris dicendum si Deus humanam legem probat, nam tunc censetur eam probare ut humanam & humano modo *vid. supra Lib.* 1. *c.* 4. §. 7. *n.* 3. Ubi hoc assertum refutavimus.

Cicero Philippica XI.] ,, Ubi defendit factum Cassii, qui inconsulto Senatu ex Italia profectus erat, ut prohiberet Syria Dolabellam.

Alienam provinciam si homines legibus scriptis uterentur] ,, Juxta legem scriptam enim i. e. jure Romano, Cassius inconsulto Senatu ex Italia proficisci, & Dolabellam bello prosequi non potuit.

His vero oppressis, suam, lege naturæ] ,, Dolabella enim Syriam petebat, eamque imperio Romano eximere cupiebat : Cassius ex Italia profectus defensionem provinciæ suæ curæ non commissæ suscipiebat, quo jure ? Cicero ait, *eo jure quod Jupiter ipse sanxit, ut omnia quæ reipublicæ salutaria essent, legitima & justa haberentur* : SUAM ergo PROVINCIAM dicitur defendisse, quia jure naturæ quilibet civis ea quæ reipublicæ salutaria sunt, non tantum facere potest, sed etiam tenetur : neque opus fuit exspectare decreta, eam enim semper intentionem Senatus præsumi ait. *Cicero Phil. XI. p. m.* 915.

Apud Curtium est] Leguntur hæc in literis Nabarzanis apud *Curt. Lib.* 6. *c.* 4.

Suam quemque habere fortunam] *Quinctilianus Decl.* 5. ait. *in aliena fame sui quisque miseretur.*

Ad §. VII.

Ne *evagetur licentia*] Auctor putat necessitatem tunc demum jus in res alienas dare. 1°. Si evitari aliter necessitas non potest. §. 7. 2°. Si possessor non pari necessitate prematur. §. 8. 3°. Alibi addit, si non ultra sumit, quam necessitas exigit. *L.* 3. *c.* 17. §. 1. Et denique 4°. requirit, ut ubi fieri potest restituat. §. 9. At diximus necessitatem nec juxta hæc supposita jus in res alienas dare.

An alia ratione necessitas evadi possit] „ Adeoque Auctori non sufficit necessitas quæ „ ex culpa oritur.

Puta adeundo magistratum] „ Cujus officium est assistere egenis. *Vid. not. ad* §. *præc.*

An rei usus a domino precibus possit obtineri] „ V. g. Eleemosinam rogando.

Plato ex vicini puteo aquam peti, ita demum permittit] „ *Lib.* 8. *de Leg. p. m.* 844. „ At hoc jus mere civile est, quod tamen „ maxima æquitate nititur.

Et Solon] „ *Apud Plutarch. in Solone p. m.* 90. & *Meurs. de Solone c.* 19. Verba „ legis hæc sunt. *Ubi puteus publicus esset* „ *intra curriculi equestris spatium* (quod est „ quatuor stadiorum) *eo ut uterentur* : *Ubi* „ *longius abesset, ibi aquam propriam quærerent. Sed si postquam ad X. passuum altitudinem effodissent, minime eam invenissent, tum, ut peterent ex proximo, & quotidie hydriam sex congiorum bis implerent.*

Ad quadraginta cubitos] „ Ab aliis vertitur, ad X. passuum altitudinem. *Stanlej. Hist. Phil. part.* 1. *c.* 6. *p.* 41.

Non instruendam pigritiam) „ Apparet „ ergo, rationem hujus legis non esse naturalem, sed mere civilem.

Ad Sinopenses) „ Qui ægre ferebant quod „ a Græcis, qui Cyro minori militaverant, „ premerentur.

Ubi jus emendi nobis non conceditur] „ Ibi non sola necessitas actum licitum reddidit, sed injuria Græcorum, qui vendere transeuntibus necessaria nolebant. Hoc „ enim jure naturæ negari transeuntibus nequit. Vid. *infra* §. 13. & sic belli jure ea „ sumere poterant. Xenophon igitur non „ allegat pro titulo necessitatem, sed quod „ injuria negaverint necessaria Bene hoc „ jus explicat Tissaphernes *apud Xenophontem in Cyrop. L.* 2. *p. m.* 302. *Sic ubi forum non suppeditaverimus, potestatem vobis faciemus, commeatum ex regione nostra sumendi. Vos vicissim jurejurando sanctissime nobis pollicebimini, tanquam per regionem amicorum, sine ullo damno iter facturos: Ac si forum non præbuerimus, esculenta & potulenta sumturos, sin forum instituatur, commeatum pretio numerato redemturos.*

Ad §. VIII.

Non *concedendum hoc, si pari necessitate ipse possessor teneatur*] „ Auctor id repetit *Libro* 3. *c.* 17. §. 1. At dictum est, necessitatem nullum jus dare in res alterius, etsi „ dominus rebus illis non indigeat.

Nam in pari causa melior est conditio possidentis] „ Imo hæc vera ratio non est, „ sed ea, quam dixi: quia necessitas nullum jus dat in res alienas, etsi possessor „ non teneatur pari necessitate.

Quia se abstinuit a nocendo] „ Adeoque „ ex hac ipsa ratione apparet, quod nec „ ob necessitatem aliquid fieri debeat in „ tertii præjudicium.

Neminem ut violem commodi mei gratia] „ Cicero adeo non probat opinionem „ Auctoris, ut potius contrarium asserat: „ scl. me in necessitate constitutum alii nihil auferre posse, non ideo, quia uterque „ in pari necessitate constitutus est, id enim „ ex eo loco non apparet: sed, quia nefas „ judicat commodi sui causa alium violare.

Quam poscentis alienum] „ Locus hic plane huc non quadrat: non enim de eo loquitur, qui ex necessitate alienum poscit, „ nedum loquitur de casu. ubi uterque in „ pari necessitate est constitutus.

Ad §. IX.

Ubi *fieri potest faciendam restitutionem*] „ Imo restitutio semper fieri potest & debet, „ saltem per tantundem.

Quod qui suo jure usus est ad restitutionem non obligetur] „ Regula vera est, at negamus eum, qui in necessitate constitutus „ aliquid aufert, jure suo uti.

Jus hic non fuisse plenum, sed restrictum]

„ Imo

„ Imo necessitas nec plenum nec restrictum „ jus dat: & si jus verum daret plenum „ daret, non restrictum.

Tale enim jus sufficit ad servandam æquitatem naturalem contra rigorem domini] „ I. e. ad fruendum ex antiquissima communiune, quibus introducta dominia uti „ severe prohibent: Ita mentem Grotii explicat *Gronovius in not. h. l.* At non recte „ mentem ejus & vim argumenti assequitur. Auctor dixit, in prima divisione rerum communium exceptum fuisse casum „ necessitatis, quia credendum est dividentes „ quam minime a naturali æquitate recedere „ voluisse: *sup.* §. 6. *n.* 1. adeoque dominium „ rerum in singulos sub conditione quadam „ pristinæ communionis (in casum scl. necessitatis) transiisse. *d.* §. 6. *n.* 4. Hinc jam „ concludit *h.* §. prædictam æquitatem sufficere ad temperandum & restringendum „ dominii rigorem, si facultas egeno tantum „ concedatur re aliena utendi *quamdiu necessitas durat*: ea igitur cessante domino rem „ ablatam restituendam esse: utpote cum tota illa recepti primitivi juris, adeoque tota „ æquitatis allegatæ ratio, tunc cesset. Sæpius „ jam monui hæc omnia vana, vaga, mereque cerebrina esse, & ex ejusmodi conjecturis, fictisque rationibus, nihil certi „ nedum jus definiri posse. Regula naturæ „ certa & perpetua est, necessitatem jus in „ res alienas plane non dare.

Ad §. X.

Hinc *colligere est*] „ Scil. ex eo, quod „ primæva rerum communio tempore necessitatis reviviscat. At cum verum non sit „ communionem rerum unquam fuisse, adeoque frustra de ejus reviviscentia quæratur, „ facile constat hanc quæstionem exinde decidi non posse, sed ex aliis principiis decidendam esse.

Bellum pium] „ I. e. justum. *vid. Proleg.* „ §. 26.

Liceat locum occupare qui situs sit in solo pacato] Quæritur, an salva amicitia loca pacata, urbes, arces, & terræ amicorum, jure belli occupari possint? Et species quidem, de qua dubitari posset, est, cum quis metuit ne hostis urbem, aut aliqua loca amici principis vel civitatis occupet, indeque forte sibi noceat atque incommodet; & vel ex hoc metu vel etsi metus non sit, hostem prævertit, & locum occupat. Quod si igitur probabiliter tibi constet, de hostis tui consilio locum eum occupandi, nec de eventu ob loci infirmitatem dubitari possit, dicimus, locum hunc, etsi pacatum & amicum, jure belli & gentium a te occupari posse, eaque occupatione tibi idem acquiri, quod hostis habiturus fuisset.

Et quidem licitam esse hanc occupationem his rationibus ostendimus. 1. Nullum civitati pacatæ damnum datur hac occupatione, sed hosti: non enim civitas hoc facto damnum ejus rei patitur, quam æque perditura esset cessante hoc facto. Ita decisum est in specie, qua quis tempore incendii destruit ædificium, ad quod ignis jam pervenerat; absolvitur enim ab omni actione, quia nullam injuriam vel damnum dare videtur æque perituris ædibus, ut dicitur in *L.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.* hosti vero damnum inferre licet. 2. In summa hujus rei nihil refert an hostis jam occupaverit, an certo occupaturus sit, quia utroque casu nulli nisi hosti, & nihil nisi quod hostis est, vel futurum est, aufertur. Quin 3. cum hosti belli jure eripi possit quod jam quæsitum habet, multo magis quod needum quæsivit, sed acquisiturus est. Neque vero 4. quisquam dubitat, si hostis tuus locum pacatum bello jam occupasset, te ei jure belli eundem vicissim extorquere posse, quia tunc non domino aufertur sed hosti: quod legati Theodorici regis, qui victo Odoacro Italiam occupaverat, oratione ad regem Francorum ita exponunt. *Nihil prorsus ademit (Theodoricus) Romanis, quippe qui Italiam jam perdiderint; sed Odoacro Tyranno debellato, quæ illius fuerant, belli jure obtinuit. Agath. de bello Gothico L.* 1, cum tamen constaret, & faterentur, Odoacro nihil juris in Italiam fuisse. Frustra vero exspectat dum hostis occupaverit eum locum, si occupaturum eum fuisse certum sit.

Atque hoc inter gentes receptum videtur: nam, ut vetera illa prætereamus, Franci Italiam jure belli occuparunt, quam Longobardi & Saraceni occupaturi erant: recens memoria est in bello inter Hispanos & Belgas gesto occupatorum urbium in pacato Imperii solo ad Rhenum sitarum. Initium factum ab Hispanis tentata primum, tum capta anno 1590. Rheinberga Oppido Coloniensi, quod Belgii Ordines sequestro tenebant. *Grot. de Reb. Belg. Lib.* 1. *p.* 155. Et deinde hoc pacati principis & imperii Oppidum, quinquies adhuc ultro citroque a Belgis & Hispanis bello captum fuit. *Meteran. Contin. Hist.*

Belg. P. 3. *L.* 51. *ad ann.* 1633. Quod exemplo deinde cum Hiſpani alia quoque imperii & pacatorum urbes vicinas, uti Trajectum ad Moſam, Orſaviam, Emricum, Veſaliam occupare vellent, vel cepiſſent, Belgæ eas occuparunt. *Grœnweg in Not. ad Grotium de J. B. & P. L.* 2. *c.* 2. §. 10. Idemque accidit, cum Tillius Embdum ſollicitaret. *Meter. d. P.* 3. *L.* 40. *ad ann.* 1623. Alia vero cauſa Caleti fuit, quod oppidum Anglorum Galli in bello cum Hiſpanis, cum nullum periculum eſſet, occuparunt, nec, etſi pace id cautum eſſet, reſtituerunt, de quo *Cambdenus in vit. Eliſ. P.* 1. *ad ann.* 1559.

Sed quo effectu occupatio ejuſmodi valeat, &, num plenum jus belli tribuat, an vero periculo ceſſante reſtitui debeat, diſquiritur? Equidem, ſi vere amicorum ſeu ſociorum is locus ſit, eos jure poſtliminii eum recipere conſtat. Sed de eo non agitur, verum de caſu quo ceſſat jus poſtliminii, uti ſi locus mediorum ſit: quo caſu id jus occupanti acquiri dicendum eſt, quod hoſtis, qui occupare volebat, habiturus eo facto fuiſſet; adeoque & priſtino loci iſtius domino pacato jus quod habuit contra priorem, qui capere voluit, vel prior cepit, contra alterum quoque occupatorem integrum eſt, idque bello quoque tueri poteſt, cum poſterior non ſuccedat in jus domini, cum quo bellum non fuit, ſed in jus hoſtis qui occupavit, vel occupaturus fuit. Igitur, ſi notorium eſt hoſti nihil juris in eum locum pacatum eſſe, ſed tantum commodi ſui cauſa invaſionem moliri, ut Hiſpani prædictas imperii urbes, alter quidem prævenire poteſt, & jure occupabit quod alter injuria feciſſet; ſed ceſſante periculo reſtituenda res eſt domino refuſis quæ in cuſtodiam loci impenſa ſunt: Si vero hoſtis noſter aliquid juris in locum prætendit, & ideo occupare voluit, in eandem contentionem alter qui deinde occupavit ſuccedet, & contra loci quoque dominum idem jus armis aſſerere poterit.

Plane vero a quæſtionis momento abeunt *Pufendorf. de J. Nat. L.* 2. *c. ult.* §. *ult. Bæclerus, aliique interpretes ad Grot. h. l.* qui id vel negant, vel addunt, dominum loci prius monendum, oblatis quoque ſumtibus, ut ipſe locum cuſtodiat, nec refundendos ſumtus niſi quos ipſe dominus facturus fuiſſet. Verum quæſtio eſt de caſu, quo probabiliter conſtat dominum loci imparem eſſe tuendo loco, & ceſſurum potentiæ hoſtili; quod ab armorum & munimentorum peritis haud difficulter diſcernitur, & religioni principis, qui judicem non habet, relinquendum eſt. Ubi fruſtra eſt illa admonitio, &, quod non tantum monere, ſed & ſumtus ei offerre debeat, ab omni ratione juris plane abhorret, atque hæc mere cerebrina ſunt.

Nihil vero huc pertinet, quod de Cyro refert Xenophon *L.* 3. *Cyropæd.* qui munitos montium vertices, de quibus Chaldæi & Armenii contendebant, non reſtituit, ſed retinuit. Fuere enim illi montes, unde Chaldæi prædandi cauſa decurrere ſolebant, quos cum Cyrus victis Chaldæis occupaſſet, iis jure belli & victoriæ legem dicere potuit, quod nihil commune habet cum occupatione loci pacati.

Eadem, quæ de terris aut urbibus pacatis, quas hoſtis occupaturus erat, diximus, pari ratione applicanda ſunt ad caſum quo jam occupavit, per rationes & exempla præmiſſa. Sive enim nihil juris, ſive aliquod in eas ſibi arrogaverit, eadem erit hactenus deciſio. Quæ & ipſa, cum miſſi ad Belgas legati occupatas urbes aliaque Bruxellis repeterent, prolixe ſimilibus prope rationibus demonſtrant, & loca iſta non dominis, ſed communi hoſti erepta fuiſſe oſtendunt apologeticis illis literis die 13 Auguſti 1590. ſcriptis, quas exhibet Meteran. *Hiſtor. Belg. L.* 16. *ad ann.* 1590. Alia vero quæſtio eſt, an hoſtis locum pacatum ideo, quod eo neceſſario utatur, ad ſui defenſionem occupare, & defenſionis neceſſitate tueri ſe poſſit? Quod plane negandum: cum jus naturalis defenſionis intelligendum ſit ſine alterius pacati & inſontis injuria, nec quiſquam jure alteri pacato injuriam facere, & quod aliter jus ſuum tueri nequeat, cauſari poteſt. Nam contra pacatus eadem defenſionis neceſſariæ ratione alterum repellere, omniaque ſine quibus ſe tueri nequit, jure facere poteſt, ac longe quidem juſtius is injuriam illatam propulſare, quam alter inferre ex regulis naturalis defenſionis poſſet. Etſi igitur hanc quoque cauſam allegent Belgæ apud *Meteranum d. l.* iſta tamen ſola non ſufficit, & tantum inter cætera adducitur. Vide Diſſertationem noſtram *de jure belli in amicos* §. 37. *uſque ad* §. 46.

Sed certum ſit periculum] „ Nam tunc eſt „ ſpecies neceſſariæ defenſionis.

Si nihil ſumatur, quod non ad cautionem ſit neceſſarium] „ Adeoque intra fines neceſſariæ defenſionis.

Relicta

Relicta vero Domino jurisdictione & fructibus] „ Nam defendere me debeo meis, non „ alienis impensis.

Si id fiat animo reddendæ custodiæ simul atque necessitas illa cessaverit] „ Injuria enim „ esset, citra defensionis necessitatem rem al- „ terius retinere.

Emta aut malo] „ Hoc factum examina- „ vimus supra *Lib.* 1. *c.* 3. §. 4.

Quia malum hic quidquid vel minimum abit a necessitate] „ Non a necessitate quo sensu „ Auctor eam sumit, sed a necessaria de- „ fensione.

Ceperunt transeuntes] „ Non defenditur „ hoc factum a sola necessitate, sed justum „ id fuit ex jure transitus.

Sed ita, ut merces Dominis intactas conservarent &c.] „ Alias enim non esset tran- „ situs innoxius.

Primum ergo, quod post Dominia ex veteri communione restat jus] „ Dictum jam est 1. „ natura non esse rerum communionem: 2. „ nullam rerum divisionem factam esse: adeo- „ que 3. dominia non esse ex facto hominum „ introducta: 4. in ficta illa rerum commu- „ nium divisione nullum jus in casu necessi- „ tatis reservatum esse, adeoque 5. male as- „ seri, ex necessitate jus aliquod oriri, quod „ post dominia ex veteri communione su- „ persit; cum certum sit necessitatem nun- „ quam jus in res alterius dare.

Ad §. XI.

Alterum jus, quod *communiter* hominibus in res jam occupatas competere Auctor ait, est casus innoxiæ utilitatis: ubi commodum meum sine damno alterius quærere mihi licet. Verum ex tali utilitate innoxia mihi nullum jus in rem alienam competere, non magis quam ex necessitate statuo. Nam 1. natura res omnes nullius sunt, & cedunt occupanti; adeoque per occupationem res adeo redigitur in potestatem occupantis, ut aliis nullum jus, nec ex innoxia utilitate, in illa re remaneat: cum enim 2. per occupationem jus pro lubitu de re occupata disponendi quæsitum mihi sit, *L.* 120. *V. S.* illud prætextu innoxiæ utilitatis auferri mihi nequit. *L.* 11. *R. I.* Sane 3. ex eo, quod alteri id utile sit, is jus aliquod in re mea acquirere non potest. Neque 4. ergo jus in re mea perdo ideo quod utilitatem inde non percipio. Add. *Cicero de Offic. Lib.* 3. *c.* 51. *seqq.* Atque hinc 5. male hoc prætextu bello tricennali derelicta templa sibi Pontificii arrogarunt in Palatinatu, quia ita extranei quoque sibi id jus arrogare potuissent. Male quoque ex hoc argumento Brennus cogere voluit Clusios, ut darent agros quibus ipsi non indigerent. *Liv. Lib.* 5. *c.* 36.

Obstat I. regula illa juris Romani, quod æquitas permittat facere id quod tibi non nocet, & mihi prodest. *L.* 2. §. 5. *ff. Aqua pluv.* Resp. ex illo edicto potius contrarium apparet, expresse enim additur *d.* §. 5. Prætorem id ex æquitate ita constituisse, *etsi jus deficiat*; idque in casu illo singulari & unico, ubi agger in superiori fundo jam fuit, isque vi aquæ dirutus est, neque domino inde præjudicium fit: quæ rationes utilitatis meri sunt juris civilis & positivi.

Obstat II. auctoritas Ciceronis qui *in Lib.* 1. *Offic. c.* 16. ita disserit: „ *Una ex re satis* „ *præcipit, ut, quidquid sine detrimento ac-* „ *commodari possit, id tribuatur vel ignoto.* „ *Ex quo sunt illa communia, non prohibere* „ *aquam profluentem, pati ab igne ignem ca-* „ *pere, si quis velit consilium fidele deliberanti* „ *dare: quæ sunt iis utilia qui acquirunt,* „ *danti non sunt molesta.* „ Et alibi ait: *Apud Athenienses ejusmodi negantem executione puniri. Lib.* 3. *Offic. c.* 22. Resp. Cicero loquitur de officiis, adeoque de eo quod humanitatis & virtutis est: sane humanitati repugnat non præstare alteri quod sine damno nostro præstari potest, & contra officiorum regulas peccaret, qui levissima ista officia denegaret. Non ergo loquitur Cicero de jure inter homines, & quod juxta regulas alter alteri facere debeat. Eadem quoque ratione paulo ante dixerat: *Amicorum omnia esse communia*; id enim verum est juxta perfectionis regulas, non vero juxta regulas juris.

Obstat III. auctoritas Senecæ, qui *Lib.* 4. *de Benefic. c.* 26. ait: *Non esse beneficium, lumen de lumine accendere.* Resp. hoc non ideo asserit, quasi jure communionis alteri debeatur, sed (uti ipse rationem addit) quia tam exiguum est ut beneficii nomen non mereatur.

Alterum est] „ Primum enim jus, quod „ post dominia ex veteri communione super- „ esse fingit, est gravissima necessitas. *Vid.* „ §. 10. *in f.*

Innoxia utilitas] „ Putat igitur Auctor „ primævam communionem reviviscere, quo- „ ties aliquid in re aliena ago quod mihi

N 3 „ prod-

„ prodest, & alii non nocet. At cum nulla „ communio primæva fuerit, non potest dici eam reviviscere sive ex necessitate, sive „ ex innoxia utilitate.

Cicero] „ *L.* 4. *de Offic. c.* 16. Verba ejus „ initio h. §. allegavimus.

Seneca] *L.* 4. *de benef. c.* 29. Quem locum jam explicavimus.

Plutarchum] *Sympos.* 7. *quæst.* 4. Plutarchus itidem non loquitur de eo quod necessitatis, sed imperfecti animi indicium esse ait, alimenta, quibus plus satis habemus, perdere, quod non nisi ex invidia fieri potest.

Neque signa navigationis, aut itineris abolere] Gronovius huc quoque refert exemplum Darii Codomanni Persarum regis in Ponte Lyci, (rectius Cydni,) quem noluit ad iter hostium impediendum intercludere, ajens, *non ita se saluti suæ consultum velle, ut tot millia sociorum hosti objiciat. Justin. l.* 11. *c.* 14.

A D. §. XII.

SIC *flumen*] Auctor exemplum innoxiæ utilitatis affert in flumine, quatenus pro aqua profluente sumitur. Ubi duplicem errorem committit: Nam 1. aqua profluens nullo modo nec ullo sensu flumen est, aut dici potest; sed est pars fluminis, quod totum consistit in ripis, alveo & aqua profluente. Sed & 2. aqua profluente quisque uti potest non ex innoxia aliqua utilitate, sed quia inexhaustus ejus est usus, eoque indivisibilis: unde jus hauriendæ aquæ omnibus hominibus competit. Atque ideo JCti Romani aquam profluentem communem, & flumen jure gentium publicum dixere. §. 4. *R. D. L.* 5. *ff. eodem.*

Neque obstat *Num. XX. v.* 19. Ubi Moses promittit se pro aqua, quam bibituri Israëlitæ eorumque pecudes essent, pretium soluturum: Nam non loquitur de aqua fluvii publici, sed de aqua propria Edomitarum, quam insigni opera & sumtu in fontibus, puteis, aut cisternis collegerant vid. *Num.* 20. *v.* 17. Aqua enim in illa regione siticulosa venalis est. *L.* 14. §. 3. *ff. Alim. leg.*

Additio.

„ Quod nemo a flumine, i. e. ab aqua „ haurienda impediri possit, non ex innoxia „ aliqua utilitate sequitur, sed ex ipsa natura fluminis: Aqua enim profluens per „ rei naturam in singulorum potestatem redigi nequit, quia singulis momentis mutatur: cum igitur aqua illa in nullius bonis sit, & nemo jus prohibendi sibi arrogare possit, necessario sequitur, cuique „ hominum liberum esse aqua uti eamque „ haurire.

Quæ flumen dicitur] „ Quatenus nimirum „ constat ex ripis, alveo, & aqua profluente.

Proprium est populi] „ Non vi dominii privati & generalis, sed vi imperii: de quo „ egimus *sup.* §. 4.

Vel ejus cujus in ditione est populus] „ V. „ g. Regis, si forte status est monarchicus.

Atque ei licet molem in flumen injicere] „ Non tantum id licet populo, sed cuique „ privato, modo inde non impediatur usus „ juris gentium. *L.* 24. *ff. damn. inf.* Ex eadem ratione quoque insulæ in flumine publico natæ publicæ sunt. *L. pen.* §. *f. Acq. rer. dom.* i. e. omnibus patent, & cedunt „ occupanti. *L. I.* 1. 6. *ff. Flum.*

Quæ in flumine nascuntur, ejus sunt] „ Scl. „ quoad imperium; supponimus enim proprietatem in singulos nondum esse distributam.

At idem flumen, qua aqua profluens vocatur] „ Ita enim aliquando a JCtis Romanis „ flumen sumitur. *L.* 1. §. 11. *ff. de Flumin.* „ Ibi, *in flumine publico factum accipere debemus, quidquid in aqua fit, nam si quid extra factum sit, non est in flumine factum, & quod in ripa fit, non videtur in flumine factum.* Hinc flumen distinguitur a ripa. *L.* 3. *pr. ff Flumin.* & ab alveo fluminis. §. 5. *I. R. Div.*

Commune mansit] „ Non ex innoxia aliqua utilitate, sed quia in potestatem redigi nequit. *Vid.* §. 2. *I. rer. div. L.* 24. *pr.* „ *damn. inf.*

Nimirum ut bibi hauririque possit] „ Adde, ut & navigare ac piscari &c. ibi liceat.

Id est homini. u] „ Non solis civibus.

Minus propri.]„ Publicum enim proprie „ dicitur quasi populicum, quod uni populo „ competit.

Quo sensu quædam res publicæ juris gentium dicuntur] „ JCtis Romanis quædam publica „ dicuntur jure gentium, quædam vero jure populi: Ita enim diserte JCtus distinguit in *l.* 14. *A. R. D.* ibi: *Non littora non ita publica sunt ut ea quæ in patrimonio sunt populi, sed ut ea quæ primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc potestatem pervenerunt.*

Vir-

Virgilius] „ Æneid. 7. pr. 230.
„ *Littusque rogamus*
„ *Innocuum*, & *cunctis undamque auram-*
„ *que patentem.*

AD §. XIII.

1 ALIUD exemplum innoxiæ utilitatis ab Auctore in hoc §. proponitur TRANSITUS nimirum INNOXIUS per terras, maria & flumina occupata. At jus transeundi ex ea ratione deduci non posse jam demonstrabo. Nam 1. non ita innoxius est transitus quin & onera multa, incommodaque inde sequantur: Viæ enim conculcantur, angariari naves, & plaustra subditorum alienorum possunt, alimentaque transeuntibus pro pretio suppeditare tenentur &c. unde potius concludendum esset, jus transeundi non competere, quia innoxia non est utilitas. Adeoque 2. ex alia causa jus illud deducendum est, licet incommodum necessarium accedat; quia scl. usus ille transeundi per vias publicas, & navigandi per maria & flumina occupata quoque, est jure naturæ communis omnium hominum. Id jam 1. evidenter demonstratur a medii necessitate: inter homines enim omnes etiam remotissimos constituta est societas; atqui ejus totum jus & exercitium necessario tollitur, sublato adeundi alias gentes jure: 2. Jura commerciorum quoque inter homines a natura sunt: atqui & illa omnino tollerentur sublato transitu: Nam cum terræ fructus hominum causa nati & producti sint, quo uti homines sine jure adeundi non possunt, excluderentur ab hoc naturæ jure utendi fructibus, qui, cum quædam terræ non sufficiant alimentis humanis, aliquando necessario ab aliis petendi sunt. 3. Homines naturali facultate instructi commeare ante occupationem terræ potuerunt per totum terrarum orbem; hæc ergo facultas, quia communis omnium hominum, terra occupata auferri humano generi non potest. Sane 4. individuum est hoc jus naturæ, quod vero dividi non potest id commune necessario manet. Sed & 5. alia ratione id probatur. Jure naturæ justum bellum contra eum qui vicinus immediate non est movere possum: Non possem autem, si immediate vicinus transitum prohibere posset. Unde merito ita licet argumentari: Sine quo princeps jus suum defendere non potest, id juris naturalis est; at sine transitu non potest: Ergo &c. Atque hoc jus transeundi 6. communi omnium gentium consensu probatur, qui infinitis exemplis tum ab auctore, tum ab ejus commentatoribus congestis firmatur. Edomitæ negarunt transitum, eaque justa belli causa visa fuit Mosi, sed noluit gerere quia frater esset. *Num.* 20. *v.* 19. Ammorithæ, qui transitum denegarunt, bello victi sunt. *Num.* 21. *v.* 22. Cum Romani a Gallis peterent, ne darent transitum Pœnis hostibus, tantus cum fremitu risus ortus dicitur, ut sedari vix potuerit. *Liv.* 21. *c.* 20. *adeo*, ait Livius, *stolida impudensque postulatio visa est*, *censere*, *ne in Italiam Pœni transmittant bellum*, *Gallos ipsos illud avertere in se*, *agrosque suos pro alienis populandos objicere*. Censet ergo Livius, non potuisse eos transitum negare nisi hostes se declarando. Id ipsi Galli exponunt adhuc clarius in concilio hac Oratione. *Neque Romanorum in se meritum esse*, *neque Carthaginensium injuriam*, *ob quæ aut pro Romanis*, *aut adversus Pœnos sumant arma*. Adeo putabant non posse transitum negari, nisi ob injuriam illatam hostium loco habeantur. Ludovicus XIII. anno 1629. transitum, cum negaretur per Sabaudiam, vi petiit, ac obtinuit, & pacto denique Sabaudus concessit. *Grammond. Lib.* 18. *ad ann.* 1629. Josias rex piissimus Pharaoni Necho transitum negans bello victus periit. *Joseph. Antiq. Lib.* 10. *c.* 6. Judas Maccabæus petens transitum per Oppidum Ephron, eo negato oppidum excidit. *Joseph. Ant. L.* 12. *c.* 10. Batavi Bonnensibus innoxium iter spondebant, quo negato vi obtinuere, *Tacit.* 4. *Histor.* 20. Elisabetha per legatos exposuit, natura liberum esse Anglis per Oceanum Septentrionalem in Moscoviam navigare, & hunc, ut aëris usum, esse communem. *Cambd. ad ann.* 1602. *p.* 893. alia exempla vide *apud Cambdenum P.* 1. *p.* 53. *Add. Grot. supra* §. 7. *Tesm. in not. b.* §. *n.* 1. & 4.

Equidem non desunt exempla in contrarium, quæ collegit Gronovius in *not. b. l.* quibus adde *Polyb. L.* 4. *c.* 2. *f.* 285. *Thuan. Lib.* 1. *pr. L.* 2. *f.* 36. *L.* 4. *f.* 80. Sane legimus per pacta demum, quin & pretio aliquando impetrari transitum debuisse, uti exemplum de Hassis refert *Thuan. d. l. f.* 80. De Persis, qui ab Uxiis pretio emerunt, & idem ab Alexandro petierunt. Vide *Arrian.* 3. *p.* 199. de Triballis, qui, nisi prædæ partem acciperent, transitum concedere noluerunt, vide *Justin. L.* 9. *c.* 3. At omnibus his exemplis mox satisfaciemus.

Eadem

Eadem quoque ratio est in jure navigandi; navigare enim est species transitus. Neque movere debet, quod in navigando cesset necessitas, quia terra iri potest; nam tantundem de terra dici posset. Atque hinc Angliæ reginam ex jure hoc gentium communi jus navigandi in Moscoviam sibi arrogasse, ante dictum est. *vide late infra L.* 2. *c.* 3. §. 12. *seq.*

Debet autem hic *transitus* esse *innoxius*, quia transire est juris naturæ, at lædere alium contra jus naturæ. Neque enim transeuntes jus in res incolarum sibi arrogare possunt, & Plinius ait, alias populationem esse non transitum, in *Panegyr. c.* 20. Exempla vide infra §. 7. *ibique not.* Hinc obsides aliquando dari solent, ut inter Helvetios & Sequanos factum refert *Cæsar. B. Gall. L.* 1. *p. m.* 7.

Non ergo innoxius est, si transitus postuletur 1. ut sociis meis bellum inferatur. 2. Si communi gentium, aut Christianorum societati, indeque quæsito juri præjudicium fiat: ut si Turcæ Christiano principi bellum inferenti aut minitanti concederetur. 3. Si periculum rerum ab hoste transeunte immineret, forte, quod alibi damnum transeuntes dederint, nec transeuntes cavere velint. 4. Si certa est injuria, uti, si latro vel prædo transire velit.

Si lis sit, an transitus plane sit innoxius an non, quæritur quis sit judex? Resp. Nemo: duæ enim gentes sunt quæ superiorem non agnoscunt; inde, si de ratione & modo transeundi convenire nequeant, per bellum & arma litem decidere debent. Dissentit Gronovius *in not. ad h.* §. 13 & putat jus negandi transitum cuique competere; verum ex rationibus ab eo allegatis inferri non potest ad transitum extraneorum innoxium per vias publicas. Nam 1. & 2. agit de armis & fundis privatorum, 3. & 4. de non innoxia. Scipio, quæ *quinta* est ratio, non illicitum sed difficilem putat transitum. Reliqua exempla de abusu loquuntur.

Primo igitur Gronovius hoc argumento utitur: si princeps vel populus potest prohibere singulis indigenis, ne intra fines sint armati, (quod probat ex Petronio & Cicerone ac ipso jure Romano *in L.* 1. *ad L. Jul. de vi & Nov.* 17. *c.* 17.) multo magis id exteris prohibere poterit, quia major ab his metus est? Resp. falsa est illatio: indigenæ legibus a principe latis tenentur, exteri tantum jure gentium. Plus igitur juris principi est in subditum, quam in extraneum: horum enim juribus nihil derogare princeps potest, civium suorum juribus potest. Neque metus allegatus jus aliquod principi in extraneum tribuit: nam vel justus metus est, & tunc cautio ab eo peti potest; vel injustus, tunc allegari nequit; si dubia est causa, armis disceptari debet.

Secundo opponit, quod privatus possit prohibere ne quis intret fundum suum venandi causa. §. 12. *Inst. Rer. div.* ergo multo magis putat principem extraneum impediri posse, quo minus armatus intret territorium alterius &c. Resp. Natura non concessit singulis jus eundi per fundos privatos ab alio occupatos, sed per vias saltem publicas, hæ solæ omnium communes sunt, fundi non sunt. Supra enim jam diximus, occupato territorio non videri occupata ea quæ omnium communia sunt, adeo nec vias publicas seu jus transeundi.

Tertio opponit exempla denegati gentibus transitus. Ita enim 1°. Atheas Scytha petenti Philippo religionis ergo transitum negavit, *Just. L.* 9. *c.* 2. Resp. non fuisse innoxium; nam magna & summa offensa contracta erat inter reges remissis militibus, negata mercede, & promissa adoptione. Facile ergo suboluit Atheæ, Philippum id fingere, & id petere ultum injurias. *d. l.* Dolose ergo cum id ageret Philippus non transeundi sed populandi gratia, merito id negavit Atheas. Equidem victi sunt Scythæ, sed propter præcedentes injurias Philippo illatas, non propter denegatum transitum. 2°. Cæsar Helvetiis innoxium iter promittentibus, negavit se posse more & exemplo populi Romani iter ulli per Provinciam dare. *L.* 1. *B. Gall. p.* 4. Resp. Transitus non fuit innoxius, quia sociis Romanorum bellum inferre volebant, quos defendere Cæsar tenebatur. Sed & hostes erant Helvetii, qui jam ante hostili animo L. Cassium Consulem occiderant, exercitumque ejus sub jugum miserant. *d. p.* 4. Atque hinc, cum per Sequanorum agrum transire vellent, Cæsar per legatos his denunciavit, ne homines bellicosos, populi Romani inimicos, transire permitterent. *ibid. p. m.* 5. Atque ex simili ratione rex Navarræ negabat Hispanis transitum, quod eum peterent ad lædendum Gallum socium. *Thuan. Lib.* 1. *pr.* Allegat porro & 3°. decretum Scipionis, qui fratri suo scribit, iter se per Macedoniam probare, sed totum id verti in voluntate Philippi. *Liv. Lib.* 37. *Cap.* 7. unde concludit, potuisse Philippum denegare transitum. Resp. de jure transeundi non dubitat,

dubitat, sed de eo dubitat, an Philippus id quod juris gentium est permissurus fuerit, vel anne potius injuria negare transitum voluerit; in eo enim casu iter per Thraciam non satis tutum putabat, & merito: Nam dubia erat Philippi fides, & suspectus novandæ armis rei, quod vel exinde patet, quia postea (ubi Gracchus legatus eum in convivio ebrium invenisset) ea ipsa remissio animi suspicionem demsisse dicitur *novare eum quidquam velle*. Præterea non tantum postulabat transitum per Macedoniam, sed & commeatum, & auxilium per Thraciam, terram feram, desertam, ac barbaram, ad quæ non tenebatur Philippus, nisi ultro vellet. *d. c.* 7. Accedit, quod Philippus potuisset allegare transitum sibi esse noxium, unde periculum belli sibi immineret; Adeoque rationes dubitandi Scipionis politicæ fuere non juris.

Quarto opponit, vix dari transitum innoxium Tacito teste, qui de Ottonis & Vitellii exercitu ait, quod ne amica quidem, & patria habeant sancta. 2. *Histor.* 12. & 87. Resp. Hic abusus est belli civilis, in quo nec exercitum conscribendi, nec transeundi jus est.

Quinto opponit morem omnium fere exercituum transeuntium, qui grassari in incolas solent. Resp. abusus hic est, qui diligentia & cautione præstita præcaveri potest, quia abusus nequit tollere usum.

Sexto opponit, annonam ingravescere, adeoque hactenus quoque transitum non esse innoxium. Resp. aliqua incommoditas, quæ occasione transitus oritur, non potest ipsum jus tollere: Sed & compensatur illud incommodum per augmentationem pretii, quod transeuntes solvere tenentur.

Septimo opponit, occasionem facere furem, adeoque periculosum esse extraneos armatos in viscera imperii admittere, quod multis exemplis probat. Resp. loquimur de transitu non suspecto, ob solum enim metum ille negari nequit, alias nec tolerandi essent cives potentiores ob metum abusus.

Octavo opponit, rerum novarum cupidos facile seditionem movere posse opem transeuntium implorando, quod itidem exemplis probat. Resp. 1. si id metuitur, saltem probabiliter, nec sufficiens cautio offeratur, non est transitus innoxius. Si vero 2. metus probabilis non sit, impediri transitus nequit; quia etsi per abusum tale quid aliquando acciderit, id tamen usum tollere nequit.

Nono opponit, alterum pariter transitum petere, eoque duos exercitus in terra pacata sibi occurrere, ac sedem belli in ea figere posse, quo ipso impedirentur commercia. Resp. tunc non est transitus innoxius, adeoque denegari omnino potest: at quia ob injuriam vicinorum sibi relicti non esse solent, videmus sæpius ejusmodi civitates potentioris partes sequi, vel solere, vel teneri.

Decimo opponit, Turcas ita posse transitum postulare, & postulasse per terras Imperatoris ad expugnandos Venetos. Resp. 1. Turcæ sunt hostes perpetui Christiani nominis, in iis ergo singulare est. 2. Veneti sunt socii Imperatoris, adeoque ex eo quoque capite negari transitus potuit.

Denique ad exempla contraria respondet, ea esse facta potentiorum, non juris: Amorrhæorum exemplum huc non pertinere, quia ex alia causa bellum in eos licitum fuerit, scl. quod ad populos damnatos pertinerent, transitus igitur denegationem saltem prætextum fuisse. At ex Naturæ quoque rationibus demonstravi, exempla illa non vi, sed jure niti.

Additio.

„ Materiam hanc de jure transeundi nervose explicavit *B. Parens in disput. de Regali viarum publicarum jure.* §. 9. *sequ.* Cujus verba hæc sunt. *Etsi autem solum via publica sit populi, usus tamen eundi omnibus hominibus patet, perinde ac in fluminibus publicis navigandi* §. 4. *de Rer. div. l.* 5. *Verb.* cuique liberum est per ipsum flumen navigare &c. *ff. Eodem. Hoc enim jure negato, corruet necessario omne humani commercii vinculum, quod consistere nequit sine publica invicem adeundi licentia: divisisque territoriis id actum, ut dominia, non vero jus transeundi, (quod sua quoque natura individuum est L.* 17. *ff. servit.) divideretur; non ut secluderentur a se invicem homines, sed ut quisque re sua frueretur, & denique stabiliendi, non destituendi humani commercii gratia: mansit ergo omnium quod nec divisum est, nec dividi potuit.*

„ Ego aliis quoque naturæ rationibus jus transeundi demonstravi *in Dissertatione proœmiali* XII. §. 225.

Et flumina &c.] „ Atqui in fluminibus necessitas cessat, quia per terram transitus patet. Resp. ita a contrario argumentari liceret, in terris cessare transitum, quia per flumina transire licet.

Si qua pars maris in proprietatem populi alicujus venit] „ Nam partem maris occu- „ pari posse docuit Auctor supra §. 3. quod „ refutavimus *ibidem.*

Patere debet his, qui transitu opus habent] „ Quia enim mare est res natura communis, „ i. e. talis, quæ propria fieri non potest, „ sponte sequitur, usum ejus, adeoque & „ navigationem, seu jus transeundi, ad omnes „ pertinere: nemini enim hominum jus com- „ petit alios ab usu rei communis arcendi.

Ad causas justas] „ Imo transitum po- „ stulans non tenetur causam transeundi ex- „ ponere.

Puta, quia suis finibus expulsi quærunt terras vacuas] „ Helvetios ob angustiam fi- „ nium novas sedes quæsivisse, testis est *Cæ- „ sar lib. I. de B. Gall. p. m.* 2. & 3. Cim- „ bri, Teutones atque Tigurini, cum ter- „ ras eorum inundasset Oceanus, novas se- „ des toto orbe quærebant. *Flor. L.* 3. *c.* 3. „ Conf. *l.* 2. *c.* 9. §. 7.

Aut quia commercium expetunt] „ Cele- „ bris hanc in rem est legatio Ducis Holsatiæ „ ad regem Persarum, quæ transitum per „ Moscovitarum terras ideo postulavit. *vid.* „ *Olear. Persische Reisebeschreibung.*

Justo bello petunt] „ Ex eo capite rex „ Hispaniæ postulabat transitum, ut bellum „ inferret regi Galliæ. *Thuan. L. I. pr.*

Ratio hic eadem quæ supra] „ In casu „ scilicet innoxiæ utilitatis. *Vid.* §. 11. *seq.*

Quia dominium introduci potest cum receptione talis usus, qui prodest his, illis non nocet] „ Sensus est, quod illi qui a primæva „ rerum communione recesserunt, instituta „ divisione singulis ita tribuisse dominium „ censeantur, ut in casu, ubi mihi aliquid „ prodest, & alteri non nocet, jus aliquod „ communiter hominibus reservatum voluisse „ videantur. *Vid.* §. 11. At dictum jam est, „ nullam unquam factam fuisse divisionem, „ adeoque fabulam esse quod de tacita illa „ reservatione fingitur. Veram rationem, „ cur jus transeundi commune sit humano „ generi, explicavimus initio hujus §.

Ideoque dominii auctores id potius censendi sunt voluisse] „ Quid non ex vaga, & ce- „ rebrina ejusmodi suppositione voluntatis „ primorum hominum deduci posset? Tran- „ situs innoxius jure naturæ debetur, etsi il- „ li, qui dominia divisisse finguntur, con- „ trarium voluissent: jus enim humano ge- „ neri quæsitum dividentes sua voluntate „ auferre non potuissent.

Idumæo] „ *Numer.* XX. 14 & *Iudic.* XI. 2 *Emoræo*] „ *Numer.* 21. *v.* 22.

Iturum se via regia] „ Nam fundum al- „ terius invito domino ingredi nec jure na- „ turæ licet. §. 12. *I. Rer. Div.*

Justum pretium ea persolutum] „ Alias „ enim non esset transitus innoxius.

Justum eo nomine bellum intulit Emoræo] „ Præter exempla ante jam allegata notan- „ dum est, Alexandrum Tyriis bellum intu- „ lisse ob transitus denegationem. *Curt. Lib.* „ 4. *c.* 2. *Grot. Lib.* 3. *c.* 17. §. 2. Doctores „ juris naturæ admodum hic variant. Nam „ cum Grotio facit *Textor in Synopsi juris „ gentium c.* 17. §. 37. *B. Parens Vol.* 1. *Dis- „ sert. p.* 375. 756. 927. & *Vol.* 2. *p.* 25. Dis- „ sentiunt *Gronovius h. Osiand. h. Zigler h. l.* „ *Felbing. Disp. de Bello. Th.* 25. *seq. Pu- „ fend. de jur. nat.* & *G. L.* 3. *c.* 3. §. 5. *p.* „ 2881.

Qui jure humanæ societatis] „ Talem so- „ cietatem non dari dictum est in notis ad „ *Proleg.* §. 8. Adeoque alia ejus ratio natura- „ lis dari debet.

Ut amicum se, an ut hostem] „ Illud, 3 „ si transitum innoxium concederent, hoc, „ si negarent.

Postulandum prius transitum] Quæritur, an transiturus prius debeat compellare territorii dominum? Auctor id affirmat, sed verius est, compellationem non requiri de jure, sed ex sola humanitate. Nam 1. ex lege naturæ quisque suo jure uti potest, nec opus habet venia, aut consensu alterius, nemini igitur per transitum fit injuria. 2. Privatus transiens neminem tenetur compellare, nedum ergo princeps. 3. Cum impedire alter transitum non possit, frustra ejus consensus requireretur. Hinc cum Athenienses quererentur, transiisse Cimonem ipsis non compellatis; respondet Cimon retorquendo, ipsos quoque non tantum per terras Cleonæorum, & Megarensium absque compellatione intrasse, (quod licitum erat) sed & fores eorum perfregisse, i. e. vim ipsis intulisse. *Plutarch. in Cimone. p.* 489.

Additio.

„ Verius est veniam transeundi petendam „ esse: cum enim innoxius esse debeat, domi- „ nus territorii examinare debet an innoxius „ sit, & anne prius cautio præstari debeat: „ Sed & ratione modi transeundi cum domino „ territorii, ob victus forte penuriam, &c. „ convenire transeuntes debent.

Rege Macedonum] „ Philippo.

Metuere se multitudinem transeuntium] 4

Recte

Recte Auctor ait metum multitudinis jus naturæ transeunti quæsitum auferre non posse, quia cavere sibi contra hunc metum potest, idque exemplis probat.

Additio.

„ Equidem Gronovius *in not. b.* putat cau„ tionem non sufficere, quod etiam cautissi„ mi decipiantur. At inter principes absque „ evidentibus indiciis id non præsumendum, „ & si talia exempla contigerint, abusum in„ digitant, qui usum tollere non debet.

Ut si divisis manibus] „ Per partes enim „ eo magis observari exercitus potest.

Si impensa transeuntis is &c. præsidia idonea conducat] „ Quis vero transiturus ta„ lem pecuniæ summam, quæ ad cogendum „ exercitum sufficit, erogabit?

Metus ab eo, in quem justum bellum movet, ad negandum transitum non valet] Neque enim hic metus jus natura alii quæsitum auferre potest. Et si alter ideo litem movet permittenti transitum, damnum hoc oritur non ex transitu, sed ex injuria vicini, qui si injuriam inferre vult, poterit id facere etsi transitus denegetur. Atque hinc etiam per modum consilii & precum demum id postulari solet: Imperator Venetos hortatur ne militibus Pontificis transitum concedat. *Thuan. Lib 2. p. m.* 34. Idem ad Helvetios scripsit. *ibidem.* Legati Romanorum in armato Gallico consilio petunt, ne Pœno bellum Italiæ inferenti transitum darent. *Liv. L. 21. c. 20.*

Equidem, si antequam is, qui vicino meo bellum inferre vult transeat, vicinus me prohibeat ne concedam transitum, bellum alias illaturus; negari nequit injuria illum agere, sed quia revera transitus tum mihi non esset innoxius, jure necessariæ defensionis prohibere petentem possum, ne transeat: nihil enim interest an damnum ex transitu ipso detur, an transitum necessario sequatur. Igitur hoc damnum imminens quilibet arcere a se potest, donec de damno futuro alter caverit. Si tamen is, qui transitum parat jure suo uti, & transire velit, in hoc concursu duorum jurium causa inter summas potestates non nisi bello decidi potest. Exempla vide in notis Grotii, & Tesmari *b. §. l. g.*

Si dicas, & alio posse transiri] „ Cui „ jus transeundi in genere competit, ei si„ mul competit electio qua via uti velit; „ nam in omnes vias natura ei facultas con„ cessa est, & verum omnino est quod „ Grotius respondet, unumquemque tan„ tundem dicere posse.

Qua proximum & commodissimum est] „ Diximus jam, optionem esse ejus cui jus „ æquale in omnes vias publicas competit.

Plane si injustum moveat bellum qui transire vult, &c. negare transitum potero] Quis judicabit an justum moveat bellum? Sane mihi hæc facultas non competit judicandi de justitia causæ inter duas summas potestates: Imo per tale judicium accederem alterutrius causæ, eoque ipso fierem alterius hostis: Adeoque transitus debetur, sive justum moveatur bellum, sive injustum.

Si hostes meos secum ducat] Ratio est, quia tunc non esset transitus innoxius, sed is qui transit, & hostes meos secum ducit, causam hostis mei defendit, ejusque judicium sequitur. Idem est si bannitos & proscriptos secum ducat: Nam injuria nobis fit si transiens contra leges nostras in territorio nostro aliquid agit. Denique denegari etiam transitus potest, si veniat ad lædendos socios; quod exemplo Cæsaris & regis Navarræ supra probavi.

Nam & in suo ipsius solo ei occurrere atque iter impedire fas est] „ Grotius suppo„ nit cuique hominum jus esse non tantum „ suam, sed etiam alienam injuriam vindi„ candi: adeoque & ei, qui injustum bellum „ gerit transitum impediendi, & in proprio „ ejus territorio eum prohibendi: quod pas„ sim refutavimus.

5 *Sed & mercibus transitus debetur*] Concesso enim jure transitus, omnia illa quoque concessa a natura videntur, sine quibus commode illud perfici nequit: adeoque & cum supellectili, mercibus, armis transire licet.

Impediendi nemini jus est] „ Quod exa„ minabimus infra §. 22. Aliquando certis „ pactis definiri facultas commerciorum so„ let, de quo casu loquuntur exempla Gro„ novii hic allegata. Conf. *l.* 3. §. 15.

Id enim permitti interest societatis humanæ] „ Non datur societas humana, adeo„ que frustra quæritur an ejus intersit.

Nec cuiquam damno id est] „ Et ne„ mini fit injuria; nam is, qui transit cum „ mercibus jure suo naturæ utitur: nisi com„ mercii causa merces secum ducat contra le„ gem provinciæ. *Vid.* §. 22.

Id damni vice reputari non debet] „ Respondet hic Auctor ad objectionem: quod „ non videatur transitus innoxius, quia civibus illius civitatis per illationem, & invectionem mercium extranearum aliquid „ lucri decedit.

Alibi] „ Vide infra §. 18. 19. & 20. & „ libellum Grotii de *Mari libero*, & *in not. ad h.* §. 13.

Eo Commercio, quod ex naturalis societatis desiderio inter nationes intercedit] „ Male jus „ commerciorum deducitur ex custodia societatis humanæ, talis enim non existit: „ Sed id sequitur ex facultate naturali de „ rebus suis pro lubitu disponendi, & ex jure transeundi per orbem.

Hoc elementum sociavit] „ In simili vide „ *Senec. in L.* 4. *de Benef. c.* 28. & *Sen. in* „ *Medæa v.* 334.

Qui cum convenit Libanii illud] „ Similia „ leguntur apud *Thucyd. L.* 2. *p.* 102.

Apud Florum] „ *L.* 3. *c.* 6. Add. *Seneca* „ *Hercules Furiosus*. Quod Mercatores Romani læsi fuerunt, causam belli dedit „ Tullio *Liv. L.* 1. *c.* 30.

Ad §. XIV.

1 Aut *parte maris, quæ terræ accessio dici possit*] Imo totum mare esse accessionem terræ vidimus supra §. 3.

Additio.

„Vide tamen ea quæ *ad d.* §. 3. notavimus.

Vectigalia imponi posse sunt ab eo, qui in terra imperium habet] Celebris hæc quæstio est, an transeuntibus vectigalia imponi possint? Nos merito illam affirmamus: idque duplici jure: 1. jure territorii generali, quo is qui imperium habet intra fines territorii leges ob utilitatem publicam ferre potest, quæ omnes, qui in territorio deprehenduntur, obligant. Neque enim imperium personarum numero, sed finibus territorii circumscribitur: modo ea quæ juris gentium sunt, uti jus transitus, libera maneant, uti liberum manet jus transitus soluto vectigali. 2. Jure singulari, & in vicem securitatis, quam dominus territorii transeuntibus præstat, nec non in compensationem sumtuum, quos ad reparationem viarum, pontium, &c. impendit, & cujus utilitas omnibus transeuntibus communis est. *Confer. Alex. ab Alex. Gen. dier. L.* 4. *c.* 10. & *Disputatio nostra de Justitia Regn. Portug. Sect. II. q.* 3.

Equidem, *objici* solet exemplum Elisabethæ, quæ, alias satis juris gentium gnara, acerrime vectigali a rege Daniæ imposito contradixit apud *Cambden ad ann.* 1602. *p.* 892. Sed contrarium potius ex illo exemplo apparet, concedit enim imponi posse, sed questa est quod nimia sint, & pactis antiquis contraria.

Quæri solet, *an exercitus transiens navibus loci uti ex necessitate possit*? Affirmatur: quia transitu a natura concesso omnia simul concessa videntur, sine quibus commode expediri nequit. Ita Græci consilio Xenophontis navibus Trapezuntiis usi sunt. *Lib.* 5. *Expedit. Cyri. p.* 371. Eadem fere ratione Annibal transmisit cum exercitu Rhodanum. *Polyb.* 3. 42.

Porro quæritur, *an princeps, per cujus territorium vicini transeunt, navibus transeuntium ex necessitate uti possit*? Quod itidem affirmamus: Idque legibus Romanis quoque statutum est. *L. un. c. Naut. Tiber. L.* 4. *§. f. ff. veter.* Quamdiu ergo naves ibi commorantur tamdiu sunt in potestate principis, & legibus illius territorii subjectæ: si vero abitum parant, restituenda sunt omnia. Exemplum vide apud *Cassiodor.* 2. *Var.* 20.

Cujus ergo periculum est, si durante ancharia navis pereat? Resp. Res perit suo domino, quia princeps suo jure utitur: sed hoc verum tantum est si intra tempus, quo commorari in loco debuit, impositæ sunt ancharia: Secus si transiturus invitus retinetur, & a jure transeundi impeditur, tunc enim etsi factum excusetur necessitate, tamen injuria est: adeoque Princeps non tantum casum, sed & damnum, omneque, quod ejus interest, impeditum non esse, præstare tenetur. Idque magistratus ejus, qui transit, jure postulare potest: si reparatio negatur, justa cum eo belli causa est.

Qui in terra imperium habet] „ Adeoque „ qui jure terræ partem maris occupavit: „ Rectius qui imperium maris (dominium „ enim maris nec pro parte occupari potest) „ quæsivit.

Quæcunque onera ad illas merces nullum habent respectum] „ I. e. quoties onera non „ pro commodo viarum &c. imponuntur. „ Vid. *Klock. de contrib. c.* 3. *n.* 113. & *Pufendorf. de jure nat. & gent. L.* 3. *c.* 3. § 7. „ *Georg. de Cabedo. P.* 2. *dec.* 49.

Sic nec capitatio] „ Quia hæc imponitur „ pro defensione civitatis, quæ ratio cessat „ in extraneis, qui commodis illius civitatis non

non gaudent, adeoque ad ejus defensionem contribuere non tenentur.

2 *Ad præstandam securitatem mercibus*] ,, Etsi igitur jus eundi gratis omnibus commune sit, id tamen non impedit quo minus dominus territorii, qui viam illam præstat, munit, securamque reddit, tum pro istis oneribus, tum jure sui dominii ac territorii aliquid exigere possit. *B. Parent in dissert. de Regali viar. publ. jure.* §. 14.

Aut inter cætera etiam ob hoc onera sustinentur] ,, Etsi enim principes pro securitate viæ publicæ ordinario modo prospiciant, id tamen sæpius non sufficit; sed aliquando, præter illam vulgarem viæ publicæ securitatem, armata manu atrocior violentia removenda est. *L.* 3. §. 3. *pr. Offic. Præf. urb.* Hinc igitur alium censum princeps, qui militem in eum finem alit, jure merito exigit, inprimis cum resarcire quoque teneatur damnum a prædonibus illatum. *vid. d. dissert.* §. 15.

Dum modus causæ non excedatur] ,, Belgas apud Elisabetham questos esse, *vectigalia solito majora mercimoniis in Anglia esse imposita*, testis est *Cambdenus part.* 1. *p.* 82. Sic eandem vectigali novo a Daniæ rege transeuntibus imposito contradixisse vidimus ex eodem *Cambdeno ad ann.* 1602. *f.* 892.

Inde enim pendet justitia, ut tributi ita & vectigalis] ,, *Tributa* enim ideo a subditis præstantur, ut Princeps tutam & securam reddat civitatem contra vim extraneorum, quod sine subsidiis fieri nequit, adeoque pro causæ & securitatis modo exigenda saltem sunt. *Vectigalia* præcipue pro securitate viarum contra prædones, & pro reparatione viarum præstari solent, adeoque itidem ultra modum extendi, & pro lubitu statui non debent: Idque in Imperio inprimis publicis legibus cautum est. vid. B. Parent. *jur. publ. prud. c.* 23. §. 44.

Sic vectigal equorum] ,, Pendendi enim erant pro quadriga ex Ægypto 600. Sicli argentei, pro equo 150. i. e. 60. coronati secundum Martyrem: quare nonnulli putant integrum currus & equi pretium illud fuisse. vide *Tesmar. h.* §. *lit. m.* Qui ipse existimat, vectigal hic intelligendum esse de curru & equo mercibus onusto: hic enim mos hodieque in Oriente adhuc obtinet, ut pro numero Camelorum & equorum, non respectu habito mercium, vectigalia solvantur. *Tesm. d. l.*

Neti] ,, Fili, lintei, telæ, byssi: *Gron. h.* Angli & Belgæ vocem Hebraicam vertunt telam byssinam, quæ magno tunc temporis in pretio fuit. Bochartus eam vocem generalem esse putat, ac pro omni tributi genere sumit. vide *Tesm. d. l.*

Nisi per Gebanitas] ,, Non ergo thus crevit apud Gebanitas, uti putat *Strabo Lib.* 16. sed deductum tantum per terram Catabanam fuit, uti Plinius bene hic observat. Thuris enim vera patria est Saba, quam in rem plures auctoritates colligit *Tesmar. h. l. vide Bochart.* 6. *Phal.* 18. 18.

Sic ditati Massilienses ex fossa] ,, Hic casus plane ad hanc materiam non pertinet, nam per fossam istam ire non licebat jure transitus; utpote cum natura hic viam non fecerit, sed industria humana: adeoque pro lubitu vectigal, etiam quod causæ modum excederet, dominus fossæ imponere potuit.

Etiam in pontibus] ,, Ibi multo magis aliquid solvendum est, quia structura & conservatio pontis sumtus & operam requirit, atque hoc Pontaticum in veteribus formulis appellari solet, quas collegit *Boecler. in not. ad h. l.*

Et de fluminum transitu pleni sunt Jctorum libri] ,, Quod nimirum pro transitu illo certa quædam onera solvi debeant, quo pertinent anchoragia, ripatica, telonia, pedagia, aliæque præstationes pro signis, quæ viam navibus monstrant. vid. *B. Parent in jure publ. c.* 23. §. 39. *seqq.* Alia exempla gentium, quæ vectigalia transeuntibus imposuere, collegit *Alex. ab Alexand. Gen. dier. L.* 4. *c.* 10. & *Bodin. Lib.* 6. *de Republ. n.* 655. Demosthenes refert Atheniensium vectigalia ad 130. talenta evasisse. *Philipp.* 4.

3 *Sed frequens est ut æquus modus non servetur*] ,, Unde inter gentes sæpius lites ortæ, quæ aliquando bello quoque causam dedere.

Cujus rei Phylarchos],, Exempla Belgarum & Anglorum attulimus *supra n.* 2.

Ad §. XV.

1 Morari *quoque aliquantisper*] Quæritur, an is qui transit possit aliquandiu in territorio commorari? Auctor recte id affirmat, sed ex falsa innoxiæ utilitatis ratione: Vera ratio est, quia posito jure transeundi omnia natura licita sunt, sine quibus homo transi-

tum illum commode perficere non poteft. Non autem poteft tranfitus commode perfici, nifi commorari ibi liceat forte propter valetudinem, vel quia veredaria reparatione indigent, vel quia ad tranfitum neceffaria comparanda: fic navis in flumine reparatione fæpius indiget. Conf. difputatio noftra *de jure belli in amicos* §. 26. Atque hinc jure Romano quoque cuilibet licitum eft cafam in ripa ponere. *L.* 50. *ff. A. R. D.* §. 2. 5. 6. *Inft. Rer. div.*

Nam eft hoc inter utilitates innoxias] „ Quæ juxta principia auctoris in primæva „ divifione exceptæ, & communioni primæ„ væ refervatæ cenfentur. *Vid. fupra* §. 6. „ *&* 11. At dictum eft, ex eo quod alii non „ noxium, & mihi utile eft, jus mihi in rem „ alterius non competere. Vera ratio jam al„ legata eft.

„ Aliquando tempus, quam diu commo„ rari liceat, definiri folet: uti in fœdere pri„ mo & fecundo inter Pœnos & Romanos „ factum legimus apud *Polyb. III. c.* 22. *&* „ 24. *vid. Tefm. b. l. Pufendorf J. Nat. L.* „ 3. *c.* 3. §. 8.

Deos judices audet invocare] „ Verba apud „ *Virgil. Æneid. I. v.* 543. *hæc funt:*

„ *Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem*
„ *Permittit patria? Hofpitio probibemur arenæ?*
„ *Si genus humanum, & mortalia temnitis arma;*
„ *At fperate Deos memores fandi atque nefandi.*

Contra jus commune] „ Omnium fc. ho„ minum: i. e. contra jus naturæ.

Ita ut Lacedæmoniis nulla belli caufa juftior vifa fuerit] „ Improbat tamen bellum hoc „ *Juftinus L.* 3. *c.* 7. ibi. *Inducias* 50. *an*„ *norum, quas proprio nomine condixerant,* „ *ex fociorum perfona rumpebant, quippe* „ *quafi minus perjurii contraberent, fi feren*„ *tes fociis auxilia potius, quam fi aperto* „ *bello dimicaffent.*

2 *Cui & hoc confequens eft*] „ Nam & hoc „ inter utilitates innoxias effe putat.

Ut tugurium momentaneum ponere liceat] „ Ut fe eo recipiant tranfeuntes, §. 6. *J. Rer.* „ *div.* id enim ad jus tranfeundi pertinet. „ At a villis, monumentis ac ædificiis abfti„ nendum eft. *l.* 4. *ff. Rer. div.* i. e in ædi„ ficia &c. fe recipere non poffunt, quia „ ædificia non pertinent ad ufum juris gen„ tium, uti mare. *d. l.* 4.

Etiamfi littus a populo occupatum concedatur] „ Littus, quatenus ad ufum maris per„ tinet, occupari quoad proprietatem ne„ quit: Adeoque littora nec fub dominio ge„ nerali, nec fub fpeciali continentur: Sed „ ideo omnibus patent, quia ad ufum maris „ pertinent, mare autem in proprietatem „ venire nequit.

Pomponius] „ In *L.* 50. *ff. Acq. rer. dom.*

Ad permanentia ædificia pertinet] „ Quæ „ eo animo quis exftruit, ut ibi perpetuo „ habitet: Jure Romano cuique ædificare li„ cuit in littoribus, quia littora non inter „ fingulos diftributa, fed jure gentium pu„ blica fuerunt, omnibufque patuerunt: Ta„ le igitur ædificium acquirebatur ædifican„ ti, in re enim nullius pofitum erat Cum „ vero hæc littora imperio Romano fubef„ fent, Prætor autem prohibuerit ne abfque „ ejus decreto in littore ædificaretur, ædi„ ficium quidem ædificanti cedebat, fed quia „ prohibente lege id fecit, ideo puniri po„ terat. *d. l.* 50.

Jactis in altum molibus] „ Seu pilis, in „ quibus ædificia poni folent. *L.* 2. §. 8. *L.* 3. „ §. 1. *Ne quid in loco publ. L.* 30. *in f. A.* „ *R Dom.* Vide *Virg. Æneid.* 2. *v.* 17.

Ad §. XVI.

Sed *& perpetua habitatio*] Quæritur an advenis forte alibi expulfis, vel populis migrantibus, fedes concedi debeant, inprimis fi forte loca fterilia & inculta in territorio occupato exftent: Auctor id affirmat *ex innoxia utilitate*, falvo tamen imperio priftini poffefforis: At ex præcedentibus apparet, innoxiam utilitatem mihi nullum jus in re aliena dare: Adeoque verum non eft, dominum territorii advenis fedes quærentibus eas concedere neceffario debere Nam 1. Populos territorii occupati illud fibi totum tanquam rem nullius acquifivit, adeoque pro lubitu de illo difponere poteft. Unde 2. fequitur nullum aliis jus in territorium illud competere, fed eos a popolo occupante arceri poffe; territorium enim a terrendis aliis dictum legimus. Neque 3. jure tranfitus id poftulare poffunt advenæ, quia non tranfit, qui perpetuo commorare ibi vult. Neque 4. innoxia hic femper eft utilitas, utpote cum periculofum fit tantam armatorum multitudinem intra fines territorii recipere: Unde fæpius abufos effe hoc beneficio illi, qui

qui recepti ex humanitate fuerunt, experientia docet. De Anglo-Saxonibus *vide jus nostrum publ. c.* 3. §. 28. de Slavis *ibidem* §. 62. *& Helmold. L.* 1. *c.* 7. de Vandalis *Vopiscum in Probo*; de Gothis. *Ammian. Marcell. L.* 31. *c.* 9. Ita Brutii Lucanos auctores suos expulerunt. *Justin. l.* 23. *c.* 1. de Alanis, seu Massagetis. *vid. Niceph. Histor. L.* 6. *Confer. Grot. & Tesmar. in not. h. l.* & *Latium de Migrationibus gentium. Pufend. J. Nat. L.* 3. *c.* 10. Denique & 5. accedit praxis gentium; casus enim petitarum, & denegatarum terrarum *videsis apud Tesm. in not. h. lit. a. &c*: *Pufendorf. d. l.* Cæsar Tenchtonibus & Usipetis sedes postulantibus respondet, nullos agros in Gallia vacare, qui sine injuria dari possent. *de bello Gall. L.* 4. *c.* 4. Et legati Romani Gallis, (qui, se indigere agro, quem Clusini latius possiderent quam colerent, causabantur,) respondebant, *quodnam id jus esset, agrum a possessoribus petere, aut minari arma. Liv. Lib.* 5. *c.* 36.

Cæterum inhumanum est repellere eos, qui in extrema necessitate constituti sedes quærunt. Faunus benigne terras adjudicasse Arcadiis traditur apud Justinum. *Lib.* 43. *c.* 1. Æneas precibus petiit a Latinis, ut novam urbem condere permitterent, & obtinuit. *Halicarn. L.* 1. *c.* 57. Siculi ob Ægesti cognationem socios ejus receperunt. *Halicarn. d. L.* 1. *c.* 52. Alia exempla Auctor allegat.

Deneganda non est extraneis] „ Imo denegari jure potest, uti id rationibus jam „ probatum est.

Dum & imperium quod constitutum est subeant] „ I. e. dum se subjiciant imperio „ ejus, qui territorium illud occupavit. At „ nemo subditos recipere tenetur.

Et quæ alia ad vitandas seditiones] „ Ex „ allegatis antea exemplis constat, sæpius „ concessas esse novas sedes cum ruina im„ perii. Auctor ait, advenas illos ideo ca„ vere debere, & subire omnia, quæ ad vi„ tandas seditiones sunt necessaria. Nos jam „ probavimus, advenis plane nullum jus „ in terras alienas competere, etsi cavere „ velint.

Imperium solemne socer] „ At hoc ipsum „ exemplum maxime probat vi sedes novas „ quæri non posse. Cum enim Trojani no„ vam urbem molirentur, exprobrat Latinus „ Æneæ quod violato communi hominum ju„ re, turpius quam honestius urbem usurpet. „ Æneas id agnoscit, & preces adhibet.

Æquam esse dicit Æneæ causam] „ Æqua „ omnino est, & humanitati convenit, at „ nos de jure quærimus: Atque hinc ipse „ Æneas precibus non tantum sedes postula„ tas, sed & partem imperii impetravit

——— ——— *& fœderis æquas*

„ *Dicamus leges, sociosque in regna vocemus.* „ *Virgil. d. l.*

Barbarorum est hospites pellere] Græci Barbaros vocant omnes alias gentes: quia virtutes non colebant, quarum præcipua est hospitalitas.

Additio.

„ Aliud est hospitem recipere; aliud ar„ matæ multitudini sedes in nostro imperio „ concedere: ad illud jure naturæ tenetur „ princeps, non ad hoc.

Sic Æoles Colophonios] „ Omnia hæc ex„ empla probant ultro exceptos fuisse, non „ vero jure recipi debuisse.

Herodotum] „ *Lib.* 4. *p. m.* 119. Quo no„ mine Lacedæmonii eos morte mulctandos „ censuerunt, sed astutia uxorum a suppli„ cio liberati sunt. *Herod. d. l.*

Ad §. XVII.

Sed *& si quid intra territorium populi est deserti ac sterilis soli*] „ In præcedenti §. „ demonstratum est, extraneis nullum jus „ in territorium ab aliis jam occupatum „ competere.

Aut etiam ab illis recte occupatus] „ Quia „ est res nullius. At jure imperii prohiberi „ potest ne ibi commoretur.

Quia occupatum censeri non debet, quod non excolitur] „ Falsa hæc ratio est, & con„ trariatur ei, quod ipse auctor §. 4. asseruit: „ *Quod si quid universim occupatum in singu„ los descriptum non est, non ideo vacuum „ censeri debet; manet enim in dominio pri„ mi occupatoris, puta populi ac regis, quo per„ tinent sylvæ, montes asperi &c.* Vera ratio „ est, quod populo vi imperii competat facul„ tas de illis locis disponendi, adeoque & im„ pediendi ne extranei ibi habitent.

Nisi imperium quod attinet] „ At imperii „ effectus est ut imperans arcere alios, ne „ in territorio habitent, possit.

Quod populo veteri salvum manet] „ At „ populus invitus cives recipere non tenetur.

Trojanis data a Latinis] „ Id ultro per pa„ cta factum est: Nam expresse additur, & so„ cios in regnum vocatos esse. *Virgil. Æneid.* „ 11. *v.* 316.

Nihil

Nihil peccant, qui partem terræ incultam colunt] „ Oratorio more id dicitur; quæ „ autem Oratoribus in tractatione juris naturæ „ fides debeatur, Auctor ipse nos docuit in „ *Proleg.* §. 47.

Quæque sint vacua, eas publicas esse] „ I. „ e. publicas jure gentium, quarum usus „ omnibus patet.

Non omnino erant vacuæ, sed pascendis pecoribus] „ Imo, licet non serviissent pascendis pecoribus, licet nullum usum ha„ buissent, invitis imperantibus eas occupa„ re non potuerunt. Sane tristem tandem „ eventum hæc Ansibariorum gens sortita „ est, nam errore longo hospites, egeni, „ hostes in alieno, quod juventutis erat „ cæditur, imbellis ætas in prædam divisa „ est. *Tacit. Lib.* 13. *Annal. p.* 305.

Ex Gallis Senonibus quærebant, quod jus esset agrum a possessoribus petere] „ *Lib.* 5. *c.* „ 36. Atqui rationem ante allegaverunt. *Quod* „ *Clusini agrum latius possideant, quam co-* „ *lant*: Ex principiis ergo Auctoris minus „ juste id quæsivissent, & advenis terras il„ las incultas concedere Romani debuissent. „ Quod vero Galli Senones nullo jure terras „ istas postulaverint, ex ipsa responsio„ ne eorum ad Romanorum quæstionem „ apparet: Non enim provocabant ad jus „ aliquod gentium, quod jus occupandi „ terras incultas permittat, sed ad jus, „ quod in armis ferant; omnia enim for„ tium virorum esse, ferociter dicebant. „ *Liv. d. L.* 5. *c.* 36.

Ad §. XVIII.

Post *Jus commune ad res*] „ I. e. postquam Auctor explicavit jus, quod homini„ bus etiam finita primæva communione „ communiter competit *in res*, quæ aliquo„ rum propriæ factæ sunt. *Vide supra* §. 6. *n.* „ 1. & quod obtinere dixit in gravissima „ necessitate *ibid. n.* 2. & ex innoxia utilita„ te. *supra* §. 8.

Sequitur Jus commune ad actus] „ I. e. „ jus, quod hominibus communiter ad quos„ dam *actus* circa res ab aliis occupatas com„ petit: Idque vel *simpliciter*, vel ex *suppositio-* „ *ne*; eoque refert 1°. jus *emendi* & comparandi „ necessaria vitæ æquo pretio: §. 18. §. 19. „ Non autem jus *vendendi* §. 20. 2°. jus ad „ nuptias contrahendas cum vicinis §. 21. 3°. „ Jus ad petenda ea, quæ populus promiscue „ exteris permisit §. 22. At repetendum hic „ est quod toties notavi, Grotium disciplinam juris naturalis per se simplicissimam, „ inventis novis terminis, distinctionibus, „ & fictionibus, adeo sæpe obscuram redde„ re, ut vix quid sentiret intelligi possit. Pro„ voco ad totum hoc caput, inprimis ad „ ea quæ circa primævam rerum communio„ nem, circa renunciationem illius communi„ onis, & circa ejus reviviscentiam ex necessitate & innoxia utilitate, monuimus: „ magis autem veritas observationis no„ stræ patebit ex *communi hominum jure* „ *ad actus*, quod examinandum superest.

Quod aut simpliciter datur] „ Citra suppositionem: adeoque hoc jus in genere cui„ que hominum competere ait, quoties com„ parare vult justo pretio ea, quæ ad vitæ „ commoda pertinent.

Aut ex suppositione] „ I. e. ubi supponi„ tur jura quædam omnibus aliis gentibus, „ una exclusa, permitti §. 22.

Ad actus tales, quibus ea comparantur, sine quibus vita commode duci nequit] Auctor statuit extraneos ad vendendum cogi posse, modo illis offeratur justum pretium: Quod juri naturæ repugnat: Quia 1. quilibet de sua re disponere, eamque vendere, vel non vendere potest. Sane 2. aliis nullum jus in res venditoris competit, neque igitur fas est rem venditori, etsi justo oblato pretio, extorquere. 3. Naturali ratione emptio non nisi utriusque consensu perficitur; non autem consentit qui ad vendendum cogitur. Hinc 4. regula naturæ est, *quod nostrum est sine facto nostro in alium transferri non posse l.* 11. *ff. reg. jur.*

Certissimum igitur est, nullum dari jus commune hominum, vi cujus ea, quæ ad vitam commode ducendam pertinent, emi possunt. Dicendum potius est, unicuique hominum jus esse pro lubitu de re sua disponendi, adeoque rem suam aliis vendendi, vel non vendendi, aut quo vult pretio vendendi.

Additio.

„ Grotius non statuit cuique hominum jus „ esse emendi ab extraneis, eis invitis: Id „ enim ipse negat in verbis sequentibus. „ Imo in §. 22. diserte docet, neminem ad „ vendendum extraneo cogi posse. Mens „ igitur Grotii hæc est: Cuique hominum „ jus esse accedendi ad extraneos, eisque „ pretium pro rebus eorum offerendi, salva „ illis libertate nolendi. Hoc jus, ait, impedi-

it

„ ri, aut lege publica prohiberi non posse: At „ aliud dicendum si vendendi causa accedunt, „ a jure enim vendendi excludi posse. §. 20.

„ Si dicendum quod res est, plane inanis „ est quæ hoc sensu de jure emendi movetur „ quæstio: Non enim dubitatur quin cuique „ extraneo, saltem jure transitus, liberum „ sit frequentare oras maritimas, & res ne„ cessarias comparare: At id non est in quæ„ stione, sed id quæritur, *an civitas com„ mercii causa lege publica statuere possit ne „ extraneis mercatoribus res vendantur?* „ Quod omnino affirmandum est. Nam 1. „ cuique hominum naturali jure competit fa„ cultas de rebus suis pro lubitu disponendi, „ adeoque eas alii pro pretio relinquendi, vel „ non relinquendi. 2. Si quis proinde decla„ rat se nolle res suas pro pretio alii relin„ quere, de jure suo disponit, neque alteri, „ qui nullum jus in res illius domini habet, „ fit injuria. 3. Hinc jus, quod cuique homi„ num competit, etiam genti & populo ne„ gari nequit. 4. Populus igitur lege pu„ blica extraneos a commerciis excludere, „ i. e. declarare potest, se nolle cum extra„ neo commercia habere, vel, quod idem „ est, ab eis emere vel eis vendere: sane nul„ la eis fit injuria, quia extraneis saltem jus est „ contrahendi cum dominis volentibus, non „ autem volunt si lege publica id declarant. „ 5. Imo injuria agerent extranei, qui con„ tra legem populi commercia in alieno ter„ ritorio agere cum subditis tentarent; ex„ tranei enim legibus cujusque loci subja„ cent. 6. Hæc igitur prohibitio licita est 1°. „ etsi extraneis res illæ maxime sint necessa„ riæ. *Dissentit Grot.* §. 18. §. 19. (Nisi jure „ transitus necessaria comparentur) 2°. Etsi „ populus, qui commercium denegat, eis pla„ ne non indigeat. *Dissentit id.* §. 19. 3°. Etsi „ odio quodam singulari populus ille extra„ neos prohibeat: cum enim cuique liberum „ sit odio habere hunc, diligere alium, odio „ meo jus alterius non læditur. Neque alle„ gari potest contemtum subesse; odium enim „ per se non infert contemtum, odisse quip„ pe possum hominem cujus merita magni fa„ cio: Nisi causa contumeliosa allegetur. 4°. „ Etsi subditi prohibentis cum extraneis con„ trahere velint: Subditi enim nihil velle „ possunt quod lege prohibetur.

„ Infinita extant exempla, ubi gentes a „ commerciis exclusæ sunt. Apud *Cambden.* „ *P.* 1. *p.* 82. Gubernatrix Belgii edicit: Ne „ quis Belga commercium cum Anglis Em„ bdæ, aut alibi exerceat, aut merces ab iis „ emtas in Belgium sub confiscationis pœna „ importet: idem repetitum esse legimus a „ Duce Albano *apud Thuan. L.* 46. *p.* 944. „ Apud Plutarchum in Pericle, Athenienses „ omne commercium tollunt cum Megarensi„ bus. *Neque obstat*, quod Plutarchus addit, id „ contra jus commune factum esse: nam ibi „ non solum a commerciis, sed etiam a porta, „ adeoque a jure transitus arcebantur, depel„ lebanturque, id omnino contra jura gentium „ est. *Plutarch. d. l.* Legati Romanorum a Sam„ nitibus, qui Capuam tenebant, Cumasque, „ prohibiti sunt commercio, etiam in summa „ famis necessitate. *Liv. Lib.* 4. *c.* 52. Maritimæ „ oræ civitates decreto communi Narvensem „ navigationem ita sustulerunt, ut pro infa„ mibus omnes haberent, qui eo merces suas „ importarent, juri denique omni navigatio„ nis interdicerent, & res eo importandas, „ aut ibi comparatas auctionibus publicari, „ fiscoque addici debere pronuntiarent. *Thu„ an. L.* 36. *p. m.* 721. Scoti prohibiti olim „ fuere a commercio Gallorum & Anglo„ rum. *Cambden. P.* 1. *p.* 115. *Thuan. Lib.* „ 41. *ad ann.* 1567. Antiquitus Angli soli „ exclusis aliis in terris Moscorum commer„ cia exercebant. *Cambden. P.* 3. *p.* 365. „ *Tesmar. in not. ad* §. 24. Etsi Moscorum „ princeps id postea mutaverit, omnibusque „ patere commercia voluerit. *ibid.* In Anglia „ hodieque omnes extranei excluduntur a „ commercio lanarum, equorum, monetæ „ &c. Apud Romanos severissimis pœnis cau„ tum erat, ne aurum, argentum, & pur„ pura eveherentur. *Liv. l.* 43. *c.* 5. Conf. *Ref. „ pol.* 1577. *tit.* 21. *seqq.*

„ *Non enim par hic necessitas ut in re aliena arripienda*] „ Auctor in jure *quod hominibus „ communiter ad res* alterius arripiendas com„ petit, requisivit necessitatem gravissimam „ *vid.* §. 6. *n.* 1. Aliud obtinere, ait, in hoc „ *jure commuti ad actus*, id enim locum ha„ bere ait ex qualibet necessitate, quæ ad „ vitam commode ducendam pertinet.

Quia hic non agitur de eo, quod fiat invito Domino] „ Quasi is qui jus emendi habet, „ cogere possit dominum ad vendendum.

Sed de modo acquirendi Dominis volentibus] „ Accedente scilicet utriusque consensu, „ & ejus qui jus emendi habet, & ejus qui „ rei dominus est.

Tantum ne id aut lege lata, aut conspiratione impedire liceat] „ Apparet ergo Gro„ tium per jus emendi intelligere facultatem com-

" comparandi res extraneorum consensu do- " minorum: Addit, hoc jus impediri, i. e. " accessum ad populum, & facultatem res " comparandi prohiberi non posse: neque *le-* " *ge* lata, qua gentes excluduntur a commer- " cio, neque *conspiratione*, i. e. per consen- " sum, & coactionem improbam privatorum.

" At jam probavi, extraneos omnino lege " aut conspiratione excludi, non ab aditu, " sed a commercio posse, quia gens quæ ali- " am gentem excludit declarat se nolle eme- " re, vel vendere; & cum ad id nullo ju- " re obligari possit hactenus suo jure uti- " tur, quin potius injuriam faceret gens ex- " clusa, si jus aliquod in res, vel actiones al- " terius sibi arrogare vellet. Neque dici po- " test, excludi hanc gentem a jure utendi re- " bus hujus terræ: nam jus hoc utendi cessat " in rebus ab aliis jam occupatis, qui per oc- " cupationem plenissimum jus in res illas ac- " quisiverunt; de quo proinde pro lubitu di- " sponere, adeoque & alios ab earum com- " mercio excludere possunt.

Est enim tale impedimentum] " Quale? " Si lege lata, aut conspiratione facultas e- " mendi impediatur.

Natura societatis contrarium] " Dictum " jam sæpius est, 1. non dari societatem hu- " manam; adeoque ex eo, quod illud impe- " dimentum societati sit contrarium, ratio " prohibitionis desumi non potest. Præterea " 2. verum non est impedimentum illud con- " trariari societati; nam societas humana " salva maneret, etsi nulla commercia inter " gentes obtinerent.

In his, quas dixi, rebus] " Sc. sine qui- " bus vita commode duci nequit.

Nam de supervacuis, & mere voluptuariis non agimus] " Auctor concedit extraneos " impediri a comparatione ejusmodi rerum, " aut lege lata, aut conspiratione posse: ve- " rum eandem rationem etiam in necessariis " subesse dixi.

Sed de his, quæ vita desiderat] " Dictum " jam est, extraneos in has quoque res ab " aliis occupatas jus nullum habere, adeo- " que tuto excludi posse.

Ad §. XIX.

Ad hæc igitur] Quæ sc. vita desiderat.

Æquo pretio] " Si nemo hominum exclu- " di potest a comparatione eorum, quæ ad vi- " tam sunt necessaria, qualecunque pretium " æquum est, de quo inter partes convenit: " adeoque in infinitum constitui potest, quia " emptor de suo jure disponit, modo dolus " absit; volenti enim non fit injuria. Hoc " est, quod JCti Romani docent, naturali- " ter sese circumvenire licitum esse. *L.* 16. §. " 4. *Minor.* Scilicet petendo majus pretium.

Jus esse omnibus hominibus] " Sc. hacte- " nus, ne id aut lege lata, aut conspiratio- " ne impedire liceat. *Vid.* §. *præced.* At tale " jus non competere hominibus probavimus; " qui enim pacto, aut lege lata inter se con- " veniunt, se aliis non vendituros, decla- " rant hoc ipso se nolle aliis rem suam æquo " pretio relinquere. Ipse autem Auctor fa- " tetur, acquiri rem alterius non nisi do- " mino volente posse. §. *præced.*

Dempto, si a quibus petitur ipsi ejus rei indigeant] " Imo etsi non indigeant, decla- " rare lege publica possunt se nolle aliis res " suas vendere.

Quomodo in summa penuria frumenti venditio prohibetur] " Hæc prohibitio fieri pos- " set etsi frumentum abundet: At ex ratio- " ne politica id fieri non solet.

Ne in tali quidem necessitate expelli posse peregrinos] " Imo expelli jure possunt, ut " conserventur cives, qui onera publica su- " stinent.

Sed commune malum communiter tolerandum] " Valet hoc Brocardicum, si omnium " par est conditio. Non autem par est con- " ditio civium & peregrinorum.

Ad §. XX.

Ad sua autem vendenda non æquum jus est] " Adeoque ex sententia Auctoris, lege " lata, aut conspiratione impediri possunt ex- " tranei, ne merces quasdam ad vendendum " inferant.

Nam cuilibet liberum est statuere quid velit acquirere, aut non] " Anne eadem ratio " est in emptione? Anne populus, a quo " extranei emere volunt, statuere, & lege " generali declarare potest se nolle vende- " re, nec justo pretio; eoque prohibere ex- " traneos, ne accedant ad territorium emen- " di causa.

Ita vinum & alias merces exoticas] " Sic " apud Anglos panni, *Cambden. ad ann.* " 1564. apud alios ferrum, cerevisiæ exoti- " cæ, &c. inferri prohibentur. Conf. *Carpz.* " *Resp.* 42. *n.* 15. *Menoch. Consil.* 901. *Pu-* " *fend. de jure nat. L.* 3. *c.* 3. §. 12.

Ad

Ad §. XXI.

1 In *hoc jure, quod diximus*] „ Scl. in jure „ communi, quod hominibus competit ad „ actus, seu ad facultatem agendi; ad eum „ effectum ne impediri lege publica possit.

Inesse censemus etiam libertatem matrimonia contrahendi] Hæc libertas non ex jure aliquo communi hominum ad actus oritur; sed ex jure, quod cuique hominum Deus concessit in suum corpus & in suas actiones. Creator enim singulis facultatem dedit cohabitandi, hoc jus naturali ratione cuique quæsitum est: At ad effectum illud deduci nequit, nisi altera pars consentiat. Si proinde, v. g. fœmina consentire nolit, invita cogi nequit, quia æque jus habet disponendi de suis actionibus, adeoque & jus nolendi: Sane is, qui eam in matrimonium rogat, jus in ejus corpus non habet.

Quod igitur singulis filiabus licitum est, id universis filiabus totius gentis quoque licitum erit, quia unaquæque proprium jus dissentiendi habet.

An vero magistratus lege publica extraneos a connubiis excludere potest? Regulariter hoc negatur: quia magistratus jus nubendi singulis filiabus quæsitum auferre sine justa causa nequit: justa autem causa est si in pœnam id fiat, quo pertinet exemplum Israëlitarum, qui connubia cum Benjamitis jurejurando prohibuerunt: *Judic.* XXI. Romanorum, qui Latinis ob rebellionem jus nubendi inter se ademerunt. *Liv. l.* 8. *c.* 14. Item si connubia prohibentur ob metum seductionis, quæ ratio in Hebræis allegatur *Genes* XIX. 31. *Num.* XXV, 6. Item si copia sit unius, & inopia alterius sexus &c.

Non autem justa causa est odium in populum, cui connubia denegantur. Hinc facile constat quid de duplici raptu Sabinarum, & Siloitarum statuendum sit: In raptu SABINARUM duo sunt actus 1. denegatio connubiorum a parte Sabinarum, qui actus est injustus,& nitebatur odio novi populi, indeque Romanis hactenus justa belli causa fuit. 2. Raptus, qui jure defendi potest, quia Romani bello potuissent prosequi injuriam sibi illatam,multo magis igitur filias lædentium rapere: Quidquid sit, consensu filiarum, & pace secuta matrimonia illa confirmata sunt. In *Siloitarum.* raptu eadem ratio obtinet. Siloitæ negabant Benjamitis rogantibus filias, idque odio & in contemtum: Atque hunc recte Israëlitæ Siloitis de facto hoc querentibus regerebant, eorum esse culpam quod negaverint connubia rogantibus: Præterea hæ quoque nuptiæ justæ postea factæ sunt consensu virginum.

Additio.

„ Nostram sententiam de duplici hoc raptu „ statim explicabimus.

Etsi humana natura non repugnet] „ Sed „ potius motus universalis humano generi a „ natura inditus sit ad jungenda corpora.

Repugnat tamen natura plerorumque hominum] „ Major enim est numerus eorum qui „ motum naturæ sequuntur.

Cœlibatus enim non nisi excellentibus animis convenit] Apostolus quidem commendat maxime cœlibatum: sed hoc de temporibus primæ Ecclesiæ intelligendum est, ubi satius erat propagandæ Ecclesiæ studere, quam propagandæ proli. Cæterum matrimonium naturæ magis conveniens esse quam cœlibatum, ex ipso instinctu naturæ probatur.

Quare facultas comparandi uxores adimi non debet] Neque adimitur illa facultas, quia aliunde uxores quærere possunt: sed & illa ipsa facultas ad effectum deduci naturali ratione non potest, nisi accedente alterius consensu.

Additio.

„ Celebris hæc, & armis aliquando agi- „ tata quæstio est, *an civitas excludere ex-* „ *traneos a connubiis possit?* Recte eam „ affirmat B. Parens: Nuptiæ enim non „ contrahuntur sine utriusque consensu; si „ autem populus declarat filias suæ civita- „ tis nolle extraneis nubere, eo ipso decla- „ rat eas nolle consentire. Populus autem „ talem legem intra fines sui territorii jure „ statuere potest, cui etiam extranei te- „ nentur.

„Exempla gentium hanc regulam probant: „ Hebræi nunquam miscere sanguinem vo- „ luere cum extraneis. *vid.* §. 21. Ruscionen- „ ses promiserunt Gallo se filias suas in Nea- „ polim, aut Angliam, aut Flandriam nuptiis „ non collocaturos. *Comminæ. de bello Nea-* „ *pol. l.* 5. *p. m.* 652. Ipsi Romani exclude- „ bant extraneos a juribus legitimarum nup- „ tiarum. *Heinecc. Elem. Pand.*

„ Equidem Romani rapuerunt Sabinarum „ filias, quas antea in uxorem dare Romanis „ negaverant *Liv.l.*1.*c.*9.*seq.* Siloitæ noluere „ filias suas in uxores dare Benjamitis. *Judic.* „ *c.*21.§.19.*seq.*qui consilio Israëlitarum eas vi

„ rapiebant: At hæc exempla non probant „ civitatem extraneos a connubiis excludere „ non posse. Raptus Sabinarum enim licitus „ fuit, uti mox videbimus. Raptum Siloitarum Israelitæ ipsi pro jure non habuerunt, „ sed saltem excusabant, *miseremini eorum*, „ ajunt, *non enim rapuerunt eas jure belli*, „ *sed rogantibus ut acciperent non dedistis*, „ *& a vestra parte peccatum est. d. c.* 21. v. „ 22. Imo tuto asserimus, a parte Siloitarum „ peccatum non fuisse, neque enim Israelitæ „ in aliis improbare potuere quod in se probabant, ipsi autem extraneis filias suas in „ matrimonium non collocabant. Adeoque „ actus hic pertinet ad illa tempora, de quibus auctor libri Jodicum ait: *in diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque* „ *quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.* „ *ibid. v.* 25.

„ At si per contemtum quædam gens, aliis „ admissis, a nuptiis excluditur, hæc vera „ est injuria, quæ bello vindicari potest: injuria autem illa non in eo consistit, quod „ nuptiæ denegentur, sed quia aliquid fit in „ ejus gentis contumeliam, ob quam indigna „ juris contrahendi matrimonii judicatur, „ quod infamiæ speciem infert: per contemtum autem denegata fuisse connubia apparet ex Livio: *Nusquam enim*, ait, *benigne legatio audita est, adeo simul spernebant &c. a plerisque rogantibus dimissi*, „ *eo quod feminis quoque asylum aperuissent?* „ *id enim demum compar connubium fore.* „ *Liv. I. c. 9. seq.*

„ Omnium minime igitur justa belli causa „ est, si rex fœminam principi connubium „ roganti negat. Hinc male Demetrius Ariarathi Cappadociæ regi propter fastiditas „ sororis nuptias bellum intulit. *Justin. l.* 35. „ *c.* 1. Male Rex Danorum bello petitus est, „ quod filiam roganti negaverit. *Crantz. Dan.* „ *l.* 1. *c.* 7. Alia vide apud *Bongars. in not.* „ *ad Just. d. l.*

„ At hic quoque excipitur casus, nisi denegatio cum contumelia juncta sit. Rhegini „ Dionysio Siciliæ tyranno, petenti ot ex magnatum virginibus uxorem sibi darent, responsum dederunt, quod ei non liceat nisi „ plebeji (vel ut *Strabo l.* 6. *p. m.* 149. ait, „ *lictoris*) filiam ducere: Propter hanc contumeliam eos bello petiit, & urbem solo æquavit. *Diod. Sic. l.* 14. *p. m.* 440 *pr. Strabo d. l.* Tartariæ populus, qui Abyssinorum „ regi tributarius erat, regem sibi elegit Chingis; hic Abyssinorum regis, Vutcham, filiam uxorem per legatos postulavit; at responsum tulit, se potius filiam igni quam „ servo suo dare velle, & ne voti compos „ unquam fieret, filiam mortem subituram „ esse. Sed bello victus, & regno privatus est. „ *Paul. Venet. l.* 1. *c.* 52. *&* 53.

„ Neque obstat locus *Livii Lib.* 4. *c.* 4. *An esse ulla major, aut insignior contumelia potest, quam partem Civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi.* Et *Lib.* „ 34. *c.* 4. *Quod alii licet tibi non licere, aliquid naturalis pudoris, aut indignationis habet.* Et Seneca *in Octavia*, *v.* 574.

„ *Prohibeor facere, quod cunctis licet.*

„ Respondetur: Livium *in d. l.* 4. *c.* 4. non „ loqui de exclusione extraneorum a conjugiis, sed de prohibitione, ne patres e plebe „ sibi uxores jungerent; quod inter cives „ communes tolerari non debet. Reliqua loca casum supponunt, ubi ei, qui prohibetur ne faciat id quod omnes faciunt, „ aliquid injuria succenseтur; hoc merito „ improbatur, unde supra dictum est, si „ nuptiæ negantur ex comtemtu justam inde „ belli causam oriri.

„ *Obstant* exempla, ubi ad jus gentium provocatum est ab iis, qui a connubiis exclusi „ sunt. Canulejus apud *Liv. l.* 4. *c.* 3. *Connubium petimus, quod finitimis, externisque* „ *dari solet.* Romulus vicinos rogat, *ne graventur homines cum hominibus sanguinem* „ *miscere Liv. L.* 1. *c.* 9. *Flor. L.* 1. *c.* 1. „ Resp. Canulejus non contendit exteros præcise ad conjugia admitti debere, sed ita argumentatur: extraneos non prohiberi, adeoque nec cives prohiberi debere. Et cum „ Romulus per modum precum admitti ad „ vicinorum connubia contenderit, eo ipso „ satis constat, eum de jure id exposcere non „ potuisse.

„ Equidem Jus Canonicum in *Part.* 1. *Dist.* „ 1. *c.* 9. prohibitionem connubiorum cum alienigenis *juri gentium* tribuit: sed inepte „ admodum. Conjunctiones maris & fœminæ descendunt ex eo jore, quod natura omnia animalia docuit, & matrimonia ad illud jus gentium referuntur, quod ratio naturalis inter omnes homines constituit: „ Præterea alibi jam observavimus, compilatoribus illis vix cognitam fuisse scientiam „ juris gentium, seu naturæ; adeoque canonum auctoritatem in disciplina juris naturalis haud magni momenti esse. *Prol.* §. 54.

Livium] „ *L.* 1. *c.* 9. *Flor. Lib.* 1. *c.* 1.

Rogat, ne graventur] „ Non opus fuisset rogare,

„ rogare, si jus aliquod commune natura „ Romani habuissent. Hinc factum hoc excu- „ sari solet prætextu mandati divini, nimi- „ rum Martis, apud *Ovid. de Fast.*

Canulejus apud eundem] „ *Liv. L.* 4. *c.* 3. „ *vid. Pufend. J. Nat. Lib.* 3. *c.* 3. §. 13. Di- „ ximus Canulejum non loqui de negatione „ connubii cum exteris; sed de lege, qua „ permittebatur plebi paribus nubere patri- „ bus repugnantibus, qui confundi hoc mo- „ do jura gentium causabantur. *Liv. d. l.* 4. *c.* 1.

Jure belli injuste negatas nuptias juste victor auferret] „ Injuste negatæ non fuere, & Au- „ gustinus ironice loquitur: quod bene obser- „ vavit etiam Commentator *Thomas Valois.* „ *in not. ibid.*

2 *Quod temporibus, quibus sunt condita, nulli erant populi, quibus non fœminarum copia suppeteret*] „ Imo ex ea ratione leges illæ civi- „ les validæ esse non possent. Si enim jus „ commune hominibus competeret ad obti- „ nenda connubia, illud ex momentanea ta- „ li ratione eis auferri non posset. Vera natu- „ ræ & legum civilium ratio est, quod non „ adimatur facultas comparandi uxores apud „ alias gentes; & quod populus suo jure uta- „ tur, dum declarat se nunquam in ejusmodi „ nuptias consensurum, quod in ejus pote- „ state est.

Sed de iis quæ justa sunt, hoc est, quæ speciales juris effectus producunt] „ Vide *sup. L.* 1. „ *c.* 3. *n.* 4. Ita apud Romanos non simpli- „ citer prohibebantur nuptiæ cum extraneis, „ sed nuptiæ ita contractæ destituebantur pri- „ vilegiis & prærogativis juris civilis: Cessant „ jura dotium, patriæ potestatis, tutelarum, „ testamentorum, &c.

Ad §. XXII.

Quæritur, an extranei a juribus quibusdam excludi possint, quæ omnibus promiscue permittuntur. Negat id Grotius, quia populus quidem disponere de suo jure potest, non autem contemnere alios, nisi delictum præcesserit.

Additio.

„ Nostram sententiam in præcedentibus la- „ te exposuimus. Diximus, excludi extrane- „ os uti a commerciis, ita ab aliis juribus pos- „ se, etsi id odio fiat ejus populi qui exclu- „ ditur, nisi fiat in ejus contumeliam.

Ex suppositione] „ Hactenus Auctor egit de „ juribus quæ communiter hominibus compe- „ tunt ad actus *simpliciter*: jam agit de iis quæ „ competunt ad actus ex *suppositione*, i. e. u- „ bi supponitur populum omnibus promiscue „ aliquid permittere, uno saltem excluso, „ *Vid. supr.* §. 18.

Nam tunc si unus populus excluditur, ei fit injuria] „ In quo quæso illa injuria consistit? „ Anne jure meo utor, & de jure meo dispo- „ no? Jus igitur alterius non læditur, neque „ exclusio hæc contemtum infert, inprimis si „ alter protestetur se id non animo contem- „ nendi facere.

Uni populo id negari non potest] „ Si ego „ beneficium omnibus civibus do, uno ex- „ cluso, an illi injuria fit? Si mercator cum „ omnibus e civitate commercium habet, una „ familia exclusa, an hæc de injuria queri po- „ test? Minime: Multo minus erit injuria in- „ ter gentes ipsas.

Nisi delictum præcesserit] „ Imo negari u- „ ni populo connubia, & commercia possunt „ etiam citra ejus delictum.

Qua de causa Benjaminitis Hebræi cæteri ademerunt connubii facultatem] „ Præterea „ juramento se ad id adstrinxerunt.

Ad §. XXIII.

„ Auctor *in* §. *præcedenti* regulam po- „ suit: uni populo negari non posse, quod „ omnibus aliis permittitur. Hic jam limitat „ illam regulam, ut vera tantum sit *si id*, „ *quod aliis permittitur, vi naturalis libertatis* „ *lege non sublatæ permittitur.* Non autem *si* „ *libertas naturalis lege sublata fuit, & popu-* „ *lus, relaxando legem, aliis aliquid permittit* „ *uno excluso. Priori* enim casu injuriam fieri „ ait ei qui excluditur: *præced.* §. non hoc, „ quia nulla est injuria in negatione beneficii.

„ At omnia hæc gratis dicuntur. *Primo* e- „ nim certum est, jure naturæ uni citra inju- „ riam negari posse, quod omnibus aliis per- „ mittitur, etsi tanquam ex vi naturalis li- „ bertatis lege non sublatæ permittatur; quia „ de sua re, & de suo jure disponit.

„ *Secundo*, limitatio quoque Auctoris vana „ & inanis est: si enim populus beneficium „ externis promiscue permittit, & unum ex- „ eludit, similiter exclusus de injuria queri „ posset, quia in ejus contemtum vergit. Sed „ & pari ratione in priori casu allegari posset, „ beneficium esse huic vel illi vendere, hunc „ vel illum præferre, indeque injuriam non „ esse aliis beneficium dare, eosque præferre, „ uni negare. Denique, facile esset hoc modo

P 3 evitare

,, evitare illam prætensam injuriam: consulerem enim tali populo, ut primo actus, qui tanquam ex vi libertatis naturalis permittuntur, lege publica prohibeat, i. e. omnes ab actibus illis excludat; postea autem a lege illa dispenset, ac per beneficium alios admittat, unum vero excludat; tuncenim ex hypothesi Auctoris exclusus de injuria queri non posset.

Sed de permissis quod diximus] ,, Nimirum, quod unus excludi non possit ab eo, quod omnibus permittitur.

Intelligendum est de his, quæ permissa sunt tanquam ex vi naturalis libertatis nulla lege sublata] ,, Mens Auctoris ex exemplis in §. præcedenti allatis illustranda est: omnibus venari, piscari, margaritas legere, vi naturalis libertatis licet, nec lege illa libertas sublata est: adeoque si unus populus excluditur, ei fieri injuriam putat.

Non si permissa sunt per beneficium relaxando legem] ,, Ut priori exemplo utar: ponamus omnes a jure piscandi, venandi, & margaritas legendi prohiberi lege publica, populum autem postea (relaxando legem) omnes, uno excluso, admittere; hoc casu ex mente Auctoris excluso non fieret injuria.

Nam in beneficii negatione nulla est injuria] ,, In priori ergo casu, quando aliis aliquid permittitur vi libertatis naturalis, non esse beneficium, indeque si unus populus excludatur, ei injuriam fieri putat.

Atque ita arbitramur conciliari posse, quod post Franciscum Victoriam, quasi ei contrarius notavit Molina] ,, Victoria in *Relect.* 5. *Sect.* 3. statuit, Hispanos a Barbaris non potuisse excludi a participatione illorum jurium, quæ civibus ac extraneis permittunt, ut aurum fodere &c. Molina id negat in *Disp.* 105. Grotius dissensum hunc conciliari posse putat, posita illa distinctione: ut prior sententia vera sit, si Barbari aliis permittunt actus vi libertalis naturalis nulla lege sublatæ; Posterior, si Barbari actus qui lege prohibiti erant permittunt aliis per beneficium, relaxando legem, uno excluso. Quæ omnia satis refutavimus.

Ad §. XXIV.

Quæri solet, *an monopolia juri naturæ repugnent?* Resp. jure naturæ monopolia licita sunt; *non tantum ea*, quæ ex ipsa natura rei sequuntur, uti si merces in una saltem provincia producuntur, quo pertinent aromata quædam in Insulis Moluccorum, Thus in Arabia, alumen apud Lipardos. *Diodor. Sic.* 5. 10. Vel si propter situm ex una civitate omnia comparari debent, uti olim omnes merces ex portu Alexandrino quærebantur; *sed etiam ea* quæ pacto constituuntur: si nimirum plures gentes coëmunt merces, & constituunt se non infra certam summam eas vendituros; vel si gens quædam promittit se non nisi uni populo merces vendere velle. Nam unusquisque de suo jure prout lubet disponere, adeoque & merces coëmere, & coëmtas eo quo statuit pretio, vel cui vult, vendere potest. Quanquam ex ratione politica id inter cives prohiberi soleat. *vid. tot. tit. Cod. de Monopoliis. & Reform. polit. de ann.* 1577.

Ut is populus certi generis fructus, qui alibi non nascuntur, sibi soli vendat] ,, Exempla sunt in Russia, ubi Anglis solis jus erat ad littora Septentrionalia appellendi, & mercaturam exercendi. Cum igitur Dux Theodorus omnibus promiscue extraneis liberum aditum aperiret, ideo conquesta est Regina Angliæ apud *Cambdenum P.* 3. *p.* 365. Simile pactum est apud *Menoch. Consil.* 901.

Licere censeo, si is qui emit populus paratus sit aliis vendere æquo pretio] ,, Imo simpliciter id licet, quia quisque de re sua disponere potest prout lubet, adeoque & uni soli vendere: Hic emtor autem itidem jus habet de sua re disponendi, & pretium rei suæ pro lubitu constituendi.

Nam aliarum gentium non interest, a quo emant quod ad desideria naturæ attinet] ,, Imo hæc vera ratio non est; sed quia aliæ gentes jus in illas res non habent, adeoque nec venditorem cogere possunt ut ipsis quoque vendat, nec emtorem ut ipsis justo pretio iterum vendat.

Lucrum autem alter alteri prævertere licite potest] ,, Alteri plane non fit injuria, nullum enim jus ei aufertur.

Maxime si causa subsit] ,, At dictum jam est, excludi alios posse etiam sine causa; sufficit enim quod alter cum iis contrahere nolit.

Ut si qui id stipulatus est &c.] ,, Imo etsi nihil promiserit, nec ullos sumtus fecerit.

Eo quo dixi animo] ,, Scl. an paratus sit aliis æquo pretio vendere, quod jam rejecimus.

Juri naturæ non repugnat] ,, Non repugnat juri naturæ, etsi non eo animo facta sit coëmtio ut aliis æquo pretio vendat; nam prout partes de jure suo natura quæsito disponunt, ita jus est.

Ob utilitatem publicam legibus civilibus prohiberi] „ Intereſt enim reipublicæ ut inter „ plures cives lucra dividantur , adeoque „ commune ſit commodum , uti communia „ ſunt onera. Atque hinc in omni bene ordinata Republica ſevere admodum prohiberi „ ſolent monopolia. Conf. *Struv. ſyntag. jur. civ. exerc.* 23. §. 67.

CAPUT III.

De acquiſitione originaria rerum, ubi de Mari, & Fluminibus.

I. Singulari + jure aliquid noſtrum fit + acquiſitione [1] originaria, aut [2] derivativa. + Originaria acquiſitio olim, cum [3] genus humanum coire poſſet, fieri potuit etiam per diviſionem, + ut diximus, + (aa) nunc per occupationem tantum.

II. Dicat + forte aliquis, etiam conceſſione + [4] ſervitutis, + [5] conſtitutione pignoris aliquid originarii acquiri: + ſed recte expendenti apparebit id jus novum non eſſe + [6] niſi modo. + Nam [7] virtute ipſa inerat in dominio domini.

+ III.

GRONOVII.

1 *Originaria*] Quam incipimus ipſi, nec ab alio traditam habemus.

2 *Derivativa*] Quæ ab alio ad nos tranſit.

3 *Genus humanum coire*] Civitates facere, & de omnibus in proprietatem addicendis, quod placuiſſet, conſtituere.

4 *Servitutis*] Prædiorum, quæ pactionibus & ſtipulationibus conſtituitur. §. 4. *Inſt.* de Servit.

5 *Conſtitutione pignoris*] Cum creditor accipit a debitore pignus vel hypothecam in ſecuritatem crediti.

6 *Niſi modo*] Titulo poſſidendi.

7 *Virtute ipſa*] Simulac dominium earum rerum acceperunt, & jus eas hac ratione obligandi.

(aa) Poteſt adhuc hodie per diviſionem, ut oſtendimus in Notis noſtris Gallicis. *J. B.*

GRO-

a L. Possideri. 3. §. Genera, 21. D. de acq. poss.

+ III. Paulus jurisconsultus + acquirendi causis a & + hanc annumerat, quæ maxime videtur naturalis, + si quid ipsi, ut in rerum natura esset, fecimus. Sed cum naturaliter nihil fiat nisi ex materia prius existente, + ea si nostra fuerit, continuabitur dominium [8] specie introducta: + si nullius, ad occupationis genus hæc acquisitio pertinebit: + sin aliena, jam naturaliter [9] nobis solis eam non acquiri + infra apparebit.

b De Benef. VII.4.
c Orat. XXXI. *pag.* 324. D.

IV. 1. De occupatione ergo, + quæ post prima illa tempora solus est naturalis + & originarius modus, videndum est nobis. In his autem, quæ proprie nullius sunt, + duo sunt occupabilia, [10] imperium, & [11] dominium, + quatenus ab imperio distinguitur. Seneca b ita hæc duo expressit: + a *Ad reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas.* Dion Prusæensis hoc modo: c *ἡ χώρα τῆς πόλεως ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τῶν κεκτημένων ἕκαστος κύριός ἐστι τῶν ἑαυτοῦ· Regio civitatis est: at non eo minus in ea suum quisque possidet.* + Imperium duas solet habere materias sibi subjacentes, primariam personas, + quæ materia sola interdum sufficit, + ut in exercitu virorum, mulierum, puerorum, quærente novas sedes; & secundariam + locum, qui territorium dicitur.

2. + Quamquam autem plerumque uno actu quæri solent imperium & dominium, + b sunt tamen distincta: + ideoque dominium non in cives tantum, sed & [12] in extraneos transit, + manente penes quem fuit imperio. + Siculus libro de conditionibus agrorum: *Auctores assignationis, divisionisque, non sufficientibus agris coloniarum, quos ex vicinis territoriis sumsissent, assignaverunt quidem futuris civibus coloniarum; Sed jurisdictio in agris,* (bb) *qui assignati sunt, penes eos remansit, ex quorum territorio sumti sunt.* + Demosthenes oratione de Halonesо, agros, qui eorum sunt, quorum est territorium, vocat + *ἐγκτήματα*, (cc) qui in alieno *κτήματα*.

V. In

GROTII.

a *Ad reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas*] Locus est libro VII. de beneficiis c. IV. sequitur. c. V. *Omnia rex imperio possidet, singuli dominio.* & c. VI. *Cæsar omnia habet: fiscus ejus privata tantum, ac sua.* Symmachus X. epist. 54. *Omnia regitis, sed suum cuique servatis.* Philo libro περὶ Φυτουργίας· οἱ βασιλεῖς καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁπάντων ὄντες κτημάτων δεσπόται, καὶ ὅσων ἐπικρατεῖν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα ἔχειν νομίζονται ἅπερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐγχειρίσωσιν, ἀφ' ὧν καὶ τὰς ἐτησίους προσόδους ἐκλέγουσιν· *Reges cum sint domini omnium, quæ in ipsorum sunt ditione, etiam eorum quæ a privatis possidentur; tamen videntur ea tantum habere, quæ procuratoribus, & rationalibus suis dispensanda committunt, a quibus annuos recipiunt proventus.* (Pag. 222. B. *Ed. Paris.*) Plinius Panegyrico: *tandem imperium principis quam patrimonium majus est.* (Cap. 50.)

b *Sunt tamen distincta*] Itaque & apud Apollodorum videas, tum Arcadiæ, tum Atticæ terras divisas, uno retinente πᾶν τὸ κράτος omne imperium. (*Biblioth.* Lib. III. Cap. IX. §. 1. & Cap. XIV. §. 6. *Ed. Gal.*)

GRONOVII.

8 *Specie introducta*] Opere ex ea materia facto.

9 *Nobis solis*] De qua quæstione certamen Sabinianorum & Proculianorum: §. 25. Instit. de R. D.

10 *Imperium*] Jurisdictio.

11 *Dominium*] Proprietas.

12 *In extraneos*] In inquilinos, qui nobiscum habitant, etsi non sint cives. (Minimè. Agit omnino Auctor de Extraneis in suâ ipsorum regione manentibus, ut patet ex iis quæ sequuntur. Deinde *Inquilini* subsunt imperio, non minus quàm Cives; adeo ut, si quid adquirant intra fines territorii, imperium tunc cadat, & in rem, & in personam. *J. B.*

(bb) Ampliss. GOESIUS legit heic rectè *in agros*, ex vestigio lectionis Mss. & Edd. *in agris*. Locus est *pag.* 25. *in fin.* Editionis, quam curavit idem Vir Doctissimus: qui etiam optimè ostendit, quod divisum fuerat, sed non assignatum futuris civibus Coloniarum, mansisse illorum, quorum antea fuerat. Quod autem adsignatum fuerat, id omnino accedebat jurisdictioni Coloniæ. Vid. *Antiq. Agrar.* in eodem Volumine, pag. 114. *& seqq.* Adeoque locus nil ad rem facit. *J. B.*

(cc) Permutat heic Auctor sensum vocum Græcarum. Vide locum Oratoris Græci, *pag.* 34. B. *J. B.*

V. In loco + autem, cujus imperium jam occupatum est, + jus occupandi [13] + res mobiles anteverti posse lege civili [14] supra diximus. + Est enim hoc jus [15] ex jure naturæ permittente, non + [16] præcipiente, + ut liceat semper. + Neque enim id requirit humana societas. Quod si quis dicat + videri jus gentium esse, ut id liceat: + respondebo, etiamsi in aliqua parte orbis id communiter ita receptum sit, aut fuerit, + non tamen habere vim pacti inter gentes, + sed esse [17] jus civile plurium gentium distributim, + quod a singulis tolli potest. + Et talia multa sunt, quæ juris gentium vocant jurisconsulti, + ubi de rerum divisione + & acquirendo dominio agitur.

+ VI. Notandum & hoc, + si solum jus naturale spectamus, + dominium non dari nisi in eo, [18] qui ratione utitur. + Sed jus gentium ob utilitatem communem introduxit, ut & infantes, & furiosi dominia accipere & retinere possent, + [19] personam illorum interim quasi sustinente humano genere. Sed nimirum humana jura + multa constituere possunt [20] præter naturam: contra naturam nihil. + Ideo dominium hoc, + quod favore infantium + & his similium, + consensu gentium + humanius viventium introductum est, stat intra + [21] actum primum, nec ad + [22] actum secundum, ut loquuntur scholæ, potest pertingere, id est, + ad habendi, non ad per se utendi jus pertinet. + Nam alienatio, + & si qua huic sunt similia, in ipsa sui natura includunt actum utentis ratione voluntatis, quæ in talibus existere non potest. + Quo non male referas illud [d] Pauli Apostoli, pupillum quanquam rerum paternarum dominum, dum ejus est ætatis, nihil differre a servis, exercitio dominii scilicet. + De mari cœpimus supra aliquid dicere, quod nunc absolvendum est.

d Gal. IV, 1.

VII. Flumina + occupari potuerunt, quanquam nec [23] supra, nec [24] infra includuntur territorio, + sed cum aqua superiori, & cum [25] inferiori, aut cum mari cohærent. + Sufficit enim quod major pars, id est, latera clausa sunt ripis, + & quod [26] comparatione terrarum exiguum quid est flumen.

VIII. Ad hoc exemplum videtur + & mare occupari potuisse ab eo, qui terras ad latus utrumque possideat, etiamsi [27] aut supra pateat ut [28] sinus, [29] aut supra

GRONOVII.

13 *Res mobiles*] Quæ nullius sunt, ut feras, aves, pisces.

14 *Supra*] 2, 2. 5.

15 *Ex jure naturæ permittente*] Quod veniam dat faciendi aliquid, ubi mos vel lex civilis non adversatur.

16 *Præcipiente*] Quod utique jubet sic facere, & non aliter.

17 *Jus civile plurium*] Et hujus, & illius, & istius, & vel decem civitatum ex cujusque placito; non jus gentium, neque ex communi & immutabili sensu omnium, aut moratiorum. Itaque potest, qui vult, id sequi; qui non vult, repudiare.

18 *Qui ratione*] Quia ad dominium actus animi requiritur agnoscentis aliquid pro suo, & habendi voluntas. §. 40. 43. 46. Inst. de R. D. Adde infra 2, 22. 10.

19 *Personam illorum*] Considerati in genere, non in individuis: ut Fabius infans vel furiosus est dominus rerum patrimonii sui, qua homo, & qua Fabius, non qua infans vel furiosus.

20 *Præter naturam*] Addendo naturæ, quod illa non facit quidem, fert tamen; non autem invertendo naturam.

21 *Actum primum*] Potentiam.

22 *Actum secundum*] Operationem.

23 *Supra*] A fonte & longo spatio deinceps.

24 *Infra*] In exitu & aliquanto spatio ante exitum.

25 *Inferiori*] Vel alieni territorii, vel nullius.

26 *Comparatione terrarum*] Quæ circumjacent & sunt in territorio.

27 *Aut supra*] Unde terram intrat.

28 *Sinus*] Sinus patet vel aperturam habet tantummodo supra, ab alto scilicet mari, unde pars ejus terram intrat; non vero infra, hic enim objicitur terræ gremium.

29 *Aut supra*] Unde decurrit.

ſupra [30] & infra [31] ut fretum, + [32] dummodo non ita magna ſit pars maris, ut non cum terris comparata portio earum videri poſſit. + Et quod uni populo aut regi licet, idem licere videtur & duobus aut tribus, + ſi pariter mare interſitum occupare voluerint: + nam ſic flumina, quæ duos populos interluunt, ab utroque occupata ſunt, + ac deinde diviſa.

IX. 1. + Fatendum eſt, + in [33] partibus + cognitis Romano imperio + a primis temporibus ad Juſtinianum uſque, + juris gentium fuiſſe, ne mare a populis occuparetur, + etiam quod jus piſcandi attinet. + Nec audiendi ſunt qui exiſtimant, + cum in jure Romano [e] mare omnium commune dicitur, [34] commune civium Romanorum intelligi. + Nam primum voces ita ſunt univerſales, ut hanc reſtrictionem non ferant. Nam quod Latine mare + omnium commune dicitur, explicat Theophilus, + *κοινὸν* [35] *πάντων ἀνθρώπων*. [f] Ulpianus mare omnibus natura patere dixit, + & ita omnium eſſe ſicut aër. + Celſus, [g] maris communem eſſe uſum omnibus hominibus. Præterea manifeſte (dd) + diſtinguunt juriſconſulti publica populi, + in quibus & flumina, ab his communibus. Ita in + Inſtitutionibus legimus [h]: *Quædam naturali jure* [c] *communia ſunt omnium, quædam publica: Naturali jure communia ſunt omnium hæc, aër, aqua profluens, & mare, & per hoc littora maris. Flumina autem omnia, & portus publica ſunt.* Et apud Theophil. *Φυσικῷ μὲν οὖν δικαίῳ κοινὰ πάντων ἀνθρώπων ἐστι ταῦτα, ὁ ἀὴρ, τὸ ὕδωρ τὸ ἀένναον, θάλασσα.* Mox: *ποταμοὶ δὲ πάντες καὶ λιμένες πουβλικοί εἰσι, τοῦτ᾽ ἐστι τοῦ δήμου τοῦ Ρωμαϊκοῦ.*

e L. 2. §. 1. D. de rer. diviſ. §. 1. Inſtit. de rer. div.
f L. Vendit. 13. Comm. præd.
g L. 3. ne quid in loco publico. §. 1.
h De rer. diviſ. §. 1.

2. Sed & [d] de littoribus dixit Neratius [i] non ita eſſe publica, + ut quæ in patrimonio ſunt populi, ſed ut ea, + quæ primum a natura prodita ſunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt, id eſt, + ne populi quidem ullius: cum quo reſponſo pugnare videtur, quod Celſus ſcripſit: [k] *Littora, in quæ populus Romanus imperium habet, populi Romani eſſe arbitror: maris autem uſum communem omnibus hominibus.* + Sed conciliari videntur ita hæc poſſe, ſi dicamus Neratium de littore loqui, + quatenus uſus ejus navigantibus, aut [36] prætervehentibus eſt neceſſarius. + Celſum vero quatenus ad utilitatem perpetuam (ee) aſſumitur,

i L. Quod in littore. D. de acq. rer. dom.
k d. l. littora. D. Ne quid in loco publ.

puta

GROTII.

c *Communia ſunt omnium*] Michaël Attaliates: *τινὰ δὲ πάντων εἰσὶν, οἷον ὁ ἀὴρ, τὸ ῥέον ὕδωρ, ἡ θάλασσα, ὁ αἰγιαλὸς τῆς θαλάσσης. quædam ſunt omnium, ut aër, ut aqua profluens, ut mare, & littus maris.* (Tit. II. Pragm.)

d *De littoribus*] In Baſilicorum eclogis lib. 1. tit. 1. c. 13. *οἱ αἰγιαλοὶ ἐν τῇ πάντων ἐξουσίᾳ εἰσί littora in omnium ſunt poteſtate.* vide & libro LIII. tit. VI.

GRONOVII.

30 *Et infra*] Ubi anguſtiis exit.

31 *Ut fretum*] Fretum patet, vel tranſitum habet, & ſupra, unde anguſtias intrat mare, & infra, ubi ex anguſtiis evadit.

32 *Dummodo non*] Modo terræ, quæ circa ſinum aut fretum in territorio ſunt, & mare incluſum habent, ſpatio longe id ſuperent, ut hæ merito una cum interveniente mari rationem totius, mare interveniens rationem partis habere videantur.

33 *Partibus*] Orbis terrarum.

34 *Commune civium*] Per vocabulum *Omnium* intelligi ſolummodo eorum, qui cives Romani cenſebantur, & a Latinis, Italicis, Fœderatis, externis, ſive alienigenis, qui in eodem verſarentur imperio, diſtinguebantur.

35 *Πάντων ἀνθρώπων*] Ergo non tantum πολιτῶν Ῥωμαϊκῶν.

36 *Prætervehentibus eſt*] Ut nemo, qui non ſit hoſtis, eorum uſu ad tempus prohiberi poſſit.

(dd) *Communia* hæc *omnium*, dicuntur etiam *Publica* a priſcis Ictis. Vide Clariſſ. NOODT. *Probab. Jur.* Lib. I. Cap. VII. VIII. Quoad rem ipſam, vel non ſatis inter ſe conſenſiſſe, vel non ſatis accuratas habuiſſe notiones videntur Veteres illi Sapientes. Sed de eo non eſt heic agendi locus. *J. B.*

(ee) Vocem *perpetuam* addidi, quæ excidit in omnibus Editionibus, & quam deeſſe manifeſto patet ex oppoſitione. *J. B.*

pùta ad ædificium permanens: + quod a prætore impetrari solere [l] Pomponius nos docet, + ut & jus ædificandi in mari, + id est, in parte littori proxima, & quæ littori quasi accensetur.

X. 1. + Hæc quanquam vera sunt, tamen [e] ex instituto, non ex naturali ratione provenit, + quod mare eo quo diximus sensu occupatum non est, aut occupari jure non potuit. + Nam & flumen publicum est, ut scimus, + & tamen jus piscandi [37] in diverticulo [m] fluminis occupari a privato potest. Sed & de mari dictum a Paulo [n] est, + si maris proprium jus ad aliquem pertineat, [38] uti possidetis interdictum ei competere; + quoniam ad privatam jam causam pertinet non ad publicam hæc res, + utpote cum de [39] jure fruendi agatur, quod ex privata causa contingit, + non ex publica: + ubi haud dubie [f] de exigua agit maris portione, + quæ in fundum privatum admittitur: + quod [g] a [40] Lucullo & aliis factum legimus. Valerius Maximus [o] de C. Sergio Orata: *peculiaria sibi maria excogitavit*, [41] *æstuariis intercipiendo fluctus*. Sed idem postea + contra veterum [p] Jurisconsultorum responsa ad [h] πρόθυρα, id est, vestibula in Bosphoro Thracico produxit Leo Imperator, + ut ea quoque [42] septis quibusdam, quas + ἐποχὰς vocabant, includi + & privatim vindicari possent.

2. + Quod

l L. Quamvis. 50. D. de acquir. dom.

m L. Si quisquam. 7. D. de diverf. temp. præscr.

n L. Sane 14. D. de injuriis.

o Lib. IX. c. 1.

p L. Injuriarum. circa finem. 13. §. 7. D. de injuriis.

G R O T I I.

e *Ex instituto*] Quo ipso instituto usi & Angli contra Danos: vide optimum *Camdenum* in regno Elisabethæ anno M DC.

f *De exigua agit maris portione, quæ in fundum privatum admittitur*] Sallustius: (*Bell. Catil.* c. 13.) *a privatis compluribus subversos montes, maria constructa.* Horatius Lyricorum libro II. carmine XVIII. (*verf.* 20.)

Marisque Bajis obstrepentis urges
Summovere littora;

Et libro III. carmine I. (*verf.* 33.)

Contracta pisces æquora sentiunt
Jactis in altum molibus ——

Vellejus Paterculus: (*Lib. II.* c. 33.) *Injectas moles mari, & receptum suffossis montibus mare.* Seneca in excerptis controversiarum libro V. controv. V. *Maria submoventur projectis molibus.* Plinius de terra lib. II. c. LXIII. *Ut freta admittamus, eroditur aquis.* Stagna stupenda admisso mari dixit *Lampridius* Severo. (*Cap.* 26.) *Cassiodorus* IX. c. VI. *Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt, quantis in visceribus æquoris terra promota est?* Tibullus:

Claudit & indomitum moles mare, lentus ut intra
Negligat hibernas piscis abesse minas.

(Lib. II. Eclog. VI, 27.) De talibus piscinis maritimis agit *Plinius* libro XXXI. Cap. VI. *Columella* rei rusticæ libro VIII. c. XVI. & XVII. ubi hoc inter alia: *lautitiæ locupletum maria ipsa, Neptunumque clausisse.* Similia habet *Ambrosius* Hexaemero V. c. X. & de Nabuthe cap. III. & *Martialis* aliquot locis. (Exempli gratia, libro X. Epigr. 30. verf. 19. & *seqq.*)

g *A Lucullo*] Varro de eo: *Ad Neapolim L. Lucullus, posteaquam perfodisset montem, & maritima flumina immisisset in piscinas, quæ reciproca fluerent, ipse Neptuno non cederet eo piscatu.* (De Re Rust. *Lib. III. Cap.* 17.) Plutarchus in ejus vita: καὶ τροχὰς θαλάσσης καὶ διαδρομὰς ἰχθυοτρόφους τοῖς οἰκητηρίοις περιελίττοντος, καὶ διαίτας ἐναλίους κτίζοντος. (Pag. 518. C.) *Cum ipse maris alveos, & plenos piscibus euripos villis suis circumdaret, inque ipso mari cœnacula fabricaret.* Plinius libro IX. c. LIV. *Lucullus exciso monte juxta Neapolim, majore impendio quam villam ædificaverat, euripum & maria admisit: qua de causa Magnus Pompejus Xerxem togatum eum appellabat.*

h Πρόθυρα] Vide *Leonis* Novellas LVII. CII. CIII. CIV. *Attaliaten* pragmaticorum tit. XCV. *Harmenopulum* lib. II. tit. I. §. περὶ προθύρων. Vide & summum virum *Jacobum Cujacium* Observat. XIV, I.

G R O N O V I I.

37 *In diverticulo fluminis*] Lacu, qui ex flumine in nostrum agrum intrat, & ibi sinum facit.

38 *Uti possidetis*] quo retinet possessionem, qui nec vi, nec clam, nec precario ab adversario possedit.

39 *Jure fruendi*] Fructum, commoditatem, utilitatem percipiendi.

40 *Lucullo*] *Varro* de Re Rust. 3, 17.

41 *Æstuariis*] Effossis lacubus, in quos admitteret mare; dein cataracta, vel emissario, quoties libuisset, clauderet.

42 *Septis quibusdam*] Quales sunt cetariæ. *Plinius* 9, 15.

2. + Quod si privatorum fundis aliquid maris potest accedere, + quatenus inclusum nempe est, + & ita exiguum, ut fundi portio censeri possit, + nec quo minus id fiat repugnat jus naturæ; + quidni & portio maris inclusa littoribus ejus fiat populi, eorumve populorum, cujus, quorumve sunt littora, + dum ea pars maris ad territorium comparata non major sit quam diverticulum maris comparatum ad magnitudinem fundi privati? + Nec obstare, quod mare non undique includatur, exemplo fluminis intelligi potest, + & exemplo maris ad villam admissi.

3. Sed + multa, quæ natura permittit, jus gentium ex communi quodam consensu potuit prohibere. + Quare quibus in locis tale jus gentium viguit, + neque communi consensu sublatum est, maris portio + quamvis exigua, & maxima sui parte inclusa littoribus, in jus proprium populi alicujus non concedet.

XI. Verum notandum etiam, si quibus in locis + jus illud gentium de mari receptum non esset, + aut sublatum, + tamen ex eo solo, quod terras populus occuparit, mare occupatum colligi non posse: + [43] nec animi actum sufficere, + sed [44] actu externo esse opus, + unde occupatio possit intelligi. Deinde vero + si [45] deseratur possessio ex occupatione nata, jam mare redire ad veterem naturam, id est, ad usum communem: + quod de inædificato littore respondit q Papinianus, + & de piscatione in fluminis diverticulo.

q *L. præscriptio.* 45. *D. de usurp. & usuc.*

+ XII. Illud certum est etiam, qui mare occupaverit navigationem impedire non posse + inermem & innoxiam, + quando nec per terram talis transitus prohiberi potest, + qui & minus esse solet necessarius + & magis noxius.

XIII. 1. + Ut autem solum [i] imperium (ff) in maris partem sine alia proprietate occupetur, facilius potuit procedere: + neque arbitror jus illud gentium, + de

GRONOVII.

43 *Nec animi actum*] Quo quis forte apud se statuerit, mare velle pro occupato ab sese haberi, aut dominum maris se profiteri.

44 *Actu externo*] Nempe classe præsenti.

45 *Deseratur possessio*] Si ea classis ex loco, quem obtinet, discedat.

(ff) Non potest heic distingui *imperium* à *dominio*; ut in Notis nostris Gallicis, Deo dante, ostendemus. Vide interim, circa totam hanc quæstionem de Dominio Maris, Dissertationem singularem Ampliss. BYNCKERSHOECKII; & quæ diximus ad PUFENDORFIUM nostrum, *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. V. *J. B.*

GROTII.

i *Imperium in maris partem*] Philo (*plantat. Noæ*, p. 223. E. *Ed. Paris.*) ubi agit de regibus: καὶ τὰ ἄπειρα πλήθει καὶ μεγέθει πελάγη προσεκτήσαντο· *etiam maria numero infinita, immensa magnitudine, ad terras adjecere.* Lycophron: (pag. 84. vers. 4. *Edit. Meurs.*)

Τῆς καὶ θαλάσσης σκῆπτρα καὶ μοναρχίαν·

Terræ marisque sceptra, regnorumque opes.

(Habebunt scil. *Romani*) Virgilius: (Georg. 1. 31.)

Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis.

Julius Firmicus: (*Mathes.* Lib. VI. c. 1.) *maris ac terræ dominia possidentes.* Nonnus: (Dionys. Lib. XLIII. pag. 1106, vers. 14. *Ed. Wech.*)

Βερόη κράτος ἔσχε θαλάσσης.

Beroe pelagus ditione tenebat.

Termini regnorum Suetiæ in medio freti Ore sunt. Johannes Magnus in Archiepiscopis Upsalensibus cap. XV. De Tyro Curtius: (Lib. IV. c. 4.) *Mare non vicinum modo, sed quodcumque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit.* Unde proverbium: *Tyria maria* apud Festum. *Isocrates* de Lacedæmoniis & Atheniensibus: (In *Panath.* p. 243. C. *Ed. Steph.*) συνέβη ἑκατέραν κυρίαν γενέσθαι τῆς κατὰ θάλατταν· ἣν ὁπότεροι ἂν κατάσχωσιν, ὑπηκόους ἔχουσι τὰς πλείστας τῶν πόλεων· *Sic evenit, ut civitas utraque terram adipisceretur eam, quæ mari ab ipsis possesso adjaceret, plurimasque urbes haberet sibi obsequentes.* Demosthenes de Lacedæmoniis in Philippica III. (pag. 49. C.) θαλάττης ἦρχον καὶ γῆς ἁπάσης. *Et mare omne, & terras tenebant.* Scriptor vitæ Timothei: *quo facto Lacedæmonii de diuturna contentione destiterunt, & sua sponte*

r + de quo diximus, obstare. Argivi olim cum Atheniensibus expostularunt, s + quod suo mari Spartanos Argivorum hostes transire sivissent: + quasi violato fœdere, quo cautum erat, ne alter populus hostes alterius fineret ire διὰ τῆς ἑαυτῶν, *per sui imperii loca.* Et in induciis annalibus belli Peloponnesiaci t permittitur

r Bossuet tit. de aqua n. 36. allegans Bal. Cepoll. & alios. Vide L. unicam c. de classicis. lib. VI.

s Thucyd. lib. V. c. 56.

t Idem Lib. IV. c. 118.

sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt. (Corn. Nepos c. 2.) Scriptor orationis de Halonneso, quæ est inter Demosthenicas, de Philippo loquens Macedone: οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο ἀξιῶν ὑφ' ὑμῶν εἰς τὴν θάλασσαν καταςαθῆναι, καὶ ὁμολογῆσαι ὑμᾶς ὡς οὐκ ἄνευ Φιλίππου οὐδὲ τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ φυλακὴν δυνατοί ἐςε φυλάττειν· (Pag. 31. B.) *Nihil ille quærit aliud, quam à nobis in possessione constitui maris, & a nobis confessionem exprimere, nos absque ipso nec maris custodiam posse retinere.* Julianus Imperator de Alexandro, molitum eum esse bellum hoc animo: ὅπως γῆς τε ἁπάσης καὶ θαλάττης κύριος γένοιτο· *ut terræ marisque totius dominus fieret.* (Orat. III. p. 107. C. *Edit. Spanh.*) Hujus successor Antiochus Epiphanes apud Gorioniden: *Nonne terra & mare mea sunt?* De alio ejusdem successore Ptolemæo *Theocritus*: (*Idyll.* XVII, 76.)

Πολλᾶς δὲ κρατέει γαίας, πολλᾶς δὲ θαλάσσας.

Lateque imperitat terris, lateque profundo.

Item: (*Ibid.* vers. 91.)

—— θάλασσα δὲ πᾶσα καὶ αἶα,

Καὶ ποταμοὶ κελάδοντες ἀνάσσονται Πτολεμαίῳ.

—— omnis tellusque fretumque

Altisonique omnes sub rege jacent Ptolemæo.

Tempus est ad Romanos veniamus. Scipioni majori sic Annibal in Livio: (*Lib.* XXX. c. 30.) *Carthaginenses inclusi Africæ littoribus, vos, quando Diis ita placuit, externa etiam terra marique videamus regere imperia.* De minore Scipione *Claudianus*: (*De sec. Cons. Stilicon.* Præf. vers. 7. 8.)

—— patriis primo cum manibus ultor
Subderet Hispanum legibus Oceanum.

Itaque mare internum passim suum vocant Romani, *Sallustius*, *Florus*, *Mela*, alii. Sed plus adjicit *Dionysius Halicarnassensis*: (*Antiq. Rom.* L. I. c. 3.) πάσης κρατεῖ θαλάσσης οὐ μόνον τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων ςηλῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὠκεανίτιδος ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐςι· *Populus Romanus omni mari imperat, non modo ei, quod inter columnas est Herculis, sed & oceani, in quantum navigatur.* De iisdem *Dion Cassius*: πάσης χεδὸν βασιλεύοντες γῆς καὶ θαλάσσης· *omni ferme imperant terræ marique.* *Appianus* in præfatione describens Romani imperii magnitudinem, sub eo ponit mare Euxinum, Propontidem, Hellespontum, Ægeum, Pamphylium, & Ægyptium mare. Pompejo datum imperium in omne id mare, quod intra Herculeas est columnas. ita *Plutarchus* & *Appianus*. *Philo* in Flaccum: (*Pag.* 980. B.) ἀφ' οὗ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Σεβαςὸς οἶκος ἀνῆψατο γῆς καὶ θαλάσσης· *ex quo Cæsarum domus terræ marisque imperium adepta est.* De Augusto *Ovidius*: (*Metam.* XV, 831.)

—— pontus quoque serviet illi.

Inscriptio in ejus honorem: (Apud *Gruter.* p. 194. num. 4. Edit. prim.) *Orbe, terra & mari pacato. Augustus Janum Quirinum terra marique pace parta ter clausit*, teste *Suetonio*: (*Aug.* c. 22.) qui de eodem; (*Cap.* 49.) *Classem Miseni & alteram Ravennæ ad tutelam superi & inferi maris collocavit.* Ad Tiberium Valerius Maximus: (*Præfat.* p. 2.) *Penes te hominum Deorumque consensus maris & terræ regimen esse voluit.* De eodem *Philo*: (*De legat. ad Cajum*, pag. 1012. C.) γῆς καὶ θαλάσσης ἀνειλημμένον κατὰ κράτος· *qui imperio terram ac mare complectebatur.* Idem de Cajo Tiberii successore: Γάϊον μετὰ τὴν Τιβερίου τελευτὴν παρειληφότα τὴν ἡγεμονίαν πάσης γῆς καὶ θαλάττης. (Ibid. pag. 993. C.) *Cajum qui post mortem Tiberii imperium omne terræ marisque suscepit.* Vespasianum *Josephus* vocat, (*De Bell. Jud.* Lib. III. Cap. 8. §. 9. *Ed. Hudson.*) δεσπότην καὶ γῆς καὶ θαλάσσης· *terræ marisque dominum*: idem jus Antonino multis in locis *Aristides* tribuit. *Procopius* Imperatoris statuas effictas narrat orbem tenentes, ὅτι γῆ τε αὐτῷ καὶ θάλασσα δεδούλωται· *quod ei subjecta esset terra & mare.* (De ædific. Justin. Cap. 2. de *Augustæo.*) Nicetas Patricius Adriatici littoris servator memoratur in literis Ludovici II. (Apud GOLDAST. *Constit. Imperial.* Tom. I. pag. 118.) Constantinus Monomachus in historia dicitur γῆς καὶ θαλάσσης κύριος καὶ δεσπότης· *terræ marisque Imperator ac dominus.* Et inter themata, id est, provincias Romani imperii, ponitur mare Ægæum. (apud *Constantin. Porphyrogen.* L. I. Them. 17.) Francos mari ad Massiliam, & circum imperasse narrat *Procopius* Gotthicorum III. [*Cap.* 33.] De jure Venetæ reipublicæ vide *Parutam* libro VII., & specialem historiam de Uscochis. Addi his possunt jurisconsulti recentiores ad c. ubi periculum, 3. de electione in VI. *Bartolus*, *Angelus*, *Felinus* in c. ad liberandum, 17. in principio: de Judæis. *Baldus* ad titulum digestorum de rerum divisione col. 2. Afflictus in tit. quæ sint regalia. *Cacheranus* decisione Pedemontana 155. num. 4. ubi ex *Baldo* dicit totum mundum hoc jure uti. *Albericus Gentilis* advocationis Hispanicæ 1, 8. [In loco, quem Auctor adfert, tamquam ex *Dione Cassio*, videtur memoriâ lapsus hunc Scriptorem laudasse pro THEMISTIO, apud quem saltem totidem verbis reperies verba adducta, *Orat.* V. pag. 137. *in fin.* *Edit. Petav.* 1618.]

mittitur Megarensibus navigare mari, + quod ad ipsorum sociorumque terram pertineat, *τῇ θαλάσσῃ ὅσα ἂν κατὰ τὴν ἑαυτῶν καὶ κατὰ τὴν ξυμμαχίαν.* Sic *θάλασσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων πᾶσαν*, mare omne, quod Romani est imperii,
[u] Pag. 211. A. Ed. H. Steph. dixit Dion Cassius [u] libro XLII. Themistius de Romano Imperatore: *τὴν γῆν καὶ θάλασσαν ὑπήκοον ἔχων*: *habens sibi subditam terram & mare.* Oppianus ad Imperatorem. [*Halieut.* III, 4.]

——— *σοῖς μὲν γὰρ ὑπὸ σκήπτροισι θάλασσα*
Εἰλεῖται ——— ———

——— *tuis etenim sub legibus æquor*
Volvitur ——— ———

[x] Pag. 415. D. Et Dion Prusæensis, [x] in altera ad Tarsenses, multa ei civitati ab Augusto ait concessa, inter alia *ἐξουσίαν τοῦ ποταμοῦ, καὶ τῆς θαλάττης τῆς κατ' αὐτήν*· *jus in amnem Cydnum, & proximam maris partem*: Et apud Virgilium legimus: (*Æn. I.* 236.)

Qui mare, qui terras omni ditione tenerent.

[y] Lib. X. c. 7. Apud [y] Gellium: *Fluminum quæ in mare, qua Imperium Romanum est, fluunt.*
[z] Lib. IV. p. 180. Notat Strabo [z] Massilienses multa cepisse spolia cum præliis navalibus vicissent
[a] Lib. XII. p. 545. *τοὺς ἀμφισβητοῦντας τῆς θαλάσσης ἀδίκως*· *eos, qui injuste de mari controversiam moverent.* Idem Sinopen [a] ait imperitasse mari in Cyaneas.

2. Videtur autem imperium in maris portionem + eadem ratione acquiri, qua imperia alia, id est, + ut supra diximus, [46] ratione personarum, & ratione territorii. Ratione personarum, + ut si classis, qui maritimus est exercitus, aliquo in loco maris se habeat: ratione territorii, + quatenus ex terra cogi possunt, qui in proxima maris parte versantur, + nec minus quam si in ipsa terra reperirentur.

XIV. Quare + nec contra jus naturæ +, aut gentium faciet, qui + recepto in se onere tuendæ navigationis, juvandæque per [47] ignes nocturnos, & [48] brevium signa, [k] vectigal æquum imposuerit navigantibus, quale fuit Romanum + vectigal

GROTII.

k *Vectigal æquum*] Rhodii olim portorium de insulis exegere, etiam de Pharo apud Alexandriam, teste *Ammiano* lib. XXII. [Cap. 16. p. 373.] De Venetis, qui in Gallia, Cæsar: *In magno impetu maris, atque aperto, paucis portubus interjectis, quos tenent ipsi, omnes fere qui eodem mari uti consueverunt, habent vectigales.* (Bell. Gall. III. 8.) *Florus* de Romanis: *Pudebat nobilem populum ablato mari, raptis insulis, dare tributa, quæ jubere consueverat.* (Lib. II. c. 6.) *Plinius* VI. c. XXII. Annii Plocami meminit, qui maris rubri vectigal a fisco redemerat. Idem capite sequenti de mari agens, quo in Indiam navigatur: *Omnibus annis navigatur sagittariorum cohortibus impositis. Etenim piratæ maxime infestant.* Disputationes egregias de modo vectigalis vide in Elisabetha *Camdeni* Anno M D LXXXII. & M D C II.

GRONOVII.

46 *Ratione personarum*] Imperio temporario: ut Hannibal interpretabatur solum esse suum, quod captum bello possideret, haberetque castris ad urbem positis. *Liv.* 26, 11. Cæterum hæc classium auctoritas inde agnoscitur, quod classem prætervehens una navis vela submittere compellitur.

47 *Ignes nocturnos*] Pharos. *Sueton.* Calig. 46. Claud. 20.

48 *Brevium*] Vadosorum & minus profundorum locorum. *Virgil.* I. Æn. 115. *Tres Eurus ab alto In brevia & Syrtes urget.* lib. 10, 289. *multi servare recursus Languentis pelagi & brevibus se credere saltu.*

tigal [b] Erythræum, (gg) ob sumtus exercitus maritimi adversus piraticas excursiones: & [l] quod in ponto Bizantini exigebant διαγώγιον, & quod jam olim Athenienses occupata [49] Chrysopoli exegerant in ponto eodem, memorante utrumque [10] Polybio: [c] & quod in Hellesponto olim Athenienses eosdem exegisse ostendit [m] Demosthenes [d] in Leptinen; suo autem tempore Romanos Imperatores in arcana historia memorat Procopius.

XV. 1. Inveniuntur exempla fœderum, quibus populus alter alteri populo se obstringit, + ne ultra certum terminum naviget. Sic inter reges accolas rubri maris & Ægyptios [e] convenerat olim, ne Ægyptii in id mare venirent ulla navi longa, oneraria non plus una. Sic inter [f] Athenienses & Persas [n] Cimonis ætate placuerat, ne qua navis Medica armata [51] intra Cyaneas & Chelidonia navigaret; [12] intra Cyaneas & Phaselidem + post prælium ad Salaminem: in annalibus induciis [g] belli Peloponnesiaci, ne Lacedæmonii navigarent longis navibus, sed aliis navigiis, quæ ferrent ponderis non amplius quingentis talentis: + & primo fœdere, quod statim ab exactis [h] regibus [o] Romani cum Carthaginiensibus fecerant,

[b] *Plinius lib.* XIX, 4. *Strabo lib.* XVII. p. 798.
[c] *Lib.* IV, c. 44.
[d] *Pag.* 369. A. B.
[e] *Philostr. de vita Apoll. l.* III. c. XI. (c. 35. *Ed. Olear.*)
[f] *Plut. Cim.* p. 487. A. *Diod. l.* XI. c. 61. *Aristid. in Panath.* p. 294. Tom. I. *Ed. Paul. Steph.*
[g] *Thucyd.* Lib. IV. c. 118.
[h] *Polyb.* III, 22.

GROTII.

l *Quod in ponto Byzantini exigebant*] Meminit Byzantini vectigalis *Herodianus* Severo. (*Lib.* III. c. 1.) *Procopius*, tum in vulgata, tum in arcana historia, (*cap.* 25.) etiam veteris vectigalis in Hellesponto meminit, novi autem ad fauces maris Euxini, & in freto Byzantino. Byzantini exactionem fuisse ad ædem Blachernianam, Hellespontiacum Abydi docet *Theophanes.* Abydi illud δεκατευτήριον, id est, vectigalarium decimæ, vocat *Agathias* libro V. (*cap.* 5.) minuit id Irene. Emmanuel Comnenus Imperator monasteriis aliquibus concessit θαλάσσια δίκαια, *obventiones e mari.* Docet *Balsamo* in Concilii Chalcedonensis canonem IV. & Synodi VII. canonem XII.

m *Demosthenes in Leptinen*] Idem ibidem accepta Byzantio dominos maris factos ait Athenienses. *Ulpianus* Scholiastes solutam ibi ait decimam. [Pag. 134. C. Tom. II. *Ed. Basil.* 1572.]

n *Cimonis ætate*] Hæc est illa εἰρήνη περιβόητος, *nobilissima pax*, Plutarcho, qua & hoc convenerat, ut Persæ a mari tantum spatii absisterent quantum ferret equi cursus, id est, XL. stadia. Meminit & *Isocrates* Panathenaico. (Locus est *pag.* 244. E. *Ed. H. Steph.* Sed Auctor noster dixit *quadraginta stadia*, pro *quadringentis*: nam totidem continebat ἵππου δρόμος, ut exponitur à *Plutarcho*, pag. 491. τετρακοσίων σταδίων ἐντός. Et res ipsa clamat: quadraginta enim stadia conficiunt tantum unum *miliare* vulgare, seu ter mille passuum Geometricorum, cum duabus tertiis: quis autem Equus, per unum diem, non longè majus spatium itineris absolveret? Vide DEMOSTHEN. *Orat. de fals. legat.* pag. 273. A DIOD. SICUL. Lib. XII. Cap. 4. & ARISTID. *Orat. in laudem Rom.* p. 349. Tom. I. Aliud est ἱππικόν, de quo alibi PLUTARCHUS, *Vit. Solon.* pag. 91. C. nimirum spatium, quod emetitur Equus in Agonibus, & *quatuor* erat *stadiorum*, ut ipse statim exponit. Hæc duo tamen confudit J. CASPAR EISENSCHMID, in libro ceteroquin utilissimo *De Ponderibus & Mensuris Veterum* &c. p. 113. *J. B.*)

GRONOVII.

49 *Chrysopoli*] Quod nunc *Scutari* vocatur, e regione Constantinopoleos.

50 *Polybio*] 4. p. 312.

51 *Intra Cyaneas & Chelid.*] Eadem est historia, idemque fœdus: nam Chelidoniæ sunt insulæ tres in mari Pamphylio contra Phaselidem, quæ est in continenti. Nec placuit horum quicquam post prælium ad Salaminem: tunc enim nullum fœdus factum est, cum proxime successerint ad Plateas & Mycalem pugnæ: sed ad Eurymedontem amnem a Cimone victi Persæ hanc conditionem acceperant. De Chelidoniis *Strabo* 14, 666. (In prima Editione Auctor dixerat simpliciter: *ne qua navis Medica armata extra Cyaneas navigaret.* Postea in Edit. 1632. hæc addidit. *Ne qua* &c. . . *Cyaneas & Chalidonia navigaret: extra Cyaneas & Phasidem post prælium ad Salaminem.* Unde patet, quam parum accuratè & emendatè, vitio memoriæ, hæc omnia scripserat. *J. B.*)

52 *Intra Cyaneas & Phaselidem*] *Isocrat.* Panathen. p. 580.

(gg) Qui in ora libri heic laudatur, *Plinius*, nil tale habet; nisi quod refertur ab auctore, in Notâ, de *Annio Plocamo*, ex *Lib.* VI, 22. *J. B.*

GROTII.

o *Romani cum Carthaginiensibus*] *Servius* ad illud IV. Æneidos:

Littora littoribus contraria.

Quia in fœdere cautum fuit, ut neque Romani ad littora Carthaginensium accederent, neque Carthaginenses

rant, convenerant ne Romani, Romanorumve focii ultra [53] Pulchrum promontorium navigarent, extra quam fi tempeftatis aut hoftium vi compulfi effent: qui vi compulfi adveniffent, nihil fumerent præter neceffaria, & intra diem quintum abfcederent. Et p in fecundo fœdere, ne Romani ultra Pulchrum promontorium, Maftiam & Tarfejum prædas agerent mercatumve irent. In pace cum Illyriis, i ne Illyrii ultra Liffum (hh) pluribus quam duobus lembis, iifque inermibus navigarent. In pace cum Antiocho, k ne citra [54] Calycadnum & Sarpedonem promontoria navigaret, extra naves [55] quæ ftipendium, legatos, aut obfides portarent.

i App. Illyr. p. 760. Ed. H. Steph.
k Livius l. XXXVIII. c. 38.

2. + Sed hæc non docent occupationem maris, aut juris navigandi. + Poffunt enim ut finguli, ita & populi pactis, non tantum [56] + de jure quod proprie fibi competit, + fed & de eo quod cum omnibus hominibus commune habent, in gratiam ejus cujus id intereft decedere: quod cum fit, dicendum eft quod dixit l + Ulpianus in ea facti fpecie, qua fundus erat venditus hac lege, ne contra venditorem [57] pifcatio thynnaria exerceretur, mari fervitutem imponi non potuiffe, fed + bonam fidem contractus expofcere, ut lex venditionis fervetur. + Itaque perfonas poffidentium & in jus eorum fuccedentium obligari.

l L. Venditor. 13. D. Comprad.

XVI. 1. [58] + Frequens eft inter vicinos populos contentio, quoties flumen curfum

ginenfes ad littora Romanorum. Simile fœdus Romanorum cum Tarentinis: μὴ πλεῖν Ῥωμαίους πρόσω Λακινίας ἄκρας· *ne Romani ultra promontorium Lacinium navigarent;* eft hoc in excerptis ad legationes ex *Appiano.* (Excerpt. *Fulvii Urfini*, num. 5. *pag.* 444. *init.*) merfos a Pœnis externos, qui in Sardiniam vel ultra columnas navigarent, tradit *Strabo* libro XVII.

p *In fecundo fœdere*] Erat & hoc in eo, ne Romani in Africam aut Sardiniam appellerent, nifi commeatus accipiendi aut naves reficiendi caufa. Poft bellum Punicum tertium caftigatus Senatus Carthaginenfis, quod contra fœdus exercitum & navalem materiam haberet. Teftis *Livius* Epit. lib. XLVIII. & XLIX. Simile eft quod Sultanus Ægypti, pacto cum Græcis facto, impetravit, ut ei femel anno duas naves trans Bofphorum mittere liceret. Eft id apud *Gregoram* libro IV. Antiochi olim pax & hoc continebat, ne is armatas naves haberet plures XII. *Appianus* Syriaco. (*pag.* 112. *Ed. Steph.*) Naves armatæ Adriaticum finum ingredi per Venetos vetantur ex pactis. Vide *Thuanum* libro LXXX. in anno M D LXXXIV.

(hh) Repofui *Liffum*, pro *Leffum*, quod habent omnes Editiones. Nulla eft urbs *Leffus*: & ἔξω τοῦ Λίσσου ait POLYBIUS, *Hift.* Lib. II. Cap. 12. unde has fœderis leges fumfit Auctor nofter, quamquam in orâ libri folum *Appianum* indicet, qui paullum alio modo eas refert. Sic in præcedentibus edidi *Maftiam* pro *Maffiam*, quod perperam legitur in omnibus Editionibus. Ceterum de veteribus illis urbibus *Maftia* & *Tarfeio*, quas filentio prætermittit CELLARIUS in Geographia Antiqua, vide BOCHARTUM, *Phaleg.* Lib. III. Cap. 7. *J. B.*

GRONOVII.

53 *Pulchrum promontorium*] In Africa. *Liv.* 29, 27.

54 *Calycadnum & Sarpedonem*] In Cilicia.

55 *Quæ ftipendium*] Quod ei pendendum erat ex fœdere Romanis. *Liv.* 38, 38.

56 *De jure decedere*] Ut fi quis pacifcatur, ne in aream alterius lumen e fua domo habeat, non eo aer fit proximi poffidentis, fed alter de jure fuo remittit.

57 *Pifcatio thynnaria*] Thynnorum pifcium. *Hor.* 2. fat. 3. *Plures annabunt thynni & cetaria crefcent.*

58 *Frequens &c.*] Hæc quidem docta funt, fi recte tradantur, fed ad præfentem quæftionem parum faciunt. Videtur autem vir fummus auctores finium regundorum valde defunctorie legiffe. *Limitatus* ager appellatur, qui & divifus affignatufque, non quod manufactos limites pro finibus haberet, fed quia concifus erat limitibus factis (*decumanos & cardines* vocabant: illos, qui orientem & occidentem fpectabant, hos, qui meridiem & feptentrionem) per centurias perque partes, quæ privatis poffefforibus dono principis effent adfignatæ, ita ut certus numerus centuriarum & jugerum limitibus includeretur. Quum fecundum genus nominavit *affignatos & menfura comprehenfos*, fruftra addit, *per centurias & jugera:* nam horum ratio habetur in limitato. At hujus tantummodo modus univerfus per extremitatem menfuræ comprehendebatur. Ideo non *limitatus*, non *divifus*, fed *affignatus* tantum, & *menfura comprehenfus* vocabatur. *Arcifinius* quoque dictus, non quod fines hoftibus arcendis idoneos haberet, fed quod arcuerat fines, vel non haberet

cursum mutavit, + an simul & imperii terminus mutetur, & an quæ flumen adjecit + eis cedant, quibus adjecta sunt: quæ controversi. [l] ex natura & modo acquisitionis definiendæ sunt. + Docent nos [m] mensores tria esse agrorum genera: + [59] divisum, & assignatum, + quem limitatum vocat [n] Florentinus Jurisconsultus, + quia manufactos limites pro finibus habet; + [60] assignatum per universitatem, sive [q] mensura comprehensum, + puta per centurias ac jugera; + & arcifinium, qui inde dictus, + docente [o] Varrone, + quod [61] fines habeat arcendis hostibus idoneos, id est naturales: + ut sunt [62] flumina & + [r] montes. Hos [63] occupatorios dicit Aggenus [p] Urbicus, quia plerumque tales sunt

m Jul. Frontin. De agror. qualit. p. 38. Ed. Goes.
n L. in agris limitatis, 16. D. de acq. rer. dom.
o Apud Frontin. ubi supra.
p De limit. Agr. p. 45.

haberet fines mensoria ratione comprehensos. Frontinus: *Ager est arcifinius, qui nulla mensura continetur.* Eosdem propterea *Siculus Flaccus*, ait, *solutos* vocari. Iidem testantur nihil *subsecivorum* intervenire, nempe quæ a mensuris decempeda restabant. Appellabantur & *occupatorii*, quia eorum unusquisque privato arbitrio occupaverat sine adsignatione, non modo tantum quantum colere poterat, sed quantum in spe colendi habebat. Nec vero hic ager necessario terminos habebat naturales: poterat enim occupator sibi terminos statuere, quos voluerat, vel sepimento, vel fossa manufacta.

In duobus primis agrorum generibus, si flumen cursum mutet, nihil, ait, de territorio mutari. Non est perpetuum. Poterat enim tam limitatus, quam mensura comprehensus ager ad fines territorii esse, & vel hic, vel ille fluvio imperia terminante includi; quod si esset, haud dubie, quod decedebat agris decedebat territorio: quod alteri ripæ accedebat, sub aliam jurisdictionem veniebat. Rursus, ait, in arcifiniis flumen mutato cursu mutasse territorii fines &c. Ne hoc quidem perpetuo verum. Nam arcifinius ager esse poterat & in medio territorio, utpote si quis loca deserta, vasta, inculta occupaverat: qualia magnis regnis & imperiis frequentia interveniunt. Ibi si flumen esset, quicquid ageret, manebat, quod erat, territorium.

Illud prorsus mirum, quod in dubio imperia, quæ ad flumen pertinent, arcifinia putanda esse ait, & ut limitata, aut mensura comprehensa sint, rarius accidere. Primo inauditus est sermo, *imperium arcifinium, imperium limitatum, imperium mensura comprehensum.* Agrorum hæc vocabula sunt, non imperiorum. Dein dubium tale nobis esse non potest, quia nulli nobis ejusmodi agri. Tertio quomodo potest esse dubium, si vera est Auctoris sententia, omnes agros limitatos & adsignatos esse in meditullio imperii, omnes in extremo arcifinios. Minime igitur hic servit hypothesi suæ. Denique apud Romanos, quibus solis istæ agrorum varietates notæ, si dubium hujusmodi incidisset, adibatur scrinium Imperatoris, in quo erant omnium limitatorum & assignatorum agrorum formæ: si de quo quærebatur, ejus nulla extaret forma, pro arcifinio erat. Meminerunt hujus rei sæpe dicti auctores finium regundorum. [Non desunt tamen, quæ pro Auctore nostro adversus hanc crisin, & alterius Viri Eruditissimi *Wilhelmi Goesii*, in animadversionibus ad Rei Agrariæ Auctores, dici queant; ut patet ex nostris ad hunc locum Gallicis Notis. *J. B.*]

59 *Divisum & assignatum*] Qui veteranis & colonis per centurias, & jugera modo certo adscripto datus est.

60 *Assignatum per universitatem*] Quum modus universus & indivisus civitati tribuebatur: hic tantum per extremitatem mensura comprehendebatur, non per centurias & jugera, ut perperam Auctor. Centuriæ & jugera sunt limitati, vel divisi & adsignati. Centuria modus est agri CC. vel CCL. jugerum. Jugerum in longitudinem numerat pedes CCXL. in latitudinem pedes CXX. *Colum.* 5, 1. Quidam tamen voluerunt mensuram per extremitatem comprehensam esse centuriam.

61 *Fines hostibus arcendis*] Imo quod fines arcuit, & possessor ejus liberum sibi reliquit, quousque colere aut possidere velit.

62 *Ut flumina & montes*] Immo & aquarum divortia & manufactas vias, fossas, arbores antemissas, nec mensura continetur. Sic F. p. 4.

63 *Occupatorios*] Quia non ex mensuris actis modum acceperunt, sed patent quatenus excoluit, aut quantum eorum spe colendi occupavit possessor. Primi habent limites inter singulas centurias, duo posteriora genera non limites, sed terminos. Sic 18, 22.

G R O T I I.

q *Mensura comprehensum*] Exemplum vide apud *Servium* ad eclogam IX. [Sed agitur ibi de *agris limitatis*. Vide ad *vers.* 7. & 28. *J. B.*]

r *Montes*] *Tacitus* de Germania: *a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur.* c. 1. *Plinius* libro XXXVI. *Evehimus ea, quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant*, de Alpibus loquens. [Locus est *Cap.* 1. ubi suspicor pro *Evehimus*, legendum *Evellimus*, quæ vox aptissima ad *terminos* motos significandos. Et de *evectione* in sequentibus agitur: *Navesque marmorum caussa fiunt, ac per fluctus. . . . huc illucque portantur juga montium* &c. Tota series orationis mihi videtur favere huic facillimæ emendationi. Peritiores judicent. *J. B.*]

sunt agri, + qui aut eo quod vacui sunt, + aut etiam bello occupantur. + In duobus primis agrorum generibus + etiamsi flumen cursum mutet, [64] nihil de territorio mutatur: & + [65] si quid alluvio adjecit, + id occupantium imperio accedit.

2. In arcifiniis + a flumen mutato paulatim cursu + mutat & territorii fines, & quicquid flumen parti alteri adjecit, sub ejus imperio est, cui adjectum est: + quia scilicet eo animo populus uterque imperium occupasse primitus creditur, + t ut flumen sui [66] medietate eos dirimeret, + tanquam naturalis [67] terminus. + Tacitus dixit: q *Certum jam alveo Rhenum*, u *quique terminus esse sufficiat.* + Diodorus Siculus, r ubi controversiam narrat, quæ inter Egestanos & Selinuntios fuit, ποταμοῦ, ait, τὴν χώραν ὁρίζοντος, *amne fines discriminante.* Et Xenophon s talem amnem simpliciter τὸν ὁρίζοντα, id est, + *finitorem*, vocat.

3. + Narrant veteres Acheloum amnem, incerto cursu, modo sectum in partes, modo circumactum obliquo agmine (unde [68] tauri & serpentis formam induisse dicitur) diu de agro adjacente belli causam Ætolis & Acarnanibus præbuisse, t donec + eum Hercules aggeribus [69] domuit, eoque beneficio Oenei Ætolorum regis [70] filiam in matrimonium impetravit.

q De Morib. Germ. c. 32.
r Lib. XII. c. 82. pag. 328. Ed. H. Steph.
s Lib. IV. Exp. Cyri, c. 8. §. 1.
t Strabo L. X. p. 458.

+ XVII. 1. + Sed hoc ita demum locum habebit, + si non alveum mutaverit amnis. + Nam flumen, + etiam qua [71] imperia disterminat, non consideratur nude qua aqua est; + sed qua aqua alveo tali fluens, ripisque talibus inclusa. + Quare particularum adjectio, u decessio, aut talis immutatio, [72] quæ toti speciem veterem relinquat, rem sinit eandem videri. + At si totius species simul mutetur, res erit alia. Atque ideo + sicut interit flumen, quod in loco superiore molibus obstructum est, novumque nascitur facta manu fossa, in quam aqua immittitur: ita x si deserto alveo veteri alià irruperit flumen, + non idem erit quod fuit ante, sed novum vetere extincto: + & sicut si exaruisset flumen, + imperii terminus maneret medietas alvei, qui proxime fuisset: + quia mens ea populorum fuisse censenda est, ut flumine quidem naturaliter dirimi vellent; quod si flumen esse desiisset, + ut tum teneret quisque [73] quod tenuisset: + x ita mutato alveo idem observandum erit.

u L. Proponebatur, 76. D. de judiciis.
x L. 3. §. 2. ff. de aq. quot. & æstiva.

2. + In

a *Flumen mutato paulatim cursu*] Vide *Johannem Andreæ*, & alios citatos à *Reinkingio* libro I. classe V. c. 1.

t *Ut flumen sui medietate eos dirimeret*] Exemplum in Vedaso amne apud *Marianam* libro XXIX. (Cap. 23.)

u *Quique terminus esse sufficiat*] Spartianus Adriano: (*Cap.* 12.) *in plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur.* Phasim amnem σύνορον, id est, confinem vocat *Constantinus Porphyrogenneta*, c. XLV.

x *Si deserto alveo veteri*] Ut Bardarus amnis apud *Annam Comnenam.* libro I. (*cap.* 5.)

GRONOVII.

64 *Nihil de territorio*] Quasi centuria non potuerit finiri flumine.

65 *Si quid alluvio*] Si parvum quid esset, contemtum: si magna pars, ad subseciva pertinuisse censeo in diviso & adsignato.

66 *Medietate*] Quasi linea ducta per medium alveum.

67 *Terminus*] Non tam vagum & stagnantem super minus profundo, sed alveo profundissimo collectum & inclusum, ut pro territorio & munimento imperii esse possit.

68 *Tauri & serpentis formam*] In fabula luctæ cum Hercule *Ovidius* 9. Metam. 63. & 80.

69 *Domuit*] In certum alveum inclusit.

70 *Filiam*] Deianiram.

71 *Imperia disterminat*] Ut Romanum a Germanis Rhenus, a Marcomannis & Dacis Danubius, a Parthis Euphrates.

72 *Quæ toti speciem*] Non avertat in aliam regionem, sed pristinum alveum retinere sinat.

73 *Quod tenuisset*] Si scilicet nullum ibi flumen fuisset, nempe usque ad illam lineam, quæ medium alveum secat.

2. + In dubio autem [74] imperia, quæ ad flumen [75] pertingunt, arcifinia putanda sunt, + quia imperiis distinguendis nihil est aptius quam id [76] quod non facile transitur. + Ut autem limitata, aut mensura comprehensa sint, + rarius accidit; neque tam ex acquisitione primæva, + quam ex aliena concessione.

XVIII. Quanquam vero in dubio, ut diximus y, imperia + ad medietatem fluminis utrinque pertingunt, + fieri tamen potuit, & contigisse alicubi videmus, ut flumen totum [77] parti uni accederet, + quia scilicet ripæ alterius imperium serius occupato jam flumine cœpisset: + aut quia eum in modum res pactionibus esset definita. y §. *præced. n.* 2.

XIX. 1. Illud quoque observatu non indignum, + originariam acquisitionem censendam etiam rerum earum, quæ dominum habuerunt, sed habere desierunt: + puta quia derelictæ sunt, + aut quia [78] defecerunt domini: + nam hæc [79] redierunt in eum statum, in quo primum res fuerant.

2. Sed illud simul notandum est, + interdum primas acquisitiones a populo, aut populi capite ita factas, + ut non tantum imperium, + in quo inest [80] jus illud eminens, de quo alibi egimus, + sed & privatum plenumque dominium generaliter [81] primum populo, + aut ejus capiti quæreretur: + atque ut deinde particulatim in privatos ita fieret distributio, + ut tamen eorum dominium ab illo priore dominio penderet, si non + ut jus [82] vasalli a jure [83] senioris, aut + jus emphyteuticarii a jure proprietarii, + tamen alio quodam tenuiore modo, + ut multæ sunt species juris in rem, + quas inter est & jus ejus, qui [84] sub conditione fideicommissum exspectat. Seneca: y *Non est argumentum, ideo aliquid tuum non esse, quia vendere non potes, quia consumere, quia mutare in deterius aut melius non potes.* + *Tuum enim est etiam quod sub certa lege tuum est.* Dion Prusæensis z Rhodiaca: *μυρίυς γὰρ εὑρήσετε τρόπυς καθ' ὓς ἑκάςυ τι φαμὲν εἶναι· καὶ πλεῖςον διαφέρονται· ὧν ὖτε ἀποδόσθαι τι ἔξεςι τοῖς ἔχυσιν,* z Pag. 329. D. *Edit. Morell.*

GROTII.

y *Non est argumentum*] Locus est de beneficiis VII, 12. Idem libro ejusdem argumenti octavo, c. 12. *quædam quorundam sub certa conditione sunt.* [At vero sunt tantum septem Libri *De Beneficiis.* Locus est eodem libro & capite, quo ille, cujus verba in textu adferuntur. *J. B.*]

GRONOVII.

74 *Imperia*] i. e. Agri, quibus terminantur imperia per flumen.

75 *Pertingunt*] Pertinent.

76 *Quod non facile*] Ut munitiones naturales.

77 *Parti uni accederet*] Ut in illis terminis imperii Romani factum: nam cum barbari naves nullas haberent, Romani eos amnes navibus occuparunt, quas dicebant lusorias.

78 *Defecerunt domini*] Justin. 19, 3. *Prædam, quam relictis a se castris abstulerint, non esse talem, quam velut spolium victi hostis ostentent, sed quam possessione vacua fortuitis dominorum mortibus, sicuti caduca, occuparint.*

79 *Redierunt in eum statum*] Rursus factæ sunt communes.

80 *Jus eminens*] 1, 3. 6.

81 *Primum populo*] *Siculus Flaccus* de cond. agrorum. *Postquam ergo majores regiones ex hoste captæ vacare cœperunt, alios agros diviserunt, assignaverunt, & ita remanserunt, ut tamen populi Rom. essent.: ut est in Piceno, in regione Reatina, in quibus regionibus montes Romani appellantur; nam sunt P. R. quorum vectigal ad ærarium pertinet.*

82 *Vasalli*] Qui habet emphyteusin vel fundum a domino in perpetuum, aut in certos annos ea lege concessum, ut eum colat melioremque reddat, constituta pensione annua.

83 *Senioris*] Hoc vocabulo usa est inferior Latini sermonis ætas pro domino: unde Italicum *Signore*, Gallicum *Seigneur*, *Sieur*, sive *Monsieur*, *Messire*. Bignon. ad Marcul. 1. cap. 7. p. 485.

84 *Sub conditione fideicommissum*] Nam & sub conditione relinquitur fideicommissum, vel ex certo die. §. 2. Instit. *de fideicom. her.*

ἔχουσιν, οὔτε ὅπως ἂν θέλοι χρῆσθαι. + *Plurimi sunt modi, quibus quid cujusque esse dicitur, & quidem valde inter se differentes: interdum ut nec vendere, nec pro arbitrio uti liceat.* Apud Strabonem (ii) invenio: κύριος ἦν πλὴν τοῦ πιπράσκειν· + *dominus erat dempto vendendi jure.* + Exemplum ejus, quod diximus in Germanis ponit [a] + Tacitus: *Agri pro numero cultorum* + *ab universis occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur.*

[a] *De morib. Germ.* c. 26.

3. Hoc igitur modo + cum distributa dominia pendent a [85] dominio generali, + si quid [86] domino particulari carere incipit, + non fit occupantis, sed [z] ad universitatem, + aut ad dominum superiorem redit. + Cui juri + jus simile etiam per legem civilem + extra hanc causam, + ut jam notare cœpimus, introduci potuit.

GROTII.

z *Ad universitatem, aut ad dominum superiorem redit*] Sic ex libro secundo Odysseæ in fine colligas, bona ejus qui sine liberis decederet ad populum pervenisse, & sic interpretatur *Eustatius* illud *Homeri* Iliados E. (vers. 158.)

Χηρωσταὶ δὲ διὰ κτῆσιν δατέοντο,

Patiebantur opes rectores urbis.

Nam χηρωσταὶς magistratum fuisse dicit, qui bona sine liberis decedentium administrabat. Simile aliquid usurpatum olim in regno Mexicano docent nos historiæ. (In loco ex *Odyssea* Poeta hoc tantum innuit, inter Procos *Penelopæ* convenisse, si forte *Telemachus* interiisset, sese bona ejus æquis partibus occupaturos, ut solatii loco id esset illis, quos *Penelope*, uno electo in virum, exclusura esset; ut optimè observavit Doctissima Matrona *Anna T. Fabri.* Adeoque inde quod Auctor noster colligit, minimè inferri potest. Neque certius est, quod de χηρωσταῖς, post *Eustathium*, adfirmat. Vocem enim illam interpretantur *Pollux* & *Hesychius* non de magistratibus, bona sine liberis decedentium administrantibus, sed de propinquis remotis in hereditatem succedentibus. *J. B.*)

GRONOVII.

85 *Dominio generali*] Ejus, cujus est territorium, sive principis sive populi.

86 *Domino particulari*] Cujus fuit ea privata possessio.

(ii) Locum forte inveni *Lib.* XII. ubi agitur de ministris sacrorum, quorum *Archelaus* Pontifex, Rex *Comanæ* à *Pompejo* constitutus, dominus erat, ita tamen ut eos vendere non posset: Καὶ τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἱεροδούλων κύριος πλὴν τοῦ πιπράσκειν. Pag. 558. Ed. Casaub. Parif. *J. B.*

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. III.

§. I.

SINGULARI *jure aliquid nostrum fit*] ,, Nam de eo, quod nostrum fit communi ,, hominum jure, capite præcedenti egit; at ,, quam infeliciter notavimus ibidem.

Acquisitione originaria aut derivativa] *Originaria* dicitur quia prima est, cum res ante in nullius fuerint potestate: quæ acquisitio explicatur in *Positione nostra jur. gent.* 5. *Derivativa* dicitur, quia res jam in potestate cujusdam fuit, & ex ea in alterius potestatem derivatur: quæ continetur in *Posit. jur. gent.* 17.

Originaria acquisitio olim, cum genus humanum coire posset, fieri potuit etiam per divisionem]

visionem] Figmentum hoc jam præcedenti capite refutavimus; diximus enim communionem rerum nunquam fuisse, adeoque nec divisionem earum institui potuisse: unicus igitur, & originarius modus acquirendi dominii est occupatio rei nullius, omnes reliqui acquirendi modi sunt derivativi.

Additio.

„ Auctor supponit, natura res omnes hujus terræ esse communes, ita ut quilibet eas ad suos usus arripere, & consumere potuerit. *Lib.* 2. *c.* 2. §. 2. Tum fingit homines in illa communione non perstitisse, sed divisionem rerum, & primo quidem mobilium, postea immobilium instituisse: *d.* §. 2. *n.* 2. 3. & 4. unde concludit, originarie acquisitionem fieri olim potuisse, & factam esse per divisionem. At in capite præcedenti observavimus, 1. non dari communionem rerum, adeoque frustra de earum divisione quæri. 2. Verum non esse, humanum genus unquam aliquid divisisse, & in eum finem coivisse. 3. Verum igitur non est, divisionem esse modum acquirendi dominii originarium.

Ut Diximus] „ *Cap. præced.* §. 2.

Nunc per occupationem tantum] „ Quia enim humanum genus coire, & expresso consensu divisionem instituere hodie amplius non potest, Auctor putat tacito pacto gentes convenisse, ut cuique occupare res terræ nondum divisas liceret, indeque hodie inter gentes acquiri dominium originarie per occupationem. *Simul atque enim communio displicuit*, (sunt verba Auctoris in *cap. præced.* §. 2. *n.* 5.) *nec instituta est divisio* (sc. a genere humano) *censeri debet inter omnes convenisse, ut, quod quisque occupasset, id proprium haberet.* At hanc quoque conjecturam ex tacito consensu humani generis desumtam, fabulam esse, nec ex ejusmodi fictionibus certi aliquid, nedum jus naturæ, elici posse diximus. Certissimum igitur est, OCCUPATIONEM esse unicum & originarium acquirendi dominii modum, idque non ex aliquo tacito consensu gentium, sed ex ipso jure naturæ: Probavimus enim 1. res terræ esse nullius. 2. Humano generi concessam esse facultatem res illas occupandi. 3. Ex occupatione acquiri dominium occupanti. 4. Vi hujus dominii unumquemque de jure suo disponere posse. *Diss. prooem. XII.*

A D §. II.

D I C A T *forte aliquis, etiam concessione servitutis aliquid originarii acquiri*] „ Quia is, qui servitutem acquirit, utilitatem aliquam acquirit in re aliena, quod jus antea nemini proprium fuit.

Constitutione pignoris] „ Quia creditor securitatem, adeoque jus aliquod in re aliena acquirit, quod itidem antea non exstitit.

Sed recte expendenti apparebit, id jus novum non esse] Auctor sibi format objectionem contra thesin a se propositam. *Originariam* scl. *acquisitionem tantum fieri per occupationem.* Instat, inquam, acquisitionem servitutis & pignoris videri quoque originariam, quia servitus & pignus novum jus indigitant, quod antea non extitit. Resp. Constitutio sive servitutis sive pignoris, non est acquisitio originaria; Dominus enim rei, qui constituit servitutem vel pignus, id facit jure dominii per occupationem quæsiti; vi hujus dominii omnia jura in re exercet, adeoque & facultas de re illa disponendi sub originario jure occupandi continetur.

Unde apparet, his casibus jus domino competens nomen saltem mutare, rem eandem manere. Si proinde dominus possessionem rei suæ securitatis causa in alterum transfert, hic effectus dominii pignus dicitur: si jus utendi, quod domini erat, vicino prædio communicatur, hoc jus a dominio separatum, & seorsim spectatum, dicitur servitus.

Quæstio hic moveri potest, *An servitutes naturales dentur?* Equidem regulariter id negamus: quia natura nemo jus in re aliena habet, sed tantum in sua, adeoque omnes servitutes demum oriuntur ex dispositione hominum. Una tamen species servitutis natura constituta est, quæ originaria vocari potest, scl. quando inferius prædium tenetur recipere aquam e superiori. *L.* 2. *pr. ff. Aqua pluv.* ibi: *Tria sunt, per quæ inferior locus superiori servit, Lex, natura, loci vetustas* Hæc ergo servitus naturalis dicitur *in L.* 1. §. *pr. ff. de aqua pluvia:* ibi, *semper enim hanc esse servitutem prædiorum inferiorum, ut natura profluentem aquam recipiant. Et in* §.*ult. Eod.* ibi: *si tamen non sit lex dicta agro, agri naturam esse servandum, & semper inferiorem servire superiori.* Idque probatur

ex *Posit Juris Gent. IV. n. 2. & 3.* ideo enim alveos, littora, & ripas natura constituit, ut intra eas decurrat aqua, nec inundetur terra; hic ergo finis riparum naturalis est, cujus effectus in eo consistit, ut inferior serviens nihil, neque in suo, neque in alieno, facere possit, quo cursus illi in præjudicium superioris vel impediatur, vel mutetur. Hinc princeps territorii inferioris non potest extra suos fines aliquid facere, ne flumen e superiori territorio ad suum defluat, eoque superioris territorium inundet, aut ut aliter cum noxa fluat ac natura duxit, de quo plenius *infr. c.* XI. agitur. Et hoc fundamento nititur interdictum in toto titulo. *Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter fluat aqua.*

Additio.

„ De his servitutibus naturalibus theses „ quasdam publici juris fecit B. Parens (vid „ *Vol. I. Disp. p.* 177.) quas hic inserere „ licebit.

DE SERVITUTIBUS NATURALIBUS.

„ Non tantum jus & libera facultas hominis in res suas a natura est, sed & juris & libertatis illius inter vicinos quædam privatio; quæ nihil aliud est quam servitus.

„ Natura enim, vicinorum consuetudines ac officia devinctura, commoda eorum mutuis necessitatibus ita junxit, ut sæpe, quam uni commoditatem negavit, eam alter ex necessitate, ac natura prædii sui, præstare alteri cogeretur. Est igitur *servitus naturalis, qua prædium ex necessitate naturæ suæ a prædio vicino aliquid pati & excipere cogitur*; neque ea tantum inter vicinos privatos, sed & inter territoria & populos vicinos locum habet, ut scl. vicini vicinorum commodis *inservire per naturam cogantur*, adeoque natura ipsa servitutem iis imponat.

„ Talis initio servitus est fluminis in alicujus fundo vel territorio orti, aut illac transeuntis ad vicinum decursus; hactenus enim inferior vicinus naturaliter servit superiori, ut ab ipso flumen, qua illud naturalem suum cursum continuat, fundo suo excipere cogatur, quod incommodum compensatur populo piscatione, aliisque usibus.

„ Non igitur potest vicinus inferior aggeribus, aut aliis obstaculis cum damno superioris naturalem fluminis impedire cursum: adeo ut talis contra naturæ institutum tentata obstructio omnino justam belli causam præbeat.

„ Hinc est, quod mutato naturali fluminis cursu prior alveus ad vicinos dominos redeat: quia scl. ejus usus, sublata servitute, iterum cum proprietate consolidatur.

„ Hinc est, quod insula in flumine nata iisdem vicinis pro rata cedat, quia sc. liberata illa est a servitute fluminis ferendi, adeoque ad proprietatem pleno jure redit. Hinc quoque intelligitur, quantum sæpe JCti Romani a juris naturalis dispositione recesserint. Etsi enim & illi agnoverint servitutes naturales, cum tamen naturæ vim, auctore ejus non congnito, haud intellexerint, non mirum sæpius eos in determinandis naturæ institutis ac juribus hallucinatos esse. Male igitur insularum & alveorum jura ad modos acquirendi dominii retulere, vel vicinis acquiri dixere, quia nunquam dominium a vicinis abiit, sed salva proprietate solus usus servitute ablatus fuit, qua sublata usus proprietatis iterum coaluit; est enim alveus pars vicini prædii, qua cursu naturali fluminis abrepta prædium ea parte servit.

„ Male JCti Cajus & Alphenus agrum a flumine totum occupatum, & postea relictum addicunt vicinis prædiis, cum proprietas non abierit a veteri domino, sed usus & possessio. Unde difficultas illa Caji, qui ex vitiosa sua ratione vitiosum jus deducens, illud usu non obtinere confessus est.

„ Male Proculus in casu *L.* 56. §. 1. *A. Rer. dom.* novum alveum a flumine relictum æqualiter utrique vicino tribuit:) Quia in illo casu constat, utrique prædium non æqualibus alvei spatiis servire, sed alveum, qua parte antea insula enata erat, jam tunc ad alterum vicinum rediisse: adeoque ea parte jam ante consolidatio facta fuit.

„ Æqualiter autem tunc demum videtur utrique restituendus alveus, quando propter antiquitatem fluminis sciri non potest, cui prædio, & quousque alvei usus per flumen ablatus sit: in dubio ergo æqualiter dividendus videtur, quod & JCti statuunt.

„ Sed nec hoc rationi convenit. Nam successoribus ejus domini, cui primum flumen partem fundi abstulit, (sive per successionem, sive per emtionem, aut alio titulo fundus ille ad ipsos perveniat) nunquam æstimatur ille fundus pro magnitudine, quæ continet partem alvei, nec quisquam volet fundum flumini, inprimis majori, proximum sub hac æstimatione sibi adjudicari,

" judicari, sed tantum usque ad ripam. Fundo ergo ab alveo separato, alveus a privatorum dominio eximitur, & cum insulis nascentibus ad populum, aut Principem, qui vice populi est, jure pertinet. *Hactenus B. Par.*

" Si dicendum quod res est: ego servitutem naturalem facto naturæ constitutam non dari, sed jure Romano demum constitutum esse existimo, ut inferius prædium recipere teneatur aquam pluviam ex prædio superiori, nec cursum aquæ mutare possit. Sane ipsi JCti Romani hanc regulam statuunt: *non existimari operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua jure meo usus sum. l. 24. §. fin. ff. damn. inf. l. 55. Reg. jur.* Si igitur manu mea in fundo meo aliquid facio, quo aliter aqua pluvia flueret ac natura soleret, indeque damnum superiori prædio contingit, injuria ei non fit, quia jure meo utor.

" Neque obstat effatum Ulpiani in *l. 1. §. 22. de Aqua pluvia &c. Semper hanc esse servitutem inferiorum prædiorum, ut natura profluentem aquam excipiant.* Et in *§. 23. eod. Agri naturam esse ut inferior superiori serviat.* Hinc in *l. 2. pr. eod.* locum inferiorem servire superiori, ait, non tantum lege, & vetustate, sed etiam *natura*: Resp. JCtus innuit saltem inferiorum prædiorum hanc esse naturam, i. e. situm, ut superioribus serviant, & aquam inde profluentem excipiant: Non vero ut possessor loci præcise eam excipere teneatur, nam ex solo situ superiori nullum jus competit prohibendi inferiorem, quo minus in suo fundo cursum aquæ mutare possit, hic enim jure suo utitur. *d. L. 55.* Sed & ratio, quam JCtus allegat, (*quod scl. hoc incommodum naturaliter pati inferior ager a superiori, compensarique debeat cum alio commodo: Sicut enim omnis pinguedo terræ ad eum decurrat, ita etiam incommodum aquæ ad eum defluat*:) satis indigitat, hanc constitutionem mere civilem esse, & ex illa æquitate oriri, quod qui commodum habet etiam incommodum suscipere teneatur: Denique vel ex exceptionibus JCtorum apparet, servitutem hanc a situ loci, adeoque improprie naturalem dictam, jus non dare superiori in inferiorem. Illi enim cursum aquæ, etiam cum damno superioris mutari posse, ajunt, 1°. si agri colendi causa id fiat. *L. 1. §. 3. 12. & 15. L. 24. ff. Aqua pluv.* 2°. Si non damnum superiori infertur, sed utilitas saltem ei detrahitur. *L. 1. §. 21. Aqua pluv. L. 26. ff. Damni inf.* Si vero situs ille loci superiori veram servitutem daret, inferior nunquam aliquid facere posset, quo utilitas superioris minueretur. Unde apparet, tunc demum actionem aquæ pluviæ arcendæ locum habere, cum dolo, & ex mera malitia aquæ cursus mutatur. *L. 1. §. 11. & 12. Aqua pluv.* quæ pœna ex jure statutario oritur.

" Cæterum B. Parens notat JCtos Romanos, quod acquisitiones per insulam, alveum derelictum, &c. inter modos acquirendi dominii referant; cum insulæ & alvei jam ante ad vicinos pertinuerint, & usus saltem per cursum aquæ impeditus fuerit: Indeque has res non noviter acquiri, sed proprietatem vicinorum manere putat. At notandum est, nec JCtos Romanos statuisse ea loca, quæ vicinis semel assignata fuere, noviter acquiri: Incrementa enim fluvialia cessant in agris limitatis, & dominium saltem acquiritur in insulas, alveos, &c. si agri sunt arcifinii, adeoque si flumen ipsum assignatum est: Quod plenius examinavimus in *Dissert. Prooem. XII. §. 80. seqq.* Sane B. Parens in posterioribus meditationibus ipse mutavit sententiam. *Vid. infr. c. 8. §. 8.*

Nisi modo] Rectius, nisi nomine: nam est ipsum jus dominii, quod ex dispositione domini aliud & separatum nomen accepit.

Nam virtute ipsa inerat dominio domini] Quia qui dominus est rei omnia jura rei cohærentia tenet, quæ proinde mediante sua dispositione in alium transferre potest. Plenius Auctor hoc explicat infra § 19. *n. 2.*

Additio.

" Grotius *servitutem* & *pignus* non esse modum *acquirendi jus* quoddam *in re originarium*, imo nec novum jus esse, nisi modo, inde probat: *quia virtute ipsa in dominio domini inessent.* Hinc *jura illa* referT inter modos acquirendi derivativos, ubi plenus dominus partem sui dominii in alium transfert. *vid. infr. c. 6. §. 1. n. 1.* Atque hæc ratio est cur *servitutes* & *pignora* inter dominia minus plena referat. *L. 1. c. 1. §. 5. l. 2. c. 3. §. 19.*

" At alibi probavimus, *servitutem* & *pignus* naturali ratione non ad jura in re, nedum ad dominia minus plena referri posse: adeoque dominium minus plenum, seu jus in re, nec originarie, nec derivative

per

„ per constitutionem servitutis & pignoris „ acquiri : *Dissert. Prooem. XII.* §. 302. *seq.* „ 306. *seq.* indeque Grotium male jura illa „ referre ad id *quod nostrum est. Vid. supr.* „ §. 1.

„ Rectius igitur ea referuntur ad id *quod* „ *nobis debetur* (*Vid. l.* 2. *c.* 1. §. 2. *n.* 1. „ *junct. c.* 11. §. 1.) ex obligatione scl. per- „ sonæ : utpote cum jure naturæ prædio vi- „ cino per *servitutem* sola utilitas quæ ex „ vicinia oritur, & per *pignus* sola possessio „ rei in securitatem debiti, NB. pacto con- „ cedatur : Hoc jus igitur non magis reale „ est quam commodatum, quo pariter usus „ rei alienæ nobis permittitur.

„ Certissimum igitur est, *jus* quidem *no-* „ *vum* hic esse intuitu prædii dominantis & „ creditoris, sed personale, non reale : quod „ scl. dominus rei, cui facultas competit „ de re sua disponendi, pacto & consensu „ in alium transfert.

Ad §. III.

Auctor recte ait, specificationem, accessionem, confusionem, commixtionem non esse modos acquirendi ordinarios : nam substantia rei non mutatur, sed qualitas saltem & forma, adeoque mutatio saltem est accidentalis. *vid. infra c.* 8. Romanorum hoc dogma ex erroneo illo principio Philosophorum originem traxit, quod forma det esse rei, utpote cum id, quod nunc factum est, antea nullius videatur fuisse. Atque in hac sententia erant Proculiani, & præcipue Peripatetici, qui formam substantialem finxerunt. At Sabiniani contrarium statuebant, & merito, asserentes rei substantiam non in forma, sed in corpore consistere, quod Democritus quoque statuit, & a Cartesio revocatum est, de quo plenius infra *cap. VIII.* agemus.

Additio.

„ Nos alibi probavimus, omnes hos mo- „ dos esse modos acquirendi originarios, „ (quia sunt species occupationis) non qui- „ dem ratione materiæ, sed ratione formæ, „ quæ, cum nova sit, & nunquam domino „ rei propria fuerit, merito cedit occupanti, „ seu facienti : ea tamen lege, ut pretium „ materiæ domino restituat. *vid. Dissert.* „ *Prooem. XII.* §. 264.

Acquirendi causis] „ Scl. originariis.

Hanc annumerat] „ Adeoque occupatio „ non videtur esse unicus acquirendi modus „ originarius, in quo consistit tota objectio- „ nis vis.

Si quid ipsi, ut in rerum natura esset, fecimus] „ Nam nunc fit aliquid, quod an- „ tea nullius fuisse videtur. *L.* 3. §. 1. *Ac-* „ *quir. possess.*

Ea si nostra fuerit continuabitur] „ Sen- „ sus est, quod is, qui ex materia aliena „ novam speciem conficit, qualitatem saltem „ rei mutet (substantia enim eadem est) „ indeque non novam videri acquisitionem, „ sed primæ acquisitionis continuationem ; „ quin ipsam formam jam fuisse partem do- „ minii ait, eaque mutata alio saltem nomi- „ ne rem vocari.

Si nullius, ad occupationis genus hac acquisitio pertinebit] „ Si ex re, quæ in nul- „ lius dominio est, speciem facio, jure oc- „ cupationis & materiam mihi acquiro, & „ speciem, quam jure dominii inde confeci.

Sin aliena, jam naturaliter nobis solis eam non acquiri] „ Imo, si nova species fit, quæ „ ad pristinam formam redire nequit, hæc „ ipsa species nova res est, quæ nunquam „ materiæ domino fuit propria. Sane muta- „ ta specie rem interire ipse Auctor statuit „ *Lib.* 2. *c.* 9. §. 6. & *cap.* 21. §. 7. *n.* 2.

Infra apparebit] „ *Cap.* 8. §. 19. ubi ex „ professo hæc materia tractatur. *Confer.* „ *Dissert. Prooem. XII.* §. 264.

Ad §. IV.

Quæ *post prima illa tempora solus est naturalis*] i. e. post divisionem primævam : sed sæpius dictum est, nullam fuisse primævam communionem, adeoque nec divisionem. Præter occupationem ergo alius acquirendi dominii modus naturalis non existit. 1

Additio.

„ Ex hypothesi Auctoris originarie sola „ *divisio* erat modus acquirendi dominii, quia „ res communis, non nisi communi con- „ sensu in unius potestatem redigi potest. „ At, quia homines hodie amplius conve- „ nire, adeoque nec dividere res commu- „ nes possunt, ipse per conjecturam censet „ tacito pacto inter homines convenisse, ut „ quod quisque occupasset jure proprio ha- „ beret. *vid. c.* 2. §. 2. *per tot.* & *supr. not.* „ *ad* §. 1. Atque hinc concludit, hodie „ *occupationem* unicum & solum modum ac- quirendi

„ quirendi dominii esse. *Vid. supra* §. 1. *Add.* „ *Diss. proœm. VI.* §. 9. *usque ad* §. 13.

„ At figmentum hoc plenius refutavimus „ in capite præcedenti, & *supra* §. 1. ubi „ simul demonstravimus, jus occupandi res „ terræ non demum ex divisione rerum, „ nec postea ex tacito humani generis pa„ cto, sed ex ipsa naturæ concessione ori„ ginem sumsisse. *Vid. Diss. proœm. XII.* §. „ 552. *seq.*

Et originarius modus] Auctor concedit esse modum originarium, sed non primævum: nam putat occupationem *divisioni* esse surrogatam, indeque *hodie* saltem esse modum originarium. Quod jam refutavimus.

Duo sunt occupabilia, imperium & dominium] Auctor id jam supra explicavit. *L.* 2. *c.* 2. §. 4. Duplicem nimirum esse occupationem, aliam per *universitatem*, aliam per *fundos*; vel quod idem est, aliam *publicam*, aliam *privatam*. Sub *illa* continentur omnia jura publica (i. e. imperium) intra fines territorii occupati, etiam in personas, & singulas res intra illos fines comprehensas. Quando autem singulæ hæ res describuntur inter privatos, hæc occupatio *privata* dicitur. Unde quod in singulos non est descriptum, manet sub occupatione universali.

Additio.

„ Imo juxta principia Grotii tria sunt oc„ cupabilia: 1. imperium, 2. dominium ge„ nerale & privatum, quod populo com„ petere, ait, (*vid. supra c.* 2. §. 4.) 3. do„ minium singulorum: At tale dominium „ generale non dari probavimus. *dict. loc.* „ Differentiam autem Imperii & dominii ex„ plicavimus in *Dissert. proœm. XII.* §. 236.

Quatenus ab imperio distinguitur] Auctor enim etiam Imperium dominii speciem facit, illudque vocat dominium eminens: sed optime monet, non confundi debere cum dominio privato. Ego supra notavi, ab ejusmodi vocibus, quæ facile abusum inferre possunt, abstinendum.

Ad Reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas] Rectius: ad civitatem totam proprietas totius territorii pertinet, ad privatos proprietas singularum rerum, quatenus in privatos distributæ sunt: quod Dio Prusæensis in allegato ab Auctore loco recte explicavit.

Additio.

„ Nec Seneca, nec Dio Prusæensis sta„ tuunt, per occupationem populi etiam do„ minium aliquod generale acquiri, ad eum „ effectum, ut ea quæ populus singulis non „ assignat, in dominio populi maneant: Po„ pulus enim per occupationem territorii nil „ nisi imperium acquirit, ipsa terra, & res „ ibi comprehensæ, nullius sunt, i. e. in „ nullius proprietate: Si proinde quædam „ res a privatis occupantur, illæ quidem „ desinunt esse nullius; at quæ non occu„ pantur manent nullius, donec vel ipse „ populus, vel privati res illas in corporalem „ potestatem redigant, eoque suas faciant. „ Dixi autem imperantem posse prohibere, „ ne absque ejus consensu res quæ nullius „ sunt occupentur.

Imperium duas solet habere materias sibi subjacentes] „ Sc. personas, quibus im„ peramus; & aliquando territorium, intra „ cujus fines imperamus. Illas Auctor *supra* „ *Lib.* 1. *c.* 3. §. 7. vocavit subjectum com„ mune; hoc subjectum proprium. Quam „ distinctionem plenius ibidem examinavi„ mus.

Quæ materia sola interdum sufficit] „ A„ deoque imperium potest esse sine territo„ rio, at non sine personis. Imperium enim „ juris tuendi causa est constitutum, jus au„ tem non obtinet nisi inter homines.

Ut in exercitu virorum, mulierum, puerorum, quærente novas sedes] „ De qua re „ plenius infra *L.* 2. *c.* 9. §. 7. agemus.

Locum, qui territorium dicitur] „ Et „ quasi domus illius populi, quæ tamen abesse „ se potest, ut ante diximus.

Quanquam autem plerumque uno actu quæri solent imperium & dominium] „ Dependet „ hoc ab animo occupantis. Si enim occu„ pantes præter imperium etiam singulas ter„ ræ partes occupant, & in corporalem po„ testatem redigunt, hoc casu omnino uno „ actu & dominium quæritur, & imperium. „ Si vero populus per occupationem gene„ ralem saltem certos sibi imperii fines con„ stituit, & quasdam res intra hos fines in „ singulos distribuit, quasdam incultas re„ linquit, hoc casu dominium, seu proprie„ tas illarum rerum, quæ in singulos distri„ butæ non sunt, nullius est, eoque cedit „ occupanti: Hinc apud Romanos adespo„ ta, feræ, inventa in littore &c. nullius „ i. e. in nullius bonis esse dicuntur. *Vid. Dis*„ *sert. Proœm. XII.* § 165.

Sunt tamen distincta] „ Aliud enim jus „ oritur ex occupatione imperii, aliud ex „ occupatione proprietatis, de quo statim.

Ideoque dominium non in cives tantum, sed & in extraneos transit] „ Ita, ut dominium rerum adscribi possit aliis, qui sub „ imperio nostro non degunt.

Manente penes quem fuit imperio] „ In „ illam scilicet rem, quæ extraneis adscri„ pta est.

Siculus libro de conditionibus agrorum] „ Similia leguntur apud *Hyginum de Limi-* „ *tib. constit. p. m.* 206. & 208.

„ Romani novam Coloniam constituen„ tes, non sufficientibus agris ex vicinis „ territoriis agros sumebant, eosque colonis „ assignabant: hoc casu proprietas erat colo„ norum, jurisdictio in agros vero manebat „ penes eos, ex quorum territorio desumti „ sunt agri.

Demosthenes oratione] „ Imo ea non esse „ Demosthenis, sed Hegesippi creditur. vid. „ *Oeuvres de Toureil. P.* 2. *p.* 389.

Ἐγκτήματα] „ A κτήομαι possideo.

A d §. V.

In *loco autem, cujus imperium occupatum jam est*] „ Adeoque ubi imperans jus legem „ dandi habet.

Jus occupandi lege civili anteverti posse] Mens Auctoris est, quod lege civili impediri possit ne singulæ res, etsi in nullius proprietate sint, in singulorum transeant potestatem: quia omnes, qui intra fines territorii imperantis sunt, legibus ejus parere tenentur.

Res mobiles] „ Imo etiam res immobiles: „ Ita enim absque Prætoris consensu nemi„ ni licet ædificium exstruere in littore. *l.* 50. „ *ff. A. R. D.*

Est enim hoc jus ex jure naturæ permittente] „ Ea autem, quæ natura permittit, „ lege civili subditis prohiberi possunt, ne „ liceant. *Lib.* 1. *c.* 2. §. 5. *n.* 1.

Non præcipiente] „ Jura enim naturæ „ præceptiva sunt immutabilia. *vid. supra L.* „ 1. *c.* 1. §. 10. & *c.* 2. §. 5. *n.* 1.

Ut liceat semper] „ I. e. ut impediri ne„ queat.

Neque enim id requirit societas humana] „ Mens est, non contrariari societati huma„ næ, si lex civilis prohibet occupationem „ rerum. At 1. ratio hæc nihil probat, „ cum sæpius jam dictum sit non dari so„ cietatem humanam, adeoque 2. frustra „ quæri, an talis lex civilis ei contrarietur. „ Vera ratio est 3., quod effectus imperii „ sit, ut liceat intra fines territorii occupati „ leges dicere tum civibus, tum extraneis; „ adeoque etiam talem legem, ne absque „ superioris auctoritate & decreto res, quæ „ in singulos distributæ non sunt, occupentur.

Videri jus gentium esse, ut id liceat] I. e. videri inte gentes communi consensu decretum esse, ut quilibet venari possit: adeoque hactenus non esse jus permissivum, sed præceptivum, quod impediri nequeat.

Respondebo] „ Objectio ipsa inanis est, „ quia jus gentium, quale Auctor hic in„ nuit, non datur: adeoque frustra quis di„ ceret jure gentium prohiberi, quod non „ existit. Sed magis inanis est responsio: „ Quasi licentia venandi non fit ex jure gen„ tium latius patente, quod vim pacti in„ ter gentes habet, sed ex jure gentium ar„ ctiori, seu jure civili plurium gentium.

„ Negamus enim dari jus gentium volun„ tarium, sive latius patens, sive arctius. „ *Vid. Dissert. prooem. IV.* Dicendum po„ tius est, jus capiendi feras esse ex vero „ jure naturali, & rem ita captam, quia „ nullius est, fieri capientis: imperantem „ autem vi imperii prohibere hanc liberta„ tem posse.

Non tamen habere vim pacti inter gentes] „ Id enim demum verum jus gentium esse, ait, „ quod tanquam ex condicto, & cum mu„ tua obligatione, inter gentes receptum „ est: *Dissert. prooem. IV.* §. 10. & quod „ Auctori voce *juris gentium latius patentis* „ venire diximus *ibidem*.

Sed esse jus civile plurium gentium] „ Quod „ *jus gentium arctius* vocat, quia non ex „ condicto, nec cum mutua obligatione re„ ceptum est; nec respicit utilitatem magnæ „ illius civitatis, sed cœtus singulorum. *Dict.* „ *Diss. prooem. XII.* §. 24. *seqq.*

„ Cæterum hæc jura gentium confundi „ sæpius, ait, *dict. Dissert. XII.* §. 25. in„ deque rite distinguenda esse passim mo„ net. *vid. Grot. L.* 1. *c.* 1. §. 14. *l.* 2. *c.* 8. „ §. 1. *n.* 2. & § 26. *Proleg.* 53. *L.* 3. *c.* 1. „ §. 8. *n.* 2 Quæ omnia gratis dicuntur.

Quod a singulis tolli potest] „ Etiam in„ consultis aliis populis. *L.* 2. *c.* 8. §. 1. *n.* 2. „ Rationem Grotius hanc reddit, quod sit „ merum jus civile singulorum populorum: „ *Vid. dict. diss. IV.* §. 26.

Et alia multa sunt, quæ juris gentium vocant JCti] „ I. e. juris gentium latius pa„ tentis, quæ tantum esse juris gentium ar„ ctioris Grotius existimat, atque ideo mutari

„ tari posse putat. Auctor id jam *in prolegomenis* §. 53. monuit, & repetit infra *l.* 2. *c.* 8. §. 1. *n.* 1. idque inprimis circa *rerum divisiones*, & *acquisitiones dominiorum* contigisse. ait: At mox demonstrabimus, & rerum divisiones, & modos acquirendi dominia, qui a JCtis juri gentium tribuuntur, nullatenus ad jus gentium voluntarium, neque latius patens, neque arctius, referri posse, sed verum esse jus naturæ.

Ubi de rerum divisione &c.] „ Imperator postquam res dividit in *communes*, *publicas*, (*jure gentium*) *universitatis*, & *nullius. pr. Inst. Rer. Div.* ad publicas jure gentium refert mare, §. 4. *Inst. Rer. Div.* flumina, *l.* 30. §. 1. *ff. A. R. D. l.* 3. *ff. Flum.* §. 2. §. 3. *Inst. R. D. l.* 4. §. 1. *R. D.* ripas, *l.* 5. *ff. Rer. Div.* & littora. *L.* 24. *pr. ff. A. R. D.* Atque ideo omnibus gentibus ea patere, ait. *l.* 4. §. 1. *l.* 5. *ff. de rer. div. l.* 24. *pr. damn. inf. l.* 1. §. 18. *op. nov. nunc.*

„ Auctor existimat, JCtos hic loqui de *jure gentium arctiori*, seu de jure civili plurium gentium: quod verum non esse demonstrabimus *infra* §. 9. & *seqq.* Sane usum maris, fluminum, & littorum, communem, & jure gentium publicum esse, ac omnibus patere, naturæ rationibus probavimus *in Dissert. Prooem. XII.* §. 218. *seqq.*

„ Certissimum igitur est, *res jure gentium publicas* neque esse ex jure gentium latius patente, neque ex jure gentium arctiori, sed ex ipso jure naturæ: indeque injuria vapulare JCtos Romanos.

„ Cæterum alibi probavimus, Tribonianum male distinguere inter res *communes* & *publicas*: Nam JCti res publicas jure gentium sub rebus communibus comprehenderunt. *Vid. Dissert. Prooem. XII.* §. 215.

Et acquirendo rerum dominio agitur] „ JCti Romani inter modos acquirendi *juris gentium* referunt occupationem ferarum, inventionem thesauri, aliarumque rerum hero carentium, alluvionem, crustam, insulam, alveum, specificationem, accessionem, commixtionem. *tot. tit. Instit. & ff. de Rer. div. tot. tit. ff. de A. rer. dom.* Auctor negat hos esse modos acquirendi juris gentium proprie sic dicti, seu juris gentium voluntarii latius patentis; sed, ait, hos modos, vel esse juris naturalis pro certo rerum statu, quod demum sequitur introductum dominium; vel esse juris gentium arctioris. *Lib.* 2. *c.* 8. §. 1. *seqq.* At omnes hos acquirendi modos esse ex ipso jure naturæ, vidimus in *Dissert. prooem. XII.* §. 243. & *seqq.* & porro probabimus *d. c.* 8. §. 1. *seqq.* Simulque demonstrabimus Romanos per jus gentium intelligere ipsum jus naturæ.

Ad §. VI.

Cum de modis acquirendi dominii naturalis hoc capite agatur, merito quæritur, *quinam natura acquirere dominium possint?* Et generaliter dicimus, omnes homines. An ergo infantes quoque, & furiosi? Negat hoc Auctor, & jure gentium demum voluntario statutum esse fingit, ut acquirere dominium possint, humanum genus autem interim sustineat eorum personam. Quæ sententia omni ratione caret: Confundit Auctor *dominium* cum ejus *administratione*. Dominium consistit in facultate occupandi res nullius, & iis utendi: hæc autem facultas omnino etiam infantibus, & furiosis competit, nam & illi quoque uti rebus possunt. Sane res omnes hominum causa, & in humani generis usum productæ sunt; infantes autem & furiosi sunt pars generis humani. Neque enim societas humana conservari potest, nisi infantibus competeret jus utendi rebus terræ; unde enim vivere, & ad maturitatem educari possent, nisi jus naturale in res hujus terræ haberent: Cum igitur id maxime a natura fit, ut infans vivat, & ad maturitatem perveniat, dominia quoque eorum a natura sunt, sine quibus id obtineri nequit. *Posit. IV. n.* 4. Sed & jus succedendi, (unde dominium acquiritur hæredi,) liberis competit natura, hoc jus natura quæsitum ob immaturitatem ætatis ipsis auferri nequit. Præterea de furioso negari nequit eum ante furorem dominum fuisse, nulla vero ratio dari potest cur ob supervenientem calamitatem furiosus id jus amittere debeat.

Objicitur 1. dominium esse vocem juris, infantes vero & furiosos jurium esse incapaces. *Resp.* jurium permissivorum omnino sunt capaces, quo pertinet facultas acquirendi.

Objicitur 2. Quod etiam brutis hoc modo dominium tribuendum sit, quia illa quoque facultatem occupandi habent. *Resp.* Bruta

S 2 juris

juris & injuriæ natura sunt incapacia, adeoque & dominii; quod objectum requirit in quod jus cadere potest, quale solus est homo, licet ratio ejus vitiosa sit.

At *administratio* dominii in infantibus & furiosis cessat, adeoque effectus ille dominii, qui in facultate disponendi consistit, per ætatem ac furorem tollitur. Hæc enim facultas supponit usum rationis, quæ in infantibus & furiosis non est. Administratio autem non pertinet ad substantiam dominii, nec ad usum dominii substantialem, sed ad accidentalem; atque hinc per alios quoque salvo dominio, & usu dominii, peragi potest. Natura igitur officium hoc parentibus, iisque mortuis magistratui commisit, qui nomine infantis occupare res nullius, & ejus jure de occupatis disponere possunt.

Additio.

„ Auctor sibi ipsi contrarius est: nam cum „ de imperio ageret supra *Lib.* 1. *c.* 3. §. 24. „ distinxit inter jus *dominii* & ejus *usum*, „ priusque etiam infantibus & furiosis competere asseruit, *d. l.* adeoque dicto loco „ jus dominii iis tribuit, ejus usum vero „ illis negat. At hæc quoque distinctio in „ genere admitti non potest. Nam infanti- „ bus non tantum jus dominii, sed & ejus „ usus substantialis, qui in utendo & con- „ sumendo consistit, competit; solusque ac- „ cidentalis ejus usus, qui in facultate di- „ sponendi & administrandi consistit, ac ra- „ tionem supponit, impeditur: quem natu- „ ralis ratio alio modo supplet, per paren- „ tes scilicet, & iis deficientibus, per fa- „ miliam, & magistratum.

Si solum jus naturale spectamus] „ Quod „ ex dictamine rectæ rationis fluit.

Dominium non dari, nisi in eo qui ratione utitur] Non admittendum est, 1. quod ait, dominium non dari nisi in eo qui ratione utitur, cum jam demonstratum sit, jus dominii competere etiam infanti & furioso. 2. Quod putat gentes moratiores saltem introduxisse, ut infantes & furiosi dominia accipere possint, repræsentante eos humano genere: Fabulam enim hanc jam explosimus, & probavimus non jure gentium demum, sed ipsa natura dictante infantes & dominium, & usum ejus, excepta administratione, habere posse. 3. Quod ait, dominium hoc tantum in actu primo consistere, de quo mox. 4. Quod confundit dominium, ejusque administrationem, cum illud etiam citra rationis usum effectum habere possit, uti antea dictum est.

Sed jus [illegible]*ntium ob utilitatem communem introduxit* [illegible], Tale jus gentium non datur, „ adeoque ve[illegible]n non est, jure gentium de- „ mum dominium infantium introductum „ esse

Personam illorum quasi sustinente genere humano] Dixi, naturam non fingere, sed fictiones omnes ex jure positivo originem ducere. Si ex beneficio gentium id esset, iterum a gentibus auferri dominium posset. Sed nec opus est illa fictione, cum ipsa natura verum infantibus dederit dominium.

Multa constituere possint præter naturam, sed non contra naturam] „ Ex hoc axiomate „ probat Auctor, non contrariari juri natu- „ ræ si gentes infantibus dominium conce- „ dunt, sed id saltem esse præter naturam, „ i. e. addi aliquid naturæ. At dictum est, „ dominium infantium ab ipsa natura, non „ a jure aliquo gentium esse, quale non „ dari certum est.

Ideo dominium hoc &c. stat intra actum primum] Actus *primus* Philosophis dicitur potentia, quæ nondum in actum est deducta. Actus *secundus* vero exercitium illius potentiæ. His præmissis dicimus, verum non esse hoc dominium intra actum primum stare, i. e. nominatas personas potentiam saltem dominii habere; infantes enim exercitium dominii quoque habent, adeoque & in actu secundo; illi enim quoque re utuntur, eamque consumunt, in quo usus substantialis dominii consistit. Præterea 2. Auctor male actum secundum, i. e. usum dominii, ejusque exercitium in facultate administrandi consistere, ait, hæc enim administratio quidem pertinet ad usum dominii, sed is usus saltem est accidentalis, cum substantialis consistat in consumtione rei, qui usus etiam infantibus proprius est.

Quod favore infantium] „ Nam naturali „ jure non dari dominium dixit, nisi in iis, „ qui ratione utuntur: adeoque gentes de- „ mum ex favore pupillorum tale introdu- „ xisse fingit.

Et his similium] „ Ut furiosorum. *L.* 1. „ *c.* 3. §. 24.

Consensu gentium] „ Fingit enim, gentes „ voluisse ut personam eorum interim susti- „ neat humanum genus.

Humanius viventium] „ Nam jus gen- „ tium Auctori est, quod gentes *moratiores* „ inter se constituerunt. *Proleg.* §. 17. *l.* 1. „ *c.* 1. §. 14.

Intra actum primum] „ I. e. intra potentiam,

„ tentiam, ita ut jus dominii ex consensu „ demum gentium ipsis competat.

Nec ad actum secundum &c. potest pertingere] „ I. e. ad exercitium dominii, quod „ verum non esse vidimus; nam actu utitur „ dominio infans dum rem consumit.

Ad habendi, non per se utendi jus pertinet] „ Imo & per se utendi jus habent in„ fantes; actu enim infantes quoque rebus „ suis utuntur, easque consumunt; dum e„ dunt, bibunt, etsi administrare non possint.

Nam alienatio &c. in ipsa sui natura includunt actum utentis ratione voluntatis] Auctor recte ait, usum dominii non competere infanti quoad effectum alienationis, quia alienatio pertinet ad administrationem, quæ rationem requirit. At in eo errat Auctor, quod usum dominii, adeoque ejus actum secundum, in sola administratione constituat, cum dictum jam sit, præcipuum & substantialem dominii usum consistere in percipiendo & consumendo; quoad hunc autem effectum omnino dominium, etiam in actu secundo, ad infantes pertingit. Neque enim edere & bibere sunt actus intellectus, sed instinctus.

Et si qua huic sunt similia] Sc. pignoratio, commodatum, quin in genere omnes actus qui intellectum supponunt.

Quo non male referas illud Pauli Apostoli] Imo Apostolus contrariatur sententiæ Auctoris, is enim pupillo tribuit dominium, his verbis: *cum sit dominus omnium.* Equidem porro ait, *eum nihil differre a servo.* Sed hoc explicat ipse Apostolus ad *Galat. IV.* 2. ratione administrationis, non ratione usus dominii in genere: ibi, *sed sub tutoribus & actoribus est.* i. e. sub potestate tutoris, quæ vero non impedit, quo minus rei suæ dominio uti possit consumendo.

De mari cœpimus supra aliquid dicere, quod nunc absolvendum est] In capite præcedenti Auctor exposuit originem dominiorum: supposuit res omnes natura esse communes, & illam communionem hodieque consistere, & superesse in mari, utpote re indeterminata, statuit. Hinc ex professo nunc examinat quæstionem, *An mare occupari possit?* Res ita se habet.

PROPOSITIO I.

Rerum terrestrium quædam sunt, ubi separari substantia rei, & usus possunt; quædam, ubi non possunt. Vid. nostra Hypomn. Inst. de Rer. div. §. 3.

DEMONSTRATIO.

Talis res, ubi substantia separari ab usu potest, adeoque *ubi aliud est res ipsa, aliud ejus usus*, & unde proinde commoda percipi possunt salva substantia, est v. g. *ovis*, cujus substantia consistit in carne, usus autem in lana & lacte. Sic *fruges* salva substantia separari possunt a fundo. *Domus* salva est etsi inhabitetur. *Operas* e servo percipere possum, nec ideo substantia servi imminuitur. Talis quoque res est *mare*; ubi piscari, & navigare possumus salva substantia. *vid. Prop.* 3.

Ad res autem, *in quibus substantia separari ab usu non potest*, sed quarum naturalis usus consistit in abusu, i. e. in consumtione ipsius substantiæ, referri possunt *vinum*, *oleum*, *frumentum*: eoque pertinent *aër*, *aqua*, *lumen*, *ventus*, quorum substantia ipso usu hauritur.

PROPOSITIO II.

In rebus prioribus *alii proprietas*, *alii usus competere potest*; *non in* posterioribus.

DEMONSTRATIO.

Quando enim res ab usu separari potest, *alii* potest substantia rei, i. e. rei proprietas competere, *alii* vero usus & commoda rei, quia diversa & separata sunt. Exemplum est in *usufructu*, ubi alii competit *dominium* fundi, alii *usufructus* ejus: ille rei proprietatem habet, & substantiæ dominus est; hic sola commoda rei percipit. Idque non tantum inter privatos, sed etiam inter populos, quin inter privatos & populos usum habet, uti mox videbimus.

In illis autem rebus, quarum substantia ab usu separari non potest, necessario is qui utitur substantiæ dominus fit, quia res ipsa in abusu consistit, nec distincta aut separata sunt rei substantia, ejusque usus. Ita enim qui *vino* utitur, illud consumit utendo: & *frumenti* usus naturalis consistit in consumtione ipsius substantiæ.

PROPOSITIO III.

Mare & flumina tales res sunt, ubi substantia ab usu separari potest.

DEMONSTRATIO.

Substantia enim maris consistit in alveo, littoribus, & aqua marina: ita enim tres hæ partes recensentur a JCtis Romanis *in* §. 5. *Inst. de Rer. divis. L.* 3 *pr. Ne quid in loco publ.* qui proinde has partes in sua habet potestate, ipsam substantiam seu proprietatem maris tenet. Usus autem maris consistit in navigando & piscando, quæ abesse, & alii competere salva substantia possunt. *vid. d.* §. 5.

PROPOSITIO IV.

Usus maris vel ei est proprius & naturalis, *vel*

vel saltem accidentalis.

D e m o n s t r a t i o.

Usus naturalis maris consistit in navigando, piscando, & sine quibus usus hic exerceri nequit: ut navem alligare, retia siccare, casam ponere. Omnes reliqui usus sunt accidentales, qui mari proprii non sunt: quo pertinet salia coquere, ædificia in littoribus ponere, gemmas ibi legere. &c.

P r o p o s i t i o V.

Ex præmissis jam sequitur, mare quoad substantiam & proprietatem occupari posse; quoad usum autem occupari non posse, sed manere publicum jure gentium.

D e m o n s t r a t i o.

Hæc est celebris quæstio, an mare proprium alicui populo fieri possit? Auctor negat mare vel totum, vel quoad præcipuam ejus partem occupari posse; idqoe ex morali & naturali ratione probat (quanquam concedat, non tantum quoad partes minores nostrum fieri, sed & imperium maris quæri posse. *Confer. L.* 2. *c.* 3. §. 8. *seqq.*) Imo in favorem Belgarom, qui mare proprium fieri posse negabant, libellum edidit sub titulo: *Mare liberum.* Contrarium asseruit Seldenus in alio libello, quem pro tuendo jure Anglorum edi curavit, sub titulo *mare clausum*: ubi statuit, mare ita fieri nostrum posse, ut nulli alii genti aditus ad illud ulterius pateat. Atque in hanc duplicem sententiam omnes Auctores communi consensu iverunt, teste *Pufendorfio de jure nat. & gent. Lib. IV.* At neutram sententiam veram esse nunc demonstrabo.

Sane, SUBSTANTIAM MARIS, ejusque PROPRIETATEM omnino occupari posse, & actu occupatam esse, negari nequit. Nam 1. occupatio est actus, quo res in potestatem nostram & custodiam redigitur. In potestate autem nostra est id, quo ipse uti, & unde alios arcere & submovere possumus. At in mari id possumus vel ope classis, vel occupatis littoribus, ex quibus prohiberi ab ingressu maris reliqui possunt. 2. Tota terra occupari natura sua potest; creator enim hominibus jus dedit in universam terram, & facultatem quoque id perficiendi. Si ergo tota terra occupari potest, etiam mare poterit, quæ est pars terræ. Quod si ob imbecillitatem humanam, ob defectum mediorum, &c. occupata tota nondum sit, jus tamen non deficit. Sed & 3. fatetur ipse Auctor, maria non adeo magna occupari posse: *L.* 2. *c.* 3. §. 9. & 13. ergo natura occupari mare potest, & cum Auctor magnitudine ea tantum distinguat, id saltem inde infertur, difficiliorem eorum esse occupationem, non vero natura impossibilem, neque defectum esse in mari, quod id non possit occupari, sed in hominibus, quod media eis deficiant. Imo 4. fatetur Auctor, imperia maris posse occupari; *L.* 2. *c.* 3. §. 13. &. *in not.* ergo in potestate esse potest mare: nam per imperium acquiritur complexus omnium jurium publicorum. Denique & 5. omnium gentium exempla probant maria occupata esse: quæ late congessit *Seldenus de mari clauso*, & *Grotius Lib.* 2. *c.* 3. §. 9. & 13. *Confer. Pufend. L.* 4. *c.* 5. §. 5. Sic Diodorus Siculus ait, Tyrrhenos maris imperium adeptos mare Tyrrhenum dixisse *L.* 5. *c.* 20. & 40. Seneca in Octavia, v. 39.

Paruit liber diu
Oceanus, & recepit invitus rates.

Jupiter prædicit Veneri de Cæsare.

Imperium Oceano famam, qua terminet astris.

Veneti se dominos maris Adriatici prædicant. Mare Indicum sibi Hispani, & Portugalli vindicant. Antiochus classe victus dicitur possessione maris pulsus. *Liv. Lib.* 37. *c.* 26. & 31. Rhodii dicuntur domini maris. *L.* 9. *ff. ad L. Rhod.* Item Athenienses, apud *Polyb. Hist. L.* 1. *c.* 2. & 6. *pr.* & *in med.* Romani dicuntur pelago dominari. *ibid. c.* 7. *in f.* Xerxes trajecto ponte dicitur maris victor. *Justin. lib.* 2. *c.* 13. Adde eundem *lib.* 8. *c.* 2. & *lib.* 12. *c.* 10. Atque hinc imperium maris magni momenti dicitur apud *Polyb.* 3. *c.* 20. *p.* 257. & Romani metuebant, ne Athenienses id acquirerent. *Ibid. lib.* 3. *c.* 21. *pr.*

U s u s autem M A R I S proprius fieri unius populi non potest. Atque hinc, licet dominium proprietasque maris occupata sit, ea tamen, quæ ad usum juris gentium pertinent, omnibus patent. Hinc omnes homines navigare, & piscari in mari etiam occupato possunt.

Atque ita JCti Romani quoque rem deciderunt. Nam Imperator in §. 6. *Instit. de Rer. div.* accurate distinguit inter *proprietatem* maris & littorum, ac eorum *usum* : *illam* nullius esse ait, *hunc* publicum jure gentium, i. e. communem. *Add. L.* 3. §. 1. *ne quid in loco publ.*

Hinc vi P R O P R I E T A T I S is qui occupavit mare, ejusque littus, imperium in ea habet, *L.* 3. *ne quid in loco publ.* & alios, ne ibi exstruant ædificia, prohibere potest. §. 2. *Inst. de rer. div.* quia ædificia non pertinent ad usum juris gentium: unde decreto Prætoris ad id opus esse dicitur. *l.* 50. *A. rer. dom.*

Equi-

Equidem occupans ibi ædificare potest, *L. 14. A. rer. dom. L. pen. Rer. div.* sed diruto ædificio res redit ad pristinam causam, i. e. fit iterum nullius, *d. L. 14. l. 6. pr. Rer. div.* ita ut nec præscriptio locum habeat. *L. 45. ff. usurp. d. l. 14. l. pen. Rer. divis. l. 6. pr. de Diverf. temp. præscript.* Atque hæc quoque ratio est cur insulæ in mari natæ cedant occupanti. *L. 7. §. 3. A. rer. dom.*

Obstat §. 2 *Inst. de Rer. div.* Ubi mare & littora dicuntur res communes. *Add. L. 2. §. 1. Rer. div. l. 13. pr. Comm. præd.* Resp. ex subjectis exemplis apparet, agi ibi de usu maris: nam postquam Imperator *d. §. 2.* dixerat, commune esse mare, & per hoc littora maris, statim addit, nemo igitur ad littus accedere prohibetur. Idque in §. 6. *Inst. & l. 4. ff. eod.* expressis verbis ita declaratur, ac littorum & maris *usum* publicum, & juris gentium esse ibi asseritur.

Obstat porro *L. 14. A. rer. dom.* ubi littora dicuntur nullius esse, uti feræ. Resp. loquitur JCtus de *proprietate* littorum, quæ omnino nullius sunt, indeque occupanti cedunt. Quæ vero ad usum littorum pertineot ea omnibus communia sunt. Nemo igitur ad littus accedere prohibetur. §. 2. *Inst. R. D.*

Quilibet in littore casam ponere, retia siccare, & aquam ducere potest, §. 5. *Rer. div.* quia mare est publicum jure gentium: *L. 4. pr. & §. 1. Rer. div. & L. 2. §. 2. Ne quid in loco publ.* adeo ut actio injuriarum competat contra eum, qui alium ab usu maris impediret *l. 2. §. 9. Ne quid in loc. publ. l. 13. §. fin. de injur.* Sed & porro jus navigandi omnibus hominibus commune est. *L. 5. ff. rer. div.* portum intrare omnibus licet, portus enim pene omnes sunt publici, (sc. jure gentium) *L. 4. ff. rer. div.*

Notanter autem in propositione hac dicitur, *usum maris* occupari non posse *quatenus est juris gentium*: i. e. quatenus est mari proprius. Nam ex propositione IV. constat, alios præterea maris esse usus, aliaque commoda, quæ sequuntur proprietatem, adeoque ad occupantem pertinent. Unde JCtus *in L. 4. § 1. ff. Rer. div.* notat, cuique licere natura ad littus accedere, dum tamen villis, ædificiis, & monumentis abstineat, *quia non sunt juris gentium, sicut est mare.* Adeoque commoda, quæ non ad usum juris gentium communem pertinent, occupari omnino possunt.

Additio.

„ Nostram sententiam de occupatione ma„ ris exposuimus in *Diss. proœm. XII. §. 262.*

PROPOSITIO VI.

In usu maris jure gentium communi præventioni locus est.

DEMONSTRATIO.

Omnes igitur homines habent jus mari utendi: non quod omnes homines possint simul in eodem loco piscari, retia locare, casas ponere; naturæ enim id repugnat: sed ut si unus prævenerit & actu utatur, reliqui expectare debeant donec usus finitus fuerit, neque alii hunc, qui jure suo gentium utitur, expellere possint. Uti igitur quilibet privatus locum aliquem eligere ad usum suum potest, si & animum habet intra certos fines utendi, & locum in potestate babeat, *L. 3. §. 1. & 2. Acquir. poss.* ita & populus potest occupare locum in vicino mari ad usum communem populi, eoque occupato alii populi inde arceri possunt; quia locus, cujus usum occuparunt, nullius est. Atque ita rem decidit JCtus *in L. 7. ff. de diverf. Præscribi, si quisquam in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem jure uti prohibet*, sc. quamdiu utitur: nam si deserit usum res redit ad pristinam causam, adeo ut præscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca jure gentium publica non obtineat. *L. 45. pr. Usurpat.*

Hinc concludo 1°. uti privatus in locis quorum usus jure gentium omnibus patet, non potest eo pelli, ita etiam si populus districtu aliquo maris, etiam amplo, utatur, illo expelli nequit. *d. l. 7.* 2°. Si ergo eo tempore, quo mare ejusque imperium occupatur a populo, alterius populi subditi soliti fuere piscari in eo mari, ab hoc usu impediri non possunt, quia mare tantum occupatur quatenus vacuum est ab alterius usu. 3°. Contra, si mare vacuum est ab alterius usu, is qui occupat mare vi proprietatis prohibere alios potest, ne piscentur, & sic ab ingressu piscandi causa arceatur, sed ab ingressu in rem quæ sub alterius imperio est.

Hinc jam facile constat decisio duplicis illius controversiæ inter Anglos & Belgas 1. in mari Britannico de captu halecum: 2. in mari Spitzbergico de captu balenarum. In priori negari nequit, Anglos in usu & exercitio piscandi solos per plures annos fuisse, indeque merito excludere Belgas potuisse: unde & causa cecidere Belgæ, & victi non nisi inæquali fœdere admissi fuere. In posteriori controversia nunquam in usu & exercitio fuere Angli, neque enim ex eo quod una vel altera navis eo pervenerit, usus totius maris

maris occupatus censeri potest. Unde Angli victi Belgis liberum usum piscandi cedere coacti sunt

P R O P O S I T I O VII.

In fluminibus idem obtinet, quod in mari: ut sc. proprietas *nullius sit, & occupari possit;* usus *vero jure gentium est communis, adeoque non occupabilis.*

D E M O N S T R A T I O.

Flumen consistit ex ripis, alveo, & aqua profluente. Horum omnium *substantia* natura nullius fit, indeque cedit occupanti. At *usus* riparum, usus aquæ profluentis, usus alveorum, quatenus flumini est proprius, omnibus patet, adeoque occupata licet proprietate alii inde excludi non possunt. Atque hæc distinctio disertis verbis traditur *in* §. 4. *Inst. Rer. div. & l.* 5. *ff. Eod. Riparum quoque usus publicus est jure gentium, sicut ipsius fluminis; sed proprietas earum illorum est, quorum prædiis hærent.*

Effectus PROPRIETATIS in eo consistit, ut soli domino in ripa ædificare liceat; ut fructus & arbores sequantur proprietatem. &c. §. 4. *inst. Rer. div. d. l.* 5. USUS autem jure gentium communis in eo consistit, ut quilibet possit in flumine publico piscari, §. 2. *Inst. Rer. div. L.* 7. *de divers. præscript. l.* 45. *Usurp.* ut cuique liberum sit per flumen navigare, *d.* §. 4. *d. l.* 5. portum ingredi &c. *l.* 4. §. 1. *rer. div.* Atque vi hujus juris communis licet navem ad ripam appellere, funes ex arboribus ibi natis religare, retia exsiccare, & ex mari reducere. *d.* §. 4. *d. l.* 5.

De *alveo* speciatim traditur, ejusdem eum esse juris, cujus & flumen, i. e. publicum jure gentium: *L.* 7. §. 5. *A. rer. dom.* cujus sc. substantia nullius est, usus vero ad omnes pertinet. *L.* 14. *ff. eodem.*

P R O P O S I T I O VIII.

Occupato igitur territorio, ripa, alvei, adeoque & insulæ, nec non portus quoad proprietatem *sunt populi, qui tamen singulis quoque eam concedere, ac permittere potest.*

D E M O N S T R A T I O.

Flumina continentur sub occupatione generali, quam diu in singulos non sunt descripta. Atque adeo sub hac generali occupatione continentur 1. alvei, sine quibus flumen esse non potest. §. 23. *Instit. Rer. div. L.* 30. §. 3. *Acq. rer dom.* 2. Ripæ, quæ intelliguntur cum aliqua latitudine, quousque nimirum flumen excurrere potest ut ne inundet, *arg.* §. 1. *I. Rer. div.* adeoque quæ continent flumen plenissimum. *L.* 3. §. 1. *Flumin.* 3. Portus, quia itidem sunt pars alvei, indeque publici. *L.* 4. *de R. div.* Sed & 4. insulæ publicæ sunt, quia sunt pars alvei, vel riparum *L.* 55. §. 4. *A. rer. dom.* Unde hodieque flumina ad regalia pertinent, ut & pleraque incrementa fluvialia, ut insulæ, alvei, inventa in littore &c. At apud Romanos, ubi status erat popularis, pleraque permissa fuere singulis: illi proinde acquirebant sibi ripas, §. 4. *de Rer. div.* insulas in flumine publico natas, §. 22. *eodem & l.* 30. §. 2. *Acqu. rer. dom.* alveos desertos. §. 23. *Rer. Div. d. l.* 30. §. 3.

P R O P O S I T I O IX.

At usus juris gentium *riparum, alvei, portuum &c. manet communis, etiam occupato territorio: unde usus aquæ, & usus navigandi omnibus patet. Reliqui autem usus, qui flumini proprii non sunt, ut jus piscandi, venandi, legendi uniones, salia coquendi &c. manent sub occupatione generali.*

D E M O N S T R A T I O.

Dixi, flumen esse rem ubi substantia ab usu separari potest, adeoque aliud jus ibi esse in substantia, aliud in usu: *substantia* antè occupationem est nullius, post occupationem publica: at *usus* naturalis fluminis & ante, & post occupationem est communis, quia per naturam in potestatem, seu jus proprium redigi non potest. Idque 1. de aqua extra omne dubium est: hujus enim usus in hauriendo consistit, qui usus omnibus sufficit, adeoque, uti aër, omnibus communis est. *L.* 2. *Rer. div.* Hoc jus commune hominum ad usum salvum est etiam occupato flumine.

Atqui hoc modo aqua ipsa acquiritur occupatione. Resp. Imo solus usus aquæ per haustum acquiritur, qui in consumendo consistit. Neque igitur hic rei quædam communio est, sed saltem juris utendi. 2. Usus navigandi quoque omnibus patet, quia est transitus, a quo nemo impediri debet. *vid. supr. c.* 2. §. 13. 3. Piscandi ergo jus non omnibus patet, uti nec jus venandi, nam hæc sub occupatione generali continentur; unde is qui occupavit alios inde arcere potest intra fines territorii, vel fluminis occupati.

Atque hinc apparet jus Romanum, quod venandi & piscandi jus omnibus commune facit, & quod a jure legendi uniones, salia coquendi, & occupandi inventa in littore neminem excludit, esse partem juris gentium secundarii.

P R O P O S I T I O X.

Usus juris gentium in flumine intelligitur i. ...

ut ea quoque, fine quibus uti nequimus, licita fint. 2. *ut, quamdiu unus utitur, alius uti nequeat.* 3. *ut fit innoxius.*

D e m o n s t r a t i o.

Diximus, ufum fluminis, etiam occupati, quatenus juris gentium eft omnibus patere, eoque retulimus ufum aquæ & navigationis. Ad hunc ufum juris gentium quoque 1. referuntur, ex medii neceffitate, omnia fine quibus ufus ille expediri nequit, uti anchoras jacere, navem alligare, cafam ponere. 2. Natura hujus ufus eft, ut quamdiu unus utitur alius uti nequeat, unde præventioni locus eft, uti in mari fupra Propof. VI. vidimus: adeoque non denegatur alteri ufus, fed impedimentum eft a concurfu juris alterius utendi, qui proinde arcere extraneos poteft. *L.* 7. *diverf. temp. præfcr.* impoffibile enim eft, ut tu ftare poffis in eo loco quo ego fto. *L.* 3. §. 5. *Acq. poff.* At ceffante ufu, adeoque ceffante impedimento, jus utendi reliquorum hominum redit. *L.* 14. *A. rer. dom.* adeo ut is, qui antea ufus eft, & uti ceffavit, præfcriptionem allegare non poffit. *L.* 45. *ff. ufurp.* quia is non jure dominii ufus eft, fed jure communi gentium. 3. Ufus ille innoxius effe debet: proinde non poteft aliquid facere in ripa, quo ædificia ibi ædificata, fructus ibi fati, arbores ibi plantatæ deteriores fiant. §. 4. *Inft. Rer. div. L.* 1. *pr. Flum. L.* 24. *pr. Damni inf. L.* 3. *L.* 4. *fi quid in loco publ.*

Additio.

„ Noftram fententiam circa occupationem „ maris, & fluminis expofuimus *in Diff. pro*„ *œm. XII.* §. 262. *n.* 2.

A d §. VII.

Flumina occupari potuerunt] Quia quoad proprietatem nullius funt. §. 5. *Inft. Rer. div.*

Additio.

„ Flumina nullius quidem funt, at ita nul„ lius, ut fua natura nec in fingulorum pro„ prietatem venire poffint. Unde *aqua pro*„ *fluens* æque ac aër communis dicitur. §. 1. „ *inft. rer. div.* Sed & *alveus* ejufdem eft ju„ ris, cujus eft flumen, *L.* 1. §. 6. & 7. *Flu*„ *min. l.* 7. §. 5. *l.* 30. §. 3. A. R. D. §. 23. „ *Inft. Rer. div.* & aqua quæ alveum tegit. „ *l.* 2. §. 1. *ff. rer. div.* cujus effectus eft ut „ ufus fit publicus jure gentium. *d.* §. 5.

Sed cum aqua fuperiori, & cum inferiori, aut cum mari cohærent] „ Aqua igitur pro„ fluens, quæ fingulis momentis, & perpetuo „ tranfmittitur, non eft in noftra poteftate, „ adeoque occupari nequit.

Sufficit enim quod major pars, id eft latera claufa fint ripis] „ Sufficit id quidem ad ac„ quirendum imperium in flumen quod tranf„ fluit, non autem ad acquirendam proprie„ tatem.

Et quod comparatione terrarum exiguum quid eft flumen] „ Magnitudo nihil ad rem „ facit: in occupatione enim folum quæftio „ eft, an res in poteftatem, & cuftodiam no„ ftram redigi poffit. Diximus autem flumen „ in noftra corporali poteftate conftitui non „ poffe.

A d §. VIII.

Et mare occupari potuiffe ab eo, qui terras ad latus utrumque poffideat] Auctor *fupra Lib.* 2. *c.* 2. §. 3. dixit, mare fumtum aut fub ratione integri, aut fub ratione præcipuarum partium, in proprium jus abire non poffe. Secus effe ait, fi exigua quædam maris pars fit, hanc enim ab eo qui terras ad latus utrumque poffidet occupari omnino poffe. Ubi notandus eft perpetuus Auctoris error, mare occupari non poffe propter magnitudinem, quando fc. aut par, aut majus eft terra: aliud autem effe fi mare fit minus terra, adeoque fi confideratur tanquam parva portio terræ accedens. Nos totum mare quoad fubftantiam occupari poffe: quoad ufum autem maris etiam partem ejus occupari non poffe, afferuimus.

Additio.

„ Mare rem communem, & publicam jure „ gentium effe probavimus in *Diff. prooem.* „ *XII.* §. 219. *feq.* Illudque natura quoad „ dominium occupari, i. e. in poteftatem „ noftram corporalem redigi non poffe, na„ turæ rationibus demonftravimus, *ibid.* §. „ 260. §. 261. §. 262.

Dummodo non ita magna fit pars maris, ut non cum terris comparata portio earum videri poffit] Dictum fupra eft, mare femper effe portionem terræ, neque magnitudinem maris impedire quo minus totum occupari poffit, uti tota terra. Conf. *l.* 2. *c.* 2. §. 3.

Additio.

„ Mare fua natura nec totum, nec pro par„ te in proprietatem venire poffe, fæpius „ dictum eft.

Et quod uni populo, aut regi licet, idem & licere videtur duobus, aut tribus] „ Verum id est ratione imperii: ita Hispani, „ Lusitani, Angli, Belgæ, maria Indiæ occidentalis occuparunt, sed tantum quoad „ imperium.

Si pariter mare interfitum occupare voluerint] „ I. e. si terras ad latus utrumque „ possideant.

Nam sic flumina, quæ duos populos interluunt, ab utroque occupata sunt] Si non constat alterum totum flumen prius occupasse, omnino commune debet esse imperium: uti de fluvio Vedaso, qui Galliam & Hispaniam dividit in Fontarabia, decidit *Priol. Histor. L.* 10. *Conf. infr. c.* 8. §. 12.

Additio.

„ Verum hoc est quoad imperium, nam „ quoad aquam tum marinam, tum profluentem, nec non alveum, littora, & ripas, „ quatenus ad usum maris & flumina pertinent, proprietas occupari nequit. *Diss. proœm.* XII. §. 219. *seq.* §. 260. *seq.*

Ac deinde divisa] „ Ita scilicet, ut cuique ad medietatem fluminis usque jus imperii competere debeat.

Ad §. IX.

Fatendum est] „ Auctor per partes exiguas mare occupari posse asseruit §. 8. Obstare autem ei videtur doctrina JCtorum „ Romanorum, qui mare inter res communes referunt, adeoque inter res quæ occupatæ non sunt, & quarum usus ad omnes „ pertinet. Respondet Auctor, id ex jure „ gentium, adeoque ex instituto ortum esse. „ *vid.* §. *hunc & seq.* Verum alibi demonstravimus, ipsam naturam maris obstare „ quo minus in proprietatem singulorum venire possit, *Vid. diss. proœm.* XII. §. „ 260. *seq.*

In partibus] „ Nam totum mare occupari non posse, ipse Auctor fatetur.

Cognitis Romano Imperio] „ I. e. intra fines Romani Imperii.

A primis temporibus ad Justinianum usque] „ I. e. a tempore conditi imperii usque ad „ finem fere imperii Romani.

Juris gentium fuisse, ne mare a populis occuparetur] „ Imo id non ex jure gentium „ aliquo voluntario obtinuit, utpote quale „ non existit; sed ex ipso jure naturæ, quia „ mare, quatenus pro complexu aquarum sumitur, in proprietatem singulorum venire „ nequit. Sane JCti diserte mare non jure „ gentium, sed *jure naturali* commune esse „ dixere. §. 1. *Inst. Rer. div.*

„ Neque *obstat* mare dici rem nullius; §. 5. *ff. Rer. div.* quod autem nullius est cedit occupanti, *l.* 3. *pr. A. rer. dom.* atque ex hac ratione etiam id quod in mari ædificatur cedere „ ædificanti dicitur. *L.* 3. §. *f. L.* 7. §. 3. *eodem.* „ Resp. non omnia ea quæ nullius sunt cedunt occupanti; quædam enim ita nullius „ sunt, ut nec occupari sua natura possint: „ quo etiam pertinet mare. Neque *in d. l.* „ 30. & *d. l.* 7. dicitur mare occupari posse, sed quod is qui in mari ædificium ponit, illud sibi acquirat; ponit enim in loco quod nullius est, & cujus usus ad omnes „ pertinet. Eadem ratione, qui insulam in „ mari natam occupat, eam suam facit, existit enim insula in re quæ dominum habere nequit, adeoque nullius est, cujus „ proinde usus omnibus patet. Illustratur „ hoc exemplo aëris, qui occupari, id est „ in proprietatem venire nequit, volucres „ tamen in aëre captæ dicuntur esse nullius, „ indeque cedunt occupanti.

Etiam quod jus piscandi attinet] Jus piscandi in mari est idem quod jus venandi in terra: Uti igitur occupata terra nihilominus jus capiendi feras salvum manet cuique hominum, ita occupata proprietate maris salvum omnibus est jus piscandi. At hoc jus ab eo qui proprietatem maris acquisivit, ad eum effectum prohiberi potest, ne ingrediatur extraneus piscandi causa, uti a domino prædii prohiberi alii possunt, ne ingrediantur venandi causa.

Additio.

„ Jus illud, *ne jus piscandi occupari possit*, „ non ex jure aliquo gentium oritur, sed ex „ ipsa ratione naturali: quia nec aqua, in „ qua pisces capiuntur, in ullius hominis „ potestatem venire potest; nec pisces qui in „ aqua natant, in ullius hominis potestate „ constituti sunt. Cum igitur nemini jus prohibendi competat, necessario sequitur cuique jus esse piscandi, & id quod capit cedere capienti.

„ At occupato imperio imperans legem „ mari dicere potest, ne quis ingrediatur „ piscandi causa: Si quis igitur contra hanc „ legem piscatur, pisces quidem capti, quia „ nullius sunt, cedunt occupanti; sed injuriarum tenetur, quod invito imperante „ id egerit.

Nec

Nec audiendi sunt qui existimant] ,, Illi qui mare occupari posse statuunt, (ut evitent argumentum ex Jurisprudentia Romana desumtum,) ajunt, *mare* JCtis Romanis *commune* dici intuitu saltem civium Romanorum, intuitu extraneorum autem occupari posse, & vere occupatum esse. Recte id rejicit Auctor, qui ex Theophilo probat mare omnibus hominibus commune dici, quod etiam allegati ab Auctore Ulpianus, & Celsus affirmant, & ego late rationibus adstruxi *in Diss. proœm XII.* §. 219.

Cum in jure Romano mare omnium commune dicitur] ,, Ut *in* §. 2. *Instit. Rer. Divis. L.* 13. §. *fin. de Injur. L.* 4. *pr. Rer. div.*

Nam primum voces ita sunt universales] ,, JCti Romani recensent mare inter ea NB. quæ *jure naturali* communia sunt omnium: non ergo demum jure gentium, vel jure Romano. §. 1. *Instit. Rer. div.*

Mare omnium commune] ,, Verba latina exstant *in pr.* & §. 2. *Inst. Rer. div.* & *in L.* 2. *ff. Dod.*

κοινὸν πάντων ἀνθρώπων] ,, I. e. commune, seu promiscuum omnium hominum: non ergo solorum Rcmanorum.

Et ita omnium esse, sicut aër] ,, Imo hæc non sunt verba Ulpiani, sed Celsi: de quo in sequentibus.

Celsus] ,, *L.* 3. §. 1. *Ne quid in loco publ.* ibi, *maris communem usum omnibus hominibus, ut aëris; jactasque in id pilas ejus esse qui jecerit.*

Distinguunt JCti publica populi &c. ab his communibus] ,, Imperator (non JCti) distinguit res *communes* a *publicis*, (sc. jure gentium) sed vapulat hic Tribonianus: JCti Romani enim *res jure gentium publicas* sub *communibus* comprehenderunt. Illisque res *jure gentium publicæ* nihil aliud sunt, quam res quæ naturali jure *communes* sunt. Probatur hoc I. ex divisione Marciani; ubi nulla mentio fit rerum *publicarum. Quædam enim naturali jure communia esse*, ait, *omnium*, *quædam universitatis*, &c. *quædam nullius*, *quædam singulorum*: *l.* 2. *l.* 4. §. 2. *l.* 6. *R. D.* Non autem omissurus fuisset res publicas, si a rebus *communibus* differrent. Sane II. idem Marcianus postquam res communes recensuit, ita pergit, *sed & flumina penes omnia, & portus* PUBLICA *sunt*: unde duo sequuntur, 1°. *res publicas jure gentium* non incognitas fuisse Marciano, 2°. eum *publica* ad res *communes* uno contextu referre: III. Idem Marcianus ex eo quod mare *commune* sit, concludit, omnes homines in eo piscari posse. *l.* 2. §. 1. *l.* 4. *pr. ff. Rer. div.* At usus maris, quo pertinet piscatio, dicitur esse *publicus jure gentium.* §. 4 *Inst. de rer. div.* Sed & IV. alii JCri promiscue illas voces sumunt: ajunt enim usum fluminis esse *jure gentium publicum*, *L.* 30. §. 1. *ff. Acq. rer. dom. l.* 3. *ff. Flumin.* §. 2. §. 3. *Inst. de Rer. div. d. l.* 4. §. 1. *l.* 5. *ff. Rer. div.* at idem usus fluminis alibi dicitur *communis. L.* 24. *pr. ff. A.* V. Littora dicuntur *jure gentium publica*, *L.* 14. *pr. ff. Acq. rer. dom.* §. 5. *Inst. Rer. div.* at eadem littora sunt *communia. L.* 2. §. 1. *ff. Rer. div.* VI. Maris usus dicitur *publicus jure gentium*, *d.* §. 5. *Inst. rer. div.* at idem maris usus est *communis*, uti aër. *L.* 3. *ff. Ne quid in loc. publ.* VII. Maris, & littorum usus ideo *communis* dicitur, quia omnibus hominibus patet, *d. l.* 3. *l.* 13. *pr. ff. commun. præd. l.* 2. §. 1. *junct. l.* 4. *pr. Rer. div.* at *res publicæ jure gentium* itidem ita dicuntur, quia omnibus gentibus patent. *L.* 4. §. 1. *l.* 5. *ff. Rer. div. l.* 24. *pr. Damn. inf. l.* 1. §. 18. *Oper. nov. nunc.* VIII. Omnia licent in *rebus publicis jure gentium*, quæ in rebus *communibus*: Sic enim IX. in mari, quod res *communis* est, *L.* 2. §. 1. *rer. div.* nemo prohibere potest navigare, vel piscari: *l.* 4. *pr. Eod.* at idem obtinet in flumine, quod est *jure gentium publicum. l.* 5. *pr. rer. div.* X. Ad littora, quæ communia sunt, *d. l.* 4. cuique hominum accedere, casam ibi ponere, retia exsiccare, & ex mari deducere licet, *d. l.* 4. *l.* 5. §. 1. *Eod.* §. 5. *Inst. Eod.* at idem licet in ripis fluminis publici, quarum usus est *publicus jure gentium. d.* §. 4. *Inst. l.* 5. *pr. Inst. Rer. div.*

,, Denique ex natura, & essentia rerum *communium* sequitur eas esse *publicas jure gentium*: i. e. omnibus hominibus patere: Cum enim res communes sua natura in hominum proprietatem venire non possint, necessario sequitur usum earum rerum omnibus esse communem, & omnibus gentibus patere, i. e. esse publicum jure gentium: quia dominus non exiltit, qui alios ab usu earum rerum prohibere possit.

,, Cæterum, negari nequit JCtos Romanos doctrinam de rebus *communibus*, & *publicis jure gentium*, admodum obscuram reddidisse, dum easdem res modo *communes*, modo *publicas*, modo *nullius* denomi-

,, nominaverunt. Res enim communes a
,, JCtis sæpius *nullius* vocari apparet 1. ex
,, natura vocis: Ideo enim res *communis* di-
,, citur, quia omnibus patet, *d. l.* 13. & quia
,, quilibet jus habet eam occupandi vel quoad
,, usum, vel quoad proprietatem: Id autem
,, necessario supponit rem in *nullius* bonis
,, esse; si enim in alicujus potestate res illa
,, esset, prohibere ille posset, quo minus
,, alius eam suam faciat, adeoque res non es-
,, set *communis*. 2. Dissertis verbis Neratius
,, in *l.* 14. *pr. Acq. rer. dom.* tradit, litto-
,, ra, quæ sunt communia, *L.* 2. §. 1. *ff. rer.*
,, *div.* ita publ'ca esse, ut ea quæ primum a
,, natura prodita sunt, & in *nullius* patrimo-
,, nium adhuc pervenerunt. Unde 3. non dis-
,, similis eorum (littorum) conditio esse
,, dicitur, atque piscium ac ferarum, *d. l.*
,, 14. *pr.* quæ sunt *nullius*. *L.* 1. §. 1. *junct.*
,, *l.* 3. *pr. A. R. D.* Atque hæc ratio est,
,, cur ea pars littorum in qua ædificium ex-
,, struitur cedat occupanti, etiam quoad pro-
,, prietatem, quia littora nullius sunt. *d. l.*
,, 14. *pr.* Accedit 4. quod JCti, postquam
,, recensuerunt ea quæ naturali jure omnium
,, communia sunt, *L.* 2. *pr. de Rer. div.*
,, porro addant *in L.* 2. §. 1. *ff. Rer. div.*
,, *item lapilli, gemmæ, ceteraque, quæ in litto-*
,, *re inveniuntur, jure naturali nostra statim*
,, *fiunt.* At hæ res alibi dicuntur *nullius*. §. 18.
,, *Inst. Rer. div.* Certissimo indicio, res com-
,, munes & res nullius hic conjungi, & pro
,, iisdem haberi. Sane 5. credendum non
,, est, Marcianum, juris peritissimum, ob-
,, liturum fuisse in generali illa distinctione
,, primitivam rerum speciem, (i. e. res na-
,, tura *nullius*, quarum toties in jure civili
,, mentio fit,) si eas sub rebus communibus
,, non comprehendisset. 6. Mare *res commu-*
,, *nis* dicitur, *L.* 2. §. 1. *ff. Rer. div.* idem
,, autem dicitur esse nullius §. 5. *Inst. Rer.*
,, *div.* 7. Alveus maris est *res nullius*, & ta-
,, men dicitur ejusdem juris esse cujus est
,, mare & littora maris, *d.* §. 5. quæ sunt
,, *communia*. *L.* 2. §. 1. *ff. Rer. div.* 8. Modo
,, probavimus, res *communes* & res *publicas*
,, *jure gentium* esse synonima, *Add.* §. *seq.*
,, at res *publicæ jure gentium* in *nullius* bonis
,, esse dicuntur. *L.* 1. *pr. Rer. div. L.* 2. §. 1.
,, *Ne quid in loc. publ.*

,, Equidem Marcianus in rerum divisione
,, mentionem specialem facit *rerum nullius*;
,, at per eas res, ut cæteri quoque JCti, in-
,, telligit res *divini juris*, sacras nimirum,
,, sanctas, & religiosas: quæ itidem in *nul-*
,, *lius* bonis sunt, sed alio sensu.

In quibus & flumina] ,, Male Auctor flu-
,, mina refert inter ea quæ civium Romano-
,, rum sunt, & male a rebus communibus
,, distinguit: Recte Marcianus, postquam
,, res communes recensuit, uno contextu ita
,, pergit, *sed & flumina, & portus publica*
,, *sunt.* i. e. publica jure gentium, uti id
,, disserte traditur in *l.* 4. §. . *l.* 5. *ff. rer. div.*
,, §. 2. *Inst. eod. l.* 3. *pr. Flum. l.* 1. §. 1. *R.*
,, *D. l.* 45. *pr. Usurp.* Conf. *diss. proœm.*
,, *XII.* §. 222. Publica autem jure gentium
,, ad ea pertinent, quæ jure naturali commu-
,, nia sunt; uti modo probavimus.

In Institutionibus] ,, Dictum jam est Tri-
,, bonianum hic vapulasse: In lege 2. ff. R.
,, D. (unde hunc §. depromsit) adeo flumina,
,, & portus non distinguuntur a rebus commu-
,, nibus, ut potius cum iis connectantur. Post-
,, quam enim res *communes* recensuit, ita
,, pergit: *Sed &* (non vero *flumina autem*,
,, uti Tribonianus male verba allegat) *flumi-*
,, *na, & portus publica sunt.*

Ut quæ in patrimonio sunt populi] ,, Et 2
,, quæ universitatis voce veniunt Marciano
,, in *L.* 2. *pr. Rer. div.*

Quæ primum a natura prodita sunt, &
quæ in nullius dominium pervenerunt] ,, Ad-
,, eoque quarum usus omnibus communis est,
,, & publicus jure gentium; ita ut unicui-
,, que jus utendi, usumque illius rei occu-
,, pandi competat.

Ne populi quidem ullius] ,, Adeoque JCti
,, Romani per res *publicas* non intellexere
,, *communes* soli populo Romano, sed
,, publicas jure gentium, quarum usus om-
,, nibus hominibus patet.

Sed conciliari videntur hæc ita posse] Con-
ciliare vult Auctor pugnam inter Neratium
& Celsum, quorum ille littora *nullius*, hic
publica seu populi esse dixit; & ait, Nerati-
um loqui de usu littorum necessario, Celsum
de usu eorum utili. Rectius dicimus, illum lo-
qui de littoribus non occupatis, quæ omnino
in nullius sunt potestate: *d. L.* 14. *pr. Acq.*
rer. dom. hunc de occupatis *d. l.* 3.

Additio.

,, Littora dicuntur jure naturali *commu-*
,, *nia, quatenus* sc. *ad usum maris pertinent*:
,, indeque sunt publica jure gentium, *l.* 14.
,, *pr. ff. Acq. rer. dom.* i. e. omnibus patent.
,, Hinc cuique hominum accedere ad littora,
,, casam ibi ponere, retia exsiccare, &
,, ex mari deducere licet. *l.* 4. *l.* 5. §. 1. *rer.*
,, *div.* Ex eadem ratione Neratius ait, cui-
que

„ que hominum ædificium ibi ponere permissum esse, & locum per ædificium occupatum cedere capienti, quia nullius est, cum littora non sint in patrimonio populi, *l.* 14. *pr. Acq. rer. dom.*

„ Neque obstat, quod Celsus (qui eodem cum Neratio tempore vixit) asserat, *littora esse populi Romani.* Resp. Sunt populi Romani quoad imperium, de quo solo loquitur: at id non impedit quo minus littora maneant nullius, i. e. in nullius sint dominio, & proprietate: & quo minus usus eorum sit communis, & publicus jure gentium.

Quatenus usus ejus navigantibus, aut prætervehentibus est necessarius] „ Imo de tali usu non loquitur Neratius, sed de ædificio permanente.

Celsum vero quatenus ad utilitatem perpetuam assumitur, puta ad ædificium permanens] Diximus, Neratium de ædificio permanente loqui, non Celsum: adeoque hæc conciliatio admitti nequit. Res salva est distinguendo inter imperium, & proprietatem.

Quod a Prætore imperari solere docet nos Pomponius] Quæritur, an quis possit ædes ponere in littoribus habitandi causa? Distinguendum est, an occupata sint littora, an non? *Illo* casu non licet ædificia ponere sine consensu populi occupantis. *L.* 50. *ff. A. rer. dom. L.* 14. *Eod.*

Additio.

„ Mirum videtur, littora dici *communia*, & jure gentium publica, cujus usus omnibus pateat, & omnibus hominibus communis sit; & tamen Prætoris decretum requiri ad id ut quis in littoribus ædificium exstruere possit. Resp. Diximus in præcedentibus imperium maris a populo Romano occupatum fuisse, adeoque littora populi Romani esse quoad imperium. Effectus autem imperii est, ut imperans prohibere subditos possit ne intra fines imperii ædificia absque decreto exstruant: nam id ad usum littorum naturali jure communem non pertinet. Si quis igitur contra hanc prohibitionem ædificat, acquirit quidem ædificium, quia locus in quo ædificium ponitur est nullius: at, quia prohibente lege ædificavit, ob spretam legis auctoritatem tenetur. *L.* 2. §. 6. *Ne quid in loco publ.* Differte id tradit Pomponius in *l.* 50. *ff. A. rer. dom. Quamvis, quod in littore publico, vel in mari exstruxerimus NB. nostrum fiat, tamen decretum Prætoris adhibendum est, ut id facere liceat.* Pari enim ratione in alieno fundo feram capere licet, & ita capta jure gentium fit capientis. *L.* 1. *in l. f. l.* 4. *pr. ff. A. rer. dom.* At dominus prohibere potest, ne fundum ingrediatur. *L.* 5. §. 3. *A. rer. dom. l.* 3. §. 1. *eod. L.* 13. §. *fin. Injur.* Effectus est ut capta fera, etsi prohibente domino capiatur, nostra fiat, quia rem nullius occupamus: at, quia injuriam alii facimus ingrediendo fundum alienum invito domino, ideo tenemur injuriarum. *d. l.* 5. §. 3. *d. l.* 3. §. 1. *d. l.* 13. §. *f.*

Ut & jus ædificandi in mari] „ Quod fit injecta mole, & pilis jactis. vid. *L.* 2. §. 9. *L.* 3. §. 1. & *L.* 4. *ff. Ne quid in loco publ. Gothofr. in not. ibid. & Auctor in not. ad §. seqq.*

Id est in parte littori proxima, & quæ littori quasi accensetur] „ Auctor hic occurrit objectioni, quæ contra legem Pomponii *in L.* 50. *ff. A. rer. dom.* formari posset: ibi enim dicitur, *quamvis id, quod in littore publico, vel in mari exstruxerimus, nostrum fiat, tamen decretum Prætoris adhibendum esse.* Objici inquam posset, decreto Prætoris opus non videri si mare commune esset. Auctor respondet, per *mare* hic intelligi partem littori proximam, & quæ littori quasi accensetur. At violenta nimis hæc est interpretatio; nam mare hic opponitur littoribus, adeoque mare non potest hic pars littorum videri. Nos dicimus, eandem esse maris, & littorum rationem: ædificium tam in mari, quam in littore positum cedit occupanti, quia & mare, & littora res nullius sunt: At si id prohibente eo fiat, cujus imperium est, tenetur imperanti injuriarum. *vid. quæ diximus supra h. §. ad* verba: *Quod a Prætore &c.*

A D §. X.

H Æ C *quanquam vera sint*] „ Nimirum quod, si in jure Romano *mare omnium commune* dicitur, non commune civium Romanorum intelligatur, sed commune omnium hominum. §. *præced. n.* 1.

Quod mare eo quo diximus sensu occupatum non est &c.] „ Juris igitur gentium civilis esse ait, quod mare, (etsi per partes, occupatis lateribus, jure naturali occupari possit,) apud Romanos occupatum non sit, vel lege occupari non potuerit.

Nam & flumen publicum est &c.] „ Au-

„ ctor intelligit hic publicum, non jure gentium, sed jure populi: *§. praced. n.* 1. quod tamen verum non esse patet ex. *l.* 5. *ff. Rer. div. junct. l.* 3. *de fluminibus l.* 7. §. 5. *A. R. D. l.* 45. *pr. Usurp.* §. 4. *Inst. Rer. div.* ubi flumina diserte dicuntur *publica jure gentium*, vel, quod idem est, *communia.*

„ Cæterum Auctor probaturus mare, (etsi commune, seu publicum jure gentium JCtis Romanis dicatur,) occupari pro parte posse, utitur exemplo fluminis; quod itidem publicum esse dicitur, & nihilominus pro parte, nimirum quoad jus piscandi, a privatis occupari potest. Verum negamus mare vel flumen quoad *proprietatem* occupari posse, quamdiu mare vel flumen est, cujus rei rationem naturalem dedimus *supra.*

„ At *usus* & maris, & fluminis occupari potest a quibuscunque privatis, i. e. quilibet utilitatem ex mari, & flumine percipere potest: Atque ad hunc usum præcipue pertinent navigatio, & piscatio. Quilibet igitur navigare, vel piscari in mari, & flumine potest, quia cum nemini proprii sint, nemo est qui arcendi, & prohibendi jus habeat.

Et tamen jus piscandi ex diverticulo fluminis a privato occupari potest] Idque ita traditur in *l.* 7. *ff. de divers. prascr.* At bene notandum est, privatos occupare posse jus piscandi non tanquam dominos fluminis, quasi alios jure proprietatis arcere possint; sed tanquam usuarios, qui re communi utuntur.

Cum enim omnes simul uti non possint, necessario præventioni locus est. Hic ergo qui actu utitur, excludit alios, non quasi hi jus utendi non habeant, sed quia alter adhuc utitur. Cessante vero actuali usu, alius jure gentium usum illum sibi vindicare potest. *L.* 7. *ff. Div. prascr.* Uti in theatro locum, quem unus occupat, alter simul occupare, & ubi unus stat, alter stare non potest. *Vid. Cic. L.* 3. *de Finib. & Seneca de Benef. L.* 7. *c.* 12. *Conf. L.* 3. §. 5. *A. rer. dom. & Gothof. ad d. leg.* 7.

Hinc nec præscriptione reliqui repelli possunt, cessante alterius usu. *L.* 45. *Usuc.* nec servitutes ab eo qui occupavit constitui possunt, quia dominus non est. *L.* 13. *pr. Commun. prad.*

Additio.

„ Occupatio igitur, de qua Auctor loquitur, non est occupatio *proprietatis* fluminis, sed *usus* ejus: quod vel exinde patet, quia cessante usu omne jus occupantis in flumine cessat. Adeoque si is, qui longo tempore eodem loco piscatus est desiit piscari in flumine, alios prohibere non potest. *d. l.* 45. Illustratur hoc jus exemplo littorum, quæ æque ac flumina sunt jure gentium publica, adeoque in proprietatem singulorum venire non possunt, & tamen ædificium in littore positum cedit ædificanti. At ædificans eo ipso non acquirit proprietatem illius partis littoris, sed tantum quatenus ædificium subsistit, adeoque quatenus littoribus utitur: cujus effectus est, ut deficiente ædificio, adeoque cessante usu, locus ille redeat in pristinum statum. *d. l.* 45. *l.* 14. §. 1. *A. rer. dom. l.* 6. *ff. Rer. Div.*

Si maris proprium jus ad aliquem pertineat, uti possidetis interdictum competere] „ Videtur ergo mare etiam in privati proprietatem redigi, atque jure dominii ei quæri posse, *d. l.* 14. *d. l.* 13. §. *fin. de injur. Conf. Nov. Leon.* 56. & occupantem, si in exercitio hujus juris turbatur, agere posse interdicto uti possidetis. *d. l.* 14. *d. l.* 2. §. 8. Resp. Jus proprium maris ad aliquem pertinere dicitur, non intuitu proprietatis, sed intuitu usus: uti si in possessione juris piscandi in diverticulo fluminis constitutus ea deturbatur, *d. l* 45. vel si vicinus juri piscandi in mari renunciaverit, & contra pactum tamen piscatur. *l.* 13. *pr. Commun. prad.*

Quoniam ad privatam jam causam pertinet, non ad publicam] Interdicta enim tantum „ dantur ad jus privatum, & cuique proprium tuendum: *l.* 8. §. 5. *in fin. ff. si serv. vind. l.* 14. *de injur.* non vero ad tuendum jus publicum. Quia privatus jus, & rem publicam non possidet. *vid. l.* 1. §. 6. *Uti possid.* nec res publica propria cujusque est. *l.* 2 §. 1. *Ne quid in loco publ.*

Utpote cum de jure fruendi agatur] „ Sc. de jure piscandi in parte maris. *l.* 13. §. *f. de Injur. junct. d. l.* 14.

Non ex publica] „ Uti esset si saltem jure civis re publica uti vellet. *L.* 2. §. 1. *Ne quid in loco publ.*

Ubi haud dubie de exigua agit maris portione] „ Imo JCtus plane non de *proprietate* maris, nec de ejus exigua parte agit, sed de solo *usu*: hic usus est jus proprium occupantis, seu ejus qui utitur. Si proinde quis in hoc usu turbatur, interdictum ei datur.

Qua

Quæ in fundum privatum admittitur]
,, Quæ intra fines prædii privati continetur,
,, & cataractis clauditur, adeoque in domi-
,, nio privatorum est.

Quod a Lucullo, & aliis factum legimus]
,, Æstuaria illa Luculli, & aliorum, fuere
,, privata maria arte facta, de quibus JCtus
,, plane non loquitur: de Lucullo id tradit
,, *Varro de re rust.* 3. 17.

Contra veterum JCtorum responsa ad πρό-θυρα &c. extendit Leo &c.],, Leo Imperator
,, doctrinam veterum JCtorum, in primis
,, Ulpiani (qui ante ædes meas, vel ante
,, prætorium meum piscantem non posse prò-
,, hiberi, sed injuriarum actionem contra
,, prohibentem dari putat) absurditatis ar-
,, guit, quod dominus prædii vel ædium
,, utilitatem rei suæ alii, qui jus in ea non
,, habet, relinquere teneatur: iniquum enim
,, videri putat, dominum, qui tributum lo-
,, ci solvit, expellere non posse eum qui
,, præter ipsius voluntatem locis commodis
,, uti velit. Imo rationem dari non posse,
,, cur ipse dominus aliis orarum emolumen-
,, ta permittere, & vel interim dormire,
,, vel in aliorum oris errabundus piscari te-
,, neatur, cum in suis non possit. *Nov.*
,, *Leon.* 56.

,, At bene notandum, casum Ulpiani pla-
,, ne diversum esse a casu, de quo Leo lo-
,, quitur: Ille enim supponit locum ante
,, ædes vel prætorium a nemine esse occu-
,, patum, adeoque locum naturali jure com-
,, munem, quo quilibet uti potest; Leo au-
,, tem supponit locum maris, quem inconcusso
,, jure dominus ædium possidet, & tributum
,, pro eo solvit, unde hic locus quasi vesti-
,, bulum, & atrium prædii dicitur. Sane tex-
,, tus græcus loquitur de piscantibus παρὰ
,, τοῖς προθύροις, i. e. in vestibulis, quæ, uti
,, Grotius ipse statim explicat, septis qui-
,, busdam, quas ἐποχὰς vocabant, includi
,, solebant:

,, Jure igitur extranei propelli a jure pi-
,, scandi hic possunt; non quia pars maris
,, possessori propria facta est, sed quia usus
,, (qui communis est) a domino ædium
,, ante ædes occupatus est. Quamdiu igitur
,, ille utitur, excludere alios potest. Atque
,, hæc quoque ratio est, cur illi, qui condu-
,, xere ἐποχὰς publicas, alios excludere pos-
,, sint, quia suo jure utuntur. *l.* 13. §. *f.*
,, *injur.*

,, Quoties proinde dominus ædium usum
,, piscandi ante ædes vel prætorium non oc-
,, cupavit, vera manet sententia Ulpiani in
,, *d. l.* 13. quod is, qui alium ante ædes pi-
,, scari prohibet, injuriarum teneatur, quia
,, usus maris communis est. Quanquam eti-
,, am hoc casu sæpius aliud, sed sine ullo ju-
,, re, usurpatum esse ipse fateatur.

Ut ea quoque septis quibusdam] ,, Per
,, ejusmodi septa non proprietas maris ac-
,, quiritur, sed saltem usus: atque hoc jus
,, utendi tamdiu manet, quam diu septa po-
,, sita sunt; quibus sublatis cessat usus, &
,, alius usum hujus loci occupare potest.

'Εποχὰς] ,, Quam vocem *Gothofredus ad*
,, *Novell. Leon.* 57. *lit. f.* describit, *Retia in*
,, *mari extensa confixis palis.*

Et privatim vindicari possent] ,, Non
,, quoad *proprietatem* maris, sed quoad *usum:*
,, & propter hoc jus proprium maris apud
,, veteres JCtos dabatur interdictum uti pos-
,, sidetis. *d. l.* 14.

Quod si privatorum fundis aliquid maris 2
potest accedere] ,, Dictum jam est, privato-
,, rum fundis nihil accedere posse maris quo-
,, ad proprietatem, sed saltem quoad usum;
,, & hoc jus proprium privatorum dicitur.

Quatenus inclusum nempe est] ,, Imo, etsi
,, littoribus utrinque inclusum sit, tamen nec
,, aqua, nec alveus est in potestate, & cu-
,, stodia includentis, adeoque nec in pro-
,, prietate.

Et ita exiguum, ut fundi portio videri possit] ,, Ratio, cur mare occupari prohi-
,, beatur, non in eo consistit, quod terra
,, sit portio maris, (nam nec id verum esse
,, vidimus) sed quod aquæ complexus in
,, nostram proprietatem venire nequeat;
,, quæ ratio etiam in minima maris parte
,, obtinet.

Nec quo minus id fiat, repugnat jus naturæ] ,, Repugnat omnino jus naturæ, quia
,, natura impossibile est ut mare,etiam quoad
,, exiguam ejus partem, in proprietatem ve-
,, nire possit.

Quidni & portio maris inclusa littoribus ejus fiat populi] ,, Uti antecedens verum
,, non est intuitu proprietatis, ita nec con-
,, sequentia.

Dum ea pars maris ad territorium comparati non major sit, quam diverticulum]
,, Gratis hæc dicuntur. Neque enim proty-
,, ron maris, neque diverticulum fluminis,
,, quod ad *proprietatem* attinet, occupari
,, potest.

Nec obstare, quod mare non undique includatur] ,, I. e. supra & infra: sufficere
enim

„ enim putat, quod, uti in flumine fit, major pars i. e. latera clausa sint ripis. *supra* §. 7. At licet mare & flumen lateribus clausa sint, certum est, nec alveum, nec aquam fluminis in nostra potestate esse, nec natura in corporalem potestatem pervenire posse.

Et exemplo maris ad villam admissi] „ Innuit Auctor exemplum Luculli, *qui exciso monte juxta Neapolim, majori impendio, quam villam ædificaverat, maria admisit. Plin. L. 9. c. 54.* At desiit hoc ipso esse mare, & aqua privata facta, ac mediantibus cataractis in potestatem possessoris redacta est.

3 *Multa, quæ natura permittit, jus gentium ex communi quodam consensu potuit prohibere*] „ Idem Auctor repetit *L. 3. c. 4. §. 15. n. 1.* At frustra 1. hæc auctoritas tribuitur juri gentium voluntario, quale non datur: neque enim talis communis gentium consensus unquam probari poterit. Sed & 2. si tale jus daretur, verum non est jure gentium prohibitum apud Romanos fuisse ne occupentur maria; id enim ipsa natura prohibet.

Quare quibus in locis tale jus gentium] „ Dictum jam est non existere tale jus gentium, adeoque frustra quæri, quibus in locis id viguerit.

Neque communi consensu sublatum est] „ Ex hypothesi enim Auctoris jus gentium, quod cum mutua obligatione receptum est, non nisi consensu communi mutari potest; indeque illud distinguit a jure gentium improprie sic dicto. *L. 3. c. 1. §. 8. Lib. 2. c. 8. §. 26. L. 1. c. 1. §. 14.* At neutro sensu jus gentium dari probavimus in *Dissert. prooem. IV. §. 29. seq.*

Maris portio &c. in jus proprium populi alicujus non concedet] „ Diximus, hoc non esse ex prohibitione ficti illius juris gentium, sed ex ipsa naturæ ratione.

Quamvis exigua, & maxima sui parte inclusa littoribus] „ Dictum est, impedimentum, quo minus exigua pars maris occupari possit, non esse ex jure gentium, sed ex ipso jure naturæ. *vid. supra* §. 8.

Ad §. XI.

Jus illud gentium de mari] „ Ne scl. maris portio, etsi exigua, occupari possit.

Aut sublatum] „ Per aliud jus gentium: *vid. §. præced. n. 3.*

Tamen ex eo solo, quod terras populus occuparit, mare occupatum colligi non posse] Occupatio consistit 1. in custodia, adeoque in actu corporali. 2. In animo tenendi. Uno deficiente cessat occupatio, adeoque non sufficit solus animus. Dissentit ab Auctore Zieglerus, & putat terra occupata vicinum quoque mare occupatum censeri, sed male: Ex sola vicinia non probatur occupatio, requiritur enim ut quis corpore, & animo possideat; at qui terram saltem corpore tenet, & mare animo, non possidet. Alius enim actus est quo terra, alius quo mare occupatur: quamdiu igitur quis actu corporali non tenet mare, nondum in ejus est potestate, nam facultas de mare disponendi naturalis deficit, Neque enim alios inde arcere possumus, nisi classe instructa. Præterea occupatio facti est, & ab allegante probari debet. Zieglerus ad stabiliendam suam sententiam perperam allegat legem 9. *ff. de Judic.* ubi insulæ Italiæ pars Italiæ dicuntur: quia JCtus ibi loquitur de insulis fluminum occupatorum, flumina enim intra fines territorii comprehensa sunt pars ejus, & sic cum territorio simul occupata censentur. De insulis autem fluminum Italiæ, non vero de insulis maris ibi quæstionem esse, patet tum ex verbis adjectis *& cujusque provinciæ*, adeoque loquitur de insulis in unaquaque Provincia, seu fluminibus illius provinciæ natis; tum ex ratione juris, quia insulæ in mari natæ nullius esse jure Romano statuitur.

Additio.

„ Certum est occupata terra non intelligi occupatum mare, nec quoad *imperium*, nec quoad *proprietatem*. Nam in acquisitione *imperii* non sufficit solus animi ictus, sed præterea res ita in nostra potestate esse debet ut cum effectu legem ei dicere possimus, quod fit si classe armata mare intra certos fines occupatur. *Proprietas* maris ex rei natura quæri non potest, adeoque imperio maris occupato proprietas ejus occupata non censetur. Cæterum insulæ *in d. l.* 9. ideo pars Italiæ dicuntur, quia sub imperio Italiæ continentur.

Nec animi ictum sufficere] „ Occupare enim est in potestatem nostram redigere, non vero in potestate nostra est res omnis quam videmus. Atque hinc deciditur celebris illa quæstio, an is, qui rem prior vidit, an is, qui prior cepit, occupasse censeatur? *vid. Dissert. Prooem. XII. §. 257.*

Sed

Sed actu externo opus est] „ Hinc JCtus „ bene ait, dominia rerum ex naturali pos- „ sessione cœpisse. *L.* 1. §. 1. *A. poss.* Possessio „ autem naturalis non acquiritur nisi actu cor- „ porali. *L.* 3. §. 1. *A. poss.*

Unde occupatio possit intelligi] „ Occu- „ patio enim facti est, & probanda.

Si deseratur possessio &c. jam mare redire ad veterem naturam, i. e. ad usum communem] „ Frustra hæc dicuntur: Mare *possideri* „ plane non potest ad effectum *dominii*, sed „ solus *usus* inde percipi potest. Cessante usu, „ mare iterum fit nullius, & redit ad vete- „ rem naturam, i. e. ad usum communem.

Quod de inædificato littore respondit Papinianus] „ *In L.* 45. *pr. Usurp.* & plenius *Neratius in L.* 14. §. 1. *ff. de A. rer. dom.* „ At ex hac ipsa dispositione juris Romani „ probatur, mare, vel littora quoad illam par- „ tem, quam in usus nostros traximus ponen- „ do ædificium, nunquam in dominium no- „ strum pervenisse. Si enim locus ille pro- „ prius nobis factus fuisset, noster maneret „ etiam diruto ædificio. Constat igitur, *solum usum* littorum occupatum esse, vi ju- „ ris communis quo omnibus hominibus uti „ illa re licet: unde necessario sequitur, „ cessante usu, i. e. diruto ædificio, omne „ jus utentis deficere, eoque rem ad vete- „ rem naturam, i. e. ad usus communes redire.

Et de piscatione in fluminis diverticulo] „ *L.* 7. *ff. diverf. præscr.* Ex hoc quoque tex- „ tu apparet proprietatem fluminis occupari „ non posse, sed solum usum.

Ad §. XII.

Auctor recte hic defendit, liberum cuique esse jus navigandi per maria, etiam occupata; quia est species transitus, qui omnibus jure gentium competit. *vid. Hyp. nostra Instit. tit. de Rer. div.* §. 7. & *Disp. de justitia regn. Portugall. p.* 72.

Additio.

„ Lusitanos & Hispanos alios a jure navi- „ gandi prohibuisse supra vidimus. *Confer. Malcomet. ad ff. Wesenbec. de Rer. Div.* „ Socii Leontinorum ab Atheniensibus auxi- „ lia contra Syracusanos petebant, quod a „ Syracusanis & terræ, & maris usu prohiberen- „ tur. *Thucyd. L.* 3. *n* 232. Hinc Elisabe- „ tha Angliæ regina *apud Camd. Elis. p.* 2. „ *pag.* 348. Mendozæ Hispaniarum Legato „ querenti, Anglos navigare Oceanum Indi- „ cum, respondet: Illam non intelligere, „ cur sui, & aliorum principum subditi ab In- „ diis prohibeantur, quas Hispanici juris esse „ persuadere sibi non posset ex Pontificis Ro- „ mani donatione, in quo prærogativam in „ ejusmodi causis agnovit nullam; nedum au- „ ctoritatem, ut principes obligaret, qui nul- „ lam ei obedientiam debent; aut Hispanum „ novo illo orbe quasi infeudaret, & posses- „ sione investiret: Nec alio quopiam jure, „ quam quod Hispani hinc illinc appulerint, „ casulas posuerint, flumen, aut promonto- „ rium denominaverint, qua proprietatem „ acquirere non possunt; Ut hæc rei alienæ „ donatio, quæ ex jure nihili est, & imagi- „ naria hæc proprietas obstare non debeat, „ quo minus cæteri principes commercia in „ illis regionibus exerceant, & colonias, ubi „ Hispani non incolunt, jure gentium nequa- „ quam violato, deducant, (cum præscri- „ ptio sine possessione haud valeat;) nec „ non Oceanum illum vastum libere navi- „ gent, cum maris, & aëris usus omnibus sit „ communis: Nec jus in Oceanum populo, „ aut privato cuipiam possit competere, cum „ nec natura, nec usus publici ratio occupa- „ tionem permittat.

Innoxium, & innoxiam] „ Imo & armatam, „ si innoxia sit. Si autem justus metus adsit, „ repelli jure necessariæ defensionis is, qui „ transitum petit, potest. *Vid. sup. c.* 1. §. 17.

Quando nec per terram prohiberi talis transitus potest] „ Uti naturæ rationibus demon- „ stratum est supra *L.* 2. *c.* 2. §. 13.

Qui & minus solet esse necessarius] „ Quia „ mare trajiciendo via multo brevior, & com- „ modior est.

Et magis noxius] „ Vix enim per fundum „ transire, inprimis cum multitudine, pos- „ sumus, quin damnum aliquod detur. *Vide supra c.* 2. §. 13.

Ad §. XIII.

Ut *autem solum*] Auctor ait, facilius maris partem occupari posse quoad *imperium*, quam quoad *proprietatem*; At imperium nihil aliud est quam proprietas publica, per quam res constituitur in patrimonio populi occupantis, & quæ supponit facultatem disponendi de juribus publicis æque ac privatis. Qui proinde imperium occupat, etiam proprietatem occupat, & res dicitur esse in patrimonio populi. *Vid. l.* 2. *c.* 2. §. 4. & *c.* 3. §. 19. *n.* 2.

Additio.

,, In occupatione imperii non requiritur ,, ut res sit in corporali nostra potestate, sed ,, sufficit legem rei dici posse cum effectu. ,, Adeoque certum est per occupationem im- ,, perii non acquiri dominium. *Vid. Diss. pro-* ,, *œm. VI.* §. 18. & 24. *Disp. XII.* §. 237.

Neque arbitror jus illud gentium obstare] Ideo non obstat, quia tale jus gentium non datur. *Dissert. proœm. IV.* §. 29.

De quo diximus] Quod sc. ex hypothesi Auctoris, prohibet ne mare a populis occupari possit, nec quoad jus piscandi. *Vid.* §. 5. §. 6. §. 9. §. 10. §. 11. *n.* 3.

Quod suo mari] ,, Mare ergo erat occupa- ,, tum, adeoque sub imperio Atheniensium. ,, Resp. erat eorum jore imperii, vi cujus ,, prohibere transeuntes potuissent.

Quasi violato fœdere, quo cautum erat &c.] Cum enim per sui imperii loca transitum concedere non debuerint, etiam per mare, quod eorum imperio suberat, eum concedere non deboissent.

Quod ad ipsorum, sociorumque terram pertineat] ,, Jus navigandi a natura Megarensi- ,, bus competebat, idque pacto confirmaba- ,, tur: Cæterum exinde non sequitur, mare ,, hoc fuisse in proprietate paciscentium, sed ,, sub eorum imperio.

a *Eadem ratione acquiri, qua imperia alia*] ,, Sc. tam in alveum, & littora maris, quam ,, in personas navigantes: hinc nec in alveo, ,, nec in littoribus absque Prætoris decreto a- ,, liquid exstruere apud Romanos licuit.

Ut supra diximus] ,, *L.* 2 *c.* 3. §. 4. *n.* 1. *in f.*

Ut si classis &c. in aliquo loco maris se habeat] ,, Quidquid enim intra fines imperi ,, maritimi invenitur, imperio occupantis ,, sobest.

Quatenus ex terra cogi possunt] ,, Uti in ,, transitu Sestii & Abydi, seu, ut nunc vo- ,, catur, Dardanellorum; & Freti Hafnien- ,, sis: vid. *Tesm. b. l.* Nam ex sententia Grotii ,, mare pro parte occupari potest ab eo, qui ,, terras ad utrumque latus possidet. *Vid.* ,, *supr.* §. 8. Verius est, acquiri imperium in ,, mare, non tantum quatenus ex terra alii co- ,, gi possunt, sed etiam quatenus classe ,, possunt.

Nec minus, quam si in ipsa terra reperirentur] ,, Salvo cæterum usu juris gen- ,, tium.

Ad §. XIV.

Quare *nec contra jus naturæ &c. faciet*] Quæritur, *an princeps occupans imperium maris vectigal prænavigantibus imponere possit?* Affirmatur; idque exemplis probant Auctor, & *Tesmarus in not. b. l.* Princeps enim, uti territorium, cujus imperium occupavit, securum præstare debet, ita & mare; at quia suis sumtibus id facere non tenetur, merito a transeuntibus ideo exigere aliquid potest. *Conf. supr. c.* 2. §. 14.

Aut gentium] ,, Contra jus gentium ,, non peccat, quia tale non datur.

Recepto in se onere tuendæ navigationis] ,, Ad id enim vi imperii tenetur.

Vectigal Erythræum] ,, Simile vectigal est, ,, quod Veneti in mari Adriatico exigunt. ,, *Vid. Menoch. Consil.* 901. *n.* 15. & 16. ,, *Cæpoll. de Servit. præd. rustic c.* 24. *n.* 10. ,, Turcæ a qualibet Christianorum navi exi- ,, gunt 100. *Joh. Bruno ad Cluveri Introd.* ,, *Geogr. c.* 14. *n.* 2. Apud Xenophon- ,, tem *Histor. Græcar. Lib.* 1. legitur Decu- ,, mam de venientibus e Ponto navibus exa- ,, ctam fuisse. *Vid. Tesm. b. l.*

Ad §. XV.

Ne *ultra certum terminum naviget*] Quæ- 1
ritur, *an populus aliquis pacisci possit, ne ultra certum terminum navigetur?* Affirmatur, quia gentes pro lubitu de suo jure disponere, indeque juri navigandi vel in totum, vel in tantum renunciare possunt, quod plurimis exemplis probat Auctor. *Add. l.* 2. *c.* 15. §. 7. *n.* 3.

Post prælium ad Salaminem] ,, Notat hic ,, Gronovius, post prælium ad Salaminem nul- ,, lum fœdus factum esse: adeoque unicum ,, tale fœdus ante illud prælium extat, in quo ,, victi Persæ eam conditionem acceperunt. ,, Conf. *Isocrat. Panatben. p.* 580.

Et primo fœdere] ,, De fœderibus his vide ,, *Polyb. Hist. L.* 3. *c.* 22. & 24.

Sed hæc non docent occupationem maris, 2
aut juris navigandi] ,, Nam pacta illa in eum ,, saltem finem ineuntur, ne per mare bellum ,, inferri queat.

Possunt enim singuli, ita & populi pactis, &c.] ,, De eo non dubitatur: sed id quæri- ,, tur, quo jure gentes illæ aliis gentibus con- ,, ditiones tales imponere potuerint? Recte ait ,, Auctor, non jure dominii, aut occupationis ,, id gentes postulasse, sed vel jure belli, quo ,, victores victis leges dare possunt, & solent, vel

„ vel ex pacto, quo altera gens juri suo „ natura quæsito renunciat.

De jure, quod proprie sibi competit] „ Quod vel jure occupationis, vel alio legi- „ timo modo sibi acquisiverunt.

Sed & de eo, quod cum omnibus hominibus commune habent] „ Intelligit Auctor jus „ navigandi, piscandi, &c., quæ jura omni- „ bus hominibus patent: Nam itidem de ju- „ re suo disponunt.

Ulpianus] „ Hic loquitur de casu, ubi do- „ minus prædii vendit partem prædii ea le- „ ge, ne Thynnos pisces in ora illa maritima „ capiat, *L.* 13. *ff. Comm. præd.* Hoc pactum „ non potest valere ut servitus, quia servi- „ tus a domino constituitur. §. *pen. ff. de Rer. div. L.* 5. §. 1. *Serv. rust.* possessor autem „ prædii maritimi non est dominus maris, „ utpote quod publicum est: Adeoque is, cui „ talis lex dicta est, non tenetur ex jure „ servitutis, sed ex pacto venditioni adjecto. „ Hactenus igitur ex Ulpiano confirmatur „ quod Auctor dixit, quod quis juri suo, „ quod cum humano genere commune ha- „ bet, renunciare possit.

Bonam fidem contractus exposcere] Recte Auctor statuit pactum de non navigando non fundari in occupatione maris, quia mare occupari nequit; sed in pacto, quod servandum esse natura bonæ fidei nos docet.

Itaque personas possidentium, & in jus eorum succedentium obligari] „ Quia pactum „ hoc est reale, quod pertinet non tantum „ ad hæredes. *L.* 40. *pr.* & §. *fin. de Pact.* „ sed etiam ad omnes successores singulares. „ *L.* 16. *l.* 17. §. 5. *eodem.*

Ad §. XVI.

1 Frequens *est inter vicinos populos contentio*] Quæritur, *an termino maris, vel fluminis mutato, etiam imperii fines mutati videantur?* Grotius distinguit inter *territoria arcifinia,* & *limitata*: in *his*, ait, manere priorem terminum; adeoque limitem manufactum, vel quantitate comprehensum, non mutari per secessum fluminis: indeque quidquid per *alluvionem* accedit, fieri nullius, eedereqoe occupanti. In *illis* territoriis, quæ terminos naturales habent, ut flumen, &c. priorem imperii terminum mutari potat, si aliqoid accedit per alluvionem: Quia cum flumen sit perpetuus finis, & limes, termini territorii semper sequuntur cursum fluminis, & cum eo mutantur: Rationem addit, quia ea intentione ab initio uterque populus occupasse territoria præsumitur, ut flumen, seu medium fluminis terminus sit. Unde concludit, ubicumque flumen est, ibi ex conjectura illa voluntatis esse terminum. *vide* §. 16.

Addit autem, in dubio territorium præsumi arcifinium.

Excipit 1. si unus ex populis prior totum flumen occupavit, idque probetur. §. 18. 2. Si populi ita pacti sunt, ut totum flumen uni proprium esse debeat. *d.* §. 18. 3. Si amnis alveum mutaverit, i. e. uno impetu eum deseruerit. §. 17.

Verum notandum *I.* est, distinctionem agrorum *arcifiniorum,* & *limitatorum* esse meri juris civilis, & pertinere tantum ad agros privatorum, non ad territoria.

Sed & *II* notandum est, distinctionem, an per *alluvionem*, an per *desertionem alvei* aliquid vicino imperio accedat, itidem esse juris civilis.

Dico igitur *III.* jure naturæ territorium, etsi flumine clausum sit, semper esse limitatum, indeque id qood vi fluminis alteri territorio adjicitur, sive per allovionem, sive per desertionem alvei, non mutare fines imperii, sed medium fluminis pristini semper pro termino haberi. Rationes hæ sunt: 1. quia fines territorii non solum consistunt in superficie aqoæ, qoæ sola mutatur, sed in alveo, & quidem in ejus medio, cujus punctum manet, etiam secedente flumine. Sane 2. jus populo in illa terra, in puncto illo alvei, quæsitum per casum supervenientem auferri non potest: neque enim substantia terræ mutatur, sed forma saltem. Alias 3. dicendum esset in mari quoque, & lacubus alluvionis jus obtinere; quod tamen JCti Romani negant. *L.* 5. §. 1. *ff. de Flumin.* Neque 4. ratio Auctoris a conjectura voluntatis primorum occupantium desumta jus alluvionis probat, quia ex conjectura tali nihil certi concludi potest.

Quia autem 5. variato pedetentim flumine cognosci nequit, qold quoque momento accedat unius territorio, adeoque ubinam medietas originaria alvei sit, *jure gentium* introductum est, ut cursus fluminis, etsi mutatus, pro termino perpetuo sit. Idque in Rheno obtinet, qui etsi mutaverit sæpe cursum, & integros pagos alterius territorio adjecerit, idem tamen flumen perpetuus terminus manet, adeoque jure gentium prior terminus mutatur.

Additio.

„ Nostram sententiam exposuimus in *Diss.* „ *proœm. XII.* §. 275. *n.* 10. quo lectorem „ remittimus. Confer ea quæ dicemus §. *seq.* „ 17.

Quoties flumen cursum mutavit] „ Vel secedendo paululum a ripa, vel deserendo „ totum alveum.

An simul & imperii terminus mutetur] „ Ita, ut si ripæ nostri imperii aliquid accedit, per hanc accessionem terminus pristinus Imperii extendatur.

Eis cedant, quibus adjecta sunt] „ I.e. an „ imperium in has accessiones ei acquiratur, „ cujus territorio accedunt.

Ex natura, & modo acquisitionis definienda sunt] I. e. disquirendum est *an* Imperans territorium teneat tanquam limitatum, *an* vero tanquam arcifinium, quod solos naturales fines habet, v. g. flumen: *illo* casu non mutari terminum Auctor ait: rationem differentiæ tradit §. *seq.* Verum neutro casu fines imperii mutari puto; non enim flumen, uti in præsens est, sed uti etiam in futurum erit, terminus est: etsi igitur situs fluminis, & alveus mutetur, non tamen terminus mutatur, semper enim idem terminus est. Neque dici potest, territorium, & Imperium augeri, adeoque & limites extendi, seu mutari: nam hoc ipsum augmentum, ex natura limitum arcifiniorum, jam intra fines imperii, quod solo flumine clauditur, continetur. Cum enim flumen, quamdiu flumen est, perpetuus sit terminus, quicquid intra illud flumen aut hodie, aut post fæcula comprehenditur, ipso jure, & citra ullam mutationem finium intra terminum continetur.

Additio.

„ Auctor in quæstione, *an quoties flumen* „ *cursum mutavit, simul & imperii termi-* „ *nus mutetur*, distinguit inter imperia *li-* „ *mitata*, & *arcifinia:* In *illis* non mutari „ fines, nec per allovionem, nec per alvei „ derelictionem, sed id, quod adjicitur ce- „ dere occupanti, ait. *Vid. n.* 5. *in fin.* In *bis* „ distinguit, an *paulatim* cursus aquæ mu- „ tetur, ut in alluvione; an *uno impetu*, ut „ si alveus derelinquitur: *priori* casu fines „ imperii mutari ait, non in casu posteriori:

Docent nos mensores] „ Sc. Romani, & „ speciatim Julius *Frontinus de agrorum qua-* „ *litate. p. m.* 38.

Divisum, & assignatum] „ *Frontin. d. l.* „ Interpretes rejiciunt, hanc divisionis speciem, vid. *Gœs. ad d. p.* 38. sed male: „ nam ager divisus, & assignatus vocatur, qui „ per centorias, & jugera assignatur coloniæ, „ at postea intercisivis limitibus distribuitur „ *Aggen. Urbic. ad Frontin. de Limit. agror.* „ *p. m.* 44. Modum assignandi vide apud „ *Hygin. de limit. constitut. p. m.* 207.

Quem limitatum vocat] „ Limitatus ager „ vocatur, qui certos limites habet a populo „ assignatos: Hi autem limites apud Romanos constitui solebant vel per universitatem, si certa quantitas jugerum alicui assignabatur; vel per lapides, fossas, arbores &c. In hujusmodi agris naturale „ est, ut quicquid extra hos limites accedit „ agro nullius sit, indeque territorii fines per „ illam accessionem non mutentur. Minus curate igitur ager hic limitatus ab eo, qoi per „ universitatem assignatur, distinguitur: Idem „ enim est an limes manu constituatur, an „ comprehensa qoantitate.

Quia manu factos limites pro finibus habet] „ I. e. cujus fines certis signis & notis, v. g. „ lapidibus, arboribus, fossis &c distincti, „ circumscripti, ac sub illis limitibus, taxatione mensuræ, mancipati, & concessi sunt. „ At dictum est, etiam quantitate comprehensos agros limitatos esse

Assignatum per universitatem] „ Quando „ modus indivisus, & universus civitati tribuitur, ubi per mensuram extremitates comprehendebantur: *Frontin. d. l. p. m.* 38. „ adeoqoe cum per terminos territoriales, & „ limitum cursus ac titulos, territorium clauditur, coque ab alterius civitatis territorio „ dividitur. *Aggen. Urb. p. m* 47. Add. *Hygin. d. l. p. m.* 192. *Gron. b.*

Puta per centurias, & jugera] „ Centuriis „ vocabulum datum est ex eo, quod centenis hominibus docenta jugera dari solita „ fuerint. *Siculus Flaccus p.m.* 15. Centuria „ igitur est mensura per extremitatem comprehensa. *Aggen. p. m.* 47. indeque differt „ a prima agrorum qualitate, ubi ager decumanis & cardinibus continetur. *Julius* „ *Front. p.* 38. *Hygin. p. m.* 198. Quid vero per agros decumanos, & Cardines intelligatur, *vide apud Rigaltium in Glossar.* „ *Agrimens. voce Decumanus, & Cardo.*

Et arcifinium] Qui alios limites nón habet, nisi quos natura constituit, & ita dicitur quia aliis arcendis est idoneus. Talis ager est, qui montibus, vel flumine finitur: Hoc igitur limite mutato, mutari quoque fines territorii Auctor putat, quod initio hujus §. refutavimus.

Addi-

Additio.

„ Ager arcifinius, seu arcifinialis, a mensoribus Romanis describitur, qui mensura non continetur, sed eo se protendere videtur, quousque arceri hostis potuit, aut natura fines dedit, aut solers procuravit antiquitas, puta montes, supercilia, saltus, fossas, aquarum intervergia, paludes. *Vid. Sext. Jul. Front. Lib. I. p. m.* 38. *Aggen. Urb. p. m.* 46. 48 *& Struv. Exerc.* 41. *th.* 19. *ibique Appianus, & alii.*

Docente Varrone] „ In libro de Geometria. *Vid. Rigaltii notas ad Frontin.* §. 28.

Quod fines habeat arcendis hostibus idoneos] Arcifinios agros alii derivant ab eo, quod arcendis aliis sint idonei, i. e. quod impetus, & furores hostium arceant, ut flumina, paludes. *vid. Varro Lib. I. c.* 10. Unde ab arcendo, seu prohibendo nomen accepisse, ait *Flaccus de cond. agr. p. m* 3. *&* 4. *Rigalt. observ. agrim.* voce *arcifiniales &c. Isidor. orig. l.* 15. Alii ita vocari ajunt, quia arcent fines, i.e. quia nullos fines habent, colique possunt quousque possessor vult. vid. *Gronov. h. l.* Prior sensus huic materiæ, mentique JCtorum *in L.* 16 *ff. A. rer. dom.* propior est. Atque hinc flumina passim munimenta esse dicuntur: Rhenus perpetuus limes, & munimentum Imperii vocatur. *Tacit. Lib.* 4. *Hist. cap.* 26. Darius apud *Curtium* 4. 14. magna regni munimenta vocat Tygrim, & Euphratem. Ammianus Marcellinus ait, *Accolas ab impetu Romanorum alveo Danubii defendit, a barbaris vero excursionibus suo tutos præstat objlaculo. L.* 17. *c.* 28. Si enim nullos fines habet ager, eoque sensu arcifinius diceretur, nec alluvio locum habere posset, uti locum habet: hæc autem auget, & extendit fines.

Ut sunt flumina] „ *Frontin. p. m.* 38. *Aggen. Urb. p. m.* 48. *Struv. Exerc.* 41. *th.* 19. Ita limes Germaniæ occidentalis Rhenus, meridionalis Danubius, orientalis Vistula olim fuit. *B. Parens jur. publ. proleg.* §. 22. *& cap.* 2. § 3. *& seq.* De Rheno id Florus, Claudianus &c. probant *ibidem.* Rubicon limes Galliæ & Italiæ dicitur a *Lucano Lib. I.*

Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arva colonis.

Eidora utriusque ditionis Danicæ & Saxonicæ limes fuit. *Crantz. Dan. I. c.* 21. De limitibus Scotiæ Fortha & Gelolta vid. *Buchanan. Rer. Scot.* 6. *n.* 70. Achelous terminus fuit inter Ætholos & Acarnanes. *Strabo l.* 10. *p.* 13. Hydaspes inter Persas & Indos *Curt. Lib.* 7. *c.* 6. Hymera amnis finis Regni Syracusani, & Punici Imperii dicitur. *Liv. Lib.* 24. *c.* 6. Alia exempla *vide apud Tesmar. h. l. lit. u.*

Montes] „ Montes Pyrrhenæi Galliam ab Hispania separant. Tauro monte imperium Romanorum in Asia contra Antiochum finitum erat. Sarmatici, Carpatique montes discernunt Germanos a Sarmatis, & Dacis. *Ptolem. Geogr. L.* 2. *c.* 11. Tales quoque limites arcifinii sunt paludes. Ita *Scythas ab Ægypto paludes prohibuere. Justin. Lib.* 2. *c.* 3. Tales quoque sunt viæ publicæ, fossæ, &c. *Aggen. Urb. p. m.* 48.

Qui aut eo quod vacui sunt] „ Adeoque qui nullius, nec alicui assignati fuere. Quia unusquisque occupabat non tantum, quantum colere præsenti tempore potuit, sed quantum in spe colendi habuit, ambiebat. Fines igitur hos signis inter se distinguebant, fossis manufactis, fluminum intervenientium cursu, nec non itineribus, & divergiis aquæ *Aggen. d. p.* 49.

Aut etiam bello occupantur] „ Territis inde, fugatisque hostibus. *Agg. d. l. pag.* 45.

In duobus primis agrorum generibus] „ Sc. in divisis & assignatis, & assignatis per universitatem; quos utrosque limitatos esse diximus.

Etiamsi flumen cursum mutet, nihil de territorio mutatur] „ Ubi enim certi sunt limites vel manufacti, vel quantitate comprehensi, necessario sequitur, quidquid extra illos limites est, non pertinere ad territorium.

Et si quid alluvio adjecit] „ Nam id, quod paulatim pedetentim imperio limitato accedit, est extra fines imperii. Eadem ratio quoque obtinet si uno impetu aqua recedit. *Diss. proœm. XII.* §. 275.

Id occupantium imperio accedet] „ Cum enim id, quod ultra illos limites accedit, sit nullius, ejus imperium cedit occupanti.

Flumen mutato paulatim cursu] „ Paulatim mutatur cursus per *alluvionem*: uno impetu per *alvei derelictionem*. 2

Mutat & territorii fines] Dixi, jure naturæ nec in his agris terminos imperii mutari, quia fines non sunt in superficie aquæ, sed & in alveo, cujus punctum manet etiam secedente flumine.

Sed & porro dixi, jure gentium secundario, seu consensu demum gentium moratiorum jus alluvionis introductum esse. Cum

V 3 enim

enim insensibiliter aliquid detrahitur terræ, singulis momentis novi constituendi essent fines. Hoc incommodum fecit, ut gentes non curarent quidquid accedit, sed ripas haberent pro limitibus: quod magni momenti tractu temporis esse solet, nam eo jure integra Præfectura Oppenheimensis, quæ olim paruit Darmstadienlibus, jure alluvionis accessit territorio Palatino. *Vid. quæ dixi supra pr. h. §.*

Additio.

„ Verum omnino est, in agris arcifiniis nunquam mutari fines imperii mutato cursu aquæ: Nam si per alluvionem aliquid adjicitur, id jam continetur sub imperio, quod usque ad flumen procedit. Si uno impetu, alveus pro indiviso limes manet.

Quia sc. eo animo populus uterque imperium occupasse primitus creditur] „ Imo ex tali conjectura voluntatis primorum occupantium non nisi monstra produci possunt. Vera ratio est, quod si flumen limitem constituit, id ubicumque est, utrique populo pro termino sit, indeque utrique quoad imperium sit commune.

Ut flumen sui medietate eos dirimeret] Imo flumen utrique pro indiviso commune natura esse videtur.

Tanquam naturalis terminus] „ At natura non medietatem fluminis, sed totum flumen pro limite dedit.

Tacitus] „ Intelligit Rhenum Inferiorem, ubi quatuor sunt Rheni Alvei, de quibus vide B. Parent. *In jure publ. c.* 2. §. 16. *seq.*

Diodorus Siculus] „ *L.* 12. *c.* 82. ubi eos qui, ultra amnem (qui civitates discernebat) agros occuparant, juris humani violatores vocat.

Finitorem] „ Latinis enim finitor dicitur is, qui fines, terminosque constituit. *Faber in Lexico voce Finis.*

3 *Narrant veteres*] „ Vid. *Schevii Mytholog. voce Acheloüs.*

Donec eum Hercules aggeribus domuit] „ De hac pugna Herculis & Acheloi quædam tangit *Pausanias in Lacon. seu lib.* 3. „ *vid. Tesmar. h.*

Ad §. XVII.

Quærit hic Auctor, *an alvei desertione fines imperii mutentur*? Et mutari negat, pristinosque imperii terminos, scilicet medietatem alvei, manere statuit: Secus ac in alluvione.

Sed hoc ita demum locum habet] „ Sc. ut in imperiis arcifiniis mutato cursu fluminis mutentur fines territorii: 1

Si non alveum mutaverit amnis] „ Fines enim imperii saltem mutari, dixit, mutato *paulatim* cursu fluminis: §. *præc. n.* 2. Secus si *uno impetu*, uti fit per alvei derelictionem.

Nam flumen &c. non consideratur nude qua aqua est] „ Flumen enim totum aliquod est compositum ex ripis, alveo, & aqua profluente. Cæterum auctor cum JCtis Romanis sæpius mare ac flumen pro sola aqua marina, vel pro flumine sumit. *vid. Lib.* 2. *c.* 2. §. 3. *n.* 2. & *supr.* §. 7.

Etiam qua imperia disterminat] „ Sane sola aqua non disterminat imperia, sed alveus quoque, qui aqua tegitur, & ripa quatenus ad usum fluminis est necessaria.

Sed qua aqua alveo tali fluens, ripisque] „ Adeoque pro toto composito ex tribus allegatis partibus.

Quare particularum adjectio, decessio &c. rem finit eandem videri] „ Per alluvionem igitur species fluminis non interit, sed hæc inmutatio totam veterem speciem relinquit. Auctor id illustrat ex *l. proponebatur* 76. *de judiciis*, ubi judicium non mutatum censetur si unus, aut alter, quin si omnes judices mutati essent; & legionem eandem haberi statuitur, ex qua multi decessissent, quorum in locum alii suffecti essent, &c. tandemque concludit, *cujus rei species eadem consisteret, rem quoque eandem existimari.*

At si totius species simul mutetur] „ Uti si flumen alveum uno impetu deserat, tunc enim pristinum flumen, quod publicum fuit, interit; alveus fit privatus: adeoque flumen non in eadem specie consistit. *l.* 1. §. 7. *flum. l.* 30. §. 3. *A. R. D. L.* 65 §. 1. *leg.* 2.

Sicut interit flumen, quod in superioribus locis mole obstructum est] „ Quia cessat cursus fluminis intra ripas solitas, adeoque novum fit flumen, eoque prior species interit.

Non idem erit] „ Desiit enim vetus flumen, adeoque species prior fluminis mutatur mutato alveo.

Et sicut si exaruisset flumen] „ Sc. per alvei desertionem. Nam flumen interit, & prior species fluminis esse desiit.

Imperii terminus maneret medietate alvei, qui proxime fuisset] „ Imo totus alveus pro indiviso manet imperii limes. *Vid. Diss. proœm. XII.* §. 275. *n.* 10.

Quia

Quia mens ea populorum fuisse censenda est] ,, Ex vanis ejusmodi conjecturis nullum jus ,, deduci potest. Vera ratio est, quod si flu- ,, men pro limite utriusque territorii constitui- ,, tur, totum flumen, quod ex aqua, alveo, & ,, ripis consistit, limitem constituat; adeo- ,, que fines hi necessario communes sint, ,, indeque mutato cursu aquæ alveus pro in- ,, diviso maneat imperii terminus. *d.* §. 275.

Ut tum teneret, quod quisque tenuisset] ,, Atqui neuter tenuit medietatem, sed flu- ,, men pro indiviso commune fuit.

,, *Ita mutato alveo idem observandum erit*] ,, Si exaruit flumen, JCtus supponit id fa- ,, ctum esse per alvei derelictionem. *l.* 3. §. 2. ,, *ff. Aq. quot., ibique Goth.* adeoque male di- ,, stinguitur exsiccatio fluminis ab alvei de- ,, relictione.

2 *In dubio autem imperia, quæ ad flumen per- ,, tingunt, arcifinia putanda sunt*] ,, Natu- ,, ræ enim hæc cura relicta est, nec alii fines ,, constituti apparent. Qui proinde imperium ,, præter flumen, alios limites manu factos, ,, vel quantitate comprehensos, habere asse- ,, rit, id probare debet.

Quia imperiis distinguendis nihil est aptius] ,, Vera ratio est, quia limites naturales sunt ,, flumina, reliqui vero limites sunt artificia- ,, les, qui proinde tales constitutos esse asse- ,, rit, factum allegat, quod probandum est.

Ut autem limitata] ,, I. e. divisa, vel assi- ,, gnata, & assignata per universitatem. *Vid.* ,, *supra* §. 16. *n.* 1.

Rarius accidit] Quia ad terminandum im- ,, perium sufficit flumen.

Quam ex aliena concessione] ,, Adeoque li- ,, mites artificiales ex pacto, & facto hominum ,, sunt, quæ ab allegante probari debent.

Ad §. XVIII.

Ad *medietatem fluminis utrinque pertin- gunt*] ,, *Vid.* §. 16. *n.* 2. & §. *praced. n.* 1. ,, Nos flumen pro indiviso commune esse di- ,, ximus.

Fieri tamen potuit, & contigisse alicubi vi- demus] Flumen igitur intermedium ad vicina utrinque territoria pertinet, donec de vetu- stiori occupatione totius fluminis constet. Atque hinc in lite, quæ inter Gallos, & Sabaudos fuit, Rhodanus totus Galliæ adjudicatus est. *Guido Pap. Dec.* 577. Quia rex Galliæ jam occupa- verat Rhodanum antequam Sabaudiæ Comi- tes existerent. Ita Polonus fluvium Duna sibi olim soli vindicabat contra Livoniæ Duces, quia cum Livonia occuparetur, flumen il- lud vacuum amplius non fuit.

Quia sc. ripæ alterius imperium serius, & oc- cupato jam flumine cœpisset] ,, Sed animus ,, hic occupandi flumen, ejusque imperium, ,, probari debet; sola enim navigatio, & pis- ,, catio id non probant, quia hæc jure homi- ,, num communi peraguntur. *Vid. supr.* §. ,, 15. *n.* 1.

Aut quia eum in modum res pactionibus esset definita],, Partes enim de suo jure disponere pos- sunt, at tum hæc acquisitio non est originaria.

Ad §. XIX.

Originariam *acquisitionem censen- dam etiam rerum earum, &c.*] Quæritur, *an occupatio rerum pro derelictis habitarum sit acquisitio originaria, an derivativa?* Resp. est originaria, quia hoc ipso dum res desinit esse ejus qui occupavit, nullius esse incipit, i. e. in nullius bonis & proprietate, adeoque ce- dit occupanti. vid. §. 46. *Inst. Rer. div.* 1

Puta quia derelictæ sunt] ,, Pro derelicto ,, habetur, quod dominus ea mente abjecit, ,, ut in numero rerum suarum esse nolit. *d.* ,, §. 46.

,, Tale autem non est quod levandæ navis ,, causa jactatur, nec quod rheda currente ,, cecidit, aut alias amissum est. *B. Parens* ,, *in Hypomn. Inst. tit. de Rer. div.* §. *f.* His ,, enim casibus nondum apparet, dominum ,, res ita amissas nolle in numero rerum sua- ,, rum esse. Atque hinc JCti Romani recte sta- ,, tuerunt, harum rerum furtum fieri §. *f.* ,, *Inst. Rer. div.* Duos tamen B. Parens *d. l.* ,, excipit casus: 1. Si jactus fiat in loco, ubi ,, spes recuperandi non est. *L.* 43. §. *f. Fur-* ,, *tis.* Uti si in medio maris, non prope lit- ,, tora, (ubi res per urinatores extrahi po- ,, test,) jactus fiat, 2. Si dominus inveniri ,, non possit: *Vid. not. seq.*

Aut quia defecerunt domini] ,, I. e. quia ,, inveniri domini non possunt, & nescitur ,, quis dominus sit: paria enim sunt non esse ,, dominum, aut non apparere. *arg. l.* 31. ,, §. 1. *A. R. D.* exemplum ex Justino *l.* 19. ,, *c.* 3. refert. *Gron. h. l.*

Nam hac redierunt in eum statum, in quo primum res fuerant] ,, I. e. res iterum fiunt ,, nullius, adeoque cedunt occupanti.

Interdum primas acquisitiones a populo, aut populi capite ita factas] Auctor ait, populum 2 origina-

originarie præter imperium etiam rerum proprietatem generaliter occupare, illudque postea in singulos distribuere posse. Et hinc deducit originem dominiorum minus plenorum, quia idem populus illam proprietatem in singulos ea, qua vult lege, adeoque jure feudi, emphyteuseos, census &c. distribuere potest.

Atque hoc est, quod toties diximus, 1. per occupationem universalem territorii vacantis omnia jura publica, & privata occupanti adquiri: 2. Occupantem res singulas in singulos distribuere posse, quæ est origo dominiorum privatorum: 3. Deficiente illa distributione res redire in pristinum statum, ac contineri sub occupatione generali, indeque non fieri nullius.

Additio.

„ Alibi diximus non dari dominium generale & privatum, adeoque verum non esse vi hujus generalis dominii nihil vacuum censeri. *Vid. supr. c.* 2. §. 4. Probavimus *ibidem* omnes res, quæ occupato territorio in singulos transcriptæ non sunt, nullius manere, & cedere occupanti. Speciatim autem refutavimus sententiam Grotii hoc §. propositam, *quasi populus, occupato primum dominio generali, deinde illud particulatim ita in privatos distribuerit, ut eorum dominium a priori dominio generali penderet, & ad illud finito dominio privato revertetur:* quæ dominia ei minus plena dicuntur. Sane jure naturæ nec dominium generale, nec dominium minus plenum cognitum est: Ponamus autem natura dari dominia minus plena, tum necessario supponi debet, populum non saltem dominium generale, sed etiam speciale occupasse, i. e. rem corporali apprehensione suam fecisse, posteaque jus in re illa in alium transtulisse: quia alias non potuisset transferre jus in re, quod ipse non habuit.

Ut non tantum imperium] Sine proprietate. *vid. sup.* §. 13. *n.* 1.

In quo inest jus illud eminens] De quo egimus *L.* 1. *c.* 1. §. 6. *c.* 2. §. 6. *n.* 2. *c.* 3. §. 6. Adde indicem, voce *Dominium eminens.*

Sed & privatum plerumque dominium generaliter primum populo quæreretur] „ Diximus, privatum dominium nunquam generaliter, i. e. sine corporali apprehensione possessionis acquiri; adeoque ad id, ut utilitatem rei in alium transferre possit, necessario requiri ut rem in corporali sua potestate habeat is, qui occupat: Populus igitur, qui occupat territorium generaliter, nil nisi imperium acquirit, res singulæ manent nullius. JCti Romani optime rem ita decidunt; Nam etsi littora a populo occupata sint populi, *l.* 3. *Ne quid in loc. publ. l.* 50. *A. R. D.* tamen quoad dominium privatum ita nullius esse dicuntur, *ut ea quæ a natura primum prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt. L.* 14. *pr. ff. A. R. D.*

Aut ejus capiti] I. e. Regi. At occupatione per universitatem nec populo, nec regi dominium privatum, & generale acquiri probavimus. *Vid. c.* 2. §. 4.

Atque ut deinde particulatim in privatos ita fieret distributio] „ Populus distribuere in privatos non potest quod ipse non habet; non autem habet jus in re, nedum dominium privatum, si generaliter saltem occupavit territorium: præterea enim requiritur ut prædia singula actu corporali ab eodem populo sint occupata animo sibi habendi. Sed & dictum est dominia minus plena jure naturæ cognita non esse, & dominum utilitatem rei suæ in alium transferre vi pacti: Hæc igitur jura pendent quidem a dominio, at non tanquam jura in re, sed tanquam jura ad rem, quia dominus de re sua pro lubitu disponere, ejusque utilitatem certa lege in alium transferre potest; hæc obligatio igitur ex pacto est.

Ut tamen eorum dominium a priori penderet] „ Diximus 1. populum occupando non acquirere dominium aliquod generale & privatum, nisi simul res singulæ in potestate ejus corporali sint constitutæ, & is animum habeat rem sibi tenendi. 2. Jura, quæ his casibus populus in privatos transfert, non esse realia, nedum dominia minus plena: adeoque 3. jura illa pendere quidem a dominio, sed non tanquam jura in re, sed tanquam jura personæ, quæ per dispositionem in privatos transferuntur, & unde actio personalis datur.

Ut jus vasalli a jure senioris] „ I. e. a jure domini directi. At in datione feudi supponitur populo, qui rem occupatam alii in feudum dat, dominium privatum, & singulare quæsitum esse: Sed nec tum dominus, qui utilitatem rei suæ in alium transfert sub lege fidelitatis, transfert jus aliquod in re, nedum dominium minus plenum, sed jus personale, quod ex pacto oritur, & cui leges civiles vim juris in re tribuerunt: *Vid. Dissert. Proœm. XII.* §. 311.

Jus emphyteuticarii a jure proprietarii] „ Hic

,, Hic quoque supponitur populum dominium
,, rei quæsivisse non generaliter, sed particu-
,, latim : Si populus utilitatem rei ita occu-
,, patæ in alium pro certo canone transfert,
,, ideo non desinit plenus esse dominos, sed
,, alter jus saltem personale utendi re aliena ex
,, pacto acquirit : *Dict. Diss. Proœm. XII.* §.
,, 312. At leges civiles pariter Emphyteusin
,, jus in re esse voluerunt, indeqoe actionem
,, realem dederunt.

Tamen alio quodam tenuiori modo] ,, V.
,, g. Servitutis, pignoris, &c. nam hæc no-
,, va jura non esse, sed virtute ipsa inesse
,, dominio, Auctor asseruit *supra* §. 2. Nos ali-
,, bi diximus, hæc jura naturali ratione non
,, in rem esse, sed pacto demum usum rei
,, nostræ, vel nudam possessionem ob debi-
,, ti securitatem in alium transferri, inde-
,, que tantum actionem personalem oriri.
,, *Dissert. Proœm*, *XII.* §. 302. *seq.* §. 306.
,, *seq.*

Ut multæ sunt species juris in rem] ,, Jure
,, naturæ nulla est species juris in re præter
,, *dominium* : dominus igitur solus jus in re
,, habet, omnia reliqua jura in personam sal-
,, tem competunt. Atque hinc si dominus
,, transfert vel utilitatem aliqoam suæ rei,
,, (ut in servitutibus sive personalibus, sive
,, realibus,) vel possessionem ejus, (uti in
,, pignore,) manet dominus, & jus in re
,, nullum in alterum transit : sed ex ratione
,, civili hæc jura inter jura in re relata sunt.
,, Quod cum plenius explicatum sit in jure
,, meo controverso *L. I. tit.* 8. *q.* 1. verba huc
,, transcribere liceat.

,, Natura primæva non videtur esse jus in
,, re, nisi *dominium*, quo res ipsa, ejusque
,, substantia nostra dicitur : id enim est,
,, quod occupatione rei, si vel nullius sit,
,, vel voluntate Domini tradita, naturaliter
,, acquirimus. *L.* 1. §. 1. *ff. de acqu. possess.*
,, §. *per tradit.* 40. *de R. Div.*

,, Hoc dominium facto hominum primum
,, in varias species abit. Vel enim *restrictum*
,, fuit verbis, ut si vel aliis commodetur,
,, vel in usumfructum detur, quo casu do-
,, minium salvum manet, sed interim sterile,
,, & omne commodum alterius est. Vel *divi-*
,, *sum* in diversa genera, ita ut plurium
,, aliquod dominium in eadem re esse possit,
,, uti domioium dotis *civile* mariti, & *natu-*
,, *rale* uxoris est. *L.* 30. *C. de jure dotium*
,, Sed & dominium *directum* domini, *utile*
,, aliorum esse potest ; uti de superficie id
,, traditur *in L.* 73. *Rei vind. L.* 1. §. 6. *de*
,, *superf.* Vel *fictum* ex justa causa fuit, quod
,, nondum est, uti per Publicianam actionem,
,, *tot. tit. de Publ. in rem act.* Quæ proinde
,, dominia omnia ad eandem speciem referri
,, possunt, & solent.

,, Præter hoc dominium, prout vel natu-
,, ra constitutum, vel factis hominum varia-
,, tum est, aliæ species juris in re nullæ sunt,
,, quia ex omni pacto, vel negotio, quod in-
,, ter dominum aliumque de re aliqoa initur,
,, tantum jus in personam nascitur, non in
,, rem, etsi traditio secuta sit, *Disp. B. Pa-*
,, *rens de Pœnitent. in Contr. cap. ult.* §. 5.

,, Paucissima sunt quæ Jurisprudentia Ro-
,, mana excepit, & unde secuta traditione
,, quasi in rem agi potuit, eoque jus in rem
,, constitutum fuit. Uti 1. SERVITUTES,
,, tum *reales*, quæ prædiis ipsis, ceu eorum
,, qualitates, insunt, eaque sequuntur *L.*
,, 88. *de V. S.* tum *personales* qoatuor notis-
,, simæ *L.* 1. *ff. de Servit. tot. tit. I. de Usufr.*
,, *tot. tit. de Usufr. & hab. tot. tit. de Usufr.*
,, *de operis servo.* ultra quas, si quid utilitatis
,, alicui conceditur, merum jus in personam
,, est, ut si quis concedat ut pomum in suo
,, decerpat, spatietur, cœnet &c. *L.* 8. §.
,, 2. *de servit. L.* 33. §. 1. *de servit. præd.*
,, *rust.*

,, His deinde adjectum est 2. a Servio Præ-
,, tore *pignus* : ex qoo antea non nisi actio
,, in personam ex contractu pignoris inter
,, creditorem, & debitorem data fuit. *tot. tit.*
,, *ff. de Pign. act.* Servius autem creditori
,, præterea dedit actionem realem in omnes
,, possessores, quæ inde Serviana dicta, &
,, sic jus in re quoque constitutum fuit. §. 7.
,, *de Act.* Neque id solum cavit Prætor, sed
,, & si pacto nudo alicui obligatum prædium
,, esset, duo prætor edicta constituit ; *Alte-*
,, *rum*, ut ex pacto illo actio daretur credito-
,, ri contra debitorem, quod proinde pactum
,, legitimum est, unde actio personalis ori-
,, tur. *L.* 17. §. 2. *Pact. Vid. Jus contr. tit.*
,, *de Pact. q.* 14. *Alterum*, ut idem creditor
,, jus quoque agendi adversus possessores, eo-
,, que jus in re haberet, quod ex ipsa pote-
,, state edicti nascitur. *L.* 18. *C. Pignor. l.* 66.
,, *pr. Evict. d.* §. 6. Ex quo proinde & PI-
,, GNUS, & HYPOTHECA quoque spe-
,, cies juris in re constituuntur. *d.* §. 7.

,, Sed & 3. ex omnium jurium complexu
,, formatum quoque est jus quoddam univer-
,, sale, sc. HEREDITAS, quod pro ju-
,, re in re habitum, actioque inde in rem,
,, petitio sc. hereditatis data est, etsi jura quo-

„ que ad rem comprehensa, eoque actio illa „ mixta sit. *L.* 7. *C. Petit. hered.* hæc autem „ acquisitio per hereditatem, i. e. per successionem in omne jus defuncti, est modus „ acquirendi dominii naturalis, adeoque ad „ dominium pertinet.

„ Præter ea alia jura in re legibus Romanis „ constituta non apparent. Equidem similis quidem complexus omnium jurium est UNIVERSITAS PATRIMONII *L.* 1. *ff. Usufr. earum rer. L.* 15. *Excus. tutor. Dn. Parens in Dissert. de Obligat. hered. ex delicto. Sect. I.* §. 2. item PECULIUM. *L.* 5. §. 3. *L.* 39. *pecul. L.* 20. §. 10. *hered. petit. Laut. tit. de Pecul. in pr. &c.* Sed „ nulla actio in rem prodita est, qua peti illa „ universitas tanquam res una possit, sed singulæ res petuntur, vel ratione singularum „ agitur; nec adeo jure ex unius rei forma „ ita coaluit, ut aliqua pro ipsa universitate „ actio detur, non magis quam si quis omnia „ bona, vel prædia vendat, ubi tot „ sunt contractus, quot res. Sed & DOS, „ si in eam omnia bona veniant, quædam jurium universitas, quin & actio dotis inde „ constituta est; verum ea non in rem, sed in „ personam est, & hodie ex stipulatu agitur. „ *t. t. C. Rei uxor. act.* §. 29. *Inst. de act.*

Quæ inter est & jus ejus, qui sub conditione fideicommissum expectat] Imo is, qui sub conditione expectat fideicommissum, plane jus in re non habet, quia omne jus ejus demum incipit existente conditione. *L.* 5. §. 2. *L.* 41. *ff. Cond. dem.* Magis igitur congruens exemplum allegare potuisset in legato, & fideicommisso puro, nam fideicommissarius talis fit ipso jure dominus. *l.* 80. *leg.* 2. *l.* 64. *furt. l.* 44. §. 1. *leg.* 1. *l.* 86. §. 2. *eod.* At hoc *jus in re* non pendet ab aliqua distributione domini generalis, sed a lege civili, quod constituit fideicommissarium dominum ipso jure ex testamentaria dispositione, quæ ipsa meri juris civilis est.

Tuum etiam est, quod sub certa lege tuum est] „ Hæc lex, hæc restrictio dominii, ex „ pacto oritur; quam legem traditioni adjectam novus dominus servare tenetur, adeoque hic dominium non pendet a dominio „ populi generali.

Plurimi sunt modi, quibus quid cujusque esse dicitur] „ Imo unicus tantum jure naturæ modus est, quo quis *jus in* re consequitur, *sc. dominium*; præterea nullum „ aliud jus in re cognitum natura est. At hoc „ dominium pactis, vel legibus restringi potest, & de tali restrictione loquitur Prussensis. Hæc igitur restrictio non pendet ex „ dominio aliquo priori generali, sed a lege „ civili, vel pacto hominum.

Dominus erat demto vendendi jure] „ Si „ ea lege dominium in alium transfertur ne „ eam vendat, hoc dominium non pendet „ a priori domino, utpote qui omne jus suum „ in emtorem transtulit, at sub certa lege: „ novus igitur dominus tenetur ex pacto, ne „ vendat.

Exemplum ejus, quod diximus] „ Nimirum, primas acquisitiones a populo ita interdum fieri, ut privatum plenumque dominium generaliter primum populo acquiratur, & postea particulatim in privatos „ distribuatur.

Tacitus] „ *de Moribus Germ. c.* 26. *Cæs. de bell. gall. l.* 6. *c.* 5. & speciatim *de Suevis l.* 4. *c.* 1.

Ab universis occupantur, quos mox inter se partiuntur] „ Imo nec ex hoc exemplo „ probatur dominia singulorum pendere a dominio priori generali: Nam nec universitas, nec singuli dominium in hos agros sibi „ arrogabant; universitas enim solum jus „ imperii occupando sibi quæsivit, privatis „ autem, & singulis solum jus utendi pro illo „ anno assignatum fuit ab universitate. In „ terminis hoc de Suevis asserit Cæsar *B. G. l.* 4. *c.* 1. *Sed privati, & separati agri apud eos* „ *nihil est.*

Cum distributa dominia pendent a dominio generali] „ Ex dominio enim generaliter a „ populo occupato singulorum dominia per „ distributionem orta esse, asseruit. Quod passim refutavimus.

Si quid domino particulari carere incipit] „ Vel per derelictionem, vel quia dominus „ inveniri non potest. *vid. h.* §. *n.* 1.

Non fit occupantis, sed ad universitatem redit] „ Supra *c.* 2. §. 4. diximus universitatem occupando territorium solum jus imperii, (non vero dominium privatum, „ nec generale, nec singulare) acquirere: Vi „ hujus imperii autem potest singulis facultatem concedere, ut certam terræ portionem occupent, sibique habeant. Hæc igitur dominia singularia sunt originaria, quæ „ a nullo priori dominio pendent, & ex apprehensione demum possessionis singulis „ quæruntur: Si proinde dominus derelinquit illam terram, ea non redit ad „ universitatem, nisi jure imperii; dominium vero privatum nullius est, ceditque

occu-

„ occupanti, nisi id lege universitatis prohibitum sit.

Aut ad dominum superiorem] „ I. e. ad caput populi. *vid. n. 2. pr.*

Cui juri] „ Quo distributa dominia particularia dependent a dominio generali.

Jus simile etiam per legem civilem introduci potuit] „ Jure civili plurima *jura in re*, „ & dominia specialia introducta sunt, quo „ pertinent dominia utilia, civilia, &c. quæ „ pendent a dominio priori, non generali, „ sed speciali; nam supponitur priores dominos actu corporali rem illam initio quæsivisse, suamque fecisse: qui hujus dominii utilitates postea in alios pacto transtulerunt, leges autem his pactis effectum juris in re tribuerunt.

Extra hanc causam] „ Ubi nimirum prima „ acquisitio a populo ita fit, ut dominium „ generaliter primum populo, & tunc per „ distributionem singulis acquiratur.

Ut jam notare cœpimus] „ Sc. in specie „ illa juris in re, quod ei competit, qui „ sub conditione fideicommissum expectat, „ & quod huc non pertinere diximus.

CAPUT IV.

De derelictione præsumta, & eam secuta occupatione, & quid ab usucapione, & præscriptione differat.

I. *Usucapio, aut præscriptio proprie dicta cur locum non habeat inter populos diversos, eorumve rectores.*

II. *Solere tamen & inter hos allegari longævas possessiones.*

III. *Causa inquiritur ex conjecturis humanæ voluntatis: quæ petuntur non ex verbis tantum:*

IV. *Sed & ex factis:*

V. *Et ex non factis.*

VI. *Quomodo tempus adjunctum non possessioni, & silentio ad conjecturam juris derelicti valeat.*

VII. *Ordinarie ad talem conjecturam sufficere tempus memoriam excedens, & quale hoc sit.*

VIII. *Solutio objectionis, neminem præsumendum suum jactare.*

IX. *Videri etiam, seposita conjectura, jure gentium ex immemoriali possessione dominium transferri.*

X. *An nondum natis jus auferri hoc modo possit.*

XI. *Etiam summæ potestatis jus aut populo, aut regi acquiri longæva possessione.*

XII. *An leges civiles de usucapione, & præscriptione teneant eum, qui summam potestatem habet; cum distinctionibus explicatur.*

XIII. *Ea jura, quæ separabiliter, aut communicabiliter adhærent summo imperio, usucapione, aut præscriptione quæri, & amitti.*

XIV. *Refellitur sententia statuens semper subditis licere se vindicare in libertatem.*

XV. *Quæ meræ sunt facultatis nullo tempore amitti: quod explicatur.*

+ I. Gravis hic difficultas oritur de + [1] usucapiendi jure. + Namque id jus cum [2] lege civili sit introductum (tempus enim [3] ex suapte natura vim nullam effectricem habet: nihil enim fit + a tempore, + quamquam nihil non fit in tempore) + locum habere non potest, ut censet + [a] Vasquius, inter duos

[a] *Lib. II. c. 51. n. 28.*

GRONOVII.

1 *Usucapiendi jure*] Per quod res aliena longo tempore fit bona fide possidentis.

2 *Lege civili*] Jure Romano.

3 *Ex suapte natura*] Sine lege, aut natura.

a *Nee*

duos populos liberos, + aut reges, + populumve liberum, & regem: + imo ne inter regem quidem, & privatum ipsi non subditum, + [a] nec inter duos diversorum regum, aut populorum subditos: quod verum videtur, + nisi [4] quatenus res, vel actus tenetur territorii legibus. Atque id si ad mittimus, sequi videtur maximum incommodum, + ut controversiæ de regnis, regnorumque finibus nullo unquam tempore extinguantur: + quod non tantum ad perturbandos multorum animos, & bella ferenda pertinet, + sed & communi gentium sensui repugnat.

[b] *Judic.* XI, 26.

II. Nam & in sacris litteris [b] Jephthes regi Ammonitarum sibi vindicanti terras inter Arnonem & Jabocum, & ab Arabum desertis ad Jordanem sitas, + objicit trecentorum annorum possessionem, & ab eo quærit, cur ipse, ejusque majores tanto tempore cessaverint? Et Lacones apud + [c] Isocratem, tanquam certissimum, [b] & apud omnes gentes confessum ponunt, possessiones publicas, non minus quam privatas, multo tempore ita firmari, ut revelli nequeant: quo jure repellunt eos, qui Messenam repetebant. Verba Græca sunt: *τὰς κτήσεις καὶ τὰς ἰδίας καὶ τὰς κοινὰς, ἢν ἐπιγένηται πολὺς χρόνος, κυρίας καὶ πατρῴας ἅπαντες εἶναι νομίζουσι.* Idem (aa) Isocrates ad Philippum: *κάτοχον καὶ βέβαιον τὴν κτῆσιν πεποιηκότος τοῦ χρόνου. Cum firmam, stabilemque possessionem longa dies reddidisset.* Hoc + jure nisus posterior [d] Philippus T. Quintio dicebat, *civitates quas ipse cepisset se liberaturum: quæ sibi traditæ a majoribus essent justa ac hæreditaria possessione, se non excessurum.* Sulpitius + contra Antiochum [e] disputans ostendit iniquum esse, ut quod populi Græci in Asia aliquando serviissent, id jus post aliquot sæcula eos asserendi in servitutem faciat. Et [f] historici [c] vetera reposcere vaniloquentiam vocant: *μυθικὰς καὶ παλαιὰς ἀποδείξεις* Diodorus. Apud Ciceronem est de [g] officiis secundo: [d] *Quam autem habet æquitatem, ut agrum multis annis, aut etiam sæculis ante possessum, qui nullum habuit, habeat: qui autem habuit, amittat?*

[c] *Archid.* p. 121. A. *Edit. H. Steph.*

[d] *Livius lib.* XXXII. c. 10.

[d] *Livius lib.* XXXV. c. 16.

[f] *Tacitus Ann.* 6. c. 31.

[g] *Cap.* 22. & 23.

III. Quid + dicemus? + Juris effectus [5] qui ab animo pendent, non possunt tamen

GROTII.

a *Nec inter duos diversorum regum, aut populorum*] In lege XII. tabularum erat: *Æterna auctoritas cum hoste esto*, id est, cum peregrino. (Apud CICERON. *De Offic.* Lib. I. Cap. 12.)

b *Et apud omnes gentes confessum*] In hunc sensum disserit pro Gallia dux Nivernensis apud *Thuanum* libro LIX. in anno M D LXXIV.

c *Vetera reposcere*] Τὰ πρὸ Εὐκλείδου dicunt Græci ex historia Attica. usus inter alios *Nicetas* lib. I. (*cap.* 9.) de Alexio Isaaci fratre, ubi de Henrico agit Imperatore Friderici filio: *καὶ ταῦτα δὴ τὰ πρὸ Εὐκλείδου ἀνυποστόλως ἀνακινῶν· ita ille velut ante Euclidem gesta movebat inverecunde.* (Vide LUCIANUM, in *Cataplo*, T. 1. *Edit. Amst.* p. 426. & *Hermotim.* pag. 563. Locus autem *Diodori Siculi*, qui postea sine ullo indicio adfertur, exstat *Lib.* XV. *Cap.* 78. pag. 497. *Ed. H. Steph.* Et pag. seq. dicitur βίᾳ καὶ ἀδίκως ejusmodi possessio haberi. *J. B.*)

d *Quam autem habet æquitatem, ut agrum multis annis, aut etiam sæculis ante possessum, qui habuit, amittat?*] Florus lib. III. c. 13. *Tamen relictas a majoribus sedes, ætate, quasi jure hæreditario possidebant.*

GRONOVII.

4 *Quatenus res*] Ut qui in alieno territorio, ubi usucapio valet, rem, vel agendi aliquid jus habet, per legitimum tempus bona fide possidere, vel actum illum exercere sinendo, rem, jusve amittat.

5 *Qui ab animo*] Quod alicui jus nascitur ex eo, quod quis hoc vel illud decrevit, statuit, in animo habuit (exempli gratia te adoptare, hæredem facere, & similia) id constare nequit, & effectum sortiri ex sola mentis agitatione, & commentatione: sed ei, ad quem jus nostrum referimus, id fuisse nobis animi, argumentis quibusdam externis, & symbolis notabilibus demonstrandum est.

(aa) Verba illa non sunt *Isocratis*, sed *Dionysii Halicarnass.* in *Judicio de Isocrate*, ubi exhibet summam Orationis ipsius *Archidami*, ex qua locus præcedens, Cap. IX. pag. 155. Tom. II. *Edit. Oxon. J. B.*

tamen ad solum animi actum consequi, nisi is actus signis quibusdam indicatus sit: quia nudis animi actibus efficientiam juris tribuere + [6] non fuerat congruum naturæ humanæ, quæ nisi ex signis animi actus cognoscere non potest: + qua de causa etiam interni actus meri [7] legibus humanis non subjacent. + Signa autem nulla de animi actibus certitudinem habent [8] mathematicam, + sed probabilem tantum: + nam & verbis eloqui aliud possunt homines, quam quod volunt & sentiunt, + & factis simulare. + Neque tamen patitur natura humanæ societatis, ut actibus animi sufficienter indicatis nulla sit efficacia: Ideo quod sufficienter indicatum est, + pro vero habetur [9] adversus eum qui indicavit. + Ac de verbis quidem expedita res.

IV. 1. + Factis intelligitur derelictum, + quod abjicitur, + nisi ea sit rei circumstantia, [b] ut temporis causa, & + [10] requirendi animo abjectum censeri debeat. + Sic chirographi redditione [i] censetur remissum debitum. + Recusari hæreditas, inquit Paulus, [k] non tantum verbis, [11] sed etiam re potest, + & quovis indicio voluntatis. Sic si is, qui rei alicujus est dominus, + sciens cum altero eam rem possidente, tanquam cum domino contrahat, jus suum remisisse merito habebitur: + quod cur non & inter reges locum habeat, & populos liberos, nihil causæ est.

2. Simile est + quod superior concedens inferiori, + vel imperans id facere quod facere licite non potest, nisi lege solvatur [l], [12] lege solvisse eum intelligitur. Venit enim hoc non ex jure civili, + sed ex jure naturali, quo quisque suum potest abdicare, + & ex naturali præsumptione, qua voluisse quis creditur quod sufficienter significavit: + quo sensu recte accipi potest quod [m] Ulpianus dixit, [13] juris gentium esse acceptilationem.

b L. 9. §. ult. D. de acq. rer. dom. L. 8. D. ad leg. Rhod. l. 43. §. 11. D. de furtis.
i L. 2. §. 1. ff. de pactis.
k L. 95. D. de acq. vel omitt. hæred.
l L. 57. D. de re jud. & l. 3. ff. de off. Prætor.
m L. 8. D. de acceptil.

V. 1. Sub factis autem + [14] moraliter + veniunt & [15] non facta, considerata cum debitis circumstantiis. + Sic qui sciens & præsens tacet, videtur consentire: + quod & lex Hebræa agnoscit, Numer. XXX, 4. 5. 11. 12. + nisi circumstantiæ ostendant, quominus loquatur, metu eum, + vel alio casu impediri. Sic amissum censetur id, [e] cujus recuperandi spes projicitur, + ut porcos a lupo raptos, + & quæ naufragio amittimus, nostra esse desinere, ait Ulpianus, [n] non statim, sed ubi recipi non possunt, id est, + ubi non est cur credatur aliquis animum domini retinere: + ubi nulla talis voluntatis indicia exstant. + Nam si missi essent qui rem inquirerent, + si promissum [16] *μήνυτρον*, aliud esset judicandum. + Sic qui rem suam ab alio teneri scit, nec quicquam contra-

n L. 44. D. de acq. rerum dom.

dicit

GROTII.

e *Cujus recuperandi spes projicitur*] Id יאוש dicitur Hebræis jurisconsultis.

GRONOVII.

6 *Non fuerat congruum*] Non est enim hominum pectora scrutari.

7 *Legibus humanis*] Cogitationum pœnas nemo patitur. l. 18. D. *de pœn.*

8 *Mathematicam*] Necessariam.

9 *Adversus eum*] Ita ut ei noceat, damnum in re, aut existimatione afferat, si postea se voluisse aliter ostendat, quam indicavit.

10 *Requirendi animo*] Ut, ubi licuerit, repetas, recolligasque.

11 *Sed etiam re*] Non adeundo, quum sciat se adire debere.

12 *Lege solvisse*] Ut cum Imperator jubet occidere aliquem, solvit eum lege Cornelia, vel, *non occides.*

13 *Juris gentium*] Cum sit revera juris civilis, §. 2. Inst. *Quib. mod. tol. oblig.*

14 *Moraliter*] Per commodam, & moribus receptam interpretationem, quædam, quæ facta non sunt, pro factis habentur.

15 *Non facta*] Actus negativi: infra num. 8.

16 *Μήνυτρον*] Indicii præmium.

dicit multo tempore, is nisi causa alia manifeste appareat, non videtur id alio fecisse animo, quam quod rem illam in suarum rerum numero esse nollet. Et hoc est quod + alicubi dixit Ulpianus, o ædes longo silentio videri pro derelicto a domino habitas. *Parum juste* (rescripsit + Pius p Imperator) *præteritas usuras petis, quas omisisse te + longi temporis intervallum indicat: quia eas a debitore tuo, ut gratior apud eum videlicet esses, petendas non putasti.*

2. + Cui simillimum quid in consuetudine apparet. q Nam hæc quoque, + semotis legibus civilibus, quæ [17] certo tempore ac modo eam introduci volunt, + a populo subdito introduci potest ex eo, + quod ab imperium habente toleratur: tempus vero, quo illa consuetudo effectum juris accipit, + non est definitum, sed arbitrarium, quantum satis est ut concurrat ad significandum consensum.

3. Sed ut ad derelictionem præsumendam valeat silentium, + duo requiruntur, ut silentium sit scientis, & ut sit libere volentis. Nam + f [18] non agere nescientis, caret effectu; & + [19] alia causa cum apparet, cessat conjectura voluntatis.

VI. Ut + hæc igitur duo adfuisse censeantur, (bb) + valent & aliæ conjecturæ: + sed temporis in utrumque magna vis est. Nam primum + fieri vix potest, ut multo tempore res ad aliquem pertinens non aliqua via ad ejus notitiam perveniat, cum multas ejus occasiones subministret tempus. Inter præsentes tamen + minus temporis spatium ad hanc conjecturam sufficit, quam inter absentes, etiam + [20] seposita lege civili. + Sic & [21] incussus semel metus durare quidem nonnihil creditur, sed non perpetuo, cum tempus longum multas occasiones adversus metum sibi consulendi, + per se, vel + per alios suppeditet, etiam + exeundo fines ejus qui metuitur, + saltem ut protestatio de jure fiat, aut, + quod potius est, ad judices, aut arbitros provocetur.

VII. Quia vero + g [22] tempus r memoriam excedens quasi infinitum est moraliter, ideo [23] ejus temporis silentium ad rei derelictæ conjecturam semper sufficere videbitur, + h nisi validissimæ sint in contrarium rationes. Bene autem nota-

o *L.* 15. §. 21. *D. de damno infect.*

p *Lib.* 17. §. 1. *D. de usuris.*

q *Thom.* 1. 2. *q.* 97. *art.* 3. *Suar. l.* VII. *de legibus*, *c.* 15.

r *L. Hoc jure*, 3. §. *ductus*, 4. *D. de aqua quot. & æst.*

GROTII.

f *Non agere nescientis, caret effectu*] Vide infra hoc libro, cap. XXI. §. 11. Adde si vacat *Bart. Soc.* consilio CLXXXVII. col. 8. *Meischnerum* decisione Camerali IX. n. 113. tomo III.

g *Tempus memoriam excedens*] *Andreas Knich* in tractatu de jure territorii. *Reinking.* lib. I. classe V. cap. 11. n. 5. *Oldendorp.* classe III. art. 2.

h *Nisi validissimæ sint in contrarium rationes*] *Menochius* 1. cons. XC.

GRONOVII.

17 *Certo tempore*] Interpp. ad §. 12. Inst. *de j. nat. gent. & civ.* minimum requirunt decennium, & duos actus, aut complures actus minore tempore, præsertim si judicio contradictorio probata sit.

18 *Non agere nescientis*] Qui silet, aut quiescit ignorans sibi loquendum, aut agendum esse, præjudicium sibi non facit.

19 *Alia causa*] Quoties intelligitur aliud quid, quam neglectum, & consensum voluntarium esse, quod illum silere cogat, non creditur silere, quia id, quod dissimulat, velit, sed quia loqui non audeat.

20 *Seposita lege*] Quæ res immobiles inter præsentes decennio, inter absentes 20. annis, statuit usucapi.

21 *Incussus semel*] Si quis tacuit, aut passus est quid fieri timore perculsus, cum timorem vim eandem habere per aliquantum temporis satis præsumitur.

22 *Tempus memoriam*] Quod quando fuerit, nemo superest qui meminerit, pro infinito est per humanam imbecillitatem, etsi revera fines certos habuerit.

23 *Ejus temporis silentium*] Tantum per spatium temporis non declarasse voluntatem suam ad rei dominium tenendum.

(bb) Non tam ex derelictione tacitâ, cujus præsumtio satis firma ut plurimum non adest, quàm ex jure Possessoris bonæ fidei, & ipso fine Dominii constituti, fundamentum juris istius deducendum esse, ostendimus ad PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* in Notis alteri Editioni adjectis, Lib. IV. Cap. XII. §. 8. Totum illud Caput in hanc rem conferri potest. *J. B.*

notatum est a prudentioribus Jurisconsultis, + [i] non plane idem esse tempus memoriam excedens cum centenario, + quanquam sæpe hæc non longe abeunt: quia [k] + communis humanæ vitæ terminus sunt [l] anni centum: quod spatium ferme solet ætates hominum, aut [l] [24] + *γενεὰς* tres efficere: + quas Antiocho [s] Romani objiciebant, cum ostenderent repeti ab eo urbes, quas ipse, pater, avus nunquam usurpassent. *s Eustath. ad Iliadis α. ŷ. 250.*

VIII. 1. + Objiciat aliquis, cum homines + se, suaque ament, + non debere eos credi quod suum est [25] jactare, + ac proinde [26] actus negativos, etiam cum magno temporis spatio, non sufficere ad eam quam diximus [27] conjecturam. Sed cogitare rursum debemus, [28] + bene sperandum de hominibus; + ac propterea non putandum eos hoc esse animo, + ut rei caducæ causa hominem alterum [29] velint in perpetuo peccato versari, quod evitari sæpe non poterit sine tali derelictione. *t Liv. lib. XXXIV. c. 58.*

2. De imperiis vero, + quamquam ea [30] magni fieri solent, scire debemus + magna esse [u] onera, & quæ non bene administrata hominem divinæ iræ reddant obnoxium: ac sicut durum esset, + qui se tutores dicerent, damno pupilli litigare uter ad tutelam jus habeat, aut, qua similitudine ad hanc rem Plato [x] utitur, + nautas navis periculo certare quis eorum potissimum gubernaret: + ita non semper laudandos, qui cum summa jactura, sæpe & cum sanguine innocentis populi disceptare cupiant, quis ejus populi rem sit curaturus. Laudatur ab antiquis Antiochi dictum, [y] qui populo Romano gratias egit, quod [m] + nimis magna procuratione liberatus modicis terminis uteretur. Inter multa a Lucano sapienter dicta illud non postremum est: (*Lib.* II. ŷ. 60.) *u Cicero pro Dejot. c. 13.* *x Lib. I. De Rep. p. 347. D. Tom. II. Ed. Steph. & Lib. VI. p. 488.* *y Val. Max. lib. IV. c. 1.*

——— ——— ——— tantone novorum
Proventu scelerum quærunt, uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat civilia bella movere,
Ut neuter.

3. Tum

GROTII.

i *Non plane idem esse*] *Balbus* de præscriptionibus id notavit, & in eodem argumento *Covarruvias*. *Reinking* dicto lib. I. classe V. c. 11. n. 40. de tempore memoriam excedente. vide eruditissimum *Fabrum* in consilio pro ducatu Montisferratensi.

k *Communis humanæ vitæ terminus*] Αἰῶνος μᾶλλον ἤπερ χρόνου dixit Justinianus in edicto quinto, edito in notis ad arcanam historiam *Procopii*.

l *Γενεὰς tres*] Nam *γενεὰ* est *τριακονταετία*, triginta annorum ætas, ut *Porphyrius* notat in Homericis quæstionibus. (pag. 99. *Edit. Barnes.* tres *γενεὰς* sæculum exponit *Herodianus* Severo. (*Lib.* III. *Cap.* 8. *Ed. Boecl.*) in CCC. annis decem in Ægypto fuisse reges notat *Philo* in legatione, Lacedæmone annis quingentis reges quatuordecim, *Plutarcho* indicante in Lycurgo. (*Pag.* 58. A.) *Justinianus* in novella CLIX. vetat in judicia deduci causam, quod jam quatuor *γενεαὶ* exiissent. (*Cap.* 2.)

m *Nimis magna procuratione liberatus*] Ejus animi videtur fuisse Jonathan, Saulis filius. (I *Sam.* XXIII, 17.)

GRONOVII.

24 *Γενεὰς tres*] Nam *γενεαὶ* triginta annorum.

25 *Jactare*] Ultra projicere, ac per lasciviam alienare.

26 *Actus negativos*] Patientiam sinendi alios nostris rebus frui: actus, quibus nihil agendo hoc videmur agere, ut rem nostram ejuremus, & abnegemus, dum alium pro domino ejus se gerentem non appellamus, neque interpellamus.

27 *Conjecturam*] Alienationis.

28 *Bene sperandum*] Quamdiu contrarium non evidenter pateat & constet, putandum inter sese homines esse faventes, & quemvis alterius causa velle.

29 *Velint in perpetuo*] Quod fiet, si retineant animo dominium rei, quam tamen penes alium esse tamdiu, & pro sua ab eo tractari, & teneri, quam sua non sit, sed aliena, patiuntur.

30 *Magni fieri*] Majore cupiditate retinere, & minus facile deseri, quam res privatæ.

3. Tum vero imperia tandem aliquando + in certo, & extra controversiæ aleam constitui, humanæ societatis interest; quam [31] + quæ adjuvant conjecturæ, favorabiles putandæ sunt. Nam si durum putavit [n] [32] Aratus Sicyonius privatas quinquaginta annorum possessiones labefactari, + quanto magis [33] illud Augusti tenendum est, cum virum bonum, ac civem esse, qui præsentem reipublicæ statum mutari non vult, + & qui, ut apud [z] Thucydidem Alcibiades loquitur, *ὅπερ ἐδέξατο σχῆμα τῆς πολιτείας τῦτο ξυνδιασώζει.* + Quod *τὴν παροῦσαν πολιτείαν διαφυλάττειν* dixit (cc) Isocrates adversus Callimachum: sicut & + Cicero oratione ad Quirites contra Rullum, [a] otii & concordiæ patrono convenire, ait, defendere statum reipublicæ, qui quoque tempore sit: + & Livius, [b] optimum quemque præsenti statu gaudere.

[z] *Lib.* VI. *c.* 79.

[a] *Orat.* III. c. 2.

[b] *Lib.* XXXV. *c.* 34.

4. Quod si etiam deficerent ea quæ jam diximus, [c] tamen adversus præsumptionem, qua quisque sua servare velle creditur, + validior est altera, quod credibile non est quemquam ejus, quod vult, longo tempore [o] nullam plane edere significationem idoneam.

[c] *Ang. de Clavasio in summa, in verbo Inventa.*

§. IX. Ac forte + non improbabiliter dici potest, non esse hanc rem in + sola præsumtione positam, sed [p] + jure gentium voluntario inductam hanc legem, ut possessio memoriam excedens, [34] + non interrupta, nec provocatione ad arbitrum interpellata, + omnino dominium transferret. + Credibile est enim in id consensisse gentes, + cum ad pacem communem id vel maxime interesset. Merito autem dixi possessionem + non interruptam, id est, ut Sulpitius apud Livium [d] loquitur, *uno, & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intermisso.* Idem alibi dixit: [e] *perpetuam possessionem, ac nullo ambigente.* Nam [35] desultoria possessio nihil efficit, + quomodo Numidæ excipiebant adversus Cartha-

[d] *Lib.* XXXV. c. 16.

[e] *Ibid.* num. 9.

GROTII.

n *Aratus Sicyonius*] Sic & possessiones, ut fuerant reliquerat Thrasybulus, pace Athenis constituta. (At *Thrasybulus*, expulsis XXX. Tyrannis, tulit tantum legem *ἀμνηστίας*. De possessionibus, ut fuerant, relictis, nihil habent, nec XENOPHON. *Hist. Græc.* Lib. II. in fine; nec DIODORUS SICULUS, *Lib.* XIV. *Cap.* 34. nec ÆSCHINES, Orat. *de falsa leg.* pag. 271. A. nec JUSTINUS, V, 10. nec VALERIUS MAXIMUS, IV, 1. *num.* 4. *extern.* qui rem narrant. Fallor, an Auctor confudit cum hac pace *Athenis* constituta eam, quæ inter *Siculos* facta est, & qua cautum, referente *Thucydide*, ut singuli, quæ tum haberent in potestate, retinerent: Ἔχοντες ἃ ἕκαστοι ἔχουσι. Lib. IV. c. 65. BONGARSIUS id, tamquam exemplum simile, observaverat in nota ad laudatum *Justini* locum, quod forte ansam dedit errori Auctoris nostri. *J.B.*

o *Nullam plane edere significationem idoneam*] Crantzius Saxonicorum XI. n. 10. & 13.

p *Jure gentium voluntario inductam hanc legem*] Narrat *Gregoras* cum Catanæ majoribus data esset ab Imperatoribus Græcis Phocæa, adjectam legem, ut singuli successores scriptam ederent professionem se eam tenere administratorum titulo, *μὴ λάθῃ παραχωρουμένη τὴν βασιλικὴν δεσποτείαν ἢ μεταξὺ τοῦ χρόνου μακρὰ περίοδος· ne inobservatum diuturni temporis lapsus jus imperatoris excluderet.* (Lib. XI. circa init. *pag.* 239. *Ed. Genev.* 1616.)

GRONOVII.

31 *Quæ adjuvant*] Ut hæc, qua qui longo tempore possessionem non repetivit, eam pro derelicta spernere statuitur.

32 *Aratus Sicyonius*] *Cic.* 2. off. 23.

33 *Illud Augusti*] *Macrobius* 2. Saturn. 4. Sic *Justinus* laudat Bacabasum, qui præsenti statu contentus noluit conspirare cum Artabano, 3, 1.

34 *Non interrupta*] Per veteris domini apprehentionem.

35 *Desultoria possessio*] Ad breve tempus in potestate habuisse, vel possedisse. *Desultores*, genus spectaculi, quo aliquis trahens tres, vel quatuor equos in cursu ex uno in alium transiliebat. *Manil.* 5, 85. *Flor.* 3, 3. Hinc *desultoria levitas* eorum, qui nulli rei diu immorantur.

(cc) Est apud Oratorem *τὴν παροῦσαν τύχην διαφυλάττειν*, circa finem Orationis. pag. 383. *Ed. H. Steph. J. B.*

Carthaginienses: *f per opportunitates nunc illos, nunc reges Numidarum usurpasse jus, semperque penes eum possessionem fuisse, qui plus armis potuisset.* f *Apud eundem, L. XXXIX. c. 62.*

X. 1. Sed alia hic, & quidem perdifficilis, suboritur quæstio, + an [36] nondum natis + jus suum tacite + tali derelictione possit decedere. Si non posse dicimus, [37] + nihil ad tranquillitatem imperiorum, + ac dominiorum profecit modo data definitio, [38] + cum pleraque talia sint, [39] ut posteris debeantur. + Sin posse affirmamus, mirum videbitur quomodo + nocere silentium possit his, qui loqui non potuerunt, quippe cum nec existerent; + aut quomodo aliorum factum + aliis damno esse possit.

2. Ad hujus nodi solutionem sciendum est, ejus qui nondum natus est + nullum esse jus, + sicut nec ulla sunt accidentia rei non existentis. Quare si populus, [40] + a cujus voluntate jus regnandi proficiscitur, + voluntatem mutet, iis qui nondum nati sunt, ut quibus jus quæsitum nondum est, + nullam facit injuriam. + Sicut autem populus expresse mutare voluntatem potest, + ita & tacite credi mutasse. + Mutata igitur populi voluntate, q + neque dum existente eorum jure, qui exspectari possunt; + parentibus autem + e quibus nasci possunt, qui jus suo tempore essent habituri, id ipsum jus derelinquentibus, nihil est quod obstet + quominus illud ut derelictum ab alio occupari possit.

3. + Agimus de naturali jure: nam jure civili, + ut aliæ fictiones, ita & hæc introduci potest, r ut [41] + eorum, qui nondum sunt, personam lex interim sustineat, + atque ita impediat ne quid adversum eos occupari possit: + quod tamen leges velle non temere censendæ sunt, + quia privata ista utilitas publicæ valde repugnat. + Unde & illa feuda, + quæ [42] non ex jure proximi possessoris, + sed ex vi investituræ primitivæ deferuntur, + longo satis tempore acquiri posse receptior sententia est; + quod ad [43] jura majoratus, + & ad [44] res

GROTII.

q *Neque dum existente eorum jure expectari possunt*] Multa sunt in historiis talium derelictionum exempla. Vide unum illustre in Ludovico IX. Francorum rege, pro se liberisque abdicante jus, quod per Blancam matrem in Castellæ regnum habere poterat, apud *Marianam* libro XIII. c. 18.

r *Ut eorum, qui nondum sunt, personam lex interim sustineat*] Ut lex civilis in hereditate jacente. (*L. 34. D. de adquir. rer. domin. L. 13. §. 5. Quod vi aut clam.* &c.)

GRONOVII.

36 *Nondum natis*] Si pater priusquam gignat, silentio, & pro derelicto imperium, vel dominium habendo amiserit, an filius postea in spem successionis genitus idem amisisse censendus sit.

37 *Nihil profecit*] Qua filius ille, postquam suæ tutelæ factus erit, semper turbaturus est quod pater concessit.

38 *Cum pleraque*] Imperia & dominia.

39 *Ut posteris*] Successione hereditaria transeant.

40 *A cujus voluntate*] Qui regem sibi, qua conditione voluit, præfecit.

41 *Eorum, qui nondum*] Ut, quod hi non possunt acquirere, vel retinere, quia nondum existunt, id acquirant, vel retineant beneficio legis, quæ rationem habuit etiam futurorum, quasi jam essent.

42 *Non ex jure proximi*] Quæ obveniunt tertiis vel quartis, non tanquam successoribus & heredibus proximi vasalli vel feudatarii, sed tanquam simul nominatis & adoptatis, cum primus investiretur, in casum deficientis ejus.

43 *Jura majoratus*] Prærogativas seniorum, sive majorum natu. *Πρωτοτόκια, τὰ πρεσβεῖα τῶν πρωτοτόκων.* Hic feuda regalia, emphyteuses, anniversaria, sive capellæ, jus patronatus, fideicommissa, & quæ pro indiviso ab uno ad alium derivantur in familia aliqua. Auctor de majoratu 2, 15. 4. p. 165. Voyage d'Espagne cap. 10. p. 62. *La noblesse d'Espagne a un beau droit, si au moins il luy est bien conservé, c'est que pour endettée qu'elle soit, on ne peut lui saisir que le revenu de son bien, parce qu'il est tout en majorazgo, c'est à dire fideicommis.* Et cap. 11. p. 75. *Quand il les vit engagés de toutes parts, il permit qu'on se pust attaquer*

g C. possessor. p. 3. §. 3. Spec. tit. de feud. §. quoniam vers. 3. quaeritur. Chass. de consf. Burg. des mains-mortes. §. *6. vers.* par an & jour, *n. 2. Cravet. de ant. temp. p. 4. §. materia. n. 90.*

[44] + res fideicommisso obnoxias non infirmis rationibus subnixus producit summi judicii jurisconsultus Covarruvias [g].

4. + Nihil enim prohibet quominus lege civili jus tale introduci possit, quod [45] + uno actu alienari licite non possit; possit tamen ad vitandam dominiorum incertitudinem + certi temporis neglectu amitti: atque ita etiam, + ut exstituris salva sit actio personalis [46] adversum eos qui neglexerunt, aut eorum hæredes.

XI. Ex + his quæ diximus apparet, + & regi adversus regem, & + populo libero adversus populum liberum jus acquiri posse, ut expresso consensu, ita derelictione, + & eam secuta, + aut ex ea vim novam capiente apprehensione. Nam quod dicitur, quæ + ab initio non valent, ex post facto [47] convalescere non posse, hanc habet exceptionem, + nisi [48] causa nova jus per se parere idonea intercesserit. Similiter & + alicujus populi rex verus amittere poterit regnum, & [49] populo subjici; & qui revera non rex, + sed princeps erat, [a] + rex summo cum imperio fieri, & summum imperium, quod penes populum, aut penes regem in solidum erat, + inter eos dividi.

XII. 1. [50] + Illud etiam indagari operæ pretium est, + an lex + de usucapione + aut præscriptione, + condita ab eo qui habeat summum imperium, pertineat etiam

---

quer à leurs fiefs, & ainsi osta le privilege de majorazgo, qui estoit le plus beau qu'eust la noblesse d'Espagne.

GROTII.

a *Rex summo cum imperio fieri*] Vide *Vasquium* controversiarum illustrium lib. I. c. XXIII, 3. Adde eundem libro II. c. LXXXII, 8. 9. & sequentibus. vide & *Panormitanum* lib. I. cons. LXXXII. & *Peregrinum* de jure fisci VI. c. VIII. §. 10.

GRONOVII.

44 *Res fideicommisso*] Quas ita tenet heres, vel dominus, ut alienare, aut minuere nequeat, sed ex instituto ejus, unde accepit, compellitur integras servare proximo successori.

45 *Uno actu*] Traditione, venditione, &c.

46 *Adversum eos*] Non adversus eum, qui usucepit.

47 *Convalescere non posse*] Quod hic posset dici adversus eum, qui primum aliena invasit.

48 *Causa nova*] Ut hic longum tempus, & veteris domini silentium.

49 *Populo subjici*] Rex legibus solutus poterit legibus subjici.

50 *Illud etiam &c.*] In quæstione, an partes summi Imperii, seu jura majestatis possint præscribi, vix ausim repugnare sententiæ Auctoris, ne crabrones irritem, adeo in eam certatim irruunt politici. Etsi primo suspecta est aulicæ adulationis, deinde ferit ipsos principes: nam quum nemo tota Europa principum, aut regum jura illa majestatis absoluta, illud summum imperium, quale fingunt, ab suo populo acceperit, sed quicumque illud tenent, usurpatione, præscriptione, patientia populorum teneant: si ea jura præscribi non possunt, ne ipsi quidem illa præscribere, & longi temporis usurpatione acquirere potuerunt: denique eosdem principes, si partes illorum jurium a majoribus neglectas, aut ordinibus concessas hac politicorum disputatione inducti improvide repetant, obnoxios reddit turbis domesticis, ac seditionibus, tanquam libertatis oppressores; cujus rei lugubre exemplum in rege cætera optimo præbet Albion. Valeat tamen ipsa, sed argumenta consideremus.

Ait affirmare jurisconsultos, qui has quæstiones tractant ex jure civili Romanorum. Quasi ex jure civili Romanorum didicerit Lycurgus, ut *legum suarum non inventione, quam exemplo esset clarior, nec quicquam in alios sanciret, cujus non ipse in se documentum daret.* Justin. 3, 2. Quasi ex eodem in se fuerit severus Charondas, qui lege lata ne quis in concionem veniret armatus, seditione orta, dum ipse ex agro accinctus ferro domum redit subito de via in concionem, sicut erat, progressus, dicente quodam, *legem abs te latam ipse destruis*, respondit, *minime, sed ratam faciam*, gladioque stricto incubuit. *Diodor.* 17, 9. Quasi ex jure civili Theodosius ad filium apud *Claudianum* in IV. consul. Honorii: (*vers.* 296. *& seqq.*)

In commune jubes si quid, censesve tenendum,
Primus jussa subi, tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi ———

Itaque si naturæ jus respicimus, quæ semper tendit ad optimum, & eum dictitat esse legislatorem, qui sit omnium justissimus, non est dubium, quin illa præcipiat: Quod quisque in alium statuerit, ipse eodem jure utatur. Ut quis legibus

etiam [51] ad ipsum jus imperii, + & ejus partes necessarias, [52] quas alibi explicavimus. + Pertinere arbitrari videntur Jurisconsulti non pauci, [b] + qui quæstiones de summo imperio ex jure tractant civili Romanorum. [t] + Nos aliter arbitramur. + Nam ut quis legibus obligetur, requiritur in legis auctore & potestas, & voluntas, + saltem præsumpta. [53] + Se per modum legis, id est, per modum superioris, obligare nemo potest: + & [54] hinc est quod legum auctores habent [55] jus leges suas mutandi: Potest tamen quis obligari sua lege, + non directe, sed per reflexionem, [u] qua scilicet [56] pars est communitatis + ex æquitate naturali, quæ partes vult componi ad rationem integri. + Quod a Saule [57] in regni initiis observatum notat sacra historia, Sam. XIV, 40. [58] + Sed hoc hic

b Bart. in l. Hostes, D. de capt. & in l. 1. D. de aq. pluv. arc. Jas. cons. 70. lib. III. Aymon. de antiq. p. 4. versic. materia ista. n. 73. Ant. Corsetus de excell. reg. q. 104. Balb. de præsc. 1. p. princ. & 2. part. q. 2. Castal. de Imp. quæst. 53. & Covar. in c. peccatum de reg. juris in 6. p. 2. §. 9. in fine,

bus obligetur, requiri, ait, in legis auctore voluntatem, saltem præsumtam. In bono præsumi quis neget? in malo, qui legum suarum lator, & eversor est, ut de Pompejo *Tacitus* loquitur, quis speret? (At vide, quæ diximus in PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VI. §. 3. Not. 4. Præterea Vir Doctissimus heic mutat statum quæstionis. Auctor enim noster agit de *Usucapione*, aut *Præscriptione*, qualis à Legibus Civilibus certo quodam annorum numero definitur, & sub certis quibusdam conditionibus constituitur. Ceteroquin tantum abest ut derelictionem tacitam, secundum Jus Naturæ, & Gentium, ad jus ipsum Imperii pertinere neget, ut contra statuat paullo post, *num.* 2. tantum temporis spatium, quantum Leges Civiles postulant, non requiri ad adquirendum summum imperium, si intra id tempus conjecturæ derelictionis sufficientes adpareant: immo res Summi Imperii certo tempore adquiri posse, etiam ubi talis adquisitio in aliis rebus vetatur Jure Civili. *J. B.*]

GROTII.

t *Nos aliter arbitramur*] Et Don *Garzias Mastrill.* de magistratu lib. III. c. 11, 26. *Joh. Oldendorpius* consil. Marp. V. n. 47. volum. 1.

u *Qua scilicet pars est communitatis*] Vide infra hoc libro, cap. XX. §. 24. *Seneca* epistola LXXXV. *Duas personas habet gubernator: alteram communem cum omnibus qui eandem conscenderunt navem, qua ipse quoque vector est, alteram propriam qua gubernator est.* Tractant hoc *Claud. Seissellus* de Rep. Gall. lib. 1. (*cap.* 12.) *Chassanæus* de gloria mundi parte V. cons. 5. *Gaillius* lib. II. obs. LV. num. 7. *Bodinus* de Republica lib. I. c. VIII. *Reinking* 1. c. XII.

GRONOVII.

51 *Ad ipsum jus imperii*] *Bodin.* lib. I. cap. 10.

52 *Quas alibi*] 1, 3. 6.

53 *Se per modum legis*] Id est, per modum superioris obligare nemo potest. Falsissimum: An non populus obligat se lege, cum legem jubet? annon legem fecit se superiorem? Cur ergo legum imperia Romæ fuisse ejectis regibus, ait *Livius*? Si quis ipsum sese obligare potest sponsione, si jurejurando, quidni & lege? lex est communis sponsio civium, inquit JC.; lex est quasi sacramentum civium, unde leges Pythagoreorum collegii *sodalitii juris sacramenta*, dicit *Justinus*. Sophistica cavillatio, quam didicit a *Bodino* 1, 8. 134. (Vide, quæ pro Auctore nostro diximus in Nota jam indicatâ ad PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VI. §. 3. *J. B.*)

54 *Hinc est quod legum auctores jus habent leges suas mutandi*] Pessimum principium, & prorsus tyrannicum, mutandæ legis jus esse, quia auctor ea obligatus non est. Immo hinc auctor legum jus habet mutandi, quod salus populi suprema lex est. Hæc salus populi, quæ est lex summa, quum ejus causa comparatæ sint leges omnes, & ad illam referantur, simul atque aliqua lex inferior ei pugnare deprehenditur, absolvit populum, vel principem ab ea, quam se fecit superiorem, lege, & jus ei dat inutilem, & degenerantem dominum exuendi.

Agnoscit tamen ex æquitate naturali obligari legislatorem sua lege: non tamen directe, sed per reflexionem, quatenus pars est communitatis. Atqui non aliter est legislator, quam qua caput, qua pars est, primaria quidem, pars tamen corporis. Itaque pessime facit, cum quod voce ædificat, exemplo destruit: nec tam se ad usum communitatis, quam illam ad libidinem suam aptat. A Saule in regni initiis, ait, hoc observatum; Quasi significet, id non fuisse observaturum, si fuisset confirmatior. Potest fieri: sed & fuisset tanto pejor, nec jus naturæ, sed suam libidinem esset secutus.

55 *Jus leges suas mutandi*] Falsum: id enim inde, quod salus publica suprema lex est.

56 *Pars est communitatis*] infra 2, 20. 24.

57 *In regni initiis*] Hoc est, quum retineret mores, nondum a fortuna corruptus.

58 *Sed hoc hic locum non habet, quia legum auctorem hic consideramus, non ut partem, sed ut eum, in quo virtus insit integri*] Hoc illudere est: legis auctor in lege ferenda consideratur non ut pars communitatis, sed ut is, in quo virtus sit integri; ergo sua lege non tenetur. Negamus etiam

 conse-

hic locum non habet, quia legum auctorem hic conſideramus, non ut partem, + ſed ut eum, in quo virtus inſit integri. + Agimus enim de ſummo imperio [59] qua tali. + Sed nec voluntas adfuiſſe præſumitur: quia legum auctores [60] non cenſentur ſe velle comprehendere, + [61] niſi ubi & materia, & ratio legis ſunt univerſales, + ut [62] in æſtimandis rerum pretiis. + At ſummum imperium non eſt paris rationis cum rebus aliis: + imo nobilitate ſua res alias multum excedit. + Neque ullam vidi legem civilem de præſcriptione agentem, quæ ſummum imperium comprehenderet, aut comprehendere voluiſſe probabiliter cenſeri poſſet.

2. + Unde ſequitur, + neque [63] tempus lege definitum + ſufficere ad acquirendum ſummum imperium, aut partem ejus neceſſariam, + ſi deſint [64] conjecturæ naturales, de quibus ſupra [i] egimus: + neque tantum temporis ſpatium requiri, ſi [65] intra id tempus eæ conjecturæ quantum ſatis eſt adſint: + neque legem civilem, quæ acquiri certo tempore res vetat, ad res ſummi imperii pertinere. Poſſet tamen in ipſa imperii delatione populus ſuam exprimere voluntatem; + quo modo ac tempore amitti imperium non utendo poſſet: + quæ voluntas ſequenda haud dubie eſſet: nec infringi poſſet a rege, etiam ſummum imperium obtinente, + quia non ad imperium ipſum, ſed ad ejus habendi modum pertineret: quo de diſcrimine [66] alibi diximus.

i §. 3. *& ſeq. hujus Cap.*

XIII. Ea

conſequentiam: diximus enim, quoties integrum, hoc eſt, populus omnis ipſe legem accipit, & jubet, non tantum ſingulis eum, ſed & ſibi jus ponere, non ſingulis tantum, ſed & ſe omni eam legem ſuperiorem, & dominam agnoſcere: ergo multo magis qui repræſentat integrum.

59 *Qua tali*] De ſummi imperii poſſeſſore, quatenus ſummus eſt, & exſtat ſupra omnes, qui agnoſcunt ejus imperium.

60 *Non cenſentur ſe velle comprehendere*] Jam diximus Lycurgum & Charondam eam cenſionem ſibi turpiſſimam, & morte graviorem putaſſe.

61 *Niſi ubi materia, & ratio legis ſint univerſales*] Quidni ſit univerſalis hujus legis ratio? Uſucapio & præſcriptio longi temporis ſunt pœna indiligentium patrumfamilias: a qua ſe eximere illum, qui pro omnibus debet vigilare, quam decorum eſt? Uſucapio & præſcriptio ſunt inventæ, ne dominia rerum in incerto eſſent. Quid ergo indignius, aut magis diſſolvendo imperio, quam jus ſummi imperii inter incertos vagari?

Videtur potius in hac quæſtione inſpiciendum, quid poſſit præſumi de voluntate populi: is enim cum ſummum imperium alicui tribuit, non id ei tanquam privatam poſſeſſionem adſignat, ſed inſtar procurationis: nec jus ſuum & ipſe alienat, ſed fidei committit: eoque dando, & commendando retinet per illum, in quo virtutem eſſe integri voluit. Tantum ſtatuit, neminem illud adminiſtrare, niſi quem ſibi præfecit, & cui perſonam integri impoſuit, quam ſi ille negligat perſonam, non illud jus redditur vacuum & ſine domino, ut poſſit occupari, ſed populi manet. Populum enim intelligimus perfectam ſocietatem, quæ non intelligitur ſe velle in prædam dare, ac patere rapinis occupantium. Itaque juris iſtius æterna auctoritas eſt, non ob perſonam legiſlatoris, qui, ſi Diis placet, omnibus ab ſe latis legibus liber ſit, ſed ex perſona populi, quam legiſlator ille repræſentat, cujuſque æternum jus tuetur. Quemadmodum Cancellarius ille Galliæ regem nunquam dicebat mori, ita ſummum jus numquam ſit vacuum in civitate. Nam aut ejus, cui populus dedit, ſive quaſi procuratori, ſive quaſi (quando ita vult, & loquitur interdum Auctor noſter) fructuario, quo extincto, vel fructum negligente proprietas ſalva eſt populo, qui nunquam moritur. Ita ſemper poſſidetur, nec jure poteſt a quoquam invadi.

Quod autem negat ὁ πάνυ ſe ullam vidiſſe legem civilem de præſcriptione agentem, quæ ſummum imperium comprehenderet, aut comprehendere voluiſſe probabiliter cenſeri poſſet: ejus rei duplex eſt ratio: prior, quod nullus populus jus ſuum minuere voluit, nec juſtiſſimam, certiſſimam, æternam poſſeſſionem ſuam facere dubiam; altera, quod invaſores ac tyranni, præterquam quod bona fide deſtituuntur, armorum vi, &, ſi lubet, populo in obſequia jurare coacto, aut alia ſpecie juris utuntur, ut ad præſcriptionem decurrere illis neceſſe non ſit.

62 *In æſtimandis*] Si lege princeps ſtatuat mercibus pretium, non minoris eas ipſe comparabit.

63 *Tempus lege definitum*] Ad res privatas uſu capiendas.

64 *Conjecturæ naturales*] Quæ voluiſſe interpretantur, quod quis ſatis ſignificavit, *num.* 4.

65 *Intra id tempus*] Citius quam lege definitum.

66 *Alibi*] 1, 3. 11. & 16.

XIII. Ea + vero, quæ de summi imperii natura non sunt, [k] nec ut proprietates naturales ad eam pertinent, sed aut separari ab ea naturaliter possunt, + aut saltem cum aliis communicari, + omnino subjacent legibus populi cujusque civilibus, quæ de usucapione & [67] præscriptione factæ sunt. (dd) Sic subditos esse videmus, + qui præscriptione acquisierunt, [68] ut appellari ab iis non possit: + ita tamen ut semper aliqua ab eis sit provocatio, per supplicationem scilicet, vel alium modum. Nam ut ab aliquo nulla ratione possit provocari, [69] + cum persona subditi pugnat, + ac proinde ad summum imperium, aut partem ejus pertinet, + nec potest aliter acquiri quam [70] secundum jus naturale, + cui summa imperia subjacent.

k *Covarruv. c. possessor, part.* 2. §. 2. *num.* 12, 13

XIV. 1. + Ex his apparet, quatenus recipi possit [x] quod aiunt nonnulli, semper [71] licere subditis, si possint, + in libertatem, eam scilicet, [72] quæ populi est, + se vindicare: + quia quod vi partum est imperium, vi possit dissolvi; + quod autem [73] ex voluntate sit profectum, in eo pœnitere liceat, & mutare voluntatem. + Nam & quæ vi parta primum sunt imperia, possunt ex voluntate tacita jus firmum accipere, + & voluntas + aut ex initio constituti imperii, + aut ex post-facto esse potest talis, + ut jus det, quod in posterum a voluntate non pendeat. Agrippa rex apud + Josephum [l] in oratione ad Judæos, qui ex præpostero repetitæ libertatis studio Zelotæ dicti sunt, sic ait: *Intempestivum est nunc libertatem concupiscere. Olim ne ea amitteretur certatum oportuit. Nam servitutis periculum facere durum est, & ne id subeatur, honesta certatio. At qui semel subactus deficit, non libertatis amans dicendus est, sed servus contumax.* Atque ipse [m] Josephus ad eosdem: [y] *Honestum quidem est pugnare pro libertate, sed id olim factum oportuit. At qui victi semel sunt, & longo tempore paruerunt, si jugum excutiant, faciunt quod desperatorum hominum est, non quod libertatem amantium.* Et hoc ipsum Cyrus [n] olim Armenio regi dixerat, + qui rebellioni suæ obtendebat libertatis pridem amissæ desiderium.

l *De Bell. Jud. Lib.* II. c. 16. §. 4. *Ed. Hudson.*

m *De Bell. Jud. Lib.* V. c. 9. §. 3.

n *Xenoph. de Cyri instit.* L. III. c. 1. §. 6, 7.

2. Cæterum + quin & regis longa patientia + talis, qualem supra descripsimus, possit populo sufficere ad pariendam + libertatem publicam, + ex præsumta imperii derelictione, minime dubitandum arbitror.

+ XV. Jura

GROTII.

x *Quod aiunt nonnulli*] Ut *Vasquius* dicto libro II. c. LXXXII. n. 3.

y *Honestum pugnare pro libertate, sed id olim factum oportuit*] Eadem ferme verba reperies in oratione comitis Blanderatensis ad Mediolanenses apud *Radevicum* 1. c. 40..

GRONOVII.

67 *Præscriptione*] Longi temporis usu.

68 *Ut appellari*] Ut res a judicibus eorum decisa ad aliud, tanquam superius tribunal deferri, & iterum cognosci nequeat.

69 *Cum subditi persona repugnat*] Aut *pugnat*, aut *subditi personæ repugnat*, voluit dicere.

70 *Secundum jus naturale*] Quo cujusque est, quod ut esset, ipsi fecimus.

71 *Licere subditis*] 1, 3. 12.

72 *Quæ populi est*] Civilis, non personalis.

73 *Ex voluntate*] Contraria voluntate nequeat irritum reddi. Sic *Justinus* regem, ait, apud Persas nonnisi morte mutari.

(dd) Verius est, non posse à subdito plenè adquiri longi temporis possessione ullum jus, quod ad summum imperium pertinet. Dicemus in Notis Gallicis ad hunc locum. Vide interim Dissertationem Clarissimi & Celeberrimi JCti *Hallensis*, CHRISTIANI THOMASII, *De Præscriptione Regalium ad jura Subditorum non pertinente*, ann. 1696. *Halæ Saxonum* editam. *J. B.*

GROTII

XV. Jura vero, quæ non habent quotidianum exercitium (ee) sed semel ubi commodum erit, z 74 ut luitio pignoris; item 75 jura libertatis, quibus actus is, qui exercetur, non est directe contrarius, sed ei inest ut pars suo integro; velut si quis per centum annos societatem cum uno duntaxat vicino habuerit, cum tamen habere & cum aliis posset; non amittuntur nisi ex quo tempore intercessit prohibitio, aut coactio, eique paritum est cum sufficienti consensus significatione: quod cum non juri civili tantum, sed & rationi naturali congruat, merito locum habebit etiam inter summæ fortunæ homines.

GROTII.

z *Ut luitio pignoris*] Vide *Parutam* historia Veneta VII.

GRONOVII.

74 *Luitio pignoris*] L. 9. C. *de pig. act.* si non fuerit conventum de certo tempore, intra quod lui debeat. 3, 20. 60. Adde *Freheri* parerg. 1, 10.

75 *Jura libertatis*] In argumento capitis vocat *jura meræ facultatis*, quæ non alligantur certæ legi, aut pacto, aut conditioni, nec præfixo tempori, aut statuto modo: sed quæ possis usurpare, & non usurpare, vel usurpare quoties libet, & quando libet: ad quæ quis actione cogi non potest. Ea non posse præscribi, aut præscriptione tolli probant Dd. ex l. 2. D. *de via publ. & itinere publico* ref. *Gail.* lib. 2. obs. 18. n. 4. Tale jus flaminis Dialis in senatum veniendi apud *Livium* 27, 9.

(ee) De Juribus illis, qui dicuntur *meræ facultatis*, & inter alia, de *luitione pignoris*, legi dignissima Dissertatio singularis Collegæ mei Clarissimi & Juris peritissimi *P. de Toullieu*, quæ tertia ordine est in *Dissertationum Juridicarum Triade*, Ultrajecti ann. 1706. edita. De re ipsa dicemus in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. IV.

AUCTOR inter modos occupandi quoque refert DERELICTIONEM PRÆSUMTAM, seu PRÆSCRIPTIONEM IMMEMORIALEM. Ubi I. refert opiniones eorum, qui negant per solum lapsum temporis jus aliquod acquiri, eosque refutat. §. 1. & 2. II. Suam sententiam exponit, nimirum, eum, qui longissimo tempore rem suam non vindicat, sed eam ab alio uti patitur, rem derelinquere voluisse videri. *Rubr.* & §. 3. Indeque III. ait, dependere illam derelictionem ab animo. §. 3. Animum autem IV. exprimi debere signis saltem probabilibus, uti factis. §. 4. V. Sub factis autem, ait, contineri etiam non facta, ut silentium scientis, & libere volentis. §. 5. quod ex conjecturis inferri putat, v. g. ex lapsu temporis. §. 6. VI. Tempus immemoriale semper inferre derelictionem. §. 7. VII. objectioni respondet in §. 8. & cum VIII. perspectum sit Auctori omnia hæc ratione naturali carere, tandem in §. 9. statuit hæc jure gentium voluntario ita statuta esse:

Equidem quæstio, *an detur aliqua præscriptio naturalis*, *qua controversiæ inter gentes & imperia finiantur*, magni momenti est, & sæpius armis quoque ventilata fuit: Affirmant eam *Grot. h. Pufend. de Jur. N. & G. l. 4. c. 12. §. 11. Carpz. l. 1. Resp. 35. n. 4. Cujac. de div. præscr. c. 30.* Negant eam Galli,

Galli, eamque sententiam defendit *Bodinus de republ. l. 6. c. 2. pag. 46.* At cum ex principiis Grotii nihil decidi possit, ex aliis fontibus decisio sumenda est. Res ita se habet.

Regula est, *ex lapsu longi temporis rem ei, cujus non est, jure naturali non acquiri*: 1. quia rem alienam tenet, quam ex necessitate obligationis ei, cujus est, restituere tenetur, nec obligatio illa tollitur nisi restitutione: Non autem restituitur res per solum lapsum temporis: 2. Qui rem alienam tenet, eaque utitur sine voluntate domini, is vitiose tenet, & injuria ea utitur, adeoque initium ejus possessionis injustum, ac vitiosum est: Ex injuria autem sua nemo jus quærere potest: Imo hoc vitium, & hæc injuria, quo longius durat, eo magis augetur, non vero minuitur, vel corrigitur, nedum tollitur. Tantum ergo abest ut diuturnitate usus rei, quæ alterius est, jus fiat, & in injustum possessorem transeat, ut augeat etiam injustitiam, quæ ratio in jure Canonico quoque allegatur *c. 5. X. de præscr.* Injuria enim reparando, non continuando desinit. Sane 3. in solo tempore non est vis transferendi juris ab uno in alterum; *Vid. l. 44. §. 1. de O. & A.* tempus enim nudam durationem significat ejus quod est, consistit in nuda appellatione spatii, quod neque actionem infert, nedum potestatem aliquam transferendi juris: Unde bene Auctor ait, *omnia fieri in tempore, nihil a tempore.* Etsi igitur 4. rem meam longo tempore alterius potestati relinquam, inde non sequitur quod rem ipsam, seu jus meum in illa re transferre voluerim; ex mea enim dispositione dependet ad quod usque tempus alii rem meam relinquere, vel quando eam repetere velim. Regula juris 5. certa est, quod nostrum est, id vel nostra tantum, vel superioris dispositione a nobis abire, & in alium transferri potest. *L. 11. ff. præscr.* quia præter dominum & superiorem nemo mortalium jus in res nostras habet: Non ergo nudo temporis lapsu jus aliis in res meas acquiritur. 6. Atque hinc rationes, ex quibus jure Romano temporum præscriptiones introductæ sunt, mere sunt positivæ, nituntur enim utilitate publica, (ut tandem rerum dominia certa reddantur: *L. 1. ff. Usuc.*) & pœna negligentiæ: *L. 27. ff. R. D. pr. Inst. de Usuc.* Unde etiam Imperator materiam usucapionum & præscriptionum non inter modos acquirendi juris gentium, qui in titulo de Rerum divisione continentur, sed inter modos acquirendi juris civilis retulit, & cum acquisitione, quæ fit per donationem mortis causa, & per testamentum, conjunxit. 7. Ipse Auctor hoc fatetur; non tantum enim statim in §. 1. asserit tempus non habere vim effectricem, i. e. nullam vim transferendi juris, sed & totam hujus juris rationem juri gentium voluntario tribuit in §. 9. Sed & 8. thesis nostra omnium fere gentium consensu probatur. Bodinus *in all. loc.* ex Bartolo, Baldo, aliisque interpretibus juris docet, naturali jure perpetuam vindicandi res injuria nobis ablatas auctoritatem esse, idque rebus judicatis curiæ Parisiensis de anno 1440; 1505. 1538. firmat: Eumque in finem Polonorum, Hungarorum, Anglorum, Hispanorum, Venetorum, Helvetiorum, quin & Græcorum, ac Romanorum leges affert.

Galliarum rex sæpe declaravit, se nullam agnoscere præscriptionem; & ex hoc capite partes regni Austrasiæ vindicare voluit, quæ tamen imperio armis & pactis quæsitæ fuere. In celebri illa sententia, qua investitura ducatus Neoburgensis Borussiæ regi adjudicata fuit, Status illius ducatus negant juri directo præscribi potuisse: Verbis, *que ces droits* (de jure dominii directi loquitur sententia) *n'ont pas été prescrits, mais qu'ils sont de leur nature imprescriptibles, de l'aveu même de l'Avocat de son Altesse Serenissime Monseigneur le Prince de Carignan.* Sed & Artaxerxes Persa subactis Parthis expetiit a Romanis quidquid Alexander Magnus bello eripuerat. *Herod. L. 6. c. 4.* Certum ergo est præscriptionem, i. e. exceptionem lapsus temporis, natura jus non dare.

Duo tamen sunt casus, ubi post longum tempus dominus rei, ejusque heredes, repetere rem non possunt. *Primo*: Quoties non exstat memoria possessionis, nimirum *præsentis*, i. e. ubi nescitur quo jure, & ex qua causa præsens possessor, ejusque antecessores rem quæsiverint: Etsi igitur forte constet, olim alium dominum fuisse, eumque sine causa rem amisisse, fieri tamen potest, ut postea vel pacto, vel ratihabitione, vel armis verum jus possessoribus quæsitum sit; Sufficit ergo si *præsens* possessor non possit convinci, eum, aut antecessores ejus injuria rem cepisse, neque ab eo, qui injuria cepit, causam habere. Ratio hujus *præscriptionis*, quam Doctores *immemorialem* vocant, seu cujus initii memoria non exstat, in ipso jure naturæ fundatur: Nam *I.* dominia rerum

rum a natura sunt, *Pos. V.*; omnia igitur, sine quibus dominia rerum exitum habere non possunt, sunt juris naturalis. *Pos. IV. n.* 4. Negari autem non potest, sublata *praescriptione immemoriali* nullum amplius certum dominium dari, neque absque injuria rem acquiri posse: In omni enim re contingere potuit, ut a condito orbe aliquando ea res a domino amissa, & a non domino possessa fuerit; quod si vel semel factum, omnes postea in infinitum secutæ possessiones erunt necessario injustæ, & vitiosæ, etsi per mille manus & ætates continuentur; Semper enim accepisset possessor a non domino, qui non potuit plus juris in alium transferre quam ipse habuit. *II.* Quia per naturam non potest probari præsentem possessorem, qui immemoriali tempore rem tenet, dominum non esse: Etsi enim olim sine causa domino ablata fuerit, inde tamen non sequitur, præsentem possessorem injuria tenere, nisi simul probetur eum, & antecessores ejus causam a primo prædone habere: Si id non probetur, deficit probatio, quia deficiente hominum memoria probari nequit quid medio tempore factum sit: Idque JCti Romani quoque ita statuerunt in *L.* 3. §. 4. *Aq. quot.* ibi: *ductus aquæ, cujus origo memoriam excessit, jure constituti loco habetur.*

Secundo excipitur casus, ubi quidem exstat *talis memoria initii*, sed ubi constat dominum deposuisse spem animumque recuperandi; nam pro derelicto habet, qui spem recuperandi non habet.

At in eo cardo rei vertitur, quando de animo illo derelinquendi constet? Equidem si verbis, vel litteris id declaraverit is, qui olim dominus fuit, vel ejus successores, dubium non est quin jus ejus exstinguatur. At ex signis quoque ejusmodi animum derelinquendi aliquando elici posse, asserimus; Uti si cum potuisset repeti non fuit repetita, nec alia causa appareat cur non repetierit: e. g. si is qui usurpavit rem alienam bello vincitur, & dominus rei victorem de re illa restituenda non interpellat. Hoc jure nititur Jephta dum Ammonitis respondet, cur tunc, i. e. ante 300 annos, ubi jure belli occupavimus has terras, jus vestrum non repetivistis. *Judic. II. v.* 13. 23. & 26. Ibi ergo Jephta non se fundat in 300 annorum possessione, sed in titulo, in jure victoriæ contra Amorrhæos reportatæ, in quos Ammonitis nullum jus fuit. Jephta igitur allegat Ammonitas vel nunquam fuisse dominos, vel si fuerunt remisisse jus suum; quia tunc, cum Israelitæ terras Ammonitarum occuparent, non repetiverunt.

Ex his principiis decidenda est celebris illa controversia inter Hispanos & Lusitanos: Illi anno 1587. vi occuparunt Lusitaniam exclusa domo Bragantina, cujus jus potius erat: Anno 1640. adeoque 53 annis ab occupato regno, Johannes Bragantinus vi recipit regnum, quæritur an jure? Causabantur Hispani domum Bragantinam remisisse jus suum, & tanto temporis spatio nihil movisse. At merito regerebat domus Bragantina, Antonium multa tentasse, sed frustra; tantam fuisse Hispanorum potentiam, tantamque Bragantinorum infirmitatem, ut utique exspectanda fuerit occasio, qua ostensa, cum Lusitani nobiles nollent in bellum sequi, illico eam arripuisse Johannem. Accedit, quod filia Eduardi noluerit renunciare juri, cum urgeret Philippus; etsi maritus renunciare cogeretur, sed ejus jus non erat.

E contrario, in hac ipsa controversia Catharina de Medicis interveniebat, (quia reges Lusitaniæ ab Alphonso III. & ejus secunda uxore, quam priore viva duxerat, descenderent; cum ipsa ex priori genus duxerit) sed quia temporis longinquitas obstabat, præscriptio ei merito opponi potuit, ita opinante *Thuan. L.* 65. *ad ann.* 578. *in fin.* Sane prioris thori liberi nunquam contradixere, nec litem moverunt, nec unquam consilium cepere vindicandi regnum, &c. Unde eventus quoque belli pro Lusitanis stetit.

Ita Sulpitius legatus contra Antiochum jus defendit ex constanti, quieto, ac nunquam interrupto usu, apud Livium *L.* 35. *c.* 16.

Angli obsederant arcem Bervici Scotorum, & re horum afflicta offerebant pacem, si promitterent arcem se redditurus, retenta arce. Scoti respondebant, arcem in solo Scotico a Scotis ædificatam suæ ditionis esse, ac per multa secula fuisse, eam si aliquid Angli interceperint, aut per vim tenuerint, nihil ea injuria jus vetus imminutum fuisse. *Buchan. L.* 12 *p. m.* 432. *ad ann.* 1481.

Atque ex eisdem fundamentis sequitur Anglis, si Galliam armis repetere vellent, nunquam opponi posse præscriptionem, etsi ultra seculum possessione dejecti sint: quia consilium expetendi nunquam omiserunt, quod ex titulo, sceptroque Galliæ, quo Rex Angliæ adhuc utitur, apparet. Hinc *Comin. Hist. l.* 8. ait, *quod Angli redierint quidem domum, sed certa spe redeundi aliquando in Galliam*,

Galliam, *quod illam ad se jure pertinere dicunt*. Et in *L. 6. pr.* refert Anglos, cum tractarent cum Gallis de conditionibus pacis, pro sua perpetua consuetudine petiisse omnem Galliam.

Ex his igitur apparet, nullum unquam jus oriri ex solo lapsu temporis, seu ex præscriptione, qoæ solo tempore nititur: nisi 1. deficiat præsentis possessionis initii memoria, vel 2. remissio, & derelictio joris ex factis appareat. Neutro autem casu jus acquiritur ex lapsu temporis: sed *priori* casu ex defectu probationis, qoam alter suscepit; *posteriori* casu ex dispositione ejus, qoi jus illud amplius in rebus suis habere non vult.

Cæterum, quæstio de præscriptione non tantum moveri potest si unus idemque homo diu possedit, domino eodem vivente; sed & inter utriusque successores, & hæredes legitimos: In iis enim eadem obtinet ratio, ut & hæredes, ac successores possessoris ex iis causis jus acquirant lapsu temporis, & domini hæredes jus suum amittant: cum rationes omnes hic eodem modo militent. Hoc autem verum tantum est de illis successoribus, qui vere in jus defuncti succedunt. Non ergo hæc obtinent in collateralibus, qui jure naturæ hæredes non sunt. Hinc *cognati ejus*, *qui olim dominus fuit*, & *injuria rem amisit*, vindicare rem a præsente possessore nullo tempore possunt; semper enim repelli possunt exceptione, *vobis nec jus competit*, *nec actio*: Merito autem excipiuntur controversiæ, quæ de regnis & principatibus oriuntur, quia etiam cognati ex populi dispositione in jura regni succedunt.

Quoties dubium est, an immemorialis possessio adsit, vel an remittendi animus satis appareat, altera parte affirmante, altera parte id negante, jure belli res decidi debet, & victoria ultima erit loco sententiæ.

Possessor Imperii remittere jus, & derelinquere regnum non potest, quia rex alienare regnum neque expresse, neque tacite potest: si tamen jus valde dubium est, nec consultum armis illud vindicare, administrationis pars esse videtur de tali jure dubio transigere.

Cum animus ille derelinquendi jure naturæ difficilis sit probatu, merito leges *in causis privatorum* certum præfixere tempus, quo elapso in pœnam negligentiæ res pro derelicta habetur: idque tempus pro varia æquitate vel restrictum, vel ampliatum est: unde præscriptiones annales, quinquennales, longi, & longissimi temporis. &c.

Additio.

„ Ego *præscriptionem immemorialem*, etsi „ præsentis possessionis memoria nulla ex„ stet, natura cognitam non esse, nec inter „ principes allegari posse, statuo: si proin„ de quis rem aliquam familiæ meæ injuria „ olim ereptam, per plurima secula possi„ det, rem illam (etiam a tertio possessore) „ vindicare possum, quod late demonstravi „ in *Dissertatione prœmiali XII.* §. 297. „ *seq.* Regula enim naturalis est, *injuriam* „ *tempore non minui*, *sed augeri*: & *rem* „ *nostram sine facto nostro non desinere no-* „ *stram esse*. Jus igitur antiqui domini sem„ per salvum est: de eo jure enim certo „ constat; an vero præsens possessor ex de„ relictione domini jus acceperit, de eo „ non constat, adeoque is, qui derelictionem „ allegat, eam probare tenetur.

„ Sane ignorantia eorum, quæ medio tem„ pore facta sont, ei, cui antiquitus injuria „ res erepta fuit, jus quæsitum auferre nequit. „ Hinc Ammonitæ post lapsum trecentorum „ annorum sedes vindicabant, qoas olim ad „ se pertinuisse mentiebantur.

„ Hæc igitur non tantum vera sunt de *re* „ per injuriam olim mihi ereptam; sed & si „ *jus* aliqnod, quod olim rei meæ inhæsit, a „ tertio possidetur; ut si quis servitutem in „ re mea longo tempore exercuit: Nam ra„ tione naturali omnia commoda rei sequun„ tur dominum, hæc ratio juris certa est; „ quod vero dominus alii commodum suæ „ rei tacite saltem concesserit, de eo non „ constat, adeoque is, qui tale quid asserit, „ probare id tenetur. Quod si ob ignoran„ tiam eorum, quæ medio tempore contige„ re fieri non possit, jus forte possessoris non „ deficit, sed probatio.

„ Neque allegari potest, hoc modo domi„ nia rerum exitum habere non posse; Nam „ exitum omnino habent si res pristino do„ mino restituitur: Si possessor resistit, is „ in causa est quo minus dominia exitum „ habere possint. Cæterum inter *principes* „ paucissimæ hujus modi existunt controver„ siæ, & si tales fuerunt, vel bello, vel „ pactis decisæ sunt: Inter *privatos* verum „ est, perpetuas inter eos futuras esse lites, „ si jus antiquum cuique vindicare liceret, „ tales autem lites, ob frequentiores rerum „ commutationes, in republica sæpius acci„ dere possunt. Atque ideo legibus cujus„ que civitatis cautum plerumque est, ut

„ dominus, si certo tempore rem suam non „ vindicet, jure suo cadat.

„ Neque admittimus assertum Grotii, *quod tacita remissio ex lapsu longi temporis elici possit, si quædam signa concurrunt*: Negamus enim signa adeo certa, & adeo notoria esse, ut animus remittendi juris inde apparere possit. Nam 1. notorium est ei, cui res ablata est olim jus competiisse, eique rem injuria ablatam esse; hoc jus certum domino ex præsumtionibus, & conjecturis auferri non potest. Inprimis cum 2. remissio facti sit, adeoque ab allegante probari debeat. Neque enim 3. ex eo, quod data occasione potuerit occupare rem injuria ablatam, & non occupaverit, inferri potest eum renunciasse juri suo; quid si enim declaret ea intentione se id non fecisse? Sane non deficient ipsi rationes moram seu silentium excusantes: causabitur plenam juris sui rationem cognitam sibi tunc temporis non fuisse, se consiliis & opibus destitutum, vel eventum ob alterius potentiam dubium fuisse: allegabit, natura certum vindicationi tempus præscriptum non esse, indeque in arbitrio læsi esse quando agere, & rem suam repetere velit, & reparandi injuriæ obligationem nullo tempore finiri. Sane 4. in imperiis certum est, principem non posse renunciare juri suo sine consensu populi & successorum, adeoque nec derelinquere provinciam injuria ablatam: Adeoque & populus, & successores proprio jure vindicare rem imperii in perpetuum possunt.

„ Neque exemplum Jephtæ huc pertinet; Is enim non opponit Ammonitis silentium 300. annorum, nec ex hoc signo elicit eos juri suo renunciasse: sed contendit, male ab ipsis terras vindicari, quæ nunquam eorum fuere; Causabatur Josuam terras eorum intactas reliquisse, & circumivisse ex latere terram Edom, & terram Moab, *Jud.* 11. *v.* 17. & 18. (quæ erat terra Ammonitarum,) ac transitum petiisse per *terras Amorrhæorum*, quo negato eum jure belli *terras Amorrhæorum* occupasse. *ibid. v.* 21. 22. 23. Unde Jephta miratur, quod Ammonitæ velint repetere terras Amorrhæorum, quas Israëlitæ jure belli quæsivissent. *ibid. v.* 23. & 24. Addit, reges Moabitarum, prædecessores Ammonitarum, in quorum jus successissent, nunquam ideo litem movisse per 300. annos. *ibid. v.* 25. & 26. & tandem quærit, *cur tanto tempore nihil super hac repetitione tentassent*, quæ ratio proinde non concludit, sed adminiculatur.

„ Cæterum præscriptionem, i. e. tacitam derelictionem, in regnis vi ablatis allegari posse negat Catharina de Medicis apud *Thuan. L.* 65. *ad ann.* 1578. Scoti apud *Buchan. in supra allegato loco &c.* Galli apud *Bodin. de republ. L.* 9. *c.* 2. Antiochus legatis Romanorum respondet: Ptolemæum, & deinde Philippum, occupatis majoribus suis rerum alienarum alia cura, quædam quæ suæ ditionis essent usurpando occupasse, easque se nunc recuperare velle: *Liv. L.* 33. *c.* 26. Michael Hospitalius, Galliæ Cancellarius, Anglis Caletum repetentibus respondet. *Quamvis Angli* 230. *plus minus annis* (Caletum) *possederint, jus tamen penes Gallia reges fuisse, non minus quam Ducatum Aquitaniæ, & Normanniæ, quos Angli diu armis detinuerunt: Gallos Caletum, uti etiam Ducatus illos, non bello acquisivisse, sed recuperasse: præscriptionem temporis, quam allegant, inter principes locum habere nullum, sed jus semper valere: & ex XII. tab. adversus hostem æternam esse auctoritatem. Camd. in Elis. p.* 1. *ad ann.* 1567.

AD §. I.

De *usucapiendi jure*], „ I. e. de modo acquirendæ rei alienæ per continuationem „ possessionis.

Namque id jus cum lege civili sit introductum], „ Idque ex duplici ratione 1. ob utilitarem publicam, ut rerum dominia tandem sint certa, 2. in pœnam negligentiæ, quod tanto tempore in res suas non „ inquirat dominus.

Tempus enim ex suapte natura nullam vim effectricem habet], „ I. e. nullam habet vim „ transferendi juris: nisi accedat vel lex „ superioris, vel consensus, seu dispositio „ partium.

A tempore], „ Tempus enim definitur, duratio ejus quod est, adeoque res est inanimata, quæ per se nihil efficere potest.

Quamquam nihil non fit in tempore], „ Scilicet per alias causas animatas.

Vasquius], „ Pro eadem sententia alios „ quoque modo allegavimus Auctores.

Locum habere non potest inter duos populos

„ *hos liberos*] „ Qui jure civili [non tenen-„ tur: Conf. *L.* 1. *c.* 1, §. 16.

Aut reges] „ In quos populi jura sua „ transtulerunt, adeoque qui jure populo-„ rum liberorum utuntur.

Populumve liberum, *& regem*] „ Neutri „ enim juri alicui civili, unde præscriptio-„ nes oriuntur, subsunt.

Imo ne inter regem quidem, *& privatum ipsi non subditum*] „ Si subditus Anglus lon-„ go tempore possedit rem, quæ regi Galliæ „ propria est, subditus ille jure naturæ non „ acquirit proprietatem, etsi longissimo tem-„ pore eam possideat: Nisi res, vel actus te-„ neatur legibus loci, de qua limitatione sta-„ tim agemus. *Vid. not. pr. a seq.*

Nec inter duos diversorum regum, aut populorum subditos] „ Si subditus Anglus longo „ tempore possedit rem, quæ subdito regis „ Galliæ propria est, Auctor ait, priori non „ acquiri dominium præscriptione: quod sta-„ tim examinabimus.

Nisi quatenus res, vel actus tenetur legibus territorii] „ Regula igitur, quod inter gen-„ tes præscriptio locum non habeat, vera „ tunc demum Auctori videtur, si *res*, de „ cujus præscriptione agitur, in tali terri-„ torio sita est, vel si *actus*, unde jus peti-„ tur, in tali provincia gestus sit ubi præ-„ scriptio non obtinet; His enim casibus ve-„ rum est jus naturæ obtinere. At si in illo „ territorio legibus civilibus præscriptio sta-„ tuta est, res & actus etiam extraneorum, „ sive principum, sive privatorum, legibus „ illius loci subjacent; adeoque præscriptione „ & res alienæ, & jura aliena quæruntur. Adde „ ea quæ *infra l. 2. c. 14. §. 1. seq.* tractantur.

Ut controversiæ de regnis, regnorumque finibus nullo unquam tempore exstinguantur] „ Concedamus, immortales fore hujusmodi „ controversias; an hoc incommodum jus „ alii quæsitum auferre potest? Sane causa „ incommodi illius non est is, qui vindicat „ rem suam, sed is, qui rem alii injuria abla-„ tam detinet.

Quod non tantum ad perturbandos multorum animos, & bella serenda pertinet] „ Ludovicus Gonzaga in scripto regi Galliæ „ exhibito apud *Thuan. L.* 59. hoc argu-„ mento utitur: verba sunt apud *Tesm. fol.* „ 261. Sed quis ejus rei causa, an is, qui „ alienam rem tenet, an is, qui eam vindicat? „ Dictum jam est, injuriam tempore non „ minui, sed augeri.

Sed & communi gentium sensui repugnat] Verum hoc esse diximus, ubi de animo remittendi constat.

Additio.

„ Verum non est communi gentium sen-„ sui repugnare, quod quis rem injuria si-„ bi ablatam vindicare possit, etiam longis-„ simo tempore elapso: contrarium potius „ probatum dedimus.

Ad §. II.

Objicit *trecentorum annorum possessionem*] „ Dictum jam est, hanc rationem „ non fuisse concludentem, nec qua talem a „ Jephta allegatam fuisse: Vera enim ratio „ fuit, quod terra nunquam Ammonitarum „ fuerit, sed Amorrhæorum; quod Josua „ terras priorum circumiverit, adeoque illis „ nihil eripuerit; & quod terras Amorrhæo-„ rum ob denegatum transitum jure belli „ quæsiverit, qui titulus etiam apud Ammo-„ nitas pro justo haberetur. Huic rationi ad-„ miniculatur, quod Amorrhæi tanto tempo-„ re siluerint, non facturi, si jus ipsis ali-„ quod in has terras competiisset.

Apud Isocratem] „ Verba in oratione, „ quam inscribit Archidamus, hæc sunt. „ *Præterea nec illud vos præterit, possessiones* „ *sive privatas, sive publicas præscriptione longi* „ *temporis & confirmari, & patrimonii loco habendas, persuasum esse omnibus. Nos* „ *autem Messenam cepimus priusquam Persæ* „ *regno potirentur, Asiamque subigerent, &* „ *priusquam pleraque Græcæ civitates conderentur; & quum tanta nostra causa sit æquitas, Thebani Barbaro Asiam tanquam patrimonium adjudicarunt, qui nondum ducentos annos possiderunt, nobis autem Messenam, quam duplo longius tenuimus, ereptum eunt.*

Hoc jure nisus posterior Philippus] „ apud „ *Liv. L.* 31. *c.* 10. *& L.* 32. *c.* 34.

Sulpitius contra Antiochum disputans] „ Apud *Liv. l.* 35. *c.* 16. *Potesne tandem dicere, Asiæ civitates, ut semel venerunt in* „ *majorum Antiochi potestatem, in perpetua* „ *possessione regni vestri permansisse? & non* „ *alias in Philippi, alias in Ptolemæi fuisse* „ *potestate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem usurpasse? Nam si* „ *quod aliquando servierint, temporum iniquitate pressi, jus post tot secula asserendi*

„ *eos in servitutem facit*, *quid abest quin* „ *actum nobis nihil sit*, *quod a Philippo li-* „ *beravimus Graciam*, *& repetant posteri* „ *ejus Corinthum*, *Chalcidem*, *Demetriadem*, „ *& Thessalorum totam gentem*?

Quam autem habet aequitatem, *ut agrum multis annis*, *aut etiam seculis ante possessum*, *qui habuit*, *amittat*] „ Ita Pelopidas ait, „ Phrygiae, & Cappadociae semper majorum „ Mithridatis fuisse possessionem ab ejus „ patre receptam, apud Appianum *bello Mithrid. n.* 177.

Ad §. III.

Quid *dicemus*] „ Auctor contra Vasquium rationibus, & exemplis demonstra- „ vit, longaevam possessionem jus dare ex „ derelictione praesumta. Hic jam limitat „ quod in genere asseruit, & verum id esse, „ ait, si animus derelinquendi signis suffi- „ cientibus indicatur; talia autem esse verba.

Juris effectus, *qui ab animo pendent*, *non possunt ad solum animi actum consequi &c.*] „ Sensus est, quod animus derelinquendi „ probari debeat per signa quaedam externa, „ i. e. vel verba, vel facta: Quia animus non „ declaratus nullum effectum juris tribuere „ potest.

Non fuerat congruum humana natura] „ Vera ratio est, quod jus nostrum non de- „ finat esse nostrum, nisi voluntate nostra, „ eaque sufficienter declarata: quod enim „ res nostra sit, id certum est; quod vero no- „ limus eam in numero rerum nostrarum ha- „ bere, id incertum est, adeoque probari „ debet.

Qua de causa etiam interni actus meri legibus humanis non subjacent] „ Nemo enim „ de internis actibus judicare potest; unde „ nec cogitationis poenam quis patitur. *l.* 18. „ *ff. poen.* Et ex eadem ratione reservationes „ mentales nullum jus tribuere ei, qui aliud „ loquitur, aliud in mente habet, alibi vidi- „ mus. *Conf. L.* 2. *c.* 13. §. 2. &. 3.

Signa autem nulla de animi actibus certitudinem habent mathematicam] „ I. e. ne- „ cessariam: quid si enim is, qui signa haec de- „ dit, neget se ea intentione dedisse? quis „ judex erit inter duas gentes?

Sed probabilem tantum] „ At alia quaestio „ est, an signa haec probabilia sufficiant ad jus „ alii tribuendum? quod omnino negamus.

Nam & verbis aliud eloqui possunt] „ Certum est, verba aliquando dubia esse posse; „ at tunc dantur regulae interpretandi natu- „ rales: De quibus vide *l.* 2. *c.* 16.

„ *Et factis simulare*] „ JCti ajunt, facti in- „ terpretationem etiam prudentissimos falle- „ re. *L.* 2. *de ignor. jur. & fact.*

Neque tamen patitur natura humana societatis, *ut actibus sufficienter indicatis nulla sit efficacia*] „ Saepius jam dictum est, non „ dari humanam societatem, adeoque fru- „ stra quaeri an natura ejus aliquid patiatur; „ Sed & verum non est, si talis existeret „ societas, eam non pati ut actibus sufficien- „ ter indicatis nulla sit efficacia, quod ipsa „ experientia testatur. Sane statutum illud „ juris Romani, ne ex pactis nudis detur a- „ ctio, nihil derogat naturae societatis huma- „ nae, adeoque alia ratio afferri debet cur „ ex voluntate satis declarata jus oriatur: „ de qua plenius *L.* 2. *c.* 11. & *seq.* agemus.

Pro vero habetur adversus eum, *qui indicavit*] „ Ad eum effectum, ut per indicatio- „ nem illam jus in alium transferatur.

Ac de verbis quidem expedita res] „ Si sc. „ verba clara, & non dubia sunt.

Ad §. IV.

Factis *intelligitur derelictum*] „ Ad- „ eoque non verbis tantum animus agen- „ tis declaratur, sed etiam factis: Imo „ magis aliquando factis, quam verbis, si „ scilicet alia ratio facti dari non potest. 1

Quod abjicitur] „ Quod quis in numero „ rerum suarum amplius esse non vult. §. „ 49. *Inst. de R. D.*

Nisi ea sit rei circumstantia, *ut temporis causa*, *& requirendi animo abjectum &c.*] „ Uti ea, quae in tempestate levandae navis „ causa ejiciuntur. *Vid.* §. 50. *Inst. R. D.* u- „ bi simul additur ratio, *quia palam est ea* „ *non eo animo ejici*, *quod quis ea habere no-* „ *lit*, *sed quo magis cum ipsa navi maris pe-* „ *riculum effugiat*: Unde is, qui id sciens eas „ fluctibus expulsas, vel etiam in ipso mari „ nactus, lucrandi animo abstulit, furtum „ committit. *ibid.* Secus si derelinquendi ani- „ mo jactantur: *l.* 43. §. *p. Inst. de furt.* ubi „ JCtus in dubio credendum esse, ait, ani- „ mo derelinquendi dominum jactasse, inde- „ que furtum non committi.

Requirendi animo] „ I. e. repetendi, & „ recuperandi animo.

„ *Sic chirographi redditione censetur remissum*

sum debitum] „ Alia enim ratio redditionis „ dari nequit: *Vid. l.* 2. §. 1. Hinc JCti a„ liod disposuere, si pignus tantum reddi„ tur *l.* 3. *ff. pact.* ibi enim alia ratio dari po„ test, quia sola securitas remissa censetur: „ *Conf. Jus meum controv. Tit. de pact.* „ *quæst.* 3. *Carpz. p.* 2. *c.* 29. *def.* 12. *Struv.* „ *Tit. de pact.* §. 34. *Schilt. Exerc.* 8. §. 7.

Recusari hæreditas &c. *etiam re potest*] „ V. g. si hæres testamentarius agnoscit le„ gitimum hæredem. *l.* 77. *in f. de Acq. hær.*

Et quovis indicio voluntatis] „ Sc. ex „ quo de animo non adeundi certo constet.

Sciens cum altero eam rem possidente tanquam cum domino contrahat] „ Notanter „ Auctor duo hic sopponit, 1. ut sciens, „ i. e. de jure suo edoctus contrahat; 2. ut „ contrahat tanquam cum domino; adeoque „ ut sit tale negotium, quod non nisi cum „ domino geri potest: uti si is, qui domini„ um in ædes olim habuit, id sciens, ser„ vitutem sibi a possessore illarum ædium „ stipuletur, quia enim servitus non nisi a „ domino constitui potest, hoc facto decla„ rat, se dominio suo renunciasse: Eodem „ modo uti is, qui sciens compromittit in sen„ tentiam judicis minoris, hoc ipso renun„ ciat exceptioni inidonei judicis, quo ar„ gumento Auctor suam firmat sententiam. „ Vide *L.* 57. *ff. Re jud.* & *L. Barbarius* 3. „ *ff. de offic. Prætor.* Secus igitur est 1. si juris „ sui ignarus contrahat tanquam cum domi„ no: vel 2. si non tanquam cum domino, „ sed tanquam cum possessore contrahat; „ cum enim possessionis pars sit administra„ tio, etiam dominus salvo suo jure hacte„ nus contrahere, & v. g. conducere ædes „ potest.

Quod cur non & inter reges locum habeat] „ Imo inter reges plane alia ratio est: domi„ nus quidem suum jus dominii remittere „ potest, at rex jus imperii non potest, quia „ imperium non ipsius est, sed populi, sine „ cujus consensu renunciare imperio nequit. „ Sed & in eo differunt dominus, & rex, „ quod contrahens cum rege, forte usur„ patore, juri suo non renunciasse videa„ tur: Dominus enim, qui judicis quotidie „ copiam habet, singulis momentis jus su„ om ab eo, qui injuria rem tenet, vindicare „ potest; si proinde, neglecto judice cum „ adversario ultro contrahit, & quidem tan„ quam cum domino, necessario sequitur, „ eum suo dominio renunciasse. Tota hæc „ ratio cessat in regnis, ibi enim lite inter „ duas gentes exorta, superior non est per „ qoem injuria, ut inter privatos, facili via „ reparari possit; cum igitur non nisi armis „ lis decidi, læsus autem subsidiis omnibus „ destitutus jus suum vindicare nondum „ possit, neque tamen commercium utrius„ que gentis rumpi in perpetuum queat, rex, „ cujus jus est, cum altero agit non tanquam „ cum legitimo rege, sed tanquam cum pos„ sessore, qui vi administrationis contrahere „ in utilitatem regni non tantum potest, sed „ & debet: *Vid. supr. L.* 1. *c.* 4. §. *fin.*

„ Egregie hæc confirmantur ex responsione „ Quintii, qua Nabidis Lacedæmonum Ty„ ranni imputationibus occurrit: hic enim „ objiciebat. Romanis, quod eum nunc Ty„ rannum vocarent, cum ipse Quintius cum „ eo, tanquam legitimo rege, fœdus con„ traxisset: Respondebat, *inquam*, Quintius, „ Romanos cum Pelope rege amicitiam contra„ xisse, Nabidem autem ejus jus, cum Roma„ ni aliis bellis occupati essent, usurpasse: „ adeoque Romanos possessionem interim „ secutos, cum eo tanquam cum possessore „ egisse: id autem non præjudicare juri, quod „ ipsis competeret, socios in libertatem vindi„ candi. *Liv. L.* 34. *c.* 31. & 32. Verba Na„ bidis hæc sunt: *Sicut cæteris Lacedæmoniis* „ *vobiscum vetustissimum fœdus sit*: & *meo* „ *nomine privatim amicitia, ac societas nuper* „ *Philippi bello renovata*: &c. *At enim ego* „ *eam violavi*, & *everti, quod Argivorum ci*„ *vitatem teneo?* &c. *Cum jam Argos habe*„ *rem societas mihi vobiscum convenit.* &c. „ *Cæterum nomen tyranni*, & *facta me pre*„ *munt*: &c. *de nomine hoc respondere pos*„ *sum, me, qualiscunque sum, eundem esse* „ *qui fui tunc quum tu ipse mecum T. Quinti* „ *societatem pepegisti, tum me regem appella*„ *ri a vobis memini, nunc tyrannum vocari* „ *video* &c. His regerit Quintius: *amicitia*, & „ *societas nobis nulla tecum, sed cum Pelo*„ *pe rege Lacedæmonum justo*, & *legitimo* „ *facta est. NB. cujus jus tyranni quoque*, „ *qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone* „ *imperium (quia nos bella nunc Punica*, „ *nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupave*„ *rant) usurparunt, sicut tu quoque Mace*„ *donico bello fecisti; Nam quid minus con*„ *veniret, quam nos, qui pro libertate Græ*„ *ciæ adversus Philippum bellum gereremus*, „ *cum tyranno instituere amicitiam.* &c.

„ Sed & hodieque reges Angliæ cum Gal„ liæ regibus fœdera pangunt, titulo regis „ eos honorant, de successione singulis exi-

„ stentibus casibus iis gratulantur, &c. neque tamen juri suo semel quæsito in regnum Galliæ ideo renunciant, sed tanquam cum possessore agunt. De quo plenius egimus *d. l.* 1. *c.* 4. §. *fin.*

2 *Quod superior concedens inferiori*] „ Quod fit, cum princeps marito permittit adulterum occidere: hoc ipso enim solvit maritum a pœna legis Corneliæ.

Vel imperans id facere, quod licite facere non potest nisi &c.] „ Ut si imperans servum jubeat esse judicem, qui lege talis esse prohibetur. *L. Barbarius* 3. *ff. de. off. prætor.* & *L.* 57. *ff. Re jud.* qui enim vult antecedens, vult etiam consequens.

Sed ex jure naturali, quo quisque suum potest abdicare] „ Hic enim est effectus dominii naturalis, ut quis possit de jure suo disponere prout lubet.

Et ex naturali præsumtione, qua voluisse quis creditur, quod sufficienter significavit] „ Si sufficienter significavit voluntatem remittendi jus suum, tum non ex præsumtione quadam, & tacita derelictione, sed ex certa voluntate alter rem acquirit: certitudo autem illa ex medii necessitate sequitur, jure enim aliquo remisso, omnia ea remissa censentur, sine quibus intelligi jus illud nequit.

Quo sensu recte accipi potest quod Ulpianus dixit, juris gentium esse acceptilationem] „ Auctor exemplo acceptilationis probare vult, *naturale esse ut quis voluisse credatur quod sufficienter significavit:* Eam enim ideo juris gentium vocari putat, quia is, qui accepto fert debitori sufficienter suam voluntatem declaravit.

„ At licet regula vera sit, *quod quis voluisse credatur quod sufficienter declaravit*, certum est id exemplo acceptilationis non probari, quia plane alio sensu, & ex alia ratione, acceptilatio juri gentium adscribitur. Sane id non ideo fieri, *quod creditor satis declaravit voluntatem*, vel ex eo patet, quod debitor non liberetur ipso jure, sed tantum per exceptionem, contra rationem juris gentium. Res ita se habet.

„ Quæstio proponitur ab Ulpiano, *an stipulatio inutilis valeat in vim pacti?* i. e. ad effectum exceptionis. Ex ratione juris id negatur, *tot. tit. Inst. de inut. stipul.* at JCtus excipit acceptilationem, in his enim *usu* (adeoque contra rationem juris) obtinuisse, ait, ut acceptilatio sit juris gentium, i. e. ut in ea obtineat quod in conventionibus juris gentium obtinet, nimirum ut exceptio inde detur, *vid. l.* 7. *ff. pact.* & ut creditor, qui filio, aut servo id, quod ex nudo promisso debebant acceptilatione remittit, ab his exceptione pacti repelli possit; *d. l.* 8. §. 4 (cum ex ratione juris id tantum, quod verbis, non ex nudo promisso debetur, verbis remitti possit.) Atque hic verus sensus est hujus legis hactenus non satis explicatæ.

„ Instas: acceptilationem non posse dici *juris gentium*, cum per acceptilationem obligatio resolvatur saltem civiliter, non naturaliter. *l.* 107. *ff. solut.* Resp. verba *naturaliter*, & *civiliter*, non indigitant resolvi obligationem jure naturæ, vel jure civili, sed *naturaliter* dicitur resolvi, quando facto ipso tollitur obligatio, ut per solutionem, item si res perit. *d. l.* 107. *Civiliter* autem resolvi dicitur, si non interveniente facto naturali, sed ex ratione juris resolvitur, uti per acceptilationem, item per confusionem. *d. l.* 107. His igitur modis *civiliter* quidem tollitur obligatio, i. e. sine facto naturali, ex ratione tamen naturæ: *Vid. Jus meum controv. L.* 46. *tit.* 4. *q.* 5. & magis *Diss. proœm. XII.* §. 350.

Ad §. V.

Moraliter] „ I. e. ex interpretatione juris etiam naturalis. 1

Veniunt & non facta] „ Adeoque ex non facto, i. e. ex omissione quoque animus remittendi juris apparere potest: At diximus id verum non esse, nisi vel a fine actionis necessario, vel ex medii necessitate probetur, eam intentionem agentis fuisse: quod probatu difficillimum est.

Sic qui sciens, & præsens tacet, consentire videtur] „ Hinc Auctor ait, silentio etiam conveniri posse *l.* 3. *c.* 24. §. 1. modo res, aut factum aliquod interveniat. *L.* 2. *c.* 15. §. 17. *n.* 2. Unde statuit, silentium etiam non longi temporis inferre consensum populi in alienationem regni, vel partis. *L.* 2. *c.* 6. §. 8. Integra dissertatione hanc materiam tractavit B. Parens, cujus contenta *libro* 2. *c.* 15. §. 17. *n.* 2. inseruimus, nostramque simul sententiam explicavimus.

Quod & lex Hebræa] „ Ubi filia obligatur ex voto, quod patre sciente, & tacente facit, *Num.* 30. *v.* 5. idem quoque de uxore

„ uxore, & marito statuitur. *ibid.* §. 12. Qui „ enim prohibere potest, & non prohibet, „ consentire videtur.

Nisi circumstantiæ ostendant quo minus loquatur metu eum impediri] Quia tunc alia ratio silentii dari potest.

Vel alio casu] „ Forte quod juris sui vel „ plane non, vel non plene sit gnarus.

Ut porcos a lupo raptos] „ Modo oculos „ persequentis domini effugerit, vel ita sit in „ conspectu, ut difficilis ejus sit persecutio. „ *Arg.* §. 14. *Inst. de R. D.*

Et quæ naufragio amittimus nostra esse desinere, ait Ulpianus, non statim, sed ubi recipi non possint] „ Vid. *L.* 43. §. *p. furt.* ubi „ plerumque credendum esse, ait, pro de- „ relicto dominum talem rem habere voluisse, „ cum sciat perituram.

„ Neque *obstat*, quod Imperator in §. *p.* „ *Inst. R. D.* contrarium afferat, ac palam „ esse statuat, res eas non eo animo ejici „ quod quis eas habere nolit, sed quo magis „ cum ipsa navi maris periculum effugiat. „ Nam supponit Imperator casum, ubi spem „ recuperandi habet, uti si prope littora ja- „ ctus fiat, ubi per urinatores res extrahi „ potest, vel ubi alias animus non derelin- „ quendi apparet.

Ubi non est cur credatur aliquis animum domini retinere] „ Uti si tempestate orta in „ medio maris levandæ navis causa jactus fi- „ at, ibi enim scit rem perituram.

Ubi nulla talis voluntatis indicia exstant] „ Secus ergo si expresse, vel facto ipso decla- „ ret se animom recuperandi habere. *d. l.* 43. „ *d.* §. *p.*

Nam si missi essent qui inquirerent] „ Sc. „ urinatores.

Si promissum μήνυτρον] I. e. indicii præmi- „ um: Ex his enim factis apparet, quod „ non eo animo abjecerit ut in numero rerum „ suarum habere nolit.

Sic qui rem suam ab alio teneri scit, nec quicquam contradicit multo tempore] „ Imo „ ex solo silentio, & lapsu temporis, etsi lon- „ gissimi, non probari animum remittendi „ juris, supra dictom est.

Quod alicubi dixit Ulpianus, ædes longo silentio videri pro derelicto habitas] „ *L.* 15. „ §. 21. *ff. damn. inf.* cum enim cavere domi- „ nus ædium ei, qui immissus est, debeat, si „ longo tempore, i. e. per decennium inter „ præsentes, & per vicennium inter absen- „ tes id non facit, ex ratione juris civilis „ jus suum amittit: Eodem modo ut is, qui „ longo tempore usuras non petit. *L.* 17. §. „ 1. *ff. Usur.* Hæc autem in pœnam negli- „ gentiæ, adeoque ex juris civilis ratione, „ statuta sunt, indeque jus naturæ non pro- „ bant.

Rescripsit pius Imperator] „ Referente „ Paulo in *L.* 17. §. 1. *ff. Usur.*

Longi temporis intervallum] „ Longum „ autem tempus jure Romano est decem an- „ norum. *l.* 2. *C. Servit. L.* 2. *C. in quib. cess. long. temp. præscr. l.* 10. *Si Serv. vind. Goth.* „ *ad dict. l.* §. 15. 21.

Cui simillimum quid in consuetudine apparet] „ Ubi etiam ex diuturnitate temporis „ imperans jus a se statutum remittere vide- „ tur. *L.* 32. §. 1. *l.* 35. *ff. de legib.* 2

Semotis legibus civilibus, quæ certo tempore, ac modo eam introduci volunt] „ Imo „ certum tempus ad introducendam consue- „ tudinem jure civili statutum non est; suffi- „ cit enim frequentia actuum: numerus au- „ tem arbitrio judicis relinquitur. *Laut. comp.* „ *fol.* 9.

A populo subdito introduci potest] „ Imo „ in statu regio populus subditus tollere le- „ gem contraria consuetudine non potest. *L.* „ 2. *C. Quæ sit longa consuet.* nec Princeps „ consensisse censeri potest, nisi probetur „ eum notitiam habuisse consuetudinis, *ibid.* „ Secus I. si populus ipse summam potesta- „ tem habeat, quo pertinet *L.* 32. §. 1. *leg.* „ tunc enim, si contrariam legi consuetudi- „ nem introducit, recessisse a priori volun- „ tate videtur, non ex tolerantia, sed „ voluntate factis declarata. II. Si lex „ dubia sit. *l.* 38. *Leg.* Quanquam id „ quoque Imperatores posteriores mutave- „ rint. *L.* 2. §. 18. & 21. *l.* 3. §. 18. *C.* „ *Vet. jur. enucl.* sibique solis interpretandi „ facultatem reservarint. *ibid.*

Quod ab imperium habente toleratur] „ Verum hoc est de *statu regio*, ibi enim „ diximus, legem regis a subditis non posse „ contraria consuetudine tolli, nisi acce- „ dente tolerantia regis, i. e. nisi probetur „ cognitam ipsi fuisse contrariam consuetu- „ dinem. Aliud autem est in *statu populari*, „ ubi diximus, non per tolerantiam, sed per „ contrariam voluntatem populi, factis de- „ claratam, priorem legem motari.

Non est definitum, sed arbitrarium] „ Di- „ ximus nec jure civili id definitum esse, „ nec natura definiri posse: requiritur enim „ actuum frequentia, qui actus aliquando „ paucis, aliquando non nisi pluribus annis occur-

„ occurrere possunt. Cæterum is, qui consuetudinem legi contrariam allegat, probare illam (i. e. actus illos, & scientiam principis) debet. *Carpz. p. 2. c. 3. def. 22.* Conf. *jus meum controversum tit. de Legib. q. 12.*

Duo requiruntur, ut silentium sit scientis, & ut sit libere volentis] „ In omni enim dispositione, qua jus in alium transfertur, hæc duo requiruntur: quod explicabimus infra *L. 2. c. 11. §. 1.* Et hactenus bene. Sed quod §. *seq.* ait: utrumque præsumi ex multo tempore, id non admittimus.

Nam non agere nescientis caret effectu] „ Scire ergo debet is, qui silet, jus sibi competere, quia ignorantis non est consensus, nec voluntas. *L. 10. C. Donat. L. 50. ff. Locat. Barbos. locupl. L. 9. c. 3. ax. 8. & 15.* adeoque is, qui silet, & ignorat de suo præjudicio agi, sibi nunquam præjudicat. *Barbos. d. l. ax. 16. & 17.*

Et alia causa cum apparet, cessat conjectura voluntatis] „ Si alterum requisitum deficit, ut si metu, vel alio casu siluerit, animus remittendi juris ex illo silentio non probatur: *Vid. n. præced.*

Ad §. VI.

Ut *hæc igitur duo*] „ Sc. scientia, & libera voluntas.

Valent & aliæ conjecturæ] „ Rectius alia signa, ex quibus voluntas remittendi juris sufficienter demonstratur.

„ *Sed temporis in utrumque magna vis est*] Imo tempus nullam transferendi in alium juris vim habere dictum est. Neque ex lapsu temporis, aut scientia, aut libera voluntas probatur: Nisi ex factis, vel verbis de certa voluntate constet.

Fieri vix potest, ut multo tempore non aliqua via ad ejus notitiam perveniat] „ Ad notitiam ejus venisse, eumque voluisse, facti est; adeoque ab allegante probari debet. Præterea aliæ causæ esse possunt cur etiam sciens tacuerit.

Minus temporis spatium] „ Imo inter præsentes quoque probari debet silentem & scivisse, & voluisse.

Etiam seposita lege civili] „ Quod is, qui rem suam non repetit, longo tempore ab agendi jure excludatur; & quod inter præsentes 10. anni, inter absentes 20. anni præfixi sint, id meri juris civilis est: Illud in pœnam negligentiæ statutum est; hoc ex æquitate, quod difficilior præsumatur notitia in absente, quam in præsente.

Sic & incussus semel metus durare quidem non nihil creditur, sed non perpetuo] „ Sensus est, quod etsi metu quis forte impediri possit a juris sui repetitione, metus hic tantum sit temporarius. Addit contra metum quoque consilium capi posse, protestando de jure suo &c. Verum etsi metus sit temporarius, vel plane nullus, silentium tamen non infert remissionem juris: quia possessor injuria rem meam tenet, quæ injuria tempore augetur, non minuitur: & cum jus repetendi res mei arbitrii sit, tempus quoque repetendi a meo arbitrio dependet; Neque enim certum tempus natura actionibus præscriptum est. At perpetuo excipitur casus, nisi tale factum concurrat, ex quo certo, & necessario animus remittendi appareat.

Per se] „ Sc. per fugam, aut protestationem.

Per alios] „ Sc. per judices, vel arbitros.

Exeundo fines ejus, qui metuitur] „ Quid si tuto exire non possit? Quid si exeundo necessaria vitæ perderet? Quid si extra fines nulla media recuperandi juris in promtu sint? Sane omnibus his, & similibus casibus, non cadit jure suo, etsi intra fines maneat.

Saltem ut protestatio de jure fiat] „ Ipso jure salvum ei jus est, etsi nec metu sileat, nec de eo protestetur.

Aut quod potius est, ad judices, aut arbitros provocet] „ Imo hoc res arbitrii est, & ex voluntate læsi dependet quando rem repetere velit, vel adeundo judicem, si res inter subditos agitur; vel bellum inferendo, si inter gentes; vel ad arbitros provocando, qui modus & inter privatos, & inter gentes obtinet. Etsi igitur longo tempore ad judicem, vel arbitros non provocet, etsi absque metu id negligat, non tamen inde sequitur remissio juris.

Tempus memoriam excedens] „ Auctor ait, scientiam, & voluntatem, adeoque animum derelinquendi in silente præsumi semper si initii memoria non exstet: At hoc non est ex conjectura voluntatis, sed ex defectu probationis, quia alter jus suum, quod prætendit, probare non potest; adeoque res manet in statu, in quo est, i. e. in potestate ejus, qui eam tenet.

Nisi

Nisi validissimæ sint in contrarium rationes] „ Quomodo quæso validæ in contrarium concipi possunt rationes, ubi de initii memoria non constat? & quomodo immemorialis dici potest, si per contrarias rationes memoria exstat? Atque hinc patet quam inepta sit quæstio, an bona fides in immemoriali præscriptione requiratur? Bona fides enim est justa opinio dominii; at semper justam dominii opinionem habet qui nescit quo titulo res ad se olim pervenerit.

Non plane idem esse tempus cum centenario] „ Nam aliquando initii memoria breviori tempore exstinguitur, uti tempore pestis, & belli; aliquando longiori, ita enim de Israëlitarum possessione post lapsum 300. annorum constitisse exemplo Jephtæ apparet: de quo supra egimus.

Quanquam sæpe hæc non longe abeunt] „ Hoc verum est de memoria, quæ per homines haberi potest, vix enim casus datur, ubi homo de facto ante centum annos gesto testari, & scientiam profiteri possit. At secus est de memoria, de qua ex documentis, annalibus, &c. constat: hæc enim etiam ultra 100. annos haberi potest.

Quia communis humanæ vitæ terminus sunt anni centum] „ Imo jam Davidis tempore terminus communis humanæ vitæ fuit 70. vel 80. annorum. *Ps.* 90. Sed & JCtus in *L.* 56. *ff. de Usufr.* centum annos non communem vitæ terminum, *sed NB. finem vitæ longævi hominis* esse, ait: nam in computando usufructu reipublicæ relicto leges non communem vitæ terminum sumserunt, sed talem terminum quousque vivere homo potest.

Aut γενὰς tres efficere] „ In sacris generatio continet spatium præter propter 100. annorum. Deus prædixit Abræ, posteros ejus redituros NB. post quartam generationem *Gen.* 15. *v.* 16. Redierunt autem elapsis 430. annis. *Exod.* 12. *v.* 40.

Quas Antiocho Romani objiciebant] „ *Vid. Liv. L.* 34. *c.* 57. At hic Livius non intelligit tres γενὰς, seu ætates centum annos constituentes. Nam Antiochi avus, Seleucus Callinicus, cœpit regnare anno M. 3727. Antiochus autem anno 3747. & obiit anno 3779. adeo ut regnum avi, patris, & filii saltem spatio 52 annorum duraverit, quæ non sunt tres γενεὰ, eo sensu, quo Auctor eas sumit.

A D §. VIII.

O B J I C I A T *aliquis*] Auctor derelictioni præsumtæ objicit Brocardicum illud, *quod nemo suum jactare velle præsumatur.* At 1. Verum id saltem est, ubi de voluntate remittendi non constat ex signis notoriis. Nos autem 2. loquimur de casu ubi certa est voluntas, non ubi præsumitur: uti si præsens non contradixit. Denique & 3. jactatio illa non semper fit ex liberalitate, quæ non præsumitur, sed sæpius ex necessitate.

Additio.

„ Grotius huic objectioni respondet 1. sperandum homines rei caducæ causa nolle alios in perpetuo peccato versari, sed potius cedere velle. 2. Imperia, etsi magni fieri soleant, tamen onerosa esse, adeoque durum esse disceptare cum sanguine innocentis populi, quis rem ejus sit curaturus. 3. Interesse humani generis ut imperia aliquando certa sint; adeoque omnes conjecturas, quæ finem illum adjuvant, esse favorabiles. 4 Alia, & fortiori præsumtione brocardicum illud eludi, quod credibile non sit quemquam ejus, quod vult longo tempore, nullam plane edere significationem.

„ Equidem, jus naturæ ex vanis hujusmodi conjecturis deducere, nihil aliud est quam existentiam ejus suspectam reddere. *Prima* enim responsio plane inanis est: quid si enim alter, cui res ablata est, contrarium afferat, & declaret se jus suum non remisisse? Sane tota illa conjectura tunc corruit; quod vero alter in peccato sit, culpa ipsius est, quam reparare potest, & debet, restituendo rem ablatam. Neque ex eo, quod periculum animæ incurrat, jus quæsitum nobis auferri potest. Imo nec per remissionem nostram peccatum esse desinit, quia ipsa detentio rei alienæ peccatum est, & is, qui remittit jus suum, saltem injuriam sibi factam remittit: peccatum autem, quod in Auctorem juris naturæ commissum est, non tollit. *Secunda* ratio itidem vaga nimis est: jus imperandi, quod regi, ejusque familiæ ex dispositione populi quæsitum est, verum jus est regi proprium: non ergo durum est jus hoc vindicare, & durities esset in eo, qui jus alii quæsitum eripit, non in eo, qui illud defendit. Sed & interest populi, ne a quolibet invasore imperia gerantur, adeoque rex hoc jus populi vindicare quo-

„ que poteſt, & debet. Sane hypotheſi Au-„ ctoris poſita, nulla bella licita forent, quia „ omnia bella cum ſanguine populi innocen-„ tis geruntur. *Tertia* ratio plane frivola eſt: „ quid quæſo ex hujuſmodi præſumtione non „ inferri poſſet? & quæ certitudo juris na-„ turæ, ſi ex eo, quod intereſt humani gene-„ ris, fingere jura liceret? Sed & falſa eſt ra-„ tio: non enim intereſt generis humani, ſi „ hoc, vel illud regnum injuria ablatum a „ vero, & legitimo rege poſt longum tempus „ vindicetur; Neque caſus ejuſmodi rariſſi-„ mus, ſi contingit, totum humanum genus „ vel evertit, vel turbat. Imo etſi interſit ge-„ neris humani imperia aliquando eſſe certa, „ magis tamen intereſt generis humani jus „ ſuum cuique tribui; quæ prima regula ju-„ ſtitiæ eſt, & cujus conſequens eſt, jus no-„ ſtrum ſine voluntate noſtra nobis auferri „ non poſſe. *L.* 11. *ff. Reg. jur. Quarta* ratio „ nihil habet in receſſu. Quod enim nemo „ ſuum jactare præſumatur, non ex præſum-„ tione aliqua oritur, ſed ex regula naturæ, „ quod jus noſtrum in alium non transfera-„ tur, niſi ex voluntate, & diſpoſitione noſtra: „ *d. l.* 11. quæ ubi non apparet, ibi ceſſat „ juris translatio.

„ Adeoque verum non eſt quod Auctor „ *n* 4. ait, fortiorem eſſe præſumtionem, „ quod, ſi repetendi animum habuiſſet læ-„ ſus, tanto tempore taciturus non fuiſſet: „ nam 1. ſolus læſus de animo ſuo teſtari „ poteſt, quid ſi igitur contrarium teſtetur? „ 2. Cum jus rei totum ad eum pertineat, „ facultas quoque de ea diſponendi, & quo „ tempore rem ſuam vindicare velit, in „ ejus arbitrio eſt. Sane jure naturæ certus „ terminus præſcriptus non apparet. Deni-„ que 3. in dubio jure naturæ major eſt „ præſumtio pro domino jus ſuum repeten-„ te, quam pro prædone, qui rem injuria „ tenet, eamque injuriam tanto tempore „ continuavit.

Se, ſuaque ament] „ Hunc naturæ inſtin-„ ctum omnes gentes agnoſcunt. Atque ideo „ quidam hunc amorem pro principio juris „ naturæ venditarunt. *Vid. diſſ. proæm.* XI. „ §. 13. *n.* 5. §. 22. *& ſeq.*

Non debere eos credi quod ſuum eſt jactare] „ Hæc regula continetur in *L.* 25. *pr. ff. pro-„ bat.* & fundatur in ipſa ratione naturali; „ quia ſine voluntate noſtra id, quod noſtrum „ eſt in alium non transfertur. *l.* 11. *Reg. „ jur.* Qui proinde contendit nos voluiſſe, „ probare aſſertum tenetur.

Ac proinde actus negativos non ſufficere ad eam conjecturam &c.] „ I. e. neminem „ videri ſinendo alios re noſtra frui, & non „ repetendo per longum tempus, ejuraſſe „ rem ſuam: adeoque neminem præſumi, „ non agendo jus ſuum jactare, i. e. proji-„ cere. *Vid.* §. 6. §. 7.

Bene ſperandum de hominibus] „ I. e. cre-„ dendum eos invicem eſſe faventes, nec vel-„ le aliquid, quod aliis ſit damnoſum. *Gron. b.*

Ac propterea non putandum eſſe] „ Quid ſi „ invertamus rationem: ſcilicet ideo, quia „ faventes inter ſe ſunt homines, non pu-„ tandum eſſe eum, qui rem meam injuria „ tenet, perpetuo injuriam continuare velle.

Ut rei caducæ cauſa hominem alterum velint in perpetuo peccato verſari] „ Dixi jam „ 1. culpam ſemper eſſe in poſſeſſore rei alie-„ næ: 2. ob periculum animæ alterius jus „ mihi quæſitum auferri non poſſe: 3. non „ deſinere eſſe peccatum, etſi deſinat injuria „ domino facta.

Quanquam ea magni fieri ſolent] „ Unde „ Eteocles apud Euripidem in Phœniſſ. *v.* „ 506.

Aſtra aſcenderem ſolis ad ortum
Et ſub terram, ſi poſſem efficere hæc.
Ut haberem regnum Deorum maximum.

„ Et Polynice apud eundem *v.* 560.

—— —— *Eſt tanti mihi*
Cum regibus facere.

„ Atque huc pertinet illud Cæſaris, *ſi jus vio-„ landum eſt, regnandi cauſa violandum eſt: „ in cæteris pietatem colas.*

Magna onera eſſe, quæ non bene adminiſtrata hominem divinæ iræ reddant obnoxium] „ Cum principes ſint vicarii divinæ poteſta-„ tis, & nomine, ac vice Dei voluntatem „ ejus exequantur, i. e. inter homines jus di-„ cant, neceſſario ſequitur illos ex minima „ quoque culpa teneri, & neglecti officii „ reos fieri; quantum quæſo hoc onus? Alia „ incommoda paſſim recenſent Auctores. *Vid. „ Xenoph. in libro, quem inſcribit Hiero. Se-„ nec. ad Polyb. c.* 26. *Chorus Argivarum „ apud Sen. in Agam. v.* 57. *Et Jocaſta in „ Phœniſſ. v.* 645. *Add. Teſm. in not. b. „ lit. k.*

Qui ſe tutores dicerent, damno pupilli litigare iter ad tutelam jus habeat] „ Cur illi, „ quibus natura jus tutelæ competit, armis „ illud vindicare non poſſint, non video: „ ſane ipſius pupilli intereſt, ne a quolibet, „ qui jus non habeat, res ejus admini-„ ſtrentur. Si proinde aliquod inde pupillo

oriatur

,, oriatur damnum, causa damni non est is, qui ,, suo jure utitur, sed is, qui injuria tutelam ,, affectat.

Nautæ navis periculo certare, quis eorum potissimum gubernaret] ,, Imo eadem hic ,, est ratio, jure suo utitur nauta qui certat ,, cum usurpatore: Alia autem quæstio est, ,, anne utilius, anne generosius sit propter ,, incommoda prævisa cedere alteri? Hoc ad ,, regulas politices, & Ethices pertinet, non ,, ad disciplinam juris naturalis.

Ita non semper laudandos] ,, Hoc verum ,, omnino est; at nos quærimus quid juris sit, ,, non quid laudabile.

Quod nimis magna procuratione liberatus terminis modicis uteretur] ,, An sincere id ,, dixerit Antiochus, qui pro obtinendo Im- ,, perio Asiæ tot gravissima bella gessit, dubi- ,, to. Exstat quoque illud effatum apud *Cic.* ,, *in Dejot. n.* 13.

3 *In certo, & extra controversiam constitui humanæ societatis interest*] ,, Non dari huma- ,, nam societatem sæpius jam dictum est, ,, adeoque frustra de eo, quid ejus intersit ,, quæritur. Sed & dictum est, revera societa- ,, tis humanæ, si talis daretur, non interes- ,, se an uno, vel altero casu (qui rarissime ,, contingere solet) de imperio disceptetur. ,, Porro dictum est, magis interesse humani ,, generis ut jus suum cuique tribuatur. De- ,, nique certum est, injuriam non esse in eo, ,, qui jus suum vindicat, etsi post longum ,, tempus; sed in eo, qui rei injuria ablatæ ,, restitutionem negat.

Quam quæ adjuvant conjecturæ favorabiles sunt] ,, Talem autem conjecturam favora- ,, bilem, quæ dominia certa reddit, hanc ,, esse putat, quod is, qui longo tempore rem ,, suam non repetit, eam jactare i. e. derelin- ,, quere videatur: quæ conjectura fundamen- ,, to & ratione caret.

Aratus Sicyonius] ,, Privatæ quinqua- ,, ginta annorum possessiones, inspecta juris ,, ratione, labefactari omnino potuissent; ,, sed non e re, nec consultum id Arato vi- ,, sum fuit, quia repetitiones sine tumultu, ,, belloque civili fieri non potuissent. *Vid.* ,, *Cic.* 2. *off.* 23. *Plut. in Arato.* Unde Bo- ,, dinus factum hoc Arati ad amnestiam refert.

Quanto magis illud Augusti tenendum est, eum virum bonum, ac civem esse, qui præsentem Reipublicæ statum mutare non vult] ,, *Macrob.* 2. *Saturn.* 4. Augustus perpetuo ,, supposuit rempublicam præsentem non ,, posse nisi uni parere, atque sub eo præ- ,, textu & Cæsaris necem vindicavit, & ipse ,, imperium vi arripuit. Ejus igitur maximo- ,, pere intererat ne status ille mutaretur, ,, & ne administratio popularis restitueretur; ,, unde mirum non est adeo eum commen- ,, dare statum præsentem

Et qui, ut apud Thucydidem Alcibiades loquitur] ,, Verba in versione latina hæc ,, sunt, *Ad summam sic sentio, civitatem* ,, *negotiosam in otium mutatam, confestim* ,, *destrui, ac tutissimos inter omnes degere* ,, *eos homines, qui præsentibus, moribus, ac le-* ,, *gibus, etiam si minus bona sint, minime* ,, *discordes utuntur. Thucyd. L.* 6. *p. m.* 248.

Quod τὴν παροῦσαν &c.] ,, I. e. præsen- ,, tem statum custodire, seu tueri. *Isidor. ad-* ,, *versus Callimachum p. m.* 751. Loquitur au- ,, tem de conservando statu, uti per fœdera, ,, iisque comprehensam legem de Amnestia, ,, erat ordinatus: non de statu injuria, & ,, longo tempore formato.

Et Cicero] ,, *Orat.* 17. *fere in pr.* L. ,, Flaccus enim legem tulerat de Sylla, *ut* ,, *omnia quæcunque ille fecisset essent rata. Cic.* ,, *L.* 1. *de leg. & d. orat.* 17. quia si id fa- ,, ctum non esset, bellum civile inde oritu- ,, rum fuisse, ait Florus *l.* 3. *c.* 23. Adeoque ,, Cicero loquitur de defendendo statu, non ,, injuria longo tempore continuato, sed lege ,, publica firmato.

Et Livius] ,, *L.* 35. *c.* 34. Alia huc faci- ,, entia vide apud *Bodin. de republ. L.* 2. *c.* ,, 5. *p.* 281. *Clapmar. de arc. dom. L.* 13. *c.* ,, 17. *Justin.* 3. 2. &c.

Validior est altera] ,, Imo validior est 4 ,, prior ratio, quæ non præsumtione nititur, ,, sed regula illa naturæ, quod res nostra sine ,, voluntate nostra satis, & sufficienter de- ,, clarata, in alium transferri non possit. *L.* ,, 11. *Reg. jur.* Hæc ratio certa est; quod ,, vero is, qui longo tempore silet, voluntatem ,, sufficienter declarasse præsumatur, hoc in- ,, certum, & dubium est: adeoque nulla ra- ,, tione hæc præsumtio fortior dici potest.

AD §. IX.

NON *improbabiliter dici potest*] Auctor, cum videret omnia, quæ hactenus pro fundanda præscriptione naturali attulit argumenta, non nisi meris præsumtionibus, & vagis conjecturis niti, nullumque proinde jus naturæ inde inferri posse, subsidium ex jure gentium voluntario quærit, aitque, cre-

dibile esse gentes consensisse ut possessio memoriam excedens, nec interrupta, dominium transferret, quia ad pacem communem id vel maxime interesset. At non opus est ad jus gentium voluntarium confugere; positis enim terminis habilibus, præscriptionum jus ex ipso jure naturæ originem habere, diximus.

Additio.

„ Jure naturæ ex longa possessione rei a„ lienæ nunquam jus acquiri possessori, di„ ximus supra §. 1. Nec jus gentium aliquid „ hac in re mutavit: sæpius enim notavimus, „ jus gentium voluntarium non dari. Et si „ existeret, falsum est ex eo, *quod credibile* „ *est gentes sensisse*, jus oriri. Denique ve„ rum non est, credibile esse eas hanc legem „ dixisse, ut is, qui longo tempore non repe„ tit, jus suum perdat: Nam credibile po„ tius est, eas voluisse ut is, qui injuria rem „ tenet, eam restituat, etiam post longum „ tempus.

Sola præsumtione] „ Quam in eo fundat „ Auctor, quod is, qui rem suam ab alio te„ neri scit, nec quicquam contradicit multo „ tempore, id videatur fecisse animo dere„ linquendi: §. 5. *n.* 1. quia credibile non „ esset, quemquam ejus, quod vult, longo „ tempore nullam plane edere significatio„ nem. §. 8. *n.* 4.

Sed jure gentium voluntario] „ Atque „ hinc inter ea, quæ jure gentium voluntario „ debentur, Auctor recenset ea, quæ longo „ tempore debentur: *Vid. infra c.* 19. §. *f.* „ At tale jus gentium non exstare, probavi„ mus supra *L.* 1. *c.* 1. §. 14.

Non interrupta, nec provocatione ad arbitrium interpellata] „ Hæc enim remedia „ suppeditavit Auctor ei, cui res injuria ablata „ est: *Vide supra* §. 6. iisque neglectis exce„ ptionem, *quod metu siluerit*, opponi non „ posse putat.

Omnino dominium transferret] „ Cum „ talis lex gentium non exstet, frustra quæri„ tur an dominium ex eo jure transferatur.

Credibile est enim in id consensisse gentes] „ Imo posito quoque dari jus gentium, cre„ dibile potius est gentes voluisse id, quod „ juri naturæ convenit, i. e. ut suum cuique „ tribuatur.

Cum ad pacem communem id vel maxime interesset] „ Ita nullæ lites, nullaque bella „ licita essent; semper enim allegari posset, „ credibile esse gentes talem legem dixisse ne „ vindicetur; quia id ad pacem, & tran„ quillitatem publicam tendit. Ubi repeten„ dum est, quod sæpius jam inculcavi, cau„ sam dissidii non esse in vindicante, adeo„ que nec peccatum in eo, qui suo jure uti„ tur, sed potius in eo, qui longo tempore „ rem alienam tenet.

Non interruptam] „ Cum enim tota hæc „ derelictio præsumta Auctoris in silentio di„ uturno consistat, ultro sequitur non si„ luisse eum, qui interrupit.

Quomodo Numidæ] „ De hac contentio„ ne vide *Livium L.* 40. *c.* 17. & 34. *L.* 42. „ *c.* 23.

AD §. X.

AN *nondum natis jus suum tacite tali derelictione possit decedere*] Quærit hic Auctor, an præscriptio etiam noceat posteris? & recte id affirmat: quia nascituri, novi quippe cives, nullum per se jus habent, nisi quod tum civitatis fuit, & quatenus fuit: Atque ita in juribus privatis is, qui nascitur, tantum succedit in jus præsens, qualecunque id fuit tempore mortis. Si igitur præscriptione jam desiit, non possunt posteri succedere in id, quod non est. Atque hinc si in conditione amittendi juris est civitas, vel pater, in eam quoque conditionem succedunt posteri. 1

Additio.

„ Grotius non loquitur de juribus, quæ li„ beri *a patre* habent, cum enim liberis nul„ lum jus in ea bona vivente patre compe„ tat, facile constat patrem pro lubitu ea de„ relinquere posse, neque liberis fieri injuri„ am, qui tantum succedunt in jura patris, „ quæ fuere tempore mortis; adeoque non „ in ea, quæ tunc per derelictionem ejus esse „ desierunt.

„ Sed loquitur Auctor de juribus, quæ filio „ ex dispositione populi, vel domini directi, „ etsi *per patrem*, competunt, nimirum de „ imperiis, feudis. &c. Et de his quærit, „ an *nondum natis jus suum derelictione* pa„ tris accedente populi consensu *decedere possit*? „ Auctor affirmat hanc quæstionem, & ra„ tionem addit, quia alias si nascituri re„ clamare possent sive imperium, sive rem ab „ antecessore derelictam, finis præscriptio„ nis, (ut tandem imperia, & dominia certa „ reddantur,) cessaret. *n.* 2. Equidem mi„ rum videri, ait, silentium nocere his, qui „ loqui nondum poterant. *n.* 1. At ei res„ pondet, nascituris per se plane jus nul-

lum

„ lum esse, sed eos demum in id jus succedere, quod vel civitas, vel, pater tempore nativitatis habuit, adeoque non succedere in jus, quod tum civitas, vel pater jam tacite dereliquit. *n.* 2. Atque ex eo principio concludit, feuda quoque, majoratus, & fideicommissa decedere nascituris ex derelictione patris, quia cum pater nullum amplius jus in illis habeat, nec in filium id transferre possit *n.* 4. Cæterum jure civili statoi posse, ait, ut posthumi pro natis habeantur quoties de eorum favore agitur, adeoque lege impediri patrem posse, ne tacita ejus derelictio noceat filio, i. e. ne contra filium, cui ex illa fictione jus quæsitum est, præscriptio currat. *n.* 3.

„ Antequam ad examen eorum, quæ hic proponuntur, procedamus, vera principia præmittere operæ pretium erit; Quærit nimirum Auctor, *an nondum natis jus suum tacite per derelictionem patris decedere possit?* Vel, ut alibi proponit quæstionem, *an abdicatio imperii, feudi, &c. a patre facta, liberis nondum natis nocere possit? vid. l.* 2. *c.* 7. §. 26. Merito eam negat Grotius: *quia impedire non potest, quin ad illos quoque suo tempore jus pertineat ex populi dono: d.* §. 26.

Excipit Auctor casum, si populus, a cujus voluntate jus alienandi proficiscitur, voluntatem mutat. Rationem hujus exceptionis hanc affert; quod ejus, qui nondum natus est nullum jus sit, sicut nec ulla sint accidentia rei non existentis: onde concludit, populum mutando voluntarem iis, qui nondum nati sunt, ut quibus jus quæsitum nondum est, nullam facere injuriam. *L.* 2. *c.* 4. §. 10. *n.* 2. Atque hinc id interesse, ait, inter *natos*, & *nascituros*, quod *nascituris* nondum quæsitum sit jus, atque ideo imperium a patre derelinqui possit populi voluntate: *L.* 2. *c.* 7. §. 26.

Addit, jure civili demum introductum esse, ut lex eorum, qui nondum nati sunt, personam sustineat, atque ita impediat ne factum patris eis noceat. *d.* §. 10. *n.* 3. & 4.

Fatetur igitur Auctor, patrem nec alienando, nec abdicando, nec derelinquendo, nocere posse nascituris. Ratio naturæ evidens est, quia his jus succedendi ex dispositione primorum acquirentium, & ex voluntate populi quæsitum est sub conditione, *si nascentur*: quod proinde jus pater postea natis auferre nequit: *Vid. B. Parens in disput. de success. Nepot. sect.* 1. §. 9.

„ At ex hac ipsa ratione refellitur exceptio Auctoris. Sane uti nec pater, ita nec *populus* nascituris jus hoc eventuale auferre poterit: Admitti igitur hactenus non potest quod Auctor ait, *nondum natis jus quæsitum non esse*: Nam omnino jus eis quæsitum est, sed eventuale *si nascentur*: Et cum Grotius fateatur jus eis quæsitum esse intuitu *patris*, (ad eum effectum, ut hic impedire non possit, quin ad illos quoque suo tempore jus pertineat ex dono populi, *d.* §. 26.) nulla dari potest ratio, cur non intuitu *populi* quoque jus ipsis quæsitum sit, qui jus succedendi toti familiæ, adeoque & nascituris detulit. Hoc jus quæsitum igitur populus eis auferre nulla ratione potest. Adeoque non ex jure demum civili, sed ex ipsa naturæ ratione est, quod factum patris, vel populi, nascituris nocere non possit. Idque Austriacis anno 1741. opposuit Rex Borussiæ, cum jura sua in Silesiam vindicaret. Vid. *Kurze* Remarquen &c. *uber die Kurze Beantwortung &c. der Chur-Brandenburgischen nabern Ausfuhrung &c. cap.* 3. §. 3.

„ Eqoidem ille, qui in utero est, non esse in rebus humanis dicitur. *L.* 10. §. 1. *de vulg. subst. l.* 7. *ff. de ventre in poss.* At hoc verum tantum est quoad jus *actuale*: nam quoad jura *eventualia* omnino in rebus humanis est, quia si conditio existit, si nascitur, omnia jura hominum ad eum naturali quoque jure pertinent.

„ Nec *obstat*, nondum natos jus succedendi in regnis sibi asserere non posse: non ex facto proprio, quia cum ipsis nihil actum est, nec ex pacto primorum disponentium, quia ex pacto tertii jus, & actio natura nemini acquiri potest. Resp. Primi disponentes jus non in personam imperantis tantum, sed in corpus familiæ, cujus caput est imperans, contulerunt. Hoc igitur jus perpetuatur cum corpore, & omnibus commune est, qui partem illius corporis constitount.

Jus suum] „ Auctor igitur supponit liberis *jus* aliquod *suum* esse, etsi per patrem.

Tali derelictione] „ I. e. per silentium temporis memoriam excedentis. §. 7.

Nihil ad tranquillitatem imperiorum &c.] „ Diximus, argumentum a tranquillitate imperiorum desumtum liberis jus quæsitum auferre non posse. §. 8. *n.* 2.

Ac dominiorum] „ Quæ scilicet non a patre, etsi per patrem, in liberos devolvuntur, ut feuda.

Cum pleraque talia sint ut posteris debeantur] ,, Quia imperia, & feuda plerumque familiæ deferuntur: Adeoque quilibet nascitururum jus tranquillitatem imperii, vel dominii turbandi habiturus esset.

Sin posse affirmaumus &c.] ,, I. e. si statuimus factum patris nocere nascituris posse.

Nocere scientium possit his, qui loqui non potuere] ,, I. e. *qui animum non derelinquendi* verbis declarare non potuerunt; *Vid. Covarruv. cap. Peccatorum c. 3. §. 3. pag. 221.*

Aut quomodo aliorum factum &c.] ,, Derelictio scilicet patris.

Aliis damno esse possit &c.] ,, Nascituris scilicet, quibus jus succedendi ex dispositione populi, & pacto primi acquirentis quæsitum est.

2 *Nullum esse jus &c.*] Jus enim non competit nisi homini, nasciturus autem non est homo: Unde ille, qui in utero est, ex sententia JCtorum non esse in rebus humanis dicitur. *L. 10. §. 1. Vulg. subst. l. 7. ff. Ventr. in poss.* Sane postea natus jus sibi in res a patre derelictas asserere nec ex jure proprio potest, nec ex pacto parentis, seu antecessorum: Non ex jure proprio, quia cum ipso pactum non intercessit: nec ex pacto primorum disponentium, quia ex pacto tertii nemini jus oriri potest:

Duo tamen sunt casus, ubi etiam in posteros jus continuatur: I. si partes disponunt sub conditione, quæ in posteris demum est exstitura: Vis enim hujus dispositionis conditionatæ est, ut eventum exspectare partes teneantur, nec interim mutare voluntatem possint. Adeoque verum jus hic subest, sed eventuale, ita ut existente conditione jus cum effectu incipiat. Si proinde primus acquirens feudum a domino accipit *pro se, & liberis*, huic dispositioni inest conditio, *si liberi sint exstituri*: existente igitur conditione, feudum ad liberos pertinet ex voluntate domini: Atque hoc jus quæsitum pater sua derelictione auferre eis nequit. Hæc ratio est cur liberi feudum a patre alienatum vindicare possint, & cur præscriptio eis opponi non possit. &c.

Continuatur II. jus in posteros, si jus corpori inhæret; tunc enim jus perpetuatur cum corpore Hæc vera ratio est cur id, quod Xenodochio debetur, omnibus pauperibus, etiam futuris, proprium sit.

Additio.

,, Diximus, nondum natis verum jus, sed eventuale, competere ex dispositione populi, vel domini directi: Quoties igitur imperium, vel feudum familiæ conceditur, eo ipso jus succedendi liberis acquiritur *si postea nascuntur*: Disponentes enim non sibi tantum paciscі voluerunt, sed corpori familiæ, cujus alter disponentium caput est: omnibus igitur illius corporis partibus, i. e. liberis, verum jus ex tali pacto quæritur, quia corpus familiæ in liberis continuatur. Cum igitur liberi jus succedendi ex dispositione primorum acquirentium habeant, id eis nec a patre, nec a populo, nec a domino directo auferri potest.

Sicut nec ulla sint accidentia rei non existentis &c.] ,, Non entis enim nullæ sunt qualitates.

A cujus voluntate regnum proficiscitur &c.] ,, I. e. qui ita disposuit, ut regnum etiam posteris debeatur.

Voluntatem mutet &c.] ,, Ne scilicet posteris debeatur.

Nullam facit injuriam] ,, Dictum est, nondum natis ex pacto primorum disponentium verum jus, sed eventuale, quæsitum, idque existente casu illis cum effectu tribuendum esse: adeoque populum absque injuria voluntatem mutare non posse.

Sicut autem populus expresse mutare voluntatem potest &c.] ,, Consentiendo in alienationem patris, &c.; quod verum non esse modo diximus.

Ita & tacite credi mutasse] ,, Longo sc. tempore non contradicendo derelictioni a patre factæ.

Mutata igitur populi voluntate &c.] ,, Diximus, populum jus mutandi non habere.

Neque dum existente eorum jure, qui exspectari possunt] ,, Etsi enim cum effectu jus eorum nondum existat, existit tamen jus eventuale, quod verum jus est.

,, *Parentibus autem &c. id ipsum jus derelinquentibus &c.*] ,, Diximus, parentes jus nasciturorum eventuale derelinquere non posse: Id enim verum jus est, etsi actu nondum existat.

E quibus nasci possunt, qui jus suo tempore essent habituri] ,, Rectius qui jus verum habent, sed eventuale.

Quo minus illud ut derelictum ab alio occupari possit] ,, Supponit igitur regnum a patre abdicatum, accedente populi voluntate fieri nullios, & cedere occupanti: quod modo refutavimus.

Agimus

3 *Agimus de jure naturali*] „ Eo enim jure succedendi jus nondum natis per derelictionem patris, & consentiente tacite populo, auferri posse statuit.

Ut aliæ fictiones] „ Fictiones sunt inventum juris civilis, fatente hic Auctore. Nihilo minus ipse præcipuas juris naturalis partes ex fictionibus deducit. *Vid. dissert. proœm. I.* §. 67.

Ut eorum, qui nondum sunt, personam lex interim sustineat] „ Mentem Grotii ita explicat Gronovius *in not. b.* §. *Legem ita sustinere personam, ut quod posteri ipsi non possunt acquirere, vel retinere, quia nondum existunt, id acquirant, & retineant beneficio legis, quæ rationem habuit etiam futurorum, quasi jam essent.*

„ At quod nondum nati natis comparentur, id non demum ex jure civili, nec ex fictione est, sed ex ipsa ratione naturæ. Diximus enim nondum natos verum jus habere ex pacto primorum disponentium, qui toti corpori familiæ, adeoque & posteris, prospicere voluere: sed jus hoc tacitam conditionem continet, *si nascentur.* Cum igitur natura conditionis sit, ut ejus eventus exspectari debeat, naturæ quoque regulis conveniens est, ne interim aliquid fiat, quo eveniente casu præjudicium illi juri fieri possit, & quo futuris commodis nondum natorum aliquid decedat. Hoc jus eventuale igitur his, qui in utero sunt, naturali ratione quæsitum, nemo turbare, vel intervertere potest, quia ex definitione justitiæ jus suum cuique tribui debet. Atque hoc est, quod JCtus ait, *Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset, custoditur, quoties de commodis ipsius partus agitur. l.* 7. *ff. Stat. hom.* Conf. *l.* 26. *Eod. L.* 30. §. 1. *Acq hær. l.* 2. §. 6. *ff. Excus. tut. l.* 231. *V. S. l.* 6. *in fin. C. solut.* Hinc alius hæreditatem adire nequit quamdiu natus nondum est. *d. l.* 30. Venter in possessionem mittitur. *d. l.* 7. Postliminio revertitur. *d. l.* 26. &c.

„ Quoties vero de eorum commodo non agitur, adeoque omne jus nondum natorum existenre casu salvum est, exspectari eventus debet; Et hactenus non comparantur natis, nam cum effectu eis salva sunt jura si nati sunt. Hinc hæreditatem non adit nisi natus. *l.* 3, §. 9. *suis & legit.* „ Collatio demum locum habet a die nativitatis. *l. f. ff. de Collat.* &c.

„ Not. si deficit conditio, i. e. si non nascuntur, *dict. leg.* vel non vivi, *d. l.* 30. aut non perfecti, *l.* 3. *C. Posth. hær. inst.* nunquam jus habuisse videntur.

Atque ita impediat ne quid adversum eos occupari possit] „ Auctor supponit nondum natis jus non competere, adeoque populum, & parentes jus eorum nondum existens derelinquere: alios vero jus illud derelictum occupare posse. *Vid.* §. 10. *n.* 2. *in fin.* Addit hic, lege civili id impediri posse. Quæ gratis dicuntur.

Quod tamen leges velle non temere censenda sunt] „ Diximus, non legem id velle, sed ipsam naturæ rationem.

Quia privata ista utilitas publicæ valde repugnat] „ Publicam enim utilitatem in eo posuit supra §. 8. *n.* 3. quod societatis humanæ intersit imperia, & dominia tandem certa reddi: quam rationem examinavimus *ibidem.*

Unde &c.] „ Quia scilicet non credendum est leges civiles temere aliquid voluisse, quod utilitati publicæ, i. e. certitudini imperiorum, & dominiorum repugnat, uti repugnaret, si posteri vindicare possent feuda a parentibus derelicta: adeoque hic quoque concludit legem civilem non sustinere personam eorum, qui nondum sunt.

Quæ non ex jure proximi possessoris] „ Uti feuda nova; de his enim dubium non est quin pater ea alienare, adeoque & negligere possit.

Sed ex vi investituræ primævæ deferuntur] „ I. e. ex pacto, & pruvidentia primorum disponentium: adeoque de his solis quæstio est.

Longo satis tempore acquiri posse receptior est sententia &c.] „ Imo & jure feudali, & receptiori Doctorum sententia, distinguitur inter *liberos*, & *agnatos*: intuitu *liberorum* verum omnino est feuda amitti præscriptione, quia hi feudum non nisi cum hæreditate allodiali capere possunt, adeoque factum patris præstare tenentur: At de *agnatis* contrarium statuitur, illisque jus esse feudum vindicandi asseritur *II. F.* 45. 82. Ut proinde in genere verum non sit quod Auctor ait, *feuda antiqua longa possessione acquiri posse.*

„ Cæterum hæc decisio mere civilis, & jure feudali inventa est, & videtur niti illa æquitate, quod cum reverentia patri debita pugnet

,, pugnet, si filius recuset solvere debita paterna, cum per patrem media solvendi, ex feudo nimirum, habeat. Sane juri naturæ magis conveniens est sententia Jurisconsultorum Romanorum, qui circa fideicommissa (eadem autem ratio est in feudis) statuunt, *facto patris non auferri posse liberis qua non a patre, sed a genere tribuuntur. Non enim hac pater, sed majores ejus dederunt. L. 3. ff. interdict. & releg.* Add. *l.* 67. §. 3. *Legat.* 2.

Quod ad jura majoratus &c. producit &c. Covarruvias] ,, Imo disserte contrarium statuit in *agnato* successore. *Cap. possessor c.* 3. *part.* 3. *p. m.* 220. *Col.* 2. *v.* 5. *tertia* &c. Simulque rationem addit, quia successor non jus habet ab eo, cui succedit modo, sed a primis acquirentibus, qui cuique successorum jus proprium dedere; adeo ut non succedat in jus ultimi possessoris, aut in hujus dominium, quod morte exstinctum fuit, sed in dominium proprium, & jus peculiare, quod successor ex voluntate primi institutoris habet. *Covar. d. l. p.* 221. *in fin.* Cæterum de majoratu, & quid sit, ac de ejus juribus, vid. *Bets. de pacl. fam. c.* 8. §. 50. *Molina de jure primogenituræ*, & *majoratu. Ludolph. de jure primogenit. part. spec. aph.* 1. *n.* 10. & 11. Conf. *Covar. res. l.* 3. *c.* 5. & *Grot. l.* 2. *c.* 7. §. 27. *n.* 1.

Et ad res fideicommisso obnoxias] Male id producit ad fideicommissa, contra expressam dispositionem juris in *d. l.* 3.

Nihil enim prohibuit &c.] ,, Auctor hic occurrit objectioni, quæ non sine ratione formatur. Nimirum *feuda, & majoratus alienari a possessore non posse, adeoque nec derelinqui.* Equidem respondet, lege introduci posse ut quod expresso consensu alienari non possit, possit tamen per lapsum longi temporis. Idque ex utilitate publica fieri, ait, ne dominia rerum perpetuo sint incerta, & allegat auctoritatem *Speculatoris*, & *Chassanæi*, qui asserunt multa per præscriptionem acquiri posse, quæ non possunt pacto; exemplo *l.* 2. *C. Agric.* & *cens.* ubi adscriptitius pacto fieri non potest sine gleba &c. At negamus talem legem ullibi statutam esse, *ut ea quæ expresso consensu alienari non possint, possint per lapsum longi temporis.* Sane quidquid lege civili expresse alienari prohibetur, prohibetur etiam ne tacite alienetur. Utrobique enim eadem est ratio. Neque in *d. l.* 2. contrarium statuitur.

,, Certissimum igitur est, feuda, majoratus, &c. longo tempore non posse acquiri, & posteris jus vindicandi salvum esse, nec aliud lege civili statutum esse, nisi filii sint. *II. F.* 45.

Uno actu] ,, Consensu scilicet expresso.

Certi temporis neglectu] ,, Adeoque per temporis diuturnitatem.

Ut exstiturus salva fit actio personalis &c.] Imo talis casus per rei naturam existere nequit: vel enim *filius* ejus, qui dereliquit, agit, vel *agnatus. Ille* ad id, quod interest, agere non potest, quia semper tenetur factum patris derelinquentis præstare; *Hic* plane non agit ad id, quod interest, sed vindicat ipsum feudum, quod ei ex pacto, & providentia primorum disponentium quæsitum est.

Ad §. XI.

Ex *his quæ diximus apparet, &c.*] ,, Postquam Auctor supposuit lapsum longi temporis ad conjecturam juris derelicti valere, §. 5. §. 6. moraliter autem semper sufficere tempus memoriam excedens, §. 7. saltem jure gentium voluntario, §. 9. eamque derelictionem quoque nocere posteris nondum natis, §. 10. &c.; hæc principia jam applicat ad imperia, eaque per tacitam derelictionem etiam posteris decedere existimat §. *b.*

,, Cum vero in præcedentibus satis probatum sit, nec lapsum temporis, nec conjecturam derelicti, posteris jus ex dispositione primorum acquirentium quæsitum auferre posse, ultro ea corruunt, quæ de amissione imperii hic tractantur.

Et regi adversus regem] ,, Imo nunquam alii regi adversus regem derelinquentem jus acquiritur: quia si rex derelinqnit, regnum redit ad populum, vel transit ad successores.

Et populo libero adversus populum liberum &c.] ,, Si populus liber derelinquit imperium, & alius populus id occupat, certum est huic jus imperii acquiri. At negamus eam derelictionem ex lapsu temporis præsumi.

Et eam secuta &c. apprehensione] ,, Auctor existimat, per derelictionem imperium fieri nullius, & cedere occupanti. *Vid.* §. *præced. n.* 3. *in fin.* At fallit hoc in *rege* derelinquente; uti modo dictum est.

Aut

Aut ex ea vim novam capiente apprehensione] ,, Supponitur hic casus, ubi quis, ante,, quam de animo derelinquendi regis constet, rem apprehendit. Hoc enim casu, si postea derelictio apparet, apprehensionem semel factam vim novam ex derelictione capere, putat.

Quæ ab initio non valent ex post facto convalescere non posse] Auctor thesin hanc posuit, *populum liberum, vel regem, ex derelictione tacita adversus populum, vel regem jus acquirere*. Instat, ex hac thesi sequi videri regem, qui injuria rem alienam possidet, eam ex vitiosa causa tenere, adeoque eam possessionem ex post facto per derelictionem imperantis convalescere non posse. Sed respondet, convalescere eam ex nova causa, sc. ex lapsu temporis longissimi. Equidem hæc responsio in casu ubi populus liber rem injuria possessam, & postea derelictam acquirit, vera est, quia nova causa justa est; at in altero casu, ubi rex rem a rege derelictam acquirit, fallit, quia rex in præjudicium populi, & successorum derelinquere non potest, adeoque hactenus nova illa causa justa non est.

Regula igitur vera hactenus est, ut nunquam convalescat ex eadem causa, quæ ab initio fuit. Secus si nova causa, quæ justa, ac legitima est, superveniat, quod fit in derelictione; Ita enim pupillus qui vendit domum, nullum jus in emtorem transfert, nec convalescit vitium etsi major factus interim sit, nisi nunc ratihabeat; quo casu convalescit ex nova hac causa.

Additio.

,, Regula hæc: *Quæ ab initio nulla sunt, post facto non convalescunt*, Catoniana a JCtis Romanis dicitur, & continetur in *L. p. ff. de Rer. jur. ac tot. tit. de Reg. Cat.*

,, Regula hæc triplicem patitur exceptionem: I. si negotium vitiosum est tantum quoad accidentalia. Quod ita explicat B. Par. *in disp. II. de arb. bon. vir.* §. 13. Et initio quidem regula Catoniana. *Quæ ab initio nulla sunt, post facto non convalescunt, l. pen. R. J. t. t. reg. Cat.* intelligenda est de iis, quæ simpliciter, & quoad substantiam suam nulla sunt Si enim illud saltem non deest, quod ad substantiam sufficit, negotium interim subsistit; reliqua quoque impedimenta, si pendente negotio removeantur, ex postfacto convalescunt: uti fit in conditionibus, ratihabitione, aliisque negotiis suspensis. Hic autem omnino distinguimus inter id, quod ad substantiam negotii natura, vel jure requiritur, & quod ad substantiam actualis executionis negotii, sc. ut actu fieri per naturam, vel legem possit: ita si legatum non est in commercio, i. e. si lege usibus hominum exemtum, & acquiri prohibitum est, nec ex postfacto convalescere, & ne sub conditione quidem valere potest: quia ad substantiam omnis dispositionis legitimæ requiritur ut res sit in commercio, per *l.* 83. §. 5. *V. O. l.* 35. §. 1. *eod.* At si sit quidem in commercio, sed actualis præstatio saltem fieri nequeat, v. g. quod res jam sit legatarii, aut quod ædibus juncta sit, pure quidem non valet, quia in pura obligatione non modo validitas negotii, sed & actualis præstatio requiritur, *per* §. 2. *V. O.* adeoque nec ex postfacto convalescere potest, *per l.* 41. §. 2. *leg.* 1. sed sub conditione tamen valet, in qua actualis præstatio non requiritur, *d. l.* 41. §. 2.

,, II. Cessat in illis causis, quæ jam initio ab aliquo eventu pendent, quo deinde existente valent, deficiente deficiunt; idque non tantum quando sub expressa conditione relictum, adeoque in conditionis expressæ eventum suspensum est; sed & qualiscunque sit ille eventus. *Vid. B. Par. in disp. de clausula rebus sic stantibus. c.* 5. §. 11. Qui magis id illustrat in *disp. de jure circa actus imperfectos*, ubi quæstionem proponit, an actus imperfectus ex postfacto convalescere possit? Et *in Sect.* 2. §. 9. *seq.* ita differit. Quin nec unquam id convalescet ex postfacto, nisi nova causa, quæ per se perfectum negotium sit, superveniat, *l.* 83. §. 5. *ff. de V.O.* §. 2. *J. de Inutil. stip.* alias enim nec ex initio suo valet, quod imperfectum, & nullum est, nec ex nova causa, si & illa perfectum negotium non sit: uti cum quis pecuniam alienam, vel pupillus suam alii mutuam dat, contractus mutui ipso jure nullus est, nec postea pecunià a debitore consumtà convalescit, quia nec initio mutuum contractum, nec superveniens consumtio per se mutuum est, sed factum unius, ex quo debitor saltem quasi ex contractu obligatur, *de quo Sect. seq.* Cæterum aliud est, quod imperfectum, aliud, quod suspensum est, v. g. si quid sub conditione promissum, contractum, aut legatum fuerit; id enim perfectum negotium est, etsi

,, etsi aliquid agendum, vel expectandum su-
,, persit; uti re sub conditione emta vera
,, emtio est, quia de pretio convenerunt,
,, *arg. pr. J. de emt. & vendit*, sed condi-
,, tionalis. Nam ita dicitur *in §. pen. J. eod.*
,, quod *emtio tam sub conditione, quam pure*
,, *contrahi possit.* Et stipulationem aut pure,
,, aut in diem, aut sub conditione fieri, docet
,, *Text. in §. 2. Inst. de verb. obl.* quod idem
,, & de legatis, & institutionibus traditur, *in*
,, *t. t. ff. de Cond. & demonstr. & t. t. de*
,, *Cond. Instit.*

,, Videri quidem posset, quod conditio
,, nihil, ut loquuntur, in actu ponat: pen-
,, dente enim conditione ne dies quidem ce-
,, dit; antequam autem dies cesserit, non-
,, dum jus natum, sed tum demum incipere
,, dicitur. *l. 213. in pr. ff. de vid.* Unde si
,, quis sub conditione emerit, pendente ea
,, nondum est causa emtionis, adeo ut li-
,, cet res tradita fuerit, ea tamen traditione
,, non transferatur dominium, nec usucapien-
,, di conditio, nec emtor fructus acquirat,
,, nec ei res pereat, nec Publiciana agere pos-
,, sit, *l. 8. pr. ff. de per. & comm. rei vend. l.*
,, *2. §. 1. l. 4. pr. de in diem addict.* quia in
,, his omnibus titulus emtionis requiritur,
,, qui pendente conditione cessat.

,, Verumtamen, etsi emtio pura nondum
,, sit, est tamen spes emtionis, quæ quidem
,, titulum non facit, sed suis tamen effecti-
,, bus non destituitur; dum non tantum ad
,, hæredes transfertur, *§. 4. J. de V. O.* sed
,, & aliquam obligationem parit, non qui-
,, dem ad præstandum, quod in conventione
,, est, sed ad exspectandum conditionis e-
,, ventum, adeo ut neutra pars medio tempo-
,, re pœnitere, atque a contractu altera in-
,, vita recedere possit; Sed existente deinde
,, conditione, perinde teneatur ac si conditio
,, numquam adjecta, sed emtio in præteritum
,, pure contracta fuisset: *d. l. 8. pr. ibi*: *quasi*
,, *jam contracta emtione in præteritum*; Ha-
,, ctenus itaque in suo genere perfectum est
,, negotium.

,, Neque hoc accidit tantum conditione
,, expressa, sed & quoties initio negotium ab
,, aliquo quoconque eventu suspensum est: il-
,, lud enim, etsi jure nullum fuerit, hacte-
,, nus tamen aliquid perfecti in eo est, ut in
,, casum illum valeat, eoque non obstante
,, regula Catoniana convalescere possit, *l.*
,, *pen. ff. Reg. Cat.* Hoc accidit, cum maritus
,, fundum dotalem alienat, etsi enim lege Ju-
,, lia id prohibitum, adeoque ipso jure nul-
,, lum sit, *l. 4. & t. t. ff. de fund. dot.* tamen
,, si maritus ejus deinde dominus fiat, con-
,, valescit alienatio. *l. 17 ff. eod. l. 42. ff. de*
,, *usurp. & usucap.* Item si conjux conjugi do-
,, naverit, vel pater filio, quem in potestate
,, habet, donatio nulla est, *l. 1. & t. t. ff.*
,, *de donat. int. vir. & uxor. l. 11. l. 17. C.*
,, *de donat.* at morte deinde utraque confir-
,, matur, atque adeo convalescit, *l. 32. §. 2.*
,, *& seq ff. de donat. int. vir. & ux. l. 24.*
,, *C. eod. d. l. 17.* Si enim in universom alie-
,, natio, & donatio illa nulla esset, non pos-
,, set ex postfacto convalescere, per regulam
,, Catonianam: *l. 1. ff. de reg. Caton.* Sed cum
,, prohibitio illa ad tempus conjugii, & patriæ
,, potestatis pertineat, adeoque impedimen-
,, tum sua natura temporarium sit, inest ne-
,, gotio statim in initio eventus ille cessantis
,, impedimenti; v. g. Si finito matrimonio
,, maritus locratus dotem fuerit, vel donator
,, in voluntate donandi usqoe ad mortem per-
,, manserit, &c. Tali itaque existente even-
,, tu, non videtur retro negotium nullum,
,, vel imperfectum, sed suspensum fuisse.

Nisi nova causa jus per se parere idonea in-
tercesserit] ,, Talem autem novam causam
,, esse, putat, si sciens longo tempore silet. §. 5.
,, & 6. quod verum non esse, supra diximus.

Alicujus populi rex verus amittere poterit
regnum, & populo subjici] ,, Putat Auctor,
,, ex statu regio præscriptione longi temporis
,, fieri posse statum popularem. Quod verum
,, non est, nisi rex, ejusque liberi, cæteri-
,, que agnati, tacite saltem consentiant: non
,, autem tacite consentit qui silet longo tem-
,, pore.

Sed princeps erat] ,, I. e. qui vi officii
,, imperium tenet, & sic dignitate saltem
,, primus est, de quo vide *l. 1. c. 3. §. 10.*

Rex summo cum imperio fieri] ,, Si is, qui
,, principatum in republica tenet, imperium
,, affectat invito populo, eoque statum mu-
,, tat, & cum administrandi jus saltem
,, habeat, jure proprio imperium exer-
,, cet, nunquam longo tempore jus acquirit,
,, nisi populi voluntas sufficienter declarata
,, accedat.

Inter eos dividi] ,, Scilicet quoad admi-
,, nistrationem: Nam statum dividi non posse,
,, supra *l. 1. c. 4. §. 13.* diximus. At hæc
,, quoque divisio non infertur ex tacita dere-
,, lictione.

Ad §.XII.

Ad §. XII.

ILLUD *etiam indagari &c.*] Quærit Auctor, *an privatus jus summi imperii, vel ejus partem acquirere possit per præscriptionem a principe lege publica statutam*? Negatur: Subditus enim suo pacto subjectus est imperio, adeoque violare hoc pactum nequit, arrogando imperium, vel ejus partem. Sane imperium non est in singulorum commercio, adeoque termini præscriptionis cessant. Sed & vitiosum semper foret initium, & sic perpetua mala fides. Neque leges civiles contra principem allegari possunt; utpote qui ipse legibus solutus est.

Additio.

„ Quæstio hæc est, *an subditi per præscriptionem jure civili statutam, imperium, vel ejus partem acquirere possint?* Recte id negat Auctor, rationes autem obscuræ sunt. „ Ideo enim præscriptionem cessare, ait, I. „ quia princeps lege sua se ipsum obligare „ non potest, neque per reflexionem, i. e. „ ut pars communitatis, quia princeps hic „ consideratur non ut pars communitatis, sed „ ut talis, in quo vis est integri. II. Quia deficit „ voluntas principis; non enim præsumi vo„ luisse eum se ipsum obligare: III. Quia „ nunquam se vidisse, ait, legem civilem, quæ „ jus imperii præscriptione acquiri posse sta„ tuisset.

„ Aliud tamen IV. obtinere, ait, si in ipsa „ delatione imperii populus suam declarat vo„ luntatem; partes scilicet imperii non uten„ do amitti, & subditis cedere debere.

„ Ego quæstionem hanc, quod ad *imperi„ um* attinet, Domitianam esse puto. Quis „ sanæ mentis statuet subdito, imperium per „ 30. vel 40. annos adversus regem silentem „ usurpanti, jus inde oriri? Solum silentium „ regis, longo tempore continuatum, non „ est modus amittendi juris, nedum impe„ rii. Diximus, regem nec consensu expres„ so, nedum derelictione præsumta, impe„ rium alienare posse, & si derelinquit, „ regnum redire ad populum: Sed & absur„ da foret lex, quæ statueret, *ut subditus pos„ sessione longi temporis imperium acquirere „ possit*, quia ansam daret subditis in jura „ regis impune involandi.

„ Quod de *toto imperio* juris est, id etiam „ ad *ejus partes* pertinet. Hinc igitur subditus non potest jus collectandi sibi arro„ gare prætextu tacitæ derelictionis a rege „ factæ; rex enim nec partes imperii alienare „ potest, & contradictio est subditum esse, & „ tamen partem imperii jure proprio tenere. „ Idque in cæteris regalibus majoribus quoque „ obtinet.

„ Porro quæritur, *an quis libertatem ab o„ neribus publicis, ad defensionem civitatis „ destinatis, per præscriptionem temporariam „ acquirere possit?* Negatur, quia natura„ li jure quilibet civis ad defensionem reipu„ blicæ contribuere tenetur, ab hoc igitur „ jure nemo se eximere potest, & si prin„ ceps talem libertatem concedit, disponit „ de jure alieno, sc. de jure populi. *L. 6. „ C. Præscr. 30. ann.*

„ Hinc facile deciditur quæstio, *an quis „ rem domanialem possessione longi temporis „ acquirere possit?* Negatur: Princeps enim, „ qui derelinquit rem domanialem, disponit de „ re aliena, quæ in ejus potestate non est; „ de re cujus usumfructum saltem habet, non „ dominium. Hæc igitur res semper vindica„ ri potest.

„ Denique quæritur, *an rebus principis „ privatis præscribi possit?* Merito id affirma„ mus, quia princeps in his rebus habetur „ pro privato, & qua talis subest legibus ci„ vilibus. Hinc fundum patrimonialem lapsu „ temporis acquiri posse, traditur in *Tit. C. „ Fund. patrim. l. f. C. Fund. priv. l. 4. C. „ Præscr.* 30. *Conf. infra l. 2. c. 14. §. 1. & 2.*

An lex de usucapione, aut præscriptione, condita ab eo, qui habeat summum imperium, pertineat etiam ad ipsum jus imperii, & ejus partes necessarias] „ I. e. an subditus jus im„ perii, ejusque partes essentiales, vel per u„ sucapionem, vel per præscriptionem tem„ poralem acquirere possit?

De usucapione] „ Si quis forte jus impe„ rii bona fide, per 10. annos inter præsen„ tes, vel per 20. annos inter absentes, pos„ sidet: qualis casus vix mente concipi po„ test.

Aut præscriptione] „ Si subditus jus im„ perii spatio 30. vel 40. annorum possede„ rit, rege, vel populo silente.

Condita ab eo, qui summum habeat imperium] „ Usucapiones enim, & præscriptiones „ sunt inventum juris Romani.

Et ejus partes necessarias] „ Quæ sunt, „ jus legum condendarum, pacis, belli, „ fœderum faciendorum, vectigalia impo„ nendi, judicia constituendi, legatos mit„ tendi, &c. proprio sc. jure.

Pertinere arbitrari videntur JCti non pauci] „ Vasquius *c.* 2. *n.* 14. (ibique infiniti Doctores) item Lessius , Molinæus „ &c. apud *Boecl. in not. h. l.* Qui jure Romanorum etiam jus superioritatis præscribi contra principem , asserunt : Arnisæus magnum Doctorum numerum negantium , & „ affirmantium exhibet : Conf. Menoch. *Conf.* „ 2. *n.* 71. *Cravetta de antiq. temp. p.* 4. *n.* „ 73. *Oldrad. conf.* 69. *Sixtin. de regal. l.* 1. „ *c.* 5. *n.* 1143.

Qui quæstiones de summo imperio ex jure tractant Civili Romano] „ Imo non tractant „ quæstiones ex jure Romano , sed asserunt „ saltem, jure Romano statutum esse ut jus superioritatis præscribi contra principem possit ; quod tamen verum non esse, statim videbimus.

Nos aliter arbitramur] „ Cum Auctore „ sentiunt DD. apud Vasquium & Arnisæum „ dd. ll. *Rosenth. de feud. c.* 5. *concl.* 16. *&* „ *loco omnium Thomasius in Disp. de præscriptione regalium ad subditos non pertinente* „ *&c.*

Nam ut quis legibus obligetur , requiritur in legis auctore & potestas, & voluntas] „ Sensus prolixæ hujus demonstrationis est , quod „ princeps , qui superiorem non habet , sibi „ ipsi legem dicere nec possit , nec velit. „ Nos veram rationem cur imperium præscribi non possit, modo exposuimus.

Saltem præsumta] „ Præsumi autem, ait, si „ materia, & ratio sunt universales , uti mox „ ipse explicat.

Se per modum legis , i. e. per modum superioris nemo obligare potest] „ Leges enim „ tantum præscribuntur inferiori a superiore , *L.* 4. *ff. Recept. arb.* at princeps superiorem non habet. Sed & alius esse debet, qui imperat, alius, qui paret; alius, qui „ cogit , alius , qui cogitur. *L.* 13. §. 4. *ad* „ *Sc. Treb.* Idque in terminis ita de principe „ traditur in *L.* 31. *ff. legib.* Conf. *jus meum* „ *Controv. l.* 1. *t.* 3. *q.* 5.

Et hinc est, quod legum auctores habent jus leges suas mutandi] „ Mutare autem non „ possent si illis obligarentur.

Non directe ; sed per reflexionem , qua scilicet pars est communitatis] „ Aliis verbis id „ explicat infra *c.* 20. §. 24. *Quatenus auctor* „ *legis ut pars civitatis spectatur , non qua* „ *civitatis ipsius personam, atque auctoritatem* „ *sustinet.* Hinc Grotius merito distinguit inter „ actus regios , & actus, quos ut privatus peragit. *L.* 2. *c.* 14. §. 1. §. 2. *n.* 1. *&* §. *seq.* illi „ enim jure communitatis peraguntur , hi „ ut actus partis considerantur , qui communem legum regulam sequuntur. *d.* §. 1. *&* „ §. 2.

Ex æquitate naturali , qua vult partes componi ad rationem integri] „ Ita ut idem jus „ sit in parte , quod in integro.

Quod a Saule in regni initiis observatum, notat sacra historia] „ Ubi rex ob non servatum jejunium sorti , & consequenter pœnæ „ se subjicit : at ibi non de lege quæstio erat, „ sed de voto Deo facto : maledixit enim Saul „ ei,qui comederet panem usque ad vesperam, „ 1. *Sam. c.* 14. §. 24. & juramentum a populo de servando voto præstitum erat. *ibid.* „ *v.* 26. *&* 28. Hic igitur de jure Dei agebatur , quod Rex violare non potuit.

Sed hoc hic locum non habet , quia legum auctorem non hic consideramus ut partem] „ I. e. ut privatum , & membrum civitatis.

Sed ut eum in quo virtus insit integri] „ I. e. ut talem , qui civitatis ipsius personam , atque auctoritatem sustinet.

Agimus enim de summo imperio qua tali] „ I. e. Quatenus ab ipsa communitate exerceri videtur ; in tales autem actus imperii, „ sicut leges ab ipsa communitate factæ vim „ nullam haberent , quia communitas se ipsa „ superior non est , ita nec leges regiæ. *Vid.* „ *L.* 2. *c.* 14. §. 1.

Sed nec voluntas adfuisse præsumitur : quia legum auctores non censentur se velle comprehendere] „ Legem enim subditis , non sibi „ dicere volunt.

Nisi ubi & materia, & ratio legis sunt universales] „ Ita ut neminem , nec se ipsos „ excipere voluerint.

Ut in æstimandis rerum pretiis] „ Valor „ itaque , quem nummis indit princeps , obtinet etiam intuitu principis.

At summum imperium non est paris rationis cum rebus aliis] „ Adeoque materia , & „ ratio legis nunquam est universalis ratione „ imperii.

Imo nobilitate sua res alias multum excedit] „ De præstantia , & sanctimonia imperii passim disseruimus. *Vid. supr.* §. 8.

Neque ullam vidi legem civilem &c. quæ summum imperium comprehenderet] „ I. e. „ Quæ obligaret auctorem legis circa jura „ imperii latæ.

Unde sequitur] „ Ex eo scilicet , quod „ præscriptio temporalis non pertineat ad imperia.

Neque

Neque tempus lege definitum] „ Nimirum „ in usucapione decem anni inter præsentes, „ & viginti inter absentes; in præscriptione „ vero 30. vel 40. anni.

Sufficere ad acquirendum summum imperium, aut partem ejus necessariam] „ Quia „ contra principem, qua principem, nunquam currit præscriptio.

Si desint conjectura naturales] „ Quas ex „ verbis, & ex factis colligi, dixit supra §. 3. „ *& seq.* Nos ex conjecturis imperia nunquam amitti, sæpius diximus. Imo nec voluntate expressa alienari imperium posse, „ alibi probavimus.

Neque tantum temporis spatium requiri, si intra id tempus ea conjectura &c. adsint] „ Quod verum non esset, si præscriptio illa civilis pertineret ad jura imperii.

Neque legem civilem, qua acquiri certo tempore res vetat, ad res summi imperii pertinere] „ Dixit enim, se nullam vidisse legem civilem „ de præscriptione agentem, quæ summum „ imperium comprehenderet. *n. 1. in fin.*

Quo modo, ac tempore amitti imperium non utendo posset] „ Equidem si talis lex dicta „ esset, ex pacto inde obligaretur; sed casus „ talis hactenus non exstitit, nec unquam „ exstiturus est: absurda enim hæc lex fo„ ret, quæ unicuique e populo jus usurpandi „ imperium permitteret.

Qua voluntas sequenda baud dubio esset] „ Quia ex pacto suo, adeoque ex lege natu„ ræ, non ex lege a se lata obligatur.

Quia non ad imperium ipsum, sed ad ejus habendi modum pertinet] „ Quod explicavi„ mus supra. *L. I. c.* 3. §. 21. *n.* 1. & §. 16. „ *n.* 4. Jus enim imperii plenissime est pe„ nes regem, etsi sub certis legibus, & con„ ditionibus delatum sit, quia has leges vi „ consensus, & pacti, adeoque ipso jure na„ turæ servare tenetur.

„ competunt. *d. c.* 21. §. 5. & 6.

Omnino subjacent legibus populi: &c.] „ Adeoque res principis, res fisci, & res civi„ tatis acquiri possunt, si princeps talem le„ gem dixit: uti jure Romano factum. *L. f. C.* „ *de fund. patr. L.* 4. *C. prascr.* 30. *ann.*

Qui præscriptione acquisierunt ut appellari ab iis non possit] „ Subditus enim hic non ac„ quirit partem imperii, sed privilegium, „ quod princeps concedere expresse potest, „ adeoque & tacite.

Ita tamen ut semper aliqua ab iis sit provocatio], „ Hoc dependet ex lege concessionis. Sa„ ne Electores adeo gaudent illo privilegio, ut „ subditis nec ob denegatam justitiam provo„ care ad judicia imperii liceat: uti id præ„ judiciis probavi in *Jure meo Controv. tit.* „ *de appellat. quæst.* 4. Quanquam alii contra„ rium statuant. *Vid. Furslen. de suprem. c.* „ 42. *in fin. Menoch. consf.* 1192. *in fin.* „ *Tesm. in not. b.*

Cum persona subditi pugnat] „ Imo non „ pugnat; etsi enim ex voluntate, & dispositione principis appellatio a sententia subditi „ non obtineat, non tamen ideo subditus es„ se desinit, quia exemtionem illam non ha„ bet jure proprio, sed ex privilegio princi„ pis, in cujus arbitrio est certas statuere in„ stantias.

Ac proinde ad summum imperium, aut partem ejus pertinet] „ Sc. ad jus leges ferendi.

Nec potest aliter acquiri, quam secundum jus natura] „ I. e. si adsunt conjecturæ natura„ les, §. *praced. n.* 2. de quibus conjecturis su„ pra egit §. 3. *seq.* At diximus ibidem, ex „ conjecturis non amitti imperium; nedum „ id acquiri occupanti ex tacita derelictione, „ cum nec expressa possit.

Cui imperia subjacent] „ Imperia enim su„ periorem non habent, adeoque causæ ejus „ ex solo naturæ jure deciduntur.

Ad §. XIII.

Ea *vero, qua de summi imperii natura non sunt &c.*] „ Adeoque quæ ad substantiam ma„ jestatis non pertinent; ea enim jure directo „ quoque a majestate separari, & in alios trans„ ferri possunt. *B. Par. jus publ. c.* 21. 5. & 6.

Aut saltem cum aliis communicari] „ Uti „ regalia minora, quæ ad commoda privata, „ vel voluptatem principis pertinent, ut ve„ nationes &c., quæ non alio sensu regalia di„ cuntur, quam quia non privatis, sed principi

Ad §. XIV.

Ex *bis apparet quatenus recipi possit &c.*] 1 Quærit Auctor, an populus olim vi subjugatus, se in libertatem recipere possit? & respondet, posse: nisi jus suum amiserit vel deditione, vel ultima victoria, vel naturali præscriptione, i. e. remissione juris vel verbis, vel signis facta.

In libertatem, eam sc. qua populi est] „ I. „ e. in libertatem publicam. *Vid. lib. I. c.* 3. „ §. 12. *n.* 1.

Se vindicare] „ Jure scilicet postliminii , „ si vi partum est imperium. *Vid. l.* 3. *c.* 9. „ §. 9. & 12. *l.* 3. *c.* 16. §. 4.

Quia quod vi partum est imperium, vi possit dissolvi] „ Injuria enim longo tempore non „ corrigi, sed augeri videtur : adeoque is, qui „ vi occupat imperium ex vitioso hoc titulo „ nunquam jus videtur acquirere posse.

Quod autem ex voluntate sit profectum in eo pœnitere liceat] „ Rationem addit Vasquius „ *d. l. n.* 3. & 4. quod subditi ob utilitatem „ suam se subjecerint regi , unumquemque „ autem suæ utilitati renunciare posse.

Nam & quæ vi parta sunt imperia , possunt ex voluntate tacita jus firmum acquirere] „ Auctor rationem a Vasqnio allegatam, *quod* „ *regna vi quæsita vi dissolvi possint*, rejicit ; „ quia voluntate tacita populi victi jus fir„ mum acquitere possit. At vera ratio est , „ quod ultima victoria, seu deditio , iure „ gentium semper sit justus titulus acquisitio„ nis : civitas igitur bello victa in perpetuum „ amittit imperium , species civitatis interit , „ eaque dependet ab arbitrio civitatis victri„ cis. Adeoque hactenus verum est , hunc „ populum se se in libertatem amplius vindi„ care non posse, & merito talia conantes „ servos rebelles vocat Agrippa. Secus igitur „ si bellum nondum finitum est , sed vel pro„ ceres civitatis, vel Princeps ipse victus , „ vel socii ejus causam civitatis adhuc defen„ dunt ; tunc enim jure postliminii pristinam „ libertatem recipere possunt. *Vid. L.* 2. *c.*9. „ §. 9. & 12. *c.* 16. §. 4.

„ Neque *obstat* , omnes homines natura li„ beros esse , adeoque eos libertatem semper „ bello vindicari posse : at bene respondet „ Grotius *lib.* 2. *c.* 22. §. 11. hoc jus natura „ quæsitum facto hominum justa præcedente „ causa auferri posse.

Et voluntas &c. esse potest talis] „ Refutat „ Grotius alteram thesin Vasquii , *quod civi-* „ *tas, quæ imperium in principem contulit* , „ *pœnitere possit* ; voluntatem enim jus quo„ que posse dare non revocabile, ait. At vera „ ratio est , quod imperium pacto delatum „ utriusque consensu constituatur , adeoque „ mutua quædam subsit præstatio ; unde „ utrique jus quæritur , quod non nisi mutuo „ consensu tolli potest.

Aut ex initio constituti imperii] „ Si po„ pulus ultro jus imperii in unum transfert.

Aut ex post facto] „ Si populus imperium „ vi partum nova voluntate confirmat. *Vid.* „ *l.* 1. *c.* 4. §. 15. *n.* 1. & §. 16.

Ut jus det , quod in posterum a voluntate non pendeat] „ Multa enm sunt ab initio vo„ luntatis , quæ postea fiunt necessitatis. „ *Conf. l.* 1. *c.* 4. §. 11.

Apud Josephum] „ *De bell. jud. L.*2. *c.*16. „ Notandum est , Judæos jure victoriæ Ro„ manis paruisse , adeoque titulo justo , qui „ nec ab initio ex voluntate dependebat , „ imperio Romano subfuisse.

Qui rebellioni suæ obtendebat libertatis pridem amissæ desiderium] „ *Xenoph. Cyrop.* 3. „ *p. m.* 69. ibi,*Libertatis, inquit* (Armenus,) „ *cupiditate tenebar. Nam præclarum mihi* „ *visum est* , & *me liberum esse* , & *liberta-* „ *tem liberis meis relinquere. Certe præclarum* „ *est,inquit Cyrus, ita pugnare ne quis unquam* „ *servus fiat. At si quis bello victus* , *vel quo-* „ *dam alio modo redactus in servitutem* , *id* „ *moliri deprehendatur* , *ut dominorum se* „ *potestati eximat* , *huic primus ipse mihi di-* „ *cito* , *utrum seu viro bono* , & *recte se ge-* „ *renti honorem habeas* : *an eum potius ut* „ *injuste agentem plectas.*

Quin & regis longa patientia possit populo sufficere ad pariendam libertatem publicam &c.] „ Ex solo lapsu temporis patientia illa „ non elicitur. 2

Talis , *qualem supra descripsimus*] „ Unde „ scilicet animus derelinquendi apparet : at „ solum silentium non sufficere , notavimus „ *ad* §. 1. & *seq.* §. 7.

Libertatem publicam] „ Ita ut status jam „ non amplius sit regius, sed popularis.

Ex præsumta imperii derelictione],„ Ex solo „ silentio naturaliter non præsumi derelictio„ nem , sæpius dictum est.

Ad §. XV.

Male Auctor ait,præscribi non posse rebus, quæ continens exercitium non habent. Nam certum est, servitutibus discontinuis , *l.* 14. *Servit. l.* 6. *Serv. urb. l. f. in f. C. præscr. long. temp. L. p. C. Servit. L.* 16. *Usufr. junct. l.* 35. *de Reg. jur.* juri reluendi pignoris , *l.* 9. *C. pign. act.* aliisque juribus, quæ continuum exercitium non habent , præscribi posse.

Regula ergo est , quod omnibus rebus præscribi possit : quæ regula tamdiu obtinet , donec appareat restricta. Restricta autem duobus apparet casibus : 1. si is , qui rem per longam possessionem acquisiturus est , nullum jus intuitu alterius possidet : 2. si res ab alio acquiri natura non potest.

Prior

Prior exceptio seqoitur ex natura præscriptionis, quæ nihil aliud est quam exceptio, qua ob negligentiam excluditur jus agendi ejus, qui longo tempore alium jure illo uti passus est. Si proinde alter jure illo usus non est, tota præscriptionis ratio cessat. Si quis igitur eodem molendino longo tempore usus est, molitori inde jus nullum quæritur, neo hic cogere alterum potest ut continuet, quia res meræ facultatis est molere in hoc molendino, vel in alio: nullum ergo jus alienum possidet molitor, qood præscribere posset. Secus igitur si molitor mutare volentem impediverit, & cum alibi molitum iret, prohibuerit, isque acquieverit, hoc ipso molitor jus aliquod in alterius actiones sibi arrogat, adeoque jus aliquod alienum tenet, quod præscribere potest.

Posterior exceptio itidem sequitur ex natura possessionis, si enim separari res a persona, i. e. alii acquiri natura non potest, cessat possessio juris alieni, adeoqoe termini præscriptionis non adsunt. Atque huc pertinent jus loquendi, edendi, ridendi &c. hæc per nullam dispositionem, adeoque nec per dispositionem legis in alium transferri possunt, unde nemini longo tempore jus acquiri potest ne loquar, ne videam &c.

Additio.

„ Res quæ continuum exercitium non habent, jure civili (nam jure naturæ præscriptionem plane incognitam esse diximus,) præscribi possunt, si jus aliquod alienum possidemus. Atqoe hinc servitutibus discontinuis præscribi potest, illæque non usu amittuntur. *Vide Jus meum controv. L. 44. tit. 3. q. 3.* Idem de jure exigendi decimas, vel annnos reditus dicendum. Vide tamen de prioribus *Gonzal. ad Jus Can. t. 3. p. 681. n. 2. Besoldi cons. Tubing. part. I. cons. 19. per tot. &c.* De posterioribus *Lynk. disp. de ann. redit. Carpz. juris pr. for. p. 2. c. 5. d. 4.*

„ Aliud igitur dicendum, si res est meræ voluntatis, oti ire, vel non ire. Hinc populus non amittit viam publicam non utendo: *L. 2. ff. via publ.* nec is, qui longo tempore ex caupona cerevisiam petiit, impediri prætextu præscriptionis potest alibi cerevisiam emere &c. *Struv. Ex. 43. §. 22. Hering. de Mol. q. 11. n. 66.* nisi caupo eum prohibuerit, isque acquieverit, tunc enim jus in alterius actionem quæsivit.

Quæ non habent quotidianum exercitium] „ Uti servitus itineris, non enim continuo imus &c.

Ut initio pignoris] „ Equidem cum Auctore plures Doctores negant, juri reluendi pignoris præscribi posse: idque tribus præjudiciis cameræ imperialis probat *Mynf. 1. c. 16.* Add. *Muller. ad Struv. Ex. 41. th. 22. Hahn ad tit. de Usurp. n. 14. Carpz. p. 2. c. 1. def. 3. Laut. Comp. p. 135.* At rectius cum *Schurfio. cent. 1. cons. 69. n. 25. Covar. 1. var. ref. 9. n. 1. & Pist. O. 88.* aliisque, statuimus, juri reluendi 30. annis præscribi. Add. *jus meum controversum p. 1. L. 13. tit. 7. q. 19.*

Item jura libertatis, quibus actus is, qui exercetur, non est directe contrarius] „ Quo pertinent exempla cauponæ, & molendini modo allegata. Idem dicendum si quis longo tempore per viam publicam non iverit; hoc enim est res meræ voluntatis, unde alius nullum jus prohibendi consequitur. *Vid. jus meum controv. L. 44. t. 3. q. 3.*

Sed ei insit ut pars suo integro] „ Cum enim ubique cerevisiam petere possit, etiam in illa caupona potest; adeoque per hanc voluntatem non excluditur facultas alibi quoque emendi.

Societatem cum uno duntaxat vicino habuerit] „ Id enim res meri arbitrii est; unde socio nollom jus competit impediendi, quo minus cum alio societatem contrahere possit.

Non amittuntur, nisi ex quo tempore intercessit prohibitio] „ Adeoque præscriptio in his juribus negativis tunc demum locum habet, si alter jus sibi arrogat, v. g. si is, qui diu ex caupona cerevisiam emit, mutare volens prohibeatur a caupone, ipseque acquiescat. *vid. Hering. d. l. n. 108. Chassan. Cons. Burg. rubr. 13. §. 2. n. 16. Rosenth. de feud. c. 5. concl. 25. & seq. Mev. p. 7. dec. 267.*

Sed & rationi naturali congruat] „ Sæpius dictum est, solum silentium non esse modum amittendi juris naturalem.

Etiam inter summa fortunæ homines] „ I. e. inter summas potestates.

CAPUT

CAPUT V.

De acquisitione originaria juris in personas : ubi de jure parentum : de matrimoniis : de collegiis : de jure in subditos : servos.

I. NON + in res tantum, + sed & in personas jus quoddam acquiritur, + & originarie quidem ex generatione, + consensu, + delicto. + Generatione parentibus jus acquiritur in liberos: + utrique, inquam parentum, patri, ac matri: a + sed si [1] contendant inter se imperia, præfertur patris imperium, ob sexus præstantiam. II. I.

GROTII.

a *Sed si contendant inter se imperia, præfertur patris imperium*] *Seneca* libro III. controversia XIX. *Primæ partes sunt patris, secundæ matris.* *Chrysostomus* I. ad Cor. XI, 3. εἰκότως ὑποτέτακται τῷ ἀνδρὶ ἡ γυνή· ἡ γὰρ ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ· *merito viro femina subjicitur, nam æqualitas honoris*

II. 1. + Distinguenda autem (aa) sunt in liberis tria tempora: primum tempus + imperfecti judicii, τῦ βυλευτικῦ ἀτελοῦς, ut [a] Aristoteles loquitur, *a Pol. I.*
+ dum abest προαίρεσις, [2] + vis electrix, ut idem alibi: + secundum tempus *c. ult. Nic.*
perfecti judicii, + sed dum filius pars manet familiæ parentum, ἕως ἂν μὴ *III, 4.*
χορισθῇ, ut loquitur idem *b* Aristoteles: + tertium postquam ex ea familia *b Eth. V.*
excessit. [b] In primo tempore + omnes liberorum actiones + sub [3] dominio *c. 10.*
sunt parentum: + æquum enim est, ut qui se regere non potest, regatur aliunde. Æschyli dictum est: (bb)

> —— *ætas prima, ceu brutum pecus,*
> *Ut educetur, mentis alienæ indiget.*

+ At alius naturaliter inveniri non potest, cui regimen competat, quam parentes.

2. Est tamen eo quoque tempore filius, aut filia + capax [4] dominii in res ex jure gentium, + sed exercitium impeditur ob eam, quam [c] diximus, + judicii [5] imperfectionem. Habent jus, ut de pueris Plutarchus loquitur, [6] + ἐν κτήσει, non ἐν χρήσει. + Quare [7] ut res omnes liberorum parentibus acquirantur non naturale est, + sed ex quorumdam populorum legibus, + quæ & patrem a matre in hac re distinguunt, + & filios non emancipatos ab emancipatis, + & [8] naturales a legitimis. + Quæ discrimina natura ignorat; [9] + excepta ea, quam dixi, sexus præstantia, si imperia inter se contendant.

c Supra c. 3. §. 6.
d De Fort. Alex. I. I. p. 337. §.

+ III. In

noris pugnam parit. (Tom. III. pag. 409. *Edit. Savil.*) Idem ad Ephesios capite IV. ἀρχὴ δευτέρα ἐστιν ἡ γυνή· μήτε οὖν αὕτη τὴν ἰσοτιμίαν ἀπαιτείτω (ὑπὸ γὰρ τὴν κεφαλήν ἐστι) μήτε ἐκεῖνος ὡς ὑποτεταγμένης καταφρονείτω· σῶμα γάρ ἐστι· *Secunda potestas est mulier; neque ergo ipsa æquum sibi jus vindicet (sub capite enim est) nec eam, quod subdita sibi est, contemnat maritus; corpus enim est.* (Tom. VI. pag. 865.) Deinde: δευτέρα ἐστὶν ἀρχὴ αὕτη, ἀρχὴν ἔχουσα καὶ πολλὴν τὴν ὁμοτιμίαν, ἀλλ' ὅμως ἔχει τι πλέον ὁ ἀνήρ· *Altera potestas illa est, imperium & ipsa habens, multumque in honore consortii; sed tamen plusculum habet vir.* (pag. 867.) *Augustinus* epist. CXCIX. *Filius ex legitimis nuptiis susceptus magis in patris est, quam in matris potestate.* (Ep. 262. §. 11. secundum divisionem *Benedictin.*) *Gregoras* libro VII. ubi de Andronico Palæologo & Irene agit: προσετίθει μὲν δὲ καὶ τοῦ, μείζονα δύνασθαι τῆς μητρὸς τὸν πατέρα, τὸ κωλῦον οὐδὲν τὴν τοῦ πατρὸς τελεσθῆναι βούλησιν ἐπὶ τῷ παιδὶ μᾶλλον ἢ τῆς μητρός· *Addebat ille, plus matre patrem posse, nec quicquam intercedere quo minus patris de filia valeret voluntas, etiam præ materna.* (pag. 109. *Edit. Genev.* 1616.) De reverentia matri debita vide L. congruentius. 4. C. *De Patria Potestate.*

b *In primo tempore*] Sunt ea ætate ita parentum, ut alia quæ parentes possident, ait *Maimonides* canonibus Pœnitentialibus capite VI. §. 2.

GRONOVII.

1 *Contendant inter se*] Aliud pater, aliud mater præcipiat, utique in mediis, & in utramque partem permissis. *Quintil.* decl. 6. *Poteram quidem fortiter dicere: Pater jussi &c. Sint sane jura patria, sedeatque medius inter duos judex: non comparabo personas, quamvis apud omnes gentes plus juris habeat pater.*

2 *Vis electrix*] Delectus ac discrimen rerum noxiarum, & utilium.

3 *Dominio*] Regimine, moderatione.

4 *Dominii in res*] Potest enim & infantibus donari. *Sueton.* Tib. 6.

5 *Imperfectionem*] Imbecillitatem, debilitatem.

6 Ἐν κτήσει] Possessione, non usu.

7 *Ut res liberorum parentibus*] §. 1. Instit. *Per quas person. cuiq. acq.*

8 *Naturales*] Nothos, spurios, extra conjugium susceptos.

9 *Excepta ea*] Nisi quod in dissensione parentum, quia virilem sexum præfert, patris potius judicium sequendum dictat.

(aa) Confer, de toto isto argumento, PUFENDORFIUM nostrum, *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. VI. Cap. 11. *J. B.*

(bb) Græca ita se habent:

> —— Τὸ μὴ φρονοῦν γὰρ, ὡσπερεὶ βοτὸν,
> Τρέφειν ἀνάγκη (πῶς γὰρ οὔ;) τρόπῳ φρενός.

Cœphor. pag. 257. *Ed. H. Steph. J. B.*

c *Quo*

+ III. In + secundo tempore, + cum jam judicium ætate maturuit, subsunt parentum imperiis non aliæ actiones, quam c [10] quæ ad familiæ paternæ, aut maternæ statum aliquid momenti habent. + Æquum enim est, ut pars conveniat cum ratione integri. + In cæteris autem actionibus habent tum liberi ἐξουσίαν, id est, + facultatem moralem agendi, + sed tenentur tamen in illis quoque studere semper, ut parentibus placeant. Verum hoc debitum cum + non sit ex vi [11] facultatis moralis, + ut illa superiora, + sed ex pietate, observantia, & gratiæ rependendæ officio, + non efficit ut irritum sit, si quid contra sit factum, + sicut nec irrita est donatio rei a quocunque domino facta contra parsimoniæ regulas.

IV. In + utroque hoc tempore jus regendi etiam jus coërcendi complectitur, + quatenus nempe vel cogendi sunt ad officium liberi, vel emendandi. + De gravioribus autem pœnis quid sit sentiendum, alibi erit agendi locus.

+ V. Quanquam vero imperium paternum ita sequitur ipsam patris personam, ac σχέσιν, + ut avelli, transferrique in alium non possit, potest tamen naturaliter, & ubi lex civilis non impedit, + pater filium oppignorare, d & si necesse sit, etiam [12] vendere, ubi alia ratio eum alendi non suppetit: quod + ex veteri Thebanorum lege (quam libro secundo d recitat Ælianus) + in populos alios videtur fluxisse; ipsa autem lex Thebana + a Phœnicibus, + ac porro ab [13] Hebræis venisse: quam ipsam obtinuisse + & apud Phrygas, docet Apollonius (cc) Epistola ad Domitianum. + Censetur quippe ipsa natura jus dare ad id omne, sine quo obtineri non potest quod ipsa imperat.

d Cap. 7.

VI. In + tertio tempore filius in omnibus est αὐτεξούσιος, + suique juris, + manente tamen semper illo pietatis, & observantiæ debito, + cujus causa perpetua est. Unde sequitur, + regum actus irritos dici eo nomine non posse, quod parentes habeant.

+ VII. e Quicquid extra hæc est, a lege est voluntaria, + quæ alibi est alia. Sic jure, quod Deus Hebræis dedit, + potestas patris in filium aut filiam, e ad [14] dissol-

e *Num.* XXX. 2. 3. 4. 5. *lib. de præceptis legis, præcepto vetante* CCXLII.

GROTII.

c *Quæ ad familiæ paternæ, aut maternæ statum aliquid momenti habent*] Ita explicat *Maimonides* legem, quæ est *Num.* XXX, 6.

d *Et si necesse sit, etiam vendere*] *Jornandes* historia Gotthica: *Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quam vitam, dum misericorditer alendus quis venditur potius, quam moriturus servatur.* (Cap. 26. pag. 75. *Edit. Vulcan.*) Eam legem video & apud Mexicanos fuisse.

e *Quicquid extra hæc est, a lege est voluntaria*] *Seneca* de beneficiis III. C. XI. *quia utile est juventuti regi, imposuimus illi quasi domesticos magistratus.*

GRONOVII.

10 *Quæ ad familiæ*] Vel patratæ, vel omissæ patris, matrisve genus, & necessitudines aliqua juvare, aut lædere possunt.

11 *Facultatis moralis*] 1, 1. 5. Quum nequeant sibi vindicare parentes tanquam suum, etsi accipiant merito quasi mercedem curæ, studii, laboris in liberis educandis.

12 *Vendere*] Ut Erisichthon filiam. *Ovid.* 8. Met. 860.

13 *Hebræis*] Exodi 21, 7. Quam secutus etiam Romulus. *Dionys. Halic.* 2, 28.

14 *Dissolvenda vota*] Ad rescindendum, & irritum faciendum, si filiusfamilias voto nuncupato temere se obligasset ad sacrum faciendum, dona templis, aut sacerdotibus danda, &c.

(cc) Dicit in genere ἀποδίδοσθαι τοὺς αὐτῶν: additque καὶ ἀνδραποδισθέντων μὴ ἐπιστρέφεσθαι, *& si forte quis ex suis in servitutem redigatur, non convertuntur*, ad illos scilicet liberandos. Vit. Apoll. Lib. VIII. Cap. 7. pag. 345. *Edit. Olear.* Ubi (quod obiter observare liceat) luculentum exemplum est loqnutionis μὴ ἐπιστρέφεσθαι, pro *non curare:* quod accedere potest iis, quæ plenâ manu congessit Clarissimus CLERICUS, ad explicandum τὸ *Oculo irretorto spectare* Poetæ Venusini, *Art. Crit.* Part. 1. Cap. 2. §. 11. *J. B.*

dissolvenda vota non erat perpetua, sed durabat quamdiu liberi f pars erant domus paternæ. + Sic patria quædam potestas propria erat civium Romanorum, + etiam in filios, qui familiæ propriæ capita erant, + quamdiu emancipati non erant. Qualem in liberos potestatem alios non habere, + *f* ipsi Romani profitentur. Sextus Empiricus Pyrrhoniorum tertio: g *οἱ Ῥωμαίων νομοθέται τοὺς παῖδας ὑποχειρίους καὶ δούλους τῶν πατέρων κελεύουσιν εἶναι· καὶ τῆς οὐσίας τῶν παίδων μὴ κυριεύειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ τοὺς πατέρας, ἕως ἂν ἐλευθερίας οἱ παῖδες τύχωσι κατὰ τοὺς ἀργυρωνήτους· παρ' ἑτέροις δὲ ὡς τυραννικὸν τοῦτο ἐκβέβληται.* g *Legum Romanarum auctores liberos in manu parentum ad instar servorum esse, voluerunt; neque suorum bonorum ipsos esse dominos, sed parentes, donec* [15] *manumittantur eo modo, quo mancipia solent: quod alii ut tyrannicum repudiant.* Simplicius *h* ad Epicteti enchiridium: *οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι καὶ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων πονοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι, καὶ τῇ τῶν γονέων οἶμαι φυσικῇ φιλοστοργίᾳ θαῤῥήσαντες, καὶ πιπράσκειν, εἰ βούλοιντο, τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν καὶ φονεύειν ἀτιμωρήτως. Antiquæ Romanorum leges, respicientes tum ad eam, quæ a natura est, eminentiam, tum ad labores, quos pro liberis parentes sustinent, volentes praterea liberos parentibus sine exceptione subjectos esse, credo etiam* + [16] *confisæ naturali parentum amori, & venumdandi, si vellent, liberos,* + *& impune interficiendi parentibus jus dederunt.* Simile patrum jus + apud Persas, ut tyrannicum accusat *i* Aristoteles: quæ ideo a nobis afferuntur, ut accurate distinguamus + [17] civilia a naturalibus.

f Inst. de pat. potest. §. Jus autem 2.
g *Cap. 24. num. 211. Edit. Fabric.*
h In Cap. 37. pag. 199.
i Ethic. Nicom. VIII, 12.

+ VIII. 1. + Ex consensu jus in personas quod oritur, aut ex consociatione venit, aut ex subjectione. [18] Consociatio maxime naturalis in conjugio apparet: sed ob sexus differentiam imperium non est commune, + sed maritus *k* uxoris caput, + nempe in rebus conjugii, & in rebus familiæ: + nam uxor pars fit familiæ maritalis. + Ideo de domicilio constituere jus est marito. + Si quid ultra juris maritis conceditur, ut lege Hebræa + jus rescindendi quævis vota uxoris, apud populos nonnullos + jus vendendi bona uxoria, non a natura est, sed ab instituto. Exigit hic locus ut videamus + quid sit de natura conjugii. (dd)

k Eph. v. 23.

2. Con-

G r o t i i.

f *Pars erant domus paternæ*] Alioqui XIII. anno filius erat obligandi se capax moribus Hebræis. Ita illi ad dictum in numeris locum.

g *Legum Romanarum auctores*] *Philo* in legatione: *ἡ γὰρ υἱῷ παντελὴς ἐξουσία κατὰ τοὺς τῶν Ῥωμαίων νόμους ἀνάκειται πατρί· Patri enim in filium omnimoda potestas jure Quiritum competit.* (Pag. 996. B. *Ed. Paris.*)

G r o n o v i i.

15 *Manumittantur*] Patria potestate solvantur emancipatione, quemadmodum servi ære emti manumissione.

16 *Confisæ naturali*] Qui satis spondebat, parentes eo jure ad crudelitatem non abusuros.

17 *Civilia a naturalibus*] Jus civile quorundam populorum a communibus naturæ præceptis.

18 *Consociatio in conjugio*] Sic uxor marito dicitur *socia cujuscumque fortunæ.* Tacit. 3. ann. 15. & uxoris *consortium rerum secundarum adversarumque*, eod. lib. 34. & *conjux prosperis, dubiisque socia*, 12. ann. 5. item *laborum, periculorumque socia*, in Germ. mor. 18. & *non prosperæ tantum, sed omnis fortunæ societatem iniisse*, Justin. 23, 2. & matrimonium *societas fortunarum omnium*, Liv. 1, 9.

(dd) De tota ista materia confer. P u f e n d o r f. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. VI. Cap. 1. & quæ nos in Notis diximus, ut & ad libellum *De Officio Hom. & Civis*, Lib. II. Cap. 14. ultimarum Editionum. *J. B.*

h *Viri*

2. Conjugium igitur naturaliter esse existimamus + talem cohabitationem maris cum femina, quæ feminam constituat quasi sub oculis, & [19] custodia maris: + nam tale consortium & in mutis animantibus quibusdam videre est. In homine vero, + qua animans est utens ratione, + ad hoc [20] accessit fides, qua se femina mari obstringit.

IX. 1. + Nec aliud ut conjugium subsistat natura videtur requirere. + Sed nec divina lex amplius videtur exegisse + ante Evangelii propagationem. Nam
l Deut. XXI, 15. & [h] + viri sancti ante legem plures una uxores habuerunt, [i] + & in lege [l] præ-
m Deut. XVII, 16. 17. cepta quædam dantur his, qui plures una habeant, & regi præscribitur [m] ut nec uxorum, nec equorum nimiam sibi adsciscat copiam: + ubi Hebræi interpretes notant, octodecim + sive uxores, sive concubinas regi fuisse concessas,
n 2. Sam. XII, 8. + & Davidi [n] Deus imputat, [k] quod uxores ei complures, & quidem illustres dedisset.

o Deuter. XXIV, 4. 2. + Sic & dimittere uxorem [o] volenti + modus præscribitur, + nec dimissam ducere quisquam impeditur, + præter eum, qui dimisit, [l] + & sacerdotem. Hæc tamen ad alium maritum transeundi libertas + ipso naturali jure ita restringenda est, [21] ne inde oriri possit prolis confusio. + Hinc illa [22] apud
p Ann. 1, 10. Tacitum [p] juris pontificii quæstio: *an concepto, necdum edito partu rite nuberet.* Apud Hebræos inter utrumque matrimonium + tres menses interponi jubeban-

Grotii.

h *Viri sancti ante legem*] Chrysostomus de Sara: *κἀκείνη πάλιν ἐσπούδασε τῆς ἀπαιδίας ἐπινοῆσαι παραμυθίαν αὐτῷ τινα ἀπὸ τῆς παιδίσκης· οὐδέπω γὰρ ταῦτα τότε κεκώλυτο· Ipsa vicissim studebat sterilis conjugii solatium ex ancilla quærere: nondum enim talia tunc vetita erant.* (In *I. ad Corinth.* Cap. XI. pag. 414. Tom. III. *Ed. Savil.*) Eundem vide 1. ad *Timoth.* c. III. (vers. 1. Tom. IV. pag. 286.) *Augustinus* de doctrina Christiana libro III. cap. XII. *Erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo.* Similia habet ibidem cap. XVIII. Tum vero cap. XXII. *Multa enim sunt, quæ illo tempore officiosè facta sunt, quæ modo nisi libidinose fieri non possunt.* & libro XVI. de Civitate Dei, cap. 38. *quoniam multiplicandæ posteritatis causa plures uxores lex nulla prohibebat.*

i *Et in lege*] *Josephus* Antiq. histor. XVII, 1. *πάτριον ἐν ταὐτῷ πλείοσιν ἡμῖν συνοικεῖν· Mos nobis patrius, eodem tempore plures habere uxores.* (§. 2.)

k *Quod uxores ei complures, & quidem illustres dedisset*] *Josephus* eo historiæ loco: δόντος δὲ αὐτῷ καὶ γυναῖκας, ἃς δικαίως καὶ νομίμως ἠγάγετο· *cum Deus ei uxores dedisset, quas juste, ac legitime habere posset.* (Ant. Jud. VII, 7. §. 3.) Pesiktha ad *Levit.* XVIII. notissimum ait esse, eum, qui dicat vetitum esse habere plures uxores, nescire quid sit de lege.

l *Et sacerdotem*] Levit. XXI, 7. Repudiatæ additur vidua ibidem vers. 14. quod de principe sacerdote intellexit *Philo*, (*De Monarch.* pag. 827. A.) & plerique hodie interpretes, ob ea, quæ præcedunt commate 10. & deinceps. Sed quemvis sacerdotem intelligi debere ostendit *Ezechiel* XLIV, 22. & in explicatione legis, ut & contra Apionem primo *Josephus.* connectenda ergo lex cum initio capitis, ut illa de pontifice maximo obiter sint interposita. (At vero *Josephus* disertè dicit, soli Sacerdotum principi vetitum esse ducere Viduam, quum aliis Sacerdotibus id liceat. Τὸν δ' ἀρχιερέα μέντοι, οὐδὲ τεθνηκότος ἀνδρὸς ἠξίωσε γαμεῖν γυναῖκα, τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἱερεῦσι συγχωρῶν. Ant. Jud. Lib. III. Cap. XII. §. 2. *Edit. Hudson.* In loco autem ex *lib. I. contr. Apion.* §. 7. de Viduâ ne γρῦ quidem. Hinc Auctor noster in adnotat. ad locum *Levitici* laudatum planè omisit *Josephi* testimonium. Quod autem conjicit de parenthesi, durum videtur. Confer Selden. *De Uxore Hebr.* Lib. I. Cap. 7. & *de Success. in Pontific.* Lib. II. Cap. 2. *J. B.*)

Gronovii.

19 *Custodia maris*] Videtur addendum, procreationis, & mutui auxilii causa. *Quintil.* decl. 368. *Sic mares feminis junguntur, ut imbecillior sexus præsidium ex mutua societate sumat.*

20 *Accessit fides*] Tacite significat fidem, quam dat maritus uxori, non esse a natura, sed ab instituto.

21 *Ne inde oriri*] Ne prius dimissa jungatur alii, quam certum, exploratumque sit non esse gravidam ex priori, & sciri possit, si quid postea pariat, non esse ab eo, a quo divortit.

22 *Apud Tacitum*] 1. ann. 10.

23 Quod

jubebantur. + At Christi lex, (ee) ut res alias, ita & hanc *q* conjugii in- *q Matth.*
ter Christianos ad perfectiorem redegit normam, + ex qua & qui dimisisset V, 32.
uxorem non adulteram, & qui duxisset dimissam, adulterii reos pronuntiat: XIX, 9.
+ & Apostolus ejus, atque interpres *r* Paulus, non viro tantum jus dat in cor- *r 1. Cor.*
pus uxoris, [23] + quod & in naturali statu procedebat (ὁ γὰρ μιγνύμενος VII, 4.
κατὰ νόμον ἀφροδίτης παντὸς ἄρχει τοῦ σώματος τῆς συνούσης, inquit
s Artemidorus, id est, *qui connubii lege feminæ conjungitur*, + *is in corpus ejus* *s Oneiro-*
dominium habet:) + sed & uxori vicissim in corpus mariti. [m] Lactantius: *Non* *crit.*
enim, sicut juris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ habet alium; maritus autem etiamsi plures habeat, a crimine adulterii solutus est. Sed divina lex ita duos in matrimonium, quod est in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur quisquis compagem corporis in diversa distraxerit.

3. Scio a plerisque existimari + in utroque hoc capite + non novam a Christo conditam legem, sed restitutam quam Deus pater rerum primordio condiderat: in quam sententiam adduxisse eos videntur + ipsa Christi verba, ubi ad primordium illud nos revocat. + Sed responderi potest, ex prima illa conditione, qua uni mari feminam non nisi unam Deus attribuit, satis apparere + quid optimum sit, Deoque gratissimum: & hinc sequi, semper id fuisse egregium, ac laudabile: non tamen ut aliter facere nefas esset, + quia ubi lex non est, ibi non est legis transgressio; [24] + at lex de ea re nulla illis temporibus exstabat. Sic etiam cum dixit Deus sive per Adamum, [25] sive per
Mosem, *t* tantum esse fœdus matrimonii, ut vir parentis familiam relinque- *t Gen. II*
re debeat, quo novam cum uxore familiam constituat: + [26] idem ferme di- 24.
xit quod Pharaonis filiæ dicitur Psalmo XLV, 11. *Obliviscere populi tui, & domus patris tui.* Et ex hac tam arctæ amicitiæ institutione satis apparet, [n] Deo gratissimum esse, ut perpetua sit ea conjunctio: non tamen eo evincitur à Deo

GRONOVII.

23 *Quod & in naturali*] Quod & ex naturæ lege sine monitu Apostoli marito competebat.

24 *At lex de ea nulla*] Ipse Christus videtur dicere *Matth.* 19, 4.

25 *Sive per Mosem*] Quasi Moses hæc verba tribuerit Adamo per ethopœiam, ut historici conciones Imperatoribus.

26 *Idem ferme dixit*] Ut qui tantum prædicet, quid effecturus sit amor: non edicat, quid necessario fieri debeat.

(ee) Auctor noster postea mutavit sententiam, ut patet ex Adnotationibus ejus in *Matth.* V, 32. ubi ostendit, in loco illo, & aliis similibus Evangeliorum non damnari Polygamiam, sed tantum abusum Divortii, *quacunque ex caussa* facti. Hinc in eximio opusculo *de Verit. Relig. Christ.* dicit, tantum *Christianos sequi* morem *Germanorum*, & *Romanorum*, qui unà uxore contenti fuerunt, *Lib.* II. §. 13. Et in Notâ subjectâ ibidem remittit tantum ad locum 1 *Corinth.* VII, 4. Sed de eâ re egimus in Notis nostris Gallicis. *J. B.*

GROTII.

m *Lactantius*] Libro institutionum VI. c. XXIII. ubi & hoc sequitur: *Exemplo continentiæ docenda est uxor, ut se caste gerat. Iniquum est enim, ut id exigas, quod ipse præstare non possis.* Sensus idem in Gregorio Nazianzeno, πῶς ἀπαιτεῖς, οὐκ ἀντιτίθης; *quomodo exigis, & non rependis?* (Orat. XXXI. pag. 500. C.) Hieronymus ad Oceanum: *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur, & solo stupro, atque adulterio condemnato, passim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet feminis, æque non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur.* (Tom. I. pag. 198. C. *Ed. Basil.*)

n *Deo gratissimum esse*] Et multis olim quoque sapientibus prælatus hic mos. *Euripides* in Andromacha ex persona Hermiones; (*vers.* 177, & *seqq.*)

w Marc x, 9.

x De moribus Germ. c. 18.

y Dan. V. 2.

z Diod. lib. I. p. 51. Ed. H. Steph.

a Justin. II, 6.

Deo ° jam tunc imperatum, ne qua de causa fœdus illud solveretur. + At w Christus quod Deus institutione conjunxerat, id ab homine separari vetuit, + ex eo quod optimum, Deoque acceptissimum est, dignissimam lege nova desumens materiam.

4. Plerasque gentes certum est antiquitus ut [27] + divortiorum libertate, + ita plurium feminarum conjugio usas. Prope solos barbarorum Germanos singulis uxoribus contentos suo tempore fuisse, x Tacitus memorat; idque passim ostendunt historiæ tum y Persarum, p tum (ff) Indorum. q + Apud Ægyptios z soli sacerdotes unius feminæ conjugio utebantur. Sed & apud Græcos a Cecrops primus, teste Athenæo, *μίαν ἑνὶ ἔζευξεν*, *unam feminam uni marito attribuit*: + quod tamen ne Athenis quidem diu observatum, [28] + Socratis

——— οὐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν' ἡνίας ἔχειν·
'Αλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύπριν
Στέργουσιν, ὅς τις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει.

——— *non etenim decet*
Unum imperare feminis geminis virum:
Contentus uno conjugis vivat toro,
Quicunque cupiet rite curatam domum.

Et in choro: (*verſ.* 464. *& seqq.*)

Οὐδέποτ' ἂν δίδυμα
Λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν,
Οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους,
Ἔριν μὲν οἴκων.
Δυσμενεῖς τε λύπας.
Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις
'Ακοινώνητον εὐνὰν ἀνδρός.
Οὐδὲ γὰρ ἐν πόλεσι
Δίπτυχοι τυραννίδες
Μιᾶς ἀμείνονες φέρειν,
Ἄχθος δ' ἐπ' ἄχθει,
Καὶ στάσις πολίταις.
Τεκτόνοιν θ' ὕμνοισιν ἐργάταιν δυοῖν
Ἔριν Μοῦσαι φιλοῦσι κραίνειν.
Πνοαὶ δ' ὅταν φέρωσι ναυτίλους θοαὶ
Κατὰ πηδαλίων,
Δίδυμαι πραπίδων γνῶμαι,
Σοφῶν τε πλῆθος ἀθρόον ἀσθενέστερον
Φαυλοτέρας φρενὸς αὐτοκρατοῦς.
Ἑνὸς ἁ δύναμις ἀνά τε μέλαθρα,
Κατά τε πόλιας,
Ὁπόταν εὑρεῖν θέλωσι καιρόν.

Nunquam gemina de matre genus,
Nunquam duplices laudabo toros,
Odii, & diræ semina rixæ.
Unam debet non ambigui
Vir participem nosse cubilis:
Duo nec domini rectius urbes,
Terrasque regunt, quàm quæ sceptrum
Tenet una manus: quin sic oneri
Onus accedit: discors agitat
Rabies rupto fœdere cives.
Etiam artifices carminis inter
Geminos ipsa tristia miscent
Prælia Musæ: cumque in pelago
Vela carinæ fert aura levis,
Plus una valet, contenta licet,
Dextera clavi, quæ fræna tenet,
Quam consilii vis in partes
Distracta duas, aut prudentum
Numerosa cohors. una potestas
Temperet urbem, regat una domum,
Si modo cordi est tranquilla quies.

Plautus Mercatore: (IV, 6. 8.)

Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro:
Qui minus vir una uxore contentus fiet?

o *Jam tunc imperatum*] Sic & in causa plurium uxorum distinguit *Ambrosius* id, quod laudaverat in paradiso Deus, a damnatione contrarii c. IV. lib. 1. de Abraham. quem locum *Gratianus* posuit causa XXXII. quæst. IV. c. 3. [Vide quæ diximus in Tractatu Gallico *De doctrina Morali Patrum Eccles.* Cap. XIII. §. 10, *& seqq.* J. B.]

p *Tum Indorum*] Et Thracum, de quibus versus sunt *Menandri*, (apud *Strab.* Lib. VII. pag. 297.) & *Euripidis* in Andromacha. (*verſ.* 214. *& seqq.*)

q *Apud Ægyptios soli sacerdotes*] Vide *Herodianum* libro II. (Sine dubio *Herodianus*, apud quem nihil quod ad rem faciat, positus est heic pro *Herodoto*, undecumque error ortus fuerit. At hic contrarium planè docet, nimirum omnes *Ægyptios* unâ uxore contentos fuisse, quemadmodum in more erat *Græcis*: *Καὶ γυναικὶ μιῇ ἕκαστος αὐτέων συνοικέει, κατάπερ Ἕλληνες.* Lib. II. Cap. 92. Utri credemus? *Herodoto*, an *Diodoro Siculo*, ita inter se pugnantibus? *J. B.*)

GRONOVII.

27 *Divortiorum libertate*] Libera, & licita fecisse divortia, seu permisisse conjugibus, ut possent vinculum matrimonii solvere.

28 *Socratis*] Qui duas uno tempore habuit uxores, Xantippen, & Myrtonem Aristidis filiam. (Vid. *Diogen. Laërt.* Lib. II. §. 26.)

(ff) Vide STRABONEM, *Geograph.* Lib. XV. pag. 714. Ed. Paris. Casaub. *J. B.*

x Non

tis, + & aliorum [b] exemplo docemur. Quod si qui populi continentius egerunt, ut Romani + semper duabus uxoribus, divortio [29] diu abstinuerunt, + laudandi sunt sane, ut qui ad id quod optimum est accesserint: unde & [30] + Flaminicæ apud eosdem Romanos matrimonium, nisi morte, non solvebatur: [r] + non tamen inde sequitur peccasse, qui fecerunt aliter ante promulgatam Evangelii vocem.

[b] *Gellius* XV. c. XX.

X. 1. Nunc + quæ rata sint jure naturæ conjugia, videamus: in quo dijudicando meminisse debemus, + non omnia, quæ juri naturæ repugnant, irrita fieri jure naturæ, + ut exemplo [31] prodigæ donationis apparet; + sed ea demum, [32] in quibus deest principium dans validitatem actui, + aut (gg) in quibus [33] vitium durat in effectu. + Principium & hic, & in aliis actibus humanis, unde jus oritur, est jus illud, quod [34] facultatem moralem interpretati sumus, + simul cum voluntate sufficiente. + Quæ voluntas sit sufficiens ad jus producendum, [35] infra melius tractabitur, ubi de promissis in genere agetur. + Super facultate morali quæstio oritur de parentum consensu, quem ad validitatem conjugii quasi naturaliter quidam requirunt. + Sed in eo falluntur. Nam quæ adferunt argumenta nihil aliud probant, + quam [36] officio filiorum conveniens esse, ut parentum consensum impetrent: quod plane concedimus cum temperamento, + nisi manifeste iniqua sit parentum voluntas. Nam si in omnibus rebus filii reverentiam parentibus debent, certe præcipue eam debent + in eo negotio, [37] quod ad gentem totam pertinet, quale sunt nuptiæ. + Sed hinc non sequitur jus illud, quod facultatis, aut dominii nomine explicatur, deesse filio. Nam qui uxorem ducit, + & maturæ esse debet ætatis, + & extra familiam abit, + ita ut hac in re regimini familiari non subjiciatur. + Solum autem reverentiæ officium non efficit, ut nullus sit actus qui ei repugnat.

2. Quod autem a Romanis, aliisque constitutum est, ut quædam nuptiæ, quia consensus patris deficit, irritæ sint, + non ex natura est, sed ex juris conditorum voluntate. + Nam & eodem jure [s] + mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent, suo dissensu matrimonium irritum non facit, + ac ne

G R O T I I

[r] *Non tamen inde sequitur peccasse*] *Augustinus* libro XXII. C. XLVII. contra Faustum: *Quando mos erat, crimen non erat.* Posuit & hoc *Gratianus*, sed sub Ambrosii nomine. (*Caus.* XXXII. *Quæst.* IV. C. 7.)

[s] *Mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent, suo dissensu matrimonium irritum non facit*] Imo & avi, si is liber est, voluntas plus valet, quam patris, qui servilis sit conditionis. *Gratian.* causa 32. quæstione III. c. unic.

G R O N O V I I.

29 *Diu*] Usque ad annum urbis conditæ 522. quum primus Sp. Carvilius Ruga uxori nuntium remisit, quod sterilis esset. *Gellius* 4, 3. & 17, 21.

30 *Flaminicæ*] Diali Flamini, sive Jovis sacerdoti nuptæ. *Gell.* 10, 15.

31 *Prodigæ donationis*] Inf. cap. 11. num. 9.

32 *In quibus deest*] Quæ qui facit, caret facultate morali ad agendum.

33 *Vitium durat*] Singuli actus peccatum iterant.

34 *Facultatem moralem*] 1, 1. 4. & 5.

35 *Infra melius*] Lib. 2. c. 11.

36 *Officio conveniens*] Decere pios liberos.

37 *Quod ad gentem*] Nam turpes nuptiæ dehonestamentum sunt totius familiæ.

(gg) *Ubi actûs turpitudo est permanens*, ait Auctor *Annot. in Matth.* XXII, 30. Exemplum est in eo, qui rem alienam furatus est, aut mala fide possidet alio quocumque modo: quamdiu enim illam retinet, aut illa utitur, singuli actus habent contrectationem rei alienæ.

t *Quo-*

ne pater [b] quidem filii emancipati: & si pater ipse sit in patris sui potestate, [c] + in filii nuptias & avus, [38] & pater consentire debent: [39] filiæ avi auctoritas sufficit. + Quæ discrimina naturali juri incognita satis ostendunt, venire hæc ex jure civili.

b L. 25. D. de ritu nupt.
c L. 16. §. 1. D. eod. tit.

3. + In sacris literis videmus quidem pios viros, multoque magis mulieres, ([t] [40] quarum [d] verecundiæ maxime convenit hac in re alieno arbitrio stare, quo & illa pertinent, + quæ priore ad Corinthios [e] de elocanda virgine legimus) in contrahendis nuptiis secutos auctoritatem parentum: + sed non tamen irritum pronunciatur Esavi [f] conjugium, aut liberi illegitimi, quia sine tali auctoritate nuptias contraxerat. Quinctilianus, + jus strictum, & quidem naturale respiciens, [g] sic ait: *Quod si licet aliquando etiam contra patris voluntatem ea, quæ alioqui reprehensionem non merentur, filio facere;* [u] *nusquam tamen libertas tam necessaria, quam in matrimonio est.*

d L. 20. C. de nuptiis.
e VII, 36.
f Genes. XXIX. & XXXVI.
g Decl. 257.

XI. Cum + ea, quæ alteri nupta est, matrimonium haud dubie irritum est, lege quidem naturæ, [41] + nisi vir prior eam dimiserit, + tamdiu enim durat ejus dominium: [42] + lege autem Christi, donec mors vinculum dissolverit. + Irritum autem est ideo, quia & [43] facultas moralis deest, + sublata per prius matrimonium, + & omnis effectus est vitiosus. + Singuli enim actus contrectationem habent rei alienæ. + Vicissim ex [44] Christi lege irritum est conjugium cum eo, qui maritus sit alterius mulieris, + ob jus illud, quod Christus feminæ pudicitiam servanti dedit in maritum.

XII. 1. De conjugiis eorum, qui sanguine, aut affinitate junguntur, + satis gravis est quæstio, + & non raro magnis motibus agitata. Nam causas certas, ac naturales, cur talia conjugia, ita ut legibus, aut moribus vetantur, illicita sint, assignare qui voluerit, + experiendo discet, quam id sit difficile, imo

GROTII.

t *Quarum verecundiæ maxime convenit hac in re alieno arbitrio stare*] *Non est enim virginalis pudoris eligere maritum*, ait *Ambrosius* lib. I. de Abraham. c. ult. relatus in codicem *Gratiani*, causa XXXII. quæstione II. c. 13. *Donatus* Andria: (IV, 4. 2.) *Summa potestas nuptiarum in patre puellæ est.* Hermione apud *Euripidem*: (*Androm.* vers. 987.)

Νυμφευμάτων δὲ τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέριμναν ἕξει, κ᾽ οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.

Curam parenti de meis ego nuptiis
Permitto, non est illud arbitrii mei.

Hero apud Musæum: (vers. 179. 180.)

Ἀμφαδὸν οὐ δυνάμεσθα γάμοις ὁσίοισι πελάσσαι.
Οὐ γὰρ ἐμοῖς τοκέεσσιν ἐπεύαδεν —

Lege maritali jungi non possumus ambo,
Cum nolit mater, nolit pater.

u *Nusquam libertas tam necessaria est, quam in matrimonio*] *Eugraphius* ad Andriam actu x. scena V. *Tangitur & illud, an patrium imperium sequi filii debeant. Constat enim circa nuptias esse filiis liberam voluntatem.* Cassiodorus VII, 40. *Durum est libertatem liberam non habere* (*in matrimonio,*) *unde liberi procreentur.*

GRONOVII.

38 *Et pater consentire*] Ne invito ei suus heres agnascatur.

39 *Filiæ avi auctoritas*] Quia exit in aliam gentem, & quod parit, non est hujus, sed sui patris in potestate.

40 *Quarum verecundiæ maxime*] Ideo tantopere in sorore Tryphæna culpat Cleopatra, contra matris voluntatem extra Ægyptum nupsisse. *Justin.* 39, 3.

41 *Nisi prior vir*] Quia lex naturæ non repugnat divortio.

42 *Lege Christi*] Qui divortium non permisit, nisi cum adultera.

43 *Facultas moralis*] Et viro ad ducendum, & feminæ ad se tradendam, vel ad conveniendum in alterius manum.

44 *Christi lege*] Non naturæ, aut veteris fœderis, quæ concedunt polygamiam.

x *Pie-*

imo præstari non possit. Nam quam [x] Plutarchus [g] attulit in quæstionibus Romanis, + & Augustinus sequitur de Civitate Dei, libro XV. Cap. XVI. + [45] de latius spargendis amicitiis per diffusas affinitates, + non tanti est ponderis, ut quod contra fiat irritum, aut illicitum censeri debeat. + Neque enim quod minus utile est, statim & illicitum est. Adde, quod accidere potest, ut huic qualicunque utilitati + alia major utilitas repugnet, neque eo dumtaxat casu, quem Deus in lege Hebræis data excepit, + ubi vir quispiam [46] sine prole obiit, cui non dissimile est, + quod de virginibus [47] ex asse heredibus, quas *ἐπικλήρους* vocant, & [48] + Hebræo, [y] + & [49] Attico jure constitutum est, ad conservandas scilicet in familia res avitas, + sed aliis multis, qui aut conspici solent, aut excogitari possunt.

g Quæst. 108. pag. 289. D.

2. + Ab hac generalitate [50] + eximo matrimonia parentum + cujuscunque gradus cum liberis, quæ quo minus licita sint, ratio (ni fallor) satis apparet. Nam nec maritus, qui superior est lege matrimonii, + eam reverentiam potest præstare matri, quam natura exigit, nec patri filia; quia quanquam inferior est in matrimonio, + ipsum tamen matrimonium talem inducit societatem, quæ illius necessitudinis reverentiam excludat. Bene Paulus [b] Jurisconsultus, cum dixisset, in contrahendis matrimoniis [z] naturale jus, & pudorem inspiciendum, + addidit, contra pudorem esse filiam suam uxorem ducere.

b L. Adoptivus, 14. §. Serviles, 3. D. de ritu nupt.

GROTII.

x *Plutarchus attulit in quæstionibus Romanis*] Philo de legibus specialibus: (pag. 780.) τί δὲ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κοινωνίας καὶ ἐπιμιξίας ἐπέχειν, εἰς βραχὺ χωρίον τὸ ἑκάστης οἰκίας συνωθοῦντας μέγα καὶ λαμπρὸν ἔργον, ἐκτείνεσθαι καὶ χεῖσθαι δυνάμενον εἰς ἠπείρους καὶ νήσους καὶ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν; αἱ γὰρ τῶν ὀθνείων ἐπιγαμίαι καινὰς ἀπεργάζονται συγγενείας, τῶν ἀφ᾽ αἵματος οὐκ ἀποδεούσας, ὧν χάριν πολλὰς καὶ ἄλλας ὁμιλίας ἐκώλυσε. *Quid opus hominum inter se necessitudines, ac vincula inhibere, & unius domus angustiis claudere tam ingens, ac præclarum opus, quod extendi, fundique potest in regiones, & insulas, orbemque universum? Affinitates namque cum extraneis novas pariunt conjunctiones hominum, non minores illis, quæ e sanguine veniunt: quod respiciens Moses alias etiam multas propinquorum nuptias vetuit.* Chrysostomus ad 1 *Corinth.* XIII, 13. τί στενοχωρεῖς τῆς ἀγάπης τὸ πλάτος; τί περιττῶς ὑπόθεσιν ἀναλίσκεις εἰς αὐτὴν φιλίας, δι᾽ ἣν δύνασαι καὶ ἑτέραν περιΐστασθαι φιλίας ἀφορμὴν ἔξωθεν γυναῖκα ἀγαγών. *Quid in arctum cogis amoris latitudinem? quid supervacuo amicitiæ causam perdis, per quam poteras aliam amicitiæ parandæ occasionem acquirere, extraneam ducendo uxorem?* (Tom. III. pag. 469. *Ed. Savil.*)

y *Et Attico jure*] Vide *Demosthenem* ad Leocharem: *Fortunatianum* rhetorem: *Donatum* Phormione act. 1. scen. II. (*vers.* 75.) & Adelphis IV, 5. 17.

z *Naturale jus, & pudorem inspiciendum*] Egregie hoc exsequitur *Philo* de specialibus legibus; ubi esse dicit μέγιστον ἀνοσιούργημα, *maximum nefas*, πατρὸς εὐνὴν τετελευτηκότος, ἣν ἄψαυστον ὡς ἱερὰν ἐχρῆν φυλάττεσθαι, καταισχύνειν, γήρως δὲ καὶ μητρὸς αἰδῶ μὴ λαμβάνειν, τὸν αὐτὸν τῆς αὐτῆς υἱὸν καὶ ἄνδρα γενέσθαι, καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν νῦν μητέρα καὶ γυναῖκα· *Patris mortui cubile, quod tanquam res sacra, intactum servari oportuit, contemerare, neque senectutis, neque materni nominis verecundia tangi, eundem ejusdem esse filium, & maritum, eandem ejusdem matrem, & uxorem.* (Pag. 778. C. *Edit. Paris.*)

GRONOVII.

45 *De latius spargendis*] Tanquam ideo vetitum sit proximos consanguineos nuptiis conjungi, ut externi cupidius in societatem conjugalem appeterentur.

46 *Sine prole obiit*] Ut ejus viduam frater ducat, mortuoque semen excitet. *Deut.* 25, 5.

47 *Ex asse heredibus*] Quæ fratrem non habent, & solæ sunt parentum heredes. (*Numer.* XXXVI, 8.)

48 *Hebræo*] Ut proximi eas ducant cognati, exemplo Ruthæ cap. 4.

49 *Attico*] Per Solonem. *Diodor. Sic.* 12, 13.

50 *Eximo matrimonia*] *Ovidius* de Myrrha Cinaræ 10. Met. 304. *Si tamen admissum sinit hoc natura videri.* 355. *Neve potentis Concubitu vetito naturæ pollue fœdus.* At lib. 9, 456. in fabula Byblidos, & Cauni nullam facit naturæ mentionem; tantum canit, *Nec qua debebat amavit*, & *obscenas flammas*: tanquam hoc incesti genus ob legem, non instinctu naturæ putetur.

cere. Talia igitur conjugia haud dubitandum quin + & illicita sint, & irrita insuper, quia vitium perpetuo effectui adhæret.

3. Neque movere nos debet + Diogenis, & + Chrysippi argumentum a gallis gallinaceis, aliisque animantibus mutis petitum, quo probare volebant, commixtiones tales non esse contra jus naturæ. Nam ut [i] initio libri diximus, + satis est si cum natura humana quid pugnet, ut illicitum habeatur. Et hoc est incestum, [k] + quod [a] jure gentium committi, scripsit Paulus jurisconsultus inter gradus ascendentium, & descendentium. Hoc est jus illud, quod Xenophon [l] ait, + non eo minus jus esse, quia [b] [51] a Persis contemnebatur. + Naturale enim recte dicitur, interprete Michaele Ephesio ad Nicomachia, τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδιαστρόφοις καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσιν: *quod apud plerosque non corruptos, sed naturæ convenienter se habentes obtinet.* Hippodamus (hh) Pythagoricus vocat παρὰ φύσιν ἀμέτρους ἐπιθυμίας, ἀκατασχέτους ὁρμὰς, ἀνοσιωτάτας ἡδονὰς, *immoderatas, & a natura alienas cupiditates, effrænes impetus, nefarias voluptates.* + De Parthis sic Lucanus: [Lib. VIII, vers. 401. & seqq.]

> ——— *epulis vesana, meroque*
> *Regia, non ullos exceptos legibus horret*
> *Concubitus* — — —

Et mox: (*vers.* 409, 410.)

> ——— *cui fas* [52] *implere parentem,*
> *Quid rear esse nefas?* — —

Speciatim autem huic Persarum mori causam + pravam educationem prudenter assignat Dion Prusæensis oratione XX. [m]

4. Atque hic mirari libet Socratis [n] commentum apud Xenophontem, qui in conjugiis talibus nihil culpandum invenit, + præter ætatis disparitatem: unde aut sterilitatem, ait, sequi, aut male conformatam sobolem: + quæ sola ratio

i Proleg. §. IX. & XLI.

k L. ult. de ritu nupt.

l Socrat. Memor. Lib. IV. c. 4. §. 19. 20.

m Immo XXI. pag. 270. C.

n Memor. IV, 4. §. 22.

GROTII.

a *Jure gentium*] Sic & *Papinianus* loquitur in L. *Si adulterium.* 38. §. 2. D. *ad legem Juliam de adulteriis.*

b *A Persis contemnebatur*] Quorum hac in re crimen bellis perpetuis, ac fratrum cædibus, a Deo punitum notat *Philo.* (*De special. Legib.* pag. 779.) Persis addit Medos, Indos, Æthiopas, *Hieronymus* lib. II. contra Jovinianum. (*Pag.* 75. Tom. II. *Ed. Basil.*) de barbaris in universum Hermione in Andromacha *Euripidis*: (vers. 173. & seqq.)

> — Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος.
> Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
> Κόρη τ' ἀδελφῷ. διὰ φόνου δ' οἱ φίλτατοι
> Χωροῦσι, καὶ τῶν δ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος.

> *Tale est omne barbaricum genus.*
> *Mater jugatur filio, natæ pater,*
> *Frater sorori: proximæ alterna manus*
> *Cæde implicantur: nulla lex prohibet nefas.*

GRONOVII.

51 *A Persis*] Apud quos magi cum matribus coibant, nec pro perfecto mago habebatur, nisi qui sic natus esset.

52 *Implere*] Ovidius 11, 265. *confessam amplectitur heros, Et potitur votis, ingentique implet Achille.*

(hh) Non, sed alius Philosophus eiusdem sectæ, nomine *Hipparchus*, in libro *de Animi tranquillitate*, cujus fragmentum nobis servavit STOBÆUS. Reperitur illud etiam in *Opusculis Mythol. Phys. Ethic.* editis *Amstelod.* 1688. ubi locum, de quo agitur, leges *pag.* 670. *J. B.*

e De

ratio si tali conjugio obstaret, certe nec irritum esset, nec illicitum, non magis quam inter alias personas, + quarum ætas tot annis distat, quot annis parentes liberos solent præcedere.

5. Illud potius disquirendum, an non in hominibus nulla prava educatione corruptis, + præter id, quod intellectu concipi posse, jam diximus, sit + in ipsis affectibus insita [53] fuga quædam commixtionis cum parentibus, & ex se natis, + quippe cum ab ea etiam quædam animantia muta naturaliter abhorreant. Ita enim & alii existimarunt, & Arnobius [o] adversus gentes libro quinto: *Etiamne in matrem cupiditatis infandæ spem Jupiter cepit, nec ab illius appetitionis ardore horror eum quivit avertere; quem non hominibus solis, sed animalibus quoque nonnullis natura ipsa subjecit, & ingeneratus ille communiter sensus?* Exstat de [54] camelo, & [c] de [55] equo Scythico nobilis in hanc rem narratio apud Aristotelem animantium historia nona, capite XLVII., + & non dissimilis apud Oppianum libro primo de Venatu. Seneca Hippolyto: (*vers.* 914, 915.)

[o] *Pag.* 161. 162. *Ed. Lugd. B.* 1651.

Feræ quoque ipsæ Veneris evitant nefas,

Generisque leges inscius servat pudor.

XIII. 1. Sequitur quæstio + de gradibus affinitatis + omnibus, + & de gradibus sanguinis ex transverso limite, iis præsertim, + qui Levitici cap. XVIII. expressi leguntur. + Nam [56] etiam concesso, + a mero jure naturæ non venire hæc interdicta, + videri tamen possunt præcepto divinæ voluntatis hæc ivisse in vetitum: neque vero tale id esse præceptum, + quod solos Hebræos adstringat, sed quod homines universos, colligi videtur + ex illis Dei [p] verbis apud Mosem: *Ne polluite vos ulla harum rerum: quia omnibus istis polluti sunt populi, quos vobis advenientibus dispello.* Mox: *Ne facite ullam ex istis rebus abominandis: nam omnes istas fecerunt indigenæ terræ istius, quæ vobis exposita est, unde polluta est terra.*

[p] *Lev.* XVIII, 24. 25. 27.

2. Nam si Cananæi, eorumque vicini + peccarunt talia faciendo, (ii) + sequitur ut lex aliqua præcesserit: + quæ cum [57] mere naturalis non sit, + restat

GROTII.

c *De equo*] *Plinius* historiæ naturalis VIII, 42. ubi de equis agit, *Alium detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiisse prærupta, atque exanimatum. Equæ & eadem ex causa in Reatino agro laceratum prorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis est.* Habes paria apud *Varronem* de Re Rustica II, 7. & apud *Antigonum* de Admirabilibus, (*cap.* 59.) *Aristotelemque* ejusdem tituli libro. (Pag. 1150. B. C. Tom. I. *Ed. Paris.* At vide SELDENUM, *De Jure Nat. & Gent. secund. discipl. Hebræor.* Lib. I. Cap. 5. *J. B.*)

GRONOVII.

53 *Fuga quædam*] Aversatio naturalis.

54 *Camelo*] Qui curatorem, a quo cum matre operta commissus erat, delapso operimento, & matre agnita interfecit. *Ælian.* 3. de Anim. 47. Aristot. περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, p. 89. Sylburg.

55 *Equo*] Qui similiter admissus matri, agnita ea se præcipitavit. Adde *Varronem* 2. de Re Rust. 7, 83.

56 *Etiam concesso*] Etsi concedatur, gradus illos consanguinitatis nuptiis sociari non ipsam naturam prohibuisse, facti sunt tamen nefarii jure divino voluntario.

57 *Mere naturalis*] Non imprimatur a natura, sed a voluntate legislatoris proficiscatur.

(ii) Auctor ipse istius argumenti totam vim infringit paullo post, observatione, quæ legitur in §. sequ. *num.* 2. *J. B.*)

+ restat ut a Deo data sit, aut ipsis peculiariter + (quod non est verisimile, + nec satis ferunt verba) + aut humano generi, + sive in prima constitutione, + sive in reparatione post diluvium. Tales autem leges, quæ humano generi universo sunt datæ, + non videntur a Christo abrogatæ, + sed eæ demum, quæ q Judæos aliis nationibus, quasi sepimento interjecto, dispara-bant. Cui accedit, quod Paulus r conjugium privigni cum noverca tam severe detestatur: + cum tamen nullum de ea re peculiare exstet Christi præceptum; + nec ipse alio utatur argumento, quam quod talis commixtio d impura habeatur a profanis etiam gentibus, quod verum esse præter alia ostendunt [58] Charondæ leges, quæ tale matrimonium infamia notant: & illud in oratione Lysiæ: (kk) *συνώκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί· maritus erat ille impurissimus hominum matris, ac filiæ*: unde non abit + Ciceronis illud s pro A. Cluentio in causa non dissimili; Nam cum socrum genero nupsisse narrasset, subdit: *O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam in omni vita inauditum!* + Seleucus rex cum uxorem suam Stratonicen Antiocho filio nuptam daret, verebatur, e narrante t Plutarcho, ne ipsa offenderetur *τῷ μὴ νενομισμένῳ, ut re illicita.* + Apud Virgilium est: (*Æn.*X, 389.)

q Ephes. II, 14.
r I. Corinth. V, 1.
s Cap. 6.
t Vit. Demetr. pag. 907.

— *Thalamos ausum incestare novercæ.*

Quæ communis existimatio si a necessario naturæ dictato originem non habuit, + omnino sequitur, ut descendat ex veteri traditione, quæ a divino aliquo præcepto manarit.

3. Hebræi veteres, + non spernendi hac in parte juris divini interpretes, + & qui omnia eorum legit, summoque judicio digessit Moses Maimonides u, ajunt, earum legum, quæ capite Levit. XVIII. de matrimoniis sunt proditæ, + causas esse duas: priorem, naturalem quandam verecundiam, + quæ non sinat ortus auctores cum sua sobole, [59] + aut in se ipsis, f aut etiam [60] per personas

u In Lib. quem inscripsit HALACH.

GROTII.

d *Impura habeatur a profanis etiam gentibus*] *Tertullianus* V. adversus Marcionem: *Non defendo secundum legem Creatoris displicuisse illum, qui mulierem patris sui habuit: communis, & publicæ religionis secutus sit disciplinam.* (Cap. 7.)

e *Narrante Plutarcho*] In vita Demetrii: sed & *Appiano* in Syriacis, qui *ἀθεμιστίαν πάθους* amorem nefandum vocat. (*Pag.* 126. *Ed. Steph.*)

f *Aut etiam per personas sanguine, aut nuptiali sanguinis commixtione cohærentes*] Philo: *ἀδελφὰ δέ τι καὶ διῄρηται τὰ μέρη γεγόνασιν, ἀλλ' ἐν ἁρμόζονται τῇ φύσει καὶ συγγενείᾳ μιᾷ· Quanquam enim divisæ sunt partes, fraternitatis jus retinent, ac cognatione, ut naturali vinculo, junguntur.* (Locus est *De Legib. special.* pag. 780. E. Sed, qui si benè expendatur, nihil ad rem facere deprehendetur. *J. B.*)

GRONOVII.

58 *Charondæ leges*] Vix est, ut non erret Vir summus. Nam Charondas non vetuit, privignum novercæ conjungi (quippe quod moribus nunquam receptum fuisse videtur) sed viduum uxore mortua liberis novercam superinducere. *Diodor. Sic.* 12, 12. (Ipse Auctor in *Excerptis Tragic. & Comic. Græc.* rectè vertit Legem *Charondæ*, qualis refertur à veteri Poeta ignoto: *Natis novercam si quis induxit suis* &c. Pag. 918. Error Viri summi inde natus erat, quòd apud STOBÆUM, *Serm.* XLIV. Lex illa sic solutâ oratione legatur: Ὁ *μητρυιὰν ἐπαγαγών, μὴ εὐδοκιμείτω* &c. At sic EURIPIDES: Καὶ *μὴ 'πιγήμῃς τοῖς δὲ μητρυιὰν τέκνοις.* Alcest. vers. 305. *J. B.*)

59 *Aut in se ipsis*] Ut filium cum matre, patrem cum filia.

60 *Per personas sanguine*] Ut fratrem cum sorore, virum cum uxoris sorore, mulierem cum mariti fratre.

(kk) Non sunt *Lysiæ* verba illa, sed ANDOCIDIS, Orat. I. pag. 235. *Edit. Hanov.* 1619. *J. B.*

g *Item*

perſonas + ſanguine, + aut nuptiali ſanguinis commixtione proxime cohærentes miſceri: alteram vero, + ne quarundam perſonarum convictus nimis quotidianus, atque inobſervatus ſtupris, & adulteriis occaſionem daret, ſi amores tales nuptiis poſſent conglutinari. Quas duas cauſas ſi cum judicio aptare velimus + illis, quas dixi divinis in Levitico legibus, facile apparebit in affinibus, qui [61] in recto ſunt limite (ut de parentibus, & liberis nihil jam dicam, + quippe quos, ut exiſtimo, etiam ſine expreſſa lege, ratio naturalis jungi ſatis vetat) [g] + item in ſanguinis gradu tranſverſorum primo, qui ob ortum a ſtirpe communi + ſecundus dici ſolet, + ob recentem admodum parentum in liberis imaginem, + priorem cauſam valere, + ut venientem de eo, quod natura ſi non præcipit, certe honeſtius dictat; cujus generis multa materiam + divinarum, humanarumque legum faciunt.

4. Atque ideo Hebræi, in recto limite + gradus etiam non nominatos a lege volunt comprehendi, + ob notiſſimam rationis paritatem. Iſtorum autem graduum [x] hæc ſunt apud ipſos nomina: Mater matris ſuæ: mater patris matris ſuæ: mater patris ſui: mater patris patris ſui: uxor patris patris ſui: uxor patris matris ſuæ: nurus filii ſui: nurus filii filii ſui: nurus filiæ ſuæ: filia filiæ filii ſui: filia filii filii ſui: filia filiæ filiæ ſuæ: filia filii filiæ ſuæ: filia filiæ filii uxoris ſuæ: filia filiæ filiæ uxoris ſuæ, mater matris patris uxoris ſuæ: mater patris matris uxoris ſuæ: id eſt, ut more loquar Romano, aviæ, & proaviæ omnes, pronovercæ, proneptes, proprivignæ, pronurus, proſocrus: + quia ſcilicet & [62] ſub agnationis nomine comprehendatur ſimilis cognatio, & [63] ſub primo gradu ſecundus, + & ſub ſecundo tertius, ultra quem vix eſt ut [64] oriri controverſia poſſit, + cum alioqui, ſi poſſet, + in infinitum eadem futura eſſet ratio.

[x] *Vid. Selden. J. N. L. 5. c. 11.*

5. + Has autem leges, + & ne fratres ſororibus miſcerentur, + ipſi Adamo cenſent datus Hebræi ſimul cum lege + de Deo colendo, + jure dicendo, + non fundendo ſanguine, [y] non colendis Diis falſis, + non rapienda re aliena: ſed ita ut leges conjugales vim ſuam non exſererent, + niſi poſt multiplicatum jam ſatis humanum genus, + quod ipſo initio ſine fratrum, & ſororum

[y] *Vid. L. II. c. XX. §. 44.*

GROTII.

g *Item in ſanguinis gradu tranſverſorum primo*] Et huc uſque propinquis nuptiis abſtinebant & Peruani, & Mexicani. (Vide *Joann. Letii* Itinerar. *Cap.* 17. *init.* J. B.)

GRONOVII.

61 *In recto ſunt*] Qui habent rationem aſcendentium, & deſcendentium.
Mater matris ſuæ] Avia materna.
Mater patris matris ſuæ] Proavia materna.
Mater patris ſui] Avia paterna.
Mater patris patris ſui] Proavia paterna.
Uxor patris patris ſui] Noverca patris.
Uxor patris matris ſuæ] Noverca matris.
Nurus filii ſui] Nepotis uxor.
Nurus filii filii ſui] Pronepotis uxor.
Nurus filiæ ſuæ] Nepotis è filia uxor.
Filia filiæ filii ſui] Neptis ex filio filia.
Filia filii filii ſui] Nepotis è filio filia.
Filia filiæ filiæ ſuæ] Ex filia neptis filia.
Filia filii filiæ ſuæ] Ex filia Nepotis filia.
Filia filiæ filii uxoris ſuæ] Neptis privigni.
Filia filiæ filiæ uxoris ſuæ] Neptis privignæ.
Mater matris patris uxoris ſuæ] Proſocrus mater.
Mater patris matris uxoris ſuæ] Proſoceri mater.

62 *Sub agnationis*] Ubi expreſſus eſt gradus agnationis vetitus, idem gradus & in cognatione vetitus haberi debet, etſi de hoc cautum non ſit. Sunt autem agnati per virilem, cognati per muliebris ſexus propinquitatem conjuncti.

63 *Sub primo gradu ſecundus*] Cujus enim filiam uxorem ducere non licet, ejus nec neptem ducere permittitur.

64 *Oriri controverſia*] Propter brevem hominum vitam.

rum nuptiis contingere nequivit. Neque referre putant, quod id a Mose [h] suo loco narratum non sit: quia satis habuit hoc in lege ipsa tacite indicasse, + cum gentes extraneas eo nomine damnat. Multa enim talia esse in lege, + quæ non temporis ordine, sed ex occasione dicantur: unde illa inter Hebræos celebris sententia: In lege + non esse prius, aut posterius, id est, multa referri [65] ὕςερον πρότερον.

z Vide Cajet. in Matth. cap. 19. 6. De [z] connubio fratrum, & sororum, verba hæc sunt Michaëlis Ephesii ad quintum Nicomachiorum: τὸν ἀδελφὸν μίγνυσθαι τῇ ἀδελφῇ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀδιάφορον ἦν· νόμου δὲ τεθέντος μὴ μίγνυσθαι, πολὺ τὸ διάφορον· *Fratrem cum sorore concumbere + ab initio* [66] *res media erat: at lege adversus tales concubitus posita, jam multum refert, observetur lex, necne.* Diodorus Siculus [a] vocat κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων, + *communem hominum morem*, ne fratres sororibus jungantur, + a quo more Ægyptios eximit: Dion Prusæensis + barbaros. Seneca scripserat: (11) + *Matrimonia Deorum jungimus, & ne pie quidem, fratrum scilicet, & sororum.* + Plato [b] de legibus octavo talia conjugia vocat μηδαμῶς ὅσια, καὶ θεομισῆ, *minime pia, sed Deo invisa.*

a Libro 1. c. 27. pag. 16. Ed. H. Steph.

b Pag. 838. B. Edit. H. Steph.

7. Quæ omnia ostendunt + veterem famam de lege divina adversus id genus conjugia, + unde & vocem *nefas* de talibus usurpari videmus. Omnes autem fratres, & sorores comprehendi [i] + lex ipsa indicat, + tam agnatos, quam cognatos ejus gradus, + sive foris, sive domi natos, atque educatos comprehendens.

XIV. 1. [67] + Quæ manifesta expressio + ostendere videtur discrimen, quod est inter hos, + & alios remotiores gradus. + Nam [68] ducere amitam agnatam, vetitum est. At [k] [69] + filiam fratris, qui par est gradus, ducere, vetitum non

GROTII.

h *Suo loco narratum non sit*] Nam neque lex illa narrata est, ex qua Judas Thamarem comburi voluit. Sic Sichemitas Judith recte occisos, ait, quod Virgini stuprum intulissent, IX, 2. & Ruben patris maledicto feritur ob incestum. (Ex his omnibus non potest tuto colligi, aliquam legem à Deo fuisse latam de adulterii, aut raptûs pœna, vel de incestu. Diximus in Notis Gallicis. *J. B.*)

i *Lex ipsa indicat*] Ubi vide Chaldæum paraphrasten. Distinxerunt male Spartiatæ, & Athenienses, & quidem diversimode. (Vide SELDEN. *De Jure Nat. & Gent.* &c. Lib. V. Cap. 11. & Illustr. SPANHEMII Commentarium in Orat. I. *Juliani* Imp. pag. 89. *& sequ. J. B.*)

k *Filiam fratris ducere*] Talem Abrahamo Saram fuisse, *Josephus* putat. (*Ant. Jud.* Lib. I. Cap. XII. §. 1. *Ed. Hudson.*) idem post datam legem exempla nobis dat in Herode, qui fratris filiam duxerat, & suam filiam fratri Pheroræ desponderat. Vide eum antiquæ historiæ XIV. & XVI. Phinco patruo promissa Andromede; *Ovidius* Metamorphoseon V. vers. 10. id postea apud Romanos vetitum permisit Claudius: vetuit Nerva, permisit Heraclius. (Non unus error in hac Nota. 1. Fallitur omnino *Josephus*, dum vult *Saram* fuisse filiam fratris *Abrahami*. Illa erat soror ejus ὁμοπάτριος, ut ipse ait *Gen.* XX, 12. ubi vid. Intt. II. Imp. *Nerva*, ubi vetuit ἀδελφιδῶν γαμεῖν, referente *Xiphilino*, pag. 241. A. *Ed. Steph. filiam sororis*, non *fratris* intelligebat. Vide CUJAC. Obs. XIII., 16. & Clariss. NOODT Observ. II, 5. Hic etiam ibidem ostendit, neque post *Senatus consultum Claudianum* in Provinciis licuisse filiam fratris ducere. III. Permissum id ab *Heraclio*, nescio cujus fide statuat Auctor. Ego reperio tantum, Imperatorem illum duxisse *Martinam* fratris filiam, ut narrant *Zonaras*, *Paulus Diaconus*, &c. *J. B.*)

(11) Locus est apud AUGUSTINUM, *De Civit. Dei* Lib. V. c. 10. nimirum è scripto deperdito. *J. B.*

GRONOVII.

65 *Ὕςερον πρότερον*] Quæ olim facta erant, inferiori tempore, quæ serius, superiori.

66 *Res media*] Permissa, non vetita.

67 *Quæ manifesta*] Excusat tacite incesta potentis in Europa domus.

68 *Ducere amitam*] Quia pater, & amita videntur una persona, infra 2, 7. 9. quod etsi & de fratre, filiaque ejus dici possit, tamen natura non tantopere abhorret à conjugio fratrum & sororum, quam parentum & liberorum. *Levit.* 18.

69 *Filiam fratris*] Carolus Styriæ dux Ferdinandi I. filius Mariam sorore sua Anna, & Alber-

non est:· + imo ejus facti [70] apud Hebræos exstant exempla. *Nova nobis in fratrum filias conjugia: + at aliis gentibus solemnia, nec lege ulla prohibita*, inquit [c] Tacitus. Athenis id licuisse, ostendit (mm) + Isæus, & Lysiæ vita [d] Plutarchus. + Rationem adferunt Hebræi, + quia viri juvenes assidue frequentant domos avorum, & aviarum, aut etiam in iis habitant [71] simul cum amitis: + ad domos vero fratrum minus frequens ipsis est aditus, nec ibi tantundem habent juris. Quæ si recipimus, + ut sane rationi sunt consentanea, fatebimur, + legem de non ducendis affinibus recti gradus, + & sororibus, ex quo multiplicari cœptum est humanum genus, + esse perpetuam, & hominibus communem, + ut quæ honestate naturali nitatur, + ita ut & irritum fiat, si quid factum sit adversus hanc legem, + ob vitium permanens: at + cæteras leges + non item, ut [72] quæ cautionem magis contineant, + quæ cautio etiam aliis modis adhiberi potest.

c *Annal.* XII. c. 6.
d *Vit.* X. *Orat.* pag. 236. B.

2. + Certe canonibus antiquissimis, [e] qui + apostolici dicuntur, + qui duas sorores alteram post alteram duxisset, aut ἀδελφιδὴν, + id est, fratris, aut sororis filiam, tantum a clero arcetur. + Nec difficilis est responsio ad id, quod diximus de peccato imputato Cananæis, & finitimis populis. Potest enim locutio universalis + restringi ad præcipua ejus capitis, ut de concubitu cum masculis, cum bestiis, cum parentibus, cum sororibus, + cum nuptiis alienis, in quorum προφυλακὴν, &, ut Hebræi loquuntur, + præmunimentum, additæ sint leges cæteræ. Nam de singulis partibus ne intelligatur, argumento esse potest interdictum de non habendis eodem tempore in matrimonio sororibus duabus: quod in commune datum olim humano generi fuisse, Jacobi pietas, qui contra fecit, credere nos non finit. Addi potest factum Amrami [f], qui pater Mosis fuit. + Nam & is ante legis tempora [73] amitam duxit uxorem: sicut + materteras [1] apud Græcos [74] Diomedes [g], & [75] Iphidamas: [76] Areten fratris filiam [h] Alcinous.

e *Can.* XVIII.
f *Exod.* c. II. ŷ. I. *seq.* c. VI. ŷ. 20. *Num.* c. XXVI. ŷ. 59.
g *Eust. ad Il.* Λ. ŷ. 224.
h *Idem, in Odyss.* H. ŷ. 146.

3. Recte tamen fecerunt Christiani veteres, qui leges, + non illas tantum in commune datas, + sed alias peculiariter Hebræo populo scriptas sponte sua obsevar-

to Bavaro natam uxorem habuit. *Blondel.* Præf. Apol. XIV, 2. latere averso.

70 *Apud Hebræos*] Nachoris Milcam Aranis fratris filiam ducentis. *Genes.* 11, 29. Nisi tamen alius iste Aran fuit, ut videtur, quum alter solum Lothum genuisse dicatur, alter describatur pater Milcæ & Jiscæ. Sara autem Abrahæ soror consanguinea, non uterina fuit. *Genes.* 20, 12.

71 *Simul cum amitis*] Et sic major datur occasio stupri, aut improbæ consuetudinis, a qua minus temperaturi erant, qui spem haberent justis deinde nuptiis culpam emendari posse.

72 *Quæ cautionem*] Quæ non vetant aliquid per se, ac directe adversum naturæ, sed id agunt, ut caveant, & præveniant aliquod incommodum, quod evenire posset, quodque & aliâ ratione vitari potest.

73 *Amitam duxit*] Jochebedam Cahathi, qui pater Amrami fuit, sororem. *Exod.* 6, 20.

74 *Diomedes*] Ægialian Adrasti filiam, cujus soror Deïpyle fuerat, Tydei uxor, Diomedis mater. *Apollodor.* lib. 1. c. 8. §. 5, 6.

75 *Iphidamas*] Theano Cissæ, qui avus maternus Iphidamentis Antenoridæ fuit, filiam. *Homer.* Ιλ. λ. sive 12, v. 224.

76 *Areten fratris*] Rhexenoris, qui communem cum Alcinoo patrem Nausithoum habuit, filiam. *Homer.* Οδ. η sive 7, 146.

G R O T I I.

1 *Apud Græcos*] Et Castori avunculo desponsam Electram, ex *Euripidis* Electra discimus. (*vers.* 312.)

(mm) Nihil in hanc rem reperio apud *Isæum.* Forte Auctor in animo habuit DEMOSTHENEM, ex quo potest colligi, talem gradum vetitum non fuisse. Vide *Orat. adversus Leochar.* pag. 671. C. & *Orat. in Neæram*, pag. 517. C. *J. B.*

observarunt: imo + & ad gradus quosdam ulteriores protenderunt verecundiæ suæ fines, + ut hac quoque in virtute non minus, quam in cæteris Hebræos antecederent. Atque id pridem factum, magno consensu ex canonibus apparet.

i De Civ. Dei L. XV. c. 16.

i Augustinus [m] + de patruelium, & consobrinorum conjugiis inter Christianos loquens: *Raro*, inquit, *per mores fiebat, quod fieri per leges licebat, quia id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana: verumtamen factum etiam licitum* [77] + *propter vicinitatem horrebatur illiciti.* Hanc morum verecundiam leges regum, ac populorum secutæ sunt; sicut [n] + Theodosii constitutio patruelium, & consobrinorum conjugia vetuit, laudante id factum, ut pietatis plenum, [k] Ambrosio.

k Epist. 66.

4. Sed sciendum simul est, [o] + non quod vetitum est fieri lege humana, si fiat, irritum quoque esse, nisi & hoc lex addiderit, aut significaverit. Canon Eliberinus LX. Si quis post obitum uxoris suæ [p] sororem ejus duxerit, & ipsa fuerit fidelis, per quinquennium eum a communione abstinet: eo ipso ostendens, [78] manere vinculum matrimonii. Et ut jam diximus [l], + in canonibus, qui Apostolici dicuntur, qui duas sorores duxerit, aut fratris filiam, + tantum clericus fieri prohibetur.

l Supra n. 2.

XV. 1. + Ut ad alia pergamus, observandum hoc est, + concubinatum quendam + verum, ac ratum esse conjugium, + etsi effectibus quibusdam juris civilis

GROTII.

m *De patruelium conjugiis*] Æschylus Danaidibus. (Immo *Supplicibus*, pag. 309. *Ed. H. Steph.* ubi de Danaidibus) vocat λέκτρα ὧν θέμις εἴργει, *cubilia, quæ jus prohibet*, & ait sic, μιαίνεσθαι γένος, *fædari genus.* At Scholiastes addit, illegitimas fuisse tales nuptias, quod adhuc viveret virginum pater, quasi justæ futuræ fuerint eo mortuo, ex lege τῶν ἐπικλήρων. In oratione Sp. Ligustini civis Romani apud *Livium* est: (Lib. XLII. c. 34.) *Pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit.* Vide & *Plauti* Pœnulum. (v, 3. 37.)

n *Theodosii constitutio*] *Victor* de eo: (Epit. c. 48.) *tantum pudori tribuens, & continentiæ, ut consobrinarum nuptias vetuerit, tanquam sororum.* Meminit & *Libanius* oratione de Angariis. Exstat Arcadii, & Honorii lex ejusdem sensus, quæ tertia est *C. Theodosiano de incestis nuptiis.* Concedi tamen principum indulto solitas nuptias tales, ostendit lex Honorii, & Theodosii minoris alia eodem codice, titulo: *si nuptiæ ex rescripto petantur.* Secuti & Gotthi reges. *Cassiodorus* VII, 46. *Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longius pudicam observantiam posteris transmiserunt, reservantes principi tantum beneficium consobrinis nuptiali copulatione jungendis.* Ubi & formulam habes talis veniæ principalis. (*Arcadius*, & *Honorius*, qui primo imperii anno patris sui Constitutionem firmarant, post annos aliquot permiserunt matrimonium inter Consobrinos, & Constitutionem hac de re editam *Justinianus* in Codicem suum retulit, *L.* 16. *C. De Nuptiis.* Vide Interpretes ad *Instit.* Tit. *De Nuptiis*, §. 4. & præsertim magnum Interpretem *Codicis Theodosiani*, JAC. GOTHOFREDUM, in titulos ab Auctore nostro indicatos. *J. B.*)

o *Non quod vetitum est lege humana, si fiat, irritum quoque esse*] In Agathensi concilio post commemorata conjugia vetita, & inter ea de relicta fratris, additur: *Quod ita præsenti tempore prohibemus, ut ea, quæ hactenus sunt constituta, non solvamus.* Retulit id *Gratianus* in quæstionem II. & III. causæ XXXV. c. 8. Simile quod a *Paulo* in sententias relatum est libro II. tit. XIX. §. 2. sine parentum consensu contractas nuptias injustas esse, sic tamen, ut non dissolvantur; nisi forte hæc postrema verba Anianus addidit. *Tertullianus* de conjugio cum infideli agens *ad uxorem secundo*, (*cap.* 2.) ait, dominum magis ratum habere matrimonium non contrahi, quam omnino disjungi. Vide infra §. XVI. (Apud *Paulum* vel legendum, vel subintelligendum, *sed contracta* (matrimonia scilicet) [*voluntate ejus* Parentis] *non solvuntur*, ut olim nimirum id fieri poterat. Vide omnino Notam Eruditissimi SCHULTINGII in hunc locum; qui proinde nihil ad rem facit. *J. B.*)

p *Sororem ejus duxerit*] Lex Langobardica lib. II. c. VIII, 3. *quia canones sic habent de duabus sororibus, sicut de duobus fratribus.*

GRONOVII.

77 *Ob vicinitatem*] Quia tam prope accedebat ad id, quod vetitum esset.

78 *Manere vinculum*] Nuptias eas non rescindi

GRO-

civilis propriis privetur, + aut etiam effectus quosdam naturales impedimento legis civilis amittat. Exempli causa, + inter servum, & ancillam jure Romano [79] contubernium esse dicitur, [q] non matrimonium. Attamen + ad ipsam conjugii naturam nihil deest in tali consociatione; quæ propterea in antiquis canonibus γάμε nomine appellatur. + Sic inter hominem liberum, & ancillam concubinatus dicitur, non matrimonium: + quod deinde imitatione quadam ad alias personas disparis qualitatis productum est: ut [80] Athenis + inter civem, & peregrinam, unde Servius ad illud Virgilii: (*Æn.* VII, 284.)

Suppositos de matre nothos furata creavit:

Nothos interpretatur materno genere ignobiles, & obscuros. Apud Aristophanem [m] avibus qui dixerat, νόθος γὰρ εἶ, κ᾽ ȣ̓ γνήσιος, dictum probat ὤν γε ξένης γυναικὸς: *quippe cum ex peregrina natus sit.* Et apud [n] Ælianum γνήσιος definitur ὃς ἐξ ἀμφοῖν γέγονεν ἀςοῖν, *qui utroque parente cive natus sit.*

[m] *Vers.* 1649.
[n] *Var. Hist.* VI. 10.

2. Atqui [81] sicut in statu naturæ + inter tales, quales jam diximus, + conjugium verum esse potuit, si femina esset sub custodia maritali, & fidem marito dedisset; sic etiam [r] + in statu legis Christianæ verum + erit inter servum & ancillam, aut liberum & servam conjugium; + multoque magis inter civem, & peregrinam, + senatorem, & libertam, + quæ jure divino Christiano sunt necessaria accedant, scilicet + indissolubilis unius cum una conjunctio, + etiamsi effectus quidam legis civilis non sequantur, + aut alioqui sponte secuturi lege impediantur. Atque hunc in sensum capienda sunt [o] verba concilii Toletani primi: *Cæterum is, qui non habet uxorem, &* [s] *pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur: tamen + ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ,*

[o] *Dist.* XXXIV. c. 4.

GROTII.

q *Non matrimonium*] At serviles conjunctiones nuptiæ dicebantur in Græcia, Carthagine, in Apulia. Prologus ad Casinam Plauti. Sic & in legibus Langobardorum libro II. tit. XII, 10. & XIII, 3. & lege Salica tit. XIV. §. 11. Sed sine consensu dominorum non valuisse conjugia talia apud Hebræos, notatur ab ipsis ad *Exodum* XXI., ubi talium nuptiarum mentio; & apud Græcos Christianos, a *Basilio* in suis canonibus. (*Ad Amphiloch.* Can. 42.) Solitam etiam a principe veniam impetrari ducendæ mulieris, quæ inæqualis esset conditionis, videmus apud *Cassiodorum* VII, 40.

r *In statu legis Christianæ*] Vide in *Gratiani* collectione c. 1. de conjugiis servorum. (*Decretal.* IV, 9. 1.)

s *Pro uxore concubinam habet*] De tali concubina *Augustinus* de fide, & operibus: (*Cap.* 19.) *de concubina quoque, si professa fuerit nullum se alium cogniturum, etiamsi ab illo, cui subdita est dimittatur, merito dubitatur, utrum ad percipiendum baptismum non debeat admitti.* Idem de bono conjugii cap. V. *Solet etiam quæri, cum masculus, & femina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed propter incontinentiam solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest quidem fortasse non absurde hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne nascantur.* Itaque in capitulari Francico VII. c. 255. dicitur: *Qui uxorem habet, eodem tempore concubinam habere non potest, ne ab uxore eum dilectio separet concubinæ.*

GRONOVII.

79 *Contubernium*] 1, 3. 3.

80 *Athenis inter civem &*] Auctor Pericles, quæ in ipsius caput recidit amissis legitimis liberis. *Plutarchus.*

81 *Sic in statu naturæ*] Leg. *sicut in statu.* si consideretur in his solum quid sit juris naturæ citra respectum juris civilis. (In primâ Editione solâ legitur *sicut in statu.* Sed nuperrima Amstelodamensis 1712. sequuta erat *Gronovii monitum. J. B.*)

næ, ut ei placuerit, ſit conjunctione contentus. Cui adde locum in Clementis conſtitutionibus lib. VIII. cap. XXXII. Pertinet huc quod Theodoſius, & [p] Valentinianus + concubinatum quendam vocant inæquale conjugium, + & quod inde adulterii accuſatio naſci [q] dicitur.

p L. 3. C. de natural. lib.

q L. 13. D. ad L. Jul. de adult.

XVI. 1. Imo etiam + ſi lex humana conjugia inter certas perſonas contrahi prohibeat, + non ideo ſequetur irritum fore matrimonium, ſi reipſa contrahatur. Sunt enim diverſa, [82] prohibere, & irritum quid facere. + Nam prohibitio vim ſuam exſerere poteſt per pœnam vel expreſſam, vel arbitrariam: + & hoc genus leges imperfectas vocat [r] Ulpianus, [t] quæ fieri quid vetant, ſed factum non reſcindunt; qualis erat [83] + lex Cincia, quæ ſupra certum modum donare vetabat, + donatum non reſcindebat.

r Inſtit. tit. 1. §. 1.

2. Scimus apud Romanos poſtea [s] + Theodoſii lege inductum, ut ſi quid lex prohibuerit tantum, non etiam ſpecialiter dixerit, inutile eſſe debere quod contra factum eſt, id ipſum tamen caſſum, inutile, ac pro infecto ſit, nimirum ſi in judicium res deveniat. + Sed hæc extenſio non fit ex vi ſolius prohibitionis, ſed ex vi novæ legis, + quam alii populi ſequi neceſſe non habent. [84] + Sæpe enim indecentia eſt major in actu, quam in effectibus: [u] + ſæpe etiam incommoda, quæ reſciſſionem ſequuntur, majora quam ipſa indecentia, aut incommodum actus ipſius.

s L. non dubium. 5. C. de legibus.

XVII. + Conſociationes, + præter hanc maxime naturalem, ſunt & aliæ, + tum privatæ, + tum publicæ: + & hæ quidem aut in populum, + aut ex populis. + Habent autem omnes hoc commune, + quod in iis rebus, ob quas conſociatio quæque inſtituta eſt, univerſitas, + & [85] ejus pars major nomine univerſi-

GROTII.

t *Quæ fieri quid vetant, ſed factum non reſcindunt*] Livius libro X. (*Cap.* 9.) *Valeria lex, cum eum, qui provocaſſet, virgis cædi, ſecurique necari vetuiſſet, ſi quis adverſus ea feciſſet, nihil ultra quam improbe factum adjecit: id (qui tum pudor hominum erat) viſum credo vinculum ſatis validum legis; nunc vix ſervo ita minetur quiſquam.* Lex Furia teſtamentaria pluſquam mille aſſium legatum, mortiſve cauſa prohibebat capere, præter exceptas perſonas, & adverſus eum, qui plus ceperit, quadrupli pœnam conſtituebat, memorante Ulpiano. (*Tit.* 1. §. 2.) *Macrobius* circa finem eorum, quæ ſcripſit ad ſomnium Scipionis: (*Lib.* II. c. 17.) *Inter leges illa imperfecta dicitur, in quo nulla deviantibus pœna ſancitur.* Vide ſupra hoc capite §. XIV. in fine. Sic divus Marcus reſcripſit: *Eum heredem, qui prohibet funerari ab eo, quem teſtator elegit, non recte facere: pœnam tamen in eum ſtatutam non eſſe.* (L. 14. §. 14. D. *De Religioſis, & ſumtibus funer.*)

u *Sæpe etiam incommoda, quæ reſciſſionem ſequuntur, majora quam ipſa indecentia*] Ideo rex Alcinous Medeam reddi volebat patri, ſi deflorata nondum eſſet. Meminit *Apollonius* Argonautis, (*verſ.* 1316, *& ſequ.*) & ejus Scholiaſtes: & in bibliotheca *Apollodorus.* (Lib. I. c. 9. §. 25.)

GRONOVII.

82 *Prohibere, & irritum*] Legi, quæ prohibet, poteſt ſatisfieri mulcta, vel compenſatione, ut tamen res facta maneat: quemadmodum legi de furtis in tigno juncto. l. 1. D. *de Tigno juncto.*

83 *Lex Cincia*] Sic lex Furia teſtamentaria plus mille aſſium legatum, aut mortis cauſa capere vetabat; & adverſus eum, qui cepiſſet, quadrupli pœnam conſtituebat.

84 *Sæpe enim indecentia*] Sic ducere peregrinam, ſordido loco natam, ancillam, meretricem, turpe; ſed cohabitare cum ea, quam duxeris, maritali more non turpe.

85 *Et ejus pars major*] *Quintil.* decl. 365. *Quod major pars judicum ſtatuerit, reus patiatur.* Pars major in conſilio vincere debet, ſub his exceptionibus, I. Si ſint vera ſuffragia, hoc eſt, res integra, nec coitione, ac conſpiratione plurium jam ante definita, quam in conſultationem deferatur. II. Si majorem numerum non faciant, quos ex lege, & more, tanquam ſuſpectos excedere, nec in ſua cauſa jus dicere oportet. III. Ut major numerus conſentium non valeat ad ſtatuenda, quæ juri divino, & ſanæ rationi repugnant. IV. Nec ad fundamentales leges ſubvertendas, aut formam reip. ex libidine mutandam. V. Nec ad privatorum jura, privilegia, veteres, & in publicam utilitatem receptas conſuetudines abolendas.

G R O-

universitatis obligant singulos, qui sunt in societate. + [t] Omnino enim ea credenda est fuisse voluntas in societatem coëuntium, ut ratio aliqua esset expediendi negotia; + est autem manifeste iniquum, ut pars major sequatur minorem: quare naturaliter, [x] [86] + seclusis pactis, ac legibus, + quæ formam tractandis negotiis imponunt, + pars major jus habet integri. Thucydides: [u] [87] *κύριον εἶναι ὅ, τι ἂν τὸ πλῆθος ψηφίσηται.* + Appianus: [x] *ἔστι δ' ἔν τε χειροτονίαις καὶ δίκαις ἀεὶ τὸ πλέον δικαιότερον: tam in comitiis, quam in judiciis vincit pars major.* Dionysius Halicarnassensis similiter: [y] *ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτο νικᾷν,* [y] *quod pluribus visum, id valere.* [88] + Et [a] alibi: [89] *ὅ, τι δ' ἂν οἱ πλείους ψῆφοι καθαιρῶσι, τοῦτο ποιεῖν.* Item: [90] [a] *ὅ, τι ἂν αἱ πλείους γνῶμαι καθαιρῶσι, τοῦτο εἶναι* [91] *κύριον.* Aristoteles: [b] *κύριον τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν.* Curtius lib. X. [c] *Eo quod major pars decreverit, fletur.* Prudentius [in Symmach. I, 599.]

—— In paucis jam deficiente caterva
Nec persona sita est patriæ, nec curia constat.

Deinde: (*vers.* 607, 608.)

—— —— Infirma minoris
Vox cedat numeri, parvaque in parte [92] *quiescat.*

Apud Xenophontem [d] hoc dicitur: *ἐκ τῆς νικώσης πράττειν πάντα· omnia agere secundum eam sententiam, quæ vincit.*

XVIII. Quod + si pares sint sententiæ, nihil agetur: + quia [93] ad mutationem non satis momenti est: qua de causa [94] ubi pares sunt sententiæ, [z] + reus absolutus intelligitur: + quod jus [95] Minervæ calculum Græci vocant ex fabula de

[t] *Vict. de potestate civili*, n. 14.
[u] *Lib.* V. c. 30.
[x] *De Bell. Civ.* Lib. III. pag. 560. *Ed. H. Steph.*
[y] *Ant. Rom. Lib.* II. c. 14.
[z] *Lib.* VII. c. 36.
[a] *Ibid.* c. 39.
[b] *Polit.* IV. 8. VI. 2.
[c] *Cap.* 6. n. 15.
[d] *De Cyri Exp. Lib.* VI. c. 1. §. 11.

GROTII.

x *Seclusis pactis, ac legibus*] Ut quæ volunt duas partes concordare, ut c. 6. *de Electione.*

y *Quod pluribus visum id valere*] Hunc sensum dant Chaldæus Paraphrastes, & Rabbini ad illud in *Exodo* XXIII, 3. Adjungo l. duo 39. & l. Pomponius 38. D. *de re judicata*; & quæ infra lib. III. cap. XX. §. 4. & quæ paria cum *Prudentio* habet *Ambrosius* contra Symmachum.

z *Reus absolutus intelligitur*] L. inter pares. 38. D. de re judicata. Vide *Julianum* de Eusebia. (*Orat.* III. pag. 115. A. *Edit. Spanhem.*)

GRONOVII.

86 *Seclusis pactis*] Quæ certis in caussis solent excipere, ne quid fiat, nisi de consensu singulorum, ut augurem non licebat nominari, qui cuiquam e collegio inimicus esset. *Cic.* 3. famil. 10.

87 Κύριον εἶναι] Valere quod plures sciverint.

88 *Et alibi*] 7. p. 4. 45.

89 Ὅτι δ' ἂν οἱ &c.] Quod plurium suffragia statuerint, id facere.

90 Ὅτι ἂν αἱ πλείους] Quod plures sententiæ decreverint, id esse ratum.

91 Κύριον] Validum, quod pluribus visum.

92 *Quiescat*] Silescat.

93 *Ad mutationem*] Ad rem novam introducendam.

94 *Ubi pares sunt*] *M. Seneca* 3. Excerpt. 2. *Parricida æquis sententiis absolutus.* Et, *Quidam filium accusavit parricidii: æquis sententiis absolutum abdicat.* Quintilian. decl. 254. *Exul, accusator, & sententiæ pares.* Item, *postulavit reum: is æquis sententiis absolutus est.*

95 *Minervæ calculum*] Quum Orestes in Areopago caussam diceret (occiderat autem matrem Clytemnestram, ut vindicaret patrem Agamemnonem, quem illa interfecerat) & condemnantes una sententia vincerent, adfuit *ἀπὸ μηχανῆς* Minerva, & apposuit calculum suum absolventibus: sic paribus sententiis valuit mitior, & Orestes evasit. Solebant autem judices calculis nigris damnare, albis absolvere. *Ovid.* 15. Met 44. *Hesychius* in Κἂν ἴσαι. Suidas in Ἴσαι ψῆφοι. Aristoph. Βατραχ. 244. ὡς ἀπολεῖται κἂν ἴσαι γένωνται. Julian. encom. *Euseb.* seu orat. 3. p. 213. (*Calculum Minervæ* Vir Doctissimus, post hæc scripta, exponendi occasionem habuit in egregia Oratione *De Lege Regia*, quam nos Gallicè versam, & Notis illustratam, edidimus *Amstel.* ann. 1714. Videri potest etiam *J. H. Boecleri* Dissertatio *de Calculo Minervæ*, Tom. I. Diss. Academic. ab aliquot annis conjunctim editarum. *J. B.*)

de Oreste: quæ res apud Æschylum Furiis, & apud Euripidem [zz] Oreste, & Electra tragœdiis tractatur. + Sic & possessor rem tenet: quæ ratio non male observata est + a scriptore problematum, quæ Aristoteli adscribuntur, sectione XXIX. In Senecæ [d] controversia quadam est: *Alter judex damnat, alter absolvit: inter dispares sententias* [a] *mitior vincat.* Nam sic & in dialecticis collectionibus + illatio eam partem sequitur, quæ minus onerat.

d Lib. I. Contr. 5.

XIX. Sed + hic quæstio oriri solet [96] de conjungendis, aut dividendis sententiis: qua de re ex mero jure naturali, + id est si pactio, aut lex aliud non præcipiat, + distinguendum videtur inter sententias, quæ totis rebus differunt, & inter eas, quarum altera partem alterius continet, ut hæ [b] conjungendæ sint in eo; quo conveniunt, illæ non item. + Sic qui [97] in viginti damnant, & qui in decem, conjungentur in illo decem adversus sententiam absolventem. + At qui morte reum puniunt, & qui relegant, non conjungentur, + quia diversa hæc sunt, & in morte non est relegatio. + Sed nec absolventes cum relegantibus conjungentur, quia etsi non interficiendum reum consentiunt, id tamen non est illud ipsum, quod dicit sententia, + sed per consequentiam inde elicitur: + at qui relegat, non absolvit. + Quare recte [e] Plinius, cum tale quid in senatu evenisset, tantam dixit sententiarum esse diversitatem, ut non possent esse nisi singulæ; & parvulum referre, an idem displiceret, quibus non idem placuisset. + Et [c] Polybius [f] notat, a Postumio prætore fraudem factam in rogandis sententiis, cum eos, qui [98] captivos Græcos damnandos, & qui ad tempus retinendos censebant, contra absolventes conjungeret. Exstat hujus generis quæstio + apud Gellium [g] libro IX., & apud Curium Fortunatianum in loco de quantitatum comparatione: + & apud Quinctilianum patrem controversia CCCLXV., ubi hæc verba sunt: *Jam aperte ex una plures facis; jam*

e Lib. VIII. epist. 14.

f Excerpt. leg. 129.

g Noct. Att. IX. 15.

turbam

GROTII.

zz *Oreste, & Electra*] Etiam Iphigenia in Tauris. (*Vers.* 1470.) in Electra sic ait:

Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὅδε νόμος τεθήσεται,
Νικᾶν ἴσαις ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεί.

Idemque cunctis juris esto in posterum,
Certante numero judicum ut vincat reus.

(Vers. 1268.)

a *Mitior vincat*] Seneca in controversiis: (1, 5.) *Non est invidiosa potestas, quæ misericordia vincit.* Imo apud Hebræos una sententia damnantium vincens pro nulla habebatur: ita Chaldæus ad dictum locum *Exodi* XXIII., & *Moses de Kotzi* præceptorum jubentium XCVIII., & vetantium CXCV.

b *Conjungendæ sint in eo, in quo conveniunt*] Ideo senatores dividere sententiam plura simul complectentem jubebantur, teste *Asconio* in Milonianam. (*Cap.* 6.) *Cicero* epistolarum ad familiares 1, 2. *Itaque cum sententia prima Bibuli pronunciata esset, ut tres legati regem reducerent; secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres; tertia Volcatii, ut Pompejus reduceret; postulatum est, ut Bibuli sententia divideretur, quatenus de religione dicebat, cuique rei jam obsisti non poterat; Bibulo assensum est: de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia.* Seneca epistola XXI. *Quod fieri in senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam, & sequor.* Idem de vita beata c. 3. *Est & mihi censendi jus: itaque aliquem sequar, aliquem jubebo sententiam dividere.* Meminit ejus moris & *Plinius* lib. VIII. epist. 14.

c *Polybius*] Vide ad eum locum *Fulvii* notas.

GRONOVII.

96 *De conjungendis*] Exemplum apud *Quintil.* declam. 365.

97 *In viginti*] Nummos, vel nummorum millia. Si tres judices jubeant pendere vinginti, tres decem, tres nihil, vicerit sententia in decem condemnantium, quia in viginti insunt decem.

98 *Captivos Græcos*] Qui secundo bello Macedonico nimis denudarant animos pro rege Perseo contra Romanos.

Gro-

turbam istam, quæ universa noceret, dividendo extinguis. Duo exilium, duo ignominiam pronuntiant. Vis ego illos jungam, qui se ipsos dividunt?

+ XX. Addendum & hoc: si + qui absentia, aut aliter impediti jure suo uti non possunt, + eorum jus interim [99] accrescere præsentibus: quod [d] Seneca in controversia quadam [b] exsequitur: *Puta te servum esse communem: huic domino servies,* [e] *qui præsens est.*

+ XXI. [f] Naturalis autem ordo inter socios hic est, [i] + prout quisque in societatem venit. + Sic inter fratres is servatur ordo, ut qui primus natus est reliquos præcedat, + atque ita deinceps, + rejectis aliis omnibus qualitatibus. ἴσοι γάρ, inquit [k] Aristoteles, πλὴν ἐφ᾽ ὅσον ταῖς ἡλικίαις διαλλάττουσι· *pares enim sunt fratres, nisi quatenus* + *ætas eos distinguit.* Theodosius, & Valens in [l] constitutione de ordine inter consules servando: *Quis enim in uno, eodemque genere dignitatis prior esse debuerat,* [g] *nisi qui prior meruit dignitatem?* Atque hic mos antiquitus in Christianorum quoque regum, ac populorum societate obtinuit, ut qui primi Christianismum professi sunt, [h] + in conciliis ad rem Christianam pertinentibus præcedant cæteros.

XXII. Illud + tamen addendum est: + quoties societas fundamentum habet in re, quam non æqualiter omnes participant, + ut si in hereditate, + aut fundo alius dimidiam partem habeat, alius tertiam, alius quartam, + tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis, + sed &[100] sententias ad eum modum, id est, [1] mensoria, ut loquuntur, proportione æstimandas. + Quod sicut naturali æquitati convenit, + ita [m] Romanis quoque legibus probatum est. Ita narrat Strabo, [n] cum Cibyra, + & tres vicinæ urbes in

b Lib. III. Contr. 19.
i D. de albo scribendo.
k Ethic. Nic. VIII. 12.
l L. 1. C. De Consulib. lib. 12.
m L. 8. D. de pactis. L. 14. D. Depositi. L. 16. D. de rebus auct. jud. possid.
n Lib. XIII. pag. 631.

GROTII.

d *Seneca in controversia quadam*] Libro III. contr. XIX. (Sed casus est paullo diversus, ut patet. *J. B.*)

e *Qui præsens est*] Ita ut & ad unum recidere possit nomen universitatis. l. sicut. 7. §. 2. D. quod cujusque universitatis nomine, ubi *Wesembecium* vide. Adde l. rescriptum, 10. D. de pactis. *Zas.* in paratit. D. de pactis. *Bart.* in L. 1. num. 3. de albo scribendo. *Boer.* decis. 1. num. 4. *Antonium Fabrum* codice Sabaudico, lib. I. tit. III. definit. 40. *Reinking.* lib. I. classe V. c. 8. Sæpe tamen & hic, ut in illa regula de majore parte, leges exceptionem dant, puta ut duæ partes adesse debeant. L. Nulli, 3. D. dicto titulo, quod cujusque univ. nomine. L. nominationum, 46. C. de decurionibus: ut absentes præsentibus vices suas mandare, aut suffragium per procuratorem dare possint. c. si quis justo, 46. de Electione in VI.

f *Naturalis ordo*] De præcedentiis vide, si lubet, *M. Antonium Nattam* cons. DC. n. 22. & cons. DC LXXVIII. num. 31. *Mart. Wacher* consiliis Cæsareis in controversia Saxonica. (Addi potest Diatriba singularis *De Jure Præcedentiæ*, a JACOBO GOTHOFREDO, summo Jcto, conscripta, & ex ejus secundis curis longe auctior edita *Genevæ*, 1664. *J. B.*)

g *Nisi qui prior meruit dignitatem*] Adde L. omnes, 2. C. ut dignitatum ordo servetur. L. semper, 5. D. de jure immunitatis. L. ult. C. de tironibus.

h *In conciliis*] *Joh. Fico.* cons. latino LXXVII. n. 16. *Afflictus* decis. Neap. I. n. 8. *Bart.* in l. 1. D. de albo scribendo. *Innoc.* in c. Tua. de Majoritate & obedientia. *Ant. Tessaurus* 1. quæst. for. XLVIII. n. 5. *Tiberius Decianus* responso XIX. n. 183. & seq. *Innocentius Butr. Felin.* in c. statuimus D. tit. de Majoritate. *Bal.* in Decernimus, in 2. notabili, c. de Sacrosanctis ecclesiis. Sed præcipue vide *Æneam Silvium* in concilii Basileensis historia. (Confer Auctoris *Epistolas* 722, 797.)

GRONOVII.

99 *Accrescere præsentibus*] Plebiscitum apud *Livium* 26. 34. *Quod senatus juratus, maxima pars censeat, qui adsidetis, id volumus, jubemusque.*

100 *Sententias ad eum*] Auctoritatem, sive jus sententiæ inter socios proportionis esse geometricæ.

1 *Mensoria*] Quam comparatam dixit 1, 1. 18.

in unum quasi corpus coiissent, convenisse, ut [2] aliarum singula essent suffragia, Cibyræ bina, eo quod in commune hæc multo plus cæteris conferret. Idem [o] in Lycia viginti & tres, ait, fuisse urbes, quarum [i] aliæ terna, aliæ bina, aliæ singula ferrent suffragia, & ad eundem modum onera tolerarent. Sed recte notat [3] Aristoteles [p] id ita demum æquum fore, εἰ κτημάτων χάριν ἐκοινώνησαν, + *si possessionum caussa inita est societas.*

o Lib. XIV. pag. 665.

p Politic. III, 9.

XXIII. + Consociatio, + qua multi patres familiarum in unum populum, ac civitatem coëunt, + maximum dat jus corpori in partes: + quia hæc [4] perfectissima est societas: + neque ulla est actio hominis + externa, quæ non ad hanc societatem + aut per se spectet, + aut ex circumstantiis spectare possit. Et hoc est quod ab [q] Aristotele est proditum: τοὺς νόμους ἀγορεύειν περὶ ἁπάντων, + *leges de omnis generis rebus præcipere.*

q Moral. V, 3.

XXIV. 1. + Solet hic illud quæri, [k] an civibus de civitate abscedere liceat, venia non impetrata. Scimus populos esse, ubi id non liceat, ut [5] + apud Moschos: nec negamus, + talibus pactis iniri posse societatem civilem, & [6] + mores vim pacti accipere. Romanis legibus, + saltem posterioribus, [r] domicilium quidem transferre licebat: + sed non eo minus qui transtulerat [7] municipii sui muneribus obligabatur. Verum in quos id constitutum erat, ii manebant intra fines imperii Romani: atque ea ipsa constitutio specialem [8] spectabat utilitatem tributariæ præstationis.

r L. 22. D. ad municipal. §. 2

2. At nos + quid naturaliter, si nihil aliud convenerit, obtinere debeat, quærimus: + nec de parte aliqua, sed de tota civitate, sive unius summi imperii complexu. Et sane [l] [9] gregatim discedi non posse, satis expeditum est + ex necessitate

GROTII.

i *Aliæ terna, aliæ bina*] Sic in Smalcaldico fœdere Saxo duo habebat suffragia.

k *An civibus de civitate abscedere liceat*] Vide hac de re fœdera Helvetica apud *Simlerum* (pag. 203. *Ed. Elzevir.* 1627.) & alios. *Servius* in excerptis Fuldensibus 11. Æneidos: (*vers.* 156.) *Consuetudo antiqua fuerat, ut qui in familiam, vel gentem transiret, prius se abdicaret ab ea, in qua fuerat, & sic ab alia reciperetur.* Exempla fidei regibus renuntiatæ vide aliqua apud *Marianam*, ac postremum illustre libro XXVIII. c. 13.

l *Gregatim discedi non posse*] Zonaras de Lazo rege agens, qui a Persis ad Romanos defecerat: τοῦτο αἴτιον μάχης Ῥωμαίοις καὶ Πέρσαις ἐγένετο, ὡς τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων τοὺς αὐτοῖς ὑπείκοντας σφετεριζομένου· *Id belli initium Romanis, ac Persis fuit, quod Romanus princeps ad se avocaret Persis subditos.* (Dicendum erat, *de Lazorum Rege*, non *de Lazo rege.* Et nomen erat *Tzathus.* Locus est in *Justini Thracis* vita Lib. XIV. Cap. 5. *J. B.*)

GRONOVII.

2 *Aliarum singula, Libycæ bina*] Sic Philippo Macedoni post confectum Phocense bellum concessum, ut cum posteris in Amphictyonum senatum adsciscerctur, & gemini suffragii, quod Phocenses habuerant, jus usurparet. *Diod. Sic.* 16, 61. Et hoc quidem æquum jure naturali, sed cui sæpe mos populorum intercedit, id servans in tali societate, quod ab initio placuit. Plerumque autem tum potentes minus potentibus, ut eos alliciant, par jus suffragii concedunt.

3 *Aristoteles Pol. III. IX.*] Hein. 6. p. 299.

4 *Perfectissima*] 1, 1. 14.

5 *Apud Moschos*] Olim & apud Argivos. *Ovid.* 11. Met. 28. *prohibent discedere leges, Pœnaque mors posita est patriam mutare volenti.*

6 *Mores vim pacti*] Etiam ubi pactum ejusmodi a primo initum non constat; si tamen longo tempore observatum sit, ut nemo discedendi sine commeatu potestatem habuerit, aut usurpaverit, ibi eam consuetudinem pro lege, & pacto valere.

7 *Municipii sui*] Hæc est causa cur Josephum, & Mariam, quum Judææ census ex mandato Augusti ageretur, etsi habitarent Nazarethi, oportuerit proficisci Bethlehemum, ut ibi censerentur: nam Davidis posteri ejus municipii erant.

8 *Spectabat utilitatem*] Eo pertinebat, ut ne minuerentur cujusque municipii intributiones, aut si aliqui inde discessissent, graviores remanentibus fierent.

9 *Gregatim discedi*] Magnis catervis.

GRO-

cessitate [10] finis, + quæ jus facit in moralibus. (nn) + Nam id si liceat, jam civilis societas subsistere non possit. + De singulorum discessione alia res videtur, sicut aliud est ex flumine aquam haurire, + aliud [11] rivum diducere. *De sua cuique civitate statuendi facultas libera est*, ait [s] + Tryphoninus. Cicero pro Balbo [t] laudat jus illud, *ne quis in civitate maneat invitus*, & *fundamentum* vocat *libertatis*, *sui quemque juris & retinendi*, *& dimittendi esse dominum.* Tamen hic quoque servanda est + regula naturalis æquitatis, + quam Romani in privatis societatibus dirimendis secuti sunt, [12] ut id non liceat si societatis intersit. Semper enim, ut recte inquit [u] Proculus, non id, quod privatim interest unius ex sociis, servari solet, + sed quod societati expedit. [m] Intererit autem societatis civilis non abire civem, si magnum contractum sit æs alienum, nisi paratus sit civis in præsens partem suam exsolvere: item + si fiducia multitudinis bellum sit susceptum, + præsertim si obsidio immineat, + nisi paratus sit civis ille alium æque idoneum substituere, qui rempublicam defendat.

s *L. in bello.* 12. §. 9. *D. de capt. & postl.*

t *Cap.* 13.

u *L. actione*, 65. §. *Labeo*, 5. *D. Pro Socio.*

3. + Extra hos casus + credibile est, ad liberam civium discessionem consentire populos, quia non minus ex ea libertate commodi + sentire aliunde possunt.

+ XXV. Sic [n] in exules nullum jus civitati. Heraclidæ Argis ejecti ab Eurystheo, per tutorem suum Iolaum sic loquuntur apud Euripidem: (*Heraclid.* vers. 186.

Quo jure jam nos ad Mycenæos trahat,
Eadem agentes urbe, quos urbe expulit?
+ *Nunc ergo cives non sumus* ———

Alcibiadis filius in Isocratea [x] oratione agens de temporibus + ejecti patris: ὅτ' οὐδὲν αὐτῷ τῆς πόλεως προσῆκεν· [o] + *cum nihil ad illum civitas nostra pertineret.* + Jam vero plurium populorum, + sive per se, + sive per capita sua + consociatio fœdus est, de cujus natura, & effectu locus agendi erit, ubi [13] ad obligationem ex pacto erit deventum.

x *Or. de Bigis*, pag. 349. D.

XXVI. Subjectio + ex consensu, aut privata est, aut publica. Subjectio privata ex consensu + esse potest multiplex, + sicut multiplicia sunt regiminum genera. + Nobilissima species est arrogatio, + qua quis sui juris se ita dat in familiam

GROTII.

m *Intererit autem societatis*] *Bembus* libro VII.

n *In exules nullum jus civitati*] Vide infra libro III. tit. XX. §. XLI.

o *Cum nihil ad illum civitas nostra pertineret*] *Nicetas* Isaaci Angeli rebus libro I. *μὴ καινὸν εἰ διφῴη τις τὸν ἀντίπαλον ἢ κολακεύοι ὡς φίλον, τὸν οἰκείων ἐστερημένον πολιτῶν· Non mirum si quis hostem ambiat, eique blandiatur, qui suos sibi hostes senserit.* (Cap. 10.)

GRONOVII.

10 *Finis, quæ jus*] 2, 7. 2.

11 *Rivum diducere*] Incili depresso, vel fossa facta aquam perpetui decursus in suum fundum ducere. l. 1. §. 5. & l. 3. §. 2. D. *de rivis.*

12 *Ut id non liceat*] Sic qui post Cannensem cladem deserere Italiam voluerant, & tum prohibiti a P. Scipione, & postea causam dicere apud censores jussi, orationemque contra remp. habuisse judicati, & omnibus censoriis notis confixi sunt. *Liv.* 22, 53. & 24, 18.

13 *Ad obligationem ex pacto*] 2, 15.

(nn) Vix accidere potest, ut gregatim Cives discedant, nisi quando aut imperium tyrannicum factum fuit, aut calamitate quadam, vel quocumque alio casu multi homines in civitate non amplius reperiunt unde victum quærant. Uterque autem casus tacitè exceptus intelligitur in pacto, quo aliquis Civitati se obstrinxit. *J. B.*

GRO-

familiam alterius, ut ei fubfit ad eum modum, quo filius, qui maturæ eft ætatis, fubeft patri. + Pater autem filium fuum eo modo dare alteri non poteft, [14] + ut jus paternum plene in eum tranfeat, & ipfe paterno officio exfolvatur, + id enim natura non finit: + fed poteft filium alteri commendare, & alendum dare quafi fubftituendo.

XXVII. 1. Subjectionis fpecies + ignobiliffima eft, + qua quis fe dat [15] in fervitutem perfectam, ut illi apud Germanos, qui noviffimo, [16] + aleæ jactu de libertate contendebant: *Victus voluntariam fervitutem adit*, ait [z] Tacitus. Etiam apud Græcos, ut narrat Dion Prufæenfis oratione XV. [a] *μύριοι δήπȣ ἀποδίδονται ἑαυτοὺς ἐλεύθεροι ὄντες, ὥςε δȣλεύειν κατὰ συγγραφήν· innumeri cum liberi fint, fe in fervitutem dant, ut* [p] + *ex contractus formula ferviant.*

z De Morib. Germ. c. 24.

a Pag. 241. B.

2. + Eft autem fervitus perfecta, quæ perpetuas operas debet pro alimentis, & aliis, quæ vitæ neceffitas exigit: quæ res fi ita accipiatur [17] in terminis naturalibus, [q] + nihil habet in fe nimiæ acerbitatis; + nam [18] perpetua ifta obligatio compenfatur perpetua illa alimentorum certitudine, + quam fæpe non habent [19] qui diurnas operas locant; + unde accidit fæpe, quod dixit Eubulus:

> Ἐθέλει δ' ἄνευ μισθοῦ παρ' αὐτοῖς καταμένειν
> Ἐπὶ σιτίοις. (oo) — — —
>
> *Manere apud illos voluit, mercedis carens,*
> *Victu contentus.* — — —

Idem Comicus alibi:

> Πολλοὶ φυγόντες δεσπότας, ἐλεύθεροι
> Ὄντες, πάλιν ζηλοῦσι τὴν αὐτὴν φάτνην.

Qui

GROTII.

p *Ex contractus formula ferviant*] Ægyptiis id olim vetitum. Athenis permiffum ad Solonis tempora. Is conftituit *ἐπὶ σώμασι μὴ δανείζεσθαι, corpus pro credito ne obligaretur. Plutarchus* Solone. (*pag.* 86. D.) Idem lex Petilia Romæ conftituit. (Lex Ægyptia, quâ id vetabatur, à *Bocchori* fancita fuerat, & refertur à DIODORO SICULO, Lib. I. Cap. 79. p. 50. *Ed. H. Steph.* De *Lege Patilia*, vide VARRON. *De L. Lat.* Lib. VI. pag. 82. & LIVIUM, Lib. VIII. Cap. 28. *J. B.*)

q *Nihil habet in fe nimiæ acerbitatis*] Vide ea de re egregiam *Busbequii* differtationem epift. exoticarum tertia.

GRONOVII.

14 *Ut jus paternum*] Quod ultra jus naturæ fiebat in adoptione Romana per æs, & libram.

15 *In fervitutem perfectam*] Ut qui apud Romanos fe ad pretium participandum venundari patiebantur. §. 4. inft. *de jure perf.*

16 *Aleæ jactu*] Qui perdita aleæ lufu pecunia, & bonis, ad poftremum libertatem fuam collufori pecuniæ opponebant, & in aleam mittebant, aut res recepturi, aut ne corpus quidem fuum habituri. Tamen ignobilior eorum, qui fe vendebant in ludum gladiatorium. *Liv.* 28, 21. *Lipf.* 2. Saturn. 3.

17 *In terminis naturalibus*] Ut dominis non plus in fervos liceat, quam naturalis æquitas concedit.

18 *Perpetua ifta obligatio*] Subjectio, quæ incommoda videtur, hoc habet commodi, ut ita fubjectis de victu follicitos effe non fit neceffe, quem domini præbent. *Plaut.* Caf. 2, 4. 14. *Liber fi fim, meo periculo vivam, nunc vivo tuo.*

19 *Qui diurnas*] Opifices, agreftefque, quorum res, & fides in manibus.

(oo) Apud ATHENÆUM, unde hæc defumta funt, eft, Ἐπισίτιος. Lib. VI. Cap. 12. Duo autem verfus fequentes habentur apud STOBÆUM, Serm. 62. *J. B.*

GRO-

Qui se [20] fugitivi gesserunt pro liberis:
Multi recurrunt [r] pristina ad præsepia.

Sic in historiis notabat Posidonius Stoicus, (pp) + multos olim fuisse, qui suæ imbecillitatis conscii, sponte se aliis in servitutem darent: ὅπως παρ' ἐκείνων τυγχάνοντες τῆς εἰς ἀναγκαῖα ἐπιμελείας, αὐτοὶ πάλιν ἀποδιδῶσιν ἐκείνοις δι' αὐτῶν ἅπερ ἂν ὦσιν ὑπηρετεῖν δυνατοί. *Ut domini quidem ipsis providerent de necessariis, ipsi vero operam vicissim quam possent præstarent.* + Exemplum addunt (qq) alii in Mariandynis, qui eandem ob causam servos se fecerint Heracleotarum.

XXVIII. Jus + autem vitæ, ac necis (rr) + (de plena, & [21] interna justitia loquor) domini in servos non habent: + nec quisquam homo hominem jure potest interficere, + nisi is capital commiserit. Sed quorundam populorum legibus dominus, + quacunque de causa servum interfecerit, [22] + impune fert, + ut ubique reges, qui liberrimam habent potestatem. + Hac comparatione ante nos usus est [b] Seneca: *Si servo quominus [23] in nomen meriti perveniat, necessitas obest, & patiendi ultima timor, idem istud obstabit & ei, qui regem habet, & ei qui ducem, quoniam quanquam sub dispari titulo paria in illos licent.* Cum tamen haud dubie servus + a domino injuriam possit accipere, ut recte affirmat idem [c] Seneca: + sed [24] agendi impunitas improprie jus dicitur. Quale jus & [25] Solon parentibus in liberos concesserat, [d] + & veteres Romanorum leges. Sopater: ἐξῆν πατρὶ ὄντι τοὺς παῖδας ἀνελεῖν· ἔξεστιν ἐὰν ἁμάρτῃ τι· καὶ ὅτι ὁ νόμος τοῦτο εἰδὼς ὡς εἰλικρινὴς γένοιτ' ἂν δικαστὴς ὁ πατὴρ, τοῦτο προσέταξεν· *Licuit ipsi cum pater esset filios interficere: nempe si quid peccatum esset; nam lex id ipsi permisit, ideo quia credidit [26] integrum judicem fore.* Idem jus obtinere παρὰ πολλοῖς καὶ σφόδρα εὐνομουμένοις, + *apud multos populos legum gloria florentes*, ait Dion oratione XV. [e]

XXIX. I. + De his, qui ex servis nascuntur, difficilior inspectio est. Romano [f] jure, + & jure gentium circa captivos, [27] + ut dicemus alibi, ut [28] in bestiis,

[b] Lib. III. de benef. c. 18.
[c] Lib. III. de benef. c. 22.
[d] Sextus Empiricus Pyrrhonic. III. c. 24. §. 211. Ed. Fabric.
[e] Pag. 240. C.
[f] §. 19. Inst. rer. div. l. 7. c. Rei vind. l. 42. C. Liber. caus.

GROTII.

r *Pristina ad præsepia*] Apud *Plautum* quidam: (*Casin.* II, 4. 14.)

Liber si sim, meo periculo vivam, nunc vivo tuo.

Melissus Spoletinus Grammaticus manumitti noluit. (*Suet.* Gramm. c. 21.)

GRONOVII.

20 *Fugitivi*] Servi à dominis profugi.

21 *Interna justitia*] Quæ non tantum apud judicem mortalem, sed etiam apud Deum insontes præstat.

22 *Impune fert*] Non obnoxius est quæstioni, aut legi Corneliæ de sicariis.

23 *In nomen meriti*] Ut quidquid præstet domino, non dicatur de eo bene mereri, aut ei beneficium dare, obstat, quod quæ facit, cogitur facere, nisi velit occidi.

24 *Agendi impunitas*] Posse facere sine metu pœnæ, non est verum, & proprie dictum jus habere ad agendum, sed aliquid simile juri.

25 *Solon parentibus*] Negat *Dionys. Halicarn.* 2, 26.

26 *Integrum judicem*] Non facile odio liberorum, aut aliena gratia corruptum.

27 *Ut dicemus alibi*] 3, 7. 2.

28 *In bestiis*] L. 5. §. 2. D. *de rei vindic.*

(pp) Habet hoc ex ATHENÆO, Lib. VI. Cap. 18. pag. 263. C. *Edit. Casaub.* 1657. *J. B.*

(qq) Hoc sequitur statim post verba *Posidonii* apud ATHENÆUM, loco indicato. Sed *Mariandynos* vi servire coactos *Heracleotis*, ait STRABO, *Geogr.* Lib. XII. pag. 817. A. *J. B.*

(rr) De tota ista materia confer PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VI. Cap. 3. & *de Offic. Hom. & Civ.* Lib. II. Cap. 4. *J. B.*

bestiis, ita in servilis conditionis hominibus + partus [29] matrem sequitur: quod tamen juri naturali non satis congruit, [30] + ubi pater aliqua ratione sufficiente cognosci potest. Nam cum in mutis animantibus [s] + patres non minus, quam matres fœtuum curam gerant, hoc ipso ostenditur + fœtum utriusque esse communem. Sic ergo + si lex civilis hac de re tacuisset, [t] + partus non minus patrem sequeretur, quam matrem. Ponamus ergo, quo minor sit difficultas, + utrumque parentem servitutem servire; & videamus, + an naturaliter partus servilis futurus sit conditionis. Certe + si alia nulla fuerit ratio educandi partum, potuerunt parentes prolem sibi nascituram + in servitutem secum addicere: quippe cum [31] tali ex causa + etiam in libertate natos vendere parentibus liceat.

g Less. lib. V. c. 5. *dub.* 5. *h* 1 *Corinth.* VII., 21. *Eph.* VI, 5. *Col.* III, 22. *Tit.* II, 9. 1. *Petr.* II, 16. *i C. si quis servum.* 17. q. 4.

2. Sed cum hoc jus naturaliter ortum ducat [32] + ex ipsa necessitate, [u] + extra eam non est jus parentibus prolem suam cuiquam addicere. Quare jus dominorum in prolem servilem hoc casu nascetur [x] + ex ipsa alimentorum, & eorum, quæ vitæ necessaria sunt, præbitione: ac proinde + cum diu alendi fuerint e servis nati, antequam opera eorum domino utilis esse possit, & sequentes operæ sui [33] temporis alimentis respondeant: effugere ita natis servitutem non licebit, nisi pro alimentis quantum satis est reddant. [g] Certe si immanis sit domini sævitia, servos illos etiam, qui ipsi se in servitutem dederunt, + fuga consulere sibi posse, probabilis sententia est. Nam quod Apostoli, [h] & antiqui [i] canones

GROTII.

s *Patres non minus, quam matres fœtuum curam gerant*] Vide infra cap. VIII. §. 18. *Plinius* X, 34. de columbis: *Amor utrique sobolis æqualis.*

t *Partus non minus patrem sequeretur, quam matrem*] *Seneca* de beneficiis VII, 12. *quomodo patri, matrique communes liberi sunt?* Lex Visigotthica lib. X. tit. 1, 17. *Si enim filius ab utroque parente gignitur, & creatur, cur idem ad conditionem tantum pertineat genitricis, qui sine patre nullatenus potuit procreari?* Deinde: *Hac rationabiliter naturæ lege compellimur, agnitionem ancillæ, quæ servo alieno juncta pepererit, inter utrosque dominos æqualiter dividendam.* Slavi & Slavæ proles patrem sequebatur; *Speculum Saxonicum* III, 37. Idem moris in nonnullis Italiæ locis. c. licet 3. de conjugio servorum. Apud Longobardos & Saxones sequitur partus partem deteriorem. *Spec. Sax.* I, 16. Idem apud Wisigotthos in Hispania Isidori tempore obtinuisse, discas ex c. ult. causa XXXII. quæst. IV. Natus ex servo, & ingenua, eadem Wisigotthorum lege fit servus. III. tit. II. 3. IV. tit. V, 7. IX. tit. I, 16. Ex servo, & ancilla nati inter dominos dividuntur. Si unus sit filius, habet eum servi dominus, ancillæ domino pretii dimidium persolvens. In originariis, patris originarii dominus duas fert partes, feminæ originariæ dominus unam, ex edicto Theodorici apud *Cassiodorum* c. 67. in Anglia Francus quis est, aut villanus ex patre: idemque in aliis conditionum discriminibus observatur. *Litleton* de Villanagio, & liber *de laudibus legum Angliæ.* Has leges a civili Romana discrepantes juri naturæ non repugnare, agnoscit *Thomas Aquinas.* (Suppl. *Quæst.* 52. Art. 4. in *Conclus.*) quid ni, cum & Mensia lege apud Romanos alterutro parente peregrino natus peregrinus censeretur? ut nos docet *Ulpianus* in Institutionibus, titulo de his, qui in potestate, V. §. 8. (Vide ibi Notas Eruditissimi SCHULTINGII. De *Originariis* autem, qui idem sunt ac *Adscriptitii*, consule JAC. GOTHOFRED. ad Lib. V. Tit. IX. *Cod. Theodos.* pag. 451. & *seq.* Tom. I. *J. B.*)

u *Extra eam non est jus parentibus prolem suam cuiquam addicere*] Ita & Carolus Calvus statuit cap. XXXIV. Edicti Pistis.

x *Ex ipsa alimentorum, & eorum, quæ vitæ necessaria sunt, præbitione*] Vide *Leonem Afrum* lib. VI. de Barca. (Pag. 599. *Ed. Elzevir.*)

GRONOVII.

29 *Matrem sequitur*] L. 7. Cod. *de rei vind.* l. 42. Cod. *de liber. causa.*

30 *Ubi pater aliqua*] Nam cur in bestiis, & servis id constitutum sit, hæc ratio est, quod in illis non sunt nuptiæ, quæ patrem demonstrant.

31 *Tali ex causa*] Ob alendi seque, & illos inopiam.

32 *Ex ipsa necessitate*] Ex egestate alimentorum, si ea suppetunt aliunde.

33 *Temporis alimentis*] Debeantur pro cibo, quo tum temporis sustentantur.

GRO-

nones servis edicunt, [y] + ne se dominis subtrahant, generale est, & eorum errori oppositum, + qui omnem subjectionem tam privatam, quam publicam rejiciebant, ut pugnantem cum Christiana libertate.

XXX. Præter + perfectam servitutem, de qua jam egimus, + sunt & imperfectæ, + ut quæ aut in diem sint, + aut sub conditione, + aut ad res certas. Talis est [34] + libertorum, [35] + statu liberorum, [36] + nexorum, [37] + addictorum, [38] + adscriptorum glebæ, [39] septem annorum servitus apud Hebræos, & altera [40] ad Jubilæum usque: [41] + Penestarum apud Thessalos; eorum, quos [42] + manus mortuas vocant, ac postremo [z] mercenariorum: quæ discrimina aut a legibus, aut a pactionibus pendent. Imperfecta servitus naturaliter etiam esse videtur ejus, qui altero parente liberæ, altero servilis conditionis sit natus, + ob eam, quam supra diximus causam.

+ XXXI. Publica + subjectio est, qua se populus [43] homini alicui, aut [44] pluribus hominibus, + aut etiam [45] populo alteri + in ditionem dat. Formulam talis subjectionis in exemplo [46] Capuæ supra adduximus. Similis est illa populi [47] Collatini: [k] *Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humanaque omnia in meam, populique Romani ditionem? Dedimus. Et ego recipio.* Quo alludens Plautus Amphitruone, ait: (*Act. I. Scen. I.* vers. 102, 103.) k *Vid. sup. L.* 1. *c.* 3. §. 8. *n.* 7.

> [a] *Deduntque se, divina, humanaque omnia, urbem, & liberos*
> *In ditionem, atque in arbitratum cuncti Thebano populo.*

+ Persæ hoc vocabant [48] aquam, & terram dedere. Sed hæc perfecta subjectio est.

GROTII.

y *Ne se dominis subtrahant*] Vide Infra lib. III. c. VII. §. 6.

z *Mercenariorum*] Inter quos ii, qui in Anglia *apprentissi* dicuntur, durante disciplinæ suæ tempore; proxime ad servilem conditionem accedunt. (Vide *Thom. Smith*, De Republ. Anglic. *Lib.* III. *Cap.* 10. J. B.)

a *Deduntque se, divina, humanaque omnia*] Id Persæ vocabant *terram, & aquam dedere.*

GRONOVII.

34 *Libertorum*] Qui manumissi tamen operas patronis debent.

35 *Statu liberorum*] Qui testamento sub conditione pendente manumissi sunt.

36 *Nexorum*] Qui ob æs alienum creditoribus operas præstant, sive ultro, sive sententia judicis, plerumque in vinculis, ἐγκλοτικλῶν. *Liv.* 2, 24. & 27. lib. 8, 28. *Varro* 6. de L. L. 82.

37 *Addictorum*] Qui faciunt idem sententia judicis. *Cic. pro Flacco* 20, 2. *de Orat.* 63.

38 *Adscriptorum glebæ*] Coloni cum agro dominum mutantes.

39 *Septem annorum*] Ut Hebræus Hebræo se vendens sex annis serviat, septimo liber sit. *Deut.* 15, 12.

40 *Ad Jubilæum*] Ut idem jubilæo, id est, septies septeno, seu XLIX. anno exacto liber sit. *Levit.* 20, 39.

41 *Penestarum*] Quales *Ilotæ* Lacedæmone, *Clientes* Romæ.

42 *Manus mortuas*] Agricolas, vel rusticos hac conditione manumissos, ut si morerentur sine liberis, bona omnia redirent ad patronum: sin liberis relictis, optimum pignus, vel *jocale*, (i. quod ex omni re illius & instrumento pretiosissimum est) patrono, vel domino cederet: si nihil esset tale, defuncti dextera abscissa offerretur. *Mag.* chron. Belgii p. 153. ad annum D. 1123. *Bodin.* 1. de Republ. 5. p. 61. & 63. *Des. Herald.* Rer. quotid. lib. I. cap. 10. num. 13. p. 81.

43 *Homini alicui*] Regi, vel quocumque specialiori nomine Principi.

44 *Pluribus*] Senatui, optimatibus, ubi aristocratia est.

45 *Populo*] Ubi democratia.

46 *Capuæ supra*] 1, 3. 8. *n.* 3. *n.* 7. *Conf.* 2. 9. 6.

47 *Collatini*] Liv. 1, 38.

48 *Aquam, & terram dedere*] *Herodotus* Polyhymnia sive lib. 7. cap. 133. *Curtius* lib. 3, 10.

est. + Sunt & aliæ minus perfectæ, + aut habendi modo, + aut quoad imperandi plenitudinem, quarum gradus peti possunt ex his, quæ supra [l] a nobis dissertata sunt.

l Lib. 1. c. 3. §. 7. & late seq.

XXXII. Ex + delicto subjectio, etiam non accedente consensu, nascitur, [b] + quoties qui meruit libertatem amittere, + ab eo, cui pœnæ exigendæ jus est, in potestatem vi redigitur. Cui autem jus sit pœnæ exigendæ, [49] videbimus infra. Possunt autem hunc in modum subjici + non singuli tantum privata subjectione: [c] + ut Romæ qui [50] ad dilectum non respondebant, & [51] incensi: [m] postea & + feminæ, quæ se [52] servo alieno junxissent; sed & [53] + populi publica ex publico delicto. Hoc interest, + quod populi servitus per se perpetua est, + quia successio partium non impedit, quo minus unus sit populus. + At singulorum servitus pœnalis personas non egreditur; quia [54] noxa caput sequitur. + Utraque autem servitus, tam privata, quam publica [55] pœnalis esse potest, aut perfecta, aut imperfecta pro modo meriti, & inflictæ pœnæ.

m Cic. pro Cæcina, c. 34.

+ De servitute vero, tam privata, quam publica, quæ ex jure gentium oritur voluntario, [56] infra dicendi erit locus, ubi ad effectus belli erit ventum.

GROTII.

b *Quoties qui meruit libertatem amittere*] Ut socii illi Ulyssis Ægyptios prædati, de quibus *Homerus* Odysseæ ξ. (*vers.* 271, 272.)

Ἔνθ' ἡμέων πολλοὺς μὲν ἀπέκτανον ὀξέϊ χαλκῷ.
Τοὺς δ' ἄναγον ζωοὺς, σφίσιν ἐργάζεσθαι ἀνάγκῃ.

Partem igitur nostrûm scilicibus obtruncarunt:
Partem etiam vivos ad opus traxere coactum.

Si Apollinem Jupiter cum in tartarum dejicere vellet, exoratus a Latona servituti addixit. habet *Apollodorus* libro III. (c. 10. §. 3.)

c *Ut Romæ qui ad dilectum non respondebant*] Apud Lycios fures. *Nicolaus Damascenus* (pag. 517. *Excerpt. Peiresc.*) Apud Wisigotthos multi aliorum criminum damnati, ut ex eorum legibus apparet.

GRONOVII.

49 *Videbimus infra*] 2, 20. 3. *seq.*

50 *Ad dilectum*] Citati, ut sacramentum dicerent, & militiæ nomen darent, non comparuerant. l. 20. D. *comm. div.* l. 4. §. 10. D. *de re militari.*

51 *Incensi*] Ex lege Ser. Tullii regis, qui patrimonium non professi, aut male professi erant. *Liv.* 1, 44.

52 *Servo alieno*] *Tacit.* 12. ann. 53. *Sueton.* Vespas. 11.

53 *Populi publica*] Ut Brutios post bellum Punicum secundum senatus. *Gell.* 10, 3. ut opifices, quos nova Carthagine cepit, P. Scipio. *Liv.* 26, 47. ut libertinos, qui se pro equitibus Rom. gererent, Claudius servos publicos fecerunt. *Sueton.* 25.

54 *Noxa caput*] §. 5. Instit. *de noxal. act.* l. 21. §. 1. D. *commodati.*

55 *Pœnalis esse*] Pœnæ vice irrogari potest.

56 *Infra dicendi*] 3, 7. & 8. *per tot.*

HENRICI

HENRICI DE COCCEII COMMENTARIUS *IN* HUGONIS GROTII

LIB. II. CAP. V.

§. I.

NON *in res tantum*] „ Auctor NOSTRUM „ aliquid fieri dixit, vel *communi hominum jure*, vel *jure nostro singulari*: *Vid. l.* 2. *c.* 2. §. 1. Singulari jure nostrum fieri statuit, vel per acquisitionem *rei*, vel per acquisitionem juris in *personam*. *Vid. l.* 2. *c.* 3. §. 1. *junct. c.* 5. §. 1.

„ Hactenus egit Auctor de acquisitione juris *in res*, eaque tum originaria, tum derivativa. *d. c.* 3. §. 1. Hic de jure agit, quod acquirimus in *personas*. §. *h.*

„ Ubi statim ab initio notandus est error „ Auctoris, qui *jus personarum* refert ad id „ quod *nostrum* est, adeoque ad *jura in re*. „ Unde personas *rerum* nomine comprehendit, *l.* 2. *c.* 10. §. 1. & actiones ex hoc „ jure provenientes *reales* esse, statuit. *d. c.* „ 10. §. 1. Quod cum ratione juris naturalis, „ & Romani pugnat.

„ *Jus* enim *personarum*, quatenus ad *statum hominum* pertinet, proprium objectum juris constituit, & toto cælo a jure „ rerum differt. *Jus* enim *personarum* afficit „ qualitatem personæ, quæ nihil cum *rebus* „ commune habet; *jus rerum* afficit rem „ ipsam, nulla habita ratione personæ. Ex „ *priori* jure oriuntur actiones speciales, quæ „ *præjudiciales* dicuntur; quibus persequimur jus, quod ex statu hominum nobis „ competit: ex *posteriori* actiones dantur, quibus rei dominium, & proprietatem persequimur. Cæterum actiones præjudiciales „ non esse reales, probavimus *in Dissert. proœm. XII.* §. 113.

Sed & in personas jus quoddam acquiritur] Singulari jure aliquid nostrum fieri originaria acquisitione, dixit Auctor supra *c.* 3. §. 1. Originarie autem acquiruntur, vel res, vel personæ: de illis hactenus egit Auctor *c.* 3. & 4. de personis nunc agemus.

Uti vero, omissis Auctoris principiis, jus hominum in res in præcedentibus deduximus ex *Pos. V. n.* 2. & 3. ita jus in personas demonstrabimus ex *Pos. V. n.* 4. & 5. Nam etsi naturali ratione homini in hominem nullum regulariter jus competat, duæ tamen hujus regulæ sunt exceptiones, 1. ex facto naturæ; quo pertinet jus, quod parentibus competit in liberos: 2. ex facto hominum; quo referimus jus, quod maritis competit in uxorem, magistratibus in subditos, dominis in servos. &c.

Et originarie quidem ex generatione]„ Male jus, quod ex generatione oritur, refert „ ad id, quod *nostrum* est: uti initio h. §. „ vidimus. Jus hoc oritur ex *statu hominum*, adeoque ex *jure personarum*; unde non oriuntur actiones reales, sed præjudiciales.

Consensu] „ Unde deducit jus mariti in „ uxorem, jus patrisfamilias in famulos, jus „ collegii in singulos, jus magistratus in subditos. Vid. §. 8. *seq.*

Delicto] „ Si quis in pœnam alieno dominio subjicitur. *Vid.* §. 32.

„ Ex eis, quæ initio hujus §. diximus, „ apparet, Auctorem male jura, quæ ex „ *consensu* in personas oriuntur, referre ad „ id, *quod nostrum est*, i. e. ad jura in re, „ & ad acquisitiones originarias, quæ tantum ad *res* pertinent. Hæc enim jura ad „ aliud objectum juris, nimirum ad jus personarum, quod ex statu hominum oritur, „ referri debent; unde non actiones reales, „ sed præjudiciales dantur.

Generatione parentibus jus acquiritur in liberos] Cum admodum Auctores differant in deducenda origine patriæ potestatis, præmitti principia juris naturæ necesse est, antequam nos ad interpretationem Auctoris accingamus,

PROPOSITIO I.

Natura lex est, ut infantes educentur ad maturitatem: adeoque naturâ educatio est necessaria.

DEMONSTRATIO.

Naturam voluisse, infantes immaturos fieri maturos, probatur I. ex ipso facto creationis, ejusque fine: natura enim animantibus singulis facultatem dedit propagandi speciem eandem, ea intentione ut species similis conservetur: hæc autem propagatio, adeoque hic finis creationis, obtineri nequit nisi species similis fiat generanti, & pariter generare possit, alias enim non continuaretur propagatio. Dum igitur II. natura vult propagari humanum genus, necessario etiam vult media, sine quibus propagatio fieri non potest; at non potest citra educationem: nam remota educatione semina humani generis, scilicet infantes, necessario peritura essent. Neque enim III. partus maturus fit ex quo editur, neque generatio absolvitur per nativitatem prolis, sed incipit in utero; & absolvitur per educationem extra uterum, idque per varios gradus. Nam IV. actio generationis incipit a rudi semine; concepto partui accedit ratio; membrorum delineatio; perfectio organorum septimo mense; & tandem sequitur editio partus. At nondum maturus *hoc modo est* partus; nondum enim se exhibere potest, nedum propagationem generis humani continuare: hinc voluit natura eum porro maturari. Sane prudens, & provida natura noluit partum in utero perfici, noluit inquam fœtum usque ad pubertatem, seu plenam maturitatem, in utero materno manere, tum ne nimium excrescat moles, eoque exitus impossibilis fiat, tum ne facultatem generandi accipiant noviter nati antequam rationis, & intellectus usum habeant, quia generatio, eique conjuncta officia, sine intellectu perfici non possunt. Divisit igitur natura actum generationis, voluit partum extra uterum per alimenta educari, usque dum omnia organa, & facultates naturales ei accedant. Ultimum autem organorum est vis seminis, & facultas generandi. Sed & V. educandi necessitas apparet ex creatione mammarum, quarum extra educationem usus non est. VI. Frustra terra condita esset, si ante pereundum infantibus, quam uti ea possent: natura autem nihil frustra fecit. *Pos. IV. n. f.* Accedit VII. exemplum omnium animantium, quæ natura educatione conservat, & propagat, indito ad id generantibus motu universali. *Pos. IV. n. 1.*

PROPOSITIO II.

Officium educandi a natura injunctum est parentibus. Atque in eo consistit patria potestas.

DEMONSTRATIO.

Dictum I. in præcedentibus est, propagationem incipere quidem in utero, sed absolvi extra uterum, & non nisi cum plena maturitate finiri. Cum ergo natura initium injunxerit generantibus, eisdem etiam injunxit finem, seu perfectionem, cum unum negotium, actusque sit. Neque enim II. divisit natura actum propagationis, qui unus est, neque alii initium, alii finem commisisse apparet. Sed & III. cum omnes non possint educare omnes, necessario sequitur, certis saltem personis natura curam hanc commissam esse; at non apparet aliis id commissum esse, nisi parentibus, quia ratio non est cur extraneis potius, ad quos proles nulla ratione pertinet, quam parentibus, qui eam in lucem produxere, cura hæc commissa videatur. Unde IV. natura quoque omnium animantium parentibus vehementissimum instinctum indidit, prolem educandi, eoque genus suum conservandi. Atque hinc V. JCti Romani educationem liberorum ad illud jus naturæ referunt, quod natura omnia animalia docuit. Inque eo VI. omnes gentes conveniunt; de quo vide *Joseph. L. 2. c. Ajp.Richt. Ax. Oecon.* 51. & 52. *Grot. h. c.* §. 2. *ibid. Tesm. lit. e. & g. Albert. de J. N. p.* 2. *f.*286. *Senec. Cons. ad Martiam. c.* 12.

Additio.

„ Uberius hanc rem, & hæc principia „ explicavit B. Parens in tribus dissertatio„ nibus, quas, quoad passus concernentes, „ hic inserere operæ pretium duxi.

„ *Primo* huc pertinet dissertatio *de jure* „ *generationis*: ubi originem patriæ potesta„ tis ita explicat.

Patriam in liberos potestatem nemo non agnoscit, caussam omnes anxie quærunt. Communiter pro argumento afferunt generationem, filiosque in potestate patrum hoc ipso esse contendunt, quia ab iis generati sunt; quod sequitur Grot. L. 1. c. 5. §. 1. *& commendat oratoris more Bœclerus ad* Grot. d. l. *Idem defendit.* Lud. Prascius diss. de bono cive §. 7. *Assertur argumentatio Quintiliani in* declam. 13. an fieri potest, *inquit*, ut quod nascitur meum sit, quod generat, alienum: *& Philonis sententia*, parentes gignendo Deum referre.

Metro

Merito tamen refutat hoc Hobbesius de cive c. 9. §. 1. & negat meum esse, quod a me genitum est, quia nulla connexio est inter hæc duo: generare, & dominium acquirere: Nec sane ulla in iis apparet ratio, qua invicem conveniant, & alterum de altero deduci possit. Fefellit eos observatio legum, quibus quod ex re mea nascitur, meum esse dicitur, l. 49. §. 1. de R. V. l. 12. §. 3. ad exhib. Ejus enim juris causa non est ipsa generatio, sed rerum istarum natura, quæ ad utilitatem hominum sunt conditæ, indeque homo, cujus qualibet res est, ea uti, ceu, quod idem, quidquid utilitatis inde nascitur, percipere potest: & de iis rebus quoque loquitur. Quintilianus d. l. Quid hoc ad generationem hominis, quem non, ut cæteras res, hominum causa nasci, JCti quoque Romani satis perspexere.

Ipse vero Hobbesius aliam, sed leviorem rationem substituit: quod dominium infantis ejus sit, qui primus in potestate sua eum habet, indeque pessime concludit, matrem originaliter esse dominam, & partum, ut in cæteris, ventrem sequi. d. c. 9. §. 3. 4. & Leviath. c. 20. Multa hic sunt erronea supposita: I. falsum, quod occupatio, qua res in alicujus potestatem redigitur, uti aliarum rerum, ita hominis quoque adquirendi, modus sit legitimus: reliquæ enim res ideo natæ sunt, ut occupentur ab hominibus, homo non est: II. falsum quod hic talis occupatio fiat a matre, ubi nec res nullius, nec occupabilis est, nec animus occupandi, seu possidendi: III falsum, quod hoc posito potius videretur in potestate matris, quam patris; agimus enim de filio, qui ex nuptiis, (quæ cohabitationem conjugum inferunt §. 1. pat. pot.) nascitur, in illa autem cohabitatione omnia sunt in custodia, & potestate patrisfam., non matris. IV. Cum talem intelligat occupationem, uti victor victum in potestatem redigit, d. c 9. §. 3. nemo hominum esset liber, sed omnes in dominio matris: & quid V. absurdius, quam cum ipse sæpius statuat homines naturaliter in libertate nasci, per eandem nativitatem eos occupatos, & in dominium matris redactos statuere? Equidem extra nuptias placuit partum sequi ventrem, non quasi is in patris potestate non nascatur, (nam ex ratione juris & hic erit in potestate patris); sed pater nescitur, adeoque jus suum ipsi certo tribui nequit.

Alii patrem dominum filii statuunt, quia is est corpore, quod in dominio patris est, nascitur. Hoc potius comparationem, quam rationem esse, ait Bœclerus d. l. Sed quisquis ejus sit sensus, nihil absurdius, quam homines, & uxores considerare ut res in patrimonio nostro. Alii ideo, quia filius est pars substantiæ parentum, & portio viscerum. Sed hoc verum quamdiu iis conjunctus est; secus ubi per nativitatem ab iis separatus est: l. 1. ff. de insp. vent. nondum ergo hinc apparet, unde patria potestas oriatur postquam seorsim novus homo exstitit, cui eadem jura, quæ patri competunt.

Sunt qui filium ad matrem jure soli referunt, & proinde cum semen cedat solo, jus matris potius statuere necesse habent. Subtilis est illa JCti philosophia in l. 25. pr. de Usur. Ubi jus seminis, & soli comparat, & hoc præfert. Omnis, inquit, fructus non jure seminis, sed jure soli percipitur. d. l. 25. pr. Et mox: In fructibus magis corporis jus, ex quo percipiuntur, quam seminis, ex quo oriuntur, aspicitur d. l. 25. §. 1. Cui consequens esset, ut mater in jure filii præferretur. Cæterum errat qui hoc, aut similibus accessionum modis dominium adquiri, putat. Contrarium enim ex ipso jure civili patet, quod ei, qui mala fide in alieno ædificavit, ædificium tollere concedit, l. 37. R. V. quod fieri non posset, nisi id ipsius adhuc esset. Nec vero, quod res mea alteri adhæreat, vel mixta sit, ideo mihi illa auferri, & alterius lucro cedere debet. Sed cum separari iterum sine dispendio saltem meo nequeat, adeoque neutri sua portio salva esse possit, hinc necessario alterutri tota adjudicanda est sub lege refundendi pretii, adeoque per modum emtionis, & adjudicationis. Sed cui? Jure naturæ ei, cujus magis intersit, cui minus imputari possit. &c. Sed jure civili certa regula præscripta est, ut res minor cedat potiori, & totum quasi in unum corpus coactum, formam hujus sequatur: qua ratione semen quoque solo cedit.

Nihil ergo hoc ad partum, qui nec pretio, nec naturaliter ex jure soli, (utpote quod civile est per §. 7.) æstimari, nec ut fructus acquiri potest.

His ergo rejectis opinionibus, patriam potestatem duplici fundamento demonstramus: Primum tale est. I. Homo omnium actionum suarum dominus est, idque ratione mentis, seu voluntatis suæ; quia hujus imperia omnia corporis membra tanquam instrumenta subeunt, ita ut id agant, quod voluntas imperat: unde est demum est actio nostra, quæ a nobis, id est,

est, a mente, seu voluntate nostra procedit, in eoque consistit dominium in nostra membra, eorumque actiones, quod a nostra voluntate, & arbitrio exercentur; reliquæ actiones, quæ inde non procedunt, non sunt nostræ, sed ejus qui eas quasi movet. II. Igitur & tota illa actio, qua parentes per consuetudinem conjugalem suorum quasi viscerum partes miscent ad propagandam speciem sibi similem, est in ipsorum potestate, & totius hujus actionis illi sunt domini. III. Tota autem illa actio non terminatur generatione, sed partus ad suam maturitatem perductione; etsi enim infans homo sit, & rationis potestate, qua ipsius quoque actiones ipsi subsint, præditus: cum tamen illa ratione uti non possit, adeoque nondum existat species gignentibus similis, nedum quæ eandem speciem continuare possit, hinc nondum actio propagandæ speciei humanæ ad finem perducta est. IV. Sequitur ergo, quod tota hæc actio cum ipso partu perinde adhuc sit in potestate parentum, ac si ab eis separatus nondum esset: uti effectus tamdiu videtur adhuc esse in suis causis, donec ipse per se, seu extra suas causas plene existat. Tunc ergo demum homo vere propagatus, & extra suas causas existere videtur, quando species gignentibus similis existit, i. e. quæ, uti propagantes, propria mente regi, & eandem speciem continuare potest; quod naturaliter fit pubertate, qua homo generandi, & sic familiam propriam constituendi, regendique facultatem consequitur.

Alterum fundamentum est, quia natura cum generatione individuo nexu educationem conjunxit; eumque in finem, & ne ea separetur, generanti vehementissimos motus ad educandum injunxit, uti in brutis omnibus evidentissime apparet. Ex instituto ergo naturæ, genitum est in potestate gignentis, perinde ac si adhuc cum ipso conjunctum esset, quia, ut dictum, educatio ex instituto naturæ nihil aliud est, quam generationis quasi continuatio.

Patet ergo, partum esse in utriusque parentis potestate, sed inæqualiter; ita ut præcipuæ sint partes patris, tanquam in ipsam quoque uxorem imperium œconomicum habentis; quod longius exsequi jam nec instituti, nec chartæ modus permittit.

„ *Secundo* B. Parens materiam hanc illu-
„ stravit in *disp. de Privilegiis patriæ potesta-*
„ *tis*, his verbis.

Consideraturus hanc patriam potestatem, privilegiorum uberrimum campum invenio. Nam indefinita olim fuit, & neque finem, neque modum agnovit apud Romanos; extendebatur enim ad omne vitæ tempus, ad summos etiam si filius evectus fuisset honores: immensa non minus, quia non bona, sed vitam ipsam tangebat, l. 11. de lib. & posth. *Quamvis enim jure naturæ omnibus parentibus privilegia multa, & jura sint concessa*, Arist. 8. Ethic. 12. §. 1. Polit. 12. *Romanis tamen effræna in liberos potestas relicta*, §. 2. I. de pat. pot. *ita ut hæc potestas aliquam formam peculiarem hoc jure, sed inter ipsos Romanos propriam, receperit. Alb. Gentil.* de Nupt. Lib. 4. c. 1. *Hinc Grotius* de Jur. bell. & pac. Lib. 1. c. 2. §. 5. n. 5. *summam potestatem penes patres, ait; quod & Bodinus* L. 1. de republ. *asserit. Sed & ad consanguineos, vel proximos nonnihil potestatis transmissum fuit; cujusmodi quid in regnis Persiæ observari, tradunt Olearius & Tavernier: ut sc. jus supplicium de delinquente sumendi, relinquatur ipsis, qui proxime occisum sanguine attingunt.*

Causam hujus potestatis, varii varie quæsiverunt. Generationem satis causæ esse, contendit Grotius, L. 2. c. 5. §. 1. *quem copia commentariorum sequitur, qui uno ore fatentur, eam causam esse quare jus in liberos parentibus potius, quam aliis conferatur. Recte autem Hobbes* de cive *repellit hanc sententiam, sed pejorem substituit causam* cap. 9. §. 2. §. seq. *ubi matri tribuit originale jus in liberos, patri autem non nisi derivatum adscribit, a quo recedit merito D. Ziegler ad dictum locum Grotii. Aliis, uti fœtus pars viscerum, ita & partus pars matris dicitur; alii aliter ex jure seminis, & similia: quæ tanquam minus convenientia hic rejicimus, quoniam regula, jus fructuum esse ejus, cujus res est, fallit in homine, qui creatus ut sit dominus, non autem ut sit in dominio. B. Pufendorfius de* J. Nat. L. 6. c. 2. §. 4. *statuit, generationem dare occasionem patriæ potestati, non vero esse solam causam. Sed eam ex præsumtionibus deducit, nempe si filii essent maturæ ætatis, se sponte præsumi subjecisse, uti videre est* d. l. verb. præsumitur p. 908.

Res ita se habet: Jure naturæ quidem homini in hominem non competit potestas, sed omnes homines juribus, & potentiis agendi a natura æqualiter præditi sunt; at hoc tamdiu, quoad aliud appareat a natura constitutum. Inprimis vero jus educandi liberos, & quæ eo pertinent, manifestum est a Creatore injunctum esse. Voluit enim Creator homines educari qui nati sunt, ne statim iterum peri-

rent,

rent, & sic per consequens totum genus humanum brevi destruatur. Hoc vero *jus, officiumque educandi recens natos, ipsis parentibus a creatore nostro injunctum esse, patet omnino ex illo ad educandum studio, motu, ac instinctu vehementissimo, quem una in generantibus non modo hominibus, sed & animalibus ceteris magna providentia condidit, στοργὴν vocant; Neque vero cum educationem a certis personis fieri necessium sit, ulla apparet ratio, cur extraneis potius, quam ipsis generantibus hoc munus injunxerit. Idemque ex natura intentione generali liquet, quæ hoc egit in omnium animalium creatione, ut species propagetur, i. e species gignenti similis producatur: similis autem gignenti species hactenus non est, nisi ad eam saltem ætatem perducta sit, ut & ipsa gignere, & speciem propagare possit; quam proinde maturitatem cum proles a parentibus ex generatione non accipiat, opus est eousque eorundem parentum educatione, donec & ipsi gignere, & se, suamque familiam exhibere possunt. Hocque educationis jus facit revera patriam potestatem, quam ita si consideres, juris est naturæ.*

„ *Tertio* nervose B. Parens jus patriæ potestatis deduxit *in Disp. de Tutel. illustrium* „ *Sect.* 1. §. „ *Natura equidem*, ait ibidem, *constitutos ad id esse parentes, ut curam impuberum, qui ab ipsis geniti sunt, gerant, per plurimas rationes probari potest. Et luculenter satis id apparet ex instinctibus illis, quos non tantum hominibus, sed ipsis brutis a natura ad alendam, educandamque prolem suam inditos videmus; unde & Euripides in Dyctie tragœdia* hanc unam omnium legem esse, *ait*, quæ & hominibus inter se, & cum cæteris animantibus communis sit. *Et liberorum educationem juris naturalis, quod natura omnia animalia docuit, esse, tum JCtus* in L. 3. de Just. & jur. *tum Impp. passim tradunt in* pr. I. de Jur. N. G. & Civ. L. f. §. 5. C. de bonis quæ lib. & in l. un. §. 5. verf. fileat C. de Rei uxor. act., *ubi hoc ipsum vocant naturalem stimulum. Neque alias obscura est ea natura, ac Creatoris intentio, qui id egit, voluitque, ut animalium inprimis species conservarentur, & quasi æternarent propagatione, quod fieri nequit nisi species producta aliam speciem porro propagare possit. Cum itaque id homo non possit cum editur, sed cum pubescit, constat, durare hunc actum gignentium, quo speciem similem propagaturi sunt, usque ad pubertatem, nec ante consummatam prorsus videri hoc propagationis quasi negotium, sed quodammodo imperfectum. Adeo itaque gignentium officio cohæret geniti usque ad pubertatem educatio, ut hæc ipsius generationis continuatio, & quasi quædam ejus τελείωσις videatur. Quod autem divisa sint hujus actus, seu propagationis tempora, & ex quo homo ita organus est instructus ut seorsim vitam agere possit, separetur a parente, quodque reliquum est propagationis extra uterum perficiatur; id plurima quidem naturæ providentia factum apparet, quo partus facilius, & majore cum suo, tum gignentium commodo crescere, ipsæ interim propagationes multiplicari, & homo editus ea, quæ usu, sensuque percipienda sunt, haurire, ipseque adeo rationis usus maturescere ante pubertatem possit: neque ante prolis generandæ (quod pubertate consequitur) quam ejus educandæ facultatem a natura adeptus videretur. Quod tamen non impedit, quo minus ista educatio, pars quasi generationis, cum gignentium adeo officio conjuncta, connexaque sit. Accedit, quod cum alibi deduxerimus, tutelam adeo necessariam esse humanæ societati, ut sine ea brevi interitura sit; nulla prorsus ratio reddi queat, cur hæc educatio, quæ a certa persona fieri debet, potius extraneo, quam parentibus competat, cum tamen ad hos tantum liberi pertineant, & nulla ipsis cum extraneo connexio sit. Et hoc quidem adeo verum est, ut hanc tutelam vix aliis parentibus mandari posse putem, cum eorum personalem industriam elegerit natura; uti in casu non dissimili, lactationis sc. a matre præstandæ, disserit* Gellius Noct. Att. L. 12. c. 1.

„ Hactenus de principiis B. Parentis. Nos „ alia ratione originem patriæ potestatis de„ monstravimus *in Dissert. proœm. XII.* §. „ 141. & 148.

„ I. Mas enim genus suum propagatu„ rus, sociam propagationis sibi eligit, fœ„ minam nimirum, quæ usum corporis sui „ ad eum finem præberet.

„ II. Fœmina, quæ mari ea intentione „ usum corporis sui præbet, consentit ut mas „ sobolem ex suo corpore sibi procreare pos„ sit: atque ideo in ejus domum, & familiam „ transit, corpusque suum ejus potestati, ac „ custodiæ tradit.

„ III. Sponte igitur hinc sequitur, soli „ patri jus, uti in semen, ita in partum ex „ eo natum competere; Eodem modo uti „ is, qui grana sua alieno fundo, consen„ tiente domino, injicit, fructus sibi soli „ acqui-

„ acquirit. Atque hinc notanter JCtus in *l.* 1. §. 1. *ff. de insp. ventre*, ait, *patrem liberos, utpote ex ejus semine natos, suo jure vindicare.*

„ IV. Hæc igitur vera origo est patriæ „ potestatis, quæ non tam *ex generatione*, „ (utpote in qua æque mater, ac pater concurrunt,) quam ex *consensu*, & *jure seminis* oritur; cujus effectus est, ut patri „ jus aliquod in liberos competat, tanquam „ ex suo semine ortos, & tanquam membra suæ domus, suæque familiæ: idque „ consensu uxoris. *Vid. Dissert. proœm. XII.* „ §. 149 *seq.*

„ V. Hinc jam porro sequitur, patrem, „ & liberos pro una persona haberi, liberos „ esse instrumentum patris, & omnia ei acquirere: præterea actiones liberorum dependere ab arbitrio patris, capitis familiæ, „ & domini domus. &c. *d.* §. 149. *seq.* Imo „ imperium quoque, eoque jus vitæ & necis, in statu naturali patri in liberos competere, probavimus *ibid.*

P R O P O S I T I O III.

Sub hac educatione omnia continentur, sine quibus infantes ad maturitatem perduci non possunt.

D E M O N S T R A T I O.

Adeoque non tantum alimenta, de quibus infra *L.* 7. §. 5. & 6. *ibique not.* sed & cura bonorum, moderamen morum, defensio &c. eo pertinent, per *Pos.* 4. *n.* 4. Unde hæc sola tutela a natura est. *Vid. diss. de tut. illustr. sect.* 1. §. 4.

Additio.

Nos tutelam legitimam agnatorum, imo & tutelam dativam, a natura originem habere, probavimus in *Diss. Proœm. XII.* §. 186. §. 188.

P R O P O S I T I O IV.

Educandi officium utrique parentum commune est.

D E M O N S T R A T I O.

Nam eadem in utroque est educationis ratio. Satis de hac naturæ lege testatur instinctus omnibus generantibus communis, quo uterque parens in educationem sobolis fertur: idque de matre extra dubium est, utpote cui natura in hunc solum finem mammas dedit, ut alat, i. e. ad maturitatem ulteriorem partum producat. Sed & experientia in quibusdam avibus, quæ nomen a Canariis habent, docet, mares fœminas alere ne nidum deserant: fæminas autem alimenta post binam concoctionem soboli communicare.

P R O P O S I T I O V.

Si in educationis officio contendunt pater & mater, præcipuæ sunt partes patris.

D E M O N S T R A T I O.

Ratio in aprico est; quia patris educatio perfectior, & cum majori prudentia conjuncta est; quin ipsa uxor imperio mariti subest, uti plenius demonstrabitur *infra* §. 2. & §. 8.

Neque *obstat*, potiores videri partes matris, utpote cum partus diutius foveatur visceribus matris, & formam humanam in utero acquirat: indeque potius portio matris, quam patris videatur. Nam origo tamen est a patre, & ex semine patris concipitur partus.

Obstat porro, quod in brutis natura id officium matri potius injunxisse videatur. Resp. Hoc in genere verum non est, nam in maribus quoque vestigia sunt patris & fœtum alentis, & eum tuentis. Sed & alia ratio est in brutis, alia in hominibus. In illis vel minus, vel plane non est necessaria educatio patris, quia in alimentis tantum consistit, quæ mater facile præstare potest, inprimis cum fœtus ipse brevi tempore ad eam perveniat maturitatem ut sibi alendo sufficiat. Secus ac in homine, in quo difficilior, & diuturnior est alendi ratio, utpote quæ deficit in matre ex quo dentes crescunt: sed & ingenium formari debet, quod cum prudentiæ sit, magis patri id incumbit; Genus enim masculinum natura robustius, generosius, & mentis magis particeps est, *Plat. de amor. in orat. ad Pausan. pag.* 354.

P R O P O S I T I O VI.

Officium filii consistit 1. *in parendo*, 2. *in perpetua veneratione. Reliqui effectus patriæ potestatis sunt ex jure civili.*

D E M O N S T R A T I O.

Hactenus de officio generantium egimus, jam sequuntur officia generati. Primarium generati officium in eo consistit, quod *parere* debeat jussibus generantium: si enim natura parentibus jus & potestatem in liberos concessit, ex natura relatorum sequitur, liberos illi potestati refragari non posse, sed incumbere illis necessitatem parendi, alias enim illa potestas frustranea foret. Et cum pater vi educationis jus imperandi natis habeat, filius ei auferret hoc jus non parendo, cujus jus, & vis unica consistit in necessitate parendi. Atque hinc probat Dionysius Halicarnassensis, sufficientem patri potestatem competere ad corrigendos filios, & subigendam eorum contumaciam. *L.* 2. *c.* 27. & Pomponius inter prima juris gentium præcepta ponit religionem

gionem erga Deum, & parentibus, ac patriæ parere. *L.* 1. §. *f. junct. l.* 2. *ff. de just. & jur.*

Hæc autem *parendi* necessitas tantum ad ea pertinet, quæ sunt pars educationis; Hinc recte ait Grotius, quod non infinitum, sed sui generis obsequium parentibus debeatur. *proleg.* §. 14. *ibique Tesm.*

Sed & præterea parentibus debetur a natis *veneratio perpetua*: quod ex modo generandi probatur, qui imitatur modum creandi in Deo, eique similis est. Contemtus itaque parentum conjunctus est cum contemtu divino; ex quo Philo reverentiam parentibus debitam deducit, quia parentes gignendo Deum quasi referunt. Qua de re præclara multa exstant in Oratione matris Coriolani apud *Halic.* 8. *c.* 51. Atque hinc injurias parentum & Deorum pari vindicta expiandas esse, ait Valerius Maximus *in pr.* Unde injuriæ in parentes inter publicas maledictiones referuntur *Deut.* 17. *v.* 16. Ex quibus simul apparet, communi gentium consensu hanc thesin firmari. Hinc diligere parentes prima lex naturæ dicitur. *Val. Max. L.* 5. *c.* 12. *n.* 12. *Conf. Richt. Ax. Oecon.* 44. & 45.

Atque hæc *veneratio* perpetua est, nec pubertate finitur: causa enim, scilicet generatio, & quæ inde fluunt beneficia, perpetua est. *Vid. Grot. infr.* §. 6. Unde etiam jure civili severiores pœnæ in læsam pietatem parentibus debitam constitutæ sunt. *L.* 3. & 4. *C. patr. pot.* Atque hactenus verum est, quod Plinius *in Paneg.* ait, vis, lexque naturæ semper in ditione parentum liberos esse jussit.

Omnia reliqua jura, extra parendi necessitatem, & reverentiæ obligationem, sunt meri juris civilis, nec ad educationem pertinent; quo pertinet acquisitio per filium *Vid.* §. 2. *n.* 2. consensus in nuptias &c. de quibus plenius *infra* §. 7. Etsi enim apud plures forte gentes ea jura obtineant, id tamen non ex ratione quadam naturali, seu universali introductum est, sed ex ratione politica, quæ pluribus populis communis esse potest.

Additio.

„ Liberos naturali ratione instrumentum
„ esse patris, adeoque ei acquirere &c., de-
„ monstravimus in *dissert. proœm XII.* §. 159.
„ Imo pleraque jura patriæ potestatis legibus
„ Romanis tradita a natura esse, probavimus
„ *ibidem.*

P R O P O S I T I O VII.

Officium educandi, adeoque patria potestas, finitur pubertate.

D E M O N S T R A T I O.

Probavi enim, educationem nihil aliud esse, quam partum ad maturitatem perducere, seu, quod idem est, sui similem efficere. Ultimus igitur gradus perfectionis est facultas generandi; per hanc nova perfectio accedit homini, quæ ante non fuit, postea non accedit amplius nova, sed veteres tantum magis perficiuntur & augentur: quando igitur filius generare potest, hoc ipso definit officium patriæ potestatis, quia perductus est ad speciei continuationem, quæ infert administrationem propriam. Sane educatio, quæ non nisi ob defectum ætatis a natura inducta est, cessat cessante defectu.

Cum vero natura certum tempus definitum non sit, sed in genere citius maturescant fœminæ, & inter masculos quoque alii citius, alii tardius maturescant, merito JCti Romani certum pubertatis tempus, adeoque certum, quo finiretur patria potestas, momentum constituerunt: & quidem in fœminis 12. annos, in maribus vero 14.

Ex quibus proinde apparet, 1. differentiam inter infantiæ, & pubertati proximos esse meri juris civilis. 2. Restitutionem in integrum, quæ minoribus jure Romano datur, esse meri juris positivi.

Additio.

„ Alibi demonstravimus, patriam potesta-
„ tem nec jure naturali, nec jure Romano
„ pubertate finiri: jus enim, quod ex semine
„ oritur, perpetuum est.

P R O P O S I T I O VIII.

Præmortuo parente turbatur ordo mortalitatis: succedit ergo officium magistratus. Unde origo tutelæ dativæ.

D E M O N S T R A T I O.

Natura ergo nulla alia est tutela præter eam, quam natura constituit, parentibusque ad tuendam prolem injunxit. Hi igitur a natura liberis dati tutores si præmoriantur ante liberorum pubertatem, deficit naturæ dispositio, nec ab ea in hunc casum aliter iis prospectum apparet: adeoque succedit jam officium magistratus, & legis civilis, quo suppletur hic defectus, & loco parentum alia tutela constituitur, quæ proinde est ex mero jure civili, cujus, ut & magistratus officium in administratione reipublicæ, & tuitione sibi subjectorum consistit. Cum igitur pupilli, qui territorii finibus continentur, omnino inter subjectos recenseri debeant, & præ reliquis omnibus defensione & tutela indigeant, (ipsi enim rebus suis, vel ob judicii

imbecillitatem, vel ob affectuum in vana impetum, uti Pufendorfius *L.* 1. *c.* 1. §. 10. loqnitur, satis dextere præesse neqneunt) omnibus sane patet, eos, qui reipublicæ præsunt, neglecta minorum tutela, non rite officio suo fungi, nec rempublicam, &c. cujus seminarium quasi pupilli sunt, recte administrare. Conf. *Diss. nostram de Tut. Illustr. quæ exstat in Vol.* 1. *Disput. f.* 1284.

Additio.

„ Tutelam legitimam, & dativam ex prin- „ cipiis juris naturæ deduximus in *Diss. pro-* „ *œm. XII.* §. 186. 188.

Utrique inquam parentum, patri, & matri] Uterque enim in negotio generationis concurrit: uti ergo negotium hoc utrique commissum est, ita quoque utrique incumbit officium negotium illnd perficiendi; quod non nisi per educationem, seu productionem ad maturitatem fieri, diximus in *prop.* 1. 2. & 3. Equidem negari nequit, in brutis naturam præcipuas educandi partes commisisse matri; quod inde oriri videtur, tum quia promiscue concumbunt bruta, indeque mares affectum in prolem incertam non sentiunt, tum quia rationis expertia sunt, eoque facile in iis amor sobolis obliteratur; quæ omnia in hominibus cessant. Sed & dictum est, in brutis totum officium educandi consistere in alendo, quod facile a sola matre præstari potest. E contrario in hominibus officium educandi, præter alimenta, consistit in formandis moribus, qnod prudentiam supponit, quæ cum major sit natura in maribus, quam in fœminis, non tantum concurrit ibi maritus, sed & potiores ejus hactenus sunt partes. Sed & difficilior longe, & diuturnior est alendi ratio in infantibus, cui adeo non sufficere videtur fœmina, ut plerumque mariti alere debeant uxorem. Denique vestigia quoque in maribus brutorum superesse, fœtus suos alentium & tuentium, supra demonstravimus. *Vid. propos. V.*

Sed si contendant inter se imperia, præfertur patris imperium] Recte Auctor ait, præferri imperium patris, 1. quia imperium natura solis masculis competit, adeoque & in fœminas. 2. Moribus formandis, in quo præcipua pars educationis consistit, aptior est maritus quam fœmina, de qua præstantia sexus plenius agemus infra §. 2. *n.* 2.

Additio.

„ Veram rationem, cur pater præferatur „ matri, jam exposuimus. Maritus caput est „ familiæ, in quam transit uxor ea lege ut „ liberos procreet marito, ex cujus semine „ oriuntur. Liberi igitur tum consensu uxo- „ ris, tum jure seminis in patris sunt po- „ testate.

A D §. II.

D I S T I N G U E N D A *autem sunt in liberis tria tempora.* Imo in ætate duo tantum sunt tempora, quibus natura jurium differentia inducitur, *puberum*, & *impuberum*: quæ generandi facultate distinguuntur. Pubertas ergo, seu facultas procreandi, est terminus ille naturalis quo educatio desinit; cum enim procreationi cohæreat educandi necessitas, hæc autem administrationem requirat, merito inde concluditur, educationis officium, adeoque & patriam potestatem, cessare cum pubertate, & facultatem administrandi cum pubertate incipere. Etsi enim fandi quoque tempora videantur esse distincta, tamen illa ab exercitio potius sunt, qnam a natura: neque sufficiunt ad differentiam juris. Reliquæ igitur differentiæ sunt juris positivi; Adeoque distinctio inter majores, & minores, ex lege civili est. Inter primos enim homines, ubi omnia sufficiebant omnibus, ubi formæ negotiorum incognitæ erant, non magna opus erat prudentia ad sese exhibendum, & quilibet pubes sibi satis prospicere poterat. At omnibus rebus jam occupatis, cum labore & prudentia victus sit quærendus, & administratio bonorum singularem curam requirat, tempus autem naturale ad id non sufficiat, ideo Prætor apud Romanos constituit, ut minorum negotiis accedat curator usque ad 25. annum, adeoqne ne valeant actus administrationis post pubertatem, nisi accedente curatoris consensu.

Imperfecti judicii] „ Quod est tempus „ infantiæ, & quod durat usque ad puber- „ tatem, seu generandi facultatem. Unde „ quando jure Romano distinguitur inter in- „ fantiæ, & pubertati proximos, id meri „ juris civilis est.

Dum abest proæresis] „ I. e. animus, seu „ intentio. Unde infans crimen non com- „ mittit.

Vis electrix] „ Delectus ad discernenda „ utilia ab iis, quæ noxia sunt *Gron. h.*

Secundum tempus perfecti judicii] „ Quod „ diximus esse tempus pnbertatis; nam tunc „ incipit facultas generandi.

Sed dum filius pars manet familiæ parentum]

tum] „ Filius semper pars manet familiæ, „ etiam post pubertatem, imo etsi separatam familiam habeat.

Tertium, postquam e familia excessit] Hoc tempus naturale non est: nam natura exire potest e familia statim ac facultas generandi ei competit.

Additio.

„ Diximus, filios excedendo e domo patris „ non desinere esse in ejus familia, sed & „ ipsos, & novam quam constituunt famili- „ am, manere in ejus potestate.

Omnes liberorum actiones sub dominio sunt parentum] Circa infantium actus duo sunt consideranda; 1. quidnam juris sit in rebus pupillorum, earumque administratione: 2. quid juris sit circa eorum delicta.

Ratione *rerum* alibi diximus, distingui debere inter *jus*, & inter *administrationem; illud*, & infantibus, & furiosis integrum est, *hac* in animo, & prudentia consistit, quæ cum in pupillis deficiat, continetur sub educatione parentum: quo pertinet Æschyli locus, quem allegat Auctor. *Vid. supr. c.* 3. §. 6. Atque hinc est, quod reges ante pubertatem nec administrent, nec contrahant, nec facto suo acquirant. Livius ait, *puberem jam esse*, *& sic regni potentem. L.* 24. *c.* 4. *in f.* Adde infra *c.* 11. §. 5.

Hinc quæritur, *an pupillus ex pacto suo obligetur?* Resp. pupilli nec acquirere, nec se obligare pacto suo possunt, quia id jus sub educatione patris continetur; mens enim immatura est: adeoque mente paterna, qua cœpit produci, porro regitur donec matura fit. Contractus ergo ipsius natura nulli sunt etsi locupletior factus sit, quia deficit facultas agendi naturaliter, quæ patris erat, non filii.

Ratione *delictorum* disquirendum est, an pupillus sciverit esse vetitum, & an intellexerit legem, & actum esse legibus contrarium; & tunc omnino etiam impubes tenetur. Dolus enim consistit in malitia, & animo delinquendi, qui non est nisi intellexerit esse prohibitum, in quo tota consistit προαίρεσις: Nec hic quicquam mutat patria potestas, quæ non pertinet ad delicta, sed ad negotia, & dispositiones; sane in delictis non requiritur facultas administrandi.

Quia vero alii homines aliis maturiores sæpe fiunt, adeoque tempus judicii variat, & alii citius aliis intelligunt, ideo leges Romanæ certum tempus definierunt, & voluere, ut illi, *qui pubertati proximi sunt*, doli capaces sint, i. e. scivisse, & intellexisse legis prohibitionem videantur; quanquam & tunc pœna ob lubricum ætatis mitigari soleat.

Quid igitur de *Culpa* dicendum, an ex ea quoque pupilli tenentur? Merito id negamus, quia culpa est quando non providetur quod intellectu humano provideri potest. Atqui horum pupillorum intellectus nondum est maturus, adeoque si quis negligit rem alienam ex lubrico ætatis, i. e. ex immaturitate judicii, id vitium non est, sed naturæ ordo.

Si tamen apparet, culpam commissam esse ex naturæ depravatione, pro modo corrigi pupillus debet. Jam enim culpa illa non est naturæ qualitas, sed vitium, quod natura semper improbat. At quia itidem difficile est in id inquirere, an ex vitio, an ex naturæ qualitate neglexerit, iterum succurrit jus civile, & pubertati proximum saltem teneri vult ex *culpa lata*, quæ dolo proxima est, non vero ex *levi*, vel *levissima*.

Sub dominio sunt parentum] „ Rectius „ sub potestate parentum, quia id pars est „ educationis: cæterum jam supra notavi- „ mus Grotium, quod generationem cau- „ sam patriæ potestatis, per quam actus li- „ berorum sub dominio parentum constitu- „ antur, fecerit.

Æquum enim est] „ Hoc verum est, qua- „ tenus æquitas pro lege naturæ sumitur.

At alius naturaliter inveniri non potest, cui regimen competat, quam parentes] Rationes allegavi *in Propos. IV. V.* quæ eo redeunt, 1. quod educatio sit consequens generationis, nam finis generationis est propagatio specierum; propagatio autem sine educatione non est: cui igitur natura injunxit antecedens, i. e. generationem, ei etiam injunxit consequens, sc. educationem. 2. Aut omnes homines educare debent, aut pars hominum, aut certi homines: nulla autem ratio dari potest cur toti humano generi commissa educatio videatur, aut cur pars hominum onus illud suscipere debeat. At ratio naturalis dari potest cur parentibus id incumbat, scilicet quia est pars generationis, quæ cum in uno actu consistat, dividi non debet. Accedit 3. instinctus naturæ, quo omnia animantia ad educationem prolis feruntur, qui satis testatur, naturam parentibus id officium injunctum voluisse. *Conf. supr. propos. I. & II.*

Capax dominii in res ex jure gentium] a „ Ex hypothesi enim Auctoris I. jure natu- „ rali dominium non datur nisi in eo, qui

„ rationis capax est. *Vid. supr. C.* 8. §. 6. II. „ At gentium jure ob utilitatem communem „ introductum fingit, ut & infantes, & furiosi dominia accipere & retinere possint, „ personam interim illorum quasi sustinente „ humano genere. *d. c.* 3. §. 6. Sed *ibidem* „ dixi, 1. Pupillos jure naturæ quoque dominii capaces esse non tantum quoad actum „ primum, sed & quoad actum secundum, „ quatenus in consumendo consistit; solamque administrationem excipi. 2. Non dari „ jus gentium secundarium, adeoque verum „ non esse, humanum genus jure gentium „ sustinere personam infantium &c.

Sed exercitium impeditur] „ Hoc in genere verum non est: exercitium dominii „ etiam consistit in consumendo res pupillo „ proprias; consumere autem pupillus res suas „ potest. Adeoque pars saltem exercitii, „ quæ in administrando consistit, impeditur. *Vid. d.* §. 6.

Judicii imperfectionem] „ Quam naturæ „ qualitatem, non vitium esse, diximus.

Ἐν κτήσει non ἐν χρήσει] „ Possessione, non „ usu. At verum hoc in genere non esse, modo vidimus.

Quare ut res omnes liberorum parentibus acquirantur] „ Imo naturale esse, ut liberi „ sint instrumentum patris, eique acquirant, „ probavimus in *Diss. Proœm. XII.* §. 144. „ *seq.*

Sed ex quorundam populorum legibus] „ Romanorum legibus id statutum esse, patet ex §. 2. *Inst. stip.* ubi in genere pater & filius habentur pro una persona. *d.* „ §. 4. Conf. §. 1. *Inst. per quas pers. cuique* „ &c. *L.* 6. *L.* 8. *C. de Bon. quæ lib. Auth.* „ *Excipitur & seq. C. Eod. Nov.* 117. *c.* 1.

Qua & patrem a matre in hac re distinguunt] „ §. 10. *Inst. de Adopt.* §. *f. de Patr.* „ *pot.* Jure civili mater, & filius non habentur pro una persona, adeoque illa per „ filium non acquirit: *dd. ll.* nec hodie. „ *Phil. Us. pract. Inst. L.* 1. *Ecl.* 45.

Et filios non emancipatos ab emancipatis] „ Filii enim emancipati, i. e. voluntate patris, ac suo consensu, coram judice competente a patria potestate dimissi, sibi „ acquirunt, non patri. *Nov.* 89. *c.* 11. *L.* 5. „ *l. p. l. f. C. Emanc.*

Et naturales a legitimis] „ Naturales liberi vocantur, qui ex concubina nascuntur, „ adeoque ubi certus est pater; opponunturque spuriis, qui ex meretrice, quæ promiscue corpore quæstum facit, nascuntur. „ Naturales liberi sunt in patria potestate, „ sed non succedunt patri, quia liberi non „ ea intentione generantur ut pars familiæ „ fiant, & de juribus familiæ participent.

Quæ discrimina natura ignorat] „ Imo „ discrimen inter patrem & matrem, emancipatos & non emancipatos, naturales, „ spurios, & legitimos, a natura est.

Excepta ea, quam dixi sexus præstantia, si imperia inter se contendant] „ Patrem in „ exercitio potestatis præferri matri, vidimus „ *in Propos. V. & supra* §. 1.

Ad §. III.

Auctor ait, perfecto judicio filiorum actiones non subesse imperio parentum, nisi domesticæ sint, seu quæ ad familiam spectant: non ergo si cum aliis contrahunt, si delinquunt. &c. At probavimus *in Propos. VII*, pubertate omne imperium cessare parentum, neque effectum illum patriæ potestatis, excepta reverentia, superesse: si proinde filii ultro manent in familia patris, necesse est ut sequantur leges & jussa patrisfamilias, quod & servis, & famulis commune est: adeoque si quædam ex nutu, & voluntate patris, ejusque nomine, vel jussu, post pubertatem gerunt, inde patri acquirunt uti omnes gestores.

Additio.

„ Liberos in potestate patris esse etiam „ post pubertatem, eique acquirere quamdiu vivit, alibi demonstravimus. *Vid. Diss.* „ *Proœm. XII.* §. 159. *n.* 5. §. 160.

In secundo tempore] „ Ubi perfectum est „ judicium, & filius manet in familia patris. „ *Vid.* §. 2. *n.* 1.

Cum jam judicium ætate maturuit] „ Quod „ fit quando pubes factus est.

Æquum enim est, ut pars conveniat cum ratione integri] „ Ratio hæc non concludit; „ mera hæc verba sunt, ex quibus nullum „ jus inferri potest; sed & si ratio illa admitti posset, potius dicendum esset, liberos, tanquam partes familiæ, hactenus „ cum integro familiæ convenire, ut eorum actiones, omniaque jura dependere „ debeant a capite familiæ, ex cujus femine orti sunt, & a quo, quidquid juris habent, acceperunt. Ut proinde hæc convenientia male ad solas actiones domesticas restringatur.

In cæteris autem actionibus] „ Ut in con-

„ tracti-

„ tractibus, nuptiis, dispositione circa res „ suas, &c.

Facultatem moralem agendi] „ Imo hos „ quoque actus dependere ab arbitrio patris, „ vidimus *dict. disp. XII.* §. 159.

Sed tenentur tamen in illis quoque studere semper ut parentibus placeant] „ Non tan- „ tum placere debent parentibus, sed omnes „ eorum actiones subsunt arbitrio patris. „ Hinc nec nuptias absque consensu patris „ contrahere possunt. *Vid. d. disp.* §.159.*n*.8.

Non fit ex vi facultatis moralis] „ Seu „ ex justitia expletrice, quæ Auctori pro- „ prie, & stricte sic dicta justitia est. *L.* 1. „ *c.* 1. §. 5. & 8.

Ut illa superiora] „ Nimirum illæ actio- „ nes, quæ ad familiæ statum pertinent.

Sed ex pietate, observantia &c.], „ Seu ex „ justitia attributrice, quæ aptitudinis no- „ mine Auctori venit. *L.* 1. *c.* 1. §. 7. & 8. „ Et quæ comprehenditur sub jure naturæ „ laxiori sensu sumto. *Vid. Proleg.* §. 9. & „ *L.* 1. *c.* 1 §. 9. *n.* 1.

Non efficit ut irritum fit] „ Imo cum „ omnes actiones liberorum patris subsint „ arbitrio, adeoque debitum hoc sit ex „ vi facultatis moralis, omnino irritæ sunt „ omnes actiones, quæ in contrarium fiunt.

Sicut nec irrita est donatio &c. contra parsimoniæ regulas] „ Donatio ab arbitrio do- „ nantis dependet; ea enim est natura do- „ minii, ut dominus pro lubitu de re sua „ disponere, eamque perdere possit: &c. *L.* „ 21.*C. Mand.* At diversa ratio est in actibus „ liberorum, qui dependent non a liberorum „ arbitrio, sed ab arbitrio patris.

Ad §. IV.

In *utroque hoc tempore etiam jus coërcendi complectitur*] „ Nam hoc quoque pertinet „ ad educationis officium.

Quatenus nempe cogendi sint ad officium liberi, vel emendandi] „ Quid jure civili hac „ in re obtineat, exposuit B. Parens *in* „ *Disp. de Judicio morum membro IV.* §. 21. „ *seq.* verba ejus hæc sunt.

Hoc judicium jam ante vi competentis potestatis plus satis naturali, ac gentium jure informatum, L. 2. de L. & L. L. pen. 6. de adopt. Aristot. l. 1. politic. c. 8. Arnisæus L. 1. relect. politic c. 4. Sect. 1. Bachov. ad §. 2. l. de pat. pot. Dn. Pufendorf. de I. N. & G. L. 6. c. 2. & *jure civili firmatum*, §. 2. I. de pat. pot. Ulp. in fragm. tit. 10. pr. Dn. Tabor in Element. jurispr. p. 1. 13. 1. n. 20. *operte indicatur* In l. 4. C. de patr. pot. *ubi dicitur*. Congruentius quidem videtur intra domum inter te, ac filios tuos, si quæ controversiæ oriuntur, terminari. &c. *Parens igitur hac ratione ipse Judex constituitur in controversiis domesticis liberorum, ipsique determinanda illa relinquuntur. Et in* l. 3. C. eod. *patri rescribitur*: filium, si pietatem patri debitam non agnoscit, castigare jure patriæ potestatis non prohiberis. *Et in* l. un. C. de emend. lib. *verb.* jure patrio corrigat erratum, & privata animadversione compescat. *Nec non in* l. 16. de furt. *dicitur de jure*, *quod pater habet in filium furem*: neque enim pater, qui potest in furem (*filium*) statuere, necesse habet adversus furem litigare; *ubi vox* statuendi *innuit potestatem aliquam jus dicendi*, *cui congruit dispositio Juris Canonici*, c. 36. XXIII. 9. 5. *ita ut Aricinius* apud Liv. L. 1. c. 50. *recte dicat*: nullam esse breviorem cognitionem, quam inter patrem, & filium, paucisque verbis transigi posse, ni pareat patri habiturum infortunium esse. *Atque hoc judicium morum domesticum eo illustrius exit in patre illustri, juris super eminentis, capace, ex lege subordinationis filialis, ac territorialis*. arg. Auth. qua in provincia C. ubi de crimin. & traditor. Gail. de pignoration. c. 4. Matth. Stephani de jurisd. L. 1. c. 1. n. 77. Bodin. L. 1. de republ c.6.n.65. Illustr. Dn. Cancellar. Schutz. junior, p. m. in Collegio juris publ. l. 2. tit. 8. pos. 2. *quidquid nonnullus Gamologus contra velit*: *cujus*, & *sequacium tela jam prævisa peculii vice* (*juxta* Juretum ad symmach. L. 2. ep. 74.) *excipere non pigrabimur. Hujus autem paterni judicii*, *severius*, *vel remissius exerciti*, *exempla annotavit* Valerius Maximus L. 5. cap. 8. §. 9. ubi Dn. Rupertus in Commentar. & *pluribus* Dn. Pufendorf. *sæpe delaudato* de jur. nat & gent. *tractatu* l. 6. c. 2. §. 11. *unde judicium illud usu non minus*, *quam jure civili quoque*, *merum vitæ*, *ac necis Imperium domesticum in se continuisse*, ex l. 11. de lib. & posth. l. ult. C. de pat. pot. *constat. Quod judicium vero morale patrium vitæ*, *necisque*, *an* l. 3. §. 4. C. d. t. *optimo exemplo* (*uti quidem*, *forsan intuitu genii seculi illius veteris*, *ac religione juris Justinianæi*, *vult Dn.* Ludwell. disp. ad Inst. 2. th. 1. lit. e.) *patribus sit ademtum*, *aut an non meliore ratione iisdem hoc nostro ulceroso seculo*, & *tanta morum impro-*

improbitate ad exemplum Imperatoris Ludovici Bavari, *istud Norimbergensibus* Ann. Christ. 1310. *in filios ἀνελλάτως per speciale privilegium (de quo Limnæus* L. 7. I. P. c. 37. n. 13.) *quasi postliminio concedentis, foret restituendum, occasione egregie traditorum* Joh. Bodini l. 1. de rep. c. 4. & Francisci Connani, L. 1. Comment. jur. civ. c. 13. *subdubitamus; hancque sententiam affirmativam, licet de restitutione universali ob genium hujus mundi desperantes, ex inconcussis rationibus judicii nostri morum legalibus, politicis, & œconomicis, itidem corollarii loco defendemus.*

Igitur juxta juris usum, in levioribus moderata tantum potestas coërcendi patri conceditur. d. l. un. C. de Emend. propinq. *verb.* si atrocitas facti jus domesticæ emendationis excedat. L. 3. C. de patr. pot. *verb.* acriore remedio, &c. *Atque in gravioribus quoque correctio, ac castigatio, quantum equidem commode fieri potest, domestica in pietate potius, quam atrocitate consistit, per* l. 5. ad L. pomp. de parr. l. 7. §. 3. de inj. *severiore animadversione publico judicio remissa, ita ut in nimium sævientes pro religione judicis statuatur.* l. 15. §. 4. Locat. L. 5. §. ult. & l. 6. ad Leg. Aquil.

Illud tamen singulare est in filiisfam., quod etiam in gravioribus delictis publicis judici oblatione facta, pater ipse olim pœnam determinare poterat sic oblatis, eamque judex pronunciando sequi tenebatur per l. fin. C. de patr. pot. *ibique* Dn. Brunnemannus; *concordante jure divino* Deuteron. c. 21. v. 18. *juxta mentem, & explicationem* Bodini sup. cit. libr. 1. cap. 6. de Rep. *Quamvis severitate publicorum judiciorum hodierna jam dudum ab hoc jure sit discessum, & sic quodammodo hac in parte juri paterno non parum derogatum; sicuti nec aliis, in quibus naturalis ille motus, & στοργὴ cessat, etsi forte illis non minor potestas sit, vel affectio, idem juris attribuitur, ut videre est ex* l. 20. 21. 22. §. ult. ad L. Jul. de Adulter. *ubi patri quidem filiam in adulterio deprehensam, non vero marito uxorem omnino impune occidere datur, ratione differentiæ itidem non ineleganti allata.*

Quamvis autem huc non spectet jus illud, quo pater filium, quem in potestate habet, olim extrema famis filialis (non paternæ) necessitate sub perpetuo reluitionis pacto tacito vendere potuit. l. f. C. de patr. qui fil. distr. *utpote non ex judicio aliquo, & coërcitione morum, sed ex veteri jure Quiritum competentis vindicationis proveniens, & non nisi ad liberos adhuc sanguinolentos, i. e. a primo matris partu adhuc dum rubentes, non alios jam majoris ætatis, spectans: quod moribus aliarum quoque gentium consonum monstrat* Dn. Pufend. sæpe dict. tract. L. 6. c. 2. §. 9. *Magis tamen, & non omnino extra oleas, trahi huc potest simile jus patrium ad retrahendos vindicatione, vel repetendos officio judicis intra terminum præscriptionis legalis, liberos illos, qui improbo more, ac facto, saltem cupiditate lucri participandi, seipsos in servitutem (quod jure quidem facere posse videntur* arg. §. 4. J. de Jur. pers.) *temere vendunt.* vid. l. 3. §. 11. de stat. hom. *Ratione pro hac sententia ducta,* 1°. *ab illegalitate hujus conventionis,* l. 37. de liberali causa, *quam pœnarum adjectione invalidari potius, quam validari oportebat: argumento a contrario ducto ex* l. 4. quibus ad libert. proclamare non datur. 2°. *a jure patriæ potestatis summo, inter cujus tollendæ modos venditio sui ipsius filiif. jure non recensetur,* 3°. *quod quæ alicujus propria sunt, sive res, sive personæ, sine ejus facto abire nequeant,* l. 11. de R. J. *quibus fundamentis procul dubio quoque Imp. Orientis Leo ductus in sua* Nov. 59. ubi pulchre Gothofredus in notis, *venditionem hanc filiif. sui ipsius, ut improbam sustulit; quam in rem videri etiam possunt* notæ Hieronymi Bignonii in veteres formulas junctas Marculfi Monachi c. 10. *Et hanc sententiam nostram hic firmatam calculo suo probat* Bachov. in not. ad Treutl. vol. 1. disp. 2. th. 3. lit. B. Arnoldus Rath, & Dn. Vinnius in Commentariis suis MSS. & impressis; atque Dn. Francisc. Fridericus ab Andler. S. C. M. Consiliarius imperialis aulicus in Medulla jur. ad Inst. §. 4. de jure personarum; ac Dn. Præses, in enarratione tit. J. quib. mod. jus patr. potest. tollatur; *quidquid etiam* communis Dd. Schola cum Portio & Dn. Ludwello disp. ad Inst. 1. th. 17. lit. C. *in contrarium sentiat; hacque juris prohibitivi, ac vindicativi ratio etiamnum hodie obtinet in delectu militari filiorumfam. improbis legentium technis contra parentum voluntatem seductorum, uti videre est in corpore juris militaris collecto ex diversis hanc in rem publicatis edictis, præsertim sub* pag. 464. n. 11. *At quid si liberi sacra militiæ sese invitis patribus mancipent, monasterium ingressi monachali subornatione, atque suasu? Respondemus, jure seculi* idem

idem jus retractus manere patribus, & rationalibus supra traditis, & quod sine lege contrarium inferre erubescamus: Nov. 18. c. 5. cum Dn. Tabore in not. MSS. ad l. 35. C. de Episc. & Cler. ac Ludwello disp. ad Inst. 2. th. 10. lit. B. *frustra cum Canonistis*, arg. c. ult. de judiciis in b. *dissentiente* Pinello ad L. C. de bon. matern. p. 1. n. 45. 46. Baehov. ad Treutl. Vol. 1. d. 2. th. fin. lit. D.

Judicium vero hoc morum pater tantum habet in liberos potestati subjectos, non vero in emancipatos, quia coërcitio hac patri competet jure patriæ potestatis, d. l. 3. C. de patr. pot. *quæ emancipatione tollitur. Quin tamen extra ordinem aliqua coërcitio in emancipatos quoque suo modo competat, indubitatum* per l. 7. §. 3. de injur. *quia naturaliter pater esse non desinit, & quidem, si non jure patris, saltem jure cognationis, in qua ipse semper est senior.* per. l. un. C. de emend. propinq. *de quo amplius* membro 5. *Quod si emancipatus adhuc pupillus sit, pater coërcitionem habet jure tutoris; nam & tutor instar patris regendis pupilli moribus, non vero ut curator, bonis tantum administrandis præfectus censetur.* l. 2. l. 13. l. 14. de Test. tut. §. 2. J. de Curat. l. 12. §. 3. de Adm. & peric. tutor,

De gravioribus autem pœnis quid sentiendum sit, alibi erit agendi locus] „ *Infra l 2.* „ *c. 26. §. 7. n. 2. & 3.* Quid jure civili ob„ tineat, jam ex dissertatione B. Parentis ex„ positum est.

A D §. V.

Auctor ait, naturali jure patrem liberos vendere posse, si alere eos non possit. Quod omnino verum est; Cum enim educatio parentibus commissa sit, omnia commissa censentur sine quibus educatio fieri nequit. At in servitutem liberos dare non possunt, *Vid. infra* §. 29.

Ut avelli, transferrique in alium non possit] „ Quia ex generatione oritur.

Pater filium oppignorare, & si necesse sit etiam vendere] „ Jure naturali neutrum fie„ ri potest. Liberi enim natura sunt liberæ „ personæ, in quas pater jus quidem ha„ bet ex generatione; at quod, uti recte „ Auctor dixit, avelli a persona patris, & „ in alium transferri nequit, idque ita in „ genere quoque statuitur jure Romano. „ *l. 1. C. de Patrib. qui fil. L. 12. C. Obl.* „ *& act.*

„ Cæterum & jure naturæ, & jure Ro„ mano excipitur casus si pater egenus sit, „ nec media alendi infantem habeat. Tunc „ enim vendere, & oppignorare infantem „ potest; cui enim jus alendi incumbit, ei „ etiam omnia concessa sunt, sine quibus „ finis ille obtineri nequit, *L. 2. C. de Pa*„ *trib. qui fil.*

„ Neque credendum est, liberos per hanc „ distractionem fieri servos. Nam personæ „ liberæ manent, & operas saltem præstant „ emtori, donec pro alimentis satisfactum „ sit. *d. l. 2. ibique Goth.*

„ Theodosius hanc facultatem vendendi „ sustulit, & ejusmodi infantes ex suo fisco „ nutriri jussit. Exstat hæc lex in ejus Co„ dice *L. 11. tit. 27. Provinciales egestate vi*„ *ctos, atque inopia alimoniæ laborantes, li*„ *beros suos vendere, vel oppignorare cogno*„ *vimus. Quisquis igitur reperietur, qui nul*„ *la rei familiaris substantia fultus est, qui*„ *que liberos suos ægre, ac difficile susten*„ *tet, per fiscum nostrum &c. adjuvetur:* „ *ita ut proconsules &c. habeant potestatem,* „ *& universis, quos adverterint in egestate* „ *miserabili constitutos, stipem necessariam* „ *largiantur &c. atque ex horreis substan*„ *tiam protinus tribuant competentem. Ab*„ *horret enim nostris moribus, ut quemquam* „ *fame confici, vel ad indignum facinus pro*„ *rumpere concedamus.*

Ex veteri Thebanorum lege] „ Quæ exstat „ apud *Aelian. Var. 2. 7. Ne cui Thebano* „ *liceat infantem exponere, neque in solitu*„ *dinem abjicere, capitis supplicio constituto.* „ Verum si extrema mendicitate pater labo„ ret, sive mas sit, sive fœmina infans, „ jubet lex, eum statim a materno partu ad „ magistratum cum ipsis fasciis adferre; qui „ acceptum alicui tradit levi pretio, cum „ quo pactum intercedit, bona fide infan„ tem alat, & adultum servi, vel servæ lo„ co habeat, sic ut pro educationis merce„ de operas ejus accipiat.

In populos alios] „ Apud Romanos quo„ que id jus receptum fuit: sed ibi requi„ rebatur 1. ut adsit necessitas 2. ut filius „ recens natus venditur. At 3. ei, qui ven„ didit, vel ei, qui alienatus est, aut cuili„ bet alii, liberum fuit ad ingenuitatem eum „ revocare, oblato pretio, vel præstito alio „ man-

„ mancipio. *L.* 2. *ff. de patrib. qui fil. distr.* „ *ibique Goth.*

A Phœnicibus] „ Phœnices olim circa „ mare rubrum habitarunt. *Herod. L.* 1. *p.* „ 1. & pars Ægyptiorum fuere, *ibid.* & „ *Diod Sic.L.* 1. *p. m.* 24. uti Thebani quo- „ que. *Diod. Sic. d. p.* 24. Celebres Phœni- „ cium urbes tres fuere, Byblus, Tyrus, „ & Sidon. *Vid. index III. ad Stanleji Hist.* „ *vet. phil. voc. Phœnicia.*

Ac porro ab Hebræis] „ Hebræi enim ex „ Phœnicium doctrina plures hauserunt le- „ ges. Exstat autem illa lex *Exod.* 21. 7. *Gen.* „ 42. 37. 2. *Reg.* 4. *pr. Math.* 18. *v.* 25.

Et apud Phrygas] „ *Appol. Thyan. L.* 8. „ *f.* 101. de Chinensibus idem affirmat *Baro* „ *decad.* 3. *l.* 6. *c.* 2. *apud Larream decis.* „ *Gren.* 9. *n.* 21. de Russis similia refert Ba- „ ro de Herberstein apud *Goth. ad tit. de* „ *patrib. qui fil.*

Censetur quippe ipsa natura Jus dare ad id omne] Hæc demonstrandi ratio est omnium maxime naturalis, eaque continetur in *Pos. Jur. Gent. IV. n.* 4.

Additio.

„ Concesso jore educandi, concessa etiam „ est facultas vendendi liberos; non ot servi „ fiant, sed ut aliquamdiu in alimentorum „ pensationem operas præstent.

Ad §. VI.

In *tertio tempore*] „ Postquam sc. ex fa- „ milia excessit. *Vid.* §. 2. *n.* 1.

Suique juris] „ Imo filii familias non sunt „ sui juris, nec in tertio hoc tempore. *l.* 4. „ *ff. His qui sui &c.*

Manente tamen semper illo pietatis debito] „ Quod consistit in reverentia, contra quam „ tamen si aliquid committitur, actum irri- „ tum non fieri, dixit supra §. 3. quod re- „ futavimus *ibidem.*

Cujus causa perpetua est] „ Sc. generatio.

Regum actus irritos dici eo nomine non posse, quod parentes habent] Nam rex, qui simul filius est, duplici jure utitur, tum qua rex est, tum qua filius. Qua rex, patrem habet in potestate; qua filius, est in potestate patris. Nam supra jam demonstravimus, patriam, & regiam potestatem differre causa, objecto, subjecto, & effectibus, quin & reverentiæ modo; quæ omnia non miscentur in rege filio, sed sua patri æque, ac regi, jura integra manent. Exempla regum, qui in patria potestate fuere, exhibuimus *supra L.* 1. *c.* 1. §. 6. Ubi simul diximus, reginam eadem ratione posse esse in potestate maritali, neque tamen id impedire quo minus imperium in maritum habeat. Diversa enim sunt jura imperii, & conjugii, neque ea invicem miscentur: *Conf. infr.* §. 8. *prop.*

Ad §. VII.

Auctor ait, omnia reliqua jora patriæ potestatis, extra educationem, esse juris positivi: uti consensus in nuptias, acquisitio per filium, & cætera, quæ recenset *Lauterbachius in Comp. f.* 16. *seq.*

Additio.

„ Sæpius jam dictum est, liberorum actio- „ nes omnes dependere a patre, eosque ni- „ hil juris a se, omnia a patre habere; in- „ deque nihil agere, adeoque nec nuptias „ contrahere, invito patre, posse.

Quæ alibi est alia] „ Varia gentium jura „ circa patriam potestatem collegit *Alexan-* „ *der ab Alex. Gen. dier.* 2. *c.* 28.

Potestas patris ad dissolvenda vota] „ Qui- „ bus filius aliquid Deo, templo, vel sacer- „ dotibus vovit. Hæc potestas fluit ex ra- „ tione naturali, quia liberorum actiones, „ & jura dependent ab arbitrio patris.

Sic patria quædam potestas erat propria civium Romanorum] „ §. 2. *Inst. Patr. pot.* „ *L.* 3. *l.* 4. *ff. His qui sui vel al. jur. Plin.* „ *L.* 10. *ep.* 6. quænam autem sint jura illa „ patriæ potestatis, tradit *Lauterbachius* „ *Comp. d. l.*

Etiam in filios, qui familiæ propriæ capita erant] „ I. e. qui uxorem, & liberos, ac „ separatam habebant familiam.

Quamdiu emancipati non erant] „ Per „ emancipationem enim e patria potestate „ dimittebantur: adeoque desinebat patria „ potestas consensu patris.

Ipsi Romani profitentur] „ Ita enim Im- „ perator ait in §. 3. *Inst. de patr. pot. Jus* „ *autem potestatis, quod in liberos habemus,* „ *proprium est civium Romanorum. Nulli* „ *enim alii sunt homines, qui talem in li-* „ *beros habeant potestatem, qualem nos ha-* „ *bemus.* At alibi probavimus, Tribonianum „ hoc edixisse, atque ut in aliis, ita hic „ quoque vapulasse. *Vid. Diss. proœm. XII.* „ §. 160. *n.* 2.

Confisa

Confisa naturali parentum amori] ,, Quæ ,, ratio quoque fuit cur in parricidas olim ,, pœna non fuerit constituta, quia non præ- ,, sumebant leges, filium contra naturæ mo- ,, tum manus illaturum esse patri, vel contra.

Et impune interficiendi jus parentibus dederunt] In *L. f. C. patr. pot. L.* 11. *Lib. & posth. ibique Goth.* Hoc jus improbarunt alii Romanorum JCti, & Marcianus in *L.* 5. *ff. de Parricid.* id latronis magis, quam patris juribus comparat, & addit, *patriam potestatem debere magis in pietate, quam atrocitate consistere.* Unde & imperatores in totum hoc jus sustulerunt. *Vid. L.* 2. *C. pat. Pot. Leg.* 2. *ff. l. Corn. Siccar. ibique Got. L. un. C. de Emend. propinq. Conf. Cujac.* 4. *Obs.* 12. At positis terminis juris Romani nihil iniqui hoc jus præ se ferebat, uti probavimus in *Diss. proœm. XII.* §. 159. §. 160. *n.* 3.

Apud Persas] ,, Verba Aristotelis *in L.* 8. ,, *ad Nic. c.* 10. hæc sunt. *At apud Persas* ,, *patris imperium tyrannicum est, utuntur* ,, *enim ut servis filiis.*

Civilia a naturalibus] ,, I. e. ne credamus ,, ideo jura hæc a natura esse, quia apud ,, plures gentes moratiores obtinuerunt. Imo ,, ideo, quia apud omnes fere gentes hæc ,, jura obtinuerunt, nec ratio naturalis re- ,, pugnat, merito ad jura naturæ referuntur.

AD §. VIII.

ALTERUM jus, quod naturaliter *in personas* competit, est ex consensu: *Vid.* §. 1. ac venit vel ex societatis, vel ex subjectionis pacto. *Prius*, de quo hoc §. agitur, contingit inter conjuges. Hoc jus, quod conjux in conjugem acquirit, valde corruptum fuit inter gentes per libidinum vim: adeoque eo magis interest, sanctissimi hujus vinculi rationem ex naturæ principiis demonstrare.

PROPOSITIO I.

Conjugium, seu conjunctio maris, & fœminæ a natura est.

DEMONSTRATIO.

Nam 1. Deus diversum sexum condidit, & utrique facultatem invicem cohabitandi dedit; cujus actionis divinæ alia ratio dari non potest, quam Deum voluisse ut mas, & fœmina se conjungant. Neque 2. alius est modus propagandæ speciei, cujus conservationem tanto studio creator injunxit creaturæ. Idque 3. confirmatur ex motu illo, quo omnia animantia feruntur ad propagationem. Unde apparet Deum, qui motum hunc animantibus indidit, eum probasse. Atque hinc 4. JCti Romani maris atque fœminæ conjunctionem ex eo jure deducunt, quod natura omnia animalia docuit, *L.* 1. *ff. Just. & jur.*

PROPOSITIO II.

Natura inter homines non est licita generatio, nisi per modum aliquem, quo mulier obligata est cohabitare uni viro.

DEMONSTRATIO.

Voluntas hæc Creatoris evidentissime ex eo apparet, quod certum esse patrem voluerit; non autem certus est pater, nisi ubi mulier cohabitat cum uno viro. Certitudinem autem patris naturam voluisse, vel ex inde apparet, quia natura præcipuam educationis partem injunxit patri. *Vid. supr. ad* §. *prop.* At expediri id officium nequit, nisi constet, qui sint parentes editi partus: constare autem de eo non potest si fœmina promiscue cohabitat, adeoque nesciat ipsa ex quo patre editus sit partus. Necesse igitur est ut uni tantum viro cohabitet, unde & nuptiæ a JCtis definiuntur, *viri, atque mulieris conjunctio. L.* 1. §. 3. *Just. & jur. L.* 1. *ff. Nupt.*

CONSECTARIUM I. Hinc jam constat, *Polygamiam fœminarum, seu nuptias unius fœminæ cum pluribus viris, contrariari omnino juri naturæ*: 1. quia natura noluit propagationem inter homines fieri, nisi ex qua parentes certi essent: non autem pater est certus, si fœmina pluribus viris cohabitat. Dictum enim 2. est, educationis officium incumbere parentibus, adeoque & omnia sine quibus officium illud expediri nequit; non autem potest nisi pater certus sit. Sed & 3. liberis natura debetur successio parentum; si vero de patre non constat, fieret injuria vel liberis, si excluderentur ab hæreditate patris, vel mariris, si incertum hæredem admittere tenerentur. Atque hinc apud Spartanos liberi ex promiscuo concubitu nati coacti sunt solum vertere, & metu inopiæ sedem alibi quærere, apud *Just. l.* 3. *c.* 4. nulli enim pater existebat, cujus in bonis successionem sperare possent. 4. Reverentiæ debitum cessaret, utpote quod incerto patri præstari nequit. Maximum vero inconveniens 5 in eo consistit, quod ita parentes cum liberis, fratres cum sororibus ignorantes cohabitare possent, exemplo Orestis. Sed & 6. quidquid propagationem impedit id contrariatur juri natu-

ræ; atqui promiscui concubitus impediunt propagationem, quod exemplo meretricum apparet, quæ vix concipiunt. Atque in eo consistit illa superfœtatio, quam adeo rident medici, & quam merito metuunt JCti; Non enim per superfœtationem intelligunt editionem duplicis partus successivam, sed qua expellitur partus adhuc immaturus per alium partum, adeoque ubi uterque perit: impeditur ergo hac superfœtatione & futurus, & jam factus. Accedit 7. horror quidam naturæ, qui feminis, & sanguinis confusionem impedit. Unde nulla gens est tam barbara, quæ communionem uxorum admittat. Quin inter bruta quoque sunt quæ a promiscuo concubitu abstinent. *Vid. Agath. in fin. Hist.* Sane hæc confusio, ejusque metus, causa est cur adulteria tam severe prohibeantur. *Vid. Disp. nostra de SS. talionis jure* §. 32. Et ideo annus luctus constitutus dicitur, *ne turbetur sanguis. L.* 11. §. 1. *ff. His qui not. inf.*

Neque *obstat*, quod maritus possit cum pluribus fœminis nuptias contrahere, *Vid. consectarium seq.* cur non & fœmina cum pluribus viris? Sane cum mutua sit promissio cohabitationis, nulla ratio dari posse videtur, cur illa aliter in fœmina intelligi debeat. Resp. Sola cohabitandi necessitas est ex mutua promissione, & hactenus uterque conjux æque obligatur. At cohabitandi necessitas fœminæ cum uno solo non est ex promissione, sed ex ratione naturali, quæ obtinet, etsi nulla promissio intervenerit, quin etsi contrarium promissum sit; quia ut certus sit pater natura voluit, & omnem cohabitandi modum, præter eum, quo certus pater efficitur, prohibuit. Hæc autem prohibitionis ratio tantum obtinet in fœmina, non in marito, quia pater certus manet etsi cum pluribus uxoribus cohabitet.

Neque porro *obstat*, quod Spartani ideo promiscuos concubitus admiserint, quod putarent maturiorem fieri cooceptionem, *si singula eam per plures viros experirentur. Just. L.* 3. *c.* 4. Unde Plato in republica sua Ideali polygamiam plurium virorum probat. &c. Resp. Exemp lum Spartanorum singulare est: desperata erat Spartanorum causa, unde desperata quærebant remedia, neque eventus eorum intentioni respondit. Platonis consilium in idea saltem consistit, neque ulla gens, si exceperis paucas ferarum instar sine societate, & lege viventes, hanc ideam secuta est.

CONSECTARIUM II. E contrario ex ante dictis constat, *polygamiam, qua unus vir pluribus nubit fœminis, rationi naturæ non contrariari.* Nam tota ratio prohibitionis, quæ in fœminis militat, in maribus cessat. Ratio enim cur una fœmina pluribus maribus cohabitare non possit, consistit in incertitudine prolis, in confusione feminis, item officiorum, ac successionis. At in viro polygamo semper certus est pater, non confunditur semen plurium virorum in uno utero, officia inter. patrem, & prolem salva sunt, & successio natura liberis quæsita non aufertur.

Atque hinc piissimi viri in veteri testamento polygami fuere, quod exempla Lamechi, Abræ, Jacobi, Judæ, Davidis, Salomonis, &c. testantur. Ipse Deus ait, se plures fœminas dedisse Davidi, & inter beneficia divina id numeratur. Neque allegari potest, principum id jus fuisse: nam sufficit, quod inde probetur, jus hoc rationi naturali non contrariari, utpote cui principes æque obligantur. Sed & Hebræorum morem generalem fuisse, plures habere uxores, probat Seldenus *in Ux. Hebr.* & *Joseph. Ant.* 17. *c.* 1. Conf. *August. c.* 7. *c.* 32. *q.* 4. Sane Elcanam Samuelis patrem polygamum fuisse, patet ex 1. *Sam.* 1. *v.* 2.

Neque in prima Ecclesia adeo improbata fuit hæc polygamiæ species. Epiphanius *Hæres.* 80. ait, *tametsi quidam patres duas, & tres uxores habuerint, non tamen in una domo uxores fuisse.* Valentinianus duas uxores duxisse, & legem promulgasse, dicitur, ut omnes viri, si vellent, impune bina matrimonia contrahere possent. *Socrat. Hist. Eccl. L. IV. c.* 31 *Paul. diac. L.* 1. *init.* Rationem addit Jornandes, quod multiplicare voluerit imperium *De reg. & temp. succes. tom.* 1. *L.* 1.

Additio.

„ Equidem Baronius primus fabulæ nomine hanc historiam de proposito Valentiniani tractavit, quem postea plurimi utriusque religionis Theologi secuti sunt; sed egregio ausu veritatem historiæ defendit de Beausobre *dans la biblioth. germ. tom.* 3. *p.* 21. *seq.* Ex recentioribus Ochus integro tractatu polygamiam defendit, ideo pro Atheo ex seculi barbarie habitus: sane Melanchton in tractatu *de arbore consanguin. & affin.* ait, polygamiam non esse rem inusitatam, nec juri divino contrariam. *Vid. Beausobre d. l. f.* 93. Ipse Pa-

„ pa

„ pa id beneficium obtulit Henrico VIII. „ *ibid.* Lutherus, & Melanchton simile consi- „ lium dedere Landgravio Hassiæ, ut aliam, „ præter eam, quam haberet, duceret u- „ xorem, *ibid. f.* 95.

Accedit consensus plerarumque gentium. In toto oriente hic mos hodieque in usu est. De Germanis ait Tacitus, *solos* prope barbarorum singulis uxoribus contentos esse. *de M. G. c.* 18. Nobiliores tamen plures ducere uxores solitos fuisse, patet exemplo Ariovisti apud *Cæs. L.* 1. *de bell. Gall.* Apud Romanos monogamia ex lege Romuli demum obtinuit, *Dion. Halic.* 2. *c.* 16. Socrates Philosophiæ moralis Auctor duas uxores habuit: Cæsar lege publica polygamiam permittere voluit. *Suet.* 1. 52. De Græcis vide *Auctorem* §. 9. *n.* 4.

Neque *obstat*, *I.* Quod ex identitate rationis etiam fœminæ pluribus viris nubere possent; Quo argumento utitur Plautus in *Mercat.* 4. *scen.* 6. *uxor contenta est, quæ bona est, uno viro: qui minus vir una uxore contentus sit?* Nam rationem differentiæ modo dedimus.

Insto: promissio de cohabitando reciproca est; Resp. necessitas cohabitandi *uni viro* non est reciproca, quia non est ex promissione, sed ex ratione naturæ.

Obstat II. definitio matrimonii naturalis, quæ est *conjunctio maris, & fœminæ*, *L.* 1. *ff nupt.* Resp. 1. definiuntur in dicta lege nuptiæ ex hypothesi juris Romani, ubi bigamia fuit prohibita. Resp. 2. Revera non excluditur ea definitione bigamia; Nam si vir cum pluribus cohabitat, plures quoque sunt conjunctiones, & in unaquaque conjunctione definitioni locus erit.

Obstat III. Servatoris effatum, qui adeo polygamiam prohibere videtur, ut is, qui uxore repudiata aliam ducit, pro mœcho ab eo habeatur, *Math. V. v.* 31. & 32. & *cap. XIX. v.* 3. Resp. Servator loquitur de eo, qui sine justa causa dimittebat uxorem, & aliam superinducebat, is pro adultero habetur, quia vinculum prius adhuc durabat.

Equidem communi Christianæ ecclesiæ consensu polygamia, etiam in viris, improbata est. Unde imperatores, & reges Christiani severissime, & sub pœna gladii, suis subditis eam interdixere; adeo ut nec Judæis eam licentiam permiserint, *L.* 1. *c. de Jud.* Idque merito, quia maxima inde sequi solent incommoda, odia inter uxores, dissidia domestica, contemtus &c.

Hinc jam facile decidi potest quæstio, an princeps christianus bigamiam lege publica introducere possit? Merito id negatur: Non quia natura prohibetur, sed quia communi lege ecclesiæ, & quidem a prima sua origine, polygamia improbata fuit; quicunque igitur membrum Ecclesiæ esse vult, leges quoque ejus observare debet, vel desinit esse illius ecclesiæ membrum.

Consectarium III. Hinc sequitur, *omnem coitionem extra nuptias natura illicitam esse: indeque nec cum eodem sexu, nec cum bruto, nec cum meretrice, concumbere aliquem posse*; Nam cum natura ad copulam marem, & fœminam creaverit, & unius tantum modi propagandæ speciei facultatem dederit, exinde apparet, omnem aliam copulam actioni naturæ contrariari. Inprimis 2. quia omnes allæ copulæ fini creationis, scilicet propagationi, quæ ex ejusmodi copulis non sequitur, adversantur. Sed & 3. repugnat maxime sanctitati Creatoris semen, cui inest vis propagandæ imaginis divinæ, miscere cum sanguine bruto, vel dissipare cum puero. 4. Pugnat quoque cum instinctu naturæ. Sane omne humanum genus, quin pleraque bruta, non nisi cum diverso sexu concumbunt, *Agath. in fin. hist.* Adeoque 5. pauciora exempla, inter quæ Socratem quoque referunt, *Plat. de amor. pr.* Scipionem Africanum, & Lælium, *vid. Suet. in vita Terentii*, communem illum naturæ horrorem non evertunt. De meretricum concubitu *vide infra* §. 15.

Consectarium IV. Atque ex his quoque sequitur, *concumbere cum aliena uxore non licere, indeque adulteria repugnare juri naturæ*; Nam inter homines non est licita generatio, nisi per modum, quo mulier obligata est cohabitare uni viro, *Vid. prop. I.* Electo igitur viro jus quæsitum est non tantum marito, sed & liberis, quod fœmina per violationem thori eis auferret: de quo plenius infra *L.* 2. *c.* 20. §. 30. *n.* 1. & 2. §. 39. *n.* 3. *L.* 2. *c.* 17. §. 15.

Additio.

„ Adulteria a natura prohiberi, rationibus „ naturæ demonstravimus in *Dissert. proæ n. „ XII.* §. 142. & §. 521. *II.*

„ Consectarium V. Denique ex „ ante dictis apparet, *gravissimum crimen „ esse hymenæum manu canere*: quod crimen „ Onaniticum vocari solet; Nam sacra pagina „ nos docet, Deum ideo percussisse Onanem, „ quod rem detestabilem fecisset, i.e. quod se- „ men in terram fudisset. *Genes. c.* 38. §. 9. Ea-

 dem

„ dem enim hic ratio subest, quod dissipet „ semen, cui vis propagandæ imaginis divi- „ næ inest, id quod contrariatur fini creatio- „ nis, & sanctitati creatoris.

PROPOSITIO III.

Ex ea cohabitatione oritur societas domestica, quæ familia dicitur; in quam agnascuntur liberi, assumuntur famuli, &c.

DEMONSTRATIO.

Dum enim vir, & uxor individuam vitæ consuetudinem, & omnis vitæ consortium sibi promittunt, consentiunt in communionem jurium, quæ familia dicitur. Hæc igitur societas a natura est, ideo instinctu naturæ munita, ut esset legitimum medium propagandi generis humani; & sic est initium societatis humanæ: ex ea enim procedunt liberi, qui nubendo novam familiam constituunt, & ex pluribus tandem familiis oriuntur civitates. Familia igitur non constituitur ex triplici personarum genere, uti Aristoteles putat, sc. uxore, marito, & liberis, ac servis; sed essentia familiæ consistit in mare, & fœmina, qui invicem individuam vitæ consuetudinem, adeoque societatem, seu consortium omnis vitæ promittunt. Reliquæ partes, sc. liberi, ac servi, abesse salva familia possunt: quia & conjugium sterile esse, nec servorum ope indigere familia potest. *Vid. L.* 195. §. 1. *V. S.* Accedere tamen ad familiam, eoque pars ejus fieri omnino possunt; & quidem, quod liberos attinet, accedunt natura, servi vero per addictionem.

Hujus societatis domesticæ duplex finis est, 1. propagatio generis humani, 2. mutuum vitæ consortium, seu individua vitæ consuetudo. *Prior* finis proprius est conjugio, neque enim alia ratio dari potest diversitatis sexus, cujus nullus est usus extra propagationem: *posterior* finis, sc. mutuum subsidium, est secundarius, at æque naturalis. Hinc licet prior finis deficiat, i. e. licet liberi non sequantur, aut non sperentur, subsistit tamen matrimonium. Sane Deum jungendo Adæ Hevam ei *sociam* dare voluisse, sacra pagina testatur; Sed & spadones, decrepitos, steriles, frigidos, castratos &c. jure naturæ nuptias contrahere posse, certum est. JCti Romani sub definitione nuptiarum comprehendunt non tantum *conjunctionem maris, & fœminæ*, sed & simul *individuam vitæ consuetudinem.*

Additio.

„ Jure Romano quoque finis hic, quatenus ad individuam vitæ consuetudinem „ tendit, sufficit ad justas nuptias contrahen- „ das: unde spadones, aliique, qui natura, vel „ casu impotentes sunt, omnino matrimo- „ nia contrahunt. *L.* 14. §. *f. de Man. vind.* „ *L.* 39. §. 1. *ff. Jur. dot.* & excipiuntur tan- „ tum illi, qui scelere suo impotentes facti „ sunt, ut castrati. *L.* 14. §. *f. Man. vind.* „ Vid. *jus meum Controv. de adopt. q.* 1. & „ *de nuptiis. q. XI.*

„ *Not.* 1°. fœmina, quæ ignoravit impo- „ tentiam viri, repudium mittere tali ma- „ rito potest, *L.* 10. *C. repud.* 2°. Sed & „ si commoretur cum tali marito, adulte- „ rium jure naturæ non committit, quia „ confusio seminis, & sanguinis non est me- „ tuenda. Moribus propter violatam fidem „ pœna adulterii in uxores ejusmodi viris „ junctas statuitur, quanquam propter im- „ potentiam mariti mitigari pœna soleat: „ *Brun. ad Wesenb. Tit. de Adult. q.* 29. „ *Carpz. prax. crim. q.* 58. *n.* 3. *Struv. synt.* „ *tit. de Adult.* §. 25. & 33.

PROPOSITIO IV.

Ex pluribus familiis oritur civitas. Cic. de off. L. 1. *c.* 54.

DEMONSTRATIO.

Familia igitur, seu societas domestica, est initium societatis humanæ, ex ea enim procedunt liberi: hi nubendo novam constituunt familiam: pluribus familiis, si illæ sese invicem jungunt juris tuendi causa, constituitur civitas.

Civitas igitur nihil aliud est, quam cœtus perfectus juris tuendi gratia compositus. *Vid. Jus meum publ. c.* 17. §. 1. ejusque domicilium urbs est, etsi muris cincta non sit. *ibid.* Notanter dixi, civitatem ex *familiis* constitui, non ergo ex singulis personis. Jura igitur familiæ non inhærent personis, sed corpori, quod paterfamilias tanquam caput repræsentat: adeoque munera publica civitatis per hoc caput exercentur, neque in illis concurrit fœmina, aut filii; hi nec onera ferunt civitatis, nec munera, sed pater, qui omnium vices gerit, & unde omnes participant. Uxores ergo, & filii sunt quidem immediata pars familiæ, sed non civitatis; adeoque de his non nisi per caput familiæ tanquam ejus membra participant. Atque hinc est quod uxor æque, ac filii sequantur forum, & dignitatem mariti, ac patris, & quod in comitiis non compareant.

PRO-

PROPOSITIO V.

Ex societate domestica jus est marito in uxorem quoad jura familiæ: Utrique in cæteros.

DEMONSTRATIO.

In hoc igitur corpore familiæ cuique membro certus ordo, & proprium jus, & cujusque officium definitum est a natura. Maritus igitur toti familiæ præest, adeoque etiam uxori; & sic caput, ac præcipuum membrum est hujus corporis. Unde supra dictum jam est, in concursu mariti, & uxoris præferri maritum, quia natura eum majori facultate, & regendi, & defendendi ornavit, *vid. supr.* §. 1. *propos. II. IV. V.* Jus hoc mariti in uxorem, quod Auctor imperium vocat, probatur 1°. ex ipso facto naturæ, quæ sexum masculinum viribus animi, & corporis prævalere voluit. Sed & porro 2°. id probatur ex actione creatoris, qui Adamo, cum solus esset, dominium in hanc terram concessit: fœmina tantum consortii, & propagationis causa accessit. Neque enim ad imperandum opus erat alio sexu, sed tantum ad generandum. Unde Paulus ait, totam perfectionem fœminarum consistere in procreatione sobolis, 1. *Thim.* 2. *v. f. c.* 5. *v.* 10. & 14. & maximum fœminarum munus esse *concipere*, traditur in *L.* 14. §. 1. *Ædil. ed.* Idque 3°. ex consuetudine universali omnium gentium corroboratur; ubique enim fœminæ subsunt imperio mariti: *Josephus L.* 2. *c. App.* ait, *mulierem inferiorem, & deteriorem viro esse*, indeque concludit, *ergo obtemperet.* Fidem quoque facit 4°. sacra pagina, ubi fœminæ jubentur obedire viro. 1. *Cor.* 11. *v.* 2. & jus canonicum ait, fœminas natura subjectas esse viris *c.* 12. 14. 15. 17. *Caus.* 33. *q.* 5. Unde etiam judicium mariti est in uxoris mores. *Gell. L.* 10. *c.* 23. *Vid. disp. nostr. de judicio mor. m.* 3. §. 13. Dictum Artemidori vide apud *Grot. h.* §. 9. *n.* 2.

At hoc tantum verum est, quod ad regimen familiæ, cujus caput est maritus, attinet. Non ergo imperium illud se extendit ad uxoris bona, contractus, aliasque actiones ad familiam non spectantes. Neque imperium illud excludit officia matris naturalia, quo pertinent jura educandi, alendi, corrigendique mores liberorum: nam hæc jura sunt pars propagationis, cujus officium incumbit utrique parenti. *Vid.* §. 1. *prop. III. IV.*

Neque obstat I. regulam illam de præeminentia sexus masculini in genere veram non videri, multaque exstare exempla fœminarum, quæ prudentia, & fortitudine famam maximorum virorum obscurarunt. Quo pertinet Artemisia *Just. L.* 2. *c.* 12. Semiramis *L.* 1. *c.* 2. Dido *ibid. L.* 11. *c.* 10. Cleoside *ibid. L.* 12. *c.* 7. Imo integræ gentes, & nationes a fœminis celebres exstitere, quo Amazones pertinent: unde concludunt, natura sexum masculinum non esse potiorem, & quod fœmininus postponatur, id ex præpotentia virorum ortum esse. Resp. Negari nequit, fœminas sæpe præstare viris, sed id non a natura sexus, sed ex vitio, & virtute personarum est. Quod enim pessimus vir ab optima fœmina vincatur, non est a sexu, qui communis est, sed quia vir a virtute sexus suo vitio defecit, & mulier vitium quasi sexus sua virtute correxit, & vim ejus auxit. Comparari ergo debet optima fœmina cum optimo homine, & pessima cum pessimo, & tunc semper vincet mas fortitudine æque, ac prudentia: sane a memoria hominum vix 100. vixere fœminæ sine labe illustres, & heroinæ; at nullum seculum, nullus populus caruit viris Heroibus, qui longe superarunt etiam clarissimas fœminas.

Neque obstant II. exempla, ubi fœminæ maritis imperarunt; quo pertinet, Johanna Neapolitana, Maria Scotica, Maria Anglica, Ulrica Suecica &c. Nam mariti hic obtemperant uxoribus extra familiam, in causis publicis, & imperii. Idque ex consensu, & pacto, dum populus, cujus pars est maritus, uxori imperium defert. At hæ ipsæ fœminæ quoad jura familiæ obtemperant viris. Nam idem hic obtinet, quod in filiis, qui simul reges sunt: illi subsunt imperio parentum in negotiis domesticis, at extra causas familiæ parentes obtemperant filiis qua regibus: *Vid. supr. L.* 1. *c.* 1. §. 6. & *h. c.* §. 6. *in fin.*

PROPOSITIO VI.

Hinc uterque tenetur educare, & alere liberos; Non vero se invicem. Neque ulla sit commixtio bonorum.

DEMONSTRATIO

Educationis necessitatem demonstravimus *supra* §. 1. *prop.* 1. & 2. Sub educatione autem contineri alimenta, diximus. Equidem regula naturæ est, quod nemo alium alere teneatur, quia quisque jus tantum habet in res suas, non alienas. At exceptio est in liberis, quia se ipsos alere non possunt: idque ex medii necessitate, ex actione creatoris, ex fine creatarum mammellarum, ex instinctu com-

communi animantium, & demum ex gentium consensu demonstravimus. *Vid. Grot. inst. §. 29. ibique Tesm. & Gron.*

Conjuges autem invicem alere se non tenentur. Nam 1. certum est natura neminem alium alere teneri: regula enim naturæ est, quod quilibet de re sua prout lubet disponere possit; quæ regula vera non esset, si uxor jus alendi ex bonis meis prætendere possit. Sane 2. conjuges paciscuntur saltem de cohabitatione, quod pactum non infert animum, seu necessitatem alendi. Neque 3. conjugium est modus, seu titulus acquirendi juris; quia matrimonium non contrahitur acquirendi, sed propagandi causa. Et cum 6. in solis liberis natura exceptionem alendi ex medii necessitate constituerit, hæc ipsa exceptio firmat regulam in casibus non exceptis; inprimis cum tota illa necessitatis ratio, quæ in liberis fuit, in conjugibus cesset.

Quia vero jus hoc naturæ difficillimæ esset expeditionis, cum, si communiter alere familiam deberent, etiam in re minima pro rata collatio facienda esset; ideo jura dotium sunt introducta, quæ proinde in vicem juris contribuendi pro oneribus familiæ surrugata sunt: certissimo indicio, jure naturæ fœminam ad sustinenda matrimonii onera concurrere debere. Si maritus uxorem accipit, nec stipulari sibi dotem passus fuit, suo beneficio renunciasse censetur, & sic solus alere tenetur. Atque hinc est, quod si furiosa fuerit uxor, eam alere saltem teneatur maritus ad quantitatem dotis. *L.* 22. §. 8. *solut. matr.*

Additio.

„ Uxorem fieri sociam divinorum, humanorumque jurium, adeoque & communionem bonorum nuptiis contrahi, alibi probavi. Unde est, quod uxor mortuo marito apud plerasque gentes succedat in dimidiam bonorum partem. Ali ergo omnino ex bonis communibus debet. *Vid. Diss. Proœm. XII.* §. 164.

P R O P O S I T I O VII.

Uxor sequitur dignitatem mariti, etsi disparis conditionis personæ matrimonium contraxerint: Nisi aliud pactum sit.

D E M O N S T R A T I O.

Explicavimus hanc propositionem *in Dissertat. de Lege Morganatica Sect.* 3. §. 2. *seq.* Verba hæc sunt. Initio itaque de æqualibus conjugiis dispiciamus oportet, quibus prætermissis inæqualia recte intelligi nequeunt. Est vero conjugium æquale, quo uxor sequitur dignitatem mariti, idque propter individuam vitæ consuetudinem, ac divini, humanique juris communionem. *L.* 1. *ff. Rit. nupt.* cum igitur regulariter, & ex ipsa natura conjugii, uxor nubendo viri dignitatem sortiatur, *l.* 8. *ff. Senat. l.* 13. *C. de Dignit. Nov.* 22. *cap.* 36. &c. prima certissima regula est. *Conjugia sua natura esse æqualia, etsi disparis conditionis personæ ea contraxerint.* Ita comparatum est in vita civili, ut maritus quidem, seu paterfamilias, dignitates reipublicæ sustineat; at familia tamen ejus, sc. uxor, & liberi, uti de toto jure civitatis, ita & de dignitate participent. Necesse enim est ut fœminæ, cum per se nullam habeant, sequantur, vel retineant familiam masculorum, eorumque adeo forum, domicilium, dignitatem, & omnia denique jura civitatis. Est itaque ex ipsa ratione, & natura conjugii, ut fœmina nubendo sequatur dignitatem mariti, eoque conjugia sint æqualia, *supra* §. 1. Ita Udalricus Dux Bohemiæ cum rustici filiam duceret, dissuadentibus respondit: se una nocte effecturum, ut quæ heri virgo rustica fuerit, eadem cras fieret princeps, quoniam principis uxor eadem gauderet cum marito dignitate. *Dubrav. hist. Bohem. L.* 7. *princ.*

Unde plurima ducuntur consectaria: uti I. quod filii patris illustris, matre nobili, vel plebeja nati, succedant patri in principatu, ac dignitatibus æque, ac ex illustri nati; nam & patrem æque sequuntur, *Myler, Gamol. c.* 5. §. 19. *& seqq. &* §. 61. *& seqq.* & juris naturalis est ut liberi legitimi succedant patri, *Nov.* 18. *præf. &* §. 2. Hoc jus quoque gentes suo consensu confirmant. Hinc Plutarchus *de amore prolis* dicit, *liberis deberi hæreditatem ex naturæ debito*; perinde uti Imp. *in alleg. Nov.* 18. Et Valerius Maximus *L.* 5. *c.* 9. *n.* 2. de Hortensio tradit, *quod & impiissimus filius ipsi successerit, ne ordo naturæ confunderetur.* Ita Davidi, & Salomoni, etsi regum filias uxores quoque haberent, successere tamen ex plebejis nati, 1. *Reg.* 2. *v.* 28. *& seqq. & c.* 14. *in f.* Sic in consultatione de successore Alexandri M. pars filio ipsius Herculi, ex Barsine vili fœmina nato, competere regnum statuebat, *Justin. L.* 13. *cap.* 3., quem etiam Cassander ideo, quod metueret cum regem fore, occidit, *Just. lib.* 15. *c.* 20. Nec obstitit ei, quod matre plebeja, sed quod capta, & serva, quin concubina magis, quam

quam uxore natus, eoque non legitimus esset: sed & actu successit Alexandro M. Aridæus ex vilissima fœmina Larissæa natus *Justin. l.* 13. *c.* 2. Filius prædicti Udalrici ex rustica fœmina narus patri in principatu Bohemiæ successit, & filiam Ottonis Imperatoris duxit, *Dubrav. L.* 7. *Æn. Sylv. Hist. Boh. l.* 18. Alia exempla exstant apud *Henricum Salmuth. de matrim. princ. cum virg. nob. qu.* 1. *Rat dec.* 6. *Myler. Gamol. c.* 5. §. 6. *& seqq.*

Sequitur II. quod filii ex inæquali matrimonio nati succedant in feudis, etiam regalibus; quamvis liberi æquali dignitate nati superfint, cum jus quoque suorum, & legitimorum heredum obtineant. *Strauch. de Iur. publ. L.* 1. *tit.* 32. §. 3.

III. Quod nati ex tali uxore liberi utantur privilegiis, juribus, ac insignibus illustrium, *sind Schild-Erb-und Leben fähig*, etsi ex alia uxore illustri quoque liberi exstent. *Myler Gamol. cap.* 5. §. 21. 2. 61. *& seqq.*

IV. Quod illi jure primogenituræ præferantur quoque aliis ex posteriori uxore illustri procreatis: nisi moribus, vel statutis loci, vel pactis familiæ, aliud constitutum fuerit, *Henr. Salmuth. d. tract. quæst.* 3.

V. Quod admittendi sint ad beneficia ecclesiastica, nisi lex fundationis impediat. *Pac. Osnab. art.* 5. §. 17. Cum igitur sola lex fundationis excipiatur, sequitur, solis moribus effici id non posse ut minus nobiles, nedum matre minus nobili nati, a beneficiis excludantur. Quin ejusmodi mores expresse damnantur Jure Canonico, *c. pen.* 5. *de præb. & dignit.*, eosque inter exempla pravarum consuetudinum numerat, atque illicitos, & inefficaces, & contra omnia jura, ac ritus veteris ecclesiæ esse, tradit, idque judicio, & auctoritate Cameræ approbatum, refert *Webner Obs. pract. voc. Gewohnheit n.* 11. Idem de exercitiis equestribus. *Myler. c.* 5. §. 18. *& seqq.*

VI. Quod ipsa uxor plebeja post mortem mariti illustris utatur juribus, & privilegiis viduarum illustrium: uti 1. titulo, 2. foro, 3. dotalitii jure, quod constituendum iisdem juribus, quibus illustribus viduis solet, 4. Morgengaba, quæ pari jure ei debetur. De quibus *Myler* de *Gamol. c.* 9. 10. *& c.* 15.

Equidem valde obstare videtur illustre exemplum Ferdinandi Austriaci, qui Philippinam Velseram Patriciam Augustinam duxerat, ex qua nati filii exclusi sunt a successione Austriæ, *Piccar. Decis.* 9. *Observ. Hist. Politic. c.* 1. Respondetur, ideo id factum, quia Status clam, & invito patre matrimonium initum, eoque ex legibus Germaniæ nullum esse, causabantur: uti & hanc causam luculenter exponit Thuanus *Hist.* 71. *in fin. ann.* 1550. Hinc neque uxor ipsius, etsi legitima, neque liberi ex ea suscepti, tantæ successionis provinciarum capaces ab ordinibus habiti sunt.

Adversantur quoque consules Romani apud *Liv. L.* 4. *c.* 1. Verum apparet satis, studio causæ ea dicta fuisse, plenissimaque ineptiarum esse, ac mox refelluntur a tribuno plebis Canulejo, *d. l.* 4. *cap.* 3. *& seqq.* Opponi denique iis potest oratio Caji Marii apud Sallust. *de Bell. Jugurth. cap.* 85.

Merito autem adjecimus, *nisi aliud pactum sit*, h. e. nisi pactis, inprimis familiæ, vel statutis, aut moribus aliquid immutatum fuerit. Ita in Marchia constitutum est, ne filii nobilium impari nubentes integram dotem ex feudo statutam consequantur, sed partem, & quandoque nullam. *Rec. prov.* 1654. §. *Brunn. cent.* 4. *dec.* 46.

Additio.

„ Præterea varias quæstiones circa conju-
„ gia inæqualia decidit B. Parens *in diss. de*
„ *lege Morganatica sect.* §. 12. *seq.* Verba
„ ejus hæc sunt.

Si princeps, vel comes ducat plebejam, vel nobilem, an hac hodie gaudeat titulis, loco, & insignibus mariti? Affirmo: L. 8. ff. de Senat. sup. §. 1. & 2. Tiraquell. de nobil. tom. 1. cap. 18. *Strauch.* d. l. 32. §. 3. *Myler.* Gamol. c. 4. §. 12. & seqq. *ubi* §. 15. 16. 17. *exemplis principum Germaniæ id illustratur. Solet tamen maritus ab Imperatore impetrare dignitatem, v. g. comitivam &c., pro uxore, & liberis: uti nostra memoria Comes de Bentheim impetravit, ut sc. quod tantum jure matrimonii, & repræsentatione mariti uxori competit, jure quoque proprio, & hæreditario illa obtineat.*

E contrario quoque, & in casu converso, si principis, vel comitis filia nupserit inferiori, eadem ratione illa mariti conditionem sequeretur, non paternam: idque certo jure ita decisum est, si plebejo, & privato nupserit, l. 8. vers. parentes. ff. de Senat. l. 1. C. de dignit. Perez. C. de dignit. n. 48.

At si marito inferioris saltem dignitatis juncta fuerit, non caret res scrupulo: Nam quod jure civili non imminuatur his nuptiis dignitas generis, decisum videtur l. 1. C. de dignitat. *Etsi enim fœmina* in d. l. 1. *avum saltem consularem, & patrem prætorium virum habuerit, qui non sunt nisi clarissimi*, l. 2. de procur.

procur. l. 1. c. Si adv. vend. l. 1. pr. c. de tut. illust. *atque adeo non videatur nupsisse infra generis claritatem, quæ & ipsi clarissimo nupsit; tamen* generis *dignitas* in d. l. 1. *retineri, dicitur. Quod & firmat* L. 10. C. de nupt., *ubi aliud jus in filia, aliud in vidua inferiori nubente statuitur: idque communiter docent Doctores* Strauch. de jur. publ. lib. 1. cap. 32. §. 4. Myler. Gamol. c. 5. §. 25. 26. 27 *etsi hujus rationes parum moveant. Quo concesso, dicendum erit*, l. 10. ff. de senat. *ubi simpliciter dicitur*, senatorum filias clarissimarum nomine non haberi, nisi & clarissimis nuptæ sint,) *opponi clarissimos plebejis, quorum proxime mentio præcesserat, vel saltem hactenus ei derogatum esse* per d. l. 10. & d. l. 1.

Atque hinc in imperio quoque usus ille inductus videtur, ut principis filia comiti nupta, retineat titulum serenissimæ, & regum filiæ non regibus nuptæ uti soleant formula, gebohrne aus Kœniglichem Stamm, &c. *quin &* gebohrne Herzogin, Springsf. de Apanag. c. 3. n. 13. Myl. d. c. 5. §. 28. Strauch. d. c. 32. §. 4. *Usu enim Germaniæ ipsa nomina quidem ducum, principum &c. at non regum, toti familiæ, etiam minoribus filiis, & fœminis communicantur: etsi quædam fœminæ reginarum quoque nomen retinuerint.* Springsf. d. c. 3. n. 9. & seqq. Myl. d. l.

Si vero principis, vel comitis vidua inferiori nubat, certo jure prioris mariti dignitatem amittit, eamque nec moribus, nec ullo jure retinet; filiæ enim facilius paterni generis, quam viduæ maritorum dignitatem conservant. Tiraq. d. c. 18. n. 11. 12. *Nam ex matrimonio priore quæsita dignitas, altero matrimonio, quo omnia prioris vestigia prope delentur, retineri nequit*, l. 13. in f.C. de dignit. l. 10. C. de nupt. l. 8. in f. ff. de senat. Tiraq. d. l. Perez. d. t. n. 55. *Sed nec amissa ita dignitas mortuo marito ignobiliore recuperatur.* Perez. d. tit. num. 57. *Nisi forsan a principe impetraverint viduæ, ut nuptæ iterum minoris dignitatis viro, nihilominus in prisca, quam acceperunt a priore marito, maneant dignitate.* l. 22. ff. de Senat. *quamvis perraro id accidat.*

Ex dictis sequitur, viros non sequi dignitates uxorum, nec qui reginas ducunt, ideo reges esse, nisi lege regni aliud obtineat, vel vir rite rex constituatur: cujus rei exempla passim obvia, & satis vulgata sunt. Idque obtinere in regnis Hispaniæ, ut maritus reginæ rex sit, contra ac in aliis regnis, statur Perez d. t. n. 51. Myler. Gamol. cap. 5. §. 30 & seqq.

„ De concubinatu, & conjugio ad legem
„ Morganaticam plenius infra agetur.

Ex consensu jus in personas quod oritur &c.] „ Hactenus Auctor egit de jure, quod
„ nostrum est, & originarie nobis competit
„ in personas EX GENERATIONE, *Vid.*
„ *supr.* §. 1. *seq.* Sequitur jam jus, quod no-
„ bis in personas competit EX CONSEN-
„ SU, *Vid.* §. *h.* Consentiunt autem homi-
„ nes, vel in *societatem*, vel in *subjectionem*,
„ *Vid.* §. *h.* Ad *priorem* Auctor refert conju-
„ gia *ibid.* & §. *seq.*, aliasque consociationes,
„ tum *publicas*, quando nimirum plures pa-
„ tresfamilias in unum populum coëunt, *Vid.*
„ §. 23., vel quando plures populi commu-
„ ne corpus constituunt, *Vid.* §. 25., tum
„ *privatas*, quo refert arrogationes, §. 26.,
„ & servitutes, §. 27. Ad *posteriorem* refert
„ deditionem, qua populus alii se in servitu-
„ tem dat. *Vid.* §. 31.

„ Repetendum hic est quod initio capitis
„ diximus, male has acquisitiones juris re-
„ ferri ad id, quod *nostrum* est, i. e. ad jus
„ rerum; Negamus enim, maritum in uxo-
„ rem, patrem in filium, magistratum in
„ subditum jus in re habere, aut actiones
„ reales inde oriri.

Consociatio maxime naturalis in conjugio apparet] „ Primam hanc societatem a natu-
„ ra esse, proximam in liberis, testatur Cice-
„ ro *L.* 1. *off. c.* 17. Aristoteles, *ex his socie-*
„ *tatibus*, inquit, *domus prima. Polit. l.* 1.
„ *c.* 2. & 3. Paterfamilias enim genus suum
„ propagaturus, sociam propagationis quærit,
„ fœminam nimirum, quæ suo consensu u-
„ sum corporis ei præbet, ac in ejus domum,
„ eoque in ejus custodiam, ac potestatem
„ transit. *Vid. diss. proœm. XII.* §. 141. *seq.*
„ Qua de re videantur loca Taciti, Justini,
„ & Livii, à *Gronovio h.* allegata. Denique
„ in genere jura divina, & humana mariti
„ cum uxore communicari, ait JCtus in *l.*
„ 1. *ff. Rit. nupt. l.* 22. §. 7. *sol. matr. Goth.*
„ *ad leg. XII. tab. tit.* 17. §. 3.

Sed maritus uxoris caput] „ Societas igi-
„ tur est inæqualis, & tantum pertinet ad
„ negotium propagationis, & ad jura priva-
„ ta familiæ. Quod ad imperium attinet, il-
„ lud soli patrifamilias competit, utpote cu-
„ jos est domus, in quam uxor transit:
„ unde dominus dicitur, & caput familiæ,
„ *l.* 195. *V.S.* quod pluribus demonstravimus
„ *in Diss. proœm. XII.* §. 148.

Nempe

Nempe in rebus conjugii , & in rebus familiæ] ,, Hinc uxor educare cum marito tenetur liberos , sequitur dignitatem , forum, & fortunam mariti : communio bonorum obtinet &c.

Nam uxor fit pars familiæ maritalis],, Consensu enim suo usum corporis sui præbet marito , in ejus domum , cujus ipse est dominus , transit , adeoque ejus potestati se submittit. *l.* 195. §. 2. *V. S. Diss. proœm. XII.* §. 148.

Ideo de domicilio constituere jus est marito] ,, I. e. uxor sequitur domicilium , & forum mariti , *l.* 5. *l. f. ff. jurisd. L. f.* §. 3. *ad Munic. l. f. C. incol.*

Si quid ultra juris maritis conceditur , id non a natura est] ,, Imo multa alia jura marito in uxorem natura competunt : jus enim vitæ, & necis in uxorem delinquentem sequitur ex imperio , quod marito , tanquam capiti familiæ , in familiam competit : uxor nihil proprii habet , quidquid secum affert, ejus dominium transfert in familiam , quidquid acquirit , acquirit familiæ , ejusque capiti &c. : quod rationibus naturæ probavi in *Diss. proœm. XII.* §. 148. *seq.*

Jus rescindendi quævis vota uxoris] ,, *Num.* 30. *v.* 7. Imo id sequitur ex ipsa ratione naturali ; Cum enim uxor subjecta sit marito natura , *d. l.* 195. , sponte sequitur , omnes uxoris actiones dependere ab arbitrio mariti , & cum nihil proprii habeat, dicare aliquid Deo sine consensu mariti non posse.

Jus vendendi bona uxoris] ,, In quibusdam locis Germaniæ maritus est legitimus administrator bonorum uxoris , & ideo quoque ea vendere potest ; at plurimæ solennitates tum observari solent. *Carpz. d. l.* 5. *resp.* 42. & *jurisprud. for. p.* 2. *c.* 15. *d.* 20.

Quid sit de natura conjugii] ,, Cum enim conjugium sit acquisitio juris in personam, nosse interest , quid sit conjugium.

2 *Talem cohabitationem maris cum fœmina, quæ banc quasi constituat sub oculis, & custodia mariti*] Conjugium describitur à JCtis Romanis , quod sit viri , ac mulieris conjunctio , individuam vitæ consuetudinem continens. *Vid.* §. 1. *Inst. de Patr. pot.* Et alibi , quod sit conjunctio maris , & fœminæ , consortium omnis vitæ , divini , & humani juris communicatio. *L.* 1. *ff. Rit. nupt.*

Nam tale consortium & in mutis animantibus quibusdam videre est] Hinc JCtus conjunctionem maris , & fœminæ deducit ex eo jure , quod natura omnia animalia docuit.

Qua animans est utens ratione] ,, Unde talis conjunctio matrimonium vocatur , quæ vox juris est : cum bruta sese jungant solo docente instinctu.

Ad hoc accessit fides , qua se fœmina mari obstringit] ,, Fœmina enim , quæ consentit in conjugium cum mare , promittit, se cum eo solo cohabitare velle.

Ad §. IX.

Nec *aliud*] ,, Scilicet , præter fidem , 1
qua se fœmina mari obstringit , eique soli.

Sed nec lex divina amplius videtur exegisse] ,, Lex enim divina adeo non exigebat ut mas se soli fœminæ obstringat , ut potius libertatem ei concesserit cum pluribus cohabitandi.

Ante Evangelii propagationem] Quasi lex divina per Evangelium mutata sit. Nos toties diximus, Evangelium plane legis obligationem non inferre , neque Servatorem leges Mosis tollere , sed saltem interpretari.

Additio.

,, Lex Evangelii homines quidem inter se non obligat , obligat tamen intuitu Dei. At mox demonstrabimus , polygamiam plurium fœminarum nec a Servatore improbari.

Nam & viri sancti ante legem plures una uxores babuerunt] ,, Dictum est *ad h.* §. 8. *prop. II. consect.* 1. & 2. , polygamiam , *qua unus vir ducit plures uxores* , neque jure naturæ , neque jure divino prohiberi : eam autem , qua una fœmina pluribus maribus conjungitur , omnino & juri naturæ, & legi divinæ repugnare. De priori polygamiæ genere , ejusque apud Judæos usu , late tractat *Selden. in ux. Hebr.* 1. *c.* 9. *Ligtfoot in hor. Hebr. ad Math. c.* 5. Unde pacisci solebant , ne plures inducerentur uxores , uti inter Jacobum , & Labanum , *Gen.* 31. *v.* 50. Natura hic nullum vitium subesse , passim testatur Augustinus. *c.* 32. *q.* 4. *c.* 1. *de civ. Dei l.* 16. *c.* 38. & *in libro de Virginibus.*

,, Neque exempla allegata sanctorum virorum divina quadam nituntur dispensatione , uti putat Osiander *in not. h.* ; nullibi enim vestigium talis dispensationis exstat.

Et in lege præcepta] „ Respicit Auctor ad „ locum *Deut.* 21. *v.* 15., *si habuerit homo* „ *uxores duas*, *unam dilectam*, *alteram odiosam*, *genueritque ex eis liberos*, & *fuerit* „ *filius odiosæ primogenitus*, *volueritque substantiam inter filios suos dividere*: *non poterit filium dilectæ facere primogenitum*, „ & *præferre filio odiosæ*.

Ubi Hebræi doctores notant octodecim] „ Quod ex Misna, *tit. Sanhedrin. c.*2. *Talm. babyl. f.* 21. *a.* ex Gemara Babylonia *ad tit. Sanhedrin. c.* 2. *f.* 21. *a.* & ex paraphraste Jonathanis nomine circumlata: „ item ex Maimonide, Mose Cotzensi &c., „ probat *Selden. de ux. Hebr. L.* 1. *c.* 8. *f.* 41. „ & 42.

Sive uxores, *sive concubinas*] „ Ita Maimonides, & Moses Cotzensis id explicant „ *apud Seld. d. f.* 42. Qui vero bene observat, Rehoboamo octodecim fuisse uxores, „ sed præterea sexaginta concubinas, 1. *paralip.* 11. 21.

Et Davidi Deus imputat] „ I. e. beneficii „ loco reputat, 2. *Sam.* 12. 8.

2 *Sic & dimittere uxorem volenti modus præscribitur*] Auctor ex eo, quod matrimonium sola fide constet, infert, matrimonium utriusque voluntate iterum solvi posse. Unius igitur voluntate dirimi non potest, quia ex conventione illa de cohabitando utrique jus quæsitum est, quod unus suo dissensu alteri auferre nequit: utrinque enim obligatio nata est, cui unus se eximere altero invito nequit. At utriusque consensu potest: 1°. quia tota ratio conjugii consistit in consensu de cohabitando, & omnis obligatio ex illo consensu oritur: non potest igitur, cessante consensu, esse obligatio. 2°. Quod consensu contractum est, naturaliter contrario consensu solvi potest; quam regulam naturæ inculcat quoque jurisprudentia Romana in *l.* 35. *ff. Reg. jur.*; *nihil enim tam naturale est, quam eo genere quidquid dissolvere, quo colligatum est.* Sed & 3°. regula naturalis est, quod quisque de re sua disponere possit, prout lubet; qui vero paciscuntur de dirimendo matrimonio, disponunt de re sua, scilicet de jure suo cohabitandi. Atque hæc sententia 4°. constans fuit primævæ ecclesiæ, omniumque Imperatorum Christianorum, ut Theodosii in *L.* 8. *pr. C. repud.* Anastasii in *l.* 9. *Eod.* Justiniani in *Nov.* 22., qui id quidem prohibuit in *Nov.* 117. *c.* 10., sed reduxit Justinus in *Nov.* 140. Et hodieque ita observat Ecclesia Græca, nec postea ulla Christianorum Imperatorum constitutione mutatum id fuit. Et cum 5°. temporibus horum Imperatorum præcipui Doctores ecclesiæ vixerint, nec unquam improbaverint, concludi inde necesse est, nihil contra jus naturæ legibus illis permissum censeri.

Obj. I. *Matth. V.* 32. *Ego autem dico vobis*, *quia omnis*, *qui dimiserit uxorem suam*, *facit eam mœchari*: & *qui dimissam ducit*, *adulterat. Add. c. XIX. v.* 9. Ex quibus locis sequi videtur, Servatorem omne divortium improbare. Resp., distinguendum est inter statum corruptum, & integrum: Si homines in *statu integro* mansissent, nulla divortia exstitura fuissent; libidines enim, & dissidia, inconstantia itidem animi, utpote totidem divortiorum causæ, incognitæ in illo perfectionis statu fuere. At *in præsenti statu corrupto* non potest inspici, quid in statu perfecto juris fuisset, ubi & animus cupiendi nuptam pro adulterio, & odium hominis pro homicidio fuit. Unde Moses, & alii legislatores non in cogitationes, sed tantum in actus pœnam constituerunt; alias enim delendum esset humanum genus pœnis. In hoc igitur *statu corrupto*, ubi vitiis hominum quodammodo indulgeri debet, nec ille, qui causam dissidiis dedit, compelli potest ut cohabitet; coacta enim cohabitatio pugnat cum substantia matrimonii, quæ in mutuo adjutorio, in mutuis officiis, & in consortio vitæ consistit: hoc fine cessante, uti cessat si conjuges se invicem odio habeant, desinit esse matrimonium. Unde Paulus, ex eadem ratione, desertionem conjugis pro justa divortii causa allegat; consortium enim illud, & subsidium vitæ, adeoque finis matrimonii cessat. Quin vera ratio, cur adulterium pro vera causa divortii reputetur, eodem recidit; finis enim principalis matrimonii, legitimæ nimirum prolis fides, tollitur, eoque ratio præcipua, quæ jurium communionem infert: unde justum est odium conjugis in adulteram, eoque justum divortium. Denique eadem quoque ratio est in odio capitali.

De *priori* statu loquitur Servator, & de perfectione hominum in illo statu. Ille enim, tanquam virtutum Doctor, in id perpetuo allaborat, ut reducat homines corruptos ad illum statum perfectionis. Idque clarissime ex eo apparet, dum ad objectionem Judæorum, *quod Moses divortia permiserit*, respondet, *factum id esse ob σκληροκαρδίαν*, seu duritiem cordis, *ab initio autem non ita fuisse*. Per initium autem intelligit statum illum perfectionis,

ctionis, qui ab initio fuit ante lapsum, ubi nullam libidinis, odii, inconstantiæ &c. cognitionem habebant homines; per *duritiem cordis* autem intelligit statum imperfectionis, & malitiæ post lapsum: ubi legibus coercetur malitia, non autem status perfectionis reducitur.

Probat igitur Servator divortia in statu παλιγγενεσίας, quia Mosen non improbat: probat, inquam, illam licentiam in statu corrupto, qualis in præsens est; sed aliud, ait, fuisse in initio, seu statu integro. Summæ enim perfectionis est, amorem semel ligatum, & quidem partus gignendi causa, esse immotum: & cum solutio hujus vinculi a rixis, jurgiis, libidine &c. fit, id utique vitii est, contrariaturque statui perfectionis, qui ab initio fuit.

Differunt igitur omnino doctrina *Mosis*, & doctrina *Servatoris*. *Moses*, tanquam legislator, leges suas accommodat duritiei cordis, i. e. imbecillitati hominum; in hoc enim statu constantia amoris est perfectionis, non necessitatis, & satius est divortia permittere, quam tot alia mala inde exspectare. At *Servator* non ea, quæ legis, & necessitatis sunt, inculcat: sed sola ea, quæ virtutis sunt, & quæ ab initio ante lapsum fieri debuerunt. Atque hinc recte ait, non cum lege, sed cum evangelio, i. e. cum perfectionis doctrina pugnare, dimittere suam uxorem.

Insto, Servatorem non videri loqui de sola perfectione, sed de ipso jure naturæ; Provocat enim ad actionem, adeoque ad voluntatem Creatoris, *quod Deus hominem ab initio fecerit masculum*, & *fœminam*: quod voluerit *eos esse duos in carne una*; unde concludit, *quod ergo Deus conjunxit*, *homo ne separet*. *Math. XIX. v.* 4. 5. & 6. Resp. Loquitur Servator de separatione, quæ fit privata auctoritate; Atque hinc notanter ait, *hominem* non posse separare quod Deus conjunxit: loquitur, inquam, de homine privato, qui propria auctoritate dimittit uxorem; Secus igitur, si causa coram magistratu cognita separantur conjuges, tunc enim non *homo*, sed *magistratus* separat, cui leges præscribere Servator noluit, neque eo charactere venerat.

Obj. II. Matrimonium esse sacramentum, adeoque insolubile. Resp. Theologi dudum probarunt, matrimonium non esse sacramentum. Sed si esset, nihil tamen inde sequetur ad effectus seculares. Aqua quoque est sacramentum in baptismo, & tamen ad usus profanos adhibetur: Sed & desinit esse sacramentum, si nuptiæ cessant. *Conf. Disp. nostram de matrim. mom. prolog.* §. 1.

Obj. III. Definitio JCtorum, qui nuptias *individuam vitæ consuetudinem continere*, *ajunt*. Resp. Consuetudo est individua quamdiu nuptiæ durant; secus ergo est si nuptiæ desinunt.

Sane plurima divortiorum exempla exstant inter reges christianos: ita Lud. VII. Leonoram, & Lud. XII. Annam Britannicam viduam, rejecta legitima uxore duxit. Henricus IV. Margaretham repudiavit, & prolis causa Catharinam Medicæam duxit. Henricus VIII. repudiavit Catharinam, approbante ecclesia Anglicana, aliisque academiis. Huc quoque pertinent exempla Caroli VIII., Philippi Augusti, Alphonsi IX., Eduwardi confessoris, Richardi I., Alphonsi I. &c.

Cur vero Imperatores divortii usum servarunt, non polygamiæ, cum tamen neutra jure naturæ sint prohibita? Resp., quia polygamia semper in ecclesia catholica fuit prohibita, qua lege omnia ejus ecclesiæ membra communi placito tenentur. Si proinde aliquis princeps polygamiam introduceret, non quidem peccaret contra jus naturæ, sed desineret esse membrum illius ecclesiæ. Divortia autem nunquam legibus totius ecclesiæ fuere prohibita, sed potius a Christianis Imperatoribus, accedente utriusque consensu, permissa.

Additio.

„ Plenius ex principiis B. parentis tractavi hanc materiam in jure meo controverso *Tit. de divort. q.* 5. nec rem ingratam me lectori facturum puto, si meas quoque lucubrationes hic inseruero.

„ Quæritur nimirum: *an conjux conjugem*, *præter adulterium*, & *malitiosam desertionem*, *ex aliis quoque causis dimittere possit?*

„ Equidem *si consentiunt conjuges*, dubium vix est, jure naturali tolli matrimonium: idque 1°. ex naturali illa ratione, quod id, quod mutuo consensu contractum est, mutuo quoque dissensu dissolvi iterum possit, *arg. l.* 35. *ff. reg. jur.*; & cum 2°. conjuges de re sua, seu de jure suo cohabitandi pro lubitu disponere possint, ab ipsorum arbitrio dependet, an cohabitationem continuare, an ab illa recedere velint. Sane 3°. ex definitione nuptiarum constat, finem matrimonii consistere in

„ individua vitæ consuetudine; si ergo con-
„ juges nolunt ita consuescere, desinit finis
„ matrimonii, adeoque & matrimonium. Ne-
„ que 4°. vinculum aliquod juris adest,
„ quod eos invitos in illa consuetudine con-
„ tineat; cum enim omnis obligatio coha-
„ bitandi sit ex consensu, eo deficiente tota
„ quoque cessat obligatio. Sed & 5°. ex illo
„ consensu tertio nullum jus quæritur, adeo-
„ que nemini jus agendi, & cogendi con-
„ juges invitos ad cohabitandum competit.
„ Neque 6°. jure divino aliud statutum ap-
„ paret; nam uterque codex saltem loquitur
„ de casu, ubi conjux, invita altera parte,
„ conjugem dimittit, *Wann sich jemand von*
„ *seinem Weibe scheidet*, adeoque non de
„ casu, *wann sich beyde von einander schei-*
„ *den*. Unde 7°. primitiva ecclesia divortia
„ ex mutuo consensu permisit, uti ex Mal-
„ donato probat *Spanh. in dub. Evangel.* 147.
„ §. 3. 8°. Imperatores quoque Christiani di-
„ vortium, quod mutuo consensu fit, pro-
„ barunt; Justinus enim postquam in *Nov.*
„ 140. permisit, ut voluntate conjugium
„ dirimi possit, rationem addit, *si namque*
„ *affectio mutua matrimonia contrahit, me-*
„ *rito diversa voluntas ea per consensum di-*
„ *rimit*. Sane 9°. jam ante Justinum pœnæ
„ jure civili in eos, qui sine causa divor-
„ tium faciebant, statutæ, cessabant, ubi
„ communi consensu repudium missum est.
„ *L.* 9. *C. Repud. Nov.* 22. *c.* 4.

„ At difficilior quæstio est, an *invita* re-
„ pudium mitti possit? Jure civili hoc ex *in-*
„ *justa* quoque causa fieri potuisse, patet ex
„ lege Constantini, quæ marito, qui absque
„ causa legibus definita divortium faciebat,
„ injungebat, ut dotem conjugi restitueret,
„ & si ad secunda vota properabat (adeo-
„ que solutum erat prius matrimonium),
„ pœnæ loco secundæ uxoris dos priori uxo-
„ ri cedebat. *L.* 1 *C. Theodos. de repud. L.*
„ 8. §. 5. *C. Eod.* Uxor vero injuria dimit-
„ tens maritum omnia perdebat bona, &
„ in insulam deportabatur, *d. l.* 1. Quod
„ postea lege Theodosii mutatum est; is enim
„ voluit, eam perdere saltem dotem, & dona-
„ tionem propter nuptias, & præterea per
„ quinquennium innuptam esse. *L.* 8. §. 4. *C.*
„ *repud.* Post quinquennium igitur secundo
„ nubere poterat, certissimo indicio, solu-
„ tum fuisse prioris matrimonii vinculum.
„ Equidem jus Constantini renovavit Hono-
„ rius quoad uxorem, *Vid. L.* 2. *C. Theod.*
„ *de repud.*, & quoad virum perpetuum cœ-
„ libatum pœnæ loco statuit. At Justinia-
„ nus legem Theodosii approbavit, *d. l.* 8.
„ *Nov.* 22. *c.* 15. §. 3. Neque repugnat na-
„ turæ ratio: Homini enim a natura com-
„ petit libera agendi facultas, adeoque &
„ facultas dimittendi conjugem, donec ju-
„ re prohibeatur; at talis prohibitio nullibi
„ apparet, nec libertas dimittendi conju-
„ gem ullibi restricta est. Sane contradictio
„ est, aliquem cogi posse ad individuam vi-
„ tæ consuetudinem, i. e. ad mutuum vi-
„ tæ consortium, quod in animorum magis,
„ quam corporum conjunctione consistit: con-
„ tradictio, inquam, est, ad mutuam carita-
„ tem pœnis adigi. Sane, in veteri testa-
„ mento maritus dimittere uxorem pote-
„ rat, quod oculis ejus non placeret. *Deut.*
„ *XXIV. v.* 1. *seq.*

„ Atque ex his jam facile decidi potest
„ quæstio, an ob *inimicitiam capitalem* di-
„ vortium inter conjuges fieri possit, quod
„ omnino affirmamus: Idque hodie obtinere
„ certum est. *Vid. Justin. Nov.* 140. *Nov.*
„ *Leon.* 31. *Wesemb. de divort. n.* 9. *Vult.*
„ *jurispr. L.* 1. *c.* 21. *p.* 125. *ibique Cyprian.*
„ *de connub. c.* 13. §. 82. *Rennem. jurispr.*
„ *R. G. m.* 1. *d.* 42. *th.* 28 & 36. *lit. c.*
„ *Miltonius apud Puffend. de J. N. & G.*
„ *L.* 6. *c.* 1. *p.* 191. §. 24. *Brukn. de ma-*
„ *trim. c.* 16. *n.* 1. Idque extra omne du-
„ bium ponunt, si conjux conjugis vitæ in-
„ sidias struat, *Stryk disp. de insid. vita*
„ *structis* §. 25. *Bruk. de Matr. cent.* 3. *q.*
„ 4. *Scherzer syst. theol. loc.* 27. *de conjug.*
„ §. 18.

„ Hinc porro patet, *morbum gallicum* ju-
„ stam esse divortii causam; Impium sane
„ esset adigere conjugem, ut cum eo, qui
„ tali contagione laborat, cohabitet, ac se-
„ se periculo contagionis exponat: sibi im-
„ putare debet maritus, quod facto suo il-
„ licito causam aversioni, & odio dede-
„ rit. Quicquid dissentiat *Laut. comp. J.*
„ 454.

„ Adeoque ex his constat, jure naturæ, &
„ divino, præter adulterium, & malitiosam
„ desertionem, ex aliis causis dissolvi ma-
„ trimonium posse: Unde & Imperatores
„ Christiani, interque eos religiosissimi,
„ plures divortii causas admiserunt. Con-
„ STANTINUS MAGNUS divortia etiam
„ ob homicidium, crimen medicamentari-
„ um, sepulchrorum dissolutionem, & le-
„ nocinium, admisit. *Thomas. Inst. Jurisp.*

„ *pr.*

„ *pr. div. L.* 3. *c.* 3. §. 63. *Conf. l.* 2. *C. de Re-*
„ *pud.* JUSTINIANUS omnes illas caussas
„ in *Nov.* 22. *c.* 13. *it. Nov.* 117. *c.* 8. §. 9.
„ repetiit, & LEO ad eas provocat in *Nov.*
„ 30. & 31. Atque hæ constitutiones eo
„ magis notandæ sunt, quod CONSTAN-
„ TINI ævo omnes fere Patres Concilii
„ Nicæni floruerint, magnique ab eo ha-
„ biti fuerint, *Thomas. Inst. jur. div. L.*
„ 3. *c.* 3. §. 64. THEODOSII tempori-
„ bus Cyrillus, Augustinus, Ambrosius, &
„ alii pii viri; temporibus JUSTINIANI
„ vero Agapetus, S. Benedictus, Hie-
„ ronymus, Damianus, Gregorius vi-
„ xere, qui contradicturi omnino hujus-
„ modi legibus fuissent, si eas sacræ scriptu-
„ ræ contrarias credidissent, *Arcuar. de*
„ *divort. pag.* 27. Sane Ambrosius in aliis
„ quoque similibus caussis sese opposuit The-
„ odosio; adeo ut eum excommunicare quo-
„ que ausus sit. *Theodoret. hist. Eccles. l.* 9.
„ *c.* 30. *Euseb. chron. lib. II. c.* 18. *Ar-*
„ *cuar. d. l.* Sed & omnium moratiorum
„ gentium eam sententiam fuisse, easque
„ ex plurimis caussis divortia permisisse, pro-
„ bant *Seld. de Ux. Hebr. L.* 3. *c.* 21. *seq.*
„ *Lynck. de Us. divort. sect.* 2. *per. tot.*
„ *Stryck. de divort. propt. insid.* §. 1. *Pu-*
„ *fend. de I. N. & G. L.* 6. *c.* 1. §. 22. *in*
„ *fin.*

„ OBJ. I. Quod ex doctrina Servatoris di-
„ vortium non nisi ob πορνείαν, sive ob adulte-
„ rium permittatur, *Matth.* 5. *v.* 32. *Cap.*
„ *XIX. v.* 8. *Marc. X. v.* 4.

„ RESP. *I.* Vox illa πορνεία generalis est,
„ & intelligi potest de qualicunque turpi cau-
„ sa: uti id ex genio linguæ Hebraicæ, &
„ concordantibus pluribus SS. locis, probat
„ *Seld. de ux. Hebraic. L.* 3. *c.* 23. *Maj. de*
„ *Uxor. Christ. D.* 3. *th.* 16. 17. & 21. Ad-
„ eoque *II.* nulla ratione ad solum adulteri-
„ um restringi potest: eaque nec mens, nec
„ intentio Servatoris fuit; Quod *III.* vel
„ ex occasione, quæ huic effato caussam de-
„ dit, apparet: Nam florebant temporibus
„ Christi duæ scholæ, *Sammæanorum*, qui
„ asserebant, uxorem saltem dimittendam
„ ob rem turpitudinis, juxta *Deut. II,* 24.
„ *v.* 1. *seq.* ibi: *propter aliquam turpitudi-*
„ *nem*: Et *Hillelianorum*, qui non tantum
„ ob turpitudinem, sed & qualemcunque
„ aliam caussam uxorem dimitti posse, sta-
„ tuebant, allegantes textum in *Deut.* 24.
„ *v.* 2. *seq.* ibi: *Si non placeret oculis ejus. Hie-*
„ *ron. ad Esai.* 11. *v. Mayer. de Ux. Christ.*
„ *D.* 3. *th.* 8. & 9. De hac lite Pharisæi in
„ terrogabant Christum, qui Sammæanos se-
„ cutus, omnia divortia extra πορνείαν, sive
„ rem turpitudinis, prohiberi, ait. Cum igi-
„ tur *IV.* eo tempore nulla Judæorum secta
„ fuerit, quæ ob solum adulterium matri-
„ monium dirimendum esse, statueret, ef-
„ fatum Christi nulla ratione eo restringi po-
„ terit. Sed & *V.* supervacua, & inutilis
„ fuisset illa exceptio, quia ex lege Hebræo-
„ rum adulteri capite plectebantur, indeque
„ non per divortium, sed morte vinculum
„ rumpebatur: adeoque illa πορνεία de aliis
„ necessario caussis turpibus intelligenda erit.
„ Nam *VI.* in dimissione ex turpi caussa cessat
„ illa ratio imperfectionis, in qua sola di-
„ vortii caussa fundatur; maritus enim, qui
„ odio habet fœminam justa ex caussa, & qui
„ sine animæ periculo cum ea commorari ne-
„ quit, non peccat eam deserendo. Neque
„ *VII.* Servator, qui mutuum amorem adeo
„ commendat, animos cogere, & vel ad
„ desperationem, vel ad majora peccata,
„ conjuges allicere voluisse videtur. Sed &
„ *VIII.* ipsum Paulum πορνείαν illam non de
„ solo adulterio intellexisse, vel exinde ap-
„ paret, quia ipse præter adulterium etiam
„ malitiosam desertionem pro justa divortii
„ caussa habuit, 2. *Cor.* 7. Nec *IX.* pri-
„ ma Ecclesia alias caussas exclusit; nam ex-
„ empla etiam a temporibus Apostolorum
„ exstant, ubi uxores viros suos infideles
„ deseruere, *Lynk. de us. div. sect.* 3. *m.* 2.
„ Unde *X.* Maldonatus sex caussas divortii
„ ex decretis Ecclesiæ notavit, sc. sævitiam,
„ furorem, hæresin, Sodomiam, si ex cohabitati-
„ one grave immineat periculum, & mutuum
„ dissensum. *Spanh. dub. Evang.* 147. §. 3.
„ Sed & *XI.* religiosissimos Imperatores vo-
„ cem illam πορνείαν generaliter interpretatos
„ esse, pluresque divortii caussas statuisse,
„ quin & ex injusta caussa divortia, præsti-
„ ta saltem pœna, permisisse, supra dictum
„ est: quod vel ipsi non facturi, vel Patres
„ eo tempore viventes non passuri fuissent,
„ si divinis legibus hæc jura contraria essent.
„ Sed & *XII.* plures Theologi sentiunt,
„ Servatorem hic non per modum manda-
„ ti, sed enunciative loqui: adeoque effa-
„ tum hoc exempli magis, quam adstrin-
„ gendi vim habere, indeque, ex regulis
„ interpretationum, ad omnes casus, ubi
„ similis, vel major ratio subest, extendi
„ debere. *Grot. apud Maj. in Ux. Christ.*
„ *D.* 3. *th.* 14. Vide omnino *Responsion Via-*
„ *drina*,

„ *drina*, quod statim sequitur. Sane *XIII.* „ effectu tota ecclesia hodierna consentit : „ quid enim aliud est separatio perpetua „ quoad thorum, & mensam, quam divortium ? anne ea necessitas cohabitandi, eoque essentia matrimonii, in perpetuum „ tollitur ? quid ergo superest, in quo vinculi, sive unitatis carnis quædam ratio, „ vel effectus superesset. Sed etsi detur *XIV.* „ Christum de solo adulterio sensisse, Christus non legislatorem agit, utpote quod „ nec facere poterat, subjectus ipse jurisdictioni Romanæ, sed doctorem : unde „ suum imperium a seculari perpetuo distinguit, *Joh.* 18. *v.* 36., nec adulteræ jus „ dicit, sed ad pœnitentiam eam ducit. *Joh.* 8. *v.* 11. Quod in præsenti casu *XV.* extra omne dubium positum est; docebat enim populum, qui eum sequebatur, *Matth. V. v.* 1. & 2. *Cap. XIX. v.* 3. *Marc. X. v.* 1.; inculcabat ei perfectionem : „ *seyd vollkommen* (*estote perfecti*) &c. *d. c. V. v. fin.* Atque hac occasione homicidam „ vocat, qui proximo suo irascitur, *ibid v* 21., „ adulterum, qui saltem concupiscit, *ibid. v.* 27., „ Sacrilegium, omnem asseverationem religiosam, *v.* 33. *ibid.* &c. Atqui hæ non „ sunt leges, quibus obligamur, sed perfectionum regulæ, quibus meremur, si „ eas perficimus. Sane *XVI.* si effata Servatoris vim legum obtinerent, is, cui „ toga aufertur, pallium quoque dare teneretur. *Matth. c. V. v.* 38.; quod tamen ipsi Theologi negant. Certum ergo „ *XVII.* est, Christum non legem civilem „ hic statuere, sed commendare virtutem: „ Nec pœnis coercere eum, qui injusta ex „ causa divortium facit, sed præmio virtuti „ destinato eum privare ; quod ex sequenti „ objectione elarius apparebit.

„ Obj. II. Servatorem non ex ratione perfectionis saltem divortia improbare, sed „ ex ipso creationis facto, adeoque ex ratione naturæ. Percontabantur enim Pharisæi ex Christo, *an liceat homini dimittere uxorem suam quacunque ex causa? Matth. XIX. v.* 3. Negabat Servator, provocabatque ad primam institutionem, & „ ex eo, *quod DEUS unum marem, unamque fœminam creaverit*, eaque lege, *ut una sit caro*, junxerit, concludit, *hominem id, quod DEUS conjunxit, dissolvere non posse : Indeque eum, qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mœchari, & eum quoque mœchari, qui dimissam duxerit, d. c.* 19. *v.* 4. & *seq.* Ex „ quibus satis constare videtur, Servatorem „ non nudum consilium hic suppeditasse, „ sed ex voluntate, & facto Creaturis prohibitionem deduxisse : quod vel ex eo extra omne dubium poni videtur, quia „ Servator Judæis instantibus, *quod lege Mosis divortia permissa fuerint*, replicabat, *Mosen ob σκληροκαρδίαν Judæis id permisisse, ab initio autem aliud obtinuisse.*

„ Resp. *I.* Non ex omni facto Creatoris „ jus oritur, nisi simul voluntas jus condendi appareat. Equidem quidquid *DEUS* „ agit, perfecte agit, & quicunque „ imitatur has actiones : perfectionis „ præmium consequitur ; at non ex omni facto necessitas infertur. Egregie id „ explicat *Grotius L.* 2. *c.* 5 §. 9. *n.* 3. *Ex prima illa conditione, qua uni mari fœminam non nisi unam Deus attribuit, satis apparere*, ait, *quid Deo sit gratissimum : & hinc sequi, semper id fuisse egregium, ac laudabile ; non tamen ut aliter facere nefas esset, quia lex ubi non est, ibi non est legis transgressio. At lex de ea re nulla illis temporibus exstabat.* Et mox : *ex hac tam arcta amicitia institutione satis apparet, Deo gratissimum esse, ut perpetua sit illa conjunctio ; non tamen eo evincitur, a Deo jam tunc imperatum, ne qua de causa fœdus solveretur.*

„ Cæterum *II.* sæpius jam dictum est, „ Servatorem non legislatorem, sed doctorem, & virtutum præconem agere, qui „ omnia ad initium, i. e. ad statum perfectionis reducere vult, ad illum, inquam, „ statum, ubi unum virum una uxore contentum esse posse, ipsa natura testata est. „ Provocat igitur merito ad factum hoc „ creationis, non ut tamquam legem hominibus proponat, & non facientibus pœnas minetur ; sed ut homines alliceret „ ad imitandum, præmia promittendo.

„ Atque hinc *III.* notanter opponit legem „ Mosis ei, quod ab initio obtinuit, notanter, inquam, opponit statum perfectionis, & statum σκληροκαρδίας, seu corruptionis. Quo ipso non improbat legem „ Mosis, quæ statui imperfectionis accommodata est, & quæ propter duritiem cordis, i. e. propter imbecillitatem humanam multa hominibus indulget, quæ „ cum primæ illius ætatis perfectione pugnant. At non sufficere, ait Servator, „ juxta legem bonum esse, sed ea quoque

„ evitanda

„ evitanda esse, monet, quæ cum perfe„ ctione pugnant, etsi impune fieri possint. „ Atque ideo ad initium, i. e. ad statum „ integrum provocat, ubi absque libidine, „ & odio, (quæ veræ divortiorum causæ „ sunt,) homines vivebant: indeque non „ sugillat legem Mosis, utpote bonam in „ statu corrupto; sed sugillat humanam im„ becillitatem, cui leges indulgebant, & „ inculcando regulas perfectionis infirmitati „ illi succurrit.

„ Sane *IV*. diversa plane fuisse officia „ Mosis, & Servatoris, alibi vidimus. *Hic* est „ Propheta, virtutum doctor, qui conscien„ tiæ hominum consulit, eosque non saltem „ impunes, sed & perfectos, atque virtuo„ sos esse vult: indeque non pœnas civi„ les statuit, sed ea dogmata iis inculcat, „ quæ in vita civili citra metum pœnæ ne„ gligere, at quibus in vita æterna præ„ mium mereri possunt. *Ille* e contrario le„ gislator est, nec tam conscientiæ, quam „ reipublicæ, ejusque tranquillitati, consu„ lere voluit: indeque non perfectionem „ internam a civibus exigit, utpote quam „ subditorum conscientiæ, & clericorum „ curæ relinquit; sed regulam vitæ civili „ præscribit. *Ille* igitur perpetuo homines ad „ statum innocentiæ, qui est status perfecti„ onis, remittit; *hic* vero leges suas ad „ statum corruptum accommodat, & ea „ exigit, quæ pro præsenti hominum con„ ditione cives præstare possunt.

„ Quando igitur *V*. Servator concludit, „ quod is, qui uxorem suam dimittit, & „ aliam ducit, mœchetur, & quod ille, „ qui dimissam ducit, itidem mœchetur; „ id intelligi debet eodem sensu, quo adul„ terium committere, dixit, eum, qui a„ liam uxorem aspicit ejus concupiscendæ „ gratia; & quo homicidam esse, ait, qui „ fratri irascitur.

„ Neque *VI*. Servatoris intentionem hic „ fuisse jus, seu præcepta juris tradendi, „ ex *v*. 10. *& seq.* clarissime apparet. Cum „ enim Judæi hoc effato Servatoris perter„ riti reponerent, *non expedire nubere*, *si* „ *ea sit causa hominis*, reponit Servator, „ *non omnes capere hoc verbum*, *sed qui*„ *bus datum est*; Si vero Servator jus na„ turæ docuisset, omnes rationem naturæ „ capere potuissent, nec speciali ad id re„ velatione, aut gratia opus fuisset: Cer„ tissimum ergo est, Servatorem non de mo„ rali hominum facultate, quid jure face„ re possint, loqui, sed de puritate ani„ mi, de dono continentiæ, eique con„ juncto præmio. Atque hinc notanter ma„ ritum, qui uxorem non dimittit, & u„ xorem dimissam, quæ innupta manet, „ refert inter Eunuchos, qui se ipsos castra„ verunt propter regnum cœlorum. Com„ mendat igitur divinus Servator conjugi„ bus, ne luxuriæ causa, vel odio uxo„ ris ad divortium procedant; sed ut re„ sistant libidini, ut se castrent amore vir„ tutis: iisque regnum cœlorum, tamquam „ continentiæ præmium, promittit. Merito „ autem ait, *omnes verbum hoc capere non* „ *posse*: Regulæ enim virtutum Judæis pene „ incognitæ erant: illi ad beatitudinem suf„ ficere, putabant, juxta verba legis bo„ num esse; perfectiones autem divinas imi„ tari nec volebant, nec id necesse puta„ bant. Hæc igitur præcepta virtutum, ei„ que destinata præmia, non nisi ex Evan„ gelii doctrina, adeoque ex gratia divina, „ capere potuerunt.

„ Sane *VII*. si divortia cum naturæ jure, „ & primæ institutionis lege pugnarent; „ nec ob duritiem cordis Moses ea permit„ tere potuisset, nec Deus, cujus jussu, „ & nutu leges tulit, illam de divortiis „ probaturus fuisset.

„ Obj. III. Quod Paulus simpliciter di„ vortia prohibere, vel saltem improbare „ videatur. 1. *Cor*. 7. v. 10. *&* 11. ibi: „ *iis autem*, *qui matrimonio juncti sunt*, „ *præcipio non ego*, *sed dominus*, *uxorem* „ *a viro non discedere*; *quod si discesserit*, „ *manere innuptam*, *&c.*, *& vir uxorem* „ *non dimittat*.

„ Resp. Paulus non agit legislatorem, „ neque enim ea facultas privato compe„ tit; sed allegat legem perfectionis, at„ que in eo præceptorem suum imitatur: „ Neque in genere omne divortium impro„ bat, sed quod ex non justa causa fit, „ sc. ex libidine, & odio. Secus ergo si „ justa causa adsit. Atque hinc notanter ipse „ uxorem, quæ a marito infideli deseritur, „ liberam pronunciat. 1. *Cor*. 7. v. 15.

„ Ex quibus apparet, tolerandum non „ esse errorem canonum in *c*. 1. *c*. 2. *c*. 32. „ *qu*. 7. qui, ob textus ante allegatos, nec „ per adulterium vinculum tolli putant; „ quem errorem notavit, & refutavit *B*. „ *Parens in disp. de matrim. mom. proleg.* „ §. 1.

„ Hoc jam principio posito, facile appa-

„ ret, Theologum quæsitum, num separare „ se ab uxore, num fratri irasci, num libe- „ ralitatem non exercere liceat? negative „ responsurum esse, quia omnia hæc pugnant „ & cum perfectionis regulis. Si autem *Mosen*, aliumque *Legislatorem* de his percontaberis, omnes quæstiones affirmabunt; „ jura enim humana ad statum corruptum „ accommodata, ejusmodi actus permittunt: „ nec in vita civili pœna in ejusmodi im- „ perfectos homines statuitur.

„ Equidem Consistoria Christiana doctri- „ nam hanc Servatoris secuta, non nisi ex „ duabus causis matrimonia dissolvere pos- „ sunt, *ob adulterium* sc., & ob *malitiosam desertionem*; neque enim illis ulterior fa- „ cultas a principibus concessa apparet. At „ nihil obstat, quo minus principes ex aliis „ quoque causis naturali jure probatis dispen- „ sare, & matrimonia dirimere possint.

„ Duo circa hanc materiam illustria ex- „ stant responsa beati Parentis, quorum al- „ terum refertur inter Deductiones in causis „ illustrium *Vol. I. Dec. fol.* 535. Alterum „ vero eo majoris ponderis est, quod a Fa- „ cultate Viadrina Theologica approbatum „ fuit; Atque ideo latino idiomate donatum „ loco hoc congruo inseri meretur.

Responsum.

Delatis ad nos Actis privatis in causa divortii inter N. N. atque ejus conjugem, interrogatum est, quid juris esset, cum rationibus dubitandi, & decidendi in quæstione:

An cognitis casus obvii circumstantiis, Princeps latam Separationis in perpetuum, & ad diem fatalem sententiam (non renitente conjuge, imo propter id, sub conditionibus, certam pecuniæ summam offerente,) in plenariam matrimonii dissolutionem convertere, & vi gratiosæ dispensationis, Sempronio alius ducendæ uxoris libertatem possit concedere?

Nos itaque Facultates, Theologica, & Juridica, æque seorsim, ac in designato conventu conjunctim, summa diligentia quæstionem satis arduam expendimus, atque sic respondemus Decani, Ordinarii, Seniores, ceterique Doctores Theologicæ, & Juridicæ Facultatis in Academia Reg. & Electorali Brandenburg. Viadrina, quod iis hæc dirimi non possit, nisi ad duplicem, & diversam quæstionem bene attendatur, quarum altera hæc est:

Quibus in causis ad normam Juris Canonici Evangelici divortium admitti possit, etiam sine dispensatione?

Altera vero: An, & quatenus Principi in ejusmodi causis jus dispensandi competat?

Existimamus, utramque quæstionem lumen accipere, atque earundem decisionem omnino petendam esse ex doctrina Christi adversus Judæos in simili argumento institutionem divinam urgentis, subjuncto hoc effato: Quod Deus conjunxit, homo non divellat. Matth. XIX.; *quibus verbis legem moralem divinam contineri, manifestum est. Cum vero legum moralium origo ex statu integritatis, in quem divinæ non cadebat, arcessenda: atque id quoque in aprico positum sit, hominem in prima innocentia conditum, legis summa vitæ sanctimonia servandæ fuisse capacem, ab hac vero norma desciviffe, atque in illas animi miserias se dedisse præcipitem, quibus vires implendæ legis moralis divinæ, non tantum omnes amisit; duæ pensitandæ animo quæstiones veniunt:*

1. An quis a Principe, (cui legis sub constituta pœna, cum rigore exigenda custodia data est,) in vita civili, nulla habita ratione amissarum virium, & σκληροκαρδίας, quam status corruptionis induxit, ad legem pristinæ integritatis obligari, & obtorto ad matrimonium trahi collo possit, aut debeat?
2. Dentur ne circa hanc Regulam moralem, *Quod Deus conjunxit, homo non divellat*, casus excipiendi, quorum fundamentum (attendendo ad naturam negotii, & rei de qua agitur) æque ex SS., ac ratione sibi relicta, possit adstrui, atque hic habere locum?

Quæst. I.

Adulterii, & Homicidii exempla, quibus Salvator usus est, primarium primæ quæstionis momentum illustrant. Ita enim inquit Christus: qui aspicit mulierem &c.; *atque adeo lex moralis perfecta præter externam convenientiam cum lege, interiorem quoque animi rectitudinem deposcit; siquidem omnis moralitas criminis in animo consistit, atque is lege morali perfectissimæ, minus conveniens vixisse dicendus est, cujus concupiscentia, ne in actum erumpat, solo pœnæ timore restringitur.*

Non autem vi, & suppliciis homines in vita civili cogi possunt, ut ad hanc perfectissimam legem Evangelii moralem suas componant actiones: quippe post lapsum tam perversa esse cœpit, & corrupta generis humani conditio, ut nemo non interiori suo pulsu in deteriora proclivis sit, & pronus; atque adeo si

si pravis etiam affectibus, qui in homine omnino exstirpari non possunt, in vita civili ense obviam eundum esset, & gladio, pessum iret omnis hominum societas. Hinc neque Moses, neque ullus usquam legislator, pœnam capitis statuit in pravas concupiscentias, nisi in ipsum actum erumpant, v. g. cædis, adulterii &c. Atque eadem est ratio reliquorum exemplorum, quæ a Christo adducuntur, in quibus ad omnimodam consectandæ virtutis perfectionem respexit.

Ex quibus omnibus prono fluit alveo, ejusdem farinæ præceptum esse, & pariter legem moralem perfectam innui, quando Christus dicit : Quod Deus conjunxit, homo non divellat. *Id quidem non renuimus, potuisse homines in statu integritatis legem divinam moralem perfecte adimplere, ita ut externa convenientia cum lege interiori mentis rectitudini congrueret, uti infra pluribus ostendetur; at enim vero si nunc post lapsum, qui implacabili erga se invicem odio exarsere, nihilominus ad matrimonium cogantur, dici nequit, quot vim hanc subsequantur scandala, & abominabilis vitæ incommoda. Habet nempe multum incongrui, si ab illis, inter quos nulla est animorum conjunctio, cohabitationem tamen, & conjunctionem corporum exigas. Tantum enim abest ut hæc tanta remedia, quibus vis continetur, & violentia, ad componendum animos valeant, ut potius gliscant odia, & crescentibus rixis vitæ pericula præmineant, atque hoc modo matrimonium non obtineatur, sed prophanetur. Pariter ex separatione in perpetuum, & ad diem fatalem, non nisi adulteria, scortationes, & alia flagitia oriuntur; de quo in sequentibus prolixius, & dilucidius agemus.*

Est ergo manifestum, quod legis divinæ moralis conceptus, intuitu Dei, & status innocentiæ, is esse postulet, vi cujus opinamur, Deum in ferenda lege morali ad summam perfectionem respexisse, & hominem quoque in summa conditum integritate legis omnino servandæ fuisse capacem. Ephes. IV. v. 24. Coloss. III. v. 10.

Ex quo porro consequitur, quod cum homines per lapsum vires ad legem divinam moralem perfecte implendam amiserint, neutiquam peccata venialia, quæ ex imbecillitate omnibus ingenita committuntur, in foro soli sub examen Magistratus venire possint; utut in foro poli, & coram judicio cœlesti, nemo justificari, dicique insons possit, & ab omni pœna immunis, nisi qui perfecte justus fuerit, Genes. VIII. v. 21. Ps. CXLIII, 2. Eccles. VII. v. 21. Esa. LIII, 6. & Cap. LXIV, 6. Rom. VII, 14. 2. Cor. I, 5. 1. Joh. I, 8. *Atque adeo in vita civili ad perfectam justitiam nemo cogi potest.*

Is enim Princeps, qui ejusmodi in vita civili perfectam justitiam, qua coram solo Deo justificari fas est, a subditis exigeret, operam insumeret oppido frustraneam; Neque non hac ratione genus humanum, cujus tamen conservandi cura ipsi incumbit, everteret. Sunt itaque ejusmodi in Republica ferendæ leges, quæ naturæ, & conditioni homini conveniant: ceu ab incomparabili Grotio de J. B. & P. Lib. I. C. 4. §. 7. n. 2. *sapienter dictum est*: Ferri leges ab hominibus solent, & debent, cum sensu humanæ imbecillitatis. *Illæ igitur leges, quibus in primos pravæ concupiscentiæ motus pœna constituitur, in Republica tolerari nequeunt. Onus enim mortalibus humeris imponeretur, cui ferendo, ex quo a prima vitæ sanctimonia defecere, longe sunt impares; cumque nemo, ut Poëta Venusinus loquitur, vitiis sine nascatur, suppliciis in omnes animadvertendum esset non cessaturis, nisi toto humano genere deleto.*

Pari ratione finis, & scopus matrimonii non obtinetur, si qui rixis, & tetra aversione inter se dissident conjuges, ad servandam maritalem copulam vi adigantur; sed potius exitium alitur, illique oleum, & bitumen flammæ intersternitur, quæ nisi divortiis restringatur, amborum animos in æternum dare ignem possit præcipites.

Est quoque verissimum, minus malum inducere rationem boni, id quod compluries innuit Grotius, & suo firmat calculo. Ex quo suapte resultat, in tali casu necessitatem, seu malum minus, longe præferendum esse malo alteri majori, quod tot obsessum est animæ periculis, & crimen censeri debet proæreticum. Atque hinc concluditur, satius esse, illos sejungi ab invicem, qui capitali, & inexpiabili odio incensi nihil magis ipsimet cupiunt, quam separationem; quam ut inter perpetuas simultates, conjugali vinculo, suis ingratiis, & coacto genio diutius constringantur. Habet enim ejusmodi maritalis nexus multum scandali, & non raro temporalis æque, ac futuræ felicitatis jacturam affert. Comprobat hæc Moses indicans: Masculum, & fœmellam esse conditos; *ad quam primævam institutionem Christus provocat, morali inde desumto dogmate*: ut quod Deus conjunxit, homo non divellat. *Nihilominus idem ipse Moses in hoc*

 corru-

corruptionis statu marito concessit, ut si necessitas deposcat, uxori repudii libellus daretur. Hæc lex permissiva, aut justa est, aut injusta. Injusta esse nequit, quia stante hac thesi, Scripturam sacram esse divinæ originis, ipse Deus hoc dixit per Mosen insignem Prophetam, cujus doctrinam, & præcepta Christus commendat, Matth. 23, 2. 3. *Est ergo justa, qua eodem jure, ac Moses, alius quicunque legislator uti potest.*

Hisce jam illatis majus adhuc lumen adjicitur ex manifesto statûs integritatis, & corruptionis discrimine, quod Matth. 19. *bene investigavit Christus* versu 8. *dicens:* In principio non erat sic, (*i. e. abhorruere a divortio;*) *Tempus vero principii ipse Christus indicat;* verf. 4. & 5, *scil. cum Deus masculum conderet, & fœminam, illosque maritali copularet vinculo, atque adeo tempus innuit, quo matrimonium cœpit institui, id quod erat in statu integritatis. Et quemadmodum in illo statu, puta innocentiæ, divortium omnino erat prohibitum, itaque ad hunc trahenda sunt statum verba* versus noni, *quod uterque committat adulterium, æque is, qui dimittit uxorem, ac is, qui dimissam duxerit. In statu corruptionis contra* versiculus 8. *divortia esse licita, dicit. Ita enim explicat Christus, Mosen omnino divortia permisisse ob σκληροκαρδίαν, sive cordis duritiem, qua non solum Judæi, sed* effato Pauli Rom. 1. verf. 21. *ethnici quoque laborant: quia per lapsum Judæi pariter, atque ethnici sub peccato comprehenduntur,* Rom. 3, 9. & C. 11, 32. Galat. 3, 22.

Pluribus hæc confirmat Christus, & inprimis singulari cum emphasi, d. c. 19. verf. 10. & 11. *cum regessissent discipuli, quod hac ratione matrimonium jugo durius sit; Ita enim respondet: hoc verbum, sive præceptum, quod vobis propono, non quadrat in omnes; sed in eos saltem, qui illius servandi sunt capaces: id quod manifesto est indicio, ad illos non pertinere, qui ad sustinendum præceptum imbecilles sunt, atque adeo cogi non possunt.*

Cum vero adhuc rationem a Salvatore adlectam legamus, ob quam libellus repudii concessus sit, quæ scil. σκληροκαρδία fuerit, majus huic argumento lumen superinducitur, si quale pondus ferat, & momentum, adducta a Christo ratio, (quam supra jam tetigimus) paulo diligentius expendatur. Provenit autem hæc σκληροκαρδία ex corrupta per lapsum natura, quæ omnibus erat ingenita. Rom. 3, 11. & 12. *Impedit hæc natura, & virium infirmitas, quo minus deperditæ carnis cupiditatibus, inter quas iram, & vindictam vehementissimas dixeris, resisti, & iri obviam possit. Si ergo conjuges aversissimo a se invicem esse animo cœperunt, tantasque conjuncta cum indelebili odio alienatio jam radices egit, ut frustranea componendis animis opera insumatur, & propterea ipsimet divelli cupiant, non difficile est arbitratu, quæ suboriantur incommoda, si inviti ad matrimonium cogantur. Gliscunt in dies odia, & quæ matrimonio minus conveniunt rixæ ingravescunt, quæ nisi insidiæ vitæ structæ, scandala tamen bene multa subsequuntur, & pessima vitæ peccaminosæ flagitia, aut eventus contingunt ferales admodum, & sinistri: aut verendum est, ne in turbido hoc mari ejusmodi consurgant scopuli, in quos conjugum temporalis, & æterna salus tanquam navis allisa subvertitur. Neque ad nostram facultatem tantum de ejusmodi jam casibus relatum est; sed etiam in Regiæ Majestatis dicasterio 28. Septembr. 1687. similiter tristis coacti conjugii exitus exempla obvenere. Aliud exemplum per Commissarios exploratum noviter contigit an. 1690. die 18. Junii, cujus ad nos fama est relatio, mentione injecta: adhuc esse in recenti memoria lugubrem duarum personarum exitum, quæ invitæ ad matrimonium coactæ sint.*

Hæc cum ita sint, iisdem ceu præmissis innixi, aliam ingredi sententiam non possumus, quam ut obortis inexpiabilibus inter conjuges dissidiis, non solum divortia licita pronuntiemus; sed etiam tutius omnino, & satius dicamus, si Mosen secuti, illos contracti matrimonii eximamus vinculo, inter quos nulla speranda est gratia, ne rei fiamus, & participes varii generis peccatorum, & insecuturæ hocce coactum vinculum malitiæ. Si enim matrimonii naturam rimemur, atque inprimis ejus scopum consideremus, existimandum omnino est, esse extra limites secularis potentiæ, ut illos vi adigamus ad matrimonii copulam, inter quos nulla est animorum conjunctio. Pœna quidem pars alterutra, quæ in culpa fuerit, potest affici; sed id effici nequit, ut verum matrimonium obtineatur.

Matrimonium quid sit, ejusque proprietas, ex definitione perspicitur, vi cujus est: Conjunctio maris, & fœminæ, individuam vitæ consuetudinem continens, J. §. 1. de patr. potest. *Intelligi hic conjunctionem animorum, & corporum, inde patet, quia individuam vitæ consuetudinem continere dicitur.*

tur. Cognita igitur hac conjunctione, in qua tota vis, & omnis natura matrimonii vertitur, liquet exinde, non amplius esse, nec dici posse matrimonium, si conjuges aversissimo a se invicem sint animo; Sublata enim matrimonii essentia, quin immo sublato animo, tollitur conjunctio corporum, & omnis vitæ consuetudo.

Nec alio Deus fine matrimonium instituit, quam ut non solum prolem procreando legitimam generis humani fieret propagatio; sed ex mutuo quoque adjutorio, in adversitatibus, reliquisque, qui incommodius contingunt casibus, adversus omnes junctis pugnando viribus miserias, ad utramque conjugem præter levamentum grata, & dulcis veniret consolatio; si ergo sublata animorum, & corporum conjunctione, gravi, & sempiterna incensi simultate, acerbe, & penitus se invicem habeant odio conjuges, ita ut propter conflatas inimicitias esse una non possint, in illam quidem partem, quæ potiorem tanti dissidii causam dederit, habita ratione noxæ animadverti potest; sed cave dixeris, matrimonium adhuc esse, aut ut sit, vi extorqueri posse, & violentia. Sublata enim animorum, & corporum conjunctione, extortus conjugum nexus, non mutuæ opis, sed persequendi & infestandi: non adversitatis depellendæ, sed creandæ: non peccaminosæ libidinis conjugali, & licita consuetudine extinguendæ, sed durante separatione fomentandæ, magisque excitandæ studium habet; quod ipsum essentiæ, & naturæ matrimonii oppido repugnat.

Ex quo efficitur, discrimen illud inter divortium, & separationem thori perpetuam, esse juris positivi: atque per ejusmodi separationem perpetuam matrimonii vinculum, quod in conjunctione animorum, & corporum consistere diximus, pariter dissolvi, ac ejusdem substantiam omnino tolli. Eadem quoque ratione hæc separatio perpetua legi morali divinæ, sc. quod Deus conjunxit, homo nun divellat, *æque adversatur, ac divortium, seu plenaria matrimonii solutio. Quando enim vi hujus separationis ad dies vitæ dissocientur, sequitur, ad dies vitæ separari, & divelli illos, quos Deus ad finem usque vitæ conjunctos voluit. Est ergo hæc separatio pariter adversa legi Evangelii, neque ex aliis lege naturæ justificari causis potest, ac divortium. Atque ex his inferre licebit, quod cum Dicasterium Regium in casu quæstionis satis rationum subesse judicaverit, quibus jus foret, & fas separationis in perpetuum sententiam promuntiare, nihil amplius matrimonii supersit, nisi quod juris positivi sit, & in quo, ceu notum est, Principis habere locum dispensatio possit. Accedit, quod alias quoque Canon hic generalis,* Quod Deus conjunxit, homo non divellat, *dispensatione restringatur* Exod. XXI, 3. 4., *ubi de liberto hæc lex habetur:* Dasz, da er ohne Weib kommen, er auch ohne Weib ausgehen: Und wann ihm sein Herr ein Weib gegeben, und er Sœhne und Tôchter gezeuget, das Weib und die Kinder seines Herrn seyn, er aber ohne Weib ausgehen solle. (*i. e.* Si solus corpore suo venit, corpore suo exibit....... Si Dominus ejus dederit ei uxorem, pepereritque ei filios, aut filias, uxor ipsa cum natis suis erit domini ipsius; ille vero exibit solus corpore suo). *Hanc restrictionem Calvinus digna, & notabili annotatione illustrat in* Pentateuch. ad Exod. XXI. sub præcept. 8. fol. 365., *cujus hic adposuisse verba juvat:* Nihil magis, *inquit*, præter naturam, quam ut maritus relicta uxore, & liberis abjectis, alio migret &c. Nec tamen potuit aliud esse remedium, quia si uxor cum liberis fuisset manumissa, eos secum educere, FUISSET SPOLIARE JUSTUM DOMINUM, non modo ancilla, quæ erat in ejus mancipio; sed etiam teneris adhuc puellis, in quarum educationem sumtus fecerat. ITA JURI PRIVATO CESSAT CONJUGII SANCTITAS HAC IN PARTE: Unde divortium inter alia numerandum, quæ toleravit Deus ob populi duritiem, quia vix corrigi poterat.

Hanc legem divinam Mosaicam de divortio, quæ sapientissimo divini Numinis consilio nititur, atque statui corruptionis omnino convenit, Servator sanctissimus non abrogavit, sed eandem optime explicando bene, & nervose distinguit a lege primæva status innocentiæ: quippe cujus nihilominus tamen, qui contra eam impingit, coram divino Tribunali reus est. Id ergo primo loco tenendum, quod legem de admittendo divortio, primitivæ ecclesiæ patres non solum, sed & Imperatores Græci, Romanique, qui christianæ essent addicti religioni, constanter servaverint. Idem jus mittendi repudii, quod Moses concessit, jure etiam civili communi, quod Christiani lubentes sunt amplexi, obtinet L. 9. & pass. ff. divort. & repud.

Et quamvis Theodosius, & Valentinianus Imperatores certas repudii causas statuerint in L. 8. §. 2. & 3. Cod. de Repud., *non tamen reliquot*

reliquos casus, in quibus causa requisita deficerent, ita voluerunt exemtos, ut in illis admitti divortium neutiquam possit; quin potius id omnino fieri posse, contendunt, ita tamen ut pars illa, quae sine ejusmodi causis matrimonii dissolvit vinculum, jura dotis amittat: & mulieri, quae deficientibus istis causis divortium velit, integro ne nubat quinquennio, interdictum sit. d. l. 8. §. 4. & 5.

Clarius haec a Justiniano in Novell. 22. c. 3. *traduntur, subjuncta ratione:* quia nuptias affectus alternus facit; *atque inferendo hinc, quod si nulla adsit memoratarum causarum, ut in ejusmodi divortium, ceu dictum est in antecedentibus, poena constituatur.*

Ad XIII. causas Theodosii Anastasius Imperator in L. 9. C. eod. tit. de repud. *hanc adhuc addidit, si nempe consortium mutuo consensu fiat; quam quidem mutui consensus causam Justinianus in* Novell. 117. cap. 10. *abolevit: ejus tamen successor Imperator Justinus restituit, additis rationibus, quae fundamentum status humani praesentis respicientes a nobis hactenus sunt adductae.*

Haec in matrimonialibus consuetudo viguit sub Imperatoribus Christianis Francicis, & Germanis; adeo ut inter veteres Marculphi formulas hanc quoque de matrimonio mutua voluntate rescindendo reperias, hunc in modum: Certis rebus, & probatis causis inter maritum, & uxorem, repudiandi locus patet. Idcirco dum inter maritum, & conjugem suam, non charitas secundum Deum, sed discordia regnat, & ob hoc pariter conversari minime possunt, placuit UTRIUSQUE VOLUNTAS, ut se a consortio separare deberent; quod & fecerunt: propterea has epistolas inter se uno tenore conscriptas &c. *vid.* Lindenbr. Leg. Antiquar. 84. Baluz. in Capitular. Reg. Franc. lib. 2. Form. Marculph. tit. 30.

Neque subiit mutatio, nisi paulo ante tempora interregni magni. Pontifices enim, acriter disceptantes cum Imperatoribus de suprema in rebus ecclesiasticis potestate, tandem abierunt victores: cumque omnem sibi arrogassent potestatem ecclesiasticam, in matrimonialibus quoque, sub praetextu sacramenti, agendi, & dispensandi arbitrium obtinuerunt. Atque hi illam separationem thori perpetuam, salvo matrimonii vinculo, excogitarunt; de qua hactenus nihil, & nec fando quidquam innotuerat.

Non tamen perpetua haec thori separatio ex nostris, in quibus legis jam consecuta vim est, Dicasteriis exterminari debet.

Neque id volumus, ut in nostris foris ecclesiasticis, (in quibus modo adulterium, & malitiosa desertio, modo inimicitia capitalis, modo in quibusdam aliae dissolvendi matrimonii causae magis arduae obtinent,) hoc jus antiquum introducatur; Nostra enim consistoria leges praesentes, & mores receptos, observent, iisque facta applicent necesse est. Non vero ea gaudent potestate, ut leges alias, & novas constituant; sed quae hujus est loci quaestio eo tendit, quoad, & in quantum potestas principis legislatoria in matrimonialibus dispensare possit.

Rationes hactenus adductas in unum cogamus: Jura arbitraria Pontificum principes Evangelicos non obligant; Illae vero restrictiones, quae in nostris Consistoriis usu invaluere, duabus, vel tribus innixae causis, mere juris positivi sunt, circa quod potestas legislatoria superior, habita ratione humanae imbecillitatis, omnino dispensare potest. Legem divinam Mosaicam, quae intuitu hujus humanae imbecillitatis divortia esse licita dicit, Christus Salvator non rejecit; sed ejus tenorem, & nervum optime explicavit, monendo, & inculcando, ne leges statui praesenti attemperatas, quo omnis hominum natura corrupta est, atque ad implendam legem moralem perfectam minus idonea, cum primaeva matrimonii institutione in statu integritatis commisceamus. Hoc jus Mosaicum nullo non tempore in ecclesia christiana viguit, conservatum a christianis Imperatoribus, atque eorundem constitutionibus confirmatum. Idem jus insignes veteres ecclesiae patres probarunt: id quod bene observat Rennemannus in Jurisprud. Rom. German. Memb. I. disput. 42. Th. 36. lit. c., *cujus verba adposite huc faciunt citata* a Struvio in Syntagm. Jur. Civil. Exerc. 30. Th. 41. Sacrae scripturae prohibitio, *inquit Rennemannus*, accipienda de divortio, privato cujusque arbitrio, quavis causa, vel ex nulla omnino, temere concepta; non de illo, quod ex causa legitima, & jure probata, Magistratus auctoritate praevia est permissum. Idcirco nec dubitandum censemus, cum causae supra th. 40. memoratae sint a Christianis Impp. (sub quorum Imperio sanctissimi Theologi, Nazianzenus, Theodoretus, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & alii floruerunt,) nemine contradicente, decretae, & per aliquot saecula observatae: Quin & hodie pii

magi-

magiſtratus eo, quo dictum eſt modo, non tantum ex illis antea recenſitis, ſed etiam ex aliis gravioribus cauſis, vel æque gravibus, pro circumſtantiarum ſuaſione, divortia concedere queant &c.

Tot denique principes chriſtiani, reges, Imperatores, atque ipſe Carolus M., in cauſis propriis jure Moſaico ſunt uſi, ceu hiſtoriarum monumenta teſtantur; quippe quod etiam cum jure canonico antiquo coincidit. Vid. C. quos Deus conjunxit. 18. cauſ. 33. Quæſt. 2.

His adductis rationibus, quibus noſtrum reſponſum fulcitur, facti præſentis, & caſus, de quo ſermo eſt, circumſtantias coarctamus: Indicavit N. N. & multa conteſtatione corroboravit, quod propter implacabile odium longo jam annorum decurſu continuatum ſua cum conjuge diutius eſſe una non poſſit, ceu rationes hanc in rem in actis adductæ pluribus manifeſtant; quibus datum eſt effectui, ut Conſiſtorium ſeparationis in perpetuum a thoro, & menſa, jam tulerit ſententiam, vi cujus ſi ex naturali ratione, & veritate res æſtimanda ſit, ſatis patere poteſt, matrimonii vinculum revera jam eſſe diſruptum. Pars utraque divortium cupit, qui mutuus conſenſus omni tempore in Eccleſia a Magiſtratu pro ſtringenti, & maxime juſta divortii cauſa habitus eſt: cum ſi fieret ſecus, verendum ſit, ne pars alterutra in turpes actus, & alia adhuc majora varii generis peccata prolabatur; ceu hæc omnia fuſius jam in ſuperioribus ſunt expoſita.

Exiſtimamus itaque, & opinamur, ſalvo cujuſvis meliora ſentientis judicio, quod Rex potentiſſimus, vi ſupremæ territorialis, & Epiſcopalis poteſtatis, plenarium divortium admittere, atque hoc in caſu diſpenſare poſſit: quo (attendendo ad rationes adductas, atque ad conceſſionem, quam in vita civili Deus per Moſen indulſit,) nihil ſatius, conſultius, & tutius erit.

Quæst. II.

An circa legem hanc Evangelii, *Quod Deus conjunxit, homo non divellat*, dentur caſus excipiendi?

Quamvis lex hæc univerſaliter eſſe concepta videatur, atque etiam concluſionem contineat, quam Chriſtus ex divina conjunctione maris, & fœminæ deſumſit; omnis vero concluſio, quæ ſuis præmiſſis nititur, nullo modo pati defectum debeat, nihilominus tamen Chriſtus caſum fornicationis excepit, atque adeo illud remanet dubium: An non eadem ratione alii adhuc caſus excipiendi intercurrere poſſint. *Si enim vel maxime diceretur*: Chriſtum unicum ſaltem hunc excepiſſe caſum, cæteroquin generalem regulæ tenorem eſſe ſervandum; *eſt tamen adhuc quod opponi poteſt. Primo enim loco præter adulterii crimen, malitioſa quoque deſertio ſufficientem divortii cauſam conſtituit: qui caſus malitioſæ deſertionis, a crimine adulterii oppido eſt diverſus. Secundo loco omnis exceptio æſtimanda eſt ex paritate, & cauſa ſua, inprimis ſi voces ſint ambiguæ: quia ſana ratio pariter, atque jura, hunc ſervant Canonem:* Quod idem jus ſit, ubi eadem ratio. *Ratio autem eſt anima diſpoſitionis, atque ideo omnino attendenda. Id propter* L. 13. ff. de Legib. *dicitur*: Scire leges, non eſt verba tenere, ſed vim, atque poteſtatem. *Cui addi poteſt illuſtratio* Tiraquelli *dicentis* Tom. 2. part. I. Tract. Ceſſante cauſa &c. num. 138. & plurib. ſeqq., quod ratio ſit diſpoſitionis anima, ſpiritus, & medulla: quin ipſa lex, ejuſque mens, & ſententia, ſeu diſpoſitio.

Adeo in diſpoſitione non verba attenduntur, ſed ejus ratio, & ſententia; atque hinc caſus excipiendi non ex verbis, ſed ex paritate rationis: non per extenſionem, ſed comprehenſionem eliciuntur. Tiraq. d. loc. n. 141. & ſeqq. & Tom. 6. ad L. 8. C. de Revoc. donat. Gloſſ. in verb. libertis n. 45. & 46.

Verbis enim inhærendum non eſt, niſi id in fraudem legis feciſſe, videri velis, L. 29. L. 30. ff. de legib. *Et inprimis in explicandis legibus, ne frivole quis, aut inſulſius vocum captet apices, cautum eſt* L. Penult. ff. ad Exhibend. Non oportere jus civile calumniari, neque verba captari; ſed qua mente quid diceretur, animadvertere.

Ratio igitur, & fundamentum, quo ſalva regula, & concluſione generali, hunc Chriſtus exceptionem niti voluit, ex propriis ſanctiſſimi Salvatoris verbis facili negotio indagatur; verſiculo enim 4. 5. & 6. *de conjugali conjunctione ſermo eſt, & Deus virum, atque fœminam condidiſſe, idque locutus dicitur:*

על נן יעוב איש את אביו ואת אמו
ורבק באשתו והיו רכתו גבתר אחר

Id propter derelinquet vir patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit mulieri ſuæ, eruntque in carnem unam. *Atque hinc concludit Chriſtus verſ. 6: Cum non duæ, ſed una ſint caro, ideo* quod Deus conjunxit homo non divellat. *Hujus vero*

unionis vinculum aliud non est, quam corporis, & animorum conjunctio, in qua omnis matrimonii substantia vertitur: id quod in prima jam quæstione planum fecimus. Hoc porro fonte fluit, quod conjunctione animorum, & corporum sublata, ipsum tollatur matrimonium, (cujus essentiale est, corpore, & animo conjungi,) atque eo in casu salva conscientia admitti divortium possit. Primus ergo casus exceptus a regula, est in exemplo Christi ob adulterium (si maritus copulam carnalem detrectet,) repudii libellum concedentis; quippe si non obstante adulterio maritus sua cum conjuge esse una cupiat, matrimonium durat, nec solvitur, durante scil. conjunctione animorum, & corporum. Causa ergo exceptionis non est in enormitate criminis, (unde existimari possit, quod adulterium crimen grave sit, & summum) quia homicidium, aliave crimina graviora sunt, neque tamen hic in censum veniunt; sed verissima ratio hæc est, quia institutum a Deo matrimonium, quod in conjunctione consistit, marito (ob adulterii crimen a conjuge admissum) omnem consuetudinem detrectante, atque adeo corporum, & animorum conjunctione sublata, tollitur.

Alterum malitiosæ desertionis exemplum, easdem fundamenti loco causas substernit. Intelligimus autem ejusmodi desertionem, quæ cum constanti, & perpetuo derelinquendi partem alteram proposito conjungitur; ita ut nullus amplius cohabitandi animus adsit, 1. Cor. 7. 15. *Coincidit ergo & hoc modo essentiale matrimonii requisitum, nempe animorum, & corporum conjunctio; & quamvis hæc malitiosæ desertionis exceptio a regula generali verbis expressa non legatur, eadem tamen ratione, ad quam Christus respexit, nititur; quo non parum adductus jam firmatur canon:* Idem jus esse, ubi eadem ratio. *Ex eodem igitur principio Salvator pariter, atque Apostoli, suas nectunt conclusiones.*

Neque minus eadem ratione, & causa, exemplum tertium fulcitur, & persistit: quando enim implacabilis odii, tantæque aversionis, & inimicitiæ causa subest, ut pars utraque conjunctionem constanti detrectet animo, matrimonii vinculum, quod in toties jam dicta conjunctione consistere, diximus, non subsistit amplius, & retinetur, sed dissecatur, & corruit. Et quamvis hujus implacabilis odii exceptionem scriptura sacra non exprimat, ejus tamen fundamentum aliud non est, ac idem illud fuit, cui exceptiones ambas priores ædificavimus: atque adeo hic etiam idem jus obtinet, ubi scil. eadem est ratio. Accedit quod hujus, atque exceptionis secundæ eadem natura sit, & ratio neutiquam dispar. Est enim implacabile odium verissima malitiosæ desertionis species: quippe quæ non in desertione domus, & mutatione loci, sed in desertione debiti conjugalis consistit.

Hac inducti causa Theologi pariter, atque JCti, duplicem desertionis speciem statuunt, aliam visibilem, aliam invisibilem. Visibilem dicunt, quando quis animo deserendi conjugem loco degit sejunctus; Invisibilem vero vocitant, si quis quamvis eodem loco, atque in iisdem cum conjuge ædibus commoretur, nihilominus tamen ex implacabili odio, & aversione indelebili, nunquam cohabitandi, & conjugalis præstandi debiti; constantem induxerit animum. Utramque speciem desertionem recte dixeris, quæ fit animo in perpetuum deserenda, & dissolvendæ illius conjunctionis, in qua essentia matrimonii consistit.

Hisce adductis, seu opinamur, stringens inesse ratio videtur: quia si pars utraque a se invicem loco secesserit, nihil adversi metuendum est, nisi quod ingruentem carnis cupiditatem peccata possint subsequi; contra vero, si arctius adhuc una sint, atque iisdem contineantur ædibus, ob aversionem, atque infestam animorum exulcerationem compluries jam indicatam, non possint non eventus contingere ferales admodum: aut saltem vitæ genus inde oriturum est, quod Christianis minime convenit.

Hæc ut magis confirmentur, observandum adhuc est, quod quamvis matrimonii nexus ipso jure Canonico, (vi cujus spirituale vinculum est, & Sacramentum) nullo modo solubilis existimetur, & sponsalia etiam de præsenti, (eo quod verum vinculum conjugale sunt,) illo jure neque ob commissum adulterium, quoad vinculum dissolvi possint; nihilominus tamen ob implacabile odium, & inimicitias irreconciliabiliter solvi queant. De quibus sponsalibus puris, & inter ipsos sponsos initis, (quæ scil. sponsalia de præsenti sunt,) legi meretur c. 2. X. de sponsal. & matrim.

Pari ratione de illis, qui de ineundo matrimonio se invicem juramento obstrinxerunt, dicitur c. 16. X eod. tit. Mulier, cum libera debeant esse matrimonia, monenda est potius, quam cogenda: cum coactiones difficiles soleant exitus frequentes habere. *Videsis Evangelicæ Religionis Doctores:*

Paul.

Paul. Cypr. de Sponsal. cap. 13. & 32. Richter part. I. dec. 8. num. 9. &c. Carpz. Jurispr. Consistorial. lib. 2. dec. 176. n. 8. & seqq.

Est quoque extra controversiam positum, sponsalia de praesenti esse verum matrimonium, atque in utroque jure res est evicta, quod nuptias consensus faciat, non concubitus: de quo adeas in jure civili L. 20. ff. de regulis juris. L. 32. §. 13. ff. de don. int. vir. & uxor.; *& in Jure Canonico ad satiem usque* c. 1. c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 9. & pass. caus. 27. qu. 2.

Denique Theologi, & JCti omnes unanimi consensu in eo conveniunt, quod sponsalia de praesenti propter irreconciliabilem inimicitiam, vel aversionem solvi possint. Teste inprimis Harppr. ad tit. Inst. de nupt. in rubr. n. 138.

Haec cum ita sint, vix apparet, quo jure praeceptum divinum adversus divortia in hac causa allegari possit; Divina enim protoplastorum conjunctio facta non est mediante concubitu, sed per socialem copulam in ipso jugalis accessus limine: id propter dicitur, quod Deus conditam mulierem ad Adamum duxerit, qui etiam in statu innocentiae eam non agnovit. Et si nihilominus vi praecepti divini divortia probibita diceres, necessarium hoc foret consequens, quod nec sponsalia de praesenti ex hac causa solvi possint: quod tamen dubio carere, diximus in antecedentibus. Statuunt vero omnes sine discrimine Doctores, qui satis probatae sunt eruditionis, quod si conjugum, qui inter se diffident, amicabilis compositio tentata fuerit, nec tamen ulla redeundi in gratiam spes appareat, divortia omnino admitti possint.

Wesenb. ff. tit. de Divortio n. 9. Schurf. Consil. 42. n. 3. Harp. d. loc. num. 139. Vultej. Jurispr. Rom. lib. I. cap. 21. p. 125. §. communes, & in not. ad num. 18. vers. Hic autem contrarium &c. ubi allegat Theologos & JCtos.

Atque has decidendi rationes plerumque Evangelicae facultates sequuntur: ut id jam non dicamus, quod omnia exempla adducta, sub exceptione Christi, εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, non solum paritate rationis, sed etiam vi verborum comprehendantur. Docent enim doctissimi interpretes, atque rationibus firmant momentosis, quod vox πορνεία praeter fornicationis significatum, omnes actus denotet adversus essentiale conjugii commissos, & quibus matrimonium violatur.

Vid. Selden. de jur. nat. & gent. Lib. 7. c. 12. in fin. & latissime in uxor. Hebr. Lib. 3. c. 23. per tot. Franc. Connan. Doctiss. JCtus Gallus & pontificius, in commentar. ad jus civil. L. 8. c. 12. n. 5.

Militat inprimis pro hac sententia locus ad Hebr. 13, 4., *ubi vox πορνεία incorrupto, & intemerato matrimonio directe opponitur: id quod indicio est, omne illud, quo essentiale matrimonii violatur, atque contaminatur, esse πορνείαν. Quod vero exempla a nobis allata, atque inprimis postremum, cujus facta est mentio, inter istos connumerandum actus sit, quibus essentia, atque natura conjugalis vinculi sublata, matrimonium violatur; satis prolixe in antecedentibus jam est expositum.*

Tandem divortia legi Evangelii minus repugnare, neque eidem esse adversa, probatur: quia Christus de privata separatione solum loquitur; non vero de ea, quae fit auctoritate magistratus. Quae enim Christo proponebatur quaestio, non erat de auctoritate magistratus; sed tantum de potestate mariti, ad quam totius contextus negotium referri debet, cujus cardo in eo vertebatur: An sufficiat in causa divortii, si maritus det libellum repudii? *In responsione vero non aliud intelligi, quam quod est in quaestione, sua tamdiu radiat luce, donec contrarium probetur. Ad hac si vel maxime in sacro codice praeceptum generale promulgatur, quo ad unum omnes tenentur, ejus tamen vis obligatoria latius justo ad magistratum extendi nequit: v. g. Praeceptum de homicidio, & de non interficiendis aliis, ad omnes pertinet; nihilo secius supremi in republica magistratus vindictam gladii impune exercent, non jure hominum, sed jure Dei; non qua homines, sed qua Dei ministri, atque his in terris vicarii. Eadem ratione vis praecepti de non admittendo divortio ad magistratum non porrigitur; quin potius ejus requirit officium, ut qui inimica, & infensa aversione diffident conjuges, matrimonii vinculo solutos separent, majus evitando malum, atque antevertendo scandala, peccata, & tot eventus maxime periculosos. Non enim est in humana situm potestate ut unio fiat, & animorum conjunctio inter illos, quos summa jam exacerbatio ad naturam abalienatae mentis abduxit. In hoc aperti, & contumacis odii indicio, quod capitalem inimicitiam induxit, omne praesentis Responsi robur situm est. Et quamvis objici possit, quod a parte conjugis nulla sit mentis aversio, quip-*

pe quæ nihil omisit studii, quo mariti demulceret animum, hujus tamen intuitu duæ quæstiones bene sunt distinguendæ. 1. An matrimonii vinculum ob implacabile odium, & aversionem omnimodam solvatur? 2. Quæ pars conjugum hujus admittendi divortii causam dederit? *Quod enim ex hujusmodi caussis matrimonium omnino solvi debeat, ita ut pars utraque hoc prorsus vinculo liberetur, hactenus demonstratum est; Et quia matrimoniale vinculum relationem inter duas involvit, consequitur ex natura relatorum, si indelebili unius partis aversione rumpatur, eo utramque partem esse solutam: id quod abunde confirmant malitiosæ desertionis, & adulterii casus, in quibus ab utraque parte matrimonium solvitur. Hisce præsuppositis quæstio altera* (quæ pars conjugum potiorem tantæ aversionis causam dederit?) *divortium non mutat; sed id saltem efficit, ut inde cognosci, & definiri satisfactio possit, quæ parti insonti debetur: ad quam evitandam, atque effectus inde orituros minus gratos, id sibi utrinque sumunt operæ, ut quicquid culpæ est, conjux in maritum, & maritus in conjugem devolvat.*

arg. L. 6. L. 7. in fin. C. de divort.

Ex duplici vero causa ad hanc posteriorem quæstionem maritus trahi nequit, 1. quia juratorum testium depositione constitit, quam illicitis, & periculosis conjux ausa sit uti mediis, quæ a Vetulis suppeditata improvidis, & quæstum quærentibus, præter intentionem marito sanitatis jacturam afferre potuissent; & quamvis hoc factum non sit, justus tamen metus adfuit, ne ulteriora, & magis nociva tentaret remedia: quo ipso conjux odium, & aversionem in marito non parum auxit. Nec impedit, circa depositionem testium in formalibus aliquid deficere; sufficit, quod illicita, quæ adhibere tentavit, media, jam in rem judicatam abierint. 2. Quia conditiones obtulit, de quibus jam inter se convenerunt: ut ergo alia amplius satisfactione teneri nec possit, nec debeat.

Quibus omnibus inducti (salvo tamen cujusvis meliora sententiis judicio) opinamur, quod cum propter perpetuam aversionem, & indelebile odium inter N. N., atque ejus conjugem longo jam tempore continuatum, (ita ut perseverantis apparuerit esse animi indicium, per L. 3. ff. de divort. L. 64. in fin. ff. de donat. int. vir. & ux.) *omnis restaurandæ conjugalis amicitiæ, & animorum conjunctionis efficiendæ spes collapsa sit, non solum causa totalis divortii justa sit; sed etiam tutius existimari debeat, & magis opportunum, illos solvere, qui non nisi odioso, & utrique molesto vinculo sunt conjuncti. Quod vero attinet ad dispensationem progrediendi ad secunda vota, satis rationum esse putamus, ex quo eidem adstrui locus possit. Soluto enim per divortium matrimonio, atque hinc omni alias ingrediendi nuptias impedimento remoto, cuilibet plena, & nemini deneganda libertatis beneficio, aliud contrahendi matrimonium potestas est, quam quæ infringere possint jura non dantur. Ille quidem in Consistorio mos obtinet, quod pars, quæ potiorem divortii culpam dederit, alius contrahendi matrimonii beneficium amittat; at vero pœna hæc est arbitraria, quæ non solum remitti potest, sed etiam debet, si ætatis æque, ac constitutionis habita ratione nullum continentiæ donum adsit: Imo alius contrahendi matrimonii prohibitio in tali casu injusta foret, & maxime periculosa. Præterea ulteriori adhuc probatione indiget, maritus ne, an conjux tantæ aversionis, & inde admissi divortii, ansam dederit præcipuam?*

Si ergo matrimonium aut per dispensationem Regiam, aut vi Consistorialis sententiæ fuerit solutum, marito, ut ad alia progrediatur vota, denegandum non est. Ita sentimus de jure.

Decani, Ordinarius, Seniores, cæterique Doctores Theol. & Jurid. Facult. in Acad. Reg. Electoral. Brandenb. Francof. ad Viadrum 27. Aug. 1714.

L. S.
L. S.

Modus præscribitur] „ Præcedere nimi-
„ rum debebat justa repudii causa: mari-
„ tus scribere tenebatur libellum repudii,
„ & dare in manum uxoris, eamque ita
„ de domo dimittere. *Deut.* 24. 1. *seq.*

Nec dimissam ducere quisquam impeditur]
„ Quia solutum est prius matrimonium.

Præter eum, qui dimisit] „ *Deut.* 24.
„ *v.* 4. ; ubi additur ratio, quia polluta,
„ & abominabilis facta est coram domino:
„ indeque hic actus refertur inter peccata,
„ quæ terræ cohærent.

Et Sacerdotem] „ Sacerdotes itidem a
„ tali fœmina abstinere tenebantur, utpote
„ quæ polluta, & abominabilis facta est:

Ipso

Ipso naturali jure ita restringenda est, ne inde oriatur prolis confusio] Quæritur, an mortuo conjuge, vel divortio facto, uxor statim ad secunda vota convolare possit? Negatur: idque probatur iisdem rationibus, quibus polygamiam uxorum prohibitam probavimus; Nam & incertus fieret pater, officia educationis, & jura successionis confunderentur, propagatio impediretur. &c. Terminus autem naturalis est, ut exspectet usque dum constet gravidam non esse. Cum vero id dubium valde sit, gentes legibus certum terminum præscripsere: Legibus Hebræorum tres menses præscripti erant, quia eo tempore perfectum esse partum putarunt: Romani annum præscripsere, quia certum est post annum, gravidam non esse.

Additio.

„ Jure canonico uxor post obitum mari„ ti statim ad secunda vota convolare po„ test. Idque ex falsa interpretatione ver„ borum Apostoli, qui uxorem mortuo ma„ rito liberam pronunciat, ut nubere possit „ cui velit, *1. Cor.* 7. *v.* 30, eamque a le„ ge viri solutam esse, ait, adeo ut non „ sit adultera si cum alio viro fuerit. *ad* „ *Rom.* 7. *v.* 2. & 3. Equidem uxor mor„ tuo marito libera omnino est a vinculo „ mariti, adulterium non committit, nec „ fidem marito datam violat; at ex alio ca„ pite prohibetur properare ad secundas nu„ ptias, nimirum propter confusionem se„ minis. Apostolus igitur dum libertatem „ nubendi viduæ concedit, supponit, id fie„ ri debere juxta naturæ leges, si nimirum „ constat eam gravidam non esse: unde no„ tanter addit, *modo fiat in domino*; non „ autem fieret in domino, si femina confun„ derentur, eoque proles incerta fieret.

„ Cæterum jus canonicum in terris pon„ tificiorum obtinet, *Hœn. disp. ad inst.* „ 2. *th.* 5., & infamia jure civili in tales nu„ ptias properatas statuta, abolita est. *Laut.* „ *comp. p.* 61. Idque in terris protestantium „ quoque quoad infamiam observari, & „ festinatas nuptias arbitrarie saltem puniri, „ ajunt, *Laut ibid.*: quanquam plerique con„ trarium teneant. *Wes. parat. de his qui* „ *not. inf. ibique Brun. q.* 27. *Brun. ad l.* „ 2. *C. de Sec. nupt.* & *ad L* 11. 12. 3. „ & 4. *ff. His qui not. inf. Carpz. Jprud.* „ *consist. l.* 2. *d.* 159. *n.* 10. *Stryk. V. M.* „ *tit. His qui not. inf.* §. 9. *Gerhard de Con*„ *jug.* 199. Conf. *Jus meum controversum* „ *tit. de his qui not. inf. quæst.* 3.

„ Divortio facto moribus nostris liberi „ educantur apud innocentem sumtibus no„ centis. *Laut. tit. de Repud.* & *div. in* „ *fin.* Idque æquitati naturali magis conve„ nire videtur; neque enim conjux nocens „ suo delicto solatium, & jus educandi, „ quod parentibus natura commisit, inno„ centi auferre potest.

Hinc illa apud Tacitum] „ Augustus Ne„ roni abduxit uxorem, & per ludibrium „ pontifices consulebantur, *an concepto*, „ *nec dum edito partu rite nuberetur. Tac.* „ *Annal.* 1. *c.* 10.

Tres Menses interponi jubebantur] „ Si „ intra tres menses alii nubebat uxor, „ partus inde natus ad neutrum maritum „ pertinebat, & neutri parentum succede„ bat: nisi posterior adoptaret, *Selden. de* „ *success. ad leg. Hebr. c.* 4. *in fin.*; ubi al„ legat Maimonidem *Halach. Mechaloth.* „ *c. V.*

At Christi lex ut res alias, ita & hanc conjugii inter Christianos ad perfectiorem redegit normam] „ Hoc assertum examina„ vimus in *Dissert. proœm.* 3. § 44.

Ex qua & qui dimisisset uxorem non adulteram, & qui duxisset dimissam, adulterii reos pronunciat] Non sensu juridico, sed sensu ethico: Eodem modo uti adulterum alibi dixit eum, qui alterius uxorem intuetur ejus concupiscendæ gratia. *Vid. supra p.* 561.

Et Apostolus ejus, atque interpres Paulus, non viro tantum jus dat in corpus uxoris] „ Uterque conjux in conjugis cor„ pus jus habet, ad eum effectum ut co„ habitare invicem teneantur; At jus hoc „ cessat soluto matrimonio: uti solvitur per „ divortium, quod ex justa causa fit.

Quod & in naturali statu procedebat] „ I. e. citra monitum Apostoli. *Gron. h.* „ Uxor enim dum nubit marito, corpus „ suum in ejus potestatem tradit.

Is in corpus ejus dominium habet] „ Im„ proprie *dominium* dicitur; consistit enim „ illud in jure utendi illo corpore ad effe„ ctum procreandæ sobolis: adeoque hacte„ nus corpus uxoris est in potestate mariti.

Sed & uxori vicissim in corpus mariti] Recte inde infert Apostolus, denegari debitum conjugale non deberi, quia ex consensu id sibi invicem promisere conjuges; At inde non sequitur, divortium uxori mitti non posse.

Additio.

„ Dictum est, jus uxoris in corpus mari„ ti subsistere quamdiu est uxor; desinit „ autem esse uxor post divortium.

3 *In utroque hoc Capite*] „ Et de polyga„ mia, & de divortio.

Non novam a Christo conditam legem, sed restitutam, quam Deus Pater primordio rerum condiderat] „ Auctor improbat hanc „ sententiam, quæ tamen verissima est; „ Christum enim præter ea, quæ ipso jure „ naturæ præcipiuntur, nihil statuere, vi„ dimus *in not. ad prol.* §. 50. & *ad l.* 1. *c.* „ 2. §. 6. *n* 2. *Conf. Diss. proæm. III. Sect.* „ 3. Atque hinc nec polygamiam, nec di„ vortium improbat Servator, etsi perfectius „ sit ab utroque abstinere.

Ipsa Christi verba, ubi ad primordium illud nos revocat] „ *Non legistis, quia qui* „ *fecit ab initio, masculum, & fœminam fecit* „ *eos*, *Matth.* 19. *v.* 4.; unde concludit: „ *quod ergo Deus conjunxit, homo ne se*„ *paret. v.* 6.

Sed respondere potest &c.] Duo membra sunt hujus responsionis. 1. Ex facto illo creatoris non inferri legem, seu necessitatem; sed inde saltem elici, Deo gratum id esse: 2. Servatorem autem id, quod Deo gratum est, nova lege Christianis injunxisse. *Prius* verum omnino est, eamque rationem supra quoque allegavimus; at *posterius* concedi nequit. Servator non novam legem condidit, neque id, quod jure naturæ permissum est, prohibet:. Divortium igitur, ac polygamia jure naturæ permittuntur, nec Servator, qui privatus fuit, ullibi hæc capita tanquam juri contraria prohibuit; At cum regulis perfectionis omnino pugnant, quia odia, diffidia, libidines &c., quæ causa sunt divortiorum, & polygamiæ, cum perfectione pugnant.

Quid optimum sit, Deoque gratissimum] „ Cum enim quicquid Deus facit, perfe„ ctissimo modo faciat, inde non potest non „ perfecte agere, qui factum illud imitatur.

Quia ubi lex non est, ibi non est legis transgressio] „ Non entis nullæ sunt affe„ ctiones.

At lex de ea re nulla illis temporibus exstabat] „ Nam ex solo creationis facto non „ sequitur lex, seu obligatio; sed saltem „ gratum esse Deo, si homines factum il„ lud imitantur.

Idem ferme dixit, quod Pharaonis filia dicitur] „ Certissimo indicio, Deum non „ edixisse, quid necessario fieri debeat; sed „ prædicasse saltem quid amor effecturus sit. „ *Gron. b.*

At Christus, quod Deus institutione conjunxerat, id ab homine separari vetuit] „ Imo non vetuit per modum legis; sed „ contrarium esse perfectioni, docuit.

Ex eo, quod optimum, Deoque acceptissimum est, dignissimam lege nova desumens materiam] Verum non est, Christum nova lege indissolubile fecisse matrimonium, quod jure naturæ, & lege veteris testamenti solvi poterat; Neque enim Servator legem humano generi ferre, vel statum juris naturæ mutare voluit: Christus doctorem egit, non legislatorem; regulas perfectionis inter Judæos, & gentes obliteratas revocat, illasque commendat, non vero pœnalibus legibus necessitatem agendi injunxit.

Additio.

„ Grotius bene initio hujus *n.* 3. obser„ vavit, non ex omni facto creatoris oriri „ legem, seu agendi necessitatem; At quod „ hic addit, *Christum ex his factis novæ le*„ *gis materiam sumsisse*, admitti nulla ratio„ ne potest Hypothesin hanc Grotii late ex„ posuimus in *Dissert. proæm. II.* §. 8. & „ 9. & *Diss. proæm. III.* §. 39., ubi simul „ demonstravimus, Servatorem leges non „ statuisse, sed eum jus naturæ, ut in statu „ integro obtinuit, docuisse, ejusque præ„ cipuam partem, quam Judæi insuper ha„ buerunt, populo inculcasse: officia nimi„ rum charitatis, regulas perfectionum, men„ tis puritatem &c.

Ut divortiorum libertate] „ Exempla gen- 4 „ tium allegavimus *n. præced. in pr.*

Ita plurium fœminarum conjugio] „ Ex„ empla gentium, inprimis Judæorum, & „ primorum Christianorum, allegavimus su„ pra *n.* 1.

Apud Ægyptios soli sacerdotes] „ *Alexan*„ *dr. ab Alex. Gen.* 4. 17. *ibique Tiraqu.*, „ *Gell. N. A.* 10. 15.

Quod tamen ne Athenis quidem diu observatum] „ Gellius meminit decreti, quo po„ lygamia permittebatur. *N. A.* 15. 20. „ *Tesm. b.*

Socratis] „ Qui duas uno tempore ha„ buit uxores, Xantippen, & Myrtonem. „ *Alex. ab Alex. Gen.* 1. 23. *ibique Tiraqu.*, „ *Athenæus*, & *Laertius in vita Socratis.* „ De his duabus uxoribus late egit *Stanley* „ *in hist. vet. phil. part.* 3. *c.* 16 Ideo au„ tem ab Auctore præ aliis allegatur, quod „ ille

„ ille a Græcis pro homine perfectissimo, „ & justissimo habitus fuerit. *Xenoph.* 4. „ *Memor. n.* 816.

Et aliorum] „ Euripides enim duas uxores habuisse, dicitur. *Gell. d. L.* 15. *c.* 20.

Semper duabus uxoribus] „ Ex lege Romuli. *Vid. Dion. Halic.* 2. *c.* 16. Cæsar „ lege publica polygamiam permittere vo„ luit. *Vid. Suet. c.* 52. De Valentiniano, „ qui duas uxores duxit, ejusque lege, qua „ polygamiam permisit, vide ea, quæ dicta „ sunt *supra pag.* 244.

Laudandi sunt sane] „ Virtuose egerunt, „ & juxta regulas perfectionis; non vero „ peccassent aliter agendo.

Flaminica] „ Diali flamini, sive Jovis „ sacerdoti nuptæ. *Gell. N.A.* 10. 15. *Gron.* „ *b.* Hi enim sacerdotes omnium maxime „ perfectioni studebant.

Non tamen inde sequitur, peccasse] „ Imo „ nec post legem Evangelii peccatur cuntra „ naturæ jura. At contra perfectionis regu„ las peccatur & ante, & post Evangelium „ publicatum.

Ad §. X.

1 Quæ *rata sint jure naturæ conjugia*] Jure naturæ omnia conjugia rata sunt, nisi probentur prohibita. Non autem prohibentur ob defectum consensus parentum, *b.* §. 10., nec cum pluribus uxoribus, §. 11., nec cum concubina, §. 15; sed ob proximitatem sanguinis, §. 12. 13. & 14.

Non omnia, quæ juri naturæ repugnant, irrita fieri jure naturæ] Imo regula juris naturæ est, *quod id, quod prohibente naturæ lege fit, nullum fit*, quia facultas moralis agendi cessat, utpote quæ lege impeditur. Sane jus agendi quidquid lubet, tamdiu hominibus competit, donec lege prohibeatur; Accedente igitur legis prohibitione jus agendi deficit, adeoque irritus est actus.

Jure civili autem obtinet, ut actus aliquando a legislatore improbetur, pœnaque ei imponatur: neque tamen ideo nullus fit. Hoc casu igitur actus non simpliciter improbatur, sed permittitur sub conditione pœnæ, & soluta pœna lex actum valere voluit. Unde apparet, quam inepta sit operosa illa tractatio JCtorum quorundam Italorum, qui integris voluminibus quæstiunem, *an quod juri naturæ repugnat, irritum sit*, tractarunt: cum ex simplicissimis his principiis omnia clara sint.

Additio.

„ Auctor regulam, quod non omnia, quæ „ juri naturæ repugnant, irrita fiant jure „ naturæ, refert saltem ad ea, quæ pugnant „ cum jure naturæ laxiori, i. e. cum perfe„ ctionum regulis. *Vid. Diss. proœm. II.* §. „ 10; non vero ad actus, qui sunt contra „ jus naturæ sociale, *Diss. proœm. I.* §. 14.: „ Adeoque verus dissensus inter Auctorem, „ & B. Parentem, non subest. Add. *supra* „ §. 3. & *infra* §. 14. §. 16. *n.* 1. & *L.* 3. „ *c.* 23. §. 7.

Ut exemplo prodigæ donationis apparet] Quasi donatio, etsi prodiga, juri naturæ repugnet. Anne quilibet jure naturæ de re sua disponere, atque eam perdere potest?

Sed ea demum, in quibus deest principium dans validitatem actui] „ Atqui prohibente „ lege naturæ, deficit principium dans va„ liditatem actui, i. e. deficit facultas mo„ ralis, seu jus agendi.

Aut in quibus vitium durat in effectu] „ I. e. ubi ab initio quidem actus validus „ est, sed postea ob vitium perpetuum irri„ tus fit; Nam accedente illo vitio perpe„ tuo, deficit actus.

Principium unde jus oritur, est jus illud, quod facultatem moralem interpretati sumus]. „ *Supra L.* 1. *C.* 1. §. 5. & *seq.* Deus enim „ nobis concessit facultatem disponendi de „ jure nostro prout lubet in casibus non re„ strictis: intra hos igitur facultatis terminos „ prout quisque disponit, ita jus est. *Vid.* „ *B. Par. Pos. VI.*

Simul cum voluntate sufficiente] „ Cum „ enim ex dispositione demum de jure no„ stro jus oriatur, constare de illa disposi„ tione, i. e. apparere voluntas disponendi „ debet.

Quæ voluntas sit sufficiens, infra melius tractabitur] Scilicet *L. II. c. XI. seq.*, ubi de obligatione, quæ ex promissis oritur, agitur.

Super facultate morali quæstio oritur de parentum consensu] I. e. quæritur, an jure naturali liberi facultatem moralem habeant nuptias contrahendi absque consensu parentum? Auctor ex falso suo principio, *quod jure naturæ actus quidam non sint irriti, licet juri naturæ repugnent*, hanc quæstionem ita decidit, ut nuptias citra parentum consensum contractas repugnare quidem juri naturæ, putet, quia hæc omissio pugnat cum reveren-

reverentia parentibus debita; At ideo conjugium non fieri irritum.

Error hic Auctoris oritur ex perpetua illa confusione juris, & virtutis; quasi sub jure naturæ ea quoque, quæ virtutis sunt, contineantur: cum tamen sæpius dictum sit, posse hominem vitiose agere, neque tamen ideo contra jus naturæ agere

Dicimus igitur in genere, consensum parentum ad conjugium liberorum non esse necessarium: adeoque nuptias citra consensum parentum contractas non tantum non fieri irritas, sed nec naturæ juri repugnare. Idque probamus *I.* quia quilibet homo tamdiu licite agit, & de jure suo disponit, quamdiu non apparet prohibitio; nullibi autem restricta illa facultas nuptias contrahendi apparet, neque jus prohibendi patri ullibi concessum apparet. Atque hinc merito JCti Romani conjunctionem maris, & fœminæ, ad illud jus naturæ referunt, quod natura omnia animalia docuit. §. 1. *Inst. de Just. & jur.* Hoc ergo jus parentes non magis impedire, & auferre natura possunt, quam defensionem sui ipsius, quæ ex eodem jure fluit. *II.* Dictum sæpius est, omne jus patriæ potestatis consistere in educationis officio, sub quo adeo non continetur nubere, vel nubenti consentire, ut potius cum pubertate educationis officium, adeoque jus prohibendi desinat. Et licet *III.* filius patri reverentiam debeat etiam post pubertatem, non tamen inde sequitur, consensum ejus jure requiri; nam & magistratibus, & præceptoribus reverentia debetur, neque tamen horum consensu jure opus est, neque spernere eos videntur, cum jure suo utantur. Atque hinc *IV.* notanter Imperator ait, rationem naturalem *suadere*, ut patris consensus requiratur; Non ergo imperat, sed commendat. Ratio enim naturalis quædam jubet, quædam vero suadet: ea quæ jubet sunt necessitatis; ea vero quæ suadet, sunt res arbitrii. At quia *V.* jus civile sæpius ea, quæ arbitrii sunt, in legis formam redigit, & ex actibus virtuosis actus necessitatis efficit, idem quoque circa consensum patris statuit, eumque ad nuptias filiorum necessario requisivit. Id autem *VI.* meri juris civilis esse, vel ex eo apparet, quod nec matris, nec patris emancipantis, nec furiosi consensus jure civili requiratur; si vero nuptiæ sine parentum consensu non subsisterent natura, etiam matris &c. consensus præcise requireretur: nam eadem quoque his reverentia natura debetur. Sed & *VII.* ratio, cur patris consensus præcise requiratur, mere civilis est; nam liberi, usque mortuis nepotes, ipso jure fiunt hæredes patris, & in ejus bona succedunt: adeoque merito pater consentire debebat in nuptias filii, ne invito patri agnascatur hæres suus. Cæterum *VIII.* ex veteri testamento apparet, Jacobum quatuor duxisse uxores inscio patre, adeoque citra ejus consensum, *Gen.* 29. Josephus in Ægypto uxorem duxit ignorante patre, *Gen.* 41. 45. David Saulis filiam, 1. *Sam.* 18. 26., & Tobias Saram duxit insciis parentibus, *Tob.* 8. *v.* 11. Esavus conjugium cum Cananæis contraxit, etiam invitis parentibus, quin odio eorum: neque tamen ideo nullum fuit matrimonium, *Gen.* 28. *v.* 6. *seq.* Neque *IX.* responsio valet, quasi parentes non inviti fuerint, etsi ignoraverint: quod consensum Jacobo, Tobiæque in genere præbuerint: quod David sciverit parentem dissensurum non esse: & quod Esavi parentes noluerint matrimonium irritum esse; Nam etsi in genere consenserit Isaacus, ut filius uxorem duceret ex familia sua, non tamen consensit in plures, sed in unam saltem. De consensu patris in nuptias Davidis plane non constabat, eoque modo consensus patris semper elidi posset. Denique si consensus patris ipso jure esset necessarius, matrimonium absque eo contractum ipso jure nullum foret, etiam non reclamante patre: Interim acceptatur, ad exemplum Josephi nihil responderi posse. Sane filii absentes jus parentibus a natura quæsitum auferre non possent.

Neque *X.* obstant exempla veteris Testamenti, ubi parentum consensus adhibitus fuit; Ita enim Hagar Ismaeli dedit uxorem, *Gen.* *XXI*, 21. Abra Isaaco, *Gen.* *XXIV*, 3., Judas filio suo Her, & postea Onani, *Gen.* *XXXVIII*, 5. *seq.* Simson a parentibus petiit, ut dent ei uxorem, *Judic.* *XIV*, 2. Thamar fratrem conjugium expetentem remittit ad parentes, 1. *Sam.* *XIII*, 3. Resp. Exinde sequitur, quod filii pii non soleant absque consensu parentum, eorumque consilio, nuptias contrahere; non vero quod consensus ille sit de necessitate, & quod absque consensu nuptiæ nullæ sunt. Sane etiam plurimi Doctores inter Christianos consensum parentum non esse necessitatis, statuunt: uti ex Quinctiliano probat Auctor *h.* §. 10. *n.* 3.

Additio.

„ Præter eas, quæ a B. Parente allegan-

„ tur

„ tur rationes, aliæ addi solent. Nimirum, „ 1. patrem denegando filio consensum, „ eum excludere a jure, quod omnibus ani„ mantibus commune est, ac impedire mo„ tum, quem naturæ Auctor omnibus ho„ minibus indidit. 2. Agi hic de solo jure „ filii, qui de usu sui corporis, de facultate „ cohabitandi disponit; prout autem quisque „ de jure suo disponit, ita jus est. 3. Si „ nuptiæ deficiente consensu patris irritæ es„ sent, sequeretur, filium dimittere uxorem „ non posse absque consensu patris; quia „ regula naturæ est, ut iisdem modis quid „ dissolvatur, quibus colligatum est. At nul„ libi statutum legimus, consensum patris in „ dissolvendis matrimoniis liberorum neces„ sarium esse. Accedit 4. consensus plero„ rumque Consistoriorum, quæ retractare „ conjugia absque consensu patris inita non „ solent. *Vid. Harpprecht. Inst. de nupt. n.* „ 127. *Carpz. Consist. l.* 2. *def.* 60. *n.* 2. „ Conf. Responsum B. Patris XXXVI. *in* „ *Vol.* 1. *deduct. in caus. illustr.*

„ At his non obstantibus asserimos, nu„ ptias sine consensu parentum initas jure „ naturæ nullas esse; Certum enim 1°. est, „ liberos originem ex semine patris habere, „ adeoque hactenus sub potestate patris es„ se: quia quidquid ex re mea nascitur „ meum est. Atque hoc sensu JCtus in *l.* 1. „ §. 1. *ff. inspic. ventr.*, ait, *patrem liberos,* „ *utpote ex ejus semine natos, tanquam suos* „ *vindicare;* & in *l.* 195. §. 2. *V. S.*, traditur, „ liberos *natura* subjectos esse patri. Actio„ nes igitur liberorum dependent a potesta„ te, & arbitrio patris. 2°. Liberi nascuntur „ in domo patris, qui suæ domus est do„ minus, adeoque eis, qui in illa domo ha„ bitant, legem dicere potest. *l.* 159. *ff. V.* „ *S.* Denique & 3°. liberi ex voto parentum „ sunt pars illius corporis, quod familiam „ constituit: atque hinc de juribus illius fa„ miliæ participant, eamque post mortem „ patris continuant, i. e. in omnia ejus ju„ ra, & bona succedunt. Durissimum igitur „ 4°. foret, si patri invito successor jurium, „ & bonorum obtrudi posset Optime igitur „ 5°. Imperator asserit, *rationem naturalem* „ *suadere, ut patris consensus requiratur,* „ *pr. Inst. de nupt.* Neque vox *suadere* com„ mendationem hic denotat, qoia addit Im„ perator, rationem naturalem suadere, id „ fieri *debere.* Atque hinc 6°. in plerisque „ Consistoriis Evangelicorum nuptiæ sine „ consensu parentum contractæ nullæ decla„ rantur. Neque 7°. obstat, quod pater dis„ sentiendo impediat motus naturæ, & fa„ cultatem propagandi, quam Creator libe„ ris quoque indidit: Nam pater non im„ pedit illas facultates, sed vel motus illos „ saltem differt, vel subjectum tantum pro„ pagationis improbat.

Sed in eo falluntur] „ Imo non falluntur. „ Rationes modo allegavimus.

Quam officio filiorum conveniens esse] „ I. „ e. virtutis, & perfectionis id esse, non „ juris.

Nisi manifeste iniqua sit parentum volun-tas] „ Atque hinc etiam in illis locis, ubi „ consensus parentum est necessitatis, cogi „ possunt a superiore ut consentiant, si „ causa dissensus justa allegari nequeat. *Vid.* „ *l.* 19. *ff. rit. nupt. Carpz. L.* 2. *consist. def.* „ 52. & 53. Quando, & in quibus causis „ resistere liceat voluntati patris, vide *in* „ *proleg.* §. 14., & *infra L.* 2. *c.* 26. §. 3.

In eo negotio, quod ad gentem totam per-tinet] „ Uxor enim accedit familiæ mariti, „ adeoque totius familiæ interesse videtur, „ ne uxor indigna in familiam cooptetur.

Sed hinc non sequitur, jus illud, quod facultatis, aut dominii nomine explicatur, deesse filio] „ Sensus est, quod cum filius fa„ cultatem, i. e. jus habeat cohabitandi, „ & dominus sit actionum suarum, id jus, „ & dominium per reverentiam patri debi„ tam non minuatur.

Et matura esse debet ætatis] „ I. e. facul„ tatem sui similem procreandi habere de„ bet: quæ facultas cum apud alios citius „ appareat, determinari natura certo tem„ pore non potest; adeoque leges civiles de„ mum tempus tale statuerunt.

Et extra familiam abit] „ Imo manet in „ familia, & novam saltem addit, *de quo* „ *infra.*

Ita ut hac in re regimini familiari non subjiciatur] „ Imo subjicitur, uti rationibus „ probatum dedimus.

Solum autem reverentiæ officium non effi-cit, ut nullus sit actus, qui ei repugnat] „ Regula hæc vera est; At negamus, pa„ tris consensum *ex sola reverentia* requiri. „ Diximus enim, eum ex ipsa ratione na„ turæ necessarium esse.

Non ex natura est, sed ex juris condito-rum voluntate] „ At ratio juris condito- 2 „ rum naturalis est, quia liberi ex filio ipso „ naturæ jure succedunt: Iniquum igitur puta„ runt, patri invito suum hæredem agnasci.

Nam

Nam & eodem jure] „ Quia ratio illa naturalis cessat; mater enim liberos non habet in potestate, neque naturali jure liberi ei succedunt : adeoque ei invitæ non agnascitur suus hæres.

Mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent, suo dissensu matrimonium irritum non facit] „ Jure naturæ consensus non requiritur ex reverentia; At juxta regulas virtutis eorum quoque consensum expetere, quibus reverentiam debemus, laudabile est. Ex hac ratione igitur etiam matris consensum impetrare debent liberi. Hinc Cyrum de matris quoque sententia uxorem duxisse, tradit *Xenoph. Inst.* 8. *p. m.* 246. Ideo in sorore Thyphæna culpat Cleopatra, quod contra matris voluntatem extra Ægyptum nupserit, *Justin.* 39. 3. Ismaelem consensu matris uxorem duxisse, constat ex *Gen.* 21. *v.* 21. Conf. *Eurip. in Phœniss. v.* 339. *Liv.* 4. 9.

Ac ne pater quidem filii emancipati] Nam hic tota patria potestas, adeoque & effectus ille patriæ potestatis, quo suus hæres patri agnascitur, cessat. *L.* 25. *ff. Rit. nupt.*

In filii nuptias & avus, & pater consentire debent : filiæ avi auctoritas sufficit] „ *L.* 16. §. 1. *ff. Rit. nupt.* Contrarium idem Paulus docet in *l.* 3. *ff. rit. nupt.* Ubi & in nepotis, & in neptis nuptiis solius avi consensum sufficere, ait. Quod rationi naturali magis conveniens est, quia & nepos, & filius sunt in potestate avi.

Quæ discrimina naturali jure incognita] „ Diximus, discrimen inter liberos in potestate constitutos, & emancipatos, naturale esse; differentiam autem inter nepotes, & neptes, ab ipso Paulo rejici.

3 *In sacris literis videmus quidem viros pios &c. secutos auctoritatem parentum*] Videmus econtrario exempla liberorum, qui non requisito consensu parentum nuptias contraxere : Neque regeri potest, liberos illos vel certos fuisse de consensu, vel parentes postea ratihabuisse; Nam id fingitur, & contrarium apparet in exemplo Esavi.

Additio.

„ Exempla ex sacris collegit *Carpz. Jurisp. conf. L.* 2. *D.* 39. *n.* 13., eaque hoc ordine recenset. Agar accepit filio suo Ismaeli uxorem de terra Ægypti, *Gen.* 21. *v.* 21.; quod singulariter notari, merito jubet B. Lutherus, quia Ismael erat homo ferus, & agrestis, nec tamen recusavit de consilio matris uxorem ducere. Abraham ablegat Eiezerum ad conciliandas filio Isaaco nuptias, *Gen.* 24. *v.* 3. Isaacus filium Jacobum mittit in Mesopotamiam, ut uxorem de filiabus Laban accipiat, *Gen.* 28. *v.* 1. Laban de filia sua Rachele dicit ad Jacobum : *Melius est ut tibi eam dem, quam alii viro, Gen.* 29. *v.* 19. Judas dedit uxorem filio suo, *Gen.* 38. *v.* 7. Thamar regis filia dispositionem de conjugio suo remittit ad parentis arbitrium, 2. *Sam.* 13. *v.* 3 : & Angelus consuluit Tobiæ, ut a patre Raguele uxorem roget, *Tob.* 6. *v.* 13.

Quæ priori ad Corinthios] „ *C.* 7. *v.* 36. verba hæc sunt : *Si quis autem turpem se videri existimat super virgine* (filia) *sua, quod sit super adulta, & ita oportet fieri : quod vult, faciat : non peccat, si nubat; Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem* (filiam) *suam : bene facit. Igitur & qui matrimonio jungit filiam suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit.*

Sed non tamen irritum pronunciatur Esavi matrimonium] „ Uti irritum fieri deberet, si consensus jure naturæ esset necessarius. Resp. Sufficit quod non contradixerit; tunc enim consensisse videtur, *l.* 5. *C. de nupt.*

Jus strictum, & quidem naturale] „ Intelligit Auctor jus sociale, quod a jure naturæ laxiori distinguit. Adeoque ad illud, non ad hoc Quinctilianum respicere, ait. At Quinctilianus non ait, liberos sine consensu patris nuptias contrahere posse; sed eos cogi a patre non posse, ut nubant : quod & jure naturæ, & jure civili statutum est. *l.* 13. *ff. de Spons.*

AD §. XI.

CUM *ea, quæ alteri nupta est, matrimonium haud dubie irritum est lege naturæ*] Plures enim viros cum una fœmina concumbere non posse, rationibus naturæ probavimus supra *pag.* 243.

Nisi vir prior eam dimiserit] „ Ex justa scilicet causa, *vid.* §. 9. *n.* 2.; nec prægnans sit. *ibid.*

Tamdiu enim durat ejus dominium] „ I. e. potestas maritalis, *d.* §. 9. *n.* 2.

Lege

Lege autem Christi, donec mors vinculum dissolverit] „ Sæpius dictum est, Servatorem „ non leges statuere, sed perfectionis regu- „ las inculcare.

Irritum autem est, ideo quia & facultas moralis deest] „ Hæc vera ratio non est; nam „ Auctor per facultatem moralem intelligit „ convenientiam cum natura sociali, *L.* 1. „ *c.* 1. §. 5. & 6.; at supra dictum est, „ polygamiam plurium virorum cum sociali- „ tate (si talis existeret) non pugnare: „ *Add. Diss. proœm.* 1. §. 71. *n.* 6. & 7. Ve- „ ra igitur ratio est, quod tale matrimonium „ pugnet cum voluntate Dei, qui non vult „ turbari semen, & sanguinem, & confundi „ officia invicem debita. *Vid. Diss. proœm.* „ *XII.* §. 521. & 553. *n.* 7.

Sublata per prius matrimonium] „ Imo „ facultas moralis, eo sensu, quo Auctor „ eam sumit, sublata per prius matrimonium „ non est, quia non turbatur societas huma- „ na, qualis non existit.

Et omnis effectus est vitiosus] „ Cum causa „ non sit vitiosa posita socialitate, nec effe- „ ctus erit vitiosus.

Singuli enim actus contrectationem habent rei alienæ] „ Rectius dicimus, singulos actus „ jus alii quæsitum turbare, vel auferre. Nam „ 1. uxor pacto promisit, se cum solo ma- „ rito cohabitaturam, atque ideo corpus „ suum custodiæ ejus tradidit. Hoc jus ma- „ rito quæsitum aufertur & ab adultero, & „ ab adultera. 2. Partus alienus supponitur „ familiæ, qui hæreditatis partem legitimis „ liberis aufert; & 3. alimenta a capite fa- „ miliæ injuria exigit, &c., eoque jus patris „ turbat. 4. Propagatio prolis impeditur, „ eoque intentio creatoris evertitur. 5. Of- „ ficia confunduntur &c.

Vicissim ex Christi lege irritum est conjugium cum eo, qui maritus sit alterius mulieris] *Math.* 19. 3. & *seq.* &c. *V. v.* 32. At verum 1. non est, Christum legem ferre, & jus statuere voluisse. Sed & 2. verum non est, Christum de polygamia loqui; sed agit de divortio: Docet nimirum, neminem deserere suam uxorem debere, non vero prohibet ne aliam superinducat, neque enim tunc priorem deserit. Denique & 3. supra dictum est, Christum tantum inculcare quod virtutis est, non vero necessitatem agendi injungere.

Ob jus illud, quod Christus fœminæ pudicitiam servanti dedit in maritum] „ Unde „ vir proprium corpus non habere dicitur „ in potestate, sed uxor, 1. *Cor.* 7. *v.* 4. „ At dictum jam est, Servatorem non loqui „ de polygamia: adeoque verum non est, „ Christum jus fœminæ in maritum hacte- „ nus tribuere, ne plures uxores ducere pos- „ sit, nec ullibi id dicitur; Sed tanquam „ virtutum Doctor improbat dimissionem u- „ xorum absque causa, & ait, vinculum du- „ rare, indeque adulterium committi, non „ juridico sensu, sed Ethico. Paulus autem „ loquitur de marito, qui denegat uxori de- „ bitum conjugale, *d. c.* 7. *v.* 3. idque me- „ rito improbat, quia uxor ex conventione „ jus habet in corpus mariti.

Ad §. XII.

Satis *gravis quæstio est*] „ Quæstionem 1 „ hanc examinavimus in Dissertatione proœ- „ miali XII. §. 176. n. 5. & rationes naturæ „ exposuimus ibidem: quo lectorem, ne a- „ ctum agamus, remittimus.

Et non raro magnis motibus agitata] „ In- „ ter principes scilicet; qui prætextu sangui- „ nis, vel affinitatis uxores repudiarunt.

Experiendo discet, quam id sit difficile, quin præstari non possit] Auctor certum prohibitionis gradum natura definiri, aut, si excipias nuptias parentum cum liberis, causas prohibitionis naturales allegari posse, dubitat. Equidem causa, quam Plutarchus, eumque secutus Augustinus affert, nimirum, *ut amores inter homines latius spargantur*, nullius momenti est; Etsi enim negari nequeat, esse inter cognatos arctam satis natura societatem, & amicitiam: non tamen inde inferri potest, interesse societatis humanæ, ut cum extraneis quoque ea societas propagetur, vel potius, ut necessario cum extraneis, non cum cognatis propagetur. Sed & in infinitum ratio hæc extendi posset; nam inter omnes homines quædam est cognatio, & sic cum omnibus nuptiæ prohibitæ essent. Atque hanc difficultatem subolens Augustinus certum cognationis terminum sibi excogitavit, statuitque nuptias prohibitas esse, *quousque gradus cognationis proprio nomine sunt denominati*: scilicet ad tertium gradum, tritavi, & trinepotis; quia putat, tamdiu durare memoriam cognationis, quamdiu supersunt nomina. At terminus ab Augustino positus mere cerebrinus est; nomina enim imponere rei, est merum institutum hominis: & quod gentes ultra tritavum cognatum certo non designa-

designarint nomine, hoc ab usu est, & casu factum. Sed nec verum est, memoriam cognationis cessante nomine deficere; exstat enim memoria cognationis in sacris a Christo usque ad Adamum: & hodie quoque sedecim cognationis gradus probare debent illi, qui ad equestres dignitates, & beneficia iis annexa admitti cupiunt. Canones, secuti Augustinum, eundem prohibitionis gradum admisere, eandemque allegarunt rationem; postea vero quartum prohibitionis gradum addiderunt, *c. p. X. Conjung.* Auctor inter solos parentes, & liberos, natura prohiberi nuptias, ait, causamque allegat *reverentiæ rationem*; quæ vero admitti non potest, quia nuptiæ non tollunt reverentiæ vinculum, (alias enim subdita principi nubere non posset,): quod inprimis verum est si pater filiæ nubit; tunc enim adeo non videtur violari reverentia, ut pater præterea acquirat etiam jus mariti, & sic reverentia potius augeatur: Alia ergo ratio prohibitionis afferri debet. Tota res ex sequentibus propositionibus clara fiet.

PROPOSITIO I.

Nuptiæ tamdiu licitæ sunt, donec appareant prohibitæ.

DEMONSTRATIO.

Nam 1. homo naturali facultate instructus tamdiu licite agit, donec facultas illa appareat prohibita; quod in nuptiis non apparet. Sane 2. obligatio ne aliquid fiat, est ex juris prohibitione; qui proinde prohibitum aliquid ait, id probare debet: nulla enim obligatio oriri potest ex prohibitione, quæ non apparet. Atque hinc 3. nuptiarum facultas a JCtis Romanis tribuitur juri, quod natura omnia animalia docuit, *pr. Inst. jur. nat &c. L. 1. §. 3. ff. de just. & jur.* Sed & 4. facultas illa naturalis probatur ex ipsa naturæ actione, quæ duplicem sexum creavit, conservationemque hominis stabilivit, juncta ipsi conjuge tum ad vitæ subsidia, tum ad propagationem: visumque non bonum, sed imperfectum quid, esse marem solum. Hæc societas conjugium facit natura ad mutua subsidia, item ad gignendum, & educandum liberos institutum: quod fieri sine cohabitatione nequit. Hæc igitur ratio in singulis hominibus obtinet, & quisque homo natus eadem tamdiu utitur per nuptias, donec impediatur.

Equidem sunt qui hanc facultatem hominibus concessam in infinitum licitam esse probant, indeque incestum, seu gradus prohibitos natura non dari, statuunt. Adeo ut omnem prohibendi rationem vel in jure divino universali voluntario, vel in jure quodam positivo quærant. Verum ex sequentibus propositionibus apparebit, prohibitionem hanc ex interioribus juris gentium visceribus sequi: quod eo magis demonstrandum erit, quia illi quoque, qui moralem turpitudinem in incestu observarunt, tamen in investiganda prohibitionis ratione hallucinantur.

PROPOSITIO II.

Naturale est, quod corpus filii sit vera pars corporis paterni, & materni; non vero corpus nepotis, pars corporis aviti.

DEMONSTRATIO.

Proprie, & veritate rei filius, & filia tantum nati sunt ex semine, & sanguine patris, & matris; Illo enim momento, quo eduntur, nihil sui, & distincti habent a corpore parentum: compositum aliquod sunt ex utriusque seminibus, & dum eduntur, lacte materno aluntur. Etsi igitur alimentis postea accedant partes quædam, non tamen substantia hominis iis mutatur, sed forma saltem; ita enim surculus arboris manet pars arboris, licet in aliam arborem transplantetur, & in propriam arborem excrescat.

Non autem uti corpus liberorum, ita & corpus nepotum est pars corporis aviti. Sane filiorum semen formatum non est ex semine, vel corpore parentum, quia in infante nato nihil ejus est; sed id demum, & tota vis prolifica accedit, & accrescit ex multorum annorum extra uterum alimentatione, & maturitate.

Unde nepos non est corpus natura formatum ex semine avorum: ne quidem mediate. Idque vel exinde apparet, quia si semen quoque propagaretur, omnes homines forent una caro, & propter unitatem carnis nuptiæ forent prohibitæ inter omnes homines.

Equidem negari nequit, in sacris literis, non tantum filios, sed & nepotes, *Hebr. VII. v. 5. 9. & 10.*, fratres quoque, & sorores inter se, quin & cum patruo, amita, avunculo, & matertera, unam carnem dici. *Lev. XVIII, 12. seq. XX. v. 11. 17. 19. & seq.* Add. *Lev. XXV, 49.* At hæc unitas intelligi debet non veritate rei, & corporis, sed veritate causæ; quia primi parentes causa sunt propagationis, eoque existentiæ corporis liberorum.

PROPOSITIO III.

Naturale est inter homines, liberis nihil magis

magis sanctum esse quam corpus parentum, unde editi sunt.

D E M O N S T R A T I O.

Etsi omne ius naturæ inter homines sanctum sit, tamen quædam ejus capita præ aliis sanctimoniam inculcant. Ad quæ merito refertur *negotium propagationis humani generis*, quia particula quasi auræ divinæ ad imaginem Dei procreatur; Adeoque & *parentes*, qui gignendo Deum imitantur, eoque causa sunt ut existamus: corpus illud, quod domicilium nobis fuit, ex quo editi vivimus: & maxime illa pars, unde nati sumus, sancta nobis esse debent. Unde Sallustius pudorem, & pudicitiam inter res sacras refert. *Catil.* 11. & 12. Atque hinc simul constat, quidquid natura pars est ejus corporis, id quoque sanctum nobis esse.

P R O P O S I T I O IV.

Naturale est, non ex opinione hominum, membris a natura generandi causa conditis inesse quendam pudorem.

D E M O N S T R A T I O.

Cum enim iisdem partibus natura excernat, quibus & homines nascuntur, atque ideo natura eas etiam in brutis abdiderit; pudoris est eas tegere. Atque hinc communi gentium usu id observari solet: ejusque rationem in pudore poni, vel ex inde apparet, quod membra hæc obscœnitatis nomen inter gentes nacta sint; apud Latinos enim pudenda, seu verenda: apud Græcos ἀσχημοσύνη, seu turpitudo, item αἰδοῖα, vocantur. In sacris illa turpitudo vocatur ערוה, quod in vulgata vertitur *nuditas*, rectius autem *turpitudo*. Unde & a LXX. vertitur ἀσχημοσύνη, turpitudo, & a Luthero *Schaam*: eoque intelligitur turpitudo illa, quæ in membris nodis apparet, seu noditatis obscœnitas. Hinc perpetuo apud Mosen, *nuditatem detegere* dicitur, turpitudinem detegere: & Herodotus ait, tunica exuta mulierem pudore exuere.

Homini ergo naturalis suæ dignitatis conscio, obscœnitas his membris juncta pudorem injicit. Quanti, quæso, pudoris fuit Noacho, quod filios pudenda ejus detegerit: adeo id sibi dedecori duxit, ut filium, totamque posteritatem ejus, & proprium adeo sanguinem diris ideo devoverit. Tanta est in his membris obscœnitas, ut Deus aram gradibus ascendere vetuerit, ne pudenda forte releventur. *Exod. XX. v. ult.* Hic naturæ pudor, ejusque vis, apparuit in virginibus Milesiis, quæ furore concitæ se suspendebant; cum enim prohiberi non possent, lex lata est, suspensas in forum nudas afferri debere: quæ pœna sola eas deterruit. *Plut. in virt. Mul. Pufend. J. N. & G. L.* 6. *c.* 12. *Gell.* 15. *c.* 10. Turpitudinem in genitalibus omnes gentes agnoscere, ideoque pudenda velare, ait Augustinus *de Civ. Dei. L.* 4. Conf. *Gobel. Cosmodr. Pers. æt.* 1. *c.* 7. Egregie id describit Cicero. 1. *off. c.* 46. ibi: *Corporis nostri magnam natura ipsa videtur habuisse rationem: quæ formam nostram, reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promtu; quæ autem partes corporis ad naturæ necessitatem datæ, adspectum essent deformem habituræ, atque turpem, eas contexit, atque abdidit. Hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata est hominum verecundia &c.*

Neque obstat, quod ratio hæc pudoris non videatur esse naturalis, quia in statu integro pudor ex nuditate nullus fuit; is enim demum post lapsum primis parentibus innotuit. Unde *Gen.* 2. *v. fin.* dicitur: *erat enim uterque nudus, & non pudebat. Resp.* Pudor omnino inerat noditati etiam in statu integritatis; at sensus illius turpitudinis incognitus erat primis hominibus, neque illi de tegenda turpitudine cogitabant: nec dum extra conjuges alii homines non essent, de ea tegenda cogitare poterant. *Vid. supr. L.* 2. *c.* 2. §. 2. Postquam igitur homini post lapsum innotuit illa turpitudo naturalis, ratio naturalis ei simul dictabat, turpitudinem illam tegendam esse.

P R O P O S I T I O V.

Naturale est in negotio propagationis, marem, & fœminam pro uno integro haberi.

D E M O N S T R A T I O.

Uni enim sexui non est data generandi facultas a natura; sed utrique juncto. Unus igitur in hoc negotio imperfectum quid est ratione facultatis, quia ei integra non competit; sed uterque demum constituit unum corpus integrum, ex quo aliud nascitur. Ex conjunctione igitur utriusque fit unum corpus ad generandum aptum: eoque natura conjuges fiunt una caro, dum utriusque femina confunduntur. Atque hoc egregie illustrat historia sacra, quæ tradit, fœminam ex corpore viri defumtam esse, indeque carnem carnis esse, asserit. *Gen.* 2. *v.* 23. & 24.; quæ vox est creatoris, & naturæ: & hoc decretum naturæ additum in prima institutione, & quidem adjecta ratione, *non esse bonum marem solum esse.* Mas ergo imperfectum quid est, & (cum omnia bona essent)

sent) defectus boni: adeoque addit, *faciam auxilium* (in perfectionem ejus, quod deficit) Hic ergo unum fecit integrum. Atque hinc Apostolus ait, eum, qui cum meretrice concumbit, unum corpus effici, allegans effatum Dei, *erunt enim duo in Carne una*. 1. *Cor. VI*, 61. Et hæc causa est cur veteres primos parentes junctos, seu androgynos, ac postea separatos finxerunt. *Censorin. l.* 4. *Plat. tom.* 2. *conviv.* Adde quod fœmina pars sit maris, costa nimirum ex mare desumta; unde vehementissimus in alterum sexum oritur motus, & communis ad se conjungendum inclinatio. Magis autem illa unitas firmatur mutuo consensu; non enim natura junxit certum marem certæ fœminæ, sed dedit hoc affectui, & reliquit optioni, ut amore conjuges constanti, & perpetuo, jungantur ad individuam vitæ consuetudinem. Hoc igitur mutuo consensu unum par, unum corpus, unaque caro fiunt. Atque hoc sensu Apostolus ait, virum non esse dominum membrorum suorum, sed uxorem: & contra.

PROPOSITIO VI.

Naturale est, mulierem per nuptias transire in aliam familiam: marem non transire, sed novam constituere.

DEMONSTRATIO.

Omnes filii, & filiæ, natura in eadem domo ejusdem patris sunt; at in eo differunt, quod *filiæ* exeant e domo patris nubendo, transeantque in aliam familiam, quam maritus earum repræsentat, & cujus is dominus est; mulieris enim non est familia, sed maris. Adeoque fœmina cum antea fuerit in patris familia, nunc transit in familiam mariti. Filiæ igitur fiunt pars familiæ sui mariti, ejusque accessio. Indeque liberi, qui exinde procreantur, non possunt dici esse in familia, in qua mater nata est, & ex qua exiit, sed in familia, & domo mariti, ac patris; partus ergo, qui in alia familia nascitur, cujus accessio saltem est mater, non potest esse in familia avi materni. *Filii* vero non mutant familiam, nec exeunt domo patris ducendo uxores, sed novam priori addunt; & sic duæ in filiis distinctæ concurrunt familiæ: altera passive, ubi filius consideratur tanquam accessio familiæ paternæ: altera active, qua filius consideratur tanquam paterfamilias, & caput familiæ.

In hanc domum pater non habet potestatem, sed filius. Novum hic constituitur imperium, novaque potestas; nova incipit esse familia, ex qua filio jus competit in suam uxorem, suosque liberos, cum iisdem juribus, quæ patri in ipsum competunt. Atque idem dicendum est de filiorum filiis, qui sunt in familia sui patris, & avi; at ratione suorum descendentium propriam familiam constituunt, idque in infinitum.

Atque hinc naturale est, quod fœmina sequitur dignitatem mariti, & de reverentia marito debita participet: quia accedit ejus familiæ, ejusque pars fit. *Vid. supra* §. 8. *Prop.* 7. Non autem contra maritus participat de jure familiæ uxoris.

PROPOSITIO VII.

Ex conjugio natura sequitur unitas familiæ; unde naturale est ut simul habitent in eadem domo, seu familia, conjuges, & liberi, liberorumque masculorum (non fœminarum) conjuges.

DEMONSTRATIO.

Probatur hæc propositio ex intentione naturæ, quæ non tantum propagationem singulorum, sed præcipue familiarum intendit; quia humana societas non ex singulis hominibus, sed ex familiis composita est.

Naturæ igitur institutio circa ordinem, & rationem propagandi hæc est: *I.* Junxit Deus duplicem sexum cum appetitu procreandi; atque hæc prima unitas, seu societas naturalis est inter conjuges. Sed & præterea *II.* hoc instituto continetur, ut parentes liberos procreatos curent, foveant, & educent, donec ipsi procreare, & porro propaginis seriem, ac filum continuare possint: quæ altera unitas, seu societas, est inter parentes, & liberos.

Atque ex hac duplici societate constituitur una perfecta *domus*, quæ *familia* dicitur &c.; in qua parentes sunt ut generent, liberi vero ut conserventur, & educentur ad eandem propagandi facultatem.

Hoc ergo *corpus familiæ* constitutum naturaliter est, tanquam medium propagationis legitimum; conjunxit in eum finem natura conjuges, & liberos: illos consensu, & officio generandi, hos generatione ipsa, & officio educandi.

Denique & *III.* eo instituto naturæ continetur, ut singuli liberi eandem familiam ulterius propagent: atque adeo quot capita in ea domo, tot natura destinat ad similes domos condendas, & propagandas; quæ proinde in hunc finem assumuntur fœminæ, accedunt ad eandem societatem, fiuntque pars

pars illius domus, seu familiæ.

Atque hoc institutum naturæ circa ordinem propagationis egregie explicat Cicero *L. 1 de offic. c. 17. Cum sit hoc commune animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso conjugio est: proxima in liberis; deinde una domus.*

Certum igitur est, ex conjugio natura sequi unitatem familiæ, in qua parentes sunt ut generent, liberi vero ut conserventur, & educentur: & præterea extraneæ fæminæ, quæ in eum finem liberis masculis junguntur, ut hi familiam propagent, ac ut novam familiam, novamque societatem ordiantur. Hæc autem intentio naturæ effectum habere nequit, nisi conjuges, liberi, & liberorum masculorum conjuges in una domo habitent.

Hæc necessitas habitandi in una domo, quod ad *conjuges* attinet, extra omne dubium posita est; eaque probatur 1. ex motu naturæ omnibus animantibus indito: fœmina enim, etiam inter bruta, sequitur marem, & cum eo cohabitat; 2. ex actione Creatoris, qui duplicem sexum junxit cum appetitu procreandi, & prolem educandi: quod fieri nequit, nisi simul habitent conjuges. Sed & 3. junguntur conjuges ad mutuum vitæ consortium, ad individuam vitæ consuetudinem, quæ necessitatem simul habitandi in una domo, seu familia, supponit. Accedit 4. præterea consensus conjugum: adeoque ex pacto quoque necessitas cohabitandi oritur.

De *liberis*, eorumque necessitate habitandi cum parentibus, similiter constat; nam educari, & ad maturitatem perduci a parentibus debent: quod fieri non potest, nisi in una domo habitent. Sed & intentio naturæ, quæ propagationem familiæ intendit, obtineri non posset, nisi liberi in una domo, seu familia, cum parentibus vivetent. Neque his obstat, quod pubertate desinat officium educandi, adeoque necessitas in una familia, seu domo habitandi; nam institutum tamen naturæ manet, quod familia familiam propagare debeat. Neque hæc simul habitandi necessitas cessat, si filii uxores ducunt: manet enim eadem familia, eademque domus, natura, etsi inventis domibus ob parietum angustiam separatim habitent; id enim res meri arbitrii est: adeoque liberi in infinitum nascuntur in avorum paternorum familia, & domo. Unde *fratres*, & *sorores* quoque sub unitate familiæ continentur, quia sunt partes ejusdem familiæ; atque hinc fratres quoque simul habitare dicuntur. *Deut. XXV. v. 5.*

Denique *conjuges* quoque *liberorum masculorum*, quæ in hanc familiam nubunt, ad unitatem illam familiæ pertinent; nam exeunt e sua familia, & sequuntur domum, ac familiam sui mariti, & de ejus juribus, ac sanctimonia participant: adeoque sociæ illæ filiorum, qui propagant familiam, eamque continuant, per conjugium in societatem familiæ adoptantur.

Non ergo familiæ illi uniuntur *conjuges filiarum*; hæ enim nubendo exeunt e familia, accedunt familiæ suorum maritorum, eorumque jura sequuntur. Harum igitur filiarum mariti non sunt in domo, seu familia uxoris, adeoque natura non simul habitant cum uxoris familia: Atque hinc unitas familiæ patri quidem est cum nuru, quam ducit filio suo; non cum genero, cui locat filiam: illam enim in suam domum recipit, hæc in aliam domum dimittitur.

Effectus hujus unitatis insignis est, quod nuptiæ intra fines ejusdem domus illicitæ sint: & natura prohibitum, ne in eadem domo, seu familia fiant connubia inter ejus membra. *Vid. Prop. seq.*

Propositio VIII.

Triplex ergo unitas naturalis, & privata est inter homines: 1. Substantiæ, seu carnis inter generantes, & generatos; 2. inter conjuges; 3. familiæ, sive domus. Atque in hac triplici unitate tota incestus ratio consistit.

Demonstratio.

Dicimus triplicem esse unitatem *privatam*, (nam de *publica* hic non agimus, quando sc. respublica, collegium &c. unum aliquod integrum constituunt.) *Primam* unitatis speciem probavimus *supra Prop. II.*; eaque consistit inter parentes, & liberos primi gradus: liberi enim vera sunt portio, & substantia parentum, ex semine parentum constans, quæ ex serie totius corporis, omniumque membrorum participat, & in qua stamina membrorum jam a natura sunt delineata. Unde liberi recte dicuntur: *Ein aus dem Blut und Saamen derer Eltern bestehendes Wesen*

Alteram unitatis speciem probavimus *prop. V.*, quæ ex conjugio oritur, & constituitur, *tum* per mixtionem utriusque sexus, seu communicationem corporum, *tum* unitate integri: quia propagationis negotium non potest perfici, nisi junctim cum fœmi-

na. Diximus enim, in negotio propagationis alterum sexum natura non esse integrum, sed aliquid imperfectum: adeoque integrum demum fieri per utriusque sexus conjunctionem. Unde ipse Creator ait, non esse bonum marem solum esse, i. e. nondum esse rem perfectam, eodem sensu, quo dixit, omnia bona esse, sc. quoad essentiæ perfectionem.

Tertiam unitatis speciem itidem in præcedenti propositione VII. adstruximus; ubi diximus, conjuges necessario natura simul habitare, quia alias nec propagare, nec invicem auxilio esse possent. Nati inde liberi accedunt huic unitati tum educationis causa, tum mutuo affectus instinctu: adeoque hæc una domus est, quæ ex duplici unitate, & conjugum, & liberorum coaluit, quæ dicitur unitas familiæ, seu cohabitationis.

In hanc unitatem diximus accedere fœminam extraneam per nuptias; illa enim transit in domum, seu familiam mariti, qui est in domo patris. Econtrario, ex hac familia exit filia nubendo extraneo: quia itidem transit in domum sui mariti, *vid. propos. 6.*

Ex hac triplici unitate sequuntur omnes prohibitiones nuptiarum.

Nam ex *prima* unitate sequitur 1. *parentes*, & *liberos* invicem nubere non posse, quia sunt idem corpus; Unde oritur quædam sanctimonia, quæ commixtionem corporum impedit. Porro & 2. cohabitare invicem non possunt, *qui parentum*, & *liberorum loco*, adeoque caro carnis nostræ, sunt; quia coirent cum ipso parente, quod ob sanctimoniam, & reverentiam patri debitam fieri nequit: unde cum *patruo*, & *avunculo*, & cum *amita*, & *matertera* nuptiæ prohibentur. 3. Neque illi invicem nubere possunt, qui naturaliter pars corporis parentum sunt, vel liberorum; Qui proinde cum patre una persona sunt, non possunt misceri cum ejus filia: Nam is, qui cum parentis corpore prohibetur jungi, non potest jungi, ac misceri cum ejus filia, quæ pars est corporis paterni; ex quo capite prohibentur nuptiæ inter *fratres*, & *sorores*.

Ex *secunda* unitate sequitur, conjugem concumbere non posse cum iis, qui sancti sunt conjugi, i. e. qui una caro sunt cum conjuge.

Ex *tertia* unitate sequitur, omnes, qui natura in una vivunt domo, i. e. ejusdem sunt familiæ, invicem nubere non posse: tum ne confusio jurium, & officiorum fiat: tum ne occasio concumbendi violet, & profanet rem sanctam; Naturæ enim intentio est, ut domus, propagationis domicilium, ac civitatis seminarium, casta, & sancta sit: & quos natura in una domo voluit morari, tum inter se, tum cum parentibus sancte, & caste vivant; Si proinde in hac societate naturali amor oritur, id ex vitio erit, non a natura: *vid. inf. prop. IX. ratione prohibitionis 3. n. 4.* Ex hac ergo ratione ipsis non sua tantum domus, sed & parentum, in qua itidem nati sunt, perpetuo sancta esse debet, & prohibita connubia inter eos, qui natura ad eam domum, & familiam pertinent: uti & cum fœminis, quæ nuptiis in eam domum accedunt.

Propter hanc *unitatem familiæ* ergo nemo ascendentium potest *nurum* ducere; & hinc nec *fratris viduam*, quia nurus patris est; nec *patrui*, *vel avunculi viduam*, quæ nurus est avi paterni, vel materni: & sic porro nec *patrui*, *aut avunculi magni viduam*, quæ est nurus proavi, vel proaviæ; quæ omnes sunt in eadem familia ejusdem proavi, & necessario simul cum eo habitant. At cum *genero* non est illa unitas: adeoque nuptias inire licet cum *sororis viduo*, qui patris: cum *materteræ viduo*, qui avi: cum *promatertera viduo*, qui proavi gener est. *Generi* igitur non sunt una cum adscendentibus persona, nec natura, nec conjugio, nec familia; ergo fœminæ possunt ascendentium *generi* nubere; nec ideo adscendentibus nubere videntur; Mater autem non potest generi nubere, propter unitatem cum filia.

P R O P O S I T I O IX.

Natura igitur prohibitæ ob cognationem nuptiæ sunt: 1. inter parentes, & liberos in infinitum: 2. inter eos, qui parentum loco sunt, ut cum patruo, matertera, amita, & avunculo: 3. inter fratres, & sorores: 4. non ultra

D E M O N S T R A T I O.

P R I M A igitur, & præcipua prohibitionis ratio est inter parentes, & liberos. Nam I. natura summa est reverentia inter parentes, & liberos; illi gignendo Deum referunt, adeoque propter generationem generantem, qui causa nostri est, revereri debemus, & sanctum nobis esse debet corpus unde editi sumus. At ea sanctitas pro-

fana-

fanatur, violatur, & conculcatur mixtione rei profanæ, & detectione rei obscœnæ; cessat inquam illa reverentia, si appareat turpitudo generantis, unde naturaliter contemtus oritur, & violandi facilitas, ac profanatio; cessat illa veneratio ex cognitione turpitudinis causæ generationis conjunctæ; exstinguitur reverentia rei, cujus apparet turpitudo, inprimis turpitudo ejus, quod ipsum causa est reverentiæ: Quod vel exemplo Chami apparet, qui cum nuditatem patris detexisset, ob summam hanc injuriam maledictus fuit a patre; fratres ejus autem, qui aversis oculis obscœnitatem patris tegebant, reverentiæ hujus præmium tulerunt. Hinc Augustinus, postquam retulit scenicos, qui publice obscœna dicta, factaque peragunt, domi suæ proludendi causa coram matribus suis agere pudere, addit, *adeo habere quiddam erga parentes humanam verecundiam, quod nec ipsa nequitia possit auferre. De Civ. Dei* 2. 4. *Add. id. l.* 2. *de Confes. c.* 4. Sensu igitur animi deficit illa reverentia, quæ ob generationem sancta esse debet, detecto generationis pudore; Atque hinc in sacris perpetua hæc ratio prohibitarum inter parentes, & liberos nuptiarum allegatur, *quia patris nuditas detegeretur. Lev.* 18.; & reliquorum ideo, *quia sunt nuditas patris*, i. e substantia patris, cujus nuditas detegi non debet.

Neque allegari potest, magistratibus quoque deberi reverentiam, neque tamen subditos a nuptiis eorum ideo prohiberi; Nam reverentia parentum ex generatione est, & cohæret personæ, seu corpori, quo fit generatio, & quod sanctum ideo est liberis, ac reverentiam infert inter corpus generans, & generatum in infinitum: Illa ergo violatur, & profanatur mixtione partium corporis fœdarum, & pudendarum. At reverentia magistratui debita ex imperio est, & cohæret officio, estque inter jubentem, & parentem; Violatur autem illa reverentia sola contumacia, & inobedientia, non vero mixtione corporis: Salva enim manet potentia, & imperium, quæ sunt causæ reverentiæ, nec ea detectione membrorum pudendorum, vel conjunctione corporum tollitur, quæ ex ea causa nulla fuit, quippe cum ex eo orti non sint.

Differunt igitur hæ reverentiæ species, quod illa corpori, unde natus est, insita eoque perpetua sit; hæc vero assumta, & momentaria durante officio. Illa a natura est: hæc ab arbitrio, & electione populi; Adeoque illa, non hæc, naturalis, & congenita est.

Neque porro dici potest, pudorem membris genitalibus natura non inesse, eumque in statu integritatis incognitum fuisse, indeque nullam inde sequi prohibitionem; Nam 1. pudor omnino etiam in statu integritatis inerat his membris, & eo quoque tempore reverentia parentibus debebatur: indeque nefas futurum fuisset hunc pudorem detegere, & revelare. Sed & 2. etsi pudor cessaret, neque tale conjugium cum reverentia pugnaret, aliæ tamen sunt causæ naturales, quæ nuptias inter parentes, & liberos impediunt: nimirum ordo propagationis, confusio officiorum naturæ, instinctus, & usus omnium gentium, &c.; ut ex sequentibus constabit.

Additio.

„ Obiter hic notandum, Chami delictum non in eo constitisse, quod viderit parentem nudum: Neque enim hæc ratio tanti est, ut promeruerit pœnam, quæ etiam in nepotes redundaret. Cham igitur vidit nuditatem patris, i. e. rem habuit eum conjuge patris, idque eo tempore, quo Noa mulso repletus fuit; per noditatem enim patris ex genio linguæ Hebraicæ intelligitur socia thori: & nuditatem patris retegere nihil aliud est, quam cum ejus conjuge concumbere, *Levit.* 18. *v.* 6. *seq.* Ex hoc incestu Chami genitus est Canaan: adeoque hæc vera ratio est cur maledixerit Chamo, eoque ab omni hæreditate excluserit, & natum ex illo incestu fratribus Chami in perpetuam servitutem tradiderit. *Vid. van der Hardt in Ephemer. discurs. II.* ubi dubium quoque de injectione pallii solvit. *Vid. supra p.* 80.

Demonstratur ea prohibitio porro, & II. ex ordine propagationis, quem natura inter homines constituit, & quem in *propos. V.* late explicavimus. Apparet, inquam, ex illo ordine, intentionem creatoris fuisse, ut duplex sexus se jungat liberos procreandi causa, & ut liberi inde nati ulterius propagent familiam, eamque multiplicent. Hic ergo modus, atque hic ordo a prudenti natura constitutus est ad genus humanum *propagandum*, procedendo semper a majoribus ad posteros, a parentibus ad liberos, a gignentibus ad genitos: ut ex parentibus nascatur filius, ex eo alius &c. Sed & præte-

Præterea ordo ille constitutus est ad *multiplicandas familias*, dum singuli liberi novam familiam, societatemque cum aliis ordiuntur; Hic autem ordo naturæ interverteretur, si filius rediret ad ortum, & cum matre, vel avia jungeretur, a quibus ipse propagatus est. Ratio igitur, & ordo propagationis est, ut singuli progressum faciant, non ut inter se, vel cum parentibus coeant: Neque si inter se coeunt, multiplicantur familiæ, sed eadem familia manet, & continuatur; Alia autem ut fiat, requiritur ut alia persona accedat: tunc enim corpus fit, quod non est idem cum priore. Intentio igitur naturæ excutienda est, non turbanda.

Probatur ea prohibitio III. ex facto naturæ, quæ ad procreationem prolis fecit duo corpora plane diversa, & noluit adeo eam uno corpore fieri: etsi potuisset, ut in arboribus, eam ex uno corpore, & semine formare. Hinc abominatio, quin monstrosum est, propagationem fieri ab iis, qui naturaliter pro uno corpore sunt. Cum igitur corpus liberorum ex semine, & sanguine parentum natura sit confectum, formatum, & comparatum; idem corpus cum eodem corpore concumbere nequit.

Confirmatur id IV. ex instinctu brutorum saltem nobilioris indolis: Unde Plinius *Hist. l.* 8. statuit, esse in brutis aliquem cognationum intellectum; ubi exemplum equi refert, qui detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, præcipitia petiit, & exanimatus fuit: Item equæ, quæ prorigam in agro Reatino ideo laceraverat. Add. *Ælian.* 3. *var. hist.* 47. *Varr. de re rust.* §. 2. *c.* 7. 83. Aristoteles *Hist. anim.* 9. 49. de Camelis tradit, eos nunquam supervenire matres suas, nec ad id cogi posse: & non tantum de Camelo, sed & de equo eum matre ignorans coeunte, tradit, illum curatorem interemisse, hunc vero se præcipitasse. *Conf. Grot. h.* §. *n.* 5. Quidquid sit de ista vindicta, id tamen constat inter prorigas, & custodes, non coire illa animalia si parentem cognoscunt: atque ideo oculos cooperiri solere. Seneca *in Hippol. act.* 3. ait:

Feræ quoque ipsæ veneris evitant nefas.

Et *in Oedip. act.* 3.

—— *quique nec mos est feris*,
Fratres sibi ipsi genuit. ——

Negari tamen nequit, tandem in sensibus brutorum aboleri vestigia hujus notitiæ, & nullam manere discernendi parentes, & fœtum facultatem: adeoque mirum non est, promiscue tandem has bestias concumbere.

Accedit V. ratio ab instinctu naturali desumta; Naturale enim desiderium cessat in his personis regulariter: adeo ut licet matres excellentis sint formæ, non tamen sentiatur ille motus. Hinc Xenophon *Cyrop. l.* 5. ait: *Pater filiam non amat, alius amat &c.* Plato ad legem non scriptam refert abstinentiam ab his nuptiis, eandemque in omnium mortalium animis satis esse consecratam, & in imis quasi eorum penetralibus insculptam, ait, *de leg. l.* 8. *p. m.* 838. Augustinus *de Civit. Dei l.* 15. *c.* 16. *Nescio*, ait, *quomodo inest humana verecundiæ quiddam naturale, aut laudabile, ut cui debet causa propinquitatis verecundiam honorem, ab ea contineat quamvis genitricem, tamen libidinem.*

Sane VI. negari nequit, conjunctione parentum, & liberorum horrendam, & monstrosam fieri officiorum, & omnium jurium, quæ membris familiæ cohærent, confusionem; Nam patria potestas, ejusque sanctimonia, & effectus confunduntur: v. g. si avus, & neptis junguntur, neptis communionem juris eum marito, indeque jura matris in patrem consequitur; eadem persona est ejusdem, & mater, & filia. Avus contra incipit esse in familia filii sui, cujus filiam duxit, ejusque gener fit. Pater igitur avo simul instar patris est (quia pater est uxoris, quam avus duxit), & simul ejusdem avi filius. Hinc non tantum desinit esse sanctum, quod fuit; sed & invertitur, ut filii parentibus suis sancti sint tanquam parentes, & neptis avo juncta sit sancta ei, qui ipse sanctus est, sc patri: & contra ipse ei quasi sit profanus. Sed & porro turbarentur successionis naturalis jura, parentes obsequium, & morem gerere liberis tenerentur. &c.

Præterea VII. dictum est, naturæ intentionem esse ut domus, quasi propagationis domicilium, & civitatis seminarium, casta, & sancta sit, tum ut cohabitatio sancta sit, inter quos necessaria; ne ea naturæ necessitas, indeque nata concumbendi facultas, occasionem præbeat promiscuis concubitibus, & violandæ, ac profanandæ rei sacræ. Unde regula est, omnes nuptias prohibitas esse intra fines unius domus, seu familiæ.

Denique & VIII. communi gentium consensu, & usu abstineri ab ejusmodi nuptiis, eoque eas improbari, certum est. Oedipus etsi non sponte, sed nescius Lajum Thebanorum

norum regem sibi patrem, & Jocastam matrem esse, quippe expositus priorem occidit, posteriorem vero uxorem duxit; re cognita adeo rem exhorruit, ut utroque oculo eruto ne scelus videret, & cum ne sic quidem quiescere posset, in exilium abierit, mater autem ejus se ipsam confoderit. *Sen. in Oedip. act. 5. scen. fin.* Oraculum, quod cædem Laji expiare jubet, sequentia minatur Oedipo, *apud Sen. in Oed. act. 2. v.* 238.

Tecum bella geres, gnatis quoque bella relinques,
Turpis maternos iterum resolutus in ortus.

Postquam Oedipus certus factus est de infando illo scelere, ita declamat, *act.* 5. *v.* 925.

—— —— —— —— *quid pœnas moror,*
Ut hoc celsum pectus aut ferro petat,
Aut fervido aliquis igne, vel saxo domet?

Et cum oculos sibi effodisset, ait, *v.* 975.

—— —— —— —— *debitas pœnas tuli;*
Inventa thalamis digna nox tandem meis.

Jocastam autem conjurat, *v.* 1120.

Per omne nominis nostri fas, & nefas.

Jocasta confusionem officiorum, juriumque familiæ, ita explicat, *ibid. v.* 1038.

—— —— —— —— *Hoc jacet ferro meus*
Conjux. Quid illum nomine haud vero vocas?
Socer est &c.
—— —— —— —— *Hunc dextra, hunc pete*
Uterum capacem, qui virum, & gnatum tulit.

Idem Seneca in *Oed. v.* 630. ait:

—— —— *Maximum Thebis scelus*
Maternus amor est. Patria non irâ Deûm
Sed scelere raperis.

Idem Seneca in *Thebaide Act.* 1. *Sc.* 1. *v.* 130. latius præfatam confusionem explicat:

Avi gener, patrisque rivalis sui,
Frater suorum liberum, & fratrum parens;
Uno avia partu liberos peperit viro,
Ac sibi nepotes: Monstra tanta quis explicet.

Et tandem concludit, *v.* 272.

—— —— —— *Nullum crimen hoc majus potest*
Natura ferre.

Statius in Thebaidos *l.* 4. *p. m.* 168. de eodem facto ait:

Illum, illum sacris adhibite nefastis
Qui leto dedit ense patrem, qui semet in ortus
Vertit, & indignæ regerit sua pignora matri:

Nyctimene in noctuam mutata fingitur, quod obsequentior fuerit patri: unde culpæ conscia lucem fugere dicitur, apud Ovidium 2. *Met. fab.* 9.

Patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem; sed conscia culpæ
Conspectum, lucemque fugit, tenebrisque pudorem
Celat, & a cunctis expellitur æthere toto.

De Thyestis incestu cum filia Pelopeja, ex quo Ægysthum genuit, graviter Seneca *in Agam. Act.* 1. *Sc.* 1. *v.* 32.

—— —— *Versa natura est retro:*
Avo parentem (proh nefas!) patri virum,
Natis nepotes miscui, nocti diem &c.

Ovidius, *Metam. X. fab.* 9. Myrrhæ incestum cum patre recensens, atrocitatem hujus sceleris graviter detestatur.

Catullus in epithalamio Pelei, & Thebidos in fine ita canit;

Omnia fanda, nefanda malo permista furore
Justificam nobis mentem avertere deorum.

Catullus Gellio incestum talem reprobat:

Nascatur magus ex Gelli, matrisque nefando
Conjugio, & discat Persicum Aruspicium;
Nam magus ex matre, & nato nascatur oportet,
Si vera est Persarum impia religio.

Equidem magos docuisse, justum esse misceri matri, & filiæ, constat ex *Diog. Laert. de vit. phil. L.* 1. *pr.* Sed id passim a moratioribus gentibus improbatum, legimus. *Vid. infr. n.* 3.

Secunda prohibiti gradus ratio est *inter eos, qui parentum, & liberorum loco sunt*: Demonstrato enim, quod cum parente in infinitum coiri ob sanctimoniam, & reverentiam non possit; necessario sequitur, prohibitionem eam extendi ad omnes illos, qui naturaliter pars corporis, vel parentum, vel liberorum sunt. Qui igitur cum parentis corpore prohibetur jungi, ac misceri; etiam prohibetur jungi, ac misceri cum eis, qui unum cum parente corpus sunt: coiret enim cum corpore patris, quod prohibitum est.

Atque hinc *I.* non sunt licitæ nuptiæ cum *patruo*, quia est una caro cum parente. (*Dissent. Grot. infra* §. 14 *n.* 1.) Hinc cum Johannes duceret Ennonis Comitis Ostfrisiæ filiam Johannam Sabinam ex dispensatione Pontificis, ideo investitura ei denegata: eaque causa addita fuit in confinio 16 & 17. Seculi. Cum Vitellius fratris filiam duxisset, &

& oratione publica defenderet, *conjugia talia Romanis quidem incognita esse, at non aliis gentibus, nec ulla lege prohibita esse;* res improbatur a Tacito, *L.* 12. *Ann. c.* 6., ubi ait, Vitellium suis artibus rem pessimam perpetrandam sumsisse, *ibid. c.* 5, incestum eum commisisse, *d. c.* 5.: idque refertur inter mala facinora Agrippinæ, *d. l. c* 8. & 9. Sane unum solum, idque stimulatu Agrippinæ, imitatum; a cœteris autem spretum esse decretum ut justæ sint nuptiæ, ait idem *d. l. c.* 7. Unde etiam Josephus improbat, quod Josephus præfectus vectigalium Syriæ duxit fratris filiam, *Antiq. L.* 12. *c.* 4. Equidem Claudius. Cæsar duxit fratris filiam Agrippinam, idque aliis permisit, *Suet. in Claud. c.* 26.; sed addit Suetonius, non reperros esse qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari. Aliud exemplum refert *Dion. Hal. de orat. int. c.* 27.

Additio.

„ Athænis id licuisse, ostendit Isæus, & „ Lysiæ vita *Plutarchus; vid. Grot. infra* „ §. 14. *n.* 1. Phineo patruo promissa fuit „ Andromeda, *Ovid. Met. V.* Apud Roma„ nos publica lege id permisit Claudius, „ *Suet. d. l.*; quam legem sustulit Nerva; „ quod *Xiphilinus* e Dione ita refert: *Con„ stitutiones cum de aliis rebus fecit, tum de „ non castrandis maribus, & ne fratris fi„ liam uxorem ducere liceret;* Permisit de„ nuo Heraclitus. *Vid. Grav. in not. ad* „ *Suet. d. c.* 26 Abrahamo Saram talem fuis„ se, Josephus putat; sed male: de quo mox. „ Herodes, qui ipse fratris filiam duxerat, „ suam filiam fratri Phærotæ desponderat, „ *Joseph. antiq. l.* 12. & 16. Hinc Wil„ helmus Arausionensis in apologia contra „ Philippum Hispaniæ regem ait, sublatam „ ab hoc conjugem, ut incestuosum cum „ sororis filia conjugium contraheret: & „ quod ut alter Jupiter, qui Junonem so„ rorem duxit, detestando exemplo sancti„ tatem nuptiarum nefaria conjunctione pol„ lueret, *Thuan. Hist. L.* 71. Neque *obstat* „ exemplum Nachor, qui fratris (Aran) „ filiam, Milcham, uxorem duxit, *Gen.* 11. „ *v.* 29. Resp. Aran, qui est pater Milchæ, „ & Jiscæ, alius est ab illo Aran, qui pa„ ter Loth dicitur, & frater est Nachor: „ De *hoc* enim dicitur, quod genuerit Loth, „ *v.* 27. 28. neque alii liberi hujus Aran „ recensentur; de *illo* vero, ne cum altero „ confundatur, diserte additur, Aran fuisse „ patrem Milchæ, & Jiscæ, *v.* 29.

Porro & *II.* prohibitæ nuptiæ sunt cum *avunculo*: idque ex eadem ratione; quæ enim cum avunculo conjungitur, miscetur cum corpore, quod pars est corporis paterni, cum quo misceri nefas est: Quanquam non desint, qui rationem differentiæ inter patruum, & avunculum statuant; sed male: Nam vox Dod, quæ *Lev.* 20. *v.* 20. exstat, significat æque avunculum, ac patruum; unde in versione Gallica *oncle* dicitur, & in versione latina vulgata uterque exprimitur. Exempla tamen plurima in contrarium exstant: Exemplum Elisæ, seu Didonis, quæ avunculo suo Acerbæ nupsit, vide apud *Justin. L.* 18. *c.* 4. Ita Carolus Styriæ dux, Ferdinandi I. filius, Mariam ex sorore sua Anna, & Alberto Bavaro natam, uxorem habuit. *Blondel. præf. apol. XIV.* 2.

Sed & *III.* ex eadem ratione cum *amita* prohibentur nuptiæ, neque illa fratris sui filio nubere potest: *Conf. Grot. h.* §. 14. *n.* 1.

Neque *obstat* exemplum Amrami, qui fuit nepos Levi, & duxit Jochabedam filiam Levi, *Exod.* 2. *v.* 1. quæ dicitur דדו Dod, seu amita ejus, *Ex.* 6. *v.* 20.; & diserte *Num.* 26. *v.* 59., *filia, quæ Levi in Ægypto nata est.* Nam Dod denotat cognatum in genere, uti Esaj. *V. v.* 1. *Cantic. II. v.* 16. *V. v.* 1. *VI. v.* 3., alibi patruelem, *Jerem. XXXII. v.* 12. junct. *v.* 7 8. 9., & ita vulgaris latina vertit; Quin septuaginta eam patruelem amitinam vocant: *θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Schwester und Bruder Kinder.* Atque ita Alexander Polyhistor, quem allegat Josephus c. Appionem, & Eusebius *in præp. Evang. L.* 9. §. 21. *in fin.* Jochabedam vocant *τὴν τοῦ θείου θυγατέρα*, patrui, vel, ut vertitur ibi, avunculi filia. Idem probat Osiander *ad h. tit.* §. 14. *Obs.* 2, Doda significare amitinam, ut Dod patruelem, & in genere quoque amicum.

Additio.

„ Nos chronologicis quoque rationibus „ demonstrabimus, Jochabedam non fuisse „ Amrami amitam, seu Levi filiam.

„ Jacobus, primo mense elapso, quo Me„ sopotamiam ingressus est, pactum iniit de „ septem annis serviendo pro Rachele, *Gen. c.* „ *XXI. v.* 14.; elapsis septem annis nupsit Leæ, „ *ibid. v* 22. *seq.*; Tertius filiorum fuit *Le„ vi, Genes. c. XXIX. v.* 34.; adeoque „ cum continua fertilitate, singulari Dei „ beneficio, quater pareret, tertius libero„ rum

„ rum Levi decimo, vel undecimo servi-
„ tutis anno natus est.
„ Jacobus viginti annis in Mesopota-
„ mia mansit, *Gen. XXXI. v.* 38, & 41:
„ adeoque cum reditum pararet, *Levi*
„ fuit annorum - - - - - - - - 10
„ Josephus eodem servitutis anno vi-
„ gesimo natus cum post captivitatem
„ loqueretur cum Pharaone, fuit juxta
„ *Gen. XLI. v.* 16. annorum - - - 30
„ Quo tempore cœperunt anni fertiles
„ septem; & tertio sterilium Jacobus in
„ Ægyptum venit, *Gen. XLV. v.* 6, &
„ 11. Secuti ergo anni - - - - - 10
„ Levi ergo cum in Ægyptum in- ——
„ grederetur, erat homo annorum - - 50
„ Ab eo tempore in Ægypto morati
„ sunt Israëlitæ 430. annos: a quibus
„ detrahi debent 80. anni, quibus ante
„ exitum Jochabeda peperit Mosen,
„ *Exod VII. v.* 7.; adeoque ab ingressu
„ in Ægyptum usque ad natalem Mo-
„ sis fuere anni - - - - - - - 350
„ Quibus si junguntur 50. anni Levi,
„ forent a nativitate Levi ad nata- ——
„ lem Mosis filii Jochabedæ, anni 400
„ Ponamus igitur, Levi ultimo vitæ an-
„ no, i. e. anno 137. ætatis (*Exod. VI.*
„ *v.* 16.) genuisse filiam Jochabedam; inde
„ sequeretur, eam, dum Mosen pareret,
„ annos 263. habuisse: quod absurdum est.
„ Alia quoque ratione id hoc modo de-
„ monstratur.
„ Hebræi in Ægypto fuere (*vid. Exod.*
„ *XII. v.* 49. *junct. Gen. XV. v.* 13. &
„ *Act. VII. v.* 6.) annos - - - - 430
„ NB. Incipiunt autem hi anni ex eo
„ tempore, quo Jacobus in Ægyptum
„ venit, qui fuit annus 40. Josephi, quod
„ hoc modo probatur: Habuit is annos
„ 30. cum post captivitatem loqueretur
„ cum rege; adde his septem annos fer-
„ tiles, & tres annos steriles (quo tertio
„ anno Jacobus in Ægyptum venit) fient
„ anni 40. Addendi ergo sunt annis, qui-
„ bus in Ægypto commorati sunt Israë-
„ litæ, hi anni Josephi - - - 40
„ Et præterea anni, quibus Josephum
„ superabat frater major Levi - - 10
„ Fient a natali Levi, usque ad exi- ——
„ tum ex Ægypto, anni - - - 480
„ His detrahe annos, quibus Jocha-
„ beda ante exitum peperit Mosen - - 80
„ Manent - - - - 400

„ Sequeretur ergo, quod Jochabeda filia
„ Levi, post patris sui natalem anno 400
„ Mosen pepererit: & quod filium hunc
„ anno 263. a tempore mortis patris Levi
„ (qui 137. annis vixit, *Exod. VI. v.* 16.)
„ in lucem produxerit; quod iterum absur-
„ dum est.
„ Imo ex his porro constat, Jochabedam
„ nec neptem Levi fuisse.
„ Diximus enim, a nativitate Levi
„ ad natalem Mosis intercessisse annos 400
„ Ponamus, Levi procreasse patrem,
„ vel matrem Jochabedæ anno ætatis 90;
„ Qui fuit annus Levi ab ingressu in Æ-
„ gyptum 40. Ponamus porro, ab his
„ Levi liberis Jochabedam esse progeni-
„ tam anno ætatis 90. Inde detractis
„ annis - - - - - - 220
„ Supererunt adhuc ad natale Mosis
„ anni - - - - 180
„ Et sic Jochabeda peperisset Mosen an-
„ no ætatis suæ 180; quod iterum absur-
„ dum.
„ Quin nec proneptem Levi fuisse, ex
„ eadem computatione apparet. Si enim po-
„ nimus Jochabedam ex nepote, vel nepte
„ Levi, eorumque anno 90 natam esse; re-
„ manerent adhuc ad natale Mosis 90. an-
„ ni: & sic Jochabeda peperisset Mosen an-
„ no ætatis 90. Credibile autem non est,
„ tres generationes anno nonagesimo suc-
„ cessive contigisse. Sane tempore Abraha-
„ mi miraculum, & ridiculum videbatur,
„ virum centenarium, & uxorem nonage-
„ nariam parere, *Gen. XVII. v.* 17. *c.*
„ *XVIII. v.* 12. & *c. XXI. v.* 2. Non au-
„ tem crescebant cum tempore vires ætatis,
„ sed deficiebant; unde queritur Jacobus,
„ *Gen. XLVII. v.* 9., annos suos non con-
„ sequi ætatem majorum. Sane liberos ma-
„ ture procreatos tunc temporis fuisse, ex
„ ipsa familia Levi apparet, qui cum Ægy-
„ ptum ingressus est 50. saltem annorum
„ fuit, & tres filios progenuit, nec præ-
„ terea alios in Ægypto suscepit: *Vid.*
„ *Num. XXVI. v.* 5. 57. & 59. Certum
„ igitur est, Jochabedam quarto cognationis
„ gradu abavo Levi junctam, indeque ejus
„ abneptem fuisse; quod & vox generalis
„ *Doda* indigitat.
„ Neque objici potest, Jochabedam FI-
„ LIAM Levi dici, *quæ ei in Ægypto nata*
„ *est*, *Num. XXVI*, 69. Nam filiæ dicun-
„ tur in infinitum, etiam illæ, quæ quarto,
„ & quinto gradu avo nascuntur.

„ Confirmantur ea , quæ hactenus dicta „ funt , ex Vaticinio , quod exstat *Gen. XV*, „ 16. ubi Deus Abræ promittit , *quartam* „ *generationem* demum reverfuram in terram „ promiffam. Matrem igitur Mofis in quarto „ generationis gradu conftitutam fuiffe , pro- „ babile eft.

„ Sed & porro demonftrabimus , Kaath „ non effe patrem Amrami , adeoque Amra- „ mum non effe nepotem Levi : Etfi id in „ omnibus fere facræ fcripturæ locis afferi „ videatur. *Exod. VI.* 16. *feq. Num. XXVI*, „ 57. 59. *I. Chron. VI.* 3. *XXIII.* 6.

„ Mofes enim genitus eft anno poft in- „ greffum 350 ; uti modo vidimus. At Am- „ ramus , fi eft filius Kaath , mortuus jam „ fuit anno ab ingreffu 270 : Impoffibile „ igitur eft , ut Amramus , qui anno ab in- „ greffu 270. jam obiit , procreare potuerit „ Mofen anno habitationis 350.

„ Quod autem Amramus , fi filius effet „ Kaath , non amplius in vivis futurus fuif- „ fet anno ab ingreffu 270. hoc modo pro- „ batur : Kaath , qui natus jam fuit tempore „ ingreffus (*Exod VI.* 18.) , vixit annos 133. „ Amramus filius ejus vixit annos 137. Si „ proinde ponitur , Kaath primo ætatis an- „ no ingreffum effe in Ægyptum , & ulti- „ mo anno vitæ genuiffe Amramum ; feque- „ retur , Amramum anno 270. poft ingref- „ fum in Ægyptum fatis jam conceffiffe , „ adeoque per naturam non potuiffe gene- „ rare Mofen anno poft ingreffum 350.

„ Sed & alio modo id probatur : Certum „ eft inter nativitatem, Kaath (nam hic quo- „ que fupponimus , Kaath ipfo anno natalis „ ingreffum effe in Ægyptum) , & nativi- „ tatem Mofis intercedere 350. annos , uti „ modo demonftravimus : impoffibile igitur „ eft ut Kaath fit Avus Mofis.

„ Denique pofita thefi , *Amramum effe* „ *filium Kaath* : fequeretur , *Amramum ge-* „ *nuiffe Mofen anno fuæ ætatis* 217. ; Kaath „ enim poft ingreffum in Ægyptum vixit „ 133. annos , *Exod. VI.* 18. Si igitur Am- „ ramus genuiffet Mofen anno ab ingreffu „ 350 , cum genuiffet anno ætatis fuæ 217.

„ Certiffimum igitur eft , inter Kaath, & „ Amramum interfuiffe alias quafdam gene- „ rationes , & Amramum fuiffe pro-vel-ab- „ nepotem Levi : uti Jochabeda fuit pro- „ vel-abneptis ejufdem Levi.

„ Extra omne dubium hæc , quæ dixi- „ mus , ponuntur ex ipfa affertione divina ; „ Deus enim Abræ prædixit , fervitutem Æ- „ gyptiacam duraturam 400. annis , *Gen.* „ XV. *v.* 13. addendo , pofteros ejus reditu- „ ros NB. *poft quartam* generationem, *ibid.* „ *v.* 16. Si vero Mofes effet nepos Levi ex „ Jochabeda , duæ faltem intercederent ge- „ nerationes inter ingreffum , & egreffum.

„ Neque *obftat* relatio facræ paginæ , quæ „ differtis verbis ait , *Kaath genuiffe Amra-* „ *mum* ; nam etiam pronepotes , & abne- „ potes ab avis geniti dicuntur : fcilicet non „ immediate , fed mediante filio , vel nepo- „ te. Sane fcriptor facræ hiftoriæ noluit ge- „ nealogiam filiorum Levi texere ; fed capi- „ ta recenfere voluit , quæ ingreffa funt in „ Ægyptum , & capita familiarum , quæ tunc „ temporis , cum egreffa funt , vixerunt : „ parum ceterum de generationibus inter- „ mediis follicitus.

„ Allegari quoque folet exemplum Abræ , „ qui neptem ex fratre Saram uxorem du- „ xit. At eam non fuiffe neptem , fed foro- „ rem confobrinam , in fequentibus demon- „ ftrabimus.

Denique & *IV.* cum *matertera* conjungi non poteft ex forore filius : idque ex eadem ratione ab unitate corporis defumta.

Tertia prohibendi ratio eft *inter fratres,* & *forores* ; Nam 1°. foror eft pars corporis parentum ex femine, & fanguine eorum procreata; qui ergo cum forore concumbit , revera mifcetur cum corpore paterno , cujus pars foror eft : atqui id pugnat cum reverentia , quæ corpori parentis , ex quo nati fumus , debetur. 2°. Cum foror mea fit vera portio corporis paterni , neceffario fequitur , eam mecum effe unam carnem , qui iidem fum pars corporis paterni : indeque monftrofum effet cum propria cohabitare carne. Diximus 3°. fupra *prop. VIII.* , ordinem propagandi naturalem effe ut propagentur familiæ per defcendentes , non vero per afcendentes , & collaterales. Sane fi fratres , & forores invicem mifcerentur , familiæ non multiplicarentur; fed eadem familia produceretur contra intentionem naturæ : Inftitutum enim naturæ eft , ut filii extraneam fœminam affumant , & novam familiam conftituant. Accedit 4°. regula fupra in *prop. VII.* relata , quod inter illos , qui natura neceffario cohabitant , i. e. in una familia funt , & in una domo habitant , nuptiæ jure naturæ licitæ non fint. Sane magna providentia naturæ conftitutum eft , non poffe nuptias jungi inter eos , quibus naturali jure neceffaria in eadem domo eft confuetudo , quique una

una educantur: ut scilicet propagationis ratio casta, integra, & sancta conservetur, quæ, ubi occasio tam facilis est, facile turbari posset. Cavet igitur ipsa natura, ne naturalis necessitas in una domo habitandi abusum, & occasionem impudicitiæ afferat, membraque illius familiæ ad illicitos, injustosque coitus incitet. Unde experientia testatur, naturalem illum instinctum, & motum utriusque sexus, inter eos, qui naturali necessitate in eadem familia degunt, & præcipue inter fratres, & sorores, cessare; *Vid. Xenoph. Pæd. l.* 5. Sane non sentitur ille instinctus: & si sentitur, monstri instar habetur. Atque hinc 5°. communi gentium consensu ejusmodi nuptiæ improbantur: Monstrosa habita fuit libido Caligulæ in sorores, *Suet. in Calig. c.* 36. Curtius cum de Alexandri continentia loqueretur, ait, eum Darii filias tam sancte habuisse, *quam si eodem, quo ipse parente genitæ fuissent*, *L.* 3. *c.* 12. Abraham, & Isaacus, peregrinantes cum uxoribus, ut persuaderent non esse uxores, dixere esse sorores; adeo certum, fixumque inter omnes eas gentes fuit, cum sorore nec nuptias, nec amorem, nec libidines esse, vel consuetudinem, vel stimulum. Lucanus *L.* 10 *pr.* tales nuptias vocat incestas: & Sidonius Apollinaris *carm.* 7. de Cleopatra, quæ fratri a patre Ptolemæo destinata fuit, ita canit.

—— Profugisque Antonius armis
Incestam vacuat patrio Ptolemaida regno.

& *d. l.* 10. *v.* 68.

—— quæ prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemaids nostris.

& Propertius de eadem. *L.* 3. *Rubr. fœminas imperare amantibus*

Scilicet incesti meretrix regina Canopi.

Denique & 6°. inter Christianos, qui sacram paginam pro lege habent, res omni dubio caret; Deus enim has nuptias incestuosas adeo damnavit, ut totas gentes ideo ejecerit. Hæc igitur sanctissima voluntas, gentibus ex ratione, (nam revelatio ipsis facta non est) nobis præterea ex revelatione declarata, norma juris nobis esse debet.

Neque his *obstat* I. exemplum primorum hominum; cum enim præter Adamum, & Evam alii homines non exstiterint, eorum liberi invicem se miscuere: & sic per fratres, ac sorores genus humanum propagatum est. *Resp.* In hoc casu natura, ejusque Auctor, noluit nuptias esse prohibitas, quia aliud propagandi medium natura non fuit datum; neque enim fœminæ erant nisi sorores: adeoque intentio naturæ, quæ voluit omnes homines ab uno stipite creari, ad effectum deduci non potuit, nisi per cohabitationem primorum fratrum, & sororum. At hæc ratio, & necessitas postea cessavit: & ex Levitico apparet, Deum hujusmodi nuptias tanquam incestuosas damnasse, gentesque totas ideo ejecisse.

Neque obstat II. exemplum Abræ, qui Saram sororem suam uxorem duxit. *Resp.* 1. In sacris omnes ascendentes dicuntur patres: descendentes, filii: collaterales, fratres, & sorores; Ita enim probavimus, Jochabedam dici filiam Levi, etsi in tertio, vel quarto gradu ei cognata fuerit: ita consobrini dicuntur fratres, & sorores, *Gen.* 29 *v.* 15. Abraham perpetuo vocat Lothum fratrem suum, cum sit consobrinus &c. Adeoque Sara non fuit ipsius soror, sed consobrina. Idque probatur 2. quia alias non opus fuisset simulare, & verbi ambiguitate uti, aut etiam precibus eam inducere, ut diceret se esse sororem, *Gen.* XII. *v.* 11. & 20., si Abra sub hoc prætextu omnem matrimonii suspicionem a se amoveri non credidisset. Adeoque 3. ex eo omnes illæ gentes quasi rem certam conclusere, Saram non esse ejus uxorem, quia Soror esset; certo argumento, nuptias inter eos non fuisse licitas: quod eo magis notandum, quia eodem stratagemate usus est Isaac. Sed & 4. ad quid opus fuisset excusatione, quod mentitus fuerit; non enim mendacium dixisset, si vera soror consanguinea exstitisset: adeoque excusationis rationem non in eo ponere debuisset, quod sororem dixerit, (id enim verum erat) sed quod nuptam eam tacuerit. Porro & 5. ex *Gen. II. v. p.* apparet, Tharam patrem Abrahami assumsisse Abraham filium suum, & Saram *nurum*, & Lothum *nepotem*; ergo ipsa nec filia, nec neptis fuit, quia distinguitur; neque ratio dari potest cur magis Sara ibi diceretur *nurus*, quam Abraham *gener*: aut magis hic *filius*, quam illa *filia*. 6. Abrahamus natu major duxisset fratris minoris filiam: quasi frater minor non tantum ante majorem, sed tanto ante duxisset uxorem, ut jam tum filiam nubilem habuerit; cum quo pugnat quod Sara ejusdem fere ætatis fuit cum Abrahamo, adeoque non nata ab ejus fratre minore. Omnium autem maxime 7 id probatur hoc argumento: Cum recensentur Tharæ liberi, tres tantum sunt, Gen. II. v. 26. ibi, *vixit Thara 70. annos*, &

& genuit Abraham, Nachor, & Haran; & hi dicuntur uxores duxisse: oportet igitur Saram fuisse consobrinam, aut sobrinam.

Instо, quod Abra sese excusans, Abimelecho dixerit, esse vere sororem suam, filiam scilicet patris sui, non filiam matris, *Gen.* XX. *v.* 12. Resp. Filia patris recte dici potest etiam neptis: adeoque ut a mendacii nota se abstergeret, dissimulasse saltem gradum videri voluit.

Neque *obstat* III. exemplum Thamaris, quæ, cum Ammon opprimere eam vellet, monet stupratorem ut cum rege loqueretur, addens: *& non negabit me tibi*, 2. *Sam. c.* 13. *Resp.* Fecit hoc animo persuadendi ut a violentia desistat; nam antea jam dixerat, hoc non fas esse in Israel: *noli*, ait, *facere hanc stultitiam, tu eris quasi unus de insipientibus in Israel.* Contristatus quoque valde est David pater, & internecione quoque Ammonis Absalon frater hoc crimen vindicavit. Denique & IV. *obstat* mos omnium fere, & moratiorum quoque gentium *Vid. Alex. ab Alex. gen. dier. l.* 1. *c.* 24.; de Ægyptiis vid. *Grot. h.* §. 13. *n.* 6. De Barbaris &c. *ibid.* Resp. Negari nequit invaluisse hunc morem apud orientis præcipue gentes: & huic mori causam videtur dedisse figmentum Osiridis, & Isidis, uti ex Manetho antiquissimo rerum Ægyptiacarum scriptore refert Diodorus Siculus, *L.* 1. *c.* 14. ibi: *Ægyptios legem statuisse ducendi sorores, ideo quod Isis Osiridi fratri suo nupta fuisset;* Atque his fictis Deorum exemplis deceptæ fuere gentes: unde Mausolus Artemisiam, Philadelphus Arsinoen, Ptolemæus Macedo Arsinoen, sorores uxores duxere. Vid. *Just. l.*24.*c.* 1. & 2. Ita Ptolemæo Cleopatram sororem testamento patris destinatam esse, testis est *Just. l.* 36. *c.* 1. Apud Græcos quoque eodem patre natas ducere licuit, quin moris id fuit. *Corn. Nep. in Cim. L.* 3. *c.* 3. & *in præfat. Just. l.* 28. *c.* 1. Atque hi ex eodem fonte morem hunc recepere; fabulantur enim Vulcanum Venerem sororem, deinde Saturnum Rheam, itidem sororem, duxisse, & genuisse Osiridem, & Isidem, i. e. Junonem, ac Jovem, eosque pariter conjuges factos: Atque hinc Jupiter ita alloquitur Junonem apud Virg. *Æn. lib.* 10.

O Germana mihi, atque eadem gratissima conjux.

Ultra fratres, & sorores nuptiæ prohibitæ non apparent; omnes enim illæ rationes cessant, sequentes enim non sunt pars corporis paterni immediate, sed ex suorum parentum semine prognati: adeoque inter se dum miscentur, non miscentur cum corpore paterno. Accedit, quod unitas familiæ, & necessitas cohabitationis cesset: Adeoque in *patruelibus &c.* cessat omnis unitas; Neque enim unum substantia sunt cum avo, *vid. prop. V. & VII.*, nec ejusdem domus. Nam etsi duo fratres non exeant e familia nuptiis, sed ipsi pars familiæ maneant, tamen generando ex alterius familiæ fœmina, novam quisque constituit familiam perfectam æque, ac quæ prima fuit, scilicet constante ex societate viri, & uxoris, ac liberorum; Et proinde hæc familia distincta est a priore. *Vid. prop. VI.* Constituitur enim ex duarum familiarum diversarum partibus, sc. viro ex una, & muliere ex alia domo; quorum quisque quidem suæ familiæ pars est, & jura retinet, sed coëundo ex diversis familiis novam componunt.

Additio.

„ Exemplum Abræ, qui sorori suæ nupserat, admodum torsit interpretes sacræ scripturæ: ut enim dubium hoc tollant, *alii* statuerunt Saram adoptatam fuisse a Thare, adeoque eo sensu eam sororem ex patre fuisse, non ex matre. *Bayl. diction. voce, Sara*; Sed mera hæc divinatio est. „ *Alii* eam neptem fuisse Thare statuunt, quia neptis quoque filia in sacris dici solet, *vid. Osiand. & Zigler. in not. ad Grot.* §. 14. *n.* 2. At hoc modo Abra constitueretur avunculus Saræ, cum quo itidem jure naturæ prohibitæ sunt nuptiæ: adeoque nec hac ratione incestus evitari posset. *Bayl. d. l.* Neque hæc interpretatio convenit sacræ historiæ; Sara enim aut ex Nachor, aut ex Aran nata fuisset (hi enim sunt duo fratres Abræ). At non ex priori nata est, qui liberos saltem habuit Laban, & Rebeccam: nec ex Aran, qui decessit relicto solo filio Loth.

„ *Alii* sororem fuisse existimant, sed consanguineam; Nam vere sororem fuisse innuere videntur ipsa verba: *Est enim mihi soror ex patre, non ex matre.* Si vero non fuisset soror, male Abram usum fuisse, ajunt, verbis ambiguis; quæ dubium adeo non tollunt, ut potius veritatem asserti confirment, nimirum vere esse sororem, utut consanguineam: Atque ea sententia communiter a Theologis probatur. „ *Vid. Clem. Alex. Strom. L.* 2. *p. m.* 421. „ *Heidegg. hist. patriarch. tom.* 2. *pag.* 78.

„ *aliique*

„ *aliique apud Bayl. dict. voce Sara.*

„ Sane alias quoque gentes cum sororibus consanguineis nuptias permisisse, probat idem *Bayle d. l.* easque apud Athenienses licitas fuisse, ait *Muretus Var. lect. l.* 15. *c.* 5. *Gebbard in Corn. nep. vit. Cimonis.*

„ Ego cum B. Parente Saram nec sororem consanguineam, sed consobrinam fuisse, existimo. Praeter rationes a B. Parente allatas id vel ex eo probatur, quia sacra pagina nos docet, Deum aeque cum uterina, ac cum consanguinea nuptias prohibuisse, & eum gentes incestus tales committentes exstirpasse. Quis ergo dixerit, Abrahamum legum naturalium cultorem religiosissimum ejusdem criminis reum se fecisse? Sed & argumenta ex ipsa historia sacra desumta satis indicant, Saram non fuisse sororem Abrae; Thare enim tantum tres liberos procreasse dicitur, *Abram*, *Nachor*, & *Aran. Gen. XI. v.* 26. (non ergo Saram). Hi uxores duxisse dicuntur, & nomen uxoris Sarai fuisse, non facta mentione sororis, *v.* 29. Et cum Thare educeret e Chaldaea familiam, legimus, eum tulisse Abram filium suum, Lot nepotem, & Sarai *nurum* suam, uxorem Abram filii sui, (non facta mentione filiae). Neque asseri potest, Thare filias potuisse habere etsi nominatae non sint; nam id quoque admitti non potest, quia in omnibus praecedentibus generationibus, primo filio nominato addi solet, *& genuit filios*, *& filias*: quod hic omissum est, certissimo indicio, Thare praeter tres filios nominatos, alios liberos non habuisse. Verius igitur est, eam natam fuisse ex avo Abrae, Nachor, de quo scriptum legimus, quod praeter Thare *generaverit filios*, *& filias*: idque ex sequenti schemate magis illustratur:

prima uxor Nachor secunda uxor

Thare generavit filios, & filias

Abra, Nachor, Aran. Sara. &c.

„ Et hoc sensu verum est, quod Sara sit soror ex patre, seu avo, non ex matre, seu avia; uti enim neptes *filiae* vocari solent, ita & sobrini, aut consobrini, *sorores*: Atque genium hunc linguae cognitum fuisse Aegyptiis, vel ex eo apparet, quia rex Abimelech credere desiit Saram Abrae sororem esse.

PROPOSITIO X.

Natura prohibitae sunt nuptiae ob affinitatem 1. in linea recta in infinitum: 2. cum fratris, patrui, & avunculi viduabus. Non 3. cum sororis, amitae, materterae viduis.

DEMONSTRATIO.

Hactenus de gradibus prohibitis egimus inter eos, qui sanguine junguntur; jam de iis agemus, qui affinitate junguntur.

PRIMA prohibitio naturalis ob affinitatem est in *linea recta*. Cum enim noverca mea, vel vitricus meus, per copulam corporis, & nuptias, fiant pars ejus corporis, cum quo jungi non possumus, (ob reverentiam, quae turpitudinem eorum detegere impedit, *Vid. Prop. II.*); necessario sequitur, nec cum parte corporis paterni jungi me posse, quia cum corpore patris, ejusque parte jungerer. Atque hinc nemo cum *vitrico*, seu *noverca*: nemo cum *privigna*, aut *nuru*: nemo cum *genero*, *socero*, aut *privigno* nuptias contrahere potest, *Lev.* XVIII. *v.* 8. 15. 17. *Lev. XX. v.* 11. 12. Ratio additur, *Lev. XX. v.* 11. *seq.*, quia revelat ignominiam patris, & filii sui.

SECUNDA prohibitio est in *patrui*, & *avunculi viduabus*: quia hae viduae unum corpus sunt cum praedefunctis maritis, cum quibus nefas jungi erat, quia sunt pars immediata corporis parentum. Atque hinc ratio quoque prohibitionis additur, *Lev. XX,* 20., quod revelet turpitudinem cognationis suae. Accedit, quod viduae illae transierint in familiam maritorum, *Lev.* 18. *v.* 14. *& c.* 20. *v.* 20.; at dictum supra est, illos, qui in una sunt familia, invicem nubere non posse, quia modus propagandi per familiam est naturalis, cujus ordo violari, aut interverti non debet. Hinc cum Meroveus patrui viduam Brunechildem duxisset, matrimonium pro incestuoso a patre habitum, & Rothomagensis Episcopus, qui assensum dedit, ideo in exilium missus fuit. *P. Aemil. de gest. Franc. in Reg.* IX. *fol.* 20. *seq. Marian. L.* 5. *c.* 10. Jure Romano Digestorum nuptiae cum patrui vidua nullibi prohibentur, nec cum avunculi vidua (*Conf. l.* 17. *C. Nupt. l.* 1. *C. si nupt. rescr.* §. 3. *Inst. nupt.*); etsi in coeteris jus illud curate cum jure naturae conveniat.

veniat. *Conf. Richt. Dec. II. n.* 194. *Carpz. Consist. p.* 2. *def.* 91.

Quid vero de *amitæ*, & *materteræ viduis* dicendum? an his jungi natura nefas est? Nos negamus, quia tota prohibitionis ratio hic cessat; Amita enim, & matertera exeunt ex sua familia, & transeunt in familiam maritorum. Hi mariti igitur non simul habitant cum nepte ex uxorum fratre, aut sorore nata: indeque non turbatur ordo propagationis naturalis; fit enim per diversas familias.

Equidem maximus hic est dissensus inter Doctores christianos; etsi enim *Leviti*c. 18. & 20. tantum prohibeantur nuptiæ cum *patrui*, & *avunculi viduabus*, plurimi tamen putant nominata persona totum gradum contineri, adeoque nuptias quoque cum *materteræ*, & *amitæ viduis* ob paritatem gradus prohiberi. At verum hoc non est: quia ex inspectione legis apparet, prohibitionem personarum, quæ in eodem gradu sunt, in singulis fere personis repeti; ita enim cum sorore germana, & consanguinea prohibitio exstat *v.* 9, cum uterina *v.* 11., porro cum amita *v.* 12., cum matertera *v.* 13., denique cum noverca *v.* 5., cum nuru *v.* 8.: etsi eodem gradu sint. Si ergo Moses personam prohibita gradum prohibuisset, non opus habuisset singulas personas ejusdem gradus nominare.

Instant *I. Avorum*, & *nepotum* nullam fieri mentionem in illa lege: adeoque non nisi ex paritate gradus prohibitionem sequi. Resp. Imo specialis eorum fit mentio; quia voce *patris*, & *filii* omnes majores, & posteri in sacris significantur.

Instant *II.* in lege illa prohibitiva quasdam personas omissas esse, cum quibus nuptiæ natura prohibitæ sunt; certissimo indicio, ex paritate gradus id decidendum esse: Idque probant exemplo *avunculi*, cujus etsi nullibi fiat mentio, omnes tamen in eo consentiunt, nuptias cum avunculo contractas incestas esse; cujus rei aliam rationem dari non posse, putant, quam paritatem gradus cum *patruo*, cum quo nuptiæ prohibentur. Resp. Negamus, nuptias cum *avunculo* prohiberi, ideo quia in pari gradu est cum *patruo*; sed quia utrobique eadem est prohibendi ratio: ut supra probavimus.

Neque *III.* contra nuptias cum amitæ, & materteræ viduis allegari potest generalitas rationis, quod nemo hominum *ad proximam sanguinis sui* accedere debeat. *Lev.* 18. *v.* 6. Nam 1. indefinitum hoc definitur ex subjectis exemplis. 2. Ex rationibus adjectis, *Es ist deines Vatern &c. Schaam*, apparet, intelligi talem propinquitatem, quæ in unitate quadam sive carnis, sive familiæ consistit: quæ neutra est cum amitæ, & materteræ viduis.

Tertia prohibitio est in *fratria*: adeoque viduam fratris ducere non licet, *Lev.* 18. *v.* 14. & *c.* 20. *v.* 20.; quia fratres in eadem familia sunt, & perpetuo manent, & in eam uxores inducunt: cui familiæ inest reverentia sanguinis. Mulier igitur, quæ fratri meo nubit, transit in ejus familiam, adeoque & in meam, & fit pars, & membrum ejus familiæ, quæ necessario cohabitat, & cujus corpora invicem, & descendentibus sancta sunt; adeoque accedit, & transit in eandem venerationis obligationem, quæ huic corpori cohæret: & uti corpori per nuptias accrescit persona, ita & accrescit eadem venerandi causa, & obligatio; & est reliquis instar sororis, & descendentibus loco parentis: ut & Moses innuit. *d. l.*

Idque adeo verum est, ut nec quis liberis fratriæ nubere possit: quia nuptias cum patruo natura prohibitas esse, supra probavimus.

Atque hinc Johannes Herodem, etiam capitis periculo, detestatus est, quod fratris Philippi uxorem haberet. *Matth.* 14. *v.* 4. Beatrix, quæ mortuo marito Duglassio, nupsit fratri ejus dispensante Pontifice, ait, se ad sceleratas has nuptias vi coactam esse. *Buchan. L.* 11. *p.* 395. Unde uxoris falrem loco habitam esse, ait *ibid.* Henrici VIII. nuptiæ, quas cum Arthuri fratris vidua iniit, & unde nata est Maria, ab universitatibus Germaniæ, & Galliæ improbatæ, ac Maria a Clero, atque Ecclesia Anglicana pro illegitima, & ex incestu nata proclamata fuit 7. Sept. 1533. *Meteran. L.* 1. *p.* 46.

Non tamen desunt exempla in contrarium: Joh. Casimirus Rex Poloniæ Uladislai fratris viduam duxit; simile exemplum est in Petro Portugalliæ rege, qui Isabellam fratris Alphonsi uxorem duxit, eo adhuc vivo, sed ad matrimonium non apto: *Vid. Dis. de just. stat. regn. Portug. Art.* 3. *in f.* Ex antiqua historia constat, Andromachen a conjuge traditam fuisse fratri Heleno: *Just.* 17. *c.* 3. & Helena nupsit Deiphobo mariti sui fratri, apud *Virgil.* Sed pleraque hæc matrimonia infeliciter successerunt, & inter Christianos religionis errore pro licitis habita sunt.

Neque *obstat* lex divina, quæ sub pœna infamiæ

infamiæ jubet, fratris absque prole decedentis viduæ nubere: Resp. Casus hic expressa voluntate Dei exceptus est: & proinde magis valet hæc conjunctio, quam inter primos fratres, ubi tacita tantum voluntas fuit; & speciale id quoque hic est, quod frater non tantum possit, sed & debeat, nec possit aliam ducere sine pœna infamiæ. Ratio autem legis fuit primogenitura Deo sacra, eoque custodienda; Hinc enim debuit natus nomine fratris defuncti appellari, non nomine sui patris.

Quid vero de *sororis viduo* dicendum? An nuptiæ cum duabus sororibus prohibitæ natura sunt? Negandum id omnino esse, putamus: 1°. quia cum sorore uxoris meæ nulla mihi intercedit unitas, nec carnis, nec familiæ; uxor enim mea deseruit suam familiam, ac transiit in meam: & sic ego nec sum pars corporis cum sorore uxoris, nec necessario cum ea in una domo cohabito. Equidem uxor mea mecum una fit caro: unde videri posset etiam ejus sororem, quæ una cum uxore mea caro est, mecum unam carnem videri; At maritus cum uxore unum est, non quoad substantiam carnis, sed cohabitatione: adeoque alio unitatis genere, quæ ad uxoris sororem plane non pertinet. 2°. Hinc in sacris tantum prohibentur nuptiæ cum *fratris vidua*, *Lev.* 18. *v.* 14. & *c.* 20. *v.* 20.; Nullibi autem cum *sororis viduo*. Neque 3°. dici potest, nominata persona gradum prohiberi; nam contrarium non tantum in genere demonstravimus *supra init. h. prop.*; Sed & aliam rationem obtinere in sororis viduo, apparet exemplo Jacobi, qui uxoris vivæ adhuc sororem duxit: certissimo indicio, natura incestum hic non esse. Sane si circumtulisset impudenter, & temere incestus suos secum in itinere, utique Deus non tam immediate cum eo versatus esset, eique benefecisset: nec filii Rachelis fuissent legitimi, nedum hæredes terræ benedictæ.

Additio.

„ Rationem differentiæ inter *fratris viduam*, & *sororis viduum*, & cur cum illa, non cum hoc nuptiæ prohibeantur; nec non dubium illud, quod nominata persona gradus prohibitus intelligi debeat, &c. Responso egregio illustravit B. Parens, quod latino idiomate donatum hic inserere operæ pretium duxi.

R E S P O N S U M.

Quæsitum est, quid adjectis rationibus dubitandi, & dicendi in Jure Naturali, Divino, & Civili statui debeat in Quæstione:

An per Principis consensum, & dispensationem admitti possit, ut maritus demortuæ suæ conjugis neptem ex sorore consanguinea in matrimonium ducat?

Ut cardo quæstionis eo dilucidius adpareat, casum ipsum, de quo quæritur, hic præmittendum duximus:

Mevius, mortuis prima, atque altera, quam duxerat, conjuge, filiabus quoque prioris matrimonii jam nuptui collocatis, multis adductus, iisque momentosis rationibus, ad tertia progredi vota constituit; ne bona aliis, quos minus nosset, relinqueret administranda, partim: partim ut filiabus (quas adhuc habet,) teneræ ætatis, bona educatione consuleret. Inter multas ergo ineundi denuo matrimonii rationes, quas circumspexit, prætulit has: ut nempe demortuæ suæ conjugis primæ ex sorore consanguinea neptem ducat, non solum, quod hæc jam esset filiæ suæ natu minoris mater lustrica; sed etiam singulari ductus fiducia crederet, se meliorem hac non inventurum conjugem: quippe quæ filiolas eo, quo consuevisset hactenus, multo amore sit complexura. Ejusmodi vero matrimonium constitutione provinciali Ducali Anhaltina interdictum est; nisi quod Tit. 7. memoratæ constitutionis in fine, ceu Extractum A. docet, Serenissimi Principes Anhaltini iis in gradibus, qui lege divina expresse prohibiti non sunt, vi superioritatis territorialis dispensationem sibi reservaverint. Atque his adductis quæritur,

A N T A L I S F I E R I D I S P E N S A T I O P O S S I T S I N E S C R U P U L O?

In hac quæstione decidenda exulant leges civiles, nec ulla Doctorum auctoritas sufficit; sed ad eam expediendam constans ratio naturalis unice valet, arg. §. 1. vers. Quod vero naturalis. junct. §. 11. I. de jur. nat. gent. & civil. *Inprimis autem id est necessarium, ut verus, & legitimus legis divinæ moralis sensus investigetur; qui cum cognosci nequeat, nisi ex illo fundamento, cui leges matrimonii inædificantur, hoc ipsum vero fundamentum dubia adhuc disceptationis sit: res omnis ad tres redit quæstiones, quarum discrimen oppido manifestum est.*

1. An ea, quæ *Levitic.* 18, & 20. dicuntur, ad nominatas personas restringenda sint? utrum ad gradus extendi, & nominata persona totus intelligi gradus debeat?
2. Si neutrum, quodnam verum, & constans

legis

legis Mosaicæ fundamentum sit, quosve habeat limites?

3. An matrimonium cum nepte ex sorore consanguinea demortuæ conjugis, ductu sacri codicis, & tenore divinarum legum, admitti, atque adeo salva serenissimi principis conscientia dispensationi dari locus possit?

QUÆSTIO PRIMA.

Quamvis quod ad Quæstionem primam *attinet, Theologi, atque JCti ad unum omnes statuant, atque in eo omne sua Theseos ponant fundamentum, quod* Levitic. 18. *non tantum persona nominata; sed omnes quoque, quæ ejusdem gradus sunt, intelligantur: atque adeo singulis præceptis non persona, sed totus gradus innuatur; secus tamen, invictis ducti rationibus, opinamur,* Levit. XVIII. *neque gradus cognationis, neque affinitatis respici: ita ut quarum mentio facta est personarum, ab iis neutiquam ad eos, qui parium graduum sunt, fieri debeat conclusio; Neque attendendum esse ad personas, ita ut præter nominatas reliqua matrimonia omnia licita dicantur; ceu id ipsum ex dictamine rectæ rationis non minus, atque ex* dicto capite *satis abunde patet.*

Quod enim in dicto capite *nulla graduum sit habita ratio, ex eo manifestum est, quia de computatione graduum in linea collaterali, quæ tamen potius totius rei momentum constituit, neque vola, neque vestigium adparet in sacro codice; sed affines, & consanguinei juxta lineam rectam ascendentium, & descendentium numerantur. Est ergo hæc graduum computatio mere Juris civilis: quippe quæ usum, & valorem nacta est ex jure præcipue Romano. Ex quo porro consequitur, quod Moses ad illam lineæ transversæ computationem neutiquam respexerit: nedum eandem hujus præcepti esse fundamentum voluerit, quæ tunc temporis vel prorsus ignorabatur, vel saltem ejus usus exulabat.*

Atque hoc ipsum magis patescit, si penitius introspiciamus dictum Cap. Levit. 18. *Videmus enim, nominari plures personas ejusdem gradus, neque tamen easdem sub uno, eodemque præcepto comprehendi; sed cuilibet personæ, etiamsi ejusdem sint gradus, præceptum exstare speciale: quod proinde non de integro gradu, sed de personis nominatis saltem intelligi debet. Sic sororum quando fit mentio, in quamlibet earundem præceptum constitutum est speciale: Matrimonium cum germana, ac consanguinea, interdictum est* vers. 9.; *cum Uterina* vers. 11., *cum Amita* vers. 12., *cum Matertera* vers. 13., *non obstante, quod posteriores ambæ in uno, eodemque: & sorores omnes in gradu sint pari. Talis quoque graduum paritas est inter novercam, & nurum; nihilominus tamen utriusque præceptum occurrit speciale* vers. 8. & 15.

Est itaque illa sententia oppido falsa, qua existimatur, quod Levit. XVIII. v. 20. *nominata persona totus gradus nominatus, & prohibitus intelligatur; Contra vero id clarum habetur, & evidens, quod intuitu personarum, licet ejusdem sint gradus, præcepta extent specialia, quæ personas, non gradus respiciunt: Hoc enim nisi foret, illud sequeretur absurdum, quod unus, idemque gradus bis, ter, atque adhuc compluries inutiliter repetatur. Imo aliud inde resultaret inconveniens, scilicet quod (si nominata persona paritas gradus intelligi debet) almeptem in quarto gradu pari ratione, atque consobrinam, quæ in eodem gradu est, ducere liceat. Sane cum nullum in sacro codice linearum indigitetur discrimen, neque illud legatur expressum in quibusdam omnino casibus, in aliis vero non item; debere attendi ad graduum paritatem; hæc ipsa regula utrinque valeret, & paritati graduum æque in linea recta, ac transversa foret locus.*

Deinde ex adducto jam fundamento d. cap. 18. v. 6. *limites cognosci possunt hujus præcepti:* Ne quis ad carnem carnis suæ accedat; *Omnis nempe hujus præcepti ratio esse sita dicitur in unitate carnis, vel sanguinis, cui natura ipsa reverentiam, & sanctitudinem indidit.*

Hæc autem vera, & naturalis unitas carnis, & corporum, duplex est: primo *loco inter parentes, & illorum filios, vel filias, qui immediate ab ipsis descendunt, atque adeo eorundem verus, & essentialis sanguis sunt; Et quamvis parentum sanguis ad omnes descendentes per medios gradus propagetur, atque hi suo cum stipite ejusdem sint carnis, atque sanguinis: proprie tamen, & proximius ex semine, & sanguine parentum provenisse dicuntur filii, & filiæ primi gradus; quoniam parentum prognati sanguine nihil aliud sunt, quam portio viscerum, & substantia paterna, & materna: atque adeo verissime unum cum iis corpus.*

L. 1. §. 1. ff. de Inspic. Ventr.

Secundo *loco inter conjuges, maritum nempe, & uxorem, qui itidem sunt corpus unum,* ob

ob primam institutionem pariter, atque commixtionem corporis.

Ex prima *unitatis specie, ob consanguinitatem: ex* altera, *ob affinitatem prohibitiones oriuntur. Utriusque prohibitionis fundamentum quærendum est in reverentia sanguinis, quæ, uti supra jam monuimus, inter parentes, & liberos, (eo quod hi ex illorum sint prognati sanguine) matrimonium in infinitum impedit. Atque ex hoc fonte profluunt prohibitiones sacræ ad unam omnes, respicientes aut illos, qui caro nostra, aut illos, qui carnis nostræ caro sunt. Nos nempe sumus nostrorum parentum caro, & liberi nostri sunt nostra caro: & ideo non licet accedere ad eos, seu ad carnem nostram; quod ipsum uti extra controversiam, ita quoque præcepti fundamentum est in linea cognationis recta. Qui porro cum parentibus, & liberis nostris una caro sunt, illi non sunt nostra, sed carnis nostræ caro: id propter etiam inter illos matrimonia non sunt licita. Accedit, quod in matrimonialibus omnis quæstio recidat ad conjunctionem corporum; relatio vero, & reverentia sanguinis, cujus sæpe jam meminimus, corporibus adhæret, atque conjunctionem, & detectionem pudoris impedit. Hinc ergo infertur, quod cum liberi parentum suorum sint caro, & sanguis: atque adeo cum ipsis, ceu sanguine, ex quo descendunt, per ingenitam relationem, & reverentiam, matrimoniali jungi non possint copula; eadem obstet ratio, ob quam cum ipsis quoque jungi nequeant, qui parentum suorum, aut suorum liberorum idem revera corpus, atque hinc carnis suæ caro sunt. Foret enim ejusmodi matrimonium commixtio cum parentum, aut liberorum iisdem ipsis corporibus: quia illorum sanguis, & caro sunt, atque unum cum ipsis corpus constituunt. Ergo detectio horum turpitudinis eadem est cum detectione turpitudinis parentum. Atque hinc factum est, ut cuilibet prohibitioni semper hæc ipsa expressis verbis adjecta legatur ratio. Omnium itaque prohibitionum in linea cognatorum collaterali, & inter affines, verum hoc fundamentum est; id quod sua radiat luce.*

Huic enim fundamento inædificantur prohibitiones consanguinitatis, vi cujus matrimonia inter illos prohibentur, qui a nostris immediate parentibus descendunt, id est, qui nostrorum parentum, aut majorum nostrorum fratres, aut sorores germanæ sunt: v. c. soror, amita, amita magna, proamita &c. quæ verissima pars substantiæ sunt corporis nostrorum parentum, avorum, proavorum, abavorum; Atque his personis prohibitiones in linea cognationis collaterali terminantur. Hinc est, quod matrimonia licita sint cum liberis illorum, qui parentum, aut majorum nostrorum immediate, seu primi gradus, liberi non sunt, sed eorum saltem nepotes: v. g. nostri consobrini, aut consobrinus proprius; Nos enim ex substantia quidem, & sanguine nostrorum parentum, non vero ex sanguine sororis, aut fratris parentum nostrorum, sumus prognati. Sorores, & fratres parentum nostrorum sunt quidem caro carnis nostræ, scil. parentum nostrorum caro; non vero illorum liberi: quia neque nos ab illis, neque illi a nobis trahunt originem, atque adeo neque caro nostra, neque caro carnis nostræ sunt; Non enim ex parentum nostrorum sanguine procreati sunt, neque unquam fuerunt viscerum portio illorum, qui vel a nobis, aut a quibus nos descendimus.

Pari ratione, secundo loco, ex eodem hoc fundamento ob affinitatem nuptiæ redduntur illicitæ cum illis, qui vel cum parentibus nostris, vel nostris liberis matrimonium inierunt: quia per matrimonium ex altera unitatis specie cum nostris parentibus, & liberis nostris, unum corpus, atque adeo carnis nostræ caro fiunt. Casus, qui in hunc referri censum debent, contingunt in linea affinitatis, si mas, vel fœmina quempiam ex parentibus, aut majoribus nostris habuerit in matrimonio: v. c. Vitricus, provitricus, noverca, pronoverca &c.; aut habuerit quempiam in matrimonio ex liberis, vel posteris nostris: v. c. gener, progener, nurus, pronurus &c.; aut conjugis nostræ parentes sunt, v. g. soceri, prosoceri; aut denique nostræ conjugis liberi, v. c. privigni, proprivigni. Nec prioris, nec posterioris generis personas ducere licet: non prioris, quia nostræ carnis caro sunt: non posterioris ambas, quia nos ipsorum carnis caro sumus.

Ex his jam dictis Levitic. 18. *tres matrimoniorum prohibitorum classes constituuntur.* Prima *classis comprehendit illos, qui in linea cognationis recta sunt, v. g. nostros liberos, & parentes in infinitum.* Secundæ *classis illi sunt, qui nos attingunt in linea cognationis transversa, v. g. nostræ, & nostrorum parentum sorores, quæ posteriores in infinitum nobis parentum loco sunt, eoque insigniuntur nomine* §. 5. Inst. tit. de Nuptiis. *Ad* tertiam *classem pertinent, qui in linea affinitatis recta sunt in infinitum.* Oo 2 *Atque*

Atque porro ex iis, quæ jam dicta sunt, videre est, quod definita trium classium personæ regula nitantur fundamentali, quæ in d. cap. verf. *præmittitur his verbis:* Ne quis accedat ad carnis fuæ carnem; *Omnes enim personæ* dicto capite *prohibitæ sunt, vel parentes, & liberi nostri: vel qui cum illis eadem caro, & idem sanguis sunt. Hinc in omnibus his casibus omnino est commixtio cum ipso corpore parentum, vel liberorum; consequenter nostrorum parentum, & liberorum turpitudinis detectio, ad quam legislator divinus unice provocat, atque cujusvis casus probibiti eandem esse rationem, expressis verbis dicit.*

His præmissis immoti opinamur, quod hæc probibitio neque ad paritatem gradus, neque ad nominatas tantummodo personas sit adornata; potius id asserimus, in unione carnis, seu sanguinis communicatione, quam quasi digito intendit, & explicat dict. verf. 6., *verissimum totius hujus negotii fundamentum esse. Atque ad hanc unice normam omnes controversiæ decidi debent.*

Hisce innixi porro extra omnem esse controversiam dicimus, quod Moses in casibus probibitis ad illam in linea collaterali computationem, cujus hodie ex Jure Romano usus est, neutiquam respexerit.

Id vero etiam ex duplici fundamento dubio carere dicimus, quod legibus Mosaicis non solæ personæ nominatæ intelligi debeant: neque existimari possit, illos, quorum nulla facta est mentio, hoc omnino non præcepto teneri. Primo enim obstat notissimus, & verus Canon, quo dicitur: Idem jus esse, ubi eadem est ratio adæquata. *Hic vero Canon nulla regula juris arbitrarii nititur; sed suum ex naturali ratione mutuat robur, ex quo hæc ratio adæquata resultat, vi cujus dicentis æstimatur intentio, totaque patescit legis dispositio, ejusque limites indicantur. Nam ejusmodi reperire voces, quæ indubitatam scribentis mentem ita prodant, ut ex intentione Auctoris neque plus, neque minus intelligatur, non licet; siquidem linguæ hoc ferunt incommodi, ut in iisdem usus vocum modo latior, modo strictior obtineat, atque non raro etiam vocabula alio, & longe diverso sensu accipiantur. Quamobrem sola ratio adæquata est anima dispositionis, & constans voluntatis mensura, quæ mentem, atque dicentis, vel agentis intentionem dimetiri jam est. Cognita enim ratione adæquata, omnis intentio ita patescit, ut nullus dubitandi locus sit.*

L. 17. L. 29. §. 30. ff. de Leg. L. 32. ff. ad Leg. Aquil. L. 13. §. 2. verf. Sed etsi &c. ff. de Excus.

Aliud secundo loco argumentum pro adstruenda thesi, quod prohibitiones Levitici toties dicti capitis non solis personis nominatis terminentur, æque stringens desumitur a quibusdam matrimoniis, quæ nemine contradicente sunt illicita, nec tamen recensentur: v.g. Matrimonia inter ascendentes, & descendentes, vel gentium moribus sunt illicita in infinitum; quod tamen in d. cap. 18. *non habetur: nisi quod sola parentum cum liberis, vel nepotibus connubia probibeantur. Reliquorum casuum, qui dari adhuc possunt, nulla ulterior facta est mentio. Porro, de matrimonio cum filia fratris nulla occurrit probibitio, cum tamen illud ex causa consanguinitatis pro æque illicito sit habendum; Sed & ex causa affinitatis similis modi matrimonia probibita legimus: v. g. matrimonium cum amita, & matertera, aut, quod idem est, cum fratris, aut sororis filia.*

Conf. Levitic. XVIII. v. 12. 13. & 6.

Utrumque, quod nempe omnis probibitio obvia dicto Leviticor. capite, neque gradibus, neque nominatis tantummodo personis terminetur, dilucidius adparebit, si ad alteram deveniamus quæstionem; ex cujus adcuratiori disquisitione verissimum, quo res tota nititur, fundamentum patebit.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quæstionis secundæ hæc vis est præcipua, ut omne in matrimonialibus casuum probibitorum fundamentum sola niti dicamus regula, quæ præmittitur Levitic. 18. *v.* 6.; *atque adeo necesse est simus solliciti de hujus loci vero, & originario sensu, cujus verba hæc sunt:* Nemo homo accedet ad carnem carnis fuæ, ut ejus turpitudinem revelet. *Duo momenta ex his verbis possunt elici. Alterum est, ut constet, primariam præcepti probibitivi rationem poni in detectione turpitudinis, quæ, ceu notum est, nihil aliud est, quam consuetudo carnalis. Hanc vero inter parentes, & liberos impedit, immo aversatur, reverentia sanguinis; quam natura cunctis indidit mortalibus tam forti stimulo, ut quisque cum ea carnalem consuetudinem aversetur, a qua suam ducit originem, & cum qua idem sanguis est. Inde fit,*

sit, ut ejusmodi reverentia sanguinis in linea recta procedat in infinitum, nec infirmetur duratione propagationis; sed ex continuata generationum serie novum sibi sumat pondus, atque fortiora incrementa.

QUÆSTIO TERTIA.

Id denique, quæstionis tertiæ tangendo cardinem, dicimus, atque extra omne ponimus dubium, quod matrimonium cum uxoris sorore, aut matertera, probibitum non sit. Dictus enim verf. 6. *sensu æstimandus literali nullam præterea probibitionem inducit: Et quamvis in eodem boc loco duorum quidem adhuc casuum expressi probibitio verbis occurrat, quod scil. nemo ducere debeat viduam fratris, aut patruelis*, Levit. 18. v. 14. 16. & Lev. 20. v. 20. 21, *quæ neque nostra, neque carnis nostræ caro sunt: atque inde vi exactæ similitudinis porro inferri possit, quod nec uxoris sororem, aut materteram ducere liceat; Hac tamen constans nostra est opinio, quam in frontispicio bujus Quæstionis tertiæ jam indicavimus, quod matrimonium cum uxoris sorore, aut matertera omnino sit licitum. Ratio primaria fundamentalis bæc est, quod qui bic probibitionem crepant, id probare babeant necessum: tum quia id incumbit asserentibus*, L. 2. ff. de prob., *tum quia probibitio facti est, quod inprimis probandum.* L. fin. C. de folut. Dd. ad L. 17. de Capt. & postlim. reverf.

Alia quoque boc ipsum probandi necessitas subest, quia probibitionem legis nescire non debet is, quem obligat. Nemo enim præceptum transgressus dici potest, nisi cui ejusdem probibitio innotuit, atque sufficienter fuit demonstrata; neque obligari quisquam potest ad servandam legem, de qua non constat: nec lex violari, quæ non adparet, & existere non probatur; novimus quoque, nullam legis vim esse, nisi ejusdem publicatio in omnium notitiam pervenerit, multo minus, si nec quidem constet eam latam esse. Inprimis autem quando de cohabitatione conjugali sermo est, plena probatio requiritur: quia Deus bunc omnibus creaturis, inter quas homo eminet, instinctum indidit, ut ingenito desiderio ferantur ad propagationem humani generis. Naturalis ergo bæc propensio, quatenus universali divini numinis concessione nititur, restringenda non est, nisi ubi de probibitione divina plene constat, atque invictis doceri rationibus potest, manifestum hac de re sacri codicis interdictum obstare. Id propter ea matrimonia de genere permissorum dicuntur, quæ pro permissis babentur donec probentur probibita: id quod etiam jure canonico observatum est, ceu patet ex C. 24. de fponfal. in verb. cum prohibitorium fit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicunque non prohibetur, per confequentiam admittatur. *Producendæ igitur in medium rationes, quibus patet, jure divino non esse probibitum, ut quis demortuæ conjugis sororem, aut ejusdem materteram, ducat in matrimonium. Tantum primo loco abest, ut vi præcepti divini id esse interdictum dicamus, ut potius in linea affinitatis collaterali casu bunc facientes non nisi ad fratris, aut avunculorum conjuges restringantur: ita ut illis solis interdictum sit, ne demortui mariti fratribus, aut ejusdem filiis nubant; cui adbuc pondus adjicitur, novumque robur, ex canone satis noto, quod exceptio firmet regulam in casibus non exceptis.* L. 12. §. 43. verf. denique ff. de Inftr. leg. L. 1. verf. hujus rei ff. de off. ej. cui mand. eft Jurisd. L. 4. & pr. ff. de Pœn. leg. Nov. 7. c. 2. H. Pift. lib. 2. qu. 27. n. 7. Thoming. Dec. 16. n. 9.

Secundo loco neque per consequentiam ex Levit. 18. verf. 6. *potest elici, bunc casum referri oportere inter probibitos; Est enim conjugis nostræ soror, aut ejus amita, & matertera, neque nostra, neque carnis nostræ caro. Neque obstat, quod nec fratris, aut avunculi nostri vidua sub verbis istius regulæ contineatur, uti supra jam dictum; sufficit enim, probibitionem borum casuum amborum sua posse ex ratione, & causa istius regulæ, boc est, vi pronæ consequentiæ ex reverentia fluere; Uxor enim vi, atque virtute matrimonialis vinculi, jure divino, atque bumano, omnia mariti spiritualia, & secularia jura consequitur: atque hac ratione cum marito consortium omnis vitæ ingreditur, ut divini, bumanique juris fiat communicatio.* L. 1. ff. de Rit. nupt. L. 4. C. de crim. exp. her. *in verb.* focia rei humanæ, atque divinæ. L. 14. in fin. ff. Sol. matr. *Id propter omnino etiam reverentiæ non minus, quæ sanguini mariti, ac illius, quæ dignitati ejus cobæret, redditur particeps.* L. 8. ff. de fenat. *Atque illius reverentiæ, quæ fluit ex sanguine, adbuc majorem in modum arcta, & indivulsa inter conjuges est communicatio: quia dignitas meri juris civilis, temporaria, & ambulatoria; sanguinis autem.*

tem reverentia a natura insculpta, perpetua, & indelebilis est. Uti ergo hæc sanguinis reverentia per conditionem matrimonii beneficium, & vinculum est; ita quoque per conditionem nuptiarum: atque hæc subest ratio, quæ cum nostri fratris, patrui, & avunculi vidua matrimonium negat ineundum. Licet enim illa non fuerit nostræ carnis caro; id tamen sufficit, maritum ejus fuisse, qui fuerat frater, patruus, & avunculus noster: atque adeo una nobiscum caro, cui insedit illa sanguinis reverentia, quæ impedimento est nuptiis, & quam adeo cum suis effectibus uxor natura participat. Atque inde suum mutuat robur constans, & perpetuus canon, quod quæcunque matrimonia jure divino positivo ex reverentia sanguinis marito, eadem & ejusdem viduæ interdicta sint. Nec obstat, hunc canonem verbotenus non reperiri in sacro codice, dummodo illius fundamentum communi ratione, & sententia interdicti fulciatur. Casus vero cum fratris patrui, & avunculi vidua, ut nequaquam: ita cum sororis, & amitæ, vel materteræ viduo jure divino omnino prohibitus est; quoniam hujus asserti prona ex sacro codice est consequentia, ita ut patefcat, nuspiam vestigia deprehendi, quibus contrarium licere dari manifestum possit: quia neque sensus literalis prohibitionis in genere facta, neque legis prohibitivæ ratio id ipsum declarat. Sanguinis enim reverentia, tanquam causa impedimenti, non est nisi inter nos, sorores, materteras, amitas nostras; minime vero ad illarum maritos extenditur, quia illi neque carnis nostræ caro sunt, neque per matrimonium jura uxorum, earumve familiæ consequuntur. Ex quo porro id resultat, quod neque in communionem reverentiæ sanguinis ingrediantur, qua ipsorum fruuntur conjuges; Uxor enim in maritorum jura transit: non vice versa maritus de uxoris familiæ, dignitatis, sanguinis, eique inhærentis reverentiæ participat juribus. Illa ergo causa, & ratio, desumta a communicatione reverentiæ sanguinis, quæ nos impedit quo minus fratris, aut avunculi nostri relictam ducere viduam possimus, extendi non debet ad sororis, aut amitæ nostræ maritos: quia illud interdictum nec ex verbis regulæ, nec ex ejus ratione, & sententia fluit. Hoc ipsum quoque confirmatur adhuc, quia Levit. 18. & 20. nihil quicquam de uxoris sorore, aut amita dicitur; sed in dicta lege unice de fratris, aut avunculi uxore sermo est, ad quam solam interdictum expressis verbis restringitur. Accedit adhuc, quod hujus interdicti sententia quatuor iteretur vicibus, atque ubique adpareat, solam fratris, & avunculi viduam innui; de uxoris autem sorore, & amita mentionem injici omnino nullam. Ita enim sonant verba Levit. 18. v. 16. & Levit. 20. v. 21. Ne quis fratris viduam ducat: & binis aliis locis, Levitic. videlicet 18. v. 14, & Levit. 20. v. 20. Ne quis patrui, sive avunculi (vox enim Hebræa utrique communis est) viduam ducat. Quæ perpetuæ restrictionis geminationes, & iterationes, eam maxime confirmant, & mentem verborum certam, præcisam, & enixam demonstrant, sensumque eorum clarum, & perspicuum reddunt, ut nihil opponi possit; uti vulgo Dd. tradunt apud Coler. proc. exec. Lib. 1. Cap. 10. n. 211. Cravett. Conf. 658. n. 6. & alibi sæpius. Goedd. Conf. Marp. Vol. I. Conf. 24. n. 4. &c. Ea enim vis geminationi insignis tribuitur, ut quemadmodum verba generalia geminata (nec dum sæpius repetita) omnem restrictionem excludunt, Besold. Conf. Tubing. Part. 4. Conf. 159. num. 62. & seq. ita specialia geminata omnem extensionem. Cravett. Conf. 344. num. 12. & 13. Aliud quoque adhuc momentum matrimonii, cum uxoris sorore, aut materteræ non prohibiti, situm est in eo, quod nunquam in gradu quodam prohibendo unius personæ fiat mentio: sed omnes quoque sigillatim exprimantur, ad quos interdictum ex paritate gradus trahi poterat, & de quibus nullum fuisset dubium, etiamsi illorum non injecta esset mentio. Ita v. c. non fuisset opus, ut cum matrimonia cum sororum, aut fratrum viduis interdicta legantur, ipsarum quoque sororum, & fratrum adjiceretur prohibitio: utpote de quibus id jam subsumi poterat; Nihilominus omnes fratrum, atque sororum species tanguntur, atque cujuslibet speciei speciale præceptum deprehenditur. Levit. 18. v. 11. & 19. Hæc cum ita sint, verosimile est, quod nec illorum casuum, qui in linea affinitatis collaterali prohibiti dicuntur, & de quibus præcipue suboriri dubium poterat, omissa fuisset prohibitio, si eosdem legislator voluisset interdictos; Sequeretur enim illud, quod fratrum, & sororum, qui jam sub communi regula comprehendebantur, sine necessitate, atque adeo incongrua facta fuisset mentio: quod tamen nos dicere vetat sanctissimi numinis, ejusdemque sacratioris verbi reverentia. Id quod clarius redditur

ex

ex eo, quod porro adhuc in gradibus consanguinitatis personæ, de quibus itidem dubium non erat, speciatim exprimantur. Ita verſ. 12. *non solum cum amita; sed* verſ. 13. *cum matertera quoque matrimonium prohibetur ineundum. Pari ratione in linea affinitatis recta non solum* verſ. 15. *cum nuru; sed etiam cum privigna* verſ. 17. *matrimoniale vinculum interdictum est: quamvis omnes hi casus in eadem affinitatis linea recta, eodemque gradu, jam potuissent subsumi, atque sub verbis regulæ quoque jam essent comprehensi. Cum itaque in gradibus proximioribus, atque casibus non dubiis, nunquam personæ prohibendæ (quæ nominatis non omnino ab unitate carnis pares sunt,) omittantur, ita ut soli ex paritate gradus consequentiæ permittantur; multo minus credere possis, in linea affinitatis collaterali ex sola gradus paritate aliquid posse inferri. Qui enim in linea affinitatis collaterali non nominantur, ad eosquoque praeceptum non pertinere dicimus: siquidem procul omni dubio, si id ipsum voluisset legislator, eorundem quoque injecta fuisset mentio. Hoc denique firmatur exemplo divi Jacobi Patriarchæ, qui uxoris sororem confidenter duxit, & sine ullo scrupulo: neque hoc Deo displicuisse adparet. Ex quo porro consequitur, non fuisse hoc matrimonii vinculum contra legem naturalem; Vixisset enim hoc modo Jacobus in perpetuo incestu cum duabus sororibus. Ad hac quando manifestum est ex sacro codice, frequens Jacobi cum Deo fuisse commercium, illo ipso quoque tempore cum esset in itinere cum uxoribus suis; quis credere possit, eum in ejusmodi prohibito incestu continuasse vitam, atque tam impudenter peccasse contra legem naturalem? Neque obtendi potest exemplum Davidis, atque aliorum, quippe quos Deus non raro sivit labi eum in finem, ut seria ducti pœnitentia ad meliorem redirent frugem. Jacobi vero cum Rachele matrimonium usque ad vitæ finem duravit, neque propterea ullam a Deo correctionem sustinuit; sed potius singulare benedictionis, multaque gratiæ argumentum expertus est. Læderetur quoque divini numinis majestas, si incestus in hoc subfuisset matrimonio: quippe quod ob facinus Cananæi fuere exstirpati. Josephus denique, atque Benjamin, eorumque posteri, non possent commemorari inter legitimos terræ Canaan hæredes: quia ex incestu prodiissent. Et quid opus est pluribus? Levitici* XVIII. v. 16. *haud obscure matrimonium cum demortuæ uxoris sorore omnino licitum pronuntiatur, atque id saltem prohibetur, ut quoad viverent sorores æmulatio cessaret. Hunc quidem in censum multa referri exempla possent, nisi id superfluum esset; Sunt enim hujus farinæ casus imprimis, qui inter Evangelicos principes compluries contigerunt, notissimi, publicis famigeratissimorum JCtorum responsis, atque consiliis probati: Et quamvis juxta cum Theologis quam plurimis, quidam magni nominis JCti contrarium statuant; illorum tamen non moramur auctoritatem: quia unice ex juris naturalis, atque legis divinæ moralis praeceptis hac dirimi controversia postulat, omnibus valere jussis Doctorum opinionibus. Dissentientes quoque non alio ad stabiliendam suam hypothesin fundamento nituntur, nisi quod a paritate gradus desumitur; quod ipsum vero quam infirmis subsistat fulcris, jam superius ostensum est. Est ergo manifestum, quod casus, de quo quæstio est, probibitio ex sacro doceri codice non possit. Non enim praecepti negativi,* Ne quis ducat fratris viduam, *ratio Levitici* XVIII. v. 16. *a gradu desumta legitur; sed causa, & fundamentum legis hoc additur, quia est retectio fratris tui; Hæc vero relatio in demortuæ uxoris sorore, aut ejus filia, locum non habet, quia, ut jam dictum est, maritus non sequitur causam uxoris, sed contra. Hinc de marito nunquam, sed de uxore tantum dicitur, quod sit detectio mariti: uti* verſ. 8. 10. 16., *& reliqua praecepta manifestant, in quibus non nisi retectio vocatur, illius, cui debetur reverentia: Et quamvis in casu, de quo hic est quæstio, non admittendæ dispensationis tutior videri possit; mutui tamen amoris, atque summæ ad se invicem inclinationis habendam esse rationem putamus; Siquidem si illi impedirentur conjungi, inter quos conjunctionis summa, eaque diuturna jam est propensio, verendum est, ne denegata copula, aut majus tecta turpitudinis incommodum, aut saltem pronam peccandi ansam inducat. Quamobrem melius consuletur conscientiæ imperantis illo Grotii effato* de jur. bell. & pac. Lib. I. cap. 4. §. 7. & Lib. 3. cap. 23. §. 10, *quod leges ad sensum humanæ imbecillitatis temperandæ sint, cumprimis iis in casibus, de quibus lex divina superior nihil disponit; Id quod tamen altiori judicio, plenove Serenissimi Principis arbitrio relinquimus, hac nostra subjuncta sententia:* QUOD IN CASU QUÆSTIONIS DISPENSATIONI OMNINO DARI LOCUS POSSIT.

Et

Et Augustinus sequitur] „ Verba Augustini referuntur in *Caus.* 36. *q.* 1. *c.* 1.

De latius spargendis amicitiis per diffusas affinitates] „ Chrysostomus *Homil.* 34. *in* 1. *Cor.* candem rationem affert: *Abram* ait, *conjunctionis formam commentus est, insuper cognatorum connubio interdicto, & alienos nos eduxit, illos vicissim ad nos pellexit; quos naturali necessitudine copulari non licet, hos nuptiis conglutinavit; integras sæpe familias, unius nymphæ gratia, conciliando genus generi totum permiscet: Non ducas sororem tuam, inquit, neque sororem patris, nec aliam ejuscemodi ea generis necessitudine conjunctam, ut nefas sit misceri, ipsis nominibus cognatorum formas recensens; satis causæ sit cur illas ames, ex eodem utero esse prognatam, aliter tibi competent alia: cur tu amplitudinem redigis in angustiam? aut cur officium charitati necessarium non impendis, quo amicitiam, conjuge aliunde ducta, & per hanc affinium seriem, parentes, fratres, & illorum necessarios omnes, tibi conciliare potes?* Atque eadem hæc ratio passim urgeri hodieque solet. *Vid. Cassiod.* 7. *var.* 46. *Cic.* 5. *Fin. Thom.* 2. 2. *q.*154. *art.* 9. *Tiraq. L.* 7. *connub. n.* 45. Conf. *Tesm. b.*

Non tanti est ponderis, ut quod contra fiat, irritum, aut illicitum censeri debeat] „ Rationem *de latius spargendis amicitiis* refutat Auctor: 1. quia non statim illicitum aliquid est, quod minus utile sit: 2. quia aliquando connubia ejusmodi admodum utilia, quin ad tranquillitatem publicam necessaria forent; neque tamen ideo permittuntur.

Neque enim quod minus utile est, statim illicitum fit] „ Thema hoc passim Auctor inculcat (*Vid. prol.* §. 16. & 17.), & differentiam ejus, quod utile, & quod justum est, explicat *proleg.* §. 57. Conf. *L* 2. *c.* 22. §. 12.

Alia major utilitas repugnet] „ Adeoque hoc casu tota ratio prohibitionis cessaret: & sic matrem, & sororem ducere liceret, si utilitas id suaderet; certissimo indicio, utilitatem, quæ ex latius spargendis amoribus oritur, non esse veram prohibitionis causam.

Ubi vir quispiam sine prole obiit] „ Adeoque ubi utilitas publica requirit, ut frater defuncti viduam ducat, mortuæque semen excitet. *Deut.* 25, 5.

Quod de virginibus ex asse hæredibus] „ Nam ad conservandas res avitas in eadem familia, constitutum est, ut proximi cognati eam ducant.

Et Hebræo] „ Exemplo Ruth, quæ propinquo suo nupsit, postquam is, qui propinquior erat, id facere recusasset. *Ruth. c.* 2. *v.* 1. *c.* 3. *v.* 9. 12. & *c.* 4. *v.* 4. 5. 7. *seq.*

Et Attico jure] „ Jus hoc Solon constituit *Diod. Sic.* 12. 18. testis hujus moris est Terentius *Adelph. act.* 4. *scen.* 5. *hæc virgo orba est patre: hic meus amicus genere illi est proximus, huic leges cogunt nubere hanc.* Et *Phorm. act.* 1. *scen.* 2. *lex est, ut orbæ, qui sunt genere proximi iis nubant: & illos ducere eadem lex jubet.* Vid. *Tesm. b.*

Sed aliis multis, qui aut conspici solent, aut excogitari possunt] „ Si forte in causa successionis cum matre, aut cum sorore bellum gerendum esset, quod nuptiis componi posset: posita enim utilitatis ratione nuptiæ hæ licitæ forent.

Ab hac generalitate] „ Dixit enim in ge- 2
nere in *pr. h* §. causas certas, ac naturales prohibitarum nuptiarum dari non posse.

Eximo matrimonia parentum cum liberis] „ Rationes expositæ sunt supra *prop. IX.*

Cujuscunque gradus] „ Unde Adamus si reviviseeret, nullam inventurus esset uxorem.

Eam reverentiam potest præstare matri, quam natura exigit, nec patri filia] Imo hæc vera prohibitionis ratio non est, quia in posteriori casu fallit; filia enim tunc duplicem reverentiam exhibet patri, ut filia, & ut uxor. Alia ergo prohibitionis ratio afferri debet.

Additio.

„ Vera igitur ratio prohibitionis consistit in reverentia illa, quæ ex generatione oritur, & cum qua pugnat detectio turpitudinis, seu membrorum natura obscœnorum. Præterea supra dictum est, natura monstrosum esse, cum sua carne, & cum portione corporis sui concumbere. Dictum quoque est, certum propagationis modum, & ordinem naturam instituisse, ac voluisse, ut multiplicetur genus humanum descendendo, non ascendendo.

Ipsum tamen matrimonium talem inducit societatem, quæ illius necessitudinis reverentiam excludit] „ Imo sola reverentia non pugnat cum matrimonio, nam alias regina non

„ posset

" posset subdito, nec rex subditæ jungi: " Distincta autem sunt officia subditæ, & " officia uxoris, distincta quoque officia mariti, & officia subditi, quæ simul & in " ona persona omnino concurrere possunt: " *Vid. supr. ad* §. 8. *n.* 1. Intelligi igitur debet " reverentia, quæ ex generatione oritur, " & cui repugnat turpitudinem detegere.

Addidit, contra pudorem esse] " Adeoque pudor hic idem denotat, quod jus " naturale; unde & tales nuptiæ contra jus " gentium contrahi dicuntur in *l. fin. ff. Rit. nupt.*

Et illicita sint, & irrita insuper] " Auctor ait, quædam esse posse illicita: neque " tamen inde fieri irrita; qood examinavimus *supra* §. 10. Hinc hic addit, talia conjugia *insuper esse irrita.*

3 *Diogenis*] Auctor hic dubium a motu naturali, brutis quoque communi, desumtum removet; Ait enim, sufficere, quod talis concubitus humanæ naturæ repugnet, etsi non videatur repugnare naturæ animali: Nam etsi instinctus cohabitandi in genere quidem hominibus cum brutis communis sit; non tamen illi promiscue, indefinite, & indiscrete cohabitant, sed juxta normam rationis, quam cum soli homines, non bruta intelligant, illi, non hæc peccant.

Additio.

" Chrisippi, & Diogenis auctoritas nollius " momenti est in hac doctrina: quia uterque " existentiam juris naturæ negat; nihilque " a natura prohibitum esse, ajunt; *Vid. Prol.* §. 3. *Addit.* Unde hi improbissimi philosophi nullum incestum, nec cum matre, statuunt.

Et Chrisippi] " In libro *de republica*, & " in libro *quæ per se ipsa sunt expetenda.* Vid. " *Laert. VII.* 187.

Satis est si cum natura humana quid pugnet] " I. e. cum jure naturæ laxiori, *Diss. proœm. II.* §. 2. *seq.*; etsi non pugnet cum " natura sociali, *prol.* §. 9. & 42. Sensus " est, quod etsi talis concubitus non stricto " juri naturæ contrarietur; pugnet tamen " cum perfectione. Nos tales concubitus pugnare cum jure naturæ stricte sic dicto, " probavimus. Exemplum a brutis desumtum nihil in contrarium probat; illa enim " notionem voluntatis divinæ, i. e. legis naturæ, nullam habent: adeoque facultates " eorum agendi nulla lege sunt restrictæ. " Quanquam non desint exempla brutorum, " quæ a tali concubitu abhorrent. *Vid. supr. Propos. IX.*

Quod jure gentium] " Vid. *l. fin. ff. Rit. nupt. L.* 38. §. 2. *ff. Adult. l. f.* §. 1. *Cond. fin. caus.* Quod autem JCti hic juri gentium tribuunt, alibi juri naturali, *l.* 14. " §. 2. *Rit. nupt.*, alibi moribus, *L.* 9. *ff. Eod.*, adscribunt; quæ proinde sunt synonima. Recte autem jus gentium moribus " introductum dicitur: quia citra legem " scriptam inter omnes gentes peræque observatur. *L.* 9. *ff. just. & jur.*

Non eo minus jus esse, quia a Persis contemnebatur] " Diximus supra, Persas esse " jure hoc usos; at circa magos saltem, non " inter privatos usum habuisse: idque, ut " videtur, ex mysterio religionis.

Naturale enim recte dicitur] " De auctoritate consensus gentium vide tradita supra *l.* 1. *c.* 1. §. 12. Exempla horroris ex " tali incestu orti allegata sunt in propositione *IX.* Periander dolo matris ad concubitum pellectus, cognita veritate eam " interimere voluit; sed a genio retractus " mente perculsus insanuit; Mater vero multum super suo genio lamentata se ipsam " interfecit. *Laert. phil. vit.* 1. *c.* 95. & " 96. Atque hinc Plato in republica sua " ideali, partum ex tali coitu natum in lucem produci prohibet: vel ita exponere " eum jubet, quasi nulla ejus esset nutritio. " *Lib. V. p. m.* 461. Jacobus execratus est " filios, qui profanaverunt cubile patris. " *Gen.* 49. *v.* 4. Hinc merito JCti ajunt, " contra jus naturale, & pudorem esse, patri, " vel matri jungi, *l.* 14. §. 2. *rit. nupt.*; idque juri gentiom repugnare. *l. fin. Eod.*

De Parthis sic Lucanus] " Add. *August. in Levit. c.* 18. *Aman. ind. p.* 526. *Bardesanes libro de fato. Euseb. præp.* 6. *c.* 8. " *Alex. ab Alex. gen. dier.* 1. 2. *Selden. de J. N.* 5. *c.* 11. Alias quoque gentes hujusmodi conjunctiones approbasse, ait Ovidius " *L.* 10. *metam.* 9.

——— Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix, & nata parenti
Jungitur, & pietas geminato crescit amore.

" Verum si dicendum quod res est, vix allegari poterunt talia gentium exempla. " Mos fuit Græcis, & Romanis, gentibus, " quas barbaras vocant, & quæ vix nomine " illis cognitæ erant, horrenda imputare " crimina: quasi nulla naturæ lege teneren-

„ tur, sed ferarum more viverent. Præterea „ ex uno, vel altero exemplo, de tota gen„ te judicium ferre solebant.

Pravam educationem] „ Vel potius, ne „ magorum numerus nimium cresceret; Non „ enim poterat pro perfecto mago haberi, „ nisi qui sic natus esset.

4 *Præter ætatis disparitatem*] „ Verba ejus „ hæc sunt: *Non tibi semina eorum, qui* „ *ætate sunt vegeta, seminibus eorum esse* „ *similia videntur, qui ad ætatem vegetam* „ *nec dum accesserunt, vel jam prætergressi* „ *sunt eam?*

Quæ sola ratio si tali conjugio obstaret] „ Imo Socrates paullo ante dixerat, hanc „ quoque legem a diis hominibus latam esse, „ & ideo violantes pœnam daturos. *ibid.* „ Adeoque adminiculatur saltem hæc ratio, „ non concludit. Dehortari vult homines ar„ gumento, ut ajunt, ad hominem: quia „ ex adulto semine non potest robusta pro„ creari soboles.

Quarum ætas tot annis distat] „ Sunt qui „ tales nuptias prohibitas putant: inprimis „ si juvenis cum vetula jungatur. Vid. *Carpz.* „ *Jurispr. cons. l.* 2. *t.* 1. *n.* 10. *Cypræ. de ju*„ *re con. p.* 1. *c.* 9. §. 8. *n.* 7. & 11. *Gerb.* „ *loc. de conjug. n.* 398. *Harpr. ad pr. Inst.* „ *de nupt. n.*28. Sed rationes in contrarium „ allegatas solide refutavit D. Sahm, JCtus „ Regiomontanus, in disputatione *de matri*„ *monio senum.*

5 *Præter id, quod intellectu concipi posse jam diximus*] Auctor præter rationem prohibitionis naturalem, quæ inter parentes, & liberos intercedit, provocat ad instinctum naturæ, quæ detestatur coitum parentum etiam inter animantia quædam: cujus rei exempla in camelo, & equo refert.

Additio.

„ Sola illa reverentia, quam caussam pro„ hibitionis *n.* 2. allegavit, nihil probat, „ neque ulla prohibitionis ratio inde inferri „ potest.

In ipsis affectibus insita fuga] „ Ex instin„ ctu naturæ nobis indito sequi horrorem, „ probavimus supra *prop. IX.*

Quippe cum ab ea etiam quædam animantia muta naturaliter abhorreant] „ Seneca „ in Oedip. v. 638.

— — *Quique vix mos est feris,*
Fratres sibi ipse genuit.

„ Conf. *Carpz. Crim. p.*2.*q.* 72.*pr.* & *consist.* „ 2. *d.* 73. *n.* 5.

Et non dissimilis] *Vid. supra prop. IX.*

AD §. XIII.

De *Gradibus affinitatis*] Hactenus egit de gradibus prohibitis in linea recta cognationis, i. e. inter parentes, & liberos: hic agit de prohibitione graduum inter affines, & inter cognatos collaterales. De hac prohibitione Auctor dubitanter ait, etiam concesso, a mero jure naturæ non venire hæc interdicta; videri tamen posse, jure divino voluntario universali in vetitum ivisse: quia Deus ideo exterminavit gentes, quibus proinde talis lex data, & cognita esse debuit. *Vid.* §. *b. n.* 2. Nos demonstravimus supra *propos. XI.*, prohibitionem in linea cognationis transversa, & in gradibus affinitatis quibusdam, æque naturalem esse, ac in linea recta: Cæterum jus gentium divinum voluntarium universale non dari, probavimus *L.* 1. *c.* 1. §. 15. Vid. *Diss. proœm. III.* §. 12. *seq.* 1

Omnibus] „ Tam in linea recta, quam „ collaterali.

Et de gradibus sanguinis ex transverso limite] „ Quo pertinent fratres, & sorores: „ item thii, seu illi, qui parentum, & li„ berorum loco sunt.

Qui Levitici Cap. XVIII.] „ Et qui cap. „ XX. repetuntur.

Nam etiam concesso] „ Adeoque non sim„ pliciter statuit Auctor, prohibitionis cau„ sam naturalem hic non subesse; Nam ali„ qualem admittit in *n.* 3. *seq.*, ubi provo„ cat ad naturalem quandam verecundiam, „ quæ non sinit ortus auctores cum sua so„ bole, aut in se ipsis, aut etiam per personas „ sanguine, aut nuptiali sanguinis commixtio„ ne proxime cohærentes, misceri, ob recen„ tem admodum in liberis imaginem: Atque „ hanc caussam valere, ait, ut venientem „ de eo, quod si natura non præcipit, certe „ honestius dictat.

A mero jure naturæ] „ I. e. a jure natu„ ræ sociali, vel laxiori sensu sumto.

Videri tamen possint præcepto divinæ voluntatis ivisse in vetitum] „ I. e. jure posi„ tivo universali. Nos jam alibi demonstra„ vimus, jus naturæ sive sociale, sive laxius, „ item positivum universale, non dari; Sed „ unum saltem esse jus hominum commune, „ quod omnes homines natura obligat, quod„ que ex voluntate divina per rationem no„ bis declarata oritur, *Dissert. proœm. I. II.* „ & *III.* Quod

Quod solos Hebræos adstringat] ,, Quod
,, præterea colligunt quidam ex repetita voce
,, איש איש. homo, homo; Ex genio au-
,, tem linguæ id significare omnem homi-
,, nem, probat *Selden. de J. Nat. l.* 5. *c.*
,, 11. *pr.*

Ex illis Dei verbis ad Mosen] ,, Argu-
,, mentum Auctoris tale est: Cananæi hanc
,, prohibitionem cognitam habuerunt, aut a
,, lege naturali, aut a lege revelata; Atqui
,, prius probari nulla ratione potest; sequi-
,, tur ergo, a Deo datam esse, non tantum
,, Judæis, sed etiam aliis gentibus. Nos
,, alibi jam demonstravimus, Deum nihil
,, humano generi præcepisse, quod non si-
,, mul ex ratione probari possit; idque spe-
,, ciatim in prohibitione graduum verum est.

2 *Peccarunt talia faciendo*] ,, Adeo ut pe-
,, nitus ideo exterminati fuerint.

Sequitur, ut lex aliqua præcesserit] ,, Pec-
,, catum enim, & pœna supponunt prohibi-
,, tionem præcedentem.

Quæ cum mere naturalis non sit] ,, Imo
,, est mere naturalis, desumta ab unitate
,, carnis.

Restat, ut a Deo data sit] ,, Est quidem
,, data a Deo, at non ut jus positivum,
,, nec per solam revelationem; sed ut jus
,, naturale, quod per rationem innotescit
,, toti humano generi.

Quod non est verisimile] ,, Nulla enim
,, ratio dari posset cur Cananæis, populo
,, damnato, legem talem dederit, non vero
,, reliquis Noæ posteris.

Nec satis ferunt verba] ,, Locutio enim
,, illa, *nemo hominum &c.*, nimis gene-
,, ralis est. *Vid. Selden. de J. N. l.* 5. *c.* 11.
,, *fol.* 620.

Aut humano generi] ,, Ter enim humano
,, generi legem a Deo publicatam esse, asse-
,, ruit Auctor supra *l.* 1. *c.* 1. §. 15.; quod
,, examinavimus *ibidem.*

Sive in prima constitutione] ,, Intelligit
,, hic legem de arbore vetita, *d. c.* §. 15.

Sive in reparatione post diluvium] ,, In-
,, telligit legem Noachicam: *d.* §. 15. *n.* 2.

Non videntur a Christo abrogatæ] ,, Per
,, legem sc. Evangelii, quam Auctor ter-
,, tiam speciem juris divini voluntarii uni-
,, versalis facit *d.* §. 15. Nos sæpius dixi-
,, mus, Servatorem leges statuere, aut abro-
,, gare nec potuisse, nec voluisse. *Diss. pro-*
,, *œm. III* §. 45.

*Sed ea demum, quæ Judæos ab aliis na-
tionibus, quasi sepimento interjecto, dispara-
bant*] ,, Adeoque solæ leges cæremoniales.
,, *Vid. Grot. prol.* §. 48. & *L.* 1. *c.* 2. §. 16.

*Cum tamen nullum de ea re peculiare ex-
stet Christi præceptum*] ,, At inde non se-
,, quitur, concubitum cum noverca impro-
,, bari vi alicujus legis positivæ universalis;
,, Supra enim diximus, talem concubitum
,, pugnare cum jure naturali: & ideo gen-
,, tes pœnas dedisse.

Nec ipse alio utatur argumento] ,, Con-
,, trariatur hæc ratio Auctori: quia necessa-
,, rio inde sequitur, naturalem esse hanc le-
,, gem; aliam enim gentiles non habebant.

Ciceronis illud] ,, *Orat.* 14. *p. m.* 354.
,, Verba de Sassia Aviti matre hæc sunt. *Le-*
,, *ctum illum genialem, quem biennio ante*
,, *filiæ suæ nubenti straverat, in eadem do-*
,, *mo sibi ornari, & sterni, expulsa, atque*
,, *exturbata filia jubet. Nubit genero Socrus,*
,, *nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis*
,, *ominibus omnium. O mulieris scelus incredi-*
,, *bile, & præter hanc unam in omni vita inau-*
,, *ditum! o libidinem effrenatam, & indo-*
,, *mitam! o audaciam singularem! non ti-*
,, *muisse, si minus vim Deorum, hominum-*
,, *que famam, &c. non limen cubiculi, non*
,, *cubile filiæ &c. Perfregit, ac prostravit om-*
,, *nia cupiditate, ac furore; vicit pudorem*
,, *libido, timorem audacia, rationem amen-*
,, *tia.* Pag. 398. ita pergit: *Quæ* (scilicet
,, Sassia) *vitiis animi in deterrimas partes*
,, *jura hominum convertit omnia; cujus ea*
,, *stultitia est, ut eam nemo hominem: ea*
,, *crudelitas, ut nemo matrem appellare possit;*
,, *Atque etiam nomina necessitudinum, non*
,, *solum naturæ nomen, & jura mutavit: U-*
,, *xor generi, noverca filii, filiæ pellex, &c.*

Seleucus rex] ,, *Vid. Appian. de bell. Syr.*
,, *n.* 127. & 128. & *Val. Max.* 5. 7.; qui
,, nuptias has vocat improbas faces, & im-
,, pium pectoris vulnus. *Tesm. b.*

Apud Virgilium] ,, *Æn.* 10. *v.* 389. Sed
,, & *Ovid. Heroid.* 4. *v.* 130. ita canit

,, *Nec quia privigno videar coitura Noverca,*
,, *Terruerint animos nomina vana tuos.*

,, De Hyppolito novercam concubitum pe-
,, tentem rejiciente, hæc verba refert Sen.
,, in Hypp. v. 712.

,, *Non ipse toto magnus Oceano pater*
,, *Tantum expiarit scelus. O Sylvæ! o feræ!*

*Omnino sequitur ut descendat ex veteri tra-
ditione, quæ a divino aliquo præcepto mana-
rit*] ,, Cur non a lege naturæ, i. e. a sen-

,, su, & ratione communi? Nam ipse Auctor ad probandum jus naturæ tali argumento utitur. *Vid. L.* 1. *c.* 1. §. 12. *n.* 1. ibi: *Probabiliter admodum juris naturalis esse colligitur id, quod apud gentes, aut moratiores omnes tale esse creditur: Nam universalis effectus universalem requirit causam; talis autem existimationis causa vix ulla videtur esse posse præter sensum ipsum, communis qui dicitur.*

3 *Non spernendi hac in parte juris divini interpretes*] ,, Rationibus id probavit Auctor *in proleg.* §. 49.

Et qui omnia eorum legit] ,, Ac quæ congessit *Selden. de jur. nat. l.* 5. *c.* 11.

Causas esse duas] ,, Prior a verecundia desumta nimium est indefinita; incertum enim maneret quousque se illa verecundia extendere debeat. Posterior ratio prohibitionis est mere politica, ut evitetur occasio peccandi. Veras causas exposuimus supra §. 12.

Quæ non sinat ortus auctores cum sua sobole &c. misceri] ,, Hæc petitio principii est: & ratio explicanda, cur id non sinat. Diximus, id licitum non esse ob unitatem carnis, & ob turpitudinem, quæ membris genitalibus a natura inest, & quorum detectio omnem reverentiam evertit.

Aut in se ipsis] ,, I. e. inter ascendentes, & descendentes.

Sanguine] ,, Quo pertinent illi, qui parentum, & liberorum loco, vel una cum parente caro sunt.

Aut nuptiali sanguinis commixtione] ,, Quo referuntur illi, qui concubuere cum iis, qui una caro nobiscum sunt.

Ne quarundam personarum convictus nimis quotidianus] ,, Unitatem familiæ ex naturæ quoque ratione nuptias impedire, probavimus *supra* §. XII. *prop. VII.*

Illis, quas dixi divinis in Levitico legibus] ,, Circa gradus sc. cognationis ex transverso limite, *vid. n.* 1. *in pr.*; & circa gradus affinitatis, *ibid.*

Quippe quos etiam sine expressa lege ratio naturalis jungi satis vetat] ,, Quod Auctor probavit ex reverentia, *supra* §. 12. *n.* 2.; quam autem solam non sufficere, vidimus *ibidem.* Rationes prohibendi naturales explicavimus in *Diss. proœm. XII.* §. 176. Conf. *supra* §. 12. *propos. IX.*

Item in sanguinis gradu transversorum primo] ,, Intelligit Auctor fratres, & sorores; ,, de quibus late *supra* §. *XII. prop. IX.*

Secundus] ,, Primus enim gradus est inter parentes, & liberos: secundus inter liberos.

Ob recentem admodum parentum in liberis imaginem] ,, Ratio hæc jure naturæ non concludit: unde Auctor notanter ait, honestatem saltem id dictare; quæ vero nullam jure naturæ infert necessitatem. Rationes naturæ, cur nuptiæ inter fratres, & sorores prohibitæ sint, allegavit B. Parens supra *prop. IX.* quibus adde ea, quæ dixi in *Diss. proœm. XII.* §. 176.

Priorem causam] ,, A reverentia desumtam.

Ut venientem de eo, quod natura si non præcipit, certe honestius dictat],, Auctor duo hic errat: 1. quod dubitet, incestum natura prohiberi inter eos, qui in gradu sanguinis secundo, vel in linea affinitatis recta sunt: 2. quod ex eo, quod natura honestius esse ducit, jus oriri, & Deum ideo universali lege nuptias præfatas prohibuisse, putet. *Vid. l.* 1. *c.* 2. §. 6.

Divinarum, humanarumque] ,, De divinis forensibus, ac de humanis, id verum est. *Vid. L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 3. & *L.*2.*c.*11. §. 1. *n.* 2. Sed de jure aliquo positivo universali id non concedimus, tale enim non dari diximus.

Gradus etiam non nominatos a lege volunt 4 *comprehendi*] ,, Ita ut prohibito gradu primo, omnes ascendentium, & descendentium gradus prohibiti intelligantur; secus ac in linea transversa, ubi nominata persona non intelligitur totus gradus prohibitus. *Vid.* §. 14. *n.* 1.

Ob notissimam rationis paritatem] ,, Quia omnes hæ personæ vel concumberent cum sua carne, vel cum tali, quæ cohabitavit cum eo, qui una caro cum illis personis est.

Quia sc. & sub agnationis nomine comprehenditur similis cognatio] ,, Nomina agnationis, & cognationis, sunt inventum juris civilis; per illud enim intelliguntur cognati per masculos: per hoc cognati per fœminas. Jure naturæ discrimen hoc cognitum non est, & omnes ab uno communi stipite, sive per marem, sive per fœminam nati, dicuntur cognati; & utrobique eadem prohibitionis ratio est, & causa: Scil. unitas carnis, ac detectio turpitudinis, quæ cum reverentia pugnat.

Et

Et sub secundo tertius] ,, Cujus ergo ne- ,, ptem ducere non licet, ejus nec pro- ,, neptem.

Cum alioqui, si posset] ,, I. e. si aba- ,, vus, & abnepotis simul, & eodem tempo- ,, re viverent.

In infinitum eadem futura esset ratio] ,, Atque hinc supra dictum est, Adamum, ,, si reviviseret, non reperturum uxorem.

5 *Has autem leges*] ,, Ne descendentes, & ,, ascendentes, eorumque conjuges ducere ,, liceat.

Et ne fratres sororibus miscerentur] ,, De ,, qua lege vide *n.* 3. *& infra n.* 6.

Ipsi Adamo censent datas Hebræi] ,, Hoc ,, verum est; at non per revelationem, sed ,, per rationem animis primorum parentum ,, inditam.

De Deo colendo] ,, Hæc lex itidem ex ,, ratione innotescit hominibus, citra legem ,, revelatam.

Jure dicendo] ,, Hæc quoque lex meri ,, est juris naturalis. *Vide indicem, voce ju-* ,, *dicia.*

Non fundendo sanguine] ,, Quatenus ,, hæc lex sit juris naturalis, explicavimus su- ,, pra *l.* 1. *c.* 1. §. 15. *& l.* 1. *c.* 2. §. 5. *Vid.* ,, *Diss. proœm. III.* §. 28.

Non rapienda re aliena] ,, Id præceptum ,, quoque naturale esse, vidimus passim.

Nisi post multiplicatum satis genus huma- num] ,, Adeoque sub conditione, si præ- ,, ter fratres, & sorores, alii homines exsti- ,, terint.

Quod ipso initio sine fratrum, & sororum nuptiis contingere nequivit] ,, Nam cum ,, Deus solos primos parentes creaverit, & ,, multiplicationem iis injunxerit (quæ non ,, nisi per fratres, & sorores fieri potuit); ,, necessario inde sequitur, legem prohibi- ,, tionis, ne fratres, & sorores nuberent, ,, ad hunc casum non pertinuisse: Adeoque ,, non defuit lex, & prohibitio naturæ ge- ,, neralis; sed defuit lex in casu hoc spe- ,, ciali, quem Deus a prohibitione genera- ,, li excepit. *Vid. L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 5. Tan- ,, tum hoc dubium visum fuit Peirerio, ut ,, hoc præcipuo argumento motus, & ne ,, statueret, nuptias inter fratres, & soro- ,, res initas fuisse, Præadamitas effinxerit, ,, cum quibus Adami liberi cohabitassent.

Cum gentes extraneas eo nomine damnat] ,, Quod enim in extraneis damnat Deus, ,, in suo populo permittere non potuit. *Vid.* ,, *Tesm. b.* At dictum est, damnationem ,, illam non provenire ex lege aliqua posi- ,, tiva publicata humano generi; sed ex ,, ipso naturæ jure

Quæ non temporis ordine, sed ex occasione dicantur] ,, Idque in prohibitione incestus ,, quoque contigisse, ajunt: & Mosen, oc- ,, casione legis de incestu, tacite respicere ,, legem, putant, temporis ordine diu ante ,, humano generi publicatam.

Non esse prius, aut posterius] ,, Omnia ,, hæc gratis dicuntur; Prohibitio enim hæc ,, ex ratione naturali sequitur, non ex lege ,, aliqua positiva universali.

Ab initio res media erat] ,, Imo pro- 6 ,, hibitio ab ipsa natura est, excepto solo ,, casu primorum fratrum, & sororum. *Diss.* ,, *proœm. I.* §. 59. *seq.*

Communem hominum morem] ,, Recte; ,, sed hi mores sunt ipsum jus naturæ. Ita ,, enim JCti Romani quoque prohibitionem ,, nuptiarum cum matre, & sorore, non ,, legibus, sed moribus tribuunt, *L.* 8. *ff.* ,, *Rit. nupt.*; quam tamen ex jure naturæ ,, descendere, alibi fatentur. *Vid. l.* 14. §. ,, 2. *Eod.* Atque ideo eam juri gentium ,, tribuunt. *Vid. supr.* §. 12. *n.* 3. *tit.* 66. ,, JCti enim moribus tribuunt, quicquid le- ,, ge scripta expressum non est.

A quo more Ægyptios eximit] ,, Origi- ,, nem demonstravimus supra.

,, *Barbaros*] ,, De populis Ponticis id te- ,, statur *Just. l.* 37. *c.* 3: de Epirotis *id. l.* ,, 28. *c.* 1: de Babyloniis, Asiaticisque *Ar-* ,, *rian. l.* 6. 7, *Cæsar. dial.* 2. *inter.* 109. ,, Apud Persas introductas fuisse hasce nu- ,, ptias tempore Cambysis, testatur *Herod.* ,, *in Thalia*, & pluribus deducit *Seldenus* ,, *de J. N. l.* 5. *c.* 11. *Vid. Tesm. b.* Quin ,, & Græcos eo jure usos esse, patet ex *Ne-* ,, *pote in præfat.*, *& Cimone* 1. Add. *Ovid.* ,, *Heroid.* 8. *pr. heroid.* 11. 23, & *Metam.* ,, 9, *Herodian.* 1. 3, *Justin.* 11. 9, & 24. ,, 2. *C.* 30. 1. *Plat. de republ.* 5. *p.* 461., ,, *Tertul. apol.* 9., *Minut. Fel. Oct.*, *Lam-* ,, *prid. in Commod.* 5., *Sen. in Octav. v.* 47. ,, vetustissimos regni Peruviani incolas nu- ,, ptias inter fratres, & sorores approbasse, ,, ait Garcelasius de la Vega *Hist. Yncar.* ,, *part.* 1. *l.* 1. *c.* 14. Yncas vero hunc mo- ,, rem inter privatos mutasse, sibi autem ,, jus nubendi sororibus reservasse, tradit ,, idem *d. l. c.* 15.

Matrimonia Deorum jungimus] ,, Fabu- ,, las de Deorum conjugiis cum sororibus an- ,, sam dedisse hominibus de sororibus sibi ,, jun-

„ jungendis, probavimus supra *pag.* 286. „ Vid. *Augustin. de Civ. Dei* 1. 4, & 4. „ 10., *Lact. l.* 1. *c.* 10.

Plato de Legibus octavo] „ *P. m.* 838. „ ibi: *nihil horum fas esse; sed Deo invisa esse, & turpium omnium rerum turpissimam. Causa autem nonne hæc est, quia nemo aliter hæc ipsa dicit, sed simul ubi nati sumus hæc & dicuntur, & audiuntur ab omnibus: tum & in theatrum veluti omnibus nota, & pervulgata inducuntur, quando &c. repræsentantur macarei quidam, qui cum sororibus clam mixti fuerunt; publicas tamen tantorum scelerum pœnas dederunt, quas ipsi sibi illata morte infami spectaculo inflixerunt.*

7 *Veterem famam de lege divina.*] „ Auctor „ igitur ex hoc gentium consensu supponit, „ jus positivum divinum universale præcessisse. Nos id jus non ex fama aliqua de „ lege divina, sed ex ratione naturali ortum esse, demonstravimus.

Unde & vocem nefas de talibus usurpari videmus] „ Imo *nefas* ideo dicuntur, quod „ per naturam non licuit. Cæterum verum „ est, quod id, quod legi divinæ convenit, aliquando *fas* dicatur. *Dist.* 1. *c.* 1. „ ibi: *fas lex divina est*; adeoque quod ei „ repugnat, *nefas.*

Lex ipsa indicat] „ Imo ratio naturalis „ id indicat. *Vid. supr. pag.* 284. *& seq.*

Tam agnatos, quam cognatos ejusdem gradu &c. comprehendens] „ I. e. tam consanguineos, & uterinos, quam germanos. „ *Lev.* 18. *v.* 9. & 11. Quanquam Spartiatæ, & Athenienses distinctionem, & quidem diversimode, fecerint. Vid. *Nepos in præfat.* Conf. ea, quæ dicta sunt *supra ad n.* 3. *c. f.*

Sive foris, sive domi] „ I. e. sive ex matre Hebræa, sive ex serva, & extranea „ nati. Adde, sive vulgo quæsiti sint. *L.* 54. „ *ff. de Rit. nupt.* Omnium enim fratrum, & „ sororum eadem est prohibendi ratio.

Ad §. XIV.

1 Quæ *manifesta expressio*] „ Legis scil., „ quæ præcipit ne fratres sororibus misceantur, & quæ omnes fratres, & sorores nominatim comprehendit.

Ostendere videtur discrimen inter hos] „ Fratres scil., & sorores.

Et alios remotiores gradus] „ Ubi personarum manifesta expressio facta non est, „ quod sequentibus exemplis probat.

Nam ducere amitam agnatam vetitum est] „ Idem verum est de matertera. *Levit. XIX.* „ 12. & 13. *XX.* 19.

At filiam fratris ducere, vetitum non est] „ Miror doctissimo viro excidisse; nuptias „ cum patruo disertis verbis prohiberi *Levit.* „ *XIX.* 14. Sane eadem hic prohibendi „ ratio obtinet, quæ in amita.

Imo ejus facti apud Hebræos exstant exempla] „ Exempla, quæ Grotius in notis affert, huc plane non pertinent. Abra, & „ Sara fuere consobrini. Herodis hominis „ scelestissimi factum, nec jus infert, nec „ morem probat. Referri huc solet Nachoris „ exemplum, qui Milcham Aranis fratris „ filiam duxisse dicitur *Gen. XI.* 29. „ At filia ea fuit Arani, non patris Lothi, „ adeoque non hujus soror, *Gen.* 11. *v.* 31; „ Sed alterius Aran, qui dicitur pater Milchæ, & Jiskæ *Gen.* 11. *v.* 29. Vid. *Gron.b.*

At aliis gentibus solennia, nec ulla lege prohibita] „ Vitellius id ait, homo scelestissimus: unde conjugium hoc rem pessimam vocat Tacitus *l.* 12. *ann. c.* 6, „ nec ab ullo imitatum esse, *ibid. c.* 7.

Isæus] „ Demosthenis præceptor. *Plut.* „ *in Demosth. p. m.* 592.

Rationem afferunt Hebræi] „ Qui decepti „ exemplo Abræ, & Nachoris, tales nuptias „ licitas crediderunt, & rationem differentiæ satis ineptam dederunt.

Quia viri juvenes assidue frequentant &c.] „ Si vera esset hæc ratio, sequeretur, si „ amita extra domum avorum, vel fratris „ filia in domo avorum educaretur, nuptias „ cum illa licitas, cum hac illicitas fore.

Ad domos vero fratrum minus frequens ipsis est aditus] „ Cur non? Eadem facilitate adire possum fratrem, quo avum: adeoque idem metus, eademque occasio stupri hic militaret. Cæterum dictum est, & „ amitæ, & patruo nubere, æque jure naturæ, ac lege divina prohibitum esse.

Ut sane rationi sunt consentanea] „ Quam „ parum hæc rationi conveniant, modo demonstrabimus.

Legem de non ducendis affinibus recti gradus] „ V. g. vitrico, noverca; genero, & „ nuru.

Et sororibus, ex quo multiplicari cœptum est humanum genus] „ Initio enim sine „ fratrum, & sororum nuptiis multiplicari „ genus humanum non potuit. §. *præc. n.* 5.

esse

Esse perpetuam, & hominibus communem: &c.] „ Nam etiam concesso, a mero jure „ naturæ non venire hæc interdicta, videri „ tamen posse, ait, præcepto divinæ vo„ luntatis hæc ivisse in vetitum, *vid.* §. „ 13. *n.* 1: & quidem præcepto divino u„ niversali, in prima constitutione ipsi Ada„ mo publicata. *ibid. n.* 2. & *n.* 5. Nos „ tale jus divinum universale diversum a „ jure naturæ non dari, atque has prohibi„ tiones ex ipsa naturæ ratione sequi, dixi„ mus.

Ut quæ honestate naturali nitatur] „ Ra„ tionem honestatis Auctor ex Hebræis pau„ lo ante in eo posuit: *quia viri juvenes assi„ due frequentant domos avorum, & aviarum, „ aut etiam in iis habitant simul cum amitis: „ Unde metus stupri*; Quod refutavimus *ibi„ dem.*

Ita ut & irritum fiat, si quid factum sit adversus hanc legem] „ Scil. positivam uni„ versalem: Rationem vide in *Dissert. pro„ œm. III.* §. 9. & 10. Rectius dicimus, ideo „ irritos hos actus esse, quia juri naturæ „ repugnant.

Ob vitium permanens] „ Ratio enim ho„ nestatis, ex hypothesi Auctoris, ex jure „ naturæ laxiori fluit.

Cæteras leges] „ Nimirum cum filia fra„ tris &c.

Non item] „ Rationem dedit, quia fra„ tribus ad domos fratrum minus frequens „ est aditus, adeoque nullus stupri metus.

Quæ cautio etiam aliis modis adhiberi po„ test] „ Pœnam, scil. statuendo. *Vid.* §. 16. „ *n.* 1. Frivola mihi hæc ratio videtur. „ Quid quæso impediret, quo minus etiam „ nuptiæ cum sorore, & amita, pari cau„ tione coerceri possint?

Certe canonibus antiquissimis] „ Auctor 2 „ thesin *n. præc.* propositam (nimirum, „ *fratris filiam ducere lege positiva univer„ sali* non æque, *ac sororem, & amitam „ ducere, prohiberi*) auctoritate canonum „ firmat.

Apostolici] „ De quorum auctoritate *vide „ L.* 1. *c.* 2. §. 10. *n.* 9, & *Proleg.* §. 51.

Qui duas sorores alteram post alteram du„ xisset] „ Hæ nuptiæ jure naturæ licitæ sunt; „ Imo nec lege divina prohibentur: nisi vi„ vente sorore, & ad eam contristandam „ ducatur.

„ Equidem canones nuptias tales prohibe„ ri putant ob paritatem gradus, quia fœ„ mina duobus fratribus nubere nequit. At „ rationem differentiæ alibi dedimus. *Vid.* „ *supra* §. *XII. prop.* X.

I. e. Fratris, aut sororis filiam] „ Nu„ ptiæ cum patruo, aut avunculo, ipso na„ turæ jure prohibentur: *d.* §. *XII. prop.* „ *IX.* Quod autem canones eos, qui tales „ nuptias contrahunt, saltem a Clero ar„ cent, ejus ratio in aprico est: quia Cle„ rus pœnas civiles infligere nequit; eas „ enim brachio sæculari relinquere solet, & „ debet.

Nec difficilis est responsio] „ Auctor ad „ objectionem, *quod gentes in genere ob „ conjugia Levitici XVIII. memorata puni„ tæ sint, adeoque naturalis probibendi ra„ tio subesse videatur*, respondet, locutio„ nem illam universalem restringi ad præ„ cipua ejus capita: ut de concubitu cum „ masculis, cum bestiis, &c; non ergo ad „ conjugia cum patruo, avunculo. At verum „ non est, locutionem illam restringendam „ esse ad præcipua ejus capita; nam in „ *omnibus his* contaminatæ dicuntur gentes „ *Lev.* 18. *v.* 24., & postquam omnes pro„ hibitiones nuptiarum absolvit, Deus tan„ dem addit: *Omnia enim hæc fecerunt gen„ tes, & abominatus sum eas. Lev.* 20. *v.* „ 23. Quæ regula tamdiu obtinet, donec „ probetur, casum aliquem sub illa com„ minatione non contineri. Sed & supra „ jam demonstravimus, rationem prohiben„ di naturalem in fratris, vel sororis filia „ subesse; non vero in uxoris sorore: ad„ eoque illum casum, non hunc, sub ma„ ledictione illa contineri. *Dict. prop. IX.* „ & *X.*

„ *Instat* Auctor, de singulis personis in„ telligi illas minas ideo non posse, quia „ ibi quoque continetur præceptum de non „ habendis eodem tempore in matrimonio „ sororibus duabus: *Lev.* 18. *v.* 18. Hanc „ autem legem non communi humano ge„ neri datam esse, Jacobi exemplo probat: „ indeque concludit, imputationem pecca„ ti Cananæis, & finitimis populis factam „ non ad singula, sed præcipua ejus capitis „ pertinere. Resp. Verosimile est, harum „ personarum prohibitionem ex errore ejus, „ qui libros hos compilavit, illis gradibus, „ qui jure gentium prohibentur, junctam „ esse; Quod vel exinde probatur, quia „ Levitici XX, ubi omnes illæ prohibitio„ nes addita pœna repetuntur, nulla men„ tio fit nuptiarum cum duabus sororibus.

Restringi ad præcipua ejus capitis] „ Di„ ximus,

,, ximus, rationem generalem esse; in *om-* ,, *nibus enim his* contaminatæ dicuntur gen- ,, tes.

Cum nuptis alienis] ,, Esset enim adulte- ,, rium.

Præmunimentum, addita sunt leges cæte-ræ] ,, Quo modo cæteræ leges *præmuni-* ,, *mentum* præcipuorum capitum dici possint, ,, non percipio. Ratio communis est, & ,, ad omnia capita pertinet, excepto, uti ,, vidimus, concubitu cum duabus sororibus.

Nam & is ante legis tempora amitam duxit uxorem] ,, Scilicet Jochabedam Levi fi- ,, liam. *Num.* 26. *v.* 59. At Jochabedam non ,, fuisse filiam Levi, sed ejus abneptem, evi- ,, dentissime demonstravi *supra* §. 12.

Matertera] ,, Paucissima exempla quo- ,, rundam hominum, inprimis potentiorum, ,, in seculis illis barbaris non inferunt jus ,, naturæ; neque inde sequitur, toti genti ,, id commune fuisse: jure Romano has ,, nuptias prohibitas fuisse certum est. *Vid.* ,, *Dissert. proœm. XII.* §. 176. *n.* 17. *lit. t.* ,, *& u.*

Non illas tantum in commune datas]
3 ,, l. e. hominibus universis; quo refert nu- ,, ptias inter parentes, & liberos: inter fra- ,, tres, & sorores: ac cum amita.

Sed alias peculiariter Hebræo populo scriptas] ,, At diximus, legem quoque *de fra-* ,, *tris filia non ducenda, & de sororis filio* ,, *non nubendo*, non esse peculiariter He- ,, bræo populo datam; sed ex ratione natu- ,, rali ortam.

Et ad gradus quosdam ulteriores] ,, Scil. ,, ad quartum gradum, tum consanguinita- ,, tis, tum affinitatis inclusive: *C. p. X. de* ,, *Consang. & aff. Coler. decis.* 2. *Carpz. p.* 2. ,, *def.* 79. & 88.

Ut hac quoque in virtute non minus, quam in cæteris Hebræos antecederent] ,, Vera ratio ,, hodiernæ extensionis canonicæ est spes lu- ,, cri, & dispensationis præmium.

De patruelium, & consobrinorum] ,, Jure ,, Digestorum liberi duorum fratrum, vel ,, sororum nubere invicem non prohibentur; ,, neque prohibendi ratio naturalis hic sub- ,, est, uti demonstravimus supra §. 12. *pro-* ,, *pos. IX.* conf. *Carpz. jurispr. consist. L.* 2. ,, *def.* 78. Apud Romanos tamen statutum ,, esse, ne sine indulto principis nuptiæ hæ ,, contraherentur, ex notis Grotii adparet. ,, Conf. *Farnesium ad Cassiod. l.* 7. *Var.* 46. ,, *Jul. Capitol. in Anton. Phil. c.* 1.

Propter vicinitatem] ,, Quod explicat Au- ,, gustinus *L.* 15. *de Civ. Dei. c.* 18. *Quod* ,, *fiebat cum consobrina, pene cum sorore* ,, *fieri videbatur: quia & ipsi inter se, pro-* ,, *pter tam propinquam consanguinitatem fra-* ,, *tres vocantur, & pene germani sunt.*

Theodosii constitutio] ,, Conf. *L. un. C.* ,, *Theod. Si nupt. ex resc. l.* 2. *C. de incest.* ,, *nupt.*

Non quod vetitum est lege humana, si fiat, irritum quoque esse] ,, Vide quæ diximus su- ,, pra *n.* 1. *Add.* §. 10. §. 12. *n.* 1.

Canon Eliberinus] ,, Statutus in concilio ,, Eliberitano (dictum ab Elvira urbe Hisp- ,, paniæ); de cujus tempore variant scripto- ,, res: plerique ad annum 305. referunt. *Vid.* ,, *Pict. de la relig. chret. part.* 2. *f.* 148. & ,, *p.* 449.

Eo ipso ostendens, manere vinculum matrimonii] ,, Non enim jubetur abstinere a co- ,, habitatione.

In canonibus, qui apostolici dicuntur] ,, De quorum auctoritate, & fide supra *L.* ,, 1. *c.* 2. §. 10. *n.* 9. egimus.

Tantum Clericus fieri prohibetur] ,, Adeo- ,, que subsistit matrimonium. *Vid. tamen quæ* ,, *notavi supra ad h.* §. *n.* 2. verba *i. e. fra-* ,, *tris aut sororis filiam.*

AD §. XV.

UT *ad alia pergamus*] ,, Auctor in gene- 1
,, re explicavit requisita conjugii legitimi, §. 8. ,, §. 9.; & quando conjugium ratum sit, vel ,, non, 10. *seq.* Hic jam quæstionem movet, ,, *an concubinatus sit verum, ac ratum con-* ,, *jugium*? Eamque affirmat, si fœmina ta- ,, lis sub custodia mariti est, & fidem ei de- ,, dit, §. 15. *n.* 2. Jura enim, tum quæ ex ,, jure naturæ, tum ex jure civili concubi- ,, næ competunt, lege civili ob utilitatem ,, publicam tolli posse, ait §. 15. *n.* 1. Cæ- ,, terum talem concubinatum neque jure na- ,, turæ, neque in statu legis christianæ im- ,, probari, statuit §. 15. *n.* 2.: idque ex ,, conciliis, & legibus Imperatorum christia- ,, norum probat *ibid.* Quod ut porro de- ,, monstret, addit, prohibitionem legis ci- ,, vilis non reddere matrimonia irrita, sed ,, pœnis saltem obnoxia. §. 16.

Concubinatum quemdam] ,, Si scilicet ea ,, lege mas, & fœmina se jungunt, ut hæc ,, uni, & soli mari perpetuo cohabitet; at ,, non ut socia omnium fortunarum. Omnis ,, igitur concubinatus, qui non contrahitur

,, ea

„ ea lege, est fornicatio, etiam jure civili: „ nec ulla inde oritur obligatio. *L.* 1. *l.* 3. „ §. 1. *de concub.*

Verum, ac ratum esse conjugium] „ Est „ enim maris, ac fœminæ conjunctio indi- „ viduam vitæ consuetudinem continens.

Etsi effectibus quibusdam juris civilis propriis privetur] „ Huc pertinet, quod vir „ non possit concubinam de adulterio ac- „ cusare jure mariti; sed saltem jure extra- „ nei *l.* 13. *ff. adult.*

Aut etiam effectus quosdam naturales impedimento legis civilis amittat] „ Imo nulli „ sunt effectus naturales, qui amittuntur „ impedimento legis civilis; Quod enim con- „ cubina non sit socia omnium fortunarum, „ quod jura mariti cum ea non communi- „ centur, quod liberi non succedant, &c.: „ id ex ipsa ratione naturæ, non ex impe- „ dimento legis civilis sequitur; tali enim „ lege concubina transit in domum viri: „ quilibet autem de suo jure disponere po- „ test.

Inter servum, & ancillam jure Romano contubernium esse dicitur] Hoc est, verum conjugium, ubi omnia, quæ jure naturæ circa matrimonia statuta sunt, obtinent; sed quia jure Romano pleraque beneficia conjugii, utpote quæ solis civibus propria erant, in servis cessabant, hæc conjunctio maris, & fœminæ non matrimonium, sed contubernium vocabatur: *Vid. sup. l.* 1. *c.* 3. §. 3.

Additio.

„ Est quidem verum conjugium, sed cum „ non valeat nisi ex consensu domini, do- „ minus autem plenissimum jus in personas, „ & res servorum habeat; sponte, & ex „ ipsa ratione naturali sequitur, effectus ve- „ ri conjugii, quatenus commodum aliquod „ continent, cessare in servis: quia com- „ moda illa ad dominum pertinent jure do- „ minii. *Vid. Grot. not b.*

Ad ipsam conjugii naturam nihil deest] „ Nam duo consentiunt de cohabitando per- „ petuo.

Sic inter hominem liberum, & ancillam, concubinatus dicitur] Ex eadem ratione, quia soli cives Romani matrimonium contrahunt; servi autem, & servæ juris civilis sunt incapaces.

Quod deinde imitatione quadam ad alias personas disparis qualitatis productum est] „ Huc quoque pertinet conjugium ad Morganaticam; *Vid. Grot. infra c.* 7. §. 8. „ *n.* 3. vel rectius conjugium Morganicum.

„ De origine vocis *Morganatica* variæ „ sunt Doctorum sententiæ, quas congessit „ B. Parens in dicta dissertatione sectione „ II. ; ubi ita disserit.

Cum legis Morganaticæ mentio rarissime occurrat, solliciti fuere Doctores, quis ejus sensus, quave origo esset: & cum obscura, & barbara vox sit, suspecta esse cœpit adeo, ut omnes prope crediderint, corruptam eam esse ab auctoribus feudorum, & ignorantia sermonis Morganaticam *dici pro* Morgengabica, *& hanc Longobardicam vocem detortam esse ex Teutonica* Morgengabe. *Ita D. Strauch*, de Jur. Publ. tit. 32. §. 5. *Grot.* de J. B. & P. lib. 2. c. 7. §. 8. *Struv.* in Syntagm. I. Feud. lib. 9. §. 4. *Rittershus.* in Partition. Jur. Feud. lib. 1. c. 11. lib. 2. cap. 3. n. 3. *& plures alii.*

Verum enim vero, salvo cuique judicio suo, nullam minus, quam hanc sententiam probandam credimus; & quamvis potius explicandi rationem admittimus, quam istam, qua statuitur vocem Morgengabæ Longobardis adeo incognitam fuisse, ut illi, errore Linguæ, pro Morgengabica lege, Morganaticam dixerint.

Nam contra, nomen Morgengabæ nemini notius, ac familiarius fuit, quam Longobardis: & nullis legibus usitatius, ac tritius, quam Longobardicis; quippe expressa illa vox est in lib. 1. tit. 9. leg. 2. lib. 2. tit. 1. leg. 4. & leg. 8. (*ubi & explicatur*) d. lib. 2. tit. 4. leg. 1. & 4. tit. 12. leg. 1. tit. 14. leg. 15. *Ut adeo certum sit, Longobardos nec esse deceptos, nec potuisse decipi errore verbi sibi familiarissimi, & quasi vernaculi. Et quis ergo credet, tot vocem Morgengabæ, sibi notissimam, ac tritissimam, imperitia linguæ mutasse, & detorsisse in ignotam, ac barbaram Morganaticæ?*

Alia itaque indubie nominis ratio est. Ut omissis aliis conjecturis sententiam nostram de vocis hujus sensu, atque origine, salvo omnium judicio, paucis aperiamus, arbitramur, legem Morganaticam idem esse, quod hodieque in urbibus inferioris Germaniæ, seu antiquis Longobardorum, & Suevorum sedibus, dicitur Morgensprach; *Nam cum constet, Germanis legem, seu decretum dici* ein Spruch, *vox* Morgensprach *erit* Morganaticum Decretum; *Decretum autem species legis est*, §. 6. instit. de I. N. & Civ.

Remansit vero vox illa in conventibus, &

collegiis opificum, *quæ dicuntur* Morgen-ſprach: *& qui iis e magiſtratu præſident*, Morgenſprach-Herrn. *Quæ appellatio uſitata eſt Coloniæ Agrippinæ*, *Bremæ*, *Lubecæ*, *& in aliis vicinis urbibus*, *ubi Suevi*, *ſeu Longobardi* (*qui Feudorum Auctores*, *& e Suevorum populis erant*) *ſedes ſuas olim habuere*: *ſcil. verſus littora Borealia*, *& Rhenum.*

Hoc *evidens eſt ex Gylmann.* Symphorem. Tom. I. Part. I. tit. 3. fol. 161. *in ſupplic.* auf den Religions-Frieden *in cauſa civium Colonienſium*, *contra* Bürgermeiſter und Rath der Stadt Cöln, *ubi hæc verba*: jedoch ſolchem allen entgegen, haben die Bürgermeiſter und Rath der Stadt Cöln nechſt verſchiedenen 87ſten Jahres den 6ten April ein NB. öffentlich Edict, oder, wie ſie es nennen, ein Morgenſprach publiciren, und darinn allen Burgern und Einwohnern daſelbſt öffentlich, und bey hohen ſchweren beſtimmten Pœnen gebieten laſſen &c. *En quam aperte aſſeratur*, *Edictum publicum ibi dici* ein Morgenſprach, *ſeu Morganaticum Edictum*; *Et mox in* fin. d. Supplic. *hæc habentur*: Darinnen ihnen ſamt und ſonders geboten werde, NB. angedeutete Mongenſprach wieder aufzuheben, und ſich gleichmäſigen gebiethens und verbiethens zu enthalten. *Idem apparet ex Statutis Lubecenſibus* part. 4. tit. 13. art. 3. Die Amte in unſer Stadt, und da Lübiſch Recht gehalten wird, wann dieſelbige wollen Morgenſprach halten, zu dieſer Stadt und ihres Amts beſten, denen ſollen die Wette-Herren jederzeit beywohnen, &c. So iſt ihnen auch damit über die ordentliche Morgenſprach keine andere zu halten, welche der Stadt zu wieder ſeyn, &c. Ein jeder in 3. Rthlr. Strafe genommen, und darzu der Morgenſprach verluſtig, und des Amts frey ſeyn. *Atque ita Mev.* ad d. art. 3. n. 19. Apellatur, *ait*, iſte conventus Ordinarius, *die ordentliche Morgenſprach*, quia conſuetum fuit, eos quotannis ordinarie convenire. *Bremæ quoque rem*, *vocemque hanc uſitatiſſimam eſſe*, *certum eſt.*

Confirmatur hoc maxime ex 2. F. 29. *ibi*: Mediolanenſes dicunt ad Morganaticam, alibi lege Salica. *Ergo apud Longobardos lex Morganatica idem eſt*, *quod alibi* (*ſcilicet apud Francos*) *lex Salica. Siquidem vox Sala*, Saal, *itidem ſignificat conventum*; *nam Sala, palatium*, *curia*, *unum*, *idemque ſunt*: *locus ſcilicet*, *ubi conventus publici fiunt*, *& pro ipſo quoque conventu accipiuntur*, *uti vulgo notum eſt. Itaque hoc modo Morganaticum*, *& Salicum ſignificatione quoque conveniunt*; *& lex Morganatica*, *vel Salica*, *eſt lex publica*, *ſeu in publico conventu*, *ac curia*, *vel Sala edita*: *uti in pluribus adhuc prædictarum terrarum locis.*

Unde autem vox Morgan *a Germanis olim pro conventu publico accepta ſit*, *vix veſtigia ſuperſunt*: *neque in re tam antiqua*, *tantoque ſilentio*, *certi quid definimus. Licebit tamen aliquam qualemcunque conjecturam afferre. Videtur ſcil. vox* Morgan *ſignificaſſe terram*, *ſeu locum communem*, *aut publicum*, *a nomine* gan, *quod eſt commune*, *ſeu publicum*: *ut in verbo* Gan-Erben, *id eſt*, gemeine Erben, *per* Ord. Cam. part. 2. tit. 13. *verb.* zu der Gemeinſchafft; *& verbis*: die gemeine Erben. Wurmſ. Exerc. 8. quæſt. 9. *Terra autem videtur olim Germanis quandoque dicta* Mor: *uti in prædictis locis adhuc quædam terra communes dicuntur* die Möre. *Cambden.* in Britann. p. 470. *ait*: Et Britannis (*qui in quibuſdam vocibus antiquum uſum Germaniæ*, *incorruptius*, *quam ipſi Germani ſervant*,) Marga (*ſeu Morga*) genus terræ, qua agros aluerunt, denotavit. *Et* pag. 22. Quæ apud Plinium Latinis terra adeps, Gallis *Marga*, Britannis *Marle. Quin & jugera terrarum adhuc nobis* Morgen *dici*, *omnibus notum eſt. Conſtat vero*, *Germanos olim conventus publicos in campis*, *& ſine dubio in locis publicis habuiſſe.*

Cæterum etſi de ſenſu legis Morganaticæ, *quem expoſuimus*, *nulli dubitemus*; *tamen quod de voce* Morgen *diximus*, *pro mera ſaltem conjectura habebimus*, *aliam vero propriorem lubentes admiſſuri.*

Inter civem, *& peregrinam*] „ *Vid. Gron.* „ *b.* Emmanuelis Sabaudiæ Ducis ſimile edi- „ ctum refert Thuanus 50. *p. m.* 1038.

Inter tales, *quales jam diximus*] „ Scil. 2 „ ſervos, & ancillas: cives, & peregrinas, „ &c.

Conjugium verum eſſe potuit, *ſi fœmina eſſet ſub cuſtodia maritali*, *& fidem*, *&c.*] „ Natura enim ad matrimonium nihil aliud „ requiritur, quam conſenſus de cohabitan- „ do cum uno viro, eoque ſolo.

„ Cum hæc quæſtio, inter Theologos „ præcipue, ventilata admodum ſit; eam „ curatius paulum examinare operæ pre- „ tium erit.

„ *I.* Alibi probavimus, nullam conjun- „ ctionem licitam eſſe inter marem, & fœ- „ minam, niſi eam, quæ fit *ad individuam* „ *vita*

„ *vitæ consuetudinem*; Quia certitudo patris, „ quæ jure naturæ requiritur, aliter haberi „ nequit. Conf. *Diss. proœm. XII.* §. 141. *seq.* „ §. 173. *seq.*

„ *II.* Mas, & fœmina, talem individuam „ vitæ consuetudinem contrahentes, legem „ dare contractui possunt: & vel pacisci, „ ut fœmina *uxoris* loco habeatur, vel ut „ saltem sit *concubina*.

„ *III.* Si *uxoris* loco habetur, fœmina fit „ socia omnium fortonarum mariti, & cum „ ea omnia jura sacra, & humana commu- „ nicantur. Liberi ex tali conjunctione nati „ ex voto parentum continuant familiam, „ i. e. in omnia ejus jura succedunt. &c.

„ *IV.* Si *concubina* est, non participat de „ fortuna, & juribus mariti: nec liberi ex „ tali concubitu nati succedunt, sed ali- „ menta tantum illis debentur.

„ *V.* Talis autem contractus, & talis con- „ ventio inter marem, & fœminam, jure „ naturæ licita est. Nam 1. uterque dispo- „ nit de suo jure, de usu sui corporis, qui „ sub certa quoque lege, ne fœmina de „ juribus familiæ participet, concedi po- „ test: prout proinde partes de jure suo „ disponunt, ita jus est. 2. Certitudo pa- „ tris hic æque, ac in justis nuptiis adest; „ nam supponimus fœminam, & concubi- „ nam, non nisi uni mari cohabitare: adeo- „ que officia inter parentes, & liberos sal- „ va sunt. Neque 3. liberis fit injuria; cum „ enim omnia jura a patre, & ex ejus vo- „ to habeant, in arbitrio patris est, quæ ju- „ ra liberis communicare velit: Neque pa- „ rentes liberis præter educationem, sub „ qua alimenta continentur, aliquid debent.

„ Ex sacra historia apparet, hunc *concu-* „ *binatum* inter Patriarchas admodum usi- „ tatum fuisse, & concubinas eorum non „ participes fuisse dignitatis familiæ. Hagar „ erat ancilla Ægyptia: Sara eam marito „ suo in uxorem dedit, *Gen.* 16. *v.* 1. *seq.* „ ut susciperet ex ea liberos. Manebat hæc „ ancilla sub imperio Saræ, & cum offen- „ deret heram, hæc eam castigavit: *d. c.* „ 16. *v.* 5. & 6. Ipse Deus fugientem re- „ vocavit, jussitque ut sub manu heræ se „ humiliaret: *ibid. v.* 9. Tandem vero ad „ preces instantes Saræ, & jussu Dei eje- „ cta e domo est. *ibid. v.* 10. & 12. Idem „ Abrahamus post obitum Saræ non aliam „ uxorem duxit, sed concubinam Keturam. „ *Gen.* 25. *v.* 1. *seq.* & 6. Sic Jacob habuit „ concubinas Balam, & Zelpham, *Gen.* 35. „ *v.* 22. *seq.* Eliphatæ concubina fuit Tham- „ na. *Gen.* 36. *v.* 12. & 16. Liberi ex his „ concubinis nati non succedebant liberis „ legitimis exstantibus; Abrahamus enim fi- „ liis concubinarum largitus est monera, & „ separavit eos ab Isaaco filio suo: idque „ de Ismaele, *Gen.* 21. *v.* 10. *seq.*, & libe- „ ris Keturæ, *Gen.* 26. *v.* 5. & 6., diserte „ traditur in sacra historia.

„ Neque *obstat*, liberos ex concubina „ Bala, & Zelpha Jacobo natos, cum reli- „ quis liberis æquo jure successisse. Resp. „ jure adoptionis; nam ea lege ab uxore „ dabantur in conjugium marito, ut NB. „ ex illis liberos susciperet, & maritus con- „ sentiebat: adeoque liberi reputabantur esse „ uxorum.

„ *Insto*, Hagarem quoque ea lege uxo- „ rem datam fuisse Abrahamo, neque ta- „ men filium successisse. Resp. durum hoc „ ipsi Abrahamo visum fuit: indeque noluit „ consentire in exhæredationem, & jussu „ demum Dei eum successione privavit. *Gen.* „ 21. *v.* 12. *seq.*

„ Apud Romanos conjugia cum *concubi-* „ *nis* maxime in usu fuere. Atque has tunc „ plerumque viri sibi jungere consuevere, „ vel ubi prohibitum fuit talem personam „ in uxorem ducere: vel ubi liberi jam ex „ justo matrimonio existebant, quibus spem „ hæreditatis intervertere patres noluerunt; „ quod exemplis plurium Imperatorum pro- „ bat celeberrimus Heineccius *in Antiq. Rom.* „ *append. ad. l.* 1. §. 41.

„ Romani itidem talem concubinatum de- „ mum admiserunt, qui contineret *indivi-* „ *duam vitæ consuetudinem*: adeoque ubi „ fœmina, quæ cum uxor non esset, cum „ mare uxoris loco sine nuptiis in domo e- „ jus vivebat, *L.* 144. *V. S. H. II. Eclog.* „ 2. *c.* 144. indeque in potestate viri con- „ stituta fuit. Nam in tali fœmina, intuitu „ certitudinis partus, eadem ratio obtinet, „ quæ in uxore legitima; Non enim feren- „ dum est, eum, qui cum concubina assidue „ moratus est, nolle filium agnoscere quasi „ non suum. *arg. L.* 6. *ff. His*, *qui sui* &c. „ Cum hac concubina igitur est matrimo- „ nium quidem, sed illegitimum, & inju- „ stum; *L.* 37. *Municip. l.* 13. *Adult.* (quia „ scilicet solennitates veri matrimonii non „ adhibentur) uxor vocatur gratuita, & „ sodalitiaria. *Heinecc. d. l.* §. 38. Conjugium „ cum ea est, sed inæquale, *L.* 3. *C. Nat.* „ *lib. ibique Goth.*; indeque inter concubi-

„ nam, & uxorem, nil nisi dignitate inter-„ erat. *L.* 49. §. 4. *Leg.* 3.

„ Hinc in dubio quoque nuptiæ præsu-„ mebantur, (non concubinatus) si quis „ cum honesta fœmina consuetudinem ha-„ buit, *L.* 24. *Rit. nupt. l.* 31. *pr. Donat.* „ *l.* 9. *l.* 13. *c. de Nupt. Alciat.* 3. *præs.* 38; „ nisi aliud testato declaraverit: *L.* 3. *Con-„ cub. Goth. ad l.* 7. *C. Divort.* Nam a sola „ animi destinatione, *L.* 4. *Concub.*, a so-„ lo delectu, *Paul. l.* 2. *sent.* 20., & a „ maritali affectione, *L.* 31. *pr. Donat.*, „ dependebat, utrum concubina, an uxor „ esset.

„ Vera igitur differentia uxoris, & con-„ cubinæ apud Romanos in eo consistebat, „ I. Quod *uxor* fuerit socia omnium fortu-„ narum mariti, materfamilias, & princeps „ familiæ, quæ de dignitate, juribus, & „ bonis familiæ participabat, *L.* 1. *Rit. nupt.* „ §. 1. *Inst. Patr. pot.* §. 12. *Inst. Nupt.* „ *l.* 31. *pr. donat. l.* 16. §. 1. *his*, *quæ ut* „ *ind.*; *Concubina* autem tantum uxoris loco „ habebatur, nec socia fiebat omnium for-„ tunarum: indeque nec de dignitate, nec „ de juribus, nec de bonis familiæ parti-„ cipabat. *L.* 144. *V. S. l.* 37. *Munic. l.* 13. „ *Adult. l.* 3. *C. Nat. lib. l.* 49. §. 4. *Legat.* „ 3. II. *Illa* in matrimonio, *hæc* in consue-„ tudine esse dicebatur. *L.* 34. *ff. Adult.* „ Hinc III. *uxor* plerumque ex paribus di-„ gnitate eligi solebat; *concubina* autem ac-„ cipi vel talis, quæ uxor per leges esse non „ poterat, vel quæ vilioris conditionis erat: „ *Heinecc. Antiq. in append. ad libr.* 1. §. „ 40. Nam cum ea, quæ honestæ vitæ fuit, „ non erat concubinatus, nisi id publice te-„ statum fuerit. *L.* 3. *Concub. ibique Goth.* „ *l.* 3. *c. divort.* IV. Ut *uxor* fieret, require-„ bantur certæ solennitates, confarreatio, „ vel coëmtio, *Rubr. ff. de Ritu. nuptiarum.* „ *l. p. ff. de Donat. int. conjuges. ibique Goth.* „ *l.* 13. *C. Nupt.*; Cum *concubina* suffi-„ ciebat consuetudo, & ut cum ea in una „ domo viveret. *L.* 144. *V. S. l.* 34. *ff. A-„ dult.*

„ Effectu quoque V. differebant; *Uxor* „ enim, cum qua intercedit communio juri-„ um sacrorum, & humanorum, *L.* 1. *ff.* „ *Rit. nupt.*, sequebatur maritum, *l.* 125. *V.* „ *S. l.* 44. *Religios.*, quoad nomen, *l.* 198. *V.* „ *S.*, dignitatem, *l.* 8. *l.* 12. *Senat.*, & forum, *l.* 19. „ *judic.* Maritus eam adulterii accusare potuit „ jure mariti, *l.* 13. *ff. Adult.* Maritus dona-„ re ei inter vivos prohibebatur, *L.* 1. *ff.* „ *Don. int. conj.* Præsidi provinciæ ex ea-„ dem provincia eligere uxorem non licuit, „ &c. *l. f. ff. Concub. Concubina* autem non „ participabat de dignitate mariti; in eo e-„ nim differebat ab uxore, *l.* 49. §. 4. *Leg.* „ 3. Neque enim in matrimonio erat, sed „ in consuetudine: *L.* 144. *V.* S. Hinc non „ sequebatur forum mariti, sed originis: *L.* „ 37. *ff. Ad. munic.* Nec accusari poterat „ adulterii a marito jure mariti, sed jure „ extranei, *l.* 13. *ff. Adult.* Donari ei in-„ ter vivos potuit; *l.* 58. *ff. Don. int. conj.* „ Sed & concubinam ex provincia habere „ licebat, *l.* 38. *ff. Rit. nupt.* VI. Liberi ex „ *uxore* nati sunt pars familiæ, in eam a-„ gnascuntur ex voto parentum communi: „ adeoque gaudent omnibus juribus, & „ privilegiis familiæ: nomen, & insignia „ patris gerunt; ac denique mortuo patre „ in omnia ejus bona succedunt. Liberi ex „ *Concubina* nati sunt quidem liberi; at „ nec dignitate, nec juribus, nec privile-„ giis familiæ utuntur: adeo ut Octavianus „ Cæsari inter alia objecerit, quod natum „ e Cleopatra filium appellari nomine suo „ passus fuerit. *Dio Hist. Rom. p. m.* 479. „ Atque hinc tales liberi sine patre esse di-„ cebantur; quod ex inscriptionibus probat „ Heineccius. *Antiq. Rom. L.* 1. *t.* 10. §. „ 19. & 21. Sane liberi naturales non nisi per „ legitimationem, & arrogationem, ac obla-„ tionem curiæ, jura legitimorum libero-„ rum acquirebant, *ibid.* §. 22. & 23. Ce-„ terum matri succedebant, & quidem æqua-„ li jure cum legitimis, *l.* 5. *C. SC. Orphit.*; „ & additur ratio, quia ex licita consuetu-„ dine procreantur: concubinatus enim per „ leges nomen assumsit. *L.* 3. §. 1. *ff. Con-„ cub.*

„ Hinc jam apparet, Deum non promis-„ cue concubinatum permisisse; sed *tantum* „ *ad individuam vitæ consuetudinem.* Cum „ enim liberi sint vera portio corporis pa-„ terni, (etiamsi mater cum pluribus rem „ habuerit, eoque pater ignoretur) ex hac „ unitate varia jura, variaque officia inter „ parentes, & liberos oriuntur, quæ invi-„ cem præstari necessario debent. Ita enim „ 1. patri debetur reverentia, etiam invito: „ 2. filia cum patre, filius cum matre, fra-„ ter cum sorore, &c. propter illam uni-„ tatem carnis concumbere nec naturali ra-„ tione potest: 3. Liberi educari, i. e. ad „ maturitatem produci, & ali a patre de-„ bent, &c. Omnia hæc officia præstari „ non

,, non possunt, si pater ignoratur: uti ignoratur, si fœmina corpore suo quæstum facit.

,, Accedit, quod Deus voluerit propagari genus humanum: Omnia igitur voluntati divinæ repugnant, quæ propagationem impediunt. Certum autem est, & experientia docet, nimio veneris usu (i. e. si fœmina usum corporis sui promiscue concedit) propagationem impediri. Atque in eo consistit vera ratio *superfœtationis*, *L.* 3. *Si pars her. ibique Budæus*; per confusionem enim seminis fœtus fœtum quasi opprimit, adeoque procreationem sobolis impedit. *Arist. l.* 4. *de Generat. anim.*

,, Sed & ex natura sanctissimi Creatoris certissima ratione demonstratur, eum non nisi per justas nuptias, i. e. per talem conjunctionem, quæ fit ad individuam vitæ consuetudinem, per quam solam pater certus constituitur, propagationem generis humani fieri voluisse; nisi asserere velimus, Deum incestus inter parentes, & liberos, &c. permisisse: quod necessario sequetur, si pater ignoratur, & certus non est.

,, Usus quoque omnium gentium comprobat, promiscuos concubitus apud eas non admitti; sed unumquemque sociam sibi assumere ad individuam vitæ consuetudinem, i. e. ea lege, ut cum nemine alio consuetudinem habeat. Egregie hoc testantur JCti Romani; Postquam enim *conjunctionem maris*, *& fœminæ*, procreationem sobolis, ejusque educationem, ex jure naturali, quod natura omnia animalia docuit, deduxere, addiderunt: *quod nos matrimonium vocamus*, *L.* 1. *ff. just. & jur.*; id enim non contrahitur, nisi *ad individuam vitæ consuetudinem*. §. 1. *Inst. de patr. pot. L.* 1. *ff. Rit. nupt. Conf. l.* 10. *Eod.* §. 12. *Inst. Nupt.*

,, Hinc jam certum est, fœminam non posse usum corporis sui pluribus permittere, sed uni saltem: Idque extra dubium positum est, si fidem uni dedit, qui eam sociam propagationis sibi elegit, & individuam vitæ consuetudinem cum ea contraxit, i. e. matremfamilias eam esse voluit.

,, Equidem Dionysius Halicarnassensis allegat legislatores quosdam, *qui exemplum a brutis jumentes, solutos, & communes concubitus maris cum fœmina fecerint*: *quod hoc modo humanam vitam ab amatoriis furoribus à se liberatam putarent: quoque zelotypiam mutuarum cædium causam esse judicarent: denique quod homines a multis aliis malis*, *quæ & privatas domos*, *& integras civitates propter mulieres solent invadere*, *a se liberari posse existimarent.* At nullum talem legislatorem nominat, nec forte nominare poterit. *Vid. Halic. Antiq. p. m.* 51.

In statu legis christianæ] ,, Sæpius dictum est, *legem christianam* non dari, & dogmata Servatoris abusive *leges* vocari. *Vid. Diss. proœm III.* §. 45.

Verum erit inter servum, *& ancillam*, *aut liberum*, *& servam*] ,, Effectus autem hujus conjugii a dispositione domini ipsa ratione naturali dependent. *Vid. notam præced.*

Multoque magis inter civem, *& peregrinam*] ,, Imo hæ nuptiæ etiam jure Romano valent quoad effectus juris gentium, qui peregrinis quoque communes sunt; Quoad effectus civiles autem peregrini excluduntur. *pr. Inst. de Nupt.*

Senatorem, *& libertam*] ,, Tale conjugium enim cum dignitate Senatoris pugnare videbatur. *l.* 44. §. 2. *Rit. nupt.*

Si quæ jure divino christiano sunt necessaria, *accedant*] ,, Dixi, jus divinum christianum non dari.

Indissolubilis unius cum una conjunctio] ,, Servatorem nullibi docuisse, unum non nisi cum una cohabitare, aut dirimi vinculum ob justam causam non posse, in præcedentibus vidimus. Sufficit igitur ad vaulditatem horum conjugiorum, si sese jungunt ad individuam vitæ consuetudinem.

Etiamsi effectus quidam legis civilis non sequantur] ,, Inter Christianos nuptiæ etiam quoad effectus civiles valent cum *extranea*, & *liberta*. Ratione *servorum* (in quibus locis nimirum servitus adhuc obtinet) hodieque verum est, eos absque consensu domini nubere non posse, liberos non esse in potestate patris, sed domini, nec eos succedere patri, utpote qui omnia acquirit domino. *Vid. supra.*

Aut alioqui sponte secuturi lege impediantur] ,, Lex enim vinculum non dirimit, nisi id speciatim dictum sit: ut inter raptorem, & raptam: adulterum, & adulteram. &c.

Ut unius &c. concubinæ conjunctione sit contentus] ,, Concubinatus igitur ex Con-

,, cilii decreto probatur. Conf. *Augustin. in*
,, *libro de fide & operib.* Idem *de bono con-*
,, *jugii c.* 5. & 14. *Capitul. Francic.* 7. *c.*
,, 185. Add. *cauf.* 32. *q. c.* 5. & 6. *tit.* 34.
,, *c.* 4. 5. & 6. Modo concubinatus sit per-
,, petuos, i. e. individuam vitæ consuetudi-
,, nem contineat. *d. q.* 2. *c.* 5. & 6. *item q.*
,, 4. *c.* 11. Posterioribus temporibus omnis
,, concubinatus sublatus est. *Carpz. Conf. lib.*
,, 2. *def.* 235. *Conf. Leon. Nov.* 91.

Concubinatum quendam vocant inæquale conjugium] ,, *L.* 3. *C. Nat. lib.* Inde con-
,, cubina Zonaræ dicitur ἡμιγάμος, quasi se-
,, miuxor: & uxorem dicitur imitari, *Goth.*
,, *ad d. l.* 3. *Nov.* 18. Est quasi noverca li-
,, beris prioris matrimonii, *L.* 4. *C. Nupt.*
,, Neque alia uxor superinduci potuit. *arg.*
,, *l. un. C. de concub. Dist.* 34. *c.* 6.

,, Inæquale autem conjugium dicitur,
,, quia concubina non recipitur in domum
,, ut materfamilias, nec ut consors omnis
,, juris divini, ac humani, *vid. l.* 1. *ff. Rit.*
,, *nupt.*; sed juxta canonum doctrinam, ut
,, libidinis ministra, vel remedium. *c.* 6.
,, *cauf.* 32. *q.* 2.

Et quod inde adulterii accusatio nasci dicitur] ,, Hoc verum est de concubinatu per-
,, petuo, ubi concubina instar uxoris est,
,, *L.* 13. *pr. ff. Adult.*; perpetuus autem est,
,, licet invicem discedere pro lubitu pos-
,, sint, *l.* 1. *pr. ff. Concub.*, quia initium
,, actus, & voluntatis inspicitur.

Additio.

,, Accusatio autem adulterii tunc viro
,, non competit jure mariti, sed jure ex-
,, tranei, *l.* 13. *ff. Adult.*

Ad §. XVI.

1 Si *lex humana conjugia inter certas personas contrahi prohibeat*] ,, Uti cum Judæa,
,, cum adultera, cum rapta, &c. §. 11.
,, *Inst. de Nupt. c. f. de Rapt. c.* 3. *c.* 6. *Eo*
,, *qui dux.*

Non ideo sequitur, irritum fore matrimonium] ,, Imo quicquid lege prohibente
,, fit, regulariter irritum est, & ipso jure
,, nullum.

Nam prohibitio vim suam exserere potest per pœnam] ,, Hoc verum est si id lege
,, dictum est; alias negotium est ipso jure
,, nullum.

Et boc genus leges imperfectas vocat Ulpianus] ,, *Vid. Ulp. Inst. tit.* 1. *l.* 2. Ex na-
,, tura enim legis prohibitivæ regulariter se-
,, quitur, ut quicquid lege prohibente fit,
,, ipso jure nullum fit: cessante hoc legis
,, effectu, perfecta non est lex.

Lex Cincia] ,, Quam tulit M. Cincius
,, Tribunus plebis. *Vid. Rosin. Antiq. l.* 8. *c.*
,, 22. *in fin.*; ubi singula capita hujus le-
,, gis recenset: mentio ejus fit apud *Liv. l.*
,, 34. 4.

Donatum non rescindebat] ,, Sed excef-
,, sum saltem vitiabat. Sic matrimonium
,, absque benedictione sacerdotali contra-
,, ctum non rescinditur, etsi ad mulctam
,, teneantur qui eam negligunt. *vid. diss. B.*
,, *Par. de Matrim. moment. S.* 2. §. 2.

Theodosii lege] ,, *L.* 5. *C. de Leg.* Imo 2
,, hoc non demum Theodosii lege introdu-
,, ctum est, sed ex ipsa ratione juris fluit,
,, ut id, quod lege prohibente fit, sit irri-
,, tum; Nam facultas agendi deficit, utpo-
,, te quæ legibus prohibita est: quicquid
,, igitur ultra fines legitimæ facultatis agi-
,, mus, nulliter agimus. Unde ea, quæ
,, contra bonos mores sunt, nec facere nos
,, posse credendum est, *l.* 15. *ff. cond. in-*
,, *stit.*; & paria sunt, impossibile, & turpe:
,, in potestate nostra non esse, & injustum.
,, *Goth. ad d. l.* 15. Nisi lege civili (nam
,, jure naturæ hæc limitatio plane locum
,, non habet, *vid. supr.* §. *XIV. n.* 1. &
,, 4.) in specie id additum, vel moribus,
,, ac consuetudine introductum sit, ut solu-
,, ta pœna actus subsistat: quod probari ab
,, allegante debet.

Sed hæc extentio non fit ex vi solius prohibitionis; sed ex vi novæ legis] ,, Imo fit
,, vi solius prohibitionis, quia deficit legiti-
,, ma agendi facultas; idque in omni pro-
,, hibitione verum est, nisi probetur, eam
,, intentionem prohibentis fuisse, ut soluta
,, pœna actus valeat.

Quam alii populi sequi necesse non habent]
,, Dixi jam, ex proprietate prohibitionis se-
,, qui, actum nullum esse: idque inter
,, omnes gentes obtinet; at in arbitrio le-
,, gislatoris est, prohibere saltem addita
,, pœna: & hactenus verum est, unius
,, populi statutum alios populos non obli-
,, gare.

Sæpe enim indecentia major est in actu, quam in effectibus] ,, Hoc dependet ab ar-
,, bitrio legislatoris; sufficit enim, actum
,, contra leges fieri, ut nullus sit: nisi le-
,, gislator aliud voluerit, idque declara-
,, verit.

Sæpe

Sæpe etiam incommoda, quæ rescissionem sequuntur, majora, quam ipsa indecentia] „ Diximus, in dubio actum lege prohibente „ gestum nullum esse, licet multa inde „ incommoda sequerentur: Ita nuptias „ absque patris consensu contractas nullas „ reddi, jure civili, & in Marchia certum „ est, etsi maxima inde sequantur incom- „ moda; fœmina enim ita juncta pro me- „ retrice, & liberi inde nati pro spuriis „ habentur. Res igitur hæc arbitrii est. Un- „ de actus per se nullos ob utilitatem pu- „ blicam sæpius confirmatos a legislatoribus „ fuisse, vidimus supra *l. 1. c. 4. §. 15.*

A D §. XVII.

Consociationes] „ Hactenus „ de prima consociationis specie egimus, „ ex qua jus quoddam in personas acquiri- „ tur *ex consensu*, nimirum ex conjugio: „ *vid. sup. §. 8. pr.* Sequuntur nunc species „ consociationum publicæ, quando scilicet „ plura membra in universitatem coëunt, „ adeoque jus aliquod in membra societatis „ ex consensu acquiritur.

„ His consociationibus commune esse, „ ait, *ut major pars obliget singulos*: idque „ ex conjectura voluntatis eorum, qui ita „ coëunt, & ex gentium consensu probat, „ §. 17. Paribus votis nihil agi, ait; sed „ rem in pristino statu manere, idque cal- „ culum Minervæ vocari, §. 18., si in „ quanto dissentiunt, jungi, ait, vota dam- „ nantium contra mitiora. §. 19.

„ Si quidam ex universitate absint, uni- „ versitatis majora inspici, docet §. 20. De- „ nique socios ex ordine temporis, prout „ in societatem venerunt, jus habere, ait „ §. 21., nisi pro partibus inæqualibus so- „ cii sint: tunc enim pro portione sua, & „ ordinem sumere, & vota ferre. §. 22.

Præter hanc] „ Scil. quæ ex conjugio „ oritur, §. 8.

Tum privatæ] „ Quo pertinent socie- „ tates privatæ, collegia opificum &c.

Tum publicæ] „ *Vid.* §. 23.

Et hæ quidem aut in populum] „ Quan- „ do scilicet plures patresfamilias in unum „ populum, aut civitatem coëunt. §. 23.

Aut ex populis] „ Quando plures po- „ puli sive per se, sive per capita sua se „ sociant. *Vid.* §. 26.

Habent autem omnes hoc commune] De *privatis* societatibus id verum non est; sed hic melior est conditio prohibentis: quia jus toti corpori competens non est distinctum a jure singulorum, sed quisque disponit de sua parte, non de alterius, adeo ut in societate invito socio nihil agatur; Si enim unus disponeret de minima licet particula, simul disponeret de re aliena.

Additio.

„ Neque de societatibus publicis, i. e. „ inter fœderatos, id semper verum esse, „ videbimus.

Quod in iis rebus, ob quas consociatio quæque instituta est, universitas, & ejus pars major nomine universitatis obligat singulos] Ad illustrationem hujus materiæ præmittenda sunt jura, quæ ex tali consociatione oriuntur.

P r o p o s i t i o.

Ex societate publica singuli participant pro modo suo 1. de ejus juribus publicis. 2. Tenentur ad ea, sine quibus societas explicari nequit: 3. ad majora in rebus, de quibus ipsa disponere potest

D e m o n s t r a t i o.

De jure, quod universitati in singula membra competit, egimus *Pos. 5. n. 4.* Diximus nimirum, jure naturæ unicuique jus saltem in suas res, & actiones competere; non vero in alienas: nisi aliter disposuerint. Si proinde plures homines in unam coëunt universitatem, quæritur, quodnam jus inde quæratur?

Dicimus I. singulos participare de ejus juribus publicis: adeoque singuli ad magistratus, dignitates, & honores, quatenus capaces sunt, aspirare possunt. Singuli jus habent postulandi defensionem juris sui, neque ea denegari subditis potest. Usus locorum publicorum ad singulos pertinet, &c.

Porro & II. singuli tenentur ad ea, sine quibus societas explicari nequit, idque ex medii necessitate; Qui enim consentit in societatem publicam, necessario quoque consentit in ea, sine quibus societas illa subsistere nequit: & qui vult antecedens, vult etiam consequens. Unde sequitur, teneri singulos defendere illam universitatem operis, & opibus suis; ideo enim, ut tuti sint, coivere in societatem, quam proinde omnes communiter defendere tenentur.

Hinc jam III. sponte sequitur, majora vota obtinere, quia societas subsistere, & effectum habere non potest, nisi illud, quod major pars vult, valeret; nam semper inutilis

tilis maneret societas, si unus dissentiendo, quo nunquam caret conventus, deliberationem nullam reddere posset. Cum igitur nullus aliter eventus consiliorum civitatis esse possit, major numerus prævalet: quia ratio dari non potest, cur minor numerus prævalere debeat. Sed & civitas unam quandam personam repræsentat; uti ergo naturæ humanæ ratio est, ut tota voluntas ejus inclinet in potiores rationes: ita publica voluntas eodem modo procedit: Idque confirmatur communi gentium consensu, quem allegat Auctor, ibique commentatores. Unde simul apparet, ineptam esse dispositionem juris canonici, ubi majora tunc demum obtinent, si saniora sunt. *tot. tit. quæ a majori part.* & *tot. tit. de Elect.*; Nam hac sententia posita nunquam negotium expediri posset; quæque enim pars suam sententiam saniorem asserit, & si de eo cognoscendum est, id non nisi per majora definiri posset: ut proinde semper ad majora recurrendum sit.

Merito autem regula illa limitanda est, ut majora tantum valeant in rebus, de quibus publica illa societas disponere potest: Scil. quatenus est pars administrationis jurium publicorum. Hinc 1. secus est in alienatione jurium publicorum, quia alienare est perdere: adeoque non pertinet hoc ad defensionem jurium publicorum. 2. Aliud quoque obtinet, si agitur de rebus singulorum; Nam harum arbitrium in societatem collatum non est: Unde societas illa disponere de dominiis privatorum nequit. Atque huc pertinent jura illa, quæ in Pace Osnabrugensi *art.* 5. §. 52. excepta sunt, ne majora vota ibi valeant: & quorum ratio allegatur, quod status non possint tanquam unum corpus considerari. *Vid. Jus publ. nostrum. c.* 20. §. 26. *Arum.* de *Com. Imp. c.* 8. *n.* 28.

Atque ex his porro apparet, non obtinere majora 1. in *privata societate*, uti modo probavimus: quia is, qui de re communi disponit, necessario simul disponit de re alterius, quod invito domino fieri nequit. 2. Si plures in uno negotio concurrunt, nec tamen corpus constituunt: uti si plures sunt tutores; ibi enim unusquisque in solidum agit, ac si solus esset, at concursu alterius impeditur. Idem obtinet si tres sunt Augusti, ubi unusquisque summam potestatem habet, adeoque corpus non est, & sic majora non obtinent: secus ac in triumviratu.

Additio.

„ Uberius hanc quæstionem, an, & quando majora suffragia valeant, ac quomodo „ computari debeant, examinavit B. Parens „ *in Disp. de eo, quod justum est circa nu-* „ *merum suffragiorum: in prol.* & *Sect.* 1. „ Verba hæc sunt:

Quanquam summæ Dei clementiæ, ac bonitati ab æterno benevole placuerit, omnia, quæ in hac universitate oculis nostris sese conspicienda præbent, unice, & solius hominis causa, quem ideo facultate rebus terræ utendi in medio jam locaverat, producere, ut ille iis uti, fruique pro lubitu commode possit, Gen. 1. v. 29.; *Non tamen indistincte, ac prorsus absolute hanc ipsi facultatem tribuere voluit supremum numen; sed ita, ut salva, & integra alterius facultas naturalis permaneret. Cum enim jus omne in terram non sit datum uni, sed omnibus simul, ut esset communis quædam possessio, teste Ambrosio*, Lib. 1. off. c. 28: *neque singuli tantum, sed omnes omnino homines eadem facultate, iisdem idcirco juribus gaudeant; aperte constat, non ita laxos, quales sibi Hobbesius* ex jure, *ut vocat*, omnium in omnia, *fingit, potestatis nostræ esse fines: sed eatenus tantum concessos, quatenus alteri nullum exinde præjudicium obvenit. Quæ causa est, cur vacua tantum occupare, & in his modo, quæ occupatione, vel justa alterius dispositione nostra facta sunt, facultatem istam naturalem licite exercere possimus.*

Quoniam ergo voluntas divini creatoris est, ut illa, quæ citra alterius injuriam intra legitimos concessorum jurium terminos nobis acquisivimus, licite quoque nostro usui, ac commoditati inserviant; hoc ipso etiam permisit, ut jus hoc in res, & actiones nostras quovis legitimo modo a nobis defendatur: Finis quippe impetrari non potest sine mediis; unde hoc concesso, media quoque omnia simul concessa intelliguntur, l. 2.4. §. 2. de V. S. & l. 2. de jurisd. *ubi ita JCtus*: Cui jurisdictio data, illi omnia ea concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potuit: *Atque adeo & hic, cum finem natura concedendo jus in res, & actiones nostras posuit, defensionem quoque illius tanquam unicum, & necessarium ad finem illum obtinendum medium concessit.*

Licet vero defensio facultatis nostræ nobis legitime a natura sit concessa, quoniam tamen singuli suis rebus, ac juribus defendendis non

non sufficiunt, necessario plures, qui unitis opibus, atque consiliis singulorum jura observarent, eligi debuerunt. Verum quidem est, naturam hominum ita comparatam esse, ut malit sine lege, & imperio aliorum vivere, quam superioribus subjici; attamen cum non eadem, atque aequalis omnium hominum sit potestas, eoque egeni, ac imbecilles, potentiorum malitiam, atque avaritiam merito extimescant, duorumque, vel trium congregatio securitatem minime, successumque, atque fiduciam contra plures, opibus eorum nefarie inhiantes, possit spondere: idcirco quo magis aliena ante ab aliorum imperio hominum natura fuit, eo ardentius sponte, ac sine lege superiorum potestatem, quae amovere injurias, & perditos ad frugem compellere possit, est amplexa.

Haec autem administrandae justitiae, tuendorumque jurium potestas, cum non tantum uni, sed pluribus, qui consilio, imperio, ac armis nostrae necessitati succurrant, quandoque concedatur; horum certe pernecessarius erit consensus: quia alias defensio jurium, & tranquillitas publica, tamquam finis naturalis obtineri non posset. Quantuscumque enim illorum sit numerus, nisi tamen de optima ratione, qua communis defensio ineunda, consentiant, sed quisque ex proprio judicio suis instinctibus, ac viribus uti velit, nihil efficietur; Distracti enim sententiis, & in diversa tendentes, impedimento invicem erunt, cunctaque negotia irrita reddentur, juxta illud vulgatum, Concordia res parvae crescunt, discordia magnae dilabuntur.

Cum vero naturalis sit illa ingeniorum, consiliorumque, quandoque ex invidia, aut aemulatione, quibus homines saepenumero inter se contendunt, (Philip. Com. in l. 12. Comment. *) nonnumquam ex levitate, & inconstantia descendens diversitas, de qua suo jam tempore questus fuit Plutarchus de* Cap. ex inimicit. util. p. 91. Omnis, *inquiens*, natura humana profert studium vexandi, obtrectationem, & invidiam vanorum affeclam hominum; *Et Poëta:*

Mille hominum species, & rerum discolor usus:
Velle suum cuique est, nec vero vivitur uno.

Facile contingeret, ut vel numquam, vel saltem raro negotia, atque lites dirimentur, si uno, vel altero dissentiente, tota illico tractatio deficeret. Ne ergo deliberationes, quibus ipsi inter se agitantur, & lites, quae distractos subjectorum tenent animos, omniaque negotia publica sine exitu sint, nec saluti reipubl., ac civium defensio intercidat; id maxime agendum erit, ut quantopere possint, contrariantes invicem sententiae concilientur.

Quae proinde & publicis, & privatis negotiis saluberrima: ad voluntatum, quae primo quidem intuitu discrepare videntur, re ipsa autem conveniunt, unionem, & dulcissimam quasi harmoniam inducendam: suffragiorum dissentientium conciliatio tamquam unicum medium, quo civibus aeque, ac reipublicae sua possit constare salus, ad praesentem disputationem ansam praebuit; quam sequenti me methodo commode tractaturum arbitror, si tribus factis sectionibus, in prima fundamento, & juribus pluralitatis suffragiorum *discussis, secunda* calculum Minervae, *& denique tertia* diversarum *plane* sententiarum *conjunctionem, vel disjunctionem commisero.*

SECTIO I.

De pluralitate suffragiorum.

Vidimus in Prolegomenis, unicam, & solam rationem, cur certis personis summa rerum in Republ. sit collata, esse tuitionem jurium, defensionem civium, atque administrationem justitiae; quod praeclare innuit JCtus in l. 2. §. 13 de Orig. juris, *cum inquit:* Quantum est, jus in civitate esse, nisi sint qui jura regere possint? *Quae ratio cum descendat ex ipsa voluntate Dei, qui nullo alio fine jus in terram, jus in res, & actiones suas homini largiter concessit, quam ut id in suos usus, atque utilitatem convertere, impedientes vero vel per se, vel per superiores repellere possit; necessario sequitur, juxta* Pos. *Dn. Praes. 4. n. 4 omnia illa media, quibus officium hoc superiorum peragitur, & sine quibus plurium dissensus ad concordiam nequit redigi, esse juris naturalis. Cum vero nullum aliud commodius remedium appareat, quo celerius, ac felicius deliberationes ad optatum exitum deduci, civium negotia commode decidi, exerceri inviolabiliter possit justitia: quam ut decisio litium, atque negotiorum majorem suffragiorum sequatur partem; omnino liquet, hanc ipsam quoque juris naturae veram, & indubitatam esse regulam, ac legem. Praeclare Seneca* l. 2. Ep. 12. Numerandae, *inquit*, sententiae, non ponderandae: nec aliud in publico consilio fieri potest, in quo nihil est tam inaequale, quam aequalitas ipsa; cum si impar omnium prudentia, par tamen omnium jus sit. *Et nervose Plinius in* Panegyr. suo: Melius omnibus, quam singulis

gulis creditur; Singuli enim decipere, & decipi possunt; nemo autem omnes, neminem omnes fefellerunt.

Nec movet, quod ratio decidendi potius in ipsa rei veritate, aut negotii utilitate, quam in pluralitate votorum (sit venia ubique verbo,) fundata esse debeat: naturaque convenientius sit, ut quod prudentioribus placuit, praeferatur ei, quod a minus prudentibus descendit; contra eidem repugnet, ut imperitorum sententia sapientissima aliorum consilia superet, cum saepius contingat, ut pauciorum sententia Reip. utilior, ac salutarior sit plurium assensione: uti & Seneca testatur de vita beata c. 2. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. *Et Liv.* l. 21. c 4. Pauci, & ferme optimus quisque, Hannoni assentiebantur; sed ut plerumque fit, major pars meliorem vicit. *Equidem distinguendum est Theoreticas inter, & practicas deliberationes: quo posito, omne facile dubium tolli potest. Aut enim speculative in negotio quodam tantum versamur, deque sola veritate illustranda, ac eruenda solliciti sumus; quo in casu, cum nullum inde damnum Reip. suboriatur, facile eorum, qui veritatem potius, quam plurium falsas inspiciunt consultationes, sententiam amplectimur.* In veri enim investigatione, *inquit Ambrosius* 1. off. c. 16, illud tenendum, quod decorum; ut summo studio requiratur quid verum sit: non falsa pro veris dicere, non obscuris vera involvere, non superfluis, vel implexis, atque ambiguis occupare animum. *Et Justinus Martyr.* Apol. I. pro Christo pr. Non magis colendus, *ait*, plurisque faciendus est homo, quam veritas. *Unde & Princeps, qui laudabiliter in rebus magni praejudicii consiliarios suos convocat, & singulorum consilia exquirit, non tenetur id eligere, quod pars consiliariorum major suadet; sed tutius consultantium consilia ponderat, quam numerat.* Petr. Greg. *Tholos.* de Rep. l. 24 c. ult. n. 4 *At vero si practice non ipsam tantummodo veritatem, sed exitum simul controversiarum, ac negotiorum spectemus, jure merito summa rerum plurium consensu peragitur; quoniam alias nec regi societas posset, nec negotia expediri*, arg. l. 2. §. 9. de orig. jur., *& deliberationes nullos plane, vel saltem difficiles sortirentur eventus* Mev. ad jus Lub. lib. I. tit. 1. art. 2. §. 11. & seq. *Faber in* Cod. l. 1. tit. 7. def. 2. *Quis enim hic judicium ferret, utra verior esset sententia, utra prudentior? Non sane ipsae partes dissidentes, cum sua cuique prudentia magis placeat, quam aliena; nec superior, quia supponimus casum, quo unice tractatio negotiorum a collegio quopiam dependet.*

Atque hinc facile corruit quaestio illa adeo strenue inter veteres JCtos Coratium Nevizanum, Benedictum de Capra, aliosque, quos Auctor thesauri comm. opin. recenset, agitata: Num in juris interpretatione, causarumque decisione, communes, quas vocant, Doctorum opiniones praeferendae sint legum veritati; an haec illis praevaleat. Equidem cum Doctores in discutiendis legum veritatibus, ac rationibus, non decidendis civium negotiis versentur; constat omnino, veriorem potius sententiam, quam congruentes plurium sententias praeferri oportere, per leg. 1. §. 6. C. de vet. jur. enucl., *ubi Imp. ita judices alloquitur:* Sed neque ex multitudine Auctorum, quod melius, & aequius est, judicatote; cum possit unius forsitan, & deterioris sententia multas, & majores in aliqua parte superare: Nec tam quis, aut quot dicant, sed quid dicatur, ponderandum est. cap. 2. distinct. 9. *Tantumque credendum Doctoribus, quantum probant. Conf. Bart. in* L. 9. §. liberationes n. 7. de liber. leg. *& Colerum.* de process. executiv. part. 1. cap. 1. n. 41. *Accedit, quod Doctores saepissime apum instar regulos suos caeco impetu, non attenta demum legis ratione veteres interpretes sequantur; quo tamen legibus, ac rationibus earum praejudicare nequaquam possunt. Menoch.* 2. Praesumt. 71. n. 40. *Cothman.* Consil. 1. n. 282. & seq. *Quin cum inter ipsos Doctores nondum constet, quaenam sit communis opinio, sed communis quandoque contra communem allegetur, Hieron. de Cavall.* in spec. comm. opin. contra comm. *Quam fragile erit, atque incertum, communibus opinionibus adhaerere, veritatemque non juxta gravitatem, sed pluralitatem Doctorum metiri? Hinc optime Zasius* lib. 2. Sing. respons. cap. 1. n. 26. in fin. & n. 27. Nihil, *inquit*, apud me loci habet harum ipsarum opinionum, quae circumferuntur, auctoritas, nisi juris scripti veritas eas ornet: & ad id neutiquam adstrictus esse volo, ut curem, quid alii dixerint, sed potius, quid ex veritate dici possit.

Aliter autem in iis corporibus sese res habet, quae dirimendis litibus, ac consultationibus de republica occupantur; Haec enim cum non nudam tantum veritatem, sed decisionem quoque negotii propositam sibi habeant,

beant, id maxime agere debent, ut deliberationes ad finem desideratum ducantur. Hoc vero, nisi plurium suffragia observemus, neutiquam continget; Licet enim collegii fortasse membra invicem praemineant, in collegio tamen æquali jure, ac dignitate polleant, & hinc eodem privilegio gaudere debent; nec attenta personarum diversitate, minus digni digniorum partes sequi, suamque sententiam aliorum voluntati subjicere cogi possunt; secundum ea, quæ Plinius lib. 6. Ep. *refert:* Singulis re integra dissentire fas est: peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tenendum. *At cum paria omnium in collegio sint jura, nec alter alteri cedere, sed suam quisque sententiam tueri velit; quid æquius, quid justius, quam ut quæ numero vicit sententia, eadem quoque rationis pondere superior existimetur? Anton. Faber.* in Cod. rerum in Sabaud. judicat. lib. 1. tit. 7. def. 2. n. 2. *Taceo, contra naturam esse, ut plures paucioribus se submittant. Si vero negotia sunt decidenda, sane vel secundum unius, vel pauciorum, vel plurium consensum decidi debent: quia quartum non datur. Non possunt autem secundum unum, vel paucos decidi, quia certa ratio est, cur major numerus minori præferatur; nulla autem, cur minor majori: ut canit Prudentius lib. 1. contr. Symm.*

- - - In paucis jam deficiente caterva
Nec persona sita est patriæ, nec curia constat.

Ergo secundum plures. Nam & majori numero minor inest, & eo quid amplius. Hoc enim, quod pluribus probatum fuit, in omnibus reperitur; Nam & in Olygarchia, & Democratia, quod majori eorum parti visum fuerit, hoc est ratum. *Arist.* Pol. lib. 4. cap. 8.

Porro quemadmodum persona, quæ secum aliquid decidere vult, si varietate rationum ab utraque parte sese offerentium anceps, ac dubia reddatur, præponderante unica tantum ratione tota voluntate, non ejus tantummodo parte, in probabiliorem sententiam inclinat: ita & collegium, quamvis ex pluribus constituatur personis, membra tamen revera unum duntaxat corpus efficiunt, Bald. in lib. Quicunque &c. Col. 3. n. 9. prope fin., *& velut unam personam, quæ ideo Hobbesio artificialis, Lauterbachio mystica dicitur, repræsentant. Hoc ergo corpus quamdiu paria invenit suffragia, in suspenso relinquitur, nihilque agit; cum primum vero ab altera parte plurium sententiæ coincidunt, in eorum quoque castra totum, non pro parte tantum, transit. Unde quod ratio in persona privata, illud suffragia in publica sunt: illa enim quærens quid consultum, solam sequitur rationem; hæc vero, si de jure tuendo agatur, plura sequitur suffragia.* leg. 36. de re jud. *Unde lex illa Romanorum, de qua Cœlius apud Ciceronem* lib. 8. Ep. 8. Quod horum judicum major pars judicaverit, ratum esse. *Zasius* in Parat. ff. Quod cujusc. univers. nomine.

Præterea pro majori parte militat hæc juris ratio, ac præsumtio naturalis, quod ubi major pars, ibi major quoque perspicacia: & quod a multis perfectius haberi possit veritas, quam a paucis; cum secundum commune proverbium, plus videant oculi, quam oculus. arg. leg. ult. Cod. de fideic. cap. 7. *Quanquam enim, ut supra in hac sectione jam vidimus, aliquando accidat, ut major pars cæco impetu in deterius feratur, teste Phocione, qui, apud Plutarchum* in Apophtheg., *miratus sententiam suam communi applausu recipi, conversus ad amicos exclamat:* Numnam mihi imprudenti aliquod pravum dictum excidit? *Quoniam tamen in eo, cui in collegio suffragium conceditur, tantum prudentia in expediendis negotiis sufficiat inesse merito judicatur; æquius, tutiusque omnino est talem inire rationem, quæ nihil difficultatis, aut obscuræ habeat disceptationis, quam quæ publicam utilitatem, & causas ad deliberandum propositas indecisas relinquat; indecisa vero omnes redderentur, nisi pluralitas suffragiorum sola resisteret. Vid. Pufendorf.* de jure nat. & gent. lib. 7. cap. 2.

Et denique, si nos ipsos intuemur, humanamque naturam penitius aliquanto inspicimus, quis non libenter exoptat, deficiente alio remedio, in sua causa obtinere id, quod major pars ei adjudicavit? Cum vero juris sit naturalis, cui Servator ipse annuit Matth. VII., quodque JCti, tot. tit. Quod quisque juris in alterum, *inculcant, ut quod quis probat in se, non possit improbare contra se, probasse autem censeatur jus a pluribus impetratum sibi applicando; æquissimum quoque est, ut hoc majoris partis præsidium in aliis negotiis contra se admittat, idemque in causa aliorum, quod in sua causa impetravit, amplectatur: Osiander ad Grot.* lib. 2. cap. 5. §. 17.

Alii alias afferunt rationes, qualis illa est Hobbesii Tr. Leviath. c. 16. in f., *quod ne-*

gationes, & assertiones invicem tollantur per contradictionem; unde vocem quæ superest, & cui non contradicitur, pro totius personæ effato habendam esse, judicat. Sed sufficere possunt illa, quæ Dn. Præses in Lectionibus ad Grotium *adduxit, & quæ paucis in præsens attigi.*

Grotius quidem, l. 2. c. 5. §. 17., *hanc adhuc causam affert, quod in iis rebus, ob quas societas instituta, plures ideo vincant pauciores*, quia nimirum ea credenda est fuisse voluntas in societatem coëuntium, ut ratio aliqua esset expediendi negotia; *sed merito hæc ratio rejicitur: Sunt enim quædam collegia, uti superiorum, & magistratuum, ita comparata, ut majoris partis decreto præcise stari debeat: adeo ut nec societatem ineuntes, quamvis voluissent, aliter agere potuissent; Quoniam enim juxta* Prolegom. §. 3., *magistratus a natura est, nec pendet ab hominum arbitrio (nisi quatenus liberum fuit, divisa generis humani societate, hunc vel illum constituere,) aperte constat, omnia illa, sine quibus societas illa a natura constituta durare, ac superesse nequit, esse juris naturæ* per pos. *Dn. Præs.* 4. n. 4. *Atqui nisi minor pars majori cederet, societas, negotiis exitum non sortientibus, tandem interiret; sequitur ergo, hanc plurium suffragiorum vim non ab intentione amplius societatem contrahentium, sed ab ipsa natura dependere. Gl. & DD.* in l. aliud §. refertur de R. J. *Wamesius* ad C. Constitutus 45. n. 3. X. de Appell. *Besold.* Cons. Polit. Axiom. 51. *f.* 283. *Tametsi non negem, dari quoque collegia, in quibus id solum, quod omnes unanimi consensu declarant, atque laudant, observatur. Alexand.* Consil. 124. In causa & lite pr. *Sed quam infelici quandoque successu, Augusta Polonorum Respublica, quæ unanimia omnium nobilium in comitiis regni requirit suffragia, affatim testatur.*

Adstipulantur & huic juri naturali, quo plurium suffragiis totius causæ decisio committitur, omnes fere gentes; Nam ut reliquas taceam, de Græcis equidem, ac Romanis id minime dubium est: Ita enim Appianus: ἐστὶ δ᾽ ἔν τε χειροτονίαις καὶ δίκαις ἀεὶ τὸ πλέον δυνατώτερον. Tam in Comitiis, quam in judiciis vincit major pars. *Et Thucydides:* κύριον εἶναι ὅτι αὐτὸ τὸ πλῆθος ἐψηφίσαντο. *Similiter Dionys. Halicarnass.* Ὅ τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτο νικᾶν. Quod pluribus visum, id valere. *His addi possunt & Livius* l. 1. 32. Inde alii rogabantur, quandoque pars major horum, qui aderant, in eandem sententiam ibat, bellum erat, consensu fieri solitum. *Et A. Gell. Noct. Att.* De reo septem judices cognoscunt, eaque sententia fit rata, quam plures de eo numero dixerint. *Quibus annuit Appian. Punic.* 35. Audita hac quoque sententia, Senatus poposcit calculos, Scipio vicit plurimis suffragiis. *Plura quidem subjungerem, nisi crederem, ex his juxta, ac supra dictis satis, superque veritatem hujus rei constare.*

Quin etiam apud plerosque populos hunc secundum plures judicandi morem obtinuisse, ex multis passim scriptoribus luculenter constat. De Hebræis id inter alios testatur Commentator quidam ad Exod. XXIII. v. 1. 2. 3., *cujus hæc sunt verba:* Verum est, Hebræos voluisse, sequendam esse multitudinem, quæ reum liberare, & absolvere cupit, etiamsi unico tantum voto major sit; non vero eandem, si damnet unico tantum voto superior existens. Si lis erat de pecunia, unum votum superius sufficiebat ad absolvendum reum: si de vita hominis, duo ad minimum majora debebant esse reliquis. *Idem ab Atheniensibus quoque observatum fuit, teste Sigonio* l. 2. de Reg. Athen. c. 3. & lib. 3. c 4. *De Lacedæmoniis idem eleganter ex Plinio refert Aerodius* lib. 1. Rer. judic. c. 21. *In Parlamento Galliarum Parisiensi supremo, quamvis a tempore Ludovici XI. parum auctoritatis habuerit, (teste Conring.* Dissert. de Comit. §. 4.) *& olim, & hodie id obtinuisse, ex variis passim Auctoribus, & inprimis ex Francisci Hotomanni* Franco-Gallia. c. 27. *abunde patet. Taceo Hispanos, Italos, Lusitanos, Belgas, aliosque, quorum supremi Senatus perpetua hac consuetudine usi fuerunt: Vid. Thesaur.* Dec. 1. n. 25. *Faber* in Cod. Rerum in Sabaud. judic. lib. 1. tit. 7. *Afflict.* Decis. 1. *Anton. de Gamma* Decis. 1. *Christinæus* Decis. Belg. Vol. 1. Dec. 8. n. 5. & seqq. *Addatur Klock.* lib. 1. Cons. 35. n. 287. *& Conring.* Diss. de Comitiis §. 4.

Quid ergo dubitemus de JCtis nostris Romanis tam strenuis jurium naturalium, a quibus non nisi ob summam Reipublicæ necessitatem recessere, defensoribus? Sane ubique fere, quo nos vertimus, hanc nostram sententiam confirmant: Sic enim Scævola ait in L. 19. de municip. Quod major pars curiæ effecit, pro eo habetur, ac si omnes egerint. *Vid. Bartol.* ad h. l. *Schurff.* Consil. 59.

n. 30

n. 30. cent. 1. *Hillig.* ad Donet. enucleat. l. 27. c. 8. lit. a. in not. *Et Celsus* in l. 39. de re jud. Tres judices si adsint, & unus contra sentiat, statur duorum sententiæ. NB. quid enim minus verum est, omnes judicasse? *Quin referri dicitur ad universos, quod publice per majorem partem fit*, *per* l. 160. §. 1. de R. J. l. 2. Quod cujusque univers. *Unde Ulpianus in* l. 17. §. 6. de Rec. arbitr. *demonstraturus*, *melius*, *& tutius esse imparem arbitrorum constitui numerum*, *banc addit rationem*, quia si dissentiant, inveniatur pars major, cujus arbitrio stabitur. *Huc etiam facit lex illa*, *quam* supra §. 5. in. f. *jam vidimus*, *& illud*, *quod Symmachus* l. 4. Ep. 27. *scribit*: Legem curiæ Romanæ illam fuisse, ut majoris numeri antistet auctoritas. *Eumdem Romanorum morem satis confirmant Gruchius* l. 1. de Com. Rom. c.4. p. 133. *Sigonius* de Antiquit. juris civ. Rom. c. 14. *Et nervose depingit Prudentius* l. 11. contra Symmachum, *bis versibus*:

Si consultat Patrum subsistere Conscriptorum,
Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si
Ter centum censisse senes legerentur in unum:
Servemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numeri, parvaque in parte silescat.

Et ejus pars major] Diximus enim, unitatem aliquam naturalem esse in omni universitate, quæ est corpus mysticum, *Laut. Comp. l.* 3. *tit.* 4. *pr.* Hujus corporis, seu personæ repræsentativæ, eadem est deliberandi ratio, quæ personæ privatæ; privatus enim momenta causæ examinat, tam affirmantia, quam negantia: quamdiu rationes hinc inde æquales sunt, tamdiu hæret animus; si vero in unam partem magis inclinant rationes, totum quoque corpus, totaque voluntas eo inclinare videtur. Eadem ratione quoque hæc persona repræsentativa, seu universitas, nihil decidit quamdiu rationes, i. e. suffragia membrorum, æqualia sunt; ex quo autem suffragia majora in alteram propendent partem, totum corpus mysticum, totaque voluntas ejus eo propendere videtur.

Omnino enim ea credenda est fuisse voluntas in societatem coëuntium] „ Imo id non „ ex conjectura voluntatis est, utpote ex „ qua nullum jus, nedum jus naturæ inferri potest; sed sequitur id ex certa juris „ ratione, quod is, qui consentit in universitatem, in omnia ea consentiat, sine „ quibus negotia universitatis expediri non „ possunt: non possunt autem expediri, nisi „ majora obtineant.

Est autem manifeste iniquum, *ut pars minor sequatur majorem*] „ Vera ratio est, „ quod negotia societatis aliter exitum habere non possint.

Seclusis pactis, *ac legibus*] „ Atque huc „ quoque pertinent reservata Evangelicorum, „ quod *jus eundi in partes* vocare solent; „ de quo alibi.

Quæ formam tractandis negotiis imponunt] „ Jus enim tunc singulis ex pacto, & lege „ quæsitum est.

Pars major jus habet integri] „ I. e. totum corpus consensisse videtur.

Appianus] „ Et in Punicis *p. m.* 35.

Et alibi] „ *L.* 7. *p. m.* 4. *&* 45. *Conf. Livius l.* 1. *c.* 32. *Plin. l.* 2. *ep.* 12. *l.* 6. *ep.* 13. „ *Gel. Noct. Att. l.* 9. *c.* 15. *Thuan. l.* 38 *p.* „ *m.* 765. *Quinctil. decl.* 365. *Carpz. Dec. illust.* 82. *Card. Tusch.* 5. 14. *lit. m. &* 2. „ 554. *lit. c. Limn. J. publ. t.* 3. *l.* 9. *n.*175. „ *&* 183.

Ad §. XVIII.

Quod *si pares sint sententiæ*, *nibil agetur*] Recte Auctor ait, paribus votis nihil agi, quia ad decisionem majora requiri diximus: Atque hoc jus illud est famosum, quod dicitur calculus Minervæ, ex fabula illa, ubi Orestes Clytemnestram matrem furiosus occidit; ideo enim ad judicium trahebatur, cui præsidebat æquitas, seu Minerva, & cum majores essent lapilli atri, seu condemnatorii, album addidit Minerva, eoque utrinque suffragia æquavit: atque ita evasit Orestes. Hoc igitur verum jus naturale est; qui enim paria vota habet, non potest dici condemnatus, sed tunc demum cum majora adsunt: alias enim res manet in statu quo antea fuit, ubi ad pœnam nondum erat obligatus, donec is per condemnationem mutetur. Hinc apud Romanos eligendus in magistratum, si paria habet vota, rejici debet: quia per electionem mutatur status dum fit magistratus, sed per rejectionem manet in priori statu. Atque hoc modo Mars a crimine homicidii liberatus dicitur, dum paria erant vota. De Coriolano vide *Dion. Halic. l.* 7. *c.* 59. *De Mario Plut. in Cat. Min. c.* 21. *De Servilio Cic. l.* 8. *fam. ep.* 8. *& pro Cluent. c.* 74. *Add. Sen. l.* 3. *controv.* 2. *Curt. L.* 10. *c.* 6.

Additio.

„ De parilitate suffragiorum, seu CALCULO MINERVÆ, late egit B. Parens „ in ante allegata disputatione *de eo, quod „ justum est circa numerum suffragiorum.*

SECT. II.

Ubi ita disserit.

Uti tutius, ac salutarius est Reipublicæ, ut minimum tres personæ in universitate constituantur: ita id collegiorum quoque ratio requirit, quia tres faciunt collegium, & si semel constitutum, totus sustinet, uti JCti loquuntur, ut eo citius negotia, ac lites ad finem perducantur, illaque suffragiorum paritas evitetur; Quod & probe Pontificii in cap. l. cap. pen. X. de arb. *observarunt. JCti vero Romani in* l. 17. §. 6. ff. de Rec. arbitr. *viderunt quidem difficultatem aliquam obstare, quo minus arbitrium in duos collatum valere possit*, quoniam res ob naturalem dissentiendi facultatem exitum invenire non posset; *sed eo non obstante nihilominus pares numero arbitros admiserunt: addito tamen hoc remedio, ut si forsan hi duo inter se dissentirent, tum Prætor eos cogeret ut tertium quendam, qui illorum controversias dirimere, atque in omnem eventum decidere posset, eligerent*, d. l. 17. §. 6. in f. *Sive autem ab initio impar in collegio quodam, sive par numerus constituatur; quoniam tamen sæpe accidit, ut unus, aut alter absentia, aut alia justa de causa, jure suo uti impediatur, (cujus proinde jus merito accrescit præsentibus, Grot.* l. 2. c. 5. §. 20. *) eoque ipso paria iterum reddantur suffragia: operæ pretium erit, paucis delibare, quid sublata illa imparilitate in dubio sit decernendum.*

Hanc autem suffragiorum parilitatem Doctores vocant Calculum Minervæ: *unde & hac rubrica præsentem sectionem notavimus; quanquam apud Græcos Minervæ calculus proprie id genus numeri æqualis in variantibus sententiis vocetur, quo reus absolvitur: Baclerus* Diff. de Calculo Minervæ. *Antequam ergo ad explicationem hujus rubricæ, cur scilicet* 1. *Calculus,* 2. *Minervæ Calculus dicatur, progrediar; non male me facturum arbitror, si paucis varios suffragia ferendi modos, quibus cum aliæ gentes, tum præcipue Græci, ac Romani usi fuerunt, attulerim, ostenderimque, quam ob causam apud Romanos calculi fuerint introducti.*

Egregie autem hac in re viam sternit Alex. ab Alex. lib. 4. Dierum Gen. c. 11., *ubi uno quasi intuitu omnium fere saniorum gentium mores, ritusque in colligendis suffragiis exhibentur. Apud Athenienses in frequenti Senatu pro cujusque ætate sententias fuisse rogatas, auctor est Herodotus* l. 6. c. 6. *Lacedæmonios maximis clamoribus voluntatem suam declarasse, suosque suffragatores misisse, qui animadverterent cujus partis clamor vehementior esset, Thucydides*, Bell. Pelopon. lib. 1. *testatur. Unde Candidati per campum comitiorum transeuntes, populi applausum captabant; Judices vero seorsim considentes clamoris magnitudinem diligenter observabant, & cui plures acclamassent, is vincebat competitores. Vid. Beierling.* Theatr. vitæ hum. lit. C. p. 311. Col. 2. *Germani vero murmure, ac fremitu dissentiebant: framearum contra, ac telorum concussione, & sono armorum, ut & tripudiis consensum indicantes. Alex. ab Alex.* d. l. *Tac. de Mor. Germ.* c. 11. in f. *Apud Macedones quoque in usu fuit, ut quoties in publica consultatione quid improbarent, hastis scuta quatientes obstreperent. Curt.* lib. 10. cap. 16.

Contra Romani in ferendis suffragiis, ac sententiis, sæpius variarunt; Primis enim temporibus tam in civitatis, quam centuriatis comitiis voce suffragia ferebant, & pro varietate comitiorum varia quoque suffragiorum erat ratio. In comitiis enim magistratuum rogabantur singuli, quem vellent magistratum creari: Asconius Ped. in divin. *& Alex. ab Alex.* l. 4. c. 3. *; cujusmodi suffragii formula videtur fuisse, quæ est apud Liv.* l. 10. l. 24. l. 29. HUNC, VEL ILLUM CONSULEM NOMINO, DICO: *Vel etiam rogati simpliciter personam nominabant; Si vero leges condendæ essent, populus consentiens his verbis utebatur:* UTI ROGAS, *(id est, uti rogat legislator, ita volo); Dissentiens vero utebatur solemni voce* ANTIQUO. *Eademque verborum solemnitas locum quoque in Comitiis judiciorum habuit; Voce enim* ANTIQUO *absolvebatur reus: verbis* UTI ROGAS *condemnabatur, teste Alex. ab Alex.* d. l.

Animadvertente autem populo Romano, sententiam non tam liberam, nec ab inimicitiarum metu immunem esse, si ore, quam si alio modo feratur: cum qui honoribus, ac dignitatibus cæteros antecunt, plus voce, quam punctis, seu tabellis haud dubie possint, testante idem Alex. ab Alex. d. l. *his verbis:*

verbis: Ne qua invidia oriretur, & quo magis libero animo vota impertirent, cautum fuit, ut non voce, sed punctis suffragarentur; *Idcirco quatuor LL. Tabellariæ, Gabinia in creandis magistratibus, Cassia in judiciis*, Plin. L. 3. Epit. 20., *Papyria in ferendis legibus, & denique Lælia in perduellione, (quippe quam Cassia exceperat,) fuerunt constitutæ, vi quarum non voce, ut antea, sed magno cum silentio suffragia dabant: Gruch.* de Comitiis. *Unde & tabellas has* vindices tacitæ libertatis *vocat Cicero in Orat. Agraria II. & Libr. de Legib. Et in oratione pro Cornelio Balbo:* Principium justissimæ libertatis. *Modus autem suffragandi is erat: In comitiis magistratuum tabellis candidatorum nomina inscribebantur, unde tot populo tabellæ dabantur, quot candidati erant. Notabantur autem in tabellis non integra candidatorum nomina, sed primæ tantum literæ, uti videre est apud Cicer.* pro domo, *qui scribit:* Quendam fraudem facere voluisse, ita ut Prætor renunciaretur interversa ædilitate: idque potuisse, si modo prima litera competitorem habuisset aliquem; *id est, si nomen alicujus, qui Præturam petiisset, initium habuisset ab ea litera, a qua nomen illius fraudulenti. In Comitiis vero legum, & judiciorum, duæ tabellæ dabantur, quarum uni insertum erat* UTI ROGAS, *duabus tantum primis literis V, & R; alteri vero inscriptum erat A, id est Antiquo. Priori populus accipiebat legem, vel reum condemnabat: posteriore vero legem repudiabat, vel absolvebat reum. Vid. late Sigonius* de jure antiquo veteri Roman., *& Onuphrius* in imperio Roman.

In gravioribus autem causis Romani secuti sunt Græcos; Hi enim quemadmodum in omnibus judiciariis, ita maxime in criminalibus, in eo occupati fuere, ut libere, & sine invidiæ metu, mentem suam quisque aperire, ac declarare posset. Quamobrem antiquissimis temporibus, non voce, aut hastarum sonitu sensa animi exprimebant, sed suffragia nigris, & albis fabis ferre consueverant: unde & fabis victitare *dicebantur, quibus hinc erat quæstus. Erasmus* Chil. 1. cent. 1. *Postea autem adhibebant calculos, condemnatorios alios, alios absolutorios, quos in duas urnas, quarum altera ἐλέου, id est, misericordiæ, altera θανάτου, id est, mortis Cadiscus vocabatur, summo cum silentio immittebant, ut sciri minime posset quinam, cujusque ejus calculus fuisset:* Scholiast. Aristoph. in Vespas. *Hos ergo imitati fuere Romani, & aliquando tabellis, uti ex præcedente §, & inprimis ex insigni illo loco Propertii,* l. 4. Eleg. 12. *apparet:*

> Mi natura dedit leges, a sanguine ductas;
> Nec possum melior judicis esse metu.
> Quælibet austeras de me fert urna tabellas:
> Turpior assensu non erit ulla meo.

Interdum vero, & inprimis extra Romam, calculis quoque usi fuerunt, teste Alex. ab Alex. l. 3. c. 4.

Duplicis autem generis hujusmodi calculi fuere, alii perforati, & nigri, qui condemnabant: alii albi, & integri, qui absolvebant; qua de re ita Ovid. Metam. l. 15.

> Mos erat antiquus, niveis, atrisque lapillis,
> His damnare reos, illis absolvere culpâ.
> Tunc quoque sic lata est sententia tristis, & omnis
> Calculus immitem demittitur ater in urnam;
> Quæ simul effudit numerandos versa lapillos,
> Omnibus e nigro color est mutatus in album:
> Candidaque Herculeo sententia munere facta
> Solvit Alemoniden.

Quemadmodum enim aliæ semper albo colore, non Romani tantum, sed aliæ etiam gentes, læta, & auspicata significarunt, indeque lætos dies albis, lugubres vero, & infaustos nigris calculis notarunt, Macrob. l. 1. Satur. c. 15. *Alex. ab Alex.* l. 4. c. 20., *nigrum adeo colorem ominosum maxime judicantes, ut docet Horatius* l. 1. serm. sat. 4. *cum ait:*

> Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

& Pausan. in Græc. l. 8. c. 34. *dum Oresti furenti atras, convalescenti albas apparuisse furias, tradit: Ita hic quoque absolutioni, utpote quæ jucunda admodum est, albos; tristi vero, ac funestæ condemnationi nigros lapillos tribuerunt. Unde & interdum loco lapillorum alborum creta, tanquam candida; loco nigrorum vero atro carbone usi fuerunt. Sic enim Horatius* l. 2. Serm. Satyr. 3. *inquit:*

> Quorsum abeant sani? Creta, an carbone notandi?

Et Persius Satyr. 5.

> Quæque sequenda forent, & quæ vitanda vicissim.
> Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.

Confer. Depler. Theatr. Pœn. & Supplic. p. 15. & seqq. *Meursius* in Areop. 61. *Job. Pfeiffer.*

Pfeiffer. Antiquit. Græc. l. 2. c. 30. & cap. 29. *Beyerling.* Theatrum vitæ hum. lit. S. p. 141.

Postquam ergo jam ratio constat, cur suffragia nomen calculorum induerint, discutienda erit altera rubricæ nostræ pars, cur nimirum æqualitas suffragiorum dicatur Calculus Minervæ ? *Debet autem illa originem fabulæ, quæ apud Euripidem in Oreste, & Electra, & apud Æschylum in Furiis tractatur; Clytemnestra enim Agamemnonis uxor maritum reducem ope adulteri Ægysthi interemerat, idemque fatum Oresti puero imminebat, nisi Electra soror clam servatum educari curasset. Is ergo adultus patris necem, occisa cum Ægysthо matre, vindicavit. Hujus parricidii nomine, cum accusantibus Furiis, judicantibus Areopagitis, in Areopago causam diceret Orestes, damnantesque uno suffragio vincerent, Athenas profugit, & a Minerva supplex impetravit, ut illa suum Calculum absolventibus apponeret; quo ipso, quem majora antea vota condemnassent, paria jam vota absolverunt, teste eodem Euripide in* Iphigenia Taurica, *ubi Minerva pristinæ benevolentiæ adhuc admonens Orestem, legem hanc in posterum futuram dicit* v. 1268.

Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὁ δὲ νόμος τιθήσεται
Νικᾶν ἴσαις ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεί.
Et cæteris lex ista promulgabitur,
Ut usque paribus calculis vincat reus.

Ut proinde facile hic appareat, non eum, quem quidam describunt, esse calculum Minervæ, quando paribus punctis unum accedit; sed hunc demum, quando paribus numero suffragiis, reus a pœna criminis liberatur: quod ipse Orestes apud Euripidem in Iphigenia Taur. *confirmat, ubi recensens Deorum beneficia, Minervam paria sibi suffragia fecisse gloriatur: Conf. Diss. Bacleri* de Calculo Minerv.

Neque vero in Oreste tantum hoc contigit, sed jus hoc certatim quasi ab omnibus gentibus fuit observatum. Ita Mars cum homicidii reus fieret, & coram rigido illo Areopagitarum judicio accusatus esset, judicantibus 12. *Diis, a* 6. *condemnatus, a* 6 *absolutus fingitur. Alex. ab Alex.* l. 3. c. 5, l. 4. c. 11. & l. C. c. 11. *Cælius Rhodig.* 7. 19. *Philip. Melanchthon.* in Epit. Philos. mor. Quoniam, *uti Augustinus* de civitate Dei *ait*, ubi paris numeri sententiæ fuissent; præponi absolutio damnationi solebat. *Idem de Coriolano refert Dion. Halicarn.* l. 7. c. 59: *Et simile prorsus exemplum est apud Plutarch.* in vita Catonis Uticensis, *ubi in causa Scribæ criminis falsi postulati, cum uno calculo absolventes vincerentur a damnantibus, M. Lollius Quæstor per causam valetudinis absens, lectica allatus, absolventem lapillum adjecit, reumque damnationi eripuit. Elegans hanc in rem locus est apud Cic.* in oratione Miloniana: Non sine causa, *inquit ille*, fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum, qui patris ulciscendi causa matrem necavisset, variatis hominum sententiis, non solum divinæ, sed etiam sapientissimæ Deæ sententia liberatum. *Idem testantur Seneca* L. 3. Controv. 2. Filius a patre parricidii condemnatus, paribus votis absolutus. *Et* in Ep. 81. Reus paribus sententiis absolvitur, & semper, quicquid dubium est, humanitas inclinat in melius. *Et Paulus* in lib. 5. sentent. 12. & 5. Inter pares, *inquit*, sententias, clementior severiori semper præfertur: & certe humanæ rationis est, favere misericordibus, & prope innocentes dicere, quos absolute nocentes pronunciare non possumus.

Variæ quidem rationes, cur absolutio paribus calculis obtineat, passim a Doctoribus afferri solent; sed admodum leves, ac frivolæ: scilicet, quod reus præ animi perturbatione se satis defendere nequeat: quodque damnatio injuste facta non possit corrigi, absolutio autem vel nocentem emendet, vel demum peccanti pœnam reservet; Inde enim nec rei innocentia, nec criminis, de quo manifesto constat, impunitas deduci potest. Vera ergo ratio; quod rei status condemnatione mutetur, absolutione maneat, adeoque nihil agatur. Cum vero major tantum pars novi aliquid facere, & statum priorem mutare possit, sequitur, si pares sint, nihil agi, sed priorem rei statum manere, id est, reum absolvi. Huic similis aliquatenus est ratio, quam Grot. l. 2. c. 5. §. 18, *& Pufend.* l. 7. c. 2. §. 27. *adducunt, quod nimirum si ad mutationem non satis momenti adsit, atque par pondus velut æquilibrio rem suspendat, in paribus suffragiis nihil agatur; secundum communem regulam, quod omnis res tamdiu maneat in statu suo naturali, donec mutatio accedat. Quemadmodum enim Philosophi loquuntur,* Nihil movetur, nisi ab alio moveatur: *ita & hic nulla lis dirimi, nec pœna infligi potest, nisi ab iis, qui litibus finiendis, pœnisque injungendis præsunt. Hi* ergo

ergo cum æquale ab utraque parte jus habeant, si invicem contrariis suffragiis se consumant, nemoque supersit, qui suo calculo reum condemnet, delictum quidem, si quod est, manet impunitum, non tamen ideo, quoniam melius est nocentem absolvi, quam innocentem condemnari; sed quoniam omnis pœna naturaliter requirit condemnationem, hæc vero alios, qui condemnent: non possunt autem videri condemnasse suffragantes, qui sibi invicem contradicendo, paribus suffragiis fecerunt ut nihil actum fuerit.

Et hæc ratio non tantum in condemnatione reorum, sed in aliis quoque rebus, ac negotiis locum habet: idque Romani in mandandis magistratibus, condendisque legibus sanctissime semper observarunt; Si enim paria essent suffragia, nemo Consul, Prætor, Censor renuntiabatur, sed quasi nihil actum esset, aliarum centuriarum suffragia expectabantur. Similiter in legum comitiis, si plures ab una parte tabulæ non reperirentur, sed æqualia utriusque partis suffragia essent, nulla sententia prorsus pronunciabatur. Gruchius de comitiis, & Merula operibus variis posthumis p. 21.

Hinc ergo apparet, quid in electione regis Romanorum, si pars una in hunc, altera in alium imperatoriam dignitatem conferre velit, sit decernendum. Equidem in hac quæstione, licet facili, Doctores maxime inter se dissentiunt; Quidam enim opinantur, quod hoc casu alter alterum cum exercitu in agro Francofurtensi expectare, & vel prælio adversarium vincere, vel sponte alter alteri cedere debeat: quale certamen fuisse inter Henricum Thuringiæ Landgravium, & Contradum Frid. II. filium: item inter Guntherum Comitem Schwarzburgicum, & Carolum IV, refert Matth. Dress. de urbibus German. in Descript. urb. Francofurt. p. 56. 57. Alii, inter quos est Henricus Zœllner Diss. de Reg. Rom. Elect. concl. 11. in f., litem a duobus istis pari calculorum numero ad imperium vocatis, privato duello dirimendam esse, putant. Sunt denique, qui in hoc casu utrumque electum ad imperii administrationem promovendum esse, arbitrantur: uti Gæden. tract. de elect. reg. Rom. c. 7. n. 3. Sed quis non videt, inveteratos hos potius errores, quam rationabiles opiniones fuisse? Verissima ergo omnium ea est sententia, quæ juxta tit. 2. Aur. Bull. a majori parte electum ad imperium admittit; paribus autem suffragiis electionem ipso jure nullam, denuoque repetendam pronunciat. Rejiciendi ergo merito ii quoque sunt, qui quoties dubia electio est, Papæ approbationem, propter cap. venerabilem 10. de elect. expostulant; cum tamen nihil ille in imperio Romano, nisi unice ex liberalitate, & beneficentia Imperatoris possideat (Vid. Dn. Præses jure publico. c. 6. per tot.): multo minus quoddam jus in electione regum Romanorum, quod semper Procerum, & populi Germaniæ fuit, (Dn. Præses in jure publ. c. 14. §. 3.) sibi arrogare possit. Conf. D. Conring. in Diss. de imp. Rom. Germ. §. 45. & Goldast. tom. 3. constit. imper. pag. 469. Neque vero in hac dissensione, regis Bohemiæ eæ partes sunt: magnoque errore veterum quidam antiquo illo rythmo de eo prædicarunt:

Ich bin der Fursten Opmann.
Wenn man nicht eines werden kan &c.

Etenim præter suffragium in electione, nihil juris ullibi ei permissum apparet: & nec capitulationibus interest, Capitul. Ferdinandi III. §. 7. 9. 11. 13. 24, quo sensu semper sex tantum Electorum fit mentio (Dn. Præses dict. cap. 14. §. 5. cap. 12. §. 12. cap. 19. §. 10.) Ut proinde si pars una in alterius sententiam ire nolit, alia rursus electio facienda sit, nec antea Archiofficiales imperii dimittantur; per Aur. Bull. Tit. 2. §. 3.

Atque hoc quoque fundamentum est, quo Carpz. & Cujac. obs. II. 35. nixi, paritate suffragiorum pro possessore decidendum esse, statuerunt: quodque Camera Imperii quoque, referente Auctore Decis. vel præjud. Cameral. Gylman. in verb. inhibitio etiam decreta &c. approbavit. Cum enim ibi de removendo quodam ab officio, alioque in locum ejus surrogando deliberaretur; convenienter juri naturæ, & gentium decretum est, ut paribus suffragiis nihil actum intelligeretur, sed possessor in suo officio permaneret: non solum, quod hæc benignior sit sententia, adeoque non immerito præferenda, per leg. 7. §. 1. de restit. in integr. l. 4. in f. de eo quod certo loco l. 10. ff. de inoff. testamento. Mev. ad jus Lubec. l. 1. art. 5. n. 36; Sed ideo præsertim, quia removendus in possessione erat, & officium gerebat: proindeque paria suffragia nullam mutationem inferre, nec citra injuriam officio privare alterum possent. Cz. Dec. illustr. 82. §. 35. & seq.

Quia ad mutationem non satis momenti est] „ Nam causa manet in pristino statu,

„ donec probetur mutatio: quæ non est, „ quamdiu paria sunt vota.

Reus absolutus intelligitur] „ Conf. *Sen. ep.* 81. *Quinctil.* 254. *Aristoph. in ranis* 700. *Pufend. J. N. l.* 7. *c.* 2. §. 12.

Quod jus Minervæ calculum] „ Rationem „ dedit B. Par. in ante allegata dissertatione „ *Sect. II.* §. 8.

Sic & possessor rem tenet] „ Quia pro „ præsenti possessionis statu tamdiu natura„ lis præsumtio est, donec status ille mu„ tatus probetur.

A scriptore problematum] „ Nam reum „ vincere sancitum esse, ait *d. probl.* 29. „ *n.* 12. Rationes affert 1. quia accusator „ præparare attestata, & quæ ad probatio„ nem pertinent, potest: cum reus non „ præparatus respondere teneatur. Cum igi„ tur Auctor legis minui partes rei videret, „ favendum ei censuisse, putat, quoties sen„ tentiæ judicum pares inter se fiunt. 2. „ Quia unusquisque nocentem potius vult „ liberare, quam innocentem condemnare. „ 3. A simili: si duo de re litigant, non pro„ tinus rem criminanti restituendam censet, „ sed possidenti tenendam usque quo judica„ tum sit; & legum Auctorem non crimi„ nanti favere, sed reum jubere dominum „ rei tantisper esse debere, dum superet ac„ cusator. 4. Si injuria damnant, nullus re„ parationi locus est: si injuria liberant, „ semper adhuc puniri, probato crimine, „ potest. Nos veram naturæ rationem jam „ allegavimus.

Illatio eam partem sequitur, quæ minus onerat] In jure Romano nihil frequentius quam regula, quod in dubio interpretatio fieri debeat in mitiorem partem. *L.* 7. §. 1. *ff. restit. in integr. Barbos. loc. Com. l.* 4. *c.* 53. *n.* 9. & *Tesm. in not. b.*

Ad §. XIX.

Sed *hic quæstio oriri solet de conjungendis, aut dividendis sententiis*] Regula generalis est, quod in judicio duo quærantur, 1. an reus damnandus sit? 2. in quantum? In *priori* quæstione omnes junguntur damnantium sententiæ contra absolventes, etsi in genere pœnæ dissentiant; in *posteriori*, si in genere pœnæ dissentiant, junguntur illi, qui majorem pœnam volunt, contra eos, qui minorem.

Additio.

„ Materiam hanc de Diversitate „ Suffragiorum latius explicavit B. „ Parens in sæpius allegata disputatione *de* „ *eo, quod justum est circa munerum suffra*„ *giorum.*

„ Sect. III.

„ Quam integram hic inserere libet.

Quamquam in prima sectione satis, superque demonstratum sit, nullam bene constitutam rempublicam subsistere, nec decidi negotia posse, nisi numerus potius suffragiorum, quam ratio hujus, vel illius sententiæ attendatur; in secunda autem sectione in enodandis dubiis, quæ ex paritate suffragiorum oriuntur, longi satis fuerimus: quoniam tamen sæpius contingit, ut nec majora, nec paria ab alterutra parte suffragia adsint, sed diversæ prorsus a singulis quandoque pronunciantur sententiæ; paucis, quomodo hæ inter se computandæ sint, explicandum superest. Ubi quæstio statim sese offert, an singula seorsim numeranda sint, ita, ut illa pars vincat, quæ plura reliquis suffragia habuit: an vero duæ, pluresve, licet diversæ sententiæ, conjungi debeant, ut tertia, quæ magis adhuc distat, elidatur, eaque extincta, illæ ita inter se comparentur, ut ea demum, cui alterutra per legitimam consequentiam assentit, quæque plura hoc modo suffragia habet, potior sit?

In hac illustri quæstione decidenda, ab omni ævo tum veteres, quam hodierni JCti, & jurium præsertim naturalium indagatores maxime occupati fuerunt; sed quo magis operam, ac laborem huic rei præstiterunt, eo longius a vera casuum istorum decisione aberrarunt. Equidem viri magni, Grotius, Pufendorfius, Cujacius, aliique, ad conciliandas hujusmodi diffidentes sententias, distinguunt inter suffragia, quæ totis rebus differunt, v. g. mors, exilium, carcer: & illa, quorum alterum partem alterius continet, seu quæ differunt tantum quantitate. Verum quamquam hæc distinctio aliis in locis usum forte aliquem præbere possit; præsenti tamen quæstioni illustrandæ nil quicquam conferet: cum illa non attenta, eadem nihilominus in utrisque maneat decisio.

Rectius ergo duæ sequentes regulæ ponuntur, quibus quasi principiis, ac fundamentis tuto muniti, difficillimasque objectiones facili negotio labefactare possumus. Nimirum, cum in omni judicio hæ sint primariæ quæstiones: prima, an reus condemnandus: dein, in quantum; aperte liquet, juris esse naturalis, 1. *ut dam-*

damnantes omnes jungantur contra absolventes, & 2. si plures condemnantes in genere pœna dissentiant, jungantur ii, qui propius idem sentiunt; Reus enim in judicio vel absolvendus est, vel condemnandus, alioquin illud exitum non haberet. Non potest autem absolvi, si plures, etsi diversis pœnis, condemnent; quoniam juxta §. 4. sect. 1. *nulla naturalis ratio subest, cur plures paucioribus cedere debeant: nec si diversa pœna dictentur, potest condemnari, nisi una ex iis intelligatur, in quam omnes consentiant; & sic plures condemnantes contra pauciores absolventes conjungantur, etsi in genere pœna dissentiant.*

His positis, primo statim intuitu non convenire sibi ipsi Bonifacium in C. 1. de Arbitris in Sext. *animadvertimus; ubi tres judices constituit, unum, qui reum in quindecim, alium, qui in decem, & tertium, qui in quinque condemnaverat; hujusque, qui de minori summa dixisset, sententiam efficacem esse judicat, addita hac ratione:* Quasi in illa omnes concordes existant. *Hoc si verum esset, idem statuere quoque debuisset & in priori casu, ubi indubie omnes quoque consensere in* 5. *Quod si vero naturalem rationem sequimur, minime illi hæc decisio videtur congruere: quia duas sententias, quibus unus tantum adversatur, rejicit; eam vero, cui duo contradicunt, amplectitur. Potius ergo media hic retinenda est sententia, reusque non in* 5, *vel* 15. *erit condemnandus, quia duo sunt, qui vel majori, vel minori pœna reum afficiendum esse statuunt; sed tantum in* 10, *quia minor summa continetur sub majore, & qui majorem summam sustinuit, si suam non attendi sententiam videat, in mediam potius, quam in levissimam, quæ longius a sua recedit, consensisse videtur. Sed dixeris, eandem Pontificis sententiam defendere etiam JCtos nostros Romanos; quod apparet ex* l. 27. §. 3. de Rec. arb. *At illi tamen sibi constant, & semper minimam præferunt, tamquam jus positivum, & benignius; cum semper fuerint ad absolvendum proniores,* l. 47. de O. & A. *Ut proinde hoc tam certum sit, quam quod certissimum, si & prior casus, ubi duo in* 10. *condemnaverant, unus vero tantum in* 5, *JCtis nostris propositus fuisset, eos non cum Pontifice in* 10, *sed in* 5, *eadem ratione ductos, condemnaturos fuisse.*

Hinc apparet etiam, quid statuendum sit de casu illo, quem Gellius Noct. Att. l. 91. c. 15. *refert, quique juveni quondam vano, ac jactanti propositus ἄπορος, seu inextricabilis plane videbatur. E. gr. tres judices morte reum puniunt, duo alii exilio, duo reliqui pecunia: Non immerito hic quæritur, qua pœna afficiendus? Mortis pœna putat Gellius: Nos dicimus pœna exilii, in quam plures consenserunt; a pœna enim mortis quatuor mitioribus suffragiis fuit absolutus, & tribus tantum condemnatus: Pœna pecuniaria duo tantum contenti fuere, graviorem 5 judices dictarunt: sane igitur in pœnam graviorem exilii plures consenserunt, & ad hanc itaque pœnam pluribus omnino suffragiis fuit condemnatus. Nec obstat, quod pœna mortis ab exilio toto genere differat; nam licet pœna exilii non formaliter sub pœna mortis contineatur, uti numerus minor sub majore, tamen ratio eadem est perinde, ac si reducatur æstimatio pœnarum ad numeros, & mors sit ut* 100, *exilium ut* 50, *mulcta ut* 20: *Plurimi in* 50 *consentiunt, quia & ille, qui in* 100 *condemnat, in* 50 *consentit: & qui mortis pœna dignum habuit reum, eundem multo magis exilio dignum judicabit. Similis casus est apud Quinctilianum* declam. 365, *ubi* 7. *constituti judices, quorum duo condemnabant in infamiam, duo exilium, tres mortem volebant. At quis non videt, media pœna denuo hic esse locum, nec tres illos rigidiores, quamvis separatim spectati numero sint potiores, attendendos esse, cum quatuor mitiores adsint: nec infamiam quoque infligendam, cum* 5. *graviorem pœnam statuerint?*

Huc etiam spectat controversia illa, quæ est apud Plin. Lib. 8. ep. 14; *interfecto nimirum Afranio cum incertum esset, sua, an suorum manu periisset, quæstio movebatur libertis: Hos alii supplicio liberandos, alii in insulam relegandos, alii morte puniendos arbitrabantur. Plinius tantum hic esse sententiarum diversitatem existimat, ut non possint esse nisi singulæ, & parum referre, an idem displiceret quibus non idem placuisset: adeoque divisis plane sententiis libertos esse absolvendos; sed quam longe hoc in casu vir ille consularis, & cum eo Grotius* L. 2. c. 5. §. 19. (*qui eapropter mirum in modum ipsum extollit*) *a vero aberraverit, ex dictis* §. 3. *regulis abunde constat. Duæ enim hic fuerunt quæstiones, primo, utrum liberti Afranii absolvendi essent, an condemnandi? Dein, qua pœna afficiendi? Quantum ad* primam *quæstionem, certum est, eos omnem effugere pœnam non potuisse, quia*

una tantum sententia absolverat, duæ condemnaverant: & ergo de prima hac quæstione non potuit dubium esse, sed tantum de altera, quæ pœna præferenda. Igitur licet in modo pœnæ dissenserint, omnes tamen consenserunt libertos delictum commisisse, pœnamque meruisse; Contradictio enim est, reum absolvendum esse, quem plures deliquisse consentiunt, ac damnarunt. Quod vero gravitatem pœnæ attinet, sane qui capitis sententiam dixerant, præferri neutiquam potuerunt, cum ut ipse Plinius d. l. *ait*: Duæ sententiæ vitam relinquerent, una adimeret; *ut proinde necessario relegantium sententia obtinere debuerit. Quamvis enim secundum Plinium, & Pufendorfium, nihil commune habent occidere, & relegare, non magis, quam relegare, & absolvere; quatenus tamen pœna est æstimatio delicti, minor æstimatio continetur sub majore, & ille, qui in plus condemnat, procul dubio cum eo, qui proxime ad hanc pœnam accedit, hactenus convenit: & sic eatenus aliquam certe propinquitatem inter has duas pœnas, occisionem nimirum, & relegationem intercedere posse, statuimus*

Similem plane controversiam affert Polyb. Excerpt. legat. 129. *Cum enim quidam Achai Romæ captivi tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad Senatum referretur, itum fuit in tres diversas plane sententias; Pars enim omnes, alii nullos, reliqui quosdam dimittendos esse, censebant. Hic ergo, cum postrema sententia duas priores vincat, recte inquit Polybius, non omnes dimittendos esse; Paucissimi enim omnes dimittendos esse putabant, contraque eos duæ stabant sententiæ, quæ quidem differebant inter se, sed in eo conveniebant, quod omnes dimittendi non essent: cui proinde sententiæ merito standum fuit. Plura hujusmodi exempla videri possunt apud Cujacium* Obs. 12. c. 16. *qui licet sinistre plerumque decidat, hisce tamen positis, ac perpensis, omnia facile solventur.*

Cæterum in Senatu Romano moris erat, ut si quis sententia sua duas, pluresque res complecteretur, quarum una forsan probaretur, altera vero displiceret; tum quivis Senator, qui non in universum approbasset, postulandi haberet facultatem, ut sententia divideretur, hoc est, ut de singulis rebus referretur, testante id Seneca Ep. 21. *his verbis*: Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo. Cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam, & sequor. *Et Festus de V. S.* Numera, *inquit*, Senatum: quivis Senator Consuli cum impedimento vult esse, quo minus faciat senatusconsultum, postulat, ut aut res, quæ afferuntur NB. dividantur, aut simul consulantur. *Add.* Cic. Epist. fam. l. 1. Ep. 2.

I. e. Si pactio, aut lex aliud non præcipiat] „ Hæ enim formam negotiis tractan-„ dis imponunt. *Vid.* §. 17.

Distinguendum videtur &c.] Rectius, damnantes omnes junguntur contra absolventes: si omnes condemnant, & in genere pœnæ differunt, junguntur illi, qui graviorem pœnam statuunt, contra suffragia mitiora.

Sic qui in viginti damnant, & qui in decem &c.] „ Quia qui in viginti dam-„ nat, multo magis damnat in decem: & sic „ cum uterque damnet, junguntur merito „ contra absolventes.

At qui morte reum puniunt, & qui relegant, non conjunguntur] „ Imo eadem „ hic ratio est; uterque enim damnat: ad-„ eoque damnantes junguntur contra absol-„ ventes.

Quia diversa hæc sunt, & in morte non est relegatio] „ At hæc alia plane quæstio „ est; *Aliud* enim est, an jungi debeant „ contra absolventes? quod omnino verum „ est: *aliud*, quænam pœna eligi debeat? „ & dicimus, relegationem; quia illi, qui „ absolvunt, & illi, qui relegationem statu-„ unt, pluralitate votorum obtinuerunt, „ pœnam mortis nimis gravem esse.

Sed nec absolventes cum relegantibus conjungentur] „ Imo hactenus conjungentur, „ ne pœna mortis obtineat: quia dictum „ est, hos junctim sumtos statuere, reum „ pœnam mortis meritum non esse.

Sed per consequentiam inde elicitur] „ Quid „ inde? Sufficit certo de eo constare, quod „ pœnam mortis non obtinere statuant.

At qui relegat non absolvit] „ Hoc ve-„ rum; at cum absolventibus statuit, pœ-„ nam mortis nimis gravem esse: & hacte-„ nus junguntur.

Quare recte Plinius] „ Imo erravit Pli-„ nius, uti probavimus *supra ad init.* §. *b.*

Et Polybius] „ Polybium recte casum pro-„ positum decidisse, vidimus *supra ad pr.* §. *b.*

Apud Gellium] „ *L.* 9. *c.* 15. Exposui-„ mus hunc casum *ad pr.* §. *b.*

Et apud Quinctilianum] „ *Vid. pr.* §. *b.*

„ Conf

„ Conf. *Pufend. J. N. G. L.* 7. *c.* 2. §. 18.
„ *Cujac. Obs. l.* 12. *O.* 16.

Ad §. XX.

Quæritur, si in collegio deliberantium quidam absentes sint, an valeat decisio juxta pluralitatem præsentium? Affirmatur, si præsentes facultatem statuendi habent: nam corpus deliberat quod semper perfectum censetur; sed & absentes remittere jus suum possunt, & actu remittunt, si vocati non veniunt. *C. pen. de Elect. in* 6. Hoc ipso enim dum absunt, neque contrarium denunciant præsentibus, eorum sententiis subscribere videntur: ac proinde jus suum in eos tacite conferunt. Hinc eleganter Auctor ait, absentium jus interim accrescere præsentibus: *Vid. disp. nostr. de just. regn. Portug. art.* 2. *q.* 4.

Excipitur 1. ab hac regula casus, si per præsentes negotium expediri non potest: uti si pluribus res delegata est; quia omnibus negotium est commissum, & in singulos compromissum. Idem est si certus numerus lege adesse debet, v. g. in eligendo Syndico. *L.* 3. *Quod cujusque univ. L.* 45. *C. Decur. l.* 13. *ff. Decr. ab ord. fac.*

Exc. 2. si re integra absentes interveniant, hora nimirum, vel tempore deliberationis nondum finito; tamdiu enim deliberatio durat. Disputatum hoc fuit inter Lollium, & Collegium, quod absente Lollio damnavit Catulum; Lollius accersitus a Catone repugnabat sententiæ contra Catulum latæ, & paria efficiebat vota: *Vid. Plut. in Cat. Maj. c.* 21. Opponebatur Lollio, rem non amplius esse integram, quia negotium per majora inter præsentes semel decisum fuit; At cum dictum jam sit, deliberationem, seu jus deliberandi per totum tempus durare, nondum præclusus videri potuit. Sane, alias possent præsentes eripere tardius venientibus jus suffragii: neque dici potest, absentes remisisse jus suum, quia non remittunt dum comparent. Locus ex Seneca allegatus nihil huc facit; Nam ibi servus communis, & ad communem usum destinatus est. Hoc casu verum est, meliorem esse conditionem occupantis: adeoque superveniens impedire utentem non potest. Conf. ea, quæ dicta sunt §. *præced.*

Qui absentia, aut aliter impediti] „ Modo vocati sint ad deliberandum. *Vid. Liv.* „ 3. 38.

Eorum jus interim accrescere præsentibus] „ Nisi lege certus numerus requiratur: ita „ ad ferendam sententiam jure Romano duæ „ ad minimum partes collegii adesse debent. „ *L.* 17. §. 2. *ff. de Recept. L.* 19. *ff. Ad munic. L.* 3. *ff. Quod cujusque univ.*

Ad §. XXI.

Auctor hic de ordine inter membra societatis agit, ad cujus intellectum necesse est originem dignitatum exponere.

Propositio I.

Dignitas est pretium, seu æstimatio virtutis.

Demonstratio.

Dignum enim esse idem est, ac mereri: adeoque dignitas est qualitas, quæ aliquem effecit dignum hac, vel illa re; quo proinde plus meriti habet, eo magis dignus dicitur. Meritum autem oritur ex virtute; unde Juvenalis recte ait *Satyr.* 8. solam virtutem nobilitare; summum autem meritum est, quod ex administratione reipublicæ oritur: unde officia in republica non nisi benemeritis conferri debent.

Propositio II.

Hinc jure naturæ nulla dignitas est hæreditaria.

Demonstratio.

Quia dignitas nulla est nisi ex meritis; merita vero inhærent personæ, non rei, vel terræ, nedum successione transferuntur, quia actio præclara patris non est actio filii, & deficiente virtute deficit ejus æstimatio: eodem modo uti demeritum quoque non excedit personam agentis. At ex dispositione populi, & principis fieri potest, ut dignitas sit perpetua, vel ut rei cohæreat; verum hæc dignitas non est naturalis, sed mere civilis.

Propositio III.

Alia dignitas est privata, alia publica; quæ sola comparate ita dicitur.

DEMONSTRATIO.

Privata dignitas ex virtute privatorum oritur, eaque dicitur illæsæ existimationis status in *L.* 2. §. 1. & 2. *Ord. cogn.* At publica est, quæ quamplurimis prodest, quæ functionibus publicis cohæret, ac in administranda, tuendaque republica, ac justitia versatur. Adeoque hæc longe eminentior est.

PROPOSITIO IV.

Regum ordo non nisi a tempore sumitur; nisi aliud jus rite quæsitum sit.

DEMONSTRATIO.

Cum enim ratio dignitatis, quæ in potestate administrandi, & defendendi rempublicam consistit, in omnibus regibus æqualis sit, nulla ratio ordinis superest, nisi ex tempore, ut in pari dignitate antiquior præferatur: unde regula, *qui prior tempore, potior jure*, vere naturalis est. Omnes enim simul in eodem loco stare non possunt; nulla autem ratio est cur posterior præcedere debeat: e contrario ei, qui tempore prior est, jus ex ordine temporis quæsitum est: alteri nullum; hic ergo accessione sua jus priori quæsitum auferre non potest. Sane a virtute, & merito jus præcedendi definiri nequit, quia quilibet æque dignum se judicabit, adeoque incerta esset æstimatio: & cum successorum varia sit virtus, semper lis foret, & momentarius ordo. Neque tum solius regis, sed totius populi virtus spectanda esset; quod adhuc difficilius, & magis varium. Et quis judex inter principum merita? Quænam ratio ordinis inter respublicas foret, quæ judicem actionum suarum, & meriti neminem agnoscunt?

Atque hinc omnes principum controversiæ facile decidi possunt: quales sunt, 1°. inter Imperatores Romanos, & Græcos: *Vid. Gold. de Majorat. L.* 1. *c.* 16. *n.* 9. *tom.* 1. *Const. f.* 285. 2°. inter Anglos, Hispanos, & Gallos: *Thuan. L.* 35. *ad An.* 1563. 3°. inter Regem Romanorum, seu Germaniæ, & regem Galliæ: *Vid. Jus publ. nostr. c.* 8. §. 25; ubi probavimus, Germaniæ, seu Franciæ regem primum fuisse Pharamundum, regnum Galliæ autem longe post ex divisione Ludovici pii, qui Galliam secundo genito jure proprii regni dedit, ortum esse; *d. jus publ. proleg.* §. 20. *usque ad* §. 28. *junct. c.* 5. §. 16. 4°. inter Sabaudum, & Mantuanum: *Hist. Genu. comm.* 3. *p.* 271. 5°. inter Venetos, & Sabaudos: *Grasswink. de jure praced.* 6°. inter Status Imperii ipsos in Comitiis: *Vid. Jus publ. nostrum c.* 20. §. 25. 7°. inter circulos Imperii: *ibid. c.* 4. §. *f.* 8°. inter duces Hetruriæ, & Ferrariæ: *Carpz. p.* 1. *dec.* 7. *Natta Cons.* 637. *Cravet. consl.* 982; pro illo allegabatur antiquitas reipublicæ, & augmentum dignitatis ex Pisano, & Senensi Imperio. Conf. *Tesm. ad Grot. l.* 2. *c.* 9. §. 8. *lit. m. Pufend. l.* 8. *c.* 12. §. 4, & ex professo *Zwantzig in theatro præcedentiæ.*

Huc pertinet quæstio, *quonam loco sedeat rex, quem liber populus elegit?* Respondetur, eodem, quo ipse populus. *Vid. Grot. L.* 2. *c.* 9. §. 8. *n.* 3.

Porro quæritur, si suspensa aliquando fuit potestas, eique cohærens dignitas: uti si loco regum duces, mox iterum reges eligantur, (quod factum in Polonia, & Bohemia, *d. publ. jus c.* 3. §. 63. *seq.*); an hi pristinum locum recuperent? Resp. aut penitus finitum, & exstinctum est prius regnum, & postea novum conditum: tunc omne jus ex novo hoc regno incipit; si vero non exstinctum fuit, sed saltem suspensum jus regni, antiqui regis jus inspicitur.

Denique quæritur, an inferior occupans superioris regnum, ejus ordinem quoque occupet? Affirmatur; Victor enim succedit in omne jus regis victi, adeoque & in ejus ordinem, ac locum. Ita Macedonum nomen sordidum, ejusque reges infimos fuisse, ait Justinus, *l.* 6. *c.* 5; at victis Persis Rex eorum primus regum factus est. Populus Romanus initio vilissimus, victo orbe primas in orbe partes obtinuit.

Exceptionem hæc regula, ab ordine temporis desumta, patitur, si alii jus præcedendi rite quæsitum sit, scilicet per victoriam, eamque secuta pacta; partes enim suo juri renunciare possunt.

PROPOSITIO V.

In collegiis parium ordo itidem non nisi a tempore sumitur.

DEMONSTRATIO.

Is enim, qui primus est tempore, jus quæsitum habet ratione ordinis, quod ei a superveniente auferri nequit: Atque hinc apparet, quisnam ordo in conciliis obtineat. Auctor recte ait, eos, qui primi Christianismum professi sunt, reliquos præcedere; Nam in hac societate non de jure regni, nec de dignitate exinde competente, sed de juribus privatis Ecclesiæ quæstio est. Unde merito Rex Galliæ primum inter reges sibi vindicat locum, quia primus Ecclesiæ Christianæ membrum factus est, indeque primoge-

mogenitus Ecclesiæ filius audit. At jus convocandi concilia universalia solius est Imperatoris, utpote capitis Christianæ Ecclesiæ. *Vid. Jus publ. nostrum c.* 22. §. 2.

Eadem ratio obtinet in Episcopis, & in ordinibus, qui itidem ex ordine fundationis locum occupant. *Vid. Grot. h.* §. 21, *ibique Zigler. & Tesm.*

Atque ita de Collegio decurionum res decisa est in *l.* 1. & 2. *de Albo scribendo*; ubi illi, qui ordine pares sunt, prout quisque in ordinem venit, albo inscribuntur.

Additio.

„ Materia de dignitate naturali, ejusque „ origine, illustravit B. Parens in peculiari „ dissertatione *de potestate Statuum Imperii circa dignitates*: quæ eo magis legi meretur, „ quia dignitates Germaniæ, i. e. genera „ nobilitatis Germanicæ, nova methodo, „ & ratione exponit.

Prout quisque in societatem venit] „ Ex „ hoc fundamento Tigurinos apud Helve- „ tios, & Geldros apud Batavos primum „ locum prætendere, ait *Pufend. in diss. de existim.* §. 27. Atque ex hoc principio „ facile decidi potest lis inter circulos im- „ perii Germanici orta. *B. Par. jur. publ.* „ c. 4. §. 22.

Sic inter fratres] „ Hoc principio niti- „ tur totum jus primogenituræ: de quo in- „ fra *c.* 7. §. 12.

Atque ita deincept] „ Nimirum secundo „ genitus præcedit tertio genito, &c. *ibid.*

Rejectis aliis omnibus qualitatibus] „ A „ meritis, dignitate, potentia &c. desumtis.

Ætu.] „ Adeoque ordo temporis.

In Conciliis] „ Hinc citra juris rationem „ protestatus est Generalis Jesuitarum apud „ *Polan. Hist. conc. Trid. l.* 6, quod ultimo „ loco poneretur: quippe societas ejus, quam „ repræsentabat, ultima erat, reliquis Eccle- „ siæ Romanæ societatibus tempore mul- „ tum posterior. De præcedentia inter Gal- „ lum, & Hispanum, in concilio Triden- „ tino multa sunt memoriæ prodita; & vi- „ deri potest *Thuan. l.* 35. *ad an.* 1563. Vid. „ *Tesm. h.*

Ad §. XXII.

Illud *tamen addendum*] Quoties plures de eadem re participant, sed partibus inæqualibus, quæritur, quisnam ordo inter eos observari debeat, & quomodo suffragia sint computanda? Auctor ordinem sumendum esse, ait, ex modo participationis; sed & sententias mensoria proportione expediendas esse, existimat. At bene notandum est, in condominio publico duo esse: 1. fructus, & commoda rei: 2. jus suffragii in negotiis. *Fructus, & commoda rei communis* pro rata dividuntur, ex natura dominii, quo quisque ex re sua, adeoque ex parte rei communis, fructus suos facit; At *jus suffragii* individuum est, indeque cuique competit in solidum, licet ex minima saltem parte condominus sit; nemo enim potest pro parte velle. Eadem igitur hic subest ratio, quæ in pluribus Augustis, quibus unum competit imperium, at cuique facultas agendi in solidum.

Additio.

„ Grotius non loquitur tantum de *condominio publico*, sed præterea de *hæreditate*, „ & de *fundo*, adeoque de quavis re, quam „ non æqualiter omnes participant: de sin- „ gulis nunc agemus.

Quoties societas fundamentum habet in re, quam non æqualiter omnes participant] „ Obscura admodum est quæ hic formatur quæ- „ stio, & non nisi ex exemplis adjectis lu- „ cem accipiet.

Ut si in hæreditate &c.] „ Mens Aucto- „ ris est, inter hæredes potiores esse qui „ majorem partem habent. Respicere vide- „ tur ad *l.* 14. *ff. depos.* (quam in margine „ allegat) ubi in casu, si plures hæredes ex- „ stiterint ei, qui rem deposuit, & major „ pars, i. e. qui majorem hæreditatis par- „ tem tenent, rem depositam repetere ve- „ lint &c., JCtus decidit, rem restituendam „ esse petentibus. Equidem jure naturali res „ restituenda non est nisi ei, qui deposuit; „ si proinde plures simul deposuere, omni- „ bus demum præsentibus restitui debet. At „ cum difficile sæpius sit omnes hæredes „ convocare, ex æquitate statutum est ut „ præsentibus, si majorem partem consti- „ tuunt, reddatur: quæ decisio ex jure ci- „ vili est.

Aut fundo] „ Quando bona debitoris „ sunt distrahenda, & res sine deteriora- „ tione, aut injuria alterius dividi non po- „ test, tunc præferri debet is, qui majo- „ rem partem in fundo habet, si idem pre- „ tium offerat, *l.* 16. *ff. Reb. auth. jud. possid. ibique Brunn.*

„ At hæc quoque decisio est juris civilis. „ Nam ex ratione naturali is præfertur, qui

„ plus

„ plus offert: is autem, qui idem offert, „ non plus licitat.

Tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis] „ Adeoque Auctor putat, præcedere debere eum, qui majorem partem in hæreditate, vel fundo habet; quæ sententia omni ratione caret. „ Ordo enim ex merito, ex dignitate, sequitur; at majori parti, sive in hæreditate, sive in fundo, nullum meritum, nulla dignitas cohæret.

Sed & sententias ad eum modum mensoria proportione æstimandas] „ Imo nec in hæreditate, nec in fundo, sententia ejus, qui majorem partem habet, prævalet: tum quia in re communi semper melior est conditio prohibentis: tum ex rationibus in casibus præmissis allegatis.

Quod sicut naturali æquitati convenit] „ Contrarium modo demonstravimus.

Ita Romanis quoque legibus probatum est] „ Rationes harum legum mere civiles esse, modo diximus. De casibus legis 14. *depos.* & *l.* 16. *de Auth. jud. possid.* id probavimus. Tertia lex, quam Auctor in margine allegat, agit de casu, ubi major pars creditorum parte debiti contenta esse vult, dissentientibus aliis: Hoc casu decidit JCtus, Prætorem majoris partis sententiam sequi debere. *l.* 7. §. *fin. l.* 8. *ff. pact.* At hæc quoque decisio est ex jure civili; naturali enim ratione nemo necessitatem alii imponere potest, ut certa quantitate contentus sit; quia nemo jus in alterius debitum habet.

Et tres vicinæ urbes in unum quasi corpus coiissent] „ In his corporibus consensu constitutis, quando nimirum plures civitates uni communi concilio se subjiciunt, omnino verum est, suffragia majora prævalere: Eadem enim ratio hic obtinet, quæ in civitatibus singulis, & collegiis; At negamus, majorem partem æstimari juxta quantitatem terrarum, & onerum cujusque civitatis. Singulæ enim civitates jus suffragii in solidum habent: Atque hic status naturalis in Belgio observatur, ubi minima civitas eodem jure suffragii utitur, quo civitas Amstelodamensis, etsi quoad onera in immensum a reliquis differat. *Temple remarq. sur les Pais bas. c.* 2. *p. m.* 163.

Si possessionum causa inita est societas &c.] „ Tunc enim demum rationem illam valere, ait Aristoteles *l.* 3. *Pol. c.* 9., si possessionum gratia societatem iniissent, atque ita convenissent, tantum caperent civitatis, i. e. juris civitatis, quantum possessionis; Hoc enim casu non esse jostum, ait, ut qui unum contulit, tantum participet de 100 minis, quantum is, qui contulit omne reliquum; & in fine addit: *Quapropter quicunque plus conferunt ad hujusmodi societatem, his plus juris competit in civitate, quam iis, qui libertate, genere, ac divitiis eos superant.* Ex his igitur verbis apparet, coëuntes in civitatem convenisse, ut is plus juris habeat in civitate, qui plus possessionis habet, & plus ad societatem contulit.

Ad §. XXIII.

Consociatio] „ Auctor supra §. 17. dixit, consociationes alias esse *privatas*, alias *publicas*: & has quidem aut *in populum*, aut *ex populis*. De consociatione *in populum* hic agit, atque ex ea jus dari corpori in partes, ait. Hinc quærit in §. *seq.* an cives iterum pro lubitu discedere possint? & in §. 25., an in exules jus sit civitati? De consociatione *ex populis* remissive agit *infra* §. 25.

Qua multi patres familias in unum populum, ac civitatem coëunt] „ Civitas igitur est cœtus perfectus liberorum hominum, juris fruendi, & communis utilitatis causa sociatus. *Vid. L.* 1. *c.* 1. §. 14. *n.* 1.

Maximum dat jus corpori in partes] „ Idque ex consensu; quicunque enim civitati se aggregat, eo ipso se judicio omnium, ac legibus civitatis submittit: *Vid. Pufend. l.* 7. *c.* 2. §. 20. *seq.* & *Liv. l.* 2. *c.* 59.

Quia hæc perfectissima est societas] „ Fit enim tuendi juris causa, adeoque ad exequendam voluntatem divinam humano generi per rationem declaratam: *Vid. sup. l.* 1. *c.* 1. §. 14. *n.* 1.

Neque ulla est actio hominis &c.] „ Alibi enim probavimus, jurisdictionem civitatis fundatam esse in personas, res, & actus eorum, qui societati se submittunt. Sive enim de jure in re, sive de jure ad rem agatur, semper interest civitatis, suum cuique tribui; omnes enim actiones hominum, quibus vel tenent rem alienam, vel jus alienum, turbant societatem civilem. *B. Par. in disp. de Fundat. in territ. jurisd.*

Externa]

Externa] „ Internæ enim actiones non „ lædunt, nec turbant societatem: adeo„ que cogitationes non subjacent judicio ci„ vitatis.

Aut per se spectet] „ Scilicet si leges ipsæ „ propter utilitatem civitatis latæ sunt: quod „ proprium est legum civilium.

Aut ex circumstantiis spectare possit] „ Etsi „ per se societatis civilis commodum non „ respiciant: atque hinc sodomia, promiscui „ concubitus &c. prohibentur, etsi in civita„ tem homines non coivissent; at ex quo „ coivere, multo magis actiones illæ probi„ bentur; quia ea intentione in civitatem „ coivere singuli, ut jura naturæ salva sint, „ & ne a singulis temerentur: adeoque ex „ his circumstantiis hæ quoque actiones ad „ societatem spectant.

Leges de omnis generis rebus præcipere] „ Etsi per se non spectent ad societatem ci„ vilem.

Ad §. XXIV.

I. Solet *hic illud quæri*] Celebris hæc est quæstio prioribus seculis inter Pontificios, & Evangelicos admodum ventilata, de jure emigrandi subditorum; quæ ut rite intelligatur, principia nostra præmittemus.

Propositio I.

Domicilium quisque eligere potest, etiam duobus in locis, & mutata origine; nisi ex causa publica lex impediat.

Demonstratio.

Adeoque jure naturæ emigrare cuique subdito licet: 1. quia quilibet de suo domicilio, & de sua habitatione, uti de quovis alio jure, pro lubitu disponere potest. *Vid. Pos.* 6. Sane 2. hæc res mere facultatis: & libertas habitandi naturalis est, & juris gentium, qua ubique uti potest; Inprimis cum 3. nulla ratio dari possit, quæ illam libertatem naturalem restringat. Sane 4. imperia non definiuntur personarum numero, sed finibus territorii: adeoque quoties extra fines illius territorii quis habitat, definit esse imperio subditus. Negari 5. nequit, ante divisionem humani generis jus habitandi ubi libet cuique hominum competiisse; hoc jus post divisionem sublatum non apparet. Accedit 6. quod commercia sint a natura, & omnis homo ubique emere, ac vendere, adeoque commorari, & discedere pro lubitu possit; quia is, qui mutat domicilium, nihil agit, quam ut mutet commercium. Atque hinc 7. JCti Romani statuerunt, captos, & reversos postliminio non uti, nec recuperare civitatem, nisi hoc animo reversi sunt. *l.* 12. §. 9. *l.* 5. *l.* 36. ff. *capt. & postlim.* addita ratione: *quia de sua civitate disponere cuique liberum esset. d. l.* 12. §. 9. Sed & 8. is, cui 100 legata sunt ut in certa civitate domicilium habeat, non tenetur de eo cavere; quia per hanc cautionem jus libertatis infringitur. *L.* 171. §. 2. *ff. de Cond. & dem. Adde Cic. Or.* 38. *c.* 32. *& de Republ. L.* 1. *c.* 6. *p.* 85.

Neque *obstat*, magistratui ex subjectione, & consensu civis semel jus quæsitum esse, quod ei auferri non potest. *Resp.* Obligatio illa oritur ex sola subjectione: subjectio autem sequitur ex domicilii constitutione; quæ proinde tamdiu durat, quamdiu domicilium ibi habet. Mutato autem domicilio cessat omnis subjectio, utpote sublata causa: adeoque tollitur omnis obligatio, quæ ex beneficio hoc resignato oriebatur.

Diximus autem, eligi posse domicilium etiam duobus in locis: quia domicilium constituitur habitatione; habitare autem quis potest in pluribus locis, nimirum per familias, & per commercia. Atque hinc JCti Romani statuunt, aliquem pluribus locis civem esse posse. *L.* 6. §. 1. *L.* 27. §. 2. *ff. Ad mun.*

Sed & porro diximus, eligendo novum domicilium mutari quoque originem, seu domicilium originis; quia jure naturæ origo non facit civem, sed domicilium: quo proinde mutato ex dispositione emigrantis, origo quoque mutatur. Equidem verum omnino est, nos regulariter cives esse in loco originis; at hoc non inde est, quod ibi nati simus, sed quod regulariter ibi habitemus.

Hinc jam apparet, jus originis, quod jure Romano obtinuit, mere positivum esse: scil. ne confundantur præstationes tributariæ; civis enim Romanus liber erat ab ejusmodi præstationibus, quæ a provincialibus solvebantur. Hinc mutato domicilio, jus tamen hoc originis cives eo ipso non amittebant. *Vid. Cic. Or.* 35 *c.* 13.

Regula de emigrandi libertate exceptionem patitur: *nisi ex causa publica lex impediat.* Nam princeps jus subditis quæsitum ob utilitatem publicam auferre potest; atque hinc jus eligendi domicilium tolli potest in *pœnam*: quo pertinent confinationes, & deportationes: item si *defensio reipublicæ id re-*

quirat, uti si hostis imminet: vel alias justa causa sit, uti si tempore pestis privatus ære alieno contracto discedere velit &c. *Vid. Auth. b. n.* a.

PROPOSITIO II.

Constituto domicilio jure naturæ fit civis.

DEMONSTRATIO.

Diviso humano genere imperia non hominum numero, sed finibus territorii contineri, supra diximus: adeoque civis illius imperii nemo dici potest, nisi is, qui intra fines territorii perpetuum domicilium figit, adeoque animum habet perpetuo ibi commorandi. Advenæ igitur etsi diu ibi commorentur, pro civibus haberi non possunt.

PROPOSITIO III.

Magistratus nec expellere, nec retinere cives invitos potest; nisi justa sit causa.

DEMONSTRATIO.

Magistratus igitur cogere subditos non potest ut emigrent; quia libertas commorandi, & habitandi naturalis est, quæ non nisi ex justa causa auferri potest: Adeoque tyrannidis species est, alterius religionis subditos cogere ut migrent; quod tamen Pontificii obtinuerunt per *Pac. Osn. art.* 5. §. 35. *seq.* quin & beneficii loco id Evangelicis datum est.

Quid si subditi emigrare velint, an inviti retineri possunt? Negatur: quia eligere domicilium natura cuique licet. *Vid. Prop. I.* Adeoque juri naturæ adversatur, emigrantem dimittere non velle.

Utroque casu excipitur justa causa; quæ si adest, magistratus expellere, & retinere invitos cives potest. Diximus autem, justam causam toties subesse, quoties utilitas publica id requirit: uti si ad defensionem reipublicæ emigrandi libertas prohibeatur, vel in pœnam ea auferatur.

At alia quæstio est, an princeps vicinus teneatur recipere emigrantem in suo territorio? Et negamus, quia is disponit de jure sui territorii: neque injuria fit parti, quia præter jus transitus nihil ei natura competit. Sed & diximus, civitatem esse societatem publicam, in quam invitis sociis nemo recipitur; Atque hinc territorium dicitur a terrendo, & aliis arcendo. Sed & jus emendi prohiberi posse, supra probavimus; multo magis igitur jus habitandi perpetuum. Denique occupatum jam est territorium: adeoque nihil amplius superest, quod extraneus occupare invitis dominis possit; Unde vidimus alibi, integris populis sedes denegatas jure fuisse.

PROPOSITIO IV.

Jure naturæ censum ab emigrantibus exigere licet.

DEMONSTRATIO.

Justitiam hujus census demonstravimus in disputatione *de censu emigrationis* §. *VIII.*; quæ exstat *Vol. I. Dissert. pag.* 496.

Apud Moschos] „ *Vid. Thuan.* 21. *p.* 426., „ & *Tesm. in not. b.* Lege veteri Angliæ id „ itidem prohibitum erat. *Camd. Hist. El. I.* „ *p.* 47. De Scythis idem refert *Ælian.* 5. „ *var.* 7. De Argivis vide *Ovid.* 11. *Met.* „ 28.

Talibus pactis iniri posse societatem] „ Qui „ enim ea lege in societatem coëunt, obli„ gantur ex consensu.

Et mores] „ Si scilicet citra pactum ex „ longa consuetudine in civitate obtinuit, „ ne cives emigrare non petita venia possint.

Saltem posterioribus] „ Imo omni tempo„ re: adeo ut liberti quoque potuerint emi„ grare invito patrono. *l.* 22. §. 2. *ff. ad Mu-* „ *nic.*

Sed non eo minus, qui transtulerat municipii muneribus, obligabatur] „ *L.* 22. §. „ 2. *l.* 37. §. 1. *ff. ad Munic. L. p. l. fin. C.* „ *Eod.*

Manebant inter fines imperii] „ Adeoque „ non emigrabant e territorio Romano.

Quid naturaliter obtinere debebat] „ Di- 2 „ ctum jam est *in prop.* 1., constitutionem „ domicilii esse libertatis naturalis, nec ex „ ea subjectionem esse, nisi ob domicilium: „ quo mutato illa necessario tollitur.

Nec de parte aliqua, sed de tota civitate] „ Adeoque duæ sunt quæstiones: an „ singuli discedere a civitate possint? & an „ omnes cives simul?

Ex necessitate finis] „ Adeoque oppida, „ aut magni cœtus, qui civitatis partem „ integrantem faciunt, deserere civitatem „ nequeunt. *Vid. L.* 3. *c.* 20. §. 41. Repu„ gnat id pacto, quo communem defensio„ nem invicem promisere.

Quæ jus facit in moralibus] „ De pro„ batione ex necessitate finis late egit B. „ Par. *in Pos. jur. gent. IV. n.* 3. Vid. *supr.* „ *l.* 2. *c.* 7. §. 2. *c.* 14. §. 11. *n.* 1.

Nam si id liceat, jam civilis societas subsistere non posset] „ Discederent enim contra „ fidem datam; quia promisere, communi „ ope civitatem defendere se velle.

De

De singulorum discessione] „ Imo si justa „ causa sit, etiam singuli prohiberi possunt „ ne emigrent.

Aliud rivum diducere] „ Mens Aucto- „ ris hæc est : aquam ex flumine haurire „ licere, quia flumen manet, licet hausta „ aqua inde decedat; at rivum diducere non „ licere, quia flumen ipsum mutaretur. *L.* „ 1. *pr.* & §. 9. *l.* 3. §. 2. *ff. Rivis.*

Tryphonius] „ Qui ex Sabino hanc ratio- „ nem mutuatus est. *L.* 12. §. 9. *ff. Capt.* & „ *postl.*

Regula naturalis æquitatis &c. ut id non liceat, si societatis intersit] „ Uti si per dis- „ cessum cives reliqui injuriæ hostium ex- „ ponerentur; cujus rei exemplum ex Gro- „ novio mutuari licet, qui ex *Livio* 22. *c.* „ 52. & *l.* 24. *c.* 18. refert, eos, qui post „ Cannensem cladem deserere Italiam volue- „ rant, a P. Scipione prohibitos, & postea „ causam dicere apud Censores jussos fuisse.

Quam Romani in privatis societatibus diri- mendis secuti sunt] „ Ibi enim renunciatio „ unius non nocet socio, si hujus intersit: „ uti si inscio socio renunciet, *l.* 17. §. 1. „ *b.* si dolo, §. 4. *inst. de societ.*, vel si ante „ tempus conventum sine justa causa renun- „ ciet. *L.* 14. *l.* 15. *l.* 16. *l.* 17. §. *f. l.* 6. *ff.* „ *Pro socio.*

Sed quod societati expedit] „ Adeoque quod „ ad utriusque utilitatem spectat.

Si fiducia multitudinis bellum sit susceptum] „ Adeoque vires civitatis minuerentur in præ- „ senti periculo.

Præsertim si obsidio &c.] „ Tunc enim „ non saltem utilitas, sed & necessitas rei- „ publicæ requirit ut cives retineantur.

Nisi paratus &c.] „ Hoc dependet ex „ arbitrio civitatis.

3 *Extra hos casus*] „ Ubi reipublicæ inte- „ rest ne cives singuli emigrent.

Credibile est] „ Imo id non ex consensu „ populi dependet: adeoque nec ex conje- „ ctura voluntatis infertur; sed sequitur ex „ ratione naturali.

Sentire aliunde possunt] „ Quia vicissim „ extranei cives, eadem libertate præditi, „ in nostram civitatem migrare poterunt.

Ad §. XXV.

Quæritur, an jus civitati maneat in exules? Distinguendum est, an relegati saltem sint: an vero proscripti, seu deportati. *Priori* casu cives omnino manent, quamdiu alibi domicilium non elegerunt. *Vid. l.* 4. *l.* 7. §. 3. *Interd. & releg. l.* 27. *ff. ad Munic.*

Nunc ergo cives non sumus] „ Quia non „ relegati, sed proscripti erant.

Ejecti] „ Et proscripti.

Cum nihil ad illum civitas nostra perti- neret] „ Ipse Alcibiades id quoque ait apud „ Thucydidem *l.* 6. *p.* 395. *Quæ cum amplius* „ *patria mihi non sit, non reor me adversus pa-* „ *triam ire, sed ad eam multo potius, quæ nulla* „ *est, recuperandam.* Hinc Quinctil. *decl.* „ 244. ait: *Jus civitatis non habui eo tem-* „ *pore, quo exul fui. Vid. Tesm. h.*

Jam vero plurium populorum &c.] „ Au- „ ctor de jure, quod *ex consensu* in perso- „ nas oritur, hic agit remissive; plenius „ autem infra *l.* 2. *c.* 5, ubi de fœderibus, „ quæ inter populos intercedunt, disputat.

Sive per se] „ Si duo populi liberi socii „ fœderis fiunt.

Sive per capita sua] „ Si plures reges fœdus „ sociale contrahunt.

Consociatio fœdus est] „ Tale quoque fœ- „ dus est, quando plures civitates arctissimo „ fœdere ita inter se junguntur, ut singu- „ læ statum perfectæ civitatis retineant, „ communi autem concilio subsint. *Vid. l.* „ 1. *c.* 3. §. 7. *n.* 2. & §. 21.

Ad §. XXVI.

Subjectio *ex consensu*] „ Hactenus „ Auctor egit de jure, quod in personas ex „ consensu oritur, quatenus ex *consociatione* „ sive privata, sive publica venit; sequitur „ nunc jus, quod ex *subjectione oritur.*

„ *Subjectionem* autem facit vel *privatam*, „ vel *publicam*. Ad *priorem* refert arroga- „ tionem, §. *h.* & servitutem, §. 27; sub „ qua jus vitæ, & necis non contineri, ait §. „ 28: neque eam ad liberos transire existi- „ mat, §. 29. Tandem distinguit inter ser- „ vitutem perfectam, & imperfectam, §. „ 30. Ad *posteriorem* refert, quando popu- „ lus se alii populo in servitutem dat, §. „ 31; vel si quis in pœnam alterius domi- „ nio subjicitur. §. 32.

Esse potest multiplex] „ Quilibet enim „ juri suo legem dicere potest; ita enim „ per adoptionem, per legitimationem, per „ venditionem, per glebæ adscriptionem, „ jus in alterius personam acquirere possu- „ mus.

Sicut multiplicia sunt regiminum genera] „ Auctor enim supra dixit, aliud esse re- „ gnum patrimoniale, aliud usufructuari- „ um, aliud herile. *l.* 1. *c.* 3. §. 8. *n.* 14. *l.* „ 2. *cap.* 7. §. 12. *L.* 3. *c.* 8. §. 1.

Nobilissima species est arrogatio] Qua scilicet is, qui sui juris est, patris arrogantis potestati subjicitur. Quæ subjectio licita est, quia filius, qui sui juris est, de suo jure disponit.

Jure civili singulare est, quod in *arrogatione* requiratur consensus superioris, in *adoptione* non item; cujus rei ratio est, quia priori casu princeps civem amittit, quod absque principis consensu fieri nequit.

Qua quis ita se dat in familiam alterius, ut et subsit ad eum modum &c.] „ Hinc „ definitur arrogatio, quod sit actus legi- „ timus, quo quis eum, qui sui juris est, „ & quem in potestate non habet, adsumit „ in potestatem, ac si in ea natus esset. „ *L.* 1. *l.* 25. §. 1. *l.* 37. *l.* 43. *l.* 44. *ff. L. f.* „ *C. de Adopt.* Ita arrogatus cum liberis „ suis in patris adoptivi potestatem transit. „ §. 11. *Inst. Adopt. l.* 2. §. *f. l.* 15. *pr. l.* 40. „ *pr. Adopt.*

„ Atque hactenus arrogatio est modus ac- „ quirendi juris in personam naturalis; quia „ uterque de suo jure disponit. At jus ci- „ vile solennitates quasdam addidit, scil. „ quod principis auctoritate fieri debeat, §. „ 1. *Inst. de adopt.* & causæ cognitio præ- „ cedere. *l.* 15. §. 4. *Eod.* Sed & specia- „ liter statutum est, ut impuberes arrogari „ possint. §. 3. *Inst. Eod.*

Pater autem filium suum eo modo dare alteri non potest] „ Auctor hic distinguit inter „ *arrogationem*, & *adoptionem*; ac per illam „ arrogatum transire in familiam alterius, ait, „ non vero per *adoptionem*: Additque ra- „ tionem, quia *arrogatus* patrem non habet, „ adeoque ipse de jure suæ familiæ dispo- „ nere potest. In *adoptione* vero, ait, pa- „ trem subjiciendo filium alterius potestati, „ & familiæ, officio suo sese exsolvere non „ posse. At nullam video rationem, quæ „ impediat quo minus pater filium NB. con- „ sentientem, (nam filius invitus non trans- „ it in alienam familiam. *L.* 5. *ff. l.* 10. & „ 11. *C. adopt.*) alienæ familiæ subjicere, „ ac hactenus sese officio paterno exsolve- „ re possit; uterque enim, & pater, & fi- „ lius, de suo jure disponit: idque jure „ Romano antiquo ita obtinuit, *pr. Inst.* „ *de Adopt. l.* 4. *C. Decur.*

„ Justinianus demum distinxit *inter* adop- „ tatos ab extraneo, & *inter* adoptatos ab „ ascendente: & *priori* casu jura patris na- „ turalis non dissolvi, statuit, sed solam suc- „ cessionem ab intestato adoptatis deferri, „ §. 2. *Inst.* & *L.* 10. *C. adopt. pr. Inst. Eod.* „ filium autem jus cognationis, & familiæ „ retinere. Hinc dignitatem patris naturalis „ sequitur, patri suo naturali succedit: & si „ adoptivus alere nolit, pater naturalis alere „ filium tenetur. Ratio differentiæ est, „ quod *posteriori casu* ascendens natura quo- „ que sit pater, vel patris loco: adeoque fi- „ lius adoptatus jura cognationis, & familiæ „ non noviter acquirit, sed continuat. Hoc „ igitur casu cum liberis in adoptantis pote- „ statem transit, §. 2. *Inst. adopt.* & digni- „ tatem, ac forum patris adoptivi sequitur. „ *d.* §. 2. *dict. l.* 10.

Id enim natura non fuit] „ Cur non? „ agitur enim saltem de jure educandi, alen- „ di, & succedendi: nec non de juribus, & „ privilegiis familiæ, &c.; quæ omnino a „ dispositione nostra dependent.

„ Cæterum jura sanguinis nec per arroga- „ tionem amittuntur; hinc filius talis ince- „ stum, & parricidium committit, &c. *l.* 23. „ *ff. adopt.*

Sed potest filium alteri commendare] „ Equi- „ dem jus alendi, & educandi adeo cohæ- „ ret negotio generationis, ut separari a ge- „ nerantibus non possit. Parentes ergo alere „ liberos necessario tenentur; at non præcise „ opus est ut ipsi id faciant, sed sufficit per „ alios id exequi: quod fit per adoptionem. „ Effectus tamen insignis hic est, quod si pater „ adoptivus alere filium non possit, natura- „ lis patris officium subsistat, illeque ad alen- „ dum cogi possit.

AD §. XXVII.

IGNOBILISSIMA] „ De nobilissima, „ scil. arrogatione, egit §. *præced.*

Qua quis se dat in servitutem perfectam] „ Qua domino jus in vitam, operas, & res „ servi quæritur: ut in casu §. 4. *Inst. jur.* „ *pers.*

Alea jactu] „ Facere id quoque soliti fue- „ re Hunni: *Ambrosius in Tobiam c. XI.* „ Chinenses, aliique Americæ populi. *Pa-* „ *schasius Justus de alea L.* 1. *Thomas Hy-* „ *den, de ludis Orientalium; Voyage de* „ *Schouten Tom. I.*

Ex

Ex contractus formula serviant] „ Apud „ Hebræos se in servitutem addicere licuisse, „ patet ex *Seld. de I. G. l. 6. c. 7. Vid. Exod.* „ *2. n. 6.*

2 *Est autem servitus perfecta, qua perpetuas operas debet pro alimentis*] Hæc descriptio omnibus mercenariis perpetuis congruere poteſt. Sane promiſſione operarum libertas non minuitur, nedum tollitur; ſed potius debentur vi libertatis, quia cuique hominum jus competit disponendi de juribus ſuis. *Pos. V. n. 1.*

Hi ergo mercenarii omnia ſibi acquirunt, & ex pacto, ſeu diſpoſitione demum tenentur aliis reddere, & præſtare, ſi convenit, ut non tantum operæ, ſed & res dominorum eſſe debeant.

Servitus vero eſt privatio libertatis, qua homo deſinit eſſe membrum ſocietatis humanæ: qua exſtinguitur facultas agendi quod ſibi lubet, & ubi ſuccedit neceſſitas agendi quod domino lubet; ita ut ſervus fiat merum inſtrumentum domini. Talis igitur ſervus nullam rem ſibi acquirere poteſt, nec operam ſibi præſtare; ſed ex quolibet facto acquirit domino, quaſi hic ipſe feciſſet.

Hæc ſervitus jure gentium ſecundario introducta eſt in bellis, ſeu captivitate, §. 2. & 3. *inst. de jur. pers.* Ita introducta conſtituitur etiam aliis modis, uti in pœnam, §. 4. *eod.* ſi pretii participandi cauſa venundari ſe paſſus ſit. *d.* §. 4.

Additio.

„ Servitutes a natura eſſe, infra demon„ ſtrabimus: *Conf. Diss. proœm. XII.* §. 741. „ 742.

Nihil habet in se nimia acerbitatis] Non tantum in ſenſu Auctoris id verum eſt, quia de operis ſuis in perpetuum diſponere poteſt; ſed etiam ſi ſupponitur, ſervum alieno dominio ſubjici. Nam cum ſervitus definiatur, privatio omnis libertatis, §. 2. *Inst. jur. pers.* i. e. omnis facultatis, quæ hominibus natura competit in ſuas res, & actiones, §. 1. *Inst. Eod. Pos. V.*; facile conſtat, omnia hæc jura ex diſpoſitione in alium transferri poſſe; quanquam jure civili id prohibitum ſit: & nemo civium Romanorum ſe in talem ſervitutem voluntate ſua dare poſſit. *L. 1. l. 4. & tot. tit. C. Quib. ad lib. prov. liceat.*

Nam perpetua ista obligatio] „ Dixi, ſer„ vitutem omnem libertatem tollere, cum „ pactum de operis præſtandis, ſalva liber„ tate contrahi poſſit; Vera ergo ratio, quod „ quis libertati ſuæ renunciare poſſit, hæc „ eſt, quod de rebus, & actionibus ſuis qui„ libet pro lubitu diſponere queat, excepto „ jure vitæ, & necis: de quo §. ſeq. agendi „ locus erit.

Quam sæpe non habent] „ Servus non tan„ tum operas perpetuas alii præſtat pro ali„ mentis, ſed & omnia acquirit domino: „ adeoque nullum jus neque in res, neque „ in actiones ſuas retinet.

Unde accidit sæpe] „ At ideo non fiunt „ ſervi.

Multos olim fuisse, qui suæ imbecillitatis conscii sponte se aliis &c.] „ Operas tunc „ debebant ex pacto: neque hic vera eſt ſer„ vitus.

Exemplum addunt alii in Mariandynis] „ Qui Lydis, & Sardis vicini erant. *Herod.* „ *l. 1. p. m. 5.* Videtur ſubjectio illa conti„ giſſe temporibus Lydi, & Tyrrheni fra„ trum, qui in Lydia regnarunt, & ſterili„ tate frugum compulſi ſortiti ſunt cum par„ te multitudinis. *Vell. Pat. L. 1. c. 1.* Non „ tamen videntur veri ſervi fuiſſe, quia Crœ„ ſus eos poſtea ſubjugaſſe dicitur, adeo„ que populus manſere. *Herod. L. 1. p. m.* „ *5.* Magis hæc res illuſtratur exemplo Æ„ gyptiorum, qui itidem ſe in ſervitutem „ dederunt, ut vitæ neceſſaria impetrarent. „ *Gen. 47. v. 19. & 27.* At nec hoc pacto „ ſervi veri facti ſunt, nec libertatem ami„ ſere: uti vidimus ſupra *pag. 275. seq.*

AD §. XXVIII.

JUS *autem vitæ, & necis*] Auctor hic quærit, *an naturali jure dominis in servos jus vitæ, & necis competat?* & recte id negat. Vita enim a Creatore unicuique hominum conceſſa eſt, cum lege illam conſervandi, *Vid. Pos. V. n. 3.* Huic legi autem repugnat, jus vitæ, & necis in dominum conferre.

Additio.

„ Fruſtra hæc quæſtio movetur circa ſer„ vos, qui conſenſu ſuo ſe alterius domi„ nio ſubmittunt; Id enim nec jure naturæ, „ nec jure Romano licitum eſt, quia nemo „ eſt membrorum ſuorum dominus. Quod „ autem & jure naturæ, & jure Romano, „ ſervi tam bello capti, quam facti tales „ in pœnam, ex quacunque cauſa occidi „ poſſint, infra demonſtrabimus. Conf. *Diss.* „ *proœm. XII. §. 67. 78. 79. & §. 742.*

De plena, & interna justitia loquor]

,, Quam opponit ei, quod jure gentium ad ,, effectus externos justum est, atque hacte- ,, nus impune saltem fit. Vid. *diss. proœm.* ,, *IV.* §. 18. *seq.*

Nec quisquam homo hominem interficere potest] ,, Quia nemo jus io alterius vitam, ,, nec eo consentiente habet.

Nisi is capital commiserit] ,, Adeoque in pœnam: quam hostis quoque meretur.

Quacunque de causa servum interfecerit] ,, Imo id nullibi statuitur de servis, qui ,, consensu suo alterius dominio se subjece- ,, runt: nisi in quibusdam casibus, ubi in ,, pœnam id leges statuerunt.

Impune fert] ,, I. e. non obnoxius est pœ- ,, nis homicidio statutis. Nos alibi probabi- ,, mus, dominos occidere veros servos pos- ,, se, non tantum quoad impunitatem, sed ,, ex ratione quoque naturæ. At tales non ,, sunt, qui consensu suo servi fiunt. *Vid. di-* ,, *cta ad pr.* §. *b.*

Ut ubique reges, qui liberrimam habent potestatem] ,, Male comparantur reges cum ,, *dominus.* Hi enim jure sæviunt in servos ,, vere tales, Reges autem in subditos non ,, nisi injuria: Adeoque nullo sensu admitti ,, potest, quod regibus interficere subditos ,, ex quacunque causa *liceat.* Etsi enim id ,, aliquando de facto fiat, nec actio contra ,, reges detur; non tamen asserere possu- ,, mus, id *licere.*

Hac comparatione ante non usus est Seneca] ,, Imo Seneca non in eo comparat *do-* ,, *minum*, & *regem*, quod utrisque io ser- ,, vos, & subditos ex quacunque causa *im-* ,, *pune* sævire *liceat*: sed quod uterque be- ,, neficium tum a servo, tum a subdito ac- ,, quirere possit; Ubi dubium, (quod na- ,, tura beneficii deficiat, quia servus non ,, ultro, sed ex necessitate, & metu mali ,, domino bene facit) removet, addendo, ,, reges quoque a subditis beneficium acci- ,, pere, quibus tamen æque necessitas ob- ,, stet: NB. *cum utrisque sub dispari titulo* ,, *paria liceant.*

,, Licentia igitur hæc, quæ in servos ex ,, jure belli, seu ex delicto, in subditos ex ,, jure imperii oritur, hactenus eundem ef- ,, fectum producit, ut subditi quoque ex ,, *necessitate*, & metu mali (si nimirum ju- ,, sta adest causa) bene cupere regi tenean- ,, tur; quæ *necessitas* autem non impedit, ,, quo minus rex a subditis beoeficium ac- ,, cipere possit.

A domino injuriam possit accipere] ,, Un- ,, de infert Auctor, servum occidi non pos- ,, se, utpote quæ summa injuria est.

Sed agendi impunitas improprie jus dicitur] ,, Mentem Grotii explicavimus in *Diss. pro-* ,, *œm. IX.* §. 65. *& seq.* Sed & diximus, ,, Senecam plane alio sensu *licentiam* regum ,, in subditos iotellexisse.

Et veteres Romanorum leges] ,, Verba Le- ,, gis XII. tabb. ita sonant: *uti qui ex pa-* ,, *tre, matreque fam. ejus nasceretur, in* ,, *patrisfam. ejus manu, potestate, manci-* ,, *pioque esset; haberetque paterf. jus in eum* ,, *vita, & necis. Dion. Halic. L. 2. Gell. l.* ,, *17. c. 19. Cicero pro Domo. Conf. L. 11.* ,, *ff. Lib. & post. L. f. C. de patr. Pot. L. 5.* ,, *de Lege Pompej. de parricid.* Add. *Liv. l.* ,, *1. c. 26. Sen. Benef.* 3. 1. Quod jus ty- ,, rannicum vocat *Arist.* 8. *Nic.* 12. At ju- ,, stitiam legum Romanarum hac in parte ,, vindicavimus in *Dissert. proœm. XII.* §. ,, 160.

Apud multos populos] ,, Ita Ludovicus ,, Imperator Norimbergeosibus anno 1320. ,, privilegium concessit, quo filios inobe- ,, dientes in profluentem demergere patri li- ,, ceret. *Limn. Enucl. L.* 4. *c.* 39. §. 7.

Ad. §. XXIX.

De *his, qui ex servis nascuntur*] ,, Auctor ,, quæstionem hic proponit, *an liberi ex* ,, *servis, qui consensu suo se alterius domi-* ,, *nio subjecerunt, nati sint servi?* Ubi præ- ,, mittit, jure Romano, & gentium distin- ,, gui, an sola mater; an uterque serviat: ,, idque juri naturali congruum non esse, ,, asserit. Ad ipsam quæstionem respondet, ,, jure naturali non licere uterum in servi- ,, tutem secum addicere; nisi alia educan- ,, di, & alendi partum ratio non subsit. ,, Hioc concludit, jus domini nasci ex ali- ,, mentorum præbitione, illudque restitutis ,, impensis cessare: Præterea servos tales, ,, si immanis sit domini sævitia, fuga sibi ,, consulere posse.

,, Nos in sequentibus probabimus, natu- ,, rali juri congruum omnino esse, ut par- ,, tus sequatur conditionem matris. At hoc ,, verum saltem est in servis, qui vel jure ,, belli, vel in pœnam servi facti sunt. Nam ,, neque jure Romano illi, qui alieno do- ,, minio sese subjiciunt, servi fiunt, (nisi ,, pretii participandi causa sese venundare ,, patiantur &c.] nedum liberi eorum; sed ,, illi

„ illi ex pacto operas præstant, hi pro alimentis: quibus restitutis, obligatio cessat.
„ In neutros autem jus vitæ, & necis domino competit.

Et jure gentium] „ Scilicet voluntario: „ quod hactenus non ex omni parte justum „ esse, & effectum saltem externum juris „ tribuere dominis, ait. *Vid. dissert. proœm.* „ *IX.* §. 65.

Ut dicemus alibi] „ *L.* 2. *c.* 8. §. 18. & „ *L.* 3. *c.* 7. §. 2. ubi ex professo hæc quæstio, „ an partus sequatur matrem, tractabitur.

Partus matrem sequitur: quod tamen juri naturali non satis congruit] Auctor negat, jure naturæ partum servilem sequi ventrem; Sed eum & patri, & matri esse communem, ait. Nos dicimus, partum hactenus nec patrem, nec matrem sequi: 1. quia partui a natura propria libertas data est, eamque nascens secum in lucem affert. 2. Alia igitur libertas est patris, alia filii; & facultates naturales agendi harum personarum distinctæ sunt: neque una sublata, altera tollitur. Neque 3. parentes liberis jura a natura quæsita auferre possunt. Sane parentibus 4. jus saltem in suas actiones competit, non in alienas. Certissimum igitur 5. est, filios non succedere in libertatem parentum, utpote quam a natura habent immediate: adeoque nec in servitutem, quæ est privatio libertatis parentum.

Jure naturali ergo partus servilis non fit servus: at postquam *jure gentium* id introductum, & jure Romano approbatum fuit, ut partus servilis fiat servus; necessario inde sequitur, partum sequi ventrem. 1. Quia jure Romano pater non est nisi ex justis nuptiis, quales non sunt cum servo. 2. Quia partus cum editur, incipit in rebus humanis esse: adeoque, ex quo de ejus acquisitione quæritur, est pars matris, non patris; eodem modo uti semen injectum agro pars agri esse incipit: de quo plenius agemus *L.* 2. *c.* 8. §. 16.

Additio.

„ Frustra quæstio hæc movetur circa eos, „ qui consensu suo aliis se subjiciunt; quia „ servi non fiunt, sed effectus saltem servitutis, quatenus a consensu dependent, in alterum transferuntur: nimirum, operarum præstatio; liberi igitur liberrimi manent. At „ in veris servis naturale est, ut partus sequatur matrem, *vid. l.* 3. *c.* 7. §. 2.; at „ non ad eum effectum, ut domino jus vitæ, & necis in liberos competat. *ibid.*

Ubi pater aliqua ratione sufficiente cognosci potest] „ I. e. quoties pater certus est. Nos „ infra probabimus, natum ex serva, etsi „ pater certus sit, sequi ventrem.

Patres non minus, quam matres, fœtuum curam gerant] „ Alimenta liberis naturali „ jure ab utroque parente deberi, late probat Auctor infra *c.* 7. §. 4.

Fœtum utriusque esse communem] Confundit Auctor *dominium* in partum servilem, eum *jure educandi*: Hoc utrique parenti commune est; dominium autem neutrius, sed partus sua natura liber est.

Additio.

„ Grotius non asserit partum esse in dominio parentum, sed esse communem, „ i. e. æque portionem corporis materni, ac „ paterni: indeque eum non magis matrem „ sequi, quam patrem. Atque hinc concludit, regulam, quod in servilis conditionis hominibus partus ventrem sequatur, „ juri naturali non satis congruere.

„ At infra probabimus, in materia acquisitionum partum esse veram portionem matris, adeoque in materia servitutis matris „ conditionem sequi.

Si lex civilis hac de re tacuisset] „ I. e. „ Si lex Romana non statuisset, *partum debere sequi ventrem.* At lex id non statuit „ in iis, qui consensu suo se in servitutem „ dant.

Partus non minus patrem sequeretur, quam matrem] „ Diximus, in servilis conditionis „ hominibus, ubi de acquisitione dominii „ agitur, partum sequi ventrem, etiam naturali ratione. *Vid. sup.* ad verba *Fœtum* „ *utriusque.*

Utrumque parentem servitutem servire] „ Nam in quæstione, *an partus sequatur ventrem*? supponitur, alterutrum generantium esse liberum.

An partus servilis futurus sit conditionis] „ Negat Auctor; nisi alia ratio educandi „ partum non sit. Hoc verum est, si pater „ suo consensu se in servitutem dat: quia „ plane non fit servus, nedum ejus liberi; „ At in vere servis extra dubium est, partum quoque esse servilis conditionis. *Vid.* „ *l.* 3. *c.* 7. §. 2.

Si nulla alia ratio fuerit educandi partum] „ Partus ex eo, qui jure belli servus factus est, natus, citra hanc necessitatem „ servus est: quia parentes (quorum portio „ est) servi sunt.

In

In servitutem secum addicere] Quod admittendum non est. Libertas enim est jus natura liberis quæsitum, non ex successione, sed ex creatione. Hoc jus parentes liberis auferre non possunt.

Additio.

„ De liberis servorum, qui consensu suo „ tales facti sunt, concedimus, nec parentes, nec liberos servos fieri, & tantum „ ratione alimentorum teneri; at aliud dicendum de liberis eorum, qui vere servi „ sunt.

Etiam in libertate natos] „ Idque ex ratione naturali probavimus *supra* §. 5.

2 *Ex ipsa necessitate*] „ Si scilicet alia non „ est ratio educandi partum. *Vid. n. præced.*

Extra eam non est jus parentibus] „ Si „ parentes servi facti sunt vel jure belli, „ vel in pœnam, ipsi prolem suam non addicunt in servitutem, sed ipsum jus naturæ, quod ventrem alieno dominio subjecit, adeoque & ejus partum.

Ex ipsa alimentorum &c. præbitione] „ Vera est sententia Auctoris in illis, qui „ suo consensu servi fiunt; At si parentes „ vere servi sunt, jus dominorum in partum servilem non oritur ex alimentorum „ præbitione, sed ex jure belli, vel ex lege „ superioris.

Cum diu alendi fuerint e servis nati] „ Liberi ex illis, qui vere servi sunt, nati, „ effugere servitutem non possunt; non ideo „ quod diu alendi fuerint, sed quia portio „ sunt matris, quæ alieno dominio subjecta est.

Fuga sibi consulere posse, probabilis sententia est] „ De liberis eorum, qui se alieno „ dominio subjecerunt consensu suo, id concedimus; An autem vere servis, & ex „ eis natis fugere liceat, videbimus infra „ *l.* 3. *c.* 7. §. 6. *seq.*

Ne se Dominis subtrahant, generale est] Rectius respondetur, Canones non loqui de eo, quod juris, sed quod virtutis est: commendant servis (i. e. qui vere servi sunt) patientiam, non præcipiunt.

Qui omnem subjectionem rejiciebant] Imo talis error eo tempore non invaluit, adeoque Canones de eo oppugnando cogitare non potuerunt. Verius igitur est, Canones agnovisse jus dominorum in servos (qui sc. vere servi sunt); at commendasse ne cum rigore eo uterentur.

Ad §. XXX.

Præter *perfectam servitutem, de qua jam egimus*] „ Et quæ ex hypothesi Auctoris „ consistit in præstatione perpetua operarum „ pro alimentis, aliisque vitæ necessariis, „ *vid.* §. 27. *n.* 2.: & quæ legibus quarundam gentium infert jus vitæ, & necis, „ quoad impunitatem scil. *vid.* §. 29.; ubi „ notavimus, talem servitutem ex consensu „ ortam neque jure naturali, neque jure „ Romano cognitam esse: adeoque eum, „ qui talem servitutem promittit, ejusque „ liberos liberrimos manere.

Sunt & imperfectæ] Per quas personæ non subjiciuntur alieno dominio, sed jus saltem aliquod reale in personas competit, quæ certo prædio, vel glebæ terræ adscriptæ erant. Hæ species sequuntur vel ex dispositione hominis, vel legis; & idem hic obtinet, quod in servis, scilicet ut partus sequatur ventrem. *Vid. disp. nostram de jure sem. sect.* 1. §. 11.

Additio.

„ Jure naturæ talis homo liber est, & „ tota ratio servitutis hic cessat; non enim „ bello capitur: adeoque dominus nec jus „ vitæ, & necis in eum habet. Quod vero „ jus aliquod in corpus domino competat, „ id ex mera hominis dispositione, & voluntate oritur: quia ea lege prædio addicitur, glebæque adscribitur. Quod vero „ liberi quoque conditionem sequantur matris, id partim ex eo est, quod liberi „ sint portio viscerum maternorum: partim „ ex eo, quod nullum jus ex se, sed a parentibus habeant. De quo plenius infra *L.* 2. *c.* 8. §. 18.

Ut quæ aut in diem fiunt] „ Ut septem „ annorum servitus apud Hebræos, aut ad „ Jubilæum usque. *Gron. b.*

Aut sub conditione] „ Quo pertinent statu liberi.

Aut ad res certas] „ Quo refert mercenarios &c.

Libertorum] „ I. e. eorum, qui ex justa „ servitute manumissi sunt. *pr. inst. de libertin.* Unde manumissio dicitur quasi e manu, seu potestate missio. Apud Romanos „ manumissio erat vel publica, ubi publica „ auctoritate manumittebatur servus: ut 1. „ vindicta, 2. censu lustrali, 3. in ecclesia,

4.

„ 4. testamento; Vel privata, ubi privatim „ manumissio fiebat: ut coram quinque te- „ stibus 1°. inter amicos, vel 2°. per epi- „ stolam, item 3°. nominatione filii: §. 1. „ *Inst. de libertin.* Servi ita manumissi fie- „ bant vel cives Romani, vel Latini, vel „ dedititii: §. *f. inst. eod.* Cives Romani au- „ tem tantum fiebant illi, qui publica au- „ ctoritate manumittebantur. *L. un.* §. 1. *seq.* „ *C. Lat. lib. toll.* vid. *Hyp. Inst. B. Parentis* „ *tit. de libertinis.*

Statu liberorum] „ Statu autem liber est, „ qui statutam, & destinatam in tempus, „ vel conditionem, libertatem habet: *L.* 1. „ *pr. ff. Stat. lib.* vel cui relicta est directa „ libertas in diem, vel conditionem certam. „ *L.* 69. §. 2. *ff. evict.*

Nexorum] „ Qui ob æs alienum credito- „ ribus opetas præstabant, sive ultro, sive „ ex sententia judicis, & plerumque in vin- „ culis: *Livius*, 2. 24. & 27. *item l.* 8. *c.* „ 28. *Varro l. 6. de ling. lat.* 82. *Vid Gron.* „ *b.* Modum describit *Gell. Noct. Att.* 20. 1. „ de ejusmodi nexis, qui terram fodiebant: „ vide *Florum* 3. *Appian. Bell. Pun. c.* 8. „ *Sen. de Benef.* 7. 10. *Lucan.* 7. *n.* 402. *a-* „ *pud Tesm. b.*

Addictorum] „ Qui certo prædio addice- „ bantur, sive pacto, sive sententia judi- „ cis: atque operas præstabant. *Cic. pro* „ *Flacc.* 20. 2. *de Orat.* 63. *Gron. b.*

Adscriptorum glebæ] „ Qui adeo glebæ „ adhærent, ut gleba alienata etiam homi- „ nes illi alienentur: *tot. tit. C. de agric.* „ *& censit. Conan.* 2. 10. *Gudel. de jur. nov.* „ 1. 5. *Groenweg ad tit. C. de Colon. Illyr.* „ *vid. Tesm. b.* Similes sunt Wildfangi in „ Palatinatu: *B. Par. jur. publ. c.* 14. §. 14. „ *Besoldus & Webner voce Wildfang.* & in „ terris Marchicis, Pomeranis, ac Borussi- „ cis, subditi, *die Unterthanen.*

Penestarum apud Thessalos] „ *Gron. b.* „ Adde Comites apud Germanos. *Tac. de* „ *M. G.*

„ Penestæ autem dicuntur a græco πενέσται, „ ob paupertatem sic vocati: quia pauper- „ tate pressi aliis serviebant: *Arist.* 2. *pol.* 7. „ *Halic. II. Alex ab Alex. Gen. dier.* 3. *c.* „ 20. *ibique Tiraqu. Thuan. lib. XIX. pr.* „ *Tesm. b.*

Manus mortuas] „ Vid. *Gron. b.* Unde „ apparet, aliud quid esse servitutem hanc, „ ac alienatio, quæ dici solet *ad manus* „ *mortuas*: i. e. quæ fit in societates, quæ „ nunquam moriuntur; uti si res venditur „ civitati, ecclesiæ &c.

Ob eam, quam supra diximus] „ Natu- „ rali enim jure partum utriusque, & pa- „ tris, & matris, esse communem, Auctor „ docuit *supra* §. 29. *n.* 1. Hac hypothesi „ posita partum pro parte liberum, adeo- „ que hactenus servitutem hanc esse imper- „ fectam, putat. Nos in præcedentibus di- „ ximus, partum servilem necessario matrem „ sequi; est enim pars viscerum materno- „ rum, i. e portio ventris, qui alterius do- „ minio est subjectus.

Ad §. XXXI.

Hactenus de privata subjectione egit Auctor: jam de publica agitur, qua scilicet populus alii populo se in ditionem dat. Cum enim imperium cuique populo jure proprio competat, is de eo disponere, illudque in alium transferre, adeoque suo juri natura quæsito renunciare potest; prout ergo populus ille disponit, ita jus est. *Pos. VI.* vide supra *L.* 1. *c.* 3. §. 8. Diximus autem eodem *c.* 3. §. 11., & 12., per talem subjectionem libertatem privatorum non mutari, & nil nisi jus imperii, i. e. facultatem disponendi de juribus publicis transferri. Si enim talis casus dari posset, ut singuli quoque se in servitutem alii populo dedant, desineret esse populus, & civitas illa inciperet esse familia privata.

Publica subjectio est] „ Subjectionem enim, „ quæ ex consensu oritur, Auctor fecit vel „ privatam, vel publicam *Vid. supr.* §. 26.

Aut etiam populo alteri] „ Ita enim plures „ gentes se populo Romano submiserunt.

In ditionem dat] Jure autem id fieri posse, vidimus *l.* 1. *c.* 3 §. 8.; ubi diximus, natura jus imperii competere humano generi, eoque diviso singulis civitatibus in solidum: adeoque civitates illas de jure suo pro lubitu disponere, indeque imperium in alium transferre, sive plene, sive pro parte, posse.

Additio.

„ Summam potestatem originarie patribus „ familias competiisse, non humano generi, „ alibi demonstravimus.

Persæ hoc vocabant aquam, & terram dedere] „ Hujus formulæ quoque fit mentio in dedi- „ tione Caudina apud *Liv.* 9. 9. Vid. *Gron.* „ *& Tesm. b.*

Sunt & aliæ minus perfectæ] „ Uti in pri- vata

„ *vata* subjectione Auctor distinguit inter „ perfectam, & minus perfectam: ita & in „ *publica* dari minus perfectas, ait. *Vid. supra* §. 27. *n.* 2., & §. 30.

Aut habendi modo] „ Si scilicet jus imperii populus retinet, sed plenam administrandi facultatem in alium transfert: ut „ in dictatorem contulerunt Romani. De quo „ late actum est *L.* 1. *c.* 3. §. 11.

Aut quoad imperandi plenitudinem] „ Si „ summum imperii jus translatum est, sed „ sub certis conditionibus, quæ jus illud „ admodum restringunt; de quo egimus *L.* „ 1. *c.* 3. §. 14. & 16. Vel si alius cum eo, „ qui jus imperii habet, in administratione „ concurrit, *ibid.* §. 17.

Ad §. XXXII.

Ex *delicto subjectio, etiam non accedente consensu, nascitur*] „ Auctor initio hujus „ capitis dixit, jus aliquod acquiri ex generatione, consensu, & delicto: *Vid.* §. 1. „ *h. c.* De jure, quod ex generatione, & „ consensu oritur, actum est §. 1. & *seq.* „ Sequitur nunc jus, quod in personas nascitur ex delicto, etiam citra consensum.

Quoties qui meruit libertatem amittere] Quæritur, *an servus quis possit fieri ex delicto?* Auctor recte id affirmat; Nam cum jure naturali magistratui jus puniendi competat, necessario sequitur, eum uti vitam, ita & libertatem delinquentibus auferre posse. Atque hinc Romani legislatores reos variis ex causis in servitutem detruserunt; quo pertinent servi pœnæ, qui pretii participandi causa venundare se passi sunt. &c. *Vid.* §. 4 *Inst. jur. pers.* §. *f. Inst. His qui sui, vel al. jur.*

Ab eo, cui pœna exigendæ jus est] „ I. e. „ legitimo magistratu; non ergo servus fit, „ qui a prædone, vel latrone libertate privatur.

Non singuli tantum privata subjectione] „ Ubi singulis libertas aufertur.

Ut Romæ qui ad dilectum non respondebant] „ Auctor intelligit eos, qui citati ut „ sacramentum dicerent, non comparuerunt. „ *L.* 20. *ff. Cogn. div. L.* 4. §. 40. *Re milit.*

Fœmina, quæ se servo alieno junxissent] „ *Vid. Tit. C. mulierib. quæ se propr. serv.* „ *junx. Tac.* 12. *ann.* 53. *Suet. Vesp.* 11. „ Grot. *l.* 2. *c.* 20. §. 2.

Populi publica ex publico delicto] „ De „ his pœnis populi publicis Grotius agit *l.* „ 2. *c.* 21. §. 7. *n.* 2. Si populus in alterius „ populi jus, & potestatem transit, singulorum libertas salva manet, & civitas nihil amittit, nisi facultatem statuendi de „ juribus suis publicis: si singuli ex populo „ servi fiunt, tunc desinit esse populus, „ neque ea servitus est publica, sed privata. „ *Vid. supr. L.* 1. *c.* 3. §. 12.

Quod populi servitus per se perpetua est] „ Diximus, veram servitutem publicam non „ dari, & eam, quam Auctor hic statuit, „ improprie dici servitutem; cum libertas „ singulorum non tollatur, sed saltem imperium, quod civitati antea proprium fuit. „ Hoc enim imperium in perpetuum aufertur: & hactenus civitas ab alieno arbitrio „ dependet, aliisque servit.

Quia successio partium non impedit, quo minus semper idem sit populus] „ Nam civis, „ qui noviter constituitur, succedit in jus, „ quod priores habuere; civitas enim semper eadem est, etsi personæ mutentur. „ Unde civitates immortales dicuntur: de „ quo plenius infra agemus, *c.* 9. §. 3. & „ *seq.* & §. 11.; conf. omnino *L.* 2. *c.* 20. „ §. 1. *n.* 8.

At singulorum servitus pœnalis personas non egreditur] Jure naturæ id verum est, *L.* 2. *c.* 21. §. 19. & 20.; at jure gentium secundario ad partum quoque transit: & ibi distinguitur, an ante, an post pœnam conceptus sit partus. *Vid. pr. Inst. de ingenuis.*

Additio.

„ Jure naturæ servitutem etiam ad liberos pertinere, & partum ventrem sequi, „ probavimus suo loco.

Utraque autem servitus, tam privata, quam publica, pœnalis esse potest, aut perfecta &c.] „ Quænam servitus privata sit perfecta, vel imperfecta, explicavit §. 27. „ *n.* 2. & §. 30.; quæ vero publica sit perfecta, aut imperfecta, exposuit §. 31.

De servitute vero tam privata, quam publica, quæ ex jure gentium oritur voluntario] „ Adeoque distinguit Auctor servitutem, quæ ex consensu, vel delicto oritur, & quam jure naturali in præstatione „ operarum pro alimentis consistere putat: ab „ ea, quæ ex captivitate, adeoque jure belli „ oritur, & quam juri gentium voluntario tribuit; cujus effectum esse, ait, ut 1. non tantum ii, qui se dedunt, sed omnes capti servi „ fiant:

" fiant: 2. ut posteri quoque in servitutem " succedant: 3. ut jus vitæ, & necis in servos competat. *l.* 3. *c.* 7. §. 3. 4. 5. 6. & *seq.* " Nos jam demonstravimus, servitutem " jure naturali non constitui pacto, sed captivitate, vel in pœnam. Utroque modo " jus vitæ, & necis domino acquiritur in " servos, non in eorum liberos. Adeoque " effectus allegati non proprii sunt juri gentium voluntario: quale non datur.

C A P U T VI.

De acquisitione derivativa facto hominis; ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.

I. 1. Acquisitione + derivativa nostrum fit aliquid [1] + facto hominis, aut legis. + Homines rerum domini, ut dominium, + aut totum, aut ex parte (aa) transferre possint, [2] juris est naturalis + post introductum dominium; + inest enim hoc in ipsa dominii, + pleni scilicet, natura. Itaque [a] Aristoteles: *ὅρος τοῦ οἰκεῖον εἶναι, ὅταν ἐφ' αὐτῷ ᾖ ἀπαλλοτριῶσαι* + *proprietatis definitio est, ubi penes nos est jus alienandi.* + Duo [b] tamen notanda sunt, alterum in dante, alterum in eo, cui datur. + In dante, non sufficere [3] actum internum voluntatis; + sed simul requiri aut verba, aut alia signa externa: quia + actus internus, [4] ut alibi diximus, [5] non est congruens naturæ societatis humanæ.

a 1. *Rhet.* v.

b *Soto lib.* I V. *q.* 5. *a.* 1.

2. + Ut vero traditio etiam requiratur, [c] ex lege est civili; quæ quia a multis gentibus recepta est, + jus gentium improprie dicitur. + Sic alicubi usurpatum

c *Less. lib.* 2. *c.* 3. *dub.* 3.

G R O N O V I I.

1 *Facto*] Beneficio, opera.

2 *Juris est naturalis*] §. 40. Instit. *de R. D.*

3 *Actum internum*] Mentis nutum.

4 *Ut alibi diximus*] 2, 4. 3. *it.* 2, 4, 26. *it.* 2, 20, 18, & 39.

5 *Non est congruens*] Idoneus ad communicationem inter homines, qui pectora inspicere nequeunt.

(aa) Confer in hanc rem PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gentium*, Lib. IV. Cap. 9. *J. B.*

patum videmus, ut [6] professio apud populum, aut magistratum, & [7] relatio in acta requiratur; + quæ omnia ex jure esse civili, certissimum est. Actus autem voluntatis, quæ signo exprimitur, intelligi debet [a] [8] voluntatis rationalis.

II. + Vicissim + in eo, cui res datur, + seposita lege civili, + requiritur naturaliter voluntas accipiendi, [9] + cum suo signo; + quæ voluntas ordinarie [10] sequitur dationem, + sed potest & præcedere, puta si quis quid dari, aut concedi sibi, petierat: + censetur enim durare voluntas, nisi mutatio appareat. + Cætera, quæ tum ad juris concessionem, tum ad acceptionem requiruntur, + & quomodo fieri utrumque possit, infra in capite de promissis [d] tractabimus; nam in hoc [b] + alienandi, & promittendi par est ratio, + jure quidem naturali.

d L. II. c. 12.

III. Sicut autem res aliæ, ++ ita & imperia alienari (bb) possunt ab eo, [11] cujus in dominio vere sunt, id est, [12] + ut supra ostendimus, a rege, + si [13] imperium in patrimonio habeat: + alioquin [c] + a populo, + sed accedente regis consensu; quia is quoque jus aliquod habet, quale usufructuarius, quod invito auferri non debet. Et hæc quidem procedunt + de toto imperio summo.

IV. In partis alienatione + aliud insuper requiritur, [d] + ut etiam pars, de qua alienanda agitur, consentiat. Nam qui in civitatem coëunt, + societatem quandam contrahunt perpetuam, & immortalem, + ratione [14] partium, quæ integrantes dicuntur: unde sequitur, + has partes non ita esse sub corpore, ut sunt partes corporis naturalis, + quæ sine corporis vita vivere non possunt, & ideo in usum corporis recte abscinduntur. Hoc enim corpus, de quo agimus, + alterius est generis, voluntate contractum scilicet; ac propterea + jus ejus in partes [15] ex primæva voluntate metiendum est, + quæ minime credi debet talis fuisse, ut jus esset corpori partes & abscindere a se, + & alii in ditionem dare.

V. Sic vicissim parti jus non est a corpore recedere, [e] + nisi evidenter se aliter

GROTII.

a *Voluntatis rationalis*] Cassiodorus II, 11. *Alienatio rerum solidum desiderat habere judicium.*

b *Alienandi, & promittendi par est ratio*] Ideoque etiam dona absentibus per internuntios mitti possunt, ut *Servius* notat ad illud IX. Æneidos, *cum jungeret absens.* (verf. 361.)

c *A populo*] *Bal.* & *Oldradus* in c. intellecto. de jurejurando. Idem *Baldus* conf. 327. n. 7. Cardinalis *Thuschus* p. p. concl. 40. n. 1. & concl. 694. Exempla apud *Haræum* tomo II. in anno MDXXVI. & *Guicciardinum* libro XVI.

d *Ut etiam pars, de qua alienanda agitur, consentiat*] *Gail.* II. de pace publica, c. XV. n. 14. vide *Serranum* in Carolo Sapiente, (*Pag.* 194. *Ed. Paris.* 1627.) & eundem in Francisco I. ubi de Burgundia sermo. (*Pag.* 565.)

GRONOVII.

6 *Professio apud*] Ut in testamento calatis comitiis.

7 *Relatio in acta*] §. 2. Instit. *de donat.*

8 *Voluntatis rationalis*] Humanæ.

9 *Cum suo signo*] Aliquo indicio externo, quod oculis, vel auribus accipiatur.

10 *Sequitur dationem*] Posterior est tempore, quam datio,

11 *Cujus in dominio vere sunt*] Cujus omne jus in eis, & arbitrium est.

12 *Ut supra ostendimus*] 1, 3. 12.

13 *Imperium in patrimonio*] 1, 3. 11. & 12.

14 *Partium, quæ integrantes*] Civitatum, optimatium, provinciarum.

15 *Ex primæva voluntate*] Non ex eo, quod possunt tolerare: sed ex eo, quod initio, cum coirent, convenit ut tolerarent.

(bb) Vide PUFENDORF. Lib. VIII. Cap. 5. §. 9. *& seqq. J. B.*

GROTII.

e *Nisi evidenter se aliter servare non possit*] Confer quæ infra hoc libro c. XXIV. §. 6. Hac de causa absolutus a Spartanis Anaxilaus, qui Byzantium fame cogente dediderat. *Xenophon* historiæ

aliter servare non possit: nam, [16] + ut supra diximus, in omnibus iis, + quæ humani sunt instituti, + excepta videtur necessitas summa, + quæ rem reducit ad merum jus naturæ. Augustinus de Civit. Dei, lib. [e] XVIII. *In omnibus fere gentibus quodammodo vox naturæ ista personuit, ut subjugari victoribus mallent, quibus contigit vinci, quam bellica omnifaria vastatione deleri.* Itaque in juramento Græcorum, [f] quo Græci, qui se Persis subjecissent [17] devovebantur, additum fuit, *μὴ ἀναγκασθέντες*· + *nisi plane coacti.* e c. 2. f Herod. Polyhym. seu lib. VII.c.132.

+ VI. [18] + Atque hinc satis intelligi potest, cur hac in re [19] majus sit jus partis

riæ Græcæ 1. (c. 3. §. 12.) Anastasius Imperator etiam gratias agit præfectis, qui Martyropolim Persis dediderant, quia defendi nequibat. Procop. περὶ κτισμάτων. (Lib. 3. c. 2.) Idem *Procopius* IV. Gotthicorum: λιμῷ γὰρ οὐκ οἶδεν ἡ ἀρετὴ συνοικίζεσθαι, πεινῶντι καὶ ἀνδραγαθίζεσθαι οὐκ ἀνεχομένης τῆς φύσεως· *cum fame habitare virtus recusat, nec fert natura, ut iidem & esuriant, & agant fortiter.* (Cap. 23.) Et apud *Annam Comnenam* libro V. epistola Cephalæ de Larissa obsessa ad Imperatorem Alexium: ἀνάγκῃ δουλεύοντες (καὶ τί γὰρ δεῖ πρὸς φύσιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης τυραννίδα ποιεῖν;) γνώμην ἔχομεν τὸ φρούριον παραδοῦναι τοῖς ἐγκειμένοις καὶ φανερῶς ἀποπνίγουσιν· *Necessitati servientes (quid enim contra vim naturæ agi potest ?) constituimus oppidum tradere iis, qui nos non obsident tantum, sed, quod manifestissimum est, strangulant.* (Cap. 4.)

GRONOVII.

16 *Ut supra diximus*] 2, 2. 6.

17 *Devovebantur*] Juraverant, se eos δεκατεύειν Apollini; quod est vel decimas spoliorum consecrare, vel decimum quemque supplicio destinare. *Herod.* Polyh. sive lib. 7. cap. 132. pag. 457. *Justin.* 11, 3. *Diodor. Sic.* 11, 65. τὴν δεκάτην ἐξ αὐτῶν τῷ Θεῷ καθιερώσαντες. *Plutarch.* Sulla p. 464. τῆς χώρας αὐτῶν ἀποτεμόμενος τὴν ἡμίσειαν τῷ Πυθίῳ καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ καθιέρωσεν, ἐκ τῶν προσόδων κελεύσας ἀποδίδοσθαι τὰ χρήματα τοῖς θεοῖς, ἅπερ αὐτὸς εἰλήφει. *Dio* lib.64. p. 722. δεκατεύειν. Ad *Hebr.* 7, 5. ἀποδεκατοῦν τὸν λαόν.

18 *Atque hinc &c.*] Nescio quare tam sollicite, ac subtiliter hæc disputet Auctor, ac religionem injiciat principibus alienandæ partis summi imperii, vel finium: quasi quisquam ad hoc proclivis esset. Utinam tam facile illos dedocere posset, ne agerent, ferrent, raperent aliena; quam facile obtinebit, ne quid ultro alienent! Frustra movetur hæc quæstio extra casum necessitatis; alioquin hoc scio vehementer inculcare duo hominum genera: alterum, qui privilegia, quæ principes, ac reges populis, ac civitatibus dederunt, atque illis munierunt potentiam suam, irrita reddendi occasionem quærunt: alterum, qui æternos volunt servare titulos semel acquisitæ possessionis, hoc est, semina bellorum; ut cum Franci negant, *Francisco primo* captivo jus fuisse *Carolo quinto* cedendi regnum Neapolitanum, ducatum Insubriæ, & provincias Belgicas, quæ regni Galliæ feudum erant. Quam sancte, & pie illi faciant, ipsi viderint. Principes, aut populi regnantes pessime faciunt, si illud jus summi imperii, quod cum salute inferiorum conjunctum est, temere minuunt: aut si populos, quos tueri, ac defendere debent, retinendo, projiciunt, ac deserunt. At ubi in eas angustias sunt redacti, ut nisi aut concedendo aliquid de jure summo, aut alienando partem populi, non possint servare reliquum; quare minus eis liceat in partes, quam partibus in simili necessitate adversus totum corpus, causam non video. Nisi stulti fuerunt illi veteres, qui magni animi esse putabant, etiam in principe, dicere de fortuna: *Si celeres quatit pennas, resigno quod dedit:* qui tyrannorum adscribebant consiliariis, de regno non esse descendendum, nisi pedibus traharis.

Dicit, has partes non ita esse sub suo corpore, ut sunt partes corporis naturalis, quæ sine corporis vita vivere non possunt, & ideo in usum corporis recte abscinduntur. Hinc plane contrarium sequitur; quoniam enim hæ partes sine hoc corpore vivere possunt, minore religione abscinduntur, quam partes corporis naturalis, quæ abscissæ intereunt. [At alia est ratio Partium Civitatis, quæ in suam tantum utilitatem, & suâ voluntate, Corpori junguntur; adeoque non censentur in id consensisse, ut Corpori liceret, eas à se abscissas alterius Civitatis membra facere. *J. B.*] Servare velle primum, ac præcipuum est, quod respicit & princeps, & corpus, quicumque faciunt partem sui: dein servare in corpore, ut nunc est. Quod si obtineri nequit, nulla invidia est, contentum esse priori, & servandos, quemcumque fortuna dederit, alii mandare potius, quam secum sinere interire; aut sibi licentiam tantam reservare ad pacta turbanda, jusjurandum violandum, ferro, & igne sæviendum, hoc prætextu, quasi alienare non licuerit.

Dicit, partem uti eo jure, quod ante initam societatem habuit: corpus non item. Quare? annon perinde ut parti jus fuit subjiciendi se, aut addendi corpori cui liberet: ita & corpori jus fuit recipere in partem quos vellet volentes, quos nollet repellere? Hoc ergo nunc jure utitur abscindens, quos secum esse non vult, quia non potest servare, aut si vult, frustra vult.

Ut removeat quod objicit sibi, imperium esse in

partis ad se tuendam, quam corporis in partem: quia pars [20] + utitur jure, (cc) quod ante societatem initam habuit, [21] + corpus non item. Nec dicat mihi aliquis, imperium esse in corpore [22] tanquam in subjecto, ac proinde + alienari ab eo posse [23] ut dominium. Est enim in corpore, ut [24] subjecto adæquato, + non divisibiliter in plura corpora, sicut anima est in corporibus perfectis. + Necessitas autem, [25] + quæ ad jus naturæ rem reducit, hic locum habere non potest: + quia in eo jure naturæ + usus quidem comprehendebatur, ut [26] esus, detentio, quæ sunt naturalia; + at non alienandi jus, + quod facto humano introductum est, + atque ideo inde mensuram accipit.

VII. + At imperium + in locum, id est, pars territorii, puta non habitata, aut deserta, quo minus + a populo libero alienari possit, + aut etiam a rege, accedente populi consensu, quid obstet, non video: + nam populi [27] pars, quia liberam habet voluntatem, jus quoque habet contradicendi; at territorium, & totum, + & ejus partes sunt + communia populi pro indiviso, + ac proinde sub arbitrio populi. At imperium in populi partem + si alienare populo non licet, + ut jam diximus, + multo minus regi + imperium etsi plenum habenti, attamen non plene, + ut supra distinximus.

VIII. Quare

in corpore ut subjecto, ac perinde alienari posse, ut & dominium privati; dicit esse quidem in corpore ut subjecto, sed ut subjecto adæquato, non divisibiliter in plura corpora, sicut anima in corporibus perfectis. Sane anima partem corporis, quamdiu sana est, deserere non potest: sed si pars morbo, aut ulcere ita affecta est, ut animam sustinere diutius non possit, se retrahit illa ad partes validiores, & intelligit, immedicabile vulnus esse recidendum, ne pars sincera trahatur. Sic illa reliquo corpori consulit, missa parte, non sibi tantum, sed prorsus perdita, & mortua. Quanto levius hoc ferendum in corpore artificiali, de quo quæ separantur, non intereunt, sed in aliud corpus transeunt, cujus spiritu perinde alantur, ut in priore? præsertim si pars sit mere subjecta, quæ possit dicere cum asino illo apud Phædrum: *Quid refert, cui serviam, clitellas dum porto meas?*

Quomodo autem consentit his, quod infra traditur cap. 9. num. 10. posse civitatem dividi, aut consensu mutuo, aut in bello: & tum plura pro uno existere summa imperia?

Quod sequitur, necessitatem ad jus naturæ reducentem hic locum non habere, quia in eo jure usus comprehendebatur, non vero alienandi jus; prima specie valde subtile est, sed si penitus inspiciatur, vanum. Est autem jus naturæ duplex: illud antiquissimum, quo erant omnia communia: & illud, quod sequitur introducta dominia; ut ipse docet cap. 5. n. 1. Eadem autem necessitas, quæ partem coactam recedere a corpore reducit ad jus naturæ, quam Auctor num. 5. parti isti concedit, non reducit eam ad illud jus primum, & antiquius, quo omnia omnium, homo neminis erat; sed ad jus posterius, quod ut servetur, a præterito nexu libera eligit alium dominum, aut adjungit se alii corpori. Idem jus naturæ per necessitatem redit corpori ad reliquendam partem: ei enim juri inest alienatio, ut ipse initio hujus cap. disputat.

19 *Majus sit jus partis*] Excusatior sit urbs, vel provincia, cum se a corpore imperii separat: quam populus, vel rex, cum eam alienat.

20 *Utitur jure*] Libertate se subjiciendi, aut addendi corpori, cui velit.

21 *Corpus non item*] Quia non fuit, sed cum societate inita demum exstitit.

22 *Tanquam in subjecto*] Adjunctum separabile.

23 *Ut dominium*] In re privata.

24 *Subjecto adæquato*] Quales sunt partes in toto essentiali, quæ se invicem pervadunt, & loco, ac situ non differunt; ut anima permeat totum corpus, neque est in alio loco, aut spatio, quam ipsum corpus: secus ac partes totius integralis.

25 *Quæ ad jus naturæ*] Per quam post introducta dominia communi hominum jure in res alienas uti possumus. 2, 2. 6.

26 *Esus, detentio*] Quia si dominia introducta non essent, vesci eo, quod nunc alterius est: tenere rem, quæ nunc reddi debet, licuisset communi jure; at non alienare: id enim natura ignorabat, quum proprium ignoraret.

27 *Pars, quia liberam*] Quia ei non potest negari arbitrium statuendi de se, cujus corporis velit esse; si alienetur, consentire debet: ac potest contradicendo obtinere, ne alienetur.

(cc) Argumentum istud, ut & sequens, nititur rationibus non minus falsis, quàm subtilibus: ut ostendimus in Notis nostris Gallicis. Omnino potest Civitas, summa necessitate urgente, partem aliquam non quidem alienare ipsâ invitâ, sed deserere; ita tamen ut sinat eam, si possit, suis ipsius viribus sese tueri, & defendere. Hac ratione æquale jus est utrinque, ut esse debet. Sed fusius id omne exposuimus in dictis Notis. *J. B.*

G R O-

VIII. Quare + subscribere non possumus [g] jurisconsultis, qui ad regulam de non alienandis imperii partibus adjiciunt exceptiones duas, de publica utilitate, & de necessitate: nisi hoc sensu, + ut ubi eadem est utilitas communis, & corporis, + & partis, facile ex silentio etiam non longi temporis, consensus & populi, & partis intervenisse videatur; + facilius vero si etiam necessitas appareat. At ubi manifesta est in contrarium voluntas, aut corporis, + aut partis, + nihil actum debet intelligi, nisi, ut diximus [b], + ubi pars a corpore coacta est abscedere.

g Belluga in pr. spec. in rub. 8. p. 3. & 4. Roch. de Curte de consuet. q. 5. col. 6. tom. 1. & alii allegati a Vasq. lib. 1. c. 4.

b Supra §. 5.

IX. Sub + alienatione merito comprehenditur & [28] + infeudatio, + sub onere commissi ex felonia, aut deficiente familia; + Nam & hæc est conditionalis alienatio. Quare [i] videmus a pluribus populis [f] irritas habitas ut alienationes, + ita infeudationes regnorum, quas populis inconsultis reges fecerant. Populum autem consensisse, intelligimus, + sive totus coiit, quod olim + apud Germanos, + & Gallos fieri solebat, + sive per legatos [29] partium integrantium mandatu sufficiente instructos. g + Nam facimus & quod per alium facimus. + Sed nec pignori dari pars imperii poterit, + nisi consensu simili: non ea tantum ex causa, + quod [30] ex pignoris datione sequi alienatio soleat, sed quod & rex teneatur populo + ad exercendum per se summum imperium, + & populus partibus suis ad conservandum hoc exercitium in sua integritate, cujus rei gratia in societatem civilem coitum est.

i Smith. de rep. Ang. lib. 1. c. 9. Buch. in Baliolo. Froiss. l. 1. c. 214. & 246. Monstrel. in hist. c. 22, 5. Guicc. lib. XVI.

X. [31] + Minores vero functiones civiles + quo minus populus etiam jure hereditario possit concedere, nihil obstat; + cum ea corporis, summique imperii integritatem nihil imminuant. [k] + Inconsulto vero populo rex id non potest, si maneamus intra terminos naturales: + quia juris temporarii, + quale est regum electorum, aut lege succedentium ad imperium, (dd) effectus nisi pariter temporarii esse non possunt. + Potuit tamen + populi ut expressus consensus, ita tacitus consuetudine introductus, + qualem nunc passim vigere cernimus, id jus regibus tribuere. + Eo jure usos olim reges [32] Medos, & Persas, h + oppida, aut regiones totas perpetuo jure tenendas donasse, passim in historiis legimus.

k Cravet. consf. 894. num. 2. Zoannet. de Rom. Imp. n. 162.

+ XI.

GROTII.

f *Irritas habitas ut alienationes, ita infeudationes*] Et remissiones homagii. Vide *Cromerum* Polonicorum XXV.

g *Nam facimus & quod per alium facimus*] Sic in Imperio Germanico in alienationibus Electorum consensus ex more, & pactis, pro consensu est ordinum. (De eo non adsentiuntur Recentiores, & optimi Scriptores, qui *Jus Publicum Germanicum* exponunt. *J. B.*)

h *Oppida, aut regiones totas*] Ut a Dario Sylosonti urbem, & insulam Samiorum. (Exemplum istud non quadrat. *Darius* expulit tantum *Mæandrium*, qui regnum occupaverat, excluso *Sylosonte Polycratis* fratre. Vide HERODOTUM, Lib. III. Cap. 139. *& seq.* Sed idem *Darius* principibus viris, quos secum ex *Jonia*, & *Æolide* duxerat, *singulis ipsarum urbium*, quibus eos præfecerat, *perpetua dedit imperia*, referente CORN. NEPOTE, *Themist.* c. 10. *J. B.*)

GRONOVII.

28 *Infeudatio*] Quum rex, vel princeps dominatum suum alii dat in clientelam, ejusque, ut loquuntur, feudum facit, permittens ei potestatem de successore statuendi, si aut ipse fidelis ei esse desierit, aut stirps sua exstincta sit: ut Johannes Guilelmi Conq. abnepos Angliæ regnum infeudavit Papæ. *Bodin.* 1, 10.

29 *Partium integrantium*] Ordinum, civitatum.

30 *Ex pignoris datione*] Si hypothecæ sint commissæ, nec solvatur statuto tempore debitum. *Cic.* 13. fam. 15. & 16.

31 *Minores functiones*] Præfecturas, satrapias, telonia, & olim sacerdotia.

32 *Medos, & Persas*] *Corn. Nep.* Miltiad. 3. Themistocle 10.

(dd) Ratio ista non usquequaque vera est. In eo res vertitur, an Populi consensus heic justè præsumi queat. Sed de hoc diximus in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

+ XI. i [33] Patrimonium quoque populi, [l] + cujus fructus destinati sunt ad sustentanda reipublicæ, + aut regiæ dignitatis onera; (ee) [k] + à regibus alienari, nec in totum, nec in partem potest. + Nam & in hoc jus majus [34] fructuario non habent. + Nec admitto exceptionem, si res modicum valeat: quia quod meum non est, ejus nec exiguam partem alienare mihi jus est; + sed in rebus modicis, quam in magnis, consensus populi ex scientia, & ex silentio facilius præsumitur. + Quo sensu & ad res patrimonii publici aptari possunt, quæ de necessitate, & utilitate publica, in alienandis imperii partibus, [m] [35] supra diximus: tantoque magis, + quia momenti minoris res hic vertitur. Est enim patrimonium imperii causa constitutum.

l Alberic. in c. intellecto de jurejur. Bart. in l. 3. §. 4. D. quod vi. Corset. in tr. de excel. regis, q. 4. Loazes ad. a Vasq. c. 5. Natta conf. 367. Bonif. Reg. conf. 49. n. 43.

m h. c. §. 9.

XII. Sed + in eo falluntur multi, quod res, quæ in fructu sunt patrimonii, cum rebus patrimonii confundant. + Sic jus alluvionum in patrimonio esse solet, ipsæ res, quas fecit alluvio, in fructu: + jus vectigalia exigendi in patrimonio, + pecunia ex vectigalibus procedens in fructu: + jus confiscandi in patrimonio, + fundi confiscati in fructu.

XIII. Partes autem patrimonii + pignori opponi ex causa possunt à regibus, + qui plenum habent imperium, id est, + qui jus habent ex causa tributa nova indicendi. + Nam sicut populus tributa ex causa indicta solvere tenetur, ita & [36] rem ex causa pignori oppositam lucre; + Luitio enim ista tributi quædam est species. + Est autem populi patrimonium regi, pro debitis populi, pignoris jure obligatum. + Potest autem [n] pignori dari etiam [37] res mihi pignorata. + Quæ autem dicta sunt a nobis hactenus, ita locum habent, + nisi lex imperio addita, aut regis, aut populi potestatem magis aut auxerit, aut contraxerit.

n L. Grege 13. §. cum pignori, 2. D. de pignor.

+ XIV. 1. Illud quoque sciendum est, + cum de alienatione agimus, sub eo genere nobis etiam testamentum comprehendi. Quanquam enim testamentum, + ut actus alii, [o] + formam certam accipere possit a jure civili, + ipsa tamen ejus substantia cognata est dominio, + & eo dato juris naturalis. (ff) + Possum enim [38] rem meam alienare non pure modo, sed & sub conditione; + nec tantum irrevocabiliter, sed & revocabiliter, atque etiam retenta interim

o Arist. 11. Pol. VII.

GROTII.

i *Patrimonium quoque populi, cujus fructus sunt destinati ad sustentanda reipublicæ, aut regiæ dignitatis onera*] Veteres Græci *τεμένη* vocabant partem agri publici concessam regibus. Exempla habes apud *Homerum* de Bellerophonte apud Lycios Iliados ζ. (*vers.* 194.) de Meleagro Iliados ι. (*vers.* 573.) de Glauco Lycio Iliados μ. ubi scholiastas vide. (*vers.* 313.)

k *A regibus*] Sine ordinum consensu. Exemplum apud *Thuanum* libro LXIII. in anno MDLXXVII.

GRONOVII.

33 *Patrimonium populi*] Vulgo *Domanium* appellant.

34 *Fructuario*] Qui cedendo extraneo nihil agit de usufructu.

35 *Supra diximus*] 1, 3. 12.

36 *Rem ex causa*] Vere debitum, propter quod partem illius patrimonii pignori dedit.

37 *Res mihi pignorata*] L. 1. Cod. *si pignus pignori datum sit.*

38 *Rem meam alienare*] Re mea cedere alii, non modo statim, sed etiam ex tempore certo, & in certum casum; nec modo ut indubitato habeat, sed etiam ut habeat, nisi mihi aliter postea visum fuerit, & ut usque ad illud tempus, vel usque ad eum casum ea res sit omnino mea.

(ee) Confer PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VIII. Cap. 5. §. 8. & 11. *J. B.*

(ff) Confer quæ diximus ad PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 10. præsertim in altera Editione. *J. B.*

GRO-

terim possessione, & plenissimo fruendi jure. + Alienatio autem in mortis eventum, ante eam revocabilis, retento interim jure possidendi, ac fruendi, est testamentum. Vidit hoc recte + Plutarchus, qui cum à Solone, p dixisset, permissam civibus testamenti factionem, addit: *τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν·* + *effecit, ut res cuique sua propriæ, & in pleno dominio essent.* + Quinctilianus pater in declamatione: q *Potest grave videri etiam ipsum patrimonium, si non integram legem habet, & cum omne jus nobis in id permittatur viventibus, auferatur morientibus.* Hoc jure Abrahamus, si sine liberis decessisset, res suas + Eliezero relicturus fuerat, ut indicat locus [1] Gen. XV, 2.

p *Vit. Solon.* p. 90. A. *Decl.* 308.

q Decl. 308. *init.*

2. Quod vero alicubi + externis testamentum facere non conceditur, id non est ex jure gentium, sed ex jure proprio illius civitatis, + & ni fallor, ab illa veniens ætate, qua externi quasi pro hostibus habebantur; + itaque apud moratiores populos merito exolevit.

GRONOVII.

1 *Gen.* XV, 2.] Habes apud *Sophoclem* Trachiniis (*vers.* 1164.) testamentum Herculis; apud *Euripidem* Alcestidis (*Alc.* 282. *& seqq.*); & apud *Homerum* Odysseæ ρ. (*vers.* 79.) Telemachi donationem mortis causa, quæ & ipsa testamentum quoddam est. Est apud *Homerum* etiam voluntas ultima de rebus agendis: ut ex Andromaches, & Penelopes verbis ostendit *Plutarchus.* [*De Poesi Homer.* p. 74. *Ed. Barnes.*] Alia veterum testamentorum exempla attulimus supra libro I. cap. III. §. XII. in textu, & annotatis. Hebræis usitata testamenta, apparet *Deut.* XXI, 16. *Sirachida* capite XXXIII, 25. [In testamento *Herculis*, & *Alcestidis*, quod vocat Auctor noster, nil de bonis statuitur; sed tantum mandata quædam dantur. At est donatio quædam mortis caussa, in *Alcestide* EURIPIDIS; non quidem ab ipsa *Alcestide* facta, sed ab *Hercule*, vers. 1020. *& seqq.* quam etiam Auctor pro exemplo adfert, in *Sparsione Florum ad Jus Justinian.* pag. 36. unde fortè orta confusio. *J. B.*]

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. VI.

§. I.

1 ACQUISITIONE *derivativa &c.*] Hactenus egit Auctor de acquisitione originaria juris, eaque VEL IN RES, quæ fit per occupationem rei communis (*vid. supr. c.* 3.), aut rei tacite derelictæ (*vid. supr. c.* 4.): VEL IN PERSONAS, quæ fit aut per generationem, aut per consensum, aut ex delicto. *Vid. supr. c.* 5. Sequitur nunc tractatio de acquisitione derivativa; scilicet qua quid non primi, sed ab alio acquirimus: sive res illa sit publica, sive privata.

Additio.

„ Auctor per acquisitionem *derivativam*
„ aliquid nostrum fieri, ait: 1°. facto ho-
„ minis, nimirum, per alienationem (etsi
„ traditio non sequatur) imperii, vel re-
„ rum imperii, *h. cap.* 6: 2°. per legem;
„ quo etiam refert successionem ab intesta-
„ to, & testamentum. *vid. h. c* §. *f. & c.* 7.
„ 3°. jure gentium, quo refert modos acqui-
„ rendi quos Jcti Romani juri gentium tribu-
„ unt; & speciatim traditionem. *Vid. cap.* 8.

„ Quibus absolutis, modos finiendi explicat *cap.* 9; & tandem, locutione admodum impropria, *c.* 10. exponit obligationem, quæ ex dominio nascitur adversum nos.

„ Magis placet methodus juris Romani, & magis naturalis tractandi est ordo, quem JCti Romani elegerunt. Omne jus enim versari dixere, vel circa *statum hominum*, vel circa *res*, vel circa *obligationes personæ*. Ad *statum hominum* pertinent ea, quæ tractavit Auctor capite V. De *jure rerum*, & modis acquirendi dominium, hoc capite, & sequentibus agit. *De actionibus*, quæ ex obligatione descendunt, tractat capite XI. seq.

Facto hominis, aut legis] Facto hominis nostrum aliquid fit, v. g. traditione, quando res ab eo, qui jus habet tradendi, in nostram potestatem confertur: facto legis nostrum fit, quando lex disponit ut res in alium ipso jure transferatur, ut in successione ab intestato.

Additio.

„ Juxta doctrinam JCtorum res singulorum fiunt vel facto nostro, vel jure rei nostræ, vel per continuationem familiæ, i. e. jure hæreditatis. *Vid. Diss. proœm. XII.* §. 250.

Homines rerum Domini, ut dominium &c. transferre possint, est juris naturalis &c.] Prout enim quis de re sua disponit, ita jus est: *Pos. VI.*

Aut totum, aut ex parte] „ Qui enim totum dominium transferre potest, multo magis potest partem.

Post introductum Dominium] Imo statim in primo momento creationis occupata res iterum potuit alienari. *Vid. indicem*, voce *dominium.*

Additio.

„ De hac distinctione inter jus naturæ simpliciter tale, & quod sequitur introductum dominium, late egimus *supra l.* 2. *c.* 5. §. 1: nullumque ejus usum esse in disciplina juris naturalis, diximus *ibid.* Conf. *not. ad* §. 6. *seq. in fin.* & *Diss. proœm. I. Cap. fin.*

Inest enim hoc in ipsa hominis natura] Dominium enim natura sua consistit in libera facultate de re disponendi. Vid. *L.* 21. *C. Mand.*

Additio.

„ Ex hypothesi Auctoris dominia a natura nulla sunt; postquam autem consensu hominum introducta fuere, in ipsa dominii natura inesse putat, ut alienari res nostra possit. Dum enim homines consenserunt, ut quod quisque occupasset suum esset; eo ipso quoque consensisse fingit, ut de suo dominio pro lubitu disponere possit. *Diss. proœm. VI.* §. 23.

Pleni scilicet] „ Quid sit plenum dominium, quid minus plenum, *vide L.* 1. *c.* 1. §. 5.

Proprietatis definitio est] „ Rei enim suæ quisque est moderator, & arbiter. *Vid. d. l.* 21, & *L.* 9. *C. Judæis, ibique Goth.* Unde regula inter leges XII. tabb. refertur, *prout quisque rei suæ legasset, ita jus esto.*

Duo tamen notanda sunt, alterum in dante, alterum in eo, cui datur] „ Sensus est, quod dominus transferre in alium dominium rei suæ possit: modo de voluntate transferentis, & acceptantis, rite constet. *Vid.* §. *b.*

In dante non sufficere actum internum voluntatis] „ Ad id, ut dans alienare possit, requiritur 1°. legitima facultas alienandi. Nam qui ultra fines facultatis a natura concessæ alienat, injuria agit, *Pos. VII.* 2°. Voluntas alienandi, quia mihi invito res mea auferri nequit: eaque rationalis; non enim videtur velle, qui cognitum non habet quid velit. Non ergo sufficit voluntas infantium, & furiosorum. 3°. Voluntatis illius declaratio; nam conceptus voluntatis in vita civili effectum non habet, nisi & declaretur; idque verbis, vel factis.

Sed simul requiri, ait, verba, aut alia signa] „ Quod plenius probabimus *infra c. V.* §. 11. & *c.* 16. §. 26.

Actus internus non est congruens naturæ societatis humanæ] „ Rectius: actus internus non est modus declarandæ voluntatis; (societatem enim humanam non dari, alibi demonstravimus) unde voluntas mente retenta nihil operari dicitur. *l.* 7. *C. Cond. ob caus. Leg.* 46. *ff. Hær. inst. Barbos. l.* 19. *c.* 8. *ax.* 32. & *cap.* 41. *ax.* 31.

Ut vero traditio etiam requiratur, ex lege est civili] Celebris hæc est quæstio, *an jure naturæ ad translationem dominii requiratur traditio*? Valde disputata fuit hæc quæstio inter duos summos JCtos, Huberum, qui eam negavit *in prælect. ad Inst. Rer. div. l.* 16. & *passim*, secutus *Grotium hic*, & *in introd. ad jus Holl. L.* 2. *c.* 5: & Strauchium, 2

qui

qui affirmavit, secutus Vinnium in *Inst. R. D. §.46. n. 4.* & *Wissenbach. in disp. de Mutuo D. 1. th. 4.* Novam viam ingreditur Pufendorfius *de J. N. L. 4. c. 9. §. 4. seq.* & distinguit inter dominium: quatenus est qualitas moralis, & quatenus est cum possessione conjunctum: atque hoc, non illo casu, traditionem requiri, ait. At nemo horum vera principia cognita habuit; quod ex sequentibus propositionibus apparebit.

PROPOSITIO I.

ALIENATIO *est actus, quo jus in alterum transfertur*: TRADITIO, *quo res in alterius custodiam, & potestatem corporalem confertur.*

DEMONSTRATIO.

Alienare enim est, ex nostro aliquid alienum facere, *L. 1. C. fund. dat.* Alienatio igitur est actus, quo jus ab uno transfertur in alium, & sic jus unius fit jus alterius: *L. 4. C. de Præd. min. L. 28. V. S.* quod fieri potest etiam citra traditionem; sufficit enim ibi declaratio voluntatis de jure in alium transferendo. *Tradere* autem est quasi transdare: & traditio definitur, quod sit actus, quo res in alterius potestatem corporalem, i. e. possessionem transfertur; unde nemo possidet, nisi qui facultatem naturalem habet rem tenendi.

In potestate nostra corporali, seu custodia, vel possessione non tantum est, quando manu rem actu tenemus, vel pedibus ei insistimus, ita ut alius insistere ei, vel tenere eam non possit; sed & quando per alium possidemus: quia si quis legem actui tali dixit, is saltem est instrumentum alterius; actio autem non est instrumenti, sed causæ. Quando ergo alius meo nomine tenet, non ille possidet, aut tenet, sed ego; is nudum est instrumentum, ego sum causa: & hoc est quod JCtus ait in *l. 3. §. f. A poss.*, illum possidere, cujus nomine possidetur. Porro & 2°. dicimus, rem semel nobis traditam a nobis teneri, i. e. in nostra custodia, & potestate corporali esse, etsi impedimentum temporarium interveniat, quo minus actu tenere possimus: uti si dormimus, si iter facimus, &c. Non enim hic sublata est facultas nostra tenendi, sed suspensa saltem; nam possumus sublato impedimento, quod sua natura temporarium est, iterum tenere. Sane alias jus occupandi frustraneum esset, nam res nostræ nobis simul in manibus esse non possunt; neque sunt cum edimus, dormimus &c. Si proinde desinerent esse in potestate, & custodia nostra, cederent occupanti; sine quo igitur jus occupandi exerceri non potest, illud est juris naturalis. *Pos. IV. n. 4.* 3°. Sed & si impedimentum sit perpetuum; tamen si incertum est an perpetuum sit mansurum, nondum facultas tenendi sublata videtur, donec constet, eam vere sublatam esse. Atque hæc ratio est cur inundatione non tollatur possessio, quia incertum est, anne ad alveum reditura sit aqua; secus ergo si novus alveus factus est, intra quem aqua decurrit; §. 23. *Inst. Rer. div.* Pari ratione si quis me absente fundum meum clam ingressus sit, eumque occupaverit, non tollitur mea tenendi facultas; quia incertum est, numne mihi reverso cessurus sit qui clam tenet: secus si vi intrat *L. 6. l. 7. ff. Acq. poss.*

Additio.

„ Alibi, & loco magis congruo, de ma-
„ teria possessionis, & modis eam amitten-
„ di agemus: *Vid. infr. c. 8. §. 2. & Diss.*
„ *proœm. XII §. 588. seq.*

PROPOSITIO II.

Dominii usus est vel civilis, vel naturalis.

DEMONSTRATIO.

Naturalis usus est, cujus causa natura rem produxit: ita v. g. vini usus consistit in bibendo, frumenti in comedendo. Civilis vero consistit in eo, quod res alienari, & lucrum ex ea capi: item quod vindicari a quocunque possessore, instituta actione, possit. Effectus hujus differentiæ insignis hic est, quod translatis licet usibus civilibus, dominium naturaliter non sit translatum, quia id natura constitutum est ad usus naturales: reliqui accessorii tantum usus sunt, & consectarii. Non ergo dominium habet, ad quem non jus domioii principale, sed accessorii tantum effectus transeunt: nec soli illi effectus civiles constituunt dominium naturale.

PROPOSITIO III.

Dominii usus exerceri potest vel sine re, vel non potest.

DEMONSTRATIO.

Illud fit per actiones; per has enim vindicare dominus rem potest, quam non habet: quin non datur vindicatio, nisi ei, qui non possidet, §. 1. *Just. de act. Posterius* contingit in alienatione rei, ejusque traditione; nemo enim potest alii tradere rem, quam non habet.

PROPOSITIO IV.

Hinc sequitur, plenum dominium transferri sine traditione nec natura posse.

DEMONSTRATIO.

Diximus enim, dominii usum naturalem sine re non esse; nemo enim edere, bibere, se tegere &c. potest, nisi vinum, frumentum, vestis &c. in ejus potestate naturali sit. Idque adeo verum est, ut nec lege aliud statui possit; nam nec per leges fieri potest, ut aliquis bibere possit vinum, quod non habet. Unde etiam jure civili Romano traditio ad transferendum dominium est necessaria.

Equidem effectus quidam dominii sine traditione in alium transire possunt, ut in hæreditate, *L.* 23. *pr. Acq. hær.*, in causis piis, *L.* 23. *c. de SS. Eccles. L.* 1. *c. de don. quæ sub mod. L.* 64. *ff. de furt. L.* 1. *c. Com. de leg. L.* 18. *Acq. poss. L.* 86. §. 2. *de leg.* 1. &c., ubi actiones hæredi, Ecclesiæ, &c. dantur etsi res tradita non sit; sed hoc ex mero jure civili est. Interim certum est, usum naturalem non nisi accedente traditione transire posse; quod etiam innuitur *d. l.* 86.

Neque obstat §. *interdictum.* 47. *Inst. de Rer. div.* ubi missilia acquiruntur sine traditione. Resp. ibi non agitur de acquisitione derivativa, quæ fit per traditionem, sed de originaria; nam ille, qui ejicit missilia, ea derelinquit: res iterum fit nullius, indeque cedit occupanti. Acquiruntur igitur missilia non ex traditione, aut dispositione hominis, sed ex jure occupationis.

Additio.

,, Quæstionem, *an traditio ad transferendum dominium sit necessaria*, peculiari ,, dissertatione illustravit B. Parens.

,, Late hanc quæstionem examinavimus in ,, *Diss. proœm. XII.* §. 268. Diximus ibidem, JCtos Romanos, qui jura civilia ex ,, principiis juris gentium hauserunt, aperte ,, docere, natura dominia rerum non acquiri, nisi accedat actualis apprehensio; ,, unde dominia ex naturali possessione originem cepisse, ajunt in *L.* 1. *pr. Acq. poss.* ,, & cum speciatim de derivativa acquisitione agunt, regulam constituunt: *dominia* ,, *non nudis pactis, sed traditionibus acquiri. L.* 20. *C. Pact.* Conf. *L.* 13. *ff. de Distr.* ,, *pign. L.* 73. *pr. de Leg.* 1. *L.* 2. *C. Stellion.* ,, Unde traditionem inter modos acquirendi ,, juris gentium referunt §. 40. *inst. Rer. div.* ,, *L.* 8. §. 3. *de Acq. rer. dom.* solam autem ,, voluntatem transferendi non sufficere, ,, ajunt *l.* 31. *ff. Acq. rer. dom. d. l.* 2. *C.* ,, *Stell. d. l.* 20. Atque hæc ratio est, cur res ,, duobus vendita ei propria fit, cui prius ,, tradita est: *l.* 15. *C. Rei vind.* & cur con- ,, ductor cedere debeat emtori. Denique ,, hæc ratio est, cur res non ei acquiratur, ,, qui prior rem vidit, sed qui prior occu- ,, pat: quod ex consensu gentium alibi pro- ,, bavimus.

,, Pufendorfius *de jur. nat. l.* 4. *c.* 9. §. 4. ,, 5. & 7. distinguit dominium, *quatenus* con- ,, siderator ut qualitas mere moralis, secun- ,, dum quam res ad aliquem pertinere, ip- ,, siusque dispositioni subjecta esse debere in- ,, telligitur; *vel quatenus* adjunctum etiam ,, habet aliquid facultatis physicæ, ut quæ ,, circa eandem nobis placuerunt, statim ,, in effectum possimus deducere. *d.* §. 4. ,, & 5. Dominium igitur *quando* considera- ,, tur prout præscindit a possessione, & ab ,, ea abstrahit, posse per sola pacta transire, ,, ait; at *quando* in exercitium deduci, & ,, actu exerceri debet, pacta etiam traditio- ,, nem requirere, §. 7.

,, Hinc concludit, post pactum comple- ,, tum rem statim ad alterum pertinere, alie- ,, nantem nullum jus in re illa retinere: ,, adeoque quidquid de re ista disponit, nul- ,, lum esse; nisi quod facit ad possessionem ,, alteri tradendam. Neque traditionem esse ,, actum dominii, sed possessionis abdicatio- ,, nem: quæ si negatur, coactione opus esse ,, ad possessionem, non ad dominium nan- ,, ciscendum, *d.* §. 7.

,, Præmittendum hic est, *moralem illam* ,, *qualitatem, quatenus a possessione separa-* ,, *tur*, pugnare cum natura dominii, ejusque ,, definitione. Sane dominium per rerum na- ,, turam concipi non potest, nisi cum facul- ,, tate de re disponendi; ad id autem re- ,, quiritur, ut res in potestate nostra cor- ,, porali semel sit constituta: tunc enim rem ,, meam esse asserere possum. Quis quæso ,, effectus esset illius qualitatis moralis? Sane ,, actio inde non datur nisi ex pacto, quia ,, scil. alter rem tradere promisit; ex pacto ,, autem persona saltem obligatur, etiam ,, naturæ jure. Auctor igitur non ait, rem ,, suam esse: non agit ad dominium resti- ,, tuendum, sed ad illud constituendum.

,, Res igitur alii promissa manet in domi- ,, nio promittentis; ille alienare rem, & de ,, ea disponere potest: neque is, cui promit- ,, titur a tertio, rem vindicandi jus habet.

Jus gentium improprie dicitur] ,, Auctor ,, notat JCtos Romanos, qui traditionem ,, inter modos acquirendi juris gentium re- ,, tulerunt. *L.* 8. §. 3. *ff. de Acq. rer. dom.*

,, Nos

„ Nos probavimus, traditionem esse modum acquirendi vere naturalem. Cæterum figmentum hoc *juris gentium improprie sic dicti* late examinavimus *in Diss. proœm. IV.* §. 24. *seq.*

Sic alicubi usurpatum videmus, ut professio apud populum] „ Ita hodieque jure Saxonico dominium non transfertur, nisi judicialis accedat renunciatio: quod vocatur *gerichtliche Auflösung.* Vid. *Carpz. Jurispr. for. p. 2. c. 31. d. 13. n. 4. p. 2. c. 38. d. 13. n. 6. p. 2. c. 23. d. 1. n. 3.*

Quæ omnia ex jure esse civili, certissimum est] „ Verum hoc est de professione apud populum, & de renunciatione judiciali; non autem de traditione.

Additio.

„ Paciscentes intelligere debent quid velint; Nihil enim est in voluntate, quod non antea fuit in intellectu. Hinc infantes, & furiosi, voluntatem non habent, quia cessat intellectus, seu ratio perfecta; Indeque nec alienatio, nec traditio a furioso facta effectum habere potest: de quo plenius infra. *L. 2. c. 11. §. 5.*

Ad §. II.

VICISSIM] Uti in dante tria requiruntur ut transferre dominium possit, ita etiam in accipiente tria requiruntur ut acquirere dominium possit. 1. Legitima facultas accipiendi; hinc v. g. rem sacram, alienam, &c. nemo acquirere potest. 2. Voluntas acquirendi: nam nec invito, nec ignoranti acquiri potest; intelligitur autem voluntas rationalis. 3. Voluntatis illius declaratio, quæ vel ex factis, vel ex verbis apparet. De quo plenius infra *L. 2. c. XI. §. 1. Propos. VI.*

In eo, cui res datur] „ In quem dominium rei transfertur.

Seposita lege civili] „ Quasi jure civili dominium transferatur sine acceptatione. Equidem negari nequit, in quibusdam casibus dominium transire ipso jure; at id rarissime contingit, & tantum quoad effectus quosdam dominii, uti id plenius explicabimus. *L. 2. c. 8. §. 25.*

Requiritur naturaliter voluntas accipiendi] „ Res enim, me invito, per rerum naturam mea fieri non potest.

Cum suo signo] „ Aliquo indicio externo; declarari enim voluntas debet vel verbis, vel factis: voluntas igitur mente retenta nihil operatur.

Quæ voluntas ordinarie sequitur dationem] „ Nemo enim acceptare potest, quod ab altero ei oblatum non est.

Sed potest & præcedere, puta si quis quid dari, aut concedi sibi petierat] „ Casus hic esto: Titius a me rogavit ut ei rem meam donem; Ego nec annui, nec respui: octiduo elapso trado Titio rem. Tunc consensus donatarii præcedens habetur pro acceptatione. Hic ergo casus est, ubi acceptatio præcedit dationem.

Censetur enim durare voluntas] „ Titius enim semel declaravit voluntatem, se cupere illam rem, eamque suam fieri velle; si postea ego eandem rem ei do, censetur pristina voluntas accipiendi durare, donec mutatio probetur. Idque non tantum in datione rei, seu translatione dominii, sed & in promissione, i. e. in translatione juris obtinet: de qua vide *l. 2. c. 11. §. 19.*

Cætera, quæ tum ad juris concessionem, tum ad acceptationem requiruntur] „ Nimirum justa facultas tum transferendi juris, tum acceptandi: cujus effectus late recensentur *L. 2. c. 11. §. 1. prop. V. §. 4. seq.*

Et quomodo fieri utrumque possit] „ Scilicet per voluntatem sufficienter declaratam.

Alienandi, & promittendi par est ratio] „ Par est ratio in eo, quod utrobique requiratur 1. justa facultas sive alienandi, sive juris transferendi; eaque 2. sufficienter declarata; & 3. justa acceptatio alterius.

Jure quidem naturali] „ Conf. L. 2. c. 11. §. 11. §. 14.

Ad §. III.

ITA & *imperia*] Famosa hic tractatur quæstio, *an Imperium alienari possit?* Quam Auctor sopra jam tetigit, *L. 1. c. 3. §. 12.*, & quam repetit infra *L. 3. c. 20. §. 5. seq.* Equidem communiter traditur, principem nihil de imperio alienare posse; quam in rem infinitos Doctores cumulat Ziglerus *ad Grot. l. 1. c. 3. §. 12.* Conf. *Vasq. Qu. ill. 5. n. 5.* Alii cum Grotio distinguunt inter regna patrimonialia, & usufructuaria: *Vid. Grot. h. & d. L. 1. c. 3. §. 12. Pufend. l. 8. c. 5. §. 1. Menoch. cons. 962. per tot. Tesm. h. lit. a. Cotr-*

ring. de fut. imp. c. 9. *Hottom. qu. ill.* 9. *n.* 1. ac in illis, non his, alienationem licitam esse, statuunt. Verum hanc sententiam, & inprimis distinctionem inter regnum patrimoniale, & usufructuarium, jam explosimus supra *L.* 1. *c.* 3. §. 12., ibique notavimus 1. male Auctorem statuere, imperium in patrimonio esse: 2. male imperii talis alienationem tribui regi: 3. male regem in regno nun patrimonii li comparari usufructuario: 4. male Auctorem alienanti partem minus jus tribuere, quam alienanti totum.

His præmissis in genere cum Ziglero statuimus, regem alienare imperium, ejusque partem, non posse: *I.* Quia reges a natura constituti sunt ad tuendam, & conservandam rempublicam curæ suæ commissam; non autem tuetur, sed perdit, qui alienat, & imperium in alium transfert. *Vid. l.* 3. *C. Procur. Cæs. II.* Omne jus principis est ex concessione populi: populus autem certæ saltem personæ, vel familiæ concessit, non aliis; cessante igitur jure hujus familiæ, uti cessat si alienatur, omne jus imperii redit ad populum. Neque enim princeps hoc jus eventuale populo quæsitum suo facto ei auferre potest. Sane *III.* ex hac dispositione populi, qua jus in totam familiam collatum est, etiam filiis, & posteris alienantis jus competit; hoc jus posteris ex dispositione populi quæsitum alienans auferre nequit. Atque in id *IV.* conspirant omnium gentium exempla. In Gallia per decretum publicum omnes alienationes rerum imperii a prædecessoribus factæ, irritæ declaratæ sunt. *Thuan. Hist. l.* 6. *ad ann.* 1555. In Anglia regnum Hyberniæ, sub Henr. II. alienatum in Pontificem, recte repetitum, ait Thomas Morus apud *Camden. in Britt. tit. de Hybernia.* Aquitania a regibus Angliæ alienata vindicata est a successoribus. *Froissard. Hist. l.* 4. *pr. Puf. J. N. l.* 8. *c.* 5. §. 9. Atque ex eo capite Constantini M. donatio, etsi vera esset, merito ab Imperio Romano Germanico impugnatur: *Alciat. l.* 7. *c.* 19. æque ac ficta donatio Ottonis I. Vid. *Prudentia nostra jur. publ. c.* 6. §. 18. & 19. Alienationem regni Scotiæ Buchananus integro tractatu impugnavit, cui titulus *de jure regni in Scotiam.* Nuper quoque vidimus in Suecia bona coronæ a Christina, aliisque regibus alienata, revocata fuisse. Olivarius Minister Galliæ decretum fecit de revocandis donationibus, exceptis justis causis. *Thuan. L.* 16. *ad an.* 1559. *p.* 714. Atque hinc Franciscus I. noluit stare pactis cum Carolo V. initis, quibus certas provincias Carolo cessit, causatus, se absque procerum consensu alienare non posse. Albertus degener ducatum Misniæ vendidit Adolpho Imperatori, exclusis filiis; at nulla declarata alienatio, & jus ducatus a filiis defensum fuit. *Vid. Albin. Chron. Misn. tit.* 20. *Spen. Op. Her. pag.* 321.

Excipe, si populus consentiat. Nam cum imperium jus populi sit, is pro lubitu de eo disponere, illudque in alium transferre, adeoque & regi transferenti consentire potest.

Consensus autem ille æque apparet ex factis, ac ex verbis: Tale autem factum est, si rex prælio victus, & in summa necessitate constitutus, pacem aliter impetrare non potest, nisi parte territorii alienata; valet ergo hoc casu alienatio ex consensu populi tacito. Ita Hadrianus alienavit integras provincias non contradicente Senatu, quod fines hos defendere non potuerit. *Festus in breviar. in Hadriano.* Tale quoque factum est, si longæva consuetudine obtinuit, ut sine consensu populi imperium alienari possit: ut in regnis orientalibus, in quibus jam Salomonis temporibus mos ille obtinuit. Denique tale factum est, si populus novo acquirenti ultro homagium præstat. His igitur principiis positis tota res clara est.

Ita & imperia alienari possunt ab eo, cujus in Dominio vere sunt] Talia regna non dari, vidimus, *L.* 1. *c.* 3. §. 12. & 13.

Additio.

„ Alibi demonstravimus, dari omnino regna patrimonialia, quæ ab arbitrio populi victoris dependent, qui vel delere hostes bello victos, vel eos servare, & qua vult lege servare potest. Tale regnum à populo victore vel totum, vel pro parte alienari potest: *Vid. supra l.* 1. *c.* 3. §. 12. & *infra l* 3. *c.* 20 §. 5. Conf. *Diss. proœm. XII.* §. 755.

Ut supra ostendimus] „ *L.* 1. *c.* 3. §. 12. §. 13. *c.* 4. §. 1. 1. Add. *L.* 3. *c.* 20. §. 5.

Si imperium in patrimonio habet] „ De distinctione in regnum patrimoniale, & usufructuarium, ex professo egimus *L.* 1. *c.* 3. §. 12. Conf. *Diss. proœm. XII.* §. 752.

Alioquin] „ Scilicet si regnum est usufructuarium. *d c.* 3. §. 12.

A populo] „ Populus semper consentire debet, quia de ejus jure agitur.

Sed accedente regis consensu] „ Quia populus imperium contulit in regem, ejusque familiam: quod jus quæsitum nec re- „gi,

" gi, nec ejus familiæ auferri poteſt. Ut " igitur valeat alienatio, & populus, & " rex conſentire debent; quia de utriuſque " jure agitur.

De toto imperio] " Scilicet ut alienari poſ" ſit a populo, & rege; aliud autem eſſe, " ait, in parte imperii. *Vid.* §. *ſeq.*

A d §. IV.

Aliud *inſuper requiritur*] " Adeoque " facilius *totum imperium* alienari putat, " quam partem; *Vid.* §. *6. pr.* quod non ad" mittimus: cui enim plus licet, ei etiam " licet minus.

Ut etiam pars, de qua alienanda agitur, conſentiat] " Nam in alienando *toto impe" rio* conſenſum populi, & regis ſufficere, " dixit §. præced.

Societatem quandam contrahunt perpetuam] Unde concludit, jus non eſſe corpori partem invitam abs ſe abſcindere. At hæc ratio non impedit alienationem; ſupponimus enim, corpus hanc partem a ſe abſcindere ad conſervationem totius corporis.

Ratione partium, quæ integrantes dicuntur] " Intelligit plures civitates, & provincias, " quæ conſenſu ſuo in unum coaleſcunt cor" pus, ut communi ope tutæ ſint.

Has partes non ita eſſe ſub ſuo corpore, ut ſunt partes corporis naturalis] " Imo " eadem ratio eſt; membrum enim quamdiu " ſanum eſt, non ſeparatur a corpore: at " ſi pars illa morbo, aut ulcere ita affecta " eſt, ut parti ſinceræ damnum inde im" mineat, recidenda omnino eſt, ne pars " ſincera trahatur.

" Multo magis igitur id ferendum eſt in " corpore artificiali, de quo quæ ſeparantur " non intereunt, ſed in aliud corpus tranſ" eunt, cujus ſpiritu perinde aluntur ut in " priori. *Gron. b.*

Quæ ſine corporis vita vivere non poſſunt, & ideo &c.] " Adeoque ubi membra pereunt, " ut corpus ſervetur.

Alterius eſt generis, voluntate nimirum contractum] " Differentiam inter corpus ar" tificiale, & naturale, expoſuimus infra *l.* " *2. c. 9.* §. *3. n. 1.* Adde ea, quæ diximus " ſupra *l. 1. c. 3.* §. *7. n. 2.*

Jus ejus in Partes ex primæva voluntate metiendum eſt] " Primævam autem illam vo" luntatem contrahentium fuiſſe, dixit, per" petuo, & immortali ſocietatis vinculo jungi.

Quæ minime credi debet talis, ut jus eſſet corpori partes & abſcindere a ſe. &c.] " Ex " vaga hac conjectura nihil inferri poteſt; " vera illatio hæc eſt: Partes ideo pacto ſe " junxerunt corpori, ut perpetua cum hoc " ſit ſocietas; ſi proinde corpus partem il" lam alii in ditionem dat, violat pactum, " & ſocietatem. *Vid.* §. *ſeq.* At aliud eſt, " ſi corpus neque ſe, neque partem ſervare " poteſt, & ad conſervationem corporis par" tem a ſe abſcindit, alias æque perituram.

Et alii in ditionem dare] " Si totum ſer" vari nequit niſi abſciſſa parte, neque pars " ſervari poſſit ſublato toto. Aliud igitur di" cendum, ſi corpori nullum immineat pe" riculum, ſed provincia in periculo ſit con" ſtituta, quam corpus, forte quod diſſita ſit " provincia, tueri nequit. Hoc enim caſu adeo " alienari pars illa nequit, ut potius priſti" nam recipiat libertatem. Ea enim lege im" perio alterius ſe ſubjecit illa provincia, ut " contra injurias aliorum defendator; con" ditione hac ceſſante, res redit in priſti" num ſtatum: & provincia illa de jure ſuo " diſponere, aliique ſe ſubjicere poteſt. " *Vid.* §. *ſeq.*

A d §. V.

Sic *viciſſim parti jus non eſt a corpore recedere*] Uti ergo populus, ſeu rex provinciam, ſeu partem imperii, abſque illius partis conſenſu alienare non poteſt: ita nec parti illi a corpore recedere, invito corpore, licet; jus enim corpori itidem ex pacto quæſitum eſt, quod non niſi mutuo diſſenſu tolli poteſt.

Niſi evidenter ſe aliter ſervare non poſſit] Hoc ex duplici ratione verum eſt: 1. ex jure privatæ defenſionis; uti enim ſingulis privatis omnia licent, ſine quibus ſalvi, & tuti eſſe non poſſunt: ita civitati quoque id jus competit. Si proinde abſque deditione ſalvi eſſe non poſſunt, injuriam nemini faciunt ſe aliis dedendo. 2. Ex ratione imperii, quod joris tuendi cauſa eſt conſtitutum; Ideo enim civitates ſe junxerunt corpori, ut ſecuritatem præſtet corpus: ſi proinde corpus illud ſuas partes tueri non poteſt, ceſſat tota imperii ratio, redit priſtinum jus civitatis, & priſtina libertas, de qua proinde civitas illa diſponere, aliique ſe ſubjicere poteſt.

Additio.

" Circa hanc quæſtionem conferri debent " ea, quæ diximus ſupra *L. 1. c. 3.* §. 4. & " 5."

,, 5., & quæ dicentur infra *l.* 3. *c.* 23. §. 5. ,, Exempla partium, quæ a corpore recesse- ,, re, refert *Tesm. in not. b.* ita Grœningia ,, deserta a præsule Ultrajectino An. 1518. ,, Carolo Geldro fidem, & obsequium pro- ,, misit, sed addita conditione, *nisi vi ma-* ,, *jore, ac necessitate adacta aliter facere co-* ,, *gatur*, apud *Isaacum Pontanum ad d. an.* ,, Atque hæc ratio est, cur Borussia imperio ,, Romano jure erepta fuerit; cum enim Or- ,, do contra reges Poloniæ aliter defendi non ,, potuerit, ejus summus Magister Albertus ,, III. anno 1528. Borussiam feudi lege, & ,, Ducis titulo a Sigismundo accepit; *Vid.* ,, *B. Par. jus publ. c.* 5. §. 11. & 39, con- ,, tradicente licet imperio. *Vid. Rec. Imp. de* ,, *anno* 1500.*tit.vom Hochmeister aus Preussen.* ,, Quo exemplo etiam Livoniæ Magister an- ,, no 1567. Curlandiam, & Semigalliam Du- ,, cis nomine nactus est. *d.c.*5. §. 11. & 39.

Ut supra diximus] *L.* 2. *c.* 2. §. 6. *n.* 2. ,, *seq.* Add. *L.* 3. *c.* 17. §. 1.

Quæ humani sunt instituti] ,, Ex hypo- ,, thesi Auctoris etiam leges Dei quædam ta- ,, citam habent exceptionem summæ necessi- ,, tatis. *L.* 1. *c.* 4. §. 7. *n* 1.

Excepta videtur necessitas summa] ,, Si ,, scilicet pars illa aliter servari non potest. ,, At diximus *d. c.* 2. §. 6, necessitatem nul- ,, lum jus natura tribuere. Vera ratio, cur ,, civitas a societate cum corpore inita re- ,, cedere possit, hæc est: quia societas inita ,, est sub lege defensionis, si corpus partem ,, defendere non potest, societas, eoque to- ,, ta ratio imperii cessat.

Quæ rem reducit ad merum jus naturæ] ,, Adeoque in eum statum, qui fuit antequam ,, partes in civitatem coirent. *Vid.* §. *praced.* ,, & §. *seq.*

Nisi plane coacti] ,, Imo etiam absque tali ,, clausula recedere a corpore, & alii jure ,, necessariæ defensionis dedere se potuerunt; ,, sua natura enim clausula illa subintelligitur.

Additio.

,, Plenius mentem suam explicavit B. Pa- ,, rens in Differt. *de testam. Princip. part.* 2. ,, §. 17. his verbis:

Hinc jam ultro quasi fluit, principem non posse de principatu, bonisque coronæ testari, nisi consensu populi expresso, vel tacito: quia qui alienat, ille perdit, & abutitur, l. 3. §. 2. ff. ad SC. Mac. l. 3. §. 1. ff. de Off. Proc. Cæs.; *quod contra naturam Imperii esse, jam dictum est. Secus ergo esse, jam patet, si per alienationem rem Imperii potius conservet, quam perdat, vel ea abutatur; quod fit si necessitas, vel justa sit causa alienandi, v. g. si totum conservare non posset, nisi partem alienaret: tunc enim est pars ejus administrationis, quam ipsi populus concessit. Neque obstant tot exempla eorum, qui in testamentis de regnis suis statuerunt, eaque alienarunt. Nam* supra §. 13. *satisfactum ei fuit: vel enim effectum non habuere, vel consensu populi tacito, seu expresso facta, aut postea tacite saltem approbata fuere; vel etiam vis prævaluit. Illud autem tolerari vix potest, quod Grotius* l. 2. c. 6. §. 4. *dicit, difficilius esse partem alienare, quam totum; Utique enim is magis peccat, qui totam rem perdit, quam qui partem alicujus rei. Neque obstat ratio, quam Grotius* d. l. *allegat: quod illi, qui in civitatem coeunt, societatem quandam perpetuam contrahant, & unum corpus constituant, ut nulla pars deseri a reliquis invita debeat. Nam cum ipse Grotius* d. l. *recte fateatur, quod partes corporis abscindi naturaliter possint in conservationem totius; hoc, quod procedit in corpore naturali, multo magis fieri poterit in corpore civili, cujus partes nec adeo cohærent, nec tanto cum periculo separantur: hæ enim partes, etsi separatæ a corpore civitatis, vivere tamen possunt; partes autem corporis naturalis viventi abscissæ interire necesse est. Illius partes transeunt in novum corpus, cujus spiritu perinde vegetantur, ac priore; ut vere dici possit:*

Quid refert cui serviam, clitellas dum porto meas.

hujus vero plane extinguuntur: prout pluribus, & eleganter hoc deducit Gronovius d. §. 6. *Et licet Grotius contra hoc regerat, quod alia ratio sit in corpore civili, quod voluntate contractum est; primævam vero voluntatem eorum, qui primi talem societatem contraxerunt, inspiciendam esse, qui minime credi debent voluisse, ut jus esset corpori partes invitas, & abscin-*

Ad §. VI.

Auctor hic rationem reddit illius erroris, quem §. *IV.* defendit, *quod scilicet facilius totum imperium alienetur, quam pars:* & frustra de ratione differentiæ quæritur, cum dictum sit, non posse plus juris esse in parte, quam in toto. Quod igitur juris est in toto, multo magis juris est in parte.

abscindere a se, & alii in deditionem dare: id tamen vanum, & inane est; nam jam supra diximus, ex hujusmodi hariolationibus, & divinationibus nullum jus certum, nedum naturale deduci posse. Quod si liceret tales conjecturas voluntatis primorum hominum afferre, & inde jus statuere, (quod tamen non esset jus naturæ, de quo hic quæritur); quæ non exinde orirentur absurditates? Sed & posito, voluntatem primorum hominum societatem contrahentium spectari debere, eamque hic certam esse, ne discederent; id tamen hactenus tantum intelligendum esset, ne sine causa possent discedere. Imo contra, si necessitas accideret, credendum potius est, eas potius voluisse partes separari, quam totam civitatem in discrimen adduci.

Atque hinc] „ Quia scilicet in omnibus „ iis, quæ humani sunt instituti, excepta „ videtur necessitas summa.

Utitur jure, quod ante societatem initam habuit] „ i. e. libertate suo jure vivendi, „ aut alii corpori se jungendi.

Corpus non item) „ Quia qui in civitatem „ coeunt, societatem quandam contrahunt „ perpetuam, & immortalem, *sup.* §. 4, cui „ renunciari non posse putat, nec ex neces„ sitate.

Alienari ab eo posse, ut dominium] „ Cu„ jus subjectum est res privata. *Gron. b.*

Non divisibiliter in plura corpora] „ Quo„ rum pars ab altera separari possit.

Necessitas autem &c. hic locum habere non potest] „ Hanc rationem enim obtinere pu„ tat, si pars illius corporis ob necessitatem „ a corpore recedit. *Vid.* §. 5. Non vero si „ corpus partem ex necessitate alienat. *Vid.* „ §. *b.*

Quæ ad jus naturæ rem deducit] „ i. e. „ ad eum statum, quo omnia inter omnes „ fuisse communia, fingit, nondum quippe „ facto hominum introducto dominio, *l.* 2. „ *c.* 2. §. 2.

Quia in eo jure naturæ] „ Ubi supponit, „ omnia fuisse communia.

Usus quidem comprehendebatur] „ i. e. „ quisque hominum res communes ad suos „ usus arripere potuit quod vellet, & quæ „ consumi poterant consumere. Ac talem „ usum universalem juris tum fuisse vice pro„ prietatis, dixit supra *c.* 2. §. 2.

Quæ sunt naturalia] „ Imo præter esum, „ & detentionem, usus rerum naturalis con„ sistit in facultate pro lubitu de re disponendi.

At non alienandi jus] „ Cum enim in „ statu illo naturæ primævo, ex hypothesi „ Auctoris, omnia communia, adeoque do„ minia fuerint incognita; nemo sibi pro„ prietatem arrogare: adeoque nec alienare „ res, nec de iis disponere potuit. *L.* 2. *c.* 7. „ §. 2. & *c.* 6. §. 1. *n.* 1. *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 5. „ *c.* 1. §. 10. *n.* 4. Quod refutavimus *ibidem.*

Quod facto hominum introductum est] „ Grotius enim supponit, primos homines „ initio per divisionem recessisse ab illa com„ munione; aucto vero hominum numero „ tacite inter se convenisse, ut in rebus indi„ visis unicuique hominum jus esset sibi ha„ bendi id, quod occupasset, *L.* 1. *c.* 1. §. 10. „ *n.* 4. *l.* 2. *c.* 2. §. 1. *n.* 5. & §. 2. *n.* 4. & 5. „ *l.* 2. *c.* 9. §. 1. *n.* 2. Atque hinc dominia juris „ naturæ esse, ait, pro certo rerum statu, „ i. e. postquam facto humano introducta „ sunt. *L.* 2. *c.* 7. §. 2. *n.* 2. & 14. *l.* 1. *c.* 1. „ §. 10. *n.* 4. & 7. *c.* 2. §. 1. *n.* 5.

Atque ideo inde mensuram accipit] „ Id „ est, non reducitur res ad jus naturæ, ut„ pote ubi jus alienandi nemo habet; sed „ mensuram res accipit ex voluntate domini, „ qui societatem perpetuam contrahere voluit.

„ Misera foret facies juris naturæ, si ex „ ejusmodi conjecturis decidendi rationes de„ sumendæ essent. Ex hujusmodi enim ver„ borum involucris obscuris, vagis, & falsis, „ jus naturæ deducere, idem est, ac illud „ suspectum reddere. Diximus in præceden„ tibus, corpus si partem servare nequit, „ eam jure a se abscindere posse.

Ad §. VII.

At *imperium*] „ Auctor ait, *partem ter„ ritorii non habitatam, aut desertam*, alie„ nari a populo posse: hanc enim partem ab „ arbitrio populi dependere; secus ac in alie„ natione *partis populi*, qui liberam habet „ voluntatem, & contradicere potest. Nos „ etiam *partem populi* alienari invitam posse, „ diximus, si corpus aliter servari nequit. „ *Vid. ad* §. *6. pr.*

In locum] „ i. e. In *territorii* partem: „ aliud enim obtinere putat, si agitur de „ parte populi alienanda. *Vid.* §. 5.

A populo libero] In statu populari, ubi „ solius populi jus est; is ergo de suo jure „ disponere potest.

Aut etiam a rege, accedente consensu populi] „ Nam de utriusque jure tunc agitur: adeo„ que uterque consentire debet.

Nam populi pars &c. jus quoque habet contradicendi] „ Communi enim consensu „ in civitatem recepta est, adeoque non „ nisi communi consensu separari potest, ex- „ cepta necessitate. *Vid.* §. 6. *& seq.*

Et ejus partes] „ Puta, non habitatæ, „ aut desertæ.

Communia populi pro indiviso] „ Populus „ enim in singulas territorii partes jus com- „ mune habet.

Ac proinde sub arbitrio populi] „ Ad eum „ effectum, ut populus liber territorium, & „ partem ejus alienare possit.

Si alienare populo non licet] „ Quia pars „ illa in societatem coivit, sub lege defen- „ sionis: alienare autem non est defendere.

Ut jam diximus] „ §. 4. *& seq.* Ubi ex- „ cepimus casum, si corpori, & parti „ pereundum esset, nisi abscindatur pars.

Multo minus regi] „ Rex enim non plus „ juris habet, quam populus, qui jus suum „ in regem contulit.

Imperium etsi plenum habenti, attamen non plene] „ Nam Auctor supra dixit, pleraque „ imperia summa non plene haberi, sed le- „ gibus, & capitulationibus circumscripta esse: „ indeque talem regem alienare imperium *in* „ *partem populi* non posse, ait; (Quod ad- „ mittimus, si nulla alienandi necessitas ad- „ sit) aliud autem obtinere in rege, qui & „ plenum imperium habet, & plene: ut in „ regno patrimoniali. Nos alibi demonstra- „ vimus, populum quidem victorem regnum „ tale alienare posse, non vero regem.

Ut supra diximus] „ *L.* 1. *c.* 3. §. 11. 12. „ 13. *&* 14. ubi hanc sententiam Auctoris „ plenius examinavimus.

Ad §. VIII.

Subscribere *non possumus JCtis, qui ad regulam de non alienandis partibus imperii adjiciunt exceptiones duas, de publica utilitate, & de necessitate*] Rejicit hic Auctor duas exceptiones, quas *supra* §. 3. & §. *praeced.* admisimus, atque eo ipso omne fundamentum administrationis evertit. Administratio enim reipublicæ consistit in cura efficiendi id, quod *utile* est civitati, & ad ejus *necessitates* pertinet.

Additio.

„ Grotius statuit, regi jus partem imperii „ alienandi non competere, nec ex *utilitate*, „ nec ex *necessitate*, nisi accedat populi con- „ sensus. B. Parens dissentit, & consensum „ partis necessarium non esse, statuit, si ne- „ cessitas alienationem suadeat.

Ut ubi eadem est utilitas communis, &c. facile ex silentio &c. consensus & populi, & partis intervenisse videatur] „ Grotius putat, „ populum tacite consensisse videri, si utili- „ tas, aut necessitas alienandi partem impe- „ rii adsit, & populus etiam non longo tem- „ pore sileat. Equidem supra cap. IV. pro- „ bavimus, silentium, etiam longissimi tem- „ poris, consensum non inferre, nedum si- „ lentium longi temporis; indeque populo „ semper jus se in libertatem vindicandi com- „ petere.

Et partis] „ Diximus, partis consensu „ opus non esse, si corpus consentit.

Facilius vero si etiam necessitas apparet] „ Si „ de alienatione totius imperii agitur, con- „ sensus populi ex silentio non præsumitur, „ etsi necessitas adsit; si de alienatione partis „ populi æque perituri agitur, consensus par- „ tis plane non requiritur, si corpus consentit.

Aut partis] „ Quæ alienari debet.

Nihil actum debet intelligi] „ Rex enim, „ & populus disposuerunt de jure alieno.

Ubi pars a corpore coacta est abscedere] Adeoque ubi pars, deficiente quippe lege dilationis, libera fit, & de suo jure imperii disponere, aliique se submittere potest.

Ad §. IX.

Sub *alienatione*] Quæritur, an Rex imperium, vel ejus partem, absque consensu populi in feudum dare, aut oppignorare possit? Resp. regulariter non posse, nisi in casibus, quibus alienatio licita est: adeoque quoties infeudatio, aut oppignoratio sunt pars administrationis. Nimirum 1. ex necessitate, si pax mitioribus conditionibus obtineri nequit, quam ea, ut feudi jure rex imperium ab alio teneat: 2. Propter utilitatem publicam, uti si propter bene merita pars imperii in feudum alii conceditur; Nam feuda nihil aliud sunt, quam beneficia, quæ bene merentibus conceduntur. Sane interest reipublicæ, vicinum, vel familiam illustrem in perpetuum sibi devincire, quod fit per feuda, unde perpetua in rempublicam est obligatio. Hinc & in ecclesia, ejusque rebus, ejusmodi infeudationes admittuntur. Atque hæc origo est ducatuum, & comitatuum

tatuum in Imperio Romano Germanico, quæ ob merita feudi jure concedi statibus solent.

Infeudatio] „ Quando rex jus directum „ imperii alienat , & in extraneum transfert, „ retento saltem jure utili.

Sub onere commissi ex felonia, aut deficiente familia] „ I. e. Ut commissa felonia, „ vel deficiente familia, imperium pleno ju- „ re ad alterum pertinere debeat.

Nam & hæc est conditionalis alienatio] „ Si enim rex feloniam committit, vel fa- „ milia ejus deficit, omne jus imperii in al- „ terum transfertur.

Ita infeudationes regnorum, quas populis inconsultis reges fecerant] „ Legibus Imperii „ Rom. Germanici ne bona quidem imperii „ in feudum dari, absque consensu statuum, „ possunt. *Carpz. ad l. reg. c. 7. sect. 3. §. 1.* „ Consensu populi igitur regna in feudum „ dari possunt. Exempla de regnis Bohemiæ, „ Poloniæ, Hungariæ, &c. Vide in *B. Par.* „ *prud. jur. publ. cap. 5. §. 21. §. 22. junct.* „ *c. 7. §. 5. c. 21. §. 6.*

Sive totus coiit] „ Ubi populus viritim „ comparebat, uti sub Romulo factum. *Liv.* „ *L. 1. c. 8. & 17.* Apud Batavos quoque „ recentius exemplum affert Temple *dans* „ *les remarq. sur l'état. &c. c. 2. pr.*

Apud Germanos] „ *Tac. de Mor. Germ.* „ *c. 11.*

Et Gallos] „ *Cæs. de bell. Gall. l. 5.* ubi „ Ambiorix rex Germanorum ait, *in se non* „ *minus juris multitudinem habere, quam* „ *se in illam.* Conf. *B. Par. Jus publ. c. 7.* „ *§. 10.*

Sive per legatos partium integrantium] „ Ut in Comitiis Imperii Germanici, ubi „ singulæ civitates, & provinciæ per depu- „ tatos comparent, *d. jus publ. c. 20. §. 11. 12.* „ *& 13*; quod in Anglia, Polonia, & ali- „ qoando in Gallia quoque fieri solet.

Nam facimus & quod per alium facimus] „ Legati nihil aliud sunt, quam instrumen- „ tum popoli; actio autem est causæ, non „ instrumenti: de quo alibi egimus. *Vid.* „ *L. 1. c. 5. §. 3. & infra L. 2. c. 11. §. 18.*

Sed nec pignori pars imperii dari potest] Duplicem Auctor affert rationem: 1. quia qui pignus dat, concedit simul facultatem illud distrahendi non soluta pecunia: 2. quia industriæ personæ, ejusque familiæ commissum a populo imperium, eaque lege in eam collatum est, ut familia curam reipublicæ gerat. Tota autem hæc ratio delati imperii cessat, si illud transferretur in aliam familiam, & contra pactum: adeoque ultra fines facultatis legitimæ agit princeps, si curam illam alii committit. Secus si utile, vel necesse sit fieri: tunc enim pars administrationis est.

Additio.

„ Dictum jam in præcedentibus est, ne- „ cessitatem non tribuere jus in rem alie- „ nam: adeoque nec jus alienandi, aut op- „ pignorandi. Cæterum oppignorationes Im- „ perii, factæ ab Imperatoribus Germanicis, „ Capitulationibus Imperii insertæ sunt, ut „ validitatem, quam per se non habent, ex „ consensu demum Statuum consequantur. „ *Vid. B. Par. Jus publ. c. 9. §. 19.*

Nisi consensu simili] „ Scilicet populi, „ ad quem proprietas illarum terrarum per- „ tinet.

Quod ex pignoris datione sequi alienatio solet] „ Non soluta enim pecunia distrahitur „ pignus *L. f. C. de Reb. al. non al.*

Ad exercendum per se summum imperium] „ Certæ enim familiæ industria electa, ei- „ que soli pacto populi delata est admini- „ stratio.

Et populus partibus &c.] „ Auctor eun- „ dem hic errorem committit, quem in §. „ 4, 5, & 6. defendit: nimirum, partem „ populi nec infeudari, nec oppignorari pos- „ se, nisi præter popolom pars illa consen- „ tiat. Rationem allegat, quod rex, & po- „ pulus teneantur partibus suis ad conser- „ vandum exercitium imperii in sua integri- „ tate. Sane, partem etiam invitam alienari, „ nedum in feudum, aut pignori dari pos- „ se, si totum conservari aliter nequit, pro- „ bavimus allegatis locis.

Ad §. X.

Minores *vero functiones civiles*] „ Alibi Auctor distinguit inter partes imperii „ necessarias, & inter eas, quæ aut separari „ naturaliter, aut saltem cum aliis commu- „ nicari possunt. *Vid. l. 2. c. 4. §. 13. & 14.* „ Quo refert jus appellandi, *ibid.* reditus „ oppidi, regionis, &c. *h. §. & seq.*

Quo minus populus etiam jure hæreditario possit concedere, nihil obstat] „ Jure feudi „ nimirum, & vi officii; tunc enim im- „ perium non alienatur, sed res, ejusqoe „ reditus, sub onere subditis saltem assignan- „ tur. De urbibus Ponti jure perpetuo a Per- „ sarum rege præfectis concessis vide *Corn.*

 „ *Nep.*

„ *Nep. in Miltiade c.* 3., & *Themist. c.* 10.

Cum ea corporis, summique imperii integritatem nihil imminuant] „ Quia salvo summo imperio saltem privata proprietas, & „ usus illorum functionum aliis conceditur.

Inconsulto vero populo rex id non potest] „ Cur non? Nam supponimus casum, ubi „ princeps subditis suis feudi, vel officii jure Ducatum, Comitatum, vel aliam por„ tionem terræ concedit, ea lege, ut tem„ pore belli servitia reipublicæ præstent, ut „ justitiam administrent subditis, &c. salvo „ summo imperio. Ejusmodi alienatio jure „ fieri potest, quia officium principis est, „ salaria assignare illis, qui rempublicam „ defendunt, & jus dicunt. Pars ergo ad„ ministrationis reipublicæ est, vel salaria „ solvere, vel loco salariorum reditus pro„ vinciæ, comitatus, vel portionis terræ as„ signare; quod inprimis in terris bello „ quæsitis fieri solet. Atque ex hoc titulo „ Electores, Principes, Comites, & Baro„ nes Romano-Germanici Imperii, terras „ suas tenent.

„ Si vero terræ illæ ad alios usus publi„ cos, & v. g. ad instruendam mensam prin„ cipis destinatæ sunt, nec jure feudi, nec „ jure officii aliis concedi possunt in præ„ judicium successorum.

Quia juris temporarii effectus nisi pariter temporarii esse non possunt] „ Imo cum pars „ administrationis sit, officia constituere; „ hoc jus aliquod perpetuum est, & effectum „ quoque perpetuum producit.

Quale est regum, electorum] „ Quorum jus „ interit morte.

Aut lege succedentium in imperio] „ Quo„ rum jus desinit exstincta familia.

Potuit tamen] „ Sed tunc non manere „ rem intra terminos naturales, ait.

Populi ut expressus consensus, ita tacitus consuetudine introductus &c. id jus regibus tribuere] „ Imo est pars administrationis, „ modo fiat intra fines ante præscriptos.

Qualem nunc passim vigere cernimus] In Germania notus est ille modus, quo terræ in beneficium dantur sub lege fidelitatis, & servato dominio directo. *Vid. B. Par. jus publ. cap.* 21. §. 6.

Eo jure usos olim reges Medos, & Persas] „ Orientis reges ipsa imperia quoque, eo„ rumque partem, vi antiquæ consuetudinis „ alienasse, vidimus *supra* §. 3.

Oppida, aut regiones totas] „ Ex his jam facilis est decisio agitatæ illius quæstionis, an regalia alienari possint? Distinguendum enim est inter regalia majora, & minora. *Priora* alienari non possunt directo, quia sunt pars majestatis, & populo propria. At possunt alienari 1. jure feudi, ubi jus directum manet penes principem concedentem: 2. Jure officii, quia tum officialis agit jure, & nomine constituentis; pars autem administrationis est, officiales constituere, iisque salarium dare. *V. d. jus publ. nostrum c.* 21. §. 8. *c.* 15. §. 4. & *supra L.* 1. *c.* 3. §. 21. De *posterioribus*, quatenus alienari possint, videbimus §. *seq.*

Additio.

„ Præmittendum est, regalia *majora* esse „ jura illa majestatis principalia, quæ a ma„ jestate separari non possunt, & in ipsa „ potestate tuendi jura, & rem publicam „ consistunt. *Minora* autem, seu subsidia„ ria, esse ea, quæ in mediis, & subsidiis „ ad eam tuitionem pertinentibus consistunt. „ Ad *majora* pertinent jura belli, & pacis, „ jus condendi leges, eoque & concedendi „ honores, ac privilegia, &c. Ad *minora* „ referri solent viæ publicæ, flumina, fo„ dinæ, adespota, & loca publica, ut fo„ resta, &c. *B. Bar. jur. publ. c.* 2., 22.23.

„ *Majora* absque consensu populi alienari „ nequeunt, quia a majestate separari non „ possunt. Princeps igitur non potest juri „ belli, & pacis renunciare, illudque in „ alium transferre, nec jus collectarum alii „ populo concedere, nisi consensu populi. „ At *minora* regalia alienari possunt, vel „ quoad usum, ut via publica, flumen, lit„ tora, &c. vel quoad proprietatem priva„ tam; ita enim alienare potest fodinas, fo„ resta, aliaque adespota. Salvum enim „ ubique est imperium, & commoda hæc „ ab arbitrio principis dependent.

Ad. §. XI.

Hactenus Auctor probavit, imperium nec totum, nec ejus partem, nec functiones civiles, absque consensu populi alienari posse. Hic jam quærit, *an alienari possit patrimonium populi, cujus fructus destinati sunt ad sustentandam rempublicam, aut dignitatem regiam.* Et recte id negat, etsi res modica sit; quia rex nudus administrator est, qui utendi jus non habet nisi salva substantia. Exc. si populus consentiat: quem consensum facile præsumi, Auctor fingit.

Ut

Ut rite intelligatur difficilis hæc materia de jure regis in bona regni, eorumque reditus, & quatenus alienari possint; præmittendum est

Primo, alia esse bona *regis*, alia *regni*. *Illa* dicuntur, quæ ex re privata habet, v. g. ex hæreditate, ex pacto, &c. in quibus principes non differunt ab aliis privatis. §. *f. Inst. Usuc. L.* 3. & *tot. tit. C. quadr. præscr. Hæc* sunt, quorum proprietas ad populum pertinet, adeoque ipsa terrarum, accessionumque substantia. *Vid. jus publ. nostrum c.* 9. §. 14.

Secundo: Hæc bona regni in patrimonio populi esse dicuntur. *L.* 14. *pr. ff. A. R. D. l.* 15. *ff. V. S. l.* 17. *ff. Ed. l.* 3. *pr. ne quid in loc. publ.* Unde Florus quoque vectigalia imperii patrimonium vocat. *L.* 3. *Hist. c.* 13. *Vid. dict. jus publ. c.* 9. §. 17. Administratio vero horum bonorum ad principem pertinet.

Tertio: Distinguenda sunt *bona* illa *regni* a *reditibus*, qui itidem populi sunt, quia e re populi oriuntur. Nam

Quarto: Princeps vi imperii exigere potest a subditis, ut contribuant tum quæ ad rempublicam tuendam sunt necessaria, tum quæ ad familiam, & dignitatis sustentationem pertinent. PRIUS, quia aliter defendi respublica nequit, *Pos. IV. n.* 4. Hinc Tacitus ait: *neque respublica sine milite, neque miles sine stipendio, nec stipendia sine tributis esse possunt*. POSTERIUS ideo, quia tantam curam suis impensis suscipere non tenetur; neque tueri rempublicam potest, nisi suam dignitatem conservet, quod sine impensis fieri nequit.

Quinto: Cives contribuere quoque tenentur tum *operas*, tum *bona*. *Operas* proportione Arithmetica; cum enim omnium civium æqualiter intersit rempublicam defendi, eaque causa initæ societatis sit, omnes quoque æqualiter operas suas conferre tenentur. Ex *bonis* autem contribuere tenentur cives proportione Geometrica; quia eius, qui 1000 habet in bonis, magis interest conservari civitatem, quam ejus, qui 10 habet.

Sexto: Populus certos reditus destinare ad defensionem reipublicæ, ac dignitatis regalis solet. Ita enim Romani suis imperatoribus alios assignarunt reditus ad defensionem reipublicæ, qui in *ærario* asservabantur: alios ad sustentationem familiæ, qui *fisco* inferebantur.

Septimo: Certo reditu constituto, quæritur, an princeps de recepto populo rationem reddere debeat? Equidem jure naturæ id de *prioribus* reditibus ad defensionem reipublicæ destinatis affirmandum est: atque ita in Angliæ regno sæpius vidimus, Parlamentum registra expensarum a rege poposcisse, & obtinuisse: sed & in statu populari, & aristocratico id quotidie fieri videmus. At in plerisque regnis, inprimis illis, ubi omnis administratio collata est in Principem, simul arbitrium disponendi de illis reditibus Principi relinquitur; neque enim populum rationes exegisse a tali principe, exemplo probari potest. Populus igitur suo juri in ejusmodi regnis renunciasse censetur. De *posterioribus* dispensandi arbitrium est principis: nec ulli rationem reddere tenetur.

Octavo: Hinc jam quæritur, an Princeps reditus ad usus publicos destinatos alienare possit? Equidem in illis regnis, ubi expensarum rationem rex reddere tenetur, certum est, alienari illos reditus extra casum defensionis reipublicæ non posse; At ubi arbitrium omne in principem collatum est, vix est ut alienationes ex illis reditibus factæ revocari possint, quia rationem reddere non tenetur. At hoc 1. verum saltem est de reditibus, qui eo vivo curæ ejus committuntur. Nam de futuris disponere nulla ratione potest: adeoque non potest civem, ejusque bona, in præjudicium successorum eximere catastro, eumque liberare ab excubiis, ab accisis &c.; sed successor ejusmodi privilegia concessa semper revocare potest: quia princeps nudus administrator est horum redituum, quos conservare tenetur, non perdere. 2. Successori æque incumbit officium defendendi rempublicam ex illis reditibus: adeoque in præjudicium successorum reditus illi minui non possunt. Sed & 3. hoc etiam de præsentibus reditibus saltem verum est, si reliquis civibus inde non fit præjudicium, quia onera æqualiter inter cives distribui debent; hoc jus quæsitum subditis princeps auferre non potest. Atque ex eadem ratione Princeps civem ab excubiis liberare nequit, neque eximere bona quædam catastro, si onus illud in vicinos transiturum esset.

Nono quæritur, an Princeps reditus mensæ destinatos alienare possit? Equidem *bona ipsa*, ex quibus reditus debentur, alienari non posse, certum est; quia proprietas illorum bonorum ad populum pertinet, de cujus jure Princeps disponere nequit. Dictum enim est, principem hactenus saltem administratorem esse illorum bonorum, cujus est

conservare rem, non perdere. Sed & successoribus jus quæsitum est percipiendi fructus ex illa re ad sustinendam suam dignitatem: idque ex dispositione vel populi, vel primorum constituentium. Hoc jus quæsitum præsens possessor auferre successoribus nequit. Atque hinc etiam princeps in re domaniali nec servitia remittere, nec jus braxandi vendere, nec aliquid, quo res domanialis, eique cohærentia jura minuuntur, aliis permittere potest. An vero *reditus* minuere in præjudicium successorum potest? Negatur, quia successores jus in reditus illius rei domanialis habent ex pacto primorum constituentium: adeoque si Princeps jus pascendi, vel reditus annuos, vel jus molendini, vel jus cauponæ &c. aliis concedit, eoque reditus rei domanialis minuuntur; revocare successor ejusmodi privilegia potest.

Additio.

,, Optime B. Parens distinguit *I.* inter *bona* ,, *regis*, ac *bona regni*: & HÆC, ait, esse, ,, quorum substantia, & proprietas ad po- ,, pulum pertinet; *Vid. l.3.C. Quadr. præscr.* ,, quo referuntur non tantum ipsum territo- ,, rium imperiale, sed & omnes terræ, lo- ,, ca, ac jura publica. *Vid. B. Par. jus pu-* ,, *bl. c.* 9. §. 16. & 17. ILLA, quorum ,, dominium ad principem pertinet; quo re- ,, feruntur omnia, quæ rex privato titulo, ,, vel ex pacto, vel ex ultima voluntate, ,, vel præscriptione acquisivit. Atque hæc ,, bona substantia privata principis dicuntur. ,, *L.* 3. *C. Collat. fund. fisc.* eaque commu- ,, nem legum regulam sequuntur. *Vid. Grot.* ,, *l.* 2. *c.* 14. §. 1. 2. & 5. De quo vide supra ,, *L.* 1. *c.* 3. §. 12. *n.* 1.

,, *Bona regni* nullo modo alienari, adeo- ,, que nec infeudari, nec oppignorari posse ,, inconsulto populo, in præcedentibus vi- ,, dimus. *Add. Brunn. Cons.* 1. At de *bonis* ,, *privato titulo quæsitis* rex pro lubitu dispo- ,, nere potest.

,, Porro & *II.* bene distinguit B. Parens ,, inter *proprietatem* illorum bonorum, & ,, jurium: & inter *reditus*, qui sunt com- ,, moda, & fructus ex illis orti. Cum enim ,, respublica multis indigeat, reservavit sibi ,, plerumque quædam bona, & jura, quo- ,, rum reditus ad sustentationem reipublicæ ,, adhiberi solent, & debent; qui si vel ,, non sunt, vel non sufficiunt, singuli ci- ,, ves contribuere ad eum usum tenentur. ,, Id enim pars est officii civium, tueri ,, rempublicam opibus, & operibus suis; ,, ideo enim in civitatem coiverunt.

,, Ex quibus proinde *III.* constat, *redi-* ,, *tus* hos esse populi, quia e re populi ori- ,, untur: & reges saltem eorum esse admi- ,, nistratores, nec in alios usus, quam ad ,, quos destinati sunt, scilicet ad utilitatem ,, reipublicæ, impendi, ac dispensari posse. ,, Atque hinc cum remittere Nero tributa ,, vellet, obstitit Senatus, causatus hos esse ,, fructus, quibus respublica sustinetur, *Tac.* ,, 13. *ann.* Sine tributis enim rempublicam ,, subsistere non posse, vidimus *supra L.* 1. ,, *c.* 3. §. 8. *n.* 12. Add. *Flor.* 3. 13. Unde ,, bene observavit B. Parens, principem ra- ,, tionem quoque horum redituum populo ,, reddere teneri, uti in Rebuspublicis, in A- ,, ristocratiis, & quibusdam regnis hodieque ,, fieri solet. Etsi enim administrationem ho- ,, rum redituum, simulque arbitrium de iis ,, disponendi relictum sit principi; id tamen ,, tantum verum est intra terminos legitimæ ,, administrationis: quanquam populus in ,, plerisque regnis rationes exigere non so- ,, leat.

,, In hos igitur reditus *IV.* nil nisi admi- ,, nistrandi jus, i. e. jus ad necessitates pu- ,, blicas dispensandi, regi competit; unde ,, necessario sequitur, quod reditus illos non ,, possit minuere in præjudicium successo- ,, rum: *tum* quia minuere reditus, non est ,, pars administrationis: *tum* quia jus ejus ,, administrandi cum vita finitur: *tum* quia ,, successor jus ex dispositione primorum dis- ,, ponentium habet, quod ei facto præsen- ,, tis possessoris auferri nequit. Atque hinc ,, est, quod Princeps nemini immunitatem ,, perpetuam ab accisis, a contributionibus, ,, &c. concedere possit; quod inprimis ve- ,, rum est si cives reliqui prægravarentur: ,, uti si totum corpus certam summam tri- ,, buere tenetur, & unus eximitur; tunc ,, enim reliquis hoc onus accresceret. Ita ,, angariæ publicæ juxta numerum prædio- ,, rum præstandæ, uno liberato reliquis im- ,, ponerentur solis. Atque hæc ratio est, ,, cur in quibusdam locis prædia deserta, ,, *die wüste Bauer-Höfe*, tanta cura, non ,, obstante præscriptione ulla, reædificari de- ,, beant, ne reliqui subditi in præstatione ,, angariarum, &c. (quæ in his oris vocari ,, solent *Nachbarrecht*) prægraventur.

,, Uti autem *V.* ad necessitates reipublicæ, ,, ejusque majestatem, ac splendorem perti-

,, net,

„ net, sustentare dignitatem, & domum re- „ gis: ita populus quoque his prospicere eo „ magis tenetur, quia Princeps non tenetur „ suis sumtibus rempublicam administrare; „ neque enim subditi in operas principis ul- „ lum jus habent. Unde apud omnes fere „ gentes certi quidam reditus, sive ex patri- „ monio populi, sive ex juribus publicis, „ assignari principi solent, ut ex iis dignita- „ tem suam sustineat. Horum redituum Prin- „ ceps non nudus administrator est, sed do- „ minus: adeoque rationes reddere non te- „ netur; etsi fundum, seu jura, ex quibus „ illi reditus oriuntur, alienare non possit: „ de quo mox.

„ *VI.* Jure Romano duplices illi reditus „ optime distinguuntur. Illi enim, qui desti- „ nati sunt ad sustentationem reipublicæ, re- „ feruntur ad *ærarium* in specie sic dictum, „ seu publicum; illi autem, qui ad susten- „ tandam dignitatem, & familiam principis „ pertinent, ad *fiscum*, seu ad ærarium pri- „ vatum.

„ Prius ærarium publicum est, eique præ- „ est Comes sacrarum largitionum, *L.* 14. „ *C. de Palat. L.* 15. *C. de Suscept. L. un. C.* „ *de Ponderat.* qui Comes Thesaurorum di- „ citur, *L.* 2. *C. Ult. in ord. dign. serv.* & „ distinguitur a Comite rei privatæ, *ibid.* „ Olim Quæstores præerant, *Klock. de con-* „ *trib. L.* 1. *c.* 2. *n.* 25, postea Prætores, „ *ibid. n.* 31. *Suet. in Aug. c.* 36. Mox re- „ vocati Quæstores, *Suet. in Claud. c.* 24; „ tum secuti Ædiles, *Klock. d. l.* 32.

„ Fiscus vero quodammodo privatum jus „ est, (quanquam substantiæ privatæ Princi- „ pis opponatur *Leg.* 3. *C. de Collat. fund.* „ *fisc.*) hinc ærarium vocatur: *L.* 4. *C. de* „ *Fund. patr. L.* 2. *eod. L.* 7. §. 5. *eod. L.* 5. „ *de Bon. vac. L.* 7. §. 5. *C. de Delat.* sed pri- „ vatum, *L.* 1. *C. de Quæst. Goth. ad L.* 2. „ *C. ut ord. in dign.* Unde etiam Comiti rei „ privatæ subest. *L.* 3. *C. de Collat. fund.* „ *L.* 3. *C. de Bon. vac.* & pro lubitu alienari „ uti privata substantia potest, *per text. expr.* „ *in l.* 4. *de Quadr. præscr.*

„ Hinc duplex ærarium, *publicum*, & *pri-* „ *vatum*: *L.* 1. *C. de Quæst. Goth. ad l.* 2. „ *Ut in ord. dign.* duplex Comes *d. l.* 3, „ duplices Palatini, *tot. tit. Rub.* & *L.* 9. „ *L.* 19. *C. de Palat.* scil. sacrarum largitio- „ num, & rerum privatarum. Ita distinguit „ ærarium, & fiscum, *Suetonius in Vesp. c.* 16. „ *Plin. in Paneg. ad Traj. cujus verba refert* „ *B. Par. in Prud. jur. publ. c.* 9.

„ *VII.* Ex hoc fisco Princeps comparabat „ omnia necessaria, & quæ ad sustinendam „ dignitatem requirebantur. *Goth. ad rubr.* „ *C. de Can. largit. tit.* (Neque enim certa „ prædia ad mensæ utilitatem addicta tum „ fuere, Conf. *L.* 1. *c.* 3. §. 12. *n.* 3.) Atque „ hinc Imperatores de eo, ut de privata „ substantia, disponere, *L.* 4. *C. de quadr.* „ *præscript.* neque ita alienata a successore „ revocari potuerunt, *arg. d. l.* 4.

„ Apud Germanos itidem non apparet, „ certa prædia assignata fuisse regibus ad usus „ mensæ: nec hodie sunt. Multo minus Sta- „ tus Imperii olim bona domanialia posse- „ derunt; sed reditus sui Principatus adhi- „ bebant ad mensæ, familiæque sustentatio- „ nem, & commoda, lucraque fiscalia eo con- „ ferebant. Cum vero non sufficerent hi redi- „ tus ad Principis sustentationem, tractu tem- „ poris, & ex quo principatus illi hæreditarii „ facti sunt, Status provinciales, vel ipsi „ Principes, certa prædia designaverunt, ex „ quorum reditibus sumtus ad mensam ne- „ cessarii desumerentur. Unde vulgo bona „ domanialia (quæ vox ex jure civili, ubi „ res dominicæ sæpius occurrunt, originem „ traxisse videtur, *Schilt. Inst. J. publ. L.* 2. „ *t.* 1. §. 11.) vocantur. *Vid. infra* §. *b.*

„ Domanium ergo *VIII.* consistit in redi- „ tibus certorum prædiorum, vel jurium, „ quæ vel ab ipso principe, vel a Statibus „ provinciarum, vel quolibet alio, ad id de- „ stinata sunt, ut ex eorum reditibus mensa „ principalis instruatur.

„ Constituitur autem domanium 1. Pacto, „ si vel princeps pia intentione feudum for- „ te sibi apertum, vel prædium pecunia sua „ comparatum, ad perpetuos successorum „ usus destinat: vel si Status provinciales „ prædia quædam mensæ principali addicunt: „ vel denique si privatus de re sua cum tali „ lege disponit. 2. Ultima voluntate, si iidem, „ v. g. per legatum, prædium aliquod in „ usum successorum relinquunt. 3. Usucapio- „ ne, & præscriptione, si scilicet res sua na- „ tura non domanialis, bona fide, & justo „ titulo, longoque tempore tanquam doma- „ nialis possidetur: vel si Princeps per 30. „ annos rem tanquam domanialem possidet. „ Non ergo statim bona fiunt domanialia, si „ forte Princeps, per plurimos licet annos, feu- „ dum apertum, aut bona vacantia, ad men- „ sæ instructionem adhibuerit, eaque rationi- „ bus domanialibus inferi curaverit; nisi desti- „ natio, saltem ex lapsu temporis, appareat.

„ Hinc

„ Hinc *IX.* facilis est decisio celebris quæ„ stionis : *an successor bona domanialia ab antecessore alienata revocare possit ?* Sane, si bo„ na illa unquam principali mensæ destinata „ fuisse probari potest, affirmanda omnino „ erit quæstio. Nam 1. in his bonis præter „ usum nihil ad principem pertinet : adeo„ que nudus administrator, & fructuarius est, „ qui de substantia rei nulla ratione dispo„ nere potest.

„ Hæc enim substantia 2. ad provinciam „ pertinet, & hactenus res aliena est, quam „ nemo nec naturali ratione alienare potest. „ Sed & 3. successoribus singulis jus reditus „ ex his bonis percipiendi quæsitum est ex „ pacto primorum constituentium, quod ip„ sis facto antecessoris auferri nequit. Quæ „ etiam 4. ratio est, cur nec feuda antiqua „ in præjudicium agnatorum alienari queant. „ Sed & 5. licet successor nihil moveret, ip„ sa tamen provincia, ejusque Status, do„ minium ejusdem rei a quocunque possessore „ vindicare poterunt.

„ Neque obstat 6. hæredem factum defun„ cti præstare debere. Resp. præstare omni„ no tenetur hactenus, ut omne id, quod „ interest possessori, evincat, non vero ut „ præcise rem ei relinquat; de quo plenius „ infra. Atque ita res decisa est in curia Hal„ berstadiensi in causa fisci contra *den von* „ Stryska : in puncto *des Hauses-Neindorff.*

„ Atque id 7. verum est, licet res minima „ alienetur : uti si jus braxandi, servitia quæ„ dam, molendinum &c. alienentur. *Grot. b. §.* „ Certissimum enim est, in præjudicium rei „ domanialis alii privilegium, v. g., braxan„ di, molendinum habendi &c. concedi non „ posse.

„ Hæc igitur alienatio rei domanialis nulla „ est, etsi permutatione alia res in ejus locum „ surrogata fuerit; quia res aliena, uti nec „ alienari, ita nec permutari potest. Atque „ ita judicatum, memini, *in eadem causa.*

„ Sed & ampliatur ea regula, ut vera sit „ etsi ob bene merita alienatio facta fuerit. „ Nam 1. remuneratio non potest de re alie„ na fieri : nec 2. de re ad alios usus, mensæ „ nimirum regiæ utilitatem, destinata; in„ primis cum 3. alia sint præmia, quibus be„ ne merita ornari possunt : scilicet officia, „ dignitates equestres, feuda, præbendæ &c. „ Quanquam contrarium in contradictorio in „ dicta curia obtinuerit *in causa fisci, contra* „ *Pflugern.*

„ Neque obstat, administrationis quoque „ munus esse, bene merita remunerare. Resp. „ At non de bonis, quæ ad alium usum rei„ publicæ, aliumque finem destinata sunt: „ inprimis si alia remunerationis media ad„ sunt.

„ Certum ergo *X.* est, successorem rem „ domanialem ab antecessore alienatam revo„ care posse. At quæritur : *an successor pos„ sessorem indemnem præstare teneatur ?* Resp. „ *si hæres est* alienantis, & alienatio facta est „ titulo oneroso (in lucrativa enim causa alie„ nans evictionem non præstat. *L. 62. de* „ *Ædil. Ed. L. 18. §. f. ff. de Donat.*) omne „ id, quod interest, præstare tenetur : tum „ ex generali, & notissima illa regula, quod „ hæres repræsentet personam defuncti, in„ deque ejus factum præstare debeat : tum „ quod contra naturam esset, si hæres simul „ & rem, quam vindicat, & pretium, quod „ in donis defuncti est, retinere, & sic cum „ alterius jactura, & damno locupletior fieri, „ vellet.

„ Atque ita ad relationem regiminis Hal„ berstadiensis Serenissimus rescripsit *in causa* „ *fisci contra den von Stryska.*

„ Neque obstat, quod statutum est lege ci„ vili in *L. 14. C. de R. V.* ubi hæres rem „ suam a defuncto alienatam vindicans, re„ pellitur exceptione doli. Resp. Aliud est in „ Principe vindicante; hic enim cum vi offi„ cii teneatur ejusmodi bona, non ad se, sed „ ad rempublicam pertinentia, vindicare, „ dolo agere non videtur : indeque doli ex„ ceptione repelli non potest.

„ *Si successor rei domanialis hæres alienantis* „ *non est*, nulla ratione possessor indemnita„ tem a successore impetrare potest; successor „ enim suo jure rem domanialem vindicat, „ nisi pretium in principatus utilitatem ero„ gatum probetur. Nullum ergo aliud subsi„ dium ejusmodi successori superest, quam „ ut alienantis hæredes allodiales ad præstan„ dam evictionem juris remediis compellat.

„ Ultimo loco, & *XI.* notandum est, hanc „ qualitatem domanialem nec consensu Sta„ tuum provincialium mutari posse, quia, ut „ in feudo, ita & hic, singulis successoribus „ jus ex pacto, & providentia primorum „ constituentium quæsitum est, quod facto „ Statuum ipsis auferri nequit : nisi aliud præ„ dium ejusdem valoris substituant.

„ Appendicis loco quæri potest : an bona „ domanialia immemoriali possessione acqui„ rantur, ita ut successores imperii ea vin„ dicare ab eo, qui tanto tempore rem pos-

sedit,

„ sedit, non possint ? Negant DD. apud „ *Lynk. Cent.* 13. *dec.* 1202. *Rosenth. C.* 4. „ *concl.* 29. *n.* 10. *Klok. Vol.* 4. *c.* 80. *n.*226. „ *seq. Christ. IV. Dec. Belg.* 83.*n.*3. *Charond.* „ 2. *Resp.* 1. Affirmant *Lynk. d.l. Christ. d.l.* „ *Carpz. L.* 1. *Resp.* 38. *n.*11. *Wesenb. Consf.* „ 43. *n.* 22. *C.* 26. §. *Praterea &c. X. de* „ *V. S.* Prior sententia verior est; etsi enim „ non constet, quo jure, & quo titulo res „ hæc ad præsentem possessorem, vel ad eos, „ a quibus causam habet, pervenerit: inde „ tamen possessor jus non consequitur. Sufficit enim constare, rem olim fuisse domanialem, indeque alienari non potuisse; „ qui proinde allegat, ex justa causa alienatam fuisse, id probare tenetur. Conf. „ ea, quæ supra *c.* 4. dicta sunt.

Cujus fructus destinati sunt ad sustentanda reipubuca &c. onera] „ Quos Romani ærario publico inferre solebant.

Aut regia dignitatis onera] „ Quos Romani fisco inferebant: & quia bona hæc „ *res dominica* dicebantur, recentiores Doctores nomen hoc retinuerunt, indeque „ bona mensæ regiæ destinata *domania* dicuntur.

A regibus alienari nec in totum, nec in partem potest] „ Vera ratio est, quia disponeret de re aliena, scilicet de patrimonio „ populi, cujus administrator saltem est „ princeps.

Nam & in hoc jus majus fructuario non habent] „ Male rex dicitur fructuarius patrimonii populi; fructuarius enim in suam „ utilitatem fructus percipit: at rex fructus „ ex patrimonio populi non nisi in utilitatem reipubl. impendere potest; exceptis „ illis saltem reditibus, qui ex dispositione „ populi destinati sunt ad sustentandam dignitatem regis.

Nec admitto exceptionem, si res modicum valeat] „ Exceptionem hanc probat *Menoch. consf.* 962. *n.* 20. 21, 22. Recte autem eam rejicit Auctor, secutus *Vasquium* „ *controv. l.* 1. *c.* 5. *n.* 23; rei enim alienæ, „ etsi minimæ, alienatio nulla est.

Sed in rebus modicis, quam in magnis, consensus populi &c. facilius præsumitur] „ Dixi supra, consensum populi non præsumi, neque magis in modicis, quam in „ magnis, sed eum probandum esse.

Quo sensu & ad res patrimonii publici aptari potest] „ Ut scilicet etiam illud patrimonium consensu tacito populi alienatum videatur, si necessitas, vel utilitas publica „ adsit; quod refutavimus supra §. 9.

Quia momenti minoris res hic vertitur; est enim patrimonium imperii causa constitutum] „ Auctor rationem differentiæ reddit, cur „ magis populi consensus præsumatur in alienatione *patrimonii publici*, si necessitas, „ aut utilitas adsit: quam in alienatione „ necessaria *ipsius imperii*, *vel ejus partis;* „ quia scilicet bona illa ad tuendum imperium sunt destinata. Si proinde per alienationem finis ille obtinetur, licita omnino esse videtur. At dictum supra est, necessitatem nullum jus in res alienas, adeoque nec in imperium ipsum, nec in „ ejus partem, nec in patrimonium populi „ Principi tribuere: neque partem administrationis esse, rem populi alienare.

Ad §. XII.

Sed *in eo falluntur multi*] Auctor distinguendum esse, ait, inter rem ipsam, quæ in patrimonio populi est, & inter fructum, qui ex re illa redundat. Jus enim alluvionis, vectigalis &c. esse in patrimonio populi: sed quod ex alluvione, vectigali &c. acquiritur, in fructu; quod ideo notare videtur Auctor, quia etsi jus ipsum alienare non possit, tamen commoda exinde provenientia alienari posse, censet: utpote quæ principis arbitrio, administrationi, ac dispensationi relinquuntur.

Additio.

„ Differentia inter res patrimonii, & fructus earum, vera est. Quod vero regi facultas pro lubitu de illis fructibus disponendi, adeoque & eos alienandi, competat, id admittere non possumus. Uti „ enim res, ita fructus sunt populi; rex nudus administrator est: adeoque de iis non „ nisi ad usus destinatos disponere potest.

„ Cum igitur fructus ex vectigalibus ad „ defensionem reipublicæ sint destinati, non „ possunt ad alios usus adhiberi: adeo ut „ rex rationes reddere teneatur populo id „ petenti. Eademque ratio est in omnibus „ reditibus ad defensionem reipublicæ destinatis.

„ At si reditus ad sustentationem mensæ, „ familiæ, & dignitatis regi assignantur, de „ his rex pro lubitu disponere potest, nec „ de iis rationes reddere tenetur. Ejus enim „ arbi-

„ arbitrio relinquitur, quantum ad sustentationem mensæ &c. adhibere velit. Idem „ dicendum, si res quædam, ut adespota, „ regi sunt relicta; hæc enim pariter pro „ lubitu alienare potest: ea enim lege ei assignantur.

Sic jus alluvionum in patrimonio esse solet, *&c.*] „ Si scilicet alluvione aliquid accedit „ patrimonio populi. (Nam de alluvione „ privata id intelligi nequit; quia per alluvionem id, quod accedit, acquiritur domino.)

Jus vectigalia exigendi in patrimonio] „ Nam pars majestatis est, tributa populo „ indicere.

Pecunia ex vectigalibus procedens in fructibus] „ Est enim ea pecunia commodum, „ quod ex jure illo provenit; at uti jus, ita „ & fructus est populi.

Jus confiscandi] „ Confiscatio enim supponit jus leges faciendi, & pœnas statuendi; quod jus pars est majestatis, & „ sic in patrimonio populi.

Fundi confiscati] „ I. e. commoda, quæ „ ex jure puniendi oriuntur. Hæc commoda „ relinqui solent regibus ad sustinendam dignitatem.

Ad §. XIII.

Pignori *opponi ex causa possunt a regibus, qui plenum habent imperium*] Auctor ait, pignori dari a rege posse patrimonium populi, si rex *plenum* habet *imperium*, i. e. si ea lege delatum est imperium, *ut nova tributa indicendi jus habeat.* Ex medii enim necessitate tunc sequi, ait, populum luere pignus, teneri, & hancipsam luitionem esse tributi speciem.

Qui plenum habent imperium] „ De regnis „ plenis, vel minus plenis, vide *l.* 1. *c.* 3. §. „ 11. 12. 13. 14.

Qui jus habent ex causa nova tributa indicendi] „ In omni regno regi jus est tributa ex justa causa indicendi, etsi id in „ specie in delatione dictum non sit: quia „ cui cura defendendi civitatem commissa „ est, ei etiam omnia concessa sunt, sine „ quibus defensio commode peragi nequit.

Nam sicut populus tributa ex causa indicta solvere tenetur, ita & rem &c. luere] Hoc verum est, quia res populi ad defensionem populi oppignorata est: adeoque relui pignus ab ipso populo debet, saltem ob rem populi utiliter gestam.

Luitio enim ista tributi quadam est species] „ Quia scilicet indicuntur tributa ad „ reluendum. Si igitur rex pro suo arbitrio „ indicere tributa potest, potest quoque ea „ indicere ad luendum pignora, quæ ob utilitatem civitatis creditoribus data sunt.

Est autem populi patrimonium regi pro debitis populi pignoris jure obligatum] „ Minus „ proprie asseritur, patrimonium populi regi pignoris jure esse obligatum. Si enim „ princeps ad defensionem reipublicæ debita „ contrahit, is adigere populum potest, „ indicendo tributa, ut id, quod in reipublicæ utilitatem versum est, solvat, eoque pignus reluat; idque non jure pignoris, sed jure imperii.

Potest autem pignori dari etiam res mihi pignorata] „ Thesis vera est, quia creditor „ jus suum securitatis, quod in re habet, „ in alterum transfert. At negamus, regi „ patrimonium populi pro his debitis pignori esse.

Quæ autem dicta sunt a nobis hactenus] „ Scil. de alienatione, infeudatione, oppignoratione, vel ipsius imperii, aut patrimonii populi, vel partis.

Nisi lex imperio addita, aut regis, aut populi potestatem magis aut auxerit, aut contraxerit, &c.] Plerumque enim potestas principis per leges, aut capitulationes solet restringi. Ita in imperio Romano Germanico per capitulationes imperii cautum est, ne Imperator jus aliquod imperii alienet, aut pignori det. Idque in Gallia, Suecia, Anglia &c. obtinere, vidimus supra §. 3. E contrario, in universo oriente mos obtinuit, ut reges libere alienare vel imperium, vel partem imperii, possint. *Vid. d.* §. 3. *& seq.*

Ad §. XIV.

Quærit hic Auctor: *an regnum per dispositionem testamentariam relinqui alii possit?* Res ita se habet:

Propositio I.

Testamentum est actus solius testantis de hæreditate transferenda in alium, qui post mortem testatoris eam acceptet.

Demonstratio.

Hinc differt a dispositionibus inter vivos, „ ubi

ubi requiritur consensus duorum; nemo enim vendere potest, nisi alter emat: nemo tradere, nisi alter acceptet. &c. Essentia vero testamenti in dispositione unius consistit; definitur enim, justa voluntatis *nostræ* (i. e. solius testatoris) sententia. *L.* 1. *ff. testam. ord.*

Præterea per testamentum transfertur sola hæreditas, i. e. complexus omnium jurium; hinc res singulares non possunt testamento relinqui hæredi.

Denique ut cum effectu testamentum obtineat, requiritur ut post mortem acceptetur, i. e. ut hæres adeat hæreditatem mortuo testatore: alias testamentum desertum dicitur. §. 7. *de Hær. quæ ab int.*

PROPOSITIO II.

Talis non est alienatio, quæ fit in tempus mortis, cum lege revocandi.

DEMONSTRATIO.

Equidem inter vivos quoque dominus omne patrimonium suum in aliquem transferre potest, ea lege, ut demum post mortem domini effectum habeat, & interim pœnitere possit. At hæc dispositio non est testamentum. Nam 1. esset translatio bonorum, non hæreditatis, quæ est complexus omnium jurium, etiam personalium. Acceptatio ab altero hic fit vivente testatore; testamentaria autem dispositio ab hærede acceptatur demum post mortem. Adeoque 3. in priori dispositione est actus inter duos, cum in testamento sit actus solius testantis: in quo essentia testamenti consistit.

Neque *obstat*, quod etsi hic sit dispositio inter vivos, ea tamen vim non habeat nisi post mortem. Resp. jus tamen ex consensu mutuo statim quæsitum, & executio saltem post mortem dilata est: secus ac in testamentaria dispositione, ubi jus demum quæritur ex acceptatione, quæ fit post mortem. *Priori* igitur casu revocare potest, quia partes ita pactæ sunt, & quamdiu non revocat, jus quæsitum manet ei, cui promissum est. *Posteriori* casu revocare testator potest ex natura negotii, quod imperfectum est, quamdiu hæres non acceptat; acceptare autem non potest, nisi post testatoris mortem.

PROPOSITIO III.

Testamentum igitur jure naturæ nullum est, per Pos. VI; *sed nec jure civili validum, nisi ad hoc, ut hæres post mortem testatoris accipere, eoque validum efficere possit, ope fictionis.*

DEMONSTRATIO.

Ex dispositione igitur testatoris jure naturæ nulla obligatio oritur *I.* quia disponit de hæreditate *post mortem* transferenda; post mortem vero omne jus testatoris cessat. *II.* In translatione juris necessario requiritur actus duorum; quia agitur de jure ejus, qui transfert, & de jure ejus, in quem transfertur. At testamentum est dispositio unius: ex qua proinde nemini jus quæritur. *III.* Nullum tempus est, in quo utriusque consensus concurrit: non vivo testatore, quia ibi deficit acceptatio hæredis: non tempore aditionis hæredis, quia tunc deficit voluntas testatoris, cum mortuus consentire non possit. Neque *IV.* allegari potest, vivum semel consensisse, atque hunc consensum morte confirmasse; nam vera dispositio, ex qua jus alii quæritur, requirit ut uterque *simul* consentiat: vid. Auctorem *supr.* §. 2. conf. *l.* 9. §. 4. *A. R. D. l.* 10. §. 1. *l.* 20. *eod. l.* 37. §. 3. 4. *& fin. eod. l.* 10. *de Donat.* qui casus in testamento nunquam occurrit. Porro & *V.* tota testamentaria dispositio nititur fictionibus; is enim, qui post mortem acceptat testamentum, fingitur acceptasse in ipso momento mortis. Ideo igitur etiam jure civili consensus utriusque, & testatoris, & hæredis necessarius videbatur, ut tria tempora, dispositionis, mortis, & aditionis, per fictionem conjungerent leges Romanæ: fictiones autem sunt meri juris civilis.

Sed nec *VI.* jure civili jus ex testamento quæsitum esse, vel exinde apparet, quia dispositioni inest lex, si hæres adierit: adeoque acceptatione approbaret dispositionem testatoris; quæ si deficit, testamentum est ipso jure nullum. §. 7. *Inst. Hæred. quæ ab int.* Quod verum non esset, si per se, & ante acceptationem substitisset. Certum ergo est, testamentum per se vim juris non habere, sed sustineri saltem ad eum effectum, ut hæres adeundo post mortem testatoris validum efficere possit. Atque hinc etiam apud plerasque gentes, quæ Græcis, vel Romanis non paruerunt, incognita fuere testamenta. De Germanis id diserte tradit *Tacitus de mor. Germ. c.* 20. De Americæ, & Asiæ populis id docet experientia. Aristoteles inter leges conservandæ Democratiæ hanc quoque tradit: *hæreditates non testamento, sed agnatione sunt deferendæ.* Addita ratione, quia sic eo magis æquabiles erunt facultâtes. *V. Polit. c.* 8. Quantum malorum libertas testandi

introduxerit, ex Aristotele *Polit. l. 2. c. 9*, & Plutarcho *in Agide*, ac denique ex Bodino *de republ. l. 5. c. 2*, refert Pufendorf de *Jur. Nat. l. 4. c. 11.*

Neque *obstat*, morem aliquem testandi inter omnes fere gentes receptum fuisse, quod testatur Valerius Maximus *l. 5. c. 2. in fin.* & Tacitus tanquam singulare aliquid in Germanis notat, quod usum testamentorum non habeant. De usu minoris Asiæ constat ex Attali exemplo, qui populum Romanum testamento hæredem instituit. *Vid. Florus libro II.* De Persarum more Cyrus exemplum præbet apud *Xenoph. l 8.* In Africa Jugurtha filium Micipsam hæredem fecit. *Sallust. in Jugurtha.* Conf. ea, quæ Auctor *in notis ad h. §.* & supra *c. 4. §. 12.* habet. Resp. 1°. Pleraque exempla magis sunt dispositiones inter vivos, quæ vel præsentibus liberis, vel Statibus imperii &c. peractæ sunt. Sic etiam Jacobus, per dispositionem inter vivos, filios Josephi hæredes suos constituit, qui ipsi præsentes tunc fuere: & de tali dispositione intelligi debet admonitio Ezechiæ facta a Propheta, *præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives. 2. Reg. c. XVIII. v. 1.* 2°. Sæpius ejusmodi testamentis contradictum fuit, & plerumque effectu caruerunt. *Vide disputationem nostram de Test. princ. part. 11. §. 2.* 3°. Sæpius quoque vi, non jure, tales dispositiones effectum nactæ sunt. *d. dissert. part. 2. §. 2. in fin.* 4°. In quibusdam regnis, quibus commercium cum Romanis fuit, uti aliæ consuetudines, ita & testamentorum quoque usus receptus est; sed id tum meri juris civilis est.

PROPOSITIO IV.

Hinc 1. testamentum etiam jure Romano pro lubitu a testatore mutari potest. 2. Hæreditas ab hærede non acceptata non transmittitur.

DEMONSTRATIO.

Ex eo igitur, quod dispositio sola testatoris nullum jus in hæredem transferat, sequitur *I.* Quod mutare voluntatem possit, etsi juramento se adstrinxerit, se non mutaturum. *L. 1. C. SS. Eccles.* Quia hæredi nullum jus quæsitum est ex dispositione, etsi jurata; nam cum totum testamentum vim juris, vivente testatore, non habeat: nedum lex testamento addita, quæ est pars testamenti. Si vero valida fuisset dispositio testatoris, mutari non posset. *II.* Quod si hæres moritur ante acceptationem, hæreditatem non transmittat ad suos hæredes, quia jus nondum ei quæsitum est; utpote quod demum adquiritur per additionem: quod ergo defunctus non habet, ad suos hæredes transmittere nequit.

Utrumque secus se habet in actu inter vivos, ubi bona transferuntur in casum mortis, & sub lege revocandi. Nam ibi mutare neuter voluntatem potest; & si jus pœnitendi reservatur, id ex pacto est, non ex natura negotii. Sed & is, qui acceptat promissum, jus hoc semel sub conditione, & in casum mortis quæsitum, transmittit ad omnes hæredes, qui in jus defuncti succedunt; in momento enim mortis purificatur conditio.

PROPOSITIO V.

Jure naturæ rex nec ex testamento valido obligari: capere vero etiam ex invalido: facere denique testamentum de rebus suis, potest, prout lubet.

DEMONSTRATIO.

Primo igitur rex ex testamento sui antecessoris, utut valido, non obligatur. Cum enim summi principes solo jure naturæ obligentur, quo nullum est testamentorum vestigium; ex dispositione, quæ jure non subsistit, nullum jus, nec ulla obligatio oriri potest. *d. disp. p. 2. §. 2. & §. 12.*

Secundo, Rex hæres in testamento imperfecto scriptus, capere hæreditatem potest, quia solennitates sunt meri juris civilis, quo princeps institutus non obligatur. Sed in aliorum quoque testamentis omnes solennitates supplet. *dict. disp. part. 2. §. 5.* Atque hinc testamenta Statuum valere, etsi solennia observata non fuerunt, verum est. *ibid. §. 8.*

Excipe, si res inter principem, & extraneum privatum agitur. Quia princeps saltem supplet solennia in suis terris, non in alieno territorio. *ibid. §. 6.*

Tertio, Rex testamento de rebus suis disponere potest prout lubet, nec solennia jure civili præscripta observare tenetur: modo inter ipsum, & cives res agatur. *ibid. §. 8.*

Hinc Princeps pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest. *ibid. §. 15.*

Additio.

„Notum est, testamentorum substantiam „ certis solennibus consistere, quibus deficientibus non est testamentum, nec ulla „ jure civili inde oritur obligatio. Præterea „ certum est, principem, quoties ut privatus agit, ac de suo jure privato disponit, „ jure privatorum uti, ac in ejusmodi actibus leges civiles locum obtinere: adeoque „ desi-

deficientibus solennibus, quæ ad substantiam actus pertinent, actum Principis nullum esse, *Grot. l.* 2. *c.* 14. §. 1. §. 2. *n.* 2. §. 6. *n.* 3, & late Doctores apud *Muller. ad Struv. Ex.* 33. §. 9. *lit. b*; etsi ipse cum Struvio dissentiat. *Conf. Diss. XII.* § 297. & 421. Si proinde testamentum solennibus destitutum est, id nec jure naturæ subsistit, nec jure civili: non *jure naturæ*, utpote quod testamenta ignorat; nec *jure civili*, quia testamentum jure civili non est, solennibus quippe deficientibus. *dict. Diss.* §. 270

„ Neque *obstat*, principem esse solutum legibus, adeoque & solennibus lege statutis. Resp. Quando princeps actum aliquem, cujus substantia certa solennia requirit, peragere vult, necessario illa solennia adhibere debet; qui enim vult antecedens, vult etiam consequens. Hinc non valet emtio Principis sine pretio, locatio sine mercede, stipulatio sine verbis. *Grot. d. c.* 14. §. 5.

„ Totam hanc materiam, omnesque, quæ *de testamentis Principum* formari solent quæstiones, latius exposui in *Dissert. proœm. XII.* §. 296. *Junct.* §. 421. *& seq.* Cæterum B. frater, quondam Præses Regiminis Magdeburgici, gravissimam hanc materiam speciali dissertatione illustravit, quam *de testamentis principum* inscripsit.

1 *Cum de alienatione agimus*] „ Auctor enim hoc capite agit de acquisitione derivativa facto hominis, quæ fit per alienationem, *Grot. h. c.* §. 1. eoque refert testamentum. §. *b*

Ut actus alii] „ v. g. stipulatio, quæ necessario verba &c. requirit.

Formam certam accipere possit a jure civili] „ Qua neglecta actus nullus est.

Ipsa tamen ejus substantia cognata est dominio] Sensus est: substantiam dominii consistere in jure alienandi. Cum igitur testator testamentum conficiens alienat in mortis eventum, hactenus testamentorum substantiam cognatam esse dominio, putat. At dictum est, plane hic non subesse alienationem, tum quia testator non disponit nisi mortuus, tum quia hæres non acceptat nisi testatore mortuo: adeoque verum non est, testamenti substantiam cognatam esse dominio. *Conf. Diss. proœm. XII.* §. 269. *n.* 7.

Et eo dato juris naturalis] „ Auctor intelligit jus naturale pro certo rerum statu, postquam nimirum gentium consensu dominia introducta fuere. In primævo enim hominum statu nulla fuisse dominia, sed omnes res communes fuisse, fingit. Sed alibi probavimus, tale jus naturæ pro certo rerum statu non dari, & dominia cum ipso genere humano initium cepisse. Sed & in præcedentibus demonstravimus, per testamenta non fieri alienationem, indeque ea nullo sensu dici posse juris naturalis; sed merum sunt inventum juris civilis.

Possum enim rem meam alienare non pure modo, sed & sub conditione] In thesi hoc verum est, quia quisque de rebus suis disponere, eisque pro lubitu legem dicere potest; potest igitur etiam alienare *in mortis eventum.*

Nec tantum irrevocabiliter, sed & revocabiliter] Ex eadem ratione; prout enim quisque de jure suo disponit, ita jus est: adeoque dominus omnia sua bona in mortis eventum alienare potest, ea lege, ut salvum sit jus revocandi ante mortem.

Alienatio autem in mortis eventum ante eam revocabilis, retento interim jure possidendi, ac fruendi, est testamentum] Hanc definitionem toto cœlo a testamento differre, modo diximus. Nam *alienatio* sua natura supponit actum duorum, & voluntatem tum alienantis, tum acceptantis; *testamentum* autem est actus unius, unde jure naturæ nullum jus oritur, nullaque obligatio. Hic igitur actus nullum effectum habet: non vivente testatore, quia hæres non acceptavit, adeoque nullum jus habet; non mortuo testatore, quia tunc cessat consensus disponentis, cujus jura, adeoque & facultas consentiendi, morte deficiunt. Nunquam igitur hic casus existit, ubi utriusque voluntas concurrit. *Vid. supra Prop. III.*

Plutarchus] „ In *Solone*, quem locum explicat *Pufend. de jur. nat. l.* 4. *c.* 11. §. 8. Addatur *Demosthenes adversus Leptinen.*

Effecit ut res cuique propriæ, & in pleno dominio essent] „ Plutarchus supponit, testamenta a Solone, adeoque lege civili, introducta esse. Et hoc posito verum est, per hanc introductionem civium dominium plenissimum, & plenius dominio naturali, factum esse; quia dispositio talis ex lege civili valet etiam post mortem, cum jure naturali morte desinat omnis dispositio.

Quinctilianus] „ Hic oratorio more commendat saltem jus testandi, tanquam egregium juris civilis inventum.

„ Quanquam aliæ gentes æquitatem ultimarum voluntatum admodum suspectam ha-

 „ buerint.

„ buerint. Aristoteles inter leges conservan-„ dæ Democratiæ hanc tradit: Hæreditates „ non testamento, sed agnatione sunt deferen-„ dæ; sic enim facultates magis erunt æqua-„ biles: *Lib.* 5. *pol. c.* 8. Quantum malorum „ libertas testandi introduxerit, ex *Aristotele* „ *Pol. l.* 3. *c.* 9, *Plutarcho in Agide*, & *Bo-* „ *dino de republ. l.* 5. *c.* 2. *&c.* refert Pu-„ fendorf *de J. N. l.* 4. *c.* 11. Conf. *Argen-* „ *traeu in Comment. ad Conf. Britt. ad Rubr.* „ *tit.* 22. & 23. *Boer. in Conf. Biturg.* §. 4. „ *tit de testam. Tiraq. Le mort saisit le vif* „ *p.* 3. *Sect.* 7.

Res suas Eliezero relicturus fuerat] Dictum supra est, inter plerasque gentes, & præcipue inter Hebræos, fuisse aliquem testandi modum; sed id ex lege erat, non ex naturæ ratione.

Additio.

„ Imo non de testamento loquitur Abraha-„ mus, sed cogitavit forte de eo adoptando. „ *Vid. Tesm. b.* & *Puf. jur.nat. l.*4. *c.*1. §.10.

Externis testamentum facere non conceditur, id non est ex jure gentium] Omnino hoc est ex jure gentium; nam lex, quæ facultatem testandi concedit, in favorem civium lata est: adeoque ad extraneos non pertinet.

Additio.

„ Auctor, qui testamenta esse juris natu-„ ralis asseruit, observavit, apud plurimas „ gentes extraneos excludi a testamenti fa-„ ctione; hinc quærit, an id sit ex jure gen-„ tium voluntario? Quod negat, & id esse „ juris gentium plurium civitatum, ait. Nos „ neutrum jus agnoscimus; testamenta sunt „ meri juris civilis: adeoque civitas quælibet „ extraneos excludere ab hoc beneficio po-„ terit.

Et, ni fallor, ab illa ætate, qua externi quasi pro hostibus habebantur] Talem ætatem nunquam fuisse, vidimus supra *L.* 1. *c.*2. §. 8. *n.* 3. *Vid. indicem voc. externus.*

Itaque apud moratiores populos merito exolevit] „ Jus, quod nunquam fuit, exolere „ non potest.

CAPUT VII.

De acquisitione derivativa, quæ fit per legem; ubi de successionibus ab intestato.

I. *Leges civiles quasdam injustas esse, ac proinde dominium non transferre, ut quæ naufragorum bona fisco addicunt.*

II. *Lege naturæ rem acquiri ei, qui alienum accepit ad debiti sui consecutionem, quod quando locum habeat.*

III. *Origo successionis ab intestato quomodo a natura.*

IV. *An aliquid de bonis parentum liberis debeatur jure naturæ, per distinctionem explicatur.*

V. *In successione liberos defuncti parentibus præferri, & cur.*

VI. *Origo vicariæ successionis, quæ repræsentatio dicitur.*

VII. *De abdicatione, & exheredatione.*

VIII. *De jure liberorum naturalium.*

IX. *Liberis deficientibus, ubi nec testamentum, nec lex certa exstant, bona avita deferenda his, a quibus venerunt, aut eorum liberis.*

X. *Bona noviter quæsita proximis.*

XI. *Legum circa successiones diversitas.*

XII. *In regnis patrimonialibus qualis sit successio.*

XIII. *Si ea regna sint individua, præferri maximum natu.*

XIV. *Regnum ex populi consensu hereditarium in dubio individuum esse.*

XV. *Non durare ultra posteros primi regis.*

XVI. *Non pertinere ad liberos naturales tantum.*

XVII. *In eo mares præferri feminis in eodem gradu.*

XVIII. *Inter mares præferri natu maximum.*

XIX. *An tale regnum pars sit hereditatis.*

XX. *Præ-*

† I. LEge † quæ fit acquisitio derivativa, sive alienatio, † fit aut lege naturæ, † aut lege gentium [1] voluntaria, aut lege civili. † De lege civili non agimus; id enim infinitum foret: † & præcipuæ de bellis controversiæ ex lege civili non definiuntur. Tantum notandum est, [a] † leges quasdam civiles esse plane injustas, ut quæ [2] † bona naufragorum fisco [a] addicunt. Nulla enim causa præcedente probabili † dominium alicui suum auferre, mera injuria est. Bene Euripides Helena (*vers.* 456.) *a Auth. naufragia. post leg. 18. C. de furtis.*

> Ναυαγὸς ἥκω, ξένος, ἀσύλητον γένος.
> *Sum naufragus,* [b] *spoliare quod genus est nefas.*

Quod

GROTII.

a *Leges quasdam civiles*] Ut olim apud Anglos, Armoricos, Siculos. Veteris talis legis in Græcia mentio apud *Sopatrum*, & *Syrianum* in Hermogenem. (Εἰς στάσεις, pag. 107. *Ed. Venet.* 1509.) Christianus rex Daniæ, lege de naufragorum bonis confiscandis abrogata, dicebat sibi periisse annua c. aureorum millia. Meminit & Brigitta mali hujus moris VIII, 6. & Speculum Saxonicum II, 29. de Dania agens, &c. Excommunicationis, de raptoribus. Tum vero *Crantzius* Vandalicorum XIII, 40. XIV, 1. *Cromerus* Polonicorum XXI. (pag. 509. *Ed. Basil.* 1555.) ejecta, quamvis salvis, & evadentibus dominis, non maneant eorum: sed sint ejus, cujus in territorio littus est, & sic in fiscum vindicantur. *Nicetas Chon.* Andron. Comn. l. 2. 353. Ἔθος δὲ ἀλογώτατον παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς ἔοικε, μόνοις ἰσχύον· τὸ δέ ἐστι τὸ τὰς χειμαζομένας ναῦς ὑπὸ πνευμάτων καὶ φλοίσβων θαλαττίων ταλαντευούσας, μηδένα ἔχειν τὸν συναιρόμενον, καθ' οὓς ἂν λιμένας καὶ τόπους ἐκφράσσωνται, κύμασιν ἐλαυνόμεναι· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ καταιγίδος χείρους ὁρᾶν τοὺς ἐκεῖσε πελάζοντας τὴν οἴκησιν, διασπῶντας καὶ διαρπάζοντας ὁπόσα μὴ παρέσυρε θάλασσα.

3 *Auth. naufragia. C. de furtis*] Auth. naufragia 18. C. *de furtis*.

GRONOVII.

1 *Voluntaria*] 1, 1. 13. & 14.

2 *Bona naufragorum*] Naufragio facto in littus

GROTII.

b *Spoliare quod genus est nefas*] Adde l. nequid 7. D. de incendio, ruina, naufragio. *Nicetas*

[b] L. 1. C. de naufrag. Lib. XI.

[c] Pag. 109. B.

Quod enim jus habet fiscus (verba sunt [b] Constantini) *in aliena calamitate, ut in re tam luctuosa compendium sectetur?* + Dion Prusæensis oratione VII. [c] de naufragio locutus: *μὴ γὰρ εἴη ποτὲ, ὦ Ζεῦ, λαβεῖν μηδὲ κερδᾶναι κέρδος τοιοῦτον ἀπὸ ἀνθρώπων δυςυχίας· Absit, ô Jupiter, ut lucrum captemus tale ex hominum infortunio.*

II. 1. + Lege naturæ, quæ ex ipsa dominii natura, ac vi sequitur, dupliciter fit alienatio: [4] + expletione juris, & successione. + Expletione juris fit alienatio, + quoties (a a) + loco rei meæ, + aut mihi debitæ, cum eam ipsam consequi non possum, [e] aliud tantundem valens [5] accipio ab eo, qui rem meam detinet, vel mihi debet. Nam justitia expletrix quoties [6] ad idem non potest pertingere, [7] + fertur ad tantundem, + quod est morali æstimatione idem. [d] + Dominium autem hoc modo transferri, probatur a fine: + quæ [8] in moralibus optima est probatio. + Neque enim juris mei explementum consequi potero, nisi dominus fiam; + Frustra enim erit [9] rei detentio, si ea [10] uti pro arbitrio non possum. + Antiquum hujus rei exemplum est in historia [e] Diodori; ubi Hesioneus, pro his, quæ filiæ suæ ab Ixione promissa non præstabantur, equos ipsius accipit.

[d] Sylv. in verbo Bell. p. 2. q. 13.

[e] Lib. IV. c. 71. pag. 189. Ed. H. Steph.

2. + Legibus

cetas Choniates in Andronici imperio vocat ἀθεώτατον. (*Lib.* II. *Cap.* 3.) vide & *Cassiodorum* IV, 7. Quid in mentem venit *Bodino*, ut talia defenderet? idem scilicet, qui Papinianum reprehendit, quod mori, quam conscientiam lædere maluerit. (At verò *Bodinus* occupationem bonorum naufragio amissorum vocat *barbarum* quid, & *crudelitatem tum in cives, tum in peregrinos*, Lib. I. c. 10. *de Republ.* Edit. Latin. *Francof.* 1622. ubi hæc addit: *Jus quæris? Error jus facit: at si non peccatur errore, sed scientiâ, scelus est, quod erroris specie prætenditur.* Pag. 267. Quod spectat *Papinianum*, ait *Bodinus*, illum Jctum *fortiter magis, quàm sapienter* egisse: quâ de caussâ ita statuat, videre poteris *Lib.* III. c. 4. pag. 458, 459. *J. B.*)

e *Aliud tantundem valens*] Vide quæ infra libro III. c. VII. §. 6. Sic ipso naturæ jure defendit Hebræos *Irenæus*, (Lib. IV. c. 49. *Mass.*30.) quod in compensationem operæ res Ægyptiorum ceperint. *Ægyptii enim*, inquit, *populi erant debitores, non solum rerum, sed & vitæ suæ. Tertullianus* idem tractans secundo adversus Marcionem: *Cap.* 20.) *Reposcunt Ægyptii de Hebræis vasa aurea, & argentea. Contra, Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes, sibi mercedes restitui oportere illius operariæ servitutis*; & ostendit minus multo exactum, quam debebatur. (Adde CLEMENT. ALEXANDR. *Strom.* L. I. c. 23. p. 415. *Ed. Oxon.*) Cum his cohærent ea, quæ dicentur libro III. c. II. (Delevi, quod jam in contextu positum repetierat heic Auctor, exemplum *Hesionei*, ex DIOD. SICULO petitum: ubi tamen, pro Ἡσιονεὺς, legendum Ἠιονεὺς, *Eioneus*, ut ad *Hygin.* Fabul. 155. observavit *Munckerus*, & dudum antea observaverat *Meziriacus*, in *Ovidii* Epist. p. 151. T. 1. superæ Edit. *J. B.*)

GRONOVII.

4 *Expletione juris*] Apprehensione rei alienæ pro mea, aut mihi debita, quam possessor reddere, aut solvere negat.

5 *Accipio*] Immo arripio, aufero, tollo.

6 *Ad idem*] Ad ipsum, quod debetur, vel suum est, non potest pervenire.

7 *Fertur ad tantundem*] Compensationem postulat, quæ commoda interpretatione pro ipsa re habetur, cujus vicem præstat.

8 *In moralibus*] In actionibus mores spectantibus. Cujus causa fieri quid concessum est, si concessum fiat, exstitisse, & ad effectum venisse causam, intelligi debet.

9 *Rei detentio*] Rem acquirere, vel possidere.

10 *Uti pro arbitrio*] Quod est domini.

(aa) Ejeci hinc voces istas, (*id quod meum nondum est, sed mihi dari debet, aut*) quæ, quamquam in omnibus Edd. legantur, omnino abundant, & sermonem admodum hiulcum efficiunt. Nimirum, ut mihi videor probabiliter conjicere, Auctor statim voluerat dicere, *loco illius, quod meum est, vel quod meum nondum est, sed mihi dari debet* &c. Postea animadvertit, brevius dici posse: *loco rei meæ, aut mihi debitæ:* quum igitur brevitatis esset studiosissimus, ita quoque mutavit; sed oblitus est delere nonnulla ex iis, quæ jam scripserat, & quæ forsan etiam fusius concepta erant. Vide infra, *Lib.* III. Cap. XIX. §. 15. ubi planè eodem modo loquitur, dum huc remittit. *J. B.*

G R O-

2. + Legibus quidem [f] civilibus scimus vetitum esse, [11] sibi jus dicere; + adeo quidem ut vis dicatur, si quis quod sibi debitum est manu reposcat, + & multis in locis jus crediti amittat qui id fecerit. Imo etiamsi lex civilis hoc non directe prohiberet; + ex ipsa tamen judiciorum institutione sequeretur, hoc esse illicitum. + Locum ergo habebit quod diximus, ubi judicia continue cessant; + quod quomodo contingat, [12] explicavimus supra: + ubi vero momentanea est cessatio, [13] + licita quidem erit acceptio rei, puta si alioqui [g] nunquam tuum recuperare possis, + aufugiente forte debitore. + Sed [14] dominium a judicis addictione erit exspectandum; + quod fieri solet in repressaliis, [h] de quibus [15] infra erit agendi locus. Quod si jus quidem certum sit, + sed simul [16] moraliter certum per judicem juris explementum obtineri non posse, puta quia [17] deficiat probatio; in hac etiam circumstantia + cessare legem de judiciis, (bb) + & ad jus rediri pristinum, verior sententia est.

+ III. + [i] Successio ab intestato quæ dicitur, (cc) + posito dominio, + remota omni lege civili, [d] [18] + ex conjectura voluntatis naturalem habet originem. Nam quia dominii ea vis erat, + ut domini voluntate transferri in alium posset, + etiam mortis causa, ac [19] retenta possessione, [20] + ut supra diximus, + si quis voluntatis suæ nullam edidisset testationem; + cum tamen credibile non esset, ejus eum mentis fuisse, ut post mortem suam bona [21] occupanti cederent, + sequebatur, ut ejus esse bona intelligerentur, + cujus ea esse voluisse defunctum maxime erat probabile. + *Defunctorum voluntatem intellexisse*, inquit [k] Plinius junior: *pro jure est*. + Creditur autem in dubio id quisque voluisse, quod æquissimum, atque honestissimum est. + In hoc autem genere + prima est causa [22] ejus, quod debetur: + proxima ejus, quod etsi non debetur, [23] officio congruit.

+ IV. I. + [l] Disputant Jurisconsulti, an alimenta a parentibus liberis debeantur? Nam quidam sentiunt, esse quidem naturali rationi satis consentaneum, ut

f L. 5. D. de acq. poss. l. 2. §. 18. De vi bon. rapt. l. 13. D. quod met. l. 7. 8. D. ad l. Jul. de vi priv. Thom. 2, 2. 66. art. 5.

g L. 54. C de decur. l. 12. C. de ep. & cler. DD. in l. 39. §. 1. in fin. D. ad l. Aquil.

h Bart. in tr. repress. q. 59.

i Soto de just. q. 7 art. 2. Cajet. d. q. 66.

k Lib. IV. ep. 10. & l. II. ep. XVI. & l. V. ep. 7.

l Franc. Pisci. de stat. exc. fem. n. 133. Menoch. in auth. novissime. C. de inoff. test. n. 296. Tell. Fernandes in L. 10. Tauri. quæst. 4.

GROTII.

d *Ex conjectura voluntatis naturalem habet originem*] *Ideo fideicommissa dari possunt ab intestato succedentibus, quoniam creditur paterfamilias sponte sua his relinquere legitimam hereditatem*, ait *Paulus* L. conficiuntur. 8. §. 1. D. de jure codicillorum.

GRONOVII.

11 *Sibi jus dicere*] Non exspectare judicem, sed ipsum per se, quod cum alio controversiæ habeat, exsequi, & exigere.

12 *Explicavimus supra*] 1, 3. 2.

13 *Licita quidem*] Licebit in antecessum rei manus injicere.

14 *Dominium a judicis*] Non prius eris justus dominus, quam docueris judicem jus tuum, & quid ejus consequendi ergo feceris, isque, quod feceris, ratum habeat, remque possessam tibi addicat.

15 *Infra*] 3, 2. 4.

16 *Moraliter*] Ex justa suspicione, vel potius ex more, & instituto.

17 *Deficiat probatio*] Judex enim acta, & probata sequitur, & ea habet pro veritate.

18 *Ex conjectura*] Quod probabile est, hominem sanæ mentis voluisse bona sua venire ad proximum sanguine.

19 *Retenta possessione*] Sc. dum vivit.

20 *Ut supra*] 2, 6. 14.

21 *Occupanti*] Cuivis, qui primus eis manum injicere vellet; ut ille Cinnarus in proverbio Ἁρπαγὰ τὰ Κιννάρου. Zenob.

22 *Ejus, quod debetur*] Nempe ut ad suum heredem perveniant.

23 *Officio congruit*] Ut deferantur ad consanguinitate propinquos.

(bb) Modo scilicet ille, à quo petitur, sciat, aut scire possit, se debere quod petitur. Deinde frustra hoc fieret, si Creditor non inveniret rationem clam consequendæ, sine ullius injuria, rei debitæ, aut æstimationis ejus, ita ut factum à Debitore in jure probari non posset. *J. B.*

(cc) In toto isto argumento confer PUFENDORFIUM, *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 11. *J. B.*

ut a parentibus alantur liberi; [24] debitum tamen non esse. + Nos omnino distinguendum arbitramur (dd) in voce debiti, + quod stricte interdum sumitur pro ea obligatione, quam inducit [25] jus expletorium; + interdum laxius, ut significet id, quod nisi inhoneste omitti non potest, + etiamsi honestas illa non ex justitia expletrice, + sed ex alio fonte proficiscatur. + Est autem id, de quo agimus + (nisi lex aliqua humana accedat) debitum illo sensu laxiore. + Ita accipio quod dixit Valerius [m] Maximus: *Parentes nos alendo*, inquiens, *nepotum nutriendorum debito alligarunt.* Et Plutarchus in libello [n] elegantissimo de prolis amore: *οἱ παῖδες ὡς ὀφείλημα τὸν κλῆρον ἐκδεχόμενοι*· [e] + *liberi hereditatem ut sibi debitam exspectant.* + Qui dat formam, dat quæ ad formam sunt necessaria, dictum est Aristotelis: + quare qui causa est ut homo existat, is + quantum in se est, & quantum necesse est, prospicere ei debet + de his, quæ ad vitam humanam, idest, [26] naturalem, ac [27] socialem, + nam ad eam natus est homo, sunt necessaria.

m: Lib. II. c. 9. num. 1.
n Tom. II. p. 407. B.

2. + Ea de causa, instinctu scilicet naturali, cætera quoque animantia proli suæ, quantum necesse est, alimenta suppeditant. Unde Apollonius [o] Tyanæus quod ab Euripide erat dictum, (*Androm.* vers. 418.)

o Philostr. in ejus vit. Lib. II. c. 14.15. Ed. Olear.

> Ἅπασι δ' ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ τέκνα.
> *Cunctis hominibus liberi vita altera.*

Ita emendabat:

> Ἅπασι δὲ ζώοισιν ἡ ψυχὴ τέκνα.
> *Animantibus quasi vita sunt partus sui:*

Plurimis sane allatis argumentis, [f] quibus insitum hunc affectum probat, quæ videre est apud Philostratum libro [p] VII. capite septimo, & octavo: cum quo loco

p Cap. 14.15. Ed. Olear.

GROTII.

e *Liberi hereditatem ut sibi debitam exspectant*] *Julianus* Cæsaribus *παισί τε γὰρ νόμιμον ἐπιτρέπειν τὰς διαδοχάς*· *Æquum, liberis hereditatem relinqui* (Pag. 334. D. *Edit. Spanhem.*) Etiam filiabus, quas juxta filios heredes parentum fuisse more antiquissimo, testatur Jobi historia in fine. Hanc æquitatem respiciens *Augustinus*, ne ab ecclesia quidem recipi vult bona eorum, qui liberos suos exheredabant. Loca sunt libro I. de vita clericorum, (*Cap.* 3.) & sermone LII. ad fratres in eremo, si tamen id opus *Augustini* est. Posuit ea *Gratianus* in causa XIII. quæst. II. (*c.* 8.) & causa XVII. quæst. IV. in fine (c. 43.) *Procopius* Persicorum I. *οἱ νόμοι τῶν διαλλάσσοντες ἀλλήλοις ἀεὶ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις μαχόμενοι, ἐνταῦθα ἔν τε Ῥωμαίοις καὶ πᾶσι βαρβάροις ξυνίασί τε καὶ ξυνομολογοῦντες ἀλλήλοις κυρίους ἀποφαίνουσι τοὺς παῖδας εἶναι τοῦ πατρὸς κλήρου*· *Leges, quæ cæterum inter homines plurimis differentiis invicem pugnant, in hac re tam apud barbaros, quam apud Romanos consentiunt, atque conspirant, ut liberos dominos pronuntient rerum a patre relictarum*, (Cap. II.)

f *Quibus insitum hunc affectum probat*] *Plinius* X, 33. de hirundinibus. *In fœtu summa æquitate alternant cibum.*

GRONOVII.

24 *Debitum tamen non esse*] Hinc concessum antiquis, recens natos infantes non modo exponere, sed etiam necare. *Terent.* Heaut. 4, 1. 13. & 21. *Ovid.* 9. Metam. 678. Et pro re mira narrat *Tacitus* de Judæis, necare quemquam ex natis nefas esse, 5. histor. 5.

25 *Jus expletorium*] Justitia commutativa, vel διορθωτική. 1, 1. 10.

26 *Naturalem*] Ut vitalis, & superstes sit.

27 *Socialem*] Ut vivat, tanquam civis ejus ordinis, in quo eum pater suscepit.

(dd) Distinguendum potius inter tempus, quo liberi non possunt sibi ipsi alimenta quærere, & tempus, quo id possunt. Priori tempore omnino, & ex jure stricto parentes liberos alere tenentur: posteriori non ita tenentur; sed nemo est tamen, cui potius de alimentis prospicere, & bona sua etiam, vel saltem majorem partem, relinquere eos honestum sit. *J. B.*

G R O-

loco optime consentit is, qui est apud Oppianum de venatu tertio, & de piscatu primo. Et in Dictye tragœdia idem ille Euripides [q] hanc unam omnium legem esse, ait, quæ & hominibus inter se, & cum cæteris animantibus communis sit. Hinc + Jurisconsulti veteres liberorum educationem [r] ad jus naturale referunt, id est, ad illud, quod cum instinctus naturæ aliis quoque animantibus commendat, + nobis ipsa præscribit ratio. *Naturalis stimulus*, ut Justinianus [s] loquitur, id est, στοργὴ, *parentes ad liberorum educationem hortatur.* Idem alibi: [t] *Filium, vel filiam alere patri necesse est, propter ipsam naturam.* Diodorus Siculus: [u] ἀγαθὴ γὰρ ἡ φύσις διδάσκαλος ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶ πρὸς διατήρησιν οὐ μόνον ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γενωμένων, διὰ τῆς συγγενοῦς φιλοζωΐας τὰς διαδοχὰς εἰς ἀΐδιον ἄγουσα διαμονῆς κύκλον· *Optima quippe magistra natura est cunctis animantibus, non tantum ad sui, sed & ad prolis suæ conservationem, + ut cognata hac charitate continua successio ad æternitatis circulum perveniat.* Apud Quinctilianum [x] filius, + *partem jure gentium peto.* Sallustius [y] + testamentum, quo filius excluditur, impium dixit. Et quia naturale est hoc debitum, + ideo etiam [28] vulgo [z] quæsitos alere mater debet.

3. Et quanquam + ex [29] damnato legibus concubitu natis nihil relinqui leges Romanæ volebant: + sicut & [30] naturalibus ne quid relinquere necesse esset, caverat + lex (ee) Solonis; canones [a] Christianæ pietatis hunc rigorem correxerunt, qui docent, qualibuscumque liberis id recte relinqui: imo si opus sit, + relinquendum etiam quod ad alimenta necessarium est. + Nec aliter capiendum quod dici solet, [31] legitimam humanis legibus tolli non posse, quatenus scilicet in legitima insunt alimenta necessaria. + Nam quod supra est, tolli potest non repugnante natura.

4. + Ali autem debent non tantum liberi primi gradus, sed & secundi, si ita res ferat, + & ulterioris: quod ostendit [b] Justinianus, cum non filios tantum, sed & qui deinceps sunt, alendos propter ipsam naturam pronuntiat; + quod ad eos etiam producitur, [32] qui per mulieres ex nobis veniunt, + si aliunde ali non possunt.

V. 1. + Debentur quidem & [33] parentibus alimenta: quod non legibus tantum proditum est, sed vulgari proverbio [g] [34] + ἀντιπελαργεῖν. adeo quidem ut laudetur

[q] *Apud Stob.*
[r] *Pr. Inst. de jur. nat. gen.* l. *Juri*, 1. §. *Jus naturale.* 3. *D. de just. & jur.*
[s] *L. un.* §. *taceat.* 5. *verf. sileat. C. de rei ux. act.*
[t] *L. ult. C. de bon. quæ lib.* §. *ipsum.* 5.
[u] *Lib.* 11. c. 50. *pag.* 94. *Ed. H. Steph.*
[x] *Inst. Orat.* VII, 1.
[y] *Fragm.* IV, 2. *Ed. Wass.*
[z] *L. si quis,* 5. §. *Ergo,* 4. *D. de agnosc. liber.*
[a] *C. Cum haberet,* 5. *de eo, qui dux. quam poll. adul.*
[b] *L. ult.* §. 1. *C. de bon. quæ lib.* 5. §. 1. 5. *l.* 8. *D. de agn. lib.*

GROTII.

g Ἀντιπελαργεῖν] Vide *Leonem Afrum* libro IX. de Nesro. (*Pag.* 388. *Ed. Elzevir.*)

GRONOVII.

28 *Vulgo quæsitos*] Incerto patre natos.

29 *Damnato legibus*] Incesto, aut adulterio. (Vid. *Novel.* 89. cap. 15.)

30 *Naturalibus*] Ex concubina, vel stupro.

31 *Legitimam*] Quadrantem bonorum. D. *de l. Falcidia, & Trebelliano, Sc.* Inst. *de l. Falcid.* & *de fideicomm. hered.*

32 *Qui per mulieres*] Nepotes, neptesque ex filia.

33 *Parentibus alimenta*] L. 5. §. 16. D. *de lib. agnosc.* Parens ali à filio naturali ratione debet. *Cic.* ad Atticum 9, 9. *cum parentes non alere nefarium sit. M. Seneca* 1. Contr. 1. *Lex est, liberi parentes alant, aut vinciantur.*

34 Ἀντιπελαργεῖν] Instar ciconiæ senio defectis parentibus servire, ac consulere. *Plinius* 10, 23. Ciconiæ genitricum senectam invicem educant. Inde ciconia *Pietaticultrix*, *P. Syro* apud *Petronium. Aristoteles* hist. anim. 6, 13. *Ælianus* de anim. 3, 23.

(ee) Memoria heic fefellit Auctorem nostrum. *Solon* enim non solvit parentes necessitate aliquid relinquendi natis ex concubitu illegitimo; sed contra, liberos naturales solvit necessitate alendorum parentum: Τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρας γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν &c. ait PLUTARCHUS, in ejus Vit. pag. 90. E. *J. B.*

c Diog. Laërt. in Solon. §. 55. laudetur [c] + Solon, quod qui id non facerent, eos notarit infamia. + Sed non hoc æque eſt ordinarium, atque illud, quod de liberis diximus; nam liberi cum naſcuntur, + nihil ſecum afferunt unde vivant. + Adde quod vivendum diutius habent, quam parentes: atque ideo + ſicut honor, & obſequium parentibus debetur, non liberis; + ita educatio liberis magis, quam parentibus. Quo

d In Abdic. T. I. p. 721. Ed. Amſt. ſenſu accipio illud [d] Luciani: καὶ τοί γε ἡ φύσις τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας μᾶλλον ἢ τοῖς παισὶ τοὺς πατέρας ἐπιτάττει φιλεῖν· + *Magis natura jubet à parentibus liberos, quam a liberis parentes diligi.* Et illud [e] Ariſtotelis:

e Nic. VIII. c. 14. μᾶλλον συνῳκείωται τὸ ἀφ' οὗ τῷ γεννηθέντι, ἢ τὸ γενόμενον τῷ ποιήσαντι· τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἀφ' οὗ· *Magis afficitur cauſa gignens erga genitum, quam genitum erga gignentem. Nam quod ex aliquo ortum eſt, id ei quaſi proprium eſt.*

2. Hinc fit ut + etiam citra auxilium legis civilis prima bonorum ſucceſſio liberis deferatur; + quia creduntur parentes illis, ut corporis ſui partibus, + non tantum de neceſſariis, + ſed & de his, quæ ad vitam ſuavius, honeſtiuſque tranſigendam pertinent, quam uberrime voluiſſe proſpectum: + ab eo maxime tempore, quo ipſi rebus ſuis frui non poſſent. *Ratio naturalis*, inquit +

f L. Cum ratio, 7. D. de bon. damn. Paulus Juriſconſultus [f] *quaſi lex quædam tacita liberis parentum hereditatem addicit, velut ad debitam ſucceſſionem eos vocando.* Papinianus [g] vero: [h] + *Non ſic parentibus liberorum, ut liberis parentum, debetur hereditas. Parentes ad bona liberorum* + *ratio miſerationis admittit: liberos* + *naturæ ſimul, & parentum* [35] *commune votum*; id eſt, liberos hereditas ſequitur + partim quidem ob præciſum debitum naturale, + partim ex conjectura naturali, qua parentes creduntur id velle, ut liberis quam optime proſpectum ſit. [36] *Sanguini* [37] *honorem debitum reddidit*, ait Valerius [b] Maximus de Q. Hortenſio, qui filium minus ſibi probatum heredem ſcripſerat. Huc ſpectat illud Apoſtoli Pauli: [i] οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις· *Non enim liberi parentibus, ſed parentes liberis rem congerere, & ſervare debent.*

g Leg. 7. §. 1. D. Si tab. teſt. nul. ext. unde lib.

b Lib. V. c. 9. num. 2.

i 2 Corinth. XII, 14.

VI. Quia vero & hoc ordinarium eſt, ut pater, materque liberis ſuis proſpiciant, + ideo dum illi exſtant, avi, aviæque ad alimenta danda teneri non intelliguntur: ubi illi, + eorumve alter defecerit, + æquum eſt ut avus, aviaque, pro mortuo filio, filiaque, curam ſuſcipiant nepotum, ac neptium: + quod & in parentibus longius remotis pari ratione procedit. + Atque hinc ortum traxit

GROTII.

h *Non ſic parentibus liberorum, ut liberis parentum, debetur hereditas*] Philo de vita Moſis III. [*Pag.* 689. E. *Ed. Pariſ.*] ἐπειδὴν ὁ νόμος φύσεώς ἐστι κληρονομεῖσθαι τοὺς γονεῖς ὑπὸ παίδων, ἀλλὰ μὴ τούτους κληρονομεῖν, τὸ μὲν ἀπευκταῖον καὶ παλίμφημον ἡσύχασε· *Cum lex ſit naturæ ut liberi parentibus, non parentes liberis in bona ſuccedant, Moſes id, quod contra vota parentum, malique ominis erat, texit ſilentio.* Xenophon libro II. Socraticorum: ὁ μὲν ἀνὴρ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι παισὶ προκατασκευάζει πάντα ὅσα ἂν οἴηται συνοίσειν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα ὡς ἂν δύνηται πλεῖστα· *Vir iis, quos habiturus eſt liberis, parat omnia, quæ uſui fore ad vitam putat, & quidem quam maxima poteſt in copia.* (Cap. 2. §. 5.)

GRONOVII.

35 *Commune votum*] Quia parentes optant, ſe liberos relinquere ſuperſtites. Inde in lapp. antiquis 675, 13. *Infanti mellitiſſimo, & dulciſſimo contra votum* 697, 10. *Filio dulciſſimo memoriam poſuerunt contra votum.* 716, 7. *Mater infeliciſſima contra votum pietatis poſuit.* Adde *Gruterum* 4. Suſpic. 1. Et ipſa natura, ordoque mortalitatis videtur poſtulare, ut juniores ſenioribus ætate matura compoſitis ſuccedant. Hinc in iiſdem 348, 8. *Turbato ordine in ſenio parentes infeliciſſimi filio optimo.* 436, 1. *Filio ordine retrogrado defuncto.*

36 *Sanguini*] Quem ſcilicet non erat habiturus moribus ejus.

37 *Honorem*] Ut *Quinctil.* declam. 2, 61. *Qui non eundem honorem ſupremis defuncti tabulis habuerant.* Tacitus Agric. 43.

GRO-

traxit jus illud, [i] ut nepos [k] filii loco succedat, quemadmodum + Ulpianus loquitur. Id + Modestinus dixit, [l] *τὸν τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος τόπον πληροῦν.* + Justinianus, [m] *τὴν πατρῴαν ὑπεισιέναι τάξιν.* Isæus oratione de Philoctemonis hereditate, hoc ipsum (ff) vocat *ἐπανιέναι.* Philo Judæus: [n] *υἱωνοὶ γὰρ πατέρων ἀποθανόντων ἐν υἱῶν τάξει παρὰ πάπποις καταριθμοῦνται·* *Nepotes parentibus mortuis apud avos filiorum obtinent locum.* Vicariam hanc successionem, [k] [38] + quæ per stirpes fit, + repræsentationem vocare amant recentiores jurisconsulti; quam valuisse etiam + apud Hebræos, divisio agrorum terræ Jacobi filiis (gg) promissæ aperte satis ostendit. Sicut filius, & filia proximi sunt cuique, + ita & qui ex filio, filiave nascuntur, ait Demosthenes oratione [o] adversus Macartatum.

k L. 7. D. de his. qui s. v. al. jur. s.

l L. 2. §. 7. D. de exc. cur.

m Novel. 127. pr.

n Legatione ad Cajum, pag. 996. C.

o Pag. 661. B.

VII. + Quæ autem diximus hactenus de conjectura voluntatis, + ita locum habent, [39] nisi in diversum indicia suppetant. In hoc indiciorum genere primum habet locum [40] + abdicatio, quæ Græcis: tum [l] [41] + exheredatio, quæ Romanis fuit usitata. + Ita tamen ut ei, qui mortem peccatis suis meritus non est, [42] alimenta præstanda sint, + ob eam, quam supra attulimus, rationem.

VIII. + Sed & illa regulæ exceptio addenda est, + si non satis constet hunc illo esse genitum. + Verum est, [43] de factis nullam esse certam perceptionem; + sed ea, quæ solent in hominum conspectu fieri, sui generis certitudinem habent

GROTII.

i *Ut nepos filii loco succedat*] Quod Hebræi dicunt, *filius etiam in sepulchro succedit*; item: *filii filiorum sunt tanquam filii.* (Vide SELDEN. *De successionib. ad Leges Hebr.* Lib. I. c. 1. & 2.) Meminit ejus juris ut naturalis *Jacchiades* ad Danielem V, 2. *Æquissimum esse videtur, nepotes, neptesque in patris sui locum succedere*, ait Justinianus titulo Institutionum de Hereditatibus, quæ ab intestato deferuntur. (§. 6.) Pietati id ascribit *Eginhardus* in vita Caroli Magni. (*Cap. 9. Ed. Schmieck.*) *κατιόντας εἰς τὸν ἰδίου γονέως τόπον ὑπεισελθεῖν·* *Posteros in sui quemque parentis locum subire*, dixit Michael Attaliata.

k *Quæ per stirpes fit*] Sic in sortiendis urbibus inter Heraclidas *Proclo*, & *Eurystheni*, ut ab Aristodemo venientibus, una sors fuit contra Temenum, & Cresphontem; meminit *Appollodorus* libro II. (c. 8. §. 4.) Pausanias (*Messeniac.* c. 3.) *Strabo* Lib. VIII. [pag. 364.]

l *Exheredatio, quæ Romanis fuit usitata*] Vide *Baba Kama* cap. IX. §. 10. vide infra §. XXV.

GRONOVII.

38 *Quæ per stirpes*] *Successio per stirpes*, ubi plures filii cum aliis coheredibus succedunt in partem patris, quam ille habere deberet, si viveret. *Successio in capita*, ubi singuli pares cum coheredibus partes accipiunt. De quo solet quæri in successione patrui. Nam si succedat frater, & alterius fratris filii, in stirpes est successio; si duorum fratrum filii, in capita, ex *Novel.* 118. cap. 3. quorum posterius tamen in dubium nonnulli vocant.

39 *Nisi in diversum*] Appareat probatio mutatæ voluntatis l. 7. D. *de probat.*

40 *Abdicatio, quæ Græcis*] Ἀποκήρυξις.

41 *Exheredatio*] Quæ nomen apud Græcos non habet: sed qui jus Romanum Græce tradiderunt, exheredare vocant *ἀποκλήρους ποιεῖν.* & *Theophilus* de exheredatione liberorum *περὶ ἀποκλήρων παίδων.*

42 *Alimenta*] Sic T. Arrius filium in parricidii molitione deprehensum Massiliam relegavit, & annua illi præstitit. *Seneca* 1. de benef. 15.

43 *De factis*] Inde regula: juris ignorantiam cuique nocere, facti vero non item. l. 9. D. *de juris, & facti ignor.*

(ff) Locus est pag. 467. *Ed. Wech.* Ὁ γὰρ νόμος οὐκ ἐᾷ ἐπανιέναι, ἐὰν μὴ υἱὸν καταλίπῃ γνήσιον. Sed ibi non agitur de successione Nepotis in locum filii, verum de Filii Adoptivi reditu in familiam Patris Naturalis, qui reditus fieri non poterat, nisi ipse in familia Patris Adoptivi reliquisset filium legitimum: idque secundum Legem *Solonis*, quæ legitur integra apud DEMOSTHENEM, *Orat. in Leochar.* pag. 673. B. Adeoque locus omnino alienus est à re, de quâ agitur. *J. B.*

(gg) Posteri *Ephraimis*, & *Manassis*, non tantum propter *jus repræsentationis* partem habuerunt Terræ promissæ: sic enim ambo unam tantum sortiri debuissent, qualem *Josephus* pater ipsorum consequuturus erat. Verum adoptionis jus heic valuit, ut Auctor noster ipse observat in Nota ad §. sequ. *J. B.*

bent ex testimonio: quo sensu mater certa esse dicitur, quia inveniuntur, [44] qui, quæve partui, & educationi adfuerint; + at de patre hujus gradus certitudo haberi non potest, quod + p Homerus indicat dicens:

p Odyss. Lib. 1. vers. 216.

— Οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
— *Generis nemo sibi conscius ipse est.*

Et eum sequutus Menander: (hh)

Αὐτὸς γὰρ οὐδεὶς οἶδε πῶς ἐγείνατο.
Nemo ipse novit quo sit exortus satu.

Qui & alibi: [Apud *Stob.* Florileg. tit. 76.]

Ἔστιν δὲ μήτηρ φιλότεκνος μᾶλλον πατρός,
Ἡ μὲν γὰρ αὐτῆς οἶδεν υἱόν, ὁ δ' οἴεται.
Mater tenerius liberos adamat patre:
Quia mater esse scit suos, pater autumat.

+ Ideo ratio aliqua reperienda fuit, qua probabiliter constaret, quis esset partus cujusque pater. + Ea [45] ratio est, conjugium sumtum in terminis naturalibus, + id est, consociatio, qua femina sub maris custodia [46] constituitur. Sed etsi alio quovis modo constet quis fuerit pater, aut pater id pro explorato habuerit; + naturaliter is partus non minus, quam alius quivis succedet. Quidni? cum etiam m + extraneus palam pro filio habitus, quem adoptatum vocant, succedat + ex conjectura voluntatis?

q Fragm. Andromed. vers. 12. & seqq. Ed. Barnes.

2. Naturales vero, etiam + post lege introductum eorum discrimen a legitimis,

q (Τῶν γνησίων γὰρ οὐδὲν ὄντες ἐνδεεῖς
Νόθοι νοσοῦσιν — — —
Notha parte nulla sobole legitima minor,
[47] + *Sed lege premitur.* — — —

Ut dixit Euripides) + possunt tamen adoptari, [48] + nisi lex obstet. Atque id olim permittebat lex Romana Anastasii r; sed postea in justi matrimonii favorem + difficilior quædam ratio eos legitimis æquandi reperta est, [49] + per curiæ oblationem, + aut subsequens matrimonium. Exemplum veteris adoptionis naturalium est + in Jacobi filiis, qui adæquati a patre sunt liberarum mulierum filiis, & æquis partibus [50] hereditatem creverunt.

r L. Jubemus, 6. C. d. natural. lib.

3. Contra

GROTII.

m *Extraneus palam pro filio habitus*] Aut nepos in filium adoptatus, ut a Jacobo nepotes Ephraim, & Manasses.

GRONOVII.

44 *Qui, quæve partui*] Sic Virginius ex uxore sua natam Virginiam probabat contra M. Claudium Appii clientem. *Dionys. Halic.* l. II, 57.

45 *Ratio est conjugium*] Inde illud: *Pater est, quem nuptiæ demonstrant.*

46 *Constituitur*] Rursus omittit, mutui auxilii, & procreationis causa, ut supra 2, 5. 8.

47 *Sed lege premitur*] Legem civilem, i. quæ legitimos prætulit in honorem conjugii, iniquam experitur, & gravem.

48 *Nisi lex obstet*] Nisi lex civilis prohibeat.

49 *Per curiæ oblationem*] §. ult. Instit. *de nupt.*

50 *Hereditatem creverunt*] Verbum prisci juris. Nam heredem institutum opottebat intra certam diem declarare, ac profiteri, velletne adire, an non. Quod tempus *cretionem* dicebant. Formula testamenti. *L. Titius mihi heres esto, cernitoque intra tot dies.* Si cretio non erat definita, centesimus dies justus habebatur. *Varro de LL.* lib. 5. p. 60. & lib. 6. p. 81. *Cic.* II. ad Attic. ep. 2. Inde *cernere hereditatem* est, non modo profiteri se heredem, sed etiam hereditatem adire, ac capessere, quia cretionem aditio sequebatur.

(hh) Habet ab EUSTATHIO, in *Homer.* pag. 1412. *Ed. Rom.* ubi tamen alio modo, & sensu, quem Auctor ipse sequitur in versione suâ: Αὐτὸν γὰρ οὐδεὶς οἶδε τοῦ ποτ' ἐγένετο &c. *J. B.*

GRO-

3. Contra evenire potest, + non ex lege tantum, + sed & ex pactione, [n] ut qui ex conjugio nati sunt, alimenta sola habeant, + aut certe [51] excludantur a præcipua hereditate. Conjugium tali pacto initum etiam cum libera femina + concubinatum Hebræi vocant: + quale erat Abrahami cum Cethura, [s] cujus liberi perinde, ut Ismael ancillæ Agaris filius, + dona, id est, legata quædam acceperunt; + hereditatem autem non creverunt. + Tale est matrimonium ad [52] morgengabicam quod dicitur: a quo non longe abeunt secundæ nuptiæ [o] + apud Brabantos; nam rerum soli, quæ exstabant cum matrimonium [53] prius solveretur, + proprietas acquiritur prioribus liberis.

[s] *Gen.* XXV, 6.

IX. 1. + Ubi desunt liberi, quibus naturaliter deferatur successio, + minus expeditum est, nec ulla in parte magis variant leges. Tota tamen varietas ad duos maxime fontes referri potest, + quorum alter respicit proximitatem gradus, alter bona redire vult unde venerant; quod dici solet, + paterna paternis, materna maternis. Nobis omnino + distinguendum videtur inter [p] bona paterna, avitaque, + ut dici solebat [54] in formula, qua prodigo bonis interdicebatur: & inter [q] noviter quæsita, + ut in illis locum habeat [t] Platonis illud: ἐγὼ οὖν νομοθέτης ὢν οὔθ' ὑμᾶς ὑμῶν αὐτῶν εἶναι τίθημι, οὔτε τὴν οὐσίαν ταύτην, ξύμπαντος δὲ τοῦ γένους ὑμῶν, τοῦ τε ἔμπροσθεν καὶ τοῦ ἔπειτα ἐσομένου· *Ego legum conditor, neque vos vestri juris esse scisco, neque patrimonium vestrum, sed totius vestri generis, tum quod fuit, tum quod futurum est.* Qua de causa Plato κλῆρον πατρῷον salvum esse vult generi, unde venit. Quod non ita accipi velim, + quasi naturaliter de bonis paternis, avitisque [55] testari non liceat ([r] sæpe enim indigentia amici alicujus efficit, ut id non laudabile modo sit, + sed etiam necessarium) + sed ut appareat, [56] quæ in dubio credenda sit fuisse voluntas intestati. Concedimus enim, + plenum dominium esse penes eum, de cujus voluntate agimus.

[t] *De Legib.* Lib. XI. p.923. A. Tom.II. *Ed. H. Steph.*

2. Sed + cum post mortem dominium hoc retinere non possit, + & omnino pro certo haberi debeat, [57] noluisse eum perdere beneficii materiam, + videndum

GROTII.

n *Ut qui ex conjugio nati sunt, alimenta sola habeant*] Ut olim filii post primum geniti in Mexicanis terris. [Vide *Fr. Lopez de Gomara, Hist. gener. Ind. Occid.* Lib. II. C. 76.]

o *Apud Brabantos*] Vide legem similem veterum *Burgundionum*, Lib. I. tit. 1. n. 2. (De *Brabantis* vide *Petrum Stockman.* in libro *De jure Devolutionis* &c. *J. B.*

p *Bona paterna, avitaque*] Hebræis מורשה.

q *Noviter quæsita*] Hebræis נחלה. Discrimen hoc vide in *lege Burgundica* lib. I. tit. 1. num. 1.

r *Sæpe enim indigentia amici alicujus efficit, ut id non laudabile modo sit*] Seneca de Beneficiis libro IV. c. 11. *Quid cum ipso vitæ in fine constitimus, cum testamentum ordinamus, non beneficia nobis nihil profutura dividimus? quantum temporis consumitur, quamdiu secreto agitur, quantum, & quibus demus? quid enim interest quibus demus a nullo recepturi? Atqui nunquam diligentius damus, nunquam magis judicia nostra torquemus, quam ubi remotis utilitatibus, solum ante oculos* [illegible] *stetit?*

GRONOVII.

51 *Excludantur a præcipua*] Non sint heredes, sed accipiant legata.

52 *Morgengabicam*] Donationem propter nuptias, aliam doti, de qua videndus *Lindenbrogius* in gloss. ad Cod. legum antiquarum. *Gregor. Turon.* matutinale donum vocat lib. 9, 19.

53 *Prius solveretur*] Morte uxoris. Hinc Galliæ rex se ducem fert Brabantiæ.

54 *In formula, qua prodigo*] Quando tua bona paterna, avitaque, nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico. *Paulus* 3. Sent. tit. 4. §. 7.

55 *Testari*] Aliquid pro arbitrio relinquere aliis, quam unde venerunt.

56 *Quæ in dubio*] Quos si testamentum nullum fecerit, optaverit tamen habere successores.

57 *Noluisse*] Habuisse in animo, ut relinqueret bona gratia, quod omnino relinquendum erat,

&

[a] Ethic. Nic. IX, 2. [x] De Off. I, 15. [y] De Off. I, 31. [z] Off. I, 31.

dendum est [58] quis sit in beneficiis ordo maxime naturalis. Bene [a] Aristoteles: εὐεργέτῃ ἀνταποδοτέον χάριν μᾶλλον ἢ ἑταίρῳ δοτέον· *Potius est gratiam referri ei, qui benefecit, quam amico conferre beneficium.* Et [x] Cicero: *Nullum officium referenda gratia magis necessarium est.* Item: [y] *Cum duo genera liberalitatis sint, unum dandi beneficii, alterum reddendi; demus nec ne, in nostra potestate est; non reddere bono viro non licet: modo id facere possit sine injuria.* [z] Ambrosius: *Pulchrum est, propensiorem haberi ejus rationem, qui tibi aut beneficium aliquod, aut munus contulit.* + Et mox: *Quid enim tam contra officium, quam non reddere quod acceperis?* Gratia autem + refertur aut viventibus, [1] aut defunctis. Defunctis, ut ostendit Lysias [a] oratione funebri, refertur gratia in eorum liberis, + qui naturaliter pars sunt parentum, + & quibus, si viverent parentes, maxime vellent benefieri.

[a] Cap. 20. & seqq.

3. + Et hanc æquitatem sequuti sunt Justinianei juris [b] conditores, + æquitatis studiosissimi, + in quæstione inter [59] fratres + plenos, & [60] + consanguineos, & [61] + uterinos, & aliis quibusdam. Aristoteles: [c] ἀδελφοὶ ἀλλήλους φιλοῦσιν τῷ ἐκ τῶν αὐτῶν πεφυκέναι· ἡ γὰρ πρὸς ἐκεῖνα ταυτότης ἀλλήλοις ταὐτὸ ποιεῖ· *Fratres se invicem diligunt quatenus ex iisdem nati sunt; nam ortus communis ipsos quasi eosdem facit.* [d] Valerius Maximus: *Ut merito primum amoris vinculum ducitur, plurima, & maxima beneficia accepisse; ita proximum judicari debet simul accepisse.* [62] + Gentium commune jus, ut frater fratri succedat, dicitur apud [e] Justinum.

[b] L. Quod scitis. 3. C. de bon. quæ lib. L. 13. de emancipatis. §. 1. Cum enim. C. de legit. her. l. Sancimus 11. C. com. de success. Novel. 84. de cons. & uter. frat. [c] Eth. Nicom. VIII, 14. [d] Lib. V. c. 5. [e] Lib. [f] Ethic. Nic. VIII. 14.

4. Quod si non reperiatur is, a quo proxime bona venerunt, ejusve liberi, + restat ut gratia referatur his, quibus minus quidem, sed tamen post illum proxime debetur, id est, + parenti superioris gradus, ejusque liberis, + præsertim cum eo modo maneatur intra proximos, + & ejus, de cujus hereditate agitur, + & ejus, a quo proxime bona venerunt. Idem ille + Aristoteles: [f] ἀνέψιοι δὲ καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς ἐκ τούτων συνῳκειωνται· τῷ γὰρ ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἶναι γίγνονται οἱ μὲν οἰκειότεροι, οἱ δὲ ἀλλοτριώτεροι· *Patrueles vero, & cæteri cognati conjunguntur per parentes, quatenus ex iisdem ortum habent: ita ut alii conjunctiores sint, alii minus conjuncti, pro ortus ratione.*

X. 1.

& beneficio potius suo penes alium esset, quod alioqui quacunque ratione penes alium futurum erit.

GROTII.

[1] *Aut defunctis*] Sic moriturus apud *Procopium* Perf. I. τὰ παιδία ὠφελῶν, ὠφελήσεις ἐμέ· *In me conferes quidquid in liberos meos contuleris.* (Cap. 4.) Vide exemplum in facto Theodosii, patrem Valentiniani junioris in ipso Valentiniano remunerantis, apud *Zosimum* libro IV. Lege Mosis succedebat post fratres patruus, ut primo possessori propior, quam fratrum filii. *Num.* XXVII, 10. (Imp. *Gratianus*, cui debebat imperium *Theodosius*, non erat *pater Valentiniani junioris*, sed *frater*, ut notum. Deinde *Theodosius* nequaquam ex animo grato erga defunctum arma cepit pro *Valentiniano*, sed amore *Gallæ* hujus sororis. Vide Capp. 43. & 44. Libri IV. *Zosimi*, heic indicati. *J. B.*)

GRONOVII.

58 *Quis sit in beneficiis*] Cui recta ratio primo, cui posteriore loco beneficium dictet tribuendum.

59 *Fratres plenos*] Eodem utroque parente natos.

60 *Consanguineos*] Eodem patre, sed diversis matribus.

61 *Uterinos*] Eadem matre, non uno patre.

62 *Gentium commune*] Videtur sumsisse ex lib. 34, 3. sed mendose. Nam dicit ibi Demetrius, se majori fratri jure gentium regnum cessisse, non se majori fratri jure gentium succedere oportere. (Immo Auctor, vitio memoriæ, scripsit heic *Justinum*, pro *Q. Curtio*, apud quem *Lib.* X. (ut heic numerus se habet in ora libri) dicitur de *Aridæo*, fratre *Alexandri Magni*: *Cur etiam* GENTIUM COMMUNI JURE *fraudetur?* Cap. 7. n. 2. *J. B.*

X. 1. + At in [63] bonis noviter quæsitis, quæ [64] περιόντα τοῦ κλήρου [a] Platoni, + cum cesset gratiæ referendæ officium; superest, ut ei deferatur successio, qui defuncto charissimus fuisse creditur. [t] + Is autem est, qui gradu cognationis proxime defunctum attingit. Sic + Isæus [b] apud Græcos receptum, ait, τοῖς ἐγγυτάτω γένους τὰ τοῦ τελευτήσαντος γενήσεσθαι· *defuncti bona ei cedere, qui genere sit proximus;* addit: τί ἂν, τί δικαιότερον, ἢ τοῖς συγγενέσι τὰ τοῦ συγγενοῦς; + *quid justius, quam ut quæ cognati fuerant, cognatis cedant?* + Idem sensus est apud Aristotelem libri ad Alexandrum capite 11. *Optime*, inquit [c] + Cicero, *societas hominum, conjunctioque servabitur, si ut quisque erit conjunctissimus, ita in eum benignitatis plurimum conferatur.* [u] Qui & alibi post liberos ponit bene convenientes propinquos, + ut & Tacitus: [d] *Liberos cuique, ac propinquos suos natura charissimos esse voluit.* + Idem Cicero alibi de cognatis agens: [e] *Necessaria præsidia vitæ debentur his maxime.* + Debentur scilicet non ex jure expletorio, sed + κατ' ἀξίαν. Et alibi, cum de affectione erga propinquos egisset [f] + *Ex hac animorum affectione*, subdit, *testamenta*, [65] *commendationesque morientium natæ sunt.* + Idem [g] copias nostras proximis, quam alienis, & suppeditari, & relinqui æquius esse, ait. Ambrosius quoque: [h] *Est etiam illa probanda liberalitas*, [x] *ut proximos seminis tui non despicias.*

a De Legg. L. XI. p. 923. D.

b Orat. III. p. 413. & 417. Ed. Wech.

c Off. 1. c. 16.

d Vit. Agric. c. 31.

e Offic. 1. 17.

f De Finib. III, 20.

g De Off. 1. cap. 14.

h Offic. 1. 30.

2. Successio autem ab intestato, de qua agimus, + nihil aliud est, quam [66] tacitum testamentum ex voluntatis conjectura. + Quinctilianus [i] pater in [67] declamatione: *Proximum locum a testamentis habent propinqui: & ita, si intestatus quis, ac sine liberis decesserit. Non quoniam utique justum sit, ad hos pervenire bona defunctorum: sed quoniam relicta, & velut in medio posita nulli propius videntur contingere.* Quod de bonis noviter quæsitis diximus, ea naturaliter proximis deferri, + idem locum habebit in bonis paternis, avitisque, si nec ipsi, a quibus venerunt, nec eorum liberi exstent, + ita ut gratiæ relatio locum non inveniat.

i Decl. 308.

XI. 1.

GROTII.

t *Is autem est, qui gradu cognationis proxime defunctum attingit*] Vide *Deuter.* XV, 11. XXIII, 7. *Prov.* XI, 17. Tractat hoc *Servius* ad illud Æneidos VI. (vers. 611.)

Nec partem posuere suis —

Hierocles: ἡ δὲ τῶν ἀγχιστέων (τιμὴ) πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἐγγύτητα παραμετρήσει τὴν θεραπείαν, τοσοῦτον τῆς μετὰ γονέας τιμῆς ἑκάστῳ τῶν συγγενῶν νέμουσα, ὅσον ἂν ἡ πρὸς ἐκείνους ἐγγύτης ὑποφαίνῃ· *Cura autem propinquorum mensuram suam accipiet a propinquitate naturali, ut post parentes tantum cognatorum cuique deferatur, quantum ad parentes propinquitas exigit.* [In *Aurea Carm. Pythag.* vers. 4. pag. 46, 48. *Ed. Needh.*] *Possidius* de Augustino: *Justum, & æquum esse videbat, ut a mortuorum vel filiis, vel parentibus, vel affinibus magis possiderentur*, hereditates scilicet, de quibus ibi agit. (*Cap.* 24. *Vit. Aug.*)

u *Qui & alibi*] Duo hæc loca ex *Cicerone* posterius producta, sunt ex eodem libro officiorum primo. (c. 17.)

x *Ut proximos seminis tui non despicias*] Ex *Esaia* sumtum LVIII, 7. Paria habes apud *Chrysostomum* 1. Cor. IV, 7. & apud *Augustinum* de doctrina Christiana lib. II, 12.

GRONOVII.

63 *Bonis noviter quæsitis*] Quæ non hereditate delata, sed possessoris industria parta sunt.

64 Περιόντα] Affluentia ultra sortem.

65 *Commendationes*] 2. de Finibus 20. Idem 3. de Off. *Is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset.* Vide 3. observ. 23, 655. Sic prisci solebant & uxores suas commendare ducendas, si quid ipsis contingeret. *Salmas. de modo usur.* p. 168.

66 *Tacitum testamentum*] Constitutio legis de successione, eum dantis successorem, quem conjicimus, & existimamus defuncto placiturum fuisse, si testamentum fecisset.

67 *Declamatione*] CCCVIII. quæ inscribitur: *Duo testamenta.*

+ XI. 1. + Hæc vero, quæ diximus, quamquam + naturali conjecturæ maxime sunt consentanea, + non sunt tamen jure naturæ necessaria; + ac proinde ex diversis causis voluntatem humanam moventibus variari solent, pactis, legibus, moribus: + qui [68] subitionem in locum in nonnullis gradibus admittunt, [y] + in aliis non admittunt; + alibi distinguunt, [69] unde bona veniant, + alibi id [70] insuper habent. + Est ubi primogeniti plus postgenitis ferunt, + ut apud Hebræos: + est ubi inter se æquantur. + Est [71] ubi agnatorum habetur ratio: + est ubi cognati quilibet cum agnatis tantundem ferunt. [72] + Etiam sexus alicubi momentum habet, alicubi non habet: + & alibi cognationis ratio habetur intra propriores gradus: alibi longius extenditur; quæ longum esset exsequi, + nec instituti nostri.

2. Illud tamen tenendum est, + quoties voluntatis expressiora indicia nulla sunt, + credi quemque id de sua successione statuisse, quod lex, aut mos habet populi, + non tantum [73] ex vi imperii, sed ex conjectura, + quæ etiam in eos valet, quorum in manu est summum imperium. + Nam & hi probabiliter creduntur in rebus suis æquissimum judicasse, quod aut legibus sanxerunt ipsi, aut moribus probant; + in iis dico rebus, in quibus de nullo ipsorum damno agitur.

+ XII. Sed + in regnorum successione distingui debent regna, quæ pleno modo possidentur, & in patrimonio sunt, ab his, quæ modum habendi accipiunt ex populi consensu; + quo de discrimine [74] egimus supra. + Prioris generis regna [z] + dividi possunt etiam inter mares, [a] + & feminas, ut in Ægypto, & Britannia olim factum videmus.

— *Nullo*

GROTII.

y *In aliis non admittunt*] Veteres Germanorum mores subitionem istam, sive repræsentationem ignorarunt etiam inter liberos. Introduxit primus id jus in Franciam Childebertus edicto: in Trans-Rhenanas partes Otho Henrici filius, teste *Witekindo* lib. II. vide *legem Langobardicam* lib. II. tit. XIV, 18. Scoticum quoque jus vetus solam spectabat gradus proximitatem. Vide *Pontanum* Danicorum septimo, ubi narrat a rege Angliæ arbitro sumto ita pronunciatum. (*Pag.* 378.)

GRONOVII.

68 *Subitionem in locum*] Repræsentationem, successionem in stirpes.

69 *Unde bona veniant*] Paterna, an materna sint.

70 *Insuper habent*] Nihil morantur, sed utrosque pari gradu admittunt.

71 *Ubi agnatorum*] Ubi agnati, seu per virilem sexum conjuncti, præferuntur.

72 *Etiam sexus*] Ut feminæ posthabeantur maritis.

73 *Ex vi imperii*] Quæ postulat in singulis vel invitis valere, quod publice jus sive scriptum, sive non scriptum introduxit; sed etiam quia credibile est, ipsos intestatos nihil aliud voluisse.

74 *Egimus supra*] 1, 3. 11.

GROTII.

z *Dividi possunt etiam inter mares*] In Asia fratres simul regnabant, sic ut uni præcipuum esset jus diadematis. *Polybius* Exc. legationum XCIII. Invenies & apud *Livium* (XLIV, 19. XLV, 11.) eundemque *Polybium*, (*Excerpt. leg.* 89.) Ægyptum inter fratres Ptolemæos divisam. Filii Attilæ gentes sibi dividi æqua sorte poscebant: *Jornandes* de rebus Gotthicis. (*Cap.* 50.) *Gregoras* lib. VII. de Irene Andronici Palæologi uxore: τὸ δὲ καινότερον, ὅτι οὐ μοναρχίας τρόπῳ κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν Ῥωμαίοις ἀρχῆθεν συνήθειαν, ἀλλὰ τρόπον λατινικὸν, διανειμαμένους τὰς Ῥωμαίων πόλεις καὶ χώρας, ἄρχειν κατὰ μέρος τῶν υἱέων ἕκαστον, ὡς οἰκείου κλήρου καὶ κτήματος τοῦ λαχόντος, ἐκ πατρῴων μὲν ἐς αὐτοὺς κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα νόμον ταῖς περιουσίαις καὶ κτήσεσι τῶν βαναύσων ἀνθρώπων κατιόντος, παραπεμπομένου δ᾽ ἐντεῦθεν ὁμοίως εἰς τοὺς ἐφεξῆς παῖδας καὶ διαδόχους· λατίνων γὰρ οὗτα γέννημα καὶ παρὰ τούτων εἰληφυῖα τουτὶ τὸ νεώτερον ἔθος, ἐπάγειν ἐβούλετο· *Quod maxime mirandum erat, voluit ut non unus imperaret, secundum morem Imperii Constantinopolitani veterem, sed ad instar principum in Occidente civitates, & regiones dividerentur in singulos filiorum, ut sic regnum tanquam proprium cujusque patrimonium a patribus ad ipsos perveniret,* sic

—— Nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos ——

Ait [k] Lucanus: de Britannis Tacitus, [l] *Neque enim sexum in imperio discernunt.* + Nec adoptati minus veris liberis succedent + ex præsumta voluntate; sic Æpalio [m] Locrorum regi Hyllus Herculis filius per adoptionem in regnum successit. (ii) Molossus [b] nothus [n] ex patris Pyrrhi, legitimos liberos non habentis, judicio, successit in regnum Epiri: de adoptando [o] in successionem Scythiæ Philippo egit rex [75] + Atheas: Jugurtha nothus, [p] sed adoptatus, successit in regno Numidico: sicut & in regnis, + quæ [q] Gothi, & Langobardi armis quæsierant, adoptionem valuisse legimus. Imo etiam ad eos proximos ultimi possessoris regnum perveniet, + qui primum regem [76] sanguine non attingunt, + si talis successio in iis locis recepta sit: sicut Paphlagoniam regum domesticorum interitu hæreditariam + patri suo obvenisse, ait apud [r] Justinum Mithridates.

XIII. + Quod si dictum sit ne dividatur regnum, nec cui cedere debeat expressum sit, [c] ut quisque natu est maximus, + mas, aut femina, regnum habebit.

k *Pharsal.* X, 91.
l *Vit. Agric.* c. 16.
m *Strabo* l. IX. pag. 427.
n *Pausf.* I.
o *Justin.* IX, 2.
p *Sall. bell. Jugurth.* c. 10, 11, 25.
q *Cassiodor. Chron. Paul. Diac.* L. VI. *de gest. Langob.*
r *Libro* XXXVIII. c. 5.

ita ut in plebejorum hominum bonis fieri solet: ac sic perpetuo ad cujusque liberos, heredesque descenderet. Ipsa enim cum ex occidentis partibus ortum haberet, morem, quem ab ipsis acceperat, huc sine exemplo introducere animo agitabat. (Pag. 106. *Edit. Genev.*)

a *Et feminas, ut in Ægypto, & Britannia*] De Alexandro, & Laodice vide *Polybium* excerptis legationum CXL. de Auletæ filia *Strabonem* XVII. (*pag.* 796.) In Asia post Semiramidem feminas regnasse plures, narrat *Arrianus* ἀναβάσει. (*Lib.* 1. c. 24.) Talis Nitocris Babylone, Artemisia Halicarnassi, Tomyris apud Scythas. *Servius* ad primum Æneidos: (*vers.* 654.) *Quia ante etiam feminæ regnabant.* Idem apud Rutulos obtinuisse docet ad IX. Æneidos. (*vers.* 654.) [De Feminarum successione in regnum, ut putatur, apud *Assyrios*, vide *Conrad. Samuel. Schurzfleisch.* Disp. LVIII. *pag.* 28, & seqq. *J. B.*]

b *Nothus*] Apud Tartaros nothi, & legitimi pares. De Persis vero *Herodotus*: νόθον οὔ σφι νόμος ἐστὶ βασιλεῦσαι, γνησίου παρεόντος. *Mos non est illis ut nothus regnet, dum legitimus aliquis reperitur.* (Lib. III. c. 2.) In Hispania Wandali regnarunt duo, Gontharis legitimus, Gizerichus nothus Godigiscli, teste *Procopio* (*Vandalic.* 1. 3.) ex Septentrionalium nimirum gentium more veteri, cujus testes *Adamus Bremensis* historiæ Ecclesiasticæ c. 106. *Helmoldus* Slavicis lib. I. c. 51. & 52. Michaeli Thessaliæ domino successit legitimis deficientibus nothus Michael. *Gregoras* lib. II. (*Pag.* 22.) Huic itidem nothus successit ex parte: idem *Gregoras* lib. IV. (*Pag.* 52. *Ed. Genev.* 1616.) De Molosso Pyrrhi notho vide *Servium* ad III. Æneidos. (*vers.* 297.)

c *Ut quisque natu est maximus*] De Suedis vide *Brigittam* IV, 3. De Danis *Saxonem* XII. & XIII. Appianus Mithridatico: δικαιοῦντα τὸν πρεσβύτερον ἄρχειν: (pag. 178.) *Æquum judicabat, regnum esse natu maximi. Nicetas Choniates* Johanne Comneno: ἡ φύσις τοῖς πρωτοτόκοις παισὶ τῇ τάξει ἐμμένουσα τὰ πρωτεῖα βραβεύειν εἴωθε· παρὰ δὲ Θεῷ οὐχ οὕτως ἐν ταῖς τῶν προβλήσεων μεγίσταις ἀεί πως φιλεῖ γενέσθαι· *Natura quidem suum sequens ordinem primum natos honorat; At Deus non semper in maximis privilegiis eum ordinem insistit.* (Cap. 12.) Idem Manuele de Isaacio loquens: ἀπὸ γενέσεως εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας καλούμενος· *Nascendi ordine ad regni successionem vocatus.* (Lib. I. c. 1.) Apud Josephum Antipater dicebat, Hyrcani ἀρχὴν εἶναι διὰ τὸ πρεσβεῖον· *Principatum esse ob nascendi ordinem.* (Bell. Jud. Lib. I. Cap. VI. §. 2. *Edit. Hudson.*) vide & *Leunclavium* Turcicorum XVI.

GRONOVII.

75 *Atheas*] Ateas.

76 *Sanguine non attingunt*] Ut affines ejus, qui regnum postremus ex superiore familia regum obtinuit.

(ii) In orâ libri Auctor heic testem indicat *Pausaniam*, *Lib.* 1. Locus est *Cap.* XI. Sed non satis accuratè, quæ in eo legerat, retulit. Nam I. *Molossus* non erat filius nothus *Pyrrhi*, sed major natu trium liberorum susceptorum ex *Andromache*, quam pro legitima uxore habuerat, ut ait SERVIUS in *Æn.* III. 297. II. Non dicit *Pausanias*, *Molossum*, deficientibus liberis legitimis, à *Pyrrho* heredem regni institutum: sed *Helenum*, filium *Priami*, post mortem *Pyrrhi*, uxore ductâ *Andromache*, *Pyrrho* in regnum successisse, quod moriens ipse *Molosso* reliquit. *J. B.*

habebit. + In Thalmudico, titulo de regibus, legitur: + *Qui praecipuum jus habet in haereditate, is & in possessione regni. + Ideo filius natu major praefertur minori.* Νομιζόμενον πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν, inquit
s Lib. VII. c. 2. Herodotus: s *Mos omnium populorum est, ut natu maximus imperium habeat.* Idem
t Lib. XXI. c. 31. alibi saepe νόμον legem, sive consuetudinem regnorum, hoc vocat. Livius t. duorum fratrum Allobrogum de regno contendentium minorem, ait, jure mi-
u Just. lib. II. c. 10. nus, vi plus potuisse. Apud Trogum u Pompejum, [77] + *Artabazanes maximus natu aetatis privilegio regnum sibi vindicabat: quod jus, & ordo nascendi, & na-*
x Lib. XL. c. 11. *tura ipsa gentibus dedit.* + Idem alibi [78] jus gentium vocat: ut & x Livius, qui
y Lib. XVI. c. 2. & ordinem appellat aetatis, atque naturae; quod intellige, + nisi pater aliud jusserit, + ut [79] Ptolemaeus apud eundem y Trogum. Qui autem in regno tali succedit, + coheredibus tenebitur pro ipsorum partibus [80] aestimationem rependere, si, & quatenus id fieri potest (kk).

XIV. At ea regna, quae populi libero consensu facta sunt hereditaria, + ex praesumta populi voluntate deferuntur. Praesumitur autem populus id voluisse, + quod maxime expedit. + Hinc primum illud nascitur, ut d + ni aliud lex, aut mos ferat (sicut Thebis Boeotiis regnum fuisse inter mares dividuum, ex
z Eurip. in Oedip. e + Zethi, & Amphionis, itemque ex Oedipodis filiorum z historia apparet; & vetus (ll) Attica inter Pandionis liberos divisa est; & quae (mm) circa Rhodum, inter Camirum, Jalysum, Lindum fratres; & regnum Argivum inter [81] quatuor Persei filios) [82] individuum sit regnum, + quia id ad tuendum regnum, & civium concordiam plurimum valet. + Justinus a libro XXI. *Firmius*
a Cap. 1. n. 2. *futurum esse regnum, si penes unum remansisset, quam si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur.*

XV. + Alte-

GROTII.

d *Ni aliud lex, aut mos ferat*] Dardanus, & Jasius pariter in Troja regnarunt. *Servius* ad illud Aeneidos: (III, 15.) *Sociique penates.* In Creta Minos, & Rhadamanthus. *Julianus* contra Christianos. (*Pag.* 190. D. *Ed. Spanh.*) Albae Numitor, & Amulius, ut quidam ait scriptor de Viris illustribus. (c. 1.) Alii enim Numitori pecunias, regnum Amulio cessisse, ajunt, ut *Plutarchus*: (*in Rom.* p. 19. a.) sicut & Eteocli regnum Thebanum, Polynici ejus loco monile Hermiones obvenisse, quidam prodidere. (Vide Scholiasten *Euripidis*, in *Phoeniss.* vers. 71.) Pari modo in Norvagia alteri regnum, alteri naves, & spes ex maritimis expeditionibus.

e *Zethi, & Amphionis*] Euripides Hercule furente: (*vers.* 29.)

Τῶ λευκοπώλω πρὶν τυραννῆσαι χθονὸς
Ἀμφίον' ἠδὲ Ζῆθον, ἐκγόνω Διός.

Regnum priusquam venit ad claros equis
Amphionem, Zethumque, prognatos Jove.

GRONOVII.

77 *Artabazanes*] Sic vocatur *Herodoto* lib. 7. qui *Justino Artemenes.*

78 *Jus gentium*] Lib. 34, 3. & *naturae jus* lib. 21, 1.

79 *Ptolemaeus*] Qui maximum natu Ptol. Ceraunum sprevit, & minorem ejus fratrem Ptol. Philadelphum sibi suffecit.

80 *Aestimationem rependere*] Opulentum pro dignitate familiae sumtum praebere.

81 *Quatuor Persei filios*] Electryona Alcmenes patrem, Mestora Pterelae proavum, Sthenelum Eurysthei patrem, Alcaeum Amphitruonis. Quamquam & Perses Helam, vel Elium genuisse, dicatur.

82 *Individuum sit*] Ne dividatur inter successores, quamvis paris gradus, sed ut universum uni acquiratur.

(kk) Confer, de tota ista materia successionis in regna, PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. 7. §. 11. & seqq. *J. B.*

(ll) Divisio veteris Regni *Athenarum* spectabat agros, non autem imperium, quod uni manebat, ut Auctor ipse supra observavit, in Nota ad Cap. III. hujus libri, §. 4. *J. B.*

(mm) Refert id PINDARUS, *Olympion.* VII, 135. & seqq. *J. B.*

GRO-

XV. + Alterum, + ut successio stet [83] intra eos, qui descendunt a primo rege: ea enim familia ob nobilitatem electa censetur, eaque finita + regnum redire ad populum. Curtius [b] libro X. *In eadem domo, familiaque, imperii vires remansuras esse: hereditarium imperium stirpem regiam vindicaturam: assuetos esse ipsum nomen colere, venerarique: nec quenquam id capere, nisi genitum ut regnaret.* b Cap. 7. n. 15.

+ XVI. Tertio, + ne succedant nisi qui nati sunt secundum patriæ leges: + non naturales tantum, + quia [84] ad contemtum patent, quorum matrem pater justo conjugio dignatus non est, + & præterea quia [85] minus certi habentur; + at in regnis expedit populo haberi maximam certitudinem, quæ haberi potest, ad vitandas controversias: quæ causa fuit + cur Macedones Demetrio minori potius, quam Perseo majori regnum deberi existimaverint, [c] quod Demetrius justa matrefamilias natus esset. Et [86] apud Ovidium legimus: c Livius lib. XXXIX c. 53.

At ne nupta quidem, tedaque accepta jugali:
Cur? nisi ne caperes regna paterna nothus.

+ Sed nec adoptivi, quia nobilitas generis vere regii magis reverendos efficit reges, majorque de eis spes concipitur:

[d] + *Est in juvencis, est in equis patrum*
Virtus ——— ——— ——— d Horat. Od. IV, 4.

XVII. Quartum, + ut inter eos, qui pariter in hereditatem admitterentur, + sive [87] quia unius sunt gradus, + sive quia in parentum suorum gradum succedunt, [f] + præferantur mares feminis: + ideo quod mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes magis idonei feminis censentur.

+ XVIII. 1. + Quintum, + ut inter mares, + aut inter feminas ubi mares deficiunt, [g] + præferatur natu maximus; [88] + quod is judicio aut perfectior jam

GROTII.

f *Præferantur mares feminis*] Vide *Nicetam Choniatem Manuële*, libro IV. (Cap. 4.)

g *Præferatur natu maximus*] *Homerus* de regno Cretensi Iliad. N.

Ἠμὰν δ' ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος, ἠδ' ἴα πάτρη,
Ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει καὶ πλείονα ᾔδη

Nostrum utrique solum patrium fuit, & genus unum,
Juppiter at senior, rerumque peritior idem.

(Vers. 354.) Ubi sapienter *Homerus*, ut solet, causam reddidit, cur majores natu in regnis prælati, valentem ἐπὶ τὸ πολὺ, ut plerumque, id enim in talibus sufficit: τῷ νόμῳ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέως παίδων διδόντος τὴν τῶν ὅλων ἡγεμονίαν, ait *Zosimus* libro II. (*Cap. 27. Ed. Cellar.*) de Persarum lege: *cum lex daret è regum filiis natu maximo summam rerum.* Periander in regnum Corinthiorum patri successit κατὰ πρεσβεῖον, ordine nascendi. Ita *Nicolaus Damascenus* in excerptis, quæ beneficio viri maximi Nicolai Peirescii habemus. [*Pag.* 450.]

GRONOVII.

83 *Intra eos, qui descendunt*] Sic quum Hephæstion, gratia Alexandri nixus, Sidonis regnum deferret hospitibus suis, nobilibus juvenibus, negaverunt illi patrio more in id fastigium recipi, nisi regia stirpe ortum. *Curt.* 4, 1.

84 *Ad contemtum patent*] Carent veneratione, atque auctoritate, ob favorem matrimonii.

85 *Minus certi*] Stat. 2. Theb. 444. *Pudet heu! plebisque, patrumque, Ne toties incerta ferant, mutentque gementes Imperia, & dubio pigeat servire tyranno.*

86 *Apud Ovidium*] In epist. Phædræ ad Hippolytum. (*vers.* 121.)

87 *Quia unius*] Sive per capita, sive per stirpes succedant.

88 *Quod is judicio*] Sic Demetrius Poliorcetes apud Macedones allegat contra Cassandri filios adolescentes ætatis experimenta. *Justin.* 16, 1.

e Cyrip. Lib. VIII. c. 7. §. 3.
f Lib. VII. c. 61.
g Lib. IV. cap. 33. pag. 167. Ed. H. Steph.
h Justin. 1, 4.
i Cyrip. L. VIII. c. 5. §. 9.

jam esse, aut prius futurus, creditur. + Cyrus apud e Xenophontem: *τὸ προηγεῖσθαι πρεσβυτάτῳ τῷ προτέρῳ γενομένῳ, καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἰκὸς ἐμπείρῳ· Imperium relinquo majori natu, ut quem par est rerum esse peritiorem.* + Quia vero hæc [89] ætatis præstantia temporaria est dumtaxat, + sexus autem perpetua, + ideo sexus prærogativa potior est, quam ætatis. Sic f Herodotus cum dixisset, Andromedæ filium Persam Cepheo in regnum successisse, causam reddit: *ἐτύγχανε γὰρ ἄπαις ἐὼν ὁ Κηφεὺς ἔρσενος γόνου· nullos enim Cepheus habebat liberos mares.* Et Diodoro g narrante, Teuthras Mysiæ regnum filiæ Argiopæ reliquit *ἄπαις ὢν ἀῤῥένων* non habens mares liberos. Sic h Trogus dixit, ad filiam pertinuisse Medorum imperium; quod nullum Astyagi virilis sexus genus erat. Similiter Cyaxares apud Xenophontem, Mediam filiæ suæ deberi: i *οὐδὲ γάρ ἐστί μοι*, inquiens, *ἄῤῥην παῖς γνήσιος· neque enim est mihi legitimus filius mas.* De Latino rege Virgilius: (*Æn. VII*, 50. *& seqq.*)

Filius huic fato divum, prolesque virilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta juventa est:
Sola domum, & tantas servabat filia sedes.

k Pausl. lib. III, c. 1.
l Lib. 1. c. 9.

Sic ante [90] Heraclidarum imperium apud Lacones Eurotæ k successit [91] Sparte filia, aut ejus liberi, ut Tyndareo [92] Helenæ liberi, quia mares filii non extabant; & Eurystheo in Mycenarum imperium successit Atreus ejus avunculus, notante l Thucydide. Eodem jure regnum Athenarum h [93] ad Creusam, Thebanum (nn) ad Antigonem pervenisse notatur, quod mares deficerent. Et regnum Argolicum ad Argum Phoronei i ex filia nepotem.

2. + Unde & illud intelligere datur, + quanquam liberi nonnullis gradibus parentum præmortuorum vicem impleant, + id tamen dumtaxat intelligendum, ut capaces sint juxta cæteros: + salva tamen sexus primum, + deinde ætatis prærogativa + inter capaces. + Nam qualitas & sexus, + & ætatis, quatenus in hac re a populo consideratur, ita personæ adhæret, ut avelli inde nequeat.

XIX. + Quæritur, an regnum, ubi hunc in modum defertur, pars sit hereditatis.

GROTII.

h *Ad Creusam*] Vide *Euripidem* Ione. [*vers.* 72, 73, 578.]

i *Ex filia nepotem*] Et si sine stirpe mortuus fuisset Orestes, in eodem regno Argolico successisset ei Electra, ut ex *Euripidis* Taurica Iphigenia (*vers.* 681, 695. *& seqq.*) discimus. Sic Calydonis regnum pervenit ad Andræmona Oenei generum, [*Apollodor.* 1. 8, 6.] Asterii regnum ad generum Minoa, ut refert *Apollodorus*, (III. 1. 3.) addita causa, quod liberi mares nulli essent.

GRONOVII.

89 *Ætatis præstantia temporaria*] Ut quis sit intra tutelæ suæ annos, aut fœmina ætate maturior sit, id brevi post cessat; quæ autem fœmina nata est, semper manet fœmina, & sic inferior sexu; ideo vel puer præfertur virgini, aut matronæ.

90 *Heraclidarum*] Qui 80. post Trojam captam anno Peloponnesum occuparunt ducibus Temeno, Cresphonte, Aristodemo, *Velei.* 1, 2.

91 *Sparte filia*] Sed & maritus ejus Lacedæmon, Eurotæ frater uterinus.

92 *Helenæ liberi*] Hermione cum marito Oreste.

93 *Ad Creusam*] Habet ex *Euripidis* Ione V, 178. Non ponitur tamen inter reges Atticæ Xuthus maritus ejus, neque Ion filius: sed Erechtheo successerunt Cecrops minor, & Pandion filii: Xuthus autem dux Athenarum vocatur *Pausaniæ*, & Ion coloniæ Ionum in Asia conditor.

(nn) Vide EURIPIDEM, *Phœniss.* vers. 1580. *& seqq.* 584. *& seqq.* *J. B.*

reditatis. Et verius est, esse + [k] [94] hereditatem quandam, + sed separatam ab aliorum bonorum hereditate, + qualis hereditas peculiaris in feudis + quibusdam, [95] + emphyteusi, [96] + jure patronatus, & [97] + jure præcipui quod dicitur, conspicitur. + Unde sequitur, ut regnum ad eum pertineat, + qui & bonorum heres esse possit, si velit; + sed ita [98] ut etiam [99] sine bonis, & eorum onere possit adiri. Ratio est, + quia populus regnum voluisse creditur quam

GROTII.

k *Hereditatem quandam*] Putavit Innocentius III. talis regni successionem amitti ab eo, qui ultima defuncti mandata non impleverit. c. licet. 6. de voto. (*Decretal.* III, 33. Sed malè. Vide quæ diximus in Notis Gallicis.]

GRONOVII.

94 *Hereditatem quandam*] Jus hereditarium, vel dignitatem. Alioqui *Tacito* per invidiam imperium Rom. vocatur unius familiæ hereditas, 1. hist. 16.

95 *Emphyteusi*] Quum fundus in perpetuum, aut plures annos utendus fruendus traditur statuta pensione, ita ut etiam ad heredes transeat.

96 *Jure patronatus*] Videndus tit. Inst. *de assignatione libertorum.* Sic Lacedæmonii in tutela Claudiorum erant. *Sueton.* Tib. 6.

97 *Jure præcipui*] *Præcipuum* est legatum uni inter coheredes, quod is habeat præ cæteris, & judicio familiæ ereiscundæ capere possit, antequam aliæ partes distribuantur. *Legatum per præceptionem.* §. 2. Instit. *de legat. Sueton.* Galba cap. 5.

98 *Ut etiam sine bonis, & eorum onere possit adiri*] Periculose hoc dicitur, si trahatur quo a politicis aulicis solet, quasi Princeps decessoris nomina expungere non teneatur: præsertim si ex historia meminerimus, hac ipsa præscriptione quosdam principes usos ad fraudandos creditores publicos. Quod nihil aliud est, quam fidem tollere, præcipuum generis humani vinculum, & ipsos Principes, quo tempore maxime pecunia indigent, pauperare, atque nudos destituere. Nam quis mutuum dare velit, qui sciat se recipere suum non posse, si moriatur Princeps ante solutionem? Ego & omni jure obligari Principem puto, & Regem, ut ferat onus, quod decessor contraxit: & pessime facere consiliarios, qui aliud suggerunt Principi.

Creditores illi vel subjecti, vel exteri sunt: si exteri, famam vereri debet; si subjecti, non debet suorum injuria crescere. Tum decessor, & rex præsens moraliter sunt una persona. Unde vox illa, *Regem Galliæ non mori.* Quemadmodum & populus idem intelligitur, qui ante centum annos fuit, ut eleganter disputat Auctor cap. 9. num. 8. Ergo quantum in ipso est, quod recte faceret defunctus, idem sibi quoque faciendum putet.

Populum voluisse, quam optimo jure regnum deferri, admitto: sed ea phrasis haudquaquam excludit onera regni, quasi subtrahere se illis possit successor, & tantum voluptatibus, & pompa regnum sentire. Veteres sic loquebantur, in omnibus magistratibus, & sacerdotiis deferendis. Festus: *Ut qui optima lege fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus crearentur.* Cic. 2. Agrar. *Tum ii Decemviri eodem jure sint, quo qui optima lege.* Philipp. 5. *Demus igitur imperium Cæsari. Sit pro prætore, eo jure, quo qui optimo.* Formula virginis Vestalis capiendæ, *Gell.* 1, 12. *Uti quæ optima lege fuit, ita te, amata, capio.* Sic cum Appius Claudius censor creatus, *ut qui optimo jure* (fuerat autem censura primum quinquennii, postea lege Æmilia intra annum, & semestre coarctata est) pertenderet, se oportere quinquennalem censuram gerere: hanc enim *optimo jure* censuram esse, non illam anni, & sex mensium; ostendit Sempronius Tribunus plebis, ita accipiendam hanc formulam, ut ratio reip. & aliæ leges patiantur. *Liv.* 9, 34. Videndus locus. Nimirum auctoritatem, majestatem, facultatem pro imperio, & loco agendi tantum, quantum qui maxime legitimam habuit, tribuit hæc formula; non muneribus, oneribusque officii, non legibus solvit.

Certe refert populi, fidem publicam esse salvam. Eam autem sustinet persona, quæ imperat. Refert populi, ingentem numerum hominum bonorum, multas familias, non redigi ad egestatem, statum amittere (quod quid aliud est, quam civiliter mori) quia caput populi principem, vel regem sui patrimonii visceribus adjuverunt. Facilius onus hoc fert princeps de largo erogaturus, & ipsum populum ad hoc adjutorem habiturus, quam privati ab omnibus relicti, & de mediocri patrimonio, quod optime collocatum putabant, perdituri. Pudor est populi, principem habuisse conturbatorem. Mala commendatio novi principatus est, famam, & existimationem defuncti non tueri. [Vir Doctissimus heic mutat statum quæstionis, eaque impugnat, quæ Auctor noster nequaquam statuit, ut dudum observavimus ad PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VII. §. 12. *Not.* 4. Vide infra Cap. XIV. §. 11. & 12. *J. B.*]

99 *Sine bonis*] Repudiata successione in privato instrumento, ac prædiis, quæ possedit decessor, ut patrimonium suum, non ut rem populi, simulque in debitis, quibus ille res privatas oneravit.

GRO-

quam [1] optimo jure deferri; + nec quicquam ejus refert, hereditas a rege adeatur, nec ne, cum hereditarium ordinem [2] + non ob hoc elegerit, sed [3] + ut certi quid esset, + & reverentia conciliaretur ex sanguine: + simulque ex genere, & educatione spes esset præclaræ virtutis, & regni possessor regnum magis curaret, animosiusque defenderet, + si id ipsum iis esset relicturus, quos ipse + + ob acceptum beneficium, aut ob charitatem maximi faceret.

+ XX. + Ubi vero mos succedendi diversus est in [5] allodiis, & feudis, + si regnum non sit feudale, + aut certe primitus non fuerit, etiamsi postea [6] + hominium pro eo præstetur, succeditur ex lege, qua in allodiis succedebatur tempore regni instituti.

XXI. + In iis autem regnis, quæ primitus data sunt in feudum + ab eo, qui plene dominus erat, + sequenda erit lex successionis feudalis; + non semper [7] Langobardica illa, quam perscriptam habemus, + sed quæ in gente quaque recepta fuit, quo tempore data est prima vestitura. Nam Gothi, Vandali, Hunni, Franci, Burgundiones, Angli, Saxones, nationes omnes Germanicæ, qui partes optimas imperii Romani bello occuparunt, suas singuli leges, aut mores de feudis, non minus, quam Langobardi, habuerunt.

XXII. 1. + Frequens autem in regnis est alia quædam successio, non hereditaria, sed quæ [1] linealis [m] dicitur; + in qua observari solet non jus illud subitionis in locum, + quæ repræsentatio dicitur: + sed jus transmittendi futuram successionem, + quasi [8] delatam, + lege scilicet [9] + ex spe, quæ nihil ex se

m Cognatica.

GROTII.

1 *Linealis*]. Vide Cardinalem *Tuschum* pract. concl. 88. verbo *regni successio*: *Guilielmum de Montisferrato* de successionibus regum, qui liber est in Oceano Juris. *Peregrinum* de jure fisci lib. I. tit. 11. n. 48. & lib. V. tit. 1. n. 109. Vide exempla talis successionis in Norvagico regno apud eruditissimum, summæque diligentiæ virum *Johannem Pontanum* historiæ Danicæ libro IX. [*Pag.* 514, 515.] consuetudinibus Normanniæ de propinquioritate heredum: & apud *Johannem Serranum* in Ludovico Grosso, super controversia Borboniensi. *Argentræus* historia Britannica libro VI. c. 4. *In successionibus liberi primogeniti, sive sint masculi, aut femellæ, & similiter liberi secundogenitorum; si primogeniti absque liberis ex proprio corpore decesserint, in successione feudorum jure primogenituræ repræsentant personas patrum suorum, & veniunt ad talia jura successionum, & primogenituræ, sicut eorum patres si viverent, eorum patruos, avunculos excludendo, secundum generalem, & notoriam consuetudinem, tam in successionibus per rectam lineam, quam a latere obvenientibus: & de usu, & consuetudine ante dicta, filia succedit in feudis, sive sint Ducatus, Comitatus, Perriæ, aut Baroniæ, quantumcunque magni, & nobiles, & quod ita evenerat in Comitatibus Artesii, Campaniæ, Tolosæ, & Britanniæ.* Talis ordo succedendi præscriptus Marchæ Mantuanæ ab Imperatore Sigismundo anno M CCCC XXXII. Et a Carolo Quinto Imperatore, & rege Hispaniæ Philippo II. in regnis suis, ac principatibus, annis MDLIV. & M D XCIV.

GRONOVII.

1 *Optimo jure*] Vide ad *Liv.* 9, 34.

2 *Non ob hoc*] Ut tanquam heres id demum haberet successor, quod superest, soluto ære alieno. l. 11. D. *de jure fisci*.

3 *Ut certi quid*] Ne periclitaretur regnum vacua, vel dubia possessione: utque successor esset venerabilior, communicata cum eo per consanguinitatem decessoris majestate; & quia credibile est, in spem regni educatos necessariis ad id artibus diligentius instrui.

4 *Ob acceptum*] A suis, & illorum majoribus transmissum ipsum regnum. *Supr.* n. 9. Hoc pertinet etiam ad eos, qui liberi non sunt.

5 *Allodiis*] *Allodium* proprium cujusque liberi hominis patrimonium. Oppositum *feudo*, quod beneficio alterius obtinetur: unde in *alode* esse, & *ex beneficio* obtineri, pro diversis statuuntur in *capitularibus Caroli M.*

6 *Hominium*] Quod & *homagium*, jusjurandum fidelitatis.

7 *Langobardica*] Quia Langobardorum, Germanicæ gentis, in Italia regnantium, inventum creditur jus feudorum, 1, 3. 23.

8 *Delatam lege*] Qua futurus regni heres, si qui præcedit, & regnat, prior mortuus fuisset, etsi moriatur ante regnantem, nec ad regnum pervenerit, jus tamen in regno succedendi transfert in heredem suum, quasi revera possedisset. Qui semel proximus fuit, etsi non regnavit, ejus posteri, quamdiu supersunt, excludunt alios propiores.

GRO-

se, & naturaliter operatur, [10] + jus quoddam verum excitante; + quale scilicet jus est [m] in his, quæ ex [11] stipulatione [n] conditionata debentur: + ita ut hoc ipsum jus in posteros, ex primo rege venientes, necessario transeat, + sed ordine certo, + ut primum vocentur liberi ultimi possessoris primi gradus, + tam qui vivunt, quam qui mortui sunt: + tum vero inter vivos, & mortuos ratio habeatur [12] sexus primum, [13] deinde ætatis; + Mortuorum autem jus [14] si prævaleat, + transeat ad eos, qui ab ipsis descendunt, + pari rursum inter pares prærogativa sexus, ac deinceps ætatis, + salvaque semper transmissione mortuorum in vivos, + vivorum in mortuos. + Si liberi ejus desint, + venitur ad alios, qui proximi sunt, + aut, si viverent, essent, + simili transmissione, + & inter pares, in eadem linea, observato discrimine sexus, + & ætatis, + ita ut [15] ob sexum, & ætatem nunquam transeatur de linea in lineam. + Cui consequens est ut filia ex filio præferatur filio ex filia, + & filia ex fratre filio ex sorore, + item filius majoris fratris fratri minori, + atque ita in cæteris. + Hæc est successio regni Castellæ; + ad cujus exemplum etiam [16] majoratus [o] jura in eo regno constituta sunt.

n §. Sub cond. 4. Inst. de V. O.

2. + Successionis autem hujus linealis argumentum, si lex, & exempla desint, + sumi poterit [17] ex ordine, qui in publicis cœtibus servatur. + Nam si in eo ratio habeatur linearum, + id signum erit, [18] spem a lege in jus animatam, + ita ut a morientibus in superstites transeat. + Hæc autem est successio linealis cognatica, + in qua fœminæ, & fœminis nati non excluduntur, sed postponuntur in eadem linea, + ita ut etiam regressus ad eas sit, si propiores, aut pares cætera mares, aut ex maribus defecerint. + Fundamentum autem hujus successionis, quatenus ab hereditaria differt, est + spes populorum de optima educatione eorum, qui spem regni habent justissimam; + quales sunt quorum parentes, si viverent, essent successuri.

o Covar. t.2. pract. q. c. 38. num. 6. Molin. de primogen. Hisp. cap. 8.

XXIII. + Est & alia linealis successio agnatica, + duntaxat marium ex maribus; quæ + ex nobilissimi regni exemplo [n] + successio [19] juris Francici vulgo appellatur.

GRONOVII.

9 *Ex spe*] Qua destinabatur successurus, qui obiit, si locus vacuus esset factus ante mortem ejus.

10 *Jus quoddam verum*] Ut mortuorum liberis, & nepotibus, jus sit ex eo, quod illis deberetur, si vivi essent.

11 *Stipulatione conditionata*] §. 4. Instit. *de verbor. oblig.*

12 *Sexus primum*] Ut primo mares, deinde fœminæ.

13 *Deinde ætatis*] Ut primò majores, post minores annis.

14 *Si prævaleat*] Si ille, qui mortuus est, siquidem superstes foret, deberet succedere ante illos, qui vivunt.

15 *Ob sexum, & ætatem*] Ubi paris gradus sunt mas, & fœmina, mas præfertur: si fœmina propior, aut fœminæ propioris liberi, præferuntur mari remotiori.

16 *Majoratus jura*] 2, 4. 10.

17 *Ex ordine, qui in*] Ex consensu in comitiis. (Nescio quid sibi velit Vir Doctissimus. Scripserat forte, *Ex consessu in Comitiis.* Sed ne sic quidem mens Auctoris nostri recte explicatur: qui loquitur de iis Cœtibus, sive Conciliis publicis, in quæ semel recepti jus suum ad heredes transferunt. *J. B.*)

18 *Spem a lege in jus*] Futuram successionem, per interpretationem legis, accipi quasi extitisset, & effectum habere.

19 *Juris Francici*] Ex lege Salica. De terra Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat: sed ad virilem sexum tota terræ hereditas perveniat.

GROTII.

m *In his, quæ ex stipulatione conditionata debentur*] Item in legatis, quorum dies cessit, non venit. (Vid. *L.* 5. *princ. D. Quando dies Legat.* &c.)

n *Successio juris Francici*] Vetus testimonium moris hujus Francici habes apud *Agathiam* libro II. (*Cap.* 7.) Eadem fuit successio in Davidis stirpe post Solomonem. Vide II. *Paralip.* XXIII, 3.

appellatur. Hæc + quatenus a cognatica differt, in hoc maxime introducta est, + ne per fœminarum matrimonia ad peregrinum sanguinem imperium deveniret. + In utraque autem lineali successione + in infinitum admittuntur etiam, qui ab ultimo possessore remotissimo gradu distant, + dum a primo rege descendant. + Est & o ubi deficiente agnatica substituitur successio cognatica.

XXIV. p + Possunt & alii successionum modi introduci, aut populi voluntate, + aut etiam ejus, qui regnum ita in patrimonio habet, ut alienare possit. Licet enim exempli causa constituere, [20] q ut qui sibi quoque tempore futuri sunt proximi, succedant in regnum, sicut apud Numidas p olim, puto tali ex causa, + fratres liberis ultimi possessoris præferebantur. Idem in Arabia Felice usurpatum olim fuisse, + ex Strabone q colligo. + De Taurica Chersoneso idem recentiores prodidere: nec ita dudum est cum r apud Afros Maroci, & Fessæ

p *Livius* XXIX. 29.
q *Lib.* XVI. pag. 783.

G R O T I I.

o *Ubi deficiente agnatica substituitur successio cognatica*] Ut in Provincia Narbonensi. Vide *Serranum* Carolo VII. (de Comitatu *Commingensi*, pag. 322, 323. *Edit. Paris.* 1627.) Ex tali credo lege Theudericho sine liberis defuncto sororis filius Athalaricus successit. [P R O C O P. Gotthic. L. I. c. 2.] Videtur & in Arragonia id olim valuisse.

p *Possunt & alii successionum modi introduci*] Apud Æthiopes olim regibus succedebant sororum filii, narrante *Nicolao Damasceno.* (*p.* 518. *Excerpt. Peiresc.*) Idem apud Pictos usurpatum, semperque successisse cognatos per fœminas, notat *Beda*. *Tacitus* de Germanis: *Sororum filiis apud avunculum idem, qui apud patrem, honor. Quidam sanctiorem, arctioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur.* (Germ. c. 20.) Apud Indos quosdam idem fieri, docet nos *Osorius*, & alii.

q *Ut qui sibi quoque tempore futuri sunt proximi*] Id in Africa obtinuit ex Gizerichi testamento. *Procopius* Vandalicorum primo: χρόνον δὲ ὀλίγον Γιζέριχος ἐπιβιοὺς ἐτελεύτα, πόῤῥω που ἤδη ἡλικίας ἥκων, διαθήκας διατιθέμενος, ἐν αἷς ἄλλα τε πολλὰ Βανδίλοις ἐπέσκηψε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀεὶ Βανδίλων εἰς τοῦτον ἰέναι, ὃς ἂν ἐκ γένους ἄῤῥενος αὐτῷ Γιζερίχῳ κατὰ γένος προσήκων, πρῶτος ὢν ἁπάντων τῶν αὐτοῦ συγγενῶν τὴν ἡλικίαν τύχοι· *Aliquanto post tempore Gizerichus obiit, multa jam ætate, facto testamento, quo tum multa alia præceperat Vandalis, tum regnum Vandalicum semper venire voluit ad eum, qui per lineam masculinam ipsi Gizericho genere proximus, & inter proximos maximus esset ætate.* (Cap. 7.) Jornandes: *Gizerichus diu regnans, ante obitum suorum filiorum agmine accito ordinavit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordine quisque, & gradu suo aliis superveniret, id est seniori suo filio fieret sequens successor, & rursus ei posterior ejus.* (Cap. 33.) *Victor Uticensis* lib. II. *Cui secundum constitutionem Gizerichi regis, eo quod major omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur.* Hic semper spectatur non possessor ultimus, sed primus regni acquisitor; quod succedendi genus ex ipsane Africa sumserit Gizerichus, ubi id valuisse, in textu ostendimus: an vero a quibusdam Septentrionis nostri populis, dubitari potest. Nam & apud Langobardos Vaaci regi filios relinquenti non aliquis filiorum succedere debebat, sed ejusdem generis Risiulphus; testis *Procopius* Gothicorum III. (Cap. 35.) Et in Hungariæ regnum mortuo Iatra non liberis ejus, sed fratri jus fuisse, narrat *Nicetas Choniates* de rebus Manuelis libro IV. (*Cap.* 1.) Nescio, an eodem pertineat recepta apud Patzinacitas successio, sed obscurius proposita a *Constantino Porphyrogenneto* de administratione Imperii c. XXXVII. In Dania idem observatum, tradit *Crantzius* Danicorum IV, & Suedicorum V. Etiam Albæ successit Æneæ non Iulus Ascanio majore filio Æneæ natus, sed alter filius Æneæ Silvius. [Vide *Dion. Halicarn.* Antiq. Rom. Lib. I. c. 70. & *Aurel. Victor.* De orig. gentis Roman. c. 17.]

r *Apud Afros Maroci, & Fessæ reges*] *Livius* de Masinissa: *Militante eo pro Carthaginiensibus in Hispania, pater ejus moritur: (Galbæ nomen erat:) regnum ad fratrem regis Oesalcen (mos ita apud Numidas est) pervenit.* [Idem locus est, qui in contextu indicatur, *Lib.* XXIX. c. 29.] De Mauritania omni vide *Marianam* libro XXIX. (Cap. 22.) Hinc sumto exemplo etiam apud Saracenos, qui ex Africa in Hispaniam venerant, fratres prælati filiis ad tempora Abderamenis; *Rodericus Toletanus* historiæ Arabum c. 6. *Thuanus* historiarum libro LXV. in anno M D LXXVIII. de Hamete: *Quippe patris testamento ad regnum ordine post fratres vocatus, exclusis illorum filiis.* Idem succedendi genus valuisse & in Mexicano, & in Peruano regno, ex historiis illorum locorum observo.

G R O N O V I I.

20 *Ut qui sibi quoque*] Ut semper ætate proximus defuncto succedat. Hoc placuit in Demetrio Nicanore. *Justin.* 34, 3. in Mithridate Partho, idem 41, 5. in regno Numidiæ Masæsulorum, *Livius* 29, 29.

G R O-

Fessæ reges, idem est factitatum. + Atque hoc in dubio observandum in [21] fideicommisso, quod familiæ relinquitur, verior est sententia, + Romanis [r] quoque legibus congruens, + quanquam eas interpretes [s] aliò detorquent. + His bene cognitis facile erit respondere ad controversias de regnorum jure, quæ ob differentes jurisconsultorum sententias difficillimæ putantur.

r L. Cum ita legatur. 32. §. in fideicommisso. 6. D. de leg. 2.

s Covar. Pract. quæst. c. 38. Molin. d. l. c. 6. n. 47.

XXV. + Primum quæritur, + an filius a patre exheredari possit, ut ne in regnum succedat. + In quo distinguenda sunt regna alienabilia, id est, [22] patrimonialia, a non alienabilibus. + Nam in alienabilibus dubium non est, quin exheredatio procedat, + cum a bonis aliis nihil differant: + atque ideo quæ legibus, aut moribus obtinent de exheredatione, hic quoque habebunt locum: & si nullæ proferantur leges, aut mores, + tamen naturaliter [s] licita erit exheredatio [23] + usque ad alimenta; + aut etiam [24] sine ea exceptione, + si crimen morte dignum filius admiserit, aut alioqui graviter peccaverit, + & sit unde ali possit. + Sic Ruben a Jacobo [25] ob culpam privatus est jure * primi nati, [26] + Adonia regno [t] a Davide. Imo etiam + pro tacite exheredato habebitur, [t] + qui grave crimen commiserit in patrem, (oo) + si nulla sunt condonatæ culpæ indicia. + Sed in non alienabilibus, + quanquam hereditariis, + idem non procedet, + quia populus viam quidem elegit hereditariam, [u] + sed hereditariam [27] ab intestato. + Multo minus procedet exheredatio in lineali successione, + ubi [28] nulla imitatione hereditatis + ex dono populi regnum pervenit ad singulos, præscripto ordine.

t L. 88. §. 11. D. de leg. 2. l. Filio. 3. §. Sejo, 11. D. de adim. leg. Hostiensis, & alii in c. licet de voto.

XXVI.

GROTII.

s *Licita erit exheredatio*] De tali regno intelligendum quod ait *Baldus* in proœmio decretalium Gregorii, a rege successorem posse eligi è liberis quem velit. Exemplum est etiam in Mexicana historia.

t *A Davide*] Erat enim regnum illud velut patrimoniale Davidi, non quidem belli jure, sed Dei ipsius dono. (At non ob culpam exclusus est regno *Adonia*. Antequàm enim regiam dignitatem adfectasset, jam *David* pollicitus erat *Bathsebæ*, matri *Solomonis*, se hunc successorem suum declaraturum, fidemque datam jurejurando firmarat, 1. *Reg.* 1, 17. quod Deus etiam sibi placere significaverat, 2 *Paralip.* XXII, 9. 10. 11. Deinde Reges Hebræorum in designando Successore suo liberrimè egisse, & nullam ferè ordinis nascendi rationem habuisse, ex totâ Historiâ Sacrâ adparet. *J. B.*)

u *Sed hereditariam ab intestato*] Non testamento: non adoptione. Vide de Neapolitano regno *Marianam* libro XX.

GRONOVII.

21 *Fideicommisso, quod familiæ*] Non uni personæ nisi fruendum, cæterum non alienandum, sed a primo fideicommissario ad secundum, a secundo ad tertium: & deinceps aliquem e familia eadem transferendum l. 54. D. *ad l. Falcid.*

22 *Patrimonialia*] 2, 6. 3. in quæ plenum jus habet testator, ut privatus in patrimonium.

23 *Usque ad alimenta*] Qualis quam minatur Chremes filio, *Terent.* Heauton. 5, 2. 15. ut sit nihil, nisi victus, vestitus, tectum, quo se receptet.

24 *Sine ea exceptione*] Ne alimentis quidem relictis: ut Augustum filiam Juliam tractasse voluit credi Tiberius. *Suet.* c. 50.

25 *Ob culpam*] Quod patris concubinam Bilham vitiasset. *Genes.* 36, 22. & 49, 4.

26 *Adonio*] Quod vivo patre regnum adfectasset. 1 *Reg.* 2, 5.

27 *Ab intestato*] Ita ut de regno testandi arbitrium regi non permiserit.

28 *Nulla imitatione*] Quia in ea non succedunt, tanquam heredes defuncti regis, sed quasi singulos populus olim designasset, & creasset.

* In omnibus Edd. quæ vivo Auctore prodierunt, heic legitur: *primi natu*. Et videtur ita voluisse in casu secundo uti substantivo *natu*, obsoleto extra casum sextum. *J. B.*

(oo) Durum hoc est nimis: & merito ab Interpretibus Auctor noster heic reprehenditur. In dubio potius adfectus paternus mitiorem partem sequi jubet. Legum ex Jure Civili in ora libri indicatarum species planè diversæ sunt, ut in Notis Gallicis fusè ostendimus. *J. B.*

XXVI. + Similis est quæstio, an abdicari possit regnum, aut jus succedendi in regnum. + Et quin pro se quisque abdicare possit, non est dubium: + an & pro liberis, magis controversum, + sed quod eadem distinctione expediri debet. + Nam in hereditariis + qui jus a se abdicat, in liberos nihil potest transferre; + at in lineali successione, patris factum nocere non potest liberis natis, + quia simul atque existere cœperunt, [29] jus proprium eis quæsitum est ex lege: + sed nec nascituris, quia impedire non potest quin ad illos quoque [30] + suo tempore jus pertineat + ex populi dono. + Neque obstat [31] de transmissione quod diximus: est enim ea transmissio necessaria, non voluntaria, ad parentes quod attinet. + Illud interest inter natos, & nasciturós, quod nasciturís nondum quæsitum sit jus, atque ideo auferri iis possit populi voluntate, + si etiam parentes, quorum interest jus ad filios transire, jus illud remiserint: + quo pertinent ea, quæ de derelictione [32] supra diximus.

XXVII. 1. + [33] Solet & hoc quæri, + an de successione regni judicare possit,

GRONOVII.

29 *Jus proprium*] Non dependens a statu parentis.

30 *Suo tempore*] Ubi nati fuerint.

31 *De transmissione*] Quod non possit videri transire, quæ cessavit, & abrupta est in abdicante ultimo possessore.

32 *Supra diximus*] 2, 3. 19.

33 *Solet & hoc &c.*] Negat vel regem nunc regentem, vel populum de successione per transmissionem incerta, inter duos judicare posse judicio jurisdictionis. An hoc non est regem, vel principem cogere, ut belli civilis semina relinquat, & vivus, vidensque crescere sinat, eum possit in radice extinguere? Quid si sic argumentemur. Cujus officium est consulere populo, & pacem ei præstare, non modo in præsens, sed etiam in longitudinem, quantum humanitus provideri potest, ejus est cognoscere de successione, præsertim inter cognatos, ut nunc est, subjectos suos. Atqui, ergo. Ille excipit jurisdictionem non esse, nisi apud superiorem, non modo personæ, sed vel maxime causæ respectu.

Quod si sic obluctemur: de quocunque jure ambigitur in regno, quod vivum, & regnantem regem habet, de eo potest cognoscere, ac debet, rex regnans. Causa successionis, de qua quæritur, est jus, de quo ambigitur in regno, quod vivum, & regnantem regem habet. Neque enim dici potest, hoc jus demum nasci post mortem regnantis, ob ea quæ ipse tradidit num. 22. Extitit enim ex quo illi pars familiæ sunt facti, & ambigere cœperunt, ex quo uterque spem, & potiores partes sibi tribuit, etsi post mortem regnantis exercitium istius juris demum existat. Sic Darius Hystaspis, ut vult *Herodotus*, inter Artabazanem & Xerxem filios cognovit, & hanc jurisdictionem, & illi, & omnis Persarum populus ratam habuerunt. Sic Darius Nothus inter Artaxerxem, & Cyrum minorem: Cyrus, cui judicium patris injuria videbatur, quique propterea improbo bello fratrem aggressus est, dignos conatibus eventus habuit. Rationem, quare successionis causa non sit sub jurisdictione Regis nunc regnantis, edit ancipitem, & periculosissimæ sententiæ. Quia Rex nunc regnans nulla lege successorem obligare possit. Hoc enim si verum est, prorsus gratuito bonus est successor, & omnia pacta, fœdera, contractus, privilegia concessa revocandi jus est successori, si libuerit. Certe aliter judicavit Titus, deliciæ generis humani, qui cum ex instituto Tiberii omnes dehinc Cæsares beneficia a superioribus concessa Principibus aliter rata non haberent, quam si eadem iidem & ipsi dedissent, præterita omnia uno confirmavit edicto, nec a se peti passus est. *Sueton.* Tito cap. 5. En conditorem præclarum hujus juris Tiberium; sed & imitatorem non meliorem habemus C. Caligulam, qui prolata Divi Julii, & Augusti de civitate Romana data diplomata, ut vetera, & obsoleta delebat. *Sueton.* Cal. 38. Quid vero Lycurgus tam ineptus fuit, ut Reges Lacedæmoniorum, ante liberos & potestatis incircumscriptæ, ipse Regiæ familiæ, & Regis tutor interim regnans legibus obligavit? Cur vero qui secuti sunt, tam stulti, tam male Politici, & ignorantes juris sui fuerunt, ut illi tam duræ molestæque Lycurgi disciplinæ parerent? Poterant enim dicere cum Politicis novis, Lycurgum nulla lege obligare successorem potuisse. Valet hic quoque quod dictum est, Regem & successorem, vel decessorem ejus esse, quod una persona. Itaque qua se lege obligarit Rex, quæ quidem justa sit, & servari possit, eadem successorem tanquam sua, donec impleatur, teneri puto. Sed hoc sequitur ex illa magnifica doctrina, quam supra accepimus, sua quoque lege neminem obligari. Imo ad impia, & vetita divino, & humano jure, nulla lege obligatur successor: ad justa & utilia omnibus modis obligatur, & quidem magis, si decessoris placitum & promissum intercessit: ad justa ob

ſit, + aut rex qui nunc regnat, + aut populus per ſe, aut per judices datos. (pp) Negandum utrumque eſt de [34] + judicio juriſdictionis. + Nam juriſdictio non eſt niſi apud ſuperiorem, [35] non nuda ratione habita perſonæ, + ſed cauſæ ſimul, quæ ſpectanda eſt cum ſuis circumſtantiis. Eſt autem x cauſa ſucceſſionis non ſubjecta regi nunc regnanti: quod inde apparet, + quod rex nunc regnans nulla lege obligare poteſt ſucceſſorem. + Succeſſio enim imperii non eſt ſub jure imperii: + ac proinde manſit in ſtatu naturali, + quo nulla erat juriſdictio.

2. Attamen ſi controverſi juris ſit ſucceſſio, + recte, & pie facient [36] qui jus vindicant, ſi de arbitris inter ſe conveniant; quod alibi u tractabitur. + Populus vero omnem a ſe juriſdictionem in regem, & regiam familiam tranſtulit, nec ea durante ullas ejus habet reliquias. + De vero regno loquor, non de principatu. Attamen ſi de primæva populi voluntate quæſtio incidat, y + non abs re erit populum, qui nunc eſt, quique [37] idem cum eo, qui olim fuit, cenſetur, ſuum ſuper ea re ſenſum exprimere, qui ſequendus erit, + niſi ſatis certo conſtet, olim aliam fuiſſe populi voluntatem, & ex ea jus quæſitum. Sic Euphaes Rex x Meſſeniis permiſit (qq) diſpicere quem ex regali Æpytidarum

u l. III. c. 20. §. 6.

x Pauſ. l. IV. c. 10.

ob pactionem, etſi gravi & damnoſa paciſcenti, quæ tamen neceſſitas utilitaſque præſens imperavit, ita, ut niſi valde ſenſim ac molliter, minimaque cum querela eorum, quorum intereſt, recedere debeat.

Succeſſio, inquit, non eſt ſub jure imperii. Concedo in illis regnis, in quibus jure ſucceditur, quamdiu lex ipſa ſufficit ad deſtinandum ſucceſſorem. At ubi ambigitur inter duos, eandem legem utroque ad ſe trahente, quis erit ejus interpres? niſi arma volet, haud dubie vel tutor legis, qui eſt vivens rex, vel auctor, qui eſt populus; quidquid etiam dedignetur Grotius, etſi ad poſtremum admittat, quaſi conſilium dans, non ullum jus tribuens. Populum dicit omnem a ſe juriſdictionem in Regem & regiam familiam tranſtuliſſe, nec ullas ejus durante illa reliquias habere. Quaſi vero quod omnibus privatis conceſſum eſt, ut cum jure introducto uti non liceat, regreſſus detur ad merum jus naturæ, ut etiam communia quis invadere poſſit, ut ceſſantibus judiciis, ipſe ſibi judex vindexque eſſe, id ſoli populo non liceat. Sic illudunt nobis imperii ſummi interpretes per vocabulum populi. Quidquid reges faciant, licet, quia ſunt pro populo, repræſentant populum, creditur id facere populus: tum populus poteſt omnia. Ubi aliquid populo agendum in Principem, tum pupillus, infans, omnis juris expers, populus eſt. Tum populo nihil vilius, & magis recte, pieque faciunt, qui de arbitris conveniunt, quam populum, puta per ordines, & comitia, faciunt arbitrum. Quaſi quidquam magis rectum piumque ſit, quam non invitis imperare. Deiu rectum illud piumque ab eo, qui vires & factionem habet, quomodo exſpectabo?

34 *Judicio juriſdictionis*] Quod habeat vim definitivam & imperantem, ut cum prætor jus dicit inter partes.

35 *Non nuda ratione*] Intellige ſuperiorem, non tantum eo, quod illi ſubjecta ſit perſona litigans, ſed & inprimis, quod ad forum ejus cauſa pertineat.

36 *Qui jus vindicant*] Certant, & ſinguli contra alios ſibi ſucceſſionem deberi contendunt.

37 *Idem cum eo*] 2, 9. 3.

G R O T I I.

x *Cauſa ſucceſſionis non ſubjecta regi*] De Galliæ regno vide *Thuanum* libro CV. anno M D XCIII. vide & *Guicciardinum*.

y *Non abs re erit populum*] Sive in conventu Ordinum, ut factum in Anglia & Scotia, teſte *Camdeno* in annis M D LXXI. & LXXII. ſive per delegatos ad id negotium, ut factum in Aragonia teſte *Mariana* libro XX.

(pp) Populi eſt omnino judicium, qui hoc caſu, ſalvo jure ſucceſſionis, interim quaſi ſui juris ſit, quantum neceſſe eſt ad litem dirimendam. Quâ de re plenius egimus in noſtris ad hunc locum Notis Gallicis. *Gronovius* tamen in Notâ ſuâ diffuſâ, quod alibi haud ſemel feciſſe vidimus, heic etiam mirè cavillatur. *J. B.*

(qq) Ita quidem Interpres *Pauſaniæ* : *Regnum populi arbitrio permiſit* : ſed aliud Græca ſignificant: Εὐφαεῖ δὲ οὐκ ὄντων παίδων, τὸν αἱρεθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου κατελίπετο ἔχειν τὴν ἀρχήν. *Quum Euphaes nullos haberet liberos, relinquebatur ut ille ſuccederet in imperium, qui à Populo electus futu-*

darum genere regnare oporteret: + & de Xerxis, & Artabazanis y controversia [38] populus cognovit.

y *Just. lib.* 11. c. 10. *Plut. de amor. frat.* p. 488. z *Hotom. Ill. q.* 2. *Tir. de primog. qu.* 31.

XXVIII. + Ut ad alia veniamus; z filium, qui ante regni adeptionem natus est, + in regno individuo + præferendum ei, qui in regia fortuna natus est, + in quavis successionis specie, verum est. Nam + in regno dividuo + haud dubie partem feret, + ut in bonis cæteris, + in quibus nunquam distinguitur quo tempore sint quæsita. + Qui autem partem ferret in dividuo, & in individuo, ætatis privilegio præfertur: + quare & feudum sequitur filium, qui [39] ante primam vestituram natus est. + Sed & in lineali successione [40] simul atque regnum quæsitum est, spes aliqua parta est liberis ante natis: + nam fac alios postea natos non esse, nemo prius natos excludendos dixerit. + In hoc autem genere successionis + spes semel parta jus facit, + nec [41] ex post facto cessat, [42] + nisi quod ex sexus privilegio suspenditur in cognatica successione. Obtinuit hæc, quam diximus, sententia in Perside + inter [43] Cyrum, z & Arsicam; in Judæa inter a Antipatrum Herodis magni filium, & ejus fratres; + in Hungaria cum Geissa regnum adiit; & in Germania, non sine armis tamen, a inter Ottonem primum, & Henricum.

a *Joseph. Antiq. Jud. Lib.* XVI. *Cap.* 3. §. 3. & *Cap.* 4. §. 6. *Ed. Hudson.*

XXIX. + Quod autem [44] Spartæ aliter factum legimus, + ex lege propria est ejus populi, + quæ ob educationem magis accuratam natos in regno præferebat. Idem accidere poterit ex peculiari lege vestituræ primævæ, + si imperium detur in feudum vasallo, & ex eo nascituris: quo argumento + nixus videtur fuisse [45] Ludovicus adversus Galeatium fratrem in controversia ducatus Mediolanensis. Nam b + in Perside Xerxes, qui contra fratrem [46] Artabazanem obtinuit regnum, ut Herodotus b notat, + potentia Atossæ matris magis

b *Lib.* VII. c. 3.

rus esset; id est, eo res omnino deveniebat. Ut proinde innuat *Pausanias*, Populum usum esse suo jure, neque ex concessione Regis tunc regnantis arbitrium illud nactum esse. Ceterum, ut heic κατελίπετε, ita λείπετε sumitur apud *Polybium*, Lib. VI. Cap. 54. Eodem sensu est apud *Epictetum*, Enchirid. Cap. 73. ἀπολείπεται (Cap. 46. *Edit. Meibom.*) J. B.]

43 *Cyrum & Arsicam*] Cyrum minorem, & illum, qui postea Artaxerxes Mnemon dictus Darii secundi heres.

44 *Spartæ aliter*] *Herod.* lib. 7. initio.

45 *Ludovicus*] Sforza cognomento. *Paul. Jovius* 2. hist. p. 39.

46 *Artabazanem*] Sic vocatur *Herodoto* 7. qui *Justino* Ariamenes, 2.

GRONOVII.

38 *Populus cognovit*] *Herodotus* scribit, ipsum Darium inter liberos cognovisse, quod repetere in Græciam expeditionem vellet, nec liceret regi Persarum in expeditionem ire, nisi successore declarato, libro 7. *Justin.* Artaphernem patruum domi audita causa Xerxem præposuisse, lib. 2.

39 *Ante primam*] Priusquam feudum conferretur in patrem.

40 *Simul atque regnum*] Statim ex quo regnum in familia fixum est, omnibus ejus familiæ partibus jam existentibus spes succedendi loco vacuo facto data est.

41 *Ex post facto*] Ex eo, quod alii subnascuntur.

42 *Nisi quod ex privilegio*] Si non existat nisi filia, tamdiu spes successionis incerta est, quamdiu ei frater gigni potest, quippe qui præferatur.

GROTII.

z *Et Arsicam*] Cui nomen factum Artaxerxi Mnemoni. Vide *Plutarchum* Artaxerxe.

a *Inter Ottonem primum, & Henricum*] Vide hac de re *Sigebertum*, & notata ad librum III. Wittikindi. Bajazetes, & Gemes, inter se de Turcico regno certarunt; major natu Bajazetes, at Gemes natus imperanti, prævaluit Bajazetes. *Mariana* libro XXIV. (*Cap.* 21.) Constantinus Ducas imperium reliquit filiis, quorum duo privato erant geniti, tertius πορφυρογέννητος. Zonaras. (*Lib.* XVIII. *Cap.* 9. *Ed. Reg.*) Vide *Corsettum* tract. de prole regali 111. parte, quæstione 26.

b *In Perside Xerxes*] Imo & Xerxi socius regni factus Artaxerxes, non autem Darius & Hystaspes, majores, sed ante adeptum imperium geniti.

magis, quam jure valuit. Atque in eadem Perside cum eadem postea controversia nata esset, + ut jam attigimus, [47] inter Artaxerxem Mnemona, & Cyrum, Darii, & Parisatidis filios, Artaxerxes ut natu major, quanquam in privata fortuna genitus, rex dictus est.

+ XXX. 1. Non minus agitatum + etiam bellis, & + pugnis singularibus, [c] + an [48] nepos ex filio priore filio posteriori sit præferendus. [c] Sed hoc + in lineali successione difficultatem nullam habet: + ibi enim [49] mortui pro vivis habentur in hoc, ut jus in liberos transmittant; + quare in tali successione + sine ullo ætatis respectu præferetur filius, + imo in cognaticis regnis & + filia, primo nati: + quia nec ætas, nec sexus efficiunt, ut deseratur linea. + At in hereditariis + dividuis [50] + concurrent ad [d] partes, nisi in istis regionibus, + ubi [51] subitio in locum non observatur, [d] + ut olim in Germania apud populos plerosque; + sero enim nepotes admissi sunt cum filiis ad hereditatem. + At in dubio credendum potius est, locum esse vicariæ isti successioni, + quia natura ei favet, ut supra diximus.

e Hott. Ill. q. 3. Tiraq. de prim. q. 40. Molin. de prim. l. III. c. 6.

d Wittich. Sax. hist. 11. pag. 18. Ed. Wech. 1577. Molin. de prim. l. III. c. 8.

2. + Quod si aperte jure civili regionis introducta sit subitio in locum mortui parentis, + locum habebit etiam si in aliqua lege [52] proximi fiat mentio. + Rationes, quæ ex legibus Romanis adferuntur ad hanc rem, minus firmæ sunt; quod apparebit leges ipsas inspicienti. + Sed hæc ratio optima est, quod in materia favorabili [53] dictionum significatio extendenda est ad omnem proprietatem, + non [54] vulgarem tantum, sed & [55] artificialem, + ita ut sub nomine filiorum comprehendantur adoptivi, + & sub nomine mortis [56] mors civilis, quia leges ita loqui consueverunt. + Quare merito proximi nomine veniet is, [57]

quem

niti. (Vide PETAVIUM, *Doctrin. Tempor.* Lib. X. c. 25. & *Rationar.* Part. II. Lib. III. c. 10.) At forte verum est, regnum Persidis pependisse a populi suffragiis, sed intra gentem regiam conclusis. Nam id de Arsacidis, qui Parthi Persis imperavere, tradidit *Ammianus* libro XXIII. (c. 6. p. 397. *Ed. Vales. Gron.*) & de Persis, qui iisdem Parthis successere, *Zonaras* in Justino. [*Lib.* XIV. *Cap.* 5. ubi id tantum dicit, *Cavadem*, *Persarum* Regem, *Chosroæ* filio suo natu minimo destinasse imperium, exclusis filiis natu majoribus.]

c *An nepos ex filio priore, filio posteriori sit præferendus*] Vide *Choppinum* de Domanio lib. II. *Thomam Grammaticum* decisione Neapolitana 1. *Johannem le Cirier* de Primogenitura, qui liber insertus est in Oceanum juris. *Marianam* lib. XX. (Cap. 3.) & libro XXVI. *Cromerum* libro XXX.

d *Ut olim in Germania*] Vide quæ supra notavimus ad §. XI. Ea de causa olim in Palatinatu prælatus Rupertus minor Ruperto alteri venienti ex primogenito. Vide apud *Reinkingium* lib. I. classe IV. c. XVII. n. 35.

GRONOVII.

47 *Inter Artaxerxem*] Hic *Artaxerxem* vocat, quem pr. num. vocavit *Arsicam*, quasi duæ essent historiæ diversæ, cum sit eadem, & ille, qui prius appellabatur *Arsica*, mutato nomine diceretur *Artaxerxes*. [Immo Auctor se pro una eademque historia habere manifesto innuit. Nec scio, qua de caussa contrarium in mentem venerit Viro Eruditissimo. *J. B.*]

48 *Nepos ex filio*] Ut inter Archagathum Archagathi F. Agathoclis N. & Agathoclem ejusdem Siciliæ tyranni filium. *Justin.* 23, 2. inter Antiochum Eupatora & Demetrium Sotera. 34, 2.

49 *Mortui pro vivis*] Defuncti, qui spem habuerunt successionis, & successissent, si illi, qui præcedebant eos, superstites fuissent, considerantur, quasi revera successerint, & illorum liberi alios excludunt.

50 *Concurrent ad partes*] Nepos ex priore filio partem sui patris, si viveret, accipiet.

51 *Subitio in*] *Repræsentatio*, vel *successio in stirpes*.

52 *Proximi*] Quæ vox videri posset favere filio minori contra majoris fratris nepotem: nam filius utique propior, quam nepos.

53 *Dictionum*] *Alciat.* 8. Parerg. 15.

54 *Vulgarem*] Quæ apud omnes recepta est.

55 *Artificialem*] Quam docti per interpretationem fecerunt.

56 *Mors civilis*] Cum civitas, & libertas adimitur.

57 *Quem lex in*] Nepos v. g. repræsentans patrem.

GRO-

quem lex in proximum gradum perducit. + In regnis vero hereditariis individuis, + ubi subitio in locum exclusa non est, + neque semper nepos, neque semper filius secundo genitus præferuntur; sed ut inter pares, + quippe [58] juris effectu quoad gradus adæquatos, potior erit is, qui ætate præcedit: + nam [59] in ætatis privilegium non succedi in regnis hereditariis, supra diximus. + Apud Corinthios succedebat ὁ πρεσβύτατος ἀεὶ τῶν ἐκγόνων, ex liberis defuncti regis is, qui natu esset maximus, ut ex Diodori Siculi libro sexto + exscripsit Georgius Monachus. + Sic apud [e] Vandalos, + cauto ut hæres esset, qui sanguine proximus & maximus esset natu, [e] + prælatus filius secundus natu major filii primi filio. + Sic [f] [60] in Sicilia [61] Robertus prælatus est [62] Martelli fratris majoris filio, + non ea proprie ratione, quam excogitavit Bartolus, + quod feudum esset Sicilia, + sed quod regnum esset hereditarium.

e Procop. bell. Vand. Lib. I. c. 7, 8.

f Conr. Vicerius vita Hen. VII.

3. + Exstat similis successionis vetus in Francorum [g] regno exemplum in Guntrano; + sed id ex electione potius populi contigit, quæ eo tempore nondum plane desierat. + At postquam sine ulla electione linealis agnatica successio introducta est, res caret controversia, + ut olim apud Spartanos, ubi [63] ad Heraclidas regno delato similis exstitit successio linealis agnatica. + Ideo [h] Areus ex fratre majore Cleonymo natus patruo suo Cleonymo antepositus est. + Sed & in cognatica lineali successione præferetur nepos: ut in Anglia [f] Johannes Eduardi nepos ex primogenito, ejusdem Eduardi filiis Hemoni, & Thomæ: + quod & in Castellæ regno lege cautum est.

g Aymo. lib. III. *c.* 62.

h Plutarch. Lycurg. p. 40. *Justin.* III, 2. *Pausan.* L. III. c. 6.

XXXI. + Pari distinctione respondendum est ad quæstionem inter fratrem superstitem

GROTII.

e *Prælatus filius secundus natu major filii primi filio*] Honoricus Genzonis filius Gundemundo. De tali successione vide quæ supra in textu & Notis §. XXIV. [*Honoricus*, sive *Hounericus*, non autem *Henricus*, (ut hactenus fuerat in omnibus Edd. mendo Typographico) frater erat junior *Genzonis* præmortui, non filius: *Gundemundus* vero, filius *Genzonis*. Dicendum igitur erat, *Honoricum*, filium *Gizerici* natu minorem, prælatum fuisse *Gundemundo*, fratris natu majoris *Genzonis* filio: sicque exemplum veritati historiæ, simul & argumento, congruit. Vide locum *Procopii*, adcuratius laudatum, quàm à *Grotio* fuerat, & à BODINO, *De Rep.* Lib. VI. c. 5. pag. 1145. unde errorem hausisse videtur noster. *J. B.*]

f *Johannes Eduardi nepos*] Vide *Serranum* (p. 196.) Carolo Sapiente: & *Marianum* lib. XVIII. qui ab Eduardi filiis ne controversiam quidem motam, ait. (c. 1.) Idem *Mariana* cum libro XIV. (*Cap.* 8.) egisset de controversia inter Alfonsi filium, & nepotem ex filio, a conventu, ait, pro Sanctio filio pronuntiatum, incertum jure an injuria: *Johannem* Auctor noster dixit, pro *Richardo*, ut vel ex Historicis heic laudatis manifestum est. *Johannes* unus fuit é patruis *Richardi*; alter vocabatur *Edmundus*, non *Hemon*. Vide POLYDOR. VIRGIL. *Hist. Angl.* Lib. XX. *init.* & Clariss. CLERICI *Bibl. Selecl.* Tom. XXVI. pag. 1, & seqq. *J. B.*]

GRONOVII.

58 *Juris effectu*] Etsi natura differant.

59 *In ætatis privilegium*] Majoratus jus non transfertur ad filium, ut patruo præferatur, quia pater ejus prælatus est.

60 *Conr. Vicerius vita Henr. VII.* pag. 463. *Reuberi.*

61 *Robertus*] Caroli II. filius.

62 *Martelli*] Caroli Martelli.

63 *Ad Heraclidas*] Hæc verba repugnant superioribus num. 29. Nam quod ait Spartæ factum, ut nato ante regnum præferatur natus jam regi, id in successione lineari agnatica locum non habet, in qua transmittitur etiam spes successionis adjuta lege, sup. n. 22. & 23. Neque excusat Auctorem, quod addit, regno ad Heraclidas delato, nam quod relatum est num. 29. dicit apud *Herodotum* Heraclides Demaratus, tanquam obtinens etiam inter Heraclidas. Cleonymus autem repudiatus est, non ob legem successionis, sed propter mores, & violentum ingenium: quare ille, quod injuriam sibi factam putaret, impulit Pyrrhum ad bellum Spartiatis inferendum. *Plutarch.* Pyrrh.

GRO-

perstitem ultimi regis, [64] & fratris majoris filium: nisi quod sciendum est, + multis in locis inter liberos successionem [65] in gradum mortui esse receptam, + ubi recepta non sit in limite transverso. + Sed ubi jus non est manifestum, [g] + in partem eam, quæ liberos parentibus surrogat, potius inclinandum est, quia eo nos ducit æquitas naturalis, + in bonis [66] nempe avitis. Nec obstat quod hoc jus in fratrum filiis [67] + πρενόμιον vocat [i] Justinianus: id enim facit + non ratione habita æquitatis naturalis, + sed juris antiqui Romanorum. Percurramus alias quæstiones, quas profert + Emanuel Costa.

i Nov. 118. c. 3.

XXXII. + Defuncti fratris filium, + aut etiam filiam patruo regis præferri, ait; recte, + non in lineali tantum successione, + sed & in [k] hereditaria, + in regnis, ubi subitio in locum mortui observatur: + non item in regnis, quæ verbis præcisis [68] gradum naturalem spectant: is enim vincet + qui sexu, + aut ætate erit potior.

k L. Tutela, 3. §. sed si aliquis, 5. D. de leg. tutoribus.

XXXIII. + Addit, nepotem ex filio filiæ præferri: recte, + ob sexum scilicet: cum hac exceptione, nisi quæstio sit in ea regione, + quæ etiam inter liberos [69] gradum solum spectet.

XXXIV. Adjicit, + minorem nepotem ex filio præferri nepoti majori ex filia; [h] + quod in lineali cognatica successione verum est, + in hereditaria non item, + nisi lex specialis ostendatur. + Nec ratio allegata sufficit, quia pater hujus illius matrem fuerat exclusurus: + id enim evenisset ob præstantiam mere personalem, quæ non transit.

XXXV. + Quod addit, verisimilius sibi videri, ut neptis ex filio primogenito [70] filium excludat, + in regnis hereditariis recipi non potest, + etiam admissa in vicem mortui subitione: + ea enim efficit, ut capax sit successionis; + sed inter capaces valere debet sexus privilegium.

XXXVI. [l] + Atque ideo [i] in Arragoniæ regno + filius sororis + filiæ fratris prælatus est.

XXXVII. + Eundemque ad modum + in regnis hereditariis + postponenda erit filia fratris maximi natu, fratri regis natu minori.

l Illescas, l. IV. hist. Pont. cap. 19. Afflict. c. 1. col. 5. n. 20. de natura succed. Aguirr. apol. n. 81.

G R O T I I.

g *In partem eam, quæ liberos parentibus surrogat, potius inclinandum est*] Vide de Johanne, & Arto, *Serranum* in Philippo Augusto. Idem in Britannia Armorica pro lineali successione judicatum, narrat in Philippo Valesio, & Carolo VIII. (Pag. 165. & 422. De prioribus autem p. 118.)

h *Quod in lineali successione verum est*] Idque in Lusitania probat *Mariana* libro XXVI. Tamen contra id Emanuelem, ait, Imperatori Maximiliano prælatum, gentis studiis. (*Cap.* 11.) Sic idem libro XII. quod in Castellæ regno Ferdinandus filius Berengariæ sororis minoris defuncti regis Henrici prælatus est Blancæ, sorori majori ejusdem regis, Galliæ odio factum, ait, in quam Blanca inaupserat. (*Cap.* 7.)

i *In Arragoniæ regno*] Olim ibi creditum, ait *Mariana*, fratrem regis, non filias, debere succedere. Postea vero linealem successionem ita placuisse, ut sororis filius iis, qui ex fratre, sed remotiore gradu, veniebant, præferretur: libris XV, 13. XIX, 21. XX, 2. & 8. Idem libro XXIV. de Alfonso agens: (C. 18.) *Ad Arragonii regni hereditatem nepotes Fernandi filiis: ex filia etiam, si mascula proles deesset, filiabus ejusdem præferendos sanxit*; additque: *Sic sæpe ad regum arbitrium jura regnandi commutantur.* Vide eundem *Marianam* libro XXVII, 3.

G R O N O V I I.

64 *Et fratris majoris*] Si rex moriens sine liberis relinquat ex proximo fratre, etiam mortuo, filium, & fratrem tertium.

65 *In gradum mortui*] Nepotem ex filio, qui ante possessum regnum obiit, præferri patruo, ubi non fratris majoris filius præfertur fratri minori.

66 *Nempe avitis*] Non noviter quæsitis.

67 Προνόμιον] Privilegium.

68 *Gradum naturalem*] Ordinem nascendi.

69 *Gradum solum*] Non etiam sexum.

70 *Filium*] Suum patruum.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII

LIB. II. CAP. VII.

„ IN NULLA juris naturalis parte magis a „ ratione naturali recedit Auctor, quam „ in modis acquirendi dominii.

„ Postquam exposuit, quo modo *singulari* „ *jure* aliquid nostrum fieri possit, (nimirum, „ 1°. per acquisitionem *originariam*, *c.* 3. §. 1. „ tum rerum, *c.* 4. *c.* 5. tum juris in per- „ sonam, *c.* 5. §. 1 : 2°. Per acquisitionem *de-* „ *rivativam*, *d. c.* 3. §. 1. *junct. c.* 6. §. 1.) „ porro supponit, acquisitione *derivativa* no- „ strum aliquid fieri *facto hominis*, aut *legis*. „ *c.* 8. §. 1.

„ *Facto hominis* nostrum aliquid fieri, sta- „ tuit, si quis dominium rei suæ, vel partis „ ejus, in nos transfert; quod etiam citra „ traditionem, sola voluntate, & nudo pa- „ cto fieri, putat, *d c.* 6. §. 1. *c.* 8. §. 25. „ *c.* 11. §. 1. *n.* 3. *c.* 12. §. 15. *c.* 13. §. 15. *n.* 1.

„ *Facto legis* nostrum aliquid fieri derivati- „ ve, ait, aut *lege naturæ*, *c.* 7. §. 1. aut *lege* „ *gentium voluntaria*, *d.* §. 1. *junct. c.* 8.

„ De acquisitione derivativa, quæ fit ex *le-* „ *ge naturæ*, Auctor hoc capite agit; eam- „ que duplici modo fieri, ait, vel *per exple-* „ *tionem juris*, quando scil. id, quod meum „ nondum est, sed mihi dari debet, vel lo- „ co rei meæ, aut mihi debitæ, æstimatio- „ nem, seu tantundem accipio: *cap. h.* §. 2. „ vel per *successionem*, per quam lex naturæ „ bona defuncti in proximos transfert, ex con- „ jectura voluntatis defuncti. *cap. h.* §. 3.

„ De acquisitione, quæ fit ex *lege gentium*, „ agit *cap. seq.* §. 1.

„ Satis repeti non potest, quod sæpius mo- „ nuimus, novas has divisiones, novosque, „ ac obscuros hos terminos, disciplinam per „ se claram, ac certis principiis constantem, „ incertam, & dubiam reddere. Magis se no- „ bis commendat methodus juris Romani, „ quæ supponit: *omnes res natura nullius esse;* „ *adeoque originarie non nisi per occupationem,* „ *seu apprehensionem corporalem*, *in proprie-* „ *tatem venire*, *i. e. singulorum fieri posse*. Re „ autem semel occupata, adeoque in domi- „ nio nostro constituta, derivari eam in alios, „ vel *facto nostro*, scil. per specificationem, „ traditionem &c : vel *jure rei nostræ*, scil. „ per ventrem, incrementa fluvialia, &c: „ vel per *successionem*, seu hæreditatem. *Vid.* „ §. 2.

„ Cæterum suo loco notavimus 1. acquisi- „ tionem origionariam *juris in personam* male „ inter modos acquirendi dominii referri. 2. „ Verum non esse, dominium rei in alios „ transferri sola voluntate, & citra traditio- „ nem. Addimus 3. acquisitiones *derivati-* „ *vas*, quas Grotius ex *lege naturæ* fieri, ait, „ per *expletionem juris*, potius referri debe- „ re ad acquisitiones, quæ fiunt *facto hominis*. „ Uti enim res ipsa citra traditionem nostra „ non fit, ita nec ejus æstimatio. Sane res „ tantundem valens non potest dici in nostra „ esse proprietate, nisi corporaliter ejus pos- „ sessio a nobis apprehensa, i. e. facto homi- „ nis tradita sit. Sed & 4. verum non est, *suc-* „ *cessiones* citra *factum hominum* sola naturæ „ lege deferri. Liberi enim succedunt ex vo- „ to parentum, qui ea lege se jungunt, ut „ liberi ex iis nati familiam continuent: hinc „ liberi quodammodo domini rerum paterna- „ narum dicuntur. Denique 5. acquisitiones, „ quas Auctor juri gentium voluntario tribuit, „ ex ipsa lege naturæ sequi, cap. seq. demon- „ strabimus.

AD §. I.

LEGE *qua fit acquisitio derivativa*] Ha- ctenus enim Auctor egit de acquisitione deri- vativa, quæ fit *facto hominum*, scilicet per tra- ditionem, & alienationem. *tot cap.* 5.

Fit

Fit aut lege natura] Vel, quod idem est, jure gentium primævo.

Aut lege gentium voluntaria] Quam Doctores vocant jus gentium secundarium.

Additio.

„ Tale jus gentium voluntarium, seu secundarium non dari, neque jure Romano id unquam cognitum fuisse, alibi demonstravi. *Vid. Dissertat. proœm. IV.* Sed & modos acquirendi, quos Auctor juri huic gentium tribuit, vere naturales esse, capite sequenti demonstrabimus.

„ *De lege civili non agimus; id enim infinitum foret*] Legislatores enim, pro varia utilitate reipublicæ, infinitos acquirendi modos statuere possunt, & actu statuerunt.

„ *Et præcipue de bellis controversiæ ex lege civili non definiuntur*] Quia bellum inter populos, & populorum rectores geritur, inter quos solum jus naturæ obtinet. *Vid. Proleg.* §. 1.

Leges quasdam civiles esse plane injustas] Doctores magnum cumulum injustarum legum afferre ex jure Romano solent; sed si ratio earum rite evolvitur, nihil, quod injustum videri posset, remanebit.

Qua bona naufragorum fisco addicunt] Nam quorundam locorum consuetudine id apud Romanos receptum fuisse, patet ex *Authentica Naufragia* &c. *C. de furtis.*

Merito igitur quæritur, an Princeps talem legem ferre possit? Negatur 1. quia Princeps jus alii a natura quæsitom auferre nequit, nisi ex utilitate publica, aut in pœnam; at publice non interest ut miseri deprædentur: nec pœnam merentur qui naufragium faciunt. Sane 2. jus transeundi natura omnibus commune est: quo etiam pertinet appulsus ad littora; hoc jus impeditur per talem legem. 3. Princeps juris tuendi causa constitutus est; non autem tuetur jura, qui innocentibus bona aufert. Sed & 4. nihil magis perfectioni, humanitatique contrarium est, quam afflictos, quos juvare magis debemus, tam atrociter spoliare. Atque hinc 5. apud moratiores gentes consuetudo talis improbatur. Idque ex legibus inprimis Romanis apparet. Nam in *L.* 3. §. *f. ff. Incend. ruin.* is, qui naufragos suppressit, fecitque dolo malo quo minus navi, vel periclitantibus subveniretur, ex lege Julia de Siccariis tenetur. Add. *L.* 1. *C. Naufr.* ubi hanc rationem addit Imperator: *Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur?* Sed & porro in *Auth. Naufragium C. de furt* ita disponitur: *Tam ipsa navigia, quam navigantium bona, illis integra serventur, ad quos spectabant antequam navigia hujusmodi periculum incurrissent: sublata penitus omnium locorum consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni.* Desumta autem est hæc Authentica ex constitutione Friderici in *V. feud.* 9. Atque hanc prohibitionem renovavit Carol. V. in *O. C. art.* 221. ibi: *Desgleichen an vielen Enden der Missbrauch, so ein Schiffmann mit seinem Schiff verfährt, schiffbruchig wurde, dass er alsdann der Obrigkeit dessen O's mit Schiff, Leib und Gutbern verfallen seyn soll.* &c.

Neque OBSTAT *I.* quod Princeps prohibere possit, ne amicorum quoque naves accedant ad littus: ergo & pœnam statuere, ut accedentium bona cedant fisco. Resp. Et antecedens, & consequens falsum esse: *prius*, quia transitus est juris gentium: *posterius*, quia pœna statui non potest in eos, qui invlti accedunt.

OBSTAT *II.* Legem esse posse, & alicubi esse, ut ex quavis nave principi solvatur certa pecuniæ quantitas; id vero longe pluris esse, quam commodum naufragii, cum vix millesima navis pereat: minus ergo esse, naufragia dari loco nummorum. Resp. Immo magna differentiæ ratio est. Nam 1. in solutione certæ pecuniæ par causa est omnium; secus ac in naufragio. 2. Pecunia illa ex lucro solvitur, & ejus intuitu; hic omnia perdit dominus. 3. Hoc jure posito lucrosi nihil, calamitosi omnia solverent pro aliorum transitu felici. Sed & 4. onus illud solvi solet pro securitate, pro receptione in portum, & in compensationem impensarum &c.

OBSTAT *III.* quod naufragi appellentes, & hanc legem scientes, videantur consentire. Resp. 1. cum talis lex statui non possit citra injuriam, nunquam videri potest in eam consensisse naufragus. 2. Sane is, qui appellit ad littus, suo jure gentium utitur; non autem videtur consentire in ablationem rei suæ qui utitur suo jure. Neque 3. consentire videtur qui non ultro, sed tempestate coactus, ad littus accedit.

OBSTAT *IV.* Mos plurium gentium, quem refert *Bodin. L.* 1. *de rep. c.* 10, & Auctor in notis antea relatis. Adde *Nicet. Chron. Andron. L.* 2. *p.* 353, qui apud Romanos, eosque solos, hoc jus obtinuisse, ait. Anno Mumorantius legato Cæsaris bona naufraga repetenti respondet, ea, quæ ad littus sunt ejecta, gentium omnium jure ad principes, qui littoribus im-

 perant

perant, pertinere: rationem addit Grammondus *Hist. Gall.* 16. *p.* 717. *Certo naufragio mutatur titulus possessionis: defendique potest opinio, quæ maris littora communia omnibus faciens, primo occupanti res in littore inventas tribuit.* Resp. 1. Paucissimæ saltem gentes sunt, ubi mos hic obtinuit; apud Romanos enim, qui tres fere orbis partes tenebant, abolita fuit. 2. Obtinuit ergo inter gentes feras: adeoque est potius vestigium primæ illius feritatis.

Additio.

„ Plerisque legibus maritimis hic mos abrogatus est. Vide *das Jutlandische Recht c.* 61, & 64, *L.* 3. *das Dahnische Recht art.* 49, & 73, *Norwegische Recht c.* 26. *Schwedische Recht, c.* 14, *item Seerecht p.* 378., *das Niederländische Recht de anno* 1498. *Loccen. de jur. mar. c.* 8. *n.* 20. *Stypm. de jur. Mar. part. v.* 25. *Strauch. de imper. Mar. p.* 5. *c.* 9. Jus canonicum excommunicat eos, qui naufragis bona auferunt. *Cap. Excommunicationis. X. de rapt.* Andronicus Græcorum Imperator severissimo edicto id prohibuit *Nicet. Chron. Andron. d. l.* Duces Pomeraniæ variis edictis anno 1274, 1497, & 1560, in mari Baltico sustulerunt hunc abusum. Vid. *Crameri Pommersche Kirchen-Historie L.* 2. *c.* 49. *f.* 133. *Rangon. de orig. Pomer. p.* 336. In ipsa Gallia, ubi tamen morem hunc barbarum obtinere ajunt, quosdam inter consiliarios fuisse, refert Grammondus *d. l. qui proprietariis merces restitui oportere contendebant: non adeo interversa possessione, quin capsulis manerent adhuc sigilla impressa, queis distinguebantur.* Sane ratio a Grammondo contra naufragos allegata inepta est. Naufragium non mutat titulum possessionis: & verum in genere non est, res in maris littoribus inventas cedere occupanti; hoc enim concedi saltem debet de rebus nullius, quæ dominum non habent: at non de rebus jam occupatis, quarum dominium ad naufragos pertinet. Atque hanc sententiam omnes defendunt Doctores, nemine fere excepto. *Vid. Jac. Gothofr. in in disp. speciali ad l. deprecatio. ff. L. Rhod. de jactu. Rebuff. in proœm. ad Leg. Reg. gloss.* 5. *n.* 74. *Mathia de crim. tit. furt. n.* 4. *Gudelin de Jur. nov. L.* 5. *c.* 10. *Gail.* 1. *Obs.* 18. *Tepat. dec.*534. *Leon. in cons.* 17. *n.* 4. *Christina. Vol.* v. *dec.*64. *Mindan. de Mandat. L.* 2. *c.* 57. *Less. de just. & jur. L.* 2. *c.* 5. *dub.* 18. *n.* 67. *Parthen. litig. L.* 1. *c.* 11. *n.* 5. *Panschm. Supplic. Cam. c.* 11. *p.* 588. *Schottel. de sing. in Germ. jur. c.* 20. *p.* 378. *seq. Add. Cassiodor.* 4. *Var.* 7. Etsi contrarium sentiat Caramucles apud *Osiandrum in not. b.* & Momorantius apud *Bodin. de republ. l.* 1. *c.* 5. *in fin.* nec non Grammondus *alleg. loc.*

„ Triplex tamen hujus regulæ est exceptio. Nam 1. Jure talionis omnino bona naufragorum fisco vindicari possunt. Naufragi enim non possunt improbare leges, quibus ipsi utuntur. 2. Auferri quoque possunt in pœnam; ita enim apud Romanos lex perpetua lata fuit, quæ jussit Judæos in Insulam Cypri allidentes, sive ultro, sive vi tempestatis, cruci affigi; idque in pœnam rebellionis ita decretum fuit. Huc quoque pertinet Lex Armoricorum, quæ ideo naufragos bonis spoliabat, quod homines se mari scopuloso, & portubus carente, adeoque præsenti periculo, lucri causa committerent. *Vide Choppin. de Doman. l.* 1. *c.* 5. *n.* 10. 3. Si dominus non apparet; tunc enim bona acquiruntur fisco tanquam adespota, & hero carentia. At certum tempus plerumque definiri solet, & fere ubique annus, & sex septimanæ, intra quod domino jus vindicandi res naufragas conceditur: quo tempore elapso res pro derelicta habetur, & sic tanquam res nullius cedit fisco; idque Jure Prutenico quoque obtinet. *Vid. Grænweg. ad l.* 1. *c. Naufr. Perez ibid. n.* 79.

„ Denique notandum est, moribus quoque obtinuisse, & quidem jure, ut naufragi pro opera, & impensis certum pretium domino littorum solvant, quod Berge-Geld vocant. *Grænw.* §. *t.*

„ *Dominium alicui suum auferre, mera injuria est.*] Nam contra societatem humanam peccari, ait *Proleg.* §. 8. Vera ratio est, quod nemo in res, quas ex concessione divina meas feci, jus sibi arrogare, vel eam mihi eripere possit.

„ *Dion Prusaensis*] Similia ex legibus, statutis, ac sapientum opinionibus, allegavimus in præcedentibus. *Vid. sup. h.* §.

A D §. I I.

Lege naturæ, quæ ex ipsa dominii natura, ac vi sequitur] Minus apte hæc ita dicuntur. 1
Lex naturæ non sequitur ex vi dominii, sed vis dominii ex lege naturæ. Nam a natura concessa est nobis facultas occupandi, unde dominium oritur.

Additio

Additio.

„ Posito systemate Grotii, lex naturæ omnino sequitur ex ipsa dominii natura, & vi. Nam is supponit, natura omnes res terræ esse communes, indeque in primævo rerum statu nullum fuisse dominium: homines vero ab illa comunione recessisse, atque hinc dominia facto demum hominum introducta, eoque posito, facultatem de rebus terræ disponendi eis concessam esse.

„ Proprietas ergo rerum ex hypothesi Grotii, & facultas de illis disponendi non est ex lege naturæ; sed introducto demum facto hominum dominio, ex natura, & vi dominii, ipsa naturæ lege sequi, ait, ut res occupata cedat occupanti, *l.* 2. *c.* 8. §. 1. *n.* 2. & §. 5. nec ab alio auferri possit. *l.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 5. & 6. *L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 4. *L.* 2. *c.* 6. §. 1. Quæ principia examinavimus in *Dissert. proœm. I. c.* 2, & ex professo in *Dissert proœm. VI. c.* 1. 3. 4, & 6.

Expletione juris, & successione] „ Auctor has alienationes ad acquisitiones derivativas refert, quibus aliquid nostrum fit ex sola lege naturæ, non facto hominum. Nam *expletio juris* supponit, alterum ex pacto mihi teneri ad rem præstandam: & si res ipsa præstari non possit, ad æstimationem, i. e. tantundem. *Successio* supponit res a defuncto occupatas fuisse, & ex tacita ejus voluntate ad hæredes transferri.

„ At initio hujus §. diximus, nec per *expletionem juris* aliquid derivative nostrum fieri; nisi æstimatio *tradatur:* adeoque tantundem in corporali nostra custodia constituatur. Sed & *Successio*, quatenus naturalis est, i. e. quatenus ad solos liberos pertinet, supponit factum hominis: nimirum, votum parentum, qui ea intentione familiam constituunt, & liberos suscipiunt, ut hi familiam continuent, i. e. in omne jus succedant.

Quoties id, quod meum nondum est, sed mihi dari debet, &c. accipio ab eo, qui rem mihi debet] „ Auctor sibi ipsi contrarius videtur; in capite præcedente §. 1. enim alienationem fieri sola voluntate domini, dixit, citra traditionem. Si proinde ego dominus factus sum rei, quæ mihi promissa, sed non data est; qua ratione fieri potest, ut eadem res, si eam accipio, demum alienari dicatur, quod ab Auctore asseritur? Duplex igitur alienatio hic supponenda esset ejusdem rei.

Aut loco rei meæ] „ Quæ forte periit: adeoque restitui nequit.

Aut mihi debita „ Cujus scil. dominium promissor pacto in me transtulit, & quam tradere vel non vult, vel non potest.

Fertur ad tantundem &c.] „ Rationem naturalem hunjus juris exposuimus in *Dissert. proœm. X.* §. 10.

Quod est morali æstimatione idem] Hoc obtinet in omni præstatione rei, ut si tradi non possit, reparatio facta censeatur si tantundem præstetur. *Vid. Pos.* VII. Eo enim præstito, omnis injuria cessat, omne damnum: nihil alii abest; quia eadem quantitas in patrimonio alterius est.

Additio.

„ De liberatione rei, si tantundem præstat, alibi agemus. Eaque obtinet in juribus in re; *vid. L.* 2. *c.* 10. §. 2. *seq.* in contractibus, *L.* 2. *c.* 12. §. 13. *n.* 1; in delictis, ubi delinquens semper tantundem mali pati debet, quantum egit, *vid. L.* 2. *c.* 20. *per tot.* Usum quoque hujus juris obtinere, Auctor ait, in bello captis, *l.* 3. *c.* 10. §. 6.

Dominium autem hoc modo transferri, probatur ex fine] Auctor probare vult, dominium natura acquiri non tantum si res debita mihi præstatur, sed & si præstatur *tantundem:* probat id, inquam, a fine.

Quæ in moralibus optima est probatio] „ *Vid. Diss. proœm. X.* §. 7. *lit. f.* & *Diss. XII.* §. 45.

Neque enim juris mei explementum consequi potero, nisi Dominus fiam] i. e. tantundem non esset, nisi dominus fierem; rei enim dominium acquisiturus fuissem si alter, uti debuit, tradidisset.

Additio.

„ Regula naturæ est, jus suum cuique tribui debere Si proinde res ipsa, quæ vel mea, vel mihi debita est, tribui alicui nequit; necessario æstimatio, seu tantundem valens præstari debet: quia hic unicus modus est jus suum cuique tribuendi. Hoc modo justitiæ satisfit, nihilque amplius creditori, ejusque patrimonio abest. At dixi, dominium hoc casu transferri, non sola lege naturæ, sed facto hominis, per traditionem.

Frustra enim erit rei detentio, si ... uti pro arbitrio non possim] Adeoque tantundem præstitum non esset, si pro re, qua uti pro arbitrio potuissem, præstaretur alia, qua uti non possum.

Antiquum hujus rei exemplum est in Diodori] Imo hoc exemplum huc non pertinet: Aliud enim est quærere, an pro re, quæ præ-

 stari

stari debebat, tantundem debeatur? aliod, an quis ipse aliam rem a debitore, qui paratus est rem præstare, extorquere possit? Hoc ultimum fecit Hesioneus: neque equos accepit tanquam suos, sed pignoris loco, ut ait *Diod. Sic. d. l. 4. c. 67. in. f.* Ixion autem adeo male id habuit, ut socerum occiderit. *d. l.*

2 *Legibus quidem civilibus scimus vetitum esse sibi jus dicere*] *l. 23. Quod met. causs. l. pen. & ult. ff. Vi privat. l. 5. ff. Acq. poss.* Auctor in perpetuo illo errore est, jure naturæ quemlibet sibi ipsi jus dicere posse, ac legibus demum civilibus id vetitum esse; de quo late egimus *L. 1. c. 3. §. 2. seq.* Diximus nimirum, natura neminem posse esse judicem in propria causa; quia enim uterque contradicit, & neuter in alterum imperium habet, aliquis esse debet major, qui eos cogat etiam invitos. Sed & fugitivus est hic §., & plane ad hanc materiam non pertinet, ubi saltem asseritur, quod debitor vel rem, vel tantundem præstare teneatur; non autem quo modo ad id adigi possit; ut proinde hic extra oleas vagetur Auctor.

Additio.

„ Imo non est fugitivus hic §; sed eum præcedenti numero connecti debet. Grotius enim supponit *lege naturæ* aliquando *alienationem fieri, per expletionem juris.* Cum igitur expletio juris sæpius incerta sit, inprimis si æstimatio, seu tantundem restitui debet; merito quærit, quisnam determinare æstimationem debeat? & respondet, neminem sibi ipsi jus dicere posse, si judicia adsunt; adeoque æstimationem a judicis addictione esse expectandam. Si desunt judicia, vel per judicem juris explementum obtineri non possit, jus vi agendi obtinere, ait.

Adeo quidem ut vis dicatur si quis, quod sibi debitum est, manu reposcat] „ Jus naturæ, ne scilicet quis propria auctoritate id, quod sibi debetur, reposcat manu, in jus civile Romanum relatum est. *Vid. l. 10. ff. junct. l. 17. ff. judic. l. 9. C. Sol. matr. l. 175. ff. R. J. l. 5. ff. Acq. poss.* Idque adeo obtinet, ut nec pacto contrarium inter partes statui possit, quia disponerent de re aliena, scilicet, de jure, quod soli magistratui competit. *L. 3. C. Pign.* Unde etiam domini rem suam a possessore manu reposcentes, vim facere dicuntur *l. 7. C. Unde vi.*

Et in multis locis jus crediti amittat] „ *d. l. 7.* Add. *§. 5. Inst. de vi bon. rapt. L. 23. ff. Quod m. c.* Quod etiam hodie obtinere, ait *Carpz. Jurispr. for. p. 4. c. 35. def. 5.* „ *Brun. cent. 2. dec. 9. & dec. 78.* &c. etsi „ dissentiat *Mev. p. 1. dec. 99.*

Ex ipsa tamen judiciorum institutione sequeretur, hoc illicitum esse] „ Explicat hoc Auctor *L. 1. c. 1. §. 1. n 2. Quanquam enim judicia publica non a natura, sed a facto sunt humano: cum tamen multo sit honestius, & ad quietem hominum conducibilius, ab eo, cujus nihil intersit, rem cognosci, quam homines singulos, nimium sæpe amantes sui, quod jus putant, id manu exequi; tam laudabili instituto obsequendum ipsa dictat æquitas, & ratio naturalis.*

Locum ergo habebit quod diximus, ubi judicia continue cessant] Adeoque inter eos, qui judicem non habent, privata auctoritate res, vel tantundem, manu reposci potest. Cessante enim judice, hic unicus, & solus juris reparandi, seu explendi est modus.

Quod quomodo contingat, explicavimus supra] „ *L. 1. c. 3. § 2. n. 1.* Nimirum, contingit id jure, vel facto. *Jure*, si quis versatur in locis non occupatis: ut mari, solitudine, vacuis, & si quæ alia sunt loca, in quibus nulla est civitas. *Facto*, si subditi judicem non audiunt, aut judex aperte cognitionem denegat.

Ubi vero momentanea cessatio] „ i. e. ubi expectari judex non potest sine certo periculo, aut damno. *L. 1. c. 3. §. 2. n. 1.*

Licita quidem erit acceptio rei] „ Etiam adhibita vi, quia tum est necessaria defensio.

Aufugiente forte debitore] „ Tunc enim aliter jus meum salvum esse non potest.

Sed dominium a judicis addictione erit expectandum] „ i. e. is determinare æstimationem prius, & tunc rem mihi addicere debet.

Quod fieri solet in repressaliis] „ Auctor existimat, jure civili hoc casu citari quorum interest, & rem publica auctoritate divendi, aut addici debere eis, quorum interest: quod quatenus verum sit, videbimus infra *L. 3. c. 2. §. 7. n. 3.*

Sed simul moraliter certum, per judicem juris explementum obtineri non posse] Si actor certus est rem suam esse, Grotius existimat, eum propria auctoritate rem repetere posse, si deficiat probatio: Quod admittendum non est. Nam 1. nemo natura potest esse judex in propria causa: uti vidimus. Sane 2. quilibet studio sui de jure suo certus esse, vel saltem id allegare poterit. Quæ non inde discordiæ, motus &c., inprimis ubi alter contradicit, vel ubi plures idem asserunt, orituræ essent? Neque enim 3. in arbitrio agentis est, an certus

certus sit de suo jure; alter enim id negat, ac certitudinem sui juris allegat: agens autem non plus juris habet ad asserendum, quam alter ad negandum; neuter enim in alterum imperium habet. Rectius igitur 4. dicendum, partes possessoris esse potiores; certum enim est, eum rem possidere: adeoque tamdiu in ea possessione naturali ratione defendi debere, donec is, qui jus in illa re prætendit, id probet. Unde naturæ regula est, deficiente probatione alterum tutum esse sua possessione. Atque hoc inter privatos verissimum est: at inter principes, ubi alter negat, alter affirmat, cum judex non sit, coram quo probatio peragi possit, solum belli judicium obtinet.

Additio.

„ Auctor rem invertit. Nam *inter principes* „ negat bellum inchoari posse ab eo, qui ju- „ stam caussam habere se scit: sed documen- „ ta non habet sufficientia, quibus possesso- „ rem de injustitia suæ possessionis convincat. „ *L.* 2. *c.* 23. §. 11. *in fin.* Additque rationem, „ *quia non habet jus cogendi alterum, ut de* „ *possessione decedat. d.* §. 11. *Inter privatos* „ autem, ait, deficiente probatione cessare le- „ gem de judiciis, & sic jus pristinum, quo „ sibi ipsi quilibet jus dicere potuit, redire. „ *Vid. h.* §. 2. *in fin.* At male tribuit privatis, „ qui judicem, & superiorem habent, quod „ negat principibus, qui superiorem non ha- „ bent, adeoque nullum judicem præter bel- „ lum agnoscunt. Rectius igitur asserimus, „ *Principes* armis jus suum vindicare posse, etsi „ deficiant documenta, aliaque probationis „ instrumenta. Cum enim Deus sit arbiter hu- „ jus litis, non opus est ut adversario proba- „ tiones exhibeantur: sed Deo dirigente, ul- „ tima victoria de jure utriusque decidit. E- „ contrario, *privati* nullum reposcendi rem „ ab alio jus habent, nisi dominium proba- „ re, adeoque jus suum coram judice ab ipsa „ natura constituto, exponere possint. Defi- „ ciente igitur probatione, reus absolvitur. „ Olim lis aliquando duello, petente actore, „ decidebatur. De quo vide *Diss. proœm. XII.* „ §. 686.

Cessare legem de judiciis] „ Rationem supra „ allegavit, quia lex vetans sine judicio suum „ consequi, intelligi commode debet, ubi co- „ pia est judicii. *Vid. L.* 1. *c.* 3. §. 2. *n.* 1.

Et ad jus rediri pristinum, verior sententia est] „ Pristinum autem jus esse, putat, lice- „ re rem suam manu reposcere. Vid. *indicem* „ voce *judicium.* At dixi talem statum nun- „ quam fuisse.

AD §. III.

„ Auctor hic fontes juris natural's consti- „ tuit, ex quibus justa ratiocinatione omnes „ successionum casus decidi posse, contendit; „ sed infeliciter admodum: quod ut eo evi- „ dentius appareat, conspectum totius ma- „ teriæ ex tractatione Grotiana, erudita qui- „ dem, sed confusa admodum, & obscura, „ exhibere liceat.

„ Grotius originem successionis naturalis „ deducit ex conjectura illa voluntatis, qua „ dominus, qui testamento de re sua dispone- „ re potest, nec disponit, non creditur voluisse „ bona sua occupanti cedere. Unde concludit, „ cedere debere bona ei, cui defunctus ea re- „ linquere voluisse maxime erat probabile. §. 3.

„ Probabile autem esse, quod eo magis vo- „ luerit relinquere DESCENDENTIBUS, „ quia eis debet alimenta. Adeoque ex hac „ præsumpta patris voluntate præferri in suc- „ cessione, putat, liberos, nepotes, &c. in „ infinitum, §. 4. *juncl.* §. 5: etsi præmor- „ tui sint: §. 6. vel illegitimi: §. 8. nisi pater „ liberos exhæredaverit. §. 7.

„ His deficientibus, fingit Auctor aliam „ conjecturam, ex qua defunctum ASCEN- „ DENTES quoque succedere voluisse, in- „ nuit: quia scilicet defunctus præsumitur vo- „ luisse id, quod æquissimum, & honestissi- „ mum est, non tantum ex jure expletorio, „ sed etiam ex jure attributorio. §. 4. Cum „ ergo ex hoc jure attributorio, quod laxius „ vocat, parentibus alimenta debeantur; inde „ oriri putat quoque præsumtionem, defun- „ ctum voluisse ascendentes ad successionem „ vocare. §. 4. & 5.

„ Inter COLLATERALES, quibus ali- „ menta non debentur, jus succedendi pro- „ bat ex alia conjectura voluntatis, pro di- „ versitate scil. bonorum; nam in PATER- „ NIS, ET AVITIS bonis statuit, defun- „ ctos voluisse credi juxta beneficii ab aliis „ accepti ordinem bona sua relinquere, §. 9. „ *n.* 1; indeque concludit, eum 1°. defer- „ re voluisse bona *fratribus, & sororibus*: „ tum quia ab eorum parente vitam, & ali- „ menta, adeoque summum beneficium ac- „ cepit: tum quia pater defunctis his, tan- „ quam proximis, omnium maxime ex bonis a „ se relictis benefieri voluisse præsumitur. §. „ 9. *n.* 2. & 3. 2°. Post fratres vocare vo- „ luisse *reliquos*, prout affectus defuncti vel „ proximior, vel remotior est. *d.* §. 9. *n.* 4.

„ In

„ In bonis NOVITER QUÆSITIS autem, ubi præsumtio illa de gratia referenda cessat, præsumi, ait, defunctum voluisse ea relinquere charissimo. §. 10. Charissimum autem esse, qui defuncto charissimus esse creditur, i. e. qui ei cognationis gradu est proximior. §. 10. Etsi autem Auctor id non definiat, videtur tamen in his bonis primas dare fratribus, & tunc vocare thios: denique vero reliquos, juxta proximitatem gradus.

„ Tandem fatetur, hæc naturali conjecturæ quidem esse consentanea, non tamen jure naturæ necessaria: atque ideo successionis normam arbitrariam pactis, & legibus civilibus adeo variare, ait. §. 11. Unde regulam generalem statuit, quod quilibet, etiam Princeps, ab intestato id videatur voluisse, quod lex, aut observantia, vel conjectura illa suppeditat. *dict.* §. 11.

„ Cum igitur tota ratio successionis naturalis, ex hypothesi Grotii, *in conjectura voluntatis defuncti* consistat; hoc ipso satis constat, ex vagis, & vanis ejusmodi conjecturis, nullum jus, nedum jus naturæ deduci posse.

„ Aliam viam ingressus est B. Parens, cujus principia exposuimus *in Dissert. proœm. VIII.* §. 13. & uberius exponit ipse in sequentibus propositionibus.

Successio ab intestato] Antequam ad interpretationem Auctoris accedamus, nostra principia circa successionem ab intestato exponere necesse est.

PROPOSITIO I.

Successio jure naturæ, spectato ejus statu primævo, nulla, nec necessaria est: ne filiorum quidem.

DEMONSTRATIO.

Nam 1. natura omne jus parentis finitur morte; jus enim est facultas agendi, & utendi moralis, quæ morte necessario tollitur, cum nulla sit facultas mortui, sed animati. Sane 2. dominia rerum, seu res terræ, pro viventibus, non pro mortuis, & ad usum vitæ, ac hominum, a natura conditæ sunt; *Pos. IV. n.* 3. mortuus autem & homo esse desiit, nec ullus ejus est usus terræ. Unde 3. necessario sequitur, finito jure parentis, & cessante ejus agendi, utendique facultate, jus illud iterum fieri nullius, ac cedere occupanti, non filio. Quidquid enim in statu naturæ primævo occupatum non est, aut esse desiit, id nullius fit; nam per occupationem rei, quæ nullius fuit, soli occupanti jus quæsitum est: nec alia facultas hominibus natura data est, quam occupandi, *Pos. V. n.* 1. & de re occupata disponendi, *Pos. VI.* At quod mortui fuit, id occupatum esse desinit, quia nulla amplius mortui est facultas: ergo cessante occupatione fit iterum nullius. Bona igitur occupatione quæsita redeunt ad statum, in quo fuerunt ante occupationem, i. e. fiunt nullius; omne enim jus occupatione quæsitum, ea cessante definit: & exstincto dominio, quod solum fuit, res iterum fit nullius. Neque 4. illatio hæc ulla ratione nititur: *parentis jus, & facultas, agendi morte cessat, ergo filius ei succedit;* cum nemo jus in illa re habeat, nisi pater, cujus facultas disponendi morte finitur. Adeoque nulla ratio dari potest, cur filius, qui nullum jus in re patris habet, & in quem pater vivus nihil transtulit; in momento mortis patris succedere, i. e. ipso jure dominus fieri debeat: sane alia est facultas agendi patris, alia filii. Filius ergo 5. nec originarie, nec derivative res patris adquirit (tertium autem non datur). Non *originarie*, i. e. per occupationem, quia hoc jus omnibus hominibus commune est, & extraneis æque, ac filio competit: adeoque tunc non ex successione, sed ex nova occupatione filius acquireret; sed & quilibet primus occupans, adeoque non solus filius, pro successore haberetur. Nec *derivative*, quia per derivationem non fit acquisitio, nisi ex dispositione domini, accedente traditione. At pater ante mortem nihil disposuit, nec tradidit: post mortem autem nec disponere, nec tradere amplius potest. Sed & 6. posito succedendi jure, absurdum sequeretur, quod finito jure patris occupantis per derelictionem, filius etiam vivo parente dominus fieri deberet; nihil enim interest, an facultas patris cesset morte, an derelictione. Nec 7. in statu primævo necessaria fuit successio, cum terra omnium usibus suffecerit: adeoque ubi nulla indigentia, nec speciale fuit votum relinquendi liberis, ratione quorum nullus metus erat ne indigeant.

PROPOSITIO II.

In statu terræ prope occupatæ, necessario in locum juris occupandi post mortem parentum surrogata est successio descendentium, non aliorum.

DEMONSTRATIO.

Successionem liberorum necessariam non fuisse in eo statu, ubi omnia omnibus sufficiebant, ante diximus. At aucto hominum nume-

numero, & occupatis prope omnibus terræ rebus, jus occupandi non amplius sufficit alendis omnibus hominibus: & homines hoc statu nati revera excluderentur ab illo jure, defectu rerum, quæ nullius sunt. Huic juri reparando non nisi unum remedium est, ut scilicet liberi succedant parentibus; qua sola ratione omnibus prospectum est, neminique hominum fit injuria. Data enim successione liberorum, omnibus hominibus superest jus quoddam occupandi etiam occupata terra; quia omnibus hominibus sunt parentes, quorum bona post mortem quasi occupare possunt. Quod proinde ex jure naturali solum superest, id solum est naturale: atqui ex occupationis jure naturali, quo promiscue omnes homines occupant, solum ea occupationis species superest, qua liberi occupant bona parentum mortuorum; ergo successio liberorum est juris naturalis. Sic quo igitur 1. jus commune occupandi, omnibus hominibus natura concessum, conservari inter homines non potest, id *ex medii necessitate* juris naturalis est. *Pos.* 4. *n.* 4 At occupata terra jus occupandi commune conservari non potest, nisi successione in bona parentum: (quæ itidem species quædam communis juris occupandi est, cum omnes homines parentes, quibus succedant, habeant) ergo jus succedendi est juris naturalis. Sed & 2. successio hæc liberorum in statu præsenti *a fine creationis* probatur. Non enim voluit creator, omnes homines simul vivere; sed successione, & propagatione genus humanum conservare: neque terram fecit, quæ omnibus hominibus unquam victuris sufficeret, sed quæ præsentibus. Hujus actionis alia intentio esse non potest, quam ut eadem serie, qua naturaliter vita, & bona (quæ condita sunt propter vitam) propagentur: & homines eodem ordine naturali continuent usum bonorum, quo usum vitæ. Atqui ordo vitæ propagandæ naturalis est a parentibus ad liberos. Uti igitur liberi succedunt parentibus in vita, ita & in bonis: & uti olim jus occupandi ordine continuavit in posteros, ita nunc jus succedendi. Accedit 3. *instinctu naturæ*, & votum illud commune parentum, quo parentes occupando non sibi tantum prospicere voluisse constat, sed & familiæ. *Vid. l.* 30. *C. fideicom.* Atque hinc 4. non immerito successio liberorum communi gentium consensu naturali juri tribuitur, non quidem primævo illi, sed surrogato, quo nimirum in locum juris occupandi communis, succes-

sit jus occupandi liberorum. Unde JCti Romani successionem liberorum debitum naturæ vocarunt. *L.* 7. *ff. Bon. damn. l.* 7. §. *f. ff. Unde liberi l.* 15. *pr. Inoff. test.* Apostolus apud Galatas *IV*, 11. ait: *Si filius, ergo hæres.* Add. *Rom. VIII*, 17. Cum Roscius de parricidio accusabatur, & inter indicia afferebatur, *quod pater eum exhæredare voluerit;* Cicero patronus ipsius cum reliqua tanquam levia transiisset, ait: *nunc dicis aliquid;* sed pergit: *tanti sceleris causam addi debuisse, quia pater naturam vicisset, & patrem se esse oblivisceretur. Orat. pro Rosc.* 2. *fere in pr.* Valerius M. de Hortensio ait, quod filium etsi impium hæredem reliquerit, *ne naturæ ordinem confunderet. L.* 6. *c.* 9. Procopius 1. *Pers.* ait, *natura res paternas liberis deberi.* Novella 18. *præf.* debitum dicitur, & *c.* 1. natura curata. Plutarchus *de amore prolis*, deberi liberis hæreditatem.

Atque ex his constat, aliam successionem, præter eam, quæ liberis debetur, jure naturæ surrogato non dari; quia solis descendentibus, negata successione, jus occupandi auferretur, non fratribus, nec parentibus: adeoque tota necessitatis, eoque surrogationis ratio in aliis cognatis cessat, utpote qui non excluduntur a jure occupandi, quia parentes habent, quorum bona occupare, adeoque quibus succedere possunt. Unde apud Græcos ab initio bona sine liberis decedentium ad magistratus pertinuisse, colligo ex *Homero Odiss.* 2 *circa finem.* Ubi proci jactant, mortuo Telemacho se omnia divisuros. Apud Mexicanos id jus obtinere, ait *Grot. in not. ad l.* 2. *c.* 3. §. 19. Sed & idem Homerus Phœnopis senis luctum describit, quod filiis duobus a Diomede bello cæsis, nec alio filio superstite, χήρωσαι partituri sint bona; quod de magistratu interpretatur Eustatius in *Iliad.* ε; 158: quanquam alii de remotioribus agnatis id intelligant. Atque hinc Prætor, qui ex æquitate naturali jura statuebat, eam secutus solos liberos ad bonorum possessionem vocavit. *L.* 2. *pr. Bon. poss. sec.*

Quæri solet, an hæc successio liberis auferri a parentibus possit, quod recte negatur: quia debitum naturæ est, unde constat, querelam inofficiosi testamenti a natura esse. Possunt tamen liberi excludi a successione parentum, propter utilitatem publicam; uti ob favorem militiæ, quo pertinet lex Voconia: vel in pœnam, quo pertinet exhæredatio ex justa causa facta. (*Vid. tamen infra* §. 7.)

Porro ex ante dictis constat, non uni tan-

tum parentum, sed utrique succedere liberos, quia par utriusque conditio a natura est. Adeoque succedunt vel in utriusque, vel in neutrius bonis, quia unus præ altero eis res suas relinquere non tenetur. Et sic eadem ratio est voti, & naturæ, quæ ab utroque parente vitam transmittit, adeoque & bona.

PROPOSITIO III.

Hæc successio in locum juris occupandi surrogata non incipit, nisi post mortem parentum.

DEMONSTRATIO.

Nam 1. quamdiu parentes vivunt, bona ipsorum sunt, proprio jure occupata, vel quæsita: de quibus proinde plenissimam disponendi facultatem usque ad mortem retinent. *Pos. VI.* Neque 2. successio in locum alterius actu fieri potest, nisi locus vacet: adeoque non nisi post mortem parentum; cum 3. constet, duos dominos ejusdem rei in solidum esse non posse. Sed & 4. jus occupandi non est nisi rerum vacantium: adeoque nec jus succedendi; surrogatum enim succedit in locum ejus, cui surrogatur.

PROPOSITIO IV.

Liberi succedunt in omnia jura parentum, quæ tempore mortis fuerunt.

DEMONSTRATIO.

Nam ex eo momento, quo moriuntur parentes, jura eorum dissolvuntur: adeoque ex eo demum tempore vacant, indeque occupari a liberis possunt. Idque jure Romano quoque ita statutum est; Gajus enim *L. 73. pr. ad Leg. Falc.* ait: *in quantitate patrimonii exquirenda, visum est mortis tempus spectari.* Neque aliud momentum definiri potest; nec vivo patre, quia quamdiu vivit, liberrime de bonis disponere potest: nec post mortem, quia ex momento mortis res fieret nullius, & cederet occupanti.

PROPOSITIO V.

Liberi in ea quoque jura patris succedunt, quæ in eventum suspensa sunt.

DEMONSTRATIO.

Equidem jura, quæ patri sub conditione debentur, non videntur contineri sub ejus bonis: tum quia conditio nihil ponit inesse, & ante existentiam dies nec cedit, nec venit: tum quia conditio existens retrotrahitur, qui effectus mere juris civilis est. His vero non obstantibus, asserimus, etiam ea, quæ in eventum suspensa sunt, verè in bonis parentum esse. Pendente enim conditione (& magis labente die) patri revera jus aliquod natum, & quæsitum est: nimirum, si promisi Titio 100 si navis ex Asia venerit, statim nata est facultas naturalis petendi in eventum, quæ æque naturalis est, ac facultas videndi homini inesse dicitur, etiam noctu: adeoque a parte mea necessitas est expectandi eventum, & Titio invito interim pœnitere non possum, quia jus illud eventualiter quæsitum ei facto meo auferre nequeo. Ratio hujus obligationis consistit in eo, quod quilibet hominum de jure suo pro lubitu disponere possit, & prout disponit, ita jus fit; at hic partes disponunt ut in eventum debeatur: ex hac dispositione igitur jus oritur exspectandi illum eventum, quod jus ad hæredes quoque transit. Atque hoc jus eventuale JCti appellant *spem debitum iri.* §. 24. *inst. stip. l.* 73. §. 1. *ad Leg. falc.* §. 4. *V. O. L.* 57. *Eod.*

Adeo autem verum hic jus natura quæsitum est, ut contineat utramque juris speciem: & *jus permissivum*, vi cujus *creditori* competit legitima facultas petendi in eventum: & *jus decretivum*, unde *debitor* obligatur exspectare eventum, adeo ut interim recedere non possit. Si vero jus ex tali dispositione natum non esset, neuter obligaretur ut eventum exspectet. Neque *obstat*, quod pendente conditione dies nec cesserit, nec venerit, adeoque jus nondum natum videatur. Resp. jus actuale natum nondum est, nondum actu peti potest; quin & ipsum jus petendi nondum natum est, quia illud deficere potest non existente conditione. At jus expectandi eventum, nec pendente conditione mutandi, quæsitum est, quod omnino ad hæredes transit. Alia vero est obligatio præstandi, alia exspectandi eventum.

Equidem jure civili in legatis conditionalibus jus petendi non transit ad hæredes, quia legatum nondum fuit acquisitum vivo legatario; legata enim sunt dispositiones civiles, de qua specie lex disponere, eamque formam præscribere potest, quam vult: & ratio ibi additur mere civilis, quia testator suis potius hæredibus, quam legatariis prospicere voluisse, præsumitur.

Cæterum in hoc jure eventuali diligenter attendenda est lex eventus, ejusque qualitas; transit enim jus illud eventualiter patri quæsitum, in liberos, cum omni sua qualitate, prærogativa, onere, &c. Quod est unicum fundamentum successionis, quod in regnis obtinet. De jure eventuali. *Vide indicem*, voce *spes.*

PRO-

PROPOSITIO VI.

Jus hoc succedendi post mortem parentum incipit in momento nativitatis, & transfertur in nepotes.

DEMONSTRATIO.

Etsi igitur liberi non succedant nisi post mortem parentum, jus tamen succedendi eis natum est in momento nativitatis: sed in eventum, *si parentes moriantur.* Homo enim ex quo nascitur, & spiritum ducit, habuit jus occupandi ad suum usum, in cujus locum cessit liberorum successio; adeoque ex eo tempore, ex quo natura liberis datum est jus in hanc terram, ejusque usum, fundatum quoque est jus succedendi, quod in locum juris occupandi, & utendi res terræ subiit. Sane, si pater in momento nativitatis moreretur, filius eo momento successurus esset: adeoque tunc jus jam habuit. Denique si ex momento nativitatis jus liberis quæsitum non esset, adhuc deficeret jus occupandi, si forte pater decederet ante avum, nec propria bona sibi acquisivisset.

Hinc jam apparet origo juris repræsentandi in descendentibus: ut nepos ex filio defuncto subeat in locum patris, ejusque jure cum filio superstite succedat avo. Filius enim defunctus jus succedendi in casum mortis patris jam habuit; quod jus, cum eventu suo, transmittit in nepotem, & hic in pronepotem, & sic porro. Unde est quod in hac successione repræsentativa jus defuncti filii inspiciatur, seu stirpis, qui jus suum transmittit; adeo ut licet plures nepotes existant, tamen unam saltem acquirant portionem patris prædefuncti. Atque hæc successio vocatur in stirpes (*Vid. Nov.* 118); quia non jure proprio ibi succeditur, sed jure stirpis.

Hæc autem ratio cum tantum in descendentibus obtineat, ad collaterales, & ascendentes non pertinet. Nam in præcedenti *Prop.* 2. dictum jam est, collaterales, & ascendentes non succedere ex jure naturæ surrogato: adeoque dici non potest, jus succedendi illis ex momento nativitatis quæsitum esse. Cum ergo lege demum civili admittuntur, jus eorum incipit ex momento mortis ejus, de cujus hæreditate agitur. Atque hinc si præmoriuntur hæredes ex lege vocati, quia nullum jus habent, nullum jus transferunt. Adeoque ex singulari juris civilis beneficio est, quod fratrum germanorum liberi cum fratribus concurrant in stirpes in successione fratris. *Nov.* 118.

Sed & porro ex his constat, patrem jus hoc eventualiter liberis quæsitum auferre illis nulla ratione posse. Etsi enim vivus de bonis suis disponere pro lubitu, eaque alienare possit; tamen hoc ipso non jus succedendi tollitur, sed bona saltem deficiunt, in quæ succedat. Equidem usu testamentorum introducto, eoque parentibus concessa facultate etiam post mortem disponendi, recte simul leges statuerunt, ut jus liberorum pro ratione dignitatis, & patrimonii salvum sit; adeoque jure civili concessus testandi usus est salva parte, quæ cum jure naturæ definita non sit, lege est definienda, & a JCtis Romanis ita definita est, ut olim quarta, postea triens, vel semis relinqui debuerit: adeo ut ea non relicta, testamentum contra officium pietatis tanquam a furioso factum videatur.

PROPOSITIO VII.

Successionis jure naturæ incapaces sunt 1. *illegitimi; hi enim tantum ad matris successionem admittuntur:* 2. *legitimati omnes:* 3. *adoptati, nisi quatenus ex pacto jus oritur:* 4. *qui jure naturæ supplicio afficiendi. Non* 5. *infantes: nec* 6. *furiosi: nec* 7. *ex capta nati: nec* 8. *fœmina: nec* 9. *hæredes diversæ confessionis.*

DEMONSTRATIO.

Primo igitur a patris successione excluduntur illegitimi, sive illi naturales sint, sive spurii, sive ex damnato coitu, sive ex adulterio nati. Idque verum est, etsi pater putet, & fateatur, se patrem esse. Quia natura unicum saltem medium constituit certitudinem prolis cognoscendi, justum scilicet conjugium. Hoc unicum argumentum naturæ est, quo patrem demonstratum volunt; quo cessante, jure naturæ pro patre non habetur. Hinc alibi diximus, vocem filii non esse meram vocem naturæ, sed juris; ut non intelligantur, nisi qui jure filii sunt: adeoque jura filiorum ad hos solos pertinere possunt. Sed & porro liberi illegitimi nec pars familiæ sunt, (quia nec eorum mater pars est familiæ) nec eo animo assumti. De quo plenius *infra ad* §. 8.

Aliud obtinet in matre: neque hactenus par est utriusque parentis conditio. Nam 1. causa vetiti promiscui concubitus est in solo patre, non in matre; hæc enim semper certa est, nec ideo opus fuit lege nuptiarum: sed propter patrem, ut ille certus sit. Cum ergo ratione matris filius certus sit, jura quoque filiorum ei denegari nequeunt. Alias 2. spurii excluderentur a jure occupandi,

 quod

quod citra successionem eis salvum esse nequit. Sed & 3. adest affectus in matre, utpote certa, eoque & votum illud naturæ. Atque hinc spurii jure civili succedunt matri, & cognatis maternis. *L.* 2. *l.* 8. *ff. Unde cogn.*

Atque hinc est quod pater alere quoque non teneatur spurios, quia certus non est, nisi suos esse fateatur: uti in liberis ex concubina natis fit. At mater semper alere liberos tenetur, quia semper certa est, & in spuriis eadem est necessitatis ratio, & idem matris affectus, qui in legitimos. Neque crimen matrem absolvit ab onere, ut improbæ sint melioris conditionis, quam probæ: *de quo infra* §. 8.

Secundo, legitimati quoque non succedunt, patri; 1. quia illegitimi natura filii non sunt: adeoque impossibile est ut pacto parentum jus, quod natura negavit, iis tribui possit. Sed & 2. legitimatio fieri non potest, nisi per retrotractionem, adeoque per fictionem: omnes autem fictiones sunt juris civilis. Accedit 3. quod jus succedendi quæsitum jam sit legitimis liberis ex momento nativitatis, quod pater, legitimando naturales, auferre illis nequit. Equidem 4. donare illis bona, & inter vivos relinquere, pater potest; non vero legitimando efficere, ut beneficio, quod natura solis liberis legitimis dedit, fruantur. (*Vid. tamen infra* §. 9.)

Tertio, adoptivis natura nullum jus succedendi competit; sed si succedunt, id ex pacto est: de quo plenius *dict.* §. 8.

Quarto, is, qui crimen commisit morte dignum, jus succedendi non habet. *Vid. not. ad d.* §. 8. *in fin.* Quia qui vita indignus est, jurium quoque vitæ dignus haberi nequit.

Quinto, infantes omnino succedunt. Nam jus succedendi ex momento nativitatis nascitur, quia ex hoc quoque momento jus occupandi illis competit. *Vid. infra* §. 8. *in fin.* Administratio autem aliis interim defertur. *Vid. supr. cap.* 3. §. 6. & *c.* 5. §. 2. *n.* 2.

Sexto, nec furiosi excluduntur ab hæreditate parentum, quia jura quoque furiosis quæruntur, *vid. infra.* §. 8. *in fin.*; etsi administratio per alios fieri debeat. *Vid. indicem*, voce *furiosus*.

Septimo, de natis ex capta dubitari potest, quin serva est: adeoque omnium jurium incapax. Resp. incapax est jurium civilium; at jura naturæ cum ea obtinent, adeoque & conjugium, & quæ exinde sequitur successio: etiam in regnis. *Vid infra* §. 8. *in fin.*

Octavo, nullum dubium est, fœminas natura parentibus succedere æquè, ut masculi; quia utrobique eadem ratio, eadem necessitas, idem affectus, eademque propagationis ratio est. *Vid. prop.* 2. Cur autem fœminæ naturaliter a regnorum successione excludantur, videbimus infra §. 17.

Nono, de diversæ confessionis personis, quin natura invicem succedere possint, itidem dubium non est. Nam certum est, nuptias inter hujusmodi personas licitas esse, quia de suo jure cohabitandi disponunt: atque hæc regula, uti omnia jura naturæ, æque cum gentili, ac cum Christiano, obtinent. Dato autem, nuptias legitimas esse, necessario sequuntur jura successionis, etsi liberi quoque diversæ sint confessionis. Excipe, si lege civili statutum sit, ne hæretici succedant; quales jure codicis sunt illi, qui a IV. conciliis Oecumenicis dissentiunt. *Vid. infr.* §. 8. *in fin.*

Additio.

„ Exposuimus systema Grotii. Principia B. Parentis manifesta sunt ex Positionibus præcedentibus. Superest ut nostram quoque sententiam *de origine successionum ab intestato* aperiamus, quam ex Dissertationibus prooemialibus delibare liceat.

NOTA EDITORIS. Sequitur in *Editione Wratislav.* hæc sententia, impletque aliquot paginas. At cum Dissertationum ipsarum Prooemialium volumen Tomo I. hujus nostræ editionis præmissum sit, illuc Lectorem amandamus. Patebit autem illa evolventi *Dissertat. Proœm. XII.* §§. 278-282.]

Posito dominio] „ Nam ex hypothesi Auctoris quædam juris naturalis dicuntur citra voluntatem humanam: quædam non nisi posita voluntate humana; atque ad hæc refert dominium, *L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 4. Quia in primævo rerum statu natura omnes res communes fuisse, & facto demum hominum dominia orta esse, fingit. *Vid. Diss. Proœm.* 1. §. 79. & *Diss.* VI. §. 39. *n.* 3. & 4.

„ Posito igitur tali dominio, successionem ex testamento, (*Vid. c.* 6. §. *f.*) & successionem ab intestato, naturalem originem habere, §. 2. *pr.* & §. *h.* indeque *juris naturalis* esse *pro certo rerum statu*, ait. *Vid. Diss. Proœm.* 1. §. 79.

Remota omni lege civili] „ De lege civili enim se non agere, dixit *supra* §. 1. *n.* 1.

Ex conjectura voluntatis] „ Ex hypothesi Autoris tota ratio successionis naturalis inter ascendentes, & descendentes, his conjecturis nititur. 1. Quod cum introducto

„ dominio

„ dominio quilibet jus habeat de re sua disponendi, nec tamen ante mortem de ea disponit; præsumatur bona sua relinquere voluisse ei, cui ea relinquere voluisse maxime probabile est. 2. Quod in dubio credi debeat voluisse id, quod honestum, vel æquissimum est, sive ex debito, sive ex officio. 3. Æquissimum autem esse, succedere debere *liberos* parentibus; partim ex debito naturæ saltem laxiori, quia alere eos debent; partim ex conjectura naturali, qoa parentes creduntur id velle, ut liberis quam optime prospectum sit. 4. Æquissimum esse ut *nepotes* succedant in locum liberorum præmortuorum; quia cum avi, deficientibus parentibus, alere ex honestate nepotes teneantur, credendum sit avos nepotibus suis bona relinquere voluisse. 5. Æquissimum esse ut post liberos succedant *parentes*, quia parentibus saltem ex officio alimenta quoque debeantur. Quod systema uberius exposuimus in *Diss. proœm. VI.* §. 29. §. 5. *seq.*

„ In genere autem hic notandum est, male *jus naturæ* ex conjecturis deduci, utpote cujus norma certa esse debet. Sane de voluntate creatoris certo constare debet, eum jus dedisse liberis in bonis parentis succedendi. &c. Conjectura autem semper incerta est: adeoque non nisi jus incertum inde oriri potest. Præterea notandum est, per solam hanc conjecturam voluntatis, jura hæreditatis in hæredes non transferri posse; quia dominia non aquiruntur nisi accedente traditione.

„ Adeoque *I.* male fingitur, *eum succedere jure naturæ, quem defunctus probabiliter voluit.* Quia 1. hæc conjectura admodum incerta est. Nam 2. cum amico, cum remotiore agnato &c. sæpius major est consuetudo, quam cum liberis, & cum agnato proximiori: utpote quos odio aliquando habere solet defunctus; & tamen ab intestato præferuntur. 3. Hæc voluntas testatoris inferret dispositionem post mortem, ubi velle amplius nequit.

„ *II.* Male fingitur, *defunctum voluisse quod honestissimum, ac æquissimum est.* Nam ponamus, hominem impie vixisse, & absque pœnitentia mortuum esse: illa conjectura honestatis, & æquitatis in eo cessabit; & tamen ejus liberi succedunt.

„ *III.* Male fingitur, *æquissimum, ac honestissimum esse, succedere liberos.* Quid si enim improbi sint liberi, & male morati? quid si divites sint liberi? Anne tunc æquius est bona dare pauperibus? Sed ponamus, honestum esse liberos succedere parentibus; non tamen id est necessitatis, neque jus inter homines inde oritur.

„ Sed & verum non est, ex jure alimentorum necessitatem succedendi sequi: ut mox plenius explicabimus.

„ *IV.* Male fingitur, *nepotes succedere in locum filiorum, vice alimentorum;* qoia statim probabimus, debitum alendi nihil commune habere cum jure succedendi: & jus repræsentandi ex plane alia ratione sequi.

„ *V.* Male fingitur, *post liberos successionem deberi parentibus, ex eadem æquitatis, & alimentorum necessitate.* Cum enim præsumta illa æquitas, & alendi necessitas, nec liberis jus succedendi tribuat; nedum parentibus, quibus alimenta jure naturæ non debentur, tribuere poterit. Et si ex officio, & pietate demum debentur, id debitum nullam infert necessitatem inter homines.

Ut domini voluntate transferri in alium possit] „ Hic perpetuus est error Auctoris, sola voluntate dominium in alium transferri posse, adeoque ex conjectura talis voluntatis dominium etiam ab intestato translatum videri. Nam alibi probavimus, sine traditione non transferri dominium. Quo modo autem traditio fiat in successione liberorum, infra videbimus.

Etiam mortis causa, ac retenta possessione &c.] „ i. e. per dispositionem testamentariam. Hanc enim Auctor definit alienationem rei in casum mortis, retenta interim possessione, & plenissime fruendi usu, sub lege revocandi.

Supra diximus] „ *l. 2. c. 6. §. fin.* Ubi definitionem hanc refutavimus.

Si quis voluntatis suæ nullam edidisset testationem] „ i. e. si absque testamento mortuus esset.

Cum tamen credibile non esset &c.] „ Imo hoc magis credibile est, *voluisse bona sua cedere occupanti:* tum quia cum potuisset testari, & liberis relinquere bona, id non fecit: tum quia hæreditas, eique cohærens dominium, sine traditione nec natura transferri potest.

Sequebatur ut ejus bona intelligerentur &c.] „ Hinc successionem ab intestato, Auctor ait, esse testamentum ex conjectura voluntatis. *Vid. infra* §. 10. *n.* 1.

Cujus ea esse voluisse defunctum, maxime erat probabile] „ Dictum jam est, contrariam potius inde sequi præsumtionem; dum enim

„ in favorem liberorum disponere potuisset,
„ nec id fecit, de iis cogitasse non videtur.
„ Dictum quoque est, sola voluntatis conjectu-
„ ra jura in re non in alium transferri; cum
„ nec voluntate satis declarata possint.

Defunctorum voluntatem intellexisse &c. *pro jure est*] „ Posito scilicet testamentorum usu; „ nam Plinius supponit testamentum factum, „ & in eo legatum fuisse: & quærebatur, „ quomodo voluntas testatoris, quæ dubia vi- „ debatur, sit interpretanda? Plinius decidit, „ *haeredibus faciendum esse, quasi testator scrip-* „ *serit, quod ipse scripsisse se credidit*; inde- „ que concludit, custodiendam esse defuncti „ voluntatem, *quam bonis haeredibus intelle-* „ *xisse*, *pro jure est. Plin. l.* 4. *ep.* 10. Ex hoc „ igitur Plinii loco plane non sequitur, jure „ naturæ *ejus esse bona intelligi, cujus ea esse* „ *voluisse defunctum maxime erat probabile.* „ Nam uti testamenta ipsa sunt ex jure civili, „ ita & hoc juris civilis est, ut non tam ver- „ ba testatoris, quam ejus mens, inspici de- „ beat *l.* 12. *ff. Reg. jur. Barbos. l.* 2. *c.* 52. „ *Ax.* 2.

Creditur autem in dubio id quoque voluisse &c.] „ Quia moriens non videtur aliquid vo- „ luisse, quod lædat justum, & honestum. *l. f.* „ *C. Leg. Jul. rep. Tesm b.* At regulam hanc „ refutavimus in præcedentibus. Sed & con- „ jecturam hanc voluntatis non sufficere ad „ jus hæreditarium, i. e. ad jus in transfe- „ rendum, diximus.

In hoc autem genere] „ Ubi de honesta- „ te, & æquitate agitur.

Prima est causa ejus, quod debetur] „ De- „ beri autem hic sumit, non sensu proprio, & „ stricte sic dicto; sed sensu laxiori, nimirum, „ ex caritate. Nam ex hoc demum jure liberis „ alimenta, adeoque & successionem deberi, „ ait §. *seq.*

Proxima ejus, quod etsi non debetur, officio congruit] „ Auctor enim in actibus virtutum „ distinguit eas virtutes, quæ obligationem „ intuitu Dei producunt, & quam ex jure „ naturæ laxiori sensu sumto deducit: ab eis „ virtutibus, unde nulla oritur obligatio, etsi „ si ultro ab hominibus perguntur, sua non „ sunt caritura mercede. *Vid. Diss. proœm. II.* „ §. 9. Atque ad hos actus posteriores refert „ successionem parentum. Quia defuncti vo- „ luisse creduntur id, quod honestissimum „ est. §. *b.*

Ad §. IV.

Auctor totam successionis rationem inter ascendentes, & descendentes, ex alimentis deducit: & ex ordine alendi ad ordinem succedendi argumentatur; quod omni ratione caret. Nam 1. alimenta tantum debentur vivo patre; (post mortem enim pater alere liberos nec debet, nec potest) successio vero demum post mortem patris incipit. 2. Alimenta tantum debentur usque ad pubertatem: adeoque & jus succedendi cum pubertate deficeret. 3. Alendi necessitas tunc demum obtinet, si filius se ipsum exhibere non potest: adeoque jus succedendi cessaret, si liberi sunt locupletes. 4. Pater spurium quoque natura alere tenetur, qui tamen non succedit.

Disputant JCti] „ Præter auctores à Grotio 1 „ ad marginem allegatos, vide *Pufendorf.* „ *de Jur. Nat. L.* 4. *c.* 11. §. 5. *Carpz. p.* 2. „ *c.* 10. *d.* 18. & *p.* 3. *c.* 26. *d.* 5.

Debitum tamen non esse] „ Adeoque nec „ liberos jus habere exigendi alimenta, nec „ parentes obligari ad ea præstanda.

Nos omnino distinguendum arbitramur] „ Distinctionem inter justitiam expletricem, „ & attributricem, explosimus supra *L.* 1. *c.* „ 1. §. 4. §. 7. & 8. Nam justitia illa attri- „ butrix, quæ aptitudinem respicit, nihil a- „ liud est, quam perfectio, quæ regula est „ virtutis: adeoque ad juris nostri doctrinam „ plane non pertinet.

Quod stricte interdum sumitur pro ea obligatione, quam inducit jus expletorium] „ Ali- „ bi dixi, omne jus esse expletorium, neque „ debitum inter homines ex alio jure concipi „ posse. *Vid. Dissert. proœm. I.*

Interdum laxius, ut significet id, quod nisi inhoneste omitti non potest] „ Debitum hoc „ non ex jure sociali, sed ex jure humanæ na- „ turæ, seu laxiori oriri, ait; de quo integra „ dissertatione proœmiali II. egimus.

Etiamsi honestas illa non ex justitia expletrice] „ i. e. ex jure naturæ sociali.

Sed ex alio fonte], „ Nimirum ex jure naturæ „ laxiori, quod ex convenientia cum natura „ humana, i. e. ex judicio recte conformato „ ad æstimanda, quæ delectant, aut nocent, „ oritur. *Vid. proleg.* §. 9.

Est autem id, de quo agimus, debitum illo sensu laxiore] Verum non est, alimenta liberis tantum ex honestate deberi; nam stricto jure naturæ parentibus necessitas alendi liberos in-

incumbit: idque ex medii necessitate, & fine propagationis, probavimus *supra c. V. §.* I. *pag.* 229. ad verba *Generatione parentibus.* Neque enim vivere liberi, neque propagari familiae possunt; nisi infantes alantur. Atque hac ipsa ratione utitur Auctor, & praeterea provocat ad motum omnibus animantibus communem; quae rationes non ad jus aliquod laxius, adeoque non ad justitiam attributricem, sed ad jus expletorium pertinent. Sane JCti Romani educationem liberorum ex eo jure naturae deducunt, quod natura omnia animalia docuit.

Nisi aliqua lex humana accedat] ,, Imo debitum hoc ex ipso jure naturae stricte sic dicto sequitur.

Ita accipio] ,, Imo debitum Valerius Max. non in sensu Auctoris accepit pro eo, quod ex honestate debetur: sed pro eo, quod stricto jure naturae debitum est.

Liberi hereditatem ut sibi debitam expectant] ,, Quia liberi vivo parte jam sunt quodam modo domini bonorum paternorum; cujus rei rationem naturalem exposui §. *praeced.*

Qui dat formam, dat quae ad formam sunt necessaria] ,, Ex medii, & finis necessitate. vid. *indicem*, voce *finis.*

Quare qui causa est ut homo existat, is &c. prospicere ei debet de his, quae ad vitam humanam &c. sunt necessaria] ,, Officium enim, & ordo propagationis aliter expediri non potest.

Quantum in se est] ,, Secus ergo si pauper est, vel alias impeditur; ad impossibilia enim non tenetur.

Et quantum necesse est] ,, Superflua igitur exhiberi non debent. Sed & tunc alimenta cessant, quando liberi se ipsos exhibere, (*vid. l.* 7. §. 5. *ff. Agnosc. lib.*) vel ipsi lucrari panem opera sua possunt.

De his, quae ad vitam humanam, naturalem, ac socialem] Per ea, quae ad *vitam socialem* pertinent, Auctor intelligit sumtus ad instruendum mores adhibendos, qui pariter ad educationem pertinent. *Vid. l.* 5. §. 12. *de Agn. lib.*

Nam ad eam natus est homo] ,, Hoc verum non esse, vidimus *in proleg.* §. 7. & 8.

2 *Ea de causa, instinctu scilicet naturali*] ,, Ex hoc autem instinctu apparet, naturam id non saltem suadere, sed praecipere.

Jurisconsulti veteres] ,, Ulpianus in *L.* 1. §. 3. *ff. Just. & jur.* & *L.* 5. *per tot. de agn. lib.* Paulus ait, necare videri, qui liberis alimenta denegat. *L.* 4. *ff. Agn. lib.*

Nobis ipsa praescribit ratio] ,, Non ergo sola honestas.

Ut cognata hac charitate continua successio ad aeternitatis circulum perveniat] ,, Natura voluit, humanum genus propagari; at fieri id non potest, nisi parentes liberos suos alant.

Partem jure gentium peto] ,, I. e. jure naturae: non ergo demum ex honestate.

Testamentum, quo filius excluditur, impium dixit] ,, Tale testamentum impugnatur tanquam a non sanae mentis homine, *l.* 2. *l.* 5. *Inoff. test.* tanquam a demente, & furioso, *l.* 13. *in ff. Eod.* ac contra officium pietatis factum, *d. l.* 2. *d. l.* 5. §. 1. & *pr. Inst. de inoff. test.*

,, Caeterum necessitas alendi liberos infinitis auctoritatibus firmari potest. Vide *Gell. N A. l.* 12. *c.* 1. *I. Timoth. V*, 8. *Dist.* 30. *c.* 14. *Cassiod.* 1. *Var.* 38. Conf. ea, quae late exposita sunt supra *ad c.* 5. §. 1. & *seq.*

Ideo etiam vulgo quaesitos alere mater debet] ,, Non pater, quia incertus est: utpote cum solae nuptiae certum patrem demonstrent. Secus si pater non neget se patrem esse, vel convictus sit; tunc enim omnino alere debet spurium, quia educare eum debet: pars autem educationis est alere, etsi non succedat patri.

Additio.

,, Quaeritur, an jure civili quoque, & moribus, pater liberos spurios alere teneatur? Affirmatur: *Auth. Licet. C. de Nat. lib.* idque ex ratione ante allegata. Quod verum est, etsi pater 1°. probet, se invitatum ad stuprum fuisse, *Brunnem. J. Eccl. L.* 3. *c.* 5. §. 9. 2°. Etsi partus ex damnato coitu natus sit. *Carpz. Jurispr. Consist. L.* 2. *tit.* 14. *def.* 242. *n.* 5. 3°. Etsi mater jam ante stuprata fuerit. *Carpz. Prax. crim. P.* 2. *q.* 68. *n.* 118. 4°. Licet quoque partus sit adulterinus, *Carpz. d. qu.* 68. *n.* 122.

,, Si contumax sit stuprator, partus immittitur in ejus bona. *Carpz. Jurispr. Consist. L.* 2. *tit.* 14. *d.* 230. & 243. Quod etiam verum est si de stupro accusatus fugiat: vel praetextu militiae, studiorum, aut peregrinationis, in alium se transferat locum. *Stryk. ad Brun. J. Eccl. L.* 2. *c.* 18. *n* 28. *per l.* 3. §. 7. *ff. de milit. L.* 7. §. 2. *ff. Susp. tut.* Et tum curator absentis necessaria partui subministrat. *Brunn. L.* 3. *dec.* 38.

,, Si stuprator vel contumax, vel fugitivus ipse bona nnn habet; usu receptum est, ut pater ejus alimenta partui praestet in subsidium: *vid. L.* 5. §. 2. & 9. *ff. b. t. Carpz.* J.

J. Conf. p. 2. tit. 14. def. 243. Coler. de alim. L. 1. c. 8. n. 12. Stryk. U. M. tit. de Concub. §. 3. *Id. ad Tit. de adult.* §. 24. *Id. ad Brunn J. Eccl. L. 2. c.* 18. §. 28; modo constet, partum filii esse, quod ex fuga ejus praesumitur. *Brunn. cent.* 3. *dec.* 35. *n.* 3. Deficiente patre, avus, & avia paterna in subsidium alere tenentur. *arg. l.* 5. §. 2. & 9. *Agn. lib.* His deficientibus mater stupratoris, & materni ascendentes, in officium alendi succedunt. *d. l.* 5. §. 2. *Surd. dec. L.* 2. §. 8. *def.* 3. *Stryk. U. M. tit. de Conc.* §. 5. *Col. de alim. L.* 1. *c.* 8. *n.* 4. *Carpz. p.* 2. *c.* 10. *def.* 20. Atque ita contra matrem stupratoris pronunciatum est in Supr. appell. jud. Berol. Mens. Jun. 1723. in causa *der Wittwen Kottenkampff* contra S. *Marien Moserin.*

„ Stuprator, qui fatetur stuprum, at negat se patrem filii esse, nihilominus alimenta partui praestat; quia praesumtio est contra eum, quod pater sit, donec alios cum ea rem habuisse probetur. *Carpzov. J. Conf. L.* 2. *tit.* 14. *def.* 232. Eadem quoque praestandorum alimentorum necessitas obtinet, etsi stuprator sit egenus, & quotidianis laboribus victum quaerere teneatur.: quidquid dissentiat *Carpz. J. For. p.* 4. *c.* 27. *def.* 11. & *Prax. Crim. p.* 2. *q.* 68. *n.* 127, qui ad impossibilia neminem teneri, ait; verum si alere partum, indeque dotare stupratam non potest, ducere eam debet. Alere stuprator quoque partum tenetur; etsi stuprata delatum sibi juramentum, quod cum nemine alio rem habuerit, praestare noluerit: nisi justa causa sit de levitate stupratae suspicandi, ejusque vita ante acta suspecta sit, *Carpz. J. Conf. L.* 2. *tit.* 14. *def.* 239: talis causa autem non est, quod semel jam stuprata ab alio fuerit; nam inde non statim promiscuus concubitus infertur.

„ In causa hac alimentorum nec appellatio, nec ullum aliud remedium, nisi quoad solum effectum devolutivum, admittitur. Vid. *Stryk. ad Brunn. J. Eccl. L.* 2. *c.* 18. §. 28.

„ Not. Voce alimentorum continentur omnia, quae ad sustentationem partus, & matris requiruntur, *L.* 1. §. 19. *ff. de Ventr. in poss. mitt. L.* 5. §. 12. *ff. h. t. L.* 43. *L.* 44. *de V. S.* adeoque & ministrae, *L.* 4. §. 1. *de Ventr. in poss.* Eoque pertinent *die Gerichts-Kosten*, si ratione partus processus geritur, *L.* 5. §. *f. de Ventr. in poss.*

„ Quid si partus intra tempus, quo lactari solet, moriatur? Resp. Tunc proprie alimenta non decernuntur; at quia obstetrix suum rogat praemium, quia in baptismum quaedam impendenda, quia mater, dum alit partum, victum quaerere vix potest, &c. certa quaedam Summa ex officio pro rata determinari solet. *Carpz. Prax. Crim. p.* 2. *q.* 68. *n.* 106. *Stryk. de Act. for. Sect.* 1. *m.* 1. §. 7.

Ex damnato coitu natis nihil relinqui, leges Romanae volebant] Jure naturae ex dam- 3
nato concubitu nati ali omnino debent a parentibus, quia est pars educationis. Jure Romano adeo odio habiti sunt hujusmodi concubitus, ut liberi ex tali conjugio nati non tantum non succedant ab intestato, sed & nec haeredes institui, nec iis aliquid in testamento relinqui possit; quia institutiones &c. oriuntur ex affectu, qui hic est damnabilis, & execrabilis. Neque haec est poena liberorum, qui insontes sunt: sed parentum, quorum affectus lege damnatur. Sed & porro adeo ille affectus patris damnatus fuit legibus Romanis, ut parentes non obligati fuerint alere tales liberos. *Nov.* 89. *c. f.* At merito canones hoc correxerunt: & poenam illam tantum ad successiones, quae lucrum inferunt, non vero ad alimenta, quae ad vitae sustentationem necessaria sunt, pertinere voluerunt.

Sicut & naturalibus] i. e. qui non ex stupro, sed ex concubina nati sunt; differunt autem, quod illi vulgo, & ex promiscuo concubitu nati sint: hi ex concubina, quae uni soli cohabitat. His ergo liberis omnino debentur alimenta, quia pater certus est; non vero successio eis defertur, quia non sunt ex justis nuptiis nati.

Lex Solonis] „ Idque etiam legibus Romanis cautum est.

Relinquendum etiam quod ad alimenta necessarium est] Minus recte; nam morte patris necessitas alendi finitur.

Nec aliter capiendum est quod dici solet, legitimam humanis legibus tolli non posse, quatenus scil. ei insunt alimenta] Cum praemissa vera non sint, nec conclusio haec vera esse potest. Diximus 1. successionem deberi liberis, nullo respectu habito ad alimenta: adeoque & legitimam; imprimis cum 2. posita hypothesi Auctoris, legitima non deberetur liberis locupletibus, vel qui manu victum quaerere possunt, vel post pubertatem: quia his casibus alimenta eis non debentur. Sed & 3. saepius legitima non sufficit ad alimenta: adeoque

quæ eorum intuitu constituta videri non potest.

Explicavimus rationem legitimæ in *Pos. XI. & XII.* Diximus ibi, jure naturæ nullam esse successionem liberorum, sed patre mortuo bona illius esse nullius, & cedere occupanti: at jure gentium, & cessante occupatione, surrogatum esse jus succedendi liberorum. Quo ipso vero facultas patris disponendi de re sua inter vivos non tollitur; neque enim liberis in bonis patris ullum jus eo vivente quæsitum est.

Verum postquam testamentorum usus introductus est legibus civilibus, iniquum visum fuit, testatori facultatem concedere totam hæreditatem liberis auferendi; cum enim quædam successio ex surrogatione juris naturæ necessaria sit, ea testamento patris auferri liberis nequit: uti auferretur, si facultas testandi in infinitum patri competeret. Quantitas autem neque jure naturæ, neque jure gentium definita est; sed id demum jure Romano factum, ubi legitima est & quarta, & postea triens portionis ab intestato debitæ. *Nov.* 18. *c.* 1.

Additio.

„ Nos liberis successionem parentum ab intestato ipsa natura decretam esse, alibi probavimus. Hinc facilis in statu naturæ est decisio quæstionis: *an liberis natura debeatur legitima?* Nam non tantum legitima eis natura debetur, sed tota hæreditas: adeo ut nec testamento patris ea auferri liberis possit, quia dispositio testamentaria jure naturæ nulla est.

„ At introducto legibus civilibus testamentorum usu, quæri potest: *an pater teneatur liberis legitimam relinquere, tanquam portionem natura debitam?* Idque merito affirmamus. Diximus enim, naturali jure totam deberi hæreditatem liberis. Si proinde lege permittitur, ut pater de parte hæreditatis disponere, eamque liberis auferre possit; necessario sequitur, reliquam partem, de qua lex non disponit, *natura* debitam manere. Idque probatur ex ipsis legibus Romanis; nam testamentum, in quo liberis legitima non est relicta, a non sanæ mentis homine *l.* 2. *l.* 5. §. 1. *ff. inof. test.* tanquam a demente, & furioso, *l.* 13. *in fin. Eod.* ac contra officium pietatis factum censetur, *d.l.* 2. *d. l.* 5. §. 1. *pr. Inst. de inof. test.* Indeque querela inofficiosi testamenti tale testamentum infirmat. *tot. tit. ff. inoff. test.*

„ Alia autem quæstio est: *an leges civiles patri permittere possint, ut etiam de reliqua illa parte, adeoque de legitima testari possit?* Equidem nullam video rationem, quæ id impediat. Nam 1. civitas communi consensu leges de suo jure statuere, & jure suo a natura quæsito renunciare: adeoque & civibus facultatem de omnibus bonis post mortem testandi concedere potest. Nam 2. eodem jure, quo civitas, partem a natura quæsitam liberis auferre potuit, eadem ratione quoque totam hæreditatem auferre potest. Idque 3. actu fecere legislatores, dum militibus talem facultatem concesserunt, & parentibus permiserunt liberos ex quibusdam causis exhæredare. Neque 4 metuendum est, parentes id sine justa causa facturos esse; quia affectus, quem natura indidit parentibus erga subolem, hanc tutam reddit. Conf. *Thomas. Dissert. de legitima viventis c.* 3. §. 23. *seq.* qui ex alia ratione jus exhæredandi deducit, quia scil. bona parentum liberis post mortem plane non debentur jure naturæ: adeoque nec legitima; idque ex ea ratione probat, quia si hæreditas liberis deberetur natura, contra jus peccatum fuisset, quod liberis certa saltem hæreditatis portio fuerit assignata, &c: jus autem naturæ esse immutabile. *d. l.* §. 25. At hæc ratio fallit; nam dictum est, civitatem juri suo renunciare posse: renunciat autem dum promittit se legibus civitatis staturam. Si proinde utilitas publica suadet, ut patribusfamilias liceat excludere liberos vel a parte hæreditatis, vel a tota; hæc lex eodem jure valet, quo usucapio, præscriptio, res judicata &c.

Nam quod supra est, tolli potest, non repugnante natura] „ Verum non est, alimenta liberis a patre post mortem deberi. Verum non est, liberis hæreditatem testamento ad quantitatem alimentorum auferri jure naturæ posse. Verum non est, lege non posse legitimam tolli.

Aii autem debent, non tantum liberi primi gradus, sed & secund] Nam officium alendi natura regulariter quidem competit patri; at si hic deficit, idem officium incumbit avo: idque ex medii necessitate, quia familia avi absque alimentatione superstitis nepotis propagari nequit. Nec ulla ratio dari potest, cur ea extraneo magis incumbat, quam avo, qui formam dedit partui mediate.

Et ulterioris] v. g. pronepotes, abnepotes, &c.

Quod ad eos etiam producitur, qui per mulieres ex nobis veniunt] Nepotes, neptesque ex filia, ex eadem medii necessitate.

Si aliunde ali non possunt] „ Si aliunde „ ali possunt, etiam illi, qui per masculos ex „ nobis veniunt, ali ab avo, & patre non „ debent. *Vid. pr. h.* §.

Ad §. V.

1 Debentur *quidem & parentibus alimenta*] Quærit Auctor, *an parentibus alimenta jure naturæ debeantur?* Nos negamus 1. quia ratio nulla naturalis dari potest, cur filii parentes alere debeant. Nam talis quidem naturæ lex in liberis exstat, qui a parentibus educari, adeoque & ali debent, cum alias propagari humanum genus non posfit: at tota hæc ratio cessat in parentibus; liberi enim parentes educare non tenentur, testante id sacra quoque pagina, 2. *Cor. III. v.* 4. Adeoque per denegationem alimentorum propagationis ordo non turbatur, aut impeditur; sed & instinctus naturæ cessat. Sane nec bruta ferri in alitionem parentum, experientia docet. Idque fatetur ipse Auctor, dum ait, jus alendi parentes non æque esse ordinarium, ac jus alendi liberos. Si vero naturæ jure liberi tenerentur alere parentes, id jus æque ordinarium foret; obligatio enim, quæ ex jure naturæ descendit, non habet gradus, sed semper eadem est, i. e. plenissima. Natura enim jus suum cuique æqualiter tribuendum est.

Equidem ingrati sunt liberi, qui parentibus alimenta negant, indeque pietatis est ea tribuere egentibus; at jure non tenentur. Cum vero leges civiles sæpius circa ea, quæ virtutis sunt, ferantur; idem contigisse videmus in officio alendi parentes: at tunc obligatio non ex naturæ ratione oritur, sed ex lege civili.

Additio.

„ Negari nequit, plerasque gentes jus alen„ di parentes inter debita posuisse. Cicero, „ parentes non alere, nefarium dixit, *ad* „ *Attic.* 9. 9. Seneca legem apud Romanos „ affert, *liberi parentes alant, aut vinciantur*, 1. *Controv.* 1. Jure civili Romano le„ ges tales exstant in *L.* 5. §. 16. *ff. agn. &* „ *al. lib. L.* 8. §. 5. *C. bon. quæ lib.* Atque ad „ exemplum volucrum provocat Sophocles „ *Electr. v.* 1061. Quinctilianus ait, parenti„ bus non præstari alimenta, sed reddi. *De*„ *cl.* 5. Apud Hebræos exstitit lex de alen„ dis parentibus: atque hæc ratio est cur „ *Korban* adeo improbet Servator, quia hoc „ voto id, quod parentibus etiam alendi „ causa datur, ecclesiæ cedit. *Vide infra c.* „ 13. §. 7.

Solon] „ Verba Solonis apud Laertium hæc „ sunt: *Si quis parentes non enutrierit, is* „ *ignobilis, obscurusque esto. Testm. b.*

Sed hoc non æque est ordinarium] „ Quia „ parentibus tantum deberi alimenta, ait, ex „ officio, ex pietate: adeoque saltem ex jure „ naturæ laxiori.

Nihil secum afferunt, unde vivant] „ Ad„ eoque ex medii necessitate ali a parenti„ bus, qui formam eis dedere, debent; quæ „ ratio cessat in parentibus.

Adde quod vivendum diutius habent] „ Hæc ratio claudicat; nam nec liberis in „ infinitum debentur alimenta, sed saltem „ ad pubertatem: nunquam autem post „ mortem.

Sicut honor, & obsequium parentibus debetur] „ Id ergo proprium est solis paren„ tibus. *Vid. supra c.* 5. §. 6.

Ita educatio liberis magis, quam parentibus] „ Proprium igitur est liberis, ut illi a „ parentibus educentur, non contra.

Magis natura jubet] „ Certum enim est, „ amorem descendere, non ascendere: ejus„ que rationem affert Aristoteles ab Auctore „ allegatus *h.* §; nam quod ex aliquo ortum „ est, id ei quasi proprium est.

Etiam citra auxilium legis civilis] „ Quia 2 „ natura ipsa illis prospexit. Non vero quia „ id honestatis saltem, adeoque juris naturæ „ laxioris est, uti putat Auctor. *Vid.* §. 4.

Quia creduntur parentes illis ut corporis sui partibus &c. voluisse prospectum] Conjecturam hanc voluntatis non inferre necessitatem, adeoque nec jus succedendi, jam ante demonstratum est. Sed & probavimus, successionem a natura non dari, nisi ex surrogatione.

Additio.

„ Equidem conjectura voluntatis ab Au„ ctore allata inanis est; at ex alia ratione „ originem juris succedendi liberorum dedu„ ximus, illudque naturale esse probavimus.

Non tantum de necessariis] „ I. e. quæ „ proprie ad alendum corpus pertinent.

Sed & de his, quæ ad vitam suavius, honestiusque transigendam pertinent]„ I. e. Quæ „ ad vitam socialem sunt necessaria, quia ad „ eam

„ eam natus est homo; ita enim rem explicavit Auctor §. *praced. n.* 1.

Ab eo maxime tempore] „ Imo eo solo „ tempore, quia tantum necessaria alimenta „ debentur.

Paulus JCtus] „ In *L.* 7. *pr. ff. Bon. damn.* „ ubi addit, propterea in i civili ipsis „ *suorum* nomen inditum esse.

Non sic parentibus liberorum, ut liberis parentum debetur hereditas] „ Auctor rationem „ successionis ascendentium pariter ex alendi „ necessitate deducit. Supposuit enim §. 3., „ defunctum indubie id voluisse, quod æquissimum est. Cum vero æquum sit ut is, „ cui alimenta debentur, etiam succedat, „ *supra* §. 4. & §. *b.* inde concludit, credibile, & „ probabile esse, defunctum parentibus bona „ relinquere voluisse (liberis scil. non exstantibus); quia parentibus quoque alimenta „ a liberis debentur, saltem ex jure naturæ laxiori. §. 3. *in fin.* §. 4. §. *b.*

„ Nos demonstravimus, liberos alere parentes jure naturæ non teneri: adeoque „ ex ipsis Auctoris principiis ratio succedendi cessat. Diximus, argumentum ab alendi necessitate ad successionem non valere: „ sane juris naturæ laxioris est, alere egenos, *vid. L.* 1. *c.* 1. §. 8; non tamen inde „ jus eis oritur succedendi. Sed & alibi probavimus, totam succedendi rationem, quæ „ in liberis obtinet, cessare in parentibus. „ *Diss. proœm. XII.* § 285. *seq.* Unde notanter Papinianus ait, *parentes ad bona liberorum ratio miserationis (quæ ratio mere civilis est) admittit: liberos natura simul, „ & parentum commune votum.*

„ Hinc sponte sequitur, jure naturæ (post „ introductum testamentorum usum) parentibus non deberi legitimam. Quod igitur „ parentibus legitima sit relinquenda, id ex „ arbitrio legislatorum Romanorum ita statutum est.

Ratio miserationis] In solatium amissi filii. &c.

Natura simul, & parentum commune votum] „ In quonam consistat illud commune votum, vidimus in *Dissert. proœm. XII.* „ §. 251.

Partim quidem ob præcisum debitum naturale] „ Imo jure naturæ plane non est „ successio, nisi ex surrogatione: adeoque ex „ jure Gentium.

Additio.

„ Successionem liberorum a natura esse, „ certum est. *Vid. supr.* §. Cæterum Auctor „ sibi hic contradicere videtur, dum jus succedendi ad *præcisum naturæ debitum* refert; cum supra §. 4. jus hoc non ad debitum stricte sic dictum, sed ad laxius, „ quod honestatis saltem est, retulerit.

Partim ex conjectura naturali] „ Imo ex „ conjecturis nullum jus sequitur. Neque „ Papinianus *commune parentum votum* hoc „ modo intellexit; sed ille supponit, parentes omnia acquirere familiæ, atque in usum „ familiæ bona congerere: & cum hæc familia morte patris non intereat, sed continuetur in liberis; merito, ait, successionem ex voto parentum ad liberos transferri. Atque ita quoque rem explicat Apostolus in allegato loco.

Sanguini honorem reliquit, ait Valerius Maximus de Hortensio, qui filium minus probatum &c.] „ Plane alio sensu id dixit Valerius Maximus; nam cum jure Romano „ exhæredari liberi nonnisi propter enormes „ injurias potuerint, Hortensius dissimulare „ potius injurias, quam sanguini suo honorem adimere voluit.

Ad §. VI.

Ideo *dum illi exstant*] „ Quamdiu enim „ parentes exstant, nondum existit illa medii necessitas, ex qua sola avo officium „ alendi incumbit. *Vid.* §. *præced. n.* 4.

Eorumve alter] „ Imo uterque deficere debet ad eum effectum, ut avi alere teneantur.

Æquum est, ut avus, aviaque, pro mortuo filio, filiaque curam suscipiant] „ Hæc „ æquitas autem non est ex jure naturæ laxiori, uti Auctor putat, *Vid.* §. 4: sed „ ex eo jure naturæ, quod homines inter se „ obligat; ex cujus dispositione, deficientibus parentibus, officium educandi, adeoque „ & alendi, avis defertur: quia aliter propagationis negotium, quod natura humano „ generi commisit, expediri non potest.

Quod & in parentibus longius remotis pari ratione procedit] „ Deficientibus parentibus, „ & avis, proavi, & sic porro abavi, si exstant, educare, ac alere liberos tenentur.

Atque hinc ortum traxit jus illud, ut nepos filii loco succedat] Per jus repræsentandi intelligit Auctor jus, quo nepotes succedunt in locum filiorum. Hoc jus deducit ex jure alendi nepotes, quod mortuis parentibus natura committit avis; hactenus enim nepotem

succedere in locum filii, ait. At 1. verum non est, *successiones* ab alendi jure dependere; quia *alimenta* debentur natura liberis, qui propter ætatem, vel egestatem, se ipsos exhibere non possunt, & sequuntur ex educatione, ac ejus pars sunt. *Hereditas* autem debetur liberis etiam majoribus, & qui alimentis non indigent, ex surrogatione juris gentium. Hinc *alimenta* præcise sunt necessitatis, quia sine illis liberi educari nequeunt, nec vivere; at *successio* eis debetur, etsi nec a parentibus educentur, & licet absque hæreditate vivere possint. Adeoque 2. jus repræsentandi non in eo consistit, quod nepos succedat in locum filii ad effectum alendi; sed quod plures nepotes in locum unius parentis subeant: adeoque cum patruis non in capita succedant, sed in stirpes. Hoc autem jus 3. nititur ea ratione, quod liberi ex momento nativitatis jus aliquod eventuale succedendi in bonis patris habeant, illudque jus in suos descendentes transmittant.

Additio.

,, Systema Grotii circa originem juris repræsentandi hoc est: Principii loco ponit, liberis deberi alimenta a parentibus, eoque bonorum successionem. *Vid.* §. 4. & §. 5. Deficientibus vero parentibus, ait, avos succedere in hoc alendi officium: atque ex eo capite nepotes avis quoque succedere. §. 6.

,, Atque hanc originem esse, ait, vicariæ illius successionis, qua nepos in locum filii succedit, & quæ a recentioribus jus repræsentandi vocatur. §. 6. Addit, hoc jus pactis, moribus, & legibus variari posse. §. 11. *n.* 4.

,, At merito negamus, jus succedendi oriri ex necessitate alendi. Liberi enim succedunt patri, & avo, etsi vel ipsi habeant unde alantur, vel ipsi se alere possint: adeoque etsi necessitas alendi in parentibus cesset.

,, Alibi probavimus, liberos esse partem familiæ, & de juribus familiæ participare, eosque hanc familiam patris continuare post ejus mortem, i. e. in omne jus ejus succedere. *Vid. supra pag.* 678.

,, Equidem mortuis liberis ante patrem, omne eorum jus exstinctum videtur, quia mortui nulla sunt jura; adeoque etsi alios reliquerunt liberos, hi nullum jus in bona avi habere videntur: non suo jure, quia omne jus suum demum a patre habent: non jure patris, quia uti dictum est, jura patris cum vita exstinguuntur.

,, At ex eo ipso, quod nepos omne jus suum a patre habet, necessario sequitur, nepotem subire in locum præmortui patris. Pater enim ex momento nativitatis jurium familiæ capax fit, simulque spem acquirit succedendi in illam familiam, *si pater morietur*. Atque vi hujus juris eventualis dicitur quodammodo esse dominus bonorum paternorum.

,, Hoc jus, utut eventuale, hæc spes succedendi, verum jus est, quod liberis jure familiæ cohæret: quodque si præmoriuntur, ad suos quoque liberos, qui pariter pars sunt ejusdem familiæ, transmittunt. Hi igitur nepotes uti in omnia jura familiæ succedunt, ita & in jus illud eventuale, in spem, quam pater habuit, occupandi bona sui patris.

,, Quando igitur casus exístit, i. e. quando avus moritur, nepotes jure patris demortui, & subeundo in ejus locum, eam partem hæreditatis occupant, quam ipse pater, si viveret, occupaturus esset. Et hoc est, quod Grotius ait, liberos primi gradus vocari, *etiamsi mortui sunt*; quia mortui in nepotes viventes jus suum transmittunt. §. 22. *n.* 1.

,, Inter collaterales jus repræsentationis natura locum habere nequit: quia collateralium successio cognita natura non est. Sed nec in regnis juri repræsentationis locus esse potest; etsi enim toti familiæ, omnibusque descendentibus delata sit successio, hi tamen non succedunt nisi per lineas: adeo ut nunquam cum collateralibus concurrant.

,, Jus Romanum duo singularia constituit: 1. ut collaterales quoque succedant: 2. ut inter collaterales, si fratrum prædefunctorum liberi cum thiis concurrunt, illi subeant in locum parentum. Ulterius enim juri repræsentandi locus non est.

Ulpianus] ,, In *l.* 7. *ff. His, qui sui, vel alien. jur.* ibi: *si qua pœna pater fuerit affectus, ut vel civitatem amittat, vel servus pœnæ efficiatur, sine dubio nepos filii loco succedit.* Nam pater nullum jus civitatis, utpote quod propter delictum amisit, habuit: adeoque nec filius, nec nepos in illud succedere possunt.

Modestinus] ,, In *l.* 2. §. 7. *ff. Excus.* ibi: *auxiliantur autem tum, quando patre eorum mortuo, illius locum supplent avo; quotcunque autem nepotes fuerint ex uno* ,, *filio*

„ *filio*, *pro uno filio numerantur.*

Justinianus] „ In *Nov.* 118. *c.* 3.

Quæ per stirpes fit] „ Successio in stirpes „ fit, quando remotiores gradus, subeundo „ in locum parentum præmortuorum, eo- „ rundem partem capiunt. §. 6. *Inst. succ. ab* „ *int.*

Repræsentationem vocare amant recentiores] „ Indeque jus succedendi in stirpes vo- „ cant jus repræsentationis.

Apud Hebræos divisio agrorum &c.] „ Vid. „ *Num. c.* 7. & *pass.* Adde *Seldenum de suc-* „ *cess. ad Leg. Hebræ. c.* 1.

Ita & qui ex filio, filiave nascuntur] „ Nam „ sunt portio carnis nostræ.

Ad §. VII.

Quæ *autem diximus hactenus de conjectura voluntatis*] „ Quod scil. defunctus te- „ stamentum non conficiens non credatur „ voluisse bona derelinquere, sed ei deferre, „ cui ex æquitate, & honestate debentur: „ adeoque liberis, & parentibus, ob alendi „ necessitatem.

Ita locum habent, nisi in diversum indicia suppetant] „ Conjecturam enim per conjectu- „ ram fortiorem elidi hoc casu, putat.

Abdicatio] Excludi hoc casu filium a successione ideo, putat, quia constat de contraria voluntate patris, quod noluerit filios succedere. At 1. diximus, liberos plane non succedere natura: nedum 2. ex conjectura voluntatis paternæ. Sane 3. exhæredationes sunt merum inventum juris civilis: uti 4. testamenta ipsa, in quibus exhæredatio fieri debet.

Additio.

„ Liberos naturali jure succedere parenti- „ bus, probavimus; quia continuant familiam, „ adeoque in omne jus familiæ succedunt. Hoc „ jus pater auferre liberis nec per abdicatio- „ nem potest, nisi lege publica id statutum „ sit.

„ De abdicatione Græcorum erudite ita „ disserit Van de Poll *de exhæred. lib. pag* 2. „ *cap.* 1. §. 2. 3. &4.

De abdicatione primum, quia antiquior est exheredatione, & a qua quot modis differat, videamus. Abdicatio Atheniensibus, aliisque, ἀποκήρυξις dicta, quia præco, Græcis κήρυξ, eam solitus fuit pronunciare (*quo de ritu Samuel Petitus in* leg. Attic. lib. 2. tit. 4. pag. mihi 158.) *olim in Græcia erat inter patriæ potestatis vires non postrema; cujus vigore filii flagitiosi* (*de filiabus id negat M. de Valentia* illustr. tractat. lib. 3. tract. 3. c. 2. n. 8.) *familia excidebant, negante patre, secundum legem filium suum amplius esse qui abdicabatur, cognita hac a judicibus causa, atque iis insuper probata.*

Legitimos quidem liberos habenti alium testamento heredem sibi instituendi jus denegatum Athenis fuisse, ex Isæo probat Meursius. Them. Att. lib. 2. c. 13. *habenti nempe filios: secus existentibus filiabus; & Meursius e lege Atheniensium, si vides Petitum* ad easd. leges lib. 6. tit. 6. pag. mih. 480. *sic explicandus. Nihil tamen impediebat quo minus qui natura erat filius, filii & nomine, & jure, ob ingratitudinem, vitaque detestandam impietatem, censeretur indignus: atque hinc ut paterna domo, ac familia, ita & bonis ejiceretur, sine successionis spe, quamdiu in gratiam receptus non erat; adeoque testamenti condendi jus jam acquirebat pater, qui filios abdicaverat. Meurs.* d. loc. *Sic ipsa lege cum filius ab hereditatis honore amoveretur, supervacua fuit exheredatio. Lex dicit, abdicatum non esse participem bonorum paternorum. Meurs.* ibidem.

Et hæc quidem duo Græcorum ademit abdicatio; quam si cum Romana exheredatione conferamus, maxime tum modo, tum effectu, diversam fuisse apparebit. Abdicatio fiebat citra ultimam voluntatem inter vivos: exheredatio non inter vivos; vivus enim nec heredem habet, nec exheredem, quia nec hereditatem. l. 1. ff. de hered. vel act. vend. *fit igitur testamento, fit herede instituto alio. Exheredi utique facto datur notissima inofficiosi testamenti querela; soboli abdicatæ datur se defendendi palam potestas. Quinctil.* declam. 378. *Filiorumque querelas in vivos abdicantes intendit argumentis concinnis Lucianus* in Abdicat.; *intendit Seneca* 1. controv. 1; *intendit sæpe Fabius* declam. 281. 283. 290. 330. *Audiebatur & parens; pro quo si stabat æquitas, audiebatur abdicationem deprecantis laudabile illud:* Ignosce pater. *Quinctil.* declam. 9; & *ut. Seneca.* d. controv. 1: Surgite patres; adeste Judices. *Sed in exheredatione vox nulla erat Judicis, nulla præconis, licet coram judicio centumvirali ad examen post exheredantis mortem revocarentur rationes. Abdicatus abigebatur ab irato patre foras, rerum omnium egenus: & alibi discere coactus artem medicam filius defenditur ab eodem Luciano abdicati patrono,* d. loc. *Exheredatio autem & bono interdum, & paterno fit animo: nec ut exheredi filio obsit,*

sed ut consulat, l. 18. ff. de lib. & post. *Abdicatio etiam a domo*, *& consuetudine*, *& familia paterna*, *arcebat filium*; *exheredatio a bonis solis. Illius vis erat ante*, *hujus post paternum obitum*: *illa filium esse negebat*, *hac non item. Caeterum abdicatio an Romanis etiam fuerit recepta*, *videndum erit inferius.*

Tum exhaeredatio] „ Quid sit exhaeredatio, ex quibus causis illa fieri possit, tam intuitu patris, quam filiorum, item de effectu ejus &c, late agitur *tot. tit. Inst. de Exhaer. lib. & tot. t t. ff. de Her. Inst.*

Ita tamen ut ei, *qui mortem peccatis meritus non est*, *alimenta praestanda sint*] „ Haec limitatio nulla ratione nititur. Nam 1. verum non est, patrem debere alimenta ei, qui mortem meritus est: exemplum in contrarium allegat Gronovius *in not. h.* in T. Ario, qui filium in parricidii molitione deprehensum Massiliam relegavit, & annua illi praestitit, *Senec.* 1. *benef. c.* 15; at pater ultro eum aluit. 2. Verum non est, patrem testamento relinquere debere alimenta filio, qui mortem meritus non est: tum quia testamenta jure naturae incognita sunt, & omnis facultas disponendi post mortem cessat: tum quia post mortem pater alere liberos nec potest, nec tenetur. Sed nec 3. jure civili, ex quo solo exhaeredatio cognita est, requiritur, ut alimenta exhaeredato relinquantur.

Ob eam, *quam supra attulimus rationem*] „ Quia scilicet ex debito naturae laxiori parentes alere liberos tenentur. §. 4. *n.* 1. *seq.*

A D §. VIII.

Sed & illa regula &c] Scilicet conjecturae illi voluntatis, qua parentes creduntur voluisse res suas liberis relinquere.

Si non satis constet, *hunc illo esse genitum*] Quaeritur, an spurii jure naturae patri suo succedant? Auctor id negat, si de patre non constat. At verius est, non succedere spurios, etsi de certo patre constet. Conf. *supra prop.* 7. Idque probatur 1. quia omne jus inter parentes, & liberos, nascitur ex societate domestica. *Pos. V.* Atqui haec non constituitur nisi per nuptias. Ideo enim natura voluit ut mulier uni viro cohabitet, ut inde constet de juribus, & officiis patris, ac filii; & hunc solum natura probavit modum, ex quo jura inter patrem, & filium statuerentur; extra illum modum justarum nuptiarum igitur non est societas: adeoqoe nec pater, nec filius. Unde 2. ex conjunctione illegitima, ac prohibita, neque jus, neque effectus juris oriri potest: & sic illegitimi liberi jore liberi non sunt; uti illegitimae nuptiae jore non sunt. In quos ergo 3. non cadunt jura liberorum, in illos nec successio, quae est jus solis liberis competens. Etsi igitur 4. pater liberos tales generaverit, deque eo constet; non tamen jure pater est, quia non juxta leges naturae, earumque ordinem, sobolem procreavit. Accedit 5. quod successio naturalis sequatur jus, & modum propagationis; eodem enim ordine succedi natura voluit, qoo propagari. At propagationis jos, ratio, & ordo est, ut pater sit certus, i. e. ut justae praecedant nuptiae.

Atque id 6. confirmatur exemplo Partheniarum apud *Just. l.* 3. *c.* 4. Hi enim metu inopiae (nulli enim pater existebat, cojus in patrimonium successio speraretur) solum vertere coacti sunt.

Obstat I. quod jus occupandi competat illegitimis: ergo & jus succedendi, quod surrogatum est in illius locum; si igitur excluderentur a successione parentum, revera excluderentur a jure occupandi. Resp. 1. excluduntur ab occupatione, non quia jus occupandi non habent, sed quia bona non sunt, quae occupari possunt: jus in bona paterna non deficit, sed pater; pater enim jure non est. Resp. 2. non excluduntur a jure occupandi, quia alimenta ipsis debentur, saltem a matre.

Obstat II. quod illegitimi matri succedant: ergo & patri. Resp. hoc juris positivi est; nam sola certitudo, sive patris, sive matris, non dat jus succedendi: sed legitimum jos familiae, quod non nisi ex legitima societate, quae per justas nuptias contrahitur, oritur. Si igitur factum natura vitiosum est, ex eo jus non oritur, quia facultas deficit. Neque enim jus certo generi, ordini, aut qualitati tributum aliis competere potest, quam qui juste ejusdem generis, ordinis, aut qualitatis sunt.

Obstat III. quod filii illegitimi tamen a patre ali debeant? Resp. Verum id est si de patre constet, quia jus hoc commune est brutis, nedum homini; alias enim pereundum esset nato. Alimentorum igitur necessitas non a jure solo nuptiarum dependet, sed cujusque generationis, cui nati cohaeret educatio: nec a solo jure familiae, sed ab instinctu. At diversa est ratio successionis; nam haec etiam debetur puberibus, quibus alimenta non debentur.

Quid in regnis obtineat, *vide infra* §. 16.

Addi-

Additio.

„ Sæpius jam dictum est, jus succedendi „ non dependere a jure alendi; quia *liberi naturales* quoque a patre alendi sunt, qui „ tamen non succedunt.

„ Cæterum verum est, quod Auctor ait, „ non alendos esse eos, de quibus non constat a quibus geniti sunt. Officium enim „ alendi competit patri; pater autem non est, „ de quo non constat.

„ Non tantum autem ali non debent illi, „ de quibus non satis constat a quo geniti sunt, „ sed & a successione excluduntur. Cujus ratio non tam in incertitudine patris posita „ est, (quia non succedunt, etsi pater eos „ pro suo partu agnoscat: imo etsi ex concubina nati, eoque pater certus sit) quam „ in genitoris voluntate, & intentione. Votum enim patris cessat, qui non cohabitat familiæ constituendæ, vel propagandæ: „ sed libidinis explendæ causa. *Vid. Diss. proœm. XII.* §. 173. & §. 283.

Verum est, de factis nullam certam esse perceptionem] Regula apud Jctos exstat, facti interpretationem etiam prudentissimos fallere: *L.* 2. *ff. jur. & fact. ign.* atque hinc facti ignorantiam nemini nocere, dicitur. *L.* 9. *ff. jur. & fact. ign.*

Sed ea, quæ solent in hominum conspectu fieri, sui generis certitudinem habent ex testimonio] Rationem probationis naturalis exposuit B. Parens in disputatione *De directa probatione negativa. cap.* 1. §. 6. *seq.*

At de patre hujus gradus certitudo haberi non potest] „ Neque enim matri hac in re „ creditur: tum quia in propria causa testatur: tum quia testis unicus est; neque patris testimonio, & assertioni creditur, quia „ ille de facto alieno, scilicet matris, testaretur.

„ Atque hinc Paulus ait, institutionem, quæ „ fit sub conditione *si filium meum se esse judici probaverit*, nullam esse, quia ea conditio est impossibilis. *L.* 83. *ff. de cond. & dem.* Huc pertinet apophtegma Philosophi „ illius, qui spurium lapide aliquem petentem dehortabatur, ne patrem tangat: & „ exemplum Persarum regis, qui ex homine „ quodam, quem nunquam mentitum fuisse „ ajebant, percontabatur quis parens ejus „ esset; hic, incertitudinis hujus sibi conscius, dubitative respondit, *ajunt N. N. patrem esse.*

Homerus] „ *Odyss.* 1. *v.* 216. ubi Telemachus Minervæ ex eo quærenti, num filius sit Ulyssis? ita respondet.

Ideo ratio aliqua reperienda fuit, qua probabiliter constaret, quis esset partus cujusque pater] „ In moralibus enim non æquo, ut „ in mathematicis disciplinis, certitudo „ invenitur. *Grot. l.* 2. *c.* 23. §. 1. Inprimis ubi de interpretatione facti agitur, in „ quo omnimoda certitudo vix occurrit. *l.* 2. „ *l.* 9. & *passim. ff. de Jur. & fact. ign.* „ *d. disp. B. Par. de prob. neg. c.* 1. §. 6. „ Cum igitur plenaria certitudo natura haberi non possit, in jure admittitur qualis inter homines commode haberi potest, & „ haberi solet. Jure naturæ igitur certum dicimus, quod in vita civili pro certo, probatoque esse, & haberi solet. *d. disp. c.* 1. „ §. 12.

Ea ratio est conjugium sumtum in terminis naturalibus] „ Sane, in vita civili non est certitudo major, quam quæ ex præsumtione justi „ matrimonii oritur. *Non enim ferendum*, ait Julianus, *eum, qui cum uxore sua assidue moratus nolit filium agnoscere, quasi non suum. L.* 6. *ff. de his, qui sui, vel al.* Hinc Ulpianus „ filium definit, *qui ex viro, & uxore ejus nascitur*, *d. l.* 6; & in potestate demum „ nostra esse, ait, filios, *quos ex justis nuptiis procreaverimus*, *l.* 3. *ff. eod. pr. inst.* „ *de patr. pot.* & Paulus refert, *patrem esse, quem nuptiæ demonstrant. l.* 5. *ff. in jus voc. l.* 19. *ff. de stat. hom.*

Id est consociatio, qua fœmina sub maris custodia constituitur] Imo hæc non est definitio conjugii, seu justarum nuptiarum, uti id plenius probavimus *l.* 2. *c.* 5. §. 8. Nuptiæ enim definiuntur conjunctio maris, & fœminæ, ad individuam vitæ consuetudinem. *d.* §. 8.

Additio.

„ At hoc ipso, dum fœmina sub mariti „ custodia perpetua constituitur, contrahitur individua vitæ consuetudo.

Naturaliter is partus non minus, quam alius quivis succedit] „ Imo partus nunquam succedit, si alio modo, quam per „ justas nuptias, liberi procreantur: uti „ mox liberorum naturalium exemplo probabimus.

Extraneus, quem adoptatum vocant, succedat &c.] Hoc jus succedendi non est ex generatione, sed ex pacto. Si enim pater vivus cum extraneo ita paciscitur, ut hic eadem jura habeat, quæ filius, adeoque & jus successionis; id valet ex utriusque dispositione, quæ cessat in spuriis. Talia autem pacta omnino etiam jure naturæ valent: & in sacris quoque exstat exemplum in Jacobi

filiis.

filiis. *Gen.* 48. 5. Idque in terminis probatur in *l* 132. *pr. V.O.* Requiritur enim in tali adoptione 1°. consensus utriusque: 2°. ut jus filii transferatur; ex eo enim successio sequitur, *d. l.* 132: 3°. ut pater de successione disponere possit; uti potest, si de hæreditate privata agitur: secus si de feudis, de regnis &c. agitur. In regnis ergo non succedunt adoptati, quia populus jus suum contulit in familiam regis, qua exstincta redit summa potestas ad populum. Si autem rex adoptaret extraneum, contra placitum transferretur imperium in alienam familiam: & sic revera alienatio fieret regni; quod fieri non posse *c. præced.* vidimus. Aliud est si populus consentiat, uti in Pisone factum legimus apud *Tac. 1. hist.* 30.

Ex conjectura voluntatis] „ Adoptati non „ succedunt ex conjectura voluntatis, sed „ expressa voluntate adoptantis.

2 *Post lege introductum eorum discrimen*] „ Imo discrimen inter liberos naturales, i. „ e. ex concubina natos, & legitimos, i. e. „ ex justis nuptiis natos, a jure naturæ est, „ & ex lege cohabitantium sequitur: non „ demum a lege civili. *Vid. Diss. proæm.* „ *XII.* §. 141. §. 156. *n.* 2. §. 183.

Sed lege premitur] „ Hoc jam refutavi„ mus. Non sola lege premitur, sed natura „ quoque.

Possunt tamen adoptari] „ At tum non „ succedunt ex generatione, sed ex pacto, „ uti quilibet extranei. Atque hoc modo fi„ lium Eliezeris sibi adoptione parare voluit „ Abraham.

Nisi lex obstet] „ Ita enim lex Romana „ prohibet ne adoptetur filius naturalis. *Nov.* „ 74. *c.* 3. Ratio est, quia adoptio est re„ medium subsidiarium, ubi alio modo fi„ lios sibi parare pater non potest; at na„ turales liberi per legitimationem legitimi „ fieri possunt.

Difficilior quadam ratio] „ Inventa est hæc „ adoptionis species: 1. in favorem matri„ monii, ut per subsequens matrimonium „ mater quoque spurii legitima uxor fiat. 2. „ Ob favorem publicum, ut sint, qui onera „ curiæ præstent: uti præstare debent, si „ per oblationem curiæ legitimantur. Cæte„ rum facillimus modus est, si fiat per rescri„ ptum principis. *Vid. B. Par. hyp. Inst. L.* „ 1. *t.* 10. §. 22.

Per curiæ oblationem] Cum pater filium curiæ offert, vel filiam curiali nuptui locat: tantum enim onus huic officio cohærebat, ut vix alii, qui hoc onus subirent, inveniri potuerint. *L.* 3. *C. Nat. lib. Philip. Inst. Eclog.* 72. *L.* 1. *n.* 1. *Vinn. ad tit. Inst. de nupt.* §. 13. *n.* 2.

Aut subsequens matrimonium] Legitimatio per subsequens matrimonium fit, cum pater concubinam, duci non vetitam, uxorem ducit. *L.* 5. *C. Nat. lib. Nov.* 89. *c* 8.

Quæritur, an legitimati per subsequens matrimonium jure naturæ succedant cum legitimis? Negatur 1. quia legitimati sunt filii naturales, i. e. nati ex copula natura prohibita, unde nullum jus inter parentes, & liberos oritur. 2. Tempore legitimationis aliis jam jus quæsitum est, quod facto patris, & per nuptias postea sequentes, auferri eis non potest. 3. Quia legitimatio hæc est modus civilis, & sit fictione retroactionis, quæ non est a natura. Sed & 4. valebat tantum illa legitimatio in natis e concubina, non in spuriis; quæ differentia jure naturæ cognita non est.

Hinc jam facile constat, legitimatos per subsequens matrimonium plane non succedere in regnis. Non 1. ex generatione, quia legitime non sunt generati, i. e. non ex justis nuptiis. Neque 2. ex pacto, aut consensu; quia rex pacto suo imperium alienare, & extra familiam transferre, eoque jus populo (ad quem exstincta familia jus reversurum est) quæsitum auferre nequit. Sed & 3. proximis agnatis jus succedendi in regnis eo tempore quæsitum est, quod tolli ejusmodi dispositione nequit. Equidem 4. plurima allegari solent exempla, ubi legitimati successerunt, inprimis in regno Austrasiæ. *Vid. Capyc. dec.* 121. *n.* 4. *Myler. Gamol. c.* 25. §. 5. Ita Robertus III. ex tali matrimonio natus rex Scotiæ factus est. Ericus IV. concubinam Lictoris filiam uxorem duxit: & liberi ex concubina nati successere, *Thuan. l.* 43. Alberti Bavariæ ducis filii ex concubina tonsoris filia ante matrimonium nati, successere. *Myler. Gam. c.* 24. Arthurus Uterius Britanni filius ex adulterio natus rex factus est, quod matrem pater postea duxerat. Vid. *Buchan. l.* 5. *Rer. Scot.* At vel consensu populi id factum est, vel vi, ac potentia. Hinc Buchananus *d. l.* prætensionem Arthuri vocat *juris colorem*, & mox, *juris speciem*; & tunc addit: *quanquam hunc juris colorem prætenderent, plus tamen Arthuro profuit præclara indoles: & Lothus (Pictus) non solum illa juris specie, (quæ certe post id tempus semper in Brittannia valuit) sed studiis superatus destitit.* Cæterum in contrarium

trarium plurima exstant exempla. Ita Fridericus Arragonius rejectus est, etsi a Papa legitimatus fuerit. Antonius Lusitaniæ rex repulsus est a Philippo, etsi legitimatus. *Thuan. L.* 65.

Interim verum est, magnâ ejusmodi exempla observantiam inferre solere. Nam exemplo Arthuri morem in Scotia ortum esse, ut spurii per subsequens matrimonium legitimati in regnis succederent, testis est Buchananus *d. l.*

Additio.

,, Liberi ex concubina nati censentur nati ,, ex vero conjugio, licet inæquali; pater ,, ibi æque certus est, filius æque est in po- ,, testate, &c: & in eo saltem differunt, ,, quod ea lege nati sint, *ne succedant*. Cum ,, vero hæc lex a parentibus consensu statota ,, sit; eam mutare, & nunc legem dicere ,, possunt, *ut succedant*. Neque liberis ex ,, justis nuptiis natis fit injuria, quia eorum ,, jus succedendi incipit demum post mortem ,, patris. Hinc licet jure civili liberi naturales ,, excludantur a successione, quia solennita- ,, tes civiles adhibitæ non fuere; certum ta- ,, men est, eis postea accedentibus, natu- ,, ræ jura obtinere. *Vid. diss. proœm. XII.* ,, §. 156.

In Jacobi filiis, qui adæquati a patre sunt liberarum mulierum filiis] Jacobus enim filios ex Josepho, & ex ancillis natos, simul participes fecit suæ successionis.

Additio.

,, Nam ea lege dabantur in concubinatum ,, marito, ut liberi exinde nati tanquam ,, ex uxore nati reputarentur, indeque suc- ,, cederent.

Non ex lege tantum] ,, Summa potestas
3 ,, enim disponere de actionibus, & rebus ,, privatorum potest, si utilitas publica id re- ,, quirat. Ita enim in pœnam secundarum ,, nuptiarum portiones hæreditariæ minuun- ,, tur jure Romano. Ita lege Voconia filia- ,, bus non nisi certa pars relinqui poterat.

Sed & ex pactione] ,, Nam prout quisque ,, de jure suo disponit, ita jus est.

Aut certe excludantur a præcipua hæreditate] Uti fit per jus primogenituræ: per pacta familiarum illustrium, quibus filiæ contentæ esse debent dote sua, &c.

Concubinatum Hebræi vocant] Copula, quæ inter Jacobum, & concubinas intercessit, non fuit verum conjugium: neque liberi exinde nati succedere jure familiæ, sed ex dispositione patris. *Vid. sup. c.* 5. §. 15. & *ad f. n.* 2. *b.*

Additio.

,, Imo verum conjugium fuisse, alibi pro- ,, bavi. *Vid. Diss. proœm. XII. n.* 173.

Quale erat Abrahami cum Ketbura &c.] Imo id verum erat conjugium, sed ad morganaticam contractum. Successio enim definiri pactis parentum potest: Vid. *Disp. nostra de Leg. Morgan. Sect.* 10. §. 1. Conf. *dict.* §. 15.

Dona, i. e. legata quadam acceperunt] ,, Male hic dona pro legatis sumuntur: *Vid.* ,, *Gen.* 25. §. 6. nam per dispositionem inter ,, vivos id actum fuit. *Vid. Tesm. b.*

Hæreditatem autem non creverunt] ,, Nam ,, Isaaco totam bonorum massam reservavit.

Tale est matrimonium ad Morgengabicam] Rectius matrimonium ad *Morganaticam* vocatur. Ceterum definitur illud, conjugium inæquale, legitimum, cum impari persona ea lege initum, ne ipsa, & liberi ex ea nascituri, de dignitate familiæ participent, sed certa portione contenti sint. 2. *feud.* 29.

Ita contractum matrimonium natura non subsistere quoad legem adjectam, dictum, & rationibus probatum est supra *c.* 5. §. 15. & in *dict. disp. sect.* 5. §. 7.

Additio.

,, Imo pactum tale naturali jure subsistit; ,, idque alibi probavimus. *Vid. Diss. proœm.* ,, *XII.* §. 173. *n.* 7. *Conf. supr. c.* 5. §. 15. ,, *in not.*

Apud Brabantos] ,, Imo hic quoque ve- ,, rum, & æquale est matrimonium; uxor ,, enim de dignitate mariti participat: sed in ,, pœnam secundarum nuptiarum liberi po- ,, sterioris matrimonii non succedunt in im- ,, mobilibus, sed saltem in mobilibus. Jure ,, Romano itidem certæ pœnæ secundarum ,, nuptiarum constitutæ sunt, quæ tamen non ,, efficiunt conjugium inæquale. *Vid. jus* ,, *meum controv. L.* 23. *tit.* 2. *q.* 10.

Proprietas acquiritur prioribus liberis] ,, Atque ex eo jure Galliæ rex jus in Brabantiam in se devolutum contendebat.

Ad §. IX.

Ubi *desunt liberi*] ,, De quibus §. 5. *n.* 2, ,, & §. *seq.* egit. 1

Minus expeditum est, nec ulla parte magis

variant leges &c.] „ Ratio facilis est, quia „ extra successionem liberorum nulla alia na- „ tura cognita est; inter collaterales igitur „ succeditur demum ex lege civili, quæ suc- „ cessioni legem dicere potest, quam vult. „ *Conf.* §. 11.

Quorum alter respicit proximitatem gradus, alter bona redire vult unde venerant] „ Ve- „ rum est, leges quasdam collaterales ad suc- „ cessionem vocare, qui gradu proximi sunt, „ non habita ratione distinctionis bonorum: „ quasdam vero rationem habere bonorum, „ unde venerunt, & bona tribuere iis, qui „ ei, a quo venerunt, proximi fuere. Auctor „ æquitatem posteriorum legum præfert, ut- „ pote pro qua conjecturam voluntatis de- „ functi magis militare, ait; quem ordinem „ conjecturarum modo exposuimus. At om- „ nia hæc gratis dicuntur, quia natura non „ datur successio collateralium.

Paterna paternis, materna maternis] „ Imo „ hanc distinctionem nec jure naturæ, neo „ jure Romano obtinere, egregie probavit „ B. Parens in disput. *de distinctione bono-* „ *rum. Cap.* 3. *per tot.* his verbis:

Hujus inprimis distinctionis (de bonis scilicet paternis, & maternis &c.) *causa suscepta est hæc disputatio. Illam enim divisionem, etsi cum maxima litium expediendarum difficultate conjuncta sit, probat Bartholus* in Auth. Itaque C. Comm. de success. *eamque mordicus tuentur Dd. in successione ab intestato, contra Baldum.* in Auth. defuncto C. ad SCt. Tertyll. *Occurrit autem quæstio in pluribus casibus.* 1. *Quoties parentes ex parte patris, & matris, simul cum liberis succedunt.* 2. *Quando cum iis concurrunt defuncti fratres, & sorores germani.* 3. *Quando Germani cum avis maternis concurrunt.* 4. *Quando consanguinei, & uterini una succedunt. Omnes enim hæ species in controversiam deductæ sunt a Dd.; & in omnibus, excepta tertia, distingui bona debere, decidit* Hart. Pist. obs. 51. per tot. *Alii variant.*

Etsi vero Serenissimus Elector Saxoniæ omnem hanc distinctionem rejecerit, & in territorio suo aboleverit, part. 3. Const. Elect. 14; *illi tamen JCti, quorum consilio edita est dicta constitutio, in ea asseruerunt, jure communi distinctionem istam obtinere: & hinc extra Saxoniam ita respondent. Quod pace eorum, & salva omnium sententia, veritatis studio examinabimus.*

Præcipue nituntur l. 13. §. 1. C. de legit. hær. l. 4. C. de sec. nupt. Nov. 84. c. 1. l. 3. C. de Bon. quæ lib. *Verum nec fide illud probare, nec obtinere eam divisionem in ulla specie, persuasi sumus. Etenim* I. *cum sublata veteri successionis ab intestato ratione, quæ nimium scrupulosa, & implicita videbatur, novam succedendi formam constituerit* Justinianus in Nov. 118: *& plane constet, in ea nullum penitus hujus distinctionis vestigium esse, & ne quidem paternorum, & maternorum bonorum ullam mentionem fieri; non potest illa obtinere, cum Justinianus* in præf. d. Nov. 118. *diserte testetur*, se voluisse omnes simul ab intestato cognationum successiones per istam legem, scil. Nov. 118, clara, compendiosaque divisione disponere: & ideo prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de cætero ea NB. sola servari, quæ in d. Nov. constituit. *Rejicienda est igitur in successionibus ab intestato omnis paternorum, & maternorum distinctio; cujus adeo nec umbra in* d. Nov. *extat, nec ex ea ullatenus doceri potest, extra illam vero nec debet.*

II. *Quia quos Imperator ad successionem defuncti* in d. Nov. *vocat, eos hæredes ejus ab intestato facit. Hæres autem succedit omnino in omne jus defuncti, quod ejus tempore mortis fuit.* l. 62. ff. de re jur. l. 24. ff. de verb. sign. l. 3. §. 2. ff. de bon. poss. *Cum igitur omnia bona paterna, & materna defuncti fuerint, quæ tempore mortis habuit; certum est, hæredes sine ulla distinctione succedere in omnia hæc bona paterna, & materna: ejusdemque potestatis, jurisque esse, cujus defunctus fuit.* l. 59. de Reg. jur.

III. *Neque vero potest ex eo, quod jure extinctum jam est, jus inter hæredes esse, statui: nec effectus juris intelligi, ubi tota causa cessat.* l. 4. § 6. ff. de. re jud. l. 4. §. fin. ff. de act. empt. *Differentia vero paternorum, & maternorum, aditione confusa, & plane extincta fuit: nec amplius sunt paterna, vel materna; sed omnia æqualiter fraterna, seu liberorum bona. Nemo igitur hæredum potest sibi jus aliquod in paterna, vel materna præ aliis arrogare, cum talia amplius non sint: neque vel hic ex jure matris, vel ille ex jure patris sibi aliquod vindicare, quod nullum fuit.*

IV. *Quin cum non succedatur patri, vel matri, sed filio, vel fratri; non quæritur, quid patris, vel matris, sed quid filii, vel fratris fuerit: non magis, quam si defunctus emisset a patre, vel matre, aut acquisivisset ab extraneis. Nam ea bona, quæ a patre, vel matre acquisivit, æque sua propria fecit, extincta tota domini pristini causa, vel qualia,*

it,

te, quam quæ ab extraneis comparavit. Ut proinde omnis illa distinctio in prædictis casibus merum sit non ens.

V. *Sed & pugnat illa distinctio manifestissime cum* d. Nov. 118. cap. 2, *ubi de ipsis parentibus utriusque generis statuitur, ut inter paternos, & maternos*, ex æquo hæreditas dividatur; *ergo non attento, utrum amplius sit in paternis, an in maternis. Et sequitur porro*, ut medietatem quidem accipiant omnes a patre ascendentes, quanticunque fuerint; medietatem vero reliquam a matre ascendentes, quantoscunque eos inveniri contigerit.

Non ergo illi paterna, hi materna: sed utrique medietatem omnium capiunt. Quod si igitur ne ipsi quidem parentes paterni, vel materni, quando liberis succedunt, distinctionem bonorum facere possunt: a quibus tamen illa bona profecta sunt, & distinctio hæc nata est; nedum, cum alii, scil. collaterales, liberis succedunt.

Atque hoc expresse quoque additur in d. Nov. 118. cap. 2. vers. si vero, *in casu, quo fratres, & sorores germani una cum ascendentibus concurrunt: Quod* dividenda sit inter eos hæreditas secundum personarum numerum, ut & ascendentium, & fratrum singuli æqualem habeant portionem &c. *Nihil ergo evidentius est, quam omnium promiscue bonorum æquales portiones fieri; non autem paterna, & materna separari.*

In priori igitur specie cum ascendentes utriusque lateris soli sunt, semisses totius hæreditatis, omniumque defuncti bonorum fiunt: & alter paterno generi, alter materno tribuitur. In posteriori vero casu tota hæreditas, omniumque defuncti fratris bona in partes viriles, & æquales dividuntur. Quod ideo factum, ne unquam parentes deterioris essent conditionis, quam collaterales; uti fieret si plures essent parentes, quam fratres: adeoque fratris, vel unius fratrum portio major, quam unius parentum. Hoc igitur casu partes viriles fiunt totius hæreditatis, & omnium bonorum; neutro autem aliis paterna; aliis materna cedunt.

Nec quicquam frigidius, aut ineptius, ac refutatione indignius est, quam quod dicitur, loqui Imperatorem de casu, quando nulla sunt bona paterna, vel materna. Hoc vero est hariolum, non interpretem agere; neque immorandum tam cruda, & pro libidine conficta, nec ullo momento probatæ assertioni: cui præterea reclamant omnes jam allatæ rationes.

VI. *Et sane, si in personis fratrum, & sororum distinctio illa bonorum tenenda est, nulla causa sufficiens allegari potest, cur non idem in infinitum extendendum sit; cum illa distinctio jam non minus confusa, atque obliterata sit in fratrum personis, quam in remotissimis cognatis: & tam in momento, quo liberis quæsita sunt, desierunt esse paterna, vel materna, quam cum longissime post cognati succedunt.*

VII. *Sed & alia sequerentur absurda, si paternis paterna, maternis materna concessa essent. Nam si filius non haberet nisi materna, avia, vel proavia materna excluderet ipsius patrem; nec paterni concurrerent cum maternis, si bona paterna, vel alia, quam materna, non essent. Item ulterius excluderet consanguineum, & concurreret cum Germanis, & cum eorum liberis: & contra, si tantum essent paterna. Quæ omnia pugnant cum* d. Nov. 118. cap. 2. & 3.

Et cum VIII. *expresse dispositum sit in* d. cap. 2. *ut proximiores præferantur remotioribus; in prædicto casu remotiores excluderent proximiores, ipsumque parentem. Quæ omnia si conferantur cum verbis luculentis, & perspicuo sensu* d. Nov. 118, *longissime a vero recedunt.*

Nec sibi constant, qui hoc casu aliud esse volunt, nec distinctionem admittunt, nisi cum utrinque pari gradu concurrunt. Thesaur. dec. 27. n. 4. *Quasi vero in arbitrio cujusque sit, legibus fines, quos lubet, ponere, & veluti cereum nasum in omnes formas ducere; nullo judicio, nulla ratione, nullo jure, contra manifestum legis tenorem, & ipsius rationis evidentiam.*

Atque hæc sententia communior, ac receptior est. Et licet multi olim Bartholum secuti sint, plures tamen Baldum, vide Tiraq. du retrait. lignag. §. 14. n. 12. 13. *Ubi ab utraque parte plurimos pro more allegat.* Nec Carpzov. Part. III. const. 14. def. 2. & Hartmann. Pist. d. obs. 51. *defugiunt facile auctoritatem assertionis Constitutioni Electorali insertæ; quanquam verba ejus non sunt dispositiva, sed mere narrativa, quæ non obligant. Verum extra Electoratum JCti, etiam Saxonici, frequentius distinctionem rejiciunt.* Ant. Fab. C. lib. 6. tit. 33. def. 2. Fachin. lib. 6. quæst. 4. & 5. Forster de success. ab init. lib. 7. c. 2. n. 13. Bach. vol. 2. disp. 16. th. 5. lit. c. Hunn. var. res. lib. 3. tract. 1. quæst. 31. Dn. Struv. Exerc. 38. thes. 27. Addit. Sim. Pist. ad Hart. Pist. d. obs. 51. lit. a. b. c. *ubi* lit. b. *ait*, lege regia

 Bartholi

Bartholi sententiam in Hispania explosam esse; *quomodo & rejecta est ipso jure Saxonico Electorali* Part. 3. const. 14.

Sed & statutis inclytæ civitatis Hamburgensis memorata distinctio bonorum nullibi attenditur; sed omnes indistincte in bona ejus, cujus hæredes sunt, succedunt. Stat. Hamburg. Part. 3. tit. 3. art. 12. 13. 14. 15. 16. *Equidem in personis liberorum merito distinguuntur paterna, & materna, etiam jure communi; cum revera distinctæ sint hæreditates, in quas succedunt, alia patris, alia matris. In quo quædam disparitas est; mater enim ad secunda vota transiens, ante deductionem in domum tenetur omnia sua bona cum liberis dividere, iisque bessem relinquere: vel si nonnisi filium, vel filiam habeat, semissem,* d. tit. 3. art. 6: *cum a parte patris alium uxorem ducturi sufficiat, si intra 4. septimanas ante concubitum liberis satisfaciat; & vel bona materna ipsis reddat, salva successione virili in bona patris: vel edito omnium bonorum inventario jurato, trientem liberis prioris matrimonii, aut si unus sit, semissem tribuat,* tit. 3. art. 4; *utrobique quibusdam reservatis, quæ latius exponuntur* d. art. 4. & 6. *Verum de eo hic non quæritur, sed de casibus, quibus bona paterna, & materna, semel jam aditione confusa ad alios devolvuntur.*

Ita ergo abunde demonstrata sententiæ veritate, superest ut resolvantur dubia antea allata. Illa vero haud levia videntur, nec patroni hujus sententiæ scrupulum omnem eis exemisse; quod firmavit adversantium castra. Primum igitur obstat maxime lex 13. §. Ideoque C. de leg. hær., *ubi filio emancipato mortuo, qui reliquit patrem, & fratres, hi succedunt in proprietatem, exceptis bonis maternis, in quæ ex eadem matre nati soli succedunt. Cui congruere videtur* lex 4. C. de secund. nupt.; & Nov. 84. cap. 1. *bona materna distinguuntur a reliquis, & consanguinei inde excluduntur.* d. Nov. 84. cap. 1. *Deinde objicitur* lex. 3. C. de bon. quæ lib. *ubi itidem excipiuntur bona a matre, vel a materna linea profecta, ibi:* Si autem idem nepos superstitibus tam patre, quam avo paterno, diem suum sine liberis obierit: eorum dominium, quæ ad ipsum ex matre, vel ab ejus linea pervenerint, non ad avum, sed ad patrem ejus perveniat.

Ad hæc varie respondent. Fachinæus ait, in d. l. 13. *non agi de uterinis, sed Germanis: Hunnius, agi de collateralibus: Bachovius, de casu patris superstitis; eaque specie evidentiorem esse distinctionem bonorum, &c; denique in his textibus jus vetus contineri, & esse alios casus.*

Verum ne quid dissimuletur, hæ responsiones neque objectis textibus, neque reliquo juri convenire, neque difficultates sustulisse videntur. Nec sufficiet regerere, alium casum esse, nisi & idonea differentiæ ratio afferri possit. Et sane casus d. l. 13. *non videbatur esse absimilis. Neque tam his responsionibus convulsa est sententia adversaria, quam fluxa earum varietate magis suffulta, alteraque suspecta reddita. Diligentius igitur eximendi sunt scrupuli.*

Et primum quidem in genere responderi potest, ex iis, quæ tradita sunt supra ex præfat. Nov. 118, *quod ea edita Justinianus jura vetera successionum tollere, omnemque ab intestato succedendi formam nova ista constitutione definire, ac comprehendere voluerit. Ut adeo non amplius jura successionis ex antiquis legibus demonstrari possint, nisi & novæ huic legi conveniant.*

Cæterum ne quid dubii, aut difficultatis reliquum sit, plenius causam evolvemus. Notandum itaque est I. *illo jure adhuc durasse differentiam inter cognatos, & agnatos, seu legitimos: & hos illis omnino esse prælatos; etiam jure prætorio, ex capite unde legitimi; adeo ut sensim quidam ex ordine cognatorum translati fuerint in ordinem legitimorum, eo effectu, ut simul cum iis succederent, & cognatos alios excluderent jure legitimorum. Quomodo Anastasius liberis emancipatis concessit, ut jura legitimorum inter se, & cum iis, qui in potestate mansere, fratribus, & sororibus, salva, & integra retinerent, quoad tutelas, & successiones, quasi emancipati non essent.* l. 11. C. de legit hær. d. l. 13. §. 1. l. 15. §. 1. C. eod. tit. *Quod Justinianus ipsis etiam fratribus, & sororibus uterinis, qui natura sua cognati saltem erant, permittere haud dubitavit.* d. l. 15. §. 2.

II. *Patrem vel jure patriæ potestatis, omnia filiorumf. bona etiam castrensia occupasse,* l. 2. l. 9. ff. de castr. pec.; *qui proinde ab intestato hæredem habere non poterant. Quemadmodum & emancipatorum bona jure quodam patronatus pater asseruit* §. 1. in fin. de bon. poss. & fin. de leg. agn. succ. *Atque ita pater, avique paterni, liberis successere: in potestate constitutis, jure dominii, cæteris jure quodam patronatus.*

Ab hoc jure exempta primum sunt bona

a matre, vel a materno genere profecta, quæ patribus non jure acquisita, nisi quoad usumfructum, & in quibus liberi ipsi hæredem habere potuerunt, l. 1. & tot. tit. c. de bon. matern. *Quod deinde extensum fuit ad lucra nuptialia conjugum, qui in potestate parentum adhuc erant, & ipsis similiter, non eorum patribus proprietate acquirebantur: unde & in iis habere hæredem potuerunt.* L. 1. & ll. seq. C. de bon. quæ lib.

Igitur tum non fuit regulariter alia hæreditas liberorum, quam bona materna, & memorata lucra; cum reliqua pater jure peculii occuparet. Unde tum quæsitum fuit, quos in illis bonis hæredes habituri essent? Et ordo talis constitutus fuit, ut primum succederent ipsorum liberi: deinde fratres, & sorores ex eodem matrimonio, unde illa bona profecta sunt, nati: tertio fratres, & sorores ex alio matrimonio nati: & denique si horum nulli superessent, tum demum patri acquirerentur. l. 4. C. de bon. quæ lib. C. fin. C. commun. de success.

Hinc jam alia dubia suborta sunt, & inprimis d. l. 13. *si filius emancipatus mortuus sit vivo patre, utrum ejus bona patri acquiri deberent*, juxta §. 21. supra, *an hæreditario jure ad fratres pervenire? & constituit Imperator, hæc quoque bona ad exemplum maternorum, & lucrorum nuptialium eximenda esse ab adquisitione patris, ut in iis quoque filii hæredes ab intestato habere possint. Unde tertia hæc bonorum species facta est, in qua filii hæredem habere poterant ab intestato: scil.* 1°. *materna*, d. l. 1. C. de bon. mat. 2°. *Lucra nuptialia*, d. l. 1. C. de bon. quæ lib. 3°. *Bona a filiis emancipatis vivo patre relicta*, d. l. 13. C. de legit. hæred.

Unde iterum quærebatur, in his bonis emancipatis quinam hæredes esse deberent? Et conveniens fuit juribus tum editis, ut in his bonis proxime succederent fratres, & sorores emancipati; quia his ab Anastasio jura legitimorum reservata fuere, per §. 20: *& illi ergo exclusere patrem in his quoque bonis. Cæterum in maternis bonis, & lucris nuptialibus, ordo succedendi jam ante definitus fuit, ut illi primum succederent, qui ex eodem matrimonio, unde bona illa, & lucra pervenere, succederent*, per §. 23; *quem proinde ordinem intactum, & salvum reliquit Imperator* in d. l. 13. in fin.

Hinc vero jam omni luce evidentius est, textum d. l. 13. *nihil officere, minimeque omnium ex ea probari, paterna paternis, materna maternis dividenda esse. Non enim distinguitur ibi inter materna, & paterna: sed inter materna, & reliqua emancipati filii bona omnia, qui in illis jam antea habuit hæredem*, per §. 23. *In his, excluso patre, qui antea ea acquirebat, eos permisit esse hæredes, qui & alias defuncto proximi, & legitimi essent, scil. fratres, & sorores*, per §. 20.

Sed nec reliqua ista bona emancipati ex paterno lateri quæsita sunt: sed omnibus fratribus, & sororibus; & e contrario pater ipse, avique paterni exclusi, d. l. 13. 1. &. 2. *Quia nec materna solis maternis concessa; sed primum iis, qui eodem: tum deinde, qui alio matrimonio nati*, per § 23. *Adeo ergo ex illa lege non apparet, paterna paternis, materna maternis dividi, ut potius omnia in contrarium pateant.*

Denique tota quoque causa d. l. 13. *penitus mutata, atque inversa est per* Nov. 18; *& proinde nullum inde argumentum duci potest. Etenim tum pater, avique paterni, non succedebant jure hæredis, sed jure domini, vel patroni; quæ tota ratio abolita est per* Nov. 118: *post illam nunquam aliter, quam ut hæredes. In* d. l. 13. *pater, avique paterni, exclusi sunt a fratribus omnibus: in* d. Nov. 118. *a nullo fratrum; sed contra cum germanis conjuncti, reliquis omnibus prælati sunt. In* d. l. 13. *distinctio adhuc fuit inter legitimorum, & cognatorum ordines: illa vero per* d. N. 118. c. 4. *universaliter sublata, & in totum rejecta est.* In d. l. 13. *liberi nondum habebant proprium hæredem, nisi in certis bonis maternis, & lucris nuptialibus; eaque regulariter sola eorum erant hæreditas: at in* d. Nov. 118. *in omnibus bonis hæredem habent. Unde non amplius distingui potest inter materna, paterna, & alias; sed perinde ut alii, hæredem nunc habent universalem, qui in omnia æque jura succedit, uti alii hæredes: cum olim non haberent, nisi in certis rebus. Quæ ratio vel sola subruit intentionem adversantium. In* d. l. 13. *longe alius ordo succedendi inter fratres fuit, ac in* Nov. 118: *ut collatis textibus patet. Et certum proinde, manifestissimumque est*, ex d. l. 13. *nihil afferri posse ad stabiliendam prædictam divisionem.*

Reliquæ leges jam non obstant, sed consentiunt. Etenim prædictis consequens est, quod in l. 4 C. de secund. nupt. *dicitur, liberos in bonis maternis, & lucris nuptialibus, hæ-*

 redes

redes habere descendentes suos : nec ea acquiri patri jure dominii, ut reliqua bona.

Ita & in Nov. 84. c. 1, *in cujus casu pater jam mortuus fuit, Imperator provocat ad priores leges, & ex iis causam decidit; hoc saltem addito, quod quo ordine fratres, & sorores, in bonis maternis, & lucris nuptialibus patre vivo ante succedebant: eodem & in reliquis bonis (in quibus liberi, quippe sui juris, haeredem omnino habent,) succedere deberent. De divisione vero paternorum, & maternorum, inter paternam, matrnamque lineam, ne verbum quidem.*

Similiter in l. 3. C. de bon. quæ lib. *nihil refertur ex prædicta divisione : sed tantum dicitur, quod lucra nuptialia, & bona materna non debeant jure peculii, & potestatis, ovo paterno acquiri per nepotes; sed his mortuis, nullisque fratribus superstitibus, jure hæredis ad patrem, non jure peculii ad avum, in cujus potestate pater est, pertinere, nisi quoad usumfructum. Quæ omnia prædictis accurate conveniunt. Atque ita effluit, & vanescit vanissimum illud de distinctione bonorum commentum.*

Id enim relatu indignum, & nimis ridiculum videtur, quod quidam ex §. 1. per quas Pers. cuique acq. *afferunt* : Quæ invidia est, quod ex patris occasione profectum est, hoc ad eum reverti ? *Ita enim nec hodie liberi hæredem in bonis a parentibus acquisitis habere possent : sed semper ascendentes in iis præferrentur descendentibus. Ratio scil. datur, cur peculium profectitium filiis non acquiratur. Quid hoc ad hæreditatem eorum, quæ filiis acquisita sunt ?*

Quod autem Carpzovius Part. 3. Constit. 14. def. 7. *inquit :* Distinctionem bonorum, etsi in successione abrogatam, in divisione hæreditatis observandam esse; *non juris necessarii, aut perpetui, sed arbitrii judicis est, qui de eo pro re nata statuit, quod æquius, meliusque est.*

Distinguendum videtur inter bona] Auctor ut successionem collateralium naturalem demonstret, distinguit 1. inter bona *avita*, & *noviter quæsita* : 2. ILLA danda generi, ait; & quidem 3, ex conjectura voluntatis defuncti; qui cum dominus bonorum sit, nec de iis disponit, præsumitur noluisse perdere beneficii memoriam. Sed 3. voluisse gratiam referre defuncto, a quo beneficium accepit, in ejus *liberis*. Unde sequi, ait, successionem fratrum. At 4. HÆC danda charissimo, i. e. proximo (*vid.* §. 9.) ; quia successio ab intestato esset tacitum testamentum. Quot verba, tot errores.

Nam præmittendum est, natura nullam esse successionem, nec liberorum : adeoque frustra ibi de collateralium successione quæri. Hinc apparet, collaterales nec in bona avita, nec in noviter quæsita succedere, inprimis cum bona avita morte antecessoris desinant esse bona avita, utpote qui morte omnia jura, & sic dominium amittit : & successor bona tanquam vacantia occupat, eoque ex nova occupatione dominus fit; atque hactenus omnia bona sunt noviter quæsita.

Cæterum vaga nimis est conjectura, *defunctum voluisse gratiam referre defuncto, a quo beneficium accepit*; supra enim dictum est, jus naturæ non ex conjecturis, inprimis adeo vagis, deduci debere. Quæ conjectura in præsenti eo vanior est, quod hæres non accipiat bona ex beneficio defuncti, utpote qui post mortem disponere amplius non potest : sed a lege civili. Accedit quod incertum admodum sit, an gratiam referre voluerit defunctus; ex hac conjectura enim alii sæpius succedere deberent, quibus forte magis devinctus fuit.

Denique verum non est, in noviter quæsitis collaterales succedere juxta affectum defuncti. Diximus enim 1. natura nullam esse successionem. 2. Si quoque esset successio collateralium, non tamen ex affectu metienda esset; quia is probari prius deberet. Sed & cum 3. remotiores sæpius magis dilexerit, quam proximiores; inquiri ante deberet, quemnam cognatorum magis dilexerit : unde incerta iterum fieret succedendi ratio. Denique 4. allegata quoque ratio vera non est, quod *successio ab intestato tacitum sit testamentum :* quasi hoc ipso, dum non excludit testamento, tacite disponere videatur ut proximus succedat ; falsa, inquam, hæc est ratio, tum quia nec expressa dispositio defuncti de eo, quod post mortem fieri vult, valet, nedum tacita : tum quia testamentum tacitum contrariatur definitioni testamenti, quod est justa mentis nostræ sententia, quæ non valet nisi declarata : tum denique, quia ex tacita dispositione, adeoque ex voluntate incerta, nullum jus naturæ sequitur.

Repetimus igitur, natura nullam esse successionem : nec liberorum, nisi ex surrogatione, & ne illis auferatur jus occupandi. Tota hæc surrogationis ratio cessat in collateralibus, quippe quibus non auferretur jus occupandi, —

etsi

etsi cognatis suis non succederent; quia suos habent parentes, quibus loco juris occupandi succedunt.

Eadem ratio quoque obtinet in parentibus, qui proinde naturali ratione non succedunt liberis. Hinc jure Romano non aliter admittuntur, quam ex ratione miserationis, *l.* 7. §. *f. Unde liberi:* succedere dicuntur turbato mortalitatis ordine *l.* 15. *pr. inoff. test.* iisque hæreditas *pie*, non ergo jure debiti, relinqui traditur *d. l.* 15. Sane ante SCtum Tertyllianum mater plane non succedebat, & pater bona filii jure peculii occupabat. Post SCtum Tertyllianum consanguinei exclusere matrem, & deinde omnes fratres omnes parentes. *L.* 4. *C. bon. quæ lib. l.* 2. *C. SC. Treb. Nov.* 118. Hinc etiam apud gentes tam varie circa successionem collateralium statui solet; quia totum jus successionis arbitrarium est.

Additio.

„ Hactenus Auctor egit de successione *liberorum*, & *parentum*: eamque ex conjecturis voluntatis deduxit, quarum seriem „ exposuimus §. 3.

„ In successione *collateralium* dubium admodum esse, ait, quæ in dubio eredenda „ sit fuisse voluntas intestati. *Vid. infra* §. 30. „ *n.* 1., & §. 31. Indeque plane aliam seriem „ conjecturarum constituit.

„ Ex præcedentibus autem supponit *I.* dominum non videri voluisse derelinquere „ bona, §. 3: sed ex eo ipso, dum testamentum non fecit, cum potuerit, sequi, „ ut ejus bona esse intelligerentur, cujus ea „ voluisse defunctum maxime probabile erat, „ *d.* §. 3.

„ *II.* Credi autem voluisse id, quod æquissimum, ac honestissimum est, vel ex „ debito naturæ, vel saltem ex officio. *d.* „ §. 3, & §. 10. *pr.*

„ *III.* His suppositis, ait, deficientibus *liberis & parentibus*, æquissimum esse intuitu *collateralium*, ut bona redeant unde venerant, §. 9: adeoque bona paterna ad „ cognatos paternos, materna ad maternos.

„ *IV.* Cum enim defunctus plenus dominus fuerit, illudque post mortem retineri nequeat; pro certo habendum esse putat, noluisse eum perdere beneficii memoriam: indeque videndum esse, quis in beneficiis sit „ ordo naturalis, §. 9. *n.* 2.

„ *V.* Gratiam autem referri non tantum viventibus, sed & mortuis in eorum liberis, „ quibus, si viverent parentes, maxime vellent bene fieri, §. 9. *n.* 2. & 3.

„ *VI.* Hinc concludit, fratrem *fratri* voluisse relinquere bona avita, quia is bona „ sua accepit a patre, cui proinde gratiam videtur reddere voluisse in liberis, i. e. in „ *fratribus* domini consanguineis: in maternis autem bonis matri gratiam referre videri, relinquendo bona fratribus uterinis, „ *d.* §. 9. *n.* 3.

„ *VII.* Si non reperiatur a quo proxime „ bona venerunt, i. e. si parentes, eorumque liberi (fratres scil. deficiunt, defunctum eredi referre voluisse gratiam defunctorum parentum proximis, i. e. fratribus, „ & sororibus ejus. Videri igitur defunctum „ voluisse relinquere bona Thiis, *d.* §. 9. *n.* 4

„ *VIII.* Hæc vera esse, ait, in bonis avitis; at in bonis noviter quæsitis cessare „ gratiæ reddendæ officium. In his igitur „ convenire officio, putat, ut deferatur successio ei, qui defuncto charissimus fuit, „ §. 10. *n.* 1.

„ *IX.* Charissimum autem censeri, qui „ gradu cognationis defunctum proximo attingit. Indeque concludit, in bonis noviter quæsitis succedere primo liberos, tum „ fratres, postea thios, & denique reliquos „ cognatos, ex proximitate gradus, §. 10. „ *n.* 1.

„ Hoc Systema Grotii latius exposui in „ *Dissert. proœm. VI.* §. 29. *n.* 9. & *seq.* At „ ex ipsa inspectione apparet, totam hanc „ successionem collateralium meris niti conjecturis, quæ nullam necessitatem juris inferunt. Fatetur id ipse Auctor, dum infra „ ait, jure gentium demum juris necessitatem his conjecturis impositam esse. *Vid.* „ §. 11. *pr.* & *l.* 2. *c.* 19. §. 6. Nos alibi probavimus, collateralium successionem jure „ naturæ incognitam esse.

Ut dici solebat in formula, qua prodigo bonis interdicebatur] „ Apud *Paul.* 3 *sent.* „ *tit.* 4. §. 7. Imo prodigo bonis interdicebatur etiam propriis, & noviter quæsitis. „ Nam omnis tollitur administratio Legibus „ XII. tabb. *Vid. l.* 1. *ff. curat. L.* 12. §. 1. „ *ff. cur. dict.* Apud Paulum ideo bona paterna, ac avita allegantur, quia potior „ pars bonorum a patre, vel avo, ad liberos „ provenire solet.

Ut in illis locum habeat] „ I. e. ut bona „ avita generi cedant: at dictum est, bona „ avita desinere esse talia, ex quo ad defuncti libros perveniunt. *Vid.* §. 11.

Quasi

Quasi naturaliter de bonis paternis, avitisque testari non liceat] „ Testari plane non „ licet; at non ideo quia bona paterna sunt, „ sed quia testamenta jure naturæ sunt in„ cognita.

Sed etiam necessarium] „ Negamus necessarium aliquando esse ut quis de bonis avi„ tis testetur: quia nunquam necessarium est „ testari in favorem indigentis amici; id „ enim virtutis, & honestatis esset, non „ juris.

Sed ut appareat, quæ in dubio credenda sit voluntas fuisse intestati] „ I. e. quosnam opta„ verit hæredes, si nullum testamentum „ condidit.

Plenum dominium esse penes eum, de cujus voluntate agimus] „ Quia dominium non „ posset in successorem transferre, nisi do„ minus esset.

2 *Cum post mortem dominium hoc retinere non possit*] „ Omnia enim jura morte dissol„ vuntur.

Et omnino pro certo haberi debeat, noluisse eum perdere beneficii memoriam] „ Egre„ gia certitudo! Paulo ante dictum est 1. „ hanc esse meram conjecturam, ex qua nul„ la certitudo juris naturæ sequitur: 2. om„ nem voluntatem defuncti morte ejus ces„ sare, adeoque frustra de ejus voluntatis „ interpretatione post mortem quæri: 3. ve„ rum non esse, noluisse eum perdere be„ neficii memoriam; perdit enim eam om„ nino moriens. Sed & 4. in imbecillitate „ humana, ubi homines omnia minus per„ fecte agunt, vix præsumi potest, morien„ tem ad animum sibi revocasse beneficia in „ se collata. Denique & 5. prius investigari „ deberet, quisnam majus beneficium con„ tulerit. Sæpius enim contingit, aliquem „ maxima beneficia accepisse ab extraneis, „ nulla a proximis: hoc igitur casu ex ea„ dem conjectura voluntatis his potius de„ beretur successio.

Videndum est, quis sit in beneficiis ordo naturalis] „ Frustra de ordine naturali suc„ cedendi quæritur, cum defuncti nulla con„ cipi possit voluntas post mortem, & omne „ jus ejus, & dispositio, morte exstingua„ tur. Conjectura igitur de referenda gratia „ nullum effectum juris producit.

Et mox] „ At omnes auctores allegati lo„ quuntur de vivente, qui gratiam referre de„ bet, non ex necessitate juris, sed ex vir„ tute: quo etiam collimant Cicero 1. *off.* 15, „ *Sen. ep.* 81, *Sopboel. Philoct. v.* 672, *Cassiod.* 1. *Var.* 36. Sane is, qui beneficium „ dedit, non habet jus exigendi relationem „ gratiæ. Dignus est decipi, qui dando be„ neficium, de accipiendo cogitat. *Plin.* 9. „ *ep.* 30. & 1. *ep.* 13. *Cic.* 2. *Rhet.* 39. *Sen.* „ 1. *benef.* 2. & *L.* 2. *c.* 11. & *l.* 5. *c.* 1. & „ *l.* 7. *c.* 31. &c. *Vid. Tesm. h.*

Refertur gratia eorum liberis] „ Idem as„ serunt Marcellus apud *Liv.* 25. 31, Pli„ nius 3. *ep.* 3, Germanicus apud *Tacitum* „ *ann.* 2, 71, Cassiodorus 1. *Var.* 36. Idque „ Deos quoque observare, ait *Sen.* 4. *benef.* „ *c.* 30, & 31. *Vid. Tesm. h.*

Qui naturaliter pars sunt parentum] „ Quod probavimus *in Diss. proœm. XII.* §. „ 330. Ideoque revera parentibus gratiam „ referunt, qui liberis, i. e. portioni cor„ poris eorum benefaciunt.

Et quibus si viverent parentes maxime vellent beneficri] „ Adeoque quibus successionem „ deferri optarent.

Et hanc æquitatem] „ Qua distinguitur 3 „ inter bona materna, & paterna: ita ut „ ea, quæ a matre proveniunt, cedant fra„ tribus uterinis; paterna autem fratribus „ consanguineis.

Æquitatis studiosissimi] „ Nam composue„ runt Digesta ex veterum JCtorum Roma„ norum legibus, quæ ex præceptis juris „ naturæ, & gentium desumtæ sunt.

In quæstione inter fratres plenos, & consanguineos, & uterinos] „ Putat igitur Au„ ctor, defunctum, gratiam relaturus paren„ tibus, a quibus accepit bona, credi vo„ luisse bona paterna, & avita, relinquere „ ejus liberis, i. e. fratribus. At hanc sen„ tentiam refutavimus *n. præced.*

Plenos] „ Quos Germanos vocant, & qui „ præferuntur consanguineis, & uterinis. „ *Nov.* 118. *c.* 3. *pr.*

Consanguineos] „ Qui eodem patre, sed „ diversis matribus nati sunt, & succedunt „ si germani non extant. *d. Nov.* 118. *c.* 3.

Et uterinos] „ Qui eadem matre, non uno „ patre nati sunt. Hi una cum consanguineis „ succedunt, absque distinctione bonorum. „ *d. c.* 3. Quod plenius in præcedentibus ex „ Disput. B. Parentis de distinctione bonorum „ illustravimus.

Et aliis quibusdam] „ Scilicet 1. quoties „ parentes ex parte patris, & matris succe„ dunt: 2. quando cum iis concurrunt de„ functi fratres, & sorores germani: 3. „ quando Germani cum avis maternis con„ currunt. De quibus casibus, & quid in illis

„ illis juris fit, late egit B. Parens *in dict.* „ *disput. de distinct. bon. cap.* 3. *per tot.*

Gentium commune jus, ut frater fratri succedat], „ *Just. L.* 34. *c.* 3. At Justinus non „ loquitur de successione privata collatera„ lium, de qua sola nobis quæstio est, & „ quam jure naturæ incognitam esse merito „ statuimus, sed loquitur de successione re„ gnorum, ubi fratres ideo succedunt, quia „ populus toti familiæ imperium detulit. Jure „ gentium igitur hic succedunt fratres, non „ ex conjectura voluntatis, nec ex relatione „ antiquæ gratiæ: sed ex voluntate populi, „ quæ singulos ex familia ad successionem „ vocat. Non ait, *se jure gentium fratri suc*„ *cedere debere:* sed jure gentium, fratre „ majore mortuo, regnum sibi deberi, ex„ clusis fratris majoris liberis: idque ex ju„ re primæ delationis; quod tamen injuria „ prætendebat, quia major frater decessit re„ licto filio. Atque hinc etiam populus Ro„ manus dimittere Demetrium noluit, *Just.* „ *L.* 34. *c.* 3. At fugam arripuit, eique re„ gnum occiso Antiochi filio a tutoribus tra„ ditur. *d. l.* 34. *c.* 3. Sed injuriæ hujus pœ„ nam tulit; subornabatur enim alius filius „ Antiocho, qui usurpatorem regno, & vita „ spoliavit. *Just. L.* 35. *c.* 1.

4 *Restat ut gratia referatur quibus minus quidem, sed tamen post illum proxime debetur*], „ Post fratres thios, i. e. qui parentum „ loco sunt, succedere, ait, quia ab eorum „ parente (avo suo) testator bona avita ac„ cepit: adeoque omnes præcedentes conje„ cturas hic quoque locum habere tradit. At „ cum jure naturæ ne fratres quidem ab in„ testato succedant, nedum remotiores suc„ cedere possunt: adeoque omnes ante al„ legatæ rationes hic quoque obtinent.

Parenti superioris gradus, ejusque liberis] „ Sensus est, quia ab avo bona accepi, ad„ eoque ei gratiam debeo, credendum esse, „ quod, proximioribus non exstantibus, ejus „ liberis bona cedere voluerim; quæ est suc„ cessio thiorum, i. e. patrui, avunculi, ami„ tæ, materteræ &c.

Præsertim cum eo modo maneatur intra proximos], „ Eoque fontes varietatis, quæ in „ legibus civilibus deprehenditur, & quam „ Auctor initio hujus §. allegavit, cessant.

Et ejus, de cujus hæreditate agitur] „ Nam „ deficientibus *liberis*, *fratribus*, & *avis*, „ proximi defuncto sunt *thii:* adeoque eis „ deferri, ait, hæreditatem, ex generali præ„ sumtione, quæ obtineret, licet gratiæ re„ ferendæ officium cessaret; quia, nimirum, „ gradu cognationis proximi defuncto caris„ simi esse creduntur. *Vid.* §. *seq.*

Et ejus, a quo proxime bona venerunt] „ Thii enim proximi sunt defuncti parenti„ bus, a quibus bona defunctus accepit: „ adeoque in beneficii (quod gratiæ refe„ rendæ officium supponit, memoriam eum „ credi bona avita relinquere thiis voluisse, „ fingit.

Aristoteles] „ Hic locus nullum momen„ tum affert pro successione reliquorum co„ gnatorum. Aristoteles enim saltem ait, re„ liquos cognatos esse, vel propiores, vel „ remotiores; at non afferit, eos natura „ succedere.

AD §. X.

AT *in bonis noviter quæsitis*], „ Quæ scili- 1 „ cet nec a patre, nec ab avo veniunt: sed „ aliunde filio quæsita sunt. At dixi, omnia „ bona ratione ultimi possessoris esse noviter „ quæsita.

Cum cesset gratiæ referendæ officium], „ Bo„ na enim hæc non accepit a parentibus: „ unde concludit, defunctum non videri vo„ luisse gratiam parentibus, eorumque libe„ ris, vel proximis referre: i. e. iis succes„ sionem bonorum noviter quæsitorum re„ linquere, Atque hinc jus succedendi in his „ bonis ex alia conjectura deducit, æque „ frivola: nimirum, credendum esse defun„ ctum voluisse successionem deferre ei, qui „ ei fuit charissimus, i. e. qui proximus ei „ est cognationis gradu; quam hypothesin „ statim examinabimus.

Superest ut ei deferatur successio, qui defuncto charissimus fuisse creditur] „ Ordinem „ conjecturarum, quibus hæc successio niti„ tur, exposui §. *praced. n.* 2. *in fin.* At jam „ supra dictum est, 1. ultra successionem „ liberorum natura nullam dari: 2. adeoque „ fratres non succedere, neque in bonis avi„ tis, neque in bonis noviter quæsitis: ne„ que 3. ex conjectura jus aliquod successio„ nis oriri: 4. omnium minime ex conje„ ctura illa, quod deferre voluerit bona cha„ rissimo, & quod charissimus videatur qui „ gradu proximus est.

Is autem, qui gradu cognationis proxime defunctum attingit], „ Unde hoc constat: sæ„ pius extraneus nobis carior est; & tunc ex „ eadem conjectura ei deberetur hæreditas.

Ifsum apud Græcos receptum, *ait*] „ Adeo„ que obtinet demum ex jure recepto, i. e. „ jure civili, quod fucceffio cognatis de„ beatur.

Quid justitia, *quam ut qua cognati fuerant*, *cognatis cedant*] „ Imo nulla ratio ju„ ftitiæ naturalis hic fubeft: pater quidquid „ occupat, occupat, & acquirit in ufum *fuæ* „ *familiæ*, fub qua foli liberi comprehendon„ tur; hac familia ceffante omne ejus jus „ ceffat: adeoque res incipiunt effe nullius, „ & cedunt occupanti. At pofita lege civili, „ id juftum omnino eft; & talem legem re„ ceptam inter Græcos fuiffe, paulo ante „ dixerat.

Idem fenfus eft apud Ariftotelem] „ In *Rhet.* „ *ad Alex. c.* 2. Verum is plane de fucceffione non loquitur: fed ait faltem, *justum* „ *effe beneficis benefacere*, & *iis*, *qui nos be*„ *neficio foverint*, *gratiam referri debere*.

Cicero] „ *L.* 1. *de off. c.* 16. Hic itidem „ non loquitur de fucceffione: fed quod om„ nibus hominibus, præcipoe autem con„ junctis, benefacere debeamus.

Ut & Tacitus] „ Qui itidem non agit de „ fucceffione: fed de caritate, quæ utique „ ex fanguine oritur.

Idem Cicero alibi] „ *L.* 1. *off. c.* 30. At id „ officii, & virtutis eft; neqoe inde fequi„ tur jus fucceffionis.

Debentur, *fcilicet*, *non ex jure expletorio*, *fed* κατ' ἀξίαν] „ I. e. Debentur non ex jure „ naturæ fociali, fed ex jure naturæ laxio„ ri; quam diftinctionem examinavi fupra „ *L.* 1. *c.* 1. §. 7.

Κατ' ἀξίαν] „ Quam dignitatem vocat Ari„ ftoteles, aptitudinem Auctor *d. c.* 1. § 7, „ & quam ad jus naturæ laxius refert, fed „ male *d. l.* cum dignitas, & aptitudo ad „ ethicam pertineant, non ad jus hominum „ inter fe: nec ulla proinde ex ea oriatur „ obligatio. Quod ex Quinctiliani loco ab „ Auctore allegato apparet.

Ex hac animorum affectione teftamenta, *commendationesque morientium natæ funt*] „ Si quis teftamento hæres inftituitur, id „ omnino ab affectu eft; at nulla ejufmodi „ teftamentis, & commendationibus natura „ vis ineft: fed eam accedente demum lege „ civili acceperunt. Præterea is affectus non „ fanguinem folum refpicit, fed & extra„ neos: prout affectum fuum teftator verbis „ declarat.

Idem copias noftras &c.] „ Poft introdu„ cta lege civili teftamenta æquum id om„ nino eft: fed lex neceffitatem nobis non „ imponit. Imo aliquando æquius eft extra„ neos præferre proximis.

Nihil aliud eft, *quam tacitum teftamentum ex voluntatis conjectura*] „ Quia domi„ nos, qui moriens voluntatis fuæ nullam „ edit teftationem, videtur tamen voluiffe „ de bonis fuis difponere. *Vid.* §. 3. Hoc „ jam a B. Parente refutatum eft. Verum „ enim 1. non eft, fucceffionem ab inteftato „ fequi ex voluntate defuncti, utpote quæ „ poft mortem nulla eft. 2. Certum eft, te„ ftamentum nec expreffum natura valere: „ nedum tacitum. 3. Ex conjectura volun„ tatis nullum jus naturæ oritur, adeoque „ nec jus fuccedendi.

Quinctilianus] „ *Decl.* 308. quæ infcribi„ tur *duo teftamenta*. At hic diferte ftatuit, „ fratribus, reliquifque cognatis jure non „ deberi fucceffionem.

Idem locum habet in bonis paternis, *avitisque*, *fi nec ipfi*, *a quibus venerunt*, *nec eorum liberi &c.*] „ Nimirum, ut defera„ tur fucceffio bonorum avitorum ei, qui „ defuncto chariffimus fuiffe creditur; quia „ ex iis, a quibus venerunt bona, nemo „ fupereft: adeoque cui, & in quo gratiam „ referat, nullus exftat.

Ita ut gratiæ relatio locum non inveniat] „ Omnes enim illi, a qoibus bona vene„ runt, eorumque liberi, fupponuntur ex„ ftincti.

Ad §. XI.

Auctor tandem hic fatetur, conjecturas naturales non fufficere, neque inde neceffitatem oriri: atque ideo fucceffiones pactis, legibus, & moribus variare. Cæterum in dubio, & obi de volontate non certo conftat, unumqoemque videri voluiffe ftatuere id, quod lex, aut mos populi habet.

Hæc vero, *quæ diximus*] „ Scilicet, qood „ afcendentibus, & collateralibus deferatur „ fucceffio ex tacita voluntate defuncti; quæ „ quoad pofteriores nititur illa conjectura, „ quod in *bonis avitis* videatur voluiffe re„ ferre gratiam iis, unde bona venerunt, „ relinquendo ea liberis eorum, iifque defi„ cientibus, proximioribus: & quod in *bonis* „ *noviter quæfitis* videatur voluiffe ea relin„ quere chariffimo, i. e. proximiori cognato.

Naturali conjectura maxime funt confentanea] „ Imo minime conjecturæ naturali confen-

„ consentaneum est, aliquem post mortem aliquid voluisse.

Non sunt tamen jure naturæ necessaria] „ Unde Auctor has conjecturas non ex debito, sed ex eo, quod officio congruit, deduxit. *Vid.* §. 3. *in fin.*

Ac proinde ex diversis causis variari solent] „ Pro arbitrio legislatorum; quia ratio succedendi naturalis in collateralibus non datur.

Qui subitionem in locum in nonnullis gradibus admittunt] „ In descendentibus subitio nepotis in locum filii jure naturæ obtinet, uti vidimus supra §. 6. At in collateralibus, quorum plane nulla est successio natura, ea ex mero jure civili est. Unde non obtinet, nisi ubi in specie est introducta; & non nisi in gradu, in quo est introducta. Sane, jure Romano jus repræsentandi solis fratrum liberis concessum est. *Vid. supr.* §. 6.

In aliis non admittunt] „ Atque hinc fratrum defunctorum nepotes cum germanis, vel thiis, nunquam concurrunt. *Vide supra* §. 6.

Alibi distinguunt, unde bona veniant] „ Quam distinctionem jure naturæ, & Romano, incognitam esse, vidimus §. *præced. n.* 1.

Alibi id insuper habent] „ Idque jure quoque Romano obtinere, vidimus; quia in defuncto qualitas bonorum per confusionem desiit.

Est ubi primogeniti plus postgenitis ferunt] „ In successione feudali id obtinet præprimis in feudis majoribus.

Ut apud Hebræos] „ Vid. Selden. de success.

Est ubi inter se æquantur] „ I. e. ubi liberi omnes æqualiter veniunt: quod juris naturalis est; etsi propter utilitatem publicam, & ad conservandas familias illustrium, id mutari possit.

Est ubi agnatorum habetur ratio] „ I. e. ubi illi tantum succedunt, qui a communi stipite ex meris masculis descendunt, ut in successione communi feudali, & apud Francos in Allodiis.

Est ubi cognati quilibet] „ I. e. etiam illi, qui a communi stipite per fœminas descendunt. Unde jure Romano uterini, & consanguinei in successione fratris concurrunt.

Etiam sexus alicubi momentum habet, alicubi non habet] „ Ita enim in Saxonia, præter jus succedendi, fœminis etiam debetur gerada, &c.: maribus autem res expeditoriæ.

Et alibi cognationis ratio habetur intra propiores gradus] „ Ita enim Prætor agnatos ad X. usque gradum, cognatos saltem ad VII. usque gradum ad successionem vocat. §. 5. *Inst. success. cogn.* Postea exæquati sunt. *Vid. Nov.* 118.

Nec instituti nostri] „ Quia Auctor jura gentium tractat, non jura civilia; id enim infinitum foret, uti dixit supra §. 1.

Quoties voluntatis expressiora indicia nulla sunt] „ I. e. quoties testamentum legitime factum non adest.

Credi quemque id de sua successione statuisse, quod lex, aut mos habet populi] „ I. e. Successio fit juxta leges loci.

Non tantum ex vi imperii, sed ex conjectura] „ Imo ex sola vi imperii; nam conjectura illa vaga nimium est. Sed & sæpius de contraria voluntate constat, & tamen contra voluntatem defuncti succeditur: uti si forte solennia testamenti deficiunt.

Quæ etiam in eos valet, quorum in manu est summum imperium] „ Ita scilicet, ut in horum quoque bonis privatis deferatur successio proximis, juxta leges a se ipsis statutas; id enim in rebus suis æquum judicasse censentur, quod ipsi sanxerunt. Vera ratio est, quod Princeps quoad jura privata sequi teneatur formam legibus civilibus præscriptam; quoad ea enim jura ipse privatus est: adeoque successio in ejus bonis fieri debet juxta formam ab imperante præscriptam. Præterea commoda, & beneficia juris civilis omnino etiam principibus competunt; neque illi a privilegiis, quæ civibus concessa sunt, excludi possunt. Atque hinc testamenta quoque faciunt, ex iis capiunt: juxta leges civitatis contrahunt, indeque acquirunt, &c.; de quo partim egimus supra *c.* 6. §. *fin.* partim autem agetur infra *c.* 14. §. 3. 5.

Nam & hi probabiliter creduntur] „ Imo hoc non est ex conjectura aliqua: sed ex eo, quod non possint excludi a juribus, quæ privatis competunt, modo formam essentialem negotii observent. *Vid. d. c.* 14. §. 3. 5.

In iis dico rebus, in quibus de nullo eorum damno agitur] „ Si v. g. lex talis lata sit, ut successio in pœnam auferatur iis, quorum parentes hæretici sunt, *L.* 4. §. 6. *l.* 19. *pr. c. hæret.* quæritur, si princeps

„ hæreticus fit, an liberi ejus fuccedere in „ bonis privatis poffint? Refp. Cum ex pro„ feffo de actibus regis circa bona privata „ infra c. 14. §. 3. & 5. agatur, eo decifio„ nem hujus quæftionis remittemus.

AD §. XII.

NULLA in toto opere Grotiano difficilior, „ magifque intricata occurrit materia, quam „ quæ de fucceffione regnorum tractat. Tot „ enim Auctor fingit fucceffionum fpecies, „ ut vix concipi poffit controverfia, quæ non „ defendi æque, ac refelli ex iifdem princi„ piis poffit. Nam

„ *I.* Diftinguit inter regna *patrimonialia*, „ & ea, quæ *ex populi voluntate bæreditaria* facta funt, §. 12. §. 14.

„ *II.* In regnis PATRIMONIALIBUS „ obtinere, ait, *fucceffionem allodialem*: ad„ eoque in illis æque fuccedi, ac in bonis „ privatis, §. 12. §. 25. Indeque admitti fi„ lias, liberos naturales, & adoptivos, & „ eos quoque, qui a primo acquirente non „ defcendunt, §. 12.

„ Atque in his regnis patrem exhæredare „ poffe liberos, ftatuit, ufque ad legitimam, „ §. 25. Eumque pro lubitu fuccedendi ordi„ nem ftatuere, §. 24. Imo & abdicare poffe „ regnum pro fe, & liberis, §. 26.

„ Ubi notat, folum primogenitum fucce„ dere fi dictum fit, *ne regnum patrimoniale* „ dividatur: falva tamen reliquis liberis legi„ tima, §. 13.

„ *III.* In regnis, quæ ex voluntate populi „ HÆREDITARIA facta funt, obtinere, „ ait, vel fucceffionem *bæreditariam*, vel „ *linealem*, §. 14. §. 22.

„ *IV.* SUCCESSIONEM HÆREDITARIAM obtinere, quando is, qui gra„ du proximior eft, præfertur aliis, qui gra„ du remotiores funt.

„ Supponit autem 1°. tale regnum effe in„ dividuum, §. 14, & folum primogenitum „ fuccedere, §. 18; Legibus tamen, & mo„ ribus introduci poffe, ut dividatur, §. 14.

„ 2°. In his regnis *bæreditariis individuis* „ (inter eos, qui *pariter* in hæreditatem ad„ mitterentur, five quia unius gradus funt, „ five quia in parentum fuorum locum fuc„ cedunt,) præferri, ait, mares fœminis, „ §. 17; Nifi fœmina five jure propriu, five „ jure fubitionis *propior* fit, §. 32. Inter ma„ res autem, pariter jure fubitionis concur„ rentes, præferri, ait, eum, qui ætate præ„ cedit, §. 30. *n.* 2; in ætatis enim privile„ gium non fuccedi, *ibid.*

„ 3°. In regnis autem, ubi *jus fubeundi* „ non obtinet, & ubi præcife gradus natu„ ralis fpectatur, fi duo in eodem gradu con„ currunt, eum vincere, ait, qui fexu, aut „ ætate potior eft, §. 32.

„ 4°. In regnis *bæreditariis dividuis*, in „ quibus jus repræfentandi obtinet, (quod „ in dubio credendum effe purat) illos, qui „ eodem gradu concurrunt, fuccedere in par„ tes, ait §. 30. *n.* 1. & 2. Neque diftin„ guendum putat, an ante fortunam regiam „ nati fint, an poft, §. 28.

„ Si autem jus fubeundi in locum paren„ tum *in bæreditariis dividuis* non obtinet, „ præcife gradum naturalem fpectari, docet „ §. 30. *n.* 1, & 2. §. 32, & §. 33.

„ *V.* In SUCCESSIONE LINEALI, „ tradit, non obtinere jus repræfentationis, „ quia non fucceditur juxta proximitatem gra„ dus, fed lineæ: adeoque faltem jus trans„ mittendi fucceffionem futuram, feu fpem „ fuccedendi, hic obtinere, ait §. 22. Ita „ ut hoc ipfum jus in pofteros ex primo re„ ge venientes neceffario tranfeat; fed ordi„ ne certo: ut primum vocentur liberi *primi* „ *gradus*, (comprehenfis quoque mortuorum „ liberis) ita tamen ut præferantur mares, „ & inter mares ætate majores, §. 22. *n.* 1. „ Prima linea deficiente, fucceffionem trans„ ire ad liberos *fecundi gradus*, eadem lege, „ & eodem modo: & fic porro §. 22.

„ In hac fucceffione lineali patrem nec fi„ lium exhæredare, §. 25, nec abdicare re„ gno, in præjudicium liberorum natorum, „ & nafciturorum, poffe, ftatuit, nifi po„ pulus confentiat. At confentiente populo „ abdicationem nocituram, ait, nafcituris, „ utpote quibus jus quæfitum nondum fit, „ §. 26. Tandem addit, liberos ante natos „ præferri eis, qui in dignitate regia nafcun„ tur, §. 28.

„ *VI.* Hanc *fucceffionem linealem* triplicem „ facit, *cognaticam*, *agnaticam*, & *mixtam*.

„ *VII.* In SUCCESSIONE LINEALI COGNATICA, fœminas primæ lineæ „ non excludi, docet: fed tantum poftponi „ mafculis ejufdem lineæ; præferri autem „ mafculis fecundæ lineæ, §. 22. *n.* 1, & 2.

„ Atque hanc effe fucceffionem regni Ca„ ftiliæ, ait §. 22. *n.* 1: ejufque fundamen„ tum effe fpem populorum de optima edu„ catione eorum, qui fpem regnorum habent,

quale

„ quales sunt, quorum parentes, si viverent, „ essent successuri, §. 22.

„*VIII.* IN SUCCESSIONE LINEALI „ AGNATICA fœminas nunquam vocari „ ad successionem, statuit: sed solos mares, „ joxta linearum proximitatem, §. 33.

„ Atque hanc successionem dici juris Fran- „ cici, *ibid.* ejusqoe fundamentum esse, ne „ per fœminarum matrimonia ad peregri- „ num sanguinem imperium deveniret, *ibid.*

„ In hac successionis specie non ætate po- „ tiorem, sed eum, qui linea potior est, „ succedere; indeque nepotem ex filio ma- „ jore præferri patruo, ait §. 30. *n.* 3: ne- „ potem ex filio priore præferri filio poste- „ riori, §. 30. *n.* 1; quia mortui pro vivis „ habentur, in hoc, ut jus suum in liberos „ transmittant, *ibid.*

„ *IX.* MIXTAM successionem linealem „ esse, ait, quando deficiente agnatica sub- „ stituitur successio cognatica, §. 23. *in fin.*

„ *X.* Denique concludit, posse alios quo- „ que succedendi modos introduci, vel vo- „ luntate populi, vel ejus, qui regnom in „ patrimonio habet; ejusque rei exempla af- „ fert §. 24.

„ *XI.* Repetendum est quod initio *b.* §. „ diximus, quemvis usurpatorem, qui juxta „ naturalem succedendi ordinem a successio- ne excluderetur, ex his principiis arma, „ utut injusta, defendere, & pro lubitu na- „ turam successionis definire posse. Cum enim „ vix regnum existat, ubi naturalis succe- „ dendi modus sive vi, sive pactis litigan- „ tium, aliquando non fuerit interruptus; „ usurpator prout ejus interest asserere posset, „ regnum esse patrimoniale, aut hæredita- „ rium: dividuum, vel individuum: obti- „ nere successionem vel hæreditariam, vel „ linealem: eamqoe vel agnaticam, vel co- „ gnaticam, vel mixtam: valere jus repræ- „ sentandi, vel spectari gradum naturalem, „ &c.

„ *XII.* Vera Principia, simplicia, & cla- „ ra, rationibus naturæ, & gentium con- „ sensu firmata, proposuit B. Parens; de „ quibus nunc agemus.

In regnorum successione &c.] Cum non in omnibos nobis cum Auctore conveniat, nostra principia paucis præmittemus.

PROPOSITIO I.

Successio naturalis tantum pertinet ad patrimonia, & bona privata, non ad regna; nisi populus hac familiæ, vel descendentibus, expressa dispositione detulerit.

DEMONSTRATIO.

Liberi regulariter in regnis non succedunt: 1. quia administratio reipublicæ natura tantum tribuitur bene merentibus; dignitas enim, & meritum, i. e. dignum esse, & mereri, idem sunt. Hæc autem dignitas, hoc meritum, personæ cohæret: adeoque non magis est successio in dignitatem, quam in meritum. Sane 2. personæ industria, & habilitas eligitur, quæ a persona separari nequeunt: adeoque nec jure hæreditatis transire possunt, uti nec pœnæ. 3. Ipsa regna non sunt a natura originarie, sed demum ex dispositione populi orta; adeoque omne eorum jus non a natura, sed ex populi delatione definiendom est. Sed & 4. diximus, ipsum succedendi jus in bonis parentum non esse ex jure naturæ primævo, sed surrogato; quæ surrogatio in regnis non apparet. Nam 5. tota surrogationis ratio in regnis cessat. Jus enim succedendi liberorum surrogatum est in jus commune occupandi ad necessitatem, & usum vitæ; quia homines vivere, aut se propagare sine alimentis, aliisque terræ usibus, non possunt. At tota hæc ratio cessat in regnis, utpote qoæ non pertinent ad vitæ necessitates. Indeque jus occupandi, ejusque surrogatum succedendi jus, in illis cessat. Accedit 6. quod jus occopandi supponat res vacuas, seu nullius, qualis non est imperium; utpote quod semper occupatum fuit, quia natura toti humano generi inhæret. Adeoque nec successio in imperium dari potest; utpote quod morte regis non vacat, sed redit ad populum.

At potest populus de suo imperio ita disponere, ut familia qooqoe regis, seu eius descendentes succedant; at tunc successio in regnis non obtinet a natura, sed ex pacto: & jus tuendi populum, ac jus administrandi rempublicam, committitur regi, & ejus descendentibus. Fieri autem id potest vel expressa populi dispositione, vel tacita; quia voluntas æque factis, ac verbis explicatur. *Vid. indicem, voce voluntas.*

PROPOSITIO II.

Quoties ex dispositione populi familia regnum datum est, jus inde quæsitum est omnibus, qui sunt de familia, eo modo, ac ordine, qui eligentibus placuit.

DEMONSTRATIO.

Cum liberi in regnis non succedant nisi ex dispositione populi, ante omnia videndum est, quænam fuerit lex dispositionis, & quo jure delatum sit regnum. Si igitur circa mo-

 dum,

dum, & ordinem succedendi in prima collatione quædam statuta sunt, illa religiose observari debent; quia ea conditione imperium delatum, & a parente acceptatum est. Atque hinc ex arbitrio deferentium dependet, num lineæ, vel graduum successionem statuere: num ascendentes, & collaterales regis quoque vocare: num fœminas vel simul, & cum masculis, vel extinctis, masculis saltem ejusdem lineæ, admittere velint. Nam prout populus de suo jure imperii disponit, ita jus est.

PROPOSITIO III.

Si in genere familiæ delatum est imperium, & præterea nihil dictum; successio fiet juxta legem, & ordinem, quem natura surrogata in familiis constituit: sed tantum inter capaces.

DEMONSTRATIO.

Dum enim populus vult successionem, necessario quoque vult ordinem successionis. Non autem datur alius successionis ordo, nisi naturalis. Cum igitur alia successio præter naturalem cognita non sit, de ea sola disponentes cogitare potuerunt. Intelliguntur autem successores capaces, qui præesse reipublicæ, ac eam administrare possunt: *Vid. prop.* 12.

PROPOSITIO IV.

Hinc sequitur, solos descendentes succedere in regnis: non ascendentes, & collaterales.

DEMONSTRATIO.

Dum enim populus vult successionem, & ordinem succedendi naturalem; sequitur, solos descendentes succedere in regnis: quia præter liberorum successionem natura nulla alia successio, sive ascendentium, sive collateralium, cognita est. Idem igitur ordo, qui in privata hæreditate natura obtinet, servatur quoque, cæteris paribus, in successione regnorum. Sed nomine familiæ, cui regnum defertur, natura non nisi descendentes intelliguntur; naturaliter enim familia intelligitur quæ regi propria est: proprie autem descendentes sunt in familia ascendentium, scil. active, non contra; collaterales plane non sunt in familia collateralium, etsi communi familia utantur.

PROPOSITIO V.

Inter descendentes habiles non sunt fœminæ, sed soli masculi; nisi in delatione prima illæ quoque sint comprehensæ.

DEMONSTRATIO.

Fœminæ igitur regulariter a successione regnorum excluduntur, etsi familiæ delata sint. Nam 1. imperium consistit in facultate tuendi rempublicam, singulorumque jura: ac supponit prudentiam, potentiam, ac justitiam eminentiorem. Atqui eam facultatem natura dedit non sexui fœminino in masculinum: sed potius maribus in fœminas. Sane, prudentiorem, potiorem, & justiorem natura esse sexum masculinum, demonstravimus in *Posit. IV. n.* 2. & 3. Adeoque contradictio esset, natura sexum prudentiorem, potiorem, & justiorem, regi ab infirmiori, imprudentiori, & injustiori. Turnus sacerdoti Junonis, fœminæ, ait apud *Virg.* 7. *Æneid. in med. p. m.* 278.

Cura tibi divûm effigies, & templa tueri:
Bella viri, pacemque gerant. — —

Atque hinc est quod ubique gentium fœminæ a judiciis, tutelis, aliisque functionibus, quæ administrationem requirunt, excludantur. Fœminas natura remotas esse a publicis negotiis, ait *Sueton. in Tit. c.* 50. Sed & 2. supra ostensum est, in privata familia imperium solius esse patrisfamilias: multo magis ergo id verum erit in tota republica; cui enim ne partis quidem regendæ jus natura dedit, nedum totius imperium concessisse videri potest. Atque hoc 3. fuit argumentum Catonis pro lege Oppia apud Livium *l.* 34, *c.* 2: & Rennedi Archiepiscopi apud Buchananum *Lib.* 12. ubi ait: *naturam posuisse fœminam in alterius potestate, impotentem sui tuendi, nedum alios.* Porro & 4. negari nequit, imperium non personis, sed familiis, ex quibus civitates collectæ sunt, competere; at fœminæ jus familiæ non habent, sed sequuntur familiam masculorum: adeoque ad eas imperium pertinere nequit. Accedit 5. quod fœminæ nubendo exeant è familia: adeoque (contra intentionem eorum, qui regnum certæ familiæ detulerunt,) fœminæ jus imperii ad liberos suos, qui non sunt in ejus familia, cui concessum est imperium, sed in alia, transferrent. Unde 6. facile evenire potest, ut nulla amplius consolidationis spes sit in populo deferente; quæ voluntas probari debet. Sed & 7. si fœminis æquale jus imperandi cum masculis a natura competit, cur excluduntur in statu populari, & Aristocratico? Equidem 8. de summa injuria queri fœminæ Principes possent, quod ubique, & ab omni ævo, contra jus naturæ exclusæ fuissent a jure ipsis simul cum masculis quæsito: at eas unquam ideo questas esse, non apparet. 9 Dum populus masculum elegit, patet, eum voluisse masculo parere; at quod fœminæ voluerit, non patet, sed probanda erit voluntas. Denique & 10. fœminarum regna

na plerumque involvere regnorum mutationem, aliaque incommoda, probat *Thuan. l. 16. Bodin. l. 6. c. 5*: plerumque infelicia, & crudelia esse, apparet ex exemplis apud *Justin. l. 37. c. 1. seq. L. 1. c. 4.* Conf. *jus nostrum publ. c. 27. §. 4*, & *Disput. de just. regn. Portug. p. 38.* Hinc Deus pœnam minaturus ait: *pueri, & feminæ tibi dominabuntur.* Monstrosum tale regnum appellat Camdenus, *in vit. Elisab. P. 1. pag. 107.* Tacitus de Sueconibus fœminarum imperium admittentibus, ait, *in servitutem degenerasse. de Mor. Germ. in fin.*

Nota Editoris. Verba Taciti hæc sunt *ibi: In tantum non modo a libertate, sed etiam a servitute degenerant.* D.]

Dio Cassius allegans exemplum Dionis, ait, turpe esse fœminam maribus imperare, *lib. 50.* Orsines Persa tanquam mirum allegat, se audivisse regnasse olim in Persia fœminas, *Curt. l. 10. c. 1.* Heliogabalus matrem ad Imperium admisit contra legem. Sed eo mortuo cautum fuit ne unquam mulier in Senatum veniret: ut inferis caput ejus dicaretur, devoveretur que, per quem id factum. *Lamprid. in Heliogab.* Cosroes lectis litteris Theodoræ ad suum legatum Zaberganem datis, quibus jactabat Justinianum nihil absque ejus arbitrio agere, quæsivit e suis, num rempublicam crederent cui fœmina moderaretur. *Myler Gamol. 3. in fin.* Unde communi consensu gentium fœminæ a successione regnorum excluduntur. *Procop. in reb. Goth.* Et hodieque apud barbaras nationes fere omnes regula illa obtinet, quod ex relationibus itinerariis videre est. Quin adeo filiæ regnorum incapaces visæ sunt, ut exclusis filiabus populus harum filiis regna contulerint. Ita Ferdinandus Hispanus filiarum filios hæredes fecit, ipsas exclusit. *Marian. l. 20. c. 8.* Idem Arragonius fecit. *Ibid. l. 24. c. 18.* Simile exemplum exstat in Friderico Siciliæ rege. *Marian. l. 16. c. 5.* Jacobus V. Mariæ pater, si absque mascula stirpe decederet, Matthæum Stuartum Liviniæ comitem successorem destinavit: idque si vixisset publice confirmaturus fuisset. *Buchan. l. 15. p. m. 510.*

Neque obstat, quod plurima regna referri a scriptoribus soleant, ubi fœminæ admittuntur ad successionem. Nam duplex ejus rei causa est. *I.* Quod viduæ tutrices essent, quibus educatio filiorum natura competit, quam sæpius, gratia, & vi, ad ipsam regni administrationem extenderunt; quod inprimis in Gallia in reginis tutricibus factum videmus. Huc quoque pertinet exemplum Zenobiæ apud *Vopisc. in Aurel. c. 22*: Baudicæ Britannæ, *Tac. L. 14. Ann. 31, & in Agrippa c. 15.* *Dion. l. 62. pr.* Alexandra mortuo marito, & relictis duobus filiis, regnum Judææ affectavit improbante Josepho *Antiq. l. 13. c. 24.* Simile exemplum est in Nitocre Babylonia regis Assyriorum vidua, *Herod. l. 1. n. 34*, in Artemisia vidua Mausoli, *Herod. l. 7. n. 180. in fin.*, in Semiramide vidua Nini, *Just. l. 1. c. 1. & 2*, in Thomire regina Scythiæ, *Just. l. 1. c. 8*, in Candace Ægyptia, cujus in sacris mentio fit. Hæ igitur omnes filios habuerunt, adeoque non tam reginæ, quam tutrices fuere. II. Dispositio populi, qui vel *ab initio* ea lege imperium familiæ defert, ut fœminæ quoque succedere possint; quod in regnis Angliæ, Sueciæ, Daniæ &c. contingit. Atque hoc modo Osiris, & Isis simul regnaverunt in Ægypto; quod in exemplum postea abiit. *Lucan. l. 10.* Ita memoratur Cleophis Indica apud *Curt. l. 8. c. 10*, *Just. l. 12. c. 7.* Vel *exstinctis masculis*; tunc enim, ne semel in familia illustri constitutum regnum in novas turbas, motus, & æmulationes incidat, ultro factum plerumque est, ut filiæ, earumque mariti eligerentur: iisdem fere rationibus, quibus in electivis quoque regnis descendentibus Imperium servari solet. Atque hæc spes fuit filiæ Cyri apud *Just. l. 1. c. 4*, qua tamen frustrata est: item Laviniæ apud *Virgil. Æneid. 7.* Quanquam *III.* negari non possit, plurimas harum successionum a violentia, & dolo originem habuisse; quod vel exemplo Semiramidis apparet, quæ sexum, ut imperaret, mentita est, *Just. l. 2. c. 1*; cui postea admiratione virtutis regnum relictum est, unde mos apud orientales.

Additio.

„ Quæstio, an, & quatenus fœminæ jure naturali in Principatibus succedant, agitata fuit in causa Aureliacensi. B. Parens de jure consultus masculorum jura defendit *in Tom. 1. Cons. VII. p. 602.*

Propositio VI.

Etsi vero fœminæ in genere vocatæ sint ad successionem, non tamen succedunt, nisi omnibus masculis exstinctis.

Demonstratio.

Quando igitur fœminæ in prima delatione quoque comprehensæ sunt, adeoque ex dispositione populi succedunt; porro quæritur, an cum masculis æquo jure succedant, an vero non nisi exstinctis omnibus masculis? Nos posterius affirmamus: 1. quia masculi jus quæsitum habent præ fœminis, eisque natura

natura præferuntur; hoc jus natura masculis quæsitum admissione fœminarum ablatum non censetur. Etenim 2. alia quæstio est, an fœminæ, quæ jure naturæ exclusæ sunt, admitti debeant: alia, an, & cum masculis concurrere, quin & quibusdam præferri? Prius apparet ex dispositione populi, idque decisum est: posterius non item; id ergo cum declaratum satis non sit, dispositum non intelligitur. Sane 3. patet; quod populus fœminis favere velit, non quod masculis nocere; quod illis jus dare, non his auferre; quod illas ad jus, quod a natura non habent admittere, non quod hos eo, quod habent, privare voluerit. Neque 4. ratio, favor, aut voluntas ullius apparet; sed in contrarium præsumtio omnis est: tum ratione *populi concedentis*, qui non videtur velle regi potius a fœminis, quam a masculis, quamdiu hi supersunt; nec transferri regnum in aliam familiam, quam, in ea retineri, cum adhuc exstet: tum *ratione acquirentis*, qui non præsumitur proli suæ masculæ, quæ nomen, & familiam servat, præferre voluisse fœminas, & masculos jure suo naturali excludere. Hac ratione 5. fundantur feuda, in quibus fœminæ, etsi feudum fœmininum sit, nun succedunt, nisi exstinctis omnibus masculis, 1. *f.* 6. §; quin etiam 1. *f.* 8. §. *f.* & 2. *f.* 49. Idque 6. ita inter gentes receptum esse, exempla docent, de quibus vide *Grot.* §. 12. *b. ibique Tesm. lit. f.* & *infra* §. 30.

P R O P O S I T I O VII.

Inter masculos autem præfertur primogenitus.

D E M O N S T R A T I O.

Nam hanc voluntatem populi fuisse, ut unus saltem succedat, apparet 1. ex populi facto, dum uni saltem detulit, non pluribus. Pari igitur ratione dum familiæ simul detulit imperium, unum ex ea vocasse videtur. Idque 2. confirmatur ex ipsa natura regnorum, & principatuum; nam ideo regna introducta, & reges constituti sunt, ut unus dux sit reliquorum, inprimis in bellis gerendis, quæ sub plurium imperio feliciter geri vix possunt. Sed & 3. regna, & principatus sua natura imperium unius denotare, ex ipsa voce apparet. Rex enim, dux, ac Princeps, unum significat, quod reliquos regit, ducit, & ut primum omnes alios antecedit. Unde Tacitus vim principatus resolvi, ait, *nisi una ratio redatur.* Atque hinc 4. si plures imperium tenent, non regnum vocatur, seu principatus: sed Oligarchia, Triumviratus, Duumviratus &c. Id vero specialissimum est, & non nisi ex singulari dispositione, ut tres sint Augusti, & singuli in solidum; quæ exceptio regulam, & naturam rei non mutat, sed firmat.

Cum igitur 5. ex prima delatione, & ex ipsa natura regnorum constet, unum saltem ex familia primi acquirentis succedere posse; ultro inde sequitur, primogenitum præferri, quia nulla ratio est cur minor natu ei præferri debeat. Cum e contrario 6. pro majori natu militet, quod ei jus succedendi ex momento nativitatis quæsitum sit, indeque ab eo, qui postea natus est, ei auferri non possit. Cum igitur 7. unus succedere debeat, certe præferendus potius est ille, in quo aliqualis est prærogativa, scilicet ætatis, ei, in quo nulla est. Sane 8. ratione naturali nititur regula, quod in pari causa is, qui potior est tempore, jure potior sit. Atque ea 9. communis est gentium opinio, & praxis. Artemenes Darii Hydaspis filius major *ætatis privilegio* regnum sibi vindicasse dicitur. *Just. l.* 2. *c.* 10. ubi addit, *quod hoc jus*, & *ordo nascendi*, & *natura ipsa gentibus dederit.* Ptolemæus minimo natu ex filiis regnum tradidisse dicitur *contra jus gentium. Just. l.* 16. *c.* 2. Dionysio Siciliæ tyranno mortuo, cum populus majorem natu suffecisset, dicitur *Jus naturæ* secutus. *Just. l.* 21. *c.* 1. Perseus fratri suo Demetrio objicit: *obstat tuæ spei ætas mea, obstat jus gentium. Just. l.* 16. *c.* 1. Herodotus primogenitum *lege* præferri, ait *L.* 6. *c.* 153. & *omnium gentium commune institutum fuisse, ut primogenitus in regno succederet. L.* 7. *c.* 167. Unde Cleomenes etsi mentis non compos, patre quoque invito prælatus est, *L.* 5. *c.* 133: & Amulius injuriam majori fratri Numitori illatam, (quem regno excluserat) morte luit. *Just. L.* 43. *c.* 2. *Liv.* 1. *c.* 34.

Quid si gemini nascantur? Resp. tunc præfertur is, qui primus prodiit: in dubio uterque. Hinc apud Spartanos Ægina simulavit, se nescire quis liberorum prior natus esset, eoque uterque rex factus est. *Herod. l.* 2. *c.* 135.

Equidem dubium moveri posset, quod populus totam familiam vocaverit, adeoque non uni, sed omnibus simul regnum detulisse videatur? Verum populus jus saltem succedendi definivit, illudque familiæ concessit; sed de ordine nihil disposuit, adeoque eum juri naturæ reliquit. Quod igitur secundo genitus succedat, ex populi dispositione est; sed quod non succedat, nisi post mortem fratris, id ex lege naturæ est.

P R O-

P r o p o s i t i o VIII.

Quilibet primogenitus etſi præmortuus, jus ſuum etiam eventuale cum omni ſuo eventu, ejusque ordine, conditione, ac prærogativa, transmittit ad ſuos deſcendentes habiles.

D e m o n s t r a t i o.

Demonſtratum jam eſt ſupra *Prop. V*, jus ſuccedendi liberis quæri ex momento nativitatis: atque hanc ſpem eſſe verum jus, non actuale quidem, ſed eventuale, & in conditionem *ſi pater mortuus fuerit* ſuſpenſum; ejusque effectum eſſe, ut expectari debeat eventus. Unde diximus, jus exſpectandi eventum eſſe in obligatione. Hoc jus eventuale, hanc ſpem, primogenitus transmittit ad omnes ſuos deſcendentes; utpote qui ſuccedunt in omnia jura defuncti, adeoque & in eum *eventum*.

Cum igitur deſcendentes jure patris ſuccedant, neceſſario ſequitur, deſcendentes eodem *ordine* ſuccedere, ita ut jus illud eventuale ad primogenitum maximum natu, ejusque deſcendentes, pari ordine pertineat. Sed & ſuccedunt in eandem *conditionem*, i. e. in caſum, *ſi mortui fuerint illi, qui actuale jus habent.* Imo ſuccedunt quoque in eandem *prærogativam*, ſcilicet ut maſculi ſemper præferantur fœminis in pari gradu conſtitutis.

Denique diximus, transmitti jus hoc eventuale ſaltem ad deſcendentes *habiles*. Quinam vero ſint habiles, videbimus infra. Atque ex his apparet, linealem ſucceſſionem eſſe juris naturalis: ac jus repræſentandi, ſeu transmittendi jus ſuum in deſcendentes, etiam in regnis ab ipſa natura eſſe.

Unde porro apparet, nepotem ex primogenito præferri patruo, &c. *Vid. infra*. §. 30. & nepotem ex fratre præferri patri regis, §. 31. Atque hæc ſucceſſio per Auream Bullam inter Electores ſtatuta eſt *A. B. c.* 5. Conf. *infra* §. 22.

P r o p o s i t i o IX.

Si nulli ſint habiles deſcendentes ex primogenito, ſuccedit ex prima delatione alter filius, ejusque deſcendentes, pari ratione ut ante: tunc tertius, & ſic porro.

D e m o n s t r a t i o.

Primogenitum jus ſuccedendi in momento nativitatis habere, ſed eventuale, & ſub conditione *ſi pater mortuus fuerit*, diximus. Pari ratione ſecundo genito jus ſuccedendi in regno quæſitum eſt ex momento nativitatis; ſed ei longe plures conditiones inſunt, ſcilicet, ſi 1. pater, 2. frater major natu, & 3. ejus deſcendentes habiles mortui fuerint.

Atque hic ſecundo genitus hoc jus eventuale itidem ad omnes ſuos deſcendentes, pari ordine, conditione, & prærogativa, transmittit: ita ut hi deſcendentes præferantur cæteris fratribus parentis ſui minoribus, utpote ratione quorum parens ipſe quoque eſt primogenitus.

Deficiente ſecundo genito, cjusque linea, ſuccedit tertio genitus, ejusque linea, pari eventu, ordine, & prærogativa: & ſic in infinitum.

P r o p o s i t i o. X.

Maſculis deficientibus, & admiſſis in prima delatione fœminis, filia ultimi regis, etſi ex natu minimo nata, præfertur filiabus ſemel excluſis, etſi ex primogenitis natis.

D e m o n s t r a t i o.

Filias regulariter non ſuccedere in regnis, probavimus ſupra *Prop. V.* Sed & licet a populo vocatæ ſint ad ſucceſſionem, non tamen admitti, niſi deficientibus omnibus maſculis, late demonſtravimus *ibidem.*

Deficientibus igitur omnibus maſculis, quæſtio oriri poteſt, an filiæ ultimi regis ſuccedant: an vero filiæ primogeniti ſemel excluſæ? Equidem cum omnium fœminarum par ſit conditio, & jus earum ſuccedendi actuale nunc demum incipiat, ordo temporis videtur inſpiciendus, vi cujus filiæ primogeniti videntur potiores eſſe. At poſito id verum eſſe ratione fœminarum ſemel excluſarum ſecundæ, & tertiæ lineæ; concedi id tamen non poteſt ratione filiæ ultimi defuncti regis. Filia igitur noviſſimi regis præfertur aliis fœminis, etſi ex prioribus lineis natis. Nam 1. filia hæc ſuccedit ex jure patris, qui omne jus ſuum transmittit ad deſcendentes capaces; at filia hæc capax eſt, deficientibus quippe maſculis. Sed & porro, ac 2. rex noviſſimus transmittit jus ſuum ad ſuos deſcendentes cum ſua qualitate. Ergo quia actu rex, eoque prioribus fœminis potior fuit, hanc qualitatem, & prærogativam, hoc jus potius, jure naturæ transfert ad filiam jam capacem. Neque enim 3. noviſſimus rex ſpem ſaltem transfert in ſuam filiam, ſed ipſum regnum, & jus purum, non eventuale; quod jus potius eſt nuda ſpe. Hæc ergo filia 4. nunquam excluſa fuit, ſed jus actuale habet: adeoque potior eſt illis, quæ ſemel excluſæ ſunt, indeque eventuale ſaltem jus habent. 5. Filia igitur hæc ſuccedit certo jure naturæ, nulla lege, & ratione ſuſpenſo. Reliquæ ſuccedunt quidem lege naturæ; at eorum jus

semel suspensum, adeoque mere eventuale est. Adeoque 6. attendi non debet quod reliquæ fœminæ antea fuissent potiores, quia tum fuere incapaces; in momento autem, quo fiunt capaces, ultimi defuncti filia potior est jure.

PROPOSITIO XI.

Ubi masculi primi electi deficiunt, nec ultimus filiam habeat, in quam actu jus suum transferat, (hac enim præfertur ex jure patris, vid. prop. praced.) filia ex tertia linea, præferenda est filiæ ex prima linea.

DEMONSTRATIO.

Diximus, fœminas etsi ad successionem ex voluntate primorum disponentium vocatas, non succedere in regnis, nisi deficientibus omnibus totius familiæ masculis. Exstitit ergo conditio successionis fœmininæ in momento, quo deficiunt masculi. At valde quæritur, quænam fœminæ præferantur, & quisnam ordo succedendi obtinere debeat? Equidem, si ultimus rex filiam reliquit, eam præferri diximus, quia nunquam exclusa fuit, adeoque jus actuale in eam transmittitur. *Vid. prop. praced.* Si vero filiam non reliqoit, sed sine liberis decessit, & forte tres lineæ primi electi supersint; tunc dubium esse iocipit, an fœminæ primo electo proximæ, an vero illæ, quæ ultimo defuncto proximæ fuere, succedant? adeoqoe an ordo succedendi a majori linea, an ab ea, quæ novissimo regi proxima fuit, inchoari debeat?

Naturali ratione dicimus, præferri fœminam, quæ novissimo regi proxima est: adeoque si novissimus rex *sororem* reliquit, ea præfertur omnibus fœminis priorum linearum. Nam 1. pater illius sororis semel prælatus est anterioribus fœminis; quod jus potius parentes ad suas filias quoque transmittunt. Si *soror* oon exstat, amita succedit, itidem exclusa prima linea, ex eadem ratione; quia masculi seqniorum linearum jus suum potius, quo anteriorum linearum fœminas excluserunt, in omnes descendentes, etiam filias, transmittunt. Atque hactenus jus aliqnod actuale habent fœminæ posteriorum linearum, quod nudæ spei, qua fœminæ priorum liocarum gaudent, præfertur. Neque 2. regeri potest, filias sequiorum linearum itidem exclusas, adeoque incapaces fuisse: ac proinde parem omnium fœmioarum nunc (exstinctis scilicet masculis) esse conditionem, eoque ordine tantum differre, qui iocipit a prima. Nam verum quidem est, fœminas sequiorum liocarum semel exclusas fuisse; at NB. non per jus priorum fœminarum, sed per jus sequentium masculorum, & inde nascentium. His remotis proximum illorum jus invenitur, vi cujus succedunt, ac si masculi posteriores non obstitissent; remoto enim impedimento jus prius redit natoraliter. Fœminæ igitur secundæ lineæ quidem sunt posteriores masculis etsi sequentibus; sed sunt potiores anterioribus fœminis, quarum conditio semel defecit: cum sequentium fœminarum jnra, & spes adhuc integra sint. Jus ergo fœminarum primæ lineæ non incipit, nisi masculis sequioris lineæ, & ex iis descendentibus, fœminis exstinctis. Unde simul apparet, filias in successione præferri, prout vel magis, vel minus, vel nunquam exclusæ sunt. Accedit 3. quod eo digniores videantur, quo propiores sunt familiæ regiæ: eoque merito præferatur linea proximior cum regia domo. 4. Atque ex hoc principio jus feudale fœminas semel exclusas in perpetuum a successione feudorum excludit, 1. *feud.* 6. §. 1. quod tamen jure naturali verum noo est: filia enim semel exclusa non semper excluditur, sed postponitur; neque exclusæ sunt simpliciter, verum ob existentiam masculorum, quo obstaculo cessante cessat exclusio.

Atque hinc jam 6. sponte sequitur decisio casus in *L.* 32. §. 6. *ff. leg.* 2. ubi testator primo certis personis nominatis, & tum *familiæ* fideicommissum relinquit: & quærebatur, an deficientibus nominatis succedat is, qui ultimo oominato, an qui testatori proximior est. Ait JCtus, *omnes, qui ex nomine defuncti fuerint eo tempore, quo testator moreretur, & qui ex his primo gradu procreati sunt, vocari;* ubi per verba *primo gradu* intelligendi sunt proximiores ultimo possessori.

PROPOSITIO XII.

Fœmina etiam præmortua omne jus suum similiter transmittunt ad suos descendentes habiles, cum suo eventu, ejusque lege, ac prærogativa.

DEMONSTRATIO.

Uti enim masculus omne jus suum, adeoque & jus succedendi in regno, transfert ad suos descendentes; ita etiam fœmina primogenita suam spem, exstinctis masculis succedendi, ad suos descendentes transfert: adeo ut quamdio una descendentiom ex hac lioea superest, secunda linea excludatur, etsi forte gradu proximiores sint personæ bujus lineæ.

Traosfertur autem eventns ille cum sua lege, ac prærogativa: adeoque exspectare debent

bent conditionem; jus enim demum incipit exstinctis masculis; sed & in ipsa linea ordo successionis naturalis obtinet, & jus illud eventuale in infinitum transmittitur in solam primogenitam, ejusque descendentes, pari ordine, & praerogativa.

Juri ergo succedendi *masculorum*, & quidem *filii primogeniti*, inest conditio si pater defecerit. *Secundo geniti*, si 1. pater, 2. frater primus, 3. hujus liberi masculi defecerint. *Tertio geniti*, si 1. pater, 2. frater primus, ejusque 3. descendentes, tum 4. frater secundus, & 5. ejus descendentes defecerint. Et sic porro.

Foeminarum autem juri succedendi inest conditio 1. si pater, 2. fratres omnes, sive majores, sive minores, 3. fratrum liberi masculi, & 4. filia ultimi possessoris, nunquam exclusa, defecerint.

PROPOSITIO XIII.

Masculus ex foemina natus non plus juris habet, quam foemina unde descendit.

DEMONSTRATIO.

Ponamus defuncto rege novissimo in prima linea exstare liberos ex foeminis, tum masculos tum foeminas; quaeritur, an masculi praeferantur, an foeminae? Quidam in genere putant, praeferri masculos, ob sexus praerogativam. At si foeminae, ex quibus foeminae exstant, potiores sunt illis foeminis, ex quibus masculi exstant, verius est, foeminas praeferri masculis. Si proinde ex duabus sororibus liberi exstent, ex majori foemina, ex minore masculus, tunc illa hunc excludit. Uterque enim jus succedendi ex foemina habet: & sic filius jure matris succedit, quae postponitur sorori majori, & ejus filiae; neque enim plus juris filius habere potest, quam ejus mater. Sic econtrario filia succedit ex jure matris primogenitae, quae praelata fuit sorori minori, ejusque descendentibus.

PROPOSITIO XIV.

Si regina mortua concurrunt filia ejus, & filius, hic semper praefertur.

DEMONSTRATIO.

Si diversarum linearum foemininarum masculi, & foeminae concurrunt; diximus, foeminas praeferri masculis, si mater earum potior fuit. At si ex regina supersint filiae, & filii; quaeritur, an filiae majores prae filiis minoribus succedant? Videtur id affirmandum, quia foeminae capaces sunt successionis, & jus a matre habent, adeoque praerogativa sexus cessat; at contrarium verius est, & filius, licet minor, praefertur sorori majori. Etsi enim jus maternum par sit, praerogativa tamen est ex proprio jure, & conditione sexus. Jus enim, & capacitas naturalis maris certa est; de foeminae autem capacitate, & jure, non constat.

Filius autem, qui sorori hoc modo praefertur, jus suum potius transmittit ad omnes masculos, qui ratione ipsius lineae tantum capaces sunt. Exstinctis autem demum masculis succedit soror, ejusque descendentes: etsi forte regina, (mater illius filii, & filiae,) sorores, & ex iis masculos reliquerit.

PROPOSITIO XV.

Inhabiles ad regnorum successionem sunt omnes, qui 1. a primo acquirente non descendunt, & 2. a privata successione exclusi sunt: illegitimi vero etiam respectu matris.

DEMONSTRATIO.

Delata successione familiae primi acquirentis, *primo* excluduntur omnes, qui a primo acquirente non descendunt: adeoque ascendentes, & collaterales; deficit enim delatio, & voluntas populi, de quo supra *prop. IV.* egimus. *Secundo* excluduntur omnes, qui ab haereditate privata exclusi sunt: adeoque *I.* ILLEGITIMI. Nam 1°. jure naturae nec in bonis privatis patri succedunt; ergo nec in regnis, ubi facta delatione successio naturalis obtinet. *Vid. Prop. III.* Sed & 2°. licet spurii succederent patri in bonis privatis, non tamen succederent in regnis, utpote quae non sunt pars bonorum, & ubi tota ratio successionis naturalis cessat; cessat inquam necessitas educationis, & propagationis, nec regna acquiruntur ex jure occupandi, uti successiones privatae, sed ex pacto: quin & dignitas non transmittitur in haeredes. *Vid. infr.* §. 8. & 16. 3°. Ratio successionis naturalis in regnis oritur ex pacto, & dispositione populi; populus autem jus succedendi saltem dedit familiae, in qua non sunt spurii. Familia enim est societas conjugalis, seu conjugum: adeoque extra hanc societatem conjugalem nati censentur nati extra familiam, indeque sub pacto illo non comprehenduntur. Porro, & 4°. populus detulit regnum descendentibus certis; moraliter autem certitudo patris nulla est, nisi ex justis nuptiis: adeoque ex sola societate conjugii nati pro certis habentur. Sane 5°. sanguine electo simul reverentia quaedam sanguini tribuitur, quam adeo delet incertus sanguis, & dubius; & cum ob merita sanguini jus datum sit, merito excluduntur spurii, qui non ex merito, sed ex vitio originem ceperunt: sed & populus ideo elegit

familiam, ne paribus parere teneatur; magis ergo ne fporiis. Denique, & 6°. fucceffio oon eft ex jure, fed ex voluntate fingulari, de qua plene conftare, & quæ probari debet: nec jus inde arrogari poteft fi dubia fit, uti dubia eft in fpuriis. Idque 7°. omnium fere gentium exemplis probatur. De Perfeo fpurio ait Livius, illum ut ex vulgato corpore genitum nullum certum patrem habuiffe, indeqoe a fucceffione exclufum fuiffe. *L.* 40. *c.* 9. *L.* 39. *c* 53. Vid. *infr.* §. 16. Statius *Thebaid.* 2. *v.* 444. ita canit:

—— *Pudet, heu! plebiique, patrumque.*
Ut toties INCERTA *ferant, mutentque gementes*
Imperia, & DUBIO pigeat fervire tyranno.

Damaratus Spartanus, Septimeftris, regno a collega dejectus eft tanquam fpurius. *Cluv. hift. Xerx. p.* 84. Agis noluit agnofcere fucceflorem regni poft decimum menfem a concubitu natum. *Plut. in Alcibiade.* Martinus Arragonius fummo ftudio commendabat Fædericum nepotem nothum; fed rejectus, & Ferdinandus fucceffor per vexillum duxit fafciam tranfverfam Veneti coloris. *Laurent. Valla de geft. Ferd. l.* 3. Carolus VII. magni camerarii munus dedit fratris notho ob egregia in regnum merita, quia ob natalium defectum excludebatur a regno. *Thuan. l.* 27. *in f.* Johannes Cypri rex filium fuccedere voluit, etfi fpurius effet pofthumus Jacobus, qui per fcelus, & ope Turcarum obtinuit. *Naucl. Gen.* 49. *f.* 1089.

Joannes Auftriacus filius naturalis Caroli V. virtute illuftris in nulla regni parte fuccedere potuit. Alfonfus II. cum Ferrariæ Ducatum transferre in Cæfarem Eftenfem vellet, intercelfit Papa, & prohibuit, quod fpurius effet. *Thuan. l.* 100. Johannes Hamiltonius Prorex Scotiæ, at nothus, non modo non regni, fed ne fuæ quidem familiæ hæreditatem obtinuit. *Buchan. l.* 15. *p. m.* 520. Alexander Medicæus exftincta Cofmi familia a fucceffione exclufus eft. *Aut. Caf. ill de Alex. Med. p.* 249. Matthiæ filius naturalis Johannes cum vi regnum prætenderet, victus, & a Hungaris occifus eft. *Dubrav Hift. Boh. L.* 1. *p.* 31. Johannes Aureliacenfis nothos exclufos a fucceffione dicitur, etfi egregia ejus in regnum Galliæ merita fuerint. *Thuan. L.* 27. *in f.* Richardus III. exclufurus fratrem majorem, fpurium prædicabat, *Flor. Angl. in Eduard. III. p.* 245: adeo ut Clerus ex publico fuggeftu pœnam, & iram cœli nunciaverit populo, fi fpurium, & dubiam ftirpem regiæ præferrent. *Polyd. Verg. l.* 25. *f.* 737. De moribus Germaniæ, Lufitaniæ, Perfarum, Macedonom, populorum Borealium &c. teftatur *Mylerus in Gamolog. Princ. c.* 23. §. 3. *feq.* Wilhelmus conqueftor, nothus, cum domi fperare fucceffionem non potuit, Angliam invafit, ibique vi regnum novum condidit.

Equidem negari nequit, fæpius fpurios quoque fucceffiffe in regnis, cujus rei exempla refert *Grot. b.* §. 12. *ibique not.* & *Tefm. ibid. lit. b.* & *i.* & *ad* §. 16. *lit. a. Add. Cabed. p.* 1. *dec.* 100. Quin de ducibus Burgundiæ conftat, eos qualitatem hanc fpuriam titulis fuis inferuiffe, feque fcripfiffe *Batard de Bourgogne Myl. d. l.* Sed pauciffima hujufmodi fucceffionis exftant exempla, quæ jus gentium commune non faciunt: inprimis cum illa exempla vel vi nitantur, vel nova populi electione. Ita vidimus Johannem Cypri regem, exclufo filio fpurio Jacobo, filiam fibi fuccedere voluiffe; at Jacobus auxilio Turcarum jus regni fibi afferuit. Theodoricus Clodovæi M. filius naturalis regnum Auftrafiæ accepit confenfu populi. Ita in Sicilia Ferdinandus fucceffit Alphonfo IX: & anteriori tempore Manfredus nothus Friderico II; fed electione, adeoque populo adftipulante.

Idque adeo verum eft, ot nec matri reginæ fuccedant fpurii. Equidem in privatis bonis fpurius matri fuccedit, ne ab omni jure naturali in terram exclufus videatur. Secus autem eft in regnis, in quibus jus occupandi non fuit, adeoque nec forrogata fucceffio, nifi ex voluntate, de qua hic non conftat.

Denique adeo excluduntur fpurii, ut nec fufficiat fi pater eos agnofcat; quia populus oon tenetur admittere regem, qui non in familia natus eft, adeoque nec jurium familiæ capax eft. Sed & fucceffor eum admittere non tenetur, quia jus ei quæfitum eft ex prima electione, & ex jure familiæ, quod facto patris ei interverti nequit.

II. LEGITIMATI. Hi enim antea fpurii fuerunt, adeoque fucceffionis incapaces: neque pater fua agnitione jus populo, & fucceffori quæfitum auferre poteft. Hinc Fridericus Arragonius nothus rejectus eft, etfi mater ducta, & fpurius a Papa natalibus reftitutus fuerit. *Capyc. dec.* 121. *n.* 4.

III. ADOPTATI. Duo enim requiruntur ut ex pacto fuccedant adoptati: 1. ot res fit, de qua adoptans libere difponere poffit, qoalis

qualis non est regnum: 2. ne præjudicetur juri natura liberis, vel aliis agnatis quæsito; præjudicium autem hic fieret liberis legitimis, & agnatis. Alias rationes, & exempla *vide infra* §. 12, & 16. Secus est si consentiant illi, quorum interest, v. g. populus, & justi liberi, aut agnati.

IV. CRIMINIS CAPITALIS REI. Hi enim jus vivendi non habent, nedum succedendi, & imperandi; & qui vita indignus est, jurium vitæ dignus censeri nequit. Atque ideo Robertus Anglus Guilielmi filius a successione exclusus est. *Flor. Angl. in Wilh. II.* Item Henricus I. cum filio suo. *ibid. p.* 32. Laurentius Medicæus etsi proximus non successit, quod patrem occiderit. *Aut. Cas. ill. in Alex. Med. p.* 294. Ita Darius, cui pater regno cessit, ob conspirationem in patrem remotus, & trucidatus est. *Just. l.* 1. *c.* 1. & 2.

V. Non vero excluduntur INFANTES, & IMPUBERES. Nam his natura jus succedendi quæsitum est ex pacto primorum disponentium, qui toti familiæ illud concessere. Hoc jus ob ætatem auferri liberis nequit, non magis, quam ob valetudinem, absentiam, aut aliud impedimentum temporarium. Etsi administratio interim aliis committatur: quod per tutores fit; de quo jure tutelæ late egimus *supra.*

Atque hinc etiam apud omnes fere gentes infantes ad successionem regnorum admittuntur. Ita Lud. XII. Lud. XIV. & Lud. XV. reges Galliæ fuerunt: sed sub tutela. Ascanius, nondum maturus imperio, regnum habuit sub tutela Laviniæ. *Liv.* 1. *c.* 3. Principes imperii Ottonem III. puerum regem fecerunt. *Ditmar. in Otton.* Henricus III. puer XI. annorum a patre commendatur proceribus: Henricus IV. pariter. *Herm. contr. in Henr. IV.* Henrico IV. procurante principes imperii omnes filium ejus parvulum Fridericum, adhuc in cunis vagientem, sibi adsumserant in regem, fidelitatemque ei juraverant. *Ursperg. in Henr. VI.* Ptolemæus puer rex Ægypti sub tutore fuit. *Cæs. bell. Civ. l.* 8. *c. f.* Hieronymo Siculo pater 30. tutores dedit. *Liv.* 24. *c.* 4. Antigono dati sunt tutores a populo. *Just. l.* 29. *c.* 1. Henricus rex Castellæ nondum impleto anno 14. regni habenas suscepit ex testamento patris, qui ætatem hanc justam dixit. *Marian. l.* 19. *c.* 1.

Nec *VI.* excluduntur FURIOSI. Calamitas enim jus semel furioso (qui pars est familiæ) ex voluntate primorum disponentium quæsitum auferre nequit; sed administratio sola alii confertur. Neque hoc impedimentum perpetuum est, quia nulla certitudo moralis adest, quæ impedit quo minus reconvalescere possit. Ita Carolus phreneticus jura majestatis retinuit.

An *VII.* EX CAPTA NATI succedunt in regnis? Affirmatur. Captæ enim omnia jura naturæ salva, & integra retinent: adeoque & jura conjugii, ac familiæ, unde jus succedendi oritur. Equidem cum pars Macedonum Alexandro M. successorem destinarent filium Barsenes, aut Roxanes; Ptolemæus, & alii id indignum censuerunt. *Curt. l.* 10. *c.* 6: non quasi juri gentium id repugnaret, sed quod contra dignitatem, & decorum populi victoris esset a victis gubernari. Sed & Ptolemæus regnum ipse affectabat.

An *VIII.* FOEMINÆ à successione excluduntur? Merito id affirmamus, ac rationibus quoque probavimus *supra Prop. V.* Nisi populus eas quoque vocaverit; tunc autem succedunt non nisi deficientibus masculis totius familiæ: *ibid.*

An *IX.* excluduntur DIVERSÆ CONFESSIONIS LIBERI? Negatur: quia jura secularia, quo pertinet successio, nihil cum spiritualibus commune habent. Excipe si lex fundamentalis sit, ne is, qui religionem patriam non colit, succedere possit. Ita in Gallia exclusus fuit Henricus IV, donec mutavit. Simile edictum obtinet in Anglia: atque ex eo solo capite, etsi de certitudine partus constaret, filius Jacobi II. prætensus a succedendi jure excluderetur. *Vid. supra prop.* 3. *infin.*

X. Denique quæritur, an liberi A REGE EXULE NATI jus succedendi habeant? Affirmatur. Jus enim regni penes exulem manet, & injoria ejectus jus hoc transmittit ad omnes suos descendentes; quod late expositum est *supra l.* 1. *c.* 4. §. 15.

Quo de discrimine egimus supra] „ *L.* 1. „ *c.* 3. §. 11. & 12. *c.* 4. §. 10. *L.* 2. *c.* 6. §. „ 3. & 12. Conf. *L.* 2. *c.* 14. §. 10. *L.* 3. *c.* 8. „ §. 1. & 2.

Prioris generis regna dividi possunt] „ Imo „ non possunt, nisi populus victor (cui soli „ jus imperii acquiritur) consentiat. Equidem civitas victa de injuria queri non potest; nam jus imperii amisit. At populus „ victor regem prohibere potest ne dividat; „ neque enim Rex plus juris habet in populum armis subactum, quam in ipsum populum victorem.

Dividi etiam possunt inter mares] „ De „ divisione regni inter fratres varia inter gen- „ tes exstant exempla, etiam in regnis, quæ „ notorie non fuere patrimonialia. Sic impe- „ rium orientis, & occidentis, inter Hono- „ rium, & Arcadium divisum, legimus. Sed „ & antea Constantinus utrumque terminum „ terrarum orbis in tres filios divisit. *Euseb.* „ *in vit. Const. 4. c.* 51. Carolus magnus, & „ post eum Antoninus Pius, imperium inter „ filios distribuerunt. *B. Par. jus publ. c.* 5. „ §. 16. Verum hæc omnia consensu populi, „ vel expresso, vel tacito, acta fuere.

Et feminas, ut in Ægypto] „ De Cleopa- „ tra vide Strabonem *l.* 17. *p.* 596.

Nec adoptati minus veris liberis succedent] „ Si consensu populi, liberis non existenti- „ bus, adoptati sunt, hoc verum est: alias „ non. Nam non sunt pars familiæ natura- „ ralis, cui soli delatum est imperium. *Vid.* „ *sup.* §. 3. *Prop. VII.*

Ex præsumta voluntate] „ Quia dum fi- „ lium aliquem adsumit, eique patrimonium „ relinquit, videtur etiam imperium, utpo- „ te quod pars patrimonii est, relinquere „ voluisse. At eum sæpius jam dictum sit, „ imperium nunquam esse in patrimonio re- „ gis, adeoque hunc neque expresse de eo „ disponere posse; frustra de tacita ejus vo- „ luntate quæritur. Equidem plura exstant „ exempla regum, qui ex adoptione succes- „ serunt; at id consentiente, & approbante „ populo factum in regnis, quæ notorie pa- „ trimonialia non fuerunt. Ita enim apud „ Romanos nulla fere fuit successio, nisi „ per adoptionem; Augustus enim Tibe- „ rium, Tiberius, Germanicum, §. 11. *Inst.* „ *adopt* Galba Pisonem, *Tac. Hist.* 1. 15. & „ 30. Hadrianus Antoninum Pium, &c. adop- „ taverunt. *Spart in Vit. Hadr. c.* 24: neque „ tamen status ibi erat Monarchicus, sed po- „ pularis. Alia exempla cumulat Tesmarus „ *in notis b.* Ita enim Johanna I. regina Nea- „ politana Alphonsum primo, deinde Ludo- „ vicum adoptavit. *Thuan.* 1. *p. m.* 4. Mar- „ garita Daniæ, Sueciæque regina adopta- „ vit Ericum. *Crantz. Dan.* 8. *c.* 1. *pr.* Ada „ Alexandrum magnum. *Arrian.* 1. *p. m.* 68. „ De adoptanda Scotorum regina agitur apud „ *Cambd. Hist. Elis. p.* 1. *p.* 67.

Nothus] „ Spurios, i. e. vulgo quæsitos „ nec in privata hæreditate succedere, nedum „ in regnis, supra probavit B. Parens §. 3. „ *Prop. VII*: adeoque in regnis patrimonia- „ libus quoque (si regi propria essent) ex- „ cluderentur propter incertitudinem patris. „ Liberi quoque naturales excluduntur, quia „ ea lege nati sunt *ne succedant*. Si proinde „ admittuntur, id fit consensu patris, qui „ mutare legem illam, i. e. jus quoque suc- „ cedendi tribuere nothis potest: Sunt enim „ vere ex sanguine regis nati, & de eo con- „ stat.

Rex Atheas] „ Variæ sunt lectiones circa „ hoc nomen; aliæ enim editiones habent „ Mattheas, aliæ Metheas, aliæ Atheas. *Vid.* „ *Bernegger. ad Just. l.* 9. *c.* 2.

Quæ Gothi, & Langobardi armis quæsierant] „ Ita Theodahatus ab Amalasuenta ad regnum „ assumtus. *Putean. Hist. Insubr. L.* 1. *c.* 15. „ Ita Luitprandus Pipinum Caroli filium ad- „ optavit. Quod fiebat per incisionem ca- „ pillorum: *Paul Diac. L.* 6. *c.* 53. Vid. *Pu-* „ *tean. d. l. L.* 3. *c.* 12. *n.* 4.

Qui primum regem sanguine non attingunt] „ Intelligit affines *Gronovius b.* Quod admit- „ ti nulla ratione potest, nec in regnis bello „ quæsitis, seu patrimonialibus; quia rex non „ plus juris in hæc regna (quæ populi jure, „ ac nomine acquiruntur) habet, ac in il- „ lud, quod ex populi voluntate ei dela- „ tum est. Neque exemplum Paphlagoniæ „ contrarium probat; hoc enim regnum non „ fuit patrimoniale, neque Mithridatis pater „ fuit proximus ultimo regi: sed successio „ patri delata fuit ex testamento; quanquam „ titulum illum dubium fuisse, vel exinde ap- „ paret, quia Romani Mithridatem ut regno „ decederet jusserunt. *Justin. l.* 8. *c.* 5.

Si talis successio in iis locis recepta sit] „ At tunc id quoque obtinet in regnis non „ patrimonialibus, si ea lege delatum est im- „ perium, ut princeps id extraneis relinque- „ re possit.

Patri suo obvenisse, ait apud Justinum Mithridates] „ Imo id adoptione, & vi „ testamenti factum, ait Justinus *L.* 8. *c.* 5.

AD §. XIII.

QUOD *si dictum sit, ne dividatur regnum, nec cui cedere debeat expressum sit*] Auctor a regula, quod regnum patrimoniale dividi inter liberos possit, excipit casum, ubi cautum est ne regnum dividatur. Verum, in omni regno, etiam quod patrimoniale vocant, unum saltem succedere, diximus.

Mas, aut fœmina] Imo in omni regno marem præferri fœminæ, supra vidimus.

In

In Thalmudico, titulo de regibus] „ Contrarium exinde probatur : nimirum, masculos semper prælatos fuisse fœminis.

Qui præcipuum jus habet in hereditate, is & in possessione regni] Apud Hebræos primogenituræ jus in publicis, & privatis, jussu divino statutum est : adeoque ibi semper filii majores præferuntur minoribus. At jure naturæ omnes liberi æquales sunt in juribus privatis ; in publicis autem præfertur mas, & inter mares natu major.

Ideo filius natu major præfertur minori] Rationes vide §. 12. *prop. VII*, & infra §. 18.

Artabazanes] „ Sic vocatur quidem Herodoto *L.* 7. *c.* 2. At Trogus Pompejus eum vocat Artemenem apud *Just. L.* 2. *c.* 10. Plutarchus in *apophtegmatibus*, & libro *de fraterno amore*, Ariamenem. Sed & Herodotus, paulo post allegatum locum, Achæmenem nominat, Darii filium, Xerxis fratrem. Plutarchus *in Artaxer. c.* 2. ab Arsica, qui postea Artaxerxes dictus est, & Cyro, eandem quæstionem renovatam scribit, & Darii contrariam huic sententiam commemorat. *Vid. Berneg. ad Just. l.* 2. *c.* 10.

Idem alibi jus gentium vocat] „ *L.* 34. *c.* 3. Male autem ex hoc Justini loco inferre voluit Auctor supra §. 9. *n.* 3, gentium commune jus esse ut frater fratri succedat.

Nisi pater aliud jusserit] „ Sic legimus, Johannem Comnenum minorem filium majori prætulisse, quod dignior videretur. *Nicetas in. vit. Joh. Comn.* At certum est, patrem jus filio primogenito natura quæsitum auferre non posse. *Vid. B. Par. jus publ. c.* 27. §. 8. & 9. *Menoch. conf.* 816. *n.* 15. & *conf.* 1032. *n.* 26.

Ut Ptolemæus apud eundem Trogum] „ Qui Philadelphum minorem Cerauno majori ex Eurydice nato prætulit. Idque contra jus gentium factum, ait Justinus *L.* 16. *c.* 2. Unde & vehementer dissuadebat Demetrius Phalereus. *Vid. Diog. Laert. in ejus vita.* Sed & justis ex causis id factum, & consensu populi probatum fuisse, constat ex *d. c.* 2.

„ Cæterum idem Justinus, dum refert milites in locum Dionysii tyranni suffecisse filium natu majorem, ait, eos *jus naturæ* secutos esse. *L.* 21. *c.* 1. Unde Perseus apud Livium 40. 9. fratrem incessens : *huic spei tuæ obstat ætas mea : obstat gentium jus : obstat vetustus Macedoniæ mos. Vid. Just. l.* 5. *c.* 10. Atque hanc sententiam exemplis, legibus, rationibusque confirmant. *Tholosan. de republ. l.* 7. *c.* 9. *Arnis. Polit. l.* 2. *c.* 2. *sect.* 21. *Hottom. illustr. q.* 2.

Cohæredibus tenebitur pro ipsorum partibus] Imo hoc natura non requiritur ; nam jus ipsi nondum habent, nisi ex quo ordo illos tangit. At cum intersit & regis, & reipublicæ, non egere eos, qui spem succedendi habent ; constitui solet postgenitis apanagium, de quo late egimus in *Disput. nostra de Apanagio*, & *Jprud. publ. c.* 27. §. 10.

Ad §. XIV.

Ex *præsumta populi voluntate deferuntur*] Imo regna deferuntur ex vera dispositione populi, quæ vel ex verbis, vel ex factis apparet ; inprimis autem ex natura imperii. *Vid. not. seq.*

Cæterum Auctor differentiam inter regna *patrimonialia*, & *non patrimonialia*, in eo constituit, quod *priora* sint dividua inter mares æque, ac fœminas, *vid.* §. 12 ; quia instar hæreditatis, & patrimonii sunt, in quo omnes liberi æqualiter succedunt : *posteriora* autem individua, quia non nisi populi consensu deferuntur, qui præsumitur id voluisse, quod sibi maxime expedit ; expedire autem ne dividatur regnum. At distinctionem inter regnum patrimoniale, & non patrimoniale, rejecimus supra. Nam in omnibus regnis ex natura imperii unus saltem succedit ; nisi aliud vel ex delatione populi, vel moribus introductum sit.

Additio.

„ Supra diximus, dari regna patrimonialia, non intuitu regis, sed intuitu populi victoris, qui pro lubitu de tali regno disponere potest.

Quod maxime expedit] Id non est ex præsumta voluntate populi, sed ex natura imperii.

Hinc primum illud nascitur, ut &c. individuum sit regnum] Dixi, hoc non ex præsumta voluntate populi obtinere, sed ex ipsa natura regni ; quia 1. regis, & regni voces sua natura unitatem significant. Conf. 2. *feud.* 55. Sed & 2. origo regnorum exinde est, quod plures familiæ, quæ vel bellum gerebant, vel vim sibi illatam repellebant, uni fortiori, qui dux eorum esset, & belli imperium susciperet, submittere se soliti fuerint, eique curam belli, & reipublicæ commiserint. Unde

Unde 3. apud barbaros quoque regna non nisi uni deferri, & rarissime ea inter fratres dividi, videmus.

Nisi aliud lex, aut mos ferat] „ Populus „ de suo jure imperii pro lubitu disponere, „ illudque vel uni, vel pluribus deferre po„ test.

Ex Zethi, & Amphionis] „ De divisione „ imperii Romani inter tres filios Constanti„ ni, item inter Honorium, & Arcadium: „ nec non de divisione imperii Germanici „ inter filios Caroli Magni, & Ludovici „ Pii, (quæ regna sunt non patrimonialia) „ egimus *l. 1. c. 3.* §. 17. Add. *Capitolin. in* „ *vit. Ant. Phil. c. 7. Spartian. in vit. Ælii* „ *Veri c. 5. Pufend. de jur. nat. l. 7. c. 7.* „ §. 11.

Quia id ad tuendum regnum, & civium concordiam plurimum valet] „ Dissidia enim „ inter plures facile oriuntur; quod exem„ plo Triumvirorum &c. apparet. Sed & mi„ nuuntur vires imperii. *Thuan. L. 51. p.* „ 1053. *Solvitur potentia in plures dedita,* „ *quæ ab uno melius regitur:* Stratius apud „ *Liv.* 45. 19. prudenter Attalo ingerit: *Si* „ *partem regni fraterni peteret, ambo infir*„ *mos distractis viribus, & omnibus injuriis* „ *obnoxios fore.* Hinc Abimelech ex cogna„ tis suis percontabatur: *quid vobis melius* „ *est, ut dominentur septuaginta viri, omnes* „ *filii Jerubaal, an ut dominetur vobis unus* „ *vir? Jud. IX. c. 2. Lactant.* 1. 3.

Justinus L. XXI.] „ *C.* 1. loquitur autem „ de filiis Dionysii tyranni.

Ad §. XV.

Alterum] „ Quod scilicet sequitur ex „ eo, quod præsumatur populus id voluisse, „ quod maxime expedit. §. *praced.*

Ut successio fiet intra eos, qui descendunt a primo rege] Nam populus certæ saltem familiæ jus suum imperii concessit; qua exstincta cessat dispositio, & jus imperii ad populum redit.

Regnum redire ad populum] „ Cessante „ quippe dispositione populi, qui soli fami„ liæ detulit imperium.

Ad §. XVI.

Auctor hic ait, filios naturales, & adoptivos in regnis non succedere. Nos supra diximus, naturales nec in bonis privatis succedere.

Ne succedant nisi qui nati sunt secundum patria leges] „ Id non tantum verum est de „ naturalibus, & adoptivis; sed & si alias „ contra leges fundementales imperii quis „ nascatur. Uti si legibus imperii cautum „ est, ut proximi agnati, & proceres puer„ perio præsentes sint; eo enim neglecto li„ beri non succedunt, propter metum *ne* „ *partus supponatur.* Equidem inter privatos „ obtinet, ut si metus est ne alienus partus „ supponatur, vel vidua spe conservandi bo„ na gravida fiat alieno concubitu, custodia„ tur; quod sub his solennibus fieri solet: „ 1. bis in mense eis, quorum interest, sta„ tus uxoris denunciari debet: 2. quinque „ mittuntur mulieres: 3. simul inspiciunt „ ventrem: 4. fœmina sequestrata parere de„ bet: 5. triginta dies ante partum denun„ tiat, ut custodes mittantur: 6. partum „ edere debet in conclavi, quod unum adi„ tum habet; si plures exstant, reliqui præ„ cludendi sunt: 7. nulla custodum prægnans „ esse debet: 8. tria lumina in conclavi re„ quiruntur. Atque his solennitatibus negle„ ctis, Prætor partui negat bonorum posses„ sionem. *L. 1. §. 10. ff. de insp. ventr.*

„ Si in privata hæreditate (ubi nemo fa„ cile tam nefarium crimen ob spem exigui „ lucri est subiturus, inprimis cum ipsa uxor „ in hæreditate concurrat, & plerisque lo„ cis largissime ei prospectum sit) tam cauti „ fuere legislarores, ut omnem suspicionem „ partus supposititii amoverent; mirandum „ non est, in regnis quoque ejusmodi solen„ nitates adhiberi solere, ubi regina aliis „ imperare solita, deficiente prole subdita, „ & alieno imperio subjecta fieret.

„ Gravissimus proinde hic subest metus, „ ne spe prolis deficiente alienus partus sup„ ponatur, ne illa spe regni simul excide„ ret; unde magna incommoda oriri pos„ sunt. Nam 1. magnum fieret præjudicium „ agnatis, qui spe succedendi defraudaren„ tur: & cum jam ipsos ordo successionis „ tangere deberet, forte in æternum, sal„ tem ad longum tempus, excluderentur. „ 2. Magis interesset ipsius populi, utpote „ cui obtruderetur rex ex aliena familia, & „ proinde tanto longiori tempore hæreret in „ ea familia, cum priori familia emortua „ statim rediret. Sed & 3. cum furta in pri„ vatis improbentur severissime; nedum in „ imperiis, quæ sunt res sanctissima, & ip-

sius

„ fius Summi Numinis constitutio, damnan-
„ da erunt.

„ Hinc videmus, Reginas, in quibus vel „ propter ætatem, vel ob aliam causam su- „ spicio fuit, & metus esse potuit, ne par- „ tum supponant, religiose solennitates obser- „ vasse: etsi tales leges fundamentales non ex- „ starent. De Maria Jacobi uxore vide *Becm. „ Consp. moral. p.* 45. *Gomes. in vit. Jacob. „ t.* 3. *Rer. Hisp. f.* 394. De Constantia jam „ vetula, *Helm. L.* 5. *c.* 2. *stad. p.* 437. *Fa- „ zell.* 2. *decad. rer. Sicul.* 8. *C.* 1. Historiam „ exhibet *Goth. ad L.* 1. §. 10. *de Ventr. „ Inspic.* Alia exempla affert *Tac. L.* 3. *an- „ nal. c.* 22. *Lynck. de part. suppos. th.* 2. „ *Petr. Ærod. rer. Jud. L.* 9. *t.* 1. *c.* 8. *f.* 458.

„ Tales autem leges fundamentales exstant „ in Gallia. Vid. *L'Etat de la France, f.* 55. „ ubi ait Auctor: *comme les Princes du sang „ ont interest de la succession, quand les rei- „ nes accouchent, ils entrent par une préro- „ gative speciale dans la chambre, de peur „ qu'on ne suppose un enfant.* Idem de An- „ glia testatur Auctor *des Neugebarnischten „ Engel. f.* 919, ubi successoribus denuncia- „ tur tempus pariendi, ut videant Reginam „ in ejus conclavi parientem.

„ Atque ex his principiis B. Parens Prin- „ cipem prætensum de Wallis, Jacobi filium, „ excludit a successione regni, in *Dissert. de „ Curiositate legali proficua*, ubi ita disserit: „ *Et quis negaret, partum, in regia domo „ absque his cautelis editum, eoque saltem „ incertum æque, ac spurium, successionis „ omni jure Naturali, & Civili prorsus in- „ capacem esse? inprimis cum momento illo „ nascitur, quo nasci eum, frustrata diu- „ turno satis tempore expectatio, & pluri- „ morum annorum experientia, vel uxorem „ sterilem, vel maritum impotentem ostende- „ rat: imo omittendi prædictas cautelas stu- „ dium tunc cum nasci debuit, non tam „ suspicionem fraudis auxerat, quam frau- „ dem probaverat.*

Non naturales tantum] „ Rationes cur „ liberi naturales, i. e. ex concubina nati, „ non succedant, nec in hæreditate privata, „ nec in regnis, allegavimus supra §. 3. „ *Prop.* 8. & §. 12. *Prop.* 15.

„ Quæritur autem, an liberi naturales, si „ postea subsequuntur nuptiæ, fiant legitimi, „ ad eum effectum, ut præferantur liberis „ post eos ex justis nuptiis natis? Merito id „ affirmamus. Nam *I.* liberi ex concubina „ nati jure naturæ ex justo matrimonio, ut- „ ut inæquali, nascuntur: ex conjunctione, „ nimirum, maris, & fœminæ, ad indivi- „ duam vitæ consuetudinem; adeoque intui- „ tu patris æque certi sunt, ac illi, qui ex „ justis nuptiis nascuntur.

„ Hi liberi igitur *II.* non a natura exclu- „ duntur a successione patris, sed ex dispo- „ sitione parentum; quia ea lege, eaque „ conditione pater concubinæ sese jungit, ut „ sine dignitate saltem uxoris loco esset, & „ ne liberi succedant.

„ Cessat igitur *III.* hoc impedimentum „ mutata voluntate patris; quod fit si concu- „ binam justam uxorem declarat, adeoque „ liberis jus succedendi, quod eis a natura „ competit, reddit.

„ Neque *IV.* hac declaratione cuiquam „ fit injuria; non *populo*, quia hic omnibus „ a primo acquirente natis, (modo de patre „ certo constet) imperium detulit: adeo ut „ hi liberi non excludantur a successione ob „ defectum dispositionis populi, sed ob de- „ fectum voluntatis patris.

„ Sed nec *liberis* postea ex justis nuptiis „ natis fit injuria; cum enim liberi naturales „ excludantur a successione non a natura, nec „ ex voluntate populi, sed ex voluntate pa- „ tris, huic exclusioni tacita inest conditio, „ *nisi pater mutaverit voluntatem:* adeoque „ jus naturalium liberorum in hunc eventum „ suspensum est.

„ Si conditio exsistit, i. e. si pater mutat „ voluntatem, liberi naturales nunquam ex- „ clusi, & ex momento nativitatis successio- „ nis capaces fuisse censentur: atque ex „ hoc capite omnibus liberis postea natis „ præferuntur.

„ Idque *V.* confirmant exempla gentium, „ ubi ex concubina natos, & per subsequens „ matrimonium legitimatos, sæpius iis, qui „ ex justis nuptiis postea nati sunt, præla- „ tos legimus.

„ Atque ita *VI.* jus Romanum quoque rem „ decidit; rationem enim, cur ita legitimati „ retro fiant legitimi, in tacita illa conditio- „ ne, & quod ab initio maritalis animus ad- „ fuisse videatur, ponunt. *Neque enim veri- „ simile est*, quæ sunt verba legis 10. *C. Nat. „ lib.*, *eum, qui postea donationem, vel do- „ tem conscripserit, ab initio talem affectio- „ nem circa mulierem non habuisse, quæ „ eam dignam esse uxoris nomine faciebat.* „ Quo ipso satis indigitatur, jus concubinæ, „ & ejus liberorum in suspenso esse, & a „ declaratione patris dependere.

„ Hinc *VII.* jure feudali quoque statutum „ est, ut legitimati per subsequens matrimonium in feudis (ubi eadem, quæ in regnis, obtinet successio) succedant. *Vid. jus nostrum controv. tit. de his, qui sui, vel &c. qu.* 17.

„ Neque obstat *VIII.* liberis postea ex „ justis nuptiis natis jus succedendi ex tempore nativitatis jam quæsitum fuisse, quod „ pater legitimando liberos naturales ipsis „ auferre nequit. Resp. Imo posteriorum liberorum jus succedendi dependet ab illa „ conditione, quæ liberorum naturalium jura suspendit. Si enim ea existit, negamus „ liberis postea natis jus succedendi potius „ quæsitum fuisse; cum excludantur a liberis anterioribus, qui mutata patris voluntate retro successionis capaces fuisse „ censentur.

„ Neque obstat *IX.* in legitimatione per „ subsequens matrimonium tempus nuptiarum per fictionem retrotrahi ad tempus „ nativitatis; fingitur enim retro fuisse legitimus: fictiones autem sunt juris civilis. „ Resp. retrotractio illa non fit per fictionem, sed vi tacitæ conditionis, quæ juri „ liberorum naturalium ex tempore nativitatis inest. Si igitur existit illa conditio, „ naturali quoque ratione ex momento nativitatis id jus habuisse videntur.

„ Denique & *X.* obstat, quod jure Romano tantum liberi naturales, (non spurii) ita legitimari possint: certissimo indicio, hanc constitutionem esse juris civilis „ inventum, cum jure naturæ nulla sit differentia inter liberos naturales, & spurios; „ utrique enim ex copula natura prohibita „ procreantur, unde nulla jura liberorum, & „ parentum sequuntur. At negamus, natura „ parem esse conditionem liberorum naturalium, & spuriorum. Concubinatus verum est matrimonium, continens individuam vitæ consuetudinem: & pater æque „ certus hic est, ac ex justis nuptiis; adeoque nihil hic deest ad effectum successionis, nisi votum patris: quod si supervenit, totum impedimentum tollitur.

„ At in *spuriis* ratio illa cessat; spurii enim „ sunt qui vulgo quæruntur, adeoque ubi „ nulla certitudo patris adest. Si igitur hi „ admitterentur ad successionem, injuria fieret tum *populo*, qui non nisi ex sanguine „ regis natis successionem deferre voluit: „ tum *liberis*, quibus jus succedendi, quod „ non a patre, sed a populo habent, auferretur.

Quia ad contemtum patent] „ Vera ratio „ est, quia ea lege nati sunt ne succedant.

Et praterea, quia minus certi habentur] „ Imo certitudo eadem est, quæ in justis „ nuptiis. Nam concubina quoque in domo „ maris est, & individuam vitæ consuetudinem contrahit. *Vid. Diss. proœm. XII.* „ §. 173. *n.* 2.

At in regnis expedit populo haberi maximam certitudinem] „ Auctor supra §. 14. dixit, „ præsumi populum in delatione regni id „ voluisse, quod maxime expedit. Unde jam „ concludit, expedire populo ut partus sit „ certus. At diximus, partum concubinæ „ certum quidem, sed ea lege natum esse, „ *ne succedat.*

Cur Macedones] „ Apud *Liv.* 39. 53. ibi, „ *Nam etsi minor ætate, quam Perseus esset; hunc tamen justa matrefamilias, illum pellice ortum esse: illum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere.* Adeoque Perseus ne quidem ex „ concubina, sed ex pellice, adeoque ex „ vulgato corpore genitus fuit.

Sed nec adoptivi] „ Vera est Auctoris sententia; sed ratio fallit. Non enim ideo „ adoptivi excluduntur, quod deficiat generis nobilitas, aut minor de iis spes concipiatur: sed quia populus in favorem solius „ familiæ dispósuit, cujus pars non est filius „ adoptivus. Accedit quod exstincta familia „ imperium redeat ad populum; hoc jus populo quæsitum rex adoptione extranei auferre nequit. Hinc Seguierius apud *Priol. rer. Gall. l.* 12. *Sanguis regius non transfunditur in alienas venas; periculosum est adoptare de regno ausos contendere.*

„ Exceptio est, nisi consensu populi id „ fiat. Atque id sub primis Cæsaribus, ubi „ status mere erat popularis, factum esse, „ diximus *supra* §. 12. *prop.* 15. Quo & pertinent exempla ibi allegata. Modo liberi „ non exstent.

Est in juvencis] „ *Horat. l.* 4. *Od.* 4. Atque hinc in regnis electivis quoque præferri solent liberi regum demortuorum: idque rationibus, & exemplis probat B. Parens in *J. publ. c.* 7. §. 16.

Ad §. XVII.

De fœminarum successione late jam egimus supra §. 1. *Prop. V:* & diximus, eas excludi a maribus, adeo ut licet ex dispositione

tione populi successionis sint capaces, tamen post mares demum vocentur. Hine quamdiu supersunt masculi, etiam remotissimi, hi filiabus ultimi defuncti præferuntur.

Ut inter eos, qui pariter in hæreditatem admitterentur] ,, Si scilicet populus toti familiæ, adeoque & masculis, & fœminis, regnum detulit.

Sive quia sunt unius gradus] ,, Uti si fratres, & sorores concurrunt.

Sive quia in parentum suorum gradum succedunt] ,, De successione vicaria in *bonis privatis*, ejusque origine, egimus supra §. 6. Hic jam agendi locus est de successione vicaria, i. e. de jure repræsentationis in *regnorum successione*.

,, Equidem in *lineali successione* subitionem in locum parentum non obtinere, ipse Auctor fatetur. At in *successione hæreditaria* juri repræsentandi locum esse, ac æquitatem naturalem nos ad id ducere in bonis avitis, existimat. *Vid.* §. 31. §. 18, *n.* 2. §. 22, *n.* 1.

,, Si proinde duo gradus concurrunt, sive jure proprio, sive jure subitionis, eos in regnis *dividuis* partes facere, ait §. 30, *n.* 1; in regnis *individuis* vero inter illos, qui ad effectus juris gradu adæquati sunt, præferri eum, qui sexu (si mas, & fœmina concurrunt), vel ætate (si duo mares, vel duæ fœminæ ita concurrunt) potior est, §. 30, *n.* 2. §. 18, *n.* 2. §. 32, & 33. Quia nec præstantia sexus, nec ætas transmitti in liberos potest. *ibid.*

,, Nos supra demonstravimus, successionem in regnis natura nullam esse, nisi linealem. Adeoque frustra de jure repræsentationis quæritur, quæ in lineali successione plane non obtinet. *Vid.* §. 22.

,, Si in prima delatione alius succedendi modus definitus est, v. g. ut regnum dividatur inter eos, qui gradu proximi sunt; hoc casu verum est, gradu proximos etiam censeri, quos natura in locum proximi deducit, §. 39. *n.* 2. Adeoque ibi jus repræsentandi obtinet, quia is, qui proximus olim fuit, jus suum proximitatis transmittit in omnes descendentes, qui proinde in locum parentum demortuorum succedunt: nisi appareat, primam delationem præcise gradum naturalem, ejusque proximitatem spectasse. §. 32. §. 33.

Præferantur mares fœminis] ,, Ex hypothesi Auctoris populus, qui præsumitur voluisse id, quod magis expedit, (*vid.* §. 14.) etiam mares præferre voluisse masculis, videtur. Equidem thesis vera est; at id non sequitur ex præsumta illa populi voluntate, qua creditur voluisse id, quod sibi expedit: sed quia regnum sua natura officium virile est; idque consensu gentium probatur. Exstat apud Nicetam oratio Imperatoris Johannis Comneni, in vita ejus, ad uxorem Irenem, volentem in successione regni præferre filiam filio. *O mulier, & lecti, & imperii mei particeps, non tandem ea mihi suadere desines, quæ filiæ tuæ grata sunt: & conari, ut ordo laudabiliter institutus turbetur? Quod si numinis alicujus ira percita es, ad sanam redito mentem: ac potius mecum considerato, an ullus ex superioribus Romanorum, cum filium imperio idoneum haberet, eo neglecto generum prætulerit? Ac ut aliquando acciderit, quod raro factum, pro lege habendum non erit. Conf.* §. 12. verb. *dividi etiam.* De Assyriis vide *Justin. L.* 1. *c.* 4, de Britannis *Thuan. l.* 1. *p. m.* 15, de regno Syracusano *Liv.* 24. 4. Conf. *Pufend. Jur. Nat. l.* 7. *c.* 7. §. 11.

Ideo quod mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes magis idonei] ,, Rationes naturæ vide supra §. 12. *Prop.* 5.

AD §. XVIII.

Auctor ait, in regnis ex voluntate populi delatis filium primogenitum, vel filiam primogenitam, semper præferri postgenitis; quod late probavimus supra §. 12. *Prop.* 7.

Quintum] ,, Quod, nimirum, sequitur ex illa conjectura, quod populus præsumatur voluisse id, quod maxime expedit. *Vid.* §. 14.

Ut inter mares] ,, Si scilicet solis masculis regnum a populo delatum est: uti de regno Galliæ id prædicatur.

Aut inter fœminas] ,, Si scilicet ex dispositione populi post mares etiam fœminæ vocantur.

Præferatur natu maximus] ,, Idque juris gentium, ac naturalis esse, & qua tale ab omnibus fere gentibus asseri, probatum dedimus §. 12. *prop.* 7. & *supra* §. 13. Ita cum decessisset Archidamus filiis duobus relictis, Agis, quod Agesilao major natu erat, regnare cœpit *Pausan. l.* 3. Apud Justinum traditur, majorem Phrahatem, more gentis, hæredem regni fuisse, *L.* 41.

„ *c.* 5. Comnenus, qui justa ex causa minorem natu prætulit, fatetur, *naturam principatum majori natu deferre solere.* Vid. „ *Nicetas in vita ejus.* Conf. *Liv. L.* 40. *c.* 15. „ *Tac. Ann.* 2. *c.* 2. *Lactant.* 1. *c.* 14. *Sophocl. in Oedipo Colon. v.* 1287. 2. *Chron.* 21. 3. *Tusch. concl.* 651. *P.* & *Concl.* 19. „ *M. Menoch. Consf.* 163. *pr. Pufend. J. Nat.* 7. 7.

Quod is judicio aut perfectior jam esse, aut &c.] „ Rectius, quia regna sua natura sunt „ individua, & uni deferuntur, adeoque soli „ primogenito, cui potius jus quæsitum est „ tempore, & ex momento nativitatis.

Cyrus apud Xenophontem] „ *De Instit.* 8. „ *p.* 252. ibi : *complector equidem filii pari* „ *utrumque vestrum benevolentia ; verum &* „ *consilio providere, & ducis officio fungi,* „ *&c. eum jubeo, qui natu major est, &* „ *usum rerum majorem de consentanea quadam ratione habet.*

Quia vero ætatis præstantia temporaria est duntaxat &c.] „ Peritia enim, quæ in natu „ majori præsumitur, cessat morte ejus.

Sexus autem perpetua] „ Sexus enim masculinus sua natura, adeoque in perpetuum, „ prudentior, & magis idoneus ad bella, „ aliasque imperii partes, quam sexus fœmineus censetur. §. 17. *in fin.*

Ideo sexus prærogativa potior est, quam ætatis] „ Indeque sexus masculinus perpetuo „ excludit fœmininum, etsi fœmina major „ natu existat; ætatis enim prærogativa cedit præstantiæ sexus.

2 *Unde*] „ Scilicet ex eo, quod in regnis „ hæreditariis individuis præferatur is, qui „ ætate potior est.

Quanquam liberi nonnullis gradibus parentum præmortuorum vicem impleant] „ Nam „ nepotes subire in locum filiorum præmortuorum, dixit supra §. 6. Eamque successionem vicariam vocat *ibid.*

Id tamen intelligendum, ut capaces sint juxta cæteros] „ I. e. ut nati sint juxta patriæ leges, & a primo rege descendant. „ §. 15. §. 16.

Salva tamen sexus primum] „ Ita ut mares præferantur fœminis. *Vid.* §. 17.

Deinde ætatis prærogativa] „ Illustratur „ mens Auctoris exemplo, quod ipse allegat §. 30. Si nimirum nepos cum patruo „ concurrit in regno hæreditario individuo, „ quæritur, an is præferatur, qui gradu proximus est, an is, qui ætate præcedit? „ Et respondet, *in regnis hæreditariis individuis, ubi subitio in locum exclusa non* „ *est, neque semper nepotem, neque semper* „ *filium se undo genitum præferri : sed qui* „ *ætate præcedit.* Rationem addit, quia etsi „ nepos subeat in locum patris sui, id tamen verum saltem esse ad eum effectum, „ ut cum aliis in pari gradu constitutis (cæteris paribus) succedere possit : non ut „ eis præferatur; quia in regnis hæreditariis „ non succeditur in privilegium ætatis.

Inter capaces] „ Hinc neque patruum, neque nepotem succedere, ait (etsi uterque „ capax sit, utpote effectu juris, quoad gradum adæquati); sed eum præferri, qui ætate præcedit. *d.* §. 30.

Nam qualitas sexus &c. ita personæ adhæret, ut avelli inde nequeat &c.] „ Adeoque etsi ex filio primogenito filia superfit, eaque subeat in locum parentum; „ non tamen in privilegium sexus succedit, „ utpote quod mere personale est.

Et ætatis] „ Adeoque nepos non concurrit cum patruo, si hic est ætate potior; „ quia etsi subeat in locum sui patris prædefuncti, non tamen succedit in jus ætatis.

„ At omnia hæc gratis dicuntur. Alibi demonstravimus, natura successionem regnorum esse *linealem*, & ut Auctor vocat, „ *agnaticam.* Atque ex hac ratione nepos „ semper excludit patruum, etsi ætate majorem. Eaque successio tamdiu obtinet, „ donec legibus locorum alia successio introducta probetur. Sane, imperium deferri „ a populo potest ea lege, ut fœminæ quoque succedant; quam successionem Auctor „ vocat *linealem cognaticam* : ut proximitas „ gradus inspiciatur; quam successionem vocat *hæreditariam*: ut juri repræsentationis „ in regno hæreditario locus sit; quam in „ regno hæreditario *dividuo* simpliciter obtinere, ait; in *individuo* autem salva ætatis prærogativa &c.

A D §. XIX.

Q U Æ R I T U R, *an regnum, ubi hunc in modum defertur*] „ I. e. quod libero consensu populi factum est hæreditarium. *Vid.* „ §. 14. Nam in regnis patrimonialibus id extra dubium ponit Auctor. *Vid.* §. 12.

Esse hæreditatem quandam] Utrumque regnum, & patrimoniale, & non patrimoniale, est hæreditarium ratione ordinis succedendi; non vero quoad reliquos effectus hæredita-

reditarios. Differunt enim toto cœlo imperium, & hæreditas. Nam 1. *hæreditas* est species dominii, quod jure privato competit: unde hæres ea abuti, eamque alienare potest; at *imperium* consistit in sola administrandi facultate, in jure civium, & reipublicæ tuendo. 2. *Hæreditatis* jus originem habet ex jure occupandi rem nullius; *imperium* vero ex dispositione populi, sive voluntaria, sive coacta. Nullum enim regnum vacuum est: sed imperium natura toti humano generi, eoque diviso singulis populis competit. 3. *Hæreditas* est complexus omnium jurium privatorum, activorum, & passivorum; at *successio in regnis* est successio singularis: neque omnia jura passiva in successorem transeunt, sed saltem intra fines administrationis. Neque 4. successor, ut in *hæreditate*, personam defuncti repræsentat; id enim ex fictione est, adeoque meri juris civilis.

Additio.

„ Sæpius diximus, REGNUM PATRIMONIALE, quod scilicet bello quæsitum est, *intuitu populi* victoris esse veram hæreditatem, partem patrimonii populi, de quo pro lubitu disponere potest. *Intuitu regis* autem diximus, non plus juris huic competere in regnum devictum, quam in regnum cujus jure bellum gerit; utrumque enim curæ ejus, ac administrationi saltem commissum est. At in REGNIS VOLUNTATE POPULI DELATIS verum est, ea nullo sensu hæreditatem dici posse.

Sed separatam ab aliorum bonorum hæreditate] „ Imo plane non est hæreditas; sed successio hic saltem imitatur ordinem succedendi in hæreditate civili usitatum, salva sexus, & ætatis prærogativa.

Qualis hæreditas peculiaris in feudis quibusdam] „ Minus proprie regna comparantur feudis, ubi dominium utile ad vasallum pertinet; quod in regnis falsum est. At successio regnorum fere convenit cum successione feudali, ubi itidem linealis successio obtinet, & fœminæ excluduntur: vel si ad successionem admittuntur, non nisi post masculos succedunt; nam aliquando ea lege feudum defertur, ut masculi, & post eos fœminæ succedant. Quæ feuda fœminina vocantur.

Quibusdam] „ Scilicet in feudis fœmininis; nam in masculinis fœminæ nunquam succedunt.

Emphyteusi] „ Si fundus familiæ perpetuo fruendus traditur statuta pensione.

Jure patronatus] „ Patronus enim liberto, qui improles obierat, ab intestato succedebat. *pr. Inst. de Succ. libert.*

Jure præcipui] „ Gronovius huc refert legata per præceptionem: *hæres præcipito*, *præcipuam rem accipito*. Hujusmodi legatum tantum uni ex cohæredibus relinquitur. *Heinecc. Inst. tit. de legat.* §. 603. At hic non agitur de successione; rectius ergo huc refertur *senioratus*, ubi seniori familiæ præcipuum aliquod relinquitur jure successionis.

Unde sequitur] „ Quia scilicet regnum, quod ex libera populi voluntate factum est hæreditarium, Auctori est hæreditas quædam.

Qui & bonorum hæres esse possit, si velit] „ I. e. cui præter regnum, etiam privata hæreditas lege defertur.

Sed ita ut etiam sine bonis, & eorum onere possit adiri] „ Duplicia enim, & diversa sunt bona: adeoque & diversæ successiones, quarum alteram repudiare, alteram retinere potest. Nam princeps in regno non succedit tanquam hæres patris, sed ex voluntate populi, ac ex dispositione primorum acquirentium.

„ Repudiare igitur successionem in *bonis privatis* potest, nec tum debita his bonis inhærentia solvere tenetur. At id non impedit, quo minus debita publica, i. e. in utilitatem reipublicæ contracta, solvere teneatur. Equidem Gronovius multis argumentis probat, principem successorem obligatum esse ut ferat onus, quod decessor quocunque modo contraxit. At rationes illæ partim repugnant rationi juris, partim ad id, quod æquum, & virtuosum est, pertinent.

Quia populus regnum voluisse creditur quam optimo jure deferre] „ Imo ex vaga hac conjectura nihil sequitur. Vera ratio est, quia populus regnum detulit regi, ejusque familiæ; liberi ergo jus suum habent non a patre, sed ex dispositione populi: adeoque repudiare hæreditatem patris possunt, salva successione in regno.

Nec quidquam ejus refert] „ Scilicet populi. Sed & si interesset populi, non tamen jus esset populo obligandi regem, ut privatam hæreditatem adeat.

Non ob hoc] „ Ut filius necessario adeat privatam regis successionem.

Sed ut certi quid esset] „ I. e. ut certa sit „ successio, nec singulis casibus de successio- „ ne lis moveri possit.

Et reverentia concilietur ex sanguine] „ Nam parere huic familiæ assuetus jam „ est populus. *Vid.* §. 15. & 16. Atque „ hæc ratio subsistit, etsi hæres patris, & „ regis non sit.

Simulque ex genere, & educatione spes esset præclaræ virtutis] „ Familia jam assueta „ imperio, & ad id formata, atque ad tuen- „ dam ejus vim, auctoritatemque, opibus „ jam instructa est. Hinc ex eadem ratione „ etiam in regnis electivis liberorum ratio „ haberi solet. *B. Par. J. publ. c.* 7. §. 16. „ *seq.*

Si id ipsum iis esset relicturus] „ In tem- „ poraria nimirum fortuna, non tam rei pu- „ blicæ, quam familiæ cura haberi solet: „ quod exemplo nepotismi satis constat; cum „ econtrario majorem curam impensurus sit „ rex, si certus est transiturum imperium „ in descendentes.

Ob acceptum beneficium, aut ob charitatem] „ Hic enim duplex ille fons est, ex „ quo Auctor successionem collateralium, „ quamvis erronee, deducit. *Vid. supra* §. 9. „ & 10.

Ad §. XX.

Quæritur, si regnum ab initio, i. e. tempore delationis, fuit mere hæreditarium, adeoque successio in eo obtinuerit hæreditaria, seu allodialis: postea vero hominium pro eo præstetur; an successio quoque mutetur in feudalem? Negat Auctor, & successionem eam obtinere, ait, quæ fuit tempore regni instituti, i. e. allodialem; nisi regnum patrimoniale jure feudi concedatur. *Vid.* §. 21. Nos diximus, neutram successionem simpliciter obtinere: adeoque nec feudalem, nec allodialem successionem in regnis valere; magis tamen feudalem, quam allodialem, quia soli descendentes succedere solent, & mares præferuntur fœminis. Etsi in eo differat, quod omnes masculi ejusdem gradus simul in feudum succedant.

Additio.

„ Sententia Auctoris exemplo Ducum Si- „ lesiæ confirmatur. Duces Silesiæ jure hæ- „ reditario Ducatus suos olim possederunt, „ & successio mere allodialis ibi obtinuit: „ postea regibus Bohemiæ homagium præ- „ stiterunt, reservato jure antiquo; quære- „ batur, an successio allodialis in feudalem „ mutata fuerit? & merito id negatur. Etsi „ domus Austriaca per injuriam contrarium „ statuerit. *Conf. ea, quæ circa causam Silesiacam nuper prodiere scripta.*

Ubi vero mos succedendi diversus est in allodiis, & feudis] „ Differentias inter u- „ tramque successionem explicavit B. Parens „ *in Hyp. Jur. feud. c.* 10. §. 2.

Si regnum non sit feudale] „ Adeoque ubi „ regnum absolute summum est.

Aut certe primitus non fuerit] „ Nam „ multa exstant exempla regnorum, quæ ab „ initio absolute summa, postea autem feu- „ di jure ab alia potestate recognita fuere: „ *Vid. sup. L.* 1. *c.* 4. §. 12. *l.* 2. *c.* 9. §. 2. „ *Vid. Struv. Exerc. feud.* 1. §. 4.

Hominium] „ I. e. fidelitas juretur, & „ servitia præstentur.

Qua in allodiis succedebatur tempore regni instituti] Imo magis feudalis obtinet, uti initio hujus §. notavimus. Nam & ratio in feudis magis convenit successioni regnorum; feudum enim est dignitas quædam, quæ familiæ conceditur, & quæ onus aliquod defendendi continet: eadem autem ratio est in imperio.

Additio.

„ Quoties quis ducatum suum, vel reg- „ num, in quo legibus loci successio allodia- „ lis obtinet, alii in feudum offert, eique „ homagium præstat; verius est successionis „ modum m n. re, qui ante obtinuit: quod „ extra dubium est, si vasallus sibi pristina „ jura reservavit.

Ad §. XXI.

In *iis autem regnis, quæ primitus data sunt in feudum*] „Adeoque ubi tempore præ- „ stiti hominii successio allodialis non obtinuit.

Ab eo, qui plene Dominus erat] „ i. e., „ a populo victore, non a rege. Hunc enim „ imperium bello quæsitum in feudum dare „ non posse, vidimus supra *l.* 1. *c.* 3. §. 12; „ nisi accedat consensus populi. *Conf. l.* 2. „ *c.* 6. §. 9.

Sequenda erit lex successionis feudalis] „ *Ita* „ *ut soli investiti, eorumque descendentes,* „ *non ascendentes, vel collaterales, succedant:* „ *fœminæ autem penitus excludantur.*

Non semper Langobardica illa] „ Immo, si „ aliud in gente illa statutum non est, jus „ Longo-

„ Longobardicum omnino obtinere debet ;
„ nam hoc est jus commune feudale a Lon-
„ gobardis saltem compilatum.

Sed quæ in gente quaque recepta fuit] „ Nam
„ in feudis ordo succedendi pro variis pro-
„ vinciis variat. Unde formulæ illæ : *nach*
„ *Zutphensischen* , *nach Münsterschen* , *nach*
„ *Krumstabs &c. Rechten* Si igitur in regno
„ sub feudi lege delato certa successionis for-
„ ma præscripta sit , etiam regnum sub ea le-
„ ge delatum videbitur.

Sua singuli leges , *aut mores de feudis*]
„ At quoad successionis ordinem fere omnes
„ consensere. Longobardi enim non suum pro-
„ prium , sed commune jus feudale compila-
„ runt.

Ad §. XXII.

1 Frequens] Auctor ait , in regnis ali-
quando obtinere successionem *linealem* ; quam ab *hæreditaria* , (de qua §. 14 , & 19. egit) distinguit : & *hanc* esse , ait , quando juxta proximitatem graduum respectu primi acquirentis succeditur : *illam* , quando juxta proximitatem linearum succeditur , i. e. , quando linea proximior præfertur remotiori , licet personæ hujus lineæ sint gradu proximiores.

Hanc successionem *linealem* Auctor triplicem esse , ait. 1. *Cognaticam* , quando tota linea , (adeoque & fœminæ ,) ad successionem vocatur ; tunc exstinctis masculis , fœminas ejusdem lineæ succedere , ait , exclusis masculis secundæ lineæ. 2. *Agnaticam* , ubi omnes fœminæ , (indeque nati) in perpetuum sunt exclusæ , & tantum masculi juxta ordinem linearum ad successionem admittuntur. 3. *Mixtam* , si fœminæ post omnium linearum masculos , juxta proximitatem linearum , ad successionem vocantur.

Nos jam demonstravimus , omnia dependere ex delatione populi. Si in genere familiæ delatum est imperium , successio obtinet *linealis agnatica* , ubi fœminæ in perpetuum excluduntur.

Additio.

„ Secundum principia Auctoris 1. in suc-
„ cessione *hæreditaria* (quæ scilicet obtinet
„ in illis regnis , quæ ex populi dispositione
„ hæreditaria facta sunt , §. 14 , & quæ hæ-
„ reditatem quandam , sed particularem , &
„ a reliquis bonis separatam constituunt ,
„ § 19.) juxta proximitatem gradus intuitu
„ primi regis succeditur : In successione *li-*
„ *neali* , juxta proximitatem lineæ. 2. In
„ *priori* jus repræsentandi obtinet : & nepo-
„ tes subeunt in locum demortuorum paren-
„ tum ; in *posteriori* autem soli juri transmit-
„ tendi locus est , ut nimirum vivente prima
„ linea , altera linea jus suum eventuale suc-
„ cedendi transmittat ad omnes descendentes
„ ejusdem lineæ. Cæterum 3. in eo conve-
„ niunt , quod utraque successio ex disposi-
„ tione populi , non ab ultimo rege , defera-
„ tur : & quod neuter successor æs alienum
„ præstare teneatur , nisi in utilitatem regni
„ contractum sit.

„ Nos alibi probavimus , successionem in
„ regnis naturali jure *linealem* esse ; nisi ea
„ lege delatum sit imperium , ut juxta pro-
„ ximitatem gradus succedatur.

Non hæreditaria] „ Hæreditariam autem
„ vocat , ubi juxta proximitatem gradus suc-
„ ceditur , salvo jure repræsentationis , nec
„ non prærogativa sexus , & ætatis. *Vid.* §.
„ 14. *& seq.* & §. 12. *n.* 2.

In qua observari solet non jus illud subitionis] „ Quo nepos subit in locum filii.

Quæ repræsentatio dicitur] „ De qua supra
„ egimus §. 6. Adde §. 17. & 18. *n.* 2.

Sed jus transmittendi futuram successionem]
„ Jus enim succedendi quæsitum est omnibus
„ lineis ; ita enim populus disposuit. At pri-
„ ma linea habet jus actuale : reliquæ lineæ
„ jus saltem eventuale , seu spem succedendi
„ exstincta priori linea ; quæ spes verum jus
„ est. *vid. supra* §. 12. *prop.* 5.

Quasi delatam] „ Quia jus succedendi ei
„ ex momento nativitatis quæsitum est , quod
„ ad suos hæredes transmittit.

Lege scilicet] „ Non civili , ut Auctor vi-
„ detur innuere : sed naturali. *d. prop.* 5.

Ex spe , *quæ nihil ex se* , *& naturaliter operatur*] „ Spes illa actum excludit ; at verum
„ jus dat , etsi saltem eventuale. *d. prop.* 5.

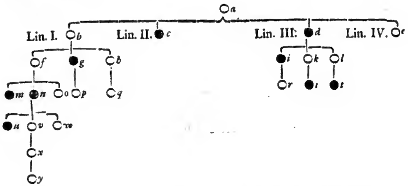
Jus quoddam verum excitante] „ De jure
„ hoc eventuali , ejusque effectu , ex professo
„ egimus *supra prop.* 5.

Quale scilicet jus est in his , *quæ ex stipulatione conditionata debentur*] „ De quo jure plenius
„ agemus *ad c.* 11. §. 19. & *ad c.* 12. §. 23 :
„ ibique demonstrabimus , in stipulatione con-
„ ditionata verum jus existere ; spes enim de-
„ bitum iri , est in obligatione.

Ita ut hoc ipsum jus in posteros ex primo rege venientes necessario transeat] „ Quia hi
„ omnes ex pacto primorum acquirentium
„ succedunt : & quidem prima linea actu , se-
„ cunda eventualiter. Cum igitur jus hoc
even-

,, eventuale verum jus det lineæ, hoc jus ad ,, omnes ejusdem lineæ descendentes transfer- ,, tur.

Sed ordine certo] ,, Cum ea, quæ in Au- ,, ctore sequuntur, non nisi posito schemate ex- ,, plicari, & perspicua reddi possint, schema ,, hoc esto:

Ut primum vocentur liberi ultimi possessoris primi gradus] ,, Sive masculi sint, sive fœmi- ,, næ. Ponamus, ultimum possessorem *a* de- ,, cessisse, quatuor relictis liberis *b*, *c*, *d*, *e*; ,, recte Auctor ait, solum *b*, *NB. ejusque des-* ,, *cendentes* succedere in regnis ex populi vo- ,, luntate delatis, & in quibus successio linea- ,, lis cognatica obtinet:

Tam qui vivunt, quam qui mortui sunt] ,, Nam jus succedendi in omnes posteros a ,, primo acquirente venientes, ex voluntate ,, populi transmittitur: adeo ut licet mortui ,, sint, nihilominus jus illud eventuale in suos ,, descendentes transferant. *Vid.* §. 12. *Pro-* ,, *pos. VIII.*

Tum vero inter vivos, & mortuos ratio habeatur sexus primum, deinde ætatis] ,, Pona- ,, mus, mortuo rege *a*, quatuor huic supe- ,, resse liberos *b*, *c*, *d*, *e*. Hoc casu, Auctor ,, ait, rationem *inter vivos* haberi *sexus*: adeo- ,, que filium *e* præferri filiæ *c*. Sed & *ætatis* ,, rationem haberi, ait: indeque filium *b* præ- ,, ferri fratri *e*.

,, Casus, ubi *inter mortuos* ratio habetur se- ,, xus, & ætatis, hic est. Ponamus, mortuo ,, rege *a*, & præmortuo primogenito *b*, tres ,, ex hoc superesse liberos *f*, *g*, *h*. Hic pri- ,, mo ratio haberi debet *sexus*: Adeoque filii ,, ejus *f*, & *h*, præferuntur filiæ *g*. Deinde ,, ratio quoque haberi debet *ætatis*: unde fi- ,, lius major *f*, præfertur filio minori *h*.

Mortuorum autem jus si prævaleat] ,, *Vid.* ,, *Gron. h.*

Transeat ad eos, qui ab ipsis descendunt] ,, Si igitur agitur de successione regis *a*, cer- ,, tum est, filium ejus *b*, si viveret, succes- ,, surum fuisse: indeque si præmortuus est, ,, idem jus transmittit ad suos descendentes ,, *f*, *g*, *h*.

Pari rursum inter pares prærogativa sexus, ac deinceps ætatis] ,, Diximus, mortuo rege ,, *a*, & præmortuo ejus primogenito *b*, præ- ,, ferri 1. *sexum*: & filios *f*, & *h*, succedere ,, ante filiam *g*. Sed & 2. rationem haberi *æ-* ,, *tatis*: indeque filium majorem *f*, excludere ,, filium miminorem *h*. Nam *h*, jus suum even- ,, tuale succedendi, cum eadem qualitate, ,, & conditione, ad suos descendentes trans- ,, tulit.

Salvaque semper transmissione mortuorum in vivos] ,, Adeoque si mortuo *a*, & prædefun- ,, cto ejus primogenito *b*, liberi ex hoc super- ,, stites sunt, mortuus jus suum transmittit ,, in viventes liberos *f*, *g*, *h*.

Vivorum in mortuos] ,, Ita enim mortuo ,, novissimo rege *b*, & præmortuo ejus pri- ,, mogenito *f*, hic quoque jus suum eventuale ,, succedendi transmittit ad liberos *m*, *n*, *o*; ,, & sic porro.

Si liberi ejus desint] ,, Cujus? Scilicet pos- ,, sessoris primæ lineæ *b*: adeoque si tota li- ,, nea prima, tam masculina, quam fœmi- ,, nina, exstincta est.

Venitur ad alios, qui proximi sunt] ,, i. e. ,, vocatur *c*, ejusque descendentes: adeoque ,, linea

„ linea quarta, etsi filiæ *c*, *d*, ejusque de-„ scendentes, ex secunda, & tertia linea su-„ persint.

Aut si viverent, essent] Etsi ergo *e* præ-„ mortuus sit, certum tamen est eum, si „ vixisset, succedere debuisse, indeque libe-„ ros ejus, si existunt, præferri *c*, & *d*, „ earumque posteris.

Simili transmissione] „ Ad eum effectum, „ ut liberi ejus, si exstant, ex jure patris in „ eos transmisso succedant.

Et inter pares in eadem linea observato discrimine sexus] „ Si igitur *e* tres reliquit li-„ beros, filiæ etsi primogenitæ excluduntur „ a fratribus.

Et ætatis] „ Adeoque si *o* duos filios reli-„ quit, præfertur primogenitus jure ætatis.

Ita ut ob sexum, & ætatem nunquam transtatur de linea in lineam] „ Mens Auctoris hæc „ est: quamdiu in linea prima aliquis super-„ est, sive mas sit, sive fœmina, tamdiu non „ transiri in aliam lineam; adeo ut omnes „ masculi, & post eos fœminæ, primæ lineæ, „ præferantur masculis, & fœminis secundæ „ lineæ: etsi illi gradu remotiores, vel ætate „ minores sint.

Cui consequens est, ut filia ex filio præferatur filio ex filia] „ Ponamus, novissimo rege „ *a* mortuo, concurrere *k* (qui est nepos ex „ filia *d*) cum *g* (quæ est neptis ex filio *b*). „ Recte Auctor ait, præferri hanc neptem: „ quia neptis hæc succedit ex jure patris b, „ qui excludebat sororem suam *d*, adeoque „ & ejus filium *k*. Nepos igitur ex filia natus „ non utitur jure masculorum; quia non nisi „ in jus matris succedit. *B. Par. in cons. il-„ lustr. fol.* 876. *n.* 97. Atque hinc masculi ex „ fœminis nati jure feudali opponuntur mas-„ culis, & sub fœminarum stirpe compre-„ henduntur. *ibid. fol.* 534. *n.* 43.

Et filia ex fratre filio ex sorore:] „ Q... „ verb. grat. *g* jus ex patre *b* habet, qui ex-„ clusit sororem *d*; quod plenius explicavi-„ mus §. 12. *Prop. XIV.*

Item filius majoris fratris fratri minori] „ Quia ille ex jure patris succedit, qui si vi-„ xisset, exclusurus fuisset fratrem minorem.

Atque ita in cæteris] „ Nam ita nepos ex „ filio præfertur filiæ primogenitæ. *vid. infra* „ §. 33: & filius præfertur nepti ex filio pri-„ mogenito, *de quo vide* §. 37.

Hæc est successio regni Castellæ] Quamdiu ergo mas, vel fœmina, ex prima linea superest, juxta mentem Auctoris nunquam defertur successio maribus, vel fœminis secundæ lineæ, etsi gradu proximioribus. At quod fœminæ primæ lineæ præferri debeant maribus secundæ lineæ, id naturæ imperii contrariari videtur: atque ideo etiam ab ipsis Hispanis impugnatur. *Vid. Zigl. b. & Larrea Dec. Gran.* 56. *n.* 8.

Atque hæc quoque fuit controversia, tam jure, quam armis disceptata, inter familias Lancastriæ, & Eboraci: seu inter Rosam rubram, quæ prioris familiæ insigne erat, & albam, quæ posterioris. Tempore Henrici VII. non supererat ex familia Eboracensi, i. e. ex linea primogenita, nisi fœmina Elisabetha: ipse Henricus ex quarta linea erat, Lancastrica nimirum; quærebatur igitur, quis potior esset? Juxta principia Costæ, & Auctoris fœmina præferri debuisset, sed male; eo enim tempore potior erat causa Lancastri, quia naturali jure fœminæ non succedunt, nisi extinctis masculis: adeoque hactenus Henricus potior erat. At quia ab initio parentibus Elisabethæ injuria facta fuit, Henricus proceribus promisit, se nuptias cum Elisabetha contracturum: atque hoc modo lis illa sopita fuit. Cæterum noluit rex jure uxoris regnum adire: ne scilicet ab uxore dependeret titulus, adeoque liberi ejus, quos ex alio forte matrimonio suscepturus esset, a regno excluderentur. *Vid. Bacon. Hist. Henr. VII. p. m.* 999.

Ex his principiis Henricus IV. prælatus fuit patruo Duci Borbonio in successione regni Galliæ. Eadem controversia fuit in successione Palatina inter lineam Neoburgicam, & Veldentiam. Prior enim obtinuit contra gradu proximiorem, quia ex proximiori linea descendebat.

Ad cujus exemplum etiam majoratus jura in eo regno constituta sunt] „ Ita ut prima linea „ excludat secundam, & fœminæ primæ li-„ neæ excludantur a masculis ejusdem lineæ.

Successionis autem hujus linealis argumentum, si lex, & exempla desint, sumi &c.] 2 „ Imo si in regno successionis lex, & exem-„ pla deficiunt, successio naturalis obtinet, „ quæ est linealis agnatica, non cognatica: „ i. e., mares quidem ejusdem lineæ præfe-„ runtur maribus secundæ lineæ; sed fœmi-„ næ primæ lineæ excluduntur a maribus se-„ cundæ lineæ. *Vid.* §. 12. *Prop. VI.*

Sumi poterit ex ordine, qui in publicis cœtibus observatur] „ Si existente quodam casu „ solenni, primæ lineæ tam masculi, quam „ fœminæ, præcedunt lineæ sequiori.

Nam si in eo ratio habeatur linearum:] „ i. e.

,, i. e. Si personæ primæ lineæ promiscue ,, præcedunt personis secundæ lineæ.

Id signum erit, spem a lege iu jus animatam] ,, i. e. legem ex spe jus quoddam verum excitasse. *Vid. n.* 1.

Ita ut a morientibus in superstites transeat] ,, i. e. ut liberi præmortui transmittant futuram successionem, seu spem succedendi, ,, in suos descendentes, salva sexus, & ætatis prærogativa.

Hæc autem est successio cognatica] ,, Quia ,, omnes cognati, sive masculi, sive fœminæ, ejusdem lineæ, præferuntur masculis, ,, & fœminis sequentis lineæ.

In qua fœminæ, & ex fœminis nati non excluduntur, sed postponuntur] ,, Ita ut fœminæ non succedant, quamdiu masculi, ,, vel ex masculis nati ejusdem lineæ supersunt: iis autem exstinctis, fœminæ ejusdem lineæ ad successionem vocentur, exclusis maribus secundæ lineæ.

Ita ut etiam regressus ad eas fit, si propiores, aut pares cætera mares &c. defecerint] ,, Hinc exstinctis lineis *b*, & *e*, retro defertur successio lineæ secundæ *c*, quæ fœminina est, & jam, deficientibus lineis masculis, successionis capax.

Fundamentum hujus successionis, quatenus ab hæreditaria differt, est spes] ,, Fundamentum hujus successionis est voluntas populi, ,, qui ita disponit, ut linea lineæ præferatur, etiam quoad fœminas. Sane inter principes educatio fere eadem est; quin sæpius ,, remotiores majori cura suos educare solent ,, liberos, quam illi, qui regno sunt proximi, qui nulla re indigere putant. Cæterum ,, differentias inter successionem *hæreditariam*, ,, & *linealem cognaticam*, ex hypothesi Auctoris exposui in *Dissert. proœm. VI.* §. 43.

Spes populorum de optima educatione] ,, Eandem rationem allegavit in successione hæreditaria; quod,nimirum, ideo hæreditarium ,, ordinem elegerit populus, ut ex genere, ,, & educatione spes esset præclaræ virtutis.

Quales sunt quorum parentes, si viverent, essent successuri] ,, Adeoque in quos parentes præmortui jus eventuale, i. e. spem ,, succedendi, transmiserunt.

Ad §. XXIII.

Est & alia successio linealis agnatica] ,, Ubi ,, non omnes cognati, i. e. mares, & post ,, eos fœminæ: sed soli masculi, & ex iis nati succedunt. Atque hanc solam jure naturæ in regnis cognitam esse, diximus *supra* ,, §. 12. *Propos. III.*

Duntaxat marium ex maribus] ,, Exclusis ,, in perpetuum fœminis.

Ex nobilissimi regni exemplo] ,, Scilicet, ,, exemplo regni Galliæ, ubi vi prætensæ alicujus legis Salicæ, fœminæ in æternum ,, excluduntur. Unde parœmium, *La Couronne de France ne tombe point en quenouille.* Froissardus *Hist. L.* 1. ad hunc morem provocat: *morte Caroli regis*, ait, ,, *Galliæ proceres ad successionem regni capessendam minime admittebant illius sororem* ,, *Anglo nuptam, quod ad fœminas tanti regni molem minime devolvi, jam olim iis locis receptissimum sit. Deinde etiam Eduardum III. ipsius filium, & Philippi regis nepotem, repudiabant, tanquam a fœmina* ,, *descendentem: adeoque uno consensu sceptrum, & rerum summam detulerunt Philippo Valesio defuncti regis Philippi cognato.*

Successio juris Francici] ,, Hanc successionem fundari,putant, in lege illa Salica: *De terra Salica nulla portio hæreditatis mulieri veniat.* At hanc legem de privatis saltem ,, bonis, eorumque successione loqui: de ,, regni autem successione talem legem non ,, exstare, dudum probavit B. Parens in ,, *Oratione de lege Salica.*

Quatenus a cognatica differt] Ubi fœminæ ,, primæ lineæ, excludunt mares secundæ lineæ.

Ne per fœminarum matrimonia ad peregrinum sanguinem imperium deveniret.] Imo ,, hæc ratio non quadrat: fœmina extraneo ,, marito nubens regina manet: maritus imperio ejus subest; adeoque hactenus non ,, transfertur imperium in alienum sanguinem. ,, Sed & liberi inde nati sunt vera pars corporis materni, eoque ex sanguine regio nati. Sane, magis in his regius servatur sanguis, quam in illis, qui a masculo regio, ,, & fœmina extranea nati sunt; non tantum ,, propter incertitudinem naturalem patris: ,, sed quia partus ille magis est portio matris, ,, quæ extranea est. Unde in quibusdam regnis Orientis nati ex fœmina regia præferuntur in successione regni natis ex mare ,, regio. Vera igitur ratio est, quod natura ,, imperii consistat in defendendo, & administrando imperio, quæ officia natura sunt ,, virilia. *Vid. supr.* §. 12. *prop. V.*

In utraque autem lineali successione] ,, Tam ,, agnatica, quam cognatica.

In infinitum admittuntur etiam qui ab ultimo possessore remotissimo gradu distant] „ Nam „ toti familiæ imperium delatum est ; præ- „ mortui igitur suam spem succedendi , i. e. „ jus eventuale , in suos descendentes in in- „ finitum transferunt.

Dum a primo rege descendant] „ Et qui- „ dem in successione agnatica per masculos , „ in cognatica etiam per fœminas.

Est & ubi deficiente agnatica substituitur successio cognatica] „ Quod fit quando ex- „ stinctis omnium linearum masculis , fœmi- „ næ juxta eundem ordinem linearum succe- „ dunt. Verum , id ex populi dispositione „ dependet , quæ probari debet. Quomodo „ mixta hæc successio differat a cognatica , & „ agnatica , vide in *Differt. proœm. VI.* §. 46.

A d §. XXIV.

Possunt & alii successionum modi introduci , aut populi voluntate] „ Nam populus pro lu- „ bitu de suo jure imperii disponere , adeo- „ que & legem successioni dicere potest : & „ prout disponit , ita jus est.

Aut etiam ejus , qui regnum ita in patrimonio habet , ut alienare possit] „ Populus victor „ quidem pro lubitu de tali regno disponere „ potest : at rex , qui jure populi vicit , legem „ successioni dicere nequit. *Vide supra* §. 12.

Fratres liberis ultimi possessoris præferebantur] „ *Gala* enim rege Numidarum mortuo , „ *Oesalce* frater regis , excluso filio ejus *Masanissa* , successit ; & additur , ita moris esse „ apud Numidas. *Liv. l.* 29. *c.* 29.

Ex Strabone] „ *Lib.* 16. *p. m.* 728. Strabo „ non refert , gradu proximiorem in regno „ succedere : sed eum , qui novo rege consti- „ tuto primus NB. *ex proceribus* nascitur. Ver- „ ba hæc sunt : *Succedit apud eos* (*Arabes*) „ *non filius patri , sed qui primus e nobili genere post constitutum regem nascitur. Nam simul , ac aliquis in imperio constitutus est , omnes nobilium virorum uxores prægnantes conscribuntur , & custodes apponuntur , qui observent qua prima pepererit. Nam ejus filius ex lege assumitur , & ad regni successionem regaliter educatur.*

De Taurica Chersoneso] „ Quæ Tartaria „ Precopensis dicitur : cujus urbs præcipua „ Caffa ; nunc Turcico imperio paret.

Atque hoc in dubio observandum in fidei commisso , quod familiæ relinquitur] „ Hæc „ est illa agitata admodum quæstio , an fidei- „ commisso *familiæ* relicto , censeatur vocatus „ proximior ultimo possessori nominato , an „ vero proximior ipsi testatori ? qui est ca- „ sus legis 32. §. 6. *ff. leg.* 2. ubi si testa- „ tor *familiæ* fideicommissum relinquit , JCtus „ ait , *primo venire eos , qui in specie nominati sunt :* iis vero exstinctis , *omnes , qui ex nomine defuncti fuerint eo tempore , quo testator moreretur , & qui ex his primo gradu procreati sunt.* Ex verbis *primo gradu* „ Doctores (quos Grotius sequitur) existi- „ mant , vocatum censeri ad fideicommissum „ *proximiorem ipsi gravato , & ultimo possessori* ; quod late defendit *Covarr. pract. quæst. t.* 2. *c.* 38. Dissentiunt *alii* , qui familia „ vocata illos vocatos censent , qui testatori „ proximi sunt ; idque ex ipsis verbis textus „ probari putant , quia ibi dicitur , exstinctis „ nominatis (hi enim expressa voluntate te- „ statoris merito præferuntur *d. l.* 32. §. *f. in fin.*) omnes venire , *qui ex nomine defuncti fuerint eo tempore , quo testator moritur* , „ & *qui ex his* (scilicet , qui ex nomine de- „ functi testatoris eo tempore , quo moritur , „ superfunt) *primo gradu procreati sunt :* „ i. e. qui testatori proximi sunt. Atque hinc „ jus repræsentationis quoque hic obtinere , „ i. e. , descendentes in jus parentum præde- „ functorum succedere , probat Gothofredus „ *ad d. l.* 32. §. *f. lit. r. Ceph.* 1. *Conf.* 16. „ *n.* 29. *Vid. supra* §. 12. *Prop. II.* Nos prio- „ rem sententiam veriorem esse , statuimus.

Romanis quoque legibus] „ Auctor ad mar- „ ginem allegat legem *cum ita legatur. ff. de leg.* 2. Cum sit lex *omnia* 32. §. 6. *ff. Leg.* 2.

Quanquam eas interpretes alio detorquent] „ Qui asserunt , non proximos ultimo pos- „ sessori , sed proximos testatori vocatos cen- „ seri. Quod verius est.

His bene cognitis facile erit respondere] „ Ex principiis Grotii nulla earum contro- „ versiarum , quæ de jure regnorum moveri „ solent , decidi potest. Sæpius dictum est , „ natura præter successionem linealem , aliam „ in regnis cognitam non esse : omnes reli- „ quæ oriuntur vel ex dispositione majorum , „ vel ex jure belli , vel usurpatione.

A d §. XXV.

Primum *quæritur*] Quæritur , an rex filium exhæredare possit ? Auctor id concedit in regnis patrimonialibus , non vero in illis , quæ ex voluntate populi deferuntur. At

 dictum

dictum fæpius eft, non dari regna patrimonialia. Rectius diftinguimus inter regna *avita*, & *noviter quæfita*. In *his* filios excludi poteft a fucceffione: 1. quia populus regi cjufque familiæ detulit imperium, adeoque regi nulla alia lex data eft, quam illa, ne alienetur extra familiam; fufficit ergo fi uni e familia relinquat. Neque enim 2. populi intereft, qui voluit regem habere, nec alium, qoam ex familia: hoc princeps mutare nequit; at quifnam ex illa familia fuccedat, ad populum non pertinet. Neque allegari poteft 3. liberis ex difpofitione populi jus quæfitum effe, quia populus non præcife primogenitum, fed unum e familia fuccedere voluit. Nedum 4. liberi ex pacto primi electi, & parentis, jus fibi arrogare poffunt; quia electus foli populo fe obligavit, & cum eo pactus eft, non cum liberis: quibus proinde ex pacto tertii nullum jus quæfitum eft. Sane 5. primus rex poteft plane non acquirere, adeoque & certa lege, ratione fuæ familiæ: unde liberum ejus eft arbitrium, nullibi reftrictum, nifi quod extra familiam transferre non poffit; intra familiam igitur difponere, & fucceffionis leges dare poteft. Accedit 6. quod electo rege, ejufque familia, imperium in hanc transferatur, non ob merita familiæ, fed ob merita electi: qui proinde de hoc fuo favore difponere poteft prout vult, dummodo non difponat extra familiam. Tale fuit 7. regnum Davidis, qui rejecto Adonia regnum contulit Salomoni, idque confenfu populi factum Bathfeba dicebat. Alphonfus Arragoniæ rex Neapolitanum regnum tanquam primus acquirens in nothum transtulit. *Guicciard. l.* 5. Herodes de fucceffione liberorum fuorum varie difpofuit. *Jof. ant. l.* 17. *c.* 10, *&* 13.

In regnis *avitis* pater filium non poteft excludere a regni fucceffione, quia omnes illæ rationes, quæ in primo acquirente obtinuerunt, hic ceffant. Nam ex quo primus acquirens nihil difponit, ejus defcendentes jus quæfitum habent fuccedendi ex voluntate & populi, & primi acquirentis. Hi ergo defcendentes, qui omne jus fuum a primo acquirente, & populo habent, immutare eorum voluntatem neqoeunt; fed cum illi ex difpofitione primorum acquirentium fuccedant, legem quoque difpofitionis fequi tenentur. Accedit quod talis exhæredatio fieri deberet teftamento: teftamenta autem funt meri juris civilis, cui fucceffores non obligantur. Atque ita quoque in feudis, quorum fucceffio maxime convenit naturali regnorum, ftatotum legimus 2. *f.* 24. *in f.*

Atque hinc apparet, cur liberi primi electi ratione fuorum defcendentium minus poffint, quam ipfe electus: quia ipfi non primi transmittunt, fed jus a primo acquirente quæfitum ad fuos liberos transmittunt; quod jus femel ita quæfitum pater auferre, aut amplius, quam de perfonali fuo jure difponere, non poteft. Ergo jus hoc alienum alterius pacto conftitutum, atque transmiffum eft, indeque difponeret de alieno. Equidem negari nequit, in quibufdam regnis longa confuetodine, vel ftudio faltem partium, aut vi, proximiores a fucceffione exclufos fuiffe: at non quærimus quid vi factum fit, fed quid natura fieri debeat.

An filius a patre exhæredari poffit] „ I. e. „ an poffit teftamento a fucceffione regni excludi? Ego fruftraneam hanc quæftionem effe, puto. Cum enim exhæredatio „ non nifi teftamento fieri poffit: teftamenta „ autem meri fint juris civilis; facile conftat, fucceffionem regnorum, ubi merum „ jus naturæ infpicitur, per teftamenta auferri non poffe.

„ At alia quæftio eft, an pater liberos, „ vel unum liberorum, inter vivos a fucceffione excludere, & alium e familia fucceflorem denominare poffit? Hoc fieri poffe in regnis noviter acquifitis, quidam afferunt, modo populus confentiat. Cum „ enim is toti familiæ imperium detulerit, „ & quidem juxta ordinem fuccedendi naturalem, hunc ordinem patrem turbare „ abfque confenfu populi non poffe, ajunt.

„ Contraria fententia magis nobis placet. „ Populus enim non foli primo acquirenti „ defert regnum, fed ejus familiæ. In hac „ familia etiam funt *nafcituri*; adeoque his „ quoque verum jus ex difpofitione populi „ quæfitum eft: fed eventuale *fi nafcuntur*, „ quod nec pater, nec populus ipfis auferre „ poffunt. *vid.* §. *feq.* Atque ita quoque res „ decifa eft in jure feudali, ubi in genere „ traditur, patris ordinationem in feudis circa fucceffionem non valere. 1. *F.* 8. *pr.* „ Neque obftat 2. *f.* 24. *in f.* Nam ibi liberis „ jam natis ob crimen patris jus aufertur, „ quod jure civili ita ftatutum eft. Jure naturæ enim pœna faltem tenet fuos auctores.

In quo diftinguenda funt regna alienabilia, i. e. patrimonialia] „ Imo non dantur „ regna patrimonialia intuitu regis.

Nam in alienabilibus dubium non eft quin exhære-

exhæredatio procedat] „ Cum dictum sit, „ non dari regna patrimonialia intuitu regis, „ sed ejus intuitu omnia regna esse ex vo„ luntate populi delata; frustra de exclusio„ ne filii quæritur.

Cum a bonis aliis nihil differant] „ Po„ pulus victor quidem jus privatum in re„ gnum tale acquirit; at rex, qui populi „ nomine illud regnum administrat, non aliud „ jus acquirit, quam in reliquas regni sibi „ delati partes habet.

Atque ideo quæ legibus, aut moribus obtinent de exhæredatione, hic quoque habebunt locum] „ Gratis hæc dicuntur, cum nemo „ regum tale regnum patrimoniale habeat.

Tamen naturaliter licita exhæredatio] De tali regno intelligendum quod ait *Baldus* in procemio decretalium Gregorii, a rege successorem posse eligi e liberis, quem velit. Exemplum est etiam in Mexicana historia.

Additio.

„ Exhæredatio jure naturæ cognita non „ est, cum non nisi per testamentum fieri „ possit, quæ dispositio valet.

Usque ad alimenta] „ Pater alimenta filio „ non debet, nisi usque ad pubertatem; ad„ eoque si exhæredare eum posset, omnino „ adimere quoque posset alimenta.

Aut etiam sine ea exceptione] „ I. e. adi„ mere quoque alimenta posset.

Si crimen morte dignum filius admiserit, aut alioqui graviter peccaverit] „ Si impubes „ est, criminis non est capax; si pubes, ali„ menta jure naturæ ei non debentur, etsi non „ peccaverit: adeoque gratis hæc dicuntur.

Et sit unde ali possit] „ Si non sit unde „ ali possit, alimenta nec filio impuberi de„ bentur, etsi non peccaverit.

Sic Ruben a Jacobo ob culpam privatus est jure primi nati] „ Minus apte hoc exemplum „ hic allegatur. Nam 1. Jacobus non dispo„ suit de regno patrimoniali: nedum 2. pri„ mogenituram filio Ruben aufert; nam con„ trarium apparet ex *Gen. XLIX. v.* 4, ubi „ eum nominat primogenitum suum. Quod „ vero 3. Judæ promiserit regnum, id de „ futuro regno Judæorum intelligit, quod „ Jacobus non habuit, & Judam habiturum „ prædixit.

Adonia regno a Davide] „ Verum est, „ Adoniam fuisse fratrem Solomonis natu „ majorem, 2. *Reg. II. v.* 22, indeque „ ad regnum jure aspirasse, *c.* 1. *per tot.* „ At jussu divino Solomo delegatus fuit „ ut succederet, & ædes sacras exstrue„ ret, 1. *Paralip. XXII. v.* 8. 2. *Reg. VII.* „ *v.* 13. Ipse quoque Solomo ad hanc con„ cessionem divinam provocat 2. *Sam.* 5. *v.* „ 5. Deus autem jure supremi dominii ju„ hominibus quæsitum auferre potest.

„ Cæterum verum non est, regnum Davidis „ fuisse patrimoniale, uti Auctor inferre videtur.

Pro tacite exhæredato] „ Tacita exhære„ datio & jure naturæ, & jure civili inco„ gnita est; exhæredatio enim requirit ut ea „ nominatim fiat. *pr. Inst. Exhær. lib.*

Qui grave crimen commiserit in patrem] „ Jura bonorum ob crimen non ipso jure au„ ferri, alibi vidimus. Sed & dictum est, „ frustra quæri, an filius ob crimen com„ missum a patre exhæredari possit in regno „ patrimoniali; cum tales reges, qui regnum „ in patrimonio habeant, non dentur.

Si nulla fuit condonatæ culpæ indicia] „ Gratis hæc dicuntur de regno patrimonia„ li, quale non datur intuitu regis.

Sed in non alienabilibus] „ I. e. in regnis „ ex voluntate populi quæsitis: quo etiam „ pertinere, diximus, regna bello devicta, quæ „ populus curæ regis committit.

Quanquam hæreditariis] „ I. e. quæ gradu „ proximiori deferuntur, non lineæ: §. 14. „ §. 17, & 22. *pr.*

Idem non procedet] „ I. e. exhæredari fi„ lius nequit.

Quia populus viam quidem elegit hæreditariam] „ I.e. hæreditarium ordinem succeden„ di. *Vid.* §. 19.

Sed hæreditariam ab intestato] „ Atque ex „ hac ratione negat Auctor, regem testa„ mento de regno disponere, & filium ex„ hæredare posse. At vera ratio cur id fieri „ non possit, hæc est, quia testamenta sunt „ juris civilis, & natura incognita: at exhæ„ redatio non nisi testamento fieri potest. „ *Vid.* §. *præced.*

Multo minus exhæredatio procedet in lineali successione] „ I. e. ubi hæreditas defertur „ non juxta gradus proximitatem, sed sin„ gulis lineis, cum lege transmissionis.

Ubi nulla imitatione hæreditatis] „ Nam „ in lineali successione non obtinet hæredi„ taria successio, adeoque nec jus repræsen„ tandi: sed jus transmittendi futuram suc„ cessionem. *Vid.* §. 22. *pr.*

Ex dono populi pervenit ad singulos, præscripto ordine] „ Nam ex hypothesi Auctoris „ successio a natura est hæreditaria; vi cu„ jus præfertur is, qui sive jure proprio, sive „ jure repræsentationis, proximus est.

A D §. XXVI.

SIMILIS *est quæstio*] Quæritur, an quis possit regno se abdicare? Auctor iterum distinguit inter regna patrimonialia, & non patrimonialia; in illis præjudicari posse liberis, ait, non in his. Nos in neutris præjudicium fieri successori, dicimus, (nisi noviter sint quæsita). Nam liberi jus succedendi non habent a parentibus, sed ex beneficio primorum acquirentium, quod incipit ex momento, quo primus acquirens deficit. Adeo ut nec noceat eis abdicatio patris quamdiu vivit; sed statim succedunt, quia omne jus patris abdicatione finitur.

Et quia pro se quisque abdicare possit, non est dubium] ,, Modo fiat consensu populi. ,, Exempla in Christina Regina Sueciæ; in ,, Sigismundo rege Poloniæ, & nuper in ,, Philippo IV. rege Hispaniæ exstant. Conf. ,, *Cabedo part.* 2. *Dec. regn. Lus.* 40. *n.* 8. ,, Secus igitur si populus dissentiat. Sane ,, cum Antigonus regnum abdicare vellet, ,, jussit populus ut reciperet regnum. *Justin.* ,, 28. 3. Sed & cum Johannes rex Castellæ ,, cedere filio impuberi regnum vellet, proceres noluere. *Marian. l.* 18. *c.* 13.

An & pro liberis] ,, I. e. an pater abdicatione sua jus succedendi liberis auferre ,, possit.

Sed quod eadem distinctione expediri debet] ,, Scilicet, inter successionem hæreditariam, ,, & linealem.

Nam in hæreditariis] ,, In quibus hæreditario ordine succeditur, §. 69, i. e. juxta ,, proximitatem gradus, §. 17.

Qui jus a se abdicat, in liberos nihil potest transferre] ,, Imo nec in hæreditariis ,, abdicatio patris nocet filio: quia filius non ,, succedit jure patris, sed ex dispositione primi acquirentis.

At in lineali successione patris factum nocere non potest] ,, Idem esse in successione ,, hæreditaria, jam vidimus.

Quia simul, ac existere cœperunt, jus proprium eis quæsitum est ex lege] ,, In utraque ,, successione liberi jus quæsitum habent non ,, a patre, sed ex dispositione primorum acquirentium.

Sed nec nascituris &c.] ,, Recte Auctor ,, ait, etiam hos jus eventuale succedendi ex ,, primorum acquirentium dispositione habere; quanquam contrarium videatur innuere supra *c.* 4. §. 10.

Suo tempore] ,, I. e. in casum nativitatis.

Ex populi dono] ,, In lineali enim successione, nulla imitatione hæreditatis, ex dono populi regnum ad singulos pervenire, ,, præscripto ordine, dixit §. *præced. in fin.*

Neque obstat de transmissione quod diximus] ,, Ei, quod Auctor statuit, patrem ,, in regnis hæreditariis pro se, & liberis abdicare posse regnum, jure opponi potest, ,, *quod liberis jus succedendi quæsitum sit ex* ,, *dispositione primorum acquirentium, quod* ,, *pater necessario in liberos ex se natos transmittit.* Neque vera est responsio Auctoris, quod ea transmissio in lineali successione non sit necessaria, sed ratione parentum voluntaria. Nam cum jus succedendi liberis in casum, *quo nati fuerint*, ex ,, dispositione primorum disponentium quæsitum sit; transmissio omnino est necessaria, & pater liberis jus ex dispositione ,, tertii quæsitum, facto suo auferre non ,, potest.

Illud interest inter natos, & nascituros, quod nascituris nondum &c.] ,, Imo differentia hæc vera non est. Nascituris jus ,, quidem actuale non est quæsitum, sed ,, eventuale, si nascuntur. Existente ergo conditione, i. e. natis liberis, jus illis quæsitum est ex voluntate primorum disponentium, quod nec populus, nec rex illis ,, auferre possunt, etsi regnum sit noviter ,, quæsitum.

Si etiam parentes, quorum interest jus ad filios transire, illud remiserint] ,, Dixi, parentes abdicando regnum pro liberis, disponere de jure alieno, de jure, nimirum, ,, quod nascituris ex dispositione primorum ,, acquirentium quæsitum est. Unde simul ,, apparet, non solius patris interesse ut jus ,, ad filios transeat, sed & filiorum interesse ,, ne jus ipsis quæsitum auferatur.

Quo pertinent ea, quæ de derelictione supra diximus] ,, *L.* 2. *c.* 4. §. 10. ubi demonstravimus 1. verum jus, sed eventuale, nascituris quæsitum esse; indeque patrem hoc ,, jus ex dispositione populi quæsitum eis auferre non posse: 2. frustra quæri de tacita derelictione, utpote ex qua nunquam ,, jus auferri potest.

A D §. XXVII.

1 SOLET *& hoc quæri*] Auctor quærit, cujus in dubia successione sit judicium? Nos cum-

cum Auctore dicimus, nec *regis viventis*, nec *populi*, nec *successorum* esse judicium: sed armis rem committendam esse.

Non enim *regis viventis* judicium est, quia successores non ex ejus jure succedunt, sed ex jure primorum disponentium, quod judicio suo illis auferre nequit. Sed & eo tempore, quo de successione quæstio incipit, definit judicium regis, utpote jam defuncti; vivente autem rege nulla est successio: adeoque frustranea esset decisio de lite, quæ nondum est, & de jure, quod nondum existit. Etenim ex quo succedendi jus incipit, successor summa est potestas, adeoque superiorem non recognoscit, indeque nec judicem. Sed & porro nec *populus* judex esse potest, quia omne judicium suum in regem, ejusque familiam transtulit. Denique ipsis *successoribus* litigantibus judicium non competere constat, quia par in parem non habet judicium: cum igitur inter se litigent, tertius aliquis esse debet, qui litem hanc decidat.

Igitur ut in aliorum summorum principum controversiis solius Dei, & armorum judicium est: ita hic quoque, si successores diffident, res armis disceptanda erit. Unde Historia nos docet, in plerisque casibus, ubi vel populus, vel rex vivus judicium sibi sumsit, rem effectu caruisse, & vel arbitrio, vel armis controversias decisas esse. Ita enim Henricus Lusitaniæ rex judicium sibi arrogavit, & fratris filium Antonium, qui dicebatur spurius, regem nominavit, eumque legitimum, ex clandestinis quippe nuptiis natum, asseruit; at non obtinuit, quin ipse Philippo I I. id monente abstinuit. *Thuan. l.* 5. Martinus Arragonius rex statuit quidem sibi successorem Ferdinandum Castellæ regem, ex sorore filium; at 1. ipse fatebatur sibi judicium non competere, dum optabat ut eventum habere possit: adeoque suadendi, non jubendi animo ita statuit. 2. A populo ad id rogatus fuit. Sed & 3. post mortem acriter res inter successores adhuc disceptata, & non nisi per arbitros composita fuit. *Marian. L.* 19. *c.* 20. *in fin.* Henricus III. rex Galliæ Carolum Borbonum Cardinalem sibi destinavit successorem, sed nullo effectu: & Henricus IV. regnum obtinuit, adeo ut cum regnum sub certis legibus ei offerretur, responderit, nolle se a subditis suis cogi. *Marian. L.* 19. *c.* 20. Vincentius III. Mantuæ dux, declaravit successorem Nivernium: sed eo non obstante res armis disceptata est. *Gramm. l.* 18. *p.* 782.

Additio.

„ Gronovius in annotatis ad hunc §. regi „ viventi judicium de successione statuendi „ tribuit: sed ex frivolis rationibus.

„ Ait enim *I. Regis esse consulere tranquil-* „ *litati publicæ; ergo & cognoscere de suc-* „ *cessione.* Sed negamus consequentiam: tum „ quia jus successionis demum post mortem „ regis incipit, ubi nulla amplius regis cura „ est reipublicæ, nedum judicium; tum quia „ eo tempore, quo successio defertur, par- „ tes litigantes superiorem non habent, nec „ judicium defuncti agnoscunt. Accedit quod „ hi successores ex voluntate primorum dis- „ ponentium jus sibi quæsitum esse conten- „ dunt, quod rex defunctus suo judicio iis „ auferre non potuit.

„ Ait *I I. omnes caussas dubias regni depen-* „ *dere a judicio regis viventis: adeoque &* „ *judicium de dubia successione.* Resp. 1. „ Consequentia vera non est; nam dubium „ illud de successione incipit demum post „ mortem regis: adeoque ad regem viven- „ tem judicium ejus rei pertinere nequit. Im- „ mo jus succedendi dependet ex pacto pri- „ morum acquirentium, non vero ex arbi- „ trio regis viventis: adeoque hæc causa re- „ gni non pertinet ad regem, ejusque judi- „ cium; hic igitur jus quæsitum successoribus „ prætextu dubiæ successionis auferre non „ potest.

Neque *III.* valet instantia Gronovii, *quod* „ *lis de futura successione inter duos subditos* „ *jam vivo rege incipiat, cujus proinde co-* „ *gnitio vi imperii ad regem pertineat.* Nam „ vere lis non est, nisi ex tempore mortis, „ adeoque ubi omnis regis cognitio, & ju- „ dicium cessat. Sed & licet vere lis esset, „ illa tamen oritur ex causa, quæ sub regis „ imperio non continetur; agitur enim de „ voluntate primorum disponentium, cujus „ interpretatio regi non competit. Sane, rex „ prætextu dubiæ successionis cuique proxi- „ miori jus succedendi auferre posset.

„ Equidem *IV.* Gronovius affert exempla, „ ubi rex de futura successione disposuit: uti „ Darius Histaspis filius inter Artabazanem, „ & Xerxem. *Herod. l.* 3. *pr.* Darius Nothus „ inter Artaxerxem, & Cyrum minorem &c. „ At B. Parens jam observavit, in plerisque „ casibus effectum non habuisse judicium re- „ gis: quod autem attinet ad exempla allata „ ex Justino *L.* 2. *c.* 10, ex illis apparet, „ rem arbitrio Artaphernis patrui commissam „ fuisse, eumque causa domi cognita Xer- „ xem

„ xem præpofuiſſe. Alterum, quod allegatur, exemplum, plane dubium non fuit; agebatur enim de ſucceſſione primogeniti, cui naturali ratione debebatur ſucceſſio, etſi patre adhuc privato genitus eſſet. *Juſtin. l.* 5. *c.* 11.

„ Neque *V.* dici poteſt, periculoſam eſſe rationem, *quod rex vivens, ſucceſſorem obligare non poſſit, quia ita omnia pacta, fœdera, privilegia &c. prædeceſſoris revocari poſſent.* Nam id ex noſtra ſententia non ſequitur. Pacta enim &c. valent intra fines adminiſtrationis, & hactenus ſucceſſor inde obligatur. At judicium de ſucceſſione futura non eſt pars adminiſtrationis: neque ordo ſuccedendi ex arbitrio regis, ſed ex voluntate primorum diſponentium dependet, quam nec interpretari quidem rex poteſt.

„ Denique & *VI.* Gronovius putat, regulam illam, *ſucceſſorem ſub jure imperii non eſſe*, exceptionem pati, *ſi lex ſucceſſionis dubia ſit, adeoque uterque ſucceſſorum legem ad ſe trahat;* tunc enim, ait, regem tanquam legis auctorem omnino decidere poſſe. At dictum jam eſt 1. ſucceſſionem dubiam non eſſe, niſi poſt mortem regis, adeoque ex eo tempore, ubi omne jus cognoſcendi regis ceſſat, & ubi ſucceſſores inter ſe diſceptantes, tanquam ſummæ poteſtates, judicem non agnoſcunt. Sed & quilibet ſucceſſor legem ſucceſſionis certam eſſe aſſeret: adeoque caſus dubiæ ſucceſſionis nunquam exiſtet. Et ſi jus decidendi penes regem eſſet, etiam in certiſſimo jure, exiſtente contradictione, poſſet proximiorem excludere, quod abſurdum eſſet. Denique ex præcedentibus conſtat, regi circa voluntatem primorum diſponentium, ex qua ſola ordo ſucceſſionis definitur, nullum jus competere: nec eum jus ſucceſſoribus quæſitum ſuo judicio auferre poſſe.

„ Cæterum quæſtionem hanc, *an ipſe rex, dum vivit, in cauſa dubia ſucceſſionis ſit judex competens, an populus*, olim jam propoſuit *B. Parens in Diſp. de juſt. bell. & pac. regn. Portug.*, eamque his verbis decidit.

Varie equidem inter gentes id diſputatum, agitatumque in ſummis orbis imperiis fuit. In Perſarum imperio litem de imperio inter filios a Dario patre, & rege, Herodotus lib. 17. in princ. *a Darii fratre Artapherne, Juſtinus* lib. 2. c. 10. *a populo, Plutarchus* de Amor. fratr. *deciſam refert: niſi id ita concilietur, quod alter mediatoris, alter patris, at regis vices geſſerit, populuſque id probaverit. Eadem quæſtio recurrens inter Cyrum, & Arſicam, ſeu Artaxerxem Mnemona, a patre rege definita dicitur apud Plutarch.* in Artaxerxe, *quanquam poſtea nihilominus res bello commiſſa fuerit.* Plutarch. ibid. *Cum poſt Euphaem Meſſeniorum regem dubium eſſet, quis ex regia Æpyditarum domo ſuccedere deberet, ipſe rex vivus cognoſcendi ea de re poteſtatem populo dedit, uti ex Pauſania citat Grot.* de J. B. & P. lib. 2. c. 7. §. 27. *In Ægypto Ptolemæum filio natu minimo regnum contra jus gentium tradidiſſe, ejuſque rei populo rationem reddidiſſe, ait Juſtin.* lib. 16. cap. *In Anglia Eliſabetham in Senatu Ordinum Reginam declaratam, dicit Camdenus* in hiſt. Eliſ. part. 1. in princ. *cauſamque Reginæ Scotorum Mariæ itidem apud Ordines tractatam, narrat idem Camdenus* part. 2. ann. 1571. *De ſucceſſione Henrici IV. cauſam prolixe agitatam fuiſſe in comitiis Pariſienſibus, recenſet Thuan.* Hiſt. lib. 105. *Martino Rege Arragoniæ defuncto, cum plures de regno acriter contenderent, partim JCti, partim Theologi arbitri electi, & tamdiu arci incluſi ſunt, donec de rege convenit. Marian.* lib. 13. in fin. *Atque ex hac ipſa varietate potius apparet, neque regi, neque populo, neque conventui ordinum, hoc judicium proprio jure, atque ad illum effectum competere, ut eo judicio partes efficaciter obligentur, niſi id jus eis reſervatum, vel legitime quæſitum, vel compromiſſum in eos fuerit; cum & ipſa cauſa ſucceſſionis in regno, & ipſæ perſonæ, quæ reges ſe eſſe, ſummamque poteſtatem habere perhibent, alium in ſe judicem verum admittere, ſalva prætenſione ſua non poſſint. In allegatis vero exemplis magis id obtinuit veneratione patris, aut regis, quorum judicio ultro ſæpe ex pietate, vel verecundia defertur, quam juris obligatione. Uti & in exemplo Angliæ ſucceſſio Eliſabethæ indubia fuit: nec ſententiam de regno, ſed parendi promptudinem, hoc facto ordines declararunt. In Scotia, & Gallia, res vi, & bello potius, atque inter civilia diſſidia, agebatur. In Arragonia communi placito in arbitros conſenſum fuerat. Atque in ſpecie noſtra Henricus in id intentus fuit, ut rationibus partium auditis auctoritate ſua, & perſuaſoria magis, quam decretoria poteſtate, litem, ſi poſſet, componeret: quemadmodum etiam partibus acriter diſſentientibus, atque ad alia remedia provocantibus, laudabilis hic conatus Henrici effectu caruit.*

An

An de successione regni judicare possit] „ Si „ scilicet post mortem regis inter successores „ lis metuitur.

Aut rex, qui nunc regnat] „ Quod Gro- „ novius statuit.

Aut populus per se] „ Quod Grotius tunc „ concedit, si de populi primæva voluntate „ quæstio incidat: alias aut arbitris rem com- „ mittendam pie suadet, aut armis disce- „ ptandum, statuit.

De judicio jurisdictionis] „ Quod effectum „ obligationis inducere possit, ita ut succes- „ sores acquiescere teneantur. Nam regis ju- „ risdictio (sive rectius imperium) cessat eo „ tempore, ubi jus successionis incipit.

Nam jurisdictio non est nisi apud superiorem] *Vid. supr.*

Sed causa simul, quæ spectanda est cum suis circumstantiis] „ Sensus est, quod non suffi- „ ciat, imperium in personam competere, sed „ & in causam. Causa autem dubiæ succes- „ sionis non subest imperio.

Quod rex nunc regnans nulla lege obligare potest successorem] „ Tum quia eo tempore, „ quo jus successoris incipit, desinit jus re- „ gis nunc regnantis: tum quia successor jus „ habet ex pacto primorum disponentium. „ Certissimum ergo est, causam successionis „ non pertinere ad administrationem regni, „ nec ab arbitrio regis pendere.

Successio enim imperii non est sub jure imperii] „ Successores enim jus quæsitum habent „ ex pacto primorum disponentium, quod „ jus a rege vivente eis auferri nequit.

Ac proinde mansit in statu naturali] „ Sen- „ sus est, quod cum rex nunc regnans nul- „ lam jurisdictionem habeat in successorem, „ res maneat in statu naturali, ubi, cessante „ quippe jurisdictione, cuique licet jus suum „ vi privata tueri. At veram rationem jam „ allegavimus, quod jus succedendi incipiat „ post mortem, ubi successores nullius juris- „ dictioni, seu imperio subsunt, adeoque so- „ lum jus belli obtinet.

Quo nulla erat jurisdictio] „ Imo impe- „ rium, adeoque & jurisdictionem, natura „ patribus familias a creatore in membra fa- „ miliæ delatum esse, alibi probavimus.

2 *Recte, & pie facient, qui jus vindicant, si de arbitris inter se conveniant*] „ Hoc con- „ silii est, virtutis, & honestatis: summæ „ autem potestates ad id non tenentur.

Populus vero] „ Hactenus Auctor proba- „ vit, judicium in dubia successione non esse „ penes regem. Hic porro probat, nec po- „ puli esse judicium, quia is omne jus, & „ judicium suum in regem, ejusque successo- „ res transtulit. *Vid. L. 1. ff. Const. Princ.*

De vero regno loquor, non de principatu] „ De imperio loquitur, quod jure proprio com- „ petit, non quod jure officii; de qua diffe- „ rentia late egimus supra *L. 1. c. 3. §. 8.* In „ principatu enim, ubi nuda administratio „ commissa est certæ familiæ, judicium sem- „ per populi est, quia ejus est summa potestas.

Non abs re erit populum &c.] „ Capita „ populi, quæ cum primo acquirente contra- „ xerunt, dudum decesserunt: adeoque fru- „ stra voluntas eorum exploraretur. Præterea „ non saltem quæritur de populi, sed etiam „ de primi acquirentis voluntate; ex utrius- „ que enim dispositione jus succedendi ori- „ tur: adeoque successores quoque, ubi de „ interpretatione voluntatis primi acquirentis „ agitur, adhiberi deberent. Nihil ergo su- „ perest, quam jus armorum.

Nisi satis certo constet] „ Quid si alter suc- „ cessorum neget, præsentem populum primæ- „ vi populi voluntatem rite explicasse? quid „ si asserat, olim aliam fuisse populi volun- „ tatem, & sibi jus ex ea quæsitum esse? „ Sane judicium præsentis populi hic sine ef- „ fectu foret, quia summam potestatem, „ adeoque judicium non habet: nec succes- „ sor cognitioni populi subjectus est. Hinc „ etiam merito Gronovius hanc Auctoris sen- „ tentiam refellit.

Et de Xerxis, & Artabazanis controversia populus cognovit] „ Imo ex compromisso „ res composita est. Uterque enim in sen- „ tentiam patrui Artaphernis concessit. *Justin.* „ *L. 2. c. 10.*

Ad §. XXVIII.

Ut *ad alia veniamus*] Quæstionem hic Auctor movet celebrem: *An filius, qui ante regni adeptionem natus est, præferendus sit filio, qui in regia fortuna natus est?* Auctor recte ait, illum pro primogenito habendum, *I.* quia in momento nativitatis jus quæsitum est filio, vi cujus participat de omnibus juribus patris, tam præsentibus, quam futuris: ita ut eventuale jus habeat succedendi in id, quod tempore mortis pater relinquit. Quod *II.* inprimis de regno verum esse, ex sequenti apparet dilemmate. Vel enim filius jus habet ex momento nativitatis, etiam ratione postea quæsitorum: vel non habet. Si

Prius, necessario etiam jus habet in regnum Postea quæsitum; si posterius, plane non ad regnum admitteretur: nec si solus existit: nec defuncto eo, qui in regia fortuna natus est; cui tamen omnes contradicunt, Sane *III.* populus defert regnum principi, ejusque familiæ, sub qua etiam continentur jam nati. Idque *IV.* probatur exemplo Wilhelmi II, qui patri suo Wilhelmo conquestori successit, etsi ante dignitatem patris natus, excluso Henrico. Ita Darius Nothus regem constituit Artaxerxem (etsi privato patre natum) præterito filio Cyro minore. *Plut. in Artax. c.* 2. *Just. l.* 5. *c.* 11.

Idque *V.* JCti Romani quoque ita statuunt. *Vid. l.* 5. *ff. Senat. L.* 11. *in f. C. Dignit. L.* 9. §. 14. *ff. Pan. & late Dd. apud Menoch. cons.* 677.

Neque *obstat L.* 61. *seq. C. de Decur. l.* 6. *C. Suis, & legit.* ubi tantum senatorius filius (non vero ante natus) immunitatem ab oneribus curialibus habet. Resp. singulare hoc est, & in favorem curiarum statutum, ne decuriones deficiant; utpote cum decurionatus, quasi supplicii loco, ob muneris difficultatem, haberetur. *Vid. Goth. ad rub. C. de Decur. & ad l.* 18. *C. Eod.*

Obstat porro *L.* 7. *C. de principibus agentium in reb.* ubi patre natus nondum cohortali, non est cohortalis filius; sed manet in pristina conditione parentis, in qua fuit antequam esset cohortalis. Resp. id mere juris civilis est in casu hoc singulari: ut & hi filii ad principatum illum suo merito acquirendum excitentur.

Denique *obstat L.* 11. *C. de dignit.* ubi filius ante dignitatem editus privatus dicitur. Resp. privatus dicitur non ad effectum jurium, quasi deterioris sint conditionis, ac in dignitate nati, (nam contrarium dicitur in *d. l.* 11. *in fin.*, ubi etiam post dignitatem senatoriam, vel clarissimatus, nati jure eo utuntur) sed ut dignoscantur ab iis, qui postea, patre in dignitate constituto, nati sunt. Atque hanc sententiam *VI.* probant Dd. communiter. *Vid. Duaren. L.* 2. *Disput. c.* 29. *Cujac. ad d. l.* 11. *Arnis. pol.* 2. *c.* 2. *Sect.* 2. *Tholosan. de Republ.* 7. *c.* 9. *Hotoman. qu. ill.* 2. *Vid. diss. nostr. de just. regn. Portug. Sect.* 2. *art* 3. *q.* 1.

Equidem exstant in contrarium exempla, ubi filius post adeptum regnum natus, prælatus est filio ante nato. *Vid. Grot. b.* Sed paucissima exempla, quæ cum naturæ ratione pugnant, ac vi plerumque nituntur, nihil probant.

In regno individuo] „ Quale esse, ait, „ quod ex populi libera voluntate delatum „ est, §. 14. *junct.* §. 18: vel etiam patri- „ moniale, si dictum est ne dividatur. §. 12. „ *junct.* §. 13.

Præferendum ei &c.] „ Ex momento enim „ nativitatis, spem, adeoque jus eventuale suc- „ cedendi acquirit in omnia jura patris, quæ „ moriens relinquit.

In quavis successionis specie] „ Sive hæredi- „ taria, sive allodiali, si dictum est ne regnum „ dividatur: sive lineali.

In regno dividuo] „ Quale regulariter est „ regnum patrimoniale, §. 12. §. 13.

Haud dubie partem feret] „ Sæpius dictum „ est, regna quoque patrimonialia ex volun- „ tate populi deferri regi: adeoque esse in- „ dividua; indeque fratres partem non ferre.

Ut in bonis cæteris] „ Imo regna nunquam „ partem bonorum regis esse, supra vidimus: „ adeoque nunquam in iis succeditur tanquam „ in hæreditate privata.

In quibus nunquam quæritur, quo tempore sint quæsita] „ Quia ex momento nativita- „ tis jus liberorum succedendi incipit.

Qui autem partem feret in dividuo, & in individuo ætatis privilegio præfertur] „ Au- „ ctor ut probet, *natum ante adeptum re- „ gnum præferri postea natis*, hoc utitur ar- „ gumento: Si is, qui ante dignitatem na- „ tus est, in regnis dividuis partem fert; „ sequitur, eum in regnis individuis necessa- „ rio totum acquirere: quia si capax est pro „ parte, capax etiam est ratione totius; At- „ qui verum prius: Ergo &c. At dictum est, „ regna, etiam bello quæsita, esse individua: „ adeoque ante dignitatem natum solum suc- „ cedere. Si autem quædam regna dividua „ facta sunt consensu populi, verum omni- „ no est, ante dignitatem natum partem fa- „ cere.

Quare & feudum sequitur filium, qui ante primam vestituram natus est] „ Quia feudum „ itidem non tantum primo acquirenti: sed „ omnibus ejus descendentibus defertur; sub „ quibus continentur etiam jam nati.

Sed & in lineali successione spes aliqua parta est liberis ante natis] „ Nam hic quoque li- „ beris ejusdem lineæ ex momento nativita- „ tis jus eventuale quæsitum est succedendi „ in omnia jura patris, quæ moriens reli- „ cturus est.

Nam fac, alios natos non esse, nemo prius natos excludendos dixerit] „ Sensus est, „ quod ante dignitatem nati, si alii postea

„ nati

,, nati non fuissent, citra omne dubium
,, successuri fuissent. Cum igitur natura suc-
,, cessionis sint capaces, idque jus ex mo-
,, mento nativitatis ipsis quæsitum sit; po-
,, stea nati ipsis hoc jus semel quæsitum,
,, capacitatem nimirum succedendi, auferre
,, non possunt.

In hoc autem genere successionis] ,, Nimi-
,, rum, in successione lineali.

Spes semel parta jus facit] ,, Propter jus
,, transmittendi successionem futuram, quasi
,, delatam: lege, scilicet, ex spe jus quod-
,, dam verum excitante, sed conditionale.
,, *Vid. supr.* §. 22. *n.* 1.

Nec ex post facto cessat] ,, Scil. ex eo,
,, quod alii liberi superveniant durante di-
,, gnitate, quia hæc supervenientia jus se-
,, mel quæsitum auferre non potest.

Nisi quod ex sexus privilegio suspenditur in cognatica successione] ,, Adeoque jus omnibus
,, liberis ex momento nativitatis quæritur;
,, sed salva sexus, & ætatis prærogativa in
,, qualibet linea: adeoque spes filiæ suspen-
,, ditur per nativitatem filii.

Inter Cyrum, & Arsicam] ,, Historiam
,, etiam refert *Justin. l.* 5. *c.* 11. Adeoque du-
,, plici jure præferebatur Artaxerxes Cyro
,, Minori; 1. jure primogenituræ: 2. ex dis-
,, positione patris.

In Hungaria cum Geissa regnum adiit]
,, *Gutbberl. Chronol. pag.* 386. Geissa autem
,, erat filius Belæ major in privata fortuna
,, natus. *Vid. Blond. L.* 6. *dec.* 2.

Ad §. XXIX.

Quod *autem Sparta aliter factum legimus*], ,, Demaratus id asserit apud *Just. l.* 2.
,, *c.* 10. *Herod. L.* 7. *pr.* Unde simul appa-
,, ret, Auctorem sibi contradicere, dum ait,
,, apud Heraclidas successionem linealem a-
,, gnaticam obtinuisse. §. *seq.* Atqui in tali
,, successione primogenitus semper in spem
,, quoque succedit. §. 22. & 23.

Ex lege propria est ejus populi] ,, Adeoque
,, ex mera ratione civili.

Qua ob educationem magis accuratam]
,, Majori enim cura educari, dixit, filios
,, regum, quam filios privatorum. §. 22.
,, *n.* 2.

Si imperium detur in feudum vasallo, & ex eo nascituris] ,, Vix invenietur talis for-
,, mula in literis investiturarum, utpote cum
,, feuda concedi soleant vasallis, eorumque
,, *liberis*, vel *bæredibus*; quibus formulis
,, comprehenduntur etiam *jam nati.* Si vero
,, talis lex in specie dicta sit, *ut soli nascituri* succedant, liberi nati vi pacti exclu-
,, duntur.

Nixus videtur fuisse Ludovicus adversus Galeatium] ,, Causabatur Ludovicus, se na-
,, tu quidem minorem, sed patre jam duce
,, natum. *Jov.* 2. *bist. p.* 92. Add. Gerardus
,, de Roo, apud *Boecl. in not. b.*

Nam in perside Xerxes] ,, Supra jam di-
,, ctum est, post mortem patris rem compro-
,, misso decisam fuisse. *Justin. l.* 2. *c.* 10.

Potentia Atossæ matris] ,, In cujus favo-
,, rem Demaratus distinctionem illam allega-
,, vit: *Herod. l.* 7. *pr.*

Ut jam attigimus] ,, Inter Artaxerxem,
,, & Cyrum minorem. *Just. L.* 5. *c.* 11. Un-
,, de hic bello quoque succubuit. *ibid.*

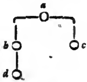
Ad §. XXX.

Postquam Auctor principia juris, & ordinis naturalis in causa successionis posuit, jam casus singulares proponit, quorum decisio tota ex eis, quæ *supra* §. 12. diximus, dependet.

Etiam bellis] ,, Vix quæstio de successione
,, regnorum mota est, quæ non armis disce-
,, ptata fuit.

Pugnis singularibus] ,, Exempla vide infra
,, *c.* 23. §. 10. & *l.* 3. *c.* 20. §. 43. *Hottom.*
,, *ill. q.* 3.

An nepos ex filio priore filio posteriori sit præferendus] Schema hoc esto:

Quæritur, an mortuo rege *a*, ejusque primogenito *b*, hujus filius *d* præferatur patruo *c*? Auctor id affirmat in *lineali* successione: negat in *bæreditaria*; quia hic ex proximitate gradus succeditur. Verum in præcedentibus demonstravimus, nullam aliam natura in regnis cognitam esse successionem, præter linealem agnaticam: eamque tamdiu obtinere, donec alius successionis ordo voluntate

 populi

populi statuatur. Adeoque nepos *d* semper præfertur patruo *c*; quia *b* jus succedendi eventuale, quod habuit, transfert ad omnes descendentes, etiam cum sua prærogativa, qua præferebantur omnibus fratribus posterioribus.

Neque *obstat* 1. quod jus tributum sit primogenito, quia *ætate* potior est: Patruus autem ætate major est. Resp. Non de ætate agitur, sed de jure ætati quæsito: hoc transfertur ad omnes descendentes.

Obstat 2. Primogenituram esse aliquid personalissimum, quod cum persona exstingui videtur. Resp. jus, quod primogenituræ cohæret, transmittitur ad descendentes liberos.

In lineali successione &c.] „ At successio „ in regnis semper est linealis.

Ibi enim mortui pro vivis habentur] „ Vide „ supra §. 20. Quod aliter se habere, ait, „ in successione hæreditaria. §. 17. §. 18. *n.* „ 2, & §. 22. *n.* 1.

Quare in tali successione] „ Scilicet lineali.

Sine ullo ætatis respectu præfertur filius] „ Nam ex gradu parentis præmortui, adeo- „ que ex ejus jure, & ætatis prærogativa, „ succedit.

Imo in cognaticis regnis] „ I. e. ubi filii, „ & filiæ lineæ primæ, præferuntur mascu- „ lis secundæ lineæ. *Vid.* §. 22.

Filia primo nati] „ Ita ut filia ex filio præ- „ feratur filio ex filia. *Vid.* §. 22. *n.* 1.

Quia nec ætas, nec sexus efficiunt ut deferatur linea] „ Cum enim jus succedendi lineæ „ cohæreat, quamdiu aliquis, sive mas, sive „ fœmina, ex prima linea superest, secunda „ linea non succedit. *vid.* §. 22, ubi *ob sexum,* „ *& ætatem, nunquam transiri de linea in* „ *lineam*, dixit.

At in hæreditariis] „ I. e. ubi juxta pro- „ ximitatem gradus succeditur; ibi enim ne- „ potem ex filio postponi patruo, putat, si „ regnum est individuum.

Dividuis] „ Regnum hæreditarium regu- „ lariter individuum esse, supra §. 14. asse- „ ruit Auctor: at populi consensu dividi pos- „ se. Tali igitur lege statuta, quæritur, an „ nepotes ex filio primogenito præferantur „ patruis viventibus? Negat id Auctor in iis „ locis, ubi jus repræsentandi non obtinet.

Concurrent ad partes] „ Quia nepotem „ ex filio priore subire in locum patris, pu- „ tat. Uti igitur pater in partem admissus „ fuisset, si vixisset: ita & ejus filius. Si „ nimirum jus repræsentationis obtinet, & „ regnum est dividuum.

Ubi subitio in locum non observatur] „ In „ regnis sua natura non obtinere successio- „ nem hæreditariam, diximus: adeoque fru- „ stra hæc disputantur.

Ut olim in Germania] „ Frustra de Ger- „ manis quæritur, an jus repræsentandi lo- „ cum habuerit in regnis; quia nulla ibi „ fuit successio. *Conf.* 1. *feud.* 1.

Sero enim nepotes admissi sunt cum filiis ad hæreditatem] „ Imo nunquam admissi sunt „ in regnis, sive filii, sive nepotes.

At in dubio credendum potius est, locum esse vicariæ isti successioni] „ Vicariam suc- „ cessionem intelligit, quæ fit jure subitio- „ nis, ubi liberi cum proximioribus concur- „ rentes in parentum suorum gradum suc- „ cedunt. *Vid.* §. 6. §. 17. §. 18. *n.* 2, & „ §. 22. Sæpius dictum est, vicariam hanc „ successionem ratione naturali in regnis non „ obtinere; si enim regnum delatum est fa- „ miliæ, jus succedendi primogenito in ipso „ momento nativitatis quæsitum est, in even- „ tum mortis parentis. Hoc jus eventuale „ primogenitus iterum in suos descendentes „ transmittit: nec alii cum eo concurrunt. „ Idque tamdiu obtinet, donec appareat, „ populum aliud voluisse.

Quia natura ei favet, ut supra diximus] „ *Vid.* §. 6. ubi simul demonstravimus, jus „ repræsentationis ex jure alendi plane non „ sequi.

Quod si aperte jure civili regionis introducta sit subitio in locum] „ I. e. ut nepos sub- „ eat in locum patris prædefuncti. 2

Locum habebit etiam si in aliqua lege proximi fit mentio] „ I. e. si dictum sit aliqua „ lege, proximos in regno succedere debere. „ Nam revera proximus est ex jure patris, „ in cujus locum subit.

Rationes, quæ ex legibus Romanis adferuntur ad hanc rem, minus firmæ sunt] „ Imo „ rationes juris Romani sunt ipsæ rationes „ naturæ; quia nepotes proximi sunt ex „ gradu, & jure parentum prædefunctorum. „ *supra* §. 6. *Vid. Menoch. Conf. n.* 15. & „ *Conf.* 357. *n.* 23. *seq.*

Sed hæc ratio optima est, quod in materia favorabili] „ Imo hæc ratio, ex præsumtio- „ ne desumta, mere cerebrina est. Naturali „ jure interpretatio, etiam in causis favora- „ bilibus, jus non facit; omne enim jus „ natura oritur ex dispositione certa, & ex „ voluntate satis declarata. *Vid. Cap.* 16. §. „ 10, & 12.

Non vulgarem tantum, sed & artificialem]

lem] „ Quod plenius examinabimus; *infra* „ *c.* 16. §. 10, *&* 12.

Ita ut sub nomine filiorum comprehendantur adoptivi &c.] „ In juribus privatis id „ verum est. *Laut. comp.* ¶. 18, *& supra* §. „ 8. *n.* 1. At in regnis adoptivi nunquam li- „ berorum nomine comprehenduntur, nec in „ regnis patrimonialibus, nec in hæreditariis. „ *Conf. supra* §. 12. *&* §. 15.

Et sub nomine mortis mors civilis] „ Qua „ scil. civitas, & libertas aufertur.

Quare merito proximi nomine veniet is, quem lex in proximum gradum perducit] „ Sensus est, quod *in regnis hæreditariis dividuis*, si jure civili regionis introducta „ sit subitio in locum mortui parentis, pro- „ ximus etiam videatur qui jure repræsen- „ tationis succedit.

In regnis vero hæreditariis individuis] „ Qualia regulariter esse putat Auctor. *Vid.* „ §. 14.

Ubi subitio in locum exclusa non est] „ Si „ enim exclusa est, solam gradus proximi- „ tatem inspici, putat.

Neque semper nepos, neque semper filius secundo genitus præferuntur: sed ut inter pares, potior est is, qui ætate præcedit] „ Ne- „ potem igitur non semper patruo præferri, „ putat; quia etsi subeat in locum parentis, „ non tamen subit in ejus ætatem. *Vid.* §. „ 18. *n.* 2. Nec etiam semper præferri secun- „ do genitum, quia nepos potest esse ætate „ major. Atque hinc concludit, cum utr- „ que gradu par sit, eum esse potiorem, „ qui ætate prævalet.

„ Nos diximus 1. regnum hæreditarium „ dividuum in sensu Auctoris non dari: & „ 2. natura aliam successionem: præter li- „ nealem, & quidem agnaticam, cognitam „ non esse: adeoque 3. nepotem ex primo- „ genito semper præferri secundo genito, „ seu patruo, etsi ætate majori. At si 4. vo- „ luntate populi filii omnes simul succedunt, „ adeoque linealis successio cessat; negari ne- „ quit, fratrum liberos concurrere cum pa- „ truo in stirpes: 5. non habita ætatis ra- „ tione, quasi ille, qui ætate major est, præ- „ ferri debeat; uterque enim defuncto æque „ proximus est. *Vid. not. seq.*

Quippe juris effectu quoad gradus æquatos] „ Uterque enim defuncto regi est in secun- „ do gradu cognatus: alter jure nativitatis: „ alter jure subitionis.

Nam in ætatis privilegium non succedi in regnis hæreditatriis, supra vidimus] „ Vid. „ §. 18. *n.* 2. Cur non? Primogenitus in li- „ neali successione omne jus suum, & pri- „ vilegium ætatis transmittit, fatente ipso „ Auctore: cur non in successione hæredita- „ ria? Si priori casu privilegium ætatis trans- „ it in liberos, cur non posteriori casu? utro- „ bique eadem est ratio.

Apud Corinthios succedebat ex liberis defuncti regis is, qui natu esset maximus] „ I. e. „ primogenitus: adeoque hoc exemplo non „ probatur, nepotem, præmortuo primoge- „ nito, excludi a patruo.

Exscripsit Georgius Monachus] „ Nam „ liber sextus Diodori, ut & sequentes, (*ad* „ *Undecimum usque*) non amplius exstant.

Sic & apud Vandalos] „ Gizerichus enim „ rex moriens testamentum condidit, in quo „ cum alia multa Vandalis mandaret, jussit, „ ut imperium propinquiori ex genere vi- „ rilis prolis traderetur: & ex his, qui æta- „ te præcederet. *Procop. L.* 1. *bello Vand.* „ *pag.* 190. Apparet ergo, hanc successio- „ nem esse mere civilem, testamento Gize- „ richi introductam, & a populo approba- „ tam, qui sæpius ad testamentum illud pro- „ vocavit.

Cauto, ut hæres esset, qui sanguine proximus, & maximus esset natu] „ Diximus, „ hanc successionem esse singularem.

Prælatus filius secundus natu major, filii primi filio] „ Gizericho mortuo, filius ejus „ secundo genitus successit, etsi ex primogenito „ Genzone, (qui præmortuus erat) liberi su- „ perstites essent, Gundebandus, nimirum, „ Gilimer, & Amata. *Procop. d. l.*

Sic in Sicilia Robertus prælatus est Martelli fratris majoris filio „ Vecerius in vita Hen- „ rici VII. (*apud Urstis Script. rer. Germ.* „ *Vol.* 2. *p. m.* 69.) ait, Robertum respon- „ sis prudentum, & pontificia pronunciatio- „ ne quadam annixum, compendium hære- „ ditatis obtinuisse.

Non ea proprie ratione, quam excogitavit Bartolus &c.] „ Non invenio locum, „ ubi Bartolus de lite inter Robertum, & „ Martelli filium agat, ac pro ratione de- „ cidendi afferat, *quod Sicilia sit feudum*; „ minus enim apte hæc ratio allegaretur, „ quia jure feudali quoque nepos ex primo- „ genito præfertur patruo. *B. Par. Hyp. Jur.* „ *feud. tit.* 10. §. 18. Id solum evolventi Bar- „ tolum occurrit, quod probet sententiam „ Papæ (qui decisum Imperatoris, quo dam- „ nat Robertum regem Siciliæ sustulit,) ex „ ea ratione, quia Sicilia est feudum Papæ;

„ unde concludit, Imperatorem nec citare „ Robertum, nec condemnare potuisse. *Bar-* „ *tol. in tract. super constitutione, qui sunt* „ *rebelles. n. 7.*, *qui exstat inter Consilia fol.* „ *m.* 85.

Quod feudum esset Sicilia &c.] „ Papa „ enim feudi jure Siciliam sibi vindicat. *B.* „ *Par. Jur. publ. prud. c.* 6. §. 22.

Sed quod regnum esset hereditarium] „ Un- „ de hoc constat? Natura talis successio non „ obtinet: nec lege talis ordo succedendi „ ullibi in regno Siciliæ statutus est; sed „ omnia nutu Papæ fiebant, durante bello „ inter imperium, & sacerdotium. *B. Par.* „ *d. l.*

3 *Exstat similis successionis vetus in Francorum regno exemplum in Guntrano*] „ Imo nun- „ quam successio hæreditaria in regno Fran- „ ciæ obtinuit: neque unquam ibi talis lex „ statuta fuit, ut hæres esset qui sanguine „ proximus, & maximus esset natu. Neque „ id probatur exemplo Guntrani, vel potius „ Guntranni, cujus litis schema hoc est:

Chlotarius,

Charibertus, Guntrannus, Chilpericus, Sigebertus.

Childebertus.

„ Mortuo nimirum Chlotario, quatuor ejus „ filii inter se diviserunt regnum Franciæ, „ eoque quatuor regna constituerunt. *Aymon.* „ *Hist. Franc. l.* 3. *c.* 1. Moritur primum „ Charibertus *d. l.* 3. *c.* 2. Mox interficitur „ Sigebertus, relicto filio Childeberto. *ibid.* „ *c.* 12, & 14. Chilpericus, patruus Chil- „ deberti, eripuerat partem nepoti suo ex „ hæreditate Ariberti debitam, nimirum, „ provinciam Turonensem. Mortuo Chilpe- „ rico alter patruus Guntrannus has urbes oc- „ cupabat. *Aymon. d. l. c.* 62. Childebertus „ ad Turonenses legatos mittebat, rogans, „ ut in fidelitate sua permanerent; at respon- „ dit Gregorius Episcopus causam Guntran- „ ni secutus, *post fratrum obitum omne re-* „ *gnum Francorum deberi Guntranno: ut* „ *quemadmodum Chlotarius pater ejus super* „ *proprios filios, sic Guntrannus super nepo-* „ *tes suos, principaretur.*

„ PRIMO igitur notandum est, exem- „ plum hoc ad §. *seq.* pertinere. Hic enim „ agitur de successione avi, an nepos ex fi- „ lio priore filio posteriori sit præferendus: „ cum exemplum loquatur de casu, ubi „ mortuo dudum avo plures fratres existunt, „ & decedente uno fratrum, concurrunt & „ fratres, & fratrum filii; de quibus casibus „ §. 31, & 32. agetur.

„ DEINDE, ratio Episcopi cum princi- „ piis juris naturalis pugnat; regnum enim „ fuit dividuum: adeoque nepos succedere „ omnino jure patris potuit. Ipse Episcopus, „ inepte Childebertum agere, ajebat, quod „ putaret, se tanto principi resistere posse: „ adeoque vi omnia agi, ipse innuit.

„ Sed & TERTIO Guntrannus, cum „ Childebertus patris hæreditatem per lega- „ tos repeteret, non usus est eo argumento: „ sed ad pacta, & quod Childebertus jura „ sua ei cesserit, provocavit. *Aymon. d.* „ *c.* 62.

„ QUARTO: Tum demum acquievit „ Childebertus, postquam a Guntranno ad- „ optatus, & totius Franciæ hæres declara- „ tus fuit. *ibid. c.* 63. & 76.

Sed id ex electione totius populi contigit, qua eo tempore nondum plane desierat] „ Ve- „ rum non est, Guntrannum a populo ele- „ ctum esse. Nam primo patri suo Chlotario „ in parte Franciæ, quæ regnum Aureliacen- „ se vocatur, successit. *Aymon. L.* 3. *c.* 1. „ Sed & in ea parte regni, de qua cum „ Childeberto ei lis erat, non vi electionis, „ sed ex jure cesso Childeberti, jus sibi ar- „ rogabat. *d. c.* 62.

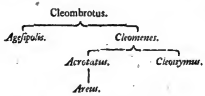
At postquam sine ulla electione linealis agnatica successio introducta est] „ Imo in Gallia „ nunquam alia successio obtinuit, quam li- „ nealis agnatica; quæ & naturalis est.

Ut olim apud Spartanos, ubi ad Heraclidas regno delato, similis exstitit successio linealis agnatica] „ Lycurgus enim cum fratri suo „ Polybitæ Spartanorum regi successisset, „ regnumque sibi vindicare posset, (populo „ eum ad successionem vocante) Carillo fi- „ lio Polybitæ posthumo, cum ad ætatem „ adultam pervenisset, regnum summa fide „ restituit: ut intelligerent omnes, quanto „ plus apud bonos pietas, quam omnes opes „ valerent. *Justin. l.* 3. *c.* 2. Quam historiam „ quoque recenset Plutarchus *in Lycurgo in* „ *pr.* ubi ait: *quod ubi primum comperit Ly-* „ *curgus* (scilicet fratris defuncti uxorem „ gravidam esse) *ad fœtum conceptum per-* „ *tinere regnum, si quidem masculus existe-* „ *ret, affirmans, ipse tutoris loco regnum* „ *administravit.* „ Ca-

„ Cæterum Gronovius bene notat, Auctorem sibi hic non constare. Apud Heraclidas enim exstitisse successionem *linealem agnaticam*, hic ait; cum tamen alibi asseruerit, filios ante dignitatem natos apud eosdem postponi eis, qui in regia dignitate nati sunt. *Vid.* §. 29. At si successio *linealis agnatica* obtinuisset, omnino succedere deberent; quia ex sententia Auctoris in hac successione spes quoque transmittitur. *Vid.* §. 22. & 23.

„ Obiter hic adhuc notandum est, Heraclidas fuisse Lydiæ populum, qui primo ab Eurystheo, deinde ab Atridis, expulsi occuparunt Spartam &c. anno ab excidio Trojæ octuagesimo. *Vid. Thucyd. Lib.* 1.

Ideo Areus ex fratre majore Cleonymo natus patruo suo Cleonymo antepositus est] „Schema ita se habet:

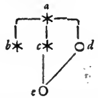
„ Cum Cleomenes e vivis decessisset, inter Cleonymum Cleomenis filium, & Areum filium Acrotati præmortui, de regno coorta lis est: & Senatus paternum regnum Areo adjudicavit. *Pausan. l.* 3. *n.* 30. *p. m.* 157. Unde etsi Pyrrhus impulsu Cleonymi Spartiatis bellum intulerit, eventus tamen ejus conatibus non respondit. *Plut. in Pyrrho. Justin. l.* 25. *c.* 4.

Sed & in cognatica lineali successione præfertur nepos] „ I. e. in ea successionis specie, ubi juxta lineas succeditur ea lege, ut fœminæ prioris lineæ præferantur masculis secundæ lineæ.

Quod & in Castellæ regno lege cautum est] „ *Vide supra* §. 22. *n.* 1, & *Hottom. qu.* 3. Conferatur exemplum Alfonsi, quod Auctor in præcedenti nota allegat.

Ad §. XXXI.

Pari *distinctione*] Adeoque in hoc schemate

„ ordo succedendi ex hypothesi Auctoris variat juxta varia successionum genera; in lineali enim successione, mortuo rege *b* præfertur *e* (qui nepos est ex fratre *c*) tertio fratri *d* si linealis obtinet successio.

Sed in *regnis hæreditariis dividuis*, si jus repræsentationis *obtinet*, (uti obtinere, ait, in dubio) concurrunt ad partes: adeoque *e*, & *d* dividunt imperium æqualibus portionibus. Si jus representandi *non obtinet*, [illegible] proximitas gradus spectatur, & *d* solus succedit. In *regnis hæreditariis indivisis*, quoties ibi *jus repræsentationis* exclusum non est, adeoque ubi *e*, & *d* gradu æquiparantur, præfertur ætate major; *si non obtinet jus repræsentandi*, solus gradus naturalis, ejusque proximitas spectatur: i. e. solus *d* succedit.

Confusa hæc admodum sunt, uti totus succedendi ordo ab Auctore propositus. Diximus passim, jure naturali in regnis successionem præter linealem cognitam non esse; reliqui ordines pactis, & usu recepti sunt.

Multis in locis inter liberos successionem in gradum mortui esse receptam] „ Si scil. in schemate nostro mortuo rege *a*, quæstio est inter liberos ejus *e*, & *d*.

Ubi non recepta sit in limite transverso] „ Si scilicet de successione regis *b* quæritur inter fratrem minorem *d*, & fratris majoris filium *e*: adeoque non inter liberos, sed in limite transverso.

Sed ubi jus non est manifestum] „ i. e. ubi dubium est, an jus repræsentandi in limite transverso receptum sit.

In partem eam, quæ liberos parentibus surrogat] „ i. e. in dubio obtinere jus repræsentationis.

Quia eo nos ducit æquitas naturalis] „ In §. præcedenti dixit, *naturam favere juri repræsentationis*. At id in regnorum successione non admittimus, *Vid. supra h.* §.

In bonis nunquam avitis] „ Non in bonis noviter quæsitis. *Vid. supra* §. 9. & 10.

Προνόμιον] „ Privilegium. Ut proinde subitio illa in locum parentum non videatur ex

„ æqui-

„ æquitate naturali oriri, sed ex lege singu-
„ lari.

Non habita ratione æquitatis naturalis] „ Quasi subitio illa in locum, & gradum pa- „ rentum, non conveniat æquitati naturali.

Sed juris antiqui Romanorum] Ubi jus re- „ præsentationis in limite transverso cogni- „ tum non fuit: adeoque a Justiniano demum „ jure privilegii collateralibus concessum est. „ Sane, cum natura nulla sit collateralium „ successio, antiqua illa constitutio juris Ro- „ mani, qua fratres ad successionem admit- „ tebantur, strictæ erat interpretationis: ne- „ que eis demortuis ad eorum liberos, abs- „ que nova lege, extendi potuit.

Emanuel Costa] „ Qui jura docuit Sala- „ mancæ. Extant operum ejus volumina duo.

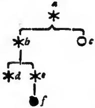
Ad §. XXXII.

Defuncti *fratris filium*] In hoc sche- mate

ultimo rege *d* mortuo, nepos ex fratre *f* præfertur regis patruo *c*; quia quamdiu li- nea *b* durat, tamdiu *c* a successione exclu- ditur.

Aut etiam filiam] Adeoque in hoc sche- mate

„ ultimo rege *d* mortuo, neptem ex fratre „ *f* præferri regis patruo *c*, putat, ex ea- „ dem ratione. *Vid. supra* §. 22.

Non in lineali tantum successione] „ Tam „ *agnatica*, si fratris filius concurrit cum re- „ gis patruo: quam *cognatica*, si fratris fi- „ lia cum eodem patruo concurrit.

Sed & in hereditaria in regnis &c.] „ Ubi non juxta proximitatem lineæ, sed „ gradus succeditur: at ubi effectu juris quo- „ ad gradum remotiores adæquantur proxi- „ mioribus.

Non item in regnis, quæ verbis præcisis gradum naturalem spectant] Ibi enim, citra repræsentationem, solam proximitatem gra- dus, adeoque ordinem nascendi inspici, ait.

In regnis, ubi subitio in locum mortui ob- servatur] „ Quod in dubio credendum esse, „ dixit §. 31. In his igitur quoque regnis *fi- „ lium* fratris præferri, ait, regis patruo, „ §. 30. *n.* 2. *pr.* quia proximior est gradu „ jure repræsentationis.

Qui sexu &c. potior est „ Inter eos enim, „ qui pariter ad hæreditatem admittuntur, „ sive quia unius sunt gradus, sive quia in „ parentum suorum gradum succedunt, præ- „ feruntur mares fœminis. *Vid. supra* §. 17.

Aut ætate] „ In regnis enim hæredita- „ riis individuis, ubi subitio in locum ex- „ clusa non est, inter pares (quia scil. juris „ effectu adæquati sunt) potiorem esse, dixit, „ eum, qui ætate præcedit.

„ Nos sæpius diximus, in regnis linealem „ successionem obtinere, ibique subitionem „ in locum inter collaterales cognitam natu- „ ra non esse.

Ad §. XXXIII.

Addit, nepotem ex filio filiæ præferri] Nam filia jus non habet, quamdiu masculus, licet remotior, superest. Sed & nepos ex minore filio subit in locum patris.

Additio.

„ In hoc schemate

„ Mortuo rege *a*, & præmortuo filio *b*, ne- „ pos *d*, præfertur regis filiæ *c*, ex jure præ- „ defuncti patris, qui si vixisset, exclusurus „ erat sororem *c*.

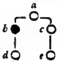
Ob sexum scilicet] „ Nam ex hypothesi „ Auctoris in *hereditaria successione* mares con- „ curren-

„ currentes cum fœminis semper his præferuntur. §. 23. In lineali successione *agnatica* fœminæ in perpetuum excluduntur, in *cognatica* fœminæ secundæ lineæ non admittuntur, quamdiu ex prima linea sive mas, sive fœmina superest: adeoque *nepos ex filio majori natu semper præfertur filiæ.*

Quæ etiam inter liberos solum gradum spectet] Adeoque ubi liberi non subeunt in locum patris; (nam aliquando subitionem in locum excludi; ait §. 30. *n.* 1.) Hoc enim casu *filiam præferri*, *putat*, *nepoti ex filio*: quia gradu naturali, qui solus hic spectatur, proxima est. At talis mos regionis probari debet; nam naturali jure liberi semper succedunt in jus patris, juxta lineas.

Ad §. XXXIV.

Minorem nepotem ex filio præferri majori nepoti ex filia] In hoc schemate

nepos *d* ex filia regis majori *b* cum nepote *e* ex filio minore *c* concurrit: & Auctor ait, nepotem ex filio minori præferri, si successio linealis cognatica obtinet. Mas enim *c*, qui sorori *b* præfertur, licet majori, jus suum transmittit ad omnes successores capaces; superest autem nepos *e*, qui successionis capax est.

Quod in successione lineali cognatica verum] „ I. e. in illa successionis specie, ubi fœminæ lineæ imperantis excludunt masculos sequiorum linearum. *Vid.* §. 22. At toties diximus, talem successionem natura non dari: adeoque eam inter gentes non obtinere, nisi speciatim populus ita disponat. Jure naturæ sola successio linealis agnatica obtinet, in qua fœminæ in perpetuum a successione excluduntur.

In hæreditaria non item] „ Hæreditaria successio est, ubi præfertur is, qui gradu proximus est defuncto. Hoc casu Auctor statuit, utrumque in partes succedere si regnum est dividuum. *Vid.* §. 18. Si vero regnum est individuum, præferri eum, qui ætate est potior. §. 30. *n.*2. Nos in præcedentibus probavimus, hanc quoque successionis speciem natura cognitam non esse.

Nisi lex specialis ostendatur] „ Ut nimirum filiæ non succedant, nisi exstinctis masculis etiam sequioris lineæ. At non opus est, talem legem specialem ostendi: naturalis is est ordo succedendi in regnis. *Vide supra* §. 12. *prop.* 6. 12. *seq.* Adeoque potius ostendi debet lex, quæ successionem hanc naturalem mutaverit, i. e. hæreditariam fecerit.

Nec ratio allegata sufficit &c.] „ Imo ratio verissima est. Loquitur enim Costa de successione naturali, quæ nunquam est hæreditaria in eo sensu, quo Auctor eam sumit: sed talis, ut filii semper excludant filias. Adeoque in casu proposito naturale est, ut mortuo rege *a* filius ejus *c* succedat, exclusa filia majore *b*. Hoc jus, & hanc prærogativam *c* transfert ad filium *e*, qui proinde jure patris excludit & amitam *b*, & ejus filium *d*. Hic enim jus suum à matre *b* habet, quæ vero excludebatur à fratre *c*. Neque allegari potest, qualitatem sexus, & ætatis, non transire in descendentes; nam dubio huic statim satisfaciemus.

Id enim evenisset ob præstantiam mere personalem, quæ non transit] „ Respondet Auctor objectioni, quam sibi ipse formavit. Ait nimirum, filium *c*, si vixisset, exclusurum quidem fuisse sororem *b* matrem nepotis *d*: sed id eventurum fuisse *ob præstantiam sexus*; eam autem, cum mere personalis sit, in liberos non transmitti. Nam qualitatem & sexus, & ætatis, quatenus a populo consideratur, ita personæ adhærere putat, ut avelli inde nequeat. *Vid.* §. 18. *n.* 2.

„ Nos supra demonstravimus, fœminas, si ex dispositione populi ad successionem vocantur, nunquam admitti, nisi exstinctis omnibus liberis ultimi regis masculis; unde necessario sequitur, etiam in hæreditaria successione nepotem ex filio minore *e*, præferri nepoti ex filia majori *d*. Filius enim *c* jus suum excludendi sororem *b* transmittit ad suos liberos.

„ Adeoque responsio Auctoris non evertit argumentum, quod in contrarium sibi formavit. Nam 1. verum est, sexum non transmitti in liberos; sed jus, quod sexui cohæret, transmittitur. Sane 2. naturæ magis repugnaret, si mater *b* jus prælationis in filium *d* transmittere posset, quod ipsa non habuit. Sed & 3. ipse Auctor fatetur,

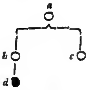
„ tetur, nepotem ex filio præferri filiæ ob
„ sexum, §. 33: adeoque filius jus prioritatis
„ ex sexu quæsitum ad nepotem transmittit.

Ad §. XXXV.

Quod *addit*] Costa ait, neptem ex filio primogenito excludere filium, i. e. patruum suum. Grotius id tantum admittit in regnis hæreditariis. At ex ante dictis apparet, neptem illam nec in regnis hæreditariis succedere posse, quamdiu mas ex rege superest.

Additio.

„ In hoc schemate

„ Auctor recte asserit, rege *a* mortuo, filium
„ ejus *c* excludere filiam *d* ex fratre majori
„ *b* natam: idque verum est etiam in succes-
„ sione lineali. Diximus enim, naturali jure
„ fœminas plane non succedere in regnis: &
„ si lege regni admittuntur, non succedere,
„ nisi post omnes descendentes primi acqui-
„ rentis masculos.

In regnis hæreditariis recipi non potest]
„ Imo nec in lineali successione, quam Au-
„ ctor cognaticam vocat; quod observavimus
„ supra §. 30. *n.* 1. Neptis enim *d* ex filio
„ primo *b* nullum jus succedendi habet, nisi
„ exstinctis masculis totius familiæ.

Etiam admissa in vicem mortui subitione]
„ Adeoque etsi neptis *d* succedat jure re-
„ præsentationis in filii *b* gradum, eoque
„ effectu juris quoad gradum patruo *c* adæ-
„ quetur; nihilominus Auctor patruum præ-
„ ferri, ait, in successione hæreditaria. Quod
„ verum est; at non ideo, quod filius *b* se-
„ xum suum non transmittat, ut Auctor pu-
„ tat: sed quia ea est natura imperii, ut
„ fœminæ non succedant, quamdiu mascu-
„ li ex primo acquirente supersunt; nisi in
„ delatione aliud cautum sit, quod probari
„ debet.

Ea enim efficit, ut capax sit successionis] „ i.
„ e. ut suo tempore ad successionem vocetur.

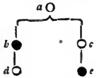
Sed inter capaces valere debet sexus privilegium] „ Nam inter eos, qui pariter in hæ-
„ reditatem admitterentur, semper præferun-
„ tur mares. §. 17.

Ad §. XXXVI.

Atque *ideo in Arragonia regno filius sororis filiæ fratris prælatus est*] Ex ratione juris naturalis male prælatus fuit; nam filius fratris utitur jure patris: filius vero sororis, jure matris. Uti igitur frater sororem exclusurus erat, ita & filia fratris filium sororis. Cæterum neutra pars jus succedendi sibi arrogare poterat, quia mas, nimirum, dux Orcalensis, adhuc supererat. Atque hinc etiam per transactionem demum lis composita fuit.

Additio.

„ Ideo Auctor in hoc schemate

„ filium sororis *d* prælatum esse filiæ fratris
„ *e*, existimat, quia regnum hoc esset hære-
„ ditarium, ubi liberi quidem subeunt in lo-
„ cum parentum, non vero in sexum; quia
„ præstantia sexus mere personalis esset, quæ
„ non transeat: quam rationem explosimus
„ supra §. 14.

„ Hæc quoque quæstio fuit inter Philip-
„ pum II. & familiam Bragantinam circa
„ successionem regni Portugallici. Ille ex fi-
„ lia minore Isabella Carolo V. nupta natus
„ erat: Bragantinus ex filia fratris Eduardi
„ jus habebat, indeque jure patris merito
„ præferendus erat. Equidem Hispanus vi
„ occupavit regnum; at tandem jus suum
„ vindicavit Bragantinus. *Vid. Thuan. lib.*
„ 65. *Camd. ad an.* 1582.

Filius sororis] Ferdinandus.
Filia fratris] Violandæ.

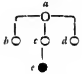
Ad §. XXXVII.

Eundemque *ad modum*] Grotius ait, filiam majoris fratris non excludere fratrem regis

regis natu minorem, quia frater regis est masculus, qui quamdiu superest, omnes excludit fœminas.

Additio.

In hoc schemate

„ mortuo rege *b*, lis est inter filiam ex fratre „ majori *e*, & fratrem minorem *d*: & quæ„ritur, quis præferatur in successione? Au„ctor distinguit inter successionem *linealem*, „ & *hæreditariam*. In *priori*, (ubi linea se„cunda non succedit quamdiu linea prima su„perest) præferri, ait, filiam ex fratre majo„re *e*, fratri minori *d*. In *posteriori*, (ubi „ gradus proximitas spectatur) præferri, ait, „ fratrem regis *d*. Etsi enim filia *e* in locum pa„tris *c* subeat; id tamen ad eum saltem effe„ctum verum esse, ait, ut fœmina capax fiat „ successionis: at inter capaces præferri se„xum. §. 35.

„ Nos supra diximus, jure naturæ succes„sionem linealem obtinere, & fœminas non „ esse successionis capaces; si vero legibus re„gni admittuntur, certum est, non admitti, „ nisi exstinctis omnium linearum masculis. „ Adeoque jure naturæ frater *d* semper præ„fertur fratris majoris filiæ *e*; ni in prima „ delatione alius successionis ordo sit statutus, „ quod factum esse, ab afferente probari de„bet.

In regnis hæreditariis] „ ubi proximitas „ gradus, non lineæ, spectatur.

Postponenda erit filia fratris] „ Quia pa„truus *d* gradu proximior est: quod regula„riter, & naturali jure, verum non esse, „ dixi; quia præter linealem agnaticam, alia „ successio natura cognita non est.

CAPUT VIII.

De acquisitionibus, quæ vulgo dicuntur juris gentium.

I. *Multa dici juris gentium, quæ, si proprie loquamur, talia non sint.*
II. *Pisces, & feras stagnis, aut vivariis inclusas in dominio esse jure naturali, contra, quam jure Romano proditum est.*
III. *Feras, si aufugerint, non desinere eorum esse, qui ceperant, si recte agnosci possint.*
IV. *Possessio an per instrumenta acquiratur, & quomodo.*
V. *Ut feræ regum sint, non esse contra jus gentium.*
VI. *Rerum aliarum hero carentium quomodo acquiratur possessio.*
VII. *Thesaurus cui cedat naturaliter: & legum circa hoc varietas.*
VIII. *Quæ jure Romano de insulis, & alluvionibus sunt prodita, nec naturalia esse, nec juris gentium.*
IX. *Naturaliter insulam in flumine, & alveum exsiccatum ejus esse, cujus est flumen, aut pars fluminis, id est, populi.*
X. *Inundatione naturaliter dominium agri non amitti.*
XI. *Alluviones quoque in dubio esse populi.*
XII. *Sed concessas videri his, quorum agri alium finem, quam flumen non habent:*
XIII. *Idem censendum de relicta ripa, & siccata alvei parte.*
XIV. *Quid pro alluvione, quid pro insula habendum.*
XV. *Quando vasallis cedant alluviones.*
XVI. *Solvuntur argumenta, quibus Romani jus suum quasi naturale defendunt.*
XVII. *Via naturaliter alluvionem impedit.*
XVIII. *Naturale non esse ut partus solum ventrem sequatur.*
XIX. *Naturaliter ut confusione, ita specificatione ex materia aliena rem fieri communem:*

XX. *Etiam si materia mala fide attrectata sit.*
XXI. *Naturale non esse ut per prævalentiam res minor potiori cedat: ubi & alii Romanorum jurisprudentium errores notantur.*
XXII. *Naturaliter ex plantatione, insitione, ædificatione in alieno communionem nasci.*
XXIII. *Possessorem naturaliter fructus suos non facere; sed impendia imputare posse:*
XXIV. *Etiam qui mala fide possidet.*
XXV. *Traditionem ad dominii translationem naturaliter non requiri.*
XXVI. *Usus hactenus dictorum.*

+ I. 1. + PErduxit nos ordo ad acquisitionem, quæ fit jure gentium, [1] distincto a jure naturali, + quod jus gentium voluntarium supra diximus. + Talis est ea, quæ fit belli jure; + sed de hac re rectius infra agemus, ubi belli effectus explicabuntur. + Romani jurisconsulti ubi de acquirendo rerum dominio agunt, (aa) + complures ejus acquirendi recensent modos, quos juris gentium vocant: sed si quis recte advertat, + inveniet, eos omnes, + excepto belli jure, non pertinere ad jus gentium illud, de quo agimus; + sed aut referendos ad jus naturæ, non quidem merum, [2] sed quod sequatur introductum jam dominium, + & legem omnem civilem antecedat, [a] + aut ad ipsam legem civilem, non solius populi Romani, sed multarum circa nationum: credo + quia talis legis, sive moris origo a Græcis venerat, quorum instituta, ut Halicarnassensis, & alii notant, [3] Italiæ, ac vicini populi sequebantur.

2. + Hoc autem non est Jus illud gentium proprie dictum; + neque enim pertinet ad mutuam gentium inter se societatem, + sed ad cujusque populi tranquillitatem: + unde & ab uno populo aliis inconsultis mutari potuit, + imo & hoc evenire, ut aliis locis, atque temporibus longe alius mos communis, ac proinde jus gentium improprie dictum introduceretur; + quod & revera factum videmus, ex quo Germanicæ nationes Europam ferme omnem invaserunt. + Sicut enim olim jura Græca, + ita tunc Germanica instituta passim recepta sunt, & nunc etiam vigent. Primus acquirendi modus, qui juris gentium

GROTII.

a *Aut ad ipsam legem civilem, non solius populi Romani, sed multarum circa nationum*] Qualis consensus gentium incertis ex causis, etiam in aliis moribus ad jus nihil facientibus, notatur a *Plinio*: ut hominem non cremari priusquam genito dente VII, 16. ut Ionum literis uterentur, VII, 57. uti tonsoribus, VII, 59. in horarum observatione, VII, 60. genibus tribuere quandam religionem, XI, 45. fulgetra poppysmis adorare, XXVIII, 2.

GRONOVII.

1 *Distincto a jure naturali*] Quia sæpe duo hæc JCC. confundunt. Dixerat autem proximi superioris capitis initio, acquisitionem derivativam, quæ lege fieret, aut naturæ, aut gentium, aut civili lege fieri.

2 *Sed quod sequatur introductum*] Quod vidit, sanxitque recta ratio, ex quo intellexit utilius esse, non omnium indivisa omnia manere, sed possessiones cujusque rerum fieri proprias: & quidem, priusquam ullæ leges scriptæ exstiterunt. I, I. 10.

3 *Italia, ac vicini*] Quippe cum Græcæ coloniæ essent.

(aa) Jurisconsulti Romani, ubi de modis illis adquirendi dominii agunt, non eodem sensu *Jus Gentium* intelligunt, ac Auctor noster; sed de ipso *Jure Naturali* agunt, quod recentiores Interpretes *Secundarium* vocant. Res clara est ex toto Titulo & *Institutionum*, & *Digestorum*; ubi etiam interdum illud vocant disertè *Jus Naturale*. Igitur in eo tantum rectè reprehendit Auctor noster priscos Jurisconsultos, quòd illi nonnulla quasi Juris Naturalis tradant, quæ veris Juris Naturalis principiis minimè consentanea sunt. *J. B.*

gentium a Romanis dicitur, + est occupatio eorum, quæ nullius sunt: + qui modus haud dubie est naturalis, + eo, quo dixi sensu, introducto jam dominio, + & quamdiu [4] aliud lex nulla constituit. Nam & dominium a lege civili effici potest.

II. + Ad hoc caput refertur primum captura ferarum, avium, piscium. + Sed hæc omnia quamdiu nullius dicenda sint, quæstione non caret. + Nerva filius [a] pisces, qui in piscina sunt, possideri a nobis, ait, + non [5] qui in stagno: & feras, quæ in vivario sunt inclusæ, non quæ in silvis (bb) circumseptis vagantur. Atqui pisces non minus + stagno privato includuntur, quam piscina; + & feras non minus coërcent silvæ bene circumseptæ, quam vivaria, quæ Græci vocant + θηριοτροφεῖα· + nec alio hæc differunt, quam quod altera angustior, altera laxior custodia est. + Quare nostro seculo rectius contraria opinio prævaluit, ut & feræ silvis privatis, & pisces stagnis inclusi, + ut possideri, ita in dominio esse intelligantur.

a L. possideri. 3. §. Item feras. 14. D. de acq. poss.

III. + Feras simul, atque [6] naturalem [b] libertatem recipiunt, nostras esse desinere, ajunt Romani Jurisconsulti: atqui in rebus omnibus aliis [c] + a possessione quod incipit dominium, [7] + non ideo amissa possessione amittitur; + imo jus dat etiam ad repetendam possessionem. + Res autem nostras alius a nobis auferat, an ipsæ sese, ut servus fugitivus, non multum refert. + Quare verius est, non per se amitti dominium, eo quod feræ custodiam evaserint; sed ex probabili conjectura, [b] + quod ob difficillimam persecutionem eas [8] pro derelictis habere credamur, + præsertim cum internosci quæ nostræ fuerint ab aliis non possint. + Sed hæc conjectura per alias conjecturas elidi potest; ut si addita sunt feræ [c] [9] γνωρίσματα, sive [d] crepundia, + qualia scimus habuisse cervos quosdam, & accipitres, atque inde agnitos, & dominis redditos. [e] + Requiritur autem [10] corporalis quædam possessio ad dominium adipiscendum; + atque ideo vulnerasse non sufficit, ut recte [11] contra [d] + Trebatium

b L. Quod enim. 3. §. 1. D. de acq. rer. dom.
c L. Pomponius 13. D. de acq. poss.
d L. Naturalem, 5. §. 1. D. de acq. rer. dom.

GROTII.

b *Quod ob difficillimam persecutionem eas pro derelictis habere credamur*] יאוש Hebræis id dici, notavimus supra ad caput IV. §. V.

c Γνωρίσματα] *Donatus* ad Eunuchum IV, 6. monumenta sunt quæ Græci dicunt γνωρίσματα, seu σπάργανα. (Ad vers. 15.)

d *Crepundia*] Usurpat hoc sensu hanc vocem apologetico *Apulejus* (*Pag. 64. Ed. Pricæi.*)

e *Requiritur autem corporalis quædam possessio*] Harmenopulus lib. II. tit. 1. *μὴ ἐπέρωσε γὰρ τὸν τρώσαντα γενέσθαι δεσπότην τοῦ θηρίου, εἰ μὴ καὶ τοῦτο δράξεται· non aliter enim dominus feræ fit qui vulneravit, nisi & ceperit.*

GRONOVII.

4 *Aliud lex nulla*] Non excepit quasdam res ab occupatione privatorum, quod publicæ essent facta. 2, 3. 5.

5 *Qui in stagno*] Intellexit lacus, qui publicis in vectigalibus fruendi locabantur. *Festus* in *lacus Lucrinus*. *Serv.* ad 2 Georg. V, 161.

6 *Naturalem libertatem*] Evaserunt e custodia, & in silvam se receperunt.

7 *Non ideo amissa*] Nam & solo animo dominium retinetur.

8 *Pro derelictis habere*] De recipiendis eis desperare, ideoque curam, & voluntatem retinendi eas dimittere.

9 Γνωρίσματα] Signa, & symbola, unde noscantur.

10 *Corporalis*] Ipsum ut corpus in nostra potestate sit.

11 *Contra Trebatium*] L. 5. §. 1. D. *de acq. rer. dom.*

(bb) At vero in *L. 3. §. 14. D. De adquir. vel amitt. possess.* legendum, *quæ in silvis* NON *circumseptis vagantur*: ut post *Franc. Hotomannum* probat Clariss. NOODT, Obs. 1, 11. Ceterum de adquisitione, & amissione dominii in Feras, vide quæ diximus ad PUFENDORFIUM nostrum *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 6. §. 5. & *seqq.* in altera præsertim Editione. *J. B.*

tium placuit. Hinc [12] proverbium: f *Aliis leporem excitasti.* + Et Ovidio metamorphoseon quinto aliud est scire ubi sit, aliud reperire.

IV. Sed (cc) possessio illa potest acquiri non solis manibus, sed instrumentis, + ut decipulis, + retibus, laqueis, + dum duo adsint: primum, ut ipsa instrumenta [13] sint in nostra potestate: + deinde, ut fera ita inclusa sit, ut exire inde nequeat; + ad quem modum definienda est quæstio de apro, e qui in laqueum inciderit.

V. + Hæc ergo locum habebunt [14] + si lex nulla civilis intervenerit; valde enim falluntur recentiores f Jurisconsulti, + qui hæc ita putant naturalia, ut mutari nequeant: + sunt enim [15] naturalia non simpliciter, sed pro certo rerum statu, + id est, si aliter cautum non sit. Germaniæ autem populi, + cum principibus, ac regibus bona quædam essent assignanda, unde dignitatem suam sustinerent, g sapienter existimarunt ab illis rebus incipiendum, + quæ sine damno cujusquam tribui possint; cujusmodi sunt res omnes, quæ in dominium nullius pervenerunt. Quo jure usos & Ægyptios, video. g + Nam & ibi regum procurator, (dd) quam ἴδιον λόγον vocabant, [16] vindicabat res ejus generis. + Potuit autem h lex etiam [17] ante occupationem harum rerum dominium transferre, + cum ad dominium producendum lex sola sufficiat.

VI. Quo modo feræ, eodem acquiruntur h + & alia ἀδέσποτα, id est, res

e L. in laqueum, 55. D. de acq. rer. dom.

f Host. & alii in c. non est de decimis. Jason cons. 119.

g Strabo XVII.

h Covar. in c. peccatum part. 2. §. 8.

GROTII.

f *Aliis leporem excitasti*] Est apud *Petronium.* (*Cap.* 131. *Ed. Burm.*) *Ovidius* (*Art. am.* III, 661:)

Et lepus hic aliis exagitatus erit.

• Langobardorum jure, qui feram ab alio vulneratam occidit, aut reperit, aufert dextrum armum cum septem costis. In reliqua is, qui vulneravit, jus habet, sed non nisi intra horas XXIV. (*Lib.* I. *Tit.* XXII, Leg. 4, 6.)

g *Sapienter existimarunt, ab illis rebus incipiendum, quæ sine damno cujusquam tribui possint*] Sed de vitioso usu hujus juris vide *Sarisberiensem* Policratico. (*Lib.* I. c. 4.)

h *Et alia ἀδέσποτα*] Balænæ ejectæ regis sunt in Lusitania. *Georgius de Cabedo* decis. Lusit. parte II. dec. XLVIII.

GRONOVII.

12 *Proverbium*] In eos, qui lucrum persequendo, id notum faciunt aliis, qui deinde nos occupant, & præveniunt. *Ovid.* de Arte . . . . . *Petronius* c. 91.

13 *Sint in nostra*] Non ab alio posita, vel tensa fuerint. [Minimè hoc vult Auctor: sed nihil obstare quonimus quis utatur instrumentis illis, in eo loco ubi posita sunt; adeoque locum illum esse debere vel publicum, vel illius, qui instrumenta posuit; aut si alterius sit, consentiente domino ibi instrumenta collocata. *J. B.*)

14 *Si nulla lex*] Ubi non quid secus lege civili constitutum est.

15 *Naturalia non simpliciter*] Non imperata a natura, sed sic comparata, ut arbitrium servandi, & mutandi hominibus relictum sit.

16 *Vindicabat*] Fisco adserebat.

17 *Ante occupationem*] Has res donare principibus: nam ubi lex non est, quæ impediat, privatorum non fiunt, nisi occupatæ, & lex, sive jussus populi, vel principum, sine alio adminiculo satis valida est ad privatum faciendum, quod hactenus nullius fuerat.

(cc) De universo jure *Occupationis* vide PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 6. ubi in Notis, præcipuè alterius Editionis, naturam, & effectus ejus accuratiùs exposuimus. *J. B.*

(dd) Procurator ille non erat veterum Regum *Ægypti* minister, sed Imperatorum Romanorum, ex eo tempore constitutus, quo in formam provinciæ regio illa redacta est: Ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος Ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων, καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων, ἐξεταστής ἐστι. STRAB. *Geogr.* Lib. XVII. pag. 797. *Ed. Paris.* Idemque erat, qui in Pandectis dicitur *Procurator Cæsaris, vel Rationalis*, ut rectè observavit *Casaubonus*; quem vide & Not. in LAMPRID. *Alex. Sever.* c. 45. & CAPITOLIN. *Maximin. duob.* c. 14. Fefellit Auctorem nostrum, quod paullo post apud *Strabonem* legitur: Ἦσαν δ' ἂν καὶ ἐπὶ τῶν Βασιλέων αὗται αἱ ἀρχαί. Sed ibi agitur de Magistratibus indigenis, τῶν δὲ ἐπιχωρίων ἀρχόντων, qui manifesto secernuntur à Romanis, quos Cæsares *Ægypto* imponebant. *J. B.*

GRO-

res hero carentes. Nam & hæ, + si naturam solam sequimur, sunt invenientis, & occupantis. + Sic [i] Acanthos (ee) insula deserta adjudicata est Chalcidensibus, qui priores intraverant, non Andriis, qui priores jaculum immiserant: + quia possessionis initium est [18] corporis ad corpus adjunctio, qualis circa res mobiles + maxime fit [19] manibus, circa res soli [20] pedibus. + Scire ubi res est, non est reperire, ut habemus apud Ovidium Metam. V.

VII. + Inter ἀδέσποτα sunt & thesauri, id est, [k] pecuniæ, + quarum dominus ignoratur; + quod autem non apparet, pro eo est quasi non sit: quare & thesauri + naturaliter fiunt inventoris, id est, ejus, + qui loco moverit, apprehenderitque. Neque tamen id obstat quo minus [i] + legibus, aut moribus aliud constitui possit. Plato [l] magistratibus [21] indicium fieri vult, & [22] oraculum consuli: & [m] Apollonius thesaurum quasi [23] Dei beneficium + ei adjudicabat, qui ipsi optimus videbatur. Apud Hebræos receptum, [k] ut domino agri thesaurus cederet, + videtur colligi posse ex Christi parabola, (ff) quæ extat Matthæi XIII. Idemque in Syria juris fuisse, colligo + ex historia, quæ est apud [n] Philostratum libro VI. cap. XVI. Romanorum + Imperatorum leges valde hac in parte variarunt; quod partim constitutiones ostendunt, partim [l] historiæ [m] Lampridii, [o] Zonaræ, [p] Cedreni. Germaniæ populi thesauros, + ut & alia ἀδέσποτα addixerunt principi: + atque id nunc jus commmune est, & quasi gentium. + Nam & [n] in Germania, + & Gallia, + & Anglia, + & Hispania, & in Dania id observatur. + Quod cur injuriæ [q] accusari non possit, [24] satis jam diximus.

i Plut. quæst. Gr. 29.

k L. III. de acq. poss.
l De Legib. L. XI. pag. 913. 914. Ed. H. Steph.
m Philostr. II. 15. c. 39. Ed. Olear.
n Cap. 39. Ed. Olear.
o In Nerva.
p In Nicephor.
q Th. 2. 2. 66. 5. & ib. Cajet. Covar. in c. peccatum p. 3. §. 2.

VIII.

GROTII.

i *Legibus, aut moribus*] Bybliorum lex, *quod non posuisti, ne tollas.* Probat id *Apollonius* apud Philostratum. [Lex non est *Bybliorum*, sed *Stagyritarum*, referente ÆLIANO, *Var. Hist.* III, 46. *Byblii* vero idem habebant in more, IV, 1. p. 302. *Ed. Perizon.* Locus autem PHILOSTRATI idem est, qui in orâ libri indicatur: ubi etiam de casu tantum singulari agitur. *J. B.*]

k *Ut domino agri thesaurus cederet*] Id jus etiam Romæ obtinuisse videtur Plauti tempore. Ait enim *Callicles*: (*Trinumm.* I, 2. 141.)

Qui emisset, ejus essetne ea pecunia?

Deinde: (*Ibid.* V, 2. 22.)

Atque eum a me lege populi patrium posceret,
Emtor ædium, thesaurum.

l *Historiæ*] Vide *Tacitum* de thesauris in Africa, quos Nero spe devoraverat, Annalium XVI. c. 1. Vide *Philostratum* de vita Attici, (*Vit. Sophist.* II, 1. 2.) quem locum *Zonaras* transcripsit in Nerva.

m *Lampridii*] In Adriano, & Severo. [c. 46. sed Vita *Hadriani*, in quâ de hac re agitur, c. 18. est *Spartiani*, ut omnes norunt.]

n *In Germania*] Vide Speculum Saxonicum c. 35. *Constitutiones Siculas* Friderici lib. I. tit. LVIII, & CIII. (Nullus est Tit. 103. in eo 1. Lib.) Idem Gotthis mos. Rex Teuderiebus apud Cassiodorum IV, 34. *Non est cupiditas eripere quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse.* Idem VI, 8. *Depositiones quoque pecuniæ, quæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicentur ærariis, ut quia sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre: sine damno siquidem inventa perdit, qui propria non amittit.*

GRONOVII.

18 *Corporis ad corpus*] Rei, quæ adhuc libera, aut saltem a nobis libera fuit, applicatio ad alias res nostras.

19 *Manibus*] Prehendendo.

20 *Pedibus*] Intrando, aut circumeundo.

21 *Indicium fieri*] Ab eo, qui invenit.

22 *Oraculum consuli*] Cujus eum esse velit.

23 *Dei beneficium*] Sic *Justinus* appellat aurum, quod e terra fulgure proscissa emicuit. 44, 3.

24 *Satis jam diximus*] Nempe, quia potest lex horum dominium ante occupationem transtulisse.

(ee) Non est insula *Acanthos*, sed urbs *Macedoniæ*, prope mare, versus *sinum Strymonicum.* *J. B.*

(ff) Non satis tuto ex illa parabola hoc colligi potest. Vide quæ diximus in PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. Cap. 3. §. 3. *Not.* 2. *J. B.*

GRO-

VIII. + Veniamus ad fluvialia incrementa, de quibus complura extant + jurisconsultorum veterum rescripta, [o] + recentiorum etiam integri commentarii. Quæ vero in hoc argumento ab ipsis sunt tradita, [r] + ea magnam partem omnia sunt ex instituto + quarundam gentium, + neutiquam a naturali jure; + quanquam ipsi sæpe sua instituta eo nomine venditant. + Nam plurimæ eorum definitiones hoc fundamento nituntur, quod & ripæ sint proximos fundos possidentium, [s] + & ipsi alvei simul, atque a flumine derelicti sunt. + Cui consequens est, + ut & insulæ in flumine natæ sint eorundem. + Tum vero in fluminis inundatione distinguunt, [t] ut levis quidem dominium non auferat, major auferat; sed ita, ut si fluvius uno recedat impetu, [25] + postliminio fundus, qui mersus fuerat, ad dominum redeat; si + paulatim, non item: imo proximis possessoribus accedat. Quæ omnia + lege potuisse introduci; & [p] [26] + utilitate quadam muniendarum riparum defendi, non nego; + naturalia esse quod ipsi sentire videntur, minime concedo.

r Bart. Tyber. Bapt. Aymus de all. jure. Connan. l. III. jur. civil. c. 5.
s L. adeo, 7. D. de acq. rer. dom.

IX. 1. + Nam [u] si id, [27] quod plerumque est, respicimus, [q] (gg) prius populi terras occuparunt, [28] + nec imperio tantum, + sed & dominio, quam in privatos agri describerentur. + *Fines*, inquit [x] Seneca, *Atheniensium, aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt.* + Sic & [y] Cicero: + *Sunt autem privata nulla naturâ;* + *sed aut veteri occupatione,* + *ut qui quondam in vacua venerunt;* + *aut victoria, ut qui bello potiti sunt;* + *aut lege, pactione, conditione, sorte:* + *ex quo fit, ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum:* + *similisque est privatarum possessionum descriptio.* Dion Prusæensis Rhodiaca: [z] πολλά ἐςιν εὑρεῖν, ἃ κοινῇ μὲν ἀπεγράψατο ἡ πόλις, διήρηται δὲ εἰς τοὺς κατὰ μέρος, ὅλως δὲ οὐχ *multa inveniri possunt,* + *quæ universim civitas sua censet,* + *in singulos autem dominos partitim divisa sunt.* Tacitus [a] de Germanis: *Agri pro numero cultorum* + *ab universis* [29] *per vicos* + (male vices legitur) *occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur.* + Quamobrem quæ primitus a populo sunt occupata, neque postmodum distributa, ea censenda sunt propria esse populi; + ac sicut in privati juris flumine nata insula, aut derelictus alveus privatorum est: + ita in publico utrumque est populi, + aut ejus, cui populus dedit.

t D. l. adeo, 7. §. 5. quod si l. ergo. l. Attius, 38. eod. tit.
u Vide supra hoc libro c. III. in fine.
x De benef. l. VII. c. 4.
y De offic. l. I. c. 7.
z Pag. 325. C.
a Germ. c. 26.

2. Quod

GROTII.

o *Recentiorum etiam integri commentarii*] Johannis Boreo, Antonii Marsæ, Johannis Gryphiandri, præter ea, quorum nomina sunt in textus margine.

p *Utilitate quadam muniendarum riparum*] Vide locum *Cassii* apud Aggenum Urbicum (*pag.* 56, 57. in *Auct. Rei Agrar.* Ed Goes.) & *Boëthium* (*De Geometr.* Lib. II. pag. 1231. *Edit. Opp. Basil.* 1546.)

q *Prius terras populi occuparent*] Vide quæ supra in textu, & notis cap. III. §. 19.

GRONOVII.

25 *Postliminio fundus*] Quasi non fuisset inundatus: ut postliminio fingitur, qui captus abfuit, si revertatur, captus non fuisse. 3, 9.

26 *Utilitate quadam*] Ut metu amittendæ possessionis incitarentur homines ad ripas muniendas.

27 *Quod plerumque est*] Quod ordinarie contingit.

28 *Nec imperio tantum, sed & dominio*] 2, 3. 4.

29 *Per vicos*] Videtur ferri posse hoc sensu, ut certus numerus cultorum, quod hoc anno possederat, sequenti relinquere, & alio transire cogatur. *Cæsar* 6. Gall. 22. & 4, 1.

(gg) Contrarium verius est. Vide quæ observavimus in PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 7. §. 12. *Not.* 1. alterius Edit. Et confer quæ Auctor ibi dicit de toto isto argumento. *J. B.*

GRO-

2. Quod autem de alveo diximus, [r] + idem & de ripa tenendum est, + quæ pars est extima alvei, id est, quo naturaliter flumen excurrit. Atque ita videmus nunc passim usurpari. In Hollandia, & vicinis regionibus, ubi frequentissimæ antiquitus fuerunt hujus generis controversiæ ob [30] depressum solum, magnitudinem amnium, & vicinitatem maris, limum hinc recipientis, illuc revehentis [31] per æstuum vices, + semper constitit, insulas, quæ vere insulæ essent, esse in patrimonio publico. Nec minus + derelictos alveos totos Rheni, ac Mosæ, + quod sæpius judicatum est: + & ratione optima nititur.

3. + Nam & ipsi Romani Jurisconsulti concedunt, [b] insulam, [s] + quæ in flumine [32] natat, puta virgultis sustentata, esse publicam; + quia cujus juris sit flumen, ejus esse debeat & insula in flumine nata. + Atqui alvei, & fluminis eadem est ratio: non ea tantum ex parte, quam Romani Jurisconsulti considerant, + quia alveus flumine tegitur; verum alia, + quam supra attulimus, + quòd hæc simul a populo occupata sunt, nec in privatum dominium transierunt. + Quare nec illud recipimus ut naturale, quod ajunt, [c] si [33] limitati fuerint agri, insulam esse occupantis. Id enim ita demum haberet locum, [t] + si flumen ipsum, & cum eo alveus, a populo occupati non essent, + sicut in mari nata insula fit occupantis.

b L. 65. §. 1. & §. ult. de acquir. rer. dom. L. 1. §. 7. simili modo. D. de flum.

c L. 1. §. Si insula, 6. D. de flum.

X. 1. + Nec magis admittendum est illud de graviore inundatione, si naturalem tantum rationem sequimur. Nam ut maxime [34] summa pars agri in arenam dissolvatur, + manet tamen solida pars fundi inferior; + & ut de qualitate aliquid mutet, substantiam non mutat: + non magis, quam pars agri, quæ a [d] lacu hauritur, + cujus jus non mutari, Romani recte sentiunt. Neque illud naturale est, quod ajunt, [u] + flumina [35] censitorum vice fungi, & de publico in privatum, de privato in publicum addicere. Melius Ægyptii, de quibus hæc sunt apud Strabonem: [e] ἐδέησε δὲ τῆς ἐπ' ἀκριβὲς καὶ κατὰ λεπτὸν

d L. Lacus, 12. D. de acq. rer. dom. L. Vicinus, 24. §. fin. D. de aqua pl. L. Rutilia Polla. 69. D. de cont. empt.

e Geogr. Lib. XVII. p. 787.

GROTII.

r *Idem & de ripa tenendum est*] Sic in Gallia obtinet. *Sanction des eaux & forests* lib. II. c. 1.

s *Quæ in flumine natat*] Descriptio natantium insularum apud *Senecam* naturalium III, 25. *Plinium* majorem lib. II. c. XCV. *Macrobium* 1. Saturnalium I, 7. Elegans talium in Vadimone lacu insularum descriptio apud *Plinium* minorem lib. VIII. c. XX. & Flandricarum in libro lectu digno *Chiffletii.*

t *Si flumen ipsum, & cum eo alveus, a populo occupati non essent*] *Siculus Flaccus* libro de conditionibus agrorum: (*pag.* 18, 19.) *In quibusdam regionibus fluminis modus assignationi cessit: in quibusdam autem tantum subsecivus relictus est. Aliis autem exceptus, inscriptumque fluminí illi tantum.* De subsecivis vide egregia quæ habet, ut omnia sunt illius, *Salmasius* ad Solinum. (Adde *Wilhelmi Goesii* Antiquitates Agrarias, ubi accuratiùs rem pertractavit. *J. B.*) De toto hoc argumento fluviorum, & fluvialium incrementorum, videat, si cui vacat, *Rosenthalium* de jure feudorum cap. V. concl. 23. *Sixtinum* de regalibus libro II. cap. 3. *Capollam* de servitutibus rusticorum prædiorum, c. 31.

u *Flumina censitorum vice fungi*] De agri mensore Cassiodorus: *More vastissimi fluminis aliis spatia tollit, aliis jura concedit.* [Var. III, 52. ubi alii legunt, *rura concedit*, aut *terram.*]

GRONOVII.

30 *Depressum solum*] Humile, nullis montibus tumens.

31 *Per æstuum vices*] Alternos accessus, & recessus.

32 *Natat, puta virgultis*] Plinius 8. ep. 20. *Macrobius* I. Saturn. 7.

33 *Limitati*] Per centurias, & jugera divisi, qui quoniam statutos habebant terminos, incrementum ex alluvione, aut insula locum in eis non habebat. l. 16. D. *de acquir. rer. dom.*

34 *Summa pars agri*] Superficies obruatur, & contegatur arenis.

35 *Censitorum vice*] L. *Ergo* 30. §. *alluvio* 3. *de acq. rer. dom. Censitores*, qui tributa agraria de colonis exigebant, & jure pignoris vendebant prædia, si census non præstaretur, eoque ablatos aliis agros aliis addicebant.

λεπτὸν διαιρέσεως, διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὅρων συγχύσεις, ἃς ὁ Νεῖλος ἀπεργάζεται κατὰ τὰς αὐξήσεις, ἀφαιρῶν καὶ προστιθεὶς, καὶ ἐναλλάττων τὰ σχήματα, καὶ τἄλλα σημεῖα ἀποκρύπτων, οἷς διακρίνεται τό τε ἀλλότριον καὶ τὸ ἴδιον. ἀνάγκη δὴ ἀναμετρεῖσθαι πάλιν καὶ πάλιν· *Opus fuit exacta, & subtili agrorum divisione, + eo quod Nilus per incrementa sua addens, minuens, faciemque, ac signa immutans, confundat terminos, quibus suum, atque alienum alibi internoscitur. Ideo & repetenda sæpe fuit dimensio.*

f L. 2. D. De div. reg. Jur.

2. Ab hac sententia non dissentit quod [f] ipsi Romani auctores tradiderunt, + quod nostrum est, nostrum esse non desinere, nisi [36] facto nostro, + adde, aut lege. + Sub factis autem & non facta comprehendi, supra diximus, + quatenus [37] conjecturam adferunt voluntatis. + Quare hoc damus, si gravissima sit inundatio, neque alia signa sint, quæ retinendi dominii animum notent, facile præsumi agrum habitum derelictui; [38] + quæ æstimatio sicut naturaliter indefinita est ob varietatem circumstantiarum, & viri boni arbitrio permittenda, ita legibus civilibus definiri solet. Sic in + Hollandia derelictus habetur ager, qui per decem annos mersus fuerit, si non aliqua exstent signa continuatæ possessionis: quo in genere + receptum apud nos non immerito est, + quod Romani rejiciunt, [g] ut si aliter nequeat, vel piscando retineri possessio censeatur. Sed + solebant principes tempus præfigere, intra quod veteres agrorum possessores [39] + siccare agros deberent: qui ni id facerent, + tum monebantur [40] qui in agros jus pignoris habebant, + deinde hi, qui jurisdictionem aut civilem tantum, aut etiam criminalem: qui si omnes in mora essent, + tum eorum jus omne ad principem deferebatur: atque is aut ipse agros siccabat, + suique patrimonii faciebat, + aut aliis siccandos dabat retentâ parte.

g L. Si ager. 23. D. quibus mod. usufr. amict.

h L. 4. D. si certum pet. L. 30. §. 2. D. de acq. rer. dom. L. 7. §. 1. eodem tit.

XI. De alluvione, + hoc est, de adjectione particularum, quæ a nullo vindicari possunt, [h] quia [41] unde veniant nescitur, ([42] + alioqui enim naturaliter dominium non mutabunt) + certum haberi debet, hanc quoque esse populi, + si modo populus flumen dominio occupaverit, + quod in dubio credendum est; alioqui occupantis.

i L. 16. D. de acq. rer. dom. L. 1. §. 6. D. de flum. Bald. in c. si quis de manso. §. 1. si de jure feud. cont. fuerit.

+ XII. 1. + Sed [43] populus + ut aliis, + ita & proxima prædia possidentibus jus illud concedere potest, + & concessisse haud dubie videtur, si agri illi non alium finem ea ex parte, quam naturalem, id est flumen ipsum habeant. + Quare non contemnenda est hac in parte Romanorum diligentia, [i] qui limitatum agrum ab aliis agris distinxerunt, dummodo meminerimus, [44] +

agrum

GRONOVII.

36 *Facto nostro*] Velut contractu, vel delicto.

37 *Conjecturam adferunt*] Ut in usucapione, & successione ab intestato.

38 *Quæ æstimatio*] Quod intra quod tempus, quamque sufficientibus signis præsumi debeat, si ut in universum facile statui non potest.

39 *Siccare*] Derivare inde aquam inundatione immissam. *Just.* 31, 5.

40 *Qui jus pignoris*] Quibus illi agri pro debito obligati essent.

41 *Unde veniant, nescitur*] Nam alluvio est *incrementum latens.* §. 20. Instit. *d. R. D.*

42 *Alioqui enim*] Sc. si vis fluminis partem de prædio meo detraxerit, & vicini prædio adpulerit, vel adjecerit, tum enim constat, unde venerit.

43 *Populus ut aliis*] 2, 3. 16.

44 *Agrum mensura comprehensum*] Hoc nec dixerunt veteres, nec verum est. Sed & mensura comprehensus privatus nullus est, verum universitatis. 2, 3. 16.

GRO-

agrum mensura comprehensum hac in re paris juris esse cum limitato. + Nam quæ de imperiis supra diximus, cum de eorum occupatione ageremus, eadem & in agris privatis obtinent: + sed hoc adhibito discrimine, quod imperia in re dubia [45] credenda sunt esse arcifinia, + quia id territorii naturæ maxime convenit. + At agri privati magis est ut arcifinii non credantur, sed aut limitati, aut certa mensura terminati; + quia hoc privatarum possessionum naturæ est congruentius.

2. + Neque tamen negamus fieri posse, ut populus agrum assignet eo jure, quo ipse occupaverat, id est, ad flumen usque; & si id appareat, + jus esse alluvionis: + quod in Hollandia ante sæcula aliquot judicatum est de agris ad Mosam, & Isalam sitis; quia & in [46] + literis mancipationum, & in [47] + libris censualibus semper dicti erant ad flumen pertingere. + Et tales agri si vendantur, + quamvis in lege emtionis mensura aliqua nominata fuerit, + dum tamen vendantur, non ad mensuram, sed suo corporis nomine, + naturam suam, + & jus alluvionis retinent; + quod [k] Romanis quoque legibus proditum est, + & passim usurpatur.

[k] *L. Julianus*, 13. §. 4. *Si Titius fundum. D. De act. emt. & vend.*

XIII. Quod de alluvione diximus, + id & [48] de relicta ripa, + & siccata parte alvei censendum est, ut + in non occupatis + sint ea occupantis: + in fluminibus occupatis, + populi; + privatorum autem ita demum, si a populo, aut [49] jus populi habente, + agrum ad flumen excurrentem, [50] qua talem acceperint.

XIV. Sed + cum aliud esse jus, diximus, [51] insulæ, aliud vero [52] alluvionis, frequens hinc controversia oritur, [53] utro nomine censendum sit, + quod [54] cum emineat nonnihil, cum proximis prædiis ita cohæret, ut tamen interjecta planities aquis superfundatur: quod passim apud nos ob locorum inæqualitatem videmus accidere. Mores hic variant. In Gelria prædiis accedit, [55] + addita occupatione, id, quod plaustro onerato adiri potest: in agro Putteno [x] id, quo [56] pedes gladium exsertum tenens potest pertingere. Maxime naturale

GROTII.

x *Id, quo pedes gladium exsertum tenens potest pertingere*] Ex vetustissimo Germanicarum gentium more. *Paulus Warnefredi* de Authari rege Langobardorum: *Usque ad eam* (columnam in mari) *equo sedens accessit Autharis, eamque de hastæ suæ cuspide tetigit, dicens: usque hic erunt Langobardorum fines.* (Lib. III. Cap. 33.) Similem historiam habes de lancea, qua in mare jacta Otto Imperator fines imperii in freto Baltico designare se dixit, apud *Saxonem* libro X. & alios. (Hoc tantum dicit SAXO *Grammat. Hastam, cujus usum habebat, maritimos in fluctus, relinquendi monumenti gratiâ jaculatus, suum freto vocabulum indidit.* Pag. 165. *Ed. Wech.* 1576.

GRONOVII.

45 *Credenda esse arcifinia*] Ager arcifinius est, qui definit in solitudinem. Is potest esse tam privati, quam populi: sed hodie omnibus occupatis, principibusque, ac civitatibus tam intentis ad territorium suum vindicandum, longe facilius invenietur hic ager penes privatos rusticos in vastis campis casam statuentes, quam in fine territorii.

46 *Literis mancipationum*] *Pachtbrieven.*

47 *Libris censualibus*] *'s Lands rekeningen.*

48 *De relicta*] Si ripam alterius lateris promoveat amnis, & in illud inclinans suffosso ibi, adjectoque sibi spatio terrarum, contrariam ripam in parte nudaverit, ibique aridam auxerit.

49 *Jus populi habente*] Magistratu, vel principe.

50 *Qua talem*] Non præcise limitatum, ubi nunc incipit flumen, sed quatenus eum agrum pertinere ad flumen patitur.

51 *Insulæ*] N. 9.

52 *Alluvionis*] Num. 11.

53 *Utro nomine*] Insulæne, an alluvionis.

54 *Cum emineat*] Ubi pars sicca, & superans aquam, brevi velut valle mersa interciditur ab adjacente fundo.

55 *Addita occupatione id*] Si per interfluentem licet aquam plaustrum oneratum possit adigi, & id occupetur a possessore.

56 *Pedes gladium*] Quod stans pedibus in suo possessor ense protento potest attingere.

naturale est, + ut [57] discretum videatur id, qua majori temporis parte navigio transiri solet.

+ XV. 1. Nec minus trita usu quæstio est + inter principem, qui jure populi utitur, + & ejus vasallos, qui imperium [58] summo minus acceperunt. + In imperii sola concessione fluvialia incrementa non inesse, satis apertum est. Sed notandum est, horum vasallorum nonnullos cum illo definito imperio simul accepisse [59] agrorum universitatem, + salvo eo, quod privatis competit, puta + quod ager is olim populi, aut principis fuerit, + aut [60] a principe siccatus. Et hoc casu dubium non est, + quin vasalli jus habeant, quod populi, aut principis fuit. Ac sic videmus in Zelandia vasallos, + etiam qui [61] de civilibus tantum judices dant, + pro tota agrorum universitate tributum pendere: cujus partem a singulis pro privatarum possessionum modo [62] ferunt. + Et his de alluvionibus non movetur controversia.

+ Sunt quibus flumen ipsum datum est, + qui proinde insulas + sive limo aggestas, sive + factas ex alveo, quem amnis circumluit, suas recte dicunt.

2. Sunt alii, + in quorum investitura nec hoc, nec illud comprehensum est: + & horum [63] adversus fiscum mala causa est, + nisi aut mos regionis illis faveat, + aut longi satis serie temporis possessio, + accedentibus quæ oportet, jus pepererit.

Quod si non imperium, + sed ager in feudum datus sit, + videndum quæ sit agri natura, ut supra *l* diximus. + Nam is si est arcifinius, alluvio feudo comprehensa censebitur, + non ex jure peculiari principis, + sed ex agri qualitate: + nam & *m* usufructuario tali casu alluvio prodesset.

l §. 12. n. 1.
m L. 9. *item si fundi* §. 4. *huic vicino. D. De usufr.*

XVI. Solent (hh) Romani, ut jus, quo utuntur ipsi, probent esset naturale, tritum illud pronuntiatum afferre: + Secundum naturam est, ut cujusque rei [64] eum sequantur commoda, quem sequuntur incommoda; + quare cum amnis de agro meo sæpe partem deterat, æquum esse ut [65] ejus beneficio utar. + Sed ea regula locum non habet, nisi ubi ex re nostra commoda existunt: at hic existunt e flumine, quod [66] alienum est. Quod autem perit, domino perire, + id vero naturale est. Denique + non esse universale quod adferunt, + ipsa ostendit admissa ab ipsis agrorum limitatorum exceptio: ut jam omittam, ita plerumque evenire, + ut alios flumen ditet, alios pauperet. *n* Lucanus:

n *Pharsal.* VI, 277.

Illa

GRONOVII.

57 *Discretum*] Non vacuum, neque occupationi patens; sed publicum, ubi vallis illa ita cava est, ut plerumque navigia transmittat.

58 *Summo minus*] Puta creationem magistratus oppidani, vel vicani, jus patronatus ecclesiæ, jus capitalis supplicii.

59 *Agrorum universitatem*] Dominium majus, sive jus regium in universos fundos; ita tamen, ut dominium inferius quisque in suam partem privatus obtineat.

60 *A principe siccatus*] Principis cura, & sumtu, aqua inde molibus expulsa, aut fossis deducta.

61 *De civilibus*] Criminalibus, scilicet, principi, vel reipublicæ reservatis.

62 *Ferunt*] Ipsi exigunt.

63 *Causa adversus fiscum*] Hi non possunt illa incrementa sibi vindicare, neque impedire, quo minus ea fiscus auferat.

64 *Eum sequantur commoda*] L. 10. D. *de reg. jur.*

65 *Ejus beneficio*] Partem eam nanciscar, & habeam pro mea, quam adjicit.

66 *Alienum*] Populi nimirum, vel principis.

(hh) Non ipsi JCti veteres, sed recentiores Interpretes. Nam Romani eo principio nitebantur, quod Alveus pars Ripæ censeatur. *J. B.*

GRO-

Illa terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante Pado —— ——

\+ XVII. Sed & [o] quod ajunt [67] + viam publicam non intercedere alluvioni, + rationem naturalem nullam habet; + nisi [68] ager privatus sit, qui viam debeat. *o L. 38. D. De adq. rer. dom.*

\+ XVIII. Est & acquirendi modus inter eos, qui juris gentium vocantur, + per genituram animantium; qua in re [y] quod a Romanis, & aliis quibusdam gentibus est statutum, ut partus [69] ventrem sequatur, + non est naturale, [70] + ut supra diximus, + nisi quatenus plerumque pater ignoratur. At si probabili ratione de eo constaret, + cur non partus ex parte ad eum pertineat, nihil potest afferri. Nam & patris partem esse quod nascitur, certum est. + Plusne vero de patre, an de matre habeat, inter Physicos disputatur. Plutarchus ea de re sic [p] disserit: ἡ φύσις μίγνυσι διὰ τῶν σωμάτων ἡμᾶς, ἵν᾽ ἐξ ἑκατέρων μέρος λαβοῦσα καὶ συγχέασα, κοινὸν ἀμφοτέροις ἀποδῷ τὸ γενόμενον· ὥστε μηδέτερον διορίσαι, μηδὲ διακρῖναι τὸ ἴδιον, ἢ τὸ ἀλλότριον· *Natura sexuum corpora miscet, ut ita de utroque parte sumta confundat:* & [z] *commune utrisque reddit quod nascitur, ita ut neuter possit, quid suum sit, quid alienum, discernere.* Et hoc secutæ sunt + veteres Francorum, & Langobardorum leges. *p Conjug. præcept. p. 140. F. Tom. II. Ed. Wech.*

\+ XIX. 1. + Si [71] ex aliena materia speciem quis fecisset, [72] + Sabiniani + dominium ejus esse volebant, qui materiæ fuisset dominus; + Proculus ejus, qui speciem fecisset, + quia per eum esse cœpisset quod ante non existeret: arrepta tandem est media sententia, + ut [73] si reverti ad priorem speciem materia posset, materiæ dominus rem haberet; si non posset, tum is haberet, qui speciei esset auctor. + Quod ipsum [74] improbat [q] Connanus, & hoc unum videri vult, plusne sit pretii in opere, an in materia: ut quod pluris est, id prævalentia sua quod minus est ad se trahat; + argumento eorum, quæ a Romanis quoque jurisconsultis [75] de accessione tradita sunt. *q L. 3. c. 6.*

2. At si naturalem veritatem respicimus, + sicut [76] confusis materiis communionem induci pro rata ejus, quod quisque habeat, + Romanis quoque Jurisconsultis

GROTII.

y *Quod a Romanis*] Cum quibus consentit c. 31. *Caroli Calvi* edicto Pistensi. De aliorum circa hanc rem legibus vide quæ supra in textu, & notis c. V. hujus libri §. 29.

z *Commune utrisque reddat*] Vide appositum ad hanc rem locum Galeni II. de semine, & quæ ibi ex Athenæo. *Chrysostomus* ad V. Ephesiorum: μιγέντων τῶν σπερμάτων τίκτεται ὁ παῖς· *mixta genitura fœtus oritur.* (Vers. 31. Tom. III. pag. 865.)

GRONOVII.

67 *Viam publicam*] Si meum inter agrum, & fluvium interjaceat via publica, tamen meum fieri, quod alluvio adjecit.

68 *Ager privatus*] Nisi domino agri viæ istius muniendæ, & reficiendæ munus incumbat.

69 *Ventrem sequatur*] Sit ejus, cujus est armentum, vel pecus pariens, si sit alterius, quod gignit. l. 5. §. 2. D. *de R. V.*

70 *Ut supra*] 2, 5. 29.

71 *Ex aliena materia*] §. 25. Instit. *de R. D.*

72 *Sabiniani*] Massurii Sabini JC. sectatores. l. 2. §. 47. *de orig. jur.* ubi & de Proculi schola.

73 *Si reverti*] Si dissoluto opere, quod factum est, constet pristina substantia partibus.

74 *Improbat Connanus*] Vide *Vinn.* ad §. 25. Instit. de R. D.

75 *De accessione*] §. 26. Si quis alienam purpuram vestimento suo intexuerit, aut emblema addiderit poculo.

76 *Confusis materiis*] §. 27. Si qui vina suæ confuderint, aut massas auri, vel argenti conflaverint.

Jurisconsultis placuit, + quia res alium exitum naturaliter reperire non poterat; ita cum res constent materia, & specie tanquam suis partibus, si alterius sit materia, alterius species, + sequitur, naturaliter rem communem fieri pro rata ejus, quanti unumquodque est. + Species enim pars est substantiæ, non substantia tota, quod Ulpianus vidit, [r] cum dixit mutata forma [77] prope interemtam substantiam.

XX. Ut autem qui mala fide materiam alienam attrectant, [s] + speciem perdant, est quidem non inique constitutum, sed pœnale, atque ideo non naturale. [78] + Natura enim pœnas non determinat, [79] + nec ob delictum per se dominia aufert, + quanquam naturaliter pœna aliqua digni sunt, qui delinquunt.

XXI. + Ut vero rei majori acquiratur res minor, + quo fundamento Connanus nititur, + naturale est facti, non juris; atque ideo qui fundi pro vicesima parte est dominus, + tam manet dominus, quam qui partes habet novendecim. Quare + quod de [80] accessione ob prævalentiam, aut certis in casibus lex Romana constituit, aut in aliis etiam constitui potest, + id naturale non est, sed civile, + ad commodius transigenda negotia; natura tamen non repugnante, + quia lex dandi dominii jus habet. Vix autem ulla est tractatio juris, + in qua tot discrepantes (ii) sint jurisconsultorum sententiæ, + & errores. Nam quis concedat, + si æs, & aurum mixtum fuerit, alterum ab altero diduci non posse, [t] quod scripsit Ulpianus; aut + ferruminatione confusionem fieri, [81] [u] quod Paulus; aut [82] aliam esse scripturæ, [x] aliam picturæ rationem, + ut huic tabula cedat, illa tabulæ?

+ XXII. + Plantata, & consita [83] ut solo cedant, + similiter est juris constituti, + cujus ratio est, quod ista solo alantur. + Nam ideo & de arbore distinguitur, an radices egerit. + Atqui alimentum rei jam ante existentis [84] partem duntaxat facit: + atque ideo sicut ex alimento jus quoddam in rem soli domino nascitur; + ita domino seminis, plantæ, aut arboris jus suum naturaliter certe ob id non perit. + Quare & hic communio locum habebit: + nec minus in ædificio, cujus [85] partes sunt solum, & superficies; [y] + nam si mobile sit, nullum in eo jus habebit soli dominus; + quod & Scævolæ placuit.

+ XXIII. [86] + Bonæ fidei possessor + ut fructus omnes ex re suos [z] faciat, quos percepit, naturale itidem non est: + sed hoc tantum ut jus habeat, impendia in rem facta, + & operam utilem imputandi, ac pro iis deducendi fructus perceptos; [a] + imo & exstantes, + si aliter non fiat ei restitutio, retinendi.

XXIV.

r L. 9. Julianus. §. 3. sed si quis. D. ad exhib.

s L. 12. de eo exhibendo. §. 3. si quis. D. ad exhib.

t L. Idem, 5. §. 1. D. de rei vind.

u L. in rem. 23. §. Item, 5. D. eod.

x Instit. de rer. div. §. litteræ, 33. & §. si quis, 34.

y L. Titium, 60. D. de acquir. rer. dom.

z L. Sed & si, 25. §. consuluit 11. D. de petit hered.

GROTII.

a *Imo & exstantes, si aliter non fiat ei restitutio, retinendi*] Vide hac de re *Speculum Saxonicum*, in quo multa æquitatis plenissima. II, 46.

GRONOVII.

77 *Prope*] Non omnino.

78 *Natura pœnas non determinat*] Sed mos, aut lex humana.

79 *Nec ob delictum*] 2, 1. 9.

80 *Accessione ob prævalentiam*] In quibus mea res, quia longe præstat, alienam trahit. l. 23. §. 4. *de R. V.*

81 *L. si rem*] 23.

82 *Aliam esse scripturæ, aliam picturæ*] Hoc contra sententiam Pauli l. 23. §. 3. D. *de R. V.*

83 *Ut solo cedant*] §. 31. Instit. *de R. D.*

84 *Partem duntaxat*] Non sc. ipsum totum.

85 *Partis sunt solum*] L. 49. D. *de R. V. Solum partem esse ædium, existimo.*

86 *Bonæ fidei possessor*] Qui rem alienam imprudens, & sine dolo malo tenet. §. 35. instit. *de R. D.*

(ii) Nec mirum: quum in toto isto jure Accessionis Veteres nullo principio certo, & solido niteren-

XXIV. + Atque idem dicendum videtur (kk) de malæ fidei possessore, + ubi lex pœnalis non intercedit. [a] *Benignius est*, ait + Paulus Jurisconsultus, *etiam in prædonis persona haberi rationem impensarum; non enim debet petitor ex aliena jactura lucrum facere.*

+ XXV. Ultimus acquirendi modus, qui juris gentium dicitur, + est per traditionem. Atqui [87] supra diximus, ad dominii translationem [b] naturaliter traditionem non requiri; + quod & ipsi Jurisconsulti in quibusdam casibus agnoscunt, [b] + ut in re donata usufructu retento, [c] + aut in eum collata, qui possideat, [d] + aut commodatam servet, in [88] + jactis missilibus: imo + etiam ante adeptam possessionem nonnullis casibus nunc quoque transit dominium, + ut [e] hereditatis, [f] + legatorum, [g] + rei donatæ ecclesiis, & piis locis, aut civitatibus, aut [h] causa alimentorum, [i] + bonorum, quorum universalis societas contracta est.

+ XXVI. Hæc ideo annotavimus, + ne quis repertâ juris gentium voce apud Romani juris auctores statim id jus intelligat, quod mutari non possit: sed + diligenter distinguat naturalia præcepta ab his, quæ pro certo statu sunt naturalia; + & jura multis populis seorsim communia, ab his, quæ societatis humanæ vinculum continent. Cæterum illud sciendum est, + si hoc + jure gentium impropriè dicto, aut unius etiam populi lege introductus sit modus acquirendi, + sine discrimine civis, & peregrini, + jam inde quoque exteris jus nasci: + & si juris consecutio impediatur injuriam etiam talem, quæ justam belli causam præbere possit.

a *L. Plane, 38. D. de hered. pet.*
b *L. Quisq. 28. C. de don.*
c *L. 21. §. 1. D. de acq. rer. dom.*
d §. 44. *I. de rer. div.*
e *L. Cum heredes. 23. D. de acq. poss.*
f *L. a Titio. D. de furtis: 64.*
g *L. ut inter. 23. C. de SS. Eccl.*
h *L. Si doceas. 1. C. de don. quæ sub modo.*
i *L. 1. §. 1. & l. 2. D. pro socio.*

niterentur. Vera, & ex ipsâ naturali ratione petita, nobis videmur posuisse in Notis ad PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 7. alterius Editionis: præsertim vero ad Compendium *De Officio Hom. & Civis*, Lib. I. Cap. 12. §. 7. *Not.* 4. tertiæ, & quartæ Edd. *J. B.*

GROTII.

b *Naturaliter traditionem non requiri*] Non sane. Vide *legem Wisigotthicam* lib. V. tit. II. c. 6. *Tum videtur vera esse traditio, quando jam apud illum scriptura donationis habetur.* Et apud veteres Romanos res mancipi alienabantur plene per æs, & libram. Vide *Varronem* lib. VI. de Lingua Latina (*pag.* 82.): *Festum Pompejum* in voce Rodus: *Ulpianum* institutionum tit. XIX. *Boëthium* ad Topica Ciceronis. (Lib. III. pag. 797.)

GRONOVII.

87 *Supra diximus*] 2, 6. 1.

88 *Jactis missilibus*] 3, 6. 22. §. 45. Instit. de R. D.

(kk) Non mihi videtur. Sed de eo diximus in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

HENRICI

HENRICI DE COCCEII COMMENTARIUS IN HUGONIS GROTII

LIB. II. CAP. VIII.

§. I

„ Totus in eo est Auctor, ut probet, „ modos acquirendi, quos JCti juri gen„ tium tribuunt, non oriri ex primaevo ju„ re naturae, nedum, ut illos statuere pu„ tat, ex jure gentium voluntario: sed vel „ ex jure naturae pro certo rerum statu, vel „ ex jure gentium improprie sic dicto §. *b*.

„ Equidem facile concedimus, modos illos „ acquirendi non oriri ex *jure gentium vo„ luntario*; nam nec JCti Romani id asse„ runt: sed negamus, causam illos habere a „ *jure naturae pro certo rerum statu*, vel a „ *jure gentium improprie sic dicto*; talia enim „ jura non existere, demonstravimus in *Diss.* „ *proœm. I. c. fin.* & in *Diss. proœm. IV.* §. „ 29. Sed & in processu demonstrabimus, „ acquisitionem dominii ex *jure naturae pri„ maevo* oriri, & cum ipso genere humano ori„ ginem cepisse; quae etiam est sententia „ JCtorum Romanorum.

Perduxit nos ordo ad acquisitionem, quae fit jure gentium, distinctio a jure naturali] „ Au„ ctor enim *cap. praeced.* §. 1. dixit, acqui„ sitionem derivativam, quae lege fit, fieri „ aut *lege naturae*, aut *lege gentium volun„ taria*: de *illa* egit *capite praecedente*; de „ *hac* hic agit. Verum in processu videbimus, „ omnes acquirendi modos hoc capite recen„ sitos sequi ex ipsa lege naturae.

Quod jus gentium voluntarium supra diximus] „ Et quale non existere, notavimus „ *Lib* 1. *c.* 1. §. 14. Conf. *Diss. proœm. IV.* §. 29.

Talis est ea, quae fit belli jure] Auctor in hoc §. tria erronea supponit. 1. bella esse juris gentium secundarii: 2. aliud esse jus naturae merum, aliud, quod sequitur introductum dominium: 3. ad posterius pertinere jus occupandi res nullius. Quod enim ad *primum* attinet, supra jam demonstravimus, bella esse ex ipso jure naturae, (quod jus gentium primaevum vocant,) & consistere in legitima facultate defendendi jura a Creatore nobis concessa. *Alterum* itidem jam supra refutavimus: nec dari jus aliquod naturae, quod initium cepit post introductum dominium, diximus. Dominia pertinent ad jus naturae simpliciter, quia consistunt in legitima facultate acquirendi, & de acquisitis disponendi. Unde jam refellitur *tertium* suppositum: nam facultas occupandi res nullius sequitur ex jure naturae, quod ante dominium introductum obtinuit; illa enim facultas ex momento, quo humanum genus ortum est, competit, & vi hujus facultatis jure naturae concessae occupamus res nullius, id est dominium acquirimus. Jus naturae igitur, seu permissio occupandi res nullius, praecedit; occupatio, seu actuale dominium sequitur.

Additio.

„ Grotius nullibi bella refert ad jus gen„ tium voluntarium, sed ea ratione naturali „ licita esse, probavit *l.* 1. *c.* 2. §. 1. *seq.* Do„ minium autem jure naturae non acquiri in „ res captas, putat, si bellum injustum est; „ id enim jure gentium voluntario demum „ constitutum esse, fingit, ut si bellum jure „ gentium publicum, & solenne est, domi„ nium acquiratur externum: quod systema „ late explicavimus in *Diss. proœm. IV.* §. 14. „ & 20. & *Diss. IX.* §. 63. *sequ.* & refutavi„ mus in *dict. Diss. IX.* §. 168. ex ea praecipue „ ratione, quod jus gentium voluntarium non „ existat, per ea, quae diximus in *Diss.* „ *proœm. IV.* §. 29. *seq.*

Sed de hac re rectius infra agemus] „ *Lib.* „ 3. *c.* 1. §. 2. Interim vide *dict. Diss. proœm.* „ *IV*, & *IX.*

Romani

Romani JCti ubi de acquirendo rerum dominio agunt] „ Uti in *Digestis Lib.* 40. *tit.* 1.
„ & in *Institutionibus tit. de rer. divis.*

Complures ejus acquirendi recensent modos, quos juris gentium vocant] „ Ita enim Ga-
„ jus ait, *quarundam rerum dominium nan-*
„ *ciscimur jure gentium*, *L.* 1. *pr. ff. de ac-*
„ *quir. rer. domin.*

Inveniet, eos omnes non pertinere ad jus gentium illud, de quo agimus] „ Nimirum,
„ ad jus gentium voluntarium; quod omni-
„ no verum est: quia JCti tale jus ignorant,
„ & quia revera non existit. Vid. *l.* 1. *cap.*
„ 1. §. 14.

Excepto belli jure] „ Intelligit autem *bel-*
„ *lum publicum solemne*; hujus enim jura
„ ex gentium voluntario jure deducit, (in
„ *bellis* enim *minus solemnibus* jura naturæ
„ obtinere putat *Vid. Diss. proœm. IX.* §. 70.)
„ Nos alibi demonstravimus, non dari bellum
„ publicum jure gentium solemne; nec in bel-
„ lo alia jura obtinere, quam quæ ratio
„ naturalis dictat; & denique, pleraque ju-
„ ra belli, quæ Auctor juri gentium tribuit,
„ vel plane non esse jura belli, vel ex ipso
„ jure naturæ sequi. *Ibid.* §. 168.

Sed aut referendos ad jus naturæ, non quidem merum, sed quod sequatur introductum jam dominium] „ Auctor hoc jus naturale vocat jus
„ naturæ pro certo rerum statu *l.* 1. *c.* 1. §. 10.
„ *n.* 7. Eoque refert occupationem rerum, quæ
„ nullius sunt: vid. §. *seq.* Nam secundum prin-
„ cipia Auctoris res terræ natura communes
„ sunt; homines autem ab illa communione re-
„ cessisse, fingit. *l.* 2. *c.* 2. §. 2. *n. fin.* Conf.
„ *Diss. proœm. VI. cap.* 1. & *cap.* 2. indeque
„ voluntate humana demum dominia introdu-
„ cta esse, ait *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 4. Atque
„ in hoc rerum statu juris naturalis esse, as-
„ serit, ut quod quisque occuparet, suum
„ faceret: *h.* §. & *l.* 2. *c.* 3. §. 1.

„ Nos jus naturæ pro certo rerum statu non
„ dari, diximus. vid. *Dissert. proœm.* 1. *c.*
„ *fin.* Sed & demonstravimus, non dari re-
„ rum communionem, vid. *Diss. proœm. VI.*
„ §. 68, & fabulam esse, quæ de recessu ab
„ illa communione finguntur: *d. l.* 2. *c.* 2. §.
„ 2. Sane, dominia (id est jus occupandi
„ res terræ, et iis utendi) non ex volunta-
„ te humana, id est consensu tacito primo-
„ rum hominum, introducta sunt, sed cum
„ ipso genere humano initium cepere. *L.* 1.
„ *pr. ff. de acquir. rer. domin.*

Et legem omnem civilem antecedat] „ Sen-
„ sus est, modos quosdam acquirendi non
„ quidem immediate esse a natura (quia sup-
„ ponit introductum voluntate humana domi-
„ nium): at nec juri civili tribui debere;
„ sed eos introducto dominio ex ipsa natura
„ dominii sequi, eoque legem civilem ante-
„ cedere. Unde Auctor concludit, quod quis
„ occupando rem sibi acquirat, id non esse
„ a natura primæva, quia in statu naturæ
„ omnia fuere communia, & dominia inco-
„ gnita. Postquam vero communi pacto, sed
„ tacito, inter gentes placuit, ut quod quis-
„ que occupasset, sibi proprium faceret, in
„ hoc rerum statu naturale esse, ait, ut ex-
„ tra omnem legem civilem unicuique domi-
„ nium acquiratur rei, quam occupat. At
„ omnia hæc gratis dicuntur. Jus naturæ pro
„ certo rerum statu non dari, sæpius dictum
„ est, & rationibus naturæ probavimus in
„ *Diss. proœm.* 1. *cap. fin.* Sane, dominia,
„ quæ acquiruntur per occupationem origi-
„ nariam, ad id jus naturæ referuntur, quod
„ cum ipso humano genere originem cepit.
„ *L.* 1. *ff. de acquir. rer. domin.*

Aut ad ipsam legem civilem, non solius populi Romani, sed multarum circa nationum] „ Hoc *jus gentium* Auctor vocat *nar-*
„ *ctius l.* 1. *c.* 1. §. 14: atque id sæpius cum
„ *jure gentium proprie sic dicto* confundi,
„ inprimis a JCtis, dixit in *proleg.* §. 53. (de
„ jure hoc gentium arctiori vide *Diss. proœm.*
„ *IV.* §. 24. *seq.*) At negamus, ullum acqui-
„ rendi modum, quem JCti juri gentium
„ tribuunt, ad jus gentium arctius, quale
„ non existit, referri posse.

Quia talis legis, sive moris origo a Græcis venerat] „ Adeoque gentes non tanquam ex
„ condicto, sed vel aliorum imitatione, vel
„ fortuito talem legem, vel morem recepisse,
„ putat. Vid. *proleg.* §. 53.

Hoc autem non est jus illud gentium proprie dictum] „ Differentiam juris gentium pro- 2
„ prie, & improprie sic dicti, seu arctioris, ex
„ hypothesi Auctoris explicavimus in *Diss. pro*
„ *œm. IV.* §. 24. *seq.* simulque probavimus, utrum-
„ que merum figmentum esse. *Ibid.* §. 29. *seq.*

Neque enim pertinet ad mutuam gentium inter se societatem] „ Tunc enim demum
„ verum jus gentium esse putat, si jus illud
„ respicit utilitatem non cœtuum singulorum,
„ sed magnæ illius societatis. Vid. *proleg.* §. 17.

Sed ad cujusque populi tranquillitatem]
„ Adeoque ad utilitatem cœtuum singulo-
„ rum, *proleg.* §. 17; nam ideo id vocat jus
„ gentium arctius *l.* 1. *c.* 1. §. 14. Conf. *pro-*
„ *leg.* §. 53.

Unde & ab toto populo aliis inconsultis mutari potuit] ,, Quia ex hypothesi Auctoris
,, vim pacti inter gentes non habet. Sed est
,, jus civile plurium gentium distributum,
,, quod a singulis tolli potest. *L.* 2. *c.* 3. §. 5.
,, Si autem verum jus gentium esset, muta-
,, ri non posset. Vid. *Diss. proœm. IV.* §. 26.

Immo & hoc evenire, ut aliis locis, atque temporibus longe aliud sit communis, ac proinde jus gentium improprie dictum introduceretur] ,, Exempla proponit in §. 8. & §. 13.

Quod & revera factum videmus, ex quo Germanicæ nationes Europam ferme omnem invaserunt] ,, Quia ea jura, quæ jus gentium
,, arctius ante hanc invasionem constituebant,
,, secuta invasione, putat, talia esse desiisse.

Sicut enim olim jura Græca] ,, Ea enim
,, Italiæ, ac vicinos populos ultro secutos
,, esse, notavit *n.* 1. *in fin.*

Ita tunc Germanica instituta passim recepta sunt, & nunc etiam vigent] ,, Ita enim jus
,, feudale, solis Longobardis proprium, apud
,, plerasque Europæ gentes obtinet: sed in-
,, ter singulas tamquam jus civile.

Est occupatio eorum, quæ nullius sunt]
,, De hac occupatione ita differit Gajus: *quod*
,, *enim nullius est, naturali ratione occupan-*
,, *ti conceditur. L.* 3. *ff. de acquir. rer. domin.*

Qui modus haud dubie est naturalis] ,, Quod
,, late probavimus supra *l.* 2. *c.* 2. §. 1. & 2.

Eo, quo dixi, sensu, introducto jam dominio] ,, Id est postquam inter omnes ta-
,, cite convenit, ut quod quisque occupasset
,, proprium haberet, *dict. c.* 2. §. 2. *n.* 5. &
,, §. 3. *n.* 3; quod refutavimus *ibidem.*

Et quamdiu aliud lex nulla constituit] Prohibendo, nimirum, ne res, quæ naturali jure per occupationem nostræ fieri possunt, occupentur. Legem enim civilem posse dominium naturaliter acquirendum vi sua antevertere, passim inculcat Auctor. Vid. infra §. 5, & §. 21. Add. *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 4, & *c.* 2. §. 1. *n.* 5. Imo & dominium a lege civili effici posse §. 6., & infra §. 5. Ita enim legatum ipso jure transit in legatarium: usucapione, & præscriptione longi temporis, acquirimus dominium ex mera lege civili &c.

Ad §. II.

Ad *hoc caput refertur primum captura ferarum, avium, piscium*] Jure naturæ jus capiendi feras non est cujusque privati, quia occupato territorio feræ sub generali occupatione jam continentur: adeoque res illæ vel privatæ sunt, si in singulos sunt distributæ, vel publicæ, si non sunt distributæ. Vid. *L.* 2. *c.* 3. §. 4. & 5.

Additio.

,, Immo feræ, aves, & pisces, occupato
,, territorio non simul censentur occupati, sed
,, manent nullius. Nam occupata dicitur res,
,, quæ in nostra potestate est, & custodia;
,, at feræ occupato fundo non sunt in nostra
,, custodia. Sane, JCti Romani eas res ita
,, nullius dixere, ut naturali ratione a quo-
,, cunque capi possint. *L.* 3. *pr.* & §. 1. *ff. de*
,, *acquir. rer. domin.* §. 12 *Inst. de rer divis.*
,, Vide supra *L.* 2. *c.* 2. §. 4. & 5. Ex hac ra-
,, tione recte Julianus in *L.* 26. *ff. de usufr.* ne-
,, gat, venationem esse fructum fundi, quia
,, feræ sunt res nullius. Equidem Celsus in
,, *L.* 9. §. 5. *ff. de usufr.* aperte ait, venatio-
,, num quoque usum pertinere ad fructua-
,, rium; quod confirmat Triphoninus in *L.*
,, 62. *ff. eod.* Sed hic rationem addit, *quia*
,, *aprum, aut cervum proprium domini non*
,, *capit.* Adeoque capta fera ad eum non per-
,, tinet jure fructus, sed quia rem nullius
,, occupat; qua ratione antinomia, quæ
,, hactenus inextricabilis visa fuit, facillima
,, ratione tollitur.

Sed hæc omnia quamdiu nullius dicenda sint, quæstione non carent] JCti Romani accurate id determinarunt: scilicet, quamdiu in nostra potestate, ac custodia sunt, adeoque quamdiu & facultatem naturalem, & animum rem tenendi habemus. Vid. *L.* 3. §. 2. *ff. de acquir. possess.* Unde male Auctor increpat JCtos Romanos; de quo ut plene constet, naturam possessionis, quam is cognitam non habuit, ex principiis juris gentium paucis explicabimus.

Propositio I.

Natura quoque differunt dominium, & possessio.

Demonstratio.

Dominium enim est facultas moralis, seu legitima, disponendi de re nostra: *possessio* autem consistit in facultate naturali, & animo rem tenendi.

Additio.

,, Veram differentiam inter possessionem,
,, & dominium, demonstravimus in *Diss. pro-*
,, *œm. XII.* §. 595.

Propositio II.

Possessio est naturalis facultas rem tenendi cum animo sibi habendi.

Demon-

DEMONSTRATIO.

Possidere enim nihil aliud est, quam *posse sedere*: scilicet, specie præcipua accepta pro omni tenendi modo; ille enim omnium maxime rem tenet, qui rei insidet. Adeoque possessio naturaliter in facultate illa tenendi, & sic in mero facto detentionis consistit: modo animus tenendi adsit, utpote qui est anima possessionis; quia eo remoto lapides, & feræ quoque possiderent, utpote quæ facultatem quidem rei insistendi habent, at animo carent; imo & hospites, qui in domo nostra sunt, possiderent. Atque hinc constat ratio, cur feræ in sylvis, & pisces in vivariis non possideantur; quia animus possidendi ibi cessat, oti mox videbimus. Unde & is, qui rem possidet, non omnia possidet, quæ in re sunt, si non sit animus ea tenendi. Occupatione igitur possessionis non plus acquirit possessor, quam voluit, & potuit.

PROPOSITIO III.

Tenere rem instrumentis, id est per alios quoque possidere possumus.

DEMONSTRATIO.

Non enim manu nostra saltem tenemus, sed & per instrumenta; & tunc causa actionis non est instrumentum, sed is, qui per instrumentum agit; indeque omne jus actionis pertinet ad agentem, non vero ad instrumentum: uti si misso lapide quis alium occidit, causa cædis non est lapis, sed mittens. Alibi autem diximus, hominem quoque tale instrumentum esse, & pro alio agere posse utriusque consensu, vid. *supr. l. 1. c. 5*; quilibet enim in suas actiones jus habet: adeoque talem quoque legem actioni suæ dicere potest, quod velit tenere nomine alieno: & tum is non possidet, sed alius ejus nomine. Vid. *L. 18. ff. de acquir. possess.* Conf. supra *L. 2. c. 5. §. 1. propos. 1.* & infra §. 6.

PROPOSITIO IV.

Possessio igitur, quæ in mera facultate naturali tenendi, adeoque in facto consistit, ad nullam juris speciem referri potest.

DEMONSTRATIO.

Ad essentiam enim possessionis sufficit, ut possidens & facultatem habeat rem tenendi, & animum, etsi omni titulo destituatur; non enim quæritur, an juste teneat, sed an teneat.

Hinc apparet, frustraneam esse quæstionem, quæ a JCtis nostris moveri solet, an possessio sit species juris in re, an juris ad rem? quam late exposui in *Diss. de cumulat. pet. & possess.* §. 7. *& seq.* & in *Diss. de jure ejus, quod facti est* §.

Additio.

„ Materiam possessionis, & quatenus naturali ratione jus aliquod ex solo facto possessionis possessori acquiratur, explicavi in *Dissert. proœm. XII.* §. 597. simulque probavi, jus, quod ex possessione acquiritur, oriri ex obligatione personæ, ex variis nimirum caussarum figuris. *ibid.* §. 602.

PROPOSITIO V.

Possessio hac etiam natura jure tamdiu defendi potest, donec de jure caussa cognita statuatur.

DEMONSTRATIO.

Equidem ex æquitate naturali sequi videtur, possessionem nudam, v. g. prædonis, cum juris non sit, jure defendi non posse: & pugnare videtur, jure defendi quod justum non est, quin quod ne justum quidem esse contenditur; quippe cum qui in possessorio agit, tantum contendat se possidere, non se jus habere. Naturali vero rationi non videtur convenire, ut alius, quam qui jus habet, jure obtineat. Verum cum nemo propria auctoritate sibi jus dicere possit, necessario sequitur, neminem alii possessionem vi eripere posse, inprimis cum naturali quoque ratione res in statu suo præsenti manere debeat, donec alius status probetur. Et hoc ipsum est, quod legibus Romanis dicitur *possessionem plurimum ex jure mutuari. L. 49. pr. ff. de acquir. possess.* ut scilicet instar juris defendatur, donec de jure, causa cognita, appareat. Vid. *Diss. de cumul. petit. & possess.* §. 12.

PROPOSITIO VI.

Perit possessio, si vel animus tenendi cessat, vel facultas tenendi in perpetuum ablata apparet.

DEMONSTRATIO.

Perit ergo possessio I. cessante ANIMO, in quo consistit anima possessionis: adeoque si quis derelinquit rem, vel si non animo sibi habendi tenet, non est possessio. II. Si FACULTAS NATURALIS deficit; nam si non potest rei insidere, tota ratio possessionis cessat.

PROPOSITIO VII.

Facultas autem naturalis desinere in vita civili videtur, si perpetuum est impedimentum, non si adhuc dubium sit; uti si inundatur fundus, vel alius clam tenet.

DEMONSTRATIO.

Requiritur igitur ad id, ut possessio pe-

reat, *impedimentum perpetuum:* atque hinc absentes, dormientes, etsi acto non teneant, tamen possidere dicuntur; quia hoc impedimentum saltem est *temporarium*, & defectus est in ipso possidente, non aliunde. Sed & si *dubium* sit, impedimentum num sit temporarium, num perpetuum, nondum desinit facultas; unde possessio feræ captæ, & evasæ nondum desiit, quamdiu fera in conspectu nostro est: §. 12. *Inst. de Rer. divis.* Et is, qui me absente clam intrat domum meam, non tollit meam possessionem, quia non constat num cessurus sit redeunti. *L.* 3. *pr. ff. uti possess.*

Additio.

„ Difficillimam hanc materiam de modis „ amittendæ possessionis beatus Parens more „ suo solide ex principiis juris gentium de„ duxit in *disput. de jure ejus, quod facti est* „ *&c. sect. IV, & V.* Conf. *Dissert. proœm.* „ *XII.* §. 601.

Nerva filius pisces &c.] JCti Romani distinguunt inter pisces, & feras, quæ in piscinis, & vivariis sunt: & inter pisces, ac feras, quæ in rivis privatis, & sylvis, etsi circumseptis, continentur; illasque, non has possideri, statuunt. *L.* 3. §. 14. *ff. de acquir. possess.* Improbat hanc distinctionem Auctor, & putat, utroque casu pisces, & feras esse in nostra potestate, & non nisi modo custodiendi differre. Verum, dictum jam est, priori casu animum tenendi adesse, non posteriori casu: adeoque hic animum possessionis deficere.

Additio.

„ Auctor non perpendit vim vocum, & „ quid JCti per *piscinas*, & *stagna*, item „ per *vivaria*, & *sylvas circumseptas* intelle„ xerint. *Piscinæ* enim, & *vivaria* sunt lo„ ca eo animo, eaque intentione munita, „ ut pisces, & feræ in nostra potestate sint, „ ne in infinitum vagari possint: unde in nu„ merato haberi solent feræ in vivariis. *L.* „ 62. *D. de usufr.* Hinc cum feræ hæ occu„ patæ, eoque in nostro dominio sint, non „ cedunt usufructuario, cui fundi usus con„ cessus est, *d. l.* 62; quia venando ipsa sub„ stantia consumeretur. Aliud est in *stagnis*, „ & *silvis*, etsi *circumseptis*; hæc enim loca „ non eo animo habentur, ut pisces, & fe„ ræ sint in nostra potestate: adeoque hi „ pisces, aut hæ feræ occupatæ dici non „ possunt, cum in naturali libertate sint, ac „ in infinitum vagentur. Neque enim sepes „ illæ vivarium efficiunt; quia plane alia in„ tentione id fit, nimirum, ne pro lubitu „ homines transeant, & feras fugent, vel ut „ furta lignorum impediantur: non ergo ut „ feræ asserventur; tunc enim esset verum „ vivarium. Atque hinc recte ait Trypho„ ninus, eum, qui in sylva aliena venatur, „ non capere cervum, aut aprum domini „ proprium, sed rem nullius. *L.* 62. *pr. ff.* „ *de usufr.* Conf. *Varro de re rust. L.* 3. „ *c.* 3. *& c.* 17. Usufructuarius igitur in tali „ sylva capere feras potest, non ut fru„ ctum fundi, sed ut rem nullius. *L.* 9. *ff.* „ *d. usufr.*

Non qui in stagno] „ Gronovius *hic* pu„ tat, JCtum per stagnum intelligere lacus, „ qui publicis in vectigalibus fruendi loca„ bantur. *Festus* in *lacus Lucrinus*. *Serv. ad* „ *2.Georg.v.* 161. At verius est, per stagnum „ intelligi aquam stagnantem (*eine stehende* „ *See*) ubi pisces non aluntur, nec capti in„ cluduntur, sed manent in sua libertate na„ turali, *d. l.* 3. §. 14. *A. P.*

Stagno privato includuntur] „ Pisces, qui „ stagno continentur, non capti, & custo„ diæ caussa inclusi sunt: alias desineret esse „ stagnum, & fieret piscina.

Et feras non minus coercent sylvæ bene circumseptæ] „ At circumseptio hæc non fit ani„ mo custodiendi; tunc enim esset vivarium, „ Germ. *ein Thiergarten.*

Θηριοτροφεῖα] „ Uti locus, ubi columbæ in„ cluduntur, Græcis περιστεροτροφεῖον vocatur: „ *Varro l.* 3. *c.* 7.

Nec alio hac differunt] „ Imo non diffe„ runt a custodia, vel angustiori, vel laxio„ ri: sed a facultate, & animo tenendi; ani„ mo enim tenendi, & custodiendi includi„ mus pisces in piscinis, & feras in vivariis: „ non vero in stagnis, & sylvis. *vid. notam* „ *ab hac retro* 5.

Quare nostro sæculo rectius contraria opinio prævaluit] „ Immo Nervæ sententia hodie„ que obtinet; nititur enim hæc differentia „ ratione naturali. Vid. *Tabor. ad Const.Car.* „ *art.* 169. *Pufendorf. de jure nat. & gent.* „ *L.* 4. *c.* 6. §. 11. Atqui furtum committit, „ qui ex stagno pisces, & ex sylva feras au„ fert. *Ord. crim. art.* 169. Resp. 1. ordina„ tio criminalis expresse loquitur *von Wey-* „ *hern und Behaltnissen*, adeoque de pisci„ bus, qui in potestate, & custodia nostra „ sunt; quales non sunt qui in stagnis con„ tinentur. Dissentit *Brunnemann. ad l.* 3. „ §. 14. *ff. de acquir. possess.* Resp. 2. Alia „ quæstio est, an hi pisces sint nullius, quod „ affir-

„ affirmatur : alia, an quis ad ftagnum alie-„ num pifcandi cauffa domino, vel lege pro-„ hibente, accedere poffit, quod negatur. „ Vid. *L.* 13. *ff. de injur.* Refp. 3. Lege „ dominium conftitui poffe, fæpius dictum „ eft.

Ut poffideri, ita in dominio effe intelligantur] „ Immo nec poffidentur, nec in do-„ minio funt; natura enim & poffeffionis, „ & dominii repugnat : non funt in pote-„ ftate, & cuftodia noftra, nec animum ha-„ bemus tenendi.

Ad §. III.

FERAS *fimul, atque libertatem naturalem recipiunt, noftras effe definere, ajunt Romani JCti*] Docent JCti Romani, feras captas definere effe noftras, fimul, ac libertatem naturalem recipiunt, *L.* 3. §. 2. *ff. de acquir. rer. domin.*; naturalem autem libertatem feram recipere, ajunt, cum vel confpectum noftrum effugit, vel in confpectu quidem eft, fed difficilis perfecutio, §. 12. *Inft. de Rer. divif. L.* 5. *pr. ff. de acquir. rer. domin.* tunc enim non amplius noftra coërcetur cuftodia. *d. l.* 3. §. 2. Nam cum ex natura feritatis in infinitum feræ vagentur, ceffat illico naturalis facultas eas tenendi: & fi poftea forte recuperentur, cafus id eft, novaque occupatio.

Improbat hanc doctrinam Auctor, & ait, adeo non amitti dominium rei, amiffa poffeffione, ut potius actio detur ad recuperandam poffeffionem, five ab alio five ab ipfa fera nobis ereptam : fed frivola maxime hæc eft cenfura. Nam probavimus, dominia rerum definere, fi omnis facultas rem tenendi perit; neque enim dominium, feu facultas de re difponendi concipi poteft, ubi res non eft in noftra poteftate. Hinc per rerum naturam actio nulla ei dari poteft, cui fera aufugit; non contra feram ipfam, quia jurium incapax eft: & quis erit judex feræ fugitivæ? non contra tertium feram illam occupantem; occupavit enim rem nullius, feram, quæ recipit priftinam libertatem, & quæ non amplius coërcetur noftra cuftodia. *d. l.* 3. §. 2.

A poffeffione quod incipit dominium], Na-„ tura omne dominium incipit a poffeffione: „ adeoque non acquiritur, nifi res in pote-„ ftate noftra corporali fit. Et hoc eft, quod „ Nerva ait; dominium rerum ex naturali „ poffeffione cœpiffe. *L.* 1. §. 1. *ff. de acquir.* „ *poffeff.* Conf. *L.* 20. §. *fin. ff. de acquir. rer.* „ *dom.*

Non ideo amiffa poffeffione amittitur] „ Ita „ enim cum lapides in Tiberim demerfi ef-„ fent naufragio, & poft tempus extracti; „ per id tempus, quo fuerant merfi, domi-„ nium retinemus, non vero poffeffionem. „ *L.* 13. *pr. ff. de acquir. poffeff.* Refp. alia „ ratio eft horum lapidum, alia ferarum, „ quæ naturalem libertatem recipiunt; priori „ enim cafu facultas de re difponendi non „ ceffat, quia certum eft lapides extrahi pof-„ fe: at fera, quæ naturalem feritatem re-„ cipit, fua natura in infinitum vagatur, „ indeque facultas de re illa difponendi fua „ natura ceffat.

Immo jus dat etiam ad repetendam poffeffionem] „ Per interdicta, & remedia poffef-„ foria. At hoc concedi nequit, ubi poffef-„ fio, id eft naturalis facultas tenendi, to-„ ta defiit.

Res autem noftras alius a nobis auferat, an ipfa fefe, ut fervus fugitivus, non multum refert] Auctor putat, eodem modo, ita contra fervum fugitivum actio datur, uti etiam actionem dari contra feram, quæ noftræ poteftati fe fubducit : at mala eft comparatio; fervi enim non funt feræ, id eft natura fua non vagantur in infinitum, adeoque non opus eft, ut cuftodia noftra coërceantur : fed idem hic obtinet, quod in manfuetis beftiis ftatutum eft, ut fcilicet maneant in noftra poteftate, quamdiu fpes eft recuperandi. *L.* 3. §. 13. *ff. de acquir. poffeff.* §. 14. & §. 15. *Inft. de rer. divif.*

Quare verius eft, non per fe amitti dominium, eo quod feræ cuftodiam evaferint] „ Immo per fe amittitur, quia facultas na-„ turalis tenendi feram ceffat; feram dico, „ quæ naturalem recipit libertatem, adeo-„ que in infinitum fua natura vagatur. Atqui „ fera quoque recuperari poteft. Refp. quam-„ diu in confpectu noftro eft, nec difficilis „ perfecutio, manet omnino in noftro do-„ minio. §. 12. *Inft. de Rer. divif.* At fi fe-„ mel recepit libertatem naturalem, id eft, „ fi extra confpectum eft, res definit effe „ noftra : & fi ex intervallo recuperatur, id „ cafu fieri, & novam effe occupationem, „ diximus.

Quod ob difficillimam perfecutionem ea pro derelictis habere credamur] Ex conjectura nullum jus naturæ oriri, toties diximus. Regula naturæ eft, quod nemo fuum jactare velit : adeoque fi præfumtionibus certandum

 eft,

est, quilibet in dubio potius retinere, quam perdere voluisse præsumitur? Sed & si constet, dominum feræ fugientis noluisse derelinquere; nihilominus dominium ejus desinit, quia absurdum est facultatem disponendi ei tribuere de re, quæ non est in ejus potestate naturali, & quæ sua natura in infinitum vagari solet.

Præsertim cum internosci, quæ nostra fuerint, ab aliis non possint] „ Vera ratio est, „ quod fera, quæ custodiam nostram evasit, „ cujusque difficilis est persecutio, libertatem „ naturalem recipiat.

Sed hac conjectura per alias conjecturas elidi potest], „ Misera est juris naturæ facies, si con- „ jecturis gentium controversiæ decidi debent. „ Quid non ex illis conjecturis inferri pos- „ set?

Qualia scimus habuisse cervos quosdam, & accipitres, atque inde agnitos, & dominis redditos], „ Hoc non est ex conjectura, quod „ pro derelictis non videatur habuisse, sed „ ex certo jure naturæ. Feræ enim mansue- „ factæ, id est quæ eundi, & redeundi con- „ suetudinem habent, & quibus aliquando „ signa, & simbola adduntur, ut noscantur, „ non desinunt esse in nostra potestate, etsi „ non sint in conspectu; sed tamdiu manent „ in nostra potestate, donec consuetudinem „ illam eondi, & redeundi retinent. §. 14. „ & §. 15. *Inst. de rer. divis.* Cum enim „ non soleant in infinitum vagare, certum „ est, eas in vicinia esse, & diligenti acqui- „ sitione repeti posse. *L.* 3. §. 13. *ff. de acquir. possess.* Si proinde vicinus feram ta- „ lem mansuefactam occupat, eam vindica- „ re dominus potest. At si fera talis diu ab- „ fuerit, in sylvas se receperit, & cum aliis „ feris vagetur, adeoque consuetudinem eun- „ di, & redeundi deseruerit; tunc desinit „ facultas dominii naturalis disponendi de re, „ quæ in infinitum vagatur: fera illa fit nul- „ lius, & cedit occupanti. *L.* 5. §. 5. *ff. de acquir. rer. domin.* Sane, frustranea foret „ conjectura, alterum voluisse dominium, „ addendo hæc crepundia, conservare, si „ constet, omnem facultatem disponendi de „ re sublatam esse.

„ Si proinde feræ non mansuefactæ talia „ crepundia addantur, si leporem addito si- „ gno dimittas in sylvam, si avem e cavea „ in aërem, si piscem in flumen, vel ocea- „ num; non magis dominium retineri hoc „ facto potest, quam si annulum tuum signa- „ tum in mare dejicias, quia facultas natu- „ ralis tenendi, & sic tota substantia domi- „ nii, perit.

Requiritur autem corporalis quædam possessio] „ De originaria acquisitione, quæ fit per „ occupationem, id indubium est; sed de „ acquisitione dominii derivativa Auctor id „ negat: neque apprehensionem rei ibi præ- „ cise requiri, statuit. Vid. *L.* 2, *c.* 6, §. 1, „ & infra §. 25. item *cap.* 2, §. 4. *pr.* & §. „ 10, *n.* 1. Quod examinavimus *ibidem.* „ Addimus saltem, mirum videri, dominium „ *rei occupatæ* acquiri sola voluntate, citra „ apprehensionem: *rem* autem *quæ nullius est*, non item. Sane, *consensu domini*, qui „ priori casu accedit, per se vim transferen- „ di dominii non habet: adeoque neque hoc „ casu res in coporali nostra potestate con- „ stituitur.

Atque ideo vulnerasse non sufficit] „ Non- „ dum enim est in nostra potestate, & cu- „ stodia, ut scilicet, si velimus, eam tene- „ re possimus, utpote cum evadere adhuc pos- „ sit. Si proinde alius præveniendo feram il- „ lam vulneratam capit, eam suam facit. *L.* „ 5. §. 1. *D. de acquir. rer. domin.*

Contra Trebatium] „ In *d l.* 5. §. 1. Tre- „ batii sententiam confirmavit Fridericus Imp. „ apud *Radevicum* in *Vit. Frider. L.* 1. *c.* 26: „ idemque statuitur in legibus Langobardo- „ rum *L.* 6. Vid. *Gotbofr. ad d. l.* 5.

Et Ovidio aliud est scire ubi sit, aliud reperire] „ Verba sunt *Metamorph.* 5. *v.* 518. „ *seq.*

En! quæsita diu tandem mihi nata reperta est:
Si reperire vocas amittere certius; aut si
Scire ubi sit, reperire vocas.

Ad §. IV.

Sed possessio illa potest acquiri non solis manibus, sed instrumentis] Explicavimus id plenius §. 2. *propos.* 3. Nam instrumentum non est causa actionis.

Ut decipulis] „ Aut foveis, quibus ursi, „ cervi, similesque feræ capiuntur. L. 28. „ *pr. ff. ad leg. Aquil.*

Retibus, laqueis] „ Immo etiam homini- „ bus, si v. g. per meos venatores capio, „ tunc animo mihi possessio acquiritur, sed „ corpore alterius.

Dum duo adsint] Addunt *tertium*, ut in „ meo fundo instrumenta illa ponantur, quod „ verum non esse, apparet ex *L.* 3. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* ibi; *utrum in suo fun-*

„ *do quis capiat, an in alieno:* quia fera nullius est, adeoque cedit occupanti. *L.* 1. §. 1. *L.* 3 *pr. ff. eod.* Atqui injuriarum tenetur is, qui „ venandi causa ingreditur alterius fundum? „ Resp. hoc non impedit quo minus fera cedat occupanti, tanquam res nullius, *d. l.* 3. §. 1. add. *l.* 50. *ff. eod.* adeoque hactenus non est injuria: sed injuria in eo „ consistit, quod cum dominus eum ingredi „ prohibuerit, uti prohibere potest, nihilominus ingressus sit. *d. l.* 3. §. 1. arg. *d. l.* 50. *L.* 16. *ff. de servit. rust. præd. L.* 13. „ §. *fin. ff. de injur.*

Deinde, ut fera ita inclusa sit, ut exire inde nequeat] „ Capta enim fera tunc intelligitur, „ cum certum est non amplius evasuram. §. „ 13. *Inst. de rer. divis. L.* 55. *ff. de acquir.* „ *rer domin.*

Ad quem modum definienda est quæstio de apro, qui in laqueum inciderit] „ Si igitur „ retia, vel laqueum posui, in quem aper incidit, recte asseritur, aprum meum esse, „ quia per mea instrumenta feram teneo; „ *L.* 55. *ff. de acquir. rer. domin.* modo reluctando sese extricare non potuerit. *ibid.* „ Proinde si alius eximat, & feram dimittat, „ actio in factum contra dimittentem locum „ habet, ut præstet id, quod mea interest. „ *d. l.* 55.

Ad §. V.

Hæc *ergo*] Auctor ait, venationes jure Romano cessisse privatis, jure Germanico vero principibus concessas esse. Equidem jure gentium secundario mos apud Græcos, & Romanos invaluit, ut populus, penes quem tunc erat summa potestas, venationes sibi reservaret, etsi sub occupatione universali comprehensæ jam essent: & hinc etiam apud Romanos juri gentium id tribuitur, cum jure naturæ ad populum occupantem pertinerent.

Additio.

„ Jus venandi, id est jus occupandi feras, „ naturali jure cuique competit, etiam in „ terris alieno imperio, quin alieno dominio, subjectis.

„ Jure gentium voluntario nihil hactenus „ mutatum est, quia tale jus non existit. „ At quælibet civitas talem legem statuere potest, ne privati venandi causa ingredi alterius fundum possint; & tali lege posita „ fera quidem cedit capienti, quia est res nullius: sed puniri potest is, qui prohibente „ lege venatus est, & id, quod captum est, „ in pœnam quoque auferri capienti potest.

Si lex nulla civilis intervenerit] „ Occupationem enim serum, quæ nullius sunt, „ esse modum acquirendi naturalem post introductum dominium, & quamdiu aliud „ lex nulla constituit, dixit supra §. 1. *n.* 3.

Qui hæc ita putant naturalia, ut mutari nequeant] „ Venationes sunt juris permissivi, ea autem jura civibus ob utilitatem „ publicam lege civitatis auferri possunt.

Sunt enim naturalia non simpliciter, sed pro certo rerum statu] „ Scilicet post introductum dominium, & quamdiu aliud lex „ non constituit. Vid. §. 1. *n.* 3. At sæpius „ jam dictum est, tale jus naturæ pro certo serum statu non existere. Vid. *Diss.* „ *proœm.* 1. *cap. fin.*

Id est, si aliter cautum non sit] „ i. e. „ Si ante occupationem lege civili harum serum dominium in alios translatum non „ sit; quod exemplo pricipum Germaniæ „ mox illustrat. Ea enim, quæ juris permissivi sunt, lege civili subditis prohiberi posse, constat. Vid. *Diss. proœm. VI.* §. 18. *n.* 3.

Cum principibus, ac regibus, bona quædam] „ Regibus, ac principibus ex naturali ratione sumtus ad sustinenda onera reipublicæ, „ & tuendam dignitatem regiam, erogandos „ esse, demonstratum est supra *cap.* 6, §. 11, „ & 12. Romanos ideo suis Imperatoribus „ assignasse res, jura, commodaque publica, „ quæ inter singulos distributa non sunt, „ probavimus ibidem: adeoque non solis „ Germanis id proprium fuit.

Quæ sine damno cujusquam tribui possint, cujusmodi sunt res omnes, quæ in dominium nullius pervenerunt] „ Id est, quæ in singulos distributæ non sunt.

Nam & ibi regum procurator] „ Strabo „ *de situ orb.* 17. *p. m.* 596. *Qui mittitur,* „ *regis ordinem gerit, sub eo justitiæ administrator, qui maximam in judiciis potestatem habet. Item alius quidam, qui proprium rationum assertor appellatur; is ea* „ *perscrutatur, quæ dominio carent, & ad* „ *Cæsarem recidunt.* Vid. *Tesmar b.*

Potuit autem lex etiam ante occupationem harum rerum dominium transferre] „ Hoc „ est quod Auctor passim ait, leges civiles „ posse dominium naturaliter acquirendum „ vi sua antevertere, vid. *indicem* voce *dominium:* adeoque & prohibere ne privati „ feras occupent, & dominium ferarum in „ principem transferre.

Cum

Cum ad dominium producendum lex sola sufficiat] ,, At tunc dominium est mere civile, id est, vere dominium translatum ,, non est: sed effectus saltem dominii tribuuntur lege.

A D §. VI.

E T *alia ἀδέσποτα*] Hæc enim adespota itidem sunt nullius, adeoque cedunt occupanti: at verum id saltem est in terris non occupatis; in occupatis enim continentur jam sub occupatione generali, adeoque pertinent ad regalia. Verum cum primi status plerumque essent populares, facile singulis ex populo relictus est usus harum rerum: adeo ut etiam in terris occupatis feræ, thesauri &c. cederent occupanti, idque jure gentium secundario.

Additio.

,, Adespota dicuntur, quæ hero carent, ,, i. e. quæ in singulorum dominium distributa non sunt, adeoque in nullius sunt patrimonio, ac bonis. Has res eodem modo ,, acquiri, ait Grotius, uti feræ, nimirum, ,, ut nostræ factæ videantur cum in potestate nostra sunt: sed & in his dominium ,, lege anteverti posse, docet, quia sub dominio generali populi jam contineri, ait. ,, Nos alibi jam probavimus, dominium tale generale non dari, vid. infra §. 9. & supra c. 3. §. 19: adeoque nec populo ex occupatione generali præter imperium jus ,, aliquod in adespota competere; at vi hujus imperii prohibere populus potest, ne ,, res illæ occupentur. Si igitur contra illam ,, prohibitionem quis occupat, capiens adespota quidem sua facit, quia nullius sunt; ,, at tanquam transgressor legis punitur.

Si naturam solam sequimur] ,, Id est si ,, aliud legibus civilibus cautum non est; *vid.* ,, *notam ab hac tertiam.*

Sunt invenientis, & occupantis] ,, Quia ,, nullius sunt, eoque cedunt occupanti.

Sic Acanthos insula deserta adjudicata est Chalcidensibus &c.] Gravis hæc fuit controversia, late tractata apud Aerodium *Rer. judicat. tit.* 21. *c.* 1. Nimirum Andrii, & Chalcidenses novarum sedium quærendarum causa patrios deseruere lares: Acanthos insula se visui offert; duo exploratores missi, qui urbem vacuam deprehendentes cursu contendunt, Chalcidonensis primus intrat, Andrius prior jaculum immittit: quæsitum fuit, quis prior occupaverit? Tres populi electi fuere arbitri: Samii, & Erithræi pro Andriis, qui jaculum immisere portæ; Parii vero pro Chalcidensibus, qui primi intrarunt urbem, pronunciarunt: adeoque numero suffragiorum non Chalcidenses vicerunt, uti putat Auctor, sed Andrii. *Aerod. d. l.* At decisio illa arbitrum contrariatur rationi naturali, quia occupare est in potestatem nostram redigere, ita ut si velimus, vel ipsi, vel per alios rem tenere possimus. Non ergo occupata dici potest urbs, in quam jaculum mittitur; alias in obsidione urbs statim, ac globi, & jacula immittuntur, occupata dici deberet.

Additio.

,, Victi, irati ob iniquitatem arbitrum, juramento sese obstrinxerunt, quod nunquam ,, ab illis uxores essent petituri. *Plutarch.* ,, *Quæst. Græc.* 29.

Quia possessionis initium est corporis ad corpus adjunctio] ,, Chalcidenses non ideo præferendi erant, quia pedibus insistebant, ,, non enim totam civitatem corpore suo tenere poterant; sed quia occupando civitatis portam, facultatem acquisiverunt singulas civitatis partes tenendi, eas ingrediendi, iisque insistendi. Sane Paulus notanter ait, non corpore, & actu necesse ,, esse apprehendere possessionem, sed etiam ,, oculis, & affectu, *L.* 1. §. *penult. ff. de acquir. possess. L.* 18. §. 2. *ff. eod. L.* 79. *ff. de* ,, *solut.* modo 1. res vacua sit, 2. nemo alius ,, corporalem possessionem habeat, *d. l.* 79. & ,, 3. in mea potestate sit rem corpore apprehendendi. *L.* 1. §. 1. & 2. *ff. de acquir. possess.*

Maxime fit manibus] Scilicet prehendendo. Sed diximus, id præcise necessarium non esse, quia sufficit rem in meo conspectu ita esse positam, ut possim, si velim, rem, quæ a nullo corporaliter detinetur, prehendere. *d. l.* 1. & *d. l.* 79.

Scire ubi res est, non est reperire] Verba allegavimus supra §. 3. *in fin.*

A D §. VII.

I N T E R *ἀδέσποτα sunt & thesauri*] Thesaurus est depositio pecuniæ, cujus dominus ignoratur, *L.* 31. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* a *τίθεσθαι*, *deponere.* Idem ergo jure naturæ hic obtinet, quod in aliis adespotis, ut scilicet regi, aut populo cedat; quia quidquid inter singulos distributum non est, continetur

tinetur sub occupatione universali. Unde Bassus Pœnus, cum ingentem thesaurum in Africa a Didone repositum fama esset, id nuntiavit Neroni, qui petitum thesaurum misit: sed fama vana fuit. *Tacit. Annal. L.* 16. *c.* 1. *seq.*

Non tamen res dubio olim inter gentes caruit; nam apud plures gentes thesaurus cedebat inventori, quia rem nullius esse, indeque acquiri occupanti putabant, & merito: atque hanc sententiam veteres JCti Romani fovebant *d. l.* 31. §. 1. Idque æquitati naturali convenire, ait Justinianus in §. 29. *Inst. de rer. divis.* Atque hinc cum Atticus Nervæ inventum thesaurum nuntiaret, hic respondit, ut uteretur quod invenit. Zonar. in *vit. Nervæ.*

Aliæ gentes domino fundi thesaurum cedere debere judicarunt, quia antecessores ejus pecuniam ibi condidisse videntur, atque id innui videtur in *L.* 67. *ff. de rei vindic. Horatius* 1. *serm.* 2. *sat.* 6. *ait*:

—— —— —— *Ut illi*
Thesauro invento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule.

Unde apud Matthæum *c.* 13. *v.* 44. inventor emit fundum, ut haberet thesaurum. Plato oraculum consulendum esse, ait *de legib. l.* 2.

Cum igitur ex his appareat, dubium valde fuisse jus gentium secundarium, Imp. Hadrianus mediam sententiam secutus, ei, qui in loco suo (sive profano, sive sacro, sive religioso) thesaurum invenit, totum tribuit; ei vero, qui in ALIENO, etsi PUBLICO, dimidium, alteram dimidiam vero domino fundi §. 39. *Inst. de rer. divis.* Data opera quæsitum in SACRO, vel ALIENO, totum cedere domino voluit. *d.* §. 39. *L. un. C. de thesaur.*

Cur vero thesaurus inter modos acquirendi juris gentium refertur, cum decisio illa Hadriani sit meri juris civilis? Resp. hæc decisio non est merum jus civile, sed jus gentium secundarium: & Hadrianus declarat saltem, quænam sententia jure gentium prævaleat; indeque inter Romanos quoque valuit non ut jus civile, sed ut gentium, cujus effectus est, ut etiam extranei eo jure uterentur.

Additio.

„ Nos dicimus, thesaurum jure naturæ „ etiam in terris occupatis cedere inventori, „ non vero fisco, nedum domino fundi. Nam „ 1. thesaurus in nullius proprietate est, ne- „ mini competit facultas naturalis tenendi „ rem, quæ omnibus latet, & dominum non „ habet, uti est thesaurus. Unde 2. jure Di- „ gestorum thesaurus simpliciter refertur inter „ res nullius, quæ inventori cedunt, *L.* 31. „ §. 1. *ff. de acquir. rer domin.* idque æquita- „ ti naturali convenire, Hadrianus, & Ju- „ stinianus ajunt. §. 39. *Inst. de rer. divis.* & „ *L. un. C. de thesaur.*

„ Ut proinde appareat, declarationem il- „ lam Hadriani, qua distinguit inter thesau- „ rum in loco suo, & alieno inventum: & „ inter thesaurum in alieno fortuito, vel da- „ ta opera inventum, esse mere civilem. Ce- „ terum non cerebrina est illa declaratio, „ nec sine justa causa a jure naturæ, quo „ semper inventori cedebat thesaurus, reces- „ sum est. Cum enim dominus prohibere pos- „ sit alios, ne ingrediantur fundum, nedum „ ne ingrediantur thesauri quærendi causa; „ optime constituit Hadrianus, ne is, qui da- „ ta opera in alieno thesaurum invenit, ideo, „ quod inconsulto domino terram ejus perfo- „ dit, totum lucretur. Si vero casu fortuito „ in alieno invenisset, merito quoque ratio- „ nem domini fundi habuit, & ex æquitate „ lucrum hoc inter dominum fundi, & in- „ ventorem divisit, (quamquam aniculæ de- „ cisum id videatur Indorum regi apud Phi- „ lostrat. in *vit. Apoll. Thyan. l.* 2. *c.* 39.) „ Si vetitis artibus quæsivisset, in pœnam lu- „ crum inventoris fisco tribuit. Hæ ergo sunt „ decisiones juris civilis.

„ Equidem, ex quo gentes curam reipubli- „ cæ regibus, & principibus commisere, his „ simul, vel expresse, vel connivendo, lucra „ hæc ad sustinendam dignitatem tribuerunt: „ unde omnia adespota hodie ad regalia re- „ ferri solent. At id non a natura est, sed ex „ dispositione populorum. Apud Langobardos „ thesaurum cessisse fisco, ait *Cassiodor,* 6. *var.* „ 8. Apud Lusitanos, & Granatenses idem „ obtinere, ajunt *Cabedo p.* 2. *dec.* 56. *Larrea dec.* 44. *n.* 37. In Germania itidem, *c.* „ *un. quæ sint regal.* De moribus diversarum „ gentium vide *Schilter. Exerc. ad* 45. §. 25. „ *seq. Græneweg. ad* §. 39. *Inst. de rer. divis.* „ Sixtin. *de reg. l.* 2. *c.* 21. *per tot.* Brunne- „ mann. *ad l. un. C. de thesaur.* Pufendorf. „ *de jure nat. & gent. l.* 4. *c.* 6. §. 13.

Quarum Dominus ignoratur] „ Nam defi- „ nitur thesaurus, quod sit vetus depositio pe- „ cuniæ, cujus non exstat memoria, ut jam „ dominum non habeat. *L.* 31. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.*

Quod autem non apparet, pro eo est quasi non sit] „ Paria enim sunt non esse, & non „ apparere; quamdiu enim non apparet do-

„ minus, tamdiu effectu non est: quia nemo „ est, qui rem suam dicat.

Naturaliter] „ Intelligit hic jus naturæ pro „ certo rerum statu. *Vid.* §. 1. *n.* 3.

Qui loco moverit, apprehenderitque] „ Sive „ locus ille sit inventori proprius, sive alie- „ nus, sive casu invenerit, sive data opera. „ &c.

Legibus, aut moribus] „ Nam ea, quæ na- „ turalia sunt, non simpliciter, sed pro cer- „ to rerum statu, mutari posse legibus civi- „ libus, dixit supra §. 5. & §. 1. Verior est „ ratio, quod Princeps legem subditis dicere „ possit, ne quarundam rerum dominium oc- „ cupent.

Et oraculum consuli] „ *Quidquid de pecu-* „ *nia, & eo, qui pecuniam movit, responsum* „ *fuerit, id ipsum oraculis Dei obtemperans fa-* „ *cito.* Plato *de leg. XI.*

Ei adjudicabat, qui ipsi optimus videbatur] „ Exstat hoc judicium apud Philostrat. in *Vit.* „ *Apollon. l.* 2. *c.* 39. *edit. Olear.* supponit „ enim, Deum in hac vita semper præmia tri- „ buere merentibus.

Videtur colligi posse ex Christi parabola] „ Verba hæc sunt *c.* 13. *v.* 44. *Simile est re-* „ *gnum cælorum thesauro occultato in agro,* „ *quem nactus quispiam occuluit, & præ gau-* „ *dio, quod accipit ex eo, subducit sese, &* „ *omnia, quæ habet, vendit, emitque agrum* „ *illum.*

Ex historia, quæ est apud Philostratum] „ In „ *Vita Apollon. Thyan. l.* 6. *c.* 39. ubi priva- „ tus emebat fundum ea intentione, ut the- „ saurum, quem ibi conditum sciebat, sibi „ acquireret.

Imperatorum leges valde hac in parte varia-runt] Imo jure Digestorum leges non varia-runt. Paulus enim in *L.* 31. §. 1. *ff. de A. R. D.* & *l.* 3. §. 3. thesaurum tribuit inventori. Sunt qui ex *L.* 67. *ff. de rei vind.* inferunt, domino fundi thesaurum cedere. At id ibi non traditur: nec de eo quæstio est, cui thesaurus quæratur, sed cui pecunia cedat, quæ thesaurus non est, adeoque de cujus domino constat. Hoc casu Scævola merito decidit, pecuniam ejus esse, cujus jam fuerat. At jure Codicis demum, positis distinctionibus, singuli casus circa acquisitionem thesauri decisi sunt. *L. un. C. de thesaur.* §. 39. *Inst. de rer. divis.* & *ibi Grœneweg. Vid. supr. ad pr. h.* §.

Ut & alia adespota] Vid. *supra* §. 5.

Atque id nunc jus commune est, & quasi Gentium] „ Supra enim notavit §. 1. *n.* 2. „ aliis locis, atque temporibus, longe alium „ morem communem, ac proinde jus gen- „ tium improprie dictum introduci posse; „ quod refutavimus *ibidem.*

Nam & in Germania] „ In Germania duo „ olim jura in genere obtinuerunt, Suevicum, „ & Saxonicum, quæ admodum differunt „ circa materiam thesauri. Nam in jure Sue- „ vico jus Romanum fere refertur. *Spec.* „ *Suevic. c.* 320. At jure Saxonico thesaurus „ fisco cedit. *Spec. Sax. l.* 1. *art.* 35. Schilter. „ *Exerc. ad T.* 45. §. 27. & 32. Hodie nor- „ ma esse solet Constitutio Friderici I. in 2. „ *Feud.* 56, ubi thesaurus inter regalia re- „ fertur. *Heig. p.* 1. *qu.* 13.

Et Gallia] „ Sed & in Gallia diversimode „ judicatum referunt *Gregor. Tholos. L.* 3. „ *c.* 11. *n.* 6, & *Charond. pand. du droit* „ *Franc. L.* 2. *c.* 10.

Et Anglia] „ Richardus II. armis infe- „ cutus est nobilem sibi subjectum, quod „ thesaurum in proprio fundo inventum sibi „ tradere nollet. Arnisæus *de jure majest. L.* 3. „ *c.* 6. *n.* 23. Ita jure Scotico quoque id sta- „ tutum esse, in legibus Baronum, (quæ „ sub rubrica *quoniam attachiamenta* &c. al- „ legantur, *cap. de Eschetis* 48. §. 5.) refert „ Schilter, *d. l.* §. 28.

Et Hispania] „ Ubi quinta tantum pars „ inventori cedit per legem regiam, reliqua „ fisco cedunt. *Simon. in not. b.* Apud Lusi- „ tanos, & Granatenses thesaurum fisco cedere „ præjudiciis probavimus supra §. *b.*

Quod cur injuria accusari non possit, satis jam diximus.] „ Quia Principibus bona quæ- „ dam assignanda erant, unde dignitatem „ suam jam sustinerent. *Vide supra* §. 5.

Ad §. VIII.

Veniamus *ad fluvialia incrementa*] „ Intelligit acquisitiones per *alluvionem, cru-* „ *stam, insulam, alveum, inundationem &c.*

JCtorum veterum rescripta] „ In titulo „ digestorum *de acquirendo rerum dominio.*

Recentiorum etiam integri Commentarii] „ Auctores collegit Bechtoldus in *Sylloge ma-* „ *teriarum*, voce *alluvio.* Præ aliis legi me- „ retur Meurer *de jure aquarum*, & beatus „ Parens in *Disp. de jure alluvionum.*

Ea magnam partem omnia sunt ex instituto quarundam Gentium, neutiquam a naturali jure] JCti Romani referunt jus gentium ejus temporis, quod apud Græcos, & Romanos in statu populari obtinuit; cujus æquitas in eo

eo consistit, quod uti damnum ferre vicini tenentur, ita & commoda fluminis ipsis prodesse debeant. Sed & conjecturantur JCti, ripas, insulas, & alveos esse vicinorum agrorum partes, quas flumen olim inundavit: adeoque restitui eas pristinis dominis oportere, autumant, si aliqua parte flumine destituuntur. Neutra hæc ratio naturalis est: non *prior*, quia damnum casu infertur, quod dominus lege naturæ ferre tenetur; lucrum autem nemo acquirit nisi ex re sua, qualis non est alluvio, vel alveus: non *posterior*, nam verum non est, vicinas ripas, vel alveum, vel insulas, esse partem mei prædii; sed & eadem ratio esset in agris limitatis, neque tamen ibi jus alluvionis, alvei, vel insulæ obtinet.

Naturali vero ratione incrementa fluvialia sunt principis, seu populi, quia sub occupatione generali comprehenduntur, de quo supra *L.* 2. *c.* 3. §. 29. actum est, & infra §. 9. agetur: quod hodie quoque ita obtinet, indeque jus gentium, quod tempore Græcorum, & Romanorum obtinuit, quo lucra hæc vicinis prædiis quærebantur, mutatum, & hodie jus verum naturæ reductum est.

Additio.

„ Auctor statuit, incrementa fluvialia jure „ naturæ cedere populo, & sub occupatione „ generali comprehensa esse, *vid.* §. 9; at „ jure gentium arctiori introductum esse, ut „ prædiis vicinis cederent. *Vid.* §. 8. Idem „ sentit Beatus Parens, nisi quod juri gen„ tium proprie sic dicto, non arctiori, tri„ buat jus vicinorum in hæc incrementa.

„ Ego cum JCtis Romanis incrementa hæc „ fluvialia ex eo jure gentium oriri, existi„ mo, quod cum humano genere initium „ cepit, & quod ratio naturalis inter om„ nes homines constituit. *L.* 1. *pr.* junct. *L.* „ 7. §. 1. *ff. de acquir. rer. dom.*

„ Præmittendum autem ad intellectum le„ gum Romanarum est, agros, qui ad flumen „ tendunt, distributos inter singulos fuisse, „ vel ad certum limitem arte factum, vel „ ita ut flumen limitis loco sit: priori casu „ agri dicebantur *limitati*, posteriori *arcifi„ nii*, & occupatorii.

„ In LIMITATIS agris certum est po„ pulum ultra limitem nihil proprietatis assi„ gnasse possessoribus: adeoque si aliquid vi „ fluminis his agris limitatis accedit, natu„ rali ratione incrementum illud publico re„ lictum est, quia non continetur intra fi„ nes possessoribus assignatos. Cum igitur „ incrementum hoc publicum, id est nul„ lius in bonis, ac proprietate sit, necessa„ rio cedit occupanti. *L.* 16. *ff. de acquir. rer.* „ *domin. L.* 1. §. 6. *ff. de flum.*

„ In agris ARCIFINIIS terminus est „ *flumen*, adeoque & ripæ, & alvei sub „ assignatione continentur, & solus fluminis „ usus excipitur; quia usus fluminis natura „ publicus est.

„ Hujus rei varii sunt effectus. Quoties enim „ *I.* flumen limitem agri constituit, regula „ ibi obtinet, ut ubi flumen est, ibi sit ter„ minus. Si proinde flumen recedit, & per „ alluvionem aliquid agro adjicit; necessa„ rio sequitur, id, quod accedit, acquiri „ possessori, quia intra terminos ei assigna„ tos hoc incrementum continetur.

„ *II.* Cum *usus* fluminis, id est aquæ, „ alvei, & ripæ, communis sit omnium ho„ minum; certum est, neminem ab illo „ usu, quatenus naturalis est, prohiberi „ posse: cuique igitur navigare, & piscari, „ ad ripam appellere, & casam ibi ponere, „ retia exsiccare, &c. licet.

„ *III.* Cum proprietas ripæ, & alvei in „ agris *limitatis* vicinis assignata sit; omnes „ usus, extra usum fluminis publicum, ad „ vicinos pertinent. Hi igitur vicini arbores „ in ripa ponere, & ædificia ibi exstruere „ possunt; his cedunt ædes ab aliis ibi po„ sitæ; hi acquirunt insulas in alveo flumi„ nis natas &c. Nam ex assignatione populi „ Romani prædiis vicinis totum flumen pro „ termino datum est: adeoque omnes flu„ minis partes, quæ non ad usum publicum „ pertinent, vicinis propriæ sunt.

„ Hinc *IV.* sponte sequitur, usum *flumi„ nis*, adeoque & *riparum*, & *alvei*, pu„ blicum jure gentium esse, quamdiu flumen „ ibi est: cessante autem flumine, forte per „ derelictionem alvei, definit usus ille pu„ blicus, ac jam possessor plenissimum do„ minium acquirit *ripæ*, & *alvei*; quia im„ pedimentum, quo minus assignato agro uti „ pleno jure potuerit, cessat.

„ His jam principiis positis *naturali ra„ tione* sequitur, in agris *arcifiniis*, (ubi „ ipsum flumen pro termino vicinis prædiis „ assignatur,) possessoribus agrorum ac„ quiri quidquid eis accedit 1. per alluvio„ nem, 2. per crustam, 3. per insulam in „ flumine natam, & 4. per derelictionem „ alvei; quia omnia hæc incrementa pars „ fluminis sunt, quod pro termino vicinis „ prædiis assignatum fuit. E contrario autem

„ inde sequitur, in agris *limitatis* omnia illa „ incrementa publico relicta, adeoque nullius esse, eoque cedere occupanti, quia „ non continentur intra fines vicinis prædiis assignatos; quæ omnia prolixe demonstravimus, & naturæ rationibus probavimus in *Diss. proœm. XII.* §. 222. *seq.* & §. 263. *seq.*

Quarundam gentium] „ Auctor igitur acquisitiones has non juri gentium proprie sic dicto tribuit, sed arctiori, seu minus proprio. Conf. *L.* 2. *c.* 20. §. 41. Nos sæpius diximus, jus gentium nec proprium, nec minus proprium exsistere.

Neutiquam a naturali jure] „ Immo decisiones JCtorum ex ipsa ratione naturali desumtas esse, probavimus.

Quamquam ipsi sæpe sua instituta eo nomine venditant] „ Sæpius id Auctor, sed male, JCtis imputat. Vid. *proleg.* §. 53.

Nam plurimæ eorum definitiones hoc fundamento nituntur, quod & ripæ sint proximos fundos possidentium] „ JCti id non promiscue statuunt, sed saltem in agris *arcifiniis*, id est, ubi ipsum flumen pro termino assignatum est; adeoque ubi ripæ, & alvei (solo usu juris gentium excepto) in proprietate vicinorum constituti sunt: *L.* 65. §. 1. *l.* 30. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* §. 5. *Inst.* & *l.* 5. *ff. de rer. divis.* junct. argum. *L.* 16. *ff. de acquir. rer. domin.* *L.* 1. §. 6. 7. *ff. de flumin.* Nam in *agris limitatis*, ubi incrementa illa extra terminos assignatos reperiuntur, diserte negant, proprietatem vicinorum esse, sed eam cedere occupanti. *L.* 6. *ff. de acquir. rer. domin.* *L.* 1. §. 6. & 7. *ff. de flumin.*

Et ipsi alvei, simulatque a flumine derelicti sunt „ Idem JCti hic statuunt, quod in ripa. Alveus enim derelictus vicinorum saltem est in agris *acrifiniis. d. l.* 30. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* non vero in agris *limitatis* per textum expressum in *l.* 1. §. 7. *ff. de flumin.* conf. *l.* 16. *ff. de acq. rer. dom.* *Priori* enim casu intra terminum assignatum comprehenditur alveus, *posteriori* casu extra limitem assignatum positus est.

Cui consequens est] „ Ei nimirum, quod alvei derelicti sint vicinorum: nam *insulæ* sunt pars alvei, *l. penult.* §. 2. *ff. de acquir. rer. domin.* adeoque quicquid in alveo juris est, idem etiam in insula.

Ut & insulæ in flumine natæ sint eorundem] „ Hoc itidem JCti saltem admittunt in „ agris *arcifiniis*, ubi alveus, adeoque & insulæ ibi natæ, vicinis assignatus est. *L.* 65. §. 1. *ff. de acquir. rer. dom.* *L.* 7. §. 3. *ff. eod.* §. 22. *Inst. de rer. divis.* Sed disertis verbis aliud statuunt in agris limitatis, *L.* 1. §. 6. *ff. de flumin.* ibi enim & alveus, & insula extra terminos assignatos continentur.

Tum vero in fluminis inundatione distinguunt, ut levis quidem dominium non auferat, major auferat] „ Nullibi JCti Romani tradunt, majorem inundationem dominium auferre, leviorem non item. Sane, nec gravissima inundatio dominium aufert, nisi simul novus constituatur alveus. *l.* 7. §. 6. *D. de acquir. rer. domin.* Nuda ergo inundatio nec jure Romano mutat proprietatem, quia inundatio formam terræ, & agri non mutat; quæ ratio expresse additur in §. 24. *R. D. l.* 7. §. 6. *ff. de acquir. rer. domin.* & *l.* 24. *ff. quib. mod. ususfr.* „ At si per inundationem novos fit alveus, omnino proprietas tollitur; quia is ager, qui fuit, desiit esse, amissa propria forma, *l.* 7. §. 5. *ff. de acquir. rer. domin.* atque de tali casu loquitur *l.* 23. *ff. quib. mod. ususfr.* Quod 1. apparet ex verbis, *si eodem impetu discesserit aqua, quo venit:* adeoque uno impetu antea venit aqua, novumque alveum constituit, ac nunc pari impetu alveum deserit, novo alibi constituto. 2. Ex lege sequente 24. obi diserte distinguitur inter inundationem simplicem, & eam, quæ novum constituit alveum. 3. Ex ratione juris, quia nuda inundatio non mutat formam agri, *d.* §. 24. *d. l.* 7, adeoque nec dominium; sed novus demum alveus. *d. l.* 7. §. 5. & 6. *ff. de acquir. rer. domin.*

„ At quod ad *possessionem* attinet, omnino effectum habet illa distinctio. Conf. *l.* 13. *pr. ff. de acquir. possess.* Nam possessio per levem inundationem, quæ temporaria saltem est, non tollitur, quia facultas insistendi rei non in perpetuum tollitur: secus si inundatio est perpetua, id est, si facultas rei insistendi in perpetuum cessat; tunc enim dominium quidem retinetur, sed possessio interit. *L.* 3. §. 17. *l.* 30. §. 3. *ff. de acquir. possess.* *L.* 12. *ff. de reb. auct. judic. possid.* *l.* 1. §. 5. & 9. *ff. de flumin.*

Postliminio fundus, qui mersus fuerat, ad dominum redeat] „ Nihil horum a JCtis Romanis traditur: contrarium potius decidunt in allegata ab Auctore *l.* 7. §. 5. *ff. de acquir.*

„ *quir. rer. domin.* Hæc enim 1. non loquitur de *graviori inundatione*, sed de *alvei derelictione*, ubi aqua ono impetu recedit: adeoque ubi forma, & species fluminis interit, quod nunquam fit in nuda inondatione, utut graviori. 2. JCti non asserunt in *d. l.* 7. §. 5. fundum, qui mersus fuit, ad dominum postliminio redire si fluvius recedit uno impetu; sed eum vicinis cedere prædiis, quibus olim assignatus fuit. Idque 3. stricto jure etiam verum esse, ajunt, NB. *etsi totus ager unius possessoris olim mersus fuerit*; huic enim nullum jus in illo agro olim merso superesse, jure asserunt: non qua *domino*, quia dominium ejus per constitutionem novi alvei exstinctum fuit: nec qua *vicino*, quia cum totus ejus ager mersus fuerit, adeoque vicinum prædium amplius non habeat, ratione vicinitatis nullam partem in illo alveo sibi arrogare potest. *d. l.* 7. §. 5. At addit 4. id moribus vix obtinere.

„ Certissimum igitur est, fundum, qui novo alveo constituto uno impetu relinquitur, nunquam pristino domino restitui, sed vicinis prædiis cedere, *d. l.* 7. §. 5; & moribus saltem aliud obtinere, si totus ager antea occupatus fuerit.

Paulatim, non item: immo proximis possessoribus accedat] „ Probari id videtur arg. *l.* 23. *ff. Q. M. Us. am.* At JCtus non loquitur de inundatione, sed de recessu aqoæ, qui paulatim fit, adeoque de alluvione.

Lege potuisse introduci] „ Diximus, doctrinam JCtorum ipsum esse jus naturæ.

Utilitate quadam muniendarum riparum] „ Equidem ratio hæc a veteribus agrimensoribus (qui juris periti non fuere) allegari solet. Vid. Flaccus *de condit. agror. p. m.* 13. Aggen. Urbic. *de limitib. agror. p. m.* 57. & infra §. 16. At vera ratio naturalis harum acquisitionnm non est otilitas quædam, ut homines metu amittendæ possessionis suæ invitarentur ad ripas moniendas; sed quia in agris arcifiniis ripæ, & alvei, adeoque & insulæ, sunt portiones agrorum vicinorum, indeqoe, quod ad proprietatem attinet, privatæ. Usus autem earum portionum ideo publicus est, quia partes fluminis sunt: deficiente ergo flumine totus usus redit ad privatos dominos, idque ex naturali ratione. Etsi negari nequeat, possessores metu amittendi portionem terræ suæ incitari solere ad muniendam ripam.

Naturalia esse, quod ipsi sentire videntur, minime concedo] „ Immo ex ipsa ratione naturali sequitur, inundationem, sive gravem, sive leviorem, non mutare dominium, nisi priori alveo derelicto novus alveus fiat, adeoque pristina forma intereat.

Ad §. IX.

1 Nam *si id, quod plerumque est, respicimus*] „ Plerumque enim populos, occupantes territorium, præter imperium acquirere, putat, dominium aliqood generale privatum. Vid. *l.* 2. *c.* 3. §. 19. Idque in dubio præsumi, ait. Vid. *infra* §. 11. Aliud tamen obtinere, nec dominium generale a populo occupatum esse, statuit, si de alia voluntate populi constat, *d.* §. 11: quod examinavimus *ibid.*

Nec imperio tantum, sed & dominio] Recte Auctor ait, populum occupata terra in genere omnia per universitatem occopasse, indeque quidquid in singulos distributum non est, in populi manere potestate: atque ex eo capite & alveum desertum, & insulam in alveo natam populi esse, non vicinorum, concludit.

Sed & dominio] „ Quod generale vocat, a quo dominia particularia penderent: quod examinavimus supra *l.* 2 *c.* 3. §. 19.

Finet, inquit Seneca] „ Hic non intelligit fines dominii generalis, & privati, uti Auctor putat: sed fines imperii, seu civitatis Atheniensium, aut Campanorum, quos deinde vicini, seu domini particulares, privata terminatione distinguunt.

Sic & Cicero] „ Hic pariter non probat, populo occupanti territorium acquiri dominium generale, & privatum; sed modos allegat, quibus res, quæ natura nullius sunt, in privatorum dominium veniunt.

Sunt autem privata nulla natura] „ Id est res sua natura sunt publicæ jure gentium, adeoque nullius in bonis, & proprietate.

Sed aut veteri occupatione] „ Occupatio enim rei, quæ nullius est, est modus originarius acquirendi dominii.

Ut qui quondam in vacua venerunt] „ Id est, qui res, quæ nullius (non ergo in

 „ domi-

„ dominio generali alterius) fuerunt, occu-
„ parunt.

Aut victoria, ut qui bello potiti sunt] „ Per capturam rerum hostilium acquirimus „ dominium particulare, quod antea hostis „ fuit.

Aut lege, pactione, conditione, forte] „ Si „ quis lege, pactione, aut forte dominium „ aliis assignat, id non vi dominii generalis „ fit, sed vel vi imperii, vel vi dominii par- „ ticularis, quod civitas sua voluntate in „ alios transfert.

Ex quo fit, ut ager Arpinas Arpinatum dicatur] „ Id est ut ager, qui natura nullius „ est, jam ab occupante nomen sortiatur.

Similisque est privatarum possessionum descriptio] „ Agri enim illi inter singulos di- „ stributi a dominis particularibus nomen ac- „ cipiunt.

Qua universim civitas sua censet] „ Non „ vi dominii generalis, sed vi imperii.

In singulos autem dominos partitim divisa sunt] „ Singuli igitur demum per occupa- „ tionem dominium particulare acquirunt. „ Imperantes autem jure imperii eis univer- „ sum assignant.

Ab universis per vicos occupantur] „ Per „ hanc occupationem occupantes non acqui- „ rebant dominium aliquod generale, & pri- „ vatum: imo nec singuli dominii animo ac- „ quirendi possidebant agros; solum enim „ usum occupabant, & arva per annos mu- „ tabant. *Tacit. d. l.* longiusque anno in uno „ loco non remanebant, uti de Suevis te- „ statur Cæsar *l. 4. c. 1.*

Male vices legitur] „ Vid. *Gronov. h.* At „ rectius legimus *per vicos*: Nam tota gens „ Germanica in vicos divisa fuit. Quilibet „ igitur vicus agros occupatos inter singu- „ los partiebatur. Tacit. *de morib. Germ.* „ *cap. 26.*

Quamobrem qua primitus a populo sunt occupata, neque postmodum distributa, ea censenda sunt propria esse populi] Quia sub generali occupatione jam continentur.

Additio.

„ Sunt propria populi; at non jure domi- „ nii generalis, & privati, sed jure impe- „ rii: & hactenus in patrimonio populi esse „ dicuntur. *L. 50. ff. de acquir. rer. domin.*

Ac sicut in privati juris flumine nata insula, aut derelictus alveus privatorum est] „ De fluminibus privatis certum est, eos una „ cum agris a populo assignatos fuisse posses- „ soribus; adeoque quoad proprietatem inter „ singulos distributos esse. Hinc JCtus ait, „ flumen privatum nihil a reliquis locis pri- „ vatis differre. *L. 1. §. 4. ff. de flumin.* Si „ proinde in tali loco insula nascitur, vel „ alveus deseritur, hæc incrementa ad eos „ pertinent, quibus flumen privatum assi- „ gnatum est. Atque hæc ratio est, cur fi- „ nium regundorum agi possit, si rivus in- „ ter duos agros limes constituitur. *L. 4. in* „ *fin. l. 5. & l. 6. ff. Fin. regund.*

Ita in publico utrumque est populi] „ Hoc „ verum est quoad *imperium*, non vero quo- „ ad dominium, sive *generale*, sive *parti-* „ *culare*. Nam *vel* flumen publicum pro li- „ mite agris vicinis est assignatum: tunc in- „ sulæ in flumine natæ, & alveus derelictus „ cedunt vicinis, §. 4. *Inst. de rer. divis. L.* „ *5. ff. eod. l. 30. §. 1. & 3. ff. de acquir. rer.* „ *domin. Vel* agris alii limites extra flumen „ statuti sunt: & tunc insulæ in flumine pu- „ blico natæ, & alvei derelicti, nullius sunt, „ ac cedunt occupanti. Sane, non sunt in „ proprietate populi, quia hæc incrementa „ fluvialia nunquam in corporali populi po- „ testate fuere.

Aut ejus, cui populus dedit] „ Immo ce- „ dit occupanti, quia nullius est. Aliud „ dicendum, si populus lege publica occu- „ pationem ejusmodi incrementorum fluvia- „ lium prohibuit, vel ante occupationem „ facultatem occupandi quibusdam concessit, „ vel ea fisco reservavit.

Idem de ripa tenendum est] Ripa defini- 2
tur, quæ continet flumen plenissimum; id est quousque se extendere potest ut ne Inundet. *L. 3. §. 1. ff. de flumin.* Ripæ hæ sunt pars alvei, adeoque idem jus ibi obtinet, quod in alveo, id est, continentur sub occupatione universali, eoque ad populum pertinent: at jure gentium secundario ripa habetur pro accessione prædii vicini, utpote a quo olim detracta præsumitur; cui accedit, quod gentes rationem videantur habuisse oneris, & incommodi, quod ex vicinia aquæ oritur.

Additio.

„ Verum est, idem juris esse in *ripa*, „ quod in *alveo*; uti in *littore* maris idem „ obtinet, quod in *alveo* maris, id est in „ terra, seu arena mari subjecta. §. 4. & 5. „ *Inst. de rer. divis.* Unde recte argumen- „ tum ab alveo ad ripam ducit Pompo- „ nius in *l. 30. §. 1. ff. de acquir. rer. domin.* „ Uti ergo alveus in proprietate vicinorum „ est, qui agros *arcifinios* possident, vid. §.

„ *præ-*

„ *praced.* ita & ripæ in dominio vicinorum „ funt, si agri funt arcifinii. *d. l.* 30. §. 1. „ Cujus rei effectus est, ut vicini in illa ripa „ arbores ponere possint: ut fructus in ripa „ nati ad eos pertineant, *d.* §. 4. *Inst. de rer.* „ *divis. d. l.* 30. §. 1: ut ædificium ab aliis „ in ripa positum cedat solo, *l.* 15. *ff. de* „ *acquir. rer. domin.* ut domino ædificare in „ ripa liceat. *L.* 1. *pr.* & *passim. ff. de flu-* „ *min.*

„ *Atqui* usus riparum est publicus jure „ gentium. *L.* 5. *ff. de acquir. rer. domin.* „ *l.* 3. *ff. de flumin.* Resp. hæc non pugnant; „ nam *proprietas* potest esse privatorum, & „ *usus juris gentium* communis omnium ho- „ minum: quia ille usus tantum intelligitur „ 1. quatenus ad flumen pertinet; reliqui „ enim usus pertinent ad proprietarium: & „ 2. quamdiu flumen est; nam sublato flu- „ mine desinit ille usus jure gentium publi- „ cus, & omnis ripæ utilitas pleno jure re- „ dit ad proprietarium. *d. l.* 30. §. 1.

„ Neque porro *obstat*, quod alveus, cujus „ pars sunt ripæ, sit publicus jure gentium, „ & si derelinquitur, cedat occupanti: *l.* 1. „ §. 6. & 7. *ff. de flumin.* Item, quod insulæ „ ex alveo natæ ejus sint, qui primus occu- „ pavit: *l.* 65. *ff. de acquir. rer. domin. l.* 1. „ §. 6. 7. *ff. de flumin.* Nam id verum est in „ agris *limitatis*, non in *arcifiniis*: ut pro- „ lixe demonstravimus in *Diss. proœm. XII.* „ §. 224.

Quæ pars est extima alvei, id est, quo na- turaliter flumen excurrit] „ Ripa definitur „ ab Ulpiano, quod flumen continet natu- „ ralem vigorem cursus sui tenens, non qua „ imbribus, vel alia ratione creverit, *l.* 1. „ §. 5. *ff. de flumin.* Et a Paulo ripa definitur, „ ea, quæ plenissimum flumen continet. *L.* „ 3. §. 1. *ff. eod.* Incipiunt autem ripæ, ex „ quo primum a plano vergere incipiunt us- „ que ad aquam, *L.* 3. §. 2. *ff. eod.*

Semper constitit, insulas, quæ vere insulæ essent, esse in patrimonio publico] „ Quod „ late persequitur Grœneweg. *ad* §. 2. 23. & „ 24. *Inst. de rer. divis.*

Derelictos alveos totos Rheni, ac Mosæ] „ De derelicto alveo Rheni, qui in Leccam „ effusus est, vide Tacit. *l* 2. *annal. c.* 6. „ De novioribus alveis vide Wassenbergii „ *Embrica l.* 3. *c.* 26.

Quod sæpius judicatum] „ Vid. Grot. *in- troduct. p.* 9. *l.* 2. *per tot. Consult. JC. Ba- tav. part. II. consil.* 26.

Et ratione nititur] „ Quia insulas, & al- „ veos derelictos sub occupatione generali „ comprehendi, putat. At dictum jam est, „ alveos derelictos in agris *arcifiniis* (secus, „ ac in *limitatis*) partes fundorum vicino- „ rum, adeoque inter singulos distributos „ esse. Aliud igitur obtinet si lege publica „ incrementa ejusmodi fluvialia Principi as- „ signata sunt ad sustinendam dignitatem, „ & reipublicæ onera. *Vide supra* §. 10.

Nam & ipsi Romani JCti concedunt, in- sulam, quæ in flumine natat &c., esse pu- blicam] Quia scilicet rationes juris gentium in insulis natantibus cessant; non enim pos- sunt præsumi ad vicina prædia olim perti- nuisse, nec damnum inde vicinis fit. 8

Additio.

„ Vera ratio cur insulæ natantes non ce- „ dant vicinis, sed sint jure gentium publi- „ cæ, hæc est, quia non sunt pars ripæ, „ vel alvei, quæ in proprietate privatorum „ sunt: sed natant in flumine, quod publi- „ cum est. *l. p.* §. 2. *ff. de acquir. rer. domin.* „ Cum igitur hæ insulæ inter singulos distri- „ butæ non sint, nullius esse recte dicun- „ tur: adeoque cedunt occupanti.

Quæ in flumine natat] „ Exempla ejus- „ modi insularum refert Vinn. *ad* §. 22. *Inst.* „ *de rer. divis. n.* 2. Plin. *Hist. nat. l.* 2. *c.* „ 95. Busbeq. *ep.* 1. *legat. Turc. p.* 52. Wis- „ senbach. 1. *de acquir. rer. domin. n.* 18. „ Tesmar. h.

Quia cujus juris sit flumen, ejus esse debet & insula in flumine nata] „ Hinc dicitur „ esse ipsius fluminis insula (quatenus scili- „ cet flumen pro aqua profluente sumitur) „ *l. p.* §. 2. *ff. de acquir. rer. domin.* Talis „ igitur insula non potest pertinere ad pro- „ prietarium ripæ, & alvei; quia non est „ pars alvei, sed fluminis, quod publicum est.

Atqui alvei, & fluminis eadem est ratio] „ Imo plane diversa est ratio. Alveus enim „ in agris *arcifiniis* est pars vicinorum agro- „ rum: adeoque cum ipso flumine assignatus „ est vicinis; sed salvo usu fluminis publico. „ Quoties igitur de usu fluminis publico non „ agitur, (uti non agitur si insula ex alveo „ nascitur,) hoc commodum pertinet ad „ vicinos: & si flumen plane esse desiit, uti „ definit alveo derelicto, hoc quoque incre- „ mentum accedit vicinis, quibus flumen „ pro termino datum est. Tota hæc ratio „ cessat in insula natante, quæ non est pars „ alvei, adeoque nec pars agri vicini; unde „ sequitur, hanc insulam ejusdem juris esse,

„ cujus

„ cujus est flumen: publicam scil. jure gen- „ tium, ita ut omnibus pateat, & proprie- „ tas ejus cedat occupanti.

Quia alveus flumine tegitur] „ Imo vera hæc, „ & naturalis ratio est. Quamdiu enim flu- „ men alveum tegit, tamdiu alveus sequi de- „ bet naturam fluminis. *L.* 1. §. 6. & 7. *ff.* „ *de flumin. l.* 7. §. 5. *l.* 30. §. 3. *ff. acquir. rer.* „ *domin.* §. 23. *Inst. de rer. divis.* Nam im- „ possibile est, ut alveus fluminis publici non „ sit publicus. *d. l.* 1. §. 7. *arg. l. penult. ff.* „ *de rer. divis.* At hæc ratio tantum vera est „ de *usu* fluminis, & alvei, quatenus com- „ munis est, & jure gentium publicus; *pro-* „ *prietas* autem alvei, salvo illo usu fluminis, „ prædiis vicinis assignari potest, & quoad „ usus privatos assignata a Romanis est in „ agris *arcifiniis*. Vid. *Dissert. proœm. XII.* „ §. 219. Atque hæc *proprietas* alvei, si flu- „ men esse desiit, pleno jure vicinis cedit.

Quam supra attulimus] „ *L.* 2. *c.* 3. §. 19.

Quod hæc simul a populo occupata sint, nec in privatum dominium transierunt] „ Ro- „ manos ripas, & alveos in agris arcifiniis „ in singulos, salvo usu juris gentium, distri- „ buisse, vidimus.

Quare nec illud recipimus ut naturale, quod ajunt, si limitati fuerint agri, insulam esse occupantis] „ Vide *L.* 10. *ff. de acquir. rer. do-* „ *min. l.* 1. §. 6. & 7. *ff. de flumin.* Immo hoc „ naturale maxime est; nam si vicinorum agri „ certos limites habent, quicquid extra illos „ limites accedit, necessario alienum est: a- „ deoque ripæ, ac alvei, extra illos limites „ constituti, ad possessores agrorum nec na- „ turali ratione pertinent.

Si flumen ipsum, & cum eo alveus, a populo occupati non essent] „ Auctor passim as- „ seruit, populum præter imperium regulari- „ ter quoque acquirere dominium generale, „ & privatum, *l.* 2. *c.* 3. §. 19. *c.* 889. *pr.* „ & *n.* 3. Excipit, si de contraria volunta- „ te constet; indeque concludit, tunc demum „ in agris limitatis insulam fieri occupantis, „ si flumen ipsum, & cum eo alveus occu- „ pati non essent. At sæpius dictum est, tale „ generale dominium non dari, & populum „ occupando territorium præter imperium ni- „ hil acquirere, adeoque quidquid inter pri- „ vatos non est distributum,) uti non est „ distributum quod extra limites assignatos „ situm est) quoad proprietatem esse nullius, „ & naturali ratione cedere occupanti.

Sicut in mari nata insula fit occupantis] „ Quia Auctor supponit, populum occupasse „ mare, at non dominium generale, ac pri- „ vatum. *d. c.* 3. §. 19. *c.* 8. §. 11.

Ad §. X.

1 Nec *magis admittendum est illud de graviore inundatione, si naturalem tantum rationem sequimur*] Auctor ait, naturali ratione inundationem, etiam graviorem, jus non auferre: atque ideo increpat JCtos Romanos, quos id statuere asserit. At supra vidimus, JCtos Romanos id non statuere: sed ex eorum doctrina tunc demum *dominium* per inundationem auferri, si novus alveus fit, §. 23. & 24. *Inst. de rer. divis. l.* 1. §. 9. *ff. de flum.* Alia autem quæstio est, an per inundationem *possessio* auferatur; & hic distinguunt, an perpetua sit, an temporaria: & illo casu possessionem tolli, *l.* 3. §. 17. *ff. de acquir. possess.* indeque servitutes quoque inundatione amitti, ajunt, *l.* 23. *ff. quib. mod. ususfr. amitt.* non hoc.

Additio.

„ Vide quæ notavimus supra ad §. 8.

Et ut de qualitate aliquid mutet, substantiam non mutat] „ Hæc omnia vera sunt; „ sed nec JCti Romani aliud statuerunt.

Manet tamen solida pars fundi inferior] „ Ipsi JCti hanc rationem allegant, indeque „ concludunt, nec graviorem inundationem „ dominium mutare, quia forma terræ non „ est mutata §. 24. *Inst. de rer. divis. l.* 7. „ §. 5, & 6. *ff. de acquir. rer. domin.* id est „ novus alveus non est factus. Add. *Dissert.* „ *proœm. XII*, §. 219, & *supra* §. 8. ad ver- „ ba *tum vero &c.*

Non magis, quam pars agri, quæ a lacu hauritur] „ Id est, quæ a lacu inundatur. „ Cum enim in lacu fines semper certi sint, „ & Inundatio saltem sit temporaria; nec „ dominium, nec possessio mutatur: adeoque „ nec jus alluvionis ibi locum habet. *l.* 12. „ *pr. ff. de acquir. rer. domin. l.* 24. §. *fin.* „ *ff. de aqu. pluv. l.* 69. *ff. de contrah. emt.*

Cujus jus non mutari, Romani recte sentiunt] *d. l.* 12. *d. l.* 24. Sed nec in inundatione majori jus (sed solam possessionem) mutari dixere, nisi novus alveus fiat.

Flumina censitorum vice fungi] Neque JCti Romani *in l.* 39. §. 3. *ff. A. R. D.* id pro jure naturali venditarunt, sed pro jure gentium secundario.

Additio.

Additio.

„ Imo hoc maxime naturale est; JCti enim „ supponunt, censitores possessoribus agrorum arcifiniorum flumen pro termino dedisse. Hoc posito, naturale est ut quidquid „ intra illum terminum continetur, pars agrorum esse censeatur, quia ibi terminus est, „ ubi est flumen. Quando igitur flumen paulatim pedetentim recedit, vel uno impetu alveum derelinquit, terra alvei, quæ „ accessit vicinis agris, & intra terminos „ fluminis continetur, æque possessoribus „ agrorum acquiritur, ac si censitores illa incrementa possessoribus addixissent. Hactenus igitur recte dixere JCti, *flumina censitorum vice fungi.* De censitoribus vid. „ *Gronov. b.*

Eo quod Nilus per incrementa &c.] „ Auctor ex Melio vult probare, per inundationem fines non mutari, idque exemplo „ Nili; at Melius loquitur de inundatione „ temporaria, quæ stato tempore recedit, „ adeoque per quam nec possessio, nedum „ jus tollitur. Hic igitur verum est, inundationem nihil de privato in publicum „ addicere, quia inundatio alveum non mutat, adeoque idem flumen manet. Sed & „ porro omnes Ægyptiorum agri limitati „ erant, ubi naturaliter quoque jus alluvionis cessat.

2 *Quod nostrum est, nostrum esse non desinere, nisi facto nostro*] „ Auctor sententiam „ JCtorum Romanorum, *quod per inundationem graviorem jus mutetur*, confutat „ ex regula juris: quod nostrum est, sine „ facto nostro nobis auferri non posse. At „ 1. dictum est, neminem JCtorum asseruisse, per inundationem graviorem jus mutari; sed tunc demum, si novus alveus „ fit. *L.* 1. §. 9. *ff. de flumin.* Sed & 2. nec „ in mutatione alvei regula illa locum habet, utpote quæ supponit *factum hominis*; „ alius enim suo facto jus mihi quæsitum „ auferre nequit. At *facto naturæ* jus mihi „ auferri potest etiam citra meam voluntatem. Tale factum naturæ est interitus usus, „ usus enim in fundo privato tollitur per novum alveum; & cum flumen sit publicum, „ etiam novus alveus publicus erit.

„ Ceterum in genere vera est illa regula, „ & continetur in *l.* 11. *ff. de reg. jur.* Jus „ enim disponendi de re nostra, natura nobis quæsitum est, quod alius auferre nobis nequit: adeoque jus illud in alium non „ transfertur, nisi facto nostro.

Adde, aut lege] „ Nam in id consensere „ cives, ut superior ex utilitate publica jus „ natura quæsitum subditis auferre possit.

Sub factis autem & non facta comprehendi] „ Quo refert tacitam derelictionem, quia „ longo tempore tacens habetur pro consentiente; quod examinavimus supra *l.* 2. „ *c.* 4. §. 5.

Quatenus conjecturam adferunt voluntatis] Immo conjecturam voluntatis jus non mutare, vidimus *d. c.* 4. §. 5.

Quare hoc damus, si gravissima sit inundatio, neque alia signa sint &c. facile præsumi, agrum habitum derelictui] „ Auctoris argumentum tale est: per inundationem graviorem jus non mutari, quia res non desinit „ esse mea sine facto meo, nisi pro derelicto habeam; voluntatem autem derelinquendi præsumi ex gravissima inundatione. „ At nec hoc verum est; nam jus meum ex „ præsumtionibus nunquam tollitur: adeoque jus domini plenissimum etiam in terra „ inundata in perpetuum manet, licet possessio desinat.

Quæ æstimatio &c. legibus civilibus definiri solet] Dixi, jure naturæ dominium per inundationem non tolli, nec præsumi derelictionem, sed de tali voluntate constare debere. At legibus civilibus in pœnam negligentiæ, vel ob utilitatem publicam, certum tempus præfigi solet, & potest, intra quod dominium silentis pereat; sed id meri juris civilis est.

In Hollandia] „ Grœneweg. *ad* §. 24. *Inst.* „ *de rer. divis. Consult. JC. Batav. part.* 2. „ *cons.* 26. *n.* 2. Grot. *Introduct. l.* 2. *p.* 9. „ *n.* 1. & 2.

Receptum apud nos non immerito est] „ Grœneweg. *ad* §. 24. *Inst. de rer. divis.* Grot. „ *Introduct. l.* 2. *p.* 9. *n.* 8.

Quod Romani rejiciunt] In *L.* 23. *ff. quib. mod. ususfr. vel us. amitt.* ibi: *si ager, cujus ususfructus noster sit, flumine, vel mari inundatus fuerit, amittitur ususfructus; cum etiam ipsa proprietas eo casu amittatur: ac ne piscando quidem retinere poterimus usumfructum. Sed quemadmodum, si eodem impetu discesserit aqua, quo venit, restituitur proprietas: ita & usumfructum restituendum, dicendum est.* Conf. *l.* 10. §. 2. *ff. eod.* Romani JCti recte statuerunt, piscationem non esse actum, quo possessio terræ retineretur; piscatio enim non est usus terræ, qui solus fructuario concessus est: neque soli domino, sed & aliis (qui tamen nec dominium habent, nec possident)

fident) competit, quia piscatio publica est: neque magis possidere hanc terram dicere potest, quam annulum, quem in mare dejecit; nam nec illa magis, quam hic, in facultate naturali est, sine qua possessio non datur.

Additio.

„ Mirum videtur in *d. l.* 23. statui, per „ inundationem fluminis, vel maris, ipsam „ tolli proprietatem; quod tamen supra ne„ gavimus. Resp. intelligitur hic inundatio „ talis, per quam novus alveus constituitur, „ ita enim textus hic explicari debet. Vid. „ *supra* §. 8.

Solebant principes tempus præfigere] „ Edi„ ctum tale refert Grœneweg. *ad d. l.* 8. *C.* „ *de omn. agr. desert.* De Romanorum more „ vide Gell. *Noct. Attic. l.* 4. *c.* 12.

Siccare agros] „ Equidem hoc casu elapso „ tempore perit dominium, non facto na„ turæ, neque derelictione; sed lege civili, „ quæ nititur utilitate publica. *Vid. sup. h.* „ *n.* ad v. *qua æstimatio &c.*

Tum monebantur, qui in agros jus pignoris habebant] „ Nam in horum præjudicium „ dominus deferere jus suum non potuit.

Deinde hi, qui jurisdictionem aut civilem &c.] „ Nam nec horum jus possessores sua „ negligentia auferre potuerunt.

Tum eorum jus omne ad principem deferebatur] „ Jam enim res vacabat, heroque „ carebat, indeque principes jure imperii de „ hac re vacante disponere potuerunt.

Suique patrimonii faciebat] „ Id est fie„ bant vel bona coronæ, vel domania.

Aut aliis siccandos dabat, retenta parte] „ Gothi facultatem siccandi aliis concede„ bant, non retenta patre. Cassiodor. *Va„ rior. l.* 2. *ep.* 21. & 33. Tesmar. *b.*

Ad §. XI.

Hoc *est, de adjectione particularum, quæ a nullo vindicari possunt, quia unde veniant nescitur*] „ Nam alluvio definitur incremen„ tum latens, quod prædio nostro vi flu„ minis ita paullatim accedit, ut intelligi „ non possit quantum quoque temporis mo„ mento adjiciatur. §. 20. *Inst. de rer. divis.*

Alioqui enim naturaliter dominium non mutabunt] „ Exemplo crustæ, seu portionis ter„ ræ, quam dominus vindicare potest ante„ quam coaluit. *L.* 9. §. 2. *ff. de damn. inf.*

Certum haberi debet, hanc quoque esse populi] Quia pars est alvei, qui publicus est, & sub occupatione universali continetur: quanquam jure gentium id mutatum, & commodum hoc vicinis relictum sit. Vid. §. *seq.*

Additio.

„ Dictum jam est, naturali ratione hanc „ accessionem esse prædii vicini, si ager est „ *arcifinius*, utpote cujus limes naturalis est „ flumen: unde aliud obtinere, diximus, in „ prædiis *limitatis*, ubi accessio illa, utpote „ extra limites sita, est nullius, & cedit oc„ cupanti.

Si modo populus flumen dominio occupaverit] „ Populus occupando territorium, & „ flumen eo territorio comprehensum, solum „ imperium occupat, non vero dominium „ generale privatum; id enim non nisi oc„ cupatione corporali singularum rerum ac„ quiritur. Vid. *supr.* §. 9. *l.* 2. *c.* 3. §. 19. „ Adeoque verum non est, incrementum, „ quod accedit per alluvionem, esse in pro„ prietate populi; sed est nullius, & cedit „ occupanti in agris limitatis: in agris vero „ arcifiniis, illis prædiis, quibus flumen pro „ termino assignatum est.

Quod in dubio credendum est] Imo in dubio sub generali occupatione nil nisi imperium continetur. *Vid. d.* §. 19.

Ad §. XII.

Auctor ait, alluvionis commoda jure quidem naturæ ad populum pertinere: at eum posse vicinis ea concedere; idque Romanos fecisse. Addit, aliquando in ipsa assignatione flumen solum limitem a populo constitui, ut olim in Hollandia. Atque his casibus usum maximum esse, ait, distinctionis in agros arcifinios, & limitatos; ut illo casu alluvio locum habeat, non hoc. At diximus, jus illud, quo privatis tribuitur commodum alluvionis, non esse saltem jus civile plurium gentium, seu, ut Auctor vocat, jus gentium voluntarium arctius, sed verum jus gentium secundarium, quia gentes ob mutuas necessitates, & utilitates, id inter se constituerunt.

Additio.

„ Probavi in præcedentibus, populum oc„ cupando imperium, non acquirere domi„ nium generale privatum: adeoque incre„ menta fluvialia non contineri sub illo do„ minio. Demonstravi, hæc incrementa esse „ in nullius bonis, ac proprietate; adeoque acquiri

,, acquiri occupanti, nisi a populo assignata ,, sint privatis: uti sunt in agris *arcifiniis*, ,, non in *limitatis*. Quæ jura non oriuntur ,, ex jure gentium voluntario, sed ex ipsa ,, ratione naturæ, seu ex jure gentium, quod ,, vocant primævum.

Sed populus] ,, Qui ex mente Auctoris non ,, tantum imperium, sed & dominium generale occupavit. *Vide* §. *præced.*

Ut alii] ,, Qui non sunt vicini.

Ita & proxima prædia possidentibus jus illud concedere potest] ,, Quia populus occupato imperio legem rebus sub imperio ,, comprehensis dicere, & singulis facultatem occupandi concedere potest.

Et concessisse haud dubie videtur, si agri illi non alium finem ex ea parte, quam naturalem, id est, flumen ipsum habent] ,, Adeoque si agri sunt arcifinii; tunc enim ubi ,, flumen est, ibi est terminus agri: si proinde flumen recedit, terra, quæ agro per ,, alluvionem accedit, intra fines assignatos ,, continetur.

Quare non contemnenda est hac in parte Romanorum diligentia, qui limitatum agrum ab aliis agris distinxerant] ,, Hoc ex ipsa ,, agrorum natura sequitur; nam naturale ,, est ut alluvio in agris arcifiniis obtineat, ,, non in limitatis. Ex quo apparet, Auctorem mentem, & rationem JCtorum non ,, rite percepisse, cum re ipsa ab eis non ,, diffentiat.

Agrum mensura comprehensum] ,, Id est, ,, certa quantitate, v. g. duobus jugeris constantem; nam quidquid ultra illam quantitatem accedit, est extra dominium possessoris. In utroque hoc agrorum genere idem jus obtinere, jam supra dixit Auctor *l.* 2. *c.* 3. §. 16. *n.* 1.

Nam quæ de imperiis supra diximus &c. eadem & in agris privatis obtinent] ,, Uti ,, enim imperii fines mutari, statuit, si imperia sunt arcifinia, id est, si per flumen ,, terminantur; non si sunt limitata, id est, ,, si certi fines consensu partium statuti sunt, ,, *l.* 2. *c.* 3. §. 16. & 17: ita quoque mutato ,, cursu fluminis, dominiorum privatorum ,, fines mutari, ait, in agris arcifiniis, non ,, in limitatis; quod examinavimus *d. l.*

Sed hoc adhibito discrimine, quod imperia in re dubia credenda sunt esse arcifinia] ,, Si ,, scilicet flumine terminantur: at idem quoque in agris privatis obtinet.

Quia id territorii natura maxime convenit] ,, Immo ex natura limitis naturalis, scil. ,, fluminis, id sequitur.

At agri privati magis est ut arcifinii non credantur] ,, Immo eadem ratio est; nam si ,, flumen limes naturalis est ejus agri, necessario sequitur, omne id meum esse, quod ,, intra limitem hunc naturalem continetur: ,, adeoque agrum meum esse usque ad flumen, ,, sive illud accedat, sive recedat.

Quia hoc privatarum possessionum naturæ est congruentius] ,, Imo dixi, eandem ubique esse rationem. Sane, ipse Auctor *initio hujus* §. statuit, in dubio agros privatos, si alium limitem præter naturalem, i. e. ,, flumen ipsum, non habeant, esse arcifinios, indeque alluvionis jus habere.

2 *Neque tamen negamus, fieri posse, ut populus agrum assignet eo jure, quo ipse occupaverat*] ,, Ex hypothesi Auctoris populus, ,, qui jure dominii generalis, & privati occupat totam provinciam, terminos, & limites sibi constituere censetur naturales, ,, non manu factos: id est, occupare videtur usque ad flumen; unde concludit, eum ,, eodem jure assignare posse agros privatis. ,, At diximus, agros ad flumen sitos, & ,, privatis assignatos, semper esse arcifinios.

Jus esse alluvionis] ,, Non ideo, quasi antea vi dominii generalis incrementum hoc ,, in dominio populi fuerit, jam vero in possessorem devolutum sit; sed quia in agris, ,, quorum terminus est flumen, alveus jure ,, dominii ad possessorem pertinet, qui incrementum hoc latens jure rei suæ acquirit.

Quod in Hollandia ante secula aliquot judicatum est de agris ad Mosam, & Isalam sitis] ,, Vid. Grot. *Introduct. l.* 2. *p.* 9. *n.* 14. ,, *ibique notata Grænewege.* Idem quoque in ,, Frisia occidentali obtinere, ait Grot. *d. l.* ,, Conf. Groeneweg. *ad* §. 23. *Inst. de rer. divis.* At id juris communis est.

In literis mancipationum] ,, Mancipatio ,, erat antiqua vendendi ratio, quæ adhibito ære, & libra, fieri solebat. *Vid. Tesmar. h.* Auctor vocem hanc sumit pro ,, traditione, quia prædia illa pro certo censu, vel sub certo onere possessoribus mancipantur.

Libris censualibus] ,, *Landsrekeningen.* Vid. ,, *Gronov. h.* Germanice *Steuer-Zins-Schoss-Rent-und Erb-Register.* Vid. Joh. Chr. ,, Triesleben *Disp. de libris censualibus.*

Et tales agri si vendantur, naturam suam &

& jus alluvionis retinent] ,, Venduntur enim ,, cum suis limitibus , id est, usque ad flu- ,, men.

Quamvis in lege emtionis mensura aliqua nominata fuerit] ,, Scilicet , non per modum ,, taxationis , sed demonstrationis, uti Au- ,, ctor statim id explicat.

Dum tamen vendantur non ad mensuram, sed suo corporis nomine] ,, Germanice *in* ,, *Pausch und Bogen* ; quia mensura tunc ,, saltem *demonstrationis* gratia adjecta , & ,, idem est , ac si nihil de mensura dictum ,, sit : hinc periculum , & commodum hoc ,, casu statim est emtoris , per textum ex- ,, pressum in *l.* 7. *pr. ff. de peric. & commod.* ,, *rei vend.*

,, Si vero certa mensura nominata est *ta-* ,, *xationis* gratia , v. g. si Titius vendit Cajo ,, fundum, eumque centum jugera continere ,, asserit , cum nonaginta saltem adsint ; tunc ,, venditor supplere numerum tenetur , etsi ,, postea per alluvionem decem jugera ac- ,, creverint. Nisi incrementum illud accesse- ,, rit ante manifestationem modi , *l.* 13. §. 14. ,, *ff. de act. emt. & vendit.* quia hoc casu ,, nondum perfecta fuit emtio ; aliquid enim ,, adhuc agendum supererat : ante publica- ,, tionem enim modi non apparebat quid , ,, quale, & quantum venditum fuerit. *l.* 8. ,, *pr. &* §. 1. *ff. de peric. & commod. rei* ,, *vend.* Aliud igitur obtinet 1°. si alluvio- ,, nis incrementum post publicationem mo- ,, di , adeoque perfecta emtione accedit. *d.* ,, *l.* 13. §. 14. 2°. Si venditor , sciens no- ,, naginta tantum jugera extare , centum ,, vendiderit ; hoc enim casu leges Romanæ ,, in pœnam doli lucrum hoc, etiam ante ,, modi manifestationem , emtori tribuunt. ,, Conf. *Jus meum controvers. tit. de con-* ,, *trah. emt. qu.* 2. Franzk. *tit. de act. emt.* ,, *p.* 104. *seq.*

Naturam suam] ,, Nam supponit , popu- ,, lum agrum assignasse eo jure , quo ipse ,, occupaverat ; fingit autem , eum occupasse ,, dominium privatum generale.

Et jus alluvionis] ,, Assignato enim agro , ,, & generali dominio, jus esse alluvionis , ,, dixit in *pr. h. n.*

Quod Romanis quoque legibus proditum est] ,, *d. l.* 13. *d. l.* 7.

Et passim usurpatur] ,, Præter allegatos ,, Auctores , vide Beatum Parentem in *Disp.* ,, *de jure circa actus imperfect. sect. I.* §. 2.

Ad §. XIII.

Id *& de relicta ripa*] Ripa igitur , si flumen recedit, naturaliter cedit populo; in fluminibus scilicet occupatis (in non occupatis enim Auctor ripas cedere , ait , ei, qui primus possessionem prehendit), nisi populus privatis concesserit : quod jure gentium ita statutum est.

Additio.

,, Uti omnia incrementa fluvialia in agris ,, arcifiniis cedunt possessoribus agrorum, non ,, populo : ita & illud , quod relicta ripa agro ,, accedit , sive paullatim recedat aqua , sive ,, uno impetu alveus deseratur ; populum ve- ,, ro dominium generale , & privatum occu- ,, pando non acquirere , toties dictum est.

Et siccata parte alvei] ,, Tunc enim pede- ,, tentim paulatim aliquid accrescit ripæ.

In non occupatis] ,, Id est, in eis, in qui- ,, bus populus dominium generale non oc- ,, cupavit. Vid. §. 9. *n.* 3. Etsi enim populum ,, plerumque id fecisse, præsumat, vide *su-* ,, *pra* § 11; non tamen semper id fieri , ,, exemplo maris indicare voluit supra §. 9. ,, *n.* 3. *in fin.* At diximus ibidem , tale do- ,, minium generale non dari : adeoque agros, ,, qui sub imperio populi continentur , nec ,, in singulos distributi sunt, non esse in do- ,, minio populi, sed quoad proprietatem nul- ,, lius esse, & cedere occupanti ; nisi po- ,, pulus dominium quoque privatum occu- ,, pare voluerit, quod factum est in fundis ,, fiscalibus &c.

Sint ea occupantis] ,, Quia nullius sunt ; ,, cum ex hypothesi Auctoris nec dominium ,, generale a populo occupatum , nec ripa ,, illa privatis assignata sit.

In fluminibus occupatis] ,, In quibus popu- ,, lum dominium generale occupasse, fingit.

Populi] ,, Diximus, populum solum jus im- ,, perii per occupationem generalem territorii ,, acquirere ; res autem singulas nullius, id ,, est, in nullius bonis , & proprietate esse.

Privatorum autem ita demum &c.] ,, Non ,, ex ea ratione, quasi populus dominium ,, suum generale in privatos transtulerit , uti ,, Auctor putat, vide §. 12. *pr.* ; sed quia flu- ,, men, & quidquid ad flumen pertinet, li- ,, mitem ex assignatione populi constituit.

Agrum ad flumen excurrentem] ,, Id est, ,, arcifinium; secus si limitatus est.

A D

Ad §. XIV.

Cum *aliud esse jus, diximus, insulæ, aliud vero alluvionis*] „ *Insulam* enim in flumine publico natam semper publicam esse „ §. 9. *n.* 1. *in fin.* & *n.* 3; ea autem, quæ „ per *alluvionem* accedunt, vicinis eo jure, „ quo ipse populus occupavit, assignari solere si agri sunt arcifinii, dixit *d.* §. 12. „ At utrobique idem jus, eademque decidendi ratio est; nam etiam insula acquiritur „ vicinis prædiis si agri eorum sunt arcifinii. „ *L.* 7. §. 3. *l.* 65. §. 1. & 2. *ff. de acquir. rer. domin. l.* 29. *ff. eod. l.* 6. *ff. de rer. divis. l.* 1. §. 6. *ff. de flumin. l.* 24. *ff. de damn. infect.* §. 22. *Inst. de rer. divis.* Conf. *Diss. proœm.* XII. §. 276.

Utro nomine] „ Insulæne, an alluvionis: „ *Gronov. b.* Priori enim casu, ex mente Auctoris, incrementum populo: hoc casu, „ vicinis cederet.

Quod cum emineat non nihil, cum proximis prædiis ita cohæret] Male quærit Auctor, *an id alluvio sit, an insula*? adeoque an privatis cedat, an publica sit? nam id certum, nec de eo quæstio est: sed id quæritur, quando solum quæsitum, vel amissum videatur? Ponamus enim, æstivo tempore portionem terræ in flumine eminere; quæritur, quando hæc eminentia sit acquisita, vel amissa? Resp. *quæsita* videtur quando in perpetuum aqua abscessit: non ergo terra illa quæsita videtur, si per æstatem ob nimium calorem ita exsiccetur alveus, ut portio terræ emineat; non enim desinit esse pars fluminis, quia hyberno tempore, aqua excrescente, tegi solet; adeoque eminentia illa manet populi: aqua autem tunc in perpetuum recedit quando novum alveum facit, in quo aqua in perpetuum decursura est.

Additio.

„ Auctor hic supponit casum, ubi tota vis „ fluminis ab una parte est; ab altera vero „ parte eminentiæ quædam se produnt, quæ „ cum vicinis prædiis cohærent: ita tamen „ ut inter eminentias illas, & prædia interjecta planitie, aqua, licet paucissima, superfundatur. Hoc casu quæritur, an illa planities cum eminentiis, alluvionis jure vicinis „ possessoribus, quorum prædiis planities illa „ cohæret, acquiratur: an vero eminentiæ „ jus insularum habeant, id est, populo cedant? Auctor ait, naturaliter discretum, „ & separatum videri id, qua majori temporis parte navigio transiri solet; adeoque partem minus navigabilem, cum eminentiis, „ jure *alluvionis* vicinis acquiri: indeque jus „ *insulæ* hic non obtinere, putat. At diximus „ in genere, idem jus obtinere in alluvione, „ & in insula; in casu vero proposito ex neutro capite hoc incrementum cedit vicinis. „ Nam cum hic idem flumen sit, quod ab una „ parte navigabile est, ab altera vero parte „ non est; totum hoc flumen manet publicum; „ ripa pristina hic manet, & pars saltem fluminis minus navigabilis redditur: ut proinde *jus alluvionis* locum non habeat, quia „ nihil adjicitur ripæ, sed aqua saltem minuitur tempore æstivo. Nec *jus alvei derelicti* hic „ obtinere potest, quia alveus non derelinquitur, nedum uno impetu, nec novus alveus constituitur. Sane, ex doctrina JCtorum Romanorum constat, non desinere esse flumen publicum ideo, quod navigabile „ esse desinat. *L.* 1. §. 12. & 18. *ff. de flumin.* Sed nec jus *insulæ* hic obtinet, quia „ supponimus, tempore hyberno eminentias „ illas aqua tegi.

Addita occupatione] „ Id est, prehensa „ possessione inducto plaustro.

Ut discretum videatur] „ Id est, ut ea „ portio alvei, quæ navigabilis est, separata „ videatur ab ea, quæ non est. At dictum „ jam est, navigium discretum esse, non flumen: adeoque verum non esse, alteram alvei partem minus navigabilem occupari „ posse; flumen enim manet.

Ad §. XV.

Auctor quærit, *an terris in feudum concessis, etiam fluvialia incrementa concessa videantur?* Resp. totum id pendet ex literis investituræ, & tenore concessionis. In dubio, concesso territorio, vel fundo, flumina non videntur concessa, sed manent populi concedentis.

Additio.

„ Grotius diversas hic cumulat quæstiones, „ quæ separatim examinari merentur.

„ *Primo* quæritur, an concesso imperio, „ id est jurisdictione, etiam concessa videantur incrementa fluvialia? Recte id negat „ Auctor; non enim hic quæritur de concessione agrorum, & de eorum incrementis; „ sed de solo imperio; adeoque nil nisi jurisdictio acquiritur in illa incrementa, quæ

,, possessoribus agrorum arcifiniorum accedunt.

,, *Secundo* quæritur, an si vasallo præter ,, jurisdictionem concessa sit universitas agrorum, v. g. comitatus, ei cedant incrementa fluvialia? Quod merito affirmatur, si comitatus limites ad flumen usque pertingunt, ,, nec possessores privati agros arcifinios tenent.

,, *Tertio* quæritur, si Princeps ipsum flumen alicui in feudum dat, an insulæ quoque in flumine natæ ei acquirantur? Auctor affirmat. At merito excipimus casum ,, si agri vicini sunt *arcifinii*: tunc enim vicinis jus quæsitum auferri nequit; insulas enim in flumine natas acquiri vicinis prædiis, ,, si agri sunt arcifinii, supra probavimus.

,, *Quarto*, si vasallo nec flumen, nec universitas agrorum concessa sit, quæritur, cui ,, cedant hæc incrementa? Auctor ait, fisco; ,, nisi longi temporis possessio accedat. At ,, verius est, ea hoc casu nunquam cedere ,, fisco; sed vel vicinis, si eorum agri sunt ,, *arcifinii*: vel occupanti, si agri sunt *limitati*.

,, *Quinto* quæritur, si ipse ager in feudum ,, datur an ei cedant incrementa fluvialia? Et ,, affirmatur, si ager ille est *arcifinius*, non ,, si est *limitatus*; hoc enim casu quod accedit ,, ultra limites nullius est, & cedit occupanti.

1 *Inter principem, qui jure populi utitur*] ,, Id est, qui præter imperium etiam dominium generale, & privatum habet. Vid. *supra* §. 9.

Et ejus vasallos, qui imperium summo minus acceperunt] ,, Id est, quibus jurisdictio ,, omnimoda in feudum concessa est.

In imperii sola concessione fluvialia incrementa non inesse, satis apertum est] ,, Quia Auctor supponit, Principem dominium suum ,, generale hac concessione non transtulisse.

Horum Vasallorum nonnullos cum illo definito imperio simul accepisse agrorum universitatem] ,, Adeoque distinguit Auctor, an sola jurisdictio in feudum concessa sit, an ,, præterea etiam universitas agrorum: hoc ,, casu incrementa fluvialia vasallo concessa, ,, ait.

Salvo eo, quod privatis competit] ,, Si ,, enim privatis agri illi ante concessionem ,, fuere assignati usque ad flumen, id est, si ,, agri sunt *arcifinii*; jus alluvionis illis competit, non vasallo: si vero agri vicinorum sunt *limitati*, id quod accedit, cedit ,, vasallo.

Quod ager is olim populi, aut principis fuerit] ,, Scilicet, jure dominii generalis, & ,, privati. Vid. *supra* §. 9. *n.* 1.

Aut a principe siccatus] ,, Adeoque qui est ,, in proprietate, & dominio privato Principis.

Quin vasalli jus habeant, quod populi, aut principis fuit] ,, *Populi*, jure dominii generalis, & privati: *Principis*, qui forte exsiccavit terras, vi dominii particularis. At ,, diximus 1. populum occupando terram non ,, occupare dominium nec generale, nec particulare: 2. vasallum cui ager arcifinius ,, sive a populo, sive a Principe assignatur, ,, lucrari incrementa fluvialia: 3. in agris limitatis incrementa illa cedere occupanti; ,, non vero, uti Auctor putat, populo.

Etiam qui de civilibus tantum judices dant] ,, Id est, quibus inferior saltem jurisdictio ,, in feudum data est.

Pro tota agrorum universitate tributum pendere] ,, Adeoque & pro incremento, quod ,, agris arcifiniis accedit.

Pro privatarum possessionum modo ferunt] ,, Quod jus subcollectandi vocant.

Et his de alluvionibus non movetur controversia] ,, Quod verum est si agri sunt arcifinii; tunc enim privati possessores pro ,, incremento quoque pensionem solvunt.

Sunt quibus flumen ipsum datum est] ,, Si ,, quis de ipso flumine est investitus.

Qui proinde insulas &c. suas recte dicunt] ,, Quod verum est si possessorum agri sunt ,, *limitati*; hoc enim casu incrementa fluvialia sunt publica, id est, nullius in bonis: ,, adeoque populus ea assignare subditis potest, uti assignat concedendo flumen. Aliud ,, dicendum si illi, qui ad ripam habitant, ,, agros habent *arcifinios*; his enim jus semel ,, per assignationem in incrementa fluvialia ,, quæsitum auferri nequit.

Sive limo aggestas] ,, Quod fit in locis, ,, ubi ob depressum solum, magnitudinem ,, amnium, & vicinitatem maris, limus hinc ,, recipitur, illuc revehitur, per æstuum vices. Vid *supra* §. 9. *n.* 2.

Factas ex alveo, quem amnis circumluit] ,, Insula *vel* intra ripas nascitur, si scil. amnis terræ portionem, quæ ex alveo eminet, ,, circumluit: *vel* extra ripas, si amnis agrum ,, vicinum circumluit, *l.* 30. §. 2. *ff. de acquir. rer. domin.* Hæc dominium non mutat: *illa* acquiritur vicinis prædiis, si agri ,, sunt arcifinii. Vid. B. Parentis *Hypomnem.* ,, *Inst. tit. de rer. divis.* §. 29. Si sunt limitati, ,, cedunt ei, qui flumen in feudum accepit.

,, Insulæ

„ Insulæ ex virgultis natæ semper acqui„ runtur ei, qui flumen feudi jure tenet, si„ ve agri sint limitati, sive arcifinii. *Vid.* „ *supra* §. 9. *n.* 3.

2 *In quorum investitura nec illud comprehensum est*] „ Id est, quibus nec universitas „ agrorum cum imperio, nec flumen feudi „ jure concessum est.

Et horum adversus fiscum mala causa est] „ Imo fisco nullum jus competit. Nam si agri „ sunt arcifinii, incrementa acquiruntur vi„ cinis prædiis; si agri sunt limitati, incre„ menta fluvialia cedunt occupanti. Ceterum „ populum imperium quidem occupare, non „ vero dominium, nec generale, passim di„ ximus.

Nisi aut mos regionis illis faveat] „ Illis, „ quibus nec flumen, nec universitas agro„ rum in feudum data sunt. At dictum est, „ fisco nullum jus competere in illa incre„ menta.

Aut longi satis serie temporis possessio] „ Pa„ riter dicendum, fiscum nihil juris sibi ar„ rogare posse in illa incrementa; etsi vasalli „ longo tempore non possideant.

Accedentibus quæ oportet] „ Jure Romano „ ad usucapionem requiruntur justus titulus, „ & bona fides: & ad præscriptionem fundi „ patrimonialis quadraginta anni. *L. fin. C.* „ *de fund. patrim.*

Sed ager in feudum datus sit] „ Adeoque „ si non universitas agrorum cum imperio, „ & cum dominio generali, (utpote quod „ populum occupasse, fingit,) sed proprie„ tas, & dominium agri particulare alicui „ assignatur.

Videndum quæ sit agri natura] „ An sci„ licet ager sit arcifinius, an vero limitatus.

Nam is si est arcifinius, alluvio feudo comprehensa censebitur] „ Quia flumen limes est „ agri nostri; quidquid igitur per alluvionem „ ei accedit, intra flumen, id est, intra li„ mitem est. Conf. 1. *Feudor.* 4. *in fin.*

„ Quid si sit limitatus? Auctor existimat, „ incrementum esse populi, §. 9. *n.* 3: id„ que vi generalis, & privati dominii, quod „ populum occupasse fingit, *d.* §. 9. *n.* 1. „ Nos alibi probavimus, populum præter „ imperium nihil occupasse; sed quædam in „ singulos distribuisse, quædam vero in statu „ naturali reliquisse. Hæc igitur manent res „ nullius, in nullius sunt bonis, & patrimo„ nio: adeoque cedunt occupanti.

Non ex jure peculiari principis] „ Quasi „ hic jus suum dominii generalis vasallo con„ cesserit. *Vid.* §. 9. & 12. Nam tale do„ minium non exsistere, vidimus.

Sed ex agri qualitate] „ Quia scilicet ager „ assignatus est usque ad flumen: ubicumque „ igitur flumen est, eo usque procedit ter„ minus.

„ Sed ex eadem agri qualitate sequitur, „ agrum, si limitatus est, finiri cum limite: „ si quid igitur extra illum limitem accedit „ agro, id nec vicinis cedit, nec populo „ jure dominii generalis; sed incrementum „ hoc, tamquam res nullius, cedit occupanti.

Nam & usufructuario tali casu alluvio prodesset] „ Dissensus inter Ulpianum, & Pau„ lum hic intercedit. *Hic* negat, alluvionis „ usumfructum ad fructuarium pertinere, „ addita ratione, quia alluvio non est fru„ ctus fundi. *Paul. sent. l.* 3. §. 6. §. 22. „ *Ille* affirmat in *l.* 9. §. 4. *Usufr.* Ratio na„ turalis in aprico est; alibi enim demonstra„ vimus, ad fundum arcifinium etiam per„ tinere proprietatem ripæ, & alvei quoad „ usus privatos. *Diss. proœm. XII.* §. 275. „ & *supra* §. 8. Si proinde fundi arcifinii „ usufructus alicui legatur, omnino ripæ, „ & alvei, adeoque & alluvionis usus pri„ vatus ei legatus censetur.

„ Neque *obstat*, alluvionem non esse fru„ ctum fundi. *dict. leg.* 6. §. 22. Resp. alia „ est quæstio, an alluvionis incrementum sit „ fructus fundi? quod merito negatur: alia, „ an sit pars fundi legati? quod omnino affir„ mamus. Si autem est pars fundi, necessa„ rio quoque usus ejus ad usufructuarium „ pertinet; totius enim agri usufructus re„ linquitur, non partium. *d. l.* 9. §. 3.

„ Hinc apparet, idem quoque dicendum „ esse de insula, quidquid dissentiat Ulpia„ nus *d. l.* 9. §. 4. qui differentiam inter in„ crementum alluvionis, & insulæ, hanc con„ stituit, *quod* INSULA *proprium quasi* „ *fundum constituat, cujus usufructus lega„ tus non sit*: in ALLUVIONE *autem la„ teat incrementum, indeque semper idem* „ *videatur esse fundus.* At hæc subtilius ma„ gis, quam vere disputantur: sane, insula „ æque, ac alluvionis incrementum, est pars „ alvei, qui est portio agri arcifinii, cujus „ usus fructuario legatus est.

AD §. XVI.

SECUNDUM *naturam est, ut cujusque rei eum sequantur commoda, quem sequuntur*

tur incommoda] JCti hanc regulam in *l.* 10. *ff. de reg. jur.* pronunciant non tanquam jus naturæ, sed tanquam æquitati convenientem: ex qua æquitate jus civile constituitur. Non enim omne id, quod æquum est, ad jus naturæ referri potest; sed ideo, quia æquitas id suadet, leges civiles inde desumi solent. Et huc quoque pertinet illa regula, quod is, qui commodum rei habet, etiam incommoda ferre debeat: quam proinde Doctores varie limitare solent. Vid. *Barbos. l.* 3. *c.* 31. *axiom.* 3. De usu ejus regulæ inter gentes, vide apud *Tesm. h.*

Additio.

„ Auctor ad objectionem, quod JCti rationem acquisitionis per incrementa fluvialia in eo posuerint, *quod flumen varia pro- curet incommoda vicinis possessoribus, indeque naturale esse, ut etiam commoda iis tribuantur*, arg. *l.* 10. *ff. de reg. jur.* respondet, rationem illam fallere, & locum non habere, *nisi ubi ex re nostra commoda existunt: hic autem existere e flumine, quod alienum est.*

„ At 1. verum non est, JCtos Romanos hac ratione usos esse; quod *tum* ex eo probatur, quia acquisitiones has juri gentium tribuunt: jure gentium autem falsum est, commoda rei eum necessario sequi, qui incommoda fert, uti bene beatus Parens observavit. Sane, in agris limitatis, & mensura comprehensis, cessat alluvionis commodum, etsi agri ad flumen extendantur, & incommodis fluminis sint expositi. Sed & JCti aliam rationem naturæ afferunt hujus incrementi, quia scil. flumen limitem constituit: adeoque quidquid flumine continetur, (ut continentur incrementa alluvionis) pars agri nostri esse censetur.

„ Sed & 2. vera non est responsio, *quod regula illa tantum vera sit si ex re nostra commoda existunt;* quod statim demonstrabimus.

Quare cum amnis de agro meo sæpe partem deterat, aquam esse ut ejus beneficio utar] „ Iniquum enim videtur si id, quod a meo deteritur, damno mihi foret; quod vero accedit, fisco cederet. Atque hanc rationem allegare quoque solent Scriptores rei agrimensoriæ, jurium ignari. *Vid. Aggen. Urbic. de condit. agror. p.* 69. *Adde supra §.* 8. *in fin. ibique not.* At satis jam probavimus, JCtos nullibi hanc rationem allegasse.

Sed ea regula locum non habet, nisi ubi ex re nostra commoda existunt] „ JCti Romani nullibi allegant hanc regulam in casibus, ubi *ex re nostra* commoda exsistunt; nam si commoda *ex re nostra* existunt, onera suscipimus non propter commodum, quod percipimus: sed quia res nostra est. Onera enim, & commoda dominium sequuntur; quod adeo verum est, ut onera dominus sustineat, etsi res plane sterilis sit, nec ullum inde commodum ei oriatur.

„ Omnes igitur casus, ubi regula illa obtinet, loquuntur de commodo, quod *ex re aliena* exsistit. Ita enim 1°. cum quis utitur adminiculo ex persona auctoris, uti eo debet cum suis vitiis, *l.* 13. §. 1. *ff. de acquir. possess.* Agitur igitur de commodo ex causa aliena. 2°. Inferior ideo aquam superioris recipere tenetur, quia commodum ex eo, quod omnis pinguedo terræ superioris ad eum decurrat, habet; existit igitur commodum ex re aliena. *l.* 1. §. 22. *ff. de aqu. pluv.* 3°. Commodatarius ob onus periculi, quadruplum lucratur rei, quæ furto ablata est; lucrum igitur hoc existit ex re aliena. *l.* 3. §. *fin. C. de furt.* 4°. Maritus socius, soluta societate, dotem, quam stante communione ex societate accepit, ideo præcipit, quia onus matrimonii sustinet, *l.* 65. §. *fin. ff. pro soc.*: adeoque hic quoque commodum oritur ex re pro parte aliena.

At hic existunt e flumine, quod alienum est] „ Immo nec hoc admitti potest. Diximus enim, possessorem agri arcifinii proprietatem habere omnis agri, qui intra flumen continetur, adeoque & ripæ, & alvei, quod ad usus privatos attinet. Lucra igitur alluvionis sunt commoda, quæ ex re propria, non ex re aliena existunt.

Quod autem perit, domino perire] „ Adeoque populo, vel Principi, quos dominium generale occupasse, fingit. At diximus 1. populum non occupasse generale dominium: adeoque id perire ei nequit. Diximus 2. possessorem agri arcifinii dominum esse agri, ripæ, & alvei, quoad effectum dominii privati; indeque usum ejus omnino pertinere ad fructuarium. Adeoque 3. male contra JCtos Romanos hæc disputantur, qui nullibi regulam, quæ objicitur, allegarunt pro fundandis incrementis fluvialibus.

Id vero naturale est] „ De hac regula agemus *cap. seq.* & egimus ex professo in „ *Dissert.*

„ *Differt. proœm.* XII. §. 388; ubi & exce-
„ ptiones regulæ recensuimus.

Non esse universale, quod adferunt] „ Scilicet, incommoda debere sequi eum, qui „ commoda habet. Dixi, frustra hæc oppugnari, cum JCti nullibi hanc rationem allegaverint.

Ipsa ostendit admissa ab ipsis agrorum limitatorum exceptio] „ Nam in agris limitatis „ is, qui incommoda fluminis habet, non „ acquirit commoda fluvialia. At ex hoc ipso „ argumento apparet, JCtos regulam illam „ pro ratione acquisitionis alluvialia allegare „ non potuisse.

Ut alios flumen ditet, alios pauperet] „Hoc „ autem verum saltem est in agris arcifiniis, „ non limitatis. Atque hoc est, quod JCtus „ ait, flumen censitoris vice fungi. *l.* 30. §. 3. „ *ff. de acquir. rer. domin.*

Ad §. XVII.

Auctor increpat JCtos Romanos, quod statuant, alluvionem non impediri per intercedentem viam publicam. Equidem hactenus vera est Auctoris sententia, quod commodum alluvionis sub generali occupatione comprehend tur, adeoque publicum sit; sed male notat JCtos, quia hi quoque hos acquirendi modos non referunt inter modos acquirendi juris naturalis, sed juris gentium, quod ex æquitate, & utilitate communi introductum est: quia via ista detracta prædiis vicinis videtur, per *l.* 38. *in fin. ff. de acquir. rer. domin.* indeque via agro detracta non debet impedire jus, quod possessor habiturus esset, si via publica ibi non fuisset. Atque hactenus ager iste, cui via publica inhæret, vicinus est, & qua tali commodum alluvionis cedit.

Additio.

„ Celebris hic est textus in *l.* 38. *ff. de acquir. rer. domin.* qui mirum in modum „ torsit interpretes juris, nec hactenus rite „ explicatus est. Alfenus Varus casum ibi „ proponit, ubi flumen, & agrum Lucii, „ & postea *viam publicam*, secundum quam „ Attius prædium possidebat, sustulit, & „ novum alveum effecit: postea flumen paulatim recedit, & pristinum locum occupat; quæritur, an ager Lucii, qui aqua „ mersus fuit, jure alluvionis acquiratur prædio Attii? Affirmat JCtus, nec impedimento esse, ait, quod via intermedia sit, „ *quia ipsa quoque via fundi esset. d. l.* 38. „ *in fin.* Alibi enim probavimus, viam publicam esse locum ex agris privatis decerptum, qui a populo, vel eo, qui jus „ publicandi habet, ad usus publicos, id est, „ ut publice per eum commeare liceat, destinatus est. *l.* 2. §. 21. *ff. Ne quid in loc.* „ *publ.* vid. *Differt. proœm. XII.* §. 225. Extra hos usus publicos jus agri privati salvum manet, id est, *ipsa quoque via fundi* „ *est.* Si proinde aliquid viæ publicæ accedit per alluvionem, id revera accedit fundis privatis vicinia, ex quibus via illa publica desumta est. Certum igitur est, incrementum hoc fundi accedere jure gentium, id est, naturali jure, quod Auctoris quoque menti conveniens est, uti mox „ videbimus.

„ Sane, populo hoc incrementum non acquiritur, quia via non est populi, nisi „ quoad jus eundi, adeoque quoad usum „ publicum: alluvio autem non ad usum viæ „ publicum pertinet; adeoque non accedit „ viæ, sed agro, qui privatus est.

Viam publicam non intercedere alluvioni] „ Id est, viam non esse impedimento quo „ minus ager, qui per alluvionem viæ accedit, ejus fiat, qui secundum viam publicam agrum habebat. *l.* 38. *ff. de acquir.* „ *rer. domin.*

Rationem naturalem nullam habet] „ Imo „ habet, quia fundus, cui via inhæret, privatus est. Quidquid igi ur huic fundo per „ alluvionem accedit, acc efcit domino fundi. Adeoque hic quoque obtinet regula: „ ubi flumen est, ibi est fundi illius termi- „ nua.

Nisi ager privatus sit, qui viam debeat] „ Atqui ex hypothesi JCtorum Romanorum „ fundus, cui via publica inhæret, privatus „ est, *d. l.* 38, ibi: *nam ipsa quoque via* „ *fundi est*; salvo saltem usu publico, seu „ juria gentium.

Ad §. XVIII.

Auctor male increpat JCtos Romanos, quod fœtum tribuant matri, non patri. Sane, in rebus dominii jure naturæ verissima est regula, *fœtum sequi ventrem*; quia quidquid ex re mea nascitur, meum est natura: fœtus autem est pars ventris (qui meus est,) eo tempore, quo de ejus acquisitione agitur, id est, quo nascitur, ac producitur; eodem

verissime decisum est ab JCto in d. l. 25. §. 1. ff. de usur. *Scilicet*, potius adspiciendum esse jus soli, ex quo percipiuntur fructus, quam seminis, ex quo oriuntur: & fructum non jure seminis, sed potius jure soli percipi: d. l. 25. pr. *Idque duplici ratione accuratissima.* PRIMUM *enim semen alterius solo injectum non manet ejusdem, cujus fuit, sed mutatur satione dominium, & transit ad eum, cujus est solum: & hoc ex illo jure gentium, quo sata cedunt solo perinde, ac planta, ædificia, cet.* §. 30. 31. 32. Inst. de rer. divis. *Non modo itaque fructus, sed & semen ipsum ejus est, cujus solum est: eique proinde non acquiritur fructus ex semine alieno, sed proprio; quo ipso corruunt quæ in contrarium adducta fuere* §. 3.

§. V. *Sed nondum exemtus videtur scrupulus, cum hoc jus gentium, ut sata cedant solo, parum conveniat rationi, vel æquitati naturali; fieret enim hoc jure, ut qui semen furto quoque alii surripuisset, serendo ejus dominus fieret, acquireretque ex suo furto, & delicto dominium. Verum id nihil movet. Non enim dominus soli lucratur semen; sed cum illud semel terræ injectum, ac mixtum restituere integrum non possit, ejus pretium ratione naturali debet, uti evidentissime ostendimus in* Collegio ad *Grotium* de jure belli, & pacis. *Qua ratione etiam frumento duorum casu mixto, etsi integra grana exstent, tamen non id ipsum, cum fieri non possit, sed æstimatio alteri præstatur.* §. 28. Inst. de rer. divis. *In cæteris vero casibus, quibus accessio integra separari iterum, ac restitui potest, uti gemma annulo inclusa*, l. 23. §. 5. ff. de rei vindicat. *ipsa restituenda est; quod jus secuti omnino sunt JCti. Vid.* l. 5. pr. & §. 1. ff. eod. l. 12. §. 1. l. 27. §. 2. ff. de acquir. rer. domin. &c.

§. VI. *Dices*: *At non semper æstimatio restitui solet, utique non ei, qui mala fide in alieno sevit.* §. 30. in fin. §. 32. Inst. de rer. divis. *Immo, quid si bona fide aliquis solum meum consevererit, sed vili aliquo semine, cum tamen nobiliori illud semini destinassem, videtur quod ne ad semen quidem tenear, cum damno mihi sit ignobili segete agrum meum occupari. Vid. Pufendorf.* de jure nat. & gent. lib. 4. c. 7. §. 5. *Sed respondemus, omnia, quæ de restituenda existimatione diximus, valere, modo alterius culpa, seu delictum non concurrat; ubi enim quis damnum culpa dedit, tantum abest ut ei æstimatio ejus, quod impendit, sit restituenda, ut potius ipse id omne, quod alteri ex hoc facto abest, sarcire debeat. Ita etiam jure civili in pœnam doli, seu malæ fidei constitutum est, ut priventur jure seminis.* Ad §§. *Ex quo porro manifestum est, quod si quis bona fide sine culpa conserat agrum, licet omnium vilissimo semine, nihilominus ei æstimatio ejus adjudicanda sit. Utut enim maxima iniquitas videatur, quod dum agrum nobilioribus fructibus producendis destinaverim, contentus esse debeam vilioribus; nulla tamen hic subest, cum nemo sit cui aliquid imputari possit: & proinde damnum, quod fortuito, & casu contigit, mihi erit ferendum. Quid, quod dominus agri, æstimatione præstita, eum subigere iterum possit, & destinato semine injecto damnum hoc præcavere. Conf.* l. 5. 6. 8. 9. C. de pign. act. l. 11. C. si cert. pet. l. 12. C. locat.

§. VII. ALTERA *ratio, cur jus soli, non seminis inspiciendum, est, quod in jure acquirendorum fructuum tempus perceptionis, non ortus, inspiciatur; non enim possunt acquiri fructus, nisi ad fruendum, vel percipiendum maturi sint. Argum.* l. 4. §. 1. ff. de act. emt. *Atque hanc rationem argute significat JCtus in* d. l. 25. §. 1. ff. de usur. *cum ait, magis respiciendum esse jus soli, ex quo fructus* percipiuntur, *quam seminis, ex quo* oriuntur. *Neque enim fructus maturus est pars seminis, quod non amplius exstat, sed soli:* L. 44. ff. de rei vind. L. fin. §. 6. ff. quæ in fraud. cred. l. 61. §. 8. ff. de furt. *cujus alimento succrevit, & maturuit in fructum.* l. 26. §. 2. ff. de acquir. rer. domin.

§. VIII. *Unde & fit, ut fundo post sationem, & culturam vendito, fructus pendentes non sint venditoris, qui semina injecit, sed emtoris, qui tempore perceptionis dominus est fundi, vel emtione perfecta, fundum jam tum actione emti petere potuit.* l. 13. §. 10. ff. de act. emt. *argum.* l. 17. pr. ff. de acquir. vel amitt. possess.

§. IX. *Hinc perspicue cognoscitur cujus sit fœtus animalium; qua in re a jure Romano, Romanisque prudentibus, post Plutarchum dissedit summus vir Grotius*, de jur. bell. & pac. l. 2, c. 8, §. 18, *& utrique parenti fœtum vindicat. At recte dictum fuit a JCtis Romanis, quod cum jure civili, tum jure gentium fœtus ventrem sequatur, ex quo natus est; non patrem, cujus semine editus*: §. 19. Inst. de rer. divis. *per easdem plane rationes. Nam 1. semen ipsum factum fuit ventris, seu corporis, cui commissum est, ejusque naturali prorsus ratione vera pars, ac viscerum est portio.* l. 1. §. 1. ff. de ventr. inspic. *ibi*; partus antequam editur, mulieris portio est, vel viscerum.

 Unde

[illegible] constat [illegible]liud, ex quo fœtus [illegible] totum est in dominio ejus, qui fœ[illegible] acq[illegible]. & cum [illegible] est animal; nihilque [illegible] ex alieno, sed [illegible] ex suo, scilicet ex [illegible] animali [illegible] portio tum semen im[illegible] [illegible] unde fœtus est, acqui[illegible] §. 4. 6. 2°. Neque inspiciendum esse jus [illegible] ex quo [illegible]: sed corporis, ex quo [illegible], & percipitur fœtus, patuit ex §. 7.

§. X. [illegible] *quidem* §. 7, *æstimationem seminis domino ejus esse præstandam: & sic videtur etiam domino tauri pretium seminis esse dandum, vel ea propter aliquod jus in partum concedendum; quæ mens videtur esse* [illegible] de jur. bell. & pac. d. l. *cum ait*: jus hoc, ut partus ventrem sequatur, non esse naturale, nisi quatenus pater plerumque ignoretur; si vero probabili ratione de eo constaret, cur non partus ex parte ad eum pertineat, nihil afferri posse. *Ideo quoque pro usu admissariorum equorum mercedem aliquam dare solemus. Accedit ad hoc dubium stabiliendum, quod in matrimoniis patrem, si non in omnibus majus, saltem æquale jus habere in liberos cum matre, certum sit: & ideo nuptias requiri, ut pater demonstrari possit.* §. 12. Inst. de nupt. l. 5. ff. de in jus voc. *Grot.* o. l. & lib. 2. cap. 7. §. 8. *Sed si terminos ante positos retinemus, quod omnia sine culpa etiam hoc casu peracta sint; apparet, semen separatum nec æstimationem, usumve natura recipere, nec rem patrimonii esse, quin excrementi instar quasi secerni, nihilque ideo domino abesse. Quod autem pro admissariis eorundem locatoribus aliquid mercedis pendatur, huc nihil facere poterit, quia illud ex conventione utriusque debetur. Inde ergo Grotius nihil præsidii habebit, & dicta ejus satis refutantur ex* §. præced. 9. *Et plane huc non pertinet exemplum parentum; nam falsum est, illos jure naturæ tale jus, de quo hic agimus, in liberos habere, cum eis nihil aliud competat, quam jus educandi.* pr. Instit. de jur. nat. gent. & civ. l. 11. §. 5. verb. sileat ob liberos. C. de rei uxor. act. l. 4. de agnosc. vel al. liber. *vid.* §. 13. *Ait quoque Grotius, secutas id fuisse (scilicet, ut pars fœtus patrem sequatur si is appareat) veteres Francorum, & Longobardorum leges; sed locum non addit: contrarium vero patet ex* lib. 2, leg. Longob. cap. 14, *& ex* edicto Theodori regis, *subjecto* legib. Wisigoth. §. 65, 66; *item ex* Spec. Suev. part. I. c. 61, 62, *& vetustis aliis Germanorum legibus, quibus idem jus firmatur, & partus ventrem sequitur.*

§. XI. *Quod de fœtu diximus, idem quoque ad servos iisdem rationibus pertinet, ut partus ex ancilla natus servus sit, & in dominio domini ancillæ, etsi pater, vel liber sit, vel alterius domini servus. Quod iterum male carpit Grotius* de jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 5. §. 29. per tot. *ubi confundit jus educandi cum jure dominii, & servitutis. Alia enim quæstio est edito partu, an is servus sit, & quis ejus dominus? alia, quis ejus educandi jus habeat? Jure naturæ liquet, partum ex parentibus, etsi utrinque servis, natum esse liberum, utpote facultate ad agendum quod lubet, quæ cuique personæ propria est, a natura praditum. Sed introducta a gentibus lege ut partus sit servilis, nulla ratio apparet cur partus sequi debeat patrem, & non matrem; sed ad hujus dominum pertinet, non tam quia is alimenta subministrat, quam quod corporis, cujus pars iste fœtus est, dominus sit. Unde cuique obvium est, ea, quæ hucusque tradita sunt, adeo nihil commercii habere cum educatione, ut toto cœlo potius differant, prout ex ipsis juris gentium fontibus docuimus in* Collegio Grotiano.

§. XII. *Idem porro jus spectabit similiter ad homines proprios, uti hodie dicuntur, & in his terris sunt, quæ ad mare Balticum porriguntur, videlicet, in Marchia, Pomerania, Borussia, Livonia, cet.* Mevius part. 2. decis. 234. b. *Struv.* Syntagm. jur. civil. exerc. 3. th. 22. & exerc. 40. th. 76. seqq. ibique allegati Dd. *Tales etiam sunt in Palatinatu, aliisque superioris Germaniæ terris, maxime ecclesiasticis, homines regii*, Königs-Leute, *wildfangii, id est, peregrini recens in hujusmodi terras, ubi hoc jus viget, advenientes, qui dominum persequentem non habent. Vid. Rhetii* Inst. jur. publ. lib. 2. tit. 3. §. 9. seqq. *Conf.* laudum Heilbronn. anno 1666, *apud Oldenburg.* in notit. imper. §. 2. diff. 26. §. 12. *Etsi autem hi homines proprie liberæ conditionis sint*, arg. l. 18. C. de agric. & censit. *imo in plerimis melioris conditionis, quam liberi cives; tamen hoc jus colonarium personæ inhærens, (non ipsa persona) est in patrimonio, ac dominio domini, qui id persequi actionibus quoque præjudicialibus potest. Mev.* p. 13. dec. 161. *item* Von dem Zustande, Abforderung und Abfolge der Bauren. *Horum igitur partus itidem ventrem sequuntur, & jure colonario ejus sunt, cujus colonæ*

colona mater propria est, etsi pater liber, aut alterius domini colonus sit. Unde inter ipsos hos colonos in memoratis terris vulgatum est, ac tralatitium, es erbt die Mutter.

§. XIII. *Cavendum omnino est, ne (quod nonnulli perperam, si quid unquam, faciunt, vid.* §. 10. & 11. *) eo quoque referamus jus patriæ potestatis, quæ naturaliter in solo jure, & officio educandi consistit: in quo uterque omnium parens jure gentium concurrit. Hæc vero potestas neque ex jure seminis, neque ex ullo acquirendi dominii modo, sed ex longe aliis, & propriis plane caussis oritur; cum nec dominii species, nec jure gentium jus domini simile, sed officium sit, quo nihil quidquam libertatis delibatur: hæc itaque integra in partu remanens, omnem acquirendi dominii, commerciique modum penitus respuit. Unde longissime a vera ratione, & sana, abit Hobbes, qui matri soli potestatem in partum ideo tribuit, quod illa prior occupasse videatur*, de cive c. 9. §. 3. & Leviath. c. 20. *Verum de eo nunc non agimus.*

§. XIV. *Exstat apud Besoldum in* Thesaur. pract. *voce* hennen, *integrum consilium Denneri de pullo ex ovo, quod Gallina nigra, concurrente Gallo rubro, posuit in area Titii, excluso a Gallina alba; & quæritur, cum & area, & singula hæc animalia diversorum dominorum fuerint, cujus sit pullus? Et tandem, ubi sex sententiæ examen subierunt, concluditur pro excludentis Gallinæ domino: sed certo jure pertinet ad dominum parientis, per* §. 4. & seqq. §. 19. Instit. de rer. divis. l. 49. §. 1. ff. de rei vindicat. *Neque vero aliena Gallina incubatu suo mutare ovi dominium, & domino auferre potest. Lusum ingenii dicit Besoldus, sed ex quo liquido animadverti potest, quam varium, & fluxum jus fiat, si ex opinionibus, & brocardicis, ut vocant, & non ex fonte suo statuatur. Tabor* de confrontat. in procem. p. 2. 3, *male quidem pullum nullius esse, putat; sed bene tamen monet*, ea, quæ in vita homana verum usum habent, esse potius expolienda.

§. XV. *Alia quidem multa tractari potuissent de jure seminis: nempe ex jure personarum, an, qui generare non possunt, (vid.* Novell. 22. c. 6. Nov. 17. c. 12. Auth. sed hodie C. de repud. *ibique Brunnem. & Richter.* n. 6. *Ziegler* ad Lancellot. Instit. jur. can. l. 2. tit. 12. §. 14. *ad verb.* natura impotentes,) *qui etiam frigidi dicuntur*, (tot. tit. 1. de frigid. & malef.) *castrati*, (*conf. Delphini* Conjugium eunuchi, Capaunen-heyrath, *μοιχείας*, [illegible] l. 6. §. fin. de Ædil. edict. l. 4. pr. ff. de re m. [illegible] *Neuenhahn* de jure viduit. m. 1. sect. 4. p. 1.) *item thlibiæ, & thlasiæ*, (*vid.* l. 128. ff. de verb. sign. l. 39. ff. de jur. dot. l. 5. ff. ad leg. Cornel. de sicar.) *nuptias contrahere, & quod inde dependet adoptare possint? Item, ex [illegible] an fundo instructo legato, semen [illegible] legatum?* l. 9. §. 6. ff. de usufr. [illegible] *Et [illegible] delictis, de masturpatoribus*, Carpzov. Pr. crim. part. 2. qu. 76. n. 10. seqq. *& an [illegible] ejiciens semen ex utero committat homicidium:* *Vid.* Ord. crim. Caroli V. art. 133. l. 8. ff. ad leg. Cornel. de sicar. l. 4. ff. de extraord. crim. l. 38. §. 5. ff. de pœn. Carpzov. part. 4. const. 4. def. 2. & pr. crim. p [illegible] *a quibus Brunnemannum in* proc. [illegible] inquisit. c. 9. §. 69. *frustra dissentire*, doc. [illegible] lectionibus publicis ad eundem [illegible] *dimus, distinctionem Imperatoris Caroli V.* in dict. art. *jure naturæ, & civili fundari, nec juri divino contrariari: & plura [illegible]. Sed cum proposuerimus nobis tantum agere de jure seminis in acquirendis fructibus, hæc sufficiunt.* Hactenus beatus Parens.

„ Vera principia acquisitionis per ventrem „ exposuimus in *Diss. procem. XII.* §. 271. „ Equidem Auctor objicit, fœtum æque esse „ portionem animantis maris, quia ex hujus „ semine ortus est; adeoque dominus, ad „ quem mas ille pertinet, pro parte saltem „ jus in fœtum habere videtur. Resp. fœtus „ eo momento, quo de ejus acquisitione agi„ tur, totus est pars ventris, qui in meo „ dominio est: quidquid igitur ex re mea „ nascitur, id totum meum est.

„ Atque hæc quoque ratio est cur partus „ ancillæ acquiratur ancillæ domino, etsi pa„ ter liber sit; quia corpus ancillæ, omnes„ que ejus partes, (adeoque & fœtus, qui „ pars est viscerum ancillæ,) imo omnia „ jura ancillæ, subsunt dominio ejus, ad „ quem ancilla pertinet. Eadem igitur ibi „ regula obtinet, ut quidquid ex re mea „ nascitur, meum sit.

„ Certissimum igitur est, fœtum animan„ tis, & partum ancillæ, sequi ventrem. „ Cur vero partus ex justis nuptiis natus se„ quitur patrem, non matrem? Resp. quia „ ibi non de dominio acquirendo agitur, „ sed de suscipienda prole, quæ familiam „ continuaret. Pater enim familias ea lege, „ eaque intentione feminam sibi jungit, ut „ sobolem ex ea sibi procrearet; fœmina

„ consensu suo corporis usum ad eum finem praebet, eaque intentione in ejus domum transit, atque in ejus potestate constituitur. Adeoque idem quodammodo hic obtinet, quod in eo, qui consensu domini semen in agrum alienum mittit; ibi enim non ius fundi, sed seminis inspicitur. Atque hoc est quod JCtus ait, *liberos, uxore ex suo semine natos, pater suo jure vindicat* l. 1. §. 1. *ff. de ventr. inspic.* Conf. *Diss. proœm. XII.* §. 150.

„ Hinc apparet ratio, cur spurius sequatur matrem, non patrem; tum quia pater certus non est, adeoque nescitur ex cujus semine natus sit; tum quia mas non ea lege, nec ea intentione cum femina illa concubuit, ut sobolem ex illa procrearet, sed libidinis explendae causa. Sane meretrix nec individuam vitae consuetudinem contrahit, nec in domo est stupratoris, nedum in ejus potestate constituitur. Adeoque liberi spurii sequuntur *matrem*, cujus pars sunt.

Per genituram animantium] „ Tractant hanc materiam JCti in *l.* 2. *l.* 6. *ff. de acquir. rer. dom.* §. 19. *Inst. de rer. divis.* §. *penult. Inst. de jur. person. l.* 5. §. 2. *ff. de rei vindic. l.* 7. *C. eod.* ibique Gothofred. *l. fin. D. de liberal. caus.*

Non est naturale] „ JCti non in genere loquuntur de partu, sed de partu animalium, *dd. ll.* adeoque de partu ventris, qui in dominio nostro est; ibi omnino verum, & naturale est, ut dominium foetus, qui est pars ventris, ad eum pertineat, cujus est venter.

Ut supra diximus] „ *Lib.* 2. *cap.* 5. §. 29. *Add. l.* 3. *c.* 7. §. 2.

Nisi quatenus plerumque pater ignoratur] „ Imo, etsi pater illius foetus certus sit, nihilominus partus sequitur ventrem; tota enim ratio juris seminis hic cessat, uti modo probavimus.

Cur non partus ex parte ad eum pertineat, nihil potest afferri] „ Cur partus *animantis* nostri noster fiat, jam diximus: quia scilicet pars est ventris, qui jure dominii ad nos pertinet.

Nam & patris partem esse quod nascitur, certum est] „ Est quidem pars patris; sed alia quaestio est, quem sequatur foetus? sequitur autem matrem jure accessionis. Sane, eo tempore, quo foetus producitur, adeoque quo de eo acquirendo agitur, est pars solius matris, seu ventris; necessario igitur acquiritur jure dominii ei, ad quem totum, id est venter, pertinet.

Plusne vero de patre, an de matre habeat, inter Physicos disputatur] „ Plus omnino de matre habet, quia partus est vera portio viscerum maternorum, *d. l.* 1; pater autem semen tantum suppeditat. *ibid.* Cum igitur tempore acquisitionis foetus totus sit pars animantis, merito domino ventris cedit, adeoque matrem sequitur.

Veteres Francorum, & Langobardorum leges] „ Quas late recenset Auctor in notis ad *l.* 2. *c.* 5. §. 29.

A d §. XIX.

Jurisconsulti inter modos acquirendi dominii etiam posuere *specificationem, confusionem, & commixtionem*; at non inter modos lucrandi. Sane, per mutationem speciei &c. jus nostrum non tollitur natura; neque enim magis res mea tuae cedit, quam tua meae: neque id disputatur, seu quaeritur. Sed cum a judice cuique tribui res sua integra nequeat, necessario, & ex medii necessitate uni tribuenda est res, alteri aestimatio.

Jus igitur naturae est, quod nemo novam speciem ex aliena materia conficiendo, vel rem suam alienae jungendo, vel suam rem cum aliena confundendo, & commiscendo, alteri jus suum auferre possit, quia unicuique tantum jus in suas res, non in alienas competit. *Posit. jur. gent.* 6. Proinde natura alteri manet jus suum in materiam, alteri vero jus in operam suam, & quae exinde oritur, utilitatem.

Atque hinc omnes in eo conveniunt, quod si res integrae separari possunt, illae cuique restitui debeant: forte si metalla applumbatione juncta, & gemmae alieno auro saltem inclusae sint. *L.* 23. §. 5. *ff. de rei vindicat. L.* 6. *ff. ad exhib.* si tignum aedibus junctum est &c. Argum. *d. l.* 23. §. 6. & *d. l.* 6.

Si vero integrae separari non possunt, indeque cuique partium jus integrum tribui nequit, necessario alteri danda res est, alteri aestimatio: idque juris naturalis est, tum quia aliter res expediri, & alio modo suum cuique tribui nequit, *Posit. J. G.* 4. *n.* 4; tum quia naturale est, ut si jus meum restitutione rei ipsius reparari non potest, tantundem praestetur. *Posit. J. G.* 7.

At porro quaeritur, quisnam in re praeferatur

tur, & cui res potius danda sit? Resp. naturale esse, ut ei detur, qui potius jus habet; cum nulla ratio sit cur jus potius postponi debeat sequiori: adeoque potior ille acquirit dominium rei, & æstimationem solvit alteri. Sed quæstio adhuc superest, quodnam jus potius sit? Apud Romanos duæ JCtorum sectæ erant: *altera* ex sententia Stoicorum, & Peripateticorum, omnia tribuebat formæ, nihil vero materiæ; formam enim dicebat esse spiritum, ἕξιν, *l.* 30. *pr. ff. de usucap.* eamque substantiam vocabat, eo quod det esse rei. *l.* 30. §. 1. *ff. de verb. sign. l.* 9. §. 3. *ff. ad exhib.* Indeque Ulpianus, & Proculus, contra Sabinum disputantes statuunt, mutata forma interimi prope substantiam rei. *l.* 30. *pr. ff. de usucap. Altera*, ex sententia reliquorum philosophorum, omnia tribuebat materiæ, & formam saltem ajebat esse qualitatem, quæ abesse, & adesse possit salva substantia. *Illi* igitur in nostra quæstione potiorem dixere eum, qui formam dedit: *hi* eum, qui dominus est materiæ; & recte. Mediam viam elegerunt alii JCti, ut Cajus *in l.* 7. §. 7. *ff. de acquir. rer. domin.* Callistratus *in l.* 12. §. 1. *ff. eod.* Paulus *in l.* 24. *& l.* 26. *ff. eod.* & postea Imperator Justinianus, §. 25. *Inst. de rer. divis.* duplicem statuendo regulam: 1°. ut potius sit subjectum adjuncto, adeoque præferatur id, sine quo alterum esse nequit. *l.* 23. §. 2. *ff. de rei vindicat.* Unde solum potius est ædificio, quia ædificium tantum accedit; vestis potior est lana, quia vestis non est sine lana; charta potior est scriptura, & tabula potior pictura, quia sine charta, & tabula, nec scriptura, nec pictura esse potest. *l.* 23. §. 3. *ff. h.* 2°. Ut potior sit finis medio. Unde præfertur illud, cujus ornandæ caussa alterum adhibetur: gemma ergo accedit annulo, quia principale est annulus, minus principale gemma: nisi aurum saltem ornandi caussa rei accedat, quia tum est minus principale. *l.* 19. §. *ff. de aur. & arg. leg.* Quæ omnia meri sunt juris civilis.

Additio.

,, Duo hic notanda sunt: 1. JCtos Romanos acquisitionem, quæ per *specificationem*, fit, recte tribuere juri gentium, seu naturæ; & mediam illam viam, quam Justinianus eligit, mera æquitate civili niti. 2. Duplicem illam regulam, quando res videatur prævalentior, non pertinere ad *specificationem*, sed ad *accessionem*.

,, Cum ergo intersit, veram rationem *specificationis* nosse, eam ex *Diss. proœm. XII.* §. 264. delibare, ac hic inserere, operæ pretium esse duxi. Verba hæc sunt;

Nota Editoris. 15. Hæc verba inserta sunt editioni *Wratislaviensi*: utpote qui non [illegible] ac huic nostræ, præmissæ sunt laudatæ Dissertationes Proœmiales, ad quas, uti supra (*pag.* 404. *col.* 2.) Lectorem [illegible] liceat.

Si ex aliena materia speciem quis fecisset] 1

,, 1. Uti si quis ex alienis uvis vinum fecit: si ex aliena carina navem &c. *L.* 61. *ff. de rei vindicat. l.* 24. *l.* 26. *ff. de acquir. rer. domin. L.* 7. §. 7. *ff. eod.* Conf. §. 25. *Inst. de rer. divis.*

Sabiniani] ,, Sabiniani dicti sunt a Massurio Sabino, qui in tuenda Secta Capitoni successit. Vid. Plin. *l.* 7. *epist.* 24. van Eck *princip. jur. l.* 1. *tit.* 2. §. 42. Conf. *l.* 2. §. 47. *ff. de orig. jur.*

Dominium ejus esse volebant, qui materiæ fuisset dominus] Idque naturale esse diximus, quia forma saltem est qualitas, & accidens, quæ substantiam materiæ non mutat.

Additio.

,, Nova species est quidem qualitas saltem materiæ; at quæ numquam prioris domini fuit.

Proculus ejus, qui speciem fecisset] ,, Proculus Nervæ successit in propaganda Secta, quam Labeo cœpit. Proculo successit Pegasus: hinc Proculejani, & Pegasiani. Van Eck *d. l.*

Quia per eum esse cœpisset, quod ante non existeret] ,, Putabat igitur, formam dare esse rei, & rem per novam formam quasi interimi.

Ut si reverti ad priorem speciem materia posset, materiæ dominus rem haberet &c.] ,, Vid. §. 25. *Inst. de rer. divis.* Adeoque Imperator præfert *materiam* si separari res potest; si non potest, *formam*.

Quod ipsum improbat Connanus] Qui eum præfert, cujus res pretiosior est. At non perpendit Connanus, pleraque pretia rerum non a natura, sed a libidine hominum esse: confundit igitur pretium naturale cum eo, quod ab instituto, indeque arbitrarium est, & pro indigentia hominum variat. Sane, natura nullum aliud pretium novit, quam quod ex usu rei naturali oritur, quo unius grani valor major est omni gemmarum pretio; quod fabula Midæ testatur, & alibi late demonstrabitur. Conf. *Diss. nostr. de vero rerum pretio.*

Additio

Additio.

„ Bene hic observat B— us Parens, valorem operis mei natura i jure nullum mihi jus dare in rem alienam. Omne jus mihi oritur ex eo quod nova hæc species antea non extiterit: adeoque jus prioris domini extinctum sit.

Argumento eorum, quæ a Romanis quoque JCtis de Accessione tradita sunt] „ Negamus, JCtos Romanos in accessionis materia respicere plurise sit pretii in opere, quam in materia. Sed JCtis alio plane sensu *prævalens* res dicitur; vel quia principalis est, vel cujus ornandæ causa altera adhibetur, *L.* 23. §. 2. *ff. de rei vindicat. l.* 19. §. 13. *ff. de aur vel arg. leg* licet & accessio, & ornamentum forte pluris valeant. Hinc ædificium, etiam pretiosissimum, cedit solo; & gemma, etsi pretiosa, quæ annulo ornandi causa jungitur, cedit ei, qui annulli dominus est; pictura, etiam Apellis, ei acquiritur, cujus est tabula. &c. *L.* 23. §. 5. *ff. de rei vindicat. l.* 6. *ff. ad exhib.*

Sicut confusis materiis communionem induci &c.] „ Auctor igitur existimat, per *specificationem* novam speciem fieri communem, eodem modo ut per *confusionem*, & *commixtionem*. At negamus 1. novam speciem naturali jure fieri communem, quia tota materia aliena est; adeoque communio in tali re naturali ratione concipi non potest: secus ac in confusione, & commixtione, ubi partim ex , partim ex aliena materia nova species fit. 2. Negamus, per confusionem, & commixtionem rem fieri communem. Contrarium diserte traditur in §. 25. *Inst. de rer. divis.* nimirum, novam speciem fieri facientis. Nam eadem hic ratio obtinet, quæ in specificatione, quia nova illa species numquam prioris domini fuit; & saltem excipiuntur casus si communi nomine, vel casu confusio &c. fit.

„ Cum igitur hic modus acquirendi per confusionem, vel commixtionem, itidem dubiis non careat, vera ejus principia ex *Diss. proœm. XII.* §. 265. huc transcribere liceat.

Nota Editoris. At mihi cur id non licere putaverim, supra *pag.* 404, & 511, jam monui.

Romanis quoque JCtis placuit] Quia granum grano, & guttarum una altera non est potior; sed quæque gutta, & quodque granum æque principale est, ac materiæ ita confusæ fungibiles sunt sua natura.

Additio.

„ Imo non placuit JCtis ut res confusæ, vel commixtæ, sint communes, regula enim in contrarium exstat in §. 27. 28. *Inst. de rer. divis. l.* 5. §. 1. *ff. de rei vindicat.* Sed diximus, excipi casus, ubi 1°. utriusque voluntate, vel casu, res confunduntur, aut miscentur: *l.* 7. §. 8. 9. *ff. de acquir. rer. domin.* 2°. Ubi singula corpora confusa, vel mixta, in sua substantia durant: adeoque ubi nec prior species perit, nec nova fit. *L.* 5. §. 1. *ff. de rei vindicat. l.* 12. §. 1. *ff. acquir. rer. domin.* 3°. Si separari materiæ possunt. *dd. ll.*

Quia res alium exitum naturaliter reperire non poterat]„ Immo poterat; naturali enim ratione facienti dominium novæ speciei tribuitur: materiæ autem pristinæ pretium domino priori restituendum est. Atque ita JCti Romani rem decidunt, eamque decisionem ex jure gentium, seu naturæ desumserunt.

Sequitur, naturaliter rem communem fieri] Imo id non sequitur; sed res desinit esse prioris domini, quia forma mutata, & omne jus pristini domini exstinctum est: adeoque nulla ratio communionis in nova hac specie superest. *l.* 5. §. 1. *ff. de rei vindicat.* At quia facto alterius existere desiit, id, quod interest, pristino domino præstari debet.

Species enim pars est substantiæ, non substantia tota] „ Species substantiam quidem non tollit; nam materia manet: sed interire videtur secundum quid, quia subit aliam formam. Ideoque JCti notanter ajunt, mutata forma *prope* interimi substantiam: *L.* 9. §. 3. *ff. ad exhib.* Merito autem JCti prætulerunt formam, quia revera in hanc formam, quæ novam speciem constituit, prior dominus nihil juris habuit. *L.* 27. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* Neque pristina materia, in qua sola jus habuit, restitui potest; quia non amplius integra existit, sed novam formam facto meo induit.

Ad §. XX.

Speciem *perdant, est quidem non inique constitutum*] *L.* 12. §. 3. *ff. ad exhib.* JCti Romani inter requisita specificationis posuere, ut nova species ex aliena materia bona

bona fide fiat. Equidem naturæ jure nihil intereſt an bona, an vero mala fide conficiatur; quia ſemper tamen regula ſubſiſtit, quod res cedat ei, qui potius jus habet. At jure civili hæc prælatio ei aufertur, qui dolo ſpeciem novam conficit. Hoc ergo pœnale eſt.

Additio.

„ Recte beatus Parens ait, novam ſpeciem „ cedere ei, qoi fecit, etſi mala fide confe- „ cerit. Vera ratio eſt quia ſpecies interit, „ adeoque quodammodo res ipſa; quod er- „ go non amplius exiſtit, a priſtino domino „ vindicari nequit. At jure civili regula quæ- „ dam generalis conſtituta eſt, quod nemo „ ex facto ſuo vitioſo aliquid acquirere poſ- „ ſit. *L.* 48. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin. l.* „ 5. §. *fin. ff. de Publ. l.* 12. §. 3. *ff. ad exhib.* „ & late beatus Parens in *Diſſ.* 1. *de fin. bon.* „ *fid. ſect.* 1. §. 11. 12. 13. Atque hæc ratio „ eſt cur is, qui doloſe ex aliena materia „ novam ſpeciem conficit, eam non acqui- „ rat; quæ ratio cum pœnalis ſit, non ex „ jure naturæ eſt, ſed ex mero jure civili.

Natura enim pœnas non determinat] Nam in genere quidem natura diſponit ut quis patiatur tantundem mali, quantum fecit, æſtimationem autem reliquit judicis arbitrio.

Nec ob delictum per ſe dominia aufert] „De „ quo *infra l.* 2. *c.* 20. Vid. ſupra *l.* 2. *c.* 1, „ §. 9.

Quanquam naturaliter pœna aliqua digni ſunt qui delinquunt] „ Natura quidem pœ- „ na eſt ſtatuta, ſcilicet talio; tantundem „ enim delinquens pati debet mali, quan- „ tum fecit: at cum illud tantundem, ejuſ- „ que æſtimatio, in criminibus inprimis, de- „ finitum natura non ſit, legibus id definiri „ debet, & ſolet.

Ad §. XXI.

Ut *vero rei majori acquiratur res minor &c. naturale eſt facti*] Acceſſionis jus eadem ratione nititur, qua ſpecificatio. Non enim dominus rei principalis eam acquirit ut lucretur, ſed ut, cum integra ſeparari non poſſit, alteri res tota detur, alteri pretium: id ergo ex medii neceſſitate naturale eſt. Secus igitur ſi ſeparari integra poteſt; tunc enim omnes conveniunt, jus cujuſque partis ſalvum manere, *l.* 23. §. 5. *ff. ad exhib l.* 6. *ff. eod.* excepto tigno, ne urbs ruinis deformetur: quæ ratio mere civilis eſt. Vid. *d. leg.*

Quo fundamento Connanus nititur] „ In „ *Comment. jur. civ. l.* 3. *c.* 6. *n.* 4. *ſeq.* ubi „ circa ſpecificationem diſtinguit, ploſne ſit „ pretii in opere, an in materia; ut quod „ pluris eſt, id prævalentia ſua quod minus „ eſt ad ſe trahat: quod refutavimus *ſupra* „ §. 19. *n.* 1. at ex diverſa ab ea quam Gro- „ tius allegat, ratione.

„ Grotius enim negat, regulam, *ut rei* „ *majori acquiratur res minor*, eſſe juris na- „ turalis, ſed ſaltem *facti* naturalis; & po- „ tius rem communem fieri, ait, quia res „ alium exitum habere non poteſt, *d.* §. 19. *n.* „ 2; quæ itidem ſatis refutavimus in præce- „ dentibus. Diximus enim, in *ſpecificatione* „ plane de prævalentia pretii non quæri, „ nec communionem ibi concipi poſſe. Di- „ ximus, & ſtatim uberius demonſtrabimus, „ in *acceſſione* prævalentiam non a pretio „ æſtimandam eſſe, ſed ex alia cauſa. Sed „ & porro mox probatum dabimus, regu- „ lam, *ut rei majori acquiratur res minor*, „ non ſolum *facti* naturalis eſſe, ſed etiam „ *juris.*

Naturale eſt facti, non juris] „ Quod Pu- „ fendorfius *l.* 4. *c.* 7. §. 9. hoc modo expli- „ cat: *de facto quidem, quod majoribus eſt* „ *viribus ad ſe trahere poſſe id, quod minus* „ *eſt validum; ſed non ſemper jure fieri ut* „ *validior ad ſe rapiat rem imbecillioris, aut* „ *ut quis rem ſuam minorem amittat, ſi* „ *cum majore fuerit conjuncta.* Add. *Teſ-* „ *mar.* *b.*

Tam manet dominus, quam qui partes habet novemdecim] „ Quæ, quæſo, compara- „ tio? JCti Romani *acceſſionem* deſcribunt, „ ubi aliquis *facto ſuo* rem alienam minus „ valentem ſuæ *prævalentiori* junxit. Rem „ autem *prævalentiorem* deſcribunt, vel ſine „ qua altera eſſe non poteſt, vel quæ or- „ nandæ alterius cauſa accedit. In exemplo „ autem propoſito neque *facto ſuo* is, qui „ majorem fundi partem habet, jungit par- „ tem minorem, quia natura hæc cum ma- „ jori parte unita eſt. Nec allegari poteſt, „ minorem partem ſine altera eſſe non poſſe; „ manet enim ſeparata: nedum aſſeri poteſt, „ ornandæ alterius caoſa accedere. Adeo- „ que tota ratio *prævalentiæ* in hoc exemplo „ ceſſat.

Quod de acceſſione ob prævalentiam &c. lex Romana conſtituit] „ Ut ſcilicet res mi- „ nus valens cedat prævalentiori, §. 26. 33. „ 34. *Inſt. de rer. diviſ. l.* 23. §. 4. *ff. de rei* „ *vindicat.*

Id naturale non eſt, ſed civile] „ Cum

 veram

„ veram rationem JCtorum Grotius non per-„ ceperit, hujus quoque accessionis rationem „ naturalem nunc demonstrabimus.

„ *Accessione* acquirimus dominium, quan-„ do rei nostræ principali facto nostro pars „ quædam accedit minus principalis: *l.* 23. „ §. 2. & 5. *ff. de rei vindicat. l.* 19. §. 3. *ff.* „ *de aur. & arg. leg.* §. 26. *Inst. de rer. di-* „ *vis. l.* 1. *pr. junct. l.* 7. §. 1. *seq.* §. 10. *seq.* „ *ff. de acquir. rer. domin.* §. 29. *Inst. de rer.* „ *divis.* Accessorium enim sequitur principa-„ le: *l.* 20. *l.* 29. *ff. de aur. & arg. leg. l.* 19. „ §. 13. §. 20. *ff. eod.* §. 26. *Inst. de rer. di-* „ *vis. l.* 23. §. 5. *ff. de rei vindicat.*

„ Ratio naturalis hujus acquisitionis in eo „ consistit, quod illa pars minus valens, „ quæ accedit rei prævalentiori, speciem mu-„ tet, adeoque exstincta videatur; *L.* 6. §. 1. *ff.* „ *de aur. & arg. legat. l.* 6. *ad exhib. l.* 23. §. 2. „ & 5. *ff. de rei vindicat. l.* 7. §. 5. & 6. *l.* „ 26. §. 1. *l.* 27. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* „ *l.* 13. §. 1. *ff. de verbor. signif.* indeque se-„ quatur jus totius, ita ut nunc res tota fiat „ ejus, cujus antea fuit pars potior. *d. l.* 23. „ §. 1. *d. l.* 26. §. 1. Idque extra omne du-„ bium est si accessio ad priorem speciem re-„ verti nequit: adeo ut etsi postea separe-„ tur, prior dominus vindicare eam non „ possit, *l.* 23. §. 5. *ff. de rei vindicat. l.* 24. „ *ff. de acquir. rer. domin.* quia semel ejus „ esse desiit. *d. l.* 23. Unde purpura vesti-„ mento intexta cedit vestimento: §. 26. „ *Inst. de rer. divis.* color lanæ, *d. l.* 26: „ brachium per ferruminationem junctum, „ statuæ, *l.* 23. §. 5. *ff. de rei vindicat.*, ar-„ bor, & planta solo, ex quo radices egit, „ quia desiit prior arbor, & planta. *d. l.* 26. „ §. 1. Idem quoque obtinet si res minus va-„ lens integra separari potest, quamdiu sci-„ licet juncta est, & quamdiu est pars to-„ tius: adeo ut alter suam partem non nisi „ re separata vindicare possit. *l.* 23. §. 5. *l.* „ 59. *ff. l.* 2. *C. eod.*

„ Cum vero hæc principia hactenus a Do-„ ctoribus non satis fuerint explicata, altius „ paululum repetenda sunt.

„ Notandum autem est, *aliud* esse uni-„ versitatem corporis, seu totum; *aliud* res „ singulas, seu partes, & species, quæ uni-„ versitatem, & corpus constituunt. *l.* 2. §. 6. „ *ff. pro emt.*

„ *Corpus* est vel *unitum*, quod uno con-„ tinetur spiritu, ut statua: *l.* 30. *ff. de usur-* „ *pat. & usucap. l.* 23. §. 5. *ff. de rei vindi-* „ *cat.* vel *connexum*, quod ex contingenti-„ bus, id est, pluribus inter se cohærenti-„ bus constat, ut ædificium, cet. *d. l.* 30. „ *Partes* illius *corporis* sunt v. g. tignum, „ materia, tabulæ, cet. ex quibus ædificium, „ navis, cet. constat. *l.* 23. *ff. de usurpat. &* „ *usucap.*

„ Alia autem sunt *jura* corporis, id est „ totius, seu universitatis, alia *partium.* „ Grot. *l.* 2. *c.* 5. §. 17. *l.* 2. *c.* 9. §. 3. *c.* 20. „ §. 1. *n.* 8. *c.* 21. §. 2. & 7. *l.* 3. *c.* 2. §. 1. „ *Leg.* 7. §. 1. *ff. quod cujusq. universitat.* „ *nom. l.* 6. §. 1. *ff. de rer. divis.* Nam 1°. qui „ universas ædes possidet, singulas res, ex „ quibus ædes constant, non possidet; *l.* 30. „ *pr. ff. de acquir. possess. l.* 23. *ff. de usur-* „ *pat. & usucap.* & qui navem possidet, non „ videtur possidere tabulas, ex quibus na-„ vis constat, *d. l.* 30. E contrario 2°. qui „ singulas res, ex quibus ædes constant, „ possidet, non videtur possidere ædes, *d.* „ *l.* 23. *pr. l.* 8. *ff. quod vi, aut clam.* Hinc „ 3°. ædibus usucaptis, singulæ res, ex qui-„ bus ædes constant, usucaptæ non viden-„ tur. *l.* 7. §. 11. *ff. de acquir. rer. domin. l.* „ 13. *in fin. ff. de rei vindicat.* Nec 4°. usu-„ captis singulis rebus, ædes usucaptæ cen-„ sentur.

„ Unde 5°. evenit, ut dominus soli possit „ vindicare ædificium, non materiam: & „ e contrario 6°. dominus materiæ possit vin-„ dicare tignum, non ædes. *l.* 23. §. 7. *ff.* „ *de rei vindicat.*

Ad commodius transigenda negotia] „ Ad-„ eoque ex ratione, & æquitate mere civili.

Quia lex dandi dominii jus habet] „ Vid. „ *supra c.* 8. §. 5. & *h. c.* §. 1. *in fin.* Ait „ igitur, legem civilem demum ei, cujus „ pars prævalens est, dominium minoris par-„ tis tribuere; quod paulo ante refutavimus.

In qua tot discrepantes sint JCtorum sen-tentiæ] „ Omnis discrepantia in eo consi-„ stebat, quod alii *materiam*, alii *formam* „ prætulerint: posterior sententia autem præ-„ valuerit.

Et errores] „ Videamus, anne ipse Auctor „ erraverit.

Si æs, & aurum mixtum fuerit, alterum ab altero diduci non posse] „ Cur hoc concedi „ nequeat, non video. Etsi enim æs, & plum-„ bum, *l.* 5. §. 1. *ff. de rei vindicat.* item æs, „ & argentum, *L.* 12. *in fin. ff. de acquir. rer.* „ *domin.* separari arte potuerint; non tamen „ sequitur, æs, & aurum quoque separari po-„ tuisse: cum non constet an veteres aqua „ chrysulca olim usi fuerint, qua sola æs, „ &

„ & aurum mixtum alterum ab altero diduci „ poteſt. Quidquid ſit, Ulpianus non in jure „ erraſſet, ſed in facto: ſane poſito, æs, „ & aurum diduci non poſſe, regula natu- „ ræ erit, ut nova hæc ſpecies acquiratur „ facienti in perpetuum.

Ferruminatione confuſionem fieri] „ Pau- „ lus non aſſerit, per *ferruminationem* con- „ fuſionem fieri, aut brachium ſtatuæ per „ *ferruminationem* junctum *jure confuſionis* „ acquiri jungenti; ſed ait, hoc caſu bra- „ chium cedere ſtatuæ *jure acceſſionis.*

„ Hujus aſſerti ratio naturalis hæc eſt, „ quia per ferruminationem (*durch Zuſam- „ menſchmeltzung*) extremitates duarum re- „ rum ita confunduntur, ut integræ ſepara- „ ri non poſſint; acceſſio igitur hic unitate „ majoris partis conſumitur. *L.* 23. *§.* 5. *ff.* „ *de rei vindicat.* Jus dominii priſtini per „ novam hanc ſpeciem in perpetuum exſtin- „ ctum, & res aliena facta eſt. *ibid.* Quod „ JCtus adeo verum eſſe exiſtimat, ut licet „ poſtea ſeparetur brachium, prior tamen „ dominus id vindicare non poſſit, quia „ prior ſpecies ſemel, & in perpertuum pe- „ riit. *d. l.* 23. *§.* 5.

„ Quod magis eſt, Paulus non diſtinguit „ inter ferruminationem, & applumbatio- „ nem intuitu acquiſitionis. Sane, jus ac- „ ceſſionis æque obtinet ſi per *applumbatio- „ nem* (*durch Verlöthung*) brachium ſtatuæ „ jungitur: & pars minus valens hic pari- „ ter jure totius pertinet ad ſtatuam quam- „ diu juncta eſt; uti modo demonſtravimus. „ Sed in eo differt hæc acceſſio a priori, „ quod ſi per *applumbationem* brachium ſta- „ tuæ jungitur, pars unitate majoris partis „ non *conſumitur*, quia brachium ſalva ſta- „ tua ſeparari poteſt; ſi proinde ſeparatur „ brachium, prior dominus vindicare illud „ poteſt, quia jam deſiit eſſe acceſſio rei al- „ terius prævalentioris, adeoque jus, quod „ jungenti jure totius competiit, jam deſiit. „ *d. l.* 23. *§.* 5.

Quod Paulus] „ Add. Pomponius in *L.*27. „ *pr. ff. de acquir. rer. domin.*

Aut aliam eſſe ſcripturæ, aliam picturæ rationem] „ Verum eſt, eandem utriuſque eſſe „ rationem; quod & Paulus defendit *l.* 23. „ *§.* 3. *ff. de rei vindicat.* Quia tabula eſt „ res prævalentior, ſine qua pictura eſſe ne- „ quit; natura autem ſubjectum potius eſt „ adjuncto, & finis medio: ſed cum alii „ JCti admiratione artis diſſentirent, deci- „ dit Juſtinianus, ut tabula cedat picturæ, „ Hæc ergo deciſio eſt meri juris civilis: „ ſane, leges humanæ id, quod *potius* eſt, „ juxta votum, & inſtitutum hominum, a: „ pro præſenti rerum ſtatu determinare poſ- „ ſunt; at tunc *potius* id eſt non natura, „ ſed lege. In pictura ergo aliquid *potius* eſt „ ex voto hominum, quod leges ſecuti ſunt: „ & ea ratione utitur Imperator in §. 35. „ *Inſt. de rer. diviſ.*

Ut huic tabula cedat] „Inter veteres JCtos „ dubium non fuit, quod pictura tabulæ „ cedere debeat, *l.* 23. §. 3. *ff. de rei vindicat.* „ *l.* 9. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* Tribo- „ nianus demum in Inſtitutionibus dubium „ id movit, & ex ignorantia principiorum, „ quibus antiqui JCti nixi ſunt, ſtatuit, *ri- „ diculum eſſe picturam Apellis, vel Parrha- „ ſii, in acceſſionem viliſſimæ tabulæ cedere.* „ Sed uti in aliis, ita hic quoque Tribonia- „ nus vapulat. In jure acceſſionis enim non „ quæritur, an res majoris, vel minoris ſit „ pretii, quia pretia non a natura, ſed fa- „ cto hominum ſunt determinata; ſed an „ ſit prævalentior, id eſt, an ſine re eſſe „ poſſit. Hoc poſito negari nequit, picturam „ ſine tabula eſſe non poſſe, adeoque ex ra- „ tione naturali picturam cedere tabulæ.

Ad §. XXII.

Jure Romano conſtitutum eſt ut *ſata* ſo- lo cedant ſtatim: *arbor* vero, ex quo coa- luit, & *cruſta*, ex quo radices egit. Auctor id putat meri juris civilis eſſe, & rationem mere eſſe poſitivam, quod ſolo ali videantur. Nos hanc acquiſitionem vere juris naturæ eſſe, dicimus. Sata enim quidem manent priſtini domini, ſed integra ei tribui non poſ- ſunt, terræ jam mixta: cedunt ergo ſolo quaſi exſtincta, & pretium tantum ſolvitur domino. Unde cum quæreretur, fructibus ex alieno ſemine natis jus ſoli, an jus ſeminis præferri debeat? pro illo, ut potiore, reſ- pondet JCtus in *l.* 25. §. 1. *ff. de uſur.* Aliud igitur merito ſtatuerunt JCti in arbore, & cruſta; utraque enim ſeparari integra poteſt, quamdiu nondum coaluere. Ex quo vero coa- luerunt, & extremitates junctæ ſunt per ra- dices, non amplius ſeparari integræ poſſunt; pars factæ ſunt noſtri ſoli, adeoque ei ce- dunt. Atque eadem ratione nititur acquiſitio ædificii, utpote quod itidem cedit ſolo.

Plantata, & conſita ut ſolo cedant] „ Illa

„ quidem ex quo radices egere: hæc statim „ ex quo sata sunt.

Similiter est juris constituti] „ Exstat constitutio in §. 31. & 32. *Inst. de rer. divis.* „ *l.* 25. *ff. de usur. l.* 6. *in fin. ff. arbor. furt.* „ *caesar. l.* 48. *ff. de rei vindicat. l.* 9. §. 2. *ff.* „ *de damn. infect.* At verius est, hanc constitutionem niti ratione naturali; arbor „ enim non amplius est pars prioris fundi si „ radices egit, sed ejus, in quo nunc plantata est. Hinc alterius terræ alimento alia „ arbor facta est: prior species periit, & novam speciem nacta est arbor.

Cujus ratio est, quod ista solo alantur] „ Hæc ratio in plantatis obtinet, non vero „ in insitis. Nam plantata non fiunt pars „ soli, nisi ex quo radices egere: unde notanter in *l.* 26. § 2. *ff. de acquir. rer. dominio.* dicitur, plantam alius terræ alimento aliam factam esse. At sata non ideo „ cedunt solo, quod ista solo alantur; sed „ ideo quia statim, ac injecta sunt fundo, „ separari inde nequeunt: adeoque res non „ amplius existare videtur, quæ per rei naturam reddi nequit.

Nam ideo & de arbore distinguitur, an radices egerit] „ Eadem enim ratio est in arbore, quæ in plantatis, quia alia arbor „ videtur facta alio terræ alimento, *d.l.*26: „ adeoque facta est pars alterius soli, unde „ alimenta recipit.

Atqui alimentum rei jam ante existentis partem duntaxat facit] „ Adeoque novum „ inde jus non acquiri, sed pristinum manere videtur. Resp. rei antea jam existentis species interit; novo alimento forma „ mutatur; planta non amplius est pars prioris fundi, sed fundi alterius: arbor igitur „ cedit solo, ejusque domino.

Atque ideo sicut ex alimento jus quoddam in rem soli domino nascitur] „ Quamdiu scilicet arbor est in solo domini.

Ita domino seminis, plantæ, aut arboris, jus suum naturaliter certe ob id non perit] „ Hæc sequela fallit; nam si prior arbor non „ amplius est pars prioris soli, sed fit pars „ soli alterius, specie mutata omne jus prioris domini in arborem cessat.

Quare & hic communio locum habebit] „ Quia ex hypothesi Auctoris concurrunt „ jura soli, seu alimentorum, & jus domini „ plantæ: &c. Nos plantam, & arborem solo cedere, ex naturali ratione probavimus.

Nec minus in ædificio] „ Adeoque si quis „ ædificium in alterius solo ponit, illud commune fieri putat, quia concurrunt jus soli, & jus materiæ. At naturali quoque ratione verius est, ædificium cedere solo, „ etsi marmoreum sit. *L.* 15. §. *fin. ff. de in-* „ *struct. vel instrum. legat. l.* 98. §. 8. *ff. de* „ *solut. Dissertat. proœm. XII.* §. 277. *n.* 14. „ Solum enim est res prævalentior, & ædificium subsistere absque solo nequit. *L.* 30. „ §. 1. *ff. de usurpat. & usucap. l.* 23. *pr. ff.* „ *eod.*

„ Ædificium igitur cedit solo, sive is, qui „ ædificavit in suo, ex aliena materia ædificaverit, *l.* 7. §. 10. *ff. de acquir. rer. dominio.* §. 29. *Instit. de rer. divis.* sive alius „ ex sua materia in alieno fundo ædes posuerit. *d. l.* 7. §. 12.

Nam si mobile sit, nullum in eo jus habebit soli dominus] „ Uti si quis horreum frumentarium mobile in alterius solo posuit; „ hoc enim casu horreum nec commune fit, „ nec solo cedit, quia non fit pars fundi, „ seu rei principalioris.

Quod & Scævolæ placuit] „ In *l.* 60. *ff. de* „ *acquir. rer. domin.* Conf. *l.* 18. *ff. de act.* „ *emt. & vendit.*

Ad §. XXIII.

Quærit hic Auctor, an bonæ fidei possessor fructus ex re aliena acquirat jure naturæ? Recte id negat: & merito asserit, fructus eo jure manere domini, cui reddi debent repetita mercede. At jure gentium secundario contrarium statutum, & bonæ fidei possessori concessum est ut fructus lucretur ex re aliena perceptos: idque ex duplici ratione æquitatis, quarum altera naturalis est, altera civilis. *Prior* in eo consistit, quod bonæ fidei possessor agrum coluerit, & opera sua fructus produxerit; *altera*, quod pro domino habeatur. Accedit præterea in consumtis ratio, quod fructus sine culpa consumti, & sic dominium exstinctum sit.

Additio.

„ JCti Romani *perceptionem fructuum ex* „ *re aliena* inter modos acquirendi juris gentium, id est juris naturalis, retulerunt, „ §. 34 *Inst. de rer. divis. l.* 48. *pr. ff. de ac-* „ *quir. rer. domin.* & merito: adeoque concedi non potest, id esse juris positivi; nedum juris gentium secundarii, (utpote „ quale plane non dari, sæpius diximus).

„ Ratio

„ Ratio hujus acquiſitionis naturalis in „ aprico eſt. Nam is, qui dominus fundi eſt, „ eo ipſo eſt quidem dominus arboris, & fru- „ ctuum pendentium, qui ſunt pars arboris: „ *l.* 44. *ff. de rei vindicat. ibique Gothofred.* „ Sed eo momento, quo alius decerpit, hi „ fructus deſinunt eſſe pars arboris: & is, qui „ decerpſit, fructus hos ſeparatos ſuos facit, „ ſive bona, ſive mala fide ſeparati fuerint; „ unde JCtus rationem in *l.* 48. *pr. D. de ac-* „ *quir. rer. domin.* addit, *quia, quod ad* „ *fructus attinet, loco prope domini eſt.*

„ Ceterum percipiens non lucratur fructus; „ quia ex re aliena locupletior fieret: ſed do- „ minus fundi agit ad id, quod intereſt; quod „ late probavi in *Diſſ. proœm. XII.* §. 267.

„ Jure Romano hoc naturæ jus admodum „ limitatum eſt. Nam 1. ſi mala fide fructus „ ſeparati ſunt, non fiunt percipientis; idque „ in pœnam malæ fidei, *l.* 48. *pr. ff. de ac-* „ *quir. rer. domin.* §. 34. *Inſt. de rer. diviſ.* „ Sed & 2. bonæ fidei poſſeſſor eos non ac- „ quirit, niſi juſto titulo percipiat. *d.* §. 34. „ *l.* 45. *D. de uſur.* Neque 3. poſſeſſor bonæ „ fidei eos ſuos facit, ſi adhuc exſtant. *L.* „ 22. *C. de rei vindicat.*

Bonæ fidei poſſeſſor] „ In bona autem fide „ quis eſſe dicitur, cum is, qui rem tenet, „ ignorat alienam eſſe: v. g. ſi putavit, eum, „ a quo accepit, jus alienandi habuiſſe. *l.* „ 109. *ff. de verb. ſign.*

Ut fructus omnes ex re ſuos faciat, quos percepit, naturale itidem non eſt] „ Imo eſt „ naturale; & recte JCti Romani id eo re- „ ferunt: *l.* 1. *pr.* junct. *l.* 48. *pr. D. de ac-* „ *quir. rer. domin.* §. 34. *Inſt. eod.* Quia ejus, „ qui fundi dominus eſt, dominium intuitu „ fructuum perit, ex quo ſeparati ſunt fructus.

Sed hoc tantum, ut jus habeat impendia in rem facta &c. imputandi, ac pro iis deducendi fructus perceptos] „ Imo omnes fructus „ jure dominii ſuos facit; ſed ſi prior domi- „ nus æſtimationem petit, (uti jure petere „ poteſt,) merito percipiens deducit impen- „ dia, & operas.

Et operam utilem] Omnis poſſeſſor, qui fructus ex re aliena percepit, & æſtimationem ſolvere tenetur, jure naturæ deducit impenſas neceſſarias, & utiles, *l.* 5. *C. de rei vindicat.* Quia alias alter locupletior fieret poſſeſſoris jactura: at voluptuarias non deducit, quia ceſſat ratio; tollere tamen eas poteſt, ſi abſque diſpendio fundi id fieri poteſt. Jure Romano malæ fidei poſſeſſor nec utiles deducit. *l.* 29. §. 5. §. 30. §. 38. §. 48. *ff. de rei vindic.*

Imo & exſtantes, ſi aliter non fiat ei reſtitutio, retinendi] „ Auctor docet, exſtan- „ tes fructus jure ſaltem retentionis, & qui- „ dem pro impenſis, & cultura, ad perci- „ pientem pertinere. Nos jure naturæ domi- „ nium quoque exſtantium fieri percipientis, „ diximus, etſi jure Codicis id mutatum ſit. „ *l.* 22. *C. de rei vindicat.*

Si aliter non fiat ei reſtitutio] „ Id eſt ſi „ impendia, & operam, niſi retinendo fru- „ ctus, ſalva habere non poſſit.

Ad §. XXIV.

Atque *idem dicendum videtur de malæ fidei poſſeſſore*] Quæritur, an malæ fidei poſſeſſor fructus ex re aliena perceptos acquirat? Merito id negat Auctor, quia malæ fidei poſſeſſor non eſt dominus, at fructus cedunt domino rei. Neque jure civili pro domino habetur, utpote quod in ſolo bonæ fidei poſſeſſore ſtatutum eſt. Hinc talis poſſeſſor reſtituere tenetur conſumtos quoque fructus; quin & eos quos percipere potuit, etſi actu non perceperit. *l.* 22. *C. de rei vindicat.* §. 24. *Inſt. de rer. diviſ. l.* 2. *C. de fructib. & lit. expenſ. l.* 33. *l.* 65. §. 1. *ff. de rei vindicat. l.* 5. *C. eod.* An ergo impenſas deducit in rem factas, & an operam utilem imputat? Affirmat Auctor, quia dominus rei non debet lucrum facere ex re aliena. Jure civili id reſtrictum ſaltem eſt ad impenſas fructuum, *l.* 36. §. *fin. ff. de heredit. petit. l.* 51. *D. famil. erciſc.* & neceſſarias in rem. *l.* 5. *C. de rei vindicat.*

Additio.

„ Dixi, naturale eſſe ut etiam malæ fidei „ poſſeſſor, percipiendo fructus ex re aliena, „ eos ſuos faciat, quia ſpecies rei interit per- „ cipiendo; aliud enim eſt arbor, aliud fru- „ ctus, qui percipitur. At quia percipiens „ id, quod intereſt, alteri, ex cujus re lo- „ cupletior factus eſt, reſtituere debet; iti- „ dem naturale eſt ut percipiens omnes ſum- „ tus etiam utiles, tum in fructus, tum in „ rem impenſos, deducat.

Ubi lex pœnalis non intercedit] „ Uti in- „ tercedit jure Romano, ubi malæ fidei poſ- „ ſor non deducit utiles, nedum volupta- „ rias. Lauterb. *Compend. p.* 117.

Paulus] „ *L.* 38. *pr. ff. de hæredit. petit.* „ Add. *l.* 36. §. *fin. ff. eod.* ubi dicitur, ratio- „ nem naturalem id poſtulare.

Ad §. XXV.

Quæritur, an *traditio* sit modus acquirendi juris gentium? Negat Auctor cum Hubero in *tit. de rer. divis.* §. 36. Covarruv. *Var.* 3. *c.* 5. *n.* 6. *v.* 5. *num. hoc* &c. Sed late horum sententiam refutavimus supra *c.* 6. §. 1. *n.* 2.

Additio.

„ Grotius non negat, per traditionem acquiri dominium; sed eam ad acquirendum dominium non esse necessariam, statuit, quia supponit, etiam pacto dominium transferri posse: adeoque quod traditio de necessitate sit, esse ex dispositione juris civilis. Add. supra *l.* 2. *c.* 6. §. 1. *l.* 2. *c.* 11. §. 1. *n.* 3. & 4. & *c.* 12. §. 15. *n.* 1. Ego alibi rationibus naturæ probavi, per pactum dominium non transferri; sed ad id præcise requiri traditionem. Vid. *Differt. proœm.* XII. §. 268. *n.* 7. *seq.* Beatus Parens peculiari dissertatione hanc quæstionem, *an traditio sit necessaria ad transferendum dominium?* examinavit, quæ exstat in *Volum.* 1. *disput. pag.* 213. Traditionem autem esse necessariam, apparet I. ex ipsa voce *dominii*, per quam intelligimus jus, quod in rem ipsam competit, *l.* 23. *pr. ff. de rei vindicat. argum. l.* 17. *ff. de pignor. & hypoth. l.* 9. *l.* 18. *C. eod. l.* 1. §. 1. *C. de superind. l.* 2. *C. si unus ex plur. hered.* ita ut res nostra, *l.* 3. *pr. ff. de oblig. & act. l.* 25. *pr. l.* 28. *ff. eod.*, & in *proprietate nostra* constituta sit. *l.* 13. *ff. de acquir. rer. domin. l.* 14. §. 5. *ff. de except. rei judicat.* Non autem jus in rem ipsam nobis arrogare, nec eam nostram dicere, nec proprietatem in re nobis arrogare possumus, si res illa nunquam in nostra potestate, vel custodia fuit.

„ Sane II. Romani *dominos a domo* dictos esse, ajunt, quia omne dominium olim intra domus, habitationisque fines continebatur. Vid. Connanus *lib.* 10. *c.* 5. *n.* 7. Conf. *l.* 195. *ff. de verb. sign.* Eodem modo uti Græci οἰκεῖον (id quod nobis, proprium est) ab οἶκος (id est, domus) derivarunt. Vid. Vinnius *tit. Inst. de hered. qualit. & differ.* Certissimo indicio, ideo dominum aliquem dici, quia res in ejus domo, adeoque potestate constituta est. Atque hæc vera ratio est, cur uxor apud Romanos non fieret, nisi per deductionem in domum; quia tunc demum in potestate mariti constituitur, & corpus uxoris ei quasi traditum est.

„ Magis id III. probatur ex ipso dominii effectu. Cum enim quilibet sit rei suæ arbiter, & dominus, *l.* 21. *C. mandat.* ita ut abuti ea, & pro lubitu de ea disponere possit; qua, quæso, ratione hæc facultas ei tribui potest, qui nunquam potestatem in rem ipsam habuit? Necessario igitur requiritur ad obtinendum hunc effectum, ut res tradatur, id est, ita in nostra potestate constituatur, ut quando lubet, corpore apprehendi possit.

Est per traditionem] „ Traditio est actus duorum, quo res ab altero in alterius potestatem transfertur ex justa causa, id est, ex causa dominii translativa: §. 40. *inst. de rer. divis.* Quia nihil tam naturale est, quam voluntatem domini, rem suam in alium transferre volentis, ratam habere. *d.* §. 40.

„ Requiritur igitur 1. ut *dominus* tradat; is enim solus de re sua disponere potest. Non ergo transfertur dominium si res aliena traditur. 2. Ut dominus *disponere* de re sua possit: non ergo transfertur dominium si res a pupillo, a furioso &c. traditur. 3. Ut res tradatur *animo transferendi dominii*, id est, ex justa dominii transferendi causa; non ergo si animo locandi, commodandi &c. traditur. 4. Ut *alter acceptet*; invito enim, & ignoranti nullum jus ex traditione mea acquiritur.

„ Tradita autem res etiam naturali ratione videtur, si 1. ita in potestate nostra constituitur, ut capi possit, etsi non capiatur actu: quo pertinent fictæ illæ traditiones Romanorum, per fictionem brevis manus, per fictionem longæ manus, & per symbola. 2. Si re nobis tradita, vel in potestate nostra constituta, ex causa dominii non translativa, dominus declaret, se nos dominos illius rei constituere; quo pertinent exempla Auctoris. Nam in omnibus his casibus res in nostra potestate est constituta voluntate domini. Vid. *Diss. proœm. XII.* §. 268. *n.* 4. & *n.* 19.

Quod & ipsi JCti in quibusdam casibus agnoscunt] „ Imo regulam juris naturæ contrariam exhibent *in d. l.* 9. & *d.* §. 40. At ob utilitatem publicam effectus dominii in quibusdam casibus tribuunt etiam citra traditionem; sed id meri juris civilis est: & in ejusmodi casibus res in potestate nostra constituitur ex fictione legis.

Ut in re donata usufructu retento] „ Quod JCti vocant constitutum possessorium, quo

„ is,

„ is, qui rem suo nomine tenuit, constituit, se meo nomine possidere velle. Hoc „ casu fingunt leges, rem a domino mihi „ traditam esse, & me ei vicissim usumfru„ ctum constituisse; leges ergo hic dispositio„ ni partium eundem effectum tribuunt, quem „ traditioni: & donatarius rei acquirit domi„ nium, ac si traditio intervenisset, *l.* 28. „ *C. de donat. ibique late Gothofred.*

„ Idem dicendum si donator rem donatam „ a donatario conducit. *l.* 37. *ff. de rei vindi„ cat. l.* 18. *ff. de acquir. possess.* Donator enim „ desiit possidere, & alium possessorem suo „ ministerio facit: vult dimittere possessio„ nem, quia putat se transferre, *d. l.* 18. „ *pr.* & §. 1.

Aut in eum collata, qui possideat] „ *Si* „ *rem meam possideas, & eam velim tuam* „ *esse, fiet tua, quamvis possessio apud me non* „ *fuerit. l.* 21. §. 1. *ff. de acquir. rer. domin.* „ Licet enim ex ea causa tibi eam non tra„ diderim; eo tamen, quod patior eam ex „ causa emtionis apud te esse, tuam efficio: „ uti ratio hæc additur *in l.* 9. §. 5. *ff. eod.* „ Atque hinc apparet, dominium hic trans„ ferri non ex lege civili, sed ex ipso jure na„ turæ; nam hic vera traditio intervenit; res „ in alterius custodia, & potestate naturali, „ voluntate mea jam fuit: & causa possessio„ nis saltem mutatur, quæ novam traditio„ nem non requirit.

Aut commodatam servet] „ Veluti si rem, „ quam tibi aliquis commodaverit, aut locave„ rit, aut apud te deposuerit, postea aut vendi„ derit tibi, aut donaverit, aut dotis nomine „ dederit: *l.* 9. §. 5. *ff. de acquir. rer. domin.* §. „ 43. *Instit. de rer. divis.* Hic ergo revera tradi„ tio intervenit: adeoque naturaliter quoque, „ non sola lege, dominium transfertur.

In jactis missilibus] „ Verum est, mis„ silia non acquiri per traditionem, qoia hæc „ demum necessaria est in acquisitione de„ rivativa: acquisitio aotem missilium est „ originaria. Certum enim est, missilia ex „ derelictione mittentis fieri nullius, adeo„ que cedere occupanti. Vid. 3. *l. c.* 6. §. „ 22. *Add.* §. 45. *Inst. de rer. divis.*

Etiam ante adeptam possessionem] „ Nam „ in plerisque præcedentibus casibus res jam „ erat in possessione, & sic traditio præcessit.

Ut hereditatis] „ Heres enim ipso jure in „ omnia defuncti jura succedit. *l.* 23. *ff. de* „ *acquir. possess.* adeoque & in dominium. Ad „ hujus rei intellectum repetendum est ex *ca*„ *pite* 8, liberos esse in domo, & familia pa„ tris, imo portionem corporis paterni: adeo„ que dominium, quod parentibus compe„ tiit, non exstingui horum morte, sed fa„ miliam continuari per liberos. Hinc liberi „ quodammodo domini bonorum paternorum „ vivente patre dicuntur. Quod vero id ad „ collaterales, & ad heredes testamentarios „ extensum fuit, id ex lege civili oritur. Vid. „ *Dissert. proœm. XII.* §. 268. *n.* 1. & 17.

Legatorum] „ Legata ipso jure, etiam „ quoad dominium, in legatarium transeunt. „ §. 2. *Inst. de legat. l.* 64. *ff. de furt.* at id „ ex lege civili est, uti ipsa legata.

Rei donatæ ecclesiis] „ Id in favorem ec„ clesiarum &c. statutum est, adeoque meri „ est juris civilis. *l.* 23. *C. de Sacros. eccles.*

Aut causa alimentorum] „ In favorem a[li]„ mentorum: unde in *l.* 1. *C. de donat. quæ* „ *sub mod.* additur, *divos Principes in hoc* „ *casu realem actionem dandam esse, sanxisse.*

Bonorum, quorum universalis societas contracta est] „ *In societate omnium bonorum* „ *omnes res, quæ coëuntium sunt, continuo* „ *communicantur; quia licet specialiter tra*„ *ditio non interveniat, tacita tamen credi*„ *tur intervenire. l.* 1. §. 1. & *l.* 2. *ff. pro soc.* „ Ratio hæc mere civilis est; & lex fingit, „ tacite intervenisse traditionem. Sane, in „ communione tali universali difficillima res „ esset, si singulæ res, sæpios dissitæ, de „ manu in manum tradi deberent. Vid. *Diss.* „ *proœm. XII.* §. 268. *n.* 4.

Ad §. XXVI.

Auctor repetit hic quod toties alibi monuit, JCtos Romanos confundere ea, quæ juris naturalis sunt, cum iis, quæ vel naturalia saltem sunt pro certo rerum statu, vel quæ sunt juris gentium voluntarii, sed arctioris. *Conf. supra* §. 1.

Additio.

„ Alibi probavi, JCtos Romanos non „ agnoscere *jus gentium voluntarium*; sed „ jus gentium eis idem esse, quod naturale, „ *l.* 1. *ff. de justit.* & *jur.* & quod cum hu„ mano genere originem cepit: *l.* 1. *ff. de ac*„ *quir. rer. domin.* Omnes igitur modi ac„ quirendi ab iis propositi sunt vere natu„ rales suo modo. Ceterum sæpius dictum „ est, *jus naturæ pro certo rerum statu* non „ dari,

„ dari, nedum *jus* aliquod *gentium*, five „ *latius*, five *arctius* patens.

Ne quis reperta juris gentium voce apud Romani juris auctores statim id jus intelligat, quod mutari non possit] „ Vid. *supra* „ §. 1. *n.* 2. & §. 5. Auctor intelligit jus gentium latius patens, quod jus gentium proprie sic dictum vocat, & quod quasi ex „ condicto ab omnibus, vel moratioribus „ gentibus receptum esse, ait, vid. *Diss.* „ *proœm. IV.* §. 10. *seq.* quodque ad mutuam „ gentium inter se societatem pertinere, „ *ibid.* indeque mutari non posse, fingit, „ nisi communi consensu eorum, inter quos „ constitutum est. *Dict. Diss.* §. 21. & 22.

Diligenter distinguat naturalia pracepta ab his quæ pro certo rerum statu sunt naturalia] „ Illustravit hoc Auctor supra §. 5. exem- „ plo rerum, quæ nullius sunt. Harum enim „ rerum dominium occupari posse non a na- „ tura simpliciter, (quia omnes res natura „ supponit esse communes) sed introducto „ voluntate humana dominio; adeoque *jure* „ *naturæ pro certo rerum statu*: nisi quate- „ nus ille quoque rerum status mutatus, & „ lege civili prohibitum sit ne occupari res „ illæ possint. *d.* §. 5.

„ Nos alibi probavimus, non dari jus na- „ turæ pro certo rerum statu, nec usum ejus „ esse in disciplina juris naturalis. Vid. *Diss.* „ *proœm. I.* §. 27. *seq.*

Et jura multis populis seorsim communia, ab his, quæ societatis humanæ vinculum continent] „ Differentiam inter jus gentium pro- „ proprie, & improprie sic dictum, ex prin- „ cipiis Auctoris explicavimus in *Diss. proœm. IV.* §. 29; ubi simul demonstravimus, „ utrumque jus merum figmentum esse.

Si hoc jure gentium improprie dicto, aut unius etiam populi lege introductus sit modus acquirendi] „ Ad *prius* jus refert plerasque „ acquisitiones per incrementa fluvialia *vid.* „ §. 8. item eam, quæ fit jure ventris. *vid.* „ §. 18. Ad *posterius* jus refert acquisitionem „ per specificationem, §. 19, & 20, per ac- „ cessionem, §. 21, per plantam, & ædifi- „ cium, §. 22, denique per traditionem, §. „ 25; id enim demum jure Romano statu- „ tum esse, ait.

„ Utriusque juris effectum esse, putat, ut „ civitas extranea, quæ ab his acquisitioni- „ bus excluditur, de injuria queri possit, „ *h.* §. At omnia hæc gratis dicuntur: sæ- „ pius jam diximus, jus gentium non exi- „ stere, neque latius patens, neque arctius; „ & eos acquirendi modos, quos Auctor „ juri civili tribuit, esse vere naturales.

Jure gentium improprie dicto] „ Quod plu- „ res gentes seorsim statuisse suæ civitati, „ putat. *d.* §. 1. *n.* 2.

Sine discrimine civis, & peregrini] „ Ita „ ut peregrini æque, ac cives acquirere pos- „ sint dominia jure populi introducta.

Jam inde quoque exteris jus nasci] Si enim civitas promiscue extraneos ad jura quædam civitatis admittit, unam vero excludit, injuria est, *l.* 2. *c.* 3. §. 6; quod exemplo quoque commerciorum illustravimus supra *l.* 2. *c.* 2. §. 18. & 22.

Additio.

„ Nostram hac de re sententiam explica- „ vimus *d.* §. 6. *d.* §. 18. & §. 22. conf. *not.* „ *seq.*

Et si juris consecutio impediatur, injuriam etiam talem, quæ justam belli causam prabere possit] „ Posita sententia Auctoris, *hos* „ *modos esse meri juris civilis*, necessario se- „ quitur, extraneis nullum inde jus nasci, „ nisi ex concessione, & permissione civita- „ tis. Si proinde civitas illa quosdam extra- „ neos ad communionem illius juris admit- „ tit, de suo jure disponit; neque exclusi „ de injuria queri possunt, quia jus ipsis nul- „ lum in res illius civitatis competit. Adeo- „ que admittere non possumus quod Auctor „ ait, *ejusmodi exclusionem justam prabere* „ *belli causam*: nisi una, & altera gens ex „ causa, quæ per se injuriam infert, exclu- „ datur. *dd. loc.*

CAPUT

CAPUT IX.

Quando imperia, vel dominia desinant.

+ I. QUomodo + primitus acquirantur, + & quomodo transeant tum dominia privata, + tum imperia, satis diximus: + quomodo desinant, videamus. + Et quidem derelictione desinere, obiter [1] supra demonstratum est, + quia voluntate cessante non manet dominium. Est & alius desinendi modus, [2] + sublato subjecto, (aa) in quo est imperium, + vel dominium, + ante alienationem scilicet [3] + vel expressam, + vel tacitam, qualis est in successionibus ab intestato. + Quare si qua persona, nulla edita voluntatis significatione, + nullo consanguineo relicto, moriatur, + omne jus, quod habet, interit; + ac proinde servi + (nisi + [4] lex humana impediat) erunt liberi: + populi, qui in ditione ejus fuerant, sui juris fient; + quia [5] non sunt hæc sui natura occupabilia: + nisi libertatem suam ultro deserant; + res autem aliæ + fient occupantis.

II. + Idem dicendum [a] [6] si familia defecerit, quæ jus aliquod habebat.

III. 1. + Idem, si populus. Dixit [a] Isocrates, & post eum (bb) Julianus impera- *a De pace, p. 183. D. Ed. H. Steph.*

Grotii.

a *SI familia defecerit*] Ut Danica olim, *Crantz.* Vand. VIII, 22. Rugia, *Crantzius* idem Vand. VIII, 12. Pelasgorum, & Thessalorum. *Gregoras* lib. VII. (*in fin.* pag. 127. *Ed. Colon.* 1616.) Usumcassanidarum in Persule, *Leunclavius* XVI. Adde *Leonem* lib. II. Africanorum (*pag.* 136. *Ed. Elzevir.*) de Tarodanto: & si vis, *Ernestum Cothmannum* cons. XLI. num. 1. & sequentibus.

Gronovii.

1 *Supra demonstratum*] 2, 6. 2.
2 *Sublato subjecto*] Corpore, homine, persona.
3 *Vel expressam*] Testamento vel scripto, vel nuncupato.
4 *Lex humana*] Ut quæ faciebat eos caducos, aut fisco adjudicabat.
5 *Non sunt hæc*] Servi dominio heri, populi principis imperio, sine ullo herede morientium, soluti, non sunt in numero rerum vacuarum, & occupanti concessarum, nisi ultro se tradant in alterius potestatem.
6 *Si familia*] H. l. 2, 24. p. 434. Ἀνὴρ μὲν γὰρ ἀσεβὴς καὶ πονηρὸς τυχὸν ἂν φθάσειε τελευτήσας πρὶν δοῦναι δίκην τῶν ἡμαρτημένων· αἱ δὲ πόλεις διὰ τὴν ἀθανασίαν ὑπομένουσι καὶ τὰς παρὰ ἀνθρώπων καὶ τὰς παρὰ θεῶν τιμωρίας. [Verba sunt *Isocratis*, loco in margine indicato, ad num. sequ. quo ista referuntur. Quem autem Auctorem Vir Doctissimus initio istius Notæ designare voluerit, divinare nequeo. *J. B.*]

(aa) Confer PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 6. §. 14. Lib. VI. Cap. 3. §. 11. & Lib. VIII. Cap. 11. §. 1. *J. B.*
(bb) Locus est in Epistola *pro Argivis*: Τὰς πόλεις δὲ ἀθανάτους οὔσας &c. Pag. 411. B. Ed. Spanh. *J. B.*

imperator, + civitates esse immortales, [7] + id est, esse posse, quia scilicet populus est ex eo [b] corporum genere, [8] quod [b] ex distantibus constat, unique nomini subjectum est, quod habet *ἕξιν μίαν*, ut [c] Plutarchus; + spiritum unum, ut Paulus [d] Jurisconsultus loquitur. [c] + Is autem spiritus, sive ἕξις, in populo + est [9] vitæ civilis consociatio + plena, atque [10] perfecta, [11] + cujus prima productio est summum imperium, + vinculum, per quod respublica cohæret, + spiritus vitalis, quem tot millia trahunt, ut [e] Seneca loquitur. Plane autem corpora hæc artificialia instar habent corporis naturalis. Corpus naturale idem esse non desinit, [d] + particulis paulatim commutatis, una manente specie, ut [f] Alphenus ex philosophis differit.

b L. rerum, 30. D. De usurp. & usuc.
c De anim. procr. p. 1025. C.
d L. 23. §. 5. D. De rei vind.
e Sen. lib. 1. De clem. c. 4.
f L. 76. De Judiciis.

2. Atque

GRONOVII.

7 *Id est, esse posse*] Spe, & propagatione. *Liv.* 28, 28. *Tac.* 3, 6.

8 *Quod ex distantibus*] Quod multa corpora uno vocabulo complectitur. l. 22. §. 5. D. *de R. V.* l. 30. princ. *de Usurpationibus. Aristot.* 1. Pol. 3. ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστηκε καὶ γίνεται ἕν τι κοινόν, εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτε ἐκ διῃρημένων.

9 *Vitæ civilis consociatio*] Alia enim domesticæ.

10 *Perfecta*] 1, 1. 14.

11 *Cujus prima productio*] Ex quo ante omnia existit.

GROTII.

b *Ex distantibus*] Seneca Epistola CII. *quædam continua esse corpora, ut hominem: quædam composita, ut navem, domum, omnia denique, quorum partes diversæ junctura in unum sunt coactæ: quædam ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt, tanquam exercitus, populus, senatus.* Sumta hæc ex *Achille Tatio*, cujus ad Aratum hæc sunt verba, (*Cap.* 14. *Ed. Petav.*) ex *Conone* illo, cujus repertum est coma Berenices: παριστήρησι δὲ Κόνων ὁ μαθηματικός, σώματα λέγεσθαι ὅσα ὑπὸ μιᾶς ἕξεως ἡνωμένα κρατεῖται, οἷον λίθος, ξύλον· ἔστι δὲ ἕξις πνεῦμα σώματος συνεκτικόν· συνημμένα δὲ ὅσα οὐχ ὑπὸ μιᾶς ἕξεως δέδεται, ὡς πλοῖον, καὶ οἰκία· τὸ μὲν γὰρ ἐκ πολλῶν σανίδων, ἡ δὲ ἐκ πολλῶν λίθων σύγκειται· διεστῶτα δέ, ὡς χορός· τῶν δὲ τοιούτων διτταὶ αἱ διαφοραί. τὰ μὲν γὰρ ἐξ ὡρισμένων σωμάτων καὶ ἀριθμοῦ ληπτῶν, ὡς χορός· τὰ δὲ ἐξ ἀορίστων, ὡς ὄχλος· *Observavit mathematicus Conon, corpora dici, quæ uno tenore unum sunt. Est autem tenor spiritus corpus continens. Connexa vero, quæ non uno tenore juncta sunt, ut navis, ut domus: nam & illa ex multis est tabulis, & hæc ex lapidibus multis: distantia ut chorus: sed & hæc duum generum inter se differentium. Sunt enim alia ex corporibus definitis, & quæ numerum habent cognitu facilem, ut chorus: alia ex infinitis, ut populus.* Apparet hinc sumta quæ habet *Pomponius* L. rerum. 30. de usurp. & usucap. & quod *Paulus* dicit, statuam uno spiritu contineri l. in rem. *De rei vind.* 23. §. item. 5. ubi similiter distinguit inter corpora cohærentia, & quæ sunt ex distantibus. Usi & alii. *Philo* de mundo (*pag.* 1154. E.): ἕξις ἐστὶ πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτῷ· *tenor est spiritus in semet se revolvens*, &c. item: ἕξις ἐστὶ πνευματικὸς τόνος, δεσμὸς οὐκ ἄρρηκτος· ἀλλὰ μόνον δυσδιάλυτος· *Tenor est spiritualis continentia, vinculum non insolubile, sed solutu difficile.* (pag. 1169. A.) Vide & *Boethium* 1. arithmeticorum: (*Cap.* 1.) & nota, cum de populo ἕξιν, aut spiritum dicimus, non sumere nos vocem in suo rigore, ut *Conon* fecit, sed ἀναλογικῶς, comparatione quadam, quali utimur etiam cum populum corpus appellamus. Spiritum hunc rei speciem vocat *Alfenus* in l. proponebatur. 76. D. de judiciis.

c *Is autem spiritus, sive ἕξις, in populo*] Ἡ πολιτεία, βίος πόλεως. Aristoteles Polit. IV, 11.

d *Particulis paulatim commutatis*] Exemplum in navi dat *Alfenus* dicto jam loco, & *Ulpianus* in l. quid tamen 10. D. quibus modis ususfructus amittatur. Navem eandem esse, aiunt, si per partes refecta sit. Aliud si dissoluta, & recomposita. l. qui res. 98. §. aream. 8. D. de solutionibus. *Plutarchus* Theseo: τὸ δὲ πλοῖον ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἠϊθέων ἔπλευσε καὶ πάλιν ἀνεσώθη, τὴν τριακόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλαττον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων ὑφαιροῦντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυρά, καὶ συμπηγνύντες, οὕτως ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸν αὐξόμενον [legendum αὐξομένων, ut habet MS.] λόγον ἀμφιδοξούμενον παράδειγμα τὸ πλοῖον εἶναι, τῶν μὲν ὡς τὸ αὐτό, τῶν δὲ ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμένει, λεγόντων· *Navem autem, in qua cum delecta juventute navigavit, salvusque rediit Theseus, triginta aptam remis conservarunt Athenienses ad usque tempora Demetrii Phalerensis, subtrahendo ligna vetustate cariosa, subjiciendo alia, ita ut cohærerent; unde & exemplum hæc navis facta est philosophis disputantibus de ea quæstione, quæ de augescentibus dicitur, in qua hanc navem ad ultima tempora eandem fuisse, affirmant hi, illi negant.* (pag. 10. C.) In hac controversia a philosophis decertata prudenter Jurisconsulti aientem partem prætulere. Et *Tertullianus* juris valde peritus libro de Resurrectione carnis (*Cap.* 60): *Navem procella dissipatam, vel carie dissolutam, redactis, & recuratis omnibus membris, eandem sæpe conspeximus, etiam titulo restitutionis gloriantem.* Intellige manente carina, quomodo vox *resoluta* [Immo *dissolvit*] etiam sumenda in *Pauli* verbis l. inter stipulantem. 73. §. sacram. 5. D. de verb. oblig.

2. Atque ideo commode interpretandum quod ait [g] Seneca, [12] + neminem nostrum eundem esse in senectute, qui fuit juvenis, + ut [13] de materia sola intelligatur; [e] quomodo Heraclitus dixerat, citante Platone [h] in Cratylo, & Seneca dicto loco, [14] in idem flumen bis nos non descendere; + quod recte sic corrigit Seneca: *Manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est.* Sicut & [i] Aristoteles flumen populo comparans dixit, + flumina eadem vocari quanquam alia subeat semper aqua, alia decedat. + Neque vero manet nomen inane; sed & ἕξις illa, quam Conon definit [15] ἕξιν σώματος συνεκτικήν, [16] Philo πνευματικὸν συνέχον, Latine quoque [17] spiritum vocant. Sic ergo populus, Auctore [k] Alpheno, & Plutarcho [l] de sera numinis vindicta; [18] + idem hoc tempore putatur qui abhinc centum annis fuit, cum ex illis nemo nunc vivit: μέχρις ἂν ἡ ποιοῦσα καὶ συνδέουσα ταῖς ἐπιπλοκαῖς κοινωνία τὴν ἑνότητα διαφυλάττῃ· *quamdiu illa, quæ populum facit, & mutuis nexibus vincit, communio, jus unitatis suæ servat;* quæ ejusdem Plutarchi in hac re verba sunt. Et hinc ortus mos loquendi, ut populum, qui nunc est, alloquentes, + ei tribuamus, quæ eidem populo ante multa sæcula acciderunt: ut videre est + tum apud historicos, tum & [f] in libris sacris, ut Marci X, 3. Joh. VI, 32. VII, 19. 22. Actor. VII, 38. Sic apud Tacitum [m] Antonius Primus [19] Vespasiano militans milites [20] Tertianos veterum admonet, *ut sub* [21] *M. Antonio Parthos,* [22] *sub Corbulone Armenios repulissent.*

g Epist. 58.

h Pag. 402. A. T. I. Ed. Steph.

i III. pol. 3.

k L. 76. D. jud.

l Pag. 559. A. T. II. Ed. Wech.

m Hist. l. III. c. 24.

3. Ex odio itaque, non ex vero apud eundem [23] Tacitum Piso [g] negat, Athenienses sui temporis esse Athenienses, quippe tot cladibus extinctos, sed illuviem nationum. Nam [24] externa illa accessio de dignitate forte aliquid detraxerat, + populum alium non fecerat. Nec id is ipse ignoravit, cum illis ipsis sui temporis Atheniensibus objectaret [n] vetera, quæ [25] in Macedonas improspere, violenter [26] in suos fecissent. At sicut particularum mutatio non efficit

n 2. Annal. 55.

obliq. Idque & apud *Tertullianum* præcedentia, & apud *Paulum* sequentia evincunt. *Philo* de mundo: οὐ γὰρ δὴ πόθεν οὗ πάντα τὰ μέρη φθείρεται, φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα καὶ ἐν ταὐτῷ ἀθρόα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. *Non cujus partes pereunt utique interitui obnoxium est, sed cujus omnes partes simul, & eodem tempore pereunt.* (Pag. 1171. E.)

e *Quomodo Heraclitus*] Et *Epicharmus* apud *Diogenem Laërtium.* (*Lib.* III. §. 11.)

f *In liberis sacris*] Adde *Matth.* XXIII, 35. *Act.* III, 22.

g *Negat, Athenienses sui temporis esse Athenienses*] Contra de iisdem Atheniensibus *Julianus* Misopogone. [Nil de *Atheniensibus* in Libro illo, qui adversus *Antiochenses* scriptus est. In animo forte habuit Auctor, quæ *Julianus* dicit in *Epist. ad Athenienses*, ab initio, *pag.* 268, 269. Ed. Spanhem. *J. B.*]

GRONOVII.

12 *Neminem nostrum eundem*] Sic & *Pythagoras* apud *Ovidium* 15. Met. 214. *Nostra quoque ipsorum semper, requieque sine ulla, Corpora vertuntur, nec quod fuimusve, sumusve, Cras erimus. Fuit illa dies, qua semina tantum, Spesque hominum prima materno habitavimus alvo. Artifices natura manus admovit.* &c.

13 *De materia sola*] Non etiam de forma, quæ tamen dat esse rei.

14 *In idem flumen*] *Ovid.* d. l. v. 180. *Ut unda impellitur unda, Urgeturque eadem veniens, urgetque priorem.*

15 *Ἕξιν σώματος*] Habitum, qui corpus continet. Ἕξις *Galeno* definitur *πνεῦμα συνέχον καὶ συγκρατοῦν τὰ μέρη.*

16 *Philo*] *De mundo.*

17 *Spiritum*] D. l. 30. D. *de usurp.*

18 *Idem hoc tempore*] Auctor ad 1. *Petri* III, 20.

19 *Vespasiano*] A. V. C. 812.

20 *Tertianos*] Tertiæ legionis.

21 *Marco Antonio*] Triumviro R. C. per P. Ventidium Bassum legatum ejus A. V. C. 714.

22 *Sub Corbulone*] Neronis legato A. V. C. 816.

23 *Tacitum*] 2. Ann. 55.

24 *Externa illa accessio*] Quod multi peregrini in civitatem confluxissent, vixque superessent illi αὐτόχθονες.

25 *In Macedonas*] Prælio maximo ad Chæroneam.

26 *In suos*] Miltiadem, Themistoclem, Aristidem, Socratem, Phocionem.

efficit ut populus esse desinat qui fuit, nec per annos quidem mille, & amplius: + ita fieri posse ut intereat populus, negari non potest. + Fit autem hoc dupliciter, + interitu corporis, + aut interitu speciei, sive spiritus, quem dixi.

+ IV. + Corpus interit, [h] vel sublatis [27] simul partibus, + sine quibus corpus subsistere nequit, + vel sublata corporis ratione. Ad priorem modum refer populos + mari abreptos, ut Atlanticæ populos, teste [o] Platone, [i] & alios, quorum [p] Tertullianus meminit, item eos, quos terræ motus hausit penitus, aut chasma, quorum exempla sunt apud [q] Senecam, & [r] Ammianum Marcellinum, + & alibi: & qui sponte internecioni se dederunt, ut [s] Sidonii, & Saguntini. Ex antiquo Latio LIII. populos sine vestigiis intcriisse, ait Plinius. [u] Quid si ex tali populo tam pauci supersint, qui populum facere nequeant? + jam poterit in illis subsistere dominium, quod populus habet [28] + ad modum privatorum: + non si quid populo ut populo competit: + quod & [x] de collegio sentiendum est.

V. + Corporis ratio tollitur, si cives + aut sponte ob pestilentiam, aut seditionem, a societate discedant, [k] aut vi [29] ita distrahantur, ut coire non possint, + quod bellis accidit interdum.

VI. + Species interit, + sublata [y] aut omni, + aut perfecta juris communitate, + sive singuli personalem quoque servitutem subeant, ut [30] Mycenæi ab Argivis, [31] Olynthii a Philippo, [32] Thebani ab Alexandro venditi, [33] + Brutii a Romanis publicis servitiis mancipati, + sive ea retenta imperio exuantur. + Sic de [z] Capua narrat Livius placuisse Romanis, ut tanquam urbs habitaretur; [34] + corpus nullum civitatis, nec senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse, sed sine consilio publico, sine imperio multitudinem, [l] cui præfectus Roma missus jus redderet. Itaque [m] imaginem reipublicæ nullam

o Pag. 25. C. Tom. III.
p L. de Pallio, p. 39. Ed. Salmas.
q Ep. 91.
r Lib XVII. c. 7.
s Diod. XVI, Bibl. c. 45.
t Livius, XXI, 14.
u Hist. Nat. III, 5.
x L. 7. §. ult. D. quod cujusque univ. n. L. 12. §. 13. D. de capt.
y Arist. Polit. III, 2.
z Lib. XXVI. c. 16.

GROTII.

h *Vel sublatis partibus, sine quibus corpus consistere nequit, vel sublata corporis ratione*] *Servius* in Fuldensibus excerptis ad 1. Æneidos: *Duobus generibus deletur exercitus, aut internecione, aut dispersione.* (Ad vers. 70.)

i *Et alios, quorum Tertullianus meminit*] Myunta apud *Vitruvium* (*De Architect.* IV, 1.): Helicen, & Burin apud *Pausaniam* (VII, 25.), *Strabonem* (*Geogr.* 1. p. 59.), *Senecam* naturalium quæstionum libro VI. c. 23. & 31. & in Anthologia.

k *Aut vi ita distrahantur*] Philo dicto jam libro de Mundo: *τὰ μὲν ἐκ διεστηκότων, αἰπόλια, βουκόλια, χοροὶ, στρατεύματα, ἢ πάλιν ἐκ συναπτομένων σώματα παγέντα, τῇ διαστάσει καὶ διαιρέσει λύονται·* *Quæ ex distantibus fiunt, ut greges, armenta, chori, exercitus, non minus, quam corpora ex connexis in unum coacta, divortio, ac dissolutione intereunt.* (pag. 952. D.) Vide quæ supra de navi.

l *Cui præfectus Roma missus jus redderet*] Vide *Festum* voce præfecturæ. *Vellejus* libro II. (c. 44.) *Jus his restitutum post annos circiter* CLII. *quam bello Punico a Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat.* adde exempla in textu, & notis allata ad libri I. c. 3. §. VIII.

m *Imaginem reipublicæ nullam*] Severus jus buleutarum dedit Alexandrinis, qui sine publico consilio vixerant sub juridico. (*Spartian.* c. 17.)

GRONOVII.

27 *Simul partibus*] Ipso solo, aut urbibus eversis, incolis deletis; aut disturbata societate civili, vita, & libertate plerorumque salva. *Strabo* libro 9. 434. *τὴν δ' ἔκλειψιν διττῶς ἀκουστέον· ἢ γὰρ ἀφανισθέντων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς χώρας τελέως ἠρημωμένης, ἢ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐθνικοῦ μηκέτι ὄντος μηδὲ συστήματος διαμένοντος τοιούτου.*

28 *Ad modum privatorum*] Quod quisque pro se possedit, non jurisdictionem, imperium, territorium.

29 *Ita distrahantur*] Ut Campani, *Liv.* 26. 34.

30 *Mycenæi*] Paulo post bellum Persicum. *Pausan.* 2, 113. & 7, 448. [Vid. *Diod. Sic.* Lib. XI. c. 65.]

31 *Olynthii*] *Justin.* 8, 3. [& *Diod. Sic.* XVI, 54.]

32 *Thebani*] *Justin.* 11. 3, & 4. [& DIOD. SICUL. XVII, 14.]

33 *Brutii*] *Gell.* 10, 3.

34 *Corpus nullum civitatis*] Hoc non de veris, veteribusque Campanis intelligendum: sed, quos illis ejectis ibi posuerunt Romani, aratoribus.

GRO-

Iam Capuæ relictam dicit Cicero, [a] priore ad populum contra Rullum. Idem dicendum de populis [35] + in provinciæ formam redactis: + item de his, qui alterius populi ditionem subierunt. Sic [n] a Severo Byzantium Perintho, [o] Antiochia [b] Laodiceæ supposita a Theodosio.

VII. At vero + si loco migraverit populus, + sive sponte ob inediam, + aut alia mala; + sive coactus, [c] ut [36] populus Carthaginensis bello Punico tertio, + si species quæ dixi maneat, [p] + populus esse non desinit, + multoque minus si muri tantum urbis disjecti sunt. Itaque cum ad pacem Græciæ jurandam [d] Lacedæmonii negarent admittendos Messenios, quod ejus urbis muri essent diruti, + contra eos a communi sociorum concilio res judicata est.

a *Cic.* 1. *contra Rullum*, c. 32.
b *Theod.* V. *histor. eccl.* c. 20. *Zon. in Valent. & Theod.*
c *Flor.* l. II. *cap.* 15.
d *Plut. Agesilao*, p. 616. B.

+ VIII. 1. + Neque refert quomodo gubernetur, regione, an plurium, an multitudinis imperio. + Idem enim est populus Romanus sub regibus, consulibus, Imperatoribus. Imo + etiamsi plenissimo jure regnetur, populus idem erit qui antea erat cum sui esset juris, + dum rex ei præsit, ut [37] caput istius populi, + non ut caput [38] alterius populi. + Nam imperium, quod in rege est ut in capite, in populo manet ut in toto, cujus pars est caput: + atque adeo rege, + si electus est, + aut regis familia extincta, jus imperandi ad populum redit, [e] ut supra ostendimus. Neque est quod Aristotelem hic mihi quis objiciat, + qui reipublicæ forma mutata negat [f] eandem esse civitatem, sicut, inquit, + harmonia non eadem est, ubi [39] a Dorico modo in Phrygium transitur.

2. + Sciendum enim est, + unius rei arcificialis plures esse posse species, sicut legionis species, + una est [40] qua regitur, + altera [41] qua militat. Ita civitatis species una est, [42] + consociatio juris, atque imperii; + altera, [43] relatio partium inter se earum, quæ regunt, & quæ reguntur. + Hanc spectat politicus, + illam jurisconsultus: + quod nec [g] Aristotelem latuit cum ita subjicit: *an vero exsolvenda sint nomina nec ne, mutatâ gubernandi formâ, alia inspectio est:* + artis scilicet alterius, + quam cum politica non confundit Aristoteles, ne

e *L.* 1, *c.* 3, §. 10, *n.* 4. *L.* 2, *c.* 6, §. 10, & §. 15.
f *Polit.* III, 3.
g *D. c.* 3. *Pol. lib.* III.

G R O T I I.

n *A Severo*] Vide *Xiphilinum* Severo: *Herodianum* libro III. (c. 6.) adde quæ infra hoc libro II. cap. XXI. §. VII.

o *Antiochia Laodiceæ supposita*] Vide *Zonaram*. (Lib. XIII. Cap. 18.)

p *Populus esse non desinit*] Ut Geloi Phintiada translati. *Diodorus* Siculus in fragmentis Peirescianis. (Immo in prioribus, *Excerpt.* è *Lib.* 22.)

G R O N O V I I.

35 *In provinciæ*] Nam provincia proprie populus erat extra Italiam vi, & armis R. domitus, ita ut amisso omni jure suo annuos magistratus, legesque, & jura Roma acciperet.

36 *Populus Carthaginensis*] Jussus est a Rom. migrare in locum 10000. pass. a mari remotum, & ibi novam urbem condere; factum tamen non est, sed illi cum urbe perire, quam relinquere illam, maluerunt.

37 *Caput istius*] Ut populo sui nominis, & separati, propriique juris.

38 *Alterius*] Cujus hic sit accessio sine nomine.

39 *A Dorico*] *Apul.* in Flor. Æolium modum simplicem, Asium varium, Lydium querulum, Phrygium religiosum, Dorium bellicosum dicit. Addendus Ionius, floridus, & mollis.

40 *Qua regitur*] Descripta per legatos, tribunos, centuriones, signiferos, optiones, decuriones, cohortes, centurias, signa, contubernia.

41 *Qua militat*] Per castra, per opera, per acies, orbicularem, quadratam, phalangem, cornua.

42 *Consociatio*] Quod qui in eam coierunt, habent eadem fora, leges easdem, & consuetudines, commune territorium, commoda, & onera consociata.

43 *Relatio*] Quod consortio, & communitate fruitur, & publica jura participat ex arbitrio, & administratione vel unius, vel paucorum, vel multorum, vel omnium.

ne quod in aliis culpat admittat ipse, *μεταβαίνων ἐκ γένους εἰς γένος*, + *ab uno tractandi genere ad alterum transitum faciens.*

3. + Non desinit debere pecuniam populus, rege sibi imposito, quam liber debebat; + est enim idem populus, + & dominium retinet eorum, quæ populi fuerant, + imo & imperium in se retinet, quanquam jam + non exercendum a corpore, sed a capite: unde parata est responsio ad controversiam [44] ex facto nonnunquam agitatam, + quo loco in conventibus sedere debeat qui summum imperium in populum ante liberum accepit; eodem, nimirum, quo ipse populus: sicut in Amphictyonico consessu Phocensium (cc) locum accepit + Philippus Macedo; + sic vicissim qui regis fuerat locus, eum populus liber implebit.

IX. + Quod si quando [q] [45] uniantur duo populi, non amittentur jura, + sed communicabuntur: + sicut [46] Sabinorum [h] primo, + deinde [47] Albanorum jus in Romanos transfusum est, + & una facta respublica, ut Livius [i] loquitur. + Idemque censendum de regnis, + quæ non fœdere, + aut eo duntaxat quod regem communem habeant, sed vera unitate junguntur.

h Liv. I, 13.
i Libro I. c. 28.

X. + Contra evenit, ut quæ una civitas fuerat, dividatur, aut + consensu mutuo, + aut vi bellica, sicut corpus imperii Persici divisum est in Alexandri successores. Quod cum fit, + plura pro uno existunt summa imperia, cum suo jure in partes singulas. + Si quid autem commune fuerit, id aut communiter est administrandum, aut pro ratis portionibus dividendum. + Huc referenda & discessio, quæ ex consensu fit in colonias. [48] Nam sic quoque + novus populus sui juris nascitur: *οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ δοῦλοι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅμοιοι εἶναι ἐκπέμπονται*, inquit [k] Thucydides: *Non enim ut servi*, + *sed* [r] *ut pari jure sint, dimittuntur.* Idem [l] secundam coloniam a Corinthiis Epidamnum deductam, narrat, *ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, ut pari jure esset.* Rex Tullus apud Dionysium [m] Halicarnassensem: *τὸ δὲ ἄρχειν ἐκ παντὸς τῶν ἀποικιῶν τὰς μητροπόλεις ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως νόμιμον, οὔτε ἀληθὲς οὔτε δίκαιον ἠξιοῦτο ὑφ' ἡμῶν· Ut omnino matrices urbes coloniis imperent, quasi naturæ lege, id vero nos neque verum, neque æquum arbitramur.*

k Libro I. c. 34.
l Cap. 27.
m Libro III. c. 11.

+ XI. I. [49] Nobilis est & illa quæstio apud + historicos, & jurisconsultos, + de

GROTII.

q *Uniantur duo populi*] Ut ex Celtis, & Iberis facti Celtiberi, narrante *Diodoro*, (*Lib.* V. c. 33.) Vide, si vacat, de hoc argumento *Reinkingium* libro I. classe IV. c. 17. n. 95. & quæ ibi citata.

r *Ut pari jure sint*] Salva tamen reverentia matricibus debita, de qua egimus lib. I. c. III. §. XXI. *Curtius* libro IV. *Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco culti.* (Cap. 2.)

GRONOVII.

44 *Ex facto*] Ex oborto casu l. 35. D. *de hered. inst.*

45 *Uniantur duo populi*] Jungantur in unum corpus. Ut sub Ænea Trojani, & Latini.

46 *Sabinorum*] Quiritium, vel a Curibus cum T. Tatio profectorum, rege Romulo.

47 *Albanorum*] Regnante Tullo Hostilio.

48 *Nam si quoque*] Nam sic quoque.

49 *Nobilis &c.*] Mirum est hoc loco summum virum, qutum in præcipua quæstione non male sentiret, in tot salebras se conjecisse, totque monstra, & chimæras confinxisse, ut aliquid novum diceret, & Germanis potius ludibrium deberet, quam Gallis, & Papæ parum placeret.

(cc) In Decreto *Amphyctionum*, quale refert DIOD. SICULUS, Lib. XVI. *Cap.* 61. nihil legitur de loco, quo *Philippus* sessurus esset; sed tantum illum duo habiturum suffragia, quemadmodum *Phocenses* habebant. *J. B.*

GRO-

+ de his, quæ Romani imperii fuerunt, [50] cujus nunc sint: + multi ea nunc esse volunt Germanici sive regni, ut olim vocabatur, + sive imperii + (utro autem nomine appelles, ad rem non refert) + & nescio quam surrogationem hujus imperii in illius locum sibi confingunt, cum tamen (dd) notum satis sit, + Germaniam magnam, id est Transrhenanam, + totam maxima temporis parte fuisse extra complexum Romani imperii. + Mihi non præsumenda videtur mutatio, aut translatio, nisi certis documentis probetur. + Quare & [51] populum Romanum [52] eundem esse dico, qui olim fuit, + quanquam extraneorum accessione admixtum, + & [53] imperium penes eum mansisse, + tanquam penes corpus, in quo esset, ac viveret. Nam quæ olim jure potuit facere populus Romanus, antequam Imperatores Romani regnarent, [54] + idem faciendi [55] jus habuit, ut quisque Imperator mortuus erat, [56] alio nondum existente. + Imo & [57] electio Imperatoris ad populum pertinebat, [58] + & aliquoties

GRONOVII.

50 *Cujus nunc sint*] Nempe illorum, qui possident, Papæ, Francorum, Hispanorum, Anglorum, Belgarum, Italiæ dynastarum, Turcarum, Hungarorum, Sarmatarum. Nomen, & pauca imperii feuda in Italia, partes ad Rhenum, & Danubium, Germani obtinuere.

51 *Populum Romanum*] Populum Rom. eundem esse dico: situ, & loco, non genere, non animis, non moribus, non potentia, funus, & cadaver sui.

52 *Eundem esse dico*] Juxta tradita sect. 8. hujus capitis.

53 *Imperium penes eum mansisse*] Nempe in illa, quæ ex veteri copia retinere potuit. *Imperium penes eum mansisse*] Quodnam? aut in quid? quidni sui quidem potens sit, sed serviat sacrificulo, in ipsa autem Italia tot dominos videat, ne quid de provinciis dicam? Si nihil aliud, certe desiit habere imperium, quum id detulit Carolo Magno, atque ex eo tempore Francorum, & qui alii Germaniæ, sive imperio, sive regno dicere libeat, his successere, imperio adjunctus fuit.

54 *Idem faciendi jus habuit*] Si milites sivissent. Perinde hoc est, ac si dicam, quæ olim jure facere potuit Francorum populus, quum electionem regum haberet, (quod ipse scribit cap. 7. num. 20.) idem nunc eum faciendi jus habere. Neque enim unquam id abdicavit, sed aulæ artibus, & factione principum, & sua patientia amisit.

55 *Jus habuit*] Non nisi imaginarium; ipsum enim jus, & omnia habebat miles.

56 *Alio nondum existente*] Lepidum hoc: sed unde, quæso, existebat ille, qui si exstiterat, populo non supererat jus faciendi? nam si jus erat populi, nemo existere poterat, nisi quem populus fecisset. Si aliunde existente Imperatore deerat jus populo faciendi, deerat & non existente, sed erat ejus, a quo iste existebat.

57 *Electio Imperatoris ad populum pertinebat*] Nempe ut ad Menedemum filius amissus: *Filium habeo, Chremes, & qui dixi habere me? immo habui.* Populus ille, ad quem olim pertinebat electio Imperatorum in libera republica,

—— —— qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, ——

Sub Cæsaribus,

—— —— nunc se
Continet, atque duas tantum res anxius optat,
Panem, & Circenses. —— ——

Ut canit Juvenalis satyr. X.

58 *Et aliquoties a populo per se*] Nunquam, ne semel quidem. Julius, & Octavius tyrannidi suæ speciem addiderunt lege ad populum lata; sed quam jam armis, & multo sanguine civili occuparant, vix ut restaret quisquam, qui rempublic. vidisset, hoc est, vere Romanus. Hæc si electio est, omnes tyranni sunt electi. Nihil enim negatur arma tenenti. *Phædrus* fab. 8.

Ut mos est vulgi, passim, & certatim ruunt
Feliciter, succlamant ipsi principes,
Illam osculantur, qua sunt oppressi, manum,
Tacite gementes tristem fortunæ vicem.

(dd) Hoc minimè probat, *Imperatores Germaniæ* non successisse in locum *Impp. Romanorum:* quid enim obstat, quominus illi alio titulo simul sub ditione suâ habuerint regiones, quæ extra complexum imperii Romani fuerant? Vera ratio est, quam tamen Auctor non agnoscit, jus Populi Romani dudum exstinctum, eo tempore, quo *Carolo Magno* se subjecit. Sed de tota hac quæstione, quod satis est, diximus in Notis nostris Gallicis. Auctor heic passim ab Interpretibus, & aliis Scriptoribus vapulat: quorum tamen nonnulli, ut heic *Gronovius*, asperiùs eum exceperunt, suspicionibusque iniquis onerare conati sunt. *J. B.*

GRO-

quoties a populo [s] per se, [59] + aut [60] per senatum facta est: quae autem a legionibus modo his, modo illis fiebant electiones, [61] + non erant ratae [62] ex

Grotii.

s *Per se, aut per Senatum*] Exempla passim electionum factarum a Senatu, aut probatarum in Adriano, Pertinace, Juliano, Severo, Macrino, Maximo, Balbino, Aureliano, Tacito, Floriano, Probo, apud *Dionem, Spartianum, Capitolinum, Lampridium, Vopiscum.* Ante Aurelianum sex menses imperium fuit sine principe, ejusque electionem miles senatui detulit iterum, atque iterum. Pro Senatus jure egregia Albini epistola apud *Capitolinum*, (*Cap.* 13.) & Senatus epistola pro Gordianis. (*Apud eundem*, Maximin. c. 15.) *Maximus* in oratione: *Detulerunt ad me imperium: cujus ego, Patres conscripti, interim tutelam recipio, teneho regimen, si & vobis placuerit quod militibus placuit.* (Capitolin. in ejus vit. c. 6.) Tacitus Imperator apud *Vopiscum* in Probo (*Cap.*7.) *Me quidem senatus principem fecit, de prudenti exercitus voluntate.* Apud eundem Vopiscum *Probus*: *Recte, atque ordine, Patres conscripti, proximo superiore anno factum, ut vestra clementia orbi terrarum principem daret, & quidem de vobis, qui & estis mundi principes, & semper fuistis, & in vestris posteris eritis.* (Cap. 11.) *Maximianus* ad senatum in novellis: *Imperatorem me factum, Patres conscripti, vestrae electionis arbitrio, & fortissimi exercitus ordinatione agnoscite.* (IV. 3. Supplem. ad fin. Cod. Theodos. *Ed. Gothofred.*)

Gronovii.

59 *Aut per senatum*] Quod improvide posuerat hic, in notis incautius reddidit.

Non Hadriani: miles, & Plotinae gratia, & ficta adoptio Trajani, ipsum fecit. Honesta oratio erat in literis ad senatum, *veniam petentis quod de imperio suo judicium senatui non dedisset, salutatus scilicet praepostere a militibus Imperator, quod esse resp. sine Imperatore non posset*, ut est apud *Spartianum.* Sed hae ipsae literae ostendunt, jam fuisse, antequam a senatu eligeretur: hoc est, non electum esse. Olim cum post duos exercitus cum ducibus Scipionibus in Hispania prope internecione caesos, reliquias collegisset, provinciam servasset, bina hostium castra cum ingenti illorum strage cepisset L. Marcius a milite dux dictus, & in literis, quas de rebus ab se gestis ad senatum dabat, modicum titulum propraetoris nomini suo addidisset: *res gesta*, inquit *Livius*, *magnificae senatui visae, titulus honoris* (*quod imperio, non populi jussu, non ex auctoritate Patrum dato, PROPRAETOR SENATUI scripserat,*) *magnam partem hominum offendebat. Rem mali exempli esse, Imperatores legi ab exercitibus, & solenne auspicatorum comitiorum in castra, & provincias procul a legibus, magistratibusque ad militarem temeritatem transferri* &c. *Rescribi de frumento, & vestimentis exercitus placuit, eam utramque rem curae fore senatui, adscribi autem PROPRAETORI L. Marcio non placuit, ne id ipsum, quod consultationi reliquerant, pro praejudicato ferret.* Liv. 26, 2. Quin etiam statim alium Imperatorem, cui ille tam bene meritus pareret, adolescentem 24. annorum, Publium Scipionem alterius, qui occubuerat in Hispania, filium miserunt, ut apud *Liv.* dicto loco. Tum electio Imperatorum ad populum, & senatum pertinebat, non quum ejusmodi veniae petitiones scriberentur.

Non Pertinacis: nam Laetus praefectus praetorio, & electus cubicularius, occiso Commodo, nocte intempesta raptum e lecto in castra duxerunt, ubi Imperator a militibus appellatus est: nocte in palatium, postera demum luce in curiam venit, fane abstinens praelato igne, quae pompa Augustorum erat: sed (ut *Tacitus* de Tiberio scribit 1. annal. 7.) *signum praetoriis cohortibus, ut Imperator, dederat: excubiae, arma, caetera aulae: miles in forum, miles in curiam comitabatur. Ibi suscipere se etiam imperium a senatu*, dixit, inquit *Julius Capitolinus*, sed continenter addit, *quod jam sponte inierat.*

Non Juliani: palam enim sub praeconio emit, cum milites in muro castrorum vocalissimo homine posito venale proposuissent imperium, traditurosque ei, qui plurimum pecuniae polliceretur, pronunciassent, Julianus viritim dedit tricena millia sestertium, hoc est, 750. coronatos, atque ita acceptus est.

Non Severi: nam triplici bello adversus Julianum, adversus Pescennium Nigrum, adversus Clodium Albinum peperit. Cumque occiso Juliano senatus centum ad eum senatores misisset ad gratulandum, rogandumque, excepit eos Interamnae armatus circumstantibus armatis, & quidem excussos, ne quid ferri haberent, ut narrat Spartianus, adeo parum eis fidebat. Enumerat deinde *Spartianus* positis nominibus supra XL. de senatu illustres viros, ab eodem sine causae dictione interfectos, quod eos aut Pescennio, aut Albino favisse suspicaretur.

Non Opilii Macrini: nam & hic imperium arripuit, humili loco natus, & animi atque oris inverecundi, ut scribit *Capitolinus.* Deinde interest, inquit, scire cujusmodi oratio fuerit, qua se excusavit, ut & impudentia hominis noscatur, & sacrilegium. In ea modestissimae simulationis est illud: *Detulerunt* (milites) *ad me imperium, cujus ego, P. C. interim tutelam recepi; teneho regimen, si & vobis placuerit, quod placuit militibus.* Sed ut scirent nihil ipsis liberum relinqui, subjungit: *Quibus & stipendium dedi, & omnia Imperatoris more jussi.*

Maximus, sane, Pupienus, & Caelius Balbinus (sic enim corrigendum apud auctorem, nec fuit unus Maximinus Balbinus, sed duo, & horum alter Maximus, non Maximinus) a senatu electi sunt

ex jure legionum (nam in vago nomine jus certum esse non poterat) [+] sed ex [63] approbatione populi.

2. Cum

sunt contra sævissimum Maximinum. *Sed*, inquit Capitolinus, *mœrentibus militibus, quod eum Imperatorem, quem ipsi delegerant, perdiderant, eos habebant, quos senatus legerat.* Itaque optimos viros post paucos imperii menses, seditione orta, indignissime occidere.

Aureliano, qui titulum dant optimum, fingunt a Valeriano eum adoptatum Bysantii, inscio, & imprudente senatu: quod vix credibile est: quum post Valerianum Gallienus filius ejus, deinde Claudius, tum Quintillus ante Aurelianum tenuerint imperium. Verum est, a militibus in Pannonia apud Sirmium dictum Augustum: quo nuncio Romam perlato, miser Quintillus, quem senatus legerat post XVII. diem imperii, cum ne prætorianus quidem miles ei accedere vellet, vel ab iis interemtus est, vel ipse se occidit.

Ante Aurelianum sex menses vacuum fuisse imperium, & electionem senatui iterum, iterumque fuisse delatam, non sine errore memoriæ posuit Auctor. Ante Tacitum dicere voluit. Sic enim *Vopiscus: De Imperatore deligendo exercitus retulit ad senatum, idcirco quod nullum de his faciendum putabat, qui tam bonum principem* (Aurelianum) *occiderant.* Verum senatus hanc eandem electionem in exercitum refudit, sciens, non libenter jam milites accipere Imperatores eos, quos senatus elegerit. Denique id tertio factum est, ut per sex menses Imperatorem Romanus orbis non habuerit. Sed sexto mense post acceptum hunc Imperatorem pœnituit milites, quanquam principis optimi: itaque eum ex insidiis occiderunt.

Cur vero allinit Flavianum, de quo *Vopiscus: Hic frater Taciti germanus fuit, qui post fratrem arripuit imperium, non senatus auctoritate, sed suo motu.*

Cur Probum, de quo statim idem *Vopiscus: occisus est* (Florianus) *Tharsi a militibus*, qui Probum audierant regnare, quem omnis exercitus legerat: Tantus autem Probus fuit in re militari, ut illum senatus optaret, milites eligerent.

Pro senatus jure, ait, exstare egregiam epistolam Albini. Non est epistola, sed concio ad exercitum, ex qua nihil aliud colligas, quam quod dicitur, melius fore, *si senatus populi Romani solum illud vetus haberet imperium, nec in unius potestate res tanta consisteret.* Hoccine est senatui jus dare faciendi Imperatoris, quo ille per CCLX. annos caruerat? Clauditur autem ita sermo: *Senatus imperet, provincias dividat, senatus nos consules faciat: & quid dico senatus? vos ipsi, & patres vestri: eritis enim ipsi senatores.* Præclare vero senatores? scire licet, a quo senatu ille imperium exspectet. Quis non intelligat artem viri? sic solebant defectores senatus nomen præferre, donec suum approbavissent. Sic Galba consalutatus Imperator, legatum se senatus, ac populi Romani professus est. *Sueton.* cap. 10. at ut occisum Neronem, cunctosque in sua verba jurasse, cognovit, deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. ibidem cap. 11. Sic superior exercitus ad Rhenum, cum Galbam respiceret, ne reverentiam imperii exuere videretur in S. P. Q. R. Obliterata jam nomina, sacramenta advocabat. *Tacitus* 1. histor. 55. At mox: *speciosis senatus, populique Romani nominibus relictis, Vitellio accessit: scires, illum priore biduo non penes remp. fuisse:* ut ait ibidem cap. 57. Nihil verecundius Albinus.

Pro eodem senatus jure egregiam vult esse epistolam senatus pro Gordianis; at nihil ne in hac quidem, quod jus ullum senatui afferat. Ita loquuntur: *Diis faventibus Gordianum proconsulem virum sanctissimum, & gravissimum senatorem, principem meruimus, Augustum appellavimus.* Nempe ut appellaverunt omnes a legionibus obtrusos. Nam in ipsa relatione dixerat Consul: *Patres conscripti, Gordiani duo, pater, & filius, magno Afrorum consilio Imperatores sunt nominati.* Jam igitur appellati erant, cum senatus eorum partibus se applicuit.

Majorinum, cujus honesta ad senatum verba proferuntur, ex magistro militum Augustum creavit Leo Thrax Imperator Constantinopolitanus, & ad occidentale imperium regendum dimisit. *Calvisius* ad A. C. 457. Illud certum est, comitia imperii Cæsarum nunquam penes populum Romanum, nunquam penes senatum fuisse, tamquam jus stabile, ac proprium, & ut hodie penes Germanorum optimates principis sui, penes Polonorum, & Cimbrorum ordines regis eligendi jus est. Nata est hæc potestas inter arma, & a militibus delata: hos qui propitios habuissent, aut occupabant eam ipsi, aut liberis, adoptatisve relinquebant, aut cum collegis adscitis communicabant. Primi duo adhibuerunt etiam populum, sed per milites jam imperio potiti, & hi populo eidem reliquerunt consulum, prætorumque per suffragia creandorum imaginem. Tiberius & hoc populo detraxit, comitia ad senatum referens; nec populus ademtum jus questus est, nisi inani rumore, ut est apud *Tacitum.* Ex hoc tempore voluerunt quidem de imperio suo & senatus-consultum interponi, sed postquam a milite acceptam in manu jam habebant potestatem. Soli Maximus, & Balbinus non ordinario, & quæsito jure, sed per tumultum metu gravissimo Maximini a senatu facti sunt. *Tacitus* ultro postulante milite: quem tamen horum mox pœnituit, ut brevitas imperii illorum, & tristis eventus satis declarat. Itaque si hodiernus populus nihil habet amplius, quam tunc habuit in creatione Imperatoris, nihil habet.

60 *Per senatum*] Vix semel, & iterum, & semper eventu parum felici.

61 *Ex jure legionum*] Profecto Imperatores jure suo faciebat miles, quo instruxerant eos, qui

2. Cum his non pugnat quod [64] Antonini constitutione quotquot in orbe Romano sunt, cives Romani effecti sunt. Consecuti enim ea constitutione sunt subditi Romani imperii + ea jura, quæ olim habebant [65] coloniæ, & [66] + municipia, & [67] + provinciæ togatæ, ut & honorum participes essent, & jure Quiritium uterentur: non ut in aliis populis itidem, ut in populo urbis Romæ, t fons imperii esset: + quod facere in potestate Imperatorum non fuit, qui [68] habendi inperii modum, ac causam [69] mutare non potuerunt. Nec quod Imperatores postea Constantinopoli, quam Romæ habitare maluerunt, + de jure populi Romani quicquam imminuit: + sed tunc quoque electionem factam

per eosdem imperium invadebant: quis enim auderet ostendere tot caligas, tot millia clavorum?

G R O T I I.

t *Fons imperii esset*] Senatus pro Gordiano apud *Herodianum* provincias hortatur πείθεσθαι Ῥωμαίοις ὧν δημόσιον ἄνωθεν τὸ κράτος ἐςὶν, αὔτατε φίλα καὶ ὑπήκοα ἐκ προγόνων· *Parere Romanis, quorum ab antiquo esset imperium, quibus veteri jure gentes aliæ amorem, obsequiumque præstarent.* (Lib. VII. c. 7. *Ed. Boecl.*) Apud eundem Maximus in allocutione ad milites: ἡ γὰρ ἑνὸς ἀνδρὸς ἴδιον κτῆμα ἡ ἀρχὴ, ἀλλὰ κοινὸν τοῦ Ῥωμαίων δήμου ἄνωθεν, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ἡ τῆς βασιλείας ἵδρυται τύχη· ἡμεῖς δὲ διοικεῖν καὶ διέπειν τὰ τῆς ἀρχῆς μεθ' ὑμῶν ἐγκεχειρίσμεθα· *Non enim unius viri possessio est hoc imperium, sed antiquitus res est populi Romani: in hac urbe principatus fortuna sita est, nos vero vobiscum, milites, in id electi sumus, ut ea, quæ imperii sunt, curemus, ac tueamur.* (Lib. VIII. c. 7.) *Claudianus* de Roma:

Armorum, legumque parens, quæ fudit in omnes
Imperium. —— ——

(De Sec. Cons. Stilic. *vers.* 136.)

G R O N O V I I.

62 *Non ex jure legionum, sed ex approbatione populi*] Falsum. Imo ex fide, & consensu legionum: hæ faciebant, sustinebant, destituebant, destruebant, ubi libuisset, principem, si non jure, at quasi jure: populum Romanorum jubebant plorare, aut adulari. Post Julium, & Augustum ne simulatio quidem interrogandi populi interposita est. Milites sive in teterrimum hominem, ut Othonem, Vitellium, Heliogabalum, Maximinum incidissent, dum illi fidi, & concordes essent inter se, erat, & constabat Augustus, ut qui lege optima; sive sanctum, meritumque virum arripuissent, mutato animo, & pœnitentia illorum peribat: non illi nocebat detestatio populi, non hunc juvabat approbatio.

Convellit deinde diligenter, quod nemo erat objecturus. *Quotquot in orbe Romano essent, cives factos, ergo non solos urbem incolentes babuisse approbationem.* Similes habent labra lactucas. Qualis sententia, talis objectio. Miles, ut dixi, rem habebat in manu, & risisset, aut etiam male mulctasset utrosque tam urbanos, quam municipes, si illi tam inepte ferram duxissent, tam stultam litem suam fecissent. Speciem retinuit urbs usque ad Galbam: tum, ut bene Tacitus, *evulgatum imperii arcanum*, principes posse alibi, quam Romæ fieri, nempe ubi maxima vis erat militum. Et hi, non de illo scilicet fonte imperii, hauriebant, & conspectissimos, honoratosque apud senatum faciebant, sed Afros, Pannonios, Syros, Thraces, quicunque placuissent, urbi imponebant.

63 *Approbatione populi*] Non voluntaria, sed jussa, imperata, necessaria, nec populi, sed senatus. Populus nihil faciebat aliud, quam ut imaginem principis missam in urbem adoraret.

64 *Antonini constitutione*] L. 17. D. *de statu hominum.*

65 *Coloniæ*] Oppida ex urbe Romana conscriptis colonis, divisisque inter eos sedibus, & fundis per triumviros d. c. propagata. [Vide de bis omnibus eruditissimum Opus Illustris S P A N H E M I I, cui titulus *Orbis Romanus*, Lib. I. c. 9. 13. Lib. II. c. 6. 9. &c. *J. B.*]

66 *Municipia*] Oppida, quorum cives universi jus civitatis Romanæ acceperant. *Gell.* 16. noct. 13.

67 *Provincia togata*] Quæ itidem civitate donatæ: ut Gallia togata, quæ & Narbonensis. [Immo *Gallia Narbonensis* erat *Braccata:* sed *Togata* erat *Gallia Cisalpina*: ut omnibus notum. *J. B.*]

68 *Habendi imperii modum, ac causam mutare*] De causa concedo; ea enim erat militis, & tanto tristior omnis imperii conditio, quod certam de successione legem accipere non poterat: sed a vago, & mutabili legionum (h. e. nec generis optimi, & consilii fere nullius hominum) arbitrio pendebat. At modum habendi imperii fecerunt sibi quisque qualem voluerunt. Boni detulerunt aliaquid senatui, indulgenter habuerunt populum, clementer provincias: mali in omnes, sed præsertim in optimos, hoc est, senatum impune grassabantur, quamdiu largitionibus continere poterant studia caligatorum, & gratiam. Unde præceptum Severi ad Bassianum Caracallam: *Fili, cole militem, & contemne cæteros.*

69 *Mutare non potuerunt*] Si voluissent, quis impediisset, præter militem? Sed neque expediebat ipsis, & fons imperii erat non Romæ, sed ubi validissimus exercituum.

G R O-

ctam [70] a parte sui, quæ [71] Constantinopoli habitabat, + unde [72] Byzantinos Quirites vocat [n] Claudianus, [73] ratam populus totus habuit: + jurisque sui monumentum non tenue servavit [u] in urbis suæ prærogativa, [x] & in honore consulatus, aliisque rebus. Quare [74] jus omne, quod hi, qui Constantinopoli

n *In Eutrop.* L. II. vers. 135.

G R O T I I.

u *In urbis suæ prærogativa*] Ait *Zonaras* (in Vit. *Constantini*) Romæ servata πρεσβεῖα, prælationem, quod inde venisset imperium. (Lib. XIII. Cap. 3.) *Ammianus* lib. XIV. (c. 6.) de Roma: *Per omnes tamen quotquot sunt partes ut domina conspicitur, & regina.* Claudianus Honorio agente Ravennæ (*De VI. Conf. Honor.* vers. 407.):

Quem, precor, ad finem laribus sejuncta potestas Exsulat, imperiumque suis a finibus errat?

x *Et in honore consulatus*] Nam alter consulum ex urbe Romana, & is quidem priorem habebat locum. *Procopius* in arcana historia. [*Cap.* 26. ubi de præcedentiâ Consulis Romani ne γρῦ quidem.]

G R O N O V I I.

70 *A parte sui*] Scilicet, si miles est pars populi; sed tunc caput erat.

71 *Constantinopoli factam, ratam habuit*] Hactenus ut imaginem electi Imperatoris Romam missam adoraret, & faustis acclamationibus, id est adulatione prosequeretur. Plebiscitum quidem nusquam ullum factum, accepimus: ubi legeretur illud sollenne carmen: *Consul populum jure rogavit, populusque jure jussit, quem senatus, populusque Constantinopolitanus Imperatorem creavit, is ut jure optimo Imperator esset.* Hoc enim est ratum habere. An ratum habet, qui ne respicitur quidem, nedum rogatur, sed mutus silens, aut nisi cum vernili adulatione loquens patitur, accipitque, quicunque imponitur. Imo ipsa Roma, & Constantinopolis, & totum imperium, donum, beneficium, pila ludicra erat militis. Inconsulto, & satis invito populo Romano sedem transtulit Constantinus; & umbram honoris, quæ restabat Romæ, cum ea divisit. Jus tamen eligendi Imperatoris nec habuerat Roma, nec acquisivit Constantinopolis. Itaque nec Romanis, nec Constantinopolitanis rogatis, Constantini filii, ubi erant, sumserunt imperium: deinde Julianus in Gallia, Jovianus in Perside, Valentinianus in Cilicia, & sic cæteri.

72 *Byzantinos Quirites*] Imo quia Byzantium *nova Roma* appellabatur.

73 *Ratam populus*] Non suffragio aut comitiis, sed ut dictum, missam imaginem adorando.

74 *Jus omne Constantinopolitanorum pendebat a voluntate populi Romani*] Falsissimum. Imo quum post Honorium Theodosii magni filium, sine liberis defunctum, maneret divisum imperium, & alius in Occidente, alius in Oriente resideret Imperator, is, qui Romæ agebat, non erat certus, justusque princeps, priusquam a Constantinopolitano confirmaretur. Sic Theodosius junior Romæ factum Joannem non agnovit, brevique potentia exuit, dato Valentiniano juniore successore. Post Theodosium Constantinopoli regnum obtinuit Marcianus assumtus a Pulcheria sorore Theodosii, deinde Leo Thrax, & cæteri inconsulto populo Romano. Valentiniano Romæ Avitus Majorinus, vel Majorianus, Severus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Julius Nepos, Romulus Augustulus successerunt, qui omnes missi, petitive Constantinopoli, aut per militem, injussu populi Romani, regnarunt. Post hos Odoacer Herulorum rex urbem, & Italiam occupavit, eversus a Theodorico Gotho, cui Zeno Constantinopolitanus Imperator, ut eum a se averteret, Italiam invadendam monstravit. Gothorum regnum per Belisarium, & Narsetem subruit Justinianus, & recuperata est Roma, jam appendix imperii, non caput: nam Romani stipendiarii erant Constantinopolitani Cæsaris, cui quotannis viritim solidum aureum pendebant. Stipendiarius ipse Papa, cui pro confirmatione pecunia Constantinopolim mittenda erat, quam Constantinus Pogonatus demum Heraclii pronepos ei remisit circa annum Christi 680. *Anastasius* in vita Agathonis Papæ LXXXI. Ex eo regebatur urbs, & Italia, per præfectos Augustorum Orientis, qui *Exarchi* vocabantur, & Ravennæ residebant, & inde petebat jura ille, quem tunc quoque Imperatorem fuisse populum, vult *Grotius*. Mox majorem Italiæ partem rapuere Longobardi, quorum rex Aistulphus A. C. 752. ultimum Exarchorum Eutychium Italia expulit. Adversus hunc sibi quoque imminentem Stepharus Papa A. C. 753. imploravit è Gallia Pipinum, cui pridem hereditario Majori domus (qui honos secundus a rege erat) & quum patris avique, tum suis rebus gestis factioso, postquam ultimum Merovæi posterorum justum regem totondisset, atque in monasterium condidisset, & sibi diadema imposuisset, Papa auctoritatem præstiterat, & laudando factum apud captas superstitione, & opinione sanctitatis Romanæ mentes faciliorem occupationem reddiderat. Pipinus victis Longobardis, de alieno liberalis, partem regni eorum transcribit Papæ; dein cum pacem Aistulphus non servaret, reversus, & iterum victor, propemodum quicquid sub postremis fuerat Exarchis, Stephano donat: & hæc est origo illius, quod *Patrimonium Petri* appellatur. Ipse cum filiis ab eo creatur patricius; quod jus non erat Papæ, non populi Romani, sed Constantinopolitani Imperatoris: sive patricium accipias ut in vetere populo Romano, quales allegerunt Julius, *Sueton.* cap. 41. Augustus, ut ipse scribit in monumento Ancyrano; Claudius, *Sueton.* Othone cap. 1. Vespasianus, teste *Tacito* in vita Agricolæ cap. 9: sive ut postea Constantinus patricios dixit, quasi patres Imperatoris, qui consilium ejus participarent,

tinopoli habitabant, ad eligendum Imperatorem Romanum habere poterant, [+] pendebat a voluntate populi Romani: & cum illi [y] contra mentem, ac morem populi Romani [z] [+] feminæ Irenes subiissent imperium, ut alias causas omitta-

quorum mentio apud *Justinianum* in tit. *quibus modis patr. potest. solvit.* Eadem causa veniendi in Italiam fuit Carolo Magno Pipini filio A. C. 770. quum regnum Longobardorum finitum est. Is donationem patris confirmavit: & sic non populus Romanus, sed Papa possedit, quod tunc dicebatur *Patrimonium Petri.* Reverentia tamen erat erga Francos: nam & præfectus urbi a Carolo statutus commemoratur, & Leo tertius cum pontificiam sedem occupasset, claves, & vexillum urbis in subjectionis signum Carolo misit. Anno 799. idem Leo per seditionem male mulctatus, oculo etiam excusso confugit ad Carolum, eumque convenit Paderbornæ, & Romam tractum supplicio affectis trecentis, qui Papæ restiterant, clericis in Galliam relegatis, Augustum dixit. Secuta est paulo post Caroli cum Irene transactio, quam hujus successor Nicephorus ratam habuit: & ita transiit imperii Romani quod supererat, ad Carolum. Ubi nullæ partes fuere populi Romani: nulla propria indignatio adversus Irenen ob sexum; sed Papa pressus a Longobardis (quorum antea ope justum in se Exarchorum, & Constantinopolitanorum imperium imminuerat) cum ab Orientis Augusto, cui revera fuerat, spes auxilii decollasset, ad potentiorem confugit, & eum patronum adoptavit. An hoc potuerit facere per ea, quæ tradit Auctor de jure partis a corpore recedendi lib. 2. cap. 6. num. 5. an fidei, quam imperio Constantinopolitano debebat, satisfecerit, multa, & gravia tolerando priusquam ad hoc ultimum remedium decurreret: imo an ipse Constantinopolitanos satis docuerit de periculo suo, & obtestatus sit, ni auxilio venirent, aliud præsidium sibi quærendum esse, alia disputatio est. Carolo certe jus hoc modo quæsitum, & in posteris ejus aliquamdiu continuatum, ab illis interposito tamen Conrado Franco e Germania, transiit ad Saxones: inde rursum ad Francos Germanos per Conradum II. & Henricos, (quorum ejus nominis quarto primum extorsit Hildebrandus, qui se Gregorium septimum dixit, jus quod adhuc in Pontifice creando Imperatores, in constituendis episcopis, agendis synodis habuerant, & ad se, suosque socios traxit) ab his, interveniente rursus Lothario Saxone ad Suevos Conradum III. Fredericum Barbarussam, Henricum VI. Philippum: & Othone Saxone iterum medio ad Austriacos. Quorum principum jus Papæ quidem variis artibus, ac tumultibus imminuerunt, & quasi ad nihilum redegerunt, sæpe etiam æmulos illis excitarunt: sed hæc omnia facti sunt, non juris; neque in his populus Romanus per se quidquam ausus est, aut potuit. Coronatio Romana non majus jus dat Romanis improbandi electionem Germanorum septemvirorum, quam Francofurtensibus, aut Aquisgranensibus, quæ ibi fit, fiebatque coronatio. In ea Papa minister est, perinde, aut archiepiscopi in Gallia, in Anglia, Hispania, cum coronant regem. Est igitur prorsus imaginaria; & commenticia res, mirificus ille populus Romanus, ut Cadmæi fratres in Martis campo, natus eodem die, ac sublatus: qui jus habuerit creandi Cæsaris, vel Augustos, ex cujus approbatione ratæ forent electiones, quas legiones fecissent: a cujus voluntate pendebat electio facta Constantinopoli: qui in Irena concessionem nescio quam tacitam, vel expressam revocarit: qui dignatus sit, scilicet, eum quoque regem sumere sibi, quem Germani fecissent: qui Germanicæ electionis arbitrium probandæ, vel improbandæ aut habuerit unquam, aut retinuerit: qui primum civem habuerit episcopum, nempe ut in fabula Æsopi ranæ hydrum, vel ciconiam: qui per illum primum civem testetur, quod nunquam cogitavit, aut somniavit.

Inanis est labor temperare, quod nullum temperamentum admittit: & ut ait Plautus, *hercle miserum est ingratum esse homini, quod facias bene.* Neque Germani jus ullum concedunt Papæ in electione Romani Imperatoris: nec Papa contentus est eo jure, quod liberaliter ei confert Auctor: quasi scilicet populus Romanus retentum jus per illum testetur. Nullam huic largitori gratiam referet Papa pro isto ministerio in populi jure pronunciando, quo fungatur tanquam syndicus populi Romani. Immo iste vult, totum imperium Romanum, ut nunc vocatur, esse feudum Romanæ sedis, & se solum esse monarcham, & habere utrumque gladium, & omnes reges esse suos vasallos, & posse ab Imperatore ad se appellari, & quos dixerit duces, etiam vivo, vigenteque Imperatore, eos altiori loco sedere debere, quam quos fecerit Imperator, & paris vanitatis cætera.

GROTII.

y *Contra mentem, ac morem populi Romani*] Nero in XIV. annalium *Taciti* (*Cap.* 11.) matrem accusat: *Quod consortium imperii, juraturasque in feminæ verba prætorias cohortes, idemque dedecus senatus, & populi speravisset.* Priscus in excerptis legationum: *οὐ γὰρ θηλειῶν, ἀλλ' ἀῤῥένων ἡ τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας ἀρχή. Non enim feminarum, sed marium est, Romani imperii principatus.* (Pag. 27.) *Lampridius* post mortem Heliogabali: (Cap. 18.) *Cautum ante omnia, ne unquam mulier senatum ingrederetur, utque inferis ejus caput dicaretur, devoveretur que per quem id esset factum.* Trebellius Pollio Herenniano: *Zenobia usurpato sibi imperio, diutius, quam feminam decuit, rempublicam obtinuit.* (In XXX. Tyrann. c. 27.)

z *Feminæ Irenes subiissent imperium*] Dicto etiam ei sacramento, quod habet *Zonaras.* (Sed vi extorto. *Lib.* XV. *Cap.* 11.)

GRO-

omittamus, merito populus Romanus + illam concessionem, sive expressam, sive tacitam, revocavit, + & per se Imperatorem legit, + ac voce [75] primi civis, id est, episcopi sui + (quomodo & in Judaica republica, rege non existente, prima erat summi Pontificis persona) pronuntiavit.

3. + Fuit autem hæc electio personalis in Carolum Magnum, & quosdam ejus successores: [a] + qui ipsi jus imperii, quod habebant in Francos, ut & in Longobardos, a jure imperii, in Romanos, ut nova ex causa quæsito, sollicite distinxerunt. [b] + Postea vero diviso Francorum populo in occidentalem, qui Galliam nunc obtinet, & orientalem, qui Germaniam, sive Alemaniam tenet (duo Francorum regna vocat Frisingensis) + cum populus Francorum orientalis eligendo sibi reges facere cœpisset ([c] + nam & ad id tempus Francorum regum successio [76] quasi agnatica, non tam a jure certo, quam a populi suffragiis pependerat) + placuit populo Romano, quo certius præsidium haberet, regem non proprium sibi sumere, sed eum, quem Germani fecissent: [d] + ita tamen ut jus sibi aliquod retineret probandæ, vel improbandæ electionis, + quantum scilicet ea res ad se pertinebat.

4. Hæc quoque approbatio + per episcopum edici, + & solemniter testata fieri + peculiari coronatione solebat. + Quare ex electione septem principum, qui Germaniæ corpus referunt, qui lectus est, jus habet imperandi Germanis + secundum eorum mores: + ex approbatione vero populi Romani fit idem rex, aut Imperator Romanus, aut, ut historici sæpe loquuntur, [e] + Rex regni Italiæ: + atque [77] eo titulo sub se habet quæcumque populi Romani fuerunt,

GROTII.

a *Qui ipsi jus imperii, quod habebant in Francos, ut & in Longobardos, a jure imperii in Romanos, ut nova ex causa quæsito, sollicite distinxerunt*] Vide synodum Pontigenensem inter capitola Caroli Calvi. Et *Paulum Æmilium* libro III. de Carolo Magno.

b *Postea diviso Francorum populo in occidentalem, qui Galliam nunc obtinet, & orientalem, qui Germaniam*] Vide *Witikindum* libro I. & ibi notata *Meibomii*: & pactum Caroli, & Henrici post capitula Caroli Calvi, & ad id notas viri magno judicio, doctrinaque præditi *Jacobi Sirmondi*. Occidentalem illam Franciam Latinam *Wibbo* vocat, quod ibi sermo Romanensis vigeret, ut & nunc viget, cum Transrhenanæ nationes lingua Germanica uterentur.

c *Nam & ad id tempus Francorum regum successio quasi agnatica, non tam a jure certo, quam a populi suffragiis pependerat*] Observatum id Prisco in excerptis legationum, & Reginoni ad annum DCCCXVI. Carolus Magnus in testamento: *Quod si filius cuilibet horum trium filiorum.*

d *Ita tamen ut jus sibi aliquod retineret probandæ, vel improbandæ electionis*] Verissima res, & aperte testata *Wibboni* vita Conradi Salici.

e *Rex regni Italiæ*] Sic in excommunicatione Henrici distincte nominat Papa regnum Teutonicorum, & Italiæ. Vide Ottonis privilegium Alderamo datum, editum à *Meibomio* post *Witikindi* Saxonica: & *Crantzium* Saxonicorum V. (*Cap.* 13.) In joramento Ottonis quod *Gratianus* intulit in Distinctionem LXIII. *In Roma nullum placitum, sive ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te* (Papam), *aut Romano pertinent, sine tuo consilio.* (c. 33.)

GRONOVII.

75 *Primi civis*] Hic Papam, dum ei blanditur, graviter offendit. Est autem ille Leo tertius circa annum D. 800.

76 *Quasi agnatica*] 2, 7. 23.

77 *Eo titulo sub se habet*] Venditet has nænias historiæ ignaris. Germani gratiam facimus hujus tituli *Grotio*, nec Papæ quidem, aut populo Romano quidquam debemus: utinam ne ab utroque pro maximis beneficiis essemus aliquoties ingratissime, perfidissimeque tractati? Primum satis tituli est, quod successimus Carolo Magno in his partibus, ex quo posteri ejus inconsulto populo Romano, inconsulto Papa, ipsi per se, inter se ita comparaverunt, ut penes alium regnum Galliæ, penes alium Germaniæ, & Italiæ regnum cum nomine Imperii Romani essent. Sic si deesset, satis tituli præberet Otho. Ut enim exstincta Caroli stirpe, Italia a tumultuariis regibus Hugone, Lothario, Berengario diripiebatur, Papa Octavianus, qui se Joannem XII. dixerat, per

runt, + neque pactionibus, + aut derelicti occupatione, + aut victoriæ jure in aliorum populorum imperium concesserunt; unde illud quoque intelligi facile potest, [78] + quo jure episcopus Romanus, vacante imperio, [f] investituras tribuat feudorum imperii Romani: + quia scilicet in populo Romano, tali tempore libero, primas obtinet. Solent autem quæ sunt corporis alicujus [g] + per primam personam corporis nomine expediri, ut alibi [*] quoque diximus. + Neque vero male Cynus, & Raynerius tradidere, si Imperator Romanus

[*] Vid. sup. L. 1. c. 3. §. 13. n. 2.

legatos Othonem primum oravit, veniret, & Italiam tyrannide liberaret. Venit A. C. 962. liberat, confirmat Pipini, & Caroli donationes, coronatur. Sequenti anno cum idem Papa hostes Othonis contra interdictum ejus reciperet, Constantinopoli adversus eum auxilia arcesseret, Hungaros ad Germaniam infestandam sollicitaret, ex urbe Cæsari faventes pelleret, alios interficeret, redit Otho fugiente eam suis Papa. Romani jurejurando adiguntur, nunquam inscio ipso Papam electuros. Synodus Episcoporum Italiæ habetur, in qua Papa immanium scelerum accusatus, & solenni citatione fide publica adesse jussus, cum ob conscientiam scelerum comparere non auderet, exuitur dignitate, & sufficitur ei Leo VIII. Digresso Othone, perjuri Romani denuo recipiunt Joannem, & Leone profugo, Joanne mox, cum in adulterio deprehensus esset, ab illis, quos tangit Atridas iste dolor (honestum sane, & maxime Pontificium mortis genus) occiso, eligunt Benedictum. Adest mox Imperator, urbem obsidet, & quamquam superos, & inferos moverent indigenæ (nam scena tragica in muris novus Papa diras, & furias ejaculatus est in obsidentes) capit, Leonem restituit, Benedictum rursus convocata synodo pontificalibus exutum Hamburgum relegat, ubi hodieque ejus sepulcrum est. Leone mortuo, tandem Romani jurisjurandi memores legatos ad Othonem in Germaniam mittunt de novo Pontifice creando, qui per episcopos missos creat Joannem XIII. A. C. 965. Pœnituit mox non fuisse perjuros, prehensum hominem in vincula condunt, & ad undecimum mensem Capuæ detinent. Repetit expeditionem trans Alpes cum valido, firmoque exercitu Otho: urbem occupat: de rejecto Pontifice quæstionem habet: urbanos convocat ad causam dicendam, & auctores edendos: binos consules publicatis bonis in exilium mittit: prætorem crinibus toto die suspensum, dein virgis cædit, asino aversum per vias traducit, tandem de robore præcipitat cum XII. senatoribus. Varias ibi fert leges de monetis, & prosequendis latronibus, & aliis rebus. Agnovit deinde & hunc Augustum Constantinopolitanus collocata filio Imperatoris Othoni II. non minus strenuo, Theophania Nicephori Phocæ filia, cum dote, quidquid hactenus in Italia possideret.

Similia acta Fridericorum, & Henricorum tristiora novit. Et hi sunt tituli Imperatorum nostrorum, justi satis, modo vires, animique essent: non illa approbatio commenticia, & e luto ficti illius populi Romani, qui idem jus hodieque habeat, quod olim habuerit. Verba Friderici apud Matthæum Parisiensem: *Liberam imperii nostri coronam tantum beneficio divino adscribimus. Electionis primam vocem Moguntino Archiepiscopo, deinde quod superest, cæteris secundum ordinem principibus. Recognoscimus regalem unctionem Coloniensi, supremam vero, quæ imperialis est, summo Pontifici. Quidquid præter hæc est, ex abundanti est, a malo est.* Unctionem dicit, postquam jam creatus esset, non creationem, aut electionem.

GROTII.

f *Investituras tribuat feudorum imperii Romani*] Nempe ut in imperio Germanico Palatinus, & Saxo, Vicarii imperii, divisis partibus. Vide *Serranum* Ludovico XII. [Pag. 505. *Ed. Paris.* 1627.]

g *Per primam personam corporis nomine expediri*] Nam & in Poloniæ interregno Archiepiscopus Gnesnensis Regis locum tenet, in solio regio sedet, tanquam primus inter Ordines. *Philippus Honorius* in dissertatione de regno Poloniæ. [Immo *De Interregno Poloniæ.* Et illa Dissertatio est *Horatii Spanorchii*: quam *Phil. Honorius* tantum inseruit *Thesauro Politico*, à se collecto, & edito, *pag.* 426, *&* *seqq.* Edit. Francof. 1617. J.B.]

GRONOVII.

78 *Quo jure Episcopus*] Episcopum Romanum vacante imperio habere investituras feudorum imperii Romani, fabula Gallica est, qua illi jus ducatus Mediolanensis sibi arrogant, quia Ludovici XII. avus Ludovicus, Caroli VI. regis frater, ducta uxore ducis Mediolanensis Viscontii filia Valentina, caverat successionem in Ducatu soceri, deficiente genere ejus virili; quas nuptiales tabulas confirmasse volunt Bonifacium IX. quum exauctoratione Venceslai imperium vacaret. Sed quis Papæ hoc jus dedit? Deinde hanc investituram pro se habuisse, demonstrarunt Philippus Valentinæ frater, qui sine liberis decedens Alphonsum Arragonum regem reliquit heredem: & Fridericus Imperator, qui Franciscum Sfortiam eodem ducatu investivit; & Maximilianus, qui filium hujus Ludovicum, ut scribit ipse Belcarius commentariorum de rebus Gallicis lib. 5. num. 12. ad an Chr. 1493.

nus morbo, aut captivitate impediretur fungi imperio, posse ei vicarium dari ab ipso populo Romano.

+ XII. + Heredis personam, quoad + dominii tam publici, quam privati continuationem, pro eadem censeri cum defuncti persona, certi est juris.

+ XIII. Victor autem victo quatenus succedat, infra + in effectibus belli explicabitur.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII.
LIB. II. CAP. IX.

Quaestio de desinendi modo non tantum in dominiis, & Imperiis, sed & in omnibus juris materiis occurrit; & ubicunque de acquisitione agitur, ibi quaestio quoque de modis amittendi esse potest: adeoque necesse est ut in materia adeo momentosa vera principia praemittamus.

PROPOSITIO I.

Jus nostrum naturaliter tollitur 1. *justa dispositione, vel nostra, vel superioris.* Pos. VI, & XII. 2. *Sublata ejus substantia.* 3. *Sublato eo, sine quo existere jus naturaliter nequit.*

DEMONSTRATIO.

PRIMUS ergo desinendi modus est *justa dispositio*, qua scilicet quis declarat, se nolle amplius *jus* suum esse. Eo igitur momento, quo quis jus non amplius suum esse vult, tollitur jus, licet res adhoc sit in ejus custodia, quia ita disponit. Et haec est regula illa naturalis, quod iisdem modis aliquid amittatur, quibus acquiritur, *L.* 35. *ff. Reg. jur. l.* 8. *acquir. possess.* Uti ergo justa dispositione jura acquirimus, ita justa quoque dispositione ea amittimus.

Justa autem dispositio esse debet, i. e. jus disponendi habere debet: unde de re aliena nemo disponere potest; de sua autem prout quisque disponit, ita jus est. *Pos.* 6. *Justa* quoque dispositio est superioris, si ille de re nostra disponit ob utilitatem publicam, vel in poenam: qua de re late egimus supra.

SECUNDUS modus, quo jus nostrum desinit, est, quando substantia ejus joris in perpetuum est sublata: uti si res ipsa perit inundatione, qua novus alveus constituitur: si fera bestia sese in pristinam recipit libertatem, &c.; his enim casibus in perpetuum deficit facultas naturalis de jure nostro disponendi, neque jus potest concipi sine substantia, cui cohaereat. Hinc non tantum dominium, sed & servitutes, pignora &c. tolluntur re sublata.

TERTIUS desinendi modus est, quando id tollitur, sine quo exsistere jus nequit: uti si subjectum esse desinit; tunc enim necessario quoque desinit accidens, quia hoc sine subjecto esse nequit. Hinc deficiente homine, omne jus quoque ejus deficit: adeoque ususfructus finitur morte usufructuarii, ex eadem ratione. Idem est uno relatorum sublato, idque a natura relatorum, quae non sunt nisi inter duos: hinc filio, vel servo sublato, tollitur patria, & dominica potestas; marito, vel uxore mortuis, deficit matrimonium, ejusque jura.

PROPOSITIO II.

Jus nostrum non desinit mutata forma, seu extrinseca specie; nisi substantia juris in forma consistat.

DEMONSTRATIO.

In capite praecedenti §. 19. dissensum retulimus duarum scholarum, Proculianorum scilicet, & Sabinianorum; quarum altera omnia materiae, altera omnia formae tribuebat. Nos cum JCtis reliquis diximus, substantiam

rei

rei regulariter non tolli mutata forma, adeoque nec jus nostrum, quod substantiæ illi cohæret; res enim, & substantia eadem manet, adeoque facultas nostra naturalis de eo jure disponendi nondum deficit. Hinc jam apparet, per specificationem non ideo desinere jus nostrum, neque ideo per eam alteri acquiri, *quod jus sublatum sit*; sed quia res separari, indeque eadem species restitui nequit, & ideo pretium surrogatur.

Regula autem illa, *substantiam juris regulariter non tolli mutata forma*, patitur exceptionem, *nisi substantia juris in ipsa forma consistat*; tunc enim mutata forma substantiali ipsa res interit. Atque hinc ususfructus ædium tollitur dirutis ædibus; quia substantia illius juris consistit in habitatione, quæ sine ædibus concipi non potest: adeoque omne jus usufructuarii sublatis ædibus cessat. Neque enim in area, nec in lapidibus habitatio est; præterea autem nullum jus fructuario competit. Idem est in usufructu quadrigæ; is enim desinit, ubi unus ex quadriga moritur. Licet enim tres equi adhuc supersint, quadriga tamen periit; neque enim jus singulis equis utendi, sed jus quadrigæ utendi concessum est. Idem quoque obtinet grege ovium, ex 20. ovibus consistente, in usumfructum dato; nam una mortua tollitur ususfructus. Licet enim 19 adhuc superfint, grex tamen 20. ovium, in quo forma, & substantia gregis consistebat, deficit.

Insignem autem hæc res utilitatem habet in quæstione, quando civitas, & populus esse desinat; forma enim substantialis utriusque consistit in animo cœtum constituendi, qua sublata civitas, & populus tollitur, etsi singuli cives supersint, quippe qui tum constituunt dissociatam turbam. Sublato igitur hac civitatis forma, omne jus civitatis cessat.

Additio.

„ Jus nostrum, adeoque & dominium, & „ imperium, tolli mutata specie, ipsa ratio „ naturalis dictat. De *Imperio* id patebit ex „ observationibus *ad* §. 3. & *seq.* De *dominio* „ id demonstravimus in *Dissert. proœm. XII.* „ §. 326. Quæ principia cum nova sint, & „ ad intellectum hujus materiæ maxime ne- „ cessaria, describere, & huc inserere, ope- „ ræ pretium videtur: verba hæc sunt.

NOTA EDITORIS. Sunt scilicet in Editione Wratislaviensi; cur autem ea hic non repetenda putaverim *supra pag.* 404. jam monui.]

Ad §. I.

QUOMODO *primitus acquirantur*] „ Auctor natura primæva dominia incognita, „ omniaque communia fuisse, fingit: & volun- „ tate demum hominum, i. e. primum per „ divisionem, & postea per concessam oc- „ cupandi facultatem, tum res, tum perso- „ nas, dominio originem dedisse, *L.* 2, *c.* „ 3, 4, 5, statuit. Atque hinc concludit, ex „ eo tempore occupationem esse modum *ori-* „ *ginarium* acquirendi dominium.

Et quomodo transeant tum dominia privata] „ Hæc acquisitio Grotio dicitur deriva- „ tiva; eamque fieri, ait, vel *facto hominis*, „ uti alienatione, testamento, &c. *L.* 2, *c.* „ 6: vel *facto legis*, ut si alienatio fit vel ex „ *lege naturæ*, nimirum per successionem ab „ intestato, *l.* 2, *c.* 7, vel ex *lege gentium* „ *voluntaria*, quo refert plerosque modos ac- „ quirendi, quos JCti in titulo de acquiren- „ do rerum dominio recensent. *L.* 2. *c.* 8.

Tum imperia] „ Nam hæc quoque vel „ *originarie* acquiruntur per occupationem: „ vel *derivative* per alienationem, successio- „ nem ab intestato &c.

Quomodo desinant] „ Modos, quibus desi- „ nit imperium, exposuimus in *Diss. proœm.* „ *XII*, §. 632. Modos vero finiendi dominii „ in eadem *Diss. proœm. XII*, §. 320. *seq.* „ proposuimus.

Et quidem derelictione desinere, obiter supra demonstratum est] „ De dominii dereli- „ ctione actum est *L.* 2, *c.* 3, §. 19, *n.* 1, & „ *c.* 4, §. 5, *n.* 1, §. 7, §. 9. *Conf. L.* 3, *c.* 21, „ §. 8, *n.* 2, §. 19, *n.* 2. De derelictione im- „ perii vide *L.* 2, *c.* 4, §. 11, & §. 12, „ *n.* 2.

Quia voluntate cessante non manet dominium] „ Res enim nobis Invitis nostra esse „ per rerum naturam non potest.

Sublato subjecto, in quo est imperium] „ I. e. morte Imperantis; quia uno relato- „ rum sublato tollitur necessario correlatum.

Vel dominium] „ I. e. si dominus mori- „ tur; mors enim omnia jura solvit.

Ante alienationem scilicet] „ Sensus est, „ dominium desinere sublato eo, qui jus ha- „ bet: modo ante non alienaverit, i. e. jus „ suum in alium non transtulerit.

Vel expressam] „ De qua alienatione vide „ *l.* 2, *c.* 6, *per tot.* Eoque Auctor refert „ dispositionem, quæ fit per testamentum, „ §. 14; quod refutavimus *ibidem.*

Vel tacitam, qualis est in successionibus ab intestato] „ Cum enim ex hypothesi Grotii „ introducto dominio quilibet jus habeat de „ sua re disponendi, nec tamen ante mor„ tem disponit: credibile autem non sit, eum „ voluisse ut post mortem suam bona occu„ panti cederent; inde concludit idem Gro„ tius, defunctum præsumi bona sua relin„ quere voluisse ei, cui ea voluisse maxime „ probabile est: probabile autem in dubio esse, „ ait, eum videri voluisse relinquere bona pro„ ximis agnatis. Vide *l.* 2, *c.* 1, §. 3.

„ Equidem examinavimus late hæc prin„ cipia allegato loco, simulque demonstra„ vimus, successiones ab intestato ex voto „ parentum, non vero ex tacita alienatione „ morientis oriri.

„ Præterea duo hic notanda occurrunt. „ *Primo* Auctor male statuit, sublato sub„ jecto non desinere dominium introducta „ successione ab intestato. Id enim verum „ non esse, vel exinde patet, quia omne „ jus defuncti morte perit, adeoque & ejus „ dominium. *Secundo* male statuit, imperium „ æque, ac dominium, non desinere post „ alienationem tacitam, quæ fit per succes„ sionem ab intestato: supponit, nimirum, „ Auctor, successorem continuare dominium „ defuncti ex tacita ejus præsumta volunta„ te; cum potius constet, imperium ex de„ latione, adeoque ex voluntate expressa pri„ morum disponentium deferri.

Quare si qua persona] „ Sive dominus „ privatus sit, sive caput imperii nulla edita „ voluntatis significatione moriatur, i. e. si „ moriatur voluntate per testamentum non „ expresse declarata.

Nullo consanguineo relicto] „ Adeoque ubi „ cessat tacita illa alienatio defuncti, quæ „ in successionibus ab intestato in agnatos „ facta præsumitur.

Omne jus, quod habet, interit] „ Et res „ redit in eum statum, quo fuit ante occu„ pationem defuncti: i. e. jura incipiunt esse „ nullius.

Ac proinde servi erunt liberi] „ Cum ser„ vi ex judicio nostræ civitatis criminis rei „ sint, & mori mereantur: atque ideo omnis „ juris incapaces, imo in rebus nostris, ac „ patrimonio æque, ac bestiæ esse censean„ tur; idem jus in servis, quod in aliis re„ bus, etiam ex naturali ratione obtinere „ debet. Uti igitur aliæ res sublato dominio „ fiunt *nullius*, & cedunt occupanti: ita & „ servi, utpote qui rerum numero haben„ tur. Idque in terminis ita traditur in *L.* „ *f. ff. pro derelicto*, & *l.* 38, §. 1, *ff. de nox.* „ *act.* quanquam id contra rationem juris „ postea mutatum fuerit a Justiniano in *Nov.* „ 22, *c.* 12, ubi servus pro derelicto habitus „ non nullius fit, sed liber.

Nisi lex impediat] „ Respicit Auctor ad „ jus Digestorum, ubi servi non fiunt liberi „ cessante dominio, sed nullius; *d. l.* 38. „ At id non demum ex lege civili, sed ex „ ratione naturæ sequitur.

Populi, qui in ejus ditione erant, sui juris fiunt] „ In cujus ditione? in regis, qui nul„ la edita voluntatis significatione, nullo „ consanguineo relicto moritur. Sed repe„ tendum hic est, quod sæpius monuimus, „ regna bello quæsita nunquam regi cedere, „ sed populo, cujus jure, & nomine bellum „ geritur. Verum igitur non est, mortuo re„ ge populum victum fieri sui juris; manet „ enim in ditione populi victoris.

„ Immo nec tunc fit sui juris, quando „ populus victor desinit, forte quod hic alio „ bello victus ipse desinat esse sui juris; nam „ novus victor in omne jus prioris victoris „ succedit, adeoque & in jus, quod habuit „ in populum, qui sub ejus ditione fuit.

Quia hæc non sunt sui natura occupabilia] „ De *servis* id negavimus; servi enim ex ju„ dicio nostræ civitatis propter injurias no„ bis illatas mori merentur: eorum personæ, „ & res, nostro subsunt arbitrio, & domi„ nio. Hactenus igitur servus omnino est res „ sui natura occupabilis.

„ Sed & *imperium* est aliquid occupabi„ le: ut diximus, imperium non vacare de„ ficiente rege, ejusque familia; sed illud „ manere penes populum victorem.

Nisi libertatem suam ultro deserant] „ I. „ e. nisi ultro se alterius dominio, & impe„ rio subjiciant. At modo diximus, neutro „ casu servum, vel populum fieri sui juris.

Res autem aliæ] „ Præter servos, & po„ pulum in alterius ditione constitutum.

Fiant occupantis] „ Quia res jam incipiunt „ esse nullius; nemo enim præter dominum „ jus in res illas habuit: necessario igitur „ cedunt occupanti. Diximus autem, idem „ jus obtinere in servo.

A d §. II.

Idem *dicendum si familia defecerit*] *Imperium* igitur certis personis, i. e. familiæ delatum deficit exstincta familia; quia cessat dispositio populi, qui in hoc subjectum, non in alios, jus suum transtulit. *Dominium* quoque, quod certæ familiæ concessum est, ut in feudis, deficit exstinctis iis, quibus jus hoc concessum est; quia subjectum interit, cui soli jus illud inerat, & extra quod jus id esse non poterat.

A d §. III.

1 Idem *si populus*] Imperium necessario supponit imperantem; & parentes; ubi igitur hi deficiunt, ex natura relatorum etiam deficit imperium. Sed & imperium consistit in jure tuendi civitatem, seu populum: frustra autem de tuendo populo quæritur, si non existit. Imperium igitur accidens est, quod sine subjecto esse non potest.

At omnis difficultas in eo hæret, quandonam definat esse populus? Auctor totum fere caput in explicanda hac quæstione impendit: res ita se habet.

Unitas hic est, qua res ab aliis distincta intelligitur: eaque vel a natura est, vel ab instituto: hæc constituitur situ, arte, jure, justa surrogatione, & destinatione.

Acriter a JCtis disceptata quæstio fuit, quandonam res eadem videatur, quando diversa: i. e. quando aliqua mutatio in re apparet, an, & quatenus res periisse videatur, & vel alia facta sit, vel eadem adhuc maneat. *Vid. l.* 85, §. 5, *ff. V. O.* Philosophi rem confundunt magis, quam explicant. Seneca distinguit inter continuum, & commissum: *illud*, quod sine intermissione junctum, unum ait, *reliqua* unita, *l.* 2, *nat. qu. c.* 2. Aristoteles unum dicit vel per se, vel per accidens: *illud* dicit continuum; & *hoc*, cujus unus per se motus est, nec aliter esse potest. *Lib.* 4, *med.* 6. Hinc quod Stoicis *spiritus*, Peripateticis *species* est, illud Aristoteli est *motus*. Ut vero rite de eo constare possit, ante omnia perpendendum est quidnam sit idem, quid diversum.

Equidem, *unum* simpliciter nullum est, præter primam omnium rerum causam, i. e. Deum. Si enim causa hæc ex pluribus composita esset, non prima illa, sed alia foret compositionis origo; adeoque res priores existerent, unde composita esset: unde Pythagoras, aliique, Monadem, seu unitatem, principium omnium dixere. At de illa unitate simplici hic non quæritur; sed de relata, quæ in omnibus rebus creatis existit. Per *unum* igitur in materia juris intelligimus rationem, seu vinculum, quod rem, vel plures quoque res ita jungit, & in aliquam unitatem quasi congregat, ut videatur distincta a reliquis rebus. Unitas igitur relata est respectu aliarum rerum, quæ minus sunt unæ, vel in quibus hæc ratio unitatis cessat; ita enim totus orbis unum est, & eatenus distinguitur a singulis rebus: ita hæreditas unum est patrimonium, etsi plures res, diversas inter se, contineat.

Dicimus autem, illam unitatem Vel a Natura esse, & quidem ab ipsa *creatione*, quo pertinent singulæ species creatæ; hic enim natura plores particulas ita uno motu, & spiritu jungit, ut species inde fiat ab aliis distincta, v. g. homo, piscis, arbor. Idem quoque obtinet, si plures species diversæ a natura uno spiritu, & uno vinculo ita junguntur, ut unum aliquod, quo ab aliis speciebus distinguuntur, constituant. Natura hoc efficit *vel* per instinctum aliquem intrinsecum, ut in examine apum, in grege, in familia &c: *vel* per operationem aliquam extrinsecam, sive per intus susceptionem, sive per juxta positionem; ita enim glacies cum aqua ita jungitur, ut ab aqua alia videatur diversa; surculus alii arbori junctus per insitionem vera fit arboris portio, atque ab eadem anima quasi vegetatur; sic alimenta corpori nostro juncta fiunt unum cum corpore. Unde juxta rationes naturæ verum non est quod Seneca ait, *juvenem non esse eundem, qui senex est:* nec proverbium valere potest, *neminem in idem flumen bis mergi posse*; etsi enim singulæ particulæ hominis, & aquæ, mutatæ sint, idem tamen est homo, idemque flumen. Ex his igitur constat, quomodo res natura plures possint *unum* dici, quia scilicet uno colligantur communi vinculo.

Vel illa unitas est ab Instituto. Imitatione enim naturæ homines quoque, & gentes, quin & privati, plures unitatum species constituerunt, & nominibus distinxere ab aliis. Atque hæ unitates sunt vinculum aliquod, quo plures diversæ species facto hominum ita invicem junguntur, ut unum fiant, & ab aliis unitatibus distinguantur. Hoc fit variis

variis modis: 1. *Situ*, uti acervus arenarum, cumulus lapidum &c, qui unum dici possunt quatenus separati sunt ab aliis arenæ particulis, & ab aliis lapidibus; quanquam hæc unitas vix ullum usum in jure habeat, cum nullo vinculo colligantur. 2. *Arte*. Ita enim ædificium unum dicitur, licet ex pluribus lapidibus, aliaque materia compositum sit: ita navis unum est, licet ex pluribus tabulis constructum; ita clavus, qui parieti jungitur, unum fit cum pariete. 3. *Jure*. Ita hæreditas est unum, quod complectitur universitatem omnium jurium, quæ defuncti fuere: Ita peculium est universitas quædam, quia hic quoque singula jura ita conjunguntur ex dispositione superioris, ut distinguantur ab aliis. 4. *Dispositione hominum*, Si v. g. plures homines, seu familiæ in unam civitatem coëunt, eoque in unum populum coalescunt: vel si Princeps collegium aliquod ex pluribus membris constans constituit. Nam ratio hæc communis, qua inter se conveniunt, & ab aliis distinguuntur, est vinculum aliquod, quo fit ut res una appelletur. Etsi igitur ingens hominum numerus coëat, at non animo civitatem constituendi; non erit populus, sed dissociata turba. Ratio enim illa communis, quæ sola unionem constituit, cessat: unde nec prædonum coitio unum aliquod constituit. 5. *Justa surrogatione*, quando non ex pluribus speciebus simul existentibus unum fit; sed ubi altero perdito alterum surrogatur. Surrogatione igitur fit unum, quando novæ res, vel partes succedunt in unionem totius. Ita enim cives surrogantur in locum demortuorum; & in collegiis sibi in perpetuum succedunt officia, semper eadem civitate, eodemque collegio manente. *L.* 76, *ff. judic.* Cives igitur supervenientes, & officia surrogata in idem corpus coalescunt, & in jus totius succedunt: indeque populus, qui mille ante nos annos fuit, idem est qui hodie: nam singuli quidem exstinguuntur, at totum manet, illudque semper unum, & idem est surrogatione. Atque hac surrogatione vitia, & virtutes antecessorum tribuuntur successoribus, quia scilicet instinctus, & studia totius corporis quasi propagantur; & uti virtutes, ita & vitia hæreditaria quasi videntur. Ita Deus arguit Judæos, quod ipsum tentaverint in deserto, quod patres fecerant. Antonius dux Vespasiani tribuit legioni Tertianæ quæ ante 100. annos gesta fuere, ubi Parthos vicit. *Tac.* 3, *Hist.* 24. Piso negat Athenienses eosdem esse; & tamen imputat eis veterum male gesta, apud *Grot.* §. 3, ubi plura alia exempla refert Conf. *Tesm. ibid.* Ita Romani clades suas injuriæ Laomedontis tribuebant. *Virg. Georg. I, vers.* 501: vel violentiæ Romuli fratricidæ. *Horat. ep.* 7, *in f.* & *l.* 3, *Od.* 6. *pr.*

Denique unitas quoque constituitur *Destinatione*: quo pertinent accessiones rerum, & instrumenta prædiorum; quæ unitatis ratio insiguem utilitatem babet in successione Principum, uti id late demonstravi in *intr. publ. c.* 27. §. 19. *seq.*

Civitates esse immortales] „ Quia animus „ ille constituendi cœtum, i. e. coalescendi „ in unum populum, surrogatione perpetua„ tur. Adeoque etsi singuli cives moriantur, „ liberi tamen continuant civitatem, semper „ est eadem civitas, & idem populus. Hinc „ urbs Roma æterna dicitur *Liv.* 28, *c.* 28. „ *Ammian. Marc.* 14, 14, & 19, 21, & 26, „ 6, & 25, 1. *Flor.* 1, 7, 10. Unde legata „ urbibus in perpetuum debentur. *L.* 6, *ff.* „ *ann. leg.* Grammondus bene ait: *licet ho-* „ *mines vita destituantur, tamen respublica* „ *æterna est. L.* 1. *Hist. p.* 4. Conf. *Tesm. h.*

Id est, esse posse] „ Nam non necessario „ sunt immortales; quia exempla deletarum „ civitatum, & populorum infinita exstant. „ *Vid.* §. 4. & *seq.*

Spiritum unum, ut Paulus] „ In *d. l.* 30. „ Ex doctrina Stiocorum, qui rationem, quæ „ uno vinculo plures res ligat, ἕξιν, i. e. *spi-* „ *ritum* vocant: Peripatetici, *speciem*. Conf. „ *d. l.* 23, §. 5. *Sen. ep.* 102.

Is autem spiritus, sive ἕξις *in populo*] „ I. „ e. Vinculum illud, quo colligantur, & „ unum fiunt cives.

Est vita civilis consociatio] „ Coëunt enim „ cives in unam civitatem animo defenden- „ di juris sui.

Plena, & perfecta] „ Hinc Auctor sæpius „ vocat civitatem cœtum perfectum. *L.* 1, *c.* „ 1, §. 14. Vid. *indicem voce civitas.*

Cujus prima productio est summum imperium] „ Auctor putat, imperia demum civitatibus „ constitutis orta esse; quod refutavimus su- „ pra *L.* 1. *c.* 3. §. 1. ubi Imperium natura „ patribus familias in membra familiæ dela- „ tum esse, probavimus. Conf. *Diss. proœm.* „ *XII.* §. 607. *seq.*

Vinculum, per quod respublica cohæret] „ Ideo enim singulæ familiæ in civitatem „ coëunt, ut jura singulorum tuta sint, „ quod absque imperio fieri non potest.

Spiritus vitalis, quem tot millia trahunt]
,, Similia lege apud *Curt.* 3, 6, & 4, 15. *Sen.*
,, *in Phœniss.* v. 294. Vid. *Tesin.*

Particulis paulatim commutatis] ,, Ita nec
,, homo esse desinit, etsi manus, vel pedes
,, amputati sint: collegium subsistit, etsi
,, membra quædam moriantur. *L.* 76, *ff. jud.*
,, &c. Vid. *Gædd. vol.* 2, *Cons. Marp.* 28,
,, *n.* 130.

2 *Neminem nostrum eundem esse*] ,, Idem
,, Pythagoras statuit apud *Ovid.* 15, *Met.*
,, 214. Id. *Sen. ep.* 104.

Ut de materia sola intelligatur] Rectius de singulis particulis, ex quibus constat homo; hæ enim alimentis, eorumque secretione quotidie mutantur: at species hominis non mutatur, nec forma substantialis, sed accidentalis tantum.

Quod recte sic corrigit Seneca] ,, Imo sensus
,, idem est; per flumen enim Heraclitus intel-
,, ligit aquam transmissam.

Flumina eadem vocari] ,, Quia totum illud,
,, quod flumen constituit, perpetuo manet.

Neque vero manet nomen inane, sed & ipsa illa] ,, Flumen enim non consistit in aqua,
,, sed in toto illo unito, quod consistit ex ri-
,, pis, alveo, & aqua profluente. Hæc uni-
,, tatis ratio, hic spiritus, hoc vinculum,
,, quo tria illa corpora colligantur, durat
,, quamdiu aqua intra ripas fluit.

Idem hoc tempore putatur] ,, Quia idem spiri-
,, tus, idem vinculum, idem animus coëundi in
,, cœtum manet, & surrogatione propagatur.

Ei tribuamus quæ eidem populo ante multa secula acciderunt] ,, Non tantum quoad vir-
,, tutes, sed etiam quoad vitia.

Tum apud Historicos] ,, Exempla allegavit
,, B. Parens. Ideo Alexander Persis intulit
,, bellum, quia majores eorum læserunt Græ-
,, ciam *Arrian.* 2, *p.* 120. *Just. l.* 11, *c.* 5.
,, Idem Alexander Branchidas destruit, quod
,, majores eorum templum Didymeum spo-
,, liaverunt. *Curt.* 7, 5.

3 *Populum alium non fecerat*] ,, Nam idem
,, vinculum, idem cœtus manebat.

Ita fieri posse ut intereat populus] ,, Adeo-
,, que si spiritus ille cessat, eoque vinculum,
,, quo unum corpus efficiebatur.

Fit autem hoc dupliciter] ,, Dictum est §.
,, 1. *propositione* 1, omne jus desinere, vel
,, sublata re, vel sublato eo, sine quo existere
,, jus naturaliter nequit.

Interitu corporis] De quo §. 4, & 5.

Aut interitu speciei] ,, De quo §. 6, *seq.*

AD §. IV.

QUÆRIT Auctor, quando desinat civitas, & quando videatur sublata? Resp. Videndum in quonam consistat ratio civitatis: nimirum, in populo, quo sublato, uti tollitur inundatione territorii, vel dissolutione societatis, civitas interit.

Corpus interit] ,, Adeoque tota substantia
,, perit.

Sine quibus corpus subsistere nequit] ,, Uti
,, si corpora civium in universum tolluntur;
,, frustra enim de imperio in populum quæ-
,, ritur, ubi populus amplius non existit.

Vel sublata corporis ratione] ,, Si singuli
,, deseruot civitatem. *Vid.* §. 5.

Mari abreptos] ,, *Plin.* 2, *Hist. c.* 90.

Et alibi] ,, Add. *Plin. Lib.* 2, *Hist. c.* 29.
,, *Lactant.* 7, *c.* 3.

Et qui sponte internecioni se dederunt, ut Sidonii, & Saguntini] ,, Hi non sponte se
,, interimerunt, sed ab hoste coacti. De Si-
,, doniis vide *Just.* 18, 3. de Saguntinis *Liv.*
,, 21, 14.

Jam poterit in illis subsistere dominium, quod populus habet] Immo manet jus populi, & imperii etiam in uno, quod ad effectus juris attinet. Nam ex prima dispositione coëuntium jus quæsitum est singulis civibus, quod etiam in uno durat: eodem modo uti collegium, quod non nisi inter plures constitui potest, etiam in uno continetur. Hoc autem verum tantum est si ille animum continuandi civitatem habet; nam si is quoque civitatem deserat, desinit tota civitas: adeo ut si novus populus occupat, nova fiat civitas.

Notandum autem hic est, non desinere civitatem, si municipalis civitas saltem destruatur; quia etsi nexus civitatis illius municipalis cesset, manet tamen nexus cum civitate generali, quam totus populus constituit. *vid.* §. 6.

Dubium hic moveri potest, qua ratione imperium etiam in uno conservari queat, cum imperium supponat imperantem, & parentem; quæ ratio non obtinet, ubi vel unus saltem est, vel plures æquales. Respondeo, imperium omnino potentia (non actu) etiam in uno subsistere posse: sane, Adam, etiam solus, imperium habuit, etsi actu illud exercere non potuerit nisi accedente familia.

Additio.

Additio.

„ Ex hypothesi Auctoris populus occupans territorium non tantum occupare videtur imperium, sed etiam dominium generale, & privatum. *Vid. supra c. 3, §. 4, c. 8, §. 10, 11.* Hoc igitur dominium subsistere, ait, in uno, vel paucis, qui ex populo supersunt. Nos allegato loco probavimus, populum præter imperium occupando nihil acquirere; adeoque dominium illud generale, & privatum, figmentum esse: addimus, imperium etiam in uno subsistere, si animum continuandi imperii habet.

Ad modum privatorum] „ Ex sententia igitur Auctoris pauci illi non continuant imperium, quia populum facere nequeunt; sed subsistere in illis, ait, dominium generale, & privatum, ad modum privatorum, non ad modum imperantium: quod modo refutavimus.

Non si quid populo ut populo competit] „ Si civis, vel pauci e populo superstites, animum continuandi civitatem habent, & undique incolas quærunt, aucta postea civitate eadem civitas, idemque populus, & jura populi eadem manent.

Quod & de collegio sentiendum est] „ Imo jus collegii etiam in uno manet. *L. 85, Verb. Sign. L. L. 7, §. 2. Quib. cuj. univ.*

Ad §. V.

Corporis *ratio tollitur*] „ In præcedenti §. Auctor egit de interitu corporis, vel partium, sine quibus corpus subsistere nequit; hic jam sequitur alter modus, quo corpus interit, si scil. cives territorium derelinquunt, & societatem dissolvunt. *Vid. §. 4, pr.*

Aut sponte ob pestilentiam] „ Si unus, vel pauci remanent animo continuandæ civitatis, corporis ratio non tollitur, inprimis si deserentes animum redeundi habent cessante peste: at aliud est si totus populus loco migret. *Vid. §. 7.*

Quod bellis accidit interdum] „ Hoc itidem verum saltem est si in perpetuum distrahuntur, nec revertendi spem, aut animum habent finito bello: vel si populus ipse alio migrat. *Vid. §. 7.*

Ad §. VI.

Species *interit*] „ *Vide §. 3, in fin.*

Sublata aut omni] „ Ut in sequentibus exemplis, si singuli personalem servitutem subeunt.

Aut perfecta juris communitate] „ Si scilicet autonomia, i. e. jus propriis legibus vivendi civitati aufertur. Tunc enim tollitur imperium, & in alterum, cujus legibus jam vivunt, transfertur, salva cæterum civitate.

Sive singuli personalem servitutem subeant] „ Adeoque ubi libertas publica, & privata aufertur.

Brutii a Romanis] „ *Gell. 10, 3.* Sententiam talem contra Mytilenæos latam, sed postea revocatam esse, tradit *Thucyd. L. 3, p. m. 114, & 121.*

Sive ea retenta imperio exuantur] Adeoque ubi sola libertas publica aufertur In populo igitur tria consideranda sunt: 1. jus imperii, 2. jus civitatis extra imperium, 3. jura singulorum; quo pertinet libertas. *Jus imperii* solum tollitur si alieno imperio populus subjicitur: *Jus civitatis* tollitur si magistratu exuitur: *Jura singulorum* autem tolluntur per servitutem.

Sic de Capua] „ Casum hunc explicavimus supra *L. 1, c. 3, §. 8, n. 3, & L. 2, c. 5, §. 30.*

Corpus nullum civitatis] „ Capua igitur non tantum libera, sed & civitas esse desiit: non tantum enim imperium amisit, sed & jus magistratus.

In provinciæ formam redactis] „ Quod fiebat sublato imperio, & jure proprii magistratus; tales enim populi non suis, sed alienis legibus utebantur. Hi igitur populi per se civitas non sunt, sed membra minus digna magnæ civitatis. *Vid. l. 1, c. 3, §. 7, n. 2.* Gentes a Romanis in provinciam redactas recenset *Vell. Pat. 2, 38. Sigon. L. 1. de antiq. jur. prov.* Conf. *Buchan. rer. Scot. 4, p. m. 129.* Unde distinguebantur tales populi ab illis, quibus, etsi devictis, jus propriis legibus utendi permittebatur (*de quibus late B. Parens in autonomia juris Gentium c. 15, c. 16, & 17. egit*).

Item de his, qui alterius populi ditionem subierunt] „ Hoc verum est de illis populis, qui ultro alterius imperio se subjiciunt, adeoque jura sua publica alterius populi ar-

„ bitrio submittunt. *L.* 1, *c.* 3, *n.* 2. Aliud „ dicendum de deditione bellica, per quam „ non tantum gens, & civitas, seu id, quod „ publicum est; sed & singuli homines, & „ res singulæ dedebantur: formulam exhibet „ *Polyb. in exc. leg. c.* 142. *Liv. l.* 7, *c.* 31, „ Equidem, singulos hic quoque liberos ma- „ nere, tradit B. Parens, *d. tract. c.* 13, §. „ 6, *seq.* Contrarium docet Grotius *l.* 3, *c.* 8, „ §. 4, *n.* 1, *c.* 20, §. 50, *n.* 5. *Conf. l.* 1, *c.* 3, „ §. 11.

Ad §. VII.

Si *loco migraverit populus*] Quærit Auctor, *an migratione populi civitas esse desinat?* Negatur 1. quia manet spiritus ille, vinculum illud, quod cœtum colligat. 2. Quia territorium non est de substantia civitatis, sed populus: migratione igitur non magis tollitur civitas, quam familia mutata domo; urbs enim nihil aliud est, quam domus populi. Sane 3. populi Boreales, qui Gallias, Italiam, & Hispaniam invaserunt, veteresque sedes reliquerunt, veri populi fuere, & cum iis tanquam cum veris populis actum est.

Neque *obstat*, quod domicilium non habeant. Resp. nec id est de essentia populi.

Sed porro *obstat*, populum migrantem semper videri subditum, & subjectum illi, per cujus territorium transit. Resp. hæc subjectio est temporaria: sane, Rex migrans manet Rex, licet facultas ejus impediatur in alieno territorio, & ad tempus.

Quid si pars populi migret, an pars hæc desinit esse pars civitatis? Resp. si publica auctoritate migret, eaque lege, ut jure, ac nomine reipublicæ novas sedes quærat, pars illa populi omnia quærit suæ matrici: si suo jure, & nomine migrat, desinit esse pars civitatis, propriumque imperium constituit, de quo *infra* §. 10.

Sive sponte ob inediam] „ Ita enim in Africa cives a locustis, & incolas ex Cyaro, „ Cycladum insula, a muribus fugatos esse, „ refert *Plin. hist.* 8, *cap.* 29.

Aut alia mala] „ Ita enim propter ranas „ civitatem in Gallia sedes mutasse, & a scolopendris abactos Trerienses refert *Plin. d.* „ *l.* Sic Phœnices ob terræ motus, *Just. l.* „ 18, *c.* 3. Bœotii ob pestem sedes deseruerunt. *Just.* 16, 3. *Vid. Tesm. b.*

Sive coactus, ut populus Carthaginensis bello Punico tertio] „ Romani quidem imperarunt „ Carthaginensibus ut migrarent si salvi esse „ vellent: *Flor.* 2, *c.* 15. At hi non acceptarunt hanc conditionem, sed extrema pati „ maluerunt: ideo etiam deleta fuit Carthago. *ibid.* Exempla gentium, quæ jussu victoris migrare coacti sunt, refert *Tesm. b.* „ Conf. *Appian. de bell. Pun. n.* 52. *Nepos* „ *Cimone c.* 2. De Veliternis vide *Liv. l.* 8, „ *c.* 14. Philippum id quoque facere solitum „ fuisse, ait *Just. l.* 8, *c.* 5. de Cilicibus vide *Vell. Pat.* 2, 32. Add. *Thucyd.* 1, 1. *Liv.* „ 40, 3. *Cranz.* 2, *Sax.* 4.

Si species quæ dixi maneat] „ I. e. Si omnis, aut perfecta juris communitas manet. „ Vid. §. 6. *pr.* Secus ergo si cives singuli „ discedunt paucis manentibus. *Vid. not. ad* „ §. 5.

Populus esse non desinit] „ Manet enim „ commone illud vinculum, quod unum populum constituit. Conf. supr. *L.* 2. *c.* 3. §. „ 4. *n.* 1.

Multoque minus si muri tantum urbis disjecti sint] „ Nam ex pacto, salvo cœterum „ jure imperii, id fieri potest: sane, multæ „ sunt civitates, quæ plane muris cinctæ „ non sunt, quod de antiquis Joniæ urbibus testatur *Thucyd.* 3. *p.* 159. Sparta muros non habebat. *Plut. in Lysandro p. m.* „ 357. Athenienses, qui ex lege pacis initæ „ murum dejicere cogebantur, liberi, & sui „ juris manebant. *Just.* 5, 8. *Plut. d. l.*

Contra eos a communi sociorum] „ Messeniorum varia cum Lacedæmoniis bella refert Justinus *l.* 3. *c.* 4. Postquam per 70 „ annos in servitutem redacti fuere, renovato bello diu varia fortuna cum Lacedæmoniis dimicarunt, *Just. l.* 3. *c.* 5. & 6; „ tandem eversi, & excisi, quidam Naupactum, *Diod. Sic. L.* 15. *f.* 473, (quam „ urbem eis Athenienses habitandam concessere) quidam in Cephaleniam, quidam in „ Siciliam, *ibid.* migrarunt. Thebanorum „ dux Epaminondas, collectis, & convocatis undique Messeniis, exstruxit denuo urbem, & regionem pristinis civibus restituit, opusque intra 85. dies perfecit, impositis ibi præsidiis, *ibid. f.* 474. Hi Messenii in bello contra Lacedæmonios auxilia „ præstiterunt Epaminondæ, *ibid. f.* 481; „ tandem bello composito Thebani Messenios „ quoque pace comprehendi voluere: Lacedæmonii signare pacem noluere, ob implacabilem in Messenios inimicitiam, *ibid.* „ *f.* 483, vel ut Plutarchus (qui totam hanc „ historiam plenius refert in *Agesilao*, *fol. m.* „ 472.

„ 472, & 473.) ait, *quasi oppido carerent.* „ Unde apparet, Agesilaum non ideo Messenios a sacramento exclusisse, *quod ejus* „ *urbis muri essent diruti*, uti Auctor putat; sed quod bello victi, excisi, & fugati, civitatem amplius non constituerent: nam idem Plutarchus ait, *infensos* „ *fuisse Messenios Agesilao*, *quod suam regionem ejus regno amisissent*, adeoque quia „ desiit civitas. Ex hac igitur ratione Agesilaus eos admittere noluit, *fol.* 472: unde „ notanter addit Plutarchus, *Lacedæmonios* „ *solos in armis spe Messenen recipiendi mansisse. f.* 473.

Ad §. VIII.

Quærit Auctor, *an populus esse desinat si modus imperii mutatur?* uti si ex statu Regio fit Aristocraticus, vel contra; quod in Romano imperio sæpius contigit? Aristoteles affirmativam tuetur, quia formæ extrinsecæ vim essentialem tribuit. Verius autem est, populum non desinere: 1. quia jus imperii inhæret originarie populo, qui de suo jure pro lubitu disponere, illudque in unum, vel plures sub certa lege transferre potest: imperium igitur non desinit, sed administratio; nec populus, seu respublica mutatur, sed habendi modus. 2. Populos non potest extinctus dici, nec ejus imperium sublatum, nisi sublato eo, sine quo existere nequit; at forma regiminis non pertinet ad substantiam populi, sed manet populus, manetque imperium, sive regimen sit populare, sive Aristocraticum, sive Monarchicum. Neque 3. inutilis hæc est quæstio; nam mutata regiminis forma quæritur, an rex teneatur solvere æs alienum a populo contractum, vel contra? de quo alibi.

1 *Neque refert quomodo gubernatur*] „ Mutata enim forma non tollitur civitas.

Idem enim est populus] „ Quia idem spiritus, idemque vinculum durat: idem est „ cœtus juris tuendi causa congregatus.

Etiamsi plenissimo jure regnetur, populus idem erit qui antea erat] „ Hoc verum est si „ victor jus populi victis relinquit. *Vide l.* 1. „ *c.* 3. *§.* 7. 8. 11. 12.

Dum rex ei præsit ut caput istius populi] „ I. e. si victor jura populi ei relinquit.

Non ut caput alterius populi] „ Quod fit „ si Rex victor populum devictum in provinciæ formam redigit; tunc enim desinit „ esse populus, & incipit esse pars populi victoris.

Nam imperium, quod in rege est ut in capite, in populo manet ut in toto] „ Hanc „ materiam late explicavimus *supra L.* 2. *c.* 3. „ *§.* 8, & diximus, populum nec ut totum „ jus imperii retinere, sed omne jus imperii transtulisse in imperantem sub certa lege.

Atque adeo rege exstincto jus imperandi ad populum redit] „ Hoc non inde est, quod „ jus imperii in populo sit tanquam in toto; „ sed quia familia regis exstincta cessat dispositio populi, qui in hunc casum jus imperii sibi reservavit.

Si electus est] „ Tunc enim soli regi, non „ familiæ, jus ex dispositione populi quæsitum est.

Aut regis familia] „ Ut in regnis hæreditariis.

Qui reipublicæ forma mutata &c.] „ Sententiam hanc Peripateticorum refutavimus „ supra §. 3, eamque mox uberius examinabimus.

Harmonia non eadem est, ubi a Dorico modo in Phrygium transitur] Differunt ratione modi, at non ratione substantiæ; utrobique enim est Harmonia: ita civitas eadem manet, sive a rege, sive à primoribus gubernetur.

Sciendum enim est] Auctor refutat Aristotelem, & ait, mutata forma civitatis, hanc tamen eandem manere ratione parentium, etsi non ratione imperantium: idque exemplo legionis probat, quæ qua militat, semper eadem est; qua regitur, alia videtur. At vera responsio hæc est, quod forma non sit de substantia rei: adeoque civitas eadem manet, quomodocunque gubernetur, quia modus hic accidentalis est, qui abesse salva civitate potest.

Additio.

„ Auctor recte statuit, mutata imperii forma non mutari populum, sed eundem manere, qui antea fuit.

„ Adversarium sibi sumit Aristotelem, *qui* „ *mutata reipublicæ forma, negat eandem* „ *esse civitatem, Pol. l.* 3. *c.* 4; eique respondet, unius rei artificialis plures esse species: ita civitatis speciem *unam* esse *consociationem juris, atque imperii*, i. e. spiritum illum, qui civitatem continet; *alteram* vero, *relationem partium inter se* „ *earum, quæ regunt, & quæ reguntur*, „ i. e. formam reipublicæ.

„ Unde.

,, Unde concludit, Aristotelem de mutatione *posterioris speciei* intelligendum esse, ,, nimirum, de mutatione formæ, quam Politicus spectat; at JCtum respicere ad priorem speciem civitatis, & quæ non mutatur mutata forma: atque hanc duplicem civitatis speciem non latuisse Aristotelem, ait.

,, Equidem, quæ subtiliter satis hic disputantur nec menti Aristotelis conveniunt, ,, nec dubium tollunt. Præmittendum autem est, Aristotelem in *l.* 3, *c.* 2. quærere, *an ejecto tyranno, adeoque facta mutatione civitatis, qui interim recepti fuere cives jam desinant esse cives?* Postea in *d. l.* 3, *c.* 3. porro quærit, *Num si ejecto tyranno in popularem statum fit mutatio, populus pecuniam mutuam solvere teneatur, quia non civitas, sed tyrannus eam susceperit?* Cum vero decisio hujus rei dependeat ab alia quæstione, nimirum, *quando sit civitas eadem, quando alia?* in *d. l.* 3. *c.* 4. rationem dubitandi proponit, *videri* scil. *variata republica gubernanda forma civitatem eandem non permanere.* Tandem decidit, *eandem esse civitatem ad rempublicam respicientes, sed alio vocari nomine.* Atque his expositis in fine *d. c.* 4. addit, *utrum autem justum sit reddere pecuniam mutuam mutata republica gubernanda specie* λόγος ἕτερος, i. e. alia est ratio, seu quæstio.

,, His ita præmissis, apparet 1. Aristotelem hic non respicere duplicem civitatis speciem, sed unam illam speciem; quatenus, scilicet, relationem respicit inter regentes, & eos, qui reguntur: *An nimirum sit eadem civitas, & idem populus.* Apparet 2. hanc quæstionem non spectare Politicum, sed Jurisconsultum; quia ab ea dependet quæstio, *an mutata civitate populus teneatur solvere pecuniam mutuo sumtam?* Apparet 3. Aristotelem non asserere, populum alium videri; sed eum potius contrarium statuere, *eandem esse rempublicam, & civitatem, sed alio vocari nomine.* Quod 4. vel exinde patet, quia statuit, populum teneri solvere pecuniam ante mutationem status mutuo sumtam, *d. l.* 3. *c.* 4. *in fin. junct. c.* 2; quod verum non esset si populus idem esse desiisset. ,, Adeoque 5. omnia gratis hic disputantur ,, ab Auctore, cum Aristotelem adversarium ,, non habeat.

Unius rei artificialis plures esse posse species] ,, Scilicet accidentales; nam essentialis species una saltem est, qua sublata res interire videtur.

Una est qua regitur] ,, Hæc species mere accidentalis est; eadem enim legio per unum, ,, vel per plures regi potest.

Altera qua militat] ,, Hæc species essentialis est, adeo ut ea cessante desinat esse ,, legio.

Consociatio juris, atque imperii] ,, Hæc ,, est species substantialis civitatis, qua cessante hoc spiritu desinit esse civitas.

Altera relatio partium inter se earum, qua regunt, & qua reguntur] ,, Rectius forma illa regiminis: quæ est species saltem ,, accidentalis, & mutari potest salva civitate. Neque enim ad essentiam civitatis ,, aliquid facit, sive ab uno, sive a pluribus, ,, sive ab omnibus regatur.

Hanc spectat politicus] ,, Imo Politicus saltem examinat, quænam forma melior sit: ,, si autem forma mutata semel est, uti Aristoteles supponit, hæc species spectat jurisconsultum; nam quæritur, *an mutata forma civitas mutetur*, i. e. jus civitatis pereat, quæ quæstio juris est.

Illam JCtus] ,, Imo & hanc JCtus spectat.

Quod nec Aristotelem latuit] ,, Aristoteles ,, non cogitavit de duplici specie, nedum de ,, tali specie, quæ Politicum spectet; nam solam quæstionem examinat, *an mutata forma eadem civitas maneat?* Hæc quæstio ,, juris est. Sed & dictum jam est, Aristotelem non dissentire ab Auctore: adeoque ,, frustra de ejus mente concilianda agi.

Artis scilicet alterius] ,, Nimirum, jurisprudentiæ. At dictum est, in textu græco falsum asseri, *aliam hanc dubitationem esse*, ,, non aliam artem. Nam in præcedenti *c.* 2. ,, dubium hoc proposuerat: *Cum ex regio, vel aristocratico statu ad popularem fit mutatio, neque mutuatam pecuniam solvere quidam volunt, quasi non civitas eam suscipiat, sed tyrannus, &c.* Atqui hæc quæstio juris est.

Quam cum politica non confundit] Aristoteli quæstio plane non est de politica; sed ,, species, de qua ei quæstio est, unice spectat JCtum, uti vidimus.

Ab uno tractandi genere ad alterum transitum faciens] ,, Diversas disciplinas esse jurisprudentiam, & politicam, nemo negabit; idque probavimus in *proleg.* §. 57. At ,, dictum est, in præsenti materia Aristotelem ,, juris

,, juris quæstionem tractare, non politices.

3 *Non desinit debere pecuniam populus*] Æs alienum publicum, i. e. ad publicas necessitates contractum, debet populus ex territorio, & bonis publicis: eodem modo ut privatus æs alienum contrahens debet ex suo patrimonio, suisque facultatibus. Si vero bona publica vel non sint, vel non sufficiant, per collectas populus contribuere debet; singuli enim operis, & opibus suis defendere rempublicam tenentur. Idque verum est, etsi illi, qui tempore contracti æris alieni vixere, diu mortui, vel forma reipublicæ mutata sit.

His principiis positis, omnes quæstiones, quæ in hac materia moveri solent, facile deciduntur.

Primo enim quæritur, an ejectis regibus respublica obligetur ad debita a regibus contracta solvenda? Affirmatur: quia idem populus manet, ex cujus patrimonio debetur. Sed & vice versa Imperatores tenebantur ad æs alienum sub libera republica a Senatu contractum, ex eadem ratione. Atque ita rem quoque decidit Aristoteles *Politic. l.* 3. *c.* 3.

Secundo quæritur, si rex tyrannus ejicitor, statusque reipublicæ hoc modo mutatur, an respublica æs alienum a tyranno contractum solvere teneatur? Affirmatur si in utilitatem reipublicæ pecunia versa est; nam possessor tenetur administrare, adeoque ea facere, quæ ad utilitatem publicam pertinent. Accedit quod ratione extraneorum, qui pecuniam credunt, populus semper obligetur, quia extranei sequuntur possessionem. *Vid. L.* 1. *c.* 4. §. *f.* Adeoque hic quoque populus ex patrimonio suo debet.

Tertio quæritur, an civitate deleta, i. e. populo exstincto, (uti in Carthagine factum esse, legimus in *L.* 21. *ff. Quib. mod. usufr. am.*) æs alienum exstinguatur? Negatur; quia populus debet ex suo patrimonio: etsi ergo populus deficiat, superest tamen ejus patrimonium, sub quo etiam continetur territorium. Unde illi, qoi territorium hoc occupant, succedunt in debitum. *Vid. quæst. quintam.*

Quarto quæritur, an territorio sublato, forte per inundationem, famem, pestilentiam &c. (*Vid.* §. 7.) populus quia alio migravit, adbuc obligetur ad æs alienum? Affirmatur. Nam uti inter privatos obligatio inhæret personæ, ejusque patrimonio: ita in populo contrahente obligatur 1. ipse populus, 2. territoriom ejus, i. e. patrimonium populi (utpote sub quo æs alienum quoque continetur: de quo infra *Lib.* 3. *c.* 8. agemus). Etsi ergo territorium deficiat, manet tamen obligatio in populo, qui non deficit. Quod verum est si totus populus migret: secus vero si singuli migrent, etsi eo animo ut propriom imperium constituant; nam migranres non amplius sunt pars civitatis, (nisi auctoritate civitatis, ejusque nomine novas sedes occupent. *Vid.* §. 10. *ad v. huc referenda*) adeoque nec cives, nec subditi amplius sunt, qui soli ad onera publica tenentur.

Quinto quæritur, an illi, qui populi migrantis sedes occupant, debita bujus populi solvere teneantor? Affirmatur; quia æs alienum patrimonio populi, i. e. territorio inhæret: hoc igitur cum suo onere transit ad occupantes; adeoque hi pro modo territorii æs alienm solvunt.

Sexto quæritur, an plerisque civibus fame, vel peste sublatis, pauci illi, qui supersunt, teneantur ad æs alienum civitatis? Affirmatur, si animum habent conservandi civitatem; quia populus nondum interit, & civitas subsistit etiam in uno. *Dissentit Grotius supr.* §. 4.

Septimo quæritur, an victor teneatur solvere debita populi bello victi? Affirmatur; quia victor per oltimam victoriam acquirit patrimonium populi, cui æs alienum inhæret: de quo uberius agetur *infra L.* 3. *c.* 8. *c.* 9. §. 6, & 7.

Octavo quæritur, an sublata republica successores teneantur ex delicto antecessorum? Negatur: sed delictum tenet suos auctores, nisi de rei persecutione quæstio sit.

Est enim idem populus] ,, Forma, regimen, ,, & habendi modus saltem mutatur.

Et dominium retinet eorum, quæ populi fuerant] ,, Patrimonium enim populi manet, ,, cui inhæret æs alienum.

Imo & imperium in se retinet] ,, Immo ,, populus nullum jus imperii in se habet; ,, illod enim pleno jure transtulit in Regem. ,, Vid. *L.* 2. *c.* 3. §. 8.

Exercendum non a corpore, sed a capite] ,, Rex non tantum exercitium imperii habet, ,, sed & jure proprio imperium tenet. *d.* §. 8.

Quo loco in conventibus sedere debeat qui summum imperium in populum ante liberum, accepit] ,, Utitur scilicet jure populi; nec ,, enim potest plus juris habere, quam is, in ,, cujus jus, & locum surrogatur: idque ex- ,, emplo Philippi Macedonis probat Auctor. ,, Ita Cosmus, Dux Florentiæ noviter crea- ,, tus, Alfonso Ferrariæ duci ex antiquissi-

,, ma familia orto præferebatur, quia Flo-
,, rentiæ urbs Ferrariæ ducibus semper præi-
,, vit. *Thuan.* 32. *p.*634. *L.* 44. *p.* 893. Conf.
,, *Pufend. L.* 8. *c.* 12. §. 4. & *Limn. jus publ.*
,, *L.* 4. *c.* 9. *n.* 87.

Philippus Macedo],, Immo non ex suo jure ,, in collegium Amphictyonum cooptatus est, ,, sed jure Phocensium, qui se ei dederunt, ,, & qui duo suffragia habebant. *Diod. Sic.* ,, *l.* 16. *c.* 15. Cæterum sordidum, & obscu- ,, rum ante fuit Macedoniæ nomen, *Just.l.*6. ,, *c. f.* & Persæ Macedonas fœdam gentem ,, vocabant, *ibid. l.* 7. *c.* 3.

Sic vicissim qui regis fuerat locus, eum populus liber implet] ,, Rex enim omne jus ,, suum, adeoque & dignitatem, ac ordinem, ,, ex dispositione populi, & ex ejus jure habuit. ,, Idem ergo jus, eadem dignitas, & idem ,, ordo deficiente rege redit ad populum. ,, Cæterum de ordine inter reges, & princi- ,, pes, Auctor egit supra *L.* 2, *c.* 5, §. 21, ,, & 22.

Ad §. IX.

Quod *si quando uniantur duo populi, non amittentur jura*] Plures populi in unum coalescere possunt: & tunc unum fiunt ex dispositione; at unum fiunt non nisi quatenus disponunt: ibi ergo nec superior est, nec inferior; sed eodem jure, & imperii, & civitatis invicem utuntur. Hoc factum inter Romanos, & Sabinos, qui ex tempore unionis communi nomine Quirites dicti sunt. Per hanc coalitionem igitur jus imperii unitur, & civitates eo animo uniuntur, ut eodem jure invicem utantur.

Notanter dixi, jus imperii, juraque publica uniri per talem coalitionem; non ergo jura privata: hinc nomina, quæ civitas altera privatis debet, salva manent.

Sed communicabuntur] ,, Ita enim dispo- ,, nunt, & eo animo coalescunt, ut non nisi ,, unum constituant populum. Secus ergo si ,, plura regna, pluresque provinciæ ita uniun- ,, tur, ut vel rex sit communis, ut in An- ,, glia, &c.; vel ut commune saltem sit con- ,, cilium, ut in Belgio. Tunc enim publica ,, jura cujusque regni, populi, & provinciæ, ,, manent integra: nec confunduntur hacte- ,, nus commoda, aut onera publica: nec ,, singula regna obligantur legibus regis, nisi ,, quæ communi consensu statutæ sint. *Vid.* ,, *infra not. ad h.* §. *ultima.*

Sicut Sabinorum] Sub Romulo, post bellum ex raptu virginum ortum: *nec pacem modo, sed & civitatem unam ex duabus faciunt, regnum consociant, imperium omne conferunt Romam.* Liv. L. 1, c. 13.

Deinde Albanorum] Post pugnam trium Horatiorum, & Curiatiorum, regnante Tullio Hostilio. *Liv. l.* 1, *c.* 24.

Additio.

,, Albani jure victoriæ populo Romano ,, juncti sunt; unde Albani cives Romam tra- ,, ducebantur, & Alba diruebatur. *Liv. L.* 1, ,, *c.* 29.

,, Exempla junctorum populorum exstant ,, in Latinis, & Trojanis sub Ænea, *L.* 1, ,, *c.* 2, & hodie in Anglia, Belgio, &c.

Et una facta respublica] ,, At ea cum dif- ,, ferentia, quod Sabini ad communionem ,, imperii admissi sint; Albani vero jure vi- ,, ctoriæ, sublato eorum imperio, civitati ,, adscripti fuerint.

Idemque censendum de regnis, quæ non fœdere &c. sed vera unitate junguntur] ,, Adeo- ,, que quæ iisdem juribus publicis utuntur, ,, ac iisdem legibus communi consensu jun- ,, guntur.

Quæ non fœdere] ,, Etsi inæquali; nam ,, ita junctis salva est summa potestas. Vid. ,, *supr. Lib.* 1, *c.* 3, §. 16.

Aut eo duntaxat, quod regem communem habeant] Bene Auctor distinguit, an plura regna vera unitate jungantur, an saltem communem regem habeant: in illis ipsum jus imperii communicatur; in his vero salvum cuique regno jus est. *Vid. L.* 1, *c.* 3, §. 7, *n.* 2. Etsi igitur Angliæ, & Scotiæ regna unita sint; jura tamen publica separata sunt: diversa manent regna, diversa imperia, diversi populi, & diversa utriusque jura.

Ad §. X.

Contra *evenit, ut quæ una civitas fuerat, dividatur*] Uti plures populi vi, vel dispositione sua in unum coalescere possunt: ita idem populus eadem vi, & ex eadem dispositione in plures dividi potest; quod contigit in Persia post obitum Alexandri Magni.

Consensu mutuo] ,, Ita enim Galli a rege ,, Bythiniæ in auxilium vocati, regnum cum ,, eo, parta victoria, diviserunt, eamque re- ,, gionem Gallogræciam nominaverunt. *Just.* ,, 25. 2. Ita Ludovicus Pius anno 842 suum ,, imperium Procerum consensu inter filios ,, divisit,

„ divisit, & majori Imperium, medio Germaniam, minimo Galliam reliquit. Vid. „ *B. Par. Jus publ. c.* 5, §. 14, *seq.* Sic Darius „ regnum divisit inter Artaxerxem, & Cyrum. *Justin.* 5, 11.

Aut vi bellica, sicut corpus imperii Persici divisum est in Alexandri successores] „ Nam „ regnum bello quæsitum erat, adeoque inconsultis Persis dividi poterat. *Vid. Justin.* „ 13, 4. *Curt.* 10, 10. Ita Romani jussere „ Mithridatem Ariobarzani Cappadocia cedere, suspectam habentes amplitudinem „ regni Mithridatici. *Appian. de bell. Mithr.* „ *n.* 17.

Plura pro uno existunt summa imperia cum suo jure in partes singulas] „ Cum enim jam „ duo sint populi separati, diversa quoque „ ejus sunt imperia, omniaque jura publica: „ & quæ antea in toto fuere, jam in singulas transeunt partes in solidum.

Si quid autem commune fuerit, id aut communiter est administrandum, aut pro ratis portionibus dividendum] „ In divisione „ regni quædam indivisa manere possunt; „ ea igitur vel communiter administrari, vel „ dividi debent. Si alteruter dividentium contendat, portionem illam suæ accessisse parti, res armis decidenda est; quod inter successores Caroli Magni factum legimus.

Huc referenda est discessio, quæ ex consensu fit in colonias] Varii hic distinguendi sunt casus. Nam *I.* vel mittuntur coloniæ AUCTORITATE PUBLICA: & missi vel intra territorium mittentium civitatem condunt, (quo casu omnino manent in potestate mittentium) vel extra fines imperii; & tum videndum qua lege mittantur, an ut mittentium jure, & nomine sedes quærant, an ut suo jure.

Si *ea lege* mittuntur, ut nomine mittentium novam civitatem constituant, colonia est nudum instrumentum populi mittentis, & migrat non ut cives esse desinant, sed ut alibi habitent; indeque manent sub potestate, & imperio mittentium. Extant ejusmodi coloniarum exempla in Batavis, Gallis, Hispanis, Anglis &c. qui in novum orbem traduxere colonias, eorum imperio hodieque subjectas. Hæ coloniæ, publica auctoritate missæ, in hostili terra jus belli habent ex jure mittentium.

Si *ea lege* mittuntur ut suo jure, suisque auspiciis novas sedes quærant; tunc vel sedes figunt in terra, quæ nullius est, & ipsi sunt populus liber, nec præter reverentiam ullum coloniæ vinculum cum matrice intercedit. Vid. *supr. l.* 2. *c.* 3. §. 21. Vel sedes figunt in territorio occupato; & tunc subsunt illius territorii potestati. *Vid. supr. l.* 2. *c.* 2. §. 16. Nisi jure belli sibi sedes acquirant: qua ratione Gothi in Italia, & Hispania, proprium regnum constituerunt.

Vel *II.* migrat populi pars INVITIS SUPERIORIBUS, & sedes quærit extra fines imperii; in hos nullum jus matricis superest. Quæ fuit celebris illa disceptatio inter Albanorum ducem Suffetium, qui aiebat, jus naturæ apud omnes valere, ut generis auctores præsint suæ soboli, (Romani enim erant colonia Albanorum): & inter Tullium regem Romanorum, qui id prolatis exemplis negabat, apud *Halic. L.* 3. *c.* 13. *seq.*

Si pars populi, privata auctoritate migrantis, sedes figat in *terris nullius*, ipsi fiunt summa potestas; unde Roma, colonia Albanorum, a privatis quibusdam expositis, & ab omni jure civitatis exclusis, in loco nullius condita, libera fuit civitas: idque merito Tullius Suffetio respondet. *d. l.* Si vero sedes quærat in *alieno* territorio, subjiciuntur illius imperio.

Additio.

„ Alia quæstio est, an populo migranti, „ ejusque parti sedes denegari possint? de „ qua vide supra *L.* 2, *c.* 2, §. 17. *Add. l.* 2, „ *c.* 22, §. 8. Diximus ibidem, jure naturæ „ sedes denegari quærentibus posse, nec ju„ stam inde oriri belli causam; quia possessores de suo jure disponere pro lubitu possunt, neque migrantes ullum jus in re „ aliena habent: quidquid dissentiat Grotius „ *dict. loc.*

Novus populus sui juris nascitur] „ Quod „ verum demum est si privata auctoritate „ migret, & terras, quæ nullius sunt, occupet: vel si publica quidem auctoritate dimittatur, sed non ea lege, ut nomine mittentium civitatem constituat.

Sed ut pari jure sint, dimittuntur] „ Hoc „ a lege missionis dependet; nam si jure „ mittentium sedes quærunt, verum non est „ pari jure dimitti.

AD §. XI.

AUCTOR, ut Gallis, & Pontifici assentiatur, iniquus admodum hic est in Germanos: & contra annalium, atque actorum publicorum fidem statuit, imperium Romanum

ex concessione populi Romani ad reges Germaniæ pervenisse, cum jure potius victoriæ illud Germaniæ quæsitum esse, constet. Sane, urbs Roma tempore Caroli M. jam 400 retro annis excidit libertate: Roma igitur Carolo non potuit Imperium dare, quod ipsa non habuit. Historia illorum temporum fidem facit, Carolum fugato Desiderio Longobardorum rege, Italiam jure belli occupasse, eoque Romam quoque; quu ipso omne jus, quod olim Romanorum fuit, in Carolum Magnum transiit, eodem modo, quo Alexander M. jura regni Persici transtulit in Macedoniæ regnum.

Neque *obstat I.* Quod reges Germaniæ ipsi imperium non Germanicum, sed Romanum asserant: *Das heilige Römische Reich*, *&c.* Resp. 1. addunt notanter *das heilige Röm. Reich teutscher Nation*: unde Imperium Romano-GERMANICUM vocatur. 2. Factum id est veneratione nominis Romani. *Vid. jurispr. publ. c.* 6. §. 12. *& c.* 8. §. 23.

Obstat II. Imperatores Græcos, erepto occidente per Gothos, jus imperii, ejusque titulum retinuisse: adeoque Romanum imperium tempore Caroli M. vacuum non fuisse. Resp. Imperium Græcorum ipsum fuit pars imperii Romani; vera sedes hujus imperii fuit Roma, & Italia; hoc imperium erat sublatum. Ipsi Græci Imperatores agnoverunt regnum Gothorum; reliqua ipsi jure provinciæ tenebant. Imperium igitur occidentis plane exstinctum erat, & Carolus M., ut Francorum rex, sedem Imperii occidentalis, Italiam, & Romam, jure belli acquisivit, eoque suæ Germaniæ quæsivit.

Additio.

„ Auctor occasione celebris illius quæstionis, *quandonam idem videatur populus*, *quando diversus*, aliam quæstionem æque celebrem examinat: *an*, scilicet, *imperium Romanum hodiernum diversum sit ab antiquo*? Negat id Auctor, & populum Romanum hodie eundem esse, ait, qui fuit olim sub Senatu, &c; ejusque demum consensu imperium, vere Romanum, in Germaniæ reges esse collatum: indeque male dici Imperium Germanicum. Beatus *Parens* econtrario statuit, Imperium Romanum in occidente penitus sublatum fuisse, inque ejus locum regnum Gothorum, victisque Gothis regnum Germanorum successisse; & Carolum magnum jure victoriæ uti totam Italiam, ita & Romam, eoque imperium per 400 annos derelictum armis occupasse, omneque illud jus in suam Germaniam transtulisse: atque hinc recte ait, vocari Imperium Romano Germanicum. Rationes juris gentium exposuit in jurisprudentia sua publica, *c.* 6, §. 8, *& seq.* quas ob argumenti gravitatem describere hic liceat. Verba ejus hæc sunt:

URBS vero Roma tempore Caroli M. jam a 400. retro annis erat bello capta, & in servitutem redacta; atque tamdiu municipium Regni Gothorum, &c. vel Exarchatus Græcorum: jamque dudum Roma illa Imperio Occidentis adeo exciderat, ut nec latum unguem terræ cum summo imperio Occidentis tum teneret.

Ita enim Onuphr. *de Comit. Imp. cap.* 4. *n.* 3. *Brevi*, ait, *præclarissima omnium Urbs Roma Barbarorum mancipium facta fuit.* Et Hieron. apud Sigon. *de Imp. Occ. lib.* 10. *in ann.* 410. *Capitur Urbs, quæ totum cepit orbem.* Tunc exstinctum esse Imperium occidentis, omnes consentiunt. Jornand. *de Reg. suc.* ait: *Sic Hesperium regnum Romani populi, quod* 709. *U. C. anno primus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, Gothorum dehinc Regibus Romam tenentibus.* Baron. *Annal. ad ann.* 476. *Imperium*, ait, *Occidentale* NB. *collapsum est penitus*, *& devolutum ad Barbaros* Frising. *Chron. l.*4, *c.* 31, Regnum hoc sublatum conquestus, *Urbs*, addit, *misera*, *non solum capta*, *sed jure victoriæ* NB. *in potestatem*, *ac Imperium peregrinorum lachrymabiliter subacta invenitur.* His querelis inchoat, & finit Sigonius opus suum *de Imp. Occ.* ubi *in lib.* 1, *pr.* ait: *Quod hostes imperium funditus everterint.* Et mox: *Quod vetere Imperio in Occidente sublato*, *novæ Barbarorum dominationes*, *& novationes*, *& nova regnorum domicilia recepta sint.* Et *in fin. lib.* 20: *Posthac ipso prorsus exstincto Imperio*, *res Romana in multa regna est distributa*, *Francorum &c.* Item *d. lib.* 20, *in princ. Gothis pulsis rerum summa ad Imp. Orientis delapsa est*: *Itaque* NB. *Italia posthac tanquam Orientalis Imperii Provincia per Narsetem gubernata est.* Idque paulo post repetit. It. Onuphr. *d. c.* 4, *n.* 5. *Italia*, ait, *statim Orientis Imperio accessit.* Et mox: *Gothis exactis*, *& Italia imperio Orientis adjuncta*, *proprium Imp. vel Regem habere desiit*, *quæ olim Imperium ipsum pepererat*; *atque ad eas provincias transiit*, *quæ a Romanis ipsis victæ fuerant*: *adeo vana*, *fluxa &c.*

Capta scil. est Roma, misereque direpta 1. ab Alarico Gotho ann. 410. Kal. Apr. *Frising. d. c.* 31. *Sigon. de Imp. Occ. lib.* 10, *in fin.* 2. A Genserico Vandalorum Rege ann. 455. *Sigon. d. tr. lib.* 14. *post princ.* 3. Ab Odoacro Herulo ann. 476. *Sigon. d. lib.* 14. *in fin.* 4. A Theodorico Ostro-Gothorum rege ann. 494. *Sigon. d. tr. lib.* 16, *princ.* 5. A Totila. *Procop. rer. Goth. lib.* 7. 6. A Belisario: & ab eo deserta. 7. Iterum a Gothis. *Procop. d. lib.* 7. 8. Denique, usque ad Carolum

lum M. Exarchis Græcis subjecta, & a Longobardis perpetuo vexata. *Onuphr. d. c. 4, n. 6, & 7.* Interim quæ servitutis mala! Attila totam exscindere, Ataulphus nomen quoque delere, & Gothiam appellare statuerat. *Sigon. d. tr. lib. 13, & lib. 11, princ.* Cum Totilas primum eam cepisset, vix 500. e plebe remanserant, reliquis vel dissipatis, vel lue peremtis, *Procop. d. lib. 7. Aretin. de Bell. Goth. lib. 3*: cum iterum, vix 300, qui ad templa confugerant. *Sigon. d. tr. lib. 19. in ann. 549.* Quin in ann. 546. dixerat: *Urbs Roma incolis omnibus cunctis prorsus est destituta, memorandum inter pauca exempla humanæ fortunæ ludibrium &c.* Adeo urbs hæc nullam tum libertatis, nedum imperii; sed tota servitutis faciem, fortunamque retulit!

Sed & eo justior visa tum fuit regum Barbarorum possessio, quod ipsi Imp. cesserint iis Italia. Ita ex *P. Diacono* Sigonius *de Imp. Occ. lib. 15, in ann. 488, Zeno*, ait, *Italiam ei*, (Theodorico) *quemadmodum P. Diaconus inquit, per Pragmaticam tradidit &c.* Unde & cives urbis Romæ Odoacro Regi ingressum petenti dicebant: *Se Theodorico, ut Justo domino, obtemperare velle*, ut refert idem Sigon. *d.l.15, in ann. 460.* Qui & Anastasium pariter Italiam eidem regi reliquisse, ait *lib. 16. in princ.* Sequentes quoque Impp. & ipsum Justinianum Gothorum Reges pro legitimis regibus Italiæ agnovisse, patet ex literis invicem datis, quæ passim extant apud Cassiod. *Variar. lib. 1, 2, 8, 10, & 11.* Neque Justinianus bello suo prætexuit caussam usurpatæ Italiæ, sed occisæ Amalasuentæ *Sig. d. tr. l. 17, in ann. 534, in fin.* Quin Onuphrius *d. c. 4, & 5*, & laudat egregie hos reges, & diserte ait: *Gothos a Justiniano injuste admodum bello petitos, & exactos esse.* Et Alciatus *in doctiss. disc. de formul. R. Imp. Gothorum*, ait, *regnum, ceu Imperatoris auctoritate confirmatum, legitimum plerisque bono cum jure visum fuit.* Denique cum urbs Justiniano, & Græcis se dedidisset, Totilas Gothos *indigenas*, Græcos contra *peregrinos* vocat, & gravi oratione Romanos increpat, quod ab indigenis, & amicis ad Græcos defecissent. Procop. *d. lib. 7, Rer. Goth.* Aretin. *de bell. Goth. lib. 3.*

Hujus igitur Urbis incolæ, qui potuissent Carolo M. Imperium Occidentis dare, cum quatuor retro seculis integris ipsi ne libertatem quidem, nedum ullam summi Imperii particulam, minime omnium vero Imperium Occidentis habuerint?

Jus, ratio, omniumque consensus probat, neminem alii dare posse quod ne ipse quidem habet. At hujus Urbis incolæ continuis quatuor seculorum immanissimis vastitatibus, & cladibus consumti, trucidati, capti, pulsi, disjecti, non modo non habebant tum Occidentis Imperium; sed illud 400 annis ante jam erat exstinctum: ipsique interim tot seculis sub jugo extraneorum regum, vel Græcorum, & sub servitute fuerunt. *per §. 7. & seq.*

Accessit itaque Germaniæ Imperium Occidentis jure victoriæ: atque adeo re Germanicum, nomine Romanum.

At Carolus M. in Germania natus, & ubicunque natus, ejus Franciæ, quæ Gallias subegerat, Rex, occupato armis Occidente, & imprimis antiqua ejus sede Italia, jamdudum, & per quatuor secula integra Barbaris in prædam derelicta, Germaniæ suæ jure belli acquisivit: quod proinde omnino Imperium Germanicum, seu Francicum fuit, & tale a Victoribus optimo jure condi, & constitui potuisset. Si enim Cyrus Persarum Rex destructo Babylonico Imperio, Persicum; Alexander M. victo Dario, Græcum; Romani victa Græcia, Romanum Imperium excitare potuerunt: qui minus Carolus M., & deinde Otto I. Germani, occupato Occidentis Imperio, vel majore ejus parte, Germanicum?

Carolus vero (& deinde Otto I.) incredibili modestia, & inaudito hactenus exemplo, in eam urbem tria ingentia, atque inæstimabilia beneficia contulit. P R I M U M, quod cum hostilem hanc, suæque Germaniæ ab omni memoria infestissimam, funestissimamque urbem hostiliter diripere, atque in servitutem redigere posset, eripuerit eam jugo difficillimis trans Alpes expeditionibus, libertatemque ei dederit.

Sigon. *de Regn. Ital. lib. 4. princ. Jus legendi Pontificis Carolus M. Romanis eximia moderatione animi usu remisit, eosque Comitia antiqua ratione per Clerum, populumque habere, modo sine tumultu, ambituque, concessit.*

A L T E R U M, quod Imperium suum per Occidentem armis quæsitum, cum re Germanicum esset, Romanum dici, seque Imper. Romanum Romæ vocari voluerit.

Ita optime hactenus Alciat. *de formul. R. Imp. Carolus*, ait, *maxime hac expeditione apud omnes nationes nomine acquisito, cum arma per Germaniam omnem, Pannoniasque circumtulisset, & non Italiam solum, sed & Illyrici aliquas Regiones* (vid. Eginh.) *Græco eripuisset, & JUSTUM aliquem titulum* NB. *ADEPTO Imperio prætendere posset, Cæsarem se, & Rom. Imperatorem, a Pontifice, populoque Rom. designari* NB. *procuravit.* Unde Rex a Germanis principibus electus, etsi re Germanorum Rex eligatur, est tamen, ac dicitur Rex Romanorum, absque ullo novo actu. Nec adjectus fuit titulus regis Germaniæ, nisi a tempore Maximiliani I.

T E R T I U M, quod cum hoc Imperium, nomine Romanum, nihil quicquam soli, vel terræ haberet, in quo consisteret, nullasque opes, quibus defendi posset; de utroque prospexerint Reges Germaniæ.

Regna enim Franciæ, & Italiæ tota sui juris, ac liberrima, *cap. 5, §. 18*, atque ab Imperio Occidentis distincta, *supr. §. 4*, extra ea autem nihil amplius Imperii Occidentis, adeoque inane hoc nomen fuit. Verum *I.* Carolus M., & Otto, de suo Regno Italico insigne patrimonium sedi Romanæ donarunt. Exstant tabb. donationis Ottonis I. apud Baron. *ad ann. 662.* Conr. *de fin. imp. cap. 10.* ubi hac formula fit donatio: *Offerimus tibi B. Petre, &c. pro nostræ animæ redemtione &c.* NB. *de proprio nostro regno civitates, oppida &c. II.* Idem Otto I. publica lege constituit, ut ei, qui Rex Italiæ foret, onus incumberet tuendi nomen Romanum, urbem scil. & ejus Episcopum, ac terram D. Petri. Ita ipsi

Canones *in c. 33, dist. 36*, ubi formula Ottonis ita jurantis : *Cuicunque Italicum regnum commisero, jurare faciam illum, ut adjutor tui sit, ad defendendam terram S. Petri secundum posse suum.* Quæ formula quoque est apud Sigon. *de Regn. Ital. lib. 6, in ann.* 960.

Hoc ergo Imperium Occidentis, re Germanicum, neque aliis conferri jure potuit, neque fere hactenus collatum fuit, quam vel regibus Germaniæ, vel illis, quorum fuit Aquisgranum, seu sedes regia Franciæ Germanicæ.

Tantum excipitur Lotharii filius, qui diviso iterum in tres partes patris sui regno, Italiam non potuit cum Aquisgrano jungere : & quadriennii spatium, quo Carolus Calvus Rex Galliæ, ejusque filius Ludovicus Balbus, nomine fere solo facti sunt Augusti. Causam ita reddit Regin. *lib. 2, in ann.* 877 : *Carolus Imp. nomen a Papa Johanne ingenti pretio emerat, regnumque Italiæ magis in transeundo vidit, quam fruendo potitus est.* Ab Ottone I. nulla jam interruptio. Disserte Sigon. *de regn. Ital. lib. 7, post ann. 973. Ab hoc*, ait, *tempore* (Ottonis I.) *qui Rex Germaniæ fuit, idem etiam Regnum Italiæ, & Occidentale Imperium tenuit, ac propterea tres coronas accepit &c.* Nam & Alfonsus Hispaniæ, & Richardus Angliæ Reges, electi a Germanis Germaniæ reges facti, & jure Francorum usi sunt.

Unde liquet, qua fronte quidam non erubescant dicere 1. Imperium Occidentis esse beneficium, & feudum Episcopi Romani ; & ab eo translatum a Græcis in Germanos : 2. ab eodem accepisse Imp. jus eligendi Pontificis. Illud dicitur quoque *in c. 34, X. de Elect. & Clem. 2, de Re jud.* hoc in c.23, *dist. 63*. Verum quam illud impium, hoc falsum sit, docuit ipse Fridericus I. in Comitiis, *Radev. de Gest. Frid. I. 1, c. 10* ; & Episcopi Germaniæ literis ad Papam datis, *ap. Radev. d. l. 1, c. 16.* Idque ipse Papa denique agnovit in responsione sua, *ap. Radev. d. l. c.* 22 : adeoque cessat jam quæstio hæc tota. Sed & tum *d. c.* 23, tum prædictas tabulas Ottonis I. suspectas esse, demonstrarunt dudum viri pii, & docti.

Quin in omnibus his concessionibus tacite reservatum intelligitur jus summi imperii, & expresse reservatum fuit in ipsis quoque *tabb. donationis.* Additur enim hæc clausula : *Salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem, & filii nostri subjectione.* Item : *Salva in omnibus potestate nostra, posterorumque nostrorum.* Ita Sigon. *de Regn. It. lib. 4. in princ. Exarchatum Ravenatem, Pentapolin, Ducatum Perusinum, Romanum, Tuscum, & Campanum*, NB. *jure principatus, & ditione sibi retenta, Pontifici permisit.* Idem reliquos quoque ducatus Ducibus concessisse, ait, *antiquo feudi jure erga se, quod erga Reges Longobardorum fuerat, conservato.*

Formulam regni Italici, quam Carolus M. dedit, recitat Sigon. *d. l. 4, princ. Duces*, ait, *liberos jussit esse, uno tantum Regii feudi vinculo obligatos. Porro autem populos, & civitates in Regno sitas ita gubernare instituit. Regni limites, atque oppida Comitibus administranda commisit, atque iis omnem publicam, & privatam jurisdictionem mandavit. Extra ordinem autem legatos quosdam majore, quam Comites, cum potestate misit, quos Missos vocavit. Civitates item in verba Regis jurare instituit, atque in jurej. hæc verba adjicere : Et vitam, membrum, mentem, & rectum ejus honorem servaturum. Feudatariis autem civitatibus ecclesiis, ac monasteriis certa tributorum genera imposuit : fodrum, paratam, & mansionaticum appellata &c.* Quam eandem fere formam secutus est, ac firmavit, perfecitque Otto I ; ut late Sigon. *d. tract. lib. 6. in ann.* 973.

Historicos, & JCtos] „ Vide *Conring. de* 1
„ *fin. Imp. c. 7, & 10. Rhetius de jur. publ.*
„ *l. 1, c. 2, §. 147. Limnæ. ad Cap. Caroli V.*
„ *art. 34, p. 105, & Tom. 2. addit. ad l. 1,*
„ *c. 4. n. 24.* Adde *Gron. b. & B. Par. in*
„ *jur. publ. c. 6, per tot.*

De his, quæ Romani Imperii fuerunt, cujus nunc sint] „ i. e. An sint populi Romani, „ an vero populi Germanici.

Multi ea nunc esse volunt Germanici sive regni &c.] Et jure : nam populus Germaniæ ex concessione populi Romani, ea habere non potuit, quia hic imperio Gothorum suberat, adeoque Romanum imperium extinctum fuit.

Sive Imperii] Scilicet Romano-Germanici.

Utro autem nomine appelles, ad rem non refert] „ Imo regnum Germaniæ quam maxime differt ab Imperio quoad effectum ; „ multa enim sunt jura Germaniæ propria, „ quæ ad Imperium Romano Germanicum „ non pertinent. *Vid. B. par. jus. publ. c. 7,* „ *§. 4, & seq.* ubi differentiam late explicat.

Et nescio quam surrogationem hujus Imperii in illius locum sibi confingunt] Diximus, eodem jure, quo Macedoniæ regnum surrogatum est in Imperium Persarum : eodem jure regnum Germaniæ surrogatum esse jure victoriæ in imperium Occidentis, quod Italiæ olim inhæsit.

Germaniam magnam, i. e. transrhenanam] „ *Vid. jus publ. B. Par. c. 2, §. 10.*

Totam maxima temporis parte fuisse extra complexum Romani Imperii] „ Quod late pro- „ bat *B. Par. d. c. 2, §. 13.* At quid inde ? „ nam hæc ipsa Germania, ejusque Rex, „ postea subjugavit Italiam, & imperium „ Occidentis jure surrogationis in hanc Ger- „ maniam transtulit.

Mihi non videtur præsumenda mutatio, aut translatio, nisi certis documentis probetur] „ Quæ certiora possunt esse documen- „ ta, quam jus belli ? Inter omnes constat, „ Italiam, urbemque Romam sub alieno „ imperio fuisse, suumque Occidentis impe- „ rium

„ rium amisisse. Carolus enim M. occupato „ armis occidente, & inprimis antiqua ejus „ sede Italia, Germaniæ suæ hoc imperium „ jure belli acquisivit; quod proinde omni- „ no Imperium Germanicum fuit, & tale a „ victoribus optimo jure condi, & constitui „ potuit. *B. Par. jus publ. c. 6, §. 13.*

Quare & populum Romanum eundem esse dico, qui olim fuit] „ Potest idem populus „ dici ratione societatis privatæ, quæ inter „ cives est; at non ratione imperii, ac ju- „ rium publicorum. Persæ enim devicti „ idem manebant populus, Persæ vocaban- „ tur, & separatam a Græcia provinciam „ constituebant: at imperium eorum desiit, „ & sic populus cum summa potestate non „ amplius fuit. Pari igitur ratione Romani, „ Gothorum, & postea Francorum tempo- „ ribus, manebant Romani, & civitas Ro- „ mana subsistebat: at imperium Romanum „ sublatum fuit, atque hactenus populus Ro- „ manus esse desiit.

Quanquam extraneorum accessione admixtum] „ Etsi enim paucissimi in civitate Ro- „ mana superstites fuerint cives (Totilas „ enim ad 500 usque, & postea denuo ad „ 300 usque delevit. *B. Par. j. publ. c. 6,* „ *§. 10.*); Gothi tamen, Vandali, Heruli, „ & alii, qui in civitatem illam transmigra- „ runt, in jus illius civitatis successerunt, „ eoque populum continuarunt, at non li- „ berum.

Et imperium penes eum mansisse] „ Hanc „ assertionem omnium annalium fidei repu- „ gnare, jam dixi. Qua, quæso, ratione po- „ pulus, qui sub alieno imperio fuit, qui „ Gothis paruit, qui provinciam Græcorum „ constituit, imperium Occidentis conser- „ vare potuit?

Tanquam penes corpus, in quo esset, ac viveret] „ Hoc repugnat ei, quod Auctor „ supra §. 6. asseruit: nam interire ei dicitur „ populus si species interit, uti si imperio „ exuitur, etsi salva civitate; at hoc in Ita- „ lia, inprimis autem in urbe Roma, contigit.

Idem faciendi jus habuit, ut quisque Imperator mortuus erat, alio nondum existente] „ In genere hoc verum est, quia exstincta „ persona, cui per electionem imperium de- „ latum fuit, redit illud ad populum: at „ male hoc applicatur ad populum Roma- „ num hodiernum, qui jure belli imperio „ Gothorum &c. subjectus fuit, eoque om- „ ne imperium amisit.

Imo & electio Imperatoris ad populum pertinebat] „ Hoc verum est quamdiu imperium „ adhuc penes Romanos fuit: aliud autem „ dicendum de illo tempore, quo Italia Gothis „ subjecta, vel Græcorum provincia facta est; „ ex eo enim tempore species reipublicæ, „ seu populi interiit.

Et aliquoties a populo per se] „ Per se nun- „ quam id factum esse, probat *Gron. h.* per „ Senatum non nisi paucissime; *ibid.* Quic- „ qoid sit, status Romanorum, etiam sub „ Augustis, popularis fuit. Augusti igitur non „ nisi a populo eligi poterant, idque per „ Senatum: etsi vero plerique vi, ac armis „ eo dignitatis pervenerint, tamen auctorita- „ te Senatus se confirmari voluerunt; uti vi- „ dimus *L. 1. c. 3. §. 8.*

Aut per senatum facta est] „ Gronovius „ exempla hæc Auctoris singula refutat, & „ putat, vix semel, & iterum, & semper „ eventu parum felici, id evenisse.

Non erant rata ex jure Legionum] „ Male „ Gronovius hic arguit Auctorem, & male „ asserit, milites suo jure fecisse Imperato- „ res; nam respublica non in legionibus con- „ sistit; sed in populo; nec imperium mili- „ tibus inhæret, sed populo: & quod illi „ vi perficiebant, jus populi mutare, & in „ tervertere non potuit.

Sed ex approbatione populi] „ Quod om- „ nino verum est, etsi Gronovius id neget: „ idque exemplis probavimus *L. 1. c. 3, §. 8.* „ Atqui populus non ultro id fecit, sed coa- „ ctus. Resp. fecit tamen, etsi coacte; coa- „ cta enim voluntas etiam est voluntas. Sa- „ ne, ex eo, quod Imperatores decretum „ Senatus, adeoque approbationem populi „ sollicite admodum quæsiverint, satis appa- „ ret, jus eligendi penes populum fuisse.

„ Sed denoo hic repetendum est, ex eo, „ quod populus Romanus olim Imperatores „ elegerit, non sequi id, quod Auctor in- „ de infert: scilicet, exstinctis Imperatori- „ bus populum potuisse idem Imperium in „ Germanos conferre. Nam motatam admo- „ dum fuisse faciem reipubl. Romanæ, vidi- „ mus: Barbari sedem imperii occuparunt, „ Italia Regibus Gothorum, & Exarchis „ Græcorum paruit: species reipublicæ inte- „ riit; adeoque quod ipse populus non ha- „ buit, in Germanos transferre non potuit.

Cum his non pugnat, quod constitutione Antonini quotque in orbe Romano sunt &c.] z „ Jus imperii Italiæ, adeoque populo Ro- „ mano inhærebat: hoc jus imperii per hanc „ constitutionem non communicabatur pro- „ vin-

„ vinciis, nec provinciæ in consortium Imperii admittebantur; sed jura privata, quæ antea solis civibus Romanis &c. propria fuere, per hanc constitutionem etiam degentibus in provincia propria facta sunt. Recte ergo ait Gronovius, Grotium hic sibi objicere quod nemo erat objecturus.

Ea Jura, quæ olim habebant coloniæ] „ I. e. cives Romani; qui in terras devictas ducebantur, & quibus sedes, & fundi distribuebantur. *Sigon. de jur. Ital. L.* 2, *c.* 2, 4, & 5.

Municipia] „ Vid. *Gronov. h.* Add. *Sigon. d. l. L.* 2, *c.* 6. *seq.*

Provinciæ togatæ] „ Vid. *Gronov. h.* Add. *Sigon. de antiq. jur. Ital. L.* 1, *c.* 24.

Quod facere in potestate Imperatorum non fuit, qui habendi imperii modum, ac causam mutare non possunt] „ Adsciscere enim subditos in partem imperii, vel communicare imperium provinciis, est species alienationis; quod illicitum est.

De jure populi Romani quicquam imminuit] „ Verum est, translationem sedis jus imperii territorio inhærens non mutare. Neque ideo exstinctum dicitur imperium Romanum, quod sedes imperii ad Græcos translata fuerit: sed ideo, quia Græci, qui defendere Italiam, sedem Imperii, tenebantur, eam dereliquerunt, regnum Gothorum agnoverunt, & paucas civitates sibi relictas provinciæ jure tenuerunt.

Sed tunc quoque electionem factam a parte sui, quæ Constantinopoli habitabat] „ Adeoque ex concessione, & dispositione populi Romani; ita enim formulam refert ipse Gronovius: *Consul populum jure rogavit, populusque jure jussit, quem senatus, populusque Constantinopolitanus Imperatorem creavit, is ut jure optimo Imperator esset.* Atque hinc imago Imperatoris Romam deferebatur, & ibi Augustus proclamabatur. De Phoca id refert *Seth. Calvis. in Phoca ad an. Chr.* 603: de Philippico idem *in Philip. ad an. Chr.* 713.

Unde Byzantinos Quiriter vocat] Imperium „ enim non erat divisum, sed administratio. *Vid. supr. L.* 1. *c.* 3, §. 8. Atque hinc Constantinopolis nova, vel potius secunda Roma vocabatur. *L. f. C. in qui caus. pign. l.* 1, §. 10, *C. vet. jur. enucl. Nov.* 70, *c.* 1.

Jurisque sui monumentum non tenue servavit in urbis sua prærogativa] „ De hac prærogativa *vide Limn. de Jur. publ. tom. V. add. ad l.* 1, *c.* 4, *n.* 25.

Pendebat a voluntate Populi Romani] „ Quia non nisi ex approbatione populi Romani imperium habebant. At hoc verum tantum est usque ad tempora Herulorum, Gothorum, & Longobardorum, qui ipsam urbem Romam, totamque Italiam occuparunt; ex hoc enim tempore imperium occidentis defiit, & Carolus M. demum jure belli Italiam, & Imperium recepit.

Fœminæ Irenes subiissent imperium] „ Nullibi hæc ratio allegatur, quasi Romani concessionem ideo revocaverint, quia Imperatores Orientis fœminæ subiissent imperium; certissimum enim est, eo tempore amplius imperium Occidentis non exstitisse. Sane, Longobardi tempore Irenis regnum Longobardorum jam occupaverant; Exarchi Græcorum diu exstincti fuerunt; Orientis Imperatores ob impotentiam dereliquerunt provincias, quæ ex tanto imperio supererant; Papa Christianos Principes in auxilium vocavit, atque hi jure belli totam Italiam occuparunt, eoque simul Imperium Occidentis.

Illam concessionem sive tacitam, sive expressam] „ Qua scilicet electionem Constantinopoli a parte sui factam, ratam habiturum populus Romanus declaravit.

Et per se Imperatorem legit] „ Quomodo Imperatorem legere potuit, cum eo tempore jus imperii occidentis jam sublatum fuerit.

Ac voce primi civis, i. e. Episcopi sui] „ Similia lege supra *L.* 1, *c.* 3, §. 13. *n.* 2. Imo Papa non electionis Auctor fuit; neque enim jus, quod exstinctum erat, concedere Carolo potuit: sed tanquam sacerdos in sacro hoc negotio inaugurationis saltem auctor fuit.

Quomodo & in Judaica republica, rege non existente, prima erat summi Pontificis persona] „ Supra diximus, post tempora captivitatis pontificem præfuisse populo, non qua pontifex, sed qua caput Synedrii; neque enim ille solus rempublicam administravit, sed Synedrium. *Vide Schikhard. de Jur. reg. c.* 1, *Theor.* 11. Ita in Polonia Episcopum Gnesensem, absente, vel mortuo rege, esse vicarium regni Polonici, constat.

Fuit autem hæc electio personalis in Carolum Magnum, & quosdam ejus successores] „ Contrarium ex præcedentibus constat. Certum enim 1. est, populum Romanum tempore Caroli M. imperium nullum habuisse. 2. Probatum dedimus, Carolum M. jus in „ totam 3

totam Italiam, & ipsam urbem Romam, habuisse viginti annis ante, quam Imperator declarararetur. Verum igitur 3. non est, Carolum M. Imperatorem electum esse, vel factum id esse a populo. Unde constat 4. Carolum M. non jus aliquod personale acquisivisse; sed cum ipse qua rex Franciæ (nam jure hujus regni bellum gerebat) Italiam quæsiverit armorum jure, etiam imperium occidentis, non suo jure personali, sed jure regni Francici obtinuisse.

Quia ipsi jus imperii, quod habebant in Francos, ut & in Langobardos, a jure imperii in Romanos sollicite distinxerunt] ,, Verum est, Carolum M. imperium armis quæsitum, adeoque re Germanicum, veteri nomine Romanum appellasse; at id ex duplici ratione fecit, 1. ob venerationem nominis Romani, 2. ne contra communem ejus temporis fabulam quinta Monarchia constitueretur. Interim negari nequit, effectus hujus imperii omnes Germanico regno inhærere.

Postea vero diviso Francorum populo in occidentalem, qui Galliam nunc obtinet, & orientalem, qui Germaniam] ,, Quæ divisio facta est a Ludovico pio: de qua divisione vide *B. Par. in j. publ. c.* 5, §. 15, *seq.*

Cum populus Francorum orientalis eligendo sibi reges facere cœpisset] ,, Regnum Francorum semper, & a temporibus Pharamundi electitium fuisse, probatum dedimus *supra L.* 2. *c.* 7, §. 8.

Nam & ad id tempus Francorum regum successio quasi agnatica, non tam a jure certo, quam a populi suffragiis pependerat] Successionem in Francia nullam, adeoque nec agnaticam fuisse, probavimus ante allegato loco. Quid autem sit agnatica successio, explicat Auctor *L.* 2, *c.* 7, §. 23.

Placuit populo Romano regem non proprium sibi sumere, sed eum, quem Germani fecissent] ,, Fabulam hanc toties quoties refutavi: dixi, imperium Romanum in populo Romano diu exstinctum, & hunc sub potestate Barbarorum, & postea Caroli, qua regis Italiæ, fuisse; indeque a populi Romani arbitrio non pependisse sibi sumere regem.

Ita tamen ut jus sibi aliquod retineret probandæ, vel improbandæ electionis] ,, Ipsa experientia contrariatur; nam a tempore Caroli Magni is, qui in regem Germaniæ electus est, ipso jure, & necessario fit Imperator Occidentis, neque populus probandæ, vel improbandæ electionis jus habet. *B. Par. jus publ. c.* 8, §. 21. *seq.*

Quantum scilicet ea res ad se pertinebat] ,, i. e. Ad solum imperium Occidentis.

Per Episcopum edici] ,, Ita enim Stephanus 4
Papa anno 816. statim ut electus est, populum Romanum in verba Imperatoris Ludovici jurare jussit. *Gratian. dist.* 33, *c.* 28. At ex hoc ipso exemplo apparet, id non approbationem quandam, sive populi, sive Papæ, inferre; nam Ludovicus triennio ante proclamatus jam fuit Imperator a patre, consentiente populo Germanico, *Calvis. ad an. Chr.* 813: atque ex eo;tempore, ac vi illius proclamationis, citra ullam adprobationem populi Romani, Imperator habitus fuit. Sane, ante Edictum Stephani, idem Imperator Ludovicus judicium tulit in Papam Leonem, & populum, atque illum absolvit, uti ex Aimonio probat *Calvis. ad an. Chr.* 815.

Et solenniter testata fieri peculiari coronatione solebat] ,, Imperator constituitur sola electione populi Germaniæ; inauguratio honoris saltem causa accedit, non jus dat: idque solidis rationibus probavit B. Parens in *jur. publ. c.* 8, §. 21, 22, & 23. Verba hæc sunt.

Omnes inaugurationes sunt arbitrariæ, & juris mere positivi, non præcisæ necessitatis, supr. §. 1. & 10. *Ex Capitulationibus vero Rex obligatur ad capiendam Aquisgranensem; non autem ad capiendam Romanam, sed ad curandum ut commodo tempore eam consequatur: quæ commoditas cum post Carolum V. non appareret, ab eo tempore prætermissa fuit inauguratio Italica, & Romana, & demum in* Cap. Leop. §. 37, & Joseph. §. 36, *plane omissa, eoque remissa. Ita formula perpetua est:* Wir wollen auch die Röm. Königl. Krohne förderlichst NB. emphahen. *Sed de Romana ita*: Auch zum besten NB. befleissigen, die Käyserliche Krohne NB. zu ziemlicher gelegener Zeit zum schiersten zu erlangen. *Quam formulam prudenter positam postea sub Matthia Imper. ita qui concepit mutavit*; Un auch zu Emphahung der Kayserl. Krohn defœrdern; *non mutandi sensus veteris, sed celerius loquendi causa.*

Hinc electus ante ullam inaugurationem dicebatur Erwehlter Römischer König: *ut* in princ. Capitul. passim. *Post inaugurationem Aquisgranensem* Röm. König; & *mortuo Augusto* Erwehlter Röm. Kayser. *Vid.* omnes Recess. Imper. Caroli V. & seq. Imp. in princ. *vel* Röm. König und künftiger Kayser. Capit. Ferdin. III. §. 46. & 47. *Post Romanam* Röm. Kayser, ut in Aur. Bul. in princ. *quæ*

omnia ex instituto, & juris positivi sunt. Hodie facta inauguratione Aquisgranensi, reliquis sublatis, simpliciter est, & dicitur Röm. Kayser, *modo Imperator mortuus sit.*

Etsi autem plures fuerint inaugurationes, nunquam tamen nisi una electio, qua quisquis electus est in regem Germaniæ, idem ipso jure, & necessario quoque fuit Rex Italiæ; idem Rex Arelatensis; idem Imperator Occidentis. Nam & regnum Italiæ, & Arelatense, & Imperium Occidentis, jure belli, & victoria, partim quoque fœdere, ac donationibus regno Germaniæ in perpetuum acquisita sunt, atque cohærent; & proinde omni regi Germaniæ rite electo ipso jure absque ullo novo actu competunt: nec unquam novus electionis actus alibi repetitus legitur. Sigon. de Regn. Ital. lib. 7, in ann. 673, fol. 176. Regnum Italiæ post hæc tempora (*Ottonis*) cum regno Germaniæ junctum fuit. *Et mox* fol. 177. Ab hoc tempore qui Rex Germaniæ fuit, idem etiam regnum Italiæ, & occidentale Imperium tenuit, ac propterea tres coronas accepit: unam &c.

Peculiari coronatione] Præter inaugurationem Germanicam plures olim fuere inaugurationes; nimirum, Mediolanensis de regno Italiæ, per Archiepiscopum Mediolanensem: Romana, de imperio Occidentis, per Pontificem Romanum. Cui accessit sub Conrado II. Arelatensis, de isto regno, per Archiepiscopum Viennensem. *Radevic. de Gest. Frid. I. lib.* 1, *c.* 11. *Mallinkrot. de Archi-Canc. Imp.* De Romana vid. *P. Jov. hist. lib.* 27. & Gold. *Act. Pol. p.* 2, *in f.*

Unde & totidem Coronæ liberæ erant. *I.* Aquisgranensis, seu Germanica, *A. B. tit.* 26, §. 4; sed quæ perpetuo dicitur regia Romana, *die Röm. Königl. Krohne*: ex ratione *c.* 6, §. 13. *Capit. Car. V.* §. 30. *Leop.* §. 37. *Jos.* §. 36. *II.* Mediolanensis, seu Italica: & utraque præfertur Regi in Curiis. *A. B. tit.* 26, §. 4. *III.* Romana, *die Röm. Kayserliche Krohne*, *Capitul. Carol. V. d.* §. 30. *& cæt. Capitul. usque ad Ferd. IV.* De his tribus Coronis vide *Sigon. de Regn. Ital. l.* 7, *in ann.* 973. *& Paul. Jov. hist. lib.* 27. Accessit *IV.* Arelatensis. *Wip. de Vit. Conr. Sal. Frising. de Gest. Frid. l.* 2, *c.* 29. *Conring. Assert. Jur. Mogunt. princ.* Sed ejus post Carolum IV. nulla amplius mentio, neglectamque queritur Niem. *ap. Meib. Rer. Germ. tom.* 1.

Reliqua regis Germaniæ regna, v. g. Bohemiæ, &c. subordinata regno Germaniæ fuere, eorumque coronæ aliis in beneficium concessæ, non ipsi Regi impositæ; neque Reges eorum titulis (quippe Germanico jam comprehensis) unquam seorsim usi sunt, nisi ex quo in jus ipsum peculiare Regum illorum proprio titulo successerunt *sup. cap.* 3. §. 64. *& c.* 5, §. 8. 9.

Coronam Aquisgranensem vulgo tradunt argenteam, Mediolanensem ferream: uti & Sigon. *de Reg. Ital. l.* 7, *in ann.* 973. Paul. Jov. *lib.* 27. Alii contra. Myler *ad P.* 3, *Dissert.* 6, *th.* 7. Sed figmentum id Romanum, & omnes has coronas aureas esse, hodie constat. De Aquisgranensi testes oculati apud Buxtorf. *ad. A. B. thes.* 46, *in fin.* Limn. *de Jur. Publ. lib.* 2, *c.* 5, §. 8. Carpzov. *de Leg. Reg. cap.* 11, *sect.* 10, *n.* 15. Sinold *Schutz de jur. publ. lib.* 1. *tit.* 2, *pos.* 11. De Mediolanensi, quæ & Modenæ capi solet, & lamiam tantum ferream habet, cui innititur, vide Paul. Jov. *lib.* 27. Sinold *Schutz d. l.*

Quare ex electione septem principum, qui Germaniæ corpus referunt] „ His septem Ele-
„ ctoribus post Grotii tempora tres alii acces-
„ serunt, Bavarus, Brunsvicensis, & Bohemus.
„ *B. par. jus publ. c.* 13, §. 1, 2, 3. De jure
„ horum Electorum, & quomodo ad eos fo-
„ los jus eligendi regem, & Imperatorem
„ (quæ electio olim non nisi assensu populi
„ fiebat) pervenerit, *vide B. Par. jus publ.*
„ *c.* 14, *per tot.*

Secundum eorum mores] „ i. e. Juxta leges
„ fundamentales regni Germanici. Vide *dict.*
„ *jus publ. c.* 1, §. 4.

Ex approbatione vero Populi Romani fit idem Rex, aut Imperator Romanus] „ Immo fit Im-
„ perator ex sola electione in regem Germa-
„ norum; adeoque ex solo consensu populi
„ Germanici: licet declaratio, & inaugura-
„ tio quoque Romæ fieri soleat.

Rex regni Italiæ] „ Male Auctor confundit
„ imperium Occidentis cum regno Italiæ; nam
„ Carolus M. rex Italiæ fuit 20 annis ante,
„ quam de Imperio cogitavit. Egregie id pro-
„ bat B. Parens in *jur. publ. c.* 6, §. 14, *usque*
„ *ad* §. 8. Verba hæc sunt:

UNDE constat, regnum Italiæ longe diversum, ac prorsus separatum quid esse ab Imperio Romano Occidentis.

Fuere enim reges Italiæ cum Imperio summo jure belli quæsito, & nemini obnoxio, diu ante, quam Imperatores: quin alii Italiæ reges, alii Imperatores. §. 1. §. 4. Regum sedes olim Papia fuit, *Sigon. de Regn. Ital. lib.* 6, *in ann.* 950, *& ann.* 961: deinde lege Pipini etiam Mediolanum. *Alciat. de form. R. I. Sigon. d. tr. lib.* 7, *in ann.* 973.

Italia

Italia tota cum Sicilia diu Gothis &c. regnata, his vero a Ducibus Justiniani bello erepta fuit. *Procop. de Bell. Goth. per tot.* Mox vero magna ejus parte primum, at nondum tota à Longobardis occupata, dividi cœpit in regnum Longobardorum, & Exarchatum Græcorum. Græci enim Imp. omne id, quod occupatum a Longobardis non fuit, in provinciæ formam redactum Narseti, Ducis titulo, & deinde cæteris præfectis, Exarchorum nomine subjecerant: in eo erant Ravenna Exarchorum sedes, urbs Roma, Pentapolis, Beneventum, Apulia, & Calabria.

At postea Longobardi ante Carolum M. expugnato Exarchatu, ejusque sede Ravenna, totam quoque Italiæ continentem tenebant, præter urbem Romam, & extrema Calabriæ. De quo fuse Conring. *Exerc. Acad.* 2, §. 16, *& pass.* Victis igitur a Pipino primum, & deinde a Carolo M., ac in deditionem acceptis Longobardis omnibus (*vid.* §. 1.), omnes istæ illorum terræ bello a Carolo M. Rege Italiæ, antequam Imperator esset, ipsis ereptæ, accessere regno ejus Italiæ. Disserte Eginh. *in vit. Carol. Totam*, ait, *Italiam ab Augusta Prætoria, usque in Calabriam inferiorem Carolo quæsitam.* Calabriam tamen, & Apuliam Imperatori Græco, ceu tum amico permisit. Sigon. *de Regn. It. lib.* 4, *princ.* prout & civitates quasdam Dalmatiæ ei ultro reliquerat. *Eginh. in vit. Car.*

Indubie itaque Carolus M., & deinde Otto I, regnum, dominiumque in urbem quoque Romam, etiam ante, quam Imperatores essent, nacti sunt.

Ut aliàs, cum Baronius Cardinalis causæ Romanæ studio abripitur, ita hic quoque viri hujus os mirari satis nequeo, quod non erubuit asserere, nullam Caroli M. potestatem in urbem Romam fuisse. Quod Roma sub regno Caroli, etiam cum nondum Imperator esset, fuerit, ipse Eginh. *in vit. Car. in fin.* sic docet: *In REGNO illius civitates Metropolitanæ XXI. esse noscuntur, &c. Roma, Ravenna, Mediolanum &c.* Et Aimon. *in append. annal. Franc. sub an.* 796, *in corpore Franc. hist. part.* 2, *fol.* 401, ait *Romæ Adriano defuncto, Leo Pontificatum suscepit; & mox per legatos suos claves confessionis S. Petri*, ac NB. *vexillum Romanæ Urbis cum aliis muneribus Regi misit.* Quæ & allegant Ado *d. ann.* Sigon. *de Regn. It. lib. in d. ann.* 796. & Marian. *de Hisp. lib.* 7, *cap.* 11, ubi *pag.* 293. hæc insignia subjectionis ita exponit: *Præmissæ fuerant ad Carolum claves confessionis S. Petri, & urbis Romæ vexillum: indicio, cives, & Pontificem se in ejus potestatem contradere: quoniam parum opis in ea temporum perturbatione fore videbatur in Græcis Imperatoribus: Res Francorum resurgere, & confirmari considerabant. Itaque quod absenti decreverant*, NB. *urbis Romæ imperium, præsenti delatum.* Sed & ipse Leo eadem legatione diserte id explicuit: addit enim Aimon. *d. l.* hæc verba: *Rogavitque* (Leo Carolum) *ut aliquem de suis optimatibus mitteret, qui populum Romanum* NB. *ad suam fidem, atque subjectionem suam per Sacramenta firmaret. Missus est ad hoc Angelbertus &c.* Hæc sunt verba allegata quoque a Sigon. *d. l.* quæ Conringius *a Baronio veteratorie in modum callide omissa*, ait, *Exerc. Acad.* 2. §. 27. 28. Hæc acta Carolo rege Italiæ: Cæsar deinde factus, a Pontifice ut Princeps adoratus quoque est. Ita Aimon. *d. annal. sub ann.* 801. *fol.* 405. *Post quæ*, ait, *laudes ab eodem Pontifice, more antiquorum Principum, adoratus est, &c.* Denique judicia quoque Romæ exercuit, cives damnavit, & Papa ipse pro damnatis apud eum intercessit. Aimon. *in d. ann.* 801. *Post paucos*, pergit, *dies, jubente ipso*, (Carolo) *ii, qui eundem Pontificem* (Leonem) *anno superiore deposuerunt, in judicium adducti, & habita de eis quæstione, secundum legem Romanam, ut Majestatis rei, capite damnati sunt; pro quibus tamen Papa pio affectu apud Imperatorem intercessit: nam & vita, & membrorum integritas eis concessa est; cæterum pro facinoris magnitudine exilio deputati sunt:* quod ipsum quoque allegat Mariana *d. c.* 11, Idem jus exercuit Otto I. *Sigon. de Regn. It. l.* 7, *ad ann.* 967. Hinc & Otto III. in diplomate donationis Papæ factæ, Romam vocat *suam regiam urbem*; uti id extat apud Baron. *tom.* 12, *Annal. sub ann.* 191. Et Legati Romani Fridericum I. ita alloquuntur: *Salutant vos venerabiles &c. tanquam Dominum, & Imperatorem Urbis, & Orbis.* Radevic. σύγχρονος *de Gest. Frid. I. lib.* 1. *cap.* 22. Sigonius *d. lib.* 7, *in ann.* 973, *fol.* 177, *Pontifex*, ait, *Romam &c. tenebat auctoritate magis, quam Imperio, quod civitates &c. regem ut summum dominum intuerentur, atque ei tributa, obsequiaque præberent.* Add. Machiav. *Hist. Flor. lib.* 1. *pag.* 29, ubi Pontifex a Romanis pulsus, & restitui petens promisit, *se nullam nisi rerum ecclesiasticarum curam in urbe habiturum.*

Atque eo titulo sub se habet quæcunque Populi Romani fuerunt] At populi Romani neque regnum Italiæ fuit, neque imperium: non prius, quia Gothi id tenuerunt, quibus Carolus armis illud eripuit: non posterius, quia id dudum exstinctum erat.

Additio.

„ Legi meretur observatio doctissimi *Gro-* „ *novii b.* qui hæc confutat.

Neque pactionibus] „ Immo occupata Italia „ Papam Leonem jure belli se, ac urbem „ Carolo magno submisisse, probavit B. Pa- „ rens *in jur. publ. c.* 6, §. 7, *seq.*

Aut derelicti occupatione] „ Imperatores „ Orientis dudum ante Carolum M. dereli- „ quisse imperium Occidentis, neque tum „ latum unguem terræ cum summo imperio, „ nedum quidquam vi imperii Occidentis te- „ nuisse, pariter demonstravit B. Parens *d.* „ *c.* 6, §. 8, *seq.*

Aut victoria jure] „ Italiam totam, spe- „ ciatim autem urbem Romam 400 retro an- „ nis a tempore Caroli M. armis subactam, „ & municipium regni Gothorum, &c. & po- „ stea Exarchatus Græcorum fuisse; Caro- „ lum Magnum autem occupato armis im-

„ perio Occidentis, & inprimis antiqua ejus „ sede Italia, Germaniæ suæ jure belli ac„ quisivisse imperium, late probavit *B. Par.* „ *d. jur. publ. c.* 6, §. 8, *seq.* & §. 13, *seq.*

Quo jure Episcopus Romanus vacante imperio investituras tribuat feudorum Imperii Romani] „ Bene hic notat Gronovius, fa„ bulam hanc a Gallis fictam esse. Conf. *in*„ *tegram ejus notam b.*

Qua scilicet in Populo Romano, tali tempore libero, primas obtinet] „ Dictum est, po„ pulum Romanum non liberum, sed sub alio„ rum imperio, immo sub ipsius quoque Caroli „ regno fuisse, antequam occidentis impe„ rium ei fuit delatum. Quod ergo jus popu„ lus non habuit, illud is, qui primas in po„ pulo obtinuit, sibi arrogare non potest.

„ Cæterum negari nequit, exorto posterio„ ribus temporibus bello inter imperium, & „ sacerdotium, Papam non tantum Vicaria„ tum Italiæ sibi arrogasse, sed Germaniæ „ quoque. *Vid. Clem.* 2, *in f. de re jud. Ex*„ *travag. Joh.* 22. *tit.* 5. quod refellit late „ *Carpz. de leg. reg. c.* 11, *Sect.* 12. *B. Par.* „ *in jur. publ. c.* 16, §. 8, & §. 11. *Vid. Dithm.* „ *disp. de vicariis S. R. I. in Italia. per tot.* „ & *G. A. de Munchausen disp. de vicariatu* „ *Italiæ. c.* 2, *seq.*

Per primam personam corporis nomine expediri] „ Dictum est, Papam non fuisse pri„ mam personam populi liberi, sed devicti, „ & municipii Gothorum, &c. postea Exar„ chatus.

Neque vero male Cujus, & Raynerius tradidere] „ Imo male id tradiderunt; & „ ineptum est, populo Romano jus admini„ strandi regnum Italiæ tribuere, quod Ca„ rolus M. jure armorum quæsivit a Gothis. „ Sane, ex eo tempore Imperatores, & re„ gnum Germaniæ, perpetuo vicarios in Ita„ lia constituerunt, eosque vel generales, vel „ speciales: de quibus Vide *Dithm. d. disp.* „ §. 8, & *seq.* & Dn. de *Munchausen d. disp.* „ *cap.* 2. Hodie per Capitulationes Impera„ torum Dux Sabaudiæ Vicarius Italiæ de„ claratur; unde jus Imperii notorium fit. *B.* „ *Par. J. publ. c.* 5, §. 40, *Cap. Jos.* §. 4. „ *Carpz. L. reg. c.* 7, *sect.* 7.

A d §. XII.

R e g u l a, *quod hæres eadem cum defuncto sit persona*, est mera fictio juris civilis: unde effectus hujus juris repræsentationis mere sunt civiles. Sane, jure naturæ omnia jura personæ cohærentia cum ipsa persona intereunt, & non nisi fictione legis in hærede continuare possunt.

Quod vero hæres solvere defuncti debita teneatur, non est ex illa unitate personæ; sed quia posita lege successionis civili, jura, & obligationes passive inhærent patrimonio defuncti: ad quem igitur patrimonium illud pertinet, ad illum simul transit æs alienum; quod cum non fuerit in bonis defuncti, separari inde, & ei, cujus est, reddi debet. Atque ex hoc capite fiscus quoque, quando bona vacantia occupat, æs alienum restituere debet; hactenus enim non sunt bona vacantia.

Additio.

„ In successione descendentium verissimum „ est, hæredem cum defuncto etiam natu„ rali ratione eandem esse personam. Vid. „ *supr. c.* 7, §. 3. 9. At in linea collaterali, „ uti successio est a jure civili, ita & illa re„ præsentatio. *d.* §. 9.

Hæredis personam &c. pro eadem censeri cum defuncti persona, &c.] „ Veritatem hu„ jus regulæ ex naturæ principiis demonstra„ vimus in *Dissert proœm. XII.* §. 281. §. „ 284. Quia hæres continuat familiam de„ functi, atque in omne jus ejus succedit. „ At hanc unitatem personæ saltem in suc„ cessione descendentium, & privata, non „ in successione regnorum obtinere, statim „ demonstrabimus.

Dominii tam publici] „ Sæpius jam monui„ mus, minus apte imperium *dominii* no„ mine venire. Ceterum negamus, in suc„ cessionibus regnorum successoris personam „ pro eadem censeri cum persona defuncti. „ Successor non succedit ex jure defuncti, „ sed ex jure primorum disponentium: at„ que hinc nec debita defuncti solvit, nisi „ quatenus in utilitatem imperii contracta „ sunt; imperium enim cum onere, & com„ modo ei defertur. *Vid. infr. c.* 14, §. 11. „ *seq.* Vel nisi hæres sit, i. e. in jura quoque „ privata succedat.

A d §. XIII.

A u c t o r hic quærit, an idem populus esse desinat, si is per ultimam victoriam in potestatem victoris transit? Resp. Videndum an solum imperium in victorem transeat, salvis

salvis cæterum juribus, & legibus populi: *an* vero autonomia, i. e. jus propriis legibus utendi, victis auferatur: vel *an* privata quoque jura tollantur. PRIORI casu populus idem manet, & imperium, quod antea victorum fuit, per alium saltem exercetur. ALTERO casu populus esse desinit; essentia enim civitatis, quæ consistit in perfecta illa communione, i. e. in libertate illa de suo jure publico statuendi, deficit. *Vide* §. 6. TERTIO casu non tantum populus esse desinit, sed singulorum quoque libertas tollitur, & singuli fiunt servi.

Additio.

„ Mentem Grotii circa imperia bello quæ„ sita explicavimus in *Dissert. proœm. IX.* „ §. 101. *seq.* Nos infra demonstrabimus, vi„ ctorem talem omnia jura publica, & pri„ vata acquirere, adeoque in debita, & cre„ dita succedere. *L.* 3, *c.* 8, §. 15.

In effectibus belli] „ Nam inter effectus „ belli est, ut non tantum res hostiles ca„ pere liceat, *L.* 3, *c.* 6; sed & ipsum impe„ rium, *L.* 3, *c.* 8: quod proinde victor cum „ suo onere acquirit, *d. c.* 8, §. 15.

CAPUT X.

De obligatione, quæ ex dominio oritur.

I. *Obligatio reddendæ domino rei alienæ unde, & qualis.* [*Extantia* (aa) *restituere, & quantum in se est efficere ut reddantur.*

II. *Non exstantibus,*] *obligatio de reddendo eo, quod quis lucrifecit ex alieno: quæ multis exemplis illustratur.*

III. *Bonæ fidei possessorem ad restitutionem non teneri, si res perierit.*

IV. *Eundem teneri ad restituendos fructus exstantes.*

V. *Et consumtos, nisi alias consumturus non fuerit.*

VI. *Non eos, quos neglexit, percipere.*

VII. *Non teneri eundem ad restitutionem rei, quam donavit alii, cum distinctione:*

VIII. *Nec si rem emtam vendiderit, similiter cum distinctione.*

IX. *Quando pretium, aut ejus partem servare possit, qui rem alienam bona fide emit.*

X. *Rem alienam emtam restitui venditori non posse.*

XI. *Qui rem habet, cujus ignoretur dominus, nemini teneri eam concedere.*

XII. *Ob causam turpem, aut alioqui debitam, acceptum non esse restituendum naturaliter.*

XIII. *Refellitur sententia statuens, rerum quæ pondere, numero, mensura constant, dominium sine consensu domini transire.*

+ I. 1. EXplicato +, quantum instituto nostro sufficit, + jure eo, quod in personas, + aut res nobis competit, + videndum etiam [1] quæ exinde nascatur obligatio adversum nos. Nascitur autem hæc + aut e rebus exstantibus (+ rerum nomine jam comprehendam etiam jus in personas, [2] + qua utile nobis esse potest) aut non exstantibus.

2. + E

GRONOVII.

1 *Quæ exinde nascatur obligatio*] Aliorum rem nostram tenentium: quid ob rem nostram alii, qui eam possident, nobis debeant.

2 *Qua utile nobis esse potest*] Non scilicet in pœnam.

(aa) Uncinis heic à me inclusa, in nulla Editionum, quæ vivo Auctore prodierint, immo neque in primis post mortem ejus vulgatis, reperiuntur. *J. B.*

2. + E rebus exſtantibus obligatio hæc naſcitur, qua [a] + tenetur is, qui rem noſtram habet in ſua poteſtate, efficere quantum in ſe eſt, ut in noſtram poteſtatem veniat. + Quantum in ſe eſt, dico; neque enim obligatur ad impoſſibile, + neque ad reddendam rem ſuis impenſis: + ſed indicare tenetur, ut alter recipere ſuum poſſit. + Nam ſicut [3] in rerum communium ſtatu obſervanda erat æqualitas quædam, ut huic non minus, quam alteri, rebus communibus uti liceret; + ita introducto dominio [4] + hæc (bb) quaſi ſocietas inter dominos contracta eſt, + ut qui rem alienam in ſua haberet poteſtate, eam domino redderet. + Nam ſi dominii ea tantum fuiſſet vis, ut [5] poſcenti domino reddenda res eſſet, nimis debile futurum fuiſſet dominium, + & nimis ſumtuoſa cuſtodia.

3. + Neque hic conſideratur, bona quis, an mala fide rei poſſeſſionem nactus ſit: + alia enim obligatio eſt ex delicto, alia ex re. + Lacedæmonii delicto
a *Diod. l.* ſe liberaverant, damnato Phœbida, [a] qui Cadmeam Thebanorum arcem contra
XV. *c.* 20. *Plut. Pelopida, p.* foedus ceperat; + ſed ipſi [b] injuſtitiæ accuſati, quod arcem nihilominus reti-
280. nerent. + Eamque injuſtitiam, ut ſingularem, etiam ſingulari Dei providen-
b *Hiſt. Græc. lib.* tia vindicatam notavit [b] Xenophon. Sic M. Craſſum, & Q. Hortenſium repre-
V. *c.* 4. hendit [c] Cicero, + quod hereditatis partem retinuiſſent [6] ex teſtamento, quod
c *De Off.* III. c. 18. falſum, + ſed ſine eorum culpa, confectum erat.

4. + Quia

GROTII.

a *Tenetur is, qui rem noſtram habet in ſua poteſtate, efficere quantum in ſe eſt, ut in noſtram poteſtatem veniat*] Inter præcepta jubentia legis Hebræis datæ eſt, ut res inventa reſtituatur domino. Præcepto jubente LXXIV. Fundamentum id habet tum in æquitate naturali, tum in Deuteronomii loco XXII, 1. *Chryſoſtomus.* 1 Corinth. V. 8. Ταῦτα δὲ καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν ἴσασι νόμοι, οἳ τοὺς ἁρπάσαντας καὶ ἀφελομένους ἀφέντες, ἐκείνους κελεύουσιν ἀπαιτεῖν, παρ᾽ οἷς ἂν εὕροι τις τὰ αὐτοῦ κείμενα ἅπαντα. *Hoc & ſæculi probant leges, quæ jus nobis faciunt, omiſſo raptore, aut fure, eos compellare, qui res noſtras, qualeſcunque eæ ſint, tenent.* (Tom. III. pag. 338. *Ed. Savil.*) *Hieronymus* ad Leviticum: *Multi ſine peccato putant eſſe, ſi alienum, quod invenerint, teneant, & dicunt: Deus mihi dedit. Cui habeo reddere? Diſcant, hoc peccatum ſimile eſſe rapinæ, ſi quis inventa non reddat.* [At locus ille non eſt *Hieronymi*, ſed *Origenis*, ex *Hom.* IV. in Cap. 6. *Levit.* unde verſus eſt; ut in Editione Pithœanâ Corporis Juris Canonici obſervatum. *J. B.*] *Auguſtinus* Sermone XIX. de verbis Apoſtoli: *Si quid inveniſti, & non reddidiſti, rapuiſti.* Deinde: *Qui alienum negat, ſi poſſet, & tolleret.* Utrumque Gratianus retulit in cauſa XIV. quæſtionem V. *Can.* 6. & 8. Idem *Auguſtinus* de Fide, & operibus: (Cap. 7.) *Sicut jure prædiorum tamdiu quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſime dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum: cum vero ſcierit, nec ab alieno receſſerit, tunc malæ fidei poſſeſſor perhibetur, tunc juſte injuſtus poſſeſſor vocabitur.* Pertinet huc & lex Wiſigothorum lib. IX. tit. I. c. 9. Interdum vero ob cauſas graves lex civilis intendit, augetque hanc obligationem, ut in ſervo fugitivo lex Burgundica lib. I. tit. VI. Bona, quæ dominis per injuriam ademerat Domitianus, Nerva reſtitui juſſit. Habet id *Xiphilinus* (*pag.* 240. C. *Ed. H. Steph.*) Apud *Procopium* Gotthicorum II. Beliſarius: οἶμαι δ᾽ ἔγωγε τόν τε βιασάμενον, καὶ ὃς ἂν τὰ τοῦ πέλας ἑκουσίως μὴ ἀποδιδῷ, τὸν αὐτὸν ἐκών γε εἶναι. *Mihi ita libet credere, pari loco eſſe res alienas ſponte retinentem, & non reddentem, cum raptore.* (Cap. 6.)

b *Injuſtitiæ accuſati*] Ita judicat *Diodorus* libro XV. (c. 20.) *Plutarchus* Ageſilao: τὴν πόλιν ἔπεισεν εἰς αὐτὴν δέξασθαι τὸ ἀδίκημα, καὶ κατέχειν τὴν Καδμείαν δι᾽ ἑαυτῆς. *Civitati perſuaſit ut in ſe culpam transferret, retinendo ſibi arcem Cadmeam.* (Pag. 609. B.) Simile facinus Bajazetis in Nicopoli apud *Leunclavium* lib. VI.

GRONOVII.

3 *In rerum communium ſtatu*] Priuſquam privata dominia extiterunt.

4 *Hæc quaſi ſocietas*] Inſtar taciti pacti cujuſdam interceſſit.

5 *Poſcenti domino*] Nonniſi poſcenti, ita ut ſi non poſceret, quod ignoraret ſuam rem te penes eſſe, id ſcienti tibi eam retinere liceret.

6 *Ex teſtamento*] L. Minucii Baſilii, quod ſubjecerunt quidam, & ſecum ſcripſerunt hæredes Craſſum, & Hortenſium, ut illi lucro invitati contra veros hæredes hoc falſum teſtamentum potentia ſua tuerentur; quod & fecerunt.

(bb) Nullam ſocietatem, nullum pactum, heic intelligere neceſſe eſt. Vide quæ hac de re, ſimul

4. + Quia vero hæc obligatio [7] tanquam ex contractu universali omnes homines tenet, + & jus quoddam rei domino parit, + eo fit ut [8] singulares contractus, quippe tempore posteriores, exceptionem inde accipiant. + Inde lucem accipit illud [d] Tryphonini: *Latro spolia, quæ mihi abstulit, posuit apud Sejum inscium de malitia deponentis: utrum latroni, an mihi restituere Sejus debeat? Si per se dantem, accipientemque, intuemur,* [9] *hæc est bona fides, ut commissam rem recipiat is, qui dedit: Si totius rei æquitatem,* [10] *quæ ex omnibus personis, quæ negotio isto continguntur, impletur, mihi reddenda sunt, quoi* (male legitur *quo*) *facto sceleftissimo, ademta sunt.* Recte autem addit: *Et probo hanc esse justitiam, quæ suum cuique ita tribuit,* [11] *ut non distrahatur ab ullius personæ justiore repetitione.* + Justior nimirum est repetitio domini ex jure illo, quod ipsi [12] dominio æquævum diximus: + unde etiam illud sequitur, quod apud eundem Tryphoninum est, ut qui rem suam ignorans depositam accepit, reddere eam non teneatur: + & quod ibidem paulo ante quærebatur de bonis depositis ab eo, cujus bona erant publicata, [13] hinc potius, + quam ex eo, quod [14] de pœnarum utilitate adfert Tryphoninus, definiendum est.

d L. Bona fides. 31. D. depositi, §. 1.

5 + Nam ad dominii naturam nihil refert, ex gentium, an ex civili jure oriatur: + semper enim secum habet quæ sibi sunt naturalia, + inter quæ est obligatio cujusvis possessoris ad rem domino restituendam. + Et hoc est, quod ait Martianus; [e] jure gentium [15] condici posse res ab his, qui non ex justa causa possident.

e L. 25. D. de act. rer. amotar.

f L. 43. §. 9. D. de furt.

+ Ex hoc fonte oritur illud, quod ab Ulpiano est proditum [f], + qui rem alienam invenit, eum ita ad eam domino reddendam teneri ut εὕρετρον, hoc est, + præmium inventionis petere non possit. + Reddendi autem sunt & fructus, [16] + salvis inpensis.

g Cajet. ad Th. 2, 2. 62. art. 6. L. 20. §. 6. D. de petit. hered.

+ II. 1. De rebus non exstantibus hoc humamo generi placuit [g], ut + si tu ex re mea factus es locupletior, me rem non habente [17] + in tantum tenearis, in quantum es factus locupletior; quia quatenus ex meo lucratus es, [18] plus habes, cum ego [19] minus habeam: + introducta autem sunt dominia ad servandam æqualitatem, + in eo scilicet, ut quisque suum haberet.

Contra

& de toto argumento istius Capitis, diximus in Notis ad PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. XIII. alterius Editionis, ubi omnia accuratiùs exsequuti sumus, quam in prima Editione, &, ut putamus, quam ab ullo adhuc factum fuerat. *J. B.*

GRONOVII.

7 *Tanquam ex contractu universali*] Pacto, in quod tacite omnes homines consensisse videntur.

8 *Singulares contractus*] Ut quod quis de re aliena non domino, tanquam domino, promisit, aut cum eo contraxit, id servare non teneatur vero domino invento, quo is suum recipiat.

9 *Hæc est bona fides*] Hoc conveniens est bonæ fidei, & sinceritati contractuum.

10 *Quæ ex omnibus personis*] Quæ tum demum constat, quum omnium personarum, ad quas ea res pertinet, ratio habetur, nec cuiquam detrahitur quod suum est.

11 *Ut non distrahatur*] Ut si intelligatur, alium, quam cujus ad hoc usque putatum est, id justius repetere, ei potius tribuamus.

12 *Dominio æquævum*] Simul cum introductis privatis dominiis natum, & inter dominos quasi contractum.

13 *Hinc potius*] Nempe quod contractum cum deponente solverit ille sanctior humano generi contractus initus, domino rem restitui. Est autem post condemnationem dominus bonorum deportati fiscus.

14 *De pœnarum utilitate*] Ut male meritus de publico, quo sit exemplo aliis ad deterrenda maleficia, etiam egestate laboret.

15 *Condici*] Peti actione.

16 *Salvis impensis*] Detracto eo, quod bonæ fidei possessor in rem impendit.

17 *In tantum tenearis*] Tantum restituere debeas.

18 *Plus habes*] Quam jure ad te pertinet.

19 *Minus*] Quam me habere oportet.

b De Off. III. c. 5. Vid. L. 206. D. de reg. jur. & ibi interpretes.

i Immo ibid.

k L. Si quis mancipiis, 17. D. de inst. act. §. 4.

[c] *Contra naturam esse*, ait + Tullius, [b] *ex hominis incommodo suum augere commodum.* Et alibi: [i] *Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus.*

2. Est hujus dicti tanta æquitas, + ut multa hinc definiant jurisconsulti [20] extra legum præscripta, semper ad ipsam æquitatem, ut evidentissimam, provocantes. + Ex [k] actu servi [21] institoris tenetur qui præposuit, ita + nisi denunciaverit ne ei crederetur. At etiam si sit facta [22] denunciatio, + & servus ex eo contractu [23] peculium habeat, [24] + aut in rem domini versum sit, [25] replicabitur de dolo. *Videtur enim*, + inquit Proculus, *dolum malum facere, qui* [26] *ex aliena jactura lucrum quærat.* + Ubi doli mali vox id omne significat, quod naturali juri, & æquitati repugnat.

l L. Quamquam, 6. ad SC. Vell.

[l] + Qui matre jubente pro filii [27] defensore fidejussit, + adversus defensorem mandati actionem non habet, + nec proprie ejus gessit negotium, quia [28] contemplatione matris fidejussit. Attamen + ex Papiniani sententia + dabitur actio negotiorum gestorum ([29] utilis, ni fallor) in defensorem, quia pecunia fidejussoris liberatur.

m L. Uxor marito, 55. D. de donat. inter vir. & uxor.

[m] + Sic uxori, quæ marito pecuniam donavit, [30] quam ex lege posset repetere, datur + condictitia, + aut utilis vindicatio in rem ex pecunia comparatam; quia, inquit + Ulpianus, + locupletiorem esse maritum, negari non potest: & hoc quæritur, + quid ex re mulieris possideat.

n L. 30. pr. vers. secundum, D. de act. emt.

[n] + Si consumseris nummos, quos mihi meus servus surripuerat, [31] + peculiares putans, [32] condictio eo nomine mihi adversus te competit, + quasi res mea ad te [33] sine causa pervenerit.

o L. 3. D. commodati.

[o] + Pupilli [34] non tenentur commodati secundum leges Romanas; + tamen utilis actio dabitur, si pupillus locupletior factus sit.

p L. Rescriptum, 12. §. de dist. pignorum.

[p] + Sic si aliena res pignori data, & a creditore vendita fuerit, quantum ad creditorem, + pro pretii accepti quantitate, liberatur debitor; quia, inquit Tryphoninus, [35] ex quali quali obligatione, occasione debitoris redactum pretium

GROTII.

c *Contra naturam esse, ex hominis incommodo suum augere commodum*] Cassiodorus X, 16. *Hoc nostris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo.*

GRONOVII.

20 *Extra legum præscripta*] De quibus vetus jus nihil sanxit.

21 *Institoris*] Qui tabernis, & negotiis, ac mercimoniis domini præpositus est.

22 *Denunciatio*] L. 47. pr. *de peculio.* l. 11. §. 2. & 3. D. *de institor. act.* l. 17. §. 4. *Ibid.*

23 *Peculium*] Aliquid separatum a rationibus domini, quod eo permittente in lucrum suum occupet.

24 *Aut in rem domini*] De suo rem domini amplificaverit, neque expensam redigere, manente tali denuntiatione, possit.

25 *Replicabitur de dolo*] Actionem habebit adversus eam denuntiationem, tanquam dolo malo factam.

26 *Ex aliena jactura*] Ut hic dominus ex jactura servi.

27 *Defensore*] Qui absque mandato cum sola satisdatione pro reo in judicio postulat; in quo differt a procuratore, qui cum mandato, & tam pro actore, quam pro reo.

28 *Contemplatione matris*] Matris personam, & auctoritatem secutus.

29 *Utilis*] Non ex lege ipsa, sed ex interpretatione, contra juris stricti rationem, ex æquitate introducta.

30 *Quam ex lege*] Quia vetitæ donationes inter virum, & uxorem erant. l. 1. hoc tit.

31 *Peculiares*] De peculio servi.

32 *Condictio*] Actio in personam.

33 *Sine causa*] Non justo titulo.

34 *Non tenentur commodati*] Non possunt conveniri actione de eo, quod illis commodatum est.

35 *Ex quali quali*] Quantumvis illegitima, invalida obligatione pignoris rei alienæ, etsi nihil aliud, occasione per debitorem data.

GRO-

tium + æquius debitori proficiet, quam creditoris lucro cederet: + sed [36] emtori debitor tenebitur, ne ex aliena jactura lucrum sibi quærat; [37] nam & si majores fructus a possessore creditor abstulisset, + universos in [38] quantitatem acceptos ferre deberet.

[q] + Similiter si cum debitore meo, non tanquam meo, [39] sed alienum debitorem putans egisti, & mutuam ab eo accepisti pecuniam, obligaris, non quia pecuniam tibi credidi, (hoc enim nisi inter consentientes fieri non potest) sed [40] quia pecunia mea, quæ ad te pervenit, eam mihi a te reddi bonum, & æquum est.

q L. Si me & Titium, 32. D. de reb. cred.

3. Posteriores quoque juris interpretes + ad facta similia hæc recte producunt: nempe ut [r] cujus [41] latitantis bona venum ierant, [42] cum exceptionem haberet, + is ad pecuniam ex bonis suis redactam admittatur; & [s] ut + qui pecuniam patri credidit ad alendum filium, si pater solvendo non sit, in ipsum filium bona materna habentem actionem habeat.

r Acc. in d. l. rescriptum.

s Jason in d. l. si me & Titium.

+ His regulis duabus recte intellectis, + non difficilis erit responsio ad eas quæstiones, quæ & a Jurisconsultis, [t] + & a Theologis [43] internum animi tribunal instruentibus, proponi solent.

III. Primum enim apparet, + bonæ fidei possessorem + (nam malæ fidei possessor, [44] ultra rei rationem, ex facto suo tenetur) non teneri ad ullam restitutionem si res perierit: + quia nec res ipsa apud eum est, nec lucrum ex re.

IV. Secundo, + bonæ fidei possessorem teneri ad restituendos (cc) etiam fructus exstantes rei: dico [45] fructus rei; + nam industriæ fructus etiam si sine re non procederent, rei tamen non debentur. + Causa hujus obligationis est ex dominio; + nam qui dominus est rei, idem naturaliter dominus est fructuum rei.

V. Tertio, + bonæ fidei possessorem teneri ad restitutionem & rei, & fructuum consumtorum, [46] si modo alias quoque tantundem consumturus fuerat:

t Soto l. IV. q. 7. art 2. Covarr. ad c. peccatum. par. II. §. I. Silv. in verbo restituta n. 3. q. 6. Medina de contr. q. 10. Less. l. II. c. 14. Navar. 17. n. 7.

GRONOVII.

36 *Emtori debitor*] Ab emtore, a quo dominus eam vindicavit, debitor, qui rem non suam creditori pignus dedit, conveniri potest, ne ex aliena re ipse quidem debitor a creditore pignore vendito liberatus sit; emtor autem pretio creditori dato, & re simul careat.

37 *Nam & si majores*] Si creditor a debitore, qui bona fide alienum agrum possidet, pro usuris ejus agri fructus redigat, & forte perceperit majores, quam quæ usurarum quantitati responderent, id ad minuendam sortem possessori proficere deberet. (Immo si Creditori, qui rei alienæ, à Debitore sibi in pignus datæ, possessionem amiserat, & actione hypothecariâ possessorem convenerat, hic jussus fuit rem, cum fructibus ex eâ interim perceptis, restituere. Vide *L.* 21. §. *ult.* D. *De Pignorib. & Hypoth.* J. B.)

38 *Quantitatem*] Debitam.

39 *Sed alienum*] Ejus, qui te jussit ab suo debitore mutuum sumere.

40 *Quia pecunia mea, quæ*] Verba legis 32. D. *de rebus cred.* in quibus aut delendum τὸ *quæ*, aut legendum *pecuniam meam*, & τὸ *eam* abundat, ut in illis, de quibus 1. observ. 23. p. 186.

41 *Latitantis*] Non facientis copiam conveniendi sui. *Cicero* pro Quint. c. 19.

42 *Cum exceptionem*] Cum petitoris intentionem exceptione potuisset elidere, & irritam reddere.

43 *Internum animi tribunal*] Judicium conscientiæ de rebus lege non definitis.

44 *Ultra rei rationem*] Ab eo non tantum exigitur res, sed etiam pœna ob rem male possessam.

45 *Fructus rei*] Qui ex ipsa per se naturaliter sine industria possessoris proveniunt.

46 *Si modo alias*] Nisi forte rem alienam si non possedisset, arctius, contentiusque vixisset, ac minus sumptuum fecisset: si res illa non fuit causa ut liberalius viveret.

(cc) Non tenetur: quoniam, ut puto, ille quamdiu fuit bonæ fidei Possessor, secundum Legem Naturalem eadem planè jura habuit, ac si verus Dominus fuisset. Id probavimus ad Caput PUFENDORFII jam indicatum: ubi videre poterit Lector, quomodo in plerisque casuum sequentium alias regulas tradamus, e principio simplicissimo, & facillimo fluentes; quum definitiones Auctoris nostri satis inter se non consentiant, & difficultatibus plurimis obnoxiæ sint. *J. B.*

rat: nam in hoc locupletior consetur. + Sic laudatur circa initia imperii C. Cæsar [u] Caligula, quod quibus regna restituit, adjecit & fructus medii temporis.

VI. Quarto, + non teneri eum ad restituendos fructus, quos percipere neglexit: + quia nec rem habet, nec quicquam, quod rei loco succedit.

VII. Quinto, + si talis possessor rem sibi donatam alii donaverit, non teneri eum, [47] + nisi omnino etiam sine hac redonaturus tantundem fuisset: tunc enim lucrum erit rei suæ pepercisse.

VIII. Sexto, + si rem emtam vendiderit, [z] non teneri, + nisi quatenus forte pluris [y] vendiderit: + quod si donatum vendiderit, [z] teneri ad restituendum pretium, + nisi forte prodegerit pretium, alias non producturus.

IX. 1. Septimo, + rem alienam bona fide emtam restituendam, + nec [a] posse erogatum pretium repeti. Cui regulæ hæc addenda mihi videtur exceptio, d [48] + nisi quatenus dominus rei suæ possessionem recipere sine impendio aliquo probabiliter non potuit, + ut puta si res apud piratas fuerit. Tunc enim deduci poterit + quantum dominus impensurus libenter fuerat; ipsa enim [49] facti possessio, præsertim recuperatu difficilis, + est aliquid æstimabile, + & in hoc dominus post rem amissam censetur factus locupletior. + Et ideo cum rei suæ emtio [b] ordinario jure non valeat, valere tamen eam, ait [c] Paulus Jurisconsultus, si ab initio id comvenit, [50] ut possessio, quæ apud alterum est; ematur [d]. Neque hic requiro ut emta res sit [e] + cum animo ut domino restitueretur, + quo casu [51] negotiorum actionem nasci, sunt qui ajant, sunt qui negent [e]. + Nam negotiorum gestorum actio ex lege civili nascitur: + nullum enim habet eorum fundamentorum, ex quibus natura obligationem inducit. Nos autem id, quod naturale est, hic quærimus.

2. + Non dissimile est quod de [52] funeraria scripsit [f] Ulpianus, justum judicem in ea + non [53] meram negotiorum gestorum actionem imitari, sed solutius æquitatem sequi, + cum hoc ei actionis natura indulgeat. Et quod alibi idem ait, [g] + si quis negotia mea gesserit, non mei contemplatione, sed sui lucri causa, & circa res meas aliquid impenderit, [h] + non quidem in id, [54] quod

u *Suet. c.* 16.
x *Vid. L.* 48. §. *ult. D. De furtis.*
y *L.* 22. *D. de petit. her. L.* 25. *eod.*
z *L.* 23. *D. de reb. credit.*
a *L.* 3. 23. *C. de rei vindic. L.* 16. *C. de evictionib.*
b *L. Suæ,* 16. *D. de cont. emt.*
c *L. Si in emtione,* 34 §. *rei,* 4 *D. de contr. emt.*
d *L. Si laborante.* 2. §. *Si navis.* 3. *ad legem Rhodiam. Vid. Ægid. Reg. disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 126. *Host. tit. de pœn. v. quid de prædam ementibus,*
e *Bal. & Cast. l.* 1. *D. de neg. gest.*
f *L. & si quis,* 14. §. *idem Labeo.* 13. *D. de relig. & s. f. Balsamo ad can.* x. *Greg. Thaumat.*
g *L. Si pupilli,* 6. §. *sed si quis.* 3. *D. de neg. gest.*
h *Cajet.* 2, 2. 62. 6. *Soto l.* 4. *q.* 7. *art.* 2. *Covar. d. pcg.*

GROTII.

d *Nisi quatenus dominus rei suæ possessionem recipere sine impendio aliquo probabiliter non potuit*] Apud Terentium Heautontimorumeno Act. IV. Scena IV. (*vers.* 42, *& seqq.*)

— Sed illud, quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi;
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies; quid mea? num mihi datum est?
Num jussi? num illa oppignorare filiam
Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt: jus summum sæpe summa est malitia.

Ubi & *Eugraphum* vide. Hæc æquitas etiam ab Hebræorum magistris probatur, & a *Wisigotthis* libro IX. tit. I. c. 9. & c. 14. *Alc.* III. Præs. 29. *Menoch.* V. Præs. 29. num. 26. *Straccham parte* II. num. 18.

e *Cum animo ut domino restitueretur*] *Speculum Saxonicum* II, 37. *Landrecht* tit. XV.

GRONOVII.

47 *Nisi omnino etiam*] Nisi res bona fide possessa fuerit causa, & occasio donationis.

48 *Nisi quatenus*] Nisi emerit ab eo, unde necessario & domino emenda fuisset quodammodo, & sine impensa recuperari non potuisset.

49 *Facti possessio*] Possessio de facto, sive plena.

50 *Ut possessio, quæ apud alterum est, ematur*] Ne scilicet de ea dominus judicio certandum haberet.

51 *Negotiorum actionem*] Contrariam, quæ datur gestori ultro accedenti ad negotium alterius.

52 *Funeraria*] Quæ de impensis funeris causa factis datur.

53 *Meram negotiorum*] Rigorem juris in illa actione.

GRO-

[54] quod dedit, + sed [55] in id, quod ego locupletior sum, habiturum actionem. + Sic (dd) enim & domini rerum, quarum jactu levata est navis, partem recuperant ab aliis, [i] quorum res jactu servatæ sunt: + quia & qui rem alioqui perituram servavit, + in hoc videtur locupletior.

i L. 1. D. ad l. Rhod.

X. Octavo, eum, qui rem alienam emit, + non posse eam [56] restituere venditori ut pretium servet; + quia ex quo res in ejus fuit potestate, jam, ut diximus, cœpit obligatio restituendi.

XI. Nono, + eum, qui rem habeat, cujus dominus ignoratur, non teneri naturaliter eam rem pauperibus dare: [f] + quanquam valde hoc pium sit, + & recte multis in locis constitutum. Ratio est, quia ex dominio nemo jus habet [57] præter dominum. + Non esse autem, & non apparere, tantundem valent quoad eum, cui non apparet.

XII. Decimo, [k] naturaliter + quod ob causam turpem, + aut honestam, [58] ad quam quis obligabatur, acceptum est, + non esse restituendum, + quanquam hoc quoque non immerito legibus quibusdam introductum est. Ratio est, [l] + quia [59] ratione rei nemo tenetur, nisi res sit aliena; hic autem dominium transit [60] ex prioris domini voluntate. [g] + Aliud erit si in ipso accipiendi modo vitium fuerit, puta [61] extorsio: + hoc enim est aliud obligationis principium, de quo hic non agimus.

k Thom. 2, 2. 62. art. 5. resp. ad 2. & Cajet. ibi, Covar. p. 2. §. 2. ad cap. peccatum.

l 1. Sam. XII, 5. 6.

XIII. Addamus & hoc mendose à [m] Medina traditum, + rerum alienarum in nos dominium transire sine consensu domini, si res sint tales, [62] quæ pondere, numero, & mensura æstimari soleant. Nam res ejus generis [63] + functionem quidem recipere dicuntur, id est, restitui posse per id, quod genere idem est, + sed ita demum si consensus præcesserit, + aut ex lege, aut more præcessisse intelligatur, ut in mutuo; + aut etiam si res, + utpote consumta, exhiberi nequeat. [n] At + extra talem consensum, vel expressum, + vel præsumtum, + & extra necessitatem + functio ista locum non habet.

m De rest. q. 10.

n L. Rogasti. 11. §. ult. D. de reb. cred. & si cert.

GROTII.

f *Quanquam valde hoc pium sit*] *Chrysostomus* indicato jam loco. (In 1. *Corinth.* V. 8.)

g *Aliud erit si in ipso accipiendi modo vitium fuerit, puta extorsio*] Optime hæc distinguit *Augustinus* epistola LIV. (quæ est CLIII. novæ *Edit. Benedictin.*)

GRONOVII.

54 *Quod dedit*] Quod ei abest non omne quod impendit.

55 *In id, quod*] Quantum mihi imputare potest.

56 *Restituere venditori*] Cogere venditorem, ut pretio reddito illam recipiat; sed debere eam restituere domino, quidquid eveniat de pretio.

57 *Præter dominum*] Eoque nec pauperes, nec pauperum curatores jus habent ejusmodi rem ἀδέσποτον poscendi.

58 *Ad quam quis obligabatur*] Quam & sine mercede facere debebat.

59 *Ratione rei*] Rem nemo restituere compellitur.

60 *Ex prioris domini*] Dominus quod dedit eo dedit animo, ut fieret accipientis, & suum esse desineret: itaque apud accipientem non est alienum.

61 *Extorsio*] Si per vim, & minas expressit.

62 *Quæ pondere, numero*] Quæ solent mutuæ dari, in mutuo autem alienantur, inque dominium transeunt species creditæ, quæ scilicet utendo consumuntur. Tales igitur res incidentes in non dominum, Medina voluit ejus fieri, ut abuti posset illis, & restituendo tantumdem, non ipsis speciebus liberaretur.

63 *Functionem quidem recipere*] L. 2. D. *de rebus cred.*

(dd) Heic *enim*, in omnibus Editionibus, positum pro *etiam*, errato, ut mihi videtur, typographico, quem tamen Auctor non animadvertit. Certè est id novum exemplum, non ratio jam dictorum. *J. B.*

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. X.

HACTENUS explicavimus *jus permissivum*, i. e. quibus modis aliquid nostrum fit, vel, quod idem est, quibus modis facultatem legitimam agendi acquirimus. Sequitur nunc *jus decretorium*, *seu praeceptivum*, quod consistit in obligatione, & necessitate abstinendi ab alieno, i. e. ab eo, quod nostrum non est. PRIUS jus continetur in *posit.* 3, *n.* 1. POSTERIUS *in Posit.* 6.

Hoc *jus praeceptivum* oritur ex prohibitione naturae, quae facultatem naturalem agendi restringit, certosque ponit limites, ultra quos quod quis tenet, alienum, adeoque injuria est *Pos.* 2, & 6.

Antequam ulterius progrediamur, praemittenda sunt vera principia juris naturae circa obligationum causam: quae uti plana, & perspicua sunt, ita apparebit quam facili ratione difficillimae juris Romani leges, interpretationem inde recipiant.

PROPOSITIO I.

Causa obligationis prima, & adaequata, est prohibitio juris naturae, seu voluntas Creatoris facultatem hominum, (i. e. libertatem eorum naturalem agendi quidquid lubet,) restringentis.

DEMONSTRATIO.

Natura homo instructus est facultate naturali agendi quidquid lubet; ea enim est definitio libertatis: quidquid ergo homo intra fines hujus libertatis agit, licite, & intra statum juris agit. Pugnat enim, natura aliquid nobis concessum, & tamen prohibitum esse: neque hactenus ulla adhuc est obligatio, quae homini necessitatem imponat aliter agendi. Atque hinc dici haec facultas solet *jus permissivum*, de quo egimus in *Pos.* 1.

Cum autem illa facultas, seu illa libertas agendi, non sit indefinita, sed a Deo, qui solus imperium in genus humanum habet, admodum restricta (*Vide Pos.* 1.); inde sequitur, facultatem naturalem agendi hactenus non concessam, sed prohibitam esse: pugnat enim, facultatem agendi a Deo prohibitam esse, & tamen licere. Unde *jus* hoc *praeceptivum*, seu prohibitorium vocatur, quia facultas agendi non naturalis, sed moralis hic cessat.

Additio.

„ Causam obligationum naturalium B. Parens latius deduxit in *Exercitatione* 2. *ad Grot.* ubi §. 5. & *seq.* mentem suam ita explicat.

Jus, *seu* justum *est*, *quod licitum*, *sive non prohibitum ab eo est*, *cujus est legitima prohibendi potestas: qua cujus sit*, *vid.* §. 9. *Unde justum*, & *licitum paria sunt*, *quin unum*, *idemque.*

Aliud vero est quod licet, *seu* justum *est: aliud*, *quod* decet, *seu honestum est. Illud est objectum* Juris; *hoc Ethices. Voces tamen* justi, *ac* honesti *generalius quoque*, & *promiscue accipi solent*, *ut se mutuo complectantur.*

Jus *est vel* permissivum, *vel* praeceptivum. Illud, *quo facultas agendi quod lubet a natura data est*, *nec lege prohibita.* Hoc, praeceptum *legis*, *quo facultas a natura data quasi ligatur*, *vel adstringitur* necessitate *aliquid agendi*, *vel non agendi.*

Ex illo *itaque quod jus nascitur*, *est* facultas legitima, *seu* licita, (*Grotio moralis*) *agendi quod lubet. Ex* hoc *juris* vinculum, *seu agendi*, *vel non agendi necessitas*, *id est*, obligatio.

Omnes facultates naturales homo, *omnisque creatura*, *ab alio*, & *unice a creatore suo habet; nullam a se*, *vel ab alia creatura.* Conf. 1. Corinth. 4.

Facultates has natura omnia animantia docuit, *easque illa in se norunt*, *ac sentiunt. Atque istae adeo facultates sunt pars illa juris naturae*, *quae* & *brutis communis dicitur.*

Non

Non quod in brutis sit umbra rationis, (*ut errat Grotius* h. c. 1, §. 11, in fin.) *vel ulla juris*, (*ut Osiander* ad d. §. 11, obs. 1, *JCtis male imputat*) *; sed unice harum facultatum, quæ in homine partem juris naturæ faciunt, communio. Recte igitur dici potest, hoc jus naturæ materia esse commune brutis; forma juris non item. Quod Imp. perspicuo exemplo conjunctionis maris, & fœminæ illustrat; quæ est facultas naturæ omnibus communis : at sub forma juris, quam* NOS matrimonium *dicimus*, (*& unde sunt juris effectus, & legis obligatio &c.*) NOBIS *propria.* princ. de jur. nat. gent.

Certa ergo, & perpetua primum regula erit : Facultates naturales usque eo intelligi natura concessas, ac permissas, dum appareat legitima prohibitio.

Talis legitima prohibitio nullius esse potest, quam cujus fuit concessio, solius scil. Creatoris: in cujus opus nullum ulli creaturæ jus est, vel ulla potestas, nisi si cui aliqua ab eodem creatore concessa fuerit. Hujus enim factum, & opus sunt ista facultates, earumque concessio, qua ipse cuique sui juris fines, ac terminos fixit; quos proinde movere, absque ipsius permissu, nulli creaturæ fas est.

Igitur quatenus a natura concessa est sua cuique facultas, eatenus id suum cujusque est, seu jus, ac justum : hunc ergo, ut cœpimus, statum juris *dicimus, quem* Creator *voluit. E contrario, cum hi fines, ac limites facultatibus nostris a natura positi immutantur, seu cum quis plus, minusve suo habet ; moti sunt naturæ, & juris ab ea concessi fines, & violati divinæ voluntatis, & concessionis termini : quod injustum, seu injuria est, nobisque adeo dicetur* status injuriæ.

Hinc duo maxime sequuntur. 1. *Licet insit homini naturalis aliquid agendi facultas, si tamen illud agi jure naturæ vetitum est, perinde id sit impossibile, & desinit esse agendi facultas, ac si plane a natura illa concessa non esset ; quia facultas, quæ ita datur ut certis finibus circumscripta sit, ultra hos fines non est data, ac permissa : & adeo nulla facultas. Nam nec ullam homo a se habet, nec ullam ab alia creatura ; & quæ a Creatore ad certum modum concessa, ultra eum negata, & vetita, & perinde est, ac si plane concessa non esset.* Conf. l. 31. §. 4. ff. Neg. gest. §. 11. 15. ff. de cond. inst. *Unde recte aliud* natura, *aliud* jure impossibile *dicitur.*

Hinc ergo, excessis, & transitis his finibus, atque ita jure in injuriam verso, sequitur immota necessitas reparandi injuriam, & restituendi in statum juris ; quæ est obligatio, fluitque ex duplici causa. 1. *Quia creatura tenetur parere voluntati Creatoris, ut domini sui absolutissimi, in cujus plenissima potestate homo totus est, a quo omnia, & aliunde nihil, nullamque adeo potestatem ultra concessos fines agendi habet, nec subest nisi parendi necessitas.* 2. *Quia qui transit hanc divinæ voluntatis, & concessionis lineam, quæ suum cujusque describit, is spernit illam, & lædit hoc facto Deum auctorem, perrumpendo fines ab ipso statutos. Estque adeo iste excessus juris, seu status injuriæ, defectio creaturæ a creatore suo ; servi a summo suo, & rerum omnium domino ; hominis a summo bono, & fonte omnis felicitatis humanæ. Quin deficit homo a se ipso, & a sua natura, quam, cum divina illa sit, atque a divina origine, Deo, & auctori suo rebellem facit. Non potest igitur hoc excessu non offendi gravissime summus Legislator, atque in vindictam exardescere : natura enim quod est summe perfectum, idem est summe colendum ; nec adeo Deus magis nolle potest coli, quam esse summe bonus, & perfectus ; magis permittere sibi non pareri, quam rerum arbitrium, ac dominium, aut totius naturæ clavum abjicere. Denique, cum malum sit quidquid ab ejus voluntate summe bona descissit, non potest Deus, qui malum ferre nequit, non excandescere, & irasci numen suum violanti.*

PROPOSITIO II.

Quidquid igitur contra prohibitionem divinam homo agit, injuria est : adeoque ab eo abstinendum.

DEMONSTRATIO.

Ex prohibitione igitur divina sequitur abstinendi necessitas. Homo enim nullam facultatem a se ipso, sed omnia a Deo habet; totus homo, & quidquid homo, & hominis est, totum est in potestate creatoris: ergo nihil in homine est suæ, sed totum alienæ potestatis ; nec suo, sed auctoris sui nutu regitur, & hunc necessario sequitur. Homo igitur nihil agere potest, nisi quatenus Deus concessit : & hæc sola facultas nostra est. Quoties ergo constat, Deum non concessisse, homo id facere non potest ; quia dum facultatem a suo creatore concessam non habet, eam nullo modo habet, indeque nec natura facere potest, quod natura non concessit : quod autem facere quis non potest, ab eo necessario abstinet ; neque liberum amplius esse potest, quod natura prohibuit.

Atque hinc *Injuria* est, quidquid homo ultra fines facultatis a natura concessae agit, impingit in legem superioris, quae sola statum juris constituit; hunc igitur evertere homo absque injuria nequit. Unde simul apparet, injuriam hic non accipi pro delicto, sed pro omni eo, quod jure non fit; quo sensu etiam a JCtis accipitur in *L.* 1, §. 1, *ff. injur.*

PROPOSITIO III.

Agit autem homo contra prohibitionem creatoris, adeoque injuria, si ultra jus suum habet, vel agit, idque unice.

DEMONSTRATIO.

Cum enim creator cuique hominum jus in suas res, & actiones concesserit; pugnat, facultatem, quae uni a natura data est, omnibus competere. Si quis igitur facultatem alii propriam usurpare, & in *rer*, vel *actiones* alterius jus sibi arrogare velit; ultra jus suum *habet*, vel *agit*: deficit concessio creatoris, eoque omnis habendi, vel agendi titulus.

Regula haec prohibendi generalis est; nam in his duobus, *rebus* scilicet, & *actionibus*, omne jus nostrum consistit: ultra nihil nostrum dici potest.

PROPOSITIO IV.

Ex qua injuria oritur obligatio ad reparandum. Quae reparatio fit 1. *cum id, quod alii abest, vel* 2. *si id non potest, tantundem restituitur.*

DEMONSTRATIO.

Omnis obligatio consistit in reparatione injuriae, i. e. in necessitate restituendi jus, quod alienum est; quamdiu enim id restitutum non est, agimus ultra facultatem a natura nobis concessam, contra prohibitionem creatoris: eoque manet injuria. Reparatio autem tunc fieri dicitur, cum res ad statum juris reducitur, i. e. cum alii nihil abest, & suum cuique tribuitur: unde justitia a JCtis Romanis notanter definitur, quod sit constans, atque perpetua voluntas *jus suum cuique tribuendi.* Fit ergo reparatio cum jus suum cuique tribuitur: nimirum, si quis rem alienam tenet, vel jus aliquod facto meo alii abest, id praestari, id tribui debet ei, ad quem res illa, vel jus illud pertinet; neuter enim tunc plus, vel minus suo habet, sed suum cuique tribuitur, qui est status juris.

Si vero res ipsa non amplius exstat, aut factum, quo alii aliquid deest, tale sit ut restitui non possit, restitui debet tantundem; quia id mensura nostri est: neque enim dici potest, nobis aliquid abesse, ubi tantundem, ac antea habuimus, tenemus. De quo plenius alibi egimus.

Additio.

„ Exposuit haec principia B. Parens in positionibus ad explicationem juris gentium „ editis, quae exstant in *Dissert. proem. X,* „ §. 10.

PROPOSITIO V.

Causa igitur generalis obligationis est imminutio juris; si scilicet per alterum fit, ut alter jus suum integrum non habeat: unde oritur necessitas suum cuique tribuendi.

DEMONSTRATIO.

Omnis juris ratio, ac substantia in eo est, *ut cuique suum tribuatur*; eaque adeo prima, & universalis regula juris est. Quamdiu ergo quisque suum habet, manet juris status: neque eo integro ulla intelligi potest obligatio, quia intra fines juris sui quisque agere potest quod lubet. Nondum ergo hactenus fingi ulla obligatio potest, quippe quae in necessitate agendi consistit, adeoque cum libertate illa pugnat. Nulla igitur necessitas est domino, ut aliter agat, quam prout vult.

Primum initium igitur obligationis est a juris imminutione: quando, scilicet, aliquid teneo, vel ago, ex quo jus alterius imminuitur. Cum enim cesset hic facultas agendi, cum natura nullum jus agendi hactenus concesserit; necessario restitui causa in statum juris, i. e. suum cuique tribui debet. Tunc igitur incipit necessitas reparandi injuriam, & causam ad statum juris reducendi.

Atque haec necessitas *obligatio* dicitur, quia is, qui aliquid alieni tenet, vel agit, ligatus, & quasi vinctus est, ut alteri suum praestet: unde convenientissime JCti Romani eam definiunt *vinculum juris*, quia est praestandi necessitas. *Pr. Inst. de oblig. l.* 95, §. 4. *ff. solut. L.* 3, *pr. O. A. L.* 13, *C. de contrah. emt. Cic. L.* 1, *de off. c.* 20. Vinn. *ad pr. Inst. de obl.*

Additio.

„ Mentem suam, & quid per vinculum „ JCti intelligant, plenius explicavit B. Pa„ rens *in Disp. de cessione action. sect.* 1, §. „ 3, 4, & 5. His verbis.

Pari enim significandi ratione debitum, quo aliquid praestare creditori tenemur, dicitur obligatio, quia debitor ligatus, & devinctus est, ut aliquid praestet. Unde convenientissime vinculum dicitur, & quidem vinculum juris, quod est praestandi necessitas. Pr. Inst. de Obl. l. 95, §. 4, ff. de solut. l. 3, pr. de O. & A. l. 13, C. de contr. empt. §. 1, Inst. de fideicomm.

deicomm. hæred. VINN. ad d. pr. de Oblig. ibique de Fuchs. *Idque per metaphoram, sumtam a vinculis corporis. Quemadmodum enim iis ligatus non habet facultatem agendi quod lubet, sed necessitate naturali compulsus est in loco manere: ita vinculo juris obligatus necessitate morali tenetur, ut debitor præstet; atque adeo in hac necessitate præstandi unice consistit vinculum istud juris.*

Utrumque vinculum injectum videmus libertati in definitione egregia Florentini in l. 4. pr. de stat. hom. & §. 1, J. de jur. person. *ubi dicitur, quod sit* facultas naturalis agendi quod lubet, nisi quid vi, vel jure prohibeatur. *Vis est vinculum corporis; legis prohibitio vinculum juris. Illud libertatem ipsam, seu jus ejus non tollit, sed tantum exercitium: quemadmodum hoc latius deduxit B. Parens* in diss. de Jur. poen. in contract. Sect. 1, §. 8. HUB. ad pr. J. de Jur. pers. & Vinn. ibid. *Hoc autem ipsum Jus libertatis restringit, ita ut integra libertas maneat intra fines legum; quos qui excedit, non ex libertate agit, sed ex libertatis excessu. Hinc rectissime dicit Cicero:* libertas est legibus servire; & legum idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus. *Quo & facit potissimum illud Papiniani, quamvis ethnici, effatum* in L. 15, de Cond. instit. *vid.* Vinn. d. l.

Omnis igitur vis injicit vinculum libertati, non modo cum catenis, & funibus quis vincitur; sed & cum aliis similibus compellendi modis adigitur, ut custodia militari, apparitoribus, carcere &c.: nec tantum cum actu vis incutitur; sed & cum metu a violentia, v. gr. metu verberum, mortis, &c. Arg. l. 1. ff. Quod met. caus. l. 3, eod. l. 3, Ex quib. caus. maj. *Ea enim violentia, quam quis metuit, perinde ob oculos est ad impediendam actionem, ac si illata esset; & non minus fere homines absterrentur mali metu, quam sensu. Sed de hoc vinculo jam non agitur.* Hactenus B. Parens.

„ Sed obiter hic notandum est, JCtos Romanos *obligationem non in genere* ita definivisse, sed solam *obligationem personalem*: nam obligatio *realis* proprie non est vinculum juris, quo *persona* obligatur; sed ubi *res* est in obligatione, adeoque ubi actio non datur in personam, nisi quatenus *rem* possidet.

PROPOSITIO VI.

Imminuitur autem jus alterius 1. si quis tenet rem, quæ alterius est, adeoque quæ in alterius est dominio: de cujus restituendi obligatione agitur h. cap. 2. Quando quis aliquid facit, quo alteri aliquid abest. Factum autem hoc potest esse licitum, vel illicitum. De obligatione, quæ inde descendit, agemus Cap. XI. seq. Cap. XVII, & XX.

DEMONSTRATIO.

Cum dictum sit, caussam generalem obligationis esse imminutionem juris; quæritur, quandonam jus nostrum minui videatur? Minuitur jus nostrum 1. quando alius tenet rem, quæ nostra est; is enim plus suo habet, adeoque injuria rem illam tenet, quæ tamdiu durat, donec res illa domino restituatur: de qua restituendi obligatione *hoc capite* Auctor agit. Sed & 2. jus nostrum minuitur, quando facto alterius mihi, non res mea, sed aliud jus abest; nam hoc casu alter ultra jus suum habet, vel agit: facto ejus aliquid mihi abest, adeoque injuria agit, ad cujus reparationem tenetur.

Factum autem illud *vel* est licitum, vel illicitum; adeoque obligatio oritur ex *facto licito*, nimirum, ex contractu, & quasi contractu: vel ex *facto illicito*, nimirum, ex delicto, vel quasi delicto. De priori obligatione agemus *Cap. XI. seq.*: de posteriori *Cap. XVII, & XX.*

PROPOSITIO VII.

Meum non tantum est res mei dominii; sed & quæ alterius est, at mihi debita: quo casu et meum dicitur, etsi res alterius sit, vel in alterius potestate. L. 70. §. f. seq. de Leg. 2.

DEMONSTRATIO.

Cum lex naturæ sit, *jus suum cuique tribuere*; suum hic dicitur non tantum quod ipsius est jure dominii, ubi rem suam esse asserit; sed etiam si res mihi promittitur. Adeoque jure naturæ *re* promissa jus in ipsam rem transfertur; prout enim quisque de re sua disponit, ita jus est: at jus petendi rem promissam in te transtuli; cujus rei effectus est, ut is, cui promissa res est, eam petere a quocunque possessore possit. Debitor ergo non manet plenus rei dominus, quippe jure rei petendæ in alium translato: adeoque rem, quam detinet, alienare quidem potest, sed cum onere eam præstandi ei, cui semel promissa fuit; hoc jus enim semel quæsitum facto debitoris ei auferri nequit. Jure ergo naturæ nulla actio personalis est, nisi 1. ex pacto, quo res non continetur, 2. ex delicto, 3. ex variis caussarum figuris. *Vid. Diss. proœm. X. Por. VII.*

Additio.

Additio.

„ Novam hanc hypothesin, quod promissio rei rem ipsam afficiat, examinavimus in *Differt. Proœm. XII*, §. 345. Cæterum originem *juris in re*, ejusque effectus exposuimus in *Diss. Proœm. XII*, §. 245, *seq.* & §. 247. *seq.*

A D §. I.

1 E X P L I C A T O *quantum instituto nostro sufficit*] „ Institutum enim Auctoris est, jura rerum explicare, quatenus justo bello causam præbent. *Vid. l.* 2, *c.* 1. §. 1.

Jure eo, quod in personas] „ Scilicet, ex hominum statu naturali; nam originarie jus aliquod nobis acquiri in personas, earumque statum, dixit supra capite V. Hoc autem jus reale esse, hoc capite asserit, quod refutavimus in *Differt. Proœm. XII*, §. 113: simulque probavimus, ex statu hominum obligationem oriri, non ex jure in re, seu dominio; sed ex qualitate, & conditione naturali personarum, adeoque ex alio juris objecto.

Aut res nobis competit] „ Scilicet, per occupationem, tum originariam, tum derivativam. *Vid. supr. c.* 3, & *seq.*

Videndum etiam quæ inde nascatur obligatio adversum nos] Auctor rubricam hujus capitis hanc ponit: *de obligatione, quæ ex dominio oritur*; meo judicio parum curate: obligatio enim proprie loquendo nulla oritur ex dominio, utpote quod potius in libertate naturali consistit de re illa disponendi; quæ libertas cum juris vinculo nihil commune habet.

Additio.

„ Auctor non loquitur de obligatione *domini*; sed de obligatione *aliorum erga dominum*, cujus rem tenent, vel tenuerunt, vel ex cujus re locupletiores facti sunt: his enim casibus vim dominii esse, ait, ut possessores obligentur ad rem ipsam, vel, si non exstat, ejus æstimationem, vel utilitatem ex re illa perceptam restituendam.

„ Cæterum in præcedentibus diximus, hunc loquendi modum obscurum valde, & parum disciplinæ juris congruum esse. Diximus præterea, duobus posterioribus casibus obligationem non oriri ex dominio, seu ex jure in re, sed ex obligatione personæ.

Aut e rebus exstantibus, aut non exstantibus] „ Nihil aliud his verbis indicatur, quam domino competere rei vindicationem adversus possessorem rei: & hunc obligari ad rem, si exstat, restituendam; si non exstat, ad præstandam æstimationem; vel si utilitatem ex re alterius percipit, ad restituendum id, quo locupletior factus est.

„ Cæterum diximus, jure naturali dominum *rebus non exstantibus* non posse actione reali agere, adeoque per rei vindicationem nec æstimationem: nec alias utilitates, quas possessor ex re illa percepit, petere; quia rei interitu omne jus in re illa perit: sane, æstimatio, & utilitas illa nunquam domini fuit. Verum ergo non est, *obligationem hanc adversum nos esse ex dominio:* oritur illa potius ex obligatione personæ, nimirum, *vel* ex delicto, aut quasi delicto, si dolo, vel culpa possessoris res perit, & ideo æstimatio petitur; vel ex contractu, aut quasi ex contractu, si locupletior fieret cum alterius jactura.

Rerum nomine jam etiam comprehendam jus in personas] Quod etiam JCti Romani fecere: unde celebris illa distinctio inter jus in re, & ad rem.

Additio.

„ Auctor ad acquisitionem originariam retulit non tantum jus in *res*, sed & in *personas*. *Vid. Lib.* 2, *c.* 5, §. 1, *junct. c.* 3, §. 1. & *h. c.* 10, §. 1. Per *jus in personas* autem non intelligit *jus ad rem*, seu jus, quod ex obligatione personæ oritur; sed illud jus in personas, quod *ex statu hominum* oritur: nimirum, jura, quæ parentibus *ex generatione* competunt in liberos, *d. c.* 5, §. 1. *seq.* quæ *ex consensu* competunt in conjugem, & subditos, &c. *d. c.* 5, §. 1, §. 8, & *seq.* At alibi demonstravimus, hæc jura personarum, quæ ex hominum statu oriuntur, nulla ratione ad *jus rerum* referri posse, indeque *actiones præjudiciales*, quæ jure Romano inde dantur, male *reales* dici. Conf. *Differt. Proœm. V*, §. 13. *Diss. VI*, §. 26. *Diss. XII*, §. 113.

Qua utile nobis esse potest] „ Quatenus v. g. filius, & servus acquirunt patri, & domino &c. non ergo quatenus delinquunt.

E rebus exstantibus obligatio hæc nascitur] „ Nimirum hactenus, ut possessor *obligetur* rem domino restituere, ex regula justitiæ generali, quæ jus suum cuique vult tribui. Verbo hoc explicari potuisset, dominum scil. rem suam vindicare posse a quolibet possessore. 2

Qua

Qua tenetur is, qui rem nostram habet in sua potestate, efficere quantum in se est, ut in nostram potestatem veniat] Hoc extra dubium est, quod possessor rei alienæ eam domino restituere teneatur. At quæritur, unde sit hæc obligatio? & dicimus, hanc necessitatem inde oriri, quod possessor teneat rem, in quam nulla facultas ei a natura est concessa. Unde sequitur necessitas abstinendi, & rem domino restituendi, eoque jus suum cuique tribuendi.

Quantum in se est, dico; neque enim obligatur ad impossibile] Sensus est, quod de domino rei constare debeat: si igitur ignoratur, nondum obligatur possessor ad restituendum rem domino, de quo non constat, adeoque cui per rerum naturam restitui nequit. Si postea experiatur dominum, tenetur ei rem cum fructibus restituere, quia fructus hos ex re aliena tenet; in quos proinde nullum ei jus, nullaque facultas concessa est.

Neque ad rem reddendam suis impensis] Si possessor impensas fecit in re aliena, dominus eas restituere tenetur, quia alias locupletior fieret cum jactura detentoris, & sic plus suo haberet, quod pariter tribuere debet ei, cui id deest.

Sed indicare tenetur, ut alter suum recipere possit] Adeoque possessor rei alienæ non tenetur rem afferre domino; hic enim jus in alterius operas non habet: sed sufficit, possessorem indicasse domino, rem penes se esse. Hæc indicatio necessaria est ex medii necessitate, quia ignoranti domino jus suum tribui non posset. *Pos.* 4. *n.* 4.

Nam sicut in rerum communium statu observanda erat æqualitas quædam, ut huic non minus, quam alteri &c.] „ Auctor obligationem *restituendi rem alienam domino* inde oriri, ait, *quod sicut in primæva rerum communione æqualitas quædam fuit observanda, ut uni non minus, quam alteri re communi uti licuerit: ita sublata illa communione per divisionem, & surrogatam postea occupationem, domini societatem quasi contraxerint, ut is, qui rem alienam tenet, eam domino restituat.* Vix credi potest, Auctorem serio hæc scripsisse. Quis persuadere sibi poterit, jura hominum, & Principum ex hujusmodi principiis, omni ratione destitutis, decidi debere. Certum 1. est, communionem primævam rerum non exstitisse; adeoque 2. verum non est, eo tempore observandam fuisse æqualitatem quandam, *ut huic non magis, quam alteri uti liceret.* Natura omnes res terræ sunt nullius, cedúntque occupanti, non juxta aliquam æqualitatem, sed in infinitum. Verum 3. non est, dominium demum introductum esse per divisionem, & surrogatam postea occupationem. Verum 4. non est, dominos dividentes, & occupantes res antea communes, quasi societatem contraxisse. Quid si is, qui rem alienam tenet, id neget? Sane, dominus rei consensum illum probare teneretur, tum quia facti est, tum quia eum allegat. Sed & 5. non opus est hujusmodi fictionibus; B. Parens ex simplicissimis juris naturæ rationibus causam obligationum demonstravit: quo lectorem remitto.

Ita introducto dominio] „ Quod factum, Auctor ait, per divisionem rerum communium, a genere humano factam, & per occupationem; quam idem humanum genus tacite surrogasse, fingit.

Hæc quasi societas inter dominos contracta est] „ Unde, quæso, fabula hæc, aut fictus hic consensus unquam probari poterit? & quænam obligatio oriri poterit ex ejusmodi vagis, & vanis conjecturis.

Ut qui rem alienam in sua haberet potestate, eam domino redderet] „ Hæc obligatio non oritur ex ficta illa societate dominorum primorum; sed ex ipsa rei natura, etsi primi domini de eo non convenissent: qui enim alieni quid, & ultra suum habet, ex Creatoris voluntate id restituere tenetur ei, cujus res est.

Namsi dominii ea tantum fuisset vis, ut poscenti domino res reddenda esset, nimis debile futurum fuisset dominium] „ Diximus, rem domino, etiam non poscenti, restituendam esse, (nimirum indicando ei ut rem suam repetere possit): idque ex medii necessitate, quia ignoranti domino jus suum aliter tribui non potest. *Vid. notam ab hac retro quintam.* Diximus porro, restitutionem illam fieri debere non ex ficta aliqua societate, sed quia Creator cuique tantum jus in suas, non in res alterius concessit.

Et nimis sumtuosa custodia] „ Possessor rei alienæ ideo denunciare debet domino, rem penes se esse, ne sumptus in re aliena facere teneatur. Si dominus non repetit, possessor exponere rem, si eam amplius in custodia habere non vult, poterit: quia dominus rei in meas actiones nullum jus habet. Vide simile quid in *l. 1, §. 3, peric. & comm.*

Neque hic consideratur, bona quis, an mala] fide

fide rei possessionem nactus sit] ,, Nam tantum
,, hic consideratur , an facultas a natura illi
,, in eam rem concessa sit ; ea enim a Crea-
,, tore non concessa , sequitur necessitas resti-
,, tuendi , sive bona, sive mala fide rem teneat.

Alia enim obligatio est ex delicto , alia ex re]
,, Possessor , qui mala fide rem alienam te-
,, net , obligatur 1. ex delicto suo , 2. ex de-
,, tentione rei. Ex *illo* tenetur ad pœnam , de
,, qua hic non quæritur. Ex *hac* tenetur ad
,, rei restitutionem. Unde fieri potest , ut
,, possessor rem alienam teneat ex delicto ter-
,, tii , v. g. furis. Hoc igitur casu author puni-
,, ri debet ; sed possessor ideo non liberatur
,, a restitutione rei : quia hæc obligatio resti-
,, tuendi non est ex delicto , sed ex posses-
,, sione rei alienæ : quod ex sequentibus exem-
,, plis magis illustrabitur.

Lacedæmonii delicto se liberaverant damnato Phœbida &c.] Immo se non liberarunt delicto, quia ipsi authores fuere Phœbidæ , ut faceret. *Diod. Sic. L.* 15, *c.* 20. Adeoque injuria puniverunt Phœbidam , cum socii delicti fueront. Sed & Agesilaus defensionem Phœbidæ suscepit , causatus , injussu popoli aliquid fieri posse si utilitas reipublicæ id exigeret. *Xenoph. hist. Cyr.* 5. *n.* 558.

Sed ipsi injustitiæ accusati , quod arcem nihilominus retinerent] Lacedæmonii tenebant rem alienam , adeoque injuriam faciebant , quam reparare debuissent restituendo rem dominis : cum igitur id non fecerunt , recte Diodorus Siculus id contra jus , & fas esse , dixit *L.* 15, *c.* 25.

Eamque injustitiam ut singularem etiam singulari Dei providentia notatam &c.] Nam Thebani postea per conspirationem exulum , juvantibus Atheniensibus , virtute sua restituti sunt. *Diod. Sic. d. l.* 15, *c.* 25, 26, & 27.

Quod hæreditatis partem retinuissent ex testamento , quod falsum] Quod enim ex falso testamento habebant , erat alienum ; in id vero , quod alienum est , nulla facultas ipsis competiit : adeoque injuria tenebant, quæ non desinit , nisi facta recta restitutione. *Vid. Cic. off. l.* 3, *c.* 18.

Sed sine eorum culpa , confectum erat]
,, Adeoque delictum ipsum non commiserunt ;
,, sed , ut cum Cicerone *d. l.* loquar , *alieni*
,, *facinoris munusculum non repudiarunt.*

4 *Quia vero hac obligatio tanquam ex contractu universali omnes homines tenet*] ,, Dixit
,, enim ante , *introducto dominio hanc quasi*
,, *societatem inter dominos contractam esse* ,
,, *ut qui rem alienam in sua haberet potestate,*
,, *eam domino redderet.* Ex hoc autem con-
,, sensu , seu contracto universali , totum ho-
,, manum genos obligari , ait : sed fabulam
,, hanc jam refutavi in præcedentibus.

Et jus quoddam rei domino parit] ,, Immo
,, id non est ex consensu dominorum primæ-
,, vorum , sed ex primævi juris naturalis ra-
,, tione , vi cujus unicuique jus in res suas
,, competit , quod a quocunque possessore vin-
,, dicare potest.

Eo fit ut singulares contractus , quippe tempore posteriores , exceptionem inde accipiant]
,, Mens Auctoris ex sequenti exemplo magis
,, apparebit.

Inde lucem accipit illud Tryphonini] Casus in *l.* 31, *ff. depositi* hic est : Latro rem vi ablatam deponit apud Tertium : postea & latro, & rei dominus simul rem repetere volunt ; quæritur , cui restitui debeat ? Respondet JCtus , ex negotio *depositionis* potiorem esse latronem deponentem ; hactenus enim negotium licitum est ; latro custodiam rei alii committit , adeoque non de jure quæritur , sed de solo facto custodiæ ; de eo solo pacti sunt , & ex hoc pacto jus latroni quæsitum est. Si vero inspicitur æquitas *totius negotii* , potior est causa domini ; hojus enim jus fuit ante depositionem : adeoque si ei res restituitur , non tantum latro jus suum recipit , sed & dominus ; cum econtrario si latroni restitueretur , nondum reparata esset omnis injuria , & dominus contra latronem adhuc agere deberet.

Additio.

,, Ratio , cur magis domino , quam latro-
,, ni restitui debeat , est mere civilis ; jure
,, naturæ enim præcise latroni res deposita
,, restituenda est. Atque hinc doctrina hæc
,, Tryphonini non ex jure naturæ, nedum
,, ex ficta ratione Auctoris lucem accipere
,, potest , quod mox plenius illustrabo.

Justior nimirum est repetitio domini , ex jure illo , quod ipsi dominio æquævum] ,, Auctor
,, rationem ejus , quod Tryphoninus statuit ,
,, *dominum rem suam vindicantem præferri*
,, *deponenti latroni* , in eo ponit , *quod intro-*
,, *ducto dominio domini universali quodam con-*
,, *tractu convenerint, ut res alienæ suis dominis*
,, *restituerentur.* Etsi igitur postea per singula-
,, res contractus aliud statuatur (uti in præsenti
,, casu , ubi depositarius promisit se restitu-
,, turum latroni) ; nihilominus tamen potat ,
,, præferri contractum universalem , & singu-
,, larem illum contractum exceptionem acci-
,, pere a generali , & priori : adeoque in casu
,, proposito dominum præferri , propter jus
anti-

„ antiquius, quod ex universali contractu oritur, vi cujus res restitui debet ei, cujus est.

„ At verba hæc sunt, ex quibus nihil, nedum ulla juris ratio, inferri potest. Demonstravi in præcedentibus, non dari talem contractum universalem: adeoque cum regula non existat, sponte sequitur, contractus speciales exceptionem inde accipere non posse.

„ Neque Tryphoninus de jure gentium agit, nedum asserit, decisionem illam esse juris naturalis; sed e contrario ex inspectione legis apparet, eum ex æquitate mere civili rem ita decidisse. Postquam enim JCtus thesin posuit, *bonam fidem, quæ in contractibus exigitur, summam æquitatem desiderare*; quærit, *an ea æstimanda sit ad merum jus gentium, an vero cum præceptis civilibus, & prætoriis?* JCtus duplici exemplo probat, non inspiciendam esse æquitatem meram juris gentium, sed civilem magis. *Prius* exemplum est in deportato, qui ante damnationem 100 deposuit apud tertium: quæritur, an depositarius hæc 100 reddere debeat deportato, an fisco inferre? Tryphoninus respondet, *si tantum naturale, & gentium jus intuemur, ei, qui dedit, restituenda sunt; si civile jus, & legum ordinem, magis in publicum deferenda sunt.* Posterius exemplum est in latrone, qui spolia deponit, quæ postea dominus vindicat: ubi quærit, an res domino, an latroni deponenti restitui debeat? & ibi pariter distinguit: *si per se dantem, accipientemque intuemur* (adeoque merum jus gentium), *hæc est bona fides, ut commissam rem recipiat is, qui dedit; si totius negotii æquitatem* (adeoque jus civile, & legum ordinem) *mihi reddenda sit.* Apparet igitur, JCtum in hac decisione sequi bonam fidem *juris civilis*, non juris gentium, utpote cujus æquitas ex ipsa assertione JCti hæc est, *ut commissam rem recipiat is,* qui deponit. Nam hactenus deponenti abest custodia rei; hanc depositarius tenet: eam igitur restituere debet ei, cujus est, & cui id promisit. Neque depositarius judex est inter dominum, & latronem. Ex ratione igitur juris gentium depositarius non liberatur si domino restituit: at merito JCtus in vita civili præfert eam bonam fidem, quæ totius negotii æquitatem inspicit, quæ non vult reddi prædoni id, quod alii mox restituere debet, adeoque quæ præfert eum, cui scelestissimo facto res adempta est.

„ Justior igitur hic est repetitio domini non ex illo jure naturæ, quod Auctor dixit ipsi dominio æquævum esse, i. e. non ex universali aliquo contractu, ex quo singulares contractus recipere exceptionem debeant, sed ex mera æquitate civili, contra rationem juris gentiom recepta.

Unde etiam illud sequitur, quod apud eumdem Tryphoninum est, ut qui rem suam ignorans depositam accepit, reddere eam non teneatur] „ Si fur spolium deponit apud rei dominum, quæritur, an furi reddi debeat? Auctor ait, idem hic esse, ac in priori casu, & justiorem esse domini repetitionem ex contractu illo universali, adeoque ex jure illo, quod ipsi dominio æquævum est. Verum male eandem hic esse, putat, decisionis rationem, quæ in priori casu. Sane, ipse JCtus innuit, dominum hoc casu ipso jure gentium præferri, cum priori casu præferatur saltem ex jure, & æquitate civili. Ratio enim cur dominus rem suam a fure apud se depositam huic restituere non teneatur, hæc est, *quia jure gentium hoc depositum non subsistit:* & ratio simul additur, quia forma depositi in eo consistit, *ut alii, non ut domino sua ipsius res quasi aliena servanda detur. d. l.* 31, §. 1. Proinde depositi actio non darur contra depositarium, qui simul dominus est rei. *l.* 15, *ff. eod. L.* 45, *ff. de reg. jur.*

Et quod ibidem paulo ante quærebatur de bonis depositis, &c. hinc potius &c. definiendum est] „ Scilicet, ex jure illo, quod dominio coævum est, & quod nititur contractu illo universali, unde contractus particulares exceptionem accipiunt. At diximus, JCtum suam decisionem non tanquam jus gentium, sed tanquam jus civile venditare.

Quam ex eo, quod de pœnarum utilitate affert] „ Hanc enim rationem affert JCtus *d. l.* 31, *pr. depos. Male meritus publice, ut exemplo aliis ad deterrenda maleficia sit, etiam egestate laborare debet;* & recte: nam jure gentium obligatio tantum oritur inter contrahentes. Fisco ergo naturali ratione jus recipiendi depositum non competit, quia non contraxit: at in pœnam lege civili jus deponenti aufertur, & fisco tribuitur.

Nam ad dominii naturam nihil refert, ex gentium, an ex civili jure oriatur] „ Auctor hic probare vult, bona deposita, depor-

„ tato postea eo, qui deposuit, fisco deferri „ debere, non ex æquitate demum civili, & „ in pœnam, uti Tryphoninos putat; sed „ ex ratione naturali, quia fiscus dominus „ factus est ex lege civili: posito autem do„ minio, etiam civili, necessario sequi, rem „ domino restituendam esse. At cum verum „ non sit, fiscum dominum fieri pecuniæ il„ lius depositæ (dominium enim sine tradi„ tione, & expressa legis constitutione non „ transit); sponte sequitur, necessitatem in„ ferendi in fiscum non ex dominio oriri, „ sed in pœnam, adeoque ex æquitate ci„ vili.

„ Cæterum in genere verum est, quod „ dominio jure civili constituto, dominus „ civilis eadem jura, ac privilegia habeat, „ quæ dominus naturalis: cujus consequens „ est, ut a quocunque possessore rem vindi„ care possit. Nam is, qui talem rem, in „ qua alii lege dominium constitutum est, „ possidet, plus suo habet; alieni quid te„ net: indeque ei, ad quem jus illud sive „ lege naturæ, sive lege civili pertinet, re„ stituere debet.

Semper enim secum habet quæ sibi sunt naturalia] „ Vera ratio est, quod iis quoque, „ qui suo consensu in unam civitatem coa„ luerunt, eoque legibus civitatis se subjece„ runt, ipsa naturali ratione jus aliquod ex „ lege civili oriatur: hoc jus igitur quæsitum „ cuique tribui debet.

Inter quæ est obligatio cujusvis possessoris ad rem domino restituendam] „ Sed unde est „ hæc obligatio? Sane, ea non procedit ex „ eo, qood introducto dominio hæc quasi „ societas inter homines contracta sit, ut „ qui rem alienam in sua haberet potestate, „ eam domino redderet. *Vid. supr. n.* 2. Ve„ ram rationem modo exposui.

Et hoc est, quod ait Martianus, jure gentium condici posse res ab his, qui non ex justa causa possident] „ Putat Auctor, Martia„ num ad hæc principia respexisse, cum ait, „ *jure gentium condici res posse ab iis, qui sine* „ *justa causa possident. L.* 25, *Rer. amot.* Quasi „ primævi domini per universalem aliquem „ contractum inter se convenerint, ut qui „ rem alienam habeat in sua potestate, eam „ domino (etiam jure civili tali) restituere „ teneretur. At videtur, Auctori cognitam „ non fuisse condictionum naturam; condi„ ctiones enim juris gentium nunquam dan„ tur *domino* civili rei, sed ei potius, qui „ dominus esse desiit, & jus rei in alterum „ transtulit. *L.* 1, *pr.* & §. 1, *L.* 3, *pr. l. f. ff. Cond. caus. dat. L.* 1, *ff. l.* 1, *C. Cond. ob turp. caus. L.* 25, *act. rer. am. l. fin. cond. fin. caus.* §. 1, *quib. mod. re contr. obl.* §. 6, „ *obl. quæ quasi ex contr.* At quia jus in re il„ la transtulit vel ob causam, qoæ secuta „ non est; vel ob causam, quæ turpis, aot „ injusta est; vel ex errore &c: ideo jure „ gentium repeti, seu condici res a possesso„ re, & domino potest, quia dominium non „ simpliciter traditum est, sed ex certa cau„ sa, qoæ vel secuta non est, vel nulla est; „ possessor enim hactenus plus suo habet, & „ aliquid alieni tenet, quod restituere tene„ tur. Unde hæ condictiones non sunt actio„ nes juris in re; sed in personam dantur: „ eoque sunt personales. Condictiones igitur „ non dantur domino civili, sed ei, qui, li„ cet jure civili, desiit esse dominus.

Ex hoc fonte] „ Scilicet, ex contractu illo „ universali, quo primævi domini convenisse „ videntur ut res dominis restituantur.

Qui rem alienam invenit, eum ita ad rem reddendam domino teneri] „ Hoc non est ex „ contractu aliquo ficto primævorum domi„ norum, sed ex regula simplicissima natu„ ræ; quia is, qui rem alienam invenit, ali„ quid alieni tenet, quod ei, ad qoem per„ tinet, restituere tenetur. Neque enim sola „ inventio est justus dominii acquirendi mo„ dus.

Ut præmium inventionis petere non possit] Nihil enim abest inventori, quod ei restitui posset: idque jure divino, & jure Romano ita cautum est. *Lev.* 6, *v.* 3, & 4. *L.* 43, *ff. furt.* Secus si operam adhibuit, uti si naufragi bona ex aqua extraxit, &c; hoc enim casu operæ pretium restitui debet, quia dominus nullum jus in operas alterius habet: adeoque si salva ei res est opera mea, vel si ipse operam illam adhibere debuisset, plus suo habet, qood restituere debet ei, qui operam suam adhibuit. *Vid. not. ad L.* 2, *c.* 7, §. 1.

Reddendi autem sunt & fructus] „ Non „ tantum pendentes, quia sunt pars rei; sed „ & percepti, quia possessor ex re aliena lo„ cupletior factus est: adeoque plus suo ha„ bet, & aliquid alieni, quod tribui debet „ ei, cujus est.

Salvis expensis] „ Non tantum in rem fa„ ctis, sed etiam in fructus; quia dominus „ rei fieret locupletior ex impensis in rem „ ipsam, & fructus factis.

An

Ad §. II.

,, Duo hic monenda veniunt: 1. quod Auctor de rebus non exstantibus actionem realem dari, existimet. 2. Quod obligationem restituendi id, in quo alter locupletior factus est, placito humani generis tribuat: homines enim dominia æqualitatis servandæ causa introduxisse, fingit.

,, Prius pugnat cum natura *juris in re*, ac cum essentia *actionum realium*; jus enim in re tunc nobis competit, quando res in nostra potestate, & custodia fuit: at id, in quo possessor locupletior factus est, nunquam in nostra potestate corporali fuit; non ergo assero, nec asserere possum, utilitatem, quam alius ex re mea percepit, meam, i. e. mei dominii esse.

,, Verius igitur est, re non exstante domino *actionem personalem* dari, contra eum, qui locupletior factus est ex re ejus: illaque actio vel est ex delicto, si dolo res existere desiit; vel ex quasi delicto, si culpa; vel ex quasi contractu, si quis nec dolo, nec culpa, sed facto licito utilitatem ex re alterius percepit.

,, Posterius sequitur ex errore perpetuo Grotii, qui dominia demum consensu, & voluntate humana orta fingit: cum vero satis probatum sit, dominia ex illo jure, quod cum humano genere cœpit, orta esse, sponte hæc sententia corruit.

1 *Si tu ex re mea factus es locupletior, me rem non habente*] ,, i. e. Si res mea apud te periit, & tu commodum ex illa re perceperis, tu restituere mihi debes omnem utilitatem, quæ ex re mea penes te est.

In tantum tenearis, in quantum es factus locupletior] ,, Hæc obligatio non oritur ex dominio (nam hujus utilitatis dominus nunquam fuisti): naturalis hujus obligationis ratio hæc est, quod Deus cuique hominum jus concesserit in suas res, & actiones; unde sequitur, nemini alii jus in eas competere. Si quis proinde utilitatem ex re, vel actione alterius percipit, injuria agit; aliquid alieni tenet; plus suo habet: adeoque ex regula generali juris suum cuique tribuere tenetur; quæ obligatio est mere personalis.

Introducta autem sunt dominia ad servandam æqualitatem] ,, Primo negamus, æqualitatem esse normam dominiorum. 2. Negamus, dominia placito hominum ad servandam æqualitatem fuisse introducta; dominia ab ipsa natura sunt, & per occupationem res nostræ fiunt, absque respectu æqualitas. 3. Negamus, eum, qui locupletior factus est ex re aliena, ideo teneri id restituere, quia dominia ad servandam æqualitatem sunt introducta: sed restituendi illa necessitas sequitur ex regula naturali justitiæ, quod jus suum cuique tribui debeat.

In eo scilicet, ut quisque suum haberet] Id non sequitur ex introductione dominiorum, neque ex aliqua obligatione servandi æqualitatem: sed ex voluntate Creatoris, qui cuique tantum jus concessit in suas res, & actiones, non in alterius.

Tullius] ,, *De officiis lib. 3, c. 5.* Loquitur autem Tullius de natura primæva; non vero de ficta illa natura, quæ juxta Grotium obtineat post introducta dominia, & unde *jus naturæ pro certo rerum statu* ortum putat. *Vid. Dissert. Proœm. I, cap. fin.*

Ut multa hinc definiant JCti extra legum præscripta] ,, Sensus est, quod plures con- 2
troversiæ ex his principiis a JCtis decidantur, etsi lex de illis nihil præscripserit. Verum, ne vestigium quidem in jure de illis principiis exstat, quasi *introducto voluntate primorum hominum dominio, hæc quasi inter dominos contracta sit societas, ut si res mea non exstaret, & tu ex re mea locupletior factus sis, in tantum tenearis, in quantum locupletior factus es.* Diximus, hanc obligationem non oriri ex dominio, sed occasione dominii: eamque non sequi ex jure in re, sed ex obligatione personæ; & ex regula illa naturæ, quod nemo locupletior debeat fieri cum alterius jactura: quam leges civiles quoque præscripsere, & quæ est causa omnium obligationum, quæ ex *quasi contractu* descendunt.

Ex actu servi institoris tenetur qui præposuit] ,, *L. 1, ff. Inst. act. §. 2, Instit. Quod cum eo. arg. §. 6, de inut. stipul. l. 19, §. 2. Neg. gest. arg. l. 1, §. 15, Exerc. act.* At hæc obligatio non oritur ex eo, quod præponens locupletior factus sit; sed ex consensu: is enim, qui negotio alicui institorem præponit, simul ei facultatem dat contrahendi, eoque tacite promittit, se factum ejus intra fines præpositionis ratihabiturum. *L. 5, §. 11, l. 11, §. 5, ff. l. 3, C. Inst. act.* Ex hoc consensu tenetur præponens, etsi non

,, sit locupletior factus, sed institor pecuniam ,, acceptam male consumserit. *arg. l. f. Exerc.* ,, *act. Vid. Laut. tit. de Inst. act. in fin. ibi-* ,, *que Dd.*

Nisi denunciaverit] ,, Tunc enim deficit ,, consensus, adeoque & obligatio. *l.* 17, §. 4, ,, *Inst. act. l.* 47, *pr. ff. pecul. l.* 11, §. 2, *Inst.* ,, *act.*

Et servus ex eo contractu peculium habeat] ,, *D. l.* 17, *d. l.* 47. At nec hæc obligatio se- ,, quitur ex regula, quod nemo debeat lo- ,, cupletior fieri alterius jactura; sed ex con- ,, sensu domini, qui cum peculium servo con- ,, cedit, simul concedit facultatem contra- ,, hendi intra fines illius peculii: atque ex ,, hoc consensu obligatur dominus, etsi pe- ,, culium non sit auctius factum. *Laut. comp.* ,, *pag.* 261.

Aut in rem domini versum sit] ,, *D. l.* 17, ,, §. 14. Quia dominus plus suo haberet, & ,, aliquid alieni teneret, quod ei, cui abest, ,, tribui debet.

,, Cæterum Auctor male hanc obligatio- ,, nem ex jure deducit, quod competit in ,, res; nam ea sequitur ex obligatione, & ,, debito personæ: unde quoque actio per- ,, sonalis saltem inde datur. *Laut. comp. pag.* ,, 244.

Inquit Proculus] ,, *D. l.* 17, §. 4. *Inst. act.* ,, Adde *l.* 14, *ff. Condict. indeb. ibique Go-* ,, *thofr.*

Ubi doli mali vox id omne significat, quod naturali juri, & æquitati repugnat] ,, Imo ,, dolus malus jure Romano semper supponit ,, propositum lædendi: si igitur ex imbecilli- ,, tate, vel negligentia alius læditur, id qui- ,, dem naturali juri, & æquitati repugnat; ,, sed non est dolus malus. De quo late *B.* ,, *Parens. in collat. ad Struv.* 2. §. 1. *seq.* Cæ- ,, terum in casu proposito recte JCtus dolum ,, malum arguit præponentis, quia is, qui ex ,, re aliena lucrum quærit, cum proposito ,, alterum lædit.

Qui matre jubente pro filii defensore fidejus- sit] Casus hic est: Filius absens debet 100 Titio: cum ab hoc conveniretur, comparebat defensor: mater absentis mandat Sejo, *ut pro hoc defensore caveret*: absens condemnatur, & Sejus pro eo solvit; quæritur a quo fide- jussor solutum recipere debeat? Sane, actio mandati nec contra matrem nec contra de- fensorem datur; non contra matrem, propter Senatusconsultum Vellejanum; nec contra de- fensorem, quia is nihil mandavit. Verius igitur est, eum actione negotiorum gestorum agere contra defensorem, quem sua pecunia Sejus liberavit: *l.* 6. *l.* 7. *ff. SC. Vellej.* Defen- sor enim suo periculo absentis defensionem suscepit; is solvere debuisset: fidejussor eum cautione sua liberavit, adeoque hactenus uti- liter ejus rem gessit; fidejussor igitur minus suo habet, quod repetere potest a defensore, cujus facto id contigit.

Sed is defensor, ex eadem æquitatis ratio- ne, pecuniam fidejussori solutam actione ne- gotiorum gestorum ab absente filio repetere potest; quia filius revera debet, adeoque ali- quid alieni, & plus suo, defensor autem mi- nus suo habet, quod proinde filius ex natu- rali ratione restituere debet.

Additio.

,, Cæterum hic quoque notandum est, ,, obligationem hanc restituendi non esse ex ,, jure in re, sed ex debito personæ, & quasi ,, ex contractu, unde actio saltem personalis ,, oritur.

Adversus defensorem mandati actionem non habet] ,, Actio enim mandati tantum datur ,, inter contrahentes; Sejus autem cum de- ,, fensore non contraxit: neque actionem ha- ,, bet contra matrem, quia hæc tuta est ex- ,, ceptione SCti Vellejani.

Nec proprie ejus negotium gessit] ,, Immo ,, proprie ejus negotium gessit; is enim peri- ,, culo suo defendit, & condemnatus pecu- ,, nia fidejussoris liberatur. *d. l.* 7, *in fin.* In ,, negotiorum enim gestione non opus est ut ,, gerens contemplatione ejus, cujus inter- ,, est, aliquid agat; sufficit enim, alterum ,, utilitatem aliquam ex mea gestione perce- ,, pisse, etsi citra meam intentionem. *Vid.* ,, *L.* 6, §. 4, *ff. de Negot. & jus meum con-* ,, *trov. Tit. de Neg. gest.*

Ex Papiniani sententia] ,, *D. l.* 7. *in fin.*

Dabitur actio negotiorum gestorum, utilis, ni fallor] Imo directa, quia cum effectu li- beratus est defensor, adeoque negotium ejus utiliter gestum est.

Sic uxori, quæ marito pecuniam donavit] Donatio inter conjuges lege civili prohibita est; hoc posito maritus, cui uxor aliquid do- navit, plus suo habet: & pecunia uxoris, vel res ea pecunia emta, sine causa est penes maritum; quam proinde uxor, quia minus suo habet, condicere potest.

Jure naturæ igitur, ubi donatio talis valet, maritus non habet plus suo; sed pecuniam donatam, vel rem ea emtam, acquirit ex dis- positione uxoris: quæ proinde condicere rem illam non potest.

Condi-

Condictitia] „ Quia pecunia fine causa „ (utpote ipso jure nulla) est penes maritum, *l. f. ff. Cond. sin. caus.*

Aut utilis vindicatio in rem] „ Si pecunia „ ipsa exstat, directo vindicatur; si consumta sit, & res pro ea comparata, utilis „ rei vindicatio datur: quæ mere civilis est. „ *L. 5, in f. ff. Don. int. vir. & ux.*

Ulpianus] „ *In l. 55, ff. don. inter vir.* „ *& ux.*

Locupletiorem esse maritum] „ Adeoque „ plus suo habet, & vel rem alienam, vel lu- „ crum ex re aliena tenet, quod ei, cui id „ abest, restituere debet.

Quid ex re mulieris possideat] „ Obligatio „ ergo hic oritur ex eo, quod aliquid alieni „ teneat.

Si consumseris nummos, quos mihi servus surripuerat.] Qui consumsit rem alienam, plus suo habet, eoque facto alii aliquid abest, quod proinde ei, cui id abest, restitui debet.

Peculiares putans] „ I. e. in peculio servi „ esse putans: nam de peculio servus dispo- „ nere potest.

Quasi res mea ad te fine causa pervenerit] „ Nam peculium servi, quod tu a me cum „ servo emisti, ipso jure minutum est; plus „ debito tibi accepisti: adeoque ex re mea „ locupletior factus es, tuaque consumtione „ mihi aliquid abest; hoc igitur restituere „ mihi debes. *d. l. 30.* Adde *l. 32, ff. si cert.* „ *pet. L. 4, C. Eod.* At hæc restituendi obli- „ gatio itidem non est ex jure in re, sed „ ex obligatione, & debito personæ: con- „ dictiones enim actionem personalem pro- „ ducunt.

Pupilli non tenentur commodati secundum leges Romanas] Immo nec secundum leges naturæ, propter immaturitatem judicii. *Vid. supr. L. 2, c. 3, §. 6.* Si tamen aliquid alieni tenent, obligantur non ex dispositione sua, sed ex detentione juris alieni.

Tamen utilis actio dabitur si locupletior factus est] „ Leges Romanæ utilem actionem „ commodati dant, cujus nomen mere civile „ est: ratio autem, qua nititur illa actio, est „ ex jure naturali; nam pupillus hoc casu „ plus suo habet, & aliquid alieni tenet, „ quod ei, cujus est, ex lege naturæ resti- „ tuere debet. *L. 3, ff. Commod.* Conf. *l. 13.* „ *§. 1, ff. Cond. ind. l. 10, in f. de Instit. act.* „ *l. 5, pr. & §. 1, Auth. tut.* At itidem no- „ tandum est, hanc obligationem non esse „ ex jure in re, sed ex obligatione, & de- „ bito personæ.

Sic si aliena res pignori data, & a creditore vendita fuerit] Casus *l. 12, §. 1, ff. distr. pign.* hic est: Cajus rem Seji pignorat Mevio creditori; hic vendit rem: Sejus, qui rei dominus est, eam evincit ab emtore; quæritur, quis hoc casu plus suo habeat, eoque obligetur? Resp. *Creditor* non habet plus suo; sed æs suum recepit, & vendere licuit ex natura pignoris. *Emtor* itidem non habet plus suo; sed potius pretium, quod pro pignore dedit, ei abest facto licito Mevii, qui vendidit. Solus ergo *debitor* plus suo habet; quia liberatus est venditione pignoris, adeoque quod habet, non æs ipsius est, sed alienum.

Additio.

„ Textus obscurus est, & uberiori inter- „ pretatione indiget. Casus autem hic est: A. „ mutuo accepit 100 a creditore B, & huic „ in securitatem debiti pignus dat, quod „ pertinet ad C. Postea, non soluto debito, „ creditor pignus bona fide vendit D. Quæ- „ ritur, an pretium, quod creditor B ex „ pignore accepit, liberet debitorem A? E- „ quidem, quod 1. ad *creditorem* attinet, „ JCtus distinguit, an is vendiderit pignus „ emtori D, sub lege *ne teneatur ad evictionem*; an vero vendiderit *sub lege evictionis?* „ *Priori* casu omnino liberatur debitor quan- „ tum ad *creditorem* attinet, quia huic vere „ satisfactum est; accepit suam pecuniam, „ & quidem irrevocabiliter, ex pignore, „ etsi alieno: adeoque proficit hæc pecunia „ debitori. *Posteriori* casu non liberatur de- „ bitor, quia nondum satisfactum est cre- „ ditori, qui ad evictionem emtori tenetur. At „ alia quæstio 2. est, an pretium, quod cre- „ ditor ex pignore vendito accepit, liberet „ debitorem a persecutione *domini pignoris* „ quamdiu hic nondum evicit pignus ab em- „ tore? Quod merito negatur: & actio om- „ nino datur domino pignoris contra debi- „ torem A; quia ei aliquid abest facto debi- „ toris, utpote qui ex alieno pignore libe- „ ratus est, & hactenus plus suo habet. Quid „ si 3. dominus pignoris rem ab ipso em- „ tore evicerit, eoque debitor quantum ad do- „ minum pignoris quoque, qui omne jus „ suum recepit, liberatus sit, an idem de- „ bitor liberatur quoque ab *emtore?* Ne- „ gat JCtus, quia emtori secuta evictione „ aliquid abest, & debitor, qui pecunia „ emtoris liberatus est, plus suo habet, quod „ restituere debet ei, cui aliquid abest.

Pro pretii accepti quantitate liberatur debitor]

bitor] „ Nam satisfactum est creditori per „ distractionem pignoris.

Æquius debitori proficiet, quam creditoris lucro cederet] „ Hoc tantum verum est „ in casu, ubi creditor ita vendit, *ne de evictione teneatur. d. l.* 12; quia tunc vere „ satisfactum est creditori ex pignore: adeoque contra debitorem ulterius agere nequit. Si proinde creditor peteret pecuniam „ a debitore, ultra suum peteret, & lucrum „ captaret ex re aliena.

Sed emtori debitor tenetur, ne ex aliena jactura lucrum sibi quærat] „ Hoc verum est „ si res ab emtore evicta est: nam antequam „ evicta est, debitor tenetur *domino pignoris*, non *emtori. d. l.* 12. *Priori* enim casu „ *emtori* aliquid abest culpa debitoris: & hic „ liberatus est a rei domino, cui satisfacere „ debuisset: adeoque plus suo habet. *Posteriori* casu emtori re nondum evicta nihil „ abest, sed soli domino pignoris: cum igitur hic culpa debitoris rem amiserit, debitorque inde liberatus sit; ideo debitor obligatus est domino, quia lucrum quæreret „ aliena jactura.

Universos in quantitatem acceptos ferre deberet] „ Debitor ergo non tantum liberatur „ quantum ad *creditorem*, cui ex pignore „ vendito, etsi alieno, satisfactum est: sed „ & creditor si ex re pignorata fructus majores (i. e. legitimas usuras excedentes) „ perceperit, eas imputare in sortem debet, „ adeo ut hactenus quoque id, quod creditor ex pignore alieno percepit, proficiat „ debitori potius, quam creditori, cui plene „ satisfactum est.

Similiter si cum debitore meo non tanquam meo, sed alienum debitorem putans egisti] Casus *L.* 32, *ff. reb. cred.* hic est: Tu a me, & Titio rogas pecuniam mutuam; ego mando debitori meo Cajo, ut tibi solvat pecuniam illam: Tu ex errore, & putans Cajum esse debitorem Titii, promittis te restituturum pecuniam Titio; quæritur, an tu mihi ex contractu illo obligeris? & recte id negat JCtus, quia tu nullum negotium mecum contraxisti, sed cum debitore meo Cajo, quem putasti debitorem Titii. At quia tu accepisti pecuniam meam, adeoque plus tuo habes, ego autem minus meo; æquum, & regulæ naturæ conveniens est, ut mihi reddas pecuniam meam, quæ ad te pervenit. *d. l.* 32.

3 *Ad facta similia hac recte producunt*] „ Cum „ enim sit naturæ regula, ad infinitos casus „ applicari poterit; unde hæc obligatio jure „ Digestorum oriri dicitur *ex variis causarum* „ *figuris*.

Is ad pecuniam ex bonis fuit redactam admittatur] Quia hæc pecunia ex ejus bonis est, adeoque ei restitui debet. At, ais, cur non ipsa potius res vendita restituitur? Resp. id jure civili ita statutum est in pœnam latitationis.

Qui pecuniam credidit patri ad alendum filium &c. in ipsum filium actionem habeat] Quia filius aliquid percepit ex re mea, adeoque ex pecunia aliena, quam proinde mihi ab eo restitui æquum, & bonum est. Vid. *Jason. ad L. si a me & Titio.* 32, *ff. Reb. cred.* §. 3.

His regulis duabus recte intellectis] „ Nimirum 1. quod *in rebus exstantibus* obligatio oriatur ad restituendum; quia introducto dominio hæc quasi societas contracta „ videtur inter dominos, ut qui rem alienam „ in sua potestate haberet, eam domino redderet. 2. Quod *in rebus non exstantibus* „ humano generi placuerit, ut is, qui ex „ re aliena factus est locupletior, id restituere teneatur.

„ At jam probavi, ex his duabus regulis „ nullam oriri obligationem, nedum ex vagis, & vanis ejusmodi conjecturis principium obligationum inferri posse. Omnia „ sequuntur ex simplicissimo principio: quod „ is, qui vel rem alienam, vel utilitatem ex „ re aliena tenet, aliquid alieni, & jus alienum teneat; quod proinde tribuere debet „ ei, cujus est res, & ad quem ejus utilitas „ pertinet.

Non difficilis erit responsio ad eas quæstiones, quæ & a JCtis, & a Theologis &c. proponi solent] „ Ex duabus illis regulis nulla „ decidendi ratio peti potest; quod ex sequentibus Auctoris exemplis apparebit. Infiniti autem tales casus existere possunt, „ & præter mox sequentes, alios afferunt „ Auctores a Grotio in margine allegati.

„ Ita enim Covarruvias in *alleg. Cap. Peccatum* 1, *part.* 2, §. 1, quærit, an meretrix secuta copula mercedem promissam „ petere possit? & affirmatur, quia operam „ promissam præstitit, adeoque alter obligatus est a sua parte promissis stare; hactenus enim plus suo habet. At bene notandum, hanc obligationem non ex re oriri, „ sive exstante, sive non exstante; sed ex „ pacto, cujus causa turpis est: de qua obligatione *cap. seq.* agetur.

„ Lessius *de justitia, & jure l.* 2, *c.* 14, „ quærit, an is, qui dubitat num sit res alie-

„ na,

„ na, eam possit accipere, retinere, aliena-
„ re? &c. Negat Grotius: *vide l. 2, c. 21, §. 2, §. 3, n. 4.* Sed rectius affirmamus in notis *ibid.* quia per solam dubitationem non habeo plus meo, & aliud est de virtute quærere, aliud de jure.

„ Jason *ad leg. si me, & Titium &c. 32, ff. de Reb. cred.* ait, 1. in omni officio judicis nobili subesse obligationem, quæ oritur ex illa æquitate, quod locupletior ex re aliena factus sim. 2. Si aliquis habet a me mandatum limitatum emendi talem rem pro 8 duntaxat, & emat pro 10, & mihi tradat; ait, eum posse a me repetere illa duo ex æquitate illius legis; quod verum non est. *Vid. Laut. comp. p.* 288. 3. Si aliquis habet solam possessionem rei, eaque possessio perveniat ad te sine vitio; ait, ex eadem æquitate possessorem a te posse condicere possessionem; quia tu aliquid alieni tenes, quod ei, cujus est, ex naturali ratione restituere debes.

Et a Theologis internum animi tribunal instruentibus] „ Theologia enim jura docet, „ quæ inter Deum, & homines obtinent, „ & in cultu consistunt, ac animi puritatem requirunt.

Ad §. III.

Bonæ *fidei possessorem non teneri ad ullam restitutionem si res perierit*] Quia non habet ultra suum, nec alii aliquid abest possessoris facto, aut culpa, sed casu.

Nam malæ fidei possessor ultra rei rationem ex facto suo tenetur] Immo eadem ratio est in m. f. possessore, si apud dominum æque peritura fuisset. Nam itidem domino nihil abest facto possessoris, sed casu. Neque enim quod sciens rem alienam teneo, hunc effectum producere potest ut casum præstem, qui sine facto meo contigit, & per quem omne jus domini exstinguitur.

Insto, effectum malæ fidei esse, quod perpetuo in mora sit, adeoque omne periculum in debitorem transferatur. *L.* 23, *l.* 82, *§.* 1. *V. O.* Resp. hoc jure civili in pœnam moræ ita constitutum est, adeoque ex dispositione juris civilis oritur.

Quia nec res ipsa apud eum est, nec lucrum ex re] Adeoque ultra suum nihil habet, quod alteri tribuere debeat.

Ad §. IV.

Bonæ *fidei possessorem teneri ad restituendos etiam fructus exstantes rei*] *Less. d. c.* 14, *dub.* 2. Hos enim fructus habet ex re aliena, adeoque ultra suum.

Nam industriæ fructus etiam si sine re non procederent, rei tamen non debentur] Immo etiam hi fructus, qui ex re aliena oriuntur, etsi nostra industria, restituendi sunt rei domino; alias enim fructus omnes cederent b. f. possessori, quia nullus fere fructus absque industria producitur. Sane, industriæ effectus non est ut inde debeantur fructus: adeoque nihil ad eum pertinet præter utilitatem operæ.

Possessor igitur pro opera sua mercedem petere potest, nam cum rei dominus ex opera mea lucrum ceperit, operæ ejus utilitas æstimari; & ea restitui possessori debet. Atque ita ipse Auctor rem explicavit supra *L.* 2, *c.* 8, *§.* 23.

Causa hujus obligationis est ex dominio] „ Immo non est ex dominio, seu ex jure in „ re, quod quis in fructus habet; nam hi „ fructus nunquam fuere in dominio ejus, „ ad quam res pertinet; adeoque dominus „ rei repetit fructus non ex jure aliquo in „ re, sed ex obligatione, quæ in personam „ oritur, & quæ nititur ratione, & æquitate naturali, quod nemo locupletior fieri „ debeat ex re aliena.

Nam qui dominus est rei, idem naturaliter dominus est fructuum rei] „ Hoc verum „ est quamdiu fructus pendent; tunc enim „ sunt pars arboris. *l.* 44, *R. V.* At percepti „ desinunt esse pars arboris, species mutatur, adeoque naturali ratione fructus percepti fiunt percipientis. *vid. §. seq.* Neque „ obstat quod tamen vindicari possint, *L.* 17, „ §. 1, *R. V. l.* 35, §. *Cod.* quod verum non „ esset si saltem jus in personam competeret. „ Resp. JCti actiones reales arbitrarias fecere: i. e. tales, ut judex etiam de fructibus „ perceptis, omnique causa rei pronuntiare „ possit, *d. l.* 17, §. 1. Adeoque judex una „ sententia omnia jura, quæ diversis actionibus peti deberent, comprehendit: *d. l.* 35.

Ad §. V.

Bonæ *fidei possessorem teneri ad restitutionem*

tionem & rei, & fructuum consumtorum, si modo alias quoque tantundem consumturus fuerat] Immo bonæ fidei possessor simpliciter tenetur fructus consumtos restituere, quia ex re aliena consumsit, & ex hoc facto possessoris rei domino aliquid abest. *Less. d. c.* 14, *dub.* 1. At jure civili beneficium hoc datum est bonæ fidei, *qui titulum habet*, ut tales possessor lucretur fructus, licet locupletior factus sit. *L.* 48, *pr. A. R. D.* Quanquam plerique Doctores æquitatem naturalem secuti, hanc dispositionem juris civilis limitent, ut non restitui debeant si possessor inde locupletior factus non est. *Vid. L.* 2, *c.* 8, §. 23, & 24.

Additio.

Quæstionem hanc explicavi in *jure meo controverso Tit. de acquir. rer. dom. q.* 25, & *in Dissert. Proœm. XII.* §. 267. Conf. ea, quæ diximus supra *L.* 2, *c.* 8, §. 23.

Si modo alias quoque tantundem consumturus fuerat] „ i. e. Si res illa non fuit causa „ ut liberalius vixerit. *Gron. h.* At diximus, „ possessorem rei alienæ teneri ad omnem uti- „ litatem, quam percepit ex re aliena, & „ in quam nullum jus habet. Hoc enim facto „ possessoris domino aliquid abest.

Sic laudatur circa initia imperii C. Cæsar Caligula] Alia hæc causa est. Loquitur Suetonius de regnis bello occupatis, unde Cæsares non ex sola bona fide, sed ex justo victoriæ titulo fructus percipiebant; hos ergo Caligula non ex necessitate juris, sed ex mera gratia victis regibus restituit: atque hoc factum laudat Suetonius *in Cal. c.* 16.

Ad §. VI.

Non *teneri eum ad fructus, quos percipere neglexit*] *Less. d. c.* 14, *dub.* 2, *n.* 12. In genere hic notandum, quod regulariter nemo teneatur ex eo, quod quis non fecit in re aliena, etsi damnum cavere potuisset, idque virtutis fuisset. Sane, nemo tenetur alterius damnum præcavere; neque enim hactenus alieni quid tenet, neque alii ejus facto aliquid abest. *Vid. infr. c.* 17: quo pertinet exemplum *capitis seq.* §. 9. At si quis rem alienam tenet, & in ea fructus percipere neglexit, etsi ignorat esse alienam, omnino obligatur, quia ex detentione rei alienæ, adeoque facto possessoris, aliquid abest rei domino, qui fructus illos percipere potuisset. Jure civili rigor juris naturalis mutatus est, & b. f. possessor obligatur ad restituendum fructus etiam percipiendos.

Additio.

„ Verior mihi videtur sententia Auctoris, „ bonæ fidei possessorem etiam naturali ra- „ tione non teneri ad fructus percipiendos.

Quia nec rem habet, nec quidquam, quod loco rei succedit] „ i. e. Nullam utilitatem „ habet ex re aliena. Neque *obstat* quod ex „ detentione rei alienæ, adeoque facto pos- „ sessoris aliquid absit domino rei, qui fru- „ ctus percipere potuisset. Resp. factum hoc „ detentionis est licitum; supponitur enim, „ possessorem justam opinandi causam habere „ rem suam esse: adeoque dum putat rem „ suam esse, potuit negligere fructus, inde- „ que ratione domini merus casus est. Aliud „ ergo dicendum, si malæ fidei possessor fru- „ ctus percipere negligit; tunc enim facto „ possessoris illicito mihi aliquid abest, quod „ damnum restituere tenetur.

Ad §. VII.

Si *talis possessor rem sibi donatam alii donaverit, non teneri eum*] *Less. d. c.* 14, *n.* 13. Quia nec plus suo habet, nec domino aliquid abstulit, aut ei nocuit: adeoque ultra facultates a natura sibi concessas nihil habet, aut egit; nihil ergo est quod reparare debeat. Sed & domino rei salvum jus est contra possessorem. Idque verum est, etsi possessor rem sibi donatam alii donet dolose, quia revera nihil alieni habet, neque domini interest, utpote qui æque ab alio recuperare rem potest, nisi difficilior sit conventio. Si res perit casu, omne jus tollitur.

Nisi omnino etiam sine hac re donaturus tantundem fuisset] Ex tali præsumtione vaga nulla obligatio oritur: quid si talis possessor neget se tantundem donaturum fuisse? sane, negotium hoc, futurum forte, nec negotium est, nec perfectum; ex imperfecto vero negotio nullum jus oriri potest.

Atqui pepercit rei suæ. Resp. 1. De eo non constat; forte enim ideo iterum donavit, quod parum eam curaret, alias non donaturus. Econtrario 2. de eo certo constat, quod aliam rem donaverit, adeoque id, quod forte donaturus erat, in ejus bonis manserit. Is igitur, qui rem alienam donatam alii donat, nihil alieni habet, nec domino rei injuria fit, quia jus ei salvum manet contra quem-

cunque

cunque possessorem: neque donatario actio datur, quia non plus juris transtulit, ac ipse habuit.

Ad §. VIII.

Si *rem emtam vendiderit, non teneri*] Quando bonæ fidei possessor vendit rem, quam a non domino emit justo pretio, omnino tenebitur, & rei dominus duos habet debitores: 1. venditorem, qui pretium habet ex re aliena, adeoque alienum; cum pretium rei non sit nisi domini: 2. emtorem, qui rem tenet; uterque enim plus suo habet. *Vid. Less. d. c.* 14, *n.* 26.

Sed unius solutione uterque liberatur, quia nihil amplius abest domino; si enim *rem* recipit, habet quod petit, si *pretium*, tantundem habet, adeoque ei satisfactum est: certum enim est, domini non esse rem, & pretium simul, sed alterutrum.

Si ab *emtore* rem repetit, huic datur regressus contra venditorem, quia hic jam solus plus suo habet: tenet pretium ex re aliena, quod ei, cui abest aliquid facto venditoris, restitui debet. Idem dicendum si *venditor* ille ab alio bona fide emerit; tunc enim a suo auctore repetit pretium, & sic ulterius, donec perveniatur ad eum, qui primus fine causa accepit, & alii tradidit. Si auctor non sit solvendo, casus est, qui nocet repetenti: atque hoc est fundamentum totius materiæ evictionum.

Additio.

„ Fateor, sententiam Grotii magis convenire æquitati: & bonæ fidei possessorem, „ qui rem emtam justo pretio vendit, non „ teneri domino, quia plus suo non habet; „ pretium enim, quod ipse pro re illa solvit, recipere censetur. Non ergo locupletior factus est ex re aliena, pro qua tantundem erogavit: neque domino fit præjudicium, quia ei jus salvum est contra „ quemcunque possessorem. Atque hactenus „ valet argumentum, quod Auctor ex *l.* 48, „ *§. f. de Furt.* desumsit, dominum non „ posse pretium rei furtivæ repetere, quia „ nummus ex re furtiva redactus non est „ furtivus.

Nisi quatenus forte pluris vendiderit] Immo totum pretium, quod bonæ fidei possessor ex venditione rei alienæ accepit, alienum est: adeoque illud sive domino, sive emtori secuta evictione restituere debet.

Additio.

„ Immo venditor, præter id, quod plu„ris vendidit, nihil alieni habet, sed suum „ recipit.

Quod si donatum vendiderit, teneri ad restituendum pretium] Nam hoc abest domino, adeoque hactenus donatarius plus suo habet: nec is regressum habet contra donantem, quia ipsi nihil abest: non res, nam hæc est aliena; non pretium, quia hoc non dedit, sed donato rem accepit.

Nisi forte prodegerit pretium, alias non prodacturus] Immo ex hoc ipso facto prodactionis abest aliquid rei domino, quod proinde prodigens restituere debet ei, cui ex illa prodactione aliquid abest: eodem modo uti b. f. possessor restituit domino fructus b. f. consumtos.

Additio.

„ Factum hoc prodactionis non est illicitum, quia bonæ fidei possessor instar do„mini est, & de re sua disponere videtur. „ Non ergo culpam committit, qui rem suam „ prodigit.

Ad §. IX.

Rem *alienam bona fide emtam restituendam*] Quia emtor plus suo habet, & aliquid alieni tenet.

Nec posse erogatum pretium repeti] Nam pretium hoc non abest facto domini, sed venditoris: res domino gratis est reddenda; emtor autem a venditore pretium, quod ex re aliena, adeoque ultra suum habet, repetit.

Nisi quatenus dominus rei suæ possessionem recipere sine impendio non potuit] Quod ad has impensas attinet, plus suo habet; quia ipse illas erogaturus erat de suo, cum aliter suum recuperare non potuisset.

Ut puta si res apud piratas fuerit] „ Qui „ absque Lytro restituere rem non solent.

Quantum dominus impensurus libenter fuerat] „ Immo omne id solvere debet, per „ quod res salva est.

Ipsa enim facti possessio] „ I. e Quod actu „ possideant piratæ.

Est aliquid æstimabile] „ Quia sine impen„dio illo res ei salva non fuisset.

Et in hoc dominus post rem amissam censetur factus locupletior] „ Res enim salva est „ ex impendio alieno.

Et ideo cum rei suæ emtio ordinario jure

 non

non valeat, valere tamen eam &c. si ab initio id convenit ut possessio, quæ apud alterum est, ematur] Immo hoc casu non est emtio rei suæ; hæc enim nunquam valet, quia res, quæ semel mea est, nunquam amplius mea fieri potest: sed emitur possessio aliena.

Cum animo ut domino restitueretur] Verum est, animum nihil efficere in re aliena: possessor tenetur eam reddere domino, & dominus impendia restituere, etsi possessor animo sibi lucrandi emerit, nam pecunia hæc impensa est in utilitatem domini, adeoque hic plus suo habet, quod invitus quoque restituere tenetur.

Quo casu negotiorum gestorum actionem nasci, sunt qui ajant, sunt qui negent] Prior sententia omnino vera est. Dixi enim, animum, & intentionem in re aliena nihil efficere: adeoque possessor actione negotiorum gestorum contraria impensas, quas in rem alienam impendit, petere potest. Error dissentientium ex eo oritur, quod putent actionem negotiorum gestorum oriri ex tacito, seu præsumto consensu, animoque inducendi obligationem.

Additio.

,, Utramque quæstionem, *an scilicet quasi* ,, *contractus oriantur ex conventione a lege* ,, *præsumta, vel ficta?* & porro, *an in ge-* ,, *stione negotii alieni præcise requiratur, ut* ,, *gerens animum habeat ut domino restitue-* ,, *retur?* examinavi in jure meo controver- ,, so: Priorem *in tit. de pact. q.* 1. Posterio- ,, rem *in tit. de Neg. gest. q.* 1. Conf. *Diss.* ,, *Proœm. XII*, §. 567, §. 568.

Nam negotiorum gestorum actio ex lege civili nascitur] Imo oritur ex eodem principio naturæ, quo omnis alia obligatio; quia gerens plus suo habet ex illa gestione, quod restituere debet ei, ad quem utilitas illa jure pertinet: eodem modo, quo omnis restituere debet rem alienam ei, cujus est.

Nullum enim habet eorum fundamentorum, ex quibus natura obligationem induit] ,, Fundamentum obligationis naturalis hic in ,, aprico est; semper enim quis obligatur si ,, locupletior factus est ex re aliena: quod ,, quis enim ex alieno habet, alienum est, ,, adeoque ei restituendum, cujus est, sive ,, animum habeat reddendi, sive non. Vide ,, omnino *Diss. Proœm. XII*, §. 568.

2 *Non dissimile est, quod de funeraria scripsit*] ,, Hæc actio ex errore illo nata est, quod ,, sepultura jure naturæ defunctis sit debita, ,, propter manes superstites circa corpora de- ,, mortuorum oberrantes. *Vid. lib.* 2, *c.* 19. ,, Quod cum verum non sit, merito asseri- ,, mus, eum, qui impendit in funus alie- ,, num, jure naturæ actionem contra fami- ,, liam defuncti non habere. Sane, ratio, ,, quod defuncti videatur gerere negotium, ,, (*l.* 14, §. 13. *junct. l.* 1, *de Religios.*) mere ,, civilis est; cum defuncto enim nullum ,, negotium esse potest.

,, At posito illo principio, quod familiæ ,, necessitas sepeliendi lege incumbat, verum ,, omnino est utiliter familiæ negotium geri, ,, adeoque hactenus funerariam actionem ,, contra hæredes locum habere.

Non meram negotiorum gestorum actionem imitari, sed solutius æquitatem sequi] ,, Fu- ,, neraria enim actio etiam datur contra hæ- ,, redem prohibentem (secus, ac in nego- ,, tiorum gestorum actione. *L.* 40, *Mand. l.* ,, 8, §. *f. ff.* & *L. fin. C. Neg. gest.*) quia ne- ,, gotium non cum hærede, sed cum defun- ,, cto, cujus proprie negotium est, inter- ,, cedere fingitur. *d. l.* 14, §. 13. *junct. l.* 1, ,, *de Religios.*

Cum ei hoc actionis natura indulgeat] ,, Rationem modo allegavimus; fingitur enim ,, esse negotium defuncti, non hæredis pro- ,, hibentis.

Si quis negotia mea gessit non mei contemplatione, sed sui lucri causa] Dixi, in negotiorum gestorum actione non inspici quo animo, quave intentione alterius negotium geratur; sed sufficit quod alii ex illa gestione aliquid absit, ac gerens plus suo habeat: hoc igitur alienum est, quod restitui debet ei, cujus est; neque minus, sed magis obligatur, si sui lucri causa ex re aliena aliquid percepit, quia & ultra suum habet, & accedit delictum. *L.* 6, §. 3, *Neg. gest.*

Si talis gestor impensas fecerit in illo negotio, quæritur, an eas repetere possit? videtur negandum, quia cessat quasi contractus, cum constet, sui lucri causa eum impendisse; sed recte JCtus ait, prædoni tali actionem dandam *si rei dominus locupletior factus est.* Hæc igitur actio non oritur ex facto gestoris, quod illicitum est; sed quia is, cujus negotium utiliter geritur, plus suo, & aliquid alieni habet, quod restituere debet.

Non quidem in id, quod dedit] ,, Nam si ,, id, quod gestor dedit, in utilitatem rei ,, meæ non vergit, uti si indebitum solvit, ,, nulla ratione obligor, quia gestor de meis ,, bonis disponere nequit: *l.* 23. *f. N. G.* Non ,, autem requiritur ut utilitas actu exstet;

sed

„ sed sufficit, semel utiliter gestum esse. *l.* „ 12, §. 2, *ff. Neg. gest.* Aliud autem statu- „ tum est jure Romano, si gestor deprædan- „ di causa meum negotium gessit, adeoque „ improbe ad mea negotia accessit, & suo „ lucro, non meo commodo studuit: *l.* 6, „ §. 3, *ff. Eod.* Hoc enim casu tantum te- „ neor ad utilitatem, quæ actu existit, quia „ suum magis, quam meum negotium gessit. „ *d. l.* 6, §. 3.

Sed in id, quod ego locupletior sum] „ Etsi „ enim mala fide egerim, ejus tamen effe- „ ctus non est ut alter locupletior possit fieri „ mea jactura, & ex re mea.

Sic enim & domini rerum, quarum jactu levata est navis, partem recuperant] „ Ex „ ratione juris non magis hujus, quam alte- „ rius merces jactari possunt: si tamen id fit, „ reliqui ex hoc jactu plus suo habent, & „ merces eorum salvæ sunt; adeoqoe pro ra- „ ta ei, cui per jactum aliquid abest, dam- „ num restitui debet. *L.* 1, *ff. L. Rhod. de* „ *jactu.* Hinc præcise requiritur ut per jactum „ illum res navis salvæ sint. *l.* 4, §. 1, *eod.* „ *l.* 5, *Eod.*

Quia & qui rem alioqui perituram servavit] „ Uti hic servavit per jactum rei alte- „ rius.

In hoc videtur locupletior] „ Sane, is cu- „ jus res jacta est, per hanc servationem „ rei alterius fit pauperior: huic igitur ali- „ quid abest, quod ab eo, cujus res cum al- „ terius jactura salvæ sunt, & qui proinde „ plus suo habet, restitui debet.

Ad §. X.

Non *posse eam restituere venditori ut pretium servet*] *Vid. Less. d. c.* 14, *n.* 13, & 26. Cur non? Si venditor rem velit recipere restituto pretio, id omnino licitum erit. Sane, emtor injuria non agit, quia pretium recipit rei bona fide emtæ. Neque domino rei fit injuria, utpote cui jus contra quemcunque possessorem salvum est.

Quia ex quo res in ejus fuit potestate, cœpit obligatio restituendi] „ At excipitur merito „ casus, si venditor recipit rem, negatque „ domino jus esse rem illam petendi, adeo- „ que liti, & causæ se offert. Hoc igitur „ casu nulla domino fit injuria, utpote qui „ jus salvum habet contra illum venditorem: „ neque emtor judex est inter venditorem, „ & rei dominum.

Ad §. XI.

Eum, *qui rem habet, cujus dominus ignoratur, non teneri naturaliter eam rem pauperibus dare*] *Vid. Less. d. c.* 14, *n.* 31, & 48. Pauperes enim nihil juris in illa re habent, nec illis aliquid abest.

Quanquam valde hoc pium sit] „ Ex eo, „ quod virtutis est, nulla sequitur obligatio „ juris.

Et recte multis in locis constitutum] „ Ta- „ lis constitutio est in jure Canonico, ubi „ ejusmodi bona, quorum dominus ignoratur, „ nec fisco cedunt, nec inventori; adeo ut „ si inventor eam rem sibi arroget, rapinam „ contrahat. *c.* 14, *q.* 5. *Peregr. d. j. fisci L.*4, „ *c.* 3, *n.* 29. Sed Episcopo loci assignanda „ res est, ut eam in pauperes, & pias causas „ convertat, in quas proprium dominum „ cedere voluisse canones præsumunt. *Peregr.* „ *d. l.*

Quia ex dominio nemo jus habet prater dominum] „ Vera ratio est, quod pauperibus „ nihil de suo absit. Nam ratio, quod ex do- „ minio nemo jus habeat nisi dominus, pu- „ gnat cum principiis Auctoris: qui si domi- „ nus non apparet, rem putat pertinere ad „ fiscum jure dominii generalis. *Vid. supr.* „ *c.* 3, §. 19.

Non esse autem, & non apparere] „ *L.* 30, „ *ff. de test. tut. L.* 16, §. 3, *Eod.*

Ad §. XII.

Quod *ob causam turpem*] „ v. g. Si „ meretrix rem accipit pro stupro: *L.* 4, §. 3, „ *Cond. ob turp.*

Aut honestam, ad quam quis obligabatur] „ Quando quis pecuniam accepit ne furtum „ faciat, ne stuprum committat, ne male „ judicet, &c. *Vid. Laut. Comp.* 198.

Non esse restituendum] 1. Quia accipiens jus in illam rem habet ex dispositione, & traditione domini, qui prout de re sua disponit, ita jus est. Sane 2. nihil magis naturale est, quam voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam habere. Sed & 3. non ideo, quod turpe aliquid est, id quoque injustum est. Neque ultra suum habet qoi ex dispositione domini, etsi turpi, rem tenet. Adeoque ex turpitudine, quæ injusti- tiam

tiam non infert, nec exceptio datur contra agentem. *Leyſ. d. c.* 14, *n.* 51.

Quanquam hoc quoque non immerito legibus quibuſdam introductum eſt] „ Uti jure „ Romano in caſu, ubi tantum accipientis eſt „ turpitudo. *L.* 1, §. 2, *l.* 4, §. 2, *ff. l.* 4, *l.* 6. „ *C. Cond. ob turp. Cauſ. Conf. l.* 32, §. *f.* „ *don. int. vir. & ux. l* 9, *in fin. de jur.* „ *fiſci. l.* 5, *de calumniat. L.* 1, *C. de lib. nat.* „ *Oldend. in act. claſ.* 6, *act.* 7. *Hahn ad* „ *Weſ. tit. de Cond. ob turp. n.* 4. *Laut.* „ *Comp. p.* 198. Sed hoc ex lege poſitiva eſt, „ & pœnale.

Quia ratione rei nemo tenetur, niſi res ſit aliena; hic autem dominium tranſit ex prioris domini voluntate] „ Etſi igitur cauſa, ob „ quam datur, turpis ſit: etſi is, qui accipit, „ ex juris ratione id, quod promiſit, facere „ teneatur; negari tamen nequit, dominium „ tranſiiſſe in dantem ex domini voluntate, „ adeoque accipientem non tenere rem alie„ nam, ex quo ſolo reſtituendi neceſſitas „ oritur.

Aliud erit ſi in ipſo accipiendi modo vitium fuerit, puta extorſio] „ Imo nec vis, & me„ tus impediunt conſenſum: adeoque res hic „ in alterum æque transfertur voluntate do„ mini, utut coacta. *Vid. Cap. ſeq.* §. 7.

Hoc enim eſt aliud obligationis principium, de quo hic non agimus] „ Ex ſententia Au„ ctoris enim is, qui vi, metuque rem extor„ quet, ex maleficio, adeoque ex delicto, „ tenetur ad reſtituendum. *Vid. infra cap.* 17, „ *per tot.* Nos jam diximus, idem hic obti„ nere, quod in datione, quæ fit ex cauſa „ injuſta, vel turpi. Nam ibi quoque volun„ tate domini, etſi coacta, dominium trans„ fertur in extorquentem. At tunc ob vim „ injuria illatam domino datur actio ex deli„ cto extorquentis, ad reparandum id, quod „ per vim ejus mihi abeſt. *Conf. Cap. ſeq.* „ §. 7, & 10.

„ In accipiendi modo vitium quoque eſſe „ putat, ſi inæqualitas in contractu reparan„ da veniat; quod examinabimus *Cap. ſeq.* „ §. 10.

Ad §. XIII.

Rerum *alienarum in nos dominium tranſire ſine conſenſu domini*] Medina ait, rerum fungibilium, v. g. vini, tritici, & olei dominium etiam invito domino transferri. Recte hoc improbat Auctor: 1. quia dominus jus æque in quantitatem habet, ac in res ſuas, quod proinde ei invito auferri nequit. 2. Eripiens hanc quantitatem nullum jus in illam habet, adeoque injuria agit, quæ reparari debet. Hic ergo 3. dominus quantitatis minus ſuo, eripiens autem plus ſuo habet, quod proinde alteri reſtituere tenetur.

Functionem quidem recipere dicuntur, i. e. reſtitui poſſe per id, quod genere idem eſt] „ Quid ſint res fungibiles, explicavi in jure „ meo controverſo, *tit. de Reb. cred. q.* 14, „ & 15.

Sed ita demum ſi conſenſus præceſſerit] „ I. e. Si id inter partes actum eſt ut domi„ nium transfeat, & tantundem reſtituatur: „ adeoque non invito domino, ut Medina „ ſtatuit.

Aut ex lege, aut more præceſſiſſe intelligatur, ut in mutuo] „ Uti ſi ſervus meus, qui „ peculii adminiſtrationem habet, crediderit „ tibi. *Vid. l. Rogaſti* 11, §. *f. ff. Reb. Cred.*

Aut etiam ſi res, utpote conſumta, exhiberi nequeat] Re enim ſublata tollitur dominium: at id non proprium ſaltem quantitatum, ſed commune omnium rerum eſt.

Extra talem conſenſum] „ Per quem quan„ titatis dominium in alterum transfertur.

Vel præſumtum] „ Uti in caſu *d. l.* 11.

Et extra neceſſitatem] „ Quando ſcil. ipſa „ reſtitui non poteſt, utpote conſumta.

Functio iſta] „ I. e. reparatio juris per „ tantundem.

„ Ex omnibus igitur cauſis hoc capite re„ cenſitis obligantur omnes, qui aliquid ultra „ ſuum habent; etiam ignorantes, furioſi, „ infantes, &c.: utpote cum hæc obligatio „ non tam oriatur ex voluntate, aut conſen„ ſu, quam ex eo, quod aliquid habeat, quod „ alteri deeſt.

CAPUT

CAPUT XI.

De promiſſis.

I. 1. + PErduxit nos ordo ad obligationem, quæ ex promiſſis oritur: + ubi ſtatim ſe nobis objicit vir eruditionis minime vulgaris [a] Franciſcus Connanus. Is enim hanc defendit (aa) ſententiam, jure naturæ, ac gentium [1] + ea pacta, quæ non habent συνάλλαγμα, + nullam inducere obligationem: honeſte tamen impleri, + ſi modo talis res ſit, quam præſtare etiam citra promiſſum, honeſtum, ac virtuti alicui congruens fuerat.

[a] *Lib.* I. c. VI. *Lib.* V. c. I.

2. Adfert autem pro ſententia ſua non tantum + Juriſconſultorum dicta, ſed & rationes has: + quod non minor ſit culpa ejus, qui temere nulla de cauſſa pollicenti I.

GRONOVII.

1 *Ea pacta, quæ non habent*] Pacta nuda, quæ placiti ſine ſteterunt, quæ neque traditione, neque ſtipulatione firmata ſunt.

(aa) Confer PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. 5. §. 9. & ſeqq. *J. B.*

G a 0

II. licenti credit, quam ejus, qui vanitatem adhibuit promissionis: deinde, + quod fortunis omnium magnum immineat periculum, si promisso, quod sæpe ex ostentatione magis, quam ex voluntate proficiscitur, aut ex voluntate qui-
III. dem, sed levi, ac parum considerata, tenerentur homines: postremo, + quod justum fuit [2] aliqua honestati cujusque relinquere, nec ad necessitatem obligationis exigere: turpe esse promissa non implere, [3] non quod injuste id fiat, sed quod detegatur promissionis levitas.

b De Offic. 1, 10. [b] + Tullii quoque utitur testimonio, qui dixerit, nec promissa servanda, + quæ sint iis, quibus promiseris, inutilia, + nec si plus tibi noceant, quam illi prosint, cui promiseris.

+ Quod [4] si res integra non sit, vult deberi non quod promissum est, + sed [5] quod interest: cæterum pacta, + quam ex se non habeant vim, eam accipere aut ex contractibus, quibus insunt, aut adjiciuntur, + aut ex rei traditione; + unde nasci [6] partim actiones, [7] + partim exceptiones, + & vetitam repetitionem.

+ Quæ vero pacta vim obligandi secundum leges habeant, + ut pacta stipulata, + & alia quædam, habere m [8] legum beneficio, quarum ea est efficacia, + ut quod per se honestum est, id + efficere possint etiam necessarium.

3. + Verum hæc sententia ita generaliter, ut ab ipso effertur, accepta, consistere non potest. Primum enim + sequitur inde inter reges, & populos diversos, pactorum, + quamdiu nihil ex præstitum est, vim esse nullam, præsertim iis in locis, [9] + ubi nulla certa forma fœderum, aut sponsionum reperta est. Tum vero ratio nulla reperiri potest, + cur leges, quæ [10] + quasi pactum commune sunt populi, atque hoc nomine vocantur ab [c] Aristole, & [d] Demosthene, obligationem pactis possint addere; + voluntas autem cujusque, hoc omni modo agentis ut se obliget, idem non possit, + præcipue ubi lex civilis impedimentum non aff t. Adde + quod voluntate sufficienter significata, transferri rei dominium potest, [11] + ut ante diximus. + Quidni ergo possit transferri & [12] jus in personam, + aut [13] ad transferendum dominium + (quod jus ipso [14] dominio minus est) + aut ad aliquid agendum, + quippe cum in actiones nostras par jus habeamus, atque in res nostras?

c Rhet. 1, XV.
d Orat. 1. adv. Aristogit. p. 492. C. unde petita est. L. 2. D. de legibus.

4. Accedit

GRONOVII.

2 *Aliqua honestati*] Esse quædam, in quibus experiamur quid ex officio facturi sint homines, nulla lege cogente.

3 *Non quod injuste*] Non quod in eo sit injuria legibus vindicanda, sed quod promissor non præstando quod promisit, se demonstret vanum, inconstantem, mendacem.

4 *Si res integra non sit*] Si cœptum est impleri promissum, si arrha, vel symbolum datum.

5 *Quod interest*] Ejus, cui promissum fuerat, rem præstari.

6 *Partim actiones*] Ad exigendum, aut petendum.

7 *Partim exceptiones*] Ad negandum.

8 *Legum beneficio*] Non natura.

9 *Ubi nulla certa*] Sicubi remanet prisca simplicitas, & verbis nudis, & fortuitis, non conceptis, & certis formulis transigitur.

10 *Quasi pactum commune*] Ob quam rationem Lycurgus leges suas Ῥήτρας, id est *pacta*, vocavit.

11 *Ut ante diximus*] 2, 6, 1.

12 *Jus in personam*] Obligatio.

13 *Ad transferendum dominium*] Nam actio in personam est, qua intendimus aliquem dare, facere oportere.

14 *Dominio minus*] Quanto scilicet spes minor est re præsenti.

GRO-

4. Accedit his [a] sapientum consensus: nam quomodo [e] dicitur a Jurisconsultis, + nihil esse tam naturale, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre ratam haberi; eodem modo dicitur, + [f] nihil esse tam congruum fidei humanæ, quam ea, [15] quæ inter eos placuerunt, servare. + Sic edictum [16] de pecunia constituta, + ubi nulla in constituente debendi causa præcesserat præter consensum, [g] favere dicitur naturali æquitati. Paulus quoque Jurisconsultus, + eum, [h] ait, natura debere, quem jure gentium dare oportet, [17] cujus fidem secuti sumus; quo in loco primum + vox *oportet* [18] necessitatem quandam moralem significat: neque vero admittendum est quod ait Connanus, + fidem secutos nos censeri, ubi [19] res integra esse desiit; agebat enim eo loco Paulus de [20] condictione indebiti, + quæ cessat si ex [21] qualicunque pacto solutum quid sit, + quia jam ante, [22] re adhuc integra, naturæ, ac gentium jure dari oportebat, + etiamsi [23] lex civilis ad [24] præscindendas litium occasiones auxilium [25] non prestabat.

e §. Per traditionem, 40. Inst. de rer. divis.
f L. 1. D. de pactis.
g L. 1. D. de pecun. const.
h L. cum amplius, 84. §. 1. D. de reg. jur.

5. M. autem Tullius in officiis [i] tantum promissis vim tribuit, + ut fundamentum justitiæ fidem appellet, + quam & justitiæ sororem dixit [k] Horatius, & Platonici sæpe justitiam vocant ἀλήθειαν, quod fidelitatem transtulit [l] Apulejus: + ac Simonides [m] justitiam definiebat, non modo acceptum reddere, + sed & verum dicere.

6. Sed ut bene res intelligatur, (bb) + distinguendi sunt diligenter tres gradus loquendi de [26] rebus futuris, + quæ nostræ sunt potestatis, + aut fore putantur.

II. Primus gradus est [27] + assertio explicans de futuro animum, qui nunc est: + & ad hanc, ut vitio careat, requiritur [28] veritas cogitationis pro tempore præsenti, + non autem ut in ea cogitatione perseveretur. Habet enim animus humanus non tantum + naturalem potentiam mutandi consilium, + sed & jus. Quod si [29] + in mutatione sententiæ + vitium sit aliquod, + aut accedit, + id

i De off. l. 1. c. 7.
k L. 1. Od. 24.
l Ap. de habitud. Platon. doctrin. Lib. II. pag. 15. in fin. Ed. Elmenhorst.
m Apud Plat. 1. De Rep. p. 331. C. D. Ed. H. Steph.

GROTII.

a *Sapientum consensu*] Ita ut & silentium in re moram non ferente vim sponsionis habere velint Hebræi. *Baba Kama* cap. X. §. 4. (Vide ibi Commentar. *Constantini Lempereur.*)

GRONOVII.

15 *Quæ inter eos*] Potest excusari, ut τὸ *eos* ad intellectum referatur, quasi dixisset, fidei hominum. Suspicor tamen, Ulpianum scripsisse, *quam ea, quæ inter quos placuerunt servari.* (Nihil mutare necesse est. Vide Clariss. NOODT. *Obs.* 1.4.)

16 *De pecunia constituta*] Ubi quis id egit cum debitore, ut alio, sed certo die, ac loco constituerit se soluturum. l. 4. & 5. D. *de const. pec.*

17 *Cujus fidem secuti sumus*] Qui cum contraximus, tanquam cum viro bono, & fidem tueri solito.

18 *Necessitatem moralem*] Si non alia re, moribus duntaxat, & institutis aliquem obstringi.

19 *Res integra esse desiit*] Ubi jam aliquid agi ex illo simplici promisso incepit.

20 *Condictione indebiti*] Repetitione ejus, quod quum non deberetur, per errorem solutum est.

21 *Qualicumque pacto*] Quamvis nudo, & sine stipulatione.

22 *Re adhuc integro*] Nondum numerata pecunia.

23 *Lex civilis*] Quæ aliquid amplius requirebat, quam pactum nudum.

24 *Præscindendas*] *Recidendas* dicere voluit [illegible] *observ.* 22.

25 *Non præstabat*] Non juvabat eum, qui acceperat, ad ultra petendum.

26 *Rebus futuris*] Nam in his fit promissum.

27 *Assertio explicans*] Dictum, quo indices, quid cum maxime facere cogites; non tamen asseveres, te nullo modo aliud facere velle.

28 *Veritas cogitationis*] Simplex animi, & consensus.

29 *In mutatione sententiæ*] Si quis peccat [illegible] tando tale propositum, non peccat, quia jus [illegible] tandi non habuit, sed quia cum utrumque & [illegible] vandi, & mutandi jus haberet, pejus elegit, in opere, non in actione.

(bb) Vide, in hanc rem, PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. V. §. 5 seqq. *J. B.*

+ id non est intrinsecum mutationi, + sed ex materia, puta quia prior sententia erat melior.

III. Secundus gradus est, + cum [30] voluntas se ipsam pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiente ad indicandam perseverandi necessitatem. + Et [31] hæc pollicitatio dici potest, quæ [32] + sepolita lege civili obligat quidem, + aut absolute, + aut sub conditione, + sed jus proprium alteri non dat. Multis enim casibus evenit, + ut obligatio sit in nobis, & nullum jus in alio: + sicut in debito misericordiæ, & gratiæ reponendæ apparet, + quibus simile est hoc debitum constantiæ, sive fidelitatis. + Itaque ex tali pollicitatione + res pollicitantis retineri, aut is ipse, qui pollicitus est, + ad implendam fidem cogi jure naturæ non poterit.

IV. 1. Tertius gradus est, + ubi [33] ad determinationem talem accedit signum volendi jus proprium alteri conferre: quæ perfecta promissio est, + similem habens effectum, qualem alienatio dominii. + Est enim aut [34] via ad alienationem rei, + aut alienatio particulæ cujusdam nostræ libertatis. + Illuc pertinent promissa dandi, huc promissa faciendi. + Ejus, quod dicimus, insigne nobis argumentum præbent divina oracula, quæ nos docent, [b] Deum ipsum, + qui nulla constituta lege obstringi potest, contra naturam suam facturum, nisi promissa præstaret. Neh. IX, 8. Hebr. VI, 18. & X 23. 1 Cor. I, 9. X, 13. 1 Thess. V, 24. 2 Thess. III, 3. 2 Tim. II, 13. + Unde sequitur, ut promissa præstentur venire ex natura [35] immutabilis justitiæ, quæ Deo, + & omnibus his, qui

n Prov. VI, 1. ratione utuntur, [36] + suo modo communis est. Accedit judicium [n] Salomonis: *Fili mi, si quid spopondisti alteri,* [37] + *defixisti externo volas tuas, illaqueatus es verbis oris tui: captus es enuntiationibus oris tui.* Et hinc Hebræis promissio vocatur אסרה + *vinculum*, & [c] + voto comparatur, Numer. XXX, 4. 5. 6. Simi-

o Vers. 349. lis origo vocis ὑποσχέσεως notata Eustathio ad secundum [o] Iliados: ἁλίσκει γάρ πως καὶ κατέχει τὸν ὑποσχόμενον ὁ τὴν ἐπαγγελίαν δεξάμενος. [d] + *Capit, ac vincit quodammodo promissorem is, cui fit promissio.* Quem sensum non

p Vers. 52. male secundo [p] Metamorphoseôn expressit Ovidius, ubi promissor ei, cui promiserat, ait: [38] + *Vox mea facta tua est.*

2. His

GROTII.

b *Deum ipsum*] Ita *Baldus* in l. 1. D. de pactis.

c *Voto comparatur*] *Quasi paciscuntur cum Diis homines oblatione votorum.* Schol. Horatii. (In III. C. l. 29. vers. 59.)

d *Capit, ac vincit*] Inde vincula fidei dicta. Donatus ad Eunuchum. (*Act.* 1. Sc. 2. *vers.* 22.)

GRONOVII.

30 *Voluntas se ipsam*] Cum quis adfirmat sese ita, & non aliter facturum.

31 *Hæc pollicitatio*] Infra num. 14.

32 *Sepolita lege civili*] Nam per hanc non obligat.

33 *Ad determinationem*] Ubi non dicitur tantum, aut intra verba sistitur, sed incipitur actus ipse præstandi, etsi totum non impleatur. Ubi non effamur modo quid agere statuerimus, sed etiam initium fit agendi, data quasi arrha, & pignore irrevocabilis propositi.

34 *Via*] Præparatio, *prærogativa*, ut veteres loquebantur. 4. *observ.* 1.

35 *Immutabilis justitiæ*] Juris naturalis immutabilis. 1, 1. 10. cujus exemplar excellens, perfectum, constans, atque æternum, in Deo; & ipse Deus est, Deique beneficio in hominibus, quod satis sit pro captu, & modulo illorum.

36 *Suo modo*] Deo excellenter, & perpetuo, ac sine varietate; hominibus pro captu ipsorum.

37 *Defixisti externo*] Manum tuam vinctam alieno tradidisti.

38 *Vox mea*] At ibi sol ad Phaetontem, V. Fer. temeraria, dixit, vox mea facta tua est; ubi τὸ *tua* auferendi casu, non nominativo, ut accipit *Grotius*.

G R O-

2. His cognitis, + non difficulter respondebimus ad Connani argumenta. + Nam jurisconsultorum dicta de pactis nudis + respiciunt e id, quod Romanis legibus erat introductum, + quæ [39] deliberati animi signum certum constituerunt stipulationem. Neque negamus, + similes esse in aliis populis leges. + *Quæ lex ad id præstandum nos, quod alicui promisimus, obligat?* ait Seneca q de lege humana, & f + promisso non solenniter facto loquens. q V. de Benef. c. 21

3. + Possunt autem naturaliter deliberati animi alia esse signa præter stipulationem, + aut si quid ei simile ad actionem pariendam lex civilis postulat. Quod autem fit [40] animo non deliberato, + id nos quoque ad vim obligandi non credimus pertinere: quod & r Theophrastus libro de legibus notaverat. + Immo & quod deliberato fit, sed non eo animo ut jus proprium concedat alteri, + ex eo negamus, jus exigendi cuiquam naturaliter dari, + quanquam non solam hinc honestatem, sed & necessitatem quandam moralem nasci, agnoscimus. + De eo autem, quod ex Cicerone adducitur, agemus infra s, ubi de interpretatione pactorum sermo erit. + Sed quæ ad perfectæ promissionis vim (cc) requirantur, videamus. r Apud Stob. Serm. 44. s L. II. c. 16. §. 27. n. 2.

V. 1. + Primum requiritur usus rationis: + ideo & furiosi, & amentis, + & infantis, nulla est promissio. + Aliud censendum de [41] minoribus; hi enim etsi non satis firmum judicium habere credantur, + ut & fœminæ, + id tamen [42] nec perpetuum est, + nec per se sufficit ad actus vim elidendam.

2. Quando autem puer ratione uti incipiat, + non potest certo definiri: + sed ex quotidianis actibus, aut etiam ex eo, quod communiter in quaque regione accidit, desumendum est. Itaque apud Hebræos valebat promissio, quam fecisset adolescens, + qui annum implesset decimum tertium: + puella, quæ duodecimum. Alibi leges civiles, justa ratione motæ, + quasdam promissiones pupillorum, + ac minorum irritas pronuntiant, + non apud Romanos tantum, sed & apud Græcos, ut notatum Dioni Chrysostomo t oratione LXXV. + adversus quasdam [43] restitutionis beneficium introducunt: + sed hi effectus sunt proprii legis civilis, ac proinde cum jure naturæ, ac gentium nihil habent commune; + nisi quod quibus locis obtinent, ibi eas servari etiam naturale est. + Quare etiamsi peregrinus cum cive paciscatur, tenebitur [44] illis legibus: quia qui in loco aliquo contrahit, tanquam + subditus temporarius legibus loci subjicitur. t Orat. 74. pag. 638. D. Ed. Morell.

3. + Plane.

GROTII.

e *Id, quod Romanis legibus erat introductum*] Caute *Paulus* Sententiarum lib. II. tit. XIV. *Si pactum nudum de præstandis usuris interpositum est, nullius est momenti: ex nudo enim pacto inter cives Romanos actio non nascitur.* §. 1.

f *De promisso non solemniter facto loquens*] Id est, non sponso. Sic epistola XIX. distinguit: *Jam non promittunt de te, sed spondent.* Stipulatus, & sponsio, verborum solennitas dicitur *Paulo* lib. V. Sententiarum, (*Tit.* 7. §. 1.) & *Cajo* titulo de obligationibus, quæ ex consensu fiunt. (II. 9. 4.)

(cc) Confer PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gentium*, Lib. 3. Cap. 6. *J. B.*

GRONOVII.

39 *Deliberati animi*] Noluerunt eum putari decresse, aut deliberato agere, qui rem non deduxisset in stipulationem.

40 *Animo non deliberato*] Non cum certa, & demonstrata destinatione in proposito perseverandi.

41 *Minoribus*] XXV. annis.

42 *Nec perpetuum est*] Quia interdum sapiunt ante annos.

43 *Restitutionis*] In integrum, quæ redintegrandæ rei, vel causæ actio est.

44 *Illis legibus*] Quibus civis, quæque in ea civitate valent.

3. + Plane aliud erit si in mari pactio fiat, + aut in vacua insula, + aut per litteras inter absentes. Talia enim pacta jure solo naturæ reguntur, + ut & pacta eorum, qui summam habent potestatem, [45] + qua tales sunt. Nam in his, quæ [46] privatim agunt, locum habent + leges etiam, quæ [47] irritum actum faciunt, + ubi id in favorem ipsorum fit, (dd) + non in pœnam.

+ VI. 1. + De pacto errantis perplexa satis tractatio est. [u] + Nam distingui solet inter errorem circa substantiam rei, & qui non sit circa substantiam: [48] + an dolus causam dederit contractui, an non: + fueritne alter, [49] quicum actum est, doli particeps: + sitne actus [50] stricti juris, an [51] bonæ fidei. Nam pro harum rerum varietate + alios actus irritos pronuntiant scriptores, alios validos quidem, + sed ut arbitrio ejus, qui læsus est, rescindi possint, aut reformari. Sed harum distinctionum + pleræque veniunt ex jure Romano, + tum [52] civili vetere, + tum [53] prætorio: + quædam etiam non satis veræ, aut accuratæ sunt.

u Antonin. p. 2. tit. 1. c. 17. §. 6. Dd. ad l. contractus. de reg. jur. Covar. de contractibus q. 57. Medina, c. de rest. qu. 35.

2. At + viam nobis reperiendæ naturali veritati pandit, quod de legum vi, atque efficacia, omnium ferme consensu [x] receptum est, ut [g] + si lex fundetur in [54] præsumtione aliqua facti, quod factum revera ita se non habeat, + tunc ea lex non obliget, + quia veritate facti deficiente, deficit totum legis fundamentum. + Quando autem lex [55] in tali præsumtione sit fundata, + ex legis materia, verbis, & circumstantiis colligendum. + Similiter ergo dicemus, [h] si promissio fundata sit in præsumtione quadam facti, quod non ita se habeat, + naturaliter nullam ejus esse vim, quia omnino promissor + non consensit in promissum, nisi sub quadam conditione, quæ re ipsa non extitit: quo referenda est illa quæstio + apud Ciceronem de oratore primo [y] de eo, qui filium suum mortuum falso credens alium instituerat heredem.

x Felin. c. 1. de constit. n. 40. Bald. in l. Cum quis C. de jur. & facti ignor. Covarr. in c. possessor. de reg. jur. in 6. p. 2. §. 6. n. 8. & Navar. c. 12. n. 13.

y Cap. 38.

3. + Quod si promissor negligens fuit in re exploranda, aut in sensu suo exprimendo, (ee) & damnum inde alter passus sit, tenebitur id resarcire promissor,

GROTII.

g *Si lex fundetur in præsumptione aliqua facti*] Exemplum vide in l. mancipia, 5. C. *de Servis fugitivis.* apud *Gailium* lib. I, obs. II, num. 7. apud *Molinæum* ad consuet. Pari˜ tit. I, §. 13. Gl. 3.

h *Si promissio fundata sit in præsumptione quadam facti, quod non ita se habeat*] Seneca de beneficiis IV, c. XXXVI. *Demens est qui fidem præstat errori.*

GRONOVII.

45 *Qua tales sunt*] Ipsam summam potestatem in se si consideres.

46 *Privatim agunt*] Tanquam privati, emendo, vendendo, locando, conducendo, stipulando, spondendo &c.

47 *Irritum actum faciunt*] Contractum rescindunt, si hoc ad honorem eorum, & conditionem meliorem faciendam pertineat, non pro pœna sit, aut ignominia.

48 *An dolus*] An qui deceptus promisit, videatur promissurus non fuisse, nisi deceptus esset.

49 *Quicum actum est*] An cui dolose promissum est, & ipse dolo egerit, ut *Tarpeja.*

50 *Stricti juris*] Præcise servandum quod dictum, scriptumve est.

51 *Bonæ fidei*] Locum habet æquitas, & benigna interpretatio.

52 *Civili vetere*] Ex XII. tabulis, & aliis legibus.

53 *Prætorio*] Ex eo, quod in illis Prætores annui per edicta sua emendarunt.

54 *Præsumptione aliqua facti*] Legis causa sit, fingi aliquid factum, quod revera factum non est.

55 *In tali præsumptione sit fundata*] Ejusmodi causam habeat.

(dd) Vide infra, *Cap.* 14. hujus Libri, §. 2. *J. B.*

(ee) Alia heic est ratio *Promissi merè gratuiti*, alia *Promissi mutui*. In priori, modo bonâ fide egerit Promissor, ad nihil amplius tenetur. In posteriori, ex circumstantiis judicandum, an ob negligentiam in re explorandâ, aut sensu suo exprimendo, Promissor teneatur. Diximus in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

GRO-

for, non ex vi promissionis, sed ex damno per culpam dato; de quo capite infra [z] [55] agemus. + Si vero adfuerit quidem error, sed [56] in quo fundata non fuerit promissio, ratus erit actus, utpote non deficiente vero consensu: + sed hoc quoque casu si is, cui promittitur, [57] dolo errori causam dederit, quicquid ex eo errore damni promissor fecit, resarcire tenebitur + ex alio illo obligationis capite. + Si pro parte fundata erit in errore promissio, valebit pro reliquâ parte. *z c. XVII.*

+ VII. 1. De eo, quod metu fit, non minus implicita tractatio est; + nam & hic distingui solet inter metum [58] gravem absolute, + vel ratione habita personæ [59] metuentis, + & levem: + illatum juste, & injuste: + ab eo, cui promittitur, vel ab alio: item + inter [60] actus liberales, & [61] onerosos; & pro his diversitatibus + alii actus dicuntur [62] irriti, + alii ad arbitrium promittentis [63] revocabiles, + alii [64] in integrum restituendi: non sine magna sententiarum varietate circa hæc singula.

2. Ego omnino illorum accedo sententiæ, [a] qui existimant, + sepofita lege civili, quæ obligationem potest tollere, aut minuere, + eum, qui metu promisit aliquid, (ff) obligari: + quia consensus hic adfuit; nec conditionalis, ut modo in errante dicebamus, sed absolutus. Nam ut recte ab Aristotele [b] traditum est, qui naufragii metu [65] + res suas jactat, + vellet res servare sub conditione, si naufragium non immineret; + at absolute vult res perdere, spectata scilicet temporis, ac loci circumstantia.

a Sylv. verb. metus q. 8.
b Eth. Nic. III. c. 1.

Sed illud simul verissimum censeo, [c] si is, cui promittitur, metum intulerit + non justum, + sed injustum, quamvis levem, atque inde secuta sit promissio, + eum teneri ad liberandum promissorem si promissor velit; + non [66] quod inefficax fuerit promissio, + sed [67] ob damnum injuria datum, + quod quam habeat exceptionem ex jure gentium, [i] infra suo loco explicabitur.

c Sylv. verb. restitutio. 2, dicto. 7. Navarr. c. 17. n. 15. & c. 22. n. 51. §. 7. Covarr. ad c. peccatum p. 2. §. 3. n. 7.

3. Quod vero + quidam actus rescinduntur [k] ob metum ab alio incussum, [d] quam quicum actum est, ex lege est civili, + quæ sæpe etiam actus libere factos,

d L. 14. §. 3. D. quod met. caus.

G r o t i i.

i *Infra suo loco explicabitur*] Hoc libro, tit. XVII. §. 19. & libro III. c. XIX. §. 11.

k *Ob metum ab alio incussum*] Seneca naturam secutus libro IV. controversiarum, controversia XXVII. *Ita rescinduntur quæ per vim, & necessitatem gesta sunt, si vis, & necessitas a paciscente adhibita est. Nihil enim, inquit, mea, an tu cogaris, si non a me cogeris. Meam culpam oportet esse, ut mea pœna sit.* confer quæ infra libro III, c. XIX. §. 4.

G r o n o v i i.

56 *In quo fundata*] Qui non dederit causam promissioni; valebit promissum.

57 *Dolo errori*] Arte aliqua interposita effecerit, ut promissor erraret.

58 *Gravem absolute*] Qui quemvis alium constantem virum perterrere possit.

59 *Metuentis*] Qui etsi aliis, non ei tamen personæ, cui factus, est tolerabilis.

60 *Actus liberales*] Ubi promittitur per metum quod possis facere salvo statu, & existimatione. [Immo *Actus liberales* illi sunt, in quibus ex merâ *liberalitate* aliquis promittit: quum in *Onerosis* promissio sit ab utraque parte. Mirum est, ita potuisse heic aberrare Virum Doctissimum. *J. B.*]

61 *Onerosos*] Quibus gravatur res familiaris, aut fama. (Vid. ad Not. præced.)

62 *Irriti*] Ab initio nulli.

63 *Revocabiles*] Per illum, qui promisit, mutabiles.

64 *In integrum*] Officio judicis rescindendi.

65 *Res suas jactat*] Navis levandæ causa in mare abjicit.

66 *Quod inefficax*] Quasi naturaliter obligatus non sit, sed quia metum inferens injuria damnum dedit, & pro eo satisfactionem debet.

67 *Ob damnum injuria datum*] 2, 17. 17.

(ff) Minimè obligatur. Vide quæ, post Pufendorfium, diximus, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. 6. §. 9. & seqq. *J. B.*

factos [68] ob judicii infirmitatem, aut irritos facit, + aut revocabiles. + Quæ autem de [69] legum civilium vi, atque efficacia supra diximus, eadem hic volumus haberi repetita. At quæ ad promissiones firmandas vis sit jurisjurandi, infra videbimus. e

e C. XIII. §. 15.

VIII. 1. + Materiam promissi (gg) quod attinet, eam oportet esse, aut esse posse [70] in jure promittentis, ut promissum sit efficax. Quare primum + non valent promissa facti per se illiciti: (hh) quia ad illa nemo jus habet, nec potest habere. + At promissio, + ut supra diximus, vim accipit ex jure promittentis, nec ultra extenditur. Agesilaus de promisso interpellatus f respondit: *ναὶ δῆτα, εἰ δ' ἐστὶ δίκαιον· εἰ δὲ μὴ, ἔλεξα μὲν, ὡμολόγησα δ' οὔ*· *bene, si justum est: sin minus, dixi tantum, non & promisi.*

f Plutarch. Apophthegm. Lacon. pag. 208. c.

2. Quod si res nunc non sit in potestate promittentis, sed esse aliquando possit, + erit [71] in pendenti efficacia; quia tum promissio + facta censeri debet sub conditione, si res in potestatem venerit. + Quod si conditio, qua res in potestatem promissoris venire possit, ipsa quoque [72] sit potestativa, tenebitur promissor facere quidquid [73] moraliter æquum est ut ea impleatur.

3. + Sed in hoc quoque genere lex civilis utilitatis causa + multa irrita solet facere, quæ naturaliter obligarent: + ut promissum futuri matrimonii factum ab eo, eave, qui conjugem nunc habeat, + & non pauca, quæ a minoribus, + aut filiis familiarum fiunt.

IX. + Quæri hic solet, + an promissio facta ob causam naturaliter vitiosam ipsa natura valeat, ut + si quid promittatur homicidii perpetrandi causa. Hic ipsam promissionem vitiosam esse, satis apparet: in hoc enim adhibetur, + ut alter impellatur ad malum facinus. + Sed non quicquid vitiose fit, [74] effectu juris caret, + quod in prodiga donatione apparet. + Hoc interest, quod [75] donatione facta jam cessat vitiositas: + nam sine vitio res relinquitur apud donatarium. + At in promissis ob causam vitiosam manet vitium, quamdiu non perpetratum est crimen: tamdiu enim impletio + ipsa promissi, ut mali illex, labem in se habet, + quæ cessare incipit peracto crimine. + Unde sequitur, usque ad id tempus promissionis talis efficaciam esse in pendenti, + ut modo dicebamus in promissa re, quæ juris nostri non est: + crimine vero perpetrato, jam obligationis vim exseri, g + quæ ab initio non intrinsecus defuit, + sed ab accedente vitio fuit impedita. + Et hujus rei exemplum afferri potest in

g Cajet. 2. 2. q. 32. art. 7.

GRONOVII.

68 *Ob judicii infirmitatem*] Ut in filiis familias SC. Macedoniano, in mulieribus Vellejano.

69 *Legum civilium*] Quæ scilicet plerumque fundantur in præsumtione facti.

70 *In jure*] In potestate.

71 *Erit in pendenti*] In suspenso habebitur, proferetur effectus.

72 *Sit potestativa*] Ejus generis, ut promissor eam præstare, aut accellerare possit.

73 *Moraliter*] Arbitratu boni viri.

74 *Effectu juris caret*] Irritum est per se, & antequam rescindatur a judice, invalidum.

75 *Donatione facta*] A prodigo.

(gg) Confer hac de re PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. 7. *J. B.*

(hh) De validitate, & effectibus Promissorum, aut pactorum illicitorum fuse, & novè egi ad PUFENDORFIUM, *de Jure Nat. & Gentium*, dicto Cap. 7. Lib. III. *Not.* 2. alterius Editionis. Principiorum autem ibi positorum usum ostendendi, eaque defendendi, in argumento insigni, de Alea nimirum, occasionem postea habui, duabus Epistolis, quæ reperiuntur in *Ephemeridibus Eruditorum Parisiensibus*, Octobr. 1712. & Decembr. 1713. Edit. Amstelod. *J. B.*

GRO-

in Juda Jacobi filio, [b] qui Thamari, quam meretricem putabat, promissam mercedem, [1] + tanquam debitam, persolvit. + Quod si [76] injustitia promissarii causam promissioni dederit, + aut [77] inæqualitas sit in contractu, hæc quomodo sint resarcienda, alia est quæstio, [m] de qua mox videbimus.

b *Genesis* XXXVIII.

X. + Quod vero promittitur ob causam ante debitam, non eo minus debetur, + si jus naturale spectemus, + secundum ea, quæ de rei alienæ acceptione [78] supra diximus: + nam & sine ulla causa promissum naturaliter deberetur. + Sed hic quoque + damnum per extorsionem datum, + aut inæqualitas in contractu reparanda venient, + secundum tradendas inferius leges.

XI. + Modum promittendi quod attinet, is, + ut de dominii translatione diximus, + requirit actum externum, + id est signum sufficiens voluntatis, + quale interdum esse potest nutus; + frequentius autem vox, aut literæ.

XII. + Sed & per hominem alterum (ii) obligamur, si constet de voluntate nostra, qua illum elegerimus [n] + ut instrumentum nostrum ad hoc speciatim, + aut sub generali notione. Et [79] in generali præpositione accidere potest, + ut nos obliget qui præpositus est, agendo contra [80] voluntatem nostram sibi soli significatam; + quia hic [81] distincti sunt actus volendi: unus, + quo nos obligamus ratum habituros quicquid ille in tali negotiorum genere fecerit: alter, + quo illum nobis obligamus, ut non agat nisi ex præscripto, sibi, non aliis cognito. Quod notandum est [o] ad ea, quæ Legati promittunt pro Regibus ex vi instrumenti procuratorii, excedendo arcana mandata.

+ XIII. Atque hinc etiam intelligi potest, [82] + exercitoriam, + & [83] institoriam, quæ [84] + non tam actiones sunt, quam qualitates actionum, + ipso naturali jure niti. Adjiciendum hic est, + male Romanis legibus introductum, ut ex facto magistri [85] exercitores in solidum singuli tenerentur. + Nam hoc nec naturali

GROTII.

1 *Tanquam debitam*] Natura scilicet, secundum cujus legem tunc vivebatur. Aliter ex jure civili judicavit *C. Aquilius* teste *Valerio Maximo*, lib. VIII. c. II. n. 2.

m *De qua mox videbimus*] Cap. XII. §. 9, 10, 11.

n *Ut instrumentum nostrum*] *Servius* ad illud Æneidos IX. vers. 361. *Hospitio cum jungeret absens, per internuntios* ait. vide quæ supra ad caput VI. §. 2.

o *Ad ea, quæ legati promittunt pro regibus ex vi instrumenti procuratorii, excedendo arcana mandata*] Vide exemplum apud *Marianam* XXVII, 19. Aliud apud *Guicciardinum* Tom. 1.

GRONOVII.

76 *Injustitia promissarii*] Qui publicum, & tralatitium jus sine pactione mercedis non impertiebat. *Sueton.* Octavio cap. 1.

77 *Inæqualitas sit in contractu*] Nulla proportio inter promissum, & rem promisso quæsitam.

78 *Supra diximus*] Cap. præced. num. 11. & 12.

79 *In generali præpositione*] Si cui dederimus mandatum generale, quod ad notitiam publicam pervenire patimur.

80 *Voluntatem nostram sibi soli*] Vel verbis, vel scripto arcano, quibus derogamus mandato generali.

81 *Distincti sunt actus*] Duæ diversæ, ac discordes significationes voluntatis.

82 *Exercitoriam*] Qua in solidum tenetur exercitor navis ex contractu magistri, quem navi præposuit, quemque magister navi imposuit §. 2. Instit. *Quod cum eo, qui in aliena.*

83 *Institoriam*] Quæ in contractu ejus, qui præpositus est tabernæ, aut mensæ, aliive negotio, datur adversus præponentem in solidum.

84 *Non tam actiones sunt*] Actionum species distinctæ a condictione, quæ datur in dominum. Quod jussit ejus cum servo contractum est; quam hujus ad certa genera servorum accommodatio.

85 *Exercitores in solidum*] L. 1. §. 20. D. *de exercitoria.*

(ii) Confer PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. 9. *J. B.*

naturali æquitati convenit, (kk) + quæ satis habet si pro suis singuli partibus conveniantur, + nec publice utile est; + absterrentur enim homines ab exercendis navibus, si metuant ne ex facto magistri quasi in infinitum teneantur. Atque adeo + apud Hollandos, ubi mercatura pridem maxime viguit, & nunc, & olim lex illa Romana observata non est: immo contra, constitutum, + ne exercitoria etiam universi amplius teneantur, quam ad æstimationem navis, & eorum, quæ in navi sunt.

i L. qui absenti 28. princ. D. de acq. poss. Gomez. tom. II, c. 9. n. 1.
k Molina disput. 263.
l Vide hoc libro, cap. III. §. 6. & IV. §. 10.

XIV. + Ut autem promissio jus transferat, p [86] acceptatio hic [i] + non minus, quam in dominii translatione requiritur: (ll) + ita tamen ut [87] hic quoque [88] præcedens rogatio durare intelligatur, ac vim habere acceptationis. + Nec obstat quod [89] de pollicitationibus factis civitati jure civili est proditum: + quæ ratio quosdam induxit, [k] + ut jure naturæ solum promittentis actum sufficere judicarent: + nam lex Romana non hoc dicit, ante acceptationem pollicitationis plenam esse vim; + sed revocari vetat, q [90] ut acceptari semper possit: + qui effectus non est naturalis, sed [91] mere legitimus; + cui non dissimile est quod [l] pro infantibus, & amentibus + jus gentium introduxit. + Nam pro his, ut possidendi res, quæ possessione quæruntur, + ita & acceptandi [92] animum jus supplet.

XV. + Illud etiam quæri solet, an satis sit acceptationem fieri, an vero etiam + innotescere debeat promissori, antequam promissio plenum effectum consequatur. Et certum est, utroque modo fieri posse promissionem, aut hoc modo: + volo, ut valeat si acceptetur; aut hoc modo: + volo, ut valeat si acceptatum intellexero. + Et in his quidem, quæ [93] ad mutuam pertinent obligationem, + posterior sensus præsumitur: (mm) + in promissis vero [94] mere liberalibus + potius est ut prior sensus credatur adfuisse, nisi aliud appareat.

m L. 6. C. Si quis alteri, vel sibi. L. 4. D. de man. vind.

XVI. + Sequitur hinc, + ante [m] acceptationem, quippe jure nondum translato, revocari promissum posse sine injustitia, + immo & [95] sine inconstantia, + si revera

GROTII.

p *Acceptatio hic non minus, quam in dominii translatione requiritur*] *Tertullianus*, ut Jurisperitus, libro de jejuniis: *Votum cum a Deo acceptatum est, legem in posterum facit.* (c. 11.)

q *Ut acceptari semper possit*] Vide similem *legem Wisigothorum* l. V. tit. 11. c. 6.

GRONOVII.

86 *Acceptatio*] Consensus ejus, cui promittitur.

87 *Hic quoque*] Quemadmodum in dominii translatione. 2, 6, 2.

88 *Præcedens rogatio*] Si quis post promissum non quidem id sibi placere declaraverit, sed rogaverit antea ut promitteretur.

89 *De pollicitationibus*] *Pollicitatio* est offerentis solius promissum. l. 3. D. *de pollicit.*

90 *Ut acceptari*] Ut ea rata sit, & debeantur pollicita ex nuda promissione; quemadmodum vota, quæ Deo fiunt, & quum ludi, munera, epulum, nummi per centurias Romæ pronuntiarentur.

91 *Mere legitimus*] Jure civili introductus.

92 *Animum jus supplet*] Cum ipsi fateri animum non possint, jus constituit eum esse, quem ostendunt, in quorum tutela, vel curatione sunt.

93 *Ad mutuam pertinent*] Ubi pro promisso aliquid ille, cui promittitur, præstare vicissim debet.

94 *Merè liberalibus*] Pro quibus nihil præstatur.

95 *Sine inconstantia*] Crimine levitatis.

(kk) At vero qui cum Magistro navis contraxit, censetur non cum hoc, vel illo Exercitore, sed cum omnibus in universum contraxisse. Rationi etiam ex utilitate publica petitæ, est quod opponi queat, validius forte. Plura diximus in Notis nostris Gallicis. *J. B.*

(ll) De hoc jure *Acceptationis* vide PUFENDORF. *de Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. 6. §. 15. *J. B.*

(mm) Contrarium mihi verius videtur. Fuse dicemus, Deo dante, in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

GRO-

revera eo animo factum sit, ut ab acceptatione demum valere incipiat. + Revocari etiam posse mortuo ante acceptationem eo, cui promissum erat, + quia videtur acceptatio in arbitrium ipsius collata, non heredum. + Aliud enim est velle dare huic jus ad heredes transiturum, [r] aliud velle dare heredibus: + multum enim refert, in quem beneficium conferatur. + Et hoc est quod Neratius respondit, [n] non videri sibi principem quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, [96] defuncto concessisse.

+ XVII. 1. Poterit etiam revocari [o] mortuo eo, [97] qui lectus erat voluntatis internuncius; + quia in illius verbis posita fuerat obligatio. + Aliud in tabellario, qui non est instrumentum obligationis, sed perlator instrumenti obligatorii. + Itaque literæ consensus indices per quemvis perferri poterunt. Distinguendum quoque + inter ministrum, qui electus est [98] ut promissionem significet, & inter eum, qui electus est [99] + ut ipse promittat. [p] + Priore casu revocatio vim suam habebit, [100] etiamsi ministro non innotuerit: + altero vero irrita erit revocatio; + quia jus promittendi [1] ab ipsius voluntate pendebat, + quæ voluntas necdum cognita revocatione [2] omni culpa vacabat. Sic etiam + priore casu [s] + mortuo donatore poterit acceptari donatio, [q] + ut perfecta [3] ab una parte, quanquam revocabiliter: quod apertius in [4] + legatis conspicere est; + altero casu + non poterit, + quia non facta est, sed [5] mandata fieri.

n L. 191. D. de reg. juris.
o L. Mandatum. 57. D. Mandati. Clarus libro IV. §. donatio. q. 12.
p L. Si mandassem, 15. D. Mandati.
q L. Nec ambigi. 6. C. de don.

2. + In dubio autem mandantis voluntas fuisse censetur, ut impleatur mandatum, + nisi magna mutatio inciderit, qualis est [6] mors mandantis. [r] + Possunt tamen suppetere conjecturæ, quæ aliud [s] judicandum suadeant, quæ facile admittendæ sunt, + ut subsistat quod [7] pia de causa dari mandatum est. + Ac simili modo definiri potest agitata olim controversia, [8] + an in heredem mandati detur actio, qua de re aliud M. Drusum prætorem, aliud Sextum Julium [9] edixisse, refert + scriptor ad Herennium lib. II.

r Covar. L. 1. Var. c. 14. n. 16.
s L. si pater, 4. D. de manumiss. vind.

XVIII. 1. Solent & controversiæ incidere + de acceptatione (nn) pro altero facta: + in quibus distinguendum est + inter promissionem [10] mihi factam de re danda alteri, & inter promissionem [11] in ipsius nomen collatam, cui res danda est.

GROTII.

r *Aliud est velle dare heredibus*] Ideo ad vitandum ambiguum dici solebat: *Illi, liberisque ejus. Servius* ad IX. Æneidos. (*vers.* 302.) Vide & *legem Wisigotthorum* l. V. tit. 11. c. 6.

s *Mortuo donatore poterit acceptari donatio*] Vide librum *de Tenuris Angliæ*, c. 7.

GRONOVII.

96 *Defuncto concessisse*] Ut ab heredibus peti possit.

97 *Qui lectus erat voluntatis*] Is, cui mandaveram, ut meo nomine suis verbis promitteret.

98 *Ut promissionem significet*] Qui tantum ut nuntius agit.

99 *Ut ipse promittat*] Qui agit ut procurator.

100 *Etiamsi ministro*] Etiam non monito ministro, ne significet, quia jus omne retinuit sibi.

1 *Ab ipsius*] Procuratoris, vel ministri.

2 *Omni culpa vacabat*] Et propterea habet effectum juris, teneturque promissor ratam eam habere.

3 *Ab una parte*] Donantis.

4 *Legatis*] Quorum testamento facto donationem mortis causa perfecisse videtur testator, sed ea revocare potest, quamdiu vivit.

5 *Mandata fieri*] Et sic abiit e potestate mandantis.

6 *Mors mandantis*] Priusquam perficeretur mandatum.

7 *Pia de causa*] Ecclesiis, scholis, nosocomiis, pauperibus.

8 *An in heredem*] An heres præstare teneatur, quod mandavit defunctus.

9 *Edixisse*] In edicto annuo promulgasse.

10 *Mihi factam de re*] Ut si dixerit promissor: *Promitto tibi me illi daturum.*

11 *In ipsius nomen*] Promitto illi per te datum iri.

(nn) Confer PUFENDORFIUM, *de Jure Nat. & Gent.* Lib. III. Cap. 9. §. 4, 5. cum Notis nostris. *J. B.*

t Covar. c. quamvis. p. 2. §. 4. n. 13.

u Alex. cons. 2. c. 4. lib. 1. & ibi Car. Mol.

est. [t] Si mihi facta est promissio, + omissa inspectione [12] an mea privatim intersit, + quam introduxit jus Romanum, naturaliter videtur + mihi acceptanti jus dari efficiendi, ut ad alterum jus perveniat, + si & is acceptet: + ita ut [13] medio tempore a promissore promissio revocari non possit; + sed ego, cui facta est promissio, [14] eam possim remittere. [u] Nam is sensus + juri naturæ non repugnat, + & verbis talis promissionis maxime congruit; [15] neque nihil mea interest si per me alter beneficium acquirat.

2. + Quod si promissio in nomen ejus collata est, cui danda res est, + distinguendum est, an qui acceptat, aut speciale mandatum habeat acceptandi, aut ita generale, ut talis acceptatio ei inclusa censeri debeat: an vero non habeat. Ubi mandatum tale antecessit, distinguendum ultra non puto, sitne [16] persona sui juris, necne, + quod Romanæ leges volunt, + sed plane ex tali acceptatione promissionem perfici: + quia consensus potest & per ministrum interponi, ac significari. + Velle enim censeor quod in alterius voluntate posui, + si & ille velit. Deficiente autem mandato, + si alius, [17] cui promissio facta non est, acceptet, volente promissore, tunc is erit effectus, + ut promissori revocare promissionem non liceat, + antequam is, quem spectat promissio, eam [18] ratam habuerit, aut irritam: sic tamen, + ut medio illo tempore is, qui acceptavit, [19] remittere promissum non possit, + quia hic non adhibitus est [20] ad jus aliquod accipiendum, (oo) + sed ad adstringendam promissoris fidem in sustentando beneficio: ita + ut promissor ipse si revocet, faciat contra fidem, + non contra [21] jus proprium alicujus.

x L. perfecta. 4. C. de donat. quæ sub. modo. Bart. in l. Qui Romæ. §. Flavius. de verborum oblig.

XIX. + Ex superioribus intelligi etiam potest, + quid sentiendum sit [22] de onere adjecto promissioni. + Id enim [23] + fieri poterit quamdiu promissio completa nondum est per acceptationem, + nec fide interposita facta irrevocabilis. [x] + Onus autem in commodum tertii adjectum promissioni revocari poterit. quamdiu a tertio acceptatum non erit: quanquam non desunt + tam in hac, + quam in aliis quæstionibus, qui secus sentiant. Sed recte rem inspicienti facile elucet naturalis æquitas, ut multis probationibus non egeat.

XX. Solet

GRONOVII.

12 *An mea privatim*] Ut si intersit acceptantis, obligetur promissor; sin minus, non obligetur.

13 *Medio tempore*] Dum nondum ad alterum pervenit.

14 *Eam possim remittere*] Promissorem obligatione solvere.

15 *Neque nihil mea interest*] Nam & ego ponor in gratiam.

16 *Persona sui juris*] Nam qui non est sui juris, per se non potest mandare, sed ex auctoritate illius, in cujus potestate est.

17 *Cui promissio facta non est*] Non enim dixit, Permitto illi ut a me des, sed Promitto illi te medio, vel internuntio me daturum.

18 *Ratam habuerit, aut*] Ratam habuerit, vel repudiaverit.

19 *Remittere promissum*] Promissori obligationis gratiam facere.

20 *Ad jus aliquod accipiendum*] Ut aliquid faciat ipse, sed ut faciendi ab alio testis, & vas sit.

21 *Jus proprium alicujus*] Ejus, qui locutus est.

22 *De onere adjecto*] Si ita promisero, ut ille, cui promitto, faciat aliquid sibi grave in commodum tertii.

23 *Fieri*] Oneris adjici.

(oo) Difficile admodum est intellectu, quomodo acceptatio fuerit, quæ tamen nullum jus det acceptanti. Re vera heic est tantum nuda *pollicitatio*, ut Auctor vocat supra, §. 3. & quidem quæ nullum potest habere effectum, antequam is, quem spectat promissio, eam ratam habuerit: quum in pollicitatione factâ illi ipsi, quem spectat, nulla alia hujus acceptatio requiratur, si promissio imperfecta postea in perfectam mutetur. Plura diximus in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

GRO-

XX. Solet & illud disputari, + quomodo [24] + convalescere possit promissio [25] cui error causam dedit, si re cognita promissor stare velit promisso. + Atque idem quæri potest de promissionibus, [26] + quibus lex civilis impedimentum injicit ex metu, + aut causa alia, si ista causa postea cessaverit. + Nam ad hæc firmanda [y] quidam [27] solum actum internum requirunt, + quem conjunctum cum priori [28] actu externo sufficere putant ad pariendam obligationem. + Alii, quibus id displicet, [z] ideo + quia [29] actus externus non potest signum esse [30] actus interni sequentis, requirunt novam verbis factam promissionem, & acceptationem. + Verior est media sententia, + actum quidem externum requiri, + sed non utique verbis factum, + cum retentio rei promissæ ex parte ejus, cui promissa est, & relictio ejus ex parte promittentis, + aut simile aliquid, sufficere possint ad significandum consensum.

[y] *Navarr. c. 22. num. 51. & 80. lib. III.*

[z] *Sanc. l. 11. de matrim. disp. 32. n. 8.*

XXI. Hoc quoque omittendum non est, + ne jura civilia cun naturali jure confundantur, + neque promissiones, [31] quæ causam expressam non habent, naturaliter esse irritas, + non magis, quam rerum donationes.

XXII. + Neque eum, qui [32] factum alienum promisit, ad id, quod interest, teneri, [a] + modo facere non omiserit, quod ex sua parte ad id factum obtinendum facere poterat; + nisi verba, + aut negotii natura, obligationem inducant strictiorem. + *Velut persoluta fide*, inquit [b] Livius, [t] + *quia per eum non stetisset quin præstaretur.*

[a] *Covar. c. quamvis. p. 2. §. 5.*

[b] *Lib. II. c. 31.*

GROTII.

t *Quia per eum non stetisset quin præstaretur*] Confer quæ infra lib. III. c. XXI. §. 30.

GRONOVII.

24 *Convalescere*] Rata, & efficax fieri.
25 *Cui error causam*] Vide Sup. Num. 6.
26 *Quibus lex civilis*] Quæ improbantur jure civili.
27 *Solum actum internum*] Destinationem animi.
28 *Actu externo*] Pronuntiatione verborum, quibus promisit.
29 *Actus externus*] Qui scilicet antea ex errore factus est.
30 *Actus interni*] Animi volentis rem ratam esse, etiamsi per errorem facta sit.
31 *Quæ causam expressam*] Quibus non additur disertis verbis, cur fiant.
32 *Factum alienum promisit*] Si illud præstare nequeat.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. II. CAP. XI.

§. I.

1 PERDUXIT *nos ordo ad obligationem, quæ ex promisso oritur*] „ Grotius causas belli oriri, dixit, *vel* ob injuriam non „ factam, *vel* ob injuriam factam: ob factam „ *aut* ut reparetur, *aut* ut puniatur; quod „ *reparandum* venit, aut spectare, ait, id, „ *quod nostrum est, vel fuit*, aut id, *quod* „ *nobis debetur. Vid. l. 2, c. 1, §. 2.*

„ Hactenus exposuit Grotius obligationem „ reparandi id, quod *nostrum* est, vel *fuit*.

„ *Vid.*

„ *Vid. l.* 2, *cap.* 2, *usque ad c.* 11. Hic incipit „ agere de eo, quod nobis *debetur*, & ideo „ reparandum venit.

„ Ut terminis usitatis, & receptis mentem „ Auctoris explicemus, dicendum est, Grotium hactenus explicasse *jus personarum*, „ quod ex statu hominum oritur (vid. cap. „ 5.): & *jus*, quod ex *dominio* nobis nascitur, i. e. *jus rerum* (vid. cap. 3, usque ad „ c. 11.). In sequentibus exponit tertium „ objectum juris, nimirum *actiones*, *quæ ex* „ *obligatione personæ descendunt*, vel ex contractu, vel ex delicto, vel proprio quodam „ jure ex variis causarum figuris, i. e. ex „ quasi contractu, & quasi delicto &c. *c.* 11, „ 12, 13, 14, 15, 16, 17, & 20.

„ Causa omnis OBLIGATIONIS PERSONÆ ex simplicissimis sequitur principiis.

„ Supponimus enim *I.* cuique hominum a „ Creatore jus concessum esse in suas res, „ & actiones: indeque cuique facultatem a „ natura concessam esse de rebus, & actionibus suis pro lubitu disponendi.

„ *II.* Nemini alii jus in meas res, & actiones competere, quia alias Auctor naturæ „ frustra mihi res illas concessisset.

„ *III.* Hinc tria necessario sequuntur.

„ PRIMO, quod is, qui de re, vel actione sua ita disponit, ut promittat se alii „ aliquid daturum, vel facturum, jus suum „ sua voluntate in alterum transferat, indeque obligetur ad dandum, vel præstandum id, quod promisit: quæ obligatio „ descendere dicitur ex PACTO, seu CONTRACTU.

„ SECUNDO, quod si [illegible] us ex re, vel „ actione mea utilitatem percepit, adeoque „ mea jactura locupletior fiat, id, quod mihi abest, restituere teneatur ex regula naturæ, quæ jus suum cuique tribuere jubet: atque hæc obligatio descendere dicitur ex QUASI CONTRACTU, seu „ VARIIS CAUSARUM FIGURIS.

„ TERTIO, quod si alius jus a Creatore „ mihi concessum lædit, eoque jus naturali „ ratione mihi quæsitum aufert, is injuriam „ hanc reparare, eoque jus suum cuique tribuere teneatur: quæ obligatio, si jus meum „ *ex proposito*, seu *dolo* lædit, descendit ex „ DELICTO; si *culpa*, oriri dicitur ex „ QUASI DELICTO, seu ex VARIIS „ CAUSARUM FIGURIS.

„ Hæc, quæ compendio hic proposui principia, latius explicavi in *Diss. Proœm. XII*, „ §. 337, *usq. ad* §. 344. Et speciatim de „ obligatione ex *pacto*, seu *contractu*, egi „ §. 399, *seq.* De obligatione *ex delicto*, §. „ 512, *seq.* De obligatione ex *quasi contractu*, §. 566, *seq.* De obligatione ex *quasi* „ *delicto*, §. 578, *seq.*

Ubi statim se nobis objicit Connanus] Qui hanc quæstionem examinat in commentario juris civilis *l.* 5, *c.* 1, *n. seq.* Equidem vera est ejus sententia, sine synallagmate nullam induci obligationem: sed rationes non concludunt; id enim fieri, ait 1. propter culpam ejus, qui temere credit: 2. quia promissa levia præstare, periculosum est: 3. quia quædam honestati relinquenda. *Prior* ratio est pœnalis, adeoque mere civilis; *altera* ab utilitate promittentis desumta est; *tertia* est arbitrii: adeoque neutra juris.

Antequam vero ulterius procedamus, nostra principia præmittere necesse est.

PROPOSITIO I.

Diximus capite præcedenti, neminem ultra jus suum habere, vel agere posse; & si quis ultra jus suum habet, vel agit, eum teneri ad reparationem: atque hanc esse omnis obligationis causam.

PROPOSITIO II.

Diximus porro eodem capite, ultra jus suum homines habere, vel agere, adeoque excedere facultatis sibi concessæ fines, eoque obligari ad reparandum: 1. ex sola rei alienæ possessione; de qua obligatione egimus c. præc. 2. *ex facto suo.*

PROPOSITIO III.

FACTUM, *unde homines obligantur ad reparandum, duplex est.* 1. *Quando quis ultra suum aliquid habet.* 2. *Quando quis agit ultra fines facultatis suæ.*

DEMONSTRATIO.

Utroque enim casu jus alii abest, quod ei necessario tribui debet. Illi igitur, cui aliquid abest, & qui minus suo habet facto alterius, actio datur ad illud petendum.

PROPOSITIO IV.

Factum, quo quis ultra suum aliquid habet, aut extra fines facultatis suæ agit, vel licitum est, vel illicitum.

DEMONSTRATIO.

Factum *licitum* est 1. cum ex dispositione duorum jus in alium translatum, & nondum traditum est; quo pertinent *contractus nominati: vel* si ex pacto res data, aut aliquid factum, ab altera vero parte promissum non est impletum; quo referuntur *contractus innominati.* 2. Quando quis facto suo locupletior

tior fit ex re aliena; quo pertinent *quasi contractus*.

Factum *illicitum* est, quando jus alienum dolo, vel culpa nostra imminuimus: utrumque jure naturæ delictum est. Dolus supponit propositum; culpa vero imprudentiam, & negligentiam. &c. *Factum dolosum* a JCtis Romanis vocatur *verum delictum*; factum *culposum* autem, *quasi delictum*.

PROPOSITIO V.

Ex tali dispositione duorum, qua jus in alium transfertur, jus inter partes oritur prout disposuerunt.

DEMONSTRATIO.

Nam cum partes intra fines facultatis a Creatore concessæ agunt, licite agunt, adeoque valet quidquid agunt; & inde oritur obligatio præstandi id, quod egerunt, quia ita disposuere. Atque hæc est origo omnium contractuum, & promissionum. Notanter dixi, *inter partes*: nam tertio ex illa dispositione nullum jus acquiritur; non ex facto partium, quia illi de suo jure tantum disponere possunt, non de alieno; nec ex facto proprio, quia is non disposuit, nisi re integra ipse quoque consentiat: sed tunc valet ex nova ejus dispositione.

PROPOSITIO VI.

Ad justam autem dispositionem requiritur 1. *facultas justa*, Pos. V: 2. *voluntas jus transferendi*, Pos. VI: 3. *hujus declaratio: quæ fit vel verbis, vel factis.* Vid. Vol. 1. Differt. nostr. f. 193.

DEMONSTRATIO.

Tria igitur requiruntur ad justam dispositionem. 1. Ut *justa facultas* sit, tam ratione *juris*, de quo disponunt, quam ratione *personarum*, quæ disponunt. Si proinde ultra fines facultatis a Creatore concessæ partes disponunt, nullum jus partibus competit, quia facultas deficit, indeque dispositio justa non est. Pariter, si *persona* disponentes facultatem non habeant, ut infantes, furiosi, &c. itidem dispositio justa non est.

2. Ut partes *voluntatem de transferendo jure* habeant. *Voluntas* igitur necessario requiritur, quia invitis auferri res non potest: at nuda non sufficit, nisi appareat ea jus aliquod in alterum transferri; & ex hac demum translatione juris oritur obligatio ad implendum, *L.* 3, §. 1, *O. A.* seu ad tribuendum alteri jus, quod voluntate nostra ejus factum est. *L.* 7, §. 2, & 4. *Pact. L.* 19, *in f. V. S.*

3. Ut partes *voluntatem declarent*: in vita civili enim voluntas non declarata nullum effectum habet; neque enim consensisse dici possunt qui se non intelligunt. Declaratur autem voluntas vel verbis, vel factis. *Vid. Pos. jur. gent. IV.* & *Vol.* 1. *Differt. fol.* 54, *f.* 193, & *f.* 687.

Si dubia est voluntas, non est declarata; adeoque nullum jus inde oritur. Unde sponte sequitur, ex conjectura voluntatis, ad quam toties Auctor in hoc tractatu recurrit, nullum jus oriri.

Additio.

„ De declaratione voluntatis, vel verbis,
„ vel factis facta, ejusque interpretatione si
„ dubia est, latius egit B. Parens *in Disp.*
„ *De eo, quod justum est in dubio, sect.* 1,
„ & *seq.* Verba hæc sunt:

Natura ita comparatum est, ut simplex, ac in animo latens consensus non magis in vita civili obligationem producere, aut formam negotio dare valeat, quam facta illicita, quæ in mente retinentur, humanis legibus pœnam patiuntur. L. 18, ff. de pœn. l. 225, ff. de Verb. sign. *Cum enim ea sit hominis imbecillitas, ut interni ejus actus, quos mens sola secum cogitat, ab altero neutiquam per se dignosci possint, iidemque ab exterioribus actibus, atque signis quam longissime discrepare queant; inde nata est juris naturæ regula: ex dispositione legitima eatenus saltem jus nasci, quatenus apparet, quod quis in alium illud translatum voluerit*. arg. L. 3. §. 1. ff. d. O. & A. *Indeque est quod philosophi dixerunt, cogitationem maxime propter hominem ipsum esse; signa autem propter alios: utpote cum illa insit in animis, & ut Cicero* de Off. *ait*, in se ipsam vertatur; *his vero voluntas inter homines mutuo declaretur.*

Ut proinde in omni facto, quo de commutando jure agitur, prima, eaque præcipua quæstio esse debeat de disponentis voluntate, & num ea sufficienter exposita sit.

Unde si altius rem repetere licet, apparet, hanc voluntatis declarationem, quæ in omni obligatione necessaria est, non fieri nisi certis signis, quæ sensus animi ita exprimunt, ut in aliorum sensus incurrere possint, factis, nimirum, & verbis. Unde duplex voluntatis declaratio, una quæ fit verbis, altera, quæ factis. Satis, superque id innuit Cicero 3, Tuscul. 20, *cum inquit*: Verba quid audiam, cum facta videam? *Et in jure Romano perpetuum fere est, ut ubi de voluntate, ejusque declaratione quæritur, verba, & facta con-*

junguntur. Sic in L. 32, §. 1, de Legib. *Julianus*, nihil intereſſe, *ait*, ſuffragio populus voluntatem ſuam declaret, an rebus ipſis, & factis. *Et cum de ultima teſtatoris voluntate agnoſcenda quæritur*, eam vel re, vel verbo declarari, *dicitur in* §. ult. Inſt. de hær. qualit. *Nec minus animum divortendi* vel factis, vel verbis *declarari*, *vult Ulpianus* in l. fin. §. ult. ff. de Divort. & repud. Add. l. 9, §. 4, ff. de reb. cred. l. 5, l. 15, rem rat. hab.

Licet autem utrumque, & factum, & verbum, in eo conveniat, quod utraque voluntas inter homines declaretur; notabilis tamen in eo eſt diſcrepantia, quod hoc ab inſtituto ſaltem hominum ſignificet, illud vero ab ipſa natura. Ut enim taceam, eum, qui ultro, & cum ratione agit, eo ipſo velle illud, quod agit, & quod actui iſti neceſſario cohæret; certo certius eſt, nullam hominis, qui ſana mente utitur, & liberrime agit, eſſe actionem, quæ fine ſuo careat: cum finis ſit qui moventem impellit, & primum, ut philoſophi dicere amant, intentione, & ultimum in executione. *Ex eo itaque actionis fine naturaliter, & omnium evidentiſſime, voluntas demonſtratur. Imo ex trita illa regula*, qui vult finem, vult etiam media, ſine quibus ille obtineri nequit, arg. l. 2, ff. de jurid. l. 234, d. V. S. *apparet, facta ex natura voluntatem indicare. Hac enim regula poſita dicendum eſt neceſſario, eum, qui voluit media, ſine quibus finis obtineri nequit, ipſum quoque finem voluiſſe: & cum finis, uti dictum, ſit propter quem quis agit, hoc ipſo facto ſatis, ſuperque voluntatem ſuam declaraſſe; quæ, cum ſatis appareant, pluribus ea demonſtrare quid attinet?*

At vero in verbis res ſecus ſe habet, quæ vi, & ratione naturæ voluntatem dicentis non exprimunt; qua de re integra, eaque prolixa diſputatio eſt, & apud Gellium in noct. Attic. l. 10, c. 4, *& apud Platonem* in Cratylo. *Nihil enim aliud ſunt nomina, quam rerum notæ, ut Cicero* l. 5. de finib. *dicit: adeoque conſenſio quadam hominum ad habendum quoſdam ſonos pro ſignis idearum, quæ in mentibus exiſtunt; qui ſoni pro variis gentibus varii ſunt, & in diverſis linguis diverſis vocabulis res eaſdem denotant. Neque ulla aut ratio, aut vinculum dici poteſt, quod gentes obſtrinxerit quare rerum, quas habebant ideas, huic potius, quam illi ſono alligaverint. Immo repugnantia eſt dicere, vocum ſignificationes a natura eſſe; & nihilominus concedere eas quotidie immutari, veteres aboleri, novas rebus novis imponi, & ſuas quaſi ætates illis eſſe: de quibus egregie canit Horat.* de Art. poetic. v. 58, & ſeq.

— — Licuit, ſemperque licebit
Signatum præſente nota producere nomen.
Ut ſylvæ foliis pronos mutantur in annos;
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et Paulo poſt: (v. 70, ſeq.)

Multa renaſcentur, quæ jam cecidere: cadentque,
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet uſus,
Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.

Neque hic ſcrupulum movet, quod rebus quibuſdam inſit recta nominis ratio, ut voces a natura rerum, quas deſignant, non abhorreant; quodque conveniant rebus nomina ſæpe ſuis: uti earum longam ſeriem exhibet A. Gell. d. l. 10, c. 4, *& doctiſſimus Joſeph. Scaliger.* in conjectur. libr. 6. *Nam etſi concedamus, nonnullis rebus (nam de omnibus id aſſerere velle, nimis eſſet temerarium) nomina eſſe indita ipſarum naturam exprimentia, ut in iis quaſi geſtus quidam oris, & ſpiritus naturalis videatur; nihilominus tamen hoc perpetuum non eſt, cum pleraque peculiarem ſibi viam obſervent, & illa ipſa, ut vocatur, analogia rerum, & vocum itidem ex arbitrio humano conſtituta ſit.*

Quod eleganter exprimit Quinctilianus Inſt. Orat. lib. 1, c. 6. Meminerimus, non per omnia dici analogiæ poſſe rationem, cum ſibi ipſa plurimis in locis repugnet. Non enim cum primum fingerentur homines, analogia demiſſa cœlo formam loquendi dedit; ſed inventa eſt poſtquam loquebantur, & notatum in ſermone, quid quomodo caderet. Itaque non ratione nititur, ſed exemplo: nec lex eſt loquendi, ſed obſervatio.

Utraque hæc voluntatis noſtræ declaratio, & quæ verbis, & quæ factis fit, hoc ipſo ſatis clara, ac evidens eſt, ſi aut verbi unicus ſit ſenſus, aut factum, de quo quæritur, non niſi unum ſignificare poteſt; hanc enim ſolam vocis, factique ſignificationem per naturam intendiſſe credendi ſunt. Utroque ergo caſu cum diſponentis voluntas declarata ſatis aperte ſit, prouti diſpoſitum eſt inter eos, ita jus eſt. Nec interpretationi voluntatis quidam locus eſſe poteſt, cum, ut ait modo laudatus Quin-

ctilia-

ctilianus Declam. 317, supervacuum supplementum sit, ut contra verba interpretatio sequatur.

Quo & referendum est, si vox quidem non unum, sed plura significet, attamen sit vox generis, quæ plures species contineat: uti vox hominis, quæ Titium, Mevium &c. sub se complectitur. Cum enim certissimi juris sit generi inesse species, vox generis dubia dicenda non est; sed generaliter quoque intelligenda est, ut ex natura generis omnes species sub se comprehendat, quamdiu nondum apparet quasdam in specie exceptas esse. Vid. l. 23, ff. de servitutib. urb. præd. *ubi hoc eleganti exemplo firmatur*; & l. 80. de Reg. Jur. *Et hinc patet decisio quæstionis, quæ acerrime inter Carthaginenses, & Romanos ventilata, & causa funestissimi illius belli Punici secundi fuit: Num, scilicet, sub illo fœdere inter duos hos potentissimos populos inito*, quod utriusque populi socii ab utroque populo tuti esse debeant, *etiam Saguntini sint comprehensi, quos Romani post fœdus hoc adsciverant; ubi rectissime defendit Livius* l. 21, c. 18, *Carthaginensium invasionem in Saguntinos fuisse injustissimam*, cum satis cautum fuerit Saguntinis, sociis utrorumque exceptis; nam neque additum erat, qui tum essent, nec, ne qui postea assumerentur.

Ex eadem ratione dicendum de eo, quod inter Paridem, vel Trojanos, & Menelaum convenerat, ut victori Helena cederet. Postquam enim Paris fugatus erat, lex sponsionis a Menelao impleta fuit, & a Trojanis fides turpi exemplo violata. Vox siquidem vincere *est vox generis, sub qua continentur omnes species; & sic quoque quod hostis fugatus sit, etsi non occisus: quidquid in contrarium hic disputet Grot.* de jur. B. & P. l. 2. c. 16. §. 7.

Et sic hactenus de certa voluntatis declaratione constat. Verum enim vero, quemadmodum longe plures sint res, & negotia, quam nomina, res siquidem sunt infinita, verba finita; & sicut finis actionis, ex quo de intentione agentis constat, multiplex esse potest, adeoque unius actionis plures esse possunt fines: ita quoties contingit ut quis voluntatem suam declaret istiusmodi verbis, aut factis, voluntas non amplius certa, aut perspicua, sed incerta erit, & dubia. Atque id ipsum est quod conqueritur JCtus in l. 2, & 4. de Præscriptis Verb. Natura rerum conditum esse, ut plura sint negotia, quam vocabula. Et Seneca de benef. l. 2. c. 34. Ingens, *inquit*, est copia rerum sine nomine, quas non propriis appellationibus notamus, sed aliunde, commodatis. *Nec minus graphice Cicero hanc verborum paupertatem depingit, cum* pro Cæcinn. cap. 18. *ita loquitur*: An hoc dubium est, quin neque verborum tanta copia sit non modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis, ac propriis vocabulis nominentur? *Pluribus etiam hoc prosequitur A. Gell.* Noct. l. 9, c. 12. & lib. 12, c. 13.

Hinc itaque orta est omnium operosissima disputatio in jure nostro, quid in dubio statuendum sit? Veteres quidem JCti sollicite in eo laborarunt, ut rebus imminiscerent quæ ad verborum significationes pertinent. Erant enim persuasissimi, qui vocabula non recte discunt intelligere (*verba sunt Plutarchi* in Isid.), eos etiam de rebus ipsis falli. *Et τὴν ἀρχὴν παιδεύσεως εἶναι τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψιν* principium eruditionis esse intelligentiam nominum, *ex Socrate refert Epict.* & lib. 1. diss. Arrian. cap. 11. *Unde Labeoni Jurisconsulto summæ laudi tribuitur apud A. Gell.* Noct. Attic. lib. 13, c. 10, quod scientia nominum ad enodandos plerosque juris laqueos, usus fuerit. *Nec aliud evincunt illi Ælii Galli, L. Cintii, Santiæ, aliorumque plurimorum libri de Verborum significatione, quæ ad jus pertinent: quos passim a Festo, Gellio, aliisque citatos deprehendimus. Add. Gotbofredus ad* pr. ff. de Verb. sign.

Recentiores non minus operosissime in legitima interpretationis regulis sudarunt, quo definiri possit quid in dubio justum sit; indeque orta sunt immensa præsumtionum volumina Alciati, Menochii, aliorumque JCtorum: sed, quod pace tantorum, ac de Jurisprudentia nostra egregie meritorum Virorum, hic dictum volo, nobilissimam hanc materiam, & quæ fere in infinitum patet, si casus spectes, vix exhauserunt; quæ tamen positis rite principiis in pauca reduci potest. Vide infra c. 16.

PROPOSITIO VII.

Hinc ex pactis nudis nec jure naturæ, nec jure civili oritur obligatio; sed Prætor demum eam constituit, dando exceptionem, non actionem.

DEMONSTRATIO.

Jure naturæ ergo pactum nudum non est talis dispositio, ex qua obligatio oritur; quod sequentibus rationibus probamus. 1. Quia natura demum ex ea voluntate obligatio oritur,

tur, qua jus in alium transfertur; nam translato demum jure in alterum, ipse plus suo habet, unde necessario sequitur reparandi necessitas, i. e. obligatio. Atque hoc esse, quod JCti per *Synallagma* intelligunt, passim demonstravimus; quoties scil. hoc agitur, ut meum commutetur in tuum: unde merito *synallagma* dicitur causa obligationis, *L.* 7, §. 2, §. 4, *pact. l.* 19, *V. S.* Talis autem dispositio de transferendo jure non est pactum nudum; adeoque nulla obligationis causa hic subest. Nam 2. verbum *volo* nullam infert necessitatem; voluntas sua natura libertatem agendi infert, & in jure quoque civili necessitati opponitur, *l.* 17, §. 3, *commod.*; neque ex voluntate agendi oritur agendi necessitas: sed ponitur facultas, & manet libertas; aliud quippe est voluntas præstandi, aliud necessitas. Idque 3. exemplis clarum fiet; qui enim ait, volo te comitari, non inde vult obligari: & sic qui agit, volo 100 tibi dare, voluntatem saltem declarat, non vero quod necessitatem sibi imponi velit. Sane, *in L.* 22, *pr. leg.* 3, & *l.* 7, §. *p. don. inter conj.* diserte statuitur, neminem sibi legem dicere posse ne a priori voluntate recedere liceat. Certum saltem 4. est, voluntatem transferendi juris, seu se obligandi, non satis esse declaratam, nec ex verbis eam apparere, aut id significari; obligatio autem non oritur nisi ex voluntate certa, & plene declarata. Hinc notanter JCti fundamentum omnis obligationis in *animo se obligandi* constituunt, nec obligationes esse, ajunt, *nisi hoc actum inter eos sit, ut alter alteri obligetur. L.* 3, §. 1, *O. A.* Denique & 5. verba pacti sua natura significant dispositionem, futuram non præsentem: ergo nondum jus conceditur, & transfertur; sed id saltem declarat promittens, se velle in posterum jus concedere: cum igitur jus in alterum translatum nondum sit, id peti actione nequit.

Additio.

„ Fundamenta hæc, simulque differentiam „ inter pacta, & stipulationes, illustravit B. „ Parens in *disput. de differentia pactorum*, „ & *stipulationum*, *Sect. I*, quæ exstat in „ *Vol.* 1, *Disp.* 80, *fol.* 1186. Verba hæc „ sunt.

Hodieque dantur pacta, ex quibus ne quidem exceptio, tantum abest, ut actio detur; uti cumprimis sunt pacta contrahendi. *Sive enim partes consentiant quod contrahere velint, neque contractus plane sequatur; sive contrahant etiam, & in contrahendo consentiant, sed contractus ille non valeat, vel imperfectus sit: ex hoc consensu partium, neque naturali, neque civili ratione, ullum jus, & nec exceptionem nasci, certum est, atque sequentibus rationibus demonstratur.*

I. *Ex negotio imperfecto nullum jus, nullaque exceptio, vel actio nasci potest: quia imperfectum negotium sine dubio nullum est, ut dicitur* §. 7, in fin. Inst. quibus modis test. infirm. Gloss. in c. pen. X. de Cler. non resi.; *quod autem nullum est, id non potest vim ullam habere, aut jus ullum inde nasci.* per vulg. *Cum vero partes ad contrahendum conveniunt, atque consentiunt, hoc negotium ipsis propositum non est perfectum, donec contractui aliquid deest; quia negotium ipsis propositum contractus est: repugnat autem, contractum perfectum esse, cui pars aliqua deficit. Ex ea igitur ad contrahendum conventione, atque consensu, nullum jus, actio, exceptiove nascitur.*

II. *Id evidens est* in pacto de permutando; *ex quo nec exceptionem hodie quoque dari posse, dicendum. Si enim Sejus permutandi causa rem Cajo det, & hic accipiat, manifestus utique est contractus, & conventio mutua partium de permutando, cum alter permutandi causa rem dederit, alter acceperit. Et tamen ex hac conventione Cajo, qui accepit, ne quidem retentio, seu exceptio datur; sed tenetur rem Sejo, pœnitenti, & condicenti, restituere*, L. 3. §. 2. l. ult. ff. de Cond. caus. dat. *quia scilicet negotium, quod partibus erat propositum, nondum a parte Caji perfectum fuit; adeoque ex eo non potuit ei vel actio, vel exceptio nasci, etsi utrinque consensus, & conventio de permutando intervenerit. Cum ergo conventio de permutando ne quidem exceptionem pariat, ubi traditio rei à parte unius jam accessit: nedum, cum nondum accessit, adeoque longe imperfectius negotium est, actionem.*

III. *Eadem ratione, cum partes emptionem v. gr. scripto contrahere volunt, (ad quod non opus est expressa pactione, sed sufficit quocunque modo id ab initio actum esse inter partes, ut scripto contrahatur; cum* 1. *nihil intersit, verbis, an rebus voluntas declaretur*, L. 32, §. 1, de Legib. l. 52, §. pen. & fin. de O. & A.; *nec* 2. *verba in contractibus, excepta stipulatione, necessaria sint; &* 3. *solum placitum partium, ut scripto fiat, desideretur, quod &* 4. *docet Sichard.* in L. 17, n. 3, C. de fid. inst. *post* Gloss. & Dd. comm. in dict. l.) *donec aliquid scripturæ deest, nullum jus, & adeo ne exceptio*

exceptio quidem oritur, etsi non modo pacti sint, sed & consenserint de pretio: pr. Inst. de Emt. & Vend. l. 17. C. de fid. Inst. *ubi expresse quoque additur, ex pacto, etsi de pretio convenerit, ne quidem ad id, quod interest, agi posse, quia partibus non erat propositum pacisci, aut emere vendere, sed scripto contrahere: & negotium ipsis propositum, ex quo obligari voluerunt, non fuit pactio, vel nuda emtio venditio, sed scripto facta conventio. Quod si ergo ex contractu nominato Juris Gentium, arrhis quoque confirmato, nulla obligatio, & ne exceptio quidem, nedum actio hoc casu nascitur, ubi aliquid agendum superest; multo minus utique nuda pactio de contrahendo, illam vim, aut effectum habitura est.*

IV. *Pariter, si partes simplicem emptionem equi facere velint, & alter alteri dicat,* Er wolle ihm ein Pferd abkauffen: *alter vero paratus sit vendere; ex hoc consensu de emendo vendendo nemo dixerit ullam obligationem, vel exceptionem oriri: cum quamdiu nondum perfectus est, liberrime recedere, ac pœnitere possint.* pr. Inst. de empt. & vend. ibi Dd.

V. *Atque hoc est, quod Imperator* in l. pen. in fin. C. de his, quæ ut ind. *ait:* Nihil actum credi, dum aliquid addendum superest; *ea enim est natura negotiorum, ut etsi per plurimos actus, diesque trahantur, omnia tamen ex momento illo valeant, quo negotium perficitur: nec quicquam eorum, quæ peracta sunt, ullam vim habeat, nisi quatenus in illo momento perseveret de eo partium consensus.*

Ante acta ergo non sunt pactiones veræ, sed tractatus, *ut dicuntur* in l. 1. §. 11. ff. de extr. cogn. *seu ut in* l. 134. §. 1. ff. de verb. obl. *vocantur*, præfationes: *unde nullum jus oritur, nisi quatenus comprehenduntur negotio cum id perficitur*, Ampl. Struv. Exerc. 6. th. 16.

VI. *Quæ omnia naturali prorsus ratione patent: cum enim conventiones voluntate partium constent, non potest alia species conventionis esse, qua obligentur partes, quam ex qua obligare se voluerunt; neque possunt, qui contrahere, adeoque ex contractu se conveniri volunt, ex pacto conveniri. Neque vero possunt partes alio genere negotii, ac volunt, obligari tum, cum omnis obligatio eorum arbitrio constituitur; quia plane contradictorium est, partes ex suo consensu obligari, & conveniri, cum conveniuntur ex negotio, quod contractum noluerunt. Sola enim intentio partium negotia conventionum distinguit, & legem iis dat,* l. 3, §. 1, de O. & A. *Ut proinde, si ipsis propositum fuit emere, permutare &c. ex sola emptionis, aut permutationis, non vero ex alia conventione teneri possint.*

VII. *Sed supervacaneum est rationibus uti, cum expresso in eam rem textu* in d. l. 17. in fin. *id decisum sit, ne pacta de contrahendo ullam vim pacti habeant, etsi arrha accesserit: Verba* d. l. 17. in fin. *hæc sunt:* Qui vendere POLLICITUS est, venditionem RECUSANS, in duplum eas reddere cogatur; & qui emere PACTUS est, ab emtione RECEDENS, datis a se arrhis cadat, repetitione earum deneganda. *Hic duplex actus est, pactum de vendendo, & datio arrharum: & hic quidem operatur dispendium arrharum in eo, qui recedit; at pactum de emendo adeo nullam vim habet, ut partes eo non obstante,* recusare *venditionem,* & recedere *ab emptione, adeoque ne exceptione quidem a potestate pœnitendi submoveri possint.* d. l. 17.

VIII. *Atque hæc ratio, & hoc jus, sancte, inviolateque perpetuo custoditum est. Inde enim si partes non modo paciscantur de stipulando, sed actu quoque stipulentur, verum stipulatio non valeat, hic consensus, & pactio, quæ eo actu continetur, ne quidem vim pacti, & naturalis obligationis habet, ut expresse dicitur in* L. 1, §. 2, ff. de Verb. Obl. *quia partes stipulari, non pacisci voluerunt.*

IX. *Luculentius vero id traditur* in l. 1, §. 4, ff. de pec. const. *ubi quæritur, cum quis iterum promittit quod antea debitum fuit, sed stipulatio inutilis est, anne saltem valeat ut pactum de constituto, quia revera promisit antea debitum. Et negatur his verbis:* Eum, qui inutiliter stipulatus est, cum stipulari voluerit, non constitui sibi, dicendum est de constituta experiri non posse; quoniam non animo constituentis, sed promittentis factum fit.

X. *Unde, & vice versa, si quis antea debitum promiserit, neque stipulandi, neque constituendi animo, sed paciscendi, ne quidem ut constitutum valet, sed tantum ut pactum nudum. Quo sensu optime a Dd. explicatur textus famosus* in l. 27. C. de locat. *Ubi quod colonis prorogatum (id est erogatum,* vorgeschossen) *erat, adeoque coloni debebant, dominus promisit: quæ promissio non vim constituti, sed nudi pacti habet; quia dominus non habuit animum constituendi, sed paciscendi de pecunia prorogata.*

XI. *Adeo vero hoc observatur, ut licet stipulatio valeat, & sint verba solennia stipulationis, non tamen pro stipulatione id habeatur, sed pro*

nudo pacto, si animus paciscendi appareat, non stipulandi. l. 7. §. 12. ff. de Pact. *cujus verba sunt:* Quod fere novissima parte pactorum ita solet inseri: rogavit Titius: spopondit Mævius. Hæc verba non tantum pactionis loco accipiuntur, sed etiam stipulationis. Ideoque ex stipulatu nascitur actio: nisi contrarium specialiter adprobetur, quod NB. non animo stipulantium hoc factum est, sed tantum paciscentium. *Adeo conventionum negotia animo contrahentium definiuntur, & distinguuntur.*

XII. *Quin idem plane in ultimis quoque voluntatibus accidit; etsi enim testamentum imperfectum omnia codicillorum requisita habeat, non tamen valebit, ne quidem ut codicillus, quia testandi, non codicillos scribendi, animus fuit:* text. in l. 1. ff. de jure codic. *Unde ad hoc ut testamentum imperfectum saltem pro codicillo valeat, requiritur ut specialiter clausula codicillaris adjiciatur, per quam testator declaret, se velle in eventum ut codicillos valere*, l. 29, §. 1, ff. qui test. fac. l. 3. in fin. ff. de testam. milit. *Si ergo ne ultima quidem voluntas, cujus tamen tantus, atque adeo publicus est favor.* l. 5, ff. test. qu. aper. l. 10, ff. inoff. test. l. 12, de Reg. jur. ubi Dd. *sustinetur ut codicillus, etsi formam codicilli habeat, quia aliud negotium testator secutus est: nedum conventio, & actus inter vivos, si partes contrahere volunt, valebit ut pactum, etsi formam pacti habeat.* arg. §. fin. Inst. qui, & ex quib. caus. man.

XIII. *Quin vix admissum fuit ex singulari privilegio, testamentum militis jure militari valere, si is destinaverat jure communi testari; adeo ut speciali rescripto D. Marci demum id constitutum, & in cæteris regula*, testamentum imperfectum ne quidem codicillos esse, *salva relicta fuerit* in l. 3, in fin. de test. milit. *Nec dices, non esse ergo id jus gentium si aliud concedi a D. Marco militi potuit. Nam Resp. 1. Militi quoque concessum esse, filium suum sine causa præterire contra jus gentium; quod ob publicum favorem militiæ fieri potuit. 2. Præsumitur miles quoque utroque genere testari voluisse propter fortuitos casus, si forte desinat esse miles*, d. l. 3. *Ex quo apparet, nec militi alia ratione succurri, quam quia animus utrumque modum sequendi in eo præsumitur.*

XIV. *Unde alia luculenta suboritur ratio; videri enim posset, præsumendum in eo, qui voluit contrahere, animum obligandi sui ex utroque modo, contractu scil. & pacto. Sed id longe secus est: 1°. quia ne in testamentis id quidem, nisi in milite, præsumitur*, d. l. 3. *tum vero 2°. quia in contractibus tota juris præsumptio in contrarium fit, non animus obligandi præsumitur, sed ita interpretatio fit ut quis liberetur potius, non ut obligetur:* text. expr. in L. 47, ff. de Obl. & Act. *Unde etiam stipulatio inutilis ne quidem ut pactum valet, quia ad obligandum tendit* L. 1, §. 2, de Verb. Obl. *At acceptilatio inutilis habet vim pacti, quia ad liberandum pertinet:* l. 8, pr. ff. de Accept.

XV. *Quin etsi de liberando agatur, non tamen acceptilatio inutilis vim pacti habet, nisi pars putet, acceptilationem validam esse; cum alias non appareret animus liberandi, si pars sciret liberationem nullam esse; uti diserte dicitur in* d. l. 8. pr. *his verbis:* fingamus eum, qui accepto ferebat, scientem, prudentemque, nullius esse nomenti acceptilationem, sic accepto tulisse; quis dubitat non esse pactum, cum consensum paciscendi non habuerit.

XVI. *Quo jure vero ex pactis de contrahendo oriretur obligatio? Non civili, quo ne exceptionem quidem, aut naturalem obligationem inde natam fuisse, certum est. Neque jure Canonico, & moribus: usu enim ex pactis quidem, verum illis actio datur, ex quibus jure communi exceptio, & naturalis obligatio:* l. 7, pr. ff. de Pact. *& de iis agunt* Dd. Wes. ff. Eod. n. 9. *Id vero extendi non potest ad imperfecta illa pacta de contrahendo, quæ vera pacta non sunt, sed tractatus, & initia contractuum: ea enim cum jure communi nec valida pacta sint, nec obligatio naturalis, aut exceptio, actiove inde nata fuerit; hæc omnia qui mutata, & ea pacta valere, & obligationem, exceptionem, & actionem parere, ait, probare tot asserta debet.*

XVII. *Alius vero quotiescunque duo ad contrahendum procedunt, hoc ipso consensu suo, quasi pacto valido, jam obligarentur ut perficerent contractum; nec possent unquam cœpti tractatus abrumpi, cum consensus ille partium foret ad agendum quoque efficax: quod usu secus, nec quicquam eo falsius esse, constat.*

XVIII. *Quin si duo saltem pacisci vellent, hæc sola voluntas paciscendi jam pactum esset efficax; & ex pacto de paciscendo quoque actio danda esset, nec unquam congredi duo tractandi causa possent, quin ex ipso statim initio, quod consensum habet, obligarentur: quod nemini in mentem venit.*

XIX. *Mitto quod a quibusdam statuitur, dum res in terminis nudi pacti consistit, ne natura quidem inde obligationem nasci, etsi laudabile sit id servare; sed tantum ex synallagmate,*

gmate, id est, ex negotio, quod juris commutationem continet: quod defendit quoque doctissimus Connanus l. 5. Comm. 1, n. 5, & seq. *cujus etsi rationes nimus aptæ sint, & tales videantur Grotio* de J. B. & P. Lib. 2, c. 11, §. 1, *sententia tamen ipsa antiquissima est, & ipsius juris Romani: quippe quo ex nudo pacto ne exceptio quidem data fuit, sed tantum jure Prætorio*, l. 7, §. 7, ff, de pacto. *Quo posito, si neque jure communi actio tenet, neque natura probari potest, & moribus tamen constituta dicitur, id plane probandum est. Ut igitur de pactis perfectis, etsi nudis, actio moribus non negetur, at ex imperfectis illis de contrahendo, præter mentem, intentionemque partium, quibus contrahendi propositum fuit, obligationem tanquam ex consensu, nec naturali, nec civili ratione dari posse certum est; tantum abest ut aliud de moribus probari possit.*

XX. *Denique, qui donans errat in causa, non repetit*; L. 65, §. 2, de Cond. ind. *qui solvens indebitum, repetit; quia, ut dicitur in* d. l. 65, §. 3, *animum solvendi habet, non paciscendi: etsi consensus, & pactum videatur.*

Equidem si appareat, partes pacto rem conficere, ac paciscendo ante perfectum contractum quoque obligare se voluisse; non dubium est, id negotium esse perfectum, ex eoque pacto bodie actionem nasci ad id, quod interest. Tale pactum de vendendo fuit in specie, de qua responderunt JCti Jenenses, Wittenbergenses, & Lipsienses (qui tamen in parte a reliquis dissenserunt) apud Berlich. Decis. 143, num. 6, 13, & 15. *Constitit enim ibi de animo paciscendi, cum & dies pacto insertus esset, intra quod tempus venditio fieri deberet; & specialis utrinque, quin juratoria fides data esset, in verbis*, bey seinen wahren Worten, Treu und Glauben, *d. n.* 16. auch eydlich *d. n.* 6. verpflichtet, innerhalb Jahres-Frist, oder auch eher, da es dem Käuffer gefällig, sein Haus käuflich zu überlassen. *Alias vero id neutiquam præsumi, sed hujusmodi animum obligandi se ex pacto, in eventum si contractus non sequatur, plane probandum esse, constat ex ratione* thes. 15, & seq.

„ Eadem fere argumenta repetit B. Parens
„ *in Disp. de jure circa actus imperfectos. sect.*
„ 2. *per tot.* quæ exstat in *vol.* 11. *disp.* 17.
„ *fol.* 340. Nostram sententiam in sequenti-
„ bus explicabimus.

PROPOSITIO VIII.

Voluntas est actus, quo quis decernit rem amplecti, vel fugere: hoc fit prævia rei scientia, vel, in dubio, deliberatione.

DEMONSTRATIO.

Cum anima contractuum, & pactorum, in voluntate consistat, maxime interest naturam voluntatis cognitam habere. Voluntas autem varie accipitur: *vel* pro nuda facultate animæ, quatenus opponitur intellectui: *vel* pro ipsa volitione, seu pro actu, quo quis decernit rem amplecti, vel fugere, eoque sensu hic accipitur.

Ut igitur intellectus est actus, quo intelligit sibi rem nocere, vel prodesse: ita voluntas est actus, quo quis decernit, statuit, secumque concludit rem amplecti, vel fugere.

Necessario autem hæc voluntas supponit intellectum, seu scientiam: nam voluntas ad rem tendit vel petendo bonum, vel aversando malum. Si ergo bonum, vel malum non apparet, non potest agentem movere, non magis, ac si plane non esset. Scientia igitur sola est causa movens voluntatem; unde regulæ: *Ignoti nulla cupido: Tantum est volitum, quantum est cognitum: Non entis nullæ sunt notiones &c.*

Decernit autem homo vel cum deliberatione, vel sine deliberatione. Hoc fit cum certa res, certaque scientia est; tunc enim statim decernitur, nec opus est deliberatione: illud fit cum res dubia est, cum hæsitat in decernendo, examinat hinc inde rationes, adeoque nondum vult, quia nondum decernit; ex quo igitur decretum sequitur, ex eo quoque velle dicetur. Atque hinc Aristoteles recte ait, in omni voluntate esse indifferentiam 1. ad agendum, vel non agendum, ut possit nolle etsi non possit impedire effectum; ut possit velle, etsi non possit exequi: quam indifferentiam vocat *ad contradictoria.* 2. ad hoc, vel illud agendum, quam vocat *ad contraria.* Veræ, inquam, hæ sunt distinctiones quamdiu pendet voluntas, i. e. quamdiu in actum deducta non est. Eo igitur momento, quo dubitans decernit, indifferentia, quæ fuit, definit, quia eo momento vult, adeoque voluntas pro actu sumta, contrariatur indifferentiæ.

PROPOSITIO IX.

A voluntate differt libertas.

DEMONSTRATIO.

In voluntate duo sunt 1. actus ille volendi, seu decretum, 2. executio illius decreti. *Ille* vulgo dicitur actus elicitus; *hæc* actus imperatus. *Ille* consistit in facultate naturali volendi

volendi quidquid lubet: neque pugnat cum necessitate, quia volumus etsi non possimus exequi, vel etsi necessario efficiamus, quia hoc ad executionem, & effectum pertinet; *hæc* consistit in facultate agendi quidquid libet: eaque pugnat cum necessitate, & coactione, de cujus effectu vide infra §. 7.

Additio.

„ Latius hæc principia prosequitur *B. Pa-*
„ *rens in Disp. de jure pœnit. in contr.* quæ
„ exstat *vol. II*, *fol.* 649, verba ejus hæc
„ sunt.

Quod veteres professi sunt de hominum mentibus, qualis sit animus, ipsum animum nescire, *Cic.* lib. 1, Tuscul. post princ. *id pariter de imperatrice ejus parte, scil. voluntate, asseri posset, qua nihil magis intra se homo sentit, & nihil minus intelligit; &* cum sui adeo anima sibi conscia sit, se adhuc ipsam quærit. *Ita Seneca* lib. 7. nat. quæst. c. 24. *Ubi præterea ita loquitur:* Habere nos animum, cujus imperio & impellimur, & revocamur, omnes fatebuntur; quid tamen sit animus, ille rector, dominusque nostri, non magis tibi quisquam expediet, quam uti st. *Quo opinionis præjudicio occupatus, præpeditusque homo id non facile consequi possit, nihil nunc explicare attinet.*

Omittimus itaque ista, quæ fori nostri non sunt, & quod nunc agitur, de voluntatis libertate, eique oppositis num minus dissensionum sit, videbimus, ut qui inde nascuntur obligandi, & pœnitendi effectus, intelligi possit. Neque vero hic minus ambigitur, an libertas rationem quoque voluntatis ingrediatur, an vero abesse a voluntate possit. Item an necessitas, quin & coactio, cum voluntate, aut cum ipsa quoque libertate consistere queant; an vero hac implacabili discordia pugnent? Et auget plurimum, ut solet, multifaria vocum harum exceptio. Ita enim & Stoici, & Peripatetici dicebant: illa demum agere nos posse, quæ & non agere; ea velle, quæ & nolle. Senec. lib. 2, de Benef. 18: Si vis scire an velim, effice, ut possim nolle. *Et* Arist. lib. 3, Ethic. Nicom. c. 7: Quæ agere in nobis situm est, eadem & non agere. *Quod &* lib. 4, Eudemior. c. 6, *& alibi passim latius deducit. Ipsique adeo JCti nostri id secuti sunt passim, & contendunt, non posse consentire, nisi qui & dissentire*, l. 12, §. 3, de capt. & postl. *nec velle, nisi qui & nolle*: l. 3, ff. de R. J. *adeo ut ab hoc principio videatur deductum esse jus illud, quod nemo adire hæreditatem possit, nisi qui & repudiare; nemo eam velle, nisi qui & nolle*, l. 4, l. 19, & pass. ff. de adq. vel om. hær. *qui titulus totus hinc pendere videtur.*

Palmarium igitur est, ut termini cum voluntatis, *tum* libertatis, *rite constituantur; atque an, & quid inter utramque intersit, definiatur. Neque parum interest:* LIBERTAS *enim* facultatem *agendi ut lubet innuit. Cic.* Parad. V. Libertas est potestas vivendi ut velis. *Hæc vocabuli hujus appellatio caput est reliquarum vel translationum, vel acceptionum: inde enim transfertur ad statum hominum, qui liberi dicuntur, cum ipsi facultatem de se, suisque statuendi habent; servi, cum alius in ipsos, non ipsi in se, ac sua. Quod ita omnino in jure restringitur, ut libertas de facultate non qualibet, sed legali intelligatur*, l. 4, pr. ff. de stat. hom. *Unde hoc sensu libertatem esse, dicitur, legibus servire. Cic.* pro Aul. Cluent. prope fin. *Ut adeo certum omnino sit, a libertate, seu potentia, nondum inferri ad voluntatem.*

VOLUNTATIS *vero ratio, ac forma, quæ inde abesse nequit, consistit in quadam (ut ita loquar) allubescentia, qua quis ei, quod fit, acquiescit, idque probat, ac in præsens præfert, etsi alio rerum statu aliud forte voluisset. Non enim quæritur, quid aliis casibus quis voluisset; sed quid in præsenti velit, ac lubeat. Id volumus, in quod quæ nunc sunt causæ voluntatem movent; non in quod aliæ causæ, quæ non sunt, moturæ essent: qua ratione nunquam foret voluntas, quia semper alio rerum statu, aliter voluissemus.* Conf. inf. §. 7. *Velle ergo dicimur, quod in præsens volumus.*

Cum voluntate igitur primum non pugnat necessitas: nec ad eam requiritur agendi, aut non agendi, vel ita, aut aliter agendi libertas; sed sufficit qualiscunque lubentia, seu complacentia ejus, quod agitur, prout agitur. Argumento est mors ipsa, quæ etsi omnibus fatalis, ac inevitabilis, morique omnibus necessarium sit, potest tamen homo volens, & non invitus mori: ut Abrahamus, aliique pii senes, qui exsaturati vita, lubentes mortui dicuntur; vel ut D. Paulus, cui mori jucundum, & lucrum visum fuit. Phil. 1, 21, & 23. Ἐπιθυμίαν ἔχω εἰς τὸ ἀναλῦσαι: *quasi intimo animi affectu ducor, ac cupidus sum dissolutionis, seu mortis. Et extrema necessitate famis compulsus si panem emat, emtio pleno consensu constat, & valet; quin quo major necessi-*

necessitas, eo majus emendi studium est. Unde silentius loqui potuisset, quam fecit Cicero in Topic. circa med. *cum hasitanter ait:* Perturbationes animi, quæ quanquam sint voluntariæ, tamen habent tantos motus, ut ea, quæ voluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata videantur. *Quin illi motus, & causa non minuunt voluntarii rationem, sed augent: & necessitas v. g. famis non tepescit, sed incenditur, & irritatur emendi cupido.*

Pari ratione nec coactio voluntatem tollit: uti si viator pradoni metu mortis compulsus equum donet; id enim eligit, & prafert morti, atque in ea necessitate constitutus hoc mavult, atque adeo ita vult. Et sic cum is, qui eculei doloribus adactus potius fateri vult, quam quastionibus excruciari, &c.

Nec dici potest, si vis, & coactio cessaret, ipsum noluisse. Tantundem enim dici posset, si fame, vel siti quis compulsus non esset, panem, ac vinum emturum non esse; quo tamen consensus emendi non impeditur. Hac enim ipsa sunt, qua movent, quia qua acuunt, qua accendunt quoque voluntatem ut ita agat. Neque aliud quaritur, quam quid in prasens velit, probet, eligat; non quid alio casu voliturus esset, uti dictum supr. §. 4. *Quod nervose, & eleganter JCtus in* L. 21, §. 5. ff. Quod met. cauf. *ita exprimit:* Quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui. *Hoc enim solum voluit; illud vero ideo noluit, quia tum demum id voluisset si liberum fuisset: qui uti status, ita nec ea voluntas existit, ex vulgato illo*, conditionem nihil ponere in esse. *Rejicimus igitur voluntaria mixta, qua ideo finxit* Aristoteles Ethic. Nicom. lib. 3, cap. 1.

Hac de voluntate: a qua plurimum differt LIBERTAS, *qua est facultas agendi pro lubitu vel hoc, aut aliud. Ea vero vel absoluta est, & plena, cum illimitata facultate id agendi, quod lubet; vel comparata, & restricta, cum intra certos fines illa conclusa est: ut viatori a pradone compulso liberum saltem est vel rebus cedere, vel mori; esurienti vel cibum emere, vel fame perire; fures ad supplicium ducto vel ire, vel trahi. Ultra libertas cum non competat, recte hoc respectu de coactio dicitur* in d. l. 21. §. fin. quod. met. cauf. Liberum ei non esse statuere. *Quomodo & Cicero* Orat. pro C. Rabir. post. circa finem *loquitur*: Si qui in prædones inciderint, aliter coacti faciant, quam libere.

Caterum cum necessitate etsi voluntas, non tamen libertas stare potest, quia hac est potentia agendi, vel hoc, aut aliud agendi: illa libertas indifferentia, vel exercitii, hac contrarietatis, vel speciei in scholis dicitur. Hac vero facultas hoc, vel aliud agendi, vel saltem agendi, aut non agendi, pugnat cum necessitate certa rei agenda. Quo sensu Cic. Parad. V. *usurpet vocem libertatis, cum post Stoicos asserit*, solos sapientes liberos *esse, videbitur infra* §. 19.

Superest igitur, cum libertas, ac voluntas distincta sint, ac re differant, ut videamus anne conjuncta saltem esse, & voluntati libertas ceu comes individua adesse debeat? De quo sic statuendum: Quoties de jure agitur, regulariter libertatem cum voluntate conjunctam esse debere; cum enim natura homini libertatem agendi intra legum fines concesserit, non debet illa facto alterius privato ei auferri, vel minui: sed hoc facto, etsi voluntas, seu consensus non impediatur, attamen libertati injuria, ac vis injusta infertur.

Atque hinc est quod si quis vi compulsus quid promiserit, ex promissione teneatur, cum consensus integer sit, supr. §. 6, 7; *verum propter conjunctam vim injustam id, quod jure subsistit, rescinditur in pœnam injusta violentia*, ex Edicto, Quod met. cauf. *Unde e contrario & illud sequitur, quod conventio, etsi vi extorta sit, tamen persistat, nec rescindatur si vis licita sit, eoque pœna cesset: qua ratione pax bello, armisque, vel urpbeda a Magistratu extorta, omnino valet; summaque hac imperitia est, si quis contendat, pacta vi expressa ob defectum consensus non valere.*

Propter hanc libertatis, & voluntatis affinitatem, & vinculum, fit, non modo ut passim voluntas libera, *seu* arbitrium liberum *dicatur*, L. 1, C. de SS. Eccles. L. pen. C. de Oper. L. 5, C. de Test. mil. L. 19, in f. C. de Testam. L. 1, pr. C. de Tut. Illustr. L. 6, C. Arbitr. tut. &c.; *sed & ut ipsis vocibus voluntatis, arbitrii &c. intelligatur* libera *voluntas, ac* liberum *arbitrium*, ut in L. 17, §. 3, ff. Commod. *ubi nomine voluntatis manifeste intelligitur voluntatis libertas, eaque ratione opponitur, idque sapius, necessitati, qua alias cum voluntate stare potest*, sup. §. 5. *Idem est de voce arbitrii*, L. 19, pr. C. de testam. *ubi* arbitrium commutationis, est libera commutandæ voluntatis facultas. L. 74, ff. pro soc. L. 33, ff. fam. ercisc. &c. *Unde arbiter est, cui libera statuendi facultas data:* L. 27, §. 2, ff. de recept. arb. *& arbitrium nullum est si ad certam sententiam acceptum sit.* L. 19, princ.

princ. ff. eod. tit. *Inde quoque judicia, in quibus potestas judici datur ex æquo, & bono statuendi, arbitria dicuntur.* L. 38, pr. ff. pro soc. L. 47, ff. Fam. erc. L. 24, in fin. ff. depos. L. 6, §. 8, ff. comm. div. Rubr. &c. tot. tit. C. arb. tut. §. 31, §. 32, de action. &c. *Id vero facile intelligitur (quod probe quoque notandum) hactenus actum fuisse de voluntate quoad actus, quod ajunt, imperatos, de quibus fere in jure quæritur: nam quoad elicitos, qui dicuntur, voluntas sua natura, ac substantia libera est, nec cogi, vel adstringi potest; cum, ut Ethici loquuntur, principium eorum in ipsa voluntate sit. Et de his Cicero* Orat. pro C. Rab. Posthum. prope fin. *sic loquitur:* Nolite consilium ex necessitate, nec voluntatem ex vi arbitrari.

Hinc demum explicari rite potest, quo sensu in L. 116, pr. ff. de R. I. *dicatur:* Nihil consensui tam contrarium est, quam vis, & metus; *cum tamen error, ac dolus non modo æque, sed & magis adversentur consensui, quam vis: tollunt enim consensum,* dict. l. 116, §. *fin.* L. 2, pr. ff. de judic. L. 15, ff. de jurisd. &c. *Nam inprimis error, & dolus scientiam, & intellectum impediunt, sine quo nulla voluntas esse potest, juxta illud,* ignoti nulla cupido. *Nec metus unquam ipso jure contractum tollit,* §. 1, de Except. L. 13, C. de transact. *uti quidam dolus tollit, scil. qui causam contractui bonæ fidei dedit.* L. 7, l. 16, §. 1. ff. de minor. *Mirum ergo videtur, quod in* d. L. 116. *nihil magis consensui contrarium esse asseritur, quam vim, ac metum; cum equidem dolus, & error magis adversentur consensui, quam metus. Ad hæc quid respondendum, ex dictis liquet. Scil. in* d. L. 116, pr. *per consensum intelligi ejus libertatem, quippe quæ in contractibus conjuncta esse consensui debet, & pro qua consensus accipitur.* sup. §. 12. *Contrarietas igitur illa non est inter vim, & consensus substantiam, quæ in lubentia ejus, quod fit, consistit,* sup. §. 4; *sed inter vim, & libertatem consensus, quam & ipsum consensum dici, jam dictum est. Atque, eadem ratione cum in* L. 1, ff. Quod met. caus. *dicitur,* vi necessitatem imponi contrariam voluntati, *itidem voce voluntatis intelligitur ejus libertas: nam cum ipsa voluntatis ratione, quam complacentia perficit, nec vis pugnat, nec necessitas; quia & coacta voluntas est voluntas,* L. 21, §. fin. ff. quod met. caus. *& ultro necessitati concedere, & annuere illa potest,* per jam tradita.

Cæterum obstat *adhuc vulgare illud Philosophorum, & JCtorum effatum: Ejus tantum esse velle, cujus est nolle; agere, cujus est non agere, ut* supr. §. 2. *allegatum est. Quibus ut satisfiat, constituenda primum est lectio* L. 3, ff. de R. I. *quæ admodum variat. In Codice Florentino legitur ita:* Ejus est non nolle, qui potest velle. *In vulgata, & Norica sic:* Ejus est nolle, qui potest velle. *Vel:* Ejus est non velle, qui potest velle: *de quo vario legentium conflictu* vide Cujacium Petr. Fabr. & Wissemb. ad d. L. 3. Robert. Recept. lect. lib. 2. cap. 26. &c.

Quomodocunque vero legatur, sensu juris non destituitur; sed diversimode. Florentina enim hoc diceret: Ejus esse non dissentire, qui potest consentire. *Quod tamen frigidum, ac jejunum est: ut si diceretur,* furiosi, ac infantis non esse non dissentire, quia non possunt consentire. *Quis vero sane loqueretur, infantem non dissentire, vel non nolle? cum ex vulgato* privatio habitum supponat? *Si vero id eo quis referat, ejus non dissensum, qui consentire non potest, non haberi pro consensu, eam sententiam nec verba suggerunt. Et quid insulsius, quam regulam dare, quod, qui nullo modo velle, vel consentire potest, nec tacite possit. Sed & alienum id quam maxime est ab instituto JCti, qui ibi quærit, an nolle adire possit qui velle adire non potest: ut mox sequetur. Unde* Cuj. d. l. *ait, se non ignorare, quam sæpe in Florentina negationes redundent. Rejecta igitur cum DD. comm. hac lectione, ut sine dubio vitiosa, inhærendum est vulgatæ,* Ejus esse nolle, qui potest velle. *Cum qua lectione conveniunt & Norica, & libri Basilici,* Cuj. d. l. *eaque demonstratur manifeste ex* L. 4, ff de Acq. hær. *quæ ab eodem Ulpiano ex eodem* Lib. 3. *ad Sabinum desumta est, & ubi disertissime eadem regula traditur, & applicatur ad aditionem hæreditatis, quod eam nolle, seu repudiare nemo possit, nisi qui & adire, seu velle. Ut adeo vulgata hæc lectio rei, de qua agitur, conveniat: altera autem a quæstione, quam Ulpianus* in lib. 3, ad Sabin. *tractat, quam alienissima sit; quod & pluribus persequuntur* Cujacius, Andr. Robertus, Petr. Fab. dd. loc. &c.

Adserta itaque lectione vulgata d. L. 3, *ejus jam evolvendus est sensus; id enim falsissimum esse jam demonstravimus, de ratione voluntatis esse libertatem agendi, aut non, vel aliud agendi: quod vel unico mortis exemplo constat, quam concupiscere possumus, nec tamen evitare.* sup. §. 5.

His vero solvendis in genere tria observanda sunt.

sunt. Et PRIMUM *quidem ex prædictis id facile solvitur: scil. quod appellatione voluntatis intelligatur regulariter voluntas libera, vel voluntatis libertas; idque ideo, quia ex juris ratione homini, quid de suis actionibus, & rebus statuere velit, liberum, & libertas voluntatis socia esse debet: non quod idem sit voluntas, & libertas agendi.*

DEINDE *cum nulla alicujus est voluntas, recte arguitur ab uno ad alterum; scil. quod consentire non possit qui nec dissentire: uti pater ab hostibus captus consentire nuptiis filii non potest, cum nec dissentire possit, ut in* L. 12, §. 3, de capt. & postl. *initio adducta. Sic & pater furiosus, quemadmodum dissentire, ita & consentire nequit:* L. fin. C. de nupt. *adeoque nuptiæ hæ etiam sine parentum consensu subsistunt.* dd. ll.

DENIQUE *quoad actus, ut vocant, elicitos, semper voluntas libera est ad volendum, vel non volendum; estque id de ejus substantia*, sup. §. 12. *Quo sensu dicitur, voluntatem cogi non posse, scil. quoad actus, non imperatos, sed elicitos. Hi enim intrinseci sunt voluntati, & ἐφ' ἡμῖν, ac in nobis siti; cæteri extrinseci, & extra nos. Atque hæc est sententia Stoicorum, quando tam magnifice de suo Sapiente loquuntur, eum semper liberrimum esse, & nunquam cogi posse*; vid. Sen. de Constant. Sapient. per tot. Cic. Parad. 5. Epictet. Enchir. §. 2. & seq. *Non enim actus volentis, sed voluntatis respiciunt: uti per Sapientem nomen, & exemplar sapientiæ, ipsamque adeo sapientiam demonstrant, & abstractum specie concreti (ut cum scholis loquamur), præsentant. Ea sæpe imitari JCti nostri solent, sed sobrie; non ea, qua Seneca, arrogantia, ac vanitate, qui Sapientem suum non modo Deis æquat*, Epist. 92, *quod interpretatione quadam excusari, & tolerari posset, si ipsa sapientia, ejusve norma, qua Deus est, intelligatur: sed & aliquo anteponit Deo*, Epist. 53; *& tamen hominem talem esse posse, ac etsi raro, & quasi Phœnicem, anno fortasse quingentesimo nasci, ait* Epist. 42. *Quæ vanissimæ nugæ, & Stoici supercilii ventosissima deliria sunt.*

Neque vero dictis adversatur, quod qui non potest adire hæreditatem, eam nec possit repudiare, seu nolle: L. 4, l. 18, & pass. ff. de acq. vel om. hær. *quæ tamen nudo animo consistunt. Etenim hic quoque voluntas libera requiritur, ut liberum sit adire, vel repudiare; velle, seu nolle. Non itaque voluntatis, sed libertatis ratio postulat, ut hæres velle, & nolle possit, veluti sæpe jam dictum.*

Quanquam & aliud hic considerandum veniat, scil. cur repudiatio hæredis ante facta, quam adire possit, nihil valeat, nec ipsum teneat; cum tamen de suo jure disponat, nec ex pœnitentia repeti possit quod semel repudiatum est. L. 57, §. 1, ff. de Procur. l. 14, §. pen. ff. de Ædil. edict. &c. *Nec in ambiguo est, posse quem in eventum quoque juri suo, olim competituro, renunciare.* L. 3, §. 7, ff. de Minor. *Sed & jure Canonico, & hodie pluribus casibus renunciari potest hæreditati nondum delatæ*, c. Quamvis in pact. in 6: *& agnati quoties consentiunt agnationi feudi, hoc ipso renunciant suæ successioni; idque valide, licet nondum illa delata fuerit.* 2, F. 26, §. Titius. 2, F. 39, princ. *Quæ res in difficultates haud exiguas conjecit Interpretes, qui regulam statuunt, juri futuro renunciari non posse. Neque Socinus, aliique, per fallentias suas, ut vocant, se evolvunt, sed implicant. Equidem Bart.* in L. post emancipationem. §. illud ff. de lib. leg. *cum valere renunciationem spei, seu juris futuri ex causa præsente, concederet: seu quid obtineat, si jus omne, quod futurum est, vel esse potest, promittitur, quæreret; hæret, & indecisum relinquit: addito*, cogita bene.

Statuenda igitur in contrarium est regula, jus futurum quoque repudiari posse, etsi nondum acquiri possit; & valet illa vel renunciatio, vel repudiatio, ut alia pacta, vel negotia de jure futuro valent, scil. ut tacite insit conditio si, & quando illud exstiturum sit, *etsi ea addita non fuerit: quemadmodum de fructibus nascituris &c. statutum est*, L. 1, §. fin. l. 99, ff. de cond. & dem. l. 73, princ. ff. de verb. obl. *quæ utique plana sunt. Cæterum, singulare est in pactis de futura hæreditate, quam pactis neque dari, neque adimi posse, jure civili constat.* Carpz. Jurispr. for. part. 2, const. 35, def. 6, §. seq. *Cum igitur omnis repudiatio, non præsentis, sed futuræ hæreditatis, sit pactum de renuncianda hæreditate futura; hinc est, quod hæreditas futura, seu nondum delata, repudiari non possit, sed ea tantum, quæ præsens, ac delata est, atque ideo adiri jam potest.* Arg. l. 151, ff. de Verb. Sign. l. 10, §. 1, ff. de Bon. Poss. contr. tab. *Quo casu cessant omnes rationes, quæ pactis de hæreditate futura obstant, scil. votum captandæ mortis, & quod hæreditates legibus, non pactis, deferantur:*

nam

nam votum illud amplius eſſe nequit, & jam lege delata eſt hæreditas. Atque hæc vera ratio eſt, cur hæreditas repudiari non poſſit, niſi quæ & adiri poteſt, id eſt, quæ jam delata eſt. d. l. 151, d. l. 19, §. 1.

Propositio X.

Ex diſpoſitione, quæ fit inter plures de re commutanda, jus inde in rem ipſam competit, prout placuit: ſi de facto, jus ſaltem competit in perſonam.

Demonstratio.

Differentia hic inſignis occurrit inter jus gentium, & jus Romanum. Jure gentium negari nequit, per diſpoſitionem duorum DE RE aliqua commutanda *jus in rem* ipſam transferri; atque hinc ex ratione juris gentium emtor etiam ante traditionem ſibi factam jus ſuum a ſecundo emtore vindicare poteſt. Conf. ea, quæ *c. præced.* §. 1, *propoſ. VII.* differuimus. E contrario, jus civile ex contractibus, etiam de re initis, ſaltem *perſonalem* dedit *actionem*, & jus in rem ipſam demum ſequitor ſecuta traditione.

Cauſa cur jus civile a diſpoſitione juris gentium receſſerit, hæc eſt, ne opus ſit tam ſæpe judicium mutare; ideo conſtituit, ut venditor ex promiſſo ſuo obligetur, non obſtante alienatione rei. Sane, ſi rem ipſam vindicare deberet, poſſeſſor alienando rem elidere actionem intentatam, & dominus novum poſſeſſorem ſequi, novamque litem intentare teneretur; eoque in arbitrio poſſeſſorum eſſet, in circulum agere rei dominum.

Jure naturæ ergo jus rerum rebus inhæret, non perſonis: at jure civili jus ex diſpoſitione ſeparatum eſt a re, & injunctum perſonis ut illæ rem præſtent; indeque totum hoc jus obligationis inhæret perſonæ. Hæc autem mutatio civilis tantum obtinet in diſpoſitionibus, ne actio inde detur niſi in perſonam: at in cæteris remanent veſtigia juris naturalis, quia patrimonium ejus debet, eoque omnes obligantur, qui in eo ſuccedunt.

Additio.

„ Alibi demonſtravimus, *per diſpoſitionem inter duos de re præſtanda*, nullum jus in re transferri, ſed jure naturali quoque ex hac obligatione ſaltem oriri actionem perſonalem. *Vid. Diſſert. proœm. XII*, §. 345. Ipſe B. Parens hoc alio loco egregiis naturæ quoque rationibus firmavit: *Vid. Diſſ. B. Par. II, de Finibus bonæ fidei. theſi* 3.

Ea pacta, quæ non habent ſynallagma &c.] „ Connanus per ſynallagma intelligit cauſam, propter quam aliquid promittitur, *vid. n.* 2. Deficiente igitur hac cauſa, jure naturæ ex pacto nullam ex promiſſo oriri obligationem, ait.

Nullam inducere obligationem, honeſte tamen impleri] Vera eſt Connani ſententia, ex pactis, quæ non habent ſynallagma, i. e. ex quibus jus in alium non transfertur, nullam oriri obligationem, uti demonſtravimus in *Propoſ. VIII.* At tamen ea ſervare maxime perfectioni convenit; infert enim impletio promiſſi conſtantiam in dictis, & factis, & implens ideo quam maxime ad perfectiones divinas accedit: unde NB. æquitati (non juri) naturali conveniens eſſe dicitur, conventa ſervare, *l.* 1, *pr. ff. Pact.* Et propter hujuſmodi æquitatem naturalem, leges civiles ea, quæ libertatis ſunt, ſæpius faciunt neceſſitatis. *Vid. propoſ. præced. VII.*

Additio.

„ Nos ſtatim demonſtrabimus, jure naturæ pleniſſimam obligationem ex pacto nudo, qood cauſam, ſeu ſynallagma non habet, oriri: ſed & jure Prætorio ex ejuſmodi pacto obligationem oriri, naturalem ſcilicet, videbimus; ſimulque rationem allegabimus, cur jure Romano nulla inde obligatio orta, & jure Prætorio quoque actio inde data non ſit.

Si modo talis res ſit, quam præſtare etiam citra promiſſum, honeſtum &c. fuerat], „ Si proinde, qood promittitur, cum honeſtate, ac virtute pugnat, Connanus promiſſum impleri non debere putat; quod infra plenius examinabimus. *Vid.* §. 8, & 9.

JCtorum dicta] „ Qui ex pacto nudo 2 ideo obligationem non oriri, ajunt, quia ſynallagma, i. e. cauſa non ſubeſt, *l.* 7, *ff. pact.*

Quod non minor ſit culpa ejus, qui temere nulla de cauſa pollicenti credat] Quæ, quæſo, culpa imputari poteſt credenti ei, qui de re ſua diſponit, & de ea diſponendi jus habet? Præterea pœnam hæc ratio infert: pœnæ autem ſunt juris civilis. Vera ratio eſt, quia promittens animum transferendi juris non habet.

Quod fortunis omnium magnum immineat periculum] Quid inde? anne is, qui diſponit de re ſua, & de ea diſponendi jus habet, ſua voluntate periculo ſeſe exponere poteſt? Sed & ratio hæc mere politica eſt: ſane, culpa hominis temere diſponentis, ei, cui

cui promittitur, jus quæsitum auferre nequit. Alia igitur ratio afferri debet, quæ in eo consistit, quod is, qui sine causa promittit, animum juris in alterum transferendi non habeat.

Quod justum fuit aliqua honestati cujusque relinqui] Hæc ratio plane inanis est: nam virtutis, & perfectionis est, aliquid honestati relinquere; sed ideo obligatio non tollitur. Veram rationem, cur ex nudo pacto obligatio non oriatur, jam exposuimus.

Tullii quoque utitur testimonio] „ *L.* 1, „ *de off. c.* 10. Quem locum Grotius exami- „ nat *infra L.* 2, *c.* 16, §. 27, *n.* 2.

Quæ sint iis, quibus promiseris, inutilia] „ Regula hæc in genere vera non est, quia „ an res utilis sit futura ei, cui promissa est, „ judicare promissor non debet. *Grot. d.* §. „ 27. Sed & exemplum a Tullio allatum, „ si scil. furioso promittitur, huc non per- „ tinet: tale enim promissum ipso jure nul- „ lum est, quia furioso promitti natura ne- „ quit; acceptare enim, adeoque consentire „ non potest.

Nec si tibi plus noceant, quam illi prosint, cui promiseris] „ Pugnat hoc assertum cum „ ratione, & cum æquitate; tu enim ex „ tua dispositione jus in alterum transtulisti, „ quod ideo quia tibi id magis nocere, „ quam prodesse ei, cui promisisti, asseris, „ auferre ei non potes. Et quis quæso facul- „ tatem promissori dedit judicandi, an ma- „ gis sibi noceat, quam alteri prosit? Quid „ si is, cui promittitur, id neget? sane, „ vix daretur pactum, quod non hac ratio- „ ne elidi, vel causam saltem liti dare pos- „ set.

Quod si res integra non sit, vult deberi non quod promissum est] „ Connanus a re- „ gula, *quod ex pactis nudis jure naturæ* „ *nulla oriatur obligatio*, excipit 1. si res in- „ tegra non sit; tunc enim deberi, ait, non „ promissum, sed id, quod interest. 2. Si „ pacta adjiciuntur, aut insunt contractibus; „ tunc enim pacta vim accipere, ait, ex „ contractu. 3. Si pacta adjiciuntur traditio- „ ni. 4. Si lege confirmantur; quo refert „ pacta legitima, de quibus singulis nunc „ agemus.

Sed quod interest] „ Sensus est, quod si „ pactum impleri cœptum sit, uti si arrha „ data est, nasci quidem obligationem ex „ pacto, sed saltem ad præstandum id, quod „ interest.

Quam ex se non habent vim, eam acci-pere aut ex contractibus] „ JCti Romani pa- „ ctis plenam obligandi vim tribuunt, *si in* „ *continenti contractibus bonæ fidei adjiciun-* „ *tur*; non si *contractibus stricti juris*, *vel* „ *bonæ fidei quidem contractibus*, *sed ex in-* „ *tervallo.* Quæ plenius explicavimus in *jure* „ *nostro controverso. tit. de pact. qu. XIX*, „ *XX*, *XXI*, & *XXII.*

Aut ex rei traditione] „ Quoties res tra- „ ditur sub certa lege, hac non secuta cer- „ tum est rem traditam non videri. Pactum „ igitur quodcunque traditioni adjectum va- „ lere, manifestum est, *l.* 48, *ff. pact. l.* 45, „ *ff. eod. Diss. Proœm. XII*, §. 438.

Unde nasci partim actiones] „ Si scilicet „ pacta incontinenti adjiciuntur contractibus „ bonæ fide. *l.* 7, §. 5, *ff. Pact. l.* 13, *C. Eod.* „ *l.* 21, *ff. contr. emt. d. quæst. XX.*

Partim exceptiones] „ Si pacta adjiciun- „ tur contractibus stricti juris, *d. l.* 7, §. 5, „ *d. l.* 13. *C. contr. emt. d. q. XIX*: vel con- „ tractibus bonæ fidei, sed ex intervallo, „ *d. q. XXII.*

Et vetitam repetitionem] „ Si pacta adje- „ cta sunt traditioni. *Diss. Proœm. XII*, §. „ 438.

Quæ vero pacta vim obligandi secundum leges habent] „ Quæ pacta legitima dicuntur, „ de quorum origine, & natura, vide *Diss.* „ *Proœm. XII*, §. 429, *seq.*

Ut pacta stipulata] „ I. e. pacta, quibus „ accedit stipulatio. Hinc stipulatio, quæ „ causam non habet, i. e. quam pactum non „ præcedit, nullam producit obligationem: „ *l.* 2, §. 3, *Exc. dol.*

Et alia quædam] „ Quæ recensuimus *dict.* „ *Diss. XII*, §. 438.

Ut quod per se honestum est] „ Uti est si quis „ de jure suo disponit; nihil enim tam æquum „ est, quam fidem datam servare.

Efficere possint etiam necessarium] „ Quod „ fit cum lex ex ejusmodi pactis actionem „ dat. Sed & legislatores etiam extra pacta in „ aliis casibus ex eo, quod honestum est, ma- „ teriam legum sumere, Grotius passim docet. „ *Vid. l.* 1, *c.* 2, §. 1, *n.* 3. & *Diss. Proœm. II*, §. 9.

Verum hæc sententia consistere non potest] „ Auctor rejicit sententiam Connani, & con- „ trariam defendit: nimirum, *ex quovis pacto*, „ *etsi causa non subsit*, *jure naturæ plenissimam oriri obligationem.* Quæ sententia ve- „ rissima est.

„ Cum vero jus Romanum vetus ejusmo- „ di pactis, quæ synallagma non habent, i. „ e. quibus *causa* non subest, omnem obli-

„ gationis

„ gationis vim denegaverit; maxime intereſt noſſe, quid Legiſlatores illi per *cauſam* intellexerint: nam de ſenſu hujus vocis Doctores inter ſe non conveniunt. Connanus tunc *cauſam* pactis non ineſſe, ait, quando ejus, cui pomittitur, *non intereſt*: quod neutiquam admitti poteſt. Jure naturæ enim ſufficit, alterum fidem mihi dediſſe: cujus rei effectus hic eſt, ut datum implere teneatur: jus enim ex ejus voluntate in me tranſlatum eſt, quod actione perſequi poſſum, ſive mea interſit, ſive non; tota enim definitio pacti hic adeſt, duorum ſcil. in idem placitum conſenſus. Præterea certum eſt, multa eſſe pacta nuda, ubi maxime intereſt ejus, cui promittitur; neque tamen olim (antequam ſcil. legis confirmatio accederet) obligationem inde datam eſſe: ut ex pacto de donando, ex tranſactione, &c. Alii per *cauſam* intelligunt *animum transferendi juris*: hi pacta nuda ideo obligationem non inferre, ſtatuunt, quia de voluntate jus in alterum transferendi ex verbis nudi pacti non conſtat. At JCtos *cauſam* nec hoc ſenſu intellexiſſe, certiſſimum eſt: ſane, qui rem, vel factum mihi promittit, hoc ipſo ſatis declarat, ſe velle jus aliquod in me transferre, quod ex regula juris generali mihi tribuere tenetur. Idque ex ipſa doctrina JCtorum apertum ſit, qui ex pacto nudo, quod ſcil. cauſam non habet, *obligationem naturalem* oriri, ſtatuunt, quæ neceſſario ſupponit, ei, cui promittitur, jus aliquod quæſitum eſſe.

„ Verior igitur eſt ſententia, JCtos Romanos per *cauſam* intelligere *cauſam vel præcedentem, vel præſentem, vel futuram, propter quam aliquid promittitur.* Tali enim cauſa deficiente, veteres JCti noluere promittentem ex pacto temere inito obligari, uti mox videbimus.

„ His præmiſſis quæritur, *an jure naturæ ex nudo pacto, ſeu cui cauſa non ſubeſt, obligatio oriatur?*

„ Quod omnino affirmamus. Nam 1. ex actione Creatoris, & facto creationis apparet, cuique hominum jus competere in ſuas res, & actiones, nec non in utilitates, quæ exinde proveniunt. 2. Sub hoc jure a Creatore conceſſo continetur quoque facultas de rebus, & actionibus noſtris diſponendi, adeoque & eas, earumque utilitatem, in alios transferendi. 3. Si proinde quis res ſuas alii promittit, vel actionibus ſuis talem legem dicit, ut earum utilitas ad alium pertinere debeat, & alter id acceptat; hoc ipſo jus aliquod in eum, cui promittitur, transfert, jus, inquam, agendi, & petendi, ut promiſſor vel præſtet, vel faciat id, quod promiſit: adeoque hic ex voluntate ſua obligatur ad fidem liberandam. Negari igitur 4. nequit, promiſſorem eo ipſo, dum fidem alii, qui eam acceptat, dat, jus alienum in bonis ſuis habere, quod ſua voluntate alterius eſſe voluit: & e contrario eum, cui promittitur, & qui fidem a promiſſore datam acceptavit, minus ſuo habere, ac deeſſe aliquid ejus patrimonio, & bonis, æs, nimirum, quod ei ex patrimonio promiſſoris debetur. 6. Hoc jus igitur, quod promiſſor voluntate ſua in alium tranſtulit, hoc æs alienum, quod in patrimonio, & bonis promiſſoris eſt, hic præſtare debet ei, cui promiſit; ex regula enim juſtitiæ naturalis jus ſuum cuique tribui debet. Neque 7. hic quæritur, an ejus, cui promittitur, interſit, an non; ſufficit enim, fidem ad aliquid præſtandum, vel faciendum datam, eoque jus in alterum tranſlatum eſſe. Cujus rei effectus 8. eſt, ut promiſſor, ſi ſuperiorem non habet, armis cogi poſſit ad implendum, adeo ut quamdiu non implet, jure belli res, & perſonæ ejus capi poſſint. 9. Inter privatos autem effectus hic eſt, ut actio intentari contra promittentes, & pœnis indictis ad præſtandum, vel faciendum compelli poſſint. Confirmatur hæc ſententia 10. ex ipſo jure Romano: certiſſimum enim eſt, eo jure pactis nudis non ineſſe cauſam; & tamen omnes effectus obligationis inde naſci, præter actionem.

„ Sane 11. pactum in genere definitur *duorum in idem placitum conſenſus*; quæ proinde definitio etiam pactis nudis convenit. 12. JCtus in *L.* 52, §. 4, *ff. Action.* ex conſenſu, & voluntate noſtra nos obligari, ſtatuit: *conſentientes* ait, *in aliquam rem conſenſu obligari neceſſario ex voluntate noſtra videmur.* Nec diſtinguitur, an interſit, an non: an cauſa ſubſit, an non. 13. JCtus in *l.* 7. *pr. ff. Pactis*, notanter diſtinguit inter conventiones juris gentium, quæ actionem producunt, & quæ ſaltem exceptionem. Ad *poſteriores* conventiones juris gentium referuntur pacta nuda; ad *priores* pacta, quæ cauſam habent, i. e. contractus. Unde certa ratione conſtat, poſteriores conventiones æque eſſe conventiones juris

„ juris gentium, & pariter ex iis obligatio-
„ nem oriri; sed *naturalem* saltem, i. e. ta-
„ lem, ubi omnes effectus obligationis ob-
„ tinent, sola actione excepta. Accedunt
„ 13. rationes Auctoris, quas statim illustra-
„ bimus.

„ Ut vero ratio constet, cur Legislatores
„ Romani pactis quibusdam nullam vim obli-
„ gandi tribuerint; notandum est, eos distin-
„ xisse inter pacta, quæ sine ulla causa, vel
„ præcedente, vel præsente, vel futura,
„ ineuntur; & inter ea pacta, quæ ob cau-
„ sam fiunt, adeoque quæ synallagma conti-
„ nent, i. e. ubi quis ideo se obligat, vel
„ quia ipsi antea aliquid datum, vel factum,
„ vel promissum est ab altero; vel quia alter
„ vicissim aliquid nunc, aut in futurum præ-
„ stare, vel facere debet. *L.* 5, §. 1. *junct.*
„ *l.* 7. *pr. Pact.*

„ *Priora* pacta JCtis Romanis contrariari
„ videbantur bonis moribus, *L.* 2, §. 3, *ff.*
„ *dol. mal. Exc. C.* 14, X. *de fid. instr. l.* 7, §.
„ 2. *l.* 57. *l.* 56. *pact. Barbos. l.* 14, *c.* 95, *n.*
„ 5; neque enim civibus temere sua jactare
„ permitti debere credebant: adeoque non
„ tam animo deliberato, quam præcipitato
„ consilio promisisse censebantur. §. *f. Inst.*
„ *bis, qui sui.* Atqoe ex ea ratione nullam inde
„ obligationem civilem nasci debere, statue-
„ bant. *L.* 3, §. 2, *O. A. l.* 7, §. 1, §. 7, *pact.*
„ *l.* 2, §. 3, *Exc. dol. l.* 3, *ff. Cond. sine caus.*
„ *l.* 27, *C. locat. Paul. sent.* 11, 24. Et talia
„ pacta *nuda* vocabant. *L.* 7, §. 4, *Pact.*

„ Hinc nec *ex stipulatione* obligatio jure
„ Romano oriebatur, nisi causa fuerit, pro-
„ pter quam partes inter se convenerint: *L.*
„ 3, §. 2, *O. A. l.* 3, *ff. Cond. sin. caus.* adeo ut
„ actor, qui ex stipulatione sine causa inita
„ agebat, repelleretur exceptione doli. *L.*
„ 2, §. 3, *ff. de dol. mal. exc.*

„ JCti ergo approbabant saltem *posteriora*
„ pacta, atque tunc demum obligationem ex
„ conventione juris gentium nasci, statue-
„ bant, si causa subesset, *l.* 7, §. 1, & §.
„ 4, *Pact. l.* 2, §. 3, *dol. mal. exc.* i. e. si syn-
„ allagma contineret. *L.* 19, *V. S. d. l.* 7, §.
„ 2. Atque hæc pacta vocabant *contractus.*

„ Hæc subtilitas juris antiqui Romani,
„ ab ipsis Legislatoribus in quibusdam pactis
„ correcta, postea in genere a Prætore limi-
„ tata, tandem jure Canonico, & moribus
„ plane abolita est.

„ Nam *I.* ipsæ Romanorum leges plures
„ pactorum species exceperunt, ex quibus
„ obligationem quoque civilem, i. e. actio-
„ nem dederunt, etsi causa nulla subfuerit.
„ Quæ *pacta legitima* vocantur. De quibus
„ vide *Diss. Proœm. XII,* §. 429.

„ Iisdem legibus statutum est *II.* ut *pacta*
„ *traditioni adjecta* obligent, & actionem
„ producant. *l.* 45, *l.* 48, *ff. Pact. ibique Goth.*

„ Porro *III.* jus Romanum constituit, ut
„ si pactum illud nudum confirmaretur per
„ verba solennia, i. e. per *verborum obliga-*
„ *tionem*, etiam ex pacto ita confirmato de-
„ tur actio. Cum enim jam causa aliqua, ni-
„ mirum, præcedens promissio, adsit, & ea
„ causa verbis corroboretur, adeoque de ani-
„ mo deliberato constet; is, qui iterato pro-
„ missionem repetit, temere promittere non
„ videtur. Atque ideo actio jure civili contra
„ stipulantem, si causa præcessit, datur. *Vid.*
„ *Dissert. Proœm. XII,* §. 436, *n.* 2, & §. 461.

„ Idem quoque *IV.* obtinet, si, cum quæ-
„ ri inter præsentes non possit per solennia
„ verba, id quod antea pacto nudo promis-
„ sum est, firmatur literis, adhibitis verbis
„ solennibus. *Vid. Dissert. Proœm. XII,* §.
„ 462. Quæ *literarum obligatio* dicitur.

„ *V.* Prætores id postea extenderunt, &
„ actionem dederunt ex pacto, si id per con-
„ stitutum, adeoque citra verba solennia, con-
„ firmatum fuit; vel si quis literis absque
„ verbis solennibus promittit, se id, quod
„ ipse, vel alius debet, soluturum: nam hoc
„ caso causa subest; debitum enim præce-
„ dens promittitur. Atque id æquitati natura-
„ li convenire, ait Ulpianus in *L.* 1, *pr. Const.*
„ *pec.* quia grave est fidem fallere.

„ Porro & *VI.* Leges Romanæ pacta nuda
„ valere, dixere, *si contractibus bonæ fidei*
„ *in continenti adjiciuntur:* quia pars sunt
„ contractus, eique inesse dicuntur. Aliud
„ autem statuerunt si ex intervallo adjicien-
„ tur. *Vid. supr. ad n.* 2. *v. unde nasci &c.*
„ *& partim except.*

„ Tandem *VII.* Prætor ex omni pacto ex-
„ ceptionem dedit, i. e. omnes effectus debiti
„ naturales ei tribuit, præter actionem, si-
„ mulque provocat ad æquitatem naturalem,
„ quia nihil tam fidei humanæ congruum esse,
„ ait, quam pacta conventa servare. *L.* 1, *ff. Pact.*

„ *VIII.* Jus Canonicum, & praxis hodierna,
„ jus naturæ reduxerunt, & ex omni pacto
„ actionem dant ei, cui aliqoid promittitur;
„ adeoque promittentem obligant ad præstan-
„ dum, vel faciendum id, quod promisit.
„ *Vid. Jus meum controv. tit. de Pact. q.* 10.

„ Hinc jam facile corruunt omnes allegatæ
„ rationes: quod in pactis nudis non constet

„ de voluntate transferendi juris: quod eorum, quibus promittitur, non interfit &c. „ Qooties enim duorum in idem placitum „ adest consensus, toties jure naturali & hodie promissor obligatur. Quod autem veteri jure actio data non fuerit si causa non „ subest, id ex mera ratione politica ita statutum est.

Sequitur inde, inter reges, & populos diversos, pactorum &c. vim esse nullam] Resp. fœdera, & pacta Principum non sunt pacta nuda, quia animus transferendi juris ex tractatibus præcedentibus, & secuta subscriptione apparet: hoc autem est synallagma.

Additio.

„ Supponendus est casus, qui inter privatos ponitur: quid si enim Princeps alii „ Principi præsenti promittat, se ei 1000, vel „ prædium donaturum? quid si absque ulla „ causa ei exercitum offerat, & auxilium „ promittat. Frustra promissor postea excipiet, se animum se obligandi, i. e. trans„ ferendi juris, non habuisse.

Quamdiu nihil ex iis præstitum est], „ Si „ enim promissa præstita sunt, nulla de obli„ gatione superest quæstio.

Ubi nulla certa forma fœderum, aut sponsionum reperta est] „ Uti reperta est in pactis „ privatorum, ex qua forma constat, an sit „ pactum, an contractus.

Cur leges &c. pactis obligationem possint addere], „ Uti addiderunt pactis legitimis, „ & quæ contractibus bonæ fidei accedunt.

Quæ quasi pactum commune sunt populi] „ Hinc Papinianus legem definit, commu„ nem reipublicæ sponsionem. *l. 1, ff. Legib.* „ Add. *Gron. b.*

Voluntas autem cujusque idem non possit] Hæc ratio non concludit. Nam leges vi imperii vim obligandi habent, etiam invitis subditis: adeoque argumentum a lege superioris ad voluntatem paciscentis non valet.

Additio.

„ Sed & ex alia ratione argumentum hoc „ non valet: nam leges illæ talia pacta sunt, „ quæ causam habent; ideo enim populus in „ leges civitatis consentit, ut jura singulo„ rum per leges illas defendantur.

Præcipue ubi lex civilis impedimentum non affert] „ i. e. Ubi lege civili statutum non est, „ ne ex pacto, cui causa non subest, obli„ gatio oriatur: quod cautum erat jure Ro„ mano.

Quod voluntate sufficienter significata dominium transferri potest] Hoc argumentum plane non stringit. Verum enim non est, nuda voluntate, non accedente traditione, dominium transferri.

Ut ante diximus], „ *L. 2, c. 6, §. 1, n. 2. c.* „ 8, §. 25. c. 12, §. 15, *n.* 1. ubi plenius hanc „ doctrinam Grotii refutavimus. Add. *Diss.* „ *Proœm. XII, §.* 266. *n. 6, seq.*

Quidni ergo possit transferri & jus in personam] i. e. obligatio constitui. At non quærit Connanus, an quis voluntate sua se obligare possit? sed an obligare se voluerit qui nudum pactum iniit, unde non constat de animo transferendi juris, quod & naturali, & civili ratione negandum est.

Additio.

„ Diximus, eum, qui promittit, etsi sine „ causa, semper obligari: nec quæri, an ani„ mum transferendi juris habeat. Hoc ipso „ enim jus transfert, dum fidem dat.

Aut ad transferendum dominium], „ Nudo „ enim pacto, & sola voluntate, dominium „ transferri, passim docet Grotius, ideo re„ futatus in *Diss. Proœm. XII. §. 268, n. 6.*

Quod jus ipso dominio minus est], „ Auctor „ sibi contrarius est: alibi enim statuit, ve„ rum dominium sola voluntate citra traditio„ nem in alterum transferri. *vid. c. seq. §. 15.*

Aut ad aliquid agendum], „ Obligationum „ enim substantia in eo consistit, ut alium „ nobis adstringat ad *dandum aliquid*, vel ad „ *faciendum*, vel ad *præstandum. d. l. 3, O. A.*

Quippe cum in actiones nostras par jus habeamus, atque in res nostras], „ Verum hoc „ est: at non ad eum effectum, ut nuda vo„ luntate rei dominium in eum, cui promit„ titur, transferatur, quod Auctor vult; sed „ ut jus petendi ei competat: quod jus ex „ obligatione personæ descendit, non ex jure „ aliquo in re.

Nihil esse tam naturale, quam voluntatem domini rem suam transferre volentis &c.] 4
„ Cum enim unicuique jus in res suas, ad„ eoque & facultas pro lubitu de iis dispo„ nendi, competat, eas sua voluntate in „ alium transferre potest.

Nihil esse tam congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare] Vid. *l. 1, de Const. pec.* Jurisconsulto *fides* hic est id, quod menti agentium convenit, & quatenus convenit; non enim fidem alter alteri dedit, nisi quatenus voluntatem dandi declaravit: unde si non fuit animus se obligandi, hactenus fides data non est. Ergo cum duo idem

idem velle se declarant, & ita consentiunt, potest esse eorum sententia ut invicem jus dare velint, & se obligare; potest etiam esse sensus ut non velint, & tum voluntas necessitatem non infert: ut si duo conveniunt ad emendum, permutandum, spatiandum &c. Ex verbo enim *volo* apparet tantum animus volendi, non se ligandi; nullus hic est animus transferendi juris in alium, nihil alii abest, nihil ego alieni teneo: adeoque animus se obligandi necessario adesse debet, ut alius alium cogere possit. Atque in eo accurate cum jure naturæ conveniunt principia juris civilis. *Vid. L. 22, ff. de legat. 3. L. 7, §. p. de don. int. conj.*

Jure naturæ igitur is, qui allegat, promittentem obligare se voluisse pacto nudo, id probare debet: si tamen res promissa actu præstita est, jam promittens probare debet, se animum non habuisse sese obligandi.

Hæc naturæ ratio est. Sed cum inde inextricabiles lites oriri possent, Jure Rom. modus verborum præscriptus est, quo de animo se obligandi constaret: si partes hoc præscripto modo non utuntur, jure civili denegatur actio, licet forte de animo se obligandi constet; & sola exceptio datur ei, cui promissum est, si forte res promissa penes eum sit.

Additio.

„ JCtus loquitur hic de nudis pactis, quæ „ synallagma non habent: & de his ait, *gra-* „ *ve esse fidem fallere*; indeque talia pacta „ servari vult. Supponit ergo, jus ex tali „ pacto in alterum transferri.

Sic edictum de constituta pecunia favere dicitur naturali æquitati] „ *Hoc edicto Prætor* „ *favet naturali æquitati, qui constituta ex* „ *consensu facta* (etsi synallagma i. e. causa „ non subsit) *custodit, quoniam grave est fi-* „ *dem fallere*: quæ sunt verba *L. 1, ff. const. pec.*

Ubi nulla in constituente debendi causa præcesserat] „ Obligatio enim ibi oritur ex solo „ consensu, nec ulla causa hic subest, ob quam „ promittitur

Eum natura debere, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus] „ Jure „ Gentium igitur obligatio ex eo solo oritur, „ quod fidem secuti sumus paciscentis. Atque „ ex hac fide data promittens natura debere „ dicitur *L. 84, ff. R. J.* Indeque ei, qui ex tali „ debito solvit, condictio indebiti non datur.

Vox oportet, necessitatem quandam moralem significat] Quæ necessitas oritur ex solo consensu, ex eo, quod promittens fidem dedit.

Fidem secutos censeri, ubi res integra esse desiit] „ *Vid. supr. ad n. 2. v. quod si res &c.* „ Diximus, obligationem ex promisso oriri, „ etsi res non sit integra: adeoque verum „ non est, Paulum de tali casu loqui, ubi res „ integra esse desiit. *Vid. supr. ad* d. v. *&* „ *seq. conf. not. seq.*

Quæ cessat si ex qualicumque pacto solutum quid sit] „ Paulus igitur supponit, eum, qui „ jure gentium dare debet, natura nobis de- „ bere ideo, quia ejus fidem secuti sumus: „ *l. 84, R. I.* At qui nudo pacto aliquid pro- „ mittit, jure gentium dare debet. *L. 5, §. 1.* „ *junct. l. 7, pr. & §. 4, Pact.* Jure gentium „ igitur ex nuda voluntate obligatio oritur, „ adeo ut licet actio jure Prætorio inde non „ detur, tamen omnes reliqui effectus debi- „ ti adsint, inter quos refertur, quod solu- „ tum repeti non possit tanquam indebitum. „ *d. l. 84.*

Quia jam ante &c. naturæ, ac gentium jure dari oportebat] „ Ex pacto nudo enim obli- „ gatur promittens etiam naturæ jure: *d. l.* „ *5, §. 1. junct. l. 7, pr. & §. 4, Pact.*

Re adhuc integra] „ i. e. Ante numeratio- „ nem, vel impletionem pacti. *Vid. Gron. h.*

Etiamsi lex civilis ad præscindendas lites auxilium suum non præstabat] „ i. e. Etiamsi „ jure civili actio ex nudo pacto non daretur. „ Ex ratione enim mere politica introductum „ erat, ne subdiri nuda sua voluntate, i. e. „ sine causa se obligare possint.

Ut fundamentum justitiæ fidem appellet] 5 „ Quod latius explicat Auctor *infra l. 3. c. 25,* „ *§. 1. & l. 3. c. 19, §. 1.* Sanctimoniam fidei „ variis in locis, & graviter commendat B. „ Parens: ita enim in *Volum. 1. disput. fol.* „ *193.* ait, nulla re vehementius rem pu- „ blicam contineri, quam fide, ex *lib. 3.* „ *offic.* Nec Principem ulla re propius acce- „ dere ad Deum, quam fidem servando; sine „ qua nec pax, nec fœdus inter Principes, „ nec ulla societas inter homines tuta esse, „ aut ad momentum consistere possit & „ quæ proinde omnis juris, ac societatis vin- „ culum.

Ante Jovem generata, decus divumque, hominumque:
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt:
Justitiæ consors, tacitumque in pectore numen.
Sil. Ital.

„ Ulterius sanctimoniam fidei explicat in „ *Eod. Vol. 1, f. 257. & in Volum. 2, fol.* „ *597, §. 1, & 2.*

Quam & justitiæ sororem dixit Horatius] „ Quia justus non est qui fidem non servat.

Ac Simonides] „ Plures Simonides fuisse, „ constat ex *Fabricii biblioth. Græc. in indice,*

„ *voce Simonides*. Hoc Simonidis effatum ex-
„ ſtat apud *Platon. l. 1. de republ. pag.* 331.

Sed & verum dicere] „ Qui enim fidem
„ non ſervat, quam promiſit, falſum dicit.
„ *Vid. Sen. ep.* 52, 75, 94, & 108.

6 *Diſtinguendi ſunt tres gradus loquendi de rebus futuris, quæ noſtræ ſunt poteſtatis*] „ Auctor tres locutionum de futuris, i. e. promiſſionum, gradus facit 1°. Quando promiſſor aliquid aſſerit pro præſenti intentione, forte mox mutaturus, §. 2. 2°. Cum aliquid in futurum vult, cum ſigno de non mutando, & citra animum jus proprium in alterum transferendi: ut in pollicitatione §. 3. 3°. Cum quis voluntati addit ſignum, quod velit jus proprium alteri conferre, §. 4. Ex *primo* gradu nullam oriri obligationem, ait: ex *ſecundo* obligationem quidem oriri, ſed jus proprium in alterum non transferri, ex *tertio* ſimilem oriri effectum, qualem in alienatione dominii.

„ Hæc graduum diſtinctio rem obſcuram magis reddit, quam explicat: jus naturæ ſimpliciſſimum eſt, pactum enim obligat, *quando duo in idem placitum conſentiunt. L.* 1, *ff. pact.* Non autem conſentiunt, niſi in tertio ab Auctore propoſito gradu.

Quæ noſtræ ſunt poteſtatis] „ Si enim in noſtra poteſtate non ſunt, nec jus earum rerum in alios transferre poſſumus. *Vid. inf.* §. 8.

Aut fore putantur] „ Si ſcilicet bona fide res noſtras eſſe putamus, cum ſint alienæ.

Ad §. II.

Aſſertio explicans animum, qui nunc eſt] „ v. g. Si quis in genere declarat, ſe donare velle domum ſuam, non facta mentione quando, vel cur ſit donaturus.

Et ad hanc, ut vitio careat, requiritur veritas cogitationis pro præſenti tempore] „ Immo ſive ſerio, ſive dicis cauſa mentem talem declaraverit, aſſertio hæc vitio caret; fidem enim alii non dedit.

Non autem ut in ea cogitatione perſeveret] „ Nemini enim ex illa aſſertione jus quæritur.

Naturalem potentiam mutandi conſilium] „ Liber enim eſt animus: adeoque pro lubitu velle, & nolle poteſt.

Sed & jus] „ Diximus enim, nullum alii jus ex tali aſſertione quæſitum; indeque facultatem illam naturalem reſtrictam non eſſe.

In mutatione ſententiæ] „ Vide id explicantem Gronovium *b*.

„ Nos diximus in caſu propoſito, ſi aſſerens mutat ſententiam, nunquam eſſe vitium. Nihil enim promittitur, nemini fides datur, nemini jus quæſitum eſt: adeoque facultas naturalis mutandi, jure non eſt reſtricta.

Vitium eſt aliquod] „ Forte quod pro tempore præſenti non vere cogitavit id, quod aſſerit.

Aut accedit] „ Puta, quia prior ſententia erat melior.

Id non eſt intrinſecum mutationi] „ Quia non aſſerit, quod velit perſeverare in eadem cogitatione.

Sed ex materia, puta, quia prior ſententia erat melior] „ Adeoque ubi vitium mutationi accedit: vel ſi vitium ab initio ineſt, forte quod aſſerens pro præſente tempore non vere cogitaverit. &c.

Ad §. III.

Cum *voluntas ſe ipſam pro futuro tempore determinat, cum ſigno ſufficiente*] „ Parili obſcuritate laborat hic §. cum præcedenti. Res ipſa naturali ratione per ſe clara eſt.

„ Supponit Auctor caſum, ubi quis præſente Cajo declarat, ſe Titio 100 daturum; quod negotium *pollicitationem* vocat. Hoc caſu *voluntatem aſſerentis ſe determinare*, ait, *cum ſigno ſufficiente ad indicandum perſeverandi neceſſitatem*: indeque promiſſorem obligari, putat.

„ Bene autem notandum eſt, Auctorem *neceſſitatem* illam implendi promiſſum non deducere ex *jure naturæ ſociali*, ſeu ſtricte ſic dicto; ſed ex *jure naturæ laxiori ſenſu ſumto*: ex lege, ſcilicet, charitatis, vel quod idem eſt, ex regulis perfectionum. Conf. *infra* §. 14, & *Diſſ. Proœm. II*, §. 8, *ſeq.*

„ Equidem, paſſim dictum eſt, non dari jus naturæ ſociale, nedum laxius. Unum eſt jus naturæ, quod ex ſola voluntate Dei oritur, & in jure ſuo cuique tribuendo conſiſtit, quodque obligationem producit, vel intuitu aliorum hominum, vel intuitu ſolius Dei. Neutra autem obligatio obtinet in *pollicitatione*. Promiſſor enim non obligatur *Titio*, qui non acceptavit: adeoque hactenus non eſt duorum in idem placitum conſenſus. Nec *Deo* obligatur, quia

„ quia Deus vult quidem, fidem datam impleri: at fides hic data non est Titio; „ hinc tuto mutare consilium, re quippe integra, potest.

Et hæc pollicitatio dici potest] „ Describitur „ enim pollicitatio, offerentis solius promissum: indeque distinguitur a pacto, quod „ est consensus duorum. *L.* 3, *ff. Pollicit.*

Seposita lege civili] „ Immo nec lege civili „ jus proprium dat alii; *L.* 1, §. 1. *ff. de pollicit.* nisi in casibus specialibus: si quis reipublicæ, piæ causæ, vel ob honorem pollicitus est, vel si promissum implere cœpit. *d. l.* 1, *d. l.* 3.

Aut absolute] „ Si pure pollicitus est.

Aut sub conditione] „ Si sub conditione „ promisit, eaque existit, *l.* 11, *ff. pollicit.*

Sed jus proprium alteri non dat] „ I. e. „ alteri jus agendi non oritur ex tali pollicitatione: idque verum est, etsi is, qui præsens fuit, nomine absentis acceptaverit, „ quia naturali ratione alii pacisci non possumus. *Vid. infra* §. 14, *seq.*

Ut obligatio sit in nobis, & nullum jus in alio] „ Hanc Auctoris hypothesin exposuimus „ in *Diss. Proœm. II*, §. 10, 11, 12, & 13.

Sicut in debito misericordiæ, & gratiæ reponendæ apparet] „ Hanc enim obligationem „ non oriri ex jure naturæ stricte sic dicto, „ sed laxiori, passim docuit. Vid. *dict. diss. Proœm. II*, §. 10, *seq.*

Quibus simile est hoc debitum constantiæ, sive fidelitatis] „ Diximus, non peccari contra debitum constantiæ, quia promittens, „ re integra, mutare animum naturali quoque ratione potest: nedum peccatur contra debitum fidelitatis, quia fides data non „ est absenti.

Itaque] „ Qoia pollicitatio, etsi ex hypothesi Auctoris promittentem obliget, jus „ proprium ei non dat, cui promittitur.

Res pollicitantis retineri] „ Si forte is, cui „ pollicitatio facta est, eam possideat.

Ad implendam fidem cogi jure naturæ non poterit] „ I. e. is, cui pollicitatio facta est, „ actionem non habet ut compellat pollicitantem ad rem præstandam, quia jus proprium non habet.

Ad §. IV.

1 Tertius *gradus est, ubi ad determinationem talem accedit signum volendi jus proprium alteri conferre*] „ Adeoque ad id, „ ut ex pacto oriatur perfecta obligatio, Auctor requirit 1°. ut voluntas pro futuro „ tempore se determinet eum signo deliberati animi, i. e. cum signo sufficienti ad „ indicandum perseverandi necessitarem. *Vid.* „ §. 3, *n.* 1. §. 4, *n.* 1, & 3. 2°. Præterea „ requirit, ut concedat alteri jus proprium: „ *d.* §. 3, & *d.* §. 4, *n.* 3.

„ Nos eum JCtis Romanis statuimus, „ perfectam esse promissionem, quando duo „ inter se consentiunt de dando, vel præstando aliquid: tunc enim semper jus aliquod proprium in alterum transfertur, quia „ *duo in idem placitum consentiunt.*

Similem habens effectum qualem alienatio dominii] „ Similitudo in eo consistit, quod „ uti in alienatione rei ipsum dominium transfertur, ita per pactum jus paciscentis alienetur, & in alium transferatur.

Est enim aut via ad alienationem] „ Ex „ pacto enim de re initro conceditur creditori jus exigendi rem promissam, & creditor agit contra promittentem, ut rem tradat, i. e. eam alienet.

Aut alienatio particulæ cujusdam nostræ libertatis] „ Obligatio enim, quæ ex pacto „ oritur, est vinculum juris, per quod quis „ adstringitur ad aliquid faciendum, vel præstandum.

Illuc pertinent promissa dandi, huc promissa faciendi] „ Omnis enim promissionis objectum sunt vel res, vel facta. *Laut. comp.* „ *pag.* 8, 49, & 621.

Ejus, quod dicimus, insigne nobis argumentum præbent divina oracula] „ Promissa „ servanda esse inter homines, vel ex eo „ probatur, quia ipse Deus suis promissis se „ alligatum fatetur. Si igitur Deus, qui nulla „ lege constringitur, ex suo promisso obligatur, multo magis homo, qui legi naturæ tenetur.

Qui nulla constituta lege obstringi potest] „ Quia superiorem non habet. Unde ergo „ obligatio illa oritur? Resp. ex natora perfectionis suæ, quia nec mentiri, nec mutare voluntatem potest.

Unde sequitur, ut promissa præstentur, venire ex natura immutabilis justitiæ, quæ Deo, & hominibus &c. communis est] „ Justitia „ omnino Deo, & hominibus communis est: „ at diverso modo. Nam *alia* est natura justitiæ, quæ Deo propria est; *alia* autem „ natura justitiæ hominibus propria. *Prior* „ non oritur ex lege superioris; & Deus ad „ regulas suæ justitiæ, adeoque & ad implendum

„ dum promissa, obligator non ex vinculo
„ aliquo externo, sed ex natura suæ perfe-
„ ctionis: adeoque ex necessitate aliqua, quæ
„ non extra Deum, sed in ipso Deo est. *Po-*
„ *sterior* oritur ex sola lege divina, quæ si
„ non exstaret, homines fidem fallere po-
„ tuissent: adeoque hæc necessitas non est
„ intrinseca, sed extrinseca; & ab alia pen-
„ det causa.

Et omnibus, qui ratione utuntur] „ Ex
„ sola enim ratione apparet, natura aliquid
„ justum esse.

Suo modo] „ Nimirum, Deo ex necessi-
„ tate intrinseca, hominibus extrinsece ex
„ lege superioris.

Defixisti externo volu tuas, illaqueatus et verbis oris tui] „ Ob necessitatem præstandi
„ ea, quæ promisisti.

Vinculum] „ Ita JCtis Romanis quoque
„ obligatio, quæ ex promissis oritur, defi-
„ nitur vinculum juris, quo necessitate ad-
„ stringimur ad aliquid præstandum, vel fa-
„ ciendum. §. 1, *Inst. Oblig.*

Voto comparatur] „ Hebræi voto eam com-
„ parant ad effectum obligationis, quia vo-
„ tum impleri debebat: ibi enim Deo jus
„ quæsitum est, qui semper acceptat oblata;
„ adeoque jus illud a vicariis Dei exigi po-
„ test. *Vid.* §. 14, & *supr.* §. 2.

Capit, ac vincit quodammodo promissorem]
„ Naturam hujus vinculi late explicavimus
„ *cap. præc.* §. 1, *prop.* 5.

Vox mea facta tua est] „ Metaphorice hoc
„ intelligendum: nimirum, jus meum per
„ meam vocem, i. e. per meam dispositio-
„ nem, tuamque acceptationem, tuum fit.

2 *Non difficulter respondebimus ad Connani argumenta*] „ Quibus probare contendit, ex
„ pactis nudis non oriri obligationem, nisi
„ synallagma adsit. *Vid.* §. 1, *n.* 1.

Nam JCtorum dicta] „ Exposita *supra* §.
„ 1, *n.* 1.

Respiciunt id, quod Romanis legibus erat introductum] „ Romanæ leges statuerunt,
„ ne ex pactis nudis detur actio (nam obli-
„ gatio naturalis omnino ex pactis nudis ori-
„ tur): ratio autem hujus statuti civilis est,
„ ne subditi temere, & sine causa promitte-
„ rent, suumque jactarent.

Quæ deliberati animi signum certum constituerunt stipulationem] Non enim temere videtur promisisse, qui ex causa præcedenti promittit. Hinc ipsa stipulatio nulla est, si causa non præcesserit. *L.* 2, §. 3, *ff. Exc. dol.*

Similes esse in aliis populis leges] Ne valeant pacta, nisi adhibitis certis solennitatibus.

Quæ lex ad id præstandum nos, quod alicui promisimus, obligat? ait Seneca] Seneca *l.* 5, *de benef. c.* 21, probare vult, multa actionem non habere, quæ tamen æqua sunt: postquam igitur quæsivit, *quænam lex ad id præstandum nos, quod alicui promisimus, alliget?* statim addit: *tamen fidem datam, & non servatam indignabor.*

De promisso non solenniter facto loquens]
„ Etsi igitur is, qui neglectis solennibus ju-
„ re inventis aliquid promittit, jure civili
„ non obligetur, in conscientia tamen tutus
„ non est, & merito indignationem ex sen-
„ tentia Senecæ meretur.

Possunt autem naturaliter deliberati animi alia esse signa, præter stipulationem] Semper deliberatus animus adest, quoties duo in idem placitum consentiunt, nec aliud deliberati animi indicium requiritor. 3

Aut si quid ei simile ad actionem pariendam lex civilis postulat] „ JCti Romani præ-
„ ter stipulationem alios modos statuerunt,
„ quibus ex pactis nudis etiam actio dare-
„ tur: nimirum, 1. si quis constituit se so-
„ luturum id, quod nudo pacto promiserat.
„ 2. Si pactum accedit contractui bonæ fi-
„ dei. 3. Si accedit literarum obligatio &c.
„ *Vid. Dissert. Proœm. XII*, §. 438.

Id nos quoque ad vim obligandi non credimus pertinere] Diximus, omne pactum animo deliberato fieri, quia supponimus, duos in idem placitum consensisse.

Imo & quod deliberato fit, sed non eo animo ut jus proprium concedat alteri &c.] Ex omni promisso, ubi duo de eadem re consentiunt, jus proprium conferri in eum, cui promittitur, modo diximus.

Ex eo negamus jus exigendi cuiquam naturaliter dari] Intelligit Auctor promissum ab uno factum, & ab altero non acceptatum: ut in pollicitatione. *Vid.* §. 3. Ibi verum est nullam actionem dari, quia non est pactum, seu duorum in idem placitum consensus.

Quanquam hinc non solam honestatem, sed & necessitatem quandam moralem nasci, agnoscimus] Imo nec honestatem, nedum moralem necessitatem ex pollicitatione oriri, diximus. Si quis igitur asserit se Cajo absenti 100 dare velle, voluntatem citra imperfectionem mutare potest.

De eo autem, quod ex Cicerone adducitur]
„ Compendium eorum, quæ Tullius tradit,
„ jam

,, jam exhibuimus *supra* §. 1, *n.* 4; simulque
,, mentem ejus explicavimus.

Sed quæ ad perfectæ promissionis vim requiruntur, videamus] ,, Hæc requisita exposui-
,, mus supra §. 1, *prop. V.* Ubi dictum est,
,, ad justam dispositionem requiri 1. faculta-
,, tem justam, 2. voluntatem, 3. ejus de-
,, clarationem.

Ad §. V.

1 Primum *requiritur usus rationis*] Nam deficiente rationis usu nulla est facultas agendi, nullaque voluntas, adeoque nec pactum.

Ideo & furiosi, & amentis] Furiosus igitur 1. non habet intellectum, adeoque deficit facultas disponendi, utpote quæ supponit judicium, & intellectum: 2. non habet voluntatem, utpote quæ sine intellectu non procedit; adeoque deficit placitum.

Et infantis nulla est promissio] Infans enim judicio maturo destituitur, utpote quod non incipit nisi a tempore pubertatis, quia cum facultate propagandi demum incipit facultas administrandi. Vid. *supr. L.* 2, *c.* 5, §. 2. Adeo ut licet forte de industria infantis ante pubertatis annos constet, nihilo magis ex promisso obligetur.

Aliud censendum de minoribus] ,, Post pu-
,, bertatem enim & judicium, & administran-
,, di facultatem, natura concessit minoribus:
,, at jus Romanum propter lubricum ætatis,
,, & quia in hoc statu corrupto difficilior est
,, rerum administratio, læso dedit restitutio-
,, nem in integrum.

Ut & fœminæ] Fœminæ plenissimo judicio gaudent, indeque ex quo puberes sunt, rerum suarum administrationem habent: at quia fœminæ adhiberi domesticis saltem negotiis, & ideo negotiorum formas, forique subtilitates ignorare solent, jura civilia ipsis, si de futuro earum præjudicio agitur, certis casibus prospiciunt, uti in intercessionibus, &c. vel dato litis curatore; hoc autem meri juris civilis est.

Id tamen nec perpetuum est] ,, Dixi & fœ-
,, minas, & minores judicio a natura præ-
,, ditos, administrationisque capaces esse;
,, quod autem eis succurratur, id a jure ci-
,, vili est.

,, *Instio*: cur ergo fœminæ a regnis exclu-
,, dunrur? Resp. quia hoc officium sua natu-
,, ra virile est. *Vid. L.* 2, *c.* 7, §. 17, & 18.

Nec per se sufficit ad actus vim eludendam]

,, Nam natura quoque judicii gradus sunt;
,, sane, inter masculos quoque alter altero
,, judicio prævalet: sufficit ergo quod mino-
,, res, & fœminæ puberes communiter ple-
,, nissime intelligant id, quod agunt.

Non potest certo definiri] ,, Equidem na- 2
,, tura id definivit ex momento pubertatis:
,, at hoc ipsum momentum incertum valde
,, est, cum in aliis citius, in aliis tardius
,, procedat. Ita enim apud Colchos ante de-
,, cimum annum puberes fieri fœminas, tra-
,, dit *Busbeq. ep.* 3, *p. m.* 155. *Vid. Zach.*
,, *qu. Med. leg.* 1, *b.* 1, *q.* 5, *n.* 17. *qu.* 6, *n.*
,, 25. *L.* 8, *t.* 1, *q.* 4, *n.* 4. Merito ergo Le-
,, gislatores certum annum statuerunt.

Sed ex quotidianis actibus, aut etiam ex eo &c.] ,, Imnio regula generalis lege con-
,, stitui solet, juxta facultatem generandi
,, communem.

Qui annum implesset decimum tertium]
,, Nam facultas generandi ex eo tempore ple-
,, rumque competit.

Puella, quæ duodecimum &c.] ,, Non He-
,, bræi saltem, sed & Romani pubertatem
,, fœminarum ad brevius spatium restrinxe-
,, runt, quia facilius gignunt, indeque &
,, citius ad administrandum sunt capaces: &
,, cum administratio fœminarum respiciat cu-
,, ram rei familiaris, longe ea facilior est,
,, ac ea, quæ maribus natura incumbit. *d. c.*
,, 5, §. 2.

Quasdam promissiones pupillorum] ,, Regu-
,, lariter enim pupilli nec naturaliter obligan-
,, tur. *L.* 59, *ff. O. A. l.* 41, *Cond. ind. l.* 43,
,, *O. A.* Quidam tamen casus excipiuntur,
,, de quibus *vide jus nostrum controv. tit. de*
,, *pact. q.* 30.

Ac minorum irritas pronunciant] ,, I. e.
,, Nullas declarant, ita ut nec naturaliter
,, obligetur minor: quod verum est si cura-
,, tor ipsi datus est; tunc enim similis fit pu-
,, pillis: *arg. l.* 3, *C. Restit. in integr. l.* 6, *ff.*
,, *V. O. Vid. jus contr. d. tit. q.* 31.

Adversus quasdam restitutionis beneficium introducunt] ,, Si scilicet curatorem non ha-
,, bent, & læduntur. *L.* 3, *c. Rest. in integr.*
,, *vid. jus controv. tit. Pact. q.* 31.

Sed hi effectus sunt proprii legis civilis]
,, Quod quædam *pupillorum* promissiones ir-
,, ritæ declarentur, id non ex jure civili est;
,, nam omnes promissiones *pupilli* jure na-
,, turæ irritæ sunt: quod autem *minorum*
,, promissiones aliquando irritæ declarentur,
,, aliquando restitutio contra eorum actus de-
,, tur, hi effectus sunt proprii legis civilis.

Nisi quod quibus locis obtinent, ibi eas servari etiam naturale est] „ Quia leges civiles „ quoque obligant in conscientia, & naturæ „ lex est jussui superioris parere.

Quare etiam si peregrinus cum cive paciscatur, tenebitur illis legibus] Peregrinus enim quamdiu in alieno territorio commoratur, subjectus est legibus illius territorii; alibi enim probavimus, fundatam esse jurisdictionem intra fines territorii, & in omnibus personis, quæ in eo degunt. *Vid. Lib.* 1, *c.* 3, §. 5. Indeque hactenus inter peregrinum, & civem, nulla est differentia.

Subditus temporarius] Ex natura jurisdictionis, quæ non personarum numero, sed finibus territorii definitur. *Vid. l.* 1, *c.* 3, §. 5, *n.* 7. *Propos. VI. p.* 212.

3 *Plane aliud erit si in mari pactio fiat*] „ Cum enim leges in mari non sint statutæ, „ solum jus naturæ ibi obtinet.

„ Aliud dicendum 1. si mare est occupa- „ tum; tunc enim valet promissio juxta leges „ imperii ejus, cui mare est proprium. 2. A- „ liud quoque obtinet si ejusdem civitatis „ cives vel auctoritate publica, vel commer- „ cii causa navigant; hi enim legibus patriæ „ subjecti manent, quia domicilium retinent, „ etiam absentes. *Vid. Tesm. h.* & *Pufend. de jur. nat. l.* 3, *c.* 6, §. 5, *in fin.*

Aut in vacua insula] „ Ibi enim itidem „ solum jus naturæ obtinet, quia alius supe- „ rior non est, nec leges civiles ibi exstant: „ adeoque nec minor in insula vacua contra- „ hens gaudet beneficio restitutionis.

Aut per literas inter absentes] „ Si quis „ extraneo per literas aliquid promittit, quæ- „ ritur, an valeat hoc pactum juxta leges „ loci, ubi promittens degit: an æstimari „ debeat ex legibus loci, ubi acceptans mo- „ ratur; an juxta leges naturæ? Auctor po- „ sterius statuit, adeoque minorem contra „ extraneum acceptantem non restitui, pu- „ tat. At verius est, negotium valere ex ju- „ re ejus loci, ubi negotium perfectum est: „ & cum perficiatur demum acceptatione, „ & consensu ejus, cui promittitur, nego- „ tium dijudicandum est ex legibus, quibus „ acceptans utitur. Si proinde is minor, & „ læsus sit, ac legibus illius loci restitutio- „ nis beneficium obtineat, eo uti omnino „ potest, etiam contra eum, qui absens per „ literas contraxit.

Ut & pacta eorum, qui summam habent potestatem] „ Nam summæ potestates legibus „ civitatum non subsunt; sed eorum pacta „ ex solo jure naturæ æstimantur.

Qui tales sunt: nam in his, quæ privatim agunt, locum habent leges] „ Diximus „ alibi, Principes, si de jure suo privato dis- „ ponunt, subesse legibus civilibus: inde- „ que *I.* eos obligari ex negotiis, quæ vim „ obligandi a solo jure civili habent, ut ex „ pollicitatione, testamento, &c. *II.* Eos „ omnibus privilegiis juris civilis, quæ ad „ infirmandas obligationes concessa sunt, „ uti posse: indeque 1. eos non teneri ex „ negotio, cui forma præscripta deest; adeo- „ que non obligari ex venditione si pretium „ definitum non est, &c. 2. Eos ad rescin- „ dendum negotium agere posse, v. g. ob „ lubricum ætatis, læsionem enormem, &c. „ 3. Eos actiones elidere posse exceptione „ SCti Macedoniani, Vellejani &c. *Vid. in- fr. c.* 14, § 1, & 2, §. 6, *n.* 3.

Leges, quæ irritum actum faciunt] „ Ve- „ rum hoc est si subditi, vel si extranei cum „ Principe ut privato contrahunt; nam bene- „ ficia legum civilium subditis concessa, „ multo magis Principi in suo territorio pro- „ desse debent. Sed & extranei legibus ejus „ loci, ubi contrahunt, utuntur.

Ubi id in favorem ipsius sit] „ Hinc Prin- „ ceps minor si cum suo subdito contrahit, „ vel cum extraneo in suo territorio, & læ- „ sus sit, restitui debet in integrum. *d. c.* 14, „ §. 1, *seq.*

Non in pœnam] „ Immo & si in pœnam „ lex infirmet obligationem: hinc præscriptio „ quoque Principi in juribus privatis obstat. „ *d. c.* 14.

Ad §. VI.

Explicavimus in præcedentibus 1 quid sit pactum: diximus, illud esse declarationem voluntatis nostræ de jure in alium transferendo. Hic quærit Auctor, quid juris sit, si promittens errore inductus voluntatem declaraverit? & ait, non valere dispositionem erroneam, si in præsumtione quadam facti promissio se fundat: aliud autem esse si adfuerit error, sed in quo fundata non erat promissio. Auctor revera nihil decidit; nam sola hic quæstio est de errore in re, de qua promissio facta est, adeoque de errore, in quo promittens se fundat. Sed & sæpius dixi, ex præsumptionibus jus naturæ non ori-

ri:

ri: hinc ex aliis principiis fundamenta decisionis desumi debent. Vera principia hæc sunt.

PROPOSITIO I.

Error tollit consensum, eoque negotium quatenus errat.

DEMONSTRATIO.

Cum dispositio nihil aliud sit, quam voluntatis nostræ declaratio, facile constat, voluntatem non esse, nisi præcedat scientia, cum ignoti nulla sit cupido: deficiente igitur scientia, uti deficit si errat, deficit consensus, eoque volontas, adeoque negotium, quippe in quod consensum non est. Hinc Seneca 4, *benef.* 36, ait: *demens est qui fidem præstat errori.*

PROPOSITIO II.

Si in parte erratum, videndum an dividuum sit negotium, an individuum: illo casu si pars, in qua errore consensum, dividi ab altera potest, pro parte valet: hoc casu error totum tollit.

DEMONSTRATIO.

Regulam posuimus in *Propositione* 1. quod error tollat consensum, eoque negotium, *quatenus errat:* adeoque si pro parte errat, saltem vitiatur promissio in parte qua errat; nam in hac sola deficit consensus, adeoque substantia negotii. In reliquis ergo particulis, ubi erratum non est, jus est prout partes disposuere. Unde regula naturæ est, utile per inutile non vitiari. *l. f. ff. V. O.* At aliud dicendum si negotium individuum est, & separari non potest id, in quo erratum est, a reliquis partibus: nam nec totum valere potest, quia parti vitium inest; neque pro parte, quia dividi non potest: neque ergo ex toto jus peti, neque ex parte potest; non ex illo quia deficit consensus; nec ex hac, quia individuum est. Individuum autem quid est, non tantum ratione rei, sed etiam ratione voluntatis, uti si de parte negotium contracturus non fuisset.

PROPOSITIO III.

Si tamen cujusdam culpa est damnum errore datum, is reparare tenetur.

DEMONSTRATIO.

Etsi igitur negotium errore contractum irritum fiat, si tamen alter inde damnum passus sit, videndum quis causa sit erroris, indeque damni dati: is enim, cujus culpa error ille contigit, tenetur ad damni reparationem, quia facto hoc illicito causam dedit damno. Pro culpa autem quoque habetur quando magis uni, quam alteri imputari potest; quo argumento sæpius utuntur JCti Romani. *Vid.* *§. f. Inst. societ. L.* 11, *ff. Leg. Aquil.*

Additio.

„ Hinc jam decidi facile possunt duæ quæstiones a Cicerone propositæ. *Altera* est de mercatore Rhodio, circa quam inter duos Stoicos, Diogenem Babylonium, & Antipatrum, gravis dissensus fuit: prædictus nimirum mercator cum sciret naves frumento onustas afferri, tacuit, & pluris vendidit; Diogenes fraudem mercatoris probavit, quia liber utriusque fuit consensus; Antipater omnia manifestari voluit. *Vid. Cic. l.* 3, *de offic. c.* 12, *seq.* Equidem Diogenis sententia de jure verior est; quia mercator nihil egit in alieno, sed suum vendidit, & emtor suum pretium libere obtulit; nec ulla ratio dari potest, cor is adventum navium indicare debeat: & cum pretium non minuatur nisi cum indigentia cessat, bæc non cessavit ante eventum; nec mercator tenebatur ex facto illicito, quia indicare non tenetur. Sententia autem Antipatri virtuti, & generositati est convenientior. *Conf. c. seq.* §. 9.

„ *Altera* de C. Canio equite Romano, quam B. Parens in *Dissertatione* 53. *vol. II, fol.* 1091. (quem locum §. *sequenti* inferemus) explicavit, & nos in *dissertatione Proœm. XII.* §. 438, *n.* 4, examinavimus: quo nos remittimus.

PROPOSITIO IV.

Si neutrius, vel utriusque culpa erratur, neuter tenetur.

DEMONSTRATIO.

Si ab utraque parte ignorantia est invincibilis, neuter facit injuriam: adeoque nec ibi est reparandi necessitas, indeque nec restituendi obligatio; sed merus casus est, qui nocet domino. Si uterque potuit scire errorem, tunc unusquisque erravit facto proprio, non alterius; & sic cum injuriam non acceperit ex culpa alterius, sed ex propria, itidem cessat reparandi necessitas.

PROPOSITIO V.

Ignorantia futuri pro errore non habetur.

DEMONSTRATIO.

Ignorantia igitur, quæ postea supervenit, nihil mutat, & nec pro culpa est, nec pro vitio. Nam 1. error est cum quis aliter putat, ac est; non cum aliter putat, ac futurum est. 2. In omnibus factis inspicitur status rei præsens, non futurus. Sane 3. humanum est nescire futura.

PROPOSITIO VI.

Jus civile Romanum ab his naturæ regulis recessit, statuitque ne error tollat consensum.

DEMONSTRATIO.

Equidem negari nequit, jus naturæ infinitis difficultatibus subjectum, & implicatum, indeque ad definienda negotia minus aptum esse: disceptandum inter partes esset, an negotium sit dividuum, an individuum; an culpa alterius erratum sit, an utriusque, an casu; item an quis de toto fuisset contractus, an non. Hinc jus civile regulam fere in contrarium statuit: nimirum, errorem non tollere substantiam actus, nec vitiare negotium; quia lex civilis requirit diligentiam in contrahendo negotio, ut quisque inquirat, & gnarus sit eorum, quæ aguntur, adeo ut si negligat, damnum id in pœnam negligentiæ ipsi imputetur.

Exc. 1°. si in corpore erratum; tunc enim omnis consensus cessat, adeoque tota dispositio vitiosa est. 2°. Si in contractu bonæ fidei dolus causam dedit errori; quia dolus, indeque natus error, contrariatur naturæ, & substantiæ bonæ fidei, quæ sola contractum sustinet. 3°. In ædilitio edicto: si circa vitia occulta, quæ scire nemo potest, erretur; hic enim error magis imputatur venditori, quia facilius scire potuit. 4°. Si error cum enormi læsione conjunctus sit, uti in *l. 2, c. de rescind. vend.* 5°. Aliquando is, qui justam errandi causam habuit, restituitur in integrum ex clausula generali: si qua justa causa fuerit. *L. 2, ff. de restit.* 6°. In emtione quoque vitiatur negotium, si in specie, vel in substantia erratum sit. *L. 9, §. f. contr. emt.*

Additio.

„ Doctrinam de errore, ejusque effectu
„ in contractibus juris gentium, prolixe ex-
„ posuit B. Parens in *Vol. 2. Diss. f. 749. seq.*
„ Verba hæc sunt:

Haud ignobile ejus rei specimen exhibetur, ubi de errore circa contractus agitur. Si enim naturæ ductum sequimur, nulla conventio consistere poterit, in quam error qualiscunque (præterquam nominis, aut syllabæ *L. 9, §. 1, de Contr. emt. l. 54, in princ. de manum. test.*) incidit; sed nisi negotium, consensusque ita dividuus sit, ut utile ab inutili commode separari possit, tota conventio necessario deficeret. Nam cum universa conventionis ratio consensu constet, *l. 1, §. 2, §. 3, de Pact. l. 3, in princ. de Poss.* non potest, ubi erratur, consensum videri, *arg. l. 15, de jurisd. l. 20, de Aq. & aq. pluv. l. 116, §. fin. de Reg. Jur. l. 4, §. fin. Si quis caut.* aut sine consensu conventio; quæ proinde si pro parte, quam error occupavit, consistere non potest, tota concidat necesse est. Quod Seneca sensit, qui *lib. 4, de Benef. c. 39,* statuit, *tacitam his negotiis subesse exceptionem, si hæc ita erunt.* Deinde, *Eadem,* inquit, *mihi omnia præsta, & idem sum.* Quin Plato in numero legum suarum posuit; Ἐὰν ἰδιώτῃ τις ἰδιώτης, ἀναγωγὴν εἶναι· *Si ignarus ignaro* (vendidit), *restitutionem fieri.* Et mox: Ὁ δὲ ὀφλὼν τὴν τιμὴν ἁπλῆν ἀποτινέτω· *reus vero simplicem valorem restituito. lib. 11. de Legib.* Atque hinc Anonymus ille scriptor vitæ Isid. Philos., quem Grotius de *J. B. & P. l. 2, c. 12, in fin.* e Bibliotheca Photii allegat, minoris æquo emere, aut pluris vendere, dicit ἀδικίαν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀφειμένην, *injuriam lege permissam.*

Fatendum equidem, hac ratione sæpe læsum iri emtorem innocentem, si multo post tempore quilibet pretii error negotium infringeret, cum jam prætermissæ conditiones aliæ, consumta pecunia, res deterior, quin forte & mutata rerum pretia. Verum non deficiunt ipsi quoque remedia naturæ. Et primum quidem integrum ei est, supplendo quod deest, evitare solvendi negotii necessitatem: cessat enim hoc ipso error in pretio, si quatenus a vero aberratum est expletur; quo facto, sua jam conventioni plane constat ratio, æquato omnino consensu, emendatoque errore: ut jam purgato omni vitio, fides negotii nulla ratione convelli amplius possit.

Deinde, damna quod attinet, quæ venditor forte, vel etiam emtor hinc sensit, certa est definitio naturæ, ut is ea præstet, cujus culpa data sunt, sive error emptoris in culpam abeat, sive venditori id magis imputandum sit: immota enim naturæ, & utriusque juris regula est, ut suæ quisque culpæ, factique damna ferat, non alius, *l. 1, in pr. de Alien. jud. mut. l. 155, in princ. de Reg. Jur. c. 27, de Elect. in 6, &c.*

Quam rationem Plato quoque in legibus suis *d. l. 11,* sequitur; etsi multa, quæ arbitrii, non naturæ sunt, immisceat.

Hæc definitio juris naturalis satis quidem luculenta, ac solida est; at non perinde commoda, & conveniens vitæ civili. Quæ enim hinc exsurgeret litium seges? Quid occultius, & probatu, decisuque difficilius, quam hæc: Num emtor sciverit pretium, nec ne? Num, si erravit, iste error in culpam cadat? In quod pretium consensuri fuissent, si neuter errasset? An, & quale utrinque esset damnum? Aliaque, quibus nulla feracior foret inextricabilium litium materia. Præterea semper rescindendi negotii metus, nec unquam ullius obligationis, fideique prope foret securitas: cum interesset tamen humanæ societatis, ne contractus adeo frequentes, utiles, ac necessarii in vita civili temere eluderentur.

Pulcherrima itaque est constitutio Juris Civilis, qua hæc omnia fere caventur, & res tamen ita temperatur, ut neutra pars conqueri de injuria possit. Sancitum nimirum est, ne error, modo in rem

rem consensum sit, *l.* 22. *de verb. Oblig. l.* 34. *in princ. de Acq. poss. &c.* pactorum fidem solveret; sed errans in rei valore, ac bonitate, suæ facilitati, negligentiæque id expensum ferret, nisi vel dolo adversarii deceptus, *d. l.* 22, *t. t. de Dol. mal.* vel ultra dimidium veri pretii læsus esset, *l.* 2, *C. de Rescind. vend.* Quid si ergo error adeo probabilis sit, ut in culpam non cadat, nec imputari erranti possit, ut si vitium in re latitet? Fuisse quidem id damnum emtoris etiam innocentis videtur, & deerat illud adhuc constitutioni civili. Verum supplevit id ædilitium edictum, data emtori actione redhibitoria, si latuisse vitium in re appareat, *l.* 55, *de Ædil. Edict.* Ita ergo magna prudentia prospectum est eum utilitati publicæ, ne obtentu errorum fides data facile, ac promiscue laceraretur; tum partibus: adeo ut neutra eam hac constitutione magis, quam cum ipsa ratione naturali queri jure possit, dum errans suæ tantum culpæ damna luit; salvo cætera eo jure naturali, de quo diximus §. 2, a quo ita lege civili recessum est, ut non minor in hac, quam in illo æquitas videatur, major etiam utilitas.

„ *Hucusque B. Parens.* Nostra principia, ab his diversa, exposuimus in *Dissertatione proœmiali XII*, §. 417. quæ iisdem quasi verbis in jure Romano continentur. Res ita se habet:

„ Cum ad essentiam promissionis pertinet *consensus utriusque*, necessario sequitur vitiari pactum 1. si IN CORPORE erratum est, adeoque in re ipsa, de qua agitur; deficit enim consensus. Hinc non valet negotium si quis vendit fundum Cornelianum, putans Sempronianum. *l.* 9, *pr. l.* 31, §. 2. *l.* 61, §. 2, *ff. contrah. emt. l.* 4, *legat.* 1. *l.* 22. *l.* 32, *V. O. l.* 8. *ff. pign. Grot.* 2, *c.* 11, §. 6. Si quis promittit Stichum, putans Sejum, *l.* 137, §. 1, *V. O. l.* 9, *pr. her. inst. l.* 4, *C. Eod.* Si quis vult lancem relinquere, & relinquit vestem. *l.* 9, §. 1, *her. inst.* Si in merce paciscentes erraverunt. *l.* 9, *ff. contr. emt.* Si in specie erratum est, uti si quis emit servum, putans ancillam, *l.* 11, §. 1, *contr. emt.*

„ In corpore quoque 2. erratur, adeoque deficit utriusque consensus, si in *persona* erratur. Hinc si testator alium scribit hæredem, alium scribere voluit, testamentum nullum est. *L.* 9, *ff. her. inst.* Idem dicendum si filium se instituisse putat, qui postea suppositicius probatur. *L.* 5, *C. her. inst.* Sic nuptiæ nullæ sunt si in persona erratur. *Can. un. c.* 30, *q.* 5. Hine nuptiæ cum Lea contractæ ipso jure nullæ fuere, & non nisi ex ratihabitione Jacobi vim juris acceperunt.

„ Idem 3. obtinet si *in substantia negotii* erratum est, adeoque si deficit consensus in ipso negotio: uti si res promittitur, quæ non est in commercio. *L.* 6, *contr. emt l.* 62, §. 1. *l.* 70, *Eod.* Si quis cum furioso contrahit, qui consentire nequit: *l.* 2, §. 16, *pro emt.* si in competentia judicis erratur: *l.* 2, *ff. judic. l.* 15, *ff. jurisd.* Si quis putat vendi, cum alter saltem locaverit: *l.* 9, *ff. contr. emt. arg.* 18, *ff. Reb. cred.* Si partes dissentiunt in pretio, & alter plus, alter minus promissum afferat; definitio enim pretii pertinet ad substantiam negotii. *L.* 9. *pr. Contr. emt. Laut. comp. pag.* 313. Secus si quis saltem errat in *vero pretio*: uti si quis plus pretii dat, quam res ex communi æstimatione valet; de quo infra.

„ In substantia negotii quoque 4. errat qui in *qualitate personæ*, quæ ad substantiam negotii necessaria est, errat: uti si quis vitiatam pro virgine, *Nov.* 53, *ibique Goth.* ancillam pro ingenua ducit. *Laut. comp. pag.* 446. Cum his enim, certum est, eum matrimonium contrahere noluisse: adeoque deficit consensus.

„ Error circa alias qualitates, quæ ad substantiam negotii non pertinent, non vitiat negotium. Hinc si quis errat circa divitias sponsæ, valent nuptiæ. *Vid. Laut. Comp. pag.* 446. Item si emtor putet virginem, quæ mulier est: *L.* 11, §. 1, *contr. emt.* aut patrem familias, qui filiusf. est. *L.* 3, *Ad SCtum Maced.*

„ Sed & 5. consentire non videtur qui in *materia errat*: uti si aliud pro alio venditur, etsi de corpore constet. *L.* 11, *pr. contr. emt. l.* 9, §. 2, *Eod.* Si acetum pro vino, *d. l.* 9, §. 2, æs pro auro, vel plumbum pro argento mihi vendidisti: *d. l.* 9, §. 2. *l.* 11, §. 1, *contr. emt.* Si vas tanquam aureum venditur, quod aurichalcum est: *l.* 45. *ff. contr. emt.* Sane is, qui aurum promisit, & æs solvit, non liberatur: *l.* 50, *ff. solut.*

„ Non autem in materia errare videtur qui in *qualitate materiæ* saltem errat: v. g. si mensam inauratam, vel ex materia auro mixtam constantem pro aurea emit, nam utraque usu vulgari aurea dici potest: *l.* 14, *ff. contr. emt.* Nec si vinum postea acuit, *l.* 9, §. *Eod.*

„ Nedum vitiatur negotium si vase aureo vendito inveniatur aurum vilius esse: *l.* 10, *ff. contr. emt.* si mensam quasi citream emit, quæ non est, nec pro tali vendita est: *l.* 21, §. 1, *contr. emt. &c.*

„ Secus igitur si asseruit illam qualitatem; tunc

„ tunc enim tenetur eam præſtare, quia emtor non conſenſit niſi in illam qualitatem: hinc ſi quis emit menſam quaſi argenteam, quam venditor aſſerit ſolidam eſſe, nulla eſt emtio, & condici pecunia poteſt. *L.* 41, *ff. contr. emt.*

„ Neque iniquitas in iis caſibus; ubi error non vitiat negotium, ſubeſt. Nam etſi emtio ſubſiſtat, nihil tamen impedit quo minus errans, ſi ex errore ſuo læſus fuerit, agere poſſit ad id, quod intereſt. *L.* 21, §. 2, *Act. emt. l.* 45. *contr. emt.* Laut. *comp. p.* 313, *ſeq.* Conf. *L.* 21, §. 5, *Act. emt.*

„ Certum autem 6. eſt, errorem *nominis* non vitiare negotium: *l.* 80, *ff. judic. l.* 8, §. 2, *Sec. tab. l.* 4, *pr. leg.* 1. *l.* 17, *pr. &c. cond. dem. l.* 32, *V. O.*

„ Equidem quæ hactenus dicta ſunt, quod error vitiet negotium, vera ſaltem ſunt intultu errantis, non vero intuitu decipientis. Si proinde is, qui æs pro auro ignorans accepit, ſolutum retinere velit, alter id condictione indebiti, quaſi errore ſolutum, repetere nequit. *l.* 50, *ff. Solut.* Atque hinc ſi debitor æs, aurum aſſerens, pignori dedit, pignus hoc in ære ſubſiſtit, quia in corpore conſenſum eſt: neque debitor defectum conſenſus allegare poteſt. *l.* 1, §. *f. pign. act.* Similiter, ſi quis ſtipulatus eſt æs, quod aurum aſſerit; valet ſtipulatio, quia conſenſum eſt in corpus, nec debitor errorem allegare poteſt, quia ſcivit. *l.* 22. *V. O.* Utroque autem caſu deceptus reſtituere æs, & agere vel ad præſtandum promiſſum aurom, vel ex dolo poteſt. *dict. legib.*

„ Ex his igitur iterum apparet, quam accurate jus Romanum cum jure naturæ conveniat.

1 *De pacto errantis perplexa ſatis tractatio eſt*], „ Valde enim diſceptatur, an error vitiet pactum? Antequam autem ad interpretationem Auctoris accedamus, præmittendum eſt, eum duplicem materiam, de dolo, & de errore, confundere; cum tamen diverſa plane utriuſque ſit decidendi ratio: *vid. jus contr. tit. de dolo. q.* 2. *Dolus* jure nunquam vitiat negotium, niſi error accedat; quia partes de re conſentiunt, & ſi alter dolo ſuo me decipit, ac lædit, ſeparata actione ex delicto contra eum actio mihi datur. *Diſſ. proœm.* §. 384. *Error* autem vitiat negotium, ſi in ipſa rei ſubſtantia, vel in qualitate ſubſtantiali erratum eſt, *Vid. dict. diſſert. XII*, §. 497.

Nam diſtingui ſolet inter errorem circa ſubſtantiam rei, & qui non ſit &c.] „ Ita ut *prior* error vitiet negotium; v. g. ſi in corpore erratum eſt, *L.* 22, *V, O. l.* 1, §. *f. pign. act.* aut voluntas, & conſenſus deficit, in qoo tamen emtionis ſubſtantia conſiſtit: *Poſterior* non vitiet, uti ſi in qualitate ſaltem erratum ſit; nam menſa emta non vitiatur negotium, etſi emtor putet auream eſſe, cum ſaltem ſit deaurata. Atque hoc jure quoque naturæ obtinere, probavimus.

An dolus cauſam dederit contractui, an non], „ Vid. *jus meum controv. tit. de pact. q.* 2. & *Diſſ. proœm. XII*, §. 384. Si dolus cauſam dat, JCti ajunt, errorem irritum reddere negotium (in negotiis ſcil. bonæ fidei, non ſi dolus ſit incidens. *Vid. infr. not. ab h.* 3, & 4.

Fueritne alter doli particeps] „ Tonc enim dolus cum dolo compenſatur. *l.* 36, *ff. Dol. mal. l.* 10, §. 2, *Compens.*

Sitne actus ſtricti juris, an bonæ fidei] „ Ita ut dolus, qui cauſam dat negotio *bonæ fidei*, ſit ipſo jure nullus: *l.* 7, *pr.* & §. 3, *ff. h. l.* 5, *C. de Reſc. vend. l.* 16. §. 1, *Minor. l.* 3, §. 3, *ff. pro ſoc.* ſecos, ac in contractibus *ſtricti juris.* Vide *l.* 36, *ff. verb. obl. l.* 2, §. 5, *ff. dol. mal. exc.*

Alios actus irritos pronunciant] „ Uti ſi in ſubſtantia erratum, ſi dolus cauſam dat promiſſioni in negotiis bonæ fidei.

Alios validos] „ Si ſcil. erratum eſt in qualitate; ſi dolos incidit in negotio bonæ fidei, vel cauſam dedit negotio ſtricti juris.

Sed ut arbitrio ejus, qui læſus eſt, reſcindi poſſint] „ Contrarium defendit B. Parens *Vol. II, Diſp. fol.* 751: & potius in lædentis arbitrio eſſe, ait, num velit ſupplere id, in quo erratum eſt. *Conf. Jus controv. Vol.* 1, *f.* 882, *q.* 9.

Pleraque veniunt ex jure Romano] „ Ex jure enim Romano venit 1. quod dolus cum dolo compenſetur; cum jure naturæ ex onoquoqoe dolo ſeparata actio detur: 2. quod dolus, qui cauſam dat negotiis *bonæ fidei*, vitiet negotium. Jure naturæ enim valet negotium etiam bonæ fidei dolo contractum, quia in re conſenſere contrahentes. Si præter dolum in rei ſubſtantia erratur, tunc vitiatur negotium, non ob dolom, ſed ob errorem. *Diſſ. proœm, XII*, §. 384.

Tum civili vetere] „ Quod Legibus XII. tabb., & a jurium peritis ſtatutom fuit. Quo pertinent quæ de dolo cauſam dante in negotiis

„ negotiis bonæ fidei, & de compensatione „ doli JCti statuerunt.

Tum pratorio] „ Prætor enim demum negotium ipso jure validum, ob dolum, qui „ causam non dedit negotio bonæ fidei, rescindit. *tot. tit. ff. de dolo malo.*

Quidam etiam non satis vera, aut accurata sunt] „ Immo & veræ, & accuratæ sunt „ illæ distinctiones, si ratio æquitatis inspiciatur, quæ causam dedit JCtis Romanis, „ ut a jure naturæ recederent.

2 *Viam nobis reperiendæ naturali veritati pandit*] Auctoris sententia eo redit, valere negotium errore contractum, si pars errans „ probabiliter nihilo minus contractura fuisset: non valere, si probabiliter non fuisset „ contractura. At 1. unde constat, num quis „ probabiliter contracturus fuisset, num non? „ 2. Partes obligantur ex eo, quod actu contraxerunt, non quod dispositurae forte fuissent.

Si lex fundetur in aliqua præsumtione facti] „ Notandum est, Auctorem totum fundamentum doctrinæ de errore in *falsa præsumtione facti* constituere, argumento a lege desumto. Uti enim lex, quæ præsumit factum, „ quod postea falsum esse apparet, nulla est: „ ita quoque promissionem, quæ fundatur „ in præsumtione quadam facti, quod ita se „ non habet, nullam esse, ait.

„ Hæc autem principia aperte juris rationi „ repugnant. PRIMO enim verum non est, „ quod lex, quæ fundatur in aliqua præsumtione facti, quod ita se non habet, non „ obliget. Leges enim valent ex sola voluntate superioris: neque in arbitrio subditorum est inquirere, an Princeps se in præsumtione facti fundaverit, & an factum „ illud aliter se habeat; subditis nil nisi obsequii gloria relicta est. Neratius notanter ait, „ non inquiri debere in rationes eorum, quæ „ constituuntur, quia alias multa ex his, „ quæ certa sunt, subverterentur. *L. 21, ff. Legib.*

„ Sed & SECUNDO videmus, sæpius „ leges se fundare in præsumtione facti, quod „ verum non est, & tamen obligare. Sic „ enim in præscriptionis lege supponitur negligentia eorum, ad quos jus, vel res pertinet; at lex ea obligat, etsi constet, rei „ dominum in invincibili ignorantia fuisse. „ Sic lex restituit minores ob lubricum ætatis præsumtum; ea autem obtinet, etsi constet, minorem acutissimi ingenii fuisse. Lex „ fœminis concedit beneficium SCti Velleja„ni ob imprudentiam, etsi fœmina, quæ „ contraxit, sit prudentissima.

„ Sane TERTIO, id, quod Auctor de „ vi, & efficacia legum statuit, nec in exemplis ab eo allegaris, nec apud doctores ad „ marginem citatos invenitur. Nam in *L.* 5, „ *C. serv. fug.* lex disponit, ut qui servum „ reipublicæ, & artificem abduxit, eundem „ cum alio servo restituere debeat: & ne valeat donatio, aut venditio servi ejusmodi „ fugitivi. Qua ratione, quæso, regula, *quod propter præsumtionem facti, quod ita se non habet, lex non obliget*, applicari huc „ potest? Neque *Gailius*, & *Molinæus* in „ notis allegati, aliquid hac de re statuunt. „ Gailius enim *L.* 1, *c.* 2, *n.* 7, ait: *quod si lex certa verba exigit, certamque formam præscribit, præcise illa forma servari debeat, nec possit per æquipollens fieri, aut viam intellectus.* Et Molinæus *ad consuet. Par. tit.* 1, *§.* 13, *Glos.* 3, docet, *verba statuti convenire debere, & verificari, ut locum habeat ejus dispositio, adeo ut si verba statuti non quadrent ad casum propositum, obligatio deficiat.* Utroque igitur casu deficit lex, & obligatio, non quia factum „ ibi præsumitur, cujus veritas deficit; sed „ quia deficit dispositio, & voluntas superioris, eoque lex: non enim voluit Legislator „ ut leges illæ obligent, nisi juxta verba, „ & formam præscriptam.

„ Sed & porro *Felinus*, *Baldus*, & *Covarruvias* ad marginem citati, non asserunt, „ *legem non obligare si fundatur in præsumtione facti, quod se ita non habet*: sed „ contrarium potius docent, in foro scilic. „ contentioso omnino legem illam obligare. „ *Vid. Felin. c.* 1, *de constit. n.* 39, *seq.* Adeoque id saltem quærunt, an is, qui ex „ tali lege aliquid acquirit, tutus sit in conscientia, seu in foro animæ: v. g. an fœmina salva conscientia possit uti SCto Vellejano, si bona fide cum ea contractum sit? „ An hæres ex imperfecto testamento, eoque jure civili nullo, legatum præstare in „ foro animæ teneatur? An injuria judicis „ absolutus naturaliter tamen obligetur? *Vid. Felin. d. l. n.* 40. *Baldus ad l. cum quis* 10, *C. jur. ign.* An is, qui præscriptionem „ opponit in foro poli, excludere possit eum, „ qui in invincibili errore versatur? &c. *Covarruv. ad cap. possessor de Reg. jur. in* 6, „ *p.* 2, *§.* 6, *n.* 8. Equidem Felinus omnibus „ his casibus asserit, nec fœminam, nec hæredem, nec absolutum injuria, nec præscriben-

,, ſcribentem, totum eſſe in conſcientia : additque rationem, *quia lex fundatur ſuper* ,, *præſumtis, quæ cum in foro animæ vera* ,, *non eſſe conſtet, prævalere debere veritatem.* ,, At ex hac ipſa ratione conſtat, Felinum ,, non negare, leges tales valere in foro ſoli, ,, etſi factum, quod ſupponunt, verum non ,, ſit: ſed eum ſaltem aſſerere, tales leges ,, conſcientiam tutam non reddere. De qua ,, quæſtione Vide *Diſſ. proœm. XII*, § 55. ,, *&* *late B. Par. in diſp. de finibus bonæ fidei in præſcr. Diſp.* 1, *ſect.* 1, §. 6, *ſeq. & Diſp.* 2, *cap.* 1, *dub.* 11, *&* 12.

Tunc ea lex non obliget] ,, Obligat omnino, & omnes conſentiunt de foro ſoli: ,, at ſaltem dubitatur, an obliget in foro ,, poli.

Quia veritate facti deficit totum fundamentum legis] Dixi 1. verum id non eſſe, ſi ſaltem præſumatur, Principem in facto aliquo, quod ita ſe non habet, ſe fundaſſe; quia prætextu illius facti præſumti in ſubditorum arbitrio non eſt legi ſe eximere. Dixi 2. non ceſſare fundamentum legis, etſi forte factum illud, quod leges ſupponunt, deficiat; quia ſupereſt voluntas Principis, quæ ſola legem facit : idque exemplo SCti. Vellejani, præſcriptionis &c. ſatis conſtat.

Quando autem lex in tali præſumtione ſit fundata] I. e. in tali præſumtione facti, quod ita ſe non habet.

Ex legis materia, verbis, & circumſtantiis] ,, De his interpretationum regulis *vide* ,, *infra cap.* 16, §. 3, 5, 7, *ſeq.* ubi demonſtrabimus, eas nullius eſſe momenti in de- ,, monſtrando jure naturæ; omnium minime ,, autem effectum habere in interpretanda ,, voluntate legiſlatoris, utpote cum dictum ,, ſit, legem ſubſiſtere, etſi facti, quod præ- ,, ſumitur, veritas deficiat.

Similiter ergo dicendum] ,, Uti in legibus ,, regula illa vera non eſt, ita quoque in ,, promiſſis fallit.

,, Nam in promiſſis jus oritur ex eo ſolo, ,, in quod uterque conſentit : hinc valet promiſſio etſi forte alteruter in circumſtantiis, ,, in qualitate &c. erraverit, adeoque in facto aliquo ſe fundaverit, quod aliter ſe ,, habet. Cum enim de ſola re actum, ac de ,, ea inter utrumque conſenſum ſit; error ,, unius in qualitate rei, de qua nihil inter ,, partes actum eſt, non tollit, nec minuit ,, obligationem circa rem.

Naturaliter nullam ejus eſſe vim] ,, Verum hoc non eſt ſi in re conſenſum ſit; ,, tunc enim obligatur promiſſor, etſi in qualitate, quæ ad ſubſtantiam non pertinet, ,, alter erraverit.

Non conſenſit in promiſſum, niſi ſub quadam conditione, quæ re ipſa non exſtitit] ,, Si ,, erratum eſt in re, tunc deficit obligatio, ,, non ob defectum conditionis, ſed ob defectum conſenſus; quia tum non eſt conſenſus duorum de eadem re. *Vid. l.* 1, *ff. pact.* Si in qualitate ſaltem erratum, nec ,, de ea aliquid actum eſt, omnino partes ,, in promiſſum conſentiunt, quia in re conveniunt. Adeoque verum non eſt, *ſub* ,, *conditione promiſſum eſſe;* quia diſponentes pure conſentiunt, neque ratione ulla ,, aliquid in futurum eventum ſuſpendunt : ,, quod tamen ad eſſentiam conditionis requiritur. *L.* 19, *pr. l.* 34, §. 1, *ff. Cond.* ,, *dem. l.* 39, *ff. Reb. cred.*

Apud Ciceronem de Oratore I.] ,, Caſus ,, ibi proponitur de milite, de cujus morte ,, cum ab exercitu falſus nuntius veniſſet, ,, pater ejus re credita teſtamentum mutavit, ,, ac extraneom hæredem inſtituit. Duumvirorum deciſionem non addit Cicero; ſed ,, dubitandum non eſt quin teſtamentum nullum declaraverint, quia filius præteritns ,, fuit in teſtamento. Unde ſimul patet, teſtamentum hoc caſu nullum fuiſſe, non propter errorem, ſed propter præteritionem. ,, Sane, quæſtio non fuit propoſita, an ,, propter errorem patris nullum ſit teſtamentum? Sed, *poſſetne paternorum bonorum hæres eſſe filius, quem pater teſtamento neque hæredem, neque exhæredem ſcripſiſſet nominatim?* i. e. quem pater teſtamento præteriit.

,, Ante legem igitur, quæ præterire liberos ,, prohibuit, valuiſſet ejuſmodi teſtamentum, ,, uti patet exemplo teſtamenti a Lucumo ,, confecti, apud *Liv.* 1, 34. qui IGNORANS nurum ventrem ferre, immemor ,, in teſtamento nepotis deceſſit; & Livius ,, *puero poſt mortem avi in nullam ſortem* ,, *bonorum nato, ab inopia Egerii nomen inditum eſſe*, ait. Obtinuit enim tunc lex ,, XII. tabb., qua pro lubitu diſponendi jus ,, erat patrif. *l.* 120. *V. S.* & ubi agnatio ſui ,, hæredis non rumpebat teſtamentum.

Quod ſi promiſſor negligens fuit in re explo- 3
randa &c. & damnum inde alter paſſus ſit &c.] ,, Confer ea, quæ dicta ſunt ſupra in ,, *prop.* 3. Si enim quis facto ſuo culpoſo damnum dedit alteri, jus alterius turbat, fa-

,, *cto*

„ cto illo alteri aliquid abest, quod proinde „ ex justitiæ regula reparari debet. Cicero „ *d. l.* ait, *omnes aliud agentes, aliud simulantes, perfidos, improbos, & malitiosos esse*; & mox: *ex omni vita simulatio, dissimulatioque tollenda est, ita nec ut emat melius, nec ut vendat quidquam, simulabit, aut dissimulabit vir bonus:* Hinc Valerius Maximus *VIII*, 2, 1. *bonæ fidei venditorem nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare debere.* Conf. *Ambros. l.* 3, *de off. c.* 10. Addatur Grot. *L.* 2, *c.* 12, §. 9.

Si adfuerit quidem error, sed in quo fundata non fuerit promissio, ratus erit &c.] „ In omni errore inspiciendum est, an deficiat consensus vel in rem, vel in id, quod „ actum est, & quatenus deficit: eatenus „ enim negotium nullum esse, diximus. Si „ vero in negotium ipsum, de quo agebatur, consensum est, valet actus, etsi in „ circumstantiis, de quibus quæstio non fuit, „ erratum sit.

Sed hoc quoque casu, si is &c. dolo errori causam dederit] „ Etsi igitur in rem consensum, adeoque negotium validum sit, nihilominus naturali jure de dolo agere contra decipientem possum, si damnum inde „ passus sum: quia decipiens facto suo illicito jus meum lædit, quod reparare, i. e. „ jus suum cuique tribuere tenetur.

Ex alio illo obligationis capite] „ Nimirum, non ex promissione, seu facto licito; „ sed ex culpa, & delicto, seu facto illicito, quo injuriam alii facit, quam resarcire debet. De quo *cap. XVII.* agetur.

Si pro parte fundata erit in errore promissio, valebit pro reliqua parte] „ Vide *supr. prop. II.* Utile enim per inutile non vitiatur, modo negotium sit dividuum.

Ad §. VII.

Auctor quærit, an promissa vi extorta, ac metu, jure naturæ valeant? Res ex sequentibus propositionibus patebit.

Propositio I.

Metus, seu vis compulsiva, non tollit voluntatem, L. 21, §. f. quod met. caus. *sed libertatem saltem aliter agendi.* L. 116. Reg. jur. l. 21, ff. Locat

Demonstratio.

Coactionem non tollere voluntatem 1. ex ipsa definitione voluntatis apparet, quæ est actus, quo quis decernit rem amplecti, vel fugere. *Vid. supr. §. I, prop. IX.* Hæc definitio plenissime adest in voluntate coacta; si quis enim metu, vel vi coactus promittit, in præsenti statu vult se obligare, quæ est plenissima voluntas. Notandum enim 2. est, varias esse causas, quæ homines movent ut aliquid velint: sane, eadem ratione, qua quis propter utilitatem, voluptatem &c. decernit aliquid amplecti (non facturus si utile, vel volupe non esset), eadem ratione propter necessitatem aliquid velle potest, noliturus si necessarium non esset. Adeoque 3. duo diversi sunt casus voluntatis: quidnam nunc velit, ubi casus metus, & necessitas imminet; & quid voliturus sit si liberum esset, qui casus nunc non existit. In priori casu plena voluntas in præsens adest. Idque 4. ex principiis juris naturæ ita decidit Paulus JCtus *in l.* 21, §. 4, *Quod met. caus.* dum ait: *si metu coactus adeo hæreditatem, puto me hæredem effici, quia quamvis si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui.* Idem tradit Celsus *in l.* 22, *ff. de Rit. nupt.* ibi: *si patre cogente ducit uxorem, quam non duceret si sui arbitrii esset, contraxit tamen matrimonium, quod inter invitos non contrahitur, maluisse hoc videtur.* Unde Prætor demum ex æquitate negotium naturali, & civili jure subsistens rescindit, ac coactum propter vim, & metum in integrum restituit, *d. l.* 21, §. 4. & *l.* 85, *ff. Acq. hær.* Sane 5. tantum abest, necessitatem impedire voluntatem, ut magis ea moveatur per coactionem, quam per utilitatem, voluptatem &c; certum enim est, si fame coactus emo, si a prædone pressus fugio, studium emendi, & fugiendi augeri: Atque hinc 6. voluntas esse potest absque libertate agendi: uti cum quis in portum, quem anxie petit, vento ita pellitur ut alio velà vertere nulla ratione modo possit: vel cum quis mortem serio optat, quam evitare nequit: hic plenissime vult, etsi aliter agere non possit. Atque hæc sententia 7. omnium consensu firmatur: quod vel exinde apparet, quia pax vi, & armis extorta religiose apud omnes servari solet. Sic qui Urphedam jurat, licet coactus id faciat, plene inde obligatur. *L.* 3, §. 1, *ff. quod met. caus. Vid. propos. seq.*

At alia quæstio est, an coactio libertatem volendi tollat? Hoc facile concedimus. Aliud igitur est voluntas, aliud libertas volendi: seu aliud est *velle, aut nolle*, aliud *posse, vel non posse*. Voluntas non tollitur per necessitatem,

tatem, ut jam demonstravi; at libertas tollitur quia non potest aliter velle: & sic deficit libertatis definitio, quæ consistit in facultate naturali agendi quidquid lubet.

Atque hinc non obstat Brocardicum illud, voluntatem cogi non posse. Nam 1. cogi omnino non potest quoad actus elicitos, i. e. quoad actus volendi; hactenus enim voluntas semper libera manet: at cogi omnino potest quoad actus imperatos, i. e. executio voluntatis omnino impediri potest. Exemplum hoc esto. Vult aliquis Romam ire; ibi duo sunt actus 1. allubentia illa, seu actus intrinsecus, quo decernit se velle Romam ire: 2. executio illius decreti, seu actus extrinsecus, quo jam iter facere vult prout decreverat. *Prior* actus cogi nequit; at *hic* impediri omnino potest: & tunc non voluntas impeditur, sed executio voluntatis.

Atque de hac libertate volendi quoque intelligendus est textus in *l.* 116. *Reg. jur.*, ubi nihil tam contrarium consensui esse statuitur, quam vis, & metus. Loquitur, inquam, JCtus de executione voluntatis, quæ omnino per vim impediri potest.

Additio.

„ Communis videtur esse gentium sententia, vim, ac metum tollere consensum. Ita enim vis, ac metus in se justam ignorantiam habere dicitur *in l.* 14, §. 3, *ff. Quod met. caus.* propter trepidationem scilicet mentis, quæ metui conjuncta esse solet. *L.* 1, *ff. Eod.* Cicero ait: *non debuit ratum esse, quod erat actum per vim.* de offic. *l.* 3, *c.* 30. Et alibi, *non esse standum illis promissis, quæ coactus quis metu fecit.* Cic. 1, *de off.* 10. Seneca rem ita explicat: *necessitas tollit arbitrium*; *scies te non accipere, sed parere. L.* 2, *benef. c.* 18. Et in *l.* 4, *controv. c.* 27, ex utraque parte rationes affert. *Vide prop. seq.* At allegati textus de *jure Prætorio* loquuntur, ubi promissio vi extorta, etsi jure civili valida sit, rescinditur. Atque de hoc jure Prætorio quoque loquitur Cicero. Seneca autem non de voluntate loquitur, sed de libertate volendi: & ait, arbitrium, & electionem tolli; quod verum est.

P r o p o s i t i o II.

Si vis illicita est, duo in hoc negotio occurrunt actus; duæ diversæ causæ, ac distinctæ obligationes: 1. promissio ejus, qui cogitur: 2. vis illicita cogentis. Illa valida est, §. 40, Inst. rer. div. *Hæc injuria est, & actus prædonis, ex quo obligatur ad reparationem.*

D e m o n s t r a t i o.

Ponamus casum, ubi latro mucrone intentato alium cogit ut promittat 100. Hic duo sunt *actus* distincti: 1. violentia illa latronis, quod factum omnino illicitum est: 2. ipsa promissio ejus, qui cogitur, & qui in præsenti statu decernit se jus in prædonem transferre velle; quod factum maxime licitum est, quia de re sua pro lubitu disponere potest, sive utilitas, sive voluptas, sive necessitas voluntatem moveat: semper enim regula illa obtinet, quod nihil tam naturale sit, quam voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam habere, §. 40, *Inst. de rer. div.* Diversæ igitur hic subsunt *causæ*: *prior* est ex delicto, *posterior* ex contractu. Distinctæ sunt *obligationes*; nam ex *priori* facto cogens obligatur ad pœnam, & ad omne id, quod facto ejus illicito alteri abest: ex *posteriori* promittens tenetur præstare id, quod promisit.

Executorem juris naturæ nobis præbet Cæsar apud *Vellejum Paterc. l.* 2, *c.* 42. *Plutarchum in Jul. Cæs. in pr. Suet. in Jul. Cæs. c.* 4, & 47. Is enim a piratis captus promisit talentum, idque præstitit: at postea injuriam sibi illatam armis vindicavit, & victos latrones cruci affigi jussit. Optime igitur Cæsar distinxit actum promissionis, quem implevit; & vim illatam, cujus pœnam exegit a piratis.

Exemplum impleti promissi vi extorti similiter exstat in Regulo apud *Gellium I*, *VI*, 4. & *Cic. L.* 3. *off. c.* 26. & 27. Is enim vi hostili adactus juramento promisit se rediturum; quod etiam fecit, non ignorans se ad supplicia destinatum esse. Pariter Pomponius Tribunus plebis promissum vi extortum servavit, apud *Liv.* 7. *c.* 5.

Additio.

„ Dissentit Machiavellus *Disp.* 3, *c.* 42. Ubi ait, non solere Principem observare pacta vi facta, si vis, vel causa pacti cessaret. Et *in princ. c.* 18. statuit, posse sine dedecore quod vi promissum neglegi, quin & causam belli inde capi. Idem quoque censuerunt proceres Angliæ, qui cessionem a Regina in carcere factam tanquam metu, & vi extortam, nullam declararunt, apud *Thuan. L.* 43, *pr.* & *Camden. l.* 1, *p. m.* 116, & 133. Sed & Martialis negat, eum, a quo tonsor stricta novacula pecuniam rogat, ex promissione obligari, *L. XI. epig.* 59. addita ratione

.. *Nec*

- - - *Nec enim rogat illo tempore tonsor,*
Latro rogat.

„ Equidem sententia Machiavelli (uti plu-
„ res aliæ ejus doctrinæ), eo magis dete-
„ standa est, quia is de vi bellica, ac pace
„ eam postea secuta loquitur. Camdenus im-
„ probare potius videtur decretum illud pro-
„ cerum Angliæ, illudque ex consilio Troc-
„ mortoni processisse testatur, *qui persuase-
„ rat, cessionem in carcere, qui justus est me-
„ tus, extortam, plane irritam esse. d. f.* 133.

PROPOSITIO III.

Jure igitur naturæ, & civili prius impleri promissum, & tum de injuria agi debebat. At jure Prætorio id mutatum, & constitutum est ut ipsa promissio rescindatur.

DEMONSTRATIO.

Jure naturæ, & jure Romano is, qui vi coactus aliquid promisit, prius implere promissum tenebatur; quo facto læsus ad repationem injuriæ agebat: de jure civili id diserte apparet ex *L.* 21, §. 4, *quod met. caus. & l.* 22, *ff. Rit. nupt.* Atque hinc per modum demum restitutionis in integrum rescindebatur a Prætore tale negotium, *d. l.* 21, §. 4; certissimo indicio, jure civili validum fuisse, quia quod non est, rescindi nequit. Imo nec jure Prætorio promissio vi extorta rescinditur, si læsio non subest: *L.* 12, *in f. Quod met.* ea igitur cessante, subsistit negotium etsi vi contractum.

Ratio æquitatis, quæ Prætorem movit, in aprico est. Nam jus naturæ æque, ac jus civile, ambagibus implicatum est: duobus judiciis res expedienda, ac duæ actiones instituendæ essent; altera a prædone, cui promissum est; altera postea ab eo, qui vi coactus promisit. Prætor ergo per compendium procedit, & non spectata actione ejus, cui promissum est, dat actionem vim passo, qua agit ad rescindendum negotium: vel si alter ex promisso petit, dat promittenti exceptionem *quod metus causa &c*, qua actio illa, omnisque ejus effectus eliditur. Prætor igitur ex duobus actibus unum facit, unoque judicio utramque actionem expedit.

Additio.

„ Difficillimam hanc, & a JCtis hactenus
„ non satis extricatam materiam B. Parens
„ duobus præcipue locis illustravit in suis
„ disputationibus, quæ ob argumenti gravi-
„ tatem huc transscribere liceat.

„ Prior locus exstat in *Vol.* 1, *Disp.* 78,
„ *fol.* 1119. ubi ita disserit.

DENIQUE observandum, quod pacta etiam vi, metuque extorta valeant jure Gentium, fidesque data omnino servanda sit, etsi vis illicita, ac privata, v. gr. prædonis, fuerit. Nec enim obstat quod prædo scelere egisse videatur, indeque actio ei dari nequeat; alia enim causa est scelus prædonis, alia pactum promissoris; ex quibus diversis causis, diversæ invicem oriuntur actiones; alia, qua promissor tenetur prædoni ex suo pacto, & fide data; alia, qua vicissim prædo ex injuria, seu delicto suo, scilicet violentia.

Vis autem, quam privatus intulit, illicita, atque adeo injuria est; quam vero hostis, ea apud nos, & apud amicos nostros pro injuria habetur: apud hostes pro jure: apud pacatas, seu medias geotes itidem. Unde si quis pacisci coactus est, ipse quidem semper tenetur ex pacto omnium judicio: sed qui coegit, si privatus est, non minus omnium judicio ex injuria; si hostis fuit, nec jus belli excessit, non tenetur, nisi judicio hostis: adeoque si apud eum inveniatur.

Detestamur igitur sententiam eorum, qui fidem hosti non modo publico (quod omnes fatentur,) sed & privato datam, quin prædonibus, & omnibus hominibus, sanctissime servandam esse non concedunt; etsi in eam Cicero quoque odio causæ aliquando delabi videatur, eamque Bartolus integro discursu, & acrius Uldaricus Zasius contra Eckium Theologum, qui hoc nomine eum dissertatione opposita incesserat, & objurgaverat, defendat *in Apologia, quæ adjecta est Zasii singul. Resp. fol.* 472, in cujus fronte hæc verba præmittit: *Videbis, Lector, Eckium Jura civilia non perfecte intellexisse &c.* Verum, minus utique perspecte hi JCti, Bartolus, & Zasius (quod pace magnorum Virorum dictum sit) Jura Gentium intellexisse, sed occasione juris civilis deceptos, rationem Edicti Prætorii *Quod metus causa*, & Juris Gentium non distinxisse, constat. Ea enim hæc est, quod in hoc actu, ubi coactus quis promittit, duæ distinctæ sint obligationes, & causæ; altera ex *pacto*, quo promissor tenetur; altera ex *scelere*, quo vicissim prædo: quarum proinde Jure Gentium distinctæ sunt præstationes. Sed Prætor compendio utitur, & cum prædo rem ex pacto quidem accipere, sed acceptam ob delictum cum omni damno restituere deberet, (quo jure utitur Pontifex *in c.* 6, *X. de Jurejur.*) ille actionem ipsam ex pacto prædoni in pœnam delicti aufert, obligationemque rescindit. Quod magnum compendium est, ubi res in judicio agitur, & utraque pars eodem jure Civili utitur. At in quæstionibus Juris Gentium hæ causæ non confundi, sed omnino seorsim, atque ut distinctæ, prout sunt, considerari debent. Valuit utique contra Zasium fides, quam Regulus, etsi privatus, hosti dederat: adeo ut nulla tot præsentium necessitudinum species eum avellere inde potuerit, & Senatus Romanus tantum virum, ac belli Ducem, Reipublicæ adeo necessarium, ad hostem iterum dimiserit, cum quasi ex hoste captum retinere potuisset, si fides data non obligasset; quod Cicero commendat *Offic. l.* 1. *c.* 13. Sed & decem captivi ex clade Cannensi, Romam fide data missi, ultro ad hostem redie-

 runt.

runt, exceptis duobus, quos cum pars Senatus Romani ob hanc perfidiam ejicere urbe vellet, sed victa esset plurium miseratione, usque adeo tamen intestabiles, invisosque fuisse, memorant, ut taedium vitae ceperint, necemque sibi consciverint. *Gell.* 7, *N. A.* 18 *Liv. lib.* 22. *in fin.* Cum Galli in ipso perfidiae, & falsi ponderis crimine ad fidem provocarent, Camillus tamen non contendit, fidem datam iis servandam non esse, sed se Dictatore inscio dare non potuisse. *Liv.* 5, *c.* 49. Etsi
1 ea ratio si accurate trutinetur, nec tum necessaria, nec satis Jure Gentium tuta fuerit: sed id hujus loci non est. Hanc vero sententiam contra Bartolum, & Zasium defendit post alios quoque Hottoman. *Illustr. quaest.* 7.

„ Alter locus continetur in *Vol.* 2, *Disp.* 53, „ *fol.* 1089, §. 2, *usque ad* §. 12. in verbis „ seq.

Cum enim duae distinctae res, & caussae sint, v. gr. pactum succedendi alteri, & votum captandae mortis; quaelibet causa proprios suos habet effectus, qui non magis confundi possunt, quam causae ipsae. Ex pacto igitur eorum, qui de re sua disponunt, & fide data, naturali ratione obligatio nascitur ad praestandum conventa; ex voto improbo autem obligatio ad poenam, prout in aliquam criminis speciem incidit.

Quapropter si ad juris Naturae rationes exigenda sint negotia, inprimis negotia ipsa, uti ab invicem accurate discernenda, ita sua cuique natura, causa, vis, & effectus vindicanda; nec quicquam a ratione naturali alienius est, quam quod unius negotii proprium est, id in alterum conferre, atque ita confundere quae distincta, & separata sunt: idque in omnibus caussis, ac negotiis religiose observandum est. *per l.* 1, §. *fin. ff. de Verb. obl.*

Ita si a praedone vi, metuque compulsus, ei stipulanti promiseris XV. talenta, duo distincta prorsus negotia sunt: promissio XV. talentorum, & vis a praedone commissa. Promissio suae rei est factum licitum, & contractus; vis, illicitum, & delictum. Prius illud est actus promittentis rem suam; alterum, actus praedonis. Ex illo natura nascitur translatio juris; §. 40. *vers. nihil enim tam conveniens &c. de Rer. div.* & inde obligatio ad illud praestandum, seu tribuendum ei, cujus est, ex forma, & substantia justitiae, *princ. de Just. & Jur. l.* 3, *princ. ff. de Obl. & act.* Ex altero, obligatio ad poenam, seu injuriae reparationem.

Etsi igitur promissor compulsus sit ad promittendum, id tantum vitium est in actu praedonis, qui inde tenetur ad reparationem; nullum in actu promissoris, qui eam rei suae legem dixit, & dicere potuit. Neque enim metus voluntatem excludit; sed coacta quoque voluntas est voluntas, quia etsi, si liberum fuisset, noluisset, tamen coactus voluit: uti ex Naturae fontibus id explicavit JCtus *in l.* 21, *in fin. ff. Quod met. caus.* Idque in tantum verissimum est, ut metus voluntatem quoque augeat, non minuat; eo enim enixius vult, quo majus ex vi periculum est, uti plenius exposuimus *in Disp. de Jure poen. in contr. Sect.* 1.

Hoc ordine, & jure usus est Caesar, qui a piratis captus, 50 talenta, quae promiserat, iis solvit: at liber, eos in continenti persecutus, coepit superatos, & cruci suffixit; quam etiam dum in eorum custodia, & potestate adhuc fuit, ipse quasi per jocum iis minatus dicitur, uti factum referunt *Sueton. in Caes. c.* 4. & *cap.* 47. *Plutarch. in vita Caes. c.* 2. *Vell. Paterc. Histor. lib.* 2. *cap.* 42.

Atque cum hac naturae ratione plenius consentit disciplina juris Romani, quo contractus metu initos jure subsistere, & valere constat, §. 1. *verb. palam est, jure civili te obligatum esse. Inst. de Except. Leg. pen. C. de Inut. stipul.* Vis autem vindicatur ex publicis legibus de vi, aliisve. Igitur compulsus a praedone, ei tenetur ex stipulatione ad praestandum promissa; sed postulat eum delicti ad restituendum damnum, & ad poenam: eoque omne id, quod propter vim sibi abest, vindicat.

Paulo aliter comparata est tractatio doli, propter ejus naturam specialem; at rationes conveniunt: uti si non vi compulsus, sed dolo deceptus stipulanti promiseris; cum enim dolus errorem contineat, qui contra, ac metus voluntatem, & consensum excludit, *L.* 15, *ff. de Jurisdict. & simil.* sequitur, si error iste totum negotium pervaserit, adeoque in nulla re consensus fuerit, uti si in corpore erratum sit, *l.* 9. *princ. ff. de contrah. emt. & sim.* promissionem nullam esse, quia voluntas, & consensus deficit, quod vitium est in acta promissionis, quae sine consensu nulla est. At si error toti negotio non insit, sed consensum in aliqua re, vel parte fuerit; subsistit negotium, etiam jure civili, regulariter, & teneris inde, licet deceptus, rem praestare: sed vicissim dolum, ac injuriam vindicare potes. Quae eadem juris civilis, ac naturae ratio est.

Quid vero hic Praetor mutavit? non rem, sed modum: neque in deterius, sed melius. Nam has & juris, & Naturae ambages magna utilitate, & prudentia, ac duplici praeclaro compendio, praecidit. *Primum* est, ut sive coactus, sive dolo, vel errore deceptus quid promiseris, non necesse sit fidem ante praestare, & tum vindicare injuriam; sed uno judicio res conficitur, & negotium, etsi jure validum, in poenam, & vindictam vis, aut doli rescinditur: quo facto pensatur quod tu ex promisso debes, cum eo, quod alter ex delicto; atque ita pensatione utriusque caussae satisfactum intelligitur, & tam te solvisse promissum alteri, quia quod vicissim tibi praestare debuit, retinet, quam illum tibi damni injuriam, quia ille perdit, & tu retines quod promissum fuerat: ita tamen, ut alter ille aliis poenis publicis obnoxius ob crimen maneat.

Alterum, quod ex priore fluit, compendium est, ut si stipulator praedo, seu fraudator, ipse ex stipulatione violenta, & fraudulentia agere ausit, exceptione repelli possit, *tot. tit. ff. de dol. mal. & met. except.* ex aurea illa regula: *Cui datur actio, ei magis quoque exceptio. l.* 156, §. 1, *ff. de reg. jur.* Eademque hic, quae in actione, vertitur quasi

quasi compensationis ratio, & æquitas; & eadem utrobique est vis, ac potestas, ut patebit perpendenti.

Unde vel juvanda, vel emendanda est ratio Ciceronis, qui *lib. 3. de Offic. in med.* refert, Pythium, ut magni venderet hortulos C. Canio equiti Romano Syracusis, manum piscatorum convocasse, qui ante hortos, magno cymbarum numero piscati, afferrent pisces in hortos ad pedes ipsius. Qua fraude illectus Canius emit cupide, asserente Pythio id solenne, & aquationem ibi esse. At postridie comperit, se turpissime elusum fuisse. *Stomachari*, ait Cicero, *Canius; sed quid faceret? Nondum enim Aquilius pertulerat de dolo malo formulas.* Quasi impunis fraus, & dolus fuerit: id vero contra est; utique enim puniri tanta fraus potuit. Verum id cordi non erat Canio, sed doluit illi jactura amœnitatis spectatæ; nec tamen rescindi potuit contractus actione civili de dolo malo (quam everticulum malitiarum omnium dicit Cic. *lib. 3. de Nat. Deor. prope fin.*) nondum a Prætore constituta. Valuit igitur tum contractus non obstante dolo, sed doli vindicta salva. Quin & damnum dolo datum, seu id, quod interest, videtur repeti potuisse: sed rescindi contractus non potuit; quod deinceps Prætor demum Aquilius induxit, *Cic. d. loc.* & exceptionem doli Cassius *l. 4. §. pen. ff. de Dol. mal. except.*

Quid si vero talis sit turpis causa, ex qua damnum aliquod vindicari, aut quicquam repeti non possit: v. gr. ut nemini benefaciat? Enim vero ea nihil huc pertinere, nec quicquam obstare, patebit *infra* §. 9.

1 *Nam & hic distingui solet inter metum gravem absolute*] ,, Metus gravis absolute
,, est, qui in constantem virum cadit, qualis
,, est mortis, stupri, amissionis bonorum,
,, &c. *L. 3, §. 1, quod met. c. l. 3, ex quib.*
,, *caus. maj. l. 8, §. 2, ff. & c. 2, X. Quod*
,, *met. caus. Laut. Comp. p. 76.*

Vel ratione habita personæ metuentis] ,, Me-
,, tus enim gravis aliquando esse potest in
,, fœmina, qui talis non foret in masculo:
,, hic metus igitur gravis est non absolute,
,, sed intuitu personæ, cui infertur.

Et levem] ,, Quo pertinet metus vexatio-
,, nis, minæ verbales, quæ capitales non
,, sunt, metus reverentialis. &c. *Laut. Comp.*
,, *f. 76.*

Illatum juste, & injuste] ,, Metus justus
,, est, qui infertur ab eo, qui jus metum
,, inferendi habet; qualis est is, qui a ma-
,, gistratu infertur, jure honoris, quem su-
,, stinet: *l. 3, §. 1, Quod met. c.* plerumque
,, autem metus injustus est, *d. l. 3, §. 1, l.*
,, *21, pr. Eod.*

Ab eo, cui promittur, vel ab alio] ,, De
,, qua differentia vide Ulpianum in *l. 14, §.*
,, *1, Quod met. caus.* Effectus est, quod utro-
,, que casu rescindatur contractus, etsi alius
,, contrahente inscio metum intulerit. At in
,, eo differunt, quod si res perit, is, ad
,, quem ea bona fide pervenit, non teneatur,
,, secus si metus ab ipso possessore incussus
,, est, *d. l. 14.*

Inter actus liberales, & onerosos] ,, Ete-
,, nim si is, qui coactus promisit, inde lu-
,, cratur, non rescinditur negotium; sed
,, tunc demum si negotium ipsi est onerosum,
,, i. e. si læsus sit. *l. 12, in f. ff. Quod met.*
,, *c. Laut. f. 77.*

Alii actus dicuntur irriti] ,, Ipso jure nul-
,, la sunt metu contracta matrimonia, *c. 15,*
,, *in f. X. de Spons.* manumissio, *l. 9, pr. l.*
,, *16, qui, & a quib. man.* dotis promis-
,, sio, *l. 21, §. 3, Quod met. c. &c. Laut.*
,, *p. 77.*

Alii ad arbitrium promittentis revocabiles]
,, i. e. Ut valeat negotium si promittens ve-
,, lit: quod verum omnino est, quia alter
,, non potest, allegando propriam turpitudi-
,, nem, opponere, negotium metu esse con-
,, tractum.

Alii in integrum restituendi] ,, Vel per
,, exceptionem, vel per actionem quod me-
,, tus causa. *Laut. 77.*

Seposita lege civili, quæ obligationem potest 2
tollere, aut minuere] ,, Quasi jure civili Ro-
,, mano promissio metu facta nulla sit. Con-
,, trarium in præcedentibus satis probatum
,, est. Adde *jus meum controv. Tit. Quod*
,, *metus causa.*

,, Obstat *l. 116, pr. Reg. jur.* ubi asseritur,
,, consensui in negotiis bonæ fidei nihil ma-
,, gis contrarium esse, quam vim, & me-
,, tum. *l. 8. l. 10, ff. Resc. vend.* Resp. Post-
,, quam JCti Romani contractus distinxere in
,, contractus bonæ fidei, & stricti juris, at-
,, que priorum substantiam non in solo con-
,, sensu, sed præterea in *bona fide* constitue-
,, runt; necessario inde sequitur, quidquid
,, contra *bonam fidem* fit, pugnare cum essen-
,, tia contractus, hincque esse ipso jure nul-
,, lum. Atque hæc vera ratio est, cur *dolus*
,, causam dans contractui *bonæ fidei*, nec non
,, *metus, ac vis*, ejusmodi contractus irritos
,, reddant: secus, ac in contractibus *stricti*
,, *juris*, ubi solus consensus inspicitur. Hæc
,, ergo differentia ex lege civili oritur; jure
,, naturæ enim, diximus, vim, & metum,
,, nec negotia bonæ fidei irrita reddere.

Eum, qui metu promisit aliquid, obligari]
,, Quia pro præsenti rerum statu decernit,

,, & vult; etsi forte, si liberum fuisset, noluisset. *L.* 21, §. 4, *Quod met. c.*

Quia consensus hic adfuit] ,, Voluntas enim æque, quin magis, movetur necessitate, quam voluptate &c.

Nec conditionalis, ut modo in errante dicebamus] ,, Immo in errante plane non est consensus in negotium, de quo agitur; nec conditionalis: adeoque nullum est negotium, non quia deficit conditio, quæ adjecta non est, sed quia ignorans non consentit. *Vid.* §. *præced. n.* 2.

Res suas jactat] ,, Navis levandæ causa. *L.* 5, *ff. pro derel.* §. *fin. Inst. rer. div.*

Vellet res servare sub conditione si naufragium non immineret] ,, Impropria hæc est locutio, neque ea apud Aristotelem invenitur; verba ejus hæc sunt: *Idem contingit & in jacturis, quæ fiunt tempestatibus orientibus; omnino enim libens nemo jactat: salutis autem suæ, ac cæterorum causa, omnes, qui quidem sana mente sint.* Nihil hic de conditione additur, utpote quæ supponit orationem disponentis, qua aliquid suspenditur in futurum eventum; qualis hic non apparet: sensus ergo Aristotelis est, velle eum res suas servare si liberum esset.

At absolute vult res perdere, spectata scilicet loci, ac temporis circumstantia] ,, Nervose Paulus eandem rationem affert in hærede, qui coactus adiit; *etsi enim*, ait, *si liberum esset, noluisset, tamen coactus voluit. L.* 21, §. 5, *Quod met. c.* Et Celsus statuit, valere matrimonium patre cogente initum; *etsi enim eam ducturus non fuisset, contraxit tamen matrimonium, adeoque maluisse videtur. L.* 22, *ff. Rit. nupt.*

Non justum] ,, Justum autem, dixi, esse, qui a magistratu infertur. *L.* 12, *in f. Quod met. c.*

Sed injustum, quamvis levem] ,, Quid sit injustus metus, & quis sit levis, supra jam explicavimus §. *h. n.* 1. Add. *l.* 3. *l.* 5. *l.* 6. *Quod met. c.*

Eum teneri ad liberandum promissorem, si promissor velit] ,, Immo hoc nec jure naturæ, nec jure civili verum est. Utroque jure is, qui metum intulit, compellere alterum potest ut promissis stet: neque ulla actio promissori datur ad se liberandum, quia vere contraxit, atque ita disposuit. Sane, Prætor demum, ad evitandas ambages duplicis actionis, duorumque judiciorum, invenit hoc medium ut adigi cogens possit ad liberandum promissorem, data ei, qui coactus est, actione *quod metus causa*, per quam rescindit negotium metu gestum: *Vid. supr. ad pr. h.* §.

Non quod inefficax fuerit promissio] ,, Si efficax fuit promissio, cum effectu inde agi potest, & alter tenetur implere.

Sed ob damnum injuria datum] ,, Auctor confundit duos actus, 1. cogentis, & 2. promittentis. *Ille* actus illicitus est, & ex eo datur actio ei, qui coactus est, ad reparationem damni ex metu illo, ac vi dati, exigendam: *hic* actus licitus est, ex quo coactus plenissime obligatur, neque ulla exceptione metus liberare se a solutione potest. Prætor demum id permisit.

Quod quam habeat exceptionem ex jure gentium] ,, Auctor fingit, jure Gentium secundario in bello solenni (i. e. quod publice indictum est, & utrinque a summa potestate geritur) gentes inter se constituisse, ut metus belli pro justo habeatur, ad eum effectum, ut quod hostes invicem vi, metuque promittunt, servari debeat. At id tantum verum esse, putat, quoad effectus externos, nimirum, quoad impunitatem, & quoad acquisitionem dominii externi, si scil. causa est injusta. Quod systema examinavimus, & refutavimus in *Dissertat. Proœm. IX*, §. 63, *seq.* & §. 168. Sane, vis hostilis etiam Jure naturæ licita est, adeoque pacta cum hoste inita semper subsistunt; quia de justitia causæ nulla ratione constare, adeoque nec de vi, ac metu queri potest is, qui hosti aliquid promisit.

Quidam actus rescinduntur ob metum ab alio incussum, quam quicum actum est] ,, Diximus, Jure naturæ æque, ac jure civili eum, qui metu aliquid promisit, teneri ad implendum, nec rescindi actum, in quem, etsi coactus, consentit, ulla ratione posse; sed coactum ob injuriam ad reparationem agere posse. Multo minus igitur is, qui coactus dedit, actionem habet contra tertium possessorem, ad quem, cum conscius non sit violentiæ, res illa pervenit.

,, At Prætor, qui omne damnum ex metu ortum reparari vult, dat actionem etiam contra tertium, ad quem aliquid pervenit. Rationem addit Ulpianus in *L.* 14, §. 5, *Quod. met. c. Ne metus, quem quis passus est, ei captiosus sit.* Et mox: *nam in alterius præmium verti alienum metum non oportet.* Atque hinc actio quod metus causa dicitur in rem scripta, *l.* 9, §. 8. *Quod met.*

,, *caus.*

„ *cauſ.* quod jure civili ita ſtatutum eſt.

Quæ ſæpe etiam actus libere factos ob judicii infirmitatem aut irritos facit;] „ Ita enim pro- „ miſſio uxoris irrita fit per SCtum Velleja- „ num *Laut. comp. pag.* 267.

Aut revocabiles] „ Scilicet, mediante re- „ ſtitutione in integrum: quo pertinent pro- „ miſſa minorum &c. *tot. tit. ff. de Minoribus.*

Quæ autem de legum civilium vi, atque efficacia ſupra diximus] „ Scilicet §. *V, n.* 2; „ ubi dixit, leges civiles in locis, ubi obti- „ nent, ſervare, naturale eſſe: de quo alibi.

Ad §. VIII.

1 Materiam *promiſſi quod attinet*] „ i. e. Objectum, de quo paciſcuntur partes.

Eam oportet eſſe, aut eſſe poſſe, in jure promittentis] Hoc eſt quod ſupra §. 1, *prop. VI.* diximus, ad juſtam diſpoſitionem requiri *juſtam facultatem*, i. e. ut res in poteſtate noſtra ſit: ceſſante igitur hac facultate diſpoſitio nulla eſt. Sed & ſi non ſit in poteſtate, modo tamen eſſe poſſit, itidem valet promiſſio: uti ſi res aliena promittatur. Secus ergo ſi res, quæ promittitur, impoſſibilis ſit; ibi enim facultas in perpetuum ceſſat.

Non valent promiſſa facti per ſe illiciti, quia ad illa nemo jus habet, nec poteſt habere] Hinc ſi quis alii promittit ſe homicidium perpetraturum, adulterium commiſſurum, &c. promiſſio nulla eſt; quia homicidia, & adulteria non ſunt in jure, & poteſtate, ſeu in facultate morali promittentis, adeoque diſponeret de jure lege prohibito. Atque hinc regula naturæ eſt, quod ea, quæ contra bonos mores (per mores autem intelligunt JCti Romani naturæ jura. Vide *Diſſ. proœm. XII*, §. 34.) ſunt, nec facere nos poſſe credendum ſit. *L.* 15. *Cond. inſt.*

At promiſſio vim accipit ex jure promittentis, nec ultra extenditur] Nam intra terminos demum legitimæ facultatis, adeoque quatenus promittens de ſuo jure diſponit, diſpoſitio valet. *Poſ.* 6. Si ergo ipſe promittens jus non habet, nec in alterum id transferre poterit.

Ut ſupra diximus] „ Nam Auctor §. 4. ad „ perfectam promiſſionem requiſivit, ut tale „ accedat ſignum volendi jus proprium in „ alterum transferre.

2 *Erit in pendenti efficacia*] Immo tota diſpoſitio nulla eſt: nec convaleſcit, etſi poſtea in ejus poteſtatem veniat. Non enim valet ex tempore promiſſionis, quia facultas ceſſat; res non eſt in ejus poteſtate, & jure; quod ergo non habet, in alterum transferre nequit: neque ex tempore, quo res in ejus poteſtatem venit, quia tunc non diſpoſuit. Prior ergo diſpoſitio non valet; alia autem non eſt.

Secus ſi additur pacto conditio, *ubi ſua futura ſit*, adeoque ſi de jure, quod in poteſtate ejus eſt, diſponit; talis enim promiſſio valet. Aliquando hæc conditio ineſt ex natura rei, ſi ſcil. de jure meo diſpono, ſed quod ſua natura ab eventu dependet: v. g. ſi promitto fructus naſcituros; hi enim fructus, quandocunque naſcuntur, ex re mea ſunt, adeoque valet diſpoſitio, quippe de re mea, etſi executio differatur uſque dum naſcuntur.

Facta cenſeri debet ſub conditione ſi res in poteſtatem venerit] Hæc conditio ex natura rei non ineſt omni pacto, ſed certis ſaltem caſibus. *Vid. not. præc.*

Atque ex his apparet, jure Naturæ non valere diſpoſitionem *de re aliena*: quia jure naturæ diſpoſitio de re tribuit jus in rem ipſam; cum vero jus in re aliena nullum habeam, transferre pacto id, quod meum non eſt, in alium non poſſum.

Jus Romanum mutavit jus naturæ, ſtatuitque ut ex promiſſione rei ſaltem perſona obligetur; atque ex eo principio valet pactum de re aliena: idque ob ſummam utilitatem, ne mutata poſſeſſione eluderetur actio. Hinc lex fingit obligationem inter perſonas, ut promittens teneatur etſi rem non habeat. *Conſ. Diſſ. Proœm. X*, §. 11, *lit. b.*

Additio.

„ Supra diximus, ex *promiſſione rei* jure „ naturæ non acquiri jus in rem ipſam, ut- „ pote quod non niſi traditione fit. *Vid.* ſu- „ pr. §. 1. *Prop. X.* Sola igitur perſona obli- „ gatur ad rem præſtandam, vel ſi præ- „ ſtare rem non poſſit, uti ſi aliena eſt, ad „ id, quod intereſt. Hinc merito jus Roma- „ num ſtatuit, *promiſſiones de re aliena* vali- „ das eſſe, quia res ipſa non eſt in obliga- „ tione, neque id agitur; ſed perſona, quæ „ promiſit, ex ſua diſpoſitione obligatur ad „ rem præſtandam, vel ad id, quod tantun- „ dem eſt.

Quod ſi conditio &c. ipſa quoque ſit poteſtativa, tenebitur promiſſor facere quicquid moraliter æquum eſt] Immo nulla hic ſubeſt obligatio, utpote quæ hoc modo in arbitrium promiſſoris eſt collata *l.* 13, *C. contr. emt.* Si proinde alicui promitto 100 ſi capitolium aſcen-

aſcendero, nulla eſt obligatio antequam Capitolium aſcendam, obligatio enim eſt vinculum juris, quo quis adſtringitur aliquid facere, vel præſtare: totum hoc vinculum ceſſat, ubi arbitrio meo res relinquitur; nec jus hactenus ea diſpoſitione tranſlatum in alterum videtur.

3 *Sed in hoc quoque genere*] „ Jus enim civile etiam quædam mutaſſe circa promiſſa minorum, § 5. *n.* 2, circa promiſſa ex errore, §. 6, *n.* 1, & metu, §. 7, *n.* 3, ſuis locis vidimus.

Multa irrita facere ſolet, quæ naturaliter obligarent] „ Jus civile enim aliquid addit, vel detrahit juri naturæ, *l.* 6, *ff. juſt.* & *jur.*

Ut promiſſum futuri matrimonii factum ab eo, cave, qui conjugem nunc habeat] „ Jure naturæ hæc promiſſio valet, quia partes diſponunt ſaltem eventualiter, adeoque de jore futoro; & ſic in caſum ubi res in eorum poteſtate eſt. At leges civiles ob votum captandæ mortis improbarunt tale pactum.

Et non pauca, quæ a minoribus] „ His enim leges civiles ob lubricum ætatis ſuccurrunt, adeo ut ſi curatorem habeant, omnes eorum actus ipſo jure nulli ſint. *Vid. ſupr.* §. 5, *n.* 2.

Aut filiis familiarum] „ Leges Romanæ irritum reddunt contractum filii, ob metum inſidiarum, quas filii obærati parentibus ſtruere poſſent. Atqoe huc quoque pertinent pacta de quota litis, de re litigioſa. &c.

Ad §. IX.

Quæri *hic ſolet*] Auctor in præcedenti §. examinavit quæſtionem, an valeat promiſſio rei illicitæ, v. g. *Si promitto tibi, me homicidium perpetraturum?* & recte negavit, quia id in ejus poteſtate non eſt. At alia quæſtio nunc ſequitur, *an ſcil. valeat promiſſio, quæ fit ob turpem cauſam*, v. g. *Si promitto tibi* 100, *ut furtum facias?* Auctor ait, *ipſam promiſſionem* hoc caſu vitioſam eſſe, adeoque eam impleri non debere; ſed crimine perpetrato obligationis vim exſeri, quæ ab accedente vitio fuit impedita. At verius eſt, *cauſam* ſaltem eſſe vitioſam, non *ipſam promiſſionem*. Auctor igitur confundit hic duo negotia diverſiſſima: 1. *promiſſionem*, qua quis promitit ſe 100 daturum: hoc negotium omni jure valet, quia eſt in poteſtate promittentis, & is hactenus diſponit intra fines facultatis a natura ſibi conceſſæ: 2. *cauſam*, ſub qua promittitur, nimirum, *ut alter furtum faciat;* hæc non valet, quia cauſa hæc non eſt in promittentium poteſtate, & ſic diſponerent de jure alieno.

Effectus hic eſt, quod is, qui injuſtam cauſam promiſit, non poſſit obligari ad implendum pactum, quia res non eſt in ejus jure, & facultate. At ſi implevit promiſſum, adeoque a ſua parte factum hoc illicitum perfecit, quæritur, an 100, quæ ei promiſſa ſunt petere poſſit? quod merito affirmamus; nam hæc promiſſio licita eſt, quia promittens de re ſua diſpoſuit, & jus in alterum tranſtulit ſub certa lege, quæ exſtitit.

At uterque paciſcentium non tantum ei, cui furtum factum eſt, tenetur ad reparationem damni, ſed & magiſtratui ad pœna[illegible] Jure civili igitur in pœnam id, quod ex l[illegible] rali promiſſione ([illegible] ob injuſtam cauſam facta erat) debetur, auferri, & is, qui 100 promiſſa petit, repelli exceptione doli poteſt. At ſi ſolvit promiſſor, condicere ea non poterit, quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis.

Eadem ratio obtinet, ſi quis promittit rem, non quidem *illicitam*, ſed quæ cum perfectione pugnat: uti *ſi quis promittit, ſe nemini hominum benefacturum.* Hæc promiſſio nulla eſt; cum enim omnis obligatio deſcendat ex voluntate Creatoris, qui vult fidem datam ſervari, pugnaret cum perfectione Creatoris, ſi aliquem obligari vellet ex actione imperfecta. *Vid. Poſ. IV, n.* 5. Idque confirmatur exemplo voti, quo quis id, quod benefecerit, Korban, i. e. Deo dicatum eſſe vult; quod votum ipſe Servator nullum declarat. *Vid. infra c.* 13, §. 7.

Neque *obſtat* quod alibi aſſeruimus, virtutem exercere rem arbitrii eſſe, indeque homines citra injuriam ea promittere poſſe, quæ cum perfectione pugnant; nulla igitur ratio dari poſſe videtur, cur non præſtare teneatur promiſſor id, quod in ejus arbitrio poſitum eſt. Reſp. Etſi in noſtra poteſtate ſit virtutes negligere, non tamen ad id ſe obligare, nec alius actionem exinde acquirere poteſt; quia obligatio, uti diximus, ex voluntate divina oritur, cum qua maxime pugnat voluntas virtutem non exercendi: cui non poteſt non diſplicere ejuſmodi promiſſio. Præterea ejus, cui tale quid promittitur, non intereſt; ſi enim promiſſor contra pactum virtutum actus peragit, alteri hoc facto nihil abeſt, jus ejus non minuitur. Et licet

forte

forte is, contra quem cautum est ne bene ei fiat, inimicus alterius sit, & hactenus interesse videatur, recte respondet Papinianus in *l. 6, l. 7, serv. export. non dari tale jus a natura concessum impedire beneficia.*

At si non ipsa *promissio* turpis sit, sed *causa* saltem, ob quam promittitur, v. g. si Sejo 100 promitto ne Cajo benefaciat; hoc casu si Sejus a sua parte implet promissum, si Cajo non benefacit, petere omnino 100 potest: & ex dispositione teneor 100 illa Sejo solvere, ex rationibus in priori casu allegatis.

Additio.

„ B. Parens mutavit hanc sententiam in „ disputatione *de voto captandæ mortis sect.* „ 2. §. 16. *seq.* statuitque, promissionem „ ob causam injustam, vel turpem, illicitam, eoque nullam esse: neque alteri jus „ agendi inde competere; & jure civili demum causam a promissione distingui. &c. „ Verba hæc sunt.

Superest ut eximatur scrupulus, qui *supra* §. 12. hæsit ex promissione ob turpem causam; ea enim huic quæstioni vicinior, & adjunctior videtur, & rei toti illustrandæ plurimum conducit. Inprimis itaque notandum est, aliud esse promissionem turpem, cum quis ipsum turpe factum promittit, v. g. *se nemini benefacturum*, seu, *se hominem occisurum*, &c. quod jure nullum, & impossibile est. *l. 26, ff. de verb. obl. l. 15, ff. de Cond. inst.* atque hæc una saltem causa, merumque delictum est: aliud promissionem ob turpem causam, scilicet, *se 100. tibi daturum, ut nemini benefacias: vel ut hominem occidas.* Hic duæ iterum distinctæ causæ videntur: *primo*, promissio 100, quæ de suo promittere potuit, idque omni jure licitum est: *deinde* turpis causa, v. g. occidere hominem. Cum igitur hic, ut in metu, & dolo, duplex causa sit; videtur pariter dicendum valere promissionem, nec ei inesse vitium, sed causam turpem inde distinctam, & separatam esse.

Verum id ideo hic secus est, quia turpis causa in ipsam quoque promissionem venit, eaque una comprehensa fuit, hoc modo: *Promitto tibi 100, ut Sejum occidas.* Etsi igitur distincta sint promissio 100, & turpis causa; tamen hic copulatæ sunt in ipsam conventionem: & causa ista ipsius promissionis pars, ac modus est, eique legem dat.

Hujus vero rationis consequens est, ex hac promissione nihil deberi, quia tota promissio turpis, ac illicita est, quasi una causa esset. Non enim promisit 100 pure, ut in exemplis metus, ac doli, *sup.* §. 5, & *seq.* sed ea lege, ut occidas hominem; id vero in potestate hominum non est promittere, vel stipulari: totumque adeo pactum turpe, ac nullum est, ex quo peti nequit, sive impleveris causam, sive non impleveris; quo casu ideo quoque petere nequis 100, quia alia lege illa promissa non sunt, quam ut quid præstes.

Sed nec solutum retineri potest, quod sine justa causa penes te est, *l. 6, ff. de Cond. ob turp. Caus.* Reliquum igitur est, naturali ratione ad fiscum pertinere quod nullius esse potest. Etsi enim causa saltem sit vitium morale, v. g. ut nemini benefacias, cujus non est talis pœna, qua quis suo privetur; nefas tamen est lucrum quoque inde retinere, & sceleris sui præmium capere. Id ergo extorquendum est, *l. 5, pr. ff. de Calumn. l. 134. pr. ff. de Reg. Jur.*

At jure communi hæc ratio naturæ paululum immutata est, & promissio, quasi distinctis hic quoque, ut in metu, & dolo, causis, jure subsistit; sed ob turpem causam exceptione eliditur, *l. pen. ff. de Cond. ob turp. caus.* quod effectu fere idem est. Si vero solutum sit, manet accipientis, nec cedit fisco; sine dubio quia tantum hic de actione civili quæritur, non de pœna fisci. Unde plurimi sentiunt accipienti id extorquendum esse a fisco, *Lauterb. ad tit. de Cond. ob turp. caus.* eoque jus naturæ restituunt: neque id improbatum est lege civili, *per* §. 19, *supra.*

Cum vero causa turpis non semper sit communis utrique parti, sed sæpe hæreat in unius personæ, certum videtur, si in persona solius accipientis, (v. g. si quis tibi 100. promiserit ne injuriam alii faceres,) nec Te petere posse ex turpi tua causa obstante saltem exceptione: & si solutum sit, dantem condicere posse, *l. 2, ff. de Cond. ob turp. caus.* Qua proinde in re naturalia, & civilia jura effectu consonant.

Id autem mirum videtur, cum dans jus suum sciens transtulerit in alterum, cur repetere possit quo semel se ipse sciens abdicavit, *arg.* §. 14, *de Rer. div. l. 53. ff. de reg. jur.* Sed notandum est, etsi conditiones sint juris gentium, *l. 25, in fin. ff. Rer. amot.* id tamen in iis civile esse, quod dominium transeat etsi justa causa non sit, *l. 1. §. pen. & ult. ff. de Condict. sin. caus.* contra regulas naturæ *in l. 20, ff. de Acq. rer. dom. l. 32, ff. de Reb. cred. arg. l. 6, ff. de Cond. ob turp. caus.* Idque iterum prudenti consilio; quia melius, & expeditius visum, translato dominio in personam, ejusque hæredes agere, quam non translato rem sequi: uti in pluribus aliis causis id factum, quod nunc exequi non est hujus loci. Igitur uti jure naturæ ne transit quidem dominium: ita jure civili, etsi transeat, tamen condicitur, *d. l. 6.* Et hic ergo jura conveniunt, & utroque manet jus innocenti salvum.

Quid vero econtrario, si turpitudinis nota tantum adhæreret personæ promittentis? Cujus exemplum in jure vix occurrit nisi in meretrice, quod & ipsum ex tolerantia juris civilis magis profectum videtur, *l. 4, §. 3, ff., de Cond. ob turp. caus.* Consequens igitur est id peti quoque posse, nec si solutum sit condici. Et hoc quoque casu conspirat ratio naturæ, ac civilis. Etenim si is, cui promissa est pecunia, innocens est, & jure accipere potest, nihil obstat quo minus & petere possit; nec ei, qui turpiter dedit competet exceptio, ne-

dum, ut solutum repetere possit. Non enim turpitudo ipsius ipsi prodesse debet sive ad exceptionem, sive ad actionem, *l.* 12, §. 1. *l.* 14, §. 3. *ff. de Furt.* *l.* 134, *pr. ff. Reg. jur.* Et cum in illa specie condicere non possit, cum utriusque est turpitudo; multo minus poterit cum solus ille nocens est, alter innocens: ne innocentis conditio deterior fiat, quam nocentis, aut hujus, quam illius melior, *arg. d. l.* 114. *pr.*

Quid vero sentiendum de exemplo meretricis, & ratione JCti *in l.* 4, § *pen. ff. Cond. turp. caus.* nunc in medio relinquimus, etsi ratione civili saltem spectata plana sit. Certe, Judas cum nurum suam, cum qua consueverat, meretricem fuisse crederet, infame putavit, promissum ei non solvere; & illicitum, pignora, quæ dederat, repetere, nisi præstito quod spoponderat. *Gen.* 38, *vers.* 15, & *seq.*

„ *Hucusque B. Parens*: Si dicendum quod „ res est, magis mihi arridet prior B. Parentis sententia, valere scil. pactum ob injustam, vel turpem causam initum, etiam „ naturali jure; & jus agendi competere ei, „ qui implevit causam, utut vitiosam.

„ Si quis igitur 100 alii promittit, *ut hominem occidat*, pactum hoc validum est „ ex parte *promittentis*, qui de sua re disponit; pecuniam enim suam promittit ei, „ qui hominem occisurus est: promittens igitur non turpiter facit quod suam pecuniam „ alii *promittit* (id enim licitum est); sed „ quod promittit ex *vitiosa causa*. Qui actus „ plane separati sunt.

„ Neque *obstat*, quod tamen per promissionem illam ansam det male faciendi. Resp. „ Supponimus, crimen perpetratum esse; „ nam ante jus agendi non habet: nihil igitur in obligatione est, quam 100; hæc dispositio per se licita est. Quod vero causa „ fuerit vitiosa, id cum *promissione* nihil commune habet, potuisset enim occidere etiam „ citra illam promissionem.

„ Evidenter hoc jus naturæ probatur „ exemplo Judæ, qui Thamari promiserat „ hœdum, ut stuprum pateretur. Crimine „ perpetrato, adeo se obligatum ex pacto credidit stuprator, ut cum nuncius „ non reperta meretrice rediisset, protestatus „ sit, per eum non stetisse quo minus mercedem promissam solverit, neque ideo se „ perfidiæ argui posse. Neque allegari potest, „ Judam pretium misisse ea intentione, ut „ pignora redimeret; obstat enim ratio, „ quam Juda allegat: *Habeat sibi, certe* „ *mendacii nos arguere non potest; Ego misi* „ *hœdum, quem promisi.*

„ Hæc differentia inter promissionem; & „ causam, insignem utilitatem etiam in aliis „ juris partibus habet. Hæc enim ratio est „ cur pactum vi, & metu extortum valeat, „ & cur prædoni actio inde detur. Vid. *Dissert. Proœm. XII*, §. 418. Hæc quoque ratio est cur traditione, etsi ex errore, & „ falsa causa fiat, dominium transferatur; „ licet enim causa deficiat, voluntas tamen „ dominii transferendi manet. *Ibid.* §. 571.

„ Præterea pactum quoque validum est „ intuitu ejus, cui *promittitur*, si crimen „ perpetravit; ad id enim ut actionem, i. e. „ jus petendi habeat, sufficit quod ex sua „ parte impleverit promissum, utut vitiosum: „ adeoque turpiter facit quod occidat, sed „ non turpiter facit quod impleto promisso „ mercedem conventam petat.

„ JCti Romani exemplo meretricis rem „ illustrant. Illa enim postquam usum corporis sui alii præstitit, mercedem promissam „ instituta actione petere potest: *Turpiter enim illa agit quod sit meretrix*; „ *sed non turpiter agit quod ut meretrix mercedem petat. L.* 3, § 4, *cond. ob turp. caus.*

„ Equidem, jure civili actio non datur ei, „ cui ex turpi causa aliquid promissum est. *L.* „ 5, *C. cond. ob turp.* Immo promissor si solvit pecuniam, eam condicere potest. At „ hæc constitutio mere civilis, & pœnalis est; „ quod vel exinde apparet, quia si causa „ utrinque turpis est, condictio cessat. *l.* 3. „ *l.* 4. *pr.* & §. 1. *l.* 8. *ff.* *l.* 2. *C. Eod. Laut.* „ *comp. fol* 189. Certissimo indicio, negotium non esse ipso jure nullum; alias enim „ promittens etiam in hoc casu suos nummos ex turpi causa penes alterum existentes, vindicare posset.

„ Superest ut disquiramus, *an promissio de* „ *actu, qui perfectioni repugnat, jure natura* „ *nulla sit?* Pro negativa militat ratio, quod „ quoties de jure hominum inter se agitur, „ nemo hominum ad ea, quæ perfectionis „ sunt, obligetur, neque alii jus, vel actio „ in tales actus competere possit.

„ Cum igitur ea, quæ perfectionis sunt, „ ab arbitrio meo dependeant: cum negligere officia virtutum, permittente quoque „ Deo, possim; nihil obstat quo minus fidem alii dare contra perfectionum regulas „ possim; adeoque cur Cajo promittere non „ possim, me Titio nunquam benefacturum.

„ Neque *obstat*, quod cum perfectione divina pugnare videatur, si daremus, Deum homines obligare voluisse ex promissione, quæ „ regulis perfectionis est contraria. Resp. Creator perfectionum regulas hominum arbitrio hacte-

,, hactenus reliquit, ut mereri, vel demereri
,, possint: homines igitur de ejusmodi actibus
,, pro lubitu disponere, i. e. mereri, vel non
,, mereri possunt. Non tamen impune negli-
,, guntur ejusmodi officia, quia negligentes
,, privantur præmiis, quæ Deus, ens perfe-
,, ctissimum, actibus virtutum voluntariis
,, destinavit. Exemplum Gabaonitarum ap-
,, prime ea, quæ dicta sunt, confirmat. Jo-
,, sua Gabaonitis promisit aliquid, quod pu-
,, gnabat cum præcepto divino: & nihilomi-
,, nus Deus id promissum servari voluit, adeo
,, ut violantes gravissimis adsecerit suppli-
,, ciis. *Vid. l.* 2, *c.* 13, §. 4, *n.* 2.

,, Neque porro *obstat*, ex tali pacto perso-
,, nali tantum agi posse ad id, quod interest:
,, in pacto autem de aliis non benefaciendo
,, nihil interesse ejus, cui promittitur. Resp.
,, 1. Etsi ejus non intersit, jus tamen ex
,, pacto in eum translatum est: hoc jus ar-
,, mis, vel judicio persequi potest, saltem
,, ad eum effectum, ut propter fidem vio-
,, latam puniatur. Resp. 2. Quid si pœna ad-
,, jecta fuerit pacto *si bene fecerit?* Sane,
,, tunc interest ejus, cui promittitur: adeo-
,, que saltem hoc casu valebit promissio. Resp.
,, 3. Quid si ideo tale promissum ab alio exe-
,, gerim, quia alteri forte subsidia inde sup-
,, peditarentur litem contra me persequen-
,, di? Tunc mea omnino intererit.

,, Sane, Papinianus non asserit, *non dari*
,, *tale jus a natura concessum*, *impedire bene-*
,, *ficia*; sed ait, ex pactis de serva vendita
,, non manumittenda, & de servo vendito ex-
,, portando vindictæ gratia, actionem non
,, dari quia *beneficio affici hominem non in-*
,, *tersit hominis*, *d. l.* 7. Hæc igitur ratio
,, meri juris civilis est; unde etiam Sabinus
,, dissentit, & actionem dari, statuit *d. l.* 6.

,, *Insto*, Servatorem ex hoc capite impro-
,, bare votum illud, quo quis declarat se bene-
,, facere nolle. Resp. Votum hoc in genere
,, justum est, ut quidquid benefecero, Deo
,, dicatum esse debeat. Sed Servator impro-
,, bat interpretationem Pharisæorum, qui
,, contendebant sub hoc voto etiam com-
,, prehendi alimenta parentibus debita, &
,, ea quoque Deo dicari: quod uberius
,, examinabimus *infra c.* 13, §. 7.

An promissio ob causam naturaliter vi-
tiosam, ipsa natura valeat &c.] ,, Auctor
,, promissionem hanc vitiosam esse, ait,
,, quamdiu crimen nondum est perpetratum;
,, crimine vero perpetrato jam obligationis
,, vim exseri, quæ ab initio ab accedente
,, vitio fuit impedita. Nos demonstravimus,
,, promissionem nec ab initio vitiosam, nec
,, obligationem ab accedente vitio impedi-
,, tam fuisse. Nam ideo impedita fuit, quia
,, sub conditione, utut vitiosa, facta est,
,, quæ non existit nisi crimine perpetrato.

Si quid promittatur homicidii perpetrandi
causa] ,, Adeoque duo diversa hic sunt: 1.
,, *promissio*: 2. *causa*, *propter quam promit-*
,, *titur*. Hæc vitiosa est, illa non item.

Ut alter impellatur ad malum facinus]
,, Adeoque is, qui Cajo 100 promisit ut
,, Sejum occidat, non potest actionem in-
,, tentare contra Cajum, ut Sejum occidat;
,, hactenus enim promissio vitiosa est, adeo-
,, que extra facultatem a Deo hominibus
,, concessam.

Sed non quicquid vitiose fit, effectu juris
caret] ,, Occurrit hic objectioni; si enim vi-
,, tiosa est promissio, eoque jure nulla, mi-
,, rum videtur perpetrato crimine actionem
,, dari Cajo, cum quicquid vitiose fit effectu
,, careat. Respondet Grotius, *non omnia*,
,, *quæ effectu juris carent*, *esse vitiosa*: *in*
,, *promissione illa vitium saltem durare quam-*
,, *diu crimen perpetratum non est*; *at eo per-*
,, *petrato obligationis vim cum effectu ex-*
,, *seri*.

,, At non satisfacit hæc responsio, nec
,, dubium tollit. Sane, si promissio ab ini-
,, tio vitiosa fuisset, nunquam juris effectus
,, inde sequi potuisset: quod alibi contra
,, Auctorem passim probavimos. Conf. *l.* 2,
,, *c.* 5, §. 10, *n.* 1. §. 14, *n.* 4. §. 16, *n.* 1. Ve-
,, rius igitur est, *promissionem* ab initio vali-
,, dam, & *causam* saltem vitiosam fuisse.
,, Perpetrato igitur crimine, adeoque impleta
,, *causa*, sola promissio 100 aureorum super-
,, est; quæ cum per se licita sit, actio quoque
,, inde cum effectu institui a siccario potest.

Quod in prodiga donatione apparet] ,, Hoc
,, exemplum huc plane non quadrat. Jure
,, naturæ non datur donatio prodiga, seu
,, vitiosa: quia quisque de jure suo dispone-
,, re potest, etiam in infinitum.

Hoc interest, quod donatione facta jam
cessat vitiositas] ,, Immo vitium legis manet
,, etiam donatione facta: atque hinc exces-
,, sus semper vitiosus est, *l.* 6. *l.* 36. §. *f.*
,, *Donat.* At jure naturæ nec ab initio vi-
,, tium adest.

Nam sine vitio res relinquitur apud dona-
tarium] ,, Posita lege Civili manet prodiga
,, donatio, etiam facta donatione.

At in promissis ob causam vitiosam, manet vitium quamdiu non perpetratum est] ,, Immo promissio de 100 dandis non est vitiosa, nec ab initio: causa autem vitiosa est & ante, & post perpetratum crimen.

Ipsa promissi, ut mali illex, labem in se habet] ,, Dixi, promissionem ipsam nihil mali in se habere, sed solam causam: quæ separata plane sunt.

Quæ cessare incipit peracto crimine] ,, Non enim amplius videtur incitamentum ad faciendum malum. Resp. hoc vitium non est in promissione, sed in causa, quæ non est actus promittentis, sed perpetrantis: hæc autem causa vitiosa manet etiam perpetrato crimine; quod optime observavit *Pufend. de Jur. nat. l.* 3, *c.* 7, §. 8.

Unde sequitur, usque ad id tempus promissionis talis efficaciam esse in pendenti] ,, Immo vitium ante, & post promissionem inest causæ; promissioni ipsi neutro tempore.

Ut modo dicebamus in promissa re, quæ juris nostri non est] ,, Huic enim promissioni conditionem inesse, dixit, si res juris nostri facta fuerit. *Vid.* §. 8, *n.* 2. At 1. ibidem notavimus, verum id non esse, nec conditionem ibi supponi posse, cum deficiat dispositio, quæ quid in futurum eventum suspendit. 2. Male quoque hæc applicantur ad promissa ob vitiosam causam; ibi enim promissio nunquam vitiosa est ratione ejus, qui pecuniam promittit: sed causa, ob quam promittitur, & quæ alterius factum requirit, ab initio vitiosa est, & perpetrato crimine vitium augetur.

Crimine vero perpetrato jam obligationis vim exseri] I. e. 100 promissa ob furtum factum, peti posse. At dictum est, promissionem ipsam pecuniæ nunquam vitiosam fuisse, adeoque obligationem ab initio adfuisse, sed sub certo modo, quo adimpleto, obligatio non demum vim consequitur, sed effectum: i. e. cum effectu peti pecunia potest. At modus, sub quo promissio facta est, non desinit esse vitiosus postquam impletus est; neque causa illa perpetrata effectum juris consequitur.

Additio.

,, Verba hæc Auctoris etiam Pufendorfium offenderunt, qui in *Jur. nat. l.* 3, *c.* 7, §. 8, acriter reprehendit Auctorem. *Verba ejus hæc sunt.*

S E C U N D O quæritur: an si turpe facinus velut ex obligatione fuit patratum, alter ad mercedem pro ea solvendam teneatur? Quod *Grotius d. l.* affirmat, ex ea ratione, quod ante crimen impletum merces illa labem habeat, tanquam illex mali; quæ labes peracto crimine cesset, ideo quod illex mali esse desierit. Enim vero nobis secus videtur. Nam tantum abest ut pactum tale turpe esse desinat peracto flagitio, ut potius ad plenum turpitudinis gradum pervenerit, obtento suo fine. Nisi vero minus turpe sit furatum esse, quam furari velle: aut accipere mercedem sceleris, quam sperare; solvere, quam promittere. Immo si promissio est turpis, quia est illex mali; etiam impletio promissionis erit turpis, quia est pensatio sceleris, & ad plura suscipienda invitatio. Inde labes quoque aliqua ejusmodi mercedem comitari judicatur, etiam quando in tertium justo titulo transiit; quod ipsa ex scelere parta sit. Sic & in divina lege interdictum est, ne in domum Dei inferretur pecunia ex prostitutione corporis quæsita. *Deuter. XXIII*, 18. *Joseph. Archæol. IV*, 8. Et Sacerdotibus religio erat, mercedem proditionis a Juda pro derelicta habitam ærario sacro inferre. Tritum quoque est, de male partis tertium hæredem non gaudere. Inde probare non possumus quæ *Grotius d. l.* tradit: *usque ad tempus impleti sceleris efficaciam turpis promissionis esse pendentem, quemadmodum est efficacia promissionum conditionalium*, donec conditio exstet; aut promissio rei in præsens impossibilis, quæ tamen possibilis futura speratur, quousque intra vires nostras esse cœperit. *Crimine autem perpetrato jam obligationis vim exseri, quæ ab initio non defuit, (adfuit enim mutuus consensus,) sed ab accedente vitio fuit impedita*, ideo quod ad malum suscipiendum aliquid contulit. Enimvero si hoc admittatur, irrita foret prohibitio juris naturalis de non ineundis circa illicita pactis, si post scelus obitum pactum illud jure naturali est servandum. Quid prodest prohibuisse ne furtum fieret, si furto facto res furtiva citra vitium potest retineri? Et falsum est, vim intrinsecam obligandi pacto turpi non defuisse, sed tantum ab accedente vitio fuisse suspensam, quousque ad crimen allicere desierit. Nam ut pacto vis obligandi intrinseca insit, non sufficit consensum utrinque adfuisse; sed & idem debet versari circa rem, de qua in utramque partem disponendi libera est homini potestas. Alias si satis foret ad producendam obligationem, utrinque consensisse, facile omnes leges subverterentur, inito super iis violandis pacto; adeoque ipsum jus naturæ ad sui destructionem inserviret. Arbitramur igitur, per legem naturæ neque executorem facinoris pactam mercedem tanquam ex jure proprie dicto postulare posse, neque conductorem ex intrinseca, & conscientiam afficiente obligatione ad solvendam eam mercedem teneri: adeoque juri naturæ curæ non esse, ne quis gratis scelus patraverit. Equidem si quis, qui v. g. sicarium conduxit, & mox cæde patrata mercedem solvere abnuit, ab ipso male multetur; nemo est qui

qui injuriam ipsi factam dicat. Verum heic observandum, etsi turpia pacta vi intrinseca obligandi destituantur, neque ad actionem pariendam apta sint; non tamen omni effectu carere in eo, qui cum libere in illa consenserit, iisdem stare renuit. Scilicet efficiunt, ne quis jure queri possit, si ad illa implenda ab altero vi adigatur, aut ob eadem non servata malo afficiatur. Vetat enim lex naturæ ad rem indebitam alterum cogere, aut ob eandem non præstitam malo afficere. Sed qui in pactum turpe consensit, eo ipso favori hujus legis renunciavit, dum quantum in se fuit, alteri rem in se indebitam exigendi potestatem fecit. Atqui malum, cui quis culpa sua causam dedit, non immerenti accidere judicatur. Exempli gratia: jus naturæ vetat virginis invitæ pudorem imminuere; verum ubi ipsa consensit, jacturam quidem facit rei irreparabilis, de injuria tamen sibi facta queri non potest. Sic in civitatibus, ubi duella sunt prohibita, provocatus ab altero haud quidquam in arenam descendere tenetur, etiam ubi jam promisit: si tamen comparuerit, & vulnera acceperit, de injuria sibi facta queri, aut vulnerantem impensas curationis poscere nequit. Ad exemplum Judæ *Genes.* 37. qui circa exsolvendam Thamari concubitus mercedem sollicitus erat, respondet *Seldenus* L. V, c. 4, *de Jure nat. & gent. creditum fuisse eo tempore, licere innuptæ, & solutæ feminæ, corporis sui usum concedere alteri sine consensu in vitæ communionem, idque vel gratis, vel pro mercede; adeoque validam obligationem ex ejusmodi conventione, tanquam circa rem saltem civiliter licitam, potuisse contrahi.* Quanquam & hoc observetur, non paucos nescio quid generositatis in eo ostentare, si non gratis libidinem expleverint. Fortasse etiam de pignore reluendo erat sollicitus. Huc quoque pertinet l. 4, §. 3, *D. de condict. ob turp. caus. Quod meretrici datur, repeti non potest, sed nova ratione, non ea, quod utriusque turpitudo versatur, sed solius dantis. Illam enim turpiter facere quod sit meretrix: non turpiter accipere, cum sit meretrix.* Scilicet, etsi Romæ extra pœnas legum civilium erat publice corpus prostituere, ejusque quæstus fœditatem apud ædiles profiteri; tale tamen vitæ genus inire ab honestis hominibus merito turpissimum habebatur. Electo tamen semel eo vitæ genere, nulla nova erat turpitudo, si mercedem pro usu corporis acciperet meretrix, atque *cava pretium flagitaret usque manu. Tibullus l 2, eleg.* 4, *v.* 14. Perinde, ac si dicerem; turpe est quidem homini ingenuo carnificinam exercendam suscipere: verum digesto semel eo pudore, mercedem pro ista opera accipere turpitudine vacat. Concisius possis dicere: cum Romæ status meretricius fuerit toleratus, valida quoque judicata in eo foro fuisse pacta, quæ illum statum comitabantur...... Istud tamen patet, si scelus in alterius usum ipso volente sit susceptum, cum recte eidem irasci non posse. Apud *Ovidium Heroid. epist.* 12. *v.* 131, 132. Medea Jasoni: *Ut culpent alii, tibi me laudare necesse est. Pro quo sum toties esse coacta nocens.* Apud *eundem Metamorph.* l. 8. v. 130, 131. Nisa Minoi: *Scelus hoc patriæque, patrique; Officium tibi sit*, Apud *Senecam* in Medea v. 500, 503: *Cui prodest scelus, is fecit. Tibi innocens sit quisquis pro te est nocens.* Etsi inter principes cumprimis non infrequens sit, ut fructum alieni sceleris quidem capiant, scelus tamen ipsum puniant, ne id exemplo sibi deinceps noxium evadat. Sic apud *Paulum Orosium l. V, c.* 18. servum, qui Sulpitium herum suum a Senatu hostem judicatum, quod hostem indicaverat, manumitti, quod vero dominum prodiderat, saxo Tarpejo dejici consules decreverunt. Add. *Zonaras tom. III., in Theophilo* ab initio.

Quæ ab initio non intrinsecus defuit] „ Auctor statuit, promissionem ab initio vitiosam fuisse; quod si ita est, contradictio est, ex causa ab initio vitiosa jus aliquando oriri posse. Rectius ergo dicimus, promissionem, quatenus a causa separatur, uti separari debet, nunquam vitiosam fuisse, adeoque existente casu cum effectu inde agi posse.

Sed ab accedente vitio fuit impedita] „ Immo vis obligationis non fuit impedita ab accedente causa vitiosa, quia hæc diversa, & separata est ab ipsa promissione, quæ seorsim spectata statim licita fuit.

Et hujus rei exemplum afferri potest in Juda &c.] „ Ibi enim perpetratum erat crimen, illex mali: adeoque Auctor rationem vitii, quod promissioni inerat, cessasse putat, & ideo Judam promissam meretrici mercedem, tanquam debitam jure persolvisse. At ex dictis apparet, Judam statim ab initio ex promisso suo obligatum fuisse mittendi hœdum: & hanc promissionem licitam fuisse.

Tanquam debitam] „ Causa enim promissionis erat concubitus, quem implevit meretrix: promissio ipsa respiciebat hœdum, qui actus licitus fuit.

Quod si injustitia promissarii causam promissioni dederit &c.] „ Uti si rem vitiosam vendidit, vel vitia rei, quæ ei nota sunt, tacet. De harum reparatione agitur *Cap. seq.* §. 9.

Aut inæqualitas sit in contractu] „ In eo enim Auctor pacta, & contractus distinguit, quod in his æqualitas quædam obtineat, quæ ex societate oritur, quod refutavimus *cap. seq.* §. 8.

A D §. X.

Quod *vero promittitur ob causam ante debitam, non eo minus debetur*] Intelligit hic stipulationem, quæ supponit debitum præcedens, adeoque quæ valet, etsi ipsi stipulationi causa non insit.

Additio.

„ Auctor hic non agit de stipulatione; sed „ de plane alio casu, cui similem supra *c.* 10, „ §. 12, proposuit. Quando, nimirum, *promittitur* aliquid *ob causam ante debitam*, i. e. „ *ad quam ipso jure* citra pactum *obligabatur*: „ uti si 100 alicui promittuntur ne furtum, „ adulterium &c. faciat: & de hoc casu quæritur, an obligatio ex tali pacto oriatur, ad „ eum effectum, ut is, cui promittitur, 100 „ illa petere possit? Recte hoc affirmat Auctor, quia alter sua voluntate jus in creditorem transtulit.

Si jus naturale spectemus] „ Nam jure Civili ex tali causa datum condici potest. *Vid.* „ *Cap.* 10, §. 12.

Secundum ea, quæ de rei alienæ acceptione supra diximus] „ Auctor enim ex pari ratione „ supra *c.* 10, §. 12, in casu ubi alicui DATUR „ RES *ob causam ante debitam*, statuit, recipientem *rem* alterius, jure retinere eam „ posse, quia eam ex voluntate domini accepit. Idem juris hic esse, ait, ubi alicui „ PROMITTITUR ALIQUID ex tali „ causa, ad quam alter ipso jure obligabatur; „ nam id quoque jure deberi, ait, ei, cui promittitur, quia ex voluntate promittentis jus „ in eum translatum est.

Nam & sine ulla causa promissum naturaliter deberetur] Immo pugnat, sine causa deberi, uti sine causa esse, vel deberi sine jure, & obligatione. *Vid. supr.* §. 1. Sane, in stipulatione subest causa, seu voluntas se rite obligandi; stipulatio enim nihil aliud est, quam cautio pro debito præcedenti, adeoque quæ sine debito nulla est, quia non entis nullæ sunt affectiones: forma ergo stipulationis deficit si debitum, seu causa non præcedit.

Additio.

„ Quod pacta sine causa inita obligationem „ producant, probavit Auctor *supra* §. 2, *n.* „ 4; nedum ergo si causa præcessit, ad quam „ ante jure obligabatur: cæterum diximus, „ de stipulatione hic non quæri.

Sed hic quoque] „ Nam idem obtinere, dixit, in casu, ubi ex tali causa *res* alicui non „ *promittitur*, sed *datur*: *d. c.* 10, §. 12.

Damnum per extorsionem datum &c. reparandum venit] „ Adeoque si quis vi, aut metu coactus ex tali causa ante, & ipso jure „ debita *promittit*; Auctor putat, promittentem inde non obligari, sed agi posse ut liberetur. *Vid. supra* §. 7, & *c.* 17, §. 17, *seq.* „ Nos jam probavimus allegatis locis, pactum „ omnino subsistere, at separatam actionem „ dari promittenti, ad repetendum omne id, „ quod ei ex vi alterius abest.

Aut inæqualitas in contractu reparanda venit] „ Auctor porro statuit, promissa ob causam ante debitam facta non producere obligationem, *si inæqualitas obveniat in contractu*: sed hic est perpetuus Auctoris error, „ *naturam in contractibus imperare æqualitatem*; *vid. c.* 12, §. 8, adeoque ex inæqualitate nullum jus oriri, *d. c.* 12, §. 26: quem „ errorem refutavimus *ibidem*.

Secundum tradendas inferius leges] „ De „ reparatione ex capite extorsionis agit *c.* 17, „ §. 17. De reparatione ex inæqualitate *c.* 12, „ §. 8, & *seq.*

A D §. XI.

Modum *promittendi quod attinet*] „ Ad „ id ut promissio valeat, requiritur voluntas „ paciscentium sufficienter declarata.

Ut de dominii translatione diximus] „ *Supra L.* 2, *c.* 6, §. 2, *n.* 1. Nam etiam in eo, „ qui rem suam alii *dat*, requiritur voluntas „ alienandi, eaque declarata.

Requirit actum externum] „ Nam actum „ internum voluntatis non esse congruentem „ naturæ societatis humanæ, dixit supra *c.* 6. „ §. 1, *n.* 1: & nudis actibus animi efficaciam „ juris tribuere, non fuisse congruum naturæ „ humanæ, asseruit *supra c.* 4, §. 3.

Id est, signum sufficiens voluntatis] „ Adeoque obligatio demum oritur ex ea voluntate, qua inter utrumque convenit ut jus „ unius jam debeat esse alterius: non ergo „ hic inspicitur id, quod mente reservatum „ est; id enim non est dispositio duorum, „ sed unius.

Quale interdum etiam potest esse nutus] Voluntas enim æque factis, ac verbis declarari potest; his enim quasi picturis significantur expressa animi sensa: adeoque ex tali voluntate facto satis declarata jus in alium transfertur.

Quin alibi dictum est, facta interdum magis

gis explicare voluntatem, quam verba: *vid. Pof. J. G. IV.* Idque vel ex eo apparet, quod ideo pacta nuda non producant obligationem, quia non constat de animo se obligandi. Atque hæc ratio est cur JCti Romani certa induxerint negotiorum nomina, quibus solis is animus, & voluntas se obligandi significaretur. Ita enim contractus nominati significant talem dispositionem, qua partes se obligare voluerunt ad aliquid præstandum, vel faciendum.

Additio.

„ Regulam illam, quod voluntas æque factis, ac verbis declaretur, passim explicavimus. *Vid. L.* 2, *c.* 4, §. 4. *c.* 11, §. 11, & §. 20. *c.* 6, §. 1. *L.* 3, *c.* 1, §. 8. *c.* 22, §. 3. *c.* 24, §. 1. *c.* 26, §. 26. Tale factum quoque est notus, quando quis nimirum alterius rogationi annuit: *dd. ll.*

„ Quinctil. D. 247. *Audeo dicere illud promisit: neque totum promittendi genus est; voluntas hominum non tantum voce signata est. An vero si manu promisisset, an vultu annuisset, dedisse fidem, & confirmasse spem puella videretur, quæ facie affectum, quæ toties oculis misericordiam prodidit.* Et D. 270. *Nutum nempe ejus, aut vultum, aut aliquod signum animi intueri oporteret.* Ovidius IV. fast. v. 417.

Hanc cupit, hanc optat; sola suspirat in illa:
Signaque dat nutu, sollicitatque notis.

„ Olim homines nutu locutos esse, ait Lactantius 6, 10. Conf. *Tac. An.* 13, 23. *Ælian.* 14, 22. *Cassiod. l.* 20. *Marcell.* 24, 16. *Grot. L.* 3, *c.* 1, §. 8. *Pufend. J. N. l.* 3, *c.* 6, §. 15. *Vid. Tesm. b.*

„ Cæterum voluntatem juris transferendi etiam nudis inesse pactis, vidimus *sup.* §. 1. *Frequentius autem vox, aut litera*] „ Nam præcipua ratio, cur natura *vocis* usum creaturis concesserit, hæc est, ut animum, & voluntatem ea declarare possint. Literæ antem nihil aliud sunt, quam vox scriptis consignata.

A D §. XII.

S E D & *per hominem alterum obligamur, si constet de voluntate nostra, qua illum elegerimus*] Voluntatem igitur meam de jure meo in alium transferendo declarare possum vel ipse, vel per alios: si, nimirum, alium elegerim, ut is meo nomine voluntatem meam alteri deferat, isque id fecerit. Hæc enim actio, hæc declaratio non est actio deferentis, & declarantis, sed mea: deferens nudum instrumentum est, ego sum causa agens; meum est negotium, quod per alium gero, mea voluntas, quam voce aliena declaro.

Sane alibi jam demonstravimus, hominem esse posse instrumentum alterius. *Vid. l.* 1, *c.* 5, §. 1, & 3. *L.* 1, *c.* 3, §. 12, *n.* 3, *ibique not.* Actio autem instrumenti est actio causæ, uti quando manus hominis agit, ipse homo agere dicitur, non manus. Sane, manus, uti omnia alia instrumenta, non ex se agit, sed ex doctu alieno: quando autem quæritur cujus sit actio, necessario dicendum, actionem esse ejus, cujus motu agitur; is enim vere causa est actionis Atque hinc servi, ministri, famuli &c. non suo nutu, motuque proprio agunt, sed motu alterius. Conf. *L.* 3, *c.* 6, §. 9. *L.* 2, *c.* 8, §. 4.

Secus igitur si alius meo quidem mandato, sed suo nomine, suoque nutu agat: neque meam declaret voluntatem, sed suam; tunc enim is non est instrumentum, sed causa actionis: & tunc duo distincta sunt negotia, *alterum* inter me, & mandatarium, cui mando v. g. ut domum Titii emat: *alterum* inter mandatarium, & Titium, quo domum hujus emit. Ex priori saltem negotio mihi acquiritur actio, non ex posteriori; quia Titius mihi nihil promisit, nec mihi domum vendidit, sed mandatario meo, cui proinde soli jus inde competit: is vero mihi actione mandati tenetur. Conf *infr.* §. 18.

Ut instrumentum nostrum] Hoc enim negotium maxime licitum est. Ego de jure meo dispono, dum alii voluntatem meam defendam committo. Nuntius itidem de suo jure disponit, quia actioni suæ talem legem dicit, ut actio illa non debeat esse sua, sed mea. Quando igitur inter nos speciatim ita convenit, actio non est instrumenti, sed causæ.

Aut sub generali notione] „ v. g. Si tota negotiatio alicui est commissa, quo pertinent institores, magistri navis, legati &c.

Ut nos obliget qui præpositus est, agendo contra voluntatem nostram] „ Quia sufficit eum scire præpositum nostro nomine negotiari, & juxta voluntatem nostram agere; ideo enim præposuimus, ut facultatem habeat contrahendi nostro nomine.

Quia hic distincti sunt actus volendi] Ex altero enim obligetur præponens ei, qui cum præposito contraxit; idque ex illa voluntate generali, quia voluit fidem haberi præposito:

to: ex altero præpositus obligatur præponenti, si forte fines mandati excessit.

Quo nos obligamus ration habituro] ,, Adeoque quo præposito facultatem damus, eumque eligimus ut nostro nomine contrahat: ex quo facto omnibus obligamur, qui fidem nostram secuti cum præposito contrahunt.

Quo illum nobis obligamus ut non agat nisi ex præscripto] ,, Adeoque hoc negotium vertitur inter solum præponentem, & præpositum; neque tertius, qui cum præposito contrahit, inde obligatur, quia fines hujus mandati ignorat.

Ad ea, quæ legati promittunt pro regibus ex vi instrumenti procuratorii, excedendo arcana mandata] Legati duplex mandatum habent, *alterum*, quo fidem Princeps legato facit apud eum, ad quem mittitur; & vocari vulgo solet *Literæ credentiales*, quibus mittens rogat eum, ad quem mittitur, ut fidem habeat dictis legati, simulque promittit se ratihabiturum, ac si ipse contraxisset: *alterum*, qoo mittens legato certos fines præscribit, intra quos agere possit, quod vulgo *Instruction* vocatur. Hæ literæ instructoriæ non exhibentur Principi, ad quem legatus mittitur, sed prudentiæ legati committuntur. Hujus posterioris mandati fines si excedit legatus, quæritur, *an mandans obligetur ei, qui cum legato contraxit*? Affirmatur, quia in genere promisit se ratihabiturum quidquid legatus nomine mittentis contracturus sit. Atque hinc cum Ferdinandus, & Isabella Archiducem Austriæ cum amplissima potestate pangendi pacem misissent, isque contra tenorem arcanæ instructionis pacem pepigisset, nihilominus ratam eam habuerunt. Vid. *Marian. L.* 27, *c.* 18. At legatus fines mandati excedens ultra facultatem sibi concessam agit, adeoque injuria, indeque Principi suo tenetur ad reparationem damni, quod facto suo illicito dedit.

Ad §. XIII.

Ex principiis §. præcedenti expositis jam apparet, quo jure domini obligentur ex facto institorum, & magistrorum navis. Nam is, qui præponit suæ negotiationi *institorem*, vel *magistrum navis*, his simul concedit facultatem contrahendi. Si ergo ex facto licito præpositionis ei, qui cum tali institore, vel magistro juxta leges præpositionis contraxit, aliquid abest, resarcire id debet præponens, quia damnum id non tulissent contrahentes, nisi dominus mandasset.

Jure Gentium secundario id mutatum est; nam ex quo negotiorum formæ introductæ fuerunt, duo hic separata negotia constituta sunt: *alterum* mandati, qood est inter præponentem, & præpositum: *alterum* emti venditi, quod est inter præpositum, & tertios emtores. Ex *illo* solo tenetur præponens ei, quem præposuit: ex *hoc* solus præpositus extraneo.

At Prætor reduxit simplex jus naturæ, *in tit. de Institoria actione*, & in Tit. *de Exercitoria actione*, ut præponens ex facto præpositi convenlri possit a tertio; quod proinde secuti sunt JCti in §. *f. Inst. quod cum eo, &c.*

Additio.

,, Cum jus Gentium secundarium non agnoscamus, adeoque hactenus jus naturæ mutatum dici non possit; videamus, in quonam jus Prætorium a jure naturæ recesserit.

,, Merito cum Grotio *h. c.* §. 12, & 13. asserimus, actiones institorias, & exercitorias naturali ratione niti, quia præpositi ea lege a domino negotii electi sunt, ut ejus nomine contrahant: adeoque dominus eo facto declarat se ratihabiturum quidquid in tali negotio institor &c. fecerit, *d.* §. 12. Addit B. Parens, dominum hoc facto suo causam esse, quod aliis, qui cum illo institore &c. contraxere, & fidem domini præponentis secuti sunt, aliquid absit; inde eum ex hoc licito præpositionis facto obligari ad reparandum.

,, Hinc jam sponte sequitur, naturali ratione triplex hic obvenire negotium: 1. inter *dominum negotii*, & *præpositum*: 2. inter *præpositum*, & *eum*, *qui cum præposito contrahit*: 3. *inter præponentem*, & *eum*, *cum quo præpositus contrahit.* Ex singulis negotiis propriæ, & distinctæ oriuntur actiones.

,, Ex Primo enim negotio (quod verum *mandatum* est), oritur actio mandati inter præpositum, & negotii dominum: ut præpositus domino teneatur ad id, quod ex mandato accepit, & ad id, quod interest si fines mandati excessit.

,, Ex Secundo negotio actio oritur ex contractu inter contrahentes; actio enim hæc ex consensu oritur, & ex dispositione, adeoque inter solos disponentes: nam in præcedentibus probavimus, alii pacisci neminem posse. Neque allegari potest, præpositum

„ positum nomine domini contraxisse, adeo„ que eum nudum esse instrumentum; cau„ sam autem actionis esse dominum: nam „ talea præpositi nunquam nomine domini, „ sed suo nomine contrahunt, permittente „ saltem, & jubente domino. Jure naturæ „ igitur solus præpositus agit contra emto„ rem, *L.* 1, *Inst. act. arg. l.* 1, §. 18, *ff. Exerc. act.* non vero præponens, cum quo „ nihil contractum est. *dd. ll.*

„ In Tertio negotio duæ occurrunt „ quæstiones: 1. an præponens contra eum, „ qui cum præposito contraxit, agere ex con„ tractu possit? 2. An is, qui cum præposito „ contraxit, ex eodem contractu contra præ„ ponentem agere possit.

„ *Prior* quæstio negatur, *L.* 1, *ff. act. Laut. comp. pag.* 238, 243, quia alii ex alterius „ pacto actio non datur. Cum autem præpo„ situs teneatur præponenti si huic aliquid „ abest ex mandato, cum ejus patrimonium „ obligatum sit mandanti; hic omnino age„ re contra debitoria sui debitorem potest, „ si res aliter ei salva esse nequit, *l.* 1, *in f. l.* 2. *inst. act.* Conf. *Jus meum controv. tit. de oblig. & act. qu.* 7. *Laut. comp. p.* 239, *pr.*

„ *Posterior* quæstio itidem negatur; quia „ inter præponentem, & eum, cum quo „ præpositus contraxit, nihil actum est, adeo„ que deficit duorum in idem placitum con„ sensus; pactum enim saltem obligat con„ sentientes. *L.* 3, *in f. C. Ne ux. pro mar.* §. 10, *inst. act.* At cum præpositus volun„ tate mandantis cum tertio contraxerit, „ mandans facta præpositi præstare tenetur, „ quæ ratio additur in *l.* 1, *pr.* §. 1, §. 5, *Exerc. act.* Sane ut commoda sentit præpo„ nens ex contractu institorum, ita & eum „ obligari ex institorum contractu æquum est. *L.* 1, *pr. ff. Inst. act.*

„ Hæ igitur actiones (quas JCti institorias, „ & exercitorias vocant) non oriuntur ex „ ipso contractu cum præposito inito; sed „ sunt propriæ actiones, quæ descendunt ex „ variis causarum figuris, nimirum, ex quasi „ contractu: quia præpositus plus suo habet, „ quod patrimonio præponentis deest; vel „ quia facto præponentis ei, qui cum præpo„ sito contraxit, aliquid abest.

„ At quia per has actiones revera id petitur, „ quod ex contractu præpositi debetur, ideo „ actiones illæ dicuntur saltem esse qualitates „ harum actionum; seu actiones ex contra„ ctu præpositi, nova saltem qualitate auctæ. *Vid. Diss. Proœm.* XII, §. 587.

„ Hinc jam constat ratio, cur actiones „ institoriæ, & exercitoriæ non dentur nisi „ secundum propositionis formam, *l.* 5, §. 11. *l.* 11, §. 5, *ff. l.* 3, *c. inst. act.* & intra fines „ negotii commissi, §. 2, *Inst. quod cum eo. L.* 1, §. 7, *Exerc. act.* Nam præponens „ extra negotium hoc non præposuit: adeo„ que si aliquid contrahenti abest, id ei non „ abest ex facto præponentis, nec ex ejus „ voluntate.

„ Hinc 1°. præponens non tenetur ex de„ licto præpositi. *Laut. p.* 244, *arg. l.* 1, §. 2, *Exerc. act.* 2°. Si magister navis ad alios „ usus, quam quos lex præpositionis præscri„ bit: navem destinat, non tenetur exerci„ tor, *l.* 1, §. 8, *Exerc. act.* Nec 3°. si præpo„ situs ob aliam causam sumsit pecuniam mu„ tuam, quam ob quam præpositua est: v. „ g. si domum emit, &c. *l.* 1, §. 8, & 9. *l. f. pr.* §. 1, *ff. Exerc. act.* Nam cuique consta„ re debet, hos casus non contineri sub ne„ gotiatione, quæ sola commissa est præposito.

„ Quid si præpositus pecuniam, quam ex „ causa, ob quam præpositus fuit, mutuam „ accepit, consumsit, nec in utilitatem ne„ gotii vertit? Resp. nihilominus præponens „ tenetur institoria, vel exercitoria: sufficit „ enim mutuum in usum negotii contractum „ esse, idque voluntate domini præponentis, *l.* 1, §. 8, & 9. *l. f. pr.* §. 1, *Exerc. act. Laut. comp. p.* 245. Sibi enim imputare præpo„ nens debet, quod inidoneo homini admi„ nistrationem negotii commiserit.

Exercitoriam] „ Hæc est, qua is, qui „ alium præposuit negotiationi *maritimæ*, te„ netur ei, qui cum præposito ex lege præ„ positionis contraxit. §. 2, *Instit. quod cum eo &c.* §. *f. Eod.* Exercitor autem „ dicitur, ad quem negotiationis quæstus per„ tinet, *d.* §. 2. Præpositus, cui ma„ ritimæ, & totius navis cura commissa est, „ dicitur *magister navis. L.* 1, §. 1, & 3. *Exerc. act.*

Et institoriam] „ Hæc est, qua is, qui „ alium præposuit negotiationi *terrestri*, te„ netur ei, qui cum præposito ex lege præ„ positionis contraxit, *d.* §. 2. Institor „ igitur est, cui negotiationis terrestria cura „ est commissa. *L.* 3. *ff. Inst. act.*

Quæ non tam actiones sunt, quam actionum qualitates] „ Immo sunt veræ actiones; non „ quidem ex ipso contractu ortæ: sed qui„ bus agitur contra præponentem, ut id præ„ stet, quod præpositus promisit. Actio igitur „ hæc oritur non ex contractu; sed ex quasi „ contra-

„ contractu; ex facto præpositionis, vi cu-„ jus præstare tenetur quicquid præpositus oc-„ casione negotiationis promisit.

„ Atque eadem ratione ex contractu filii, „ & servi, pater, & dominus tenentur, qua-„ tenus est in peculio, vel quatenus in rem „ eorom versum est, vel ipsi jusserunt. *Vid.* „ *Laut. comp. Lib. XIV. tit. 4. Lib. XV. tit.* „ *1, tit. 3, & 4.*

Ipso naturali jure niti] „ Nam in utraque „ actione supponitur, dominum commisisse „ administrationem præposito, adeoque eum „ volente domino contraxisse. *§. f. Inst. quod* „ *cum eo.* Si igitur ex hoc facto aliquid abest „ emtori, qui fidem præponentis secutus est, „ merito ad ejus reparationem agere potest. „ *L. 1, pr. Exerc. act.* Unde notanter dicitur „ in *l. 1, §. 5, ff. Exerc. act.* omnia facta ma-„ gistri eos præstare debere, *quia alioquin* „ *contrahentes deciperentur.* At non ultra te-„ netur, quam ex lege præpositionis. *L. 1,* „ *§. 12, ff. Exerc. act.*

Male Romanis legibus introductum, ut ex facto magistri exercitores in solidum tenerentur] *Vid. l. 1, §. f. ff. Exerc. act. l. 4, §. 1, Eod. §. 2, Inst. quod cum eo. L. 2, & 3, ff. Exerc. act.* Immo ratio juris civilis, quæ exercitores singulos ex facto magistri in solidum obligat, summa nititur æquitate, ne qui cum uno contraxit, uniusque fidem secutus est, in plures distringatur, quod valde incommodum est, inprimis 1. si plures sunt exercitores valde dissiti; difficile enim esset tot locis, & totidem litibus suum repetere: cum e contrario 2. exercitores inter se mutuas habeant rationes, indeque facile suum recipere possint: sane 3. extraneus difficulter cum magistro navis, vel institore contracturus esset; indeque favore commerciorom id ita statutum est.

Nam hoc nec æquitati naturali convenit] Æquitas civilis consistit in favore commerciorum.

Quæ satis habet si pro suis singuli partibus conveniantur] „ Non enim contraxere nisi „ communi nomine: adeoque concursu par-„ tes faciunt, & non nisi pro rata obligan-„ tur. At diximus, JCtos utilitatem mere „ civilem hic respicere.

Nec publice utile est] Immo summam commerciorum utilitatem hic versari, jam diximus.

Absterrentur enim homines] Immo 1. magis absterrentur extranei, si ex contractu magistri in infinitas lites distrahi, & forum singulorum exercitorum sequi deberent. Sed & 2. dictum jam est, facilem inter mercatores esse recursum ob mutuas rationes *Conf. Vinn. & Grænw. ad §. 2, Inst. Quod cum eo &c.*

Apud Hollandos & nunc, & olim lex illa Romana observata non est] „ Hoc dependet „ ex arbitrio legislatorum; neque tamen ideo „ minus utile est hoc jus Romanum. Cæ-„ terum jus civile obtinet apud Antwerpien-„ ses. *Vid. Grænw. ad §. 2, Inst. Quod cum* „ *eo &c.* Sed & in senatu, & coria Lube-„ censi in causa civitatis Stralsund pro ju-„ re Civili decisum refert *Marq. de jure* „ *mercat. l. 1, c. 8, usque pag. 65,*

Ne exercitoria etiam universi amplius teneantur, quam ad æstimationem navis] „ Nam „ ultra illam æstimationem non præposuere „ exercitores: sed id etiam jure Romano ob-„ tinet, §. 2. Inst. *quod cum eo &c.* ibi: „ *ejus rei causa, cui præpositus est.* Conf. „ *l. 1, §. 7, Exerc. act. L. 1, §. 12, Eod. arg.* „ *§. f.* Inst. *quod cum eo &c.*

Ad §. XIV.

Ut *autem promissio jus transferat, acceptatio requiritur*] Ad translationem enim juris utriusque requiritur consensus, quia de duorum jure agitur: & tunc demum cum alter acceptat, i. e. consentit, est duorum in idem placitum consensus.

Acceptatio autem hic non est quæ fit manu, sed saltem voluntate, & animo: in quo differt ab acceptatione, quæ in dominii translatione requiritur; ea enim fit traditione, adeoque corpore.

Cæterum acceptationem etiam per alium fieri posse, ex præcedentibus patet: hinc ex servi, & filii acceptatione nobis acqoiri, constat; item ex acceptatione tertii, qui nostro nomine capit, vel ut minister intervenit. *§. 3*, Inst. *per quas pers. l. 1, §. 20, Acq. poss. l. 53, A. R. D. l. 14, pec. const. Vid. infr. §. 18.*

Non minus, quam in dominii translatione] „ Nam æque contradictio est, jus „ me invito meum esse, ac rem sine mea „ voluntate meam esse posse. Unde non im-„ merito Auctor *supra c. 6, §. 2,* asseruit, „ hactenus idem esse in promissione, quod „ in alienatione dominii.

Ita tamen ut hic quoque præcedens rogatio durare intelligatur, ac vim habere acceptationis] Confundit Auctor naturam stipulationis

lationis cum acceptatione. Sane, præcedens rogatio nunquam vim acceptationis habet; sed est instar obligationis, quæ quamdio ab altero non acceptatur, est nudus actus unius: neuter obligatur, & uterque recedere potest.

Regula ergo generalis est, quod quis tamdiu a voluntate recedere possit, quamdiu uterque nondum consentit: nam tamdiu negotium est imperfectum; nulla est translatio juris, adeoque nec obligatio. Si proinde rogans, antequam alter consentit pœniteat, nulla est obligatio, licet postea consensus sequatur, quia uterque non consentit: non tempore rogationis, quia deficit eo tempore consensus ejus, qui rogatur: non ex eo, quo alter consentit, quia tunc jam pœnituit eum, qui rogavit.

Additio.

„ Auctor plane non loquitur de stipulatione, neque de rogatione, quæ in verborum obligatione repromissionem in continenti præcedere debet. Sed explicari mens Auctoris debet ex *Cap.* 6, §. 2, ubi *voluntatem accipiendi* præcedere posse, ait, *dationem:* puta, si quis quid dari, aut concedi sibi petierat: datio autem demum post intervallum secuta fuit: tunc enim nova acceptatione opus non esse, dixit, quia prior voluntas acceptandi durare censetur, nisi mutatio appareat, *d. c.* 6, §. 2.

„ Idem obtinere hinc, ait, in *promissione*. Si proinde Titius me rogat, ut ei mutuo dem 100, ego dissimulando voluntatem, octiduo elapso declaro, me 100 ipsi daturum. Auctor ait, hoc quoque casu acceptationem novam non requiri, sed sufficere eam, quæ præcessit, & rogationem Titii præcedentem jam satis indigitare quod velit illa 100 habere, atque hanc rogationem instar acceptationis esse: neque enim voluntatem, quam semel declaravit, mutasse censeri. Adeoque hic quoque casum esse putat, ubi acceptatio præcedit promissionem, contra regulam, quæ vult, acceptationem supponere præviam rogationem. Conf. *d. c.* 6, §. 2.

Nec obstat quod de pollicitationibus proditum] Equidem verum est, jure Romano ex pollicitatione jus transferri; *L.* 1, §. 2, & 3. *l.* 3, §. 1, *ff. de Pollic.* sed hoc meri juris positivi, ac duobus saltem casibus, in caosa Dei, nimirum, & reipublicæ, statutum legimus. In favorem igitur causarum piarum, & publicarum receptum est, ne vovens, vel pollicitans recedere possit, etsi ecclesia, vel respublica nondum acceptaverit.

Quæ ratio quosdam induxit] „ *Vide supra* §. 3.

Ut jure naturæ solum promittentis actum sufficere judicarent] „ Cum jure naturæ non nisi ex dispositione duorum jus transferri, certum sit.

Nam lex Romana non hoc dicit, ante acceptationem pollicitationis plenam vim esse] „ Immo plena vis inest ex dispositione legis; alias pœnitere posset: at non valet tanquam pactum, seu mutua dispositio.

Sed revocari vetat, ut acceptari semper possit] „ Hæc vis inest pollicitationi ex dispositione legis, non ex dispositione partium.

Qui effectus non est naturalis] „ Quia jure naturæ semper revocare possum oblatum, donec alter acceptet.

Cui non dissimile, quod pro infantibus, & amentibus] Immo dissimillimum. Nam ipso jure naturæ tutoribus data est facultas administrandi res pupillorum. *Vid. supra. c.* 3, §. 1, *Prop.* 3, 4. Tutores igitur horum nomine acceptant; & sic omne jus hic quoque oritur ex dispositione duorum.

Jus gentium] „ Intelligit voluntarium. At tutelas ex ipso jure naturæ originem trahere, probavimus in *Diss. Proœm. XII*, §. 183. *seq. Jus autem gentium voluntarium* non existere, demonstravimus *supra L.* 1, *c.* 1, §. 14.

Nam pro his, ut possidendi res, quæ possessione quæruntur, &c.] „ Auctor enim supra *L.* 2, *c.* 3, §. 6. & *c.* 4, §. 10. *l.* 3, §. 2, *n.* 2, dixit, Jus gentium ob communem utilitatem introduxisse, ut & infantes, & furiosi dominia accipere, & retinere possint, personam illorum interim quasi sustinente humano genere. At in notatis ibidem fabulam de constitutione tali gentium, & de repræsentatione humani generis refutavimus: neque fictum illud jus gentium animum possidendi res supplet; sed ipsum jus naturæ per tutelam impuberibus prospicit.

Ita & acceptandi animum jus supplet] „ Infans, & furiosus animum acceptandi non habent, quia acceptatio est actus judicii. At verum non est, *jus gentium* per illam repræsentionem supplere animum; sed natura constituit tutores, qui jure & nomine pupilli acceptant. *Vid. supra h.* §. *ad* v. *Jus gentium.*

Ad §. XV.

Illud *etiam quæri solet*] Quærit Auctor, *an ad id, ut vim habeat promissum, opus sit ut acceptatio innotescat ei, qui promisit?* Et ait, in promissis mere *liberalibus* valere, etsi non innotescat acceptatio; & præsumi promissionem factam hoc modo, *volo ut valeat si acceptetur*: at in promissis *onerosis* ubi mutua est obligatio, non valere negotium, nisi innotescat promittenti; quia promissio facta præsumitur hoc modo, *volo ut valeat si acceptatum intellexero.*

Hæc distinctio mere cerebrina est, nec ulla ratione nititur: sed in genere dicendum est, promissum vim juris habere si alter acceptavit, & NB. promittens ante acceptationem non revocavit, & pœnituit. Ex eo enim momento, quo alter acceptat (si interim promissor non revocavit), pactum perfectum est; duo in idem placitum consentiunt; ex utriusque dispositione jus in alterum transfertur. Post acceptationem igitur promissor revocare nequit, etsi alterum acceptasse nondum sit certioratus; quia jus ex utriusque dispositione alteri quæsitum ei auferri nequit.

Innotescere debeat, antequam promissio plenum effectum consequatur] „ Ita ut promissor, antequam innotescat alterum acceptasse, revocare promissum possit.

Volo ut valeat si acceptetur] „ Hæc conditio promissioni sua natura inest: adeoque „ etsi id non sit dictum, certum est, obligationem ex promisso non oriri, nisi alter „ acceptet.

Volo ut valeat si acceptatum intellexero] „ Si quis disertis verbis promittit 100, ea „ lege, ut non valeat *nisi acceptatum intellexerit*, certum est, non obligari promissorem, nisi & acceptatum sit, & id promittenti innotuerit; ita enim disposuit: „ cujus rei effectus est, ut ante notitiam factæ acceptationis pœnitere, & revocare „ promissionem possit.

Et in his quidem, quæ ad mutuam pertinent obligationem] „ i. e. Ubi utrinque aliquid promittitur.

Posterior sensus præsumitur] „ Scilicet, ut videatur promisisse sub lege, *si acceptatum intellexerit*. Quod B. Parens satis refutavit supra *pr. h.* §. Sane, illa notitia nihil facit „ ad validitatem promissi, utpote quod perfectum est statim, ubi adest duorum in „ idem placitum consensus: uti adest tempore acceptationis.

In promissis vero mere liberalibus] „ i. e. „ Ubi ab una tantum parte aliquid promittitur, ut in pacto de donando.

Potius est ut prior sensus] „ Scilicet, ut videatur saltem promissio facta sub lege *si acceptetur*: at dictum est, idem jus esse „ in onerosis.

Ad §. XVI.

Sequitur *hinc*] „ Scilicet ex eo, quod „ acceptatio ad jus transferendum necessaria „ sit. *Vid.* §. 14.

Ante acceptationem revocari promissum posse sine injustitia] Auctor rationem addit, quia jus translatum nondum est; quamdiu enim alter non acceptavit, non est dispositio duorum: adeoque negotium est imperfectum, ex quo nec natura ullum jus oriri potest.

Immo & sine inconstantia] „ Vix evitare „ notam levitatis poterit, qui quod semel voluit, postea absque justa causa mutat. At „ hoc est vitium Ethicum, quod absque injuria admitti potest.

Si revera eo animo factum sit, ut ab acceptatione demum valere incipiat] „ Immo etsi eo animo factum non sit, tamen non erit inconstantia; quia re integra ex causa superveniente mutari voluntas potest: sed & nota inconstantiæ non ad jus, sed ad disciplinam virtutum pertinet.

Revocari etiam posse mortuo ante acceptationem eo, cui promissum erat] Immo tunc non opus est revocatione: sed ipso jure nulla est obligatio, quia deficit acceptatio; mortuus enim acceptare amplius non potest. Cum ergo nullum jus hic translatum sit, hæres ejus, cui promissum est, inde non potest jus sibi arrogare, quod ipse defunctus non habuit.

Quia videtur acceptatio in arbitrium ipsius collata, non heredum] „ Vera ratio est, quia „ defunctus jus non habuit, cum nunquam „ acceptaverit; hæres autem saltem succedit „ in jus defuncti.

Aliud enim est velle dari huic jus ad heredes transiturum, aliud velle dare heredibus] „ Veram rationem modo allegavi: promissio „ nullum jus transfert in eum, cui promittitur, nisi hic acceptet; non autem acceptat si præmoritur: quod ergo jus defunctus non habuit, id per rerum naturam in „ ejus hæredem transire nequit.

Mul-

Multum enim refert, in quem beneficium conferatur] „ Verba hæc sunt, ex quibus „ nihil inferri potest. Non quæritur, an pro- „ missor voluerit beneficium conferre in so- „ lum defunctum, an etiam in hæredem? „ Sed quæstio est, an jus translatum sit in „ eum, cui promittitur, si moriatur ante ac- „ ceptationem. Posita negativa, uti poni de- „ bet, necessario sequitur, hæredem accepta- „ re non posse: non ideo quia offerens bene- „ ficium in hæredem conferre noluit; sed „ ideo quia defunctus, in cujus jura hæres „ succedit, jus nullum ex illa promissione „ consecutus est.

Et hoc est quod Neratius respondit] „ In „ allegata *lege* 119, *Reg. Jur.* casus est, ubi „ princeps concessit privilegium ei, quem „ adhuc in vivis esse putat. Hæc concessio „ nulla est ob defectum acceptationis, quæ a „ præmortuo fieri non potest. Adeoque ad „ hæredes ea concessio extendi non potest; „ non ex voluntate principis, quia non illis, „ sed defuncto concedere voluit; *Vid. l.* 191. „ *Reg. jur. ibique Goth.* neque ex jure defun- „ cti, utpote qui nullum jus habuit.

Ad §. XVII.

Auctor hactenus egit de dispositione inter ipsos contrahentes: sequitur nunc tractatio de ministris mediis, per quos dispositio fit.

Præmittendum autem *I.* est, differre procuratorem, & nuncium. *Ille* est, qui ipse agit, disponit, & rem gerit, etsi mandato alterius. *Hic* est, qui non disponit esse, sed verba saltem domini refert. Hinc *priori* casu duo sunt negotia: 1. mandatum inter dominum, & procuratorem: 2. contractus inter procuratorem, & tertium. *Posteriori* casu unum est negotium, quod intercedit inter promissorem, & eum, cui per famulum nuncium promittitur. Non enim magis hic duplex est negotium, quam si quis per literas alteri promittit. Atque hoc jus Naturæ Prætor apud Romanos reduxit in §. *f. Inst. Quod cum eo &c.*

II. Male Auctor distinguit inter nuncium, & tabellarium: nam uterque est instrumentum domini; & effectu idem est, sive aliquis per literas, sive per verba nuncii mihi voluntatem suam declaret. Hinc admittendum non est, quod Auctor ait, mortuo nuncio promissorem revocare posse promissum, non mortuo tabellario. Nam si promissum illud alio modo ad notitiam ejus, cui promissum est, pervenerit, & is acceptaverit; æque perfectum est negotium, ac si literæ per alium ad eum perferuntur. Nuncius enim, & tabellarius fuere saltem delatores voluntatis, quæ alio modo innotescere potest: adeoque mortuo utroque nihil perit, sine quo negotium existere nequeat.

Si vero promissor, antequam alio modo innotescat promissum ei, cui promittitur, revocet promissum, omnis deficit obligatio.

Additio.

„ Ex sequentibus apparebit, Auctorem lo- „ qui non de nuncio, sed de *internuncio al- „ terius voluntatis*, i. e. de mandatario: quod „ ex *l.* 57. *Mand.* quam in margine allegat, „ apparet.

Quia in illius verbis posita fuerat obligatio] 1 „ Rectius, quia morte mandatarii exspirat „ mandatum. *Vid. infr. n.* 2. *not. sextam*, „ *& septimam.*

Aliud in tabellario] „ Quia non legitur „ ut verbis suis promittentis voluntatem de- „ nunciet, sed ut literas perferat.

Itaque literæ, consensus indices, per quemvis perferri poterunt] „ Adeo ut licet tabel- „ larius pereat, & per alium literæ perferan- „ tur, negotium perfectum sit si is, qui li- „ teras accepit, consentiat.

Inter ministrum, qui electus est ut promissionem significet] „ Adeoque qui tantum nun- „ cius est.

Ut ipse promittat] „ Adeoque qui procu- „ rator est, & suis verbis vi mandati 100 alii „ promittit.

Priori casu revocatio vim suam habebit etiamsi ministro non innotuerit] „ Ponamus, „ Titium elegisse Mevium, ut Cajo denun- „ ciet, se domum ei donare; antequam Me- „ vius voluntatem Titii ad Cajum deferat, „ Titius revocat donationem: recte Auctor „ ait, revocationem vim suam habere, etsi „ Cajus postea acceptet; nam tempore ac- „ ceptationis defuit consensus Titii, adeo- „ que hic non est utriusque in idem placitum „ consensus.

„ Idque verum esse, ait, etsi Mevin non „ innotuerit, Titium revocasse mandatum; „ quia obligatio non oritur ex scientia nun- „ cii, sed ex consensu utriusque, qui deficit „ tempore acceptationis.

Altero vero irrita erit revocatio] „ Immo „ si quis ut procurator promittit vi mandati, „ valet omnino revocatio; quia mandatum

,, eo tempore, quo mandatarius promisit, per revocationem promittentis finitum est: adeoque in momento acceptationis utriusque consensus non adest.

Quia jus promittendi ab ipsius voluntate pendebat] ,, Quod verum est quamdiu mandatum subsistebat: at illud per revocationem hic finitum est.

Quia voluntas, nec dum cognita revocatione, omni culpa vacabat] ,, Facile id concedimus. At non quæritur, *an mandatarius promittendo culpam committat* ? quod recte negatur, si revocatio ei cognita non fuit; sed id quæritur, *an promissio mandatarii obliget mandantem, quem promissionis per mandatarium faciendæ pœnituit ?* quod merito negatur; defuit enim utriusque consensus.

Priori casu] ,, Si quis nuncius saltem est, qui promissionem factam esse significat.

Mortuo donatore poterit acceptari donatio] ,, Neque hoc admittimus, quia tempore acceptationis deficit consensus donatoris. Idque JCti Romani quoque ita statuerunt in §. 10, *Inst. Mand. l.* 26, *pr. Eod.* & utilitatis saltem gratia id mutatum est, *d.* §. 10, *l.* 58, *ff. mand.*

Ut perfecta ab una parte, quanquam revocabiliter] ,, Sensus Auctoris hic esse videtur. Donatorem vivum revocare potuisse; at quia vivus non revocavit, videri mortuum perseverasse in eadem voluntate: adeoque ab ejus parte donationem perfectam esse. Verum non sufficit, ab una parte donationem perfectam esse; sed utriusque consensus requiritur, qui deficit mortuo ante acceptationem donatore.

In legatis conspicere est] ,, Si testator in testamento legata relinquit Cajo, adeoque ei aliquid donat post mortem, Auctor ait, a parte testatoris perfectam esse donationem, etsi revocabiliter, & nihilominus eam post mortem testatoris acceptari posse. At bene notandum, id jure Civili demum ita statutum esse; jure naturæ enim legata testamento relicta plane non debentur, sed talis dispositio, quæ post mortem fit, ipso jure nulla est. *Vid. sup. c.* 6, §. *fin.* Adeoque quod testator in momento mortis donasse, & hæres in eodem momento acceptasse videatur, est mera fictio juris Romani, *dict. c.* 6, §. *f.*

Altero casu] ,, Si quis a donatore electus est ut alteri promittat.

Non poterit] ,, Cur non ? Sane, donatore mortuo antequam procurator promittat, certum est, salva ratione asseri non posse, tempore promissionis utriusque adesse consensum, cum mortuus consentire non possit: nec allegari potest, durare consensum; id enim non nisi per fictionem statui potest: fictiones autem sunt juris civilis.

Quia non facta est, sed mandata fieri] ,, I. e. dominus nondum donavit, sed saltem mandavit procuratori ut donet: mandatum autem hoc expirat morte donatoris. At diximus, idem jus esse in priori casu, si per nuncium voluntas declaratur, quia mandatum semper expirat morte donantis; tempore enim acceptationis deficit hujus consensus. Unde apparet, in utroque casu idem jus obtinere.

In dubio autem mandantis voluntas fuisse 2
censetur, ut impleatur mandatum] ,, Ex præsumtione tali nullum jus natura inferri potest. Jus in alterum non transfertur, nisi de certa voluntate constet: non autem certo constat de donatoris voluntate eo momento, quo de perfectione negotii agitur.

,, Neque obstat *l.* 4, *ff. Manum. vind.* ubi Julianus ait, valere manumissionem servi, cui filius, ignorans patrem mandantem mortuum esse, libertatem imposuerat: addita ratione, *cum non appareat mutata voluntas.* Resp. expresse additur, *id favore libertatis* statutum esse, adeoque ex mera ratione civili.

,, Obiter hic notandum est, Paulum in *L.* 15, §. 1, *Qui, & a quibus &c.* referre, Julianum statuisse, *servo libertatem non contingere;* cum tamen contrarium appareat ex *d. l.* 4.

Nisi magna mutatio inciderit, qualis est mors mandantis] ,, Diximus, mortuo mandante expirare mandatum, quia deficit consensus.

Possunt tamen suppetere conjectura] ,, Ex conjecturis nullum jus oriri, sæpius dictum est.

Ut subsistat quod pia de causa dari mandatum est] ,, Hoc est jure civili est. Cæterum hanc quæstionem examinavit *Covarruv. l.* 1, *Var. resol. c.* 14, *n.* 6.

Ac simili modo] ,, Distinguendo scil. inter nuncium, & procuratorem.

An in hæredem mandati detur actio] ,, Posito scil. casu, ubi nuncius, vel procurator significat promissum, vel promittit ipse.

,, Qua-

,, Quæstionem, an in hæredem detur man-
,, dati actio, B. Parens peculiari *disputatio-*
,, *ne ad l.* 57. *ff. Mand* examinavit.

,, Nos eandem quæstionem examinavimus
,, in jure nostro controverso. *tit. Mand. qu.*
,, 18. & verum sensum legis 57. *ff. Mand.*
,, nova ratione demonstravimus. Operæ au-
,, tem pretium erit totam quæstionem hic
,, inserere.

,, Quæritur, *an morte mandatarii finiatur*
,, *mandatum?* AFFIRM. *l.* 57. *Mand.* verb.
,, *Mandatum distrabendorum servorum, de-*
,, *functo qui mandatum suscepit, intercidisse*
,, *constitit.* Nam cum defunctus non fuerit
,, obligatus, nec hæredes obligari poterunt;
,, quia obligatio, quæ nulla in defuncto fuit,
,, in hærede inchoare nequit. Vid. Jus contr.
,, *tit. pro soc. q.* 13.

,, OBST. *L.* 57. *Mand.* Ubi hæredes
,, distrahere servos possunt. Equidem putant
,, Doctores, ibi rem non amplius integram
,, fuisse, indeque potuisse mandatum ab hæ-
,, redibus perfici. *Laut. Tit. Mand. in f.* At
,, hoc fallum esse, apparet tum ex eo, quod
,, per usucapionem demum emtores jus ac-
,, quirant; tum ex eo, quod Mango fidem
,, certi hominis ibi elegisse dicatur; tum de-
,, nique ex eo, quod Mango Publiciana actio-
,, ne servos ab hæredibus venditos vindicare
,, possit, quod facere non posset, si juste
,, hæredes alienassent.

,, Cum vero de sensu *d. l.* 57. admodum
,, controvertatur, meam quoque circa illum
,, textum sententiam paucis declarabo, ea-
,, que posita nullam amplius difficultatem
,, superfore confido. Verba legis ex vulgata
,, hæc sunt: *Mandatum distrabendorum ser-*
,, *vorum, defuncto, qui mandatum susce-*
,, *pit, intercidisse constitit: quoniam tamen*
,, *hæredes ejus errore lapsi, non animo fu-*
,, *randi, sed exequendi quod defunctus sua*
,, *cura fecerat, servos vendiderant, eos ab*
,, *emtoribus usucaptos videri placuit; sed ve-*
,, *naliciarium ex provincia reversum Publi-*
,, *ciana actione non utiliter acturum, cum*
,, *exceptio justi dominii causa cognita detur,*
,, *neque oporteat eum, qui certi hominis fidem*
,, *elegit, ob errorem, aut imperitiam hære-*
,, *dum, affici damno.*

,, Casus hic propositus talis est. Venalicia-
,, rius peregre profecturus distractionem ser-
,, vorum committit Titio; bic moritur: hæ-
,, redes ejus bona fide exequuntur manda-
,, tum, servosque distrahunt. Reverso postea
,, venaliciario variæ suboriebantur quæstio-
,, nes: 1. An mandatum morte mandatarii
,, exstinctum fuerit? 2. An emtores servos ab
,, hæredibus distractos usucepisse videantur?
,, & 3. an, & qua actione venaliciario re-
,, verso succurratur? Equidem quod ad *pri-*
,, *mam* quæstionem attinet, diximus, manda-
,, tum finitum esse: indeque hæredes domi-
,, nium servorum alienorum in emtores trans-
,, ferre non potuisse. Attamen quia emtores
,, bona fide, & justo titulo servos ab hære-
,, dibus non dominis accepere; recte affir-
,, matur *altera* quæstio, scilicet eos usuce-
,, pisse videri servos sibi venditos.

,, Neque OBSTAT, quod hæredes, qui
,, scientes rem alienam distrahunt, pro fu-
,, ribus haberi debeant: adeoque servi furto
,, videantur alienati, indeque usucapi non
,, possint.

,, RESP. Immo hæredes non habuere ani-
,, mum furandi, sed exequendi id, quod cu-
,, ræ defuncti commissum erat; idque ner-
,, vose ait JCtus: *Quoniam tamen hæredes*
,, *ejus errore lapsi, non animo furandi, sed*
,, *exequendi quod defunctus sua cura fecerat,*
,, *servos vendiderant, eos ab emtoribus usu-*
,, *captos videri placuit.*

,, Sed cum Mango citra culpam suam ser-
,, vos amiserit, *Tertio* quæritur, an, & quali
,, actione ei succurratur? Videtur nulla; quia
,, res usucapta est, & publiciana agenti vi-
,, detur obstare exceptio justi dominii, *d. l.*
,, 57. At res aliter se habet. Præmittendum
,, autem est, vitiosam esse lectionem vulgatæ
,, in *d. l.* 57, & ita legendum esse: *sed ve-*
,, *naliciarium &c. publiciana actione non inu-*
,, *tiliter* (male legitur *non utiliter*) *acturum.*
,, Nam venaliciario publicianam non dene-
,, gandam esse, probat 1°. ratio juris, quia
,, ob justam absentiæ causam, rescissa usu-
,, capione, servi venditi Publiciana vindicari
,, possunt: de quo *infra.* 2°. Confirmat hoc
,, vocula adversativa *sed*, ut scilicet sensus
,, sit, usucaptos quidem esse servos, *sed* re-
,, scissa usucapione venaliciarium non inuti-
,, liter Publiciana acturum. Adstipulatur 3°. ra-
,, tio a JCto allegata, quod *non oporteat ve-*
,, *naliciarium ob errorem, aut imperitiam*
,, *hæredum damno affici;* quæ ratio necessa-
,, rio supponit, aliquam actionem venalicia-
,, rio ibi concessam esse. Atque hæc lectio
,, 4°. probatur in antiquissimo quodam codice
,, Ranconetti, vide *Gloss. ad d. l.* 57. Sed &
,, 5°. rationi hic magis sequendum, quam Co-
,, dicibus, utpote cum omnes fere varient;
,, nam in Florentina legitur non *utiliter*, in
Holan-

,, Holandrina *inutiliter*, in aliis *utiliter* &c.
,, His ita præmissis, dicimus, Mangonem,
,, qui citra suam culpam, & cum commercii
,, sui causa absens esset, ex errore, & impe-
,, ritia hæredum servos amisit, contra hanc
,, usucapionem restituendum esse, ex clausula
,, generali, *si qua justa causa fuerit*. Et tum
,, rescissa usucapione, eum servos mediante
,, publiciana vindicare posse.
,, Neque tamen præcise opus est ut duo
,, hæc remedia separatim, & successive insti-
,, tuat; sed sufficit si ipsam rem petat: tunc
,, enim implicite petir, ut prius rescindatur
,, usucapio, & tum res restituatur. Uti com-
,, pendiosus hic procedendi modus ab ipso
,, Imperatore in terminis ita commendatur in
,, §. 5, *Inst. de Act. Si quis cum reipublicæ
,, causa abesset, vel in hostium potestate esset,
,, usuceperit; permittitur domino, si possessor
,, reipublicæ causa abesse desierit, tunc intra
,, annum rescissa usucapione NB. eam petere,
,, id est, ita petere, ut dicat possessorem usu
,, non cepisse, & ob id suam rem esse.*
,, Hunc ergo processum quoque venalicia-
,, rio suppeditat JCtus in *L.* 57. *Mand. sed
,, venaliciarium reversum ex provincia, pu-
,, bliciana actione non inutiliter acturum.* Da-
,, tur ergo hic publiciana: sed prævia resciſ-
,, sione usucapionis; quod hic supponitur,
,, & tacite subintelligitur. Idque apparet
,, 1. ex eo, quod in proposito casu, licet usu-
,, capio impleta sit, tamen publiciana do-
,, mino detur; quod fieri non potest nisi re-
,, scissa usucapione: quia alias repelleretur
,, exceptione justi dominii. Atque hinc 2. quo-
,, ties res usucapta repetitur, perpetua for-
,, mula est, rescissa usucapione rem repeti,
,, uti in *L.* 35, *pr. O. A. L.* 3, *C. test. mil. d.*
,, §. 5, *Act.* Quin actioni tacite, & implicite
,, id inest; dum enim rem repetit, idem est,
,, ac si dicat, possessorem usu non cepisse,
,, & ob id rem suam esse, *d.* §. 5.
,, Neque OBSTAT, quod in *d. l.* 57.
,, emtoribus exceptio justi, & ex usucapione
,, quæsiti dominii detur contra venaliciarium,
,, ibi: *cum exceptio justi dominii causa cogni-
,, ta detur.* Unde videtur probari 1. publicia-
,, nam venaliciario non dari, sed eum repel-
,, li exceptione justi dominii: 2. non rescindi
,, usucapionem, sed in ea potius exceptionem
,, justi dominii fundari.
,, RESP. In *d. l.* 57. exceptio justi domi-
,, nii non datur emtoribus contra mandan-
,, tem, qui publiciana agit; sed ipsi venali-
,, ciario mandanti contra emtores: quod ex
,, ratione subjecta apertum est, *neque opor-
,, teat eum, qui certi hominis fidem elegit, ob
,, errorem, aut imperitiam hæredum affici
,, damno.*
,, Dubium autem omne hæret in voce *ex-
,, ceptio*: quæ non videtur referri posse ad
,, mandantem, utpote qui hic actor est, &
,, qui publiciana agit; sed ad emtores, qui
,, excipiunt se usucepisse, justosque dominos
,, esse. Resp. Vox *exceptionis* hic sumitur pro
,, replicatione, *nam replicatio est exceptio acto-
,, ris, l.* 2, §. 1, *l.* 22, §. 1, *ff. except.* Adeoque
,, processus hic est: Mandans contra emto-
,, res publiciana *agit*; emtores *excipiunt* se
,, usucepisse: mandans *replicat*, usucapionem
,, rescindendam ob justam absentiam, eaque
,, rescissa rem suam esse, quæ est exceptio
,, justi dominii; & hactenus jus mandantis
,, potius est. Atque hac ratione textus, qui
,, hactenus inextricabilis visus est, citra ul-
,, lam correctionem illustratur.

Qua de re aliud M. Drusum Prætorem, aliud Sextum Julium edixisse, refert] ,, Ille
,, mandati contra hæredes agi posse, hic non
,, posse, edixit.

Scriptor ad Herennium] ,, *Lib.* 2, *c.* 25. Ex-
,, stat hic liber inter Ciceronis opera: eique
,, tribuitur a Prisciano *lib.* 6, 7, 9, 10; aliis-
,, que conjecturis id probat Gothofredus *ad
,, Rubr. d. lib.*

AD §. XVIII.

DE *acceptatione pro altero facta*] ,, Si v. g.
,, ego promissionem tertio absenti factam ejus 1
,, nomine accepto. Jure naturæ nullam inde
,, tertio acquiri obligationem, alibi diximus:
,, quod jure Romano quoque statutum est.
,, *Vid. l.* 3, *Contr. stip. l.* 11, *ff. O. A.* §. 4,
,, & §. 18, *Inst. Inut. stip.* Plures hujus regu-
,, læ sunt exceptiones, quas nervose exposuit
,, B. Parens *in Hyp. Inst. tit. de inut. stip.* §. 4.

In quibus distinguendum est] Vera principia hæc sunt.

PROPOSITIO I.

Nemo potest alii pacisci: adeoque alius ex alterius pacto actionem quærere nequit. Vid. supr. §. 12.

DEMONSTRATIO.

Regula naturæ est, alterum ex alterius pacto actionem quærere non posse. Quilibet enim tantum de suo jure disponere potest: at qui stipulatur non sibi, sed alii, disponit de eo, quod

quod alterius est, nimirum, de voluntate tertii. Hæc ergo dispositio est ultra facultatem nobis concessam, eoque ipso jure nulla.

Aliud autem esse, diximus *I.* ubi quis alii stipulatur tanquam nuncius, & nudus verborum interpres; tunc enim actus non est stipulantis, sed ejus, cujus instrumentum est, & qui per verba nuncii animum declarat. Nuncius igitur non suo facto, neque suo jure acceptat; sed facto, & jure ejus, qui eum legit, tanquam voluntatis interpretem. Unde cum ex hypothesi juris civilis filii, & servi nuda sint instrumenta patris; sponte inde fluit ratio, cur per servum, & filium domino, ac patri stipulari liceat.

Sed & *II.* aliud obtinet si stipulantis intersit; tunc enim valet stipulatio, quia non de jure alieno disponit, sed de suo. Si proinde ego nomine Juliani ignorantis a te rogo pecuniam, tu mihi promittis te Juliano daturum, stipulatio nulla est; non enim valet ratione mei, quia non in me, sed in Julianum est concepta: nec valet ratione Juliani, quia ille nihil disposuit, ego vero ejus nomine absque ejus mandato disponere non possum. Si tamen mea intersit, forte quod Julianus mihi commodaturus pecuniam esset; tunc promittens mihi obligatur: ipse disposui, & de meo.

Equidem Julianus acceptare promissum, idque significare promissori potest, qui si voluntatem non mutavit, obligatur non ex mea stipulatione, sed ex novo pacto. Cujus rei insignis effectus hic est, ut pœnitere possit promissor, antequam Julianus acceptet.

Additio.

„ Jure Romano verum 1. est, alii facto „ meo obligationem quæri non posse: adeo„ que stipulationem talem ipso jure nullam „ esse. Verum 2. est, valere stipulationem, „ quæ tertio fit, si ego tanquam nuncius „ alterius, ejusque jussu, ac nomine pecu„ niam rogo, & promissam nomine tertii „ accepto. Verum quoque 3. est, eam va„ lere *si mea intersit*; §. 19, *Inst. de Inut.* „ *stip.* si scilicet ille, qui alii stipulatur, „ pœnam adjicit, v. g. *si Juliano non cre*„ *dideris*, 100 *pœna loco mihi dabis* Sane, „ tunc valet stipulatio non ratione crediti, „ sed ratione pœnæ; hactenus enim mea „ interest.

„ Hinc jam constat ratio *legis* 3, *C. Con*„ *tr.*.*h stip.* ubi ego nomine Juliani mutuam „ pecuniam rogavi, atque accepi a Cajo, „ Ex hoc pacto nulla actio oritur Cajo ad„ versus Julianum, cum quo nihil actum „ est. At si Julianus exegit a me pecuniam, „ & Cajus in solutionem consensit, huic da„ tur actio negotiorum gestorum contra Ju„ lianum; quia negotium ejus utiliter ge„ stum, isque factus est locupletior ex Caji „ pecunia.

„ Atque hæc ita jure *Romano* statuta sunt. „ *Jure naturæ* verior est sententia, ex tali „ promissione *de dandis* 100 Tertio, veram „ mihi nasci actionem, etsi mea non inter„ sit. Sufficit enim, fidem mihi datam esse: „ ex hac fide data promissor jus in me trans„ fert, quod consistit in jure cogendi pro„ missorem ut fidem datam impleat, i. e. „ Tertio 100 solvat.

„ Rationem cur jus Romanum a jure na„ turæ recesserit, toties indigitavimus; illud „ enim actionem ex pactis, quibus causa „ non subest, regulariter non tribuit. *Conf.* „ *quæ mox dicentur ad h.* §. v. *inter promis*„ *sionem &c.* & notas seqq.

PROPOSITIO II.

Si tertius, cui promittitur, postea acceptat promissum, annuente promissore, valet negotium non ex rogantis consensu, sed ex pacto subsequenti.

DEMONSTRATIO.

Ponamus igitur, me rogare Titium num 100 dare velit Cajo; Titius respondet se daturum: hoc casu Cajo nullum agendi jus ex meo pacto acquiritur. Si vero Cajus facta denunciatione acceptat promissum, & Titius consentiat, valet omnino negotium: non ex mea rogatione, sed ex nova conventione, quæ intercedit inter Titium, & Cajum.

PROPOSITIO III.

Sed & porro nemo promittere potest, alium daturum.

DEMONSTRATIO.

Ponamus, Cajum mihi promisisse, Titium 100 mihi daturum esse: ex hac promissione nec Cajus obligatur nec Titius. Non ille, quia ipse non promisit se mihi 100 daturum: nec hic, qui plane nihil promisit, & cum quo nihil actum est. Adeo ut Cajus nec operam impendere teneatur; de eo enim in conventione nihil dictum est.

Exceptiones exposuimus in *Hyp. Inst. tit. de Inut. stip.* §. 4. Nimirum 1. Si Cajus tanquam nuncius, nomine, & voluntate Titii

mihi promisit. 2. Si Cajus pœnam promissioni, ni impleatur, adjecit. 3. Si Titius promisit se effecturum ut Julianus 100 det; tunc enim operam impendere tenetur &c.

Additio.

„ Ex eadem ratione, qua is, qui mihi „ promisit se Cajo 100 daturum, obligatur „ ad efficiendum ut impleatur fides: ex eadem quoque ratione is, qui mihi promittit „ me a Cajo 100 accepturum, tenetur efficere ut ea a Cajo accipiam.

„ Cæterum ex principiis juris Civilis, & „ naturæ, utramque quæstionem, *an quis* „ *possit alii pacisci? & an quis promittere* „ *possit alium daturum?* examinavimus in „ *Diss. proœm. XII, §. 415, & seq.*

Inter promissionem mihi factam de re danda alteri, & inter promissionem in ipsius nomen collatam &c.] Immo nullum discrimen hactenus est quoad valorem; paria sunt dispositionis verba: saltem interest, an quis ut nuncius, an ut procurator alii paciscatur.

Additio.

„ Omnino videtur interesse, *an* Titius „ mihi promittat se Juliano 100 daturum? „ *an* vero saltem me præsente afferat, & de- „ claret, se Juliano 100 daturum? *Priori* „ enim casu mihi fidem dedit, adeoque actio „ mihi competit, qua contra promittentem „ ago ut fidem datam impleat, i. e. promissam pecuniam Juliano solvat: idque verum est, etsi mea non intersit; quia jure „ naturæ ex omni pacto, etiam sine causa „ inito, obligatio oritur.

Omissa inspectione, an mea privatim intersit] Hæc inspectio omitti non potest. Si enim mea non interest, nec natura ex pacto oritur obligatio: si mea interest, de meo jure disposui, non de jure tertii.

Additio.

„ Sæpius jam dictum est, ex pacto nudo „ promittentem obligari, etsi alterius privatim non intersit; nam sufficit ex pacto illo „ jus in alterum translatum esse, quod consistit in jure agendi contra eum, qui fidem dedit, eumque adigendi ut eam impleat.

Quam introduxit jus Romanum] „ Quod „ ex nullo pacto actionem dat, nisi ubi causa subest, adeoque ubi ejus, cui promittitur, interest. Cujus rei rationem dedimus *supra §. 1, ad n. 3. pr.*

Mihi acceptanti jus dari efficiendi ut ad alterum jus perveniat] Immo ex hoc pacto nullum jus in acceptantem est translatum. Adeoque actio non datur ei, cui promisi me tertio daturum, quia ejus non interest.

Additio.

„ Diximus, jus omnino transferri, scil. „ jus agendi ut fidem mihi datam impleat, „ i. e. tertio promissum præstet.

Si & is acceptet] „ Invito enim promissum obtrudi nequit.

Ita ut medio tempore a promissore promissio revocari non possit] Non opus est revocatione, quia ipsum promissum obligatione destituitur, cum mea non intersit.

Additio.

„ Auctoris sententia mihi verissima videtur, promissorem scil. exspectare debere „ an is, cui promittitur, sit accepturus, an „ non. Nam promissor mihi promisit quod „ alii dare velit; ex hoc jus aliquod perpetuum ex ejus dispositione mihi quæsitum „ est: hoc jus revocatione sua mihi auferre, i. e. obligatione me invito sese eximere nequit.

Sed ego, cui facta est promissio, eam possim remittere] Ergo negotium nondum perfectum est.

Additio.

„ Perfectum est negotium inter me, & „ Titium, qui mihi promisit se Juliano 100 „ daturum: ab hoc igitur negotio recedere, „ i. e. remittere obligationem Titio, & juri „ meo renunciare possum, idque verum est, „ etsi Julianus, qui notitiam promissi aliunde „ accepit, id acceptaverit. Inter Titium „ enim, & Julianum nihil actum, adeoque „ huic plane jus quæsitum non est ex allegata dispositione, quæ saltem jus facit inter „ disponentes. Neque enim Juliano sola acceptatio jus dare potest, cum nihil ei oblatum sit.

„ Si tamen ego denunciaverim Juliano „ promissum, & is acceptaverit, nihil quidem obstat quo minus remittere Titio possim debitum (hic enim mihi soli obligatus „ est): at Julianus, cui denunciavi, me „ ejus nomine acceptasse promissum, agere „ contra me potest ad omne id, quod interest debitum remissum non esse; hactenus enim jus ei aliquod quæsitum est ex „ denunciatione promissi a me facta, ejusque „ acceptatione.

„ Quid si Julianus postea acceptaverit promissum præsente Titio, forte gratias ei agendo. Resp. hoc casu obligatur promissor ex

„ novo

„ novo hoc pacto, quod inter eum, & Julianum intercedit: adeoque hoc promissum ego remittere non possum.

Juri naturæ non repugnat] „ Ex natura enim dispositionis sequitur, eum, qui alii paciscitur, id agere ut alii detur; adeoque omne ejus agendi jus in eo consistit, ut promittentem obliget ad solvendum alii quod se daturum promisit *Vid. supr. h. §. ad v. omissa inspectione &c.*

Et verbis talis promissionis maxime congruit] „ Quia sibi nihil stipulatur, sed tertio, & verbis pacti indigitat se velle alii dari, non sibi; ex natura ergo horum verborum jus saltem habet agendi, ut promissum ad tertium perveniat.

Neque nihil mea interest si per me alter beneficium accipiat] Non interest ratione juris: de beneficio autem non quæritur.

Additio.

„ Grotii mens hæc est: pactum propositum eo magis producere obligationem inter pacifcentes, quia revera mea interest si Javolenus meo beneficio pecuniam accipit; quod verum est: sed licet plane mea non intersit, sufficit mihi fidem datam esse. Ex eo enim promisso jus agendi mihi competit.

Quod si promissio in nomen ejus collata est, cui danda res est] „ Si v. g. Titius mihi non promittit se Juliano 100 daturum: sed me præsente saltem declarat, se ea daturum Juliano.

Distinguendum est, an, qui acceptat, speciale mandatum habeat acceptandi] Quod enim alius mea voluntate, meoque jussu acceptat, id ipse acceptasse videor.

Quod Romanæ leges volunt] „ Leges Romanæ nullibi statuunt, servos, & filios familias mandatum suscipere non posse. Si mandatum suscipere possunt, etiam acceptare mandatario nomine promissum possunt; servi enim naturaliter obligant, & obligantur; *l.* 14, *O. A.* Sane, deportatos quoque (qui servi sunt) mandatum suscipere posse, tradit Lauterbach *in comp. pag.* 285; quia ea, quæ juris gentium sunt, retinent, *l.* 17, §. 1, *ff. Pæn.* Mandatum autem est contractus juris gentium.

Sed plane ex tali acceptatione promissionem perfici] „ Quia utriusque consensu negotium perfectum est. Neque leges Romanæ aliud tradunt.

Quia consensus potest & per ministrum interponi] „ Etiam servum, vel filium familias; quod quis enim per alium facit, id ipse fecisse videtur.

Velle enim censeor quod in alterius voluntate posui] „ Est enim voluntas mea, per ministrum saltem declarata.

Si & ille velit] „ i. e. Si ille suscipit mandatum.

Si alius, cui promissio facta non est, acceptet volente promissore] „ v. g. Si quis me præsente declarat se Titio 100 daturum, & ego absque mandato promissum accepto, annuente promissore.

Ut promissori revocare promissionem non liceat] Immo licet: non enim potest negotium esse perfectum in una persona, ut revocare promissionem non liceat, & tamen imperfectum in altera, ut illa irritum negotium reddere possit.

Additio.

„ Est perfectum negotium *intuitu* mei, quia volente promissore acceptavi: atque hactenus ex pacto hoc jus mihi quæsitum est agendi contra promissorem, ut fidem exsolvat. Non autem est perfectum *intuitu* Titii, ante ejus acceptationem: adeoque hæc non pugnant.

Antequam is, quem spectat promissio, eam ratihabuerit &c.] „ Etsi enim *Titio* nihil debeat, adeoque is de revocatione queri non possit, *mihi* tamen obligatur, ad eum effectum ut promissum præstet, i. e. *Titio* 100 solvat.

Ut medio illo tempore is, qui acceptavit, remittere promissum non possit] „ Cur non? Titio enim jus quæsitum non est ante acceptationem. Sane, ea, quæ a me fit, acceptatio ipsi nullum jus dat; & pactum, quod inter promissorem, & me intercedit, effectum intuitu Titii nullum habet, nisi postquam hic acceptavit. Adeoque nihil impedit quo minus juri meo renunciare, i. e. remittere promissum possim.

Quia hic non adhibitus est ad jus aliquod accipiendum] „ Immo ex eo, quod promissor approbat acceptationem a me nomine Titii factam, omnino adhibitus sum ad jus aliquod accipiendum.

Sed ad adstringendam promissoris fidem in sustentando beneficio] „ Promissor mihi fidem dedit de beneficio alii dando, atque eo ipso jus aliquod accipio.

Ut promissor ipse si revocet, faciat contra fidem] „ Non intuitu Titii, cui nihil promisit, sed intuitu mei, cui fidem de solvendis Titio 100 dedit.

Non contra jus proprium alicujus] „ Immo ageret contra jus mihi proprium. Mihi „ enim fidem dedit, dum meam acceptationem approbat: id enim Auctor supponit.

Ad §. XIX.

Ex *superioribus*] „ Quæ de acceptatione „ pro altero dicta sunt §. *præced.*

Quid sentiendum sit de onere adjecto promissioni] „ An scilicet in commodum tertii „ onus adjici possit promissioni? & an adjectum in commodum tertii revocari possit.

Id enim] „ Nimirum, quod adjici promissioni possit.

Fieri poterit, quamdiu promissio completa nondum est per acceptationem, nec fide interposita facta irrevocabilis] Regula est, quod onus promissioni adjici possit quamdiu negotium perfectum non est; tunc enim totum revocari potest, nedum pro parte, i. e. adjecto onere. Ex quo vero negotium utriusque consensu perfectum est, invita altera parte onus amplius addi nequit, quia jus semel ex consensu alteri quæsitum est.

Perfectum autem nondum est negotium quamdiu adhuc aliquid agendum superest, v. g. si partes in scriptis voluere contrahere: tunc enim etsi consensum fuerit, negotium tamen imperfectum est quamdiu scriptura ab utroque signata deficit.

Additio.

„ Casus, de quo Grotius *hoc* §. agit, hic „ est. Titius mihi donat fundum; postea ad„ dit legem, ut post aliquod tempus eum „ restituam Cajo. Quæritur, an onus tale in „ favorem Tertii adjici donationi possit? „ Recte id affirmat Auctor *quamdiu perfecta non est donatio;* uti non est quamdiu donatarius non acceptavit. Donatio autem „ semel perfecta conditiones postea non ca„ pit; jus enim ex promisso semel quæsitum per adjectionem oneris auferri nequit. „ Atque id quoque ita statutum est Jure Ro„ mano in *L.* 4, *c. don. quæ sub mod.* adeo„ que nulla est hæc adjectio oneris, nec ul„ lum effectum habet.

Nec fide interposita facta irrevocabilis] „ Postquam enim utriusque consensu perfectum est negotium, jus donatori quæsitum „ est, quod est irrevocabile.

Onus autem in commodum tertii adjectum promissioni revocari poterit, quamdiu &c.] „ Ponamus, Titium mihi donasse fundum „ ea lege, ut intra certum tempus eum re„ stituam Cajo? Quæritur, an Titius hanc „ conditionem, in commodum tertii adjectam, revocare possit? Et bene distin„ guit Auctor, *an* Cajus acceptaverit condi„ tionem annuente promissore, *an* non. „ *Priori* casu revocari onus non potest; ne„ gotium enim utriusque consensu perfectum „ est: *hoc* casu potest, quia *Cajo* nihil promissum est.

Tum in hoc] „ Immo in casu proposito „ nemo est qui aliter sentit. Bartolus in *L. Qui Romæ* §. *Flavius*, ab Auctore in mar„ gine allegatus, disserte tradit, donato„ rem, qui fundum suum ea conditione do„ navit, ut donatarius post certum tempus „ restitueret ecclesiæ, postea hanc conditio„ nem remittere posse; ecclesia enim ante „ acceptationem jus non habet. Cui senten„ tiæ adstipulantur in notis a Bartolo alle„ gati Doctores *Alexander conf.* 8, *Vol.* 3. „ *Conf.* 106, *V.* 4. *& Socin. Conf.* 136. Sed „ & Baldus *Vol. Conf.* 270, *n.* 1, tradit, „ donationem ea lege factam ut donatarius „ post mortem donatoris dimidiam daret pau„ peribus, & puellis maritandis, revocari „ posse: nemo enim promissum hoc ac„ ceptavit.

„ Equidem Bartolus sibi objicit *L.* 3, *C. donat. quæ sub mod.* ubi actio utilis datur „ tertio, cui beneficium illud promissum est. „ Resp. Diserte in *d. l.* 3. statuitur, Tertium, „ si stipulatus non est, i. e. si non acceptavit, jus agendi veteri jure non habuisse; „ sed promissorem, fide non impleta, con„ dicere rem potuisse. Insto, utilem tamen „ actionem Tertio ibi dari. Resp. id ex me„ ra æquitate civili ita introductum est. Un„ de id ex *benigna interpretatione receptum esse*, expresse additur.

Quam in aliis quæstionibus] „ Ubi scilicet „ quæritur, an tertio pacisci liceat? An jus „ ex tali pacto in tertium conferatur? Et an „ promissum tertio factum revocari possit?

Ad §. XX.

Quomodo *convalescere possit promissio, cui error causam dedit, si re cognita promissor stare velit promisso*] Regula est, negotium errore initum nunquam convalescere, nisi errore sublato nova fiat dispositio. Dixi enim supra, errorem tollere consensum. Adeoque tale

tale negotium non potest valere ex tempore contractus, quia tunc deficit consensus errantis: nec ex nunc valet, quia in novum hoc negotium is, qui antea erravit, non consentit. Nova igitur dispositio accedere debet; & tunc valet negotium ex novo consensu.

At porro quærit Auctor, an præcise verba requirantur ad declarandum novum consensum, an vero etiam factis ille animus declarari possit? & recte, ait, etiam ex factis de illo animo constare

Additio.

„ Regola generalis est, *errorem vitiare negotium.* At exceptionem patitur hæc regula, si non in corpore, sed in qualitate saltem erratum sit: tunc enim valet negotium, & errans tantum agit ad id, quod interest, cui commodo renunciare errans, & rem retinere potest.

„ Si proinde errans, qui v. g. æs pro auro ignorans accepit, id retinere velit, alter id condicere, quasi errore solutum, nequit, *l.* 50, *ff. solut.* Et si debitor æs, aurum asserens, pignori dedit, pignus hoc in ære subsistit, quia partes in corpore consenserunt, *l.* 1, *§. f. Pign. act.* Atque ex eadem ratione si id, quod aurum putabam, cum æs esset, a te stipulatus fuero, teneberis mihi hujus æris nomine, quia in corpus consensimus: & si dolose me fefelleris, præterea ex dolo teneris. *L.* 22, *V. O.*

„ Neque, *obstat*, negotium ob defectum utriusque consensus (errans enim non consentit) nullum esse, adeoque non valere nisi nova dispositio accedat. Resp. Negotium non est nullum, quia in corpus consenserunt.

Atque idem quæri potest de promissionibus &c. ex metu] „ An scil. convalescat promissio metu extorta &c, si causa postea cessaverit, i. e. si is, qui vi promittit, stare velit promisso? Resp. Aliud obtinet in metu, aliud in errore. *Error* enim aliquando negotium ipso jore nullum reddit, & hoc casu promissum non convalescit nisi ex novo consensu. At negotium *metu* contractum semper subsistit jure naturæ: promissor saltem separata actione de metu agit. Si igitur is, qui vim passus est, declarat se velle stare promisso, negotium non valet ex novo consensu, sed renunciat saltem actioni, quæ ex metu illato ei competit.

Quibus lex civilis impedimentum injicit] „ Immo lex civilis negotiis dolo, metu, vel per lubricum ætatis contractis, non tale injicit impedimentum, ut nulla sint illa negotia, adeoque convalescere debeant; sed ipso jure subsistunt, & jure naturæ separata actio de injuria datur. Jure prætorio verum est, rescindi posse negotia: cui juri si læsi renunciant, non convalescit negotium, sed ipso jure ex primo consensu subsistit. Jure Romano excipiuntur saltem negotia bonæ fidei, quæ ipso jure nulla sunt, si metu &c. contrahuntur.

Aut causa alia] „ Scilicet, dolo, ob lubricum ætatis, vel ob aliam quamvis justam causam.

Nam ad hæc firmanda quidam solum actum internum requirunt] „ Scil. voluntatem solo facto declaratam, adeoque convalescere negotium, putant, si errans, vel is, qui metu, vel dolo inductus est, rem retinet, nec de dolo, metu, &c. agit: quod verum omnino est si *error* non impedit consensum, item si *dolo*, *metu*, aut per *lubricum ætatis*, negotium est contractum.

Quem conjunctum cum priore actu externo] „ I. e. cum signo illo, quo voluntatem antea sufficienter declaravit. *Vid. supr.* §. 11. Hæc ratio vera non est. Diximus, negotia illa (excepto errore circa corpus, & materiam) ipso jure subsistere: adeoque obligationem non demum ex *conjunctione novi actus interni cum priore actu externo* oriri, sed ab initio obligationem plenam adfuisse, adeoque actum ipso jure subsistere.

Alii &c. requirunt novam verbis factum promissionem, & acceptationem] „ Quod verum est circa errorem in corpore, & materia, &c; non in reliquis erroribus: nonquam vero in negotiis dolo, metu, & per lubricum ætatis contractis, quæ jure naturæ absque nova promissione subsistunt.

Quia actus externus non potest signum esse actus interni sequentis] „ Veram rationem jam dedimus, quia in negotiis, de quibus hic quæritur (excepto errore in corpore, & materia), statim ab initio & actus internus, & externus concurrunt, indeqoe plenam pariunt obligationem.

Verior est sententia media &c.] Immo nunquam actus superveniens externus requiritur, sive verbis, sive facto declaratus; vis enim obligandi ab initio hic promissis inest, nisi in corpore erratum fuerit.

Actum quidem externum requiri &c.]

 „ Adeoque

„ Adeoque novam promissionem, & acceptationem; quod modo refutavimus.

Sed non utique verbis factum] „ Quod „ requirit Sanchez in allegato ad marginem „ loco.

Cum retentio rei promissa] „ Per hanc retentionem non convalescit negotium do„ lo, metu &c. contractum; id enim ipso „ jure subsistit: sed per eam renunciat actio„ ri de metu, dolo, &c. eique quod interest, quæ actiones salvo negotio intentari potuissent.

Aut simile aliquid sufficere possint ad significandum consensum] „ In genere verum est, „ voluntatem æque factis, ac verbis decla„ rari: sed male id applicatur ad præsentem quæstionem, ubi negotium prius subsistit absque nova tali declaratione.

Ad §. XXI.

Ne *jura civilia cum naturali jure confundantur*] Auctor confundit in tota hac materia dissimilia, & separat similia.

Additio.

„ An jure hic vapulet Auctor, statim vi„ debimus.

Neque promissiones, quæ causam expressam non habent, naturaliter esse irritas] Auctor putat, jure civili non valere promissionem, quæ *causam* expressam non habet; indeque hoc jus confundi non debere cum jure naturæ: ubi promissiones etiam sine causa valent. *Conf. supr.* §. 10. At non intellexit Auctor qoid Jurisconsulti per *causam* significaverint: *animum scil. transferendi juris*, seu *se obligandi*. Pugnat igitur, obligationem oriri, ubi *causa*, i. e. animus transferendi juris deficit. Unde supra §. 1. principia Auctoris, quod ex qualibet voluntate obligatio oriatur, rejecimus.

Additio.

„ Supra probavimus, jure naturæ plenissimam obligationem oriri ex pacto, i. e. „ ex consensu duorum, licet nulla subsit „ causa. Diximus, per *causam* non intelligi „ animum transferendi juris (utpote qui ani„ mus ex ipso promisso satis apparet); sed „ rationem, seu causam moventem, ob quam „ vicissim aliquid promittitur. Talis *causa* „ jure civili requiritur ad id, ut actio ex „ pacto detur; idque ex optima ratione, „ sed mere civili; ne, scilicet, cives sua „ temere jactent.

Non magis, quam rerum donationes] „ Si enim rem meam alienare, & donare „ alii sine causa possum, nulla ratio dari po„ test cur non etiam eam alii promittere „ sine causa possim.

Ad §. XXII.

Neque *eum, qui factum alienum promisit, ad id, quod interest, teneri*] Quia ipsa promissio nulla est; de facto enim, & jure alieno dispono: adeoque eadem ratio hic obtinet, ac in eo, qui promittit alium daturum. *Vid. supra* §. 12, ubi exceptiones recensuimus.

Additio.

„ Eodem modo, ut in promisso *alium daturum*, hic quoque distinguendum puto, an „ *mihi* promittatur alterum facturum: an quis „ saltem me præsente *declaret*, *alterum facturum*. Priori casu promissor mihi obli„ gatur, adeoque cogi potest ut fidem im„ pleat, & efficiat ut tertius faciat. Posteriori casu mihi nulla actio competit, quia mi„ hi nihil promissum est.

„ Equidem jure civili nec priori casu obliga„ tio ex promisso oritur, quia pactum sine cau„ sa initum est: at hæc ratio mere civilis est.

Modo facere non omiserit] „ Diximus, „ jure naturæ promissorem simpliciter obli„ gari si *mihi* promisit alterum facturum; nec „ sufficere si diligentiam præstet. Jure civili, „ ubi nulla ex nudo pacto oritur obligatio, „ nec diligentiam præstare tenetur: sed id „ moribus demum introductum est.

Nisi verba inducant obligationem strictiorem] „ Uti si cautionem addidit, vel pœnam „ sit stipulatus.

Aut negotii natura] „ Uti si addita formu„ la est, *dolum malum abfore*, vel *habere licere*, *l.* 83, *V. O.* Prior enim clausula non im„ pletur si non omnem adhibeam operam ad „ factum obtinendum; eam enim omittens „ dolo non caret. Posterior autem clausula „ tunc demum impletur quando ego nihil „ omisi, quo alter rem promissam obtineat; „ tunc enim per me non stat quo minus alte„ ri habere liceat.

Velut persoluta fide] „ Adeoque quasi im„ pleverit promissum.

Quia per eum non stetisset] „ Fecisse autem „ videtur, per quem non stat quo minus fiat. „ At hæc regula fallit si promissor scivit per „ se non stare, & tamen mihi promittit.

CAP.

CAPUT XII.

De Contractibus.

I. *Divisio actuum humanorum, qui aliis hominibus utiles sunt: ac primum in simplices, ac mixtos.*
II. *Simplicium, in beneficos meros, aut cum mutua obligatione:*
III. *Et permutatorios: tum qui diriment.*
IV. *Tum qui communionem adferunt.*
V. *Mixtos esse principaliter,*
VI. *Aut per accessionem.*
VII. *Qui actuum contractus dicantur.*
VIII. *Æqualitatem in contractibus requiri: Primum, circa actus præcedaneos:*
IX. *Ad scientiam:*
X. *Ad libertatem volendi.*
XI. *Secundo, ipso actu, si sit permutatorius.*
XII. *Tertio, in eo, de quo agitur: quod explicatur.*
XIII. *Quæ æqualitas locum habeat in actibus mere, aut partim beneficis.*
XIV. *Quomodo æstimandum rei pretium in venditione: & ex quibus causis juste crescat, aut minuatur.*
XV. *Quando naturaliter perfecta sit venditio: & quando dominium transeat.*
XVI. *Monopolia, quæ sint contra jus naturæ, aut diligendi legem.*
XVII. *Pecunia functionem quomodo recipiat.*
XVIII. *De conductionis mercede naturaliter nihil remittendum ob sterilitatem, & similes casus: & quid si conductore primo impedito uti, res alii locata sit?*
XIX. *Justa merces quomodo crescat, aut minuatur.*
XX. *Quo jure vetitæ sint usuræ.*
XXI. *Quæ commoda usuræ nomine non veniant.*
XXII. *Legum civilium quæ circa hanc rem vis sit.*
XXIII. *Qualis æstimatio facienda in contractu aversi periculi, sive assecurationis.*
XXIV. *Qualis in societate, ubi multæ ejus species explicantur.*
XXV. *De societate navali.*
XXVI. *Jure gentium inæqualitatem, in quam consensum est, quoad actus exteriores non attendi: & quo sensu id naturale dicatur.*

I. ACtuum + humanorum, qui ad aliorum hominum utilitatem tendunt, alii sunt simplices, alii [1] compositi.

II. [a] + Simplices alii [2] benefici, alii [3] permutatorii. + Benefici aut meri,

GROTII.

a *Simplices alii benefici, alii permutatorii*] *Aristoteles* illa omnia δόσεως, hæc πράσεως nomine comprehendit. (Locus est *Rhetor.* Lib. I. c. 5. p. 523. B. Tom. II. *Edit. Paris.* Sed agitur ibi de Alienatione, Ἀπαλλοτρίωσις, non autem de omnibus Contractibus. *J. B.*)

GRONOVII.

1 *Compositi*] Quos numero 5. mixtos appellat.
2 *Benefici*] Gratuiti, in quibus nihil ex pacto redditur.
3 *Permutatorii*] In quibus ex pacto vicissim agitur, datur, & accipitur.

GRO-

meri, † aut cum mutua quadam obligatione. † Benefici meri aut in præsens absolvuntur, † aut in futurum prominent. † In præsens absolvitur [4] factum utile, † de quo nihil loqui necesse est, † quando utilitatem quidem parit, sed nullum juris effectum: † item donatio, qua dominium transfertur; † qua de re egimus supra cum de dominii acquisitionibus ageretur. † In futurum prominent promissiones tum dandi, tum faciendi, † de quibus jamjam egimus. † Benefici actus cum obligatione mutua sunt, qui [5] aut de re disponunt sine alienatione, † aut de facto, ita ut aliquis effectus supersit. † Talis est circa rem usus concessio, qui commodatio dicitur: † in factis præstatio operæ sumtuosæ, aut obligatoriæ, quæ dicitur mandatum, † cujus species est depositum, præstatio scilicet operæ in re custodienda. † His autem actibus † similes sunt actuum promissiones, † nisi quod, ut diximus, hæ in futurum prominent; † quod & de actibus jam explicandis intellectum volumus.

III. 1. † Actus permutatorii [6] † aut dirimunt partes, † aut communionem adferunt. † Actus eos, qui diremtorii sunt, recte dividunt jurisconsulti Romani in [7] do ut des, facio ut facias: facio ut des: de quibus videri potest Paulus jurisconsultus † in l. Naturalis: [a] Digestis, Præscriptis verbis.

[a] Leg. 5. princ.

2. Sed Romani ab † hac divisione † eximunt quosdam contractus, quos ipsi [8] nominatos vocant, † non tam quod proprium habeant nomen † (habet enim hoc & [9] permutatio, quam a nominatorum numero excludunt) † quam quod ob usum frequentiorem [b] vim quamdam, & naturam accepissent talem, quæ, † etiamsi nihil esset dictum specialiter, ex ipso nomine satis posset intelligi: † unde etiam † certæ de illis proditæ erant actionum formulæ; cum in cæteris contractibus minus frequentibus [10] † hoc tantum inesset, quod dictum erat, ac proinde † non communis aliqua, & usitata, † sed accommodata ad ipsum factum daretur formula, † quæ ideo [11] præscriptis verbis dicebatur. † Ob eandem causam usus frequentioris in conventionibus nominatis, † si requisita quædam adessent, † ut in venditione [c] si de pretio convenisset, etiam re integra, † id est antequam a partium

GROTII.

b *Vim quamdam, & naturam accepissent talem*] Vide *Vasq.* lib. 1. controv. c. X. in fine.

c *Si de pretio convenisset*] Apud Hebræos perfecta non censetur venditio, ante traditionem veram, vel imaginariam. (Vide SELDEN. *De Jur. Nat. & Gent. Secund. discipl. Hebr.* Lib. VI. c. 5.)

GRONOVII.

4 *Factum utile*] Officium, vel gratia præsens.

5 *Aut de re disponunt*] Rei usum gratificantur, aut operæ sedulitatem; sic tamen ut actiones inde oriantur. Res, *commodatum.* Opera vel in faciendo, vel in custodiendo: illud *mandatum*, hoc *depositum.*

6 *Aut dirimunt*] Aut quæ inter se sunt hominibus, æqualitate quadam separant, aut dissociata conjungunt.

7 *Do ut des*] *Emtione, venditione*, do ut facias, & facio ut des, *locatione conductione*: facio ut facias, *mandato.* Sed do ut facias, omisit, quia id complectitur sub locatione conductione. §. 1. Institut.

8 *Nominatos*] Quibus nominatim lex XII. tabb. actionem dedit. *Innominati*, quorum mentionem Decemviri non habuere, sed quatenus alicui nominatorum similes sunt, per legis interpretationem JCti ex illis actionem concesserunt.

9 *Permutatio*] Nempe do ut des. *Vaud.* 1. Quæst. var. 25.

10 *Hoc tantum inesset*] Ex iis id tantum peti posset, quod expressis verbis convenerat.

11 *Præscriptis verbis*] Condictio incerti, quæ datur ex contractibus, qui non appellantur proprio nomine.

GRO-

partium altera præstitum esset aliquid, injungebatur implendi necessitas: + cum in illis rarioribus re integra daretur [12] pœnitendi libertas, + id est, impunitas, quia lex civilis vim coactricem subtrahebat illis conventionibus, + ut sola contrahentium fide starent.

3. + At jus naturæ ignorat hæc discrimina: neque vero qui innominati ab illis dicuntur contractus, + aut minus sunt naturales, + aut minus antiqui; + immo permutatio, quæ innominatis accensetur, + emtione & [d] simplicior est, & [13] antiquior. Et Eustathius ad [a] Iliados X, + ubi de certamine publico agitur, cui præmium constitutum est, quod apud Homerum est [14] ἄρνυσθαι, interpretatur [15] ἀντικαταλλάττεσθαι, addens [16] συνάλλαγμα γάρ τι καὶ τὰ τοιαῦτα· nimirum facio ut des. + Nos ergo naturam sequentes, contractus omnes diremtorios, + nullo nominatorum, aut innominatorum discrimine, ad tria, quæ diximus, genera revocabimus. *a Vers. 160.*

4. + Dicemus, proinde + dari, ut detur, statim quidem rem pro re, + ut in ea, quæ specialiter dicitur permutatio, [b] + antiquissimum haud dubie commercii genus: aut [c] pecuniam pro pecunia, + quod collybum Græci vocant, + mercatores hodie cambium: aut rem + pro pecunia, ut in emptione, ac venditione: aut [17] usum rei pro re: + aut [18] usum rei pro usu rei: aut usum rei pro pecunia; quod postremum locatio conductio dicitur. Usus autem nomine hic + intelligimus tum nudum usum, tum eum, qui cum fructu conjunctus est, + sive is sit temporarius, + sive personalis, + sive hereditarius, sive alio quovis modo circumscriptus, ut apud Hebræos is, qui durabat ad annum [19] Jubilæum. Datur vero, + ut interposito tempore tantun- *b Arist. V. Eth. 5. 1. Polit. 9. D. contrahend. emt. l. 1.*

GROTII.

d *Simplicior est, & antiquior*] Apparet id ex *Homeri* versibus productis L. 1. de contrahenda emtione. *Tacitus* de Germanis (*Germ.* c. 5.) *Interiores simplicius, & antiquius permutatione mercium utuntur. Servius* ad Eclogam IV. ad illud (*vers.* 39.): *Mutabunt merces: quia antiqui res rebus mutabant.* Et ad illud Georg. III. (*vers.* 307.) *Vellera mutentur, ingenti pretio comparentur. Nam apud majores omne mercimonium permutatione constabat; quod & Cajus Homerico confirmavit exemplo. Plinius* libro XXXIII, c. 1. *Quantum feliciore ævo, cum res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Trojanis temporibus factitatum, Homero credi convenit.* Libro sexto, cap. XXII. de Seribus: *Fluminis ulteriore ripa merces propositas juxta venalia tolli ab his si placent permutatio. Mela* de iisdem (*Lib.* III. c. 7. n. 10, *Ed. Voss.*): *Seres intersunt, genus plenum justitiæ ex commercio, quod rebus in solitudine relictis absens peragit.* De iisdem *Ammianus* libro XXIII. (Cap. 6. pag. 413. *Ed. Vales. Gron*) *Cum ad coëmenda fila, vel quædam alia, fluvium transierunt advenæ, nulla sermonum vice, propositarum rerum pretia solis oculis æstimantur. Mela* de Sarmatis, (Immo de *Satarchis*, II. 1. 95.) *Vice rerum commercia exercent.* De Colchis vide *Busbequium* epistola exoticarum III. (*pag.* 205. *Ed. Elzev.* 1660.) de Laponibus *Olaum Magnum* libro IV. c. 5.

e *Pecuniam pro pecunia*] De eo vide *Procopium* arcana historia. (*Cap.* 25.) Nummus Illyrico advectus quondam in Italia mercis loco. *Plinius* libro XXXIII. c. 3.

GRONOVII.

12 *Pænitendi libertas*] Facultas recedendi ab eo, quod convenerat, sine damno.

13 *Antiquior*] Quippe ante signatam pecuniam ubique locorum recepta.

14 Ἄρνυσθαι] Recipio propter μισθὸν ἄρνυ· ut πωλῶ, πῶλον· ὀνῶμαι, ὄνον.

15 Ἀντικαταλλάττεσθαι] Contra permutare.

16 Συνάλλαγμα] Nam & hi contractus sunt.

17 *Usum rei pro re*] Pro pignore, ut quum Tiberius HS. millies gratuitum in triennium concessit iis, qui populo in duplum prædiis cavissent, *Tacit.* 6. annal. 15. *Sueton.* Tit. 48. item pro usuris.

18 *Usum rei pro usu*] Ut in ea, quæ dicitur Ἀντίχρησις, sive contrarium mutuum, cum debitor fundum tradit creditori, ut pro usuris pecuniæ suæ percipiat fructus e fundo fiduciato. l. 11. §. 1. *de pignor. & hypot.* l. 33. *de pignerat. act.*

19 *Jubilæum*] *Levit.* cap. 25.

tantundem, & genere idem detur, in mutuo; quod locum habet in his, + quæ pondere, numero, mensura constant, [20] tam rebus aliis, + quam pecunia.

5. + Facti cum facto permutatio + innumeras habere potest species pro factorum diversitate. + At facio ut des, aut pecuniam; + (atque id quoque in factis quotidianæ utilitatis locatio conductio dicitur, + in facto præstandæ indemnitatis circa casus fortuitos [21] aversio periculi, + vulgo assecuratio, qui contractus olim vix cognitus nunc est inter receptissimos;) + aut ut des rem, aut usum rei.

IV. Actus autem + communicatorii + aut facta communicant, + aut res, + aut hinc res, inde facta ad utilitatem communem; + quæ omnia veniunt societatis nomine: in quo genere comprehenditur + & bellica societas, qualis illa apud nos + frequens navium privatarum coitio adversus piratas, aut alios invasores, + quam vulgo [22] Admiralitatem nuncupant, Græci συμπλοιαν, aut ὁμόπλοιαν vocabant.

V. [23] + Mixti autem actus sunt, + aut principaliter, + aut per accessionem alterius. Sic + si sciens rem majoris emam, & quod plus est in pretio alteri condonem, partim donatio erit, partim emtio: + si fabro pecuniam promittam, ut de suo auro mihi (aa) annulos faciat, partim emtio erit, partim conductio. + Sic & in societate accidit, ut alter factum, & pecuniam, alter pecuniam tantum contribuat. + Et in feudali contractu [24] rei feudalis concessio beneficium est, pactio autem [25] militaris operæ pro tutela, est facio ut facias. + Quod si [26] onus pensionis accedat, eatenus miscetur [27] cum emphyteusi. + Fœnus quoque nauticum mixtum quid est ex contractu mutui, & [28] periculi aversi.

VI. + Per accessionem ad alterum actum fit mixtio, + ut in fidejussione, & pignoris datione. (bb) + Nam fidejussio, si negotium spectes, quod inter fidejussorem, & principalem debitorem geritur, plerumque [29] mandatum est: sin negotium, quod inter creditorem, & fidejussorem, qui nihil recipit, geritur, + videtur actus mere liberalis: + sed quia contractibus onerosis accedit, [30] inde censeri solet. + Pignoris quoque datio per se videtur

GRONOVII.

20 *Tam rebus aliis*] Vino, oleo, frugibus l. 2. §. 1. D. *de reb. cred.*

21 *Aversio periculi*] Susceptio, vel redemptura periculi navium, *Livius* 25, 3. *Sueton.* Claud. 18. Conventio, qua suscipimus incertum periculum alteri expectandum sub certa mercede. Grot. *Rechtsgeleerd.* 3, 24. p. 81.

22 *Admiralitatem*] Societas commeatus navium ab diversis dominis, vel exercitoribus instructarum ad mutuam defensionem. Grot. *Rechtsgeleerd.* 3, p. 80.

23 *Mixti actus*] Quos dixit compositos, n. 1.

24 *Rei feudalis*] Prædii, pagi, vel vici. 1, 3. 23.

25 *Militaris operæ*] Ut vasallus cum certo numero equitum, vel peditum militet concedenti feudum, si bellum eum gerere contingat.

26 *Onus pensionis*] Si modicum tributum annuum in titulum imperii pendere jussus sit vasallus.

27 *Cum emphyteusi*] 2, 3. 19.

28 *Periculi aversi*] Nam si perierit navis, pecuniam perdit creditor.

29 *Mandatum est*] Videtur fidejussor esse auctor, & mandator, ut sua fide mutuum sumat debitor.

30 *Inde censeri*] Habetur pro oneroso.

(aa) Verius est, heic esse meram Emtionem venditionem: quæ sententia tandem prævaluit apud JCtos veteres. Vide §. 4. *Inst. De Locat. conduct. J. B.*

(bb) Nulla est heic vera mixtio actuum. Vide PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. Cap. 2. §. 10. J. B.

GRO-

videtur actus liberalis, + qua detentio rei conceditur; + sed hæc quoque naturam trahit ex contractu, cui securitatem præstat.

VII. + Omnes autem actus aliis utiles, extra mere beneficos contractuum nomine appellantur. *a L. Labeo. 19. D. de verb. signif.*

+ VIII. In + contractibus natura [31] æqualitatem imperat, & ita quidem, + ut ex inæqualitate [32] jus oriatur minus habenti. (cc) Hæc æqualitas partim consistit + in actibus, + partim in eo, de quo agitur, & in actibus, + tum præcedaneis, + tum principalibus.

+ IX. 1. Ad + præcedaneos [33] actus pertinet, quod is, qui cum aliquo contrahit, [f] vitia sibi nota rei, de qua agitur, significare debet: + quod non [b] civilibus tantum legibus constitui solet, + sed naturæ quoque actus congruit. + Nam inter contrahentes propior quædam est societas, quam quæ communis est hominum. + Atque hoc modo solvitur [c] quod dicebat Diogenes Babylonius hoc tractans argumentum, [34] + non celari omnia, quæ tacentur: + nec quidquid tibi audire utile est, idem mihi dicere necesse esse, + [35] de rebus cœlestibus, + nam [g] contractus natura utilitatis causa reperta propius quiddam exigit. Bene [d] Ambrosius: *In contractibus etiam vitia eorum, quæ veneunt, [36] prodi jubentur, ac nisi intimaverit venditor, + quamvis [37] in jus emtoris transcripserit, + doli actione vacuantur.* Lactantius [e] dixerat: *Qui [38] vendentis errorem non redarguit, ut aurum parvo emat, aut + qui non profitetur fugitivum servum, + vel pestilentem se domum vendere, lucro, & commodo suo consulens, + non est ille sapiens, ut Carneades videri volebat, sed callidus, & astutus.*

b L. 1. D. de act. emti, & venditi.

c Cic. de Off. III. c. 12.

d Off. III. c. 10.

e Libro V. c. 17.

2. + At non idem dicendum est de his, [39] quæ rem non [f] contingunt: ut si quis sciat, multas [40] naves in cursu esse, quæ frumentum advehunt. Nam tale quid indicare + est quidem officiosum, ac laudabile, + sæpe adeo ut omitti nequeat, nisi charitatis regula violetur; + non tamen injustum, id est, non pugnans cum jure ejus, quicum negotium est: ita ut

f Th. 2, 2. 77. art. 3. Bal. ad l. 1. de ædil. ed. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 4. n. 6. d. loco.

G R O T I I.

f *Vitia sibi nota*] Vide Scholiasten ad illud *Horatii*, (II. Sat. III, 285.)

—— *mentem nisi litigiosus*
Exciperet dominus ——

g *Contractus natura utilitatis causa reperta propius quiddam exigit*] *Valerius Maximus* lib. VIII, c. II. n. 1. *bonæ fidei venditorem, nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet.* Agitur ibi de ædibus dirui jussis ab auguribus, quod emtorem venditor celaverat.

G R O N O V I I.

31 *Æqualitatem*] Ut tantum nanciscatur uterque contrahentium, neuter ab altero gravetur.

32 *Jus oriatur*] Actio erga eum, quicum contraximus.

33 *Actus*] Rei, quæ agitur.

34 *Non celari*] Dissimulata censeri debere.

35 *De rebus cœlestibus*] *Neque ego nunc te celo, si tibi non dico, quæ natura Deorum sit*, ad hæc verba *Ciceronis* respicit.

36 *Prodi*] Indicari à vendente.

37 *In jus emtoris*] Perfecta fuerit emtio, de dolo actione irrita fit.

38 *Vendentis errorem*] Venditorem ignorantem pretium rei, quam vendit, non docet.

39 *Quæ rem non contingunt*] Extra materiam sunt, nec nisi ex accidenti eam afficiunt.

40 *Naves in cursu esse*] Ut si quis in caritate annonæ primus præsto fuerit cum frumento: sciat autem complures propediem cum eadem merce naves adfore; is non necesse habet id indicare ab sese emturis, atque ita lucrum suum minuere; id enim extra rem est.

(cc) Confer, in toto isto argumento, eumdem PUFENDORF. *Lib.* V. *Cap.* 3. *J. B.*

ut locum hic habere possit illud, quod idem ille Diogenes non incommode dicebat, referente M. Tullio [a]: *Advexi, exposui: vendo meum non pluris, quam cæteri: fortasse etiam minoris cum major est copia;* + *cui fit injuria?* Non ergo generaliter sequendum [b] illud ejusdem 41 Ciceronis, + celare esse, cum tu quod scias, id ignorare emolumenti tui causa velis eos, quorum intersit scire: sed tum demum id locum habet, + cum de iis agitur, quæ rem subjectam per se contingunt, ut + si domus sit pestilens, si a magistratu dejici jussa, quæ exempla ibidem videas.

a *De Off.* III. *cap.* 12.
b *Cap.* 13. *ibid.*

3. + At vitia ei, quicum agas, nota, ut 42 servitutem ædium, quas 43 M. Marius Gratidianus C. Sergio Oratæ vendebat ab ipso prius emtas, [c] dici nihil attinet; h + scientia enim utrinque par 44 pares facit contrahentes. Horatius (II. Epist. II, 17.):

c *D. l.* 1. *D. de act. emti & venditi in fine.*

Ille ferat pretium pœnæ securus, opinor:
Prudens emisti vitiosum —— ——

Quod notatum & [d] Platoni undecimo de Legibus.

d *Pag.* 916. T. II. *Ed. H. Steph.*

X. Neque vero tantum 45 in intellectu rerum, + sed & 46 in voluntatis usu quædam contrahentibus inter se æqualitas debetur: + non quidem ut si quis antecessit metus juste incussus, is demi debeat; + id enim contractui extrinsecum est: + sed ne quis injuste (dd) incutiatur contrahendi causa, aut si incussus est, + ut dematur. Hoc spectantes + Lacedæmonii resciderunt emtionem agri, quam Elei possessoribus metu expresserant, γνόντες μηδὲν δικαιότερον εἶναι, βίᾳ πριαμένους ἢ βίᾳ ἀφελομένους, παρὰ τῶν ἡττόνων λαμβάνειν· *Arbitrati nihilo justius esse, 47 infirmioribus per emtionis titulum, quam vi mera rem extorquere*, quæ Xenophontis [e] verba sunt. Quod tamen + quam exceptionem ex jure gentium habeat, suo loco videbimus.

e *Histor. Gr.* III. c. 2. §. 22.

XI. 1. + In ipso actu principali + hæc desideratur æqualitas, ne plus exigatur, quam par est. + Quod in contractibus beneficis locum vix potest habere. [f] Nam si quis pro commodato, aut opera in mandato, aut deposito exhibenda, + aliquid mercedulæ stipuletur, non injuriam faciet, sed 48 con-

f *Inst. de mandato*, §. *ult. L.* 1. §. *Si quis servum.* 9. *D. depositi.*

GROTII.

h *Scientia utrinque par, pares facit contrahentes*] Edictum *Theuderici*, c. 141.

GRONOVII.

41 *Ciceronis*] 3. *Officior.* 13.

42 *Servitutem ædium*] Quam debent vicino, ne altius tollantur, ne luminibus officiant, ut onera vicini sustineant, & similia.

43 *M. Marius*] *Cic.* 2. de Offic. 16.

44 *Pares facit contrahentes*] Efficit, ut in contractu servata videatur æqualitas, etiam ubi est aliquid inæquale, quia volenti non fit injuria.

45 *In intellectu rerum*] Ut gnarus uterque vitii sit, & commodi rerum, de quibus contrahitur.

46 *In voluntatis usu*] In causa consensus.

47 *Infirmioribus*] Imbecilliorem cogere ad vendendum, quam aperte spoliare. Eodem pertinet quod legibus Rom. vetitum fuit præsidibus provinciarum in suis provinciis negotiari, mutuamve pecuniam dare, aut fœnus exercere.

(dd) Addidi vocem *injustè*, quæ in omnibus Edd. manifesto deest, ut patet ex serie orationis, & oppositione τῦ *metus justè incussus.* Vocabulum, ob similitudinem sequentis *incutiatur*, à Typographis omissum, non animadvertit Auctor ipse; unde nil mirum si fugerit Editores. Contrarium τὸ *justè* alibi omissum simili incuriâ, videbimus, *Cap.* XX. hujus Libri, §. 40. sub finem. *J. B.*

GRO-

48 contractum miscebit, id est + ex gratuito efficiet semipermutatorium. + At in permutatoriis omnibus + sollicite id observandum est; nec est quod dicat quispiam, + id, quod pars altera amplius promittit, donatum censeri. + Neque enim solet hic esse tales contractus ineuntium animus, + nec præsumendus est, nisi appareat. Quod enim promittunt, aut dant + credendi sunt promittere, aut dare tanquam æquale ei, quod accepturi sunt, + utque ejus æqualitatis ratione debitum.

2. Joh. Chrysostomus: [a] ὅταν γὰρ ἐν τοῖς συμβολαίοις ϗ ἡνίκα δ' ἂν ἀγοράσαι δέῃ τι ἢ ϗ ἀποδόσθαι, φιλονεικῶμεν ϗ βιαζώμεθα ἔλαττον τῆς ἀξίας καταβαλεῖν ϗ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶμεν, οὐ λῃστεία τὸ πρᾶγμά ἐστιν. *Quoties enim in contractibus, & quoties emendum quid, aut dependendum est, contendimus, omnique modo laboramus ut minus æquo pretio demus; (α) nonne huic facto quoddam inest furtum?* Scriptor vitæ Isidori apud Photium, [b] Hermiam narrat, ubi quod emere vellet justo forte minoris esset indicatum, adjecisse quod justo pretio deerat, quod existimaret aliter agere injustitiæ esse speciem, + sed talis, quæ plurimos lateret. + Et in hunc sensum interpretantur Hebræi legem, quæ est [i] Levit. XXV, 14. & 17.

[a] *In Joann.* Hom. LX. Tom. II. p. 809. *Ed. Savil.*

[b] Pag. 1043. *Ed. Rothom.*

XII. 1. + Restat æqualitas in eo, de quo agitur, in hoc consistens, 49 ut + etiamsi nec celatum quicquam sit, quod dictum oportuit, + nec plus exactum, quam deberi putabatur, si + in re tamen deprehendatur inæqualitas, quamquam sine culpa partium, + puta quod vitium latebat, + aut de pretio errabatur, + ea quoque sit resarcienda, + & demendum ei, qui plus habet, + reddendumque minus habenti: + quia in contractu id utrimque propositum aut fuit, aut esse debuit, ut uterque tantundem haberent.

2. + Lex Romana hoc constituit non in quavis inæqualitate; + minima enim non persequitur, imo & occurrendum censet multitudini litium, + sed in satis gravi, 50 ut quæ dimidium justi pretii excedit. Nimirum leges, + ut ait [c] Cicero, iniqua tollunt 51 + quatenus teneri manu possunt, + philosophi 52 quatenus ratione, & intelligentia. Hi vero, + qui legibus civilibus 53 subjecti non sunt, + id sequi debent, quod æquum esse ipsis ratio recta dictat: immo & + illi, qui legibus subjecti sunt, quoties de eo, quod fas, piumque est, agitur, + si modo leges non jus dant, + aut tollunt, + sed juri duntaxat ob certas causas 54 auxilium suum denegant.

[c] *d. loco.*

+ XIII.

GROTII.

i *Levitici* XXV, 14. 17.] Vide *Mosem de Kotzi*, præcepto jubente LXXXII.

GRONOVII.

48 *Contractu miscebit*] Pro simplice mixtum faciet, vel compositum.

49 *Ut etiamsi nec celatum*] Ubi neutri animus fuit fallendi alterum, & tamen contigit, ut alter mactaretur infortunio.

50 *Ut quæ dimidium*] L. 2. C. *de rescind. vendit.*

51 *Quatenus teneri manu*] Quæ ad exemplum pertinent, & in oculos hominum incurrunt.

52 *Quatenus ratione*] Quatenus lex summa virtutis, atque officii ea deprehendit.

53 *Subjecti non sunt*] Qui habent summum imperium.

54 *Auxilium suum*] Actionem, vel animadversionem judicis.

(α) Sententiam istam, ut nimis rigidam, improbat, simulque ab Auctore nostro malè λῃστείαν verti *furtum*, quæ vox significat *latrocinium*, adeoque durior, obiter observavit V. Cl. ANT. SCHULTINGIUS, Sermon. Academic. *De angusta innocentia Hominis ad Legem boni*, pag. 38.

+ XIII. 1. Sed notandum est, + quandam rei æqualitatem spectari & in contractibus beneficis, + non quidem omnimodam + ut in commutatoriis, + sed [55] ex suppositione ejus, quod agitur, + ne quis, scilicet, ex beneficio damnum sentiat: + ob quam rationem mandatarius [56] indemnis præstari debet a sumtibus factis, + & damno, in quod ex causa rei mandatæ incidit: [a] + & commodatarius rem tenetur resarcire si periit, + quia non solius rei ratione domino tenetur, id est, ex vi dominii, + quomodo quivis possessor teneretur, ut supra didicimus, + sed & ratione [57] beneficæ acceptionis: [k] + quod ita verum est, nisi omnino & apud dominum fuisset peritura. + Hoc enim casu nihil per commodatum [58] domino abest. + Contra depositarius præter fidelitatem nihil recepit: + ideo si periit res, non tenebitur: + non rei ratione, quia non exstat, nec locupletior est; + nec acceptionis ratione, quia accipiendo beneficium non accepit, sed dedit. + In pignore, + ut & in locato, [59] media via sequenda est, ut qui rem accepit, nec de [illegible] quovis teneatur ut commodatarius, + & majorem tamen diligentiam, quam depositarius, præstare debeat: + quia pignoris acceptio est quidem gratuita, sed accedere solet contractui oneroso.

a *Sylvest. in verbo Bellum. p. 1. n. 7. Thom. 2, 2. 62. art. 6.*

2. + Quæ omnia Romanis quidem congruunt legibus, + sed non ex illis primitus; sed ex æquitate naturali veniunt. + Quare eadem apud alias quoque gentes reperire est. Inter cæteros apud Hebræum Mosem Maimonidem libro III. ductoris dubitantium [l] cap. 43. Spectavit huc Seneca [b] cum dixit, [60] + *alios fidem debere, alios tutelam.* + Ad hanc vero formam de cæteris quoque contractibus judicium est faciendum. Sed + generali tractatione, quantum instituto nostro sufficit, absoluta, speciales quasdam contractuum quæstiones percurramus.

b *VII. de Beneficiis. 19.*

XIV. 1. [61] + Mensura ejus, (ee) quod res quæque valeat, maxime naturalis est indigentia, + ut Aristoteles [c] recte ostendit: + quod in permutationibus rerum apud barbaros populos maxime spectatur. + Non tamen hæc unica est mensura. + Nam hominum voluntas, + quæ rerum domina est, multas res magis desiderat, quam sunt necessariæ. + *Margaritis*, inquit

c *Mor. Nic. V. 8. 5.*

GROTII.

k *Quod ita verum est, nisi omnino, & apud dominum fuisset peritura*] *Lex Wisigothorum* lib. V, tit. V. c. I. 2. 3.

l *Capite* 43] Convenit cum *Exodi* loco cap. XXII, 7. 10. 11. 12. 13. *Moses de Kotzi* præceptis jubentibus LXXXVIII. & LXXXIX.

GRONOVII.

55 *Ex suppositione*] Pro natura rei, quæ suscipitur, quodque in ea præsumitur esse debere.

56 *Indemnis præstari*] Recipere a mandante compensationem impensarum, quas rei mandatæ causa, & si quid damni fecit.

57 *Beneficæ acceptionis*] Quia in illius gratiam usus rei concessus est

58 *Domino abest*] Abest enim tantum, quod etiam abfuturum fuisset, si penes dominum mansisset, nec fuisset commodata.

59 *Media via*] Quia in his utriusque versatur utilitas. l. 23. *de reg. jur.*

60 *Alios fidem*] Alios satisfacere, si fidem adhibeant in re servanda, neque eam ipsi corrumpant, etsi ab alia accidente causa interierit, alios omnino salvam præstare rem oportere.

61 *Mensura ejus*] Indicatio, vel æstimatio cujusque rei hæc justa est, quam facit caritas ejus, vel copia, & nostra necessitas.

(ee) Vide de iis omnibus, quæ ad *pretii* naturam, & varia genera pertinent, PUFENDORFIUM *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. Cap. I. cum Notis nostris, alterius Editionis. *J. B.*

GRO-

quit [a] Plinius, [m] *pretia luxuria fecit.* Et Cicero Verrina [b] de signis: *Qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis.* + Et contra evenit ut res maxime necessariæ minoris sint propter copiam. Quod Seneca multis exemplis ostendit libro de Beneficiis VI, cap. 15. ubi & hoc addit: + *Pretium cujusque rei pro tempore est; cum bene ista laudaveris, tanti sunt, quanto pluris venire non possunt.* Paulus + [c] jurisconsultis: [62] *Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum,* + *sed* [n] *communiter funguntur*; id est, ut alibi explicat, [d] *quanti omnibus valeret.* + Hinc fit ut res tanti æstimetur, quantum pro ea communiter offerri, aut dari solet, quod vix est ut non [63] aliquam latitudinem habeat, intra quam + plus, minusve dari, aut exigi possit, + nisi ubi lex certum rebus pretium ἐν στιγμῇ, ut Aristoteles loquitur, id est, *in puncto* constituit.

a *Hist. Nat.* XX, 35.
b *In Ver.* IV. 7.
c *L.63.D. ad l. Falc.*
d *L.33.D. ad leg. Aquil.*

2. In communi autem illo pretio [o] + ratio haberi solet [64] laborum, & expensarum, quas mercatores faciunt: soletque subito quoque + mutari ex copia, & inopia ementium, pecuniæ, mercium. Cæterum possunt & quædam esse [65] rei accidentia æstimabilia, ob quæ res licite supra, aut infra commune pretium ematur, vendaturve, + puta [66] ob damnum consequens, + lucrum cessans, + affectum peculiarem, + aut si in gratiam alterius res vendatur, ematurve, alioqui non emenda, aut vendenda; + quæ ipsa accidentia ei, cum quo agitur, indicanda sunt. Ejus quoque damni, aut lucri cessantis ratio haberi potest, + quod ex pretii solutione [67] dilata, aut [68] anticipata nascitur.

XV. 1. De venditione, (ff) & emtione notandum, + etiam sine traditione,

GROTII.

m *Pretia luxuria fecit*] Idem libro XXXVII. de gemmis (c. 6.): *Singulorum libido singulis modum facit, & maxime regum.* Et libro XXXII. *Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in coralio: namque ista persuasione gentium constant* (c. 2.) *Augustinus* de Civitate Dei libro XI, cap. 16. *Sed quid mirum, cum in ipsorum etiam hominum æstimatione, quorum certe natura tantæ est dignitatis, plerumque carius comparetur equus, quam servus; gemma, quam famula? ita in tali libertate judicandi plurimum distat ratio considerantis a necessitate indigentis, seu voluptate cupientis, cum ista quid per se ipsum in rerum gradibus pendat, necessitas autem quid propter quid expetat, cogitet; & ista quid verum luci mentis appareat, voluptas vero quid jucundum corporis sensibus blandiatur, exquirat.*

n *Communiter funguntur*] Plin. lib. XVIII. c. 31. *Æqui patrisfamilias modus est, annona cujusque anni uti.*

o *Ratio haberi solet, laborum, & expensarum*] Nec improbat id *Augustinus* ad Ps. LXX. *Sed ait ipse mercator: affero ex longinquo merces: mercedem laboris mei unde vivam peto; dignus est enim mercenarius mercede sua; de mendacio, & perjurio agitur, non de negotio.* (§. 17. *Edit. Benedictin.* ubi verba paullo aliter leguntur.)

GRONOVII.

62 *Pretia rerum non ex*] Pretium rei debet statui, non quod unus, alterve vehementer appetens, aut magnas ex ea utilitates sperans, pro illa daret, sed quod ei sensus, & opinio communis attribuit.

63 *Aliquam latitudinem habeat*] 1, 2. 1. n. 3.

64 *Laborum, & expensarum*] Res non tantum æstimantur ex materia, sed augetur pretium pro laboribus, & sumtibus, quos sustinuerunt mercatores in ea comparanda.

65 *Rei accidentia æstimabilia*] Fortuita, quæ mutent æstimationem venalium.

66 *Ob damnum*] Si vendam rem, qua ubi caruero, ipse damnum fecero, aut lucro sperato fraudabor, aut qua ego ipse, vel quicumque compotes mirifice capimur, & delectamur.

67 *Dilata*] Venditori.

68 *Anticipata*] Emtori.

(ff) Circa hunc contractum vide PUFENDORF. nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. 5. Cap. 5. J. B.

GRO-

ditione, ipso contractus momento transferri dominium posse, atque id esse simplicissimum: ita p + Senecæ venditio *alienatio est*, *& rei suæ, jurisque sui in alium translatio*: + nam & ita fit in permutatione. + Quod si actum sit, 69 ne statim dominium transeat, obligabitur venditor ad dandum dominium; + atque interim res erit 70 commodo, & periculo venditoris: quare + quod venditio, & emtio 71 constat præstando, ut habere liceat, + & evictionem, + item quod res periculo est emtoris, + & ut fructus ad eum pertineant antequam dominium transeat, commenta sunt juris civilis, + quod nec ubique observatur: imo plerisque legum conditoribus placuisse, ut ad traditionem usque res commodo, & periculo venditoris sit, + notavit Theophrastus in loco, qui q apud a Stobæum est, + ubi & multa alia instituta reperias de solennitate venditionis, 72 + de arrhabone, 73 + de pœnitentia, multum differentia a jure Romano: sicut & apud Rhodios perfici solitam venditionem, & contractus quosdam alios 74 + relatione in acta, notavit in Rhodiaca + Dion Prusæensis.

a *Serm.* 42.

2. Illud quoque sciendum, + si res bis sit vendita, ex duabus venditionibus eam valituram, quæ in se continuit præsentem dominii translationem, (gg) sive per traditionem, sive aliter. + Per hanc enim 75 facultas moralis in rem abiit a venditore: quod non fit per solam promissionem.

XVI. 76 + Monopolia r non omnia b cum jure naturæ pugnant; nam possunt interdum a summa potestate permitti + justa de causa, & pretio constituto: cujus rei exemplum nobis illustre præbet + Josephi historia, (hh) cum is vice regia Ægypto præesset. Sic & sub Romanis Alexandrini Indicarum, & Æthiopicarum mercium habebant, s ut Strabo loquitur, *μονοπωλίαν*. + Potest & a privatis institui, 77 + æquo duntaxat compendio. At

b *Arist. Pol.* I. c. II.

GROTII.

p *Senecæ*] De beneficiis V, 10.

q *Apud Stobæum est*] Titulo de legibus.

r *Non omnia cum jure naturæ pugnant*] Nota Thaletis historia de olivitate, (quæ variè à variis refertur. Vide *Arist.* Politic. I, 11. *Diogen. Laërt.* I, 26. ibique Intt.] Pythoclis inventum de plumbo Tyrio coemendo, unde lucrum faceret Atheniensis populus, est apud *Aristotelem* œconomicôn II. (*pag.* 510. D. E. *Edit. Paris.* Tom. II.) de monopolio erinaceorum, quibus expoliuntur vestes, vide *Plinium* VIII, 37. de monopolio serici, *Procopium* in historia arcana. (*Cap.* 25.)

s *Ut Strabo loquitur*] Libro XVII. (p. 798.) Vide & *Cassiodorum* II, 4. & 26. (Istud quoque exemplum de *Alexandrinis*, non congruit. Inspice *Strabonis* locum. *J. B.*)

GRONOVII.

69 *Ne statim dominium*] Ut ex certo die res demum fiat emtoris: cujus casus exemplum apud *Catonem* de R. R. cap. 80.

70 *Commodo, & periculo*] Si fructum faciet, is erit venditoris; si deterior fiet, de pretio decedet.

71 *Constat præstando*] Periculo judicii evictionis, si res mancipio data fuerat, vel si alius dominus rem emtam judicio suam esse vicerit, & abstulerit, ut regressus emtori ad venditorem sit.

72 *De arrhabone*] Pignore pretii numerandi.

73 *De pœnitentia*] De rescindendo contractu.

74 *Relatione in acta*] Ut non prius fuerint rati, & firmi, quam per actuarium signati sint in commentariis reipublicæ.

75 *Facultas moralis*] Jus competens. I, 1. 4.

76 *Monopolia*] Quoties unus, vel pauci ex composito ad sese redigunt jus mercis vendundæ.

77 *Æquo duntaxat*] Lucro utique justo, & tolerabili, non nimio, & iniquo vendentibus.

(gg) Ponit hîc Auctor, in unâ venditione ab initio dominium translatum, in alterâ non; nec discrimen omne petit ex traditione uni Emtorum factâ, ut perperam intellexit PUFENDORFIUS, dicto capite, §. 3. De vero sensu, & de re ipsâ, diximus in notis nostris Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

(hh) Malè quadrat exemplum, ut observavit PUFENDORFIUS, dicto loco.

GRO-

At qui, + ut in 78 Velabro olearii, t de compacto id agunt, ut res supra pretium id, quod summum nunc est, in communi pretio vendantur, + aut vi, aut fraude impediunt ne major copia importetur, + aut ideo merces coëmunt, ut vendant pretio, quod tempore venditionis iniquum sit, injuriam faciunt, atque eam reparare tenentur. + Quod si alio modo impediunt invectionem mercium, + aut ideo coëmunt, ut pluris vendant, pretio tamen pro temporis ratione non iniquo, + faciunt quidem adversus charitatis normam, quod multis evincit Ambrosius libro officiorum [a] tertio, + sed proprie 79 jus alterius non violant. a Cap. 6.

XVII. De + pecunia sciendum, eam naturaliter 80 + functionem recipere, u + non in 81 materia sola, nec in speciali 82 appellatione, aut forma, + sed in genere 83 magis communi, qua scilicet comparatur ad res, aut omnes, aut maxime necessarias: 84 + quæ æstimatio, si aliud non convenerit, facienda erit tempore, ac loco solutionis. Michael Ephesius ad quintum [b] Nicomachiorum: ὡς ἐπὶ τῆς χρείας τοῦτο ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἴδοι ἄν τις γινόμενον· ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνης οὐκ ἀεὶ ὁμοίως δεόμεθα καὶ ἐν χρείᾳ τῶν ἀλλοτρίων ἐσμὲν, οὕτως οὐδὲ τὸ νόμισμα ἀεὶ ἴσον δύναται, ἀλλὰ μεταπίπτει καὶ τὸ πρότερον πλεῖον δυνάμενον ὕστερον ἢ ἔλαττον, ἢ οὐδὲν ἰσχύει· ὅμως μᾶλλόν γε τοῦτο διαμένει καὶ δεῖ ὡς μέτρῳ αὐτῷ τῶν ἀλλαττομένων χρῆσθαι. *Quod de indigentia accidit; idem in nummo videre est. Nam sicut ea non eadem semper, nec enim alienis rebus æque semper opus est nobis; sic nec nummus idem semper valet, sed mutatur, & cum prius plus valuerit, postea aut minus, aut nihil valet:* x *diuturnius autem est nummi pretium: eoque* 85 *ut mensura aliarum, quæ comparantur, rerum uti solemus.* Cujus loci hic sensus est: quicquid adhibetur in hoc ut mensura sit rerum aliarum, + debet esse tale, ut per se 86 minime flectatur; talia autem sunt in genere æstimabilium, aurum, argentum, + æs; + per se enim ferme tantundem ubique, & semper valent: + sed prout res aliæ, quibus indigent homines, b Cap. 8.

GROTII.

t *De compacto id agunt*] Lex æqua, & prudens est C. de monopoliis, & locus notabilis apud *Lysiam* (Orat. XXI. Cap. 5.) adversus frumenti venditores, qui pretium falsis rumoribus incendebant. Adde *Cassiodorum* IX, 5. &c. quicumque, 9. causa XIV, quæstione IV.

u *Non in materia sola, nec in speciali appellatione, aut forma, sed in genere magis communi*] Non tam ex substantia, quam ex quantitate l. 1. D. *de contrah. emtione.* Non corpora hic cogitanda, sed quantitas. l. Si is cui. §. 1. *de solutionibus. L.* 94.

x *Diuturnius est nummi pretium*] Publica, ac perpetua æstimatio. d. l. 1. D. *de contr. emt.*

GRONOVII.

78 *Velabro*] Loco urbis Romanæ, ubi oleum erat venale, clandestinoque inter se pacto convenerant negotiatores, ut omnes eodem pretio venderent. *Plaut.* Captiv. 3, 1. 29.

79 *Jus alterius*] Non committunt, de quo queri quis apud magistratum, aut quod magistratus vindicare possit.

80 *Functionem rec.*] Pati, ut alia pro alia, & aliud pro ea, & ipsa pro alio detur. l. 2. §. 1. D. *de reb. cred.*

81 *Materia*] Ut aurum pro argento, & vicissim.

82 *Appellatione, aut forma*] Ut denarii pro sestertiis, philippi pro thaleris, modo summa præstetur quocumque genere bonæ monetæ.

83 *Magis communi*] Latius patente rerum commutabilium, vel promercalium, quatenus illis æquatur, & pro illis vel expenditur, vel accipitur.

84 *Quæ æstimatio*] Quantum autem pro quaque expendi, vel accipi debeat, nisi quid speciale inter contrahentes cautum fuerit, colligendum ex tempore, quo solvimus, & loco: nam hæ duæ circumstantiæ pretia rerum variare solent.

85 *Ut mensura*] Ut eo aliæ res æstimentur.

86 *Minime flectatur*] Ut semper idem sit, minimumque habeat varietatis.

nes, copiosæ sunt, aut raræ, ita eadem pecunia ex eadem facta materia, eodem pondere, 87 nunc plus, nunc 88 minus valet.

a L. 2. D. Locati.

XVIII. + Locatio, & conductio, (ii) ut recte a [a] Cajo dictum est, proxima est venditoni, & emtioni, eisdemque regulis consistit: + respondent enim pretium pensioni, sive mercedi, & rei dominium facultati utendi. + Quare sicut 89 res domino perit, ita naturaliter + sterilitas, & alii casus, qui usum impediunt, damno sunt conductoris: neque eo minus locator jus habebit ad pecuniam promissam, quia ipse facultatem utendi tradidit, + quæ 90 eo tempore tantum valebat; + quanquam & legibus, + & pactis immutari id potest. + Si tamen locator, cum conductor primus re uti impeditus esset, 91 alii eam locaverit, quicquid consecutus inde fuerit, rependet primo conductori, ne ex re aliena fiat locupletior.

b §. 14. in fin.

XIX. Et quod de venditione supra [b] diximus, + pluris rem vendi, minorisve emi posse, si 92 in gratiam alterius vendatur, ematurve, alias non vendenda, aut emenda: + idem & de re, aut opera locata, conductave intelligendum est. Quod si una opera pluribus utilis esse possit, ut itineris susceptio, & 93 locator pluribus se in solidum singulis obstrinxerit + poterit de singulis mercedem pacisci, quam ab uno exigeret, + ubi lex non obstat: quia quod illa opera secundo quoque utilis est, + extrinsecum est contractui, qui cum primo est initus, + neque respectu primi quicquam minuit de æstimatione.

c In cap. 25. Matthæi qu. 171. & 172.

XX. 1. Circa mutuum quæri solet, quo jure vetitæ sint usuræ? + & quanquam jure naturali vetitas esse, 94 receptior est sententia, contrarium tamen sentit [c] + Abulensis. Neque vero videntur argumenta, quæ in alteram adferuntur partem, talia esse ut assensum extorqueant. Nam quod de mutuo dicitur gratuitum esse, y + tantundem & de commodato dici potest: + cum tamen pro usu rei pretium exigere illicitum non sit, + sed efficiat

G R O T I I.

y *Tantundem & de commodato dici potest*] Valde enim affinia commodatum, & mutuum, ut locatio, & fœneratio. in l. unica. C. Theod. *quod jussu* est: *pecuniam commodat.* Justinianus edidit *mutuam dat.* Nummos autem fœnore sumtos conductos dixit *Horatius* lib. I, sat. 2. (ỳ.9.) ubi scholiastes *merces*, *usura*.

G R O N O V I I.

87 *Nunc plus*] Ubi copiosæ res sunt.
88 *Minus*] Ubi raræ.
89 *Res domino*] Quod emtum est, traditumque, si intereat, non is, qui dominus fuit, sed qui est in præsens, damnum sentit. (Mira hallucinatio Viri Doctissimi, quam obiter notavimus ad PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. Cap. 6. §. 2. Loquitur contra Auctor de re venditâ, necdum traditâ, cujus tamen ipso contractûs momento dominium translatum fuerit, secundum ea, quæ dixit supra, §. 15. J. B.)
90 *Eo tempore*] Quum conducebatur.
91 *Alii eam locaverit*] Ita si primus conductor contractum servare, & præstare paratus sit, quod inter ipsum, & dominum convenit.
92 *In gratiam alterius*] Non quod venalem habeat, aut ea indigeat, sed ut petenti, aut alienare coacto commodet, aut gratificetur.
93 *Locator pluribus*] Cum compluribus ita convenerit, ut singuli omnem sumtum præstent, quasi solo in uniuscujusque negotio occupetur.
94 *Receptior est*] Nullo jure sunt vetitæ, si modestæ sunt, & civiles, nisi forte canonico, ex errore, & mala interpretatione vocabuli nato, quasi *usuræ* non sint, nisi immanes, mergentes, trucidantes. Atqui tam sunt *unciæ*, *sextantes*, *quadrantes* usuræ, quam *centesimæ*.

(ii) Confer, de hoc contractu, PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. Gent.* Lib. V. Cap. 6. *J. B.*

G R O-

ficiat ut contractus [95] in aliud nomen transeat. + Nec magis urget quod suapte natura [96] sterilis est pecunia. + Nam & domos, & res alias natura infœcundas [z] hominum industria fructuosas fecit. Illud speciosius, (kk) quod hic [97] res pro re reddatur, usus autem rei [98] a re distingui non possit, cum [99] in abusu consistat, ac proinde pro eo nihil [1] debeat exigi.

2. + Sed notandum est, cum rerum, + quæ usu pereunt, + aut in alterius dominium transeunt, [2] + ususfructus senatus consulto introductus dicitur, [a] + non tamen effectum, ut proprius ususfructus esset, + de voce ususfructus agi, + quæ certe secundum suam proprietatem tali juri non congruit; + non tamen sequi inde, jus tale nihil esse, aut non æstimabile, [b] cum contra certum sit, + si quis [3] proprietario tale jus cedat, pecuniam posse exigi eo nomine. Sic & jus illud non nisi post tempus certum reddendi pecuniam, aut vinum, est aliquid æstimabile: [4] + minus enim solvit qui tempore minus solvit. + Atque ideo [a] [5] ἐν ἀντιχρήσει usus pecuniæ cum fructibus prædii compensatur. Quæ vero a [6] Catone, [7] Cicerone, [8] Plutarcho, [b] + & aliis, contra usuras dicuntur, ea [9] respiciunt, non tam quod intrinsecum ei est, quam quod plerumque ei adest, eamque consequitur.

a L. 1, 2. D. de usufr. ear. rer. q. usu cons.

b L. 1. §. Si usus fruct. 9. D. ad legem Fab.

3. Sed quicquid hac de re sentire libeat, + sufficere nobis debet lex a Deo Hebræis data, quæ [10] vetat Hebræos Hebræis pecuniam dare fœnori. (ll) Est

GROTII.

z *Hominum industria fructuosas fecit.*] Nec enim debet sterilis esse pecunia. l. quid ergo. 3. §. usuras. 4. D. *de contrar. & util. act. tutelæ.* l. debitor. 7. D. *de usuris.*

a Ἐν ἀντιχρήσει] l. cum debitor. 8. D. *in quibus causis pignus.* l. Si ea pactione. 14. C. *de usuris.*

b *Et aliis*] Ut *Appiano* in civilibus (*pag.* 382. B. *Ed. H. Steph.*)

GRONOVII.

95 *In aliud nomen*] *Ex commodato* fiat *conductum.*

96 *Sterilis est*] Nihil non sterile, quod tibi sterile esse volueris: ut contra nihil non fructuosum, quod cultura exercere, ut fructum ferat, volueris. *Salmas.* de usur. cap. 8. p. 198.

97 *Res pro re*] Ut pecunia pro pecunia, oleum pro oleo, vinum pro vino.

98 *A re distingui*] Non possit considerari tanquam aliquid fructificans, fructum debens.

99 *In abusu*] Quia quod mutuum sumo, id sumo, ut consumam.

1 *Debeat exigi*] Qui hoc objiciunt, ludunt in vocibus, *Usus*, & *Abusus.* Quasi vero mutuum tantum sumatur, ut consumatur, & non potius, ut aliquid eo fructuosum comparetur, ut domus, ager, merx cum lucro vendenda, quævis alia res utilis. *Salm.* de usur. c. 8. p. 195.

2 *Ususfructus SC.*] §. 2. Inst. *de usufr.*

3 *Proprietario*] Ei, qui dominus est rei, cujus alius usumfructum habet.

4 *Minus enim*] Ut plus petit, qui ante tempus petit. §. 33. Inst. *de action.*

5 Ἀντιχρήσει] Pignore ita dato, ut donec pecunia credita solvatur, eo creditor utatur fruatur vicem usurarum. Vide sup. §. 3. num. 4.

6 *Catone*] Fœneratorem esse pejorem fure, *de Re rust.* pr.

7 *Cicerone*] *Paradox.* 6.

8 *Plutarcho*] In vita Catonis.

9 *Respiciunt*] Graves, immodicas, sanguinolentas.

10 *Vetat Hebræos*] Immo fuit hæc lex civilis, quam ea ferret respublica, constans ex hominibus æquatorum patrimoniorum per sortes agri unicuique concessas. Itaque Hebræos alienigenis fœnerari licuit, *Deuter.* 15, 6. quod non permisisset Deus, si fœnus per sese injustum esset. Sed & proprie lex hæc ad illos pertinet, qui propter egestatem mutuum petunt, non qui sui commodi, & lucri causa. Vide *Salmas.* de usur. cap. 20. & 21. p. 618. & de fœn. trapez. pag. 203. & 210.

(kk) Vide quæ Auctor uberius dicit; ad solutionem istius difficultatis, in Adnot. ad *Lucam* VI. 35. *J. B.*

(II) Est enim hujus legis materia, + si non necessaria, certe c honesta moraliter; + unde & aliis maxime moralibus annumeratur Psalmo, a qui apud Hebræos est decimus quintus, apud Latinos d decimus quartus, & + apud Ezechielem capite decimo b octavo. + Quæ autem hujus generis sunt, Christianos quoque obligant, + quippe vocatos ad majora virtutum specimina: + & quæ tunc officia homini Hebræo, aut 11 alioqui circumciso (+ nam hujus cum Hebræo par causa erat) præstari jubentur, ea nunc præstanda sunt homini cuivis, e + omni populorum discrimine per Euangelium sublato, + latiusque extenso c proximi intellectu: quod præter cætera ostendit insignis Christi + de homine Samarita apologus. Itaque d + Lactantius de officiis tractans hominis Christiani: *Non dabit*, inquit, *in usuras pecuniam; hoc est enim de alienis malis lucra captare.* e Ambrosius: *Subvenire non habenti humanitatis est; duritiæ autem*, f *plus extorquere, quam dederis.* + Ipse Cæsar f Augustus 12 notavit aliquos, quod pecunias levioribus usuris mutuati graviori fœnore collocassent.

a *Vers.* 5.
b *Vers.* 8.
c *Luc.* X, 29.
d *Epit. Inst. c.* 4.
e *De Officiis* III, c.
f *Suet.* c. 39.

XXI. Observandum tamen est, esse quædam, g quæ ad usuræ speciem accedant,

GROTII.

c *Honesta moraliter*] Hebræi censent voce נשך significari usuram in pecunia: voce תרבית in quavis specie. *Hieronymus* ad XVIII. Ezechielis: *Putant quidam, usuram tantum esse in pecunia: quod providens scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non capias, quam dedisti.* (Tom. V. pag. 440. A. *Ed. Basil.*)

d *Decimus quartus*] Et Ps. CXII. χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν. *Vir bonus est, qui alterius miseretur, eique pecuniam dat mutuam.* (℣. 5.)

e *Omni populorum discrimine per Euangelium sublato*] Christianos *Arnobius* libro IV. (Pag. 152, 153. *Ed. Lugd. B.* 1651.) ait, esse *communicatores rei, & cum omnibus, quos solidet germanitatis necessitudine copulatio.* Alibi: *qui omnes homines pro fratribus diligunt.*

f *Plus extorquere, quam dederis*] Cyprianus de lapsis gravia peccata enumerans, addit, *usuris multiplicantibus fœnus augere.* (Pag. 124. *Edit. Fell. Brem.*) *Chrysostomus* de jejunio V. ἐὰν νηστεύῃς, βλέπε μὴ δανείσῃς τὸ ἀργύριόν σου ἐπὶ τόκῳ· νηστεύεις; διάῤῥηξον βιαίων συναλλαγμάτων χειρόγραφον· *Si jejunes, vide ne pecuniam tuam colloces fœnori: jejunas? rumpe violentorum pactorum cautiones.* (Tom. VI. pag. 937.) Idem in caput ultimum 1. ad *Corinthios*, (T. III. pag. 534.) pecuniam fœnore partam non magis si in eleemosynam detur, Deo acceptam esse, ait, quam si detur ex quæstu meretricio. *Augustinus* epist. LIV. *Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges, & judices reddi jubent. Ita crudelior est qui subtrahit aliquid, vel eripit diviti, quam qui trucidat pauperem fœnore.* *Maximus* homilia III. de quadragesima: *recte frater frequentabis ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqueis avida illa non implicet, & involvat usura.* His adde *Basilium* in sermones Domini in monte, & quæ ex conciliis, sanctisque scriptoribus collegit *Gratianus* causa XIV. quæst. III. & IV. (Nullæ sunt Homiliæ BASILII *Magni* in Sermones Domini in monte: sed una est in *Psalm.* XIV. adversus Fœneratores, *Tom.* I. pag. 135, *& seqq. Ed. Paris.* 1638. quam Auctor quum in animo haberet, ita, lapsu memoriæ, perperam designavit. *J. B.*)

g *Quæ ad usuræ speciem accedant*] Et si cum juris Romani consultis loqui volumus, fœnus odiosum nomen est, usura non item. *Usuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram solventium infliguntur.* l. cum quidam 17. §. 3. D. de usuris. *Cujacius* in paratitlo de nautico fœnore: *Fœnus est, quod præter sortem accedit lucri causa: usura, quod accedit ne in damno versetur creditor.* Sed quia plerique etiam usurarum abusi sunt nomine, cœpit & hoc in sequiorem sumi partem: in bonum autem sensum subtitui vox, ejus, quod interest.

GRONOVII.

11 *Alioqui circumciso*] Proselyto.

12 *Notavit aliquos*] Non de vulgo, sed equites Romanos, quibus hoc sordidum putavit: nec ob Fœnus, sed ob tale fœnus.

(II) Mutavit postea sententiam Auctor, ut patet ex ejus *Epist.* 953. ad *Salmasium* scriptâ; sed inprimis ex Adnotationibus ad dictum caput *Lucæ*, VI. 35. quæ heic omnino conferri debent. De totâ autem materiâ *Fœnoris*, & *Usurarum*, absolutissimum, & plenissimum Opus exstat summi Jurisconsulti, & non minus judicio, quam eruditione, insignis, Clariss. NOODTII, quod seorsim antea editum, inter Opera ejus postea recusum est. *J. B.*

GRO-

accedant, ac vulgo usuræ esse videantur, + cum tamen pacta sint generis alterius; + ut de repensando damno, quod facit qui pecuniam dat mutuam, eo quod diu pecunia careat: + item de lucro ob mutui dationem cessante, + deducto scilicet [13] incerto spei, & labore, qui subeundus fuerat. + Sic etiam pro impensis ejus, qui multis dat mutuam pecuniam, & in hoc paratam habet: + & pro periculo amittendæ sortis, ubi idonee non cavetur, si quid exigitur, + usura vere non est. Demosthenes oratione [a] in Pantænetum, eum, qui quod ex mercatura, aut honesta opera quæsivit, [h] + sub modico lucello elocat, partim ut suum servet, partim ut gratum faciat alteri, + negat fœneratorum odio prægravandum.

[a] Pag. 630, 631. Ed. Bas. 1572.

XXII. Leges vero humanæ, + quæ concedunt aliquid stipulari pro usu pecuniæ, aut rei alterius, ut apud Hollandos jam pridem concessum est aliis quidem [i] + octo nummos in centum, mercatoribus autem duodecim pro usu annali exigere, + siquidem vere stant intra compensationem ejus, quod abest, aut abesse potest, non pugnant cum naturali; aut divino jure: + sin eum modum excedunt, [k] impunitatem præstare possunt, jus dare non possunt.

XXIII. + Contractus avertendi periculi, quem [l] assecurationem vocant, + omnino nullus erit si [14] contrahentium alter rem, de qua agitur, aut salvam, quo destinabatur, pervenisse, [15] aut periisse sciverit: + non tantum ob paritatem, quam exigit contractuum permutatoriorum natura; + sed quia propria materia hujus contractus est + damnum sub ratione incerti. Periculi autem hujus pretium + ex communi æstimatione petendum est.

+ XXIV. 1. [m] In societate negotiatoria, (mm) ubi [16] confertur pecunia cum pecunia, + si pecuniæ æquales sint, æquales esse etiam oportet partes in damno, & lucro; + sin inæquales fuerint, partes quoque fient pro rata. Quod + Aristoteles fine octavi [b] Nicomachiorum sic extulit: *ἐν χρημάτων κοινωνίᾳ πλεῖον λαμβάνουσιν οἱ συμβαλλόμενοι πλεῖον.* Atque + idem habebit locum si [17] operæ aut æqua-

[b] Cap. 16.

GROTII.

h *Sub modico lucello*] Procopius Gotth. III. in laudibus Germani, qui Justiniano propinquus: *χρήματα τοῖς δεομένοις ἅπασι δεδανεικὼς μεγάλα, καὶ τόκον δὲ ὅσον λόγῳ κεκομισμένος πρὸς αὐτῶν πώποτε· pecuniam omnibus opus habentibus magnas dabat utendam, usuram autem, quæ quidem talis dici mereretur, nunquam ab ipsis sumebat.* (Cap. 40.)

i *Octo nummos in centum*] Idem in Imperio constitutum.

k *Impunitatem præstare possunt*] Ideo permissas ante se usuras ad normam æquiorem reducere, *Justinianus* sui officii censuit: novellis XXXII. XXXIII. XXXIV.

l *Assecurationem*] Id damnum in se suscipere, dixit *Suetonius* Claudio. (c. 18.) Sic *Cicero* pecuniæ publicæ prædes accepit, ut populo cautum esset sine vecturæ periculo, epistolarum II, 17.

m *In societate*] Exemplum societatis habes in delphinis apud *Plinium* lib. IX, c. 8, & in pinna, ac pinnotere IX, 42. meminit & *Cicero* de finibus, (III, 19.)

GRONOVII.

13 *Incerto spei*] Ut *Justin.* 38, 1. *incertum belli timens* l. 20. C. *mand. incertum litis. Freber.* 1. Parer. 2.

14 *Contrahentium alter*] Is, qui simulat se periculum, quod nullum est, subire, & pretium pro eo pacifcitur.

15 *Aut periisse*] Qui fingit sese ut futurum metuere, quod jam evenit, quasi tamen evitari posset, ut spe lucri alium illiciat in damnum certum.

16 *Confertur pecunia*] Ubi ambo, vel omnes contrahentes pecuniam contribuunt.

17 *Operæ*] Artis, vel laboris adminicula.

(mm) Circa hunc contractum confer PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. Cap. 8.

æquales, aut inæquales conferantur. + Sed & opera cum pecunia, aut cum pecunia, & cum opera conferri poteſt, ut dici ſolet :

[a] *Par pari datum hoſtimentum eſt, opera pro pecunia.*

2. + Sed hæc collatio non uno modo fit : [b] nam aut [18] opera confertur cum ſolo pecuniæ uſu, + quo caſu [19] ſors domino perit, & ſi ſalva eſt, + domino ſalva eſt : + aut opera confertur cum ipſo dominio pecuniæ, quo caſu qui operam impendit, + particeps fit ſortis. + In prima ſpecie [20] comparatur cum opera non ſors, ſed periculum amittendæ ſortis, & lucrum, quod probabiliter ex ea ſperari poterat. + In altera [21] + operæ pretium habetur quaſi ſorti adjectum, + & pro eo, quod valet, + in ipſa ſorte partem habet qui operam præſtat. Quod de opera diximus, + idem & [22] de labore, ac periculo navigationis, & ſimilibus intelligi debet.

3. Ut autem ſociorum aliquis lucri ſit particeps, + immunis damni, eſt quidem præter naturam ſocietatis : + poteſt tamen ita conveniri ſine injuria. + Fiet enim mixtus contractus ex ſocietate, & ex contractu [23] + averſi periculi, + in quo ita ſervabitur æqualitas, ſi tanto [24] plus lucri ferat, quam alioqui laturus fuerat, qui in ſe damnum recepit. [c] Ut autem quis damnum ſentiat + ſine lucro, ideo admittendum non eſt, + quia ita naturalis eſt ſocietati utilitatum communio, ut ſine ea nequeat ſocietas conſiſtere. Quod autem dictum eſt a Juriſconſulto [d] non expreſſis partibus æquales intelligi, ita demum pro vero habendum eſt, + ſi quæ conferuntur ſint æqualia. + In ſocietate autem univerſorum bonorum + non id, quod hinc, aut illinc obvenit, ſed quod probabiliter ſperari poterat, comparandum eſt.

XXV. [25] + In ſocietate [e] navali adverſus piratas + utilitas communis eſt ipſa defenſio : interdum & præda. + Solent autem æſtimari naves, & quæ in navi ſunt, atque ex his ſumma confici, + ut damna, quæ eveniunt, + in quibus ſunt & [26] vulneratorum impendia, ferantur a dominis navium, & mercium, [n] + pro parte, quam habent in ea ſumma. Et hæc quidem, quæ diximus hactenus, + ipſi juri naturæ ſunt conſentanea.

+ XXVI. 1. Nec in his + jure gentium voluntario quicquam mutatum apparet : + uno excepto, quod [27] inæqualitas rerum, in quam conſenſum eſt,

a *Plaut. Aſin.* 1. 3. 20.
b *Navarr.* 17. *num.* 250. *Covarr.* III, *Var. cap.* 2. *Leſſ. lib.* II, 2. 25. *du.* 3. 1
c *Angelus verb. Societas* 1. §. 7. *Sylv. verbo Societas* 1. *quæſt.* 2. *Navarr.* 17. *num.* 255. *Covarr. & Leſſ. d. locis.*
d *L. Si non. D. pro ſocio.*
e *Livius lib.* XXIII. c. 49. *Ariſt.* III. *Polit. c.* 9.

GROTII.

n *Pro parte quam habent in ea ſumma*] Vide ſimile in l. *Wiſigothorum* libro V, tit. V. c. 5.

GRONOVII.

18 *Opera confertur*] Ut cum alius operam, alius pecuniam præbeat, non tamen communis fiat pecunia, ſed pecuniæ ſimul, operæque fructus.

19 *Sors*] Id, quod collatum eſt.

20 *Comparatur cum opera*] Exiſtit æqualitas collationis, dum alter ſociorum laborat, & exercitus eſt, alter pecuniam ſuam in periculum mittit, ceſſatque ex eo lucrari quod alioqui potuiſſet.

21 *Operæ pretium*] Tanti æſtimatur labor operantis, quanti ſors ab altero contributa.

22 *De labore, ac periculo*] Et hæc conferri cum pecunia poſſe.

23 *Averſi periculi*] Aſſecurationis.

24 *Plus lucri*] Immo aliquando, etſi non plus ferat : poteſt enim ob certam ſpem lucri diffidente altero, ut cum inducat, omnem metum in ſe recepiſſe. num. 26.

25 *In ſocietate navali*] Ammiralitate. Vide ſupra, §. 4.

26 *Vulneratorum*] Sauciorum curandorum.

27 *Inæqualitas rerum*] Si conſenſerunt ſocii res inæquales conferre, ubi nec dolus adhibitus eſt, & ſi quid in altera re incommodi erat, ſimpliciter confeſſus eſt, qui eam contulit, eas haberi pro æqualibus.

GRO-

eſt, (nn) + ubi nec mendacium interceſſit, + nec ejus, quod dictum oportuit reticentia, + in actionibus exterioribus pro æqualitate habetur: ita ut quomodo + jure civili ante 28 conſtitutionem Diocletiani actio in foro nulla dabatur adverſus talem inæqualitatem, + ita nec inter eos, qui jure gentium ſolo ſociantur 29 exactio, aut coactio ſit eo nomine. + Hoc enim eſt quod ait [a] Pomponius, 30 in pretio venditionis, & emtionis naturaliter licere ſe mutuo circumvenire: + ubi licere eſt non quidem fas eſſe, ſed ita permitti, + ut 31 nullum contra proditum ſit remedium in eum, qui ſe pacto velit defendere.

a L. 16. §. 4. D. de minor. L. 22. §. f. D. locati.

2. o + Naturaliter autem eo in loco, ut & alibi interdum, poſitum eſt pro eo, quod recepti paſſim moris eſt, quomodo apud Apoſtolum [b] Paulum + ipſa 32 natura docere dicitur, viro turpe eſſe comam alere, cum tamen id + neque repugnet naturæ, + & multos apud populos uſitatum ſit. Sic idolorum cultores, non autem quoſvis homines φύσει ματαίους, id eſt, + *natura vanos* appellat ſcriptor libri Sapientiæ, & + τέκνα φύσει ὀργῆς Paulus [c] Apoſtolus, + non tam ex ſua, 33 quam ex Romanorum, apud quos tum vivebat, perſona loquens. Euenus [d] poëta vetus:

b I Corinth. XI, 14.

c XIII, 1. Eph. II, 3.

d Gnomograph. Ed. Sylb. p. 131.

Φημὶ πολυχρόνιον μελέτην ἔμμεναι, φίλε, καὶ δὴ
Ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι.

Quod 34 meditare diu, durabile, fiet, amice,
+ *Atque id naturam, credo, mortalibus eſſe.*

Ejuſdem ſenſus dictum vetus apud Galenum extat: ἐπίκτητος φύσις τὰ ἔθη, *conſuetudo adſcititia eſt natura.* Apud [e] Thucydidem ſimili notione dicitur τῶν νόμων κρατήσασα ἡ ἀνθρωπεία φύσις *humana natura legum victrix.* Sic 35 πεφυσιωμένα dicunt (oo) Græci tum virtutes, tum vitia, poſtquam altas radices egerunt. Apud Diodorum [f] vero Siculum legimus: τῆς φύσεως ὑπὸ τῆς

e Lib. III. c. 84.

f Lib. XVI. Cap. 18. pag. 519. Ed. H. Steph.

GROTII.

o *Naturaliter autem eo in loco*] Sic *Gellius* lib. IX, c. 10. de actu conjugali *rem naturæ lege operiendam.*

GRONOVII.

28 *Conſtitutionem Diocletiani*] L. 3. C. *pro ſocio.* (Immo *L.* 2. C. *de reſcindenda venditione.* *J. B.*)

29 *Exactio, vel coactio*] Diverſos populos, vel principes inde injuriam ſibi factam dicere poſſe, aut jus belli habere.

30 *In pretio venditionis*] More quotidiano evenire, & vix aliter fieri poſſe in tam brevi confinio æqui, & iniqui, ut pars altera paulo plus ferat, & id patiendum ſtatuiſſe jura, ne inſanum in modum lites creſcant.

31 *Nullum contra proditum*] Non habeat actionem adverſus eum, a quo ſe circumventum putat, niſi dimidio amplius.

32 *Natura docere*] Conſuetudo illarum gentium, quæ quaſi tranſiit in naturam.

33 *Quam ex Romanorum*] Quia ſcilicet epiſtola ad Epheſios creditur data Romæ, & miſſa Epheſum per Tychicum, ut in fine illius adſcriptum eſt. Vellem autem eo loco hic uſus non eſſet, quem omnes ſani theologi accipiunt, de natura corrupta per peccatum primorum parentum in omnes poſteros propagatum: *Vivebamus quaſi nati ad iram Dei provocandam.*

34 *Meditare*] Exercebis, agitabiſque ſæpe, ac diu.

35 Πεφυσιωμένα] In naturam redacta.

(nn) Confer heic PUFENDORFIUM noſtrum, *De Jure Nat & Gent.* Lib. V. Cap. 3. §. 9. *J. B.*

(oo) Poſt primam iſtius Operis recenſionem incidi forte in locum CLEMENTIS *Alexandrini*, unde videtur Auctor id hauſiſſe. Ita enim ibi de *Gnoſtico* ſuo Vetus Eccleſiæ Doctor: Τῷ ἄρα ἀναπόβλητον τὴν ἀρετὴν ἀσκήσει γνωστικῇ πεποιημένῳ, φυσιοῦται ἡ ἕξις. Stromat. *Lib.* VII. Cap. 7. pag. 859. *Edit. Potter.* J. B.

GRO-

τῆς ἀνάγκης ἡττωμένης· *cum necessitas naturam, id est, robur animi vinceret.* Sic Pomponius [a] Jurisconsultus cum dixisset, jus Romanum non pati eundem 36 in paganis & testato, & intestato decedere, addidit, earum rerum 37 + naturaliter inter se pugnam esse; cum tamen ea regula + e solis Romanorum moribus pendeat, neque apud alios populos locum habeat, ac ne apud ipsos quidem Romanos [p] + in militum testamento.

[a] *L. jus nostrum.* 7. *D. de R. J.*

3. Evidens autem fuit utilitas + ejus, quod dixi juris introducendi, ad rescidendas controversias infinitas, & ob incerta rerum pretia + inter eos, 38 qui communem judicem non habent, inexplicabiles, quæ vitari non poterant + si ob inæqualitatem a pactis discedere licuisset. *Hæc est emtionis, atque venditionis substantia* (ajunt Imperatores, [b] + substantiæ nomine morem perpetuum significantes) *quod emtor viliore comparandi, venditor cariore distrahendi* 39 *votum gerentes ad hunc contractum accedant, vixque* [q] *post multas contentiones, paulatim venditore de eo, quod petierat detrahente: emtore autem huic, quod obtulerat, addente, ad certum consentiant pretium.* + Seneca [c] ait hoc jus respiciens: *Quid interest quanti sint, cum de pretio inter ementem, & vendentem convenerit? Nihil venditori debet* 40 *qui bene emit.* Andronicus [d] Rhodius + sensu eodem: τὸ γὰρ ἐν ταῖς ἑκουσίοις συναλλάγμασι κέρδος οὔτε ἄδικόν ἐστιν, οὔτε εὐθύνεται· τούτων γὰρ ἄδειαν ἔδωκεν ὁ νόμος· *Lucrum, quod* (pp) *voluntate contrahentium percipitur, nec injustum est, nec corrigitur. Ejus enim rei licentiam lex concessit.*

[b] *L. Si voluntate.* 8. *C. de rescind. vend.*

[c] *L. VI, de benef.* 15.

[d] *Nic. V.* 5.

4. Is, + quem indicavi paulo ante, scriptor vitæ Isidori, [e] minoris justo emere, aut pluris vendere, vocat ἀδικίαν ὑπὸ μὲν τοῦ νόμου ἀφειμένην, τὸ δὲ δίκαιον ἀνατρέπουσαν· + *injustitiam a lege quidem permissam, sed quæ re ipsa justum pervertat.*

[e] Apud *Photium*, Cod. 242. p. 1044. *Ed. Rothom.*

GROTII.

p *In militum testamento*] Immo & in paganorum testamentis sæpe, ubi inofficiosi querela instituitur. l. 19. mater. l. nam etsi. 15. l. circa. 24. D. *de inoff. testament.* addita l. cum duobus. 13. C. eodem titulo.

q *Post multas contentiones*] Festus: *Ciciones dicti videntur a cunctatione, quod in emendis, vendendisque mercibus tarde perveniant ad justi pretii finem, itaque apud antiquos prima syllaba per U literam scribebatur.* *Quintilianus* declamatione pro civibus: *diu cocionatus est.* (Decl. XII. pag. 218. *Edit. Obrecht.*)

GRONOVII.

36 *In paganis*] Non militantibus, *Sueton.* Galb. 19.

37 *Naturaliter*] Ex natura rerum, quam lex, & mos iis imposuit.

38 *Qui communem judicem*] Qui diversis imperiis sunt subjecti.

39 *Votum gerentes*] Sperantes, cupientesque ambo cum lucro emtor acquirere, venditor alienare.

40 *Qui bene emit*] Vill. *Suet. Jul.* 50. *Martial.* 8, 10.

(pp) Vertendum erat: *quod in Contractibus voluntariis* &c. *J. B.*

H E N-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII

LIB. II. CAP. XII.

AUCTOR capite præcedenti in genere egit de promissis; hic speciatim agit *de obligatione, quæ ex contractibus oritur.* Equidem sub promissis etiam contractus continentur, adeo ut in utroque idem principium sit obligandi. Quomodo autem differant *promissiones*, seu pacta, & *contractus*, jam videbimus.

PROPOSITIO I.

Omnis obligatio ex promisso tum incipit, quando apparet animus transferendi juris.

DEMONSTRATIO.

[1] *Vid. C. præced.* §. 1. *prop.* 7. Unde regulariter ex nudo pacto non oriri obligationem, vidimus, nisi de animo transferendi juris constet. *ibid.*

Additio.

„ In præcedente capite probavimus, in „ omni pacto, i. e. quoties adest consen-„ sus duorum in idem placitum, apparere „ animum transferendi juris: adeoque jure „ naturæ obligationem ex omni pacto oriri, „ sive causa subsit, sive non. Quod vero jus „ Romanum pactis nudis vim obligandi de-„ negaverit; & quod Prætor vim quidem „ obligandi, non autem actionem, eis tri-„ buerit: id ex mera ratione civili ortum „ esse, vidimus *ibidem*; ubi & rationem „ exposuimus.

PROPOSITIO II.

Cum vero sæpius dubium circa illum animum transferendi juris occurrat, jure Civili certa negotia definita sunt, ex quibus de animo transferendi juris constaret: quæ contractus dicuntur.

DEMONSTRATIO.

Vid. c. præced. ad §. 1. *n.* 3.

Additio.

„ Veram originem contractuum, & diffe-„ rentiam inter *pacta*, & contractus indagavi-„ mus in *Differt. proœm. XII.* §. 435. *seq.* „ Verba vide *supra Cap. XI. ad* §. 1. *n.* 3. *pr.*

PROPOSITIO III.

Contractus igitur sunt negotia in eum finem introducta, & statuta, ut ex illis certo de animo commutandi juris, indeque adeo constituendæ obligationis, constet. L. 3. §. 1. *O. A.*

DEMONSTRATIO.

Vid. C. præced. ad §. 1. *n.* 4. *pr.*

Additio.

„ Ex capite præcedenti apparet, *contractus* „ esse pacta, quibus causa subest: adeoque „ ubi ob causam aliquid promittitur. Nam „ deficiente causa, dispositio vocatur *pactum* „ *nudum*. Vid. *supr. C. XI.* §. 1. *n.* 3. *pr.*

PROPOSITIO IV.

Commutatio juris in genere triplici modo fit. 1. *Cum res in perpetuum transfertur, adeoque ubi nulla superest obligatio aliquid restituendi, vel præstandi; quo pertinet donatio, dos &c.* 2. *Cum ita jus, seu res in alterum transfertur, ut aliquid restituatur: unde contractus reales, & innominati.* 3. *Cum non res ipsa, sed jus eam petendi datur: unde contractus consensuales, & verbales.*

Additio.

„ De origine contractuum realium, perso-„ nalium, verbalium, & literalium vide „ *Differt. Proœm. XII.* §. 440. *seq.*

PROPOSITIO V.

Quoties alter ex mea dispositione factus est locupletior, is non tenetur ex promissione; sed ideo quia locupletior factus est ex facto meo: adeoque eodem modo tenetur quasi contraxisset. Unde quasi contractus.

Additio.

„ Originem quasi contractuum explicavimus „ in *Diss. Proœm. XII.* §. 343. & 566. *seq.*

PROPOSITIO VI.

Animus commutandi juris apparet vel ex nomine, vel ex facto: si negotium certum nomen habet, contractus dicuntur, nominati, si non, innominati.

DEMONSTRATIO.

Diximus enim, jure naturæ æque, ac jure civili, ex nuda voluntate non ſequi voluntatem transferendi juris, adeoque nec obligationem, niſi de tali voluntate certo conſtet.

Jure naturæ autem certo, & indubitato de animo transferendi juris conſtat, *ſi datio accedat, vel factum:* quoties, nimirum, ea lege aliquid datur, vel fit, ut alter viciſſim aliquid det, vel faciat; qui contractus dicuntur *innominati*, quia non ex nomine, ſed ex ipſo facto animus juris transferendi apparet. Sed in negotiis quotidianis, quæ non a datione incipiunt, intererat gentium ut certo de animo transferendi juris conſtaret: atque hinc *certa nomina iis negotiis dedere*, certamque formam præſcripſere, quibus adhibitis de obligandi animo certo conſtaret; qui contractus dicebantur *nominati.*

Additio.

„ Originem diſtinctionis inter contractus „ nominatos, & innominatos, ejusque ra„ tionem, demonſtravi in *Diſſ. Proœm. XII.* „ §. 463. *ſeq. Conſ. infr.* §. 3.

PROPOSITIO VII.

In contractibus jus pœnitendi eſt, quousque jus nondum translatum, & negotium perfectum eſt.

DEMONSTRATIO.

In contractibus *nominatis* regulariter translatio juris ex ſolo nomine apparet, indeque negotio perfecto partibus pœnitere non licet, & ſaltem excipiuntur mandatum, depoſitum, ſocietas, & precarium. *Vid. infr.* §. 3. *n.* 1.

In contractibus innominatis is, qui *dat*, non transfert dominium rei ſuæ, niſi & alter a ſua parte impleverit: adeoque & vindicare is ab hoc rem datam poterit; non enim aliter dare voluit, quam ut viciſſim quid det[illegible], vel fiat; legem enim hanc traditioni adjecit, quæ ſervanda eſt. Adeoque *dans* pœnitere poteſt, quoad usque alter a ſua parte contractum non implevit. At *accipiens* pœnitere nequit; ab ejus enim parte perfectum eſt negotium: is accipiendo teſtatus eſt ſe conventionem implere velle, adeoque hactenus plus ſuo habet.

Is vero, qui aliquid *facit* in contractibus innominatis, pœnitere nequit, quia factum infectum fieri nequit: unde nihil ſupereſt, quam ut agat ad implendum.

Additio.

„ Materiam hanc difficillimam, & a ne„ mine ſatis explicatam, B. Parens ex ante al„ legatis principiis late expoſuit in Diſputatio„ ne de jure pœnitendi Sect. II. III, & IV; „ quæ Sectiones inſeri hic merentur. Verba „ hæc ſunt.

At major difficultas eſt, quæ ſit cauſa obligationum. Etenim ſola voluntas per ſe non obligat volentem; idque manifeſtæ rationis eſt: obligatio enim definitur vinculum juris, quo neceſſitate adſtringimur, princ. de Obligat. *Igitur obligandi ratio conſiſtit in vinculo, & neceſſitate ſolvendi, quam ſola voluntas adeo non infert, ut potius repugnet: obligationis enim vis eſt in invitos, & reus tenetur, & adſtringitur, atque vinculo quodam ligatur quaſi ad faciendum, etſi nolit, neget, repugnet. Voluntas vero volentem non arguit; hæc enim inter ſe arietant. Cum igitur uti quis de re ſua voluntatem declarat, ita jus eſt; utique ſola voluntate agendi expreſſa non exprimitur neceſſitas agendi, ſed ſpontaneum: & cum quis dicit,* ſe velle ire, *non id ſignificat,* ſe trahendum, compellendum, rapiendum eſſe. *Igitur ſi tecum conſentiam, nec mea voluntas me adſtringit quæ pugnant; nec tua, quia quod tu vis, id me non obligat. Denique voluntas qua talis, & per ſe ſola, non poteſt eſſe cauſa inviti, ſeu obligationis.*

Quæ igitur voluntas eſt cauſa obligationis? Reſp. Cauſa obligationis in genere, quoad bona, eſt talis commutatio juris, qua alteri quid abeſt, nec jus ipſius integrum eſt: quod vel facto tuo fit, vel tali voluntatis declaratione, qua vel in re tibi tradita jus retinui, ut in contractibus, qui re fiunt; vel jus tibi conceſſi, at nondum tradidi, ut in cæteris. Cum igitur juſtitiæ lex, & formula ſit, ſuum cuique tribui; *ſequitur, quoties ex tali commutatione tibi quid abeſt, id ex hac formula a me tibi tribuendum eſſe: quæ tuum tibi tribuendi neceſſitas eſt ipſamet obligationis definitio.*

Jure itaque Gentium voluntas non eſt ἀμέσως, *& directo, cauſa obligationis; ſed cauſa commutationis juris: quia hoc jure quisque legem rei ſuæ dicere poteſt, & pro eo, ac diſponit, ita jus eſt,* per vulgatiſſ. *Quocunque ergo indicio partes mentem ſuam ita exponunt, ut appareat, ſe jus commutatum, & in alterum translatum velle, id alterius ita ſit, uti expoſitum eſt.* Nihil enim tam naturale eſt, quam voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam haberi, *ut ſunt verba* Imp. in § 40. de Rer. div. *Quemadmodum ergo voluntas domini eſt cauſa commutandi, vel transferendi juris:*

ita

ita prædicta juris commutatio est causa obligationis, sup. §. 4. *Consensus igitur, seu voluntas* ἐμμέσως *tantum, & per indirectum producit obligationem, non per se sola, vel qua talis, sed quoties talis per eam fit juris commutatio: non enim tenetur non vi voluntatis, sed vi legis illius naturalis, ut suum cuique tribuatur.*

Atque hoc egregia judicii sagacitate, ac solertia perspexere JCti Romani, & ideo causam obligationis unicam, in conventionibus, dixerunt συνάλλαγμα, *id est, commutationem, seu negotium juris commutatorium. Ita enim locuti sunt* in l. 7. §. 2. ff. de pact. *his verbis:* Hoc συνάλλαγμα, id est, contractum esse; & hinc nasci civilem obligationem. *Et in* l. 19. in fin. ff. de Verb. Sign. *dicitur:* Contractum ultro, citroque obligationem esse, quod Græci συνάλλαγμα vocant, veluti emtionem &c. *Quomodo & Aristoteles vocavit*, Lib. 5. Ethic. Nicom. cap. 7. *Et hoc ipsum* συνάλλαγμα *JCti simul quoque causam vocant, scil. obligationis*, d. l. 7. §. 2; *ubi idem, quod initio* causa *appellatur, mox* συνάλλαγμα, & contractus *vocatur, & inde* obligatio *oriri dicitur. Atque hinc sequitur, quod præclare docet* L. 3. §. 1. ff. de obl. & act, *non sufficere voluntatem ad obligationem constituendam*, nisi hoc animo fit, ut obligatio constituatur: *ille vero animus apparet ex voluntate commutandi juris. Ut inter alios videre est apud* Sutholt. Differt. 12. §. 34, & seq. *Qui & ipse latissime a scopo aberrat. cum Accursium secutus, causam in contractibus nominatis non esse dixit*, d. diss. 12. §. 49; *de quibus jam pro instituto satis.*

Hæc etsi a Romanis solerter, & accurate definita, & exposita fuerint, attamen crucem fixere tum Azoni, & priscis illis Interpp., tum Connano, aliisque recentibus; ut mirum sit, quam illi, ac cum iis Grotius, cum his vocabulis vagentur, & pacta cum causa, & sine causa, in vanum crepent: itaque hæreant, ut facile appareat, ignaros fuisse quid ipsi sibi vellent.

Hinc vero certa ratione deduci possunt causæ, ex quibus pœnitentiæ locus sit, & quousque. Est autem pœnitentia actus voluntatis, quo quis a priore sua voluntate ideo recedit, quia hæc jam displicet. Unde omnia, quæ Sect. 1. *de voluntate dicta sunt, ad pœnitentiam quoque spectant, riteque applicanda, & actus ejus eliciti, seu intrinseca animi pœnitentia, ab actibus imperatis disernendi sunt.*

Omnis itaque pœnitentia geminam arguit voluntatem: alteram priorem, a qua receditur; alteram posteriorem, quæ priore mutata sequitur. Et prior quidem voluntas qualiscunque sit, sufficit; nam etsi coacta, vel necessitate expressa sit, pœnitentiam, ac mutationem admittit. Posterior vero non potest pro pœnitentia haberi, nisi libera sit: est enim pœnitentia actus animi elicitus, ut vocant, quem semper liberum esse, diximus, Sect. 1. §. 12, & 19. *Equidem potest metu quis adigi ad simulandum, vel dicendum se pœnitere, non autem ad pœnitendum. Ita qui mos fuit truculentissimorum Tyrannorum, ac persecutorum, cogitur sæpe homo, ut quæ coluit sacra abjuret: ut vero eorum ipsum pœniteat, cogi non potest; sed si animus cum actu, seu eo, quod profitetur, non conveniat, non ea pœnitentia est, sed pœnitentiæ simulatio, & fictio: neque Tyranni eos pœnitentes, & probos, sed simulatores, & mendaces, & impios faciunt, magno animæ periculo, quod in caput auctorum recidit.*

Sed & illud §. 8. *in descriptione pœnitentiæ notanter additum, & requisitum fuit, ut a priore voluntate ideo recessum fuerit, quia displicuit. Non enim quoties quis voluntatem mutat, semper etiam pœnitet: quia & ex alia causa mutari, quod actum est, potest, quam ex prioris voluntatis displicentia, vel pœnitentia. Igitur tum pœnitere proprie quis dicitur, cum quid subit, vel occurrit, cur factum nolit, & ideo a priore voluntate recedit, non cum nova causa accidit, cur in futurum nolit. Ita si donator donatarium ingratum experitur, & ideo dolet donasse; pœnitentia esse potest, etsi non revocet. Sed si donator cum liberos non haberet, donavit, & susceptis deinde liberis repetere velit; non pœnitet hactenus donasse, etsi revocet ex* l. 8. C. de Rev. don. *id enim ex alia, & nova causa fit: nisi forte & hoc displiceat, quod olim donaverit. Item creditor, qui metu mortis compulsus promittit non petere, tamen petere potest: non ex pœnitentia; non enim pœnitet, seu displicet se pactum ita esse, eoque pacto mortem effugisse: sed quia edicto Prætoris, stante quoque eo pacto, jus pœnitendi ipsi integrum est; quin jam tum, cum vim pateretur, potuit eo animo*

fuisse ut vi cessante ageret : quo facto ne mutata quidem voluntas esset. Tum vero pœnitentia erit, cum displicet se pactum fuisse, & non potius mortem, vel periculum subiisse. Nec furis pœnitentia est si sentiens se latere non posse, furtum ultro afferat; sed si ideo restituit, quia displicet se fecisse, etsi celare posset : prius enim non ex pœnitentia, sed metu pœnæ fecit.

Atque hinc si quis rem alii ob causam dederit, potest antequam causa secuta fuerit, mutata voluntate rem repetere : neque tamen semper ex pœnitentia repetit; sed ex duplici causa condicere rem a se datam potest : vel quia alter non præstitit, quod vicissim præstare debuit : vel quia dantem pœnitet dedisse. Hoc egregie quoque docetur in l. 3. §. 2. ff. de Condict. caus. dat. *cujus hic est contextus :* Si tibi dedero (*rem*) ut Stichum manumittas; si non facis, possum condicere; aut si me pœniteat, condicere possum. *Hic utroque casu mutatur voluntas dantis, repetendo quod dedit : utroque casu, cum potuisset dans insistere contractui, & omissa condictione quod vicissim promissum erat, aut quod interest, præscriptis verbis petere,* l. 5. §. 1. & seq. ff. de præscr. verb. *maluit recedere a contractu, & rem datam condicere; neque tamen utroque casu dicitur repetere ex pœnitentia, sed altero tantum : scil. cum ideo condicit, quia displicet, ac pœnitet contraxisse, & dedisse; non cum ideo, quia alter a sua parte nondum implevit. Idque ita præclare declaratur in* d. *l.* 3. §. 3; *ubi sic pergit JCtus :* Quid si ita dedi, ut intra certum tempus manumittas? Si nondum tempus præteriit, inhibenda erit repetitio, NB. nisi pœniteat; quod si præteriit, condici poterit. *Ergo & ante, & post tempus condici potest : sed ante tempus non nisi ex pœnitentia; postea vero ex causa, quia non implevit, nec intra terminum manumisit : quo tamen ipso quoque casu liberum erat danti, ad manumittendum, seu ad id, quod interest, agere.* d. l. 5. §. 3. ff. præscr. verb.

Nec parum interest : nam si ex pœnitentia dans repetit, datur condictio, etsi per accipientem non steterit, quo minus impleret. L. 5. princ. ff. de cond. caus. dat. *Ubi ita id expressum est :* Cum per te non steterit, potest dici repetitionem cessare; sed cum liceat pœnitere ei, qui dedit, procul dublo repetitur. *Si vero ex ea causa, quia alter non implevit, cessat condictio si per alterum non steterit.* L. pen. C. de Cond. ob caus. dat. l. 5. §. 2. ff. eod. tit. arg. l. 39. ff. de Reg. jur.

Fundamentum igitur pœnitentiæ est negatio obligationis : quæ cessat, quamdiu vel synallagma, seu commutatio talis qua alteri quid abesse cœpit, ac jus ipsum integrum esse desiit, nondum apparet : supr. §. 4. & seq. *vel negotium, quo de tali synallagmate, seu commutatione agitur, nondum est perfectum, adeoque nullum.* l. pen. C. de His quib. ut ind. § pen. Quib. mod. test. inf. *nullaque ideo inde obligatio.* Vid. Disp. de Actib. Imperf. sub Dn. Præside habitam. *Cum igitur his casibus cesset obligatio, certa, & perpetua regula erit :* Quamdiu vel commutatio talis non apparet, vel negotium, quo de ea agitur, perfectum nondum est, natura jus pœnitendi esse. *Qui enim ex consensu non est obligatus ad præstandum, ei liberum est non præstare; atque potest a consensu recedere, non pœnitere. Illam enim libertatem præstandi non nisi obligatio, quæ, ut dictum, ex commutatione juris oritur, tollit : quia obligat.. in vinculo juris, & necessitate præstandi consistit,* supra §. 3; *quæ cum libertate componi non possunt, ut prolixe demonstratum est* Sect. 1. §. 8. & seq. *Igitur cum natura cuique liberum sit de re sua statuere, vel non statuere;* vid. sect. 1. §. 10. & seq. *tamdiu perseverat illa libertas statuendi, voluntatemque mutandi, ac pœnitendi, donec ei vinculum juris, id est, necessitas præstandi, quæ cum libertate pugnat, injectum fuerit,* supra §. 3. *Nam & inde est, quod nunquam obligatio committi in arbitrium rei possit; sed si hoc factum fuerit, nulla fit obligatio,* per l. 2. §. 3. ff. de eo quod cert. loc. l. 13. C. de Contr. emt l. 7. pr. l. 35. §. 1. ff. eod. tit. &c. *Desinit igitur demum arbitrium pœnitendi constituta obligatione, seu juris commutatione, vel translatione. Atque ab hoc capite omnia, quæ de pœnitentia in jure tractata sunt, fluere, ex sequentibus apparebit.*

Ex præmissis primum sequitur, in contractibus nominatis pœnitentiam regulariter locum non habere; quia ipso tali contractu fit commutatio juris, etsi solo consensu forte constet. Ea enim nomina jure Gentium recepta, atque ad significandum certum nego-

negotium reperta, *uti emtio venditio*, *locatio conductio*, *mutuum*, *commodatum*, *&c. indicant negotium*, *quo fit juris commutatio*, *& translatio*: *& his nominibus non exponitur nuda voluntas*, *sed voluntas transferendi juris in alterum*, *adeoque sui obligandi*; *unde obligatio nascitur*. Sect. 2. §. 3. & seq. & §. ult. *Igitur cum hi contractus statim obligationem producant*, *excludunt una pœnitentiam*, *juxta regulam* sect. 2. §. ult.

Hinc ex eodem fonte fluit, *excipi inde tres species contractuum nominatorum*, *quæ pœnitentiam admittunt*, *scil. illi*, *quibus in alterum nihil juris transfertur sed onus tantum gerendi negotii ei in favorem domini committitur*. *In his igitur cum commutatio juris non fiat*, *eoque obligationis causa deficiat*, *pœnitendi facultas integra relinquitur*.

Talis primum contractus est Mandatum, *ex quo mandatarius nihil juris consequitur*, *sed onus saltem gerendi ad utilitatem mandantis suscipit*: *unde ex ipso hoc contractu*, *cum nulla juris commutatio fiat*, *nec adeo συνάλλαγμα ei insit*, *nulla obligatio oritur*; *sed utraque pars pœnitere*, *& cum mandans revocare pro lubitu mandatum potest*, § 9. Inst. de mandat. L. 12. §. pen. ff. eod. tit. L 12. §. 2. ff. de folut. *& mandatarius ei renunciare*. §. 11. Inst. de mandat L. 12. §. f. ff. eod. tit.

Hinc vera demum ratio intelligitur, *cur nec hæredes mandantis*, *vel mandatarii ex mandato defunctorum teneantur*; *sed morte alterutrius id necessario finiatur*. §. 10. Inst. de Mandat. L. 26. princ. L. 27. §. 3. L. 57. ff. eod. tit. L. 19. §. 3. ff. de donat. *Non potest enim inchoari obligatio in hæredibus*, *quæ nulla fuit in persona defuncti*. L. 59. ff. de R. I. *Hæreditas enim est successio in universum jus defuncti*, *active*, *& passive*, L. 62. ff. eod. tit. L. 24. ff. de V. S. *Quod ergo defuncti non fuit*, *in id nec succedi potest*. L. 177. princ. ff. de Reg. Jur.

Quando igitur incipit obligatio ex mandato, *ut desinat jus pœnitendi*? *Notum est*, *eam nasci cum desiit esse res integra*, §. 9. §. 10. §. 11. de mandat. *Hoc vero non fit*, *nisi aliquo synallagmate*, *seu juris commutatione*: *eousque enim integrum cujusque partis jus est*, *donec aliquo alterius facto commutatum*, *imminutumque fuerit*, *atque adeo aliquid abesse cœperit*, *vel adfuturum sit*; *ut in* L. 26. §. 2. L. 47. princ. L. 45. §. 2. L. 50. princ. L. 56. & pass. ff. mandat. L. 11. & pass. C. eod. tit. *Hinc igitur obligatio nascitur*, *juxta* sect. 2. §. 3. & seq. *qua illi*, *qui alterius facto minus habet*, *hic tenetur ad id ei restituendum*, *eoque alteri quod ipsius est tribuendum*. d. l. *Et sic cessat pœnitentia*.

Hinc mandatarius ex duplici synallagmate tenetur, I. *si ex gestione aliquid ad eum pervenerit*; *id enim mandantis est*, *& ex re ejus*, *eique adeo abest*: *quo pertinent* L. 10. §. 2. & 3. L. 20. princ. ff. mandat. L. 8. §. 5. §. pen. & ult. ff. eod. L. 12. §. 2. ff. de usur. L. 43. L. 45. princ. & § 5. ff. eod. tit. &c. II. *Si mandatarii culpa*, *vel facto damnum accidit*; d. L. 20. princ. l. 21. C. eod. tit. *nam & hoc facto ipsi quid abest*, *nec jus ipsius integrum est*. *Quo pertinet si mora restituendi*, d. L. 32. §. 2. L. 8. §. pen ff. mand. *vel negligentia fœnorandi*, L. 13. §. 1. ff. de LL. *vel renunciatione intempestiva*, *damnum domino negotii mandatarius dederit*: L. 27. §. 2. ff. Mandat. §. 10. eod. tit. *modo ejus aliqua culpa sit*; *alioquin enim damnum a mero casu est*, *qui naturaliter domino nocet*. L. 26. §. 6. & 7. ff. eod. tit. arg. L. 83. ff. de R. I. *Omnis igitur obligatio mandatarii directo non nascitur ex conventione mandati*, *sed subsecuto ejus facto*; *quo ita commutatur jus*, *ut id mandanti integrum non sit*, *sed is minus suo habeat*: *quod ideo repetere potest*. *Hinc secus est*, *& non tenetur mandatarius*, *si ipse*, *non alter*, *facto hoc suo læsus fuerit*: *non enim est damnum*, *quod quis propria culpa sentit*; L. 203. ff. de reg. jur. *& ex illa demum commutatione obligatio oritur*, *qua alterius*, *non qua facientis jus diminutum est*. L. 155. ff. eod. tit *Unde apparet sententia* L. 22. §. fin. ff. Mandat *ubi intempestiva quoque renunciatio sufficit*, *si in mandatarium redundet captio*, *id est*, *damnum*; *frequenter enim captio pro damno accipitur in legibus*: L. 27. §. 1. ff. de Lib. cauf. L. 200 ff. de R. I. l. 5. §. 2. ff. de his, qui dejec. *uti captus pro læso*. L. 11. §. 3, & 4. ff. de Minor.

Ex adverso mandans quoque ex eadem duplici causa mandatario tenetur. *Nimirum* I. *si hic aliquid impenderit in negotium mandantis*: l. 12. §. 9 L. 27. §. 4. ff. mandat. *ex hoc enim facto jus mandatarii imminutum*, *& mandantis*, *in cujus rem versum est*, *auctius factum est*, *atque ad hunc id pervenit*. *Obligatur ergo hinc ut resti-*

restituat. sect. 2. §. 3. & seq. II. *Si mandantis culpa damnum acceperit.* L. 26. §, pen. & ult. ff. mand. L. 61. §. 5. ff. de Furt. *Atque ita in genere, quoties facto, vel negligentia partis alteri aliquid deesse apparet, adeoque talis commutatio juris facta est, ut illud parti integrum esse desierit; ex causa obligatio nascitur: & hactenus pœnitentia cessat.*

Altera species est Societas: ea enim quid aliud est, quam mandatum mutuum, quo quisque socius alteri suæ quoque partis administrationem, ad lucrum inde faciendum, committit? Ex hoc igitur contractu nullam fieri juris commutationem, eoque nec obligationem oriri, manifestum est; cum quisque socius jus suum, perinde, ut ante societatem fuit, integrum retineat: nec quicquam suæ partis in alterum transeat; sed merum onus alterius quoque partis gerendæ, & lucri, quod hujus partis nomine capit, restituendi invicem commissum sit.

Eadem igitur in hoc quoque contractu, ac in mandato, sunt jura pœnitendi: nec quisquam invitus in societate manere cogitur; sed pro lubitu ei renunciare potest. §. 4. de societ. L. 4. §. 1. L. 63. §. fin. L. 65. §. 3. ff. pro soc. lib. 5. C. eod. tit. *Et ab eadem causa est, quod societas quoque, ut mandatum, morte unius socii finiatur.* §. 5. de societ. d. L. 4. §. 1. L. 60. pr. ff. pro soc. dec. *Obligatio vero hic quoque oritur ab illo facto, quo jus alterius diminuitur: quodque, ut in mandato, ita & hic, duplicem causam habet. Vel enim ideo integrum jus socii esse desiit, seu commutatum fuit, quia ad alterum ex gestione totum, vel aliquod commodum pervenit; quod proinde cum pro parte socii sit, ei, cui id deest, tribuere, & communicare tenetur*: L. 7. & pass. ff. pro soc. *Vel quia culpa socii damnum passus est, & suo minus habet.* L. 52. §. 2. & pass. ff pro soc.

Atque omnem ex societate obligationem ex tali synallagmate esse, quo alteri quid deest, inde manifestissimum fit, quia ultra id nunquam extenditur obligatio, sed durat pœnitentia. Nam, si tu vel intempestive renuncies societati, indeque alter damnum patiatur: vel si renuncies dolose, ut solus lucrum captes; adhuc obligaris, non obstante renunciatione, ex utraque hac imminuti juris causa: & quidem ex priore, quia socio hoc facto quid deest, & suo ille minus habet; L. 65. §. 5. ff. pro soc. *ex altero; quia ad te pars lucri pervenit, quæ socii est*, d. L. 65. §. 3. *Nam dolus tuus nec tibi prodest, nec alteri nocet*, l. 55. ff. de R. I. *Verum ultra restitutionem prædicti damni dati, & lucri captati, adeoque ultra, quam commutatum, imminutumque alterius jus est, non teneris. Quoad reliqua igitur societas hac renunciatione soluta, atque exstincta est, & manet: quia ultra non fuit obligatio, adeoque pœnitere licuit*, dd. ll. *Hinc postea quod accidit lucrum, vel damnum, tibi soli cedit*, d. l. 65. §. 3. in fin. *Hinc recte dicitur, hac tua renunciatione non liberari te a socio; sed socium a te*, d. l. 65. §. 3. & §. 6. *Socio enim ex hoc facto tuo (non ultra) integra est actio contra te, ut lucrum hoc communices, & damnum sarcias: tibi contra eum nulla, ut sui lucri, vel tui damni, si quod interim forte contigit, portio communicetur; quia societas, ex qua obligatio non est, pœnitentia sublata est; ex prædicto facto renunciationis autem socio, non tibi, aliquid deesse cœpit: quæ proinde sola obligationis causa est.*

Tertia species est Depositum, quod & ipsum mandato simile est; quia mandatur alteri custodia rei: unde & commendatum *dicitur* l. 186. ff. de V. S. l. 24. princ. ff. depos. *nisi quod ex natura custodiæ, quæ nulla est nisi rei in potestate sit, traditione fiat. Ergo & hic nulla est juris diminutio ex hoc contractu; sed omne jus deponentis integrum plane manet: nec quicquam juris, ut in commodato, sed merum onus custodiæ, quod in favorem deponentis suscipitur, transit. Quare nihil est, quod libere pœnitendi, & depositum pro lubitu revocandi potestatem ei auferat*, l. 1. §. 45. ff. depos. *Unde & hic demum obligatio est ex facto, quo jus alterius diminuitur. Depositarius itaque tenetur* 1. *quia rem accepit, & quicquid ex ea ad ipsum pervenit*: 2. *si damnum dedit. Deponens itidem* 1. *si depositarius quid impendit*: 2. *si illius culpa hic damnum passus est. Quæ consona plane sunt iis, quæ de superioribus duobus negotiis dicta sunt. Hinc depositarius tenetur ad custodiam rei, quam recepit, & quousque recepit: uti mandatarius ad gerendum negotia, quæ cœpit gerere*, l. 17. §. 3. ff. commod. *Unde & verum est, depositarium pœnitere non posse, etsi mandatarius possit: quia illius*

ne-

negotium, scil. custodia, statim cœpit: hujus non item.

In his vero tribus contractibus adeo integrum est pœnitere, ut & sæpius variari possit, nec pactum in contrarium obliget. Ita in mandato *variare tamdiu licet, donec aliquid ex mandato gestum, perfectumque fuerit:* l. 12. §. pen. ff. mandat. *uti & disponere, & transigere de negotio, etiam in litem deducto, quasi nihil mandatum esset.* Carpz. dec. 246. n. 5. *Et licet mandans pactus fuerit de non pœnitendo, vel revocando, tamen potest,* l. 22. princ. ff. de legat. 3. l. 12. princ. ff. de Precar. & ib. Bart. n. 1. *quia nec hoc pacto jus ejus minus integrum fit. Nec enim plus juris inde, quam ex ipso mandato transfertur; sed contra, omne saltem augetur: jus vero mandantis nulla parte imminuitur;* arg. l. pen. ff. de Pact. *adeo ut licet pactum juratum sit, revocatio tamen valeat, ut statuit* Addit. ad Bart. (*non ipse Bart.*) d. l. 12. Vant. de Nullit. tit. 11. n. 158. *quamvis qui revocat, perjurus fiat, ut bene post* Gloss. Vant. d l. *quia causa obligationis ex pacto tota cessat; etenim ex perjurio agitur ad pœnam perjurii.*

Idem est in Societate*: neque ex pacto socius obligatur ut in societate permaneat: neque adeo, ut post mortem duret, vel ut hæres in ea succedat; sed eo pacto non obstante solvitur unius morte societas, etiam inter vivos,* l. 65. §. 9. l. 59. ff. pro soc. (ubi exceptio est): *nisi id saltem pacti sint, ne unius morte inter reliquos solvatur, quod valet; eaque est sententia* d. l. 65. §. 9. vers. nisi aliter. *Sed & licet certo tempore adjecto, si ante tempus renuncies, non libereris a socio; tamen hoc quoque casu tollitur societas: & tu tantum teneris ex damno, quod ex intempestiva renunciatione socio contigit,* l. 65. §. 6. ff. pro soc.

Denique idem est in deposito, *nimirum, ut non obstante pacto revocari tamen possit, ut constat ex* l. §. 45. & 46. ff. depos. *Ut proinde omnium horum ratio plana sit: omninoque liqueat, cur in solis his contractibus pœnitentiæ locus sit; & quod omnis obligatio in conventionibus jure Gentium, & Civili, sit ex facto, quo jus alterius minuitur, quod* synallagma *dixere.*

Hactenus de contractibus Nominatis. Sequuntur Innominati, in quibus latior pœnitendi scena aperitur, sed compendio præsentanda. Primum vero constat, quod factum pœnitentia revocari nequeat: cum factum infectum fieri per naturam non possit, ut vulgatum est ex L. 12 §. 2. ff. de capt. & post. *In specie igitur,* facio ut facias, *quæstio omnis de pœnitentia cessat.*

In cæteris speciebus non minus in propatulo est, dantem semper pœnitere, & datum revocare posse, quoadusque alter contractum a sua parte nondum implevit. L. 5. §. 2. ibi: vel ad repetendum. L. 7. ff. de Præscr. verb L. 1. in fin. C. de Rer. perm. L. 3. §. 2. & pass. ff. de cond. caus. dat. *Quod jus plane consequens est rationi naturali, expositis hactenus principiis, & regulæ* sect. 2. §. ult. *traditæ; idque a duplici causa est.* PRIMUM *enim negotium quoad jus dantis perfectum non est, quia non dedit animo donandi, sed ut alter vicissim quid præstaret. Quousque igitur hic non præstitit, imperfectus est contractus* do ut des, *vel* do ut facias. *Cum itaque ex negotio imperfecto dans obligatus non sit, certum est, eum pœnitere, & repetere posse.* Sect. 2. §. ult. *Quod impleto contractu secus est, quia tum jus plene quæsitum est accipienti, quod ei auferri amplius nequit.* Sect. 2. §. ult.

DEINDE, *quia non est tale synallagma, vel factum tale, quo accipientis jus integrum esse desiit; illi enim nihil deest, sed danti: nec* minus *ille, sed* plus *suo habet, & accipiendo se danti, non dantem sibi obligat. Igitur cum dans neutiquam sit obligatus, & dando non se alteri, sed alterum sibi obligaverit; manifestum est, ipsum omnimodo rem datam condicere, ac pœnitere posse. Secus igitur si accipientis jus imminutum, eique aliquid ex hac causa desit.* Sect. 2. § ult.

Contrarium dicendum est in eo, qui accepit: is enim pœnitere non potest, quia omnino obligatus est danti; idque ex utraque causa. Nam I. *negotium ab ipsius parte perfectum est, quia nihil amplius ipsi petendum restat: negotium autem illud fuit de commutando, vel transferendo jure; quia ea lege accepit, ut vicissim rem daret, id est dominium transferret, vel aliud quid præstaret. Ex hac ergo dispositione sua obligatur prout disposuit.* Sect. 2. §. 5, & 6. II. *Ex hac commutatione danti tamdiu jus suum deest, donec accipiens, quod vicissim promisit, præstet: ad hoc ergo obligatur.* Sect. 2. §. 4. l. 8. §. 1. ff. de pact. l. 5, &

5. & pass. ff. de præscr. verb. *Manifestum igitur est, accipientem pœnitere, & a contractu recedere non posse.* Sect. 2. §. ult.

Unde ultro sequuntur duæ diversæ actiones ad res diversas, quibus convenire accipiens, & dans agere potest; quarum optio penes dantem, seu auctorem est. A L T E R A, *qua ex pœnitentia, vel quia causa secuta non est, dans agit ad repetendam rem, quam dedit, atque adeo ad recedendum a contractu: scil. condictio causa data, quæ est quasi ex contractu.* Arg. §. 1. quib. mod. re contr. obl. §. fin. de obl. quæ quasi ex contr. A L T E R A, *qua dans ex contractu agit ad præstandum rem promissam, vel quod ejus rei nomine interest; ac proinde ad implendum contractum: scil. actio præscriptis verbis, quæ ex hoc contractu datur.* tot. tit. ff. Præscr. verb. *Et actoris arbitrium est, qua actione uti, & utrum pœnitere, atque recedere a contractu, an ei insistere velit.* d. l. 5. §. 2. l. 7. de præscr. verb. d. l. 1. C. de Rer. perm.

Hinc solvitur difficilis illa in speciem antinomia inter l. fin. ff. de cond. caus. dat. & l. 5. §. 1. ff. de præsc. verb. *In illa periculum accipientis; in hac dantis dicitur esse: in illa accipiens non liberatur Stichi interitu; in hac contra. Nam Resp. loqui textus de diversis actionibus:* dicta l. fin. *de condictione qua res data, scil. pecunia, repetitur, quæ non periit, adeoque condici potest: &* dicta l. 5. § 1. *de actione præscriptis verbis, qua res promissa, scil. Stichus, repetitur, qui periit, adeoque tum periculum actoris est, & reus interitu rei liberatur ab ea actione, qua ob istam rem convenitur, quæ interiit.*

Cæterum in his quoque negotiis non ultra fines synallagmatis est obligatio. Etenim si dederim tibi pecuniam ut Capuam ires, etsi per te non stet, pœnitere, ac repetere pecuniam possum: & licet jam sumtus in iter feceris, tamen condicere possum, nec ultra teneor, quam ad erogatos abs te sumtus restituendos, quia hucusque ex hoc facto tibi quid deest, l. 5. pr. ff. de cond. caus. dat.

Pariter, si dedi ut servum manumittas, isque interim fugit, pœnitere mihi licet, & condicere. d. l. 5. § 3. supr. §. 2. *Secus est si ex hoc negotio tibi quid desit:* supr. §. 3. princ. *vel si ejusdem negotii causa minus de fuga sollicitus fuisti, alias diligentius servum habiturus,* d. l. 5. §. 3. in fin. *Priori enim casu negotium hoc causa est ut pretio servi careas; altero, ut servo. Non potest ergo a te repeti quod datum, & servi pretium est,* d. l. 5. §. 3. *Sed si servum ex fuga receperis, nihil amplius deest, nisi forte quod servus ex fuga deterior factus sit: jam igitur quod datum est repetitur, detracto eo, quo propter fugam minoris est,* d. l. 5. §. 2. *Sed si, cum id velim, manumittere servum nolis, totum, quasi causa non secuta, condicitur:* d. l. 5. §. 3.

Paria sunt, si non fuga, sed mors servi manumissionem præverterit: repeti enim quod datum est potest, nisi negotium hoc causam dederit morti, vel ne, cum venalis esset, distractus fuerit servus; vid. d. l. 5. §. fin. *Nec excipere poteris, quod impletus sit contractus, quia per te non stetit, sed morte servi præventus non potuisti manumittere, ut in* l. 3. §. fin. ff. de cond. caus dat. arg. l. 39. ff. de R. I. *Nam nihil tibi deest; quia servus quoque decessisset, etsi negotium hoc contractum non fuisset: quæ ratio additur in* d. l. 3. §. fin. *eoque valde confirmatur, quod vera causa obligationis sit talis commutatio juris, ex qua alteri quid deest: tibi vero nec deest servus ex hoc negotio, sed ex obitu ejus; nec quod dedi, quia hoc fuit pretium libertatis, nec nisi pro libertate tibi debitum, quæ secuta non est. Secus est si per alium stet: nam ille tum est causa cur alteri quid desit; & sic hoc facto obligatur ad reparandum damnum, cujus ipse causa est, ut fit in* d. l. 3. §. fin. *& de eo loquitur* d. l. 39. *&c. Eadem expositio est* d. l. 5. §. 1. §. 2. *in quo pecunia data ad servum emendum, & manumittendum, ante emtionem pœnitere mihi licet, deinde non licet. Sed id interest, quod hic servi emti morte, vel fuga, tu libereris; nec ego a te repetere possim quod dedi, si per te non stetit. Quod contra fuit in superiore casu; sed ab eodem principio: hic enim, repetito quod dedi, tibi quid deest, nec tuum jus integrum est; dedisti enim pretium pro servo: hoc igitur si & mihi redderes, de tuo dedisses venditori, idque tibi deesset; mihi vero nihil deest, quia dedi ad servum emendum, & tu emisti. Adeo accurata, & certa norma obligationis est, si facto aliquo jus alicujus ita committitur ut integrum esse desinat, alterique quid desit: quod* synallagma *Græci dixere,* Sect. 2. §. 6. *idque in omnibus aliis ostendi posset.*

Hoc

Hoc idem in pactis egregie apparet. Etenim si pacto nulla insit commutatio, vel translatio juris, nulla inde vel naturalis, vel civilis obligatio nasci potest. Quod apparuit in pactis ne mandatum, societas, vel depositum revocetur, Sect. 3. §. 13. 14. 15. *quorum nulla vis est, quia utriusque partis jura integra manent, nec cuiquam inde quid deest. Et ex voluntate, seu consensu solo non oriri natura obligationem, sed semper eam pœnitentia mutari posse. demonstratum est* Sect. 2. §. 3. *Quod & totidem prope verbis dicitur* in l. 22. princ. ff. de legat. 3, *ubi de voluntate hac regula traditur :* Suprema voluntas potior habetur; *& additur declaratio* : si specialiter dixerit (*mutatio enim non præsumitur*) prioris voluntatis pœnituisse; *& ratio notabilis :* Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore (*voluntate*) ei recedere non liceat. *Et porro id demonstratur eo, quod* L. 17. princ. ff. precar. *dicitur :* Nulla vis est hujus conventionis, ut rem alienam invito domino possidere liceat. *Eo enim pacto nihil juris in alterum transfertur, sed omne jus domini manet, eique integrum est : quæ & ratio est* l. pen. ff. de Pact. &c. *Inde quoque est, quod voluntas, seu consensus de emendo, permutando, commodando &c. nullam vim habeat, & nec exceptionem pareat : pugnant enim consensu juris commutationem fieri, & de eo commutando adhuc agi.* Vid. citatam jam disp. de Actib. imperf. *In his omnibus igitur liberum pœnitendi arbitrium est.* Sect. 2. §. ult. *In cæteris quoque pactis, quæ nudo consensu fiunt, non apparet animus transferendi juris, atque ita sui obligandi*, Sect. 2. §. 4. *unde nec ulla obligatio olim nata fuit, sed commendatus saltem a dicti, factique constantia is, qui ultro pactis stetit. Nec tota hæc ratio simul mutata a Prætore, sed initio saltem exceptio ex pactis data*; l. 7 pr. ff. de Pact. *sensim pauca quoque lege ita confirmata fuerunt, ut actio inde daretur : donec Canones, & mores omnibus eandem vim actionis contulerunt; ut in vulgus notum est. Ita lex pactis tribuit vim obligandi, quæ natura eis non inest; uti aliquando iis, quæ tantum virtutis, vel humanitatis, quin quæ indifferentia sunt, vim juris, & obligationis largitur : ut*, ne mulieres genas radant; nec rogus ascia poliatur: *Item in* L. 105. ff. de Solut. §. 1. de fideic. hæred. &c. *Talis igitur obligatio non est ex natura negotii, sed ex speciali lege, vel usu: seu, ut DD. loquuntur, non est nativa, sed dativa.* Vid. d. disp.

Præterea idem accidit in precario, quo nihil juris, sed sola possessio, quæ facti est, transfertur; l. 12. princ. & §. 1. in fin. & pass. ff. de Precar. *& omne jus danti integrum manet*, l. 15. princ. ff. eod. tit. *ubi dicitur* : Et habet summam æquitatem, ut eatenus quisque nostro utatur, quatenus ei tribuere velimus. *Unde negatur, contracti negotii speciem esse*, l. 14. ff. eod. tit. *& interdictis accensetur*, l. 2. ff. eod. tit. *In precario igitur semper ex hac causa pœnitere licet, nec valet pactum in contrarium*, d. l. 12. & seq. *Secus, ac in commodato, ex cujus natura, nomine indicata, jus usus, seu utendi alteri conceditur; & ideo commodator durante usu ex pœnitentia revocare regulariter non potest : finito usu potest; quia tum usus cum re domino, ad quem nunc pertinent, deest. Quæ omnia evidentia sunt.*

Hinc quoque vera ratio constat, cur in testamentis ad novissimum usque halitum pœnitendi sit facultas, l. 1. C de SS. Eccles. *Constant enim voluntate unius, de transferenda quidem hæreditate, sed non nisi post mortem; adeoque negotium manet imperfectum, nisi aditio hæreditatis sequatur : interim vero legum fictionibus sustinetur; at hærede non adeunte in universum evanescit.* Vid. Disp. de Testam. Principum. *Nec moneri quidem opus est, inde quoque esse quod in donationibus inter vivos, aliisque modis, quibus dominium in alium transfertur, pœnitentiæ arbitrium cesset; scil. quia dans nihil juris retinuit (ut in contractibus realibus), sed omne dominium alteri cessit : qua commutatione nemini quid deest, sed utriusque jus, prout disponunt, integrum est. Inde ergo cognosci datur, quam hujus principii ratio sibi constet, ac ei cum toto jure, & huic secum perfectissime conveniat.*

„ *Hactenus B. Parens.* Nos Principia pœ„nitentiæ, & revocationis, quæ ab uno con„trahentium fiunt, compendiose exposui„mus in *Dissertatione Proœm. XII.* §. 353. „354. *Verba hæc sunt.*

Nota Editoris. Verba illa exhibet Editio *Wratislaviensis.* Huic meæ vero cum accesserit ipsarum Dissertationum proœmialium volu-

volumen, quod ibi actum, hic non agendum duxi: uti jam supra pluries monui.

P R O P O S I T I O VIII.

Juris positivi est, quod ex contractu possit agi de culpa, de dolo, de usuris, ex mora, & de eo, quod alias aequum, & bonum est.

D E M O N S T R A T I O.

Nam ex dispositione nulla oritur obligatio, nisi quatenus dispositum est: at de culpa, dolo, usuris &c. nihil inter partes actum est; unde actio ex contractu inde oriri per rei naturam nequit.

At non inde sequitur, aliqnem impune culpam, dolum, & moram committere posse. Nam omnino exinde obligatur is, qui tale quid committit: sed non obligatur ex illo contractu, verum ex facto suo illicito, quo efficit ut aliquid alii absit, unde propria jure naturae actio, & distincta ab altera, quae ex contractu est, datur.

Atque id jure civili ita obtinet in contractibus *stricti juris*. Unde nec de culpa, nec de dolo, nec de mora agi potest; sed tantum de eo, quod verbis expressum est: etsi separata actione ad id, quod interest ob culpam, &c. agi possit.

Quaedam autem negotia jure civili in specie ad id confirmata sunt, ut etiam ex ipso contractu de eo, quod aequum, & bonum est, agi possit: atque hi contractus dicti sunt *bonae fidei*, quia non tantum exinde agitur ad id, quod promissum est, sed & praeterea ad omne id, quod aequum, & bonum est.

Additio.

„ Rationem hujus instituti explicavi in „ *Dissert. Proœm. XII.* §. 365.

A D §. I.

Actuum humanorum, qui ad aliorum hominum utilitatem tendunt, alii sunt &c.] „ Auctor ad indagandam naturam contra„ ctuum supponit I. *actuum humanorum*, „ qui ad aliorum utilitatem tendunt, alios „ esse *simplices*, alios compositos, seu *mix*„*tos*, §. 1. & §. 5. II. *Simplices* iterum di„ stinguit in *beneficos*, & *permutatorios*, §. „ 2. III. Beneficos porro subdistinguit in me„ ros, aut cum mutua obligatione, §. 2. De „ *meris* IV. ulterius distinguendo, ait, eos aut „ in praesens, aut in futurum promittere, §. 2.

„ Deinde V. *permutatorios* iterum dividit „ in *diremtorios*, & *communicatorios*, §. 3. „ Contractus *diremtorios* VI. dirimere partes, „ omnesque ad tria capita revocari, ait: „ nimirum, *do ut des*, *facio ut des*, *facio ut* „ *facias*. Addit, JCtos Romanos quosdam con„ tractus excepisse, illisque speciale nomen „ dedisse; at naturali jure ad tria illa genera „ pertinere, §. 3. *n.* 1. *n.* 3. *n.* 4. *n.* 5. *Com*„ *municatorios* illos contractus vocat, qui „ communionem afferunt, §. 3. *n.* 1. In his „ autem communicari, ait, aut facta, aut „ res; aut hinc res, inde facta, §. 4.

„ VII. *Mixtos* actus, ait, esse aut prin„ cipaliter, aut per accessionem alterius, §. „ 5. & *seq.*

„ Atque ex his VIII. tandem concludit, „ omnes actus humanos, qui ad aliorum u„ tilitatem tendunt, extra mere beneficos, „ contractuum nomine apellari, § 8. *seq.*

„ Vix adduci possum, ut credam serio „ Auctorem haec scripsisse. Tantas enim af„ fundit materiae huic simplicissimae tene„ bras, & tot adhibet latebras obscuritatis, „ ac in tot se conjicit tricas, ut vix ipse se „ extricare nequeat. Quis, quaeso, populus, „ quae gens, ex obscuris hujusmodi verbo„ rum involucris, omni ratione destitutis, „ se judicari posse, aut debere, opinabitur?

„ Differentia inter *contractus*, & *pacta*, „ ex jure Romano originem cepit. Jure na„ turae enim ex omni pacto, ex omni pro„ missione, & ex omni dispositione (nulla „ habita differentia inter pacta, & contra„ ctus, sive nominatos, sive innominatos) „ jus in alterum transfertur, & obligatio „ inde oritur prout partes inter se dispo„ nunt: omniaque haec negotia sunt inno„ minata. JCti Romani noluerunt ex quali„ bet promissione obligationem oriri, sed „ tunc demum *si propter causam aliquid pro*„ *mittitur*, ne cives temere sua jactent. Hinc „ orta est illa distinctio inter contractus, & „ pacta. *Contractus* enim dixere ea pacta, „ *ubi propter causam aliquam*, *adeoque non* „ *temere*, aliquid promittitur. Omnibus re„ liquis negotiis, *ubi causa talis non subest*, „ *Pacti* nomen reliquere; illudque vel *nu*„ *dum*, vel *legitimum* fecerunt.

„ Praeterea iidem JCti quibusdam con„ tractibus certum nomen indideront, eos„ que contractus *nominatos* vocarunt: qui „ non differunt a contractibus *innominatis* „ quoad obligationem; sed in eo saltem, „ quod actio nominata inde detur, & certa „ agendi formula praescripta sit: secus, ac „ in contractibus innominatis, ubi ex prae„ scriptis verbis, & ex facti expositione, de „ actione constat. En

„ En totum ænigma, quod tam operose „ Auctor proposuit, & pessime solvit. Proli- „ xius hæc principia explicavi in *Diss. Proœm.* „ *XII.* §. 339. & 435. *seq.* Add. *supra c.* „ *XI.* §. 1. *n.* 3.

Ad §. II.

Simplices *alii benefici, alii permutatorii*] Actus benefici Grotio sunt, ubi beneficium in alterum confertur, ut in donatione; *permutatorii* quid sint, *vide* §. 3. Equidem ex beneficis, ubi dominium in alterum transfertur, plane non oritur obligatio; neque enim ibi contrahitur, sed dominium transfertur.

Benefici aut meri] „ Ubi is, qui disponit, „ merum beneficium in alterum confert, ut „ in donatione.

Aut cum mutua quadam obligatione] " Ut „ in omnibus pactis, quæ causam habent.

Benefici meri aut in præsens absolvuntur] „ Uti si actu perficitur donatio.

Aut in futurum prominent] " Ut in pacto „ de donando.

In præsens absolvitur factum utile] " Si „ statim, & facto ipso commodum in aliquem „ confertur, ut in donatione.

De quo nihil loqui necesse est] " Quia trans- „ lato dominio nulla superest obligatio, de „ qua sola hic quæritur.

Quando utilitatem quidem parit, sed nullum effectum juris] " Is enim, qui beneficium „ in aliquem confert, non id agit ut alter ob- „ ligetur, i. e. vicissim aliquid præstet, vel „ faciat: adeoque hactenus effectus juris nul- „ lus hic adest.

Item donatio, qua dominium transfertur] „ Donatio neque pactum est, neque contra- „ ctus: adeoque non est modus producendi „ obligationem, sed transferendi dominii.

Qua de re egimus supra] " *C.* 6. §. 1. Nam „ si dominus rem suam alii ex mero benefi- „ cio tradit, id neque vi pacti, neque vi con- „ tractus, sed vi dominii agit.

In futurum prominent promissiones tum dandi, tum faciendi] " Si quis non actu dat, „ sed promittit se donaturum, vel in utilita- „ tem alterius quid facturum.

De quibus jamjam egimus] " Scilicet in ca- „ pite præcedenti, *de promissis*: ubi dictum „ est, jure naturæ ex omni pacto, sive dandi, „ sive faciendi, oriri obligationem.

Benefici actus cum obligatione mutua sunt, qui aut de re disponunt sine alienatione] " v. „ g. si res alii commodatur: hic est actus be- „ neficus ubi res non alienatur; at mutua ei „ inest obligatio, quia debet restituere com- „ modatum finito usu.

Aut de facto, ita ut aliquis effectus supersit] „ v. g. si alii curam rei meæ committo, actus „ erit beneficus a parte mandatarii: sed cum „ mutua obligatione, quia effectus superest, „ ut id, quod ex mandato penes eum est, „ restituere mihi debeat.

Talis est circa rem usus concessio, qui commodatio dicitur] " Unde definitur commoda- „ tum, quo res gratis utenda ita traditur, ut „ in eadem specie finito usu restituatur. §. 2. „ *Inst. Quib. mod. re contr.*

In factis præstatio operæ sumtuosæ, aut obligatoriæ, quæ dicitur mandatum] " Manda- „ tum enim definitur, quo quis negotium al- „ terius ab hoc sibi commissum gratis susci- „ pit: *l.* 22. §. 11, *l.* 15. *ff. Mand.* & unde „ mandatarius tenetur mandanti ad omnia, „ quæ mandati nomine præstare tenetur, *l.* „ 8. §. 5. *Mand.*

Cujus species est depositum] " Mando enim „ alii custodiam rei meæ. Differunt tamen, „ quod in *mandato* negotium, *hic* res commit- „ tatur: quod in *priori* casu facultas disponen- „ di intra fines mandati competat, in *deposi-* „ *to* nudum onus custodiæ.

„ Depositum igitur itidem est actus benefi- „ cus, cum obligatione mutua. Hinc definitur „ depositum, quo res gratis custodienda ita „ traditur, ut eadem quandocunque restitua- „ tur. §. 3. *Inst. quib. mod. re contr.*

His autem actibus] " Scil. beneficis, cum „ mutua obligatione.

Similes sunt actuum promissiones] " Scil. actus „ humani benefici meri, qui in futurum pro- „ minent.

Nisi quod hæ in futurum prominent] Quo „ retulit paulo ante promissiones tum dandi, „ tum faciendi.

Quod & de actibus jam explicandis intellectum volumus] " Nimirum de actibus permu- „ tatoriis; *vid.* §. *seq.* nam hi actus etiam cum „ obligatione mutua sunt.

Ad §. III.

Male Auctor 1. ait, contractus esse dL remtorios. 2. Romanos ab iis excepisse contractus nominatos, *l.* 5. *ff. de just. & jur.* 3. Male confundit nomina permutationis, & contractuum nominatorum. 4. Male ait, in innominatis tantum inesse quod dictum est; in nominatis vero venire etiam quod dictum

non est. 5. In prioribus pœnitentiæ locum esse, non in posterioribus. Idque 6. introductum esse ob frequentiorem usum. 7. Legem civilem subtrahere vim obligandi.

1 *Actus permutatorii*] " Quos opposuit actibus beneficis, §. 2. *pr.*

Aut dirimunt partes] " Grotius non explicat, in quonam *diremtio partium* consistat: cæterum impropria hæc est locutio; novi sunt termini, & JCtis, & Philosophis incogniti, & qui revera nihil significant, immo rem, per se perspicuam, obscuram reddunt.

Aut communionem adferunt] " i. e. Aut facta communicant, aut hinc res, inde facta, ad utilitatem communem: ut in societate. *Vid.* §. 4.

Actus eos, qui diremtorii sunt, recte dividunt JCti &c.] " Verum, non est, JCtis cognitos esse actus diremtorios. Verum non est, eos contractus innominatos saltem ad tria genera revocare: nam JCti quartum addunt, *do ut facias*, de quo statim plura.

In L. Naturalis ff. præscriptis verbis] " *Aut enim do tibi ut des: aut do ut facias: aut facio ut des: aut facio ut facias. l.* 5. *pr. ff. præscr. verb.*

2 *Ab hac divisione*]" Qua contractus diremtorii dividuntur in do ut des. do ut facias &c.

Eximunt quosdam contractus, quos ipsi nominatos vocant] " Qui proinde sua natura etiam ad quatuor has species pertinent, sed certum nomen acceperunt jure civili.

Non tam quod proprium habeant nomen] " Immo hæc sola ratio est cur contractus nominati dicantur, quia scilicet ex solo nomine de tota negotii natura constat.

Habet enim hoc & permutatio &c.] " Immo permutatio est verus contractus innominatus, unde etiam actio de præscriptis verbis inde datur: cur autem certum nomen ei, (ut & æstimatorio contractui) inditum sit, ejus rationem explicavi in *Diss. Proœm. XII.* §. 463.

Quam quod ob usum frequentiorem vim accepissent talem &c.] " Verum est, propter frequentiorem usum certum nomen quibusdam contractibus datum esse: at ab hoc ipso nomine nominati dicti sunt.

Etiamsi nihil esset dictum specialiter, ex ipso nomine satis possit intelligi &c.] " Ita enim is, qui allegat se *emisse*, hoc ipso declarat, venditorem promisisse, se rem pro certo pretio tradere velle; & sic in cæteris.

Unde] " Quia scil. ob usum frequentiorem, ex ipso nomine satis potuit intelligi natura negotii.

Certa de illis prodita erant actionum formula &c.] " Quas primi legislatores ex ratione politica introduxerunt, ne populus prout vellet actiones institueret, *l.* 2. §. 6. §. 7. *orig. juris. Heinecc. Antiq. Rom. tit. de Action.* §. 19: & quarum interpretandi scientia penes collegium pontificum substitebat, *d. l.* Has Papirius publici juris fecit, *d. l.* Et tandem Justinianus eas sustulit. *Tot. tit. C. de act. form. sublatis.*

Hoc tantum inesset, quod dictum erat] " Immo in eo non differre contractus nominatos, & innominatos, vel exinde constat, quia in contractibus quoque nominatis, si stricti juris sunt, tantum id in actionem venit, quod dictum est.

Non communis aliqua, & usitata formula] " Quæ quotidie obvenientibus negotiis præscripta fuit

Sed accommodata ad ipsum factum] " Si enim natura negotii ex nomine a legibus indito non apparet, sponte sequitur, formulas actionum non ex lege, sed ex facti expositione desumendas esse.

Quæ ideo præscriptis verbis dicitur] " Quia ex narratione facti demum judicari debet qualis actio inde oriatur: unde actiones, quæ ex contractibus innominatis dantur, dicuntur etiam actiones in factum.

Ob eandem causam usus frequentioris] " In paucis his lineis multa traduntur ab Auctore, quæ admitti non possunt. Male enim 1. statuit, in contractibus nominatis, *re etiam integra*, injungi implendi necessitatem; in contractibus vero innominatis dari pœnitendi licentiam. Male 2. differentiam in eo ponit, quod illi contractus sint frequentiores, hi rariores. 3. Male ait, pœnitendi licentiam in contractibus innominatis saltem *impunitatem* inferre, non jus.

Si requisita quædam adessent &c. injungebatur implendi necessitas] " Ita ut pœnitere non licuerit: at statim probabimus, id jure civili non demum statui ob causam usus frequentioris; sed quia perfecto negotio utrius consensu, pœnitentiæ locus non est.

Ut in venditione, si de pretio convenisset, etiam re integra] " Si partes de re, & pretio conveniunt, emtionis negotium perfectum est utriusque consensu, & jus ex eo momento in alterum transfertur. Hoc jus voluntate utriusque quæsitum, per pœnitentiam unius auferri nequit. Male igitur hic effectus tribuitur causæ usus frequentioris.

Cur

,, Cur ergo *res integra esse* dicitur? Resp.
,, integram dici ad effectum periculi: etsi
,, enim negotium perfectum sit utriusque con-
,, sensu, adeoque quoad effectum obligatio-
,, nis res non amplius sit integra; est tamen
,, integra intuitu periculi, quia periculum in
,, emtorem non transit quamdiu aliquid agen-
,, dum superest. *Vid. infr.* §. 15.

Id est antequam a partium altera præstitum esset aliquid] ,, Rectius, quamdiu non con-
,, stat, quid, quale, & quantum venditum
,, est. Rationem naturalem exposuimus supra
,, §. 1. *in additione Proposit. VII.*

Cum in illis rarioribus re integra daretur pœnitendi libertas] ,, Diximus, etiam in ven-
,, ditione pœnitendi libertatem non dari,
,, nisi re integra: non autem est integra
,, quoad effectum obligationis, quando par-
,, tes de re, & pretio convenerunt, etsi in-
,, tegra sit ad effectum periculi.

,, In *contractibus innominatis* semper res
,, integra est intuitu ejus, qui dedit; non
,, intuitu ejus, qui accepit: uti rationibus ju-
,, ris naturæ dicta *Propos.* 7. demonstravimus.
,, Quod igitur D a n s pœnitere possit, id
,, non oritur ex causa usus rarioris horum ne-
,, gotiorum; sed quia res intuitu *dantis* inte-
,, gra est, quamdiu A c c i p i e n s a sua
,, parte non implevit. *Hic* igitur pœnitere ne-
,, quit, quia negotium ejus intuitu perfe-
,, ctum est: *ille* potest.

Id est impunitas] ,, Imo licentia illa pœ-
,, nitendi ex ipso jure naturæ oritur: quia
,, omnibus casibus prædictis pars pœnitet an-
,, tequam jus in alterum sit translatum, adeo-
,, que ubi res adhuc est integra.

Ut sola contrahentium fide starent] ,, Di-
,, ximus, implendi necessitatem in venditio-
,, ne ideo injunctam esse contrahentibus,
,, quia negotium perfectum est utriusque con-
,, sensu; adeoque pœnitere non licuisse, quia
,, hactenus res non amplius est integra.

3 *At jus naturæ ignorat hæc discrimina*]
,, Naturali jure omnes contractus sunt inno-
,, minati: & in omnibus contractibus, etiam
,, qui postea nominati facti sunt, pœniten-
,, tiæ locus non est si negotium perfectum,
,, adeoque res integra non est.

Aut minus sunt naturales] ,, Immo magis
,, sunt naturales, quia omnes contractus
,, in primævo hominum statu fuere innomi-
,, nati.

Aut minus antiqui] ,, Causa enim obli-
,, gationis, tum ex nominatis contracti-
,, bus, tum ex innominatis, ab ipsa natura est.

Immo permutatio, quæ innominatis accensetur] ,, Cur ergo certum nomen accepit?
,, Rationem explicavimus in *Diss. Proœm.*
,, *XII.* §. 463.

Emtione & simplicior est, & antiquior]
,, Quod ad obligationem attinet, utraque
,, coæva est, & utriusque eadem origo natu-
,, ralis; prout enim quisque disponit, sive
,, permutando, sive emendo &c. ita jus
,, est: at forma emtionis, & venditionis,
,, quod nimirum pretium, i. e. pecunia
,, numerata adhiberi debeat, postea demum
,, statuta est; atque quoad hanc formam ve-
,, rum est, quod permutatio sit & simplicior,
,, & antiquior, quia signata pecunia inven-
,, tum hominum est.

Ubi de certamine publico agitur, cui præmium constitutum est] Ibi omnino synallagma, seu commutatio juris subest; nam ideo certamen suscipio, ut detur mihi præmium, quod certantibus publice promissum est: adeoque hic est contractus innominatus, *facio ut des.*

Nos ergo naturam sequentes, contractus omnes diremtorios &c. ad tria genera revocabimus] ,, Si naturam sequi volumus, di-
,, cendum est 1. differentiam inter contra-
,, ctus diremtorios, & communicatorios nul-
,, lum usum in disciplina juris naturalis ha-
,, bere. 2. Non omnes contractus, quos Au-
,, ctor diremtorios vocat, ad tria genera re-
,, ferri posse: quia omittit contractum *do ut*
,, *facias*; & contractus consensuales, qui ne-
,, que a datione, neque a facto incipiunt,
,, ut *emtio venditio*, *locatio conductio*, &c.
,, Sed & 3. *commodatum*, *depositum*, *man-*
,, *datum* &c. nec ad diremtorios, nec ad
,, communicatorios referri possunt: & tamen
,, sunt contractus.

Nullo nominatorum, aut innominatorum discrimine] ,, Nomina enim ab hominibus
,, inventa, adeoque non a natura sunt.

Dicemus proinde], Posito scil. illo princi-
,, pio, quod omnes contractus diremtorii na-
,, turali jure ad tria genera revocari possint.

Dari, ut detur, statim quidem rem pro re] ,, Adeoque obligatio hic non a consensu
,, incipit, sed ab ipsa datione, quæ fit sub
,, conditione ut vicissim aliquid detur. At
,, cum obligatio in contractibus diremtoriis
,, etiam nudo consensu contrahi possit, uti
,, si promitto rem ea lege ut alia detur, quod
,, fit in emtione venditione, locatione condu-
,, ctio-

,, ctione , &c ; necessariu sequitur , contra-
,, ctus diremtorios non omnes revocari posse
,, ad tria genera : sed tales dari , qui non a
,, *datione* incipiunt.

*Ut in ea , quæ specialiter dicitur permuta-
tio*] ,, Nam permutatio definitur , quandu
,, res datur ea lege , ut accipiens vicissim det
,, rem aliam : *L.* 1. *pr.* §. 2. *ff. l.* 6. *C. de*
,, *rer. perm.* adeuque obligatiu hic ineipit a da-
,, tiune.

Antiquissimum haud dubie commercii genus]
,, Nam obtinuit antequam pecunia signata ex-
,, stitit , adeoque antequam forma emtionis
,, venditionis introducta fuit. Differentiam hu-
,, jus permutationis a venditione exposui in
,, *Diss. Proœm. XII.* §. 463. *n.* 5 : & ra-
,, tionem , cur proprium ei datum sit no-
,, men , explicavi *ibidem*. De antiquitate
,, permutationis testatur Homerus in §. 2.
,, *Inst Emt. vend. Conf. supr. h.* §. *n.* 3. *ad*
,, *v. Emtione & simplicior &c.*

Quod collybum Græci vocant] ,, Legi me-
,, rentur ea , quæ B. Carpzuvius in *Disp. de*
,, *Cambiis thes.* 3. hanc in rem differit

Mercatores hodie cambium] ,, Vox hæc est
,, a verbo cambire , aut cambiare , h. e. per-
,, mutare. *Vid. Covarruv. in collat. vet.*
,, *num. c.* 7. *n.* 4. *Nicol. de Passeribus de*
,, *privat. script. L.* 3. *q.* 42. *n.* 4. & 5.
,, *Marquard. de jure merc. L.* 2. *c.* 12.
,, *n.* 10. *Carpz. d. disp. th.* 2. Cambia ergu
,, nihil aliud sunt , quam contractus innumi-
,, nati , ubi do pecuniam , ut vicissim alibi
,, pecunia detur. Hoc negotium inter mer-
,, catores originem cepit : & quia de sola pe-
,, cunia numerata danda , & accipienda hic
,, agitur , speciale nomen nactum est , & in-
,, signia privilegia, quæ mores in favorem com-
,, merciorum huic permutationi tribuerunt.

Pro pecunia , ut in emtione , ac venditione]
,, Verum hoc est si vel res emta , vel pretium
,, statutum , statim traditur : tunc enim na-
,, turali jure est contractus innuminatus *do* ,
,, *ut des*. Quid si autem partes inter se saltem
,, consentiant de re pru pretio tradenda ? Hæc
,, emtiu venditio est contractus innominatus ,
,, si naturam sequimur ; at non est *do ut des* ,
,, quia non a datione incipit , sed solo con-
,, sensu perficitur : certissimo indicio , non
,, omnes contractus diremtorios posse ad tria
,, illa genera revocari.

Aut usum rei pro usu rei] ,, Gronuvius
,, exemplum ponit in Antichresi. Ubi credi-
,, tori jus re pignorata utendi fruendi , in vi-
,, cem usurarum , vel pro usura æris alieni ,
,, conceditur. *Laut. comp. pag.* 231.

*Aut usum rei pro pecunia , quod locatio con-
ductio dicitur*] ,, Admitti id potest si negotium
,, a datione incipit : i. e. si res locata statim
,, traditur. Quid si consensu saltem mutuo
,, perficiatur negutium ? sane , hoc casu nun
,, est *do ut des*. Unde iterum apparet , loca-
,, tionem conductionem non ad tria illa gene-
,, ra referri pusse.

*Intelligimus tum nudum usum , tum eum ,
qui cum fructu conjunctus est*] ,, Differentiam
,, inter usum , & usumfructum , explicavi-
,, mus in *Diss. Proœm. XII.* §. 305.

Sive is sit temporarius] ,, Ut in antichresi ,
,, quæ finitur solutu debitu.

Sive personalis] ,, Si soli personæ concedi-
,, tur , adeuque ejus morte finitur.

Sive hæreditarius] ,, Si usus ille ex pacto
,, etiam ad hæredes transit.

*Ut interposito tempore tantundem , & ge-
nere idem detur*] ,, Quud mutuum dicitur ,
,, *pr. Inst. Quib. mod. re &c.* & quod po-
,, stea , accepto speciali nomine , desiit esse
,, contractus innominatus. Differt autem a
,, permutatione , quia in mutuo non alia res ,
,, sed tantundem restitui debet.

Quæ pondere , numero , mensura constant]
,, Hæ enim solæ res fungibiles sunt , & in
,, his solis tantundem , i. e. res ejusdem va-
,, luris restitui potest. Naturam rerum fungibi-
,, lium explicavi supra *L.* 2. *c.* 10. §. 13.

Quam pecunia] ,, Hæc enim est res maxime
,, fungibilis. *Vid. l.* 2. §. 3. *Reb. cred. ibique*
,, *Goth.*

Facti cum facto permutatio] ,, Hic est alter
,, contractus innuminatus , *facio ut facias*.

*Innumeras habere potest species pro factorum
diversitate*] , Et toties obtinet , quoties fa-
,, ctum præstatur , ut in ejus compensationem
,, fiat aliud. *L.* 5. *pr.* §. 4. & 5. *ff. de Præscr.*
,, *verb.* Qui casus in Infinitum variare possunt.

At facio ut det aut pecuniam &c. aut rem]
,, Tertium igitur genus contractuum diremto-
,, riorum est *facio ut det* : quod nun innume-
,, ras habet species , uti genus præcedens ;
,, sed tres tantum , ut scil. alter vicissim det
,, aut rem , aut pecuniam , aut usum rei.

*Atque id in factis quoque quotidianæ utili-
tatis locatio conductio dicitur*] ,, Uti in loca-
, tione operæ. Quod verum est si a facto inci-
,, pit negotium ; non si nudo consensu perfi-
,, citur. *Vid. ad h.* §. *n.* 3. *not. meam penult.*
,, & *n.* 4. *not. secundam.*

In

In facto præstandæ indemnitatis &c. aversio periculi] " Hoc negotium nunquam a facto ,, incipit, adeoque nulla ratione ad *facio ut* ,, *des* revocari potest. In negotio enim aver- ,, sionis periculi saltem promittitur indemni- ,, tas in futurum, si forte res peritura est: ,, adeoque negotium hic solo consensu perfi- ,, citur, & per pactum suscipitur periculum, ,, v. g navis, pro certo pretio.

Vulgo assecuratio] " De qua agetur *inf.* §. 23.

Aut ut des rem, aut usum rei] " Adeoque ,, contractus innominatus *facio ut des* non ,, tantum est, si facio *ut des aut rem, aut pe-* ,, *cuniam*; sed & si facio *ut des usum* rei: ,, sufficit enim fieri aliquid sub lege ut vicissim ,, aliud detur, sive id in pecunia, sive in ,, re, sive in usu saltem rei consistat.

Ad §. IV.

Communicatorii] " Dixit enim ,, Auctor, actus permutatorios aut dirimere ,, partes, aut communicationem adferre, ,, §. 3. *n.* 1.

Aut facta communicant] " Si plures invi- ,, cem promittunt, quod velint communica- ,, re lucrum ex operis suis.

Aut res] " Quando plures agunt de com- ,, municandis bonis, vel in genere, vel ,, quoad certas res.

Aut hinc res, inde facta] " Uti si plures ,, conveniunt ut alter operam, alter rem ,, conferat ad communem utilitatem.

Quæ omnia veniunt societatis nomine] " Nam ,, societas est ubi agitur de communicando ,, invicem rei, vel negotii lucro, & damno, ,, *l.* 57. *ff. pro soc.* Cur autem *societas* non ,, æque, ac *emtio*, & *locatio*, ad contractus ,, diremtorios referri possit, rationem non vi- ,, deo. Ponamus enim, alterum sociorum sta- ,, tim certam pecuniæ summam socio tradere, ,, ea lege, ut ipse operam præstet, & lu- ,, crum commune fit: sane, naturali jure ,, hic est contractus *do ut facias.* Præterea di- ,, ximus, discrimen inter contractus direm- ,, torios, & communicatorios nullum in hac ,, disciplina usum habere. *Vid. ad* § 3. *n.* 3. ,, *not. penult.*

Et bellica societas] Quæ inter eos contrahitur, qui jus belli habent. Sed & a privatis contrahi potest jure necessariæ defensionis: Cum enim commercia sint juris naturæ, armis quoque ea defendere privati possunt contra vim injustam in locis, ubi judicis copia non est, adeoque ubi jus belli privati obtinet.

Frequens navium privatarum coitio adversus piratas] " Rem eleganter describit *Mar-* ,, *quard. de Jur. Mercat. l.* 2 *c.* 11. §. 35.

Admiralitas, Græcis Σύμπλοια, vel Ὁμόπλοια, quod conjunctim una classe navigetur, est societas navium ad diversorum mercatorum defensionem spectans. Hanc apud Batavos, & Hollandos, diuturnæ belli Hispano-Belgici calamitates, hostiumque, & piratarum excursiones eum in finem introduxere, ne ullæ hisce ex portubus naves solvant, nisi certo, ad aliarum defensionem instructarum, numero stipatæ; nullisque vel primum, vel postremum solventibus, vel armatis, vel minus armatis, id harum armandarum, & instruendarum contributione exemtis; quarum officium est, fideliter sibi invicem necessitatis tempore adsistere, & de futuro periculo certis ad hoc signis constitutis, earumque una, atque altera Architalassi, & Admiralis vicem sustinente, cæteras in tempore præmonere, suppetias ferre, viamque per hostium classes aperire. Damnum per hostes, aut piratas, harum uni, atque alteri extra nautarum culpam illatum, magnæ, seu grossæ Avariæ instar, a cæteris concomitantibus navibus rependitur: vid. *nos infr. libr.* 3. *c.* 4. *n.* 19. videlicet pulveris nitrati, & cæterorum muniminum bellicorum ob communem defensionem jactura, hominumque in conflictu vulneratorum, mutilatorum, aut occisorum cura, cumque plena mercede, & vectura, sumtibusque sepulturæ, reparatio qualibet navium, mereiumque, antequam solvat, prius æstimatione facta. Quicunque autem defendendo, aut assistendo negligentes assistunt, tenentur ad reparationem detrimenti cæteris ob id illati, nulla ipsis retributione rerum amissarum facta. Quibus adhuc aliæ statutis, & ordinationibus municipalibus adduntur pœnæ. Navibus autem, quæ celeri sua navigatione fretæ a cæteris excursiones faciunt, tanquam culpa sua damnum sentientibus, & sui facti nomine pœnam merentibus, nihil ex communi resarcitur: *arg. l.* 9. *ff. de noxal. act.* & *l.* 203. *de R. J. fuc. l.* 52. §. *fin.* & *l.* 60. §. 1. *ff. pro soc.* Plura de hac singulari admiralitatis societate qui scire desiderat, consulat, & videat *verschiedene Placaten und* ordinantien *von Konig Philips den II. in Hisp. und der Herrn Staaden General der unier.en Niederlanden uffgerichtet; Absonderlich* T' Placaat *van Kon.* Philip. de ult. Octobr. Anno 1563. Tit. *van toerustung van Schepen.* Ordonant. *van Admiralschoppen van de Staaten van Holland, Zyede gedrucket woren. De Placaten van de Seerechten. Placaten van de Staaten General van eer.* 9. *November. Anno* 1603. *de* 23. *Febr.* 1607. *de* 22. *Jul.* 1625. *de* 16. *Jan.* 1627. *de* 17 *Martii* 1627. *de* 20. *Octobr. Anno* 1628. *de* 14. *Martii Anno* 1629. *de* 24. *Decembris* 1630. & *de* 3. *Octobris anno* 1643. &c. & novissime Stypm. *de Jur. nautic. p.* 4. *c.* 11. *n.* 48. & *seq.*

Hisc

Hinc addi libet vernacula nostra *Die Admiralitet-Ordnung der Stadt Hamburg de Anno 1623. sub lit. Q. in fin. huj. Tractat.* Et nuperrimum tractatum Jo. Loccen. *de jur. marit. lib. 2. cap. 2.*

Quam vulgo Admiralitatem] Barbara hæc vox est, & denotat societatem inter privatos de communi navigatione : & infra §. 25, videbimus tria in hac societate contineri. Omnia autem hic nituntur utriusque dispositione.

Additio.

„ *Admiralitas* nomen habet ab Admiralio i. e. thalassarcha, præfecto maris, seu „ classis. *Francisc. Junius in not. ad Codinum.* A D M I R A L I I autem vocem alii „ derivant a voce Arabica. *Emir*, seu „ *Amira*, quæ dominum significat, vel „ Principem, & Græco ἅλιος marinus. *Junius d. l. Vid. Voss. de vit. lat. Serm. l. 2.* „ *c. 2. Watt. ad Math. Paris. voce Admiralius. Reinold. Kurike ad tit. 7. jur.* „ *mar. Hans. art. un. fol. 178. Du Fresne* „ *Glossar. voce Emir.* Alii Gallicam vocem, „ *Salmuth. ad Pancirol. l. 2. tit. 1. f. 19*: „ alii Saxonicam aiunt, *Edwart. Cock.* refutati a du Fresne voce Amiralius.

„ Novam, & ingeniosam ab Italo Auctore „ didici derivationem, quæ maxime probabilis mihi videtur. Nimirum, Duces durante prælio navali certo quodam loco stare, & jussa edere solent; qui locus vocatur *miraglio*, adeoque jussa *al miraglio*, „ i. e apud ducem petuntur. Hinc ex figura Rethorices dux ipse, a loco, quo „ jussa edit. Almiraglio, & corrupte Am- „ miraglio, seu terminatione latina Admiralis dici solet.

A D §. V.

M I X T I *autem actus*] " Nam Auctor „ actus humanos alios facit simplices, alios „ compositos, seu mixtos. *Vid.* §. 1. Compositos esse, ait, quando dispositione diversa negotia sequuntur.

Aut principaliter] " Quando actus di- „ versa negotia principalia continet.

Aut per accessionem] " Quando actus duo „ negotia continet, alterum principale, „ alterum minus principale, seu accessorium.

Si sciens rem majorem emam, & quod plus est in pretio alteri condonem, partim donatio erit, partim emtio] " Adeoque duo „ negotia principaliter separata. Cæterum si „ non in specie id agitur, ut quod plus „ est in pretio, pro donato habeatur; „ unum saltem erit negotium: quia re emta nunquam plus est in pretio, quod inter „ partes convenit: nec læsio naturaliter in „ pretio datur. *Vid. infr.* §. 14.

Si fabro pecuniam promitto, ut de suo auro mihi annulos faciat] Immo hic non est negotium mixtum, sed mera venditio; partes enim conveniunt, ut faber annulum confectum pro certo pretio vendat. Si conveniam cum fabro, ut ex meo auro annulum conficiat, non est emtio, quia aurum jam meum est: adeoque hactenus nihil acquiro. At quia operam suam pro mercede mihi præstat, est mera locatio operæ: adeoque nec hoc casu est mixtio; idque JCti optime ita definiunt in *L. 20. contr. emt. l. 65. Eod. l. 3. ff. Locat.* §. 4. *Inst. loc. cond.*

Sic & in societate accidit, ut alter factum, & pecuniam, alter pecuniam tantum contribuat] Confundit Auctor plures præstationes ex uno negotio cum pluribus negotiis: si plures socii coëunt, & unus eorum & factum, & pecuniam promittit, non hic sunt diversa negotia una conventione comprehensa, i. e. non sunt contractus compositi, aut mixti; sed diversæ præstationes unius negotii, unaque simplex est dispositio.

Et in feudali contractu rei feudalis concessio beneficium est] Immo hic quoque actus simplex est, non compositus; partes enim inter se disponunt ut alter beneficium, i. e. prædium, accipiat, sub lege fidelitatis, & servitiorum.

Quod si onus pensionis accedat, eatenus miscetur cum Emphiteusi] " Imo nec hoc casu „ diversa sunt negotia: beneficium enim alii „ conceditur, ut & servitia, & canonem „ præstet: quod unum est negotium, & di- „ versæ præstationes unius dispositionis, & „ negotii

Fœnus quoque nauticum mixtum quid est ex contractu mutui, & periculi aversi] Fœnus nauticum est quando quis alii credit pecuniam mari transvehendam, ea lege ut periculum sit penes creditorem: unde differt a mutuo, quia natura mutui in eo consistit, ut periculum sit debitoris, qui dominus est pecuniæ; nec est contractus inno-

innominatus *do ut des*, quia proprium nomen huic negotio datum est, scilicet fœnus nauticum.

Additio.

„ Jure naturæ hic unum negotium est: adeo„ que nulla compositio hic obtinet. Inter pa„ ciscentes enim convenit, ut certa pecunia „ alicui solvatur ea lege, ut reddat eam cum „ usuris centesimis, si salva fuerit navis. „ Vocatur hoc negotium Bodemeria, quæ „ jure civili diversis modis contrahi potest. „ Vid. B. Parentis *disput. de Bodemeria* quæ „ exstat in *Vol. II. disput. f.* 1449.

AD §. VI.

PER *accessionem ad alterum actum fit mixtio*]" In §. præcedenti Auctor egit de „ mixtione actuum, quæ fit *principaliter*. „ Hic de iis actibus agit, qui miscentur per „ accessionem.

Ut in fidejussione]" Aliisque negotiis, ubi quis consentit se pro alio solvere velle; quod tribus casibus contingit. Ita enim I. *Constituens* promittit se soluturum id, quod antea jam debebatur vel a me, vel ab alio, *l.* 5. §. 2. §. 4. & *seq. l.* 28. *ff. const. pec.* Hoc constitutum jure Civili non inferebat obligationem, quia is, qui ait, se velle solvere, non simul ait, se inde velle obligari. Sed prætor demum ob æquitatem pactum hoc constituti confirmavit, indeque actionem dedit. *L.* 1. *pr. const. pec.* II. *Fidejussor* jubet alii credi, & id fide sua fieri vult: sed & hoc negotium nullam infert necessitatem. Unde jus Civile tunc demum actionem inde dat, quando verba solennia accedunt, quia tunc demum apparet, serio eum voluisse fide sua, i. e. periculo suo jubere, & ita ut alter fidem ejus sequatur. *Tot. tit. ff. de fidejuss.* III. *Mandator* mandat alii credi; & tum mandans actione mandati tenetur ei, qui fidem mandantis secutus credid t: sane, mandatorio aliquid abest facto mandantis, quod ei restitui debet, *l.* 16. §. 5. *ff. Furt.*

Additio.

„ Auctor hæc negotia refert inter actus „ mixtos per accessionem ad alterum actum. „ At nulla hic est mixtio; sed duo sunt con„ tractus principales, duoque separata, & „ distincta negotia: *alterum* inter debitorem, „ & creditorem: *alterum* inter hunc, & fi„ dejussorem, seu mandantem.

Nam fidejussio &c. plerumque mandatum est]" Debitor enim fidejussori mandat, ut „ suam obligationem in se recipiat; unde „ etiam fidejussori actio mandati datur. *L.* 4. „ *pr. fidej. l.* 10. §. 11. *Mand.* Bene autem „ Auctor addit, *plerumque*: nam negotium „ hoc contrahi quoque potest per negotio„ rum gestionem, si, scilicet, sine manda„ to quis fidejusserit pro amico absente; *L.* „ 4. *pr. fidejuss. l.* 20. §. 1. *Mand.* & tunc „ datur ei actio negotiorum gestorum contra „ debitorem principalem. Sed & per contra„ ctum innominatum negotium hoc contrahi „ potest, si, scilicet, debitor principalis fi„ dejussori aliquid dat ut fidem interponat; „ tunc enim est *do ut facias.*

Videtur actus mere liberalis] " Quia fi„ dejussor nihil recipit, sed gratis intercedit. „ At ideo non miscetur actus; nam nego„ tium, quod inter fidejussorem, & credi„ torem geritur, proprium, & separatum „ est negotium, ex quo propria, & separa„ ta actio inter contrahentes datur ex pa„ cto, & promissione.

Sed quia contractibus onerosis accedit, inde censeri solet]" Mentem Grotii obscuram „ satis, illustravit *Pufend. J. N. l.* 5. *c.* 2. „ §. 5. Res ita se habet. Auctor mixtio„ nem hic fieri, putat, inter causam prin„ cipalem, & accessoriam; inter debitum „ ipsum, & fidejussionem: statuitque, pro„ missionem fidejussoris, etsi ex causa mere „ liberali fiat, induere naturam contractus „ principalis, qui onerosus est, & cui ac„ cedit. Sed dictum jam 1. est, non misceri „ hic actus, seu negotia; distinctissima enim „ manent: & alia est obligatio, qua prin„ cipalis debitor creditori, alia, qua fide„ jussor creditori ligatur. Equidem eadem „ utrobique causa debendi est, adeo ut de„ bito principali sublato cesset debitum fide„ jussoris; sed eo ipso non miscentur obli„ gationes, quæ alia omnino est in persona „ fidejussoris. Unde 2. patet, fidejussionem „ non ideo censeri actum onerosum, quia „ onerosis contractibus accedit; sed ideo, „ quia sua dispositione onus in se suscipit, „ securitatem alii promittendo, quod one„ rosum est

Pignoris quoque datio per se videtur actus liberalis] " Immo nec hic mixtio actuum „ fit; sed hic quoque duo distincta occur„ runt negotia: 1. debitum principale, quod „ contrahitur inter debitorem, & credito„ rem: 2. cautio, quæ debito illi principali

„ per dationem pignoris accedit. Hic igitur „ duæ distinctæ sunt obligationes, debiti „ principalis, & pignoris in securitatem il- „ lius constituti.

Qua detentio rei conceditur]" Immo de- „ tentio rei conceditur ob debitum: adeoque „ actus ille est onerosus.

Sed hac quoque naturam trahit ex contractu, cui securitatem præstat]" Ut scil. „ quia causæ onerosæ accedit, inde censeri „ debeat. Cujus rei effectum insignem hunc „ esse, ait, ut major in hujusmodi actibus „ culpa præstetur, quam in actibus simpli- „ cibus, & mere liberalibus. Eamque ratio- „ nem esse, cur major culpa præstetur in „ pignore, quam in deposito. *Vid.* §. 13. At „ verum non est, contractum pignoratitium „ naturam trahere ex debito principali; sed „ proprium, & distinctum est negotium, „ & separata obligatio, ac propria actio in- „ de oritur: adeo ut ne quidem eadem de- „ bendi causa hic subsit ut in fidejus- „ sione, sed proprium debitum, quod sub- „ sistit, etsi principalis obligatio sublata sit. „ *L.* 59. *pr. Sc. Treb. L* 38. §. *f. Solut.* „ *Vid. Jus meum controv. tit. de acceptil. q.* „ 5. Quod vero major culpa præstetur in „ pignore, quam in deposito, id ex æqui- „ tate mere Civili ita statutum esse, vide- „ bimus infra §. 13.

A D §. VII.

O M N E S *autem actus aliis utiles, extra mere beneficos, contractuum nomine appellantur*] Utrumque falsum. Nam 1. non omnes actus aliis utiles sunt contractus; ita enim testamenta sunt actus utiles, neque tamen contractuum nomine veniunt. 2. Dantur actus mere benefici, qui tamen sunt contractus, ut in stipulatione super præcedente pacto donationis.

Additio.

„ Grotius differentiam inter pacta, & con- „ tractus, hanc constituit, quod eos actus, „ qui compositi, & aliis utiles sunt, *con- „ tractus* vocet; actus vero simplices mere „ beneficos *pacta* appellet.

„ At diximus, simulque probavimus, JCtos „ Romanos illa pacta, *ubi causa subest*, di- „ stinxisse ab illis pactis, *ubi causa non subest*: „ ac prioribus *contractus* nomen indidisse, „ his vero *pacti* nomen reliquisse.

A D §. VIII.

A U C T O R infeliciter admodum originem „ *Contractuum*, & eorum differentiam a pa- „ ctis, explicavit: at non minus infeliciter „ causam obligationis, quæ ex contractibus „ oritur, in sequentibus exponit.

„ Principii enim loco I. ponit, *naturam „ æqualitatem* imperare in contractibus, in- „ deque ex inæqualitate jus oriri minus ha- „ benti, §. 1.

„ II. Æqualitatem partim consistere *in acti- „ bus*, partim in eo, *de quo agitur*, §. 8.

„ III. Æqualitatem consistere *in actibus*, „ tum *præcedaneis*, tum *principalibus*. §. 8.

„ IV. Ad *præcedaneos* actus pertinere, quod „ is, qui cum aliquo contrahit, vitia sibi „ nota rei, de qua agitur, significare de- „ beat, §. 9. *n.* 1. *seq.* Neque tantum in „ intellectu rerum, sed & in voluntatis usu, „ quandam contrahentibus inter se æqualita- „ tem deberi, §. 10.

„ V. In ipso actu *principali* hanc desiderari „ æqualitatem, ne plus exigatur, quam par „ est, § 11.

„ VI. Æqualitatem in eo, *de quo agitur*, „ in hoc consistere, ut si in re deprehen- „ datur inæqualitas, quanquam sine culpa „ partium, ea quoque sit resarcienda, & „ demendum ei, qui plus habet, §. 12.

„ VII. Denique notat, in contractibus be- „ neficis non omnimodam spectari æquali- „ tatem, ut in commutatoriis; sed ex sup- „ positione ejus, quod agitur, ne quis scil. „ ex beneficio damnum sentiat, §. 13.

„ VIII. Atque ex his principiis, i. e. ex va- „ ria illa inæqualitate, male decidit difficil- „ limas quæstiones juris Romani. *Primam*, „ an venditor vitia cognita celare possit em- „ tori, §. 9. *Secundam*, an dispositio metu eli- „ cita nulla sit, §. 10. *Tertiam*, an plus ex- „ igi possit, quam par est, §. 11. *Quartam*, „ an inæqualitas in pretio corrigi possit, §. „ 12. *Quintam*, cur commodatarius præstet „ casum, non vero depositarius: & cur in „ pignore, & locato, media via sit electa, „ §. 13.

„ Nos potius insistimus vestigiis JCtorum „ Romanorum, qui methodo facillima to- „ tam rem explicant. Illi enim definiunt con- „ tractum, quod sit *duorum in idem placi- „ tum (cui causa subest) consensus*, *l.* 1. „ *junct. l.* 7. §. 1. & 2. *ff. de Pact.*

Ex

„ Ex hoc consensu jus aliquod in alterum „ transfertur: unde sequitur obligatio, seu „ vinculum juris ad dandum, vel faciendum „ id, quod promissum est.

„ His simplicissimis principiis positis, facile deciduntur jura, quæ ab Auctore §. „ 9. usque ad §. 14. tractantur. Hinc enim „ sequitur 1° valere emtionem rei vitiosæ, „ quia in re consensum est; nisi sanam dixerit venditor, §. 9. 2°. Valere contractum metu initum, ex eadem ratione; „ coacta voluntas enim etiam est voluntas, „ §. 10. 3°. Valere emtionem, etsi res vendita pluris valeat, §. 11. & 4°. licet pretium sit immodicum, §. 12; nam ita partes consensere. 5°. Partes perfecto negotio „ pœnitere non posse, quia per consensum „ jus in alium transtulerunt, §. 13. Quæ „ nunc uberius explicabimus.

In contractibus natura æqualitatem imperat] Auctor ex philosophia Aristotelis id depromsit, qui justitiam medium constituit inter plus, & minus. *Vid. proleg.* §. 43. *seq.* At nec res, nec nomen huc quadrat. Neque enim is status juris est ut omnes habeant æqualia, sed ut quisque suum, etsi inæqualissimum. Neque vox ipsa æqualitatis indicat quid suum cuique sit; sed id ipsum quæritur quid æquale, i. e. quid suum cujusque sit.

Rectius ergo in contractibus inspicitur dispositio, & consensus contrahentium: prout igitur partes inter se contrahunt, ita jus est, sive æqualiter, sive inæqualiter disponant. Sane, omnes conclusiones Auctoris non sequuntur ex æqualitate, sed ex natura dispositionis.

Additio.

„ Postquam Auctor differentiam pactorum, „ & contractuum §. *præcedenti* exposuit, „ porro ait, naturam in *contractibus* (i. e. „ in actibus compositis aliis utilibus) imperare *æqualitatem*; non in *pactis*, (seu in „ actibus simplicibus mere beneficis). Per „ *æqualitatem* autem intelligit statum, ubi „ nemo plus, vel minus suo habet.

„ Hausit Grotius hæc principia ex doctrina „ Philosophorum, qui justum in genere dixere τὸ ἴσον, i. e. æquale: ut, nimirum, „ quisque suum habeat. Quoties proinde alter *plus suo*, alter *minus suo* habet, id „ *inæquale* ipsis videtur; cujus effectus est „ ut alteri aliquid demi, alteri aliquid tribui, „ eoque *inæqualitas* corrigi, & reparari debeat. Atque hoc sensu *æqualitatem* intelligit Grotius *L.* 2. *c.* 10. §. 2. & §. *b.* eoque sensu justum posse *æquale* dici, ipse „ B. Parens concedit *Vol.* 1. *Diss.* 77. *fol.* „ 1089.

„ At hoc sensu *æqualitas*-æque requiritur „ in *pactis*, ac in *contractibus*: imo in *delictis* quoque, & *quasi delictis*, ac reliquis „ *objectis juris*. Sane, is, qui alteri aliquid „ *sine causa promittit*, jus aliquod transfert „ in eum, cui promittitur: hic ergo *minus* „ *suo* habet, quæ inæqualitas corrigi debet. „ Eadem ratio obtinet quoque in *delictis*; si „ quis enim dolo, vel culpa jus alterius lædit, læsi jus *minuitur*, quam inæqualitatem alter reparare debet.

„ Sed & in *reliquis objectis* juris natura æqualitatem eo sensu imperat. Si quis enim „ alterius *statum* in dubium vocat, eique „ jura, quæ statum illum comitantur, denegat, negari nequit, hunc *minus suo* habere: si domino *res sua*, vel aliud jus in „ re abest, itidem *minus suo* habet, adeoque „ inæqualitas corrigi debet. Et ipse Grotius „ rationem addit, *quia dominia ad servandam* „ *æqualitatem introducta sunt. L.* 2. *C.* „ 10. §. 2.

„ Cum igitur Philosophi in omni parte juris, ubi de jure suo cuique tribuendo agitur, *justum* dixere quod æquale est, i. e. „ ubi neuter vel plus, vel minus suo habet; „ certum est, naturam æque in pactis, ac „ in *contractibus* æqualitatem imperare.

„ Cæterum recte monet B. Parens, vocem „ *æqualitas* non indicare quid natura cuique „ suum sit; neque *inæqualitatem* denotare, „ quando quis minus suo habeat. Unde nemo JCtorum Romanorum has voces adoptavit. Sed illi naturæ magis convenienter „ causam obligationis in genere hanc posuerunt, uti si quis vel rem alienam tenet, „ vel ex re aliena locupletior factus est, „ vel jus alterius turbat, aut lædit, ideo alteri teneatur ad reparationem; idque ex „ regula generali justitiæ, quæ vult jus suum „ cuique tribui.

Ut ex inæqualitate jus oriatur minus habenti] " Æqualitatem enim Grotius in eo „ constituit, ut quisque suum haberet. *L.* 2. „ *c.* 10. §. 2.

In actibus] " Tum præcedaneis, tum principalibus, uti statim id ita explicat.

Partim in eo, de quo agitur] " *Vid.* §. 12.

Tum præcedaneis] " *Vid.* §. 9. & 10.

Tum principalibus] " *Vid.* §. 11.

„Diximus, hanc divisionum farraginem „rationem juris naturalis obscurare magis, „quam illustrare. Compendium obligationis, „quæ ex contractu descendit, hoc est: „Natura imperat ut jus suum cuique tri„buatur; qui autem cum altero contrahit, „i. e. ei aliquid ex causa promittit, suo „consensu jus in eum transfert: hoc igitur „jus ei tribuere tenetur juxta legem dispo„sitionis.

Ad §. IX.

Auctor ex eo, quod natura in contractibus æqualitatem imperat, concludit, contrahentem significare debere vitia sibi nota rei, de qua agitur, §. *b.* Si vero latet vitium, damnum inde datum reparari debere, §. 12.

At ex ratione juris negamus, vitia significanda esse: nullum enim fundamentum obligationis hic subest; tacendo enim nihil alieni tenet, nec ultra terminos facultatis suæ aliquid agit. Excipe si rem pro sana vendit; tunc enim emtor consentit tantum in rem sanam, & pretium constituitur tanquam in re sana. Si proinde sana non est, contractus nullus est, quia deficit consensus: uti late explicavimus supra *c.* 11. §. 6. Idque verum est, etsi venditor ignoraverit vitium: non quia natura æqualitatem imperat in contractibus, uti Auctor putat; sed quia rem sanam vendit, adeoque eam præstare debet.

Jure civili emtori, qui rem vitiosam emit, redhibitoria datur, etsi venditor ignoraverit vitium; *tot. tit. ff. de ædilit. edict.* quia magis imputatur ei, qui cum rem habuerit, potuit in vitia inquirere. Sed excipitur casus si vitium in oculos incurrat, adeoque manifestum sit; tunc enim cessat culpa illa imputativa. *L.* 43. *ædil. ed.*

Vitium autem superveniens nunquam vitiat negotium, quia tempore consensus, quod solum hic inspicitur, res sana fuit.

Additio.

„Errorem in qualitate non vitiare nego„tium, certum est, quia contrahentes in „rem, & corpus consensere. *Vid. supra c.* „*XI.* §. 6. Adeoque valet emtio rei, utut „vitiosæ.

„At alia quæstio est, an venditor teneatur „ad resarciendum damnum venditione rei „vitiosæ datum? Quod omnino affirmamus. „Cum enim tale vitium hic intelligatur, quod „usum rei facit deteriorem, cujus causa na„tura ejus corporis usum nobis dedit, *leg.* 1. „§. 7. *ædil. ed.* & quod impedimento est quo „minus emtor re uti possit, *l.* 10. § 2. *Eod.* „venditor, qui qualitatem rei suæ scit, vel „scire debet, causa est damni, quod emtor, „qui rem sanam emisse putat, & cui vitia „rei alienæ cognita non sunt, patitur *Vid.* „*Diss. Proœm. XII.* §. 446. *n.* 4. Venditor „igitur tenetur emtori vel propter dolum, „si scivit: vel propter culpam, si ignoravit „vitium.

„Jus Romanum vestigia hujus juris natu„ræ secutum est. Eo enim jure emtio sub„sistit: at actio ex emto datur emtori ad „omne id, quod interest, si venditor scivit „rem sanam non esse; si ignoravit, quanti „minoris, *l.* 13. *ff. act. emt. l.* 27. *l.* 29. „*Eod.* Ædiles demum ex æquitate consti„tuerunt, ut venditor recipere teneatur rem „venditam, si emtor eam servare nolit, *tot.* „*tit. ædilit. edict.* & venditor vitium scivit, „vel scire potuit. *L.* 14. §. 10 *ædil. ed.* Si „vitium sit manifestum, nullam dederunt „emtori actionem, *l.* 4. §. 6. *l.* 14. §. 10. *Eod.*

Ad præcedaneos actus] " Dixit enim Au- 1 „ctor, æqualitatem, quam natura in con„tractibus imperat, consistere in actibus „tum præcedaneis, tum principalibus. *Vid.* „§. 8.

Quod non civilibus tantum legibus constitui solet] " Diximus enim, jure Romano dari „actionem ad id, quod interest, & ædiles „demum dedisse redhibitoriam actionem.

Sed naturæ quoque actus congruit] " Na„turæ actus non congruit ut vitia manife„stentur; neque inde negotium redditur nul„lum: sed actio tantum datur ad id, quod „interest. *Vid. pr. h.* §.

Nam inter contrahentes propior est quædam societas, quam quæ communis est hominum] „Auctor in demonstrando jure naturæ, ejus„que partibus, defectu verorum principio„rum, fingere sæpius solet societatem tum „generalem, tum specialem, quam inter „homines contractam esse, ait. Præter *so*„*cietatem* enim totius humani generis, „(quam fontem omnium jurium statuit,) „in demonstranda obligatione, quæ ex *do*„*minio* oritur, provocat ad *societatem*, quam „introducto voluntate hominum dominio, „*inter dominos contractam esse*, ait: ut „qui rem alienam in sua haberet potesta„te, eam domino redderet; vel si res non exsta-

„ exstaret, redderet id, in quo locupletior „ factus est. *Vid supr. c.* 10. §. 1. *seq* In „ demonstranda obligatione, quæ ex *pro-* „ *missis* oritur, aliam societatis speciem, „ & propiorem quandam *societatem* fingit „ *inter contrahentes*, quam quæ communis „ est hominum. Unde concludit, socios hos „ contrahentes vitia sibi nota rei, de qua „ agitur, significare debere.

„ At 1. sæpius dictum est, non dari societatem humani generis. Addimus 2. non „ dari societatem inter dominos, *Vid. not.* „ *ad d.* §. 10; nec 3. inter contrahentes: „ sane, obligatio, quæ inter contrahentes „ oritur, non oritur ex societate, sed ex eorum dispositione. Sed & 4. obligatio indi- „ candi vitia non oritur ex contractu, sed „ ex delicto, vel quasi delicto, quia scil. „ causa est damni dati. *Vid. pr. h.* §.

Atque hoc modo solvitur quod dicebat Diogenes Babylonius] „ Apud Ciceronem *de* „ *offic. II.* 12. Auctor solvit argumentum „ Diogenis, allegando, *naturam contractus*, „ *utilitatis causa repertam propius quiddam* „ *exigere*: scilicet, ex speciali illa *societate*, „ quæ inter contrahentes intercedit. At hoc „ ipsum est in quæstione, an, & cur pro- „ pius aliquid requiratur? Subsistit igitur du- „ bium: adeoque alia ratione solvi debet. „ *Vid. not. seq.*

Non celari omnia, quæ tacentur] „ Præ- „ mittendum est, duo apud Ciceronem pro- „ poni casus, ubi diversa omnino sunt jura. „ Quod ad primum casum attinet, quæstio „ ibi proponitur, non de re vitiosa vendita; „ sed ubi *mercator magnum frumenti nume-* „ *rum Rhodum advexit, in Rhodiorum ino-* „ *pia, & fame, si idem sciat plures alias na-* „ *ves frumento onustas mox secuturas: Quæ-* „ *ritur, an significare id debeat Rhodiis, an* „ *vero silentio suo quam plurimum vendere* „ *possit?* Recte posterius affirmat Diogenes „ Babylonius, & male negat Antipater; quia „ aliud est *celare*, aliud tacere: *celare* enim „ quis dicitur quod tenetur significare; non „ autem quod tibi audire utile est, id mihi „ dicere necesse est. *Cic. d. l. Vid. Grot. n.* „ *seq.* Sane, non potest dici causa damni em- „ toribus dati, quia pro ea annonæ caritate „ majus pretium exigere potuit. *Vid n. seq.*

„ Alter casus huc pertinet, ubi scil quis „ vendit ædes peste infectas, vel ruinosas, & „ vitium hoc præter dominum nemo sciat; „ quærit Cicero. *si ædes multo pluris vendit*, „ *quam vendere significato vitio potuisset, an* „ *injuste faciat?* Recte hoc affirmat Antipa- „ ter, & male negat Diogenes Babylonius. „ Hic enim venditor est causa damni: sane, „ emtor rem tanquam non vitiosam bona fide „ emit, & pretium pro re non vitiosa solvit; „ adeoque vel dolo, vel culpa venditoris „ decipitur.

Nec quicquid tibi audire utile est, idem mihi dicere necesse est] „ Antipater pugnare id, „ ait, cum societate, quæ inter homines in- „ tercedit. *apud Cic. d. l.* At præterea quod „ talis societas non detur, verum non est cum „ societate pugnare si is, qui scit alias naves „ frumento onustas mox adventuras, id tacet; „ nemo enim jus in meas actiones habet.

Ut de rebus cœlestibus] „ Postquam enim „ Diogenes statuerat, *aliud esse celare, aliud* „ *tacere*; ita pergit: *neque ego nunc te celo* „ *si tibi non dico quæ natura Deorum sit*, „ *quis finis bonorum; quæ tibi plus prodessent* „ *cognita, quam tritici utilitas*; & tunc „ concludit: *sed non quicquid tibi audire* „ *utile est, id mihi dicere necesse est. Cic. d.* „ *c.* 12. Veram rationem modo exposui, ni- „ mirum, jus quæsitum Rhodus non fuit; „ adeoque damnum eis non datur: secus, „ ac in posteriori casu.

Nam contractus natura utilitatis causa reperta propius quiddam exigit] „ Ratio rationis „ Grotii est, *quia inter homines propior quæ-* „ *dam est societas, quam quæ communis est ho-* „ *minum.* At diximus, hoc ipsum in quæ- „ stione esse, *an, & cur contractus propius* „ *quiddam exigat?* Diximus porro, nullam „ dari societatem, nec communem homi- „ num, nec particularem inter contrahen- „ tes. Sed & veram naturæ rationem expo- „ suimus in præcedentibus.

Quamvis in jus emtoris transcripserit] „ I. „ e. quamvis emtio perfecta, & jus rei in „ emtorem translatum sit.

Doli actione vacuantur] „ I. e. instituta „ actione de dolo agit ad omne id, quod „ interest; quo pertinet exemplum Canii, „ quod supra *Cap. XI.* §. 6, examinavi- „ mus.

Qui non profitetur fugitivum servum] I. e. „ non significat emtori, servum, quem „ vendit, domino suo se surripuisse.

Vel pestilentem domum vendere], Adeo- „ que rem vitiosam.

Non est ille sapiens, sed callidus, & astutus] „ Qui proinde ex dolo suo tenetur ad „ omne id, quod interest, *l.* 13. *ff. de act.* „ *emt.*

2 *At non idem dicendum*] Auctor ait, venditorem non teneri indicare vitia, quæ extra rem sunt: uti in exemplo allegato, quando scit multas naves in cursu esse, quæ frumentum advehunt. Ratio est quia error ratione futuri non impedit consensum; homini enim futura ignorare licet.

Additio.

,, Rationem naturæ allegavimus *n. praced.* ,, Emtoribus scil. jus quæsitum non esse, ,, adeoque jus eorum non lædi.

Est quidem officiosum, ac laudabile] ,, Adeoque pertinet ad ea, quæ ratio hone- ,, sta, aut oppositis meliora esse judicat, et- ,, si non debita. *L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 3. *l.* 2. ,, *c.* 14. §. 6. *n.* 1. Vid. *Dissert. Proœm. II.* ,, *c.* 1. §. 9.

Sæpe adeo ut omitti nequeat, nisi charitatis regula violetur] " Auctor id, quod contra ,, charitatis regulas fit, injustum esse, ait, ,, jure naturæ laxiori, *dict. Dissert. II. c.* 1. ,, §. 11.

Non tamen injustum, id est, non pugnans cum jure ejus, quicum negotium est] " Re- ,, petendum ex præcedentibus est, Aucto- ,, rem justum duplici sensu sumere 1. Cum ,, jus aliquod proprium alii competit, quod ,, ex *jure naturæ sociali* justum esse, ait. ,, 2. Cum obligatio est in solo agente, tertio ,, autem nullum jus inde quæritur; id enim ,, ex *jure naturali laxiori* justum esse, putat. ,, *Priori* sensu justum aliquid proprie sic di- ,, ctum esse, ait: *posteriori* sensu improprie; ,, de qua differentia late egimus in *Dissert.* ,, *Proœm. I. c.* 1. §. 13. & *Dissert. II. c.* 1. ,, §. 10. *seq.* In casu igitur proposito obliga- ,, tionem oriri, ait, ex *jure naturæ laxiori* ,, *sensu sumto*, i. e. ex regulis perfectionis, ,, unde nullum jus alii nascitur.

Cui fit injuria] " Alii enim facto meo ni- ,, hil abest; jus ejus non læditur.

Celare esse, cum tu quod scias, id ignorare, emolumenti tui causa, velis eos, quorum intersit scire] " Immo generaliter se- ,, quendum est effatum Ciceronis, qui sup- ,, ponit casum, ubi venditor decipit emto- ,, rem, qui emit rem ut sanam, & non ,, vitiosam, non emturus si vitium scivis- ,, set

Cum de iis agitur, quæ rem subjectam per se contingunt] " Verba hæc sunt, obscura ,, admodum, quæ nihil significant: vera ,, ratio est, quod venditor sit causa damni.

Si domus sit pestilens] " Emtor enim emtu- ,, rus non fuisset, si vitium hoc scivisset; ,, venditor igitur causa est damni, quod ,, emtori contingit, qui domo uti non po- ,, test.

Si a magistratu dejici jussa] " Eadem hic ,, ratio est: vitium jam adfuit tempore ven- ,, ditionis; venditor id scivit, emtor igno- ,, ravit: adeoque hic damnum culpa vendi- ,, toris emtori infertur; is proinde ad ejus ,, reparationem tenetur.

At vitia ei, quicum agas, nota, &c. dici 3
nihil attinet] " Si emtor scit, rem vitiosam ,, esse, non potest dici errasse: adeoque nec ,, de læsione, & damno queri potest. Con- ,, sentit enim in rem cum suo vitio.

Scientia enim utrinque par pares facit contrahentes] " Imo ratio ejus rei non consistit ,, in æqualitate; sed quia consensum utrin- ,, que est in rem vitiosam, indeque jus trans- ,, latum est ex dispositione partium.

Ad §. X.

Sed *& in voluntatis usu quadam contrahentibus inter se æqualitas debetur*] " Ut scil. ,, ex inæqualitate tali jus oriatur minus ha- ,, benti. *Vid. supr.* §. 8.

Non quidem ut si quis antecessit metus juste incussus, is demi debeat] " Propter injustum ,, metum negotium irritum non fit, nedum ,, ob justum metum, qui v. g. a magistratu, ,, vel justo bello infertur.

Id enim contractui extrinsecum est] ,, Ob- ,, scura hæc est ratio, (uti tota tractatio ,, hujus capitis.) Vera ratio, cur negotium ,, metu justo contractum subsistat, hæc est, ,, quia uterque consentit, licet metu: adeo- ,, que adest duorum in idem placitum con- ,, sensus. Neque de metu alter queri potest, ,, quia injuria non fit ab eo, qui metum ju- ,, stum intulit.

Sed ne quis incutiatur contrahendi gratia, aut si incussus est &c.] At hoc nihil commune habet cum æqualitate. Negotium metu contractum non rescinditur jure naturæ, quia utriusque voluntate, etsi coacta, negotium contractum, & perfectum est. Adeoque ratio Auctoris, quod in voluntatis usu contrahentibus inter se æqualitas debeatur, hactenus fallit. Equidem propter injuriam is, qui metu coactus aliud promisit, agere contra inferentem ad reparationem potest: at id non est ob aliquam inæqualitatem; sed ex delicto,

ex

ex facto illicito, quo alii aliquid abest, & quod ex regula naturæ reparari debet. *Vid. c.* 11. §. 7. Demendus ergo est metus incussus, non quia in voluntatis usu contrahentibus inter se æqualitas debetur; sed quia metum inferens ultra fines suæ facultatis agit, unde alii aliquid abest, quod ei restituere debet.

Ut dematur] " Non irritum faciendo ne-,, gotium, sed reparando damnum, quod ,, ex metu injusto datum est.

Lacedæmonii resciderunt emtionem agri, quam Elei possessoribus metu expresserant] ,, Cum enim inter pacis leges proponerent ,, Lacedæmonii, ut Elei urbes libertati resti-,, tuerent; hi orabant, ut Epium, & ad-,, jacentes civitates, Eræas, & Macistum, ,, ipsis relinquerent, (quas possessores tri-,, ginta talentis ipsis vi coacti vendiderant.) ,, *Xenoph. Græc. Hist. lib.* 3. *p. m.* 334.

Quam exceptionem ex jure gentium habeat] ,, Auctor illam regulam, quod metus incuti ,, non debeat ad contrahendum, & quod si ,, incussus est, demi debeat, exceptionem ,, habere ex jure gentium, ait, in bello ,, publico, & solenni. Hunc enim metum ,, tali bello incussum semper justum esse, ,, tradit *L.* 3. *c.* 19. §. 12: adeo ut metu ,, belli extortum repeti non possit, *l.* 2. ,, *c.* 17. §. 19; nec promissio finiendi belli ,, causa facta irrita sit, *l.* 3. *c.* 19. §. 11. ,, At infra videbimus, non dari bellum jure ,, gentium solenne; & metum belli jure na-,, turæ semper justum esse: quia de justitia ,, causæ inter duos populos, qui judicem non ,, habent, constare nequit, si lis non per ,, ultimam victoriam, sed per compositio-,, nem transigitur.

Ad §. XI.

1 *In ipso actu principali*] " Auctor enim ,, supra §. 8. dixit, æqualitatem consistere ,, ex actibus tum præcedaneis, tum princi-,, palibus: de *præcedaneis* actibus inæquali-,, bus, tum ratione intellectus, tum ratio-,, ne voluntatis, egit in §. 9. & 10. De *Principalibus* agit *hoc* §.

Hæc desideratur æqualitas, ne plus exigatur, quam par est] Sæpius jam dictum est, æqualitatem non requiri in contractibus; sed omnem obligandi vim dependere a dispositione contrahentium, qui prout disponunt, etiam inæqualiter, ita jus est: adeoque semper id exigi par est. Idque jure Civili quoque ita obtinet, ubi æqualitas non requiritur in negotiis; sed etiam inæqualis dispositio valet: & solus casus excipitur, ubi enormis adest læsio. *L.* 2. *C. rescind. vend. de quo infra* §. 12.

Additio.

,, Auctor supponit casum, ubi plus exigi-,, tur, quam deberi putabatur, uti si vendi-,, tori minus æquo pretio damus: huic enim ,, actui inesse inæqualitatem, putat. Quod ,, recte improbat B. Parens, quia venditor pro ,, lubitu de re sua disponere, eamque minus ,, æquo pretio in emtorem transferre potest: ,, adeoque nulla hic est inæqualitas, i. e. ,, venditor non habet minus suo.

Quod in contractibus beneficis vix locum potest habere] " Grotius ACTUUM HUMANORUM, qui ad aliorum utilitatem ,, tendunt, alios dixit esse *simplices*, alios ,, *compositos*. Porro SIMPLICES alios fe-,, cit *beneficos*, alios *peremtorios*. BENEFICOS alios esse, ait, *mere tales*, alios *cum* ,, *mutua obligatione*. Atque de his actibus ,, BENEFICIS cum mutua obligatione ,, hic ei quæstio est. *Vid. supr.* §. 1. §. 2. ,, *n.* 1. §. 7.

,, In his *contractibus beneficis* inæqualita-,, tem vix locum habere posse, ait, quia ,, promittens beneficium saltem in alterum ,, voluit conferre.

Aliquid mercedulæ stipuletur, non injuriam faciet, sed contractum miscebit] ,, Auctor du-,, bio hic occurrit, quod in contractibus ,, beneficis quoque æqualitas quædam exigi ,, posse videatur, si quis in his contractibus ,, mercedem stipulatur: nam tunc quoque ,, inæqualitatem subesse videri, si plus mer-,, cedis exigitur, quam par est. Respondet, ,, contractum hoc casu desinere esse benefi-,, cum, & fieri mixtum, nempe semiper-,, mutatorium; adeoque hactenus inæquali-,, tatem corrigi omnino debere. At 1. verum ,, non est, negotia hæc esse mixta; sed in ,, aliud negotium transeunt: & vel sunt lo-,, catio, vel contractus innominatus *do ut des*, ,, vel *do ut facias*. Sed & 2. in commodato, ,, deposito, mandato natura pariter æquali-,, tatem imperat, ita ut jus acquiratur mi-,, nus habenti. Hinc si commodatarius, vel ,, depositarius re usi sunt, vel eam deterio-,, rem reddiderunt, si mandatarius ex man-,, dato aliquid lucratus est; alter minus suo ,, habet: quam inæqualitatem is, qui plus suo ,, habet, vel ultra suum egit, reparare tenetur.

Ex

Ex gratuito efficiet semipermutatorium] „ Adeoque pro parte gratuitum, pro parte „ permutatorium; quod modo refutavimus. „ Nam essentia mandati, commodati, & de- „ positi in eo consistit, ut *gratis* fiant. Si „ proinde merces, vel pretium accedit, „ aliud plane est negotium.

At in permutatoriis omnibus] " Sive di- „ remtoriis, sive communicatoriis. *Vid. supr.* „ §. 3.

Sollicite id observandum est] " Scil. ne „ plus exigatur, quam par est. Diximus au- „ tem, omne id par esse prout partes dispo- „ nunt: idque in omnibus contractibus, si- „ ve beneficis, sive permutatoriis, immo & „ in pactis verum est.

Id, quod pars altera amplius promittit, donatum censeri] " Adeoque contractum non „ fieri mixtum, sed manere gratuitum.

Neque enim solet hic esse tales contractus ineuntium animus] " Non enim habent ani- „ mum donandi, sed contrahendi.

Nec præsumendus est, nisi appareat] " Hæc „ regula etiam jure Romano statuta est. *L. 7.* „ *ff. donat. l f. C. Novat. l. 47. ff oper. lib.* „ *l. 24. §. 1. pign. act. l. 10. ff. solut. Vid.* „ *Barbos. l. 4 c. 49. n. 13.*

Credendi sunt promittere, aut dare tanquam æquale ei, quod accepturi sunt] " Ex „ præsumtionibus nullum jus oriri, toties di- „ ximus. Consensus contrahentium norma „ esse, & validitatem actui præstare debet, „ etsi promissum, aut datum inæquale sit ei, „ quod accepturi sunt. Neuter enim plus, „ vel minus suo habet, si ita disposuerunt.

Utque ejus æqualitatis ratione debitum] „ Quæ exigit, ne alter minus suo habeat. „ At diximus, eum, qui consensu suo mi- „ nus accepit, non habere minus suo,

2 *Nonne huic facto quoddam inest furtum*] „ Loquitur de eo, qui omni modo labo- „ ravit, ut minus pretio det, adeoque de „ doloso emtore: hic enim omnino de dolo „ tenetur. *Vid. Dissert. Proœm. XII.* „ §. 384.

Adjecisse quod justo pretio deerat] " Adje- „ cit non ex debito, sed ex generositate, „ & animi perfectione. Simile factum Scævo- „ læ refert Cicero *l. 3. off. c. 15*, qui quod „ putaret prædium minori pretio venditum „ esse, 100. millia adjecit.

Sed talis, quæ plurimos lateret] " Regu- „ las enim perfectionum plerique hominum „ negligunt, & sufficere, putant, ad legem „ bonum esse. His opponi potest quod *Seneca* ait, *l. 2. de ira c. 27: Quam angusta* „ *innocentia est, ad legem bonum esse.* Cæte- „ rum eandem phrasin adhibet Servator, cum „ doceret, adulterium committere qui ducit „ eam, quæ literas divortii a marito acce- „ pit; addit enim: *non quivis capit hunc* „ *sermonem*; quia de perfectione loqueba- „ tur. *Vid. supr. c. 5. §. 9. pag. 562.*

Et in hunc sensum interpretantur Hebræi legem, quæ est Levit. XXV. 14, & 17.] „ Lege illa prohibetur, ne Hebræi septimo „ anno agros serant, aut vineam putent. *Le-* „ *vit. XXV., v. 4*; jubeturque ut omnia „ relinquantur cibo aut hominum, aut pe- „ corum, *ibid. v. 5. 6. 7.* Hanc legem per- „ fectionis esse, putant Judæorum interpre- „ tes, quæ plurimos lateret. Quod verum „ non est; est enim lex forensis, unde He- „ bræi plenissime obligabantur, & quæ ne- „ minem latebat.

AD §. XII.

RESTAT *inæqualitas in eo, de quo agitur*] " Auctor æqualitatem, quam natura 1 „ inter contrahentes imperat, ait, consistere „ partim in actibus, tum præcedaneis, tum „ principalibus: partim in eo, de quo agitur „ §. 8. De actibus tum præcedaneis, tum „ principalibus Auctor egit §. 9. 10. & 11. „ Hic alterum tractat membrum: quando „ in eo, de quo agitur, deprehenditur in- „ æqualitas. Ubi regulam hanc tradit, *ne retineatur quod plus penes te esse deprehenditur.*

„ Anne hoc est obducere tenebras rebus „ clarissimis? Diximus, unicuique jus ple- „ nissimum competere in res suas; adeoque „ & facultatem pro lubitu de eis disponendi, „ easque pro pretio, quod inter partes con- „ venit, utut inæquali, in alios transferen- „ di. Sane, injuria non fit ei, qui majus „ pretium sua voluntate offert: modo dolus „ absit, nec in corpore erretur; quod ple- „ nius mox explicabimus. *Vid. ad §. 1. n. 2.* „ *not. 3.*

Etiamsi nec celatum quid sit] " Quatenus „ venditor obligetur si vitia rei venditæ cela- „ vit, examinavimus *supra* §. 9.

Nec plus exactum, quam deberi putabatur] „ Nam in ipso actu principali hanc deside- „ ri æqualitatem, dixit §. 11. ne plus exiga- „ tur, quam par est: i. e. ne plus pretii „ perat, quam res valet; quod §. 8. exami- „ navimus.

In re tamen deprehendatur inæqualitas, quamquam sine culpa partium] ,, Si scil. ven-
,, ditor ignorat, rem venditam vitiosam esse,
,, quæ vere vitiosa est.

Puta quod vitium latebat] ,, Uti si funda-
,, mentum ædium est ruinosum.

Aut de pretio errabatur] ,, Forte si plus
,, obtulit, quam res valet.

Ea quoque sit resarcienda] ,, Si vitium la-
,, tet, verum est, emtorem agere posse ad
,, id, quod interest, etiam naturali ratione;
,, cujus rei rationem dedimus supra §. 9:
,, idque etiam jure Romano ita statutum est,
,, *l.* 13, *pr.* & §. 1, *ff. Act. emt.* At si in pre-
,, tio saltem erratum est, neque dolus ven-
,, ditoris concurrit; negamus, naturali jure
,, venditorem pretii partem resarcire debere.

Et demendum ei, qui plus habet] ,, Dixi,
,, plus non habere eum, qui inæquale pre-
,, tium ex voluntate contrahentis accepit.

Reddendumque minus habenti] ,, Non ha-
,, bet minus qui inæquale pretium dedit, *i. e.*
,, qui suam pecuniam pro re, quæ tanti non
,, valet, venditori dedit.

Quia in contractu id utrimque propositum esse fuit, aut esse debuit, ut uterque tantundem haberet] ,, Hactenus bene. Sed nega-
,, mus, eum tantundem non habere, qui
,, inæquale pretium accipit: nam tantumdem
,, semper est id, quod inter partes placuit,
,, etsi inæqualiter.

2 *Lex Romana hoc constituit non in quavis inæqualitate*] ,, Nemo enim tenetur rem suam
,, justo pretio vendere.

Minima enim non persequitur: immo & occurrendum censet multitudini litium &c.]
,, Hinc colligit, eos, qui juri Civili non sunt
,, subjecti, etiam minorem inæqualitatem re-
,, parare debere; quod statim examinabi-
,, mus.

Sed in satis gravi, ut quæ dimidium justi pretii excedit] ,, Hoc meri juris Civilis est.
,, Jure naturæ inæqualitas pretii nunquam
,, vitiat negotium, etsi id immensum sit,
,, quia partes ita dispofuere: quæ voluntas
,, jus facit. Passim id explicavit B. Parens
,, in suis dissertationibus, & quidem *primo*
,, *in Disp. de jure nocendi aliis c.* 3, §. 1, &
,, 7. Verba hæc sunt:

AXIOMA illud Juridicum, in contractibus natura licere contrahentibus se invicem circumvenire, *ex l.* 16, §. 4, *ff. de Min.* lippis, & tonsoribus notum est; sed de sensu disceptatur: quem vero accurate evolvit JCtus *in l.* 22, §. *fin. ff. Loc. cond.* & restringit ad pretium emptionis; quod cum certum a natura non sit, definitur voluntate contrahentium: qui de re sua pro lubitu statuere, & alter rem suam magni æstimare, alter de sua pecunia parum offerre, possunt. Quo facto cum pars quæque jure suo utatur, alteri injuriam non facit; *l.* 55, *ff. de Reg. Jur. l.* 6, §. 1, *ff. si quis om. caus. test.* etsi alter alterius æstimatione nimia, vel oblatione exigua, circumveniri se passus fuerit: id enim sibi merito imputat. Nec alio sensu admittitur, quod quidam aiunt, vocabulum circumventionis negative accipi, ut denotet circumventionem re ipsa, absque fraudulenta machinatione, ex solertia, vel incuria contrahentium contingentem. *Harp. ad* §. 1, *I. de Emt. vend.*

Hic saltem adjicimus, læsionem illam non debere esse immodicam. Nam si ea enormis sit, competit ex *L.* 2, *C. de rescind. vend.* actio ad restituendam rem, vel justum pretium supplendum. *Mynf. cent.* 4, *obs.* 73. Sed quid, si non adsit enormis læsio, tamen magna existat? Certum quidem est, si dolus intercesserit, ex eo agi posse, *l.* 5, *in fin. C. de Dol. mal.* Si vero nullus appareat, sunt quidem qui tradunt, ut ita deceptus in foro soli non habeat actionem: tamen, cum iniquitatem sapiat cum alterius jactura velle locupletari, *l* 14, *ff. de Condict. indeb.* coram judicio divino teneri illum, qui læsit. *Zas. ad ff. de dolo mal. Brunnem. ad l.* 8, *n.* 3, *& seq.* Verum id non placet; & plane alienum a ratione, & secum pugnare videtur, de injuria ideo quem teneri, quia jure suo utitur. Quemadmodum pari quoque errore idem de iis statuunt, qui debitorem, vel nimie credulum creditorem habentes, illorum ignorantia juris, vel incuria abutuntur, eosque ob difficillimam, post biennium, aut triginta dies non numeratam esse pecuniam, probationem, caussa cecidisse contendunt. *Brunnem. Proc. Civ. c.* 1, *n.* 9. Enim vero penitus ἄλογον est, alterius ignorantiam, vel incuriam alteri imputare; & potius iniquissimum, lapso tempore, quod litibus finiendis ob utilitatem publicam præscriptum est, alterum adhuc lites lege exstinctas suscipere teneri.

,, *Porro* B. Parens in Disp. *de Remedio L.*
,, 2, *commun. utr. jud. Sect.* 2, §. 11, Regu-
,, lam illam, *quod contrahentibus naturali-*
,, *ter invicem circumvenire liceat*, exponit,
,, & quod illa de solo pretio intelligenda sit,
,, probat: additque rationem, quod pretium
,, natura non sit certum, sed latitudinem ha-
,, beat, & ab arbitrio disponentium depen-
,, deat; adeo ut id pretium, quod partes
,, constituunt, natura justum, ac licitum
,, sit. Et hoc sensu asseritur a JCtis, partes
,, licitando pluris, vel minoris circumscribe-
,, re se posse, *in d. disp.* §. 8.

Ut ait Cicero] ,, *L.* 3, *de offic. c.* 17. Ubi ,, ait

„ ait, aliter leges, aliter Philosophos tollere
„ astutias.

Quatenus teneri manu possunt] „ Adeoque
„ quoties fraus ita manifesta est, ut inæqua-
„ litas statim in oculos hominum incurrat.

Philosophi quatenus ratione, & intelligentia] „ Ratio enim postulat, ne quid insidiose
„ agatur, ne quid simulate, ne quid fallaci-
„ ter. *Cic. d. l.*

Qui legibus subjecti non sunt] „ Quales
„ sunt gentes inter se.

Id sequi debent, quod aequum esse ipsis ratio dictat] „ Ita ut non tantum gravem
„ inæqualitatem, sed quamlibet corrigere te-
„ neantur.

Illi, qui legibus subjecti sunt, quoties de eo, quod fas, piumque est, agitur] „ Sub-
„ diti igitur, etsi leges inæqualitatem levio-
„ rem permittant, pie tamen agunt si hanc
„ quoque reparant.

Si modo leges non jus dant] „ Immo etsi
„ leges jus dent, si tamen rationi, & æqui-
„ tati adversantur, subditus quoque magis id,
„ quod ratio dictat, sequi tenetur. Etsi igi-
„ tur quis jus habeat ex præscriptione, ex
„ sententia judicis injusta, non tamen tutus
„ est in conscientia.

Aut tollunt] „ In iisdem exemplis jus do-
„ minii tollitur legibus: quia tamen fas,
„ piumque est non locupletari cum alterius
„ jactura, ratio nobis dictat rem domino re-
„ stituendam esse.

Sed juri duntaxat ob certas causas auxilium suum denegant] „ Exemplum Auctor
„ dat in condictione indebiti *L.* 2, *c* 11,
„ §. 1, *n.* 4. Idem dicendum si lex saltem
„ impunitatem concedit. *L.* 3, *c.* 4. §. 22, *l.*
„ 2, *c.* 1, §. 14; nam hic lex pœnam saltem
„ debitam remittit: actus autem nec jure
„ naturæ valet, *L.* 1, *c.* 1. §. 17, *n.* 2. *c.* 2,
„ §. 7, & 8. *l.* 2, *c.* 5, §. 28, nec pietati, &
„ animi puritati convenit. *L.* 1, *c.* 2, §. 7, &
„ 8. At idem quoque obtinere, diximus, si
„ leges contra id, quod ratio æquum esse
„ dictat, jus dant, vel tollunt.

Ad. §. XIII.

Postquam Auctor asseruit, in contractibus beneficis nullum locum habere inæqualitatem; id limitat hoc §, ut in his quoque contractibus aliqua spectari possit æqualitas ex suppositione ejus, quod agitur: *ne scil. quis ex beneficio damnum sentiat.* Unde varia deducit consectanea: 1. quod mandatarius damna, & impensa repetere possit: 2. quod commodatarius casum præstet, eique res pereat: 3. quod aliud obtineat in depositario: 4. quod in pignore, & locatione is, qui accepit, non de quovis casu teneatur; majorem tamen præstare teneatur diligentiam, quam depositarius.

Additio.

„ Auctor quæstionem difficillimam h. §. exa-
„ minat, *an scil.*, & *quatenus casus in contractibus præstetur?* Seu quod idem est,
„ *cujus periculo res sit in contractibus?* & di-
„ stinguit, *an* quis contrahendo beneficium
„ ab altero acceperit, *an non. Illo* casu om-
„ nino præstari debere, ait, casum ab eo,
„ qui beneficium accepit; non vero *posteriori* caso.

„ Atque ex his principiis concludit, *commodatarium* damnum resarcire debere si
„ res perit, quia tenetur ratione beneficæ
„ acceptationis, nisi æque apud dominum
„ peritura fuisset: *h.* §. 13, *n.* 1. Econtrario
„ *depositarium* non præstare rei casum, quia
„ non accepit beneficium, sed dedit. Nec
„ *creditorem pigneratitium*, *nec conductorem;*
„ quia sunt contractus onerosi, etsi diligen-
„ tia præstari debeat. Unde *in his duobus*
„ *contractibus* non omnem casum præstari,
„ ait, ut in *commodato*; majorem tamen
„ diligentiam, quam in *deposito:* quia *pignoris acceptio* gratuita quidem est, sed ac-
„ cedere solet contractui oneroso, *d.* §. 13,
„ *n.* 1.

„ Atque ad hanc formam de cæteris quo-
„ que contractibus judicium ferri posse, pu-
„ tat. Adeoque juxta hypothesin Grotii in
„ *precario* is, qui precario accepit rem, ejus
„ periculum propter beneficam acceptionem
„ suscipere tenetur. Econtrario in *mandato*,
„ *tutela*, *negotii gestione*, *societate*, *emtione*
„ *&c.* periculum non est mandatarii, toto-
„ ris, gestoris, socii, emtoris &c., quia sunt
„ contractus onerosi.

„ Equidem supra probavimus, distinctio-
„ nem inter contractus beneficos, & per-
„ emtorios, merum inventum Auctoris esse.
„ Utrobique eadem ratio est; nam in bene-
„ ficis quoque res perit domino, uti mox de-
„ monstrabimus. Adeoque plane alia naturæ
„ ratio est circa præstationem casus. Res ita
„ se habet.

„ Doctrina de præstatione periculi, seu ca-
„ sus, simplicissimis constat principiis, quæ
„ ipsum jus Romanum suppeditat.

„ Casus

„ Casus est eventus, qui nulla humana diligentia præcaveri potuit. *L.* 1, §. 7, *de adm. rer. civ. l.* 23, *R. I. l.* 4, *C. Peric. tut. Laut. comp. p.* 228.

„ Hic casus 1. nocet *domino*: & præterea 2. ei, *qui jus in* illa *re* habet: ac denique 3. ei, qui *actionem* habet ad rem illam petendam.

„ Primo igitur res perit domino, *Grot. supr. cap.* 8, §. 16: adeoque si ea interit, semper periculo ejus est; per rerum naturam enim concipi non potest dominium rei, quæ non existit, *l.* 9, *C. de pign. l.* 8, *R. I. l.* 12, *C. locat. l.* 2, *l.* 5, *l.* 7, *de adm. rer. civ.*

„ Idque verum est, etsi res apud alium perierit: omnis enim facultas circa illam rem desinit: immo possessor liberatur rei interitu, *l.* 27, §. 1, & 2, *R. V. arg. l.* 36, §. 1, *Eod. l.* 25, §. 4. *l.* 12, *C. locat. l.* 66, *solut. l.* 13, *lib. caus.* Adeoque nec depositarius, *l.* 1, *C. depos. l.* 4, *ff. Reb. cred. l.* 14, §. 1, *ff. depos. l.* 3, *Reg. jur.* nec precario possidens, *l.* 23, *R. I. l.* 8, §. 3, & 4, *Prec.* nec mandatarius, *l.* 23, *R. I. l.* 26, §. 6, *Mand. Laut. p.* 289, nec commodatarius, *L.* 23, *R. I. l.* 13, §. 1, *pign. act.* §. 4, *Inst. quib. mod. re &c. l.* 5. *l.* 6. *l.* 9, *C. pign. act. l.* 19, *C. pign. Laut. pag.* 234, *L.* 6, *C. Naut. fœn.* nec conductor, *l.* 23, *R. J. Laut. Comp. pag.* 391, nec maritus ratione dotis, *l.* 23, *R. J. l.* 10, §. 1, *jur. dot. arg. l.* 75, *Eod.* nec tutor, *l.* 23, *R. J. l.* 6, §. 3, *l.* 11, *Neg. gest. Laut. comp. pag.* 72, nec socius, *l.* 23, *R. J. l.* 25, *ff. pro socio l.* 52, §. 3, & 4. *l.* 58, *pr.* & §. 1. *l.* 60, §. 1. *junct. l.* 61, *Eod. Laut. comp. pag.* 294, nec possessor in contractu æstimatorio, *l.* 17, §. 1, *præsc. verb.* nec hæres intuitu legati &c. *l.* 23, *V. O.* ideo a domino conveniri possunt.

„ Exc. *I.* si res culpa possessoris perierit, *l.* 5, §. 4, *Commod. l.* 5, *Reb. cred. l.* 23, *V. O. l.* 8, *Eod. l.* 5, *C. pign. Laut. comp. p.* 234, 282, 391, & *passim. II.* Si possessor in mora sit rem restituendi domino, *l.* 8, §. 4, *precar. l.* 5, *R. J. l.* 23, *V. O. Laut. p.* 234, 282. (quæ exceptio pœnalis, adeoque mere civilis est). *III.* Si possessor pacto recepit periculum, *l.* 6, *C. pign. act. Laut. pag.* 282, 231, 391: ita enim in æstimatorio contractu periculum ad accipientem pertinet si æstimationem se præstiturum recepit; *l.* 5, §. 3, *Commod.* quantitas enim nunquam perit. Conf. *Dissert. Proœm. l.* 2, *c.* 5, §. 463, *n.* 4.

„ Præterea Secundo, non tantum res perit domino quoad dominium; sed & intuitu rei tolluntur omnia *jura*, *quæ rei cohærent*: adeoque hactenus res quoque perit omnibus, qui jus in re illa habent.

„ Equidem jure naturæ extra dominium nemo alius jus in re illa habere potest: at postquam jure Romano quædam specialia jura in re constituta sunt, necessario sequitur 1°. servitutes quoque interitu rei extingui, *l.* 8, §. 1, *serv. rust. arg. l.* 13, *serv. præd. rust. l.* 20, §. 2. *l.* 31, *serv. præd. urb. Laut. pag.* 141: 2°. Emphytheusin, *l.* 1, *in f. C. jur. emph.*: 3°. jus feudi, &c.

„ Denique, & Tertio, res quoque perit ei, qui actionem habet ad rem illam petendam. *Vid. Muller. ad Struv. tit. peric. & comm.* §. 9, *leg.* 91, *V. O.* Ratio naturalis hæc est, quia creditor frustra peteret rem, quæ casu periit, adeoque quæ non amplius existit.

„ Nec *obstat*, personam obligatam esse, non rem; adeoque obligationem personæ manere, etsi res pereat. Resp. Persona obligata est ad rem præcise præstandam, *l.* 5, *contr. emt. l.* 91, *V. O. vid. Muller. d. l.* §. 9. Si vero casu periit, impossibile est ut præstari possit: adeoque frustra creditor peteret rem, quæ esse desiit. Hinc generalis regula est, debitorem liberari interitu rei speciatim debitæ, *l.* 23, *V. O. vid. l.* 11, *C. de reb. cred. junct. l.* 82, §. 1. & 83, §. 7, *Eod. Laut. Comp. pag.* 646: i. e. periculum esse creditoris.

„ Atque hæc vera ratio est, cur emtoris sit periculum etiam ante traditionem *vid. infr. h. n. ad* v. & *commodatarius rem &c. l.* 8, *ff. Per. & com.* Si enim res perit, emtor agere non potest ad rem præstandam, quæ non existit. Eadem ratio est cur conductor agere non possit ad rem locatam sibi præstandam, si periit. *Laut. Comp. pag.* 383. *Vid. infr. ad* d. v. Eadem ratio est cur societas solvatur re, cujus caussa inita est societas, amissa, *l.* 63, §. *f. pro socio. Laut. comp. pag.* 295, *in fin.*

„ Exceptiones ab hac regula vidimus *In Diss. Proœm. XII*, §. 373.

f *Quandam rei æqualitatem spectari & in contractibus beneficis*] „ Auctor intelligit per contractus beneficos, actus humanos, qui z

,, cum obligatione mutua sunt, ut commodatum, depositum, mandatum &c. Vid. *supr.* §. 2. Excludit igitur hic actus mere beneficos, *d* §. 2, utpote qui plane ei contractus nomine non veniunt, *supr.* §. 7: adeoque in qoibus natura æqualitatem non imperat, *supr.* §. 9, & §. 11, n. 1.

Non quidem omnimodam] ,, Ita ut ex quavis inæqualitate jus oriatur minus habenti, §. 8,

Ut in commutatoriis] ,, Qui tales' sint, vide *supr.* §. 2. *pr. junct.* §. 4. In his enim contractibus in ipso actu principali desiderari, ait, hanc æqualitatem, *ne plus exigatur, quam par est*; quod in contractibus beneficis|vix locum habere, dixit §. 11.

Sed ex suppositione ejus, quod agitur] ,, Æqualitatem enim, quam Auctor naturam in contractibus imperare, fingit, partim consistere, ait, *in actibus*, partim *in eo, de quo agitur supr.* §. 8, *junct.* §. 12. Atque huc quoque refert contractus beneficos.

Ne quis, scilicet, ex beneficio damnum sentiat] ,, Quoties enim quis ex suo beneficio damnum sentit, inæqualitatem inde oriri, & ex hac inæqoalitate jus oriri, putat, minus habenti. *Vid supr.* §. 8.

Ob quam rationem mandatarius indemnis præstari debet a sumtibus factis] ,, Equidem juri naturæ omnino convenit, ut mandatarius sumtus in negotio mandato impensos repetere possit. At ratio non consistit in aliqua inæqualitate, & ne ex suo beneficio damnum sentiat; sed in regula naturæ generali, quod mandans locupletior factus sit ex re mea, adeoque is plus suo habeat, mihi vero aliquid absit: hoc jus ergo mihi tribui debet. Cæterum ex beneficio suo quis damnum sentire potest, neque tamen ideo actio datur: si enim mandatarius, negotiorum gestor &c, impensas voluptuaris facit, nulla inde ei datur actio, nec jure naturæ. Sic si quis ad bellum commodavit equum, periculum omne erit commodantis, *l.* 5, §. 7, *Commod.* ubi & alia exstant exempla.

Et damno, in quod ex causa rei mandatæ incidit] ,, Vera ratio naturalis est, quod is, qui suscipit negotium alienum, id sumtibus mandantis suscipiat, ejus enim negotium est: adeoque si occasione illius negotii mandatario aliquid abest, dominus illius negotii, qui ex re aliena locupletior factus est, id ei restituere tenetur.

Et commodatarius rem tenetur resarcire si periit] Nos thesin hanc non admittimus. Res enim perit ei, cujus est. Sane, rei dominium perdere nemo potest, nisi qui id habet; privatio enim supponit habitum: nec potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit, *l.* 83. *ff. Reg. jur.* Cur ergo emtori perit res ante traditionem? Resp. quia jure naturæ ex dispositione partium de re jus in rem ipsam transfertur: & licet JCti Romani jus saltem in personam ex tali dispositione tribuant, actionemque mere personalem dent; remansit tamen inter alia hactenus vestigium juris naturalis in periculo, & jus perit ei, cujus est. Sane, ex ratione juris Gentium debitor, qui de re sua disponit, eam debet ex bonis; unde etsi jure Civili persona ejus saltem obligetur, æs alienum inhærere bonis ejus dicitur: uti econtrario creditom, etsi personam meam afficiat, tamen bonis meis inhæret, indeque meis bonis debitum videtur, idque æs meum vocatur. Hinc jam sequitur, re sublata necessario extingui omne jus, quod ei cohæret, & separatum a re existere nequit: adeoque & æs alienum petit ei, cui debebatur.

Additio.

,, Verum est, rem commodatam (si sine culpa commodatarii perit) perire domino, nec commodatarium eam restituere domino debere. Verum quoque est, in emtione rei aliud obtinere, & ea perfecta periculum esse emtoris, *l* 7, *l.* 8, *ff. per.* & *Com.* Ratio autem hujus rei non consistit in eo, quod jure naturæ ex dispositione de re jus transferatur in rem ipsam; id enim nulla ratione probari, passim demonstravimus: sed vera ratio hæc est, quia emtione perfecta, emtori actio competit *ad rem promissam petendam*, utpote quæ sola est in obligatione. Quo modo autem petere potest rem, quæ non existit, adeoque cujus præstatio est impossibilis? Accedit alia ratio æquitatis; commoda enim rei acquiruntur emtori, etiam ante traditionem; unde æquum est, etiam incommoda eum sequi debere. Uti hæc ratio affertur in *L.* 7, *pr. ff. l.* 1, *C. peric.* & *Com.*

Quia non solius rei ratione domino tenetur, i.e. ex vi dominii] ,, Si enim domino teneretur, vi saltem dominii, omino res peritura esset domino; effectus enim dominii est ut vindicari res possit: vindicari autem non potest res, quæ periit.

Quomodo quivis possessor teneretur, ut supra diximus] ,, Introducto enim dominio hanc quasi societatem contractam esse, fingit, ut qui rem alienam haberet in sua ,, pote-

„ potestate, eam domino redderet. *Vid. c.* 10, „ §. 1, *n.* 2. Quod examinavimus *ibidem.*

Sed & ratione benefica acceptionis] „ Dictum jam est, beneficam acceptionem periculum in commodatarium non transferre. „ Res perit domino.

Quod ita verum est, nisi omnino & apud dominum fuisset peritura] „ Immo semper „ domini est periculum rei, etsi apud eum „ non fuisset peritura: *l.* 5, §. 7, *Commod.* „ *Vid. supr. c. XI*, §. 6.

Hoc enim casu nihil per commodatum domino abest] „ At nec tunc, si apud domi- „ num peritura non fuisset, ei aliquid abest „ per commodatum; sed per casum, qui „ semper nocet domino. Etsi igitur occasione „ commodati casus contingat, ideo non potest transferri periculum in commodatarium, qui consensu domini re utitur, adeo- „ que cui imputari nihil potest.

Contra depositarius præter fidelitatem nihil recipit] „ Recipiendo enim fidelitatem altori „ beneficium dat: adeoque ex hypothesi Au- „ ctoris ejus non est periculum.

„ Differentiam igitur inter commodatum, „ & depositum, hanc facit Auctor, quod in „ *priori* commodatarius usum rei alienæ acci- „ piat, & quidem ex beneficio commodantis; „ cum in *posteriori* depositarius merum onus, „ scil. fidelitatem, recipiat: unde conclu- „ dit, *priori* casu domino per beneficium ali- „ quid abesse, non vero in casu *posteriori.* „ At dictum jam 1. est, commodatarium „ casum non præstare; sed rem perire suo „ domino. Neque 2. ratio illa, quod aliquid „ domino abesse videatur, obligationem in- „ ducit; quia nihil domino abest per com- „ modatum: nam usus rei ex ejus voluntate „ in alterum est translatus, sed per casum, „ quem solus dominus præstat.

Ideo si periit res, non tenebitur] „ *Primo* „ negamus, aliud obtinere in commodatario, „ aliud in depositario. *Secundo*, ratio, quod „ depositario non noceat casus, non in eo „ consistit, quod præter fidelitatem nihil re- „ ceperit; sed quod res perire non possit „ nisi ei, cujus est: casus ergo nocet domino.

Non rei ratione, quia non exstat, nec locupletior est] „ Rei enim alienæ possessor „ tantum tenetur ad rei restitutionem si res „ exstat, *l.* 2, *c.* 10, §. 1: si non exstat, & pos- „ sessor locupletior inde factus est, tenetur „ quatenus est locupletior factus, *d. c.* 10, „ §. 2. Neuter casus hic existit: res enim non „ exstat, quia periit; nec locupletior factus „ est depositarius, qui nudam custodiam sus- „ cepit.

Nec acceptionis ratione, quia accipiendo beneficium non accepit, sed dedit] „ Dixi, ac- „ ceptionem beneficii non esse causam trans- „ ferendi periculi. Res perit domino.

In pignore media via sequenda est, ut qui rem accepit nec de casu quovis teneatur, ut commodatarius] „ In pignore eadem ratio „ obtinet, quæ in commodato, & deposito. „ Utrobique res perit domino; adeoque ratio- „ ne *periculi* inter hæc negotia nulla est diffe- „ rentia: sed præterea actio pigneratitia perit „ creditori; securitas enim in re, quæ non „ exstat, exigi nequit.

Ut & in locato] „ Quemadmodum pi- „ gnus, si apud creditorem perit, perit de- „ bitori tanquam domino pignoris: ita res „ locata, quæ interit apud conductorem „ perit locatori. Atque hinc hic quoque con- „ tractus ratione periculi non differt neque „ a commodato, nec a deposito.

Et majorem tamen diligentiam, quam depositarius præstare debeat] „ Immo nec hoc „ concedi potest, jure naturæ aliam diligen- „ tiam in *commodato*, aliam in *deposito*, „ aliam in *pignore*, & *locatione* præstari: „ omnis culpa, etiam levissima, in re alie- „ na, delictum est jure naturæ; & damnum „ tali culpa datum semper restitui debet ab „ eo, cujus culpa contigit. Jus Romanum „ demum certos culpæ gradus pro varia æ- „ quitate constituit. Nam in deposito præ- „ stare vult culpam latam: *l.* 5, §. 2, *commod.* in pignore, & locatione levem, „ *Laut. comp. p.* 234: in commodato le- „ vissimam, *l.* 61, §. 5, *furt. l.* 17, *testam.* „ *quem aper.* Cujus rei rationem ex princi- „ piis B. Parentis explicavi in *Jure controv.* „ *Tit commod. q.* 10.

Quia pignoris acceptio est quidem gratuita, sed accedere solet contractui oneroso] „ Sen- „ sus est, quod pignoris datio per se videa- „ tur actus liberalis, qua detentio rei con- „ ceditur: hoc autem negotium naturam tra- „ here ex contractu oneroso, cui securitatem „ præstat, *vid. supr.* §. 6; atque hanc ratio- „ nem esse, ait, cur in *pignore* casus quidem „ præstetur ut in commodato: culpa autem „ non item. At gratis hæc dicuntur. In *pignore* idem jure naturæ obtinet, quod in „ omnibus aliis contractibus: nimirum, quod „ res pereat domino, & quod semper præ- „ stetur culpa levissima. Neque Jure Roma- „ no ratio, quod culpa levis saltem præ-

,, ftetur, in eo ponitur, *quod pignoris ac-*
,, *ceptio, utut gratuita, accedat contractui*
,, *oneroso*; fed quia utriufque ibi verfatur
,, utilitas, *d l.* 5, §. 2, *commod.*

2 *Quæ omnia Romanis congruunt legibus*]
,, Immo Jure Romano verum non eft, com-
,, modatarium præftare cafum; contrarium
,, ftatuitur in §. 2, *Inft. quib. mod. re con-*
,, *trah. l.* 5, §. 4. *l.* 18, *pr. ff. commod. l.* 1,
,, *C. Eod. l.* 23, *Reg. Jur.* Sane, quæ fortui-
,, tis cafibus accidunt, in nullo bonæ fidei
,, judicio (adeoque nec in commodato) præ-
,, ftari, traditur in *L.* 6, *C. pign. act.* & rem
,, perire domino, regula naturæ eft. *L.* 9,
,, *C. de pign. act. d. l.* 6. *L.* 6, *ff. Naut. fæn.*
,, *L.* 39, *ff. qui*, & *a quib.* Adeoque ratione
,, periculi idem obtinet in *commodato*, *depo-*
,, *fito*, *pignore*, & *locato*; in omnibus enim
,, his contractibus res perit domino. Diffe-
,, rentia autem ratione graduum culpæ eft
,, mere juris civilis, cujus rationem allega-
,, vimus in præcedentibus.

Sed non ex illis primitus, fed ex æquitate naturali veniunt] ,, Quod de cafu a *commo-*
,, *datario* præftando Auctor ftatuit, neque
,, æquitati naturali, neque legibus Romanis
,, convenit: differentia autem ratione præ-
,, ftationis culpæ inter *commodatarium*, &
,, *depofitarium*, non eft ex jure naturæ, fed
,, ex folis legibus Romanis, quæ tamen æ-
,, quitatem naturalem fequuntur.

Quare eadem apud alias quoque gentes reperire eft] ,, Nam regula naturæ eft, rem pe-
,, rire domino. De depofito furto ablato vide
,, *Exod. c.* 22, §. 6, & §. 10.

Alios fidem debere, alios tutelam] ,, Lo-
,, cus Senecæ plane huc non quadrat. Lo-
,, quitur enim de re, quæ perit poftquam
,, reddita eft: & de hoc cafu ait, *non tu-*
,, *telam* (fcilicet re jam reddita) *deberi*;
,, *fed fidem*, quam fufcipit de re reddenda,
,, quæ vero reddita eft.

Ad hanc vero formam de cæteris quoque contractibus judicium eft faciendum] ,, Diftin-
,, guendo, nimirum, inter contractus one-
,, rofos, & qui beneficam acceptionem con-
,, tinent. At demonftravimus, hanc diftin-
,, ctionem nulla juris ratione niti. Omnium
,, contractuum eadem jure naturæ eft ratio:
,, in omnibus res perit domino, & in om-
,, nibus præftatur culpa leviffima circa rem
,, alienam.

Generali tractatione, quantum inftituto noftro fufficit, abfoluta] ,, Quam infeliciter hæc
,, generalis tractatio de contractibus, de pœ-
,, nitentia, de cafus præftatione &c. Auctori
,, cefferit, jam vidimus. Infinitis diftinctio-
,, nibus, iifque obfcuris, vagis, & plerum-
,, que falfis, totam materiam contractuum
,, adeo intricavit, ut ipfe quid fibi velit ne-
,, fciat: cum tamen tota res, uti vidimus,
,, ex fimpliciffimis principiis conftet.

Ad §. XIV.

Mensura *ejus, quod res quæque valeat, maxime naturalis eft indigentia*] ,, The- 1
,, ma hoc prolixe tractavit B. Parens in Dif-
,, putatione *De vero rerum pretio* §. 1, *usque*
,, *ad* §. 23; quam quatenus ad propofitum
,, facit, inferere hic liceat.

Menfurarum plurimus in vita civili ufus, tantaque cum utilitas, tum neceffitas eft, ut nulla prope vitæ civilis pars iis carere poffit. Etfi enim incerta in obligationem venire poffint. l. 74, princ. l. 75, pr. §. 4, 5, 8, de Verb. Obl. l. 40, §. 1, ff. de Cond. indeb. l. 3, ff. de Cond. fine cauf. l. 3, §. f. ff. de Rei Vind. *præftari tamen non nifi quod certum eft poteft: adeo ut cum incertum in obligatione eft, fententia Judicis id definiendum fit; & fi definiri plane nequeat, nec obligatio valeat, nec fententia.* §. Curare 32, Inft. de fent. quæ fine cert. quant. *Unde de rerum menfuris, feu modis quibus ad certam quantitatem, menfuramque exiguntur, tam neceffaria in Jure quæftio eft, atque tractatio.*

Habent fcil. res aliquam in fe menfuram; fed quæ non apparet, nifi exploretur comparatione ad aliam, quæ certa eft. Id vero varie fit, prout varia funt quantitatum genera. Ita Logicorum Scholæ diftinguunt quantitatem virtutis, quæ eft perfectio rei: & molis, quæ ipfis eft vel difcreta, ut numerus; vel continua, ut quod in longum, latum, ac profundum patet. Item aliud icitur fucceffiva, ut tempus, ac motus; alia permanens, ut modus fundi &c. Vid. Ariftot. de Categor. *quem alii quidem redarguunt. Vid.* Derod. Logic. part. 1, c. 9. *Verum alterius id fori, ac cathedræ eft. Nos tantum ea, quæ noftræ difciplinæ funt, delibabimus.*

Ex tralatitia igitur, & luculenta fatis JCtorum doctrina quantitas exquiritur numero, pondere, vel menfura. Numero *metimur res, de quarum fingularum quantitate vel conftat, vel non quæritur*: Pondere, *quæ dura, ac folida funt*: Menfura, *quæ liquida, vel liquidis in*

in eo similia, quod per partium exilitatem mensura partes omnes implere possint, uti frumenta, sæpe & res, fructusque majoris quantitatis, si scil. non tanta sit singulorum corporum inter se disparitas, ut inde notabilis mensuræ variatio oriatur, vel saltem non tanta, ut de ea admodum solliciti sint illi, inter quos res agitur. Unde eadem res partium voluntate ad numerum, mensuram, & pondus permutari possunt; & licet plerumque ad numerum distrahantur, possunt tamen minores etiam ad mensuram, vel pondus: uti cum Cæsar populo triumphale epulum dare vellet, 6000. murenarum appensa ab Hirio accepit. Plin. lib. 9, hist. cap. 55. Macrob. Saturnal. lib. 3, cap. 15. Sed & aliud est, quæ res pondere, numero, mensura permutari consensu partium possint; aliud, quæ res non aliter soleant: uti res fungibiles, quæ in quantitate consistunt, seu numero, pondere, & mensura constant. Ita fundus ad mensuram, ad jugera, venire p test, l. 1, princ. ff. de Condict. Tritic. l. 64, pr. ff. de Evict. l. 40, §. 2, ff. de Contrah. emt. &c, grex ovium ad numerum, l. 35, 6, ff. eod. tit. non tamen ea in quantitate consistunt.

Non tamen autem vulgaris ista, & mere quasi mechanica metiendi ratio, sed & alii cum occultiores, tum nobiliores modi sunt, quorum usus, cum in morali disciplina, & Jurisprudentia, tum in omni vita civili est maximus. Nam & quandam virtutis quoque quantitatem allegavimus supra. §. 2, eamque metiuntur varii bonorum, dignitatumque gradus. Illi enim naturaliter nihil aliud sunt, quam æstimationes virtutum: uti pœna æstimationes delictorum; l, 41. in f. ff. de Pœn. & uti pro modo delicti pœna, ita pro modo virtutis vera dignitas definitur. Atque hæc est vera meriti ratio, ut proportio sit, quemadmodum inter delicta, & pœnas, ita inter virtutes, & honores: sive enim dignitas eo, quod meritus: vel quo dignus es, major est, hactenus erit indignitas; si minor, non deficit tamen dignitas, non magis, quam jus ei, cujus est, etsi non tribuatur.

Denique rerum quoque usus, & commoda quæcunque quantitatem habent: atque hæc est, quæ rerum valor, seu æstimatio dicitur, & de cujus vera mensura nunc quæritur; an scil. & quænam sit quantitas, quæ cujusque rei valorem metiatur, adeoque sit verum rei pretium? Quam quæstionem paucis pro instituto, & Disputationis Inauguralis materia evolvam.

Primum itaque in omnibus, quas recensui, speciebus duplex est mensura: intrinseca, quæ ipsi rei inest, de qua exploranda agitur; vel extrinseca, cujus comparatione definitur, atque cognoscitur intrinseca. Ita pannis, agris &c. inest longitudo certa, quæ ulnarum, decempedarum, similiumque instrumentorum, quorum certa est, ac constat mensura, comparatione exploratur. Atque ita ulna, & decempeda longitudo est, cum in agris, tum in ulna, decempeda &c. Pariter pondus auri, & argenti est in ipso auro, &c: sed cum id lateat, proditur appensis ponderibus, quorum certa, ac definita est quantitas. Et sic frumenti acervo inest certa quantitas, sed ignota: eam igitur detegimus modiis &c. quorum modus partibus perspectus est; idemque in numero capitum gregis, atque ita de cæteris: adeo ut dignitas quoque, quæ est virtutis mensura, & in ipsius virtutis merito sit, & in collata dignitate.

In eundem modum valor, & æstimatio quoque rerum extrinseca est, vel intrinseca. Intrinseca est in rebus ipsis, extrinseca in illa rerum mensura, quam jam quærimus. Hinc qui rem habet, ejus etiam æstimationem habere dicitur, scil. intrinsecam, quæ ipsa re continetur: l. 88, princ. ff de Verb. sign. ubi dicitur centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, cæterisque similibus rebus habeat. Nam econtrario, qui æstimationem (extrinsecam) habet, etiam omnes res habere videtur, quæ ea comparari possunt: d. l. 88, in fin. licet æstimatione extrinseca, v. g. 100. aureis legatis, etsi tot aurei in bonis non sint, ex bonis tamen redigendi sunt. l. 12. princ. ff. de Legat. II.

Primum itaque de valore rerum intrinseco ut videamus, ille definitur ita, ut quo plus inde utilitatis exspectatur, eo majoris æstimetur: unde verum fundi pretium ad reditus, proventusque annui rationes exigitur, l. 92. princ. ibi: excusso pretio secundum reditus ejus fundi. ff de Legat. l. pen. princ. ibi: pro fructuum modo pretium inventurus, ff. reb. eor. quæ sub tut. arg. l. 3. §. fin. ff. ad l. Falcid. l. 16. C. de Rescind. Vend.

Verum utilitas illa non semper respicitur qualis in se sit, sed & qualis ei, qui rem sibi comparaturus est. Is enim non tam spectat quid in se, vel aliis, sed quid sibi utile sit: & ne hoc quidem quid sua vere intersit, sed quid sibi expedire existimet; quin quidquid desideriis suis maxime congruere arbitretur. Unde varie putari potest, & æstimari rei utilitas. Vel enim I. spectatur rei utilitas, quatenus in se,

se, & *a natura est : atque adeo respectu hominum communiter* & *hoc pretium rei* naturale est, l. 63. princ. *ibi*: Pretia rerum communiter funguntur. ff. ad L. Falcid. *Sen.* Epist. 66. *Vel* II. *spectatur illa respectu certi populi*, *cum pretia locis*, *ac populis varient*, *ex causis*, *quæ deinceps tradentur* ; *idque* pretium civile, *explicationis melioris ergo*, *licebit appellare*, *de quo* d. l. 63, §. fin. *Vel* III. *respectu privati*, *cujus peculiaris utilitas*, *sed vera spectatur* : *idque proprie non pretium*, *sed* id, quod interest, *aliquando tamen* pretium singulare *vocari solet*, d. l. 63, pr. *ibi:* non utilitate singulorum. Dd. ad l. un. C. de sent. quæ pro eo, quod. int. & *ex quibusdam causis*, *præter commune pretium*, *creditor id quoque*, *quod sua interest*, *recipit*. *Vel* IV. *respectu privati*, *cujus affectu utilitas æstimatur*, d. l. 63. princ. *ibi*: Affectu singulorum, &c : *uti quod partes consensu in emtione constituunt*; & pretium arbitrarium *dici posset*. princ. Inst. de Emt. & Vend. *ibi*: simulatque de pretio convenerit.

Etsi autem in Jure commune pretium rerum illud intelligant, & *nomine pretii veniat*, *quod civile diximus*, & *in Imperio verum pretium est ; tamen in quibusdam casibus JCti Romani prudenter secuti sunt pretium naturale : ut in Lege Aquilia ; quod ut intelligatur*, *ejus pretii ratio paucis excutienda est.*

Naturali igitur æstimatione tanto pluris res est, *quanto plus veræ utilitatis affert in communem hominum societatem*, *qua ratione certum est*, *aquam in humana societate*, & *naturaliter*, *longe majoris esse pretii*, *quam quicquid e terris effoditur, vel e concha, vel murice, divitiarum nascitur ; sine his enim homines vivere possunt*, & *sine iis diu humanum genus subsistit*, *ac multi populi ad hæc usque secula subsistere* : *sine aqua vero neutiquam possunt. Ita eadem naturali æstimatione infinite majus pretium erit eduliorum*, & *eorum*, *quæ natura ad alendos*, *vestiendosque homines condidit*, *quam omnium totius orbis gemmarum*, *auri*, *argenti* &c : *ex eadem*, *quam modo dedi*, *ratione.*

Quod si ratio, *quæ tamen certa*, *ac evidens est*, *non pervincat*, *hominibus totius ætatis præjudicio occupatis* ; *appellamus præterea experientiæ fidem*, & *incorruptiora hominum*, *sincerius*, & *naturalius res æstimantium judicia. In altera navigatione Americi Vesputii referunt :* Cum Valboa Hispanorum in America Dux fœdus cum Panchaico Indo, qui jam baptizatus, & Carolus dictus fuerat, contraxisset, atque ille ex fœderis placito magnam vim auri &c. afferret, ac in divisione Hispani rixantes ad manus prope venirent ; risit eos Indus, quod de auro litigarent, AC SI FARES ESUI, POTUIQUE ESSET, promisitque, se satiaturum eos tam vili metallo : atque in eam rem consilium ipsis dedit. *Similia referuntur, inventa primum Grœnlandia*, *de ejus incolis*, & *de omnibus prope novi orbis populis*, *qui aurum*, *argentum*, *uniones* &c. *vitro*, *crepundiis*, *aliisque vilissimis rebus permutant. Quin de Germanis, Majoribus nostris, ait Tacitus* de Mor. German. cap. 5 : Auri, argentique possessione, & usu, haud perinde eos affici ; & videre apud illos esse argentea vasa Legatis, & Principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur ; *additque*, Gallis tamen proximos, ob usum commerciorum, aurum, & argentum in pretio habere. *Nullum itaque natura pretium habuit*, *sed ab usu civili commerciorum accepit. Idem* d. lib. cap. 45. *refert de pretiosissimo illo succino*(Bernstein)*quod apud Æstyos invenitur*, *ubi*, (*hodie sub felicissimis Gloriosissimi Regis Borussici auspiciis antiquissimum Prutenii*, & *Videvuti Regnum in vicino Monte Regio*, *auspicatissimo omine*, *ac nomine restauratum est*, *quod Deus O. M. Regiæ ipsius Majestati fortunare porro velit*) diu illud inter cætera ejectamenta maris jacuisse, donec luxuria aliarum Gentium nomen ipsi dederit. *Tum pergit* : Æstyis (*Germano populo*,) in nullo usu, rude legi, informe perferri, pretiumque mirantes accipere. *Adeo igitur nullum ejus pretium ex natura agnovere*, *ut mirati fuerint*, *esse homines*, *qui pretium pro eo solverent. Atque hoc probat vetus fabula Midæ*, *qui precibus a Baccho impetraverat*, *ut quicquid contingeret*, *aurum fieret*, *omne pretium in auro situm esse ratus* : *verum*, *cum hoc facto etiam cibus*, & *potus*, & *vestes contactu aurum fierent*, *jamque vivendi copia relicta non esset*, *illico eum pœnituit* & *voti*, & *stultitiæ* ; *agnovitque quanti minoris aurum*, *quo vita hominum carere potest*, *quam hæ res*, *quibus non potest* ; *damnatoque voto suo has precibus a Baccho recepit.* Ovid. Metam. lib. 11, fab. 3. *Idque est*, *quod Prudentes veteres inculcare hoc involucro hominibus*, *auri adeo sitientibus*, *voluerunt.*

Hoc pretium naturale secuta est lex Aquilia, & *majoris æstimavit damnum pecudis*, &

& oviculæ occisæ, quam gemmarum, similiumque rerum pretiosissimarum. Illius enim, quam harum gravior reparatio fuit; & qui vel oviculam occidisset, quanti retro res plurimi in anno fuit: qui gemmas &c, tantum quanti fuit in mense, restituere; ille ex primo, hic ex tertio capite tenetur. Cujus rei causa alia non est, quam pretium rei naturale; vix enim res aliæ mobiles sunt, quæ tantum utilitatum ad communem hominum vitam afferunt, quam pecudes: sic oves, quæ ad usum, potum, vestitum, necessaria sunt, producunt, & ad stercorandum agrum; aliæ vero, etiam ad onera ferenda, (quæ res in vita humana maximi momenti est), agrumque colendum prosunt. Unde pecudes servis in illo capite æquiparantur, per quos, tanquam organa, & instrumenta rationalia, maxime omnium rebus gerendis idonea, plurimum inprimis præsidii, ac commodi dominis affuit.

Cæterum hoc naturale pretium solum in vita civili non attenditur, ut Seneca d. Epist. 66, *jam docuit:* Ex opinione, non ex natura, pretia rebus imponi. *Idque duabus inprimis ex causis. Nam* I. *pretium augetur difficultate: ut adeo etsi par, eademque duarum rerum in Rep. sit utilitas illa tamen pluris valeat, quæ difficilior est comparatu; uti aquæ summa est utilitas, & tamen nullius illa pretii, propter copiam, & cum passim obvia sit, ejus percipiendæ facilitatem: unde Plato aquam τὸ ἄριστον, & τὸ εὐωνότατον,* rem & optimam, & minimi pretii *dixit. Cum e contrario vini pretium majus sit, etsi usus minor; quippe cujus multo difficilior est comparatio, quam aquæ.*

II. *Hisce porro, quæ ad hominum necessitatem natura condidit, non contenti homines, avidius adhuc cupiverunt ea, quorum ad ambitionem, luxum, elegantiam, superbiam, usus est; eaque cupiditate pretium fecere iis quoque rebus, quibus facile carere societas hominum posset. Ut adeo vere dixerit Plin.* lib. 9, Hist. 35. Margaritis pretium luxuria fecit. *Quod per singulas gemmarum species exponit idem Plin.* l. 37, pass. *atque uberius Cicero* lib. 1, de Offic. vers. Fundamentum: Delectant, *ait*, magnifici apparatus, vitæque cultus cum elegantia, & copia; quibus rebus effectum est, ut infinita pecuniæ cupiditas esset. *Et Curt.* lib. 8, cap. 9: Æstimantur purgamenta æstuantis freti pretio, quod libidu constituit. *Hinc factum, ut sensim pretium rerum supervacuarum, & quæ luxum alunt, æstimatio tanto intervallo rerum necessariarum pretia exsuperaverit, ut quædam gemmæ, extra pretia opum humanarum visæ fuerint. Plin.* d. l. 37, in procem. & cap. 1. *Refert item Plutarch.* in Caton. Maj. cap. 35: admiratum fuisse Aristonem, eos potius beatos vulgo videri, qui supervacua, quam qui necessaria ad usum vitæ possiderent.

Cum igitur adeo varient rerum pretia locis, temporibus, affectu, &c. l. 63. §. f. ff. Ad L. Falcid. *quæritur, quæ sit in tanta varietate, & incerto rei valore, naturalis, & vera rerum, ac pretii mensura? Aristoteles* INDIGENTIAM *fecit rerum mensuram*, lib. 5. & Nicom. cap. 5. Δεῖ ἄρα ἑνί τινι πάντα μετρεῖσθαι. Τοῦτο δ' ἐστι τῇ μὲν ἀληθείᾳ ἡ χρεία, πάντα συνέχει· Oportet igitur unum aliquod cuncta metiri: hoc autem revera est INDIGENTIA, quæ cuncta complectitur. *Additque hanc rationem:* Nisi enim indigerent, vel non pariter indigerent; aut plane non fieret commutatio, aut non hæc fieret.

Nihil equidem verius, si recte intelligatur: etsi Grotius de J. B. & P. lib 2, c. 12, §. 14, *existimet*, indigentiam esse quidem rerum mensuram naturalem; sed non solam: quod hominum voluntas multas res magis desideret, quam sint necessariæ. *D. Pufendorfius vero* lib. 5. cap. 1, §. 4, *id quoque improbat, & eadem tamen utitur ratione, quod ita pretium luxuriæ non esset. Ipse vero* d. c. 1, §. 8. & seq. *substituit vagos, & arbitrio fictos, nihilque cohærentes, neque ratione probatos discursus, pestes Juris Naturalis. Neque vero assecutos eos fuisse sententiam Philosophi, neque ad rationem, qua ille utitur, animum satis advertisse, facile apparebit.*

Imprimis igitur negandum est, quod D. Pufendorfius d. c. 1, §. 4, *ponit*, indigere non nisi illis rebus nos dici, quibus sine gravi incommodo carere nequimus. *Nam e contrario voce χρείας, ac indigentiæ, & Philosopho, & aliis bonis auctoribus intelligitur in genere carentia ejus, quod cupimus: & quicquid volumus, ac desideramus, si ad manus non sit, eo indigere nos recte dicimur. Fidem rei facit Cicero* lib. 1, Tuscul. quæst. cap. 88; *ubi ait:* Carere hoc significat: egere eo, quod habere velis; *deinde mox addit*, neminem carere eo, quo non indiget, i. e. *quod non cupit: uti ex iis, quæ præcedunt, apparet. Et jam dixerat* d. l. 1, c. 87; Desiderat, requirit, indiget. *Sic Regno indiget, qui ejus cupidus est; & margaritis, qui iis ornari discupit,* nus

nec habet : etsi homines eis carere facile possint. Atque hoc levi momento vocis & defenditur Philosophus , & evanescunt scrupuli Grotii , & Pufendorfii.

Hoc igitur sensu χρείαν *, seu indigentiam (publicam scil.) esse unicam , veram , ac naturalem rerum , earumque pretii mensuram , & ratione constat , & experientia. Ut vero evidentior res fiat, videndum ante , quibus modis augeatur , aut remittatur indigentia. Fit hoc duplici maxime ratione : 1. usus frequentia , & 2. comparandi difficultate. Quo enim frequentior est usu , & difficilior comparatio, eo major est rei indigentia , eoque adeo majus pretium , quod indigentia metitur.*

Hinc est quod annorum sterilitate crescat illico fructuum pretium , cum eorum usus sit omnium communis , & minus jam sufficiant, difficiliusque adeo acquirantur. Ut e contrario , annorum ubertate , aucta fructuum , eoque acquirendi copia , pretium sensim evilescit. Hinc & in locis , ubi rari sunt fontes , & fluvii, aqua ipsa jam venalis esse incipit , l. 14 , §. 2, ff. de Alim. leg. *Hinc maximum beneficium visum fuit , quod M. Manlio , cum Capitolium obsessum a Gallis servasset , obsessi Romani selibras farris , & quartarios vini concesserint , cum obsidio earum rerum procurandarum facultatem intercluderet :* Rem dictu parvam , *inquit Livius* lib. 5 , cap. 47 , cæterum inopia fecerat eam argumentum ingens charitatis. *Ita & Diodor. Sicul.* lib. 3, cap. 45 , in fin. *tradit , in Arabia Felici cum penuria sit æris , & ferri , auri autem copia , æquali ea pondere permutari a mercatoribus.*

Et Belgæ , ne vilesceret pretium piperis acquirendi facilitate , & copia , ingentes terrarum , quæ piper produxerunt , tractus vastasse dicuntur. Ita & de biblo traditur , non permitti id multis in locis nasci , ut penuria pretium augeatur. Strab. l. 17.

Hinc igitur sequitur , si in Civitate duæ res sint diversissimæ , sed quarum æque communis est usus , & par comparandi difficultas, atque ita par indigentia , par quoque omnino utriusque rei pretium esse. Si vero alterius rei vel frequentior usus , vel major parandi difficultas fuerit , hoc ipso ejus quoque pretium majus erit. Nec dices , posse emtorem alteram rem majoris emere. Non enim de pretio voluntario , quod consensu , & arbitrio suo partes constituunt , sed de pretio rerum publico agimus : pars enim rebus suis abuti , & pro lubitu pretium majus solvere potest ; verum , si emtor ille , cum eodem pretio in civitate rem comparare posset , multo pluris emat , venditor ex stultitia emtoris id pretium habere dicitur in l. 3 , pr. ff. ad leg. Falc.

Atque hæc fuit antiquissima res ab invicem acquirendi ratio , permutando scil. merces , quarum par esset utrinque indigentia. Ita Germanos olim non pecunia , sed simplicus, & antiquius permutatione mercium usos , *testatur Tacitus* de Mor. German. cap. 5. *Et antiquissimum id genus contrahendi fuisse , ait Imperator* in §. 2 , Inst. de Emt. & Vend. *indeque emtionis originem cepisse , JCtus* in L. 1 , pr. ff. de Contrah. Emt.

Ut Aristoteles recte ostendit] ,, L. 5 , Nic.
,, 5. *Oportet unum aliquod cuncta metiri ;*
,, *hoc autem revera est indigentia , quæ cun-*
,, *cta complectitur. Nisi enim indigerent , vel*
,, *non pariter indigerent ; aut plane non fie-*
,, *ret commutatio , aut non hæc fieret.*

Quod in permutationibus rerum apud barbaros maxime spectatur] ,, Non enim per-
,, mutatione res quærunt alias, quam quibus
,, indigent.

Non tamen hæc est unica mensura] Immo unica; quia indigentia est carentia ejus, quod habere volumus , & cupimus , etsi id necessarium nobis non sit.

Nam hominum voluntas &c. multas res magis desiderat , quam sint necessaria] At dictum est , & hoc pertinere ad indigentiam, quæ est ejus , quod volumus , ac cupimus : unde aliud est pretium naturale rei , aliud ex affectu hominum , qui sæpius cupiunt quæ per se inutilia , quin noxia sunt , & superbiæ , luxuriæ , sævitiæ &c. inserviunt ; at tunc ex affectu quoque hæc indigentia est , quia qui volunt , etsi inutilia , nec ea habent , iis indigent.

Quæ rerum domina est] ,, Voluntas impro-
,, prie dicitur rerum domina.

Margaritis pretia luxuria fecit] ,, Similia
,, vide apud Senecam *de brevit. vit. c. 12 :*
,, *Corinthia paucorum furore pretiosa.* Idem
,, *cap. 66, & de benef. L. 5, c. 12, 13, 14. &*
,, *pass. Plin. L. 4, ep. 6, & ep. 20. Sext. Em-*
,, *pyr. pyrrhon. L. 1, c. 4. Mamertin. in pa-*
,, *neg. Julian. : quæsitissimæ dapes non gustu ,*
,, *sed difficultatibus æstimantur. Plin. Hist.*
,, *32, c. 2. Vid. Pufend. L. 5, c. 1 , §. 6, &*
,, *Tesm. b.*

Et contra evenit ut res maxime necessariæ minoris sint propter copiam] ,, Plato Euthy-
,, demo : *Quod rarum , id pretiosum ; aqua*

,, *autem*

,, *autem viliſſimo pretio emitur*, *cum ſit op-*
,, *tima.* Sed hoc quoque eſt ex indigentia,
,, quia tunc magis cupimus, eoque magis in-
,, digemus iis, quæ minus neceſſaria ſunt.

Pretium cujuſque rei pro tempore eſt] ,, Ni-
,, mirum, prout magis, vel minus indige-
,, mus.

Paulus] ,, *L. 63*, *ff. ad leg. falc. ibique*
,, *Goth.* Adde *Socin. Reg. jur.* 343.

Sed communiter ſinguntur] Vera omnino eſt Pauli ſententia, quia ſi publice abundat, ſinguli non indigent: adeoque ſola indigentia publica non privata metitur rerum pretia; & quo magis publicum re aliqua indiget, eo pluris, & quo minus indiget, eo minoris eſt. Equidem diſſentit *Puſendorſ. l. 5, c. 1*, quia ſic nullum luxuriæ pretium foret: ſed illa ipſa luxuria publica facit indigentiam, & hæc pretium.

Hinc ſit ut res tanti æſtimetur, *quantum pro ea communiter offerri*, *aut dari ſolet*]
,, Offerri autem, & dari ſolet pro indigen-
,, tia communi, i. e. prout communiter cu-
,, piunt.

Plus minuſve] ,, Quo magis, vel minus
,, quis indiget.

Niſi lex certum pretium] ,, Tunc enim
,, lex indigentiam definit.

2 *Ratio haberi ſolet laborum*, *& expenſarum*]
,, Difficultas enim comparandi auget indigen-
,, tiam, quia tunc magis cupimus.

Mutari ex copia, *& inopia ementium*]
,, Nam eo major indigentia eſt, & eo magis
,, cupimus, quo plures ſunt qui eandem rem
,, emunt.

Puta ob damnum conſequens] ,, Hic enim
,, metus minuit indigentiam.

Lucrum ceſſans] ,, Si enim rem ſterilem
,, emo, minuitur indigentia: ſi ex ea inſignem
,, utilitatem ſpero, augetur.

Affectum peculiarem] ,, Expoſuit rem B.
,, Parens in Diſput. de pretio affectionis §. 8,
,, 9, 29, & 30. Verba hæc ſunt:

SED de pretio in genere jam plus ſatis: eo vero non tantum quæ diximus, ſed eadem ratione omnia omnino continentur, quæ cara, jucunda, amœnaque, aut aliis in rebus ſunt optabilia; nam & hæc inter ſe comparari poſſunt, & communi menſura, ſeu pretio penſitata ſui indigentiam ſupplere. In utriſque etiam, quoad verum pretium, publica indigentia inſpicitur, non privatus affectus: etſi hic, ſi partes conſentiant, accedere poſſit; quod juſtam æſtimationem non impedit.

In pretio autem affectionis quædam ſunt ſingularia: regulariter enim id non attenditur, ſed pretium publicum; *L. 63*, *pr. ff. ad l. falc.* niſi in contractibus ex conſenſu partium, *l. 8*, *C. de reſcind. vend.* Sed & admittitur illud, quoties actor petit rem, quæ ipſius eſt, vel repetit quæ fuit, ſi per adverſarii contumaciam, vel dolum (quo hic continetur lata culpa, per ea, quæ diximus *in Collat. Jur.*) ea carere cogitur, præſtito ſcil. jurejurando in litem; de quo *tit. ff. & C. de in lit. jur.* Non autem ſi quis petit rem ex nova cauſa jam demum ſibi deberi cœptam; uti in emtione, &c. Cum enim res actori inde debita ejus nec ſit, nec fuerit, non cenſetur tanti eſſe re carere, quam nunquam habuit, ut ideo reus infinito affectionis pretio mulctari debeat; neque affectio in re aliena ſatis legitima, ut ejus pretium quoque peti queat.

Amœnitatum, aliarumque jucunditatum vera quoque æſtimatio eſt pro varia earum indigentia; non quidem ſeorſim, ſed quatenus rebus cohærent: *l. 86, ff. de V. S.* quippe quas pretioſiores reddunt: adeoque ſeorſim neque ſunt in bonis, neque extra bona. *l. 1. ff. de Uſufr. leg. junct.* d. *l.* 85.

Hinc I. ſervitutes de iis poſſunt conſtitui; uti Servitus proſpectus *l. 3*, *ff. de S. P. U.* Et II. amœnitatis cauſa fructuarius poteſt interdicto quod vi, aut clam, *l. 16*, §. 1, *ff. quod vi*, *aut cl.* & per conſequens etiam confeſſoria nomine ſuo agere, vel procuratoria novum opus nunciare; adeoque amœnitas continetur ſub utilitate, & eſt pars uſusfructus, *arg.* d. *l.* 16, *l.* 45. §. 13, *ff. de jur. fiſc.* III. Pars quoque ſalarii eſſe poteſt, amœnitatibus uti, *l. ult. C. de Cupreſſ.* ubi Imperator ejus loco libram auri concedit. IV. Si ad amœnitatem prædii aliquid comparatum eſt, id ejus additamentum videtur, ejusque legato continetur, *l. 81*, §. *pen. de leg. 3.* Quæ materia plenius exequenda eſſet, niſi modum diſſertationis ordinarium excederet.

Aut ſi in gratiam alterius res vendatur &c.] ,, Si quis emit rem in gratiam alterius,
,, alias non emturus, animus hic auget in-
,, digentiam, i. e. magis cupit: eodem mo-
,, do uti minuitur pretium ſi venditor in
,, gratiam alterius vendit.

Quæ ipſa accidentia ei, *cum quo agitur*, *indicanda ſunt*] ,, Quia, ſcilicet, ex ſenten-
,, tia Auctoris æqualitas requiritur inter pre-
,, tium, & rem: quod cum verum non ſit,
,, ſponte ſequitur, nullam eſſe indicandi ne-
,, ceſſitatem. Sufficit quod partes pro lubitu
,, de ſuo jure diſponere poſſint; prout igi-
,, tur diſponunt, ita jus eſt.

Quod ex pretii ſolutione dilata, *aut anticipata naſcitur*] ,, Augetur enim indigentia
,, quo diutius vel re, vel pretio carere quis
,, debet: §. 33, *Inſt. act. Mart. 6, ep. 30.*

Et ut fructus ad eum pertineant, antequam dominium transeat] „ Hoc de pendentibus verum est, non vero de perceptis. „ Sane, uti emtor non solvit usuras pretii „ ante traditionem, ita nec venditor utilitatem rei, seu fructus.

„ Neque in jure Romano ullibi id statuitur, sed saltem de commodo, quod rei „ accedit, v. g. per alluvionem, asseritur, „ id cedere emtori: nam pars rei est, quæ „ vendita fuit. Quod secus se habet in fructibus perceptis. *Dissentit. Laut. comp. pag.* „ 360.

Quod nec ubique observatur] „ Immo apud „ plerasque gentes observatur hoc jus naturæ, & in paucis locis aliud statutum est.

Notavit Theophrastus] „ Hic varias gentium leges, variosque mores recensens, „ ait: *quasdam statuere, venditorem dominum manere, donec emtor rem accipiat*; „ quod naturale est. Addit autem, aliis, ut „ Charondæ, & Platoni, placuisse, *statim rem tradendam, & accipiendam esse.* Quod „ itidem naturale est. Nam posita tali lege, „ emtio non consensu, sed datione perficitur; id enim supponit Plato: nimirum, „ per commutationem in statuto foro ILLICO fieri venditionem, DANDO, ACCIPIENDOQUE ultro, citroque rem, „ prohibendo, NE ULLA EMTIO AD TERMINUM FIAT. *Plat. de Legib. Dial. XI, p. m.* 1100 Adeoque tantum „ abest ut ex hoc loco probetur, emtorem „ dominum fieri sine traditione, ut potius „ contrarium ibi statuatur.

Ubi & multa alia instituta reperias de solennitate venditionis] „ Alias enim gentes, „ ait, per præconem prævia denunciatione „ res vendere solere: alias coram magistratu, & jurato: alias venditionem futuram „ 60 ante contractum diebus coram magistratu describere, emtorique depositionem „ centesimæ partis pretii injungere solere: „ alias quinque diebus continuis ante contractum publicare negotium. &c. *Apud Stobæum serm.* 145, *pag.* 458.

De arrbabone] „ Arrha enim etiam jure „ Romano est argumentum contractæ emtionis. *pr. Inst. de Emt. Vend.* Mores autem „ circa dationem arrharum variant. In quibusdam enim locis tribus vicinis arrhæ „ dari solent, memoriæ, testimoniique causa: alibi dari solent proportione habita pretii: alibi eodem, alibi certo die. *Stob. d. l. pag.* 459.

De pœnitentia, multum differentia a Jure Romano] „ Apud alios enim emtor recedens „ ab emtione arrhas amittit; venditor autem, qui tradere rem recusat, tantundem „ solvit, ac arrha valet. *Vid. dict. serm.* 145, „ *pag.* 460. At id etiam jure Romano obtinet, *pr. Inst. de emt. vend.*

Relatione in acta] „ Scilicet inserendo in „ commentarios publicos.

Dion Prusaensis] „ Locus est in *Orat.* 31, „ *p. m.* 326. ibi: *considerate vero quod omnes arbitrentur, ea magis rata haberi, quæ publice contrahunt per civitatis literas; atque ita gestorum nihil licet rescindere, &c. quia civitatem fecit rei gestæ testem &c.*

Si res bis sit vendita, &c. eam valituram, quæ in se continuit præsentem dominii translationem, sive per traditionem fiat, sive aliter] Jure naturæ per emtionem non quidem dominium transfertur, sed jus in rem ipsam; quia omnis dispositio de re transfert jus in re: quod vero non afficit rem ipsam, sed totum patrimonium. Unde naturali ratione sequitur, potiorem esse eum, cui prius tradita res est; quia præter jus in re is etiam consequitur dominium. *L.* 15, *C. Rei. vend.*

Additio.

„ Duo hic notanda sunt: 1. quod Auctor „ tandem fateatur per emtionem solam non „ transferri dominium, (quod tamen in *pr.* „ *h.* §. asseruit). Nam si primus emtor ex „ venditione dominus factus esset, translatio dominii in secundum venditorem nulla esset, quia rei alienæ dominium transferri nequit. Sed & 2. alibi diximus, „ jure naturæ per nudam promissionem rei „ non transferri jus in re; id enim absque „ traditione fieri nequit. Cum igitur emtores „ jus saltem in personam, nullum in rem „ consequantur, hæc vera ratio est, cur res „ secundo emtori tradita, ei acquiratur. *Vid.* „ *Dissert. Proœm. XII*, §. 346.

Per hanc enim facultas moralis in rem abit a venditore; quod non fit per solam promissionem] „ Fatetur igitur Auctor, per solam „ traditionem facultatem moralem in rem, „ i. e. dominium (*vid. l.* 1, *c.* 1, §. 8.) abire a venditore. Adeoque verum non est, „ quod initio *h.* §. dixit, dominium in momento venditionis sine traditione transferri posse.

Ad §. XVI.

Monopolia *non omnia cum jure naturæ pugnant*] Monopolia duplicia sunt : 1. ratione pretii, si plures conveniunt, quod non velint res certas minori pretio vendere : 2. ratione mercium, si plures conveniunt de coëmendo certo mercium genere. Neutra monopolia jure naturæ prohibita sunt, quia partes disponunt de jure suo, non de alieno: neque tertio ulla fit injuria; nam & is quoque emere potest: & si deficiunt merces, defectus non est in jure.

At in bene ordinata republica non admitti solent monopolia; quia libertas commerciorum copiam rerum auget, eoque indigentiam minuit: eo felicior autem est respublica, quo minori pretio res ad usum necessariæ haberi possunt. At cum hæ rationes mere civiles sint, facile constat, principem in suis terris monopolia constituere posse, neque vicinis querendi jus esse, inprimis eum & in eorum sit arbitrio similia monopolia constituendi.

Additio.

„ An gentes inter se ejusmodi monopolia „ constituere, exclusis aliis, possint, explicavimus *L. 2, c. 2, §. 24.*

Justa de causa] „ Uti si quis, novi inventi „ auctor, ejus commercium sibi soli vindicat.

Et pretio constituto] „ Immo pretium est „ in arbitrio eorum, qui monopolium habent.

Josephi historia] „ Qui omne frumentum „ Ægypti coëmit. Nam cum alii quoque eme„ re potuissent, nemini facta est injuria. *Vid.* „ *Gen. c.* 41, *& seq.*

Potest & a privatis institui] „ Dictum „ est, privatis jure naturæ permissum esse „ 1. coemere omnes merces: 2. convenire „ de illis non nisi certo pretio vendendis. „ *Vid. pr. h. §.*

Æquo duntaxat compendio] „ Immo om„ ne pretium æquum est, de quo inter par„ tes convenit: sed & nemo justo pretio rem „ suam vendere tenetur.

Ut in velabro olearii] „ *Vid. Grot. h. &* „ *Pufend. Lib. V, c. 5, in fin.* Diximus, jure „ naturæ id licitum esse, quia partes de jure „ suo disponunt, nec injuria fit tertiis qui„ bus liberum est pro illo pretio emere, vel „ non emere.

Aut vi, aut fraude impediunt, ne major copia importetur] „ Hoc factum illicitum „ est: unde obligantur non ob monopolium, „ sed ob vim, & dolum, & ob damnum „ inde in publicum illatum.

Aut ideo coëmunt merces, ut vendant pretio, quod tempore venditionis iniquum sit] „ Immo hæc non est injuria; nam cum de„ pendeat ab arbitrio venditoris rogare pre„ tium, quod vult, non committit iniqui„ tatem qui jure suo utitur, neque alii fit „ injuria, quia ille jus in res meas nullum „ habet, adeoque nec contendere potest, „ ut illam justo pretio vendam.

Quod si alio modo] „ Scilicet, non vi, „ vel fraude, sed industria, vel ut Batavi „ facere solent, concremando mercium par„ tem. *Vide Tesm. h.*

Aut ideo coëmunt, ut pluris vendant, pretio tamen pro temporis ratione non iniquo] „ Immo etsi pretium pro temporis ratione „ excedens petatur, non tamen jus alterius „ violat venditor: omne enim pretium ju„ stum est, de quo inter partes convenit.

Faciunt quidem adversus charitatis normam] „ i. e. Contra perfectionis, & virtu„ tis regulas, quæ aliis benefacere jubent.

Sed proprie jus alterius non violant] „ Id„ que verum esse, diximus, etsi pretium in „ immensum excedat, quia partes de suo ju„ re disponunt.

Ad §. XVII.

De *pecunia sciendum, eam naturaliter functionem recipere*] Hoc a prima sua origine demonstravimus in *Disp. de Vero rerum pretio.* Postquam enim §. 23, *& seq.* exposuimus, ante inventum nummum negotium emtionis per permutationem peractum esse, tandem §. 28. originem nummorum, iisque comprehensam rerum mensuram, hoc modo explicavimus.

Cæterum, hæc permutandi ratio, juxta mensuram indigentiæ in tanta contractuum frequentia, cum maximis difficultatibus luctabatur. Cum enim haud facile contingeret, ut cum egerem re, quam tu habebas, in vicem rem haberem, quam tu accipere velles; rarissime convenire inter partes permutandis rebus potuit: cum tamen singulis prope momentis permutationes essent necessariæ, uti hic hominum status recensetur *in l. 1, ff. de Contr. emt.* Quibus permutationum difficultatibus ut subveniretur, quæsita fuit materia,

ria, quæ tam certæ esset quantitatis, ut omnium rerum valorem, licet infinite varium, & consequenter ipsam rerum mensuram, indigentiam quoque metiretur. Talis itaque materia si inveniretur, esset ea plane mensura mensuræ rerum, ipsius scil. indigentiæ, quæ satis quidem accurate res metitur, at difficulter adhiberi, & exitum invenire potest; quia is, qui re indiget, non omnes res, quibus & alter pariter indigeat, habet. Unde talis materia requiritur, quæ universalis esset rerum mensura, omnesque res, & omnem adeo indigentiam metiretur. Eo enim fieret, ut talem materiam mihi in omnem eventum facile reponere possem, & si qua re indigerem, quam tu habes, non opus esset exquirere, an vicissim haberem quam tu desiderares; cum in promptu esset res, qua quicquid desideras, quod ejusdem sit indigentiæ, ac valoris, comparare semper possis. Hinc talis materia non vices tantum indigentiæ in præsens obtinet, sed in futurum quoque quasi pro sponsore est, quo velnti nobis cavetur, eo, si indigentia aliquando inciderit, permutationem fieri posse: quemadmodum præclare sane, si quicquam, id expressit Aristot. *lib.* 5, *Ethic. Nicom. cap.* 8.

Cum ergo in hoc nummus clectus sit inter Gentes, videamus, (ut appareat, an ille rerum omnium mensuram, & indigentiam suppleat,) quid naturaliter ad talem rerum mensuram universalem requiratur. Dicimus igitur, ad eam requiri 1. ut materia difficilis comparatu sit: cum enim comparandi difficultas plurimum augeat, facilitas autem habendi extinguat pretium, seu indigentiam, *supra* §. 10; non posset res pretiosas, & comparationis difficillimas æquare, ac pensare materia, quæ passim obvia, & cujus facilis esset cuique acquisitio. 2. Ut partes ejus singulæ sint homogeneæ, seu ejusdem inter se valoris; quo infinitis pretii rerum, ac indigentiæ varietatibus per partes respondere, & æquiparari possit. Gemmæ igitur mensuræ rerum esse nequeunt; cum integræ immensi sint pretii, fractæ prope nullius: non potest antem innumeros pretii gradus res partibus suis metiri, si partes inter se æquales non sunt. 3. Ut alium usum non habeat: cum enim quæratur materia, quæ esset constans, & perpetua rerum mensura, *d. l.* 1, *princ. verb perpetua æstimatio*, & verb. *forma publica*; cum maximum commerciis impedimentum foret, si in quovis negotio prins excutienda esset auri, argentique sinceritas, pondus, æstimatio; quæ non nisi a peritis excuti possunt. Atque hinc 4. ut talis formæ suscipiendæ idonea sit materia.

Facile jam apparet, hæc requisita in auro, & argento, vel in nulla re concurrere: adeoque auream, argenteamque monetam probam, esse posse universalem rerum omnium mensuram, & indigentiæ vices ubique supplere, eique surrogari. Ea igitur inter Gentes huic rei optime electa videtur, *juxta d. l. princ.* Equidem æneæ quoque monetæ usus esse potest; sed vilioribus tantum rebus æstimandis. Cum enim æs copiosius, & comparatu facilius sit, quam aurum, & argentum, eoque minoris pretii; non potest illud res pretiosiores metiri. Etsi enim forte congesta magna æneorum nummorum summa, vel pondere, æquaret valorem rei; propter incommoda tamen tantæ molis, ac ponderis, eique conjunctam custodiendi, transferendique de loco in locum difficultatem, & plurimum valori nummorum decedet, nec facile venditor ad permutandum adducetur. Unde & edicto monetario Imperii *de anno* 1559, §. 11, cautum est, *ne quis teneatur majorem summam, quam* 25. *florenorum in moneta ærea, etsi aliquid argenti admixtum sit, recipere*. Quod & aliis in regnis cavetur, & de regno Scotiæ testatur Buchanan. *Rer. Scot. lib.* 12.

Videntur tamen in auro quoque, & argento non omnia, quæ recensuimus, requisita accurate concurrere; sed deficere quod tertio loco allatum est, ne materia, quæ rerum sit mensura, alium usum habeat: cum e contrario multiplex præterea sit auri, argentique usus. Verum, etsi fatendum sit, nec auri, argentique mensuram esse omnibus modis perfectam, ac immutabilem, sed eorum quoque pretium quandoque variare, inprimis, quia & aliis usibus plurimum impenduntur; certum tamen est, hoc metallum talem, qualis equidem in hoc orbe inveniri potest, & ad vitæ humanæ usus sufficit, rerum mensuram, saltem si abusus caveatur & debita ei rei cura publice adhibeatur, præbere posse, & præ aliis materiis huic rei commodissimum esse.

Nec vero antiquissimis temporibus usus auri, argentique permissus in vulgus adeo promiscue fuit; sed regibus, ac magnatibus magis solennis. Et in ipsa Asia Jonathani, Judæorum Duci, rebusque gestis claro, maximi beneficii loco permissum fuit ab Antiocho, ut auro ad mensam, & aureo cingulo uti liceret. Maccab. 1, *c.* 11. v. 53. Et legibus Imperii vestiariis interdictus est plebi usus auri in vestibus: Equitibus vero, Doctoribus, & Nobilibus, non nisi ad certum modum concessus. *Ord. Pol.* 1577, tit. 11. Quanquam & Romanos, victa Asia, luxus, inprimis auri, jam invaserat. Et Aurelianus Imp. dixit, aurum per varios bractearum, filorum, & liquationum usus perire; & hinc facultatem dedit aureis vasis, & poculis utendi, ut minus saltem periret. Flav. Vopisc. *in Aurelian. cap.* 46. Quicquid vero hujus sit, aliis rebus accuratiorem mensuram rerum fieri non posse, constat.

Quemadmodum vero rerum ut indigentia, sic æstimatio, plurimum & difficultate comparandi augetur, & facilitate, ac copia remittitur: ita eadem ratione accidere in auro, & argento necesse est, ut copia vilescat, eoque in immensum rerum pretia excrescant. Atque hinc ante inter requisita mensuræ rerum universalis recensuimus, ut materia ejus difficilis sit comparatu: quippe quæ alias non posset æquare, & metiri valore suo res pretiosissimas, & comparatu difficillimas. Et ostensum jam est, nimia rerum utilissimarum quoque copia evanescere earum pretium, perinde, ut aquæ.

Et contigisse illud temporibus Salomonis, dicitur, ut *argenti nullum pretium tum fuerit*, 1. *Reg.* 10,

10, *vers.* 21; cujus mox *vers.* 27. subjungitur ratio, quod *tanta argenti copia eo tempore fuerit, ut lapides æquaret.* Et refert Sueton. *in August. cap.* 41, nummos dimidia pretii parte imminutos fuisse ex copia gazæ Regiæ Ægypti tum Romam advectæ. *Invecta*, ait, *Romæ ab Augusto regia Ægypti gaza tantam efficit copiam rei nummariæ, ut diminuto fœnore plurimum agrorum pretiis accesserit.* Pariter Josephus *de Bell. Jud. lib.* 6, *cap. pen.* testatur, *captis Hierosolimis auri valorem dimidia parte decrevisse ex copia auri capti: & tantum auri, quod antea* 25. *Atticos valuerit, tum* 12. *Atticis comparari potuisse.* Et jam ante allegavimus ex Diodor. *lib.* 3, *cap.* 45: *in Arabia Felici magnam vim auri, quod Apyrum vocant, sponte, & illico purum nasci, eamque caussam esse, cur æris, & ferri pari pondere id permutetur.*

Unde judicium ferri poterit, an Europa, vel Germania nostra, ex quo, inventis novis terris auri feracibus, tanta moles auri, argentique in eam inde invecta est, ea re locupletior facta fuerit; cum pro modo copiæ, quæ advehitur, ejus decrescat pretium, ac valor: atque adeo una auri libra ante duo secula, nondum inventa utraque India, ac terris illis auriferis, tantundem fuerit, ac nunc sunt 20. libræ, si decuplo major jam sit auri copia; quia hoc facto decuplo remissior, atque imminutior fiet indigentia, adeoque & pretium, quod illa metitur; cui consequens est, decuplum accessisse pretiis agrorum, mercium, operarum: quanquam mox ostensuri simus, non decuplum, sed prope bis decuplo & auri, argentique molem, & pariter rerum pretia aucta fuisse.

Tantundem igitur in bonis, vel reditu tunc habuit qui auri libram, quam nunc, qui 10, vel 20. ut mox apparebit. Quin in antiquo illo modo plus adhuc commodi videtur fuisse, quam in hodierno: cum enim exigua portio facilius ad omnes pervenire, & exigua portione multum mercium comparari potuerit; nunc, cum pluribus opus est, & difficilius id acquiritur, & minus eo permutatur.

Ex iisdem, quas præmisimus, caussis, porro concluditur, plurimum quoque decedere pretio nummorum ex admixtione æris vilioris: cum enim facilius illud comparatu sit, illico laxatur indigentia, & pro ejus mensura pretium nummorum fit vilius, acceditque id pretio rerum, seu mercium, quarum eo minor jam indigentia est, quam nummorum, quo plus hisce admiscetur materiæ, quæ facile haberi potest.

Atque hæc omnino præcipue caussa esse videtur, cur elapso novissime seculo, & inprimis a 30. retro annis, & quod excedit, tantopere excreverint rerum pretia; quod & firmatur in *R. I.* 1570, §. 121. ibi: *welches dann auch nicht die geringste Ursach der beharrlichen Steigerung in allen* victualien *und* commercien. Cum enim tum magna ærosorum nummorum vis inundaret prope Germaniam, e re visum fuit pluribus Imperii statibus, vel circulis, ut frenum abusui illi injiceretur, & sisteretur ille ærosam monetam cudendi torrens, convenire inter se in certas leges, quibus admitteretur pro temporum rationibus paulo liberalior æris admixtio, quam edicto Imperii edictali definitum fuerat, verum intra certum modum, certosque fines: quemadmodum ita dudum inter se convenere 5. Status Circuli Rhenensis; & in Circulo Saxonico superiore iteratæ sunt tales conventiones, novissimeque Lipsiæ modus præscriptus est, vulgo *Leipziger Fusz.* Non potuit igitur, quin quod ita decessit nummorum pretio, id rerum pretiis accreverit.

Hinc ergo patet, & plane consequens est, si legibus Regni inducitur moneta, quæ quarta saltem sui parte deficiat a bonitate sua intrinseca, hoc ipso perire omnibus, ac principibus inprimis, dimidiam totius sortis suæ partem: primum enim & sors ipsa quarta parte minus valet, & omnis reditus, sive ex usuris, sive proventibus publicis, ac regalibus percipiatur, uti vectigalia, census, collectæ &c. quarta pretii parte imminuuntur; econtrario vero, cum id rerum, ac mercium pretiis accesserit, ad eas comparandas quarta parte amplius quotannis erogandum est. Duplicis igitur quartæ detrimentum principibus maxime infertur talis monetæ usu: unius enim quartæ jacturam facit in reditibus annuis, quos quarta parte minores percipiunt; alterius in erogationibus, quæ parte pluris sint necesse est: eoque necessario duarum quartarum damnum patiuntur, integrumque adeo semissem omnium sortium, omnisque reditus pecuniarum perdunt.

Et hoc ipsum, quod incredibile damnum inde redundet in Imperium, ejusque membra, toties clamant leges Imperii *in R. J.* 1566, §. 170. *R. J.* 1570, §. 121. *R. J.* 1576, §. 73. ubi dicitur: *Dasz dadurch dem gemeinen Mann, ja dem ganzen Reich unaussprechliche, unaufhörliche Schaden zugefuget werden:* item: *dass solchem Land-verderblichen einreissenden Uebel zu Wehren* &c. Loquitur autem textus de vicinorum monetis, quæ tamen non multum distabant ab Imperiali. Quod si ergo ex eorum usu creditum fuit ineffabile damnum oriri; quid dicendum, si quarta parte, aut amplius imminuatur ejus bonitas intrinseca, admixta materia vilior? Verum, est ea sæpe reip. conditio, & temporum necessitas, ut, cum hæc evitari, ac tolli nequeant, restringi saltem consultum videatur.

Cæterum nihil æque omne auro, argentoque pretium auferret, quam si Alchimistica arte fundi, ac fieri posset. Cessaret insignis illa comparandi difficultas, quæ omnem mensuram, pretiumque, ac indigentiam facit; atque ita jam ipsis, qui tantis sumtibus, tantoque labore artem invenissent, nihil profuturum esset. Ut adeo si verendum foret, ne arte quoque fieri aurum posset, (quod tamen verendum non videtur,) nihil magis Reip. interesset, quam ut & arte, & inquisitione ejus rei, omnibus interdiceretur.

Atque ita ex hactenus dictis constat, quæ sit vera rerum mensura, verumque adeo pretium. Verum, cum inter nummi requisita sit, ut de

ejus

ejus quantitate, publica fide, & forma constet, sequitur, proportionem materiæ, & æstimationis, seu, ut loquuntur, bonitatis intrinsecæ, relinqui judicio principis. Unde etsi forte tam accurate non conveniat, veram tamen, & justam mensuram esse, uti prætor jus dicit, etsi injuria dicat, *l. pen. ff. de Just. & jur.* cum ejus judicio commissum, eique proinde standum sit. Atque ita in edicto Monetali, cum lege certa quantitas nummo imponeretur, lex præmissa est, ut prout illa edicto determinaretur, id pro justo valore esset, *solle für Wehrschafft gehalten werden. Ord. Mon.* 1559, §. 1. Verum, si tam manifesta, & notabilis sit inæqualitas, ut publice jam nummi pretium deficiat, rerumque inde pretium surgat, atque adeo damnum inde immineat, jam non tenetur eam quasi probam recipere, *l. 99. ff. de Solut.*

Unde sequitur, in nummis regulariter non inspici bonitatem intrinsecam, quæ arbitrio, & judicio principis definitur, de quo privati disputare nequeunt; sed sufficere si restituatur, vel solvatur in eadem bonitate extrinseca: modo ne tanta sit disparitas, ut jam damnum pars passura sit, *d. l.* 99. Quod latius hic, & multa alia, deduci possent; verum pro temporis, & instituti modo hæc jam sufficiant.

Functionem recipere] „ Quid sit functio„ nem recipere, exposui *L.* 2, *c.* 10, §. 13.

Non in materia sola &c.] Aurum enim, & argentum non per se est res fungibilis, nec forma, seu nomen nummi; sed quantitas illa, seu æstimatio, quæ publica fide, & auctoritate nummo imposita est. Nummus igitur omnium rerum pretia certissima, & indubitata ratione æstimat. Adeoque constans hac ratione est mensura, & facillima pretii cujusque rei cognitio.

Sed in genere magis communi, qua scilicet comparatur ad res, aut omnes, aut maxime necessarias] „ Rectius functionem ideo reci„ pit, quia quantitas æstimationis publica au„ ctoritate definita, eoque semper certa est. „ Hinc Aristoteles nummum vocat sponso„ rem, quia qui talem habet, omnia habet, „ quibus indiget, omnia, nimitum, com„ parare potest intra mensuram illius nummi. „ Hinc JCti Romani condictionem Triticia„ riam certi in sola pecunia numerata consti„ tuerunt; quia sula res est, quæ æstimatio„ nem non recipit, cum omnes aliæ res „ nummis æstimentur.

Quæ æstimatio, si aliud non convenerit, facienda erit tempore, ac loco solutionis] Naturaliter nec præsens tempus solutionis attenditur, nec tempus contractus, sed utrumque tempus comparandum: si enim ideo mutatum pretium, quia indigentia rerum minor facta est, eadem manente indigentia pretii, tunc si res commutandæ, addetur tantundem rebus, vel pro hac quantitate pretium solvetur. Si indigentia autem duplo minor fuerit metalli, vel nummorum, quod forte major eius jam sit copia, duplum dabitur ejus, quod ante datum fuit.

Si proinde frumenti indigentia ante annum eadem in omnibus fuerit, quæ olei, hodie duplo minor; duplum frumenti hodie reddetur pro eadem quantitate olei: & per consequens pro dimidio frumenti, quod tunc datum est.

Item si duplo major sit copia nummorum ejusdem generis, adeoque indigentia duplo minor, dimidium tantum nummorum, qui tunc dati fuissent, restituetur.

Debet esse tale, ut per se minime flectatur] Dictum jam est, mensuram valoris justam tunc esse, cum 1. res est comparatu difficilis: 2. cujus alius usus non est: 3. cujus partes ejusdem sunt æstimationis: & 4. talis, ut quantitas publica appareat. Extra pecuniam autem talis mensura non datur.

Æs] „ Immo æs non est materia adæqua„ ta mensuræ, quia non est difficilis com„ paratu, adeoque non potest res pretiosis„ simas æquare. In minoribus tamen rebus „ æstimandis adhiberi potest, & solet. *Vid.* „ *sup. pag.* 711.

Per se enim ferme tantundem ubique, & semper valent] „ Quo major auri, argentique „ copia est, eo magis vilescit mensura, & „ pretia rerum augentur. Recte autem addit „ Auctor, *ferme*: nam apud plures Ameri„ cæ gentes, auri, argentique usus fere „ nullus est. Justinus idem tradit de Scythis „ *L.* 2, *c.* 2; quod posterioribus temporibus „ non obtinuit. *Vid. Marcell.* 31, *c.* 4.

Sed prout res aliæ, quibus indigent homines, copiosæ sunt, aut raræ] „ Eoque æsti„ matio, & mensura vel major, vel minor.

Ad §. XVIII.

Locatio, *& conductio &c. proxima est venditioni, & emptioni*] „ Locatio enim est „ consensus de transferendo in alium usu rei „ pro mercede &c. Et vicissim conductio est „ translatio mercedis pro usu rei.

Ut recte a Cajo dictum est, &c. eisdem regulis consistit] „ Nam itidem est contractus „ consensualis.

Respondent enim pretium pensioni, sive mercedi, & rei dominium &c.] „ Differt loca- „ tio

„ tiu a venditione, quod in illa *usus* rei pro
„ *mercede*: in hac autem *res* ipsa pro *pretio*
„ in alium transferatur. Utriusque autem ne-
„ gotii obligatio ex eodem fonte oritur quia
„ nimirum prout partes de jure suo dispo-
„ nunt, ita jus est.

Quare sicut res domino perit, ita naturaliter sterilitas &c. damno sunt conductoris] Ad intellectum materiæ de periculo notandum est, periculum semper esse ejus, cujus jus est: adeoque rem perire non soli domino, sed & omnibus, qui jus circa illam rem prætendunt, *l.* 83. *l.* 208. *Reg. jur.* Atque hinc si plures jus aliquod in re habent, omnibus, & cuique suum jus perit. Ponamus igitur, *dominum* rei constituisse *servitutem* in re illa; postea eam alii *locasse*; tum *pignus* in ea constituisse; & denique eam *vendidisse*: Re sublata, tollitur 1. *dominium*, 2. *servitus*, 3 *usus* locatoris, 4. *pignus*, seu securitas creditoris, & 5. necessitas præstandi *habere licere*, i. e. jus emtoris ad rem illam petendam.

Atque hinc vera non est sententia Auctoris, *periculum esse venditoris ante traditionem. Vid.* §. 13, 15. Etsi enim emtori nullum jus in rem ipsam, sed sola actio personalis contra personam venditoris competat, adeoque non videatur perire emtori posse jus rei, quod ejus non est; notavimus tamen in præcedentibus, juris civilis hoc esse figmentum: Jure Gentium vero deberi ex bonis emtoris, & hoc æs ipsius vocari. Re igitur sublata, etiam æs illud, quod emtori competit, tolli dicendum est. Adeoque licet Romani personam saltem obligaverint, in periculo tamen vestigium juris Naturæ remansisse videtur.

Additio.

„ Nostram sententiam circa præstationem
„ periculi in locatione conductione statim ex-
„ plicabimus. Cæterum veram rationem, cor
„ emtoris sit periculum, exposuimus in præ-
„ cedendibus Diximos, etsi persona saltem
„ sit obligata, tamen obligationem consistere
„ in necessitate *speciem* venditam transferen-
„ di; eam enim promisit. Ab hac necessitate
„ liberatur interitu speciei, quia jam per eum
„ non stat quo minus speciem præstare pos-
„ sit, & sic ex naturæ quoque ratione emtor
„ liberatur. Secus igitur si per ipsum stetit,
„ uti si culpa ejus fit &c; de quibus plenius
„ supra §. 13, & 15.

Sterilitas, & alii casus, qui usum impediunt] Sterilitas proprie damnum non est, sed natura; quia damnum fructuum supponit eorum existentiam. Neque magis damnum dici potest, quam ipsa ubertas; nam hæc quoque major esse posset. *Vid. l.* 15, §. 2, *locat.* Interim quæritur, cui hæc sterilitas noceat? De qua quæstione mox agemus.

Neque eo minus locator jus habebit ad pecuniam promissam, quia ipse facultatem utendi tradidit] Quæstio satis agitata est, ad quem periculum *fructuum* pertineat,? Auctor putat, id esse conductoris. Nos distinguimus cum JCtis Romanis, an *fructus percepti* sint, an *pendentes*. PRIORI casu periculum est conductoris, *l.* 15, §. 2, & 7, *Locat.* §. 7, *Inst. locat. l.* 9, *C. pign. act.* Hoc CASU locatoris, si extrinsecus damnum oriatur, & immodicum sit; tunc enim pro rata remittitur merces: *L.* 15, §. 2. *l.* 25, §. 6, *Locat. cond.* secus si extrinsecus, v. g. si fundus est arenosus, &c. *d. l.* 15, §. 2, *v.* 5, *si qua.*

Quæritur, si opera locatur, cujus sit periculum? Resp. Distinguendum est inter casum operæ, & operis. Casus *operæ* pertinet ad locatorem si per eum stetit; si non stetit præstitisse videtur. *L.* 38, *ff. locat. l. f.* §. 1, *ad leg. Rhod.* Casum *operis* præstat quidem regulariter opifex; *l.* 37, *ff. Locat.* sed si vitio pereat, distinguimus, an casus oriatur ex *vitio operæ*, an ex *vitio rei.* In omni enim opere, quod locatur, duo sunt, *opera*, & *res*: si opera vitiosa est, imputatur vitium domino operæ. *L. f. ff. loc. cond.* At hoc verum saltem est si opus perfectum sit; nam imperfecti operis periculum semper pertinet ad opificem. *L.* 35. *l.* 37. *l.* 51. §. 1. *b.* Perfectum autem opus dicitur si nihil amplius agendum superest, quam ut præstetur, seu si nihil deficiat, quam præstatio. *L.* 8, *per. & Com. d. l.* 36. & 37.

Quid si culpa alterius res pereat, vel is in mora sit? Resp. Periculum non transfertur eo ipso in morosum, vel culposum; hoc enim pœnale est, adeoque juris civilis. At is ex facto hoc illicito tenetur ad omne id, quod alteri ex culpa, vel mora alterius abest. Jus civile has ambages sustulit, & seposita de damno actione, culpam, & moram ex ipso contractu præstari vult.

Additio.

„ Uti in materia venditionis, ita & circa
„ locationem, & conductionem, jus Roma-
„ num curate cum jore naturæ conspirat.
„ Variæ autem quæstiones hic sunt distin-
„ guendæ. *Vel* enim agitur de periculo rei
„ locatæ, *vel* de periculo usus illius rei, vel
„ de periculo fructuum, *vel* de periculo pe-

„ cudum

„ cudum, *vel* de periculo operæ locatæ,
„ *vel* de periculo operis locati.

„ PRIMO casu res dubium non habet.
„ Si enim RES locata perit, chasmate,
„ terræ motu, incendio &c; res perit domi-
„ no. *Vid. supra* §. 6. Nisi conductoris cul-
„ pa perierit: *l.* 5, §. 2, *Comm. l.* 11, §. 2.
„ *l.* 19, §. 1. *l.* 60, §. 7. *l.* 25, §. 3, & 4, *Locat.*

„ SECUNDO casu itidem periculum domi-
„ ni est, si vi majori colonus impeditur, quo
„ minus re locata UTI possit. Ratio natu-
„ ralis additur in *l.* 15, §. 2, *locat.* ibi: *oportet*
„ *enim agrum præstari conductori, ut uti pos-*
„ *sit.* Conf. *l.* 33, *Locat.* Conductor igitur
„ non tenetur, nisi pro rata temporis, quo
„ usus est, *d. l.* 15, §. 2: adeo ut si incendio
„ ædes perierint, remittenda sit merces, *d.*
„ *l.* 15, §. 2; & si jam solvit, pro rata sit re-
„ stituenda, *l.* 19, §. 6, *Locat.*

„ Exc. Si ex persona, vel per personam
„ *conductoris* impedimentum contingat; tunc
„ enim conductor ad totam mercedem obli-
„ gatur. *Laut. comp.* 383. *Vide leges sequen-*
„ *tes.* Uti e contrario, si ex persona *loca-*
„ *toris*, vel per ejus personam impedimen-
„ tum oriatur, is teneatur ad omne id,
„ quod interest, & colonus actione ex con-
„ ducto agit, ut frui liceat. *L.* 33, *ff. Locat.*
„ *Laut. d. l. propter. l.* 9. *pr. l.* 19, §. 1. *l.* 25,
„ §. 1. *l.* 32. *Locat.*

„ TERTIO, si FRUCTUS rei locatæ
„ pereunt, distinguendum est, an percepti
„ sint, an non. *Priori* casu colonus dominus
„ fructuum factus est, adeoque pereunt do-
„ mino. *Posteriori* casu, si fructus pereunt
„ per grandinem, per uredinem, per locu-
„ stas, &c, periculum est coloni; nam do-
„ minus est seminis. At locator mercedem
„ nisi pro rata petere nequit; *l.* 15. §. 2.
„ & §. 7, *Locat.* hæc enim pro usu datur,
„ qui hic deficit.

„ Not. in æstimatione usus autem ratio
„ haberi debet præcedentium, & sequen-
„ tium annorum, ita ut ubertas reliquorum
„ annorum compensetur cum sterilitate an-
„ ni præsentis, *l.* 15, §. 2, & 4. *l.* 8, *C. locat.*
„ *l.* 25, §. 1, §. 5, §. 6, *Eod.*

„ Variæ hujus regulæ sunt exceptiones.
„ Nam locator integram mercedem petere
„ potest. 1°. Si casus ille non est extra con-
„ suetudinem, *l.* 15, §. 2, *ff. Locat. Struv.*
„ *Ex.* 24, §. 16. 2°. Si culpa conductoris
„ concurrit; uti si exercitu transeunte do-
„ mum deseruit, *l.* 13, *in. f. l.* 6, *Locat.* 3°.
„ Si partiarius est socius, *d. l.* 25, §. 5. 4°. Si
„ pacto casum in se recepit, *l.* 9, *C. Pignor.*
„ 5°. Si casus ex vitio rei locatæ oritur:
„ uti si rancis, aut herbis segetes corruptæ
„ fuerint, *d. l.* 25, §. 5. 6°. Si non omnes fru-
„ ctus perierint, sed super paucitate con-
„ ductor queritur, *d. l.* 15, §. 2, *junct.* §. 5,
„ *Locat.*

„ Bene autem notandum est, æstimatio-
„ nem damni fieri juxta pretium in contra-
„ ctu (scil. *in dem Anschlag*) statutum:
„ non vero juxta pretium præsens, (*nach*
„ *dem Marckgängigen Preiss.*)

„ QUARTO quæritur cujus sit pericu-
„ lum PECUDUM? Distinguendum jure
„ naturali est, an pecudes sint locatoris, ita
„ ut earum usus saltem conductori locetur:
„ an vero sint conductori propriæ? *Priori*
„ casu dominium pecudum perit locatori,
„ indeque conductor pro rata temporis, quo
„ usus non est, pensionem detrahit; nam
„ pro usu quoque pecudum pensionem sol-
„ vit: ubi tamen merito attendendæ sunt ex-
„ ceptiones 1, 2, 3, & 4, ante allegatæ. *Po-*
„ *steriori casu* omne periculum est conducto-
„ ris, utpote domini: neque enim æquitati
„ convenit ut locator, qui nec jus in illas
„ pecudes habet, nec utilitatem inde per-
„ cipit, (nam conductor, cui pecudes pro-
„ priæ sunt, ideo minorem pensionem sol-
„ vit) damnum casu datum resarcire tenea-
„ tur domino. *Struv. Ex.* 24, §. 6. Propriæ
„ autem videntur factæ conductoris, si æsti-
„ mato ei dantur, qui contractus socidæ vo-
„ catur. *Struv. d. l.*

„ QUINTO, si OPERA *locata* est, ea-
„ que præstari non potest, distinguendum
„ est, an per conductorem, an per locato-
„ rem stet. *Priori* casu integra merces præ-
„ stari locatori operæ debet, quia is paratus
„ est præstare, & interim operas alii locare
„ non potest, *l.* 61, §. 1, *ff. Locat. l.* 19,
„ §. 9, *l.* 38, *Eod. l.* 24, *Cond. & dem.* 61,
„ *Reg. jur.* (Secus igitur, si ex opera sua
„ aliunde utilitatem perceperit). *Posteriori*
„ casu, si locator operæ, v. g. ob morbum,
„ ob captivitatem, &c. (*d. l.* 19, §. 9.) im-
„ peditur quo minus alteri operas præstare
„ possit, ejus est periculum; ipse causa est
„ quod stare promissis non possit: indeque
„ mercedem promissam exigere nequit; quin
„ acceptam restituere tenetur, *l.* 15, §. 6,
„ *Locat.* At nec contra eum agi ad id, quod
„ interest potest, *l. f. ad l. Rhod.*

„ SEXTO, si OPUS *conficiendum* loca-
„ tum est, distinguendum, *an* materia a lo-

 „ catore

„ catore operis data pereat, *an* opus confectum. Si *materia* perit, quæ reddi debebat in eadem specie, ea perit domino materiæ: nisi 1. culpa facientis concurrat, *vid.* *l.* 31, *ff. Locat.* vel 2. aorum ei datum sit ut in eodem genere restituatur; quia æstimato data est materia, & conductor operis ejus dominus fit, cui proinde materia illa perit, *l.* 31, *ff. locat. l.* 36, *Eod.* Si vero *opus* ipsum interit, periculum est ejus, qui opus faciendum conduxit, i. e. opificis, *d. l.* 36, donec vel approbatum, vel admensuratum sit, (si scilicet ad pedes, vel ad mensuram opus præstari debet. *Ibid.* Nisi 1. per locatorem stet quo minus approbetur: *d. l.* 36. (modo tale opus sit, ut probari debeat) *l.* 37, *l.* 59, *Eod.* vel 2. vi majori pereat, *d. l.* 36, *d. l.* 59: *vel* 3. casus vitio soli, vel rei accidat, non vitio operis, *l. fin. l.* 15, §. 2, *Locat.*

Quæ eo tempore tantum valebat] „ i. e. tempore translationis. Si ergo per locatorem non stet quo minus uti non possit, periculum est conductoris.

Quanquam & legibus &c. immutari id posse] „ Jure Romano, & moribus propter casum insolitum merces remitti solet. *l.* 9, *C. pign. act.*

Et pactis] „ Prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est.

Si tamen locator &c. alii eam locaverit, quicquid consecutus inde fuerit rependet primo conductori] „ Si locator rem locavit Titio, ac mercedem accepit (id enim hic supponendum est): is vero vinculis detentus uti re locata nequit, & ideo dominus eam locat Cajo; hoc caso verum est mercedem restituendam esse Titio, quia dominus ex alieno, nimirum ex usu alii concesso, locupletior fieret.

A D §. XIX.

P L U R I S *rem vendi, minorisve emi posse, si in gratiam alterius vendatur*] Quia partes pro lubitu de re sua, & de ejus pretio statuere possunt, ex quacunque moveantur causa, sive indigentia, sive luxuria, sive gratia alterius.

Idem & de re, aut opera locata, conducta ve, intelligendum est] „ Auctor ait, minui mercedem a parte locatoris, si is in gratiam conductoris locet: & augeri a parte conductoris, si is in gratiam locatoris rem conducat. Sequitur hoc ex natura dispositionis; partes enim pro lubitu de sua mercede, & rei suæ usu disponere possunt.

Poterit de singulis mercedem pacisci] Quia singuli utilitatem percipiunt ex re, & opera aliena.

Ubi lex non obstat] „ Sic v. g. Nuncii judiciorum plura uno itinere decreta insinuare, vel plures actorum fasciculos ad facultatem eandem transferre solent. At his casibus litigantes sumtus itineris saltem pro rata solvunt; idque plerisque judiciorum moribus cautum est.

Extrinsecum est contractui] „ Vera ratio est, quod singuli ex opera illa utilitatem promissam in solidum percipiant.

Neque respectu primi quidquam minuit de æstimatione] „ Quia utilitatem promissam ex opera plenissime percepit, neque cum primo conventum est ne aliis quoque opera illa proficere debeat.

A D §. XX.

E T *quanquam jure naturali vetitas esse usuras, receptior est sententia*] Præmittendum est, usuram hic dici, quod solvitur pro usu rei alii debitæ, quæ in quantitate, & abusu consistit. Talem usuram, dicimus, jure naturæ omnino licitam esse: 1. quia is, qui promittit usuras, disponit de re sua; prout ergo disponit, ita jus est: inprimis 2. cum non gratis usuras promittat, sed pro usu pecuniæ alienæ, qua uti non potest, nec utendi jus habet, adeoque merito commodum, quod ex re aliena percepit, restituit. Accedit 3. quod usura in concessione quantitatis idem sit, quod merces in locatione, seu concessione usus rei; utraque enim datur pro usu rei alteri debitæ. Confirmatur id 4. ex sacra historia, quæ nos docet, Deum usuras cum extraneis permisisse, *Deut.* 23, 19, & 20: non autem permissurus fuisset si jus naturæ illis repugnaret. Ipse Servator, perfectionum ille Doctor, per parabolam objurgavit eos, qui pecuniam sibi commissam fœnori non locarunt, ut dominus reciperet pecuniam cum usuris. *Luc.* 19, 24. *Matth.* 25, 27. Sane 5. nulla prohibitio naturalis, nec prohibendi ratio allegari potest, quæ impediat quo minus pro usu meæ pecuniæ, vel quantitatis, ab alio æstimationem recipere possim

possim. Unde 6. apud omnes gentes usuras accipere licitum fuit.

Equidem 7. ex veteri testamento in contrarium allegari solent loca in *Exod.* 22, 25. *Lev.* 25, 35. *Ezech.* 18, *v.* 8. *Psalm* 14, 8. *Ps.* 15, 20 *&c.* Resp. Agunt hæc loca de jure forensi Hebræorum, quo usuræ NB. cum fratribus, i. e. Judæis prohibentur. Hoc autem mere civile esse, vel ex eo apparet, quod cum extraneis usuræ licitæ fuerint. Atque hinc apparet, loca, quæ ex novo fœdere adduci solent, *Luc.* 6, 24. *Matth.* 7, 12. 2. *Chor.* 8, 13, *&c.* vel loqui de eodem jure forensi, vel saltem agere de perfectione, & virtute liberalitatis, ac beneficentiæ.

Additio.

„ Celebrem hanc quæstionem uberius ex-
„ plicavit B. Parens *in Disp. de Anatocismo*
„ §. 5, *usque ad* §. 18. Verba ejus hæc sunt.

P r i m u m antem omnium de justitia usurarum in genere quæri potest. Sed cum & a plurimis prolixe id tractatum, nec hujus adeo instituti sit, paucis defuugemur. Quæritur itaque, an sacræ, sive veteris, sive novi fœderis tabulæ usuras prohibeant? Equidem utut Hæbræis interdictum fuerit ne invicem fœnerentur, *Deut.* 23, *vers* 19. (quod tamen ad acerbiores fœnerandi rationes alii restringunt, & merito, *Exod* 22, *v.* 25. *Levit.* 25, *vers.* 35, *& seq.*): at cum peregrinis, & aliis gentibus, id plane permissum fuit. *Deut. d. c.* 23, *v.* 20. Nimisque frivolum est commentum eorum, qui eam permissionem referunt ad solos hostes: tum quia nulla est prohibitio nisi inter solos Judæos, qui soli, non peregrini, ab ista permissione certo modo eximuntur; *Deut. d. l. Exod. d. l. Lev. d. l.* tum quia fœneratio est pars commercii: cum hostibus antem non erat liberum Judæis commercium. Vid. *Deut.* 5, *v.* 10, *& seq.*

Sic ipse Salvator usuras in parabola tanquam rem laudabilem exhibuit. *Matth.* 25, *vers.* 27. *& Luc. c.* 19, *vers.* 23. *Oportuit*, inquit, *te committere pecuniam nummulariis, & reversus, ego recepissem utique quod meum est cum usura.* Nec obst. *cap.* 6, *Luc. Mutuum date, nihil inde sperantes.* Resp. Præcipit ibi Servator beneficentiam, & mutua hominibus officia: præcepto autem beneficentiæ non tolluntur ulla commercia; cum ea invicem nihil adversentur.

Neque argumentum Grotii tale est, ut assensum extorqueat, cum dicit, sufficere nobis debere legem a Deo Hebræis datam. Nam lex ista civilis, seu forensis Hebræorum fuit, non Jus Gentium, ut ex dictis patet.

Non minor contentio est, an jure naturali usuræ sint licitæ? id quod nonnulli Philosophorum, & Politicorum negasse videntur: sic Plato *lib.* 5. *de legib.* inquit: *Nullus det pecuniam sub fœnore, alioquin neque licebit usuram, neque sortem repetere.* Cicero *lib.* 2, *de Off. in fin.* dicit: *Fœnerare esse nihil aliud, quam hominem occidere. Agis, Atheniensium Dux adeo exosum habuit fœnus, ut omnium fœneratorum tabulas, igne supposito, in foro cremaverit, quo igne nullum clarius lumen se vidisse, dixit Agesilaus.*

At spretis his omnibus, usuras jure naturali licitas esse, asserimus; vel hac unica ratione, sed certissima: quod domino usus pecuniæ suæ, uti aliarum rerum suarum natura competat, non alii. Itaque si quis utitur aliena pecunia, perinde tenetur usum, vel æstimationem usus domino restituere, ac usum, seu fructus prædii alieni, si eo usus fuisset. Atqui usura nihil aliud significat, quam æstimationem usus; idemque est in mutuo, similibusque negotiis, quod merces in locatione; & adeo non minus licita, ac ipsa merces locationis. Et licet forte debitor non perceperit usuras ex pecunia ista, tamen non minus tenetur, ac is, qui prædio alieno usus est, & sua negligentia fructus, quos potuit, non collegit; quia id domino, qui usum illum percipere potuisset, non obest. Quin ex pecunia, ejusque locatione, & commercio, non minus utilitas quæri potest, quam ex ædificio, ejusque locatione; utrumque enim est res natura sterilis, *l.* 62, *in pr. ff. de Rei Vind.* & utrobique usus rei locatur. Unde Horatius nummos fœnori acceptos dixit *conductos*. Hor. *lib.* 1, *sat.* 2, *in pr.* Atque ita sentiunt Hagen. *de usur. c.* 3. Cloppenburg *de fœnor. c.* 5, *&* 6. Hahn ad Wesenb. *ff. de usur.*

Nec movent, quos allegavimus, Philosophi, quippe qui non de justo fœnoris usu, sed de ejus abusu, & excessu: non de eo, quod intrinsecum iis est, sed quod accidere eis vitio hominum solet, tractant. Conf. Grot. *lib.* 2, *cap.* 12, §. 20.

Sic & facile est destruere arcem adversæ sententiæ Aristotelis *lib.* 1, *polit.* c. 6. *&* 7, ideo fœnus cum natura committentis, quia pecunia sit suapte natura sterilis. Nam & domos, & res alias natura infœcundas esse constat, quas tamen hominum industria fructuosas fecit. Itaque etsi ex pecunia fructus natura non oriatur, *l.* 62, *ff. de Rei vind.* opera tamen, commercioque hominum produci inde fructus possunt, *l.* 3, *ff. us. car. rer. l.* 15, *ff. de alleg.* Conf. *thes.* 9.

Nec magis movet, quod idem Aristoteles ait, usuras contra naturam nummi esse; qui constitutus est ad permutandum, non vero ad fœnerandum, *l.* 1, *ff. de contrah. emt.* Nam uti ipse nummus, ita omnis illius usus ab instituto hominum, & gentium, non vero a natura est; & in eo consistit, ut possint eo uti, non ut teneantur: neque decretorium id Gentium jus est, sed (ut ita loqui liceat) permissorium. Quin nec restrictus est ille usus jure Gentium ad permutationes; sed domino jus integrum est, uti aliis rebus suis, ita & nummis, prout lubet utendi. Sic usus naturalis vini est ut bibatur, frumenti ut edatur; utrumque tamen & vendi, & permutari potest.

Porro opponitur, creditorem lucrum captare ex re aliena. Sed contra, quod nobis ab alio debetur, non est æs alienum, sed nostrum, *l.* 213, §. 1, *ff. de verb. sign.*

In omnium quoque ore est, mutuum esse gratuitum, & officio contrariam mercedem, *l.* 1, *ff. mand.* Sed Resp. Mutuum gratuitum dicitur, quia ex vi negotii mutua præstatio non est, uti est in emtione. At pacto, vel lege fieri potest, ut pro mutuo aliquid præstetur; nam & commodatum rei gratuitum est, potest tamen & pro usu ejus merces promitti, & conductio fieri.

Denique arguunt ab æquitate, quod quia periculum accipientis est, etiam ejus commodum esse debeat. Resp. Hoc natura verum, aut necessarium non est, nisi in re propria; sed videtur in eo aliquid æquitatis esse: & ideo lex civilis aliquando jus inde ita constituere solet. De reliquis dubiis, quæ adhuc moveri solent, videri potest Hagen *tract. de Usur.* & Hahn. ad *Wesemb. h. l.*

Jure civili usuras esse permissas, dubium non est; non tamen in infinitum, sed cum certa, & justa moderatione. Et quidem veteri quoque jure eas restrictas fuisse, patet ex *l.* 29, *ff. usur. l.* 26, §. 1, *ff. de condict. ind. l.* 20, *C. ex quib. caus. infam. irrog.* at plenius a Justiniano in *l.* 26, *C. de usur. ubi DD.* In Imperio quincunces usuras tantum permissas esse, nisi moribus loci aliæ receptæ sint, satis constat ex *Ordin. Politicis sub tit. von Wucherlichen Contracten.* Etsi autem Gailius *l.* 2, *obs.* 5, *n.* 6, & Heigius *l.* 2, *q.* 1, existiment, usuras nec jure constitutionum Imperii hodierno licitas esse; falli tamen eos, patet ex *Rec. dep.* 1600, §. *So viel nun*, ubi permittitur ex mutuo quoque usuras quincunces ob moram exigi, si creditor pluris sua interesse probare nequeat. Neque obstat *Recess. Dep.* 1586, & 1594, ubi prohibitum est ex causa mutui usuras adjudicare. Nam id ideo, quia mutuum stricti juris contractus est, ex quo nec jure civili usuræ debentur, nisi in stipulationem deductæ sint. At postea in mutuo quoque admissæ sunt usuræ ex mora, *d. Recess. dep.* 1600, §. *So viel nun*, 152.

Denique Quær. an usuræ jure Canonico licitæ, nec ne? Et quanquam illud usuras regulariter illicitas statuat, easque damnet, & inter genera criminum deputet, *tot. tit. X. de usur. & in 6. eod. tit. Clement. eod. & c.* 2, *c.* 4, *& seq. distinct.* 47, *c.* 9. *dist.* 46, *c.* 11. *dist.* 88, ubi multa ex Ecclesiæ DD. afferuntur, qui tamen, cum fontium divinorum auctoritatem sequantur, eorum quoque dicta eandem ferent interpretationem. Jure Divino autem usuras non plane illicitas, sed lege forensi tantum restrictas esse *th.* 5. *hujus sect.* prolixe probatum est.

Abulensis] „ Conf. *Pufend. J. N. l.* 5, *c.* 7, §. 9, & 10. *Selden. J. N. l.* 6, *c.* 9.

Tantundem & de commodato dici potest] „ Gratuitum dicitur mutuum, quia ex mutuo non solvuntur usuræ, nisi promissæ sint (nam si creditor usuras non rogavit, vel debitor non promisit, utitur quantitate aliena, ex liberalitate, & voluntate domini). Cæterum differunt mutuum, & commodatum, quod in *mutuo* quantitas versetur, in *commodato* species; quod in *mutuo* dominium transferatur, in *commodato* solus usus rei; quod in *priori* usura accedere possit, in *hoc* non possit.

Cum tamen pro usu rei pretium exigere illicitum non sit] „ Verum est, id non illicitum esse; at tunc non est commodatum.

Sed efficiat ut contractus in alitud nomen transeat] „ Immo nunquam fuit commodatum, utpote cujus forma in eo consistit, quod gratuitum esse debeat: sed est vel locatio rei, aut operæ, vel contractus innominatus do ut des, vel do ut facias.

Nec magis urget quod suapte natura sterilis est pecunia] „ Cum enim usum non producat, nec æstimatio deberi posse videtur.

Nam & domos &c. hominum industria fructuosas fecit] „ Fructus sunt vel naturales, vel civiles: illi ex re ipsa oriuntur, hi ex facto hominum; hoc igitur casu res fructuosa fit ex hominum facto. Jure naturæ autem sub re continetur omnis fructus; non tantum is, qui ex re oritur: sed & is, qui occasione rei producitur.

Sed notandum est] „ Objectio obscura est; at obscurior responsio. Objiciebat sibi Auctor, usuram esse æstimationem usus ejus rei, quæ mutuo datur, usum autem natura nullum esse ejusmodi rei, quæ utendo consumitur (adeoque ubi ipsa substantia usu perit): indeque concludit, pro usu, qui natura non est, æstimationem exigi non posse.

„ Respondet Grotius, id verum quidem esse; & repugnare, aliquid exigi pro usu rei si ipsa res in abusu consistit, & utendo perit: at jus reddendi mutuam pecuniam, aut vinum, post certum tempus, esse aliquid æstimabile; adeoque pro illo tempore, quo jus penes alterum est, & quo alter jure illo utitur, æstimationem merito exigi posse.

„ Idque illustrat exemplo usufructus constituti in pecunia, & vino, &c; hic enim itidem verum usumfructum constitui non posse, ait, quia non potest restitui res salva substantia (res enim in abusu consistit, adeoque non res ipsa, sed res pro re restitueretur): at quia fructuarius rem illam non nisi finito usufructu restituere tenetur, & interim ea utitur, hoc ipsum jus, alteri collatum, esse aliquid æstimabile;

,, bile; quod vel exinde constare, ait, quia cedi alii potest.

,, Vera responsio, & quæ totam rem exhaurit, hæc est, quod in mutuo non exiguntur usuræ pro usu rei, utpote quæ jure dominii in alterum transit; sed pro usu quantitatis, quam debitor ex sua dispositione præstare, & reddere debet: hic igitur usus quantitatis alienæ æstimari, & pro illo usu aliquid exigi potest, quod dicitur usura. *Vid. l. 2, & 3, ff. de Reb. cred.*

Quæ usu pereunt] ,, Supra enim diximus, alias esse res, quarum usus a substantia separari potest: alias, quarum usus in abusu consistit, i. e. ubi res ipsa utendo consumitur. Vid. *L. 2, c. 3, §. 6, Prop. I. pag.* 141.

Aut in alterius dominium transeunt] ,, Uti si usus rerum fungibilium conceditur.

Ususfructus SCto introductus dicitur] ,, Ususfructus definitur jus utendi fruendi re aliena salva substantia, *pr. Inst. de usufr.* Hinc jam constat, usumfructum constitui non posse in pecunia, vino &c, quia his rebus uti salva substantia non possumus; quia utendo ipsam substantiam consumimus. At SCtum constituit, ut in quantitate ususfructus consistat, adeoque non res, sed quantitas finito usufructu condici possit, *l. 5, §. 1, ff. de usufr. earum rer.* Hoc casu cautio de restituenda eadem quantitate instar proprietatis est, *§. 2, Inst. de rer.* Unde hæc cautio remitti nequit. *L. 1, C. usufr.*

Non tamen effectum ut proprius ususfructus esset] ,, Id enim fieri non potuit, quia definitio ususfructus hic cessat; non enim usus pecuniæ concipi potest salva substantia.

De voce ususfructus agi] ,, An scilicet verus ususfructus dici possit?

Quæ certe secundum suam proprietatem tali juri non congruit] ,, Quia pecunia, vino &c, uti non possumus salva substantia.

Non tamen sequi inde, tale jus nihil esse, aut non æstimabile] ,, Dixi, non esse usumfructum verum: sed quia quantitas restitui, & ideo caveri debet; hæc ipsa quantitas auctoritate SCti pro substantia habetur, & ejus usus omnino est aliquid æstimabile.

Si quis proprietario tale jus cedat, pecuniam posse exigi eo nomine] ,, Si fructuarius, cui in quantitate ususfructus est constitutus, jus suum cedit proprietario; hic agere ad restitutionem quantitatis potest: adeoque illa quantitas omnino est aliquid æstimabile.

Sic & jus illud, non nisi post certum tempus reddendi pecuniam, aut vinum, est aliquid æstimabile] ,, Putat igitur Auctor, æstimari in mutuo, quod debitor post certum demum tempus restituere debeat pecuniam &c. At verius est, æstimari hic usum quantitatis; nam debitor utitur quantitate aliena: pro hoc usu etiam naturali ratione exigi aliquid omnino potest. *Vid. not. primam ad h. num.* 2.

Minus enim solvit qui tempore minus solvit] ,, *Arg. §. 33, Inst. de act.* Dixi, non æstimari tempus, sed usum quantitatis alienæ.

Atque ideo ἐν ἀντιχρήσει usus pecuniæ cum fructibus prædii compensatur] ,, Antichresis, seu pactum antichreticum est, & quo creditori jus re pignorata utendi fruendi, in vicem usuræ, vel pro usura æris alieni conceditur, *Laut. comp. p.* 231. Auctor itidem rationem hujus usus in eo ponit, quod jus, rem mutuo datam non nisi post certum tempus restituendi, sit aliquid æstimabile, & ideo fructus pignoris cum usu pecuniæ pensari possit. Vera ratio est, quod quantitatem debitor restituere teneatur; hæc quantitas aliena est, & pro ejus usu creditor aliquid sibi pacisci potest: sive igitur paciscatur certam quantitatem, sive fructus pignoris, pactum id valet ex dispositione partium.

Et aliis] ,, Vid. *Plat. l. 5, de Leg. Cic. L. 2, de Off. in fin.* ubi usuras accipere ei est occidere. Lycurgus usuras Spartæ, Agis Athenis prohibuit. *Alex. ab Alex.* 1, 7. Add. *Heig. l. 2, q. 2, Bachov. Vol. 2, disp. 3, th.* 1. *Arist.* 1, *pol.* 10, &c.

Ea respiciunt non tam quod intrinsecum ei est, quam quod plerumque ei adest] ,, Improbant illi excessum, avaritiam, aliasque imperfectiones, quæ ex usuraria pravitate sequi solent.

Sufficere nobis debet lex a Deo Hebræis data] ,, Putat Auctor, abstinendum ab usuris, 3
quia Deus eas prohibuit inter Judæos. Conf. *l. 3, c. 20, § 43, n.* 4. At cum lex hæc sit mere forensis, merito dicendum, eam cum republica Hebræorum interiisse. Bene id observavit Gron. *h.*; additque rationem, quod Deus permiserit Hebræis fœnerari extraneis, non permissurus si fœnus per se injustum esset. *Vid. Salmas. de usur. c.* 20, & 21.

Si

Si non necessaria, certe honesta moraliter] „ Atque hinc ad jus naturæ laxius, vel falsum ad jus divinum voluntarium hanc prohibitionem refert: quod refutavimus in *Dissert. Proœm. II, c.* 1, §. 13, *n.* 7; juncto *c.* 2, *& seq. & Dissertat. Proœm. III, c.* 1, §. 3. *& cap.* 2, *Sect.* 3, §. 31.

Unde & aliis maxime moralibus annumeratur] „ Sane, laudabile maxime est, subvenire indigentibus, sepofita spe lucri, aut commodi.

Ezechielem capite decimo octavo] „ *Vers.* 8, 9. *Qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, &c., hic justus est, vita vivet.*

Quæ autem hujus generis sint Christianos quoque obligant] „ Late hoc examinavi supra *L.* 1, *c.* 2, §. 6; *& in Dissert Proœm. III, Cap.* 2, *Sect.* 3: simulque probavi, legem Evangelii nos non obligare, nisi tanquam regulam perfectionis.

Quippe vocatos ad majora virtutum specimina] „ Sed hæc virtutum specimina non imponunt agendi necessitatem, ad effectum ut adigi, & pœnis compelli ad ea peragenda possit: quia tunc desinunt esse virtutes. *Dict. cap.* 2, *Sect.* 3.

Et quæ tunc officia homini Hebræo, aut alioqui circumciso præstari jubentur, ea nunc &c.] „ Uberius hanc thesin examinavimus supra *L.* 1, *c.* 1, §. 17, *n.* 4. *c.* 2, §. 6, *n.* 5. *Add. proleg.* §. 50. *& dict. dissert. Proœm. III, c.* 1, *Sect.* 3.

Nam hujus cum Hebræo par causa erat] „ Factus nempe proselytus, non domicilii, sed justitiæ: de qua differentia *vid. L.* 1, *c.* 1, §. 16.

Omni populorum discrimine per Evangelium sublato] „ Discrimen populorum sublatum est ad effectum salutis; omnes enim per Evangelium ad salutem vocantur: at quod leges civiles, & forenses, quo pertinent usuræ, earumque prohibitio, attinet, alii populi non obligantur; quin nec ipsi Judæi, utpote republica eorum sublata.

Latiusque extenso proximi intellectu] „ Quatenus id verum sit, late expositum est supra *proleg.* §. 14. *& l.* 1, *c.* 2, §. 6, *n.* 3. *&* §. 8, *n.* 10.

De homine Samarita apologus] „ Servator hic inculcabat regulas perfectionis, quas homines invicem observare debent, si præmio virtutibus destinato gaudere velint.

Lactantius] „ Loquitur de virtute, & perfectione, non de jure; quo & Ambrosii doctrina pertinet.

Ipse Cæsar Augustus notavit aliquos] „ Apud *Suet. in Aug. c.* 39. Jure naturæ nihil hic turpitudinis subest. Pecunia, quæ mutuo mihi data est, mea est, ex qua quidquid lucri capere possum, meum est. Nihil ergo obstat, quo minus eandem pecuniam graviori fœnore collocare possim. Recte igitur monet *Grot. h.*, Augustum notasse saltem equites Romanos, quibus hoc fordidum putavit: nec ob fœnus, sed ob tale fœnus.

Ad §. XXI.

Cum *tamen pacta sint generis alterius*] „ Auctor in genere statuit, usuras ex pecunia mutuo data peti, & exigi, morali saltem honestate non posse; at excipit casum, ubi pactum alterius generis accedit: uti si damnum patitur ex datione pecuniæ, vel lucrum ejus cessat, &c. Verum, in singulis nunc videbimus, usuram veram hic subesse: adeoque ex his ipsis exemplis probari, usuras licite exigi posse.

Ut de repensando damno, quod facit qui pecuniam dat mutuam, eo, quod diu pecunia careat] „ Atqui hæc vera est usura; nam ea solvitur pro utilitate, quam debitor ex re mea consequitur: adeoque in pensationem damni, quod ex carentia quantitatis illius, quam debitori solvi, mihi contingit.

Item de lucro ob mutui dationem cessante] „ At hæc iterum vera usura est; nam si quantitatem illam retinuissem, ea, uti, & lucrum ex ea capere potuissem: adeoque pro lucro hoc cessante exigo ab altero usuram.

Deducto scilicet incerto spei, & labore, qui subeundus fuerat] „ Auctor putat, æqualitatem observandam esse inter mutuum, & lucrum, quod propter mutuum promittitur: indeque ait, deducendum esse a lucro incertitudinem spei, & operam, quam debitor forte impensurus est. Sed frustra hæc dicuntur: diximus, debitorem, omni æqualitate sepolita, pro usu quantitatis, quam alii concedit, & qua ipse interim caret, æstimationem, seu usuram sibi stipulari posse, idque in infinitum, absque deductione sive eventus, sive laboris; quia partes prout de suo jure disponunt, ita jus est.

Sic

Sic etiam pro impensis ejus, qui multis dat mutuam pecuniam, & in hoc paratam habet] ,, Eadem hic ratio est, quæ in præcedentibus; nam hæ impensæ solvuntur a debitore pro usu quantitatis, quam paratam habuit creditor.

Et pro periculo amittendæ sortis ubi idonee non cavetur] ,, Adeoque ubi æstimatio periculi solvitur creditori.

Usura vere non est] ,, Diximus, esse veram usuram, seu æstimationem usus, & quidem quantitatis alienæ, &c; quæ æstimatio major fit si pecuniam paratam habere debet, si metus est amittendæ sortis, &c. Tota igitur res dependet a partium dispositione.

Sub modico lucello elocat] ,, Immo hæc est vera usura; conceditur enim usus quantitatis meæ pro pretio: hoc negotium igitur licitum est. Quod vero modice id fieri debere, dicit Pantænetus, id juris civilis est; jure naturæ enim partes in infinitum pretium illud determinare possunt.

Negat fœneratorum odio prægravandum] ,, Apud Athenienses omnis usura prohibita erat. *Vid. Corn. Nep. in Att. post pr.* Sed elocabatur talis pecunia; neque tunc mutuum vocabatur, aut usura, sed locatio, & merces: quæ omnia in fraudem legis fiebant.

Ad §. XXII.

QUÆ *concedunt aliquid stipulari pro usu pecuniæ*] ,, Quod inter omnes fere gentes, ubi pecunia cognita est, fieri solet: & ob utilitatem publicam certa quantitas definiri solet.

Octo nummos in 100] ,, Legibus Imperii Romano Germanici quincunces tantum approbantur. *Rec. Imp.* 1577. *tit.* Von Wucherlichen Contracten, & *Rec. dep. spir. de anno* 1600. In Marchia sex inter Christianos, Judæo autem duodecim usuræ nomine permittuntur, si ad breve spatium pecunia mutuo datur.

Siquidem vere stant intra compensationem ejus, quod abest] Leges humanæ centesimam, si velint, usuram statuere possunt: etsi nulla proportio sit inter usum pecuniæ, quem debitor percipit, & inter usuram, seu æstimationem usus; immo etsi debitor plane pecunia usus non sit, vel creditor quoque uti ea non potuisset. Neque jus naturæ repugnat, ubi jus est quoties partes de suo jure disponunt.

Sin eum modum excedunt, impunitatem præstare possunt, jus dare non possunt] Quæritur, an usuræ usurarum jure naturæ exigi possint? Explicavi rem in Disputatione de Anatocismo *Sect. I*, §. 18, & 19. his verbis:

HACTENUS satis pro instituto de usuris. Sequitur, an usuræ usurarum, & quo jure licitæ sint? Ex traditis patet, ipsas usuras sortis omni fere jure promitti ad certum usque modum posse, & deberi quoque non promissas: sed & anatocismum, seu usuras usurarum, jure naturæ non modo ex pacto, & promissione, sed & non promissas, si lege id constitutum fuerit, deberi quidem ob moram posse, existimamus, cum & debitor paciscendo de re sua disponat, & lex moram ejus ita punire possit; uti sane edicto illo, cujus Cicero meminit *in d. l. 5, ad Att. ep. ult.* permissæ, & debitæ fuere centesimæ usuræ cum anatocismo anniversario, ut ibi dicitur. Unde constat, usurarum menstruam, anatocismi annuam fuisse exactionem. Sed & quorundam locorum usu permittitur.

Verum si promissæ non sint usurarum usuræ, nec jure naturæ debentur. Jure vero Civili omni, & Canonico, omnis anatocismus penitus adeo rejicitur, ut nec debeatur jure, nec promitti possit ulla usuræ usura, idque ex duplici capite: tum, quia jura hac quoque ratione cohibere usuras voluerunt, ex causis *th.* 1. memoratis: tum quia, uti accessio accessionis non est, sic nec commodi commodum, nec mercedis (cujus instar est usura *th. 9.*) merces, nec denique (cum usuræ vicem pœnæ obtineant, & pro pœna moræ sint) pœnæ pœna esse queat. Atque ita hodierno quoque jure omnino improbatus, ac illicitus est omnis anatocismus, per *Ord. Pol.* 1500., *tit.* 17.

Additio.

,, Si dicendum quod res est, jure naturæ usuras usurarum semper deberi, puto, etsi promissæ non fuerint. Is enim, qui mea pecunia, vel potius quantitate utitur, ac pro eo usu annuas usuras promittit, nec solvit has ipsas usuras, plus suo habet; utitur jure alieno; mihi aliquid abest, unde lucrum capere possem si debitor usuras solvisset: adeoque ex natura obligationis sequitur, æstimationem ejus, quod facto debitoris mihi abest, i. e. usuras usurarum, solvi debere.

,, Jure Civili id prohibitum est ex ratione mere civili, quod, nimirum, usuræ sint accessio sortis; contradictionem igitur inferre, putant JCti, dari accessionem accessionis. At 1. verum non est, usuram esse sortis accessionem: obligatio ad præstandas usuras est æque principalis, ac mutuum ipsum, eaque obligatio ex pacto partium oritur. Sed & 2. verum non est, accessionem accessionis dari non posse: si enim

„ enim acceſſioni aliquid accedit, prior acceſſio eſt inſtar principalis ratione ſecundi acceſſorii Sane, jure civili pro mercede uſuram exigere lic tum eſt, ſi conductor in mora ſit. *L.* 2, *l.* 17, *C. locat.* Uſura autem, quæ pro uſu pecuniæ alienæ ſolvitur, idem eſt, quod merces, quæ pro uſu rei alienæ datur.

Ad §. XXIII.

Contractus *avertendi periculi, quem aſſecurationem vocant*] Originem, naturam, & definitionem hujus negotii expoſui in Diſput. *de Aſſecuratione* §. 1, *uſque ad* §. 34. Ita enim ſe res habet,

Si quæ ſunt res, quæ maxime ad humanæ neceſſitatis conſervationem neceſſariæ cenſendæ, utique ſunt commercia: magna enim pars eſt felicitatis publicæ, civitatum, ac gentium, ſi commerciorum ſolertia, & opportunitatibus florent. At illas præ cæteris civitates beatas opum, ac rerum omnium affluentia exuberare videmus, quibus propitius Mercurius per media fluctuum pericula divitias ſuas adnavigat. Mare publica illa, & communis omnium gentium via eſt, qua totius orbis opes congregantur, & quicquid ubivis locorum natura tulit, vel in ulla terrarum parte in deliciis, & in pretio, ac præcipuum habetur, ab ipſa inde Antipodum plaga, iisque locis aſportat, quo terreſtris negotiatio penetrare nequit, ſed vel immenſis interlabentis Oceani ſpatiis, vel inſuperabili viarum intercapedine, ac difficultate excluditur. Hac via a tenuibus initiis crevit Reſpublica Venetorum, ut Owenus de ea cecinit:

Ut mare non niſi aquæ, cœlum nihil eſt niſi ſtellæ:
Sic ſunt Venetiæ nil niſi divitiæ.

Quæ & cauſa eſt cur longe favorabilior quoque in legibus habeatur maritima, quam terreſtris negotiatio, *l.* 1, §. 20, *ff. Exercit. act.*

At quot, quantisque cum periculis conjuncta hæc diteſcendi ratio; adeo ut unius horæ calamitas naufragiis, tempeſtatibusque, ſæpe plurium annorum operam, ſollicitudinem, atque induſtriam hauriat, & congeſtas a multo tempore copias una prædonum, aut piratarum incurſio, aliæque hominum, vel cœli, vel temporis injuriæ repente conſumant, atque abſorbeant. Hinc nihil ad conſervanda commercia, & avertendas tantas opum privatarum clades utilius eſt, quam ut alii in partem diſcriminis vocentur, & tanta pericula dividantur, & diſpertiantur inter plures, qui facilius, quam unus, ſolusque dominus, tantam rerum jacturam ferre, ac reparare poſſunt.

Hæc periculi in plures diſtributio fit contractu, quem mercatores vulgo vocant (& quo nunc verbo nobis quoque uti, ut neceſſarium, ſic liberum erit) Assecurationem; qua periculi, quod in ſolum dominum incumbebat, partem aſſecurator ſuſtinet; atque ita uterque in damni æque, ac compendii eventum concurrunt, ut cadente caſu ille rerum perditarum, hic illi periculi pretium ſolvat: at navigatione feliciter peracta, ille haud modicum commercii fructum percipiat, hic periculi pretium integrum lucretur. Quam materiam ut elegantem non minus, quam etiam ab utilitate ſua in foro, vitaque civili quam maxime commendatam, ſub diſputationis incudem revocare conſtitui: nec me moratur, ab aliis id argumentum quoque tractatum fuiſſe, cum plurima adhuc aliorum induſtriæ relicta ſint. Etſi autem amplior iſta materia ſit, temporis tamen præfixi anguſtia; quæ nunc & propoſitum meum, & diſputationem exiguis valde ſpatiis coercet, facile me abſolvet.

Licet vero ipſum vocabulum aſſecurationis vetuſtioribus JCtis incognitum fuerit, non tamen plane ignotam fuiſſe ſuſceptionem periculi, vel damni ex certa conventione, colligere eſt ex illo Livii Lib. XXXIII. c. 49: *Ut quæ in naves impoſuiſſent, ab hoſtium, tempeſtatiſque vi, publico periculo eſſent.* Præcipue ex iſto Suetonii *in Claudio cap.* 18: *Negotiatoribus commeatus hybernos invecturis certa lucra propoſuit, ſuſcepto in ſe damno, ſi cui quid per tempeſtates accidiſſet.* Et Cicero cum imperator eſſet, prædam ex Parthis captam hoc genere ſecuritatis ſervare voluit; ita enim ad Caninium ſcribit: *Se Laodiceæ prædes accepturum omnis pecuniæ publicæ, ut & ipſi, & populo cautum eſſet, ſine vecturæ periculo*; quod eſt ipſum negotium aſſecurationis, de quo agimus. Quin antiquitas ejus intelligi poteſt ex nautico fœnore, cujus eſt ſpecies, quodque antiquiſſimis Græcorum, Romanorum, & inprimis Rhodiorum Legibus decantatiſſimum eſt.

Vox autem aſſecurationis ad alia quoque transferri ſolet; nam & dotis reſtituendæ ſecuritatem, ac indemnitatem, *aſſecurationem* vocari docet Ant. Fab. *lib.* 5, *tit.* 7, *def.* 2, *&* 3: & ſalvum conductum eodem vocabulo appellat Vincent. De Franch. *Deciſ. Neap.* 717. *& ibi Roit. in add.* Quin voce ita uſu recepta, omnes ſecuritates, ſeu cautiones veniunt. Hic vero negotium illud ſignificat, quo quis mercium alio transvehendarum periculum ſuſcipit.

De hujus negotii genere, ac definitione mirum quantas inter ſe lites agitent DD. Joh. Loccenius *de Jur. mar. lib* 2, *cap.* 5. *n.* 4. ſtipulationem eſſe vult. Marquardus *de Jure mercat. lib.* 2, *cap.* 13, *n.* 8, cautionem; a quo haud longe abit Lud. Lopez. *de Contract. lib.* 2, *cap.* 12. *in fin. princ.* qui ſtatuit eſſe fidejuſſionem. Verum, cum pactum aſſecurationis ſit ipſum negotium principale, nec aliud præceſſerit, cui firmando videatur ſtipulatio, cautio, fidejuſſio accedere, merito illi rejiciuntur. Scaccia *tract. de commerc. qu.* 7, *part.* 3, *lim.* 6, *n.* 5, ſtatuit, Aſſecurationem eſſe emtionem venditionem: non magis bene; cum & ſine pretio contrahi aſſecuratio poſſit, ſcil. vel alia re pro periculo promiſſa, vel periculo gratis ſuſcepto, uti illa Claudii, qui periculum commeatuum, qui hyberno tempore ad-

advehererentur, suscepit, quin & præmia negotiationibus dedit. Snet. d. l. Sant. *Tract. de Assecurat. part.* 3, *n.* 13, dicit, eam esse contractum innominatum similem emtioni venditioni, quem sequitur Strach. *in præf. num.* 47, *vers. & illud, fol.* 360: ut & Dn. Struv. *Exerc.* 25, *thes.* 46; cum tamen non semper incipiat, a datione, vel præstatione, ut contractus innominati, sed fere nuda promissione fiat. Leonard. Lessius de *Just. & Jur. lib.* 2, *cap.* 28, *n.* 24, scribit, assecurationem esse periculi alieni præstationem, seu contractum, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit. Conrad. *de Contract. qu.* 17, *init.* asserit, esse locationem, & conductionem. Quæ sententiæ omnes verum genus negotii non definiunt, cum & aliis modis fieri possit, & soleat; locationis autem contractus omnium minime conveniat.

Vera itaque sententia est, assecurationem non esse certam, & definitam contractus speciem, sed in se, ac sua natura conventionem, seu pactum in genere. Uti vero pacta terminos nudæ conventionis varie transeunt, ita & assecuratio: varie enim in aliud genus transit, & varie contrahitur, v. gr. per emtionem aleæ, si ita convenit, ut assecurator existente periculo pretium certum mercium perditarum solvat; emit enim periculum, seu aleam, quod utique potest: *l.* 8, §. 1, *de contrah. emt.* vel per contractum innominatum, cum quid datur assecuratori, ut periculum suscipiat: vel per donationem, cum gratis suscipit: vel per stipulationem, si accesserit stipulatio, & in eam deductum sit pactum; omnibusque his negotiis fidejussio accedere potest.

In definienda ea non magis conveniunt. Benev. Strach. *in præf. de assecur. n.* 45, illam definit: quod sit rerum alienarum sive mari, sive terra exportandarum periculi susceptio. Accuratius dicitur: *Conventio de periculo mercium alio transvehendarum suscipiendo.* Id pro certo pretio fieri moris quidem est; sed cum & gratis fieri, adeoque pretium abesse possit, formam, & definitionem ejus id non ingreditur.

Ubi primum omnium quæri solet, sitne stricti juris, an bonæ fidei? Quæ quæstio jam supervacanea est, cum ostenderimus esse in se nudam conventionem, sed transire solere, more pactorum, in aliud nomen, vel genus. Igitur ex genere, & causa conventionis id dignoscendum est; si enim stet intra terminos nudi pacti, vel per stipulationem, aut contractum innominatum do ut facias assecuratio sit facta, erit strictis juris, quicquid dissentiat Perez. *C. de naufrag. n.* 22: cum hæc negotia stricti juris esse, plane constet. At si per emtionem aleæ contracta sit, erit ex natura negotii illius bonæ fidei, cum vera emtio sit; idemque si alius bonæ fidei contractus intercesserit.

Non minus dubitatur, num licitus sit ille contractus, cum species sit nautici fœnoris, nec multum absit ab usuraria pravitate, sed in fraudem legitimarum usurarum fieri videatur? Verum, omni jure hoc negotium plane licitum, honestumque esse, vix dubitari potest; cum nauticum hoc fœnus non gratis accipiatur, sed pro suscepto mercium periculo: hoc vero periculum est res verissime æstimabilis, quippe ex cujus eventu fit magna rei familiaris jactura, plurimaque patrimonii imminutio; merces enim naufragio v. g. haustæ absunt & bonis, & desierunt esse in patrimonio: quod patrimonii æstimabile omnino damnum est. Hoc igitur damnum, quod domini est, pro eo alius suscipere nec in eventum tenetur. Nullo itaque jure illicitum videri potest, ut is, qui pro alio tantum damnum casu aliquo suscipit, recipere ejus damni, in eventum extituri, æstimationem possit ab eo, ad quem alias id damnum pertinuisset, & qui ejus metu alterius præstatione liberatur: inprimis, cum ad utilitatem reipubl. id adeo pertineat. Vid. §. 1. Conf. omnino *th.* 28, 29, 30, 31, *inf.* Atque hoc non tantum apertissima DD. evincunt suffragia (quæ omnia huc cumulare supervacuum foret); verum etiam satis hoc colligere est ex juris nostri testimoniis, ut ex *l.* 31, & 36, *ff. locat.* atque ex iis, quæ notantur *in l.* 78, §. *ult. de contr. emt. l.* 122, §. 1, *de V. O.* denique *tot. tit. ff. & C. de naut. fœnor.* Immo Sotus *in tract. de justitia & jure l.* 6. *qu.* 7, *in f.* scribit, *quod usus assecurandi non tantum receptus sit, sed idem etiam tam Theologis, quam JCtis probatus. Habet enim* (ait) *rectitudinem, & justitiam: idcirco si fidejubenti pro aliquo licitum est accipere pretium fidejussionis, multo magis licitum est assecuranti; cum negotium assecurationis pluribus, & gravioribus subjaceat periculis.* Vid. Lopez. *de Contract. l.* 2, *c.* 16. Objiciunt quidam *c. ult. X. de usuris.* Ubi tamen non prohibetur fieri assecuratio; sed ne in fraudem legis usurariæ is, qui mutuum dat, assecurationem faciat debitori ex obligatione præcedenti: atque ita esse hoc cap. ult. interpretandum, scribit Santerna *tract. de assecur. p.* 1, *n.* 10, *& seq.* Et hunc esse dicti cap. verum, & proprium sensum, & frequentiori Theologorum judicio probatum, scribunt Covarr. *Resol. lib.* 3, *cap.* 2, *sub n.* 5. Jo. Bapt. Lup. *in d. c. naviganti* §. 1, *sub n.* 3. vid. Strach. *tract. de assecurat. in præf. n.* 30. Zœs. *ff. pro socio, n.* 25. Quanquam nec dissimulari possit, hanc decisionem *d. c. fin.* traxisse aliquid ab illo errore canonum, jure divino, quod morale vocant, quicquid ultra sortem recipitur, usurarium, & illicitum fœnus esse: quæ sententia abutitur verbis Servatoris; nec juri illa congruit, & usu Christianorum publico rejecta est.

Cæterum, uti ex ipsa negotii hujus natura agitur ut prospiciatur casibus itineris extrinsecis, a quibus imminet mercibus damnum, atque periculum; ita Statutis, moribusque, quibus de hoc negotio cautum est, id agitur, ne fraus, fucusque huic negotio, periculoque fiat; sed sincera appareat, cognoscique possit eventus existentia. Vid. *th.* 33, *inf.*

Periculum itaque, quo existente committitur assecuratio, est casus futurus incertus, quo extrinsecus damnum mercibus accidit; quale est, quod a tempestatibus, piratis, incendiis, scopulis &c. metuitur. Grot. *Introduct. lib.* 3, *cap.* 24. §.

Onder. Nec soliti tantum, sed & insoliti omnino continentur, Grot. *d. l. verb. gevvoon en ongevvoon:* licet dissentiat Marquard. *de Mercat. lib.* 2, *cap.* 13, *n.* 66. Cum enim casus insoliti inprimis sint casus fortuiti, & hoc magis a fortuna sint, quo magis insoliti, & præter spem accidunt, *arg. l.* 15, §. 2, *vers. Si vero nihil extra consuetudinem accidit, ff. loc. cond.* omnino continebuntur voce casuum fortuitorum generali, donec probetur, specialiter exceptos esse: *per l'ulg.*

Non igitur periculi nomine hic venit quod intrinsecus ex ipsa mercium conditione, natura, vitio, accidit: uti si merces sint fructus, vel res, quæ servando servari non possunt, vel, quæ tempore deteriores fiunt; frumenta, ex quibus rauceæ, vermiculique gignuntur; vina, quæ acuerunt, &c, *per d. l.* 15, §. 2. Neque enim damna sunt quæ aliunde mercibus allata, sed ex ipsis nata sunt; nec pericula itineris, sed vitia mercium. Quin hi casus nec in se semper incerti sunt, sed fere a peritis prospici possunt, etsi alios lateant: *arg. l.* 38, *ff. de reb. cred.* immo causa horum casuum in ipsis mercibus jam tum, & quasi ab initio exstitit.

Unde existimamus, nec pactum assecurationi, & nautico fœnori adjectum valere, ut hi casus intrinseci quoque præstentur; cum nauticum fœnus, quod tantum ratione periculi illius incerti, & futurorum eventuum, permittitur, hoc pacto usurarium fieret.

Hinc nec valet assecuratio, quæ in præteritum, vel præsens concepta est, v. g. si navis itinere perierit, dabo: cum periculum non amplius sit rei jam præteritæ, nec casus, aut eventus, nisi in futurum. *tb.* 12, *l.* 37, *ff. de reb. cred. & f.* Sed nec cautio, vel securitas præstari potest, nisi ob rem futuram; & alias non esset ea assecuratio, sed sponsio. Atque ita recte decisum est a Mastrill. *decis.* 284, *n.* 56; quicquid in contrarium moliatur Perez. *C. de naufrag. n.* 23.

·Multo minus itaque valebit assecuratio, si non modo navis in portum jam delata est; sed assecurator quoque jam tum scit delatam esse, aut alias nullum subesse periculum. Ricc. *dec.* 837.

Unde omnino quoque dicendum est, non esse assecurationem tunc, cum casus sinister jam accidit, v. g. navis jam periit. Idque non tum tantum, cum assecuratus scivit jam periisse (de quo vix dubitant. Scacc. *de commerc.* §. 1. *q.* 1. *n.* 156.), sed etsi id nescivit; cum non amplius sit periculum, casusque futurus. Marquard. *de Mercat. lib.* 12, *c.* 13, *n.* 27. Atque id Statutis Hollandiæ, Seelandiæque confirmatum refert Grœnvveg *ad Grot. Introd. lib.* 3, *c.* 24, §. *Versekering van Goederen*, *n.* 12.

Equidem dissentiunt quam plurimi, Scacc. *d.* §. 1, *qu.* 7, *part.* 2, *ampl.* 10. Perez. *d. t. C. de Naufr. n.* 23. Grot. *Introd. d. l.*; & vulgatum est inter mercatores, ut ipsi paciscantur *auf gute und böse Zeitung:* adeoque in casum, quo, etsi navis perierit, ejus tamen nuncius nondum ad assecuratum perlatus est. Verum re perpensa apparebit, etsi valeat talis conventio, sive jure, sive statutis, & usu; non tamen id esse negotium assecurationis, sed simplicis sponsionis, vel aliud innominatum: non magis, quam si invicem aliquid spondeant ea lege, si urbs aliqua vel capta, vel liberata sit; cum jam prosperum, vel adversum casum experta tum fuerit. Sponsioni enim simplici id simile est, non assecurationi; cum pugna sit, securitatem præstari pro periculo, quod nullum amplius est, sed jam transactum est.

Assecuratio itaque neutro, & nec eo casu erit, quo uterque nescivit navim periisse. At sponsio illa, vel alia conventio sic facta, valet quidem si casum nesciverit, non autem si sciverit is, qui lucrum ex eo expectat: quia non bona fide de casu, quasi incerto, sponsionem fecit, quem tamen jam exstitisse certus fuit. Idque mores ipsi quoque distinxisse videntur, quia cum casus jam exstitit, non admisere conventionem, nisi facta fuerit, *op quade en goede tydinge*. Grot. *d. l.* Ut adeo non valeat facta in casum periculi, qui est casus assecurationis; sed in casum allati rerum perditarum nuncii, quod instar sponsionis est. Verum, cum statuta prælaudata omnem omnino assecurationem rejiciant, quando tempore pacti casus jam exstitit, *vid. th.* 17: nec sponsio, aliave conventio valebit, cum alias semper illa fieri posset in fraudem statuti.

Qua posita prohibitione frustra est omnis illa quæstio, an assecuratus sciverit casum, ejusque probatio: quæ ex modo vix quoque sumi poterat, computarique, quo tempore potuerit ad assecuratum deferri nuncius. Vid Scacc. *d.* §. 1, *q.* 1, *n.* 160. Grot. *d. c.* 24, §. *Veresek. van.*

Simili ratione decidenda est alia quæstio, an assecuratio extendi possit ad illud periculum, seu casum, si debitor, qui v. g. mutuum accepit, bonis cadat, vel non solvendo fiat: & an pro illo periculo pretium accipi possit? Id late tractat, & affirmat Scacc. *d.* §. 1. *n.* 493. Verum, etsi conventio ista valeat, & semper pro periculo pretium aliquod statui possit, non tamen est species ejus assecurationis, de qua nunc quidem agimus; cum non contineatur mercium transvehendarum periculum: sed aliud negotii genus, nimirum vera fidejussio, & quidem illa ejus species, quæ vocatur indemnitatis, *Schadlosi - Burgschafft*, de qua *in l. 6. ff. de novat.*

Iter vero, cujus periculum præstatur, nihil interest, maritimum sit, an terrestre; & eadem utriusque ratio est, quanquam frequentius itineris maritimi uti pericula metui, ita securitas peti, præstarique solet.

Fieri autem iter recta via debet, *l. penult.* C. *de navit. l. pen. C. de naut. fœnore.* & durat periculum de portu in portum: *l.* 1. *C. eod.* Unde, si forte vis maris, aut piratarum in ipsum portum effundatur, damnumque dederit, tenebitur assecurator, etsi nauta nondum e portu solverit: non vero si merces, cum immitti in navim deberent, in littore positæ sunt, atque a mari haustæ, vel a pyratis raptæ; quoniam assecurator periculum vecturæ suscipit, quæ nulla est ubi merces nondum impositæ sunt navi, sed incipit

ex

ex quo transvehendi caufa in navim receptæ funt. *arg. l. 3, C. eod.* Moribus autem obtinet, ut duret periculum de littore in littus, feu ex quo merces in littus delatæ, & quoad in littore iterum expofitæ funt. Grot. *Introd. d. c. 24, §. de Verfekering.*

Conftat affecuratio confenfu partium; folet tamen in fcripturam redigi, literisque caveri, quas Itali vocant *polizza*, id eft inftrumentum cautionis, Galli *Polices.* Formulas harum literarum exhibent Scaccia *de commerc. d. §. 1, q. 1, n. 141, & feq.* Marquard. *d. c. 13, num. 68*, & alii vulgo, unde peti poffunt, cum formulas exfcribere animus non fit.

Cum vero conftare debeat, quale periculum fufceperit affecurator, hinc in literis his affecurationis exprimi debent 1. Nomina contrahentium. 2. Nomen navis, ejusque magiftri. 3. Onus inpofitum. 4. Itineris termini, fc. locus unde incipit, & ille in quem dirigitur iter. Vid. Stypman. *in Contin. de Jur. mar. part. 4, cap. 7. num. 385.*

Definiri quoque in iis folet pretium affecurationis. Etfi enim periculum mercium gratis quoque fufcipere quis poffit, communiter tamen de præmio conveniri folet: quod plerumque in pecunia numerata confiftit; etfi nihil impediat, quo minus in alia quoque re, fi partes velint, conftituatur. *Vid. th. 7.*

Præmium hoc jure communi ftipulari licitum eft usque ad centefimas ufuras, *l. 26, §. 1, C. de ufur.* Moribus id varie æftimatur, ex varietate periculi, & locorum ufu. Et fere feptunces ufuras pro periculi pretio promitti moris effe, ait Marqu. *d. c. 13, n. 70* Si tamen periculum majus fit, quod a mari, fluctibus forte, vel piratis, aut fcopulis infeftiore, vel a longinquitate viæ metuitur; nihil obftat quin præmium quoque majus pro magnitudine periculi, prout inter partes, absque ufurariæ tamen pravitatis labe, convenit, etiam ultra centefimas ftatuatur. Vid. Marqu. *d. c. 13, n. 69.* Unde majus pretium folvi folere, notant, cum verfus Hifpaniam, quam cum verfus Indiam Occidentalem navigatur; nec immerito: in Indiam enim etfi longius, rectum tamen eft iter, eodemque ventorum genere expediri poteft; in Hifpaniam vero flexum, anfractuofum, pluribusque periculis, & moris obnoxium, quodque non nifi mutatis fæpius ventis, velisque confequi poffunt.

Æftimatio periculi autem eft æftimatio ipfius damni in eventum exftituri, fed cujus pretio plurimum detrahit incertitudo eventus; qualis e contrario quoque eft æftimatio fpei, fcil. æftimatio ipfius rei, vel commodi in eventum percipiendi, fed cujus pretium valde imminuitur incerto eventu: v. g. cum res emenda proponitur, cujus metuitur publicatio, vel occupatio hoftilis. Si certum eft publicatum iri, nullus emtor reperietur, nifi ftultus; nullumque offeretur pretium, ubi nullum commodum æftimabile eft: at fi incerta publicatio, valde tamen probabiliter fecutura, adeoque fpes exigua fit, inveniri poterunt emtores, fed offerent exiguum pretium; majus vero, fi fpes magna fit, & publicatio parum metuatur; non tamen totum, quod emtor offerret pro commodo plane certo. Unde cum Annibal audiffet agrum, quem ipfe infederat, eodem tamen die Romæ in foro veniffe, nihil ob id diminuto pretio; adeo invictus Romanorum animus ex hoc facto ipfi apparuit, ut vel ideo fpem urbis potiundæ abjecerit, *Liv. lib. 26, cap. 11. Valer. l. 3, c. 7, n. 10*; arguens certos eos, & fecuros effe de victoria, ac re recuperanda, qui integro eam pretio emant.

Atque ea eft vera æftimatio aleæ. Uti ergo fi quis jactum pifcium emit, æftimatio quidem fit ejus, quod capi folet, fed cui incertitudo eventus plurimum detrahit: ita contra fi quis periculum damni fufcipit, æftimatio quidem ejus damni fit, quod accidere poteft, fed quam plurimum imminuit incertitudo eventus; quo modo conftituitur pretium affecurationis. Unde cum plurimi mercatores Amftelodami merces in aliorum ædibus depofitas habeant, pacifci cum affecuratoribus folent periculo incendiorum; qui cafus cum infolitus fit, rariffimeque accidat, & exiguus adeo periculi metus fit femunciale tantum fœnus accipiunt, Id eft $\frac{1}{2}$ in 100.

Hinc præmium affecurationis non modo pure, fed & fub conditione, quin ea quoque lege dari, aut promitti affecuratori poteft, ut in aliquem cafum reddat, adeoque eo exiftente contentus fit medii temporis ufu: fed tum præmium illud longe minoris erit pretii propter cafum illum incertum, in quem repeti poteft; at longe majoris, quam nudus medii temporis ufus, quia cafu illo non exiftente in perpetuum retineri poteft; & illius pretium minuit metus amittendi, hujus auget fpes retinendi: adeo incertitudo addit, & detrahit vero pretio, *l. 5, in princ. ff. de naut. fœn.*

Quin quod magis mirum, poteft præmium ea quoque lege dari affecuratori, ut non modo quod accepit, fed & præterea amplius quid in cafum illum reddat, *per d. l. 5, in pr.* Nam non modo æftimatur medii temporis ufus, qui tam locuples effe poteft ut loco præmii effe queat, etfi plus poftea reftituendum fit; fed & fpes retinendi jure perpetuo præmii fi cafus non exiftat.

Eft itaque periculum res vere æftimabilis, indeque dicitur *pretium periculi, d. l. pretium 5, pr.* Quemadmodum & aleæ vera emtio venditio, eoque verum pretium eft, *l. 8, §. 7, ff. de contrah. emt.* Ex quo inprimis patet affecurationis æquitas, ac juftitia, cum periculum jufto pretio per eam æftimetur, atque adeo optimo jure qui periculum pro alio fufcipit, ejus juftam quoque æftimationem ab alio recipiat.

Cæterum etfi ex ratione juris communis affecurationem inire poffunt tum omnes, qui pacifci, modo liberam rerum adminiftrationem habeant; tum de omnibus rebus, quæ in commercio funt, nec exportari prohibitæ: in utroque tamen capite plurimum merito, & prudenter immutarunt ftatuta locorum. Cum enim magna pars felicitatis publicæ fint commercia, ut diximus: hoc vero negotium, quo præcipue fulciuntur, & communiuntur commer-

com[illegible]ia, fraudibus fere pateat; hinc ftatutis id a[illegible]e 1. ut ab eo, ejufque eventu, feu periculo, omnis finiftra machinatio, fraudisque fufpicio abfit. 2. Ut coerceatur cum temeritas pericula recipientium, tum facilitas res periculo committentium, utrorumque φιλοκερδία: atque adeo 3. fuum periculo conftet pretium.

Omnino nullus erit fi contrahentium alter rem, de qua agitur, aut falvam &c.] „ Solvitur enim pecunia hæc pro periculo: non autem eft periculum fi navis jam in portum delata, & falva eft, *d. difp.* §. 16, 17, & 63. Dolofe igitur ftipulatur tales ufuras, qui fcit periculum non effe.

Non tantum ob paritatem, quam exigit contractuum permutatoriorum natura] „ Auctor in contractibus natura æqualitatem requiri, dixit; & ita quidem, ut ex inæqualitate jus oriatur minus habenti: *fupr.* §. 8. Nos veram rationem, cur his cafibus contractus nullus fit, modo expofuimus.

Sed quia propria materia hujus contractus &c.] „ i. e. Quia in negotio affecurationis æftimatur periculum, & fpes, adeoque incertitudo eventus. *Periculum* enim eft damnum, quod metuitur; *fpes* bonum, quod expectatur. Utrumque a cafu fufpenditur: adeoque eft quidem res æftimabilis; at ob incertitudinem æftimatur minori pretio. Quoties igitur incertitudo non eft, ut fi alter contrahentium fcit, fpem, & periculum non effe, ceffat quoque omnis æftimatio.

Damnum fub ratione incerti] „ Nam æftimatur periculum a cafu fufpenfum, adeoque damnum, quod incertum eft, at contingere poteft.

Ex communi æftimatione petendum eft] „ Jure naturæ pretium petendum eft ex difpofitione contrahentium, qui prout de fuo jure difponunt, ita jus eft. Jure civili Romano ufque ad centefimas ufuras ftipulari licebat, moribus fere feptunces: *d. difp.* 26, & 27.

„ At quæritur, cujus loci, & temporis æftimatio infpicienda fit in computando damno? B. Parens in *d. difp.* §. 49. refpondet, ex natura hujus contractus nullius certi loci, vel temporis æftimationem fpectandam effe; fed quanti merces emtæ fuere: id enim ex natura affecurationis agitur, ut indemnis fervetur affecuratus, non etiam ut lucrum capiat. Atque ita id quoque ex eadem ratione, & æquitate decifum eft in L. Rhodia, in qua mercibus perditis infpicitur æftimatio, quanti emtæ funt; quia detrimenti, non lucri præftatio eft: uti expreffe dicitur in *L.* 2, §. 4, *ff. ad L. Rhod. de jact.* Et longe magis in affecuratione, quam in Haveria ea æftimatio fequenda eft, nifi aliud convenerit. Ita aliud conveniffe videtur, fi quis promiferit merces in certo loco falvas fe præftiturum; tunc enim & lucrum ejus loci falvum fore promififfe intelligitur, inprimis cum teneatur hoc cafu ad omne id, quod intereft. Idemque promiffum videtur in fpecie, in qua Scaccias, quod in ea caufa tum judex effet, fententiam fuam fe fufpendiffe, ait *d.* §. 1, *p.* 1, *n. num.* 169. Cæterum ftatutum illud Genuenfe, cujus meminit *d. l.* ut medietate itineris pretia diftinguantur, & loci, unde folvitur, pretium fpectetur fi medium iter nondum emenfa navis fuerit, alias autem ejus loci, in quem iter dirigitur, paffim receptum eft, & ab æquitate non minus, quam decidendarum caufarum facilitate commendatur. Coren. *Rer. jud. obf.* 41, *in not. ad n.* 4.

Ad §. XXIV.

Ad intellectum hujus materiæ *de fociis* præmittenda funt vera principia.

Propositio I.

Societas eft vel bonorum, vel negotiationum.

Propositio II.

In focietate bonorum fors ipfa communicatur; in focietate negotiationum faltem communicatio fit lucri, & damni.

Demonstratio.

Illa igitur magis dicitur communio, quam focietas; ipfa enim fors pro indivifo acquiritur focio. *l.* 73, *ff. pro foc.* Hinc etiam onera, ad quæ alter fociorum tenetur, communicantur, *d. l.* 73; modo ne ex delicto fuo teneatur, *l.* 52, §. *f. ll feq. pro focio.* De ea focietate autem hic non agitur, neque ea huc pertinet. *Hæc* eft ubi fors cuique propria manet; at quæftus faltem inter focios communis eft: cum vero lucrum non intelligatur nifi deducto damno, per confequens quoque damni communicatio focietati ineft.

Effectus hujus rei eft, quod in focietate negotiationum fors pereat ei, cujus eft, & quod lucrum communicetur non æqualiter (quia fors inæqualis effe poteft), fed pro rata.

Pro-

PROPOSITIO III.

Duo autem sunt, unde lucrum percipere possumus, 1. res, 2. opera, seu actio.

DEMONSTRATIO.

Sors ergo non tantum in re, pecunia in mercibus &c. consistit, sed & in opera; nam ex utraque utilitas oriri potest, quæ naturali ratione debetur ei, cujus res, vel opera est: cum nemo jus in rem, vel operam alterius habeat.

PROPOSITIO IV.

Unde utilitas, quæ ex re, vel opera provenit, utrique debetur pro rata rei, vel operæ.

DEMONSTRATIO.

In societate igitur, quæ quæstus causa initur, & ubi sors ipsa non fit communis, partes lucri non possunt esse æquales, quia alter sociorum ex re aliena lucrum caperet. Neque enim asseri potest, partes ita disposuisse; nam id verum non est, nisi id in specie dictum sit, ut lucrum æquis partibus commune esse debeat. Idque confirmatur per textum expressum in §. 6, *Inst. de societ.* Unde simul apparet, sententiam, quod in societate negotiationum proportio Geometrica locum habeat, juri naturæ, & civili esse convenientiorem.

PROPOSITIO V.

Non ergo valet societas, si 1. alter tantum de damno participat, non de lucro: 2. si lucri quidem portio promittitur, sed tam exigua, ut propter damnum, quod recipit, vix unquam sperandus sit effectus lucri.

DEMONSTRATIO.

Essentia societatis in eo consistit, quod lucrum debeat esse commune: si proinde alter lucro renunciet, deficit essentia societatis, quæ in communione lucri consistit, indeque negotium societatis nullum est. Sed anne valet tanquam donatio? Resp. Positis negotiorum formis, nec jure naturæ valebit; nam partes voluere societatem contrahere: forma hujus negotii supponit communicationem lucri; adeoque non valet negotium ut societas; neque ut donatio, quia partes non habuerunt animum donandi, sed societatem contrahendi, quæ hic, ob defectum formæ, non est: *l.* 5, §. *f. pro socio.*

Atque talis societas a JCtis Romanis vocatur Leonina, ab Æsopi fabula de Lupo cum Vulpe dividente desumta. Eaque non tantum est, si convenit ut solum damnum, non lucrum commune sit, *l.* 59, *pr. eod.* sed si partes lucri adeo sint inæquales, ut alter tantam damni partem recipiat, ut vix sperare lucrum liceat. *Vid.* §. 2, *Inst. pro socio.*

Si pecuniæ æquales sunt, æquales esse etiam 1
oportet partes], „ Nam quisque ex re sua utilitatem percipit; ubi igitur res æqualis „ confertur, utilitas quoque æqualis esse debet, nisi partes inæquales pacto definitæ „ fuerint. §. 1, *Inst. de societ.*

Sin inæquales fuerint, partes quoque fient pro rata] „ Sors enim cuique propria manet: si proinde æquales fierent portiones, „ alter sociorum ex re aliena locupletior „ fieret.

Aristoteles] „ Adde 3, *polit.* 6.

Idem habebit locum si operæ, aut æquales, aut inæquales conferantur] „ Nam utilitas „ æque ex opera nostra, ac ex re oritur: „ immo aliquando major ex opera, uti si „ talis sit negotiatio, quæ magis operam requirit, & solertiam. §. 2, *Inst. de Societ.* „ *l.* 29, §. 1, *ff. l.* 1, *C. pro socio.*

Sed & opera cum pecunia, aut cum pecunia, & cum opera] „ Nam ex opera æque „ utilitatem oriri, dixi, ac ex pecunia.

Sed hæc collatio non uno modo fit] „ Par- 2
„ tes enim de sua re, & de sua opera pro „ lubitu disponere possunt; prout igitur disponunt, ita jus est.

Quo casu sors perit domino] „ Nam dictum est, sortem ipsam, seu id, quod „ collatum est, non communicari, sed lucrum sortis.

Domino salva est] „ Adeoque finita societate, alter suam operam, quæ instar sortis est, alter suam sortem recipit.

Aut opera confertur cum ipso dominio pecuniæ], „ Tunc enim a parte alterius, qui pro „ opera sortem ipsam communicat, adeoque „ ita speciatim disponit, est communio bonorum; & sic non proprie societas, quæ „ saltem est communio lucri, & damni, non „ sortis.

Particeps fit sortis] „ Ita enim pacti sunt.

In prima specie] „ Si opera cum pecuniæ „ usu communicatur.

Non sors, sed periculum amittendæ sortis &c.] „ Adeoque & lucri, quod ex illa sorte „ speratur.

In altera] „ Ubi opera cum ipso dominio „ pecuniæ confertur.

Operæ pretium habetur quasi sorti adjectum] „ Nam opera est sors quædam, & talis res, „ ex qua producitur utilitas, æque, ac ex „ ipsa pecunia; fructus enim sunt æque in- „ dustriæ,

„ dustriæ, ac rei. Et sic industria hic con„ fertur tanquam res, ex qua lucrum oriri „ potest.

Et pro eo, quod valet] „ Scilicet, illa „ opera: quia societatis natura est ut lucrum, „ & damnum saltem communicetur pro rata „ collationis.

In ipsa sorte partem habet] „ Quia ita pa„ cti sunt.

Idem & de labore, ac periculo navigationis, & similibus intelligi debet] „ Nimirum, „ ut labor quoque, & periculum, vel cum „ ipsa sorte, vel saltem cum pecuniæ usu „ conferri possit.

3 *Immunis damni, est quidem præter naturam societatis*] „ Quintus Mutius ita sentie„ bat; sed sententia Servii Sulpitii præva„ luit §. 2, & 3, *Inst. de societ.* quia lucrum „ semper intelligitur deducto damno: *d.* §. 3. „ Sufficit ergo, lucrum commune esse.

Potest tamen ita conveniri sine injuria] „ Nam est vera societas, *d.* §. 3.

Fiet enim mixtus contractus ex societate, & ex contractu aversi periculi] „ Immo „ unum hic est negotium, scilicet *societas*, „ ad cujus essentiam sufficit communio lu„ cri, i. e. ejus, quod superest, deducto „ damno, *d.* §. 3. Pactum autem illud, quod „ si nullum lucrum fit, sed solum damnum, „ id alter solus ferre debeat, non evertit „ naturam societatis, sed est pars contractæ „ societatis.

Aversi periculi] „ i. e. Assecurationis: de „ qua supra §. 23.

In quo ita servabitur æqualitas si tanto plus lucri ferat, quam alioqui laturus fuerat &c.] „ Immo nulla hic æqualitas observatur; sed „ prout partes disponunt, ita jus est, etsi „ plus lucri non ferat is, qui damnum in „ se recepit: *d.* §. 3.

Sine lucro] „ Quæ societas JCtis dicitur „ Leonina.

Quia ita naturalis est societati utilitatum communio, ut sine ea nequeat societas consistere] „ Vera ratio est, quia forma societa„ tis, quam gentes huic negotio dederunt, „ necessario infert communicationem lucri. Si „ proinde hoc requisitum deficit, forma essen„ tialis deficit, eoque non est societas. Ne„ que valebit ut aliud negotium, quia par„ tes animum non habuere aliud negotium, „ præter societatem, contrahendi.

Si quæ conferuntur sint æqualia] „ Si enim „ partes non sunt æquales, alter lucrum ex „ re aliena caperet: atque hanc sententiam „ probavi in jure meo controverso *tit. pro socio. q.* 7.

In societate autem universorum bonorum &c.] „ Ibi omnia bona communia sunt, ip„ sumque dominium commune utrique est „ pro indiviso.

Non id, quod hinc, aut illinc obvenit, sed quod probabiliter sperari poterat, comparandum est] „ Cum enim unum sit utriusque „ patrimonium pro indiviso commune, ne„ cessario sequitur, omnem utilitatem, sive „ præsentem, sive futuram, communem esse. „ Adeoque ad hanc societatem pertinent om„ nia lucra, etiam quæ speciatim societatem „ non respiciunt. *Laut. comp. f.* 291.

Ad §. XXV.

In *societate navali adversus piratas*] „ De „ qua egimus *supra* §. 4.

Utilitatis communis est ipsa defensio: interdum & præda] „ Quando plures ineunt so„ cietatem navalem, i. e. quando plures so„ cii conferunt naves, instrumenta bellica, „ & operam communem, hæc *sortem* con„ stituunt; utilitas, quæ inde oritur, est „ defensio commercii, & præda. Hinc jam „ quæritur, quomodo præda hæc inter so„ cios dividatur? Resp. pro rata collatæ „ sortis, i. e. navis, instrumentorum, & „ operæ &c. At quia difficillima hæc com„ putatio foret, ideo pactis definiri partes „ lucri solent. Atque hinc apparet, onera „ quoque pro rata rerum, quæ servantur, „ inter socios dividenda esse: adeoque mer„ cator, qui per defensionem illam plus ser„ vat, plus quoque sumtuum conferre de„ bet, quam is, qui minus servat.

Solent autem æstimari naves, & quæ in navi sunt] „ Nam lucrum hic æstimatur ex „ commodo defensionis: plus autem com„ modi inde consequitur is, qui plures mer„ ces habet.

Ut damna, quæ eveniunt, ferantur a dominis navium, & mercium pro parte] „ Qui „ igitur multas merces habet, easque per de„ fensionem servat, is plus quoque impen„ sarum conferre tenetur.

In quibus sunt & vulneratorum impendia] „ Vulneribus enim certum pretium imponi „ solet, quod communiter præstandum tan„ quam onus. Exemplum hujusmodi pacti „ exstat in libello, cui titulus: *Histoire des Flibustiers.*

Pro

Pro parte, quam habent in ea ſumma] „ Quæ ſcilicet ex æſtimatione navis, & quæ „ in ea ſunt, conficitur.

Ipſi juri naturæ ſunt conſentanea] „ Scilicet, poſita hypotheſi, quod ſocietas ſit „ negotium, cujus forma eſſentialis conſiſtit „ in communicatione lucri.

Ad §. XXVI.

Postquam Auctor regulam, *quod natura ſpectetur æqualitas in contractibus*, poſuit, idque in ſingulis contractibus, quanquam infeliciter admodum, probare conatus fuit; jam exceptionem a regula illa proponit ex jure Gentium voluntario. Hoc enim inæqualitatem in pretio permittere, ait, in emtione: atque huc refert aſſertum JCti in *l.* 16, *de Min. quod naturaliter partibus liceat ſe invicem circumvenire*; modo non ſit læſio ultra dimidium veri pretii. At ſupra jam diximus, JCtum loqui de circumventione, quæ fit ex diſpoſitione partium, ſcilicet plus petendo, vel minus licitando: ita enim ipſe rem explicat *d. l.* 16. Conf. *l.* 22, §. *f. l.* 33, *ff. loc. cond.* Hæc circumventio, qua alter majus pretium petit, ac res valet, & in quam alter conſentit, jure naturæ omnino licita eſt, quia partes de ſuo jure diſponunt. At jure civili hæc libertas naturalis reſtricta, & ne ultra duplum veri pretii emtor exigat, alterumque circumveniat, ſtatutum eſt.

1 *Jure gentium voluntario*] „ Cum tale jus „ non exiſtat, (*Diſſert. Proœm. IV.*) fruſtra quæritur, an eo jure aliquid mutatum ſit.

Uno excepto, quod inæqualitas rerum, in quam conſenſum eſt, &c, in actionibus exterioribus pro æqualitate habeatur] „ Repetit hoc „ Auctor infra *c.* 19, §. 6. Senſus eſt, jure naturæ nihil ex tali contractu inæquali deberi; „ adeoque agenti exceptionem inæqualitatis „ opponi poſſe: at contractum illum ex jure „ gentium voluntario firmitatem accipere, „ & jus externum inde acquiri, *d.* §. 6. At „ 1. negamus, inæqualitatem jure Gentium „ voluntario pro æqualitate haberi, cum jus „ tale gentium non exiſtat, & inæqualitas „ in pretio naturali quoque ratione pro æqualitate, i. e. pro jure habeatur. Hinc „ 2. verum non eſt, jus hoc externum eſſe, „ & ſaltem actionem denegari contra inæqualitatem; jure interno autem, i. e. jure „ naturæ actioni illi opponi potuiſſe exceptionem inæqualitatis.

Ubi nec mendacium interceſſit] „ Si igitur „ venditor qualitates mentitur, quæ rei non „ adſunt; nec jure gentium inæqualitatem „ pro æqualitate haberi, ait: adeoque actionem dari emtori, putat, ad corrigendam „ inæqualitatem. At venditor hoc caſu non „ tenetur ob inæqualitatem, ſed ob dolum; „ ejus enim mendacio deceptus majus pretium ſolvi: hoc damnum, cujus ipſe cauſa „ eſt, reparare tenetur.

Nec ejus, quod dictum oportuit, reticentia] „ Putat igitur, inæqualitatem tunc quoque pro æqualitate non haberi, ſi venditor vitia non ſignificavit. At ſupra §. 9. „ demonſtravimus, id non ex inæqualitate „ oriri, ſed quia facto venditoris, qui ſcivit „ vitia, vel ſcire potuit, & debuit, mihi „ damnum datur, quod venditor reparare „ tenetur.

In actionibus exterioribus] „ Cujus effectus eſt, ut actio ex inæqualitate detur, „ quæ jure interno, oppoſita exceptione inæqualitatis, elidi potuiſſet. *Vid. infra c.* 19, „ §. 6.

Jure civili ante conſtitutionem Diocletiani actio in foro nulla dabatur] Immo ante conſtitutionem Diocletiani jure Digeſtorum jam obtinuit, ut ex enormi læſione daretur reſtitutio in integrum, ex clauſula ſcil. generali, ſi qua juſta mihi cauſa fuerit. At quid ſit enorme damnum, hoc demum definitum eſt a Diocletiano in *L.* 2, *c. de Reſcind. vend.*

Additio.

„ Egregie hanc quæſtionem, *an reſtitutio* „ *ex cauſa enormis læſionis digeſtorum jure* „ *jam obtinuerit*, expoſuit B. Parens *in diſſert. ad l.* 3, *c. comm. utriuſque judicio.* „ *Sect.* 2, §. 5, 6, & 7. his verbis.

Posteriorem hanc ſententiam ut appareat certiſſimam eſſe, obſervandum inprimis eſt, reſtitutionem ex cauſa enormis læſionis non eſſe introductam primum per *l.* 2, *C. de Reſcind. vend.* Sed jam antea, & jure quoque Digeſtorum obtinuiſſe; comprehendique ſub edicto reſtitutionis majorum in *l.* 1, *ff. ex quib. cauſ. major.* : & quidem ſub clauſula illa generali, *ſi qua juſta cauſa mihi fuerit* &c. *d. l.* 1, §. 4. *l.* 26, § *fin. eod.* Cum enim vi hujus clauſulæ permiſſum ſit judici, ubicunque æquum videtur, in integrum reſtituere, *d. l.* 26. §. *fin. in pr.* negari neutiquam poteſt, inprimis æquum quoque eſſe, ut enormia damna reparentur, *l.* 6, §. *fin. ff. de jur. dot. l.* 79, *ff. pro ſoc.*

Quodnam autem eſſet enorme damnum, tunc

definitum non fuit, sed arbitrio judicis id quoque permissum. Definitur vero hoc demum in *d. l.* 2, *in fin.* & restringitur ad læsionem ultra duplum. Idque certissima hac ratione constat, quod *d. l.* 2. agat de negotio ante contracto, scilicet de venditione jam ante facta, verb. *Si tu, vel pater tuus distraxerit*; quæ proinde si semel ita valuisset, ut tempore contractus nullum contra eam remedium juris fuerit, non potuisset ex post facto eam Imperator per *d. l.* 2. tollere. Expediti enim juris est, tum quod jus semel ex causa valida quæsitum nec princeps auferre possit: tum quod ex eadem naturali ratione leges in futurum, non in præteritum obligent, & ad negotia futura, non ad præterita referantur *l.* 7, *C. de Legib.* Neque ab hac naturali regula alia datur exceptio, quam in legibus mere declaratoriis, ac negotiis adhuc pendentibus, *d. l.* 7, *Nov.* 143, *in fin. Clement. un. de probat.* In his enim cum nondum jus parti quæsitum sit, sed pendeat a futura decisione, seu declaratione, hæc ubi sequitur, ad ista quoque negotia absque ulla injuria referri potest. Atque ita *d. l.* 2. id quidem, quod ab arbitrio judicis adhuc pependit, & declarandum fuit, scil. quænam esset enormis læsio, perpetua lege declarare, ac definire potuit; ipsam autem venditionem jam perfectam, si tum jure valida fuisset, novo jure tollere non potuit.

Atque ita passim occurrunt vestigia juris veteris, quibus ante *d. l.* 2. quoque succursum fuit in pretio læsis: uti in *l.* 79, 80, *ff. pro socio*, ubi corrigitur nimia læsio, quæ per arbitrum in definiendis societatis partibus illata fuerat. Nihil autem interest, an ipsi socii partes per se definiant, an per alium, *arg. l. fin. C. contr. emt.* Ita læsis in pretio actiones jam olim competiisse, apparet ex *l.* 2, *ff. Depos. l.* 12, §. 1. *ff. fam. ercisc. &c.*

Ita nec inter eos, qui jure gentium solo sociantur, exactio, aut coactio sit] „ Dictum „ est, homines, non sociari ex aliquo jure „ gentium voluntario, utpote quod non agno„ scimus Diximus porro, jure naturæ exa„ ctionem, aut coactionem ex inæqualitate „ pretii esse; adeoque id non demum pro„ cedere ex ficto aliquo jure gentium vo„ luntario.

Hoc enim est, quod ait Pomponius] „ Im„ mo Pomponius in *L.* 16, §. 4, *ff. de Minor.* „ non provocat ad jus aliquod gentium volun„ tarium, sed ad ipsam naturæ rationem, „ quando ait, *in pretio emtionis, & vendi*„ *tionis, naturaliter se circumvenire licere*; „ quia omne pretium natura justum est, „ quod inter partes statuitur. Sane, pretia „ rerum certa a natura non sunt, sed va„ riant affectu, indigentia &c: indeque nul„ lum pretium a natura est, nisi quod par„ tes inter se constituerunt. Hinc notanter „ Pomponius addit, licere se invicem cir„ cumvenire *in pretio emtionis venditionis*, „ vel, ut clarius id explicatur in *l.* 22, §. *f.* „ *ff. loc Cond. ut concessum sit, quod pluris* „ *est minoris emere, quod minoris est pluris* „ *vendere, atque ita* NB. *se invicem circum*„ *venire.* Conf. *princ. h.* §.

Ubi licere est non quidem fas esse, sed ita permitti] „ Contrarium apparet ex ipsa le„ ge, ubi dicitur, *naturaliter* licere. Natu„ ra autem quæ permittit, ea quoque fas „ sunt. Sed & ratio naturalis hic subest, „ quia partes pro lubitu definire pretium, „ & in infinitum de suo jure disponere „ possunt.

Ut nullum contra proditum sit remedium in eum, qui se pacto velit defendere] „ Sen„ sus est, actionem non dari contra læden„ tem, etsi injuria agat; propter exceptio„ nem pacti, quam lædens opponere jure „ gentium possit.

Naturaliter autem eo in loco positum est 2
pro eo, quod recepti passim moris est] „ Apud „ JCtos vox *naturaliter* varie accipitur: 1. „ pro facultate morali agendi, ut in circum„ ventione circa precium: 2. pro facultate „ mere naturali; quo sensu servo in suum „ corpus *naturaliter* sævire licet, *l.* 9, §. 7, „ *ff. pecul.* Et Quintilianus *Decl.* 4. ait, *licet* „ *mihi mori etiamsi id negetis.* 3. Nun„ quam autem sumitur pro consuetudine „ passim recepta.

Ipsa natura docere dicitur, viro turpe esse comam alere] „ Natura nec hic sumitur „ pro recepto passim more, sed pro facto „ naturæ, quæ fœminis præ maribus comam „ pinguiorem pro velamine dedit.

„ Hoc factum naturæ nos docet, NB. jux„ ta morem Hebræorum turpe esse viro co„ mam alere; turpe uxori comam non ale„ re. Cum enim *vir* orare non velato ca„ pite teneatur, *1. Cor.* XI, 4. capilli autem „ sint velamentum capitis, *d. c.* XI, *v.* 15, „ recte ait Apostolus, virum velato capite „ orantem deturpare caput suum, *d. c.* XI, „ 4, 7; adeoque comam, si eam nutriat, ei „ esse ignominiam, *d. c.* XI, 14. Econtra„ rio, cum mulier non possit orare nisi ve„ lato capite, *d. c.* XI, 5, 6, 10, capilli au„ tem ei natura pro velamento dati sint, „ *d. c.* XI, 15; hæc ipsa natura nos docet, „ turpe esse mulieri, decalvari, *d. c.* XI, „ §. 5, & 6: gloriosum autem esse si comam „ nutriat, *ibid.* §. 15.

Neque repugnet natura] „ Immo repugnat „ facto

,, facto naturæ, quæ comam longiorem fœ-
,, minis dedit, quam maribus.

Et multos apud populos usitatum sit] ,, Apud
,, Romanos admodum improbabatur mos ille
,, nutriendi comam. *Vid. Sen. de brev. vit.*
,, *c.* 12. *Gellius l.* 5, & 7, 12. Chorus apud
,, *Sen. Hyppol.* 800. *Ovid. Heroid.* 4, 75, &c.
,, Econtrario, Lycurgus apud Spartanos edi-
,, cto sanxit, ut pubertatis annos egressi
,, comam nutrirent, quo viderentur gravio-
,, res. Idem fecit Agesilaus. *Vid. Fabri lexi-*
,, *con voce* COMA.

Natura vanos] ,, Immo natura hic pro
,, jure naturæ sumitur, quia jus naturæ pro-
,, hibet idola colere. *Vid. l.* 2, *c.* 20. §. 47.

Τέκνα φύσει ὀργῆς] ,, *Eramus natura filii iræ.*
,, Ac Apostolus ibi non intelligit per naturam
,, id, quod recepti passim moris est; sed
,, statum naturæ corruptæ, qui opponitur
,, statui gratiæ. *Vid. Gron. h.*

Non tam ex sua, quam ex Romanorum, apud quos tum vivebat, persona loquens]
,, Immo ex sua persona, qua Christianus
,, loquitur: apud Romanos enim differentia
,, inter statum corruptum, & statum gratiæ
,, cognitus non erat.

Atque id naturam, credo, mortalibus esse]
,, Natura hic itidem non accipitur pro eo,
,, quod passim recepti moris est; sed pro
,, consuetudine, quam homines eundem sæ-
,, pius actum agendo contrahere solent, &
,, quæ altera natura dicitur. Unde Quincti-
,, lianus *Inst.* 1, 2, eleganter ait, *fit ex his*
,, *consuetudo, deinde natura:* atque huc quo-
,, que pertinent ab Auctore hic allegatæ au-
,, ctoritates.

Naturaliter inter se pugnam esse] ,, Intro-
,, ducto Jure Romano testamentorum usu,
,, ac testamenti definitione, & quatenus est
,, *dispositio de vero patrimonio*, omnino con-
,, tradictio naturalis est, pro parte testatum,
,, pro parte intestatum decedere, i. e. fa-
,, cere dispositionem universalem, & dispo-
,, nere saltem de parte bonorum.

E solis Romanorum moribus] ,, Qui hoc
,, modo testamentum definiebant.

In militum testamento] ,, Sed nec tunc na-
,, turæ id repugnat, quia ratione militis te-
,, stamentum non est dispositio de universo
,, patrimonio; sed ibi testamentum definitur
,, quælibet dispositio de eo, quod quis post
,, mortem fieri vult.

Ejus, quod dixi, juris introducendi] ,, Ra- 3
,, tionem hic reddit, cur jus gentium volun-
,, tarium non omnem inæqualitatem in pre-
,, tio pro vitiosa habeat, quia alias inextri-
,, cabiles orituræ essent lites inter eos, qui
,, judicem non habent. At diximus 1. Jure
,, naturæ non requiri æqualitatem in nego-
,, tiis: 2. inæqualitatem in pretio non vi-
,, tiare negotium. Negavimus 3. dari jus ali-
,, quod gentium voluntarium, quo gentes
,, inter se obligentur. Sed diximus 4. regu-
,, lam illam, *ut inæquale pretium in emtione*
,, *venditione habeatur pro æquali*, i. e. justo,
,, non esse ex ficto aliquo jure gentium vo-
,, luntario, sed ex ipso jure naturæ.

Inter eos, qui communem judicem non habent] ,, Quasi summis potestatibus ex ficto
,, aliquo gentium consensu jus imponi possit.

Si ob inæqualitatem a pactis discedere licuisset] ,, Hic metus vanus est, quia jure
,, naturæ satis cautum est ne partes ob inæ-
,, qualitatem pretii recedere a dispositione
,, possint.

Substantiæ nomine morem perpetuum significantes] ,, Immo JCti substantiam negotii
,, intelligunt naturalem. Quod enim nemo
,, teneatur justo pretio vendere, quod par-
,, tes pro lubitu de re sua, & pretio suo
,, disponere possint, hoc sequitur ex ipsa
,, negotii natura, ac substantia naturali; non
,, igitur ex aliquo demum jure gentium vo-
,, luntario, aut more recepto.

Seneca ait, hoc jus respiciens] ,, Scilicet,
,, jus gentium voluntarium, seu morem per-
,, petuum. Nos probavimus, id sequi ex
,, ipso jure naturæ.

Sensu eodem] ,, Immo nec hic respicit jus
,, gentium voluntarium, sed legem naturæ.

Quem indicavi paulo ante] ,, Mentionem 4
,, paulo ante non fecit scriptoris vitæ Isidori.

Injustitiam a lege quidem permissam] ,, Au-
,, ctor ille non fuit juris peritus, sed more
,, Philosophorum ea, quæ virtutis, & perfe-
,, ctionis sunt, sæpe pro jure naturæ ven-
,, ditat.

FINIS TOMI SECUNDI.

BIBLIOPOLÆ MONITUM.

DUo hæc priora Grotiani Operis volumina publici juris facturo non abs re mihi visum est, ut constet de ejus pretio certo, ac perpetuo, id pro numero foliorum constitutum heic apponere.

Tomus I. continet	folia $71\frac{1}{2}$
Tomus II.	— 91
Rubrica utriusque frontis valet	— 2
Grotii imago ænea	— $5\frac{1}{2}$
summa foliorum	170

Unumquodque folium valet *asses duo* Genevenses; & hoc pacto hi *duo Tomi* constarent L. 17. Genevensibus: sed cum ea, quæ Prolegomenis præmissa sunt folia majoribus, quam cætera, typis impressa sint, idcireo detractis *decem assibus*, pretium dictorum Tomorum I, & II. esto L. 16: 10. s. monetæ Genevensis. Hæ autem sedecim Libræ cum decem assibus, valent

in Gallia	L. 27 : 10 s.	in Anglia	L. St. 1 : 4 sh.
in Pedemontio	24 : —	in Germania	Fl. 11 : —
Mediolani	37 : —	in Hollandia	Fl. 13 : 15 s. monetæ usu receptæ.
Neapoli Ducatos de regno	$6\frac{1}{2}$	Ceteris Italiæ locis Paulos, s. Julios	$49\frac{1}{2}$

Bene autem notandum est, hoc pretio venum dari Librum Lausannæ, præsente pecunia, sumptibusque emtoris exportandum.

Hoc vero pretium Operis cum notis, commentariisque Variorum, majoris formæ, & adcuratissimi, justum visurum esse, nullus dubito, iis, qui rationem habebunt Chartæ, tantæque typorum minusculorum, non latinorum modo, sed & græcorum diversitatis, quorum mihi ingens moles magnis sumptibus paranda fuit.

Posteriorum Tomorum pretium statuetur in fine Tomi IV, eodem modo, quo supra', foliis computatis. Ii autem exibunt e prælo, Deo juvante, mense *Octobris*, aut *Novembris* hujus anni 1751, expectationem publicam non decepturi, mihique, quod spero, & aveo, litteratorum adprobationem merituri.

AVIS DU LIBRAIRE.

EN publiant les deux Premiers Tomes de cet Ouvrage, j'ai cru qu'il étoit convenable pour un chacun d'en fixer le prix au plus juste, & à tant la feuille

Le Tom. I. contient	$71\frac{1}{2}$ feuilles
Le Tom. II. de même	91 —
Le rouge des deux Titres compté pour	2 —
Le Portrait en taille douce compté pour	$5\frac{1}{2}$
en tout	170 feuilles

à *deux sols* courant de Geneve la feuille, ces 2 Tomes reviennent à L. 17. mais comme les feuilles qui precedent les Prolegomenes sont d'un gros caractere, il y a pour cela *dix sols* de rabais; ainsi le prix de ces Tomes I. & II. reste fixé à L. 16. 10. s. je dis *seize Livres dix sols* argent courant de Geneve: lesquelles évaluées avec la monnoye des Pais étrangers, font

En France	L. 27. 10 —	*En Angleterre*	24 schellins
En Piemont	24. —	*En Allemagne*	11 Gulden ou florins d'Empire
A Milan	37. —	*A Naples*	$6\frac{1}{2}$ Ducats de regno

Dans tous les autres endroits de l'Italie $49\frac{1}{2}$ Paoli, o Giuli.
En Hollande 13 florins & 15 sols argent courant.

Le tout en argent comptant, & le Livre pris à Lausanne aux frais des acheteurs.

Je me persuade que ce prix sera trouvé équitable, quand on aura examiné la qualité du papier & de l'Impression faite de differents petits caracteres fondus exprès, qui rendent cet Ouvrage un *Variorum* en grand format chargé de grec de deux façons, & dont la correction est exacte.

Je donnerai pour les 2 Tomes suivans, & à la fin du IVme. une évaluation (sur le nombre de feuilles qu'ils contiendront) semblable à celle-ci. J'espere de les publier en *Octobre* ou *Novembre* prochain 1751, en m'appliquant a les rendre dignes de l'approbation des Savans, & des personnes qui m'ont honoré de leur confiance.